

Herbář aneb Bylinář

Wysoceučeného a wzneſſe=ného P. Doktora Petra Ondřege Mathiola/ yny zaſe přehlédnutý, a mnohými pěknými nowými Figůrami/ též y vžitečnými Lékařſtwjmi s obzwláſſtnj pilnoſtj rozhogněný a ſprawený:

Skrze

Joachyma Kameraria, w ſlawnem Ržjſſkém Měſtě Normberce Lékaře a Doktora:

(*)

Z Německého pak gazyku w Cžeſký přeložený

Od

Adama Hubera z Rysnbachu D. Danyele Adama z Weleſlawjna.

Nazad ſprawena gſau hogná Regiſtra bylin w rozličných gazycých/ ano y neduhů lidſkých a Lékařſtwj proti nim vžitečných.

Tlačeno w Starém měſtě Pražſkém/

M. D. XCVI.

Hoc
VOLVMEN HERBARIVM,
ſive
ſanitatis tuendæ promptuarium,
DEO OPT. MAX.
omnis ſalutis humanæ
Authori, Datori, Conſeruatori
inprimis ſacrum,
Vitæ mortalium accommodatum,
ex Germanica lingua in Boemicam,
ſolo
DVLCISS. PATRIÆ
ſtudio, amore, obſeruantia,
quanto fieri potuit opere & labore,
tranſlatum,
Patriæ idcirco Luminibus & columnis,
duobus præſtantiſſ.
D. D.
PETRO DE ROSENBERG
Illuſtriſsimæ domus Roſenbergicæ
gubernatori, Domino,
Et
ADAMO DE NOVA DOMO,
ſummo Pragenſi Burgrauio,
Senatori Auguſtali
præcipuo:
Vt generoſæ ſtirpis Baronib. nobiliſſ.
ſic auitarum laudum ac virtutum
hæredibus feliciſsimis,
illuſtratoribus clariſsimis,
optimorum ſtudiorum Mecœnatibus
liberaliſſ. literatiſſ.
HEROIB. LECTISS.

&

de talibus tantísq; ciuib. congratulantes,

&

Lumen de tantis Luminib. mutuaturi,

&

hoc præſertim ſeculo exulceratiſsimo,

quo

ſine Optimatum præſidio

in publicum prodire

vix eſt, ac ne vix quidem tutum

(adeo occupauit liuor omnia,

et effrenis illa ſiniſtré

cùm accipiendi tùm interpretandi

libido:

quæ peſtes innocentiſs. quibusq; ut

plurimum inſidiantur)

validum atq; illuſtre patrocinium

Operi tam pio et neceſsario

quæſituri,

PVBLICI OFFICII

PRIVATÆ OBSERVANTIÆ

MON.

Adamus Huberus D.

&

Daniel Adamus M.

L. M.

D. D. C.

Anno ultimæ Dei patientiæ

CIↃ. IↃ. XCVI.

Menſe Octobri.

AD ARMA GENTILICIA ILLVSTRISS à ROSENBERGK ET NOVA DOMO BARONUM.

ILluſtres clypeos, & gentis prima BOHEMÆ
Nomina in hoc HORTO prævia, LECTOR, habes.
Prima rubens albo ROSA cernitur inſita campo,
Illa ROSÆ VRSINÆ ſtirpis auitus honor;
Quam CATAPHRACTUS EQVES generoſo in pectore
Virtutis merito militiæq; gerit. (fixam
Altera cæruleo ſcuto aurea, LAUREA circum
Quam ſerpit, MAGNI & litera prima DUCIS;
Anchoráq; aurato pendens argentea ab unco,
Magna NOVÆ pandens, non noua ſigna, DOMUS.
Vtraq; nata uno quondam ROSA prodijt horto,
Vtraq; nunc uno juncta vireſcit agro.
Quam bene quas ſanguis, quas princeps gloria gẽtes
Vna unit, junctas hic LIBER unus habet.
Viuite præluſtres clypei: ROSA ſundat odorem
Veſtra ſuum Patrio multiplicata ſolo.

M. Georgius Carolides à Carlſperga, Poeta Laur. Cæſarius.

(*) iij Wyſo

Wysoce Vrozenému Pánu,

Panu Petr Wokowi z Rozmberka/

Pánu a Wládaři slawného Domu Rozmberského,
a na Czeském Krumlowě: A

Vrozenému Pánu, Panu Adamowi z Hradce na Hradcy, Hluboké a
Telči/ Geho milosti Cysaře Řzjmského Raddě a Neywyš-
ssjmu Purgkrabj Prazskému.

Panům nám milostiwým, a Ochráncům dobrotiwě přj-
zniwým, Gich milostem.

WZdycky wssech wěků, hned od počátku, Wassimi
lost Páni milostiwý, nacházeli se wzácný a w
tomto Swětě mocnostj, maudrostj y Sláwau
od Boha poctěnj lidé / kteřýžto s obzwlásstnj
pilnostj a ljbostj na to se wydáwali / aby prawé
známosti Bylin a ginych wěcy Bohem, gakož
ku pokrmu a žiwnosti, tak y ku pohodlj a lékařstwj člowěka z země
stwořenych nabýwali, gim wyrozumjwali, a přirozenj gegich, mo
cy, powahy, wlastnosti, vžitky spytowali / a pokudž rozumu ge-
gich chopiti možné bylo, wyhledáwali. Nebo, ať pomineme pr-
wnjho člowěka Adama, gemuž ta známost a maudrost bez pochy-
by přistwořená byla / a kteréhož Bůh Králem a Pánem wsseho
Swěta pod nebem vstanowil / wssecky wěcy od sebe stwořené, těle-
sné a hmotné, plným práwem w Panstwj mu vwedl a poddal /
Byliny a zrostliny zemské, Stromowj y owoce gegich, ku pokr-
mu a žiwnosti oddělil: slyssme co Pjsmo swaté swědčj, o neymau
dřegssjm a Bohu neymilegssjm Králi Ssalomaunowi Izrael-
ském, w 3. Králowsk. kap. 4. Dal (prý) Bůh maudrost Ssa-
lomaunowi, a prozřetedlnost welikau náramně / a mysl nesčýsl-
ných wěcy powědomau, gakáž gest pýsku na břehu Mořském. Ne-
bo wětssj byla maudrost geho / než maudrost wssech národů Wy-
chodnjch y Egyptských. A málo njže: Složil Ssalomaun tři ti-
sýce Přjslowj / a pýsniček geho bylo tisýc a pět. Wypsal též y o stro
mjch, počna od Cedru kterýž gest na Libánu / až do Mechu, kterýž
roste na Zdi: psal y o Howadech a o Ptácých a o zeměplazých a
o Rybách. To též napsal o něm Iosephus Zidowský historicus lib.
8. Antiquitatum, cap. 2. těmito slowy: Tanta fuit sapientia & prudentia,
quam

quam Salomon diuinitùs acceperat, ut omnes priscos superaret: atq; etiam Aegyptios, qui omnium sapientissimi habentur, longè post se relinqueret. Composuit libros odarum atq; carminum quinq; supra mille: et parabolarum ac similitudinum libros ter mille. Cuilibet enim speciei plantarũ suam adhibuit parabolam, ab Hysopo usq; Cedrum: idem fecit de pecoribus, & cæteris terrestribus animantibus, natatilibúsq;, & quæ per aërem feruntur. nullius enim horum naturam ignorauit, aut inscrutatam reliquit. sed circa omnes philosophatus est, et scientiam proprietatum earum summam præsetulit. &c.

¶ Mezy Pohany slawnj byli a wzneſſenj w tom vměnj *Mithridates* Král Pontſký, kterýž *Antidotum* složil proti gedům a tráwenj tak mocné/ že kdož ho ráno na čtitrobu požjwal, tomu dne toho žádný ged vſſkoditi nemohl: gakož pak y ſám *Mithridates* mocý toho lékařſtwj, když obležen gſa od ſyna ſwého *Pharnace* ljtý ged přigal, vmřjti od něho nemohl/ ale wogáku ſe zamordowati rozkázal. Swědčj *Plinius lib. 25. cap. 2. et lib. 23. cap. 8.* Složenj toho *Antidotum* aneb Dryáku wypſáno geſt w Herbáři tomto w Kn. 3. kap. 46. o Rautě. A podnes w Apatékách ſe ſtrogj a w vžjwánj Eidem zůſtáwá: gako y Dryák *Andromachi*, genž byl žiwotnj Lékař Cyſaře Nerona. *Euax* Král Arabſký pſal o ſproſtných bylinkách celau knihu, a darowal gi Cyſaři Neronowi/ daw při tom pěknými a žiwými barwami wymalowati Byliny/ aby ſnáze poznány a rozeznány býti mohly. *Gentius* král Slowanſký neyprwé nalezl Hořec a wyznamenal mocy geho/ pročež ten y od něho *Gentiana* Latinſkým gménem podnes ſlowe/ gako Cžernobyl *Artemisia*, od Artemiſie Králowny *Cariæ* w menſſj Azij: Wrbina *Lysimachia*, od Lyſimacha Krále Macedonſkého: Ožanka wětſſij *Teucrium*, od Teukra krále: Plany aneb wodnij Cžeſnek *Mithridatia*, od Mithridata krále Partſkého: Hogitedlnau bylinu *Panacen* nalezli *Achilles & Hercules* ſlawnj a vdatnj bogownjcy Řekowé/ odkudž y *Panace Heracleoticum* ſlowe. Wodnj Bukwice gmenuge ſe *Clymenum*, od krále Klymena. Juba král *Mauritaniæ* neyprwé lidem vkázal *Euphorbium*. A mnoho giných Kralů a welikých Panů z Hiſtorij wyhledati by ſe mohlo/ kteřjž ſe oprawdowě tohoto chwalitebného vměnij vgjmali/ pilně a rádi ſe s Bylinami objrali / a tudy ſobě ſlawné gméno a wěčnau památku v Potomkůw ſpůſobili. Nebo co gſau byli *Almanzor, Sabor, Razes, Hali et Auicenna* Arabſſtj včitelé nežli welikomocnj Králowé, ſlawná Knjžata a welicý Páni? Kdeby ti nynj wſſickni byli, kdyby pamět gegich w Bylinách od nich wynalezených a wypſaných nepozůſtáwala? Coby chom wědeli o

 dělí o

děli o napřed oznámených Králjch, kdybychom gich sobě z bylinek po nich okřtěných nepřipomjnali? Welikomocnj Cysařowé Rzjmsstij s obzwlásstnij pilnostij s tymž počestným vměnijm se obijrali. Cysař Fridrych III. ačkoli dosti zaneprázdněný zprawau mnohých zemij, kragin a národůw, tak zběhlý byl in cognitione stirpiũ, že mu se w tom sotwa který ex professo Medicus wrownati mohl. Po něm syn geho Cysař Maximilián I. následuge y w tom chwálitebných sslepěgij Otce swého, weliké autraty a náklady činil na přespolnj a cyzý Byliny, aby gich dostáwati a do swé zahrady přesazowati mohl. Přjkladem geho ssel y wnuk Cysař Ferdynand Král Cžeský / a prawnukowé Cysař Maximilian II. a Ferdynand Arcyknjže Rakauské tehdáž Spráwce králowstwj Cžeského wssickni slawné a swaté paměti. Nebo s gakau oprawdowau péčij, a wedlé nich Zykmund Král Polský, Kurffirsstowé a Knijžata Rzjsská, o to se starali / aby Herbář nowý od Petra Ondřege Mathyola, žiwotnjho Lékaře Arcyknjžete Ferdynanda w Jazyku Německém wydán byl / o tom sám Mathiolus wyswědčuge w Předmluwě swé Latinské na Herbář Německý w Praze od Gijřjho Melantrycha z Awentynu Léta Páně M. D. LXIII. wytisstěný. Co také k tomu Gich milosti Stawowé tohoto Králowstwj a některj slawnij Páni z přednjch Rodů Cžeských nápomohli / a gak snažně wydánj geho w gazyku Cžeském pro milost národu a gazyka swého ssedrowali / také toho ani Mathiolus w Předmluwě swé, ani Melantrych skrze předloženj gmén wlastnjch a Erbůw gegich, nezatagili / čehož wděčná paměť až podnes mezy námi zůstáwá. A Herbář Cžeský owssem od prwnjho wydánj, to gest od Léta Páně M. D. LXII. nikdy k obnowenj swému nepřissel / za tau přjčinau, že Autor Mathiolus Sstoky aneb Formy bylin na dřewě řezané k sobě pobral / wen z Země Cžeské do Tyrolu wywezl / a potom gich w tlačenj swého Herbáře w negednom gazyku užijwal. Německý pak Herbář geho neyposléze od Doktora Joachyma Kameraryа obnowený a rozssijřený, s nowými ač menssjmi wssak pěknými Figurkami wytisstěn gest w Frankffurtě Léta Páně M. D. LXXXVI. Kterýžto když Nám do rukau přissel / a Cžeských se giž dáwno nedostáwalo / hned gsme o to pečowali / gak bychom těch nowých Forem dostati, a přeložjce text z Němčiny w gazyku Cžeském wydati mohli: až gsme wždy nelitugjce práce y nákladů k tomu přiwedli / že Nám takowé Formy z Frankffurtu propůgčeny a odeslány byly / a Herbář teď giž s pomocý Pána

Boha

Boha řecti gména geho swatého a k vžitku y pohodlj národu na-
ssého, k wytlačenj a dokonánj swému přissel. W čemby se pak hog-
něgssj aneb spráwněgssj nacházel, to zwij a pozná / kdož onoho po-
wědom gest / a tento bedliwě čjsti a třebas geden s druhým zdráwě
rownati bude. Nebo mjmo to, že Bylin a Figur gegich rozli-
čných y pěkných přes čtyry Sta wijce gest w tomto Herbáři, nežli
w předesslém / obssjrněgssij také známosti mocy a vžitků gegich / y
lékařstwij proti rozmanitým neduhům nabude / kteráž gak Ma-
thiolus, a wykladač Německý D. Georgius Handschius z Cimusu /
tak D Camerarius y ginj poznamenali. Herbář gistě Cžeský přede
sslý od P. Doktora Thadeásse z Hágku wyložený, téměř wssec-
ken w tomto nassem znowa gest opáčen. Což Camerarius přidal,
to gest ginym textem a mezy dwěma hwězdičkami ** wytisstěno.
Giné wěcy od Nás priuatim přidané z welikých Herbářůw Dale-
champij Latinského a Tabernæmontani Německého rozdělené gsau
takowým znamenjm ††. Regjster také wjce gsme zdělali, wssech-
něch gazyků / z nichž gména Bylin Mathiolus do Herbáře swého
Německého položil: newypustiwsse ani toho Indexu genž w sobě
wssecky téměř neduhy a nemocy, kteréž na těla lidská z rozličných
přijčin přicházegj, počnauc od wrchu hlawy až do paty nohy, wni-
třnj y zewnitřnj, a Lékařstwj proti nim wýborná y mocná, onde y
onde porůznu w Knijže této vkázaná obsahuge / a gako za něgaké
Zrcadlo aneb swjcy celého Herbáře tohoto gmjn byti může.

Tuto pak prácy nássi gakauž takauž ač chatrnau a skrownau
wssak dobrým vmyslem předsewzatau, Wassim milostem Wyso-
ce Vrozenj a milostiwj Páni gsme připsali a obětowali: Gedno
proto / že z předniých a slawných Rodů byti a prwnij mijsta mezy
Stawy Králowstwj tohoto držeti račjte: a že předkowé Wassich
milostij milowniicy býwali vměnj tohoto, kteréž se s spytowánjm
Bylinek od Boha z Země stwořených, objrá. Což y z toho znáti
se dáwá / že za znamenij Erbu a Rodu swého oblibili sobě vssle-
chtilý a náramně lidem vžitečný, y nad giné wonný kwět Růžowý:
gako Králowé Franssčtij krásné Lilium / Knijžata Saská wěnec
z Rauty bylinky skrowné / ale potřebné a každému gedu welmi od
porné. Druhé / že dobré a swaté paměti Wysoce Vrozenij Páni
Pan Wylém z Rožmberka Neywyžssij Purgkrabě Pražský / a
Pan Joachym z Hradce Neywyžssj Kancléř Králowstwj Cže-
ského, přednij mezy Stawem Panským půwodowé a Fedrownj-
cy byli wydánij Herbáře Mathyolowa Cžeského / gakož sám *Ma
thiolus*

biolus w Předmluwě ſwé na týž Herbář ſwědčj, těmito ſlowy: Fauere autem nobis in primis ex prima, quam appellat, Baronum claſse, Illuſtris heros, Gulielmus à Roſenbergk, vir quidem ut Romana origine clariſsimus, & morum grauitate colendiſs. ita virtute et liberalitate ſplendidiſsimus, ſtudioſorumq; amantiſsimus, ſuæ ſtirpis inclytus rector ac moderator, & Regni Bohemiæ Camerarius. A opět: Tulit præterea opē Magnificus et Generoſus Baro D. Ioachimus de Noua domo, ſupremus Regni Boëmiæ Cancellarius, ut ſtirpis ſplendore, ita conſilio ac iudicio clariſſimus. Gegichžto wáſſe miloſt dědicowé a náměſtkowé býti ráčjte, gakožto wlaſtnjch Pana Bratra a Otce / nežſtrany ſamého zbožj a ſtatku, ale y w ctnoſtech / a gakož nepochybugeme, y w tom ſſlechetném milowánj a počeſtném oblibowánj ſobě Rei & ſcientiæ herbariæ. A protož newidělo ſe nám komu ginému Herbář ten to obnowený, nežli Waſſjm miloſtem oddati, w té celé důwěrnoſti a naděgi / že geg dobrotiwě oblíbiti, a s tímto pokorným w služebné vctiwoſti ohláſſenjm naſſjm w laſkawau ochranu přigjti / náſſi pak miloſtiwj Mecœnates a Páni býti ráčjte. Cžehož my ſe waſſjm miloſtem ponjženými ſlužbami ſwými dle neywyžſſj možnoſti odſlužowati nikdy nepřeſtaneme. Pán Bůh rač dáti Waſſjm miloſtem čerſtwý wěk, dobré zdrawj, ſſtěſtj a proſpěch, dlauhé a miloſtiwé Panowánj / a prácy této naſſj ſwé ſwaté požehnánj. Datum w Praze Léta poſlednjho wěku M. D. XCVI. Měſýce Rzjgna dne XIIII. kteréhožto dne před léty CC. XLIX. vmřel Pan Petr z Rožmberka, Neywyžſſj Komornjk Králowſtwj Cžeſkého / Syn Pana Gindřicha z Rožmberka Marſſalka Cžeſkého a Purgkrabj Pražſkého, za Krále Jana Cžeſkého / a pozůſtawil po ſobě ſynů z druhé Manželky Panj Kateřiny z Wartmberka (nebo s prwnj Králownau Fiolau aneb Alžbětau, pozůſtalau po Králi Wáclawowi III. wdowau, žádných dědiců neměl) Pana Petra, Oldřicha, Joſſta a Jana. Léta Páně M. CCC. XLVII.

Waſſjm miloſtem

k ſlužbám pokorně
hotowj

Adam Huberus D.
Danyel Adam M.

AD BOEMIAM,

Ejúsq; duo clarissima Lumina,

ROSAM
&
NOVAM DOMVM.

ECquid habes, porrò quod opima BOEMIA poscas
Donandum linguæ proprietate tuæ?
Quæ non scripta tuus popularem vertit in usum
Ciuis, amore omni dignus, & officio,
Arte styloq; graui DANIEL instructus Adamus,
Cuncta DEO sacrans munera, cuncta Tibi?
Hujus si desint documenta vel omnia laudis,
Cunctorum instar opus, quod modò cernis, erit.
Namq; animos doctis qui pauerat ante libellis,
Nunc et Apollineá corpora curât ope.
O Ciuem Patriæ memorem, atq; salutis amantem
Respice, et à quauis sorte tuere malá.
Respice tu DOMVS alta NOVO quæ nomine gaudes
Tota vetus, túq; ô nescia obire ROSA.
Qui Patriæ impendit totá se mente, profectò est
Dignus amore hominum, gratus ut ille Deo.

Salomon Frencelius in inclu-
tá IVLIA professor ordin. et hoc
tempore ad S. Cæs. Mai. Legatus,
Pragæ in Palatio Rosenbergico in-
ambulans utcunque meditabatur,
prid. Cal. Octobrium. An. sal. hum.
1596.

DE BOHEMICA EDITIONE HERBARII MATHIOLOCAMERARIANI, PROCVRATA à DANIELE ADAMO TYPOGRAPHO PRAGENSE,

ELEGIDION

Cunradi Rittershusij Brunsvic. V. I. D. & Professoris in Acad. Norimberg.

ALDIS quod Latium, Stephanis quod Gallia debet,
Quantum & Frobenijs Teutona terra suis:
Vtraque præclaris quod Francica regna Vechelis,
Quod, Plantine, tibi, quódque tuis generis
Belgica, vulgatum propter genus omne librorum,
Debet, qui volitant docta per ora virûm,
Quàquà doctrina & virtus habet inclyta nomen,
Incolumísque bonis artibus extat honos:
Hoc tua debet idem, DANIEL, tibi Patria, libris
Reddita sæpè tuis doctior & melior.
Cetera ne referam tibi multa volumina cusa,
Nominis æternum quæ peperêre decus:
Vel nunc qui prodit, te procurante, sub auras
MATHIOLVS, linguæ traditus indigenæ,
Omnipara omnigenas dum tellus dædala plantas
Summittet, terris te superesse dabit.
Et CAMERARIADAE quantum heîc Germanica debet,
Debebit studio lingua Bohema tuo.
Viue diu, patriamque pius tot fructibus auge,
Quot ditat gnauum fertilis hortus herum.
Aura nec invidiæ florem tibi lædat honoris,
Quo stabili officij dimoueare gradu.
Ceu propter ripam floret sata nobilis arbor,
Sic bona mens vireat læta rigante Deo.
Si minus ista ætas meritis det præmia digna;
At pia posteritas hæc dabit, atq; DEVS.

PRAGÆ 30. die Iulij
Anno M. D. XCVI.

INVICTISSI-

INVICTISSIMO, POTENTISSIMOQVE ROMANORVM IMPERATORI, CAESARI SEMPER AVGVSTO, FERDINANDO PRIMO, ETC. SERENISSIMIS, ET ILLVSTRISSIMIS, MAXIMILIANO ROMANORVM ET BOHEMIAE REGI, &c. Sacri Romani Imp. Electoribus, FERDINANDO, & CAROLO, Austriæ Archiducibus: ac cæteris universæ Germaniæ Principibus, Dominis meis Clementissimis.

HERBARIAM MEDICINAM (ut ab ea primùm sermonem exordiar) Invictissime Imperator, ac Serenissimi Principes, priscis antiquisq; temporibus à Chirone illo magni nominis Centauro, Saturni ex Phillyra filio, primùm repertam esse testantur, cùm Plinius, tum plerique historiarum Authores. Alij verò ab Apolline inventam volunt: Alij ab Æsculapio eius filio, tantæ facultatis excellentiam, à nemine excogitari, inveniriq; posse putantes, præterquàm à Dijs immortalibus. Non enim fieri posse censent, ut homo ipse abditas stirpium naturas, facultatésq; investigare, ac perspectas habere quiuerit, nisi prius à maximo omniũ opifice hasce dotes fuerit edoctus. Namq; (ut Plinius inquit) si quis ab homine excogitari potuisse credat, ingratè Deorum numen intelligit. Atqui non desunt probatissimi authores, qui rejectis Poëtarum figmentis, & aliorum, fabulosè suis in historijs de Herbariæ Medicinæ inventoribus scribentium, certò credunt, allatis cùm authorum testimonijs, tum efficacissimis rationibus, omnium Creatorē Deum Optimum Maximum, plantarum & cæterarum rerum omnium, quas terra procreat, & alit, facultates, Adæ primo humani generis propagatori indicâsse, eiq; illarum cognitionem infudisse, simulátq; illi è limo terræ conformato, vitæ lumen inspirauit. Quòd autem admiranda Medicinæ secreta, quæ non solùm in herbis, & plantis, sed in omnibus rebus, quæ in universo habentur orbe, in humani generis usum creata fuerint, apertissimè testatur in Sacris literis, moralis, ac verè Diuinus ille Philosophus Iesus Syrach: quippe qui apertissimè scribit, Medicinam à summo Deo è terra esse creatam, quam vir prudens abhorrere non debet. Quòd verò rerum omnium scientiam in Adam infuderit ab initio Deus, facilè quidem conijcere quisq; potest ex Mosaicis monumentis, libro primo Geneseos. Etenim cum Parentibus primis nostris, potestatem dederit ipse Deus, ut dominarentur volucribus cœli, piscibus Maris, cæterísq; terræ animantibus: En vobis trado (inquit) omnes herbas, quæ in omni terræ solo frugiferæ sunt, omnésq; fructifero fœtu præditas arbores, seménq; parientes, quibus ad alimoniam vobis uti liceat. Bestijs autem omnibus terrestribus, cæterisq; volucribus, & quæcunq; vitali spiritu animata mouentur, his omnem herbarum viriditatem, ad sese alendum tribuo. Hinc itaq; (inquam) conijciendum est, quòd cum Deus tam immensis muneribus hominem ornaverit, haudquaquam prętermisisse illum, quin omnium rerum vires ac naturam, hominem ipsum, uno tantùm spiritus divini afflatu, docuerit. Nihil enim à quoquam æstimaretur preciosissimum quantumvis donum, nisi sciret in quē usum sibi esset futurum. Cum autem Dei opera omnia omni prorsus defectu careant, aliter sanè nobis censendum non est, quòd certiores sumus, ipsum Deum haud unquam latuisse, humanum genus tot tantísq; subijci debere malis, quibus tollendis, ac mulcendis (ut pium decet Patrem) nunquam prętermisisset is, quin homines auxilia, ac remedia docuisset, quę plantis inessent, ipsius tantùm hominis causa procreatis, ut non desperaret in afflictionibus, quæ ex morbis atrocissimis

Herbariæ Medicinæ origo diuina.

Plãtæ ad usus hominum conditæ.

(**) mis

mis proveniunt,in quibus ingenti ſolatio afficimur, ubi medicamentorum auxilia præſentia eſſe videmus. Ab Adamo omnium parente ſubſequutam ætatem volunt rerum omnium notitiam habuiſſe, ac ſubinde induſtriá adauctá, rem altiùs, diligentiúſq; exquirere cæpiſſe, ita ut hinc primùm rei Herbariæ plurimùm cognitionis, ac ornamenti acceſſerit. Quod cum poſtea animadvertiſſent ſapientes, noviſſéntq; maximam eſſe hujuſce facultatis præſtantiam, ac utilitatem, eius voluptate capti, ipſi quoq; rei Herbariæ, & cæteris, de quibus ars Medica tractat, inveſtigandis, ac cognoſcendis, ſtudium impenderunt. Atqui non tantùm mira eorum cura fuit in his, quę ſatu blandiuntur, aut in cibum veniunt, ſed culmina quoq; montium invia, & ſolitudines abditas, omnéſq; terræ fibras ſcrutati, invenêre, quid quæq; radix polleret, ad quos uſus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta, ad ſalutis uſum vertentes, pro quibus quantum illis debeamus, non equidē facilè dixerim, cùm tanti beneficij pręmium nullo prorſus theſauro compenſari poſsit. De herbis autem primus omnium, quos memoria novit, Orpheus accuratiſsimè ſcripſit apud Gręcos, & poſt eum Muſęus, ac Heſiodus, ab Ægyptijs (ut narrat antiquitas) edocti. Ab his Pythagoras ſapientiá clarus, primus volumina de Plantarum facultatibus compoſuit, Apollini, Æſculapióq; omnia accepta referens. Compoſuit & Democritus volumina de plantis, Perſide, Arabia, Æthiopia & Ægypto prius peragratis. Hos quoq; ſecuti ſunt alij nobilitate, ac jucunditate hujuſce Diuinæ facultatis allecti, quinetiam ſtudio juvandę poſteritatis, non dubitârunt ſe varijs vitę periculis committere, dum permultas, ignotas, aſperáſq; peragrarent regiones, ut veram legitimámq; medicamentorum cognitionē conſequerentur. Inter hos reperio fuiſſe Hippocratem, Crateuam, Ariſtotelem, Theophraſtum, Dioclem Cariſtium, Pamphilum, Mantiam, Herophilum, Dioſcoridem, Galenum, & alios quamplurimos, quorum nomina, ne longior videar, quàm par ſit, lubens prætereo. Cæterùm quòd plantarum peritia, aut inventio, præter eam, quam maximam affert voluptatem, utilitatem quoq;, gloriam, & laudē pariat ſempiternam, noverunt non tantùm univerſi orbis ſapientes, diligentiſsimi rerum indagatores, ſed ſummi etiam, ac potētiſsimi Reges: quippe illorum claritatem, quæ hinc potiſsimùm ortum habuerat, admirati, rati in hac antiquiſsima facultate ſummum ſplendorem, ſingularémq; præſtantiam eſſe, tantum ocij, ac ſtudij ad eam percipiendam, & illuſtrandam contulerunt, ut eorum plerique de plantarū hiſtoria, & viribus libros condiderint, nonnulli generoſa antidota compoſuerint, ut ita ſuæ, & aliorum mortalium vitæ, uſuiq; conſulerent. Alij, etſi ex rebus conſilio, & armis præclarè geſtis, ſe illuſtres reddidiſſent, cùm tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerent, ſi clariſsimā ſtirpium facultatem ipſi quoq; ſuo eſſent ſtudio, proſecuti, è remotiſsimis terrarum regionibus raras, nobiléſq; plantas, ingenti pecunia conquiſitas, ad ſe transferri curârunt, ut certam, ac veram earum hiſtoriam deſcriberent. Neq; illos certè hoc latuit, quòd ſi hac in re ſtudiosè diutiùs verſati, egregium quicquam inveniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum, quandoquidem herbæ, quæ ſingulis annis reviviſcunt, repullant & revireſcunt, eos perpetuò in hominum memoriam revocant, qui illas invenerunt, vel de ipſarum hiſtoria, & viribus aliquid poſteritatis memorię prodiderunt. Gentianam herbam ubiq; ſcriptoribus commendatam, à Gentio Illyriorum Rege inventam, & ab eo appellationem mutuatam eſſe, illi verò claritatē & immortalitatem tribuiſſe plures ſunt, qui ſcribant, authores. Similiter Lyſimachus Macedoniæ Rex, Lyſimachiam (ut Plinius eſt author) invenit, & ex ſe nominauit, ob hanc perpetuis laudibus celebris. Scordium item Mithridatem Ponti Regem nominis æterni cōmendat. Clymenos præterea herba Clymeno Regi inventori ſuo: Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Miſiæ, Regibus, Echium, & Anchuſa Alcibiadi Athenienſium Duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent Attalus Pergami, & Euax Arabum Reges. Siquidem hic de ſimplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conſcripſit,

Primi Herbarum ſcriptores

Priſcorum Regum in plantarum inquiſitione mirum ſtudium.

Herbarum à Regibus denominationes.

ſcripſit, ille verò dum plura adverſus venena, & animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris inſumpſit, ut legitimas nanciſceretur plantas. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Maſiniſſa Numidiæ, & Agamemnon Argiuorum Rex, quorum nomina nullá penitus vetuſtate extingui poterunt, ob eam, quam in cognoſcendis, prodendíſq; ſtirpibus, curam, diligentiámq; adhibuerunt. Omittam Philometera, Hieronem, & alios nonnullos magni nominis Reges, ne verboſiùs, quàm oporteat, rem proſequi videar, qui vel ipſi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quòd rei Herbariæ ſtudioſi extiterint, in eáq; de poſteris præclarè ſint meriti. Porrò tractu temporis migravit hæc facultas etiamnum ad Romanos, apud quos M. Cato omnium bonarum artium Magiſter, primus & diu ſolus hanc facultatem attigit, boum etiam medicíná non omiſſá. Poſt eum unus illuſtrium, nempe C. Valgius eruditione clarus, de re plantaria plura ſcribere tentavit, imperfecto tamen volumine, Divo Auguſto dicato. Sed antea condiderat ſolus apud Latinos plantarum volumina Pompeius Lenęus, magni Pompei libertus, ex Mithridatis promptuario edoctus. Namq; cum is Rex eſſet, in reliqua ingenij magnitudine Medicæ materiæ peculiariter curioſus, à ſubjectis hominibus, quæ fuêre magna pars terrarum, ſingula exquirens, ſcrinium cõmentationum harum, & exemplaria, effectúſq; in arcanis ſuis reliquit. Pompeius autem omni Regia prędа potitus, eo devicto, & ſuperato, transferre ea Latino ſermone Lenæum, Grammaticę artis doctiſsimum, juſsit, vitæq; ita profuit, non minus quàm Reipublicæ, victoria illa. Hos multo poſt tempore ſequutus Plinius, de naturali hiſtoria ſcribẽs, pluribus, & continuis libris de Plantis, & herbis fuſiùs egit. Cui ea omnia, quæ ab alijs ante ipſum ſcripta ſunt, accepta referre debemus, cùm jam diu perditis eorum ſcriptis, nihil emolumenti ex ijs capere valeamus, præterquàm ijs tantùm, quæ ab eodẽ Plinio in ſua translata ſunt monumenta. Contemplanda fuit ante id tempus Antonij Caſtoris ſcientia, cui ſumma admodum authoritas erat in ea facultate, viſendo eius viridariolo, quo plurimas alebat plantas, centeſimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoriá, aut vigore concuſſus, nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Fuêre etiam inter Latinos, qui hujuſce facultatis meminêre, Poëtæ nonnulli, nempe Vergilius, Ouidius, Macer. Siquidem hi plura de plantis notatu digna, & nunquã interitura, carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam Mulieres quoq; affectaſſe, & aſſecutas eſſe, ut quæ multum curæ ac ſtudij earum viribus inveſtigandis impenderint, non modò Poëtæ, ſed etiam Hiſtorici tradunt. Etenim ob id Circem, à qua Circea herba dicta eſt, Poëtæ Solis filiam fuiſſe fabulantur: ſed hæc revera eam demum exquiſitam herbarum notitiam adepta eſt, ut non temerè ob eius mirabilia facta illis ſeculis, divina potius, quàm humana ſit habita. Talis quoq; Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit, ut cum compoſitis ex ijs medicamentis, pluribus ſenectutem retardaſſet, Æſonem Poëtę finxerint ultimo affectum ſenio, ab hac juventuti fuiſſe reſtitutum. Helena adhæc Helenio herbæ, quam primùm (ut quidam volunt) ſeuit, ſuum nomen impertita eſt, atq; ideo in ea nunc etiam nominatiſsima vivit. Artemiſia verò Mauſoli, Cariæ Regis uxor, alioquin præclari nominis mulier, vel ex hoc memorabilis, & immortalis reddita eſt, quòd ſuum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud inſuper ſatis eſſe poteſt, ut quemq; ad plantarum cognitionem capeſſendam invitaret, quòd hæc tantum utilitatis in ſe habeat, ut & animalia ipſa naturá docta, plurimarum plantarum vires cognoſcant, eáſq; mortalibus indicârint. Quandoquidẽ Cerui Dictamnum herbam, quòd vulnerati eius paſtu telum venatorium ejeciſſent, ſagittarum vulneribus mederi oſtenderunt, ubi ferrum corpori inhæſerit. Item Cervę Seſeli herbam demonſtrârunt. Teſtudines Cunilam: Muſtelę Rutam: Accipiter Hieracium: Columbæ Verbenacam: Hirundines Chelidonium: Ciconię Origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas invenêre, ac monſtravêre. Quocirca ſi ad prędicta mentem, animúmq; homines converterent, ſi Medicę materię primordia ſpectarent, utpote

Romanorum Illuſtrium virorum monumenta.

Poëtæ Lat.

Heroinæ.

Animalia bruta, quas plantas minifeſtauerint.

cùm plantæ ſuis divinis prędita viribus, ſtatim ab elementis conditis, è terra emerſerint, nullum mihi dubium eſt, quin omnes faterentur, hanc facultatem antiquitate, nobilitate, & Divinitate cæteras antecellere. Neq; ob id ſolùm illi tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur, quòd ejus cognitio jucunda, ac delectabilis ſit, ſed etiam quia utilis, & neceſſaria exiſtit. Ea namq; ſanitatem, qua nihil exoptatius homini eſſe poteſt, tuetur, varia, innumeráq; morborum genera fugat, ferarum vires evincit, & venenorũ vim demolitur: quinetiam homines in vita diutiùs ſervat, & ſæpe etiam deploratos, quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua ſit, ad vitam revocat. Quod quum rectè quidem æſtimâſſent Romanorum Imperatorum nonnulli (ut libro primo de Antidotis teſtis eſt Galenus) etſi in Republica adminiſtranda, & provincijs gubernandis, tuendíſq; plurimùm eſſent occupati, eos tamen non mediocre tenuit ſtudium colendæ rei Herbariæ, atq; etiam illuſtrandæ. Quippe ut genuinas conſequerentur plantas, utq; veris aromatis potirentur, in multis, ac longinquis regionibus Herbarios magnis ſumptibus alebant, muneribúſq; donabant: hac præterea animi inductione, ut inde non minus gloriæ, quàm uitlitatis referrent, quòd ita quoq; ſtuderent immortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili majorum ſuorum exemplo ducebantur, qui non ſolùm exuvias Regum, quos in bello devicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipſóſq; Reges vinctos ante ſe ducere ſolebant, ſed etiam peregrinas plantas, & generoſa aromata, quibus raræ, præclaræq; dotes inerant, in eiſdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij ſe minorem laudẽ, & gloriam adeptos ex plantis illis, quas poſtea perquàm diligenter ſuis in hortis ſerebant, item ex aromatis, quæ inter ſua alia precioſa reponebant in ſuum, & cæterorum commodum, quàm ex tropheis, ſimulachris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat Senatus, Populúſq; Romanus, in perpetuam rerum geſtarum memoriam, & eorum gratiam, qui ſe tali laude dignos exhibuerant. Magno etiam honore apud Romanos habiti ſunt ij, qui de plantarum hiſtoria, & viribus ſcripſerunt, inq; hac facultate claruerunt, argumento ſatis manifeſto, quòd expugnata Carthagine, omnes Bibliothecas, quas invenerunt, varijs Regibus, & Principibus donaverint, præter duo & triginta volumina de re herbaria, & agricultura tantùm, à Magone Pœno ſcripta, quæ Romam attulerunt, & ut in Latinam linguam verterentur, mandârunt, tantam nimirum ſolus inijt gratiam Mago ille, rei Herbariæ & Agriculturæ peritus. Adeò deniq; attonita ad herbarum facultates fuit Antiquitas, ut illorum temporum ſcriptores affirmarent etiam mirabilia dictu, ita ut Xantus Hiſtoricus in primo hiſtoriarum libro ſcripſerit, occiſum Draconis catulum herbá quadã à parente revocatum ad vitam, quã Magi Balim nominant: eadem Thilonem, quem Draco occiderat, ſaluti reſtitutum. Et Iuba Rex Mauritaniæ herbá quadam in Arabia hominem ad vitam revocatum eſſe tradidit. Picum etiam auem adactum ſuis cavernis cuneum, quas in arboribus habet, admotá quadã herbá, extrahere tradiderunt, cùm Democritus, tum etiam Theophraſtus. Quin etiam Æthiopide herbá tactu clauſa omnia aperiri, quibuſdam ſimul admurmuratis cantilenis. Id quod mihi miraculo non eſt. Memini enim, dum ſuperioribus annis Venetijs agerem, me quendam ſuſpendio damnatum vidiſſe, cui fores omnes patefierent, disiectis ſeris, uná tantum herbá admotá, ſignaculis quibuſdam decantatá. Talis ferè facultatis alia haud mihi incognita habetur, in Italiæ montibus proveniens, qua ab equis calcata, continuò ferrei ſoluuntur calcei. Herophilum clariſsimum antiquitatis medicum poſteritatis memoriæ tradidiſſe ferunt hiſtoriarum authores, quaſdam haberi plantas, quæ calcatę tantùm, prodeſſe, quæq; etiam obeſſe poſsint. Obſeruatum certè eſt, inflammari vulnera, ulceráq; ſuperventu eorum, qui pedibus iter confecerunt per loca, pernicioſis plantis ſcatentia: contrà verò ſanari morbos, ubi ab itinerantibus vulneratis, ſalubres calcatæ ſint. Nam Hemionitidis contactu ſpleneticos ſanatos ſcimus, comitiales ſuſpenſa collo Pæoniæ Romanæ radice, ictericos ſubſtrato in calceis nudis pedibus, Chelidonio, aut Paſtoria burſa. Tam diu quempiam lippitudine haud tentari

Herbarum cognitio utilis & neceſſaria.

Cæſarum Romanorum in re herbaria ſtudium.

Quarundam herbarum admirandi & prope ſtupendi effectus.

Clauſtrorum apertio.

Alij effectus ex ſolo cõtactu.

tentari obſervatum eſt, quamdiu ſylueſtris Rumicis radicem ſecum nitidiſsimè habuerit. Deſinet ſtranguriá cruciari, qui Tamaricis lignum ardens ſuá ipſius extinxerit urinâ. Inguinis tumorem haudquaquam ijs ſubcreſcere putant, qui Myrti ſurculum ſecum gerant. Varices in cruribus ſanari ſcribunt, ubi Hederæ radicibus, Luná Aquarium occupante erutis, circumdetur affectio. Idémq; effici, ſi ternæ eiuſdem Hederæ baccæ, per murum repentis, affecto cruri adalligentur. Scordij contactu præſervari cadavera, non ſolùm Mithridatis, ſed etiam Galeni teſtantur monumenta. Scythæ Scythicam herbam circa Bætiam naſcentem adinvenêre, guſtatu quidem prædulcem, cujus magna nimirum commendatio, quòd in ore eam habentes, famem ſitímq; non ſentiant. Idem pręſtat apud eoſdem Hippice dicta, quod equis quoq; eundem effectum prębeat. Tradúntq; his herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame, & ſiti. Tantum gloriæ herbæ Vetonicæ tradidêre quidam, ut domus, in qua ſata ſit, tuta exiſtimetur à piaculis omnibus. Coriaceſiá herbá, quinetiam Callitia, Pythagoras aquam glaciari tradidit. Minaidis ſucco in aqua decocto, protinus ſanari ſerpentiũ morſus, ſi eo foueantur, idem tradidit: & eundem effuſum in herba, qui veſtigio contigerint, vel eo reſperſi fuerint, inſanabiles perire, monſtrificá prorſus naturá veneni, præterquam contra venena. Ab eodem Pythagora Approxis herba apellatur, cujus radix non minus, quàm Naptha è longinquo concipiat ignes. Achemenidon plantam colore electri ſine folio naſci in Tardiſtylis Indię, meminit Democritus, cujus radice in paſtillos digeſtá, in diéq; ex vino potá, noxij per cruciatus nocte confiteantur omnia, per vanas numinum imaginationes. Adamantida Armeniæ, & Cappadociæ alumnam, qua Leonibus admotá, reſupinari eos illicò laxo hiatu, nominis cauſam habere ajunt, quòd Adamantis modo, conteri nequeat. Ariamidis herbæ contactu, ligna, oleo priùs peruncta, illico accenduntur, ſi decerpatur cùm Sol fuerit in Leone. Therionarcá in Cappadocia, & Miſia naſcẽte, omnes feras torpeſcere, quibus fuerit admota, nec niſi Hiænæ urinę aſperſu recreari tradidêre veteres. Ophiuſa in Elephantina Æthiopia naſci etiam tradunt, lividam, & horribili aſpectu, qua potá terrorum, minâſq; ſerpentium obverſari, ita ut mortem ſibi eo metu conſciſcant, qui biberint, ob idq; cogi ſacrilegos illam bibere. Adverſari tamen ei Palmeum vinum. Potamantim ad Indum fluvium inveniri narrant, qua potá lymphari homines, obverſantibus miraculis. Manicum Solanum (ut Dioſcorides eſt autor) varias facere ſpecies, imaginéſq; non injucundas obverſari, ſi eius radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Lybano Syriæ naſci, qua devoratá, futura præſagiant homines. In Bactris, & circa Boriſthenem planta provenit, Gelotophyllis dicta, quæ ſi cum vino & Myrrha bibatur, varias dicunt obverſari ſpecies, ridendíq; finem non fieri, ni potis ex Palmeo vino pineæ nucis nucleis, pipere & melle additis. Aſciomenes herba (ut Apollodorus ait) appropinquante manu, folia in ſe contrahit. Oenothora (Crateuas author eſt) vino aſperſa omnium animalium feritates domat, collo adalligata, vel jugo ſuſpenſa. Parthos ab Antonio fugatos ſcribit Appianus Alexandrinus, cum fame premerentur, in quandam herbam incidiſſe, quã qui comederent, nihil aliarum rerum reminiſcerentur, aut intelligerent, niſi quòd lapides continuò effoderent, quaſi quidpiam magni operis facturi, & ſic debacchati, bilem demũ evomentes interirent. Rhamni tertij ramus, authore Dioſcoride, valuis, feneſtriſúe impoſitus, veneficia omnia depellit. Scylla tota in limine januę ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet. Lapathi radices, quinetiam Plantaginis collo ſuſpenſæ, (eodem authote) chęradas, & ſtrumas ſanant. Vermiculi in echinatis Dipſaci capitulis Autumno reperti, collo in folliculo adalligati, aut ſiniſtro brachio appenſi, quartaná febre affectos incolumitati reſtituunt. Atractilis herbę geſtatu obtunditur ſcorpionum ictus, quouſq; icti geſtauerint: depoſitá tamen illico recrudeſcere dolorem, ſcribit Dioſcorides. Quinetiam poſteritatis memorię tradidit, à Scorpione non ici eos, qui Polemonię herbę radicẽ ſecum tulerint, vel ſi ſortè fortuna quiſpiam ictus fuerit, eum quidẽ nihil moleſti paſſurum. Naſcitur in

Baaras Iosephi Judæa radix Baaras, à loco appellata (ut Flavius Iosephus scribit lib. de bello Iudaico) quæ flammam colore imitatur, circa vesperam verò veluti jubar fulgurans: accedentibus autem, eamq; vellere volentibus, facilis res factu non est, nam tam diu refugit, quousq; urina muliebris, vel menstruus sanguis super eam fundatur: quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè eam ipsam radicem ferat de manu pendentem: ideo effosæ radici, necdum extirpatæ canem alligant, qui abeuntem inde dominũ sequi volens, eam extirpat, & continuò moritur, tanquam ejus vice, à quo tollenda erat: nullus enim posthac accipientibus metus est. Tantis autẽ periculis propter unam vim capi eam operæpretium est, siquidem ijs admota, qui Cacodæmonibus oppressi sunt, illico libertate fruuntur. *Radix etiam famelicos edere prohibens.* Cæterum & mihi quidem radix est, quá vino per noctem maceratá, epoto subinde vino, linteolo percolato, à quovis quantumcunq; famelico, is quidem edere nequit, nec cibi tantillum degustare, nisi aceti coclear absorbuerit. Ridendus profectò jocus, sed res ipsa non omnibus propalanda. Foditur radix apud Occidentales Indos, folio Sambuci, quæ humanæ coxæ complet crassitudinẽ, cujus succus epotus lethalis est. *Historia Circulatorum.* Reliqua verò expressa radix in farinam molita, optimum ac nutritioni saluberrimum conficit panem. Illud etiam his addi potest, quod in Circulatorũ spectaculis sæpe demirantur homines. In vinum radicis cujusdam pulverem, cujus gustatu fauces convelluntur, immiscent, & cui fucum facere volunt, jubent, ut illo in vino intinctum digitum, quasi prægustandi causá sugat, tum illico digitum, vino madidum, in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore, & clamore premit invidus. Interea perinde atq; blanditijs mœrentem consoletur Circulator, temporum, carpíq; arterias alio quopiam oblinit medicamẽto, deinde nummum in terram projectum, hortatur, ut tollat. Ibi ille pronus, primùm sese nequit attollere, mox unguinis vi amens factus concidit, statímq; eius more, qui metuit, ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur simul, se fluctibus obrui. Ergo eum erigit Circulator. Ille quasi ulturus injuriam, primùm maleficium obliquo, ac toruo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur: Postremò fugientẽ Circulatorem persequi, donec abstersо tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum, ac menti restituatur. Vbi autem ad se redijt, quasi qui evaserit è mari naufragus, capillum, vestimentáq;, veluti vela torquere, exprimeréq;, brachia tergere, & nares emungere conspicitur. Hæc fabulæ non sunt. Nam non desunt eorum testimonia, qui viderunt, quíq; imposturam suspicãtes, suis & amicorum suorum famulis (ut hoc anno Pragæ factum est) hæc fieri jusserant. *Herba venerea.* Herbá cõmemorat Theophrastus, qua devoratá, septuagies coeundi potestas accedat. Quin & in Indiæ Occidentalis provincia quadam versus Darion, arborem esse Pyri faciem referentẽ, scribunt Hispani, cujus fructus devorati (sunt enim butyri sapore) adeo validè eos, qui devoraverint, in Venerem agunt, ut propè miraculo sit eorum efficacia: Agnoscãt illi nomen est. Achemenide herbá in hostium aciem conjectá, trepidare agmen, & terga dare scribit Plinius: Quinetiam Laticen legatis dari solitam à Persarum Regibus, ut quocunq; venissent, rerum omnium copiá abundarent. Apud Tartaros plantam inveniri tradunt, cujus fructus agnum per omnia refert. Obducitur is tenuissimo corio, quo utuntur incolæ ad capitis tegmina, internam pulpam Cammari carnes referre ajunt, & è vulnere succum manare sanguini omnino similem, item dulcore esse admirabili, radicémq; humo exertam subrigere ad umbilicum usq;. Illud miraculi fovet magnitudinem, quòd quamdiu obsidetur herbis, vivere illum quasi agnum in læto pascuo: evulsis verò illis, paulatim contabescere. Atqui illud admirationem auget, appeti à lupis illum, atq; vorari. Nonne & id mirum, quod de Ægyptia traditur Loto. Hujus cum flores, tum etiã scapum vesperi sub aquis mergi, Ægyptij narrant, usq; ad medias noctes, totúmq; abire in altum, adeò, ut demissá quidem manu inveniri non possit: verti deinde, paulatímq; subrigi, & ad exortum Solis emergere extra aquam, ac flores patefacere, & capitula exerere, ut planè ab aqua absit altè. Cęterum nec syluę quidẽ, nec saxa, nec antra, horridiórq;

naturæ

naturæ facies medicinis carent, Sacra illa parente rerum omnium nusquã non remedia disponente homini. Innumeræ enim sunt in sylvis plantæ, ac arbores, à quibus morborum salutem petimus. Sunt & in saxis, & in antris aliæ utilissimę, quinetiam in ipso mari plantæ nascuntur salubres, quemadmodum in lacubus, fluminibus, fontibus, ac paludibus, è quibus sua habet Medicina auxilia, adeò, ut nullus prorsus extet locus, qui hisce dotibus destituatur. Nil enim quispiam à natura creatum inveniet, quod in medicum usum venire non possit. Quandoquidẽ ipsa venena non solùm sese destruunt invicem, sed innumeris etiam medentur morborum generibus. Aconitum enim etsi adeò perniciosissimum sit, ut contactis tantùm animalium genitalibus, necem paulò pòst afferat, epotum tamen ictis à Scorpione, præsentaneo auxilio eos liberat. Mirum quidem exitialia ambo cum per se sint, hæc duo venena in homine cõmoriuntur, ut homo superſit. Idem oculorum medicamentis, levandi doloris gratiá, commodissimè adijcitur. Cicuta præterea pernecans planta, sacros ignes, & ulcera, quæ serpunt, illitu restinguit, oculorũ inflammationes mulcet, & alios quidem plures in medicina habet usus. Nerium, Asinos, Mulos, Equósq;, qui devoraverint, interficit, cęterùm è vino potum, demorsos à serpentibus sanat. Meconium in perpetuum somnum sumentes ducit: contrà verò dolorificos morbos omnes mulcet. Cantharides devoratæ in necem hominem trahunt: atqui ijsdem curantur à cane rabido demorsi. Vipera reptilium ferè perniciosissima, nõ solùm sui ipsius venenum extinguit, devorata & illita, sed alia etiam venena destruit, ac superat. Quid demum plura? Nihil non herbarum vi effici posset, si plurimarum vires non ignorarentur. Hęc tametsi quibusdam fide carere videantur, admirationem tamen implent, cogúntq; confiteri multũ esse, quod vero superſit. Quapropter malè audiunt apud doctos, qui talia plantarum miracula rident, cùm & rerum eventa prorsus famæ suffragentur. Non protinus historijs fidem derogare consentaneum est, si vel aucupiũ causæ, quo potiri nequeamus, nos fugiat. Siquidẽ innumera ferè sunt hominibus conspicua, quorum ratio non possit iniri. Multa in intimis naturæ penetralibus delitescunt, quæ non ratio ulla, nec humanus intellectus comprehendere potest. Voluit enim natura hæc potius admirari homines, quàm à quoquam unquam intelligi. Quare, qui scrupulosiùs in pervestigandis singulorum rationibus versantur, ex omnibus naturæ miracula submovent. Etenim ubi nos causæ ratio deficit, hinc dubitandi manet exordiũ, hoc est Philosophandi. Iccirco Philosophiã modo quodã conantur abolere, qui prodigiosis naturę miraculis fidẽ non habẽt. Sed quare non plures noscantur plantę (inquit Plinius) causa est, quòd eas agrestes, literarúmq; ignari experiantur, ut qui soli inter illas vivant. Multis enim inventis nomina desunt. Nam scimus sine nomine plantã in angulis segetis defossam, præstare ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quòd & qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquã ipsis periturum, quod tradiderunt alij. Ita certè recõdunt, qui pauca alia novêre, invidentes alijs, & neminem docentes, in scientiæ authoritatem: tantum excogitandis novis, ac humanã juvandã vitã, quorundam mores absunt. Summúmq; opus ingeniorum diu jam hoc fuit, ut intra unum quenque rectè facta veterum perirent. At nos elaborata, ac ijs, nobísq; laboribus ingentissimis parta, abscondere atq; supprimere cupimus, & fraudare vitam alienis bonis? minimè omnium: imò non tantùm aliorum inventis, sed proprijs nostris comparatis auxilijs præsentium, & posterorũ vitã juvandam statuimus. Iuvimus olim Latinos, juvimus Italos, amplissimis cõmentarijs, utraq; linguá in Dioscoridem editis, additísq; plantarum & animalium imaginibus, in minori forma, quàm diligentissimè tunc fieri potuit, ad naturæ imitationem expressis: quin etiam Boëmos, in quorum sermonem, Polonis, Dalmatis, & Moscouitis quoq; (ut audio) communem, Herbarium novum Latinum nostrum verti curavimus. Nunc autem cùm annis octo continuis in Aula Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ viuam, & Medicum agam, ne Germanica tellus se ingratum hominem, absq; aliquo emolumento tam diu aluisse, fortasse existimaret, cogitaui sæpe, non posse

Venena quoq; ad quædam cõducunt.

Authoris in aliquot nationes, & jam erga Germaniam studium.

Matthiolum majori gratitudine beneficã ſibi univerſam Germaniam conciliare, quàm ſi Herbarium hoc copioſiſsimũ,ampliſsimúmq;,elegãtiſsimis, numeroſiſsimíſq; plantarum iconibus illuſtratum, & in Germanicum idioma translatum relinquat, quo poſſint Germani omnes non ſolùm ſeipſos ab omnibus ferè curare morborum incõmodis, ac etiam ab ijs tueri, ſed in ea lectione, & plantarum vivis imaginibus oblectare quoq;. Eæ enim adeò artificiosè,multorum judicio(ſit tamen hoc citra jactantię crimen dictũ) diligentérq; expreſſę ſunt, támq; ad amuſsim delineatę, ut ſine coloribus ullis facilè ab omnibus herbariæ ſtudioſis dignoſci poſsint. Tanta enim nobis fuit juvandæ Germanicę gentis, Reipublicęq; promptitudo,ut nec ſumptibus ingentiſsimis,quos in pingẽdis, ſculpendíſq; tot imaginum tabellis contulimus, neq; vigilijs,nec laboribus pepercerimus unquam. Quę quidem qualia,& quanta attulerint vitę noſtrę incõmoda, ſilere potius conſilium eſt,quàm multis explicare,ne his enumeratis,captandis potiùs Germanorum animis,quàm ipſorum juvandę poſteritati,occupatus eſſe videar,pręſertim cùm ſciam hęc antehac quamplurimos haud latere,qui ea & viderunt,& intellexerunt,quinetiam multos futuros,qui operis magnitudinem,pręſtantiámq; ſcrutati, rectè perpendent,quantum oneris,quantum laboris,curęq;,quantum deníq; temporis, ſedulitatis, & diligentię,in hoc cudendo plantarum volumine exantlaverim. Tacebo quoq; peregrinationum,& itinerum labores,ad montes,valles,ſyluas,colles,prata,maria,lacus,flumina,paludes,& fontes,diverſarum provinciarũ, ac regionum,ad inquirendas tantùm genuinas plantas ſuſceptos, annis continuis ferè viginti. Silebo quoq;, quàm diu inſudaverim,quámq; ſedulus fuerim in numeroſis peregrinis plantis mihi comparandis, ex Aſia,Gręcia,Syria,Ægypto,Arabia,Numidiáq; allatis, quod ex earum imaginibus,antehac nuſquam viſis,id ij facilé intelligere poſsint,qui Herbarium hoc noſtrum diligẽter intuebuntur. In quo conficiendo, ſi id mihi non licuit, quod libuit,id ſaltem,quod potui,omni ſtudio,induſtriáq; meá,pręſtare conatus ſum. Adeò enim operis perficiendi cupidus ſemper fui, ut potiùs ab ipſo etiam principio beneficium hoc in Germanos conferre ſtatuerim,quàm ut cogitarem,quo pacto tam magnis ſumptibus non ſuccumberem. Atqui ſuccubuiſſem profectò,ni Dei Opt.Max.nutu,me dato cumulatiùs auro juviſſent,cum Cæſ.Majeſ.tuá,& Romanorum,Boëmięq; Rex,tum Celſitudines veſtrę (Cæſar invictiſsime,ac Sereniſsimi,& illuſtriſsimi Principes) Siquidem Imperator ipſe Ferdinandus ære ſanè non modico hoſce meos juvit conatus. Quem imitati Sereniſsimus Rom.& Boëmiæ Rex Maximilianus, quin etiam Sereniſsimi Principes, Ferdinandus,& Carolus, Auſtriæ Archiduces,ſuas quoq; opes non exiguas liberaliter contulerũt: adeò, ut his potiùs,quàm mihi,beneficium hoc acceptũ referre Germania poſsit ac debeat. His acceſsit non mediocris liberalitas quorundã Germanię Principum,qui ad hoc volumen conſummandum ſua contribuêre auxilia,cùm à ſuis Medicis intelligerẽt, qui aliquod ejus ſpecimen viderant,illud non parum emolumenti univerſæ Germanię allaturum. Inter autem Illuſtriſsimos Sacri Romani Imp. Electores,primus qui ſuppetias ampliſsimas tulit,mihi recenſendus eſt Illuſtriſsimus Princeps Auguſtus,Saxonię Dux, qui peculiarem ſuæ Aulæ veredarium ære plurimo inſtructum ad me miſit: cujus liberalitatem,& erga me munificentiam nunquam ſatis collaudare poſſum. Quem poſtea ſecutus Illuſtriſsimus Fridericus, Comes Palatinus Rheni, ſua etiam contulit auxilia. Id quod inter cæteros Germaniæ Principes fecêre Illuſtriſsimus & Reuerendiſsimus Cardinalis & Princeps Tridentinus, Chriſtophorus Madrutius, & Illuſtriſsimus ac Reuerendiſsimus Ioannes Iacobus, Epiſcopus & Princeps Saltzburgenſis: quin etiam Illuſtriſsimi, Albertus Dux Bauariæ,& Gulielmus Dux Cleuenſis. Quorum omnium liberalitatem,non ſolùm mihi, ſed univerſæ Germaniæ celebrandam ac divulgandã cenſeo. Lætor autem plurimùm, quod Mœcenates habuerim Imperatores, Reges, Sac. Rom.Imperij Electores, Archiduces, Cardinales,Epiſcopos,Duces,ac Principes, quòd hoc longè plus ſplendoris noſtris conatibus addat, quàm cætera, de quibus diximus.

Liberalitas ſummorũ Principum.

Sed

Sed quid nunc commemorem de clarissimo viro Ioanne Neuio, Illustrissimi Principis Augusti, Sac: Rom: Imp. Electoris, & Saxoniæ Ducis, Medico? quibus ego illum prę-conijs efferam? innumeris, si possem, quòd is non solùm omni cum persuasione Principem suum hortatus sit, ut tam copiosas mihi mitteret suppetias, sed quòd ex propria sua pecunia (quæ ingens fuit ejus in me liberalitas, & in suos Germanos pietas) aliquot obsignati argenti pondo, sua sponte ad conflandum hoc opus contribuerit. O virum multiplici calamo celebrandum, cùm ob pietatem, humanitatémq;, quibus totus redundat, tum quoq; ob insignem doctrinam, & Medicæ facultatis scientiam, in quibus adeò præcellit, ut ex longinquis regionibus, spe recuperandæ, tuendæq; sanitatis, plurimi ad eum continuò confluant homines. Non defuerunt etiam alij, qui missis raris, ac peregrinis plantis, in contexendo tam magno opere, me plurimũ juverunt. Sed præsertim assiduam pro nobis in hoc nauauit operã clarissimus doctissimúsq; Iacobus Antonius Cortusus, patritius Patauinus, à quo (quę sua fuit liberalitas, & beneficentia) complura ad me missa sunt plantarum genera, ipsáq; rara, & paucis admodum nota. Nec minus mihi celebrandus est vir clarissimus, & rei plantariæ indagator acerrimus, Vlysses Aldrouandus Bononiensis, cujus in me juvando promptitudinem, non possem sanè paucis explicare. Nec prætermittendus est Franciscus à Calzolarijs, Pharmacopæus Veronensis, quinetiam nec Cecchinus Martinellus Rauvennas, quod hic Damasco Syriæ, ille verò Verona, nonnullas ad me raras miserint plantas, & complures mittendas promittant. Postremò modis omnibus laudandus, & promovendus est (Invictissime Cęsar, & Serenissimi, ac Illustrissimi Principes) Excellen. Artium & Medicinæ Doctor, Georgius Handschius à Limuso, quippe qui in totius Germaniæ utilitatem, ac decus, Herbarium hoc à me nunc primùm Latinè scriptum, tam accuratè, diligentérq;, & ad sententiæ nostræ æmulationem in Germanicam linguam transtulit, ut à compluribus Germaniæ pręclaris Medicis, alijsq; nonnullis linguæ Germanicæ peritis, ejus interpretatio approbata, collaudatáq; fuerit. In quo conficiendo, consummandóq; opere, nullis unquam pepercit laboribus, studijs, & vigilijs, tam in plantarum nomenclaturis conquirendis, pervestigandísq;, & in opere ipso vertendo, quàm in triplici Indice conficiendo, quinetiam in toto volumine castigando à Typographorum erroribus, eóq; prę-sertim tempore, quo ingens pestis Pragæ grassabatur, non sine magno sui ipsius vitę periculo. Sed tanta fuit illi juvandæ Germaniæ cupiditas, & promptitudo, ut omnibus vitæ periculis potiùs sese exponendum putaverit, quàm ab incepto opere desistendũ, adeo ut is meritò dignus sit promoveri cùm à Cæsarea Majestate tua (Cæsar invictissime) tum à Celsitudinibus vestris (Serenissimi & Illustrissimi Principes) perpetuò foveri. Huc accedit (quod prætermittere nequeo) Georgij Melantrichij ab Aventino, civis, & Typographi Pragensis, laudanda sedulitas, ac diligentia, siquidem is nec sumptibus, nec laboribus pepercit unquam, non solùm in ipso cudendo volumine, in tempore præsertim calamitoso, & invitá ferè fortuná, sed etiam in conquirendis varijs typorum generibus, ad hoc tantum opus conficiendum idoneis: quinetiam in cæteris omnibus, quæ ad optimos spectant Typographos. Sed de his hactenus. Cæterum cùm veterum studiorum morem sequutus, de promotoribus, defensoribúsq; cogitarem, qui labores hosce nostros ab invidorum, vitiligatorúmq; morsibus protegerent, ac tuerentur, quorũ item amplitudine, authoritate, glorięq; splendore ijdem illustriores, ac clariores redderentur, prima illico mihi sese obtulit Sac. Cæs. Majes. tua, utpote quæ pro summa, & innata virtute sua, atq; clementia, neminẽ unquã iniquè depressum non extulerit, aut injuria aliqua affectum nõ defenderit, nec quempiã non juverit bonarũ artium studiosum, qui ad ejus patrocinium confugerit. Præterea mihi condecens admodum visum est, ut hoc opus Germanici Herbarij Cęs. Majes. tuę potissimùm consecrarem, nõ solùm quòd Romani Imperij Diademate refulgeat, & universæ Christianæ Reipublicæ imperet, & pręsit, sed quòd Germanię ipsius Regnũ susceperit gubernandũ, atq; tuendum, in cujus

Plantæ à doctis viris missæ.

Translatio operis.

Dedicationis ratio.

Germanię uſum,ac decus hos inſumpſi labores. Quamobrem eos tanquam Cęſ. Maieſt. Tuæ, tuęq; Gentis proprium emolumentum, ſpero ab ea perpetuò defenſum iri: Quod cum fecerit, pręter id, quòd mea ſcripta, meóſq; labores, ſua ſumma authoritate adſeret, fructiferum quoq; viridarium hoc, quo Germania tota à multis ſe tueri incommodis poterit, à pręd onibus vindicabit. Illud quoq; me adduxit, ut Cęſareæ Majeſtati tuę hoc volumen dedicarem, quòd in ipſo ea deſcribatur materia, cuius ſtudio (ut ſuperiùs commemoraui) complures olim Imperatores, àc Reges ſunt magnopere delectati. Ideóq; eò libentius id faciendum mihi propoſui, quò certior ſum, Cæſaream Majeſtatem tuam, ex naturalis Philoſophię lectione plurimum capere voluptatis. Huc accedit immenſa erga ſtudioſos quoſq; Cęſareæ Majeſtatis tuę benignitas, qua eos perpetuò promovet, juvat, & fovet, pręcipuè autem Medicos, utpote qui divinam potiùs, quàm humanam excolant facultatem. Id, quod apud Hebręos teſtatum reliquit ſapientiſsimus ille Ieſus Syrach, divino ſpiritu afflatus, dum ſic inquit: Ab Altiſſimo orta eſt Medicina, & à Rege accipiet munera. Medicamenta de terra creavit Dominus, & vir prudens non contemnit illa. Diſciplina Medici exaltabit caput eius, & in conſpectu Magnatum collaudabitur. Hęc ille. Porrò & illud mirum videri poſſet, quòd Cęſ. Majeſ. tua, etſi in graviſsimis negocijs, ſuíq; Rom. Imp. functionibus, & continuis curis, dies noctéſq; verſetur, & pręſertim cùm ea ſola in univerſa Republica Chriſtiana, adverſus immaniſsimas Turcarum Gentes jugiter firmiſsimum ſeſe offerat propugnaculum, nunquam tamen prætermittere ſolet, quin ſucciſiuis quibuſdam horis, varijs ſcientiarum ſtudijs vacet. Quare non parum mihi ſperandum eſt, lucubrationes haſce meas, apud Cæſ. Majeſ. tuam, non minimum authoritatis habituras, tum quòd antehac ejus erga me ſingularem clementiam, liberalitatémq; longè latéq; fluentem, iterum atq; iterum ſim conſequutus, tum quòd omnia, quantumvis exigua munuſcula, hilari admodum vultu, ſummáq; humanitate, ab omnibus ſuis fidelibus ſuſcipere ſoleat. Cæſareæ ergo Majeſtatis tuæ beneficia in me ſunt ampliſsima, Sereniſsima Auſtriaca domus deniq; tota, me ſemper omnibus modis decoravit, aluit, & promovit, quo fit ut certa omnino ſpe ductus, mihi perſuadeam, me de Cęſ. Majeſ. tuæ clementia, plurimum confidere poſſe. Facit enim tua ſummi generis dignitas, Cæſareorúmq; ornamentorum amplitudo, ut quotquot abs te juuari petant, eos omnes promovendos ſuſcipias. Cætera verò virtutum decora in Cæſ. Majeſ. tua ſic vigent, & eluceſcunt, ut univerſæ Gentes eam magnopere admirentur, & colant. Quis enim non admiretur Cæſ. Majeſ. tuam? Quis non prudentiam, magnanimitatem, & ingentem animi ſplendorem? Quis non ſuſpiciat juſticiam, pietatem, clementiam, religionem, beneficentiam, humanitatem, liberalitatem, munificentiam, & generoſitatem tuam, quæ tanquā ex uberrimo fonte è tota Majeſtate tua ſcaturiunt, emanant, & diffunduntur. Quas quidem animi Majeſ. tuæ Cæſ. dotes admirantur, non modò univerſę Chriſtianę Reipublicę Principes, ac populi, ſed alię quoq; exterę, alienę religionis, nationes, quando nullis hominum præconijs eæ ſatis explicari poſsint. Poſtremò, ut cęteris quoq; Illuſtriſsimis Germanię Principibus labores hoſce meos dicarem, in cauſa fuit, ut omnes ſimul conjuncti intelligerent, ingentem animi mei erga eos omnes propenſionem, & eorum juvandarum Gentium voluntatem, útq; ob id unà cum tua Cęſ. Majeſ. hęc noſtra Germanica monumenta, promouenda, defendendáq; ubiq; locorum ſuſcipiant. Interim me totum Cęſ. Majeſ. tuę dedico, dono, ac voueo. Cometouię VIII. Calendas Februarias. Anno à Chriſto nato, M. D. LXIII.

E. Cæſ. Majeſ. tuę, veſtrarúmq; Celſitudinum

Humilis ſeruus,

Petrus Andreas Matthiolus.

Předmluwa Doktora Thadeásse Hágka z Hágku, na Herbář Czesky / Léta Páně Tisycyho Pětistého Ssedesátého druhého wydaný.

ᴥ(:)ᴥ

ACžkoli mezy wssjm Stwořenjm Božjm, na kteréž toliko tělesnýma Očima patřjme, neywzáctnegssj gest Cžlowěk: Wssak gestliže při něm netoliko způsob a postawu tu zewnitřnj, ale raděgi což wnitř w sobě zawjrá, to gest, proč a k čemu na tomto Swětě od Pána Boha postawen gest, nahlédneme / a toho při něm ssetřiti budeme / mnohem znamenitěgssj a wywýsseněgssj nade wssecko giné stwořenj, geg býti poznáme.

Rozdělenj Cžlowěka.

¶ Gest pak Cžlowěk Obraz Božj / z Těla a z Dusse složený. Tělo pak, kteréž my Očima nassjma widjme a geho se dotýkáme, má z Země a ze čtyř žiwlůw / z nichž také wssecky giné wěcy y Howada, na tomto Swětě stwořena gsau: Ale Dussi od samého Pána Boha wlitau sobě má / gjž samau gemu y Angelům geho se připodobňuge.

Rozdělenj Dusse lidské.

¶ Při Dussi pak Lidské nacházý se dwogj rozdjl: Geden, kterýž slowe wrchnj / a swé mocy má / totižto, že roznmj, pamatuge, saudj a rozeznáwá / a slowe wlastně Mysl aneb Rozum. A ten nic giného nenj, nežli gakýsy paprslek Božského swětla a Maudrosti / w Dusse lidské wlitý / gjmž wnitř nás oswěcuge / a my gjm gako se dohrabugeme / abychom gakkoli poznati mohli wssecky wěcy dobré, vžitečné, a nám spasytedlné. Druhý rozdjl při Dussi nassi nacházý se tělesný / a nám obecný s Howady / gako zlost, záwist, hněw, strach, žalost, radost / a wssecka giná sskodliwá popuzenj.

Rozdělenj Mysli.

¶ Zase táž opět Mysl dělj se na dwé: Prwnj gegj částka gest wrchnj a neywyšssj / gjž Cžlowěk se řjdj a sprawuge / a ta slowe Wůle. Druhá té gako Rádce přidaná / totiž Mysl a Rozum. A tak z toho rozdělenj poznáwá se / co gest při Cžlowěku neyznamenitěgssjho / a čehoby Cžlowěk wlastně ssetřiti, a podlé čeho se řjditi a sprawowati měl / totiž že podlé toho / což gest při něm neywyšssjho / a čjmž neywjce od giných Howad se dělj. Nebo nenj náležitá wěc / aby Cžlowěk, gsa stwořenj neyvsslechtilegssj a neyznamenitěgssj, měl se w přirozených wěcech s Howady srownati / a včastenstwj s nimi mjti. A tak tedy Mysl w Cžlowěku, gest Dar od Pána Boha neywyšssj a neyznamenitěgssj. Wlastnj pak djlo Mysli gest poznánj / a z poznánj pocházý něgaká žádost a chtjč / kterýž s Myslj gsa spogen poznánj w Cžlowěku zbuzuge pro chtjč. Žiádný zagisté nemůže mjti prawého chtjče / nežli k wěcy prwé poznalé / tak gakž obyčegně řjkáme: Ignoti nulla cupido, to gest / po neznámých wěcech nedychtjme. An y obecné gest Přjslowj: Cžehož Oči newidj / toho Srdce nežádá ani nežel. Ta pak žádost a chtjč Mysli slowe Wůle / gegiž Rádce gest Mysl aneb Rozum. Poněwadž tedy Mysl má býti Rádcým, a gako Mistrem a Včitelem / musýť to, což raditi aneb včiti má, znáti a vměti / sycby dobře neradila a newyvčowala. Ale že zahálčiwostj a nedbánliwostj wssecky wěcy hynau a mizegj: Protož aby také ten Mistr a Rádce w nás neztupěl a nezleněl / máme geg w nás rozhogňowati, častým a vstawičným cwičenjm a zkussowánjm w těch wěcech / kteréž Mysli wlastně sau náležité / gako w Vměnj swobodném / a w Ctnostech dobrých, w mrawjch a w sslechetnostech chwalitebných. Gest pak žalostiwá wěc / že mnozý tu mysl w sobě zahálčiwostj a obrácenjm k wěcem chatrným a gj nehodným zatmjwagj a w sobě dusý / tak že k swému cýli nikoli přigjti, ani cesty, kteraužby k tomu prawému

Prawá dokonalost Cžlowěka na čem záležj.

swětlu

swětku přigiti měla, nám vkazowati nemůže. Nýbrž gako Semeno zkau zemj, trnjm, hložjm y kamenjm se dusý a vmrtwuge / a Strom neopatrowánjm zpkanj: Tak Mysl nássse také wěčnu newžitečnými když se zaneprazdňuge, tjm také se zastiňuge, russj a kazý / a zahálčiwostj gako zpkanj. Toť hle z toho poznati gest / na čemby záležela prawá dokonalost člowěka / k kterézto dokonalosti, kdož gsau docházeli, ti za gnoho wěku za Bohy držáni byli / a Dary y poctiwostmi znamenitými obdarowáni býwali. Neb toho zasluhowali, netoliko swau wymysslenau Maudrostj / ale také, že Lidem znamenitě prospjwali a posluhowali.

Wychwalowánj Lékařského vměnj.

Y příkladem gich ginj také Lidé gsauce k tomu zapáleni / pro dogitj takowé prawé sláwy, gedenkaždý wedlé přirozené swé náklonnosti, rozličných Vměnj po sobě pozůstawiti hleděli / gako y tohoto Vměnj Lékařského. Nad kteréž nic lepssjho, znamenitěgssjho, a Lidem prospěssněgssjho býti nemůže. Nebo wssickni to známe / že žiwot a zdrawj nám wssem gest milé / y swětko toto, w kterémž gsme žiwi, dycháme a byt máme, gest přjgemné, vtěssené, a radostné. Protož Vměnj toto, kteréž takowé zdrawj Lidské opatruge, držj a zachowáwá / kterak nemá býti nadewssecky giné wěcy neyslawněgssj? Co může Člowěk nad toto Vměnj Lékařské wjce sobě winssowati? Poněwadž ono neyhlawněgssj zdrawj Lidského nepřátely to gest, neduhy, a rozličné těžkosti a připadnosti Lidské zahánj / žiwot pak y zdrawj předewssemi takowými neřestmi ochraňuge. A gakož nad zdrawj nic w Swětě dražssjho nenj / tak když ho Člowěk nemá / co nad něg může býti w Swětě bjdněgssjho? Protož ti Lidé, kteřjž tak bjdné a saužené retugj / a gim k zdrawj pomáhagj / w gaké magj poctiwosti a wážnosti držáni býti? To seznawsse někdy oni prwněgssj Cysařowé / znamenitými Swobodami a Priwilegijmi, Lékařského Vměnj řádné k tomu zwolené a wyhlássené Osoby, gež my Doktory gmenugeme, oswobodili / pokudž ti, kteřjž Práw Cysařských powědomi gsau, o tom dobrau wědomost magj. Budmež tedy wděčni gegich welikých prospěssných pracý / gichž gsau nám w swých Knihách Lékařských pozůstawili / a zwlássť Pana Doktora Matthyoka / gehož půwodem tento Bylinář gazykem nassjm Cžeským na swětko wyssel / s nákladnými a pěknými Figůrami / o čemž nenj potřebj mluwiti / ani geho wychwalowati: Nebo každá wěc dobrá sama se chwálj / a skutek, kterýž gest před rukama, dostatečněgi Mistra a Skladatele swého wychwaluge.

O přirozenj a mocech rostlin / kterak ty rozuměny býti magj.

Poněwadž pak w tomto Herbáři wypisuge se přirozenj rozličných Bylin / a to podlé čtyř týchž Bylin stupňůw: Též také pokládagj se týchž Bylin Mocy a Skutkowé / gakauby Moc aneb Skutek gednakaždá ta Bylina mjti měla. Protož aby tomu odewssech porozuměno býti mohlo / coby Stupeň a co Moc při wypisowánj týchž Bylin měl se rozuměti / widělo mi se o tom tuto něco kratčeji, pro Lidi sprostněgssj, wypsati. Neyprwé znáti slussj / že Lékařstwj wlastně wssecko slowe to / cožkoli nássse přirozenj proměniti, a ge přemocy může. Nebo gestliže od nassého přirozenj, a přirozené horkosti nassj, přemoženo bude / giž neslowe Lékařstwjm, ale Pokrmem. Pokrm zagisté wssecko gest to / cožkoli wztahuge se k nassemu Tělu kupožiwenj / a k rozmnoženj tělesné nassj podstaty: a ten pokrm nemůže kupožiwenj a rozmnoženj Těla nassého přigiti / leč prwé bylby proměněn / a gemu připodobněn.

Wssecky wěcy ze čtyř žiwlůw stwořeny gsau.

Druhé znáti slussj / že wssecky wěcy, wedlé tělesné swé podstaty, ze čtyř žiwlůw, genž gsau počátcy a přičiny bytečné wssech wěcý hmotných aneb tělesných, složeny gsau / totiž, z Ohně, z Wětru, z Wody a z Země / a ti žiwlowé magj swé přirozené powahy, způsoby aneb qualitates, gjmž někteřj Gakosti řjkagj. Oheň pak z přirozenj swého gest horký a suchý: Wětr tepký a wlhký: Woda mokrá a studená: Země studená a suchá / a takž tedy čtyry budau prwnj gakosti Žiwelnj / Horkost, Studenost, Suchost a Mokrost / kteréž se při gednékaždé wěcy hmotné a tělesné nacházeti musegj. A my podlé toho, gakž při nich ge poznáwáme, o Přirozenj a složenj gich, sauditi obyčeg máme / prawjce tuto wěc, aneb tuto Bylinu aneb zrostlinu, horkého a suchého přirozenj býti / ginau horkého a mokrého / ginau studeného a suchého / ginau studeného a mokrého. Nebo skrze to bytnost gednékaždé wěcy se pronássj / že w této Oheň, w oné Powětřj, w giné Woda, a w giné Země panuge a přemáhá. A odtad také ty Mocy, kteréž slowau prwnj, swůg půwod a počátek berau / gako horčiti, studiti, mokřiti a sussyti.

To

To pak ačkoli kewſſem wěcem w tomto Swětě přirownati ſe může: Wſſak poněwadž nynj toliko o Bylinách, o Kořenj, o Kwjtj, o Semenách, o Stromowj, o Owotcých a o Dřjwj vmjnil gſem řeč včiniti / protož na ně tato toliko wſſecka má řeč wztahowati ſe bude / a tomu gegich přirozenj, o němž ſe wypiſowati bude, má ſe tak rozuměti / pokawadž by k ſamému Lidſkému tělu ſe přirownati mohlo.

A že pak w ſwém přirozenj giné Zroſtliny, to geſt Byliny, a Kořenj gſau mdlé / giné ſylné a prudké / aby ty také ſnázegi w ſwé přirozené ſyle rozeznány býti mohly / wymyſlili Mužj včenj giſtý proſtředek / nápodobně gako Střelcy obyčeg magj / když ſtřjleti chtěgj / že Cýl ſobě giſtý vkládagj / k kterémužto wſſickni ſtřjlegj / ale gedni blj̑ž než družý k němu přiſtřelugj / a ta blj̑zkoſt a wzdálenj od toho Cýle a ſſpičky, nemohlaby poznána býti / kdyby takowého Cýle a proſtředku vſtanoweno nebylo. Tak také Lékařj aby wſſeliké wěcy w ſwém wlaſtnjm přirozenj, mocy a ſýle, poznány býti mohly / poſtawili ſobě za Cýl a gako za prawidlo, gednu wěc mjrného přirozenj / po němž poznáwá ſe, které wěcy blj̑ž k němu přiſtupugj / aneb které od něho ſe wzdalugj: A to přirozenj geſt takowé / že buď wnitř w Tělo přigaté, buď zewnitř přiložené, naſſeho těla ani k horku, ani k ſtudenu, ani k ſuchu, ani k mokru, nikterakž patrně a čitedlně neproměňuge. Takowé Lékařſtwj Lékaři gmenugj temperatum & æquale, to geſt mjrné a rowné / protože w něm žádná z těch čtyř gakoſtj nepřewyſſuge. Ale giná Lékařſtwj gſau / geſſto z té a takowé mjrnoſti wyſtupugj a gi přewyſſugj / a ten weyſtupek geſt dwogj: Prwnj ſlowe ſproſtný / Druhý ſložený aneb náſobný. Sproſtný weyſtupek geſt ten / když aneb ſkrze ſamo horko, aneb ſkrze ſtudeno, aneb ſkrze mokro, aneb ſkrze ſucho, od té mjrnoſti ſe vchylugj. Náſobnj / když přemáhá ſpolečně horkoſt a ſuchoſt / aneb horkoſt a wlhkoſt / aneb ſtudenoſt a ſuchoſt / aneb ſtudenoſt a mokroſt. Ten pak weyſtupek aby we wſſech Zroſtlinách, podlé giſté a náležité mjry, a tudy také prawá bytnoſt gegich ſloženj poznána býti mohla / a též aby známé a wědomé bylo / kterých Zroſtlin bezpečně vžjwati bychom mohli / Lidé včenj, a bedliwj zpytatelé wěcý přirozených, wſſecky ſummau Zroſtliny, gichž k naprawenj zdrawj Lidſkého padlého vžjwáme, na čtyři Grády, giná k řády, ſtupně aneb powolánj, gakkoli komu ſe ge gmenowati libj, rozdělili / a to tjmto ſpůſobem: Prwnj ſtupeň horkoſti, těm Zroſtlinám ſe připiſuge / při kterýchž tak ſkrowná horkoſt ſe nacházý / že ſotwa táž horkoſt přirozená při nich poznána býti může / a od té pocházý hned giná moc / kteráž ſlowe druhá / gako zažjwagjcý, ſezráwagjcý, a giné. Druhý ſtupeň horkoſti, připiſuge ſe těm Zroſtlinám / při kterýchž nalézá ſe giž wětſſj, patrněgſſj, a čitedlněgſſj něgaká horkoſt / od njž potom půwod ſwůg béře moc druhá / ztenčugjcý, zřeďugjcý, a průduchy otwjragjcý. Třetj ſtupeň horkoſti, přiwlaſtňuge ſe a přičjtá těm Zroſtlinám / při kterýchž patrně až y s těžkoſtj, a welmi nepřjgemně, horkoſt a pálčiwoſt gich ſe pocyťuge / tak že když gich okuſýš / pálj, kauſſj, ſuſſj, a žjzeň vwodj: Od takowé horkoſti pocházý moc druhá rozrážjwá, přitahugjcý, zapalugjcý, Tělo wyprazugjcý, a průduchy mocně otwjragjcý. Cžtwrtý ſtupeň horkoſti, a ten neywyšſſj, zcela Lidſkému přirozenj geſt odporný a neſneſytedlný: Nebo kdožby takowých Zroſtlin vžjwal / ty pro ſwau prudkoſt a pálčiwoſt zpryſkugj, zapalugj, kažý a mořj.

Kterakty čtyři ſtupně gedněkaždé Byliny nalezeny gſau.

Přirozenj mjrné.

Přirozenj od té mjrnoſti wyſtupugjcý.

Cžtyři ſtupně.

I. Stupeň.

Horkoſt, kterým ſe Bylinám připiſuge podlé čtwrtého ſtupně.

II. Stupeň.

III. Stupeň

IIII. Stupeň.

A Studeného ſloženj Zroſtliny, y wſſeligaké Lékařſtwj, týmž ſpůſobem čtyry ſtupně ſwé magj. Prwnj ſtupeň těm Lékařſtwjm ſe připiſuge / kteréž přirozenau náſſi horkoſt welmi mjrně a téměř nepatrně ochlazugj / tak že zažjwánj a ſezránj, k ſwému koncy prawě dogjti nemohau / aneb ge trochu toliko pozdržugj. Kteréž pak mimo giž dotčenau ſtudenoſt něco wjce a patrněgi ſtudj / až y gazyk něco mdlj / takowé Zroſtliny wſſecky, na druhém ſtupni ſtudenoſti ſe pokládagj / od kteréžto ſtudenoſti, mocy řečené druhé pocházegj / gako zahuſſťowati / horkoſt přirozenau zřetedlně zmenſſowati / odkawadž nezažitj, a mnoho ſyrowých wlhkoſtj ſe rozplozuge a rozmáhá. Třetj ſtupeň ſtudenoſti, připiſuge ſe těm Lékařſtwjm / kteráž tak welice ſtudj / až y průduchy wnitřnj ſkrčugj, a w hromadu táhnau a ſwjragj / nečitedlnoſt, mřenj audůw, a zſynaloſt přináſſegj / gako gſau Blјn, Netřeſk, Mandragora ꝛc.

Studenoſt, které zroſtliny magj / podlé čtwerého ſtupně.

I. Stupeň.

II. Stupeň.

III. Stupeň

dragora ꝛc.

IIII. Stupeň. dragora etc. Cžtwrtý stupeň studenosti, gest těch wěcý wssech / kteréž wssecku přirozenau nássi horkost vhassugj / a Tělo wssecko zdřewenělé činj.

Mokrost zrostlin podlé čtyř stupňůw

I. Stupeň.
II. Stupeň.
III. Stupeň
IIII. Stupeň.

Mokrého přirozenj Zrostliny, též čtyry stupně swé magj. Prwnj stupeň magj tý Zrostliny wssecky / kteréž wlažj, měkčj, a gako sliznau. Druhý stupeň, prudké wlhkosti ztupuge a zahusstuge / a přirozených audůw spůsob zemdluge. Třetj stupeň mokrosti, audy přirozené welmi zemdluge / tak že vstawičné nechutenstwj, dáwenj, Auplawice, a Tělo wssecko zlenilé, a kewssem činům nespůsobné činj. Cžtwrtý stupeň mokrosti, gako y giných gest neywyžssj / a ten giž zcela wssecku přirozenau horkost vdussuge / rowně gako Woda Oheň hasý / a takowé wssecky wěcy za Gedy se držj a pokládagj.

Suchost zrostlin podlé čtyř stupňůw

I. Stupeň.
II. Stupeň.
III. Stupeň

Suchost při wsech Zrostlinách, též podlé čtyř stupňůw se pozoruge. A prwnj stupeň suchosti, připisuge se těm Zrostlinám / kteréž skrowně a mjrně sussj / a audy stwrzugj. Druhý stupeň gest těch wěcý / kteréž patrně sussj, skrčugj, swrasstugj a stahugj / gako gsau wssecky wěcy trpké a přesedawé. Třetj stupeň, pro swau mocnégssj suchost a wyprahlost / průduchy auzké činj / a průchodu wlhkostem bránj / toky wssecky zastawuge / přirozenau wlhkost wytlačuge / a suchotiny vwodj.

IIII. Stupeň. Ale čtwrtý stupeň suchosti vdussuge / duchy žiwotnj přetrhuge / a tak smrt vwodj. Protož Lékaři wssecky Zrostliny, y giné gakéžkoli wěcy, na čtwrtém stupni, za Gedy pokládagj / gakožto přirozenj Lidskému odporné / a gich do Těla neužjwagj / leč w znamenité a w důležité negaké potřebě / a to s welikým a bedliwým vwáženjm / aby sskody a zahynutj zdrawj Lidskému nepřinesly. A w dobře nařjzených Obcech a Městech, kdež Apatékáře pořádné a přjsežné magj, toto mezy ginau Instrukcý znamenitě zapowědjno býwá / aby žádný takowých prudkých wěcý a Gedůw, wen k vžjwánj nedáwal ani neprodáwal / gako y Opium / kterémuž mnozý z Lidu obecného v nás Lektwař na spanj řjkagj / a to swobodně w Apatékách kupugj / a Dětem s welikým porussenjm zdrawj a přirozenj gich dáwagj / gakž mnohým známé a zkussené gest / tak že mnohých Dětky, po takowém nerozumném Lékařstwj, zesnuly / gesstě spj, a spáti budau do dne Saudného. Ginj pak kteřjž z toho hlubokého sna, ač sotwa procytili / a gim wždy proto spomoženo: Wssak při swém zdrawj vgmu znamenitau nesau / gsaute y na mysli zmámeni / y na swém Těle pokaženi. A protož neměliby Apatékáři té takowé Lektwaře, Babám nerozumným a blazniwým wssetečným prodáwati / a Wrchnost a Vřad w gednomkaždém Městě, měliby tak Apatéky opatrowati / aby Lidem k prospěchu a ne k vblíženj, držány býwaly.

Nařjzenj o Apatékářich.

Opium.

Cžtwery mocy gednékaždé Zrostliny.

Giž tedy poznáno býti může / co gsau ty čtyry Stupně a co se skrze ně znamená: Tudjž také, gaké mocy a gacý skutkowé od nich pocházegj. Nebo čtwerá gednékaždé Zrostlině moc, a čtwerý skutek se připisuge.

Prwnj mocy

Prwnj Moc a skutek od bytečného složenj gednékaždé wěcy, swůg půwod béře a má / a slowe prwnj a žiwelnj / protože od prwnjch těch začátkůw žiwelnjch, gako od horka, studena, sucha, a od mokra pocházý / a djlo swé působj / to gest, že horčj, studj, sussj a mokřj.

Druhé mocy

Druhé Mocy a skutkowé gsau ti / kteřjž od prwnjch žiwelnjch swůg začátek berau / a od toho slowau Druhé / též také že negsau tak mocné, a w swých včincých patrné, gako prwnj / a giž také o těch něco gest mluweno. Wssak aby rozdjlnégssi gesstě poznány býti mohly / toto summau a kratjčce položjm.

Mocy od čtyr gakosti pocházegjcý.

Od horkosti Mocy a skutkowé pocházegj tito: Zažjwati, wypařowati, rozháněti, střjrati hnilosti a nečistoty / ztenčowati hrubosti / zředowati hustosti / otwjrati, rozrážeti, rozpausstěti slehlé wěcy od studenosti / wssecky twrdosti zpeklé obměkčowati / bolesti oblehčowati / Ged od Srdce odháněti / a giné mnohé k tomu podobné.

Od studenosti Mocy a skutkowé pronássegj se tito: Skrčowati, swrasstowati, zawjrati, zacpáwati, zahusstowati / též odrážeti / krew zastawowati / twrditi / průduchy susowati / drjmotu a sen vwozowati / duchy mrtwiti / dřewěniti / horkost přirozenau vstuzowati.

Mokrosti moc a djlo zgewuge se, skrze obměkčowánj.

Suchosti pak, skrze zatwrzowánj.

Ale

¶ Ale mohlby někdo dotázku včiniti/ kterak my k poznánj takowých mocý přicházýme. Y aby těm za doſti ſe ſtáti mohlo / krátké naučenj o tom dáwám.

Kudy a po čem ſe poznáwagi ty mocy Bylin.

Třmi wěcmi wſſecky Zroſtliny gedna od druhé ſe dělj / barwau, wůnj, a chutj / a tak my také třmi Smyſly zewnitřnjmi, totiž zrakem, čichem a koſſtem, ano také y čtwrtým, totiž dotknutjm, o gegich přirozenj a mocech vſuzugeme. Ale z těch čtyř Smyſlůw k tomu po-znánj, neydokonalegſſj geſt koſſt. Giné tři ſmyſly čaſtokrát y Lidi rozumnégſſj meylj/ a žá-dný nemůže ſe grunto wně na nich zaſaditi / než včenégſſj a zběhlegſſj, po nich gako po něga-kých potazých a důmyſlich, k poznánj wnitřnjho přirozenj gednékaždé Zroſtliny přicházegj. Gako obyčegná geſt wěc /že bjlé wěcy býwagj přirozenj ſtudeného / ale ne wždycky ſe to při wſſech wěcech bjlých shledáwá: Nebo nacházegj ſe mnohé wěcy bjlé / kteréž gſau horkého y ſtudeného přirozenj/ gako Wápno a Snjh. Též při wůni nacházý ſe rozdjlnoſt při při-rozenj a při mocy těch wěcý/ kteréž takowau wůni wydáwagj: Nebo ne wſſecky wěcy libě wonné, horké gſau: ani wſſecko, což geſt horkého, dobře wonj: a ani což ſylně wonj, to též horké geſt: ani geſtli horké, hned také ſylně wonj. Ani také na odpor prawda geſt: Wſſe-cko což ſylně wonj/ žeby to ſtudené bylo: ani což geſt ſtudené/ to aby ſylně woněti mělo. Ne-bo mnoho geſt horkých wěcý y ſtudených / kteréž y libě wonj, y přjliš / a některé zhola žádné wůně z ſebe newydáwagj. Item / z dotknutj ne wždycky wyhledáwáme přirozenj a mo-cy wěcý přirozených / protože mnohé wěcy gſau měké, twrdé, oſtré, hladké / a w přirozenj a w mocech rozdjlné. Protož ſamau toliko chutj a koſſtem, takowých přirozených wěcý a zroſt-lin mocy, gruntownégi ſe wyhledáwagj. Gazyk zagiſté, kterýž geſt náſtrog k rozeznánj chutj rozličných ſtwořen a vſtanowen, neylépe a neydokonalegi při gednékaždé Zroſtliné wſſecky čáſtky w bytu a w podſtaté rozeznati může/ gakž nám toho vtěſſený přjklad na Růži od Galéna pozůſtawen geſt / a každý to též při nj ſeznati může. Nebo když od nj wůně libé docházýme / nic giného ſkrze ni nedoſahugeme / než že wycházý z nj gakáſy pára libá, libe-zná, a dobře zažitá / dále nad wůni, coby ſe při nj geſſté wjce nacházeti mělo, giž ſe pochopiti nemůže. Ale geſtliže Růžj w vſtech rozkauſneš a rozžweykáš/ welmi ſnadno poznáš/ že při nj nacházý ſe také geſſté hořkoſt, ſladkoſt, a gakáſy trpkoſt: Z kteréžto chuti rozdjlné pozná-wáme/ že Růže má w ſobě čáſtky ſebe rozdjlné / a w každých těch čáſtkách rozdjlné ſwé při-rozenj a mocy. A za přjčinau toho přjkladu / aby y ginj také, kteřjž v wyhledáwanj a w zpytowánj wěcý ſtwořených ſe kochagi, hotowégſſj a přjſtrogněſſj býti mohli / položjm ně-která naučenj / kteráž budauli w paměti mjti/ budau mocy poněkud o přirozenj a mocech ſaud včiniti / a potom s lepſſjm rozumem, né manj a treffunkem, a gako řjkáme na Bůh zdař, gich vžjwati.

Sama chut Bylin neydokonálegi nám přirozenj a mocy přináſſj.

¶ Wſſecko což Gazyk táhne w hromadu, geſt chuti přeſedawé a trpké / a geſt ſložené z čáſtek ſtudených a zemnatých. Protož moc geho geſt ſtahowati, ſhuſſťowati, odrážeti, ſtuditi, ſuſſyti: Gako Nyſſpule, Woſſkeruſſe, Hruſſky plané a nezralé, Dubowé Kůlky ꝛc.

¶ Wſſecky wěcy kyſelé gſau z čáſtek wodnatých, pronikawých a ſtudených. Protož beze wſſeho zahřjwánj rozrážegj, ztenčugj, rozdělugj, čpj, a zacpaloſti poprawugj: Gako Ocet, Sſtiáwa Limaunowá, a Granátowých Yablek kyſelých.

¶ Wſſecky wěcy ſladké gſau přirozenj Lidſkému libé / a horkého mjrného ſloženj / wſſak wýš něco nad přirozenau náſſj horkoſt. Protož magj moc oſlabowati, zažjwati, změkčowati a zřeďowati: Gako geſt Med.

¶ Wſſecky wěcy hořké gſau horké a ſuché/ a dobře od horkoſti wypeklé. Protož tako-wé wěcy neytrwánliwégſſj gſau / nebrzo hnigj ani ſe poruſſugj pro ſuchoſt, kterauž při ſobě magj. Moc gegich geſt ſtjrati, ztenčowati, průduchy wyčiſſťowati, hrubé wlhkoſti rozrá-žeti: Gako Pelyněk, Aloes ꝛc.

¶ Wſſecky wěcy ſlané gſau také horké a ſuché/ a magj čáſtky horké a zemnaté. Protož moc magj rozdělugjcý, wyſuſſugjcý, ſtjragjcý, ſtahugjcý a ſhuſſťugjcý.

¶ Wſſecky wěcy perné a čpawé, kauſawoſtj ſwau mocnau wyžjragj a wyčpjwagj: Gako Křeſinek a Cybule / a gſau ohniwého ſloženj. Protož ztenčugj, wyčiſſťugj,

zahřj-

zahřjwagj, přitahugj / Moč ženau / pot wywodj y Cžmayru / žžjragj, připalugj a přiſſkwařugj.

¶ Wſſecky wěcy nechutné gſau ſtudené a mokré. Protož ty sſtupugj dokůw / a ſadj ſe w hromadu / shuſſťugj, a poněkud vmrtwugj.

¶ Wſſecky wěcy maſtné a Olegowaté, ſwlažugj, měkčj a oſkabugj.

Třetj mocy.

¶ Třetj mocy a ſkutkowé wſſech Zroſtlin, ty obzwláſſtně k gednomu každému audu přináležegj / a gſau tyto: Kámen komiti w Ledwj y w Měchýři / Pjſek s Močem hnáti / Cžmayru wywoditi aneb zaſtawiti / Tok krwe z žil Zlatých aneb odkudžkoli ginde přetrhnauti / Wýkal w Cžlowěku rozmnožowati / aneb geg duſyti a wyſuſſowati / Prſy čiſtiti wychrkowánjm od hniſu a od giných nečiſtot / Sſkrkawky mořiti a wen wyháněti / Gedům odpjrati a od Srdce odháněti / zraku ſpomáhati / ſluch naprawowati / a giné mnohé. K těm kewſſem mocem / ačkoli mocy prwnj y druhé napomáhagj / a bez nich djla a ſkutku ſwého wykonáwati nemohau: Nebo Kámen komiti nečinj toho ſama žiwelnj horkoſt, a ſkutek od nj pocházegjcý / totiž pronikawoſt: ale muſý přjtomná také býti moc druhá, otwjragjcý průduch / ztenčugjcý a rozpauſſtěgjcý ſpekloſti Kamenné: Wſſak y ne při wſſech Zroſtlinách ſe to nacházý / aby ty pomoc od žiwelnjch mocý, a gako ſſedruňk něgaký braly. A protož kteřjž chtěgj wſſech wěcý přjčiny a začátky těm prwnjm gakoſtem připiſowati / k welikému omýlenj přicházegj. Nebo zdali proto Sſtěrbák, Cžekanka, Salát, a giné Mléčowj, Mléko w ſobě magj / že gſau ſtudeného přirozenj? An Chwogka a Kolowratec též mléčnaté gſau / a wſſak tak horkého přirozenj gſau / až zpruzugj. Zdali Aloe proto hořké geſt / že horké? An Opium, kteréž pro ſwau ſtudenoſt vmrtwuge, znamenité hořké geſt.

¶ Z těch přjčin Lékaři wſſecky tyto mocy, y giné těm podobné, k wlaſtnjm mocem přiwedli / a ge w giſtém ſpůſobu zawřeli: Gako, že Magnét Železo k ſobě táhne: Rhabarbarum pěnokrewnoſt, Agarykum wodnotedlnoſt wyhánj: Ceterák a Gelenj gazyk Slezynu oprawuge: Kawias Prſy a Pljce lečj: Králowſký traňk Gatrám ſpomáhá: Piwoňka Padaucý nemoc zahánj: Ambrožka, ginák Swětljk, Kopr Wlaſký a Celidonia, widědlných duchů poſylugj / a mnoho giných těm podobných Zroſtlin geſt / kteréž takowých a těm podobných mocý obzwláſſtnjch, ne z mocý žiwelnjch, totiž od horkoſti, ſtudenoſti ꝛc. ale z Nebe od paprſlkůw Hwězdných, od duchůw, a neywjce od Pána Boha, docházegj. Kdyby zagiſté takowé ſwé ſkutky pro žiwelnj ſwé mocy prowozowali / muſylibý to též y giné wěcy wſſecky, tauž moc žiwelnj magjcý činiti / čehož ſe při nich nenacházý. Protož dobře Lékaři takowé mocy à Forma, to geſt od zwláſſtnjho a dokonalegſſjho přirozenj a bytnoſti, počjtagj. Ty pak a takowé mocy, od náchylnoſtj a wléwánj Nebeſkých Hwězd pocházegj / a ſkutkowé gich býwagj brzcý, patrnj a zřetedlnj: ale odkudby přicházeli / a gakáby takowého včinku bytnoſt byla, geſt před námi ſkryto / nic ginač, než gako byt Božſtwj a podſtata. Ginj kteřjž od žiwelnjch mocý pocházegj, čaſu dlauhého potřebugj / a geſſtě nepřjliš patrně a doſtatečně ſwé ſkutky wykonáwagj / o čemžbych měl tuto wjce wypiſowati / bylo by přjliš dlauho / y také neſrozumitedlno. Nebo coby to Forma v Filoſoffůw ſlaula / a gakým ſpůſobem ſkutkowé od nj pocházegj / proſtj Lidé toho pochopiti nemohau.

Cžtwrté mocy.

¶ Pozůſtáwá geſſtě čtwrtá moc a ſkutek / kteráž též gako y třetj ad Formam, to geſt k zwláſſtnjmu přirozenj a mocy ſe připiſuge / gako audů obzwláſſtně něgakým ſwým obzwláſſtnjm a tegným včinkem, a k týmž audům náchylným patřenjm, poſylňowati a wyčiſſťowati. Nebo zwláſſtnj gſau mocy / kteréž Mozk, giné kteréž Plice, giné kteréž Gátra, Žiaudek, Ledwiny a Měchýř poſylugj a wyčiſſťugj / a k nim wlaſtnj hned od přirozenj ſwé zřenj magj / tak že přigaté do Těla, žádnému ginému audu nic neproſpjwagj / než toliko tomu / kterémuž gſau tau ſwau náchylnoſtj oddáni, a od Boha nařjzeni: Gako Cantharides, ginák Meyky, přigaté do Těla, žádnému ginému audu neſſkodj, nežli Měchýři / tak že geg toliko ſamý zwředugj. Takowé mocy mnohým wěcem, a zwláſſtě pak Bylinám, od Pána Boha přiwlaſtněny gſau / k vžitku a vžitku Lidſkému / aby ſkrze ně moc a ſláwu

ſwau

ſwau y láſku k lidſkému pokolenj proneſl/ tak že netoliko Kamenj drahé, Perly a giné k těm wěcem podobné, ale y to proſté některé Kamenj, proſtjcké dřjwj, Bylinky, gichž my ſobě nic newážjme, ale po nich ſſlapáme, mocmi welikými od Pána Boha gſau obdařeny. Gako geſt geden Kámen, řečený Selenites, na němž geſt Obraz Měſýce/ kteréhož rowně gako na Nebi přibýwá y vbýwá. Ten Kámen do Prſtenu wſazený, tak aby ſe Těla dotýkati mohl, Krwotok gakýžkoli hned zaſtawuge. Někteřj tu moc Jaſpidu připisugj. Saffir, Pryſkýř aneb zaháni, aneb roztrhuge. Magnét na hrdlo zawěſſený, boleſt hlawy odgjmá. Item/ nacházegj ſe také w Zialudku mladých Laſſtowic gakéſy Kaménky/ z nichž kteřjž bjlj gſau/ kdožby ge w rukau držel/ aneb na Hlawu ſſátkem přiwázal/ zaſtaralé hlawy bolenj vkládagj/ Očj bolenj odwracugj/ a Zymnicy čtwrtodennj zaháněgj. Máš pak ty Laſſtowičky mladé po Nowu Měſýcy bráti/ a ge rozřezati. Bywagj také w nich Kaménky černj y čerwenj aneb barewnj/ z nichž ten kterýž geſt čerwený, Padaucý nemoc zapuzuge/ aby geg wezma, a do ſſátku aneb do kůže Telecý zawáže, zawěſyl na Rameno lewé/ a tak geg noſyl. A chtěgj tomu/ že y Korál též geſt mocy. Item/ Kocurnjk bylina, ſwau moc nad Kočkami prowozuge. Ranunculus, ginák Pryſkyřnjk, Ziabám, Geſſtěrkám, požiwenj dáwá/ a ge mocý ſwau občerſtwuge. Hljna zpečetěná/ kteráž ginák Terra Lemnia ſlowe, ta z wředowánj Měchýře, od přigetj Meykůw, vzdrawuge. Zuby Hadj, čtwrtodennj Zymnicy zaháněgj. Zuby Krtice žiwé, bolenj Zubůw vkládagj, ſamým přiloženjm. Léb člowěčj Padaucý nemoc vzdrawuge. Kůſtka pod kolenem Zagečjm, kapánj Moče, a Klaubnj nemoc nadýmawu vzdrawuge/ a k ſnadnému porodu pomáhá. Střewo Wlčj, Dna Střewnj hogj. Srdce Krkawčj noſſené, bránj Snu/ a Netopýře geg vwodj. Prach z Rakůw ſpálených, když Slunce geſt na znamenj Lwa, a Měſýc ſtařj dnů XVIII. vkuſſenj Pſa Wzteklého vzdrawuge. Item/ geſt Kámen geden řečený Bezoar/ kterýž moc má wſſem Gedům odpjrati. Roſte, gakž někteřj chtěgj, w Syrij a w Indij, rozličným ſpůſobem: Nebo některý býwá nážlutý a ſywý/ některý žlutý, ſywý a zelený/ giný bjlý a poněkud žlutý/ nápodobně gako bjlé Wjno Reynſké/ a takowý za neylepſſj ſe býti pokládá. Gá gſem widěl ſywý a trochu přimodrý/ a ten má Geho milost Cýſařſká Pán Ferdinand, Pán nás wſſech neymiloſtiwěgſſj/ kteréhož newelmi dáwno zprůbowati a zkuſyti poručil Doktorům ſwým zde w Praze/ na gednom odſauzeným na ſmrt/ kterémuž prwé dawſſe gednu wěc gedowatau/ od njž gſa znamenitě ztrápený a zmožděný (Neb giž ho bylo půl zdřewěnělo) otekl, oſlepl, rozumu zbyl/ a mnohé giné těžkoſti ſneſl a ſtrpěl/ a to wſſe neyw,ce w ſſeſti hodinách: timto Bezoar od ſmrti zachowán/ a od těch wſſech těžkoſtj wyſwobozen geſt. O takowém Bezoar wyſwědčugj ſtařj Včitelé Lékařſſtj/ gako Raſis a Serapio, že ſau toho ſami čaſtokrát ſkuſyli/ kterak ten Kámen wſſecky giné byliny, y Dryák wſſeligaký přewyſſuge/ a to obzwláſſtnj tegnau ſwau mocý. A kdyby na takowém Kamenu wyřezal obraz Sſtjra/ tehdáž když Měſýc geſt na Sſtjru/ mage k Aſcendentu ſwé patřenj/ a ten Kámen do Prſtenu wſadil/ a potom tehdáž, kdyžby Měſýc na témž Sſtjru byl, pečetil nim na Maſtyxu aneb na bjlém Kadidlu/ takowý Maſtyx a bjlé Kadidlo zpečetěné, a w giſté mjře vžjwáné, rowně tak odpjrá Gedům/ gako ſám Bezoar. A gá mám geden Lék w ſpůſob Syrečkůw vdělaný/ a giſtý čas podlé Influencý Nebeſké zpečetěný/ Pečetj naſchwál vdělanau/ na njž ſtogj Serpentarius na Sſtjru/ tjm wſſjm ſpůſobem a poſuňkem/ gakž na Nebi od Aſtronomůw ſe býti pokládá. Ten Lék w giſté mjře přigatý, geſt diwné, znamenité a tegné mocy, proti Gedu a tráwenj/ a tu moc má s Nebe od Hwězd ſobě danau. Nacházý ſe také mezy mnohými wěcmi na tomto Swětě, tegné gakéſy přátelſtwj y nepřátelſtwj: Gako Magnét železo táhne: Ale když geg Czeſenkem potřeš/ potratj takowau moc. Akſſteyn též přitahuge k ſobě ſtébla a mrwy/ a Bazaliku od ſebe odhánj. Dub, když geſt bljzko od Wlaſkého Ořecha, vſychá. Bolehlaw Wjnem ſkropený, wadne. Kapuſta s Rautau a s Wjnem tegné nepřátelſtwj držj/ že podlé ſebe nikoli růſti nebudau. A Plinius wypiſuge/ že ſamau wůnj Kapuſtowau, Wjno w Sudjch ſe kazý a poruſſuge: Ale zaſe ſe naprawuge nakladenjm do něho Ljſtj Manholtowého. A z té přjčiny Včitelé ſtařj položili/ že Kapuſta opilſtwj odpjrá. Item/ táž Kapuſta

Kámen Selenytes.

Kámen Laſſtowičný.

Bezoar.

Lék zpečetěný

Přátelſtwj a nepřátelſtwj mezy mnohými wěcmi.

puſta

pusta drží přirozenau a tegnau nenáwist s Zemským Ořechem/ kterýž Latině Cyclaminus slowe/ a s Dobraumyslí/ tak že podlé nich satá, vwadá: A mnoho gest wewssech wěcech předivných mocý těm podobných/ kdožby toliko gich pilně ssetřil a wyhledáwal. Gá pro příklad toliko některé gsem tuto přiwesti, a před Oči předložiti chtěl/ abych tudy mnohým žádost a chtíč k takowým předivným wěcem, od Pána Boha stwořeným, zbudil/ aby y oni bedliwěgssí, při wyhledáwaní wěcý stwořených, byli. To až potud buď dosti oznámeno o rozličných mocech Bylin/ a giných wěcý stwořených.

¶ Potřebí gest také y to Lidem znáti/ kteréhoby času gednakaždá Bylina měla trhána aneb kopána býti. Nebo není na tom dosti, znáti Byliny/ a ge chtíti trhati/ ale na tom wssecko záleží/ aby wěděl kdy a kterého času měl by též Byliny zbírati/ protože gednakaždá Bylina má swůg gako wěk/ nápodobně gako Člowěk/ gest mladá/ gest v wěku prostředním/ a gest stará. A též není wždycky gednostegné mocy a syly/ gessto kdož toho nessetří/ znamenité w skutcých Bylinných zmeylen býwá. Protož znamenité toho gest potřebí wěděti, čas a wěk gednékaždé Byliny/ ano také y zwlásstní gegí Influency od Nebeských Hwězd/ ač chceli kdo s prospěchem gich vžíwati. Častokrát mnozý welice se tomu diwí/ proč tato aneb ona Bylina nepůsobí díla a skutku swého/ a nepozorugí na to/ že nečasně kopána byla/ a snad tehdáž, když giž swau moc wssecku potratila. Zwlásstě pak toho potřebí gest ssetřiti Apatékářům/ a měliby od Doktorůw vměłých na to se wyptáwati/ aby znali, kdy a kterého času Byliny trhati a kopati se magí/ poněwadž Lidem tím posluhugí. Gá abych y w tom poněkud Lidem prostěgssím gako cestu negakau vkázal/ toto gim k wýstraze dáwám. Neyprwé wssickni toho pilně ssetřiti magí/ aby Bylin netrhali w den kalný, zkormaucený aneb dssťiawý/ ale w den gasný/ aneb kdyžby dnowé Audní byli. Nebo kteréž se w den mlhawý a w prssku trhagí/ welmi brzo k zkáze, skrze shnilost a splesniwení, přicházegí. Item/ magí brzo po Nowém Měsýcy trhány aneb kopány býti. Také gedenkaždý má to wěděti/ kdy a kterého času které Byliny počínagí růsti: Některé zagisté hned brzo z Gara z země wyskakugí/ a welmi brzo pomigegí: giné vprostřed Léta růsti počínagí/ giné na Podzym. Item/ ssetřiti také má gedenkaždý gich wěku: Nebo některé magí se trhati hned mladistwé/ giné když kwetau/ giné když Semeno wydáwagí. To znáti gest welmi potřebné/ zwlásstě těm/ kteříž prawého a dokonalého poznání Bylin dogíti, a gich s vžitkem a s prospěchem požíwati chtégí. Nebo ginau twářnost vkazugí při swém pučení/ ginau w mladosti/ a ginau w dospělosti a w starosti swé/ čehož, kteříž nessetří, znikagí častokrát mezy Včiteli welicý hadrunicy, odporowé a protiwenstwí/ když enen o mladistwé Bylině giný o giž dospělé aneb staré wypisuge/ a geden druhého sstraffuge že se meylí/ an obadwa budau ssetří.

¶ Item/ nebylo by zle, aby gedenkaždý znal každých Bylin Influency/ to gest zwlásstní wlitau w sobě od Paprslkůw Hwězdných moc/ a podlé nich ge trhal a kopal: Nebo každá Bylina, rowně gako Člowěk, gest gistému Znamení a Hwězdám poddána/ od nichž moc swau béře a přigímá: Gakož psali staří Lékaři/ že Piwoňkowý kořen samým nossením na hrdle, Padaucý nemoc zahání. Že pak při nassí Piwoňce toho nenacházýme/ gsau toho dwě příčiny: Prwní/ že my nemáme Piwoňky Samce/ než toliko Samicy. Druhá/ že gi časně kopati nevmíme: Nebo kopání gegí mělo by býti nenaplnu, ale na Nowu Měsýce. Item/ Ssalwěg poražení audůw, což nássí předkowé Mrtwicy, a my Sslak gmenugeme, mocý Jupiterowau vzdrawuge. Pětilístek, mocý téhož Jupitera, odpírá Gedům. Strom Abrahamůw, ginák Drmek, mocý Saturnowau, chlipnost tělesnau vmrtwuge. Ssaffrán, mocý Slunečnau, obweseluge Srdce. Zwonček čerwený, mocý Slunečnau a Jupiterowau, odpírá Kauzlům y wssem Gedům. Magnét, mocý Hwězdy, kteráž slowe Polaris, wždycky k němu zření swé má a se obracý. Summau, wssecky wěcy na tomto Swětě gsau gistým Hwězdám a Paprslkům gegich poddány/ a od nich se řídí a sprawugí. A protož každý, kdožby chtěl s prospěchem vžíwati wěcý stwořených, toho pilně ssetřiti má/ aby tehdáž ge bral/ když ony od swé Hwězdy moc přigímagí/ o čemž dále psáti, není k tomu čas příhodný. To při zbírání Bylin/ čeho má gedenkaždý ssetřiti.

¶ Giž

Kterak se magi byliny opatrowati.

¶ Giž kterak se dále při nich gedenkaždý zachowati má, něco krátce o tom dotknu: Když sobě w čas příhodný Bylin a Kořenj natrháš aneb nakopáš / máš ge neyprwé čistě wyprati a wyčistiti od země a od bláta / potom w mjstě suchém a w stjnu wysussyti. Někteřj nawážjce gich do wotýpek, powěssugj na stěnu. Ginj otrhagjce a osmeknauce samo Listj, kladau do Pytljkůw plátenných / a tak powěssugj / a ten gest dobrý obyčeg. Než toho předkem pilně ssetřiti se má / aby mjsto, kdež ge chowáš, bylo čisté / a aby Byliny na zemi neležely, nehnily, ani nezplesniwěly / ani od Koček a od Myssi zmočeny a zsserděny nebyly / ale gako neydražssj Poklad chowány a opatrowány byly. Kwitj a giné Byliny wonné a rozkossné, w Truhlicých aneb w Pusskách dobře zawřených, z Lipowého dřjwj udělaných, magj chowány býti / aby wůně swé nepotratily: Wssak Kwitj wolně a nestlačené chowáno býti má / aby se nezdusylo. Semena chowati w Papjru dobrá gest wěc / aby se neporussyla. Kořenj má neyprwé na křižalky aneb na grossjky zkrágeno býti / potom na niti má se prostrkati / a tak wysussyti: Wssak to také má prwé od bláta a zemnatosti dobře wyčisstěno býti. Pelyněk, Ysop, Mateřjdausska, Marulka, Ožánka menssj, Yiwa, Polnj Rutka, Polium, Poleg, Dobrámysl, a giné těm podobné, ty se s Kwitjm y s Semenem swým trhagj / a tak společně w chladu wysussugj.

Kde neylepssj Byliny rostau.

¶ Naposledy toto také znáti gest slussné a welmi potřebné / že neylepssj Byliny gsau Hornj / kteréž na wysokých Horách a na Wrssjch rostau: Nebo takowé gsau welissjwěgssj y také mocněgssj / pro hustost země a subtylnost powětřj. Kteréž pak w Sstěpnicých, w Zahradách, podlé Plotůw a Řjek, Item na Krchowjch, a w mjstech bahnitých, rostau / ty ač sladssj nadjle býwagj: wssak w mocech a w skutcých swých daleko mdlegssj / protože ty a takowé Byliny gsau gako w zawřeném powětřj a stjnu / a nemagj Slunce wolného a powětřj swobodného. Z té příčiny Hornaté byliny wždycky mocněgssj, sylněgssj a trwánliwěgssj býwagj / nežli Sstěpné a Zahradnj. Což znage Hippocrates, a mage Demokryta hogiti / žádal Krátewy přjtele swého, a toho wýslowně dołožil / aby mu Bylin hornjch, kteréž na wysokých Horách rostau, nakopal a poslal / a to pro příčinu swrchu dotčenau. A to může gedenkaždý skutečně poznati a zkusyti: Gako zde okolo Prahy nad tom wrchu nad Branjkem, kdež Skálu do Wápenice lámagj, Ožanka menssj a Bukwice mnohem wonněgssj, lepssj y mocněgssj se nacházý / nežli kteráž w rowinách a w údolj roste / čehož žádná giná příčina nenj / nežli položenj toho wrchu / a tenkost powětřj. Též na Korkonossy Hadjkořen a Benedykt čerwený, daleko bugněgi a hogněgi roste / nežli kde ginde / a tak podlé toho y o giných sauditi, a tomu se wywčowati gedenkaždý bude mocy.

¶ Což se pak dotýče mé této práce, při wykládanj a spisowánj Bylináře tohoto / ač chtělbych raděgi aby o nj ginj saudili / nežbych gá sám co wyprawowati měl: Wssak což gest w skutku a w prawdě, to powěděti mohu / že gsem prácy nemalau y bedliwost o tom měl / abych gakž neywlastněgi býti mohlo, Gazykem nassjm Cžeským, geg wyložil a wypsal / což přineslo mi dosti těžkosti a nesnáze / mage slowa a terminy Lékařské, w Cžeském gazyku prwé neobyčegné. Nebo nic takowého prwé w Gazyku Cžeském, gessto by poněkud ta slowa obyčegněgssj a známěgssj byla, wydáno nebylo / krom Herbáře starého Cžeského. Protož mnohá slowa w tomto Herbáři, budau se zdáti trochu odporná, drsnatá a snad někomu y nesrozumitedlná: Ale když wegdau wobyčeg a častěgssj užjwánj / též nám potom známá a obyčegná budau / gako y giná. A nacházý se / že Předkowé nássi tak mluwili y psali / gichž gsem následowal / a toho předně ssetřil / abych Gazyk náš Cžeský, w swé wlastnj a starobylé celosti zachowal, geg rozssjřil a rozmnožil. Gména Bylin některých, kteréž nám známé a obyčegné negsau, a Baby rozličná gim gména dáwagj / těch a takowých raděgi gsem při Latinském gménu zanechal / nežbych měl negisté klásti / a mnohé w omyl y pochybnost uwesti. Nebo y Němcy y ginj Národowé, mnohé Byliny Latinským Gazykem na wětssjm djle gmenugj / a gest daleko bezpečněgi / protože Latinské gméno wždycky zůstáwá gedno / a neproměňuge se od žádného: Ale w giném Gazyku častokráte podlé rozdjlnosti Kragin, rozdjlné také Byliny gmenowati obyčeg magj / gako u nás w Cžechách takto / a w Morawě ginák /

wě ginak / ač aby y w tom omylu nebylo / někde gſem y té rozdjlnoſti gmén dotýkal / pokudž mi wědomé bylo.

¶ O ſtarém Herbáři Cžeſkém, kterýž mnozý mezy rukama těchto minulých let několik měli, a geho vžjwali, nechcy tuto mnoho pſáti / ani tjm ſe zaneprazdňowati / kde a kterak geſt w gménjch y w kladenj Bylin, znamenitě pochybyl / připiſowaw gednu Bylinu mnoho ginym / gakoby gedna Bylina byly / an ſobě znamenitě rozdjlné, y w mocy odporné gſau. Z čehož ſe ſrozumjwá / že geſt těch a takowých Bylin očitě ſám neſpatřowal / než toliko po zdánj ſwém wymalowati rozkázowal / gakož pak takowé některé geho pochybenj, mjſtem w Herbáři, odemne geſt dotčeno / ale ſkrowně. Nebo gedenkaždý mage tento Herbář a onen, ten rozdjl ſnadno pozná a rozſaudj / že gako ſwětlo od tmy, tak tento od onoho ſe dělj. Což geſt pak w něm vžitečného bylo / a z týchž Kněh Latinſkých, z kterýchž y tento náš ſebrán geſt, do něho přeneſſeno / netoliko to wſſecko w tomto naſſem položeno geſt / ale nad to weyš mnoho giných Lékařſtwj znamenitých a zkuſſených přidáno, rozhogněno, a daleko gruntowněgi y dokonálegi wykonáno / než geſt kdy který Herbář w kterém Gazyku ſepſán a wydán byl. Nemluwjm pak nic o Figůrách / gak ty pěkně, ozdobně, práwě a wlaſtně wymalowány gſau / tak že gedenkaždý, nauče ſe z ſamých Kněh a z tohoto wymalowánj, čaſu zymnjho w Swětnicy teplé, Byliny znáti, potom na Poli ſnadně ge poznati bude mocy. Ale nenj potřebj giž o tom wjce wypiſowati. Za to toliko gednohokaždého proſým / aby tuto mau prácy, pro čeſt a chwálu Božj, a pro zwelebenj Gména geho, y w těchto Bylinách a zroſtlinách, a pro dobré a vžitečné Wlaſti naſſi, a opatrowánj zdrawj dobrého, tudjž také y pro rozſſjřenj a rozmnoženj Gazyka naſſeho Cžeſkého, předſebe wzatau, a giž s Božj pomocý wykonanau (z čehož Pánu Bohu buď chwála) wděčně přigali / a w dobré obrátili.

Předmluwa P. Joachyma Kamerarya/ k dobrotiwému Cžtenáři.

∗

DObrotiwý a laſkawý Cžtenáři: Zwláſſtnj miloſt a weliká náklonnoſt/ kterúž gſem hned z mládi měl/ a geſſtě doſawad mám/ ad ſtudium rei Herbariæ (poněwadž to Vměnj netoliko přjgemné a libé/ ale také obzwláſſtně každému Lékaři znáti potřebné geſt) dala mi k tomu přjčinu / že gſem každého čaſu pilnoſt ſwau a prácy wynakládal na ty wěcy/ kteréžby ſe k známoſti a rozſſjřenj geho wztahowati mohly/ žádných nákladůw ani autrat/ dle možnoſti ſwé/ w tom nelituge. Protož také / když gſem před několika Lety/ z obzwláſſtnjho přátelſtwj a propůgčenj/ ctihodného a wyſoce včeného P. Kaſſpara Wolffia/ Lékaře w Zurichu ꝛc. začatá obſſjrná a pracowitá Opera Botanologica, daleko wzneſſeného a Vměnjm wyſoce ozdobeného P. Kaſſpara Geſnera dobré paměti/ do rukau ſwých doſtal: byl gſem owſſem toho vmyſlu/ takowau vžitečnau prácy (kteráž geſſtě ſem y tam toliko in chartis diſperſis, od něho poznamenaná a ſebraná byla) ſpolu s wlaſtnjm ſwým zwláſſtnjm/ y geſſtě giných wjce vžitečným wyſſetřenjm/ w dobrý pořádek vweſti/ a w Latinſkém gazyku na ſwětlo wydati. Ale mnohá giná zaneprázdněnj tomuto předſewzetj mému poněkud překazyla: wſſak nic méně/ že gſem docela nevmjnil od toho (dali Pán Bůh) vpuſtiti/ nýbrž pokudž mi neyprwé možné/ a přjležitoſt k tomu ſlaužiti bude/ wſſecko to s pilnoſtj dokonati. Zatjm pak/ poněwadž w předdotčeného P. Geſnera dobré paměti/ Bibliotheca Herbaria, některých bylin Figúry/ s čáſtky giž řezané/ s čáſtky toliko wyreyſowané/ ſe nacházely/ mnozý dobřj Páni a Přátelé mogi/ y také ginj wzácnj Lidé/ napomenuli mne a žádali / abych pozůſtáwagjcý nedoſtatek/ ač nemalý wprawdě počet geſſtě těch Figúr byl/ také dokonal/ a těmi k ſſtiaſtnému začátku Německý Herbář/ Wyſoce včeného P. Doktora Matthiola dobré paměti/ poněwadž ſe welice po něm Lidé ptali/ a žádných Exemplářůw wjce ſe nenacházelo/ zaſe wnowě/ mnohými dobrými kuſy rozſſjřený/ wytiſknauti dal. Ačkoli pak k takowému Německému wydáwanj Kněh žádné zwláſſtnj chuti nemám/

a raděgi

a raděgibych swé wlastnj práce, nežli giných spisy, tanquam alienos partus, sprawowal / y to dobře wjm / že rozličnj důmyslowé a saudowé o této Knize wzniknau: wšsak poněwadž gsem toho giným Lidem slussně odepřjti nemohl / a gednomu každému poslaužiti a wolně se propůgčiti powinen býti vznáwám / dobrů naděgi mám / že tím spjsse toto nowé wydánj dobrotiwj Lidé laskawě přjgmau a sobě oblibj. Začež gich také sám od swé Osoby welice žádám. Gaká pak práce, vstawičná pilnost, a bedliwé pozorowánj tuto wynaložiti se musylo / zwlásstě pro Reysowánj a Forem řezánj / toho každodenně zkussugj ti / kteřjž se nimi vstawičně obirati musegj / a gich potřebugj. Proti tomu nepochybugi / že gedenkaždý Člowěk zdráwě v sebe sauditi a poznati mocy bude / gak gest weliký počet, a wprawdě na wětssjm djle pilných a pracowitých kusůw / kteřjž wnowě, ne tjm způsobem gako v giných, w této Knize se předstawugj: A kdyžbych to poznal / že tato má práce přjgemná bude / chtělbych tjm wětssj pilnost přiložiti / abych pozůstawagjcy, podobné Latinské a Německé spisy swé, tjm dřjwe před sebe wzal / a (s pomocý Božj) při neylepssj přjležitosti sprawil a dokonal.

¶ Druhé za potřebné mi se býti widělo, tuto krátkau spráwu a gako nawrženj včiniti / co se přjtomného způsobu a reysowánj bylin a zrostlin dotýče. Nebo poněwadž na wětssjm djle, gakž nynj oznámeno, w giném způsobu nežli prwé wymalowané sau / mohly by se snad gesstě některým poněkud cyzý, neznámé, a neobyčegné zdáti. Ale wěděti slussj / že při nich toho obzwlásstně se wyhledáwalo a wyssetřowalo / aby pokudž možné, netoliko celé Zrostliny, wedlé Proporcy, gakž samy w sobě gsau / ale také gegich přednj Partes a částky, kteréž nad giné něco pozoruhodnegssjho w sobě obsahugj / gako kořenowé, peňowé, ratolesti, listj, kwětowé, semena, owotce, lusstiny a těm podobné giné wěcy, wnitř y zewnitř wlastně vkázati se mohly. Na to wssecko když Čtenář pozor mjti, a s pilnostj wážiti bude / nepochybugi, že na tom přestane a wyznati musý / že tento způsob wlastně wede a napomáhá k gruntownjmu spatřowánj a poznánj rozličných Bylin a zrostlin. Bylo by také čeho winssowati / aby tyto Figury něco wětssj hned při počátku zdělány byly / ale poněwadž swrchu dotčený P. Doktor Gesnerus, dobré paměti, tak spočátku ge před sebe wzal / musyl gsem y gá potom podobně w giných ho následowati.

¶ Třetj

¶ Třetj/ y toto ſſetřjno byti má/ kdež gſem kolíw co podlé ſwého ſmyſlu krátce přiložil / to wždycky takowau Hwězdičkau * geſt poznamenáno a zawřjno / aby od Autorowého ſpiſu tjm patrněgi rozeznáno byti mohlo. A ačkoliw geſſtě mnohé obſſjrné diſputationes a hádky o některých Bylinách mohly ſe předneſti a přidati : wſſak pro krátkoſt y giné přjčiny, w této Německé prácy, za nepotřebnau wěc gſem ſaudil / nybrž do giné lepſſj přjležitoſti ſobě toho poodložil.

¶ A protož při Zawjrce dobrotiwého Cžtenáře, y giných rozumných a milownjkůw rei Herbariæ, welice žádám/ aby tuto prácy mau wpřjmně ſaudili a přigali/ a podlé přjčiny y gednohokaždého dobré wůle, k giným mým podobným předſewzetjm mně napomáhali. Cžehož gednomukaždému ſewſſj wděčnoſtj ſe odſluhowati, a gakž gſem w přjtomné této Knize včinil, na ſwém mjſtě wſſjm dobrým připomenauti nepominu. Ginému hauffu aneb množſtwj Lidj, v nichž μωμᾶσθαι (podlé Rzeckého přjſlowj) wždycky obecnegněgſſj geſt/ nežli μιμᾶσθαι, to geſt, kteřjž raděgi wſſecko ſſtraffowati a haněti, nežli co tomu podobného vdělati ſe ſnažugj a vſylugj (a takowých wěku tohoto naſſeho welmi mnoho ſe nacházý) překážeti ſobě nedám : Nybrž abych oſtatek žiwota ſwého k obecnému dobrému, s pomocý Božj wynaložil, a dále něco vžitečného na ſwětlo wydal, k tomu ſe vpilnoſtj přičinjm.

S tim ſe dobrotiwému Cžtenáři vſtawičně poraučjm.

Prwnj Kniha Herbáře/ o Bylinách a Stromjch.

O Kosatcy. Kap. I.

Kosatec s swými částkami/ gelikož gsau, Kwět, Sýmě/ a obdlaužné Hlawičky otewřené/ y kořen od Wlásseničká swého očisstěný.

Iris & partes ipsius seorsim pictæ, nimirum flos, semen, & vasculum seminis apertũ, deniq; radix à fibris purgata.

Kosatec Lesnj. Iris Syluestris.

Gméno.

KOsatec, w Rzeckém a Latinském gazyku *Iris*, to gest, Duha slowe/ protože Ljstj na kwětu pěknými a rozličnými barwami ozdobené má/ některé dolů, giné nahoru okraužené aneb ohnuté/ a tim poněkud podobenstwj duhy Nebeské na sobě vkazuge. Wůbec také Německy řjkagj mu Himmelschwertel, Blawschwertel, BlawGilgen oder Lilgen: To gest, Nebeský mečjk, Brunátný mečjk, Brunátné aneb modré Lilium/ Item Veielwurtz, to gest Fiolowý kořen/ gakož gey tak y Czechowé po wůni geho gmenugj. Gest Bylina téměř wssechněm wůbec dobře známá.

Rozdjlowé a pokolenj Kosatcůw.

NAcházý se pak w dwogjm spůsobu: Geden gest domácý aneb zahradnj / a druhý Planý aneb Lesnj. Domácý téměř na wssech Zahradách, y také po mjstech trawnatých hned zhusta roste / a má List gako negaké Mečjky / aneb gako ta Bylina / kterauž

C wůbec Dewatero oděnj gmenugj / wſſak wětſſj, ſſirſſj a tluſtſſj. Na dýl přes wſſecken Liſt má gakéſy tenké ſſtreyſſky / gakoby nětaké prutowánj bylo: Prut má hladký, okrauhlý a ſukowatý: Kůru při wrchu na několiko Ratolįſtek ſe rozkládagjcý/a na každé Ratolįſtce ſtogj Lilium aneb Kwět s lįſtjm podwinutým aneb ohnutým,rozličných barew, gakož prwé oznámeno / Barwy Nebeſké, brunátné, poběkawé a žluté. Semeno zawřené má w gakéſy palįčce aneb hlawičce obdlaužné / tím ſpůſobem, gako w Dewaterém oděnj. Kořen poběkawý,twrdý,hlizowatý/s mnohým při ſpodku wláſſenjčkem drobným/ nápodobně gako při welikém Kozljku/wonný,perný,a přjhořký.

* Když giž Herbář tento od Doktora Mathioka wydán a wytiſſtěn byl / mnoho giných rozličných ſpůſobů Koſatce na ſwětlo wyſſlo: Gako, Iris Dalmatica vel Illyrica, to geſt Koſatec Dalmatſký aneb Slowanſký/menſſj y wětſſj/kterýžto welmi mnoho pěkných a gaſných kwětů Fiokowé barwy,na gedné Ratolįſtce aneb na gednom Prutu neſe: Iris Chalcedonica, Koſatec z Konſtantynopole neyprwé k nám přineſſený,má též weliká Lilium aneb Kwěty/ ale temněgſſj nežli předeſſlý/ ſem y tam mnohými a rozličných barew krůpěgemi zkropené: Iris Luſitanica biflora, Koſatec Luzytanſký opět dwogj/menſſj a wětſſj/gegichžto Kwět geſt barwy Fioly brunátné/wůně welmi libé. Kwětne dwakrát do Roka/z Gara y na Podzym: Iris Pannonica, Koſatec Sedmihradſký, s pěknými třmi žlutými, a tolikéž s třmi kráſnými, brunátnými a žlutými welmi wonnými Lįſtky: Iris Florentina, Koſatec Wlaſký aneb Florentſký/ s bjlým Kwětem / a mnoho giných geſſtě rozdjlných ſpůſobů a pokolenj / kteřjž ſe wſſickni s pilnoſtj w Zahradách naſſich rozſazugj a opatrugj. *

Leſnj aneb planý Koſatec také geſt dwogj: Geden na wětſſjm djle mezy Skaljm a Kamenjm roſte/Zahradnjmu Koſatcy wewſſem podobný/ krom že má liſtj,kwět, prautj y kořen menſſj. Druhý má liſt delſſj,než Dewatero oděnj/ Kořen tenký,zdřewenělý, hlizowatý,náryſſawý a newonný / Prut krátký/Kwět menſſj, nežli ginj Koſatcy/ D wůni S. Jana Břeſkwj aneb Meruňkowau / Kwět má lįſtkůw dewět Brunátných/ na gegichžto konečkách wůkol, wſſak toliko powrchu, gakéſy ſſtreyſſky zlaté aneb žluté ſe ſpatřugj.

* Planých Koſatcůw pokolenj geſt tak mnoho/ že ſe wſſickni w krátkoſti wyčjſti a wypſati nemohau. Nacházý ſe pak dwogj s bjlým Kwětem: Prwnj o gednom Prutu drobet wyſokém: Druhý welmi njzký/téměř při ſamé zemi Kwět neſaucý/gakož pak takowých njzkých Koſatců geſſtě wjce, Kwětu zbleda žlutého, wonného, brunátného, menſſjch y wětſſjch modrého/ a k těm podobných giných ſe nacházý. K tomu někteřj s auzkým obdlaužným Lįſtjm/na doſti wyſokých prutech / na nichž malé ſubtylné Lilium, s tenkými modrými liſtky / z nichž gſau třj pod ſebe podwinuti aneb ohnuti,a kráſné ozdobeni. Takowj ſe nacházegj y bez Prutůw/gakž ſe to z malowánj ſpatřiti může. *

Mjſto kde roſte.

Neylepſſj a neywzácněgſſj Koſatec roſte w zemi Slowanſké, kteráž ſlowe Illyria, odkudž také řjkagj mu Latině Iris Illyrica, to geſt Koſatec Slowanſký. Odtud ſe k nám do naſſjch Kragin y Apatek přinášj / gakožto cyzý a přeſpolnj Bylina. Ackoli od naſſeho domácyho Koſatce ničjmž ſe nedělj/krom že w mocy a w ſkutku lepſſj a ſylněgſſj bywá/což má z položenj, přirozenj a powětřj té země, w njž roſte: gakož pak gedna země lepſſj rodj Obilj, Wjno, Byliny y kořenj, nežli druhá: čehož y Galenus dokazuge / že Pelyněk z Pontu, Petržel z Macedonye, Pruſtworec z Kolchydy a z Galacye, Sſafrán z Hory řečené Coricus,Myrrha z Troglodytſké země, planý Galgan z Syrſké země a z Oſtrowů řečených Cyclades, mnohem wywýſſeněgſſj a wětſſj mocy gſau/ nežli z kterých giných Zemj a Kragin. A mnoho giných geſt Bylin, Lékařſtwj, y také wěcý rozličných/geſſto giſté ſwé Kraginy a giſtá ſwá mjſta ſobě oblibugj/ w nichž y bugněgi roſtau/y také ſylněgſſj mocy nabýwagj. Ano což wjce geſt, na Nowých Oſtrowjch od Hiſſpanůw a Portugaleſůw w Indij,k západu Slunce nalezených,na wſſech ſtromjch přes celý Rok liſtj zelené ſe ſpatřuge. Pročež při wſſech zroſtlinách a Bylinách rozdjlu Kragin a Zemj wſſeligak mnoho ſſetřiti náležj. * Ginj

Ginj giž oznámenj Kosatcowé, kdeby rostli, sama gména těch mjst, kteráž se gim přjdáwagi, a gjmiž se wypisugi, na wědomj dáwagi. Weliký Kosatec bjlý w zemi Wlaské na mnoha mjstech se nacházý/ zwlásstě pak in Latio, nedaleko města Priuerno, kteréž nynj Piperno slowe/ kdež y gá času Postnjho, plný wrch toho Kwětu s zwlásstnj rozkossj gsem spatřil. Planého aneb Lesnjho menssjho y wětssjho Kosatce, neywjce roste w Rakauských a w Vhřjch/ gakž takowé y giné zwlásstnj Byliny těch Zemj, Carolus Clusius sewssj pilnostj, a s bedliwým w mnohých Letech wyssetřenjm, w swé Knize in obseruationibus Pannonicis, poznamenal. Nacházým gesstě y giný spůsob Kosatce planého/ kterýž welmi wysoko s kwětem ztemnamodrým a welikým ssirokým listjm roste w Lese, Steigerwald řečeném, w Kragině Franken/ nedaleko zámku Bergschlos, Hrabat z Kastellu: w kterýchžto mjstech y giných mnoho dobrých Bylin se nacházý. Ten Kosatec, což gest kupodiwu, welmi zřjdka přinássj Kwět (gakž gsem pak nikdý žádného widěti nemohl) w těch stinných a mokrých Horách. Ale když se do Zahrady přesadj (gessto se při giných Lesnjch bylinách téměř odporná wěc spatřuge) tedy docela býwá domácý/ a počjná walně kwjsti.

Kosatec planý menssj. | Iris syluestris parua.

Kosatec malý s swým kwětem a gazýčkem, pod Listjm kwětu vkrytým/ a semenem trýhraným w Mechýřjku/ gednom otewřeném, a druhým zawřeném. | Chamæiris, cum appicto flore, & sub florum folijs latitante lingula, nec nō triquetro semine folliculo dehiscēte, & alio clauso.

Czas kdy kwetne/ a kdy se kopati má.

KOsatcowé wssickni obyčegně kwetnau v prostřed Gara. *Někteřj z planých Kosatcůw kwetnau také w Létě Měsýce Czerwna. Ale Kosatec Lusitanský podruhé na Podzym kwetne/ odkudž y Biflora Iris slowe/ což negednau y nássj domácý činj/ zwlásstě když se trefj Podzymek teplý. Ten vsslechtilý Kwět wjce se w nocy, nežli wedne otwjrá.*

Kořenj geho má se kopati hned brzo spočátku Gara, Měsýce Března/ dřjwe nežby Listj z sebe pustilo a wydalo/ aneb vprostřed Podzymku/ a sussiti se má w stjnu/ aby ho Slunce nedocházelo. Z suchého pak Kořenj má se to wybjrati, kteréž gest wonné/ wnitř čerstwé, celistwé a tuhé/ nezležele ani zčerwiwěle.

Složenj, mocy a vžitkowé Kosatce.

Kosatec gest horký na druhem, a suchý na třetjm stupni. Otwjrá, k sezránj přiwodj, rozhřjwá, wyčissťuge, ztenčuge a rozděluge.

C

Wnitř aneb w žiwotě.

KOsatcowý aneb Fiolowý kořen suchý, na Prach ztlučený, a z tížj půl Lotu w trunku Picýho medu aneb Gečné wody teplé přigatý, a poznenáhlu do žiwota paussťený, spomáhá těm/ kteřjž magj Prsy a Pljce sslemem a hustými Flusy zacpané/ kteřjž vstawičně kasslj/ aneb těžce oddychagj. Nebo ten Traňk rozděluge a ztenčuge hrubé a tuhé Flusy/ a k snadněgssjmu wymjtánj aneb wychrkowánj gich welice napomáhá. Kdožby pak w giž dotčeném Medu, w Gečné wodě, aneb w sladkém Wjně, téhož Prássku půl druhého Lotu wypil/ wyhánj z něho sslem a hrubé wlhkosti stolicemi. Pakliby přidal k tomu geden quentjk ztlučeného Rhabarbarum, bude welmi prospěssné Lékařstwj proti Wodnotedlnosti.

Kosatcowý kořen na kusy zkrágený, a w dobrém bjlém Wjně wařený, a z toho dobrý Truňk ráno a teplý po několiko dnů pořád včiněný, zástawu ženskau otwjrá/ žene moč/ komj Kámen/ bolest Břicha, křeče, a zymu aneb třesenj při zymnicých krotj/ zacpánj otwjrá/ zwlásstě kdež se nacházegj hrubé a husté wlhkosti/ wyčisstuge Zlautenicy potem/ Hlisty a Czerwy w břisse morj/ a dáwá pokogné odpočinutj.

Kosatcowý kořen w Octě přigatý, spomáhá proti gedowatému od Hadůw vsstknutj.

Kosatcowý kořen s Psaným trankem aneb s Tamarysskowými wrssky wařený a pitý, dobře činj nedůžiwým na Slezynu.

Týž kořen s Leknowau aneb Sstulikowau wodau přigatý, pomáhá těm/ kterýmž přirozenj gegich proti wůli odcházý/ kterýžto neduh Gonorrhœa slowe.

Které lidi Kyčelnj bolesti trápj/ těm může se w Klistýru Polewka aneb gicha do žiwota pausstěti/ w kterézby Kosatcowý kořen prwé zwařen byl.

Ženy také Prásskem Fiolowého kořene skrowně posýpagj Kasse Dětem/ které pro žřenj aneb hryzenj w žiwotě vstawičně plačj a kwjlj.

D

Czerstwý Fiolowý kořen může se také w Cukru aneb w Medu zadělati/ rowně tak gako zázwor strogj. Vžitečný gest proti wssechněm swrchugmenowaným neduhům.

Czerstwé kořenj Kosatcowé tluče se/ a wytlačuge z něho Sstáwa aneb Safft/ kterýžto tak syrowý s Cukrem, a něco málem Indyánské Sspjky přistrogený, dáwá se Lidem Wodnotedlným ráno a teplý, tak mnoho/ coby do Wagečné sskořepiny wesslo/ každého čtwrtého dne gednau/ častěgi aneb nečastěgi/ podlé powahy Osoby nemocné: wytahuge wodnaté zbytečnosti skrze Stolice. Lépe gest z dotčeného Safftu dobře zwařeného Pilulj nadělati/ a z těch tři aneb čtyry w Lékořicy nemocnému dáti.

Strogj se také z Kosatcowého kořene wýborná Lektwař, proti Wodnotedlnosti, takto: Wezmi Safftu aneb sstáwy Kosatcowé tři quentjky/ Galganu, Cycwáru, každého půl Lotu/ Sskořice, Hřebjčků, po půl quentjku/ Kapusty Mořské, Soldanella řečené, půl Lotu: To wssecko ztluc na Prach/ a s leytrowaným Medem zadělag w Lektwař/ a z té každého dne ráno, ztjži gednoho Lotu, požjweg.

Kořen Kosatcowý, do Wjna aneb do Piwa zawěssený, dáwá gednomu y druhému welmi libau wůni a chut.

* Woda z krásného kwětu Kosatcowého dystyllowaná a pálená/ a w gednom přigetj s některými ginými wěcmi do dwau Lotů daná/ vžitečná gest proti Wodnotedlnosti: Mnohem pak mocněgssj býwá, když se tak dystylluge/ aby přirozená barwa toho Kwětu zachowána byla/ což se bez wsseho postrannjho a cyzýho přjdawku snadně spůsobiti může. Tauž měrau dělá se z wonného kořene Fiolowého Iridis Illyricæ, s Womanowým kořenem a Ženským wlasem, Cukr a Lektwař/ kterážto Prsy aneb Plice welmi lehce wyčisstuge a vzdrawuge.*

Zewnitř aneb krom žiwota.

KOsatec naměkko zwařený a přikládaný, twrdosti oběkčuge/ wsseliké spuchliny rozhánj/ a wole zstrawuge. Na Prach ztlučený a zasýpaný, nečisté rány wyčisstuge/ vzdrawuge

wzdrawuge Fistule, a prowalené tekuté neduhy / pomáhá k tomu, aby zase nowé Maso rostlo / zwlásstě kdyžby geg s Medem smjsyl. Týž Prach s Octem a s Růžowým Olegem smjchaný, a s ssátkem na čelo přiložený, s welikým prospěchem zastaralé Hlawý bolenj oblewuge a vkládá. A

¶ Kořen Fiolowý čerstwý Nožem ostrauhaný, v Wjně aneb Wodě wařený, a ssátek w tom omočený, Ženám na Lůno teple přikládaný, zatwrzenau a zacpanau Matku obměkčuge a otwjrá.

¶ Cžjpek pro Matku, k wywedenj kwětu ženského y porodu, vděleg takto: Wezmi dwě plné obyčegné lžjce Medu na železnau lžjcy aneb Kotljček / nech ať při skrowném Vhlj gednau aneb dwakrát zewře / potom přideg k tomu gednu čtwrtcy Kosatce / a tak mnoho Swinského Ořecha, obogjho na Prach ztlučeného / dobře a často spolu to mjcheg, aby se nepřismažilo / potom wylj to na Měděnicy aneb na dno Možďjře / ažby z polowice wychladlo / z toho děleg Cžjpky, prstu ztlaussťj a zdýlj / a nech ať postwrdnau. Když se potom Olegem dřewěnným aneb přepusstěným Máslem zewnitř pomaže / má geg žena do sebe wzýti na nitku přiwázaný / a za hodinu wsobě pozdržeti / ažby dobře kaussal / potom zase wen wytáhnauti. Tento spůsob Cžjpku proto mi se widělo tuto oznámiti / že dále potom w Knize této, takowj čjpkowé Maternj často se připomjnati budau / aby ge sobě Ženy strogiti vměly. Podobně z Medu, z Soli, a něco málo Reychawky, čjpkowé ginj se strogiti mohau / kteřjž do zadnjho střewa aneb Konečnjku wstrčenj, k Stolicy pobizegj a ponaukagj.

¶ Kosatec s bjlau Reychawkau, a dwěma djly Medu rozdělaný, skrze pomazowánj, pjhy y giné Fleky na twáři, y od Slunce opálenj, čistj a stjrá.

¶ Kosatec s Pryskyřicý rozdělany, na kůži roztažený a přiložený, odnjmá bolest Suchých žil, Ledwj a Kyčle.

¶ Tento Kořen (wssak prwé vsussený) žweykaný, působj wolné dychánj / bolenj zubůw vkrocuge: a w té příčině spomáhá také y wařený / a teple w vstech držený.

¶ Z tohoto kořene ssťáwa, aneb Prach, do Nosu wtažený, wzbuzuge keychánj / wyčisstuge Mozek od nečistot a Flusůw. B

¶ Když se wařeným Kosatcem zadek pařj / a na to ostrým ssatem potjrá / otwjragj se zlaté žjly / z kterýchž Melancholická krew obyčegně wytěká.

¶ Znamenité Lékařstwj proti bolesti a otoku Lůna: Wezmi Kosatce na drobný Prach ztlučeného geden Lot / Skořice a semene zahradnjho Kopru každeho půl Lotu / Ssaffránu scrupulum, to gest třetj djl quentjku: To wssecko smjcheg w hromadu / omoč kus čerweného Sukna aneb Ssarlatu w dobrém bjlém Wjně / pospi geg swrchu tim Prachem / a tak přilož na bolawé mjsto.

¶ Kosatec mezy Ssaty do Truhel wložený, zachowáwá ge od Molů a kazů / ano y libau wůni gim dáwá.

Kosatcowý Oleg / Oleum Irinum.

Oleg, kterýž Apatékáři z tohoto kořene a kwětu strogj, přiwozuge k sezránj / rozděluge a ředj / krotj Dnawau nemoc aneb Podágru / křeč, Matky, vssj, y giných wssech audůw bolesti, kteréž od studenosti, ssleмů a wětrnostj pocházegj / obměkčuge ztrnulé a zdřewenělé klauby, twrdá a wyrostlá wole y zpuchliny.

† Mesue pisse / že se ten Oleg má dělati ze dwau Liber kwětu / a gedné Libry kořene Kosatcowého / rowně gako Oleg Růžowý. †

¶ Kosatcowý kořen slowe Arabsky Aiesra, Wlasky Iride, aneb Giglio Azuro, Sspanyelsky Lirio Cardeno, Francausky Glaicull aneb Flambe. Německá gména gsau hned spočátku položena y wyložena.

O Pruſtworcy. Kap. II.

C

Prawé Akorum. Acorum verum.

Acorum ffaleſſné aneb Koſatec žlutý/ y s ſwým ſemenem. Pſeudoacorum & ſemen ipſius adjectum.

D

Gména a ſpůſob geho.

PRawé Acorum geſt nepochybně ta Bylina a ten kořen/ kterýž wſſickni včenj Lékaři y Apatékáři Latině Calamum aromaticum, Německy Kalmus, a Cžeſky Pruſtworec gmenugj: Ačkoli w tom ſlowa toho Calamus aromaticus, zle a newlaſtně vžjwagj. Nebo wprawdě Calamus (gakž ſwědčj Dioſcorides a Plinius) nenj kořen/ ale mezy Třtinami wonnými, kteréž w Indij roſtau, ſe pokládá/ a k nim přičjtá. Apatékáři pak, že gim neznámá byla, protož gi mjſto Acorum, Calmus gmenowali. Takowé Acorum aneb Kalmus má liſtj podobné Koſatcy / toliko že delſſj a vžſſj gſau a wonné, gako y ſám kořen. Kořen také Koſatcowému geſt podobný, hlizowatý, poběławý, a náramně wláſſeničkowatý. Prut má lehký a hladký/ z něhož wětwičky wycházegj / magjcý při wrchu gakéſy ſſeſſelinky aneb ſſiſſky, k Leſkowým řaſám podobné. Takowý prawý Acorum aneb Pruſtworec geſt mi poſlán z Konſtantynopole / od Augeria Busbequia Flandra, wyſlaného k Cýſaři Tureckému od Krále Ferdynanda, Legáta a Orátora/ gemuž byl také přineſſen od Nykomedie/ z gednoho welmi welikého Gezera. A ten ničjmž ſe nedělj od naſſeho obecného Pruſtworce.

Apatékáři až doſawad mjſto prawého Acorum vžjwali Byliny / gegjžto Obraz aneb Figůra teď také wymalowána geſt. Německy mu řjkagj, Gelb waſſer Lilgen / to geſt žluté potočnj Lilium, aneb Koſatec žlutý ffaleſſný/ někteřj mu Mečjk řjkagj. Roſte na mjſtech bahnitých a wlhkých / a geſt trpké, ſtahugjcý a ſwjragjcý chuti. Liſtj má delſſj nežli Koſatec zahradnj / neſe také podobný gemu Kwět / toliko že tento geſt barwy žluté / a od té barwy, žlutým Koſatcem wůbec ſe gmenuge: wſſak nenj než ffaleſſné a domnělé Acorum. * Někteřj Lidé včenj tomu chtěgj/ že geſt Butomum apud Atheneum, což gá giným k vwáženj připauſſtjm. Moc tohoto kořene nemá ſe dokonce potupowati / ani

zamjtati:

zamſtati: poněwadž, když ſe w vſtech dlauho drži, má libau oſtroſt / a na některých mjſtech A w Frankreichu, gakžkoli s nemalým omylem, pro radice Chinæ, ſe prodáwá. Tohoto obecného Acorum geſſtě y giný ſpůſob roſte w zemi Durynſké / při Knjžecý wzneſſené Sſkole, Pforten řečené / kteréž wyroſtá s welmi tluſtými červenými kořeny wen z země, gako Koſatec / ſſiroce wůkol w mjſtech od řeky Sály záwlažených / kterážto wſſak negſau vſtawičně mokrá aneb bahnitá: Liſtj má ſkrowněgſſj a ſubtylněgſſj nežli ono, kteréž obyčegně při Potočých roſte. W těch mjſtech řjkagj mu Leſný aneb planý Kalmus / a prawj, že žadného Kwětu ani Semene neneſe. Čehož gſem také ſám wyſetřiti a poznati nemohl. *

Welmi ſe také meylj y ti / kteřjž weliký Galgan za prawé Acorum držj. Nebo tento Galgan na ſſmak nemá hned žádné hořkoſti / barwy neni poběławé, ale počerwenalé / ani Liſtj geho s Koſatcem ſe neſrownáwá / ale s planým Galganem, kterémuž Cyperus řjkagj.

Mjſto, kde roſte.

Acorum aneb Pruſtworec roſte w Pontu, w Galacij, a w Kolchydě, ano y w Tatarſké zemi. Pročež geg také w Litwě gmenugj Tatarſké zelj. Neylepſſj Pruſtworec geſt bjlý, celiſtwý, tuhý, plný, chuti oſtré, a poněkud hořké, a wůně mjrně libé.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Pruſtworec geſt horkého a ſuchého přirozenj na třetjm Stupni / ředj, ztenčuge, rozhánj, zahřjwá, wyčiſſtuge, rozpauſſtj, zažjwá, otwjrá a ſtjrá bez těžkoſti.

Wnitř aneb w žiwotě.

* Poněwadž Calmus aneb Pruſtworec nynj v nás w mnohých Zahradách wyſazený roſte / a dobře zymu trpěti může / magj Apatékáři ad Diacorum a k ginym Compoſitis, tak zeleného a čerſtwého kořene, když geg mjti mohau, vžjwati. Také w Lékařſtwj ſamého toliko Kořene ſe potřebuge. *

Kalmus v Wjně aneb w Medowině wařený, aneb Prach toho kořene do Wjna B aneb Medowé wody wſypaný a pitý / vžitečně proſpjwá proti nedoſtatkům z ſtudeného ſſlemu aneb z wětrnoſti poſſlým / gako proti hryzenj w Břiſſe, bolenj Boků, ſyptěnj, duſſnoſti, křeči, zacpánj Gater a Plic. Spomáhá y těm / kterýmž ſe od pádu aneb vrazu krew w žiwotě ſrazyla / tolikéž y těm, kteřjž těžce močj. Slaužj y proti vſſtknutj od Hada: pročež ho přidáwagj mezy ta Lékařſtwj / kteráž proti Gedům ſkládagj a ſtrogj.

Dým aneb Pára z gjchy Pruſtworcowé, ſkrze Trychtýř do hrdla wpuſſtěná, zahánj Káſſel.

Kdož Pokrmů dobře zažjwati nemůže: Wezmi Pruſtworce na Prach ztlučeného gednu čtwrtcy, a tak mnoho Skořice / ſmjcheg obé w hromadu / a každé ráno toho požjweg w truňku teplého Wjna Pelyňkowého: Spomůžeť.

W těch mjſtech, kdež Pruſtworec roſte, kladau čerſtwý kořen do Cukru aneb do Medu / rowně gako Zázwor a Woman / a tak geg y k nám donáſſegj. Strogj ſe pak y w Německých, y we Wlaſſjch, y v nás w Čechách, timto ſpůſobem: † Wezmi pěkného wyzralého Pruſtworce / naleg na něg čiſté ſtudničné Wody / wař zneňáhla ažby změkł / a hořkoſt z něho trochu ſe wytáhla: Potom geg wyčiſť od wláſſenj zewnitřnj kožky: Kterýžby hrubě nabobtěl, rozkrágeg geg na dýl / a budeli geſſtě hořký, nech ho zaſe zewřjti / a wyſuš geg na Sýtku wláſenném. Potom naleg na něg tak mnoho na huſto zwařeného Cukru, wſſak nehorkého / ažby ſe w něm kořenj potopilo / nech ſtáti za den a za noc / aby Cukr tu wlhkoſt, kteráž w kořenj geſt, do ſebe wtáhl: Ten pak zaſe proceď a zwař, až do huſtoſti Syrupowé / a wleg opět teplý na též Kořenj. A to děleg tak dlauho / až w něm žádné wodnatoſti nebude. Tak ſtrogený Pruſtworec geſt zwláſſtě dobrý ſtudenému a mdlému Žaludku / kterýž w ſobě má mnoho zlých wlhkoſtj: Neb ge ſtrawuge / a poſyluge zažjwánj / dáwá wonný duch / otwjrá zacpánj wnitřnjch audů / žene moč a naprawuge ženſký kwět. †

Z Pruſtworce také dělá ſe Syrup aneb Traňk, řečený Oxymel, to geſt Ocet Medowý, proti zaſtuzeným Gatrám a Slezyně, welmi proſpěſſný, timto ſpůſobem: Wezmi

C gednu Libru Prusstworce zhruba protlučeného / naleg na něg Octa / přikreg a nech tak státi tři dni a tři nocy. Potom zwař až do polowice / a procedě skrze čistý lněný ssátek, přideg Medu což dosti gest / a wař znowa až wssecken Ocet wywře / a budeš mjti Oxymel Prusstworcowý: z něhož dáweg gednu Vncij aneb dwa Loty ztjžj, ráno s wařenau gichu téhož Kořene.

Zewnitř aneb krom žiwota.

¶ Kterýmžby se ženám Maternj žjly zacpaly / aneb přirozený gegich kwět se zastawil / ty magi tento kořen sobě dáti zwařiti, a Wannu vdělati / a w té se meyti.

¶ Sstáwa aneb Safft, kterýž se z tohoto kořene čerstwého wypresuge a wytlačuge, do temných očj wpusstěný, činj ge gasné a swětlé.

¶ Prustworec slowe Rzečky Ἄκορος vel Ἄκορον, Arabsky Vage, Latině Acorus, Acorum, † Ssissa Prustworcowá, Iulus. † Wlassky, Sspanyelsky a Francausky Acoro. Německy Kalmus aneb Ackerwurz.

O Koprnjku. Kap. III.

Koprnjk. Meum.

Muttelina.

D

Gméno. Spůsob.

KOprnjk proto se tak gmenuge / že gest Bylina prutem y listjm k Czeskému Kopru podobná / wssak wewssem tlusstssj, zwýssj dwau loket / při wrchu prautj nese w okolek / na němž wssudy wůkol kwět roste / rowně gako na Czeském Kopru. Kořenůw má množstwj rowných y křiwých / libě wonných a kausawých.

Mjsto, kde roste.

¶ Tato Bylina roste na Horách a mjstech weyslunných. Semene ani listj w Lékařstwj neužjwáme / než toliko samého kořene / kterýž se na Podzym kopati má.

¶ Kořen ten, kteréhož Apatekáři až posawad mjsto Meum užjwali, nenj prawý: Nebo má ssmak a chut gako Mrkew / prawému Meum wewssem nepodobnau. Těchto ča-

to časůw z Apulie a země Wlaské přinássj se Kořen/ gakýž tuto wymalowán gest/ a mnozý z včených Mužůw za prawé Meum geg magj / gakžkoli se wewssech částkách s wypsánjm Dioscoridis nesrownáwá: wssak poněwadž se od giných včených Lidj za ten býti pokládá/ a gakž oni dowozugj, wssecku moc má toho Meum, gá také gegich smysl sobě oblibugi / a Apatekáři na potomnj čas za ten ho vžjwati mohau. W Apulij řjkagj mu Imperatrix, to gest Cýsařský kořen / kdež také na weliké slowo wzat gest/ žeby měl byti vžitečný proti Gedům, a gedowatým žiwočichům. A

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Koprnjk gest přirozenj Ohniwého/ horký na třetjm, a suchý na druhém Stupni.

Wnitř aneb w žiwotě.

Kořen v Wjně aneb Wodě wařený a pitý, zastawený moč žene z zacpáných Ledwin a Měchýře/ ano y wsseligaké zacpánj Gater a Slezyny otwjrá. To též činj w Prachu přigatý/ aneb drobně zkrágený. Rozhánj wětrnosti Žaludka / a vkrocuge žřenj. Spomáhá také studeným neduhům Matky / a nečistoty gegj wen wyhánj: netoliko do žiwota přigatý / ale také kdyžby Ženy ten Kořen zwařjce, nad nim seděly/ a tu páru sobě skrze Trychtýř do Lůna pausstěly: Tolikéž y bolestem Klaubůw.

Když gsau Prsy obtjžené Flusem/ z tohoto Kořene na Prach ztlučeného, a z Medu, má se Lektwař vdělati, w vstech držeti, a poznenáhlu požjrati.

Potřebuge se tohoto Kořene pro geho dobrotu a moc y do Dryáku, a giných Lékařstwj/ kteráž Gedům odpjragj. Kdožby pak toho Kořene přes mjru požjwal/ bolenj Hlawy vwozuge.

Zewnitř aneb krom žiwota.

Ženám zástawa gegich se obměkčuge a poprawuge/ kdyžby timto Kořenem zwařeným Lůno sobě pařily/ aneb w něm se myly.

Proti těžkému wody paussténj aneb močenj Dětem: Zwař tento Kořen s Komonicý a s Kmenem w bjlém Wjně / a přidadauc Olege, smjcheg spolu / a oblož teplým Djtěti lůnko. B

Koprnjk slowe Řzecky μῆον, Arabsky Mu, Latině Meon aneb Meum, Wlasky Meo, Sspanyelsky Pinillo. Německy Bärdillen, das sie der Beermutter sonderlich wol bekompt. Item, Beerwurtzel / gakož y Latině řjkagj mu někteřj Anethum ursinum, Fœniculum ursinum, to gest Nedwědj Kopr.

*Muttelina.

Na Ssweycarských Horách roste Bylina, obecnému Meo aneb Koprnjku podobná / toliko že Listj má trochu ssjrssj/ a Kwět drobet počerwenalý. Dobytek gi welmi rád gj/ a Kráwy po nj dobré Mléko dogj/ gako y po obecném Meum aneb Koprnjku. Gesnerus tak smeyssli / že se té Byliny vžjwati může mjsto Dauci Cretici. Obywatelé té Bylině řjkagj Muttelina aneb Mutri.*

O Galganu planém. Kap. IIII.

Spůsob.

Planý Galgan gest Bylina, magjcý Listj nápodobně Porru/ wssak delssj, tenssj, a twrdssj. Prut od kořene pausstj loketnj/ a někdy delssj, hranatý/ v prostřed má bjlý dřeň/ rowně gako Bez aneb Sýtj wonné. Při wrchu Lijstko nese menssj, stkwjcý se gako Hwězdy/ a mezy nimi Semjčko, rowně gako w Klasu, názelené barwy se nacházý. Kořen má černý, obdlaužný, kosmatý, wespolek sewřený/ w některých mjstech okrauhlý, gako

C gako Oljwy/ w některých pak ſkrowný počernalý, wůně libé, a chuti hořké. Pro podobenſtwj pak, kteréž má s prawým Galganem, nazwán geſt Galgan planý a leſnj.

Mjſto, w kterémž roſte.

¶ Roſte w zemi wlhké a mokré/ též y na Lukách a w mjſtech dobře wyprawených. Neylepſſj přináſſj ſe z Syrſké a z Egyptſké země, dodaný z Alexandrye. A ten, domácý náš Galgan wyſoce mocý ſwau přewyſſuge. Kopá ſe Kořen na Podzym/ a dobře wyčiſſtěný od zemnatoſti, wyſuſſuge ſe w ſtjnu. Za neylepſſj držj ten/ kterýž geſt huſtý, nekřehký, plný a oſtrý/ a kterýž s gakauſy pernoſtj wůni libau od ſebe wydáwá.

Dlauhý planý Galgan/ a při něm Liſtj geho ſſpičaté y kwět. Cyperus longus cui additi ſunt folium mucrones atq; ipſius flores.

Okrauhlý planý Galgan. *Weliký z Syrie, počerwenalý. †Menſſj welmi wonný z oſtrowa Kréty, černý. Cyperus rotundus. *Major Syriacus ſubruffus. †Minor odoratiſsim⁹ Creticus, niger

D

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Kořen planého Galganu zahřjwá a wyſuſſuge bez kauſawoſti/ a průduchy žil otwjrá.

Wnitř aneb w žiwotě.

¶ Tento Kořen na Prach ztlučený, a ztjžj gedné čtwrtce w teplém Wjně pitý, žene moč/ Ledwj od Kamene a Pjſku wyčiſſtuge/ zacpánj otwjrá, w počátku Wodnotedlnoſti. Spomáhá y vſſtknutým od Sſtjrůw, též v Wjně pitý.

Zewnitř aneb krom žiwota.

¶ Když ſe k tomuto Kořenu tak mnoho přidá Bobkůw, a ſpolu v Wjně ſe wařj, a Flaſtr z toho vdělá/ přiložjc geg teplý na Břicho nadute wodnotedlného Człowěka/ ſplaſkuge a zahánj Otok.

¶ Když ženy z těchto Kořenůw párnu ſobě vdělagj/ a Matku nad njmi pařj/ aneb w ſpůſobu Flaſtru na Lůno a Ledwj teple přikládagj/ proſpjwá gim welmi vžitečně k proprawenj zacpaných Rodjcých audůw/ a kupřiwedenj ženſké nemocy.

¶ Vzdrawuge Neſſtowice rozgjdawé, w vſtech aneb w tegných mjſtech/ kdyžby ſe Prachem z tohoto kořene zaſýpaly. Dáwá ſe Kořen y do Flaſtrůw zahřjwagjcých. Kořen žweykaný zahánj zlý ſmrad auſt a dychánj.

¶ Planý

¶ Planý Galgan ſlowe Rzecky κύπειρος, Latině Cyperus, Wlaſſky Cypero, Arabſky Saherade, Sſpanyelſky Iuncia, Německy Wilder Galgan. A

Galgan.

Galgan wětſſj. Galanga major.

Galgan menſſj. Galanga minor.

B

Spůſob.

Galgan, Latině Galanga (Arabſky Caluegiam) od Dioſſkoryda a ſtarých Rzekůw nenj wypſaný. Nacházý ſe dwogj / menſſj a wětſſj. Menſſj Galgan geſt tenký, křiwý, vzlowatý Kořen / wnitř y zewnitř zbrunátna čerwený aneb Sſarlatowé barwy / wůně libé / chuti perné, kauſawé a páliwé / gako Pepř aneb zázwor / w ſpůſobu a wůni Cypero, to geſt planému Galganu rowný: protož geg někteřj Cyperum Babylonicum nazýwagj. Neylepſſj geſt těžký, nekřehký, čerwený, wonný, a w chuti welmi perný. Nedáwno geg k nám ze Wlach poſlali / ale nerád zůſtáwá w naſſjch zahradách / gako Pruſtworec aneb Kalmus. Někteřj Pokladači berau Kořen planého Galganu / obalugj geg a močj w Octě a Pepři / potom za Galgan prodáwagj. Ale ten podwod ſhledán býti může / aby na témž Kořenu zewnitřnj Kůru odſtrauhal / tedý w proſtředku aneb wnitř nemá žádné pernoſti a oſtroſti / gakž gi Galgan mjti má.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Galgan geſt horký a ſuchý na třetjm ſtupni / * gakž ſe to z oſtroſti a kauſawoſti geho poznati může: Zahřjwá, rozděluge, ztrawuge, ztenčuge a otwjrá. *

Wnitř a w žiwotě.

¶ Galgan vžitečný geſt proti wſſechněm neduhům / kteřjž z ſtudenoſti a nadýmánj pocházegj. Poſyluge žaludka / pomáhá k zažjwánj / zahánj omdléwánj, záw: at y ſmradlawý duch / budto žeby geg w vſtech žweykal / aneb w dobrém Wjně pil, a w Meliſſowé wodě přigal.

¶ Galgan držený w vſtech, wzbuzuge k chlipnoſti.

O Nar-

C

O Nardu Indyánſkém. Kap. V.

Nardus Indyánſký. Nardus Indica.

Spůſob.

D

TEnto přeſpolnj, cyzý, znamenitý a welmi wonný Nardus Indyánſký, téměř wſſudy w Apatekách dobře ſprawených ſe nacházý. Slowe Spica, to geſt Klas/ ne žeby práwě Klas byl této Byliny/ kterýž při wrchu obyčegně býwá / gakž ſe zdá některým Bylin nepowědomým: ale že to Kořenj má podobenſtwj Klaſu, Spica, to geſt Klas ſe gmenuge. Aprotož žádného w tom rozdjlu nenj, řekneli kdo Sſpikanard aneb Nardowý kořen: wždycky zagiſté tim gménem rozumj ſe toliko kořen Nardu Indyánſkého / kteréhož ſamého w Lékařſtwj potřebugeme.

Mjſto, kde roſte.

Tento Nardus roſte w Indij na gedné Hůře / kteraužto řeka Ganges, pod ni tekaucý, ſwlažuge. Kořen ſuchý k nám ſe přináſſj z Alexandrye Egyptſké/ ſpolu s giným Kupectwjm a Kořenjm / kteráž ſe odtud každého Roku do Benátek dodáwagj. Neylepſſj Nardus geſt krátký, lehký, koſmatý, žlutý, čerſtwý, pewný, wonný, gako planý Galgan / chuti náhořké, a Gazyk brzo wyſuſſugjcý.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Nardus geſt přirozenj horkého na prwnjm ſtupni/ a ſuchý na druhém zuplna.

Wnitř a w žiwotě.

Tento Klas obyčegně s Rhabarbarum do žiwota ſe dáwá.

Tento Kořen v Wjně aneb Wodě wařený a pitý, rozhánj wětrnoſti / žene moč/ proſpjwá proti nedoſtatkům Gater, Žlautenice a boleſtem Ledwj: Poſyluge mozku/ y wſſechněch giných audů Těla, wnitř y zewnitř/ gakýmby ho koli ſpůſobem kdo požjwal.

Kořen na Prach ztlučený, a w kyſelém Wjně pitý, zaſtawuge běhawku/ též y tok ženſký / zwláſſtě bjlý, Alba menſtrua řečený. A ženy owſſem netoliko geg pjti/ ale y w kyſelém

ſekém Wjně zwařjc, od ſpodku gjm ſe pařiti, aneb nad nim ſeděti magj. Prach ten vzdrawuge také oteklau a zahnogenau Matku/ w ſubtylném Pytljčku do Lůna wecpaný. A

¶ Dioſcorides prawj/ že tento Kořen s ſtudenau wodau pitý, zahánj nechutenſtwj/ vkrocuge hryzenj a žřenj žaludka: Ale nemuſý woda býti ſyrowá/ než prwé zwařená a zaſe wychlazená.

¶ Přidáwá ſe tohoto Kořene y do Dryáku, a giných Lékůw/ kteřjž ſe proti Gedům ſtrogj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Když ženy v wodě ſedj, w kteréžby tento Kořen prwé zwařen byl/ ſpłaſkuge a vzdrawuge při nich otok Matky/ a od wſſeliké nečiſtoty gi wyčiſſtuge/ wyhánj wen Plod y ženſkau nemoc.

¶ Komužby obočj dolů ſprchly a oblezly/ ten zaſeypeg čaſto Prachem tohoto Kořene/ aneb obkládeg aneb ſmačeg gjchau z něho wařenau/ a ſtane ſe, že potom hauſſtěgi růſti budau.

¶ Někteřj tento Klas ſuchý kladau do bjlého Wjna/ a w Skleniey dobře zacpané, za některý čas na Slunce wyſtawugj/ potom dyſtyllugj in Balneo Mariæ, ſkrowným a mjrným ohnjčkem. Kdožby pak zelený a čerſtwý Kořen mjti mohl/ nebyloby ho potřebj do Wjna kláſti. A wſſak znamenitá geſt Woda proti wſſechněm giž oznámeným neduhům/ zwláſſtě proti Sſlaku, záwratu a omdléwánj pitá/ a na Pulſy žil, též y na židowiny potjraná.

† Z toho Nardu (gakž někteřj ſmeyſſlegj) připrawena byla ta drahá Maſt/ kterauž Marya Magdaléna Pána Kryſta pomazala. †

¶ Tento wýborný Klas ſlowé Latině Nardus Indica, Arabſky Stumbel, Sſpanyelſky Azumbar, Francauſky Aſpic de outre mer, quaſi Spica ultra marina, to geſt Klas zámořſký/ Wlaſky Nardo, Německy Indyaniſcher Nardus.

O Nardu Celtyckém. Kap. VI. B

Spůſob a mjſto.

Celtycký aneb Rzjmſký Nardus, aneb (gakž geg ginj gmenugj) Kocmaudek, roſte we Wlaſſjch/ na horách Liguriæ, též y w Germanij, na některých wyſokých horách Tyrolſkých, Korytanſkých a Sſtyrſkých/ nedaleko od Judenburku. Geſt Bylinka newelíká/ liſtu odlaužného/ barwy nážlutlé/ Prutu tenkého a krátkého/ kwětu žlutého: Kořen ſſpičatý má podobenſtwj Klaſu/ a při něm množſtwj wláſſenička tenkého, wonného/ což očitě gedenkaždý při tomto wymalowánj ſpatřiti může. Nemálo pak ſe meylj/ kteřjž tento Celtycký Nardum a Saliuncam (Seliung Německy) za gednu a tauž wěc býti pokládagj. Proti čemuž důwodné přjčiny gſem vkázal, w mých Latinſkých Commentarijs in Dioſcoridem, a w prwnj Knize mých Epiſſtol/ kamž také Cžtenáře odſýlám.

* Podlé této Figůry Mathyolowy položil gſem tuto geſſtě giné pokolenj Celtyckého Nardu/ kteréž Cluſius in ſuis ſtirpibus Pannonicis lib.3. cap.12. wypiſuge. Prautkowé té Byliny několika liſtky gſau oſazeni/ magjce wedlé ſebe giné ſkrowné wyroſtlé Ratoliſtky/ s mnohými kwjtky. Geſt také tuto wymalowaný Hirculus, kterýmžto tak dobře za naſſjch čaſů, gako za wěku Dioſcoridis, Celtycký Nardus ſe ffalſſuge/ gakž toho in Aromatum hiſtoria D. Garciæ lib.1. cap. 33. Cluſius z wlaſtnjho ſwého wyſſetřenj dowozuge. Tomuto Hirculo geſt Bylinka giná podobná/ kterauž gſem podlé něho wymalowati dal. Má kořen tluſtý, gako malý prſt/ zeſpod ſkrowné wláſſenicko/ ſyce nezle wonj/ a má též takowé liſtj gako Celtycký Nardus.*

C

Czas kopánj.

Kopá se Kořen Měsýce Czerwence a Srpna. Nebo na Podzym wadne a tratj se. Chwálu má ten, kterýž gest nowý a čerstwý / wůně libé, kořene hustého, plného, celistwého, nesypkého a křehkého.

Celtycký Nardus. Nardus Celtica.

Nardus Celtica.
* Hirculus. † Hirculo cognata.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

D

Celtycký Nardus zahřjwá a wysussuge gako Indyánský / a gest též mocy: wssak málo trochu horčegssj / a netak hrubě suchý.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Celtycký Nardus v Wjně pitý, dobře činj žaludku, Slezyně, Ledwinám a Měchýři. Nebo žene moč / a vzdrawuge gedowatá vsstknutj.

S Octem pitý, spomáhá proti oteklým otokům Gater a žlautenicy. S Pelyňkem wařený a pitý, zpuchnutj a nadýmánj žaludka zplaskuge.

Celtycký Nardus slowe Řecky νάρδος κελτική, Latině Nardus Celtica vel Romana, Wlassky Nardo Celtico, Francausky Nardus Gaulois, Německy Celtischer Nardus.

O Nardu Hornjm. Kap. VII.

Mjsto a spůsob.

TEnto Nardus roste na Horách / neylepssj w zemi Syrské a Cylické / též w Jllyriku / odkudž mi také tuto zrostlinu odeslali / gatž gsem gi tu wymalowati dal. Má listj podobné welikému Kozljku / wssak daleko menssj / a blýže Kořene nic nestřjhané. Prut gest gako při Kozljku / něco málo tučný, okrauhlý / při wrchu wycházý krásný Kwět / barwy zbrunátna Ssarlatowé / zawěssený zcela na zelené sspičce / a libé wůně.

Tento

¶ Tento Nardus má dwa Kořeny, w spůsobu dwau Wagecek / v welikosti Olj- A
wek / Kůra na nich gest černá.

* Ale ti dwa Kořenowé newždycky gsau okrauhlj / než někdy dlauzý / gakž spůsob Figů-
ry, od Autora wymalowané, patrně vkazuge. Někdy z Kořene tohoto s obau stran wyrostá
dlauhé wlássenicko / a dáwá z sebe wůni, gako Indyánský Nardus. *

Horni Nardus. Nardus Montana.

Horni Nardus / s delssjm Kořenjm. Nardus mõtana longioribus radicibus prędita.

B

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Tento Nardus horni zahřjwá, ředj, ztencuge a rozděluge / wssak s gakýmsy skrownym whromadu ztahowánjm. A což se o mocy Celtyckého Nardu wypisowalo / to se o tomto Hornjm také rozuměti má.

¶ Řzecky slowe νάρδος ὀρεινή, Latině Nardus Montana, Wlasky Nardo Montano, Francausky Nardus de Montaigne, Německy Bergnardus.

O Sspikanardu obecném aneb domácým / a Lawenduli. Kap. VIII.

Gméno a pokolenj.

Domnělý Nardus gest dwogjho pohlawj / Samec a Samice. Samec slowe Sspikanard / od klasowiteho kwětu: Samice Lawendule / snad protože gj w Lázni k mytj Hlawy, a k giným wonným wěcem, mnoho vžjwagj.

Spůsob.

¶ Tyto dwa Strůmky spolu w gednu Kapitolu gsme pogali. Nebo tak welmi w Kořenu, w prutu, w listj, w kwětu, Semenu, a summau téměř wewssem k sobě podobnj gsau / že mnohokrát dosti pilně na ně patřjcý, sotwa geden od druhého rozeznati mohau. A gak Lawendule tak y Sspikanard, oba sau křjčkowé drewnatj / aneb Strůmkowé křowatj / rowně gako Rosmarýn hustého listu / nemnoho Loktu gednoho wýssj.

 z prostředku

C z proſtředku liſtj wycházý Prautek čtwerhraný, tenký/ wyšſſj nežli gedné pjdi/ s mno-hými bezpočtu obdlaužnými, vzkými, tluſtými, a popelatě zelenými liſtky / a při wrchu toho Prautku kwět brunátný / z gakýchſy moſſniček wſſudy wůkol / Formy a ſpůſobu Pſſeničného klaſu. * Nacházý ſe y giný ſpůſob Lawendule, s ſſirſſjm Liſtjm a s bjlým Kwětem/ kteráž před několika Lety w Nidrlandſkých Zahradách welmi obyčegná byla.* Kořen geſt wſſecken drewnatý a koſmatý: Semeno počernalé / z něhož mladé křo-wjčko wycházý/ ale mnohem dřjwe, když ſe s wětwičkau o[illegible]omj/ a zaſe do země wſadj/ z Gara aneb na Podzym. ¶ Sſpikanard wewſſech čáſtkach Lawenduli přewyſſuge: Nebo geſt wyšſſj, huſtſſj, ſſirſſj, bělegſſj a wůně ſylněgſſj. Proti tomu Lawendule nižſſj, kratſſj, vzſſj, ředſſj, mdlegſſj/ brunátnoſti bleděgſſj, obyčegněgſſj/ Kwjtku rozložitěgſſjho a wůně libezněgſſj.

Sſpikanard. Spica domeſtica.

Lawendule. Lauendula.

D

Czas.

¶ z Gara tito Strůmkowé aneb Křowinky zaſe ſe zelenagj / kwetnau Měſýce Czerwna a Czerwence/ a těch čaſůw ſpanilj a wonnj kwětowé gegich zbjrati ſe magj.

Složenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Sſpikanard a Lawendule zahřjwagj a wyſuſſugj (ač Samec ſylněgi) na druhém ſtupni/ a gſau ſubtýlné podſtaty. Přeſpolnjmu Nardu nemnoho napřed dáwagj.

Wnitř aneb w žiwotě.

¶ Sſpikanard a Lawendule gſau dwě znamenité Byliny, proti wſſechněm ſtude-ným neduhům Mozku a Suchých žil aneb Nerwůw/ totižto Sſlaku, Záwratu, Padu-cý nemocy, přjliſſnému ſpánj, Křeči, Třeſenj, Kontraktu aneb ſkličenj audůw. Zahřj-wagj mdlý a zaſtuzený žaludek/ rozháněgj wětrnoſti/ wywodj moč, ženſký kwět, lůžko/ a zahřjwagj Matku. Zacpánj w Gatrách y w Slezyně otwjragj/ a tim odnjmagj Žlau-tenicy, a Wodnotedlnoſt zwláſſtě spočátku/ když ſe k nim Jablečnjku, Skořice, Wla-ſkého Kopru, Hromowého a Apichowého kořene, přimjſý. Proti wſſechněm giž dot-čeným nedoſtatkům Sſpikanard aneb Lawendule bylina y Kwět může ſe v Wjně aneb Wodě wařiti/ a z toho pjti za několik dnů pořád.

¶ Tako-

¶ Takowau moc má y Woda z nich pálená / a gest dobrá proti omdléwánj / když Člowěk ležj nemluwě / aby gi tři aneb čtyry lžjce plné wypil / a Pulsowni žjly tauž Wodau natjral. † Pálj se takto: Wezmi kwětu Lawendulowého / moč geg v Wjně přes noc / potom in Balneo Mariæ dystyllug / budeš mjti welmi sylnau Wodu k mnohým wěcem potřebnau. Ginj kladau Kwět do Sklenné kolby / skropugj a swlažugj geg wodau / a potom týmž způsobem dystyllugj. A tato woda gest něco lehčegssj a ljbegss kupřigetj nežli prwnj. †

¶ Proti Sslaku: W[illegible]mi kwjtj Lawendulowého dwa Loty, Kubeb geden Lot, Musskatu tři Loty, Skořice dwa Loty, Galganu geden Lot, zrn Powinkowých po plnu Měsýcy sebraných, gednu čtwrtcy: To wssecko protluc / a naleg na to Wjna dobrého tři Žeydljky / wody Jwowé a Majoranowé geden Žeydljk / nech w teple státi za geden Měsýc / a wždycky každý den hýbeg čistě: Potom skrze ssátek proceď do Sklenice. Wezmi pak Ambry gednu čtwrtcy / Musskum dobrého půl čtwrtce / a to obé spolu zawaž do ssátku / zawěs na nitce do Sklenice / nech státi w teple, a často hýbeg. Z toho když potřeba, vžjweg ráno gednu lžjčku aneb půl lžjčky. Starým lidem welmi vžitečné gest / a rozum y pamět zachowáwá.

¶ Dělá se Lektwař z týchž Kwjtj / rowně gako z Růže a z Fioly / a vžitečná gest proti wssechněm nahoře dotčeným neduhům.

† Strogj se také z Kwětu Sspikanardowého a Lawendulowého welmi dobrá Lektwař / tak aby k gednékaždé Libře kwětu wzal Cukru čtyry Libry / a to obé spolu dobře ztlaukl a zadělal / tim způsobem, gako Lektwař Karaffilátowau dělagj.

¶ Kdožby chtěl mjti Wjno Lawendulowé: Wezmi Saudek malý / naplň geg Wjnem / potom wlož Kwětu Lawendulowého do Pytljčka Cendeljnowého aneb Taffatowého / a ten Pytljček zawěš do Saudku. To wjno vžitečné gest starým a studeným lidem / strawuge zbytečné wlhkosti Hlawy y Mozku / slaužj proti Záwratu, y giným wsselikým nedostatkům Mozu y Žaludka. Zwlásstě pak toho Wjna požjwati magj Lidé / o něž se Sslak pokaussj / a žřenj w žiwotě mjwagj. Dělá se y znamenitý Ocet z Lawendule: Tak aby neyprwé Kwět vsussil / a potom do Wjna aneb do Octa dobrého wložil / tak gako se Karaffilátowý Ocet zadělawá. Ten Ocet magj za weliké posylowánj Srdce / aby omdléwagjcýmu Člowěku Pulsownj žjly gjm potjral / aneb ssátky lněné w něm namáčege, přikládal. Může se také y Hubice w něm omáčeti / a vstawičně k nj woněti / aneb ruce w témž meyti aneb swlažiti / a k nim woněti. †

Zewnitř.

¶ Sspikanard aneb Lawendule w Octě wařená, a gjcha ta w vstech na kruté bolawém zubu držaná, vkrocuge tu bolest / zwlásstě když se k zubu Flusowé spausstěgj.

¶ Kwět Sspikanardowý aneb Lawendulowý, w páleném wjně močený, a Wjno to do aust wzaté, potracenau řeč zase nawracuge. Gest také dobré / aby gjm chromé, studené audy potjral.

¶ Bylina obogj zewnitř přikládaná, bolenj Hlawy odgjmá / y záwrat. Gest také vžitečná do Lauhu, k mytj Hlawy vžjwaná. Nebo mdlého Mozku náramně posyluge.

† Kdož má mdlý zrak / ten vstawičně k Lawenduli woněg. Lawendulowý Kwět w Hedwábném pytljčku zassitý, a vstawičně na Hlawě nossený, odnjmá bolenj Hlawy / a posyluge mdlé Hlawy. †

Sspikanardowý Oleg / Oleum de Spica.

Z Čerstwého kwětu Sspikanardowého, dystylluge aneb wypaluge se Oleg / kterýž po wrchu pálené wody splýwá / a swau sylnau wůnj wssecky giné přewyssuge / a kdož chce, může geg sobě takto přistrogiti: Kaž sobě vdělati Hrnec polewaný, s djrkami na dně / a náklaď do něho Kwětu Sspikanardowého / a wstaw na druhý Hrnec aneb na Cýnowau nádobu / a obmaže Hrnec wssudy wůkol Těstem, též y Pokljčku, wstaw do Pecy po wytopenj. Staupj dolů čistá Wodnatost / gako negaký Oleg, náramně wonný. Toho Olege vžjweg proti wssechněm swrchu dotčeným nemocem. Neb gest mnohého vžitku a skussené pomocy / a to gest welmi skryté tegnosti / dražssj nadewssecky wěcy.

C ¶ Sspikanard a Lawendule slowau Řzecky a Latině Pseudonardus, Spica, Spicanardus fœmina, Wlasky Spico, Lauanda, Francausky Aspic, Lauande, Německy Gemein Spickanard/Lawendel.

O Kopytnjku. Kap. IX.

Kopytnjk.	Asarum.
1. Semeno.	1. Semen.
2. Otewřený kwět.	2. Flos apertus.
3. Zawřený kwět.	3. Flos clausus.

Druhý Kopytnjk. Asarina.

D

Způsob.

Kopytnjk gest Bylina, kterauž někteřj Lesnj Sspikau nazýwagj. Listj nese k Hrusstičce podobné/ wssak okrauhlegssj a měkčegssj. Kwjtj má brunátné, Bljnowým Pupenům podobné / kteréž hned od kořene mezy Listjm wycházý/ a wisý na obdlaužné a tenké stopce/ wonné, a na pohleděnj pěkné. Vprostřed toho Pupenu wnitř roste hranaté Semeno, winným zrnům nápodobné/ Prautek má hranatý a měký/ Kořenj množstwj tenkého, sukowatého a zkřjwaného, rowně gako Peyř/ než gest subtylněgssj/ wonné a chuti kausawé.

* W Ssweycařjch na Horách, v Paustenjka řečených, nad obyčegný, giný wětssj a wonněgssj Kopytnjk se nacházý. *

Mjsto, kde roste.

¶ Roste w mjstech stinných a wyprahlých / zwlásstě při wrssjch, w chrastinách a w Lesých.

Czas, kdy se kopati má.

¶ Kwetne dwakrát do Roka/ gednau z Gara a podruhé na Podzym. Má se kopati a zbjrati mezy Matkama Božjma, to gest od patnáctého dne Srpna, až do osmého dne Zářj.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Kopytnjk gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na třetjm stupni / zwlásstě pak Kořen geho/ kteréhož se také neywjce vžjwá.

Wnitř

Wnitř aneb w žiwotě.

A

¶ Skutkowé geho gſau tito: Ztenčowati, otwjrati, rozpauſſtěti a wywoditi / a to wſſe s gakauſy trpkoſtj. Sedláci nemagj lepſſjho Lékařſtwj proti Zymnicy nad to / když hrſtku liſtj tohoto v Wjně aneb v Wodě zwařj / Medem oſladj / a za několik dnů po řád ráno z toho pigj. Nebo Stolicemi wyhánj hrubé wlhkoſti, ſſlemy a žluč / čaſtokráte y dáwenjm. A Dioſcorides pjſſe / že Kopytnjk purguge, gako Keychawka. Když ſe má přigjmati, dobré geſt, aby k němu přidal Muſſkátowého kwětu / Skořice a tomu podobného Kořenj: wſſak těhotné ženy nemagj ho pjti / nebo nebyloby bezeſſkody y gegich, y Plodu, kterýž w žiwotě neſau.

¶ Kopytnjk v Wjně přes noc močený, a z toho ráno teplý truňk pitý, otwjrá zacpaná Gatra, Slezynu a twrdé zpuchliny. Týmž ſpůſobem vžjwaný, pomáhá proti Wodnotedlnoſti, Žlautenicy, zaſtaralé boleſti Kyčel, ſyptawoſti a Káſſli.

¶ Proti wodnému Teleti takto proſpěſſně geg ſtrogiti a vžjwati mocy budeš: Wezmi Kopytnjku což chceš / wlož geg do nowého Hrnce polewaného / potom naleg naň nowého Mſtu / a zamaž Hrnec dobře / a nech ſtáti za dwa Měſýce: napoſledy proceď ſkrze ſſátek / a pj ráno y v wečer. To wjno Wodnotedlnoſt, Žlautenicy, Zymnicy čtwrtého dne vzdrawuge / poſyluge Měchýře a Ledwj / a wýborně Břicho čiſtj od wlhkoſtj zbytečných.

¶ Někteřj z Kopytnjku wjno ſtrogj w čas zbjrky, rowně gako z Pelyňku / a vžjwagj ho proti giž oznámeným nedoſtatkům / tím ſpůſobem, gakž powědjno.

¶ K močenj má ſe wzýti geden Lot / w Prachu pak může ſe ho přigjti čtwrtce gedna aneb dwě. * Někteřj to Liſtj geho Měſýce Máge dáwagj Koňům s obrokem / nebo ſe po něm čiſtj a čerſtwěgſſj býwagj. *

Zewnitř aneb krom žiwota.

¶ W Lauhu zwařený Kopytnjk, Mozku a Nerwůw poſyluge / kdožby ſobě tím Lauhem Hlawu myl / zwláſſtě kdyžby z naſtuzenj takowý nedoſtatek byl / a zpewňuge aneb zachowáwá wlaſy.

B

¶ Kopytnjkowá ſſťáwa s Thucij ſmjchaná, a do kautků Očj wpuſſtěná, čiſtj zrak / a odnjmá mrákotu y giné nedoſtatky.

¶ Kopytnjk s Pryſkyřicý, kteráž ſlowe Laudanum, do dřewěnného Olege wložený / a na Slunce za dlauhý čas wyſtawený / kdožby takowým Olegem Páteř při teple ſobě mazal / přiwodj Pot / a třeſenj zymničné, prwé nežby přiſſlo, odhánj.

¶ Kopytnjk ſlowe Řecky Ἄσαρον, Latině Aſarum, Wlaſky Bacchara, Sſpanyelſky Aſara Baccara, Francauſky Carabel, Německy Haſelwurtz.

¶ Giné pokolenj Kopytnjka, Aſarina.

Tato Bylina nacházý ſe na Horách / a poněwadž Kopytnjku téměř podobná geſt / gmenugeme gi Aſarinam. Liſtj gegj na zemi ležj / a geſt okrauhlegſſj a chlupatěgſſj, nežli obecného Kopytnjka. Okrauhloſt poněkud geſt nerowná / Prautjčko malé a chlupaté / Kwět ſe ſrownáwá s Rmenowým kwětem / toliko že menſſj geſt / a libě wonj. Má množſtwj vzlowatých, tenkých, oſtrých Kořenůw / kteřjž gſau chuti perné, a poněkud hořké / a netak libě wouěgj, gako obecný Kopytnjk.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Tato Bylina geſt horkého a ſuchého přirozenj / ſtjrá a rozděluge.

Wnitř aneb w žiwotě.

¶ Bylina v Wjně wařená, aneb Prach z tjži gedné čtwrtce s Wjnem ſmjchaný a pitý, přiwodj Stolice / wyhánj wen hrubý ſſlem a Melancholij: Proſpjwá proti Wodnotedlnoſti / proti boleſti od Francauzůw a Podagry, Žlautenicy, padaucý nemocy, mrtwicy: žene moč / a ženſkau nemoc přiwodj / Czerwy w Břiſſe mořj. Bylina na Podzym ſe zbjrá / a w ſtjnu ſuſſj.

C

O Kozljku. Kap. X.

Kozljk/ při něm Kwět, Semeno, a obzwláſſtnj Liſt.

Phu. Valeriana major, & ſeorſim ipſius floſculi, ſemē & folium peculiare

Obecný Kozljk / při něm geho Kwět a Semeno.

Phu minus & floſculus ipſius cum ſemine.

D

Gména.

KOzljk gmenugj Apatékáři *Valerianam*. Slowe také Německy Demeumarck, Katzenkraut a Augenwurtz/ protože Kočky rády k tomuto Kořenu wonĕgj/ a tjm Očj ſwých poſylugj.

Rozdjl a ſpůſob.

Kozljk geſt trogj: Wětſſj, Menſſj a Neymenſſj/ gakož z těchto položených Figůr poznati ſe může.

Wětſſj Kozljk neſe Liſtj k Kawiáſu welmi podobné/ krom že tohoto geſt wětſſj/ a ne tak welmi rozdělené: Prut má loketnj a wyšſſj/ hladký, prázdný, měký, pomodralý a ſukowatý: Při wrchu neſe pěkný bjlý Kwět aneb okolek/ ač sprwu nežli ſe otewře, zdá ſe býti brunátně poběláwý, aneb tělné barwy. Semeno když dozrage, mizý, gako v Locyky. Kořen geſt ztlauſſtj malého Prſtu/ koſmatý, gako Koſatec/ magjcý ſpletené wláſſenicko/ nážlutlé, wonné/ ſylnau gakauſy wůnj/ rowně gako Sſpikanard. Roſte při Wrſſjch, a w zemi vſtawičně wlhké/ y také na pláňjch, Aulehlech a rowinách.

Menſſj Kozljk, kteréhož obyčegně vžjwáme, a téměř wſſechněm známý geſt, liſtj má Geſenowé/ aneb gako ſtrom Řžeřabinowý hladké, načernalé a pozemi rozložené. Prut a okolek má gednoſtegného ſpůſobu, gako wětſſj Kozljk/ krom že wewſſech ſwých čaſtkách menſſj geſt. Kořenj gako Cžertkus hogné, poběláwé, ſpletené/ wůně ſylné a libé, gako Nardus. Roſte w zemi mokré, a při wodách. Item na Lukách mokrých a w Přikopjch.

Neymenſſjho Kozljku liſtj ſrownáwá ſe s liſtjm welikého Kozljku/ kromě že geſt menſſj. Prut má hranatý a Pjdi zweyſſj. Při wrchu vkazuge ſe Kwět aneb okolek malický též barwy/ gako při giných oznámeno. Kořen geho geſt malý, poběláwý/ magjcý wůkol množſtwj wláſſenicka welmi wonného. Roſte při Horách, w zemi wlhké/ též y na mokrých lukách.

Cžas

A

Czas kopánj.

¶ Wſſech třj Kozljků kořenj kopá ſe na Podzym/ a ſuſſj ſe w ſtjnu. Sluſſj pak pilně ſſetřiti/ kdeby ſe Kozljk ſuſſiti a chowati měl / aby k němu Kočky nemohly. Nebo ſe oni rády po něm wálegj a ſlinj / a kdožby takowé od nich nakažené zeliny požjwal/mohl by w těžké nebezpečenſtwj vpadnauti.

Neymenſſj Kolzjk/ s ſwým Kwětem a Semenem. Phu minimum, cui floſculus & ſemina ſua appicta ſunt.

Přespolnj Kozljk, s ſwým Kwětem a Semenem / a obzwláſſtnę kauſek kořene odřezaný. Valeriana rubra, Phu peregrinũ, cũ floſculis & ſeminib' ſuis & adjecta radicis portiuncula.

B

Přirozenj, mocy a ſkutkowé. Wnitř w žiwotě.

¶ Moc wſſechněch Kozljkůw geſt zahřjwagjcý a wyſuſſugjcý na druhém ſtupni. Kozljkowý kořen wařený, aneb Prach geho do Wjna wſypaný a pitý, sſtrawuge wětrnoſti / vkládá klánj a bolenj w bocých / léčj kapánj moče a řezawku / žene moč y ženſký kwět/ kterýžby ſe poněkud zaſtawil.

¶ Kozljk s Lekořicý, s Řzeckým wjnem, a s ſemenem Anyzowým wařený a pitý, odnjmá ſyptawoſt a Káſſel.

¶ Dáwá ſe y do Dryáku (což wſſak o prwnjm Kozljku toliko ſe rozuměti má) A protož vžitečný geſt také proti gedowatému vſſtknutj/a proti boleſtem mornjm/netoliko kdyby ho w nápogi požjwal / ale kdyby k němu toliko woněl. Dáwá ſe proſpěſſně y k Traňkům, proti wnitřnjmu raněnj. * A zwláſſtě pak Traňku z menſſjho Kozljku vžjwáme proti Pryſkyřům, Anthraces řečeným / y ginym podobným Wředům. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Wſſecka Bylina y s Kořenjm, dokudž geſſtě zelená geſt, ztlučená a přiložená na Hlawu, krotj boleſt/a ſtřjlenj w Hlawě odgjmá.

¶ Item / Očjm a zraku mdlému tento Kořen welmi proſpěſſný geſt / aby geg zwařil w bjlém Wjně/a krůpičku do Očj wpauſſtěl. † Aneb aby Prachu kořene Kozljku wětſſjho nětco málo každého dne ráno na čtitrobu požjwal. †

¶ Proti čerwenoſti a bolenj Očj giſté a ſkuſſené Lékařſtwj: Wezmi Kozljku, Apichu, Gitrocyle a Netřeſku/ztluc to každé zwláſſtě/a wytlač z nich ſſťáwu/a wezma každé ſſťáwy

C dé ſſťáwy půldruhého Lotu / ſleg wſſecky w hromadu / přidada mezy ně drobtkůw z bjlého Chleba aneb z Zemlj neſlaných, což potřebj / vděleg měký Flaſtr / a přilož geg tak ſtudený na Oči / dada mezy ně tenký lněný ſſátek. Toto Lékařſtwj přes noc ſpomáhá / by pak Oči y krwj zalité byly.

† Kořen obecného Kozljku na čiſtý a drobný Prach ztlučený, a wždycky ob den w půl quentle truněčků Wjna ſmjchaný a přigatý, zahánj wſſecky nedoſtatky zraku ſſkodjcý / dáwá oſtrý a gaſný zrak / a zachowáwá geg při Cžlowěku až do ſmrti. Dotčený Prach může ſe y s Solj, aneb ſyc w Pokrmjch a w gjdle vžitečně k zachowánj zraku vžjwati. †

* Valeriana rubra. Kozljk čerwený.

Bylina tato wyroſtá lokte zweyſſj / a geſſtě nad to něco wýš / má Liſtj poněkud ſſiroké a obdlauzné, pěkné zelené / a při wrchu Prutu, gako y Kozljk / neſe Kwětů mnoho poſpolu počerwenalých: Semeno geſt drobné / a brzo prchne. Kořen má poběláwý a obtlauſſtný / a chut gako Kramářſké kořenj. Nacházý ſe y s brunátnými Kwěty / a Bylina tato menſſj geſt, nežli těch / kteréž tuto wymalowány gſau. Okolo měſta Piſy we Wlaſſjch řjkagj mu Centaurium marinum, a roſte ho mnoho na ſtarých Wěžjch. Někteřj ſtrogj z něho Limonium aneb Been, ginj wedlé podobenſtwj gmenugj geg Valerianam rubram. Kořen geſt oſtrý a wonný / pročež ſnad nezle s ginými Kozljky ſrownán býti může. *

¶ Kozljk ſlowe Řecky φοῦ, ἀγρία νάρδος, Arabſky Fu, Latině Phu, Valeriana, Nardus agreſtis, Herba Theriaca, Wlaſky Valeriana, Sſpanyelſky Herua Benedicta, Francauſky Valeriane, Německy Baldrian.

O Kaſſij. Kap. X.

Spůſob.

D Kaſſia, kteréž nynj welmi čaſto Lékaři k lehkému obměkčenj Břicha vžjwagj, geſt Owotce wyſokého ſtromu Egyptſkého / kteréhož tuto podobenſtwj dáwáme. Zewnitřnj kůra toho Stromu geſt barwy popelaté / dřewo wnitř twrdé, huſté, a při kůře žluté / wnitř pak při gádru černé / rowně gako Francauzowé dřewo, Guaiacum řečené. Kořen má weliké, gako Wlaſkého ořecha / Liſtj ſſpičaté. Celý ten Strom ſylně wonj, dokudž čerſtwý a zelený geſt / ale gakž vſchne, hned wůni tratj. Od Ratoleſtj wiſý Trubice loketnj a někdy delſſj / gſau oblé a huſté / kteréžto když dobře vzragj, býwagj barwy Wiſſňowé temné. Ty Trubice magj wnitř ſſťáwu černau a ſladkau / netak wſſudy zplna, gako w Koſtech Mozek býwá / ale rozdjlně mezy gakýmis drewnatými přjhradkami, co Penjžky okrauhlými / a přitom Zrno, co Pecku, náramně twrdé / wſſeho ſpůſobu a podobenſtwj gako Swatého Jana Chléb / tak že kdyby ge ſpolu ſmjſyl / gedno od druhého ſotwaby rozeznáno býti mohlo. Z té přjčiny negſem na odpor těm / kteřjž ſe domnjwali ty Stromy z gednoho Kmene býti.

* Když ſe ta Zrna dobře namočj / a pilně chowagj / wyroſtá z nich Strom we wſſem podobný Swatého Jana Chlebu: wſſak potom doſtáwá Liſtj delſſjho, podobného téměř liſtu Břeſkwowému. Kwět geſt žlutý / gako na Janoffiku aneb Genyſtě / gakž mi ge na gedné Ratoleſti s liſtjm Wyſoceučený Pán Doktor Bernhardus Paludanus, kterýž w Egyptě y w giných dalekých Kraginách býwal, a s welikau pilnoſtj wſſecky wěcy wyhledáwal, podlé giných mnohých přeſpolnjch kuſůw pěkných, darowal. *

Mjſto, kde roſte.

¶ Kaſſya roſte w Zemi dobře wyprawené. Neylepſſj Trubice Kaſſie z Memffj a z Alexandrye Egyptſké k nám ſe přináſſegj / a gſau čerſtwé, těžké, plné, newelmi tluſté, ſwětlé / w nichž Zrna wnitř nechřeſtj, když ſe gjmi třeſe. Nebo když chřeſtj, znamenj býwá / že giž w nich přirozená ſſťáwa wyſchla.

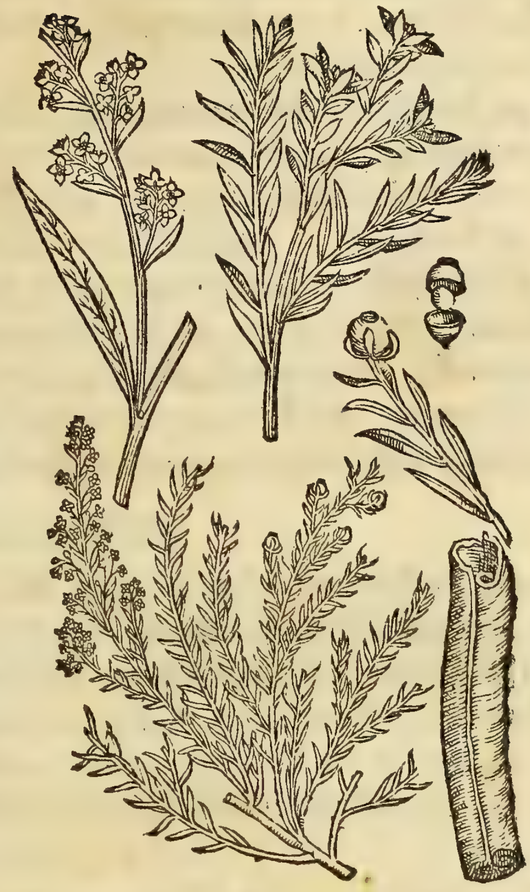
* Roſte

Roſte pak netoliko w Orientalſké aneb Wýchodnj Indij, gakž ſe obyčegně gmenuge/ A ale y w Ameryce na Oſtrowě S. Dominici a S. Iohannis de portu diuite.

Kaſſya a Kwět gegj/ Trubice, liſt y Sýmě. Caſsia ſolutiua ipſius flos, ſiliquæ, folium & ſemen.

Caſsia Monſpellienſium, cum ſuo flore, fructu, & cortice radicis.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Sſtáwa Kaſſye zahřjwá a wlhčj na prwnjm ſtupni. Item/ mocý ſwau obměkčuge, rozplýwá, rozpauſſtj, Krew čiſtj, a zewřenj pěnokrewnoſti vhaſſuge. B

Wnitř a w žiwotě.

¶ Vžjwá ſe toliko té wnitřnj Sſtáwy a gako Mozku/ kterýž Apatékáři gmenugj Florem Caſsiæ: haſý horkoſt Cholery aneb žluči/ wyhánj y tu Choleru s Flegmatyckým ſſlemem, lehkými Stolicemi. Může ſe bezpečně dáwati každého čaſu ſtarým y mladým Lidem/ ano y těhotným ženám a Dětem/ bezewſſeho oſtrachu a nebezpečenſtwj: Moc gegj žaludku a Střew nepronjká. Vmělj Lékaři obyčegně a bezpečně gi dáwagj před pauſſtěnjm Krwe, w prudkých a pálčiwých zymnicých/ a giných horkých nemocech. Kteřjž mdlá Střewa magj/ při těch gakéſy nadýmánj wzbuzuge/ ſyce nic neſſkodj: a wſſak y takowý nedoſtatek při nj odgjmá ſe přidánjm Skořice, Zázworu aneb Anýzu. Může ſe gi dwa Loty aneb půltřetjho Lotu pogednau přigjti/ budto aby gi tak ſamau gedl/ aneb rozpuſtě w teplé Slepičj gjſſe, s giž oznámeným přjdawkem ſmjchal a pil. Včenj Lékaři přidáwagj ke dwěma Lotům Kaſſye, půl Lotu Hořkého prachu, Hiera Galeni řečeného/ a geſt to welmi dobré nařjzenj. Nebo Hiera zoſtřuge a wzbuzuge Kaſſij k purgowánj/ zahřjwá a poſyluge žaludka/ a bránj nadýmánj. Ale že pak Hiera tu Kaſſij (kteráž ſyc ſama w ſobě libá geſt) činj hořkau: Protož z takowé miſſenice ſtrogj pět aneb ſſeſt Kuliček/ kterýžto poſeypagj Cukrem/ a gednukaždau z nich obaljce do kauſku Oplatku (prwé w Piwě aneb Wjně ſmočeného) tak zcela požjragj/ že té hořkoſti takměř nic pocýtj.

* Geſt také ten obyčeg w Egyptě/ že ty Trubice geſſtě zelené a nedočeka zralé, do Cukru zadělawagj/ a tak do Benátek dodáwagj. Což nynj ne tak geſt obyčegné/ gako někdy prwé býwalo: poněwadž ſkrze to giné Kaſſij k dozránj ſe překáželo/ ano y wſſelicý předwedowé tudy zaſtaweni gſau.*

¶ Kohož

C Kohož Kámen těžce trápj, a často krát napadá/ ten každého Měsýce geden den ráno w čerstwě wytažené Kassye vžjweg/ a wywede s sebau Stolicemi ſſlem z žaludka y z Střew/ z kteréhožto ſſlemu w horkých Ledwinách, Pjsek a Kámen se spěká/ podobně gako z Hljny w ohniwé Pecy Cyhly. Ano někteřj pjſſj/ že Kámen w tom Člowěku růsti ani se rozmáhati nemůže/ kdožby na každý den hodinu před Obědem tři čtwrtce Kassye přigjmal.

Kdožby se obáwal něgakého Otoku horkého aneb Wředu w žaludku/ ten proti takowému nedostatku spomocý Božj bezpečně hágiti se bude mocy/ aby každodenně půl hodiny před Gjdlem, ráno y v wečer, geden Lot čerstwé Kassye snjdal.

Kohož Oči bolegj, z přjčiny ostrých a pálčiwých Flusůw/ ten na Noc, kdyžby se giž vložiti chtěl, má přigjti dwa Loty Kassye/ polehčj mu té ostrosti/ a Flus ten dolů stáhne. * Meylj se ti, kteřjž za to magj/ žeby ta Zrna w Kassij aneb Semena, také purgowati měla. Nebo wětſſj moc magj w hromadu stahowati a swjrati. Aniž také mjsto dáti se může tomu/ aby Kůra od těchto Trubic wařená, Menses aneb Secundinam, to gest Ženskau nemoc a Lůžko wen wywoditi a hnáti měla.*

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kassya zewnitř pomazaná, vduſſuge Erysipilas, to gest žarděnj wſſeligaké podkožnj/ y giné pálčiwé Neſſtowice na Kůži. Gest vžitečná y proti Podagře a giným bolenjm klaubnjm, týmž spůsobem přiložená. * S Mandlowým Olegem smjchaná, a na Prsy pomazaná/ když komu duſſno gest, welmi mocně spomáhá.*

Kassya slowe Arabsky do dneſſnjho dne Hiarxambar: Gakžkoli in Auicenna lib.2.cap.197. nedobře Chiarsamdar položeno gest.

* Casia Monspelliensium.

Teto Zrostliny okolo Ržjma mnoho se nacházý/ y také okolo Narbony w Frankreychu. Roste Lokte aneb půldruhého zweyſſj/ má Prut rowně gako Spartum, Listj podobné D gako Thymelea aneb Lawendule: Měsýce Cžerwna stogj plná Kwětů/ gako Strom Oliwowý/ kteřjžto z zelena žlutj gsau/ z nichž potom mnoho čerwených Gahůdek býwá/ kteréž se Mořskému Asparagu, to gest Hromowého kořenj Gahůdkám připodobňugj/ a gsau welmi lepawé. Někteřj Kůry z kořene mjsto Cassiam ligneam vžjwagj.*

O Skořicy.

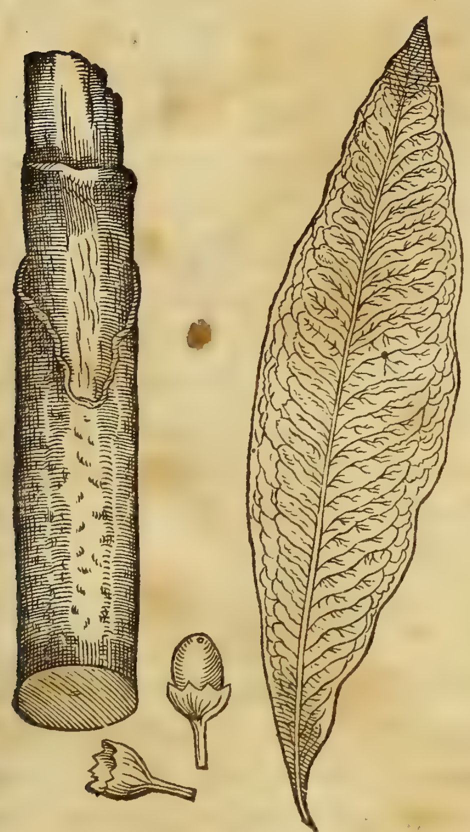
Swrchu dotčená purgugjcý a obměkčugjcý Kassya, přiwedla mi tuto k upaměti Cassiam ligneam odoratam, to gest Kassij wonnau/ kteréž mjsto Skořice obyčegně vžjwáme/ nemagjce prawé a wlastnj Skořice, kterauž Dioscorides wypsal/ a tak při naſſj zůstaneme, a prawjme/ že Skořice gest Kůra gednoho Stromu/ kteréhož gsem tuto wymalowati dáti nemohl: protože wewſſj Europě nikdež neroste/ než toliko w Indij. Nacházým pak, že ten Strom v welikosti a spůsobu gest Drmku podobný.

† Plinius pjſſe, lib.12. cap.19. že za geho času, okolo Léta od Narozenj Páně XXIIII. Barbari, to gest Národowé diwocy, z nepřjzně a záwisti, wſſecky Lesy Skořičné wypálili/ a tudy ten wzneſſený a slawný Strom wyhubili a wyplenili. †

Spůsob.

* Kdož gest žádostiw o Skořicy něco wjce wěděti/ čti Garziam de Horto, kterýž za dlauhý čas w Indij Lékařem byl. On wypisuge ten Strom/ že gest welikosti Oljwowého stromu/ a někdy menſſj, s mnohými Ratolestmi zhůru wyrostlými/ List geho podobný že gest Listu stromu Bobkowého/ barwy Cytronowé/ Kwět bjlý/ Owotce okrauhlé a černé/ tak weliké gako Liskowý Ořech, aneb menſſj Oljwka. A domeyſſlj se, že Skořice a Kassya nemagj tak

gj tak dělenu býti / gakož ſe Stařj domnjwali. Z Kořene toho Stromu, když ſe rozřeže, Oſtáwa wen wytěká / kteráž wonj gako Kaffr : Ale to giž přjſně zapowědjno / proto aby Stromowj kaženo nebylo. A poněwadž pak wlaſtnjho wymalowánj celého ſtromu Skořicowého až poſawad nelze bylo doſtati / při neymenſſjm chtěl gſem tuto přjtomné položiti Liſt s Sklaupkem. Malý Ziakaudek tuto wymalowaný, nenj Owotce ſtromu Skořicowého / gakž tomu mnozý wěřj : ale giné cyzý a přeſpolnj Zroſtliny / kteréž ſe s Skořicý k nám přináſſj / a Stařj ge Jolir aneb Malahather gmenowali. O tom dále čti Garziam de Horto lib.1. cap.19. cum C.Cluſij annotationibus. *

Mjſto, kde roſte.

* Stromůw těchto mnoho roſte w Zeilanu / a ne tak dobrých w Malwaru a Jaoa aneb Jauan / a wſſicknj ſami od ſebe. Mnozý pak domnjwagj ſe / že Zeilan geſt Kragina, kteréž řjkali Stařj Taprobana : ginj, že Samatra byla. Pjſſj také někteřj / že ſe nacházý w Peru, w Kragině Sumaco řečené. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Skořice přirozenj geſt horkého a ſuchého takměř na třetjm ſtupni. Rozděluge, rozrážj, zažjwá, ſylj, rozpauſſtj / a gakauſy malau trpkoſt při ſobě má.

Wnitř a w žiwotě.

Skořice ztjžj gedné čtwrtce aneb quentle s teplým Wjnem pitá, rozhánj hrubá nadýmánj a wětrnoſti / žene moč y Czmeyru, a ženſký kwět / wyhánj y Plod dlauho newycházegjcý, a Lůžko při porodu. Spomáhá ſtudenému žaludku, Gatrám y Mozku / odpjrá Gedu / poſyluge Srdce / zarozuge dobrau Krew / a wſſecky nedoſtatky ſrdečné zapuzuge a zahánj / otwjrá zacpánj w Žlautenicy, a počátečné Wodnotedlnoſti. Dělá y gaſný zrak s Ambrožkowým Práſſkem v wjně pitá. Geſt také vžitečná proti Flegmatyckým dlauhým Zymnicem / kdožby gi s Syrupy ſobě wařil. Geſt znamenité a wzneſſené Kořenj wedlé ſtareho Přjſlowj : Miror, quod moritur homo, qui utitur Cinnamomo. Diw geſt že ten Člowěk vmjrá / kterýž Skořice čaſto požjwá.

† Wýborný Prach k ſtrogenj Gjdel, we Wlaſſjch obyčegný: Wezmi Skořice čtyry Loty / Zázworu a Cukru každého dwa Loty / Sſaffránu dwa Quentjky / Hřebjčků, Muſſkátowého kwětu, Galganu a kůlky Muſſkátowé, každého půl Quentjku : To wſſecko na Prach zděleg a ſmjcheg. Tento Prach gmenuge ſe Species dulces pro cibarijs, protože ſe ho welmi čaſto w Pokrmjch vžjwá.

Item, vžitečný Prach proti wětrnoſtem Ziaľudka, žřenj w žiwotě a zaſtuzenému Ziaľudku: Wezmi Skořice dwa Loty / Zázworu geden Lot / Kmjnu, Pepře, Galganu, Hřebjčků, každé dwě čtwrtce / Cukru podlé ljboſti do dwanácti lotů. Vděleg z toho wſſeho Prach / a gez. †

Skořicowá woda.

Z Skořice wypaluge aneb dyſtylluge ſe znamenitá woda, timto ſpůſobem: Wezmi neylepſſj Skořice gednu Libru / ztluc gi zhruba / wlož do Cynowě Konwice / naleg na nj Růžowé wody a dobrého bjlého wjna, obogjho ſpolu tři libry aneb tři Žeydljky: Přideg k tomu Soli tak mnoho / coby třmi Prſty wzýti mohl. Na wrchu zacpeg dobře tu Konwicy / aby žádná pára wen páchnauti nemohla / a nech tak w teplém mjſtě ſtáti, za čtyrmecýtma hodin / a čaſem zamjcheg. Potom to wſſecko wleg do Sklenné kolby / kteráž

C by zewnitř Hlinau obmazaná byla/ wstaw gi nad Pýckau do Pánwice/ a osyp gi zewssech stran prosýwaným Popelem/ tak aby půl té Sklenice w Popele, a půl wně nad Popelem stálo. Potom postaw na ni ginau Sklenicy s Hemeljnem/ a pod gegj nos opět podlož ginau Sklenicy/ do njžby přepálená Woda kapala. Když ty obě Sklenice tim způsobem w hromadu spogjš/ obwaž ge wůkol ssátkem lněným/ namaže geg prwé Těstem, z Manky a z bjlka wagečného vdělaným/ w tom mjstě, kdež se Sklenice scházegj a spogugj/ aby nikudy nic čichnauti nemohlo. Zaděleg Oheň w Pýcce/ a tak dystyllug. Woda kteráž spočátku teče, gest neylepssj: druhá prwnj nemnoho napřed oddá: naposledy neylehčegssj wycházý. Průba dobré Wody gest mljčná barwa. Takowá Woda lépe se wypaluge/ když se Sklenice neobmazaná Hlinau, aneb Cýnowa Kolba, do Balneum Mariæ, do wřelé wody, k dystyllowánj postawj. Tato woda Skořicowá pitá, dáwá Člowěku sýlu a moc, proti wssechněm neduhům/ kteřjž z studenosti pocházegj. Nebo zahřjwá a posyluge audůw/ ztrawuge a zažjwá lepké sslemy a wětry/ nechutenstwj a wywrácenj Žaludka y žřenj w žiwotě pokogj/ odgjmá omdléwánj/ žádné gedowatosti nedá přistupu k Srdcy/ žene moč y přirozený Ženský kwět/ a má zwláštnj gakausy moc a wlastnost k Matce. Spomáhá soptiwým, dýchawičným, sslakem poraženým, křečem a Paducý nemocý ztjženým/ a dáwá duch wonný. Apatékáři vměgj s wodau Skořicowau strogiti bjlé Cukrowé Koláčky, Manus Christi Latině řečené/ a gsau daleko liběgssj a mocněgssj, nežli z samé Růžowé wody a Cukru. Z též Skořicowé wody přidáwá se a přiměssuge také některá krůpěge y k Purgacým: Item, k Syrupům/ kteřjž se proti zacpánj zymničnému, od hrubých a lepkých wlhkostj, dáwagj. A w tom welmi dobře prospjwá/ a gá také tim w hogenj mnoho dobrého gsem spůsobil.

* Palj se také wonná woda z kwětu Skořicowého/ wssak liběgssj gest z čerstwých Kůr wypálená/ a má zwláštnj moc proti žřenj w žiwotě. Oleg Skořicowý kewssem těm wěcem gest mnohem mocněgssj, nežli Woda/ když se s nim Manus Christi strogj/ aneb tři krůpěge pogednau dáwagj: obzwláštně slaužj kuposylněnj srdce/ a proti studenému sslemu w Prsech. *

D † Když Ženy pracugjcý kuporodu, omdléwagj/ deg gim do Aust dwě aneb tři krůpěge toho Olege/ y hned se zase proberau/ ano y kuporodu gim napomůže. Summau Oleg ten Skořicowý rowná se Olegi Balsamowému. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Skořice na Prach ztlučená, a s Medem smjchaná/ pomazowánjm pjhy y giné possk wrny na twáři stjrá a zahánj.

* Skořicowý Oleg s Husým sádlem smjssený, gest obzwláštně mocný proti skljčeným audům. Item/ s některými srdečnými Mastmi smjssený/ prospjwá těm, kteřjž sýlu potratili/ aby gim Srdce pomazowal. Welmi také dobrý gest Oleg Skořicowý, zwláště kterýž se z Stromu wytlačuge, kuposylněnj studeného Žaludka. *

Skořice slowe Řecky κιννάμωμον, Arabsky Darseni, Latině Cinnamomum, Wlassky Cannella, Sspanyelsky Canela, Francausky Canelle, Německy Zimmetrind.

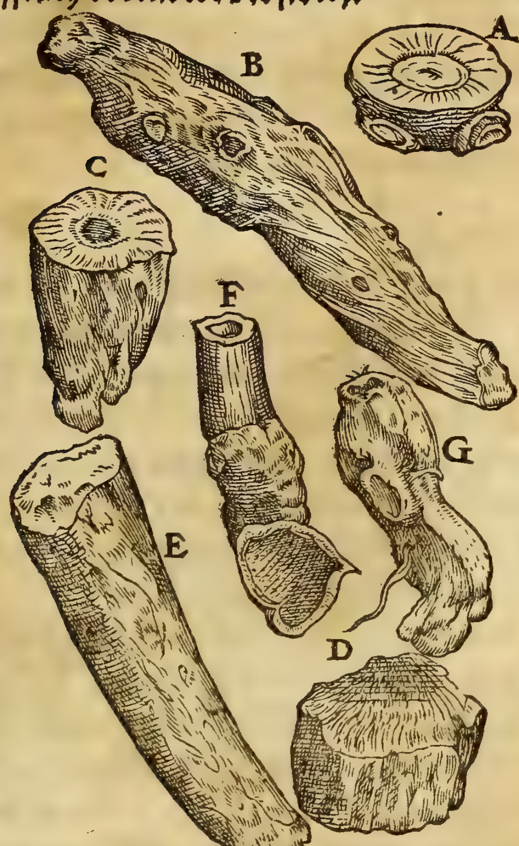
O Kostowém Kořenu. Kap. XII.

Spůsob.

Kostowý kořen, kteréhož w Apatékách od starodáwna vžjwagj, gest dwogj/ sladký a hořký: gakžkoli Dioscorides a Plinius ani o sladkém, ani o hořkém, žádné zmjnky nečinj/ toliko dělj Costum na černý a bjlý. Přitom swědčj/ že Costus gest libé wůně/ a tak ostré kausawé chuti/ že y Kůži prudj. Čehož se w Apatékářském Kostu nenacházý. Pročež ten prawý a přirozený Costus býti nemůže/ a tak nemagj ho také w těch Lékařstwjch aneb Compositio-

Compoſitionibus vžjwati/ do nichž Coſtus brán býti má. Prawý, wonný Coſtus před čaſy přináſſjn býwal z Indye, z Arabye a Syrie/ ale giž wjce k nám ſe nedodáwá. A

Wſſelicý kořenowé Koſtowj. Coſti radices.

Faleſſný Koſtus. Pſeudocoſtus.

* Což ſe dotýče těch Kořenůw, kteř: z Literami poznamenáni gſau/ wedlé druhé Figůry domněléh o a ffaleſſného Koſtu wymalowáni, pro hogněgſſj wyſwětlenj toto ſe wěděti má. A. Geſt hořký Coſtus w Apatékách/ má gakauſy nelibau a Sanýtrowau, wſſak poněkud kořennau chut/ geſt lehký, wnitř bjlý/ má w ſobě weliký Dřeň/ a na kůře přičnj pruhy aneb Linye. B. Znamená ſladký Coſtum, geſt twrdý a poněkud nechutný, wſſak přjſladký/ málo wonj, byť geg y zapálil/ geſt těžký a pewný, až ſe twrdoſtj láme/ křiwý a nerowný/ okrauhlý a zewnitř rudé aneb Lwowé barwy. Ten když ſe rozkrogj/ gakž Litery C. a D. vkazugj/ geſt vproſtřed trochu prázdný/ nemohu řjcy, zdali z přirozenj/ čili z zaſtaraloſti a wetchoſti/ wnitř geſt hladký, rowný/ takměř gako obecné Rhaponticum, tak že ſe zdá byti podobný welikému Centaurio, to geſt Zeměžluči weliké. Když ſe močj a nabobtj, brzo změkne a zbledne. Newjm hodnýli geſt, aby geg k nám přináſſeli. E. znamená Coſtum Luſitanicum: Ten geſt okrauhlý, někdy drobet ſſiroký/ tluſtý, gako malý Prſt/ aneb y tluſtſſj/ některý křiwý, některý rowný/ zewnitř zwraſkalý/ a čaſem natržený, gako Carlina, barwy Lwowé/ wnitř bjlý a prázdný/ libě wonj téměř gako Fiolowý kořen. O něm zmjnku činj Carolus Cluſius in hiſtoria Aromatum Garziæ lib. 1. cap. 35. kdež y obſſjrněgi o Koſtu každý ſobě čjſti může. F. Geſt ſpodnj čáſtka od prutu Koſtowa/ wnitř bjlý dřeň. G. Vkazuge Arabicum Coſtum, geſt kořen Zázworu podobný/ y wnitř také má gakéſy wláſky/ wſſak wětſſj a tluſtſſj/ ne tak perný, přjhořký/ zwláſſtnj kořenné chuti, když ſe žwenká/ zewnitř má barwu Lwowau. * B

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Koſtowý kořen zahřjwá, ztenčuge, rozděluge, a Kůži zpruzuge.

Wnitř aneb w žiwotě.

Kořen Koſtowý v Wjně, a zwláſſtě Pelyňkowém pitý/ wyhánj moč, y Ženſkau nemoc/ odpjrá ſmrtedlnému gedu Hadůw/ zahánj boleſt z Prſů, Křeč a nadýmánj/ mořj Czerwy w Břiſſe.

Zewnitř.

Kohož pſotnj zyma aneb zymnice trápj: Wař ſobě kořen Koſtowý w dřewěnném Olegi/ a tjm teple pomazůg Páteře y ſpodku noh, hodinu prwé předtim nežby tě napadla. Tak proſpjwá y ſtudeným Audům/ kteréž Sſlak porazyl.

C Kostowý kořen s Medem smjssený, aby tim twáři pomazowal, zahánj pjhy y giné posskwrny.

Poněwadž pak my prawého Costum nemáme / gsau ginj dwa Kořenowé / kterýchž na mjstě prawého Kostu vžjwati můžeme / totižto Cycwár a Angelika. Mně se obzwlásstně ljbj Angelika / kteráž na wysokých Horách roste / s kořenem welmi perným / a ta poněkud gest hořká, wnitř žlutá / wůně welmi libé: pročež se nedarmo Angelica, to gest Angelský kořen gmenuge / a bezpečně mjsto Kostu má vžjwána býti.

Pseudocostus.

PRžinássegj těchto časůw z Apulie a z hory Gárgano Bylinu / kteráž také teď wymalowána / aby se Apatekáři včili znáti, gaké Kořenj ti Běhaunowé zemstj a Dryačnjcy prodáwagj. Gmenuge se Pseudocostus, to gest Domněly aneb ffalessný Costus. Gest na pohleděnj pěkný / Listj má gako Mrkew / ale wětssj a tlustssj / a k tomu kadeřawé, chlupaté, na zemi ležjcý. Wycházý z něho okrauhlý prut, gako z Wlaského Kopru / vzlowatý, dwau loktů wysoký. Při wrchu vkazugi se okrauhlj wrsskowé s žlutými Kwěty: Semeno obnažené stogj. Kořen gest weliký / Kůru má tlustau a mastnau / barwy takowé, gako kořen Rhodia radix řečený / chuti hořké a wonný.

Ti, kteřjž nám toho Kořene dodáwagj / chwálj geg proti wsselikým studeným neduhům, zacpánjm a wětrnostem / proti zastaralému bolenj Hlawy, Záwratu, Paducý nemocy, ospalosti, Sslaku, Křeči, dussnosti, kássli, žlautenicy, Wodnotedlnosti, žřenj w žiwotě, klaubnj nemocy, Podagře / proti Cžerwům w břisse, kamenu w Ledwj, zastawenému moči, zástawě ženské, Plodu a lůžka. Může se týž Kořen budto wařený, aneb na Prach ztlučený, do žiwota přigjmati / pařiti se gjm, meyti, mazati, y klisterowati. Nebo poněwadž gest hořký, perný a wonný / snadně mu se připsati mohau wssickni giž oznámenj skutkowé a mocy.

Kostowá Bylina Řecky slowe κόστος, Arabsky Chast, Latině Costus.

D

O Sytj wonném. Kap. XIII.

Mjsto.

Sytj wonné gest Zelina přespolnj / kteráž se k nám z Alexandrie Egyptské přinássj a dodáwá. Roste w Affrice a w Arabij, na Pastwisstjch a Lukách / zwlásstě pak w těch mjstech, kdež to časem Gezera a bahna wysýchagj.

Spůsob.

Listj má gako Sspalta aneb Sspargan twrdé, zhůru patřjcý / z nichž wycházegj stébla sukowatá / a při wrchu wyskakuge Kwjtek, tráwné aneb zelené barwy. Neylepssj gest čerwené, čerstwé, vzké / hogným Kwětem osazené / kteréž mezy rukama rozetřené, wonj gako Růže / a rozkausnuté, ohniwau pálčiwost a kausawost na Gazyku wydáwá. K nám Stébla a Kořenj toliko se přinássegj / ale Kwět nic. Nebo (gakž se spráwa činj) Welbl audowé, gichž weliké množstwj gest w zemi Arabské, gako v nás Gelenů, po tomto Kwjtj welmi dychtj / a zžjragj aneb spasagj geg na Poljch.

* Tohoto času giž dostatek těch Kwětů z Benátek se dostáwá. * † Ale wssak w Roce welmi mnoho mocy swé potracugj / a chowagjli se za dwě Léte, giž potom za nic nestogj / a k ničemémuž se nehodj. Sláma a stébla mohau se bez vgmy a sskody mocy gegich, třebas do desýti Let chowati. †

* Staři pjssj / že prawý Calamus aromaticus, tomuto Iunco odorato, nápodobný gest. Ale za nasseho wěku oznámiti se nemůže / kdeby ten nalezen býti mohl. Nic méně toho něco, gakž teď wyreysowáno gest, Wysoceučený a welice zkussený Pan Bernhardus Paludanus, pod

pod gménem tim Calami aromatici, mi vdělik / když z Syrie a Egypta, y z giných dalekých cyzých Kragin, množstwj Simplicia aneb prostých kusůw s sebau přinesl. Což také připomjná C. Clusius lib. 1. cap. 32. in aromatis Garziæ, kdež se o tom wjce nagjti může. A

Sytj wonné. Iuncus odoratus. Schœnanthos.

Calamus Aromaticus.

Přirozenj, mocy a skutkowé. B

Sytj wonné zahřjwá s skrownau trpkostj / a nedaleko se wzdaluge od subtýlného a pronikawého přirozenj.

Wnitř aneb w žiwotě.

Sytj wonné wařené a pité, moč a zástawu ženskau wyhánj / nadýmánj rozhánj / průduchy žil wolné činj / wsseliké gedowatině odpjrá: pročež se y do Dryáku, a giných proti Gedům antidotis a léků, přidáwá. Kořen má při sobě wětssj trpkost / a moc swjragjcý a swraskugjcý. Protož nechutenstwj magjcým, Wodnotedlným a skrčeným, za gednu čtwrtcy, přidadauc tolikéž Pepře, po několiko dnů vžjwagjcým, weliký prospěch přinássj.

Zewnitř.

W tomto Kořenj zwařeném, kdyžby ženy v Wanně seděly a pařily se, roznjcenj audu ženského vkládá a oblehčuge.

Sytj wonné slowe Řzecky σχοῖνος ἀρωματικός, Arabsky Adcher, Latině Iuncus odoratus, Schœnantus, Wlasky Squinantho, Sspanyelsky Paya de Chamellios, Francausky Paisture dichameaulx, Německy Camelßhew oder Stro, to gest Welblaudowé seno aneb Sláma.

O Mchu Stromowém. Kap. XIIII.

Způsob.

Mech nic giného nenj / než chlupatá, wlasatá a zpletená Zrostlina na starých Stromjch, Kamenj a zemi, každému známý. Nássediwý a wonný mezy giným gest neylepssj / černý se nehodj. Dioscorides chwálj bjlý Mech / které-

rýž

C rýž na Cedrowém, a hned po něm giný, kterýž na Drjnowém, stromě roste. Má také chwálu y Mech Gedlowý, Sosnowý a Borowičný / vžitečný gest y Dubowý a Topolowý.

Czas zbjránj Mchu.

Zbjrá se při začátku Léta / a chowá se w susse.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Přirozenj a složenj geho gest z částek wodnatých a zemnatých / studených obogjch / kteréž se kupowlowné wlažnosti nachylugj. Moc geho gest, trpkostj swau swjrati. Auicenna prawj / že také má moc otwjrati, změkčowati, a rozpaustěti.

Mech stromowý. Muscus Arboreus.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Kteřjž Czerwenau nemocý a plynutjm, aneb tokem Břicha obtjženi gsau / těm se Mech v wodě aneb Wjně čerwenén má wařiti a pjti dáwati / budau zase zdráwi.

† Serapio swědčj / že Wjno, w němž močen Mech, hluboký sen Člowěku přinássj. †

Bránj potracenj Plodu, zwlásstě Dubowý Mech / kdyžby geg vsussil, na Prach zetřel, a w měkém Wegcy přigal. Bohatj a Vrozenj, Perly ztlučené k němu přidati mohau. Ginj přidáwagj zrna / gimž w Apatekách Grana tinctoria řjkagj.

* Někteřj berau neypěkněgssj Dubowý Mech / a ten močj přes noc v Wjně / potom z toho pigj proti Zlautenicy. *

Zewnitř aneb krom žiwota.

Mech stromowý v Wjně kyselém wařený / aby sobě tim vsta promýwal / vtwrzuge zwiklané Zuby / a gurglowánjm aneb proplakowánjm, Čjpku spadlého w hrdle pozdwihuge. Když Matka ženská zacpánj a vtwrzenj potřebuge / může se stromowý Mech zwařiti / a nad nim Žena sedje, se pařiti.

Mnozý Mchem zastawugj Krew, od Nedwědůw tomu se naučiwsse / kteřjž hned, gakž raněni býwagj, Mchem sobě Krew sstawugj.

Na Mchu w obuwj kdožby chodil, smrduté páchnutj noh zahánj. Po cestě vstalé a vnawilé, samým vmytjm Noh, welmi polehčuge a oćerstwuge.

Mech,

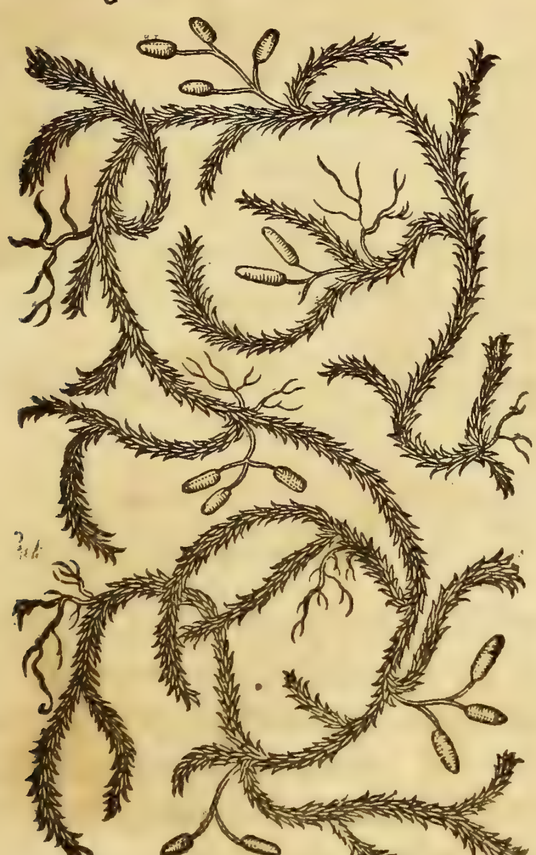
Mech, kterýž na zahradách roste, wypleňuge se Popelem hassenym / to gest tim, z něhož Lauh vdělán byl.

* Neypěkněgssjho Mchu vžjwáme k wonnému Prachu / gegž Puluerē Cyprium gmenugj: Item k wonným Olegům. Nebo se nekazý / a za dlauhý čas ge w celosti a mocy zachowáwá.*

Mech slowe Rzecky Βρύον, Arabsky Vsnee, Latině Muscus, Wlasky Mosco, Sspanyelsky Musco, Francausky Mousse, Německy Mooß.

O Mchu Zemském. Kap. XV.

Mech Zemský. Muscus terrestris.

Spůsob.

Mech zemský, ginák Gelenj Růžek, gest okrauhlá, mchowatá, Lesnj bylina / welmi dlauze pozemi, gako nějaký prowázek chlupatý se mecýcý a rozkládagjcý. Nebo někdy na sseſt Loket zdýlj se táhne. Listjčko má drobné, ostré / barwy nážlutké a sspičaté / Formy a podobenstwj klasu. Ratoljstek od sebe sem y tam množstwj wypausstj / tak že se gakésy podobenstwj Gelenjch rohůw mjti zdagj. Odkudž y Czechowé Bylinu tuto Gelenjm Růžkem nazwali. Rozkládá se pak netoliko pozemi / ale y po mchowatém kamenj / a někdy y po stromjch, gako Břečťan se pne, a gich se držj. Měsýce Czerwna pausstj z sebe okrauhlé Rzasy, k Léskowým podobné, žluté, zdýlj gednoho Prstu / kteréž se zdagj, gakoby zaprássené, aneb nětčjm skropené byly. Owotce žádneho ani Semena nenese. Roste w Lesých skalnjch a na Pustinách.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Mech zemský gt studeného a suchého přirozenj / gakž každý z chuti poznati může. Těchto minulých Let téměř wssickni Apatékáři napořád vžjwali tohoto Mchu za Nard Celtycký / o němž swrchu w Kapitole VI. prawено: z té toliko přjčiny, že prowázky a Ratoljstky geho náramně hustě wssudy wůkol Listjčkem gsauce odíté a obalené / podobenstwj gakésy Sspjky, to gest Klasu, mjti se zdagj / ale welmi se w tom meylili.

C

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Mech zemſký v Wjně wařený a pitý, drobj a mocně wen wyhánj Kámen/ což od mnohých zkuſſeno geſt. K též potřebě někteřj pálj z něho Wodu/ a pjti dáwagj. Prach z něho ztjžj gedné čtwrtce, w čerweném Wjně přigatý/ čerwenau nemoc a Auplawicy zaſtawuge. * Gelenj Růžek neſe ſkrowný a ſubtylný kwjtek/ kterýžto vſuſſený, proti kamenu welmi geſt vžitečný. *

Zewnitř, a krom žiwota.

¶ Mech zemſký ztlučený, aneb v Wjně wařený, a na wſſeliká rozňjcenj přikládaný, boleſt vkrocuge/ horkoſt odgjmá/ a geſt znamenitě dobrý proti horké Podágře, ginák Dnawé nemocy.

¶ Zwařiti Gelenj růžek v wodě, aneb w čerweném wjně/ a tím vſta proplakowati/ dáſně wyſuſſuge/ a zuby wiklawé vtwrzuge.

¶ Tato Bylina, na mnoze aneb na mále, wedlé Sudu maloſti aneb welikoſti, do wláčkowitého Wjna zawěſſená a nakladená/ bez pochybnoſti w krátkých dnech zaſe ge oprawuge. A ſummau/ kdyžkoli wyſuſſowati a ochlazowati geſt potřebj/ této Byliny bezpečně vžjwati můžeme. Baby náſſe prawj/ že Mech dobrý geſt proti neſpánj Dětinſkému/ aby ho do Kolébky nakladl: ale gá tomu miloſtiwě wěřjm. Neb gſem té mocy při něm nagjti nemohl.

¶ Mech zemſký ſlowe Latině Muſcus terreſtris, Německy Beerlap, S. Johannes gürtel, Gürtelkraut, Neunheyl, Teuffelsklauwe.

Pjžmo. Moſchus.

D

Swrchu dotčený Muſcus aneb Mech, přiwedl mi ku pamětí Moſchum, to geſt Pjžmo nadewſſecko neywonněgſſj/ kteréhož s nemalau mocy a proſpěchem w Lékařſtwj vžjwáme. Z té přjčiny nemohl gſem ho mlčenjm pominauti/ gako y Ambry a Zybétu. Nebo ty tři wěcy netoliko k libě wonným wěcem gſau vžitečné/ ale y proti mnohým těžkým neduhům platně proſpjwagj.

Odkud ſe Pjžmo rodj.

¶ Rodj ſe pak Pjžmo w Pupku gednoho Zwjřete, kteréž geſt k Kozljku aneb k Srně welmi podobné, krom že geſt gednorožné a těla welikého, tímto ſpůſobem: Když tomu Zwjřeti z zapálenj weliké chlipnoſti Pupek naběhne/ a z toho vdělá ſe mu nemalá Baule/ kteráž ſe pomalu gako hljza zbjrá/ a wždy wjce Krwe huſté a takowité k nj ſe ſhromažďuge: Toho čaſu to Zwjřátko takowým nedoſtatkem welmi ſaužené a zemdlené/ negj nic ani nepige/ než wálj ſe po zemi ſem y tam/ až tu Bauli aneb hljzu ſobě roztlačj/ z njžto Krwe takowité nemálo wyteče/ kteráž po některém čaſu teprwa welmi libé wůně nabýwá. To znagjce Obywatelé té Kraginy/ zbjragj takowý Takow/ a nadělagjce malých Měſſečkůw chlupatých, z Kůže téhož Zwjřete/ kladau do nich, a ſchowáwagj/ a tak do naſſjch y do giných Kragin a Zemj odſýlagj. Neylepſſj Pjžmo geſt/ kteréž neyliběgi wonj, dlauho wůni držj/ a geſt dobře ſſedlé a z černé barwy rodjcy ſe na žluto. Lépe ſe chowati může w Olowěnné puſſce/ nežli w giných nádobách.

* W Horách, kteréž Slézko od Morawy dělj, kdež Zlaté doly magj, Zuckmantel řečených, gednoho čaſu w Leſe na některém kamenj nalezl gſem čerwený Mech/ kterýžto když gſem dolů odſtrauhal a trochu ztlačil, welmi libě woněl/ a v wůni prawému Pjžmu poněkud ſe rownal. Také ſe nacházý ſſediwé Kamenj w Miſſenſké zemi/ v gednoho Měſta horniho, Altenburg řečeného/ na něž když teplý deſſtjk ſpadne/ aneb ſyc když ſe trochu zmočj/ tedy z ſebe welmi libau wůni wydáwagj/ podobně gako modrá Fiola Měſýce Máge. Protož mu y Veyelſtein, to geſt Fiolowý kámen řjkagj. *

Přirozenj.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

A

Pjžmo geſt horké na druhém, a ſuché na třetjm Stupni. * Iulius Cæsar Scaliger pjſſe/ že prawé a neſſfalſſowané Pjžmo, když ſe do chřjpj dá/ y hned z nich tok Krwe půſobj.*

Wnitř, aneb w žiwotě.

Pjžmo poſyluge ſtudeného a třeſawého Srdce/ omdléwánj odwracuge/ duchy krewnj čiſtj a očerſtwuge/ y wſſecky těžkoſti ſrdečné vzdrawuge: budto aby ge pil, aneb ſe gjm potiral. * Když ſe mnoho Pjžma do žiwota požjwá/ včinj bledau barwu.* † Wjno w němžby Pjžmo bylo, wſſech audůw poſyluge. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Pjžmo, s wodau Wlaſkého Kopru rozdělané, a do očj zapauſſtěné, ſtjrá bělmo a powlaky na očjch / ano y wlhké toky wyſuſſuge.

Pjžmo na Prach zdělané, a do chřjpj wpuſſtěné, wzbuzuge keychánj / Hlawy a Mozku poſyluge / a dobře ge wyčiſſtuge/ od ſſlaku Člowěka zachowáwá.

Pjžmo wzbuzuge chlipnoſt, w Olegi Skočce wětſſjho močené/ kdyžby gjm Mužſkého audu pomazal. Kterým ženám Matka z ſwého mjſta dolůw ſe hýbá / ty magj čaſto k Pjžmu woněti: nebo gi zaſe nahoru přitahuge / a w gegj mjſto wkládá. † Zaſe Pjžmo k Lůnu přiwázané, Matku k Srdcy přiſtupugjcý dolů táhne. †

Komuž z auſt ſmrdj / žweykeg tak mnoho Pjžma / coby mohlo býti ſtjžj gednoho zrna Gečného / welmi dobře ſpomáhá. Pjžmo s Rmenowým aneb Bobrowým Olegem ſmjſſené, a w vſſi wpuſſtěné, bolenj gegich vkrocuge/ a gekot odnjmá.

Pjžmo ſlowe Latině Moſcus, Wlaſky Muſchio, Francauſky Muſc, Německy Byſem.

Ambra.

Odkud pocházý.

B

Pjžmo náſleduge Ambra/ wěc též znamenité wůně/ wſſak od oné rozdjlná. Odkudby pocházela, rozličná gſau Včitelůw domněnj. Nebo někteřj prawj / žeby w Moři na dně, rowně gako Hauba nějaká na zemi, roſtla/ a čaſu pohnutj a zbauřenj Moře odedna nahoru ſe wznáſſela / a na břeh wymjtala. Gjnj pjſſj/ že geſt nějaká Ryba w Moři, gménem Azelus, kteráž welmi chtiwě a žádoſtiwě po této Ambře dychtj / a gakž gi ſnj, y hned vmjrá. Očemž zwědauce Rybáři, tu Rybu vmrlau a zpleywagjcý, háky a prowazy na břeh wytahugj / a rozpoltjce gi, Ambru z Břicha gegjho wynjmagj. Gſau geſſtě y gjnj, kteřjž wypiſugj / žeby Ambra na nějakých Potocých, gako nějaké Klj, aneb Klegowatá země Židowſká, Bitumen Latině řečená, zpleywala. * O Ambře, kterauž on také za Bitumen a Klj držj, nahlédni dále in Garziam de Horto lib. I. Aromat. Ind. cap. I. Strogj ſe y giná ffaleſſná a neprawá Ambra z některých wonných kuſůw / kterýchž tuto pro podwod wyčjtati nenj potřebj. Ale ta od přirozené a prawé Ambry ſnadně rozeznána býti může. Neb geſt černěgſſj / a má ſwau zwláſſtnj wůni/ k tomu y hned ſe rozpauſſtj v wodě. Cžehož ſe při druhé prawé Ambře nenacházý. Ale neylepſſj takto wyprubugeš / když Nůž dobře rozpáljš / a z té Ambry kauſek naň wložjš/ tedy libě wonj/ a trochu pozměkne.*

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Ambra geſt přirozenj horkého na druhém ſtupni, a ſuchého při koncy prwnjho ſtupně. Moc gegj geſt wůnj ſwau poſylowati duchůw žiwotnjch ſrdečných, Mozku y wſſech ſmyſlůw.

Wnitř a w žiwotě.

Ambra geſt dobrá proti omdléwánj / aby gi s dřewem Aloes a s kůſtkau, kteráž ſe w ſrdcy ſtarého Gelena nacházý, pil / aneb z těch kuſůw přiſtrogených Pilulj požjwal. Welmi pak dobře proſpjwá Lidem wěkem ſeſſlým a ſtudeným. † Do wjna wložená, rychle opoguge. †

Wjno proti čaſtému omdléwánj takto ſe ſtrogj: Wezmi Ambry gednu čtwrtcy/ Muſſkátoweho kwětu půl čtwrtce/ Sſaffránu několik Pýrek/ kůſtek z Gelenjho ſrdce quentjk/ přideg k tomu Jacyňktu: a to wſſecko zawaž do tenkeho ſſátku/ nalege žeydljk Wjna dobrého, aneb třebas Malwazý do ſklenice/ wpuſť ten vzljk do něho, a vžjweg. Takowé wjno welikého geſt poſylněnj.

K témuž mohau ſe y Pillule vdělati takto: Wezmi Ambry gednu čtwrtcy, dřewa Aloes půl Lotu, Kůſtek z Gelenjho ſrdce půl Lotu/ rozpuſť Růžowau wodau/ a naděleg Pillulj/ přigjmeg ráno gednu, před wečeřj gednu/ a zapj Wjnem.

Lidé wěku ſeſſlého, obáwagjcý ſe Sſlaku, dny, vmenſſenj zraku, třeſenj audůw změněnj pamětj a řeči, tohoto požjwati magj. Neyprwé aby těla ſwá wyčiſtili Pillulemi z Aloe a z Maſtyxu/ aneb těmi, kteréž ſlowau zlaté. Potom tohoto ráno požjwali. Wezmi pátau Eſſency wjna neylepſſjho/ wody Lawendulowé, Ambrožkowé, Ywowé/ ſměs ſpolu/ a wlož do nich w ſſátku tenkém zawázané Ambru, Rozmarýn, Kubéby, Ořech Muſſkátowý, zázwor, Ceratem, zahraď a zatáhni/ a ſchoweg k upotřebě.

* Ambra s Cukrkandem vžjwaná, ráno w teplé Poléwce aneb Gjſſce, aneb w měkém Wegcy, geſt dobrá Lidem ſtarým/ kteřjž Maraſmo ſenectutis laborant, to geſt ſeſſloſtj wěku ſchnau. Cžaſu mornjho za zwláſſtnj Lékařſtwj toho ſe požjwá. Dobře také činj neplodným ženám/ gakož Lékaři wědj gakby gi vžjwati měly. Nad to wýš geſt mocné Lékařſtwj in Peſte, to geſt w Moru/ gakož obſſjrněgi w Knize de Peſte Doktora Jana Kratona z Krafftheymu, někdy Geho Milo: Cyſařſké žiwotnjho Lékaře, ſpatřiti ſe může. *

Zewnitř.

Ambry k mnohým wonným wěcem vžjwáme/ gako k natjránj Rukawic, a giných podobných. Poſyluge Mozku y Srdce, aby k nj woněl/ zahánj také Morowé nakaženj.

Ambra s Gelenjm rohem geſt proſpěſſná proti Paducý nemocy/ kdyžby nemocného tak podkauřil/ aby mu dým w Nos y w vſta wgjti mohl. Takowé podkauřenj Lůna ženſkého, s ginými wonnými wěcmi, vžitečné geſt Maternjku přiſtupugjcýmu k Srdcy/ kteréžto přiſtaupánj čaſtokrát po porodu ženám přicházý/ a těžkoſt, boleſt, duſſnotu y záſtawu přináſſj. A k témuž y tento Lék geſt welmi vžitečný: Wezmi kus Bawlny/ omoč gi w Olegi Bobkowém aneb Liliowém/ poſyp Ambrau a trochu Muſſkum/ wlož do Lůna/ a v Noſu drž Bobrowý ſtrog aneb Czertowo howno/ oſtaupj Maternjk w ſwé mjſto/ a boleſti přeſtanau.

Ambra Latině ſlowe Ambarum. Týmž gménem y ginými Jazyky ſe gmenuge.

O Zybétu.

Zybét Zwjřátko. Animal Zibethi.

Odkud přicházý.

Mezy ginými drahými a wonnými wěcmi počjtá ſe y Zybét. Ten w Měchyři gednoho Zwjřete mezy zadnjma nohama rodj ſe a roſte/ kteréž geſt wětſſj nežli Kočka, barwy Wlčj. A ten Zybét podobný geſt gakémus wředu,

v ſtarých

v starých Meliceris řečenému / z něhož se gako Takow wybjrá / a spočátku owssem nelibě wonj / ale potom den podni lepssj wůně nabýwá. A

¶ We Wlassjch a giných zemjch mnoho stogj chowánj takowých zwjřat. Nebo mladá Kuřátka, Holuby, Mandly, a k tomu podobné wěcy rádi gedj / wssak proto každého Měsýce do ssesti Korun vžiti se gednoho může; a ta wěc we třech aneb we čtyřech dnech od nich se beře / w spůsobu mastnosti Máslowé. Nowý a čerstwý gest barwy bjlé / ale po časech zčernáwá.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Zybét gest přirozenj a složenj horkého a suchého.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Zybét dáwá milostnau a libau wůni / kteráž w prwnjm podánj y hned Nos proniká. Spomáhá ženám / když ge Matka zhůru wstupugjcý, dusý / a proti žřenj w Břisse, aby se do doljčka Pupkowého wetřel. ¶ Zybét dobrý gest času mornjho nakaženj / proti zlému powětřj / aby geg s Cycwárem w ystech držel.

O Ssaffránu. Kap. XVI.

Ssaffrán s Kwětem. Crocus florens.

Ssaffrán bez Kwětu. Crocus sine flore.

B

Spůsob.

Kwetne teprw na konec Podzymku / dřjwe nežli listj geho wyrostá. Kwět geho gest brunátný / na pohleděnj krásný / kwětům Ocunowým aneb Matečnjkowým zcela podobný. V prostřed gednoho každého Kwětu nacházý se welmi červený Ssaffrán / gako něgaké maljčké Gazyčky, s třjma Pýrky / mezy ginými žlutými Pýrky wyrostagjcý / spůsobu wssého gako při Lilium wjdáme. Takowý Kwět takměř přes celý Měsýc trwá. Když Kwět sprchne / y hned wycházý tráwa huňatá, aneb listj vzké, subtylné, dlauhé, zpátkem zase k zemi obrácené / w spůsobu Kozybrádky: kteřjž celau zymu pěknj, zelenj na zemi ležj / a zymy se nic nebogj / než teprw w Létě wadnau. Kořen má Cybulkowatý počer-

C tý počerwenalý/ a na sobě mnoho suknicek, rowně gako Dewatero oděnj/ zespod Kořenjčko drobné. Cžtwrtého Roku z Jara ge wykopáwagj/ kdež při gedné Cybuli ginych pět aneb ssest nacházegj/tak w zemi mladistwěgj a se rozmnožugj. Ti Kořenowé potom na wětru se sussj/ a w stjnu, kdežby Slunce nedocházelo, se chowagj/ až do měsýce Srpna. Nebo tehdáž ge zase znowa do země sázegj.

* Nacházý se také několikerý spůsob planého Ssaffránu/ kterýž na wětssim djle při welikých Horách roste/ některý má bjlý, některý brunátný aneb y modrý Kwět/ a neywjce z Jara kwetne. In Iura monte řjkagj mu Leiffrat/ a na ginych Horách w Sſweycařjch, Hutreiff. *

Mjsto, kde roste.

Ssaffrán roste rád w zemi řjdké/ hnoge a mastné země sobě nelibuge. Dioscorides za neylepssj saudj ten/ kterýž se z Hor Coricus a Olympus přinássj. Toho my zde nemáme/ a wssak Cžeský a Rakauský zemský Ssaffrán nic onomu napřed neoddá/ anobrž přewyssuge wssecky giné přespolnj a Cyzozemské Ssaffrány/ kterýchž nám nynj ze Wlach, z Sycilie aneb z Ostrowů Moře Egyptského dodáwagj.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Ssaffrán gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnjm Stupni.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Ssaffrán w Pokrmjch vžjwaný, žaludku dobře prospjwá/ k zažjwánj napomáhá/ dobrau barwu Tělu dáwá/ obweseluge a posyluge wssech wnitřnjch audů: wssak ho mjrně vžjwati slussj. Nebo na mnoze gedený, přinássj bolenj Hlawy/ nechut k gjdlu/ a přiwodj bledost. Což také y Wjno (kteréž k nassemu zdrawj zwlásstnj dar Božj gest) nemjrně pité činj. A kdožby mnoho Ssaffránu s Wjnem pil, brzo se ožere a ztřesstj. A Dioscorides pjsse/ že Ssaffrán člowěka smjchem vmořj/ kdyby ho třj čtwrtcý ztjžj v wjně wypil: Což na gednom Psu skussено gest.

D Ssaffrán odpjrá Gedu: Někteřj celý Ssaffrán w zawřené prázdné Sſkořjpce wagečné pekau/a přidáwagj k němu Dryák, Horčicy, Cycwár/a z toho dělagj Lektwař. Gest dobrá proti wnitřnjmu Mornjmu neduhu/ a obhaguge před nakaženjm ztjžj gednoho quentjku přigatá.

Ssaffrán w pokrmjch aneb w nápogi požjwaný, otwjrá zacpaná Gátra/rozhánj Zlautenicy/žene Moč, y ženské Měsýčné kwěty.

Když Děti vstawičně plačj/a Prsů ssáti nemohau/a zeleně od nich gde/ gest znamenj, že žřenj w Břisse magj: tu se gim trochu Ssaffránu s Mlékem do žiwota wpausstj a dáwá. Tak také když se Djtě namůže, aneb polomj, nic nenj lepssjho/ nežli trochu celého Ssaffránu do Octa wložiti/ ažby se Ocet obarwil/ a tak dáti teplý wypiti.

Kdyby někdo w Paducý nemoc vpadl/ aneb Sſlakem poražený ležel, a nemluwil: Wezmi Ssaffrán/ a smjcheg s prudkým Octem a Bobrowým strogem/ a omoče w tom Pýrko/ wstrč mu do chřjpj/ a zase se probeře.

Wypaluge se Dystyllowánjm woda z Kwětu/ z něhožby Ssaffrán gesstě wytrhán nebyl: Takowá woda vwodj Sen/aby gi čtwrt žeydljka, dwě hodině po wečeři, wypil. * Ginj takowau wodu pálj z Ssaffránowých kwětů/ když se Stamina aneb ta Ssaffránowá Pýrka prwé z nich wytrhagj/a k gednomu přigetj dáwagj gi čtyry Vncye neywjce/ to gest osm Lotů. *

Zewnitř, a krom žiwota.

Ssaffrán s Lauhem a s Dřewěnným Olegem smjssený, a teplý přiložený, gest vžitečný proti takowým Wředům a Otokům/z nichž se obáwati Pekelného ohně. Proti takowému Pekelnému ohni wýborný gest Flastr tento/aby Sſkrkawičný hrách, Lupinus řečený, zwařil w Lauhu a w bjlém Wjně/ a potom s Ssaffránem smjchal.

Ssaffránu přirozenj a wlastnost gest ta/ chromé audy a twrdé Nerwowé žjly obměkčowati. Protož se w Apatékách dělá z něho wýborný Flastr Oxycroceum řečený.

Strogj

Strogj se také z Ssaffránu smjsseného s Mlékem ženským, prospěssné Lékař- A
kařstwj pro Oči / kteréž vžitečné gest y Talowitým vssjm. † Proti bolenj půl hlawy (Hemicraniæ) a Záwratu wýborný Flastr: Wezmi Ssaffránu, Gummi Arabského, Euforbium, Mirrhy, každého půl Lotu / smjcheg s bjlkem wagečným / a přilož na čelo. †

Z Ssaffránowého kwjtj wěnec vdělaný, a na Hlawě nossený, aneb aby k němu woněl, opilstwj vkrocuge / a Sen vwodj. Ssaffrán vkrocuge wsselike pálčiwé otoky / s bjlkem od wegce y s žlautkem smjssený a přiložený.

Ssaffrán s Mlékem, Růžowým Olegem, a s drobtem Opium, smjchaný a natřený, dobrý gest proti vkrutně bolawé Podágře.

Ssaffrán slowe Řzecky κρόκος, Latině Crocus vel Crocum, Arabsky Zaffaran, Wlasky Zaffarano, Hisspansky Azaffran, Francausky Saffran, Německy Saffran.

O Sazenj Ssaffránu.

NEczkoli toto w Německém Herbáři nenj položeno: Wssak že mnozý w Czechách y na Morawě Ssaffranice sobě dělagj / a Ssaffrán rozplozugj: wjdělo mi se za slussné z Czeského Herbáře o Sadbě a opatrowánj Ssaffránu tuto položiti. Neyprwé znáti slussj / že se Ssaffrán nesege, ale sadj. Nebo má Cybulky s Kořenjčkem zespod / kteréž se časem dobywagj a wyčisstugj / aby zase na Podzym sazeny byly do země čisté / kdež ani Cybule, ani Ossleych, ani giné Hořecj neroſtlo. Po Konopjch aneb po Hrachu může se saditi. Potřebj také y to opatrowati / aby naň Dobytek nemočil / nebby tak zahynul.

Takto pak máš se s nim objrati, a při něm chowati. Chcesslli Hláwek Ssaffránowých k Sadbě kaupiti / hleď toho pilně aby nekupowal pobrunátnělých: nebo takowé giž gsau nakažené / a stěžkem ostogj / lečby měl zemi welmi dobrau a ljbeznau / takéby potrwati mohly Rok aneb dwě Létě / potomby wždy zahynuly. Ale wyber ty Hláwky / kteréž magj na sobě sslupinky bjlé: nebo ty gsau zdrawé / a můžeš ge směle sázeti. B

Položenj a připrawenj Země.

Máš také pilně sſetřiti položenj země, aby při wrſſku bylo / a což může neywjce na Slūni / by pak při wrſſku nebylo / gen ať nenj při mokře. Nebo Ssaffrán nemiluge wlhka / a welmi brzo wyhyne. Země také ať nenj hlusse pjskowatá. W Hljnowaté zemi gakž takž růsti bude / wſſak Auhor neywjce sobě libuge. Tu pak zemi neyprwé čistě máš wyhnogiti, hnogem Třjslowým, kterýž gest neylepssj / aneb dobrým hnogem drobným. A wyhnoge, naseg na ni Obilé / a teprw po Roce aneb po dwau letech, Ssaffrán sobě saď. Ale toby činiti mohl / kdyžby giž sám swé semeno a Cybulky doma měl.

Sadba Ssaffránu.

Do takowé wyprawené země, chtěge Ssaffrán saditi, rozkaž sobě gesstě neyméně třikrát zworati aneb zreyti / a sázeg okolo S. Markéty na Nowměsýce zhlaubj malé pjdi, aneb málo mělčegi / a wymetage aneb wykrechtuge stružku Lopatau aneb Reyčem / sázeg gednu Hláwku od druhé na tři aneb čtyři Prsty / a wedlé welikosti Hláwek, nechage sſjrssjho aneb vžssjho mjsta mezy Krechty / wždy prwnj Krecht giž wysazený, dělage a Reyčem wysýpage druhý, zemj zarownáweg. A porostelli Trawau, tedy po Památce na Nebe wzetj Matky Božj, zkopeg na něm. Potom po S. Bartoloměgi zſſintug aneb zkopeg dwau Prstů zhlaubj / a vwláčeg čistě Hraběmi. Nebo budeli které weliké Semeno / toť Roku toho okolo S. Wáclawa kwjsti bude. A takowau prácy prwnjho Roku s nim wésti máš.

Djlo Ssaffránu Roku druhého, třetjho y čtwrtého.

Na druhý Rok okolo S°. Wjta, dřjwe než tě giná djla zachwátj, zſſintug a zkopeg ſſirokau Kratcy nad nim zhluboka až do ocáſků / potom giné Ssintowky snáze

D půgdau.

C půdau. Po S. Wawřincy podruhé nad nim zemi zkopeg/a po S. Bartolomégi po třetj změlka, gakož swrchu powědjno, wypraw čistě a wwlec Hraběmi/ aby mohl wolně pro hrudj kwjsti/a když wykwetne, kwět zbjrati. Třetjho Roku wčiň mu též/wssak nežli geg počneš ssintowati/ aby na něm trawu Kosau posekal. Cžtwrtého Roku, chcessli geg sobě brzo rozploditi, můžeš geg rozsaditi: Pakli ho máš dostatek/můžeš nechati do pátého Roku. Když geg chceš wybjrati/neysnáze ho dobudeš bezesskody/wezma tu ssirokau Kratcy aneb Reyč, skopeg s něho Prst dolů/ a odmjteg preč až po ocásky / a budeš widěti, kdeby geg měl wybjrati. A když ho do trj Let necháš/ budeš mjti Kwětu y Semena dosti. Nebo třetjho Roku ne wjce ktwe/ a potom se rozespe.

Kdo magj o Ssaffránu dělati.

❧ Dělnjcy na Ssaffranicy k wybjránj, y Kwětů zbjránj, neylepssj gsau malé Děti a staré Baby. Nebo Ssaffrán náramně čistotu miluge. A tohoť se neywjce slussj wystřjhati / aby žena, magjcý swau nemoc, k němu nechodila. Nebo, gakžby k němu wyssla, aneb toliko naň pohleděla, gsaucy při swém času, y hnedby wyhynul. Protož ženy staré, w nichžby giž zcela wssecken Kwět wysechl, k takowému wybjránj y zbjránj přjhodné gsau.

Cžas zbjránj Ssaffránu.

❧ Cžas k zbjránj neypřjhodněgssj gest ráno/hned gakž se rozednjwá/dokudž se Ssaffrán neotewře. Nebo gakž geg Slunce obegde, Kwět se otewře / a když toho dopustjš, Wčel na něm plno mjti, a tak nesnadně geg zbjrati mocy budeš. Někteřj tomu chtěgj/že gakž geg Slunce obegde, barwu hned poněkud potratj. Gakž geg pak z kwětu wybereš/ ztenka na pěkné Prkénce rozklad / a wstaw do Pecy aneb na Kamna / aby se nespálil: nebo zčerná a nebude ani tak dobré barwy mjti. Protož powlowně horká Pec býti má.

Počem se pozná nakaženj Ssaffránu/ a gak se mu pomocy může.

D ❧ Gestližeby Ssaffrán hynul, takto máš poznati / a spomáhati mu. Při zbjránj Kwětu vzřjš, že negde wen: pakli gde, ale žluté / gessto vgma geg za Trávu, hned se s Hláwkau wytáhne / kteráž se zdá gako obwařená, a to mjsto okrauhlé gako Kolo. Tedy wyber ten shnilý Ssaffrán s tau zemj wen, až do zdrawého Ssaffránu / by měl y zdrawého něco přigjti. Nebo necháſſli ho tak přes zymu až do wybjránj / wyhyneť ho dwakrát wjce. Potom z Gara okolo S. Vrbana, deg geg do giné země a na giné mjsto. A což se těch mjst okolo dotýče, kdež hyne, kteráž na Podzym znamenáš/tu gich hned nedobjreg, neyméně za půl Lokte aneb dále. Neb tu gest druhý nakažený/ gjmžby sobě giný Ssaffrán zkazyl/ kdyby geg mezy zdrawý dal. Potom pak což zůstane okolo těch mjst, wyber geg také / a kteréž Hláwky budau pobrunátnělé, wěz že gsau nakažené / y wsaď ge někde zwláſſtě na giné mjsto. Nebudeli giného / aspoň ho gesstě Kwětem požiweš: Pakli zhyne/nenakazýť giného. A tak dobře gest na giné mjsto geg přesazowati.

Přesazowánj Ssaffránu.

❧ Když máš mjsto a Pole swého dosti, dobře gt, aby mu tim wětssj zahradu vdělal. Neboť chcessli aťby se sslechtil, přesazug geg wždy na giná mjsta a do nowé země. Odkudž geg pak wybereš, wyhnoge to mjsto čistě/ můžeš na něm nasyti, což chceš. A kdyžby na něm giž po několikrát syto bylo/budeš geg tu mocy zase saditi/nebo giž země wyčerstwj / a bude tu růsti. Kdož pak chudý gest, a nemá než malau zahrádku / a rádby geg také měl, wssak nemá ho kam ginám djti, než do té zahrádky, w njžby mu počal hynauti, takto s nim naložjš: Poznáſſli že giž počjná hynauti / tedy wssecku tu zemi kdež hyne, y gesstě wjce kdež nehyne, hleď wybrati: nebo ta země gest giž zkažená/a na to mjsto giné čerstwé země nawezti/ a naplniti ginau sadbau dobrau/ a tak ho sobě nezahubjš.

Proti Myssim w Ssaffránu.

❧ Kdyžby

Kdyžby se Myssi do Ssaffránu naučily, máš na ně Pasti léceti / aneb Hlawy Kobylj po zemi klásti. Myssi domnjwati se budau, že gsau Kočky / a nepřigdau do něho. Pakliby sylnj mrazowé byli / žeby země na dlaň aneb na pjd zamrzla / zatluc ty wssecky djry Myssj / a wezma Konew wody / wlj na tu každau djru, cožť se zdá / a tak ty djry zamrznau / a Myssi se zdusý.

Aby Ssaffrán nezmrzl.

Bogjssli se aťby nezmrzl, kdež gest w Poli aneb na wětru / gessto se z něho Snjh swjwá / a když přigde vkrutná a sylná zyma, že hluboko zamrzne / a tudy časem wyhyne / takto geg opatrowati budeš: Naklad naň dosti Chwogj, aneb ledagakéhos rosstj a deryždj / a mezy to Hrachowin aneb Slámy / aby se měl Snjh na čem zastawiti. Gestť zagisté neylépe / aby se naň, což může neywjce, Sněhu nawálo. A když zase rozmrzne / zbereš to zase dolů, aby čisto bylo / a tak sobě Ssaffrán zachowáš. Můžeš mu y timto spůsobem pomocy / zwlásstě kdyžby zyma suchá byla, s třeskutými mrazy a bez sněhů / chcessli aťby ho mráz nepobil a nezkazyl / odkudžby potom wyhynul: Zgedneg sobě Hrachowin / a poklad wssudy nad nim: neb Hrachowiny kostrbatě ležj: Potom potrus po něm Owesnau slamau ztenka / aby to wssecko wjtr progjti mohl / a tak geg před Mrazem zachowáš. Ale když gest na něm Snjh, býwá mu neyzdrawěgi.

O Womanu. Kap. XVII.

Spůsob.

Woman. Helenium.

Woman téměř wssickni wůbec znagj. Listj má gako Diwizna / wssak ssjrssj, delssj, chlupatěgssj a sspičatěgssj / v prostřed s wydaným neb wyzdwiženým hřbýtkem. Prut má dwaulokětnj / a někdy wyšssj, tlustý, chlupatý a hranatý / z něhož Kwjtj žluté při wrchu wycházý. Po odkwetnutj mjwá semeno w gakýchsy Hlawičkách, Diwiznowému podobné / kteréž samým dotknutjm swrab vwozuge. Kořen zatočilý, weliký, celistwý / někdy náběławý / a někdy nárysslawý / wonný, hořký, a přjperný. Odnože a prameny, kterjž z Kořene wyskakugj, když se odegmau a wsadj / vgimagj se rowně gako Aronowa Brada / a Liliowé hlawičky.

Mjsto, kde roste / a čas, kdy se kopá.

Woman neywjce a neyraděgi roste w mjstech wlhkých / a w zemi hljnowaté, kteráž obyčegně w Zahradách a wsadjch býwá: ačkoli y na wrssjch a na mjstech suchých a stinných se nacházý. Kopá se kořen w Létě, dřjwe nežli w Slaupky wegde / a na kusy rozkrágený, w stjnu se wysussuge. † Trwati může do třj Let. †

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Přirozenj gest horkého na třetjm, a suchého na druhém stupni. Mocy a skutkowé toho Kořene gsau / zahřjwati, čistiti, stjrati, ztenčowati a wen hnáti.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Womanowý kořen spomáhá proti bolestem a nedostatkům, od studenosti a nadýmánj posslým. Kořen wařený a pitý, zástawu ženskau wywodj / a moč žene.

C ¶ Womanowý kořen na Prach ztlučený, s Medem aneb s Cukrem w ſpůſob Lektwaře přiſtrogený, a tak přigatý, geſt hrubě platný těm / kteřjž kaſſlj, a wolně dychati nemohau. Nebo Prſy obměkčuge / a lehkým wychrkowánjm Prſy y Pljce wyčiſſtuge / a dýchawičnoſt odnjmá. Ano y těm, kteřjž ſobě něco w těle wytkli aneb zlámali / aneb že obtjženi gſau od Křeče, aneb od Hadůw vſſtknuti. Podobným ſpůſobem wyprazdňuge y Prſy od hrubých lepkých wlhkoſtj / zwláſſtě když ſe k němu přidá Lekořicowé ſſtáwy. A tak ſe proſpěſſné vžjwá proti klánj a bolenj w Bocých / w nichž ſe hrubé a odporné wlhkoſti ſložily.

¶ Womanowý kořen na Prach ztlučený aneb zetřený, a s Růžowau Lektwařj ſmjſſený a přigatý, ſpomáhá od wychrkowánj krwj. Na čtitrobu hryzený Zuby vtwrzuge.

¶ Womanowý kořen gakýmkoli ſpůſobem přigatý, občerſtwuge a poſyluge ſrdce / čiſtj Ledwj y Měchýř. A protož ti, kteřjž Womanu čaſto požjwagj, žádné těžkoſti w močenj nemjwagj. Zahánj také hněw, zámutek, teſknoſt / a k weſeloſti Člowěka probuzuge / zwláſſtě v Wjně pitý.

¶ Woman zelený a čerſtwý ſtrogj ſe a klade do Cukru aneb do Medu / rowně gako Pruſtworec a Zázwor. Ten ráno gedený, proti wſſechněm giž dotčeným nedoſtatkům welmi geſt proſpěſſný.

¶ Proti těžkému dychánj wýborné Lékařſtwj : Wezmi Safft z Womanowého kořene a z Hyſopu, každého čtyři Loty / wody z Konſkého kopyta Libru aneb Zeydljk / přideg k nim Cukru tak mnoho, cožby ſe domnjwal doſti býti / zwař to ſpolu až zhuſtne gako Med. Z toho Nemocný požjwati má ráno, o Poledni y v wečer, kdyžby měl ſpat gjti, pokaždé ztjži čtyř Lotůw.

¶ Womanowé wjno takto dělagj : Skrágegj kořen, a kladau do Mſtu až odkyſſe a čiſté bude. Takowé Wjno vžitečně ſe pige proti mnohým nedoſtatkům † Hlawy, Mozku a Nerwů / poſyluge gich a občerſtwuge. Spomáhá těm / kteřjž magj Záwrat, a weliké bolenj Hlawy od ſtudenoſti / a o něž ſe Šlak pokauſſj. Slaužj y proti neduhům Plic a

D a Prſý / odnjmá Káſſel / wyprawuge Prſy od wſſelikých nečiſtot, ſkrze wymjtánj a wychrkowánj. Užitečné geſt y zaſtuzenému Žialudku a ſtudené Matce / proprawuge Ženſký kwět, a poſyluge wſſech Audůw rodjcých. Otwjrá průduchy moče / žene Pjſek y moč / a rozhánj geho wětrnoſti. † Obzwláſſtně pak dobré geſt pro zrak.

¶ Womanowá ſſtáwa z čerſtwého kořene wytlačená, s Cukrem přiſtrogená, a cožby mohlo do plné ſſkořepiny wagečné wgjti wypitá, pudj ſſlem y Choleru ſkrze ſtolice.

† Někteřj čerſtwého wytlačeného Safftu z toho Kořene vžjwagj k mořenj a wyhnánj Červů z žiwota. Týž Safft když ſe s wodau Medowau ſmjchá / a teplý Trunk z toho několikrát vdělá / dobře pomáhá těm, kteřjž plné Prſy magj / a těžce oddychagj. †

* Woda zcelé této Byliny y s Kořenem dyſtyllowaná, Item Lektwař z nj vdělaná, proſpěſſně ſe vžjwá proti Melancholij. *

Zewnitř.

¶ Woman v Wjně wařiti, a Hlawu tim meyti, polehčuge a krotj bolenj Hlawy / kterež od ſſlemů aneb od wětrnoſtj pocházý.

¶ Flaſtr z čerſtwého kořene Womanowého vdělaný a přiložený, vzdrawuge wſſeliká vſſtknutj Hadůw a wzteklých Pſůw / zmenſſuge a ſplaſkuge Otoky w tegných mjſtech, Mužům y Ženám.

¶ Womanowé liſtj v Wjně wařené, a wůkol bolawých audůw teplé obložené, vmenſſuge boleſtj, obzwláſſtně kyčelnjch.

¶ Woman ſlowe Řzecky ελένιον, Latině Helenium, vulgò Enula, Campana, Inula, Arabſky Iaſim, Wlaſky Lella, Enoa, Enola, Sſpanyelſky Raitz de alla, Francauſky Aulnee, Německy Alant, Alandtwurtz.

A

O Jasminu. Kap. XVIII.

Jasmin. Iasminum. Iasminum Catalonicum.

Spůsob.

B

JAsmin gest Bylina z Perské země, newelmi dáwno do Wlach přinessená / a gjž také y zde w Praze w Zahradě Geho milosti Cysařské rozplozená. Užjwá se neywjce k Wodrů a k oblauků wedenj, protože k tomu welmi přjhodná gest: Dáwá stjn pro swau hustost / a Kwět má náramně wonný. Gest bylina prowázkowatá / kteráž se welmi ráda po tyči a po Oblauku nahoru pne. Od Kořene prowázky aneb ručičky gdau skrowné, dlauhé, hebké, zelené a lepké, gako při Posedu / aneb Bylině řečené Clematis altera & tertia: a od nich paussti se listj obdlaužné, měké a welmi zelené. Kwět má obycegně o pěti listkách, časem také o čtyřech / podobný k bjlé Fiole, než rozličný / a kwetne přes celé Léto. Nebo nacházý se s bjlým, žlutým y s modrým Kwětem, welmi wonným.

* Gest y giný gesstě spůsob Jasminu, nedáwno k nám z Hisspanye přinessený / kterýž Catalonicum gmenugj: nese mnohem wětssj bjlé y wonnegssj Kwěty. Ale ten w Kragjnách těchto zymy snésti nemůže / a obecným spůsobem se sstěpuge. O bjlém obecnem Jasminu pjsse Iul. Cæsar Scaliger in coment. ad lib. Theoph. de causis plantarum: že Prautek aneb odnož od něho do země wstrčená, kwetne / a dobře za celý Rok žádného Kořene mjti nebude: což gest za prawdu od mnohých skussено. *

Mjsto, kde roste.

Jasmin rád roste w mjstech horkých / a obycegně pro rozkoš sadj se w Zahradách: Gakož y zde w Praze spatřiti se může w Cýsařské zahradě, ze Wlach přinessený a wsazený.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Přirozenj gest ohniwého na druhém stupni. Kwět prawj býti neywětssj mocy / a dělagj z něho y Oleg / kterýž slowe Oleum Iasminum. † Tjmto spůsobem: Wezmi kwětu Jasminowého, gak mnoho chceš / wlož geg do Sklenice / a naleg Olege dřewěného, což dosti

C gest/ zahraď dobře Sklenicy/ a wystaw na Slunce za osm dnj. Potom wyňmi to Kwjtj zase wen/ a wyždmi ge dobře / a naklada giného čerstwého Kwětu do téhož Olege / nech opět na Sluncy státi za osm dnj / a uděleg gako prwé, až do třetice. † Ten Oleg k mnohým wěcem gest prospěssný. Nebo kromě toho, že má wůni welmi libau, proti wssechněm bolestem z studenosti pocházegjcým gest užitečný / aby se gjm pomazal. Obzwlásstně slaužj nastuzeným, zacpaným, zatwrdlým, ztrnulým, skrčeným audům, přjhbjm a Nerwům/ zahřjwá, obměkčuge a otwjrá ge. Odwracuge také a zahánj nedostatky: Matky: netoliko pomazowánjm spodnjho Břicha a Lůna/ ale y pitjm aneb w Klistýru potřebowaný. Podobným spůsobem y Dna střewnj, z Slemu aneb Flegmu posslá, ukrocuge.

† Pisse Dioscorides, gako y Aetius, že Perssané Olege Jasminowého užjwali na swých Panketjch a Hodech/ za přjčinau přelibé wůně geho. Summau Jasmjnowý Oleg wssecky téměř mocy má gako Oleg Kmenowý / zahřjwá, obměkčuge a otwjrá. Kteřjž gsau přirozenj horkého, nemagj požjwati toho Olege / neb gim dělá bolenj Hlawy / a kdyby k němu mnoho wonělí/ pustj se gim krew z Nosu / gakž napsal Mesues. †

¶ Listj Jasminowé čerstwé aneb suché, sstáwa aneb wařená gjcha, shánj Fleky a pjhy z twáři/ aby se gj umýwal.

¶ Jasmin slowe Řzecky ἰάσμινον, Arabsky Zambach, Latině Iasminum, † Iosmenum, Ieseminum, Německy Vielräben, † Wlasky Gelsimino, Francausky Iossemin.

O Styraxu. Kap. XIX.

Spůsob.

D Styrax gest Strom welikosti a wsseho spůsobu, gako Gdaule/ ale listu menssjho/ pozpodku poběľawého, twrdého, dlauhého a tučného. Kwětowé bjlj se ukazugj, gako na stromě Pomorančowém. Gahůdky wisý na dlauhých stopkách/ na koncy sspičaté, okrauhlé, chlupaté/ a gakausy tenkau bawlnkau obalené.

Mjsto, kde roste.

¶ Magj geg w některých zahradách we Wlassjch, ač pořjdku: nebo tam neroste/ než z cyzých Kragin se dodáwá a rozsazuge. Obyčegný gest, a sám od sebe roste w zemi Syrské, w Pamffilij a Cylicij. z Kůry toho stromu, když se rozetne, teče tučná a welmi wonná Pryskyřice aneb Gummi, gako Myrrha/ kteráž se mezy wonné Kadidlo, a giné wěcy k wůni potřebné, klade a přidáwá. Přinássj se k nám z Syrie a z Alexandrie. Nacházý se téměř wewssech Apatékách / a slowe Styrax Calamita. Tu pokládagj býti za neylepssj/ kteráž gest tučná, žlutá, plná, smolná / a když se mezy rukama tře, Medowau wodnatost z sebe wydáwá. Cžinj o nj zmjnku Eklezyastykus w Kap. 24. Gako Myrrha wýborná, dala gsem chutnost wůně/ a gako Styrax ꝛc.

* Nacházý se drahně těch strůmků in Apulia, y také in Latio in villa Adriani, tolikéž y w Frankreychu/ ale w těch mjstech na žádném z nich nenalézá se to libé Gummi aneb Pryskyřice Styrax, kteráž dwogj gest: totiž gedna gmenuge se Styrax Calamita, a ta gest suchá / a podlé wypsánj Autora wybjrána býti má. Druhá pak Liquida a Rubea slowe/ kterauž tak skrze wařenj dělagj/ a gakž widěti, gest Oleum Styracis řečené apud Dioscoridem. Odkudž potom pozůstalj zbytkowé a gako kwasnice, Styrax sicca, půwod swůg magj. *

¶ Styrax liquida, nic giného nenj, nežli tučnost aneb židkost Myrrhy / kteréžto tučnosti prawé my nemáme, leč pořjdku, gako y Myrrhy. To pak čemuž Styrax liquida řjkáme, gest Medowá wodnatost z Styraxu Calamitę wytlačená / wssak y ta gesstě offalssowaná. Styrax rubea, slowe w Apatékách Thymiama, w Starém zákoně Kadidlo, Zápal / a nynj wůbec y u Kupcůw, Cžerné Kadidlo.

Přirozenj,

Přirozenj, mocy a skutkowé.

A

¶ Styrax má moc měkčiti, zahřjwati, zažjwati a k sezránj přiwoditi. † Gest teplý na prwnjm, a suchý na druhém Stupni. †

Styrax. Styrax.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Styrax samotný aneb w Traňku přigatý, spomáhá proti Flusům z Hlawy dolů padagjcým / proti Rýmě, Kássli, syptawosti / potracené řeči / zacpánj a zatwrdilosti Matky / žene y přirozený ženský kwět. B

¶ Styrax s málem Terpentýny do smočeného Oplatku obalený a požřený, žiwot lehýčce obměkčuge / a suché žjly zahřjwá.

¶ Když Reuma dolů sstupuge na Pljce a do Prsů / a vwodj Kássel: Wezmi Styraxu Calamitæ dwa Loty / Myrrhy a bjlého Kadidla každého půl Lotu / Mjzky Lékořicowé gednu čtwrtcy / Opium dwě čtwrtce: Naděleg z toho Pillulj welikých s lepkostj Dragakantowau / a wezma z nich dwě aneb tři na Noc, drž w vstech a požři. A to čiň po dobrém počisstěnj / ginač nic.

¶ Item / proti Reumě a žaludku mokrému: Wezmi Kůlku Musskátowau, zázwor, Mastyx, Styrax, Bjlé Kadidlo / směs to spolu / a přigmi na noc, gako malý Wlaský Ořech / a zapj.

Zewnitř aneb krom žiwota.

¶ Styrax na Vhlj vwržené, aby se kauřenj to z něho do chřjpj Trychtýřkem wpausstělo, odgjmá Rýmu y giné Flusy hlawy. † Nebo wysussuge wlhkosti a posyluge Mozku. †

¶ Pomazowánj zewnitřnj žiwota Pryskyřicý, řečenau Styrax, strupy a prassiwinu vzdrawuge.

¶ Styrax a Zázwor v Wjně smjchaný, aby tím hrdlo proplakowal, gest dobrý pro Cžjpek w hrdle, od wlhkostj a Flusůw oteklý: neb potom zase opadne.

¶ Dělagj z Styraxu Oleg takto: Močj geg dwa dni w Růžowé wodě / a dáwagj do sklenné Kolby / wssudy kdež potřeba obmažjc luto sapientiæ, a w Pjsku aneb w Popele, powlowným ohněm pálj. Neyprwé gde woda / tu obzwlásstně odgjmagj. Ta když wssecka wygde, počne gjti Oleg / a giž tu dáwagj sylněgssj oheň, až wssecken wygde. Ten Oleg vžitečný gest netoliko pro samu wůni libau: ale y kewssem těm wěcem / k nimž

C ſám Styrax, o nichž powědjno, ſe vžjwá: kromě že Oleg wewſſem mocněgſſj a horčegſſj geſt. Protož ſylněgi měkčj a otwjrá / nežli ſám Styrax.

¶ Styrax ſlowe Rzecky στύραξ, Arabſky Miha, v Apatékářů Styrax Calamita, Wlaſky Stirace, Sſpanyelſky Estoraque.

Myrrha.

Spůſob a mjſto, kde roſte.

Myrrha geſt Gummi aneb Pryſkyřice gednoho ſtromu w zemi Arabſké / a w těch Leſých, kdež také y bjlé Kadidlo roſte. Tak prawj, že ſtrom Myrrhowý zweyſſj pěti Loket roſte / a geſt trnowatý / Peň má twrdý a zatočilý / Kůru oſtrau / Liſt menſſj než Oliwa, kadeřawěgſſj a ſſpičatěgſſj. Přináſſj ſe k nám Myrrha z Alexandrye Egyptſké / kamž Arabes každého Roku na Welblaudjch ſwá drahá Kořenj přináſſegj. Neylepſſj geſt wſſudy gednoſtegné barwy, nowá, křehká, lehká, wonná / chuti hořké a poněkud perné. Ale takowá v nás ſkůro nikdý, aneb giſtě welmi zřjdka, ſe nacházý. Nýbrž kterauž my mjwáme, pro ſtaroſt a wetchoſt wyprahlá býwá.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Myrrha geſt přirozenj hořkého a ſuchého, na druhém ſtupni. Mocy a ſkutkowé gegj gſau ſtjrati, sſtawowati / zacpaloſti otwjrati / wětrnoſti rozháněti / ſwalowati, a trpkoſtj ſwraſkowati.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Myrrhy tak mnoho, gako zrno Bobowého hrachu požřjti, ſpomáhá proti zaſtaralému káſſli / těžkému dýchánj / Bočnjmu klánj / Běhawce y auplawicy. Slaužj také
D y neſtatečnému žaludku wětrnoſtmi obtjženému / a pokrmůw dobře nezažjwagjcýmu a neobſahugjcýmu. ¶ Myrrha dobrá geſt Wodnotedlným s Rzepjčkem pitá.

¶ Myrrha ztjžj gednoho ſſkrupule, kterýž geſt třetj djl quentjku, v wodě Kůřjnohy pitá / mořj čerwy w břiſſe. Nebo cožkoli geſt hořkého, zahánj čerwy, wſſi y giné nečiſtoty.

¶ Kdož geſt ſyptawý / wezmi na noc kauſek Myrrhy pod Gazyk, aby ſe ſama rozpuſtila / aneb wypj gi s nowým Wegcem / budeš zaſe mjti zwučný hlas.

¶ Kteřjž čtwrtého dne zymnicy magj / těm náležj Myrrhy ztjžj gedné čtwrtce, s tak mnoho Pepřem, w teplém Malwazý, hodinu před nawrácenjm ſe Zymnice, pjti / a wlehnauce do teplého lůže, kupocenj ſe ſtrogiti. Což když po třikráte včinj, Zymnice bude vbýwati / aneb docela zmizý. * A wſſak to při počátku nemá ſe činiti / nýbrž když ſe Signa concoctionis vkážj. *

¶ Myrrha také přidáwá ſe k Lékařſtwjm, proti Gedům ſtrogeným. Vžjwá ſe y w Mornjm neduhu. Nebo nedopauſſtj hnjti.

Zewnitř, a krom žiwota.

¶ Myrrhu vžitečné geſt žweykati proti ſmrdutému dýchánj. * A w čas Moru proti nakaženj w vſtech držeti. *

¶ Myrrha s Wjnem wařená, proplakowánjm vſt zachowáwá a twrdj zuby ſpolu y dáſně / wyſuſſuge nečiſtoty, y zbytečné wlhkoſti / z nichž ſe Maſo dáſnj kazý / a zubowé děrawěgi. ¶ Myrrha s Pelyňkem, Bohatým hráchem a Rautau wařená, a okolo Lůna teple obložená, Matku od ſwalené w nj twrdoſti obměkčuge / zawřenau otwjrá / nečiſtotu gegj y také Plod rychle wen wywodj.

¶ Myrrha s Kamencem ſmjſſená, dobrau Maſt dáwá proti neljboſti a ſmradu wſſelikých mjſt na Těle. ¶ Myrrha na čiſtý a drobný Prach zetřená a zaſeypaná, vzdrawuge rány na Hlawě / tolikéž y zmožené vſſi, a odhalené koſti / zwláſſtě kdyžby gi w této přjhodě s Hlemeyždowau maſytoſtj ſmjchal a pomazowal.

¶ Myr-

¶ Myrrha s Medem rozdělaná a pomazowaná, shánj Vhry na twáři / pjhy a lisſege s Octem stjrá. ¶ Myrrha s Dubowým listem v Wjně wařená a přikládaná, bránj lezenj wlasůw aneb plchawosti. ¶ Myrrha na Prach zdělaná, a Pýrkem do Nosu daná, aneb w chřjpjch pomazaná, chljpěnj z Nosu a wozhřjwicy zastawuge.

¶ Myrrha s ženským Mlékem rozetřená, a do oteklých fflusowa ých Očj zapausſtěná, welmi gim dobře činj. Nebo lehčj / k sezránj pomáhá / wysusſuge, posyluge / w Očjch nesſtowice vzdrawuge / bělmo shánj / mrákotu rozhánj.

Oleg Myrrhowý.

DJelá se z Myrrhy Oleg bez Ohně, timto spůsobem: Zwař koliko chceš Slepičjch wagec na twrdo / a zkrog s nich wrch pěkně dolů / a wyňma z nich žlautek, wsyp do bjlku Myrrhy na Prach ztlučené, až geg wyplnjš: Přikreg zase prwnjm wrsſkem skrogeným / a oblepě Woskem, aby ten wrsſek dolů nespadl / wstaw do podzemnjho sklepu, kdež dobře wlhko gest / aneb třebas zakopeg do Pjsku / a nech tak státi čtyry Neděle. Potom wyňmi wen / a nagdeš Myrrhu w Oleg rozpusſtěnau. Skutkowé toho Olege gsau tito: Krotj a oblehčuge bolesti Podágry aneb Dnawé nemocy / Sſtrámy wyběluge / a twář swraskalau častým pomazowánjm wyhlazuge. Může se také kewsſem giž dotčeným nedostatkům mnohem prospěsſněgi vžjwati / nežli sama Myrrha.

¶ Kteráž žena chce twář swau zachowati, aby nikdy nezwraskawěla, takto včiň: Wezmi nowý železný Rendljk aneb Pánwicy / wstaw do Ohně až se rozpálj / potom nabeř plná vsta Wjna / a wyprskni ge wsſecko pogednau na tu ohniwau nádobu / a magjc Hlawu sſatem obalenau, dým ten aneb páru z toho Rendljka na twář zapausſtěg. Potom zase ten Rendljk aneb Pánwicy rozpál / a vwrhauc na ni kausek dobré Myrrhy, pod sſatem dým ten a kauřenj na twář pausſtěg / sſatem tim twář sobě až do vst obwaž / a na to gdi spat. Když tak za Měsýc podwakráte vděláš / netřebať se bude obáwati / ažby se twář měla ffaldowati aneb zwrasſtiti. ¶ * Myrrha na Prach ztlučená, a přes noc v wodě Ambrožkowé, Wlaského Kopru, aneb giné podobné rozpusſtěná, a čistě procezená, prospjwá k wyčisſtění zatmělých a zanečisſtěných očj. *

¶ Myrrha slowe Ržecky σμύρνα, Arabsky Murre, w Indij Bola. W giných řečech zachowáwá to gméno Myrrha.

Kadidlo. Thus.

Mjsto, kde roste.

ZA Myrrhau gde Kadidlo. Neboy ono, též gako Myrrha, w Arabské zemi roste, w Lesých, ač newsſudy / než w gedné toliko Kragině / kteráž se táhne na dýl kedwadcýti, a nasſjř k desýti mjlem nasſjm. Ten Krag patřj k Wýchodu Slunce / a od té strany pro weliké a welmi přjkré Hory, od prawé pak strany pro weliké Skalj Mořské, gjmž z těch obau stran obkljčen gest, přjstupu k němu nenj. Lidé kteřjž Kadidlo zbjragj, a sami těmi Lesy Kadidlnými wládnau, Minæi slowau. A ti žádnému přespolnjmu Stromůw, na nichž Kadidlo roste, ohledati a widěti nedopausſtěgj. Z té přjčiny gakéhoby ti stromowé Kadidlnj spůsobu a podobenstwj byli / nemůže se nic gistého wěděti: ač někteřj prawj / že List nesau Bobkowému listu podobný.

† Garzias ab horto in aromat. hist. lib. 1. cap. 7. pjsſe / že Strom ten na němž Kadidlo roste, nizký gest / a má listj Mastyxowému podobné / a že toliko w Arabij roste. †

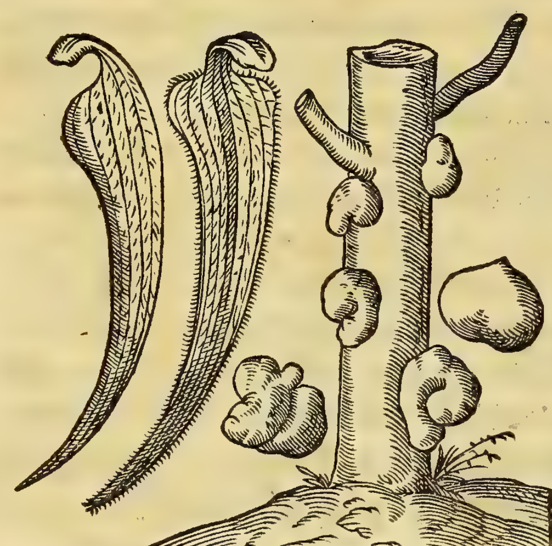
Czas, kdy a kterak se Kadidlo zbjrá.

¶ Kadidlo swrchu oznamenj Obywatelé, dwakrát do Roka zbjragj: gednau z Gara / a podruhé w Psý dni, w neywětsſj horko / protože tehdáž Strom neyplněgsſj býwá /

a to činj

a to činj takto: Nasstipj kůru toho Stromu wssudy wůkol / aby sstáwa wen téci mohla / a pod stromem rozestrau Rohož z Palmowého listj spletenau / aby na ni Kadidlo, skrze tu Kůru nasstjpenau, wytékati a padati mohlo. Kdež se pak takowá Rohož prostřjti nemůže / tu wůkol téhož Stromu, na holé zemi, rownau Půdu dělagj. Ale to Kadidlo, kteréž na zem padá, býwá těžssj, temněgssj, w mocy mdlegssj / a netak swětlé, čisté a wzácné gest / gako kteréž se na Rohož zbjrá. Wýborné a neylepssj gest to / kteréž na swém stromě přiljpá, gako krápě aneb zrno. A to gmenugj Samcem / zwlásstě když se z mladistwého stromu wen preysstj. † Dioscorides dáwá mu gméno Stagonias, to gest Krůpě / protože samo od sebe teče / gako Krupěge na Stromě přiljpá / a samo od sebe okrauhlé a kulaté býwá. † Letnj také Kadidlo w Psý dni zbjrané, barwau y mocý wysoce přewyssuge druhé garnj: A krátce mluwě, neylepssj Kadidlo gest bjlé, swětlé, celé, okrauhlé, tučné / na Uhlj pogednau se zgjmagjcý a wonné.

THVS. Kadidlo.

D

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Kadidlo gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnjm Stupni. Kůra geho patrně trpká gest: a protož dobře wysussuge až k druhému stupni.

Wnitř.

Kadidlo pité s čerweným Wjnem, aneb s wodau Citrocylowau, užitečné gest těm / kteřjž krwj odchrkugj. Slaužj také proti wsselikému toku krwe mužům y ženám. Dáwá se též proti nechutenstwj a dáwenj / proti wsselikému plynutj Břicha: k čemuž wssak mocněgssj gest Kůra stromu Kadidlowého / protože welmi mocně sstahuge a swjrá.

† Pisse Dioscorides, když Člowěk zdrawý Kadidlo pige / že přicházý o rozum: Pakliby ho mnoho v Wjně pil, y o hrdlo. †

Kadidlo gest zdrawé Lékařstwj proti studenému Kassli / kdožby ho ztjžj gedné čtwrtce, s třetjm djlem Agaryku, w teplé gjsse, w němžby Jzop zwařen byl, ráno wypil.

Znamenité Lékařstwj proti Nemocy čerwené: Wezmi bjlého Kadidla, Mastyxu, každého půl Lotu / Boli Armeni, to gest Hljny Armenské, gednu čtwrtcy / čerwených Korálů, páleného Gelenjho rohu, každého půl čtwrtce / páleného krewnjho kamene něco méně než quentjk: To wsseckо ztluc na Prach / a deg z něho půldruhého quentjku v Wjně čerweném wypiti / dwě hodině po wečeři.

Proti Reumě, aby do Prsů a na Pljce nepadala: Wezmi Kadidlo, Myrrhu, Styrax, Mastyx, Gummi Arabské / naděleg Pillulj s lepkostj Dragakantowau / a drž ge w ústech přes noc.

Proti Reumě studené s Kasslem, Řezanice dobrá: Wezmi Kadidla bjlého půl Lotu / Musskátowé kůlky tři / zázworu, Myrrhy, Lékořice, Cukrkandu, každého geden Lot / zkrágeg drobně a ztluc / a smjchage spolu užjweg na noc / což do třj Prstů wzýti můžs. W horké Reumě uděleg ginau Řezanicy z Lékořice, z Gummi Arabského, z Dragantu, z Mandlů a Cukrkandu / a užjweg gako prwněgssj.

* Proti studeným Flusům a zbytečným wlhkostem Hlawy, mnozý za obyčeg magj / několik zrn neylepssjho Kadidla na noc před snem požjrati / a welikau toho platnost poznáwagj.

Proti náramnému bolenj Žaludka berau Pekyněk a Kadidlo / a to obé spolu v Wjně aneb wodě Řjmbabowé wařj / přidáwauce k tomu sstáwy Wlasského Kmenu, s gednu aneb sedwě Lžjce: a kdož to teplé wypige / welikau platnost pozná. *

Komužby čjpek w hrdle rozměkl a dolů spadl / drž Kadidlo w ústech, a požjreg.

Kadidlo

Kadidlo ztjžj desýti zrn Gečných w nápogi přigaté, paměti přispořuge / zahánj smutek / obweseluge srdce / a wssechněm nedostatkům geho pomoc činj: zwlásstě přidané k těm Lékům, kteřjž k Srdcy zřenj magj. A

Zewnitř.

Kadidlo dobré gest na rány: Nebo whromadu ge tiskne a swaluge / zastawuge krew / a bránj, aby se w nich djwj aneb shnilé Masso nerodilo / hluboké a děrawé wředy Massem wyplňuge / a tak y zahoguge.

Kdožby Kadidlo s Octem a s dřewěnným Olegem smjchal / a tim sseredňau, prassiwau, malomocnau kůži po Lázni mazal / wdělá gi zase čistau a hladkau.

Kadidlo s sladkým wjnem tepkým do zateklých vssj wpusstěné, odgjmá bolest.

Kadidlo na drobný Prach zetřené / a do Lékařstwj aneb wodiček, kteréž se pro Oči strogiwagj, wložené / mrákotu Očj rozhánj.

Kadidlo polehčuge w zadku y w giných audech, zlobiwých wředů / aby ge drobně ztlučené, s Mlékem smjchal / a na lněném ssátku aneb knůtku přikládal.

Dlauhé Bradawice, když počjnagj růsti, Kadidlo s Octem a smolau pomazánjm snjmá. Kadidlo hogj spáleninu od Ohně, y také ozdnobenj noh / aby ge s Weprowým aneb Husým sádlem smjchal a přikládal.

Proti roznjceným a oteklým Prsům, ženám po porodu, dobré gest Kadidlo / kdyžby ge smjchaly s Hljnau Arménskau a s Růžowým Olegem / a tim oteklinu pomazowaly.

Komuž mnoho Krwe z Nosu teče / wezmi Kadidlo, Aloe, Bjlek od wegce a drobet Octa / smjcheg to w hromadu: Potom smáčeg w tom ssátek trognásobnj / a obwazug Čželo / též y lněné čjpky ztoče, a w tom omoče, do Nosu wstrkeg.

Proti nechutenstwj žaludka a dáwenj dobré Lékařstwj: Wezmi Kadidla, Mastyxu a Aloe, gednoho gako druhého / zetři to drobně / a smjcheg s wodau Růžowau a s Bjlkem od wegce / a přilož na žaludek. K témuž wýborné gest y toto Lékařstwj:

Wezmi Prachu z kůry stromu Kadidlowého / směs geg s Prachem Skořicowým a Koryandrowým / a tim posyp Topenicy, horkým Wjnem prwé politau / a přilož na žaludek. Kadidlo obhořenj a opálenj od Slunce stjrá / smjssené s Mlékem a pomazané. Komuž se chce často na stolice / a pracuge tlačenjm, nic nemůže včiniti / ten wezmi Kadidlo samé / aneb spolu rowně swětlé Pryskyřice, řečené Spiegelhartz / vwrz na řežawé vhljčko / a přjgmi w zádek dým wycházegjcý. B

Proti čerweným a slzawým Očjm gisté skussenj: Wezmi bjlé Kadidlo / wstrč kausek na sspic Nože / a zapal hořjcý woskowau swjčkau / a když hořeti bude Kadidlo / zhas ge wedwau lžicých Růžowé wody. Opět podruhé to Kadidlo vhassené zapal / a zhas w Růžowé wodě. A takowé rozpálenj a hassenj včiň po třidcetikrát. Potom s tau wodau Růžowau smjcheg gednu lžicy Ženského mléka / a tak do Očj zapausstěg. Vkládá bolest, sstawuge Flus, a zahánj čerwenost Očj. To častokráte zkusseno gest: a wssak kdyby potřeba byla, má se prwé Krew pausstěti / a Tělo wypurgowati aneb wyčistiti.

* Když ta čerwenost s Očj minauti nechce / magj se Kadidlem okuřowati / což dobře činj y Klaubům, od Podágry welmi zemdleným. *

Kadidlo slowe Řecky λίβανος, Arabsky Rander, Latině Thus, Olibanum, Wlasky Incenso, Sspanyelsky Enciensо, Francausky Encens, Německy Weyrauch.

O Borowicých. Kap. XX.

Gméno.

Borowice Latině gmenuge se Pinus, á pinnato foliorum acumine, to gest od sspičatého pichawého listj / kteréžto gako Gehlice na něgakém hřebeně gedna wedlé druhé postaweny gsau.

Rozdjl

C

Rozdjl a spůsob.

Borowic wſſudy w Czechách, w Polſſtě, y w Němcých hogně roſte/ tak že zbytečné geſt, ſpůſob gegich obſſjrnými ſlowy wypiſowati. A ačkoliw w těchto Kraginách toliko plané aneb leſnj Borowice roſtau: wſſak znáti ſluſſj/ že gſau w dwogjm rozdjlu/ totiž Domácý a Leſnj.

Borowice. Pinus. Leſnj Borowice. Pinus Syluestris.

D

Domácý aneb zahradnj Borowice má mnoho Ratoleſtj wůkol rozložených: Liſt aneb gehlicy delſſj a měkčegſſj nežli Leſnj. Owotce a Sſiſſky neſe weliké, twrdé a celé, gako něgaké Ořechy/ a w nich gádra bjlá, w gakéſy ſſupině náčernaké a twrdé. Těch gader w Apatékách potřebugj/ a ſlowau Latině Nuces pineæ. Takowých Borowic množſtwj roſte okolo měſta Rawenny, nedaleko břehu moře Adryatſkého aneb Benáckého. Nacházegj ſe pak y ginde we Wlaſſjch.

Leſnj aneb plané Borowice gſau několikery/ a wſſak dělj ſe na Hornj a Mořſké. Hornj gſau ty/ gichž v nás w Czechách y w Polſſtě hognoſt, až y weliké Leſy, máme.

Mjmo tyto Borowice, naſſel gſem geſſtě w Trydentſké a Tyrolſké kragině/ giné w dwogjm ſpůſobu. Gedná z nich nemá žádného pně/ ale hned od Kořene množſtwj Ratoleſtj wůkol ſewſſech ſtran pauſſtj/ kteréžto na zemi ležj, a rozkládagj ſe na dýl deſýti y patnácti loket. Obywatelé těch kragů neywjce gich k obručům winných ſudů vžjwagj.

Druhá Borowice geſt welmi ſpanilé wyſokoſti/ ale netak wyſoká, gako náſſe w Králowſtwj Czeſkém a w Němcých/ anіž Kůra gegj tak ryſſawá geſt/ než poběławá, gako na Gedli. Sſiſſky neſe gako Smrk: wſſak mnohem kratſſj/ křehké, maſtné, plné Pryſkyřice/ kteréžto wnitř zawřený magj ſkrowný, trýhraný, krátký a měký Ořech/ a w něm gádro bjlé, w gakéſy ſſupině náryſſawé. Chut toho gádra, gako domácý Borowice/ krom že geſt trpčegſſj a přeſedawěgſſj: Což wlaſtně Leſnjm Owotcým přináležj. Ta pak Borowice mezy wſſemi ginými planými Borowicemi, ſama Ořechy k gjdlu vžitečné wynáſſj/ giné wſſecky prázdné a galowé Ořechy neſau.

Mořſká Borowice opět nacházý ſe dwogj/ gegichž podobenſtwj tuto gedenkaždý ſpatřiti může. Neſau Sſiſſky delſſj, lehčegſſj, kráſněgſſj/ též y liſtj aneb gehlice/ y kůru: Sum-

Summau wſſecko dřewo ginácegſſjho ſpuſobu geſt. Wſſecky tyto Borowice wydá- A wagj z ſebe Pryſkyřicy libau, wonnau a k mnohým wěcem vžitečnau.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Z Borowic k Lékařſtwj vžjwame Sſiſſek, gader aneb Ořjſſky, Pryſkyřice, kůry, liſtj, lauči, a koptu aneb ſazý.

Pinus Mugus.

Tarentſká Borowice. Pinus Tarentina.

B

Moc Sſiſſek Borowých.

Zelené Sſiſſky, prwé nežli ztuhnau a zdrewnategj, ztlučené a w ſladkém Wjně zwařené/ kdožby každeho dne do oſmi Lotů aneb čtwrti Žeydljka té gjchy pil/ ſpomáhagj proti zaſtaralému kaſſli, a proti Suchotinám.

Woda pálená z těchto ſſiſſek Borowých, wyhlazuge zwraſkalau twář / nedá Prſům hrubě růſti/ aby lněné ſſátky wnj ſmáčege, čaſto přikládal. Wen wypadlau Matku do žiwota zaſe nawracuge a whánj/ y Lůno ſtahuge, když ſe gj premýwá.

Gader aneb Ořjſſků.

Gader Borowičných na wětſſjm djle vžjwame. Ta w ſwé mocy k mjrnému zahřiwánj ſe nakloňugj / a gakauſy oſtrau kauſawoſt magj: Protož muſegj ſe močiti / a tak lépe obměkčugj ſpatrným ſtahowánjm / Tělu dobrau potrawu dáwagj / a weliký vžitek přináſſegj Lidem vſtawičně kaſſljcým, aneb Sauchotin ſe obáwagjcým. Poſylugj a zahřjwagj přirozenj, ſama w ſobě aneb s Cukrem gedená.

Borowá gádra gedená, aneb s ſladkým winem přigatá, přidáſſli k nim oblaupených Melaunowých gader, wywozugj moč/ a pokogj pálčiwé a kapawé močenj.

Kteřjž talowém a Krwj chrkagj / mohau ſobě gádra Borowičná tak to přiſtrogiti: Wezmi Mandlů wydřených, gader Borowice zámořſké, Máku bjlého w Růžowé wodě namočeného, kwětu Muſſkátowého, Sſkrobu gednohokaždého podlé rozumu, cožť ſe zdá. Gádra a Mandly zetři w Pánwicy/ přideg Cukru bjlého s Růžowau wodau, cožtby ſe doſti byti zdálo / a naděleg z toho kauſkůw/ a nech až vſchnau/ přjgmi z nich ráno geden, a o Neſſpořjch druhý.

Protí duſſnoſti a těžkému dychánj včiň takto: Wař tato gádra Borowičná w dobrém Wjně/ až ſe ſhuſtnau, gako Kaſſe / přideg Cukru a Řeckého wjna, cožť ſe

C zdá / a dáweg to gjſti Nemocnému, s gjchau Slepicý. A to čiň tak dlauho / až ſe zaſe zhogj.

Děla ſe také z těchto Gader w Apatekách Lektwař / kteráž ſlowe Loch de pino, a dáwá ſe též proti zaſtaralému káſſli, těžkému dychánj a zahuſſtěnj Fluſůw.

Oleg z gader Borowičných ſtrogený, geſt proſpěſſný proti Mrtwicy a Sſlaku/ aby gjm poražené Audy pomazowal.

Borowice Mořſká. Pinus Maritima I.

Borowice Mořſká. Pinus Maritima II.

D

Pryſkyřice.

Z ſtromůw Borowých, aneb z wětwj, preyſſtj ſe bjlá, wonná a welmi vžitečná Pryſkyřice: Nebo zahřjwá, rozhánj, rozpauſſtj, ſuſſj / a když ſe do Flaſtru přidá, Wředy a rány wyčiſſtuge.

Kůry.

Wſſecky Kůry Borowých ſtromůw magj moc ſwjragjcý a ſtahugjcý / protože gſau trpké. Takowá Kůra na Prach ztlučená a zaſeypaná, vzdrawuge Wlka w zadku, z chůze přiſſlého / též wřjdky zewnitř na kůži, y ſpáleniny a Měchýře / zwláſſtě kdyžby s tau Kůrau Stříbrný glét aneb Pěnu, a Kadidlo bjlé ſmjchal.

Třjſky aneb kůry Borowičné, s černidlem Sſewcowſkým, Calchantum řečeným, ſmjſſené a pomazané, rozgjdawé neduhy vzdrawugj.

Podkauřenj tim prachem, Plod a Lůžko wywodj.

Kůra wařená a pitá, běhawku zaſtawuge, moč žene.

Liſtj.

Liſtj rozetřené a přiložené, roznjcenj gakéžkoli vkrocuge / zwláſſtě geſtližeby to roznjcenj okolo rány ſe přitreffilo.

Item Liſtj rozetřené a w Octě zwařené, teplým proplakowánjm boleſt zubůw odgjmá / a zpreyſſtěnj w vſtech hogj. Týmž rány wymýwati, welmi proſpěſſné geſt.

Dřewa.

Lauč tučná Borowičná na kauſky zſekaná, a w Octě aneb s Roſmarynau w čerweném wjně zwařená, proplakowánjm vkrutnau boleſt zubůw krotj / zwláſſtě tu, kteráž od ſtudených Fluſůw půwod ſwůg beře.

Komuž

¶ Komuž střewo wycházý/ tomu na Borowém prkně rozhřitém seděti prospěšné gest. Item/ Alaun aneb Kamenec zwařiti v Wjně čerwenem, a w tom kus sukna smáčeti, na to Prkno wložiti, a na tom seděti, Střewo zase do žiwota wkládá.

* Třjsky Borowé aneb Laučowé, w Růžowé wodě močené a dystyllowané / a z toho sebraný tučný Safft, k Olegi poněkud nápodobný a welmi wonný, obyčegně we Wlasských slowe Aqua Caphuræ. *

Sazý.

¶ Sáze od spálené Lauči, vžitečné gsau slzawým Očjm / aby gjmi do kautkůw zaseypal. Na řežawé vhlj vwržené, wydáwagj z sebe dým / kterýž w zadek wpuštěný, spomáhá těm / kteréž často na Stolicy pobjzý, a wšak nic wytlačiti nemohau.

¶ Borowice slowe Řzecky πίτυς, Latině Pinus, Arabsky Sonobar, Wlasky a Sspanyelsky Pino, Německy Fichtenbaum, Hartzbaum Kinholtz, Kifferholtz, Forenholtz.

† Ssisstky Borowé Latině slowau Coni, Ořjšky Strobili & Nuces pineæ. †

O Smrku a Gedli. Kap. XXI.

Smrk. Picea.

Rozdjl a způsob.

Smrk a Gedle na Horách rostau / a k sobě tak welmi gsau podobnj / že negednau Tesaře y Polesné zklamáwagj / aby gedno za druhé brali. Neb obadwa magj gednostegnau welikost, a gednostegné Listj, gehlice dlauhé, twrdé a husté, nápodobně gako při Rosmarýnu. Obogjho toho stromu Ratolesti y listj aneb gehlice, odedwau toliko stran na Krjž se rozkládagj.

¶ Tento wšak gest mezy nimi rozdjl: Že Smrk list aneb gehlicy má daleko zeleněgšj, šjršj, měkčegšj, lehčegšj, hladčegšj / netak bodlawau, a wehřbetě netak bjlau: Item / Kůru má počernalau, lepkau, hebkau, a gako Řzemen ohebnau: Ratolesti obyčegně k zemi se skloňugj / Dřewo samo w sobě mnohem vsslechtilegšj y také vžitečnegšj:

C Nebo nemá tak mnoho ſuků. Ale Gedle má liſtj na gedné ſtraně popelaté/kůru při kmenu náběławau a welmi křehkau/a když gi ſhýbá, ráda ſe łomj.

Gedle. Abies.

A. Ratoljſtka ſſtarým a nowým Liſtjm y ſſſupinkami/ kdež ſe nowj Wýſtřelkowé preyſſtiti a wyrůſti magj. B. žlutý kwět. C. Mładiſtwá ſſiſſka. D. Dozralá ſſiſſka. E. Wnitřnj prautek ſſiſſky Gedłowé / když ſſupiny z něho ſňaty ſau. F. Sſupiny, gazyček, gádro a ſemeno.

A. Ramulus cum folijs veteribus & nouis, & ſquamulis circa initia nouorum ſurculorum. B. Flores crocei. C. conus nouellus. D. Conus perfectus. E. Coni ſcapus à laminis nudus. F. Laminę, lingulę, nucleus & ſemen.

D

Obogj tento Strom neſe Sſiſſky gedné pjdi zdýlj/ magjcý množſtwj ſſupin, gednu na druhau ſłožených/ a wnitř ſemeno małé a ſuché. Tito Stromowé wždycky ſe zelenagj: a wſſak Měſýce Máge ſtaré Liſtj odmjtagj/ když ſe nowé wen wyrážj a wyroſtá. Dáwagj také Pryſkyřicy gako Borowice, k mnohým wěcem vžitečnau. Ale Smůka nic giného nenj, než pálená Pryſkyřice / kteráž ſe w ſwém właſtnjm ſtromě wypaluge.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Smrk a Gedle gſau gednoſtegného přirozenj přitahugjcýho / magj wſſecky ty mocy o Borowicy oznámené.

Sſiſſek.

Sſiſſky v wodě wařené /a ſſátek w tom dobře omočený/ a tepłý na Bradawice, kteréž hłuboce w kůži wězý, přiłožený/ wen ge wytahuge.

Pryſkyřice.

Smrkowá a Gedłowá Pryſkyřice změkčuge a wyčiſſtuge. Ale Pryſkyřice Gedłowá geſt znamenitěgſſj / a vžitečná kewſſem těm wěcem, k kterýmž y Terebintýna. Obzwláſſtně pak hogj a w hromadu ſwaluge nowé rány, zwláſſtě Hławy/ když toliko Mázdra odkrytá nenj.

Pryſkyřice čiſtj Ledwiny a wyhánj Kámen / kdyžby gi ztjžj pěti quentjků pił.

Kohož Kyčle bolj, tomu Pryſkyřice Gedłowá geſt welmi dobrá, s polnjm Cypřiſſem, kterýž ſłowe Jwa / aby každého ztjžj půltřetj čtwrtce do žiwota přigał. To Lékařſtwj

kařstwj slaužj y proti Dnawé nemocy. Gakby pak wsselijké Pryskyřice bezewssj pro- A tiwnosti přigjmány býti měly/nahlédni w Kapitolu o Terpentýně.

* Na Missenských horách nacházegj se gakésy Smrkowé neb Gedlowé bublinky (Dannen blattern řečené) w nichž se wnitř několik krůpěgj čisté Pryskyřice zdržuge. Tu zbjragj/ a za prospěssné Lékařstwj na rány držj. Obywatelé té Kraginy užjwagj gi také místo Terpentýny, k hnánj Pjsku. *

¶ Wezmi Pryskyřicy Gedlowau, na Papjře tence roztaženau/a polož ten Papjr w pokogi na Stůl aneb na Lawicy / kdež gest mnoho Much/snadně ge zchytáš: nebo na něm zwáznau/gakž gen dosednau.

Smůly.

¶ Smůla Gedlowá aneb Smrkowá dobrá gest proti děrawým wředům / zwlásstě na Nohách. Rozhřeg Smůlu w hrnečku, až se dobře rozpustj: Potom měg na hotowě lněné sstátky, na kusy aneb w spůsobu Flasstřjků zstřjhané/potop ge w Smůle/a zase dřjwkem mokrým wen wytáhni/a wlož na Prkno, až se sstydnau. Z takowých Flasstřjků na každý den wezmi geden/ohřeg trochu a přilož/wyčisstuge a hogj.

* Oleg Smrkowý aneb Gedlowý.

Z Těch Stromů na horách Alpes řečených, okolo města Werony, mnoho Olege dělagj/a do Apaték sem y tam dodáwagj, aneb sye prodáwagj. Nebo we Wlassých hrubě ho užjwagj k ranám na Hlawy. Někteřj k němu tak mnoho gesstě Olei Ros.Completi přidáwagj. *

¶ Smrk slowe Řecky πεύκη, Gedle ελάτη, Arabsky Smrk Arz, Latině Picea, Gedle Abies, Wlasky Smrk Pezzo, Gedle Abete, Sspanyelsky Pino negro, Francausky Vng abre du genre du pin, Německy Rote vnd weisse Thannen.

O Dřjnu. Kap. XXII.

Spůsob.

DRžjnowý strom roste na Horách welmi wysoce/s tlustau kůrau, rozsedlau na mnoha mjstech a wnitř čerwenau. Ratolesti wssudy wůkol pořádně, wždy weyš gednu od druhé, gako nějaké stupně wypausstj. B Pruty má gako Wrba hebké, barwy nážlutké, wůně libé. Listjčko aneb gehličky obdlaužné, měké, huňaté, subtylné, užssj nežli Borowičné/a ne tak sspičaté/ z Ratolestj gako nějaký Chomáček aneb třápček z gednoho uzlu wysycý/ kterežto na zymu bledné, uwadá a dolůw spadá. Tak sám Dřjn mezy těmi Stromy, kteřjž Sjssky nesau, na žádnau zymu nic nedbage / sám gako nahý bez listj přes zymu ostáwá a wytrwáwá. Sjssky Dřjnowé Cypřissowým gsau podobné: wssak mnohem mdlegssj/wůně dosti libé. Kwět kterýž se z Gara Ssarlatowé barwy wen tiskne/wonněgssj gest. Dřewo náramně twrdé / zwlásstě u prostřed pně / kdež y ryssawé gest. Aprotož k wsselikému stawenj daleko přjhodněgssj a lepssj gest/ nežli giná dřjwj. U nás w Čzechách neywjce žlaby z něho dělagj / a do Prahy y ginám od Bruntálu, z Hor pomezý Morawského a Slezského, ge wozý.

* Simlerus in suo Commentario de Alpibus pjsse/že Stařj domnjwali se (očemž y Plinius wypisuge) že toto dřewo nesnadně hořj /ani Uhlj z něho páliti se nemůže. Ale wssak oznamuge/že na některých mjstech in Vallis, žádného giného dřewa nepálj, než Dřjnowé/ a na Horách žádného giného Uhlj při železných Hutech, kromě z tohoto dřewa, neužjwagj. Dále y to prawj / že mezy ginými wssemi Horními stromy obzwlásstně tento k Lékařstwj potřebowán býwá. A obywatelé in Alpibus proti Malomocenstwj za tak mocné ge magj / že sobě y Postele z něho dělagj / aby tak před neduhem tim bezpečněgssj byli. Magj také obyčeg čerstwé wenystřelky a Ratolesti k Lázni u wodě wařiti: Item/ Wodu z nich wypalowati / kteráž obzwlásstně mocná býti má proti této Nemocy. *

C ¶ Roste také na Dřjnu hauba, Agaricus řečená/ kteréhož wewšech Apatékách vžjwagj/ snjmá se když vschne/ a kdyžby se giž pukati chtěl.

¶ Nacházý se také w welmi starých Dřjnowých pněch, při spodku pařezu wnitř, blýzko gádra aneb dřeně, starý gakýsy Hadr aneb slat poběławý, někdy lokte zdýlj/ a ten gest k Zamissy aneb kůži, z njž Rukawice dělagj, welmi podobný.

Dřjnowý strom. Při něm geho Kwět, Owotce y Semeno. Larix eiusq; flores, fructus & semina.

Ratolest od stromu Dřjnowého. Laricis ramulus.

D

Dřjnowá Pryskyřice, Gloret, aneb domnělá Terpentýna.

Wydáwá Dřjn welmi vžitečnau Pryskyřicy: Ta gest na barwě Medu podobná, cuhá, a nikdý se nestydá. Ta se wšudy w Apatékách y ginde, mjsto Terpentýny prodáwá/ kterěž Gloret řjkagj. Ale prawá Terpentýna z samého stromu Terebinthu teče/ o čemž obzwlásstně na swém mjstě mluwiti budeme. Že pak Kupcy předessłých časůw prawé Terebinthyny k nám nepřinásseli/ Lékaři a Apatékáři této Dřjnowé mjsto prawé vžjwati musyli/ a skrze tak časté gegj vžjwánj na to přissło/ že gi až podnes Terebinthynau gmenugj.

¶ Když se má tato Dřjnowá Pryskyřice zbjrati/ musegj ten Strom dlauhým Nebozezem při kmenu aneb pařezu až do střžně wywrtati/ a to w Létě/ odkawadž potom množstwj Pryskyřice tau děrau wytéká: kteráž tim swětlegssj a pěknegssj býwá/ čim gest Strom mladistwěgssj.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Listj a kůra Dřjnowého stromu, w hromadu sstahugj, gako Smrk a Gedle: Pryskyřice geho zahřjwá, rozděluge, změkčuge a wyčissťuge.

Listj.

¶ Dřjnowé listj ztlučené a přiložené, polehčuge zapálených ran: W Octě zwařené, a teplé w vstech držané, vkládá bolest zubůw.

Kůry.

¶ Kůry ztlučené a přiložené, aneb zasypané s Sylbergletem a Kadidlem, dobré gsau těm/ kteřjž sobě w chůzy Wlka vhonili/ hogj Wředy na kůži y spáleninu.

¶ ztlučená

¶ Ztlučená s Ssewcowským černidlem, vzdrawuge rozgjdawé okolo sebe neduhy. V wodě wařená a pitá, sstawuge plynutj žiwota / a moč žene. A

Pryskyřice aneb domnělé Terpentýny.

Mnoho této Pryskyřice w Apatékách vžjwagj / zwlásstě do Flastrů a do Mastj / kterýchž se k ranám potřebuge. Když gest leytrowaná, wyčisstěná, a gako Lektwař přigatá sama w sobě aneb s Medem, dobrá gest a vžitečná těm / kteřjž kasslj, a na Sauchotiny stonj. Wyčisstuge Prsy / žene moč / pomáhá k sezránj / a dělá lehkau stolicy. Na obočj pomazaná, zachowáwá chlaupky aby neprssely.

¶ Vzdrawuge wsselikě Prassiwiny, Lissege a nečistoty na Těle / aby gi s Růžowým Olegem smjchal a pomazowal. S Olegem a Medem smjssená, a do talowitých vssj wpusstěná, léčj ge. Pomazowánjm slaužj proti bolestem w Bocých.

¶ Komuž přirozenj nechtě wycházý / wezmi této Pryskyřice dwa Loty / wypeř gi čistě w Gitrocylowé wodě / přideg půl čtwrtce Akssteynu wýborného, aneb Prachu z Ceteráku / a přjgmi.

¶ Znamenité Lékařstwj proti žřenj w žiwotě: Wezmi Dřjnowé Terpentýny geden Lot / Benedictæ Simplicis (gest Lektwař w Apatékách) půl Lotu / smjcheg a deg nemocnému gjsti / zahánj bolest. A kdožby tohoto Lékařstwj časem vžjwal / bude ho obhagowati proti žřenj a Kolice.

Olege a Wody z této Pryskyřice.

Dystylluge se z této Pryskyřice Oleg a woda wýborná / k hogenj nowých ran a hlubokých prázdných Nežjtůw aneb wředůw / aby ge zaljwal: též proti bolenj Nerwůw a Klaubůw, od Flegmy a studenosti.

¶ Woda, kteráž neyprwé wycházý / ta s Wjnem bjlým přigatá ztjžj gednoho sskrupule / kdyžby Žaludek zanečisstěn a Flegmau obtjžen byl / hned gi s welikým prospěchem skrze dáwenj wymjtá a wyhánj. B

¶ Pjhy na twáři, a Fleky gakéžkoli na Těle, smjssená s Olegem Winsstjřowým a pomazowaná, stjrá. Mořj také Czerwy w vssjch / aneb giné žjžaly y Sskwora / když se k nj přidá málo Wolowé žluči / aby do vssj krápěgi wpausstěl.

¶ Oleg ten náramně dobrý gest těm / kteřjž nedobře slyssj.

Dřjnowá Hauba. Agaricum.

Mocy a skutkowé Agaryka.

Roste také na Dřjnu Agaricum, to gest Hauba aneb wyrostlina, k mnohým wěcem vžitečná.

¶ Dobré Agaricum má býti bjlé, hladké, křehké, lehké, djrkowaté a welmi řjdké / na kosstu neyprwé sladké / a hned z toho hořké a trpké. Swrchnj částka geho gest lepssj, nežli spodnj: Nebo ta dřewu shnilému gest podobná / z té přjčiny se zamjtá: gakož ani to Agaricum nenj dobré / kteréž gest drewnaté, černé, twrdé, husté, těžké / a w němž když se rozlomj, mnoho čárek, gako něgakých wlásků, se nacházý.

¶ Agaricum zažjwá, zahřjwá, stjrá, rozděluge, rozpausstj, ztenčuge wlhkosti hrubé / zacpánj wnitřnjch audůw otwjrá / purguge stolicemi Choleru, Melancholij, nečistotu a sslem / wyčisstuge Mozek, Nerwy, y wssecky wnitřnjch smyslůw nástroge / Pljce, Prsy, Žaludek, Gátra, Slezynu, Ledwiny a Matku / když sskodliwými wlhkostmi, a obzwlásstně ljpawau, hrubau, shnilau nečistotau, obtjženi býwagj.

¶ Kdož těžce dychá / tomu Agaricum welmi pomáhá. ¶ Vžitečné gest také y proti nadýmánj a bolenj Žaludka / wyhánj wsselikě zbytečné a odporné wlhkosti, z ze-

 wnitřnjch

C wnitřnjch audůw. A protož nenj diwu/že Democritus A ludřec wysoce ho sobě wážil/a Domácým aneb Czelednjm Lékařstwjm ge nazwal: poněwadž proti wſſechněm téměř wnitřnjm neduhům proſpjwá/gako gmenowitě, proti zaſtaralému bolenj Hlawy, Paducý nemocy, Záwratu, ſſlaku, zblázněnj, pominutj ſe ſmyſlem, wyſtupowánj Matky zhůru/proti Zlautenicy, Wodnotedlnoſti, nedůžiwé ſlezyně, Klaubnj nemocy: Wyhánj moč a kwět ženſký/mořj ſſkrkawky wbřiſſe/zahánj dlauhé a zaſtaralé zymnice/obhagi ge proti zymě w třeſenj zymničném/aby ge s wjnem pil, prwé nežby třeſenj zymnice přiſſlo.

Dřjnowá Hauba. AGARICVM.

D

Dáwá ſe též proti proti wſſelikým gedowatinám a tráweninám/ ztjžj gednoho zlatého v Wjně, ano y zewnitř přikládá ſe na mjſta od gedowatých Žiwočichůw vſſtknutá. Wzbuzuge nechutenſtwj a dáwenj: Nebo pro ſwau lehkoſt w žaludku ſpleywá, a nahoru wſtupuge.

W Prachu dáwá ſe toho Agaricum od gedné čtwrtce, až do dwau. Ale w močenj aneb w zwařenj, aby protlučenau aneb procezenau gjchu pil, béře ſe od dwau čtwrtcý až do pěti. Agaricum zůſtáwá w ſwé celoſti/a může ſe chowati až do čtyř Let.

Dřjn ſlowe Řzecky λάριξ, Latině Larix, Wlaſſky Larice, Sſpanyelſky Larege, Francauſky Meleze, Německy Lerchenbaum.

O Lentyſſku, aneb Stromu Maſtyxowém. Kap. XXIII.

Rozdjl a ſpůſob.

Lentyſſkus aneb Maſtyxowý ſtrom w Německých kraginách, gako y v nás w Czechách, neroſte/než we Wlaſſjch na mnohých, netoliko Lukách a Dědinách, ale y wrſſjch/až y při Mořj. Zewſſech neylepſſj nacházý ſe na Oſtrowě Chio, a tam toliko roſte na něm Pryſkyřice aneb Gummi, kterauž w Apatékách Maſtyx gmenugj.

Tento

Tento pak Strom gest dwogj: wysoký a njzký. Wysoký aneb obwýssnj gest gako giný prostřednj Strom. Njzký (kteréhož we Wlassjch hogně) nemá žádného obzwlásstnjho wywýsseného pně / než hned od kořene nahoru prautj a wlčj, rowně gako Ljska, pausstj. Obogj Lentysskus list nese gako Pistacý / aneb strom, z něhož se Myrrha preysstj: Ale wewssem mensstj, wonněgssj, tučněgssj, křehčegssj a zeleněgssj / při okolku a při sspičce drobet načerwenalý / sylné wůně / vstawičně se zelená. Kůra gest nárysſáwá aneb načerwenalá, lepká, klegowatá a hebká. Owotce nese Gahody počerwenalé / podobné k Hroznu nárysſawému. Spatřugj se také na těchto Stromjch, gako y na Terebinthu, gakésy Bublinky, co křiwý Růžek zatočené / magjcý w sobě gakausy čistau wodnatost / z kterézto gacýsy Czerwjkowé s křjdly se rodj / rowně gako w Gilmowých a w Terebinthowých bublinkách. Wssecken Strom sylně wonj / až Hlawu obtěžuge a vrážj.

Lentysskowý aneb Mastyrowý strom / s swým kwětem, Owotcem a bublinkami na listech / y s paradlem Zubůw.

Lentiscus cum flore, fructu, & folliculis, nec non appicto dentiscalpio.

* Někteřj tomu chtěgj / že gest gedno pokolenj a Species, toliko že we Wlassjch malá, hustá zrostlina zůstáwá / kteráž na Ostrowě Chio y ginde w Stromy wyrostá / a tak Lesnj aneb planá zůstáwá. Zprawen gsem také od některých / gessto na tom Ostrowě Chio zrozeni byli / že ti Stromowé, kteřjž Mastyx nesau, mnohem spanilegssj a pěkněgssj gsau než Lesnj / kteřjž syce obogj častokrát na gednom mjstě rostau. Ale když chtěgj Mastyx zbjrati / obyčeg magj prwé w gisté dny ty štrůmky raniti / a zemi pěkně wyčistiti: Potom kape z nich wen tato sstáwa bjlá / kteráž welmi rychle w vstech se rozpausstj / a gedj gi ti Lidé, pro posylněnj Zialudka: čjm starssj gest / tim se vkazuge žlutěgssj. Dokudž gesstě klegowatá a tuhá gest dělagj z nj pěkné Nádoby / gichž welicy Páni požjwagj k uposylněnj mdlého Zialudka. Nebo nápog w nich gakésy dobré chuti dostáwá. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Mastyrowý aneb Lentysskowý strom má moc trpkau, w hromadu stahugjcý a wysussugjcý / a to na Gahůdkách, Listj, Ratolestech, Kůře y Kořenu.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Wssickni ti předoznámenj kusowé prospjwagj proti odpljwánj s krwj, běhawce, Czerwené nemocy, přjlissnému Flusu ženskému / aby gich požjwal w nápogi.

Ze-

C

Zewnitř.

Swrchu oznámené wěcy wařiti, a do nich se posaditi, wen wysslé zadnj střewo y Matku zase do žiwota na swé mjsto nawracugj. To působj y sstáwa z listj wytlačená. Táž gjcha aneb sstáwa zase swaluge a stwrzuge w hromadu zlámané kosti/ děrawé neduhy Massem wyplňuge/zastawuge bjlý Flus Matky/vzdrawuge zlé wředy/ a vtwrzuge wiklawé zuby.

Z Owotce aneb Gahůdek tohoto Stromu dělá se Oleg, Lentiscinum Oleum řečený/ gehož moc gest w hromadu stahowati. * Z dřewa tohoto Stromu we Wlassjch dělagj paradla k Zubům/ gakž tuto gedno od Maljře přimalowáno gest: pročež y tomu Stromu dali gméno -xiv-, že Zubům dobře prospjwá. *

Přirozenj, mocy a skutkowé Gummi Mastyxu/ kteréž se z tohoto Stromu preysstj.

Mastyx zahřjwá a sussj na druhém stupni/ obměkčuge, a drobet w hromadu stahuge. Neylepssj gest swětlý, čistý, nezemnatý ani kamenitý/ dospělý, vprahlý, křehký a chrustawý/a když se gjm heybá, tedy chřestj. Zfalssowán bywá Prysky řicý a Kadidlem.

Wnitř aneb w žiwotě.

Mastyx prospjwá těm, kteřjž Krwj odchrkugj / aneb těžce kasslj: slaužj y proti oteklému žaludku, Střewám y Gatrám.

Mastyx gest geden hlawnj kus pro žaludek: a skussenj toho potwrzuge/ kdožby každého wečera, mage spat gjti, tři zrna Mastyxowá požjral / že žaludek ochránj, aby ho nikdý neboljwal.

Alfarabius a Matthæus de Gradi, wypisuge a chwálj toto následugjcý Lékařstwj, proti wsseliké bolesti a dáwenj žaludka: Wezmi Bjlek od wegce/ Medu wyčisstěného dwě lžjce / zrn Mastyxowých patnácte: Wssecky ty kusy zetři, a směs spolu / wlož do weliké wagečné sskořepiny, gestliže gi mjti můžeš, od Husýho wegce/a tak w horkém popeli vpec. Z toho gez / gistotně spomůže.

D

Wařj wagj také některá zrna Mastyxowá s Gečnau wodau/pro nemocné, gimž Wjno pjti zapowědjno.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Mastyx w vstech žwýkaný, dáwá wonný duch/ dásně y zuby twrdj/a z Hlawy sslem wytahuge. Proti bolenj a dáwenj žaludka: Ztluc Mastyx na Prach/ rozmaž Nožem na lněný ssátek aneb na kůži / rozhřeg a tak přilož na žaludek / vkrocuge bolest y dáwenj. Aneb wezmi Topeničku z chleba / ztluc gi drobně / přimjcheg k nj půl Lotu Mastyxu/ wlož do Pytljčka, ohřeg a přilož na žaludek.

Proti wsselikým tokům žiwota/ a zwlásstě z nemjrných Purgacý: Opaš se dobře a tuze/ na to y hned vwrz na Vhlj řežawé Mastyxu a Kadidla gednoho gako druhého/ a přijmi do zadku tu páru aneb dým/ y hned se takowý Flus zastawj.

Znamenité a skussené Lékařstwj proti staré Kyčelnj nemocy: Wezmi Myrrhy a Mastyxu, každého w rowném djlu / ztluc a zwař w Olegi Rmenowém / a tim teplým pomazug bolawých mjst. Dobrý Flastr proti bolestem Podágry z studenosti: Wezmi Mastyxu, Kmjnu, Polege, Ssalwěge, Bobků, Klássterské Chwogky, gednoho tak mnoho gako druhého / smjcheg s Medem, a teplé přikládeg.

Mastyxowý Oleg. Oleum Masticinum.

Z Mastyxu strogi se Oleg timto způsobem: Wezmi Olege Růžowého gednu Libru/ dobrého Mastyxu sseſt Lotů/ bjlého kyselého wjna sseſt Lotů: Wssecky ty kusy wlož do Hrnce/ a postaw do Kotljka plného horké wody / nech otewřeného / a tak dlauho wař / až se Wjno wssecko wykauřj: což w Hrncy pozůstane / to gest Oleg. Ten Oleg

slaužj

skaužj kuposylněnj Žaludka, Gater, Nerwůw a audůw, teplým pomazowánjm: Obměkčuge twrdé Otoky/a krotj bolest. Takowý Oleg y w Apatekách magj.

¶ Mastyxowý aneb Lentysskowý strom gmenuge se Řecky σχῖνος, Arabsky Daru, Latině Lentiscus, quod liquore quodam lentescat, to gest, že při sobě má gakausy lipawau stáwu aneb Gummi: Wlasky Lentisco, Sspanyelsky Mata, Francausky Lentisque; Německy Mastixbaum.

Kaffr. Camphora.

Půwod odkud pocházý.

Mastyx přiwodj mi kupaměti Kaffr (zwlásstě že Ssey dýři po kragjch Kaffr páleným wjnem Mastyxem a Cycwárem ffalssugj) protož také o něm nětco oznámjm. Nebo y Lékaři y Lid obecný mnoho a často ho potřebugj.

¶ Maurytánowé pjssj/že Kaffr gest Gummi aneb Pryskyřice stromu Indyckého/ kterýž tak wysoký a ssiroký gest / že pod geho stjnem několik set Lidj mohlo by se položiti. Teče z Stromu poneyprw temná, nečistá/ takměř gako Wosk: Potom teprw od Obywatelůw skrze Oheň a dystyllowánj se wyčisstuge a wysslechtuge/ až běkost y gasnost přigjmá. * O Kaffru, odkud přicházý, a o geho rozdjljch, čti sobě Garziam ab Horto.lib.1.hist.Aromat.cap.9. *

¶ Prawý přirozený Kaffr takto se probuge: Wezmi Pecen chleba w nowě pečený, y hned od Pecy/rozkrog geg na dwé/a wlož do něho Kaffr: zwodnatjli, gest prawý/ pakli wyschne a suchý zůstane, gest zffalssowaný a strogený.

¶ Kaffr pilně chowán býti má. Nebo welmi snadně zmizý. A chowati se má w Mramorowé aneb Alabastrowé nádobě/přidadauc k němu Lněného semene aneb Prosa. Někteřj k němu přikládagj Pepř a Bawlnu/a takž za mnoho Let trwati může.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Auicenna prawj: Že Kaffr gest složenj studeného a suchého na třetjm Stupni. Někteřj nowj Sskribenti smeysslegj / že gest horkého přirozenj. O tom čti má Commentaria in Dioscoridem,& Epistolas.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Kaffr obhaguge žiwot před porussenjm a hnilostj: Protož přidáwán býwá k těm Lékařstwjm / kteráž se proti Moru, Gedu, a vsstknutj aneb zkausánj gedowatých Zwjřat strogj. To wjm / že mnozý w čas Mornjho nebezpečenstwj, obhágili se Kaffrem a Cycwárem / když quentjk Kaffru a lot Cycwáru ztlaukſſe, do lněného vzljčku swázali/do Konwice plné wjna zawěsyli / a z toho na každý den ráno dobrý truňk teplý vdělali. ¶ Varignana welikau chwálu dáwá Kaffru w pálčiwých wnitřnjch aneb mornjch zymnicech/aby se z něho ztjži třj aneb čtyř zrn Gečných na každý den s Syrupy smjchalo/a kupitj dáwalo. Nebo bránj porussenj a hnilosti, z kteréž zymnice pocházegj. Aneb může se téhož Kaffru na noc kupitj dáti ztjži dwau zrn Gečných w Truňku na Sslafftruňk aneb na Podusſku / wezmauc Syrupu Makowého tři Loty / a wody Locykowé ssest Lotů.

¶ Kaffr dá se rozmočiti a rozdělati gednau krůpěgj wjna páleného aneb Mandly.

¶ Kaffr ztjži gednoho aneb dwau zrn Gečných, s gednau krůpěgj páleného wjna rozdělaný/a s wodau Kardo Benedyktowau, Nátržnjkowau aneb Kuřjnohy přimjssenau, w nápogi do třj lžic daný, Czerwy mocně wyhánj.

¶ Kaffr s Slonowau kostj, Růžowau aneb Leknowau wodau smjssený a pitý, zastawuge Mužům přirozené semeno / kteréž gim bez wůle gegich wycházý / Ženám pak bjlý Flus a tok.

¶ Wezmi

C Wezmi Nátržnjkowého a Hadjho kořene, každého půl Lotu / Skořice, Galgánu a Hřebjčků, každého půl quentjku: ztluc to na drobný Prach / a zwař s dobrým Wjnem. Potom sceď to wjno / a přideg do něho tak ſcezeného půl quentjku Kaffru / pj z toho každé ráno za několik dnů pořád teplý Trunk / zaſtawuge krwawé Fluſy Ženám y Mužům / gacýž ti koli býti mohau.

Proti Cžerwené nemocy, y ženſké, y tečenj Krwe z zadku z žilek krwopreyſſtných, y také proti wſſem tokům Břicha, Syrop tento geſt wýborný: Wezmi Hadowého kořenj čerweného, Nátržnjku každého Lot: ztluc to obé, a wař s Wjnem dobrým / přideg Skořice, Galgánu a Hřebjčkůw, každého půl čtwrtce / powař geſſtě trochu. Potom proceď ſkrze ſukno, nic netiſkna. Naposledy přideg Kaffru gednu čtwrtcy / a budeš mjti Traňk wýborný, proti gjž dotčeným Nemocem. Totoť pak znáti ſluſſj / že přjliſſné vžjwánj Kaffru geſt ſſkodliwé / mrtwj duchy y mocy přirozené a plodiſtwé / zaſtuzuge Ledwj / a nemožnoſt půſobj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kohož zuby bolegj / wezmi půl čtwrtce Kaffru / wař geg w žeydljku Octa winného / a tu gjchu tak teplau drž w vſtech: Spomáhá.

Kaffr ochlazuge horké Otoky / kdyžby geg s Bjlkem aneb Gitrocylowau wodau ſmjchage přikládal.

Kaffr odnjmá chlipnau žádoſt / aby gjm s Rautowau ſſťáwau Ledwj a Lůna potjral / aneb y k němu woněl. Odkudž poſſlo Přjſlowj: Camphora per nares caſtrat odore mares.

Fraucymer a pěkné Panj vžjwagj Kaffru k ljčenj a ſſmukowánj twáře. Nebo dělá kůžj gaſnau / zwláſſtě tímto ſpůſobem ſtrogený: Wezmi Kaffru a Borres, kteréhož zlatnjcy vžjwagj: obé to ztluc / naleg na ně drobet Růžowé wody / wyſtaw na Slunce za dwa aneb za tři dni. Tau wodau potjreg twáře / bude pěkná, hladká a gaſná.

D Kaffr s Růžowau maſtj aneb Olegem ſmjſſený, a na rány y otoky přiložený, zachowáwá ge od zapálenj.

Kaffr s ſſťáwau Gitrocylowau, aneb z Pſýho wjna ſmjſſený, na Lůno a Ledwj přiložený, ſpomáhá: Mužům / kteřjž přirozeného Semeno zadržeti nemohau / y ženám, gimž bjlá wlhkoſt z Matky wycházý.

Komuž z Noſu mnoho Krwe teče / tomu z Kaffru, z ſuchého leyna Oſlowého, z wody Swinſkého ořecha aneb Gitrocylowé vdělegFlaſtr / a přilož na čelo: ſpomůže.

Přidáwá ſe Kaffru y k Lékařſtwjm / kteráž ſe ſtrogj proti horkoſti a čerwenoſti Očj. Proti čerweným a zſynalým Vhrům na Twáři: Wezmi Kaffru, Syry, každého Lot / Myrrhy, Kadidla, každého půl Lotu / ztluc wſſecko na Prach / a naleg na to půl Pinty Růžowé wody do Sklenice / zacpeg gi dobře, a wyſtaw na Slunce za deſet dnů pořád. Tau wodau potjreg twáře / a nech ať ſama od ſebe oſchne / w brzkém čaſu pomůžeť.

Giné Lékařſtwj znamenité a zkuſſené, proti gjž dotčeným Flekům: Wezmi Salarmonyaku dwa Loty / Kaffru dwě čtwrtce: ztluc obé na Prach / wlož do Sklenice / nalj na ně Růžowé wody tak mnoho, ažby dwau Prſtů zweyſſj týž Prach topila: Sklenicy dobře zacpeg / wyſtaw na Slunce / a nech tak dlauho, ažby to wſſecko, což wnj geſt, wyſchlo. Potom rozbj tu Sklenicy / a wezmi ten Prach wen / přideg k němu bjlého Pleweyſu půl Lotu / ſmjcheg wſſecko dobře w hromadu, na Maljřſkém třjcým kameně / přičině trochu dřewěnného Olege / a kdyžby toho vžjwati chtěl, pomaž tence Prſtem: w ſkutku a w prawdě ſpomůže.

Kaffr gmenuge ſe Řecky κάφυρα, Arabſky Chafur, Latině Caphura, w Apatékách Camphora, tak y Wlaſſky, Francauſky Camphre, Německy Kampher.

O Tere-

A

O Terebinthu. Kap. XXIIII.

Terebinthowý strom, s swým owotcem, wrssky, růžky a musskami.

Terebinthus cum suo fructu, folliculis seu corniculis & culicibus.

B

Mjsto a spůsob.

Nyczkoli Terebintowý strom ani w Němcých a w okolnjch kraginách, ani w Czechách neroste: wssak poněwadž Pryskyřice, kteráž prawá gest Terebinthyna, z Cypru a z Syrské země do Benátek, a odtud potom y k nám časem se přinássj / a Kupcy snadněby mohli y Stromu nám dodati a geg osaditi: z těch přjčin nechtěl gsem pominauti spůsobu geho wypsati. ¶ Roste w Rzecké a w Syrské zemi weliký a vsslechtilý Strom, též y we Wlassjch a w Frankreychu okolo Mompelieru / toliko že w těchto mjstech netak mnoho Pryskyřice z sebe wydáwá / gako w oněch druhých Kraginách. Listj nese Gesenowé / než mnohem okrauhlegssj, tlustssj, tučněgssj, a vstawičně se zelenagjcý. Dřewo má lepké / kůru k Lentysskowé podobnau. Kořenj weliké a hluboko: Kwět vkazuge se Oljwowý, wssak ryssawý. Owotce aneb Gahodky gsau také červené / potom zssediwa zelené / a když dozragj, whromadu stisknuté gako hrozen, weliké co Bobky, twrdé pryskyřowaté.

¶ Strom tento nese také červené nakřiwené wrssky / gako něgaké Růžky / wnitř prázdné, k Kozelčjm podobné / w nichž gacýsy Czerwjkowé aneb Mussky, rowně gako w Lentyssku s gakausy wlhkostj se rodj. Pryskyřice z Pařezu, rowně gako z giných stromůw se preysstj a teče / a neywjce se gi do Benátek přinássj / až y skrze Kupce do nassjch Kragin. Z Cypru a z Syrské země neyprwé gi zwařenau a u. yprahlau přinássetí počali: gij pak y nowau a čerstwau, hned gakž gi z stromů zberau, a gakáž sama wsobě gest, přinássegj. Takowé Pryskyřice k mnohým wěcem se potřebuge. Neylepssj gest bjlá, swětlá, gasná, námodralá, a libě wonná.

¶ Tato Pryskyřice giné wssecky přewyssuge / po njž mjsto magj Dřjnowá, Borowá a Gedlowá. Předesslých časůw, dokudž se k nám nepřinássela prawá Terpentýna, Apatékáři na gegjm mjstě Dřjnowau brali / a té gméno Terpentýny přiwlasstnili a dali.

C Terebinthowý strom oblibuge mjsta suchá, wyprahlá, kamenitá a weysslmná/ w nichž také čistě roste.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj stromu Terebinthowého, semeno y kůra, magj přirozenj w hromadu stahowati/ gako Dřjnowý strom. Owotce geho může se gjsti/ ale poněkud žaludku sskodj: a wssak zahřjwá / žene moč / tělesnau žádost zbuzuge. S wjnem pité, spomáhá proti vsstknutj gedowatému od Pawauků.

* Santes Ardoynus de Venenis pjsse / že z Gahůdek zralých Oleg se wytlačuge / násobně gako z Oljwek/ kterýž wssech audůw, a obzwlásstně Zialudka posyluge. *

Pryskyřice Terpentyny.

Terebinthyna zahřjwá, obměkčuge, rozhánj a wyčisstuge / gako y giné wssecky Pryskyřice.

* Oleg Terpentynowý.

Takowý Oleg s pilnostj se dystylluge / gakž powědomj toho vměnj znagj / z něhož se beře některá krůpěge proti Pjsku a žřenj, s teplau gichau/ aneb s pálenau některau wodau. A wssak rozumně a rozssaffně s nim zacházeti slussj. Nebo w nepřiležitý čas wzatý a vžjwaný, wětssj sskodu nežli platnost přinássj. Dotčený Oleg gest také vžitečný k ranám a nečistým neduhům. * † Takto se pak dělá: Wezmi Terpentyny tři Libry/ wlož gi do sklenné Kolby/ kterauž sobě pilně opatř/ a obmaž kdež se spoguge s druhau přikladacý Sklenicý / wypalug lehkým Ohněm z Pjsku/ tedy neyprw s wodau půgde čistý Oleg / potom Zlaté barwy/ naposledy tmawý a hrubý: wssecky ty schoweg/ a každý obzwlásstně. †

Wnitř aneb w žiwotě.

Terpentyna pěkná obmytá a přigatá, dělá lehké stolice/ žene y moč/ tak že y wůni od Terpentyny mjwá: Wyčisstuge Prsy od wsselikých nečistot / též y Gátra, Slezynu, Ledwiny a Měchýř. D Vžitečná gest y proti zastaralému kássli, deychawičnosti, takowau krwj dawenj/ odkudž Sauchotiny pocházegj: Proti Kamenu. Obzwlásstně pak proti Klaubnj nemocy, Podágře, aneb dně w Rukau y w Nohách: Nebo otwjrá, wyčisstuge, zahřjwá a Nerwů posyluge. Cermison nazýwá gi Sanctissimam Medicinam, to gest Neyswětěgssj Lékařstwj / pro weliké hogitedlné gegj vžitky.

Poněwadž pak Terpentyna poněkud gest odporná ku přigetj/ má se takto přistrogiti: Wezmi Terpentyny dwa Loty / promeg gi několikrát Fiolowau wodau / přideg k nj třetj djl čtwrtce Salis gemmæ, aneb specierum Hieræ (To se proto děge/ že Terpentyna sama od sebe dlauho nic neoperuge/ aby se w žaludku nezdržowala, ta přjsada se gj dáwá) vděleg z toho pět Pillulj: ale aby se Prstů nezdržely, beř ge na Nůž/ wstrč do studené wody/ kteráž odnjmá tu ljpawost. Potom smoč kausek Oplatku v wjně/ a tim obwiň tu Pillulku / a požři gi do hrdla: Tak y s ginými vděleg.

Giný lepssj spůsob: Wezmi nowé Wegce/ wyprázdni z něho žlautek y bjlek/ a naleg do sskořipky trochu Julepu aneb Syrupu Fiolowého: Potom wezmi kus Terpentyny na konec Nože/ a wlož gi do toho Wegce. Opět přilj na to trochu Julepu aneb Fiolowého Syrupu/ a wypj z toho Wegce. A tak prwnj y poslednj chut zůstane na gazyku sladká/ a Terpentyna mezy tim dolu hrdlem sklauzne, z toho hladkého wegce/ bezewsseho zastawenj aneb čitedlné nechuti. Tak včiň s druhým y s třetjm kusem/ až gi wsseeku přigmeš. Podobným spůsobem y giná Gummi aneb Pryskyřice přigjmati se mohau.

Gestliže gest potřebj, může se Terpentyna pořád za tři dni požjwati: prwnj den geden Lot/ druhý den půldruhého Lotu / třetj den dwa Loty.

Y tohoť sstetřiti slussj / že Terpentyna má se prwé wodau wymyti / což neštatečným audům vžitečné gest: gako pro Prsy, Izopowau wodau: pro Ledwiny aneb Měchýř, Slézowau wodau: pro Podágru, Ssalwěgowau: pro Gátra, Cžekankowau wodau/ a podobnými ginými.

Terpen-

¶ Terpentýna s wodau z Kuřjnohy mytá a přigatá, gest znamenitě dobrá proti wětrnostem moče/ a studené Vryně, aneb kapawému řezawému moči. A

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Terpentýny a bjlé Pryskyřice, Ranhogiči k Flastrům a mastem mnoho a rozličně vžjwagj. Nebo wyčisstuge staré y nowé rány/ změkčuge twrdé wředy na wsselikých mjstech/ zlý strup na Howadech y na Lidech hogj.

¶ Terpentýna s Sanytrem a Witrolium, aneb s wodau Witroliowau, smjssená a namazaná, wyčisstuge Malomocenstwj.

¶ Terpentýna smjchaná s dřewěnným Olegem a s Medem/ spomáhá oteklým a zgjtřeným aneb talowitým vssjm/ když se do nich pausstj.

¶ Terpentýna gest prospěssná také proti swrabu Lůna, a bolenj w Bocých/ aby gj pomazowal. Rozsedliny na Pyscých y na Twáři zahánj.

¶ Terpentýna na řežawé Vhlj vwržená, a pára wystupugjcý zhůru k Konečnjku připusstěná, spomáhá proti nemocy Tenasmus řečené/ to gest, když se často musý na stolicy, a wssak naprázdno, choditi. Takowé kauřenj gest Ženám dobré/ od spodku zhůru, když se Matka wen tiskne/ ale od wrchu woněti, když Matka zhůru postupuge. Proti giž dotčeným nedostatkům dobré gsau také Pryskyřice, Dřjnowá, Borowá, Gedlowá, y giné wjce/ ale přednost nad giné držj Terpentýna.

¶ Wsselikē Pryskyřice mohau se vžjwati mjsto lepu na Mauchy/ aby tence kteraukoli z nich na Papjře roztáhna, mezy Mauchy na Stůl, na Lawicy aneb kdekoli ginde postawil: gakž na něg Mauchy dosednau/ y hned tu zwáznau a zůstanau.

¶ Terebinth slowe Řzecky τέρμινθος, Arabsky Baton, Latině Terebinthus, a to gméno y w giných Gazycých zachowáwá. * We Wlasssjch řjkagj tomuto stromu CornuCapra, pro růžky Kozljkowým podobné/ kteřjž na něm rostau. *

O Cypřissi. Kap. XXV. B

Mjsto, rozdjl, a spůsob.

Cypřis ani w Čzechách, ani we Wlasssjch neroste/ lečby od ginud přinessen a přesazen byl. Na ostrowě Kretě weliké množstwj Cypřissůw, gako v nás Borowic aneb Dubůw, roste. Gest pak dwogj Cypřis/ Samec a Samice. Samice sspičatě, gako nětaká homolka, nahoru roste. Samec na různo Ratolesti rozkládá. Strom gest wysoký, rowný/ při wrchu toliko mage Ratolesti. Listj má gako Klássterská Chwogka/ než lehčegssj, delssj a zeleněgssj. Třikráte do Roka nese Ssisssky aneb Ořechy, podobné Dřjnowým/ kteřjž wssak gsau tlustssj, twrdssj a plněgssj. Ti Ořechowé s Listjm k nám také se přinássegj/ a w Apatékách potřebugj/ slowau Nuces Cupressi, to gest Ořechowé Cypřissowj. Čzessj ge třikrát do Roka/ Měsýce Ledna, Máge a Zářj. Wydáwá z sebe také Cypřis Pryskyřicy, wssak skrowně/ nápodobnau Dřjnowé a Gedlowé, w spůsobu y w mocy. Dřewo samo w sobě celistwé, twrdé, a welmi wonné, gako Sandal/ dlauho trwánliwé, nehnige ani nečerwiwj. ¶ Gest y giná obecná Bylina/ kterauž Cypřissem gmenugj/ o njž potom na swém mjstě oznámeno bude.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Cypřissowý strom gest přirozenj studeného/ sstahuge whromadu/ chladj a strawuge wlhkosti, chuti trpké. Ssisssky aneb Ořessi w swé mocy sylněgssj gsau, než Listj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

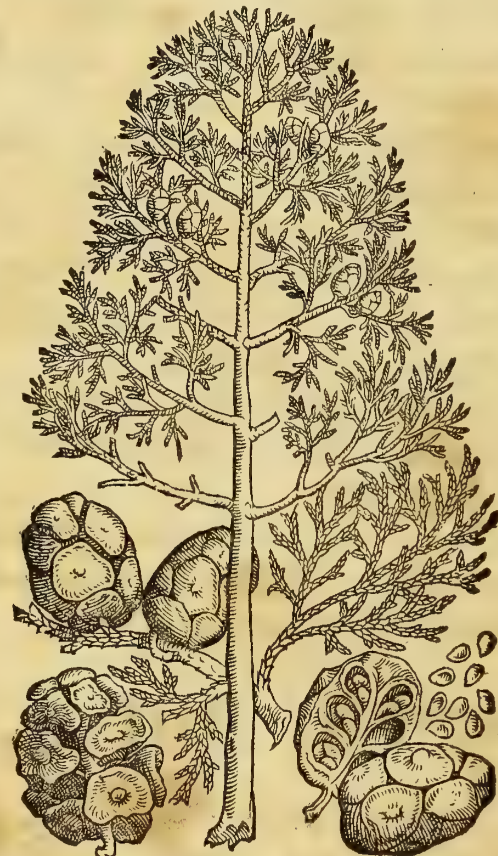
¶ Když se listj Cypřissowého stromu v wjně zwařj, přičině trochu Myrrhy, a z toho pige, spomáhá těm/ gimž Moč neweďomě wycházý. A takowé Wjno y těm dobré gest/ kteřjž s těžkostj kapawě Moč pausstěgj.

¶ Cypřiſſowé kůlky zdrobna ztlučené a s Wjnem pité, dobré gſau proti Cžerwené nemocy/ proti plynutj břicha/ těžkemu duchu, káſſli a chrkánj Krwj. Gjcha, w kteréž by Cypřiſſowý Ořech zwařen byl, má tauž ſýlu a moc proti oznámeným nedoſtatkům.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Cypřiſſowj Ořechowé na Prach ztlučenj, a ſmjſſenj s Fjky, ažby gako těſto bylo, přikládanjm wſſeligaké twrdoſti obměkčugj / a zbytečné Maſo w Noſe wyroſtagjcý, kteréž Polypus ſlowe, hogj.

Cypřiſſowý ſtrom. Cypřiš. Cupreſſus.

¶ Cypřiſſowá kůlka aneb Ořech, w Octě s mukau ſſkrkawičného hráchu wařená a přiložená/ wykořeňuge oſtré nerowné a ſſkaredé Nehty/ bránj ſtřewnj Průtrži a hogj gi.
¶ Cypřiſſowá kůlka aneb Ořech s Octem wařený/ aby tim teplým vſta proplakowal, hogj bolenj zubůw. Též mocy geſt y Liſtj.
¶ Liſtj z Cypřiſſowého ſtromu ſame, aneb s Gečnau mukau ſmjchané a přiložené, vzdrawuge Pekelný oheň/ wředy, kteřjž ſe dále podáwagj a ſſiroce rozgjdagj/ ano y Pryſkýře a horké otoky Očj.
¶ Dáwá ſe Liſtj y Sſiſſky do Maſtj a do Cerátu, pro poſylněnj žaludka.
¶ Ocet, w němžby liſtj aneb Sſiſſky Cypřiſſowé zwařený byly, potjránjm žábu a Fleky na těle ſtjrá. ¶ Flaſtr ſtrogený z liſtj Cypřiſſowého ſtromu, y také z Ořechů, dobrý geſt těm, kteřjž ſe polomili w žiwotě/ aby geg přikládal.
¶ Cypřiſſowý ſtrom ſlowe Řzecky κυπάρισσος. Latině Cupreſſus, Arabſky Saro, Wlaſky Cypreſſo, Německy Cypreſſenbaum.

O Jalowcy. Kap. XXVI.

Gméno.

Jalowec Latině ſlowe Iuniperus, quòd Iuniores & nouellos fructus pariat: protože takměř ſám mezy ginými Stromy téměř do druhého Roku ſwé Owotce neſe/ kteréž také nezrage, když nowé wyroſtá.

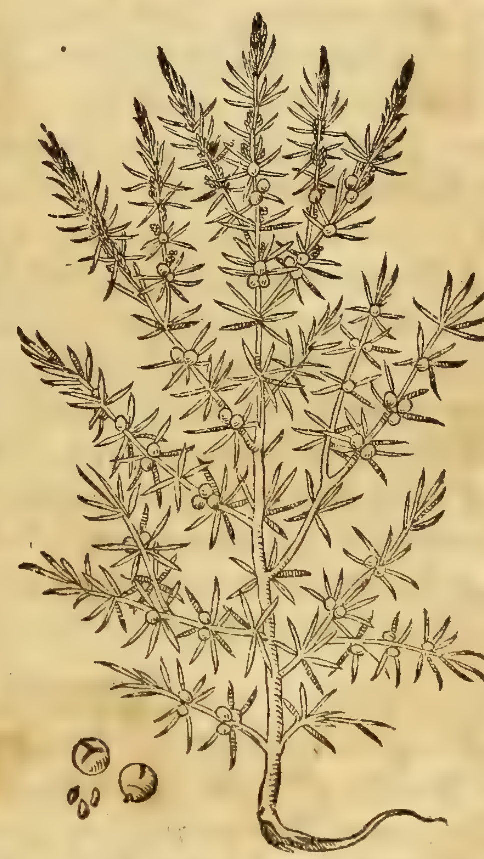
Rozdj-

Rozdjlowé a spůsob.

¶ Jalowec gest dwogj/ wětssj a menssj. V nás w Cžechách a w Němcých menssj toliko roste/a gest Strůmek aneb Chrastina wssechněm známá. Wětssj roste gako mjrný strom wysoko, s pěknými a welikými Gahodami. Pod tim stromem ležel Prorok Eliáš/ když před hněwem Jezabelky až na Paussť vtjkal/kdež ho Angel podruhé probudil. 3. Králow. 19. Takowý Strom nacházý se we Wlassjch w Hetrurij /wydáwá z sebe Gummi aneb Pryskyřicy, k Mastyxowé podobnau/kteréž w Apatékách řjkagj Sandaraca aneb Vernix, to gest Suchá Fermež.

Wětssj Jalowec. Iuniperus maior. Menssj Jalowec. Iuniperus minor.

* W Frankreychu weliký Jalowec gmenugj Cade, na němž Gahody třikrát wětssj býwagj, nežli na menssjm Galowcy/a mát y Listj wětssj. Dřewo libě wonj / a wydáwá z sebe liquorem aneb sstáwu / kterauž tam nazýwagj Oleum de Cade. Scaliger prawj/ že wětssj Jalowec Arabský slowe Harar. Z toho Lékaři in Aphrica wnitřnjho gádra mjsto Francauzowého dřewa ligni Guaiaci, s dobrau platnostj proti Francauzům vžjwagj. *

¶ Obogj Galowec, Chrastina y Strom, má Gehlice sspičaté gako Rosmarýn/ wssak vžssj, pichawěgssj, a wždycky se zelenagjcý. Dřewo gest tuhé, trwánliwé, wonné, počerwenalé a mastné. Zrna aneb Gahůdky spočátku gsau zelené / potom když dozragj (což se wedwau Letech stáwá) černé.

Mjsto, kde roste.

¶ Galowcowý Strom aneb křowj roste ledakdes w newyprawených mjstech / w Lesých, na Horách, na stránjch, na rowinách y mezy giným křowjm. * Na některých mjstech, kdež sám od sebe neroste, zrna se segj/ kteráž snadně a ráda wycházegj. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Složenj geho žiwelnj gest horké a suché na třetjm stupni. Ale zrna zahřjwagj na třetjm, a sussj na prwnjm stupni. Gummi gest horké a suché na druhém stupni.

Wnitř aneb w žiwotě.

¶ Zrna Galowcowá w bjlém wjně wařená a pitá, dobře prospjwagj studenému a zanečisstěnému žaludku/ wyčisstugj Prsy/krotj kássel, nadýmánj Břicha, wystupowánj zhůru

C nj zhůru Matky, Křeč/ čiſtj a otwjragj Gátra y Ledwiny: Nebo rozdělugj a hrubé wlhkoſti ztenčugj. Doſti mocně wodu, kwět Ženſký, y Kámen ženau: odpjragj Gedu/ a gſau obzwláſſtnj Præſeruatiuum, to geſt obrana w čas Mornjho nebezpečenſtwj. In ſumma, k mnohým wěcem vžitečná gſau. A protož y Kuchaři takowá zrna do Kuchyně ſobě vwedli/ aby gjmi Slepice a Ptáky nadjwali.

¶ Znamenité Lékařſtwj proti Kamenu toto geſt: Wezmi zrn Galowcowých geden Lot/ naleg na ně do Sklenice tak mnoho páleného wjna, coby ge dobře přikrylo: zacpeg Sklenicy/ a nech tak za čtyři dni ſtáti, někdy zamjchage. Po wygitj těch čtyř dnů ſceď/ a z zrn dobře wytlač to wjno/ a wleg ge na giná čerſtwá zrna: nech opět za čtyři dni ſtáti/ a ſceď gako prwé. Podobně y potřetj včiň. Takowé wjno k potřebě ſchoweg a dobře opatrug. Kdyžby ſe Kámen w tobě zbauřil/ wezmi toho wjna ſedwě plné Kžjce ſtolnj/ ſmjcheg s giným bjlým wjnem, a pj teplé. Potom ſe poſaď do Wanny aneb do Lázně pro Ledwj/ zwař wodu do nj s Slézem a Rmenem/ pozdrž ſe w nj as za půl hodiny: Potjreg čaſem twáři a rukau Růžowau wodau aneb Malwazým proti mdlobě, až Kámen od tebe půgde/ což ſe nepochybně ſtane. A wſſak pozor na to mjti máš/ aby ſe pogjdle s plným Žaludkem, aneb mage žiwot zatwrzený, do té Wanny neſázel.

¶ K nawrácenj záſtawy Ženſké: Wezmi tři hrſtky zrn Galowcowých/ ztluc ge, a naleg na ně ſylného wjna/ zwař až polowice vwře/ proceď a přičin k tomu gednu čtwrtcy třeného Šaffránu. Z toho Traňku začni pjti, když ſe giž čas přibližowati bude/ každé ráno dobrý Truňk teplý, za několik dnů pořád. Wſſak potřebj geſt/ aby prwé na obau Nohách dal žjlu zatjti/ kteréž Saphena, to geſt Panenſká žjla řjkagj.

¶ Lauh z bjlého wjna a z popele Galowcowého ſtrogený a pitý, patrně moč žene/ tak že mnozý y od Wodotedlnoſti wyſwobozeni gſau/ kteřjž takowý Lauh pili.

¶ Liſtj Galowcowé má gakauſy oſtroſt: pročež obyčeg geſt wařiti ge/ aneb ſſťáwu z něho wytlačowati/ k pitj neb k zewnitřnjmu přikládanj, proti vſſtknutj Hadjmu.

D Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Cožkoli na Galowcowém ſtromě aneb kmenu geſt/ to wſſecko dobře wonj. Neyprwé Pryſkyřice/ kteráž ſe wen preyſſtj, když ſtrom w prwnj ſwé ſſťáwě a wlhkoſti ſe natjná aneb ranj: Potom vſuſſený kořen a kmen: Třetj zelená, čerſtwá a zralá zrna/ a napoſledy zelené pichawé wětwičky, když ſe zapálj. Takowé kauřenj zahánj Hady a zlé powětřj. Protož kdež Mornj nemoc panuge/ tu we wſſech Pokogjch, w nichž Lidé bydlegj, Galowcowým dřewem a zrny ſpolu s Pelyňkem má ſe kauřiti. Stařj po vlicech Galowcowé wětwe rozpálené aneb zapálené s ſebau noſýwali.

¶ Galowcowá zrna, w Octě čerweného wjna s Růžj wařená/ aby tim teplým vſta wyplakowal/ gſau wýborná proti bolenj zubůw.

¶ Proti třeſenj a zymě dlauhých zymnic: Wezmi zrn Jalowcowých, Rauty, Šſalwěge, každého hrſtku/ naleg na ně čtyři Žeydljky wody/ wař ažby třetj djl vwřel. Na kterýž tedy den Zymnice přigjti má/ před tim dwě hodině, wſſak na čtitrobu, wezmi gednu čtwrtcy dobrého Dryáku s bjlým teplým Wjnem. Po hodině od přigatého toho Traňku zſwlec ſe do naha w ſwětnicce/ měg pohotowě dwa aneb tři rozpálené ſſkřemenowé Kameny, na železe aneb na Pánwicy/ ſkropůg ge před dotčenau wařenau wodau/ a to pomalu/ ſtůg nad nimi, lněným ſſatem aneb Patuchem obeſtřený/ a přigjmeg tu páru od ſpodku po wſſem těle/ až ſe budeš potiti: Stjreg ten pot teplau rauchau/ a lehni potom do teplého Lůže, zakreg ſe/ tedy ta zymnice ſe polehčj, a tratiti ſe bude pomalu/ až pak docela pomine. Ale tohoto Lékařſtwj nemáš vžjwati/ lečby prwé žiwot k tomu připrawen a wypurgowán byl/ s radau některého včeného Lékaře.

¶ Lauhem z popele kůry Galowcowé, kdožby ſe myl/ talowitau Praſſiwinu vzdrawuge. ¶ Alchymiſtowé zprawu dáwagj/ že řežawé vhlj z Galowcowého dřewa w ſwém Popele zakucené, tak žiwé zůſtáwá za několik Měſýcůw. * Ale to geſt prawda/ že takowé Vhlj nade wſſecka giná neydéle žiwé trwá. Někteřj tomu chtégj/ že Zialm 120. zmjnku o něm činj. *

¶ Nowé

Nowé ſkuſſenj proti Dnám aneb Podágře, Sſlaku a Kontraktu/ kterěž mnohým ſpomohlo: Wezmi Galowcowé dřewo/ oblup aneb oſtruž z něho zewnitřnj kůru/ giné zdrobna zkrágeg/ wař w wodě/ a wtom ſe na čtitrobu meg w Wanně: wſſak muſý prwé také tělo wypurgowáno býti. A máli ſe ho vžjwati proti Dnám/ muſý ſe toho čaſu ſtáti, když bolesti giž pominuly/ to geſt, pro opatřenj a obhágenj, aby ſe boleſti nenawrátily. A

Fermež ſuchá. *Vernix, Sandaraca.*

FErmež ſuchá na Prach ztlučená, a s wegcem na měko wařeným, aneb s Růžowau Lektwařj požjwaná/ ſtawuge dáwenj, Cžerwenau nemoc, odchrkowánj krwj, přjliſſný tok ženſký/ a Cžerwy w břiſſe mořj. Bránj y nemjrnému toku Zlatých žil/ když ſe tim Prachem zaſeypagj.

Fermež ſuchá má zwláſſtnj moc proti zlému a ljtému zubu/ a pokožjm tuto z nj čtwero Lékařſtwj/ z nichž gednokaždé dobré/ wſſak gedno druhého mocněgſſj geſt/ timto ſpůſobem. Prwnj: wezmi na Poklicku dwa aneb tři řežawé vhly/ vwrz na ně ſuchau Fermež/ a přilož y hned Trychtýřjk, aby ſkrze něg pára k zubu bolawému nahoru gjti mohla. Druhé: Suchau Fermež v winném octě zwař/ a teplým vſta proplakug. Třetj: Wezmi čerwené Růže, Heřmánku a Dobrémyſli, každého půl hrſtky/ ſuché Fermeže půl Lotu: Wſſecky ty wěcy zwař w žeydljku wjna, a w půl žeydljku Octa/ až do vwřenj třetjho djlu: Potom procedě, drž toho lžjcy gednu po druhé wvſtech/ a do Měděnice odpljweg. Cžtwrté: Wezmi dobrého Nalwazý/ w němžby rozpálená Ocel prwé vhaſſena byla/ tak mnoho přideg k němu páleného wjna/ a k tomu opět přiměs drobet Suché Fermeže na Prach ztlučené/ drž teplé na Zubě: Pomine boleſt. * Ale když ſe dobrý Oleg z též Fermeže připrawj/ nad tyto wſſecky giž dotčené kuſy proti bolenj Zubůw Lékařſtwj býwá mocněgſſj a lepſſj. *

Fermež ſuchá s Bjlkem od wegce ſmjſſená, na čelo a žjdowiny přiwázaná, ſtawuge Krew z Noſu tekaucý.

Suchá Fermež s Kadidlem a s Bjlkem wagečným ſmjſſená, na žaludek přiložená, dáwenj vkládá/ Tok a Flus břicha zaſtawuge. B

Do nowé Rány naſypati Suché Fermeže, zawjrá gi. Kauřenj z tohoto Gummi ſkrze Trychtýřjk do Noſu wpuſſtěné, aneb Práſſek na Hlawu wſypaný (prwé drobtem wjna ſkropený/ aby ſe Prach na něm držeti mohl) zaſtawuge Rýmu/ a Flußům Hlawy odpjrá. Suchá Fermež vzdrawuge a wyſuſſuge nečiſté Wředy/ a děrawé kyſawé neduhy. A komužby ſe Ruce aneb Nohy zpukaly, zaſýpeg ge Suchau Fermežj/ a zhogj ſe zaſe. Geſt také obyčeg Papjr ſuchau Fermežj poſſtreychowati/ tedy nedá Pjſmu proſkakowati.

† Woda Galowcowá:

WOda Galowcowá z černých dobře wyzralých zrn znamenitá ſe wypaluge/ k mnohým wnitřnjm neduhům od ſtudenoſti poſſlým vžitečná. Tato woda ráno ſelžjcy gednu aneb dwě pitá, dobře činj ſtudenému Zialudku/ zahřjwá geg/ ſtrawuge wſſeliký ſſlem w něm ſe zdržugjcý/ rozhánj wětrnoſti/ a proti žřenj proſpjwá. Vžjwá ſe té wody také proti Pjſku, z Ledwin a Měchýře wycházegjcýmu/ proprawuge a žene moč/ wyčiſſtuge Ledwiny a Měchýř. Woda z zrn Galowcowých s Cžernobýlowau wodau pitá, zaſtawený kwět Ženſký Menſes nawracuge. Geſt také dobrá poti Gedům a vſſtknutj gedowatému.

Zewnitřnj vžjwánj wody Galowcowé: Když ſe mdlj, nedůžiwj a ſtudenj Audowé tauto wodau potjragj/ poſyluge gich y zaſe ge naprawuge. Do Očj krůpége wpuſſtěná, mrákotu w nich rozhánj. Nečiſtj wředowé tauto wodau promýwanj, wyčiſſtugj ſe. †

Oleg Galowcowý. *Oleum Iuniperinum.*

DJelá ſe z Gahůdek Galowcých welmi vžitečný a znamenitý Oleg, gako něgaký Balſam, timto ſpůſobem: Wezmi čerſtwých zrn Galowcowých/ ztluc ge dobře, gako na Kaſſi/ naleg na ně dobrého bjlého Wjna do ſklenné Kolby/ kterauž powrchu

C zahrad/ poſtaw na teplé mjſto/ a ponech tak doněkud ſtáti / wſſak někdy zamjcheg, ažby ſe dobře kwaſylo: Potom to ſkrze oheň wytáhni/tedy bude Oleg ſwrchu ſpleywati: wyſtaw na Slunce, ažby ſe od wodnatoſti a wlhkoſti dobře oddělil/zbjreg geg na každý den, a vžjweg. Nebo má wſſecku tu moc a wlaſtnoſt, o kteréž w této Kapitole o zrnách Galowcowých oznámeno/a geſt mnohem ſylněgſſj, mocněgſſj a líběgſſj k vžjwánj.

Tento Galowcowý Oleg otwjrá zacpánj Ledwin a Měchýře/žene Pjſek y Kámen/wolné dáwá močenj/aby ho pět aneb ſſeſt krůpěgj s wodau Petruželnau ráno a na noc wypil. * Awſſak potřebj přitom opatrnoſti požjwati/poněwadž čaſtokrát ſylně žene/a Ledwiny wjce rozpaluge/a wjce ſſlemů k nim přitahuge. *

Tento Oleg Galowcowý také dobrý geſt proti zanečiſſtěnému a zaſſlemowanému Žaludku/aby geg ráno s wjnem pil/a zewnitř Žaludek gjm namazowal.

Oleg Galowcowý vzdrawuge Žlautenicy,třeſenj y Dna/zahánj Fleky a Neſſtowice na Těle/zwláſſtě na twáři/aby ſe gjm po Lázni pomazowal.

Komuž z auſt ſmrdj/ten omaſt ſobě Topýnku z chleba Galowcowým Olegem/a gez gi ráno y na noc, mage gjti na odpočinutj.

Strogj ſe také Oleg z Galowcowého dřewa, timto ſpůſobem: Wezmi dwa hliněnná Hrnce poléwaná/wſtaw geden na druhý/a ſwrchnj naplň dřjwjm, drobně zkrágeným: Mezy těma dwěma Hrncy má býti Plech děrawý/ tak aby to dřjwj dolůw nepropadalo do Hrnce ſpodnjho. Kdež ſe pak w hromadu ſcházegj ti dwa Hrncy/obmaž ge dobře Těſtem, z Bjlků wagečného a bjlé mauky na ſſátek namazaným/ aby žádná pára wen wycházeti nemohla. Zakopeg do země/aby wrchnj Hrnec nad zemj zůſtal. Okolo něho wůkol vděláš Oheň z vhlj / a tak když ſe to dřewo w Hrncy rozhřege / poteče Oleg z wrchnjho do ſpodnjho. Takowý Oleg geſt dobrý proti ſkrčeným audům/proti Křeči, Sſlaku, Mrtwicy a Paducý nemocy/ aby gjm Audy aneb Páteř w teple mazal: Odgjmá y zřenj w žiwotě. Týž Oleg dobrý geſt y do vſſj wpauſſtěti těm/kteřjž nedobře ſlyſſj. A Summau, Oleg tento proſpěſſný geſt/proti wſſelikým nemocem/kteréž z ſtu-
D denoſti a zymy pocházegj.

Galowec ſlowe Řzecky Ἀρκευθίς, Arabſky Arconas, Latině Iuniperus, Wlaſky Ginepro, Sſpanyelſky Enebro, Francauſky Geneure, Německy Weckholder, Krametſtaud, das die Krametvögel ſeine Beern gern eſſen: Zrna Galowcowá Latině Baccæ Iuniperi.

O Sawině aneb Kláſſterſké Chwogce.

Kap. XXVII.

Rozdjl a pokolenj.

Kláſſterſká Chwogka geſt dwogj: Gedna liſtem k Cypřiſſi podobná a bodlawá/ wůně ſylně, perná a kauſawá/ neneſe žádného Owotce. Strůmek geſt newelický / kterýž wjce na ſſjř než na wýš ſe rozkládá/ a tak v nás w Čzechách roſte. Druhá má liſt gako Tamariſcus, a nenj bodlawá: Ta neſe čerwené Gahodky/gako Hromowé kořenj.

* Mjſto, kde roſte.

In Liguria w teplých mjſtech, a w končinách Franſké země v Narbony, při wzneſſené Hoře, pro znamenité a pěkné Zroſtliny, Ceto řečené, nacházý ſe Sauina w welikém množſtwj s ſwými čerwenými Gahodkami. Na giných mjſtech pak též Gahodky má zmodračerné. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Kláſſterſká Chwogka přirozenj geſt horkého a ſuchého na třetjm ſtupni. Aprotož zředuge, ztenčuge, otwjrá a žene. * Kláſſterſkau Chwogku Hadi ſobě welmi oblibugj/ tak že některého čaſu, nedaleko od měſta Como we Wlaſſ;ch, welmi weliké množſtwj Hadů při nj ſe shromáždilo/kteřjž od mnohých ſpatřjni byli. *

Wnitř

Wnitř.

A

Klássterská Chwogka mocně wywodj ženské wlhkosti, y také Moč/ tak tuze, až někdy y s krwj gde. Plod mrtwy wen z žiwota Matky wyhánj. * Těhotné ženy magj se wystřjhati této Byliny aby gi newžjwaly/ neb gest Plodu welmi sskodliwá. *

I. Klássterská Chwogka. Sauina I. II. Klássterská Chwogka. Sauina.II.

B

Staré Swodnice a Kauzedlnice mnoho tímto Kořenjm dowozugj a kauzlj / a gsau vkrutněgssj nad Herodesa. K takowému neřádu byloby potřebj bedliweho a přjsného od Wrchnosti pozoru/ aby ta Chwogka Klássterská, y gine wěcy nebezpečné, lehkomyslným Lidem netak snadně prodáwány byly. * Gakož se w mjstech těch, kdež dobrý řád nařjzen gest, přjsně nad tim ruka držj. *

Proti těžkému dychánj a syptawosti dobré gest toto Lékařstwj: Wezmi Klássterské Chwogky na Prach ztlučené gednu čtwrtcy/ Hysopu půldruhé čtwrtce/ Nássla nowého ssest Lotů/ Medu čtyři Loty: Smjcheg gako w Lektwař a požjweg.

Znamenitý a prospěssný Traňk, kterýž s podiwenjm ženskau nemoc wywodj: Wezmi sstáwy Klássterské Chwogky wytlačené čtyři loty/ Skořice půl Lotu/ Ssaffránu ztjži čtyř zrn Gečných/ sstáwy aneb wody Řjetkwowé čtyři loty: To wssecko smjcheg whromadu/ a z toho pj teplý Truňk ráno y v wečer/ kdyžby měla gjti na odpočinutj.

Zewnitř.

Klássterská Chwogka na Prach ztlučená, s Medem smjchaná a přiložená, wředy černé a shnilé wyčisstuge/ Pryskýře roztrhuge / wytjrá a vzdrawuge zastaralé bolesti/ kteréž vstawičně slzegj a tekau.

Komuž se chce na stolicy, a pracně tlače, až střewo Konečnjk wycházý, nemůže nic způsobiti: ten zwař Klássterskau Chwogku s Octem a s Wjnem / a paussteg páru wystupugjcý z důlu w zadek / aneb posad se tak do toho teplého: Spomůžeť. Klássterská Chwogka ztlučená, a gako Flastr na ledwj přiložená, zahánj nedůžiwost ledwin.

Zkussené Lékařstwj těm, kteřjž nedobře slyssj: Wezmi Gahodky z tohoto stromu/ a zwař ge cum Oleo Sesamino, w Měděnné nádobě, až sčerná/ w paussteg po krápegjch do vssj: Rychle spomáhá.

Klásster-

❡ Kláſſterſká Chwogka na Prach ztlučená, a s Smetanau rozdělaná dáwá vžitečné mazánj proti tekuté Praſſiwoſti hlawy malých Djtek. Některj tauž Chwogku Kláſſterſkau waří w Smetaně/ a tim mažj praſſiwé Hlawy.

❡ Podkauřiti Chwogkau Kláſſterſkau Kohauty a Slepice, zahánj gim Tipet.

❡ Kláſſterſká Chwogka ſlowe Řzecky βράθυς, Arabſky Abel, Latině Sabina aneb Sauina, Wlaſky a Sſpanyelſky Sabina, Francauſky Sauiniera, Německy Seuenbaum.

O Cedru. Kap. XXVIII.

Weliký Cedryš Libánſký. * Kauſek Cedrowého dřewa.

Cedrus Libani. * Ligni Cedrini frustulum.

Cedrowý ſtrom. * Mélj. † Owotce celé a rozkrogené / aby ſe Gadýrka ſpatřiti mohla.

Cedrus Phœnicia. * Viſcum. † Fructus integer & diſſectus, ut oſtendat terna oſsicula.

Rozdjl, ſpůſob a mjſto.

Cedrowý ſtrom aneb Cedryš geſt dwogj: Wětſſj a Menſſj. Wětſſj náramně geſt wyſoký, k Gedli podobný/ kůry tenké a hladké/ krom při ſpodku/ kdež geſt nětco drſnatěgſſj a rozſedlegſſj. Ratoleſti zdůlu až k wrchu okolo dřewa, podál gedna od druhé ſe rozkládagj. Liſtj má vzké, huňaté a ſſpičaté/ gako Dřjn a Borowice: wſſak krátſſj a netak bodlawé. Sſiſſky neſe zdýlj gedné pjdi, gako Smrk/ a w nich ſemeno Cypřiſſowému podobné. Z Pařezu teče Smola bjlá a wodnatá/ kteráž ſlowe Cedria: a welikým horkem Slunečným w hrudky ſe ſwaluge. Dřewo geſt welmi twrdé a trwánliwé/ barwy načerwenalé/ a nikdý nehnige: Protož y ſtařj Bohůw ſwých Obrazy z Cedrowého dřiwj dělati dáwali: a Král Sſalomaun z téhož dřiwj Chrám Pánu wyſtawěl.

❡ Tento Strom roſte na ſlawných Horách/ gako w Paleſtýně, na hůře Libanſké/ w Affrice, na hůře Athlas. Wětſſj Cedryš nacházý ſe w dwogjm ſpůſobu: Geden plodný, nekwetne / a wſſak Owotce neſe: druhý neplodný, kwetne / a žádného Owotce newydáwá. ❡ Menſſj Cedrus též dwogj geſt: Geden Fenycký/ kterýž některj pro geho ſſpičaté gehlice Oxycedrum, to geſt ſſpičatým Cedrem gmenugj. * Roſte také we Wlaſſých in montibus lapidiæ, nedaleko od měſta Peſino. * Druhý roſte in Lycia.

❡ Cedrus

Cedrus, kterýž in Phoenicia roste, takměř wewssem Galowcy gest podobný / toliko že čerwené, sladké a wětssj Gahůdky wynássj. * Nacházý se na něm zwlásstnj Měli/ o němž Clusius in stirpium Hispanicarum historia, zmjnku činj / kdež wjce o něm čjsti můžeš.* Cedrus Lický má wjce listj / ale mensſjho, hustssjho, a netak bodlawého / poněkud připodobňuge se mensſjmu Galowcy / Kůru má náčerwenalau / Ratolesti hebké, gako Klássterská Chwogka. Gahůdky nese menssj, než prwnj Cedrus, a ty toliko při wrchu Ratolestj. S počátku se zelenagj / potom hned žlutnau / a na konec, když dozráwagj, zčerwenagj. Chuti gsau hořké / wůně libé, gako y Listj. Nebo když se trau mezy rukama, welmi libě wonj. Ten strom z Morawy byl mi přinessen / gakž y teď wymalowán gest / sycе newjm, aby w Němcých a w Czechách kde rostl.

Lický Cedrowý strom. Cedrus Lycia.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni Cedrowé gsau přirozenj ohniwého na třetjm stupni. Mocy a včinkowé Cedrowého stromu gsau takowj / gako y giných smolných, a Pryskyřicy aneb ssisky nesaucých stromůw.

Cedrowý strom slowe Řecky κέδρος, Arabsky Serbin, Latině Cedrus. Též gméno má y w giných Gazycých.

O Bobku. Kap. XXIX.

Rozdjl a spůsob.

Bobkowý strom we Wlassjch gest welmi známý. Neb tam netoliko na Zahradách a na Winicých roste / ale y w Lesých a při Horách / zwlásstě kteréž blýzko Moře a gezer ležj. Nemáme ho netoliko my Czechowé / ale y wssecka Germania a strana Půlnočnj. Nebo neroste než w horkých Kraginách. Gest pak přinessený ten Strom s ginými stromy do Prahy z Wlach / a w zahradě Geho milosti Cýsařské, s welikau pilnostj (gakož y ginj) se opatruge. List má obdlaužný, při koncy sspičatý, tlustý, twrdý a wonný / kterýžto přes

C přes celau Zymu zelený zůstáwá. Kwět nese malý, mchowatý, gako Ojlwa/poběławě žlutosti: z něhožto zrna pocházegj (Bobky gmenugeme) spočátku zelená/ potom když dozragj, černá/z nichž se wytlačuge Oleg, kterýž Bobkowý slowe. Celý strom gest krásný a libě wonný.

* Planý aneb Lesnj Bobkowý strom častokrát býwá dosti wysoký/ má poněkud měkčegssj a chlupatěgssj list, nežli prawý Bobkowý strom. Kwět pospolu při wrchu wynássj / a gest drobet zčerwena poběławý. Gahůdky aneb Owotce, když gsau zralé, býwagj námodraké. Mnoho gich roste we Wlassjch okolo Ankony a Spoletu / a gesstě wjce okolo Narbony, w Lese Vatena řečeném. W Němcých sazený w Zahradách, rád trwá přes zymu / když se maličko přikryge/ a dáwá pěkné Opus topiarium. Plinius geg gmenuge Tynum.*

Bobkowý strom. Laurus.

Planý strom Bobkowý. Laurus sylvestris.

D

Czas.

Trhagj se Bobky gako Oljwky, na konec Podzymku / a počátku zymy.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

Listj a Owotce horčj a sussj na třetjm stupni: wssak Owotce wjce než Listj. Obměkčugj, rozdělugj, ztenčugj a wytahugj.

Wnitř aneb w žiwotě.

Listj Bobkowé w nápogi přigaté, žaludku sskodj/ nechutenstwj a dáwenj přiwodj. Bobek když se na Prach ztluče, s Medem a s sladkým wjnem smjchá, a z toho řjdká Lektwař vdělá / takowá Lektwař vžjwaná, spomáhá proti Sauchotinám / krátkému a těžkému duchu / y proti wsselikým Flusům, do Prsů padagjcým.

Bobek s wjnem vžitečně se pige proti vsstknutj Sstjrůw a Pawaukůw.

Kůra z kořene na Prach ztlučená, a ztjži gednoho Vherského zlatého, aneb čtwrtce, s teplým wjnem pitá, Kámen komj a wyhánj/ a spomáhá na Gátra nedůžiwým.

Oblaupené Bobky v wjně močené, a to wjno pité, dobře prospjwá Sseſtinedělkám, kteréž po porodu žřenj w žiwotě mjwagj: Tu bolest krotj a odnjmá wjno toto / a wyhánj což gesstě po porodu Lůžka pozůstáwá.

Proti

¶ Proti Kolice aneb řenj dobré gest, geden quentjk ztlučených Bobkůw do wjna aneb Piwa zawěsyti/a z toho pjti. Nebo Bobky rozháněgj wětrnosti. K též potřebě chowá se w Apatékách Lektwař de Baccis lauri, z Bobkůw strogená.

* Proti Kamenu w Měchýři, dokudž gesstě sčástky měký gest, vžitečně se požjwagj Kůry z kořene stromu Bobkowého / s Psaným trankem, Asplenum řečeným / aby gich na Prach zetřených, s dobrým bjlým wjnem aneb podobným giným pitjm požjwal. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Wařiti list a Bobky v wodě, a w tom Ženám seděti, vžitečné gest proti nedostatkům Matky a Měchýře/nemoc gegich přiwodj/a moč žene. * Lázeň aneb mytj z Bobkowého listj připstrogené, vkrocuge patrně bolest Měchýře. * ¶ List mladý, dokudž gesstě zelený gest, malau má trpkost / a w hromadu stjská aneb stahuge.

¶ Kdožby tim Listem zeleným mjsta od Wčel a Srssňůw vsstipnutého potřel, vzdrawuge. Pakli zeleného listu nemáš, wezmi suchý / a rozmoče geg v Wjně, ztluc s Rautau a s Solj / a na mjsta giž dotčená přikládeg.

¶ Toto listj s Gečnau mukau aneb s chlebem přiložené, wsseliké horké Otoky krotj a gich polehčuge.

¶ Bobek na Prach ztlučený, s Medem smjssený, a po Lázni pomazowaný, shánj pjhy a Fleky na kůži. * Takowá Mast vzdrawuge také wsseliké nečisté neduhy a wředy. *

¶ Kdož má mdlau Hlawu, ztluc Bobky/ wlož ge do Pytljčka/ potom na noc přilož na wrch Hlawy / a bude zdráw.

¶ Kohož vssi bolegj / aneb že dobře neslyssj / ten wytlač sobě sstáwu z čerstwých Bobkůw / přideg k nj starého Wjna a Růžowého Olege / a wpaussteg krápěge do vssj: Spomáhá. ¶ * Zwlásstnj přirozenj suchého dřewa Bobkowého gest toto: Kdyžby dwa kusy geden o druhý dlauho třel a brausyl / tedy tak hrubě se zahřege / až naposledy Oheň z sebe wydá. *

¶ Bobkowé Mágowj obhaguge proti Hromowému vdeřenj. Suetonius pjsse o Cýsaři Tyberyowi/ že se powětřj welmi bál / a kdyžkoli začalo hřjmati / hned mu na Hlawu wěnec z Bobku stawěli. Nebo Bobkowý strom má tu moc a gméno / že k němu žádný Hrom nebige/ani na to mjsto, kdež Bokowj roste.

Mocy a včinkowé Olege Bobkowého.

Oleg Bobkowý, z nowých Bobkůw wytlačený, a w Apatékách známý, zahřjwá, obměkčuge/průduchy žil otwjrá/vstalost rozhánj. Když se pige, wzbuzuge nechutenstwj Žaludka: protož ho raděgi zewnitř na Těle vžjwáme.

¶ Bobkowý Oleg gest také welmi dobrý proti wsselikým neduhům studeným, wnitřnjch y zewnitřnjch audůw/aby se gjm w teple mazal/ aneb w Klisteru ho požjwal.

¶ Komuž Čjpek w hrdle spadl / wezmi Bobku, Kmjnu, Dobré mysli, Euforbium, gednoho gako druhého/ ztluc každé obzwlásstně na Prach/přiměs k tomu Medu/vděleg Flastr/ a přilož teplý na wrch Hlawy: Budeš zdráw.

¶ Wýborné Lékařstwj tomu, kdož nemůže wody pustiti: Wezmi Bobků dwa Loty/ Galowcowých zrn geden Lot/tři hláwky Česenkowé: Ztluc to wssecko / přičin k tomu gednu hrstku Gečných wotrubů / wlj na ně půl Pinty bjlého wjna / wař až shustné gako Flastr / rozmaž na sssátek / a přilož na Lůno.

¶ Bobkowý strom slowe Řecky δάφνη, Arabsky Gaur, Latině Laurus, Wlasky Lauro, Sspanyelsky Laurel, Francausky Laurier, Německy Lorberbaum.

† Bobkům Řecky řjkagj δαφνίδες, Latině Baccæ lauri. Planý Bobkowý strom slowe Řecky δάφνη ἀγρία, Latině Tinus, Laurus siluestris vel siluatica, Wlasky Lauro saluatico, Sspanyelsky Vna de perro.

C

LAVROCERASVS.

TEnto přeſpolnj Strom neyprwé na ſwětlo wyneſl a wypſal Carolus Cluſius, in ſuis Obſeruationibus Pannonicis lib. 1. cap. 1. Syc gináč ſlowe také Lauregea & Trapezuntica. Nebo takowý Strom neyprwé z Trapezuntu do Konſtantynopole byl přineſſen. Gmenuge ſe pak Laurocerauſus, od liſtu / kterýž Bobkowému, a od owotce, kteréž Wiſſnjm podobné geſt. A geſt drahný Strom na gednom pni, s mnohými Ratoleſtmi / gegichžto Kůry zčerna zelené gſau. Liſt geho neopadá / a geſt drobet zſtřjhaný / chuti Břeſkwowé neb Wiſſňowé: Kwětu bjlého mnoho ſwrchu poſpolu, gako w chumeli wyroſtá / gako na Ceraſis aui, kteréž žádné wůně nemagj. Ten také v nás kwetl / a Owotce žádného neneſl. Ale druhý z Konſtantynopole do Wjdně přineſſený byl téměř podobný Sebeſten, gako malá Sſweſtka / k gjdlu chutný, gako ſladké Wiſſně / w nichž brunátné ſemeno ležj, dwě aneb tři, co in Loto Aphricana, aneb kteráž ſlowe Guajacana.

O Jaworu. Kap. XXX.

D

Spůſob.

JAwor prawý neroſte w Czechách, w Rzjſſi, ani we Wlaſſjch / lečby od ginad přineſſen a wſazen byl. Před čaſy do Rzjma přes Moře Jonſké množſtwj Jaworů býwalo přináſſjno / kdež také y welmi wzáctnj byli / pro ſamý toliko rozkoſſný ſtjn / tak, že Kořeny gegich za dlauhý čas Wjnem zalééwali / aby ſe tim Strom občerſtwowal. Nátramně zagiſté Wjno ſobě libuge / ač y při Rzekách a Potocých welmi bůgně roſte: z toho ſe znáti dáwá / že prawj Jaworowé w naſſjch Půlnočnjch Kraginách neroſtau. Roſte Jawor welmi dlauze a ſſiroce, s mnohými huſtými ratoleſtmi a liſtjm: a tudy dáwá od ſebe ſſiroký, rozkoſſný, chladný a libý ſtjn, prawj Plinius. A wſſak Stromowé ti, kteréž gſem gá w Rzjmě, w Neapoli a w Padui ſám widěl / negſau tak přjliš welicý a wyſocý. Kůru má tluſtau pobělawau / Liſtj podobné winnému, s tenkými, dlauhými, čerwenými Prautky, s pobělawým Kwětem / a s oſtrými, Bawlnkau gakauſy obalenými, ſkrownými vzljčky, wrſſky aneb Gahodkami.

Mjſto, kde roſte.

Roſte w Kretě, w Cypru, a na giných Oſtrowjch Jonſkého Moře / a w položenj Rzecké země. Libuge ſobě břehy a Gezera / gakožto wlhká a wodnatá mjſta.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Gawor geſt přirozenj ſtudeného a wlhkého / a téměř mjrného: Kůra a Gahodky poněkud wyſuſſugj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

zelené Gahodky v Wjně pité, proti gedowatému Hadjmu vſſtknutj ſpomáhagj.

Zewnitř

Zewnitř.

¶ Listj a Gahodky mořj žjžaly samým dotknutjm.
¶ Listj zelené v Wjně zwařiti, a přiložiti, stawuge Flusy a horké otoky Očj.
¶ Kůra w Octě wařená, a teplá w vstech držaná, vkládá bolest zubůw.
¶ Gahůdky za čerstwa s sádlem při ohni rozpusstěné, smjssené a pomazané, spáleninu léčj. ¶ Gawor slowe Řecky πλάτανος Arabsky Dulb, Latině Platanus, Německy Fremd Ahorn.

Přespolnj Jawor. Platanus.

1. Ratolest. 1. Ramus platani.
2. List. 2. Folium.
3. Owotce. 3. Fructus.
4. Semýnko huňaté. 4. Flocci vel semen.
5. Zwlásstnj list. 5. Folium peculiare.

Německý Gawor. Acer major.

* Německý Gawor. Acer major.

Ačkoli Jawor trogj se býti pokládá / Weliký, malý a prostřednj / kterýž se od mnohých Carpinus, a Německý Spindelbaum gmenuge: wssak tento, kterýž teď wymalowán, neyznámégssj a neyobecnégssj gest: Libuge sobě Hory / gakžkoli y na rowinách roste. Plinius pjsse / že Kořen tohoto Stromu ztlučený, a na Gátra přiložený, bolest gegich odnjmá.

¶ Q. Serenus Sammonicus oznamuge / žeby ten kořen v wjně wařený, proti klánj w bocých dobrý býti měl. ¶ Acer major Němcy gmenugj Deutsch Ahorn, Maßhalder, a Waldescheru / Francauzowé Plasne, Čechowé Břek, Řekowé Sphendamnum. *

O Gesenu. Kap. XXXI.

Rozdjlowé a spůsob.

WEsen strom, wůbec známý, gest dwogj: Geden gest wysoký a ztepilý / z něhož dělagj pěkné dlauhé Sspjsy, Kopj, Bidla / též y Obruče na weliké Kádi. Nebo dřewo geho gest bjlé, tlusté, žilowaté, hladké, nesukowaté, lehké, hebké a kadeřawé. Druhý gest njzký, netak rozložitý / ostřegssj, twrdssj a žlutssj. Obogj

C Strom má popelatau Kůru, prwé než se stará. List nese gako Bobkowý strom, wůkol maljčko zstřjhaný/ při wrchu sspičatěgssj. Ratoljstka wssecka zdá se, gakoby geden List byl: protože gest wssudy plná Listj/ a má gednu obzwlásstnj stopku / na kteréž wisý listj dwě a dwě spolu/ gakoby od gednoho Pahrbečku wiseli / geden pár od druhého podál zdálený, nápodobně gako při Ržeřabinách. Kwět má bjlý a chlupatý/ gako něgakau paličku. Owotce při wrchu nese množstwj, w malých nožnickách obdlaužných/ a wnitř gádro dlauhé, k Owsu podobné / čerwené, tučné, perné, a dobře hořké. W Apatékách řjkagj mu Lingua auis. We Wlassjch wssudy ho hognost

Gesen. Fraxinus.

D

* Wedlé ratolesti Gesenowého stromu, Maljř gakausy Zrostlinu aneb Bauli přimalowal/ kteráž se obyčegně při geho Ratolestech, když Owotce newyrostá, z gakéhosy nepodařenj nacházý/ gakoby pospolu mnoho zrostlých Pillulj bylo / o nichž y Theoprastus zmjnku činj. Syce pisse Pierius in Hieroglyphicis lib.7. Že na wyšssjch ratolestech Gesenowých něco wyrostá, gako Gelenj roh / a když se Ratoljstka odřezuge, že y hned z kůry Gummi teče / kteréž potom gako Mělj roste/ a diwně se vkřiwuge, shejbá, obracý a motá/ welmi kadeřawě a ssiroce / a cožkoli toho gest, že docela gest drewnaté. *

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Gesen gest přirozenj w hromadu stahugjcýho a sussjcýho.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Sstáwa z mladistwého laubj Gesenowého s wjnem pitá, aneb listj ztlučené a přiložené, Hadj vsstknutj vzdrawuge. Nebo Strom tento wsechněm gedowatým Žiwočichům tak gest odporný/ že ani Had, ani žádný giný Zeměplaz, do stjnu toho Stromu netoliko wgjti, ale ani dotknauti se ho nesmj. A za skutečnau wěc pokládagj/ kdyby Hada Gesenowými ratolestmi, a ohněm tak oblijčil/ že ačby wen chtěl, skrze některé z toho dwého, wždy wyplazyti aneb wystřelitiby se musyl/ raděgi do Ohně, nežli do Gesenu se wstřelj. * O tom tak Staři psali/ † gako Plinius lib.16.cap.14. † ale při nassjch Cžeských aneb Německých Hadjch toho se nenacházý/ gakž gsem toho sám zkussowal. *

¶ Woda z Gesenowých kůr pálená, gest wýborně dobrý kus proti Kamenu a Zlautenicy.

¶ Kůra

¶ Kůra Geſenowá v wodě wařená, a za několik dnůw pitá, zmenſſuge, poſyluge a oprawuge Slezynu. Někteřj z Geſenu dělagj Korbele a picý nádobky/ a vžjwagj gich w pitj, proti giž oznámeným nedoſtatkům.

¶ Semeno Geſenowé, kterémuž Apatékáři Lingua auis řjkagj, zbjrá ſe na Podzym/ když kuſſtiny požkautagj: To ſemeno ztlučené a v wjně pité, ſpomáhá proti klánj w Bocých/ wyhánj Moč/ ſlaužj proti třeſenj Srdce.

¶ Toto ſemeno zapaluge těleſnau žádoſt/ a přirozenj rozhogňuge, čaſto požjwané z tjži dwau Zlatých s Piſtacymi, s Borowými gádrami a s Cukrem.

¶ Wýborné zkuſſenj proti Kamenu: Zkrágeg Geſenowé dřewo na malé koſtky/ a těch wezmi dwě hrſti plné/ naleg na ně tři Zeydljky bjlého wjna/ zamaž Hrnec, a nech ať ſe wařj, až třetj djl vwře: proceď ſkrze lněný ſſátek/ vleg z toho dobrý Truňk/ a přimjcheg s gednu čtwrtcy drtin Geſenowých/ pj ráno teplý za oſm dnj pořád/ vbezpečj tě proti Kamenu za dlauhý čas. Od mnohých to za prawé ſhledáno. * Obzwláſſtně pak této Kůry mnoho ſe vžjwá in decoctis ſpleneticis. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Popel z Geſenowých kůr napálený, s wodau ſmjſſený, potjránjm ſtrupy a praſſiwoſt zahánj. ¶ Kůry z tohoto Stromu začerſtwa na nowé rány přiwázané, w hromadu ge ſtahugj/ že gich nenj potřebj hefftowati.

¶ Item/ zwařiti kůru w Octě, a Haubu w tom omoče, teplau na žaludek klaſti, dáwenj přetrhuge/ a otok Břicha y nadýmánj rozhánj.

¶ Znamenité Lékařſtwj proti mdlému ſluchu a hluchotě: Wezmi Geſenowé čerſtwé dřewo/ zapal ge. To když hořj, wydáwá z ſebe gakauſy wlhkoſt aneb mjzu/ kteraužto ſchoweg. Wezmi té wodnatoſti, a mjzky z Swinſkého ořecha, z Cybule Mořſké a z Rauty, gednoho gako druhého/ ſmjcheg w hromadu/ a přiſtaw k Ohni, ať gednau zewře/ a když by měl gjti ſpat, wpuſť krápěgjčku té wody do zdrawého vcha/ a ſpi na druhém nedůžiwém. Gſauli obě vſſi nedůžiwé/ tedy wpuſť tu wodu do toho vcha, kteréž má menſſj ſſkodu/ a polož ſe na druhé. ¶ Kůra z dřewa Geſenowého w čerweném wjně wařená, w tom Hauba čiſtá omočená, a na žaludek teple přiložená, proſpěſſná geſt proti Czerwené nemocy s krwj, Dyſenteria řečené.

Manna.

* We Wlaſſjch Manna, kteréž obyčegně k wyčiſſtěnj Cholery a wodnatých wlhkoſtj bez nějaké těžkoſti vžjwáme, na tomto Fraxinu aneb Geſenu, a geho pokolenjch ſe nacházý a zbjrá/ o kteréž mezy ginými, nahlednauti ſe může do Spiſů Antonij Donati ab Altomari, a Ioannis Coſtæi de proprietatibus & differentijs ſtirpium. *

¶ Geſenowý ſtrom ſlowe Řecky μελία, Latině Fraxinus, Wlaſky Fraſsino, Sſpanyelſky Freſno, Francauſky Fraiſne, Německy Eſcherbaum, Steinäſchern.

O Topolých. Kap. XXXII.

Rozdjlowé, a způſob.

Topol nacházý ſe trogj: Geden geſt bjlý/ druhý černý/ třetj genž ſlowe Lybický. Bjlý Topol wyſoko roſte/ má tluſtý Pařez/ hladkau bjlau Kůru/ Liſtj gako Břečtan, aneb gako winné Réwj, od ſpodku poběławé, odkudž y Bjlý topol ſlowe. W prwnjm pučenj wynáſſj ſſediwé Čjpky aneb ſſiſſky/ kteréž gako v giných ſtromůw potom dolů ſpadagj. Czerny Topol geſt wyſſſj a rownějſſj, Liſtu též Břečtanowého/ ale netak rozděleného gako Bjlý/ wſſak celého, malíčko wůkol zſtřihaného/ dlauhého, ſſpičatého. Wiſý na tenké ſſpicce/ Kůra na Stromě geſt popelatá. Třetj Topol Lybický aneb Horni ſlowe

C we Lybica Populus, zhusta v nás w Czechách roste/ Listu okrauhlegssjho, vzkého, hranatého/ a drobet málo zstřihaného, skropenj bjlého zarowen/ wisý na dlauhé, tenké sspicce: aprotož listj na nich wždycky se heybe a třese/ by pak žádného wětru cýtiti nebylo. Pařez nežli ginj má kratssj/ kůru černěgssj a mdlegssj/ dřewo bjlé, lepké, lehké, Tesařům vžitečné. Bjlý Topol gest neplodný/ černý Owotce aneb Gahůdky nese, welikosti Wlčjho hráchů/ a w nich chmeyřj pobělawé/ kterýž potom, když zrna dozragj, sprcháwá a se rozljtáwá.

Bjlý Topol. Populus Alba.

Czerný Topol. Populus nigra.

D

¶ Czerný a bjlý Topol rád roste při Potocých / mezy krechty a w mjstech wlhkých. Semeno prwé se zbjrá, nežli se otwjrá/ a w stjnu se wysussuge. Preysstj se také z Pařezu černého Topole Gummi / rowně gako na Sswestce a na Wissni.

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Bjlý Topol gest mjrného přirozenj/ totiž w suchosti a mokrosti: wssak wjce gest studený nežli horký. Owotce geho aneb čjpkowé wjce k teplu se nakloňugj. Pryskyřice aneb Gummi gest horké na druhém stupni.

Bjlého Topole.

Kůra od bjlého Topole na Prach ztlučená, a dwau Lotů ztjži pitá, bolest Kyčel zahánj/ a řezawé kapánj Moče vzdrawuge.

¶ Teplá sstáwa z listj prospěssně se wpausstj do vssj / a vkládá bolesti gegich.

¶ Zrnka, kteráž při neyprwněgssjm pučenj listu wyskakugj, rozetřená, a s Medem pomazaná/ mdlému zraku spomáhagj. ¶ Chtěgj tomu něktěřj / kdožby korami bjlého a černého Topole, na malé kausky zkrágenými, po záhonjch dobře wyprawených potrausyl / že každého Roku sladké Hřiby na tom Poli růsti budau.

Mocy a skutkowé černého Topole.

Listj z černého Topole s Octem smjssené, s mnohým prospěchem pomazugj a přikládagj na Dnawé bolesti.

¶ Semeno s Octem pité, spomáhá proti Padučý nemocy.

¶ Mladistwá paupata Topolowá, dokudž se gesstě neotewrau, libě woněgj/ gsau lipawá/ Ženy pro ozdobu wlasů mnoho gich vžjwagj, takto: Ta paupata tlukau s nowým Máslem, kladau do Hrnce/ kterýž swrchu dobře zacpagj/ a nechagj tak státi w Sklepě wlhkém

wlhkém za ſedm dnj: Potom ten Hrnec wſtawj na powlowný Oheň / až ſe gen Máſlo A
rozpuſtj/kteréž ſkrze lněný ſſátek procedjce,wčiſtotné nádobě kupotřebě chowagj/a když
Hlawu mygj,po wyſuſſenj wlaſůw,pomazugj tauto Maſtj : a tak budau mjti wlaſy ne-
toliko pěkněgſſj,ſwětlé a gaſné/ ale y wětſſj a delſſj.

¶ Z Paupat Topolowých,dřjwe nežli ſe w liſtj rozkladau,ſtrogj ſe také Maſt/ kte-
rauž Apatékáři gmenugj Vnguentum Populeonis, a té ſe mnoho vžjwá proti mnohým
pálčiwým boleſtem/zahánj horkoſt, a krotj boleſt. * A wſſak nemuſý ſe gj dáti zaſtara-
ti/ſyce tratj ſwau moc. * † Paulus Ægineta včj také Oleg z Pupencůw Topolowých děla-
ti / kterýž Oleum Ægyrinum gmenuge. †

Lybický Topol. Populus Lybica.

B

¶ Giná Maſt Topolowá proti horkoſti takto ſe děká: Wezmi paupat Topolowých
gednu Libru/protkuc ge/a nalj na ně Olege Růžowého, Fiolowého a Leknowého. Pakli
chceš mjſto Olegůw deg nowého Sádla wepřowého / ſchoweg čiſtě do Hrnce/a nech
tak ſtáti/až tyto dole pſané Byliny budeš mocy mjti: Liſtj bjlého Máku, Rozchodnjk,
Fiolu, Gitrocyl menſſj, wrſſky Oſtružinné, liſtj Bljnowé, Pſýho wjna, Tučného mužj-
ka, Locyku aneb Salát, hořký Lupen,každého gednu hrſt/ztluc to wſſecko ſpolu sprw-
něgſſjm / a přilege k tomu Wjna dobrého , wař powlowně až wjno wywře: potom
wyždma proceď a ſchoweg / a budeš mjti Maſt. Někteřj k té Maſti přidáwagj málo
Kaffru s Růžowau wodau / a Opichu rozpuſſtěného v Wjně a Woſku. Okolo Očj
pomazati,horkoſt,boleſt y Czerwenoſt odgjmá / též y zarděloſt okolo Ran a Neſſtowic
dobrých: Nedopauſſtj zapálenj / nebo wſſecku horkoſt rozhánj a wen wytahuge. Po-
mazati Czela, Zidowin,Pulſůw,dlanj y Noh zeſpod , ſpánj a dřjmotu vwozuge.

Moc Lybického Topole.

¶ Tento ſtrom má gednoſtegnau moc s ginými Topoli/wſſak geſt něco mdlegſſj.

¶ Bjlý Topol ſlowe Rzecky λεύκη, Arabſky Haur až do dneſſnjho dne/ Latině Popu-
lus alba, Wlaſky Popolo bianco, Sſpanyelſky Alamo blanco a Amieyro, Francauſky
Peuplier blanc,a Obeau, Aubel, Německy Weiß Pappelbaum, Pappelweiden, Sarbaum,
Alberbaum. * Topol černý Rzecky ἄιγειρος, Petro Creſcentio Albarus, Latině Populus ni-
gra, Německy Schwartz Pappel, aneb Alberbaum, Aſpen / Wlaſky Popolo negro, Fran-
cauſky Peuplier noir, Hiſſpanſky Alamo nigrilbo. Lybický Topol Latině Populus Libyca,

C Rzecky κερκίς, Francauſky Tremble, odkudž geg někteřj Tremulam gmenugj, aneb Nieſpe, Wlaſſky Popolo montano, Flandris Nieſpen poom. † Paupata Topolowá ſlowau w Apatékách Oculi Populi: ginj Gemmas populi gmenugj/ Rzecky σπέρμα. †

Agſſteyn. Succinum, Carabe.

Mnozý ſe domnjwali / žeby Agſſteyn bylo Gummi / aneb ſlza Topolowá. Proti tomu ginj včenj tak ſmeyſſlegj / že Akſſteyn nenj ſlza aneb Pryſkyřice / ale přirozené Klj aneb Bitumen, kteréž z Hor do Moře wtěká / a tu od wody gako Gummi twrdne. Takowé Gummi při březých mořſkých y Sytmi ſe wylowuge a wytahuge / gakož ſe děge w Pruſých / a odtud do giných Kragin, y k nám ſe roznáſſj. * Ne welmi dáwno na Morawě, nedaleko od Brna, pěkné kuſy Agſſteynu z země wykopali / z nichž někteřj y mně odeſláni byli. *

* Rozdjl.

Za naſſich čaſůw pěkný Agſſteyn přináſſegj z Indie Wýchodnj / aneb gakž někteřj chtěgj, z Æthiopię aneb Mauřenjnſké země / a ten gmenugj Succinum Indicum: welmi libě wonj / zwláſſtě když ſe Cžlowěku w ruce zahřege. Na wětſſjm djle geſt bjlý / a ſnad prwnj ſpůſob přeſpolnjho Gummi Anyimæ. Amatus má geg za Cancamum veterum. Kauřenj z něho geſt welmi vžitečné k wyſuſſenj Fluſůw: Protož ho weliczý Páni w Rzjmě, y na giných mjſtech mnoho vžjwagj. Wypalugj z něho také znamenitý Oleg / proti Fluſům hlawy pro Catarrhis, welice proſpěſſný. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Agſſteyn ſtawuge Fluſy a w hromadu ſtahuge. Protož Páteře z něho vdělané, a na hrdle noſſené, Fluſům z Hlawy do Páteře, do Trubic, a do Prſů ſſtupowati bránj.

D Wpauſſtěnj páry aneb kauřenj a dýmu z Agſſteynu ſkrze Trychtýřjk do auſt, ſpomáhá proti Otoku hrdla.

Kdož má nedůžiwé a fflusowaté Oči / ztluc Agſſteyn na drobný Prach / a s Bjlkem wagečným ſmjcheg / a přilož na čelo.

Agſſteyn proſpjwá proti dáwenj a žjdkoſti Žaludka.

Kteřjž magj Gonorrhœam, to geſt že přirozeného ſemene držeti nemohau / ti magj každodenně na Prach ztlučeného Agſſteynu gednu čtwrtcy s Wegcem na měko wařeným, aneb s ſſťáwau z Kuřjnohy přigjmati.

Agſſteyn ſtawuge bjlý Flus Matky / a audů roditedlných poſyluge, pitjm y kauřenjm. Spomáhá y těm / kteřjž krwj aneb Talowem odchrkugj / aneb zaſtaralý Káſſel a Suchotiny magj. Z Agſſteynu pitj, odgjmá bolenj Břicha y žřenj geho / zaſtawuge přjliſſné tečenj Krwe z Noſu. Agſſteyn natřený, přitahuge k ſobě liſtj, Slámu a Nitky / gako Magnes železo. Když ſe Agſſteyn rozſwjtj, hořj gako ſwjčka / kauřenj geho zahánj Hady / a ženám těhotným dobrý geſt pro ſnadněgſſj porod.

Proti Paducý nemocy: Kdožby poneyprwé takowý neduh na ſobě cýtil, aneb žeby padl: Wezmi žlutého Agſſteynu / vwrz na řežawé Vhlj / a ſkrze Trychtýř wpuſť nemocnému ten dým do Noſu / y wſtana bude ſmrkati / a neduh přeſtane. Proſpjwá y proti Matce wzhůru wyſtupugjcý.

* Mnozý Agſſteynowého Olege do Těla vžjwagj / proti Sſlaku w Cukrowých Kolačcých ſmjchaného / aneb proti Kamenu / dáwagjce některau krůpěgi do něgaké gjſſky: ačkoli ſe docela nemůže zawrcy / wſſak s dobrým vwážcnjm a rozmyſlem ſluſſj ho vžjwati / poněwadž y gá některé znám / kteřjž z toho Krwj močili / a tak welice Ledwiny w ſobě rozpálili / že gim potom těžce ſpomoženo býti mohlo. Ginj prodáwagj Agſſteynowý Oleg z bjlého Agſſteynu na mnoze, proti mnohým nemocem / ale y tu potřebj opatrnoſti požjwati / a ne každému ſnadně wěřiti / poněwadž ſkrownau pomocý wſſelicý Olegowé ſnadně mohau bjlj včiněni býti.

Kdož

Kdož chce zouplna celé Spisy o Agssteinu čjsti / může přehljdnauti Traktáty / kteréž wysoce včenj Lékaři D. Andreas Aurifaber (v něhož gsem gá někdy dwě stě a wjce podlé barwy, rozdjlných Agssteinůw spatřil) a D. Seuerinus Gobelius, tohoto času Professor w Králowcy aneb w Königßperku w Prusých, welmi bedliwý spitatel wěcy přirozených, Německy y Latině o něm psali.

Agsstein gmenuge se Řecky ἤλεκτρον, Latině Succinum, Electrum, Arabsky Karabe, Wlasky Succino, Sspanyelsky Esclarimente, Německy Agsstein. * W Kragině Sambland, kdež se Sytmi lowj a wytahuge, Gentarum. Staři Němcy gmenowali geg Glessum, a odtud Ostrow Glessariam, gakž Plinius pjsse. *

O Wolssi. Kap. XXXIII.

Wolsse. Alnus.

Způsob.

Wolsse w Cžechách y w Němcých gest dobře známá / bugně roste při Potocých, Řekách, a wlhkých mjstech: Lijst nese gako Ljska / wssak tlustssj, žilowatěgssj a lipawý / gakoby nějakau mastnostj byl potažený: Ssissky zelené, obdlaužné, k Morussjm podobné / gakoby z mnohých slupinek byly w hromadu složené: Dozráwagj na Podzym / magjce wnitř Semeno počernalé žlutosti. * Některé wssak Wolsse gsau neplodné.* Kůru má zewnitř počernalau / wnitř pak čerwenau: Dřewo měké, čerwené / vžjwagj ho k Lodjm a k gruntům domownjm na kolj / kteříž se do wody stawěti a bjti magj. Nebo to dřewo v wodě nikdý se neporussuge / ale mocněgssj býwá a zkamenj. A protož w Benátkách magjce stawěti domy a Paláce, Wolssowým dřjwjm grunty zakládagj. Netoliko zagisté gako kamenj množstwj wěků trwá / ale také y weliká stawenj snésti, a na sobě zdržeti může. Brusyči a Ssleyffýři z toho dřewa dělagj sobě Koreytka k swým Brusům / a hodj se y na Kopyta Ssewcowská.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Lijst zelený zewnitř gest dobrý na horké otekliny. Týž lijst tak zelený pod bosau Patau podložený do obuwj, aby na něm chodil, wytahuge bolest, horkost a vstánj Noh.

W léte

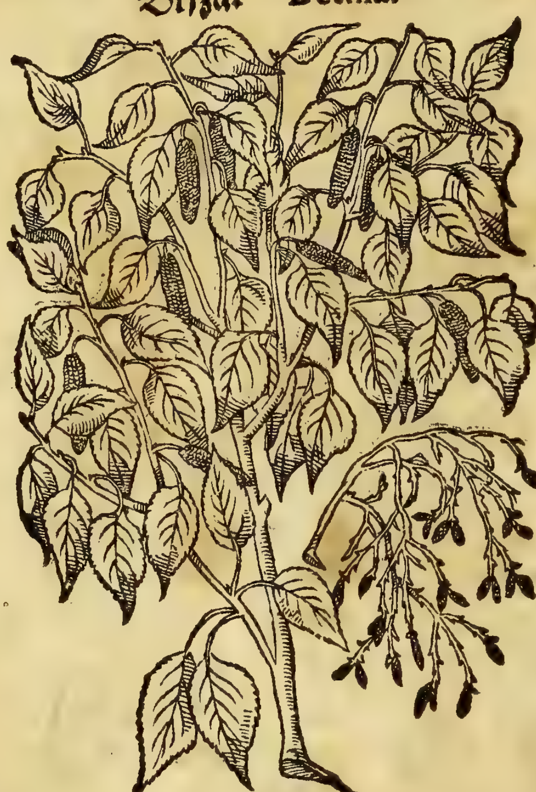
C ¶ W létě zbjragj Wolſſowé Mágowj aneb Laubj ráno/dokudž geſſtě od roſy wlhké geſt/a ſtelj do komor a pokogůw/ wáznau na něm blechy/a potom ſe koſſtiſſtěm ſmjtagj.

¶ Kožj Barwjři k černidlu ſwému vžjwagj Wolſſowých kůr: Takowé kůry a ſtaré železo Sſewcy kladau do wody/po některém dni bude černá gako Inkauſt. Někteřj také vžjwagj kuliček neb ſſiſſek Wolſſowých do Inkauſtu, miſto Galleſu.* Wnitřnj kůra, kteráž geſt počerwenalá z Wolſſowého ſtromu, s drobtem Kamence v wjně zwařená/ poſyluge dáſnj a vkrocuge boleſt Zubůw. Ta Kůra také dobrá geſt proti horkým otokům w vſtech y w hrdle.*

¶ Wolſſe ſlowe Řzecky πλήθρα, Latině Alnus, Wlaſky Alno, Onio, Onizo, Ontano, Francauſky Aune, Německy Erlenbaum. Creſcentius gmenugj gi Amedanum.

O Břjze. Kap. XXXIIII.

Břjza. Betula.

D

Způſob.

Břjza geſt Strom takměř wſſudy obyčegný a známý/ zmládi neſe kůru modrau/ potom když ſe zmocnj, zewnitřnj kůry čjm dále wjce bělegj. Liſt podobný geſt černému Topoli / toliko že wnitř geſt drſnatěgſſj a zeleněgſſj/ wůkol zſtřjhaný / a wiſý na krátké ſſpičce. Při počátku pučenj mjwá Řzaſy gako Ljſka/ a to geſt Sýmě gegj/ kteréž na Podzym opadá. Dřewo geſt bjlé, tuhé a hebké. Tento Strom někdy v Řjmanů byl v weliké wážnoſti. Nebo Služebnjcy Měſtſſtj miſto Metel, před Wrchnoſtj ge noſýwali/a vžjwali gich k treſtánj neposluſſných Lidj. Nynj také wſſudy dělagj z něho Metly, Chwoſſtiſſtě, Sedla/a na winné Sudy obruče. Březowé vhlj býwá wýborné: Nebo dlauho držj Oheň a neſpopelj/ani ſe kauřj do Hlawy: Protož ho vžjwagj Hawéřj/když Rowy aneb Rudy ſſmelcugj/že ſylný Oheň dáwá.

Miſto.

¶ Roſte téměř wſſudy w Leſých a po Horách / * y na miſtech neplodných/kdež ſyce nic trwati nechce.* We Wlaſſjch pořjdku ſe nacházý. W Frankreichu geſt gj weliká hognoſt/kdež y z Kor gegich wywařugj (nebo gſau maſtné) Smůlu aneb Klj. A někteřj dělagj z nich Swjce nočnj aneb Fakule/ kteréž hořj, gakoby Smolau potažené byly.

Přirozenj,

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

❡ Liſtj takowau moc má/gako liſtj černého Topole: Kůra změkčuge a rozpauſſtj.

Wnitř aneb w žiwotě.

❡ Mezy wſſemi Stromy ſotwa ſe geden nagde/ kterýžby tak brzo Sſťáwu k ſobě táhl, gako Břjza. Nebo y hned spočátku Gara má w ſobě ſwau ſſťáwu dokonále/ tak že když gi toliko Nožem zaſſkrábneš/nád to pak když Pařez natneš/y hned wody ſladké náramně mnoho wydáwá/kteráž ſlowe Březowá woda/ a gjžto Paſtuchowé čaſtokráte žjzen ſwau vhaſſugj. ❡ Woda ta Březowá čaſto pitá, wždycky ráno za ſſeſt Lotů, budto ſama aneb s Wrabjm ſemenem a s Kamegky, rozdrobuge a pudj wen Kámen z Ledwin a z Měchýře/a žlautenicy zahánj.

* ❡ Woda aneb ſſťáwa z Břjzy při počátku Měſyce Máge ſe wytočuge a zbjrá/ kteráž na Slunce wyſtawená, má obyčeg gako Meſt kyſati / a tak dobře opatřená, může ſe takměř přes celý Rok dobrá chowati. Někteřj proto obyčeg magj s pilnoſtj gi wypalowati aneb dyſtyllowati. Wychwaluge ſe také proti Wodnotedlnoſti/ kdožby gi čaſto pjgel s wodau kwětu Bzowého aneb ginau podobnau ſmjchage. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

❡ Předdotčená Březowá woda ſnjmá Fleky y giné Neſſtowice/čiſtj kůži/hogj oſutiny w vſtech, aby ſobě tauž wodau vſta promeywal. * Obzwláſſtně pak má chwálu k wyčiſſtěnj a hogenj ran.* ❡ Sſťáwa z Březowého liſtj wytlačená/ a sſedlým Mlékem aneb Syryſſtěm ſmjchaná, obhaguge Seyry/aby nepleſniwěli a nečerwiwěli.

❡ Stařj na bjlých Kůrách tohoto ſtromu pſáwali/ prwé nežli Hadřj k dělánj Papjru wynalezeni byli.

❡ Proti čerweným Očjm dobré Lékařſtwj: Wezmi čerſtwý prut Březowý/ zápal geg/ poſtaw na Medenicy, ať tak hořj/tedy wypuſtj na Medenicy gakauſy maſtnau ſſťáwu/kteraužto kautků Očj potjreg. Může ſe tak Choſſtiſſtě rozſwjtiti/a na Medenicy držeti. Tento Safft geſt také welmi dobrý proti Cžerwům w Břiſſe / aby w něm ſſátek omáčege, zewnitř na Pupek přikládal. * Někteřj potřebnj Lidé toto Liſtj v wodě wařj/ a mygj ſe w tom proti Praſſiwoſti.*

B

❡ Břjza ſlowe Latině Betula, Ržecky σημύδα aneb σημύς, Wlaſky Bedollo, Francauſky Bouleau, Německy Bircken.

O Gilmu. Kap. XXXV.

Rozdjlowé a ſpůſob.

WJlm geſt dwogj: Geden Hornj/roſte na Horách: Druhý Polnj/roſte na dědinách neb na rowinách, mezy křowjm na mjſtech wlhkých bugněgi y křowatěgi. Kterýž na Horách roſte, geſt wětſſj/kterýž pak na Poljch, geſt ſſjrſſj. Obogj má liſtj nerozdělené, wůkol drobničce zſtřjhané, drobet kadeřawé, drſnaté, oſtré, a delſſj nežli na Hruſſce. Neſe mnoho zelených kadeřawých Bublinek/wětſſjch y menſſjch nežli Wlaſký ořech/wſſak prázdných. Wnichž geſt gakáſy lepká a ſwětlá wlhkoſt: kterážto když wyſchne, proměňuge ſe w čerwjky, podobné Komárům. Hornj Gilm má ſſirokau wlnu/ a potom gakéſy ſemeno, Samara řečené. Zewnitřnj kůra geſt hrubá, drſnatá, djrkowatá/ a negednoſtegná: ale kteráž wnitř bljž dřewa, ginácegſſj geſt/totiž lepká, hebká a lehká: Dřewo žilowaté, lepké a mocné/ než ſſkaredé a wſſecko zawilé/z něhož Domy a giná ſtawenj dělagj.

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

❡ Gilm wyčiſſťuge a w hromadu sſtahuge: Liſtj, Kůra a ratoleſtj zahuſſťugj/rány ſwalugj. Gakož y Galenus o ſobě ſám prawj/ že ſamým liſtjm Gilmowým některého čaſu nowau ránu zahogil.

Wnitř

C

Wnitř.

¶ Kůra ztlučená, a zwicý gednoho quentjku aneb čtwrtce v wjně aneb v wodě studené pitá, dělá stolice/ wyhánj spodkem ſſlem/ a obzwláſſtně wodnotedlné wlhkosti.

¶ Mladistwě listj z tohoto Stromu může se w pokrmjch požjwati.

¶ Wýborné Lékařſtwj kdožby Talowem odchrkowal/ aneb káſſlem geg wymjtal: Wezmi listj Gilmowého k wýchodu Slunce obráceného, Pepře, gednoho gako druhého/ ztluc a pj w teplém Malwazý.

Gilm. Vlmus.

D

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Wnitřnj kůra s Octem wařená a potjraná, vzdrawuge ſſerednau Praſſiwinu y Strup: To činj také y Listj.

¶ Item/ Kůra ta w Octě wařená, a skrze Haubu na Žaludek teple přiložená, gest proti dáwenj prospěſſná.

¶ Kůra čerstwá na nowé rány přiwázaná, stahuge w hromadu/ že gich netřeba heſſtowati. ¶ Pryskyřice, kteráž z nařatého Pařezu wytěká, gest dobrá proti Otokům a Baulem. ¶ Listj a Kůra wařená, na rány aneb na spáleniny přiložená, prospěſſná gest k hogenj gich.

¶ Sſťáwa, kteráž se nacházý w těch Bublinkách, a Měsýce Czerwna zbjrána býwá, činj Twář pěknau a gasnau potjránjm. *Fallopius wzneſſený Ran lékař, chwálj tu Sſťáwu k hogenj ran: Wſſak mnohem mocněgſſj má býti Oleg z nj dystyllowaný.*

¶ Pacholátkům w Lůnu Průtrž magjcým, dobře gest ſſátky w Gilmowé ſſťáwě omáčeti/ a na Lůno přikládati/ s tuhým stahowánjm aneb vpasowánjm: Spomáhá.

¶ Bublinky aneb vzljčky v wjně wařenj a přiloženj, Otekliny vzdrawugj.

¶ Kdožby měl oteklé Nohy, ztluc toto Listj/ pokrop ge wodau/ a přikládeg.

¶ Strom Gilmowý roztržený aneb rozſſtjpený, wylewá z gádra gakausy wlhkost/ kteraužto když se Hlawa potjrá, zdržuge wlasy z hlawy prſſjcý/ a dáwá gim mocný zrůst. To též činj wnitřnj Kůra/ aby gi v wodě dlauho wařil/ a tau mastnostj, kteráž na wrchu gjchy spleywá, sebranau, aby holých mjst pomazowal.

¶ Gilmowé dřewo, mladistwé prautj, kůra aneb kořen v wodě wařené/ aby w tom zlámané kosti pařil/ zase ge whromadu swaluge. Takowá gjcha spomáhá také proti

twrdým

twrdým hrbolům audů, a proti Křeči/aby se gj pařil. Rozhánj y ty Baule/kteréž Wo- A
lům na krku a na ssjgi od taženj nabjhagj.

¶ Zewnitřnj Kůra ztlučená, s wodau slanau mezy rukama zmožděná, a gako w tě-
sto zadělaná, přikládanjm proti bolestem dnawým spomáhá.

¶ Gilm slowe Řzecky πτελέα, Arabsky Didar, Latině Vlmus, Wlasky Olmo, Sspa-
nyelsky Vlmo, Francausky Orme, Německy Rustbaum Rustholtz, Vlmbaum Lindbast.

* Montana Vlmus ὀρειπτελέα Columellæ Vernacula, id est, Italica. Giný pak obyčeg-
ný spůsob gmenuge se apud Columellam, Atinia aneb Gallica. *

O Tresti aneb Třti. Kap. XXXVI.

I. Trest bahniwá. Arundo palustris.

II. Třtina Wlaská. Arundo Italica.

Rozdjlowé, a spůsob.

TRest gest několikera: Ale v nás w Czechách nenacházý se než tenká, mdlá, bahniwá Trest a Palicky/kterážto w bahnisstjch, Gezerách, močidlách a Rybnjcých roste. Ale we Wlassjch také magj Třtiny/kteréž se sadj na Winicých w zemi mokré / a pro nedostatek giného dřjwj, gest gim mjsto kolj a Tyček / k nimž křowj winné a wodry přiwazugj. Nebo v nich rostau Třtiny zwýssj desýti loket/ tlusté gako bidla/ mocné a twrdé, wssak prázdné: Suky geden od druhého magj podál/welmi twrdé a pewné. B

Přirozenj, mocy a skutkowé.

¶ Přirozenj gest horkeho a suchého na třetjm Stupni: wssak wjce sussj nežli zahřjwá. Kůra spálená gest subtýlněgssjho rozpausstěgjcýho aneb rozdělugjcýho přirozenj/ pomáhá k sezránj a wyčisstuge. Listj wyčisstuge také/ale mnohem studeněgssjho přirozenj. A protož Letnjho času při pálčiwých zymnicech, nemocným, pro vwedenj chládku, rozestláwagj se w Pokogjch.

Wnitř, aneb w žiwoté.

¶ Kořen Třtinowý ztlučený a pitý, žene moč y ženský kwět aneb čmeyru.

C

Zewnitř.

Kořen Třtinowý rozetřený a přiložený / wytahuge z Těla ſſipy, hřeby, třjſky zadřené y Trny.

Kořen z Treſtu w Octě wařený, a gako Flaſtr přikládaný, boleſt Ledwj vkrocuge: zelené liſtj geho ztlučené a přiložené, haſý Pekelný oheň / y giné pálčiwé Otoky.

Kořen wařený a přiložený, ſpomáhá proti vſſtknutj Sſtjrowému.

Kůra w Octě wařená a potjraná / ſpomáhá těm, kterýmž wlaſy lezau.

Peyřjčko z paliček Třtinowých, kdyby ſe do vſſj doſtalo, hluchotu vwodj.

Pjſſj ſtařj Včitelé o Sedlſkém djle / že mezy Třtinau a Kapradjm weliká geſt přirozená nenáwiſt / tak kdyby Sedlácy Třtinu k Radlicy přiwázali, když Rolj wořj / že wſſecko Kapradj na Poli vmrtwj a wykořenj. Proti tomu mezy Třtinau a Hromowým kořenjm geſt přirozené přátelſtwj takowé / když ſe Hromowé kořenj ſege aneb ſadj wedlé Třtiny aneb pod Třtinau / tedy tak bugně to Hromowé kořenj roſte / že kupodiwu geſt.

Když Paličky zčernagj / a počjnagj preč létati / na některých mjſtech dělagj z nich Poduſſky a Polſſtáře. † Pjſſe Apuleius, kdyby Hada aneb Geſſtěrku gednau toliko Třtinau vdeřil / že ztrnau a zdřeweněgj: Paklіby ge wjce a čaſtěgi bil / že od toho bitj mnohém čerſtwěgſſj budau. †

Treſt ſlowe Řecky κάλαμος, Arabſky Caſab, Latině Calamus, Arundo vel Harundo, Wlaſky Canna, Sſpanyelſky Cannas, Francauſky Vng roſeau, Německy Ried vnd Rohr. † Kwět Třtinowý ſlowe Řecky a Latině Anthele. †

O Tamaryſſku. Kap. XXXVII.

Spůſob.

D

Tamaryſſk geſt Strom / kterýž w Přjkopjch a ſtogatých Wodách zhuſta roſte: * Zwláſſtě okolo Dunage a Reynu. * Liſt má podobný k Kláſſterſké Chwogce aneb k Cypřiſſi / krom že geſt tenſſj a zeleněgſſj: Kwět mchowitý aneb wlaſatý. By v nás w Čzechách roſtl, giſtiti nemohu / neb gſem ho geſſtě newiděl.

* Geſt pak dwogj: Geden domácý aneb ſazený, Domeſtica vel Satiua, o němž Dioſcorides pjſſe / že roſte w Egyptě a w Syrij / a Owotce neſe téměř gako Galleſowá kůlka. Toho ſpůſobu Tamaryſſku, wedlé mého zdánj, za naſſjch čaſů geſſtě žádný newypſal z těch, kteříž ta mjſta progeli. Toliko Bellonius lib. 2. obſeruationum cap. 25. a 28. oznamuge / že w Egyptě doſti weliké Stromy widěl / kteřjžto w mokrých a Pjſečných ſuchých mjſtech bez rozdjlu roſtau / a neneſau Owotce / než gakéhy excrementum na Liſtech, w ſpůſobu Galleſowé kůlky v welikém množſtwj / až ſe Ratoleſti pod nimi ſhýbagj a takměř lámagj. Nynégſſj Arabowé gmenugj ten Strom Chermaſel. Planých pak aneb Leſnjch Tamaryſſků wjce geſt, nežli naſſjch obecných: Nebo někteřj roſtau w Frankreychu okolo Narbony / a ti mnoho malých Kwitků, trochu Tělné barwy, w ſpůſobu Hroznů neſau / kteřjžto newydáwagj peyřitého aneb wlněného ſemýnka (gako činili obyčegně ti / kterýchž gſem gá z Frankreychu doſtáwal / a wſſak mnohem menſſj nad obyčegné ſyce tomu podobné) ale malé Gahodky / kterézto na Slunce wyſtawené, pohybugj ſebau pro geden malý Čzerwjk, kterýž ſe wnitř rodj / a pracuge, až ſe wen wyžere / gakž o tom ſwědčj in Adverſarijs Petrus Pena, & Matthias Lobelius. Wyſoce zkuſſený C. Cluſius wypiſuge in ſuis obſeruationibus Pannonicis lib. 1. cap. 8. geden zwláſſtnj malý Tamaryſſkowý Strůmek / kterýž w Rakauſých roſte / zůſtáwá malý / a má wětſſj Kwěty, nežli ginj, kteřjž w Frankreychu roſtau / ale tluſtſſj Liſtj. Z planých Tamaryſſkůw w zymě Liſt ſprchá a opadá. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

Přirozenj geho geſt wyčiſſtugjcý a pronikagjcý / s gakauſy w hromadu ſtahugjcý mocy.

mocy: Owotce a Kůra w hromadu swjrá/ podobně gako Gallesowá kůlka/ a gest obé C trpké. † Fernelius pjsse/ že gest horký a suchý na počátku druhého stupně. †

Wnitř, aneb w žiwotě.

Dáwá se Owotce w nápogi Krwj chrkagjcým / a kteřjž magj plynutj Břicha: Též y proti přjlissnému Ženskému toku/ proti Žlautenicy / proti vsstknutj Gesstěrčjmu a Pawaukůw / a k tomu kewssemu také y Kůra prospěssná gest.

Tamarysſk. Myrica siue Tamarix.
1. Gallica. 2. Vulgaris.

D

Listj Tamarysſkowé v wjně wařené a pité, zahánj zpuchnutj a oteklinu Slezyny.

Kteřjž zewnitř na žiwotě nečistj a prassiwj gsau / a to gim od Slezyny pocházý/ ti magj Tamarysſk s Rzeckým wjnem wařiti/ a z toho pjti. Nebo Serapio pjsse/ že dwě ženy Malomocné timto Lékařstwjm zhogil.

Z dřewa Tamarysſkowé° dělagj kupitj Korbele a Koffljky/ z kterýchžto pjti dobře gě proti mnohým nedostatkům Slezyny/ a proti Melancholij/ gakož Dioscorides swědčj.

Plinius napsal o Tamarysſku / že má s Slezynau takowau wlastnost / kdyby kdo z dřewa Tamarysſkowého Koryt naděkal/ a z nich Swině napágel/ že se w nich nenagde Slezyna. To též Columella lib. 7. cap. 9. pjsse takto: Přicházý na Swině nedostatek Slezyny, neywjc w sucha weliká: nebo Swině gsau welmi nesyté/ a wždycky po pastwě gdau / a tudy w Létě nedostatek trpjwagj Slezyny / že gim welmi zpuchne. Proti tomu dobré gest/ aby Koryt z Tamarysſkowého dřewa naděkal/ a z nich Swině napágel. Toť Slezynu vkládá a ztenčuge.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Owotce Tamarysſkowé odnjmá a splaskuge wsseliké Otoky/ když se přikládá.

Kohož Zuby bolegj / ten wař sobě Tamarysſk v Wjně / a proplakug tau gjchau vsta: Spomůžeť. Takowé Tamarysſkowé wjno obyčegně mjwagj w Lombardij / a zřjdka sobě tam Lidé na Zuby steyskagj.

Zwařiti Tamarysſk, a pro Ledwj wannu naliti, do nj wsednauti, dobré gest k stawenj nemocy Ženské/ když ta přjlissná gest. To také činj Popel z dřjwj Tamarysſkowého spáleného, do lněného Pytljčku zawřený, a do Lůna wecpaný, s zawěssenjm k němu nitky.

 Lauh

C ¶ Lauh z Tamaryſſku vdělaný, aby gjm Hlawu myl, mořj Wſſi a hnjdy.

¶ Popel z dřjwj Tamaryſſkowého, tekuté wředy welmi mocně wyſuſſuge.

¶ Ratolj́ſtky zdrobna zkrágené, w Octě wařené, a na Slezynu přikládané, Slezynu zmenſſugj a ztenčugj.

* Z Tamaryſſku, Rzeckého Sena, Rmenowého Olege, Galbanu a z podobných gjných kuſůw, dělá ſe dobrý Flaſtr/ proti zacpané Slezyně vžitečný. *

¶ Tamaryſſk ſlowe Rzecky μυρίκη, Arabſky Tarfa, Latině Myrica, Tamarix vel Tamariſcus, Wlaſſky Tamarigo, Sſpanyelſky Tamaritz, Francauſky Tamariſc, Německy Tamariſcken.

O Wřeſu. Kap. XXXVIII.

Wřes. Erica. Wlaſſký Wřes. Erica Italica.

D

Rozdjl a ſpůſob.

Wřes roſte na mjſtech wyprahlých, pjſečných a nedělaných/ geſt pěkný libý ſtrůmek/ pauſſtěge z ſebe mnoho Ratoleſtj tenkých, drewnatých, gako něgakých metliček/ okolo nich Liſtjčko malé, tkuſté, podobné téměř Tamaryſſkowému/ než daleko menſſj. Kwjtj vkazuge ſe téměř od proſtředka prutu až do wrchu zbleda brunátné/ někdy také bjlé/ aneb poběláwé brunátnoſti. Dwakrát do Roka kwetne/ totiž z Gara a na Podzym až do zymy. K těm Kwětům Wčeličky magj gakauſy zwláſſtnj miloſt a žádoſt / a dělagj z něho Med/ kterýž Plinius gmenuge Mel Ericeum. Gá gſem geſſtě giný ſpůſob Wřeſu k tomuto přiložil/ kterýž we Wlaſſjch roſte.

* Rozličné Wřeſy pěkně wypiſuge Carolus Cluſius in ſuis obſeruationibus Hiſpanicis lib. 1. cap. 30. a potom in obſeruationibus Pannonicis lib. 1. cap. 9. kteréžto wſſecky wyčjtati bylo by dlauho. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Wřes geſt přirozenj horkého a ſuchého/ potem nepatrně wen žene.

Wnitř

A

Wnitř.

¶ Kwět y wrſſkowé, gedowatá vſſtknutj vzdrawugj.
¶ Woda z Wřeſu pálená a pitá, zahánj střewnj dnu aneb Koliku.
* Mnozý vžjwagj Wřeſu, gakož pak Tamaryſſku w ſpůſobu geſt podobný, k Slezyně a kamenu podobným ſpůſobem. *

Zewnitř.

¶ Sſtáwa z liſtj a kwětu Wřeſowého, do očj po krůpičce wpuſſtěná, mdlému zraku ſpomáhá. * Podobně y boleſti Očj krotj obkládanjm/ gako y woda z něho pálená/ aby gi do Očj ráno a v wečer některau krápěgi pauſſtěl. *
¶ Kwjtkowé s mladiſtwými Ratoljſtkami aneb metličkami ztlučeni a přiloženi, vzdrawugj gedowatá Hadůw vſſtknutj/ a ſplaſkugj Otoky.
¶ Někteřj z čerſtwého Wřeſu proti Podagryckým boleſtem ſtrogj Párnu/ kterauž ſe ſtarý, lepký ſſlem rozděluge/ z něhož klaubnj nemoc pocházý.
Wyſoce včený Rondoletius Profeſſor regius w Mompelieru Olege z kwětů Wřeſowých mnoho a proſpěſſně vžjwal/ proti zlým Liſſegům, Herpetæ řečeným/ zwláſſtě na Twáři.

Erica Baccifera.

B

* Erica Baccifera.

Gjný ſpůſob Wřeſu wypiſuge *Autor in ſuis Latinis Commentarijs*, kterýž roſte na horách Krkonoſſkých, děljcých zemi Cžeſkau od Slézſka/ kdež řeka Labe ſwůg půwod a počátek má/ plazý ſe po zemi daleko wůkol ſebe ſe rozkládage. Liſtj má takměř gako Wlaſký Wřes, wſſak kratſſj/ neſe brunátné Gahodky/ nemnoho menſſj, než gſau Galowcowá zrna, ale měkčegſſj/ a wnitř lipawé a pozelenalé/ gako při Slјwách: Takowé neſe Měſýce Srpna. Kwětu gſem newiděl/ Ratolјſtky gſau drewnaté, zčerna čerwené, ſkrowné aneb tenké/ a dadj ſe wolně ohýbati. *

¶ Wřes ſlowe Řzecky ἐρείκη, Latině a Wlaſky Erica, Sſpanyelſky Queiro, Francauſky Bruyre a Queiro, Německy Die Heyde.

C

O Bodláku. Kap. XXXIX.

I. Bodlák. I. Rhamnus.

II. Bodlák. II. Rhamnus.

Rozdjl a spůsob.

D

Bodlák gest trogj: Prwnj roste mezy Ploty, s pruty sylnými a bodlawými / gako sspičatý hloh aneb Trnj: Ljst má gako Wrba, než wžšsj / a mezy listjm Gahodky čerwené / a w nich gádro bjlé a celistwé. Druhý podobněgssj gest k Wrbě, netoliko Ratolestmi, ale y Listjm / a nedělj se giným od Wrby, než samau bodlawostj: Kwět má bjlý, wonný / Gahodky čerwené, weliké gako Hrách. Třetj roste netoliko mezy Ploty / ale y na Roljch, Lukách / zwlásstě okolo města Werony we Wlassjch. Listj má ssiroké ztemna čerwené. Pruty paussti téměř pěti Loket zwýssj / s mnohými dlauhými, bodlawými Trny. Kwět gest mchowatý / barwy málo bleděgssj nežli Ssaffrán. Owotce ssiroké, pobělawé zelenosti / naběhlé a okrauhlé, gako Přeslen. Z těch trj Bodláků toliko druhý widěl gsem zde w Czechách. Ginj, mám za to, zde nerostau.

* Poněwadž pak negednostegná gsau domněnj o Bodlácých / gá na ten čas při tomto trogim Bodláku Autoris toho pozůstawugi: Ačkoli o prwnj a poslednj gesstě hádka gest. Ale druhý widj se býti ten / kteréhož mnoho při řece Lechu okolo Augsspurku roste / a Cordus dáwá mu gméno Oleaster Germanicus, Německy pak Sanddorn a Weidedorn slowe. Ale aby Mathiolus, gakžby se zdáti mohlo, tento mjniti měl / tomu se z Figůry této srozuměti nemůže / zwlásstě když Malěř ty Trny trochu powtřiwil: Protož gsem týž patrněgi wymalowaný tuto přiložiti chtěl. O giných Bodlácých nahlédni in Carolum Clusium, in suis obseruationibus Hispanicis lib. 1. cap. 16. kdež y giné tři wypisuge / kteřjž Mathyolowi a mnohým giným prwé neznámj byli. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssicknj tito Bodlácy magj moc rozdělugjcý, wjce nežli na druhém stupni / a wysussugjcý na koncy prwnjho aneb na počátku druhého Stupně.

III. Bo-

A

III. Bodlák. III. Rhamnus.
Alijs Paliurus.

IIII. Bodlák. Rhamni species.

Zewnitř.

¶ Listj wssech Bodláků, proti Pekelnému ohni, a rozgjdawým Wředům, vžitečná gsau. Prawj mnozý / kdyby Bodlákowými Ratolestmi weřege a okna obložil / že Kauzla a včinky zlé zaháněgj.

B

Rzessetlák. Spina Merula, seu Infectoria.

MEzy giné Bodláky náležj také Rzessetlák / Strůmek njzký, listem k Hrussce téměř podobný / krom že gest vžssj / wůkol tence zstřjhaný, s Ratolestmi bodlawými. V prostřed Pařezu wnitř čerwená se, gako Sandal. Z tohoto dřewa Střelcy dělagj sobě Lučisstě / protože gest welmi pewné. Gahodky aneb Kozynky nese gako Bez, sprwu zelené / a když dozragj, černé. Ale ty wnitř w sobě magj zelenau Sstáwu / z nichž Maléři zelenau Barwu dělagj / přidáwagjce k nim Lauhu, w němž prwé Kamenec zwařen byl. A býwá z něho pěkná a prawě zelená Barwa.

* ¶ O dwogjm malém Rzessetlákowém Bodláku pjsse Carolus Clusius, že se w Rakauských nacházý / a to in suis obseruationibus Pannonicis lib.1.cap.29. *

¶ Njzka z těch Gahodek pitá, znamenitě měkčj břicho / a stolice dělá / wywodj lehce Wodnokrewnost, hrubé a lepké wlhkosti. Protož Dna trpjcým welmi gest prospěssná / vkrocuge zagisté bolesti gegich.

¶ Z Rzessetláku strogj se Syrup / kterýž spodkem purguge skrze stolice / a může se dlauho chowati. Timto spůsobem se dělá: Wezmi Gahodek Rzessetlákowých dobře wyzralých / gakéž býwagj při počátku Měsýce Rzjgna aneb o S. Wáclawě / ztluc ge napoly / a wlož do čistého Hrnce polewaného / přikreg powrchu / postaw na teplé mjsto / a nech tak státi za osm dnů. Potom z těch Gahodek wypresug a wytlač sstáwu / a z té wezmi dwě Libře, aneb dwa Žeydljky / a k tomu čistého dobrého Cukru, aneb leytrowaného Medu, též dwě Libře: zwař při mjrném Ohni / až shustne gako Julep aneb Syrup. Naposledy skrze čistý lněný ssátek procedě, přičiň k tomu dobře na Prach ztlučené

C Skořice, zázworu, každého půldruhého Lotu/ Hřebjčků půl Lotu/ a takowý Syrup ſchoweg do čiſté nádoby. Dáwá ſe ho w gednom přigetj za dwa aneb tři Loty.

Rzeſſetlák. Spina Infectoria.

* Dělá ſe z týchž Gahodek y Lektwař/ a té na některých mjſtech vžjwagj. Obogj to Lékařſtwj, poněwadž mdlému Ziakudku neſkauží, muſý pilnoſt přičiněna býti/ aby ſe w té přjhodě tim lépe oprawilo. Někteřj opět z těchto Gahodek přigjmagj Prach / ginj wařj gich do čtyřidcýti aneb wjce/ gakž kdo ſylný geſt/ ztlučených prwé w tučné neſlané z Maſſa poléwce / k čemuž ſe přidati může drobet Skořice aneb giného kořenj/ a pigj geg. A w tom ſpůſobu netak zbuzuge hryzenj / gako ſyce w giném. *

D

Rzeſſetlákowé liſtj aneb wnitřnj geho kůrka v Wjně wařená, přidadauc trochu málo Kamence, hogj wſſeliké oſutiny a ſhniliny w vſtech / kdyžby ſobě ge promýwal a proplakowal.

Bodlák ſlowe Rzecky ῥάμνος, Arabſky Nauſig, Latině Rhamnus, Wlaſky Marruca, Sſpanyelſky Scambrones, Německý Stechdorn.

* Leonhart Rauwolff prawj in ſuo Itinerario, že okolo měſta Tripoli roſte / kdež mu Obywatelé řjkagj Hauſeit, Arabowé Hauſegi. Rzeſſetlák Latině gmenuge ſe Spina cerualis, Ceruina, infectoria, Rhamnus ſolutiuus, Wlaſky Spino Merlo aneb Quercio, Gallo belgicè Nertpruyn, Bourgeſpine, Německy Wegdorn aneb Creutzbeer. *

O Halimu aneb Mořſké zroſtlině.

Kap. XL.

Rozdjlowé, a ſpůſob.

O Tomto Kři aneb Strůmku pjſſe Dioſcorides w prwnj Knize takto: Halimus geſt Keř aneb Strůmek plotům vžitečný, Bodláku podobný / bez Trnů pichawých. Liſtj geho připodobňuge ſe Oljwowému, ale geſt ſſirſſj: Roſte mezy Ploty a při Moři. Gakáby to Bylina byla, až poſawad wyhledati gſem nemohl. Ale tu Mořſkau zroſtlinu, kterauž Serapio Molochiam nazýwá, mnozý magj za prawý Halimum Dioſcoridis.

Množſtwj

Množſtwj ſe ho nacházý při Benátſkém Moři/a okolo Trieſtu w Fryaulu. Ma liſtj gako Oljwa/ale tkuſtſſj, tučněgſſj, ſſediwěgſſj a hladſſj/chuti neobyčegné a diwné. Prautcy z něho wycházegj poběławj, okrauhlj a tuzý/na nichž wrſſek ſtogj malý, okrauhlý/a Sýmě hroznowé. Libuge ſobě při břehu Mořſkém/a zwláſſtě na těch mjſtech, kdež ſe Sůl dělá. Lid obecný tam ho vžjwá w pokrmjch: Nebo dáwá chut ſlanau/a nenj k gjdlu odporný.

Mořſká zroſtlina. Halimus.

* Clusius giné tři wypiſuge: Z nichž dwě w Hyſſpanij, třetj w Hollandu a Seelandu roſtau/a Portulaca marina, to geſt Kuřjnoha Mořſká ſlowau. Ale coby byla Molochia Serapionis aneb Molučhi, kterauž až poſawad Zidé rádi gedj/pročež y Olus Iudaicum ſe gmenuge/a někteřj ſaudj býti Corchorum Plinij, kterýž okolo měſta Alepu roſte: o tom pohled do Itinerarium na Wýchodnj země Leonharda Rauwolffa. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Geſt přirozenj horkého a ſuchého/ztenčuge, proniká, rozděluge a ſtrawuge.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Bylina aneb Kořen protlučený, a ztjži gednoho quentjku s wodau Medowau pitý, vkrocuge hryzenj w žiwotě, Křeč/a geſt dobrý proti Průtržj/mořj Czerwy w žiwotě/dáwá y mnoho Mléka. Bylina čerſtwá w Polewce z Maſſa wařená, a teplá do půl Zeydljka wypjtá, dělá lehké a přjgemné Stolice.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Proti Dnawé nemocy wař tuto Bylinu/a pař ſobě tjm Klauby.

* Portugalſſtj obyčeg magj Liſtj welikého Halimu s Otrubami zwařené, na Dna, kteráž od horkoſti pocházegj, gako Flaſtr přikládati. *

Bylina začerſtwa zmačkaná, aneb ſuchá na Prach protlučená, s Medem ſmjſſená a přiložená, odnjmá Otok/kterýž z aurazu aneb zbitj poſſel.

Předoznamená Bylina ſlowe Řecky ἄλιμος, Latině Halimus, Německy Meergewechs: odkudž y my dali gſme gj Czeſké gméno Mořſká zroſtlina.

O Leſnj

C

O Lesnj Kopřiwě aneb Bodlawé Palmě. Kap. XLI.

Lesnj Kopřiwa/Bodlawá Palma. Agrifolium.

Spůsob.

D

LIstj tohoto Stromu vstawičně se zelená/a podobné gest Bobkowému Stromu, wewssem okolku swém / bodlawé, tlusté a tučné. Kůra na Ratolestech gest zelená, tuhá a ohebná. Na Podzym nese čerwené, swětlé a okrauhlé Gahody / kteréž wnitř magj bjlé, tlusté, rozdělené gádro.

Z Kůry geho někteřj dělagj Ptačj lep, takto: Oblaupenau Kůru s listem do země w mjstech wlhkých zakopáwagj, až do dwanáctého dne / w tom když vhnige, protlaukagj, a w čisté wodě gi promýwagj: Což lepkého a sslemowitého pozůstane / toho mjsto Ptačjho lepu vžjwagj. * Když se na tomto Křjčku, dokudž mladistwý gest, bjlá Růže sstěpuge, býwá potom nazelená. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Strůmek gest horkého a wlhkého přirozenj.

Wnitř.

Někteřj toto Listj welmi chwálj proti Bočnjmu klánj a kássli / aby ge na Prach ztlaukl, a pjti dal. * Zrn deset aneb dwanácte z tohoto Strůmku do žiwota přigatých, wyháuj wen, z těch kteřjž zřenj w žiwotě magj, lépawý sslem. *

Zewnitř.

Kdožby měl audy wywinuté aneb ztrnulé, wař tento Kořen / a pak tim nedostatek / budeš zdráw: Nebo změkčuge / a znamenitě rozpaussti twrdé baule po wssem těle.

Gest obyčeg listj Bodlawé Palmy přiwěssowati k Prowazům / na nichž Slaniny a Polty aneb nasolené Masso zawěssugj. Neb swau pichawostj bránj Myssjm, aby k němu nemohly. Ptácy na zrnách té Byliny potrawy sobě wyhledáwagj.

Obecný lid se domnjwá / že Ratolesti tohoto Strůmku poswěcené, a nade dwerřmi powěssené, od vdeřenj Hromowého obhagugj.

Bodla-

Bodlawá Palma ſlowe Rzecky κράταιγος. Latině Agrifolium, Aquifolium, Wlaſky Agrifolio, Sſpanyelſky Azebo, Francauſky Hous a Houſſon, Niderlandſky Hulſt. * Německy Walddiſteln, Stechpalmen, Stechbaum oder Stechapffel.

A

O Hlohu. Kap. XLII.

Hloh. Oxyacantha.
Spina acuta.

B

Spůſob.

Hloh geſt Strom wſſecken trnowatý, kromě liſtj / kterėž má rozdělené aneb zſtřjhané, gako Miřjk. Kwět wokolku bjlý, gako při plané Hruſſce / kterýž poſpolu wiſý, gako wrſſkowé: Owotce čerwené, plné, tučné a wnitř gádro / wiſý na dlauhé ſſpičce. Na Podzym dozráwá / a až do zymy na ſwém Stromě zůſtáwá: Cžeſky ſlowau Hlohyně. Kořen geſt welmi rozdělený / a hluboce w zemi ſedj. * We Wlaſſjch na některých miſtech gmenugj geg Prunum albam aneb Azarollum ſylueſtrem: poněwadž prawý Azarollus, kterýž geſt Meſpilus Arona Dioſcoridis, do něho wraubený, ſnadně doſtati ſe může. *

Mjſto, kde roſte.

Roſte wſſudy v nás w Cžehách w hognoſti, w Leſých y ginde.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hloh geſt ſubtýlného a pronikawého přirozenj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

* Woda z čerwených Gahodek, kteréž ſlowau Hlohyně, ſpilnoſtj wypálená, geſt dobrá vžjwati proti Kamenu Ledwinnému / na mnohých miſtech w Saſých dobře známá.

Hlohyně w nápogi aneb w gjdle přigaté, Stolice přjliſſné y tok Ženſký zaſtawugj. Gádra pak vžjwagj ſe y proti Kamenu. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Hlohowý kořen zdrobna ztlučený a přiložený, wytahuge wen z Těla třjſky, trny, ſſjpky y podobné wěcy. Někteřj pjſſj / kdyby ženu těhotnau Hlohowým kořenem po třikrát doſti lehce vdeřil, aneb toliko po břiſſe powalil / že Plod potracuge. Ocet

C ¶ Ocet dobrý aby brzo vdělal: Wezmi Hlohyně, Ostružiny, gádra hroznůw nezralých/ ztluc to wsseckо na Prach/ rozpusť litým Octem/ a naděleg Trocysskůw. Když pak chceš míti Ocet/ tedy neyprwé napog Džbán litým Octem/ potom nalj do něho teplého wjna/ a ztluka Trocissky, wsyp do toho wjna/ a nech státi w teple/ a welmi brzo se vdělá. Sspunt aneb Czep vděleg sobě z Wrby kyselé. Neb to dřewo swau trpkostj zachowáwá Ocet/ a kyselost rozmnožuge.

¶ Hloh gmenuge se Ržecky ὀξυάκανθα, Arabsky Amyrbaris, Latině Spina acuta, Spina valaris, Wlassky Bagaia, Sspanyelsky Pirlitero, Francausky Aube spine, Německy Hagdorn.

O Dráči aneb Dřistálu.

Kap. XLIII.

Dráč/ Dřistál. Berberis.

D

Spůsob.

Dráč aneb Dřistál roste v nás w některých Lesých y na Lukách. Gest neweliký Strom ratolestný/ od gednoho Kořene několik Prutůw paussтége, gako Ljska/ z nichž někteřj gsau, že po časech, ač těžce, gako negaký Strom se zmocňugj. Od zpodku až do wrchu má na sobě Trnj welmi sspičaté, dlauhé, poběławé, neprjliš twrdé/ z gednoho mjsta troge trnj aneb sspjce, wycházegj. Kůra na wssem Stromě gest bjlá, hladká a tenká/ pod nj dřewo žluté, křehké a měkké/ z kteréhož Czlunky Tkadlcům dělagj. Prautj gest mnoho/ gegichžto kořenj welmi žluté gt/ a při wrchu země se rozkládá. Listj připodobňuge se téměř k Granátowému stromu/ a wssak gest tenssj, ssjrssj a ne tak sspičaté/ wůkol wssudy magjcý gakésy malické a bodlawé ostenecky. Tento strom Měsýce Máge wynássj množstwj kwětů plných, žlutých, hwězdnatých/ wisýcých pospolu gako hrozen, wůně libé: po nichž následugj čerwené, obdlaužné Gahodky/ wnitř gadýrka magjcý/ nápodobně gako gádra Granátowého gablka/ krom že gsau delssj, chuti kyselé a trpké.

* Remb. Dodonæus tento strom pokládá býti Oxyacantham Galeni, & in genere Masculino, Oxyacanthum eiusdem, mjsto Oxyacantham Dioscoridis. Nebo Galenus 1. de facultat:

cult: alimentorum pjsse / že Oxyacanthæ prwnj wýstřelkowé aneb Asparagi, k gjdku gsau A dobřj / což y o nassem Dráči, a ne o Hlohu, prawé gest. *

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

¶ Dráč aneb Dřjštál přirozenj gest studeného a suchého, k třetjmu Stupni / mocy sstahugjcý a posylňugjcý.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Po zbjrce Wjna wytlačuge se také z gahodek Dráčowých wjno aneb sstáwa / a gest daleko kyselegssj a trpčegssj, nežli Granátowá. Dáwá se proti pálčiwé Zymnicy s Julepem Fiolowým a s wodau Sstowjkowau. Nebo netoliko žjzeň vhassuge / ale y pěnohorké a Mornj páry, k srdcy wstupugjcý, vdussuge. Dáwá se vžitečně též wjno také proti Aupławicy a Cžerwené nemocy, y wsselikému plynutj Břicha / proti nezachowánj pokrmů a dáwenj: zwlásstě když se žluč aneb pěnokrewnost z Gater do Žaludka wylewá / kterauž následuge gakásy náklonnost k omdléwánj / a k třesenj Srdce. Nebo náramně posyluge Žaludka, Gater y Srdce. Toto wjno pité, přjlissný tok ženský zastawuge / Cžerwy w žiwotě mořj / zwlásstě když se k němu přičinj něco zwařené gjssky z Kuřjnohy aneb z Sstowjku.

¶ Kdož krwj chrká, pj toto Wjno / aneb wezmi wnitřnj gadýrka z Gahůdek / vsuš ge a ztluc na Prach / a ten Prach pj s wodau Kuřjnohy aneb Kostiwálowau a Gitrocylowau. Toto wjno gest také dobré proti horkým otokům Gater. Takéž ráno pité, prospěssné gest proti bolenj Hlawy / kteráž z horkosti a ostrosti zewřelé žluči přicházý.

¶ Tyto Gahůdky do Medu aneb do Cukru zadělané, žjzeň a pálčiwost w Zymnicech vhassugj. Dáwagj také y chut a ljbost k gjdku.

¶ Gahůdky s Psým wjnem smjssené, a na Gátra přiložené, welmi ge chladj. Chowagj se též Gahůdky y suché / a když potřeba káže, zase w čerstwé wodě se močj / aby nabobtěly. ¶ Swrchudotčené wjno sskodj těm, kteřjž bolenj Žaludka z studenosti a wětrnostj mjwagj / y těm, kteřjž těžce dychagj. ¶ Madistwého Mágowj vžjwá B se Měsýce Máge, mjsto Salátu aneb Ssalsse.

Zewnitř, aneb zwnitř žiwota.

¶ Wjno aneb sstáwa Dráčowá zpewňuge wiklawé zuby / a posyluge dásnj / kdožby sobě často týmž wjnem vsta proplakowal: A kdožby gjm kloktal / odgjmá Otteklinu w hrdle, a stawuge Flusy / hogj nowé rány / a wysussuge staré wředy. Gest dobré y proti horkosti Očj, čerwenosti a Flusům / aby ge s ssediwým Nicem, Pompholyx řečeným, a s Růžowau wodau, do Očj wpausstěl.

¶ Žlutá kůra z Dřjštálu ztlučená, gest dobrá proti zlým hnikostem w vstech / a podobným gjným nedostatkům hrdla. * Táž Kůra do Lauhu wložená, dělá žluté wlasy. W některých Apatékách tu Kůru gmenugj Bugiam. *

¶ Dřjštál aneb Dráč slowe Latině Berberis a Crespinus, Německy Saurach aneb Erbsel. * Wlasky Crespino, Francauzky Espine vinette aneb Agriette, Sspanyelsky Espino de Maiuelas, Vhersky Irombarbara, id est, vinum barbarum. *

O chlupatých aneb zelených Gahodách.

Kap. XLIIII.

Rozdjlowé a spůsob.

Tenko malý křowatý Strůmek listj má gako Mjřjk / pobělawé a trnowaté Ratolesti / a gest dwogj: Domácy * mezy nimiž někteřj dosti weliký se nacházegj * a Lesnj / obogj v nás roste na mnoha mjstech. Kwět má bjlý, někdy zelené brunátnosti / Gahodky newisegj pospolu, gako w hroznjch, ale porůznu / a gsau weliké gako winná zrna / spředu od stopky

C pruhowaté a chlupatě, zwláſſtě Leſnj / kteréž gſau tluſtſſj, chlupatěgſſj a netak chutné. Někteřj gim řjkagj Srſtky. Ty zelené Gahody magj winnau a w hromadu ſtahugjcý chut/ gako z nezralých hroznůw, kterýmž Agreſt řjkáme. Spočátku gſau zelené/ a když dozráwagj, barwu y chut proměňugj/ nebo žlutnau a ſladnau. Magj také w ſobě mdlá a křehká gádra/ že y s Gahodami gjſti ſe mohau. Trhagj ſe prwé než dozragj, Měſýce Máge a Czerwna.

Chlupaté aneb zelené Gahody. Vua ſpina.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj gſau ſtudeného a ſuchého na druhém Stupni/ mocy trpké w hromadu ſtahugjcý.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Chlupaté gahody s Maſſem wařené gako Agreſt, gſau chutné k gjdlu. Nebo dělagj pokrm kyſelý/ vžitečný w pálčiwých Cholerycký ch a Mornjch zymnicech : a welmi dobře ſlaužj těhotným ženám, proti gegich chuti nezřjzených wěcý/ zbuzugj chut k gjdlu/ a nechutenſtwj Žaludka zaháněgj/ ſtawugj wſſecka plynutj Břicha/ neywjce běhawku a Czerwenau nemoc. † Wſſak kteřjž gſau ſtudeného Žialudka, wyſtřjhati ſe magj těch Gahod/ nebby geg welmi ſnadně obtjžily. †

* ¶ Kteřjž Mužj přirozeného Semena držeti nemohau / aneb kterýmž Ženám bjlý tok z Matky teče/ ty magj w pokrmjch za čaſté chlupatých Gahodek požjwati.

¶ Zaděláwagj ſe také ty Gahody nezralé do Cukru/ kteréž potom proti pálčiwé wnitřnj horkoſti Zymničné welmi proſpěſſné gſau. † Nebo chladj a žjzeň haſý/ a dobře činj Žialudku y horkoſti geho. † ¶ Z mladiſtwého liſtj protlučeného ſſťáwa přigatá, moč a kámen wyhánj.*

Zewnitř.

¶ Zelené liſtj dobré geſt proti roznjcenj, wředům rozgjdawým, a proti Pekelnému ohni. Nebo boleſt vkrocugj. ¶ Mohlby ſobě někdo těmito gahodkami Winicy aneb Zahradu ohraditi / naſázege mladiſtwých odnožj a prautků, geden wedlé druhého pořád. Když ſe vgmau a poroſtau, vdělá ſe z nich čiſtý huſtý Plot/ že tam žádný Dobytek nebude mocy. ¶ Chlupaté Gahody ſlowau Latině Vua ſpina. * Item Groſſularia, Vua criſpa, někteřj tomu chtěgj/ že geſt Vitis pretia Plinij, Wlaſſky Vua ſpina, Sſpanyelſky Vua creſpa aneb Eſpina, Francauſky Groiſelles, Německy Kloſterbeer, Kreuſelbeer.*

D Rybes

A

O Rybes aneb Wjnu S. Jana.

Kap. XLV.

Wjno S. Jana. Ribes vulgaris.

Spůsob a rozdjl.

B

WJno S. Jana gest malý Strůmek/ magjcý mnoho ratolestj/ kůrau počernalé brunátnosti obálených, tenkých a lepkých: Protož neypřihodněgi vžjwati se může k oblaukům wedenj přistawenjch. Listj podobné k winnému listu/ zelené gako brčál, a wonné. Kwět swůg bledé žlutosti hwězdnatý, aneb gako Hwězdy se stkwjcý, wydáwá Měsýce Máge/ z něhož se dělagj okrauhlé Gahodky, spočátku zelené/ potom pěkné gasné červené, welikosti Pepře/ kteréž wisý pospolu gako něgacý hroznjčkowé / a magj libau a winnokyselau chut. ¶ Nacházý se Rybes dwogj: Domácý a Lesnj. Domácý sadj pro rozkoš w zahradách.* Mezy nimiž nacházý se geden s welikými Gahodami. *† Jtem, druhý/ kterýž welmi bjlé Gahodky nese.† Lesnj libuge sobě a roste při wrssjch a Horách/ podobný gest domácýmu: wssak netak libé chuti/ nýbrž trpčegssj a ostřegssj. * A některý nese černé Gahody aneb zrna/ ale k gedenj sskodliwá. *

Czas.

¶ Kwetne Rybes měsýce Dubna a Máge/ a Gahody zralé mjwá měsýce Czerwna a Czerwence. Apatékáři z nich wytlačugj Sstáwu/ kterauž s Cukrem waři w Syrup/ a řjkagj mu Rob de Ribes.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sstáwa z těchto zrn gest přirozenj studeného, trpkého a suchého/ w hromadu sstahugjcýho na druhém Stupni.

Wnitř aneb w žiwotě.

¶ Tito hroznjkowé magj wssecku moc Dráčowau aneb Dřistálowau/ toliko že gsau lahodněgssj a liběgssj. ¶ Sstáwa Rybesowá s Ssterbákowau ginák Czekankowau aneb Sstowjkowau wodau pitá, dobrá gest proti pálčiwým Zymnicem, a Cholerickému

 rickému

C rickému pkynutj žiwota/ žjzeň hasý / nechutenstwj a dáwenj stawuge/ žaludka posylnuge swau mocý stahugjcý. A protož prospěssně se dáwá těm/ z nichž wrchem y spodkem běžj. † Tauž wssecku moc magj y samy Gahodky zralé gedené. †

Rybesowý Safft spomáhá také proti odchrkowánj Krwj/ aby geg s Citrocylowau aneb Kuřjnohy wodau pil. † A strogj se tjmto spůsobem: Neyprwé běře se samé sstáwy Rybesowé tři aneb čtyry Libry/ a wařj až do hustosti Medu/ a tak se vžjwá: Slowe w Apatékách Rob Ribes simplex. Aneb berau čtyry Libry též Ssťáwy/ dwě Libře Cukru/ wařj to spolu gako giný Rob, a řjkagj mu w Apatékách Rob Ribes compositum. A tento gest owssem libégssj/ onen pak sylnégssj a mocnégssj. †

Někteřj berau celé hroznjky Rybesowé/ a do Cukru ge zadělawagj: † Berauce ge tak gakž na swém Strůmku wisý/ a promygjce ge y wyberauce shnilé Gahodky, wařj leytrowaný Syrup z Cukru / a když by se ten giž tak měř dowařowal / vwrhugj do něho ty Gahodky/ a necháwagj opět poznenáhlu za malau chwjlku zewřjti/ aby se nesesnuly aneb nevstydly. † Potom proti wssem giž dotčeným nedostatkům tak strogených Gahod vžjwagj. Mohau se táž zrna y na Sluncy vsussiti/ a k potřebě schowati.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Wjna S. Jana aneb Rybesu mjzka s Růžowau wodau smjchaná, kloktánjm prospjwá těm, kteřjž wnitř hrdlo aneb Cžjpek oteklý magj.

Sťáwa S. Jana wjna na čelo pomazowaná, Očjm slzawým a Flusowatým spomáhá/ a wiklawé zuby s Masem aneb dásněmi vtwrzuge a vpewňuge.

Tohoto Strůmku v Řekůw nikdež nenacházým. Arabowé o něm zmjnku činj / ale ten se s nassjm nesrownáwá. * Coby práwě Ribes Arabum bylo/ můžeš o tom čjsti w Knize Itinerarium D. Rauwolffa / w listu 262. a 282. kterýž také w čtwrtém djlu geho wymalowánj položil. Item / apud Bellonium in libro de Arboribus Coniferis. *

Wjno S. Jana slowe Latině Ribes, * Ribesium & Grossularium rubrum vel D Transmarinum. Wlassky Vuetta rossa, Ribes, Francausky Grouselles & Grouselles d'outre mer. Sspanělsky Ribes, Německy S. Johans treuble oder beerlin. *

O Ptačjm zobu. Kap. XLVI.

Spůsob.

Ptačj zob gest křowatý Strůmek / kterýž swé listy má okolo ratolestj, podobné Oliwowému listj / toliko že gest ssjřssj, měkčegssj a zelenegssj. Kwět bjlý, chlupatý, a sylně wonný / z něhož pocházý hroznaté Owotce aneb Gahody / poneyprw zelené, a když dozráwagj černé / magjcý w sobě ssťáwu brunátnau, hořkau a nechutnau (Latinjcy gim Vacinia nigra řjkagj) A ty Gahody přes celau téměř zymu na Stromě trwagj neporussené / zobj ge Ptácy, zwlásstě Drozdi a Kwjčaly. Prautj gest měké, hebké, celistwé a tuhé / z něhož obyčegně Klece pro Ptáky dělagj.

Mjsto, kde roste.

Roste mezy chrásstjm ledakdes a podlé cesty mezy Ploty / a wssudy ho gest hognost.

Cžas.

Kwetne Měsýce Máge s welmi libau wůnj / kteréhožto času trhá se z něho y listj: Ale Gahodky na Podzym / aneb s počátku Zymy.

Přirozenj, moc y včinkowé.

Listj, Gahody y Kwět gsau přirozenj studeného a suchého / w hromadu sstahugj: wssak Kwět wewssem tom gest mdlegssj, a netak sylné mocy.

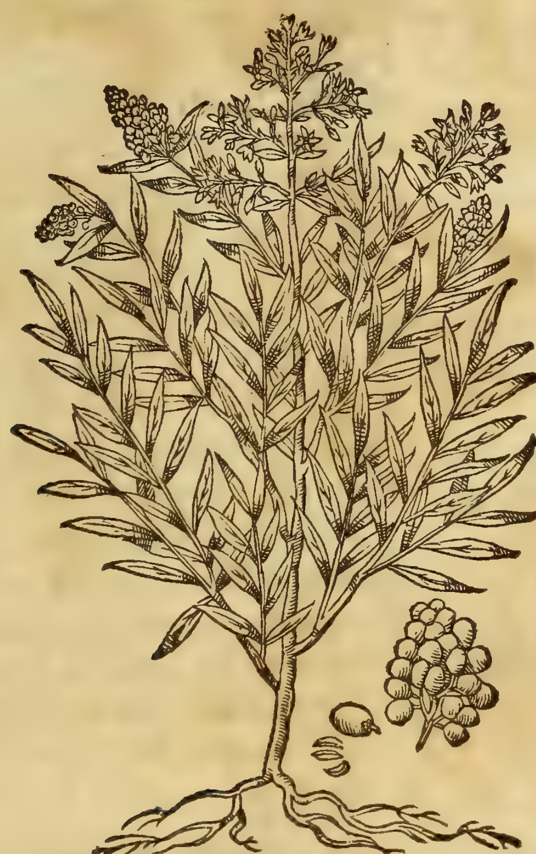
Wnitř.

A.

Wnitř.

¶ Z Kwitj Ptačjho zobu Máge měsýce trhaného, pálj se woda / kteráž mjmo to, že welmi libau a přigemnau wůni má, vžitečná gest také kdyžkoli ochlazenj a swjránj aneb trpkosti potřebugeme. Nebo pitá tok Maternjku y břicha zastawuge / dáwá se také y proti krwj chrkánj a proti Auplawicy.

Ptačj zob. Liguſtrum.

B

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Listj zweykati aneb wařiti, a tim vsta proplakowati, Nesstowice a osutiny w vstech hogj. Pakli se w spůsobu Flastru přiložj / dobré gsau proti horkým neduhům, Pryskýřům a spáleninám.

¶ Chcessli aby wlasy žluté barwy aneb ryssawé měl, rozetři toto Listj / a moč ge v wodě aneb sstáwě z sslupin nowých wlaských Ořechů / a po zmytj Hlawy, smáčeg wlasy.

¶ Kwitj w Octě močené, a na čelo přiložené, Hlawy bolenj vkrocuge.

¶ Gahody také magj rownau moc / a zwlásstě aby ge trhal prwé nežli dozragj. Nebo dozralé negsau té trpkosti / a s krownau moc magj sstahowati.

¶ Někteřj dozralé giž Gahody do čerweného wjna kladau / po nichž wjno býwá husté barwy. Tyto Gahody dáwagj modrau a černau barwu / Maléři listůw a Karetnjcy ge zbjragj a chowagj.

¶ Swrchu dotčená woda sama aneb s Ssediwým Nicem Pompholyx řečeným, do Očj pausstěná / spomáhá gim proti Czerwenosti a Flusům.

¶ Z kwětu Ptačjho zobu strogj Oleg takto: Kwjtj nakladau do dřewěnného Olege / a w Sklenicy na Slunce wystawugj přes celé Léto. Takowý Oleg gest znamenitě dobrý. Nebo roznjcenj ran zaháni / kdyžby rána wůkol tim teplým Olegem pomazána byla. Dobrý gest y proti bolenj Hlawy od pěnohorkosti.

¶ Ptačj zob slowe Řecky κύπρος, Arabsky Kenne, Latině Liguſtrum, Wlasky Oliuella, Sspanyelsky Alfena, Francausky Du troesne, Německy Beinholtz, Hartriegel, Reinweiden, Mundholtz.

* Aby Cyprus mělo býti Liguſtrum, Item Alcanna Arabum, gest o tom gesstě weliký odpor a hádka / o čemž na giném mjstě: Nynj dosti gest / že swého Liguſtrum moc známe. *

C

O Lipě. Kap. XLVII.

Lipa. Tilia.

Rozdjl a spůsob.

LIpa gest dwogjho pohlawj/ samec a samice / a gsau rozdjlnj Stromowé w pařezu y w spůsobu. Peň aneb dřewo Samce gest twrdssj, vzlowatěgssj, aneb sukowatěgssj/hrubssj a zčerwena žlutssj / Samice gest bělegssj. Item/ Kůra Samce gest též tlustssj a neohebná pro swau twrdost : Ale kůra Samice gest hebčegssj, ohebněgssj a bělegssj/z kteréž Truhličky a prowazy lyčenné dělagj. Samec ani Kwětu ani Owotce nenese : Proti tomu Samice obogj to má / y Kwět y Owotce. Kwět gakausy lusstinau gest přikrytý/a dokudž pod tau zástěrau trwá, zelený / když geg odhaljš, vkazuge se bjlý aneb zbledažlutý.

* W Latinských Exemplářjch Autor chce tomu / že skalnatá Lipa má býti Samec / ač Dodonæus takowý strom wjce připodobňuge Gilmu. Andreas Cæsalpinus pjsse w swé Latinské Knize de Plantis lib.2. cap.10. že Tilia mas, to gest Lipa Samec, we Wlasých Lignum putridum, to gest Dřewo shnilé, slowe. *

Czas.

D

¶ Samice kwetne měsýce Mäge a Czerwna: Owotce má obdlaužné gako Bob weliké, pětihrané / w němž se nacházegj Semýnka malá, k Lebedowým podobná. Obogj strom list má Břečtanowý / než měkčegssj, w okrauhlosti sspičatěgssj a drobně zstřjhaný.

Mjsto.

¶ Roste na Horách y w audolj, často y we Wsech / před Kostely a w Klássteřjch. Nebo welmi ssiroce Ratolesti swé rozkládá / a dáwá stjn hustý a přjgemný / pod nimž w horko letnj může se Člowěk poochladiti.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Že Lipa gest přirozenj horkého, dobře sauditi můžeme z toho / když proti Paducý nemocy a ginym studeným neduhům spomáhá : ano že y moc má wyčisstowati/a w chuti poněkud hořká se nacházý.

Wnitř.

¶ Pálj se z kwětu Lipowého woda / kterauž mnozý s welikým prospěchem proti dětinskému Božcy aneb proti Paducý nemocy pjti dáwagj. † A kdožby gi drobet sylněgssj miti chtěl / může k nj přimjsyti třetj djl wody Piwonkowé. Kohož Ssslak poraznl / ten wezmi wody Lipowé, Konwalliowé a Czerných wissnj / smjcheg whromadu/ a pj pokaždé za gednu Vncý aneb za dwa Loty. †

¶ Woda Lipowá gest také dobrá proti žřenj w žiwotě / dobře činj Střewům raněným po Czerwené nemocy.

¶ Ržeřawé vhlj z Lipowého dřewa w Octě hassené, a s Račjma očima přigaté, sraženau krew w žiwotě rozhánj / spomáhá y těm, kteřjž se Krwj dáwj.

¶ Lipowé listj wařené, a gjcha z něho pitá, wyhánj Moč y ženské wlhkosti.

¶ Když se Strom Lipowý stjná / wyplýwá od stržně gakásy sstáwa / kterážto pitá wyhánj Kámen / kterýž Člowěka wnitř řeže a dře.

* ¶ Se-

A

* ¶ Semýnka aneb gadýrka Lipowá, aneb Pillule z nich w náležitý čas sebrané, a na Prach ztlučené, chwálu magj proti Nemocy čerwené a ginému plynutj Břicha: gakož pak některého času w gednom Tažení tím prostředkem mnoho wálečného Lidu zachowáno.

¶ Item, s Octem dobře ge protlaucy a do chřjpj wecpati, mocně tok krwe z Nosu zastawugj. ¶ Několik Pillulj pogeduau požřjti (mnozý chtěgj, aby Lichem bylo/ čehož gá málo wážjm) také sylné tečenj krwe z Nosu stawugj / gakž to na gedné slawné Osobě zkussenо. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Wody z Lipowého kwětu vžjwagj ženy k stjránj Fleků na Twáři/ ač k tomu vžitečněgssj gest ta wodnatost/ kteráž se po wyklesstěnj Ljpy wyprysstuge.

¶ z Ljpy sstáwa na Hlawu pomazaná, gest netoliko dobrá proti lezenj wlasů / ale činj také, aby nowé wlasy rostli. Táž sstáwa rozhánj oteklinu, teplým potjránjm.

¶ Wnitřnj kůrka Lipowá, s Octem wařená, aby tim Prassiwinu a hnogjcý se kysawé strupy potjral, welmi ge hogj.

¶ Táž Kůra do wody wložená, wydáwá z sebe lepký sslem / kterýž welmi spálenínu vzdrawuge. Podobně činj y Listj/ kteréž ztlučené a na oteklé nohy přiložené, Otok ten rozháněgj. ¶ Lipowého stromu listj wařené, aby tau gjchau vsta proplakowal/ hogj při malých Dětech osutiny a shniliny w vstech.

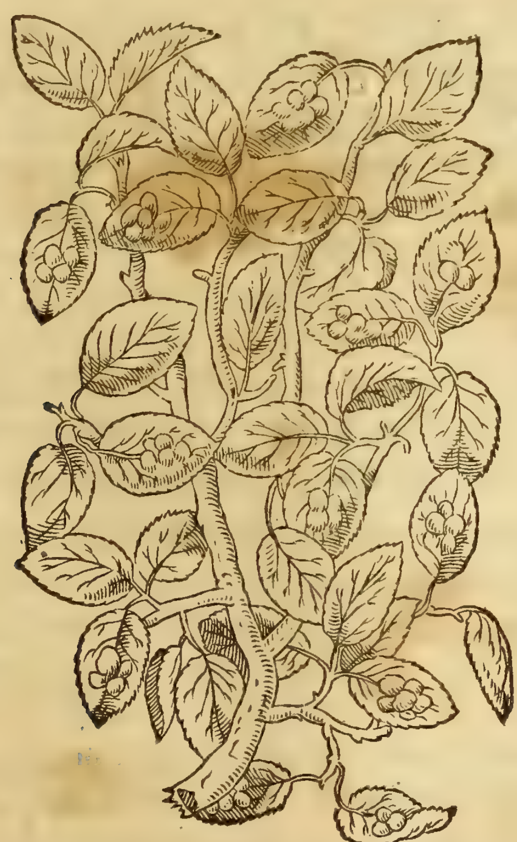
¶ Gest obyčeg Kůry z stromu Lipowého žweykati/ a na nowé rány potjrati. Nebo w hromadu swalugj a tisknau. * Sstáwa z čerstwého Lipowého listj dobře wytlačená/ aby gi s wjnem teple audy potjral / prospjwá proti Křeči. *

¶ z Lipowého dřewa Řezáči obrazy dělagj / a z vhlj Ručničný Prach.

¶ Ljpa slowe Řecky φιλύρα, Latině a Wlasky Tilia, Sspanyelsky Teia, Francausky Tillet, Německy Lindenbaum.

Skalnj Ljpa. Tilia saxatilis.

B

Mimo oznámené Ljpy gest gesstě giná/ Německy Steinlinden řečená/ Czesky může slauti Skalnj Ljpa. Roste wysoce a dlauze/ Ratolesti swé wůkol pně rozkládá. List nese gako Gilm aneb Carpinus: Pročež gi někteřj černy Carpinus gmenugj. Nebo list má poněkud kadeřawý, žilkowatý aneb pruhowatý / a

C wůkol zſtřjhaný. V proſtřed liſtj wyſtřeluge ſe množſtwj Bublinek, welikoſti Hráchu / z nichžto roſtau malé muſſky / a zalétagj odtud. Tento Strom ani nekwetne, ani Owotce neneſe / pokudž mně wědomé geſt. Kůra v pně geſt tluſtá, počernalá, oſtrá a rozſedlá / Dřewo tuhé a obecné Lipě téměř podobné.

Phillyræa.
* Duæ peculiares ſpecies.

Macaleb.

D

* Hermolaus, Ruellius a Marcellus Florentinus, Phillyræam Dioſcoridis a Tiliam, domnjwali ſe geden a týž Strom býti: Protož ſe někteřj dali namluwiti / že aneb Dioſcorides Lipy newiděl / aneb že geho Tilia zwláſſtnj geſt. Wſſak že náſſe Lipa Dioſcoridi známá byla, z toho rozuměti můžeme / že w Předmluwě na Prwnj Knihu při koncy piſſe: Kwjtj a libě wonné wěcy magj chowány býti ἐν κιβωτίοις φιλλυρίνοις, to geſt w Krabicých z Phillyry, to geſt z Lipy, a ne ex Phillyræa vdělaných. Nad to Theophraſtus wypiſuge Phillyram, to geſt Lipu / a gegj pokolenj dwogj, Marem & fæminam. Dioſcorides pak napſal / že geho Phillyræa má liſt Oljwowý / a okrauhlé Owotce, gako Lentiſcus, a že geſt malý Strůmek, gako Liguſtrum. Awſſak takowého wypiſowánj gednoſtegného Strůmku aneb Zroſtliny trogj ſpůſob ſe nacházý / kteřjž ſſirokoſtj Liſtu neywjce ſe dělj / gakž přiložená Figůra vkazuge / a o tom C. Cluſius in ſuis ſtirpibus Hiſpanicis obſſjrněgi pjſſe / kamž také Čtenáře odſýlám.

Dále zdá ſe, gakoby Serapio ſwau Macaleb z wypſánj Phillyrȩæ Dioſcoridis wzal / ale ta Zroſtlina, kteráž za naſſeho čaſu Macaleb ſlowe, a gegichžto Gahod někteřj k wůni Maſtj obyčegně vžjwagj, neſrownáwá ſe cum Phillyræa. Nebo takměř liſt má gako Třeſſně / a černé, malé obdlauzné Gahodky / netoliko v wrchu na ratoleſtech gakž tuto wymalowáno / ale y hogněgi po ſtranách těch Ratoleſtj mezy liſtjm wynáſſj / w nichž ležj malé ſſpičaté zrnýčko / kteréž, gakž Autor w ſwých Latinſkých Commentarijs ſwědčj, horkého přirozenj geſt / změkčuge oſtrau a twrdau kůži, aby gjm pomazowal. Domnjwá ſe také, žeby měla býti Macaleb Arabum, o kteréž pjſſj quòd abſtergit, že ſtjrá a ředj, rozhánj a krotj boleſt: Podlé toho že geſt dobrá proti kyčelnj a w Páteři boleſti / aby ſe gj pomazowal. Pitá cum Melicrato, odpjrá omdléwánj. Dáwá ſe proſpěſſně y proti Kolice, a proti Kamenu w Ledwj / wyhánj wen y Czerwy, a Moč proprawuge. Kteréžto mocy zplna, prawj Autor na ſwém mjſtě / že tolikéž naſſemu Makalebu připſaný býti mohau. *

O Cyſtu

A

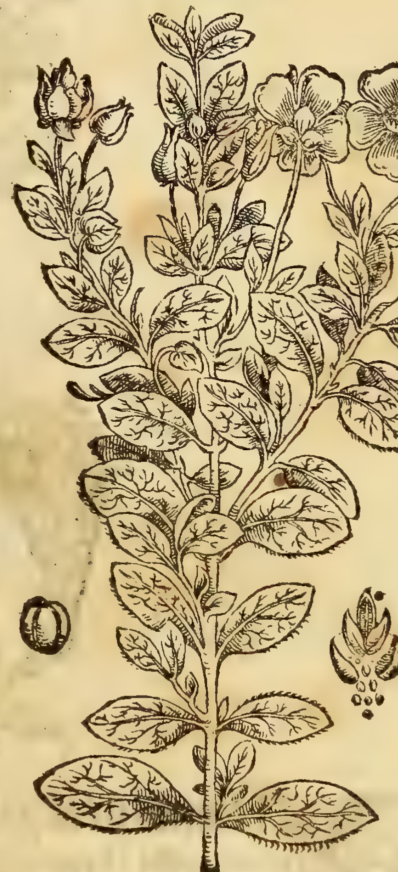
O Cistu a Hypocistu.

Kap. XLVIII.

Cistus mas:
Cistus Samec.

Cistus fœmina:
Cistus Samice.

Spůsob a pohlawj.

B

Cistus aneb Cistowá Růže gest malý Strůmek / a wssak má mnoho Ratolestj a listu. Gest pak dwogjho pohlawj / Samec a Samice. Samce mnoho roste na hoře Apenninus we Wlassjch / nese čerwené, ostré, kadeřawé, poběławé listj / a čerwený Granátowý kwět. Samice nese bjlý kwět / a obdłaužné listj, Ssalwěgi podobné.

* Roste na mnoze cum Hypocistide, na Horách okolo Paduæ. Kdož chce rozličné pohlawj a spůsob de Cisto & Ledo wěděti / wiz Carolum Clusium in obseruationibus Hispanicis lib. 1. & obseruationibus Pannonicis lib. 1. *

Mjsto.

Cistus roste rád w Skalných a wyprahłých mjstech. W Czechách ho nenj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wysussuge na druhém Stupni / wjce studený než horký / a whromadu sstahuge.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Kwět w kyselém wjně wařený / dwakrát za den, ráno a na noc pitý / vžitečný gest proti Czerwené nemocy, nestatečným střewům / y wsselikému plynutj břicha.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kwět ztlučený a přiložený, vzdrawuge dobře nesstrowice / a nedá se gim rozgjdati. Rozpustiti Wosk a Oleg, přidati toho Kwětu, a tim spáleniny pomazati y také starých Wředůw, prospěssné gest. Listj a mladistwj Pazaussskowé tak welmi swrasskugj a wysussugj / že roztluka ge, a nowých Ran pomaže, brzo ge swalugj.

* Cistus slowe Rzecky κίσθος, Latině Cistus, Rosa siluatica, Rosa canina, Sspanyelsky Samec Estpa, Samice Xara Estepa, Německy Cistenröskin.

Hypo-

C

Hypociſthis.

Ciſtus fæmina, cum Hypociſtide.

D

NA tomto přeſpolnjm Strůmku, podlé kořenj Cyſtowého při zemi, roſte Hypociſtis, podobný Granátowému gablku nedozralému. A geſt trogj / žlutý, zelený a bjlý. Wytlačuge ſe z něho mjzka/ a ſuſſj ſe na Sluncy až zhuſtne/kterážto welmi ſuſſj a ſwraſkuge/mocněgi než liſtj y kwět Ciſtowý: Protož táž Sſtáwa při gatá, aneb pozpodu do žiwota wehnaná, dobrá geſt proti Czerwené nemocy / proti dlauhému plynutj pokrmů a neſtatečnoſti žaludka/ proti chrkánj krwj, a přjliſſnému toku ženſkému.

Sſtáwa tato pitá, aneb zewnitř po Těle mazaná, wnitřnjch audů poſyluge/ gako žaludka, Gater od přjliſſných wlhkoſtj zemdlených / a w hromadu sſtaženj potřebugjcých. * Wyſoce včený Medicus Friſimelica zmjnku činj, in ſuis lectionibus in Dioſcoridem: Že w pálčiwých Tluſých, zwláſſtě ženſkých, nikdý bez zwláſſtnjho vžitku a dobrého proſpěchu této Sſtáwy nevžjwal/a že gi obzwláſſtně s dobrým Wjnem, když ſyce nic nezbraňowalo, pjti dáwal. Včj pak/ že ta Hypociſtis dáwati ſe má/ kteráž k wýchodu Slunce roſte. Poněwadž tedy wýbornau tuto Sſtáwu ze Wlach mjti a doſtáwati můžeme / nerozumně čінj ti / kteřjž ſe domnjwagj / že mjſto nj, zwláſſtě w Dryáku, Trnkowé ſſtáwy vžjwati mohau. Hypociſtis Řzecky ὑποκισις, ginde ῥοβαθρον, aneb κύτινος, Plinio Orobathis.*

O Ladanum. Kap. XLIX.

Spůſob.

LAdanum geſt Strůmek z pokolenij Ciſtowého, Samicy podobný / než liſtu delſſjho a černěgſſjho / na kterýž z Gara připadá gakáſy lepká tučnoſt gako lep / z njž ſe dělá wonné Ladanum. Takowau ſſtáwu aneb tučnoſt zbjragj timto ſpůſobem: Když Kozy a Kozlowé liſtj geho obhryzau (neb ge welmi rádi gedj) zůſtáwá ta tučnoſt lepká na gegich Bradě a na chlupatých Nohách/držjcý ſe gako Ptačj lep: Potom Obywatelé aneb Hoſpodáři tučnoſt tu s nich dolů ſčeſáwagj, procezugj, na kuſy zadělawagj, wyſuſſugj a ſchowáwagj.

ſchowáwagj. Některj berau prowazy/ a mezy Křowj ge zawěſſugj / aby ta tučnoſt na A nich ſe držela: potom ſtjragj takowau tučnoſt z těch prowázků/a dělagj z nj Ladanum.

Ladanum cum Hypoladano.
* Folia nouellæ plantæ. O Folia adultæ.
† Seminis capitulum triquetrum.

* ¶ Gak ſe těchto čaſů na Oſtrowě Creta Ladanum zbjrá, kteréhožto ſpůſobu geſſtě žádný newypſal, zmjnku čini Bellonius lib.1.obſeruationum cap.7. Obywatelé magj k tomu zwláſſtnj Inſtrument a ſtrog / kterýž gazykem ſwým Ergaſtiri gmenugj, Hrabjm podobný. Na tom ſtrogi geſt několik ſtuh aneb kuſů z newyděkané kůže přibitých / tim dotýkagj ſe toho Křowj, aby na něm ta maſtnoſt přilipala / kteráž potom w neywětſſj horko Pſých dnůw zaſe dolů ſe ſnjmá: protož weliká práce na to ſe wynakládá: Poněwadž pro ně na neywyšſſich Horách w neywětſſj wedro za dlauhý čas zůſtáwati muſegj. Tu pak prácy obyčegné a neywjce Řžecti Mniſſi, kteřjž ſe nazýwagj Calobieros, wykonáwagj. Domnjwá ſe Carolus Cluſius, kdyby takowau prácy w Hyſpanij na ſebe wzýti chtěli / žeby tam pro welikau hognoſt, neylepſſj a neyčiſtſſj Ladanum zbjrati mohli. * B

Mjſto.

¶ Roſte zhuſta Ladanum w Arabij, w Licij a na Cypru Oſtrowě/y také we Wlaſſjch. Neylepſſj geſt wonné, měké, tučné, zelenoſti počernalé / nepiſkowaté, ani ſmolné a nečiſté. Cžerné gako Smůla ſe zamjtá. * Pretož na tato znamenj pilně pozorowati ſluſſj/ poněwadž čaſtokráte zfalſſowané k nám ſe dodáwá. *

Přirozenj, mocy a ſkutkowé.

¶ Zahřjwá Ladánum až na druhý Stupeň / y drobet whromadu ſtahuge / průduchy žil otwjrá/změkčuge, a k ſezránj pomáhá.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Ladanum užitečně ſe přidáwá do Lékařſtwj, kteráž gſau proti Káſſli. W ſtarém wjně pité, zaſtawuge Stolice a Moč žene.

¶ Dělagj z něho také Pillule/ a přigjmagj ſe ztjži gedné čtwrtce po wečeři/ Žaludka poſylugj, a zažitj dobře činj.

Zewnitř.

C Zewnitř.

Rozpustiti Ladanum w Olegi, w němžby prwé Brotan zwařen byl/aneb s wjnem, Myrrhau a Olegem Mirtowým smjchati a na Hlawu přikládati / wlasům dolů lezti nedá. Ladanum v wjně wařené, a na Ssrámy pomazané, zase ge wyrownáwá a wysslechtuge. Kohož vssi bolegj/rozpusť Ladanum w Medowé wodě aneb Břečce/a některau krůpěgi wpausstěg do vcha: Spomůžeť.

Když se ženy timto Ladanum podkuřugj / wywodj kwět ženský, kože y čmeyru. Když pak čjpek z toho Ladanum vdělagj/ obměkčuge twrdé otoky Matky.

Ladanum na staré wředy a neduhy přiložené, vzdrawuge.

Vžjwagj také Ladanum k wonným wěcem/a kauřenj proti zlému a mornjmu powětřj/a strogj z něho wonné Gablko, Pomum Ambræ řečené, timto spůsobem: Wezmi Ladanum, Ambry, Pižma, Hřebjčků, dřewa Sandalowého, dřewa Paradisi, gednoho gako druhého: smjcheg w hromadu/a vděleg z toho Kuličku. Dáwá se také Ladanum do Swjček wonných, do Trocyssků w k kaděnj y k woněnj.

Kdož s těžkostj wodu pausstj/rozpusť Ladanum, a to teplé wetři do Pupku/ budeš se mjti lépe. Kdožby měl Rýmu aneb wozhřjwku / wezmi Ladanum, wlož ge na vhlj/ a ten dým z něho skrze Trychtýřjk přigjmeg do Nosu: budeť spomoženo.

Kohož zuby bolegj, drž Ladanum w vstech/ odnjmá tu bolest/ a hogj pokažené Masso dásnj. Kteréby ženě Matka wen wycházela/ má se pospodu tjm Ladanum podkuřowati/bude gj spomoženo. Strůmek Ladanum gest též mocy gako Cistus.

O Ebenu a Gwajákowém dřewu.

Kap. L.

Rozdjl a spůsob.

D

EBenus gest Strom: ale poněwadž toliko w Jndij a Mauřeninské zemi roste/o geho spůsobu, welikosti, listu, kwětu a Owotcy nic wěděti nemůžeme/ a od žádného až posawad wypsán nenj. Tolko dřewo k nám se přinássj welmi černé / a kdyžby ge práwě wážil a ssetřil, podobněgssj se téměř zdá Kamenu nežli dřewu/ za tau přjčinau, že nadewssecka giná dřewa gest twrdssj/ a na wodě nezplýwá, gako giné dřjwj/ale y hned k zemi tone/byť pak za mnoho Let suché bylo.

Neylepssj Ebenus, kterýž w Mauřeninské zemi roste, gest černý, pruhowatý, hladký a gako pulerowaný Roh/když se rozlomj gest celistwý a tuhý/ chuti ostré a kausawé, whromadu swjragjcý. Když ge na řežawé vhlj wložj/dáwá z sebe libau wůni, bez zwlásstnjho kauřenj/ a rozetřené na Maljřském kameni, žluté barwj / a na Brusu braussené zryssawj. Ebenus, kterýž w Jndij roste, gest proroStlý bjležlutými pruhami aneb sstreyssky/a má mnoho skropenj. Ale druhý z Mauřeninské země, gakž powědjno, lepssj gest nežli Jndyanský.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ebenus má moc rozháněti, cožkoli zrak zatmjwá / a podlé toho dobrý gest proti starým Flusům a Nesstowicem očj / aby se na Maljřském kameni, skropuge dobrým bjlým wjnem, drobně zetřel/ a k giným Lékařstwjm pro Oči přimjsyl.

Pálj se také w nowém Hrncy, až se w vhlj obrátj/potom se to vhlj tře/a čistau wodau wymýwá/tak připstrogené, spomáhá prassiwým, ostrým a pálčiwým Očjm.

Jndiáni z Ebenu Čjsse a Kofljky dělagj / a pigj z nich, proti Kauzlům a zlému včinku/ domnjwagjce se, že samým dotknutjm toho Dřewa, takowá Kauzla zaháněti se mohau. Nynj giž y Truhličky, Kalamáře, Wrhcáby a Hřebeny z toho dělagj/ a do nassjch Kragin přinássegj.

Francauzowé dřewo. Lignum Guaiacum.

A

Poněwadž někteřj včenj lidé Francauzowé dřewo a Ebenowé domnjwagj ſe býti gednoho kmene / a takowé dřewo znamenitě proſpěſſné proti Francauzům ſe nacházý y zkuſſené geſt: nýbrž netoliko proti tomu neduhu, ale y proti giným mnohým nedoſtatkům Těla wzneſſené Lékařſtwj dáwá / za hodné ſem býti ſaudil / toho dřewa Hiſtorij aneb zroſt, ſpůſob y vžitky, krátce tuto wypſati.

Spůſob.

¶ Tohoto dřewa Strom roſte w Indij / kteráž k západu Slunce ležj (gakž ſpráwu dáwagj, kteřjž geg widěli) geſt weliký gako Geſen / a tluſtý gako Cžlowěk proſtřednj poſtawy. Liſt neſe téměř k Citrocylu podobný / toliko že geſt mocněgſſj, twrdſſj a kratſſj: Kwět žlutý / a Ořechy chlupaté weliké, kteřjžto ſněden j, Břicho obměkčugj. Kůra na ſtarých Stromjch geſt počernalá / na mladých pak pobělawá.

* ¶ Nicolaus Monardes Medicus w měſtě Siuilia in Hiſpania, kterýž Sſpanyelſkým gazykem pſal hiſtoriam de medicamentis ſimplicibus ex nouo orbe delatis, kterauž potom Carolus Cluſius s mnohými vžitečnými wýklady do Latiny přeložil, krátce o tom gako y ginj piſſe takto: Strom ten, kterýž Indiáni Guayacan gmenugj, má býti weliký, gako Ilex, s mnohými Ratoleſtmi, s hrubým gakýmſy počernalým Gádrem / kteréž twrdſſj geſt nežli při Ebenu: Kůra geſt tluſtá, magjcý w ſobě Gummi a maſtnoſt / kteráž na ſuchém dřewě brzo dolů ſpadá. Liſtj na tom Stromě malé a twrdé / Kwět žlutý / Owotce okrauhlé a tuhé poſpolu / w němž ſe Gadýrka aneb Pecyčky zdržugj, gako w Nyſſpulých. Takowý Strom neywjce roſte na Oſtrowě S. Dominici. Giný ſpůſob ſe nacházý na Oſtrowě S. Iohannis, nedaleko od prwněgſſjho / kterýž předeſſlému poněkud ſe připodobňuge / toliko že menſſj, a ſkůro bez Gádra geſt / a hořčegſſj y oſtřegſſj, nežli to dřewo, kteréž prwé wypſáno geſt: Protož ſe y tam onomu, gakožto mocněgſſj, předſtawuge. A gmenugj ge Lignum aneb Palum Sanctum.

¶ Někteřj piſſj / že ſe potom w Indij Wýchodnj takowý ſpůſob Guaiaci nacházý / kterýž ſe s tímto wypſánjm od Autora teď položeným ſrownáwá. A geſt wprawdě čemu ſe podiwiti / že nic giſtého o tomto Stromu wyzwěděti nemůžeme: Ačkoli dobrau naděgi mám / že o něm gruntownj ſpráwy y s wymalowánjm, od některých dobrých přátel ſwých doſtanu / o čemž na giném mjſtě wjce doložjm. *

B

¶ W trogjm pak ſpůſobu Guaiacum aneb Francauzowé dřewo k nám ſe přináſſj. Prwnj doſti obtlauſſtné a čerſtwé. Po přepilowánj geho vproſtřed wnitř aneb při gádru geſt černé / potom wůkol ſewſſech ſtran nábledé, s mnohými ſnědé barwy čárkámi aneb pruhami / kteréž nadýl w hromadu ſe mjchagj a ſpletagj. Druhé dřewo nenj tak tluſté / ani tak čerſtwé, gako prwnj / proſtředek, kdež gako řjkagj ſrdce dřewa býwá, má také černý / ale ſkrowný. Přitom okolek ten zewnitřnj nábledy, mnohem ſſirſſj geſt / a wjce zaměſtknáwá. Třetj dřewo geſt neymenſſj a neydrobněgſſj / wnitř y zewnitř pobělawé, s malými ſubtýlnými čárkami aneb Linyemi / kteréž na dýl w hromadu ſe matau. A tot geſt mnohem oſtřegſſj y wonněgſſj, nežli prwnj y druhé. A ačkoliw tento trogj ſpůſob Francauzowého dřewa barwau, welikoſtj a wahau rozdjlný geſt: wſſak nemáme ſe proto domnjwati / žeby také rozdjlná gegich moc byla / a žeby nebyli od gednoho Stromu. Nebo že gedno wnitř y zewnitř zcela bjlé geſt / nenj toho giná přjčina, než že geſt od mladiſtwého Stromu. Ale kteréž wnitř černé geſt / má ſwůg půwod od ſtarého Stromu / a čjm černěgſſj geſt, tjm také y ſtarſſj / čjm bělegſſj, tjm mladiſtwěgſſj / což y při naſſjch některých Stromjch tak ſe ſpatřuge / gako při Ořechu Wlaſkém a Moruſſi. Wſſak poněwadž wěk gednomu wjce, druhému méně ſýly přidáwá: Protož také prawjme / že to Dřewo geſt neylepſſj / kteréž zcela wſſecko bjlé geſt. Neb geſt y wonněgſſj, oſtřegſſj, hořčegſſj / a když ſe wařj dáwá z ſebe huſtſſj, maſtněgſſj, oſtřegſſj a hořčegſſj gichu aneb Traňk / nežli giné dwogj dřewo. Odkudž ſnadně ſauditi můžeme / že pro ſwau mladiſtwoſt má wjce ſſťáwy a mocy nad giná / kteráž pro ſtaroſt ſuſſſj a wyprahlegſſj

C gsau. Po takowém dřewu hned druhé mjsto držj to/ kteréž nemá přilissné černosti wnitř-nj. To pak za neylehčegssj pokládám/ kteréž welmi mnoho té černosti má. Nebo zna-mená, že gest staré/a nemnoho mocy aneb přirozené wlhkosti w sobě zdržuge. Gakož na oko wjdáme/ že pařezowé starých stromů daleko černěgssj býwagj/ nežli mladistwých.

Tohoť pak pilně ssetřiti slussj/ aby to Dřewo zcela bjlé (kteréž za neylepssj býti pokládáme) nowé a neporussené bylo. Nebo poněwadž mladistwé gest/ když vťaté dlauho ležj, rychlegi a snáze, a pro hognost wlhkosti dřjwe také správchniwj a shnige/ nežli giné, kteréž suché gest. Pro takowau přjčinu lépeby bylo starého Stromu dřewa w no-wě vťatého, nežli mladého a dáwno podťatého, vžjwati. Protož to dřewo za neylepssj mjti budeme/ kteréž z mladistwého Pařezu w nowě vťaté, wnitř y zewnitř bjlé gest, neb málo černosti má/ a nenj djrkowaté aneb křehké a zpráchniwělé/ nýbrž celé, tuhé, těžké, wonné, perné a přjhořké. * Neylepssj gest pernégssj a wonnégssj nad giné/ a newždycky na samu barwu zřenj mjti slussj. * Poněwadž pak nynj netoliko dřewo, ale y Kůra ge-ho k nám se přinássj/ a w Lékařstwjch gi vžjwáme: Protož Kůra ta wybjrána býti má/ kteráž z takowého dobrého Pařezu, gakž giž oznámeno, wzatá a oblaupená gest.

Mjsto.

Přinássj se k nám Guaiacum z západnjch y Wýchodnjch Indij. Ano y Hyssspá-nowé z swých nedáwno nalezených Ostrowů a Kragin, y Lusytánowé z města Kaliku-tu, z Taprobány a Jáwy Ostrowůw, y Maurytáni, Egyptsstj, Arabsstj a Perssstj, přes Czerwené Moře, a potom na Welbkaudjch do Hyssspanye, do Lusytanye, do Alexandrie Egyptské, to dřewo přinásssegj. Odtud potom po Moři dodáwá se do Benátek, do An-torffu, y do giných zemj Europæ, až y k nám také do Prahy.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Dřewo Gwajakowé gest složenj horkého a suchého / a gakésy subtylné podstaty a mocy pronikawé. Má w sobě mnoho mastnosti, a smolné gest/ gakž poznati z toho, D když se zapálj: A protož zahřjwá, wysussuge, ztenčuge, rozpaussstj, wyčisstuge/ a pot wel-mi sylně wywodj. Welice odpjrá wssechněm zlým neduhům, shnilým a nakažugjcým.

Proti Franské nemocy znamenitě spomáhá Guaiacum, což z zkussenj od Obywa-telůw těch mjst wzato gest/ odkudž y k nám se přinássj/ kdež nynj tato neřest a trápenj kaž-dému takměř obyčegné gest/ kteřjž také s pomocý tohoto dřewa zase zdrawj nabýwagj. To dřewo krágj se aneb strauhá na drobné třjsky a kausky/ wařj se s wodau/ a tu wodu dwakrát za den pigj Nemocnj ráno a před wečeřj/ pokaždé se na to potj / a po wsseckem ten čas wen na wjtr newycházegjce, w teple zůstáwagj. A to tak zachowáwagj za čty-ry, pět, ssest aneb sedm Neděl/ gakž spůsob a potřeba nemocy y Osoby vkazuge. Někdy se přitom y postj. Některým se v wodě wařj/ giným v wjně/ gakž rozumný Lékař vzná a nařjdj/ podlé každého Nemocného přirozenj a powahy.

Woda z dřewa Francauzowého slaužj netoliko proti Francauzům / ale y proti dlauhotrwagjcýmu bolenj audůw/ proti Dnawé nemocy, zastaralému Hlawy bolenj, nedůžiwostem Gater y Slezyny/ kteréž od Flegmy a Pituity pocházegj.

* Woda pálená aneb dystyllowaná, z prwnjho zwařenj (decocto) Dřewa toho, s do-brau Skořicý, sylně wyhánj pot y moč. Oleg z něho s pilnostj dystyllowaný, zewnitř proti zlým neduhům a wředům gest welmi prospěssný. *

Francauzowé dřewo slowe Latině Lignum Guajacum, Wlasky a Sspanyelsky Ligno santo, Německy Frantzosen holtz.

O Růži. Kap. LI.

Rozdjl a spůsob.

Růže wssechněm wůbec známá gest/ tak že nenj potřebj spůsobu ge-giho, ani zrostliny wypisowati. Nacházý se pak několiká Růže/ ale kterýchž k Lékařstwj potřebugeme, ty gsau w trogjm rozdjlu: totiž Bjlé, Czerwené a Tělné.

Tělné/kterýchž neywjce potřebugeme/a w hognosti rostau. Neyznamenitěgssj gest prá- C
wě Brunátná/a hned po té Tělná: neychatrněgssj Bjlá. A wssak y mezy Bjlými wynj-
magj se neywonněgssj/ kteréž na Podzym, a někdy až do poku Zymy kwetnau/a gsau ná-
ramně libé wůně. Na mnohých mjstech we Wlasssjch, takowé bjlé Růže gmenugj Da-
masskowé a Mosskátowé růže. A gsau také neywzácněgssj/netoliko pro swau znameni-
tau wůni,kterauž giné Růže přewyssugj/ale také že wjce měkčj žiwot/a stolice činj tomu,
kdožby ge tři aneb čtyři před Gjdlem snědl.

Domácý Růže. Rosæ domesticæ.

Plané Růže. Rosæ syluestres.

D

* Welmi mnohý rozdjl a spůsob Růžj se nacházý/ Domácých y Polnjch aneb Planých/ o nichžby welmi ssiroce mluweno býti mohlo. Ale poněwadžby dlauho bylo/ přjhodněgi na giném mjstě o nich psáno býti může. Mimo tyto tři barwy Růžj,kteréž teď Autor poznamenal, gest y giná gesstě Růže, Nazelená/ o njž prwé in Agrifolio něco dotčeno bylo: Item, Zlutá/ o kterýchž někteřj gistj, že těch Barew dostáwagj/ když se na Janoffiku sstěpugj (super Genistam) A když se Růže za čtyři aneb za pět Let dobře newyčisstugj a nezanássegj / tedy wůni swau potracugj. Theophrastus Rzecký Autor pjsse / že w Rzecké zemi okolo města Philippis roste Růže/ kteráž má Sto lystků. Když se často a w přihodný čas přesazugj / tedy tim býwagj vsslechtilegssj a pěkněgssj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Růže negsau gednostegného přirozenj a mocy / pro negednostegné a rozdjlné složenj aneb smjssenj žiwlůw wnitř y zewnitř. Z wody a země magj swau studenost a trpkost: od wětru sladkost a libau wůni: od Ohně skrownau hořkost a čerwenau barwu. Nebo čerwené Růže gsau horčegssj w swém přirozenj, nežli bjlé. Při nowé a čerstwé Růžj wjce gest hořkosti,nežli trpkosti aneb w hromadu swjránj: z té přjčiny y wjce purguge. Ale suchá Růže wjce w hromodu stahuge a zacpáwá / nežli Břicho obměkčuge.

¶ Znamenitý gest vžitek Růžj,k mnohým wěcem prospěssný. Nebo se z nich dělagj Saffty, Syrupy, Lektwaře, Med, Woda, Ocet a Oleg. Wssak kdož gich potřebowati chce/musý spodek bjlý od lystků kwětu Růžowého, Nehet řečený, odnjti a zawrcy.

Safft aneb Sstáwa Růžowá.

PRotlaukagj w Možďjři čerstwau Růži/ wssak prwé odstřjhnauce bjlý Nehytek/ a Sstáwu z nj wytlačugj/ kteréž Apatekáři k mnohým Lékařstwjm vžjwagj. Ney-

C lepssj gest z prawě čerwených Růžj: nebo z tělných Růžj nenj tak sylná. Chcessli sobě pohodlnau a lehkau Purgacy připrawiti, k obměkčenj žiwota: Wezmi dwa Loty Růžowé sstáwy/ přideg k nj Syrowátky a trochu Spiky aneb Skořice.

Syrup Růžowý, lehčce purgugjcý. Syrupus Rosarum solutiuus.

KDyž Růže ktwau, strogj se z nich libý Syrup / kterýž lehce a powlowně purguge/ tak že se bezpečně y těhotným Ženám a malým Dětem dáwati může/ když počisstěnj potřebugj. Ač takowý Syrup lepssj a mocněgssj gest z Wlaských Růžj / protože w teplegssj Kragině rostau: wssak y z domácých Růžj nassjch takto se strogj: Wezmi nowé čerstwé, tělné aneb čerwené Růže/ přebrané od stopek, y od Semena wyčisstěné, čtyry Libry/ wlož gi do Hrnce nowého polewaného, aneb do nádoby Cýnowé / naleg na ni wřelé wody Žeydljků patnácte / a dobře zahraď, nech tak státi den a noc. Nazeytřj ráno proceď skrze tenký sstátek/ a wyňma Růži, powytlač gi nehrubě. Potom tu wodu zase k Ohni přistaw, ať zewře / a wezma tolikéž gako prwé nowé Růže, a do též nádoby wlože, tu wřelau wodu opět na ni wleg/ a nech státi den a noc. A tak včiň do desýtikrát aneb y wjce/ gestli že chceš sylněgssj Syrup mjti. Po neyposlednĕgssjm procezenj nech té wody Růžowé státi tři aneb čtyři dni / aby se kal gegj na dně vsadil. Sleg poznenáhlu což gest čistého/ a wezma k každým dwěma Žeydljkům té gjchy gednu libru Cukru bjlého, wař spolu/ a wždy čisté opěňug, až shustné gako Julep. Takowý Syrup schoweg w čisté nádobě k upotřebě.

Z toho Syrupu dáwá se s gedno přigetj osm Lotůw ztjži, s wodau Sstěrbákowau aneb Sskowjkowau/ aneb Wolowého gazyka, gakž mnoho potřebj. Vžitečný gest proti horkostem zymničným/ proti zapálenj Gater y Ledwj/ žjzeň hasý/ otwjrá, rozhánj, stjrá/ wyhánj Choleru a Krew zápalčiwau/ Žlautenicy zahánj/ Srdce y Žaludka posyluge/ třesenj Srdce odgjmá/ ty wlhkosti wyhánĕge, kteréž srdcy sskodliwé gsau/ dýmy z horkowlhkosti k Hlawě wstupugjcý dolů shánj a stlačuge.

D Též mocy gest Sstáwa aneb Safft Růžowý, ztjži čtyř Lotůw přigatý / wssak ne tak sylně purguge/ ale wětssj gest mocy posylowati wnitřnjch audůw, nežli Syrup.

Lektwař Růžowá. Conserua rosarum.

KWoje y do Cukru se zaděláwá / a neylepssj gest tento spůsob: Wezmi kwětu čerwených wonných Růžj/ když gesstě poněkud w Pupenjch gsau, a Nebe gasné gest/ (odřeže prwé od nich spodek aneb Nehet) osm Lotů/ bjlého Cukru Feynu gednu Libru/ obé to spolu ztluc w kamenném Možďjři, dřewĕnnau a těžkau Palicý rychle, ažby dosti bylo: Wyňmi wen/ a wylož na Měděnau Pánew/ přileg k tomu Růžowé wody geden Lot/ zhřeg trochu při skrowném Ohni z vhlj, ažby poseẃřelo / vstawičně sspatulj aneb wařečkau mjcheg: Naposledy od Ohně odstaw/ a do Sklenice wlož/ powrchu zacpeg/ a za několik dnů na Slunce wystaw. Takowý Růžowý Cukr aneb Lektwař znamenitě ochlazuge w pálčiwých Zymnicech/ posyluge Srdce, a zachowáwá ge od porussenj/ bránj omdléwánj / Hlawu y wssecky wnitřnj audy občerstwuge.

Med Růžowý. Mel rosatum.

MEd Růžowý děleg takto: Wezmi Medu čistého a bjlého/ zwař geg dobře a opěňug/ a proceď skrze sstat. Potom wezmi pupenůw Růžowých wybraných/ a naklaď do toho Medu / a powař spolu, až počne Med čerwenati. Takowý Med posyluge/ zahánj Melancholické a Flegmatycké materye/ s wodau, w kteréžby Wlaského Kopru semeno zwařeno bylo, daný. Přidássli mezy to trochu Soli, tim lépe wyčistj.

Woda Růžowá. Aqua rosarum.

WOda Růžowá náramně wonná, pálj se rozličným spůsobem / ale neylepssj a neywonněgssj gest/ kteráž se, gakž řjkagj, in Balneo Mariæ wytahuge. Nebo tim spůsobem žádného ssmaku ani zadymněnj aneb připálenj mjti nebude: kterýžto ssmak obyčegně mjwá/ když se w těch Alembjcých a kotljch Měděnných aneb na Možďjřjch pálj.

Růžowá

Růžowá woda dobrá gest proti omdlewánj a mdlobě/když se k nj wonj aneb potjrá: Nebo wůnj swau wnitřnjch audůw posyluge. A

Item proti ssluſowatým Očjm, a ginym pálčiwým Otokům, když se gj vsta proplakugj/ vtwrzuge zuby/ a wnitř hrdku y čjpku dobře děla. Oči ſkzawé wyſuſſuge/ horkost a čerwenost gich odnjmá/ zwláſſtě když z nj takowé Collyrium vděláš: Wezmi Tucye dělané, Aloe, Cukrkandu, gednoho gako druhého/ směš to spolu s wjnem a s Růžowau wodau. To Collyriũ do očj pauſſtěg/ stjrá a wyčiſſtuge mázdry/ a zraku posyluge.

Proti Czerwům w Břiſſe: Wezmi ſſťáwu z Limaunů/ a tak mnoho wody Růžowé/ deg pjti: vžitečně prospjwá.

Růžowá woda vžitečná gest, proti zbytečnému toku ženſkému/ aby gi píly aneb přikládaly. Týmž způſobem spomáhá y proti Czerwené nemocy/ y wſſeliké žīdkosti a plynutj Břicha.

Růžowý Ocet. Acetum Rosarum.

† Růžowý Ocet takto se strogj: Wezmi čerwených Růžj Pupenůw/ odstřjhni od nich spodek bjlý/ wlož ge do Sklenice/ naleg na ně dobrého winného Octa/ zahraď dobře, a nech za dwa Měsýce státi na horkém Sluncy. Kdožby tim sylněgſſj mjti chtěl/ může do něho po osmi aneb desýti dnech giných čerstwých Růžj přidati. †

Takowý Ocet gest zwláſſtně dobrý proti mdlobě a omdlewánj/ kdož k němu wonj aneb se gjm potjrá. Gest také vžitečný audům rozpáleným/ aby se gjm potjrali. Sſatek na dwé složený, w Růžowém Octě omočený, a tak na žaludek přiložený, welmi dobře mu činj/ a horkost z něho wytahuge.

Oleg Růžowý. Oleum Rosarum.

Dělá se také y Oleg z Růže, zwláſſtě čerwené/ a slowe Oleg Růžowý/ a magj geg w každé Apatéce. Někteřj wařj Růžj w dřewěnném Olegi/ a ten magj za Růžowý Oleg. Ginj, bez wařenj wystawugj na Slunce za dwě Neděle.

Ale když čerstwého listj kwětu Růžowého powrchu nařežeš, w Olegi zwařjš, a na Slunce za padesáte dnůw w Sklenicy wystawjš, neylepſſj Oleg z nj mjti budeš: Takowý Oleg dobrý gest ku pomazowánj horkých Gater: Též y na židowiny přiložený, odnjmá bolenj Hlawy/ a chladj. B

Růžowý Oleg na spáleninu aneb horké Otoky pomazaný spočátku, dobře spomáhá. Summau Růžowého Olege moc ta gest, ochlazowati, stahowati/ roznjcenj wſſeligaké vkládati/ horkost žaludka vhaſſowati/ žřenj střew vkrocowati, kliſterowánjm/ a bolest zubů, proplakowánjm.

† Růžowá Mast. Vnguentum Rosatum.

Růžowá Mast strogj se takto: Wezmi nowého sádla Wepřowého, gak mnoho chceš/ wyper ge po několikrát teplau wodau, naposledy potom studenau/ ztluc na rownu wáhu Růžj do něho/ nech státi za sedm dnůw/ potom z nenáhla zwař/ protlač ſkrze ſſat/ opět z nowu tak mnoho přičin Růžj stlučených do toho/ a nech podruhé za sedm dnů státi/ protlač gako prwé/ přiměš k tomu polowicy wjce sladkého Olege Mandlowého/ a dobře zwař/ ažby ſſťáwa wywřela/ a ſſpatuli aneb wařečkau sylně mjcheg/ až vstydne a docela zbělj. Tato Mast prospjwá w pálčiwém bolenj Hlawy/ dobře ſlaužj horkému Zialudku a Gatrám/ y giným roznjceným audům. Proti horkému otoku Očj, od Flusů poſſlému: Wezmi Růžowé masti, wodau Růžowau proprané dwa Loty/ strogené Tuciæ Acaciæ každého geden Quentjk/ vděleg z toho Mast/ a tau zewnitř Očj pomazůg. Welice také platná gest mast Růžowá proti bolesti roznjcených Ledwin/ aby ge zewnitř tau pomazowal. †

Moc suché Růže.

Růže suchá v wjně wařená, a za den několikráte pitá, zastawuge běhawku: Pakli gest přitom Zymnice/ musý se s wodau wařiti. Suchá Růže v wjně wařená, vkrocuge bolest Hlawy, vſſj, Očj, dásnj, zadku, střewa Konečnjku, y Matky/ aby

C w té gisté ssátek smáčel a přikládal / aneb Pýrkem w té gisté smočeným potjral / ano kdyby potřebj bylo, skrze Klistér do žiwota wehnal. Dětem w Lůnu od moče zpruzeným, má se Prásskem z suchých Růžj vdělaným zaseypati.

Czerstwých listků Růžowého kwětu.

Czerstwá Růže ztlučená bez wytlačowánj a přiložená, horké Otekliny hogj a spáleniny / hasý také y Pekelný Oheň.

Žlutého semene.

Semeno Růžowé žluté, kteréž se v prostřed kwětu Růžowého nacházý, vsussené a drobně ztlučené, a tak na wlhké dásně w vstech sypané, wysussuge a sstawuge Flusy. Též Semeno aneb Chmeyřjčko žluté z prostřed Růže wysussené, zpuchnutj dásnj zasýpanjm vzdrawuge. * Ssipku aneb Owotce z planých Růžj vsussenébo, mnozý proti Kamenu prospěssně vžjwagj. Strogj se z nich také Lektwař, gako y z Kdulj / a slaužj welmi dobře těm, kteřjž na Czerwenau a Gonorrhæam stonj. Spomáhá y proti Sstkawce.*

Paupata.

Paupata od Růže s wodau wařiti a pjti, dobré gest proti běhawce a chrkánj krwj. Pálj se také z Paupat woda, welmi dobrá proti wsselikému plynutj břicha / a slaužj y Očjm slzawým. Czerwené Růže hlawičky, y s wlássenjm aneb čmeyřjčkém, když dozragj a změknau, magj se ztlaucy / Safft z nich wytlačiti a vsussiti. Nebo z nich vdělati můžeš dobrý a skussený Prach / proti tegnému toku přirozenj aneb semene, kterýž slowe Gonorrhæa, a proti obogjmu toku ženskému. Což gest wprawdě skusseno.

Mohau se též Hlawičky y suché chowati / dřjwe nežli změknau. A když se s wjnem zwařj, a z nich pige, pomáhagj proti giž dotčeným nedostatkům / též y proti Czerwené nemocy a chrkánj krwj. Což negednau w skutku shledáno.

* Woda z týchž Růžowých Paupat aneb Calycibus pálená, & cum aceto scyllitico, to gest s Octem Mořské Cybule společně, gednoho gako druhého wezma, smjssená / vstawičným promýwánjm vst, dásně vtwrzuge / a welmi dobře Zubůw posyluge.*

D

Hauby Růžowé.

Hauba, kteráž se na plané Růži nacházý, gest gako wlasatý vzel, wssecken okrauhlý / a zssediwa brunátný / někteřj gi po Německu gmenugj Schlaffapffel, to gest Gablko pro spánj: Má welikau chwálu proti Kamenu / vsussená, na Prach ztlučená, a s wjnem pitá. Mocněgssj prawj býti proti Kamenu ty Czerwjky / kteřjž se w též Haubě nacházegj. * Vžjwá se gi také proti Wolatům: A Czerwjk ten w nj na Prach ztlučený / dáwá se do žiwota proti Czerwům w Břisse. *

Růže slowe Řecky ῥόδον, Arabsky Nard, Latině Rosa, Sspanyelsky Rosas, Francausky Vnerose, Německy Die Rosen. * Rosa Muscata Serapioni Narsin.*

† Bjlá Růže Latině Rosa alba. Czerwená, Rosa Milesia, purpurea, punicea. Tělná, Rosa prouincialis, Persica, incarnata, purpurea. Planá Růže slowe Řecky κυνόῤῥοδον, Latině Rosa syluestris, Rosa aruensis, Rosa canina, Francausky Roses sauvages, Německy Wilde rose, Feld rose, Heckrose, Heydrose, Frawen rose &c. Žlutá pýrka w Růži slowau in officinis Anthera. Spodnj bjlý konček listu kwětu Růžowého slowe Nehtýtek, Latině Vnguis, Německy Nagel. Pupenec, z něhož se Kwět wystřeluge, Calyx. Pět listků téhož Pupence, Alabastri. Pupency s Semenem, Cæphalæa. Wětwičky Růžowé, Viburna. †

Lycium. Kap. LII.

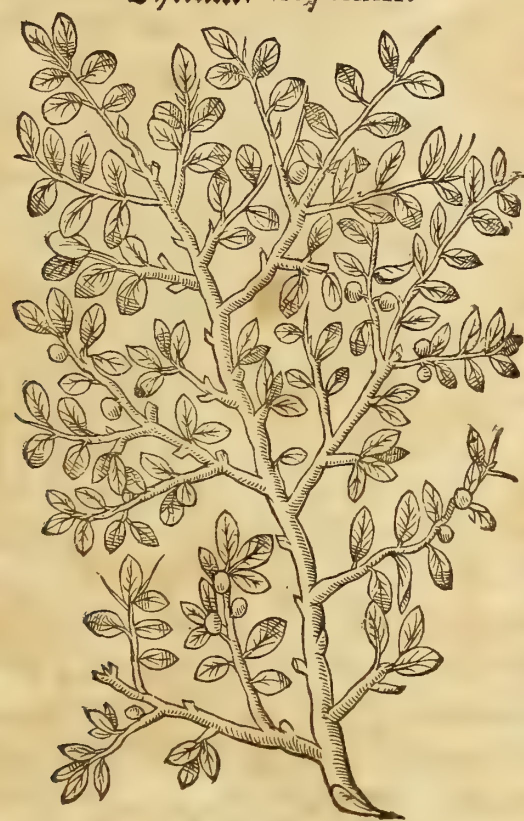
Rozdjl a spůsob.

Lycium gest Strom bodlawý: Listj má Pusspanowé, husté, tlusté a tučné / Owotce aneb Gahůdky nese gako Pepř, černé, hladké, tučné a hořké. Kořenů má množstwj, na různo rozložených a drewnatých. Neywjce roste in Cappadocia,

Cappadocia, Lycia, Dalmatia, a w některých giných mjstech: W Czechách ani we Wlaſſich neroſte. Wytlačuge ſe z Gahůdek geho Šafft/ a wyſuſſuge na Sluncy/ kteréhož w Apatékách k mnohým wěcem potřebugj/ a gmenugj Lycium. A

* To Lycium, kteréž we Wlaſſich na některých mjſtech roſte, někteřj za giné a druhé od onoho rozdjlné mjti chtěgj. W některých Apatékách nacházý ſe Lycium adulteratum, to geſt sfalſſowané/ kteréž ſe ſtrogj z Gahůdek Ptačjho zobu, z leſnjho Lilium, Šſjpku a z Trnek. *

Lycium. Lycium.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Šťáwa geſt hořká/ a má w ſobě dwoge přirozenj odporné: Gedna čáſtka geſt od žiwlu ohně, horká a ſubtýlné podſtaty, pronikawá a rozdělugjcý: Druhá čáſtka geſt od žiwlu země, ſtudená/ a w hromadu ſwjragjcý aneb ſtahugjcý. Neylepſſj Lycium má tu powahu a wlaſtnoſt/ když ſe zapálj, tedy hořj/ a když ſe vhaſſuge, čerwenau pěnu wydáwá. Zewnitř geſt černé/ ale wnitř počerwenalé aneb ryſſawé/ neſmrduté, chuti hořké a trpké, ſtahugjcý. Kteréž nenj takowé, sfalſſowané geſt.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Lycium vkrocuge bolenj Břicha, a Czerwenau nemoc/ aby ge pil, aneb w Kliſteru do žiwota přigal. Kteřjž chrkagj krwj/ magj Lycium s wodau Gitrocylowau, Růžowau aneb z Kuřjnohy pjti. Proti Káſſli od Fluſůw dáwá ſe Lycium, s Růžowau Lektwařj ſmjſſené/ aby ge poznenáhlu do hrdla pauſſtěl a požjral. Pillule z Lycium vdělané, a ztjži gednoho quentjku do žiwota s wodau aneb s Medem přigaté, ſpomáhagj proti ſkauſánj wzteklého Pſa.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Lycium rozhánj mrákotu Očj/ rozpuſſtěné s wodau Koprowau aneb Celidonowau, aby to do Očj wpauſſtěl. Oſutinu a ſwrab na Lýcy vzdrawuge/ a ſtaré Fluſy potjránjm. Spomáhá y talowitým vſſjm/ aby ge s Medem a s bjlým wjnem ſmjſſené, do nich po krůpěgjch pauſſtěl. Dáwá ſe také proti zpreyſſtěnj dáſnj a Škljpka w vſtech, y oteklému hrdlu/ aby ſobě, komuž potřebj, kloktačku z toho vdělal/ a vſta proplakowal. Item/ ſſedánj Pyſkůw, zadku y Matky, přikládanjm vzdrawuge.

Rozpauſſtj ſe to Lycium y w Lauhu/ kterýmž, když ſe hlawa promýwá a ſmačuge, wlaſy ryſſawé čjnj: Vzdrawuge prowalené Nohy, fflaſtrowánjm.

C ¶ Když sobě ženy z něho čjpky dělagj/ a vžjwagj, gakž wědj/ spomáhá proti zbytečnému Flusu: Matky. ¶ Lycium slowe Řzecky λύκιον, Arabsky Hadad, Latině Lycium, Německy Buxdorn.

O Pusspanu. Kap. LIII.

Pusspan. Buxus.

D

Způsob.

Pusspan gest Strom téměř wssechněm známý. Rád roste na studených mjstech/ nikdý swého Listu netratj/ a w Létě y w Zymě vstawičně se zelená. List gest malý tlustý, a téměř okrauhlý/ podobný listu Mirtowému, wssak mensſj a zeleněgſſj: Kwět má zelený/ Semeno ryssawé a okrauhlé, wssechněm žiwočichům odporné. Dřewo geho gest žluté/ tak tlusté, celistwé a twrdé/ že se rowně gako železo Ohni protiwj/ a newydáwá ani plamene ani Popela/ nikdý také nečerwiwj a nehnige/ na wodě nebrzo spleywá, gako giné dřewo/ ale kednu se topj. Gest vžitečné na Pisstalky, Hřebeny, Lžjce, a Krabice k Lékařstwjm. Hodj se y k řezánj Forem. Nebo Figůry wseligaké subtýlněgi se na něm wyřezugj/ nežli na Hrusskowém dřewě.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj gest swjragjcýho a wysussugjcýho.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Drtiny z Pusspanowého dřewa v wodě wařené a pité, zstawugj plynutj žiwota.
¶ Mnozý z Včených zagisté pjssj/ žeby Pusspan tak dobrý a mocný byl k vžjwánj, wssjm tjm způsobem/ gako Francauzowé dřewo, Guaiacum řečené. To gsem sám slyssel od těch, kteřjž toho lékařstwj z Pusspanowého dřewa prospěssně kosstowali/ a wewssech wěcech tak se chowali/ gakož býwá, když w dřewě ležj. * Ale pro gakausy zlau a nelibau chut, nemůže se dobře vžjwati. * † Listj Pusspanowé vsussené a zetřené, s wodau Lawendulowau pité, odgjmá zmámenj mysli. †

Zewnitř.

Zewnitř.

Pusspanowého stromu listj s Lauhem wařené, aby tim potom Hlawa se promýwala, wlasy ryssawé činj. * Některým platně spomáhá proti bolenj Zubůw od studených Flusůw/ aby Pusspan s čerwenym wjnem wařil/ a vsta tim proplakowal. *

Mistřj Lékařsstj prawj/ když se Had vrazý aneb ranj, že gj kořen Pusspanowý/ a zhogj se. Geden každý má se warowati/ aby pod Pusspanem neležel, nespal, ani neodpočjwal. Nebo wůně geho Mozku, ano wssemu přirozenj Lidskému gest protiwná: Protož Blázni gsau/ kteřjž Pusspanowé wěnce na Hlawě nosý.

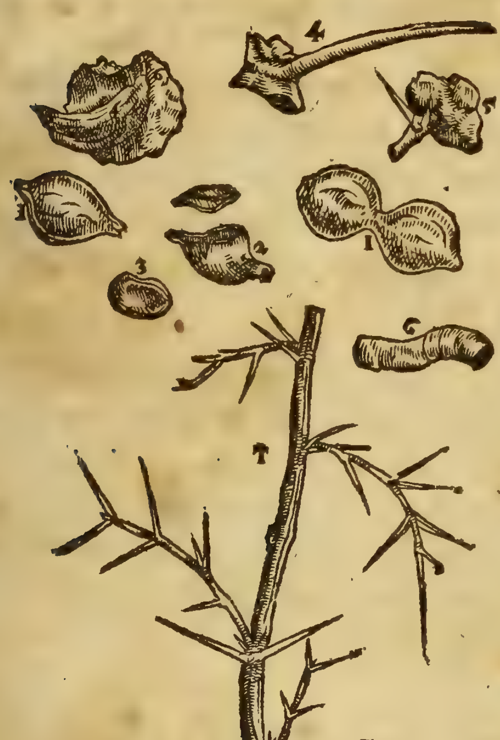
Pusspan slowe Řzecky πύξος, Latině Buxus, Wlasky Bosso, Francausky Buys, Německy Buxbaum.

O Trnkowém stromu Egyptském.

Kap. LIIII.

1. Prwnj Acaciae celé Owotce. — 1. Acaciae fructus integer.
2. Lusstiny otewřené. — 2. Siliqua fracta.
3. Semeno. — 3. Semen.
4. Trn Acaciae. — 4. Spina Acaciae.
5. Gummi geho. — 5. Gummi.
6. Czerwu podobné. — 6. Vermiculatum.
† Suchá ratolest. — † Ligni portio.

II. Strom Trnkowý Egyptský. — Acacia II.
† Bellonij Acacia. — † Acacia Bellonij.
1. Matthioli Acacia. — 1. Acacia Mathioli.
2. Ratolest z něho. — 2. Ramulus eiusdem.

Spůsob.

Acacia w Egyptě roste/ Strom bodlawý, křowatý a nerowný/ Kwětu bjlého: Semeno nese w gakýchs mossničkách aneb Lusstinách zawřené, Sskrkawičnému Hráchu podobné. Z toho semene wytlačuge se mjzka aneb sstáwa/ a na Sluncy se wysussuge/ a slowe Acacia: kterážto pořjdku prawá se k nám přinássj. Nebo kterauž Acaciam obyčegně w Apatékách magj, ta gest z nassjch Trnek vdělaná: wssak poněwadž welikau trpkost při sobě má/ a welmi w hromadu sstahuge/ dosti přjležitě a slussně na mjstě prawé Akacye vžjwati se může.

Ta sstá-

C Ta ſſťáwa neylepſſj geſt, a má ſe k Lékařſtwj bráti/ kteráž geſt počernalá, a zbledačerwená aneb náryſſawá/ y také dobře wonná. * Ta ſſťáwa nynj čaſem z Egypta k nám ſe dodáwá/ na gegjmžto mjſtě obyčegně Trnkowě ſſťáwy vžjwáme. Friſimelica vžjwá Hypocistidem mjſto prawé Acaciæ, giny ſſťáwy z Lentyſſku ſtrogené. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj geſt téměř ſtudeného, ſuchého, trpkého a zemnatého. Moc gegj geſt shuſſťowati, ſſtahowati a ochlazowati.

Wnitř.

Acacia aneb Trnkowá ſſťáwa, zaſtawuge přjliſſný tok ženſký / aby gi pily aneb přikládaly. Tak požjwaná, zaſe do žiwota wháni Matku wen wycházegjcý. Stawuge také wſſeliká plynutj břicha/ budto pitá, aneb ſkrze Kliſter do žiwota daná.

Zewnitř.

Dáwá ſe ſſťáwa Acacia do Lékařſtwj proti ſſluſowatým očjm/ ale muſý gi prwé dobře w Růžowé wodě wyprati.

Vžitečná geſt také proti rozgjdawým Neſſtowicem aneb wředům/ odznobenině, cyňku na oku/ a proti oſutině vſt, zahnogenj Nehtůw.

Gummi Arabſké. Gummi Arabicum.

Z Pařezu tohoto ſtromu Trnkowého preyſſtj ſe gakéſy Gummi / kteréž geſt čiſté, gako Sklo. A množý domnjwali ſe býti Gummi Arabicum, kteréhož wůbec vžjwáme. Ale nenj to gegich domněnj prawé. Nebo náſſe Gummi Arabicum z rozličných Stromůw ſe zbjrá. A dobré geſt proti Káſſli / aby ho s Wegcem na měko wařenym, aneb s Lektwařj Prſům ſlaužjcý, vžjwal.

Gummi Arabicum také ſſtawuge Stolice, a bjlý Flus od Matky ſe preyſſtjcý. Nebo ſuſſj a zahuſſťuge/ odgjmá oſtroſt wlhkoſtem/ když ſe ho w Trańcých aneb při Flaſtřjch požjwá. Nad to wýš obměkčuge drſnatoſt Prſů/ vzdrawuge Nežity aneb Wředy w Plicech/ poſyluge ſtřew/ koſti zlámané zaſe w hromadu ſwaluge/ když ſe do Flaſtru přidáwá. Gummi Arabicum pálené až na Popel, geſt dobré k ſtawowánj krwe. D

Giný ſtrom Trnkowý.

GEſt y giný ſtrom Trnkowý/ kteréhož Figůra také tuto geſt wymalowaná: A ten roſte we Wlaſſjch, daleko menſſj a ſubtylněgſſj nežli prwnj/ mladiſtwěgſſj, njzký a bodlawý. Liſtj má Rautowé/ Semeno menſſj nežli Sſocowice, w Luſcých zawřené/ kterěžto na Podzym dozráwá/ chuti též trpké: Luſky ſtkwěgj ſe co zlato/ zwláſſtě proti Sluncy. Sſťáwa z těchto Trnek ne tak welmi ſſtahuge, gako prwnj: Protož kewſſem giž dotčeným nedoſtatkům mdlegſſj geſt. Egyptſký ſtrom Trnkowý ſlowe Řecky ἀκακία, Latině Acacia, † gako y Safft/ Německy Schattendorn. †

O Wrbě Mořſké, ginák Drmku aneb Abrahamowěm Stromu. Kap. LV.

Spůſob a Rozdjl.

WRba Mořſká, kteráž ginák ſtrom Abrahamůw aneb Drmek ſlowe, geſt dwogj: Wětſſj a Menſſj. Wětſſj roſte zhůru gako Strom * spočátku/ ale když ſe sſtará, obyčegně ſe zaſe vkřiwuge.* Kwět má klaſowitý, bjlé brunátnoſti. Menſſj geſt rozkladitá a křowatá/ Kwět prawé a celé brunátnoſti. Liſt obogj připodobňuge ſe Wrbowému aneb Oljwowému liſtu/ a geſt ná ſſediwý, měký / pět gich z gedné ſſpičky wycházý/ rowně gako při Pětiljſtku: Semeno wynáſſj hogné, okrauhlé, a gako Pepř požlautlé. Prautj dá ſe

ohýbati/

ohýbati/tak že ho y Sedlácy k wazbě a pletenj vžjwagj. Kůra po wſſem Stromu geſt A pobělawá. Obogj ta Wrba roſte ráda při wodách, wedlé Břehůw a Potokůw/ někdy také na newyďelaných mjſtech a wedlé Plotůw.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Drmek pokládá ſe býti přirozenj horkého a ſuchého na třetjm Stupni/ chuti oſtré a ſſtahugjcý.

Drmek. Agnus. Vitex.

B

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Semeno s wjnem pité, dobré geſt proti gedowatému vſſtknutj/ zahánj Wodnotedlnoſt: A když ſe cum Oxymelite, to geſt s Medowým octem pige/ ſpomáhá nedůžiwé Slezyně. ¶ Když žena mdle kogj/ má toto Semeno gjſti aneb pjti, ztjži gedné čtwrtce/ rozmnožuge w Prſech Mléko. Tak požjwané, propráwuge y Ženſkau nemoc.

¶ Semeno Drmkowé ſpomáhá těm/ kterýmž přirozenj gegich proti wůli odcházý/ aby ge s Leknowau aneb Kůřjnohy wodau pili. Ale kdyby ho mnoho přigali/ zemdluge Hlawu a přináſſj Sen. Toto Semeno rozhánj také nadýmánj w žiwotě/ aby ge ztřel a v wjně pil. ¶ Krotj y tělesnau žádoſt: A to čjnj netoliko Semeno/ ale y Liſtj a Kwět/ gak w gjdle a w pitj, tak y poſýpánjm do Lůže. Protož y ženy w Athénách, kteréž chtěly čiſtotu zachowati, z tohoto Strůmku liſtj do Lůže ſobě ſtlaly. ¶ Semeno s Polegem v wjně pité, wywodj Měſýčnau nemoc/ to též čjnj y podkauřenj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Semeno Drmkowé protlučené, a s Růžowau wodau na čelo a židowiny přiložené, vkrocuge bolenj hlawy. ¶ Item/ Seděnjm v wodě, w kteréžby Liſtj aneb Semeno zwařeno bylo, bolenj Matky a gegj roznjcenj vkládá. Item, proti vſtawičnému ſpánj Semeno ztlaucy/ s Octem a Růžowau wodau na Hlawu přikládati.

¶ Liſtjm Drmkowým kdožby kauřil, aneb rozſtjral a roztruſſowal/ wſſeliké gedowaté Žjžaly a Žiwočichy zahánj/ gedowaté vſſtknutj vzdrawuge, přikládanjm.

¶ Komužby Lůno zateklo/ ſmjcheg liſtj Drmkowé s Máſlem, a přilož: ſpomáhá.

¶ Rozſedliny wzadku léčj Drmkowé ſemeno v wodě wařené, a na rány přikládané.

¶ Wywinutým audům ſlaužj, s Liſtjm wařené/ a gako Flaſtr přiložené.

¶ Geden

C ¶ Geden včený Muž (nechcy ho gmenowati) wswém Latinském y Německém Herbáři, w Kapitole o Drmku napsal: Že Dioscorides pjsse/ kdožby prautek Drmkowý na cestě w ruce nesl, bezpečen gest před Wlky. Diwjm se tomu dobrému Člowěku / kterak to přehlédl/ že w Latinském Herbáři klade: Securus erit à lupis. A w Německém, Er sey sicher für den Wolffen. Gessto Dioscorides o žádném Wlku nepjsse / ale de Intertrigine, to gest, o takowém nedostatku w zadku/ kteréhož Člowěk dalekau chůzý aneb wandrem dostáwá/ když mu se kůže až do Massa otře. Německy ten nedostatek slowe Arschwolff/ gakoby řekl, Zadnj wlk. Ale onen rozuměl o Wlcých/ kteřjž w Lesých běhagj.

¶ Drmek slowe Řjecky Ἄγνος, Arabsky Famanchest, Latině Vitex, Agnus castus, Sspanyelsky Gattilo casto, Německy Schaffmüllen. Item Keuschbaum/ Abrahamsbaum. Semenu obzwlásstně řjkagj Německy Kloster oder Münchs Pfeffer.

O Wrbě. Kap. LVI.

Wrba. Salix.

Zemnj Wrba. Salicula repens.

D

Wrbj gest rozličné: Roste wewssech Kraginách/ a obyčegně w mjstech wlhkých, při Wodách. Některé Wrbj nese červené, tenké, tuhé Prautj/ kteréž se za neylepssj pokládá / a gmenuge se Německy Bandweiden oder Roteweiden/ Česky Červenice. Druhá slowe Žlutá aneb Potočnj wrba / Geelweiden vnd Bachweiden/ má zbleda žlutau Kůru. Třetj gest křehká a Bjlá wrba / Bruchweiden vnd Weißweiden: kteráž se lehce lomj/ a na Obruče ani k wázanjse nehodj. Čtwrtá gest Popelaté barwy / Seylweiden oder Sellen/ a té k dělánj Plotůw vžjwagj. We Wlassjch některé Wrby tak wysoce rostau / že z nich Tyče a kolj k wodrům dělagj. * Proti tomu gest y giné malé Wrbj, po zemi se rozkládagjcý/ gakéhož se mnoho nacházý w zemi Saffoyské a okolo Lionu w Frankreychu. *

¶ Gest y giná gesstě Wrba bodlawá, Listu gako Oljwa nássediwého a hladkého/ nese malý, bjlý Kwět/ kterýž má wůni dosti libau.

Spůsob.

¶ Wrba má njzký peň / prautj, kteréž swrchu z kmene a Pařezu gako z Hlawy wen wystupuge, twrdé, dlauhé a hebké: List dlauhý a vzký, od spodku poběláwý/ swrchu zelený:

lený: Kwět klasowitý / a když se otewře, chlupatý a wlasatý / slowe obecně Ržasa. Ta nedlauho trwá / ale prwé nežli Owotce následuge a dozráwá, od wětrů se smjtá, sprchá a mizý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wrbowý list y Ržasa wysussuge bez kausawosti / a mjrně w hromadu sstahuge. Wssak kůra Wrbowá gest sušssj. Protož gj také neywjce potřebugj k ranám a Wředům tekutým. Chtěgj tomu / že gest studená a suchá na prwnjm Stupni.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Listj zetřené, s drobtem Pepře smjchané, a v wjně pité, dobré gest těm / kteřjž bolest w wyšssjch a subtýlněgssjch střewách magj / kteráž Střewnj dna slowe.

¶ Listj Wrbowé s studenau wodau pité, brání Conceptionem.

¶ Semeno s wodau Gitrocylowau pité, spomáhá těm / kteřjž krwj chrkagj / a na Cžerwenau nemoc stonj. Též mocy gest y Kůra na Prach ztlučená a pitá.

¶ Listj wařené a pité, žádost tělesnau krotj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Kůra Wrbowá na Popel spálená, w Octě močená a častým smáčenjm přikládaná, Mozoly, Bradawice y Kuřjtiti shánj.

¶ Mjzka z Kůry aneb y z Listj wytlačená, a s Olegem Růžowým smjssená / a na sslupině Granátowého gablka ohřitá / wpausstěnjm do vcha, bolest geho odgjmá.

¶ Wrbowé listj a Kůra v wodě wařená, dobrá gest proti Podagře aneb Dnám / aby se tau gjchau pařil. Takowá woda shánj také aneb odgjmá lupy s hlawy.

¶ Safft aneb Mjzka z kůry Wrbowé sebraná, dokudž gesstě Wrba kwetne, a do Očj wpusstěná / čistj ge, a twář pěknau dělá / aby se gj potjral.

¶ Kdožby welikau horkost měl: Wezmi Wrbowého listj / postel gjm okolo sebe / ochlazugj wýborně w horký čas. Klade se též listj y k giným Bylinám do wody k mytj Noh pro vwedenj Sna, a pro ochlazenj / zwlásstě w pálčiwých Zymnicech. Nebo welmi obwlažuge zwlásstě času Letnjho / a zachowáwá Cžlowěka od horkosti slunečné. Pročež Stařj rádi se tím Listjm obkládali / a času Letnjho pod Wrbjm sedali.

¶ Dělá se také z Wrbowého prautj pro gazyk struhadlo ku Prýmu / kterýž nenj wlastně nemoc / gakž se někteřj Bradýři domnjwagj / a wsseckо hogenj na wystrauhánj gazyka zakládagj a obracegj (ač y to poněkud gest dobře / aby se tím a takowým struhadlem a proplakowánjm Gazyk wyčisstowal) ale na tom samém nenj dosti / musý se tělo y wnitř hogiti. Nebo Prýmme giného nenj / nežli připadnost od wnitřnj pálčiwé zymnice / od kteréžto Gazyk wysýchá, brunátný a černý býwá. Gakž to wjdáme na Pecech / že vsta aneb Sopauchowé gegich býwagj černj od wnitřnjho plamene.

¶ Wrba slowe Řecky ἰτέα, Arabsky Bulef, Latině Salix, Wlasky Salice, Sspanyelsky Salgueiro, Francausky Saulz, Německy Weiden aneb Felbinger. † Nižssj aneb zemnj Wrba slowe Latině Salicula repens, Salix helix, aneb Salix pumila, Řecky Chamæitea, Německy Erdweiden. †

O Oljwě. Kap. LVII.

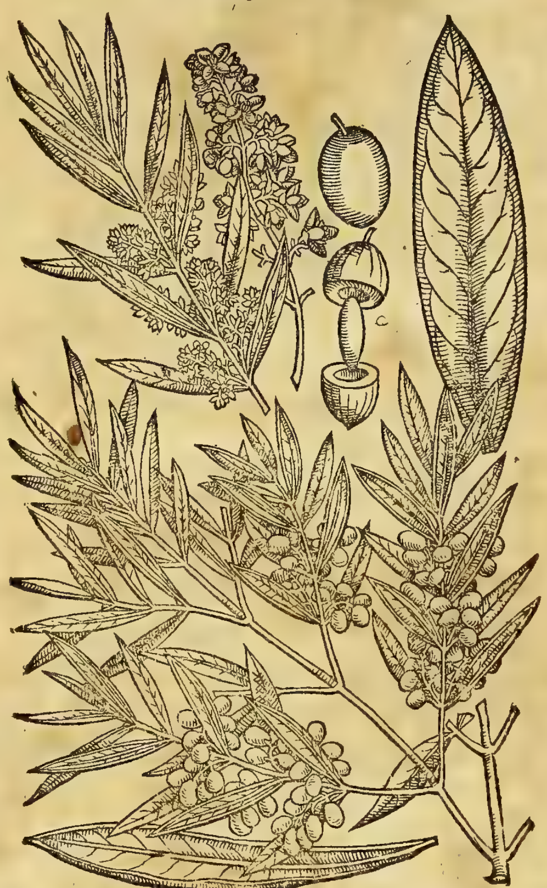
Způsob a rozdjl.

Oljwa gest dwogj: Domácý a Lesnj. Domácý gest opět trogj: Prwnj Owotce nese welikosti obecných Sswestek / a těch Oljwek my toliko z Láku při Stole vžjwáme. Nebo se z nich Oleg nedělá / proto že wjce kalu, nežli Olege wydáwagj. Druhá, welmi wysoko wyrostá / a mocně y ssiroce Ratolesti swé rozkládá / gako Wlaský Ořech. Ta swé Oljwky nese daleko menssj nežli prwnj: ale wssak ty gsau neylepssj / z nichž se mnoho dřewěnného

C wěnného Olege wytlačuge/ a ten gest žlutý, sladký, swětlý, a nad giné lepssj/ y málo kalu sadj. Třetj gest prostřednj wysokosti/ Owotce aneb Gahody nese neymenssj/ z nichžto samých toliko Oleg se dělá.

Lesnj Oljwa roste w hognosti we Wlassjch in Thuscia & Apulia, bodlawá a nižssj/ Oljwky má maličké. Wsseckny pak Oljwy list nesau dlauhý, tlustý, měký, powrchu zelený/ pozpodu poběľawý/ chuti hořké, s gakausy pernostj smjssené.

Oljwa Domácý. Olea domestica.

Lesnj aneb planá Oljwa. Olea siluestris.

D

Strom Oljwowý Stařj mjwali za Symbolum, to gest za Heslo aneb znamenj pokoge. Nebo in Olympia před časy znamenité Reky a Hrdiny, když Rytjřsky a vdatně swjtězyli, a zase pokog spůsobili, Oljwowými Wěncy korunowali a ozdobowali. Holubice také přinesla Ratolest Oljwowau po potopě Swěta / na znamenj toho, že zase vweden pokog na zemi. 1. Mogž. 8. Kap.

Mezy stromem Oljwowým a Dubowým gt přirozené a [illegible]gné nepřátelstwj a nenáwist/ že w blýzkosti podlé sebe státi ani růsti nemohau/ než musý z nich geden zahynauti.

Czas.

Oljwa kwetne Měsýce Czerwna kwětem bjlým a wonným, w spůsobu hroznů. Owotce trhagj Měsýce Listopadu a Prosynce: nebo prwé nedozráwá/ † a z toho se presuge Oleg. Kteréž pak do láku dáwati chtěgj/ ty za zelena trhagj, dřjwe nežli práwě dozragj. †

Mjsto.

Oljwy rády rostau na Slůni a při wrssjch / w mjstech a Kraginách horkých/ gako we Wlassjch, w Frankreychu a w Hisspanij. Nebo w studených pro sněhy a Mrazy růsti nemohau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj Oljwowé ochlazuge, stahuge, sussj/ a wjce Lesnj než Domácý.

Listj Oljwowého.

Listj Oljwowé rozetřené a přiložené, Pekelný oheň, Nesstowice rozgjdawé a Prysskýře (Carbunculos) zahánj a zapuzuge.

Listj drobně ztlučené, s Medem smjssené a přiložené, strupy okolo wředůw smjtá/ a talowité nežity wyčisstuge/ též zarděnj a zápalčiwost gegich zahánj.

Zpreysstěnj

¶ zpreyſſtěnj vſt v wodě zwařené, w njžby železo vhaſſeno bylo, propkakowánjm A vzdrawuge. ¶ Sſťáwa aneb gjſſka z liſtj zwařeného, zaſtawuge tok Břicha y přjliſſného kwětu ženſkého / aby ſe pila. ¶ Sſťáwa z liſtj potjránjm, nedopauſſtj dobrým Neſſtowicem ſe rozgjdati / a obraňuge proti ſtarým Fluſům. Pročež vžitečně ſe dáwá do wod / kteréž ſe ſtrogj proti ſlzawým Očjm / a proti zpreyſſtěnj wjček očj.

¶ Wytlačuge ſe z liſtj Oljwowých wodnatoſt, přilegjc trpkého Wjna / potom ſe na Sluncy wyſuſſuge / a když powyſchne, Pokrautky ſe z nj dělagj. Aneb včiň takto: Wezmi liſtj y s Kwitjm / rozetři ge, a wlož do nowého Hrnce / přikreg pokljčkau, a obmaž dobře / deg do Pecy, až ſe wſſecko na Prach wypálj. Potom vhas a ſmjcheg s Růžowau wodau, zaſe podruhé připraw / a nech ať ſe pálj, gako prwé. Napoſledy wyňma, wypek ten Popel čiſtě Růžowau wodau, rowně gako Pleweys / a naděleg z něho malých Pokrautek. Tento Popel má podobnau moc w Lékařſtwjch pro Oči / gako Spodium aneb Pompholyx. Ale k témuž daleko lepſſj geſt liſtj Oljwy Zahradnj, než Leſnj. Nebo zahradnj geſt powlowněgſſj a měkčegſſj. ¶ Liſtj s Gečnau mukau a s kyſelým Wjnem ſmjchané, proſpěſſně ſe přikládá proti tomu toku Břicha, kterýž Cœliacus ſlowe.

Dřewa Oliwowého.

¶ Wodnatoſt aneb pěna, kteráž ſe z zapáleného dřewa ſyrowého Leſnj Oljwy preyſſtj, vzdrawuge liſſege, kupy a praſſiwoſt Hlawy.

Oljwek.

† Oljwy zralé gſau poněkud teplého a wlhkého přirozenj / ale nezralé ſuſſj a táhnau whromadu. † ¶ Oliwy ſháněgj otruby aneb kupy z Hlawy / když ſe gjmi Hlawa pomaže: Pomáhagj také proti wředům, kteřjž ſe daleko wůkol ſebe rozgjdagj, týmž ſpůſobem.

¶ Dřeň kterýž ſe w gádrách zdržuge, s Sádlem a s Mukau ſmjſſený, přikládanjm Nehty ſſkaredé a oſtré wyſſlechťuge. ¶ Oljwky ſlané (kteréž Řzecky a Latině Colymbades ſlowau) ztlučené a přiložené, Pekelný oheň hogj / a bránj aby žádná Neſſtowjčka zlá nenáſledowala / a nečiſté Wředy talowité wyčiſſťugj. ¶ Strogené w Láku B Oljwky před Gjdlem s gjchau vžjwané, obměkčugj žiwot / poſylugj žaludka / a k gjdlu appetyt zbuzugj. ¶ Slaná woda z Oljwek, ſtwrzuge oſlablé dáſně y zwiklané zuby.

Olege Oliwowého obecného.

† Oleg dřewěnný nowý k mnohým wěcem geſt vžitečný, wnitřně y zewnitřně vžjwaný / a tak dobře do Kuchyně gako do Apatéky ſe hodj: Nebo rozličnj pokrmowé s nim ſtrogeni býwagj / zwláſſtě we Wlaſſich, Frankreychu a Hiſſpanij / kdež geg nowý a čerſtwý mjti mohau / w kterýchžto Kraginách mjſto Máſla ho vžjwagj. A my Čzechowé k dobrému Salátu neywjce ho potřebugeme. † ¶ Oleg kterýž ſe z nezralých Oljwek wytlačuge, ſlowe Čzeſky Dřewěnný Oleg, Německy Baumöl. Zahřjwá, ſwlažuge, změkčuge žiwot / a dělá Stolice. ¶ Tělo teplými rauchami třjti, a potom Olegem dřewěnným mazati, zdrawj zachowáwá / a činj klauby wolné a ohebné. ¶ Dřewěnný Oleg pitý, ſpomáhá proti oſtrému a kauſawému Gedu. Nebo odgjmá mu oſtroſt / ale muſý ſe poněkolikráte pjti / a zaſe po něm dáwiti. ¶ Proti žřenj w žiwotě dobrý geſt Oleg dřewěnný / aby geg ſmjchal s gjſſkau zwařené Rauty / a tak pil. Vžjwá ſe y w Kliſterowánj pro obměkčenj Stolic / a proti žřenj žiwota. ¶ Starý Oleg wjce horčj a ſylněgi rozhánj.

¶ Když ſe Olegem dřewěnným pomazugj wjčka Očj, zrak čiſtj.

¶ Dobré Lékařſtwj proti hryzenj Břicha a žřenj w žiwotě, kteréž Colica ſlowe: Wezmi s Truňk dřewěnného Olege / rozpuſť w něm bjlý, čiſtý a přednj Cukr / wypj teplý / a na to ſebau pohni. Můžeš týž Oleg tak y s Malwazým ſmjchaný pjti / aby do dobrého truňku Malwazý tři aneb čtyři Loty nowého Olege dal.

¶ Kteréž ženy ſwé nemocy podlé náležitoſti mjti nemohau / ty magj trochu celého Sſafránu do dřewěnného Olege, kteréhožby splnau lžjcy bylo, wložiti / tak přes noc nechati ſtáti / a ráno s teplým bjlým wjnem wypiti / a to tak po několiko dnů pořád včiniti: bude gim platno. Nebo Oleg obměkčuge / a Sſafrán žene.

C ¶ Diwné skussenj Mrawence od Stromu zahnati: Wezmi lněný ssat třj Prstů zssjřj/omoč geg w dřewěnném Olegi a Wolowé žluči/obwaž strom na tré aneb na čtwero. Můžeš časem ten ssat, gestližeby docela wschl, Pýrem w gmenowané mjssenicy omočeným zase swlažiti/ tedy ztrnau a wschnau na něm wssickni Mrawency/ kteřjž zhůru aneb dolů lezau. ¶ Do dřewěnného Olege, cžehožkoli nakladeš, budto Kwjtj, semene aneb kořenj, takowého přirozenj bude/ gakéhož gt ta wěc do něho wložená aneb wněm wařená.

Olege z Lesnjch Oljwek.

¶ Dřewěnný Oleg, kterýž se z nezralých Oljwek wytlačuge, wětssj trpkost má / a mnohem sylněgi swjrá: Protož vžitečněgssj gest proti horkým Otokům: Žaludku také dobře slaužj / aby gjm pomazowal: posyluge a vtwrzuge gak zuby, tak y masso okolo dásnj/aby geg teplý w vstech držel: zastawuge zbytečný pot/kdyžby se gjm pomazowal.

¶ Týž Oleg slaužj proti bolenj Hlawy/aby lněný ssátek w něm smočil/a na čelo přiložil/gakož se obyčegně Růžowau wodau obwazuge.

¶ Lezenj wlasůw bránj, pomazowánjm: Lupy hlawnj a Prassiwinu hogj a wyčissťuge/nedopausstj ssediwěti, kdožby sobě gjm Hlawy každého dne pomazowal.

*Amurca. Kal aneb kwasnice wypresowaného Olege.

TEn proti mnohým nedostatkům gest dobrý / a častokráte prospěssně ho vžjwagj / poněwadž se snadně dostati může/ a mnohem snáze, než Lycium aneb Acacia, kteréžto oboge negednau zffalssowané k nám se přináss̄j. Obzwlásstně pak vžjwagj ho w některých mjstech s Střjbrowým glétem, Pelweysem a prachem z Gilmu strogeným / proti zastaralým Wředům aneb prowaleninám. ¶ Cato de re Rustica pjsse/když se Wápno rozdělá cum Amurca, to gest s timto Kalem/ aneb že se stěny aneb zdi dobře týmž Kalem pomažj/že netoliko stawenj to neporussitedlné zůstane / ale také žádný Cžerwjk aneb žjžala do něho nepůgde. *

Oljwa Cžeská. Elæagnus.

Cžeská Oljwa, s Kwětem, Owotcem y Peckau.	Olea Boemica, siue Elæagnus, cũ suo flore fructu & osiculo.	Žluté Pryzyly dřewo.	Cotinus cum flore, fructu & ligni portiuncula.

D

JAk gsem wjděl w Cžechách geden Strom, kterýž Oljwau nazýwagj / ale omylně: nebo nenj prawá Oljwa. Nese list gako Wrba, aneb gako Drmek, ssediwý a měký: Ratolesti také má gako Wrba/ a na nich (ač požjdku) sspjce bodlawé:

Kwět

Kwět bjlý, a náramně wonný. Owotce aneb Gahody (ač new ſſudy) podobné k Oljwám prawým/ale menſſj a při wrchu ſſpičaté: Pecka wnitř geſt obdlaužná. Ten ſtrom roſte ſám od ſebe bez Lidſkého opatrowánj, w Leſých a Hágjch wlhkých/ y také na Zahradách při domjch. Podlé mého zdánj tento Strom geſt Elæagnus Theophraſti: proto že Liſtj má gako Drmek/a Owotce gako prawá Oljwa. A protož geſt téhož přirozenj a mocy, gako Oljwa/wſſak wewſſem mdlegſſj: Studj a ſuſſj, ſwjrá a vtwrzuge.

A

* Bellonius lib.2. obſeruat.cap.3. gmenuge tu Oljwu Zizyphum albam Columellæ a pjſſe/že okolo měſta Heracleæ Płoty z nj dělagj/ Owotce prodáwagj / a Ržekowé gi do dneſſnjho dne Zizyphia nazýwagj. Na giném mjſtě za to má/že Plinius Strom tento gmenuge Zizyphum Cappadociam. A w tom k němu y ginj včenj a zkuſſenj Lékaři připadagj / a tak ſmeyſſlegj / že Elæagnus Theophraſti geſt giné pokolenj Wrby wodnj/ kteráž Liſtj má ſſiroké a bělegſſj/ podobné liſtu Gabkoňowému. Carolus Cluſius pjſſe, in ſuis obſeruationib. Hiſpanicis, že takowých Stromů hognoſt roſte w Králowſtwj Granatæ, okolo měſta Guadix řečeného. Spočátku Gara kwetne/a na Podzym Owotce geho zrage/ale w ſtudených Kragnách netrwá. V nás pak do Zahrad ſe ſázý, gako Wrby/ a přes Zymu zůſtáwá.

Hiſſpánowé gmenugj tento Strom Arbol Paraylo, to geſt Ragſký ſtrom / ſnad pro libau wůnj Kwětu geho. Francauzowé ſuiubier blanc, a Oliuaſtre. *

Oljwa ſlowe Ržecký ἐλαία, Arabſký Zaitron, Latině Olea domeſtica ſive ſatiua, Oliua, Wlaſký a Sſpanyelſký Oliuo, Francauſký Oliuier, Německy Oelbaum.

* Leſnj pak Oljwa Ržecky ἀγριελαία, κότινος, Latině Oleaſter, Olea ſilueſtris, Cotinus, Sſpanyelſky Azebuche, a obyčegně Azuche, Francauſky Oliuier, Sauuage, Německy Wilder Oelbaum.* Owoce aneb † Oljwky Latině Oliuæ, Ržecky ἐλάια, Sſpanyelſky Azeytuna, Francauſky a Wlaſky Oliue. Naſolené Oljwky aneb z Láku ſlowau Ržecky Halmades, aneb Colymbades. †

*Cotinus.

Poněwadž nahoře pod gménem Leſnj Oljwy, toto Ržecké Theophraſti a Dioſcoridis obyčegné ſlowo κότινος ſtogj: nenj wěc neſluſſná, o něm také něco tuto oznámiti. Nebo ge ginému Stromu Plinius dáwá/ když lib.16.cap.18. pjſſe / že roſte in monte Apennino Strůmek řečený Cotinus, kterýmžto Plátno welmi pěkně barwiti ſe může. Odkudž wlaſtně rozuměti nemohu / zdali týž Strůmek geſt / kterýž tuto k oku wymalowán a wyſtawen geſt. Awſſak k Miſpule ſkůro podobné geſt / zwláſſtě že obyčegné Wlaſké ſlowo Scotanum, s nim ſe ſrownáwá. Geſt pak malý Strůmek, s křiwými tenkými Ratoleſtmi / kteréž obyčegně Barwjři oblupugj / a k žluté barwě gich vžjwagj. Kůra geſt zžlutačerwená/ Dřewo bledégſſj/ Liſtj podobné Hruſſkowému, a wſſak okrauhlegſſj / gako některé na Terpentýnowém Stromě. Při wrchu Ratoleſtj dlauhý wlaſatý keř wen wyroſtá/ z něhož ſe wyſkytá drobet malého požlautlého, trýhraného, ſpleſknutého Semýnka/ w twrdých ſſeſſelinkách aneb Luſſtinkách, tak ſkrowného/že ſotwa rozřezati ſe může: Kwět má zbledazelený, ſubtylný. Někteřj pro podobu a vžitek řjkagj mu, žluté Pryſyiowé dřewo. Ginj, mezy nimiž geſt C.Cluſius, domnjwagj ſe/žeby měl býti Cocygria aneb Coggygria, aneb Coccynelæa Theophraſti. *

B

O Dubu. Kap. LVIII.

Dub geſt wſſechněm Strom známý / a v nás ho w Czechách doſti: protož nepotřebuge žádného wypiſowánj. Owotce geho gſau Žaludy a kůlky / kteréž Galles gmenugeme, a Měli / o němž ſe potom w obzwláſſtnj Kapitole pſáti bude. Galleſowé kůlky roſtau na Liſtj / a mezy nimi Žaludy.

* W Vhřích a w Rakauſých nacházý ſe Dubj / s mnohým ſſirſſim Liſtjm, nad obyčegné Dubj/a Žaludy gegich na delſſých ſſpičkách wiſegj/na nichž welmi mnoho býwá Měli/ gakž

 to Cluſius

C to Clusius wyſſetřil / kterýž také oznamuge in obſeruat. Pannonicis: Žě w Hiſſpanij na Horách, blizko Fretum Herculeum, na Dubj w Létě y w Zymě liſtj gegich zůſtáwá / gako též in Cantabria, w některých mjſtech nacházeti ſe má. In Mauritania, w přemocném Králowſtwj Feſſa, nacházý ſe Dubj / kteréž neſe weliké Zialudy / chutněgſſj a ſladſſj nežli Kaſſtany / kterýchž před čaſy Stařj rádi w pokrmjch vžjwali. W těch Leſých gſau ti welicý Lwowé / kteřjž ſe in Aphrica nacházegj. ¶ Dále také na ſtarých Dubjch, blizko od Kořene, roſte gakáſy Hauba aneb excrementum, a wſſak ne na mnohých / gakož y někdy takowá, nedaleko od tohoto Měſta, nacházý ſe obyčegně na Podzym. Ta geſt tenká, ſpočátku počerwenalá / a wiſý někdy poſpolu gako hrozen: Pročež y Vua quercina, to geſt Dubowý hrozen ſe gmenuge. Dobrá geſt proti Dnawé nemocy / gakž ſe potom oznámj. *

Dub. Quercus.

Kůlky Dubowé a Kwět. Gallæ, & flores quercus.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kůra, Liſt, Žaludy a Galles, ſuſſj, ſtahugj a ſwjragj / zwláſſtě pak ta kůrka proſtřednj mezy dřewem a zewnitřnj kornu / těž y ſſupinka na Žaludowém gádru. A to wſſe ſlaužj proti wſſelikým neduhům / kteřjž přjliſſně tekau.

Kůry a Dřewa.

Wnitřnj a proſtřednj Dubowá kožka v Wodě a Octě wařená, a na Pekelný oheň přiložená, odgjmá horkoſt a pálčiwoſt. ¶ Dubowá kůra s Mlékem wařená a pitá, wſſelikému Gedu odpjrá. ¶ Kteréž ženy wodu s boleſtj pauſſtěgj / ty magj na řežawé Dubowé vhlj Wjno ljti / a tu páru ſkrze Trychtýř do ſebe zapauſſtěti.

¶ Vžitek Dubowého dřewa nemůže doſtatečně wypſán býti. Mezy giným dřjwjm stěžka ſe gedno nagde, aby ſtálegſſj bylo / a k rozličným ſtawenjm y nádobj wjce potřebowati ſe dalo / gako Dubowé dřewo / budto na zemi aneb v wodě. * Nacházegj ſe také na ſtarých Dubjch weliké Hauby / kteréž někteřj tak čerſtwé naſolugj / a na teplé mjſto ſtawěgj / potom tau Sſtáwau klaubůw w boleſtech Podágry potjragj. Ale k tomu lepſſj geſt Vua quercina, gakž o tom Knjžete Julichſkého Medicus Solenander wyſwědčuge. *

Dubowé Liſtj.

Liſtj Dubowé, aneb proſtřednj kůra Dubowá, v wjně aneb v wodě wařená a pitá, bezpochyby zaſtawuge wſſeliké toky žiwota, ženſké Fluſy, ſemeno a chrkánj krwe.

¶ Proti

¶ Proti pálčiwoſti, genž Záha ſlowe, wezmi Dubowý liſt / wlož geg na gazyk / a wlhkoſt pocházegjcý z něho do hrdla požjreg: Pomůže. A

¶ Dubowé liſtj na horké Neſſtowice přiložené, horkoſt odhánégj, a vzdrawugj.

¶ Ženy krwotočné, od nichž kwět gegich přjliſſně gde, magj Dubowé liſtj v wodě wařiti / a od ſpodku ſe wnj pařiti / aneb w té wodě až do Pupku ſeděti: Spomáhá.

¶ Zkuſſenj toho potwrzuge / že Dubowé liſtj na rány geſt welmi proſpěſſné / sſtahuge w hromadu / hodj ſe y k promýwánj gich.

¶ Dubowé Mágowj aneb liſtj v wodě a w Octě wařené, a w vſtech teplé držané, vkládá boleſt zubůw, poſſlau z Fluſůw.

¶ † Komuž z vſt ſmrdj / wezmi Dubowého liſtj / ztluc ge na Prach / a každé ráno přjgmi ho gednu čtwrtcy s wjnem / a odegmeť neworný duch.

¶ Kdožby gedowatau Bylinu ſnědl / ten zwař ſobě v wodě liſtj Dubowé / a s Mlékem ge přjgmi. Wſſak včiň to dřjwe, nežby ſe ged rozeſſel a rozmohl. †

* Z Mladiſtwých wrſſkůw téhož Dubj woda pálená a dyſtyllowaná, geſt proſpěſſná proti zwředowánj a shnilinám vſt Dětinſkých / y giným nedoſtatkům hrdla. *

Zialudůw.

Žaludi též gſau mocy gako Liſtj a Kůra. Dobřj gſau proti kapawému močenj / Řezawce, Stranguria řečené / y proti Kamenu w Ledwjch a w Měchýři.

¶ Žaludy proſpjwagj těm Ženám / od nichž ſe nemoc gegich přjliſſně lige.

¶ Žaludy gedené, wzbuzugj bolenj Hlawy / a Břicho nadymagj: † A protož ſe lépe Swinjm než Lidem gjſti hodj. †

¶ Komuž čjpek w hrdle ſpadl aneb ſe vkřiwil, ztluc Žaludy / přideg mezy ně ztlučeného Pepře, a bjlého Pſýho Leyna / ſmjcheg w hromadu: Tim obmazug a natjreg čjpek.

¶ Sſeſſelinky Dubowé dobře proſpjwagj těm / kteřjž krwj chrkagj. ¶ Žaludy welmi vžitečně ſe gjdagj proti wſſelikému gedowatých Žiwočichůw vſſtknutj.

¶ Žaludy na Prach zetřené, a ztjži gednoho quentjku s Gitrocylowau ſſťáwau neb wodau pité, zdržugj wſſecky toky žiwota / y když ſe nemjrně od Žen gegich pořádné čiſſtěnj wylewá. ¶ Žaludy zelené ztlaucy a přiložiti, polehčuge horkých otokůw / a wſſeliké roznjcenj vhaſſuge. ¶ Přikládagj ſe také vžitečně s ſlaným Sádlem, na wředy nezhogitedlné. ¶ Sſeſſelinky aneb Czepičky, w nichž Žaludy na Stromě ſe držjwagj, též gſau mocy / než wětſſj magj trpkoſt / a tak ſylněgi w hromadu sſtahugj / anobrž odrážegj a ſkrčugj. B

Dubowých Kůlek.

Galles aneb Dubowé kůlky * (kteréž dwogj gſau: Wětſſj, djrkowaté a lehké co Hauba / a Menſſj, ſukowaté a twrdé y těžſſj) * ſylně w hromadu ſwjragj, wyſuſſugj a odrážegj. Magj ſe tehdáž zbjrati / když na Stromě ſwém dobře wyſchnau.

¶ Kůlky Galleſowé na Prach ztlučené, a přiložené na hnilé a zlé rány, wyžjragj a ſtrawugj pokažené Maſſo / a neduhy wyčiſſťugj. ¶ Dáſně tim potjrané, odpjragj Fluſům / kteřjž ſe do zubů ſpauſſtégj. Hogj také y wředowiny w vſtech. Proſtředek z kůlek Galleſowých na děrawý Zub wložený / geſt k tomu proſpěſſný.

¶ Kůlku Galleſowau s Bjlkem wagečným ſpolu ſmjcheg / vděleg z toho Flaſtr / přilož na Pupek / sſtawuge plynutj Břicha / a žiwot zatwrzuge. Může ſe ten Prach přigjmati y s deſſťowau wodau / protože mocně twrdj a zacpáwá.

¶ Kdož ſe hrubě dáwj / zwař Galleſowé kůlky v wodě deſſťowé a w Octě / w tom omáčeg ſſátek / a zewnitř na žaludek přikládeg.

¶ Kterážby Pánj přjliſſně ſwau Nemoc měla / nechť ſobě wařj kůlky Galleſowé, s deſſťowau wodau / přimjſýc mezy to Gitrocylowé ſſťáwy: potom z Bawlny čjpek vdělá / a w té mjſſenicy ſmočený, po zpodu přjgme: Stawuge a ſpomáhá wýborně.

¶ Komuž krew hrubě Noſem teče / rozpuſť Prach z kůlek Galleſowých, wodau Gitrocylowau neb Kokoſſkowau / a omáčege w tom ſſátek / wlož do noſu. Proti témuž ne-

C dostatku může se y Flastr vdělati, z Prachu kůlek Gallesowých a Bjlku wagečného / a ten na čelo a Zidowiny přikládati.

Prássek z kůlek Gallesowých posypaný na Rány, sstawuge krwe gegich tečenj/ a činj, aby se rány whromadu scházely.

Kdož chce mjti wlasy černé / wezmi kůlek Gallesowých tlustých, těžkých a neděrawých/ zwař ge w Olegi/a ten potom proceď skrze ssat/a nech ať na Slunci wyschne: potom takowý Prach wař v wodě desstowé/ promýweg sobě wlasy, budto na Hlawě aneb na Bradě/a budau černé.

Kteréž Zeně Matka wen wycházý/ nechť sobě v wodě Gallesowé kulky zwařj/a do toho wsedne: bude zase zdráwa.

Chcessli dobré Czernidlo vdělati: Wezmi malých sukowatých a twrdých kůlek Gallesowých, zhruba protlučených, pět Lotůw/Witrolium tři Loty/Gummi Arabského dwa Loty/ Soli půl čtwrtce: wsyp to wssecko do Hrnce poléwaného/ a nalj na to dobrého bjlého wjna wřelého dwě Libře aneb půl Pinty/a zahraď powrchu čistě Hrnec/ wystaw na Slunce/ a nech státi za čtrnácte dnů: Pakli gest w zymě/ postaw na Kamna/a zamjcheg každého dne Lopatkau/ budeš mjti wýborný Jnkaust aneb Czernidlo.

Dubowé kůlky wětssj magj y tu wlastnost / že každého Roku wyznamenáwagj aneb předvkazugj/budeli Rok ten vródný neb nevrodný/pokogný aneb morní. Wezmi měsýce Ledna aneb Vnora nowau, celistwau a od Czerwů nezwrtanau Kůlku Dubowau/rozkrog aneb rozraz gj na dwé/a nagdeš w nj gedno z tohoto trého/totižto Mauchu, Czerwa aneb Pawauka. Maucha znamená Wálku/ Czerw nevrodu/ Pawauk Mornj nakaženj.

Moc wody pálené z listj aneb Mágowj Dubowého.

D Nežlepssj čas k dystyllowánj a pálenj té wody gest vprostřed měsýce Máge/z Listj mladistwého Daubj. A takowá woda wssecku tu moc má / kteráž se listj Dubowemu připisuge.

Woda z listj Dubowého pálená, každého dne ráno čtyry hodiny před gjdlem, do půl Zeydljka pitá, vžitečná gest proti toku od Gater pocházegjcýmu. Nenj tak měř hogitedlněgssj wody/ zwlásstě malým Dětem, když na Czerwenau nemoc stonj / nad wodu z listj Dubowého: též y proti odchrkowánj krwj. Drobj také a wen žene Kámen.

Item/ táto Woda na horký aud skrze sstátky přikládaná, ochlazuge a hogj staré, bolawé a prowalené Nohy / aby ge tau wodau promýwal/a tak nechal, ažby samy od sebe vschly. † Woda z Dubowého listj rozhánj také w těle sraženau a ssedlau krew / a wen gi wyhánj, s wodau Czertkusowau pitá. †

Dubowý Strom slowe Rzečky Δρῦς, Arabsky Belut, Latině Quercus, Wlasky Quercia, Sspanyelsky Robre, Francausky Chesne, Německy Eychbaum.

O Dubowé Swjdě. Kap. LIX.

Tento Strom we Wlasských roste welmi obecně / a gest krásný a wysoký. Kůru má temně čerwenau/ dřewo celistwé, tuhé, takowéž barwy. Listj rozdělené, gako při Bobkowém stromu/při okolku drobet zstřjhané/a vstawně se zelenagjcý. * A to Listj na některých Stromjch gest ssirssj/na giných trochu vžssj: pročež se obyčegně w dwogjm rozdjlu pokladagj. * Roste w Lesých na Horách, a w giných mjstech. Zaludy nese menssj nežli Dubowý strom. * W Hyspanij prodáwagj ty Ziakudy na Rynku, a gedj ge/gako v nás Kasstany aneb Ljskowé Ořechy. *

Rostau

¶ Roſtau na něm y malé počerwenalé Kuličky / kteréžto když ſe protlukau, a s Octem přikládagj, nowé rány a krwawé Oči welmi dobře hogj. Toto liſtj Kůra y Žaludy má rowně takowau moc / gako při ſtromu Dubowém: wſſak poněkud mdlegſſj.

* Někteřj pjſſj / žeby na té Swjdě neylepſſj Měľi růſti mělo / Epilepticis welmi platné. De Ilice Coccifera položj ſe w Cžtwrté Knize tohoto Herbáře / w Kap. 51. *

I. Swjda. I. Ilex.

II. Swjda s ſſirſſjm Liſtjm. II. Ilex Latifolia.

¶ Swjda ſlowe Řecky πρῖνος, Arabſky Barbes, Latině Ilex, Wlaſky Ilice, Sſpanyelſky Anzina. * Francauſky Eoule aneb Chesneverd. Owotce aneb Žaludy Ἄκυλος, Theoph. Acylum, Sſpanyelſky Bellota aneb Abillota. * Německy Steccheychen.

O Pantofflowém dřewu. Kap. LX.

Rozdjl a ſpůſob.

TEnto Strom geſt wyſoký a dlauhý / a má tluſtý Pařez: Liſtj podobné k Geſenowému / než delſſj, a vſtawičně ſe zelenagjcý. Kůra geſt welmi tluſtá / kteréž Sſewcy k Pantofflům vžjwagj. Rybáři také dělagj ſobě z nj Kolečka k ſwým Newodům a Sytjm. Nebo ſwau lehkoſtj (aby na wodě ſplýwaly) olowěnných hládek ſpodnjch pozdwihugj. Když ſe Kůra z něho oblupuge, Strom proto neſchne / než giná Kůra zaſe na něm wyroſtá: protož ſe obyčegně dwě Kůry na gednom Stromě nacházegj. Gá gſem zewnitřnj geho Kůru widěl / kteráž byla ſkůro Lokte ztlauſſtj / čemuž ſe žádný diwiti nemá / poněwadž Plinius pjſſe / že ſtrom roſte na ſſjř deſýti Střewjcůw. Neſe malé, ſuché Žaludy / kteřjž gednoſtegnau moc magj, gako Liſtj.

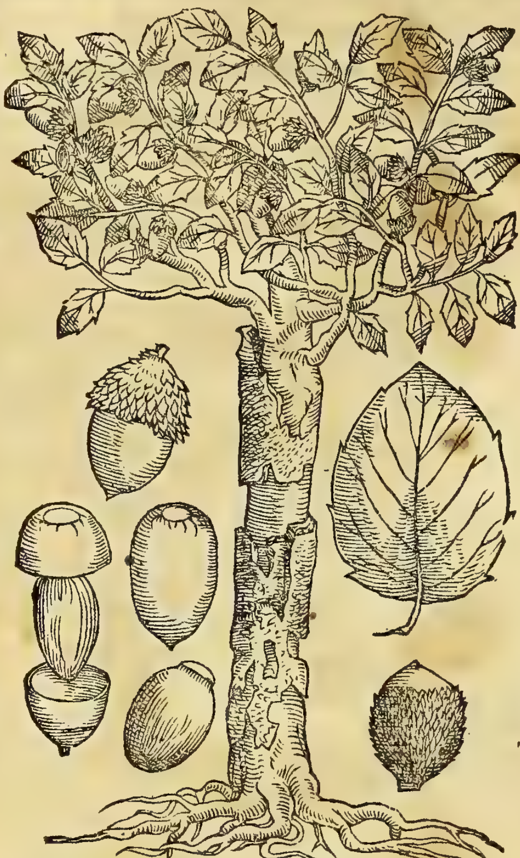
¶ Geſt pak Strom Pantofflowý dwogj: Prwnj má delſſj a ſſpičatěgſſj Liſtj / a roſte we Wlaſſjch okolo měſta Pjſy. Druhého Liſtj geſt něco kratſſj, okrauhlegſſj, a w okolku ſwém zſtřjhané / na několikerých mjſtech ſſpičaté / a roſte okolo měſta Řjma.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kůra ztlučená, a s teplau wodau pitá, zaſtawuge Krwe tok, wrchem y ſpodkem.

¶ Kůra ſpálená, a Popel ten pitý s teplým wjnem / geſt welmi proſpěſſný těm, kteřjž Krwj chrkagj.

C I. Pantofflowé dřewo. Suber latifolium.

II. Pantofflowé dřewo. Suber anguſtifolium.

Pantofflowé dřewo ſlowe Rřecky φέλλος, Latině Suber, Francauſky Liege, * Gſpanyelſky Alcornoque, Wlaſky Sugaro, * Německy Pantoffelholtz oder Korchbaum.

* Phellodrys.

D

Geſt y giný geſſtě Strom/kterýž také Owotce žaludowé neſe/a má liſtj Pantofflowému podobné: ale Kůra a dřewo rowná ſe Dubu, Cerrus řečenému. Protož geg in Hetruria Cerroſugarum gmenugj/ gakoby řjcy chtěli, Cerroſuberem. Theophraſtus gmenuge Phellodryn, a namnoze roſte in agro Senenſi. Kterémuž gſem tuto mjſto dal / protože geg Autor in ſuis commentarijs Latinis, také wypiſuge. *

O Bu-

A

O Buku. Kap. LXI.

Buk. Fagus.

Spůſob.

BUkowý Strom aneb Buk welmi wyſoko roſte / a mnoho má Ratoleſtj. Kůra geho geſt hladčegſſj, nežli Dubowá. Liſtj neſe ſubtylné, tenké a hladké, gako Topol. V proſtřed liſtj čaſem gakéſy ſſpičaté kuličky wyroſtagj / * na pohleděnj kráſné / gako pěkné počerwenalé Gablíčko. *

B

¶ Klade ſe Buk mezy ſtromy Žaludnými / ačkoli Žaludůw neneſe / než Bukyně aneb Bukwice / kteréž žádného podobenſtwj Žaludůw nemagj: A ty magj na ſobě ſſupinu okrauhlau, chlupatau a bodlawau / a wnitř Gadro trýhrané / w tenké ſſupince obalené / téměř gako při Kaſſtanjch wjdáme. Chuti gſau ſladké a nátrpké, drobet w hromadu ſſtahugjcý. Swině zwláſſtnj magj ljboſt k těmto Bukwicým / a Maſſo po nich býwá gaké[illegible]dobré a chutné. Myſſi také domácý y Německé, welmi rády ſe tim Owotcem paſau / tak že y od ginad hauffem, z přirozenj gſauce hnuty, do Leſůw Bukowých na paſtwu přibjhagj. Též y Weweřice, Kwjčaly, Drozdi, a giné Ptactwo. Ano pjſſe Cornelius Alexander, že při obleženj Měſta řečeného Chium, toliko tohoto Owotce w měſtě za pokrm požjwali / a trwali až do odtaženj nepřátel.

¶ Kůry Bukowé vžjwagj Sedlácy k mnohým potřebám. Neb z nj dělagj rozličné nádoby a Koſſe. Dřewo Bukowé v wodě zůſtáwá neporuſſitedlné / a geſſtě wjce w nj tuhne a twrdné. K mnohým wěcem geſt vžitečné / gako na Wozy, Truhly, Lůže, Lawice, Stoly a Lodj. Z ſtarých a ſhnilých Bukůw pálj ſe Popel k barwenj. † Summau / Stromu Bukowého wjce k ſtawenj a paliwu, nežli k Lékařſtwj vžjwáme. †

Mjſto.

¶ Bukowý ſtrom roſte w Leſých y na Horách / y na Rowinách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Liſtj Bukowé geſt ſtudeného přirozenj / Owotce poněkud trpkého.

Zewnitř.

¶ Liſt Bukowý čerſtwý kdožby rozkuſowal / vzdrawuge zpreyſſtěnj vſt y dáſnj. Protlučený a pomazaný, poſyluge audůw ztrnulých.

¶ Woda,

C ¶ Woda, kteráž ſe w prázdném aneb děrawém Buku a ſtarém Dubu nacházý/dá-wá znamenité Lékařſtwj proti wſſelikému ſtrupu a Praſſiwině, po wſſem těle/ budto Cžlowěku aneb Howadu, aby ſe gj myl.

¶ Bukyně na Popel ſpálené, a ten Popel s Slepičj Polévkau aneb s Sádlem Weprowým ſmjchaný, a na Ledwj teple přiložený, pomáhá proti Kamenu.

¶ Prautkem Bukowým Hadj pryč ſe zahánégj.

* Petrus Creſcentius piſſe/ že Bukowého Popela vžjwati ſe může k dělánj Skel. *

¶ Buk ſlowe Ržecky φηγός, Arabſky Chinaos, Latině Fagus, Wlaſky Faggio, Sſpanyelſky Haia, Francauſky Faus, Německý Buchbaum.

O Kaſſtanjch. Kap. LXII.

Kaſſtan. Caſtanea.

Koňſký Kaſſtan. Caſtanea equina.

D

Rozdjl a ſpůſob.

Kaſſtan geſt Strom mnohým známý: ač ho w Czechách nenj tak mnoho, gako we Wlaſſjch a giných některých Kraginách. Roſte wyſoce, a Ratoleſtmi ſwými ſſiroce ſe rozkládá: Kůra geſt barwy ſywé. Liſtj neſe gako Wlaſký Ořech/ než ſſirſſj, wůkol zſtřjhané, žilowatěgſſj a ſwraſkawěgſſj. Kwetne w Létě, kwětem obdlaužným, huňatým, gako Ržaſa/ barwy bledé, a wonj gako Woſk. Neſe Owotce sgedné ſtrany hladké a pleſkaté/ s druhé ſtrany wypuklegſſj a okrauhlegſſj. Ležj w trogj ſlupině aneb kůře opatřené: Prwnj geſt tenká, počerwenalá/ chuti náramně trpké a hořké: Druhá tuhá, a barwy hřebjčkowé: Třetj a zewnitřnj zcela oſtrá, pichawá/ gako Gežkowá kůže. Na Podzym pak rozſedagj ſe na různo ty Gežkowé hláwky/ a Kaſſtani zralj a hnědj wen wypadagj. Mohau ſe y bidlem dolů klátiti/ napodobně gako Wlaſké Ořechy.

¶ Kdož chce zprůbowati, gſauli dobřj Kaſſtani/ vwrz ge do wody/ kteřjž gſau dobřj a čerſtwj, padagj kednu/ ale zležely a zlj powrchu ſpleywagj.

¶ We Wlaſſjch in Hetruria Kaſſtanowj ſtromowé nacházegj ſe w dwogjm ſpůſobu: Geden domácý/ druhý Leſnj. Domácý zaſe dwogj geſt: Geden neſe wětſſj Kaſſtany/ a druhý

a druhý menssj. Domácýho Kasstanu owotce, gakž málo poležj a pozawadne, snadnic- A
ce se wykupuge / a gest chuti libé a sladké. Lesnj nigakž se kaupiti nedadj / leč ge prwé zwařj. Protož k chowánj Weprůw a Swinj lepssj gsau / než Lidem k gedenj. A ty také mnohem trpčegssj a suššj gsau, nežli domácý. Což každému Owotcy planému a Lesnjmu přirozené gest. ¶ W Horách, kdež býwá nedostatek Obilj, Obywatelé těmi Kasstany se žiwj. Neb ge pekau a gedj / a Mauku z nich melj, a chleby dělagj. A protož kdež mnoho Kasstanůw roste, tu se netřeba hladu obáwati.

¶ Dřewa z Kasstanowého stromu k mnohým wěcem vžjwagj. Neb z něho dělagj Trámy, Lati, Prkna, Tyče, Sudy a Kádi winné. To dřewo kupaliwu se nehodj / nebo gakž se zapálj, vstawičně pisstj a praská / až vhlj sem y tam rozhazuge. Samy Kasstany mezy žaludy neyljběgssj gsau k gedenj / a dáwagj dobrau žiwnost.

Mjsto.

¶ Kasstan raděgi roste na Horách, a w mjstech tmawých a stinných / nežli na Lukách a na Slůni.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kasstany whromadu sstahugj, sussj, stjragj, nadýmagj / ale negsau tak studeného přirozenj, gako giné žaludy. Nebo sladkost, kteráž se při nich nacházý, patrně horkost w nich býti vkazuge.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Kasstany mocně zastawugj plynutj žaludka a Břicha / zwlásstě když gsau suché: Spomáhagj y těm, kteřjž Krew wychrkugj / aneb gedowatý Ocůn budto gedli aneb pili.

¶ Woda, w kteréžby Kasstani y s ssupinami wařeni byli, gest vžitečná a zkussená k wsselikému zacpánj. zwlásstě pak a neymocněgi stawuge ta wnitřnj Ssupinka aneb kožka okolo gádra, v wodě wařená a pitá. A tak zastawuge wsseliký tok Břicha, Cžerwenau nemoc, chrkánj krwj, přjlissný tok kwětu ženského. A že proti nemjrnému Purgowánj předywně spomáhá / toho gsem sám negednau zkusyl. B

¶ Přjlissné gedenj a vžjwánj Kasstanů, bolenj Hlawy vwozuge / welmi břicho nadýmagj / a těžce se zažjwagj. Chtěgj tomu, kdož gich mnoho gj / že plodj Wssi w Hlawě y w Ssatech. Proti těm Wssjm wezmi Prach z kwětu Lawendule / a posypeg gim Hlawy y ssatůw / a zbudeš gich. ¶ Pečené w horkém Popeli negsau tak sskodliwé, gako syrowé aneb wařené: Kdožby Kasstany suché aneb pečené, Pepřem a Solj posypané, často gedl, žádost w něm tělesnau zbuzugj. ¶ Kasstany pečené, s Medem aneb s Cukrem na čtitrobu gedené, dobré gsau proti Kássli.

* Mléko aneb Sstáwa z Kasstanůw wytažena s Lékořicowau wodau, přidada drobet Semene bjlého Máku, prospěssná gest těm / kteřjž pálčiwý moč wypausstěgj. Což, gako y giných mnohých zkussených kusů wjce, někdy mi oznámil a vdělil můg zwlásstě milý Præceptor, D. Iohannes Crato z Krafftheimu, Geho Mil: Cýsařské někdy žiwotnj Lékař. *

¶ Kasstany sussené a na Prach zdělané, s rozetřenýma Račjma očjma, a wodau Apichowau do wnitřku přigaté, zwolné pússobj močenj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Kasstany pečené, s Gečnau mukau a s Octem přiložené, twrdost Prsůw rozdělugj a rozháněgj. ¶ Item / Kasstany pečené ztlaucy, s Medem a Solj přiložiti, spomáhagj těm / kteréž wztekclý Pes zkausal.

Koňský Kasstan. Castanea Equina.

Gest y giné přespolnj pokolenj Kasstanůw / kteréž gsem tuto pro krásu a spanilost geho namalowati dal. Takowau ratolesty s Owotcem z Konstantynopole odeslal mi wzáctný Muž Augerius Busbequius, Geho Mil: Cýsařské w Turcých Legát. Gest Strom wysoký: List nese gako Skočec wětssj, na ssestero rozsedlý aneb rozstřjžený až do sspičky / a gest dlauhý a tenký. Bodlawé aneb pichawé ty ssupiny srownáwagj

 se v we-

C se v welikosti s nasſjmi domácými/ ale gsau požlautlé, w gedné každé ſſupnice geden Kaſſtan ležj/ tlustſſj a okrauhlegſſj, nežli gest náš domácý. Na tom Kaſſtanu kůrka gest počernalá/ kromě spředu, kdež se té bodlawé ſſupiny přjdržj, gest poběławá/ a má znamenj srdce. Pod tau ſſupinau žádná giná kožka se nespatřuge/ gako při nasſjch ta čerwená a zwraſkalá. Chut magj gako náſſi Kaſſtani/ než že gsau sladſſj/ a k gjdlu netak libj. Turcy ge gmenugj Koňské Kaſſtany/ protože soptiwým Koňům welmi prospjwagj.

Kaſſtan slowe Ržecky κάσανα, Arabſky Castal, Latině Castanea, Wlaſky Castagne, Sſpanyelſky Marones, Francauſky Castaignes, Německy Kastanienbaum.

O Sumachu. Kap. LXIII.

Sumach. Rhus, Sumach.

D

Spůsob.

Sumach gest Strůmek, téměř dwau Loket zwýſſj/ a roste na Skalách. List má obdlaužný, počerwenalý, wůkol zstřjhaný, gako Dubowá Swjda. Owotce nese podobné k hroznu/ Gahůdky tlusté, drobet ſſiroké aneb tleſkaté: kůra aneb kožka, w kterauž se obalugj, whromadu welmi stahuge. Toho Stromu nikdež ginde gsem newiděl/ než toliko we Wlaſſjch, in monte Apennino. W Hiſſpanij, gakž slyſſjm, magj ho welikau hognost.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj, Kůra y Owotce studj na druhém, a suſſj na třetjm Stupni. Moc geho gest vtwrzowati, zahuſſtowati a trpkostj swau stahowati.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Listj wařené a pité, aneb w Klisteru přigaté, vžitečné gest proti čerwené nemocy.

Semeno, kterémuž obecně Sumach w Apatekách řjkagj, též gest mocy/ a wařj se s ginými pokrmy/ kteřjž se dáwagj proti bolenj a wſſeligaké měkosti Břicha/ y proti Cžerwené nemocy. Proti bjlému Flusu ženſkému, wař Sumach s Dubowým listjm/ a to pjti dáweg/ zastawjť geg: Aneb vděleg Cžjpek z Sumachu, z hliny Arménſké a z Mastyxu, a wlož w Lůno/ tok Matky též zastawuge.

Seme-

¶ Semeno toto čerstwé požřené, dobré gest proti tracenj Zaludka a žjzni / kteráž od horkosti a Cholery pocházý. A

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Listj w lauhu wařené, častým Hlawy smačowánjm, dělá černé wlasy. W wodě wařené, a do vssj wpaussťené, nežity a wředowiny w nich léčj / zwlásstě když z nich hnis teče.

¶ Listj s Octem aneb s Medem rozdělané a pomazowané, bránj hnilosti Masa, Pekelnému ohni, a odděrám Prstů. Semeno má tauž moc / v wodě wařené a přiložené / obhaguge audy zmožděné, rozsedlé aneb ztlučené od zapálenj.

¶ Semeno protlučené a s Medem smjchané, dobré gest proti zpruzenj aneb ostrosti Gazyka / aby geg tím potjral a pomazowal.

¶ Toto semeno s Dubowým vhljm protlučené a přiložené, zastawuge tok zlatých žil

¶ Preyssti se z tohoto Strůmku Gummi aneb Pryskyřice / kteráž wložená do ssterbiwých Zubůw, bolest gegich vkládá.

¶ Koželuzy vžjwagj z něho Listj a kor, k wydělawanj a ssusstěnj Kožj / odkudž y Německy Gerberbaum slowe. ¶ Semena Sumachowého tlučeného, Stařj za onoho wěku, mjsto Soli w pokrmjch vžjwali.

¶ Sumach slowe Řzecky ῥοῦς, Arabsky Rhu, Latině Rhus, Sumach, Sspanyelsky Sumagre, Německy Gerberbaum. † Cžerwené Semýnko, Řzecky a Latině Rhus řečené / gehož w pokrmjch vžjwagj / někteřj také Řzecky Erythron, to gest Cžerwené gmenugj. †

O Wiburnu. Kap. LXIIII.

Wiburnus. Viburnum.

B

Spůsob.

Wiburnus gest njzký křowatý Strůmek / gehož Ratolesti gsau dwau Loket zwýssj a gednoho Prstu tlusté, welmi tuhé a ohebné / tak že se gjmi wýborně wázati a otočowati může. Listj geho Gilmowému neb Pantofflowému se připodobňuge / než že gest wžssj, nássediwé, chlupaté / a při okolku subtylně zstřjhané. Kwět geho spatřuge se gako zbleda bjlé wrssky / za nimž gdau Gahody, neyprwé zelené / potom čerwené / a naposledy černé. Kořen ssiroce w zemi rozpausstj.

C

Mjsto.

Strůmek tento roste okolo Plotůw a strůh. Protkaukagj se Kůry, kořenowé, Ratolesti/ a dělá se z nich Ptačj lep: O čemž potom dolegi w obzwlásstnj Kapitole oznámeno bude.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Strom gest studeného a suchého přirozenj / w hromadu stahuge, gako y Sumach/ wssak mnohem mdlegi.

Wnitř.

Gahody, prwé nežli zčernagj, vsussené, a na Prach ztlučené, a takowý prach pitý, spomáhá proti wselikému plynutj Břicha.

Zewnitř.

Listj z tohoto Strůmku spolu s Oljwowým listjm w Octě a v wodě wařené/ když se tau gjchau často vsta proplakugj/ wiklawé zuby vpewňuge/ a Flusy k nim se spausstěgjcý, stawuge. Tauž gjchau vsta proplakowati, vžitečné gest proti vkřiwenému čjpku w hrdle/ y Flusy stawuge, kteřjž z Hlawy dolů k hrdku padagj.

Wařiti listj s Lauhem, a Hlawu promýwati, wlasy černé dělá/ a ge zdržuge, když by lézti aneb padati začjnali.

Wiburnus slowe Latině Viburnum, * (ačkoliw někteřj o něm pochybugj/ aby Viburnuo Virgilij býti měło) Wlasky Lantana, Francausky Viorne, * Německy Schlingbaum.

O Palmě. Kap. LXV.

Pokolenj a spůsob.

D

Palma nenacházý se w Czechách ani w Rzjssi: Roste mjstem we Wlassjch na zahradách / kdež gi s obzwlásstnj pilnostj opatrugj / wssak Owotce žádného ani daktylů nenese: * Kromě w Králowstwj Neapulském / kdež gsem gá sám z Stromu ge bral a trhal / od něhož gesstě Spatham, to gest Ssupinku doma chowám. * Roste nahoru / a má toliko gedenoblý a wysoký Pařez. Kůra gest třjskowatá, gedna na druhé sazená / gako Ssupiny, Ratolesti při wrchu toliko z sebe paussti. Listj nese welmi dlauhé, kupodobenstwj mečjků. Owotce, gemuž my Daktyle řjkáme, wisý množstwj na Ratolestech, gako hroznowé / ale prwé nežli kwetnau, obsahugj a zawjragj se w gakésy sskřjnce dosti weliké a dlauhé / kterážto swým časem otwjrá se / a tu teprwa Kwět wydáwá: z něhož potom Owotce aneb Daktyle býwagj / a ty na mjsto dozragjce, gsau ryssawé, sladké a obdlauzné / v wnitřnosti s gakausy kamenitau Peckau.

Tento Strom gest dwogjho pohlawj/ totiž, Samec a Samice. Samice nikdý nenese owotce/ leč podle Samce wsazená a wsstjpená bude/ kterýž zahyneli aneb vschneli, tedy Samice gako owdowj a tak vmdlj/ že potom nikdý Owotce newydá. Takowé tegné spolu vtrpnosti a obzwlásstnj přjzně tomuto dwogjmu pokolenj Palmowému přirozenj vdělilo.

Diwnau také wlastnost a powahu při sobě má tento strom Palmowý/ že se nedá žádné tjži tak snadně snjžiti a skloniti/ ale wždy na odpor té tjži mocně zhůru se pne/ tak že wjceli naň nakladeš, wjce se pozdwihuge. Z té přjčiny za starého wěku Palma při Bitwách Půtkách, Kolbách y Honbách, býwala za znamenj Wjtězstwj / a tomu, kdož swjtězyl a wyhráwal, do prawé ruky gi dáwali. Vtěssený přjklad wssechněm w trápenj a rozličném saužení postaweným/ aby se těžkým odpornostem přemocy nedali: nýbrž sami ge snažným odoláwanjm a trpěliwostj přemáhali.

Czas.

Daktyle dozráwagj na Podzym/ gako y Fjky. Tehdáž ge zbjragj a čessj / a na Slunce rozkládagj.

Mjsto.

Mjsto.

A

¶ Palmowj weliké množstwj roste w Syrij, w Egyptě, y také w Affrice / odkudž k nám Daktyle přinássegj. * Ačkoli pak y v nás Palma z Pecky aneb z Gádra wyrostá/ zwlásstě když gi prwé w páleném wjně namočj : wssak stěžkosti gednu Zymu přetrwá. Toto gest podiwenj hodné/což y Stařj wyssetřili / že když se spolu whromadu tři Pecky aneb gádra Daktylowá do země wsadj/ rozdjlnj třj Strůmkowé z nich wycházegj : wssak potom w geden Strom srostagj. *

Palma. Palma. Chamærriphes, siue Palma humilis.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Palma gest trpká / w hromadu sstahuge / gako y Daktyle nezralé. Zralé ačkoli magj moc shussťugjcý / wssak netak welice swjragj, gako nezralé: nýbrž gsau poněkud teplegssjho aneb horčegssjho přirozenj, pro swau sladkost. † Kladau se býti přirozenj horkého a mokrého, na druhém Stupni. †

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Nezralé Daktyle s kyselým wjnem pjti, spomáhá proti plynutj Břicha/proti Ženskému toku / a proti tečenj Krwe z zlatých žil : Rány swalugj / a dobré gsau proti chrkánj krwj. ¶ Zralé a sladké Daktyle slaužj proti drsnatosti hrdla. Kdož má židký žiwot aneb běhawku, může gjsti Daktyle / a bude zdráw.

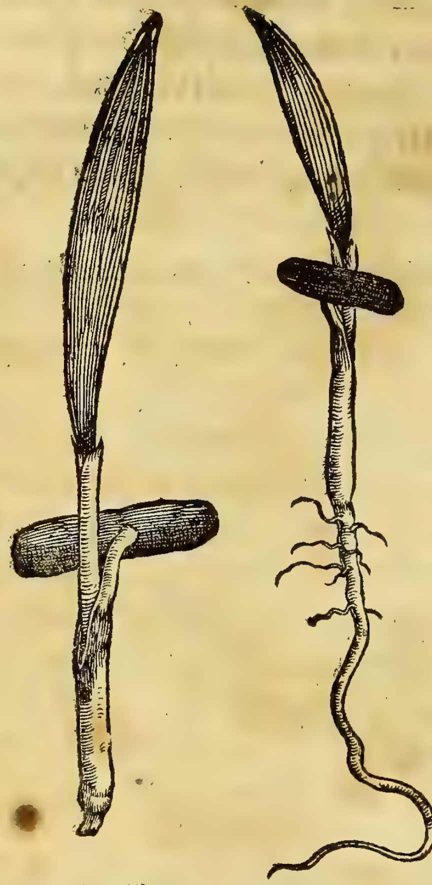
¶ Pro počisstěnj Lektwař takto se z nich dělá : Wezmi Daktylůw gednu Libru / wyčist ge od té wnitřnj bjlé kožky / a moč w ljtém Octě za tři dni: Potom zkrágeg ge drobně/ a wezma Medu čistého půl Libry / posmaž na vhlj. A když sstawjš s vhlj / wlož tyto wěcy na Prach drobně ztlučené, Sspiky Indycké, zázworu, Galganu, Skořice, každého geden Lot / Diagridium ssest Lotů / a smjcheg spolu. Ta Lektwař dobrá gest proti Zymnicy horké / proti žebernjmu klánj / proti Žlautenicy : obměkčuge zagisté žiwot / a Choleru předjwně wen wyhánj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Daktylowé pecky pálj se w nowém a newypáleném Hrncy, až na Popel / kterýžto Popel w bjlém wjně hassený a wypraný, welmi gest pomocný proti horkému Otoku a nesstowicem Očj / zahoguge y Wředy / a nedopausstj, aby se w nich djwj aneb shnilé Masso rodilo.

c

* PALMA ENASCENS.

Tato Figůra vkazuge předtwný spůsob / kterak Daktylowý strom aneb Palma obyčegná z Pecky aneb z Gádra neyprwé dolů podse, potom teprwa nahoru roste / gakož gsem sám w skutku shledal. *

Malá Palma. Palma humilis.

Nacházý se gesstě y giné pokolenj Palmy / kteráž namnoze roste in Sicilia & Ilua, tolikéž y v Moře, při městě Senæ a Pisæ. Nemnoho wyšssj gest přes geden Loket. Lisst má podobný Palmě / toliko že gest menssj a kratssj. Kwět swůg postraně wydáwá z chlupatých sskřjnek / z nichž se wystřelugj zrna aneb hroznjkowé / gakž toto wymalowánj patrně vkazuge. Při samém Kořenu wycházý gakásy okrauhlá wyrostlina neb baule, w mnohé sspiny obalená / kterážto oblaupená, Pepřem a drobtem Soli posypaná, gest chůti welmi libé a křehké / a hodj se těm Lidem, kteřjž lahůdky milugj. Slowe ta wyrostlina Cerebrum, to gest Mozk. Prautj této Palmy wynássegj na prodag téměř po wssj Wlaské zemi času Postnjho / gjmiž Lidé na Kwětnau Neděli swé ratolesti Oljwowé ozdobugj ku poswěcenj. Dělagj také z něho dobré trwánliwé Kosse a Chwosstissťě. Tuto Palmu gmenuge starý Theophrastus χαμαιρριφης, lib.2.cap.8. * Wlasky Cefaglioni, Latině Palma humilis, † vel minor & Palmetis, † Německy Klein Palmen. *

Tamaryndowé Owotce. Thamarindi.

Mezy Daktyle klade se y to Owotce / kterémuž w Apatékách Thamarindi řjkagj. Chuti gsau kyselé, trpké, a w hromadu swjragjcý / barwy černé. Ale zřjdka se k nám wcele přinássegj / než sama toliko massytost s Peckami wytlačená / kteráž když se rozdělj, nacházegj se w nj žluté Pecky, w rozličném spůsobu. Ty pak Tamaryndy magj býti neylepssj / kteréž z černosti trochu se rdj, čerwenagj / a gsau měkké, čerstwé a žilowaté.

* W tom spůsobu, gakž tuto namalowán, tato zrostlina mně y giným na půldruhé pjdi zwenssj wyssla a wyrostla / ale potom w Zymě zahynula. Listj gegj w nocy, aneb když gest mračno a kalné powětřj / w hromadu se swjragj. Nese dlauhé lusky, gako welicý Faseoli / kterýchž tuto Maljř newyreysowal. Serapion pjsse / že má listj Wrbowému podobné. Garzias de horto in Aromatum Indicarum historia lib.1.cap.28. mnoho o Tamaryndách wypisuge, a prawj / že w Indij, Puli a Ambili gmenugj se od Arabských Tamaryndy / to gest Indyánské Daktyle / ne proto žeby Daktylům byly podobné / a mezy ně přináležely: ale že gigného přjležitégssiho gména nagiti nemohli / a že wnitř také kamenitau Pecku w sobě magj. Protož také nemůže slauti Oxyphænicus v starých Sskrybentůw / ani Palmula Thebaica. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gsau studeného a suchého na druhém Stupni.

Wnitř.

A

Wnitř.

¶ Tamaryndy skrze Stolice zenau žluč aneb Choleru / y ginau krew spálenau a zlé wlhkosti / kterýchž se do žaludka a střew nashromáždilo a naneslo / měkčj a krotj wsseliké nedostatky od horkosti a ostrosti pocházegjcý : Stawugj Flusy / gichž horkost žlučná přjčinau býwá. Dobře činj žlautenicy trpjcým / žjzeň hasý / bolenj Hlawy vkládagj / nechutenstwj žaludka y dáwenj zaháněgj / a wzbuzugj chuť k gjdlu. * Gest obyčeg trochu ge soliti, když se kladau / aby trwánliwěgssi byly / a dále něsti se mohly. Ale bez Soli gsau lepssj. Nebo nasolené žjzeň wzbuzugj / kterauž by syc zaháněti měly. * Sgedno přigetj může se gich wzýti dwa Loty : wssak samy nedobře purgugj / leč posylu wezmau z gichy listj Sénowého zwařeného / aneb z Kozý syrowátky. Může se k nim přidati trochu Musskátowého kwětu, Mastyxu, Skořice aneb Sspjky.

¶ Dwa Loty Tamaryndů w gisse, w kteréž Polnj Rutka prwé zwařená byla, rozpusstěné a pité / prospjwagj proti Prassiwině, Flekům, y wsseliké nečistotě kůže / kteráž od spálené Krwe přicházý. * Z čerstwých Tamaryndů s Cukrem strogj se Lektwař aneb Conserua, a gest znamenité Lékařstwj biliosis humoribus, gakož y syce w pálčiwých a mornjch Zymnicech welmi vžitečně gich požjwáme : K tomu gsau také dobré těm, kdož záhu magj / a že ge w hrdle pálj / aby ge w vstech drželi. * ¶ Auicenna prawj w Knihách o mocech Srdce / že Tamaryndy posylugj Srdce / a zarozugj dobrau Krew.

¶ Proti Nesstowicem Dětinským : Wezmi Tamaryndy, Iuiubas, Daktylůw rowný djl / wař to wsseckо spolu w gisse Ssocowičné / a dáweg Dětem piti.

¶ Palma slowe Řzecky φοίνιξ, Arabsky Machla, Latině a Wlasky Palma, Sspanyelský Palmera, Francausky Arbre de dattes, Německy Dattelbaum. Owoce Palmowé aneb Daktyle slowau Řzecky δάκτυλοι a φοίνικες, Arabsky Tamar, Latině Palmulæ & Dactyli, Wlasky Dattoli, Sspanyelský Tamaras a Datiles, Francausky Dattes, Německy Datteln. † Ssupina aneb Sskřinky w nichž se kwět zawjrá Spatha, od ginych ἐλάτη. †

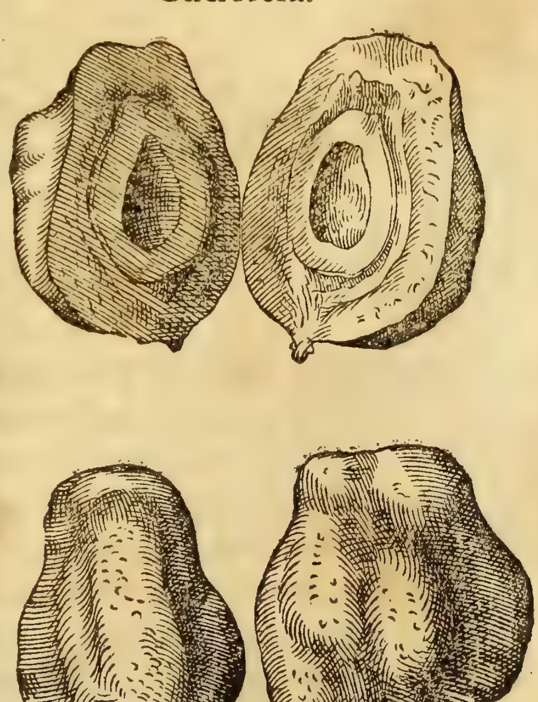
B

O Stromu Cuciofera řečeném.

Kap. LXVI.

Spůsob.

Cuciofera.

Strom ten, kterýž Theophrastus Cucioferam gmenuge, gest Palmowému stromu blizký a podobný. Roste w Affrycе / toliko tento rozdjl gest mezy nim a Palmau / že tato rowně bez wsseho rozdělenj a rozloženj zhůru se táhne / ale onen Strom, když sčastky giž wyrostl, dělj se / a na dwě Ratolesti rozkládá : podobně též Ratolesti zase se rozdělugj a rozkládagj. Nemnoho má Prautj, a to gest krátké / kůra gest podobná Palmowé. Zwlásstnj swé Owotce nese / gakž teď wymalowano gest / tak weliké / že se sotwa do gedné ruky zawřjti může / a wssak k nám tak weliké se nepřinássj : Chuti sladké a welmi libé / barwy žluté, gako Kdulowé gablko. Wnitřnj Ořechowý kámen tak hrubý, gako Wlasský ořech / téměř čtwerhraný, zespod ssjrssj, powrchu sspičatěgssj / má twrdau, swrasklau, zčerwenačernau sskořepinu / wnitř na pohleděnj gako Mramorowý kámen / a gest y twrdssj. V prostřed wněm spatřuge se důlek, tak weliký / žeby w něm Ljskowý Ořech s swau ssupinau ležeti mohl / ale ten důlek gest prázdný / a žádné Pecky nemá. Z tohoto dřewa Perssané

C dělagj Nohy k u Posteljm. Oni prawj/ že tento Strom má takowau moc gako Palma. Obzwláſſtně pak wychwalugj tu kamenitau Ořechowau kůſtku / na drobný Prach gi tlukau/a v wjně pigj proti Ledwinnému kamenu. * Někteřj ginj doſtali tohoto Owotce/gakoby ex Bdellio pocházelo. *

O Bylině Indyanſké, Muſa řečené.

Kap. LXVII.

Muſa.

Muſæ fructus.

D

Spůſob.

NJekteřj z pokolenj Palmowého prawj býti y tu zroſtlinu/ kteráž ſe ſpolu s Owotcem z Egypta a z Syrie do Benátek přináſſj/ a tam gi Muſa gmenugj. Prawj o nj/ žeby pěti aneb ſſeſti Loket na wýš růſti měla. Liſtj gegj geſt gako Sýtj, tak ſe wyſtřelugjcý/ že čaſem dlauhé býwá gednoho lokte/a ſſiroké půl lokte/vproſtřed tluſtým hřbetem geſt protažené. W Létě to liſtj wadne a vſychá/ budto z wlaſtnjho přirozenj ſwého/ aneb od ſlunečné horkoſti/ tak, že wſſecko opadá / a na Podzym ſamotný ten hřbet obnažený zůſtáwá. Owotce může tak hrubé býti, gako menſſj Okůrky / když dozráwá, nabýwá pozlautlé barwy/a gakauſy kožj geſt obtažené, gako Fjky/ kteráž ſe Prſty může dolů z něho ſtáhnauti. Toto Owotce ani Pecky nemá, ani Semene / když ſe gj, neyprwé zdá ſe býti nechutné/ ale čjm dále, býwá liběgſſj / tak že ſe gjm Člowěk doſti naſytiti nemůže. Kterak gſau Stařj tento Strom nazýwali, nic giſtého oznámiti nemohu: ale tak mi ſe widj/ že podlé ſtarého Theophraſta geſt z Palmowého pokolenj/ kteréž (gakž pjſſe) w Cypru roſte/ má wětſſj Liſt, nežli ginj Palmowj ſtromowé/ a neſe obdlauzné Owotce, v welikoſti Granátowého gablka.

* Egyptſſtj (kdež ſe ho weliká hognoſt nacházý) až do dneſſnjho dne řjkagj mu Maus, Serapio a Auicenna, Muzi: o němž také mnoho pjſſe Garzias de horto in Aromatum hiſtoria lib.1.cap.10. a mnohé rozdjly geho vkazuge. Cluſius nebez přjčiny má geg za Palam, kterauž Plinius lib.12.cap.6. wypſal/ poněwadž mu in Malabar geſſtě Pala řjkagj. Indiánſſtj Lékaři vžjwagj

ki wžjwagj ho proti Zymnicým. Doktor Rauwolff w Knize swého putowánj do Wýchodnjch Kragin, welmi pilně wypisuge / gak prácně to spůsobil / aby w městě Tripoli, kdež za některý čas bydlel, tato zrostlina sazena byla. Fol: 60. kamž také Cžtenáře odsýlám. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Serapio o tomto Strůmku takto napsal: Musa gest horká a wlhká na prwnjm stupni / skrownau dáwá potrawu / krotj pálčiwé neduhy w Prsech, Plicech, Měchýři / a oběkčuge na Stolicy. Ale kdyby gi mnoho gedl, obtěžuge Žaludek / zacpáwá Gátra. A protož kdož gsau studeného přirozenj, magj Owotce toto rozšsaffně gjsti / a kdyby se gjm přegedli, Oxymel na ně pjti / aneb strogený Zázwor gjsti. Prawj také / že toto Owotce Djtěti w žiwotě Matky dobře slaužj, tolikéž y Ledwjm / že Moč wyhánj, a tělesnau žádost probuzuge.

O Stromu Myrtowém.

Kap. LXVIII.

Myrtus. Myrtus.

Pokolenj a spůsob.

Myrtus gest Strom welikosti Granátowého stromu / roste těž s takowym obdlaužným tlustým lýstem / toliko že zeleněgšj gest / a krásný na pohleděnj. Nacházý se dwogj: Geden zahradnj / druhý Lesnj. Zahradnj wewšsem gest wětšj, krásněgšj / Ratolesti paušstj husté, hebké, tenké a wonné: Kůru má čerwenau / libě wonj / a chuti trpké aneb ostré. Kwitj wynášj bjlé / kteréž se Barwjnkowému připodobňuge / wůně libé / z něhož potom wycházegj Gahodky, Myrtilli řečené / neyprwé zelené / potom čerwené, a naposledy černé / wnitř magj množstwj Pecyček. Tyto Gahodky magj moc w hromadu sstahugjcý / a negsau zhola nechutné. Lesnj aneb planý Myrtus gest zeleněgšj, a mnohem menšj / než trpčegšj: Pročež také mocněgi w hromadu stahuge.

* Při starých Stromjch na Ratolestech wyrostá gakásy nerowná, a rozličných barew hláwkowá zrostlina / kteráž gako rukau peň obgjmá / a Myrtidanum slowe: ta mocněgi stahuge, než Lisij aneb Semeno. *

Misto.

A

Mjſto.

¶ Myrtus roſte na weyhoru a na Slunných mjſtech: Protož ho doſti we Wlaſſjch na Březých Moře Adryatſkého/ y také při Gezeřjch. Nacházý ſe s Bobkem y w některých Leſých, na Moři proſtředzemnjm aneb Welikém. Nelibuge ſobě mjſt ſtudených / a tak nenj diwu, že w Czechách neroſte/ anižby roſtl, by geg y ſadil a ſſtěpowal. Než mjwagj liſtj Myrtowé w Apatékách, přineſſené ze Wlach/ a k rozličnému Lékařſtwj ho požjwagj.

* W Hiſſpanij a ginde wjce ſe nacházý rozdjlných Myrtůw/ nežli ſe tuto wypiſugj: očemž může každý čjſti obſeruat. Hiſpan. Cluſij lib. 1. cap. 33. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Myrtus má ſwjragjcý moc a přirozenj ſuché/ a gt mjrný whorkoſti y wſtudenoſti.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Gahůdky Myrtowé čerſtwé neb ſuché přigaté, ſpomáhagj proti wymjtánj krwj, a vraženj Měchyře. Též mocy, a mnohem wětſſj, geſt mjzka z čerſtwých Gahůdek wytlačená/ poſyluge Žaludka/ žene Moč/ vſſtknutj gedowaté Pawauků a Sſtjrů, v wjně dobrém pitá, vzdrawuge.

¶ Nebrzo ſe opigj, kteřjž těch Gahůdek aneb mjzky gegich před pitjm požjwagj.

¶ Liſtj s Gahodami ztlučené a požjwané, ſpomáhá těm/ kteřjžby gedowaté a ſmrtedlné Hauby gedli/ a gjmi ſe ſtráwili. ¶ W gakémžkoli ſpůſobu gahody Myrtowé požjwané, poſylugj Srdce/ a proti třeſenj geho ſlaužj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Woda, w njžby tyto Gahody zwařeny byly, dělá černé wlaſy/ aby ge čaſto promýwal. ¶ Gahody Myrtowé v wjně wařené, wýborně hogj wředy/ kteřjž gſau zewnitř na Těle. ¶ Gahody s čiſtau Gečnau mukau ſmjchané, zahánějj horké Fluſy Očj/ aby tjm wjčka a čelo potjral. Vžitečně také ſe přikládagj proti Wředům aneb Fi-

B ſtuljm kautkůw při Očjch, wedlé Noſu. ¶ Gahody Myrtowé aneb černé zwařené kupařenj, wén wycházegjcýmu zadnjmu ſtřewu aneb Matce ſpomáhagj/ y ženſký tok zaſtawugj/ zahánějj Mole na Hlawě/ tekuté wředy, liſſege/ a bránj lezenj wlaſů.

* Prach ſtrogený z těchto Gahůdek, z Růže, z Korálů a Maſtyxu, a na Hlawu wtrauſſený, geſt dobrý proti Fluſům k wyſuſſenj gich. * ¶ Liſtj aneb Gahůdky wařené, dobré gſau/ aby gjmi vſtalé a ztlučené audy pařil: tolikéž y zlámané koſti. Takowá woda wytjrá ſſkaredé Fleky/ a do talowitých vſſj proſpěſſně ſe wpauſſtj. Kdož může mjti ſſťáwu z liſtj/ geſt mocněgſſj nežli zwařená gjcha.

¶ Liſtj ztlučené, a s wodau přiložené, proſpjwá proti wlhkým Otokům/ y giným audům Fluſowatým/ a proti židkoſti žiwota. S Růžowým Olegem a wjnem, krotj rozgjdawé wředy, Pekelný oheň, oteklé Lůno, ſpáleninu a Neſſtowice w zadku.

¶ Prach z liſtj dobrý geſt proti prku aneb ſmradu pod paždjm/ a wedlé rodjcých audůw aby gjm zaſeypal, odgjmá y zbytečný pot wſſeho Těla/ aby ſe gjm třel.

¶ Suché liſtj na Prach protlučené a wſypané, proſpjwá proti odděrám Prſtůw/ a wyroſtlému Maſſu wedlé Nehtu/ y proti ſpálenině. Aneb kdyby liſtj na Popel ſpálil/ a dřewěnného Olege s drobtem nepotřebowaného Woſku přidal a přimjſyl/ a w ſpůſobu Flaſtru na ſwrchugmenowané neduhy přiložil.

¶ Liſtj aneb Gahody wařené, aby wté gjſſe ſſátek ſmáčel a přikládal, ſpomáhá proti horkým otokům a Pekelnému ohni.

¶ Liſtj rozetřené a w chřjpě wložené, Krwe chlipěnj z Noſu zaſtawuge. Pálj ſe ſuché liſtj w newypáleném aneb ſyrowém Hrncy/ ažby ſe z něho práwě bjlý Popel vdělal/ kterýžto Popel wypjragj a požjwagj ho mezy Lékařſtwj pro Oči/ rowně gako ſſediwého Nicu, Pompholyx řečeného. ¶ Proti oteklému a zwředowilému Noſu: Wezmi liſtj Myrtowé, ztluc ge/ přičiň k tomu Wjna a Medu/ ſmjcheg nad vhljm, ažby ſhuſtlo: Takowý Flaſtr přilož na nedůžiwé mjſto, a ſpomůžeť.

¶ Sſťáwau

Sstáwau z listj Myrtowého proplakowati vsta, vzdrawuge Otoky w hrdle. A

Kdožby měl trhánj w klaubjch aneb w audech/wezmi suché Myrtowé listj/protluc ge/ naleg na ně čerweného Wjna/w kterémžby prwé suchá Růže zwařena byla/ Item Růžowého Olege: vděleg z toho nad vhljm Flastr/a tjm teplým audy obkládeg: bude spomoženo.

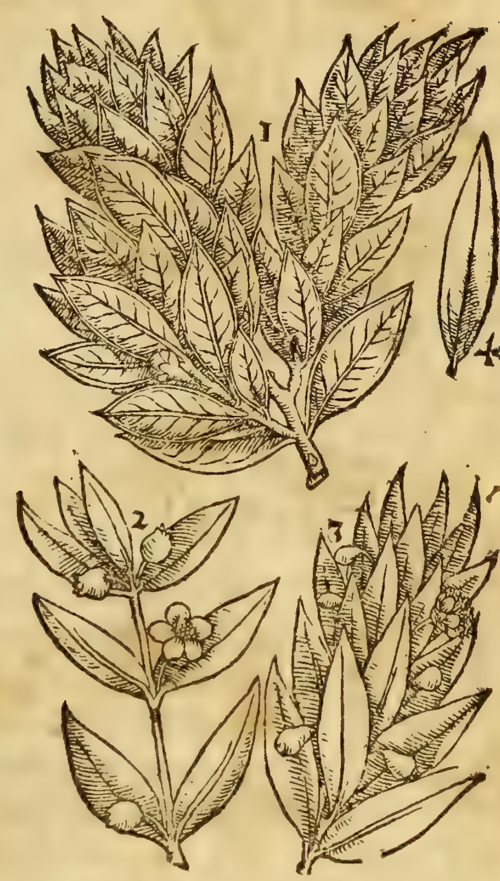
Myrtus slowe Rzecky μυρσίνη, Arabsky Alas, Latině Myrtus, Wlasky Myrto, Sspanyelsky Murta, Francausky Meurte. † Německy Myrtenbaum oder Welsche Heidelbeer. Gahodám Latinjcy Myrtilli řjkagj. †

Myrtus Tarentina & Exotica.

Myrtus Tarentina.

Myrtus Exotica.

B

Hsau gesstě y giná pokolenj Myrtů/ kteréž Stařj wyhledali/ gako Plinius li. 15. cap. 29. wyčjtá gesstě Myrtum Tarentinam & Exoticā. Myrtus Tarentina tak slowe, od Tarentu wznessenébo města Apuliæ, má množstwj drobněgssjho a tužssjho listj, nežli domácý/ a okrauhlegssj y menssj Owotce/na wrchu korunkau ozdobené/barwy zčerna brunátné/magjcý wnitř mnoho bjlých drobných kamenitých Pecyček/a kwetne podobně gako obecný Myrtus.

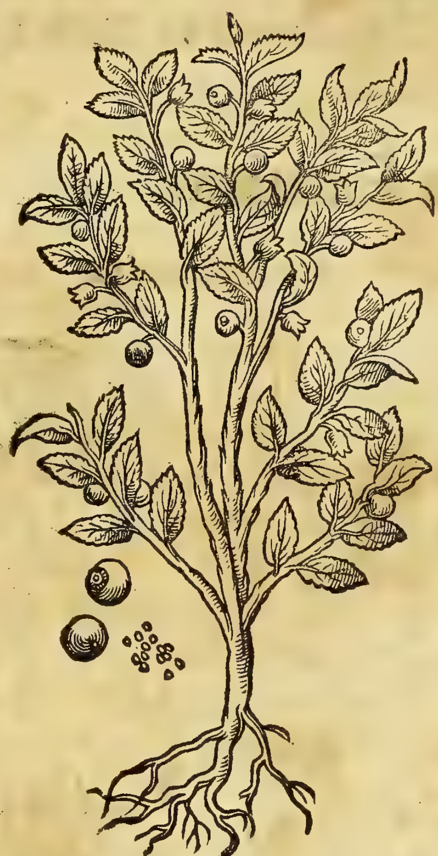
Myrtus Exotica, to gest přespolnj a cyzý/ protože někdy od ginud do Wlach přenessen a tam sstěpowán byl/zwlásstě w Králowstwj Neapulském/též y w giných wznessených a weyprawných zahradách. Listj geho w způsobu podobné gest Myrtowému stromu/ wssak sspičatěgssj, a v wětssj hognosti/ ano tak zhusta w hromadě stogj/ že sotwa Ratolesti spatřiti se mohau. Owotce nese obdlauzné, gako obecný Myrtus: wssak chuti ne tak libé/ale ostřegssj a mdlegssj.

Z oznámených dwau Myrtůw obyčegně dělagj Ploty a Laubj. Nebo listj y kwět wydáwagj dobrau wůni: wypaluge se z nich y wonná woda. Summau/cožkoli o Lékařstwj z Myrtu praweno/ to též o těch dwau Stromjch rozuměti se může.

O čer-

O černých Gahodách aneb Wranjch okách. Kap. LXIX.

Obecné Gahody černé aneb Wranj oka. Myrtillus, vel vitis Idæa.

Cžerwené Gahody. Myrtillus, vel vitis Idæa rubra.

D Obecné Gahody černé, ginác Wranj oka, aneb gakž gim někde řjkagj Borůwky, giž nynj Latině slowau Myrtilli: protože podobenstwj magj Gahod prawého Myrtu/o němž w předesslé Kapitole bylo oznamowáno. Ale poněwadž o obecných Cžerných gahodách, gak ty v Starých gmenowaný býti mohly, nic zwlasstnjho nenacházýme/a to gméno Myrtillus takměř od každého této zrostlině se přiwlastňuge/ y toho tak přitom zanecháme a zůstawjme.

Gahodek černých Strůmek v nás w Cžechách wssudy takměř w Lesých hogně roste/někdy Lokte zwýssj, ratolestný a hustý. Prautj geho gest čtwerhrané, tenké a zelené/a na něm listj málo sspičatěgssj, nežli na Pusspanu/tenssj a práwě zelené, wůkol drobet málo zstřjhané. Měsýce Máge wydáwá Kwět okrauhlý, drobný/čerwené brunátnosti, fformy zwonečku aneb Cymbálku / z prostředka geho sspička gakásy ryssawá wycházý. Měsýce Cžerwna nese Gahody okrauhlé, winné/welikosti Galowce: Ty neyprw gsau zelené, potom náčerwené/ a naposledy když dozragj nepráwě černé, ale pobrunátnělé. Kořenj po zemi má rozložité, newelmi hluboké/z něhož giné nowé zrostliny wyrostagj. Může se tento Křjček na dwogj spůsob rozděliti/ totiž, Wětssj a menssj: wssak obadwa gsau gednostegné fformy.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gahody černé gsau přirozenj studeného, suchého/a tak zemnatého. Mocy trpké, vtwrzugjcý gako Myrtowý strom.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Tyto Gahody rádi zobj Sedlácy, Pastewcy, Děti a Lesnj Ptácy. W některých mjstech z černých Gahod dělagj Syrup/kterýžby měl žaludku dobře činiti a prospjwati/ podobně gako Syrup z Agrestu strogený.

Zewnitř.

A

¶ Listj Wranjho oka mjzu w vstech držeti, dobré gest proti shnilosti.

¶ Proti otekline w tegných mjstech vdělag Flastr z listj s Růžowým Olegem / gest vžitečný. ¶ Kořen na Prach ztlučený, a do Ran zaseypaný, odgjmá hnilé Masso / a welice hogj. ¶ Sstáwa z černých Gahodek, ginák Wranjch ok, s Kamencem a Gallesowými kůlkami smjssená, dáwá modrau barwu k malowánj listůw Malérům a Kartýřům. ¶ Plátna aneb předena na modro barwiti: Wezmi plný Hrnec wytlačených černých Gahod / k tomu plný Kossljk winného Octa / dwa Loty ztlučeneho Kamence / půl Lotu ztlučeného Witrolium / zwař to spolu: potom prochlad, až bude wlažné / wlož do toho předeno aneb Plátno / a zase wysuš ge na wětru / wypeř zase wstudené wodě / a bude na modro zbarwené. Chcessli swětle modré mjti / tedy neber žádného Witrolium: Pakli chceš gesstě swětlegssj / přideg k tomu dwa Loty na Prach ztlučených kůlek Gallesowých. ¶ Cžerné Gahody Německy slowau Gemeine Hydelbeer.

* Wedlé některých domněnj, gest Vitis Idæa, v starých Sskribentůw. *

* Vitis Idæa rubra Cžerwené Borůwky.

Czerwené Gahůdky, gichž obzwlásstně welmi mnoho w Lesých okolo Normberka roste, wedlé giných černých Gahod aneb Wranjch ok, někteřj také z pokolenj tohoto Vitis Idææ býti smeysslegj. Do donæus ge nazýwá Vaccinia rubra, onyno pak černé Vaccinia nigra. Syce Německy slowau Kronßbeer, Rote Heydelbeer, Griffelbeer, Steinbeer, Preißlbeer.

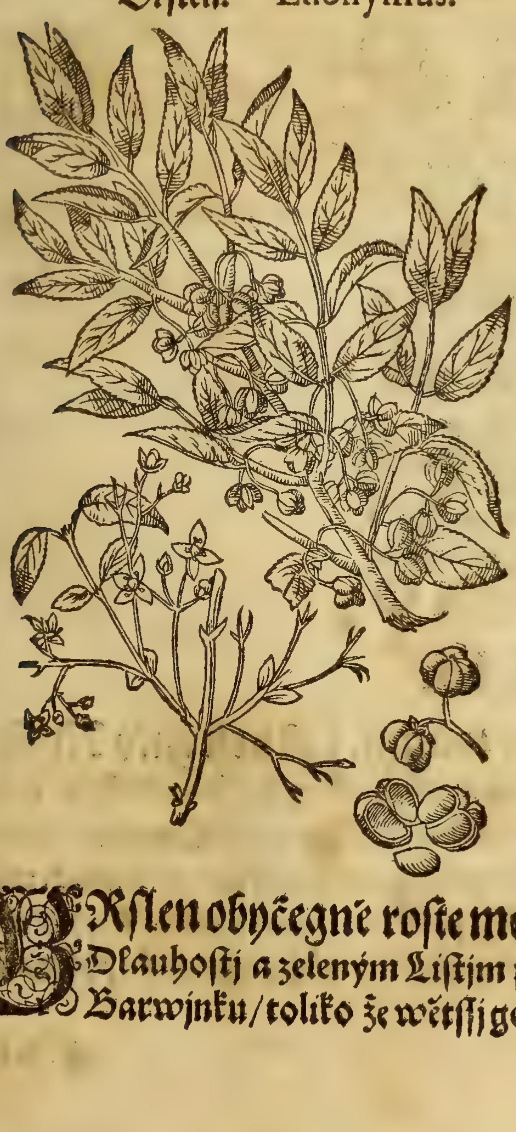
¶ Tyto čerwené Gahůdky vsussené, a na Prach ztlučené, Cžerwenau nemoc ygné plynutj žiwota mocně sstawugj. Týž Prássek do wnitřku přigatý, prospjwá proti Kamenu.

¶ Když se ty kamenité Gahůdky na Prach ztlučené do wody dáwagj, barwj gi / že se zdá gako čerwené wjno aneb Tarant / a gest také chutná a libá pjti pro zahnánj žjzně. *

O Brslenu a Karpinu. Kap. LXX.

B

Brslen. Euonymus.

Carpinus, siue Iugalis cum flore & fructu.

Brslen obyčegně roste mezy Trnjm, wedlé Sylnic a cest obecných: Dlauhostj a zeleným Listjm připodobňuge se Granátowému Mágowj aneb Barwjnku / toliko že wětssj gest. Pařez aneb Peň má tlustý gako ruka / Kůrau

ssediwau

C ſſedіwau a tuhau obalený. Okolo něhož geſt rowné, dlauhé Prautj aneb ratoleſti. z Gara wyſkytá ſe Kwět bjlý / kterýž náſledugj pěkné rozýnowé barwy Gahůdky čtwerhrané, gako na Rautě / w nichž ležj čtyry zrnka zawřená, gednokaždé pod gakauſy tenkau žlaté barwy kožkau. Dřewo má tuhé, twrdé, žluté gako Puſſpan / k mnohým potřebám vžitečné: Ženy dáwagj ſobě z něho wřetena na Sauſtru dělati. Celý ten Strom, pokudž geſſtě zelený geſt, ſmrdj / zwláſſtě pak Kůra a Kwět. Liſtj a Owotce geho geſt ſſkodliwým pokrmem Kozám.

Když ſe ty Gahody s Lauhem wařj, k mytj Hlawy / tedy wlaſy na žluto barwj / Wſſi a Hnidy mořj: Někdj také a rozhánějj, když ſe zewnitř přikládagj.

Někteřj pjſſj o tomto Stromu / že geſt Carpinus aneb (gakž gmenugj) Carpinus Theophraſti. Ale budemli pilně wypſánj geho wážiti, daleko chybugj. Gá geg dotud mám a držjm za Euonymum Theophraſti, až někdo giſtſſjho něco nagewo wyneſe. Prawý Carpinum také gſem tuto wymalowati dal / ačkoli ſe ho k Lékařſtwj nevžjwá: wſſak toliko proto / aby poznán byl rozdjl, inter Carpinum & Euonymum.

† Brſlen ſlowe Řzecky εὐώνυμος, Latině Euonymus, Fuſanum: protože z dřewa geho wřetena kupředіwu dělagj. Wlaſky Fuſano, Francauſky Fuſin, Englicky Spindeltree, Německy Spindelbaum, Hanhödlein. †

O Wiſſnjch. Kap. LXXI.

Wiſſně. Ceraſus.

D

Pokolenj a ſpůſob.

Wiſſně geſt Strom wſſechněm známý. Liſt neſe gako Nyſſpule / než tužſſj, ſſirſſj / wůkol zſtřjhaný a žilowatěgſſj: Kwět bjlý, wſpůſobu hroznu wyſkytá ſe z Gara / z něhož potom roſte Owotce, totižto Wiſſně, na dlauhých a tenkých Stopkách, od zpodku rozdělených wiſýcý. Wnitř magj Pecku twrdau / a w nj Gádro, chuti hořké. Dozráwagj Měſýce Cžerwna a Cžerwence. Kůra ſtromu toho geſt hladká, zčernabjlá / dřewo žilowaté, huſté a twrdé.

Ačkoli

Ackoli pak Wiſſně wedlé powahy a ſpůſobu Kragin mnoho rozdjlůw magj: wſſak obecně a obzwláſſtně w trogjm ſpůſobu ſe pokládagj. Prwnj gſau neylepſſj a neywzácněgſſj / kteréž na wětru aneb na Sluncy ſuſſené, přes celý Rok potom chowány bywagj / Barwy Kaſſtanowé, chuti kyſelé / a dáwagj z ſebe čerwenau ſſťáwu. Druhé gſau welikoſti Ljſkowých Ořechů / zewnitř čerwené, wnitř pak plné bjlé ſſťáwy: Pročež gmenugj ſe bjlé Wiſſně / chuti poněkud lběgſſj a přjgemněgſſj, nežli černé Wiſſně. Třetj gſau ſladké a drobné / některé čerwené, giné černé / oboge nedlauho trwagj. A těm my zproſta Třeſſně po Cžeſku řjkáme.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Chut a ſſmak to vkazuge / že Wiſſně negſau wſſecky gednoho a téhož přirozenj. Nebo některé gſau ſladké, některé přjhořké / giné trpké, giné kyſelé. Sladké Wiſſně drobet zahřjwagj / trpké a kyſelé ochlazugj a zacpáwagj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Wiſſně ſladké a wyzralé měkčj Břicho / zwláſſtě kdožby gich ſyrowých a nowých před gjdlem požjwal / wſſak žaludku wlhkému ſſkodj / a ſnadně ſe w něm poruſſugj: Pročež ſe také na Zymnicy ſtonjcým dáwati nemagj / než kyſelé. Trpké a kyſelé, gichž geſt v nás w Cžechách hognoſt, žiwot zawjragj / wlhkému žaludku dobře ſlaužj. A protož z Sſťáwy gegich aneb z Naſſytoſti, ſtrogj wá ſe Lektwař s Cukrem, proti wſſeliké aupkawicy a dáwenj. Plinius pjſſe / kdožby Wiſſně celé ráno, dokudž na nich geſſtě roſa ſtogj, y s Peckami požřel / že mu mnoho Stolic vdělagj. Wiſſně ſuſſené aneb pečené, zatwrzugj žiwot. Wodnatoſt černých Wiſſnj wařiti s Medem až do huſtoſti, Eſule wſypati, a Pokrautek nadělati / to Eſuli welmi oprawuge. Z těch Pokrautek pro počiſſtěnj mohau ſe wzýti gedna aneb dwě čtwrtce. Přidáſſli k tomu Elleboru, připálené wlhkoſti wyžene: Pakli Tamaryndů, Myrobalanůw žlutých, a Sſkammonij / to Choleru aneb pěnokrewnoſt wypudj.

Z Wiſſeň ſtrogi ſe Confortatiuum aneb poſylněnj / kteréhož ſe přes celý Rok vžjwati může: Wezmi kyſelých Wiſſnj, gakž mnoho chceš / moč ge w Medu a w Cukru whromadu ſmjſſeném / nech w něm za dwě Neděle ležeti: Potom wezmi ty Wiſſně / a zwař trank z Jzopu, z Růže, Fioly a z Lékořice / okořeň gakž hrubě chceš, Skořicý, Hřebjčky a kwětem Muſſkátowým / přideg k tomu dobrého Wjna / a nech opět w tom za čtrnácte dnů ſtáti. Naposledy wyſuš ty Wiſſně na Sluncy. Můžeš ge, budto wlhké aneb ſuché, na Stůl dáwati.

Woda welmi lbá a mocná z Wiſſeň: Wezmi kyſelých Wiſſnj / protluc ge trochu / wlož do Sklenné kolby / naleg na ně dobrého wjna Bipacheru / a dyſtyllug in Balneo Mariæ, to geſt w Kotle plném wřelé wody. Když ſe pak to wjno wypálj a wydyſtylluge / přileg k němu drobet čerſtwé ſſťáwy z kyſelých Wiſſeň / a bude mjti welmi pěknau Barwu / a chut náramně lbau y mocnau. Dáwá Srdcy y žaludku poſylněnj. † Mohau tu wodu pjti Lidé / kteřjž ſe Sſlaku obáwagj. †

Nalévagj někteřj y na ſuché Wiſſně nowého Mſtu / aby tak obé ſpolu odkyſalo: Takowé Wiſſňowé wjno dáwá chut k gjdlu, a žene Kámen. Kyſelé Wiſſně w Cukru zadělané, gſau welmi přjgemné a dobré Lidem, horkau nemocý obtjženým.

† Ginj z kyſelých Wiſſeň dwogjm ſpůſobem Wjno ſtrogj / k mnohým potřebám vžitečné. Prwnj ſpůſob: Berau Wiſſně z ſtopek otrhané / ty ztlukauc w kamenném Možďjři, tak ge do Sudu dáwagj / a na ně wjna nalévagj. Druhý ſpůſob: Kladau wrſtwu třjſſtěk, na ně čáſtku Wiſſnj / a tak gedno po druhém až ſe Sud doplnj / legj na ně wjno / a nechagj tak ſpolu ſtáti za čtyry dny / tedy nabude pěkné čerwené Barwy, a mjrného přirozenj. Geſt proſpěſſné v welikém horku k vhaſſenj žjzně / a k obwlaženj wnitřně rozňjcených audůw. Otwjrá gátra / žene moč / zwláſſtě kdyžby y s peckami Wiſſně ztlaukl / poprawuge y pjſek a kámen k wygitj. †

Gádra Wiſſňowá dobrá gſau těm, kteřjž na Kámen ſtonáwagj / Sſtrkawky w Břiſſe mořj / Moč y Kámen wyháněgj / a káſſel krotj.

C ¶ Pryſkyřice, kteráž ſe z Wiſſňowého ſtromu preyſſtj, v wjně rozpuſſtěná a pitá, Prſy obměkčuge/ a Káſſel zaſtaralý vzdrawuge/ drſnatoſt Trubic ſwlažuge/ zrak oſtřj/ chut k gjdlu zbuzuge/ Kámen drobj/ a poſſkwrny na twáři ſtjrá.

* Wezmi Gader planých Wiſſeň čtyry Loty / wnitřnj Maſſytoſti neylepſſj z Melaunů půl Libry/ a k tomu trochu málo Cukru / ztluc to wſſe a dyſtyllug. Woda z toho wypálená dobrá geſt/ aby gj některau lžjcy dal pjti těm, kteřjž s boleſtj wodu pauſſtěgj a moč. *

Zewnitř.

¶ Gummi aneb Pryſkyřice Wiſſňowého ſtromu, w Octě močená a rozpuſſtěná, ſhánj lupy, otruby a Praſſiwinu z Hlawy malým Djtkám/ aby gj pomazowal.

† Slaužj také proti zaſtaralému Káſſli v wjně rozpuſſtěná a pitá. ¶ Proti zpukákánj Pyſkůw/ wezmi Pryſkyřicy tuto/ moč gi v wodě Růžowé, až z ſebe ſſlem wydá/ tjm potjreg Pyſkůw. †

Chamæceraſus.

Chamæceraſus. Nizká Wiſſně.

D

Nacházegj ſe geſſtě y giné plané Wiſſně / kteréž ſamy od ſebe bez opatrowánj wſſeligakého roſtau w Leſých/ a gſau přjhořké a trpké/ gakož téměř wſſecka Leſnj a planá Owotce: a v nás w Cžechách geſt gich weliká hognoſt. Geſt také gedna Wiſſnička planá njzká / kteráž také v nás w Leſých, též podlé ceſt a mezy Auwozy, ledakdes roſte, zwýſſj gednoho Lokte/ a neſe Wiſſničky drobné, trpké, kyſelé, a nechutné. Latině ſlowe Chamæceraſus, a Cžeſky Njzka wiſſně. Třeſſnj pak v nás bjlých y černých, wětſſjch y menſſjch, geſt také weliká hognoſt/ a ty gſau wſſechněm známé. A protož nenj potřebj o nich obzwláſſtně wypiſowati.

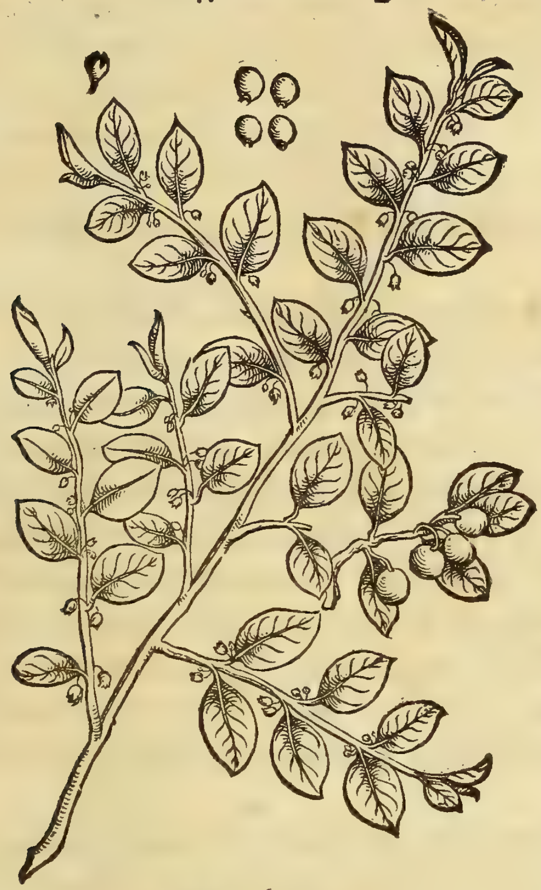
† Wiſſňowý a Třeſſňowý ſtrom ſlowe Řzecky κέρασος, Latině Ceraſus, Francauſky Ceriſier, Německy Kirſchenbaum. †

¶ Wiſſně a Třeſſně Řzecky κέρασα, aneb κεράσια, Arabſky Seraſie, Latině Ceraſa, Wlaſſky Ceregie, Sſpanyelſky Cerezas, Francauſky Ceriſe, † Německy Kirſchen: a černé wiſſně Amarellen. Gummi aneb Pryſkyřice Wiſſňowá Latině Lachrima Ceraſi, Německy Katzenhartz oder Katzengold. †

O Kruſſi-

O Kruſſině. Kap. LXXII.

Kruſſina. Frangula.

Spůſob.

KRuſſina geſt ſtrom proſtřednj wyſokoſti. Liſt má gako Dřjnkowý ſtrom aneb gako Swjda: Kůru gako Wolſſe/ a na nj zewnitř gakéſy bjlé Fleky / wnitř pak geſt žlutá / tak že žweykaná žlutě barwj, gako Rhabarbarum: Kwět bjlý: Gahůdky neſe malé gako Hrách, gakýmſy žlábkem rozdělené / coby dwě ſpolu zroſtlé byly. Ty Gahůdky neyprwé bywagj zelené, potom žluté, napoſledy černé / každá má w ſobě dwě Pecky, podobné Hráchu ſſkrkawičnému / nětco wětſſj, nežli geſt Sſocowice / a w každé Pecce gádro. Dřewo twrdé a křehké / odkawadž y Gméno má. † Kwetne z Gara / ale Gahody na Podzym dozráwagj. † V nás w Czechách wſſudy gi hognoſt roſte / a geſt mnohým známá, gako y w Němcých.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Kůry.

Wnitř.

¶ Kůra Kruſſinowá má znamenitau moc. Nebo purguge a poſyluge / gakž při Rhabarbarum ſpatřugeme. Wywodj ſtolicemi bezewſſj těžkoſti nečiſtoty a ſſlemy, Choleru y wodnaté wlhkoſti. Sylj wnitřnj audy / zwláſſtě Gátra. * Obyčegně dáwá ſe gj pogednau do žiwota dwognaſob tolik, co Rhabarbarum. *

¶ Některj wařj Kůru ſtromu Kruſſinowého s Rzepjčkem, Sſedjwkem aneb Pelyňkem / Kokoticý, Chmelem, Skořicý, Sſtěrbákem, Czekankau: a přidáwagj k tomu kořen Wlaſkého Kopru a Apichowý. Takowý traňk dáwagj pjti proti Wodnotedlnoſti a té bledoſti, kteráž k wodnotedlnoſti wede / y proti Žlautenicy. Item / Traňk ten Břicho lehce obměkčuge / wyčiſſtuge a poſyluge Gáter y žil: Zacpánj wſſecka otwjrá / wyſſechkuge wnitřnj audy od hrubé, zkažené, a ſhnilé wlhkoſti / tak že negedni, měwſſe giž zatwrdlá Gátra aneb Pljce, ſamým toliko timto Traňkem vzdraweni gſau.

¶ Proti každodennj zymnicy: Wař Kůru ſtromu Kruſſinowého s Sſedjwkem, Czekankau, Chmelem / Item, s kořenem Wlaſkého Kopru / Apichowým aneb Miřjko-

A kowým a Hromowého kořenj: Přideg k nim Skořice, Cukru, Medowého octa, Oxymel řečeného, a pj.

Proti Zymnicy třetjho dne: Wař kůry stromu Krussinowého s Sstěrbákem, Wolowým gazykem, Čzekankau, Sstowjkem, Wlaského Kopru kořenem/a z toho pj.

Proti nedůziwé Slezyně tato Kůra gest náramně dobrá/aby gi wařil s Psaným traňkem aneb Ceterákem, Netjkem/s kůrami od Kapparů a Gesene/s kořenjm Petruželným a Wlaského Kopru. Pakliby Stolic newzbuzowal tento Traňk/wssak wždy dáwá hotowau chut k gjdlu / čehož syce nečinj, když Břicho měkčj a purguge. Ale ssetřiti slussj/dřjwe nežliby kdo tohoto Lékařstwj požjwal, aby Krew pustil / ač potřeba vkazuge, a se wypurgowal.

Kůra pak má se z Krussiny laupiti a bráti, hned s počátku Gara aneb na Podletj: wssak podlé mého zdánj, bylaby ta Kůra mnohem lepssj a vžitečnégssj od Kořene, nežli od dřewa. Což se pak tuto o Kůře Krussinowé wyprawuge/nemá rozumjno býti o té zewnitřnj Kůře / w njž žádné mocy nenj: ale o Kůře prostřednj / kteráž gest žlutá. Protož musý prwé tu zewnitřnj a wrchnj Kůru nožem odstrauhati/ažby se ta sama žlutá a čistá vkázala. Tu magj vsussiti / a ku potřebě přes celý Rok chowati. Starj Čzechowé často gi vžjwali/giným Národům nenj tak známá. W gedněch starých Knihách Čzeských nalezl gsem o nj toto napsáno. Proti neywětssjmu otoku Břicha y wsseho těla: Wezmi dřewa Krussinowého kůru zelenau prostřednj / swrchnj pryč odwrz/ wař v wjně práwě dobrém / zwicý gako dwě Wegce/ wjna půl Pinty aneb tři žeydljky/ geden ať vwře/ opěňůg a wyčisstůg Bjlkem wagečným, gakž obyčeg/ a procedě, pj ráno a v wečer Trunk.

* Ačkoli tato Kůra oznámené mocy a skutky wsobě má/a zelená mocnégssi gest nežli suchá: wssak častokráte wzbuzuge dáwenj y Žiaľudka bolenj. Protož se lépe toto Lékařstwj Sedlákům a sylným Lidem, nežli autlým, mdlým a rozkossným hodj. *

Zewnitř.

B Proti Prassiwině zwlásstnj dobré Lékařstwj: Moč prostřednj kůru Krussinowau w Octě, a potjreg se tjm / w brzkých dnech se zhogjš/ a gest wěc zkussená.

Táž Kůra w Octě wařená, vzdrawuge hnilé Masso dásnj/ krotj bolest zubůw/ aby tu gjchu w vstech držel. Dělá se z vhlj Krussinowého wýborný Prach Ručniný / o čemž sami Prachaři swědčj.

Krussina slowe Latině Frangula, někteřj gi gmenugj Alnus nigra, † & Auornus† Německy Faulbaum.

O Chlebu S. Jana. Kap. LXXIII.

Spůsob.

Chléb S. Jana gest Strom, kterýž roste w Neapolitanském Králowstwj/ a zwlásstě w Kragině Apuliæ v welikém množstwj. Dosti wysoko se wyzdwihuge / a Ratolesti wjce na ssjř než na wýš rozkládá. Kůra geho gest barwy Popelaté / až y pomodralé gako Lotus, Německy Zurgelbaum řečený. List nese gako Gesen / wssak ssirssj, twrdssj, ředssj a okrauhlegssj. Kwetne z Gara, aneb když se Zyma skonáwá / * totiž, Měsýce Listopadu a Prosynce. In Hispania wynássj Kwět obdlaužný / kterýž wisý dolů gako Iulus, aneb Ssissska Wlaského Ořecha / a potom se w mnohé Kwjtky čerwené a Ssarlatowé barwy otwjrá.* Owotce přinássj w Létě a na Podzym / totiž ty dlauhé, nerowné lusky, dlani zdýlj, a Palce ztlausstj: W nichž gest semeno aneb gádro, twrdé co kámen / a wewssem podobné těm, kteráž se w Trubicých Kassye nacházegj / tak že gedno od druhého sotwa rozeznáno býti může. Lusky ty čerstwé a zelené, hned gakž se z Stromu trhagj, welmi gsau nechutné a nelibé: než když ge na Rosstjch wysussj, teprw chuti a lahody nabýwagj.

Gsau plné Medowé sladkosti / kteráž se w Massytosti gegich nacházý / zwlasstě pak ty, kteréž w Kraginách Wýchodnjch rostau / a k nám se donássegj. Protož Indyánowé a Arabowé nemalo Medowé wodnatosti a Safftu z nich wytlačugj / do kteréhož potom Zázwor a Mirobalány, y giné Owotce zaděláwagj. ¶ Obyčegně požjwagj toho to Owotce we Wlassjch pro geho libau chut a sladkost / ale wssak nedáwá Tělu dobré žiwnosti / sskodj žaludku / a pro swau twrdost nesnadně se zažiti může.

S. Jana Chléb, s otewřeným Owotcem. — Siliqua cum fructu dissecto.
* Tak počjná Owotce růsti / když Kwět opadl. — * Fructuũ rudimentũ ubi flores deciderint

1. Planý S. Jana chléb / aneb Gidássowý strom. — 1. Siliqua siluestris, arbor Iudæ.
2. Owotce geho. — 2. Fructus.
3. Kwět. — 3. Flores.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

¶ Owotce to, dokudž gesstě čerstwé gest, sskodj žaludku / a k plynutj Břicho přiwozuge. Ale suché twrdj žiwot / a žaludku dosti gest přjgemné. Než k nám toliko suché přinássegj. ¶ Chléb S. Jana wařený, a Trank ten pitý, kássel vzdrawuge / a deychawičným prospjwá / ano y močiti pomáhá.

¶ Swatého Jana chléb slowe Řzecky κεράτια & κερατωνίας, Arabsky Charum, Latině Siliqua, † a w Apatékách Xylocaracta, † Wlasky Carobe, Sspanyelsky Alfarobas, Francausky Carouge, Německy Sanct Johans Brodt.

* Planý S. Jana Chléb. Siliqua siluestris.

TEnto Strom obyčegně slowe Siliqua siluestris, ne žeby gmjn býti měl za planý spůsob Chleba S. Jana / ale že dlauhé počerwenalé lusky nese / w nichž také gest hladké twrdé Semeno brunátné / gako Gádra w prawém Chlebu S. Jana / wssak nětco mensj. Listj geho gest okrauhlé, gako na Ljsce / wssak netak tlusté (kteréž od gednoho nerozumného Simplicisty Autorowi pro Acacia I. omylně bylo posláno) Dřjwe nežli se to Listj wen pučj, wydáwá milostný Kwět spočátku Gara aneb Podletj při Pařezu, a po stranách ratolestj, pěkné barwy Ssarlatowé: na některých také nacházý se y poběláwý / z nichž potom wyrostagj ty Lusky. Obyčegně také řjkagj mu Arbor Iudæ, to gest Gidássowý strom / z toho domněnj, že se Gidáš na tom Stromě oběsyti měl / a za tau přjčinau že y do dnessnjho dne křiwě roste /

wě roste/ a nedá se zhůru wyzdwihnauti a wyrownati: Item Fabago. Někteřj za to magj/ že gest κερκίς, Cercis Theophrasti. Ale wypsánj geho tak krátké gest/ že se z něho nic gistého wyrozuměti nemůže. Někteřj geg táhnau ad Colyteam Theophrasti. Ošpanyelowé in Granata gmenugj geg Algarouo loco, id est, Siliquam siluestrem & fatuam. Maurytanowé w swé Kragině Dit, Kastellánj Arbol d' amor, Francauzy Guaimer. *

O Granátowých aneb Zrnatých Gablkách. Kap. LXXIIII.

Granátowá Jablon. Malus Punica.
1. Kwět domácýho Granátu. 1. Citinus.
2. Planého aneb Lesnjho. 2. Balaustium.

Granátowá Gablka. Mala Punica.

Strom Granátowého Gablka neroste wysoko. Listj geho welmi se připodobňuge Oljwowému aneb Myrtowému listj/ gest vzké, tlusté, stkwělé, zelené/ má žilky čerwené/ a wisý na čerwené stopce. Prautj hebké a bodlawé. Kwitj barwy tělné/ stogj otewřené gako siroký Kosjček, a wůkol gako Hwězda zstřjhaný/ z něhož wycházegj Ljstkowé tency/ barwy čerwené, gako Ssarlat, aneb gako Wlčj mák/ w prostředku má gakásy zrnka na wláſſemičku tenkém, gako při Růži. Po Kwětu wyskytagj se okrauhlá Gablka/ Kůry zewnitř náčerwenalé, a wnitř žluté/ kteráž mnohými čerwenými, hranatými, wodnatými twrdými zrny, mezy mázdřjckami žlutými, gako něgakými přjhradkami rozdělenými, gsau nasazená a naplněná/ od nichž y gména dostáwagj. Gmenugj se také Mala Punica à Pœnis, to gest od Karthaginenských/ v nichž neyspanilegſſj rostau. Zewnitřnj aneb swrchnj Kůra tohoto stromu gest popelatá/ wnitřnj drewnatost žlutá.

Mjsto, kde roste.

Toto rozkoſſné a spanilé Owotce neroste, než toliko w horkých Kraginách/ gako we Wlaſſjch a giných podobných: Ačkoli w některých mjstech Germaniæ, gako y v nás w Čzechách zde w Praze, a w zahradě Geho Mil: Cýsařské roste/ ale to se stáwá skrze zwláſſtnj pilnost a opatrowánj. Nebo w zymě nad Stromy m[illegible]gj Baudy wystawěti: nic méně wſſak negsau tak podařilá/ gako wpřespolnjch horkých kraginách.

* Když

* Když se kořen Swinským hnogem dobře zahnogj / tedy kyselá Gádra proměňugj se w sladká. Tento strom snadně se vgjmá, a roste y z zelených wětwiček do země wsazených. Pěkně kwetne y w nasſich domácých Zahradách / ale zřjdka Owotce dozráwá. *

Rozdjl.

¶ Granátowá Gablka w trogjm rozdjlu se nacházegj / a to wedlé rozdjlné chuti: Gedna gsau sladká / druhá zhola kyselá / a třetj winná, totiž kyselá spolu y sladká.

Mocy, přirozenj a včinkowé Gablek.

¶ Wſsecka ta Gablka magj dobrau ſſťáwu a mjzu, žaludku vžitečnau / ale ſkrownau žiwnost dáwagj.

Sladkých.

¶ Sladká Gablka Granátowá gsau žaludku drobet prospěſsněgſsj / neb geg zahřjwagj. A protož w zymnicých sluſsj se gich wystřjhati / protože poněkud horcj / a nadýmánj dělagj.

Kyselých.

¶ Kyselá swjragj, whromadu stahugj a zacpáwagj / chladj a vsta občerstwugj / žjzeň vhaſsugj / horkému žaludku prospjwagj / dolů tlačj Choleru / ženau Moč: než dásnjm ſſkodj. W zymnicých gich vžjwagj, kdež se zrna aneb Gádra gegich mohau Cukrem posýpati / a tak ſſťáwa z nich wytahowati a ssáti.

¶ Pecyčky twrdé z zrn Granátowých na Sluncy wysuſsené / na Prach zetřené / a w pokrmjch požjwané / aneb aby s tim Prachem krmě wařil a gich požjwal, aupkawicy y dáwenj zastawugj. Tento Prach také s deſsťowau wodau pitý, spomáhá proti chrkánj krwj. Když se k týmž Pecyčkám osmý djl Kadidla přidá / Prach ten ztjři gedné čtwrtce pitý, tok ženský bjlý zastawuge. ¶ Tyto Pecyčky aneb zrna s Medem smjchaná, krotj horkost a bolest / aby tim horkých Neſstowic pomazowal.

Winných.

¶ Winná prostředně a mjrně se magj / gakožto z sladké a kyselé chuti složená. A ta gsau neylepſsj, neyschwáleněgſsj / a nad giná w pálčiwých Zymnicech vžjwati ge magj.

Wjno Granátowé. Vinum Granatorum.

Wytlačuge se a presuge z Granátowých Gablek ſſťáwa / kteréž w Apatékách řjkagj Vinum Granatorum. To wjno gest welmi dobré proti wnitřnjm, pálčiwým a mornjm Zymnicem / s Ptysanau aneb s wodau Sſťowſkowau a Sſtěrbákowau smjchané a pité: Nebo posyluge / žjzeň hasý / a horký žaludek ochlazuge.

¶ K zacpánj a sewřenj aneb staženj whromadu, ſſťáwa a wjno z kyselých Granátůw gest welmi přjhodné / aby w tom wjně Topeničku namočil, snědl / a hned tjm wjnem zapil. Welmi spomáhá proti nechutenstwj a dáwenj z pěnokrewnosti, do žaludka obyčegně se wléwagjcý. Toto wjno s wodau Cžekankowau, Kurjnohowau aneb Růžowau pité, spomáhá proti chrkánj Krwj.

¶ Když se v wjně Granátowém kyselém rozpálené železo aneb Ocel vhasý / a to pjti dáwá / dobré gest proti Běhawce a Cžerwené nemocy / proti nechutenstwj žaludka, kteréž od přebjhagjcý žluči aneb Cholery powstáwá.

¶ Granátowé wjno smjchané s Růžowým Medem, gest welmi dobré proti zgitřenj a hnilině w vstech y na dásnjch / hogj wſseliké rozgjdawé a kysawé rány w chřjpjch, w vſsjch, y w tegných mjstech při Mužjch y ženách.

¶ Proti horkým Otokům zewnitř na Těle / smjcheg Granátowé wjno s wodau Růžowau aneb Citrocylowau / omáčeg w tom lněné ſsátky / přikládeg na neduh / odgjmá horkost, a vkrocuge bolest.

¶ Komužby hrdlo wnitř oteklo / aneb Cžjpek oslabl / vděleg sobě z tohoto Wjna kloktadlo, a tjm gurglug: Budeš zdráw.

Moc

C

Moc Granátowého listj.

¶ Welikau chwálu má listj Granátowé, proti bolenj hlawy/ aby ge ztlaukl/ a přidada Růžowé° olege, Flastr vdělal/ a takowý Flastr teplý na čelo y na židowiny přikládal.

Kwětu.

¶ Kwět z Granátowých Gablek * Citinus řečený (gakžkoli zewnitřnj uzel aneb Calyx wlastně se tak gmenuge) * swjrá, sstahuge w hromadu a sussj/ krwopreyssnost swaluge/ staré rány a kazy k zhogenj přiwozuge, aby ge zaseypal.

¶ Item/ kwět Gablka Granátowého zwařený v wjně aneb v wodě/ aby tau gjchau vsta promýwal/ též platně slaužj slabým a zwiklaným zubům, y massu gegich.

¶ Granátowých Gablek kwět w desstowé wodě zwařený až do Flastrowé hustosti/ když se ten Flastr teplý přikládá/ žene střewa, kteráž se do Lůna spustila, zase zpátkem do žiwota/ a přidáli se k tomu kůlek Gallesowých, bude to Lékařstwj mocněgssj.

* Gest také zwlásstnj zkussené Lékařstwj proti Cžerwené nemocy/ y ginému těžkému plynutj žiwota. Item proti obogjmu přjlissnému toku Ženskému/ contra utrumq; fluxum muliebrem nimium, když se měké čerwené listjčko z Granátůw w Lektwař zadělá, Růžowé podobnau/ a s wjnem Granátowým, s wodau Ocelíwau aneb s Slepičj gjchau ráno, ztjžj gednoho Lotu přigjmá. *

Kůry.

¶ Kůra z Gablek Granátowých slowe Malicorium a Sidium, † w Apatékách Cortex Granatorum † sstahuge w hromadu a wysussuge.

¶ Kdyžby tyto Kůry Granátowých Gablek s wjnem wařil, a w nápogi požjwal, wssecky Cžerwy w žiwotě mořj: A Constantinus pjsse/ že Granátům obzwlásstnj ta wlastnost gest a přirozenj. Tyto Kůry wssecku tu moc magj, gako Kwět.

¶ Komuž se hrubě Žaludek kormautj: Wezmi Kwět aneb Kůry z Granátowých Gablek/ ztluc ge, a zwař w dobrém winném Octě/ w tom haubu čistau omoč/ a přilož teplau na Žaludek.

D

¶ Znamenité Lékařstwj k zastawenj Krwe: Wezmi Prachu z Kůrek Granátowých, Ržjmského Witrolium a Kamence, gednoho gako druhého/ ztluc to wsse na Prach/ a tim zasýpeg: stawj Krew y w Nose, y w každém giném mjstě Těla.

¶ Prawdiwé a zkussené Lékařstwj proti bolenj zubůw: Wezmi celau Kůru od Granátowého Gablka/ naleg na nj dobrého winného Octa/ necheg tak za hodinu aneb dwě státi/ přideg k tomu gednu čtwrtcy Ragského gablka, Koloquintydy/ zwař to, a wytlač: Tau gjchau teplau proplakug vsta/ a podrž na bolawém zubu: pomůžeť neomylně.

¶ Nad giná znamenité Lékařstwj proti shnilým wředům a děrám w tegných Mužských y Ženských mjstech: Wezmi Kůru Granátowých gablek/ a Haubu Kramářskau/ oboge to vsusse na Prach ztluc/ a tjm bolawé mjsto zaseypeg.

¶ Giné Lékařstwj proti oznámenému nedostatku: Wezmi Granátowých Kůrek, Koláčků Růžowých, z nichž woda wypálena, každého geden djl/ Wlaského Kopru dwa djly/ zwař v wjně aneb v wodě, w Hrncy dobře přikrytém: potom proceď/ přideg selžjcy Medu, a trohu spáleného Kamence/ nech zase drobet zewřjti/ a w tom omáčege ssat, teplý na mjsto nedůžiwé přikládeg: znamenitě dobře spomáhá.

Planý strom Granátowý.

NAcházý se planý Strom Granátowý, zahradnjmu welmi podobný/ než kratssj a bodlawěgssj. * Nenese žádného Owotce/ než toliko hustý Kwět, gako Růže/ kterýž Balaustia gmenugi/ gakž to na Figuře Numero 2. vkázáno: Ten má moc swjrati aneb whromadu sstahowati. * Protož vžjwati se ho může proti wssechněm swrchu oznámenym nedostatkům/ kdež gest sstahowánj aneb zacpánj potřebj. Nebo trpkostj swau mocněgi sstahuge, nežli sstěpný.

Granátowý strom Rzecky ῥοιά, aneb ῥόα, Latině Malus Punica. Granátowé Gablko Rzecky ῥοιά, Arabsky Kuman, Latině Malum Punicum, aneb Granatum, Wlasky Melagrano & Pomo Granato, Sspanyelsky Granadas & Romanas, Francausky Pomme de Grande & Mygrenes, Německy Granatöpfflein. † Gablka winné chuti, slowau Latině Granata acidodulcia, & Granata muza. †

O Cytronowých Gablkách.

Kap. LXXV.

Cytronowá Gablka. Citria mala.

Gméno a Mjsto.

Cytronowé Gablko Latině slowe Malum Medicum, to gest Medské Gablko. Nebo Palladius z Kraginy Mediæ neyprwé do Wlach ge přinesl, osadil, sstěpowal / a gakby opatrowáno býti měko, naučenj dal: kdež nynj těch stromůw hogně roste / netoliko při Moři (kteréž mjsto gim gest neypřjhodněgssj) ale y na zemi w Sadjch, na zahradách, na Trawnjcých a při Gezeřjch. Ginák se gmenuge Judenöpffel / to gest Židowské Gablko: protože mezy Židy každé pokolenj wždycky každého Roku, musý takowé Gablko sobě sprawiti, w domě mjti a chowati.

Spůsob.

Tento strom Cytronowý gest prostřednj wysokosti, gako Pomorančowý a Limonowý. Postrannj Ratolesti gsau hebké a zelené / magj swé měké a sspičaté bodláky. Listj zůstáwá w Létě y w zymě zelené, welmi drobnými djrkami zbodené / že se dobře znamenati nemohau / a takměř nic od Pomorančowých a Limonowých se nedělj. Kwět brunátný schyluge se drobet k Ssarlatowé čerwenosti / gest tlustý, gako Lilium / v prostřed stogj wlássenjčko, gako w Kossjčku. Strom (gakž oznámeno) vstawičně se zelená / a nese Owotce přes celý Rok: Nebo když prwnj dozrá a dolů spadá, y hned ho druhé následuge / a když y to k sezránj přjgde, giné záse znowa se wyskytá a wyrostá / a tak dále. Protož se na něm přes celý Rok zralá Gablka nagjti mohau. Znamenj dozránj gegich

C gich gest/když zewnitřnj Kůra práwě zlaté barwy nabýwá/ kteráž má wypukliny aneb baule/a libau wůni. Dále táž Gablka Cytronowá gsau obdlaužná, gako Limauni/ ale magj wjce tužssjho Massa/ kteréž gest wodnaté a kyselé/ wněmž ležj Semeno, podobné Gečnému zrnu/ toliko že wětssj, tlustssj a hořčegssj gest. Ssupinka na tomto Semenu gest gako drewnatá.

Rozdjl.

Gest pak nemalý, ale weliký rozdjl těchto Gablek/ co se welikosti, chuti a podstaty gegich dotýče. Nebo některá gsau weliká, gako neywětssj Dýně/ zwlásstě kteráž se z Ligurye a z Ostrowůw Moře Adryatského a Egyptského, y z giných dalekých mjst přinássegj. Některá gsau menssj/ a giná opět Neymenssj, gako Limauni/ aneb málo wětssj: gako ta, kteráž se od Gezera Lacus Benacus řečeného dodáwagj/ a ta w gj dle neywětssj také chwáku magj. Nebo ačkoli giná gsau krásněgssj a wětssj/ wssak gsau twrdssj, a netak chutná/ ale že wjce massytosti w sobě magj/ tau přjčinau ge w Apatekách do Cukru aneb do Medu zaděláwagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kůra Cytronowá gest přirozenj suchého na třetjm Stupni/ w horkosti pak mjrnost držj. Massytost a wodnatost w Gablku studeného a wlhkého, na prwnjm stupni/ wssak wjce má w sobě studenosti, než wlhkosti. Cžástka kyselá gest studená na třetjm stupni. Semeno aneb Gádra někteřj prawj býti horkého a suchého přirozenj na třetjm, ginj zase na druhém stupni.

Cytronowých Gablek.

Cytronowá Gablka magj zwlásstnj dobrau moc a powahu/ kterauž odpjragj Gedu/ tak že někteřj samým timto Lékařstwjm wyswobozeni byli. Tak Athenæus wznessený starý Včitel pjsse, o gednom Egyptském Knjžeti/ žeby měl některé zločince na smrt odsauditi/ a když podlé obyčege té Kraginy k neygedowatěgssjm Hadům, Aspides řečeným, wedeni byli/ aby od nich Gedem nakaženi a vmořeni byli/ tedy na té cestě nenadále D stála gedna Žena/ kteráž takowá Gablka Cytronowá prodáwala: a gakž v nás těm vbohým Lidem při Poprawě něco pjti se dáwá/ tak se té Ženě nad njmi slitowalo/ že gednomukaždému z nich k občerstwenj po gednom Cytronowém Gablku dala/ kteráž oni snědli. Když pak na mjsto přissli/ a Hadům vwrženi byli/ co se stalo? Hroznj ti Hadowé na ně táhli/ aby ge o žiwot připrawili, kausánjm a sstjpánjm/ ale to na žiwotu těm nebohým Lidem smrtedlně nesskodilo. Když to Heytman widěl, vlekl se/ ptal se Poprawcůw/ zdaliby těm Lidém gaké Lékařstwj proti Gedu dáno bylo. Ale oni o žádném Lékařstwj wědomosti neměwsse, toliko řekli: že gedna Žena, vpřjmým dobrým vmyslem, každému z nich po Gablku Cytronowém snjsti dala. Tomu se Heytman podiwil/ a dále to w swé mysli rozgjmal/ a aby moc takowých Gablek lépe a gruntowněgi wyzwěděti a skusyti mohl/ poručil na druhý den giná dwa zločince wywesti/ gednomu z nich dáno bylo Gablko Cytronowé snjsti/ a druhému nic dáno nebylo. Když potom ty dwě Osoby do gámy Hadowé vwrženi byli/ obadwa od gedowatých těch žiwočichůw byli vsstknuti a raněni: ale toho prwnjho Gablko Cytronowé proti Gedu obhágilo/ že nad nim swjtězyti nemohli/ nýbrž zachowán byl při swém zdrawj a žiwotu: Druhý, kterýž toho nic neužjwal, y hned padl, otekl, wssecken zmodral, a tak vmřel.

Cytronowých gablek Kůrky Apatekáři do Cukru aneb Medu zaděláwagj/ a gmenugj Conditum Citri. † Tjmto spůsobem: Oblup swrchnj žlutau Kůrku z těch Gablek/ zkrágeg bjlau Massytost na okrauhlé aneb obdlaužné křižalky/ odwrz pryč Semýnka/ potom zwař dobře w gedné aneb w dwogj wodě/ ažby hořkost z nich se wytáhla/ a ony oměkly: Potom naleg wlažného a zwařeného Cukru na ně/ a zaděleg gako Womanowý kořen. Takowé Kůry zadělané gsau wlhké a studené na prwnjm stupni/ dobré proti wsselikému Gedu/ posylugj Srdce, a wssech mocy žiwotnjch. Vžjwagj se prospěssně w Sauchotinách in Hectica, platné gsau proti třesenj Srdce/ kteréž od palčiwé Cholery pocházý. Zaděláwagj tak y

tak y Kůry Cytronowé: Berau Kůry Cytronowé, nepřjliš oblaupené / ale na nichž gesstě A
něco toho bjlého zůſtáwá / potom ſtawěgj k ohni, aby tak dlauho wřely / coby ſe Wegce vpecy
mohlo: Cedj z nich wodu aneb gjchu / a potom naléwagj na ně doſti huſtě zwařeného Cukru,
ažby ſe potopily / wyſtawugj na Slunce za celý teyden: a tak býwagj hotowy. †

Také z Gablek ſtrogj Syrup, Syrupum de acetoſitate Citri řečený. Ty Kůry a
Syrup gſau chuti nákyſlé a libé / dáwagj žaludku y Srdcy poſylněnj / odháněgj od ně-
ho Ged y páry gedowaté. A protož w mornjch tegných zymnicech platně gich vžjwá-
me / a ſlaužj y proti nakaženému powětřj.

Ženy těhotné, když na ně proti přirozenj chut přicházý, magj Cytrony gjdati.

Dále ta Gablka gſau také dobrá proti Melancholij / čiſtj zapálenau a zakalenau
Krew / odkudž y těžká myſl a ſmutek na Člowěka přicházý.

Zrn aneb Gader.

Zrna aneb gádra ztlučená a v wjně pitá, Gedu odpjragj / ſtolice wzbuzugj / a won-
ný duch přináſſegj. Sſtáwa podobným ſpůſobem vžjwaná, též mocy geſt.

Kůry.

Kůra Cytronowá v wjně pitá, dolů ſtjrá a ſnjmá ſſlem a nečiſtotu z žaludka,
z Střew y z Gater. Táž Kůra v wjně aneb w Octě zwařená, proplakowánjm
vſt Zuby čerſtwé a čiſté zachowáwá / a dáwá wolné dychánj. Item / Kůra Cy-
tronowá mezy ſſaty wložená, opatruge a zachowáwá ge od Molů a kazů.

Kauřenj Cytronowými Korami, odgjmá zlé a Morowé powětřj.

Cytronowý ſtrom ſlowe Latině Malus citria, Medica, Perſica. Cytronowá
Gablka Ržecky μηδικὰ μῆλα ἢ κεδρόμηλα, Latině Mala Citria vel Citrinata, Medica & Perſica,
Wlaſky Cedri a Citroni, Sſpanyelſky Cidras, Francauſky VngCitron, Německy Citron-
öpffel vnd Jüdenöpffel.

O Limonjch a Pomorančjch. B

Kap. LXXVI.

LImauni a Pomorančj k Cytronům připſati ſe mohau.
Zwláſſtě pak Limauni / kteřjž ſe ſpůſobem y mocy s Cytrony ſrownáwa-
gj / toliko že Limauni gſau menſſj, a obdlaužnj: Kůrky tak tluſté nema-
gj / a gſau wodnatěgſſj / chuti kyſelegſſj / Gader gednoſtegných gako Cy-
tronowé, barwy bledé. Pomorančj pak gſau okrauhlegſſj, a zralé bar-
wy zlaté / Kůrku na ſobě magj tluſtſſj a hořčegſſj než Limauni. Mjzka wnitřnj, kteréž
doſti magj, nenj gednoſtegné chuti wewſſech. Nebo w některých geſt kyſelá / w giných
ſladká / a w giných zaſe winná, to geſt mjrně kyſelá ſpolu y ſladká. Liſt na těchto ſtro-
mjch připodobňuge ſe takměř liſtu Bobkowému / a geſt tluſtý, hladký, wonný a ſſpiča-
tý. Ratoleſti gſau hebké, lepké a bodlawé: Kůra bledé zelenoſti. Obogjho ſtromu kwět
bjlý a wonný / z něhož ſe woda pálj náramně wonná a libá. Obogj tento Strom vſta-
wičně ſe zelená / a přes celý rok Owotce neſe / gako y Cytronowý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj toto Owotce s Gablky Cytronowými téměř wewſſem gednoſtegné mo-
cy geſt / zwláſſtě pak Limauni, poněwadž gſau kyſelegſſj, přirozenj také magj ſtuděněg-
ſſj a ſuſſſj. Při tomu Kůry Pomorančowé bez pochybnoſti gſau horčegſſjho přirozenj /
gakož hořkoſt gegich to vkazuge. Sladká Pomoranči Gablka negſau prázdná mocy
zahřjwagjcý.

Limaunůw.

STrogj ſe z ſſťáwy Limaunowé s Cukrem Syrup / kterýž proti wyſtupowánj žlu-
či welmi geſt vžitečný. Má také ſwau chwálu proti wnitřnjm, pálčiwým a mor-
njm Zymnicem.

O Pálj

C ¶ Pálj ſe y woda z ſſťáwy aneb mjzky Limaunowé, in Balneo Mariæ, a w Sklenných Kolbách/kterauž při Syrupjch proti giž oznámenym zymnicem dáwagj. Té wody y ženy vžjwagj / aby gj ſobě Twář gaſnau a kráſnau činily. Geſt dobrá y proti giným Flekům, poſſkwrnám a powlakům na žiwotě. Táž woda pitá, mořj Czerwy w břiſſe / gakéž mocy geſt y ſſťáwa čerſtwá z Limaunů, ztižj dwau Lotů pitá. Když do nj Perly, Konchy aneb Hlemeyžďowé ſſkořjpky wložjš / po některém dni ſe rozpuſtj: Protož takowá ſſťáwa y proti Kamenu dobrá geſt.

Limauny. Limonia.

Pomorančj. Aurantia.

D

Pomorančjch Gablek.

Sladká Pomorančj gablka bezpečně dáwati ſe mohau w nedoſtatcých Prſů a Boků. * Sſťáwa z ſladkých Pomorančj wytlačená, a s dobrý Truňk pitá, pomáhá k ſpánj / zwláſſtě s Fiolowau ſſťáwau do wnitřnoſti daná/in Pleuritide, a podobných pálčiwých nemocech.* ¶ Proti pálčiwým wnitřnjm zymnicem, Pomorančowá gablka kyſelá a winná gſau vžitečněgſſj a zdrawěgſſj. Nebo žjzeň a horkoſt zymničnau proti přirozenj vhaſſugj/ poruſſenj odpjragj / poſylugj Srdce, a Moč ženau.

¶ Proti Czerwům w břiſſe: Wezmi kyſelé Pomorančj gablko / rozkrog ge na dwé / polj ge Olegem hořkých Mandlůw / a vpec ge aneb zhřeg w horkém Popeli. Tak pečené, přilož na Pupek/aneb wydaw z něho ſſťáwu, a deg nemocnému teplau pjti: ſpomůže.

¶ Z Pomorančowého kwětu wypaluge ſe woda / kterážto pitá, welmi mocně pot wyhánj. * Woda pálená z Pomorančowého kwětu, s zwláſſtnj pilnoſtj, we Wlaſſjch, w Neapoli a w Luce, kdež gj Nampham a Angelicam nazýwagj, ſe ſtrogj. W mnohých přjčinách geſt vžitečná, pro zwláſſtnj ſwau dobrau a ſylnau wůni. W Hiſſpánij dáwá ſe těhotnym Ženám, když těžce kuporodu pracugj/ zwláſſtě přimjſyc k nj trochu wody Polegowé. Ale k té potřebě daleko mocněgſſj geſt Oleg z Kůrek vdělaný/kterýžto ſyce geſt znamenité Cordiale, to geſt poſylněnj pro ſrdce/a že w mnohých nedoſtatcých platně proſpjwá w ſkutku gě shledáno.*

¶ Pilnj Apatékáři magj obyčeg kůrky Pomorančowé do Cukru zaděláwati:

† Berau čerſtwé Kůry Pomorančowé/ obkupugj to bjlé, a žluté na křižalky krágegj/ tak dlauho ge wařj, coby Wegce vwřelo na twrdo/ cedj gjchu. Potom naléwagj na ně doſti huſtě aneb twrdě zwařeného Cukru, až do potopenj: napoſledy za teyden na Slunce wyſtawugj. Gſau zdrawé giſti proti wſſelikým ſtudeným neduhům Žaludka: poſylugj Srdce/ odwracugj omdléwánj/zahřjwagj, a k zažjwánj pomáhagj.

¶ Z Po-

A ¶ Z Pomorančjch y Mast strogj, Vnguentum aurantiorum řečenau, takto: Berau kyselé Pomorančj Gablko/ swrchu ge otwjragj/ a sstáwu wen wytlačugj: s tau sstáwau mjchagj trochu Dryáku, Ssaffránu a Octa/ wssecko to zase dáwagj do předesslého Gablka/ a w horkém Popeli ohřjwagj/ potom opět z něho sstáwu wytlačugj. Ta má býti zwlásstě dobrá proti Cžerwům w břisse malých Djtek/ aby gj židowin, srdce y žaludka pomazowal: Může se dáwati y pjti. † ¶ Limauni a Pomorančj náležegj netoliko do Apatéky/ ale y do Kuchyně.

¶ Limauni a Pomorančj slowau Řzecky λιμώνια μῆλα. νεράντζια μηλα. Latině Limonia, Aurantia, † Mala nerantia, Poma arangia, arantia, aurea, † Wlassky Limone, Arancio, Sspanyelsky Neranias, Francausky Limons, Aurenges, Německy Limonien vnd Pomerantzen.

O Adamowém Gablku.

Kap. LXXVII.

Adamowa Gablka. Poma Adami.

Spůsob.

Což se spůsobu a mocy dotýče, Adamowa gablka nemnoho se dělj od Limaunůw. Nebo Strom ten, na němž rostau, nese práwě takowé listj gako Limaunowý/ toliko že gsau něco wětssj a suššj. Ratolesti také má hebké/ a zelenau Korau obalené. Kwetne podobně gako Cytronowý strom. Owotce aneb Gablka vkazugj se okrauhlá, dwakrát aneb třikrát wětssj nežli gsau Pomorančowá/ nemagj přjliš tlusté Kůry, téměř gako Limauni. Táž Kůra swrasskalá a nerowná gest, s gakýmisy rozsedlinami a sskulinami/ gakoby do nj někdo zuby wtiskl a whryzl. Za kteraužto přjčinau powěrný Lid obecný Poma Adami, to gest Adamowa Gablka ge nazwal/ gakoby z pokolenj těch Gablek byla/ kteráž Adam a Ewa w Rági gedli. Wnitřnj massytost toho Gablka gest plná kyselé sstáwy, gako Limauny/ ale ne tak libé chuti. Zdržuge se w něm y semeno, gako w Cytronjch a Limaunjch, s bjlými a hořkými Peckami.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sstáwa z těchto Gablek má wssecky ty mocy y skutky/ kteřjž se Limaunům připisugj: wssak ne tak mocně. Obzwlásstně pak a znamenitě prospěssná gsau proti strupu

C a Prassiwině / aby gedno Gablko na dwě rozkrogil / a ztlučenau Syrau ge posypal/ w horkém Popeli trochu vpekl/ a tim Prassiwau kůži potjral. Což se také y s Limauny činiti může. * Adamowo Gablko Wlasky Lomie a Poma d'Adamo, Latině Pomum Asyrium, Pomum Adami. Strom Malus Asyria, Německy Adamsapffel. *

O Jabloni a Gablkách.

Kap. LXXVIII.

Jabloň. Malus.

D

Spůsob.

JAbloň gest wůbec wssechněm známá. Wyrostá z swého pařezu gako ginj welicý Stromowé, s mnohými Ratolestmi: Kůru má wjce hladkau než drsnatau / zewnitř popelatau / wnitř žlutau, gako Wosk: ; njž y žlutau Barwu dělagj, když gi s wodau a Kamencem wařj. List oblaužný, wůkol drobně zstřjhaný. Kwetne z Gara kwětem bjlým aneb pobrunátnělym a tělným: při wrchu roste Owotce. Nemá mnoho kořenj / aniž ge hluboko do země pausstj / než při wrchu po zemj ge rozstjrá.

Pokolenj.

Gest pak Jabloňowj y také Gablek mnohem wjce, nežby se wyčjsti a wypsati mohlo / a ten rozdjl gegich záležj na spůsobu a na chuti. Nebo některá gsau kyselá, trpká/ některá sladká: giná opět magj dwogj chut, gako winná / některá také y trogj, totiž sladkau, trpkau a kyselau.

* Planá w stěpná proměňugj se skrze sstěpowánj. We Wlassjch za neylepssj magj ta/ kteráž Appie aneb Appiole aneb Mele rose gmenugj: protože gsau wůně y chuti neypřjgemněgssj a neyliběgssj / z nichž snad prwnjho pokolenj byla v Starých Melimela, a druhého Epimela & Orbiculata. W Frankreychu mnoho o těch držj / kteráž magj krátkau sspičku / a proto slowau Curtipendula, gegich gazykem Carpendu vel Capendu: A ta se do slawného Lékařstwj Alkermes berau / a w těchto zemjch w některých Zahradách též se nacházegj. Kdož wjce rozličných pokolenj a gmén Gablek, zwlásstě kteráž onde y onde w Rzjssi rostau, wěděti žádá / ten přečti Valerium Cordum in lib. 4. Hist. de plantis cap. 10. Kdož chce mjti pěkná čerwená Gablka / sstěpůg rauby na Morussi. *

Přirozenj,

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

¶ Každá tato Gablka, podle rozličné swé chuti, magj swé obzwlásstnj přirozenj. Kyselá gsau studená a suchá: Sladká cheylj se poněkud k horkosti a wlhkosti: Winná gsau mjrného přirozenj.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Kyselá Gablka dobrá gsau a zdrawá těm/ kteřjž od horkosti neb wlhkosti žaludek magj pokažený: Protože swau trpkostj wlhkost z žaludka dolů tlačj/ a ostatek gi wysussugj: wssak nezažitá gsau pro nezralost/ wzbuzugj powětrnosti a nadymánj/ sskodj Nerwům/ vwodj suché nemocy, gako Sauchotiny a zwředowánj Plic. Nebo takowé powětrnosti srdečné y Plicnj žjly sussj/ nastuzugj žaludek/ odkudž potom rozličné nemocy y Anplawike pocházegj.

¶ Planá Gablka swjragj a zacpáwagj. Sladká snadněgssj gsau k zažitj/ ale zase welmi snadně w horkých žaludcých w Choleru se obracegj.

¶ Sstáwa z Gablek sladkých, s wodau Wolowého gazyka pitá, pominutj smysla zahánj/ duchy wnitřnj občerstwuge/ a Krew kalnau wyčisstuge.

¶ Winná když dozragj, a přes Zymu a Garo se chowagj, dobrá gsau a prospěssná častokrát y Nemocným/ aby se wařila aneb pekla. Nebo z těchto winných Gablek dělagj také Lektwařj tim způsobem, gako z Kdulj. Takowá Lektwař vžitečná gt proti horkým zymnicem/ žjzeň vhassuge/ horkost vkládá/ posyluge srdce y žaludka/ ano y chut k gjdlu dáwá/ a mnohým Nemocným wděčněgssj býwá, nežli které giné Lektwaře a Konffekty.

¶ Wssecka téměř Gablka magj tu wlastnost/ když se z nich sstáwa wypresuge/ a s malau částkau Ssaffránu smjchá, a k pitj dá/ že odpjragj gedu/ a z žiwota červy wyháněgj.

¶ Nezralých wssech y neylepssjch Gablek slussj se wystřjhati: Neb gsau nezážiwná/ a studenokrewnost y zymnice tagemné rozmnožugj/ žaludek studj/ sliny množj, a snědek přiwozugj/ wlhkosti zlé a shnilé rozplozugj/ kteréžto potom welmi snadně w Těle se rozpalugj, a zymnice vwozugj: trpkostj swau Kássel přiwodj. A to též y wssecka giná Owotce nezralá činj. ¶ Syrup z wodnatosti Gablek zralých a wonných s Cukrem zwařený do hustosti, žaludek horký a střewa ochlazuge/ Srdce posyluge/ omdlewánj a třesenj geho zahánj.

B

Zewnitř, aneb krom žiwota.

* Proti klánj w Bocých dáwá se do sladkého Gablka ztlučené Kadidlo/ a když se w Popeli vpeče, zewnitř se na Bok přikládá. ¶ Proti spálenině od Prachu Ručničného/ wař sladké Gablko v wodě Gitrocylowé/ až dobře změkne/ potom na nedůžiwé aneb opálené mjsto s Mlékem přikládeg. *

† Sladké Gablko w horkém Popeli vpečené, a na Oko bolawé přiložené, bolest geho krotj a vkládá. Může se také w Růžowé wodě aneb w ženském Mléku wařiti/ a gako Cataplasma přikládati. †

¶ Čerstwé listj Gabloňowé ztlučené a přikládané, aneb sstáwá z nich wytlačená a natjraná, odpjrá horkým Otokům při začátku. * Dělá se z nj ta wonná Mast, Pomada řečená/ kteréž wssudy wůbec vžjwagj. *

† Gabloň Řecky slowe μηλέα, Latině Malus aneb Pomus, Wlassky Pome, Francausky des Pomes. † Gablka Řecky μῆλα, Arabsky Tuffa, Latině Mala aneb Poma, Wlassky Mele, Sspanyelsky Mansanas, Francausky Pomes, Německy Apffel. A planá gablka Holtzöpffel.

O Kduljch neb Kůtnách. Kap. LXXIX.

Způsob.

Kutnowý aneb Kdulowý strom gest gako giná obecnj Gabloň/ než menssj, a listu netak dlauhého: wssak hladssjho, tlustssjho, twrdssjho a od spodku poběláweho. Kwetne bjle aneb tělně, gako planá Růže/ wůkol má pět listkůw rozdělených geho kwět/ kteřjžto času Podletnjho wycházegj.

C

Rozdjl.

Dioscorides a Galenus dělj Kdaule na Wětssj, a menssj. Menssj gsau okrauhlé, pleskaté, žluté gako zlato / a gakausy měkau Bawlnkau obtažené, wonné / a ty gsau neylepssj a prawé Kdaule. Weliké se k Hrussce připodobňugj / gsau sladké, nad gine masytěgssj a wodnatěgssj / ale netak pěkné, mocné a wonné, gako prwněgssj. Dioscorides ge gmenuge Struthea. * Giž nynj z Frankreychu, z Lyonu a z Sswacu y k nám se přinássegj. Nacházý se y w Kelheimu, a ginde w zemi Baworské, giný spůsob planých Kdulj, zcela domácým podobných / toliko že Strůmek a Owotce mnohem menssj a planěgssj gest. Gest y giné pokolenj Kdulewé / kterauž Conradus Gesnerus Cotonastrum aneb Cydonaginem gmenuge / Německy Wild Quitten. O niž, dáli Bůh, na giném mjstě wjce psatiſe bude. *

Kdule magj se česati a zbjrati, když zažlutnau / a gsau gako zlaté barwy.

Kdule menssj. Mala cydonia minora.

Kdule wětssj. Mala cydonia majora.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kdulowá gablka aneb Kdaule gsau přirozenj studeného na prwnjm Stupni / a suchého na počátku druhého Stupně.

Wnitř.

Kdaulj mnoho se potřebuge a vžjwá w Apatékách. Neb z nich dělagj Sſtáwy, Syrupy, Lektwaře, Olege. Vžjwá se y Gader, Listj a Kwětu / a to wssecko vžitečné gest k stawenj wsselikého toku žiwota Lidského.

Kdaule před gjdlem požjwané, zacpáwagj / ale po gjdle obměkčugj žiwot.

Kdaule pečené, a Cukrem posypané, žaludku gsau zdrawé / sstawugj nechutenstwj a dáwenj / horkost proti přirozenj zaháněgj / y wsselikká plynutj Břicha vzdrawugj / anoy proti chrkánj hnisem a krwj prospjwagj.

Můžeš z nich vdělati znamenitau, a welmi libau a chutnau Lektwař, Diacitonites řečenau, timto spůsobem: Wezmi Kdulj w nowě česaných / oblup ge, a rozkrog na čtyry křižalky / kosstál y Gádra wywrz. Potom odwaž těch křižalek gako tři Libry / a wař ge v wodě, w kteréž rozpussténo Cukru tři Libry / mjcheg dobře dřewěnnau mautwicý / rozmělčuge ty křižalky dokudž wrau, nepřjliš drobně. A když tak zwařeny budau až do hustosti Kasse, wezmi od ohně / a naleg do Sſkatulj: a budeš mjti Lektwař z massytosti Kdulowé a z sſtáwy / gako něgakau Huspeninu, pěknau, swětlau a welmi chutnau.

Dělá

A

¶ Děká ſe y tímto ſpuſobem Huſpenina Kdulowá: Wezmi Cukru bjlého dwě Libře / ſſťáwy Kdulowé čiſté tři Libry / wař to obé ſpolu, až ſe ſhuſtne / a naleg do Sſkatulj / a budeš mjti welmi pěknau Lektwař Kdulowau.

¶ Kdožby mnoho hluchých trunků vdělal / a obáwalby ſe ſylné wůně z wjna, aby mu ſe do Hlawy newkauřila / ten y hned gez pečenau Kdauli / aneb nynj wypſané Lektwaře požjweg / a nebude mu wjno hrubě ſſkoditi.

¶ Kdulowá mjzka dobrá geſt těm, kteřjž krátký duch magj / a Krwj chrkagj. Chowá ſe w Sklenicých přes celý Rok / když ſe na wrch trochu dřewěnného Olege přilege / tak ſe nebrzo poruſſj a nezkyſelj.

* Mjzku tu aneb ſſťáwu z neylepſſich Kdulj, Sſpanyelowé w Morným nebezpečenſtwj pro opatřenj a obhágenj ſe před tím neduhem ráno pigj / a což kupodiwu geſt, wzbuzuge pot, zwláſſtě při Lidech ſtarých. Wypaluge ſe také znamenitá woda z Kdulj / ale kteráž wſſak bezewſſeho rozdjlu, gakž někteřj činj, wewſſelikých Zymnicech nemocným nemá býti dáwaná.*

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Suchá Lazeň z liſtj Kdulowého vdělaná, wen wycházegjcý zadnj ſtřewo y také Matku zaſe do žiwota nawracuge: wſſak dobře geſt, aby ſe w tom y mýwal.

¶ z Kdulj ſyrowých Flaſtr vdělaný, a na žaludek přiložený, oſtawuge přjliſſné Stolice / nechutenſtwj y dáwenj a horkoſt žaludka vhaſſuge.

¶ Kdulowá zrna aneb gádra w Czernohláwkowé wodě močená / dáwagj čiſtau hladkau Maſt, proti wſſeliké ſpálenině a Prýmu gazyka, aby pomazowal. Mohau ſe y vſta tauž wodau proplakowati, proti Oteklině hrdla. ¶ Proti Czerwené nemocy / wař Kdaule w trpkém čerweném wjně / a obkládeg ſtřewa.

¶ Kdaule ſlowau Řzecky κυδώνια μῆλα, Arabſky Saffargel, Latině Cydonia mala, Wlaſky Mele Cotogne, Sſpanyelſky Membrilhos & Marmellos, Francauſky Conting, Německy Quitten, Quittenápffel, Kutten, Kuttenápffel. Kdulowý ſtrom Latině Malus Cydonia.

B

O Hruſſce a Hruſſkách. Kap. LXXX.

Spůſob.

Hruſſkowý ſtrom mezy weliké Stromy počten býti může. z Kmene aneb z pařezu ratoleſti weliké, tluſté, wyſoké a rozložité wycházegj / s liſtjm ſſirokým, tuhým a ſſpičatým. Kůru má tluſtau, drſnatau a ſwraſkalau / temné ryſſawoſti. Kořeny hluboké, močné a náryſſawé. Kwět bjlý, gako y Gabloň. Dřewo geſt huſté, twrdé a křehké / tak že ſe ani ſſtjpati dobře nedá. Vžjwagj ho Impreſſoři a Řzezcy Forem / k wyrýwánj na něm Figůr y Obrazů: gakž y tyto náſſe Byliny na takowém dřewě reyſowány a řezány gſau. Když ſe churawý ſtrom Hruſſkowý hnogem a Popelem obložj / welmi mu to dobře proſpjwá. A nacházegjli ſe gacý Czerwjkowé při kořenu / má ſe k giž dotčeným wěcem Wolowé žluči přimjſyti / kteráž ge preč zažene.

Rozdjlowé.

¶ Hruſſek weliký geſt rozdjl w ſpůſobu, welikoſti, chuti, barwě, ſſťáwě, maſſytoſti / tak žeby teſkliwé a takměř nemožné bylo / aby ſe wſſickni zegména wypiſowati měli. Negednoho také čaſu zragj. Nebo některé dozráwagj w Letě / a ty negſau trwánliwé, brzo hnigj. Některé na Podzym / a ty přes celau Zymu bez poruſſenj chowány býti mohau. * O tom můžeš čjſti Valerium Cordum lib. 3. hiſt. Plantarum cap. 17. kdež on do padeſáti Německých a Latinſkých gmén Hruſſek wypiſuge. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Hruſſky gakož rozdjlné ſau w kmenu, tak y w ſloženj ſwém a mocech / což y o Gablkách nahoře powědjno. Nebo trpké Hruſſky gſau zemnaté a ſtudené: Kyſelé ſtudené a

C wodnaté: Sladké mjrnost držj, a k horkosti se nachylugj/ zwláſſtě ty wonné, gimž Muſſkatelky řjkáme: protož také málo ſwraſkugj. Nebo wſſecky Hruſſky, kteréž negſau ſladké, sſtahugj a zacpáwagj. Plané Hruſſky wětſſj gſau trpkosti a přeſedawosti / a wjce ſwraſkugj, nežli ſſtěpné: Kyſelé a trpké, ſylněgi nežli ſladké: Suché aneb pečené, wjce nežli ſyrowé.

Hruſſka. Pyrus.

D

Wnitř, aneb w žiwotě.

Plané Hruſſky, aneb y domácý ſſtěpné, kyſelé a trpké, zwláſſtě pak pečené aneb ſuché, zatwrzugj žiwot/ a sſtawugj nemoc Czerwenau/ y wſſeliké Stolic židkosti.

Plané Hruſſky s Hubami wařené, zlau a gedowatau moc gim odgjmagj. Ale kdyžby někdo gedowaté vmrtwugjcý Hauby gedl, a dáwil ſe/ tomu má ſe dáti pjti Popele z Kůry plané Hruſſky napáleného, s ſſťáwau Hruſſkowau aneb s Octem. To též činj Popel aneb drtiny z dřewa zraſſplowaného/ též y Prach z vſuſſeného a ztlučeného liſtj Hruſſkowého. Hruſſky gſau žaludku zdrawé/ aby ge napoſledy po giných pokrmjch gedl: wſſak lepſſj gſau pečené, zwláſſtě s prachem Koryandrowým/ nežli ſyrowé: Bránj zhůru párnoſtem do Hlawy, a horkoſtem do Očj wſtupowati/ žaludek zawjragj/ pokrm dolů tiſknau/ poſylugj Srdce/ a odgjmagj žjzeň. Před gjdlem ſtřewa twrdj/ a ſtřewnj dnu zbuzugj. Strogj ſe z některých Hruſſek, gako y z Kdulj, Lektwař pro žaludek/ kterýž ſe vſtawičně dáwj.

† Chceſſli dobré a chutné Hruſſky do Cukru zadělati: Neyprwé ſčeš Hruſſky když pěkný čas geſt a Měſýce vbýwá / a když dobře wyzragj / wyber ty, kteréž gſau bez wady / obkup ge tence, ſtopku zpolowice odřež/ wykrog wrſſek: měg na hotowě čiſtý Syrup z bjlého Cukru dobře na huſto zwařeného / ten když od Ohně wezmeš / naklad do něho připrawených Hruſſtiček/ přiſtaw k Ohni, aby dwakrát aneb třikrát zewřely/ wychlad ge zaſe / a nech přes den a noc ſtáti. Opět zwař z nich ſlitý Cukr/ a wlažný zaſe na ně wleg. A to tak čaſto děleg/ až Cukr k ſwé huſtoſti Syrupowé přigde: Sycеby netrwaly. Chceſſli pak geſſtě chutněgſſj mjti/ okořeň Syrup Skořicý. Tak vžitečné gſau Ziakudku/ občerſtwugj Nemocné/ gimž ſe gjdlo zoſſkliwilo/ zawjragj Ziakudek/ aby ſſkodliwé páry nahoru newyſtupowaly. Kdož ge před giným pokrmy gedj/ těm žiwot aneb Břicho zacpáwagj. †

* Woda z planých Hruſſek pálená, a čaſto pitá, geſt dobrá proti přjliſſnému toku Zlatých žil / kteréž Hæmorrhoides ſlowau.

Na

Na mnohých mjstech, a zwlásstě in Casconia, w Engellandu a w Normandij, z dobrých Hrussek strogj nápog / gemuž tam Cidere a Pere řjkagj / a ten mjsto wjna pigj / a gest dosti dobrý a chutný. *

Zewnitř.

Hrussky wařené, a w spůsobu Flastru přikládané, zacpáwagj. Swalugj y rány / zwlásstě Hrussky plané a pečené. Strogj se také vžitečná Lázeň a pařenj z listj Hrusskowého / též y z planých Hrussek, proti wen wycházegjcý Matce y zadnjmu střewu.

† Hrusskowý strom slowe Rzecky ἄπιος, Latině Pyrus, a pro rozdjl Pyrus satiua, Hrusska sstěpná / a Pyrus siluestris, planá Hrusska. Německy Birnbaum. †

Owotce aneb Hrussky slowau Rzecky ἄπια, ἀπίδια, Arabsky Humetre aneb Cinetre, Latině Pyra, Wlasky Pere, Sspanyelsky Peras, Francausky Poires, Německy Birn. † Plané Hrussky Německy Sewbirn oder Holtzbirn. †

O Břeskwi a Břeskwjch.

Kap. LXXXI.

Břeskew, Persica malus. | Čerwené Břeskwe. Persica rubra.

Spůsob.

Brzeskew gest Strom také wůbec známý / Pařezem, Pryskyřicý, listem y Kwětem Mandlowému podobný / toliko že Kwět má čerweněgssj / a spolu s listjm hořčegssj: Dřewo řjdké a křehké / Kůru tenkau / Kořenj mdlé a ne hluboké. A z té přjčiny welmi brzo se stará a hyne.

* Odkudž y Německé přjslowj possko: Pfersingbaum vnd Bawrn gewalt / Wechst schnell, vnd vergehet bald. Břeskwowý strom a Sedlské panowánj / Rychle roste, wssak má krátké trwánj. *

Rozdjl.

Břeskew rozličné Owotce nese / barwy čerwené, žluté aneb zlaté, zelené, bjlé, krwawé. Některé se snadně od Pecek odnjmagj / gjné se gich tuze držj, gako Kdaule. Mezy těmi wssemi Břeskwemi přednost držj twrdé, newodnaté / a ty kteréž se Pecek držj, zlaté barwy a libé wůně. Druhé mjsto hned po těchto pokládagj se mjti / kteréž sstáwu magj

C magj čerwenau gako Krew/ ne gen proto, že gsau na gjdlo chutněgssj/ ale že gsau wětssj a barewněgssj. Potom gsau giné/ gessto w dobrotě giž dotčeným nic napřed nedadj/ a od podobenstwj, kteréž s Wlaskými Ořechy magj, od Wlachůw Ořechowé Břeskwe se gmenugj. * W nassjch Kraginách musegj se ku Poledni saditi/ a před welikau zymau a tuhými mrazy dobře opatrowati/ nebo syc welmi snadně pomrznau a wyhynau. *

Gsau gesstě we Wlassjch mjmo tyto, y giné Břeskwe/ kterýmž Mandlowé, od gádra sladkého Mandlowého, řjkagj. V nás w Czechách newssecky se nacházegj: než některé toliko/ gakž mnohým wědomé gest/ a rostau podlé spůsobu země a mjsta, w kterémž sedj/ y také Owotce nesau podlé téhož spůsobu, zrostu, welikosti, barwy a chuti. Nebo Břeskwe hornaté w zemi kamenité gsau mocněgssj, drobněgssj, žlutěgssj, wonněgssj/ a wětssjho Srdce posylněnj, w pálčiwých Zymnicech. Ale Břeskwe w zemi tučné, hlinowaté, a w rowinách mokrých gsau wětssj, wodnaté, zelené, nechutné a chwj stawé.

* W Frankreychu magj Pruno Persicum: zewnitř gest gako Sljwa aneb Sswestka/ a wnitř Gádro gako Břeskew. Nacházý se gesstě y giný spůsob Břeskwj/ kteréž gesstě menssj gsau nežli giné/ zewnitř pěkné čerwené, a welmi libé a přjgemné chuti: Dozráwagj brzo po S. Janu Křtiteli/ pročež také gméno magj S. Jana Břeskwe. Takowých Břeskwj v nás také dosti mnoho máme. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Břeskwe gsau studené a wlhké na druhém Stupni: pročež také gakž brzo dozráwagj, y hned hnigj. Kwět, Listj a Gádro, gsau horkého a suchého přirozenj.

Břeskwj aneb Owotce Břeskwowého.

Břžeskwe žaludku newelmi gsau zdrawé/ a kdož gich mnoho gj, přinássegj sslem/ plodj zlé wlhkosti/ zasstuzugj Tělo/ žaludku sskodj/ a že se wněm y s ginými pokrmy snadně porussugj, z toho zbuzugj shnilé zymnice. Protož střjdmě gich požjwati náležj/ ne po gjdle, gakž nássi Czechowé zlý obyčeg magj/ ale před gjdlem, aby dlauho w žaludku nezůstáwaly/ ale rychle proběhly: tak obměkčugj žiwot. * Někteřj ge gjdagj z dobrého Wjna. * Nezralé pak a trpké twrdj. Suché Břeskwe wařené a pité, sstawugj plynutj žaludka y Břicha.

D

Kwětu.

Z Břeskwowého kwětu dělá se wyborná Lektwař s Cukrem pro Děti, k mořenj Czerwůw/ a gest liběgssj kupřigjmánj nežli Wurmkraut, Semýnko proti Sstarkawkám z Apatéky. Kwět Břeskwowý w spůsobu Salátu strogený a gedený, obměkčuge a k Stolicy pohybuge/ a gest zdrawý pokrm Lidem wodnotedlným.

* Dělá se w některých mjstech z tohoto kwětu y Syrup/ ale ten když se s rozssaffnau bedliwostj nestrogj/ a něco se ho wezme wjce než náležj/ častokrát těžké žřenj w žiwotě působj.

Někteřj pjssj/ aby se Hrnec kwětem Břeskwowým naplnil/ a do země aneb do hnoge poněkud zakopal/ potom z toho Oleg wytlačil: že takowý Oleg vžitečný gest proti horkosti Zymničné/ aby gjm Pulsownjch žil a giných mjst pomazowal. *

Listj.

Břeskwowý list ztlučený, a na žaludek přiložený, mořj sskrkawky a červy w břisse. Syce vžjwaný rozděluge/ a wsseliké Otoky strawuge. Listj vsussené, a na Prach protlučené, do čerstwých Ran zaseypané/ ty vzdrawuge.

Gader.

Gádra Břeskwowá s wodau Bukwicowau aneb Werbenowau protlučená, a přikládaná gsau znamenité Lékařstwj proti bolenj Hlawy. Gader Břeskwowých oblaupených ssest aneb sedm w truňku wjna přigatých, rozdrobugj a wyháněgj Kámen.

Břeskwowá Gádra gsau také vžitečná proti žřenj w žiwotě/ a proti opilstwj, kdožby gich před pitjm požjwal. Komuž wlasy s Hlawy lezau/ zetři gádra z Břeskowých Pecek/ a smjcheg ge spolu s Octem/ vděleg z toho Mast/ a pomazůg tjm: Spomáhá.

A z Břeſkwowých gader preſuge ſe Oleg/a ten dobrý gť proti bolenj hlawy/vwozuge Sen, když ſe gjm ſſidowiny pomazugi. Týž Oleg do vſſj wkapaný, polehčuge boleſti gegich/morj červy wvſſjch/hluchotu, zněnj y zwoněnj w hlawě zahánj: w Kliſteru přigatý, vžitečný geſt proti žřenj w Žiwotě, od nadýmánj aneb zatwrzenj ſtolic pocházegjcýmu. Pjge ſe také týž Oleg proti giž oznámeným nedoſtatkům/y proti Kamenu.

Pryſkyřice aneb Gummi Břeſkwowého.

Gummi Břeſkwowé v Wjně rozpuſſtěné, aneb zewřelé a pité, welmi dobré geſt chrkagjcým krwj a hniſem / obměkčuge a wyčiſſťuge zanečiſſtěné žilky w Prſech a w Plicech / y Kámen lomj. ¶ Item / Gummi Břeſkwowé v wjně rozpuſſtěné, a s Saffránem ſmjſſené, aby tjm w hrdle kloktal/má býti zwláſſtnj Lékařſtwj proti ſypěnj a Otoku hrdla. ¶ Toto Gummi s Octem a Konſkého Sſťowjka kořenem rozdělané a pomazowané, liſſege na Těle vzdrawuge.

¶ Břeſkwe ſlowau Řzecky πέσιρκα μῆλα, Arabſky Sauch, Latině Perſica mala, Wlaſky Peſche, Sſpanyelſky Pexegos, Francauſky Peſches, Německy Pferſing.

O Meruňkách. Kap. LXXXII.

Wětſſj Meruňky. Armeniaca majora. Menſſj Meruňky. Armeniaca minora.

B

Pokolenj a ſpůſob.

Meerunkowý ſtrom geſt proſtřednj wyſokoſti: Neſe liſt ſkůro k černému Topoli podobný/při koncy ſſpičatý a wůkol zſtřjhaný / a geſt gich čtyři y pět poſpolu, tak gako na Wiſſni. Kwět má bjlý gako Wiſſně/ Owotce k Břeſkwi podobné, ſamau barwau ſe dělegj: Nebo když dozrá, geſt zlaté barwy/a odtud ge někteřj Latině Chryſomela gmenugj. Wnitř má twrdau kamenitau Pecku, s obau ſtran wydutau/a těžce ſe dá rozkaucy. W té Pecce ležj Gádro/ kteréž w některých geſt hořké gako Břeſkwowé / w některých ſladké gako Mandlowé. Gſau také Meruňky některé wětſſj, a některé menſſj. A toho obého, totiž welikoſti Owotce y ſladkoſti gader, doſtáwá ſe gim netoliko z položenj, ſpůſobiloſti a dobroty země, w njž ſedj / ale y z pilného opatrowánj. Nebo čjm ſe čaſtěgi přeſazugj/ tjm lepſſj a

C lepſſj a plněgſſj roſtau/ a tak hořkoſt gegich w ſladkoſt ſe proměňuge: gakož y Mandly hořké tim ſpůſobem w ſladké ſe obracegj. * Kteréž Meruňky na mladiſtwém ſtromu Sljwowém aneb Sſweſtkowém ſſtěpowány gſau/ ty dobré a weliké býwagj. *

Czas.

Meruňkowý ſtrom kwetne hned brzo spočátku Gara. Ale Owotce neſe měſýce Czerwna a Czerwence/ dřjwe nežli giné Owotce zrage, krom Wiſſnj: a tak hodně Dioſcorides Meruňky Præcocia, to geſt Wýſkočné, raučj aneb rannj gmenuge. Málo ſe dělj kmenem y přirozenjm od Břeſkwj/ krom že ſe ne tak brzo gako Břeſkwe w Žaludku poruſſugj. * Někteřj to za zwláſſtnj znamenj a wyſſetřenj magj: Když ſe Meruňek mnoho obrodj/ že toho Roku málo wjna býwá. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Meruňky gſau přirozenj ſtudeného a mokrého na druhém ſtupni.

Wnitř.

Meruňky přjgemněgſſj gſau Žaludku, nežli Břeſkwe/ protože ſe wněm ne tak brzo poruſſugj/ a po Stole gedené, párám ohniwým z Žaludka nahoru do Hlawy wyſtupowati bránj. Pro počiſſtěnj Cholery a připálených wlhkoſtj, toto Lékařſtwj proſpěſſné geſt: Wezmi Meruňky, Tamaryndy protažené, Kaſſye Fiſtule/ to ſmaž s Růžowau wodau a s Cukrem/ přideg k tomu Kokořjku a Sſkammonij, podlé náležitoſti a s raddau Lékaře/ z toho dáweg pjti pro počiſſtěnj. Proti zymnicy čtwrtého dne/ přideg prachu Sene a Mirobalanůw Indyckých/ a poſmaž až do huſtoſti. Můžeš y s Syrupem Fiolowým ſmažiti/ a žluté Mirobalany wſypati.

Zewnitř.

Wytlačuge ſe Oleg z Meruňkowých gader/ o němž wypiſuge ſtarý Meſue/ že geſt Principálnj a hlawnj kus/ a gedno z přednjch Lékařſtwj proti pálčiwým Otokům ſtřewa Konečnjka/ a zlatých krwopreyſſtnjch žil w zadku. Nebo pomazánjm ochlazuge a boleſt odgjmá. Vžitečný geſt také proti bolenj vſſj aneb chřjpj od horkoſti/ a proti rozſedlým Bradawicým v Prſů ženſkých/ zwlaſſtě když ſe s logem Gelenjm aneb Kozlowým ſmjchá a pomazuge. Ten Oleg dělá ſe tim ſpůſobem, gako Mandlowý.

Meruňky ſlowau Řecky μῆλα ἀρμενιακά; πραικόκια, Arabſky Mirmix, Latině Armeniaca a præcocia, Wlaſky Bacoche, Sſpanyelſky Albiricoques, Francauſky Abricot, Německy Marillen, oder S. Johannis Pferſingen.

O Nyſſpuljch. Kap. LXXXIII.

Rozdjl a ſpůſob.

Nyſſpule gſau dwoge: Gedny obecné, a wſſem Národům téměř známé. Druhé/ kteréž we Wlaſſjch a w Řecké zemi roſtau. Obecná Nyſſpule geſt Strůmek welikoſti Gabloňowé, wſſak ne tak wyſoký: Kůru má drſnatau, oſtrau/ Ratoleſti trnowaté a bodlawé/ Liſt dlauhý, mocný, wůkol zhola nic nezſtřjhaný. Dřewo gako Hruſſka, twrdé a huſté: Kořenj nepřjliš w zemi hluboké, a wſſak mocné/ kteréž nikdý nečerwiwj. Kwět bjlý, gako Kdulowý/ toliko že menſſj geſt: z toho potom čaſem ſwým Owotce wycházý/ Gabljčka okrauhlá a ſſediwá, wětſſj než Dubowé kůlky. W gedné pak každé Nyſſpuli geſt pět Pecyček twrdých a pleſkatých. Pozdnj ſtrom geſt Nyſſpule/ a řjdko na Podzym Owotce gegj dozráwá. Protož čeſagj ge před dozránjm/ a rozkládagj na Slámu/ a tak potom ſamy docházegj, měknau a hniličegj/ rowně gako Břekyně aneb Woſkeruſſe.

Druhý ſtrom Nyſſpulowý we wſſem téměř Hlohu geſt podobný: Liſt má rozdělený aneb zſtřjhaný gako Miřjk/ Kwět bjlý w ſpůſobu hroznů: Owotce hroznowaté/ též

welikoſti

welikosti gako prwnj, a někdy wětssj / kterež Měsýce zářj dozráwagj / a magj w sobě tři A
toliko Pecyčky, barwy zelené ryssawosti. Tohoto stromu gest hognost w Neapoli, na zahradách y Tráwnjcých. Nebo Obywatelé netoliko Owotce toho syrowého, pro chutnost geho požjwagj: ale y do Cukru a Medu ge zaděláwagj. Rády gich také požjwagj těhotné ženy / netoliko pro zwlásstnj chut, kterauž magj: ale také že nepřirozenau ženskau chut k některým pokrmům odnjmagj / a žaludka posylugj. Sstahugj w hromadu / a protož dáwagj dobrý pokrm, a libý žaludku wlhkému / Auplawicy a dáwenj zastawugj.

* Nyssple sstěpowané na kmenu Hlohowém, mnohem wětssj porostau nežli giné. *

I. Nyssplowý strom. I. Mespilus Aronia.

II. Nyssplowý strom. II. Mespilus.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Nyssple gsau přirozenj studeného a suchého: Mocy trpké swjragjcý.

Wnitř.

¶ Kdež potřebj gest swjránj w hromadu / k tomu vžitečné gest listj od Nyssplj, též y Owotce. Nebo zatwrzugj a zacpáwagj wsseliké Flusy a toky žiwota.

¶ Suchých Nyssplj listj na Prach zetřené aneb ztlučené, a pité s wodau Kuřjnohy, spomáhá proti chrkánj krwj.

¶ Z Nyssplj kamenjčko na Prach ztlučené, a ztjži gedné čtwrtce s Trunkem bjlého wjna pité, w němžby se prwé Petruželný kořen zwařil, lomj a mocně žene Kámen. Gest zkusseno. ¶ Nyssple také do Medu se zaděláwagj, gako Trnky / proti pálčiwým Flusům Letnjho času.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Nyssple wařené k promýwánj aneb proplakowánj hrdla, sstawugj Flusy / kteřjž se k hrdlu, zubům a dásnjm dáwagj. ¶ Když ženy listj Nyssplowé spolu y s Owotcem wařj / a w tom se mygj / to proti přjlissné Nemocy gegich spomáhá.

¶ Když žaludek mdlý gest, tratj a pokrmůw zachowati nemůže: Wezmi suchých Nyssplj, Hřebjčků, Musskátowé kůlky, gednoho gako druhého / přideg trochu Korálků / ztluc wssecko na Prach / smjcheg s Růžowau wodau / vděleg Flastr, a přilož teplý na žaludek. ¶ Listj Nyssplowé suché na Prach ztlučené a zaseypané, rány w hromadu swaluge, a Krew sstawuge.

C ¶ Dřewa Nyſſpulowého vžjwagj na Topořiſſtě k Woſſtjpům, Kopjm a Bičům. Dělagj z něho také wýborná dřewce a Knytle, k Kolbám a k honěnj/ kteřjž ſe také hodj na zlé a nezbedné Ženy/ aby gjm Hřbetů gegich a Ledwj pomazowal.

¶ Obecná Nyſſpule ſlowe Rzečky μέσπιλον, ἐπιμηλὶς, σιτάνιον ſiue σατάνειον, Arabſky Zaror, Latině Meſpilus, Wlaſky Neſpelo, Sſpanyelſky Neſperas, Francauſky Neſplier, Německy Neſpel. * Přeſpolnj pak Nyſſpule ſlowe ἀρωνία, Theoph. ἀνθηδών, Latině Meſpilus Aronia. Owotce τρίκοκκον, Neapolitanſky Azarolo. *

O přeſpolnjm ſtromu, Lotus řečeném.

Kap. LXXXIIII.

1. Strom Lotus. — 1. Lotus.
2. Celé Owotce. — 2. Fructus integer.
3. Liſt. — 3. Folium.
4. Owoce rozkrogené. — 4. Fructus diſſectus.

† Kwět. — † Flos.

Domněly Lotus. Pſeudolotus.

Rozdjl a ſpůſob.

LOtus Strom, ačkoli ſe někdy welmi wyſoký a ſſiroký nacházý: wſſak obyčegně má welikoſt ſſtěpu Hruſſkowého. Neſe Liſt obdlauzný, kuprwnjmu vgetj oſtrý / a wůkol zſtřjhaný: Owotce geho geſt tak weliké gako Wiſſně / na dlauhé ſtopce wiſý / w barwě ſe rozličně měnj. Nebo ſpočátku vkazuge ſe zelené, potom zbledažluté / a když zráge, čerwené / naposledy na mjſto dozralé (což ſe ſtáwá měſýce Rzjgna) nabýwá barwy černé: Chuti doſti přjgemné a libé. Hognoſt těchto Stromůw roſte na Oſtrowě řečeném Pharis, gehožto Owotce Obywatelé těch mjſt za pokrm a ſtrawu vžjwali / odkudž y Lotophagi nazwáni byli. Nic méně wſſak y w Kragjch podál od Moře roſte / gako in Aphrica. Nebo čteme / že wogſko Oſſellowo, když chtěl k měſtu Karthaginenſkému táhnauti, w nedoſtatku giných pokrmůw, z tohoto Owotce wychowánj ſwé mělo. Tak weliké množſtwj těch Stromůw geſt na těch mjſtech.

¶ Nemálo také Stromů takowých giž y we Wlaſſjch obecně magj / ačkoli w těch mjſtech Owotce gegich nenj tak libé a ſladké / což ſe rozdjlu Kraginy a powětřj, odkudž zroſtliny

zrostliny proměnu berau, připisuge/ gakož se to y očitě spatřuge a nacházý/ že gednostegné A Rýwowj winné na gednom mjstě kyselé, a na giném sladké hrozny a Wjno wynássj. W Němcých ani w Cžechách nikdež gsem toho Stromu newiděl/ toliko w zemi Tyrolské/ a w tom Kragi, kdež město Tramin ležj. Tam geg gmenugj Zürgelbaum/ a Gahody aneb Owotce geho Zürgle.

Pseudolotus.

Nacházegj we Wlassjch gesstě giný Strom/ kterýž teď wymalowaný také předkládáme/ a magj za to, že gest prawý Lotus: ale poněwadž se w některých částkách s wypsánjm prawého Lotu nesrownáwá/ dali gsme mu gméno Pseudolotus, to gest Domněly Lotus. Má listj mocné, podobné téměř Hrussowému. Owotce aneb Gahody geho pohromadě se držj/ gsau k oku krásné, modré, sspičaté, a chuti dosti libé. Ginj se domnjwali/ žeby tento Strom byl Francauzowé dřewo: ale gá s nimi w tom nesmeyssljm. Nebo wjm, že Francauzowé dřewo gest giného spůsobu/ gakž gsem od hodnowěrných osob Sspanyelůw a Portugaleserůw (kteřjž w cyzých Kraginách ten Strom widěli) sprawen/ a prwé nahoře w 50. Kap. o něm oznámeno. * Tento Lotus Theophrasti ostáwá y w nassjch Zahradách/ ale potřebj geg pilně přikrýwati. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Lotus swjrá, s gakausy subtylnau podstatau/ a wysussuge.

Wnitř.

¶ Což se vžjwánj tohoto Stromu k Lékařstwj dotýče (prawj Dioscorides) že Owotce geho, zwlásstě prwé nežliby zcela dozrálo, žiwot zacpáwá a zatwrzuge.

¶ Decoctio aneb Traňk wařený z Drtin tohoto dřewa, pitý, aneb skrze Klistjr do žiwota wlitý/ dobrý a vžitečný gest proti přjlissnému toku ženskému/ Břicho twrdj, zacpáwá, a Cžerwenau nemoc sstawuge.

Zewnitř.

B

¶ Kdožby sobě napředoznámenau gjchau Hlawu myl/ zbarwj mu wlasy na čerweno/ a nedá gim s Hlawy lezti. Dozralých Gahod vžjwagj k lapánj Ptakůw a čjžbě.

¶ Tento strom slowe Řecky λωτὸς δένδρον, Arabsky Sadar, Latině Lotus, Sspanyelsky Almez, Wlasky Loto Albero, * Celtis Plinij. Druhý, kterýž Autor gmenuge Pseudotum, a ginj tomu chtěgj, že gest prawý Lotus Theophrasti, we Wlassjch nazýwagj Guaiacanam: pro přjčinu málo wýš oznámenau. *

O Dřjnku a Dřjnkách.

Kap. LXXXV.

Dřjnkowý strom Latině gmenuge se Cornus: protože dřewo geho tak twrdé gest, gako Gelenj aneb Howězý Roh. Nebo Cornu wyznamenáwá Roh. Roste pak w prostřednj wysokosti/ má mnoho sukowatých mocných ratolestj/ kteréžto z krátkého Pařezu wycházegj/ a Knapi k mrskánj Wlny neywjce gich potřebugj. Wsseckén strom má na sobě drsnatau Kůru, popelatau, snědau a welmi trpkau. Dřewo (gakž oznámeno) gest welmi celistwé, twrdé a pewné/ z něhož Palce do Kol Mlynářských, y giná mocná djla dělagj. Listj geho zčernazelené gest podobné Swjdě aneb Krusslině/ kteréž ačkoli w prostředku gest ssiroké/ wssak proto dlauhé a sspičaté/ lehké, hladké, dosti tlusté a žilowaté. Kwět má mchowatý, žlutý/ kteréhož když Wčely aneb y Ptácy zakusý, chwjstagj po něm a vmjragj/ kdež proti tomu nám Lidem (kdybychom ho vžjwali) welice Břicho twrdj. Z těch Kwětůw wyrostagj Gahodky obdlaužné, Oljwám wewssem podobné/ při prwnjm pučenj zelené/ potom při zránj žluté, gako Wosk/ a naposledy když na mjsto dozragj, černé.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Liſt y Owotce geſt přirozenj ſtudeného a ſuchého. Mocy ſſtahugjcý, ſwjragjcý/ a wſſeliké Fluſy w Těle zaſtawugjcý.

Dřjnkowý ſtrom. Cornus.

Wnitř, aneb w žiwotě.

D

¶ Gahody Dřjnowé aneb Dřjnky prwé nežby dozrály, mohau ſe ſuſſiti w Pecy/ neb naſoliti a do Láku naklaſti/ a gako Oljwy chowati: Tak ge gjdagj w čas potřeby pro zatwrzenj Břicha. ¶ Z Maſſytoſti gegich s Cukrem ſtrogj ſe libá Ssalſſe/ welmi proſpěſſná proti plynutj Břicha/ proti nechutenſtwj a dáwenj žaludka. Tauž moc má y ſſťáwa/ kterauž z Gahůdek wytlačugj/ a s Cukrem do huſtoſti zwařugj.

¶ Dřjnky obyčey geſt tímto ſpůſobem ſtrogiti: Když ty Gahody dozragj/ naklad gich do Flaſſe až do wrchu/ wſſak aby ſe neſtjſſnily, ležjce gedny na druhých/ naleg na ně rozpuſſtěného Medu aneb Cukru až nad Gahody. Ale muſýš prwé wrch té Flaſſe aneb nádoby Prautjčkem oplésti/ aby ſe Gahody od té wlhkoſti pozdwjžené a dmaucý, wen netiſkly. Nech tak dlauho ſtáti/ až ſe Gahody rozpuſtj a w ſſťáwu obrátj. Takowá ſſťáwa dobrá a libá geſt k Ssalſſi aneb omáčce při gjdle/ a vžitečná proti Czerwené nemocy, y wſſelikému nemjrnému plynutj Břicha y Matky.

¶ Strogj ſe wjno z Dřjnek takto: Wezmi čerweného wjna kyſelého Sto liber neb Zeydljků/ Gahůdek Dřjnkowých dozralých deſet Liber/ Ocelowané wody, aneb té w kteréž Kowáři rozpálená ohniwá železa haſyli, dwanácte Liber: Smjcheg to ſpolu do čiſtého Saudku dřewěného/ nech w něm za patnácte dnůw/ a potom ztoč to wjno do giného Saudku. Geſt znamenité wjno proti wſſelikým neduhům/ kteřjž ſe nad mjru a přjliſſně wylewagj. ¶ Někteřj Apatekáři z těchto Gahůdek ſtrogj také Lektwař, tímto ſpůſobem: Neyprwé wařj Gahody/ potom ſkrze Sýtko protlačugj: Opět zaſe s Cukrem podruhé wařj/ rowně tak gako Kdulowau Lektwař dělagj: Tu Lektwař gmenugj Cornelinam, ſſtawuge každodennj plynutj aneb běhawku žiwota.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Dřjnowé liſtj ztlučené a přiložené polehčuge zapálených ran/ w Octě zwařené, a teplé w vſtech držané, vkládá boleſt zubůw.

¶ Liſtj

❧ Listj Dřjnowé aneb mladistwj weystřelkowé v Wjně wařenj, aneb tak sami přikládanj, wysussugj/a léčj wssecky kysawé rány y sstrámy. ❧ Sstáwa, kteráž z zelených zapálených Gahůdek wen pisstj, na roznjcené Železo wpusstěná, rzý ge potahuge/ kterážto rez odstrauhaná, gest dobrá proti Lissegům, aby se gj potjral. A

❧ Suché Dřjnky semlené, a s olegem Myrtowým aneb s sstáwau Agrestowau smjssené, zadělawagj se na Flastr k wsselikému sstawenj aneb zacpánj, těm kteřjž se vstawičně dáwj, přiloženjm na Žaludek: magicým plynutj žiwota aneb židké stolice spředu na břicho: Ženám, z nichž se nemjrně lige Krew aneb Měsýčný Flus gegich, spředu na Lůno/a s zadu na Křjž. ❧ Dřjnkowý strom slowe Řzecky κρανία, Latině Cornus, Wlasky Corniolo, Sspanielsky Cornizolos, Francausky Cornier, Německý Cornelbaum, Kurbeeren, Welschen Kirschen.

Swjda. Virga sanguinea, siue Corniolus.

B

Corniolum někteřj gmenugj Pseudocraneam, to gest ffalessný Dřjnek. Ginj nazýwagj Osseam, protože gest twrdý gako Kost. Plinius tento strom gmenuge Virgam sanguineam. Roste mezy chrastinami a Křowatinami, s mnohými Ratolestmi: Listj geho gest zčernazelené, takměř gako na Wolssowém stromu. Měsýce Cžerwna kwetne zbledabilým stručnatým a hwězdnatým kwětem, podobně gako Chebdj/kteréhož mnoho pospolu na gedné sspičce má/wssak mensjho aneb drobněgssjho/z něhož potom wyrostagj zelené gahůdky/na Podzym černagj, gako na Ptačjm zobu. Pařez má přirozenj twrdého dřewa/protiwj se Železu/ tak že se těžce dá řezati a wrtati: odkudž y Německé gméno má Hartriegel. Sspjce kol, a Řzebřiny k Wozům z něho vdělané, býwagj stálé a trwánliwé/nebrzo se roztrhugj aneb lámj. Vžjwánj geho do žiwota, nenj známé/než sama chuť Listj vkazuge/ že gest mocy wysussugjcý a stahugjcý. Cžechowé řjkagj tomuto Stromu a dřewu Swjda.

* Obyčeg gest we Wlassjch z dřewa tohoto Stromu wodu páliti/ kterážto sama, pokudž toliko možné, a že se rozehnati mohau, Wolata odnjmá a zahánj: Pakli se toho státi nemůže/ tedy ge wždy k dozránj přiwodj a zmenssuge.

❧ Petrus Crescentius nazýwá gi Sanguinem, we Wlassjch obyčegně slowe Sanguen, Sanguino aneb Sanguinello. θηλυκρανία snad gest apud Theophrastum, Francausky Cornellier Sauuage. Virgam sanguineam tak krátce Plinius wypsal/ že se z něho nic gistotně wyrozuměti nemůže/gestli čili nenj: wssak mnozý za to magj/gakoby se k nj nejlé treffowala. *

C

O Woſſkeruſſi, Rřeřabině a Břekyni. Kap. LXXXVI.

Pohlawj a Rozdjl.

D Woſſkeruſſe dwogjho geſt Pohlawj / totiž Samec a Samice. Samým Owotcem dělj ſe a rozeznáwagj. Nebo Samec má Gablečka okraublá / Samice obdlaužná, gako Wegce, podobněgſſj k Hruſſce. A táž Gablečka na Samcy gſau wonná a libé chuti / na Samicy ne tak wonná / chuti přjkré a trpké. Toto dwoge Pohlawj opět dělj ſe na domácý a plané. Domácý aneb zahradnj Woſſkeruſſe we Wlaſſjch geſt známý Strom / w Czechách pořjdku ſe nacházý / a ne wſſem geſt známý. W zahradě Geho Milo: Cýſařſké w Praze několik mladiſtwých Strůmkůw ſe nacházý. Má Pařez rowný a dlauhý / Ratoleſti a wětwe wyſoké a ſſiroce rozložené: Liſt k Geſenu podobný, než vžſſj / od zpodku aneb na hrbetě poběławý, wůkol zſtřjhaný / wiſý na dlauhé a mocné ſſpičce, ſedm aneb oſm párů pořád. Kwět má hroznowatý, bjlý / kterýžto když ſprchne, wyſkytagj ſe ta Gablečka z gedné ſtrany bledé barwy / z druhé obyčegně ſe rdj: na Podzym dozráwagj / a tehdáž ſe trhagj, a zawěſſugj w Otýpkách ſwázaná / aneb na Slámu a na Seno ſe rozkládagj / ažby vhnilučela gako Nyſſpule: Syc gináč nemohau ſe gjſti, pro ſwau oſtroſt a trpkoſt. Dřewo geſt twrdé, huſté a tuhé / k dělánj Stolů přjhodné / a prautj na Bičiſſtě. Kůry geſt drobet drſnaté, bledé žlutoſti / kořenj řjdkého, tluſtého, twrdého a hlubokého.

Planá Woſſkeruſſe geſt též dwogj: Gedna kteráž wlaſtně Planá ſlowe: druhá Chocholatá. Plinius gmenuge Torminalem, † quia torminibus ventris medetur. †

* K těm někteřj včenj Lékaři ginau geſſtě přidáwagj / totiž tu, kterauž ginj Ariam Theophraſti nazýwagj. Wewlaſſjch, protože dřewo to náramně twrdé geſt, gmenugj tu Woſſkeruſſi Metallo. Obogj hognoſt roſte w Leſých Německých y Czeſkých. *

Planá Woſſkeruſſe nic ſe nedělj od Zahradnj / leč ſamým Owotcem / kteréž zhuſta okolkem wycházý / a geſt barwy čerwené, weliké gako Hlohyně / chuti od domácý do konce rozdjlné. Chowagj ty Gahody Ptačnjcy přes celau zymu, pro čjžbu. Nebo Kwjčaly a Drozdi, y ginj některj Ptácy, welmi ge libugj: my Czechowé řjkáme gim Rřeřabiny.

II. Cho-

II. Chocholatá Woſſkeruſſe aneb Břek. II. Sorbus Terminalis.

A

Chocholatá má Liſt podobný winnému, hladký a mocný / Kořen tenký, doſti tuhý / Gahodky obdlauzné, drſnaté, kulaté / Formy hroznu ſpogené / a na dlauhé ſtopce zawěſſené / Barwy železné aneb zerzawělé / chuti kyſelolaſkominné. Strom geſt doſti wyſoký / Korau hladkau přikrytý / Dřewo ſe dá ſnadně ohýbati a otočowati. Czechowé mu řjkagj Břek / a Owotcy Břekyně.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Woſſkeruſſe gſau ſtudeného, zemnatého a ſuchého přirozenj / čeſagj ſe prwé nežli dozráwagj / rozličně ſe ſtrogj / a wſſak wždy ſlaužj k ſtawowánj. Někteřj pekau aneb ſuſſj ge w Pecy, gako plané Hruſſky. Někteřj ge močj w Medu, gako Kdaule. Ginj chowagj ge čerſtwé w ſladkém zwařeném Wjně. Mohau ſe y w dlauhých Otýpkách ſwázané w ſuchém pokogi powěſyti / za doſti dlauhý čas trwagj, tak vſuſſené / a kdyžby ſe měly potřebowati, dáwagj ge do teplé aneb čerſtwé wody, aneb y do Wjna / k močenj a nabobtěnj. Mohau ſe tak y zwařiti a vžjwati.

Mohau ſe také, prwé nežli dozragj, nakuſy rozkrágeti / na Sluncy vſuſſiti / a na Mauku zdělati: kterážto Mauky potom w čas potřeby s něgakau gjchau vžjwagj.

Liſtj a Gahůdek ex Torminali ſorbo, to geſt z Břeku aneb Chocholaté Woſſkeruſſe můžeme vžjwati / kdyžbychom Woſſkeruſſj domácých aneb zahradnjch před rukama neměli. Nebo též gſau přirozenj ſtudeného a ſuchého.

* Množſtwj těchto Stromů roſte w Czerném leſe, Hartzwald řečeném / a Obywatelé gahodek gegich gako za zwláſſtnj a giſté Lékařſtwj proti řzenj w Břiſſe vžjwagj. *

Zewnitř.

Woſſkeruſſe ztlučené, a s Liſtjm v wodě wařené, aby ſe w tom myl, ſſtawugj židkoſti Břicha / wycházenj ſtřewa y giné wſſeliké toky.

Woſſkeruſſe ſlowau Řecky ὄυα, Latině Sorba, Wlaſſky Sorbe, Francauſky Cormiera, Sſpanyelſky Sorbas, Německy Sperwerbaum, Speierling, Sporöpffel.

* Sorbus ſilueſtris, Břek, Německy Melbaum Die frucht Vogelbeer, Wlaſſky Sorbo ſaluatico. Ananienſib. Temelo, Dodonæo κυμελία aut Fraxinus bubula, Francauſky Freſne ſauuage. Sorbus Torminalis, Owotce, Břekyně, Areſſel, Eſchrůſel, Adlasbeer. *

C

O Slȷwách a Sſweſtkách.

Kap. LXXXVII.

Slȷwa. Prunus.

Sſpendlȷky. Pruna Cerea.

D

Rozdȷl a ſpůſob.

SLȷwa známěgſſȷ geſt, nežby ſe wypiſowati měla. Strom geſt proſtředně wyſoký/ Kůry drſnaté/ Kořenȷ nemnoho má/ a ty powrchu drnu rozkládá. Ratoleſtȷ hogně na wýš y na ſſȷř z ſebe wypauſſtȷ. Liſtȷ má obdlaužné, wůkol drobet zſtřȷhané/ s mnohými žilkami, wiſýcý na dlauhých ſſpičkách. Kwetne bȷlým Kwětem měſýce Března a Dubna/ welmi nápodobně gako Wiſſně, wůně libé. Owotce wydáwá rozdȷlné w ſpůſobu, w barwě y w chuti. Nebo neyprwé máme černé weliké Slȷwy/ kteréž ſlowau Pruna Damaſcena, a ty gſau weliké Sſweſtky/ kteréž z Syriæ do Benátek ſuſſené přináſſegȷ. Ale k nám ſe gich pořȷdku dodáwá. Druhé gſau Brunátné/ a ſlowau Pruna Iberica, aneb Sſpanyelſké Sſweſtky. Třetȷ gſau žluté gako Woſk/ těm řȷkáme Sſpendlȷky, Latině Pruna Cerea aneb Cereola, Německý Spillen. Cžtwrté gſau ty dlauhé modré Slȷwy, Prunidactyla. Páté malé, okrauhlé, zelené Podzymnȷ Slȷwy/ a ty negſau mnoho wětſſȷ Liſkowých ořechůw. Sſeſté gſau weliké černé Slȷwy, Německy Roſzpflaumen, od welikoſti tak nazwané: y giné weliké okrauhlé a twrdé Schaffpflaumen/ Latině Pruna aſinina řečené. Mezy těmi wſſemi gſau ſladké, kyſelé, trpké, winné, ſuché, wodnaté/ a ſummau tak množſtwȷ geſt rozdȷlů/ že ſe nemohau dobře rozeznati. Neylepſſȷ gſau Pruna Damaſcena, to geſt weliké Syrſké Sſweſtky/ po nich chwálu magȷ ty, kteréž z Vher a z Sedmihradſké země k nám wezau/ mezy nimiž neymenſſȷ gſau neychutněgſſȷ, když ſe v Wȷně wařȷ.

* Sliw geſt welmi rozličný ſpůſob/ tak dobře těchto naſſich čaſůw, gako v Starých/ kteréž tuto wſſecky wyčȷtati a wyprawowati nenȷ potřebȷ/ a ginam to přináležȷ. A ti rozdȷlowé berau ſe (krátce o tom mluwě) neyprwé od Krage aneb mȷſta, w němž roſtau. Nebo z Morawy přiwážegȷ Sſweſtky Brněnſké/ kteréž když ſe dobře vſuſſȷ a připrawȷ (gakž Thomas Iordanus, téhož Markgrabſtwȷ nařȷzený Lékař, ſwědčȷ) čaſtokrát lépe žiwot obměkčugȷ a otwȷragȷ, nežli

ragj, nežli Cassia. W Frankreychu chwálu magj Prignolles Prignollensia, kteréžto suché, bez Pecek častokráte k nám se přinássegj / a w pálčiwých Zymnicech močené, k zwlásstnjmu občerstwenj slaužj. Druhé se djlj y chutj / poněwadž některé welmi sladké, giné zase kyselé, a giné opět mezy těmi prostředek držjcý, se nacházegj. W Zahradě Geho Mil: Cysařské v Wjdni nachàzy se weliký Strom / kterýž Prunum Myrobalanum gmenugj / ale ten gesstě nenj obecný. Má listj / kteréž se sčástky s Wissňowým, sčástky pak s Sljwowým aneb Sswestkowým listjm srownáwá. Gehožto wypsánj aneb wyrenssowánj nagdeš apud Clusium lib.1. obseruationũ Pannonicarum cap.25. Naposledy djlj se y welikostj a barwau: Některé gsau žluté, weliké a obdlaužné: některé červené a žluté: giné opět brunátné, obdlaužné / a chutné: giné zase pozelenalé a obdlaužné, Verdacci řečené / aneb Viridantia, a ty neyprwé possly z Řjecké země.

Když se Raubowé Sswestkowj prwé močj w Růžowé wodě s Pižmem přistrogené / potom z nich welmi wonné Owotce býwá. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecky Sljwy gsau studeného a mokrého přirozenj / ale neywjce kyselé a trpké: Sladké prostředek w tom zachowáwagj. Také kyselé a trpké zatwrzugj / zwlásstě suché: ale proti tomu sladké Břicho měkčj / zwlásstě nowé a čerstwé.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Neyzdrawěgssj Sswestky gsau ty / kteréž chuti gsau nadjle sladké, a nadjle drobet kyselé. Nebo žiwot k Stolicým obměkčugj, chladj a ženau wen Žluč aneb Choleru / a spolu y posylugj. Protož k vžjwánj dopausstěgj se w zymnicech / y w giných horkých nemocech. W Apatékách strogj z nich Lektwař, Diaprunis řečenau / kterážto w zymnicech welmi gest prospěssná / též y w giných wnitřnjch pálčiwých neduzých.

Kdož gest constipatus, to gest w žiwotě zatwrzený / deg sobě Sswestek nawařiti / gez ge a pj tu gjchu z nich, spočátku gjdla před giným pokrmy / a budeš mjti Stolicy.

Chudj lidé na pálčiwau Zymnicy a Prým nemocnj, mohau sobě Sswestky močiti w čerstwé studničné wodě, ažby nabobtěly / potom ge w vstech držeti: obwlažugj a občerstwugj wyprahlý gazyk / a hasý žjzeň. Arménowé wrtagj djru do stromu Sswestkowého / a dadauce do nj Scammoneam, zase tu djru Hlinau zamazugj / a nechagi tak růsti. Takowé Sswestky dělagj Stolice / a welmi Člowěka proskakugj.

* Rauby Sswestkowé za zelenau Kůru Bzowau stěpowané, wynássegj Owotce purgugjcý. A wssak když se pilně neopatrugj / brzo hynau. *

Zewnitř.

Sswestkowé listj v wjně wařené a w vstech držané, spomáhá massu zubowému aneb dásnjm, hrdlu, oteklému čjpku y Mandlům: Nebo odhánj zpátkem Flusy. A kdož týmž wjnem na Těle staré nedostatky a rány promýwá, gakéžkoli gsau, hogj ge.

Moc Gummi Sswestkowého.

Gummi aneb Pryskyřice, kteráž se wen z stromu Sljwowého aneb Sswestkowého preyssti, k mnohým wěcem gest dobrá: v Wjně pitá, Kámen rozdrobuge: Gummi aneb y mladistwý list Sswestkowý w Octě wařený, potjránjm prassiwý strup dětinský hogj. Z dřewa čerweného Nožjři dělagj Střenky / a někteřj ge prwé w Lauhu zwařugj.

* Strom Sljwowý neb Sswestkowý slowe Latině Prunus, Sspanyelsky Ciruelo a Andrino, Owotce Ciruelas a Andrinas, Francausky Prunier a Prune, Wlasky Pruno a Susino.*

Sljwy a Sswestky slowau Řjecky κοκκύμηλα, Arabsky Anas, Latině Pruna, Wlasky Prune, Sspanyelsky Prunas, Francausky Prune, Německy Pflaumen vnd Zwetschken.

O Trnkách

C

O Trnkách. Kap. LXXXVIII.

Trnky. Prunus ſilueſtris.

Spůſob.

D TRnek geſt wſſudy hognoſt, netoliko w Leſých/ ale y na Polých, po Přjkopjch a okolo Plotů. Geſt ſtrůmek njzký, trnowatý a bodlawý. Liſt má gako Sljwowý ſtrom/ toliko že geſt wžſſj, twrdſſj a oſtřegſſj. Pařez geſt ryſſawý, oſtrý, huſtý, twrdý/ nedá ſe ohýbati/ ale hned praſſtj a láme ſe. Kwetne z Gara hognym bjlým Kwětem/ a každý Kwjtek má okolo ſebe bjlé liſtjčko/ w němž ſtogj mnoho měkého wláſſenjčka/ a na každém wláſku žlutý puňktjk. Tim ſpůſobem takměř wſſickni ginj Owocnj ſtromowé kwetnau/ gako Sljwy a Sſweſtky/ Wiſſně a Třeſſně/ Gablka a Hruſſky: ač na některých wjce wláſſenička a těch Puňktjčků ſe nacházý/ nežli na Trnowém kwětu. Z tohoto Kwětu potom Trnky wycházegj, gako zrna winná/ barwy černé brunátnoſti/ maſſytoſti wnitř zelené, náramně trpké: wnitř magj Pecku gako Wiſſně/ než twrdſſj, a w nj Gádro hořké. Gjdagj ſe teprwa, když mrázem změknau. Chudj Lidé pekau ty Trnky při Ohni/ aby gich požjwati mohli/ a tomu ge hlad včj.

* Trnowý ſtrom, když ſe čaſto přeſazuge a ſſtěpuge, měnj ſe/ a býwá ſſtěpný/ z něhož, gakž ſe tuto ſpatřiti může, weliké Sljwy aneb Sſweſtky, nad giné geſſtě gednau wětſſj, a ſlowau Wlaſké Trnky, pocházegj. Y toho obzwláſſtně při těchto Owotcých ſſetřiti ſluſſj: Nebo když welmi prſſj w čas Kwětů/ tedy Owotce proměňuge ſe w prázdnau Luſſtinu/ kterauž obyčegně we Wlaſſjch gmenugj Turcas. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❧ Wſſecken tento Strom geſt ſwraſkugjcý chuti, mocy y přirozenj gako y Trnky. Protož kdež geſt záſtawy aneb zacpánj potřebj, wnitř aneb zewnitř, w těle y na těle/ k tomu welmi mocně Liſtj y Owotce ſpomáhá.

Wnitř.

❧ Trnky w ſladkém mladém wjně wařené, gſau k gjdku chutněgſſj/ mohau ſe tak proti řidkoſti žiwota a Czerwené nemocy vžjwati. A k tomuž ſlaužj y wjno z Trnek ſtrogené.

❧ Kladau

¶ Kladau ſe Trnky, a zadělawagj y do Cukru.

¶ Sſtáwa z Trnek wytlačená, ſlaužj k wſſelikému zacpánj / ochlazuge horký žaludek / do něhož ſe pěnokrewnoſt obyčegně wléwá.

¶ Zwláſſtnj zkuſſené a giſté Lékařſtwj, proti pjchánj a klánj w bocých / a těžkoſti okolo Srdce y Žaludka. Pj wodu pálenau z kwětu Trnkowého: Pakli gi chceš mocněgſſj mjti / moč w dobrém ſylném wjně přes noc Trnkowý kwět / a potom ſkrze wodu wřelau w Kotle, to geſt per balneum Mariæ, dyſtyllug. Někteřj berau týž Kwět / a vſuſſjce, na Prach ztlukau / a z toho za gednu čtwrtcy pjti dáwagj s bjlým wjnem: Což mnohým Lidem na Kámen ſpomohlo.

* Z Trnkowého Kwětu dělá ſe dobrá ſſtáwa aneb Syrup, tim ſpůſobem / gakož ſe obyčegně Syrupus roſarum ſolutiuus ſtrogi: kterýž welmi lehce purguge / a geſt libý kupřigetj.

¶ Z Trnek ſtrogj ſe také Acacia Germanica, huſtá ſſtáwa / kteréž mjſto prawé Acaciæ w Apatékách vžjwagj. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Trnkowé gahody aneb Kůra od kořene, v wodě aneb kyſelém wjně wařená, s přidánjm něco málo Kamence a Medu, aby tim vſta proplakowal a kloktal / geſt dobrá proti zgitřenj vſt, dáſnj, hrdla, čjpku / a bránj Fluſům. A toť geſt wýborné promýwánj lidem Francauſkau nemocý nakaženým / kteřjž ſe w Swětničce mažj / a gimž ſe oſtřj Fluſowé walně do vſt y do hrdla pauſſtěgj.

¶ Kterážby žena měla hrubě ſſluſowatau Matku / má ſobě Trnky ſamé aneb s kořenem wařiti v wodě / w kteréž Kowáři rozpálená železa vhaſſugj / a tak w teple ſedati / zaſtawuge wſſecky Fluſy: A kdyžby Matka z Těla wen wyſtaupila / zaſe do wnitřka gi žene a vtwrzuge. ¶ Sſtáwa z Trnek planých dobrá geſt proti ſwatému aneb Pekelnému ohni, a roznjcenj audůw. Táž ſſtáwa na otekle a horké Oči pomazaná, welmi ge ochlazuge. ¶ Sſtáwau Trnkowau pomazug těch mjſt, kdež wlaſůw mjti nechceš / tedy ta mjſta budau holá a hladká. ¶ Trnkowá ſſtáwa ſama, aneb s Gitrocylowau ſſtáwau na čelo potjraná, a do chřjpj tažená, ſtawuge tok krwe z Noſu.

¶ Trnky prwé otrhati, nežli ſe zamodráwati počnau / w Možďjři drobně ztlaucy / a ty do wláčkowitého wjna vwrcy, dobře ſinjchati / a potom zacpati / w oſmi aneb w deſýti dnech konečně wjno zaſe naprawugj. Takowé Trnky ztlučené, mohau ſe na wětru vſuſſiti / a přes celý Rok k oznámené potřebě chowati.

¶ Komuž zadnj ſtřewo wycházý / pomazug ho ſſtáwau Trnkowau, huſtě zwařenau / zaſe do žiwota wegde a nawrátj ſe.

* Sſediwý a náběly Mech, kterýž na ſtarém Trnowém křowj ſe nacházý, wařený v wjně čerweném, přikládanjm zdržuge Průtrž / aby gi nepřibýwalo. *

¶ Trnky ſlowau Řecky ἄγριο κοκκιμηλέας Latině Pruna ſilueſtria, gakoby řekl, Planě ſljwy, Francauſky Prunier Sauuaige, Wlaſky Prugno ſaluatico, Německy Schlehendorn.

O Sebeſten. Kap. LXXXIX.

Spůſob a Mjſto.

PRzinásſegj ſe Sebeſten z Syrie, z Egypta a z Alexandrie do Benáteк od Kupcůw: odtud k nám do Čzech a Řjſſe dodáwány býwagj: a gakož Kupcy ſwědčj, Strom ten podobný geſt naſſj Sljwě / toliko že geſt menſſj. Kůra na Pařezu geſt poběláwá / a na wětwjch zelená. Liſtj má přiokrauhlé a mocné / Owotce podobné malým Sſweſtkám / Pecku wnitř trýhranau: zralé gſau temné zelenoſti / chuti ſladké, Maſſytoſti klegowaté / z njžto Syrſſtj a Egyptſſtj lep pro čižbu dělagj. Sebeſten Owotce k nám ſe přináſſj ſuché a ſwraſkalé: wſſak lepſſj geſt plné, tučné a maſſyté / a kteréž nenj ani zpleſniwělé, ani zčerwiwělé.

Při-

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sebeſten w ſkoženj ſwém žiwelnjm proſtředek držj mezy horkem a ſtudenem / a w tom přirozenj ſwém s Sſweſtkami welmi ſe ſrownáwagj.

Sebeſten. Sebeſten.

Wnitř, aneb w žiwotě.

D

Třidceti aneb čtyřidceti Sebeſten w Polewce z Maſſa moč a gez/ měkčj břicho/ a ponaukagj na Stolicy, gako y Sſweſtky. † Přidáſſli liſtu Rzeckého Sena geden Lot/ tim mocněgi operowati bude. † W Apatékách ſtrogj z nich Lektwař/kteréž řjkagj Electuarium de Sebeſten: Ta dělá lehké Stolice/a zpodkem zbytečnau žluč aneb horkokrewnoſt wyhánj. Sebeſten vžitečné gſau Prſům a chřtánu, aneb Trubicým w hrdle: Nebo zaháněgj oſtrý, ſuchý a drápawý Káſſel.

Když ſe od Sebeſten kožka ſegme / tedy Maſſo gegich močj ſe w Fiolowé wodě/ a potom držj ſe na gazyku/odnjmá drſnatoſt geho a Prým w pálčiwých Zymnicech.

Sebeſten gedené, magj zwláſſtnj moc proti Czerwům w Břiſſe/polehčugj kapawého páliwého moče/ kterýž od Cholery aneb z oſtré Flegmy půwod ſwůg má.

Vžjwáme Sebeſten obecně do wſſech wařených Traňkůw in decoctis, obměkčugjcých žiwot/ w nichž ſe Purgugjcý Lektwaře rozděláwagj.

Sebeſten Arabſky a Latině tak ſlowau/ Rzecky μύξαι, μυξαι μυξάρια, † Německy Sebeſten oder Schwartzbruſtbeerlein / gakoby řekl Czerné Prſnj gahůdky. †

O Jujubowém ſtromu. Kap. XC.

Spůſob.

JVjubowý ſtrom nikdež neroſte w Czechách/ než Owotce geho přináſſegj k nám ze Wlach. Strom obyčegně dwau oſob lidſkých na wýš roſte. Pařezu geſt zatočilého, gako winný kmen / barwy zčernačerwené/ Kůry aneb dřewa podobného k Hlohu: Kořenj pewného a celiſtwého/ zewſſech ſtran téměř má dlauhé, ſylné a welmi ſſpičaté Trny a bodláky. Z welikých Ratoleſtj wyſtřelugj ſe giné menſſj, ohnuté, zbledažluté, podlé wětwiček/ které-

rěž

též gsau nětco delſſj nežli gedné pjdi/ a na těch wětwičkách z obogj ſtrany ſtogj Liſtj proti A
ſobě newelké/ wſſak obdlaužné, tluſté, zſtřjhané a mocné. Po liſtu wycházý Kwět ble- dý a mchowatý/ z něhož potom wyroſtagj zrna, w ſpůſobu Oljwek/ při prwnjm pučenj názelená/ a když dozragj, barwy zlaté/ chuti ſladké/ a w nich Pecka gako w Oljwě. Naſytoſt Owotce toho před dozránjm geſt zelená a trpká/ když pak dozrage, zžlutne a zſladne. * Nacházý ſe y planý ſpůſob/ kterýž wewſſem proti prwnégſſjmu geſt mdlegſſj a neſtatečnégſſj / gakož druhá Figůra vkazuge. *

1. Juiuby. 1. Iuiubæ ſiue Zizypha.
2. Plané Juiuby. 2. Iuiubæ ſilueſtres.

B

Czas.

Czeſagj Owotce při koncy měſýce Zářj na Podzym, ſpolu s wětwičkami/ a ſwážjce ge w ſwazečky, v ſtropu zawěſſugj/ aby vſchly. Neylepſſj Juiuby z Apuliæ k nám přináſſegj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Juiuby w horkoſti a wlhkoſti mjrnoſt držj: Vžjwáme gich práwě zralých.

Wnitř.

Juiuby v wodě zwařené a pité, zewřelau a pálčiwau krew vkládagj/ a tak ſe při oſýpánj Djtkám dáwagj / gako y w horkých Cholerych, ohněm zarděllých otocých, Eryſipelas řečených. Juiuby vžjwagj ſe w Trancých a w Lektwaři/ proti drſnatoſti Trubice krtánowé/ a oſtrému Káſſli: vkládagj bodenj a zgitřenj w bocých/ též y pálčiwau oſtroſt moče/ vzdrawugj rány Ledwin y Měchýře.

Juiuby w gjdle a w pokrmjch vžjwané, newelmi ſlaužj Žaludku/ neb mu ſwau nezažiloſtj ſſkodj/ a malau žiwnoſt dáwagj.

Juiuby ſlowau Řzecky ζίζυφα, * Wětſſj djl Včených tomu chtěgj/ že ge Galenus σηρικὰ, to geſt Serica gmenuge. * Arabſky Hunen, Latině Zizypha, w Apatékách Iuiubæ, Wlaſky Giuggiole, Sſpanyelſky Azufecifa, Francauſky Iuiubes, Německy Bruſtbeerlen.

C

O Stromu, Arbutus řečeném.

Kap. XCI.

Arbutus.

D

Spůſob.

STrom Arbutus roſte w hognoſti weliké we Wlaſſjch in Tuſcania. Liſt má Bobkowý/ než něco kratſſj, tłuſtſſj / a wjce bledý než zelený/ wůkol wſſudy zſtřjhaný / a wproſtředku gakýmſy čerweným žebýrkem protažený. Kůra na Pařezu geſt náryſſawá, oſtrá, ſſupinowatá. Ratoleſti z něho wyſtupugjcý něco čerweněgſſj a hładſſj. Měſýce Cžerwence a Srpna wyſkytá ſe ſkrowný bjlý Kwět / na pohleděnj takměř gako kráſný Mágowý Kwjtek, to geſt Lilium Conuallium, a wiſý poſpolu gako hroznowé. Když kwět opadá, náſleduge okrauhlé Owotce, v welikoſti téměř Woſſkeruſſe: to spočátku býwá zelené/ potom žluté/ a když práwě dozrá, čerwené/ při vgetj geſt oſtré/ a nemá wnitř žádné Pecky, gako Gahody. Když ſe žweykagj, magj chut gako Plewy, trpkau a oſtrau/ Drozdům a Kwjčalám přjgemnau potrawau býwagj: Protož gich Ptáčnjcy vžjwagj k ſwým Skłonům aneb Pomečem/ a Zymnjho čaſu ſkrze ně mnoho Ptactwa lapagj. Nebo toho čaſu Owotce to k ſezránj přicházý. Liſtj pak Koželuzy vžjwagj.

O tomto Stromu pjſſe Dioſcorides, že Kdulowému geſt podobný/ gak ſe tomu má rozuměti/ nahlédni w má Latinſká Commentaria in Dioſcoridem. Nebo gá w této Knize ſamau pauhau prawdu bezewſſeho hádanj a zbýtečných Dyſputacý obecnému lidu předſtawugi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Arbutus geſt čerſtwého a trpkého přirozenj / žaludku ſſkodj / bolenj Hławy půſobj/ gakž Dioſcorides a Galenus ſwědčj. Někteřj wypalugj z Liſtj a z kwětu Arbutowého wodu/ a welice gi wychwalugj proti Mornjmu neduhu/ s tau koſtj, kteráž ſe w ſrdcy Gelena nacházý, cum oſſe cordis Ceruini, pitau/ y hned gakžby ſe Cžlowěk roznemohl. Tento ſtrom ſłowe Řzecky κόμαρος, Latině Arbutus. * Owotce μεμαίκυλον, Latině Vnedo. * Arabſky Hatiladih, Właſky Albatro, Sſpanyelſky Matronio, Francauſky Arbouces.

O Man-

A

O Mandljch. Kap. XCII.

Mandly. Amygdalus.

Pokolenj a ſpůſob.

MAndly ſladké a hořké wſſechněm známé gſau. Strom geſt doſti wyſoký a dlauhý / Pařezu tluſtého, zřjdka rowného: Kůry oſtré a drobně zſekané / Kořenj nemnoho, a čaſtokráte gediný toliko mjwá / weliký, mocný a hluboký: Liſt wewſſem Břeſkwowému podobný / takowýž y Kwět, toliko že geſt brunátněgſſj. Kwetne spočátku Gara / a libuge ſobě horká a weyſlunná mjſta. z té přjčiny hognoſt Mandlůw nacházý ſe in Apulia, Sicilia, a na některých Oſtrowjch Egyptſkého Moře. Ořechowé aneb Owotce geho magj podobenſtwj Srdce: Těhotné ženy rády a s proſpěchem ge gjdagj, prwé nežli zatwrdnau. Ti Ořechowé magj na ſobě dwogj ſſupinu, gako Wlaſký Ořech / a zewnitřnj ta ſſupina při dozránj zkožnatj / a potom ſe y zpukáwá / kterážto zpukaloſt vzránj prawého znamenj vkazuge. Klátj ge aneb třeſau při koncy Léta / a potom ſuſſj. Sſkořjpku twrdau magj. * W Němcých při Reynu, zwláſſtě okolo Landawy, weliká hognoſt Mandlůw roſte / a za neylepſſj ſe pokládagj mezy těmi, kteréž in Germania roſtau. *

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sladké Mandly w horkoſti a mokroſti, neymjrněgſſj gſau. Hořké pak horčegſſjho ſau přirozenj: Protož mocněgi ztenčugj a ſtjragj ſpeklý a tuhý ſſlem z zacpáných Prſů, Plic, Gater, Bokůw, Slezyny, Střew, Ledwin a Měchýře. Nebo zahřjwagj a otwjragj wſſecky wnitřnj audy.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Mandly hořké w pokrmjch vžjwané, čiſtj Prſy / netoliko od ſſlemu, od hrubých a lepkých wlhkoſtj / ale y předičně od ſpeklého a klegowatého takowu: ſlaužj dýchawičným a kaſſlawým lidem welmi dobře / y žaludku wlhkému: přináſſegj ſen / proprawugj Moč / a krotj žřenj w Střewách.

¶ Předdotčené Mandly v wjně pité, ſpomáhagj proti Kamenu / a kapawému aneb řezawému močenj.

C ¶ Mandly ſladké (gakž nahoře oznámeno) negſau tak horkého přirozenj, gako hoř-ké. Aprotož moc gegich geſt mdlegſſj/ale proti tomu chutněgſſj gſau k gjdlu/ a vžitečně mjſto hořkých vžjwati ſe mohau.

¶ Wytlačuge ſe také Oleg z ſladkých Mandlůw / kterýžto vkládá, a krotj wſſeliké wnitřnj bolenj žaludka, Střew, Matky a Ledwj. zwláſſtě pak chwálu má proti žře-nj w žiwotě / a proti drjcýmu Kamenu, aby ſe čerſtwý wytlačil / a do půl Libry aneb Zeydljka dobře teplého wypil. Nebo netoliko boleſt odnjmá / ale y žiwot k Stolicým lehce obměkčuge/zwláſſtě kdyžby prwé Cžlowěk zatwrzený byl. Liběgſſj bude, přidá-ſſli k němu Julepu Fiolowého aneb ſamého Cukru / a ſpjſſe obměkčj. † Můžeš geg pak timto ſpůſobem přiſtrogiti: Wezmi dobře wyſuſſených Mandlů, wſſak nowých a chut-ných, gakž mnoho chceš / protluc zdrobna / vpraž ge drobet, s přiléwánjm Růžowé wody / a ſylným Preſem wytlač. Aneb vdělag takto: Wezmi Mandlů, gakž mnoho chceš/wylup ge a ſwlec z kožek/ ztluc drobně / zpraž aneb vſuš ge trochu na horkém Popeli, aneb ſkrowném ohnjčku, vſtawičně mjchage: potom tak teplé wlož do ſylného Pytljku/kterýžby byl ſwlažen Růžowau wodau/ wytlač ſylně/ a wydadj čiſtý Oleg. † ¶ Také Mandly ſladké neza-cpáwagj / ale wjce rozdělugj a wyčiſſtugj wnitřnj audy/ a neywjce wyprazdňugj Prſy a Pljce. Někteřj dáwagj takowý Oleg Mandlowý s Malwazým pjti.

¶ Proti ſuchému Káſſli: Wezmi Mandly wydřené/rozetři ge w Pánwi/a rozpuſť ſladkau Smetanau / oſlaď Cukrem, a požjweg. To wyčiſſtuge Křtán, Pljce / a wy-prahloſt od ſuchoſti zymničné ſwlažuge.

¶ Mandlowé Mléko aneb Poléwka s Cukrem přiſtrogená, geſt k gjdlu libá /a wel-mi vžitečná těm, kteřjž magj kláni w Bocých / a na Těle hynau / a tudy w Sauchotiny vpadagj. A w tom ſpůſobu může ſe y Kaſſe gečná ſtrogiti, s Mandlowau Poléwkau/ proti témuž nedoſtatku, y také pro vwedenj Sna.

¶ Kaſſe z Mandlowého Mléka a z Sſkrobu přiſtrogená, vžitečná geſt proti Bě-hawce; Cžerwené nemocy / y také poſyluge. ¶ Giná Kaſſe Mandlowá: Rozetři

D Mandly s bjlým Mákem/rozpuſť Smetanau/přideg Sſkrobu/Sſaffránem okořeň/ Cukrem oſlaď, a požjweg. Dobrá geſt tato Kaſſe proti Krwi chrkánj, wyſchlým a wy-prahlým / vwozuge Sen / naprawuge Mozk / zblázněnj zahánj / a wlhkoſti přirozené rozmnožuge. ¶ Poléwka Mandlowá s wodau haſſené Oceli ſtrogená, aneb s Sſkrobem ſmjchaná, měkoſt žiwota zatwrzuge.

† Mandlowé Mléko rozličné ſe ſtrogj, wedlé ſpůſobu Nemocy. Kupoſylněnj přirozenj dě-lá ſe tim huſtſſj/ to geſt, bere ſe wjce Mandlů/ a méně wody. Ale tento ſpůſob geſt neyoby-čegněgſſj: Wezmi Mandlů podlé ljboſti/ oblup ge wodau wřelau / potom y hned přileg mezy ně ſtudené wody/ aby horkoſt gim žádné mocy neodňala: tak wytažené zdrobna ztluc/ a wlož do čiſtého ſſatu / naleg na ně drobet čerſtwé ſtudničné wody / mjcheg a protlačug ge ſylně, tak dlauho a čaſto, až giž nic procházeti nebude. Můžeš ge k ljboſti ſwé Cukrem oſladiti. Chce-ſſli pro ſpánj přiſtrogiti a vžjwati / ztluc drobet bjlého Máku / a protlač ſpolu s předeſſlými Mandly. Pro ochlazenj tak ztluc Melaunowá gádra. Proti Cžerwené nemocy má ſe wo-da bráti/w njž Ocel haſſena. Pro Prſy, Řzecké wjno a Lékořicy w něm zwařiti. †

¶ Apatekáři z Mandlů, z Sſkrobu a Růžowé wody ſtrogj přjgemné Koláče, Mar-cypány řečené. ¶ Mandly ſladké gedené, rozmnožugj přirozenj.

¶ Když Chůwy kogné ſtonj / Děťátko za několik dnů může krmeno býti Mlékem Mandlowým, s wodau Kardubenedyktowau rozdělaným. Také žena těhotná požj-wáli čaſto Mandlůw / bude mjti Djtě tluſté a tělné /y Mléka doſtatek.

¶ Bratřj z mokré čtwrti a Ožralcy, wědj kterak Mandlů dobře vžjwati. Nebo když po wčeregſſjm ožránj žjzeň a nechutenſtwj magj / berau čerſtwau ſtudničnau wodu/ kla-dau do nj ſuchau Topeničku z Chleba / s tau wodau Mléko z Mandlůw wytahugj / a to pro ochlazenj pigj. Ale prwé než ſe z Mandlůw mléko aneb Poléwka dělá / magj ſe ne-toliko do horké a wřelé wody dáti / a z ſſupin wylaupiti: ale y do ſtudené aneb čerſtwé wody za půl hodiny aneb za celau wložiti. Nebo ſyce dáwagj maſtnoſt gako Oleg/ kte-ráž ſe duſý ſtudenau wodau. ¶ Man-

¶ Mandly sladké s Rzeckým wjnem a s Cukrem gedené, to též činj/ že žiwot lehýcce měkčj. ¶ Někteřj tomu chtěgj/ kdožby pět aneb sedm Mandlů na čtitrobu snědl/ že wjnu bránj, a spátkem ge obracegj/ aby se nebrzo opil. † Aneb snad proto, že Moč ženau. †

¶ Po hořkých Mandljch mrau Lissky, kočky, Kohauti y Slepice. Summau Mandly hořké vžitečněgssj gsau k Lékařstwj/ nežli k gjdlu.

* W zemi Arabské Zidé, kteřjž Lékaři býti chtěgj, dáwagj pjti swým Nemocným ztlučená hořkých Mandlůw gádra, s Kozým aneb Welblaudowým mlékem / netoliko když gegich Nemocnj spáti nemohau / ale také aby gim chut k gjdlu vdělali / a Moč proprawowali. Protlaukagi se také, a s gjsskau strogeného Zázworu dáwagj gádra hořkých Mandlů in quartana, to gest w čtwrtodennj Zymnicy. *

Zewnitř.

¶ Sladké Mandly zweykané, zaháněgj bolenj dásnj.

¶ Mandly s Růžowým Olegem aneb s wodau Růžowau zetřené, a na čelo a žjdowiny přiložené, gako něgaký Flastr, vkládagj bolenj Hlawy. Také Lékařstwj toto wsseliké Nesstowičky potjránjm na Twáři hogj. ¶ Mandly s wjnem rozdělané, zaháněgj Nesstowičky, řečené Epinictides, a giné tekuté neduhy Hlawy.

¶ Ztlučené Mandly s Medem smjssené a pomazowané, prospjwagj k hogenj hnilých zlých neduhůw, a rozgjdawých wředů/ y zkausánj od wzteklého Psa.

¶ Oleg z hořkých Mandlůw w vssi pusstěný teplý, odgjmá zněnj a zwučenj w hlawě/ a nawracuge Sluch: nebo páry a wětrnosti rozhánj.

* Hořkých Mandlůw gádra vsussená, zdrobna protlučená, a smjssená s Bobowau a Hrachowau aneb Cyzrnowau Maukau, aby z toho Mast byla / wyčissťuge a wyssechťuge wssecko Tělo/ zwlásstě pak Twář. *

¶ Preyssti se z Mandlowého stromu Gummi aneb Pryskyřice / gest též mocy gako Gummi Arabicum, totižto že zahřjwá, stahuge a swjrá/ s Octem smjssená, swrab a Lissege shánj. Pitá v wjně gest dobrá Krwj chrkagjcým, a od dáwnjho času kassljcým. S sladkým wjnem přigatá, znamenitau pomoc činj proti Kamenu.

¶ Mandly slowau Rzecky a Latině Amygdalæ. * Za času Catonis toto Owotce w Rzjmě Nuces Græcas, to gest Rzecké ořechy gmenowali. * Arabsky Lanzi, Wlasky Mandorle, Sspanyelsky Almendras, Francausky Amandes, Německy Mandeln.

† Sladké Mandly Latině Amygdalæ dulces, Hořké Amygdalæ amaræ. Mandlowý strom Rzecky ἀμυγδάλη, Latině Amygdalus. †

O Pistacij. Kap. XCIII.

Způsob.

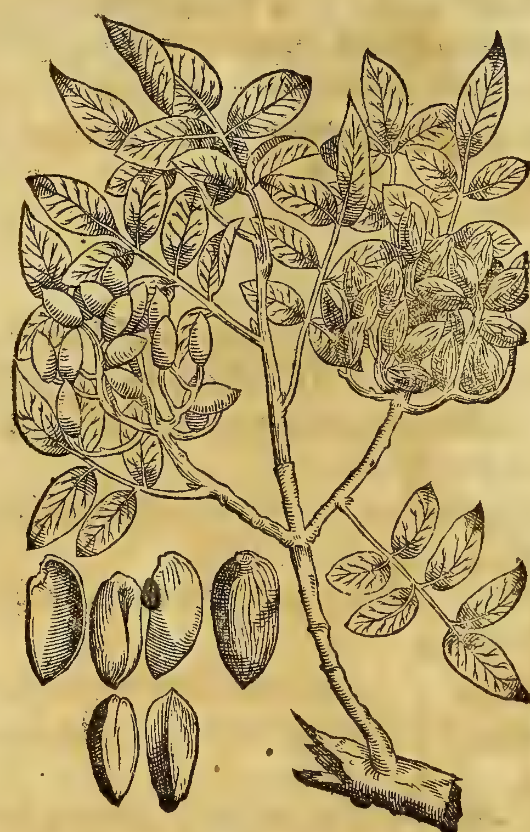
Pistacye, gichž obyčegně w Apatékách vžjwagj, přinássegj se k nám neywjce z Damassku a z Alexandrye, kdež rostau, do Benátek/ ačkoli y okolo Neapolis, in Sicilia, y na některých Zahradách w Benátkách rostau: wssak na těch mjstech nikdý práwě dozráwati nemohau. Tento Strom pařezem swým, Kůrau y listjm, k Terpentýnowému stromu welmi gest podobný/ že takměř rozeznánj geden od druhého býti nemohau. Pročež y smysl těch nezle mi se libj/ kteřjž tomu chtěgj, že tento Strom gest Theoffrastů Terpentýnowý strom/ o němž pjsse, že Mandly nese.

* Giné pokolenj, poněkud kratssj a okrauhlegssj, nežli gsau nássi obecnj, wypisuge D. Rauwolff w swé Knjze Orientalis Itinerarij lib. 2. cap. 8. že gest Theophrasti Indica Terebinthus, s nimž se srownáwagj Auicenna, Serapio a Rasi Faël. *

¶ Ořechowé při koncy Ratolestj dolů wisý gako hroznowé, pěknj na pohleděnj/ zewnitř magj sslupinu co kůže tuhau/ kteráž wonj co Krámské kořenj. Pod tau sslupinau

C geſt bjlý kamenitý Ořech / w němž ležj obdlaužné, pozelenalé Gádro / má chut gako náſſe domácý Piſtacya / wſſak liběgſſj a ſladſſj. * Kwět na obogjm Stromu w ſpůſobu hroznu wiſý, počerwenalý při koncy. Prwnj wýſtřelkowé aneb Wrſſkowé z těch Piſtacij lidé w kraginách Wýchodnjch gjdagj / gako v nás Salát z Aſparagu, to geſt z Hromowého kořenj. *

Wlaſſké Piſtacye. Piſtacia ſiue Fiſtici.

Plané Piſtacye. Staphylodendron.

D Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Tito Ořjſſkowé magj moc přirozenj ſyliti, otwjrati, a ztencowati. Zahřjwagj zvplna na druhém, a ſwlažugj ná prwnjm Stupni. Wybjrati ſe magj čerſtwj, plnj, celiſtwj a těžcý / a to tehdáž, když ſe na nich Sſkořjpka ſwrchu při koncy puká a otwjrá: neb to geſt znamenj prawé vzraloſti.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Přeſpolnj Piſtacye ořjſſky dobré gſau lidem Flegmatyckým. Nebo ztencugj hrubý a talowitý ſſlem: Protož y wyčiſſťugj Plice a Prſy / proſpjwagj proti zacpánj gater / a ſpolu y Žaludka poſylugj / nechut a neljboſt odgjmagj / a chut k gjdlu dáwagj.

¶ Apatékáři nedobře dělagj / že od wnitřnjho Gádra tu wonnau ſſupinku aneb kožku oblupugj a preč zamjtagj. Nebo táž kožka moc patrnau má w hromadu ſtahowati / a wnitřnjch audůw poſylowati. ¶ Piſtacye rozmáhagj přirozenj / a dobré gſau wyſchlým, hubeným, wyprahlým lidem k oprawenj a ztučněnj / zwláſſtě po dlauhých nemocech a Zymnicech. Dáwagj ſe do Konffektůw a Morſellůw rozličných s Mandly, s Melaunowými gádry, Pineemi, s Maſſem Kapaunowým, Koroptwjm a Bažantowým / y s ginými některými wěcmi, wedlé potřeby a rady Lékaře / a gſau welmi chutné a vžitečné. Nebo poſylugj Nemocných / aby zaſe Tělo na ſe brali.

Oleg z Piſtacij.

¶ Z Ořjſſků Piſtacye ſtrogj ſe Oleg / kterýžto pitý polehčuge wſſech wnitřnjch boleſtj a baukánj w Střewách, od ſtudených ſſlemůw a nadýmánj poſſlých. Týž Oleg proſpěſſný geſt proti Křeči a ſſlaku. Pomáhá také ad generandum, zewnitř vžjwaný.

Klokočka. Staphylodendron.

KRoſte w Čzechách také geden Strom y okolo měſta Bazylee, a ginde / gehožto Owotce někteřj Silueſtria piſtacia gmenugj. A Pařezem, Ratoleſtmi y Liſtem welmi podobný

Podobný gest Bzu / Kwět má poběławý, hustý a stručnatý. Owotce zdržuge se w ssu- A pinách, a gest čerwené / drobet málo wětssj, nežli Cyzrna. Wnitřnj gádro gest nazelené, sładké / wssak nechutenstwj žaludka wzbuzugjcý. Ten strom gmenuge Plinius Staphylodendron. Czechowé mu řjkagj Kłokočka / Němcy Wilde Pimpernůßlein. Ginj Nucem vesicariam gmenugj.

¶ Pistacye słowau Řecky a Latině Pistacia, w Apatékách Fistici, Arabsky Pustech, Wlasky Pistacchi, Sspanyelsky Alhocigo, Francausky Pistaches. Okolo měst Tripoli a Alepo, Fishic. Německy Welsche Pimpernůßle.

O Wlaském Ořechu. Kap. XCIIII.

Wlasky Ořech. Nux Iuglans.

Spůsob.

Wlasky Ořech gest Strom weliký / má mnoho Kořenů, a wysoký Pařez, s mnohými rozłoženými Ratolestmi / častokráte tak tłustý bývá / že oběma rukama obgat býti nemůže. Kůra geho Popełaté barwy / začasté hrubě se puká a rozsedá. List ssiroký, dłauhý, sylné wůně / a dáwá od sebe ssiroký, ale nezdrawý stjn. † Nebo kdož pod Wlaským ořechem spj a zase procentj / mjwá gako ztřesstěnau Hławu od sylné wůně / kterauž mu se obtjžj / od čehož mu brzo přicházý Flus hławy. † Spočátku Gara wystřeluge z sebe dłauhé Řžasy / kteréžto, gakž se Listj wen pučj, žłutnau / a dolů spadagj. Z té sspičky potom wycházý Kwět zelený, a gakésy kaljssky / z nichžto gednoho každého rostau Ořechy, mnohým přikrytjm opatřené. Nebo neyprwé około sebe magj tenkau poběławau kožku / po nj následuge hrubá zelená kůže / a ta opět twrdau sskořepinau sylně se zawjrá / a nad tu gesstě přikrýwá se zelenau tłustau ssupinau / kterážto gakž dozrage, rozpuká se / a od Ořecha opadá. Wnitřnj Gádra negsau rowná, hładká / nýbrž docela kadeřawá, na čtwero rozsstjpená / a gakýmisy drewnatými Mázdřjčkami gako w přjhradkách rozdělené. Gest pak rozdjl mezy Ořechy / kterýž se beře z welikosti a twrdosti gegich. Nebo někteřj gsau welmi welicý, téměř gako małé Gablko aneb holemá Břestew / a ti słowau Chřapáči: ginj prostřednj, a ginj małj. Někteřj opět magj twrdau sskořepinu / a słowau Kamenitj: ginj zase

C tak měkau/ že se mezy Prsty rozlaupiti a roztlačiti mohau/ † Německy Pferdsnüß/ Konské Ořechy. † Dřewa z tohoto Stromu k mocným a trwánliwým Stolům y k Nádobjm vžjwáme. Mnozý swědčj tak weliké býti nepřátelstwj mezy stromem Ořechowým a Dubowým/ že geden druhého podlé sebe kazý a vmrtwuge. Někteřj včj/ gakby Ořechy rostli, aby sskořepin neměli/ totiž aby Gádro z nenáhla bezewsseho vrazu geho wen wyňal/ do Bawlny ge potom obalil/ a tak do země wsadil/ aby mu Mrawency sskoditi nemohli. Násslí kamenitý Ořech, otewři Pařez geho/ aby wlhkost wen wytecy mohla/ tak potom porostau měkčegssj.

Mjsto.

Wlaský Ořech oblibuge sobě zymu a mjsta studená/ wody a wlhka nenáwidj/ rád roste na wrssjch/ mezy domy, w rumjch a kamenj.

Czas.

Wyrostá z wlastnjho Owotce swého/ kteréž se do země zakopáwá spočátku Gara. Klatj Ořechy Wlaské na Podzym/ a wylaupené z té zelené ssupiny, chowagj přes celý Rok.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Složenj Ořechůw gest horké na prwnjm, a suché na druhém Stupni/ ač proto y wlhkosti něco w sobě magj. Ale suché něco horčegssj gsau, nežli nowé a čerstwé. Neylepssj gsau, kteřjž magj na sobě sskořjpku měkau/ a negsau kamenitj. Zewnitřnj zelená ssupina, Listj a Kůra w hromadu sstahugj.

Wnitř, aneb w žiwoté.

Wlasstj Ořechowé negsau každému zdrawj. Nesnadnj gsau k zažitj/ † málo žiwnosti Tělu dáwagj † rozmnožugj Choleru/ zwlásstě do horkého žaludka přigatj: bolenj Hlawy vwozugj/ dussnost okolo Prsů zbuzugj/ řjhánj a syptawost přinássegj/ a welmi sskodj těm, kteřjž kasslj. A wssak nowj netak žaludku sskodj, gako starj. Kdož ge s Fjky

D gj/ tomu gsau k zažitj snadněgssj. Auerroes prawj/ že často gedenj, rodj dnu w gazyku/ aby řeč tratil. Wlasstj Ořessi dobřj gsau k zahnánj Gedu. Nebo Plinius lib. 23. cap. 8. pjsse/ že Pompeius poznamenánj wlastnj rukau Krále Mithridatis nalezl/ w němž toto napsáno stálo: Dwa suché Ořechy Wlaské, s dwěma Fjky, dwadcýti lístky Rautowými a s drobtem Soli, to wsse spolu ztlaucy, a ráno na lačný žiwot snjsti/ že obhaguge a vbezpečuge Człowěka proti Gedu/ aby mu toho dne nic sskoditi nemohl.

Obrana aneb Præseruatiuum, proti Gedu a Mornjmu nakaženj, k rannjmu požjwánj, takto se strogj: Wezmi Rautowého listj dwa Loty, Fjků půl lotu, Galowcowých zrn půldruhého Lotu, Wlaských ořechů geden Lot, Octa Růžowého winného čtyři Loty: ztluc wssecko whromadu/ a ráno toho požjweg, prwé nežliby na wjtr wen wyssel, po každé selžjcy: žádnáť gedowatost nevsskodj.

Item/ proti Mornjmu nakaženj: Wezmi gádra z Wlaských ořechůw, Galowcowá zrna, Rautu, každého geden Lot/ a to wssecko moč w dobrém winném Octě: z toho každé ráno, kdyžby wen z domu gjti měl, přjgmi co za Wlaský ořech/ a budeš toho dne bezpečný proti Mornjmu nakaženj. Můžeš to y při sobě nosyti w lněném ssátku/ aneb w wonném Pjžmowém gablku/ a k tomu woněti.

Giné skussené a welmi dobré Lékařstwj k obraně proti zlému powětřj, w čas Mornjho nakaženj: Wezmi zelených čerstwých ssupin z Wlaských ořechů geden Lot, Cycwáru půl Lotu. Naleg na to dwě Libře aneb dwa Žeydljky dobrého winného Octa/ zahrad dobře, a nech tak státi: z toho potom každého gitra tři aneb čtyry lžjce plné pj/ a kdyžby chtěl wen wygjti, můžeš také Cycwár w vstech držeti. † Kohož hrubě Oči bolegj/ a kdož má znenj w vssjch/ ten žádných Ořechů negez. †

Kdožby Wlaské ořechy na lačný žiwot gedl/ a částku gich zžweykage, tim ránu od wztekleho Psa pomazowal/ nebude se mu potřebj obáwati, aby se co giného nebezpečného k tomu přiwrcy mělo.

Někteřj

¶ Někteřj ſuſſj zelené ſſupiny Wlaſkých Ořechů/tlukau ge na Prach/a mjſto Pepře gich vžjwagj w pokrmjch/a když k tomu přidadj trochu ſuché Sſalwěge, nezkauchut mjwá. Mladiſtwého liſtj Ořechowého vſuſſeného, dokudž geſſtě počerwenalé geſt, podobně vžjwati ſe může. ¶ Kdož mnoho těch Ořechů gj/wyháněgj z Těla geho Sſtkawky a Czerwy. ¶ Wlaſký ořech Czeſenku a Cybuli oſtroſt gegich odnjmá.

A

¶ Zadělawagj také Wlaſké ořechy do Cukru a do Medu, měſýce Máge a Czerwna/ dokudž gſau geſſtě měkcý a nedozralj/tak přiſtrogenj, chutnj gſau/a žaludka poſylugj.

† Zadělawagj ſe pak timto způſobem: Okolo S. Jana natrheg nowých Wlaſkých ořechů/ propjchni ge na Křjž ſkrownau ſſpicý/a obkup z nich zewnitřnj hořkau Kůru/potom moč ge za ſedm aneb deſet dnů, w ſtudničné čerſtwé wodě/až ſe odegme z nich ta hořkoſt/a přiſtaw k ohnj lehkému/ať z nenáhla wrau, až zkřehnau/ wſſak aby docela nezměkli/potom wyſuň ge na Rzeſſeté: Proſtrkeg ſkrze djrky Skořicý, Hřebjčky, a kůrkami Pomorančowými/ zwař Cukr doſti huſtě/a wleg na ně. Dáwagj ſe obyčegně na Kolačých s Owotcem/ poſylugj zažjwánj/ zahřjwagj wſſecky wnitřnj audy/a nedopauſſtěgj párám wzhůru wyſtupowati. †

¶ Wypalugj též y wodu z ztlučených zelených Wlaſkých ořechů, okolo S. Jana/ a tu pjti dáwagj budto ſamu, aneb s Dryákem, w čas Mornjho neduhu.

* Táž Woda rozhánj také ſſedlau a ſraženau Krew, pitá.* † Raněnému člowěku deg Ořechowé wody piti dwakrát aneb třikrát za den/ nedá ſe žádné horkoſti k Ráně přirazyti. Též činj ſſátek w Ořechowé wodě omočený a na Ránu přiložený. †

* Proſtřednj kůra zelená od ſtromu, dokudž geſſtě wlhká a ſſťáwnatá geſt, vſuſſená/ aneb y ta dlauhá řaſa, kteráž kwět předcházý, tak přiſtrogená/ dobrá geſt ad Vomitũ, pro dáwenj.

¶ Táž dlauhá Rzaſa, kteréž Latině Iuli aneb Catuli řjkagj, dáwá ſe v wjně aneb giné gjſſe proti žřenj a Kamenu. ¶ Geſt také dobré Lékařſtwj/ aby té Rzaſy quentjk aneb půl přigal proti zhůru wyſtupugjcý Matce. ¶ Iulius Cæſar Scaliger pjſſe, exercit. 77. contra Cardanum, že ſtromowé Wlaſkých ořechůw wydáwagj z ſebe Gummi/ kteréž má dobré Lékařſtwj býti proti nedůžiwým Ledwinám. *

¶ Mléko z čerſtwých Ořechů, a z drobte Makowého ſemena wytažené, ſen vwodj.

B

¶ Mladiſtwj weyſtřelkowé měſýce Máge z ſtromu, obměkčugj žiwot, v wodě wařenj a pitj. Ale ſſťáwa z kořene wytlačená, mocně purguge/ a hodj ſe pro ſylné Sedláky. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Wlaſké Ořechy ztlaucy, s Medem a Rautau ſmjchati a přiložiti, dobré geſt proti otokům Prſů, puchnutj a wywinutj audůw. S Cybulj, Solj, a s Medem ge ſmjchati a pomazowati/znamenitě hogj, což Człowěk aneb Kůň zkauſal.

¶ Ořechy Wlaſké y s ſſkořepinami gegich na Prach ſpáliti, a na Pupek přikládati, vkrocuge Střewnj žřenj aneb Dnu, Colica řečenau.

¶ Sſkořjpky Wlaſkých ořechůw na Prach ſpálené, s wjnem a Olegem ſmjchané, když gjmi Dětinſké hlawy pomažeš/ netoliko bránj wlaſům dolů lézti/ale y nowé plodj. Giſtý lék proti oplchánj/zwláſſtě ſtaré a prožluklé Ořechy/budto žeby ge přikládal aneb gedl. ¶ Ztluc Wlaſké ořechy a přikládeg, ſháněgj modřiny a gjzwy na Těle.

¶ Liſtj y Kůra z tohoto ſtromu ſtawuge z přirozenj Krew/když hrubě teče.

¶ Proti žábě w hrdle/když bolj a Cžjpek zpuchne: ztluc Wlaſký Ořech s Medem Růžowým/přideg trochu Pepře aneb Soli/ potjreg čaſto, a ſpomůže.

¶ Wnitřnj Gádro z ſtarých Wlaſkých ořechůw žweykané a přiložené, hogj weliké zapálenj/ od kteréhož audowé gako mrtwěgj: což někteřj Studeným ohněm, my Pekelnjm gmenugeme. ¶ Z čerſtwých ſſupin Wlaſkých ořechů wytahuge ſe mjza aneb Safft/kterýž s Medem mjchagj, † Rob nucum w Apatékách ſlowe. † Takowá mjza welmi geſt platná proti wſſelikým Otokům hrdla/ aby gj kloktal a vſta proplakowal. Nebo zpátkem Fluſy odhánj/a zaſtawuge tok, kterýž w ta mjſta padá. Když ſe týmž Safftem wlaſy Lauhem prwé zmyté, pokropj aneb namočj/černé barwy z toho nabýwagj.

¶ Gummi neb Pryſkyřice, kteráž ſe z tohoto ſtromu preyſſtj, Růžowau wodau rozdělaná, a přiložená/ geſt welmi dobrá proti horkým Otokům. ¶ Z Liſtj

C ❧ Z listj Wlaských ořechůw čerstwého mjza, pomoc čjnj otěkagjcým vssjm, do nich wpusstěná/ a hnis wysussuge. ❧ Zeny, gimž Menses gegich přjlissně gdau, magj ssupiny zelené od Wlaských ořechů na Prach spáliti/ a ten Popel do slátku zawinauti/ a tak zewnitřně vžjwati. * Woda z nezralých Ořechůw wypálená, welice slaužj proti otewřeným neduhům aneb děrám na Nohách, w nichž hnilé Masso roste/ též y proti wodnatosti, řečené Gliedwasser, Cambium, aby gj pilně promýwal. * † Proti zněnj a hučenj w vssich něco málo též wody do vssj wpausstěg. †

* Oleg Ořechowý.

Dioscorides takowý Oleg gmenuge Oleum Caryinum (obecně Oleum nucum slowe) a dáwá mu gednostegnau moc y včinky, gako Oleo Balanino, kterýž w Apatékách Oleum de Ben slowe. Na mnoha mjstech, zwlásstě w Polsstě, Olege z nowých Ořechůw mjsto dřewěného vžjwagj. Dělá se rowně tak gako Mandlowý Oleg. Tento Oleg gest wýborně dobrý proti postřelenj. Nebo přiložený spolu s listjm téhož stromu hasý Prach/ a častokráte rány hogj, bez přičiněnj giných Lékařstwj. Wýborný gest proti Střewnj dně/ zažjwá a wysussuge bez kausawosti/ bodenj Nerwů, sedřenj aneb omykánj kůže, y Prassiwost vzdrawuge/ zwlásstě přidássli k němu praného Wápna. *

❧ Wlaské Ořechy gmenugj Řekowé κάρια βασιλικά, Nuces regiæ, to gest Králowské ořechy, Arabowé Giauzi, Latinjcy Nuces Iuglandes, (Nux, quòd noceat, že sskodj gakž pjsse Isidorus: nebo Ořech wssemu, což okolo něho gest, sskodj a růsti nedá. Iuglans q. Iouis glans. Nebo Lidé za prwnjho wěku žaludy toliko se žiwjce, když tento Ořech w chuti nad giné lepssj nalezli, pro wywýssenost a dobrotu geho dali mu gméno Jupiterůw, to gest Božj žalud.) Wlassj Noci, Sspanyelowé Nuezes, Francauzowé Noix, Němcy Welsche Nüß.

D

O Ořechu Indyanském.

Kap. XCV.

Rozdjl a Spůsob.

Indyánský aneb Mořský ořech, w Apatékách obycegný a známý gest Owotce gednoho Stromu (gakž Arabowé pjssj) spůsobu a podobenstwj Palmy, welmi weliký na Stromu wisýcý gako hrubý Meiaun/ a magjcý na sobě gakausy Kůru welikau, w njž gest zawřený/ kterážto zewnitř barwy gest Hřebjčkowé, twrdá poněkud/ lepká a vzlowatá: wnitř pak má takowau podstatu/ že když se mezy Prsty tře, na gakésy chlupy změliti se může. Pod tau korau sskořepina gest tryhraná a chlupatá/ magjcý zpředu spůsob Lidského oblicege/ twrdá náramně gako Roh/ wnitř ležj Gádro, weliké gako Husý wegce/ samo w sobě prázdné/ w podstatě swé ztlausstj gednoho Prstu/ poběławé, tuhé, tučné/ chuti sladké gako Máslo/ ssupinka na něm tenká, ostrá/ barwy gako ta bradatá aneb chlupatá sskořepina. Neylepssj gsau čerstwj/ zwlásstě pak ti, kteřjž wnitř gakausy sladkau wodnatost magj. * Rozličné a diwné vžitky tohoto Stromu/ kterýž Palmam Indicam gmenugj/ o němž y Strabo Geograph. 16. lib. zmjnku čjnj/ a z něhož mezy ginými tyto Ořechy česagj/ wypisuge obssjrně Don Garzias de Horto lib. 1. cap. 26. kteréž nad giné, spolu cum Annotationib. C. Clusij čjsti gsau hodné. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❧ Indyánsstj Ořechowé zahřjwagj na druhém, a wlažj na prwnjm stupni.

Wnitř, aneb w žiwotě.

❧ Ořechů Indyánských kdožby požjwal spokrmy/ ačkoli neplodj přjliš zlých wlhkostj: wssak kdyby gich mnoho gedl, wlhkostj swau žaludek zemdlugj/ a tak plzký čjnj, že pokrmůw dobře obsáhnauti a zawřjti nemůže.

❧ Tyto

Tito Ořechowé s Skořicý na Prach ztlučeni, a w gjdle požjwáni, rozmnožugj generandi facultatem. Prospjwagj také wyschlým a churawým Lidem/a k tučnosti gim napomáhagj: zwlásstě wyzáblým ženám/po nichž welmi tlustnau. Protož gich y w Apatékách vžjwagj do Konfektů proti vbýwánj aneb opadánj těla/a proti sauchotinám.

Kdožby byl dýchawičný aneb tjseň Prsůw měl od studenosti/wař sobě Fjky v wjně/potom přideg k tomu Prachu z Indyánských ořechů a pj/ odnjmá dýchawičnost y zastaralý Kássel/a činj zwolný duch okolo Prsů.

1. Indyánský ořech.	1. Nux Indica.
2. Chlupatá Kůra.	2. Cortex villosus.
3. Twrdá sskořepina.	3. Putamen durius.
4. Gádro.	4. Nucleus.
* Zwlásstnj Indyanské ořjssky.	* Nucula Indica peculiaris.

Zewnitř.

Z Indyánských Ořechů dělagj hustý bjlý Oleg / dobrý proti bolesti Krwopreysstných aneb zlatých žil, aby se gjm potjraly. Toto Lékařstwj bude sylněgssj/když k němu přidáš Olege z Břeskwowých gader. Oleg z Indyánských Ořechůw odgjmá bolest Ledwj, Kámen, Dna / zwlásstě w Kyčlách a w Kolenách/ klánj a pjchánj w bocých/ těžké dýchánj: wyhánj také Czerwy z břicha/ kdožby se gjm pomazowal.

Indyánský ořech slowe Řecky κάρυον ἰνδικόν, Arabsky Neregill, Latině Nux Indica, Wlasky Noce de India, † Sspanyelsky Coquo, Francausky Nox Indiana, † Německy Indische Nüssen oder Meernüsse.

O Ořechu aneb Kůlce Musskátowé. Kap. XCVI.

Způsob.

Nůlek Musskátowých (gakž oznamugj Kupcy/kteřjž břehůw Indyánských powědomi gsau) hognost se nacházý na Ostrowě, řečenem Badan: A tam na gednom Stromu podobném Břeskwowému rostau / krom že Listj geho vžssj a kratssj gsau. Trogj na sobě sslupinku magj, kterauž se přikrýwagj/ gakž se poznáwá

C znáwá z těch, kteréž do Cukru zadělané, k nám přinássegj. Nebo prwnj gegich ssupinka podobná gest ssupince zelené Wlaského ořecha. Pod nj hned giná se spatřuge, hladká a dřewnatá/ kteráž wssudy wůkol, gako negaký Sáček, třetj sskořepinu obstjrá: Té my řjkáme Kwět/ a w Gjdle y w Lékařstwj ho mnoho vžjwáme. Třetj Sskořjpka neytwrdssj gest, rowně gako na Wlaském ořechu, než počernalá/ kteraužto rozlaupě, kůlka Musskátowá wnitř se nacházý/ magjcý od sspičky swé gakésy Prautky neb žilky, přesewssecku kůlku protažené. Kůlka sama w sobě gt djrkowatá, co Hauba, tučná, okrauhlá, wýborná a wonná.

1. Rozkrogená kůlka Musskátowá. a. Wnitřnj sskořepina twrdssj. b. Kwět Musskátowý. c. Zewnitřnj zelená Kůra.
2. Kůlka Musskátowá celá.
3. Gádro w twrdé sskořepině ležjcý.
4. Wnitřnj gádro aneb Ořech celý/ z sskořepiny wyňatý.
5. Rozkrogené aneb rozdělené Gádro.
6. Obdlaužná kůlka Musskátowá celá.
7. Táž na dwě rozkrogená.

1. Nux moschata dissecta, ut appareat. a. Interius putamen durius. b. Macis. c. Pericarpium.
2. Nux moschata integra.
3. Nucleus in duro putamine.
4 Nucleus siue nux integra.
5. Eadem dissecta.
6. Nux moschata oblõgior integra
7. Eadem dissecta.

D

Předdotčený Strom sám od sebe bezewsseho opatrowánj roste / a Owotce nese, wětssj než Wlaský ořech/ kteréžto, rowně gako v nás Wlaské ořechy, dřjwe nežli dozragj, do Cukru aneb Medu zaděláwagj. Obywatelé toho Ostrowa trhagj ge geden před druhým/ gakž kdo neywjce může. Nebo tam wssecky wěcy gsau obecné. Ty pak magj přednost/ kteréž gsau čerstwé, celistwé, těžké, tučné/ wlhkosti plné/ tak že kdyžge Gehlau aneb Sspendljkem napichneš/ hned z nich wodnatost pjsstj.

* Pokolenj a spůsob.

Kůlky Musskátowé wdwogim spůsobu se nacházegj: Gedny gsau wssecky obdlaužné/ gež někteřj Samcy gmenugj. Druhé pak okrauhlegssj / kteréž také za mocnegssj pokládagj. Starssjch a Suchých někteřj včenj Medici radégi vžjwagj kuposylněnj Hlawy a Ziakudka/ protože ne tak rychle Mozek naplňugj. Gakož pak některého času gedné wzáctné a těhotné Panj, zechtělo se čerstwých Musskátowých kůlek/ a když gich do desýti aneb dwanácti snědla/ tak se gi po nich Hlawa ztřesstila / gakoby se opila. *

Přiro,

Přirozenj, moc a včinkowé: Mußkátowé Kůlky.

A

¶ Mußkátowé kůlky (gakž Arabßtj Včitelé swědčj) gsau horké a suché na druhém Stupni zuplna: Swjragj a sťahugj whromadu/zwlásstě když se w horkém Popeli pekau. Dělagj wonný duch/snjmagj Fleky a pjhy z Twáře/čistj obličeg, zrak ostřj/Žaludka y Gater posylugj/nadutau Slezynu ztenčugj/ženau Moč: Ano y zacpáwagj. Protož když se pekau aneb spražj w Popeli, a w gjdle aneb w pitj požjwagj, sstawugj Stolice/ Nemoc čerwenau, nechutenstwj y dáwenj. Rozháněgj nadýmánj a wětry w Žaludku y w Střewách. Vžitečné gsau y Ženám/ kteréž Matku zastuzenau magj.

¶ Item/ Mußkátowé kůlky protlučené s Bobky, a požjwané v wjně, působj welmi wolné močenj. ¶ Chcessli Reumu wysussiti: Wezmi Mußkátowau kůlku, Kubeby, Zázwor, Bjlé Kadidlo, Mastyx/ vděleg sobě Rzezanicy/a gez na noc. Toť Flus wodnatý w Hlawě stwrzuge a zžjrá/polehčuge Hlawy/a bolest vkládá.

¶ Pro posylněnj Mozku a paměti: Wezmi Mußkátu, Anýžu a Mastyxu, každého gednu čtwrtcy/wař v wjně, a pj ráno y v wečer.

* Půl Mußkátowé kůlky v wjně přigjti, prospjwá proti těžké ßkawce. ¶ Do mazkých Saudkůw, gednau aneb dwěma Mußkátowými kůlkami, mnohem pkatněgßi a lepßi Einschlag aneb Flastr vděláš/ nežli smradlawau Syrau. ¶ Mußkátowau kůlku propjchni spicý/potom moč gi w čerweném wjně den a noc: Naposledy nad vhljm gi drobet vpec: gest welmi mocné Lékařstwj proti Záwratu. *

Oleg Mußkátowý. Oleum Nucis Muscatæ vel Myristicæ.

Mußkátowé kůlky wýborné tlukau, a na Pánwi hřegj / potom z nich znamenitý a wonný Oleg wytlačugj. Ten když se sstydne, býwá hustý gako čistý Wosk. Takowy Oleg gest vžitečný proti bolenj Nerwůw, přjhbj a suchých žil/ od nastuzenj přicházegjcýmu. Pomáhá také ad generationem, natřenjm. Twář čistj/possk wrny stjrá/ mladistwau gi zachowáwá/a zwrasskati se nedopausstj. Okolo očj pomazaný, zrak ostřj/ a slepotu y posslost gegich zahánj. * Dáwá se drobet † totiž tři aneb čtyry krůpěge † wnitř do žiwota w teplé Poléwce † aneb w giném trunku † proti řzenj w žiwotě a Ledwinnému Pjsku. Distyllugj také z tychž kůlek Oleg/gako y giné. *

B

Mußkátowý Kwět. Macis.

Mußkátowý kwět, kteréhož také s giným drahým kořenjm w pokrmjch vžjwáme, * (Macis řečený, a ne Macer: ale co to gest/ hleděg apud Christophorum à Costa & à C. Clusio, z Sspanyelské řeči do Latinské přeloženém. Fol. 24.) * má rowně tauž moc, gako sama kůlka Mußkátowá. Ale že má podstatu pronikawěgßi a subtýlněgßi: protož také y sylněgßi gest w mocy proti wßem giž oznámenym neduhům/rychlegi rozpausstj a rozhánj nadýmánj a wětry. * Dělá se také z Kwětu znamenitý Oleg, rozličným spůsobem/ Nerwům náramně vžitečný. * ¶ Proti třesenj Srdce, gez Mußkátowý kwět/gest welmi vžitečný.

* Gummi z stromu Mußkátowého.

To se také časem s giným drahým kořenjm, od Portugalcerů do Wlach přinássj / a nad mjru libau wůni dáwá, když ge zapálj: Gest pěkné čerwené/ gakož y gá kausek ho mám. Ioannes Baptista Montanus pjsse, in suo Consilio Medico 86. že častokrát toho zkusyl/ kterak gest mocné a gisté Lékařstwj audy mdlé posylowati / zwlásstě w Dnawé nemocy a Podagře. *

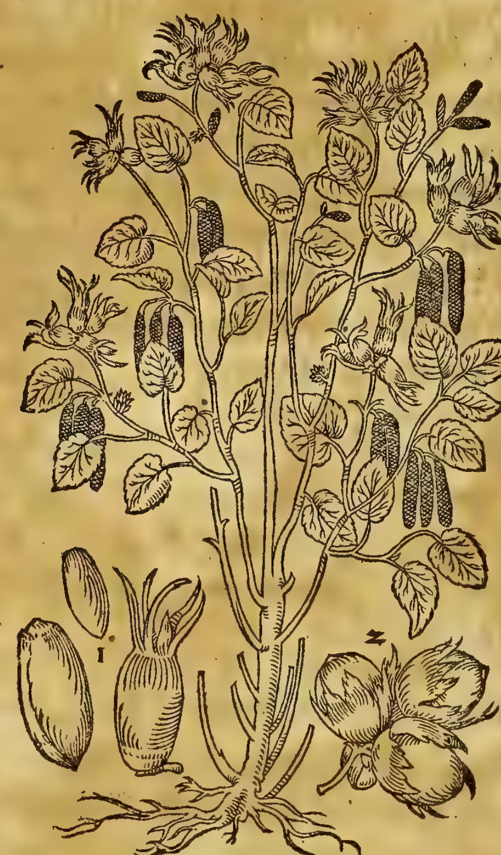
¶ Mußkátowá kůlka slowe Řecky μοσχοκάριον, Latině Nux Moschata, Myristica, Arabsky Iusbague, Wlasky Nuce Moschada, Sspanyelsky Nuez de especie, Francausky Nois Muscades, Německy Muscatnüssen.

C

O Lisskowém Ořechu.

Kap. XCVII.

Ořechy Lisskowé. Nuces Ponticæ, Prænestinæ, Auellanæ.

D

Spůsob a Pokolenj.

ORzechy Lisskowé dělj se rozličnym spůsobem / chutj, barwau a massytostj. Nebo někteřj gsau dlauzý / někteřj okrauhlj: ginj magj sskořepinu ryssawau / někteřj zlaté barwy. Zase ginj gsau sladcý / ginj trpcý a přesedawj. Kteřjž gsau dlauzý a ryssawj, ty za neylepssj pokládagj / a slowau Ořessi červenj, Lampertsstj (v nás slowau Králowské ořechy) a chutnj gsau gako Pistacya. Strom gegich, to gest Ljska, zřjdka wysoce roste / ale hned od kořene množstwj Prautj paussti / kteréž při zemi gest mocné / a wždy wýš tenssj, až při wrchu widličaté, rowné a hladké. List má Wolssowému podobný / než ssirssj, tenssj, kaderawěgssj a wůkol zstřjhaný. Kůru zewnitř tenkau a subtýlnau, gakýmisy Fleky bjlými skropenau / střžeň wnitř řjdký a žlutý: Kořeny ssiroce se rozkládagjcý / nepřjliš weliké, wssak hluboké, čerstwé, mocné a trwánliwé. Nacházý se z Gara na Prautj aneb wětwech Ljskowých malý červený Kwjtek / tolikéž spatřuge se y Ržasa mjsto Kwětu. Nebo gakž Owotce dozrá / hned se ty Ržasy wystřelugj a vkazugj, fformy a podobenstwj drahného Czerwa, aneb dlauhého Pepře / a ty na Ratolestech wisý / a z Gara se otwjragj. Ale když se listj pučj, spadagj dolů a vsychagj. Potom Ssesselinky, gako něgacý Kaljsskowé, tolik od sspičky, kolik Ržas bylo, wyskakugj / a w každých těch Kaljsscých aneb Ssesselinkách geden Ořech. Ljskowý Ořech přikrýwá se gakausy sspičatau, rozdělenau, na koncy bradatau, měkau, zelenau, kyselau a trpkau Ssesselinkau aneb ssupinkau / odkudž ge někteřj Bradaté ořechy gmenugj. Drewnatá ssupinka, dokudž gest nowá a mladistwá / má w sobě gakýsy bjlý Mech / kterýžto naposledy, když Ořech dobře wyzrá, w červenau kožku se proměňuge.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj Ljskowých ořechů gest w mjrnosti horké a suché. Lepssj gsau domácý / tlustssj, sladssj / a snadně se gjsti mohau. Magj w sobě wjce zemnatosti / nežli Wlasský ořech.

Protož

Protož wjce také swjragj/a gsau plněgssj, y wětssj žiwnost dáwagj/protože twrdssj gsau, A a ne tak mastnj. A wssak negsau tak půžitečnj k žiwnosti, gako Mandly / nebo zplýwagj na pokrmjch.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Kdožby mnoho Ljskowých Ořechůw gedl, obtěžugj žaludek/ přiwozugj bolenj Hlawy/a to činj wjce sussj nežli nowj: ačkoli y nowj nedobře wyzralj Choleru plodj/a Cžerwenau nemoc wzbuzugj. Toho dosti wjdáme měsýce Srpna/když mladj Lidé ořechy Ljskowé gjdagj/ že často kráte w Cžerwenau nemoc vpadagj.

¶ Ořechy Ljskowé máš gjsti oblaupené/nebo ta kožka na nich gest nezážiwná. Žádný nemocný gich gjsti nemá/ protože nadýmagj žaludek/a žádného mu odpočinutj nedadj/ dokawadž gich newywrátj.

¶ Ořechy Ljskowé na mjsto wyzralé zetřené, a s Medowinau pité, vkrocugj a zaháněgj každodennj a vstawičný Kássel.

¶ Ořechowé Ljskowj pečenj, a s drobtem Pepře gedenj, přiwozugj k sezránj Flus Hlawy/ kterýž se odtud sylně do Prsů spausstj, s těžkým Kásslem.

¶ Ljskowých Ořechů sskořepiny vsussené, na Prach ztlučené, a s kyselým aneb trpkým wjnem pité, sstawugj Auplawicy, Běhawku a Bjlý Flus ženský, proti přirozenj se wylewagjcý. ¶ Dobře zralj Ořechowé Ljskowj w pokrmjch požjwanj, tělo Cžlowěka oprawugj/a tučné činj: ale musýš z nich tu čerwenau kožku odstrauhati.

¶ Ljskowé Ořechy ztlučené, a s Řeckým wjnem gedené, prospjwagj nedůžiwým Gatrám a Plicem.

* Mléko z Ořechů wytažené, zwlásstě těch kteréž slowau Zellernůß, a v Frankůw okolo Wirtzburku mnoho gich roste, gest zwlásstně dobré proti Pjsku a řezawému moči. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Ljskowé ořechy na Popel spálené, a Mast z nich vdělaná s Wepřowým a Nedwědjm sádlem/když se tim Hlawa pomaže, to činj/že na mjsto wypadalých wlasůw ginj B rostau/ wssak obyčegně býwagj ssediwj. Aneb: Wezmi gader Ljskowých ořechů, což se zdá/a rozetra, smjes s Sádlem Wepřowým a Nedwědjm/ vděleg Mast, a pomazug Lysyny/aneb kdež chceš aby wlasy rostli.

¶ Někteřj prawj/ kdyby Sskořepinu aneb Ssesselinků od Ořechů spálil/ a potom zdrobna ztlaukl, s Olegem smjchal/ a tim Djtěti hlawu zpředu pomazal/ že tomu Djtěti zřjtedlnjcy žlutau proměňuge w černau.

¶ Sedlácy giž to wědj / když Hada prautkem Ljskowým vdeřj / že y hned ztrne a vmřjti musý. Tomu se žádný diwiti nemá/poněwadž Ljskowé ořechy, s Fjky a Rautau smjssené, y ginák gedowatosti odpjragj/ gakž o tom nahoře pod Tytulem o Wlaských ořessjch oznámeno. ¶ Z Ljskowých prautj Bečwáři dělagj dobré Obruče na Sudy.

¶ Presuge se také Oleg z Ljskowých ořechů / wýborný proti Dnawě a Nerwownj nemocy. Někteřj geg wypalugj z džjwj Ljskowého suchého, sstupowánjm dolůw/a vžjwagj ho proti giž dotčeným neduhům. ¶ Wodnatost z Ssesselinek, smrady a hnisawosti porussené odgjmá/ též y prk aneb smrad podpažnj, s Witrolium smjssená.

¶ Ljskowé Ořechy slowau Řecky κάρυα ποντικὰ, & λεπτοκάρυα, Latině Nuces Ponticæ, Pranestinæ, Herculeæ apud Theophrastum, Auellanæ, Arabsky Agileuz, Wlasky Nocciuole, Nozelle, Sspanyelsky Auellanas, Francausky Noylette, Německy Haselnüssen. Ljska sama Corylus.

* Auellanæ Indicæ.

Někteřj gmenugj tyto Ořechy *Methellas*, gsau tak welicy, gako Muškátowé kulky/ k nimž se y barwau připodobňugj: Ale negsau wssickni gednostegného spůsobu. Nebo někteřj gsau okrauhlj/a s gedné strany ssirocy: ginj odlaužnj/a ti magj wůkol chlupatau aneb ostrau sstupinu / kteráž gest při koncy sspičatá a požlautlá/ gakž

C z dolegſſi Figůry patrné geſt. W Konſtantynopoli gim řjkagj Nuces Farfalach, gakž o tom Autorowi od wzneſſeného Lékaře Gulielma Quacelbena pſáno / o čemž Autor ſám ſſiroce w ſwých Epiſſtolách wyprawuge / a za to má, žeby měli býti Faufel Serapionis. K gehožto domněnj y ginj ſkuſſenj Symplicistæ přiſtupugj.

Auellanæ Indicæ.
1. Prior. A. integra. B. diſſecta parte ſeſsili.
C. per medium diſſecta. D. E. putamen villoſum.
2. altera. a. aperta. b. cortex exterior.
3. tertia. α. aperta. β. nucleus interior.
* † Peculiares duæ ſpecies.

D

Matthæus Syluaticus takto o nich pjſſe: Faufel aneb Auellana Inda, geſt k Muſſkátowé kůlce podobná / toliko po gedné ſtraně geſt ſpleſſtitá / po druhé nenj tak, že gako kuželka ſtáti může. Wnitř y zewnitř Muſſkátowé kůlce ſe podobá / nemá žádné wůně ani ſſmaku / a roſte w chlupaté ſſkořjpce. Prawj také / že ge ſám widěl / když z Kalikutu s ginými kořennými wěcmi přineſſeni byli. Serapio oznamuge / že roſtau gako Neragli, to geſt Nux Indica. Ochlazuge a tuze w hromadu ſwjrá / a tudy poſyluge Klaubůw a přjhbj / a dobře činj w horkých pálčiwých nemocech / aby ge buďto pil, aneb zewnitř ſe gjmi pomazowal. Wařj ge v wjně proti bolenj Zůbů a Fluſům / aby tim teple Zuby pařil: netoliko boleſt zahánj / ale také Zuby vtwrzuge, když ſe wiklagj / poſyluge dáſnj / a odpjrá Fluſům. Vžitečné také wjčka Očj tim pomazugj / a přidáwagj k těm Lékům, kteréž proti roznjceným Očjm dělagj. Syce geſt y giná Auellana Indica, o njž Autor ſwědčj / že gi à Iacobo Antonio Cortuſo, Patritio Patauino, Člowěka in re herbaria welmi zběhlého, doſtal. A ta geſt mnohem ginačegſſj ſpůſobem y welikoſtj / gakž ſe tuto z Figůry wymalowané ſpatřiti může. Neyzewnitřněgſſj ſſkořjpka geſt gako Cardamomi majoris, wſſak twrdſſj, pewněgſſj, a barwy temněgſſj / tak hrubá gako na Wlaſſkém ořechu / dokudž geſt w ſwé zelené ſſupině. W té ſe ta Auellana zawjrá / kteráž geſt obdlaužná, a s obau koncůw drobet ſſpičatá / zeſpod ſſiroká, a ſwrchu poſehnutá / má twrdau hladkau Kaſſtanowé barwy ſſkořjpku / w njž ležj tuhé Gádro téhož ſpůſobu, w tenké bjlé kožce obalené / wnitř bjlé a přjſladké. O gehož včinných žádné wědomoſti nemám.

Předgmenowaný Cortuſus Autorowi geſſtě giný ſpůſob odeſlal, mnohem menſſj než předeſſlý / má hladkau bjlau aneb bledébarwy Kůru / nic tlauſtſſj než gako Palmowý liſt / na pohleděnj zdá ſe býti gako obecný ořech Ljſkowý: Gádro geſt obdlaužné, gako malý Mandl / což malowánj toto vkazuge.

Mjmo

Mjmo ty wſſecky od Autora in Latinis commentarijs wypſané, gá geſſtě giný ſpůſob přiložiti gſem poručil / kterýž D. Paulus Allinger, Materyaliſta w Normberce, doma v ſebe má. Poněwadž ſe zdá / že práwě týž geſt / kterýž C. Cluſius in Aromatum hiſtoria Garziæ lib.1.cap.25. wymalowal / pod gménem Auellanæ Indicæ genus oblongum. Tam také, kdož wjce de Faufel wěděti chce, nagjti může / abych tuto mnoho nerozſſiřowal. * A

O Moruſſi. Kap. XCVIII.

Moruſſe. Morus.

Bjlá Moruſſe. Morus alba.

B

Spůſob a Rozdjl.

STrom Moruſſe má ztočilý, zawilý a hrbowatý Pařez / welmi zřjdka ſe nacházý rowný, ztepilý, hladký a wyſoký. Ratoleſti a wětwe geho gſau tluſté / a táhnau ſe wjce na ſſjř, nežli na wýš. Kůra tluſtá, drſnatá a lepká: Dřewo ſamo w ſobě tuhé a mocné, wnitř žluté: Kořenj weliké a mocné / nepřjliš hluboko w zemi ſedj / než na wětſſjm djle po drnu daleko ſe rozkládá. Liſtj má ſſiroké, na koncy ſſpičaté / wůkol zſtřjhané, chlupaté / a barwy zčernazelené.

Moruſſe geſt dwogj: Bjlá a Czerná. A Owotce gegj netoliko barwau a welikoſtj gedno od druhého, ale y chutj ſe dělj. Czerná Moruſſe neſe Gahody černé, gako Oſtružina / wſſak wětſſj a delſſj: Neyprwé vkazugj ſe bjlé / potom červené / a napoſledy, když dozragj černé / fformy a ſpůſobu Wolſſowých ſſiſſek. Mjza aneb ſſťáwa gegich geſt gako Krew červená. Pokudž ſe rdj a červenagj, gſau kyſelé a trpké / chuti whromadu ſſtahugjcý / ale gakž vzragj a zčernagj, wſſecky zſladnau / a malj čko w ſobě ſwjragjcý trpkoſti zachowáwagj. Bjlá Moruſſe neſe menſſj Gahody / a ty před dozránjm gſau názelené a trpké / zralé gako Med ſladké / až k gjdlu břidké a newelmi libé. Protož negſau gednoſtegné mocy s černými / a w Lékařſtwj žádného mjſta nemagj / ačkoli Břicho mocněgi než černé k Stolicým změkčugj.

Moruſſowý ſtrom mezy wſſemi ſſtěpy od Starých předkůw neymaudřegſſj nazwán byl: protože ſe prwé nepučj / a liſtj ſwého newyſtřeluge / až teprwa, když ſe budaucých mrazůw nic obáwati nenj. A protož dokudž ſe Moruſſe newypučj, a liſtu newydá /

wždy

C wždy gesstě studena a mrazůw sskodliwých gest očekáwati. Ackoliw pak Strom tento listem swým gest neyposlednègssj/ wssak nic méně déle na něm List trwá, nežli na giných. Miluge mjsta horká/ a ku Poledni patřjcý: Dřewo welmi vžitečné gest k Oblaukům/ mocné a trwánliwé. Dělagj z něho Widly a Obruče.

* Z bjlé Morusse listjm we Wlassjch, weliké množstwj Cžerwjkůw Hedwábj dělagjcých, se wychowáwá. Protož wssudy gich hognost se nacházý. Ale Owotce neni tak dobré, gako černé. Léta Páně M.D.LIX. na některých mjstech we Wlassjch takowá byla Drahota a hlad/ že Lidé chudj musyli wrsskůw z nj požjwati. Quinqueranus de laudibus Prouinciæ pjsse/ když se Bjlý Topol rohuge aneb sstěpuge rauby z černé Morusse/ že z něho bjlé Morusse wyrostagj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Zralé Morusse gsau přirozenj studeného/ chut magj winnau/ sussj drobet a sstahugj w hromadu. Ale nezralé gsau studené/ a suché téměř na třetjm Stupni/ a sylně w hromadu sstahugj. †

Wnitř, aneb w žiwotě.

❧ Morusse černé, zralé a čerstwé, změkčugj Břicho/ a pobjzegj na Stolicy: ale nedosslé aneb suché sylně zatwrzugj/ a tak prospjwagj proti Cžerwené nemocy/ wsselikému plynutj a židkým neduhům. ❧ Morusse w gjdle požjwané, žaludku nepřjgemné gsau: Nebo se w něm rychle kazý a porussugj. Sstáwa z Morussj w Měděnné nádobě wařená, mocněgi w hromadu sstahuge.

† Galenus pjsse/ že Morusse před ginými Pokrmy gedené, obměkčugj žiwot/ a působj to, aby y ginj Pokrmowé brzo prossli/ dobré gsau proti žjzni/ dáwagj nowau chut k Gjdlu/ a negsau owssem Žaludku sskodliwé: wssak Tělu málo požjwenj přinássegj. Po giném Gjdle kdožby gich požjwal/ porussugj se y giné Pokrmy w Žaludku. †

❧ Někteřj sussj Gahody Morussowé, dokudž gesstě nezralé gsau/ protlukugj na D Prach/ a toho potom w Pokrmjch vžjwagj, proti nezachowánj, plynutj žiwota, a wsselikým nedostatkům těm, kteřjž zacpánj potřebugj.

❧ Kořen z Morussowého stromu v wjně wařený a pitý, obměkčuge žiwot y střewa/ wyhánj Cžerwy/ a spomáhá těm, kteřjž Woměg a giné gedowaté byliny z negaké neopatrnosti gedli aneb pili. ❧ Sstáwa z Morussowého listj wytlačená a pitá, Pawaukowému gedu gest protiwná. ❧ Zelené listj gest přjgemný pokrm Cžerwjkům, Hedwábj předaucým/ kteřjž se tim strawugj a chowagj. ❧ Sstáwa z Morussj wydáwená, gest dobrá proti Prýmu a bolesti Hrdla.

* Woda pálená z gahod Morussowých, kteréž gesstě docela negsau zralé/ gest vžitečná proti nedostatkům Hrdla/ zwlásstě proti Otoku, Angina řečenému. ❧ Kůra od kořene gest hořká/ wařj se a dáwá proti zacpánj Gater a Slezyny. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

❧ List Morussowý zdrobna protlučený, s Olegem smjchaný a přiložený, vzdrawuge Spáleninu. ❧ Mágowj Morussowé v wodě dessťowé wařené, promýwánjm hlawy, barwj wlasy na černo. Někteřj ktomu gesstě přidáwagj černé listj Fjkowé a winné.

❧ Morussowé listj samo aneb y s kůrau od téhož Stromu v wjně wařené/ aby tim vsta promýwal/ odnjmá Zubům bolest gegich.

❧ Když se kořen Morussowý w čas žně odkryge a rozsstjpj/ preyssti se z něho Sstáwa aneb Gummi/ a to gest prospěssné proti bolenj zubůw/ zahánj Otok/ a kdož ge pige, pobizý ho na Stolicy.

❧ W Apatékách dělagj Sstáwu aneb Lektwař z Morussj, Diamoron řečenau/ ta když se Gitrocylowau wodau rozpustj, a vsta tim proplakugj, gest náramně dobrá proti Flussům a otokům Hrdla. Aneb může se Morussowá sstáwa s Gitrocylowau wodau a leytrowaným Medem wařiti/ a tim Hrdlo proplakowati. Sylněgssj tento Lék mjti budeš/ přidássli Kamence, Gallesu, Ssaffránu, Myrrhy a suchého Kadidla.

† Tjmto

† Tímto pak způsobem dělagj tu Sſťáwu Diamoron: Wezmi Moruſſowé ſſťáwy ſſeſt Vncij, to geſt XII. Lotů / Woſtružinowé ſſťáwy dwanácte Vncij / ale muſý ta Owotce nebyti ná mjſto dozralá / Medu dobře leytrowaného gedenácte Vncij / ſladkého wjna zwařeného tři Vncie: wař to wſſecko při ſkrowném vhlj, až mirně zhuſtne / ſchoweg w poléwané Nádobě. Giný způſob: Wezmi Moruſſowé, Malinowé a Gahodowé ſſťáwy, každé čtyry Vncye / leytrowaného Medu oſm Vncij: zwař při mjrném ohni / wſſak Owotce ta nemuſegj práwě na mjſto zralá aneb přezralá býti. Této Sſťáwy welmi proſpěſſně ſe vžjwá k wyčiſſtěnj a hogenj oſutin a Neſſtowic w vſtech / otoku čjpku, požeradla, dáſnj, gazyka, y ginde wyſkytlého / k wyſuſſenj a ſplaſknutj / k vkrocenj boleſtj / a giných připadnoſtj hrdla k odwrácenj. Dobrá geſt proti hnikoſti w vſtech a Wředům s Citrocylowau wodau, Czernohláwkowau aneb Gečnau ſmjchaná / k wyplakowánj a promýwánj hrdla. Dioſcorides pjſſe / že w Létě okolo žně okopáwagj kořen Moruſſowého ſtromu, a ranj / odkudž wytéká ſſťáwa / kteráž po dwau dnech ſe ſtydá / a má býti welmi mocná proti bolenj Zubů / zahánj otoky, a žene ſtolicemi. †

¶ Suché liſtj z Moruſſowého ſtromu na Prach ztlučené / aby tim Prachem zlé wředy zaſeypal, vzdrawuge.

¶ Moruſſe ſlowe Řecky μόρον, συκάμινον, Arabſky Tut, Latině Morum, * Owotce Mora celſa, corruptè à Moro excelſa, * Wlaſky Morum, Sſpanyelſky Moras de moral, Francauſky Meurier, Německy Maulbeer.

O Fiku. Kap. XCIX.

Fjk. Ficus.

Malý Fjk. Chamæficus.

Způſob, Mjſto a Czas.

Fjk pořjdku w Czechách ſe nacházý / leč od ginud přineſſený / nebo zymy welmi geſt netrpěliwý. zymnjho čaſu muſegj geg v nás (kdož chce aby mu nezahynul) do Sklepůw ſnáſſeti / což aby přihodněgi činiti mohli, ſadjwagj geg do Sſkopků aneb do Džberů / a tak geg ſnadně ſem y tam přenáſſegj. Z té přjčiny v nás nemůže wyſoko růſti. Někteřj geg magj při zdech, w zemi ſazený / a vdělagjce při něm Leſſenjčko na zymu / proti mrazům a

C a zahynutj hnogem geg přikrýwagj a opatrugj. Neydřjwe Owotce, kteréž Fjky ſlowau, wydáwá/ a podruhé na Podzym. Spůſob Fjkowého ſtromu nenj welmi wyſoký/ ačkoli w některých mjſtech, gako in Heruria, Dalmatia, a na některých Oſtrowjch Adryatſkého a Egyptſkého Moře, tak weliký a wyſoký, gako Hruſſka ſe nacházý. *Gako y na mnoha mjſtech in Germania, když geg w Zymě dobře opatrugj. Neywětſſj pak widěl gſem w Heidelberce, w překráſné Kurffirſſtowě Zahradě/ a w Mnichowě, wedlé giných plodných Granátowých a Pomorančowých ſtromůw.* Peřezu na wětſſjm djle geſt njzkého a zatočitého/ Kůry tenké, poběľawé a mléčné/ chuti tak perné, hořké a ſwjragjcý/ až y Pyſky zpruzuge. Dřewo bjlým a tuhým ſtřžněm protažené/ z něhož mocné Pawézy a Kotrgály dělagj. Kořenůw má mnoho welikých, křiwých y rowných dlauhých/ a newelmi w zemi hlubokých. Z té přjčiny žádné Zymy a mrazu wytrpěti nemůže. Liſt weliký, ſſiroký, oſtrý, pewný/ winnému podobný/ krom že má wětſſj a hlubſſj rozdělenj/ a na okrauhlé a mocné ſſpičce ſe držj. Kwětu žádného newydáwá. Owotce hned z dřewa gde a roſte, chocholaté a rozličné Formy/ některé gako Hruſſka/ giné gako Cybule/ giné proſtřednj. Dělj ſe y barwau: Giné zagiſté gſau bjlé/ giné černé/ giné názelené/ giné opět nábrunátné/ giné nážlutlé/ a giné gakýmiſy bjlými a černými ſſtreyſſky rozdělené. Naſytoſt gegich geſt měká, gako Hnilice a ſladká/ wnitř plná drobných Gadýrek, welmi libých w požjwánj. Ty Fjky za neylepſſj pokládagj/ kteřjž gſau práwě dozralj, tučnj, ſladcý a kožky rozſedlé. Trhagj zralé a ſuſſj na Slunci/ a užjwagj netoliko k gjdlu/ ale y k Lékařſtwjm.

* Pokolenj.

Nacházegj ſe rozličnj Fjkowé/ o čemž Stařj y nowotnj Spiſowatelé mnoho připomjnagj/ ale bylo by obſſjrné wſſecko tuto wyprawowati. Mezy gjnými nacházý ſe malé pokolenj aneb malý Fjk/ kterýž Chamæficum gmenugj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

D Čžerſtwý a nowý Fjk zahřjwá na prwnjm Stupni/ w ſuchoſti pak a wlhkoſti rowný geſt/ wſſak ſucho w něm téměř přewyſſuge. Suſſený Fjk horčegſſj geſt a ſuſſj/ a ſlowe Latině Carica. Protož ſſjrá, rozpauſſtj/ k zránj přiwozuge/ zaceluge, rozděluge a ztenčuge. Strom ſám w ſobě geſt horkého přirozenj/ a ſubtylné pronikawé podſtaty/ gakž ſe z ſſťáwy z něho y z liſtj wytlačené, poznati může.

Wnitř, aneb w žiwotě.

W nowě trhané Fjky, mjmo giné Owotce téměř neyzdrawěgſſj gſau. Nebo nedlauho w žaludku ſe zdržugj/ aby měli gakau překážku trpěti: nýbrž brzo pronikagj a proſkakugj wſſecko Tělo. A magj wlaſtnoſt wyčiſſťowati/ což dobře prokazugj na těch, kteřjž od Kamene weliké trápenj magj. Nebo když ti čaſto Fjky gedj/ mnoho Pjſku od nich odcházý.

Kdožby mnoho čerſtwých Fjků gedl/ Břicho mu měkčj a běhawku dělagj: wſſak kteráž ſe brzo ſama od ſebe zaſtawuge. Tak y ſuchých Fjkůw mnoho a přes mjru gjſti, ſſkodj. Nebo nedobrau Krew dáwagj/ odkudž ſe y Wſſi rodj a množj. Magjcým roznjcená Gátra a Slezynu, a plzký žaludek y Břicho, gjſti ſſkodliwé gſau.

Syce Fjky w ſtřjdmoſti a mjrně požjwané, k mnohým dobrým wěcem proſpjwagj. Břicho měkčj/ wyčiſſťugj Ledwiny a Měchýř. Dobře ſlaužj Hrdlu/ a těm, kteřjž po dlauhé nemocy bledj gſau. Ale magj ſe gjſti s Pepřem aneb s Zázworem, Galganem, Thymem, Dobraumyſlj, aneb s Polegem. W tom ſpůſobu mohau ſe dáwati y Wodnotedlným/ a těm, kteřjž duſſnj gſau/ a mjwagj nemoc Paducý, aneb S. Walentjna.

Fjky s Jſopem zwařené, aby z toho pil, welmi čiſtě Prſy wyprazdňugj/ ſtawugj zaſtaralý Káſſel/ y giné ſtarodawnj neduhy Plic. Můžeš y ſamé Fjky w Reynſkém wjně zwařiti/ a tak pjti.

Wařiti Fjky w Medowé břečce, a to do Hrdla pauſſtěti/ Hlizám hrdelnjm, záſſkrtu, žábě y otekloſti Gazýčka, pomáhá: Prſy čiſtj/ Káſſel zaſtawuge/ Plic obměkčenj dělá.

dělá. Item / wařiti Fjky s Womanem, s Jsopem a s Lékořicý / dobré gest dusſným a kaſſlawým od dáwnjho čaſu.

Proti zřenj a baukánj w Břiſſe gest obyčeg Fjky s Rautau wařiti / a tu Polewku ſkrze Kliſter do žiwota dáti: Spomáhá y hned.

Kdož gſau dýchawičnj, plnj a zacapnj w Prſech / magj ſobě Fjky w páleném wjně přes noc močiti / ráno na lačný žiwot geden aneb dwa ſnjſti: dělagj lehčegſſj a wolněgſſj duch / a Prſy odchrkowánjm wyprazdňugj. Tomu wěřiti můžeš.

Kohož za čaſté Kámen trápj / má ráno geden aneb dwa Fjky, Pepřem poſypané, gjſti / wyčiſſťugj Ledwiny od Pjſku / a geſt wěc giſtá.

Proti boleſti od Kamene, a zwláſſtě zřenj w žiwotě, znamenité ſkuſſené Lékařſtwj, rychle ſpomáhagjcý: Wezmi ſuché Fjky, bjlé Pſý howno (w Apatékách řjkagj mu Album græcum, každého půl hrſtky / zwař to w půldruhé Libře aneb w půldruhém Zeydljku wjna, ažby třetj djl wwřel / oſol drobet, a ſkrze Kliſter wžeň do žiwota / wytahuge a wywodj mnohé nečiſtoty a wětrnoſti wen.

Fjky wařené, a Dětem w teplém Truňku dané, k rychlému wyraženj ſe Neſſtowic a Flekůw ſpomáhagj.

Fjky magj zwláſſtnj dobrau moc proti Gedu / aby ge každého dne ráno na lačný žiwot gedl / zwláſſtě přidada k nim Wlaſkých Ořechůw a Rauty / gakž nahoře pod Tytulem o Wlaſkém ořechu zmjnka o tom včiněna.

Mljčná ſſťáwa z Fjkowého dřewa, mořj Czerwy wewſſem žiwotě / otwjrá průduchy a žjly / obměkčuge na Stolicy / a kdyžby ſe pila s protlučnými hořkými Mandly, kupořádnoſti zaſe přiwodj nepořádný Ženſký kwět.

Wětwičky Fjkowého ſtromu zkrágené, s Howězým maſſem wařené, pomáhagj aby Maſſo dřjwe vwřelo / a brzo měké a křehké bylo.

Předgmenowané Mléko, kdyžby wřelo, Fjkowau metličkau mjchané / nabýwá z toho wětſſj mocy k wzbuzenj a puzenj Stolice.

Lektwař z Fjků takto vdělati můžeš: ztluc Fjky ſuché, s ſemenem planého Sſafſránu / poſmaž toho ſpolu, a požjweg / žiwot obměkčuge. To obměkčenj Lidem ſtarým a ſeſſlým welmi geſt vžitečné. Hrubſſjm lidem můžeš gi s Eſulj dobře ſkorrygowanau připrawiti / a pro Stolice dáwati.

Popel z Fjkowého dřjwj napálený a pitý / dobrý geſt těm, kteřjž z wyſoka vpadli. Nebo rozhánj ſſedlau a ſraženau Krew.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Fjky s Gummjm Armonyákowým a s Octem ztlučené na Flaſtr, a přiložené / twrdé baule rozhánějj / změkčugj záuſſnice (Parotidas) y giné twrdé Otekliny a baule. Summau moc Fjkůw geſt wſſecky twrdoſti, otekloſti, Hljzy, změty, hrowadlné wyroſtliny, krtičné, žlazowité, wolaté, měkčiti. Ztluc Fjky a Slez s Slepičjm ſádlem / poſmaže wytlač / přičiň Woſku a Pryſkyřice / a když ſe rozpuſtj, odſtaw. Potom wſyp tam bjlé Mauky, Řeckého ſena / ſměs ſpolu a vdělegFlaſtr: Proti ſwrchu dotčeným nedoſtatkům welmi geſt vžitečný.

Fjky, kořen Fiolowý, Liliowý aneb Slézowý, protlučený, a na Flaſtr zwařený / tak přiložený, k ſezránj přiwozuge baule a žlázy / kteréž ſe w Lůnu wyſtřelugj.

Zwláſſtnj moc Fjkůw geſt, táhnauti Ged wen z těla: Protož čaſu Mornjho hned bez prodléwánj na Hljzy a Pryſkyře, Flaſtry z Fjkůw přiſtrogené, kláſti dobré geſt. Ztluc Fjky s Dryákem / přilož, a přiwaž kdež potřebj. Aby ſe Hljza ſebrala a rozeſſla (wſſak at nenj spočátku, zwláſſtě Mornj hljzy) ztluc Fjky s Kačičjm ſádlem a kořenem Wlaſkého Slézu, zawrha ſtřžeň / ſmaž w ſladké Smetaně: Potom přičiň prachu Kmenowého, a kwětu Chebdowého, mauky Gečné / a tim obkládeg vſtawičně. Hljza ſebraná, takto ſe propuſtj: Fjky maſſyté ztluc s Horčicý, s nehaſſeným Wápnem a Sanytrem / a přilož na mjſto, kdež ſe neywjce rdj a čerwená. Aneb rozetři Fjky s Kwaſem / přičiň

C přičině trochu Soli / přilož na Hljzu y na Nežity : obměkčjť ge, a wkrátkých dnech protrhne a propuſtj. Takowý Lék (mám za to) Izaiáš Prorok na Hljzu přiložiti kázal Králi Ezechyáſſowi / w 4. Králow. 20.

¶ Komuž Maſſo přeroſtá nad Nehty v Rukau aneb Noh / ten má Fjky s Kůrau Granátowých Gablek ztlaucy / a přikládati.

¶ Fjky s Witrolium zetřené a přiložené, znamenitě hogj kyſawé a zlé neduhy na Nohách. ¶ Fjky, Gečná mauka a Pelyněk, v wjně wařené a přikládané, odnjmagj Wodnotedlným gegich Otok.

¶ Z Fjků wařených wodau, aby vſta proplakowal a kloktal / rozděluge a rozhánj otok Hrdla / odgjmá oſtré ſyptěnj vſt.

¶ Fjky na Prach ſpálené, a s nowým nepotřebowaným Woſkem ſmjchané / aby z toho Flaſtr vdělal / odznobené Nohy vzdrawugj. ¶ Syrowé Fjky s Horčicý ſmjcheg a ztluc, na vſſi přilož / odnjmagj zněnj a hučenj w vſſjch.

¶ Mléko z Fjkowého ſtromu aneb dřewa do Krawſkého mléka přičiněné, y hned ge sſadj gako Syryſſtěm / a zaſe sſedlé rozpauſſtj rowně gako Ocet : oſtroſtj ſwau Tělo zwředuge / Czerwy w vſſjch y ginde po wſſem těle mořj. Smjchané s vpečeným žlautkem od Wegce aneb s Woſkem / a gakž náležj w ſſátku vžjwané / Ženſkau nemoc zaſe přiwodj. Opět ſmjchané s Mukau, Řzeckého ſena a s Octem, a přiložené / dobře čjnj těm, kteřjž na Dna ſtonj. S mukau Gečnau zadělané a obložené / vzdrawuge Praſſiwinu, Liſſege, pjhy a poſſkwrny na Twáři / y tekuté a kyſawé Wředy na Hlawě.

¶ Kdožby od Sſtjra byl vſſtknut / aneb od wzteklého Pſa zkauſán / tomu ſſťáwa z Fjkowého ſtromu do Rány má ſe zapauſſtěti : Pomáhá. Když ſe w té ſſťáwě Bawlna omočj, a na děrawý Zub přiložj / vkrocuge boleſt. Shánj také Bradawice / když gi s Sádlem ſmjcháš / a Maſſo okolo Bradawice potřeš.

¶ Liſtj Fjkowé wařené a přikládané, wole změkčuge y giné twrdé baule a žlázy / a D když k nim Sanýtru a Gečné mauky přimjſyš / shánėgj Bradawice.

¶ Liſtj Fjkowé s Octem a Soljztlučené, když tim Hlawy pomažeš, hogj tekuté Wředy, Mole a lupy Hlawy.

¶ Liſtjm potjragj ſe Zlaté žily zadku Krwopryſſtné / aby Krew z ſebe puſtily. Týmž Liſtjm magj ſe třjti oſtrá wjčka očj / a Neſſtowice Fjkowé w zadnjm ſtřewě.

¶ Popel z dřewa Fjkowého dáwá dobrý Lauh / kterýžto wſſeliké zlé Wředy hogj / aby Haubu w něm omáčege, přikládal.

* Z Fjkowého ſtromu, zwláſſtě Leſnjho, cum aqua forti, ſtrogj ſe Cauterium, kteréž in Italia Rannjm Lékařům aneb Bradýřům dobře giž známé a zobyčegilé geſt. *

¶ Fjky ſlowau Řzecky σῦκα, Arabſky Sin, Latině Fici, Ficus, * a v některých, dokudž geſſtě práwě negſau dozralj, Groſſus, Řzecky ὄλυνθος. Suché pak Fjky Řzecky ἰσχάδες, Latině Caricæ. Semýnko aneb Gadýrka w nich κεγχραμίδες, Cenchramides. * Wlaſky Fichi, Sſpanyelſky Higos, Francauſky Figuier, Německy Feigen, Feigenbaum.

* Leſnj aneb planý Fjk, kterýž neneſe zralého Owotce, Řzecky ἐρινεός, Latině Caprificus, ač někteřj včenj Lidé ne bez přjčiny mezy planým Fjkowým ſtromem & Caprificū rozdjl čjnj. *

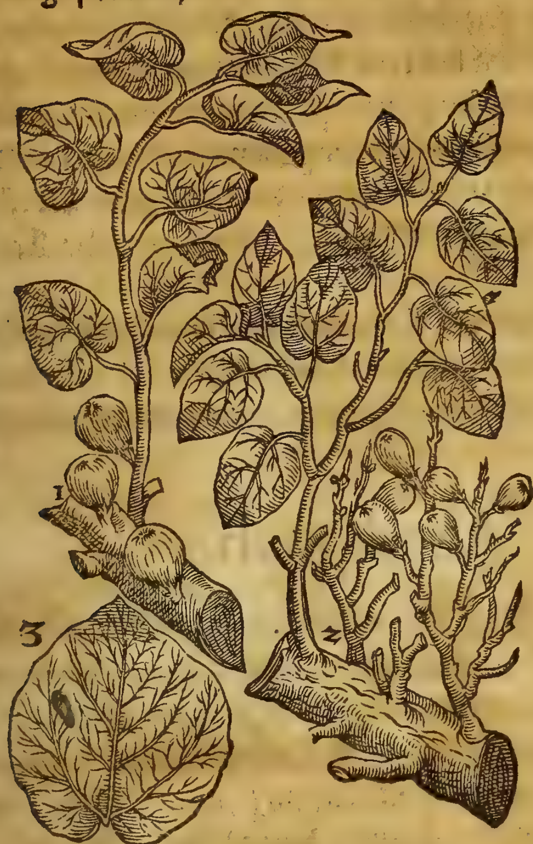
Egyptſký aneb Moruſſowý Fjk.

Sycomorus.

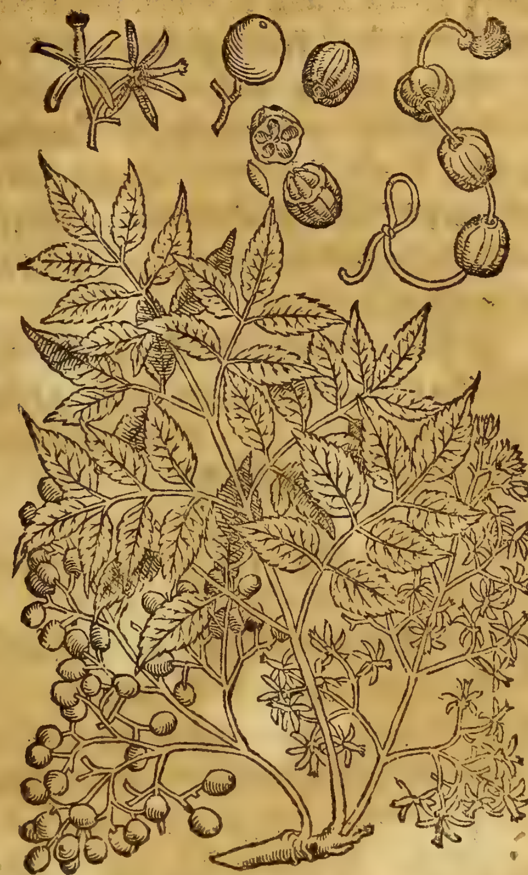
EGyptſký Fjk w Germanij, ani Czechách nenj známý. Roſte neywjce w Egyptě, w Židowſké kragině, w Karij w Rhodu : Liſtjm y welikoſtj k Moruſſi ſe připodobňuge. Owotce geho neroſte ani z mladiſtwých pazauſſkůw, ani z wětwiček a z ratoleſtj / ale hned od dřewa a od Pařezu : proſtředek a mjrnoſt zachowáwá mezy Moruſſj a Fjkem / gakož y Řzecké gméno to sſebau přináſſj a vkazuge. Wnitř nemá žádných Pecyček aneb Gadýrek /

Gadýrek, gako ginj obecnj Fjkowé / a nedozráwá, lečprwé Nehty aneb Železem zdrápán bude/gakož Dioſcorides ſwědčj: potom hned čtwrtý den dozráwá od toho drápánj aneb ſtrauhánj. Když ſe Owotce z Stromu ſebeře/y hned na to mjſto giné roſte/tak že přes Léto třikrát y čtyřikrát Owotce dáwá. Strom tento geſt také mléčnatý / Dřewo twrdé, pewné a čerwené/gehož k mnohým wěcem vžjwagj.

Egyptſkého Fjku dwoge pokolenj. Sycomori duo genera.

Pſeudoſycomorus.

Diwnau powahu má tento Strom/že by odťat byl,vſtawičně ſe zelená/a nikdý nevſychá/ lečby geg do wody vwrhl. Nebo když pod wodau na dně ležj, teprwa vſychá/ a potom powrchu na wodě ſpleywá. Toť geſt ten Strom, na něgž Zachæus wylezl/ aby Kryſta Pána ſpatřiti mohl.

* Pokolenj.

Sycomorus geſt dwogj: Prwnj Egyptſký/ kterémuž až podneſſnj den Ficus Pharaonis řjkagj. Druhý Cypryotſký/gehož množſtwj okolo měſta Tripoli a Hory Libánu D. Rauwolff nalezl / a gakž oznamuge, Arabſſtj Obywatelé geg Mumeiz gmenugj. O něm můžeš čjſti w Knize geho Itinerarij, lib. 1. fol. 57. A wſſak tito oba Stromowé w mnohých wěcech ſe ſrownáwagj. W Roce mnoho a čaſto Owotce neſau / zwláſſtě když ſe Pařez mnoho tluče, ažby ſe rozſſtjpil. Přes celý takměř Rok na Stromě Owotce ſe nacházy, Oſweſtkám podobné / a wſſak ho Lid obecný toliko požjwá. Nebo nenj tak chutné a libé, gako ginj Fjkowé. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Egyptſký Fjk newelmi dobře žaludku ſlaužj / Tělu ſkrownau potrawu dáwá: wſſak žiwot měkčj a prohánj.

Oſtáwy aneb Pryſkyřice.

S Počátku Gara, Oſtáwu aneb Pryſkyřicy z Egyptſkého Fjku, dřjwe nežli Owotce wydá, chytagj a ſtrogj timto ſpůſobem: Což neyzewnitřněgſſjho geſt na Kůře, to Kamenem po lehaučku drápj a tlačj: nebo kdyby gi hlauběgi a taužegi ranili / žádnáby Oſtáwa wen newytekla. Potom ſlzýcý wen Oſtáwu, hubau aneb Bawlnau lapagj a wyſuſſugj/a z té potom Trocyſſky aneb Koláčky dělagj/a k vžjwánj w hliněnné nádobě wyſtawugj. Tato Oſtáwa moc má obměkčowati/Rány ſwalowati/ Otoky wywržené,

C ženě, kteřjž těžce dozráwagj, rozháněti. Pige ſe také a přikládá proti gedowatému vſſtknutj od Hadůw. Dále proſpjwá y proti oteklé a zatwrdlé Slezyně, bolenj žaludka, zewnitř teple přiložená aneb pomazowaná/ odnjmá y třeſutau zymu w Zymnicech/ aby gj Páteře pomazowal.

Lauhu.

Dělá ſe Lauh z Popele pálených wětwj, z obogjho nahoře dotčeného ſtromu Fjkowého/ kterýžto ſylněgſſj býwá, kdyžby geg čaſto na nowý Popel přeljwal/ a potom ho zaſtarati nechal. Takowý Lauh přidáwá ſe k těm Lékařſtwjm/ kteráž k zpruženj kůže ſtrogj/ a k natažený Měchyře. Geſt také dobrý proti ſtudenému aneb Pekelnému ohni/ kterýž Řecky Gangræna ſlowe. Nebo wſſecko ſtrawuge a wyčiſſtuge, což ſhnilého aneb k ſhnilosti nakloněného geſt: z té přjčiny vzdrawuge y hluboké, hranaté, ſhnilé Wředy/ a zaſtaralé neduhy/ a dáwá zrůſt nowému Maſſu. Vžjwagj toho Lauhu Hubau Kramářſkau.

Tento Lauh začerſtwa procezený, a s dobrým Trunkem wody a drobtem dřewěnného Olege pitý, ſpomáhá těm, kteřjž z wyſoka vpadli/ rozhánj ſraženau Krew/ zahánj Křeč y Chromotu. Geſt také dobrý, potjrati proti giž oznámeným nedoſtatkům Nerwůw aneb ſuchých žil.

* Pſeudoſycomorus. Azadarach.

Sjce we Wlaſſjch w Kláſſterjch Mniſſſkých, a na Krchowjch, obyčegně Strom ſe nacházý/ kterýž y w Řjſſi w dobře ſprawených Zahradách ſpotřiti ſe může/ z gehožto Gahod ſſeſtihraných Kamýnků aneb Pecek, Mniſſi a ſtaré Babky Páteře dělagj. Ty Gahody některé gſau černé/ některé wſſecky bjlé/ a ty prawj býti gedowaté/ tak že y Pſy po nich mrau. Protož gim Lidé dobrý pokog dáwagj/ a ſtromu toliko neywjce

D pro ſtjn vžjwagj. Nebo Liſtj huſté a ſtručnaté wydáwá/ na pohleděnj gako Bolehlaw. In Tripoli hognoſt ſe ho nacházý. Gakož D. Rauwolff w prwnj Knize ſwé Itinerarij, Kap. 4. ſwědčj/ kdež ſlowe Zenſelacut, a domnjwá ſe, že geſt Aſtirgar aneb Aſtergir Arabum. Bellunenſis nazýwá geg Azadarach. O němž Auicenna fen. 6. quinti voluminis pjſſe/ a Cluſius lib. 1. Hiſpanicarum ſtirpium, cap. 13. Ginj ten s bjlými Gahodami magj za Zizyphum albam. *

Konec prwnj Knihy Herbáře.

Druhá

Druhá Kniha / o wypſánj Bylin,

Přirozenj a včinkůw gegich.

A

O Pſſenicy. Kap. I.

Pſſenice. Triticum.

B

Rozdjl aneb Pokolenj.

Pſſenice wůbec známá geſt / a w negedno pokolenj ſe rozděluge. Neyprwé podlé čaſu: Nebo některau ſegj na zymu / a ſlowe Zymnj a Ozymá Pſſenice: † Latině Triticum ſemeſtre, hyemale & hybernum. † Ta může mrazy y Zymu po wyklj̃čenj dobře ſnáſſeti / a Zrna gegj dáwagj docela dobrau potrawu. Druhau ſegj z Gara, Měſýce Března / a ſlowe Gará Pſſenice / † Latině Triticum æſtiuum, Setanium. † Obogj pak žnau a klidj s Polj na wětſſjm djle Měſýce Czerwence. W některých Kraginách wyroſtá a dozráwá w třetjm Měſýcy (pročež gi Stařj gmenowali Trimeſtre & Trimeniæum triticum) ale to ſe newſſudy ſtáwá / a w Ržjſſi zhola geſt neobyčegné. Tak weliký rozdjl geſt mezy Owotcy a Kraginami / že gednokaždé chce mjti ſwůg čas a powětřj wewſſech Kraginách.

¶ Druhý rozdjl Pſſenice geſt podlé klaſů. Nebo některá Pſſenice klas neſe proſtý, bez těch dlauhých Woſyn / a takowá na wětſſjm djle w Czechách roſte. Giná má dlauhé, oſtré a ſſpičaté Woſyny / tak že gi zwěř ſnadně ſſkoditi nemůže. A ta lepſſj a bůgnègſſj geſt, nežli prwnj.

¶ Třetj rozdjl geſt z hognoſti aneb plodnoſti. Nebo některj Klaſowé Pſſeničnj ſſeděſáti, wjce aneb méně, Zrny býwagj oſazeni. An ſe y to naſſlo we Wlaſſjch w některých bůgných a maſtných Dědinách / gako w mé wlaſti okolo měſta Senis, nedaleko od Moře / že čaſtokráte gedno ſteblo Pſſeničné mělo čtyřmecýtma klaſůw / a treffuge ſe čaſem že geden Strych, giných ſto wynáſſj.

C

¶ Cžtwrté, dělj ſe Pſſenice y dle podſtaty ſwé a dobroty. Nebo některá Pſſenice dá- wá welmi pěknau, bjlau, wybornau, mocnau a chutnau Mauku y Chléb/ z kterežto Pſſe- nice dělagj také y Sſkrob. Proti té nacházý ſe giná lehčegſſj, a ne tak dobrá.

† Sedláčy magj ſwau Praktyku: Když ſe mnoho Pſſenice obrodj / a geſt bohatá Pſſe- ničná žeň/ že také Roku toho býwá bohatý Podzymek/ a mnoho Wjna. †

Spůſob.

¶ Každá Pſſenice liſt neſe gako Treſt/ vžſſj nežli Gečmen / Stéblo také lehčegſſj, hebčegſſj/ a ne tak křehké, aby ſe y hned ſlomiti dalo. Množſtwj má Kořenjčka drobné- ho/ Liſt gediný/ Kmenů mnoho/ kteřjž ſe wſſak v wětwičky rozkládati nemohau. Celau Zymu držj tráwu zelenau. Potom z Gara wycházý z proſtředka Prautek ſtébelný/ a ten na třetjm aneb čtwrtém ſaučku wydáwá klas, poneyprw nepatrný/ dokudž ſe w moſſni- čkách ſwých nezawře. Ale gakž ſe zawře, hned čtwrtého aneb pátého dne Kwět wyſka- kuge/ a téměř za několiko dnj trwá. Po kwětu Zrno zpuchne/ a we čtyřidcýti dnech (w horkých Kraginách dřjwe) na mjſto dozráwá.

Která neylepſſj Pſſenice a Mauka.

¶ Pſſenice neylepſſj a neyſchwalenegſſj, z njž ſe také neylepſſj Chléb peče, geſt twrdá, celiſtwá, těžká/ barwy zlaté/ ſwětlá, hladká, zralá/ neſmjſſená s ginými Semeny/ a z ze- mě maſtné poſſlá. Nebo čaſtokrát ſe trefſuge / že Pſſenice zewnitř bude žlutá / a zdá ſe býti plná/ wnitř pak geſt křehká, měká, prázdná a nedoſſlá. Takowá mnoho Otrubůw mjwá/ a Chléb z takowé Pſſenice pečený, netoliko mdlý a nedobrý pokrm Tělu dáwá/ ale y Žaludek zlými wlhkoſtmi naplňuge. Neylepſſj Mauka bjlá geſt/ kteráž nenj přj- liſſně zemlená/ ani hrubě nowá/ ani přjliš ſtará/ a nemá hrubých Otrubůw.

¶ Pſſeničný pak Chléb z Mauky aneb z Běli dobře vkwaſſený, oſolený a wypečený, ſnadně ſe zažjwá/ dobrau Krew plodj/ ſylj a čerſtwoſt dáwá: † wſſak při neymenſſjm má býti ſtářj gednoho dne. † Ale newypeklý Chléb průduchy zacpáwá/ Kámen y Duſſnotu činj. Ohněm proſtřednjm wſſecko ſe zažjwá/ mdlým rozpařuge/ a ſylným ſpaluge.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Pſſenice gako Lékařſtwj vžjwaná, a zewnitř přikládaná, geſt přirozenj horkého na prwnjm Stupni/ w ſuchoſti pak a wlhkoſti mjrnoſt držj. Sſkrob z Pſſenice vdělaný, geſt poněkud ſtudenegſſj a ſuſſſj, nežli Pſſenice ſama w ſobě.

Zrna Pſſeničného.

Dioſcorides prawj: Kdožby Pſſenicy ſyrowau gedl/ že mu w Břiſſe Czerwů narodj. † Čehož y každodennj ſkuſſenj potwrzuge. †

¶ Sextus Pompejus Knjže w Hiſſpánij, Pſſenicý ſe zhogil na Podágru, tímto ſpůſo- bem: Wložil Nohy přes kolena do Pſſenice / kteráž mu ge tak wyſuſſila/ že předİwným ſpůſobem trápenj a té boleſti ſwé pozbyl. † Odkudž někteřj to wzali/ že Pſſenicy y s otru- bami w Octě w..., až na Flaſtr/ ten potom přikládagj a vkládagj bolenj Podágry. Kdožby pak Pſſenicy zhruba ztlaukl/ a potom nad Ohněm w přjhodné Nádobě gi zhřjl/ a tak do teplé Nohy wložil/ Podagryckým lidem welmi dobře činj/ vkládá boleſti/ a ſtrawuge wlhkoſti, kte- réž ſe w Klaubjch a přjhbjch ſkládagj a ſadj. ¶ Kdož gſau práwě Wodnotedlnj / ti ſe magj w Truhle do Pſſenice zahrabati a přikryti/ aby gim toliko Hlawa wně byla/ a tak ſobě ſpomohau: nebo Pſſenice wyſuſſj w nich wſſecku wodnatau wlhkoſt. †

¶ Pſſenice w vſtech žweykaná a pomazowaná, vzdrawuge což Pes zkauſal.

¶ Pſſenice v wodě aneb w Poléwce z Maſſa wařená a gedená, těžká geſt k zažitj/ dělá nadýmánj/ obtěžuge Žaludek/ a Hlawu párami naplňuge.

Pléw.

¶ Pléwy Pſſeničné v wodě wařené a přikládané, gſau vžitečné proti Průtržům.

Mauky.

A

Mauky Pssenične.

PSsenična mauka s Blénowým safftem smjssená, a gako Flastr přiložená, dobrá gest proti nadýmánj střew/a proti tokům Suchých žil a Nerwůw.

¶ Item/ táž Mauka s Medowým Octem (cum Oxymelite) smjssená a pomazaná, Pjhy z Twáři stjrá.

¶ Mauka Pssenična s Medem a wodau wařená a přiložená, lehčj a k sezránj přiwodj wsseliké pálčiwé začjnagjcý se Otoky. Takowá Mauka může se y s sádlem Slepičjm smjchati, ohřjti a přikládati.

¶ Pssenična Mauka v Wodě aneb w Mléce s Máslem dobře zwařená, a poznenáhlu do Hrdla zapausstěná, ohlazuge ostrost Hrdla/ a Kássel krotj.

¶ Pssenična mauka s Wagečnými žlautky, a s Ssaffránem smjchaná a přiložená, zahánj bolest zewnitřnjch audůw a Oteklin. ¶ Kleystrum z mauky Pssenične a z wody přistrogené, gjmž se Papjr slepuge/ dobré gest proti chrkánj Krwj/ aby ho židkého a teplého selžjcy w gednom přigetj poznenáhlu požřel.

Bjlého Chleba.

† Bjlý, Pssenčný chléb aneb žemle, Latině Panis triticeus, similagineus, primarius, z neypřednégssj a nenčistssj Mauky, to gest z Běli pečený, wjce požiwenj a sýly dáwá/ nežli který giný Chléb. Rodj dobrau Krew/ gest prostředně mjrného přirozenj: wssak wjce zahřjwá, než giný Chléb. Vžjwáme ho negednom ku Pokrmu/ ale y k Lékařstwj. †

¶ Bjlý chléb s Medowinau wařený, aneb tak samý přiložený, krotj a vhassuge wsseliké pálčiwé Otekliny. Nebo chladj, měkčj/ a přidássli k němu Locykowé aneb Psýho wjna wody, bude tim sylnégssj.

¶ Žemle čerstwá a nowá v wodě a Soli močená, Mozoly a lissege ztenčuge a zahánj. Staré a twrdé žemle, budto samé aneb s sussenými Hrusskami, Kdulemi, Nysspulemi, Wosskerussemi, wařené, a na Břicho přikládané, prospjwagj proti wsselikému plynutj Břicha y Běhawce. Chléb w Láku nowém močený, zastaralé Lissege vzdrawuge.

B

† Střjdu bjlého chleba s Olegem sladkých Mandlůw na Flastr zaděleg/ na ssátek a na Hlawu přilož/ vkládá a odgjmá bolest Hlawy. Pakli ten nedostatek z horkosti má swůg půwod/ a bolest welmi gest weliká a vkrutná/ wezmi mjsto Olege Mandlowého, z Kwětu Makowého Olege/ a s tim Flastr takowý vděleg. †

¶ Kohož Oči bolegj / wezmi bjlý Chléb/ a wlož střjdu do wody Růžowé, aneb do nowého a neotopeného mléka Krawského, až dobře nabobtj: potom lehýcce powytlač/ a přiwaž na Oči / spomáhá lehce a platně.

† Ssmakowité wjno naprawiti: Wezmi Žemličku horkau od Pecy/ wlož gi do Pytljčka/ a powěs do prostřed Sudu plného wjna: We dwau aneb we třech dnech přigde Wjno zase k swé chuti/ a bude wonné. ¶ Když Piwo Sudem smrdj: Wezmi plnau hrst Pssenčných zrn/ zawěs ge w Pytljčku do Sudu/ a budeš zase mjti Piwo wonné a dobré. †

Otrub Pssenčných.

PSsenične Otruby s Medem v wodě wařené, proplakowánjm raněné aneb zgitřené Hrdlo vzdrawugj. ¶ Pssenične otruby w Octě wařené, dobré gsau, aby se gjmi pařil/ proti wywinutj audů a suchých žil. Též w prudkém Octě wařené, Prassiwinu y wsselikau nečistotu Těla preč odnjmagj. Takowým spůsobem vžjwané, také prospjwagj proti Baulem/ zwlásstě spočátku. ¶ Pssenične otruby s Rautau smjssené, zwařené a přikládané, zahánégj otok Prsůw y Lůna. Též Lékařstwj proti wsselikému vsstknutj gedowatému od Hadůw, rychle spomáhá.

¶ Když se z Otrubů Pssenčných Flastr vdělaný na Břicho přikládá/ odnjmá žřenj. Giné Lékařstwj proti žřenj, pjchánj a swjránj w Břisse: Ohřeg bjlé Otruby na Pánwi/ pokrop ge trochu Octem/ wlož do Pytljčka aneb na Mjsu, ssátkem wůkol přikrytau/ a tak teplé drž na mjstě tom, kdež bolj.

C ¶ Proti Otokům, kteřjž se na žiwotě s bolestj wyrážegj/ zwlásstě když ti od bitj, ztlu-
čenj aneb od pádu přicházegj: Wezmi Bjlé otruby/ zwař ge w bjlém wjně/ přideg k nim
trochu sádla Swinského/ a budeš mjti Flastr: kterýž mjrně teplý přilož, zmenssuge otok
poznenáhlu/ a bolesti vkládá. † Kdožby se často w teplé wodě a Pssenićných otrubách
vmýwal/ bude mjti pěkné hladké a bjlé ruce. † * Proti weliké bolesti Hæmorrhoidum,
aneb zlatých žil, berau Bjlé otruby/ a wařj ge v wodě s Diwiznowau bylinau aneb Kwětem/
a w spůsobu Masti teplé přikládagj/ welmi brzo bolest vkrocugj. *

Kwasu.

KWas Pssenićný gest přirozenj horkého na prwnjm stupni: Mocy dozráwawé/ zten-
čugjcý, zředugjcý/ a zwlásstě bez bolesti z hluboka wlhkosti wen wytahowati, zažj-
wati ge a wypařowati. S solj smjssený a přiložený, k sezránj přiwodj/ a otwjrá wsse-
liké Hljzy mornj a Pryskýře, Nežity, Wředy, Nesstowice, y giné mornj a gedowaté změty/
obzwlásstně pak Kukjřiti na Nohách.

* Týž Kwas s dobrým Růžowým octem, přičině drobet Deymentu aneb Máty zahrad-
nj a Mastyxu na Prach ztlučeného, na Flastr připrawený/ prospěssný gest nestatečnému Zia-
ludku a přilissnému dáwenj. ¶ Strogj se také z Kwasu toho vžitečné Lékařstwj k wnitř-
njmu y zewnitřnjmu vžjwánj/ proti klánj w bocých, Pleuritis řečenému. *

Sskrobu.

DJeleg z Pssenice Sskrob tímto spůsobem: Neyprwé Pssenicy wyber, a wypeř gi
čisstě/ naleg na ni čerstwé a studené wody/ a pětkrát za den tu wodu sljweg, a giné
naléweg/ a třebas y w nocy, až rozmokne. Potom tu wodu znenáhla sleg/ aby s nj Psse-
nice tenčegssj nic nesesslo. Tak Pssenicy dobře rozmočenau, Nohama tlačiti mussýš/ a
opět naliti na nj wody a třjti/ a Otruby zpleywagjcý zbjrati. Což pak té Běli pozůstane/
scedě s nj wodu skrze ssátek, dobře wysussiti na čistých Prkénkách na Sluncy/ a bude či-
D stý Sskrob. Nebo zůstaneli w nj co wlhkosti, tedyť zkysse. Ten Sskrob chwálu má/
kterýž gest lehký, hladký, bjlý a nowý. Zahřjwá mjrně a obwlažuge: Moc má ostrosti
shlazowati/ a suchosti smáčeti a swlažowati.

¶ Sskrob v wodě s Cukrem wařený, a Kasse z toho k gjdlu vdělaná, gest znameni-
té Lékařstwj krwj chrkagjcým a w Prsých raněným. Ohlazuge také drsnatost hrdla y
požeradla. ¶ Sskrob wodau Růžowau rozpusstěný/ gest prospěssný těm, gimž z očj
vstawičně teče a slzý. Neb odnjmá tu a takowau ostrost/ když se tim kautky očj pomazugj.

¶ Kasse z Mandlowého mléka a Sskrobu strogená, slaužj proti Běhawce, Čzer-
wené nemocy/ také y posyluge.

¶ Sskrobowá mauka s Citrocylowau wodau smjssená, gest dobrá proti tekutým
a děrawým neduhům/ k tomu y ostrau kůži na twáři wyhlazuge, a gasněgssj činj.

¶ Sskrobowé mauky geden Lot, s gednjm Wegcem a Rozynkami sněděný, vkro-
cuge bolest Měchýře. S Růžowau a Citrocylowau wodau rozdělaná a přiložená,
Pruritum testium preč odnjmá.

¶ Apatékáři vmégj swé Konffekty sskrobowau mukau ozdobowati/ y také krásné
Obrázky z nj dělati.

Olege Pssenićného.

Z Pssenice také wytlačugj Oleg mezy dwěma železnými a rozpálenými Plechy. Ten
Oleg dobrý gest proti hlubokým, děrawým, rozgjdawým Wředům a zastaralým ra-
nám. Gest také vžitečný y proti rozsedlinám a zpukánj na Rukách y na Nohách, z weli-
ké zymy posslým: k tomu y kůži ostrau wyhlazuge.

¶ Pssenice slowe Řecky πυρὸς, Arabsky Hantha, Latině Triticum, Robus, Wlasky
Grano, Francausky Foument, Sspanyelsky Trigo, Německy Weitzen.

A

O Gečmenu. Kap. II.

Gečmen. Hordeum.

Rozdjl.

Gečmen wůbec gest dwogj: Weliký a Malý/ † aneb Ozymý a Garý.† Weliký aneb Ozymý gečmen má Stébla a Klasy weliké/ a geden každý Klas má swé řady/ tak že některý gest čtwerřadý/ giný ssestiřadý, y osmiřadý. A takowý Řekowé Polystichum, to gest Mnohořadý gmenugj. Menssj aneb Garý gečmen má obyčegně toliko dwa řady: a protož slowe Distichum, to gest dwogiřadý. † Czechowé mu řjkagj Ploský/ ač se y mezy Garými gečmeny nacházegj o čtyřech řadjch/ rowně gako Ozymj.† Syce obogj tento Gečmen kljčenjm, trawau, stýblem a ostrými wosynami, těžce může geden od druhého rozeznán býti. W Frankreychu roste Gečmen/ kterémuž řjkagj Hordeum mundum, to gest čistý gečmen: protože zrna geho zralá sama z swých Pléw aneb přjhradek wypadagj/ kterážto syc při giných Gečmenjch s těžkostj z pléw očisstěna býti mohau.

B

Spůsob a Czas.

¶ Sedmého dne, gakž Gečmen zasegj, obyčegně se kljčj aneb otwjrá/ a peyřjčko wen z sebe wypausstj: tak že gednokaždé zrno Gečné dwě Pýrka mjwá/ na každé sspjcy gedno. Z prwnjho wyrostá Kořen, ten se dolů táhne/ a z druhého stéblo, s swým listjm/ a potom Klas. Gečmen listj trawnaté má ssjrssj a ostřegssj, nežli Pssenice: Proti tomu pak Pssenični stéblo gest mocněgssj a wyšssj, nežli Gečné. Wyrostá w Klas † dřjwe a rychlegi, nežli které giné Obilj † bez wsseho Kwětu/ ale y hned s Klasem zrna swá nese, obalená tenkau a ostrau kožkau: neyprwé se vkazugj wssecka měká a bjlá/ gako které Mléko. Wosyny aneb sspjce na klasých gsau delssj, mocněgssj a ostřegssj/ nežli na Pssenicy. Kořenjčko gest wlássenickowaté. † Theophrastus starý Řzecký Lékař, napsal lib.3. cap.3. že se Gečmen proměňuge w Pssenicy/ a Pssenice w Gečmen. Toho gsme my gesstě w nassjch Kraginách neskusyli: leč snad stáwá se w giných Zemjch. ¶ Může se Gečmen každého Roku dwakrát aneb y třikrát sýti: Gednau na Podzym/ podruhé měsýce Březnu/ a potřetj měsýce Máge/ což y w těchto Kraginách místy obyčegné gest.†

¶ Dozráwá Gečmen a klidj se z Polj měsýce Srpna/ Ozymý dřjwe.

Místo.

Gečmen libuge sobě Rolj zdrawau, mastnau a dobře wyhnogenau / syce se nepo-
daří / a rád se obracý w Sněť / zwlásstě když časowé přjliš mokřj gsau. Neylepssj Geč-
men gest bjlý, swětlý, wážný, plný, těžký / a kterýž se snadně vwařj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gečmen gest studeného a suchého přirozenj, na prwnjm stupni. Moc geho gest stj-
kati, wyčisstowati, otwjrati, zažjwati, k sezránj přiwoditi / obměkčowati a vkrocowati.

Wnitř, aneb w žiwotě.

* Mnohé wěcy strogj se z Gečmene, netoliko k upokrmu a nápogi / ale y k rozličnému Lé-
kařstwj: Gako Slád a rozličná Piwa / Gečná woda, Ptisana, hrubssj y drobněgssj Kraupy
gečné a Chléb. *

Gečný chléb nedáwá welmi dobré potrawy Tělu / ani tak snadně zažiti se může,
gako bjlý / gakžkoliw Gečná kasse (když se Kraupy s Poléwkau z massa wařj) gest lehká,
chutná a požitečný Pokrm / dáwá se zdrawým y nemocným Lidem, proti horkému za-
kudku, w zymnicech horkých a pálčiwých, w žebernj Hljze / a kdežkoli ochlazowati a
swlažowati potřebj.

Stařj Kraupy wařjwali v wodě, až do zpuchnutj / a tak gich požjwali. Když
pak potřebj bylo subtýlněgssjho pokrmu, zwlásstě Nemocným / po takowém wařenj tlau-
kli ge w kamenném Moždjři / a potom skrze Sýtko protahowali / a tu sstáwu protaže-
nau Nemocným dáwali. Obogj tento Pokrm v nich slaul Ptisana: onano hrubssj / a tato
subtýlněgssj. Nynj pak za nassjch časůw strogj se takowá Kasse chutněgssj takto: Po
protaženj těch Krup skrze Sýtko aneb Cedjdko dáwagj ge na Rendljk / a přilegjce gjchy
od Slepice aneb Poléwky z Massa, wařj poznenáhlu a powlowně nad vhljm / až shust-
ne gako Kasse. Takž gi potom oslazugj Cukrem / a Nemocnému gjsti dáwagj.

D Kasse z Gečné mauky přistrogená, s drobtem Cukru aneb Řeckým wjnem smj-
ssené, gest dobrý gjdlo proti Zymnicy a horkým Gatrám.

Chtěgj tomu / kdožby giného Chleba negjdal, než z samé mauky Gečné pečený / že
proti Podágře aneb Dnawé nemocy sebau bezpečen bude.

† Sskodj lidem těžce dychagjcým / a k zdrawj slaužj Wodnotedlným. Summau gest do-
brý Chléb pro Lidi pracowité a chudé / kdyby ho gen dosti a spotřebu mjti mohli.

Když se Wjno aneb Piwo zdwjhne a zwrže / Item, když wjno Sudem smrdj, aneb
Flastrem a Syrau hrubě zapáchá: Wezmi Gečný chléb horký od Pecy / rozkrog geg napo-
ly / gednu polowicy tak horkau wlož na Sspunt / a nech na něm, až wychladne. Včiň to několi-
krát pořád / a wytáhne wen z Sudu smrad, ssmak, y cožkoli gest wjnu aneb Piwu sskodliwé. †

Gečmen s semenem Wlasského kopru a částkau dlauhého Pepře wařený, a w trun-
ku požjwaný, potracené Mléko Zenám nawracuge.

Gečná woda gest welmi obyčegná a vžitečná w Zymnicech wnitřnjch / a takto se
strogj: Wezmi čistého Gečmene hrstku / naleg naň čtyry Libry aneb Pintu čisté wody /
přideg semene Wlasského Kopru geden Lot / Rozynků dwa Loty: zwař až se woda bu-
de čerwenati, a Gečmen pukati. Naposledy, gesstě k tomu kewssemu přičin geden Lot
ztlučené Skořice / a nech ať s nj gesstě gednau zewře. Potom proceď skrze lněný a čistý
sstátek / a postaw do Sklepu, aby wystydla. Takowau Gečnau wodau mohau se y vsta
y hrdlo a gazyk w zymnicech proplakowati a wymýwati.

Mauka gečná na Másle smažená / aby se z nj Kasse vdělala, zacpáwá řidký žiwot.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Gečná mauka s Fjky w medu wařená a přiložená, rozděluge a rozhánj otoky a wře-
dy. S smolau, Pryskyřicý, a Holubjm trusem smjchaná, wsseliké twrdé Otoky změkčuge.

Proti bolenj aneb klánj w Bocých: Wezmi mauky Gečné, Komonice wysoké,
Hláwek Makowých, Rauty, Řeckého Sena, gednoho gako druhého / to wssecko zwař
v wodě /

w wodě, přidada dřewěnného Olege/ a vdělage z toho Flastr, teplý přikládeg. Vkládá A tu welikau bolest/ a rozhánj wředy.

¶ Mauka gečná s Lněným semenem a Rautau smjssená a přiložená, rozhánj wětrnosti a nadýmánj w Břisse.

¶ Gečná mauka k sezránj přiwozuge Wolata/ s měkau Smokau, Olegem, woskem, a od mladého Djtěte močem smjssená/ a w způsobu Flastru přiložená.

¶ Flastr z Gečné mauky vdělaný, s přidánjm Kdulowých gader a Octa/ a wložený na horké Otoky, kteřjž se Podagricis wymjtagj/ to gest těm, kteřjž Dna w Nohách magj/ odgjmá horkost s vkrocenjm bolesti.

¶ Mauka gečná s čerweným wjnem, s planými Hrusskami, aneb kůrami z Granátowých gablek smjssená a přiložená, sstawuge plynutj Břicha.

¶ Gečná mauka w prudkém Octě wařená w způsobu Kasse, a teple přiložená, Malomocným spomáhá.

† Wezmi mauky Gečné čtyry Loty, Soli dwa Loty/ smjcheg s Medem cožby dosti bylo/ a spolu dobře stemperug gako Mast/ třii tjm často Zuby/ a budeš mjti pěkné bjlé. †

¶ Předdotčená mauka s Octem smjssená a přiložená, gest vžitečná proti Flusům/ kteřjž se do přihbj táhnau.

¶ Gečná mauka s Medem a Octem smjssená, pjhy na Twáři shánj.

¶ Gečná mauka aneb Otruby gečné s Octem a Máslem smjchané, a na wywinuté mjsto přiložené, vzdrawugj/ krotj také wsseliké Otoky w tegných mjstech y ginde.

¶ Kdožby na Twáři měl kůži drsnatau, twrdau a nehladkau/ kterážby se snadně od wětru ostřila: Wař Gečmen v wodě/ proceď skrze ssat/ a meg sobě poznenáhlu tau wodau, wssak teplau, Twář mezy očima: děleg to často/ tedy kůže twá bude mjti pěknau barwu/ bude hladká a měká.

¶ Mauka gečná s žlautkem od Wegce, a s drobtem Ssaffránu smjssená a přiložená, zahánj bolest zewnitřnjch audůw aneb klaubůw, y Otokůw.

¶ Gečmen na Prach aneb na Popel spálený, vžitečný gest aby gjm děrawě a wůkol B se rozgjdagjcý neduhy zaseypal.

† Kdožby chtěl aby mu Slepice weliká Wegce nesly / dáweg gim gjsti na poly zwařený Gečmen a Gáhly.

¶ Aby hroznowé na winném Kři před vzránjm nehnili / posyp wůkol toho Kře, kterýž hniké hrozny nese, Mukau aneb tlučj Gečnau/ smjchage gi s semenem Kuřjnohy. †

¶ Gečmen slowe Řecky κρίθη, Arabsky Xahaer, Latině Hordeum, Wlasky Orzo, Sspanyelsky Ceuada, Francausky Orge, Německy Gersten.

O Sněti aneb Sswřeepcy Gečném.

Kap. III.

Rozdjl a Způsob.

AEgilops někteřj gmenugj Auenam sterilem, to gest Sswřepec/ po Německu Tauben oder Gauchhabern: gessto wssak neywjce ho mezy Gečmenem roste. Nebo Gečmen chce mjti dobrau, zdrawau a wyhnogenau Rolj/ syce ginač pokazý se, a obrátj se w Sněť a nevžitečnau trávu/ zwlásstě když od vstawičných desstůw přjliš hrubě se zamočuge. A to y skussenj vkazuge/ y Galenus swědčj lib. 10. de aliment. capit. ultimo: kdež pjsse/ Nestatečné a nedošlé zrno pssenično, když se dlauho w zemi zdržuge, a gako na půdě ležj, nemůže w sylnau Pssenicy wyrůsti/ ale bywá z něho Lolium, to gest Kaukol aneb nevžitečná bylina. A dokládá že Otec geho, gakožto pilný Worác, na Pssenicy a Gečmenu to očitě wysstřil/ ale wjce na Pssenicy, nežli na Gečmenu: a wssak že Ægilops (to gest Sněť aneb Sswřepec,

C Německy Gerſtentwalch) Gečmenu neywjce ſſkodj, když geſt Rok mokrý. Okolo Trydentu Sedlácy řjkagj mu Squallo, kterežto ſlowo nezle ſe treffuge k Německému ſlowcy Twalch. Ægilops liſtjm podobá ſe Pſſenicy / toliko že ge má měkčegſſj. Stéblo geho roſte půldruhého Lokte zwýſſj, ſaučkowaté a tenké. A má také tenké a mdlé Kořenjčko.

I. Sſweřepec. II. Ægilops. — II. Sſweřepec. II. Ægilops.

Geſt pak Ægilops dwogj, ničjmž giným od ſebe ſe neděljcý, než toliko Klaſy. Prwnj Klas neſe Gečnému podobný / wſſak menſſj, a ne tak oſtrý / a w něm čtyry aneb pět zrnek čerwených / mezy nimiž wyſtřelugj ſe ſubtylné, klaſowité woſynky aneb ſſpjce/ D gako něgacý wlaſowé. Druhý neſe dwě a neywjce tři zrnka: Ta gſau žlábkowitá / a Gečnau kožkau aneb pléwau obalená / z nichž mnohem wjce a mocněgſſjch woſynek aneb ſſpicý klaſných, nežli w prwnjm wýcházý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Této nezdarné Byliny objlné toliko zewnitř k Lékařſtwj vžjwáme. †

Ægilops ztlučený, a ſpolu s ſſťáwau ſwau a s mukau přiložený, vzdrawuge zwředowánj a Fiſtule očj / kteréž Řekowé Ægilopas gmenugj: odkudž ſnad y tato Bylina gména doſtala. Někteřj (prawj Dioſcorides) wytahugj z této Byliny ſſťáwu/ mjchagj s Mukau, a nechagj obého ſpolu vſchnauti / a k napřed oznámené potřebě, to geſt pro Fiſtule očj, chowagj.

† Ægilops geſt Řzecké ſlowo / Latině Feſtucá, Feſtucago, Bromus ſterilis, Hordeum ſpurium. Německy Twalch, Dort, Gerſtentwalch, Mäußgerſten, Baſtardgerſten. †

O Sſpaltě. Kap. IIII.

Rozdjl a Spůſob.

Sſpalta w hognoſti roſte we Wlaſſjch: V nás w Czechách také gi mjwagj/ ač ne tak zhuſta, gako giné Obilj. Geſt pak dwogj: Gedna/ kteréž Řekowé Dicoccos, Dwogjzrnná, řjkagj / protože obyčegně dwě zrnka, gako dwé Bljženců, wedlé ſebe w gedné moſſničce aneb luſſtince ſe zawjragj. Stéblem, ſaučky a klaſem Pſſenicy geſt podobná.

A ta

A ta obzwlásſſtně ſlowe Německy Speltz oder Dinckel. Druhá, toliko má gediné zrnko/ A a ſlowe Rzecky Monococcos, Gednozrnná / a někde Německy Einkorn / ginde opět S. Petrs Korn. Má ſtéblo y Klas kratſſj nežli Sſpalta. Klas geſt dwogiřadý / s dlauhými oſtrými woſynami, Gečmenu zhola podobný. † Roſte ráda na Aulehlich, a na těch Polich / kteráž od dáwnjho čaſu dělána a worána nebyla. † Obogj ta Spalta nedá ſe Cepami mlatiti / ale muſý ſe na Mleynjch ſtupami opjchati / a tak z kožek a z pléw wylupowati.

Sſpalta. Zea, Spelta.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gegj w zahřjwánj a w ochlazowánj, držj mjrnoſt a proſtředek, mezy Pſſenicý a Gečmenem / a powlowně wyſuſſuge.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Z Sſpalty melj Mauku / a pekau chléb: Ten, dokudž geſt měký, nenj hrubě nechutný / wſſak menſſjho požiwenj, nežli Pſſeničný / wětſſjho pak, nežli Gečný. † Když zatwrdne a chowá ſe přes dwa dni, tratj chut / a těžký býwá k zažitj. †

Z opichané Sſpalty aneb krup (gimž Latině Alica řjkagj) wařjwagj Kaſſi s Howězý poléwkau. Geſt pokrm vžitečný / a wětſſj potrawu dáwagjcý, nežli Reyže.

Kteřjž Lidé krwj odchrkugj / aneb na Běhawku a Czerwenau nemoc ſtonj / ti mohau Sſpaltu s Telecými aneb Skopowými nohami wařenau gjſti.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Sſpalta w Octě wařená, potjránjm ſſkaredau Praſſiwinu vzdrawuge / z nerowných a drſnatých Nehtů rowné a hladké dělá: Fiſtule mezy Okem a Noſem vzdrawuge.

Sſpalta s wjnem a s Solj Salpetræ wařená, vžitečná geſt proti tekutým Wředům Hlawy a Prſůw. Sſpalta wařená, a ſkrze Kliſtýr do žiwota wehnaná, dobrá geſt k vkrocenj boleſti ſtřewnj a žřenj w Czerwené nemocy.

† Chceſſli Wegce přes Zymu čerſtwá a dobrá dochowati / zahrab ge dobře do Otrubů z Sſpalty / aby w teple ležela: a zůſtanau dobrá. †

Sſpalta ſlowe Rzecky ζεία, Latině a Wlaſky Zea aneb Spelta, Arabſky Hais, Sſpanyelſky Spelta, Francauſky Eſpeltra, Vherſky Tenkoly, Německy Speltz, Dinckel, Dinckelkorn vnd Zweykorn.

O Kaná-

O Kanárowém Semýnku.

Kapit. V.

Kanárowé Semýnko. Phalaris.

D

TA Bylina wynáſſj poſpolu mnoho Prutůw aneb Stýbel vzlowa-
týc, gednoho Lokte zwýſſj / připodobňuge ſe ſtýbly y liſtem k Sſpaltě / chu-
ti geſt ſladké. Na wrchu neſe Klaſy aneb obdlauzné hláwky / na nichž ſe čaſem
wyſkytá bjlý Kwjtek / a z toho obdlauzné Semýnko welikoſti Proſa, wnitř y zewnitř
bjlé. Kořen má wláſſeničkowatý, malý, ničemný a nevžitečný.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Liſtj, Semeno y Sſtáwa, geſt teplé a promkawé podſtaty.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Sſtáwa z ztlučené Byliny této wytažená, s wjnem aneb wodau pitá, polehčuge
bolеſtj Ledwin a Měchýře / drobj a žene Kámen: Spomáhá těm, kteřjž těžce a s boleſtj
wodu pauſſtěgj. Semeno geho zwjcý půl Lotu na Prach ztlučené a pité, tauž moc
má a též včinky. * Toto Semeno na mnoha mjſtech gmenugj Canari ſemeno / poněwadž
mezy ſemenem Konopným, Řzepným a Hubilnu, preſpolnjm ſpěwawým Czjžkům, Kanári
řečeným, k zobu ſe proſýpá: protože tomu pokrmu giž prwé w Kraginách ſwých přiwykli. *
† Semeno aneb bylina Kanárowá ſlowe Řzecky y Latině Phalaris & Phaleris. Simpli-
ciſtæ řjkagj mu Gramen vel Semen Canarienſe & Hiſpanicum: protože neyprwé z Oſtrowů
Canari a z Hiſſpanye k nám přineſſeno / kdež také ſamo od ſebe roſte / v nás pak nic: nýbrž w za-
hradách ſaditi ſe muſý. Německy Kanarien graß oder Samen / vnd Spaniſcher ſamen. †

O Owſu. Kap. VI.

Způſob.

OWſa geſt hognoſt w Czechách y w Germanij / a geſt známěgſſj,
nežliby měl wypiſowán býti. Liſtem a ſtéblem ſaučky rozděleným, Pſſenicy ſe
připodobňuge / než křehčegſſjho geſt ſtébla / Klaſy má rozložité. Semeno ſſpi-
čaté,

tak že wiſý ſwobodné mezy otewřenými křidýlky Klaſu / wždycky dwě zrnka wedlé ſebe A
rozeſtřená a rozdělená, na pohleděnj gako dwoginohá Kobylka.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❡ Owes gako Lékařſtwj, geſt ſtudeného přirozenj / ale gako Pokrm geſt, horkého ſloženj: tak Galenus prawj. Suſſj wedlé obogjho ſpůſobu wážený.

Owes. Auena.

B

Wnitř, aneb w žiwotě.

❡ Owes netoliko Koňům dobrý geſt Obrok / ale y zwláſſtě Lidem přjhodný a pohodlný pokrm. Nebo wařjwagj opjchané Kraupy oweſné, gimž wůbec Raubenina řjkagj, s Poléwkau z Maſſa / y také z Mauky oweſné rozličné Kaſſe ſtrogjwagj / a obogj geſt zdrawá a chutná Krmě / když geſt dobře připrawená.

❡ Poléwka aneb gjcha, w njžby Oweſná mauka zwařená byla, vžitečná geſt proti Káſſli. ❡ Oweſná kaſſe dobře zwařená a gedená, Stolice ſſtawuge.

† Někteřj Zrn aneb Krup Oweſných vžjwagj proti páliwoſti Žaludka, řečenému Žáha / tak že kdyžkoli Žáhu magj / ſnjdagj dwadceti zrn Oweſných. A to magj za zwláſſtnj giſtý Experiment, proti tomu neduhu. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

❡ Proti Kamenu w Ledwjch, obecný lid Owes aneb Gałowcowá zrna ohřjwá / a w Pytljčku přikládati obyčeg má.

❡ Oweſné mauky vžjwagj také y na oteklé a wywinuté Audy / rowně gako Mauky gečné / a může gedna za druhau brána y vžjwána býti: obměkčuge a rozpauſſtj.

❡ Owes zhřitý, do Pytljčka wſypaný, a na lewý Bok přiložený, twrdoſti ſlezynné ſpomáhá / a boleſti krotj. Owes s Kmjnem, ſkropený wjnem, a zhřitý, a do Pytljčka wložený, žřenj w Břiſſe teplým obkládanjm vkrocuge. ❡ Proti Otokům dnawým, y wſſeligaké twrdoſti: Wezmi mauky Oweſné, coť ſe zdá / přideg k nj Kmenu, Řeckého wjna, a Slepičjho ſádla / a ſſlaſtrůg tim mjſta zpuchlá, y obkládeg.

† O Moſſkowitjch piſſj / že z Owſa wodu pálj / kterauž mjſto Wjna pigj. Ta woda Lidi tak zahřjwá a opoguge / gako třebas neylepſſj wjno. ❡ Oweſná ſláma čiſtě wypraná, a zaſe wyſuſſená, a do Mſtu aneb giného Wjna zawěſſená, wjno pěkné a ſwětlé gako Zlato činj. Chceſſli dobré, zdrawé a wyzralé Hrozny dlauho čerſtwé, a aby dobřj zůſtali, chowati / wlož ge do Oweſné ſlámy. †

❡ Oweſná

Owesná mauka s Plewejsem smijssená, a v wodě wařená, potjránjm aneb vmy-wánjm tau wodau ráno, Twář pěknau a gasnau činj.

Proti Prassiwině a prassiwému strupu malých Djtek nic lepssjho nenj / nežli Owesnau slámu wařiti / a w té wodě Djtě megti.

Owes slowe Rzecky βρῶμος, Arabsky Churtal, Latině Bromus, Auena, Wlasky Vena, Sspanyelsky Auena, Francausky Auoyna, Německy Habern. † Vhersky Zab. Owesná mauka Latině Auenacea farina, Francausky Grualdum. Sswěřepec Auena sterilis, fatua. †

O Žitu obecném. Kap. VII.

Žito. Secale, Farrago.

D

Obecné žito (kteréž *Plinius* Secale a Farrago gmenuge) roste wssudy a na wsselikém Poli. Stéblo má wžssj, delssj, wyšssj, lehčegssj, a žilowatěgssj nežli Pssenice / dá se ohýbati. A protož z Slámy žitné powřjsla a wssjcky dělagj / prwé v wodě gi močjce / a k wázbě na Winicých y ginde potřebugj. Klas žitný nemá tak sspičatých a bodlawých wosyn / aniž ty nahoru čnj / ale na wětssjm djle pod se dolů k zemi wisý: Zrna ležj nezauplna w sselinkách swých zawřená / pročež y na pohleděnj gsau počernalá.

Czas.

Žito dwakrát se w Roce sege: Neyprwé na Podzym / a tak přes zymu w zelené trawině zůstáwá / potom z Gara w stébla swá se wystřeluge. A tomu řjkagj zymnj aneb Ozymé žito. Po Kwětu w pěti Nedělých dozráwá / a to býwá neylepssj. Druhé Letnj aneb Garé žito sege se na Gaře, gako Gečmen. Žeň obogjho býwá Měsýce Czerwence. Chuti gest přjhořké, a vewelmi přjgemné / leč těm, kteřjž mu přiwykli / a chleba z něho hned od Dětinstwj vžjwagj: gako Czechowé, Němcy, a wssickni téměř Půlnočnj Národowé / a ne gen Lid obecný / ale y předněgssj, znamenitěgssj Lidé a Páni.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Žito menssj potrawu dáwá, nežli Pssenice / a wětssj nežli Gečmen. Nenj tak horkého přirozenj, gako Pssenice / ale horčegssj nežli Gečmen. Režný chléb mdlé požjwenj dáwá / hrubé wlhkosti rozmnožuge / a Krew kalnau plodj.

Wnitř,

A

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Lidé zdrawj, a zwláště kteřjž obwykli, dobře mohau režný chléb gjsti/ale nemocným Lidem Pssenický aneb bjlý chléb a Semle, gsau mnohem vžitečněgssj a přjgemněgssj. Nic méně režný chléb bude lepssj a zdrawěgssj/když se k Žitu tak mnoho Pssenice přimjsy/ aby se Mauka čistá wypytlowala/ a chléb dobře wypekl. Neb nedobře wypeklý chléb dáwá přjčinu k mnohým neduhům.

¶ Proti smradlawému duchu od zymnice aneb giné přjpadné nemocy: Wezmi čerstwé wody z pramenité studýnky/ osol gi dobře/ a pogez z nj režného chleba za tři dni na čtitrobu, gakž mnoho můžeš: y budeš mjti duch wonněgssj/a chut k gjdlu lepssj.

¶ Žito v wodě wařené, přičině trochu Koryandru, a pité, wyhánj čerwy z Břicha. Takowé Lékařstwj dáwá se Koňům kupřigjmánj proti Czerwům.

† Někteřj toto za gistý Experiment magj/proti Nemocy S. Walentjna: Berau Mauku režnau/a zadělawagj těsto rosau na den S. Jana Křtitele ráno před sluncem zbjranau/pekau z toho Koláč/a dáwagj Nemocnému gjsti: Prawj že spomáhá. Kdož chce, může toho skusyti. †

* Kwět žitný gest welmi horký/ a mnozý ho vžjwagj in febribus Tertianis nothis, w pitj s teplau gichau. Item / když se w náležité wáze aneb dosi přigjmá, s teplým Piwem aneb giným nápogem/ tedy purguge. Dystylluge se y woda z Klasůw a tráwy spolu s stéblem/ kteréž vžjwagj proti Kamenu Ledwinnému/a ochlazugj horké Ledwiny. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Žito poněkud gest twrdé a sslemowité/protož může se wařiti, až gako Flastr shustne: Takowý Flastr teplý přiložený, horké Otoky k sezránj přiwozuge.

* Czastokráte na Klasých nacházegj se černá zrnka, kteráž wnitř bjlá gsau, wedlé giných dobrých zrnek/ na některých mjstech slowau Německy Todtenkopff (Czesky snad Czernidlo) a gest nevžitečná wyrostlina/ kterážto pod Gazykem držaná, sstawuge Krew. ¶ Popel z žita s wodau smjssený, vzdrawuge Rimas, sstěrbiny a rozsedliny, na rukau y na nohách. Kůry Pomorančowé a pléwy žitné v wodě wařené s drobtem Medu, žluté wlasy barwj. *

B

† Chcessli Cytrony, Limauny, a Pomorančy dlauho čerstwé a dobré zachowati/ naklad gich do Kosse plného Ržezaniny z slámy žitné/ tak aby se gedno druhého nedotýkalo/ chowey ge w mjstě chladném na wětru aneb w suchém Sklepě. Y to také stařj a skussenj Hospodáři wyssetřili/kterého Roku mnoho Pssenice a Žita se obrodj/že také y wjna dobrého hognost býwá.

¶ Chcessli nowá Wegce dlauho zachowati/ aby nezatuchla a nezsmradila se/ zakopeg ge do Žita. †

¶ Žito slowe Ržecky Briza vel Bryza, Latině Secale aneb Farrago, Wlasky Segala, Sspanyelsky Centenoblanquo, Francausky Segigle blanche, Vhersky Ros aneb Tanazi-Ros, Německy Korn, Rocken.

O Reyži. Kap. VIII.

Spůsob.

Reyže hognost we Wlassjch roste/ a neywjce za Mořem, w zemi wlhké a bahniwé. List nese gako Por, tlustý a tučný/ Stéblo kokte zwýssj, a častokráte delssj/sukowaté, tlustssj a mocněgssj, než Pssenice/ Kwět náryssawý, gako Proso/z něhož wyskytagj mossničky a tassky/w nichž se nacházý čerwená aneb bjlá Reyže. K nám do Czech bjlau na wětssjm djle přinássegj.

Mjsto, kde roste.

¶ Roste w hognosti w zemi Syrské, w Egyptě y wewssj Azij.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj gest horkého na prwnjm, a suchého na druhém stupni. Než má při sobě trpkost. Protož posyluge, rozpaussti, twrdj a zastawuge.

Wnitř.

¶ Reyže doſti žiwnoſti dáwá/ale neſnadně ſe zažjwá/lečby w ſladké Smetaně wa-
řená,aneb w Poléwce tučné z maſſa až do měkoſti močená byla. Může ſe také y w Man-
dlowé Poléwce wařiti/ a Cukrem oſladiti/ tak bude lepſſjho požjwenj: Krew dobrau
rozmnožj/ a žiwota nezatwrdj.

Reyže. Oryza.

D

¶ Reyži gjſti dobré geſt proti Czerwené nemocy/a wſſelikému plynutj břicha/zwlá-
ſſtě kdyžby gi prwé vpražil/ a s Mlékem, w němžby rozpálené Oblátkowj vhaſſeno by-
lo, wařil. ¶ Reyže w Smetaně aneb w Mandlowé Poléwce wařená, Cukrem a
Skořicý poſypaná, rozmnožuge přirozenj.

¶ Reyže wařená, a ta Poléwka z nj pitá, aneb ſkrze Kliſter do žiwota wehnaná, pro-
ſpěſſná geſt proti ſtřewnj wředowitoſti/ a proti Czerwené nemocy.

* W Hyſſpanij a w Maurytanij geſt obyčeg, Reyži w ſmetaně močiti/potom gi dyſtyllo-
wati. Poneyprw půgde nahoru pěkná čiſtá woda/ potom něco tučněgſſj a Olegněgſſj/ po njž
Lidé, kteřjž wjna nepigj, tak býwagj weſelj a téměř opilj/ gako po Wjně. *

¶ Kaſſe Reyžowá s Cukrem a Skořicý, gak geſt chutná, o tom y Děti wědj/ a geſt
vžitečná k rozmnoženj přirozenj. Někteřj wařj gi také s Mandly protaženými ſkrze ſýt-
ko/ a tak geſt welmi chutná. ¶ Dělá ſe také z Reyže Torta aneb Koláč/ a čaſtokrát
Knjžatům a welikým Panům ſe předkládá/ a geſt welmi chutný: Wezmi Reyže/ a zwař
gi prwé w Smetaně/ přičiň Wegce a Máſla/ a Mandlů protažených a Cukru/ deg na
Pánwičku/ a vpec nad vhljm, gako Marcypán a giné Torty pekáwagj.

† Národowé k Wýchodu Slunce pod panowánjm Welikého Kana, dělagj nápog z Rey-
že a rozličného kořenj/ kteréhož každodenně požjwagj/ a tak ſe gjm opigegj, gako Wjnem.
Mohlby ſe z Reyže gako y z giného Obilj dobrý a zdrawý Slad dělati/ a Piwo wařiti. †
¶ Může ſe y Reyže wařiti v wodě. Nebo táž woda potjránjm pjhy y giné nečiſtoty ſtjrá.

Zewnitř.

* Reyže s Růžj a Rmenem wařená, aneb mauka Reyžowá do Flaſtru daná, odhánj
pálčiwý Otok při počátku na Prſech. Vžjwagj Reyže y do Kliſtýrů pro ſſtawenj Czerwené
nemocy. * ¶ Reyže ſlowe Ržecky y Latině Oryza, Hordeum Galaticum & Siciliense,
Arabſky Arzi, Wlaſky Rizo, Sſpanyelſky Atroz, Francauſky Riz, Německy Reiß.

O Pro-

O Prosu. Kap. IX.

Proso. Milium.

Spůsob.

PRoso gest z těch Semen gedno/kteráž se také k wařenj a k gjdlu potřebugj/ a gest wssechněm známé. List nese gako Trest/ Stéblo loktě zwýssj/ chlupaté, tlusté a saučky rozdělené. Kořen má kosmatý. Klasowé wycházegj z trawné gakésy posswy, w spůsobu hroznůw/ kosmatj, gako Třtiny. Každé Prosowé zrnko gt obzwlásstně mezy dwěma tenjčkými lístky aneb lupinkami postawené/ a to malé, okrauhlé, tuhé, žluté, někdy y černé a hořké. * Nacházý se y giný spůsob tohoto Semýnka/ že býwá lesklawě černé/ a drobet ssirssj nežli obecné.* † Jtem/ y giné Proso/ kteréž gesstě gednau tak dlauhé stéblo má/ gako obecné. † B

† Czas a Mjsto.

¶ Proso segj měsýce Března a Dubna: někteřj dwakrát do Roka/ totiž z Gara a potom měsýce Czerwna. Rádo roste w zemi Pjsčité a mokré: chce ráno aneb v wečer za chladu do země vwrženo býti. Nepotřebuge zwlásstnjho welikého nákladu/ nebo málem Semene weliký kus Rolj posyti se může. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Složenj geho gest studené na prwnjm stupni/ a suché na třetjm, aneb na druhém zvplna/ s subtýlnau podstatau.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Vžjwáme Prosa w Kuchyni y w Lékařstwj/ ze wsseho giného Obilj neymenssj požiwenj a sýlu Člowěku dáwá. Kdyžby ho chtěl za pokrm vžjwati/ musýš ge w smetaně wařiti/ tak gest snadněgssj k zažitj/ méně sstawuge a zacpáwá/ a k gjdlu chutněgssj.

¶ W Lombardij pekau z něho chléb/ a teplý geg prodáwagj: gest drobet sladký, a dosti dobré chuti/ ale gakž vstydne, tratj swau chut/ a twrdý býwá.

¶ Guainerius in cura Tertianæ cap. 1. chwálj a wypisuge geden Traňk/ kterýž měl S. Ambrož strogiti, proti třetjho dne Zymnicy/ a gjmž w Meilandu mnohým Lidem

spomáhal/

C spomáhal/takto z nj: Wezmi zopichaného Prosa aneb Gahel gednu Libru/wody tři Libry: zwař spolu, až se Gáhly zpukagj/a woda obarwj. Z té gjchy tak wařené máš dobrý truňk teplý pjti/toho dne, když tebau zymnice třásla/a následugjcý horkost giž se k skonánj bljžj. Po takowém truňku hleď se dobře přikryti a potiti.

† Proso w wodě wařené, a gjcha drobtem Cukru oslazená a splný Koffljček wypitá, welmi mocně pot žene/a gest dobré Lékařstwj pro Lidi chudé, když do Lázně gjti chtěgj/awšsak peněz do Apatéky nemagj. Když se Slepicým dosti Prosa gjsti dáwá/nesau Wegce weliká a pěkná. †

¶ Dělagj z Prosa gáhly/a gako giného Pokrmu gich vžjwagj/gakž známo gt wšsem. Okolo Trydentu lid Sedlský přes celý Rok na wětšsjm djle toliko Gahlami, w smetaně na Kassi wařenými, se žiwj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Proso ohřité, do lněného Pytljka wložené, a na Břicho přiložené, vkrocuge žřenj a střewnj ten neduh/ač nenjli žádného zacpánj před rukama. Tak po zadu na Swal přiložené, stawuge Ženám gegich nemoc/když gest přjlišsná.

¶ Proti bolesti Ledwj a Boků: Wezmi protlučeného Prosa, a tak mnoho Gečné mauky/ zwař spolu w dobrém bjlém wjně, až do hustosti Flastrowé/ ten Flastr přilož na Ledwj. ¶ Proso wařené s Gečnau wodau, až shustne gako Flastr/ a tak přiložené na Pupek, až k Lůnu/spomáhá těm, kterýmž se Moč proti gegich wůli vkrádá/ a zahánj kapánj moče.

¶ Proso gest vžitečné wšsudy/ kdež wysušsowánj potřebj. Rozhánj wětrnosti/ zwláště když se přidá Soli a Kmenowého kwětu.

* Prosa dobře zwařeného vžjwagj obywatelé Půlnočnj, proti nemocy řečené Scorbutum*

¶ Lékařstwj do hromady Prosa zahrabané a přikryté, gako Rhabarbarum, Mekrakana, a podobné/bez porušsenj dlauho trwá: y Masso také, když se tak chowá, w tenkém šsátku obalené, za mnoho dnů se nezkazý a nezsmradj. Týmž způsobem chowati se D mohau y Pomoranče, Cytrony a Granátowá gablka.

¶ Proso slowe Řecky κέγχρος, Arabsky Ieuers, Latině Milium, Cenchris, Wlasky Miglio, Sspanyelsky Milho, Francausky Millet, Vhersky Koles, a Gáhly Kaſa, Německy Hirß. † Mauka Prosná Latině Milij farina. Plewy od Prosa Appluda, hoc est purgamentum milij. †

O Béru. Kap. X.

Způsob.

Wymlacený Bér, gehož gest hognost we Wlasjch, y v nás w Čzechách, také se nacházý/tak gest podobný Prosu/že sotwa gedno od druhého rozeznáno býti může. Ale když roste/trawina geho gest chlupatěgšsj, ostřegšsj a šspičatěgšsj. Stéblo geho okrauhlé, dostáwagjcý mnoho vzljků/do desýti na gednom Stéble/ a při každém vzljku stogj geden dlauhý, ale vzký list. Klasowé aneb Paličky negsau na různo rozdělené, gako na Prosu/ nýbrž zcela okrauhlé, na pohleděnj gako Paličky w Rybnjcých a bahnách, mnohým drobným Semenem wyplněné. A ty rozličných barew býwagj: Při některém Béru gsau bjlé/a při giném náčerné, aneb brunátné, aneb ryšsawé/ale obyčegně barwy přižlutlé/ při giných bjlé.

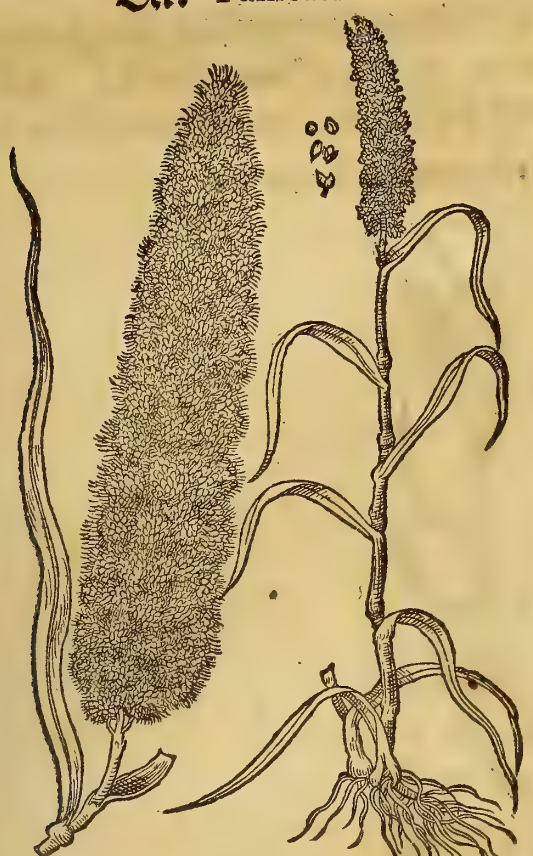
Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Bér přirozenj gest studeného a suchého, w Pokrmjch y w Lékařstwjch/ a téměř we wšsem též mocy gako Proso k vpožjwánj. Nebo málo pokrmu a požiwenj dáwá/měkost Břicha zastawuge/ a střewa twrdj, gako y Proso. Zewnitř přiložený sušsj a studj.

V nás

V nás w Czechách z Béru, rowně gako z Prosa, dělagj Gáhly / a slowau Browé aneb A Bérowé / gako z Prosa Prosné gáhly.

Bér. Panicum. Planý Bér. Panicum silueſtre.

Bér slowe Rzecky ἔλυμος, Arabſky Dochon, Latině Panicum, Elymus, Wlaſky Panico, Sspanyelſky Panizo, Francauſky Paniz, Německy Fenich oder Fuchßſchwantz.

Planý Bér. *Panicum ſilueſtre.*

B

NAcházýme y planý Bér / mnohem menſſj, nežli předdotčený aneb Domácý, totiž Lokte zweyſſj / také má vžſſj, kratſſj a oſtřegſſj Liſtj / Stéblo gediné rowné, vzlowaté a žlábkowaté: při wrchu mnoho chlupatých, náryſſawých Paliček / a ty gſau mnohem menſſj, nežli při Domácým. Tento Bér oſobuge ſobě tauž moc, gako Domácý / a wſſak ſtudenoſtj a ſwjragjcý mocý onen přewyſſuge.

O Proſu Indyánſkém. Kap. XI.

Spůſob.

PRoſo Indyánſké gmenugj we Wlaſſjch, kdež ho doſtatek, Sorgo, a odtud Německé ſlowo Sorgſamen. Item Sagina, Německy Meſtſpeis, to geſt Krmnj potrawa / protože po něm Ptactwo, Swině a Dobytek tyge a tluſtne. Některj mu řjkagj Melica, od Proſa to ſlowo wzawſſe. Roſte na dlauhém wyſokém Stéble / s dlauhým, vzkým, oſtrým liſtem / gako Treſt aneb Třtina. Když na mjſto dozráwá a docházý / to Pole, na němž ſtogj, zdá ſe býti neginač, než gakoby Třtinami aneb Rákoſým wſſecko poroſtlé bylo. Ale wſſak ſtéblo aneb cýwka tohoto Proſa nenj wnitř prázdná, gako giná Treſt / ale křehká: a má w poſtředku bjlý dřeň, rowně gako Bez / chuti lahodné a ſladké. Při wrchu tiſknau ſe wen z liſtj wlaſaté a koſmaté Paličky aneb Klaſowé / kteřjžto když dozráwagj, barwy ryſſawé býwagj / * některé pěkné poběláwé / některé táhnau ſe na žluto / a ty gſau nad giné wětſſj * mnohými neſčitedlnými zrnkami oſazené, s lupinkau oſtrau, tak welikými gako Gečné zrno. Wyklepáwá ſe zrno od Sedláků / kteřjžto nadělagjce Mauky, pekau z nj Chléb.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mocy geſt též, gako Gáhly náſſe a Bér. Nebo ſtudj a ſuſſj.

Wnitř.

Indyánſké Proſo vžitečné gt proti wſſeliké přjliſſné měkoſti břicha / aby ge na prach ztlaukl a pil: proſpěſſněgſſj a mocněgſſj k tomu bude / geſtliže ge prwé zpražjš. Czerwený Kwět tohoto Proſa w čerweném wjně pitý, zaſtawuge ſuperfluũ menſium fluxũ.

Proſo Indyánſké. Milium Indicum, ſiue Sorgum.

D

Dobré a ſkuſſené Lékařſtwj k zahnánj Wolat na Hrdle: Wezmi ſtéblo Proſa Indyánſkého o deſýti článcých aneb vzljch / rozřež ge, a wyňma z proſtředku geho dřeň / přideg k tomu drahnau, nowau, zčerwenažlutau Haubu / obé to ſpal na Prach / a k tomu Prachu přiměs černého Pepře dwanácte zrn, bjlé Mauky dwa Loty, Wegce nowé gedno: z toho vděleg Koláč / a polože geg na čiſtém mjſtě na Ohniſſtě / poſpi horkým Popelem powrchu / aby ſe tak pod nim ten Koláč vpekl, ažby doſti twrdý byl. Potom wezmi geg wen z toho horkého Popela / a rozkrog na ſſeſt rowných kuſůw / a brzo po plném Měſýcy, kdyžby ſe ten giž měniti a ſcházeti měl, ſněz geden kus na noc, mage ſpat gjti / a nic na něg nepj: Třetjho dne na noc, opět wezmi druhý kus gako prwé / a tak dále wždycky wedwau dnech geden kus gjdeg, ažby wſſech ſſeſt ſnědl / což ſe wykoná we dwanácti dnech / pokudž Měſýce vbýwá. Po druhém plném Měſýcy opět giný takowý Koláč přiſtrog / a gako předeſſlého prwnjho požjweg: tak y dále na třetj ſcházegjcý Měſýc / wždycky brzo po plném Měſýcy. Tedy Wole s vbýwánjm Měſýce také ſe tratiti bude: na mnohých to ſkuſſeno. *A wſſak opatrně s tim zacházeti muſýš.*

Indyánſké Proſo ſlowe Latině Sorgum, & Milium Indicum, *Hetruſcis Sagina, Wlaſſky Melega,* †Vherſky Cirok, Německy Indyaniſcher Hirſchen, Sorgſamen.†

O Seſamu. Kap. XII.

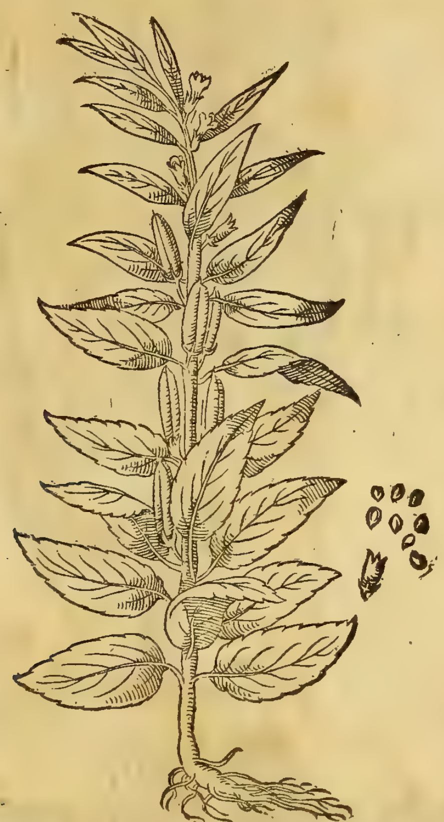
Spůſob.

Nekteřj Seſamum Německy gmenugj Leindotter aneb Flachsdotter / což mi ſe neljbj. Nebo gá ſaudjm / že Leindotter (kteráž geſt nevžitečná Bylina mezy Lnem / a ſlowe Czeſky Kazylen aneb Hubilen) geſt prawé Myagrum,

o něm

o němž w Cžtwrté Knize. Aniž za prawdu gistiti smjm / aby tato Bylina, teď wymalo= A
waná, prawé Sesamum Starých býti měla / poněwadž se s wypsánjm geho nesrownáwá. Nic méně tuto gsem gi wystawil / protože gest pěkná zrostlina / a někteřj gi za Sesamum držj. Semeno také gegj vkazuge se / gakoby w mocy a možnosti swé prawému Sesamum podobné bylo.

Sesamum. Sesamum.

B

¶ Ale prawé Sesamum (gakž Theophrastus swědčj) má sukowaté, vzlowaté stéblo gako proso / toliko že gest tlustšj a delšj: Listj má náryssawé / Kwět trawné zelenosti / Semeno poběławé / w hlawičkách zawřené, gako Mák / tlusté co Proso / kterýžto spůsob s tauto wypsanau Bylinau nic se nestrefuge. A protož slussněgi Pseudosesamum nazwána býti může.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Prawého Sesamu semeno, z Řecké země do nassjch Kragin a Apaték přinessené, má w sobě tučnau, tuhau, Olegnau wlhkost / kteráž se k horkosti nakloňuge / měkčj, oblehčuge, a k sezránj přiwozuge.

Wnitř.

¶ Stařj Sesamum vžjwali w pokrmjch / gako my Prosa a Béru: ačkoli Dioscorides pjsse / žeby žaludku a dýchánj bylo obtjžné / a mezy zuby wázlo a zůstáwalo. A wssak Oleg z tohoto Semene (Oleum Sesanium) wytlačený a pitý, dobrý gest proti nedůžiwosti Střew, Kamenu a bolenj Matky.

Zewnitř.

¶ Semeno Sesamowé proti wsselikým twrdým Mozolům aneb baulým suchých žil prospjwá / zwlásstě pak Oleg z něho strogený: tolikéž y proti rozpáleným bolawým vssjm / proti wsselikému spálenině / a Summau, cožkoliw od horkých Otoků a spáleniny swůg půwod béře. ¶ Semeno s Růžowým Olegem protlučené a přiložené, odgjmá bolenj Hlawy / kteréž od Slunečné horkosti possło. * Z Sesamowého semene děká se Oleg / kterýž bolest patrně krotj: zwlásstě vssj / když horkost přjtomná gest. *

¶ Zelina aneb Bylina v wjně wařená, a na bolawé roznjcené Oči přiložená, bolest tu zahánj / a horkost vhassuge. ¶ Sesamum Řecky y Latině tak se gmenuge / Arabsky Semsen a Semsera, Wlasky Sesamo.

C

O Sněti Pſſeničné. Kap. XIII.

Pſſeničná Sněť. Lolium.

Způſob.

D

SNěť geſt wada aneb kaz Obilj/ a roſte z Pſſenice a z Gečmene/ wſſak neywjce mezy Pſſenicý / gako y Ægilops (o němž w třetj Kapitole zmjnka včiněná) obzwláſſtně mezy Gečmenem ſe wyſkytá. Přjčina pak wſſelikých těch wad aneb kazů a poruſſenj Obilj geſt/ když Semena aneb w zemi bahniwé, aneb ſyc od přjliſſných a vſtawičných deſſtůw a přjwalůw přjliš moknau/ a muſegj ſe z toho nedařiti, a ſſkodu trpěti/ budto že docela vtunau a wyhynau/ aneb w nevžitečnau Bylinu wyroſtagj. Wycházý z Země hned při počátku Zymy. Liſt má dlauhý, tučný, chlupatý/ Stéblo ſkůro gako Pſſenice/ krom že geſt ſubtýlněgſſj. Při wrchu má Klas dlauhý, s malými ſſpičatými luſſtičkami aneb moſſnićkami s obogj ſtrany, wſſak nerowně proti ſobě oſazenými. Z každé té luſſtinky wyſkytagj ſe Zrna tři aneb čtyři, ſylnau kožkau oděná. Dozrawá ſpolu s Pſſenicý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj této Byliny geſt horké na počátku třetjho ſtupně / a ſuché na druhém ſtupni. Moc geho geſt ztenčowati, rozpauſſtěti a ſtjrati.

Wnitř.

Chléb z Sněti pečený a gedený, welice Hlawu vrážj/ tak že kteřjž geg gedj, w gakýſy těžký Sen vpadagj/ gakoby záwrat měli. Sſkodj Očjm / a zrak zatemňuge. * Podobně to též půſobj / když ſe w Sladu na Piwo nacházý. * Protož gi Sedlácy ſkrze obzwláſſtnj Ržeſſeta proſýwagj / a od Pſſenice oddělugj: a dáwagj Slepicým a Kapaunům / protože po nj welmi tluſtnau.

* Kořen v wjně wařený, dáwá ſe proti Sſkrkawkám a Czerwům. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Z Mauky Snětowého ſemene a trochu Soli, s Ržetkwj a s Octem Flaſtr vdělaný a přiložený, rozgjdawé Wředy a Pekelný oheň, od něhož audowé hnigj a mrtwěgj, vzdrawuge: Ale to bolawé mjſto muſý ſe prwé Puſſtadlem trochu otewřjti.

Mauka

Mauka z Sněti, s Solj, s žiwau ſyrau, a s Octem na způſob Maſti aneb Flaſtru ſmjſſená, wſſeliké tekuté Liſſege a ſtrupy hogj. A

Sněť s lněným ſemenem a s Holubjm truſem v wjně wařená a přiložená, rozháuj Wolata / y wſſeliké twrdé Otoky k doztánj přiwodj. Semeno Snětowé w Medowé wodě wařené, vžitečně ſe přikládá proti boleſti a trápenj Kyčel.

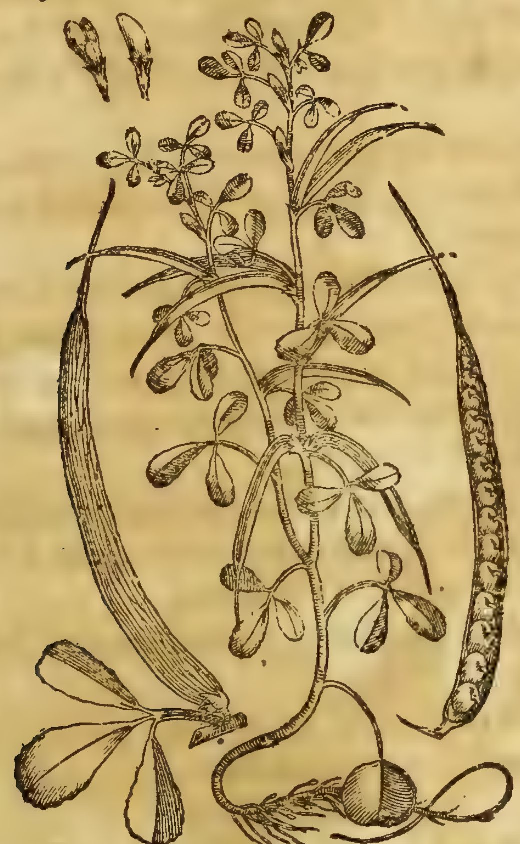
Kteréby ženy rády počaly, gſauce ſyc k tomu neſpůſobné / ty magj ſe Snětowým ſemenem, Kadidlem, Myrrhau a Sſaffránem podkuřowati: Pomáhá ku Početj.

† Stromy opatřiti / aby z nich Owotce nepadalo: Nazbjreg Sněti, kteráž mezy Pſſenicý roſte / y s Kořenem gi wytrhage / a kdyžby počala wadnauti / vděleg z nj Wěnec / kterýmž obwaž ſtrom: tedy zdržowati bude Owotce, až do náležitého wyzránj / a nedá mu opadati. Gakž Socion apud Conſtantinum lib. 10. cap. 87. de agricultura, otom ſwědčj. †

Sněť ſlowe Řecky Ἄιρα, Arabſky Sceilem, Latině Lolium, Wlaſky Loglio, Item Imbriacha, Sſpanyelſky Yoio, Francauſky Iuayræ, Německy Vnkraut oder Dorten, Lulch. Někteřj gi Cžeſky Kaukolem Wlaſkým gmenugj.

O Řeckém Senu. Kap. XIIII.

Řecké Seno. Fœnogræcum.

Spůſob.

Řecké Seno ſaté, wſſudy téměř roſte. Má tenké, okrauhlé a prázdné Prautky / s mnohými wůkol zſtřjhanými liſtmi, Zagečjmu Děteli podobnými. Kwět na Ratoljſtkách zbleda bjlý, drobný / z něhož nožničky aneb luſſtiny dlauhé, ſſpičaté a nahnuté wycházegj / wždycky dwě a dwě podlé ſebe, gako negaké Kozý růžky / plné Semena / žluté barwy, a wůně ſylné. Kořenj má množſtwj drobného wláſſeničkowatého / rowně gako Zagečj Dětel. B

Cžas.

Sege ſe měſýce Vnora a Března. Kwetne w Létě / a Měſýce Srpna zrage.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj geſt horkého na druhém, a ſuchého na prwnjm ſtupni. Moc geho geſt obměkčowati, rozháněti, a vkrocowati boleſti. A protož kdež geſt weliká horkoſt, tu nedobře

C dobře slaužj/ protože wjce zapaluge: ale w studenosti aneb w malé hořkosti, tu prospěch činj. * Toto gest diwné, což Plinius pjsse/ že tato Zrostlina prwé a rychlegi wycházý/ když se pilně neopatruge. *

Wnitř, aneb w žiwotě.

Semeno Ržeckého Sena v wodě Medowé wařené a pité, lehčj a obměkčuge wnitřnj Otoky/ a vkrocuge bolesti.

Seno Ržecké na Mauku protlučené, a s Medem kupitj přistrogené a přigaté, vzdrawuge zgitřené Prsy/ a zastaralý Kássel odgjmá.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Fœnogræcum, to gest Ržeckého Sena, vžjwáme wjce zwenka, nežli wnitř/ dobré gest k obměkčowánj Otoků, takto: Wezmi Mauku z Ržeckého sena/ smjcheg s Bjlkem od Wegce/ a přikládeg na Otok. Táž Mauka s Zlautkem wagečným smjssená, Hljzy obměkčuge. Item, Mast k témuž wýborná: Wezmi listu Ržeckého Sena/ naklaď ho do Hrnce polewaného/ a nalj na to Wjna a Olege dřewěnného, w rowném djlu/ a nech tak státi za dwadceti dnů. Potom wař a proceď skrze ssat/ a přideg mauky Ržeckého sena, Wosku coť se zdá/ včin Mast, a přikládeg na Hljzy y na wsselikau oteklost. K témuž můžeš sobě y tento Pytljček vdělati: Wezmi Ržeckého Sena, Fioku, kwět Liliowý, kwět Slézowý/ wlož do Pytljka/ wař v wodě, a teplý přikládeg na boky y na Hljzy střewnj a giných Audůw.

Ržeckého Sena sýmě v wodě wařené, s procezenjm a protlačenjm z něho gjchy, vzdrawuge tekutý wřed Hlawy/ zahánj lupy/ dáwá zrůst wlasům/ ano y Prassiwau a kysawau Hlawu wyčisťuge.

Lněný čjpek w též gjsse omočený, potom Husým sádlem pomazaný a do žiwota wecpaný, oteklau a zawřenau Matku otwjrá. Ženy, kteréž gsau tím neduhem obtjženy, magj na tom Semeně zwařeném a teplém seděti/ aneb z něho pařenj sobě přistrogiti.

D Fœnogræcum, s Sanýtrem aneb s Solj Salpeter řečenau, a s Octem smjssené a přiložené, zmenssuge a ztenčuge Slezynu.

Ržecké Seno w Klistýřjch, má vžjwáno býti proti Nemocy čerwené.

Gjchau, w kteréžby Ržecké seno wařeno bylo, může se Člowěk pařiti, proti té těžkosti/ kteráž často na Stolicy pobjzý, a na darmo.

Mauka z tohoto Semena s Lněným semenem wařená a přiložená, vkrocuge bolest Matky/ a oteklost gegj splaskuge.

S Syrau a s Medem smjssená a pomazaná, pjhy z twáře a osutiny sháni.

S Medowinau aneb Medowau wodau wařená a přiložená, spomáhá proti zavssnicým, Podágře, a giným bolestem w přjhbjch.

Proti sseredné Prassiwosti: Wezmi Ržeckého Sena, gak mnoho chceš/ přičin k němu čtwrtý djl semena Ržeřichy zahradnj/ ztluc spolu s Octem/ a po Lázni tím se pomazůg. Summau Ržecké Seno vžitečné gest k vkrocenj bolestj/ a k obměkčenj wsselikých Otokůw, zewnitř vžjwáné a přikládané.

* Gest také zwlásstnj Lékařstwj proti čerwenosti Očj/ aby Semeno často v wodě Očjm slaužjcý, promýwal aneb wařil/ a na ně swrchu přikládal.

Z tohoto Semena dělá se Oleg/ kterýž k Wolatům a studeným twrdým otokům (contra Scyrrhos) zwlásstě w střewách, welmi mocný gest. *

Fœnogræcum aneb Silicia slowe Ržecky τῆλις, βούκερως, αἰγόκερως, Arabsky Olba aneb Helbe, Wlasky Fien Græco, Sspanyelsky Alfornas, Francausky Senegreué, Německy Fœnugreck, Bockshorn.

O Turc-

A

O Tureckém Zjtu/ Indyánské aneb Turecké Pſſenicy. Kap. XV.

Turecké Zjto. Frumentum Indicum.

B

Mjſto.

TAto Pſſenice aneb Zjto/ kteréž my Tureckým nazýwáme/ ſluſſně ſlauti má Obilj Indyánſké. Nebo w západnj Indij/ a ne w Turecké zemi aneb Azij/ roſte/ gakž ſe mnozý domnjwagi/ a k nám odtud gt přineſſeno a rozplozeno. *

Pokolenj.

¶ Nacházý ſe pak w čtwerém rozdjlu: Prwnj z nich má zrna ryſſawá/ druhá počernalá/ třetj žlutá/ čtwrtá poběławá. * Nacházý ſe také gedna Pſſenice/ kteráž geſt ſpolu čerwená/ modrá y žlutá/ a ſłowe Maiz diverſicolor/ welmi na pohleděnj pěkná. *

Spůſob.

¶ Toto Obilj neſe wyſoký/ okrauhlý/ tłuſtý/ uzłowatý Prut aneb ſtébło/ rowně gako Třtina/ w němž ſe zdržuge bjlý dřeň. Při wrchu wynáſſj Palićky rozłožené/ z nichž wycházý množſtwj kłaſůw/ bez ſſpičatých woſyn a prázdných/ nemagjcých w ſobě žádného Semena: Kwetnau gednák brunátně/ gednák čerwené/ gednák bjle aneb žluté/ gakž zrna barewná gſau. Owotce aneb zrna w gakýchſy trávných nožničkách ſedj/ welikých/ okrauhlých/ rozložených/ kteréž po ſtraně Stébla téměř z každých ſauckůw wycházegj. Kłas má zdýlj a ztlauſſtj gako Smrkowá ſſiſſka/ a okolo něho wſſudy wůkol pauhých/ holých Zrn/ gedno za druhém pořád/ gakoby gich naſchwál naſtrkal/ hładkých a přiokrauhłých v welikoſti Hráchu aneb Cyzrny/ oſmi aneb deſýti řady rowně ſpořádaných. Od wrchu nožniček gakýſy chomáček wiſý/ též barwy gako zrna/ gakož geden každý z tohoto wymalowánj porozuměti bude mocy. Kořenj má množſtwj twrdého/ žiłowatého/ a newelmi huſtého.

Gakým ſpůſobem Indyáni to Obilj ſegj.

INdyáni řjkagj tomuto Obilj w ſwém gazyku Mehiz aneb Maiz/ a takto ge ſegj aneb ſadj: Gde gich ſpolu několik na Pole/ a poſtawj ſe řadem w gednoſtegné mjře/ geden

C den od druhého ſtoge / a Koljkem ſſpičatým (kterýž geden každý z nich má) w zemi djru prawau rukau vdělagjce / lewau čtyry aneb pět Zrn do té djry wložj / a prawau Nohau dobře zahrabj a zatlačj / aby gich Papauſſkowé wyhraba i a wyzobati nemohli. Hned odtud vdělagjce prwnj krok / potom druhý, třetj, a tak pořádně / giž dotčeným ſpůſobem tu Pſſenicy ſadj / až y wſſecko Pole wyſadj / a to nazpátek poſtupugjce, aby ſnáze pořádek ſadby před ſebau widěli / a tak ſe ſprawiti mohli: nikam na ſtranu ſe nevchylugjce / než aby gakž gedna ſadba, tak druhá, třetj, y wſſecky giné, gednoho kroku zdálj od ſebe byly. Toto pak před ſadbau zachowáwagj / že tu Pſſenicy prwé dwa dni v wodě močj / a neſadj gi do země / leč ta prwé deſſtěm namokne. Wycházý welmi brzo / a ſžjná ſe čtwrtého Měſýce od ſadby w zemi Indyánſké. Geſt také giná Pſſenice této podobná / že vzráwá a ſžjná ſe wedwauch Měſýcých. A giná opět wečtyřidcýti dnech od ſadby. Ale ta raučj Pſſenice geſt welmi drobná a chatrná. Také gi neſadj / leč když ſe obáwagj drahoty. V nás gi ſadjme Měſýce Dubna / a vzráwá na Podzym.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj a ſloženj tohoto Obilj, chtěgj tomu / že geſt takowé, gako naſſj Pſſenice. Ale že geſt w chuti ſladčegſſj / Chléb z něho geſt také horčegſſj: * Wſſak podlé toho y nětco černěgſſj. *

Wnitř, aneb w žiwotě.

Mauka z Pſſenice Indyánſké býwá běljčká / z njž také někteřj pekau Chléb / kterýž geſt ſladſſj než náš, a lepčegſſj / a tak pokrmu a požjwenj hrubſſjho / ſnadně zacpánj w těle činj a přiwozuge. Někteřj z té Mauky wařj Kaſſi s Mlékem / gako z giného Obilj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Sſtáwa z zelených Liſtj ochlazuge a vhaſſuge wſſelikau horkoſt. Vžjwá ſe gj y proti Czerwené nemocy / † aby w nj ſſátky omáčel / a na Břicho přikládal. †

Mauka z Turecké Pſſenice welmi dobrá geſt k těm Flaſtrům / kteřjž magj moc rány a wředy hnogiti. Nebo lepkoſtj ſwau průduchy zacpáwagjc, k ſezránj Hljz welmi proſpěſſná geſt. D

Indyanſká aneb Turecká Pſſenice ſlowe Latině Frumentum Indicum, Milium Indicum, † Wlaſſky Fourmento Indiano & Grano d' India, Sſpanyelſky Myo Turquesco' Francauſky Blede Turquie, Vherſky Torok Buza, † Německy Türckiſch Korn vnd Türckiſcher Weitzen.

O Pohance. Kap. XVI.

Spůſob.

Pohanka ſtarým Včitelům, kteřjž o Bylinách pſali, pokudž ſe v mne ſnáſſj, nebyla známá. Nynj v nás w Czechách y ginde geſt gi hognoſt / a geſt domácý a obcegný Pokrm. Někteřj pjſſj / žeby měla býti Ocymum v Starých / ale welmi ſe meylj: o čemž čti má Latinſká Commentaria in Dioſcoridem.

Pohanka Prautek má hladký, okrauhlý, čerwený a prázdný / zwýſſj gednoho Lokte / wůkol Liſtjm oſazený / kteréž podobné geſt Břečtanu / toliko že geſt tenſſj, měkčegſſj a ſſpičatěgſſj. Kwět neſe drobný, bjlý, w ſpůſobu hroznu, gako Bez / z něhož Semeno wycházý trýhrané / zwenka černé, wnitř bjlé.

Czas, kdy ſe ſege.

Sege ſe měſýce Dubna / a dozráwá měſýce Czerwence. Někde we Wlaſſjch dwakrát gi do Roka ſegj a žnau / gednau měſýce Czerwna / a podruhé měſýce Czerwence. Opjchá ſe w ſtupách, gako giná Semena a wařenj / a tak opjchaná ſe chowá / a na Trhu prodáwá.

Přirozenj,

A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Z Pohanky dělagj Krupicy. Na některých mjstech Lidé chudj Chleby sobě z nj pekau. † Gest dosti chutný, ale černý: dobře sytj / Břicho nadýmá, wssak newelmi hrubě / dáwá prostřednj žiwnost / hodj se pro Lidj pracowité: zážiwněgssj nežli Owesný chléb. †

Pohanka. Frumentum Saracenicum.

¶ Pohanka vstawičně za Pokrm vžjwaná, žaludek nadýmá / a wětrnosti w Břisse plodj: wssak ne tak hrubě a těžce / gako Hrách a Bob. Gest také chutněgssj a zážiwněgssj, nežli Gáhly. * Kauka z Pohanky wařená w Mléce, a zewnitř přiložená / dobrá gest proti horkým otokům a Cžerwené nemocy. ¶ Slepice a Kuřata po nj welmi a brzo tlustnau. *

B

¶ Pohanka slowe Latině Hirci vel Fagi Triticum, syce * Frumentum Saracenicum* Řzecky τραγόπυρον aneb φηγόπυρον, Wlasky Formentone aneb Saracino, * Německy Heidenkorn* oder Heidengrütz, Bockweitz oder Buchweitz.

O Lnu. Kap. XVII.

Spůsob.

Len gest wssem známý. Prautek má tenký, hladký / Lokte zwýssj y wyssj / nemá žádného vzljku: List obdlaužný, vzký, a sspičatý / Kwět při wrchu na tenké sspičce krásný, z swětla modrý. Ten když spadne / ostá wá hláwka okrauhlá a trochu sspičatá, magjcý gakésy přehraženj / a w něm semeno barwy Hřebjčkowé, hladké / fformy Mandlů / Kořen tenký.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Samého toliko Semena w Lékařstwj se vžjwá / a gest horké na prwnjm stupni / w suchu pak a mokru mjrnost držj: Moc geho gest rozháněti, měkčiti, a bolesti vkrocowati / podobně gako y Řzeckého sena.

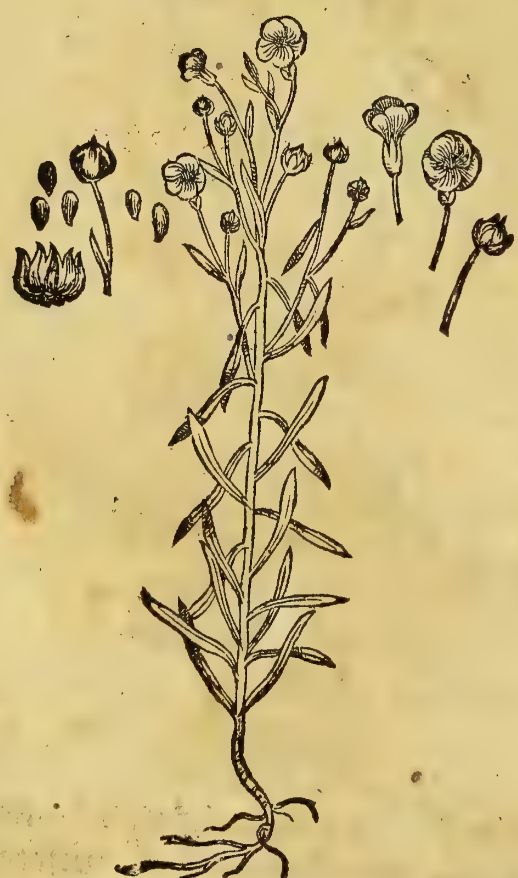
Wnitř.

¶ Lněné semeno semlené, a s Medem smjssené / takowá Lektwař gedená, wyprazdňuge Prsy / ohlazuge Hrdlo y křtán / drápawost Trubic wysslechtuge / a pokogj Kassel.

¶ Lněné semeno s Pepřem a s Medem smjssené, aby z toho Koláč vpekl, aneb pokrautek nadělal a často gedl, posyluge přirozenj / & auget facultatem generandi.

C ¶ Lněné ſemeno obměkčuge, oblehčuge a k ſezrání přiwozuge wſſecky horké Otoky, wnitřnj y zewnitřnj / aby ge s Medem, Olegem a wodau wařil / a z toho pjti dáwal / a což pozůſtane, w ſpůſobu Flaſtru zewnitř na Tělo přikládal. ¶ Kdožby měl raně- ná zgitřená ſtřewa aneb Matku, wař ſobě Lněné ſemeno / a tě wody wařené w Kliſtýru do žiwota aneb do Matky požjweg. ¶ Lněné ſemeno s Řeckým wjnem gedené / geſt znamenitě dobré těm, kteřjž na Těle hynau a opadagj.

Len. Linum.

D

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Lněné ſemeno v wodě a Olegi na Flaſtr zwařené, a ten přiložený / oblehčuge a k ſe- zránj přiwozuge wſſeliké wywržené a bolawé Otoky po wſſem Těle / a obměkčuge twrdé Baule. ¶ Toto ſemeno s tak mnohem Řeřichy protlučene, s Medem wařené, a přiložené na oſtré Nehty, vzdrawuge a zaſe ge wyrownáwá. ¶ Semeno lněné vſmažené, a s Octem ſmjſſené / Flaſtr z toho na Břicho přiložený, ſtawuge Běhawku a Czerwenau nemoc. ¶ Lněné ſemeno na vhlj vwržené / aby ſkrze Trychtýřiček do Noſu dým wpauſſtěl, zahánj ozhřiwku a Rýmu. Když ženy takowý dým od zpodu do ſebe wpauſſtěgj / vkrocuge bolenj Matky. ¶ Liſtj lněné na zralé wředy přiložené, y hned djru w nich dělá / tak že gich nenj potřebj Puſſtadlem otwjrati. ¶ Lněné ſemeno v wodě wařené, aby w tom ſſátky ſmáčege přikládal, také ſpáleninu od Ohně vzdrawuge. ¶ Kohož bolj Bok, wař Lněné ſemeno v wodě / omáčeg w tom lněné ſſátky / a teplé na mjſto nedůžiwé přikládeg: ſpomáhá. * Lněné ſemeno dobře vſuſſené, ztlučené, s Octem ſmjſſené, a na čelo přiložené, tok krwe z Noſu zaſtawuge *

Moc Lněného Olege.

Z Lněného ſemena preſſugj a wytlačugj Oleg / a ſlowe Lněný: kteréhož netoliko Apa- tékáři a Lékaři, ale y Maléři a ginj Řemeſlnjcy, k rozličným potřebám vžjwagj. Pá- lj gjm y w nočnjch Lampách: protože déle trwá, nežli dřewěnný Oleg. Dobrý geſt pro- ti Křeči, zdřewěnělým a ztrnulým audům / a zadnjmu neduhu, totiž otekline zlatých žil, Fjku, rozſedlinám, y giným podobným boleſtem. Obměkčuge Matku, s wodau Růžo- wau aneb Leknowau potjránjm / hogj y ſpáleninu od ohně.

¶ Lněný Oleg geſt zwláſſtnj Lékařſtwj, a dobré proti wředu aneb podžebrnj Hljze w bocých a klánj, kterež Pleureſis ſlowe / a proti těžkému dýchánj / aby geg teplý pil. Nebo

welmi

welmi polehčuge: Ale muſý čerſtwý a nowý býti. Nebo ſtarý má při ſobě gakauſy drſnatau oſtroſt, přjliš horcj / a ſwau prozkutkoſtj žaludka k nechuti a dáwenj ponauká. A

Lněného Plátna.

Diwné a rychle ſkuſſenj / kterýmž wſſelicý zlj, Praſſiwj a hroznj Liſſegowé, na wſſem Těle kdežkoli gſau, w brzkých dnech wykořeniti ſe mohau / a w tom welice předčj před Winſſtjřowým Olegem / kteréhož také proti tomu užjwagj / gakž gſem to čaſto ſám y widěl y ſkuſyl: Wezmi Lněný ſuchý ſſátek / wſtrč geg na ſſpic nože / a zapal nad Moſaznau Mědenicý / a když tak bude hořeti, z nenáhla ſpuſt na ſpodek Mědenice / a když plamen wſſecken ſſátek přegde / že giž ſpálený na Medenicy ležj / zdwihni geg zaſe nožem zhůru / a nagdeš pod nim, to geſt na ſpodku Medenice, gakauſy maſtnau wlhkoſt, Olegi nápodobnau. Tim Olegem pomaž Liſſege / ſpočátku kauſſe / ale nedlauho. To za několik dnůw pořád tak vděleg, každého dne gednau. Neb kdyžkoli chceš, můžeš w nowě na Medenicy takowý Oleg ſobě vdělati. Od toho Olege ti Liſſegowé docela zažlutnau, vſchnau, a w krátkých dnech ſpadnau.

Lněné Přjze.

Proti žřenj, bodenj a ſwjránj w žiwotě, Colica řečenému: Wezmi přadeno neprané Přjze / zwař ge v wodě s Popelem / potom tu Přjzy dobře wytlač / a teplau na Břicho přikládeg. Táž Přjze tak teplá, platně proſpjwá ženám hned brzo po porodu / když gi teplau k ſpodku noh přikládagj. Nebo pobjzý lůžka k wygitj / a vkrocuge boleſti po porodu.

Len ſlowe Řzecky y Latině Linum, Arabſky Bezerchetan, Wlaſky a Sſpanyelſky Lino, Francauſky Lin, Německy Flachs.

Leſnj a planý Len.

Linum ſilueſtre flore luteo.
Lini ſilueſtris ſpecies major.

Linum ſilueſtre flore cæruleo.

B

Jeſt geſſtě gedna Bylina / kterauž my gmenugeme Leſnj aneb planý Len. Nebo má podobu Lnu w Liſtu y w Kwětu / toliko že Kwět nenj modrý / ale žlutý aneb žlaté barwy.

* O ſpůſobu některých pěkných planých Lnů, s Kwětem bjlým, modrým a žlutým, wypiſuge C. Cluſius in ſuis obſeruationibus Hiſpanicis lib. 2. cap. 34. & in Pannonicis lib. 2. cap. 36. *

C ¶ Tato Bylina wařená a přiložená, lehýčce obměkčuge a rozděluge Otoky / buď že gſau nowj pálčiwj wředowé / aneb twrdé baule. * Zwláſſtě když ſe k nj přičinj kořene Wyſokého Slézu / a Slepičjho ſádla. *

O Bawlně. Kap. XVIII.

Bawlna. Goſsipium.

D

Spůſob.

DOněwadž *Plinius* ke Lnu přičjtá y Bawlnu / a ta má také w Lékařſtwj ſwůg vžitek / wjdělo mi ſe za ſluſſné, abych o nj také tuto něco napſal. Sadj ſe Bawlna na Oſtrowjch Cýpru, Rhodu, Krétě, Sicylij y také w Apulij. Strůmek geſt newelikў, njzkў, huſtў a ratoleſtnў / Liſtu na tré rozděleného. * Kwět má požlautlў, a wnitř drobet Ssarlatowў / podobnў kwětu Topolowému. * Owotce neſe podobné Ljſkowým Ořechům, dokudž gſau w ſwých ſſupinách / w němž ležj Semeno s měkýčkau, pěknau, bjlau Bawlnkau / kteraužpo dozránj a rozpuknutj toho Owotce, wen wynjmagj / potom z nj předau / a ženſké Rauſſky, y giná rozličná tenká Plátna dělagj.

* We třech aneb we čtyřech Měſýcých owotce Bawlny dozráwá. Mnozý ten ſtrom nynj těchto čaſůw we Wlaſſjch na některých mjſtech ſaditi a ſſtěpowati začjnagj / gako w Corneto a Cinita Vecchia.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Bawlna geſt horká a ſuchá.

Wnitř.

¶ Semeno Bawlný znamenitě ſpomáhá těm / kteřjž těžký Káſſel a duch magj. Rozmnožuge přirozenj, aby ge v wjně pil.

Zewnitř.

¶ Z Bawlněného ſemena dělagj Oleg / kterýž wſſeliké Fleky, Neſſtowice a pjhy z Twáři y po wſſem Těle wykořeňuge. ¶ Bawlna pálj ſe na Prach / kterýžto do čerſtwých Ran wtrauſſený, rychle Krew ſtawuge. * ¶ Bawlna w ſſtáwě Zeměžluči menſſj ſmočená, a do Matky wecpaná, Flus ženſký a plod wen wyluzuge.

¶ Bawlna ſlowe Řecky ξύλον, Latině Goſsypium vel Bombacium, Wlaſky Bombagia, Cotone, Německy Baumwoll, * Coton vel Bombax Serapionis. *

O Syzr.

A.

O Cyzrnĕ. Kap. XIX.

Cyzrna. Cicer.

Planá Cyzrna. Cicer siluestre.

† Giný spůsob Owotcem, toliko rozdjlný. † Alia species fructu tantùm differens.

* Hrboli k kořenu přirostlj. * Tabercula radici adnata.

B

Pokolenj.

Cyzrna gest obecnĕ wařenj / kteréhož množý w pokrmjch vžjwagj. Nacházý se w trogjm spůsobu: Bjlá, čerwená a černá. Bjlá Latinĕ slowe Columbina, čerwená Venerea, černá Arietina. * Ačkoli Autor giný rozdjl Cyzrny čínj / wšak Lidé včenj tomu chtégj / že Cicer arietinum gest náše čerwená Cyzrna / kteráž častokrát počernalá býwá: někdy také y Bjlá takowý spůsob mjwá. Stařj Columbinam a Veneream častokráte za gednu wěc brali / gakž se to ex Plinio znáti může. *

Spůsob.

Cyzrna má drewnatý, nahnutý a chlupatý aneb ostrý Prut. Křjček gest stručnatý a rumný, Lokte zwýšj / bezewšech špiček aneb wlásků: List malý, okraulý, špičatý, poběławý, chlupatý / wůkol zstřjhaný: Kwĕt bjlý aneb nábrunátný / z něhož Lusky krátké, nadouté, a přiokrauhlé wýcházegj, gako Pytljčky / w nichž neywjce dwĕ Zrna, welikosti Hráchu se nacházegj. Kořen drewnatý, žilowatý / a hluboko w zemi sedjcý. Ráda roste w zemi mastné. Sege se z Gara / a dozráwá w Létĕ / a toho času také gi žnau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Cyzrna horčj a suššj na prwnjm stupni: Moc gegj gest přitahowati, rozháněti, rozrážeti a stjrati / a w tom mocněgšj gest Czerná / a po nj Czerwená.

* Plutarchus pjše / že na Cyzrnĕ žádná žjžalka ani Czerwjk newyrostá. Protož gi Pohané vžjwali in Ceremonijs Connubialibus. *

Wnitř.

Cyzrna w gjdle požjwaná, dobrau potrawu dáwá / a wšak nadýmá, gako y každý Hrách / Mléko a semeno přirozené rozmnožuge.

C ¶ Cyzrna, zwlásstě černá a čerwená, wařená, a z nich Traňk pitý, komj a wyháněgj Kámen/ Moč prowugj, y Ženskau nemoc / otwjragj zacpaná Gátra, Slezynu y Ledwj: Welmi vžitečná gsau proti Žlautenicy a počátečnj Wodnotedlnosti.

¶ Proti pálčiwému a kapawému Moči wýborné Lekařstwj / kdožby ho za deset dnů pořád každé ráno s Traňk vžjwal: wssak prwé Tělo musý dobře a náležitě wypurgowáno býti: Wezmi Cyzrn čerwených půldruhé Libry / zwař ge w desýti Zeydljcých wody, až třetina vwře/proceď skrze ssat/a přičiň Lékořice dwa Loty/Slézu y s kořenjm, Peyru, wysokého Slézu, Řzepjčku, Kokotice, každého hrst/přideg také k nim Sswestek z Apatéky, kteréž slowau Sebesten a Iuiubæ, každých deset / semena Melaunowého wykaupeného čtyři Loty/Mořských Wissnj, Wrabjho semena, každého Lot/ pecek Nysspulowých zetřených tři čtwrtce: to wsse spolu opět wař, až třetj djl vwře/a požjweg, gakž powědjno. K wypurgowánj pak Těla wezmi wytažené Kassye z Apatéky, ztjži půl třetjho Lotu/ sněz gi ráno/ aneb w gjsse z Massa rozpusstěnau wypj. * Wssak přitom ssetřiti slussj/že w zagitřených Ledwinách a Měchýři, často z Cyzrny pjti nenj dobře. *

¶ Ssestinedělkám Polewky z Cyzrn a Petružele wařené, gsau vžitečné/nebo ženau a wyčisstugj. ¶ Cyzrna přes noc v wodě močená a požjwaná/aby se po nich za sseſt hodin potil/wyháněgj Cžerwy z Břicha.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Cyzrna wyčisstugj a wysslechtugj wssecku kůži. Protož vžitečná gsau proti Prassavině a Lissegům/aby ge s Koňským Sstowjkem wařil/a tim potjral.

¶ Cyzrna s Lauhem smjssená a močená, až budau co hustý Flastr / tak přiložená, léčj twrdé otoky Lůna , y zlé Wředy.

¶ Cyzrna ztlučená aneb zemlená, a s wodau Gitrocélowau wařená / když se z prawé strany k Gatrám přiložj/rozháněgj gegich Oteklinu.

¶ Kohožby Had vsstknul / wař sobě buď sama Cyzrna, aneb s Zwonečkem čerweným / a tim Ránu obkládeg: budeš spomoženo. ¶ Komuž Masso při Zubjch

D hnige/ ztluc bjlá Cyzrna/ moč ge w Octě / potom tim potjreg.

¶ Znamenitý Flastr proti Otokům a baulým Mužského Lůna / gakž ti býti mohau, horcý aneb twrdj: Wezmi bjlých Cyzrn/ nech gich prwé w teplé wodě nabobtěti a změknauti/potom ztluc ge w Moždjři/a wař s wyssumowaným Medem, až zhustnau gako Flastr / tim namaž na ssat aneb na Kůži / a přiwaž na neduh: spomáhá lehce a dobře: A kdyby se gmenowanj Otokowé zagitřowati a hnogiti chtěli, aneb giž zahnogili/ k tomu Flastr tento gest zwlásstnj a wýborně dobrý. A gá gsem od gednoho hodnowěrného Přjtele slyssel/že tjmto prostým Lékařstwjm gednomu zemanu spomohl/kterémuž Testiculi giž hnjti počali. Předdotčený Flastr vzdrawuge také Otoky a žlázy / kteřjž se za vssima wymjtagj. ¶ Tento Flastr proti wssem giž oznámeným neduhům, wypisuge také Varignana sermone primo, tractatu decimo septimo, cap. 5. Ale chce tomu/aby se Cyzrna zemlela/a Mauka s Medem do Flastru zadělala.

¶ Cyzrna slowe Řzecky ἐρέβινθος, Arabsky Chemps, Latině Cicer, Wlasky Ceci, Sspanyelsky Grauancos, Francausky Cices, Německy Zisern. † Planá Cyzrna Řzecky a Latině Lathyrus, Cicercula siluestris, Pisum Græcorum. †

* Planá Cyzrna. Cicer siluestre.

Toto pokolenj, kteréž Autor w swém Latinském Herbáři klade (Nebo Dodonæus a ginj giné gesstě gedno magj) roste wssudy in Germania, zwlásstě okolo Kelheimu / a w tom položenj k Kragině Bawörské / kdež gsem ho sám množstwj nalezl. Roste ho také hognost w Vhřjch a w Rakausých/ gakož C. Clusius lib. 4. obser. Pannonic. cap. 29. oznamuge.

Moc.

¶ Horcj a wysussuge/ a pro swau hořkost otwjrá.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Plinius pjsse/ kterak tato Zrostlina, Cicer siluestre řečená, žiwot obměkčuge/ než mnoho wětrnostj wzbuzuge/ a střewům nenj vžitečná. *

A

Hedyſarum. Kapitola XX.

Hedyſarum. Securidaca major.

Securidaca minor.

Pokolenj a Spůſob.

TAto Bylina Rzecky ſlowe Hedyſarum & Pelecinum, wůbec Securidaca. Ačkoli Stařj toliko o gedné pjſſj: wſſak my dwoge pokolenj gſme nalezli / totiž, Wětſſj a menſſj. Wětſſj má Liſt téměř gako Cyzrna / wždycky pět párů pořád na gedné ſſpjčce aneb ſtopce / po pátem aneb poſlednjm páru ſtogj geden Liſtek ſamotný / tak že gich ſumma wſſech včinj gedenacte. Wynáſſj tenké a tuhé Prautky / Kwět tělný gako Hrách, wſſak menſſj / křiwé nahnuté růžky aneb luſky / w nichž ležj ſemeno, barwy zčerwena žluté / ſpůſobu gako s obogj ſtrany oſtrá Sekera / pro kteraužto přjčinu gmenuge ſe také Securidaca: chuti hořké a drobet trpké. Má gediný toliko Kořen bjlý a koſmatý. Menſſj podobné geſt wětſſjmu / toliko že we wſſech ſwých čáſtkách drobněgſſj roſte. Rohowaté ty luſky gſau okrauhlé, křiwé a ſſpičaté / když práwě dozragj, nabýwagj čerwené barwy / a práwě takowého Semena, gakž o prwnjm oznámeno. Kořen geſt tenký, bjlý, dlauhý / a hluboce w zemi wězý.

B

Mjſto.

¶ Obogj pak toto Hedyſarum roſte na Poljch mezy Obiljm / a obzwláſſtně mezy Pſſenicý a Gečmenem: ale ne w naſſjch Kraginách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Semeno w ſwém ſpůſobu wjce zahřjwá a wyſuſſuge, nežli zelina aneb Bylina.

Wnitř.

¶ Semeno s Wjnem wařené a pité, dobře proſpjwá žaludku / ženě kwět ženſký: Měkčj a wywozuge zacpánj w ſtřewách. Dáwá ſe y do těch Lékařſtwj / kteráž ſe ſtrogj a přigjmagj proti Gedu.

* Polygala.

TEto Securidacæ křiwé luſky, připomjnagj mi gednu Bylinku, od Geſnera wymalowanau / a Polygala nazwanau / má též takowé ohnuté Růžky/ D w nichž ſe drobné Semeno zawjrá/ ſyce má Kwjtek malý, bledý, a někdy brunátný/ a těch několik poſpolu: Kořen tluſtý, dlauhý/ z kteréhož ſubtylné, poběławé Sſočowicné liſtičko wyroſtá. Prawj o této Bylině, žeby Mléko rozmnožowała/odkudž y gméno má: Protož w Horách Dobytku dobrau paſtwu dáwá. Snad geſt ta Polygala, kterauž Autor in ſuis Latinis commentarijs wymalowal / ač z té Figůry nic giſtého ſrozuměti ſe nemůže / když ſe gj wjce Bylin podobných nacházý. *

O Bobu. Kap. XXI.

Spůſob.

BOb mezy wařenjm ſe pokládá/a geſt známý wſſem. Prut má čtwerhraný, křiwý, nerowný, ſukowatý a prázdný. Kwětu z gedné ſſpičky wycházý množſtwj/neſewſſech ſtran, než toliko s gedné ſtrany, pořádně geden podlé druhého wiſý / proměnné barwy a chlupaté. Wětwičky z Prutu negednoſtegně ſpolu wen ſe wyſtřelugj/na nichžto vkazugj ſe čtyři Liſtkowé tučnj, tluſtj/ powrchu auzcý a vproſtřed ſſirocý. Když Kwět oprchá/wyroſtagj po něm weliké, tluſté Luſky, půl Střewjce zdýlj / ſwrchu ſſpičaté, a w nich ležj Owotce aneb zrna, negednoſtegného ſpůſobu a barwy. Nebo weſměs gſau weliká, malá, ſſiroká, okrauhlá, pleſkatá, modrá, žlutá, zelená a poběławá. Kořen má proſtý gediný/drewnatý, mocný a wláſſeničkowatý. Libuge deſſtě, když ktwe/ ale po Kwětu nic, leč welmi málo a ſkrowně. Sege ſe na mnoha mjſtech, toliko pro tu přjčinu/ že Dědinu pohnoguge a rodnau činj. Nebo když počjná kwýſti, a wſſecka Bylina geſt plná wlhkoſti, Sedlácy rádi tehdáž wořj/a tak Bob do země zaworáwagj/ kterýž wždy wjce a wjce w zemi wadna, dobrau, bugnau a welmi maſtnau Rolj dělá.

Bob

A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❧ Bob gest takowého přirozenj/že mezy suchem a studenem prostředek drzj. Zrno wylaupené stjrá a rozhánj: Ssupinka pak má nětco při sobě trpkosti sstahugjcý.

Bob. Faba.

Wnitř, aneb w žiwotě.

B

❧ Bob na mnoze gedený, nadýmánj a wětrnosti w Břisse zbuzuge / těžkého gest zažitj a Sny nepokogné činj: a wssak Kássli spomáhá, wolným wymjtánjm. Tak cele y s Ssupinau v wodě a Octě wařený, a potom gedený, Czerwenau nemoc a Auplawicy vzdrawuge/y dáwenj zastawuge.

❧ Zelený a syrowý Bob těžssj gest žaludku/a wětssj baukánj w Břisse činj. Když se Bob wařj/prwnj woda z něho má se odliti/ tak méně bude nadýmati. Můžeš y Kmjnu přidati/kterýž rozhánj a strawuge wětrnosti. * Páljwagj z kwětu Bobowého wodu/a vžitečně gi dáwagj proti Kamenu a Pjsku/wždycky ráno a v wečer truňk piti. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

❧ Bobowá mauka gest hlawnj kus Lékařský, proti wsselikým otokům Prsů od sraženého Mléka/by se pak y zarděly/též y Lůna/a kdež se žlázy a záussnice wymjtagj/v wjně aneb wodě s Olegem wařená, a teple přikládaná.

❧ Bobowá mauka s Gečnau mukau a s Heřmánkem wařená a přiložená, polehčuge horkých otoků ran/a znamenj aneb sstrámy w barwě s přirozenau a zdrawau kůžj wyrownáwá. ❧ Bobowá mauka s Ssalwěgj wařená a přikládaná, dobrá gest ženám / gimž se Mléko w Prsech srazylo, že bude gako Syrowátka.

❧ S Medem a z Řeckého sena mukau smjssená, rozhánj záussnice a podessté a podteklé Krwj oči. Pakli přičinjš k Bobowé mauce Růže, bjlého Kadidla, a Bjlek od wegce/a na Oči spuchlé přiložjš/prospěssné gest. Táž Mauka s wjnem aneb Octem smjssená, cyňk na Oku, y také auraz Očj léčj. Dřený Bob žweykaný a na čelo přiložený, tok od Očj odwracuge. ❧ Bobowá mauka s Gečným sladem, Kamencem a s Olegem spolu smjchaná a přiložená, sstrawuge Wolata.

❧ Bobowé lusky ztlačené, a na ta mjsta, z nichž prwé wlasy wyrwány přikládané, magj moc brániti / aby tu žádnj wlasowé wjce nerostli.

❧ Bob

C Bob v wodě wařený, s Sádlem wepřowym smjssený a přiložený, prospjwá proti Podágře. Nebo sstrawuge a bolesti vkrocuge. Bobowá mauka s Octem smjssená a přiložená, vžitečná gest Nerwům raněným a zmačkaným.

Prawdiwé skussenj proti Hluchotě: Zwař Bobowý hrách v wodě / až se dobře vwařj / sleg z něho wodu / a wylož ten zwařený Bob na Mjsu / wstaw na ni Trychtýř / a wpausstěg sobě do vcha tu páru. To čiň za několik dnů pořád / posyluge sluchu.

Komuž Lůno oteklo / tak žeby wody pausstěti nemohl / gakž se to často přiházý, když Kámen do trubice přjgde / znamenité Lékařstwj: Wař Bob s Kozým aneb Krawským Mlékem až na Kassi / rozmaž potom na modré plátno / a oblož teple wsseckо Lůno / gistotně spomáhá: gakž gsem to častokráte w skutku shledal.

Bob protlučený a přiložený, dobrý gest na Spáleninu.

Bobowá mauka dělá pěknau kůži / pjhy a Fleky na žiwotě shánj, aby se gj třel / aneb smjchage s Medem a Wolowau žlučj, pomazowal. Proti Kyčelnj nemocy a dáwnj bolesti suchých žil aneb Nerwůw: Wezmi Bobowé prautj a Lusstiny, na Prach spálené / smjcheg s starým Swinským sádlem / a teplé přikládeg.

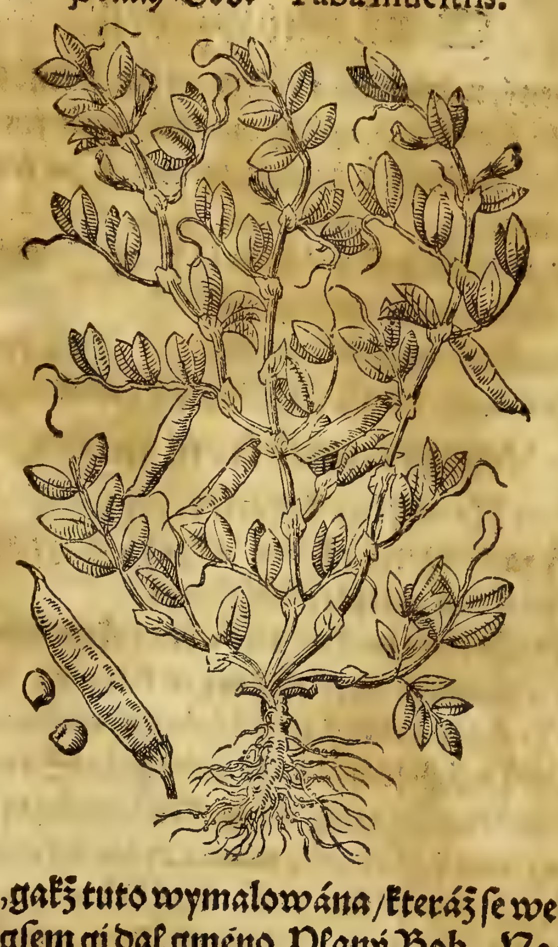
Kdožby chtěl mjti čistau twář / wlož mnoho Bobu do sylného Octa / aby se z ssupin wylaupili / wysuš ge na Sluncy / potom na Prach ztluc / naleg na ně čisté studničné wody / a kdyžby chtěl spat gjti, vmeg sobě tím Twář / a bude ráno čistá a pěkná.

Popel z Bobu s zemj aneb Prstj smjcheg / a naseg do té země Petrželného semena / welmi brzo Petržel wygde, a bugně poroste. Bob slowe Ržecky κύαμος, Arabsky Hachille, Latině Faba, Wlasky Faua, Francausky Fabue, Německy Bonen.

* O dlauhém hádanj některých, zdali náš Bob gest v Starých Faba, aneb raděgi Phaseoli, bylo by tuto dlauho mluwiti. Kdož chce, nahlédni co Iulius Alexandrinus, Geho Mil: Cýsařské žiwotnj Lékař, a Robertus Dodonæus o tom pro & contra psali. *

Planý Bob. Faba siluestris.

D

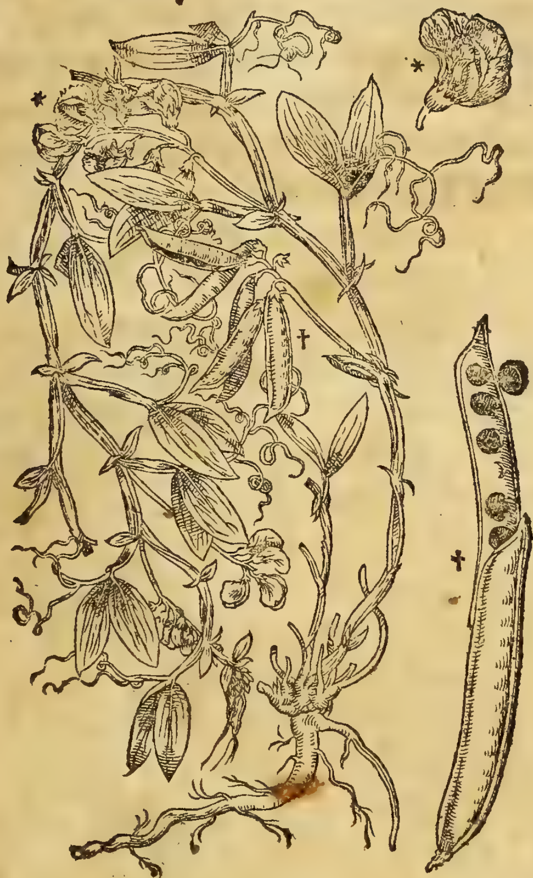

Gest y giná zrostlina, gakž tuto wymalowána / kteráž se welmi připodobňuge obecnému Bobu / protož gsem gj dal gméno, Planý Bob. Nacházý se na Roljch / wleče se po zemi s čtyrhranými Prautky, wespolek spletenými. List nese gako obecný Bob / Kwět barwy ssarlatowé / z něhož wyskytagj se tlestaté lusky, mnohem menssj nežli Bobowé / w nichž se zdržuge Semeno též chuti gako Bob, y tauž moc magjcý. Zwlássstě mnoho se ho nacházý na ssirokých Poljch kraginy Apuliæ.

A

*Aracus. Clymenum.

Aracus.

TOto Gméno někteřj z Galena lib. 1. de alimentor: facult: planému Bobu připiſowati chtěgj/ gimž Autor dooceka neodporuge. A wſſak tim gménem giná Zroſtlina od něho ſe gmenuge/ gegižto Figůru teď předſtawugeme. Gmenuge ſe à Dodonæo, Eruilia ſiue Ochrus ſilueſtris: má hranaté Pruty/ kteřjž na zemi ležj/ když nemagj, čehoby ſe držeti/ a zhůru ſe táhnauti mohli: Na nich roſte ſſiroké Liſtj/ kteréž při wrchu na dwa aneb wjce ginych liſtků ſe rozdělugj/ ſyce mezy nimi gakéſy wláſſenicko wyroſtá. Kwět geſt bjlý/ kteréhož náſledugj ſſiroké Luſky/ a w těch ſe zawjragj okrauhlá Zrna, menſſj nežli Hrách/ barwy požlautlé aneb černé. Kořen má několik malých vzljčků z ſebe wyroſtlých/ gako takměř wſſeliké luſſtinowaté Byliny: obyčegně w Zahradách geg ſegj. Moc geho geſt ſuſſiti, čiſtiti a rozdělowati/ zwláſſtě zewnitř Otoky a Wředy.

B

Clymenum.

AVtor w ſwé Latinſké Knize wypiſuge gednu Bylinu, Clymenum řečenau/ poněwadž má Prut gako Bob/ a Liſtj gako Gitrocél/ y Luſtiny, kteréž ſe někdy vkřiwugj. Takowé Byliny doſtal à D. Iacobo Antonio Cortuſo nobili Patauino. Může mezy timto luſſtinowatým Owotcem ſtáti/ zwláſſtě když y od ginych mezy ně ſe počjtá/ a od Lobelia Lathyris Narbonenſis latiore folio ſe gmenuge. Pro libý Kwět gegj nyněgſſjho čaſu v nás obyčegně w Zahradách gi ſadj. *

O Egyptſkém Bobu. Kap. XXII.

Spůſob.

OEgyptſký Bob, Latině Faba Aegyptia, někteřj gmenugj Colocaſiam. Ten mi neyprwé w Tryentu Léta Páně M.D.XXXVIII. geden včený Polák vkázal/ kterýž gi tam s ginými přeſpolnjmi Bylinami z Syrie a Egypta s ſebau přineſl. Roſte w Bahniſſtjch/ má wětſſj liſt, nežli wětſſj Lupen/ y Prut také dlauhý, čtyř Loket zwýſſj, a Prſtu ztlauſſtj,

C měké Třtině podobný/hladký a bez suků/wssecken wnitř gakýmisy sstreysstky aneb Linye-
mi protažený, podobně gako Lilium. Při wrchu toho Prutu mjwá obdlaužnau hláw-
ku aneb Kolbicy, na třidceti a wjce skreyssj rozdělenau/Wčelným wosstinám aneb dom-
kům podobnau/ w nichž Bob roste, welikosti a spůsobu Kasstanůw. Kwět se vkazuge
Rozýnowé barwy/dwakrát wětssj, než kwět Mákowý: Kořen gest welmi tlustý/plný
rozsedlin, tuhý/ kterýž se k gjdlu obzwlásstně strogj, wařj, aneb w horkém Popeli pražj.
Gjdagj geg y syrowý.

Egyptský Bob. Colocasia, Faba Ægyptia.

D

* Ačkoli Autor Herbáře tohoto Colocasiam maluge s Kwětem a Owotcem: wssak gjnj
zběhlj Simplicistæ, gako Bellonius, Clusius, Rauuolfius vkazugj to/že na nj Kwětu ani Owot-
ce nikdý newiděli. Protož gsem Figůry Autorowy, poněwadž mi wědomé nenj, dobřeli gest od
toho Poláka, od něhož té Byliny dostal, sprawen byl aneb nebyl, w gegj wáze zanechal/ a to-
liko malau tuto položil. Ale prawá Colocasia, gakž mi gi Doktor Jan Aicholtz, Professor
Medicinæ w Wjdni, tři pěkné Plantas vdělil / gest poněkud wětssj wymalowána / a pro Aro
Ægyptio, gakož mnozý gmenugj, w Latinském Herbáři Mathyolowém postawena gest.

Doktor Rauwolff pjsse/ že okolo Tripoli a Halepu tak mnoho gi segj / až samým ko-
řenem tak mnoho Osob wychowati mohau/gako v nás bjlau Řžepau. O čemž y Clusius in
suis Hispanicis obseruationib. zmjnku činj/ že gest do Portugalské kraginy přinessena/ a tam
se wůbec rozmohla a rozplodila. Takowému kořenu řjkagj tam Inhame, in Bœtica pak
Hisspanský Alcolcaz, kteréžto slowo à Colocasia půwod swůg má. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Egyptský Bob má moc sstahowati/a žaludku dobře činj.

Wnitř.

Kasse z mauky Bobu Egyptského strogená, sstawuge Čzerwenau nemoc, a vsta-
wičné plynutj Břicha. K tomu mocněgssj gest Kůra, s Medem a wjnem wařená/a do
třj Kossljkůw plných pitá.

Zewnitř.

To zelené, kteréž se vprostřed tohoto Bobu hořké chuti nacházý, ztlučené, a
s Růžowým Olegem wařené a pité, vkládá bolest vssj/ aby krápěge do nich wpausstěl.

O Hrá-

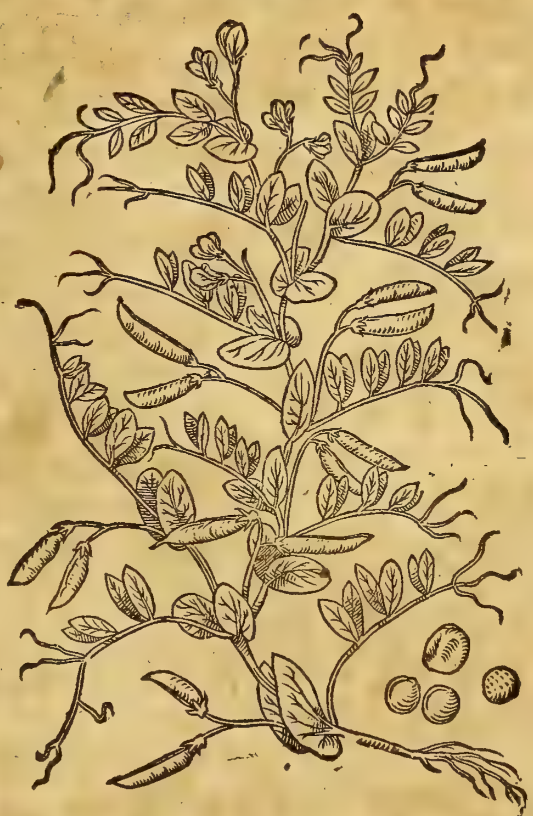
A

O Hráchu. Kapitola XXIII.

Hrách wětſſj Zahradnj. Piſum majus.

Hrách menſſj Polnj. Piſum minus.

Rozdjl a Spůſob.

HRách Czechům wýborně známý, dwogj ſe nacházý: Wětſſj aneb Zahradnj/a Menſſj aneb Polnj. Weliký Hrách zahradnj, kterýž také Bohatý ſlowe, má Prut prázdný, na ſſjř po zemi ſe rozkládagjcý/aneb s pomocý a podepřenjm Tyček a Stromů nahoru ſe pnaucý. Mezy Prutem a Liſtjm, kteréž ſewſſech ſtran gako w kolo roſte, wynikagj také ginj malj Pazauſſkowé/kteřjž magj s obau ſtran giné okrauhlé, tučné, děteli podobné liſtj proti ſobě oſazené. Sſpičky těch Metliček aneb ručičky gſau tenké, gako nitky/gjmiž ſe Hrachowiny na Kolj, Tyčky a Stromy wážj a zhůru táhnau. Mezy giž dotčeným opeřeným a okrauhlým liſtjm wycházegj wen malé, hladké, krátké Prautky/ a ti neſau Kwěty barwy tělné aneb bjlé / Formy a podobenſtwj Moteyle, wždycky dwa ſpolu wedlé ſebe/ z nichž potom wyroſtagj Luſky/ a w těch ležj Zrna okrauhlá aneb Hrách. Kořenj geſt welmi malé a mdlé. Malý Polnj Hrách, geſt zahradnjmu podobný/wſſak w podſtatě y wewſſech čáſtkách ſwých drobněgſſj, a netak chutný. Roſte rozkládage ſe na zemi bez podpor/aniž ſe pne nahoru/ a kwetne bjlým Kwětem.

Czas.

¶ Hrách obyčegně z Gara ſegj: w Lětě geg trhagj, a z Pole klidj.

Přirozenj, mocy a účinkowé.

¶ Hrách geſt téměř gednoſtegného přirozenj a podſtaty gako Bob, totiž ſuchého a ſtudeného/wſſak netak hrubě nadýmá/aniž moc má ſtjragjcý: pročež také neſnadně z žiwota wycházý.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Někteřj pjſſj: že Polewka z Hráchu, s kořenem Petrželným wařená, geſt užitečný pokrm Sſeſtinedělkám/ pro wywedenj od nich oſtatnjch nečiſtot a wlhkoſtj/ a rozmnoženj Mléka w Prſech. Awſſak w ſtarých Spiſých Lékařſkých nikdež ſe toho nenacházý/ aby Hrách takowé zenaucý wen mocy býti měl. O Cyzrně owſſem nětco ſe toho nacházý/gakž

B

w

C zý, gakž prwé oznámeno. Ale tito nowj Scribenti w tom se meylj a bloudj/ že se domnj-wagj Hrách býti Cicer arietinum, o němž čti má Commentaria Latina in Dioscoridem. Aprotož Ssestinedělkám nemá se dáwati Hrachowá, ale Cyzrnowá Polewka/ s kořenem Petrželným, kwětem Muſſkátowým a Rosmarynau.

Hrách syrowý nenj dobrý: Zarozuge zlé wlhkosti a zacpáwá Prsy. Wařený posyluge žaludka a zahřjwá, zwláſſtě dřený a tlučený. Nedřený nadýmá břicho/ činj baukánj a zbuzuge powětrnosti: Pálenec netak nadýmá. Polewka Hrachowá také dobrá gest Nemocným/ posyluge přirozenj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Proti zapálenj Audůw: Wezmi Hráchu nezralého/ ztluc geg spolu s listjm/ smjcheg s Bjlkem wagečným/ a přilož na bolawé mjsto/ y hned vdělá polehčenj.

Někteřj pjſj: Hrách v wodě a w Lauhu wařený, a tim Hlawa mytá, vzdrawuge kysawau Praſſiwost hlawy. Chtěgj tomu/ žeby to zkuſſené Lékařstwj býti mělo: ale gá w té přjčině wjce držjm o Cyzrnách, nežli o Hráchu: poněwadž se Cyzrnám a ne Hráchu moc stjragjcý a wyčiſſtugjcý od Starých přiwlaſſtňuge. Kdožby se zabodl Nožem aneb gehlau/ promýweg sobě ránu často wodau, wnjž Hrách wřel/ a zhogjš se.

Hrách Latině slowe Pisum, Wlasky Piso, Německy Erbsen.

O Ssocowicy. Kap. XXIIII.

Rozdjl a Spůsob.

Ssocowice listjm y kwětem gest podobná k Wykwi. List nese malý, tleskatý, a newelmi ſſiroký/ o třech aneb čtyřech zrnkách drobných, okrauhlých, tleskatých/ tenjčkau ſſupinkau zaobalených. Gest pak dwogj Ssocowice: Gedna Bjlá, malá a k gjdlu chutněgſſj/ Kwětu bjlého. Druhá barwy popelaté, trochu wětſſj/ a ta Kwět má bledé brunátnosti. D Ssocowicy vſuſſuge a vmrtwuge Swizel/ když mezy aneb wedlé nj roste. Kdožby zrna aneb semeno Ssocowičné do Krawského hnoge zahrabal/ za některý čas w něm ležeti nechal, a potom sýl, bugněgi mu poroste/ a dřjwe dozrá.

† Czas a Mjsto.

Ssocowice suchau Rolj a zemi, y suché počasy mjti chce. Kwetne hned brzo po setj. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ssocowice w horku a w studenu mjrnost zachowáwá. Suchá gest na druhém Stupni.

Wnitř.

Ssocowice v wodě wařená, a prwnj Polewka aneb woda z nj pitá, obměkčuge břicho k stolicem/ zwláſſtě když se k nj dřewěnného Olege a Soli přimjsý. Ale když se z nj prwnj Polewka slege, a zaſe w druhé wodě se wařj, zatwrzuge Břicho/ a tak vžitečně dáwá se gjsti a pjti těm Lidem/ kteřjž na Auplawicy a na Czerwenau nemoc stonj. Slaužj platně y ženám/ od nichž přjliſſně Menses gegich gdau.

Kdožby Ssocowice s ſſupinami gedl/ welmi hrubě zatwrzugj: Nebo Sſupiny gegich sylněgi trpkostj swau w hromadu stahugj, nežli gádro. Pakliby geſſtě mocněgi zatwrditi chtěl/ wař dobře a dlauho Ssocowicy s ſſupinami w Octě. Takť gsau Stařj dělawali/ ano časem y Nyſſpule, Woſſkeruſſe, plané Hruſſky a Kdaule spolu s Ssocowicý wařjwali/ aby zástawa tim mocněgſſj byla. Když se Ssocowice s ſſupinek aneb kožek swých oblaupj aneb wydrau/ nemagj wjce té mocy zatwrzugjcý/ wſſak wětſſjho gsau požiwenj: proto nic méně dělagj Krew hrubau a Melancholickau. Pročež také, kdožby gich vstawičně w Pokrmjch požjwali a mnoho gedli/ nachýleni býwagj k Malomocenstwj/ a nemocy té, kteráž slowe Rak. Nadto zrak činj kalný a oči temné/ těžce se

zažjwagj/

zažj wagj / žaludek y Střewa nadýmagj / nepokogné a těžké Sny přinássegj / sskodj Hla- A
wě, Nerwům aneb žilnám, y Plycem.

Lidem tlustým, tělným a plným náležj Ssocowicy gjsti / wjce nežli churawým, wy-
záblým a wyschlým: nebo hrubj a sussj. Odkudž y Německé Přjslowj: Grosser Leib
kompt nicht von kleiner Linsen. Hrubé Tělo nerodj se z malé Ssocowice. Tolikéž y zá-
dost těla vmrtwuge.

Ssocowice wětssj. Lens major.

Ssocowice menssj. Lens minor.

B

Někteřj pjssj, a za gjstau prawdu twrdj / že prwnj woda aneb gjcha z Ssocowice
wařené, w nápogi aneb trunku daná malým Dětem, magjcým Sstrkawky, welmi brzo
gim pomáhá / a Czerwy wen wyhánj.

* Arabsstj Medici wčj Ssocowicy s Wlasským Koprem, Petrželným kořenem, s Fjky a
s ginými podobnými kusy wařiti / pro wywedenj wen Flekůw a Nesstowic, kteréž Exanthe-
mata slowau. Což y nynj obyčegné gest / a s prospěchem se vžjwá / zwlásstě cum Syrupo de
Cichorea cum Rhabarbaro. *

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Ssocowice s Gečným sladem aneb mukau wařená a přiložená, polehčuge a vkládá
bolesti Podágry. Ssocowice dobře zwařená, potom zetřená a přiložená /
zstawuge Krew, kteráž se z ran aneb od ginad wen lige.

Ssocowice dobrá gest proti wsselikým Wředům, Prassiwině a swrabu Těla.
Vzdrawuge také rozsedlé audy, w Medu wařená a přikládaná. W Octě wařená a při-
ložená, rozděluge a rozhánj twrdé Otoky a Wolata.

Ssocowice v Wodě a Soli wařená, a na Prsy přikládaná, rozpaussťj a rozhánj
y strawuge zbytečné, sražené a zsedlé Mléko w Prsech.

Proti roznjcenj a horkým otokům Očj / wař Ssocowicy s Komonicý v wodě /
a tim potjreg wjček y kautků Očj.

Gest y dobrá Ssocowice proti horkým neduhům a Otokům zadku / aby gi s Rů-
žj suchau aneb s kůrkami Granátowého gablka a s Medem wařil až na Flastr / a ten te-
plý přikládal. Mjza z Ssocowice, osutiny Aust y Lůna vzdrawuge.

Ssocowice slowe Řecky φακός, Arabsky Hades, Latině Lens, Wlasky Lenticchia,
Sspanyelsky Lenteyas, Francausky Lentile, Německy Linsen.

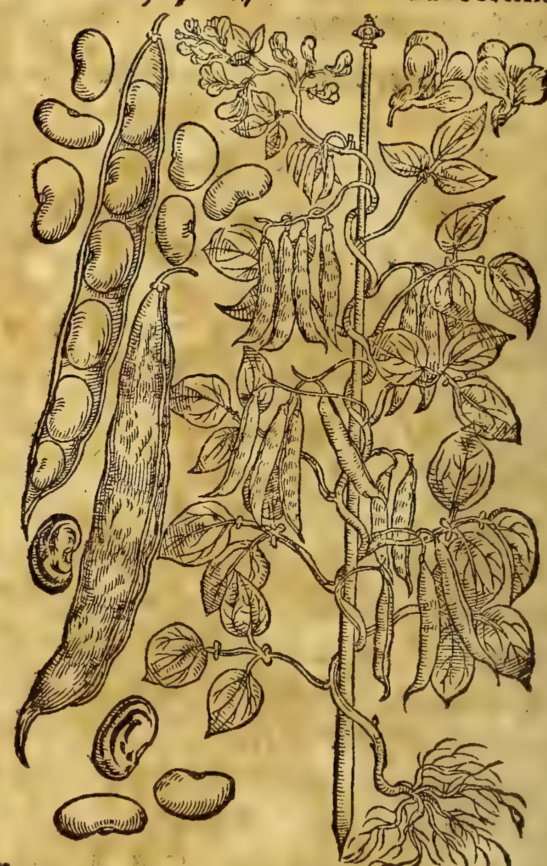
C

O Faſeolých a Tureckém Hráchu. Kap. XXV.

Faſeoli. Phaſeoli.

Turecký Hrách. Smilax Hortenſis

Rozdjl a Spůſob.

D

FAſeoli nacházegj ſe w několikerém ſpůſobu, barwami gedni od druhých ſe děljce. Nebo gſau barwy bjlé, * modré, zelené, ſſediwé, bledé, * čerwené, medowé a ſtrakaté. Ale neywjce dwogj gſau: Prwnj bjlj a malj / ſegj ſe na Poljch, při ſkonánj Gara. Ginj ſegj ſe a roſtau na zahradách. Faſeoli polnj nepřiwazugj ſe k Tyčem / ale ſami od ſebe ſtogj / a wjce na ſſjř, nežli na wýš roſtau. Liſt neſau podobný Břečtanu / wſſak měkčegſſj a wětſſj, a wſſecken žilkowatý / na gedněkaždé ſſpičce wjſý tři Liſty. Kwět má bjlý, menſſj než Hrách / z něhož wyroſtagj Růžkowé aneb Luſky, sprwu zelenj / potom když prawě dozragj, bjlj / gedné pjdi zdýlj, oblj a ſſpičatj / wnichžto ležj zrna, Formy a podobenſtwj Ledwinek / a magj poſtraně gakýs černý Fljček.

Druhý Faſeol geſt několikerý, giž dotčenému wewſſem podobný / kromě že tento obwinuge ſe a obwěſſuge okolo Tyčj a Stromů / a nahoru ſe pne, rowně gako Chmel. Sadj geg rádi na Zahradách pro chládek: nebo w Létě dáwá od ſebe rozkoſſný ſtjn, gako giné zelené Laubj / kwetne přes celé Léto. Luſky neſe bůgněgſſj a mocněgſſj, y Zrna w nich wětſſj a ſtrakatěgſſj, než Polnj Faſeol. Latině mu řjkagj Smilax hortenſis, Czechowé Turecký Hrách, Němcy Welſche bonen oder Steigfaſeln.

* Kdož geſſtě wjce ginných a cyzých Faſeolůw známoſt mjti chce / ten přečti ſobě lib. 4. obſeruationum Pannonicarum Caroli Cluſij, cap. 27. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wſſickni Faſeoli gſau horkeho a wlhkého přirozenj na prwnjm Stupni: ale čerwenj gſau nětco horčegſſj.

Wnitř.

Faſeoli w Pokrmjch požjwanj, nadýmagj a žaludek obtěžugj / zwláſſtě čerwenj a ſtrakatj: Wſſak rozmnožugj facultatem generandi, a to mocněgi půſobj / kdyžby ge

w Mléce

w Mléce tak dlauho wařil, ažby se zpukali/a potom dlauhým Pepřem, Galgánem, Wla- A
ským Koprem a Cukrem posypal. Když k nim přidáš Horčice a Kmjnu, negsau tak gj-
sti sskodliwj: syc ginák nepokogné a těžké Sny dělagj, rowně gako Ssocowice.

† Těhotné Panj žádným spůsobem Hráchu toho gjsti nemagj. †

¶ Z nezralých, zelených a měkých Luskůw Faseolowých/ dělagj také dobrý Salát, tímto spůsobem: zwařj ge neyprwé/a pak ge posypj Pepřem: Potom tak zwařené smažj w Másle/a opět ge pokropj Safftem Agrestowým a Pepřem. Tak přistrogenj obměkčugj žiwot/a Moč wen pudj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Faseoli magj obzwlásstnj vzdrawitedlnau powahu a moc proti vhryzenj od Koně/aby ge w vstech zžweykal, a na ránu přikládal.

¶ Faseoli, Bob, Wykew, Hrách, magj téměř gednostegnau moc, Otoky a bolesti vkládati w tegných mjstech, y ginde. Může dobře gedno za druhé bráno býti.

¶ Znamenité Ličidlo aneb mazadlo Ženské vděláš takto: Wezmi bjlých Faseolůw, střjdy od bjlého chleba aneb Žemličky, každého gednu libru/gednu dlauhau mladistwau Tykwicy/ zkrágeg gi/ a wlož ty kusy wssecky do Kozýho mléka/a nech ať se w něm močj přes noc. Potom wezmi Melaunowých gader deset Lotůw/gader Břeskwowých wykaupených ssest Lotů/gader Borowých přespolnjch (Pistacia) půl Libry. Zetři to aneb ztluc každé zwlásstě w kamenném Moždjři, palicý dřewěnnau. K tomu wssemu přideg gedno Holaubě domácý/sekeg ge spolu y s Peřjm na drobné kausky, zawrha toliko střewa od něho. Smjcheg w hromadu wssecky swrchugmenowané kusy / deg do Sklenné Kolby aneb Alembjku / a dystyllug w Kotle plném horké wody, per balneum Mariæ. Tu pálenau wodu schoweg / kterauzto kdožby twář, ruce y wssecko tělo vmýwal / bude ge mjti welmi bjlé, mladistwé a gako Axamjt měké.

¶ Faseoli Řzecky y Latině slowau Phaseoli, Wlassky Fagiuoli, Německy Faseln. Hippocrati & Theophrasto ex sententia Dodonæi, est Dolichus & λόβιον. B

O Wlčjm Hráchu. Kap. XXVI.

Spůsob a Rozdjl.

Wlčj Hrách gest Semeno a pjce Konská. Nacházý se dwogj, Bjlý a Czerwený. Tato Bylina plazý se pozemi, s mnohými Prautky a ratolistkami/ kteréž se wesměs w hromadu matau/ a s maljčkým, obdlauzným, opeřeným Listjm, menssjm nežli v Ssocowice. Kwjtek gest maljčký/ někdy poběławý a někdy pobrunátnělý. Lusky má kratssj a vžssj, nežli Hrách/w nichž se kryge okrauhlé Semýnko. Někteřj mu řjkagj Wykwice/o njž dolegi w Kapitole 75.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wlčj Hrách gest přirozenj horkého na prwnjm, a suchého na druhém stupni. Mocý swau rozděluge, wyčisstuge, stjrá, průduchy otwjrá a pronjká tak sylně/že y s krwj moč z Člowěka žene/kdožby ho mnoho gedl.

Wnitř.

¶ Wlčj hrách na mnoze gedený, bolest Hlawy přinássj/břicho nadýmá/a žene krew skrze moč, y stolice. Kdožby geg Wolům wařil a gjsti dáwal/budau po něm tlustj a tučnj.

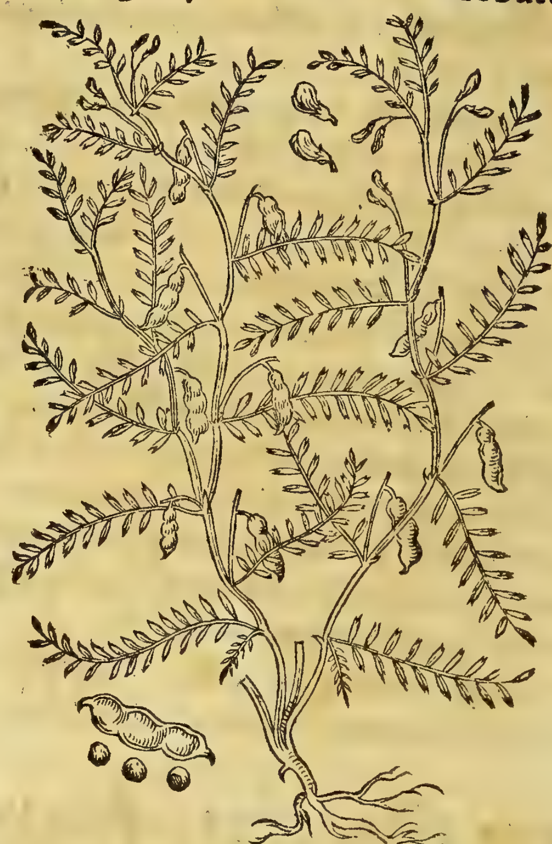
* Holubi rádi toto Semeno zobj/ a mjwagj po něm mnoho mladých. Vžjwáme ho y w Lékařstwj, gako y Sskrkawičného hráchu/pro wywedenj lepkých a tuhých Flussůw a wlhkostj z Prsůw. Ale bjlý Wlčj hrách gest k tomu mocnégssj, nežli čerwený aneb nážlutý / gakž se někteřj domeysslegj. * ¶ Toto má skussené býti: Kdožby tři aneb čtyři zrna Wikwice snědl/tomu řjhánj kyselé a záha y hned se zastawj a přestane.

C

Zewnitř.

Mauka Wlčjho hráchu s Medem rozdělaná a přiložená aneb pomazaná, wyčiſſtuge wředy, Praſſiwiny/ Pjhy, Fleky, Zlitiny, mrtwiny ſhánj na Těle y na twáři. Táž mauka bránj Wředům daleko a okolo ſebe ſe rozgjdati/ Hlawu kyſawau vzdrawuge/ nežity roztrhuge/ twrdé Prſy obměkčuge. Přikládá ſe vžitečně s wjnem na vſſtknutj Geſſtěrčj a Hadj / s wodnatoſtj Rzetkwowau na vhryzenj Człowěka y wzteklého Pſa. S Octem ſmjſſená, vkládá žřenj žiwota, a Tenaſmum, aby na Stolicy darmo nechodil/ a wětrnau řezawku.

Wlčj Hrách. Eruum ſiue Orobus.

D

Wlčj Hrách wařený v wodě a obkládaný, odznobenj Pat a Noh vzdrawuge / a zahánj ſwrab a kauſánj kůže na wſſem Těle. Luſky zelené Wlčjho hráchu s liſtjm y s Prautjm zetřené/ kdyžby tim po Lázni wlaſy natjral, černé ge činj.

Wlčj Hrách ſlowe Řecký ὄροβος, Arabſky Herbum, Latině Eruum ſiue Orobus, Wlaſky Erbo, Francauſky Ers, Sſpanyelſky Ieruos, Německy Eruen.

O Hráchu Sſkrkawičném aneb Rzjmſkém. Kap. XXVII.

Spůſob.

Hrách Sſkrkawičný má gediný toliko wyſoký, okrauhlý, a doſti mocný Prautek/ a na wýš z něho množſtwj poſtrannjch wětwiček/ kteréžto wſſecky neſau mnoho chlupatého, měkého, poběławého, na ſſeſtero y na ſedmero rozděleného Liſtj / k upodobenſtwj Kolečka aneb Hwězdy, gako Drmek. Kwět bjlý/ z něhož býwagj Luſky tleſkaté, poběławé/ zewnitř chlupaté a wlaſaté/ wnitř hladké, dlauhé gako Bob / a w nich obyčegně pět aneb ſſeſt zrn twrdých, ſſirokých aneb tleſkatých, okrauhlých/ trochu pozarděłých/ vproſtřed důlkowatých/ mázdřičkami od ſebe rozdělených/ a náramně hořkých. Kořen drewnatý, žlutý a wláſſeničkowatý. Tento Hrách žádných zlých, ſſkodliwých a gedowatých Bylin ſe nebogj/ neb mu ty nic vbljžiti nemohau/ ale on ſám wſſecky giné, kteréžby wedlé něho a při něm růſti chtěly, vduſſuge a vmrtwuge.

Czas.

A

Czas.

Wlčj hrách třikráte kwetne. Neyprwé od prostředka Prutu swého / z kteréhožto Kwětu wycházegj Lusky / a dozráwagj při koncy Léta a s počátku Podzymku. Zatim wyskytá se druhý Kwět z postrannjch wětwiček / ale ten pořjdku k sezránj přicházý a Owotce nese. Třetj Kwět vkazuge se při wrchu, když Lusky giž zragj / ale z toho Kwětu nikdý žádné Owotce nedozráwá.

Hrách Sskrkawičný domácý. Lupini satiui.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sskrkawičný hrách gest přirozenj horkého, na prwnj stupni / a suchého na koncy druhého stupně. Stjrá a wysussuge bez kausawosti.

Wnitř.

Ržjmský hrách kdyžby dlauho v wodě močil, ažby žluté barwy nabyl, oskadne / a teprw geg s Solj gjdagj / zwlásstě z hladu a w čas drahoty. Dobytek a Owce welmi po něm tučnau / rowně co po Wikwicy.

Sskrkawičný hrách hořký na Prach zetřený, a s Medem aneb s Octem přigatý, Czerwy z Břicha wyhánj. Chcessli to Lékařstwj prudčegssj a sylněgssj mjti / wař spolu s týmž Hráchem Rautu a Pepř / a dáweg pjti Nemocnému ráno y v wečer, málo aneb mnoho / wedlé powahy Osoby nemocné. A ten Traňk gest y Slezynnym (Spleneticis) vžitečný. Může se týž Prach s Octem a howězý žlučj smjchati / a gako Flastr teplý na břicho přiložiti: Pudj wen Sskrkawky. Gjcha, w njž Hrách Sskrkawičný zwařen, pitá / otwjrá zacpaná Gátra, zwlásstě pak Slezynu / žene Moč / Ženskau nemoc y mrtwý plod wywodj. Též mocy gest Kořen / aby geg wařil, a z něho pil.

† Panj těhotné magj se wystřjhati tohoto Hrachu, a negesti ho / aby z nich Plodu dřjwe času newyhnal. † * Z mauky Hráchu Ržjmského s Medem smjchané, dělagi také dobrau Lektwař proti Zlautenicy: kterážto s Gelenjm Rohem na Prach spáleným prospěssně dáwá se gjsti proti Sskrkawkám dětinským. *

Zewnitř.

Sskrkawičný Hrách v wodě zwařiti, a tau wodau se megti, skutečně vzdrawuge wsseliký swrab, hnilé masso, Prassiwinu, Fleky a pjhy na Twáři / též y kysawý Strup na Hlawě / y kůži těla wyčisstuge a wyhlazuge.

Mauka

Mauka Řjmſkého hráchu s Octem wařená a přiložená, rozděluge a rozhánj wſſeliké wyroſtliny, wole a baule, kyčelnj boleſt, a roznjcenj wſſech audůw.

Sſkrkawičný Hrách s Pupawau wařený w počepkách winných aneb v wodě, vzdrawuge wſſelikau Praſſiwoſt čtwernohého Dobytka / aby gi tim teplým za několik dnů promýwal. Geſt znamenité Lékařſtwj Owcým.

Když ženy Sſkrkawičný Hrách ztlukau / s Myrrhau a s Medem rozdělagj / a čjpek ſobě z toho sfformugj / přináſſj gim zaſe gegich Menſes.

Proti ſtudenému aneb Pekelnému ohni proſpěſſný Flaſtr: Wezmi Mauku hráchu Sſkrkawičného / zwař gi s Lauhem a dřewěnným Olegem, až do huſtoſti Flaſtru / přičiň drobet málo Sſaffránu / a přikládeg teplý.

Sſkrkawičný hrách ſlowe Řecky θερμος ἥμερος, Arabſky Tormus, Latině Lupinus, Wlaſky Lupino, Sſpanyelſky Entramuces, Francauſky Lupinis, Německy Feigbonen.

* Planý Hrách Řjmſký.

Planý Hrách Řjmſký.	Lupini ſiluestres.
N. S Kwětem brunátným.	N. Flore cæruleo.
† Druhý s Kwětem žlutým.	† Flore luteo.
c. Luſky.	c. Siliquæ.
o. Semeno.	o. Semen.

S Toho planého Hráchu Sſkrkawičného nacházý ſe některj / že brunátným aneb Sſarlatowým kwětem kwetne. Roſte we Wlaſſjch na mnoha mjſtech okolo Neapoli a Řjma / geſt wewſſem menſſj, nežli Domácý. Druhé pokolenj má něco ſſirſſj a měkčegſſj Liſt / a žlutý wonný Kwět, gako Fiola: pročež také na mnohých mjſtech y v nás Sſpanyelſká žlutá Fiola ſlowe. Semeno geſt pěkné, černými proměnami, gakoby Mozyrowané było, ſkropené. Sadj ſe mnoho na Zahradách / ale ſám od ſebe v nás nigakž neroſte. Někteřj geg gmenugj Lupinum Hiſpanicum.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento planý Hrách Sſkrkawičný geſt trpčegſſj a ſylněgſſj, nežli druhý Domácý aneb Zahradnj. *

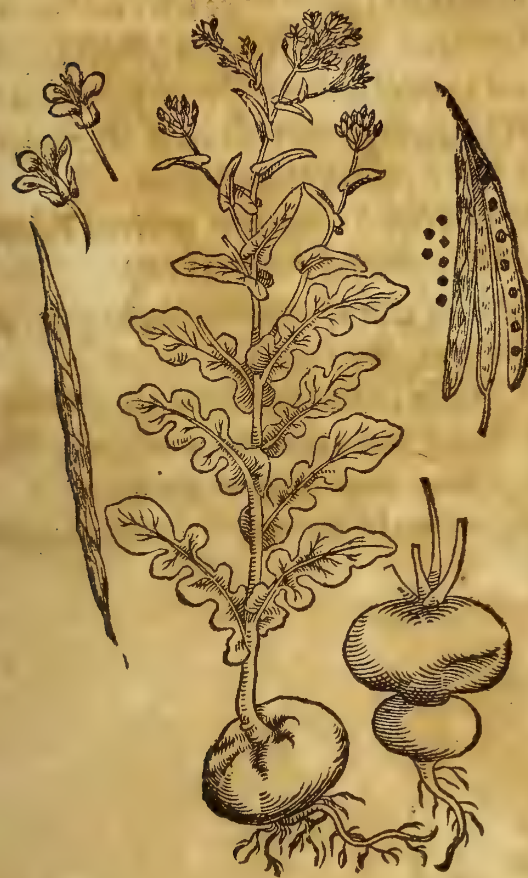
O Řjpě

A

O Rzepě Okrauhlicy a Wodnicy.

Kapitola XXVIII.

Okrauhlice. Rapum rotundum, orbiculatum ſiue ſeſsile.

Rzepa dlauhá, Wodnice. Rapum longum.

B

Spůſob.

Rzepa známá geſt wůbec: Liſt má podobný Rzetkwowému/ wſſak ſſirſſj a hladſſj: Prut dwaukoketnj na wýš a oblý. Když počjná kwjſti, má Kwět při wrchu žlutý/ luſſtičky malé, dlauhé, oblé, rowné, nahoru obrácené/ wewſſem gako y Semýnko Hlawatému zelj podobné.

Rozdjl.

Kořen aneb Rzepa geſt trogj: Gedna okrauhlá a ſſedlá, aneb pleſkatá: Druhá okrauhlá gako Kaule/ a ta ſlowe w Cžechách Okrauhlice: Třetj dlauhá a oblá, ruky ztlauſſtj/ a čerwená aneb pobrunátnělá. A té my řjkame Wodnice, Latinjcy Rapum longum. Wſſecky tyto Rzepy magj proſtý a hladký Kořen, bezewſſeho wláſſenička/ toliko při koncy dole Ocáſek dlauhý/ ſkrze něgž Safft a potrawu z země k ſobě táhnau. Geſt ſe čemu podiwiti/ že z tak malého Semýnka, gakež geſt Rzepné, takměř we třech Měſýcých tak weliký Kořen wyroſtá: Nebo w některých mjſtech nacházý ſe Rzepa/ kteráž Sto liber aneb Centnéř wážj. Rzepu, kteráž Třidceti liber wážila, negednau gſem ſám widěl w Kragi okolo Tryentu/ dlauhau a nábrunátnau.

Mjſto.

Rzepa roſte ráda w mjſtech ſtudených/ a tak ſladſſj býwá: wſſecka ſſtáwa, zroſt a ſýla z země wjce ſe obracý a táhne w Kořen, než w liſtj. Když na ni teplo vdeřj/ wjce w trávu a w liſtj roſte, nežli w Kořen. Při Horách, kdež málo býwá Obilj, Rzepa lidem y Dobytku geſt obyčegným a potřebným pokrmem y potrawau. Kterauž w Létě ſegj, Hauſenek ſe nebogj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

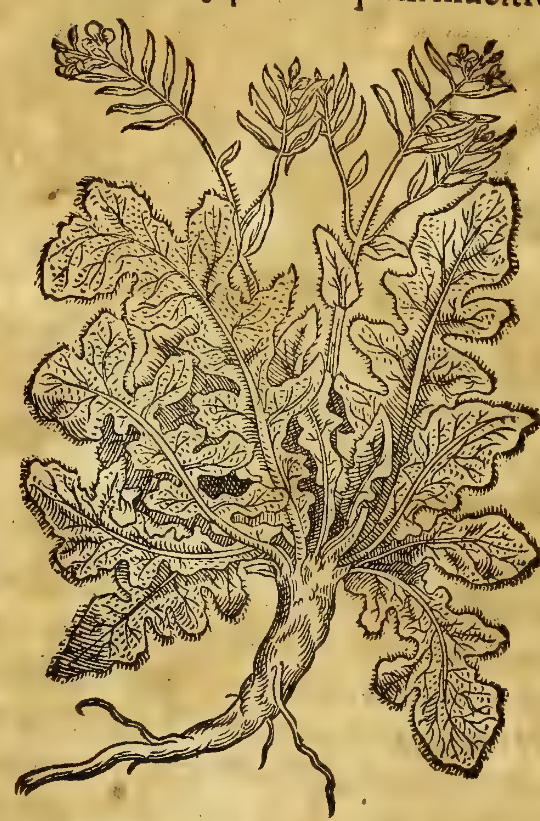
Rzepa geſt přirozenj horkého na druhém, a wlhkého na prwnjm Grádu.

C

Wnitř.

¶ Rzepa naplňuge a nadýmá Břicho / dělá wětrnoſti / a zbuzuge žádoſt těla: † Se-
meno wjce nežli Kořen. † ¶ Mladé wýſtřelky aneb wrſſky wařiti a gjſti, moč žene.
¶ Semeno Rzepné dobré geſt proti wſſelikému Gedu / pročež také ſluſſně běře ſe do
Dryáku: geſt vžitečné y k vkrocenj boleſtj.
¶ Dáwagj Rzepné ſemeno y Dětem / když nemocné na Neſſtowice ležj: neb ge wy-
háněgj a wywodj wen. ¶ Czerwená Rzepa zadělaná, přináſſj chut a žádoſt k gjdlu.
¶ Rzepa w Mágowém máſle wařená a gedená, proprawuge průduchy Prſnj / a dě-
lá wolné dychánj. ¶ Gicha z wařené Rzepy Máſlem omaſſtěná, a Cukrem oſla-
zená, dobrá geſt netoliko proti zaſtaralému Káſſli / ale y proti bolenj Ledwj.
¶ In quartana, to geſt w Zymnicy čtwrtodennj, obyčegně vžjwáme wařené Rzepné
gjchy s nowým Máſlem / pro obměkčenj hrubých Melancholických wlhkoſtj.
* W Nidrlandu magj obyčeg z ſemena Rzepného dělati Oleg / a mnoho vžjwagj ho / při-
gjmagjce teplý proti boleſtem po porodu: Ano y Czerwy w žiwotě mořj.
¶ Geſt také obyčeg Rzepu celau ſuſſiti. Takowé ſuché Rzepě w Miſſni a w Saſých, a
ſnad y na giných wjce mjſtech, řjkagj Welckruben. Z té Rzepy woda wařená, w nižby také dro-
bet Cukrkandu rozpuſtil, dobrá geſt bolawému hrdlu / aby gj proplakowal a kloktal. *
¶ Rzepa w Soli chowaná, dáwá chut k gjdlu / ale málo žiwnoſti: Suchá neſnad-
ného geſt zažitj.

Planá Rzepa. Rapum ſilueſtre.

D

Zewnitř.

¶ Rzepu v wodě wařiti, ſſátek w té gjſſe omáčeti a přikládati / dobře proſpjwá těm,
kteřjž na ſtudená Podágra ſtonj / ano y těm, kteřjž ſobě Nohy odznobili. Můžeš y wařenau
Rzepu ſamu ztluka přiložiti: nebo má tauž moc vkládati a krotiti boleſti Podágry.
¶ Wezmi Rzepu / vděleg w nj ſſpunt / a naleg do nj Růžowého Olege, přidada dro-
bet Woſku / zakuť do horkého Popele, ať ſe rozhřege a vſmažj. Takowá Rzepa ztlučená,
a teplá přiložená, vzdrawuge zgitřené odznobenj Pat y Noh.
¶ Safft aneb ſſťáwa z Rzepy čaſu Žnj zbjraná / s ženſkým Mlékem rozdělaná / a do
kautků Očj zapauſſtěná / činj zrak oſtrý a gaſný.
¶ Kdožby wředy na ſwém Těle měl / aneb zlý malomocný ſtrup / ten meg ſe v wo-
dě, w njž Rzepné ſemeno wařeno bylo / a nabude zaſe kůže hladké a čiſté.

* Proti

* Proti spálenj od Prachu a podobným sskodám, vžitečný gest Safft aneb mjzka z Rže-py a Cybule wytlačená. * A

Rzepa slowe Rzecky γογγύλη, Arabsky Seliem, Latině Rapum, Wlasky Rapo, Sspanyelsky Nabo, Francausky Naue, Německy Rüben.

Planá Rzepa. Rapum silvestre.

Nacházý se také y planá Rzepa, gakž tuto wymalowána / a srownáwá se Listem, Kwětem y semenem s domácý Rzepau / kromě že listj má chlupatěgssj a skrowněgssj: Kořen má dlauhý, gako Rzetkew / chutný gako Rzepa. Roste na mezech w Polých a mezy Obiljm. A toť gest nasse planá Rzepa: wssak nemá rozumjna býti o plané Rzepě Dioscoridis, kteráž mně až podnes neznámá gest. Wssak pokudž z chuti o přirozenj a složenj Bylin sauditi máme / směl bych řjcy, že Dioscoridis a nasse planá Rzepa w mocy a včincých se srownáwagj / o čemž Dioscorides takto napsal, lib.2. cap.114. Semeno plané Rzepy dáwagj a mjchagj do těch Lékařstwj / kterýchž zewnitř vžjwagj k wyčisstěnj a wyhlazenj Twáře y wsseho Těla / a zwlásstě kteráž z Hráchu Sstrkawičneho, z Hráchu Wlčjho, a z bjlé Mauky obyčegně strogjwagj.

O Lesnj Rzepce, Rapunculus Latině řečené. Kap. XXIX.

Rzepka. Rapunculus.

B

Spůsob.

Lesnj Rzepka gest malá Rzepa: Roste w rolých newzdělaných / w Lesých, Hágjch y na Lukách. Nynj giž také sadj gi w zahradách. Od gednoho kořene wycházý množstwj Prutů aneb Slaupkůw, lokte zwýssj: wssak dřjwe nežli w dotčené Slaupky wyroste / dostáwá odlaužného hladkého listj, rozkládagjcýho se po zemi. Giné listj, kteréž potom na celém temeř Slaupku roste, gest delssj, vžssj / nerowně proti sobě osazené. Nese na wrchu žlutý Kwět, čtyřmi ljstky osazený. Malé černé semýnko ležj w Hlawičkách zawřené.

Kořen

C Kořen gest čtyř Prstůw zdýlj, a časem malého Prstu ztlausstj/ wnitř wydutý, chuti sladké a welmi libé: pročež geg y mjsto Salátu gjdagj. Meylj se ti, kteřjž tyto Rapunculos za planau Rzepu držj: neb se s wypsánjm Dioscoridis téměř w ničemž nesrownáwá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gjdagj Rapunculos mjsto Salátu z Gara: ale prwé magj ge w horké wodě zpařiti/ a potom s Solj a Octem gako Salát přistrogiti: Dáwagj Appetýt a chut k gjdlu.

O Lékařském vžjwánj této Rzepky nic zwlásstnjho nenalézám/ kromě, což někteřj prawj/ že wařená, dlauhým Pepřem posypaná a gedená, rozmnožuge kogným Chůwám Mléko. A kterýžby gi Muž s Cybulj přistrogenau gedl/ sylj a množj w něm facultatem generandi.

† Rzepky Latině Rapunculi, a pro rozdjl Rapunculi siluestres & Nemorosi, to gest Lesnj Rzepky: Rapuncula vel Rapuncia, Auicennæ Pes Locustæ, Wlasky Rapunculum, Francausky Responce petit, Německy Rapuntzeln. †

O Rzepě Kolnjku. Kap. XXX.

Kolnjk. Napus.

D

Spůsob a Rozdjl.

Tato Rzepa, kteréž Kolnjk řjkagj, gest obecné Rzepě podobná: Listj má též gako Rzetkew, ostré a chlupaté. Prutem, Kwětem, Semenem y Lusticky, srownáwá se s Okrauhlicý. Kořen má dlauhý, téměř gako Rzetkew/ wssak při spodku drobet kratssj, a při wrchu tlustssj. Nacházý se Kolnjk w dwogjm spůsobu: geden bjlý, a druhý požlautlý/ a tento owssem tlustssj nežli onen, y sladssj/ wssak ani tak perný nenj, ani tak chutný, gako bjlý.
* Když se Kolnjk nepřesazuge, gako y giné Rzepy, tedy w Planý se proměňuge/ kterýž Latině Napus siluestris slowe. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kolnjk gest horký na druhém stupni, a wlhký na prwnjm/ gako y prwnj Rzepy: ale tento gest něco horčegssj.

Wnitř.

A

Wnitř, aneb w žiwotě.

Kolnjk wařený a gedený, nadýmánj dělá a wětry, gako y giné Rzepy: wšak s Polewkau z massa wařený, chutněgšj gest k gjdlu/ a wjce sytj y žiwnosti dáwá, nežli Okrauhlice: wjce také Tělo zapalnge / a mocněgi přirozenau chut zbuzuge / zwlásstě kdyžby geg dlauhým Pepřem posypal. Semeno ztlučené a pité, odpjrá wsselikému Gedu / a tau přjčinau y do Dryáku se přidáwá.

Někteřj obyčeg magj Semeno Kolnjkowé zetřené, s wodnatostj kyselých Pomorančjch aneb Limaunů mjchati / a proti Czerwům w břisse aneb Sskrkawkám dáwati.

Dáwagj také toto Semeno s gjchau, w njž prwé Ssocowice zwařena byla, Dětem pjti / na nichž se počjnagj Nesstowice a Fleky wyrážeti / a w teple ge chowagj, aby se po něm potili. Nebo ten Traňk žene Fleky a Nesstowice wen z Těla / aby se wyrazyly na kůži / a odgjmá zlé a gedowaté nakaženj a porussenj krwe. To též činj y giných Rzep semena (gakž nahoře dotčeno) ale tohoto Kolnjku semeno gest mocněgšj.

Kolnjkowé semeno ztjži gedné čtwrtce aneb quentle w bjlém Wjně teplém pité, žene z Człowěka moč / zwlásstě když se k němu drobet Lněného semena přičinj.

Kdožby se chtěl dáwiti, a tim wýwratkem Žaludek sebe wyčistiti / ten Semeno Rzepné w teplé wodě pj / a zbudj mu dáwenj.

Rzepné semeno ztjži gednoho quentle, s wodau w němž Jablenjčku hrst zwařeno, pité / odgjmá Žlautenicy, bledost těla y Wodnotedlnost.

Zewnitř.

Této Rzepy zewnitř na těle užjwáme wsjm tim spůsobem, gako giných Rzep.

* W Frankreychu a Niderlandu dělagj z tohoto Semena Oleg / a toho netoliko kuprmům, ale y k dělánj Mýdla užjwagj. *

Kolnjk slowe Rzecky βουνιάς, Latině Napus, Wlasky Napo, Naoni, Sspanyelsky Nabicas, Francausky Nauet, Německy Steckruben.

B

O Rzetkwi. Kap. XXXI.

Spůsob.

Rzetkew gest wssechněm známá: List nese užšj, drsnatěgšj a chlupatěgšj nežli Rzepa / Prut oblý / Kwět bjlý gako snjh / z něhož wycházegj Lusticky oblé, nadauté / tlustšj nežli Rzepné / na koncy sspičaté / wnitř mocným čerweným a perným semenem naplněné. Kořene nemá gednostegného: Nebo některý gest bjlý, dlauhý, oblý, mladistwý a newelmi perný: některý tlustý, twrdý a křehký gako Kolnjk / a welmi perný: Giný opět čerwý, tuhý a neyperněgšj. * Některá také Rzetkew mjwá pěkný žlutý Kořen. *

* Mjsto.

Rzetkew ráda roste w mjstech chladných / nechce mjti země hnogem, než Plewami pohnogené. Okolo města Erffurtu w tučné a mastné zemi, nacházegj tak welmi weliké / že k wjře nepodobné. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Rzetkew zahřjwá na třetjm stupni / a sussj na druhém. Digerit, to gest rozdáwá a donássj pokrmy do wssech audůw / zažjwá, otwjrá, ztenčuge / hrubé wlhkosti rozděluge a rozráži.

Wnitř, aneb w žiwotě.

Rzetkwe užjwáme w gjdle wjce pro samu lahodu a rozkoš, než z potřeby: Malau žiwnost dáwá, rowně gako Czesnek a Cybule / nadýmánj plodj a wětry w žiwotě / Žaludku sskodj / řjhánj smrduté zbuzuge / žene Moč, a obměkčuge žiwot. Před giným gjdlem neyprwé se gjsti má, gakož radj Galenus: a tak gest užitečná těm, kteřjž se dáwiti

C chtěgj / obměkčuge žiwot, a nečistoty dolů skládá. Po giných Pokrmjch gedená, potussuge pokrmy / a prwé než gsau dobře zažitj, dolů žene / a rozděluge po wssech audech těla: odkudž pocházý Snědek, nezažitost, zacpánj žil, těžkost žaludka, y mnohé giné weliké nemocy a těžkosti. A protož nedobře dělagj, kdož gi hned po giném gjdle gedj, pro lepssj zažjwánj: poněwadž nemá mocy zažjwagjcý / ale rozdělugjcý pokrm giným audům: neb to gest wyznamenánj Latinského slowa Digerere. Pokrmowé pak nemagj se Audům giným rozdáwati / leč prwé w žaludku na mjsto wwařeni a zažiti budau.

I. Řetkew. Raphanus I. albus.

II. Řetkew černá. Raphanus II. siue niger.

D

Řetkew w wodě wařená, přidássli k nj Medu, dobře prospjwá proti zastaralému Kássli / rozděluge hustá Phlegmata a slemy w Prsech / a napomáhá k wymjtánj, kdožby gi za několiko dnů pil.

Řetkew wařená, a ráno na lačný žiwot pitá, drobj Kámen a wyhánj wen.

Řetkew gjsti aneb pjti, spomáhá těm / kteřjž gedowaté Hauby gedli. Přinássj y ženám gegich zastawené Menses.

Ssupina od Řetkwe ztlučená, s Octem a medem přigatá, zbuzuge nechutenstwj k dáwenj. Též činj y Semeno s teplau wodau wypité.

Semeno Řetkwowé wařené a pité, žene moč y kwět ženský. Kdožby ge s Octem pil / ztenčuge a zmenssuge Slezynu / a gegj zacpalosti otwjrá. Semeno Řetkwowé wsussené, a s Medem smjchané, dobré gest proti Gedu.

* Za nassjch těchto časů dystyllugj také wodu z Řetkwe / kteráž welmi mocně a sylně Kámen žene / a wssak prwé má se Tělo wyčistiti / aby zezlého horssj nebylo. Užjwáme gi též s giným Lékařstwjm ad vomitum. *

Wjno Řetkwowé takto sobě wděleg: ztluc Řetkew, a wlož do Wjna. To wjno wžitečné gest pjti / čistj Prsy od hrubých a lepkých wlhkostj / drobj Kámen / otwjrá zástawy / čistj Měchýř / a slemy, kámen, kaly a chuchly z něho wyhánj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Řetkew s Medem ztlučená a přiložená, shánj a zapuzuge wssecky pjhy a Flecky na Twáři / pomáhá proti oplchawosti / a dáwá zase wlasům zrůst.

Řetkew s Octem wařená, a na lewý Bok na nedůžiwau Slezynu přiložená, zase gi k zdrawj pomáhá.

Řetkew

¶ Rzetkew s Medem smjssená, hogj rozgjdawé Nežity a wředy. Strawuge také A sedlau a sraženau Krew / wytahuge z ran ged Hadj. Když na Sstjra Rzetkew wložjš / zcepenj. ¶ Rzetkwowé semeno s Octem a Medem wařené / welmi vžitečné gest těm, kteřjž w hrdle zásskrt aneb žábu magj / aby gim kloktali.

¶ Rzetkew na grossjky skrágeti / a na Pupek přiložiti / chtěgj tomu, že ženám žřenj w žiwotě vkládá. Někteřj těmi grossjky obwazugj Hlawu / a prawj, že bolenj gegj krotj. A též činj proti Dnám a Podágře.

¶ Proti Wodnotedlnosti ztluc Rzetkew / a gako Flastr přilož na otekké Břicho.

¶ Proti zástawě moče: ztluc Rzetkew, a w sylném wjně na Rendljku zhřeg / obkládeg tim Lůno / a půgde od tebe woda. K témuž dobrá gest y mjzka z kořene Rzetkwowého wytlačená, ztjži čtyř Lotůw, a s wjnem pitá.

¶ Lékařstwj wprawdě zkussené, těžce kuporodu pracugjcým, připrawj takto: Wezmi swrchnj kůru od Rzetkwe, odwrha pryč prostřednj dřeň, Psoseru, každého dwa Loty / Ssaffránu ztjži čtyr zrn Gečných / ztlučené Skořice dwa quentle / Klássterské chwogky též ztlučené tři quentle: Smjcheg to wssecko w Moždjři a stěl / potom rozlož na tenký lněný ssátek / a přilož na Lůno: y hned neomylně spomůže.

¶ Proti zněnj w vssjch: Wezmi sstáwy aneb mjzky Rzetkwowé / směs gi s Olegem sladkých a hořkých Mandlůw / přideg málo něco horkého wjna a Koloquintidy / a to pausstěg do vssj po krůpicce. Gest y sama prostá Mjzka k témuž vžitečná.

* Do wykrogené aneb wydlabané Rzetkwe naleg wody Majoránowé / a ten Kořen za několiko dnů do Země zahrabeg. Ta woda dobrá gest těm, kteřjž nedobře slyssj / aby gi do vssj pausstěli. *

Rzetkew dlauhá. *Raphanus longus.*

Gesstě y giné pokolenj Rzetkwe magj we Wlassjch / a mnoho vžjwagj ho w Saláтjch. Kořen roste Prstu ztlausstj a wětssj, časem y Lokte zdýlj / a gest přjgemněgssj, lıběgssj, ztepilegssj a křehčegssj gjsti, nežli obecná Rzetkew. B

¶ Rzetkew Latině y Rzecky slowe Raphanus, Arabsky Fugel, Wlasky Raphano, Sspanyelsky Rauano, Francausky Refort, Německy Rättich.

Rzetkew planá. *Armoracia.*

Planá aneb Lesnj Rzetkew, kterauž Latinjcy Armoraciam gmenugj, roste sama od sebe okolo Rzjma. Lист má menssj nežli zahradnj, kteráž se sege a opatruge / ostřegssj a chlupatěgssj: Kořen též menssj, ale perněgssj a celistwěgssj. Mnozý kteřjž gi newiděli, domnjwagj se býti náš obyčegný Křen / ale hrubě se meylj: nebo náš Křen žádného podobenstwj Rzetkwe nenese. † Slowe Latině y Raphanus siluestris, Rapistrum album: Německy Heidrättich.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Dioscorides pjsse lib.2.cap.116. Že tato Bylina gest přirozenj zahřjwagjcýho / a že gest horká / což se z pernosti gegi poznati může / Moč žene. Kdyby Chůwy kogné tuto Rzetkew gedly, tratj se gim Mléko / což se na Swinjch w skutku shledalo: kteréžto nagedsse se této Byliny, tak málo Mléka měly / že mladá Prasátka hladem vmořily. †

O Křenu. Kap. XXXII.

Způsob.

Ačkoli Křen nenj podobný k Rzetkwi / a wypsánj geho nikdež v starých Lékařů se nenacházý / wssak obyčegně gmenugj geg Raphanum majorem, za přjčinau geho sýly a pernosti / aneb od Listj, kteréž má welmi ssiroké a weliké / wssudy wůkol zubaté, gako Pjla. Při wrchu slaupku aneb Prutu geho rostau welmi hustj chumelicy, s malickými Pupenecky /

 kteřjžto

C kteřjžto když ſe otewrau, býwá z nich malý bjlý Kwět/a když ten opadne, náſledugj wel-
mi malé Luſtičky/nic wětſſj, nežli gako při Penjzku. Kořen má Pálce ztlauſſtj, dlauhý/
hluboce w zemi wězýcý, a welmi perny.

Křen. Raphanus ſilueſtris.

* Dodonæus wypiſuge giný Raphanum ſilueſtrem, a gmeňuge Planau Rzetkew: ginj
to gméno Piperátu (dem Pfefferkraut) přiwlaſtňugj. Náſſe pak Mořſká Rzetkew aneb
D Křen (Meerrättich) we Wlaſſich ſlowe Raphanus montanus, protože ſám od ſebe na Ho-
rách roſte/a Kořen geho w Zahradách ſe ſadj/ kterýž tak geſt rodný a plodný/ že y na malé kau-
ſky zkrágený a do země zwláſſtě wlhké wſazený, vgjmá ſe a wyroſtá. Semeno w Luſtičkách ge-
ho tak zřjdka ſe nacházý/že Petrus Creſcentius napſal/ že žadného nagjti nemohl. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Křen geſt ſloženj ohniweho a ſuchého na třetjm Stupni.

* Mnozý tomu chtégj / že mezy Křenem a kmenem winným tak weliké geſt nepřátelſtwj a
takowá nenáwiſt/ že kdyby zetřený aneb ztlučený Křen do wjna vwrhl, w Ocet ge obrátj. *

Wnitř.

Křen vžitečný geſt proti wſſechněm těm neduhům, gako Rzetkew / wſſak geſt
mocněgſſj/zwláſſtě k wyhnánj Moče, Kamene a Pjſku. Nebo když ſedm aneb deſet gro-
ſſjků Křenu nakrágjš / a w truňku wjna přes noc močiti budeš / takowé wjno ráno na
čtitrobu pité, welmi mocně žene Kámen, moč y Menſes. Křen odpjrá Gedu/zahřjwá
žaludek/odgjmá duſſnoſt.

V nás w Czechách, gako y w Němcých, obyčegně z Křenu dělagj womáčku
s Octem, s wjnem aneb s Polewkau ku Pečitému, a Rybám z roſola wařeným / ano y
krmě a zwláſſtě Maſſo howězý s nim ſtrogj. Dáwá chut k gjdlu/ale Hlawu nadýmá,
a zrak mdlj: neb geſt ſſkodliwý Očjm.

Zewnitř.

Kdož nemůže wody puſtiti: Wezmi kořen Křenowý/ztluc geg drobně/vſmaž na
Rendljku s wjnem a Máſlem/přilož na Lůno a na Měchýř / ſpomůžeť a wyžene moč/
bud žeby ten od Kamene w Ledwinách, aneb od hrubé a huſté wlhkoſti, zacpáwagjcý
průchod moče w Měchýři, zaſtawen byl. * Tento Kořen geſt také vžitečný těm, kteřjž bo-
leſtj Kyčelnj obtjženi gſau. *

Křen

¶ Křen slowe Latině Raphanus Rusticus, vel major. * Někteřj včenj Medici magj A geg za Thlaspi alterum Dioscoridis (o němž dolegi w Kapitole 81. této Knihy) a mnozý geg Thlaspi magnum gmenugj. * † Slowe také Sinapi Persicum, Raphanus condimentarius vel obsoniorũ. Arabes řjkagj mu Nasturtium album. † Německy Kreen oder Meerrättich.

O Mrkwi, aneb žluté Řzepě.

Kap. XXXIII.

Mrkew. Siser I.

Giná žlutá Mrkew. Siser II.

B

Spůsob.

MRkew listem, okolkem, Kwětem y Semenem podobná gest polnjmu Passtrnáku: Kořen má gedné pjdi zdýlj/a wnitř Kosstál twrdý a př; hořký, wssak dosti chutný. Řzjmský Cýsař Tiberius (gakž pjsse Plinius) tak rád Mrkew gjdal/že mu gi každého roku z Němec od zámku řečeného Gelduba při Reynu, kdež neylepssj rostla, do Wlach přinássjeti musyli.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Mrkew gest přirozenj horkého na prwnjm, a wlhkého na druhém Stupni.

Wnitř.

¶ Mrkew wařená, zwlásstě w Poléwce z Massa, gest chutná gjsti / žaludku vžitečná/žene moč/dáwá chut k gjdlu/Krew hustau a hognau dělá/a tak y žádost těla zbuzuge. ¶ Suché semeno Mrkwowé na Prach ztlučené, a v wjně pité/ dobré gest těm, kteřjž sstkawku a žřenj w žiwotě magj: žene Kámen y ženský kwět.

Zewnitř.

¶ Proti Kamenu: Wezmi Mrkew y s Listjm a Semenem/wař v wodě, a wleg do Wanny/a seď w tom: prospěgeť.

¶ Mrkew slowe Řzecky σίσαρον, Arabsky Culcas, Latině Siser, Sisar, Sisarum: Wlasky Sisaro, Sspanyelsky Chiriuias, Francausky Cheruy, Německy Mören oder Gelbe Ruben, † Geyerlein, Gartenrapunzel, Gritzelmöhren, oder Zuckerwurtzel. †

C

Druhé pokolenj žluté Rzepy. Siser alterum.

Ještě y giné pokolenj Mrkwe/ listjm, prutem, okolkem y Kwětem, Zahrad- njmu Passtrnáku podobné/ má mnoho Kořenj tlustého gako Prst, od gednoho kmene aneb prutu wisýcýho, rowně gako při Kopjčku Králowském/ chuti ssad- ké, s welmi chatrnau a téměř nečitedlnau pernostj. Ale to nenj Starých Sskribentů Siser, kteréž má toliko gediný kořen. Tato zrostlina přinessena mi neyprwé z Burgun- dý/ kdež gi sobě obyčegně na zahradách sadj/ a vžjwagj do Kuchyně: Nebo Kořen gegj neyprwé wařj/ potom geg w Másle smažj, a posýpagj Pepřem. Gest chutný a přjgemný pokrm/ obweseluge Manželky/ pudj Moč/ pomáhá na Stolicy/ a snáze se zažjwá, nežli Passtrnák: neb gest křehčegssj a bez wlássenj. * Ačkoli autor Mathiolus w tomtoNě- meckém Herbáři swém žlutau Rzepu, a sladkau Mrkew (Německy G: itzelmörlin) gednu za druhau položil: wssak to w Latinském ginač obrátil. Protož Dodonæus nássi žlutau Rzepu aneb Mrkew Pastinacam tenuifoliam satiuam gmenuge. O čemž na giném mjstě. *

O Czerwené Rzepě. Kap. XXXIIII.

Czerwená Rzepa. Carota.

D

Spůsob a Gména.

Czerwená Rzepa, Wlasky Carota slowe: Obyčegně we Wla- sských sadj gi w zahradách. Wařj Kořen gegj/ aneb obalugj do smočené- ho Papjru/ a pekau w horkém Popeli: Potom krágegj na grossjky, a stro- gj mjsto Salátu/ zwlásstě w zymě, když giných Salátowých bylin mjti nemohau. Roste s mnohým listem, wewssem podobně Passtrnáku pla- ném u. Prut má rowný, ratolestný/ a na wrchu weliký okolek aneb Korunku bjlých kwjt- ků/ z nichž wyskakuge Semýnko gako na planém Passtrnáku, chlupaté a wonné. Kořen tak weliký gest gako žluté Rzepy a někdy wětssj a delssj, wsseckn červený/ a mnohem čer- weněgssj, nežli Kořen červeného Manholtu. Gest chutný a sladký.

† Kdožby Kořen této Rzepy, gako y Mrkwe, chtěl mjti weliký a tlustý/ ten z nj často trá- wu požineg/ a nedeg gi wysoko růsti/ tedy poroste w Kořen. Zahradnice když Semeno toto sýti chtěgi/ suknem ge wyčissťugj a wyhlazugj/ magjce za to, že potom y kořen této Rzepy hlad- ssj bude. † Někteřj wydawugj červenau sstáwu z tohoto Kořene/ a tim barwj Přjzy.

* Dodo-

* Dodonæus chce tomu / že Cžerwená Ržepa gest Pastinaca tenuifolia rubra. * Německy slowe Rote Rüben, Rot Pasteney, Karoten.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj Karotůw gest nakloněné k horku a wlhkosti. † Ginj prawj / že Cžerwená Ržepa gest složenj horkého, v prostřed druhého, a wlhká vprostřed prwnjho Stupně. Tráwa, Kwět y semeno zahřjwagj na třetjm, a suššj na druhém stupni. Kořene této Byliny na wětšjm djle toliko do Kůchyně vžjwáme. Tráwy a Semena k Lékařstwj wnitř y zewnitř potřebugeme. †

Wnitř.

¶ Cžerwená Ržepa obměkčuge Břicho / průduchů okolo Prsů polehčuge a otwjrá ge / a tudy slaužj proti Kásslj / kdyžby gi s Medem aneb s wjnem sladkým wařil a gedl. Proprawuge y moč a ženskau nemoc / wssak nehrubě. ¶ Semeno Cžerwené Ržepy s Kořenem přiložené / má rowně tauž moc, gako semeno Passtrnákowé.

O Passtrnáku. Kap. XXXV.

Passtrnák Zahradnj. Pastinaca domestica.

Passtrnák Polnj. Pastinaca siluestris, erratica.

Rozdjl a Spůsob.

PAsstrnák gest dwogj: Zahradnj a Polnj. Zahradnj, kterýž se w zahradách osazuge / hned spočátku wětwičky nad Kořenem wydáwá / a na každé z nich po obau stranách pět ljstkůw obdlaužných / při wrchu pak geden / rowně gako na Gessenu a Wosskerussi. Prut má loketnj a někdy wětšj, tlustý, s mnohými žlábky a ratolestmi. Kwět w okolku swém bjlý aneb nážlutý / z něhož když opadne, wyrostá Semýnko chlupaté, obdlaužné, wonné a chuti perné. Kořen tlustý, gako Ržetkew / bjlý, měký, a wnitř Kosstál twrdý, wonný, přjsladký a přjperný. ¶ Polnj Passtrnák list nese wsseho spůsobu a Formy, gako Siser aneb Mrkew, přjhořký. Prut má Lokte zwýššj / oblý, rowný, chlupatý, ostrý a mocný: Při wrchu okolek s bjlým Kwětem / a vprostřed toho Kwětu Fljčky čerwené. Semeno menšj, nežli zahradnj / chlupaté, ostré / wůně sylněgšj a chuti perněgšj. Kořen Prstu ztlaussťj / pjdi zdýlj, wonný / a kterýž se také y k gjdlu wařj. Zahradnj newelmi dáwno w Cžechách sýti začali, a tak rozplodili / že geg y na Trhu giž prodáwagj. Polnj wssudy téměř roste.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj tento Passtrnák gest přirozenj horkého a wlhkého/ zahřjwá, mokřj a stjrá: wssak Polnj gest mocněgssj/ Zahradnj kewssemu mdlegssj: ale chutněgssj a přjgemněgssj k gjdlu.

Wnitř.

Semeno Passtrnákowé wařené a gedené, aneb w Matku wložené/ přinássj Ženám gegich menses, žene Moč/ a dobré gest Wodnotedlným/ y od gedowatých zwjřat vsstknutým. A kdožby před tim toho Semena požjwal/ býwá sebau bezpečen před gedowatým vsstknutjm. Nápomahá y k uporodu.

Kořen wařený a pitý, aneb y w pokrmu gedený, pudj moč/ a tělesnau žádost zapaluge. † Semeno y s Bylinau v wjně wařené, procezené a pité, pomáhá neplodným Ženám k upočetj. † Kořen ostrauhaný, a do Matky wložený, wywodj mrtwý plod.

Semeno ztlučené, a v wjně přigaté / dobré gest Ženám, gimž se Matka hnula/ a k Srdcy zhůru přistupuge. Kořen vsussený a na Prach zdělaný w Medu přigatý/ vžitečně se dáwá proti neduhům Gater, Slezyny a Ledwin.

* Dělagj z Passtrnáku y Lektwař s Cukrem, pro posylněnj mdlého Cžlowěka/ a zwlásstě Ssestinedělek. A ta we Wlassich gest obecnému Lidu welmi obyčegné Lékařstwj/ skrze niž také y chuti k gjdlu zase nabýwagj. *

Zewnitř.

Listj ztlučené, s Medem rozdělané a přiložené, hogj a wyčisstuge tekuté Wředy/ a bránj se gim rozgjdati. Též mocy gest y mjzka, s Růžowým Medem smjssená a přjkládaná. Passtrnák slowe Latině Pastinaca, Německy Pestnach.

D O Sstiowjku. Kap. XXXVI.

Pokolenj, Rozdjl a Spůsob.

Sstowjk gest dwogj/ Zahradnj a Lesnj. Lesnj wssudy roste/ a gest wssechněm známý. Zahradnj někdy sýwali na Zahradách/ a w gjdle ho vžjwali, gako giného zelj/ ale giž ho nynj nesegj. Gest pak gesstě y giných Bylin wjce/ kteréž se k Sstowjkům přičjtagj/ o nichž tuto pořád wypisowati budeme.

Neyprwé Lesnj Sstowjk nese listj, podobné k Cžernému Manholtu/ Prut má dlauhý, loketnj a někdy wyšssj, žlábkowatý/ Kwět čerwený/ Semeno drobné, swětlé, ztemna Hřebjčkowé/ Kořen žlutý a hořký: Němcy mu řjkagj Die Wilde Mengelwurtz. Druhý gest Koňský Sstowjk/ ten má Prut oblý, pruhowatý, vzlowatý, prázdný a hřebjčkowý/ Listj twrdé, a na wrchu co Osstjp sspičaté/ odkudž Oxylapathum Řecky, Latině Lapathum acutum, a Německy Grindtwurtz slowe. Prut geho při wrchu nese pospolu mnoho maljčkého z žlutabledého Kwětu: Ten když zbrunátnj, nacházý se tréhranaté Semýnko, w tenických kožkách zawřené/ wisýcý na welmi maljčkých sspičkách. Kořen gest žlutý. Wůbec známý gest, gako y prostý Sstowjk/ Latině Acetosa, od kyselé chuti řečený.

Obecný Sstowjk gest dwogj: Wětssj a Menssj. Wětssj Sstowjk má list sspičatý s malými postrannjmi ljstky, k upodobenstwj Željzka od Kopj aneb střely/ chuti libé a kyselé: pročež ho y Děti w Drahotu a w nedostatku chleba k upokrmu swému hledáwagj. Prut gest spanilý/ při gehožto wrssku rostau welmi malj zbrunátna čerwenj kwjtkowé/ z nichž také wyskakuge tréhrané hřebjčkowé Semýnko. Menssj Sstowjk roste na Lukách y wedlé cest w mjstech suchých, wyprahlých/ w zemi newydělané a pjsčité. Prutu nemá přes gednu Pjď delssjho / Kořenj tenjčké a žluté, Prstu zdýlj/ List nemnoho ssirssj, nežli Menssj aneb Ausskowatá Ssalwěg/ vsska swá má při sspičkách k zemi, gako Ssalwěg/

wěg / wſſak welmi tenká a zelená. Kwjtek welmi huſtý na Prautj, gako něgaká čerwe, A
ná záře, ſe ſpatřuge. Měſýce Máge neywjce kwetne. Semýnko geſt též trýhrané, men-
ſſj než giných / trpké a chlupaté, gako y Kořen. Liſtj y Prautj geſt kyſelé / gako na giném
obecném Sſťowjku.

Koňſký Sſťowjk. Oxylapathum.

Erythrolapathon.

¶ Geſt geſſtě y giný Sſťowjk zewſſech neywětſſj / ſlowe Řecky a Latině Hippola- B
pathum & Rhabarbarum Monachorum, to geſt Rhabarbarum Mnišſké aneb Leſnj /
nenj hrubě nepodobný Oxylapatho, Koňſkému Sſťowjku / wſſak poneyprwé když wy-
cházý, býwá mnohém čerweněgſſj / a wětſſjho Prutu y liſtj : * kterýžto na některém geſt ob-
dlauzné / na některém pak okrauhlé.* Kwjtkowé gſau zbledažlutj a ſtručnatj. Neſe též
trýhrané Semeno, gako Sſťowjk Konſký / ale Kořen má wětſſj, ſtepilegſſj a žlutſſj.
* Nacházý ſe geſſtě y giných wjce pokolenj Sſťowjků / gako Oxalis tuberoſa, s wzſopa-
tým kořenjm : Rotundifolia, s okrauhlým liſtjm : Hiſpanica, s welmi welikým liſtjm : Mini-
ma, welmi malý. Týmž ſpůſobem geſt wjce pokolenj a rozdjlů Lapathi, mezy nimiž pěkné
geſt Lapathum rubens, může Erythrolapathum ſlauti, od čerweného liſtu / ginác mu oby-
čegně řjkagj Sanguis Draconis, Dračjkrew / gehožto Semeno geſt zwláſſtnj dobré Lékařſtwj
contra fluxum muliebrem diuturnum. Ale o těch na tomto čaſu doſti / k ginému mjſtu a ča-
ſu nechť ſe odloží. *

Přirozenj wſſech Sſťowjků wůbec.

¶ Sſťowjkowé gſau přirozenj ſmjſſeného, z horka a ſtudena / ſuſſj a ſtrawugj.
Leſnj Sſťowjk geſt mocy rozdělugjcý mjrné.

¶ Liſtj wſſech Sſťowjků wařené, gako giné zelj, otwjrá Břicho / a dělá powlowné
lehké Stolice. Kdožby pak ſyrowé ztlaukl s Růžowým Olegem aneb Sſaffránem, a
přiložil / ſtrawuge Otok.

¶ Kořen ſyrowý s Octem ztlučený a natřený, wzdrawuge wſſeliké Oſutiny, Pra-
ſſiwiny, ſtrupy, a nečiſtotu Těla. Týž Kořen wařený, kdožby ſe nad nim pařil, dobrý geſt
proti ſwrabu. W wjně zwařený, a w vſtech držaný, vkládá boleſt zubůw y vſſj, do nich
wložený. Týmž ſpůſobem wařený a přikládaný, rozhánj a ſtrawuge Wolata y záuſſnice.

¶ Týž Kořen s Octem přiložený, zmenſſuge naběhlau a oteklau Slezynu : ztlučený
a na Matku přiložený, ſſtawuge ženſký tok. W wjně wařený a pitý, wyčiſſtuge žlaute-
nicy / wyhánj Kámen / a moc má ženſkau nemoc poprawowati.

C

¶ O Liſtj wſſech Sſťowjků geſt powědjno, že břicho měkčj/ proti tomu pak Seme-
no gegich zatwrzuge/ a protož ſe ho vžjwati může proti wſſelikému plynutj Břicha/ kte-
réž zaſtawuge. ¶ Chtěgj tomu někteřj/ kdožby Kořen leſnjho Sſťowjka na wetech
aneb na ſchod Měſýce wykopaný při ſobě noſyl/ že nikdý bljkawého zraku mjti nebude.

Sſťowjk. Acetoſa.
† Kwjtek. † Floſculus.
* Semeno. * Semen.

Malý Sſťowjk. Acetoſa minor.

D

Konſkého Sſťowjka.

¶ Koňſký Sſťowjk má moc rozdělugjcý a odrážegjcý. Semeno má patrnau trp-
koſt/ tak že Czerwenau nemoc a Auplawicy vzdrawuge/ aby ho půl lotu ztjži v wjně po-
žjwal. ¶ Tento Kořen má obzwláſſtnj powahu a moc, wyčiſſťowati a hogiti
wſſeliké Oſutiny, ſwraby a ſtrupy/ gakýmby ho koli ſpůſobem zewnitřně vžjwati chtěl/
odkudž y gména Německého Grindwurtz doſtal.

¶ Kořen tohoto Sſťowjka s tak mnohem Slézu wařený w Mléce aneb v wodě,
a na břicho přiložený, ſpokoguge žřenj a pjchánj w ſtřewách, kteréž Colica gmenugj.

¶ Proti Loſſtické twáři: Wezmi wody wypálené z Koňſkého Sſťowjka, Melau-
nowé, každé dwa Zeydljky/ wagec Laſſtowičjch deſet/ Sanýtru geden Lot/ Winſſtjře
čtyři Loty: zetři což ſe třjti má/ ſměs ſpolu a deg do Alembjku/ a pal z toho wodu. Tau
wodau ráno vmýweg ſobě Twář/ a na noc pomazug Olegem Winſſtjřowým ſpolu a
Mandlowým. ¶ Někteřj prawj/ že ſamým noſſenjm tohoto kořene na hrdle, wole a
wyroſtliny ſe zaháněgj. Obzwláſſtně také dobrý geſt tento Kořen proti zhryzenj wzte-
klého Pſa/ aby gjm neyprwé ránu wymýwal/ potom liſt přiložil/ y w nápogi za několik
dnů požjwal.

¶ Safftu aneb Sſťáwy z Koňſkého Sſťowjka, Olege Ořechowého a Terpentý-
ny, gednoho gako druhého wzýti/ ſpolu wařiti/ potom ſkrze ſſátek procediti/ přidati k to-
mu Prachu Winſſtjřowého třetj djl proti prwnjm kuſům/ vdělati z toho Maſt/ mazati
nečiſtau Praſſiwinu na Těle, kteráž Malomocenſtwjm potažena geſt/ zaſe wyčiſſťuge,
wyhlazuge a wyſſlechťuge Kůži.

¶ Giná Maſt proti Praſſiwoſti ſtrogj ſe timto ſpůſobem: Wezmi mjzky Koňſkého
Sſťowjka, polnj Rutky, Gitrocyle, každého dwa Loty/ pěny ſtřjbrné oſm Lotů/ Terpen-

týny w Ružowé wodě wyprané čtyři Loty / Plewejſu wypraného, Máſla též wypraného, Sſťáwy Limonowé čtyři Loty / Zlautky od wegce dwa / Soli drobně zetřené geden Lot / Olege Růžowého tři Loty: Směs ſpolu a stěl. Tauto Maſtj, když ſe toliko třikrát aneb čtyřikrát namažeš / tedy ſe zhogjš.

A

Obecného Sſťowjka wětſſjho y menſſjho. Acetosæ.

¶ Obecný Sſťowjk geſt přirozenj ſuchého a ſtudeného / což kyſeloſt geho vkazuge.

¶ Wodu z obecného Sſťowjka obzwláſſtně pigjwagj w pálčiwých, wnitřnjch neb y mornjch zymnicech: nebo ochlazuge, žjzeň hasý, a odpjrá hniloſtem. Může ſe tato woda y s Gečnau wodau k též potřebě mjchati.

¶ Semeno ztlučené, a do žiwota přigaté, wyhánj Sſkrkawky z břicha.

¶ Saſft této Byliny okolo Očj pomazaný, dělá gaſný zrak. ¶ Kdož gſau w těle hrubě zapálenj a horcý / těm náležj gjſti Sſťowjk w pokrmjch a w Salátu.

¶ Předjwné, giſté a ſkutečné ſkuſſenj / proti wſſechněm tekutým, kyſawým a rozgjdawým wředům Noh: Wezmi dwě dobré hrſti plné Soli / Sſťowjku tak mnoho gakž hlawa Cžlowěka weliká geſt: zkrágeg tu Bylinu / a wlož ſpolu s tau Solj do čiſtotného Hrnce / naleg na to čiſté wody / aby nad Bylinau dwau aneb třj Prſtůw ſtála / zwař do polowice: Napoſledy přideg k tomu páleného Kamence za gedno Wegce ſlepičj, na Prach ztlučeného / bjlého Witryolum za Wlaſký ořech. Tau wodau wymýweg bolawé mjſto, každého dne podwakrát / totiž ráno a před wečeřj.

Sſťowjk negwětſſj. Hippolapathum.

B

Rhabarbarum Mniſſkého.

Tohoto Sſťowjka kořen žlutý vſuſſený, na Prach zetřený, a ztjži gedné čtwrtce s polowicý tolik zázworu w Poléwce ráno přigatý, purguge bez obtjženj žluč y ſlem / wyčiſſtuge Gátra / a geſt welmi pohodlný a vžitečný Lidem žlautenicy magjcým, horkým a Cholerickým.

¶ Sſťowjk Řecky ſlowe Lapathum, a Latině též aneb Rumex, Arabſky Humadh, Wlaſky Rombice, Sſpanyelſky Labaca, Francauſky Lampe. Potom wedlé rozdjlůw ſwých má také gména rozdjlná Řecká y Latinſká. Němcy rozličně geg gmenugj: Mengelwurtz, Grindwurtz, Saurampffer.

O Blj-

C

O Bljtu. Kap. XXXVII.

Bljt čerwený. Blitum rubrum.

Bljt weliký aneb Vherský. Blitum Hungaricum.

Rozdjl a Spůsob.

D

Bljt gest dwogj: Czerwený a Bjlý. Obogj gest známý, a roste na zahradách y na Poljch/ale nevměgj ho práwě Czesky gmenowati. Czerwený Bljt má wssecko čerwené gako krew/Prut, Listj y Kořen / tak že se Safftem aneb sstáwau geho čerwenau psáti může / ač potom Listj geho časem trochu pozbrunátněgj. Někteřj mu Německy řjkagj Blutkraut, od krwawé barwy/ a Czesky Ličidlo / protože když gjm Těla potře, barwj na čerweno: Ginj Czerwená Lebeda/ale nedobře. List má podobný Amaranthu aneb Kwětu milosti: Kwět klasowitý pohromadě se držjcý, gako malj Hroznjkowé / a wycházegjcý z tenické wětwičky, podobně gako na planém Béru aneb plané Lebedě. K tomuto čerwenému Bljtu náležj ta Bylina / kteréž gsem gméno dal Bljt weliký (*obyčegně řjkagj mu Amaranthus major*) protože roste w spůsob malého Strůmku / a má Prautj y listj daleko wětssj nežli prwnj: Kwět weliký / a na něm množstwj Klasůw dlauhých, oblých, dolů obrácených / na pohleděnj welmi pěkný, milý a čerwený, gako Kwět milosti. † Němcy gináč geg gmenugj Hanenkam/to gest Kohautj hřeben. †

Bljt bjlý gest Czerwenému wewssech kusých podobný/ kromě samé čerwené barwy. Wssickni Bljtowé magj množstwj kořenj rozděleného/nepřjmě, ale na přjč w zemi wězýcýho/ proti spůsobu wsseho giného zelj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bljt gest přirozenj a složenj studeného, a mokreho na druhém Stupni.

Wnitř.

Bljtu mnozý vžjwagj w pokrmjch, gako giného Zelj neb wařenj: ale krmě takowá negednau přiwozuge těžkost žaludku/dáwenj a žřenj w střewách: kterážto wssak wada může se mu odnjti/gakž swědčj Galenus, kdyžby geg s Olegem, Solj a drobtem Octa wařil. Nebude tak žaludku sskoditi/a obměkčj Stolice.

Bljt

¶ Bljt v wjně pitý, pomáhá těm/ kteréžby gedowatý Pawauk aneb Sstjr vsstknul. A

¶ Czerweného Bljtu semeno přigaté do žiwota, dobré gest proti Czerwené nemocy/ a přjlissnému toku ženskému. † Gest dobré y proti Zlautenicy/ aby ge s Medowinau přigjmal. †

Bljt bjlý. Blitum album.

Bljt planý aneb Lesnj. Blitum siluestre.

Zewnitř.

B

¶ Bljt může zewnitř proti každému bolenj Hlawy, od horkosti pocházegjcýmu, přikládán býti/ rowně gako Psý wjno. † Týmž způsobem ztlučený y na giné horké a zapálené audy přiložený, ochlazuge. †

¶ Bljt slowe Latině y Rzecky Blitum, Arabsky Bachalajamenia, Wlasky Blito, Sspanyelsky Bredos, Francausky Poree rouge, Německy Meyer oder Blutkraut.

O Slézu. Kap. XXXVIII.

Rozdjl a Způsob.

Sléz za starého wěku s pilnostj na Zahradách sýwali/ protože ho gako giného wařenj aneb Zelj w pokrmjch vžjwali. Ale giž ho nesegj/ neb ho wssudy dosti/ a sám se sege. Gest pak dwogj/ Wětssj a Menssj: Wětssj Sléz někteřj segj sobě na Zahradách/ wjce pro okrasu a rozkoš/ nežli pro potřebu a vžjwánj w Lékařstwj. Roste wysoko, gako nějaký Strůmek/ Prut má gediný, tlustý a mocný, gako dobře holemá Hůl/ Listj weliké, nětco rozdělené/ a zřjdka wůkol zstřjhané: Kwět tolikéž weliký/ pěkný na pohleděnj gako Růže, měký/ některý tělné, giný čerwené, a giný bjlé barwy: opět giný plný, a giný neplný: Déle gi trwá, nežli Růže: ten když opadne, přinássj swé Semeno/ to gest okrauhlé Syrečky, w zelených chlupatých Lusstinkách zawřené. Kořen má dlauhý, hebký a sslemowitý/ gako při Slézu wysokém. Němcy tomu Slézu řjkagj Römische Pappeln, Herbstrosen, Winter Rosen, Erndtrosen, Garten Pappel/ Latinjcy Malua maior, arborea, hortensis. * Někteřj geg magj za Anadendromalachen Galeni, mnohem wjce nežli Arborescentem. Francausky slowe Rose d' outre mer. *

C

Druhý Sléz (kterýž slowe zagečj) gest též wůbec známý/ roste wssudy na Winicých, na Zahradách, w Přjkopjch, na Aulehljch, mezy Ploty, w Rumjch a na Krchowjch: List má okrauhlý, k Husýnůžce podobný/ tučný, wůkol zpilowaný/ a na patero obyčegně rozsstjpený: Prut weliký, tlustý, oblý, měký a hebký/ na němž rostau Růžičky tělné barwy, malickými brunátnými žjlkami podtažené. Z těch, když sprchnau a opadnau, wyrostagj malj, okrauhlj Syrečkowé/ a to gest gegich, gako y giných wssech Slézůw, Semeno. Kořen má bjlý. Německy slowe Hasen oder Roßpappeln / to gest zagečj aneb Konský Sléz: Latině Malua minor, siluestris.

Sléz Zahradnj aneb Ržjmský. Malua major.

D

Sléz Zagečj. Malua minor.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Slézowé gsau wlažnj aneb mokřj na prwnjm stupni: ale w horkosti a studenosti mjrný prostředek zachowáwagj. Gsau mocy obměkčugjcý, rozpausstěgjcý, a k dozránj přiwozugjcý, y něco rozdělugjcý. Weliký Ržjmský Sléz gest neymocněgssj.

Wnitř.

Sléz proti wsseligakým nedostatkům a neduhům, wnitř y zewnitř, gt welmi prospěssný a hogitedlný/ tak že mu někteřj z Starých Včitelůw gméno Omnimorbia, to gest Wssech nemocý Lékař, dali. A Plinius napsal, lib.20.cap.21. Kterýžby Člowěk každého dne Slézowé sstáwy trunk wypil/ že toho dne opatřen bude, proti wsselikým přjpadným nemocem. A protož slussně mezy giné zeliny, wařenj a Saláty, pogat býti může. Obměkčuge Břicho/ a obzwlásstně dobrý gest proti neduhům Měchýře/ a pálčiwému a kapawému močenj.

Slézowé listj, Kořen aneb y Semeno, w Mléce aneb w lehkém wjně wařené, a po několiko dnů pité/ odgjmá suchý Kassel, chřapawost a syptawost hrdla/ vzdrawuge raněné Pljce/ a gest zwlásstnj Lék proti Sauchotinám, Asthmaticis & Phthisicis. Kteřjž tedy obtjženi gsau takowými neduhy / ti magj w každém gjdle a nápogi, vstawičně Slézowé této Byliny, Kořene y Semena, gakžkoli mohau, požjwati. Může se y Lektwař aneb Conserua z kwětu y listj Slézoweho s Cukrem přistrogiti/ wssjm tim spůsobem, gako z giných Růžj a Kwětůw/ * kterážto předně vžitečná gest a dobrá, proti pálenj meče.*

Slézowá Bylina a Kořenj wařené, a gjcha z nich wlažná pitá, a vstawičně zase dáwenjm wywrácená, odpjrá každému Gedu y trawenj.

Slézowá

Slézowá bylina y Kořen, s Anýzem a Wlaským Koprem v wjně wařený a pitý, A dáwá Chůwám a kogným ženám mnoho Mléka. Spomáhá také ženám kuporodu pracugjcým / aby tim snáze a lehčegi porodily. Též Lékařstwj odnjmá žřenj střew, bolest Měchýře / a obměkčuge twrdé Stolice.

Kewssem Klistýrům má se Slézowé listj, Kwět, Kořen aneb Semeno bráti / budto pro obměkčenj Břicha / aneb proti raněnj a zgitřenj střew od Nemocy čerwené.

Slézowé semeno v wjně čerweném pité, odnjmá nechutenstwj žaludka; s Romonicowým semenem pité, bolesti Měchýře vkládá. Safft Slézowý pitý dobrý gest proti Padučý nemocy, proti Melancholij a zblázněnj.

Woda z Slézu pálená a pitá, gest znamenitá wýborná woda, proti wsselikým wnitřnjm pálčiwým zymnicem / ochlazuge a obměkčuge wssecky Wředy w Plicech a w Bocých / lehčj a vzdrawuge Czerwenau nemoc, pálčiwé otoky a wředy Matky, Ledwin y měchýře. To též a mnohem mocněgi působj semeno w gjsse Slepičj wařené a pité.

Zewnitř.

Wssecky zewnitřnj twrdé aneb horké wředy a hljzy po wssem Těle mohau se Slézowau bylinau, semenem a kořenjm geho krotiti a obměkčowati. Někteřj to wařj w mléce, ginj v wodě / a berau mezy to Slepičj sádlo. Může se y s Gečnau maukau v wodě wařiti / s Olegem dřewěnným aneb Růžowým smjsyti a přiložiti. Odnjmá bolest / rozhánj a obměkčuge.

Podzymnj Růže y wssech Slézůw kwět v wjně aneb v wodě wařený, s přimjssenjm k němu nětco medu a Kamence, gakž spůsob a powaha neduhu vkazuge, čistj a vzdrawuge zgitřenj a otekliny w vstech y w hrdle, kloktánjm a proplakowánjm aust.

Slézowá Růže v wodě wařená, aneb woda z nj wypálená, dobrá gest proti wsselikémо wnitřnj y zewnitřnj horkosti / pro ohni S. Antonjna, y giným wssem pálčiwým otokům / aby ssátek w nj omočený na bolawé mjsto přikládal.

Woda aneb sstáwa wssech Slézůw vzdrawuge bodenj a vsstknutj žahadel Srssňů, Wosů y Wčel / aby gj zewnitř potjral. A kdožby se mazal Mastj, w kterežby Listj Slézowé ztlučeno bylo, žádná ho Wčela toho dne nevsstjpne. B

Sléz s Cybulj a s Ossleychem aneb Porrem ztlučený, a na ránu přiložený, znamenitě dobře spomáhá proti gedowatému vsstknutj a raněnj Hadjmu.

Safft aneb mjza Slézowá do vssj wpusstěná / vkrocuge bolest gegich.

Sléz s Wrbowým listjm ztlučený, a na rány y giné horké otoky gako Flastr wložený, skutečně pomáhá proti zapálenj / a gest zwlásstnj skussené Lékařstwj.

Sléz bylina s Kořenem wařená w moči / kdožby tim Hlawu myl, vzdrawuge prasstiwau kysawau Hlawu / a lupy s Hlawy shánj.

Kdožby trápenj měl od Kamene: Wezmi Pytel plný Slézu byliny y s kořenjm / zwař s wodau na Kotle / a meg se w tom. To obměkčuge, a otwjrá těsné zateklé průduchy a cesty k Měchýři. Táž Lázeň obměkčuge také zatwrdlau a zacpanau Matku. Pakli gi vžjwati budeš k mytj Noh / ztáhneš dolů pohnuté Flusy s Hlawy.

Syrowé listj Slézowé s drobtem Soli a Medu smjchané, w vstech žweykané a přiložené, hogj wředy a Vhry / kteřjž se mezy Nosem a Očima wyrážegj. Když se pak takowj wřjdkowé k zhogenj nakloňugj / giž tehdáž Soli wjce k tomu nepotřebugeme.

Kořen Slézowý dobře gest přikládati na Prsy, proti neduhům gegich.

Dobrý Prach pro Zuby strogj se takto: Wezmi suchý kořen Slézowý / nech ho přes den v wodě ležeti: potom obal geg do smočeného Papjru / a wlož do horkého Popela, až se vpeče a wyschne: Naposledy ztluc geg na Prach / a potjreg gjm zubů / wyčistjš ge spolu y s dásněmi. Semeno Slézowé s wjnem aneb dřewěnným Olegem stemperowané, zahánj wsseligaké Pihy a Fleky na Twáři y mezy Očima.

Sléz slowe Řecky μαλάχη, Arabsky Chubeze, Latině a Wlasky Malua, Sspanyelsky Maluas, Francausky Malue, Německy Pappeln.

 O wyso-

C

O Wysokém Slézu. Kap. XXXIX.

Sléz wysoký. Althæa.

Abutilon Auicennæ:
1. Caulis cum semine.
2. Flores & folia.
3. Semen.

D

Spůsob.

Wysoký Sléz gest z počtu Planých aneb polnjch Slézůw: nese listj chlupaté a měkké, gako Aramjt poběławé/ delssj nežli Swinský ořech/ zwlásstě to, kteréž blјž země gest: neb při wrchu wjce se k winnému listu, a k obyčegnému Slézu připodobňuge. Prautj má mnoho oblého a drew-natého/ zwýssj gednoho Lokte, a někdy y wyššjho. Kwět gako Růžičky, bjły a někdy zardiłý: Semeno gako giný Sléz/ Syrečkům aneb Přeslјnkům podobné: Kořen tlustý, hebký, poběławý a dlauhý.

Mjsto a Czas.

Roste rád w zemi wlhké a mastné. Kwetne měsýce Czerwence a Srpna. Kořen obyčegně kopagj z Gara/ když neyprwé listj wyskakuge/ aneb měsýce Srpna a Zářj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj a Kwět wysokého Slézu gsau přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni: Kořen pak na počátku druhého stupně. Moc má rozdělugjcý, oslabugjcý, rozpausstě-gjcý, zažjwagjcý a bolest vkládagjcý/ Otok y spuchliny sháněgjcý a splaskugjcý.

Wnitř.

Kořen Slézu wysokého v Wjně aneb w Medowině wařený a pitý, vzdrawuge wsseckа wnitřnj raněnj a zgitřenj Prsůw, Plic, a summau gest wssemu Břichu prospěssný a vžitečný. Takž vžјwaný, welmi dobře hogj raněná střewa w Nemocy čerwené/ aneb giné ostré Cholerycké aurazy a sskody.

Proti wsselikému kapánj a bolestnému pausstěnj Moče, wař čerstwý kořen Slézu wysokého s pokrmy/ a klaď y do nápoge swého/ a tak w gjdle y wpitj požjweg: pomůžeť.

Kořen

¶ Kořen wysokého Slézu v wodě wařený a pitý, wyhánj Secundinam, to gest Lůž-
ko y giné zbytečnosti/ kteréž po porodu w žiwotě Matky zůstáwagj.

¶ Semeno wysokého Slézu žene Ledwinný kámen/ a polehčuge páliwého močenj.
O giných mocech kořene Wysokého Slézu, gest při wypsánj giných Slézůw dotknuto.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Což se koli o giných Slézých psáno nacházý / to také o kořenu Wysokého Slézu
rozumjno býti může.

¶ Kořen wysokého Slézu w Mléce aneb v wodě až do hustosti Kasse wařený, a
w spůsobu Flastru přiložený, obměkčuge a k sezránj přiwodj wsselike wředy/ naprawuge
y ztrnulé Klauby a články. Toto také bolesti článkownj welice vkládá: Wař Semeno
y Kořen tohoto Slézu s Rmenem a Komonicý/ až se z nich ssemowitost wytáhne/ při-
deg k tomu Olege Rmenowého/ a přikládeg na bolesti.

¶ Kořen wysokého Slézu wařený/ s Husým aneb Swinským sádlem aneb s Ter-
pentýnau smjchaný / čjpek z toho vdělaný, a do žiwota zpodkem wprawený / vhassuge
horkost zapálené Matky/ y Bradawice Fjkowé w zadku.

¶ Kořen wysokého Slézu s Lněným semenem wařený, a gako Flastr okolo hrdla
obložený, obměkčuge wředy w hrdle.

¶ Semeno wysokého Slézu na Prach zetřené, a s Rosau Mágowau na Mast za-
dělané, zahánj Fleky na Twáři. Též Semeno v wjně wařené/ když k němu dřewěnného
Olege přimjsýš/ stjrá wsseckú zlau barwu na Twáři/ a horkost wen wytahuge.

¶ Proti Pekelnému aneb Studenému ohni: Wezmi Semena wysokého Slézu,
Lněného semena, Řeckého sena, každého splnau lžjcy/ Slézu giného gednu hrst/ Kwa-
su dwě lžjce plné: wař to wsse spolu w Reynském wjně: naposledy přideg trochu Ssa-
ffránu/ a teplý na mjsto nedůžiwé přilož.

¶ Kořen aneb Semeno w Octě wařené/ abý tu gjchu teplau w vstech držel/ vklá-
dá bolest Zubůw.

¶ Semeno wysokého Slézu vsussené/ potom na Prach ztlučené/ w Octě wařené/
aby se tim na Slunci aneb po Lázni mazal/ vzdrawuge nečistau malomocnau kůži/ ano
y Fleky na Těle shánj.

¶ Wysoký Sléz slowe Řecky y Latině Althea, gakoby řekl Lékařská, protože gest
weliké° vžitku w Lékařstwj/ Ibiscus, Maluauiscus, Arabsky Chitini, Wlasky Maluauiscos,
Sspanyelsky Hierua canna mera, Francausky Guimauues, Německy Eibisch.

* Abutilon Auicennæ.

Wysokému Slezu podobná gest, co se Listj dotýče, giná Bylina / kte-
rauž Mathiolus w swých Latinských Commentarijs Altheam alteram & Abutilon
gmenuge: někteřj chtěgj / že gest Althea Theophrasti. Ale Kořen gegj nenj gako
wysokého Slézu / nýbrž welmi chatrný a drobný: poněwadž každého Roku z Semene wy-
rostati musý/ a Zymnjm časem hyne. Prautj roste půldruhého Lokte zwýšsi, a někdy mno-
hem wyšsi / gest chlupaté a měké, co Aramjt / od Listj při koncy Podzymku býwá obnažené,
když počjná Semeno zráti/ kteréž má černé w několikonásobných Lusstinkách zawřené. Kwět
gest žlutý, newelmi weliký. U nás geg na Zahradách segj/ sice w horkých Kraginách
sám od sebe na Poljch roste. Semena této Byliny vžjwagj někteřj
proti Kamenu / a dáwagj pjti v wjně. Ginj gi ma-
gj za Bylinu na Rány. *

C

O Sléžu Polnjm. Kap. XL.

Sléz Polnj. Alcæa.

Způsob.

D S Léz polnj Prutem, Kwětem y Semenem gest k Zahradnjmu welmi podobný / kromě že má listj wětssjho a hladssjho rozdělenj, gako na bylině Pryskyřnjku. Kwjtj také má wětssj a přjbrunátné. Kořen dlauhý, hebký a lepký, gako Wysoký Sléz / wssak trochu tenssj a twrdssj.

Czas a Mjsto.

¶ Roste na Lukách, na Poljch, a mezy Krechty. Kořen kopagj z Gara, dřjwe než hrubě wyroste / y také na Podzym.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Tento Sléz sussj bez přjlissné horkosti a studenosti.

Wnitř.

¶ Něktěřj Kořenj tohoto Polnjho Slézu vžjwagj mjsto Wysokého / a dobře činj, když prawého mjti nemohau. Neb gest též mocy / ač nětco mdlegssj.

¶ Obzwlásstně pak vžitečné gest toto Kořenj proti Auplawicy a nemocy čerwené / aby ge w Prássku zwicý půl Lotu přigal w Mléce / w němžby Esstřemenj aneb Oblátkowé kamenj rozpálené prwé několikrát vhasseno bylo. Mjsto mléka může se také wzýti k tomu Gitrocélowá mjza.

Zewnitř.

¶ Něktěřj Kořen tohoto Slézu na hrdle nosý / magjce za to, že Zraku posylnge / a opatruge před powlakami a bělmem / aneb ge y shánj: odkudž mu také Německy Fällriß řjkagj. † Ale gá bych wjce smyslil o tom / kdyby Safftu aneb Prachu z něho k tomu vžjwali. †

¶ Sléz polnj Řecky y Latině slowe Alcæa, Bismalua, Wlasky Malua saluatica, Sspanyelsky Malua de Vngria, Francausky Bimauue, Německy Sigmarßwurtz, Fellriß.

O Le-

O Lebedě. Kapitola XLI.

Lebeda Zahradnj. Atriplex domestica.

I. Lebeda Planá. Atriplex siluestris I.

Rozdjl a Spůsob.

Lebeda gest dwogj: Domácý aneb Zahradnj a planá. Zahrad-
nj má listj gako Blit, blíže Prutu ssiroké / a dále wždy vžssj a sspicatěgssj,
gako Střela / tučné, wodnaté / barwy spočátku poběláwé / potom zele-
něgssj / až naposledy když hynauti počjná, ohniwé / a někdy nážluté / chuti
přjkyselé a hořké. Prut má mnoho postranných Ratolestj, časem tři Lo-
ket zweyssj / gednák čerwený a pobrunátnělý, gednák bjlý. Semeno skryté w tenkých
okrauhlých Lupinkách. Kořen w zemi hluboce wězý, s mnohým wlássenickem. Mezy
wssemi zelnými Bylinami a wařenjm Lebeda neydřjwe wycházý a roste: nebo po swém
setj Patnáctého dne dozráwá / a může se gjsti. † A tudy, gakž někteřj prawj, giným Zeli-
nám a wařenjm potrawu a žiwnost gegich odgjmá / aby wedlé nj i ůsti nemohly. † A wssak
toliko z Gára gi gjdagj: protože gakož welmi rychle wyrostá / tak rychle také scházý,
wadne a hyne.

¶ Planá Lebeda roste wssudy téměř na Poljch / wedlé cest, ano y w zahradách sama
od sebe mezy giným zeljm / tak že gi sotwa Zahradnjcy odokati mohau, vstawičným plé-
tjm a wytrhowánjm. List má gako Zahradnj / wssak mensij a bělegssj: Prut rowný, na
wýš třjloketnj / s mnohými po stranách Ratoljstkami / drobným přižlutým kwjtkem / hro-
madným a stručnatým semýnkem, gako na Blitu. Kořen hluboko w zemi / a při něm wlá-
ssenička množstwj. Planá Lebeda we Wlassjch dwogi se nacházý / kterėžto dělj se od sebe
některými znamenjmi / gakž na těchto dole položených Figůrách zřetedlně spatřiti se může.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Lebeda gest přirozenj mokrého na druhém, a studeného na prwnjm stupni. Moc
má rozdělugjcý / a Semeno gegj stjragjcý. Zahradnj gest mokřegssj a studeněgssj, nežli
Planá / a gest skůro přirozenj Slézowého.

Wnitř.

¶ Mnozý Lebedy vžjwagj w pokrmu, rowně gako Manhoktu: Obměkčuge břicho /

 a po-

C bjzý na Stolicy. † Ale Galenus swědčj / že tim spůsobem gedená, nedlauho se w Zialudku messká / ale brzo proskakuge. Ačkoli Plinius pisse / že se těžce zažiti může / a dowodj toho ex Dionysio & Diocle, že Lebeda mnoho Nemocý a nedostatků s sebau přinássj / a gest Zialudku odporná. †

II. Planá Lebeda. Atriplex siluestris II.

Atriplex siluestris III.

D Semeno Lebedowé ztlučené, s Medowau břečkau wařené a pité, otwjrá zacpaná Gátra / a hogj Zlautenicy. Přidássli k nim Řzepjčku / bude to Lékařstwj tim mocněgssj. Pakli gest zacpánj od sslemu / můžeš to Semeno v wjně wařiti a pjti. In Summa, Krmičky z Lebedy připrogené, welmi dobře slaužj Lidem suchým, horkým a Cholerycký m / aby gich požjwali.

Semeno zwicý půl Lotu přigaté, netoliko Stolice pohybuge / ale y dáwenj wzbuzuge. † Serapio pisse de Rhasi: Že widěl Cžlowěka / kterýžto přigaw semena Lebedowého ztjži dwau Drachem, častým dáwenjm a Stolicemi tak byl ztrápen / že na neywětssj zemdlenj přissel. A sám Mathiolus prawj / že znal gednoho Apatékáře / kterýž Sedlákům pro počisstěnj a Purgacý toliko Semeno Lebedowé dáwal / kteréž gim bez weliké těžkosti Stolice dělalo / a k tomu y dáwenj zbuzowalo. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Safft aneb mjzka plané Lebedy, dělá černé wlasy / kdožby ge tim často po Lázni mazal aneb smáčel.

Lebeda syrowá ztlučená aneb wařená a přiložená, Hljzy a žlázy y giné twrdé Otekliny za vssima zahánj.

Planá Lebeda ztlučená, s Medem smjchaná, a w spůsobu Flastru přiložená, odnjmá bolest Podágry.

Ztluc listj Lebedowé / a sstáwu tu přilož na zapálené masso aneb Aud na Těle / vhasý horkost. Lebeda Pekelný oheň hasý swým Flastrowánjm / bolestj polehčuge / klánj vkládá / střewa měkčj: zwlásstě když gi ztlučeš s Slézem a s Slepičjm sádlem / a tim Břicho (neywjc Dětem) obložjš.

Lebeda slowe Řzecky ατράφαξις, protože rychle nahoru roste / & Chrysolachanon, že má žluté Kwjtky / Arabsky Cataf, Latině Atriplex, Wlasky Atriplice, Sspanyelsky Armolles, Francausky Follete, Německy Melten oder Molten.

Lebeda

A

Lebeda Mořſká. *Atriplex marina.*

ROſte také gedna Lebeda při Moři / gakž těm wědomé geſt, kteřjž na břehu Moře aneb w Měſtech pomořſkých bydlegj a handlugj. Tuto Lebedu, gakž tuto wy- malowaná geſt, ſpolu s Halimem, o němž w Prwnj Knjze praweno, v welikém množſtwj nalezli gſme w Trieſtu, při doljch ſolnjch na břehu Mořſkém: Rozkládá ſwé Ratoljſtky wůkol ſebe, Liſtjm poběławým odité / kteréž podobné geſt Sſpinákowému, wſſak menſſj. Při wrchu neſe ſwé Semeno, w malých kuličkách / a to poſpolu wiſý, gako Hroznjkowé. Kořen geſt na množſtwj wláſſenička rozdělený. Tato Bylina geſt rowně též mocy a týchž včinkůw, gako Lebeda: ale že pak chuti geſt ſłané / protož také wjce wy- čiſſtuge / k Stolicy heybá / zwláſſtě kdožby gi w Poléwce z Maſa wařil a gedl.

B

O Sſpináku. Kap. XLII.

Spůſob a Czas.

SSpináku také hogně geſt v nás w Czechách / má to Gméno à ſpinoſo ſemine, to geſt od ſſpičatého a bodlawého ſemena. Segj geg na zahradách měſýce zářj na Podzym / y také Března w Poſtě: Wycházý ſedmého dne po ſwém ſetj: Liſt má sprwu měký, maučnatý a trýrohý, gako Střela / potom Czakankowému podobný / a na koncy k ſſpičce s obogj ſtrany wykrogený, s dwěma ſſpičatýma vſſjma. Kořen geſt malý, tenký, wláſſenič- kowatý: Prut někdy Loketnj / a někdy y wyšſſj, wnitř prázdný. Kwět při wrchu neſe drobný, okrauhlý, hroznowatý / Semeno ſſpičaté a bodlawé. * Nacházý ſe płaný Sſpinák / kterýž má Liſtj ſſirſſj a kratſſj. *

Mjſto.

¶ Sſpinák nepotřebuge zwláſſtnj země / ale wſſudy roſte / a obyčegně ſege ſe pro Kuchyni, gako Manholt. Trhagj geg s Kořenjm / aneb přiřezáwagj při ſamém Kořenj / a wařj bez wody: neb ſám prwe doſti w ſobě wodnatoſti má / tak že naň wody přilewati nenj potřebj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sſpinák geſt přirozenj ſtudeného a mokrého na prwnjm ſtupni: wjce ho vžjwagj do Kuchyně, nežli k Lékařſtwjm do Apatéky.

Wnitř.

Wnitř.

¶ Sspinák gest dobré a chutné wařenj / a řjkagj mu obyčegně zelené zelj. Gedeny břicho obměkčuge/drsnaté a drápawé hrdlo wyhlazuge/Prsy.pljce z horkosti wyprahle swlažuge/ proti suchému Kássli spomáhá / zřenj žaludka vkrocuge/ a lepssj žiwnost dá, wá, než Lebeda.

Sspinák. Spinachia, Spinacium olus.

D ¶ Auerroes prawj/ že wssecky Byliny zelné, často gjsti negsau zdrawé: protože zarozugj Melancholiam, černokrewnost/kromě Locyky a Boráku. Takž y Sspinák každého dne, a mnoho gjsti nenj zdrawj vžitečné.

¶ Proti klánj w Bocých a w Hřbetě/ gez Sspinák s Máslem wařený. Též take proti twrdosti žaludka/gez to zelj, a pj z něho Polewku/ wyhánj wen zlé wlhkosti/ a činj lehké dychánj.

Zewnitř.

¶ Flastr z Sspináku vdělati/ a na horký žaludek, Gátra y giné Audy roznjcené přikožiti / odnjmá horkost y bolest. Sspinák také dobrý gest proti vsstknutj Sstjra y Pawauků/aby gjm mjsta vsstknutá potjral / neb mjzky geho s wjnem w nápogi požjwal.

¶ Sspinák slowe Latině Spinacia, Olus spinacium, Řecky σπάναχία, Arabsky Hispanach, Wlasky Spenaci, Sspanyelsky Spinaques, Francausky Espinaces, Německy Spinet, Binetsch.

O Kapustě aneb Zelj. Kap. XLIII.

Pokolenj a Spůsob.

ZElj gest několikero, zwlásstě we Wlassjch/ Listem y chutj gedno od druhého se děljcý. Ale obyčegně trogj nám gest známé: Gedno, kteréž slowe Kapusta, Hladké/druhé Kadeřawé/a třetj Hlawaté.

¶ Hladké, to gest, kteréž nemá listu ffaldowaneho aneb kadeřaweho, gest zase dwogj: Gedno čerwené/a druhé z zelena bjlé/ a toto List má ssiroký, tlustý, rozložitý/ s mocným, wysedlým a drobet přioblým hřbetem / Prutem tlustým a twrdým. Czerwené, kteréhož v nás hognost gest, List má menssj, tenssj a vžssj/ též y Prut.

* Nemá

* Nemá se tomu žádný diwiti/ že předstawená Figůra některé Ratolesti z Prutu wen wyrostlé vkazuge: Nebo to Zelj, z něhož Figůra tato wyreysowaná gest, takowého byl o spůsobu a fformy. * A

Hladké aneb prosté Zelj. Brassica læuis.

Kadeřawé Zelj. Brassica crispa.

Kadeřawé zelj má Prut mocný/ List wůkol kučerawý a kadeřawý, gako Telecý okružj/ w sobě zawřený, složený a poběl awý/ tak že častokrát na sobě podobenstwj Hlawatého zelj vkazuge. B

Hlawaté zelj gest to, kteréž w okrauhlé Hláwky roste/ a odtud gméno swé má: Listj spolu gedno na druhé tak se swalnge a srostá/ že mnohokrát gako giná kaule twrdé býwá. Dělj se Barwau: nebo giné gest zelené/ giné bjlé/ a giné čerwené. Neylepssj z nich bjlé g k gjdlu neychutněgssj/ protože mladistwěgssj.

* Y toto Zelj w dwogim spůsobu se nacházý: Gednomu Němcy řjkagj Rubenkôl/ gako by řekl, Řzepné zelj/ protože nad zemj stogj gako Řzepa/ z něhož Listj wyrostá, Caulirapum řečené. Wlassi ge gmenugj Torzutos, apud Plinium slowau Lacuturres. Druhému Blumenkôl/ † Latině Brassica prolifera florida, † Kwětné zelj: protože wnitř má gako malé pozlautlé kadeřawé Kwjtky, hustě whromadu srostlé. A toť v nás pořjdku dobré Semeno wynássj/ aby zase z něho podobné Zelj rostlo. Wlassi ge gmenugj Caulifiori, a neylepssj z Genue k nám se přinássj/ ginj Brassicā Cypriam, a domniwagj se, že gest apud Plinium, Pompejana. Gest welmi dobré a chutné k gjdlu/ a za dlauhý čas přes Zymu w Sklepě chowati se může. *

Czas.

Po prwnjm setj, když téměř pjdi nahoru wyroste, přesazuge se mladistwá Hlawatice do giné země. Miluge studenau, wlhkau, a dobře wyhnogenau zemi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zelj přirozenj gest horkého a suchého na prwnjm stupni/ má také něco mocy stjragjcý.

Wnitř.

Vžitek Kapusty aneb Zelj, gak Howadům tak Lidem, nemůže dostatečně wypsán býti/ tak že y stařj Řzjmané, prwé nežli Doktořj w Lékařstwj do Králowstwj Řzjmského se dostali, dobře za ssest Set Let na Zelj přestáwali/ a proti wsselikým Neduhům ho vžjwali. † Aniž byla která Nemoc/ proti njžby Zelj w Lékařstwj nepotřebowal.. †

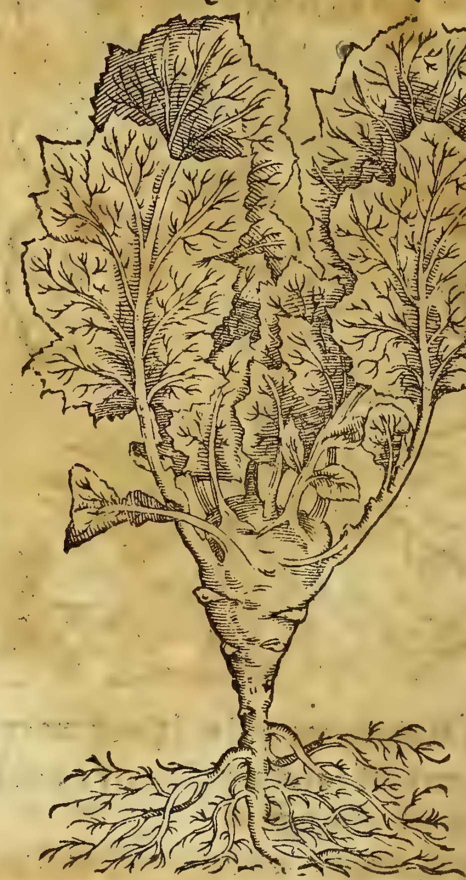
C Ano Cato a Plinius tak welice Zelj wychwalugj / že o něm gedenkaždý Hoſpodář to může řjcy / že Apatéku ſwau w zahradě mezy Zeljm zprawil a poſtawil.

¶ Kdožby w žiwotě byl zatwrzený / a chtěl mjti Stolicy / deg zwařiti liſtj Hlawatého zelj v wodě / ažby gednau zewřelo. Tu gjchu pj, budto ſamu aneb s Cukrem / welmi lehce žiwot měkčj. Ale když ſe takowé zelj na mjſto vwařj / ta gjcha z něho pitá, zaſtawuge Stolice. Též podobně y ſſťáwa z ſyrowého newařeného zelj wytlačená, s Solj ſmjchaná a pitá, na ſtolice žiwot obměkčuge.

Zelj Hlawaté. Braſsica capitata.

Ržepné Zelj. Caulirapum.

D

¶ Zelj wařené a gedené, proſpjwá těm, kteřjž mdlý zrak magj / a třeſau ſe. Hlawaté mjmo giné geſt těžſſjho zažitj / zwláſſť kyſelé a w Soli kladené: a gakžkoli chutné geſt / wſſak zlau Krew rodj. † Wjce ſſkodj Zialudku w Létě, nežli w Zymě. †

¶ Zelj po gjdle požjwané / naprawuge tu ſſkodu / kteráž z přeplněnj wjnem, a přjliſſného pitj přicházý. ¶ Kapuſta ſyrowá s Octem gedená, geſt vžitečná nedůžiwým na Slezynu / a od nj wyſýchagjcým. Liſtj Kapuſtowé kdožby w vſtech rozkuſowal a žweykal / a tu ſſťáwu toliko z něho požjral / tomu hlas potracený nawracuge. ¶ Semeno zelné aneb Kapuſtowé, s ſladkým wjnem, † aneb s Mlékem † pité / mořj Czerwy w břiſſe.

¶ Koliku také vzdrawuge Kapuſta w poléwce Slepičj / zwláſſtě pak z ſtarého Kapauna wařená a pitá: proſpěſſná geſt y neſtatečným Gatrám, Slezyně a Ledwinám, od Kamene ſtjženým. ¶ Kapuſta protiwj ſe Wjnu a winnému Kmenu / a geſt mezy nimi přirozené nepřátelſtwj: protož ſpolu na gednom mjſtě býti nemohau. A kdožby ſe bál opitj / ten ſněz tři aneb čtyry liſty zelj ſyrowého, s Solj a s Octem, před gjdlem y po gjdle / bude ſebau bezpečný, že mu wjno nevſſkodj / by ſe gjm pak y obtjžil. * Ale Athenæus ſtarý Ržecký Sſkribent, Semenu tu moc připiſuge. *

¶ Zelj neb Kapuſtu gjſti, proſpěſſná geſt ſauchotiny magjcým / aby gi čaſto požjwali.

¶ Proti gedowatým Hubám, Kapuſta welmi platnau pomoc dáwá / aby gi wařil a gedl / aneb z ſyrowých liſtj ſſťáwu wytlačil a pil. ¶ Kapuſta wařená, a dlauhým Pepřem poſypaná, a tak s gjchau gedená / dáwá kogným ženám hognoſt Mléka. Geſt dobrý pokrm Sſeſtinedělkám. ¶ Dnawj Lidé magj mnoho Kapuſty požjwati / a gj ſe purgowati. Neb ſe nacházegj někteřj / že od Podágry vzdraweni byli / kteřjž to Zelj gjdali / a Poléwku z něho pjgeli.

¶ Kohožby

¶ Kohož by Had vſſtknul / wař ſobě hlawaté zelj s Wjnem / a to teplé pj, pozbudeš A gedowatiny. Tu moc má y Semeno s Wjnem pité.

¶ Kdož má Zlautenicy / wezmi přednj wýſtřelky liſtj mladiſtwé Kapuſty / zwař ge drobet w horké wodě / ztluc to liſtj / a ſkrze ſſat wytlač z nich ſſťáwu / a na čtitrobu ráno wezmi a wypj dobrý Truňk teplý / přidada Soli za gedno zrno Hrachowé / a tak mnoho Wlaſkého Kmjnu / poſt ſe na to, za tři aneb za čtyry hodiny / kupodiwu purguge / gakž ſwědčj Cato de re Ruſtica.

Kwětné Zelj. Caulis floridus.

B

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Hlawaté Zelj s mukau Řeckého ſena a s Octem ſmjſſené a přiložené, ſpomáhá proti Podágře a boleſtem audů / y proti ſtarým nečiſtým wředům.

¶ Zelj čerſtwé ſamo, aneb s Gečným Sladem ztlučené a přiložené, dobré geſt proti wſſelikým Oteklinám.

¶ Liſtj na Hlawu přiwázané, zdržuge wlaſy, kteřjž doků lezti počali.

¶ Zelné liſtj wařené, a s Medem ſmjchané, wſſeliké wředy rozgjdawé vzdrawuge.

¶ Semeno Kapuſtowé s ſſťáwau kořene Fiolowého aneb Koſatcowého protlučené, a natjrané, pjhy a Fleky z Twáře ſhánj.

¶ Koſſťál Kapuſty neb zelj čerſtwý ſpálený / a potom s ſtarým Swinſkým ſádlem ſmjſſený a přiložený / krotj zaſtaralé bolenj Boků.

¶ Sſťáwa z liſtj Kapuſtowého wytlačená, a s Medem wařená, potom do kautků Očj natjraná, činj zrak ſwětlý a gaſný.

¶ Proti Praſſiwoſti a ſwrabu / ztluc hlawatého zelj liſtj s Octem / přičině trochu Alaunu / potři aneb pomaž po Lázni. ¶ Proti zkauſánj od wzteklého Pſa / ztluc liſtj hlawatého zelj ſpolu s ſemenem / a přilož na ránu.

¶ Sſťáwa do Noſu wtažená, Hlawu wyčiſſťuge / a ſtudenokrewnoſt wywodj. Táž ſſťáwa Zenám zaſe přiwodj gegich nemoc, s Kaukolowau mukau ſmjſſená / aby z toho čjpek vdělal, a w mjſto náležité wprawil. ¶ Kapuſta wařená, a w giſſe té ſſátek omočený a přiložený, ſuchým žilám, Nerwům y přjhbjm, welmi geſt proſpěſſný. Předoznámená woda léčj také rány, přikládanjm aneb promýwánjm gich.

¶ Mjzka z Zelj s wjnem ſmjſſená, a wlažná do vcha wpuſſtěná, ſluch nawracuge.

¶ Hlawaté zelj protlučené, zahánj a ſtrawuge zalitau a ſraženau podkožnj krew, y giné modřiny / aby ſſťáwau z něho potjral.

C Moč od mladého Człowěka, kterýžby za několik dnů prwé Kapusty w gjdle požjwal / vzdrawuge Fistule, Raka, Wlka, Lissege / a což k tomu wjce nečistého na kůži se wymjtá. Cato welj malé Djtky timto močem meyti / že proti mnohým Nemocem budau z něho mjti obranu.

Gisté a zkussené Lékařstwj proti Pekelnému ohni, gest Lauh / kterýž se z Popela, z Kapusty a Kosstálůw zelných strogi / aby gjm bolawá mjsta promýwal.

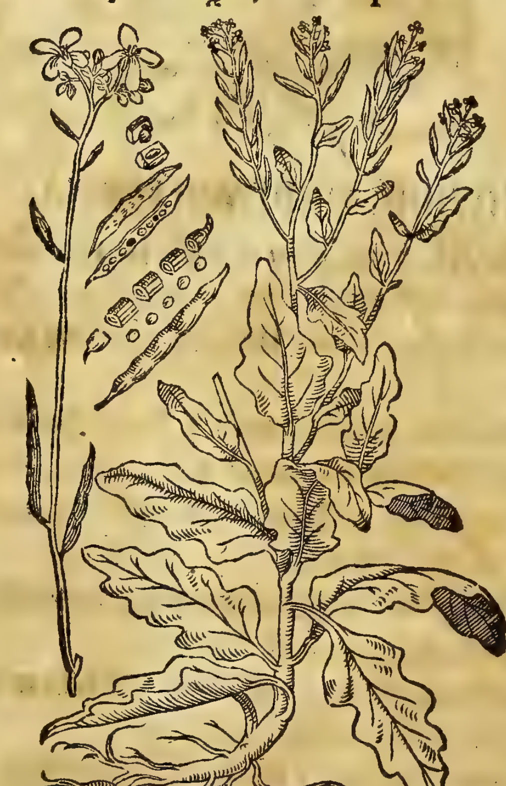
Proti starým neduhům a wředům, zkussené Lékařstwj: Wezmi Hlawaté zelj, na skonánj měsýce Czerwence / wyřež z něho prostředek aneb Kosstál / zwař Listj w bjlém wjně / a tau gjchau aneb Polewkau meg Nohy / potom teplým Listjm ge obkládeg: krotj bolest, a pomalu hogj. Proti bolesti od Bočnjho wředu aneb klánj (contra Pleuresin) wýborné zkussenj: Wezmi list Kapustowý aneb zelný / wlož na horkau Cyhlu / pomaž ho neslaným Máslem neb Slepičjm sádlem, ažby dobře změkl / posypeg drobným Prássskem Kmjnowým powrchu / a tak teplý přikládeg na bolawý Bok. Kdož wjce žádá wěděti o mocech Zelj aneb Kapusty / ten sobě čti Catonem de re Rustica, cap. 156. kdež gi welmi wychwaluge proti giž dotčeným y giným mnohým nedostatkům.

Zelj slowe Ržecky κράμβη, Arabsky Corumb, Latině Brassica, † A pro rozdjl Brassica alba, rubra, capitata, crispa † Wlasky Caualo & Verza, Sspanyelsky Colhes, Francausky Choils, Německy Kölkraut, Köl, Kappes.

O Planém Zelj. Kap. XLIIII.

Plané Zelj. Lampsana.

D

Spůsob.

Plané zelj má List podobný Rzepy Kolnjkowé listu / a gest chlupatý. Prut wysoký půldruhého střewjce / Kwět bledý gako zelj, aneb Rzepa. Semeno w lusstinkách zawřené, s počátku požlautlé / ale když dozrage, počernalé, okrauhlé / chuti hořké. Kořen toho Zelj gest bjlý, tlustý gako Prst / chuti trochu perné, a trochu hořké. Roste na Dědinách Ladem položených / aneb na Aulehlech. * Dodonæus pokládá ginau Lampsanam, o kteréž na giném mjstě wjce oznámeno bude. *

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

WeWlaſſjch Sedláci za pokrm tohoto zelj vžjwagj: Protož nenj diwu/že Dioſcorides mezy Kuchynſké byliny ge položil. A wſſak nepřináſſj Tělu dobrých wlhkoſtj (gakž Galenus ſwědčj) nic méně wjce potrawy a pokrmu dáwá/nežli který Sſťowjk.

Wnitř.

Semeno na Prach ztlučené a přigaté, Sſkrkawky wen z těla wyhánj/ geſtliže ſnad dlauho w Břiſſe zůſtáwaly.

Zewnitř.

Bylina zewnitř vžjwaná, a na tělo přikládaná, wyčiſſtuge a ſtrawuge: Protož Semenem na Prach zdělaným zaſeypagj ſe pjhy a Fleky: Ty zahánj. Sſťáwa z této Byliny do chřjpj wtažená, welmi táhne ſſlem a nečiſtotu z Hlawy/ wyčiſſtuge gi a polehčuge. Sylněgi to činj, nežli ſſťáwa z Manholtu. † Plané zelj Latině Lampſana, Německy Wilder Köl. †

O Zelj Mořſkém aneb Soldanelle.

Kapitola XLV.

Mořſké Zelj. Braſsica marina.

Spůſob.

Mořſké zelj při Moři roſte/ s čerwenými Ratoljſtkami/ mléčným liſtjm, podobným Břečtanowému/ chuti ſlané, hořké a poněkud perné. Kořen má dlauhý. * Toto Mořſké zelj wſſudy při Moři roſte/ zwláſſtě okolo Benátek, Genue a w podobných mjſtech/ tolikéž y při Welikém Moři, w Niderlandu. † Kwete přes Léto. † Geſt ſe čemu podiwiti/ že ſtaré Semeno, gemuž bylo dobře přes dwadceti let, negednau než čaſtokráte D. Paulo Ollingero, Materialiſtæ w Normberce, zwláſſtnjmu milownjku Rei herbariæ, wyſſlo a zroſtlo/ gakž gſem to za čaſté ſám wjděl. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Soldána aneb zelj Mořſké geſt horkého a ſuchého přirozenj, † až do třetjho ſtupně/ což ſe z perné, hořké a ſlané chuti poznáwá. †

Wnitř.

❡ Soldana do žiwota přigatá, zbuzuge Stolice / a wen žene, cožkoli od zbytečných wodnatých wlhkostj w těle se zdržuge/a gt Hlawnj kus, Principal, proti wodnotedlnosti.

❡ Může se rozličným způsobem vžjwati / totiž Listj s Olegem, Solj, Octem a Cukrem, gako Salát smjchati a přistrogiti/ a z toho pět aneb sseſt kusů gjsti: předziwně zbytečné, wodnaté nečistoty zpodkem wen wywozuge. † Ale wſſak prawj Dodonæus, že wjce sſkodj, nežli prospjwá takowé počiſſtěnj: aprotož Bylina tato nemá tak lehce do žiwota dáwána býti/ a hodj se pro Lidj sylné a mocné / ne pro mladé, staré a nestatečné. † Může se y to listj w Poléwce z Massa wařiti/ Cukrem aneb Medem osladiti/a z toho dobrý trunk pjti. Může se též Listj susſiti / na Prach ztlaucy / a z toho Práſſku dwa aneb tři quentle s Slepičj Poléwkau do wnitřka přigjti. ztlučená Skořice, Muſſkátowý kwět, aneb giná Corrigentia, dobře při nj stogj. * Nebo syce přjliſſné gegj vžjwánj Zialudku ſſkodj/gakož swědčj Dioscorides. *

❡ Dále z toho Prachu mohau y Pillule strogiti/ a do půl Lotu gich požjrati. Někteřj pjſſj / že tauto Bylinau mnohým Tertianarijs, to gest těm kteřjž třetjho dne Zymnicy měli, spomoženo.

❡ Mořské zelj slowe Řecky Crambe thalassia, Latině Brassica marina, Soldana a Soldanella, † Campanula marina, Convoluulus marinus, Německy Meerköl, Meerwinde. †
* Carolus Stephanus tomu chce / že tato Bylina od toho slowe Soldanella, že gest na Průtrže vžitečná/ ad solidandas rupturas. *

* Soldanella Alpina.

D

Tato Bylina *in Alpibus* na Wlaských horách, okolo Jſpruku a Rawenspurku roste / tolikéž y w Rakauských a w Steiermarku: Má list tlustý, okrauhlý/chuti w hromadu stahugicý hořké/prawě Brasicę marinæ dosti podobný: Kwět, kterýž wynáſſi, gest gako Zwonček / wſſak wůkol po kragich welmi hluboce zstřjhaný/ barwy modré aneb brunátné / časem také zcela bjlé / gakž Clusius sám to wyhledal/ v něhož wjce o něm čjsti můžeš, in stirpib. Pannonicis lib.2. cap.47. *

A

O Káli. Kapitola XLVI.

Kali. Kali.

KAli Maurytánowé gmenugj Bylinku mořſkau / z njž Popela w Sklenných hutjch vžjwagj, k wyčiſſtěnj Skla / aby prohledacy bylo. Dělagj z něho y Sůl, Sal Alkali řečenau: Roſte to Kali na břehu Mořſkém. S počátku, když z Země wycházý, má obdlaužný a okrauhlý liſt / nápodobně gako Tučný mužjk menſſj: Potom když dále wyroſtá, ſcházý ſe w gakýſy vzlowatý aneb ſaučkowatý Prut, na wýš Lokte zdýlj. Z článkůw wyſtrkuge Liſtj tučné a tluſté / wnitř prázdné / zeſpod ſſiroké, a ſwrchu ſſpičaté. Ale když na mjſto wyzrá / nabýwá při wrchu mnoho malých, tenkých, čerwených ljſtkůw / z nichž wycházegj malá, okrauhlá Paupátka / kteráž neſau drobné ſemýnko. Prautj geſt tučné a čerwené. Wſſecka zroſtlina chuti ſlané, gako Mořſký Kopr. B

⋆ Pokolenj.

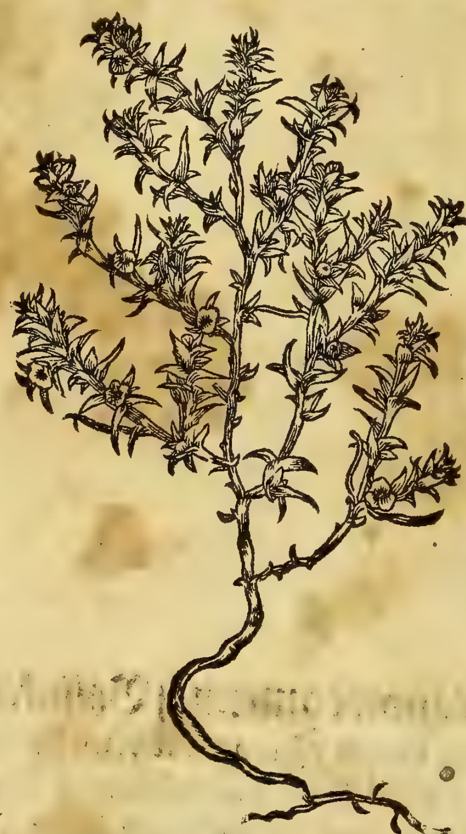
GEſt několikeré pokolenj této Bylinky Kali, gakž tuto některá gſau wymalowána / a geſſtě wjce ſe gich nacházý / gichž množſtwj netoliko Stařj Auicenna & Serapio, kteřjž ge Vſnen gmenugj / ale y Lobelius wypſal. Mezy těmi geſt gedno pěkné pokolenj / s tučným, dlauhým, ſſpičatým liſtjm / a malým Kwětem, gako nitkowatým, bez liſtkůw / z něhož wycházý Semeno w hromadu ſwinuté, gako Hlemeyžďowá ſſkořepina. Geſt doſti podobné, že nenj tak perné gako giné / neb ge někteřj y w Salátu gjdagj, gako Tragon, gemuž y dlauhým tučným Liſtem ſe připodobňuge / ale to neſe čerwené Gahody / gakž ge Autor in ſuis Latinis commentarijs wypiſuge / kdež geſt bez liſtj wymalowané, s mnohými bodláky, aby ſe cum Dioſcoridis deſcriptione lépe ſrownati mohlo. A wſſak nacházý ſe gedno pokolenj toho Tragi, s kratičkým ſſpičatým liſtkem / že ſe zdá, gakoby celý zwplna byl bodlawý aneb trnowý: Neſe také mnoho malých čerwených Gahodek / w nichž ſe ſemeno zdržuge / roſte při Moři ſamo od ſebe / a ſadj ſe y na Zahradách / gako y druhé pokolenj, s delſſjm liſtjm / kdež ſobě zwláſſtně mjſto libuge / a ſamo welmi ſe oſýwá. Ale tento Autoris Tragos, máli za prawý gmjn býti, nechceme tuto dyſputowati / ale k ginému mjſtu a čaſu toho poodložjme.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kali gest trochu horkého a suchého přirozenj/ale Popel z něho vděkaný, gest horký a suchý na čtwrtém stupni: protož gest mocy hořjcý/a vžjwá se smjssený s Kamenjm protlučenym k rozpausstěnj a ssmelcowánj Skla. Dělagj z něho welmi prudký Lauh / k němuž přidadauc Olege, strogj z něho Meydlo. Wnitř do žiwota, nemnoho se má vžjwati: Nebo w maljčku welmi násylně Menses žene/ tolikéž y wodu in Hydrope.

Tragum.

D

Wnitř.

Kauřenj tauto Bylinau zahánj Hady. Auicenna a Serapio prawj/že Popela k gi-ným Lékařstwjm přidáwagj/ kteráž w sskodliwých neduzých a ranách zbytečné a Diwj masso wyzjragj a strawugj. *

O Manholtu. Kap. XLVII.

Pokolenj.

Manholt gest trogj: Bjlý, Czerný a Czerwený. Czemuž takto rozuměti / že samau barwau geden od druhého se dělj. Nebo Bjlý Manholt od bjlého aneb zswětla žlutého listu, Czerný od černého aneb ztemna zeleného, Czerwený od čerweného, gména obdrželi. A wssickni gednostegného gsau Listu, Prutu y Semene: poslednj má wssecko čerwené / Kořen, Listj y Prut.

Spůsob.

Wssickni třj Manholtowé magj drahně ssiroké listj, Lebedowému podobné / než wětssj, delssj, měkčegssj, a wůkol po kragjch kadeřawěgssj: Prut loketnj y dwaulokætnj a wyšssj, žlábkowatý / Kwět malý nážlutý, wždy geden wedlé druhého stogjcý od zpodku Prutu, a postrannjch Ratoljstek, až do wrchu. Když opadá, wyrostagj okrauhlá a bodlawá Paupátka / a to gest twrdé semeno. Kořen gest prostý, hladký, samotný, dlauhý gako v Wlasského Kopru / pausstěgjcý z sebe giné drobněgssj Kořenjčko: w prwnjm a druhém pokolenj vkazuge se bjlý: w třetjm, totiž w čerweném Manholtu, gest rozdjl podlé welikosti a barwy. Nebo býwá gako ruka tlustý, někde y tlustssj/čerwený gako krew/

z něhož

z něhož krágegj křjžalky aneb grossjky / a vžjwagj mjsto Salátu k u Pečitému. V nás mu A
červená Ržepa řjkagj. Přesazuge se na zahradách / když po setj pět Ljstkůw wyskočj / a když Kořenj, dřjwe než geg do země wsadjš, leynem Krawským obmažeš / bugněgi a wětšjj poroste.

Manholt. Beta.

Czerwený Manholt. Beta rubra.

* Za našich časůw nacházý se gjná pokolenj, rozličných barew / gako žluté, čerwené a bjlé / B
a s pěkným welikým a širokým Ljstjm. Theophrastus pjsse / že tito Manholtowé gsau chuti lepšj, nežli gjnj / kteréž, poněwadž gich mnoho w Sycilij segj a rozplozugj, Siculam gmenowali / odkudž y w obecných Receptách to slowo Sicla pozůstalo. Dioscorides činj zmjnku ne tuto / ale lib. 4. cap. 45. o planém Manholtu. A pjsse Lobelius: že na Pjsčitých mjstech při Moři obyčegně černý Manholt roste / s drobet vžšjm Ljstem nežli Zahradnj aneb štěpowaný / a že gest chuti slané. Plinius gmenuge Limonium. Galenus pjsse / že newj žádné Betam silvestrem, lečby kdo mjsto nj Koňský Šťowjk (Mengelwurtz) bráti chtěl. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Manholt přirozenj gest horkeho a suchého na druhém Stupni / mocy stjragjcý aneb wyčisstugjcý.

Wnitř.

Czerný Manholt s Ssocowicý wařený a gedený, twrdj Břicho / neywjce pak kořen. Bjlý pak měkčj Břicho / a wjce na Stolice pobjzý. Obogj pro swau Sanýtrowau kausawost a chut slanau, Krew zlau plodj.

Bjlý Manholt wařený, a s syrowým Czesenkem gedený, čerwy w žiwotě mořj.

Sstáwa z Manholta pitá, žene Moč / a žlautenicy vzdrawuge.

* Rzepu čerwenau aneb Manholtowý kořen magj obyčeg drobet zwařiti / aneb w Popele pecy / a potom rozkrágegjce, s Křenem, Pepřem aneb Koryándrowým semenem w Octě zadělawati: Což potom k gjdlu v nás mjsto omáčky předstáwagj. *

Zewnitř.

Manholtowá mjzka do Nosu wtažená, čistj Hlawu / do vssj wpusstěná, odnjmá zněnj a hučenj. Ljstj zelené protlučené / a na neduhy wředowité přiložené, kteřjž se rozgjdagj / hogj ge. Gjcha z listj Manholtowého wařeného, dobrá gest proti Otrusu a hnidám hlawy. Magj se tau Gjchau y odznobené Nohy pařiti.

 Mjzkau

Nijzkau vſta propłakowati/aneb zuby potjrati/boleſt gegich vkládá. Manholtowý kořen na Popeł ſpálený, s Medem ſmjſſený/ aby tim Hławy pomazował, vtwrzuge właſy, aby dolů nelezły: Czehož vžjwati mohau ti/ kteřjž počjnagj oplchati.

Manholt Ržecky τεύτλον, Arabſky Decka, Latině Beta, Właſky Bietola, Sſpanyelſky Aſelgas, Francauſky Porree, Německy Mangolt.

O Kuřjnoze. Kap. XLVIII.

Kuřjnoha Domácý. Portulaca domeſtica.

Kuřjnoha Polnj. Portulaca ſilueſtris:

Rozdjl a Spůſob.

Kuřjnoha geſt dwogj: Zahradnj a Polnj. Zahradnj ſegj na Zahradách/ Liſtj má tučné gako Tučný mužjk, na dýlku okrauhlé/ po hřbetě poběławé a leſkawé/ nechutné a zkyſeła trpké: Prut tłuſtý, obłý, mocný/ barwy zbrunátna čerwené. Mezy članky a při wrſſcých wynáſſj zbleda žluté, gako hwězda kwjtky/ kteřjžto w okrauhłých hławkách drobné čerwené Semýnko neſau.

Polnj Kuřjnoha (kterauž po Německu také Ackerwurtzel gmenugj) roſte wſſudy na březých, wlhkých zdech, tučných Roljch, na Lukách, na Winnicých. Prautjčko y liſtj má tučné, gako Zahradnj/ wſſak menſſj, mładiſtwěgſſj/ mnohém vžſſj, po zemi ſe rozkładagjcý/ a geſt tuhé a lipawé/ Prautj také geſt brunátněgſſj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj tato Kuřjnoha chładj na třetjm, a wlhčj na druhém Stupni. Gſau také trochu kyſełé/ gakoby ſłané były. Protož Stařj ſtrogili a zaděławali ge gako Oljwy a Kappary. Někteřj po dneſſnj den k Sałátům gich vžjwagj.

Wnitř.

Bylina Kuřjnoha čerſtwá w Sałátu gedená, aneb ſſťáwa z nj pitá/ tolikéž wařená a gedená, aneb Poléwka z nj přigatá/ geſt wýborné Lékařſtwj proti pálčiwoſti w žaludku, kteréž záha řjkagj/ proti horkým Ledwinám, raněnj Měchýře y Matky/ oſtrému a pálčiwému Moči: žádoſt těleſnau vkrocuge/ Czerwy w žiwotě mořj: Spomáhá

proti

chrkánj krwj, Czerwené nemocy / y proti wſſelikým přjliſſným tokům krwe Matky y zlatých žil. Slaužj y proti ſuchému Káſſli / vzdrawuge Gonorrhæam, to geſt tok přirozenj bezděčný. ¶ Půl čtwrtce ſemena Kuřjnohy na Prach ztlučeného Dětem dáti, mořj a wyhánj wen Czerwy. A

¶ Kohož moč kapawý a pálčiwý hrubě trápj: Požjweg Kuřjnohy a Locykowého ſemena, Cukrem poſypaného, w potrawě ſwého gjdla a pitj, čaſto a whognoſti / z toho poznáš weliké polehčenj. * Zwláſſtě pak Sſtáwa této Byliny inſpiſſata, ʒhuſſtěná: nebo tak dlauho chowati ſe může.*

Zewnitř.

¶ Kuřjnoha protlučená, s Gečnau mukau ſmjſſená a přiložená, krotj Cholerycké bolenj Hlawy / odnjmá horkoſt a čerwenoſt Očj / y giné horké Otoky po Těle. To též činj z Liſtj ſſťáwa, aneb pálená woda / aby lněným ſſátkem ſmočeným Hlawu obwazowal / do kautků Očj wpauſſtěl / y na giná horká mjſta přikládal.

¶ Komužby Pupek wycházel / aneb, kteréžby Panj po porodu Prſy otekly / má Kuřjnohu s Medem Růžowým a s hljnau Armenſkau ſmjchati a přikládati. Toto Lékařſtwj proſpjwá y proti Podágře. ¶ Woda aneb ſſťáwa s Růžowým aneb Fiolowým Olegem ſmjſſená, a pomazowaná, pokogj a Sen přiwodj.

¶ Znamenité Lékařſtwj malým Djtkám / když pro horkoſt ſpáti nemohau / těm woda z Kuřjnohy s Lněnicý má ſe na čelo přikládati / aneb woda kupitj dáwati.

¶ Kuřjnohy woda geſt proti Prýmu dobrá / kdyžby w nj zetřel Kdulowá Gádra / a tim Gazyka potjral. ¶ Komužby Zuby ztupěli / žeby Laſkominy měl / gakž ſe čaſto přiházý po kyſelých pokrmjch / ten má ſobě vſta tauto wodau proplakowati / aneb toliko liſtj žweykati: giſtotně ſpomáhá.

¶ Kuřjnoha bylina pod Gazyk wložená / zahánj žjzeň.

¶ Praſſiwá hlawa má ſe promýwati wjnem a wodau z Kuřjnohy. ¶ Kuřjnoha w vſtech držaná, a ſſťáwau tělo potjrané, zaſtawuge krew z Noſu tekaucý. B

¶ Kuřjnoha ſlowe Řzecky ἀνδράχνη, Arabſky Backale ancha, Latině a Wlaſky Portulaca, Sſpanyelſky Verdolugas, Francauſky Pourpier, Německy Burtzel oder Greuſel.

O Hromowém kořenj. Kap. XLIX.

Rozdjl.

HRomowé kořenj geſt dwoge: Gedno, kteréž ſadj a ſegj na zahradách. Druhé ſamo od ſebe roſte / a geſt w trogjm ſpůſobu / Bahniwé, Hornaté a Skalnj / kteréž wlaſtně Corruda Latině ſlowe. A to rádo roſte w zemi gilowaté a mokré / na Horách a na Skalj. * Vide illorum deſcriptionem in Obſeruationib. Hiſpanicis Cluſij, lib. 2. cap. 83.*

Spůſob.

¶ Zahradnj Hromowé kořenj známé geſt wſſechněm. Máge měſýce neyprwé z kořene wycházý a wypauſſtj Pazauſſky / gako nějaké dlauhé třapečky, Prſtu ztlauſſtj, oblé, tučné, mjzowaté, bezewſſeho liſtj / rowně gako Chmelowé wrſſky. Wedlé těch potom měſýce Czerwna, wyroſtá Prautj dlauhé / z něhož ſe wětwičky a Ratoljſtky rozkládagj / magjcý liſtjčko drobné, gako Wlaſký Kopr / ale ſubtýlněgſſj a menſſj. W Létě neſe z žluta čerwené Gahody aneb zrnka / gako čerwené Korály (Němcy gim řjkagj Teuffels trauben) a w nich ſemýnko černé. Kořen blj ž Prutu řjdky a djrkowatý, co Hauba / rozličně ſpletený, oblý a poběławý.

¶ Bahniwé a hornaté Hromowé kořenj, od Zahradnjho ničjmž ſe nedělj / kromě že Hornaté wewſſem geſt drobněgſſj. Mladiſtwj Pazauſſkowé aneb wrſſkowé, kterýchž w pokrmjch požjwáme, wſſickni gſau ſladcý a chutnj: ale Skalnj doſti welikau hořkoſt w ſobě magj.

Miſto

C

Místo a Czas.

Roste Corruda w zemi suché a mezy Skalím / a zwlásstě wedlé Plotů a hrázý. Prut má drewnatý a poběławý / List drobný, twrdý a bodławý. Zahradnj Asparagus přes celý Rok růsti bude / když po sebránj Gahůdek, Kořen rozkládagjcý se po drnu, odkryges / porostau z něho nowj Pazaussłowe. Rád roste w suchu / a nepotřebuge wlahy. Pakliby geg na Podzym zaléwal / mnohem mladistwěgssj a plněgssj Pazaussky wydáwati bude.

Hromowé Kořenj. Asparagus.

D

Plané Hromowé kořenj. Asparagus silucstris.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hromowé Kořenj gest mocy stjragjcy a wyčisstugjcý / bez patrné horkosti a studenosti. † Plané, zwlásstě Skalnaté, gest w swých včincých mocněgssj. †

Wnitř.

Mladistwj Pazaussłowého Hromowého kořenj, dáwagj chutný a dobrý Salát k gjdlu. Wařj ge v wjně / a strogj s Octem, Solj a Olegem aneb Máslem. Tak gedenj, obměkčugj Břicho a moč ženau. † Wssak nemusýs Asparagů dlauho wařiti / nebo welmi brzo změknau / dosti gest, když něco málo pozewrau. Odkudž y Cæsar Drusus wzal to Přjsłowj když chtěl, aby co rychle wyřjzeno bylo: Citius quàm Asparagi coquantur. Dřjwe nežby se Kořenj Hromowé vwařilo. † Simeon Sethi pjsse / že Hromowé kořenj wodu z člowěka žene / čehož gest (prý) toto gisté znamenj / že Moč w swau wůni proměňuge / když se ho w gjdle vžjwá. Nic diwného / poněwadž y Mařena, kdyžby gi toliko Člowěk w ruce držel, a zewnitř s nj se objral / y hned také Moč w swau barwu proměňuge.

Kořen v wjně wařený, a w Trunku přigatý, otwjrá zacpánj Gater / wyhánj wen Žlautenicy / wyčisstuge Ledwiny a Měchýř / spomáhá proti bolenj Kyčel. Tauž moc má Bylina y Semeno, v wjně wařené / gako y woda z nich wypálená.

Proti Žlautenicy: zwař Hromowé kořenj s Fjky a s Cyzrnau v wodě / a pj každého dne ráno dobrý Trunk, neyměň čtwrt Žeydljka / zhogjs se.

Hromowé kořenj vsussené, v wjně zwařené a pité / Czerwenau nemoc, kapánj moče aneb Řezawku vzdrawuge.

Prawj někteřj, že Psy mrau / kdyby tu gjchu pili / w njžby Hromowé Kořenj zwařeno bylo. † Swědčj o tom Dioscorides, Auicenna & Plinius. †

Zewnitř.

A Wjno, w němž Kořen Hromowý zwařen, vkládá welikau bolest Zubů / aby ge teplé w vstech držel po té straně, po kteréž bolj. To též činj y mjzka byliny. † Wssak mocněgssj bude to Lékařstwj / kdyžby ge z planého Skalnjho Asparagu přistrogil. † Takowéž wjno teplé přiložené / vkrocuge bolest wywinutých Audůw. Bylina tak wařená a přiložená, pomáhá proti bolesti Ledwin.

A Kdožby se mazal Olegem, w němž Hromowé kořenj ztlučeno / toho Srssňowé ani Wčely sstjpati nebudau.

† Chcessli wonné a chutné wjno mjti / nazbjreg kwětu Asparagowého / a vsuš geg w stjnu a w chladu: potom zawěs geg w ssátku do Sudu wjna / a bude chuti dobré a wonné. †

A Hromowé kořenj slowe Řecky y Latině Asparagus, † vel Aspharagus, Herba coralli, † Arabsky Halion, Wlasky Asparago, Sspanyelsky Esparagos, Francausky Esparge, Německy Spargen, † Korallenkraut / Vhersky Sparga, Slowansky Sparoga. † * Plané Hromowé kořenj slowe Latině Corruda, a gakož Plinius pjsse, Libycus Asparagus, Řecky Asparagus Petræus & Myacantha, id est Spina murina.*

† Woda z Hromowého kořenj pálená.

Neypřjležitěgssj čas gest páliti wodu z Hromowého kořenj na Podzym / když čerwené Gahůdky má / a to timto spůsobem: Bylinu s Kořenem a Gahodami drobně zsekagj / potom in Balneo Mariæ poznenáhlu dystillugj / naposledy k gednomu každému Mášu vsussenau tu Bylinu s Kořenem a Gahůdkami zhruba protlučenau přidáwagice, a za 24. hodin in Balneo Mariæ in digestione močjce, podruhé znowa wypalugj / a za některý čas na Slunce wystawugj. Tato woda obzwlásstně od těch má se vžjwati / kteřjž k Kamenu, Pjsku kamennému a bolestem w Ledwjch nakloněni gsau. Nebo wen wyhánj Pjsek y Kámen / tolikéž y sslem ten, z kteréhož se rodj / má znamenitau otwjragjcý moc / mocně žene moč / zahánj řezawku / otwjrá zacpánj Gater a Slezyny / wyhánj wen Zlautenicy / a vkrocuge bolest w bocých a Ledwinách, ráno a v wečer pokaždé do čtyř aneb pěti Lotů pitá. Může se y k obecnému nápogi přilewati. †

O Gitrocélu. Kap. L.

Rozdjl.

Gitrocél, Skorocél aneb Ranocél gest čtwerý: Wětssj aneb čerwený / Prostřednj aneb ssiroký / Menssj aneb sspičatý / a Wodnj.

Spůsob.

A Weliký aneb čerwený Gitrocél od welikosti Listu tak slowe / kterýž má tlustý, tuhý, ssiroký a čerstwý / rowně gako Manholt: Prut hranatý, měký, počerwenalý / od prostředku až k wrchu klasowitý / to gest semenem obložený a přikrytý / kteréž gest drobné, černé, w malých mjsskách zawřené. Kwět měký gako Bawlnka, bledé ryssawosti. Kořen mladistwý, wlasatý a bjlý. Roste na mjstech wlhkých, wedlé cest a Plotůw.

* Při wětssjm Gitrocéli gest také s swým znamenjm wymalowán giný geho spůsob / gemuž Plantago rosea, to gest Růžowý Gitrocél řjkagj: Nebo neyprwé nese Kwět, gako zelená Růže / z něhož wyrostá Prut, se wssech stran těmi listky se obalugjcý / plný semena. Na spodnjm prwnjm listj obyčegně wyrostagj malé sspičky / gakž tuto spatřiti se může.*

A Prostřednj aneb ssiroký Gitrocél má Listj menssj, Gazyku podobné / chlupaté a ostré, sedmi žilkami na dýl protažené / a na zemi kupodobenstwj Hwězdy se rozkládagjcý / vstawičně se zelená. Prut gest gedné pjdi zwýssj, prostý / při wrchu má klásky kratssj nežli Weliký. Syc kwět, semeno y kořen má téměř gednostegný.

A Malý aneb sspičatý Gitrocél má list menssj, vžssj a sspičatěgssj, nežli ginj / Prut hranatý, k zemi skloněný / Klas kratssj a Kwět bledý: Semeno w toboličkách zawřené / kořenj

C keni drobného mnoho. Někteřj mu Cžeſky řjkagj Beranj gazyk / ginj Menſſj Kopice, Cželnjk. † Latině Lanceolata, Plantago ouina, Coſta equina, Quinq; neruia. †

Gitrocél wětſſj aneb červený. Plantago major.
o Gitrocél Růžowý. o Plantago roſea.
* Liſt geho. * Folium ipſius.
† Semeno. † Semen eiuſdem.

Gitrocél proſtřednj aneb ſſiroký. Plantago media.

D

Wodnj Gitrocél (Německy Waſſerwegrich oder Froſchlöffelkraut / Latině Plantago aquatica, Paluſtris & Cochlearia paluſtris) Liſt má tluſtý, tučný, mocný, zelený / giným Gitrocelům téměř podobný / wſſak lehčegſſj a ſſpičatěgſſj: Prut koketnj a někdy wyšſſj, s mnohými Ratoljſtkami při wrchu / kteréž neſau malý, bjlý a hogný Kwět. Kořenj má množſtwj poběławého, gako Keychawka. Roſte w Přjkopjch / w mjſtech mokrých a bahnitých: † a kwetne obyčegně měſýce Cžerwna. †

* Roſte také y giný wžſſj Gitrocél při Moři / též y při ſlaném Gezeru, nedaleko od Mansfeldu / kdež ſe y giných mnoho Mořſkých bylin nacházý / o něž ſe ſemnau Balthaſar Brunner Doktor a Lékař w Halli Saſké, weliký milownjk rei herbariæ, zdělil. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wſſickni Gitrocelowé gſau přirozenj chladného a ſuchého na druhém ſtupni. Magj při ſobě wodnatoſt a zemnatoſt s trpkoſtj, a s małau kyſeloſtj / z čehož ſe pokládagj býti ſtudenj a ſuſſj. Weliký čerwený Gitrocél geſt zewſſech neymocněgſſj / a k vžjwánj neylepſſj. Má také při ſobě moc ſtjragjcý / netoliko w Liſtj, ale y w Kořenu a Semenu: pročež y rány a wředy ſuſſj bez ſſtjpawoſti.

Wnitř.

Liſtj aneb ſemeno Gitrocelowé wařené, a w pokrmu vžjwané / aneb obé to na Prach ztlučené a do žiwota přigaté / též y Safft aneb mjza z Liſtj wydáwená / aneb woda z něho pálená pitá / zaſtawuge wſſeliké plynutj Břicha / vzdrawuge wſſecka wnitřnj raněnj a zgitřenj / zwláſſtě Ledwin a Měchýře / ſpomáhá proti wychrkowánj krwj / proti krwawému moči: a ſummau, zaſtawuge wſſecky nemocy a toky / kteřjž přjliſſně od člowěka gdau. Může také někdo na Práſſek zetřené ſemeno do ſyrowého wegce zaſypati / a potom vpecy a ſnjſti.

Woda Gitrocelowá pitá / dobrá geſt těm, kteřjž ſe Sauchotin obáwagj.

Sſtáwa

¶ Sstáwa Gitrocélowá pitá, vžitečná a dobrá gest dýchawičným/a kteréž Padu- A
cý nemoc napadá. ¶ Kořen spolu s Listjm w sladkém wjně pitý, hogj wředowatosti Měchýře a Ledwin.

Menssj aneb sspičatý Gitrocél. Plantago longa, vulgò Lanceolata.

Gitrocél Wodnj. Plantago aquatica.

¶ Tři kořjnky Gitrocélowé sečtyřma Loty wjna, a stak mnohem wody potřikráte B
pité, zaháněgj Zymnicy třetjho dne. Týmž způsobem čtyři kořjnky Zymnicy čtwrtodennj / gakž se Dioscorides domnjwá, y Plinius. ¶ Sstáwa Gitrocélowá s Octem smjchaná, a po několiko dnů pořád ráno teplá pitá, Zymnicy třetjho dne odgjmá.

¶ Gistá a skussená Lektwař proti wychrkowánj krwj: Wezmi Dragantu, Arabského Gummi, Sang. Draconis, Boli Armeni, Sskrobu, Spodij, každého ztjži gedné čtwrtce/ Kamene krwawého Hæmatites, semene Makowého, Mumiæ, to gest té wlhkosti, kteráž se w hrobjch těl Balsamem mazaných nacházý, Hypocisthidos, každého tři čtwrtce. To wssecko drobně ztluc/ a spolu smjcheg s sstáwau Gitrocélowau a Syrupem Růžowým, w způsob Lektwaře. Z toho Nemocný má často do aust bráti/ a poznenáhlu do hrdla požjrati a paussteti.

* Kořen Gitrocéle wodnjho drobně na Prach ztlučený, a w Gahodowé wodě pitý, welmi dobrý gest proti Pjsku w Měchýři / gakž toho gedna wznessená a wzáctná osoba negednau zkusyla.*

Zewnitř.

¶ Gitrocél swau přirozenau mocý wysussugjcý a w hromadu stahugjcý, gest hogitedlný a prospěssný proti wssechněm zlým, kysawým, nečistým, okolo se rozgjdagjcým, starým, děrawým wředům a sskodám: proti wssechněm pálčiwým Otokům, Pryskýřům, spáleninám, zkausánj Psýmu, záwssnicým, lissegům, Fjkowým nesstowicem, zpuchlinám, rozsedlinám, toku krwawých žil, počátečnj dně: aby Listj geho ztlaukl a přikládal/ aneb w sstáwě geho, ano y w pálené z něho wodě sstátek omáčege, obkládal.

¶ Gitrocél zastawuge krew w Ranách/ když geg ztlučeš, a s Bjlkem od wegce přikožjš. Týmž způsobem hogj rozpálené audy.

¶ Komuž hrubě Krew z Nosu teče / ten smjcheg wodu Gitrocélowau s tak mnohem sylného Octa/ omáčeg w tom sstátek/ a obkládeg dole zpodek noh a dlaně na rukau, y na prawý bok nad Gátra/ a brzo sobě spomůžeš. Toť též včinj/ když na Lůno přikládati budeš.

C ¶ Kterým ženám Matka nahoru wyſtupuge/ty magj ſobě Haubu w Gitrocélowé wodě a w Octě omáčeti a přikládati. Tak ſpomáhá y proti přjliſſnému toku Matky.

¶ Gitrocel s Solj přikládaný, rozhánj Wolata. Někteřj proti tomu neduhu tolikо Kořen Gitrocélowý na hrdlo zawěſſugj.

¶ Sſtáwa aneb mjza Gitrocélowá do vſſj wpuſſtěná/odgjmá boleſt gegich z horkoſti pocházegjcý. Do Očj zapuſſtěná/haſý horkoſt gegich.

¶ Kteráž Panj chce ſobě Mléko w Prſých ſtawiti / potjreg bradawic ſwých ſſťáwau Gitrocélowau/ odhánj a wyſuſſuge Mléko. Wěc giſtá.

¶ Gitrocélowá ſſťáwa a woda odgjmá welikau boleſt Hlawy / aby w nj ſſátek omáčel a Hláwu obkládal.

¶ Wodau Gitrocélowau vſta čaſto promýwati, a hrdlo wyplakowati, hogj wſſeliké Oſutiny a zgitřenj w hrdle / též y zpuchnutj Cžjpka.

¶ Gitrocélowá woda dobrá geſt proti krwawým Neſſtowicem Fjkowým wzadku/ aby gi s Bawlnau na ně přikládal.

¶ Kořen Gitrocélowý wařiti, a wodau z něho vſta proplakowati, aneb Kořen mezy Zuby žweykati / vkládá boleſt Zubůw. ¶ Od ſſpičatého Gitrocele wezmi tři Liſty/a drž ge w vſtech/ a nevſſtjpne tě žádná Wčela.

¶ Proti hryzenj w Břiſſe: Zwař Gitrocel/a přilož geg horký na břicho/vkrotjť ſe.

¶ Kdožby z ceſty vſtal, a Gitrocélem ſe zmyl/polehčenj počige. Nerwůw y Swazůw poſyluge.

¶ Gitrocel ſlowe Ržecky ἀρνογλωσσον, Latině Plantago, Arabſky Liſen, Wlaſky Piantagine, Sſpanyelſky Lhantem, Francauſky Platain, Německy Wegrich.

O Potočnjku. Kap. LI.

D

Spůſob.

Potočnjk roſte rád w tichých, teplých wrchowiſſtjch a Potocých/kteřjž w zymě nezamrzagj: Prut má tučný, přjmý, wnitř prázdný/ Liſtj ſſiroké, podobné k Wſſedobru / než menſſj, žilowaté, wůkol zpilowané a wonné. Kořen mdlý, a newelmi wláſſeničkowatý / Kwět bjlý, a ſemeno w Růžkách.

* Geſt ſyce y giná Bylinka/ kteréž množſtwj roſte při Potůčcých, a na mjſtech mokrých, zwláſſtě w Leſých/ kdež gſem gi neywjce nalezl: Prut má ſtepilý a ſpanilý/ Liſtj ſſiroké gako Potočnj Ržeřicha/ale tenſſj a mdlegſſj: Semeno ležj w malićkých Růžkách zawřené. Chut gegj a ſmak náwěſſtj dáwá / žeby k Bylině Cardamine, to geſt Plané Ržeřiſſe přičtena býti mohla. Ale poněwadž tomu rozuměti / že gi Autor na mjſtě Sium wymalowati dal / aneb k němu welmi podobné Byliny/ také gſem gi proto na mjſtě tomto poſtawil. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Potočnjk geſt přirozenj horkého a ſuchého / gakž wůně a chut patrně toho dokazuge: Rozděluge, otwjrá a žene.

Wnitř.

¶ Potočnjk gako giné Zelj wařený a gedený, aneb Traňk z něho pitý, moč a Cžmeyru wywodj/Kámen w Ledwj láme / plod a lůžko pozůſtalé wyhánj. Dobrý geſt těm, aby ho požjwali/ kdož mdlý a zlý zrak magj/ nedoſtatek Slezyny trpj/a gſau na počátku Wodnotedlnoſti: Sſkrkawky z Břicha wyhánj.

¶ Semeno Potočnjkowé rozetřené a pité v wjně čerweném a trpkém, aneb w Kozým mléce, w němžby ſſkřemenj rozpálené několikrát vhaſſeno bylo, zaſtawuge a vzdrawuge nemoc Cžerwenau y Auplawicy.

¶ Potočnjk, dokudž geſſtě mladiſtwý, může ſe mjſto omáček při gjdle vžjwati / gako Ržeřicha Potočnj.

Zewnitř.

Zewnitř.

A ¶ Zelené listj Potočnjka ztlučené, a na noc přiložené/ aneb Safft geho pomazaný/ a ráno s wodau, w njž Gečné otruby zwařeny, vmýwaný, dělá pěknau Twář / a sháněj pjhy y giné Flekty.

Potočnjk. Sion, Sium.

Sion alterum.

B ¶ Konjři wařjwagj Listj toto s Solj a Sanýtrem / a vžjwagj proti wsseligakým Otokům a Prassiwostem Koňským.

¶ Potočnjk slowe Ržecky a Latině Sium, Arabsky Rorcathalmi, Wlasky Sio & Gorgolestro, Sspanyelsky Rabacas, Francausky Berle, Německy Wassermerck, Wasser oder Meyerpeterlein.

O Wranj noze. Kap. LII.

Způsob.

Tato Bylina gest také v nás w Czechách mnohým známá / a někteřj gi magj na Zahradách/ a w Salátu požjwagj. Listj má dlauhé, auzke, růžkowaté/ gako Ptačj Pazaury aneb Gelenj roh, po zemi wůkol se rozkládagjcý/ způsobem Hwězdy: Mezy nimž wycházegj auzcý, oblj a chlupatj Prautkowé/ magjcý při wrchu Paličky klasowité, Kwět y semeno, nápodobné k Gitroceli. Listj gest takowé chuti, gako Gitrocel/ a z toho se mnozý domnjwali * gako y Dodonæus* Bylinu tuto býti z kmene Gitrocelowa. Wlassj od podobenstwj a stkwělosti listu řjkagj této bylině Hwězda, Herba stella. A ginj od těch Růžků, kteréž má na Listj Cornu cerui, Gelenj Růžek. Kořen má welmi kosmatý.

Mjsto.

¶ We Wlassjch tato Bylina roste sama od sebe wssudy wedlé cest: ale když se w zahradách sadj aneb sege, roste mnohem bugněgi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wranj noha gest přirozenj studeného a suchého. Dělagj z nj Salát, pro wzbuzenj Appetýtu a chuti k gjdlu. Bylina spolu s Kořenem wařená a gedená, gako giné Zelj aneb

C lj aneb wařenj, dobře slaužj proti Nemocy červené, měkosti Břicha/ proti toku Matky/ y proti chrkánj krwj. Safft aneb mjzka z listj zeleného, dwau Lotů ztjži pitá, Gesstěrčj aneb Hadj vsstknutj vzdrawuge. † Někteřj tkukau Kořen na Prach/ a dáwagj gednoho Zlatého ztjži teplý w dobrém bjlém wjně pjti/ žene Pjsek a Ledwinný Kámen welmi sylně. †

Wranjnoha. Coronopus.

Wranjnoha Planá. Coronopus silvestris, sive Serpentina.

D

Wranj noha Řžecky y Latině slowe Coronopus, Pes cornicis vel corui, Ceruicornu, Gramen ceruinum. Wlasky Coronopo, Herba stella, Cornu ceruı. Sspanyelsky Guiabelha, Francausky Capriole & Corn de Cerf, Německy Kränfuß, Hirtzhorn vnd Hirtzgraß. * Wssak přitom pozorowati na to slussj / aby se nezmeylil: nebo y mezy Pryskyřnjky budeme mjti Bylinu, Pes coruinus řečenau.*

Wranj noha Planá. *Coronopus silvestris.*

Gest y giná Bylina/ kteréž gsem gméno dal Wranj noha Planá (Německy Wilden Kränfuß) protože gest Wranj noze, Kwětem, Palickau, semenem, Kořenem a listjm podobná/ ač listj má vžssj, tenssj/ a menssjmi zaubky rozdělené. Obywatelé w Fryaulu řjkagj té bylině Schlangerzwang, aneb Serpentina: zwlásstě okolo města Görice/ kdež sama od sebe na wětssjm djle roste/ w zemi hubené a suchopárné. † Wlassi gmenugj Herbam stellam saluaticam. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Tato Bylina gest welmi vžitečná a dobrá, proti gedowatému vsstknutj Hadůw/ aby gi půl Lotu ztlučené w bjlém wjně wypil. Tjmto Lékařstwjm mnohým Lidem, kteřjž od toho Zeměplazu vsstknuti a raněni byli, welmi rychle gest spomoženo / gakož gsem to sám w skutku shledal. Kořen této byliny wařjwagj w bjlém wjně / a s vžitkem pjti dáwagj Lidem wodnotedlným za několiko dnů pořád, wždycky ráno. Wssak po tom trunku musý se Nemocný potiti. Semeno s kyselým wjnem aneb wodau Kuřjnohy pité, zastawuge wsseliké plynutj Břicha / y také chrkánj Krwj.

Zewnitř.

Gest obyčeg Bylinu tuto w čerweném wjně aneb y w Octě wařiti/ a tu gjchu teplau w vstech držeti/ proti welikému bolenj Zubůw. *Holo-

* Holosteum.

Tomuto domnělému Koronopu gest y giná Bylinka přjbuzná / kterauž C. Clusius lib.2. cap.95. Hispanicarum obseruat. wymalowal a wypsal / pod gménem Holostei Salmanticensis: gakž tak y w Mompelieru slowe. Má Kořen gako Wranjnoha Planá, poběławý a drewnatý / z něhož roste Listj, gako na Chmeljku / wšak ssirssj, bělegssj a chlupatěgssj. Pročež se někteřj domnjwagj / že Dioscorides nechtěl psáti, by měla Kořen wlasatý / ale Listj wlasaté. Kwjtek roste na hladkém Prautku / rowně gako na Wranj noze / z něhož býwá drobné Semýnko. Té Byliny gest y giný spůsob / kteráž nemá tak chlupatého Listj / a gest wewssem spanilegssj a subtylněgssj: a poněwadž gi w Pokrmjch vžjwagj / slussně se Holosteum gmenuge.*

O Mléčj. Kap. LIII.

Mléč ostrý. Sonchus aspera.

Mléč hladký. Sonchus læuis.

Rozdjl.

Mléčj gest dwoge: Geden Mléč gest ostrý / má listj bodlawé a ostré: Latině slowe Sonchus aspera, Německy Genšdistel / gakoby řekl Husý sstětka. Druhý Mléč gest hladký / protože má listj hladké, ne ostré ani bodlawé. Tomu Latinjcy řjkagj Sonchus læuis, Německy Hasenköl vnd Hasenstrauch / protože se pod nim a stjnem geho Zagicy rádi chladj.

* Carolus Clusius lib.4.cap.3. obseruat. Pannonicar. gesstě giné třj pěkné hladké Mléče, kteřjž w Vhřjch a Rakauských rostau, na gewo wynesl. Kdo chce, tam ge může spatřiti. Mezy

 těmi

C těmi téměř neypěkněgssj gest s modrými a brunátnými Kwěty / kterýž gsem také wedlé giných Mathiolowých Mléčů w Kapitole této položil.*

Spůsob.

Obogj Mléč listj má rozdělené a wykrogené, gako Czakanka aneb Plesska: Prut lokte zwýssj, hranatý/ wnitř prázdný, nábrunátný/ a dokudž gest mladistwý Mléka plný/ odkudž také Czeského gména dostal: Při wrchu Prautj nese Kwitj žluté, hwězdnaté a plné / kteréž se potom w ssediwé Peyřj aneb chlupatau bawlnku obracý / a preč se rozletuge, rowně co na přjmětném kořenj a Plessce: Semeno menssj nežli Ssterbák: Kořen bjlý, mladistwý a přjsladký / kteréhož někteřj k Salátu vžjwagj s Octem / gako y Listj Mléče hladkého/ dokudž gesstě mladistwé gest.

Sonchus læuis altera.

Sonchus cæruleo flore.

Sonchus læuis altera.

Nacházý se y giný gesstě Mléč hladký / gakž tuto gest wymalowán/ prwnjmu téměř podobný/ w Prutu, Ratoljstkách, kwětu, hlawičkách aneb plesskách y w Semenu. Ale wssak Listj geho gest hladssj/ netak hrubě rozdělené a zstřjhané/ a dále se rozkládagjcý.

Mjsto.

Mléčowé rostau na Zahradách a winicých/ zwlássstě pak na mjstech wýslunných.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Složenj Mléčůw gest z podstaty wodnaté a zemnaté/ wssak obogj prostředně a střjdmě studené. A protož studj/ a mjrně swraskugj.

Wnitř.

Sstáwa aneb mjza Mléčowá, s Polewkau z Gečných krup pitá, vkrocuge žřenj a swjránj žaludka/ a Mléko rozmnožuge. Sama pitá, kapánj Moče vzdrawuge.

Mléko, kteréž z Prutu wytěká, pité / dobře činj a prospjwá Lidem deychawičným/ žene Kámen z Ledwj y Moč.

Prut wařený a z toho Traňk pitý / přidáwá kogným Chůwám mnoho Mléka/ a působj to, aby Děti dobrau barwu měli.

Safft aneb mjza w bjlém Wjně pitá od žen kuporodu pracugjcých / aby se po té drobet prossly/ pomáhá gim, aby brzo a snadně porodily. Teplá pitá dobře činj těm, kteřjž kapawě mocj.

* Z dru-

Z druhého Mléče hladkého Safftu aneb sſťáwy we Wlaſſich na mnoha mjstech, strogj Syrup s Cukrem / kterýž gest welmi prospěssný, proti zacpánj Gater / a dlauho trwagjcý Zymnicy. † Apuleius pjsse: Kdyby člowěku na Zymnicy stonjcýmu bez geho wědomj Mléčowé byliny do Postele pod vstlánj geho aneb pod ssaty kožnj nakladl / že od něho Zymnicy zapudj. Mléč gest přjgemná a vžitečná potrawa Zagicům, Králjčkům a Husem / a býwagj po něm tučnj. †

Zewnitř.

¶ Zelené listj Mléčowé ztlučené a přiložené, dobré gest proti rozpálenému Žaludku / y proti giným horkým Otokům.

¶ Zelina a podobně y Kořen přiložený / spomáhá těm, kteréž Sstjr vsstjpl.

¶ Bawlna w safftu omočená, a na zadnj střewo přiložená, ano y do Matky wprawená, zbytečnau a přjlissnau horkost gegich krotj.

¶ Safft do vssj po krůpěgjch pausstěný, odgjmá gegich bolest / zwlásstě kdyžby geg s dřewěnným Olegem, a Granátowými korami wařil.

¶ Listj Mléčowé žweykané, odgjmá smradlawý duch vst.

¶ Mléč slowe Řecky a Latině Sonchus, † vel Soncus, Lactucella, Olus vel Palatium Leporis, Carduus anserinus, † Wlasky Soncho, Lactucella, Sspanyelsky Serraya, Francausky Latteron, Německy Sonchenkraut vnd Moß. * Sonchum læuem alteram, obyčegně nazýwagj Cicerbitam, a we Wlassich Crispinum & Crespinulam. *

O Sstěrbáku a Czakance.

Kap. LIIII.

Sstěrbák. Endiuia, Intybus satiuus.

Sstěrbák wětssj kadeřawý. Endiuia crispa.

Rozdjl a Spůsob.

Těch bylin, kteréž Dioscorides gmenuge Serides aneb Intybos, množstwj rozličných se nacházý / ale sprostně mluwě, čtyry toliko wůbec známé gsau / gichž k u Pokrmu a k Lékařstwj vžjwáme / w takowém mezy sebau rozdjle.

¶ Prwnj gest Intybus satiuus, Apatékáři mu řjkagj Endiuia, quasi dicas Intybia: a ten gest dwogj: Geden má listj welmi ssiroké, gako Locyka / než kadeřawěgssj, žil-

C ſſj, žilkowatěgſſj a něco y celiſtwěgſſj. A tenť geſt prawý Sſtěrbák. Druhý má Liſt vžſſj, delſſj a hořčegſſj / a ten geſt prawá Domácý aneb Zahradnj Scariola, totižto Malý Sſtěrbák: † Německy Garten ſcariol/ Polſky Swinj mléč. † Obogj má Prut na wýš dwauloketnj, a někdy wyžſſj/ okrauhlý, ſſtreychowaný, wnitř prázdný/ kterýž wypauſſtj z ſebe množſtwj wětwiček aneb Ratoljſtek/ a na nich Kwět modrý, hwězdnatý/ kterýž každého dne vwadá a oprchá / ale zaſe proti tomu každého dne giný nowý naroſtá. Semýnko drobné a kulaté/ Kořenj k Locyce podobné / než delſſj a koſmatěgſſj.

Geſt y třetj geſtě pokolenj Sſtěrbáku/ kteréž v welikém množſtwj ſegj na Zahradě Cýſařſké w Praze. Má weliké, ſſiroké, kadeřawé liſtj: Prut prázdný, a tluſtſſj nežli ginj Sſtěrbákowé / k tomu křehčegſſj a liběgſſj k gjdlu: pročež geg y mjſto Salátu na Stůl dáwagj. Neſe také Kwět modrý, Semeno, kořen/ a krátce wſſecku tu moc má/ gakž o giných Sſtěrbácých oznámeno.

Zahradnj Cžakanka. Cichorium ſatiuum, vel hortenſe.

Cžakanka Polnj. Cichorium ſilueſtre, Intybus erraticus.

D

Druhé, Intybus erraticus ſlowe Cichorium, to geſt Cžakanka/ a dělj ſe též na dwě: Gedna geſt Cžakanka Zahradnj/ a druhá geſt Cžakanka Polnj. Zahradnj Cžakanka ſege ſe na Zahradách / a Liſt má podobný prawému Sſtěrbáku: wſſak menſſj a vžſſj / a ſlowe Scariola agreſtis. Polnj Cžakanka ſama od ſebe roſte na Lukách, na Poljch, wedlé ceſt: Liſtj má wůkol zpilowané aneb zſtřjhané, po zemi ſe rozkládagjcý/ wſſak vžſſj, delſſj, drſnatěgſſj a hořčegſſj nežli Cžakanka zahradnj/ ano y Kořen čerſtwěgſſj a hořčegſſj. Proſtřednj Koſſtál aneb Žebýrko liſtj, obyčegně ſe rdj a čerwená. Sýce Prautjm, Ratoleſtmi a brunátným Kwitjm, geſt Zahradnj wewſſem podobná.

Cžakanka ſlowe také obyčegně Heliotropium, Latině Solſequium, Sponſa vel amica Solis, Německy Sonnenwirbel / protože Kwět gegj wždycky ſe po Sluncy obracý/ budto že Nebe geſt mračné, aneb gaſné. Pročež také na kwětu Cžakankowém může Člowěk poznati čas a nakloněnj dne: nebo gakž Slunce zapadne/ tak ſe y hned Kwět gegj zaſe zawře a whromadu ſložj.

Některých Bylinářůw bludné domněnj.

Hrubě ſe meylj ti/ kteřjž za to magj, že Sonchus læuis, Mléč hladký geſt Scariola. Nebo Scariola nic giného nenj, než ſlowo poruſſené od giného, totiž Seriola, a ta geſt

Malá

Malá Seris aneb Sstěrbák obogj, Intybus Satiuus & Erraticus. Gest hodná potrestánj A
y nepilnost a nerozum některých Apatekářůw/ kteřjž za prawý Sstěrbák a prawau Czakanku (an ta obogj Bylina na mnoze nynj w Zahradách y na Polich roste) berau a vžjwagj Plané Locyky, aneb Gestřabj byliny (Habichkraut) kteréž plné gsau Mléka. Gessto wssak obě ty Byliny nic se spolu nestreffugj / nýbrž gsau sobě w přirozenj odporné. Takowý omyl a blud, nemůže býti Nemocným nežli sskodliwý a nebezpečný.

Setj a opatrowánj těchto Bylin.

¶ Kdožby chtěl Sstěrbák a Czakanku w Zahradě přes celau Zymu kupotřebě a k Salátu mjti a zachowati/ má ge sýti měsýce Zářj / a když se mladistwé listj gegich po zemi rozložj, má ge nahoru od země zdwihnauti/ a něčjm měkým, gako w otýpku, swázati/ potom Pjsčitau zemj přisypati/ aneb Hrncem přiklopiti. Tak zůstanau bjlé, mladistwé a měké.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sstěrbák a Czakanka gsau byliny přirozenj studeného a suché° na druhém stupni: sstahugj drobet whromadu. Wssak Sstěrbák wjce studj, než Czakanka / an y wlhkost, kteráž se při nj nacházý, přemáhá a vhassuge suchost. Obědwě magj při sobě trpkost.

Wnitř.

¶ Sstěrbák a Czakanka gsau wýborné, zwláštnj a dobré Lékařstwj proti rozpálenj Gater/ byť gich kdo gak chtěl vžjwal: gako by Listj syrowé aneb wařené gedl/ sstáwu, pálenau wodu, aneb zwařenau gjchu pil: aneb Prássek suchého ztlučeného listj přigjmal. Nebo mjrně ochlazugj/ a powlowně whromadu stahugj/ Gátra w přirozeném způsobu a mocy gegich zdržugj a zachowáwagj/ zacpané žilky w Gatrách prosprawugj a wyčisstugj/ a to skrze hořkost, kterauž w sobě magj. A tak wewssj swé podstatě a přirozenj, gsau tyto Bylinky gatrám vžitečné a prospěssné / netoliko proti horkosti/ ale také když gsau neduhem studeným obtjžená. A tehdášť se může Sstěrbák y Czakanka w bjlém wjně s Petrželj, a té podobnými teplými Bylinami, kteréž moč proprawugj a pudj, wařiti/ a pjti Nemocným dáwati. B

¶ Listj wařené a s Octem gedené, zastawuge stolice/ a Gonorrhæam, to gest, když komu přirozenj přes wůli geho vcházý. ¶ Proti Žlautenicy wař Czakanku/ a pj ten Traňk / a přigdeš zase kupřirozené swé barwě.

¶ Kdožby Semeno ztlaukl a v wjně pil / dřjwe nežliby naň Zymničné třesenj přisslo, polehčenj mu včinj/ a časem swým y Zymu odwrátj. Gák gsem častokrát chudým lidem poručil/ aby sobě toliko tuto Bylinku v wodě wařili, a ten Traňk pili/ a dobře gim prospěl proti Zymnicy.

¶ Toto giž dotčené Lékařstwj, shledal gsem mocněgssj/ aby ge tímto způsobem připstrogil: Wezmi Czakanky spolu s brunátným Kwětem plnau hrst/ zkrágeg gi drobně, a promeg wjnem. Naleg na ni geden Žegdljk giného dobrého bjlého wjna / zwař až do polowice / potom proceď / a budeš mjti Truňk teplý, kupřigetj ráno / po němž za čtyry aneb za pět hodin od gjdla a pitj zdržeti se musýš. Týmž způsobem připraw sobě a vžjweg toho Traňku, y w giné dny pořád/ až poznáš polepssenj.

¶ Někteřj, gessto od přirozenj Gátra horká magj, odkudž na ně obyčegně bolenj Hlawy a Flus přicházý, mjchagj sobě wjno swé stolnj s wodau Czakankowau. Také w Apatekách dobře sprawených, zadělawagj Kořen Czakankowý do Cukru: ten kdožby často gedl, temperuge mu a ochlazuge Gátra.

Summau, ať krátce zawru/ Czakanka gest Gatrám y Žaludku welmi vžitečná a dobrá/ zwlásstě pak těm, kteřjž chuti a libosti k gjdlu nemagj.

¶ Tento Traňk wýborný gest, proti zacpánj Gater y Slezyny/ proti Zymnicy třetjho dne/ proti horkosti Gater a žil/ proti krwe žluté zacpánj/ proti Žlautenicy, z připálenj horkých wlhkostj/ a proti páliwosti moče: Wezmi Sstěrbáku, Czakanky, Sskowjku, Gitrocele, Beranjho gazyka, Růže, Gatrnjku, Locyky s semenem, Kokotice, Chlapiny

menssj,

C menſſj, Gelenjho gazyka, Břeſkwj ſuſſených, Sſweſtek pečených, každého půl hrſti: Wař to wſſecko v wodě, až třetina vwře / potom ſceď, přileg winneho Octa a Cukru / wař znowa: A napoſledy zawaž do ſſátku Sandalu, Růže a Spodium/ a nech ať s tim aſy gednau zewře. Z toho Syrupu vžjweg každého dne ráno, když toho potřeba. Potom pro počiſſtěnj přjgmi geden Lot aneb půldruhého pokrautek Růžowých z Apatéky.

❧ Tento Syrup dobrý geſt proti zemdlenj Srdce, z horkoſti Zymnične a nepřirozené, Gater y Žaludka / proti bolenj Hlawy z horkoſti / a proti třetjho dne Zymnicy: Wezmi Czakanku y s Kořenjm, Břeſkwj ſuchých / wař v wodě / a po vwařenj ſleg do giného Hrnce/ wlož tam hrſt kwětu Czakankowého / hrſt Růže / hrſt kwětu Diwiznowého/ a nech tak ſtáti, otáhna ſſatem/ aby pára wen wygjti nemohla, až vſtydne. A vžjweg ho proti ſwrchu dotčeným nedoſtatkům.

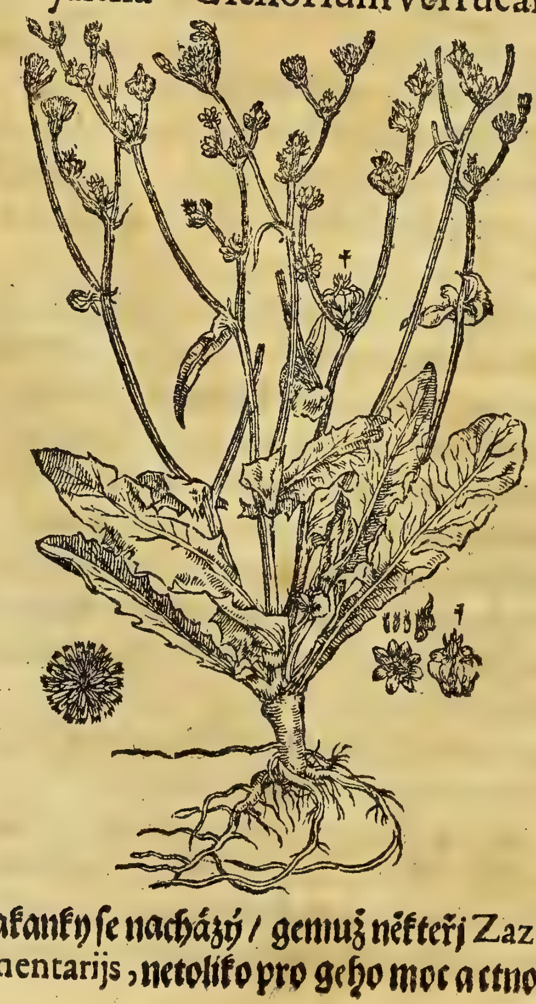
Zewnitř, aneb krom žiwota.

❧ Czakanka s Gečným ſladem wařená a přikládaná / dobrá geſt těm, kteřjž boleſt magj w požeradle aneb w hrdle. ❧ Liſtj modré Czakanky na wſſecky horké wředy a otoky přikládané, vkládagj boleſt / a haſý horkoſt: Slaužj také y proti horké Podágře/ a pálčiwé horkoſti na Hlawě malých Djtek/ aby gim přikládal. Proti giž oznámeným nedoſtatkům neylepſſj geſt woda pálená/ aby w nj ſſátky omáčel a přikládal. A tak dobrá býti má y proti Mornjm neſſtowicem. ❧ Woda z modrých Kwjtků pálená, geſt znamenité Lékařſtwj proti horkým a zatemnělým Očjm.

❧ Safft z liſtj Czakankowého s Růžowým Olegem a s Octem ſmjchaný a přikládaný, polehčuge bolenj Hlawy. ❧ Tato bylina y s kořenem ztlučená/ aby z toho malých okrauhlých Pokrautek nadělal / potom w Růžowé wodě rozpuſtil a ſmjſyl / a tim Praſſiwé kůže na těle potjral / vzdrawuge a wyhlazuge.

❧ Sſtěrbák a Czakanka ſlowe Řzecky Seris, Seris agria, Kichorion, Latině Endiuia, & Cichorium. Arabſky Dumbebe, Humbebe. Wlaſſky Endiuia, Cichorea. Sſpanyelſky Endiuia, Almerones. Francauſky Endiuie, Cichoree. Německy Endiuien vnd Wegwart.
D † Polſky, Sſtěrbák Wolcz a Melecz/ Czakanka Podroſnjk. †

* Zazyntha. Cichorium verrucarium.

Geſſtě geden kmen Czakanky ſe nacházý / genuž někteřj Zazyntha řjkagj / a Autor náš in ſuis Latinis Commentarijs, netoliko pro geho moc a ctnoſt, ale y pro Formu ſemene

Cichorium

Cichorium verrucarium gmenuge. Kořen má maljčký gako Rzepka (Rapuntzel) drobet počernalý, s nemnohým wláſſenjm / Liſtj podobné giným Czakankám / Prautj kokewnj, a čaſem wyšſſj / wſſak tenké a hranaté / na němž roſtau Kwjtkowé žlutj / gako in Chondrilla prima na Kozým Lecku / z nichž napoſledy býwagj černj vzljčkowé aneb hlawičky, o mnohých hranách / w nichžto ležj maličké poběkawé ſemýnko. Mathiolus welikau gim chwálu dáwá proti Bradawicým.*

O Pleſſce. Kapitola LV.

Pleſſka. Dens Leonis, vel Caput Monachi.

Spůſob.

Pleſſka hned spočátku Gara z země wyſkakuge / Liſtjm ſwým Czakankowému podobným, rozkládá ſe na zemi / kteréž má s obau ſtran zſtřjhané a wykrogené, na koncy gako Střelu. Zpilowánj zubůw Liſtj gegjho, neſe podobenſtwj Zubů weliké pily. Prut má pjdi zwýſſj / mladiſtwý, oblý, hladký, počerwenalý / wnitř prázdný gako ſtéblo / a mléka plný. Při wrchu wyroſtagj zelená, chlupatá Paupata / z nichž potom býwá pěkný žlutý plný Kwět / gako pěkně malowané Slunce. Ten když vzrá, obracý ſe wgakauſy hlawičku peyřnatau / a to geſt Semeno: a když to Peyřj wětrem z něho ſprchne / oſtáwá ſama holá, okrauhlá, bjlá hlawička, gako Mnišſká pleš / odkudž ſe také Latině Caput Monachi: Německy Pfaffenblat, to geſt Mnišſká hlawa a Kněžſký Pleš gmenuge. Kořen má podobný Czakance / wſſak twrdſſj a hořčegſſj.

Mjſto.

¶ Roſte na wſſelikých mjſtech / na Lukách, na ceſtách, y w Zahradách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Pleſſka geſt téhož přirozenj a mocy, gako Czakanka / to geſt ſuſſj a ſtudj: ale wětſſj má při ſobě hořkoſt. † A protož y wjce ſuſſj nežli ona / wyčiſſtuge a otwjrá. †

Wnitř.

¶ Pleſſka wařená a pitá, plynutj břicha ſtawuge: S Sſocowicý wařená a pitá, Czerwenau nemoc vzdrawuge.

¶ Komuž

C

Komuž přirozenj mjmo wůli geho odcházý / ten z Plesſky trank pjti má. Plesſka také welmi dobrá gest těm / kteřjž s Krwj wymjtagj. † Plesſka bylina y s kořenem w dobrém Octě winném až do třetjho djlu zwařená / a Trank ten procezený s obecný Kosſljček stolnj ráno y v wečer dobře teplý pitý / zahánj wětrnosti, zacpánj a kapánj Moče. †

Zewnitř.

Zelená bylina Plesſky zewnitř přiložená / aneb ssátek v wodě Plesſkowé omočený a přiložený / vhasſuge wsſelikau horkost černých, pálčiwých, aneb dobrých Nesſtowic na Prsech, na Lůnu y na nohách: od čehož přestáwá y ta pálčiwá bolest Klaubůw.

Ženy magj obyčeg meyti se Plesſkowau wodau / domnjwagjce se, že tudy gasné a hladké twáři dostanau / trudowatost pak a Fleky aneb Vhry zaženau. Táž woda sháni y posſkwrnu s Očj / a mrákotu gegich odgjmá: † Aby gi při neymensſjm třikrát za den po každé dwě krupěgicky do Očj wpausſtěl. Plesſkowý kořen na hrdle a na holé kůži těla nosſený, zahánj Febrim Tertianam. †

Plesſka w gazyku Latinském množstwj má gmén / totižto Aphaca, Hedypnois, Vrinaria, že mnoho Moče dělá / Seris somnifera, že libý sen dáwá: Caput vel corona Monachi, Dens Leonis, Dens caninus, že Listj má Zubům sſpičatým podobné / Rostrum porcinum, Taraxacon, Ambubeia: † Wlasſky slowe Piscia a letto, id est Lectiminga, Dente di cane: Sſpanyelsky Dente de Leon: Francausky Pissenlict, Dent de Lyon: Německy Pfaffenrörle, Pfaffenblat, Sawschnabel, Hundsblum, Münchsblat, Hundslattich, id est Lactuca canina. †

O Modráku aneb Chrpě. Kap. LVI.

Chrpa wětsſj. Cyanus major.

D

Modrák aneb Chrpa, pokládá se od některých býti kmene a pokolenj Czakankowého. Slowe Latině Cyanus, protože má modrý kwět. Sedlácy we Wlasſjch řjkagj mu Batti secula (kterehož to slowa y w Apatékách vžjwagj) gakoby řekl Tupisrp aneb Tupikos / protože se od té byliny Žencům Srpi, a Sekáčům Kosy, ztupugj. Nebo y Srpy Latině gmenugeme Seculas.

Rozdjl

A

Rozdjl a Spůſob.

¶ Chrpa geſt dwogj: Menſſj a Wětſſj. Menſſj Chrpa má liſtj dlauhé, chlupaté, poběláwé, parůžky gakýmiſy rozdělené / delſſj a vžſſj, nežli Wranjnoha. Má mnoho oſtrých a chlupatých Prutůw dwaulokétnjch na wýš / drobným liſtjčkem oſazených / při wrchu Kwět z ſwětla modrý * (někdy také rozličných barew) * kwětu Karaſſilátowému podobných: Kořen gediný a ten koſmatý.

¶ Chrpa Wětſſj má liſt ſſirſſj, delſſj, bělegſſj, chlupatěgſſj, celý a nerozdělený: Prautj také tužſſj a bělegſſj, wſſak kratſſj: Kwjtj mnohem wětſſj a rozložitěgſſj / z kteréhožto, gakžkoli nic newonj, Děwky a hochny Sedlſké letnjm čaſem Wěnce ſobě dělagj / pro geho pěknau barwu.

Chrpa menſſj.
† Plný Kwět.

Cyanus minor.
† Flos plenior.

B

Mjſto a Czas.

¶ Menſſj Chrpa roſte w každém téměř Obilj onde y onde. Wětſſj pak ſpjſſe ſe nagde na Horách nežli na Poljch. Kwetne měſýce Máge a Czerwna.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Chrpa geſt přirozenj ſtudeného a ſuchého na druhém ſtupni.

Wnitř.

¶ Chrpa, gakž tomu mnozý chtěgj, odpjrá Mornjm zymnicem: A protož w Apatékách přidáwá ſe do Syrupu, de Cichorio cum Rhabarbaro.

¶ Kdožby z wyſoka vpadl / a od aurazu krwj chrkal / tomu dáweg pjti Chrpu wětſſj s wodau Gitrocélowau.

¶ Kwět a Semeno Chrpowé v wjně wařené / dobře geſt pjti proti Gedu Pawaukowému a Sſtjrowému. Může ſnad býti / že y ginym Gedům odpjrá. * Prach z toho mocný geſt proti Zlautenicy / aby geg přigjmal. *

¶ Modrý kwět Chrpowý vſuſſený, a na Prach zetřený, welmi pěkně barwj Cukr / a může ſe gjſti bezeſſkody.

¶ Modré mléko Mandlowé a Reyži takto přiſtrogjš: Ztluc dobře kwět Chrpowý s wodau / protáhni ſkrze ſſat a ſchoweg. Potom protluc Mandly s tau wodau Chrpowau / protlač aneb protáhni ge / a budeš mjti Mléko barwy modré. S tim ſtrog

C Reyžowau aneb y Pssenično Kassi/ můžeš gi powrchu y Rzeckým wjnem posypati/ nepřesolug a nepřipalug. Takowé Kasse welmi pěkně wapugj na bjlých gipsowých mjsách.

Zewnitř.

Chrpowý modrý kwět gest znamenitě dobrý proti horkým a čerweným očjm/ y giným horkým neduhům spočátku/ aby geg ztlaukl a přikládal. Slaužj také proti zlým a zahnogeným ranám y nedostatkům/ aby ztluka geg sstáwu wytlačenau do nich zapausstěl/ neb suchým Prásskem z něho vdělaným zaseypal. *A protož y Wodu z něho pálj. We Wlassjch ženy vžjwagj y kauřenj z Chrpowého kwětu/ proti wystupowánj zhůru Matky.*

Sstáwa Chrpowá gest dobrá proti osutinám a Nesstowicem aust/ aby nj vsta wymeywal a proplakowal.

† Kořen Chrpowý stawuge Krew z Nosu y z ran tekaucý/ aby geg w vstech žweykal/ na hrdlo powěsyl/ a Prásskem do ran zaseypal.

Strogj se pěkný modrý Ocet z Chrpowého kwětu, tjmto způsobem: Berau čerstwau Chrpu při koncy měsýce Srpna/ odkragugj a zawrhugj bjlý spodek/ modrý pak Kwět wysussugj na čistém ssatu w stjnu. Když ten vschne, naplňugj Sklenicy/ a naléwagj naň Octa pěkného, swětlého, bjlého/ a Sklenicy dobře zacpanau na Slunce wystawugj. Po plném Měsýcy z něho Ocet scezugj. A býwá pěkný, swětlý a prohlédacý. Toho Octa Dwořsstj Kuchaři y nasse Ženy vžjwagj k ozdobě a prachtu na Panketjch. Ale může se ho y sfyce vžjwati s prospěchem k ochlazenj w horkých nemocech, wnitřně y zewnitřně, w Julepjch, w wodách/ pro Srdce a pro Hlawu. †

Chrpa Latině y Rzecky Cyanus, † Flos frumenti, Flos Zachariæ: Wlasky zwlásstě in Tuscana, Fior di frumento, Fioraliso, in Longobardia Sconarola, † Francausky Blanetz, Blaneole: Vhersky Kek verag: Německy Kornblum, Rockenblum, Zacharias blum. †

D O Kozým Cecku. Kap. LVII.

Rozdjl a Způsob.

Kozý Cecek také přináležj do rodu Czakankowého/ a gest dwogj: Geden Listjm, Prutem a kwětem Czakance polnj podobný/ wssak wewssem drobněgssj a menssj: Kořene také nemá tak dlauhého a tuhého, gako Czakanka/ wssak proti tomu wjce má Mléka y hořkosti. Slowe Kozý Cecek menssj/ Německy Klein Sonnenwirbel. Roste w zemi wzdělané, na mezech Polnjch a wedlé Sylnic.

Druhý Kozý Cecek, kterémuž některj Cýsařský trank řjkagj, má listj Czakankowé/ mnohým a dlauhým zstřjhánjm rozdělené, na zemi ležjcý/ Prut oblý a mléčnatý/ při wrchu z hlawiček kwjtj žluté, menssj nežli Czakankowé: Kořen bjlý, dlauhý, mladistwý, sstáwnatý, přjsladký a drobet přjhořký, k gjdlu přjhodný. Roste na wrssjch skalnatých/ a někdy také w Rolj dělané y na Lukách. We Wlassjch gjdagj tu Bylinu y s Kořenem mjsto Salátu.

* Nacházý se gesstě wjce Chondrillas, o nichž pjsse Carolus Clusius lib. 2. Hispanicarum obseruation. cap. 65. a D. Rauwolff w swém Itinerarium, o čemž y my na giném mjstě mluwiti budeme. Bellonius pjsse/ že do dnessnjho dne Gummi z této Byliny, o němž psal Dioscorides, obyčegné gest in Syria, a že ho Ženy mjsto Mastyxu, a Tesaři mjsto Klj vžjwagj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tyto Bylinky gsau téhož přirozenj, a též mocy, gako Czakanka. Cýsařský trank gest mocy zažjwagjcý/ a žaludku vžitečný. Obzwlásstnj swau mocý Padaucý nemoc hogj.

Wnitř.

Sstáwa z prwnj Chondrilly wydáwená, aneb Listj gegj s wjnem wařené a pité, břicho a stolice twrdj. Kozý cecek v wjně wařený a pitý, vsstknutj Gesstěrčj vzdrawuge.

Zewnitř.

Zewnitř.

¶ Prwnj Chondrilly kořen ztlučený s Medem a Sanýtrem, a na malé Koláčky rozdělaný, a ty Koláčky v wodě rozpuſſtěné a natřené, wſſecky pjhy a Fleky na Twáři y po wſſem Těle ſtjragj. ¶ Sſtáwa z druhé Chondrilly wyrownáwá nahnuté a a bodlawé chlaupky aneb wláſky obočj/ aby ge potjral.

Kozý Cecek menſſj. Chondrilla I. Kozý Cecek Polnj a žlutý. Chondrilla II.

B

¶ Kozý Cecek ſlowe Řecky y Latině Chondrilla † vel Condrilla, a pro rozdjl druhého pokolenj Chondrilla cærulea: Arabſky Candarel, Wlaſky Condrilla, Terra crepolo: Sſpanyelſky Lietugas dente roſplanos, hoc eſt, Lactuca inter ſegetes naſcens: Francauſky Laiteron: Německy Kondrillenkraut, Klein Sonnenwirbel, Feldwegwart. †

O Bylině Geſtřábj, Hieracium řečené. Kapitola LVIII.

Rozdjl a ſpůſob.

Bylina tato Geſtřábj ſlowe proto/ že Geſtřábi ſſťáwau této Byliny Oči ſwé ſmáčegj/ a zrak ſobě čiſtj a zoſtřugj/ gakož ſwědčj Plinius. Geſt pak dwogj: Wětſſj a Menſſj. Wětſſj má liſtj wůkol po kragjch, poddál od ſebe rozdělené/ gako Planá Locyka Lactuca ſilueſtris, neb Mléč oſtrý, Sonchus aſpera. Prut má oblý, oſtrý, čerwený, rowný, wnitř prázdny/ puny ſubtylné trnjčka, a wrchů s mnohými ratoljſtkami. Neſe Kwjtek žluté barwy/ wyroſtagjcý z obdlaužných hláwek/ kterýžto napoſledy ſe rozletuge/ a zůſtáwagj toliko holé Pleſſe, gako na bylině Pleſſka řečené. Kořen geſt pjdi zdýlj/ koſmatý a mléčnatý.

¶ Menſſj Hieracium má Liſtj užſſj/ týmž ſpůſobem daleko gedno od druhého rozdělené: Prut ſubtýlněgſſj a wſſecken zelený/ s některými poſtrannjmi Ratoljſtkami na wýš/ kteréž také neſau okrauhlé žluté Kwěty. * O rozličných Hieracijs, kteréž prwé negſau wypſány, nahlédni in Obſeruat. Pannonic. Caroli Cluſij, lib. 4. cap. 2. *

Mjſto.

¶ Obogj tato Bylina roſte w mjſtech newyprawených / a někdy mezy Obiljm a na wýſlunných pahrbcých aneb wrſſjch.

Druhá Kniha Herbáře/

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Geſtřabj bylina moc má ochlazowati/ a powlowně ſuſſiti/ a w hromadu ſtahowati.

Wnitř.

Safft z této Byliny wydáwený, a za dwě aneb tři Vncye pogednau wypitý, polehčuge kauſánj a ſwjránj žaludka/ ano y oſtroſti a páliwoſti moče† Ktomu také dělá ſtolice†

Geſtřabina wětſſj. Hieracium majus.

Geſtřabina menſſj. Hieracium minus.

D

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Tato Bylina zmožděná, a zewnitřka přiložená, welmi dobře proſpjwá horkému žaludku/ a ginym roznjcenym neduhům. Bylina ſpolu s Kořenem ſwým přikládaná/ vzdrawuge to, což Sſtjr vkauſl aneb vſſtknul. Sſtáwa této Byliny geſt gednoho z wýborných Lékařſtwj proti neduhům Očj / odgjmá wſſecku mrákotu gegich/ † aby gi každého dne třikrát aneb čtyřikrát, po každé dwě aneb tři krápěge do očj wkropil.† Někteřj prawj/ žeby tak mocná býti měla, w té potřebě giž oznámené/ aby gi člowěk toliko na hrdle zawěſſenau noſyl/ že mu zrak oſtřj a čiſtj. † Proti mrákotě a temnoſti očj: Wezmi ſſťáwy z Geſtřabj byliny dobře wyčiſſtěné, pěkného čiſtého Medu, dobrého bjlého wjna, w rowném djlu/ ſmjcheg w hromadu, a do Sklenice pro potřebu ſchoweg. Kdož tedy má temný a mdlý zrak/ každého dne ráno a v wečer wpauſſtěg ſobě do očj gednu, dwě, neb třj krápěge/ welmi zrak ſwětlý čínj, zoſtřuge/ a to geſt zwláſſtnj wěc ſkuſſená.†

Tato bylina Řecky y Latině ſlowe Hieracium, † Accipitrina, Sonchites, Lactuca silvatica: Wlaſky Hieracio, Egyptſky Ioboníos, Německy Habichskraut oder Habichslattich: Cžeſky Geſtřabj Locyka aneb Bylina. Přjčina toho gména s počátku oznámena geſt.† Hieracium minus, Hiſſpanſky Coyon de Galho Hierua, hoc eſt, Herba teſticuli Galli.

O Tykwjch a Tureckém Zelj.

Kapitola LIX.

Rozdjl a Pokolenj.

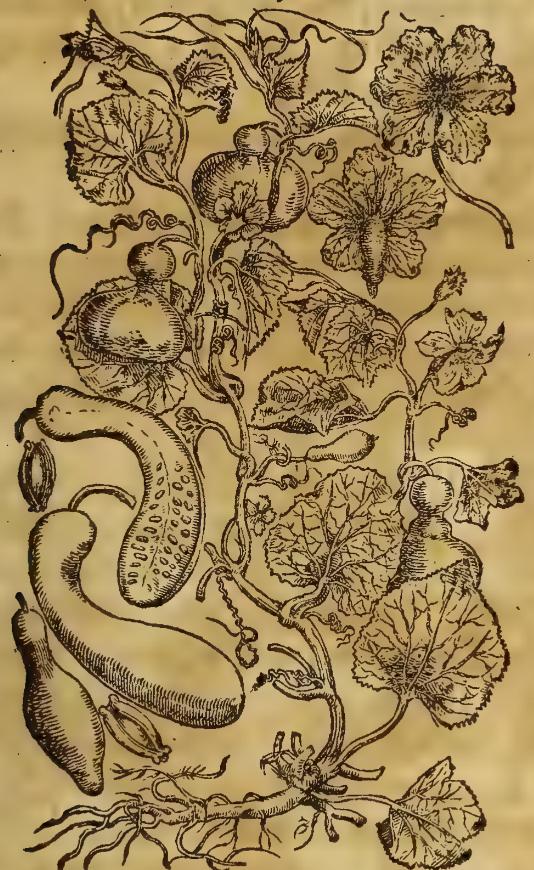
Tykwe gſau několiker y: Gedny přeſpolnj aneb Indyánſké/ a druhé Domácý nám dobře známé / z nichž Tykwice aneb Láhwice dělagj: A ty opět gſau w trogjm rozdjlu/ Dlauhé, Okrauhlé a Tleſkaté.

Spů-

Spůſob.

¶ Tykew má liſt gako Břečtan / ale weliký, ſſiroký a poběławý / zawěſſuge ſe ſwau hranatau Rýwau a prowázky na Wodry, Kolj, ſtromy / a čehož ſe koli chopiti může, po tom ſe zhůru pne a táhne: Kwět má bjlý, weliký, hwězdnatý / z něhož potom wycházý Owotce / ale ne z každého. Nebo kterýž Kwět Owotce néſti má / to ſe y hned za nim ſpatřuge podlé ſſpičky, w ſpůſobu kuličky, gako malá Planá Hruſſka. Když Kwět wwadne, y hned Owotce patrně přibýwá / a to neyprwé býwá zelené / potom zbledažluté aneb tělné barwy. W Tykwjch wězý ſemeno, ſſiroká a tenká gádra: Kořen geſt dlauhý a koſmatý.

Tykew Domácý. Cucurbita.

Turecké Zelj. Cucurbita Indica.

¶ Přeſpolnj aneb Indyánſké Tykwe magj také ſwé rozdjly / podlé welikoſti, fformy a barwy / wſſak wſſecky podobné gſau Melaunům / weliké, proſtřednj y malé / bjlé, zelené y žluté: Čzechowé gim řjkagj Turecké zelj. Semeno magj weliké, gako Mandl / než ſuſſj a kratſſj / wnitř Gádro chutné a ſladké. Liſtj wětſſj nežli domácý Tykew / oſtré, chlupaté, k liſtu winnému podobné. Prautj také gako rýwa / wewſſem tlustſſj, mocněgſſj, oſtřegſſj a chlupatěgſſj. Neſau kwět weliký, zlaté barwy / a ten rozdělený, gako Lilium. Mohau ſe přes celau zymu chowati wmjſtech teplých / aby gim mráz vſſkoditi nemohl.

Mjſto.

¶ Tykwe rády roſtau w mjſtech wlhkých, mokrých a wodnatých: Pakli takowého mjſta mjti nemohau / tedy muſý při nich vſtawičně woda býti / ginač nebudau mocy dobře růſti. A tak neſmjrně přirozenj gegich wede ge k wodě / že kdyby Mjſu plnau wody pěti aneb ſſeſti Prſtůw zdálj od Tykwe dlauhé poſtawil / w gednom dni očitě ſpatřjš a poznáš / gak ſe bljzko k nj Tykew podá.

O Sazenj Tykwj.

¶ Kteréž Tykwe k ſemenu zachowati chtěgj / těch na prowázcých gegich až do Pod zymku wiſeti zanechawagj: potom vřežjce ge, ſtawěgj na Slunce, aneb do Pecy / když Chléb wyberau / a tam gich nechawagj, až práwě wyſchnau. Naposledy wybjragj z nich ſemeno / a trau ge Solj / aby od nich oſtatnj ſſlem aneb wlhkoſt odgali / a rozkládagj na ſuchém mjſtě: nebo od wlhkoſti Semeno welmi ſnadněby ſe poruſſilo a ſhnilo.

C Kdož chce, aby mu weliké Tykwe narostly/ wezmi semeno práwě z prostředku Tykwe/ a saď ge sspičatým koncem dolů. Někteřj močj prwé semeno w sladké Smetaně, aneb w Cukrowé wodě/ a tak dřjwe gim Tykwe narostagj, a býwagj sladssj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssecky Tykwe gsau přirozenj studeného a mokrého na druhém Stupni. Gedené swlažugj, a žjzeň zaháněgj.

Wnitř.

¶ Tykwe gsau chuti sladké/ a rozličným spůsobem k gjdlu se strogjwagj/ zwlásstě we Wlassjch, času Letnjho/ dokudž gsau gesstě měké a mladistwé. Zewnitřnj Kůru aneb sfupinu preč odkragugj/ masytost pak bjlau, s měkými nezralými Gádry, wařj gak chtěgj s Wegcy, Seyrem, Agrestem, Máslem, Solj, Kořenjm: Gsau chutné a ochlazugj. A gest welmi přjgemná libá krmě/ zwlásstě w horkých Kraginách.

¶ Někteřj berau Tykew nowau/ a wydlabagjce gi, nalewagj do nj wjna/ a powěsýce wně na wětru přes noc, ráno na čtitrobu to wjno pigj/ a tak se purgugj.

¶ Tykwowé semeno oblup a očisť od zewnitřnj kožky aneb sfupiny/ zwař ge w Gečné wodě, a pj z toho. Gest dobrý Traňk proti horkým neduhům Gater, Ledwin y giných wnitřnjch Audůw. ¶ Staré Tykwowé rewj s Octem a sladkým wjnem přigaté, nemoc Czerwenau vzdrawuge. ¶ Woda z nezralých Tykwj pálená/ dáwá se pjti w horkých Zymnicech. Táž woda s Cukrem rozdělaná a pitá, dobře slaužj proti horkému Kássli/ a pomáhá brzo na Stolicy.

¶ Zadělawagj se také Tykwe do Cukru aneb do Medu/ rowně gako Cytronáty: Berau k tomu toliko dlauhých Tykwj swrchnj částku neb hrdlo/ dokudž gesstě mladistwé gsau/ a počjnagj drobet zatwrdati/ zewnitřnj kůru oblupugj, a střženě wynjmagj a zamjtagj preč: Potom krágegj Tykew na dlauhé křižalky/ a každého dne gednau nalewagj na ně horké wody/ a to tak dělagj za osm dnů pořád. Tak močené wařj poznenáhlu/ aby

D ty křižalky w celosti zůstaly/ zwařené rozkládagj na Prkýnko, čistým sfatem přistřené/ a nechawagj w stjnu ležeti za dwa dni, ažby vschly. Naposledy kladau ge do rozpusstěného teplého Cukru aneb Medu.

* Z okrauhlých Tykwj některé na dlauhé kusy rozkragugj a zawěssugj/ a k Zymě ge chowagj: Potom namočjce ge v wodě, vžjwagj k gjdlu. Dlauhé Tykwe čerstwé zachowáš/ když ge do Plew zahrabeš/ a w stinném mjstě do Pjsku zakopáš/ Suchého sena na ně nakladeš/ a naposledy zemj přikryges. *

Zewnitř.

¶ Ssupiny aneb kůry od Tykwj dobré gsau/ aby ge na horké Oči a roznjcenau Podágru přikládal. Kůra z Tykwj na Popel spálená, vzdrawuge hnilé Wředy a djry/ kteréž se časem Mužům při Lůnu wymjtagj. Gest Lékařstwj giste/ gakož gsem sám zprůbowal. ¶ Semeno Tykwowé vsussené a na Prach zdělané/ aby gim do Ran zaseypal, působj to/ aby se rány zase masem wyplňowaly. ¶ Když Koně sstáwau z listj Tykwowého natřeš/ nebudau gich Mauchy ani Komáři sstjpati.

¶ Woda z nedozralých Tykwj pálená, může se vžjwati zewnitř/ aby w nj sfátky omáčel a přikládal/ netoliko proti trápenj rozpálených Klaubůw a Audů od Podágry/ ale y proti wsselikým horkým Otokům. Gest také skussené a dobré Lékařstwj, proti weliké bolesti Hlawy z horkosti/ zwlásstě malých Dětj. Nemáli kdo té wody pálené/ může na to mjsto wzýti Sstáwu z Tykwj wydáwenau. Dále táž Woda y sstáwa gest welmi dobrá a pohodlná horkým vssjm y Očjm/ aby gi do nich zapaussťěl, a zewnitř přikládal. Hogj také což od ohně spáleno.

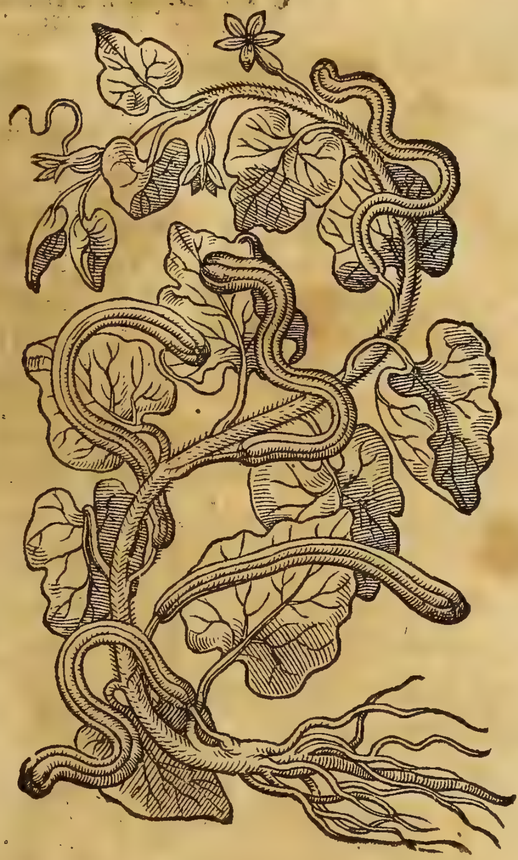
¶ Tykew slowe Řzecky κολόκυνθα ἐδώδιμος, Latině Cucurbita, Coloquinthis domestica: Arabsky Haraha, Wlasky Zucca, Sspanyelsky Calabacca, Fragcausky Vne courge, Německy Kürbs.

O Okůrkách. Kapitola LX.

A

Okůrky. Cucumeres. — Okůrky dlauhé. Cucumeres longi.

Rozdjl.

OKůrky gſau wůbec známé/ a nacházegj ſe w dwogjm rozdjlu: B Prwnj v nás w Czechách welmi obyčegné/ někteřj gim Latině řjkagj Citruli, protože gakéſy podobenſtwj malých Cytronowých gablek magj. A ty gſau obecné malé Okůrky. W Normberce ge Kůmerlinge gmenugj.

¶ Druhé Okůrky ſlowau Hadowé, Cucumeres anguini: protože gſau dlauhé a winuté gako Had, průhowaté/ Kůry poběławé a chlupaté. Oboge tyto Okůrky gſau chuti gednoſtegné/ a Semena také gednoſtegná magj/ toliko Liſtjm ſe dělj. Nebo dlauhé Okůrky liſt magj gako Djně, oſtrý a chlupatý.

Spůſob.

¶ Okůrky rozkládagj ſe na ſſjř/ a nemagjli žádné podpory a pomocy/ po njžby ſe nahoru pnuly/ pro mdlobu a autloſt ſwých Prautj a prowázků, muſegj ſe po zemi rozkládati a táhnauti. Liſtj magj menſſj, nežli Tykew/ wſſak tluſtſſj, oſtřegſſj a chlupatěgſſj: Kwět, kterýž mezy Prowázkem a Liſtem wyroſtá, žlutý/ ten když opadne, wycházý wen Owotce zewnitř mnohými Fleky gako ſkropené/ neyprw zelené/ potom když na mjſto vzrá, nážlutlé/ na množſtwj Pruh aneb Brázd rozdělené.

* Giný ſpůſob dlauhých Okůrek.

TVto Figůrů dal gſem z oprawdowé a přirozené Byliny přegjti a wymalowati: Má liſtj gako Melaun, y Kwět takowýž/ ale Owotce nenj tak žlábkowaté a pruhowaté/ nýbrž wolaté, gako Okůrky obecné/ wnitř ležj mnohem drobněgſſj Semeno, nežli w obecných/ nemohau také tak mnoho Deſſtů wytrpěti a wyſtáti/ kterézto wſſak obyčegné Okůrky ſnadně ſnéſti mohau: Ale tyto dlauhé chtěgj mjti mnoho Slunce, rowně co Melauni/ k nimž také hrubě gſau podobné/ kdyby chut a ſpůſob aneb Forma Owotce rozdjlu mezy nimi nedělala.*

C

Giné Okůrky dlauhé.

* Kwět bez užitku.
† Kwět s užitkem.
o Rozkrogená Okůrka.

Cucumeres longi à superioribus quodāmodo diversi.

* Non frugiferi, &
† Frugiferi flores.
o Fructus dissectus.

Czas a Mjsto.

D

¶ Okůrky studena a zymy welice nenáwiděgj/ protož gich žádného giného časů, krom Léta, mjti nemůžeme. Sšestý aneb sedmý den od Sadby wycházegj. Milugj mjsta sušssj, nežli Tykew.

Sadba Okůrek.

¶ Kdožby Okůrkowé semeno w mléce namočil, prwé nežby ge sadil/ bude mjti Okůrky liběgssj a chutněgssj. Obecné malé Okůrky, můžeš také k tomu přiwesti/ aby dlauhé rostly, timto spůsobem: Když kwetnau, weď Kwět gegich spolu y s sspičkau do něgaké auzké Trubice/ a musý wnj Okůrka na dýl růsti, gak dlauhá Trubice gest. Semeno těch Okůrek potom sazené, giž samo od sebe bez takowých Trubic, w dlauhé Okůrky poroste. Pakli kwět zawřeš do Hrnce aneb giné nádoby/ w njžby obličeg a twářnost Człowěka, aneb Obraz giného některého Žiwočicha sfformowán a wyryt byl/ porostau w něm Okůrky takowé/ a ten týž Obraz na sobě vkáži.

¶ Když Misu plnau wody pod Okůrky, kdež rostau, čtyř aneb pěti Prstůw zdálj od nich podstawjš/ w gednom dni Okůrky se k nj přiblj̄žj. Pakli Oleg podstawjš/ tak gim gest odporný a protiwný/ že se raděgi krčiti a křiwiti budau/ nežby se k němu spustily. Také kolikrátžkoli hřjmá, Okůrky se obracegj/ gakoby se hřměnj děsyly a báły.

¶ Chcešli rané Okůrky mjti/ nastrog sobě měsýce Ledna aneb Unora země tučné a dobře wyhnogené do Kosse/ zahrab do nj semeno Okůrkowé/ pokropůg drobet wodau. A když wygdau/ wystawug ten Kůš wen pod Nebe w gasný a teplý den/ a wssak podlé zdi aneb giného stawenj/ aby gim wjtr mnoho sskoditi nemohl. A kdyžby zyma aneb nechwile něgaká přigjti měla/ wnes Kůš zase do domu/ a čiň tak dlauho/ dokawadž den nežli noc delssj nebude/ a žádného mrazu padlého nenj se wjce obáwati. Potom zakopeg ten Kůš do země/ a budeš mjti welmi rané Okůrky.

¶ Zde v nás w Czechách chowagj Okůrky kladené w Soli, Octě a wodě přes celý Rok. Přidáwagj mezy ně y Kopru a Majorány.

A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Oboge Okůrky gsau přirozenj studeného a wlhkého na druhém stupni.

Wnitř.

Okůrky gedené moč wywodj/ ale ne tak mocně, gako Dyně. Gjdagi ge s ginými pokrmy/ gako s Pečitým a s Masem/ ale wssak mjrně a střjdmě se gjsti magj: nebo kdož by gich mnoho gedl/ nahromáždj w sobě wlhkostj studených, hrubých/ zwodnatj a wychladj Krew/ odkudž potom přicházegj putridæ febres, Zymnice hnilé, vkrutné a těžké. Protož lépe se od nich docela zdržeti, a gich negesti.

Semeno ztlučené, a s Mlékem aneb s Wjnem sladkým pité, dobré gest proti tapenj a zgitřenj Měchýře.

Semeno Okůrkowé s Kmjnem smjchané/ aby obogjho za rowen wzal, coby do třj Prstů wzýti mohl/ na Prach zetřel/ a w sladkém wjně, aneb gjssce Řeckého wjna přigal/ vkládá Kássel/ a wyčisstuge Prsy od sslemu a hnisu.

Též Semeno s Medem a wodau wařené, prospěssně slaužj proti neduhům Gater a Ledwin/ kteřjž od horkosti pocházegj.

Ztluc semeno Okůrkowé s Gečnau wodau/ wytáhni z něho Mléko/ dobrý gest pokrm nemocným na pálčiwau Zymnicy.

Zewnitř.

Okůrky na malé grossjky aneb Topeničky zkrágené a přikládané, ochlazugj a vkládagj wsselike horké Otoky. Vžjwáme gich také w pálčiwých Zymnicech proti Prýmu/ aby ge Nemocný w vstech na gazyku vstawičně držel a obracel.

Okůrky wůnj swau, omdléwánj zahánegj.

Listj Okůrkowé s wjnem zwařené a přiložené, vkausnutj Psa vzdrawuge.

Okůrky slowau Řecky σίκυς ἥμερος, Arabsky Chate, Latině Cucumis, Citrulus: Wlasky Cucumero, Sspanyelsky Cogombro, Francausky Cocombre, Německy Kucumern oder Gurcken.

B

O Dinjch a Melaunjch. Kap. LXI.

Spůsob.

Dyně weliké slowau Latině Pepones: Melauni pak gsau okrauhlj, menssj a sedlegssj, podobnj k Kduljm: a těm Latině řjkagj Melopepones. Melauni rozkládagj se s swými prowázky sem y tam po zemi, rowně gako Okůrky. Listj magj ostré, drsnaté, winnému listu podobné/ wssak menssjho rozdělenj a mělčegssjho rozstřjženj. Nesau Kwět žlutý/ z něhož některý oprchá bez vžitku: giný má za sebau hláwky/ z nichž wyrostagj Melauni, gedni dlauzý, ginj okrauhlj/ někteřj žlutj, ginj zelenj zůstáwagj. Nacházegj se časem Melauni tak welicý, gako Člowěčj hlawa, y wětssj. Zewnitř gsau pruhowatj/ a magj gako záhonečky wysedlé, drobet drsnaté/ kteřjž se při wrchu a při sspičce spolu scházegj a spogugj: Wnitř, když ge rozkrogjš, barwy rozličné, žluté, čerwené, bjlé/ sstáwnatj/ gádry neb semenem vprostřed welmi pěkně a pořádně osazenj/ wůně libé, chuti přjgemné a sladké.

Nacházegj se nynj Melauni/ kteřjž magj na sobě tak welmi teničkau kůrku aneb slupinku/ žeby ge tak zprosta bez oblaupenj aneb okrogenj gjsti mohl, gako Hrussky a Gablka. Ale že tak rostau, to se skrze zwlásstnj vměnj děge/ kterého ž Lidé při sazenj gegich vžjwagj.

Gest y giné gesstě pokolenj Melaunůw/ barwy žluté gako zlato, a kůry hladké. Ti se chowati mohau přes celau Zymu, na mjstě wětrném a suchém/ kdyby ge spočátku Podzymku zbjral. Ale musýš ge zbjrati dřjwe, nežliby práwě vzráli.

Mjsto

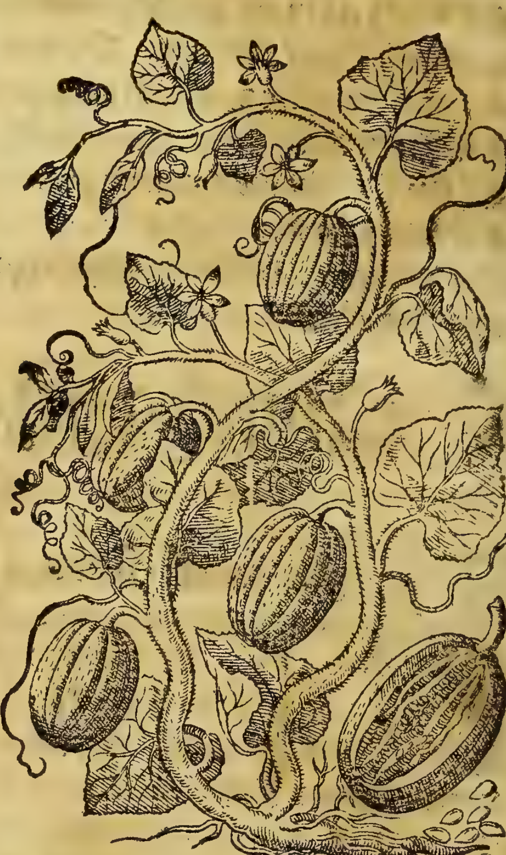
Mjſto a Sadba gegich.

Melauni libugj ſobě zemi nowau, dobře wyprawenau a na Slůni / mjſto chtěgj mjti proſtranné / aby ſe mohli ſem y tam wolně rozkládati. Sprwu potřebugj deſſtě a wody, aby ge zaljwal / až dobře poodroſtau: potom magjce zráti, mračných čaſů a deſſtů welmi nenáwidj. A protož když geſt Léto mokré, nedařj ſe a newyzráwagj / nýbrž poruſſugj ſe a zakrſagj: Pakli kteřj zůſtanau / ti žádne dobré chuti nemagj. Když gſau na mjſto zralj / pogednau ſe od Prowázku ſwého vtrhnau. Za neylepſſj pokládagj těžké a wonné / a kteřjž tluſtý aneb tučný prowázek magj. Někteřj wonj gako Pjžmo / někteřj gako Růže. Ale takowé wůně nemagj ſami od ſebe a z wlaſtnjho přirozenj ſwého / než z vměnj a křtaltowánj Lidſkého. Nebo mnozý, když chtěgj Semena aneb gádra Melaunowá ſaditi / dřjwe gich drobet pootwjragj z toho konce, z něhož ſe obyčegně pučjwagj: potom ge w Růžowé wodě, aneb w Malwazý, w němž Pjžmo rozpuſſtěno, za den aneb za dwa močj / a teprwa do země ſadj. A tjmt ſpůſobem netoliko Melauni, ale y giná Owotce k libé wůni naſtrogena býti mohau. Chtěgj tomu někteřj / že Melauni ſladſſj budau / kdyžby Semeno prwé nahoře, gakž powědjno, rozſſtjpil / a w ſladkém wjně, aneb v wodě, w njž Cukr rozpuſſtěn, přes den aneb dwa močil / potom zaſe w ſtjnu wyſuſſe, do Země ſadil.

Djně / Melauny.
† Nevžitečný kwět.
* Vžitečný kwět.

Pepones.
† Flos non frugifer.
* Flos frugifer.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Galenus pjſſe / že Melauni gſau přirozenj ſtudeného a wodnatého: ale podlé mého zdánj, Sladcý a wonnj Melauni, negſau bezewſſj horkoſti.

Wnitř.

Melauni magj také moc ſtjragjcý / ženau moč / a ſnáze z těla nežli Okůrky wycházegj. Že pak ſtjragj a čiſtj / z toho ſe znáti může / že y Kůži čiſtj, a Fleky aneb pjhy od Slunce z twáře a z těla ſháněgj / když ſe gjmi potjrá / a když ty nehluboko w kůži wězegj. Ale Semeno gegich kewſſemu tomu geſt mocněgſſj / a ſpomáhá také y proti Ledwinnému Kamenu. Melauni gſau wzácné a přjgemné Owotce lidem mlſným a rozkoſſným. Kdož gich mnoho gj, dělagj w něm zlé wlhkoſti / krew v wodu obracegj / z čehož

býwagj

býwagj Zymnice, a žřenj střew: gakož čteme o Cýsaři Albrechtowi II. a Rudolffowi Králi Cžeském/ že ti obadwa z nemjrného gedenj Melaunůw vpadli w nemoc Cžerwenau a smrtedlnau Zymnicy/ od njž y zemřeli. Ale kdož Melauny mjrně gj/ a to s Solj, a dobré wjno na ně pige/ tomu méně sskodj. Gest také Wlaské přjslowj: Budessli přjliš mnoho Melaunůw gjsti/ musýš také brzo gádra gegich gjsti. Nebo w pálčiwých a horkých Zymnicech, obyčegně vžjwáme wody aneb Mléka, z tlučených Melaunowých gader/ a dáwáme ge Nemocným gjsti a pjti: protože ochlazugj.

Melaunowá gádra, wssak oblaupená z slupinky, potahugj také obyčegně Cukrem/ a gest ten Konffekt welmi přjgemný, chutný a libý/ a může se dáwati gjsti lidem Nemocným w horkých Zymnicech. Kdož má Ledwiny aneb Měchýř zgjtřený/ aneb že Moč pausstj s bolestj, páliwostj a kapánjm/ tomu welmi dobře slaužj tento Konffekt.

Gádra zetřená, a s wodau s Anyzem aneb Gečmenem wařenau a zase wychlazenau, Mléko z nich wytažené/ dobré gest pro Trank y pro krmjčku Nemocným lidem w horkých Zymnicech: nebo ochlazuge/ žjzeň vhassuge/ otwjrá zacpánj gater a žil/ prowuge Moč. Též Mléko gest také vžitečné proti Kássli, Sauchotinám/ a zwlásstě proti páliwému kapawému Moči.

Semeno s Mlékem aneb s sladkým wjnem přigaté, rozhánj otekliny Měchýře.

Kořen vsussený, na Prach ztlučený, a zwicý gedné čtwrtce w medowině wypitý, zbuzuge dáwenj.

* Na některých mistech, dáwagj ženám w Ssestinedělich, když negsau doceka wyčisstěny, a magj nepřirozenau horkost, Melaunowé semeno s wodau Wysokého Slézu pjti. *

Zadělawagj také Melauny y do Cukru aneb Medu, takto: Wezmi nezralých Melaunů/ zkrágeg ge na dlauhé kusy a křižalky, wedlé brázdek aneb záhonců gegich/ zewnitřnj kůrku z nich oblaupě, a wnitřnj gádra wybera, wlož ty kusy do sylného Octa/ a nech gich wněm ležeti za deset dnů. Potom sleg z nich ten Ocet/ a naleg na ně giného čerstwého/ a nech opět státi za deset dnů/ wssak každé° dne drobet zamjcheg. Opět sleg z nich ten druhý Ocet/ rozlož ty Křižalky na Prkýnko, pěkným ssatem přistřené, ažby vschly/ naklad gich do Medu aneb Cukru/ powař při strowném vhlj řežawém powlowně a malickau chwjlku/ aby w cele zůstaly, a nerozewřely. A to čiň každého dne, až do dne desátého. Naposledy wyber ge z toho Medu aneb Cukru/ wlož do giné nádoby/ a posyp každau wrstwu Zázworem, Hřebjčky, Musskátowau kůlkau, Skořicý/ a nalege na ně čistého leytrowaného a přepusstěného Medu, aneb bjlého Cukru, ažby se potopily/ zahrad nádobu a zacpeg dobře/ a choweg ku potřebě.

Zewnitř.

Znamenité mazadlo aneb Ličidlo pro sskaredý Fraucymer (nebo krásný od přirozenj toho nepotřebuge) vděláš takto: Wezmi Melaunů, Limaunů, kořene Aronowého, Posedowého, gednoho gako druhého/ zkrágeg wssecko spolu na kusy/ deg do sklenné Kolby/ naleg na to Kozýho mleka, ažby wssecko přikrylo/ dystyllug in Balneo Mariæ, a wypal z toho wodu. Tau pálenau wodau mohau Panj a Panny twář sobě meyti/ a bude pěkná. K témuž y Koláčky tyto děláný býti mohau: Wezmi sstáwy Melaunowé, též y z Semen/ přičiň k tomu Mauky hráchu Sskrkawičného/ vsuš na Slunci a naděleg Koláčků. Když gich vžjwati chceš, wezmi wody z kořene Ličidlowého/ rozpusť w nj geden aneb dwa Koláčky/ a tau wodau Twář sobě vmýweg.

Proti horkému Flusu očj/ vwaž čerstwý kus Melaunu na čelo.

Kdož w mdlobu vpadl, woněg k Melaunům/ a přigdeš sám k sobě.

Kořen ztlučený, s Medem smjssený a gako Flastr přiložený/ hogj tekuté Otoky, kteréž gmenugj Fauos.

Melaun aneb Dýně slowe Řecky πέπον, Latině Melo, Pepo & Melopepo: Arabsky Batheca, Wlasky Mellone, Sspanyelsky Melon, Francausky Melons, Německy Melonen, Pffeben.

O Angu-

C

O Angurijch. Kapitola LXII.

Angurie. Anguriæ.

Spůsob.

D Nicžkoli Anguriæ negsau přjliss známé w Czechách: wssak poněwadž mnozý na swých Zahradách giž také sobě ge sadj a rozplozugj/ nechtěl gsem gich mlčenjm pominauti. Magj List rozdělený, gako Koloquintida aneb Tykwice střjkawá/ wssak wětssj a drsnatěgssj: Prowázky swými wlekau se pozemi, rowně gako Djně/ Kwět žlutý, medowé barwy nesau, gako obecné Okůrky. Owotce dwakrát wětssj nežli Djně/ těžké a přiokrauhlé/ Kůry hladké, zelené a strakaté/ a po té straně, kterauž na zemi ležj, obyčegně poběławé. Massytost gegich gest welmi wodnatá a wlhká/ zwlásstě w prostředku/ kterážto pro swau měkost snadně v wodu se obracy/ a náramně dobrá gest pro vhassenj žjzně. Massytost bližssj kůry gest, twrdssj a bělegssj/ chuti trochu kyselé/ ale prostředek, když prawě dozragj, sladký a chutný. Semeno ssiroké/ a dwakrát wětssj, nežli Melaunowé/ ssupinau twrdau odité/ někdy černau, někdy ryssawau, aneb y Popelatau. Zrno má swůg vžitek w Lékařstwj. Toto Owotce může se w hromadě Pssenice zakopati/ a přes dwa Měsýce chowati/ a když se brzo před dozránjm vtrhnau, w Pssenicy potom dozráwagj/ a tim déle trwagj.

Melo Indicus, Batieca řečený, o němž Auicenna pjsse, gakž geg Garzias de Horto lib.2: cap.20. wypsal, gest zwlásstnj a rozdjlná Bylina od Anguriæ, kteráž gest we Wlassich welmi obyčegná/ a v nás také časem dozráwá. Ale Anguria nášše, nezle by snad k Okůrkám přičtena býti mohla.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Anguriæ gsau přirozenj studeného a wlhkého na druhém Stupni/ k vhássenj žjzně neyvžitečněgssj w horké Léto, w pálčiwých Zymnicech: ano y proti Prýmu a wyprahlosti gazyka bezpečně se dáwagj/ nebo dostatečně swlažugj a ochlazugj/ vkrocugj žluč aneb pěnokrewnost/ y giné prudké a ostré wlhkosti w žaludku, Gatrách a žilách/ kterež Člowěka wjce zkostj, nežli hognostj swau obtěžugj. In summa, Cožkoli psáno gest o Melaunjch a Okůrkách/ to může rozumjno býti o těchto Anguriých: nebo wssecky tři Byliny gsau Sestry gednoho pokolenj a kmene.

Angu-

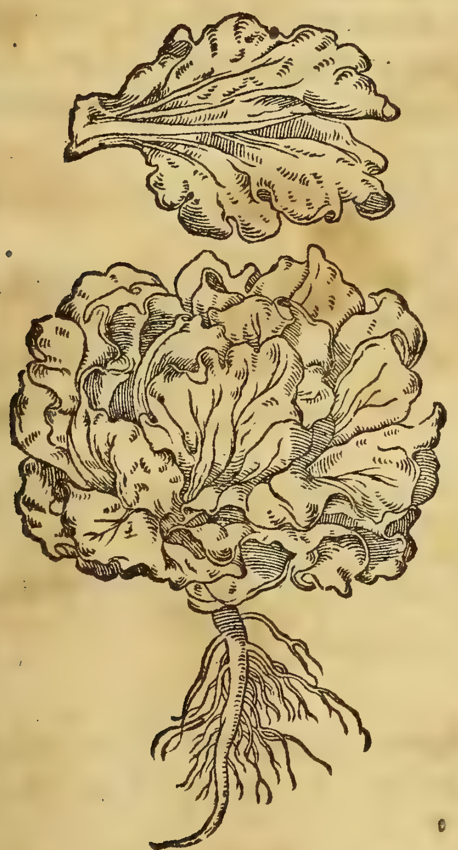
¶ Anguriæ čjm w horčegssjch Kraginách rostau/ tim gsau sladssj. A protož okolo Ržjma, in Campania, Apulia, Calabria & Sicilia, lahodněgssj y znamenitěgssj gsau, y také wětssj/ než se v nás nacházegj. A

¶ Anguria slowe také Latině Citrullus. Německy Citrull oder Angurien.

O Locyce Zahradnj a Lesnj.

Kapitola LXIII.

Locyka mladá kadeřawá. Lactuca crispa.

Locyka kwetlá. Lactuca florescens.

B

Rozdjl.

Locyka gest dwogj: Domácý aneb Zahradnj / a Lesnj aneb planá. O Zahradnj neyprwé psáti budeme/ gakožto neyznáměgssj. Ta při neymenssjm dělj se na tré: Prwnj gest kadeřawá, s listem kadeřawým, wůkol zpilowaným aneb zstřjhaným, gako Ssterbák. Druhá má list ssiroký a okrauhlý / a od toho slowe ssiroká aneb okrauhlá: Třetj Locyky listj wine se v prostřed w kauli, gako malé, bjlé hláwky zelnaté / a ta slowe Hlawatá, bjlá aneb weliká.

Spůsob.

¶ Locykowý prut teprwa při wrchu se ratolestj/ a gest plný Mléka / odkudž také y Lactuca Latině slowe. Nese malý, žlutý plný Kwjtek/ kterýž se w ssedjwé Peyřj obracý a zalétá pryč: Semeno dlauhé a sspičaté/ barwy černé a bjlé. Listj má mnoho sspičatého / kteréžto když přerosté, hořekne.

¶ Mladá Locyka, když se pořeže, gest přjsladká pro swau mladistwost/ ale čjm starssj, tim býwá hořčegssj/ a protož gi nedadj w Slaupky wyrůsti / nýbrž kladau na ni kamenj a střepy aneb něco giného/ aby se toliko na ssjř rozkládala. Tak máme tuto w prwnj Figůře Locyku mladistwau/ w druhé pak dokonale wyrostlau a kwetlau wymalowanau. Locyka rostě ssjřegi/ když se nehustě gedná wedlé druhé, ale zřjdka a prostranně rozsadj. Pakli od země zdrewnatj a stwrdne, wykopeg gi a přesaď/ a zaset zmladne. Wycházý čtwrtý aneb pátý den od setj/ a když wyspěge přesazuge se / a zaljwá, když neprssj.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zahradnj Locyka gest přirozenj studeného a mokrého / rowně gako Studničná woda, prawj Galenus. Někteřj gi pokládagj studenau a wlhkau býti na třetjm stupni.

Wnitř.

Locyka, zwlásstě kadeřawá a mladistwá, gest pokrm Žaludku přjhodný a libý/ chladj/ žjzeň hasý/ sen přiwodj/ Břicho měkčj/ Mléko rozhogňuge/ chut k gjdlu zbuzuge/ s dřewěným Olegem, Octem a Solj připrawená/ a před wečeřj gedená. Takowý Salát gest welmi obyčegný pokrm w horkých Kraginách.

Locyka wařená gest snadněgssj k zažiwenj/ dáwá také wjce žiwnosti, nežli syrowá. Tak wařené Locyky požjwali Stařj po ginèm gjdle/ gako na záwěrek stolu/ gakož sám Galenus o sobě swědčj/ a chwálj Locyku nadewssecka giná wařenj a zeliny/ prawě, že mu w mladosti y w starosti geho, když gi na noc gjdal, dobře slaužila/ pálčiwau pěnokrewnost Žaludka zaháněla/ a od bděnj k spánj přiwodila.

Locyka (gakž powědjno) obměkčuge také Břicho/ a zwlásstě w tučné Polèwce z Massa wařená, Cukrem posypaná a tak gedená.

Locykowé semeno pité, bůgnost těla zahánj a stydké sny/ pomáhá proti horkému kapawému močenj/ aby k němu málo Mléka z semene Makowého přimjsyl.

Locyka vstawičně w gjdle vžjwaná, dělá temné Oči/ a sskodj zraku: ale gest proti tomu welmi vžitečná proti wssechněm horkým neduhům/ proti Czerwené nemocy, dokudžby se nerozmohla.

Kteřjž Lidé těžce dychagj, a Krwj odchrkugj: Item kteřjž studený Žaludek magj, a mnoho sslemů w těle/ ti nemagj Locyky gjdati.

* Pjsse se o Cýsaři Augustowi/ že gest skrze rozssaffnost Lékaře swého Antonij Musæ, samau Locykau od těžké nemocy a mnohého bděnj wysswobozen a zachowán byl.*

D

Zewnitř.

Wssecky horké neduhy Hlawy, Gater y Žaludka, můžeš vkládati a krotiti Locykowau Bylinau/ aneb wodau z nj wypálenau/ aby zelené Listj aneb lněné ssátky w Safftu aneb wodě omáčel a přikládal.

Locyka wařená, aby gj nohy vmyl, přiwodj Sen. Ano y sstáwa gegj z čerstwých listj wydáwená, na čelo a židowiny přiložená w horkých Zymnicech, dobrá gest proti bolesti Hlawy, a nespánj aneb bděnj. K témuž: Ztluc Semeno s bjlým Mákem/ směs s Wagečným bjlkem/ a přilož na čelo a na židowiny.

Locyka s Agrestem wařená/ aby gj hrdlo proplakowal a kloktal/ gest welmi dobrá proti wsselikým oteklinám a osutinám w hrdle/ y proti spadnutj čjpka.

Locyka Lesnj. Lactuca siluestris.

Locyka Lesnj gest prwnj Zahradnj giž přerostlé a zstaralé podobná/ kromě že list má vžssj, bělegssj, drsnatěgssj, a hluboce wůkol zstřjhaný: a když se giž přestará, mjwá množstwj ostenečků ostrých, sspičatých a chlupatých/ gest chuti hořké, a k rozkausnutj twrdé. Má také Prut tenssj, ale wyšssj/ s žlutým Peyřnatým a rozlétawým Kwětem. Kořen welmi wlássenjčkowutý a plný Mléka. Roste na Poljch. Při wrchu w makowičkách semenných má mnoho Mléka perného a hořkého/ kteréž Lidé zbjráwagj času žně, rozřežjce makowičku/ a w hrncy nowém na Sluncy wysussugj/ a chowagj kupotřebě. Této Lesnj aneb Polnj Locyky mnoho vžjwagj Apatékáři, mjsto Sstěrbáku/ nebez podwodu a sskody nebohých nemocných: nebo tudy ffalssugj dobré a hogitedlné Lékařstwj gaternj/ k němuž prawý Sstěrbák brán býti má. Protož komuž milé gest powolánj geho, dobré swědomj a láska Křestianská/ ten přestaň od toho sskodného bludu/ a vžjweg prawého Sstěrbáku (gakž nahoře dotknuto) nemássli, naseg ho sobě do Zahrady/ aneb Czakanku mjsto něho do Lékařstwj dáweg.

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

¶ Plané Locyky ssafft neb mléko gest perné a hořké/ má téměř tauž moc, gako Makowé semeno/ a protož vžjwagj ho ad Meconium, a dělagj z něho Opium, a tak přinásſj toto mléko sen/ a vkládá bolesti wnitřnj/ buď žeby ge wpokrmu gedl/ aneb zewnitřka přiložil.

Locyka Lesnj. Lactuca siluestris.

¶ Tento Ssafft zwicý gedné čtwrtce wypitý, s zwařeným Medem aneb Octem, kterémuž w Apatekách Oxymel řjkagj, wyhánj zlé wodnaté wlhkosti z wodnotedlných Lidj, skrze Stolice. ¶ Mléko Lesnj Locyky přinásſj Ženám Menses gegich/ když ge pigj/ aneb s lněnickau zewnitř přikládagj. Též mléko hogj vsstknutj Sstjrowo/ y giných gedowatých žjžal a Zeměplazůw.

¶ Semeno Lesnj Locyky pité, odgjmá nečistau žádost/ a zapuzuge ſſkydké sny.

Zewnitř.

¶ Mléko Lesnj Locyky zahánj mrákotu, Fleky aneb powlaky očj.

¶ S Mlékem ženským smjchané a pomazané, spáleninu vzdrawuge.

† Kdožby se spálil buďto od Ohně, Olege, aneb od waru: Ztluc Locyku/ přidada k nj Soli/ a přilož na mjsto spálené: wſſak dřjwe nežliby Měchýři napuchli.

¶ Locyka slowe Řecky θρίδαξ, Arabsky Cherbas, Latině Lactuca, Wlasky Lattuca, Sspanyelsky Lechuga, Francausky Laictue, Německy Lattich.

O Třebuli aneb Kerbljku.

Kapitola LXIIII.

Způsob.

Patékáři gmenugj tuto Bylinu Cerefolium, odkudž přissło porussené gméno Německé Kerffel / a snad y Cžeské, Kerbljk. Roste na Zahradách/ a tam geg sadj pro Kuchyni, gako Petržel/ kromě že gest ratolestněgſſj a měkčegſſj. Prut má čerwený, tučný, žlábkowatý, sukowatý, půldruhého Lokte zwýſſj/ a s mnohými po stranách wětwičkami, při

C wrchu okolek: Kwět poběławý / z něhož gacýſy tenjčcý Růžkowé wycházegj / rowni, ſſpičatj a chlupatj / a w nich ſemeno dlauhé a černé: Kořen krátký, koſmatý / po wrchu drnu ſe rozkládagjcý. Wſſecka Bylina geſt ſladká a wonná. Když ſe s giným zeljm aneb krměmi wařj / býwagj wonněgſſj a chutněgſſj.

Třebule, Kerbljk. Cerefolium.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Třebule geſt přirozenj horkého na prwnjm ſtupni / w mokru pak a w ſuchu mjrnoſt zachowáwá.

Wnitř.

Třebule w pokrmu požjwaná, otwjrá / proprawuge a žene moč / Zrak čiſtj. Též mocy geſt gjcha z nj wařená. Bylina Žaludku dobře proſpjwá.

Wjno, w němž Třebule zwařená, pité / geſt Měchýři welmi vžitečné a pohodlné. Tak vžjwané y Ženám přináſſj gegich nemoc. Safft aneb woda Třebulowá rozhánj ſraženau krew w těle / a wyhánj Ledwinný kámen.

Proti Žlautenicy: Wezmi ſſtáwy Třebulowé oſm lžic plných, aneb čtwrtžeydljka / deg do nj gednu čtwrtcy práſſku Gablečnjkowého / a pj ráno na čtitrobu teplý za několik dnů pořád: Spomůžeť.

Ten Safft s Medem ſmjſſený a pitý, dobrý geſt také pro Káſſel. Týž Safft s Gečnau wodau a s Cukrem přigatý, pomáhá proti bočnjmu kłánj aneb boleſti.

* Safft z Třebule dobře wydáwený, a w teplé Poléwce z Maſſa aneb w Slepičj giſſe přigatý, vkládá a krotj žřenj w žiwotě.*

Zewnitř.

Třebule na Prach zetřená, s Medem ſmjchaná, a přiložená na to mjſto, kdež Rak roſte / hogj geg. Bylina ſewſſj ſwau podſtatau wařená v wodě, přidadauc k nj Octa, a tim Lauhem woda mytá, mořj hnidy w łaſůw / a ſhánj lupy s Hławy.

* Obzwláſſtně pak, když ſe dotčená Bylina w Máſle vſmažj, a na žiwot přiložj / geſt ſkuſſené Lékařſtwj proti žřenj w Břiſſe.*

Třebule ſlowe Řecky χαιρεφυλλον, Latině Chærephyllum, Cerefolium, Właſky Cerefoglio, Francauſky Cerfueil, Německy Körffel, Körbel oder Körbelkraut.

O Syr-

O Syrské Třebuli. Kap. LXV.

A

Gingidium. Visnaga.

Spůsob.

Syrská Třebule, *Gingidium* Latině a Rzecky, bylina listj má gako Plany Passtrnak/ wssak mensſj a hořcegſſj. Z gednoho Kořene wyrostá nahoru množstwj malých, oblých, žlabkowatých Prautkůw/ téměř Lokte zdýlj, s postrannjmi Ratoljstkami/ a při wrchu bjlými okolky. Ti okolkowé aneb Korunky wssudy wůkol osazeny gsau drobným zeleným listjčkem/ hlauběgi zpilowaným a zstřjhaným, nežli gest listj, kteréž se Prutu držj. Dotčené Korunky nesau také Semeno, rowně takowé gako Ammi/ kteréžto když dozrage, rozsstěpugj se ty Korunky/ a scházegj se w hromadu, rowně gako na Passtrnáku: kdyžby se gich dotekl, wáznau mu na Prstech. Kořen gest poběławý/ pjdi zdýlj/ chuti drobet hořké. Roste na wětssjm djle in Syria & Cilicia: odtud přinássegj Semeno do Wlach/ kdež se také nynj w Zahradách rozsazuge. A tak gjné giž kuprawému Gingidium trefſili/ pod gehožto gménem někteřj Cerefolium, to gest Třebuli, bludně rozuměli.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gingidium gest přirozenj mjrně horkého a studeného/ čemuž swědectwj dáwá chut na djle hořká a whromadu stahugjcý. Suſſj na druhém stupni.

Wnitř.

Bylinu tuto syrowau y wařenau gjdagj/ močj gi také w Soli a wodě: Dobře čínj Žaludku. † Kdož nemá chuti k gjdlu/ tak že ani pokrmů a wůně gegich cýtiti nemůže/ ten gez tuto Bylinu s Octem, dřewěnným Olegem a drobtem Soli, gako Salát: nawrátjť zase Appetýt a chut k gjdlu. †

Gingidium wařené s wjnem a pité, odgjmá bolesti Měchýře.

Visnaga.

Hrubě se meylj, kteřjž za to magj, že Gingidium gest ta Bylina/ kterauž někteřj Bisnaga, Bisniago aneb Visnaga gmenugj: nebo ta Bylina gest wětſſj nežli Passtrnák/ má

C welké okolky aneb Koruny/ gegichžto sspiček nynj vžjwagj ku Paradlům zubůw. Gá tak smeyſſljm, že gest z kmene a pokolenj Paſſtrnákůw/ gimž ſe také rowná wſſemi znamenjmi a mocmi.

† Gingidium ſlowe ginác Latině Biſacutum, Wlaſſky Gingidio & Biſacuto, Arabſky Gidium, Egyptſky Doryſatrum, Syrſky Adoris vel Adorium, Německy Syriſcher Körffel. Viſnaga, aliter Dentiſcalpiaria, Německy Zanſticherkraut.†

DE PECTINE VENERIS.

Kap. LXVI.

Wochlice. Pecten Veneris.

D

Spůſob.

Tuto Bylinu Plinius gmenuge Pectinem Veneris. † Německy gi řjkagj Hechelkamm / od sspičatého Semena; kteréž neſe gako gehly něgaké v Hřebenu aneb v Wochle/ na njž Ženy Len wochlugj a wypravugj.† Roſte gi mnoho mezy Obiljm/ zwláſſtě na mezech Rolj. Liſtjm podobná geſt planému Paſſtrnáku/ kromě že toto geſt mnohem mladiſtwěgſſj, rowně co na Heřmánku. Wycházý mnoho Prautj z gediného Kořene, nemnoho přes pjď wyſſſjch. Kwetne †měſyce Máge† Korunkau bjlau, téměř gako Třebule/ z kterežto wyroſtá množſtwj rowných a sspičatých Noſýkůw, rowně gako gehlic na Wochli. Kořen má bj-ký, přjſladký, a gedné pjdi zdýlj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Bylina tato geſt chuti perné a hořké / z čehož ſnadné rozuměti, že geſt nakloněna k hořkoſti a ſuchu.†

Wnitř.

Někteřj berau Pectinem Veneris, prwé nežli kwetne/ a dokudž geſſtě mladiſtwá geſt, wařj gi s Máſlem aneb s dřewěnným Olegem/ a gedj.

Zewnitř.

Kořen této Byliny s Slézem ztlučený a přiložený / wytahuge z Ran trny, sspjce a třjſky.

Dětem

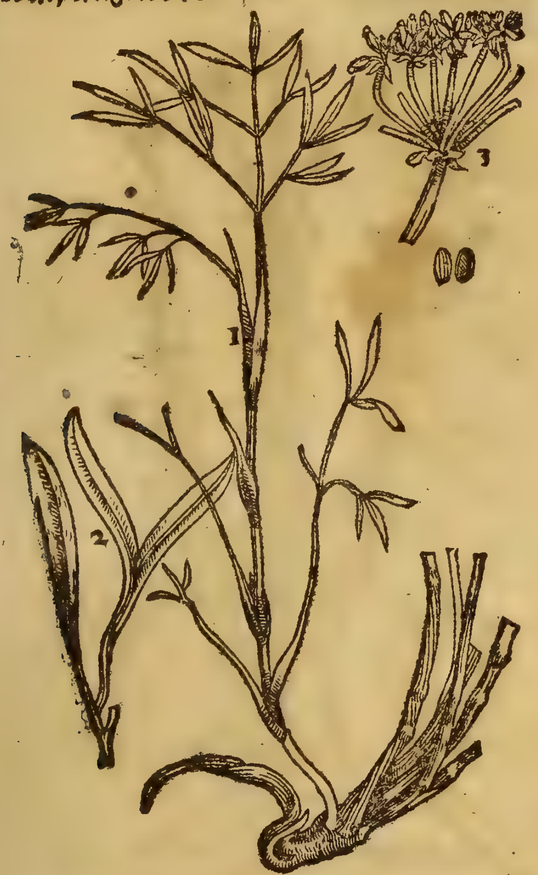
Dětem, kteréž močiti nemohau, má se této Byliny s drobtem Petržele w bjlém wjně a másle na Rendljku wsmažiti/ a gako Flastr na Lůnko přiložiti/ otwjrá průduchy moče.

A

Někteřj se domnjwagj/ že tato Bylina gest Scandix Dioscoridis: ale to býti nemůže/ gakož gsem to w swých Latinských Commentarijs in Dioscoridem, dostatečně vkázal.
* Wlassj podnes řjkagj této Bylině Acicula, a poněwadž mezy starými gmény Acula stowe/ nemá zhola pro Scandice zawržena býti.*

O Stračj nůžce. Kap. LXVII.

Stračj nůžka Mořská I. Crithamum I.

Stračj nůžka II. Crithamum spinosum II.

Spůsob.

Stračj Nůžka gest Bylina křowatá / plná Listj pobělawého tučného, gako Kuřjnoha / ale wyssjho a delssjho, chuti slané. Roste w mjstech skalných wedlé Moře. † V nás sadj se w Zahradách/ a roste pěkně y ráda w každé wyhnogené zemi/ a gest y chutněgssj a libēgssj, nežli samorostlá mořská. Pročež gi y Columella a Plinius od Plané oddělugj/ a Baticulam hortensem gmenugj. † Po zemi se rozkládá/ nic méně Prut má Lokte zwýssj: Při wrchu nese Korunku, gako Wlaský Kopr/ z něhož wyskytagj bjlj Kwjtkowé/ okrauhlé a wonné semeno. Kořenj má množstwj pobělawého, Prstu ztlaustj/ kteréž se mezy kamenjm sem y tam paustj a rozkládá/ chuti též slané a wůně libé.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Stračj nůžka gest mocy wysussugjcý a stjragjcý.

Wnitř.

Semeno, Listj y Kořenj w wjně wařené a pité, těžkému wody pausstěnj a Zkautenicy spomáhagj/ ano y Kámen Ledwinny a Menses wyháněgj.

Listj wařené w wjně a pité, léčj wnitřnj bolesti/ zatwrzenj břicha y časté tracenj. Též listj wařené a gedené, čistj zrak a dělá gasné Oči/ ano y žiwot obměkčuge.

Někteřj Bylinu tuto kladau do Láku, s Octem a Solj gako Kappary, zbuzuge chut k gjdlu/ a gest welmi chutná a libá.

C

Zewnitř.

Liſtj Stračj nůžky ztlučené, na horké Cyhle zhřité a přikládané/ dobré geſt a proſpěſſné proti vkrutné boleſti Podágry.

Stračj nůžka Mořſká ſlowe Řzecky κρίθμον, Latině Crithamum, † Fœniculum marinum, Petroſelinum marinum, Herba D. Petri, Saxifragia marina, Vnguis aquilæ &c. Arabſky Ierain & Alhulaic: † Wlaſky Crithamo, Baticula & Finocchio marino: Sſpanyelſky Perexil de la mar. † Item, Vnhal de agnula yerua, hoc eſt, Vnguis aquilæ herba. † Francauſky Fenoil marin, Německy Meerfenchel, Bacillen, Meerpeterlen.

Stračj nůžka III. Crithamum III.

Crithamum ſpinoſum.

Stračj nůžka Zemſká. Crithamum montanum vel terreſtre IIII.

Crithamum III.

D

Mjmo nahoře dotčenau Stračjnůžku mořſkau, nalezl gſem geſſtě dwoge pokolenj giné, na břehu Moře Benátſkého. Gedno geſt prwnj Stračjnůžce podobné/ chuti ſlané a perné/ na Liſtj rozdjl ſe znamená/ kteréž geſt vžſſj, ſſpičaté a pjchawé. Má také Prut ſſťáwnatěgſſj a pewněgſſj / kterýž při wrchu neſe tři aneb čtyry wětwičky/ a na každé z nich bjlau korunku dotýkagjcý ſe gedna druhé: z nichž wyroſtá Semeno, podobné Wlaſkému Kopru. Má také rowně takowý Kořen.

Druhé Crithamum wypauſſtj z gednoho Kořene množſtwj rowných Prutůw/ s mnohým vzkým, obdlaužným, tluſtým liſtjčkem / tak že gednokaždé oſazenj tlačj z ſebe giný zwláſſtnj a ſamotný liſtek/ geſſtě gednau tak dlauhý, gako ginj.

Crithamum montanum.

Wjděl gſem y zde w Czechách gednu Bylinu / kteréž Stračjnůžka zemſká řjkagj. Roſte wſſudy na Poli/ také y mezy Obiljm, na mezech Rolj a wedlé ceſt: Liſtj má množſtwj dlauhého, vzkého / po obau ſtranách zpilowaného a zaubkowatého, gako ſrp/ odkudž gi také Německy Sichelkraut, to geſt Srpowau bylinu gmenugj. Při wrchu má Liſtj kratičké/ a z těch každý hlawnj ljſtek, na dwa aneb tři poſtrannj ljſtky rozdělený. Prut má dwaukoketnj, oblý, vzkowatý, rozložitý/ nahoře okolek aneb Korunku †měſýce Czerwence† bjlau/ a w nj drobné, obdlaužné ſemeno/ wůně libé a chuti perné. Kořen gako Paſſtrnák planý, než menſſj. Chuti neyprw přjſladké/ ale potom čjm ſe wjce rozkuſuge a žweyká, perněgſſj a kauſawěgſſj, až Gazyk ſwědj. *Dodonæus pjſſe/ že geſt chuti podobněgſſj Eryngio, Máčce/ a protož gi také tam přiložil.*

Stra-

¶ Sstračj nůžky zemské semeno y Kořen zahřjwá a suššj / rozrážj, rozděluge, otwjrá, ztenčuge, wětrnosti rozhánj / a Moč wywodj. Summau dobrá gest kewsseckněm těm wěcem / kterýmž swrchnj Mořská / ano gest y mnohem sylněgssj: neb gest hořčegssj a pronikawěgssj. Protož moč y čmeyru wywoditi, průduchy zacpané otwjrati, mnohem sylněgi může, nežli ona.

A

O Plané Petrželi. Kap. LXVIII.

Planá Petržel. Caucalis.

B

Gméno.

Tato Bylina apud Dioscoridem gest Caucalis. Množstwj gsem gi nalezl in Hetruria w Kragině Italiæ, onde y onde, mezy řekami Tyberis a Macra: též y okolo Trydentu, w audolj Anania. Na wssech předgmenowaných mjstech roste, zwláště na neoraných Rolých / a s wypsánjm Dioscoridis zcela a zauplna se srownáwá. Wlassj gi nazýwagj Petrosello saluatico, to gest Planau Petržel / takž y Němcy gi gmenugj, kteřjž okolo Tryentu spolu s Wlachy bydlegj. Někteřj gi řjkagj po Německu, Wild Vogelneſt.

Způsob.

¶ Má Prut gako Pastrnák, pjdi zdýlj a wyšsj. Listj, kteréž se v spodku při kořenu wystřeluge, welmi podobné gest listu Petrželnému / odkudž y Bylina tato gména swého dostala. Ale giné listj, kteréž wýsse na Prutu stogj, zdá se býti Kopru Wlaského bylině podobněgssj. Nebo tak podobně na koncých mnohými ssnytky aneb rozsstjpenjm gest rozdělené / a k tomu ostré a chlupaté. Neywyšse při wrchu vkazugj se korunky aneb okolky, z bjlých kwjtků / wůně libé a sladké.

Dodonæus a ginj magj Caucalidem, ta při wrchu má ostré obdlauzné Semeno / kteréž se ssatů chytá. Oboge to pokolenj y v nás na Polých se nacházý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj Plané Petržele k horkosti a suchosti se nakloňuge, až k druhému stupni.

Wnitř.

¶ Planau Petržel syrowau y wařenau gjdagj.

¶ Wbj-

C

W bjlém wjně wařená a pitá, Moč, Pjsek, Kámen y ženſkau nemoc wyhánj: Ženám také k plodnoſti a početj napomáhá/ kteréž ſyc neplodné ſau, pro zbytečnau wlhkoſt. Ale ty muſegj toho Kořene vſtawičně požjwati.

Planá Petržel v wjně aneb wodě wařená, otwjrá zacpaná Gátra y Slezynu/ ſmýwá a ſtjrá tuhý ſſlem z wnitřnjch Audů.

Dotčený Traňk ſpomáhá také nedůžiwým na Žlautenicy / aby ho na čtitrobu do wnitřku vžjwali / na to do Lázně ſſli, a potili ſe. Nebo tu žlutoſt ſkrze djrky potowé z Těla wen wyhánj.

Planá Petržel wyčiſſťuge Krew od černé, zemnaté a Melancholické wlhkoſti/ wgakýmžkoli ſpůſobu požjwaná/ Bylina, ſemeno neb ſſťáwa, gedená y pitá. Protož vžitečně ſe dáwá proti čtwrtodennj Zymnicy, Praſſiwině, malomocenſtwj a Franſké nemocy.

† Planá Petržel v wodě wařená a pitá/ zahánj páľčiwoſt Žaludka od žluči/ kteréž Záha řjkáme. S kyſelým Medowým Syrupem, cum Oxymelite, gako Salát gedená/ a potom zaſe dáwenjm wywrácená/ wyčiſſťuge Žaludek od žluči a ſſlemu/ dáwá chut k gjdlu/ a nawracuge ztracený Appetyt.

Zewnitř.

Planá Petržel ztlučená, s drobtem wjna a máſla na Rendljku vſmažená, a mezy dwěma ſſátky na Lůno přiložená, propracuge záſtawu moče/ rozhánj wětrnoſti a kapawé močenj†

* Caucalis Řecky καυκαλίς, Latině Pes pulli, Pes Gallinaceus. In Hetruria, Petroſello ſaluatico.* † Arabſky Cafacalis & Cautalis. Simpliciſtis Apium ſeu Petroſelinum aruenſe, Perſilium nothum, Lappula aruenſis & campeſtris. Sſpanyelſky Queyones hierua. Francauſky Perſil baſtard. Německy Wilder oder Ackerpeterſilg/ vnd Klettenkörffel.†

O Bjlé Horčicy. Kap. LXIX.

D

Pokolenj a ſpůſob.

HOrčice bjlá geſt dwogj: Gedna Zahradnj / a druhá Leſnj. Zahradnj má Prut ruky aneb dwau pjdj zwýſſj / na němž wiſý liſtj dlauhé, na několikero hluboce zſtřjhané, perné a přjhořké. Kwět gegj pobělawý / z něhož býwagj Růžky aneb Poſſwičky, Prſtu zdélj/ a wtěch drobné a perné Semýnko. Kořen bjlý, tenký a perný.

Leſnj Horčice roſte w zemi wyprahlé, na Zdech, a w Rumjch ledakdes / y mezy Chamradjm. Liſt má vžſſj nežli Zahradnj, a hauſſtěgi zſtřjhaný / chutněgſſj y perněgſſj: Prautj množſtwj/ Kwět žlutý. Luſtičkůw gako něgakých Růžkůw po wſſj bylině množſtwj na horu ſtogjcých/ Semeno gako obecná Horčice, perné a přjhořké.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj bjlá Horčice ſylně zahřjwá/ ale ſkrowně ſwlažuge. Protož gi s Locykau w Salátu gjdagj/ a tak ſpolu ſe temperugj / Locyka w ſtudenoſti/ Horčice w horkoſti.

Wnitř.

Bjlé Horčice liſtj na mnoze gedené, ponaukká ad Venerem, žene moč/ poſyluge zažjwánj/ a žiwot k ſtolicým obměkčuge: Wſſak přjliš čaſto gjdané, přináſſj bolenj Hlawy/ a rozněcuge krew. A protož má ſe s Locykau (gakž prwé dotknuto) ſmjſyti a gjſti.

S Horčice bjlé liſt wařený, a Cukrem oſlazený/ aby Dětem hrubě kaſſlicým z toho pjti dáwal/ ſpokoguge a vkrocuge Káſſel.

Někteřj pjſſj: Kdyby nemocný na Žlautenicy, lewau rukau tři liſtky z bjlé Horčice vſſkubl, a y hned ſnědl/ že z toho zdráw bude.

Semeno protlučené a v Wjně pité, vſſtknutj gedowaté vzdrawuge/ Czerwy w Břiſſe mořj/ a oteklau Slezynu ſplaſkuge a ztenčuge.

* Někteřj

* Někteřj za gistau wěc to twrdj: Že se za mnohá Léta proti Morowému Wětru, přenesli Thebany, ale za powětrj Morowé ř. wjce. A tak wšeliké Morowé nakažené wystawowali, a pomocnj to zeměcj negiž mági / z bylin. ... —

Horčice bjlá Zahradnj. Eruca satiua. Horčice Lesnj. Eruca siluestris.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Bjlá Horčice čistj zrak / aby listj gegj zmačkal / a wjčka Očj potjral.

Semeno odpjrá gedu Stjrowému y Pawaukowému. S Medem aneb střdj smjssené a pomazané, hnjdy w hlawě mořj / Pjhy, Fleky, zlitiny, y giná těla zssersednčnj, stjrá / Gizwy, sstrámy aneb rány staré wyssechkuge. Přidáššli Wolowé aneb howězý žlučí / vděláš sylněgssj Lékařstwj. Kořen bjlé Horčice v wodě waieny a přiložený, z Rány wen táhne zlámané a zdřizhané Kosti.

Bjlá Horčice slowe Řecky εὔζωμον, Arabsky Lergir, Latině Eruca, †quòd erodat, nam degustata os & linguam satis acriter vellicat,† Wlasky Rucheta, Sspanyelsky Oruga, Francausky Roquette, Německy Weisser Senff, Raucken.

O Bazalice. Kap. LXX.

Rozdjl a Pokolenj.

Bazalika gakož gest Bylinka welmi wonná / tak y wssechněm dobře známá. Nebo málo kde chybj / aby gi aneb za Okny, aneb na Zahrádkách, w hrncých a w střepjch neměli. Nacházý se pak w trogjm rozdjlu: Weliká, Prostřednj a Malá.

Weliká Bazalika má List gako Kwět milosti / aneb, gakž gi wůbec gmenugj, Floramor: wssak wětssj, sstrssj, delssj a tlustssj / gako na stromu Cytronowém.

Prostřednj, List y Ratolesti má menssj / a gest Dwogj: Gedna wůně obecné / gako giné Bazaliky: Druhá wůně práwě Cytronowé. Pročež gi Arabsstj Včitelé ne bez přjčiny Ocymum Citratum, to gest Bazaliku Cytronowau nazwali.

Malá, listj nese drobné, vzké, a wonněgssj nad giné. Z té přjčiny někteřj gi Rozkossnau Bazalikau gmenugj / ginj Ocimum Garyophyllatum, Hřebjčkowau / protože Hřebjčky zawonjwá.

* Mimo

C * Mimo tyto Bazalyky gesstě giných wjce se nacházý / a obzwlásstně gedna gest známá/ kteráž má listj weliké, pomodralé, kadeřawé a zstřjhané, welmi libě wonné/ poslána gest k nám ze Wlach. Tam gi gmenugj Ocimum aut Basilicum crispum, exoticum vel Hispanicum. Gest welmi krásná Bylinka.*

Bazalika weliká. Ocimum majus.

Bazalika prostřednj. Ocimum medium.

D

Spůsob wůbec.

Bazalika Bylinka gest křowatá a ratolestná / stručnatému strůmku podobná. Negednostegně kwetne: Ale neyprwé od zpodku/ potom teprw nahoře kwětem bjlým. Semeno má černé/ Kořen obyčegně rozdělený a kosmatý. † Kwetne Měsýce Cžerwna a Cžerwence.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bazaliky gsau přirozenj horkého na druhém stupni. Než magj při sobě zbytečnau wlhkost. * Gest cosy zwláštnjho při této Bylině / že se nedá na noc aneb k wečeru, nežli o Polednách, když Slunce gest neyhorčegssj, zalévati a skropowati. K tomu když gi do wody postawjš/ za dlauhý čas w nj se zelená, gako w zemi, y také kwetne: a což wjce gest, někdy y Semeno wynássj.*

Wnitř.

Bazalika na mnoze gedená, zatemňuge zrak/ obměkčuge Břicho / přináššj nadýmánj/ žene moč/ rozmnožuge Mléko/ a gest těžká k zažitj. † Pročež také Galenus nechce tomu/ aby se gi wnitř do žiwota požjwati mělo.†

Kdožby w žiwotě polomen byl: Ztluc na Prach tuto Bylinu/ a pj s sstáwau Trnkowau ráno za osm dnů pořád: Spomáhá.

Bazalika vsussená, a do Mstu daná, aby s nj wykysal, dělá dobré wjno/ a wonné gako Musskatel: †A dáwá se pjti Lidem smutným, Melancholickým a mysliwým, pro obweselenj a wyraženj z těžkého myssleni/ gako y woda z Bazaliky sewssj gegj podstatau Měsýce Cžerwna wypálená.†

Bazalika wařená s wodau Wolowého gazyka a pitá/ prospjwá proti omdléwánj, y giným těžkostem Srdce: Dobrá gest lidem zarmauceným/ a těžkým myssl enjm obtjženým. Semeno Bazalikowé wařené a pité, žene moč/ a propravuge ženské Flusy. Má gednostegnau moc s Listjm.

A

Zewnitř.

¶ Bazalika w Octě močená, aby k nj woněl, odwracuge omdlewánj.

¶ Bazalikowá woda s Růžowým Olegem a s Octem smjssená, a na čelo přiložená, vkrocuge bolest Hlawy. ¶ Sstáwa z listj aneb semeno na Prach ztlučené, do Nosu wtažené, wzbuzuge keychánj / ale musýš Oči zawřjti a zahraditi. Dobré gest proti zacpánj chřjpj, a čistj Hlawu.

Bazalika malá aneb Hřebjčkowá. Ocimum minus.

B

¶ Bazalika s Gečnau mukau, s Růžowým Olegem a Octem smjssená a přiložená, hasý wsseliké horké roznjcenj a bolenj Očj. ¶ Njzka z Bazaliky w Oči pusstěná, mrákotu z nich sháuj / Flusy a slzy gegich wysussuge.

¶ Semeno Bazalikowé přes noc v wodě Růžowé močené, zahusstuge / a lepkau gi činj, gako Kdulowá gadra / a tak hogj Prým w hrdle / zpukané Pysky y Gazyk / a Bradawice na Prsech, skrze pomazowánj Pýrkem.

¶ Semeno z Bazaliky na Prach spálené, a na Bradawice (kdežkoli na těle gsau) posypané, s Kořene ge wen wywracý / že žádná wjce na tom mjstě wyrostati nemůže. Ale takowé Bradawice musýš prwé Nožjčkem drobet podřezati. A poněwadž pak nynj s Bradawicemi zacházýme / newjm k zahnánj gich gistssj a lepssj wěcy / než aby rozpálenau metličkau ráno y v wečer se gich dotýkal / tak wlhkost, z njž rostau, y Bradawice, do gruntu wyschnau / a brzo wypadnau. Tim způsobem wjce nežli sto Bradawic při gednom Člowěku sehnal gsem. Můžeš y Pawaučiny okolo dřjwka obtočiti, zapáliti / a tim Bradawice připalowati.

¶ Někteřj prawj: Kdyby Bazaliku mezy dwěma Kameny rozetřel / a do nowého Hrnce gi nakladl, zahradil a nechal tak státi / že se z nj w krátkých dnech Sstjrů narodj. Ale Galenus prawj, že to nenj prawda. Anobrž kdožby prwé Bazaliku přigal / že tomu vsstknutj Sstjrowé sskoditi nemůže. * Nic méně wlastnjm skussenjm shledal gsem to / že Sstjrowé rádi býwagj okolo této Byliny.*

¶ Bazalika slowe Řecky y Latině Ocimum, † à nascendi celeritate, quia à satu tertio die statim erumpit: Basilicum, Herba basilica, Herba regia, quòd ob præstantem odorem digna sit regia domo.† Arabsky Berendaros, Wlasky Basilico, Sspanyelsky Albahaca, Francausky Basilich, Německy Basilien, Basilg oder Basilgram.

O Orobance aneb Býkowé bylině.

Kap. LXXI.

Orobaňka. Orobanche.

Spůsob.

OKobaňka gest Prut tučný, chlupatý, počerwenalý, a mladist-wý/ Listj dwaupjdnj, častokráte wyšssj. Kwět má zbledažlutý/ Kořen prstu ztlaustj/ djrkowatý, křehký/ a když Prut vwadne, tedy kořen bý-wá prázdný. Tato bylina roste mezy Wlčjm hrachem, Obiljm, wařenjm, Konopěmi, Lnem, y ginými Bylinami/ kteréž dusý, zžjrá, a růsti gim ne-dopausstj: odkudž y to gméno má Orobanche, Hubihrach Wlčj/ Německy Eruenwürger.

* Tato Orobaňka wymalowaná nenj wssudy obecná / wssak na mnohých mjstech se na-cházý/ a slowe Ramosa, protože mnoho Ratolestj má. W Turinské zemi slowe Hanffman/ gakoby řekl, Konopice / poněwadž ráda mezy Konopěmi roste. Může přidáno býti k Oro-bance y to pokolenj / kteréhož mnoho in Genista roste / pročež mu y Rapum Genistæ řjkagj / a chtěgj tomu / že vsussená, na Prach ztlučená, a s teplým Piwem pitá, gest mocné Lékařstwj proti žřenj. Theophrasti Orobanche tak se vkazuge / gakoby násse Cuscuta byla.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Orobaňka gest studeného a suchého přirozenj, na třetjm Stupni.

Wnitř.

Orobaňky vžjwagj někteřj w gjdle/ gako giného Zelj, Salátu a Asparagu/ s Ole-gem, Octem a Solj. Když se k giným wařenjm přidá/ kteréž se dlauho vwa-řiti nemůže/ pomáhá mu, aby brzo vwřelo. Někteřj tuto bylinu Herbam tauri, Býkowau bylinau nazýwagj. Item Herbam Vaccæ, protože Kráwy zakusýce gi, hned se skákagj, ztřečkugj, a k Býkům chwátawě pospjchagj: gakož o tom Skotácy dobře wědj.

* Orobanche, Cauda leonis, Mala herba, Řecky ὀροβάγχη. †Erui angina, Eru anga Gazæ ab Erui strangulatu,† apud Theophrastum λιμόδωρον. Item ὀσπρολέων, id est, Legumi-num Leo.*

O Ko-

O Kozý Brádce. Kap. LXXII.

Kozybrádka. Tragopogon Hirci Barbula.

Kozybrádka. Barbula hirci II. Tragopogon purpureum.

Spůſob.

Kozybrádka liſt má ſſirſſj a delſſj nežli Sſaffrán/ někdy welmi kadeřawý, někdy hladký: Prut okrauhlý, hladký, vzlowatý/ při wrchu Koberljk weliký/ z něhož Kwět wychazý, žlutý, plný/ na množſtwj lijſtkůw rozdělený/ wrſſku ſſirokého a zſtřjhaného/ kterýžto wrch Kwětu přes celý den wždycky ſe k Sluncy obracý/ k wečeru ſe zawjrá/ a ráno s Wýchodem ſlunce zaſe ſe otwjrá. Ale w mračný a negápný den nikdý ſe nerozkládá. Ten potom wwadna, w ſſediwau Brádku ſe obracý/ a zanechává pýrowé Hlawičky, rowně gako Pleſſka/ kteráž wětrem dolů ſprchá/ y s tím černým Semýnkem, kteréž při wrchu neſe: Kořen má dlauhý, ſladký a mladiſtwý. Wſſecka bylina geſt plná Mléka.

Mjſto a Czas.

Roſte ſama od ſebe wſſudy na Zahradách y na Lukách / a w kamenitých a ſuchých mjſtech: † Kwetne měſýce Czerwna a Czerwence.†

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Kozybrádky ſyrowé mnozý w gjdle gako Salátu požjwagj. Neb geſt doſti chutná, ſladká, horká a wlhká na prwnjm ſtupni.

Kořen Kozybrádky ſyrowý aneb wařený gedený, aneb gjcha z něho pitá/ proſpjwá těm, kteřjž s boleſtj a kapánjm toliko močj/ aneb Kamenem obtjženi gſau. Podle toho vžjwáme ho y proti neduhům Prſů / totižto proti Káſſli, těžkému dychánj, Sauchotinám a boleſtem w bocých. Sſťáwa z něho geſt diwné mocy proti Hljze bočnj. A to též půſobj y woda pálená.

Kozybrádky kořen s kadeřawým zeljm w Polewce z Maſſa wařený, dlauhým Pepřem poſypaný a gedený, dáwá Chůwám kogným mnoho Mléka.

Kozybrádka proſpjwá neſtatečným gatrám/ a zahánj záhu, y palčiwoſt Žaludka.

Někteřj pjſj/ že Kozybrádka za ſedm dnů pořád pitá, přidadauc gednu čtwrtcy Přeſličky na Prach ztlučené, hogj raněná ſtřewa y Měchýř.

C

Zewnitř.

Woda z celé Byliny, toho čaſu když kwetne, pálená/ welmi rychle hogj Rány w masſe/ aby wnj naſtrauhanau Bawlnku z lněných ſſátků aneb knůtky omáčel/ a do ren wkládal. To také půſobj ſſťáwa z též Byliny wydáwená/ y mléko, kteréž z nj teče.

Geſt geſſtě y giné pokolenj Kozýbrádky/ neſe brunátný Kwět/ ne tak ſſiroký/ ani tak mnohými ljſtky oſazený/ gakž přjtomné wymalowánj před oči předſtawuge.

* Z těch brunátných Kwětů čaſtokráte býwagj weliké Hláwky/ w nichž ſe množſtwj černého Prachu zawjrá/ gakž nahoře dotknuto. To nic giného nenj, nežli Vicium, to geſt kaz, kterýž Němcy, den Brant gmenugj: nacházý ſe někdy, wſſak nečaſto, y na žluté Kozýbrádce.

Roſte y giné pokolenj s bjlými Kwěty na Wlaſkých wyſokých Horách/ kteréž gſem na gednom mjſtě in Apennino, Rio de lunato řečeném, ſám nalezl.*

Kozýbrádka gméno má od kwětu Kozýbradě podobného/ ſlowe Řzecky τραγοπώγων, Latině Hirci Barbulá, Wlaſky Barba de becco, Sſpanyelſky Babra de Cabron, Francauſky Barbe de bouc; Německy Bocksbart, Gauchbrot, Habermalch vñ Morgenſtern.

O Přeſpolnj Bylině, Traſi řečené.

Kapitola LXXIII.

Traſi.

D

Spůſob.

TRaſi roſte we Wlaſſjch/ a toliko okolo měſta Werony. Liſtj Cypero, to geſt Planému Galgánu, tak ſe podobné býti zdá/ ažby mohl řjcy, že geſt z pokolenj Cyperi: neb ſe rowná Sſpargánowé trawině/ wyšſſj nežli geſt Porrowé, ruky zdýlj a ſſpičaté. Prautj geho wyroſtá wýſſe nad Loket hranaté/ neſe při wrchu drobné liſtjčko/ kteréž ſe třpytj co Hwězdy/ gako y na Planém Galgánu. Má množſtwj tenkých, dlauhých Kořjnků/ při nichž wiſegj okrauhlé a obdlaužné Cybulky, welikoſti Bobu/ bledau a chlupatau kožkau oděné. Wnitřnj dřeň aneb masſytoſt geſt bjlá/ chuti kaſſtanowé: Když powyſchnau, ſwraſkagj ſe. Veronenſes ge gjdagj, a ſſau z nich ſſťáwu aneb dřeň/ kožku pak wen wyplјwagj. Nebo tak geſt chlupatá a oſtrá/ že ſe požřjti nedá.

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

A

¶ Wytahuge se ſſťáwa z oznámených Cybulnych kořjnků/ přilege na ně Slepičj polewky aneb teplé wody Gečné, ſkrze tlačenj aneb presſowánj. Nůžeš y Cukru mezy ně přimjſyti. Tato ſſťáwa obměkčuge nedůžiwoſt Prſů, bočnj klánj, zwláſſtě Kaſſel / odnjmá a zahánj horké y kapawé močenj. ¶ Sſťáwa předgmenowaná s wodau Bjlé Horčice wytažená a pitá, má býti vžitečná ad generationem.

Gmenuge ſe tato Bylina y Dulcichinum & Zizola terreſtris, fortaſſe Cyperus dulcis, Theophraſti.

O Doronikum. Kap. LXXIIII.

Doronicum.

Doronicum aliud.

B

Spůſob.

Doronicum na dlauhých ſtopkách liſtj neſe / w tom ſpůſobu, gako liſtj Okůrkowé/ okrauhlé/ dole při ſtopce wyſtřjžené/ na wrchu ſſpičaté/ w okolku zſtřjhané, gako zaubky / zpředu hladké, z druhé ſtrany hřbetnj nětco oſtré a chlupaté. Prut má pjdi zdylj, někdy y wyšſſj / okrauhlý, prázdný, ffaldowaný a chlupatý: Při wrchu neſe tři aneb čtyry Sſaffránowé barwy kwěty/ wůkol zewſſech ſtran malými blýſkawými aneb třpytjcými ſe ljſtky oſázený, gako Stæchas. A ačkoliw takowý Kwět na Prutu roſte/ wſſak někteřj Kwjtkowé půwod a ſtopku ſwau od druhého Kwětu při dolegſſjm koncy berau. Kořen geſt bjlý / na některých mjſtech okrauhlé, twrdé Cybulky / a z každé ſtrany těch tenčké Pazauſſky / podobně gako Sſtjr, s ſwými nohami a zeſpod s ocáſkem. Roſte we Wlaſſjch na wzneſſených Horách Gargano & Baldo. Hora Garganus ležj w Kragině Apuliæ, Baldus pak v měſta Werony. Doronicum Apuliæ dobrotau ſwau Veronenſe přewyſſuge.

* O giných pokolenjch Doronici v mnohých Autorůw onde y onde wjce ſe nacházý. Nebo mnozý o něm pſali / a wſſecko ſem wnáſſeti bezpotřebné geſt. A wſſak geſſtě gediný ſpůſob tuto gſem přiložil / aby rozdjl tim patrněgſſi poznán býti mohl.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Doronicum w ſwém ſloženj geſt horké a ſuché.

C

Wnitř.

Tohoto Kořene vžjwáme proti wětrnostem, a proti nadýmánj žiwota/ zwlásstě Matky. Mořj a wen wyhánj Czerwy z Břicha / otwjrá zacpánj w střewách/ proprawuge Moč/posyluge třesawého Srdce/zahánj omdléwánj/nedopausstj swjtězyti gedu/ a béře se mezy ginými wěcmi do Dryáku.

Zewnitř.

Kořen na Prach zdělaný, s Fjky ztlučený a přiložený, gedowatá vstknutj od Žiwočichůw vzdrawuge. † Doronicum Arabsky Doronigi siue Durungi. Německy Gembsenwurtz. †

O Wykwi. Kap. LXXV.

Wykew. Vicia.

Planá Wykew. Aphace.

D

Pokolenj.

Wykew gest dwogj: Domácý a Planá. Domácý, *Vicia* řečená, roste na Dědinách mezy Obiljm / nadjle sama od sebe / nadjle také gi segj, pro potrawu a pjcy Koňskau: protož gi Němcy Roßwicken, to gest Koňská Wykew řjkagj. Planá Wykew, Aphace řečená, roste na Poljch.

Způsob.

Wykwe s obau stran Prutu magj opeřené listj/ a zawěssugj se swými tenkými ručičkami/ odkudž y gména Vicia à vinciendo dostaly: protože čehož se koli chytj/ to spolu wážj a táhnau. Kwět magj brunátný/ z něhož lusstičky wycházegj/ a w nich semeno černé, okrauhlé, tleskaté, skůro gako Ssocowice / nechutné, a menssj nežli Hrách.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Wykew mjrně a střjdmě zahřjwá/ a sussj na druhém stupni. Wyčisstuge a w hromadu sstahuge/ protož pospražená, ztlučená, a wgjdle požjwaná, proti dáwenj a přjlissné měkosti Břicha vžitečná gest. Syc zdrawým nenj chutná a dobrá gisstí/ gakožto nezáživná/ a plodj hrubau Melancholickau krew. Protož lépe se hodj Slepicým, Holubům a Dobytkům, než Lidem. Tři aneb čtyry Wykwe snědené, krotj záhu a kyselé řjhánj Žaludka.

Zewnitř.

A

¶ Wykew v wjně wařená a přiložená, vzdrawuge raněnj a zkauſánj od Hadů, od Pſů, y od Lidj. ¶ Wykew ztlučená, s Medem ſmjchaná a pomazowaná/ poſſkwrny na těle, Pjhy, Vhry a Fleky ſhánj a ſtjrá/ gako Sſkrkawičný hrách.

¶ Kdož muſý čaſto na Stolicy běhati, a nic ſpůſobiti nemůže / ten má Wykew s Octem wařiti / a zadek pařiti.

¶ Wykew ſlowe Řecky ἀφάκη, Latině Vicia, † Aracus & Cracca,† Arabſky Apaki, Wlaſky Aphaca, Německy Wicken.

O Porru. Kap. LXXVI.

Por. Porrum.

Sſnitlauch. Porrum ſectile.

B

Pokolenj a ſpůſob.

NEczkoli Por v nás w Czechách ne tak zhuſta na Zahradách ſe-gj/ gako Cybuli, Cžeſnek a Oſſleych: wſſak poněwadž wždy některj ho vžjwagj, a nenj nám zhola neznámý/ nezdálo mi ſe ſluſſné, mlčenjm ho pominauti. Geſt tedy Por z Cybulného pokolenj, a w rozdjlu ſwém dwogj: Prwnj Latině ſlowe Porrum capitatum. Kořen geho nenj ginačegſſj/ než gako Bjlá Cybule, s mnohým wláſſenjčkem / z něhož wycházý gediný toliko Prut/ na němž roſte ſſiroké liſtj, ſpolu ſpogené gako Lodička/ při wrchu ſſpičaté, bez ewſſeho Owotce, Kwětu y Semena. Roſtné ſamotný, w maſtné a wlhké zemi. Vžjwagj ho mjſto omáček a Sſalſſe, ſtrogjce geg s Octem / neb geſt drobet líběgſſj, nežli obecná Cybule. Cžaſu Poſtnjho s Cžeſenkem ſe ſkládá a ſchowáwá.

¶ Druhý Por gmenugi Němcy, Pryßlauch oder Schnitlauch, Porrum ſectiuum. Má čtyry Pruty aneb zelené oblé Pjſſťalky, wnitř prázdné/ nic menſſj, než gako malé Sytj. Ty wycházegj z ſwých Cybulek/ gichž mnoho při gednom kmenu huſtě a těſně po hromadě ſtogj. Při wrſſku těch Pjſſťálek wynáſſj pěkný Kwět brunátný/ a když ten opadá w malých hláwkách aneb domcých ſwé Semeno neſe. Proto pak gmenuge ſe Schnitlauch / že Liſtj geho nad zemj požinagj na Sſalſſe a gine pokrmy / a ſpodku s kořenjm pod zemj zanecháwagj / kterýž potom zaſe nowé Liſtj wen wyſtřeluge / a tak přes celý Rok může ſe požjnati.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Obogj Por geſt horký a ſuchý na druhém ſtupni. Stjrá, rozděluge a otwjrá.

Wnitř.

¶ Por w gjdle požjwaný, nadýmá, zoſtřuge a prudj Krew / přináſſj nepokogné ſny / žene moč y ženſký kwět: Sſkodj vraženým a raněným Ledwinám y Měchýři / zamračuge a zatemňuge zrak / zahánj Opilſtwj / a dáwá zwučný hlas.

¶ Por s Gečmenem aneb s Ptyſanau wařený a gedený, ſkrze odchrkowánj wywozuge ſſlem / kterýž ſe okolo Prſůw ſhromáždil. To též činj s Medem w Lektwař připrawený a přigatý. ¶ Por s Cukrem gedený, žádoſt Těla probuzuge.

¶ Sſťáwa s Porru s Medem pitá aneb potjraná, odpjrá gedu Hadjmu / y giných zeměplazůw. ¶ Por a Myrtowé ſemeno, každého gednu čtwrtcy ztlaucy, a w truňku Gitrocelowé wody wypiti / proſpjwá proti chrkánj krwj z vſt y z hrdla. Dáwá ſe proti témuž y s Galleſem a bjlým Kadidlem.

¶ Por w Popele vpečený, dáwá ſe proti ztrawenj od Hub.

¶ Semeno geſt čpawěgſſj / a má při ſobě gakauſy trpkoſt. Dáwá ſe s gjchau Řeckého wjna pjti, proti kapawému wody pauſſtěnj.

Planý Por. Ampeloprasum.

D

Zewnitř.

¶ Porrowý liſt aneb Trubice s wodau, s Octem a s Solj wařené / aby w tom ſeděl / otwjrá a změkčuge twrdau Matku.

¶ Toto liſtj wařené a přikládané, geſt znamenitě dobré proti oteklým a odulým Žilám zlatým / kteréž Hæmorrhoides ſlowau.

¶ Mjzka aneb ſſťáwa z liſtj Porrowého s Octem a Kadidlem ztlučeným ſmjchaná a přikládaná, zaſtawuge tok Krwe / zwláſſtě z Noſu. To též činj liſtj aneb ſám Por ztlučený / a na čelo přiwázaný. ¶ Sſťáwa s Octem, Kadidlem, Mlékem aneb Růžowým Olegem, do vſſj wpuſſtěná, vkládá boleſt gegich y zněnj.

¶ Liſtj protlučené a přikládané, zahánj Pjhy a Fleky s Twáři.

¶ Sſťáwa Porrowá vzdrawuge nečiſté zaſtuzené rány / a wyžjrá zkažené a ſhnilé maſſo / aby gi do ran zapauſſtěl. ¶ Por ztlučený, a gako Flaſtr na zmačkané audy přiložený, odgjmá otok / a rozhánj ſraženau Krew. ¶ Proti

¶ Proti zahnogeným a hnisawým vssim znamenité Lékařstwj: Wezmi tři hláwky Porru, a tři dessťowé hljsty aneb Cžerwjky / zkrágeg a wař spolu w dřewěnném Olegi / Takowý Oleg teplý wpaustěg po krápěgjch do vssi / pokogj bolest / wyčisstuge a vzdrawuge. * Někteřj w ssátku Ostáwu z zeleného Porru přikládagj na aud a mjsto, kdež se obáwagj Pekelného ohně / a přes noc na něm zanecháwagj. Ráno gestliže se aud ten w barwě proměnj, za dobré znamenj berau. * A

Planý Por. Ampeloprasum.

Nest gesstě y Planý Por / Řzecky *Ampeloprasum*, Latině Porrum silueſtre vel vineale, Por Lesnj aneb Winičný řečený. Někteřj geg Winičnau zelinau gmenugj / protože na Winicých rád roste. Má wysoké, prázdné trubičky / wětssj a delssj nežli Por: na wrchu brunátný, bodlawý Knofljk / w němž ležj černé semeno. Sedláci geg gjdagj tak zelený, mjsto čerstwého Cžesenku / gakž koli gest twrdssj, čpawý, a nezáživný. ¶ Tento Planý Por nenj tak přjgemný žaludku, gako Zahradnj: wssak proto zahřjwá / wodu z Cžlowěka y čmeyru wyhánj / hrubé a lepké wlhkosti mocně rozrážj / a průduchy deychawé od zacpánj sylně propravuge. S prospěchem se gisti může proti zkausánj od diwokých Zwjřat. Tak welmi horký gest / že když geg roztluka přiložjš, kůži zpryskuge.

¶ Por slowe Řzecky πράσον, † à colore quia ſit viride † Arabsky Kurat, Latině Porrum, Wlasky Porro, Sspanyelsky Puerro, Francausky Poureau, Německy Lauch. † Porrum ſectiuum, ſiue ſectile, item Schœnopraſum, Schnittlauch, Brißlauch. †

O Cybuli a Osleychu.

Kap. LXXVII.

Pokolenj aneb Rozdjl. B

Cybule nacházý se w několikerém spůsobu / ale neyobyčegněgi gest čtwerá: Prwnj obecnj a Hlawatá slowe, Cæpa capitata, Německy Gemeine Zwibeln. Druhá Srostlá, Cæpa ſectilis; to gest Cybulka / čemuž tak rozuměg / gakož nahoře o Porru druhém praweno, Schnitzwibeln. Třetj mjwá pospolu několik hlawiček srostlých / někdy dewět až do gedenácti / Cybule zawřená, Schleißzwibeln: necháwagj na nj Listj přes celau Zymu státi / z Gara ge požjnagj. Kořen zůstáwá w zemi / zawjrá se, a giné Listj wystřeluge. Cžtwrtá gest Cæpa fiſsilis ſiue Aſcalonica, od Židowského města Aſcalon, kdež gj neywjce roste. Ta slowe v nás Osleych, Eſchleuchel. Druhé a čtwrté pokolenj má pospolu mnoho hláwek / a ty gsau ostřegssj aneb kausawěgssj. Opět obecné Cybule některé gsau okrauhlé, některé dlauhé / některé čerwené, některé bjlé. Okrauhlé a čerwené gsau neylepssj / Bjlé negsau tak kausawé.

Spůsob.

¶ Wssecky Cybule magj list dlauhý, prázdný, gako Pozauny / zelený, kausawý a sspičatý. Prut roste půldruhého lokte zwýssj prázdný, oblý / wprostředku nadutěgssj a tlustssj. Při wrchu dostáwá okrauhlých hláwek / tenkými, bjlými kožkami potažených / ty časem swým se otwjragj / a wen wyskytagj zbledabjlj, hwězdnatj, whromadu stisknutj kwjtkowé. Z těch Kwjtků potom býwagj malé hláwky / a w té každé hláwce dwě aneb tři černá hranatá zrnka zawřjna. Kořen gest okrauhlý, gako malá hláwka / z mnohých tenkých kožek aneb mázdřiček whromadu složená. Ale neyzewnitřněgssj z těch gsau wssecky mladistwé, mdlé, a počerwenalé / magjcy při spodku drobné bjlé wlássenicko.

Cžas a Mjsto.

¶ Zralé Cybule obyčegně okolo S. Bartholoměge se wybjragj, očisstugj, a k nowé sadbě y k potřebě do Kuchyně schowáwagj. Někteřj rozumnj Zahradnjcy semeno

C Cybulné ſegi také před Podzymkem / aby z Gara mladau Cybuli mjti mohl. † Cybule obyčegně kwetue měſýce Czerwence / a chce mjti zemi tučnau a dobře wyprawenau. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wſſecky Cybule gſau ohniwého přirozenj. Ale kteréž gſau welmi kauſawé a čpawé, zahřjwagj na čtwrtém ſtupni. Magj hrubau podſtatu/ wyčiſſtugj, rozhánégj a pronikagj. Giné čjm gſau powlowněgſſj, a ne tak kauſawé/ tim také méně horčj.

Cybule obecná aneb hlawatá. Cæpa capitata.

Cybule ſroſtlá aneb Cybulka. Cæpa ſectilis, Cæpula.

D

Wnitř, aneb w žiwotě.

Dlauhá Cybule geſt oſtřegſſj a kauſawěgſſj, nežli okrauhlá / čerwená nežli bjlá/ ſuchá nežli čerſtwá / ſyrowá nežli wařená.

Cybule gedená dáwá chut k gjdlu/ nadýmánj plodj/ žjzeň přiwodj/ wyčiſſtuge a obměkčuge žiwot: žádoſt tělesnau zbuzuge/ a kdož gi mnoho gj, tomu bolenj hlawy činj, pro dýmy nahoru wſtupugjcý/ a žaludku nechutenſtwj přináſſj. Kdožby gi hrubě gedl w Nemocy, byť y dobře vwařená byla, dělá mu ſny těžké a welmi nepokogné / pamět zemdljwá/ rozum zamračuge/ a zrak zatemňuge.

Cybule dobře vwařená a gedená, otwjrá zacpánj Měchýře a Moče.

Lidé robotnj gjdagj ráno ſyrowau Cybuli s Solj a s Chlebem/ domnjwagjce ſe, že ten celý den proti zlému powětřj bezpečni budau: Czehož ſkuſſenj potwrzuge.

Komuž geſt duſſno, a těžko okolo Prſů / že newolně dýchá / ten ſobě poznenáhlu vpec Cybuli na vhlj/ a gez gi ráno y v wečer: pomáhá k odmjtánj nečiſtot a hniſu, y k wolnému dýchánj. Staré ženy krágegj Cybuli ſyrowau do čerſtwé wody ſtudničné/ aby ſe w nj přes noc močila: druhého dne tu wodu dáwagj Dětem pjti. Ta mořj a wyhánj čerwy aneb Sſkrkawky welmi mocně. Což také činj ſſťáwa Cybulná, s ſſťáwau Fiolowau ſmjſſená/ a Dětem pomalu do auſt wpuſſtěná. Nechtěgjli Děti nic přigjti, zawřj a ſtjſkni gim Nos/ y muſegj vſta otewřjti.

Lidem z přirozenj horkokrewným a ſuchým nenj Cybule dobrá. Nebo ſe po nj wjce rozpalugj a ſchnau. Ale ſtudeným a Flegmatyckým lépe ſlaužj.

Sſťáwa Cybulná s wjnem pitá, pomáhá ženám k gegich přirozenému čaſu.

Sſťáwa z Cybule a z Wlaſkého Kopru wytlačená a pitá / předivně ſpomáhá těm, kteřjž k Wodnotedlnoſti ſpůſobnj a nakloněni gſau.

Weliká

¶ Weliká Cybule wydlabaná, Dryákem zaſe wyplněná, a odkrogeným wrſſkem aneb ſſpuntem z též Cybule přikrytá a dobře zahražená, do horkého Popela zakucená, a měkce vpečená/ potom od powrchnjch ſſupin oblaupená, a ſſťáwa z nj wytlačená/ ta geſt znamenitě proſpěſſná proti hljzám, Pryſkýřům a mornjmu neduhu/ kohožby ten napadl: aby y hned brzo tu ſſťáwu teplau wypil/ a lehna do kůže, dobře ſe wypotil. A

† K témuž: Wezmi Cybuli/ ſkrog z nj wrch, a wydlabage deg do nj Dryáku gednu čtwrtcy/ zahrad dobře a vpec gi w horkém Popele/ gakž nynj oznámeno. To včině oblup gi/ a přideg gednu Vncý aneb dwa Loty wjna Granátowého/ aneb Syrupi acetoſitatis Citri, wytlač z nj Saffť aneb ſſťáwu/ a přičině k nj dwě čtwrtce wody Nátržnjkowé, deg Nemocnému pjti/ a nech ať ſe dobře wypotj.†

Zawřená Cybule. Cæpa fiſsilis.

Oſſleych. Cæpa Aſcalonica.

B

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Cybule oblaupená, a do Olege dřewěného wložená/ potom do okrauhlého Pytljčku Prſtu ztlauſſtj zaſſitá/ a mjſto čjpku do ſtřewa Konečnjku wſtrčená/ otwjrá zlaté žily, aby z nich Krew ſſla. Do ženſkého Lůna wložená, nawracuge gim zaſe gegich kwět přirozený/ kterýž ſe na čas zaſtawil/ a z gleychu aneb pořádnoſti wykročil.

¶ Cybule a Fjky ſpolu ztlučené a teplé přiložené, změkčugj hljzy twrdé/ baule a změty zažjwagj/ a Otoky z krwe poſſlé k ſezránj přiwodj/ že ſe otwjragj. Může ſe y ſama Cybule pécy, a teplá přikládati.

¶ Cybule s Dryákem vpečená a ſpolu ztlučená, wýborný Flaſtr dáwá proti Mornjm hljzám/ a giným wſſechněm gedowatým baulem y twrdým Oteklinám/ gimž tento Flaſtr k ſezránj pomáhá/ a otwjrá ge, aby wen wytekly.

¶ Dáwagj y z Wlaſkého Kopru ſemene Práſſek do Cybule wydlabané, aby ſe vpekla/ a wytlačugj z nj ſſťáwu, kteráž wpuſſtěná do vſſj, poſyluge ſluchu.

¶ Proti boleſti Hlawy aneb vſſj: Přilož pečenau Cybuli na vcho z té ſtrany, kdež boleſtj vcho brnj/ potom ſmoč Bawlnu w Růžowém a Bobkowém Olegi/ přilož na to. Můžeš y ſſťáwu z vpečené Cybule teplau do vſſj wpauſſtěti.

¶ Mjzka z Cybule wydáwená, s Medem ſmjſſená a do Očj wpuſſtěná, čiſtj ge/ zhánj mrákotu a počjnagjcý powlaku s Očj. Do Noſu wtažená Hlawu čiſtj od wozhrůw a nečiſtot/ kteréž býwagj přjčinau boleſti zubůw y hrdla.

¶ Sſťáwa

C ¶ Sſtáwa Cybulná s Solj, Rautau a s Medem ſmjſſená/ a z toho Flaſtr vdělaný a přiložený/ geſt znamenité Lékařſtwj na rány, od zkauſánj wzteklých Pſůw.

¶ Wezmi Cybule, Rauty a Máty, gednoho gako druhého/ přičiň k tomu Soli/ wſſe to ſpolu ztluc/ a na to mjſto přilož, kdež tě Had vſſtknul aneb ranil: Zhogjž ſe.

¶ Cybulná mjzka s Octem ſmjſſená, a na Sluncy potjraná, bjlé y černé Fleky a pjhy na Těle ſhánj. Bradawic Cybulj s Solj potjreg/ a zmizegj.

¶ Předdotčená ſſtáwa s Slepičjm ſádlem ſmjſſená, a z toho Maſt vdělaná/ vžitečná geſt těm, kteřež Střewjc odhnetl.

¶ Cybulná mjzka též do vſſj wpuſſtěná, naprawuge ſluch/ odnjmá zněnj w hlawě/ a dáwá zaſe wlaſům zrůſt, když gj hlawy potjrati budeš.

¶ Cybulná ſſtáwa s prudkým Octem ſmjchaná, a do Noſu tažená, ſtawuge krew z něho tekaucý. K témuž ſlaužj y Cybule na dwé rozkrogená, a v Noſu držaná: nebo také Krwe tečenj zacpáwá.

¶ Skuſſené Lékařſtwj, když malé Djtky wody pauſſtěti nemohau: Wezmi neytenčj Cybulné ſſupinky aneb kožky/ kteréž ſe mezy gednjm každým liſtem aneb wrſtwau nacházegj/ přilož Djtěti ſpředu na Konček/ a přiwede ge k močenj. *Což také činj Cybule w Sádle ſmažená a přikládaná.*

¶ Ženy po porodu, když gim Lůžko geſſtě pozůſtáwá, obyčeg magj do třj Cybulj hreyzti, s některými zwláſſtnjmi Ceremonyemi a ſlowy/ kterýchž gá tuto pomjgjm, gakožto bezpotřebných.

¶ Proti Podágře, když zewnitř žádného Otoku newiděti, dobré zkuſſenj/ kteréž Materyam aneb zlau wlhkoſt z kaubů, z článků a z hluboka do kůže wen přitahuge a rozhánj. Pomaž bolawé mjſto ſſtáwau Cybulnau/ a poſpi černým Pepřem na drobný Práſſek ztlučeným/ potom omoč haubu v wjně, w němž prwé Kmjn zwařen/ a přiwaž gi na mjſto, kdež bolj.

D ¶ Wodnatoſt aneb ſſtáwu Cybulnau ſměs s wodau/ a w Stodole před ſkládanjm Obilj po zemi poléweg/ a Myſſi tam mjti nebudeš. Tjm y Krtice zaženeš/ neb ona do Cybule, ani do Oſſleychu, kdež roſtau, nepůgde.

¶ Cybule ſlowe Řecky κρόμμυον, Arabſky Baſſal, Latině Cæpa, Wlaſky Cipolla, Sſpanyelſky Cepolha, Francauſky Oignon quaſi Vnio, Německy Zwibeln.

† Cæpa ſectilis Řecky γήθιον, Gethium, Francauſky Ceboule, quaſi Cæpula, *Cžeſky Cybulka. Oſſleych Latině Cæpa fiſsilis, Aſcalonia, ſiue Aſcalonitis, ſeu Palæſtina, Francauſky Eſchalottes, ſiue Appetiz, quòd edendi auiditatem excitat.†

O Cžeſenku aneb Knoblauchu.

Kap. LXXVIII.

Spůſob.

Cžeſnek geſt známý wſſechněm: Liſt má gako Por, než vžſſj: Prut oblý a prázdný/ při wrchu neſe Kwět a Semeno w kauli ſložené/ wſſak teprwa w druhém Roce: Hláwky má gako Cybule. Kořen tolikéž podobný ſe vkazuge Cybuli/ z mnohých Hlawiček, a gako Zaubků whromadu ſložený. Nebo geden Cžeſnek mjwá gich někdy do třidcýti, mezy tenkými mázdřičkami zawřených/ z nichž gednakaždá obzwláſſtně ſwau ſſupinkau geſt oditá. Z hlawy množſtwj drobného a tenického wláſſenička wen wyroſtá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

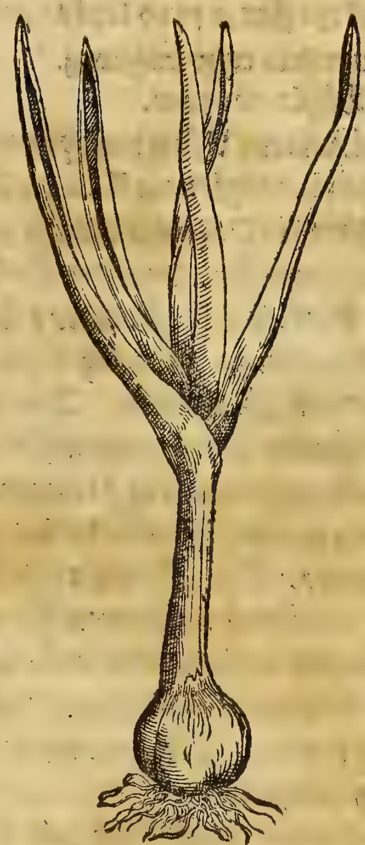
¶ Cžeſnek geſt ohniwého, totiž horkého a ſuchého přirozenj, na čtwrtém Stupni: mocy pronikawé a ztenčugjcý.

A

Cžesnek.	Allium.
1. Planý Cžesnek.	1. Ophioscorodon.
2. Hláwka obzwlá=ſtnj.	2. Bulbi nucleus ſeparatus.
3. Semeno whláwce zawřené.	3. Semen capitulo incluſum.
4. Mladý Cžesnek z Semena.	4. Allium ex ſemine enatum.
5. Hláwky neb zaubky při kořenu.	5. Nuclei ſtipantes Bulbum.
6. Semeno odhalené	6. Semen nudum.

Porrowý Cžesnek. Scorodopraſon.

B

Wnitř/ aneb w žiwotě.

Cžesnek gjdá ſe netoliko gako Pokrm/ ale y gako Lékařſtwj: Žaludek ſtudený a wlhký zahřjwá a wyſuſſuge/rozděluge a proſtupuge wſſecky hrubé a ſpeklé wlhkoſti w žiwotě/otwjrá zacpánj/rozhánj wětrnoſti: ale málo dáwá potrawy a požjwenj tělu y wařený/ Syrowý pak zhola nic. Mořj a wyhánj čerwy / ſpomáhá proti vſſtknutj od Hadůw y wztekłých Pſůw,gedený a dobrým wjnem zapitý / y zewnitř přikládaný. Nebo Hadj a ginj Žiwočichowé, kteřjž Ged při ſobě magj, vtjkagj před Cžeſenkem. Někteřj pjſſj: Kdyby Cžeſenkowé hláwky na ſſňůru powěſyl,w ſpůſob Páteře/ a w kolo na ſtole rozložil/ potom do proſtředka wſadil Pawauka / že ſe nebude ſmjti wen wydati / a přes Cžesnek přelezti. Do kohožby Had weſpanj vſty wlauzl/ tomu ſe nemůže tak lehce ſpomocy/leč aby vſtawičně Cžesnek gjdal/takž muſý ten nečiſtý Zeměplaz vprázdniti a wen wygiti. In ſumma, Cžesnek wſſelikému Gedu odpjrá. Pročež y Galenus nazýwá geg Theriacam ruſticorum, Dryákem Sedlſkým. Žency a Sekáči, kteřjž Letnjho čaſu w horko nezdrawé a měké wody pjgegj, mnoho Cžeſenku w pokrmjch požjwati magj.

Dobré Lékařſtwj k obraně a opatřenj proti Mornjmu nakaženj: Nakrágeg Cžeſenku do dobrého ſylného Octa / a wypj geg teplý: geſt wſſudy tak dobrý a platný, gako mnohý drahý Dryák. Cžesnek wařený a gedený, dělá zwučný a gaſný hlas/a vkládá zaſtaralý Kaſſel/přiwozuge chtjč k ſpanj/a geſt zdrawý pokrm magjcým žřenj a nadýmánj Střew od wětrnoſti.

Galenus lib. 12. de methodo medendi in fine, pjſſe o gednom Sedlákn / kteréhož žřenj z wětrnoſtj,Colica řečené, welmi hrubě trápjwalo. Ten když ho koli ta Nemoc na=

C padala, y hned tuze ſe opaſowal/ a Cżeſnek s chlebem gjdal/ na to ſebau hýbal/ od pitj ſe zdržel až do wečera/potom dobré wjno pil: a přes celau noc pokogně odpočjwal a ſpal. Ráno prázden wſſj boleſti weſele zaſe k prácy ſwé wſtal. To prawj Galenus.

¶ Tento Kliſter, proti bolenj a žřenj ſtřewnjmu od wětrnoſtj, náramně vžitečný gt: Wezmi gjchy z wrſſkůw Cżeſenkowých, zelených aneb ſuchých/ přideg Olege Liliowého, Koprowého a Rautowého, Soli trochu, Cukru aneb Medu, a žlautek wagečný/ vděleg z toho wſſeho Kliſter, gakž náležj/ a wpraw do žiwota.

¶ Proti kamenu Ledwinnému: Gez Cżeſnek z páleného wjna: Spomáhá. Aneb vkrog tři hláwky Cżeſenkowé/ wlož ge do trunku bjlého wjna/ nech ať gednau zewrau/ proceď ſkrze ſſat, a pj to teplé/ požene z tebe Kámen a vdělá ť wolné močenj. * Wſſak s dobrau radau toho požjweg.* ¶ Týž Traňk poprawuge ženám gegich kwět/ a čmeyru aneb Lůžko wyhánj.

¶ Cżeſnek Wſſi a hnidy mořj/ wařený a pitý s dobrau myſlj. ¶ Proti žlutoſti pozůſtáwagicý na Těle po Žlautenicy/ gez ſyrowý aneb wařený Cżeſnek.

¶ Proti Wodnotedlnoſti z ſtudené Materye a přjčiny poſſlé: Wezmi Cżeſenku a Zeměžluči wětſſj, gednoho gako druhého/ zwař v wjně/ a z toho každého dne ráno pjgeg.

¶ Cżeſnek geſt ſſkodliwý Lidem horkého přirozenj/ aneb kterěž Podágra a Dnawá nemoc těžce trápj. Ti tedy Cżeſenku gjdati nemagj. Neb gim zaſe přiwozuge a obnowuge prwněgſſj boleſti. A w horkokrewných Lidech ſpaluge krew/ Francauſkau nemoc, zblázněnj, Malomocenſtwj, Praſſiwiny ſwrablawé, Wředy, Liſſege, změty, klánj w bocých, hljzy wnitřnj, Žlautenicy, vwodj: Hlawy boleſt s fučenjm a zněnjm čínj/ Ledwj zapaluge/ Řžezawku dělá/ zwláſſtě kdyžby naň ſylné wjno pil/ aneb nazeytřj ráno pálené wjno. Na takowé těžké Zymnice přicházegj. Protož magj ſe od něho dokonce zdržeti/ aneb welmi ſkrowně ho vžjwati/ ne gako pokrmu, ale gako Lékařſtwj. Studenokrewným a těla hrubého Lidem, kteřjž magj w ſobě wlhkoſti hrubé a ſtudené, ne tak ſſkodj: Nýbrž těm, když geg ráno gedj/ ſmrad wod bahniwých, poruſſených, z Rybnj-

D kůw, z Moře, a z Mlhawého powětřj, nevſſkodj: Nebo wſſecku gedowatoſt a poruſſenoſt pryč odhánj.

¶ Cżeſnek proſpěſſný geſt Slepicým, aby geg gedli/ když Tjpet neb ſmrkačku magj.

¶ Mladý Cżeſnek nemá tak ſylné a těžké wůně, gako ſtarý/ a geſt k gjdlu přjgemněgſſj. ¶ Kdožby Cżeſnek gedl/ a nemohlby ſmradu geho při ſobě trpěti/ zagez geg čerſtwým liſtjm Rautowým/ a tudy ſmrad ten na wětſſjm djle přemůžeš.

* Z hláwek Cżeſenkowých woda wedlé vměnj wypálená, geſt znamenité Lékařſtwj proti Cżerwům, y wſſeliké hnilkoſti.*

¶ Cżeſnek geſt dobrý proti ztráwenj od Hub/ y také proti ginému tráwenj a gedu. Nebo geg ſwau horkoſtj a lepkoſtj vmrtwuge.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Cżeſnek na Popel ſpálený, s Medem ſmjchaný, a po Lázni mazaný/ zahánj wſſeliké ſtrupy, Praſſiwoſt, Pjhy a Fleky na Těle/ kdež ta koli býti mohau. Tento Lék y to také půſobj/ aby wnowě wlaſy roſtly/ kdyžby gjm lyſá a holá mjſta natjral. A wſſecko to y ſyrowá ſſtáwa čínj. Týž Popel vzdrawuge zlé, otewřené a kyſawé wředy a Otoky/ aby ge zaſeypal.

¶ Kauřenj z Cżeſenkowých hláwek aneb Liſtj vdělané, přiwodj Ženám gegich nemoc/ aby ſe nad nim poſadily a dobře přikryly/ a tu páru aneb dým do ſebe pauſſtěly.

¶ Proti bolenj vſſj od Zymy: Wař hláwku Cżeſenkowau w dřewěnném Olegi/ wpuſť to teplé do vſſj/ a přilož na to Bawlnku.

¶ Cżeſnek s Kadidlem a s Laučj w Octě wařiti, a teplý w vſtech držeti, odnjmá boleſt Zubůw.

¶ Cżeſnek ſyrowý, s Wepřowým ſádlem ztlučený/ aby tim paty zeſpod noh teple natjral, mage ſpat gjti/ Káſſel zaſtawuge.

¶ Ženy,

Ženy, gessto na některých mjstech Mléko do studnic zawěssugj, aby ge w Létě sladké zachowaly/ magj Hrnce swé swrchu pokragjch Cžesenkem natřjti/ a tak před Hady bude bezpečné/ kteřjž syce rádi po Mléku se táhnau/ a snadněby do něho wpadnauti mohli. A

Cžesenkowá sstáwa zahánj otrus hlawy/ mořj Wssi a hnidy/ y wsseliké Fleky na Twáři wzdrawuge, pomazowánjm.

Když Ženy gako zemdloby wpadagj, za přjčinau nahoru wystupugjcý Matky/ aneb od Paducý nemocy, bud Muž aneb Žena: aneb když Děti sskrkawky w břisse magj/ znamenité proti tomu Lékařstwj: Wezmi hláwku Cžesenkowau/ zkrágeg gi/ a přideg k nj Aloes Epaticum: pakli toho mjti nemůžeš, Wolowé žluči půl Lotu/ zhřeg to a wytáhni z toho sstáwu/ wetři mu do Pupku/ a potjreg Pulsowných žil y židowin/ též y pod Nosem: Spomůže.

Welmi dobrý Flastr proti zacpanému aneb zastawenému moči/ když někdo s těžkostj aneb do konce wody pausstěti nemůže: Wezmi čtyry hláwky Cžesenkowé/ deg ge do horkého Popela/ aby se w něm drobet wyhřjly/ ztluc ge w Moždjři/ přičiň k nim půl Lotu Pepře. Takowý Flastr teplý přilož na Lůno/ a bude nemocnému spomoženo.

Gisté skussenj proti Podágře: Wezmi moč od Pacholete neposskwrněného a zdrawého, a dystyllug geg: potom přilož do něho ztlučeného Cžesenku/ zacpeg dobře swrchu nádobu/ moč aneb hnog čtyřidceti dnů pořád: opět zase podruhé zdystyllug. Tato woda předivně krotj bolest Podágry/ aby toliko Pýrkem pomazowal aneb potjral.

Kohožby wsteklý Pes zkausal: Wezmi Cžesenku, Fjkowého listu, Kmenowého kwětu, gednoho gako druhého/ a wař ge w wodě/ ztluc a wdělej z toho Flastr/ a polož na ránu. Mezy Cžesenkem a kamenem Magnétem gest přirozené nepřátelstwj. Nebo Magnes přitahuge k sobě Železo/ ale gakž geg Cžesenkem namažeš/ hned swau moc potracuge.

Proti bolenj Zubůw: Wezmi Cžesnek wpečený, Mastyx a Peltram, wsseho trogiho zarowěň/ wař spolu w wodě/ a proplákug tjm wsta: Aneb, zwař Cžesnek s Kadidlem bjlým a s Laucj/ a drž w wstech. B

Ssupinka Cžesenkowá rozsedlé Pysky wzdrawuge. Ssesselinka Cžesenkowá, k njž se scházegj a spogugj wssecky ssupinky, do Taffatu zawázaná, a na hrdlo zawěssená, když Měsyc sedm dnj starj gest, spadlému Cžjpku w hrdle spomáhá.

Cžesnek slowe Řecky σκόροδον, Arabsky Chaum, Latině Allium, Wlasky Aglio, Sspanyelsky Ayos, Francausky Ail, Německy Knoblauch.

Planý Cžesnek. Ophioscorodon.

Gest y giný Planý Cžesnek/ Řecky *Ophioscorodon*, Latině Allium Colubrinum, Hadj Cžesnek: Roste sám od sebe na Poljch a na wrssjch. List má dlauhý, oblý, tenký/ wnitř prázdný, gako Sytj. Prut dlauhý, hladký, než tenký: Kwět při wrchu čerwený aneb brunátný/ w gakémsy kadeřawém lusstinném Pytljčku: Kořen hláwkowatý, Cybulnatý/ a při něm kořenjčko na wrchu drobné/ ale nemá žádných růžků aneb zaubků. Figůra tohoto Cžesenku, podlé Domácyho gest wymalowaná.

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Tento planý Cžesnek má tauž moc y účinky, gako Domácý: ale wewssem gest sylněgssj. Hrozně smrdj, a tak těžce/ že když geg Kráwy, Owce a Kozy gedj/ Mléko gegich Cžesenkem smrdjwá/ a tak dlauho ten smrad trwá/ že gjm y Seyry zapáchagj.

Wař tento Cžesnek w wodě/ a potrus gjm wssudy na Rolj osyté, kdež Ptácy obilj sskodj/ kterýžkoli Pták gjsti ge bude, zemdlj a ožeře se/ tak že geg rukama budeš mocy chytiti. Někteřj mu řjkagj Wlčj Cžesnek.

C

*Allium Anguinum & Vrſinum.

Ještě y giné allium Anguinum wypiſuge Autor w ſwém Latinſkém Herbáři / tak řečené od brunátnych Fljčků / kterýmiž Prut geho ſkropen. Kořen mnohými chlupatými kožkami geſt obalený, gako něgakým Sytjm: protož geg někteřj Victorialem longam nazwali / pro rozdjl à Victoriali rotunda, gakýž obyčegně Gladiolum gmenugj.

D

Wedlé něho poſtaweno geſt Allium Vrſinum, Cžeſnek Nedwědj / s Kwjtky bjlými hwězdnatými/a bjlým obdlauzným kořenem. Takowý rád roſte w zemi hljnowaté a klowaté, y w Leſých ſám od ſebe/ a když geg Dobytek na Paſtwě gj, Mléko po něm tak ſmrdj / že ho nekaždý vžjwati může. Ale na mjſtech Pjſečných nerád trwá / byť ſe tam y ſadil.

Tohoto obogjho Cžeſenku, gako y giných pokolenj, Sedlácy a Paſtuchowé vžjwagj/ když zlé a nezdrawé Mlhy připadagj. Zwláſſtě pak welice chwálj Allium anguinnm, proti každému ſſkodliwému powětřj, a nezdrawým woparům. Za kteraužto přičinau y Hawéři geg při ſobě mjwagj/ wěřjce tomu, že tudy před Obludami podzemnjmi bezpečni budau: pročež mu y gméno dali Siegwurtz, to geſt Wjtězný kořen/ †Latině Victorialis mas.† Ale wſſak neſluſſj Tworům tak mnoho připiſowati.*

Porrowý Cžeſnek. Scorodopraſon.

Domnělý tento Cžeſnek geſt gako Cwikýř / přirozenj a ſpůſobu dwogjho, to geſt Cžeſenkowého a Porrowého / odkudž y gména Řžeckého doſtal. Má také obogjho přirozenj a powahu při ſobě/ wſſak geſt nětco mdlegſſj. Roſte na Polých, Dědinách a Pahrbcých. Nynj geg ſobě ſegj a ſadj na některých Zahradách we Wlaſſjch k zřeteli a diwadlu: proti těm, kteřjž ſmějj prawiti/ žeby Scorodopraſon wjce měla býti wěc ſmyſſlená/ nežli ſkutečná a podſtatná. Gjdagj geg gako giné wařenj / wſſak prwé zwařený, gako Por aneb Oſſleych, a oſlazený.

*OBy-

*. O Bylině Moly řečené.

O Této Bylině mnoho by se prawiti mohlo / ale my při tom zanechá-me, což Autor napsal / že gesstě žádného Moly nagiti nemohl / kteréžby se cum Dioscoridis descriptione srownalo (gež on cum Galeni Myle za gedno miti chce) gakžkoli mu množstwj Bylin tak gmenowaných od dobrých Přátel posláno / a zwlásstě ta, kteráž teď wyrenysowána, à D. Iacobo Antonio Cortuso, a widj se býti neypodobněgssj tomu Moly. Nebo List má trochu ssirssj nežli Tráwa / a po zemi se rozkládagjcy, nese bjlé Kwjtky / kteřjž magj podobenstwj Hwězdiček / a Fiole newewssem přirownati se mohau: Kořen podobný gest Czesenku / a má téměř y wůni takowau: pročež gsme gi tuto po Czesenku postawili.

❧ Kdož žádá delssj a dostatečněgssj spráwy o Czesenku a geho rozličných pokolenjch / náhlédni in obseruationes Pannonicas Caroli Clusij, lib. 1. cap. 19. 20. 21. 22. Tam množstwj pěkných a rozdjlných těchto Bylin nagdeš wypsaných y wymalowaných / kterýchž ginj Herbářowé nemagj. O wssech těchto Bulbis aneb Cybulných hláwkách a Kořenech gesstěby mnoho dysputowáno býti mohlo / ale ginam to náležj: neradbych tuto dlauhý byl.*

O Horčicy žluté aneb čerwené.

Kap. LXXIX.

Rozdjl a Způsob.

HOrčice wůbec trogj se nacházý: Prwnj dwě segj na Zahradách / třetj Planá sama od sebe ledakdes roste. Prwnj zahradnj Horčice list má Řžepný / Prut chlupatý, dlauhý, s mnohými ratolestmi: Kwět žlutý / lusstičky aneb posswičky okrauhlé, peyřnaté / a w nich semeno černé ryssawosti, Řžepnému podobné.

❧ Druhá Horčice zahradnj má také ostrý, chlupatý Prut, ale nižssj. List zstřjhaný, a Bylině bjlé Horčice welmi podobný / Kwět někdy bjlý, někdy žlutý / Lusstičky oblé, dlauhé / a w nich Semeno náryssawé / netak perné, gako prwněgssj.

 ❧ Planá

C Planá Horčice roste na Poljch, někdy mezy Obiljm / Kwět má žlutý, kupodobenstwj žluté Fioly. Listj, Prautj y Lusstičky, má rowně gako Zahradnj / ale menssj a kratssj. Semeno nese temné ryssawosti. Wčely welmi rády pasau se po wssech kwětech Horčiných.

Horčice žlutá aneb čerwená. Sinapi.

II. Horčice. II.Sinapi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

D Horčice gest složenj ohniwého, to gest horkého a suchého na čtwrtém stupni / kausawost gegj toho dowodj. Pálj, rozpausstj, ztenčuge, přitahuge, rozrážj, stjrá a zpryssťuge. Brána býti má nowá, dobře zralá, plná, ryssawá, nepřjliš suchá / ale kteráž se po přelomenj wnitř zelená / a wodnatosti plná. Nebo když nenj čerstwá, ani takowá, gakž powědjno / wjce hořkosti nežli pernosti při sobě mjwá.

Wnitř.

Horčice žlutá aneb čerwená w gjdle vžjwaná, gest pohodlná Žaludku / rozděluge hrubé pokrmy / a strawuge w něm zbytečné wlhkosti / Moč a kwět ženský wyhánj / propravuge Prsy / dáwá zwolné wychrkowánj. A protož dobrá gest dýchawičným a soptiwým Lidem / kteřjž s těžkostj dychagj, a wjtr w se táhnau.

Horčice s Octem pitá, rozdrobuge a změluge Kámen.

Proti každodennj Zymnicy, Quotidiana: Wezmi čtwrtcy Horčice / ztluc gi a wypj s teplým bjlým Wjnem, hodinu prwé nežli by na tě Zyma přissla / a polož se do teplých Peřin.

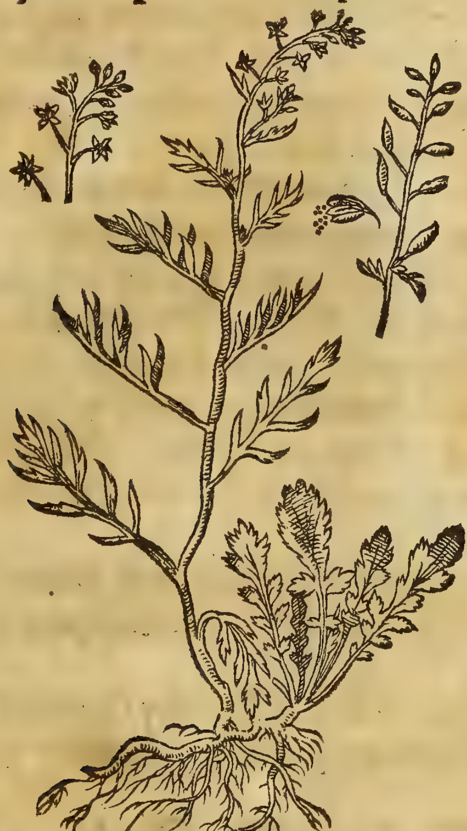
Z Horčice dělagj welmi dobrau a chutnau Ssalssi aneb omáčku k Masu, Pečitému y Rybám takto: Wezmi gednu Libru nowé Horčice / zetři gi w Pánwi dobře / a nalege na ni teplé wody, nech tak přikryté aneb zahražené státi / druhého y třetjho dne znowa gi tři: potom naleg na ni ssest Liber aneb Žeydljkůw dobrého Mstu / Kdulj we Mstu wařených, ažby dobře změkly, prožena ge skrze Drsslák aneb Sýtko, gednu libru / Hřebjčků, Skořice, každého dwa Loty. Wssecky ty kusy smjcheg w hromadu / a k upotřebě schoweg: Chcessli aby tato Ssalsse přjliš perná nebyla / přileg k nj wjce Mstu. Pakliby žádného Mstu neměl / wezmi sladkého Wjna s černým Cukrem zwařeného. Někteřj gesstě přidáwagj k tomu w Medu zadělané kůrky Pomorančowé, na malé kausky skrágené. Takowá Ssalsse we Wlassjch, w Hisspanij a w Frankreychu slowe Mustarda/

quasi

quasi mustum ardens, to gest gako páliwý Mest. A gest libá / zbuzuge chut k gjdlu / a pomáhá k zažjwánj pokrmů. A

* Czechowé a Němcy z Mstu a Horčice podobnau Omáčku strogj / kteréž k gjdlům vžjwagj / a Senff, to gest Horčice, aneb Messtreich gi řjkagj.*

Planá Horčice. Sinapi siluestre.

Zewnitř.

B

¶ Horčice w vstech žweykaná, wywozuge z hlawy wodnokrewnost y spekly sslem / a wyčisstuge Mozek. Do Nosu wložená, zbuzuge keychánj. Dobrá gest těm, na něž Paducý nemoc přicházý.

¶ Ženám od Matky wzhůru wystupugjcý, propter uteri suffocationě, zádussiwým a omdléwagjcým, Horčice s Octem smjchaná, a v Nosu držaná, woněnjm spomáhá / že k sobě zase přicházegj.

¶ Kdožby ležel w tak hlubokém Snu, žeby ho probuditi nemohl / tomu deg paty noh ostrau sstětkau w Octě, w němžby Horčice prwé zwařena byla, smáčenau sylně třjti / a týž Ocet pýrkem do chřjpj zapausstěti. ¶ Hrstka Růže, tak mnoho Horčice a noha Kolčawy do wrsse aneb do Czeřenu daná, mnoho Ryb k sobě wábj.

¶ Flastr z mauky Horčičné a z wody, w njž Lawendule zwařena byla, vdělaný / a na oholenau Hlawu přiložený / gest dobrý těm, kteřjž z těžkého sna probuzeni býti nemohau. ¶ Horčice s Octem ztlučená a přiložená, Ged wytahuge z ran od vsstknutj Hada aneb Sstjra. ¶ Horčice zapálená aby nj kauřil, zahánj Hady y giné Žjžaly / kteréž při sobě Ged magj.

¶ Mauka z Horčice s Medem a wodau wařená, gest prospěssný Gargarismus aneb aneb Kloktačka, proti žlázám a Oteklinám / y proti twrdé drsnatosti Trubice whrdle.

¶ Flastr z mauky Horčičné a dobrého bjlého wjna přistrogený / a na oteklau spuchlau Slezynu přiložený / splasstuge gi. Tak vžjwaný, zahánj y kyčelnj dnu a neduh.

¶ Mauka z Horčice s Medem smjssená a pomazaná, shánj Modřiny / a wlasům slezlým zase k zrůstu pomáhá.

¶ Sstáwa z mladistwé Horčice do očj zapusstěná, wyčisstuge a gasné ge činj.

¶ Mauka Horčičná s Medem a Husým sádlem smjchaná a přiložená, sstrawuge zalitau ssedlau Krew. S Octem pak smjchaná a pomazowaná, hogj sseredňau Prassiwinu a Lissege.

 ¶ Horčice

C ¶ Horčice s Fjky ztlučená, naprawuge mdlý ſluch/ a zahánj zněnj w vſſjch, přikládanjm. ¶ Kořen Horčice v wjně bjlém wařený a přiložený, wytahuge wen koſti zlámané a zmožděné. ¶ Semeno Horčičné s Womanowým kořenem ztlučené, a na zralé wředy přiwázané/ otwjrá ge, bezewſſj boleſti.

¶ Proti Wodnotedlnoſti ſtrogj ſe Flaſtr z Horčice a z moče nepoſſkwrněného Pacholátka/ a na oteklé Břicho přikládá/ po němž Otok opadá a vmenſſuge ſe.

¶ Horčice geſt znamenitě dobrá proti Sſlaku polowičnému y celému/ aby gi s Octem Lawendulowým aneb Lilium conuallium, a Bobrowým ſtrogem ſmjchage, audy teple potjral aneb pomazowal.

¶ Horčice ztlučená s Benáckým meydlem, otwjrá hljzu/ rozpauſſtj Krtice/ Dnu klaubnj w ſwazých roztrhuge/ a wen z wnitřnoſti táhne.

¶ Kdož chce mjti pěkné a hladké ruce, vſuš Horčicy/ ztluc gi na Prach/ a tim Prachem a Meydlem tři a vmýweg ſobě Ruce. Aneb vſuš oblaupené Mandly w Pecy/ ztluc na Prach/ ſmjcheg s předgmenowaným Prachem z Horčice/ a tim ruce wytjreg.

¶ Druhá Zahradnj Horčice poběławá a newelmi perná, ztlučená, a s mladým Mſtem ſmjchaná, dlauho geg zdržuge při lahodě. Nebo mu nedá kyſati. To Kupcy dobře vmėgj/ kteřjž Wlaſká wjna mladá do Němec a do Czech vwožugj/ dáwagjce tuto Horčicy do Sudů y do Lák.

Oleg z tohoto Semena geſt zwláſſtně dobrý proti zlému ſluchu/ aby druhý den, po wyčiſſtěnj Hlawy, krupěgičku do vſſj wpuſtil. †A kdožby tim Olegem wlaſy mazal/ nebudau mu ſſediwěti.†

¶ Horčice ſlowe Rzecky σίνηπι & νάπι, Arabſky Cardel, Latině Sinapi, Wlaſky Senape, Sſpanyelſky Moſtaza, Francauſky Seneue, Německy Senff.

O Rzeřiſſe Zahradnj.

D

Kapitola LXXX.

Spůſob.

RZeřicha Zahradnj (pro rozdjl Rzeřichy Potočnj/ o kteréž dolegi w Knize třetj, Kap. 35.) geſt Bylinka perná/ když počjná wycházeti, liſtem obecné Petrželi podobná: Potom když w ſlaupky wyroſtá, mjwá liſtj na wětwičkách, dlauhé a auzké/ něco maljčko a téměř nic nezſtřjhané. Prautek má tenký, oblý, dwaupjdnj/ kwjtj poběławe a klaſowité/ Semeno w gakychſy mjſſkách (ſſormy Sſocowice a Penjžku) okrauhlých zawřené, ryſſawé a chuti perné. Kdež ge koli ſegj, welmi brzo wycházý.

* Rozdjl.

¶ Rzeřicha Zahradnj dwogj ſe nacházý/ gedna s liſtem vzkým, a druhá s ſſirokým: ale tato nenj tak obyčegná, gako ona: Obogj při Figůře geſt poznamenaná.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Semeno Rzeřichowé geſt přirozenj ohniwého, to geſt horkého a ſuchého na čtwrtém aneb poſlednjm ſtupni. Pálj, wytahuge, rozpauſſtj, ztenčuge a rozrážj. Téhož přirozenj a mocy geſt y Bylina, zwláſſtě ſuchá. Nebo zelená, má geſſtě při ſobě wodnatau wlhkoſt/ a nenj tak pálčiwá ani perná/ tak že gi mjſto Sſalſſe k upokrmům vžjwati můžeme. A geſt téměř Horčicy podobná.

Wnitř.

¶ Semeno Rzeřichowé geſt peprné, a protož y Žaludku odporné/ kormautj a wyčiſſtuge Břicho/ pěnokrewnoſt ſkrze Stolice wywodj/ Czerwy w Břiſſe mořj, ztižj gedné čtwrtce w Lauhu pité/ Slezynu nadutau zmenſſuge, v wjně pité/ Nemoc ženſkau

propravuge/

propratouge/ Močzene / a smysly zostřuge: (Odkudž gest y Přjslowj Latinské na Lidi A hlaupé a tupé: Ede nasturtium, (Gez Rřeřichu) Hlawu čistj a ztrak gasný činj.

Rřeřicha, Rřeřicha Zahradnj.	Nasturtium.
* Kwjtek obecné Rřeřichy.	* Flosculi vulgaris Nasturtij.
† Giná Rřeřicha s vzkým Listem.	† Genus quoddã angustifolium.
y Obzwlásstnj list.	y Folium peculiare.
o Rřeřicha s Listem ssirokým.	o Nasturtium latifolium.

B.

Rřeřichowé semeno s wodau a s Medem wařené, a Traňk z toho pitý, rozděluge hrubé a lepké wlhkosti aneb sslemy w Prsech/ činj zwolné dychánj: A protož welmi vžitečné gest těm Lidem, kteřjž těžce oddychagj / a nedůžiwé Pljce a Prsy magj. W témž spůsobu přigaté, odpjrá Hadům y ginym gedowatým Žiwočichům. To též činj kauřenj z něho/ že Hady zahánj.

* Tato Bylina neméně mocná gest proti nemocy Scorbutus řečené/ a obyčegně gi vžjwagj Lidé w zemjch na Půlnocy ležjcých/ gako y druhé Cochlearia řečené/ a ginýc těm podobných.*

Semeno ztlučené a přigaté dobré gest těm, kteřjž těžce a twrdě vpadli/ nebo krew sraženau a ssedlau rozhánj.

Zewnitř.

Semeno Rřeřichowé a Horčičné gsau téměř gednostegné mocy / obogj zahánj Prassiwost, a Lissege stjrá/ smjssené s mjzau Koňského sskowjka. S Medem smjchané a pomazané, Slezynu ztenčuge. Semeno v wodě wařiti, a tim Lauhem hlawu megti / zdržuge wlasy pewné a mocné, aby neoplchaly. Semeno s Gečnau mukau a s Octem přiložené, aneb v wjně wařené, a w Pytljčku tepké přiložené, odgjmá bolenj Kyčel. Tak vžjwané rozděluge také a rozhánj wsselike otoky a zpuchliny.

Semeno s Fjky smjssené, a gako Flastr na vssi přiložené, naprawuge Sluch. S Husým sádlem rozdělané a potjrané, sbánj lupy a strupy s Hlawy.

S Medem stemperowané a přikládané, vzdrawuge nežity a wředy / kteřjž se wůkol sebe rozgjdagj. Též činj Safft z byliny wydáwený. Semeno s Bobowau mukau smjchané a pomazané, a na to zelný list teplý přiložený, rozhánj Wolata.

Semeno w vstech žweykané, a pod gazykem sslakem poraženým držané, přinássj zase potracenau řeč. Semeno na Prach zetřené, a chřjpěmi do Nosu wtažené, wyčisstuge Mozek/ a množstwj neduhů wytahuge z Hlawy. Probuzuge také Lethargicos, to gest ty, kteřjž vstawičně a hluboce spj. Rže-

C ¶ Rzeřichowé ſemeno s Smolau ſmjchané a přikládané, wytahuge ſſipky, třjſky a trny z těla. * Semeno s páleným wjnem zadělané, a na kůži přiložené dělá Puchey= ře a Měchýře. * ¶ Mjzka Rzeřichowá, vkládá boleſt Zubůw / aby ſobě hor= kau wpuſtil do toho vcha, po kterěž ſtraně boleſt Zubů cýtjš.

¶ Rzeřicha ſlowe Rzecky κάρδαμον, q. cor domans Latině Naſturtium, à narium tor- mento, Plin. lib. 19 cap. 8. Wlaſky Naſturcio & Agreto, Sſpanyelſky Naſturcyo, Fran= cauſky Creſſon, Německy Kreß, Gartenkreß.

O Penjzku aneb Sedlſké Horčicy.

Kapitola LXXXI.

Penjzek. Thlaſpi I.

Thlaſpi II.

D

Bylina Thlaſpi, to geſt Penjzek, má Liſtj vzké a ſſpičaté / Prſtu zdýlj, k zemi ſkloněné / zpodnjm rozdělenjm Prutu ſe držjcý, gakoby geg obwinauti chtělo / a k tomu drobet tučné: Prut dwau pjdj zwýſſj, trochu tučný / a při wrchu několika wětwičkami wůkol oſazený / na nichž s obo= gi ſtrany wyſkytá mnoho taſſtiček aneb Měchýřkůw tleſkatých, s ſwými tratjcými ſſpičkami Lžjcy aneb Penjžku podobných / w nichž ſe chowá ſemeno drobné / a k okuſſenj gazyka peprné. Kwět, z něhož ſe ty Taſſky rodj, malý a pobělawý. Kořen bjlý a drewnatý.

* Rozdjl.

¶ Thlaſpi w několikerém rozdjlu ſe nacházý / z nichž některé Autor w Latinſkém Herbáři ſwém wymalowal / ale pro krátké wypſánj nekaždý gich poznati může. Druhé owſſem mezy nimi roſte v nás wſſudy na Poljch y na Zahradách, s welmi ſſirokými Taſſkami / w nichž Se= meno ležj. Gakéby pak to bylo, kteréž geſt třetj w pořádku, vhodnauti nemohu / nenjli to, gehož ſemeno w Apatékách naſſich obyčegné / má rowně takowé liſtj y kořen, gakž ge Autor wy= malowal: ale Prut geſt mnohem hauſſtěgi liſtjm oſazený / na němž Ratoliſtky s ſwými bjlý= mi Kwjtky pěkně a pořádně okolo ſtogj. Neroſte také na mjſtech kamenitých a ſkalnatých / což Autor o ſwém napſal / ale na Polých, kdež geſt země těžká a tučná. A protož za třetj polo= žil Thla=

zil Thlaſpi ſaxatile, kteréž nenj každému známé. Takowé y Thomas Pennæus, přednj Medicus Londini in Anglia, na wrchu Salena řečeném v Genffu w rozſedliné Skaluj nalezl. Má mnoho obdlaužných maličkých liſtkůw/ blíže kořene drobet zpilowaných a oſtrých, zčerna zelených. Semeno geſt počerwenalé gako Ržeřichowé/ w malých kuſſtinkách zawřené. Roſte y na hoře Ammanu w zemi Sſweycarſké. Cžtwrté, doſti podobné, gakoby Thlaſpi Creticum bylo/ wymalowané tehdáž, když Semeno neſlo: nebo toho čaſu mjwá tak obdlaužné, vzké a ſſpičaté liſtj/ a ratoleſtný Prut. Aprotož gſem ge tuto též poſtawil/ tak gakž ſe s ſwými čerwenými kwjtky rozkoſſné ſpatřuge/ a w Zahradách welmi pěkně ſtogj. Toliko že Zymy gako y giné cyzý a přeſpolnj Byliny, w zemjch naſſjch trpěti nemůže/ ginač mohlkoby ſe netoliko ſkrze Semeno, ale y ſkrze odnože a Prautj každého Roku rozſazowati a rozplemeniti.*

Thlaſpi III.

Thlaſpi IIII.

Mjſto a Cžas.

¶ Roſte podlé ceſt, Plotůw a Hrázý, na mezech a mezy krechty. Kwetne měſýce Máge/ a vzráwá měſýce Cžerwna/ a toho čaſu Semeno zbjragj/ kteréhož také ſamého w Lékařſtwj vžjwagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Semeno Penjžkowé geſt přirozenj horkého a ſuchého na čtwrtém ſtupni. Pálj, rozpauſſtj, wytahuge, ztenčuge, proniká a rozrážj, rowně gako Ržeřichowé/ tak že ty dwě Byliny gſau gednoſtegného téměř přirozenj.

Wnitř.

¶ Semeno s půl Koffljčku aneb půl páta Lotu ztižj pité, pěnohorkoſt aneb žluč nahoru y dolů žene/ Ženám přináſſj gegich Měſýčný kwět, zwláſſtě pité s Materj dauſſkau/ Plod w žiwotě mořj/ a hljzy wnitřnj roztrhuge. Též Semeno dobré geſt y proti bolenj Kyčel/ aby ho cum Enemate vžjwal/ to geſt kliſterowati ſe gjm dal. Vžitečné geſt y proti gedowatému vkuſſenj/ a z té přjčiny klade ſe do Dryáku.

Zewnitř.

¶ Tohoto ſemene na wětſſjm djle zewnitř vžjwati máme/ k vkrocenj boleſtj Kyčelnjch/ k wyſſlechtěnj a wyčiſſtěnj kůže/ a k vzdrawenj a hogenj nečiſtých, tekutých wředůw/ gako y Ržeřichy.

¶ Semeno

C

Semeno s Octem smjſſyti, a lůno ženám tim ffláſtrowati / dobré geſt, když gim Matka k ſrdcy přiſtupuge až omdléwagj: nebo zaſe ge zbuzuge a očerſtwuge.

Prach z ſemene Penjžkowého w Nos puſſtěný, přiwodj keychánj/zapuzuge vſtawičnau a hlubokau oſpánliwoſt, Lethargiam, a padlé od nemocy Padućý zbuzuge.

Penjžek Ržecky, Latině y Wlaſky ſlowe Thlaſpi, Sſpanyelſky Pauiquelo de flor blanquo, Francauſky Seneue, Sauuage: Německy Groß beſemkraut, oder Bawrenſenff/ to geſt Sedlſká Horčice.

* Alyſſum.

D

PEnjžku aneb *Thlaſpi*, blјzka geſt bylinka/ kterauž některј *Aliſſum* gmenugj. Neſe bјlé Kwјtky a při wrchu žluté / z nichž potom dělagj ſe malé okrauhlé taſſky, gako negaké Pawézky. Má množſtwј Ratolјſtek / kteréž ſe wůkol ſtawěgj nezcela/ ale drobet ſe po zemi rozkládagj. Roſte na Polјch/ nenј tak perná gako Thlaſpi, nýbrž trochu nákyſlá. O té pjſſe C. Cluſius cap. 11. lib. 3. Auſtriacarum ſtirpium. A podlé zdánј méhо geſt ta Bylina / kterauž Autor náš in ſuo Latino opere wymalowati dal / pročež y gá zmјnku gſem o nј tuto včinil.*

O Stěničnјku aneb Menſſјm Penјžku.

Kapitola LXXXII.

Spůſob.

TAto Bylina obyčegně roſte podlé Ceſt, na Krchowјch, na ſtarých Měſtiſſtјch, w Rumјch a Přјkopјch. Geſt Penјžku aneb Ržeřiſſe podobná. Neyprwé wypauſſtј dlauhé Liſtј, na několikero rozdělené. Potom z rozdělenј toho wyroſtá giné zwláſſtnј malé liſtјčko, také drobně zſtřјhané gako na Ržeřiſſe / tak že Koſſtál prwněgſſјho hlawnјho Liſtu těmto malým lјſtkům giž gako za wětwičku býwá. Když pak Bylina na mјſto wyroſte/ tedy liſtј na prawém Prutu býwá obdlaužné a vzké. Prut geſt oblý, tenký, Lokte wyſoký/nad proſtředkem rozſtјlá ſe wſſudy wůkol na množſtwј okrauhlých a tenkých Prautků, plných

ků, plných liſtů: na nichžto při wrchu wyſtáwá Kwitjčko drobné, bjlé / z něhož potom býwagj měchýřcy aneb taſſky, na dlauhé ſſpičce wjſýcý / při wrchu rozdělené / rowně co na Penjžku, ale mnohem menſſj / a w těch Semýnko welmi drobné. Kořen dlauhý, w zemi hluboký, obyčegně na dwé rozdělený / chuti perné, gako y Semeno, a wſſecka Bylina. Mnozý od toho podobenſtwj, kteréž má s Penjžkem, řjkagj této Bylině Menſſj Penjžek / gako y Němcy Klein Beſemkraut.

Stěničnjk. Iberis.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Stěničnjk geſt ohniwého přirozenj / horký a ſuchý na čtwrtém ſtupni. Mocy též gako Ržeřicha a Penjžek.

Zewnitř.

Galenus & Damocratus wypſali / že tato Bylina proti bolenj Klaubnjmu w Kyčlách geſt wýborně dobré Lékařſtwj / aby gi ztluka, na mjſto bolawé přiložil a vwázal / a nechal za čtyry aneb za ſſeſt hodin ſtáti. Nebo wytahuge wen z hluboka zlau a ſſkodliwau wlhkoſt / a to mjſto zpreyſſtuge / až ſe zardj a Měchýř ſe vdělá / z něhož potom ta wlhkoſt wyteká. Někteřj prawj / aby kořen Stěničnjka na hrdle zawěſyl / že vkrutné bolenj Zubůw odgjmá.

Stěničnjk ſlowe Latině y Ržecky Iberis, Německy Klein Beſemkraut, Wildkreß, oder Wegkreß.

O Kokoſſce aneb Paſtuſſj Tobolce.

Kapitola LXXXIII.

Spůſob.

Kokoſſka roſte Lokte zwýſſj. Liſt má dole při Kořenu zſtřjhaný a rozdělený, gako Ceterák / Prut tenký, na několik wětwiček rozeſtřený / na nichž geſt Liſtj obdlaužné, auzké, ſſpičaté / kteréž ſpodnjm rozdělenjm Prautky neb wětwičky ſwé obgjmá / rowně gako na Penjžku. Neſe též bjlý kwjtek / z něhož potom gakés Tobolíčky malé wyroſtagj, k upodobenſtwj

C malého Srdýčka/ na dlauhých ſſpičkách wiſýcý. Odtud Latinſké gméno má Burſa paſtoris, to geſt Paſtuſſj Tobolka. W těch Toboličkách ležj drobné a přjčerné Semýnko. Kořenj má množſtwj, newelmi hluboko w zemi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kokoſſka geſt přirozenj ſtudeného a ſuchého: Mocý ſwraſkugjcý a ſtahugjcý.

Kokoſſka. Burſa paſtoris.

D

Wnitř.

Kokoſſka w čerweném wjně wařená, aneb Prach toliko z nj do Wjna wſypaný a pitý/ zaſtawuge wſſeliké plynutj Břicha, Auplawicy, Čzerwenau nemoc, chrkánj krwj, a přjliſſný tok ženſký. Též mocy geſt y Safft z nj wydáwený.

Kdož má Gonorrhæam, ten wezmi Safftu z čerſtwé Kokoſſky dwa loty: Pakli ho nelze doſtati/ wezmi zwařeného traňku aneb gjchy z ſuchého liſtj čtyry loty/ přideg k nj Kaffru zwicý třj zrn Gečných/ a pj několiko dnů pořád ráno/ a budeš ſe mjti lépe.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Kokoſſka geſt wýborně dobrá k zaſtawenj Krwe, kdežkoli po wſſem žiwotě: gako když komu přjliš krew z Noſu teče/ vděleg zwetchého ſſátku čjpek/ omoč geg w Safftu té Byliny/ a wſtrč do Noſu. Někteřj pjſſj: Kdyby Člowěk toliko držel tu Bylinu w ruce, prawé aneb lewé/ gakž Krew z které prawé aneb lewé chřjpě teče/ že ſpomáhá. A protož gi někteřj Sanguinariam, to geſt Krewnjm kořenjm gmenugj: Nebo také vzdrawuge wſſeligaké čerſtwé a nowé rány/ kdyžby Práſſek z nj vdělaný, do Ran zaſeypal/ aneb Safftem gegjm Rány promýwal. * Na některých mjſtech k té potřebě vžjwagj wody z Kokoſſky pálené. * Týž Safft wpuſſtěný do vſſj hniſawých, z nichž vſtawičně hnůg teče/ neduh ten gegich vzdrawuge.

Kokoſſka s Octem ztlučená a přikládaná, ochlazuge horké a roznjcené Otoky/ a bránj técy wſſelikým wlhkoſtem. Týmž ſpůſobem vžjwaná/ dobrá geſt proti toku krwe a rozhorčenému žaludku. Též Byliny mjzka s Netřeſkem a s Octem ſmjſſená, vhaſſuge roznjcené a rozpálené audy/ gako S. Antonjna oheň.

Někteřj pjſſj/ že Kokoſſka wyčiſſtuge a odgjmá žlautenicy/ aby gi s liſtjm, Toboličkami y s Kwjtky do obuwj nakladl/ a boſýma nohama na nj chodil. † Ale muſýš k tomu každého dne čerſtwau Bylinu bráti/ a prwnj zawrcy. †

¶ Bylina wařená, aby tau gjchau w hrdle kloktal/ hogj čjpek y wſſeliké otekliny hrdla. A

¶ Safft Kokoſſkowý, aby gjm potjral, ſlaužj dobře proti horké Podágře/ a rozněceným otokům tegných Audůw.

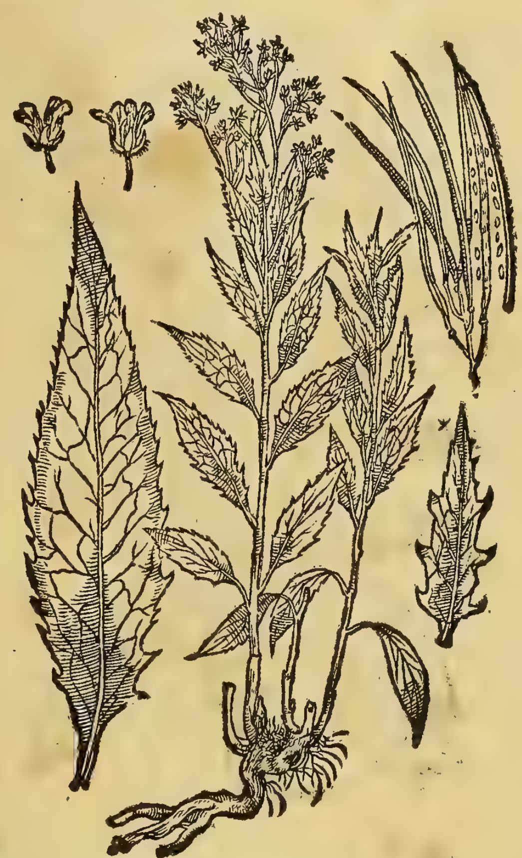
¶ Kokoſſka aneb Paſtuſſj Tobolka ſlowe Latině Burſa, † aneb Pera paſtoris, Wlaſſky Burſa paſtori, Francauſky Bourſe à Paſteur, Polſky Tobolky, Německy Teſchelkraut, Seckelkraut. †

O Rzeřiſſe Turecké. Kap. LXXXIIII.

Turecká Rzeřicha. Arabis ſiue Draba.

Arabis quorundam.

B

Spůſob.

TUrecká Rzeřicha, Rzecky a Latině *Arabis, Draba*, roſte lokte na wýš a někdy wyšſſj: má Ratolíſtky mladiſtwé a vzké, s obogj ſtrany liſtjm oſazené, gako Piperát/ wſſak ſſirſſjm, měkčegſſjm a bělegſſjm. Kwetne při wrchu bjlými Korunkami, rowně co Bez/ ale menſſjmi. Kořen geſt bjlý, Prſtu ztlauſſtj a perný. Roſte w Rolj wzdělané.

* K této Bylině Arabis nezle ſe treffuge giná Bylina/ kterauž Paulus Oellinger w Normberce w Zahradě ſwé má, pod týmž gménem/ odkudž gſem gi wymalowati dal. Kořen má dlauhý, Prſtu ztlauſſtj ano y tlauſtſſj/ tak že ſe nedobře celý wykopati může/ chuti trpké, gako Rzeřicha. Z toho wyroſtá dlauhé a přjmé Prautj, Cžlowěka zwýſſj/ obdlauzným a drobet chlupatým zſtřjhaným liſtem oſazené. Při wrchu vkazugj ſe malé wětwičky, mnohým žlutým kwitjčkem ozdobené: z něhož býwagj dlauhé a vzké Růžky/ a w těch drobné žluté ſemýnko.

¶ Geſſtě některá pokolenj Thlaſpios & Drabæ na některých mjſtech roſtau/ wyſwětluge C. Cluſius lib. 3. Obſeruat. Pannonic. cap 8. & 9. Dodonæus chce tomu/ že Draba geſt ta Bylina/ kterauž obyčegně Thlaſpi Creticum gmenugj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Tato Bylina geſt mocy wyſuſſugjcý a zahřjwagjcý, gako Rzeřicha.

Wnitř.

¶ Tuto Bylinu někteřj s Gečnau wodau wařj a gedj. Semeno také ſuſſj/ a vžjwagj kupokrmům, gako Pepře.

C

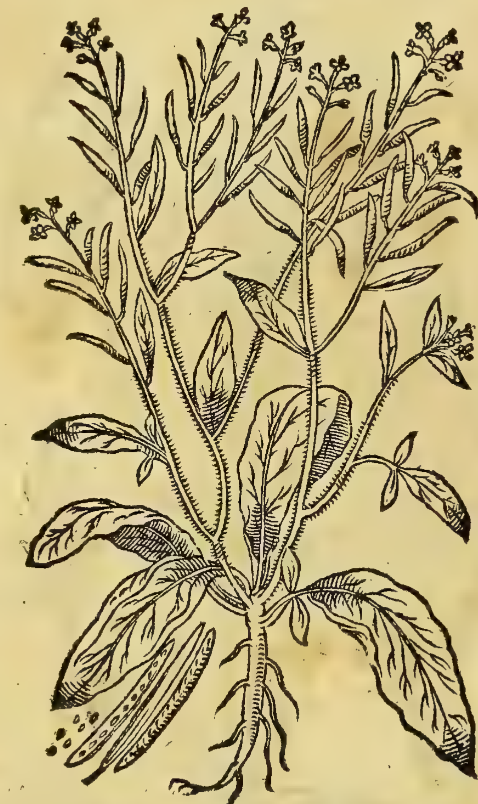
Semeno s wjnem pité, Cžerwy mořj. S wodau Medowau přigaté, wyčisstuge Prsy, rozděluge a wymjtá wen.

Zewnitř.

Semeno ztlučené, s Medem smjchané a přiložené na to mjsto proti Slezyně, zmenssuge gi a ztenčuge.

O Horčicy Plané. Kap. LXXXV.

I. Horčice Planá. I. Erysimon, Irio. II. Horčice Planá. Irio. 2.

D

Způsob.

Horčice planá roste ledakdes podlé starých zdj a Zahrad y mezy Rumy. List má gako bjlá Lesnj Horčice/ wssak wětssj, a ne tak hluboce zstřjhaný. Prautj gegj hebké/ a dá se ohnauti, gako žjla aneb řemen. Nese Kwitjčko drobné a žluté/ z něhož, když opadne, býwagj Lusstičky dlauhé, tenké, okrauhlé a sspičaté/ gako něgacý růžkowé/ a w nich semjčko drobné žluté, perné a pálčiwé/ gako Řeřichowé: Kořen bjlý, twrdý a kosmatý. †Kwetne měsýce Cžerwence a Srpna.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semena této Horčice neywjce w Lékařstwj vžjwáme. Gest přirozenj horkého a suchého na třetjm Stupni/ mocy rozpaussťegjcý, rozrážegjcý a ztenčugjcý gako Řeřicha. †Bylina suchá rowná se poněkud w mocy Semenu/ ale wlhká a zelená, mnohem mdlegssj gest, nežli Semeno.†

Wnitř.

Semeno Horčice plané ztlučené, a s Medem w Lektwař zadělané a gedené, wyprawuge Prsy od Flusůw a hnisu.

Též Semeno ztjži gedné čtwrtce s wodau Pelyňkowau pité, vzdrawuge od Žlautenice. Vžjwagj ho y k Klistýrům, proti bolenj Kyčel.

Semeno toto v wjně wypité, wyhánj Ged/ zwlásstě kdyžby se kdo ztráwil smrtedlnými a gedowatými Hubami. Gest také dobré proti těžkému a kapawému močenj/ proti kamenu Ledwinnému/ y ženské zásstawě.

Dobré

Dobré a zkussené Lékařstwj contra Gonorrhæam, to gest, proti toku Wykalu: Wezmi semena plané Horčice půl druhé čtwrtce/ ztluc ge na Prach, a wsyp do wegce na měko wařeného/ sněz aneb wypj/ a tak včiň za tři dni pořád, wždycky ráno / bez pochybnosti pomůže. Cžastokrát gsem to zprůbowal / a wždycky prawdiwé shledal.

Zewnitř.

Semeno Horčice Plané ztlučené, s Medem smjchané a přiložené, gest vžitečné proti tegnému Raku, twrdým otokům Prsůw a stydkých mjst: wssak nižádným způsobem neslussj vžjwati tohoto Lékařstwj / když se ta Apostemata začjnagj / ale když prwé Tělo wypurguges / a ti Otokowé potřebowati budau Lékařstwj / kterežby ge rozdělowalo a strawowalo.

Horčice Planá slowe Řecky Erysimon, Latině Irio, Wlasky Erysimo, Sspanyelsky Rinchaon, Francausky Velar, Německy Hederich oder Wegsenff.

Giné pokolenj Horčice Plané.

Acžkoli gá spolu s ginými včenými swrchu položenau Bylinu wždycky měl gsem za prawé Irionem Dioscoridis, protože se wssem znamenjm nežli k wypsánj geho treffuge: wssak nacházým gesstě giné pokolenj Irionis, gakž wymalowánj tuto vkazuge / a to se zdá lépe srownáwati s prawým Irione nežli prwnj/ protože nese menssj listj/ a podobněgssj k Lesnj bjlé Horčicy. K tomu Ratoljstky gegj gsau mladistwěgssj a ohebněgssj/ má také wětssj a růžkowatěgssj lusticky. Což se pak přirozenj a mocy dotýče/ tak saudjm, že se w tom od prwnjho Irione nic nedělj/ gakož chut o tom swědectwj dáwá.

* Této Byliny mnoho roste v Benáckého moře/ a slowe Allio, kteraužto také zkussený Simplicista Aloysius Anguillara před časy præfectus horti Patauini, za prawé pokolenj Irionis poneyprw držel. *

O Pepři Potočnjm a Rdesnu.

Kap. LXXXVI.

Způsob a Pokolenj.

Pepř Potočnj roste w mjstech mokrých a wodnatých/ gako wedlé Rybnjků, Laužj, struh, bahen a močidel: Má Prut twrdý, pewný, přjčerwený, saučkowatý: Listj obdlaužné, Wrbowému aneb Břeskwowému listu zcela podobné / odkudž y Latině Persicaria, to gest Břeskwowá bylina slowe: wssak to Listj gegj gest měkčegssj / a perné gako Pepř, bez zwlásstnj wůně: odkudž gj také Potočnj Pepř Cžesky, Latině pak a Řecky Hydropiper řjkagj. Kwět má klasowitý / z podkřjdlj a od wrchu Prutu wycházegjcý, přjčerwený / z něhož semeno též perné wyrostá: Kořen rozdělený a též perný. A tak wssecka tato Bylina wewssech swých částkách gest náramně perná.

Gest pak y giná gesstě Bylina, této nynj oznámené tak podobná / že gedna od druhé sotwa rozeznána býti může / leč skrze chut aneb kosst: nebo tato druhá nemá při sobě žádné pernosti. Listj gegj, když Bylina na mjsto dozrá a dogde, býwá wětssj / wprostředku gakýmsy brunátným Flječkem skropené/ gakoby naň krápěge krwe vpadla. Cžechowé tuto Bylinu rozličně gmenugj: Swaté Marj Kossile, Wrbičná kossile, Wrbka, Žabinec, Rdesno.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Potočnj Pepř gest přirozenj horkého a suchého / wssak ne tak hrubě, gako Cžerný Pepř. Rozpausstj, ztenčuge, rozděluge a wytahuge.

Wnitř.

Dioscorides pjsse: Když listj Potočnjho Pepře vschne/ tlukau ge a vžjwagj toho Prachu k pokrmům, mjsto prawého Pepře.

C

Zewnitř.

¶ Listj a Semeno perného Pepře Potočnjho zetřené a přiložené, rozhánj Otoky a staré zpuchliny a twrdosti/ vzdrawuge krwawé Fleky/ Tělo zpreyſſtuge a Měchýře na kůži wytahuge, rowně gako Pryſkýřnjk.

Potočnj Pepř. Hydropiper ſiue Perſicaria I.

Rdeſno aneb Wrbka. Perſicaria 2.

D

¶ Potočnj Pepř ráno za roſy w Komorách a Pokogjch potrauſſený, mořj blechy: ale wſſak muſýš to liſtj brzo zaſe Koſſtiſſtěm wymeſti.

¶ Suché liſtj Pepře Potočnjho na Prach zetřené a zaſeypané, dobré geſt proti po-kaženým zlým, nečiſtým, ſmradlawým wředům, neduhům aurazům y ranám. Geſt ta-ké y Safft z čerſtwého zeleného liſtj k témuž vžitečný.

¶ Kdožby tauto Bylinau naſolené Maſo, kteréž obyčeg magj zawěſſowati, oblo-žil/ bezpečné ge bude mjti před Czerwy.

¶ Kterémuž Howadu w ráně od aurazu Czerwy ſe zarodj / Safftem aneb wod-natoſtj této Byliny wymýweg / neſedne na to mjſto wjce žádný Komár ani Maucha / nechť geſt Léto horké gak býti může. † Pročež y Formané Letnjm čaſem toho Safftu vžj-watiby měli. † Pakli chceš Lék tento ſylněgſſj mjti / přideg k tomu páleného wjna / a do Rány wpauſſtěg. To též y w wředjch a w vſſjch Czerwy mořj/ a obloženjm břicha Sſtrkawky vſmrcuge.

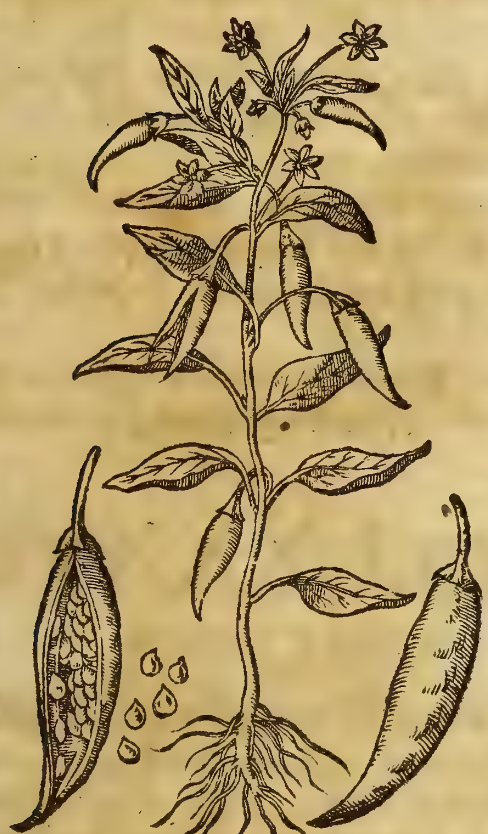
Přirozenj, mocy a včinkowé Rdeſna.

¶ Rdeſno aneb Wrbka, gakž prwé powědjno, žádné pernoſti nemá/ než wjce gakau-ſy planau trpkoſt a chut ſtahugjcý/ a protož nemůže zahřjwati/ nýbrž ſtudj a wyſuſſuge. Kdež tedy potřebj ochlazenj, ſuſſenj, ſwjránj a trpkoſtj w hromadu ſtahowánj/ tu Byli-ny této bezpečně vžjwati můžeme. ¶ Liſtj Byliny této zmačkané, a na horkau Podágru přiložené, vkládá a krotj gegj boleſti.

¶ Potočnj Pepř ſlowe Ržecky y Latině Hydropiper, Piper aquaticum, Perſicaria, † Francauſky Curaige, Sſpanyelſky Pimienta aquatica: Německy Waſſer Pfeffer, Flöhe-kraut oder Muckenkraut. †

O Indyánſkém aneb Tureckém Pepři. Kap. LXXXVII.

Turecký Pepř. Siliquaſtrum, ſive Piper Indicum.

Trogj Indyánſký Pepř. Siliquaſtri varietas triplex.

Mjſto.

INdyánſký Pepř/ kterémuž wůbec Turecký řjkagj/ geſt Zroſtlina přeſpolnj/ ale y nám giž také w Německých a w Czechach obyčegná a známá. Sadj ſe w Sſtrokwaſých a na kořenných Zahrádkách. Nemůže sneſti žádné zymy/ ale muſý wyſazen býti: * wſſak dokudž mladý geſt a geſſtě nekwetl/ * aneb přes Zymu w Swětnicy ſe chowati/ a tak na druhé přijſſtj Léto zaſe Owotce přineſe.

Spůſob.

¶ Indyánſký Pepř roſte gako malý ſtručnatý aneb rumný Strůmek/ má mnoho wyſokých ratoljſtek/ liſtjm zčernazeleným oſazených/ kteřjžto gſau téměř podobnj Liſtu wětſſjho neb Zahradnjho Likku/ než ſſpičatěgſſj a vžſſj: Kwjtek poběľawý/ v welikoſti nynj dotčeného Likku/ z něhož potom wycházegj luſky okrauhlé/ Prſtu zdýlj/ při ſſpičce ſſiroké a na koncy ſſpičaté/ gako Poſſwy. Prwé nežli vzragj/ býwagj na Pařjzku ſwém temné aneb zčernazelené/ potom ſe proměňugj w pěknau/ ſwětlau/ koralowau čerwenau Barwu. * Někteřj zůſtáwagj žluti aneb černj/ w ſpůſobu ſwém gſau ſſiřecý/ obdlauznj/ okrauhlj/ y ſyc ginác sformowanj. * Semeno w těch Luſtičkách geſt malé/ tleſkaté barwy nážlutlé/ a w chuti páliwěgſſj/ kauſawěgſſj y perněgſſj/ nežli který Pepř. Z toho Semena mohau ſe každého roku nowj Strůmkowé rozplozowati/ kteřjžto wſſak newždycky ſe podařj aneb dozragj. Kořen má gediný/ bjlý a koſmatý.

Pokolenj.

¶ Tohoto Indyánſkého Pepře geſt y giné geſſtě dwoge pokolenj/ totiž Malý a Okrauhlý Pepř. Malý geſt nižſſj/ a luſky neſe menſſj: Druhý/ neſe Luſky okrauhlé.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Indyánský Pepř gest ohniwého, to gest horkého a suchého přirozenj na čtwrtém stupni. Kdožby ho zewnitř vžjwal, a na kůži přikládal, zpreyssťuge kůži. Má syc wssecku tu moc, gako Pepř obecný/ gjmž pokrmy kořenjme/ a o němž wnásledugjcý Kapitole wypisowati budeme.

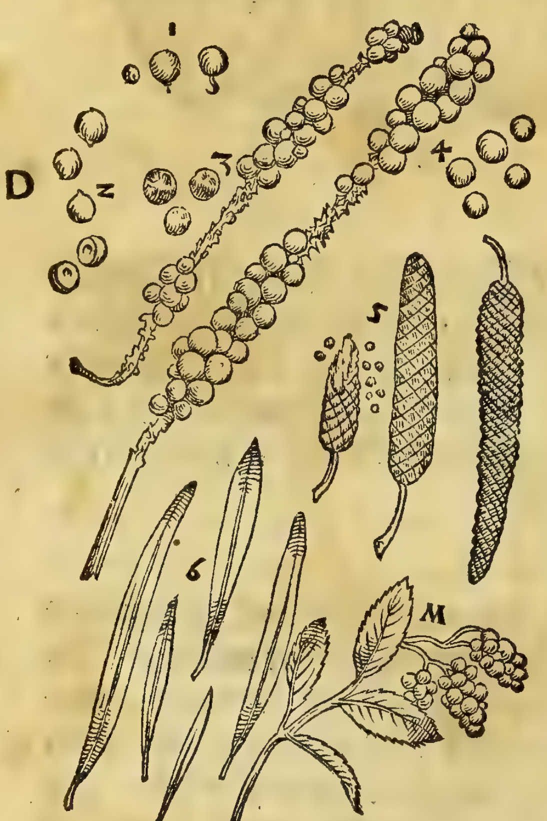
* Tato přespolnj Zrostlina, kteráž k nám neyprwé z Indye přissla, a od některých gmenuge se Piper Americum, od giných Calecuticum, ab Actuario Caspicum, ab Auicenna Piper caninum, roste někdy welmi wysoko, gako Keř. W Hisspanij vžjwagi ho zeleného a vsussených na mjstě obecného Pepře. A že pak přjliš sylný gest, trau geg s drobty chlebnými/ a potom drobet vsussj/ a tak ku pokrmu dobře vžjwán býti může.

W tom spůsobu y ginác, gakož Medici wědj, do žiwota přigatý, Wodnotedlným gest welmi prospěssný. Kdož se timto Pepřem objrati chce/ nemá se poněm po Twáři, a zwlásstě okolo Očj mnoho drbati/ nebo náramně pálj, a čjnj welikau bolest/ † a snadně vsskoditi může zraku/ † gakž gsem toho sám skusyl.*

Indyánský Pepř slowe Latině Siliquastrum, Piper Indicum siue Calecuticum, † Bresilianum: Francausky Guiuee, vel Poiure de Inde: Německy Indianischer, Kalekutischer oder Presilien Pfeffer. †

O Pepři obecném. Kap. LXXXVIII.

Obecný Pepř. Piper vulgare.

Mjsto, rozdjl a spůsob.

Obecný Pepř roste také w Indij/ a k nám se s giným Krámským a drahým kořenjm přinássj. Gest pak dwogj, Okrauhý a dlauhý/ obogj dobře známý. O něm Historij wypsali nám Hysspanowé a Lusytánowé/ kteřjžto wydawsse se na Moře, s několika Sstjffy welikými plawili se ku Poledni a k Wýchodu Slunce, do Kalekutu, Taprobány, Jáwy a giných Ostrowůw Indyánského Moře/ kdež mnoho Pepře y giného Kořenj roste/ a tam geg spatřiwsse, zprávu o něm poznamenali, takto:

Pepř černý a okrauhlý roste na gakémsy autlém a mdlém Rywowj/ kterež se k giným blizkým stromům towaryssj/ a po nich nahoru wyzdwihuge. Ty Rywy podobné gsau Barwjnku/ ale Listj připodobňuge se listj Cytronowého Gablka. Owotce neb Pepř whromadu stisknuté a hroznowaté/ gako Plané wjno, a hausstěgi. Měsýce Rijgna gahodky geho dozráwagj/ a tehdáž ge zbjragj/ a rozkládagj na Rohože z Palmowého listj spletené/ a necháwagj tak na horkém Sluncy schnauti, až zčernagj a zwrasskagj/ což se obyčegně wetřech dnech stáwá. Okrauhlý bjlý Pepř gest nezralý a zazelena trhaný a sebraný/ a protož nenj tak libý ani perný, gako černý Pepř.

Dlauhý Pepř, má swůg zwlásstnj Strom/ na němž wisý, gako něgaký Czerw aneb Ssisska na Ljsce, množstwjm malých Zrnek osazený. Ten Pepř gest neyperněgssj. Okrauhlého bjlého Pepře gako y dlauhého, wjce vžjwáme k Lékařstwjm/ gako do Dryáku a k giným. Proti tomu černý okrauhlý Pepř, obyčegněgssj gest w Kuchyni/ nežli w Apatéce. † Ale vžjweg Pepře gak chceš, wždycky gest medicamentum, non alimentum. †

Této Zrostliny okrauhlého Pepře, gakž tuto wymalowaná gest, gá sám owssem newiděl gsem/ ale tak mi gi geden Portugalleser wyreysowal/ kterýž se po Wýchodnjm

Moři

Moři až do Kalekutu plawil. Celé pak hrozny, gakž ta zrna pohromadě a pospolu rostau, častokráte gsem widěl / a mám ge také při sobě / a těch mi poneyprw vdělil Franciscus Calzolarius Apatekář w Weroně. A

* Kdož chce a žádá lepšj a hogněgšj zprawu mjti o Pepři / ten čti Garziam de Horto lib.1. Aromat. Indicor. cap.23. Monardem Hispalensem, & Christophorum à Costa.

¶ Na Figuře tuto wymalowané a představené, Pepř Mathyolůw, gakž mu geg něgaký Portugalleser wyreysowal, gest Literau M. znamenaný. Giné listj gá sám častokráte gsem mezy Pepřem, kdež ho weliké množstwj leželo, shromáždil a wybral. Owotce pak w octě močeného s Zázworem a Kardamomum, od dobrých Přátel dostal. A gest dobře možné / že to sspičaté listj (kteréžby sice něco menssj býti mělo, nežli Cytronowé / a wsseckа tato Bylina giných Stromů, zwlásstě pak Daktylowého a giného Faufol řečeného, gako winné Réwj a Appich se přidržj) z mladé Byliny gest / aneb že na cestě welmi vschlo. Potřebj y toho ssetřiti / což dotčenj Scribenti y ginj wjce gednomyslně oznamugj / že bjlý okrauhlý Pepř neroste na gedné Bylině spolu s černým Pepřem / gako nedozralý. Nýbrž že gest zwlásstnj Bylina od druhé rozdjlná / gako winné Réwj aneb Les černých a bjlých hroznů / a méně se ho nacházy, nežli černého / a že perněgšj a lepšj gest, nežli černý.*

Wybjránj Pepře.

¶ Neylepšj Pepř gest ten, kterýž nenj přjliš swrasklý, nezležený, neotrubný, nezčerwiwělý a nesplesniwělý / ale nowý, těžký, twrdý, černý, celistwý a dobře perný. Falssugj také mnozý Pepř / ale ten podwod snadně poznáš / když zrna Pepřowá do wody vwržeš: nebo dělaný aneb sfalssowaný Pepř rozpustj se, když dobře namokne a zwlhne / ale prawý a přirozený zůstane w swé celosti.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Každý Pepř mocně horčj a sussj / ztenčuge, proniká, otwjrá, rozděluge a wen wywodj. B

Wnitř.

¶ Pepř zahřjwá a posyluge studeného Žaludka / a napomáhá k zažitj: rozhánj wětry a nadýmánj / dáwá Appetyt a chut k gjdlu / žene moč a wodu z člowěka / rozděluge a stjrá wssecko to, což Oči zamrakuge a zatemňuge.

¶ Pepř s wjnem pitý, dobrý gest proti Zymničnému třesenj / kteréž někdy přestáwá / a potom zase na Člowěka se nawracý.

¶ Pepř gest také vžitečný proti gedowatému vsstknutj Hadjmu / pomáhá Plodu z žiwota Matky / hogj zastaralý Kássel / a roztrhuge speklé Flusy a Slemy, kteřjž se w Prsech nashromáždili / w Lektwaři y w nápogi přigatý.

¶ Zrna Pepřowá ztlučená, s vpečeným Cžesenkem spolu smjssená a přigatá, vkrocugj a vkládagj řenj w žiwotě.

¶ Kdož má Žaludek nestatečný, a z studenostj nedobře zažjwagjcý / deg sobě ráno dobrý Trunk wjna ohřjti / wsyp do něho ztlučeného Pepře gednu čtwrtcy / a wypj.

† Kdožby měl studený a nestatečný Zialudek / žeby pokrmů nezažjwal / odkudž wětrnosti a nadýmánj přicházegj / ten může sobě dáti přistrogiti tento Prach: Wezmi Kalmus, Hořce a Lékořice, každého čtyry Loty / Galgánu, Cycwáru, zrn Ragských a kořene Nátržnjkowého, každého geden Lot / dlauhého Pepře, Zázworu a kwjtek Musskatowých, každého dwě čtwrtce / Skořice a Hřebjčků, každého tři čtwrtce / Anýzu, Wlasského Kopru, Kmjnu a strogeného Koriandru, každého geden Lot. Ty materye ztlučeg a protluc podlé náležitosti, aby z nich byl Prach / k němuž každého času Konffektu Koriandrowého a Wlasského Kopru přidati se může.†

¶ Pepř w krmjch gedený, zachowáwá Člowěka při geho zdrawj / chut k gjdlu zbuzuge / polehčuge bolesti wnitřnjch / kteréž od studených přjčin pocházegj.

¶ Proti dlauhotrwagjcý Psotnicy aneb Zymnicy / berau někteřj Pepř, Zázwor, Cycwár, Skořicy, gednoho každého trochu / wssak w rowné wáze aneb tjži. To wsse na

C drobné kusy krágegj/ a w teplém dobrém wjnném Octě pigj/ a do teplého Lože se kladau: Přestane zyma. * W, jak náležité gest/ aby prwé giná potřebná Lékařstwj předessla.*

Listj od černého Pepře vžjwagj Obywatelé těch Kragin, kdež roste, proti žřenj/ a ginym studeným nemocem žiwota. † Garzias ab horto pjsse / že také zelené a nezralé hrozny Pepře do Soli a Octa kladau / a tak kupotřebě chowagj.†

Zewnitř.

Pepř s semenem Wssiwcowým (Staphis agria) wvstech žweykaný, ztahuge wodnate sslemy a wlhkosti z Hlawy.

Pepř gest Zubům a dásnjm vžitečný: nebo strawuge w nich wssecky zlé wlhkosti/ a zachowáwá před porussenjm a hnilostj. Naprawuge také newonný a smrdutý duch.

Pepř s Smolau smjchaný a přiložený gako Flastr, strawuge Nádory, Wolata y giné wsseliké twrdé otoky. S medem rozdělaný a natjraný, zahánj Fleky a pjhy na twáři.

Wředy, zásskrty a otoky hrdla, dobře gest natjrati Pepřem s Medem smjssenym.

Pepř slowe Řzecky πέπερι, Arabsky Fulful, Latině Piper, † a pro rozdjl Piper album, nigrum, longum, Macropiper, † Wlasky Pepe, Francausky Pouyre, Sspanyelsky Pimienta, Německy Pfeffer.

O Egyptském Pepři.

Kap. LXXXIX.

Egyptský Pepř. Piper Æthiopicum:

D

GEst mjmo tyto giž dotčené, gesstě y giný Pepř/ kterýž k nám s ginym Kořenjm z města Alexandrye Egyptské přinássegj. Roste w dlauhých lusscých/ gako Hrách aneb Faseoli. † Zrna menssj má nežli obecný Pepř. † Toho Pepře Mauřenjnowé černj vžjwagj proti bolenj Zubů/ rowně gako my Pertramu. Rozkusugj geg w vstech/ a na Zubu bolawém držj.

Tento Pepř slowe Latině Piper nigrorum siue Æthiopum, to gest Pepř Mauřeninský: Německy Egyptischer Pfeffer. Mnozý geg gmenugj Carpesium, ale to v Starých gest nětco giného.

O Zázwo-

A

O Zázworu a Cytwáru. Kap. XC.

Spůsob.

NJekteřj se domnjwagj / že Zázwor gest Kořen od Pepře. Ale nenj tak, prawj Dioscorides: nýbrž Zázwor gest zwlásstnj Zrostlina / kteráž se nacházý na wětssjm djle w zemi Arabské, Troglodytica řečené / a též w Indůj / a odtud kořenj gegj do Benátek, ano až y k nám se dodáwá. Obywatelé těch zemj vžjwagj Listj zeleného aneb čerstwého Zázworu w pokrmjch y w Lékařstwj / tim wssjm spůsobem, gako my Rauty vžjwáme. To Listj podobné gest k Sýtj / obnowuge se a mladne dwakrát y třikrát do Roka / a nenj w těch kraginách žádné obyčegněgssj Byliny. Kořen má vzlowatý a hrbowatý / a ten se wykopáwá, když Listj na něm počne wadnauti. A gakžkoli dotčené Kořenj nenj gednostegné welikosti / wssak časem nacházý se některý mezy nimi / kterýž Libru wážj. Nesedj hlaubě w zemi přes dwě pjdi. Když geg kopagj, zanecháwagj w Krechtu gednoho hrbolijku / a přikrýwagj zemj, gako budaucý kmen aneb Semeno giných kořenů přjsstjho Roku. Přinássegj k nám Zázwor netoliko syrowý / ale y w Cukru, aneb wlastnj wodnatosti, kterauž z kusků w geho wytlačugj, zazelena zadělaný. A takowý gegich zelený w Cukru strogený Zázwor gest mnohem wzácněgssj a lepssj / nežli suchý, kterýž nássi Apatekáři močj / a potom do Cukru zaděláwagj.

Wybjránj Zázworu.

¶ Neylepssj kořjnek Zázworu má býti bjlý, těžký, plný a nezpráchniwělý, ani čerwotočný / a kterýž gest w kusých welikých. Czerwený Zázwor častokráte býwá ffalessiný. Nebo Kupcy berau zležclé a čerwiwé Kořenj / zatjragj w něm djrky gakausy rudau čerwenau, a wysussugj na Slunci / aby zwrtánj od Czerwů znáti nebylo. A tak wysslechtjce a wylěčjce zkažený starý Zázwor, za dobrý a nowý geg prodáwagj.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Zázwor horký gest na třetjm, a wlhký na prwnjm stupni. Pro kterauž to wlhkost snadně se od Czerwů pokazý. Zahřjwá mocně, wssak netak pogednau, gako Pepř / odkudž znáti, že nenj tak subtylných a pronikawých částek. Mocy gest otwjragjcý, rozdáwagjcý, ztenčugjcý, rozdělugjcý, pronikagjcý a wytahugjcý.

Wnitř.

¶ Zázwor zahřjwá: Dobrý gest studenému Žaludku / posyluge zažitj / Břicho lehýčce měčj / a mocný gest proti wssemu, což Zrak zatemňuge. Přidáwá se také y do těch Lékařstwj / kteráž se proti Gedům a tráwenj strogj.

¶ Zázwor w pokrmjch vžjwaný, gest welmi dobrý proti Sauchotinám. Wjno, w němž Zázwor a Kmjn zwařen, odgjmá bolesti Žaludka y Střew / kteréž od wětrnosti půwod swůg magj.

¶ Zázwor gest wssechněm Lidem zdrawý / kteřjž gsau wnitř zastuzenj / zwlásstě ženám studenau Matku magjcým. A těmť zwlásstě vžitečný gest Zázwor čerstwý zadělaný: nebo zahřjwá / zacpánj otwjrá / a dělohu aneb Kwět wywodj.

¶ Kdož nemá chuti k gjdlu / wezmi Zázworu, Pepře bjlého, každého w gednostegné mjře a wáze / přideg k nim sstáwy Kdulowé, Octa a Cukru / smjcheg dobře / a nech ať spolu zewře / až bude co Lektwař. Toho vžjweg ráno y v wečer.

¶ Někteřj berau Zázwor / obalugj geg do Kaudele, a nitj zawazugj: Potom drobet geg omočj v wodě / wložj do horkého Popela / a pekau geg, že bude křehký. Naposledy ztrágegj drobně / přidadj k němu Soli / a gedj na noc magjce spat gjti. Prawj, že zažitj pokrmů spomáhá a posyluge. Ginj wstrčj kus Zázworu na sspičatý konec Nože / pekau geg na hořjcý Laučowé pochodni aneb Třjsce / aneb y na Woskowé swjčce / potom ostrauhagj z něho černé opálenj a gedj. Ginj opět berau Topynku z bjlého chleba sussenau / tu omáčegj

C tu omáčegj w Octě winném/ poſýpagj ſwrchu Práſſkem ztlučeného Zázworu/ a tak gedj magjce gjti ſpat/ a nic na to nepigj. Chtěgj tomu/ že to Žaludku neſtatečnému a k zažjwánj mdlému, welmi ſpomáhá. ¶ Kdož od přirozenj horcý gſau, a horká Gátra magj, těm nenáležj mnoho Zázworu vžjwati a gjſti.

* Obywatelé těch Kragin, w nichž Zázwor roſte, gjdagj Zázwor drobně zkrágený, a s gjnými Bylinámi w Salátu ſmjchaný, s Maſſem a s Rybami: kterýžto čerſtwý nenj tak perný/ gako když ſe vſuſſj. Některé Břeſkwowé gádro s dobrau gjchau Zázworu ſmjſyti, a zadělati gako w Lektwař/ geſt dobře těm, kteřjž magj Zymnicy čtwrtého dne/ aby ho po několiko dnů pořád vžjwali. *

Zewnitř.

¶ Kohož Zuby bolegj: Wezmi Zázwor/ zkrágeg na drobno/ wař w dobrém čerweném wjně/ a drž tu gjchu teplau na bolawém Zubu.

¶ In ſumma (prawj Dioſcorides) Zázwor w přirozenj a mocy hrubě ſe s Pepřem ſrownáwá/ toliko tento geſt mezy nimi rozdjl: Že Pepř welmi rychle zahřjwá/ ale horkoſt geho brzo pomjgj a mizý. Proti tomu Zázwor netak pogednau a rychle zahřjwá/ ale wſſak horkoſt geho tim déle zůſtáwá a trwá.

¶ Zázwor ſlowe Řecky y Latině Gingiber, Zinziber: Arabſky Zingibel a Gengibil: Wlaſky Gengeno, Sſpanyelſky Gengiare, Francauſky Gingimbre, Německy Jngwer.

Cycwár. Zedoaria.

Slawný a wzneſſený Kořen Cycwárowý, geſt téměř Zázworu podobný: Přináſſj ſe k nám z Wýchodnjch Kragin Indiæ, gako y giné Kořenj. * Mnozý včenj Medici gſau w tom domněnj/ že náš Cycwár nezle ſe ſrownáwá s wypſánjm prwnjho Koſtu Dioſcoridis.*

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Cycwár geſt ſloženj horkého a ſuchého na počátku třetjho ſtupně.

Wnitř.

¶ Cycwár zahřjwá wſſecky wnitřnj Audy/ poſyluge Žaludka y Srdce/ rozhánj wětrnoſti w žiwotě/ zaſtawuge žřenj a plynutj Břicha/ odwracý Káſſel a bolenj břicha, z ſtudených přjčin přiſſlé. Zahánj otok Matky/ mořj Sſkrkawky a Czerwy/ otwjrá zacpánj moče y nemocy Ženſké/ odpjrá Gedu. Auicenna pjſſe/ že nenj žádneho Lékařſtwj mocněgſſjho a lepſſjho proti arcygedowaté bylině Napellum, to geſt Sſalomaunku, nad Cycwár. ¶ Kdožby Czeſnek, Oſſleych aneb Cybuli gedl/ a nemohlby ſmradu gegich cýtiti a ſněſti/ ten gez na to Cycwár/ kterýž tu zlau wůni potlačj a zemdlj. ¶ Cycwár dobře ſlaužj ſtudeným a wlhkým Lidem/ kteřjž gſau nakloněni k ſtudeným neduhům.

¶ O zbjrce wjna ſtrogj ſe také Cycwárowé wjno/ kteréž geſt wýborně dobré proti zlému powětřj čaſu Mornjho/ poſyluge ſrdce/ a odhánj od něho zlé gedowaté páry. Takowého wjna každodenně požjwati magj ti/ na něž čaſto Záwrat a gako omdléwánj přicházý. Strogjwagj pak Cycwárowé wjno timto ſpůſobem: Wlož do Sudu wrſtwu neylepſſjch welikých hroznů/ poſpi ge ztlučeným Cycwárem: opět zaſe wlož ginau wrſtwu hroznů/ a poſpi ge též Cycwárem. A to tak dlauho děleg/ dokawadž těmi hrozny nedoplnjš Sudu až do půl pjdi od ſwrchnjho ſſpuntu. Potom naleg na to dobrého nowého Mſtu, wezma geg od Preſu/ a nech ho tak ſpolu w Sudu wykyſati/ když bude čiſtý, můžeš geg pjti. Týmž ſpůſobem y z giných Bylin a kořenj wjna ſtrogiti ſe mohau.

¶ Proti zlému powětřj w čaſu Mornjho nakaženj: Wezmi Cycwáru a Rhabarbarum, gednoho gako druhého zarowen na wáhu/ obé to ztluka, wlož do dobrého páleného wjna aneb do Aqua vitæ. Z toho ráno, dřjwe nežliby wen na wjtr wycházel, pjti, a zuby, dáſně y hrdlo dobře natjrati ſobě máš. Dělá ſe z něho w Apatekách Lektwař k též potřebě/ a ſlowe Lektwař Cycwárowá.

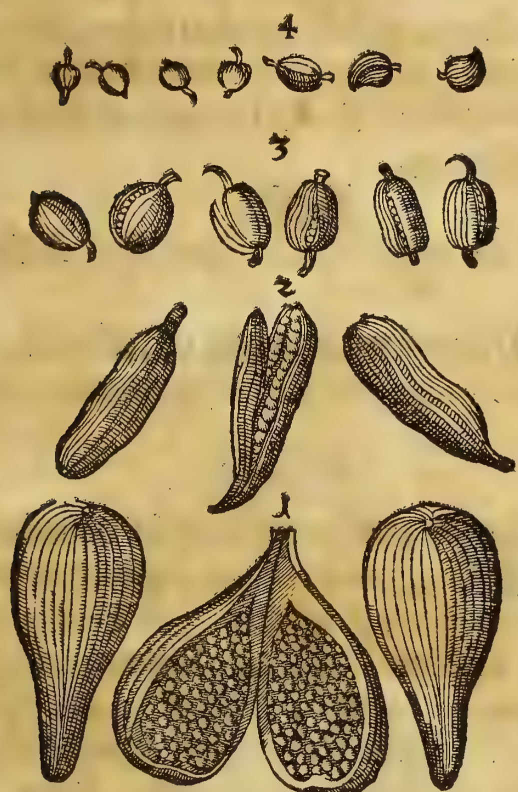
Zewnitř.

Zewnitř.

Když ſe Mornj rána aneb nakaženj rozmáhá: Wezmi Cycwáru/ moč geg w dobrém prudkém Octě/ a kauſek z něho w vſtech drž/ když chceš wen z domu na wjtr a mezy Lidi wygjti. Opatruge Cžlowěka před zlým a gedowatým powětřjm.

O obecném Cardamomum, aneb Ragſkých Zrnách. Kapitola XCI.

Kardamomum.	Cardamomum.
1. Weliké.	1. Majus.
2. Proſtřednj.	2. Medium.
3. Malé.	3. Minus.
4. Neymenſſj.	4. Minimum.

Pokolenj, Rozdjl a Spůſob.

Troggj Cardamomum z Alexandrye a z wýchodnjch zemj k nám ſe přináſſj a w Lékařſtwj požjwá/ totižto Weliké, Proſtřednj a Menſſj: wſſecka tři magj množſtwj ſemena neb gadýrek w luſſtinách zawřených. Luſſtina welikého Cardamomum geſt gako Fjk, křehká, tuhá a lehká/ kůře aneb ſſupině Indyánſkého ořecha podobná/ některými linyemi neb ſſtreyſſky na dyl protažená. Má w ſobě vproſtřed mnoho Cžerwených gadýrek, množſtwjm bjlých kožek obkljčených a rozdělených. Někteřj ge Melegetas gmenugj/ protože gſau podobná Proſu Indyánſkému, kterémuž w Knjžetſtwj Meylandſkém Melega řjkagj. Gſau chuti perné a wůně libé/ odkudž gim y někteřj Grana Paradiſi to geſt Ragſká zrna gméno dali. Luſſtina proſtřednjho Cardamomum geſt obdlaužná, tryhraná pruhowatá/ při wrchu tupě ſſpičatá. Wnitř ležj obdlaužná a zbledačerwená gadýrka, dwěma řady a též kožkau obalená. † Slowe Cardamomum Officinarum.†

Luſſtina malého Cardamomum geſt krátká, tryhraná, nápodobně gako Bukyně/ ale tluſtſſj: Wnitřnj gadýrka proti obogjm nahoře dotčeným gſau neymenſſj / ležj mezy proſtřednj kožkau s obogj ſtrany/ Formy poněkud okrauhlé a k dotknutj chlupatá. * Ta ſe dwogj nacházegj / pročež také tuto při Figuře, čtwera gſau položena.* Wſſecka tato giž

připome-

C připomenutá Zrna dadj se snadně drobiti/ gsau perná, libě wonná, bezewssj hořkosti. A wssak weliká gsau nad giná perněgssj/ gako y malá nad prostřednj.

Zdali pak wssecka tato pokolenj spolu, aneb gedno z nich gest prawé Cardamomů Starých Řzekůw, nemohu wlastně wěděti. Swědčj owssem Stařj/ že Cardamomum lusky má: nebo čteme in Galeno, že Zeno chtěge swé Lékařstwj proti Gedu strogiti, wzal k tomu Cardamomum, a zahodil Lusstiny. Wiz dále Galenum lib. 2. de Antidotis, post Democriti descriptionem, in Theriaca carmine descripta, w kterémžto wypsánj nagdeš také Lusstiny Cardamomi. Item lib. 7. de compos. med. secundum locos, cap. 5. Radbych tedy k tomu přistaupil / že weliké Cardamomum, kteréž gsem málo wýš wypsal, gest prawé Cardamomum Starých Řzekůw/ ale dwě mne wěcy rozpakugj. Gedna, že Galenus lib. 7. de simpl. med. facult. zřetedlně napsal/ že Cardamomum w swé chuti gest hořké/ a tau přjčinau že mořj Czerwy w břisse: gessto wssak při nassem Cardamomů žádné hořkosti znamenati nemůžeme. Druhé, Cžteme o Cardamomum Řzekůw/ že obtěžuge Hlawu swau sylnau wůnj/ a že se nedá snadně zdrobiti: kdež proti tomu násse Cardamomum gest libé a neobtjžné wůně/ a welmi snadně zdrobiti se dá. Nechť gest pak gak chce / wždyť toto přjtomné Cardamomum nenj chatrné a matné Kořenj / a nigakž nemá zawrženo býti. A protož mým zdánjm nezle činj/ kdož ho na mjstě prawého Cardamomum w Lékařstwjch vžjwagj.

Mjsto.

Takowé Cardamomum roste in India, zwlásstě od Kalekutu až do Kananor. Item in Malauar & Iaoa.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Cardamomi gsau přirozenj horkého a suchého/ wssak ne tak hrubě, gako Řzeřicha/ gakož Galenus swědčj.

Wnitř.

D Cardamomi aneb Ragské zrna gsau k vžjwánj dobrá těm/ s nimiž Třesenj srdce, omdlewánj a Záwrat zápasý / aby z nich pili, aneb Prach w něgaké gjsse přigali. Posylugj žaludka/ a dobrau pomoc dáwagj k zažitj. † Totiž, aby wzal Prachu z nich geden Lot/ a smjchage s Lektwařj Pelyňkowau, vžjwal. K témuž dobrý gest y tento Prach: Wezmi Skořice, Zázworu a Prustworce, každého geden Lot/ gader Kardamomu gednu čtwrtcy/ Pepře a Mussťátowého kwětu, každého půl čtwrtce / Kubebů dwa Skrupule: Wssecky ty kusy zděleg na Prach/ přideg k nim Cukru, a gez z toho. Tento Prach posyluge a zahřjwá Zialudek/ pomáhá k zažitj/ rozhánj wětrnosti, a ztrawuge w něm zlé wlhkosti. Můžeš k němu y půl čtwrtce Anýzu přiwzyti. †

Cardamomum ztlučené na Prach, a s Hřebjčky smjchané/ aby každého zarowen wzal/ a s dobrým wjnem wypil/ takowý trank zkormaucenj žaludka y dáwenj odgjmá.

Cardamomum s Anýzem smjssené, a pité v wjně, dáwá chut k gjdlu.

Proti wssechněm wnitřnjm neduhům od studenosti possłým, může Cardamomů vžjwáno býti; nebo dobré k tomu gest, a zwlásstě ženám.

* Obywatelé swrchudotčených Zemj magj obyčeg Cardamomum s listjm Byliny Betre řečené w vstech žweykati/ pro wyčisstěnj Hlawy a žaludka od studených wlhkosti a sslemů. †

Zewnitř.

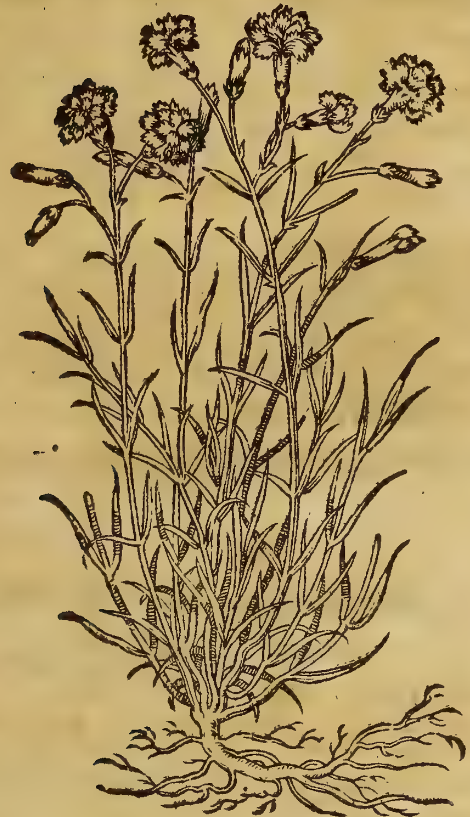
Ragská zrna ztlučená, s Medem rozdělaná a pomazaná/ sháněgj zsynalé modřiny aneb gjzwy na těle/ kteréž od bitj aneb vrazu původ swůg magj.

* Auicenna Cardamomum Wětssj gmenuge Saccolaa quebir, a Menssj Saccolaa Cequor: o kterýchžto gménjch pjsse Garzias de Horto, že y podnes Arabským Lékařům a Kupcům známá gsau. Item Saccule & Elacte, a má za to / že násse Cardamomum nebylo známé starym Řzeckým a Latinským Skribentům. Ale Cardumeni že snad Arabům gest Cardamomum Græcorum neywětssj/ gakž tuto wymalowáno/ a držj w sobě Melegettam, kteréž od Kardamomu odděleno býti má. *

A

O Karaffilátu. Kap. XCII.

Karaffilát Domácy. Flos Garyophyllorum domeſticorum. **Karaffilát Planý.** Garyophylli ſilueſtres.

Rozdjl.

B

Karaffilát/ kterýž někteřj Nowij Scribenti gmenugj Vetonicam coronariam/ protože z Kwětu geho Wěnce dělagj/ geſt dwogj: Domácy a Planý.

Spůſob.

¶ Domácý Karaffilát má Liſt dlauhý/ ſſpičatý/ gako Kozybrádka/ krom že geſt kratſſj/ dwakrát y třikrát tluſtſſj a barwy popelaté: Prut oblý/ lokte zdylj a čaſem delſſj/ mnohými vzljčky neb ſaučky rozdělený: Ten ſe při wrchu na dwě aneb na tře ratoleſtj/ a neſe neyprwé dlauhá Paupata okrauhlá/ při wrchu zaubkowatá gako Pilka/ z nichž potom wynikagj pěknj/ kráſnj a vſſlechtilj Kwjtkowé/ rozličných barew: totižto bjlj/ čerwenj/ tělne a blede barwy/ bjlj čerwené gako Krwj ſkropenj/ a giných rozmanitých barew/ plnj y neplnj/ wůně welmi libé/ gako prawé Hřebjčky/ odkudž y gména doſtali. Když ſe ti Kwjtkowé odtrhagj/ zůſtáwá černé Semynko/ podobné Cybulnému/ w těch dlauhých Pupenjch zawřené. Kořen geſt gediný/ ryſſawý/ vzlowatý a wonný.

¶ Planý Karaffilát geſt dwogj: Prwnj ſlowe Německy Donnerneglen/ Blutstropffen/ roſte na horkých/ newydělaných pjſčitých mjſtech/ geſt Bylinka churawá/ ſuchá/ neſe při wrchu několik zſwětla čerwených Kwjtkůw/ neymenſſjch zewſſech Karaffilátůw gednoduchých aneb gednořadých/ o pěti aneb ſſeſti ljſtkách/ wůně téměř žádné nemagjcých. Druhý Planý Karaffilát ſlowe Německy Hochmut aneb Mutwillen. Geſt rowně téhož ſpůſobu a kmene/ Kwjtky neſe tělné barwy/ a na nich ljſtky opeřené a zſtřjhané. Roſte na Zahradách a na Poljch. Sýce tento obogj Planý Karaffilát podobný geſt Zahradnjmu/ trawau aneb liſtjm/ Prautjm/ Pupeny y Kořenjm/ kromě že wſſecko má drobněgſſj a menſſj. * O rozličných pokolenjch této Byliny/ wiz Carolum Cluſium in obſeruationum Pannonicar. lib. 2. cap. 41. Item/ Lobelium & Dodonæum.*

¶ Geſt ſe čemu podiwiti/ že Stařj Včitelé tento tak pěkný/ kráſný/ vſſlechtilý a znamenitě wonný Kwjtek mlčenjm pominuli/ a nic o něm nepſali/ kterýžto barwau a wů-

C nj Růži nic napřed neoddá: nýbrž stálostj a trwánliwostj, daleko gi přewyssuge. Widjme zagisté, že Růže vtržená sotwa s geden den trwá / pogednau wadne a vsýchá: ale Karaffilát w swé mocy a w celosti zůstáwá za čtyři dni, a někdy délegi / aniž tak skůro wypáchne, gako Růže.

Czas.

¶ Obogj Karaffilát, Domácý y Planý, nacházý se a kwetne w Létě. Domácýho kwět trwá až do Zymy / ale trpkosti a přjsnosti Zymy snésti nemůže. A protož Panny mjwagj swé zwlásstnj k němu Sskopky a nádoby / kteréž wystawugj na Slunce / a dopustj na něg časem y Dessti prsseti / potom hned zase geg snássegj do Sklepů. Ano y to negednau shledáno gest / že se w Zymě w Sklepjch vgjmal, rostl y také kwetl. Roste na Slůni a na mjstech wýslunných.

¶ Chcessli mjti Káraffiláty rozličných barew: Wezmi Semeno čerwené a bjlého Káraffilátu / wlož oboge do gedné Cýwky aneb Pisku od Pera, wsaď a zahraб do země. Z dwogjho Semene wyrostek gedna Bylina / a Kwět obogj barwy spolu ponese.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Že Karaffilátowý kwět přirozenj horkého gest a suchého / za důwod máme libau wůni y také hořkau chut geho.

Wnitř.

¶ Karaffilátowý kwět na Prach ztlučený, a ztjži gedné čtwrtce w trunku wjna, kdež nenj Zymnice aneb horkosti, aneb w Růžowé a Wolowého gazyka wodě, též y sstáwau Granátowých aneb Cytronowých gablek, pitý / dobrý gest proti omdléwánj a třesenj aneb třepetánj Srdce. *Dělagj také z neypěknégssjch a wonných kwětů Karaffilátowých Syrup / kterýž gest obzwlásstnj posylněnj Srdce. Mjwagj též v nás y na giných mjstech w Apatékách dobře sprawených Syrupum Garyopyhllatum compositum, z téhož Kwjtj přistrogený / kterýž gest k mnohým wěcem vžitečný a dobrý.*

D

† Karaffilátowý Syrup. *Syrupus florum Caryophyllorum.*

Syrup Karaffilátowý domácý takto můžes vdělati: Wezmi neylepssjch wonných Kwětů Karaffilátowých, když neywice kwetnau / wlož ge do Cýnowé Konwice aneb do poléwaného Džbánku / naleg na ně horké wody tak mnoho, coby málo Kwět přewyssowala: Zahraď Konwicy dobře, ať žádná pára wen nepáchne / a nech tak zahražené státi, za osm hodin. Potom sceď tu wodu / a wytlač Kwjtj dobře, a zawrz preč. Opět deg nowých kwětů Karaffilátowých do prwnégssj Nádoby / a zahřege tu předesslau wodu, wleg na to nowé Kwitj, gakžs prwé vdělal: a tak včiň třikrát, čtyřikrát y pětkrát gedno podruhém / gakž chceš Syrup dobrý a sylný mjti. Naposledy wezmi tu scezenau wodu / deg do nj neylepssjho Cukru málo aneb mnoho, gakž woda gest / nech Cukru y s wodau na mjrném vhlj řežawém powlowně zewřjti / ažby shustl, gako pěkný přepusstěný Med. A když wychladne / deg do Sklenice aneb poléwané Nádoby / a opatř dobře. Můžeš také mjsto Cukru wzýti k tomu pěkného přepusstěného aneb leytrowaného Medu. Tento Syrup gest obzwlásstnj posylněnj Srdce w horkých a ostrých Zymnicech y giných nedůzých / gimiž Srdce zemdleno býwá. Může pak y s ginými wodami Srdečnými, aquis cordialibus, přigjmán býti. Gako w horkých nemocech wezmi wody Sstowjkowé, Leknowé a Wolowého gazyka, každé čtyři Loty / Syrupu Fiolowého tři Loty / smjcheg ge wsseckу w hromadu / a deg Nemocnému pjti. Když pak nenj žádné Zymnice / můžeš wzýti wody Kardobenedyktowé, Melissowé a Rosmarýnowé, každé tři neb čtyři Loty / wody Skořicowé půl Lotu / Syrupu Karaffilátowého dwa Loty: Ty kusy wssecky smjcheg w Kofflj čku a deg Nemocnému wypiti / patrně posyluge Srdce y Hlawy.†

¶ Kdožby Karaffilátowé Kwjtj s tak mnohem Bukwice v wjně pil / aneb Majoránu, Rosmarýnu a Ssalwěg zwařil / a geden quentjk Karaffilátowého Kwětu w té gisse přigal / welmi dobře mu poslaužj proti Záwratu, Padúcý nemocy, Křeči, Sslaku, třesenj, ztrnutj a nečitedlnosti audůw / též y proti vstawičné ospalosti, contra Lethargum.

Lektwař

Lektwař Karaffilátowá. *Conserua florum Caryophyllorum.*

A

Z Těchto wýborných kwětů Karaffilátowých dělagj také Lektwař, gako z Růže a z Fioly, takto: Ztlukau Kwět s Cukrem w kamenném Moždjři / dadj geg do Sklenice / zahradj swrchu dobře / a za některý čas na Sluncy státi nechágj. † Gestližeby Kwět vsychal / může se wodau Karaffilátowau aneb Bukwicowau roztlučený skropowati a swlažowati. † Takowá Lektwař ztjžj gednoho Lotu často gedená, posyluge Srdce y duchů srdečných. Má také zwlásstnj a předjwnau moc, ostřiti zrak / odgjmá nechutenstwj Žaludka / zastawuge dáwenj, plynutj Břicha / odgjmá y bolenj Matky a mořj Sskrkawky. * Gest dobrá y proti Gedu / a pomáhá k lehčegssjmu porodu.*

Ocet Karaffilátowý. *Acetum florum Caryophyllorum.*

Strogj se wýborně dobrý Ocet Karaffilátowý, timto spůsobem: Wezmi dobrého sylného winného Octa čtyři Žeydljky aneb Pintu / naklad do něho gednu libru kwětu Karaffilátowého † wssak prwé w stjnu vsussenébo / † a wystaw na Slunce w Sklenicy † za čtyři Neděle / † dobře na wrchu zahradě † aby nic newypáchlo. Chcessli geg mjti sylnégssj / wyňmi z něho prwnégssj Kwěty, když zblednau / a naklad misto nich giných nowých a čerstwých. † Ten Ocet náramně dobrý gest proti omdléwánj / aby gjm chřjpě a srdečné aneb Pulsowni žjly potjral / aneb Pýrko w něm omoče, do Nosu strkal / welmi brzo Nemocného zase občerstwuge. Gest také vžitečný y proti zlému nakaženému Mornjmu powětřj / aby gjm sobě ruce y twář smačowal a vmýwal.

† Wezmi djl toho Octa / přičiň k němu drobet celého Ssaffránu, ztlučených zrn Galowcowých a drobet Chleba / směs ty kusy whromadu / wlož ge na malý na tré složený ssátek lněný / a přikládeg Člowěku nestatečnému a omdléwagjcýmu, na žjly Pulsownj. Když pak vschnau / zase ge týmž Octem smačug a swlažug. Takowé přikládanj dáwá Srdcy welikau posylu a moc / a to pro žjly Arterias, kteréž se od Srdce k těm mjstům táhnau.

¶ Týmž spůsobem w horkých páliwých Zymnicech, může s timto Octem takowé Epithema cordiale přistrogeno býti: Wezmi wody Růžowé osm Lotů / Sstowjkowé a Borákowé wody, každé dwa Loty / celého Ssaffránu půl Sskrupule / Kaffru za tři Gečná zrna / Octa Karaffilátowého dwa Loty. Ty wssecky wěcy whromadu smjcheg / a na tré aneb na čtwero složený ssátek w nich omáčege, na Srdce přikládeg. Vhassuge netoliko nepřirozenau horkost Srdce / ale také dáwá mu welikau moc. Týž Ocet Karaffilátowý dobře činj Hlawě / aby gjm Zidowiny natjral: wssak prwé geg smjchage s Růžowau wodau / aneb pokropě gjm chleba, k němu vstawně wonět. †

B

Wjno Karaffilátowé. *Vinum florum Caryophyllorum.*

Wjno Karaffilátowé w čas Mornj takto přistrogiti sobě můžes: Naklad do wjna Kwětu Karaffilátowého, a Musskátowého, a Ssaffránu. To wjno ráno pj / Srdce od nakaženj zachowáwá.

† Giné Karaffilátowé wjno na Podzym takto strogjwagj: W Létě když Karaffilát nenywjce kwetne / nazbjreg čerwených a wonných Kwětů / tak mnoho, cožby gich k wjnu potřebowati chtěl / a vsuš ge. Potom na Podzym wezmi malý k tomu přistrogený Saudček / naklad do něho Gesenowých třjsstěk a Karaffilátu gednoho po druhém / wleg na to dobrého Mstu / a nech ať spolu odkysse, tim spůsobem gakož o Pelyňkowém wjnu praweno. To wjno ku potřebě schoweg: Gest vžitečné a dobré proti wssechněm swrchudotčeným neduhům / posyluge mozku y Hlawy / a prospjwá proti wsselikým studeným nemocem Hlawnjm. Dobré gest Lidem omdléwagjcým / a dlauhými nemocmi ztrápeným a zemdleným: spomáhá studenému Žaludku, zastuzené Matce / kdožby ho časem dobrý Truňk pjgel. †

¶ Karaffilátowý Kwět s bjlým wjnem pitý, vzdrawuge wsseliká gedowatá vsstknutj aneb vkausnutj od Hadůw a wzteklých Psůw. Wyhánj také Sskrkawky a čerwy z Břicha / a napomáhá ku porodu.

¶ Sstáwa z celé Byliny Karaffilátowé wydáwená, prospěssná gest proti Mornjmu nakaženj / aby gi hned brzo pil / a w Loži teple se chowal.

C ¶ Kwět Karaffilátowý na Prach ztlučený, a ráno na čtitrobu pitý, obraňuge a chránj před Opilstwjm.

¶ Planého Karaffilátu sſťáwa, aneb woda z něho per Balneum Mariæ pálená, geſt welmi vžitečné Lékařſtwj na Ledwinný kámen. Neb geg rozdrobuge/ a s močem ſkrze Měchýř wen wyhánj/ ſedwě aneb tři lžjce plné pitá. † Mocněgſſj ten Safft bude/ když geg s wodau Gehlice, aneb Cyzrnowau, aneb Petrželnau Polewkau aneb gjchau, přigmeš. †

¶ Planého Karaffilátu kořen na Prach rozetřený, a ztjži gedné čtwrtce pitý s dobrým wjnem, vſſtknutj Geſſtěrčj vzdrawuge/ a duchů ſrdečných poſyluge.

Zewnitř.

¶ Safft Karaffilátowý do Očj wkropený, zoſtřuge zrak. ¶ Karaffilát v wodě wařený, a gjcha ta teplá w vſtech držaná, vkrocuge a vkládá boleſt Zubůw.

¶ Karaffilátowý kwět v wodě wařený, w té wodě ſſátek omáčený a přikládaný/ vmenſſuge těch boleſtj, kteréž gſau w Klaubjch a přjhbjch/ kdež ſe Audowé ſpolu ſcházegj a ſtýkagj / gako w Kolenách y ginde.

¶ Kwět Karaffilátowý čerſtwý protlučený/ a na rány Hlawy přiložený/ polehčuge a krotj boleſti/ tiſkne rány whromadu/ táhne wen zadřené třjſky a kůſtky.

¶ Bylina v wodě wařená, a na Židowiny přiložená, odnjmá boleſt Hlawy.

Oleg Karaffilátowý. *Oleum Caryophyllorum.*

Karaffilátowý kwět kladau také do Dřewěnného Olege/ a wyſtawugj na Slunce/ když negwětſſj horko. † Chceli kdo mjti Oleg lepſſj/ wyber z něho prwněgſſj Kwjtj/ a naklaď giného nowého a čerſtwého / a to včiň do třetjce aneb y wjce. † Takowý Oleg proſpěſſný geſt proti vhryzenj wzteklých Pſůw/ a gedowatému vſſtknutj Hadůw / aby gjm rány mazal. Hogj také Střjly, děrawé kyſawé neduhy, Fiſtule a záwſſnice/ aby do nich wpauſſtěl. † Krotj také bolenj Zialudka/ aby z něho Maſt vdělal, a Zialudek mazal. †

D ¶ Karaffilát ſlowe Řecky Caryophyllus, FlosCaryophyllorum, Betonica vel Vetonica altilis, vulgo Herba tunica, Betonica coronaria & domeſtica : Wlaſky Garopholi, Francauſky Oeilletz, Německy Näglein blume oder Graßblume.

O Hřebjčku Krámſkém.

Kapitola XCIII.

Spůſob.

Hřebjčky to gméno magj od ſpůſobu a Formy/ protože gſau železným Hřebjkům podobnj. Geſt Owotce gednoho Stromu in India, Pařezem y dřewem podobného Puſſpanu/ Liſtjm pak Stromu Skořicowému / kromě že má liſtj drobet okrauhlegſſj a kratſſj. Owotce aneb Hřebjčky zbjragj z něho w Létě / když vzragj. Neylepſſj Hřebjčky kladau byti při wrchu ſſiroké / a ty, kteřjžto mezy Prſty ztlačenj, wydáwagj z ſebe ſkrownau Olegnau tučnoſt.

¶ Tato přjtomná Figůra Hřebjčku wzata geſt z gedné Ratoljſtky bez Liſtůw/ kteraUž mi mnoho zkuſſený Franciſcus Calzolarius Apatékař Veronæ odeſlal: Při njž ſe ſpatřugj y nezdárné hrubé Hřebjčky/ gimž Matky Hřebjčkowé řjkagj/ Latině ge Antophyllos gmenugeme: Ano y Sſpičky, na nichž Hřebjčky wiſý, Fuſti řečené. Liſtj pak, kteréž pod tau Ratoljſtkau ležj, doſtal gſem od Portugaleſerůw. * Gſau při tom wymalowáni y tři ginj Liſtkowé / a znamenáni prwnjmi Literami gmén ſwých Autorůw, kteřjž ge wypſali/ gako Mathioli, Cluſij & Geſneri.

¶ Garzias de Horto lib. 1. de aromat. hiſtor. cap. 21. pjſſe / že Hřebjčky roſtau toliko na pěti Oſtrowjch Molucca řečených/ mezy nimiž neypředněgſſj ſlowe Gilondo, a že geſt Strom fformau y welikoſtj Bobkowému podobný/ toliko že Liſtj má vžſſj, s mnohými Ratoleſtmi.

Kwět geho že poneyprwé býwá bjlý, potom názelený, naposledy náčerwenalý / libau wůnj wau giné wssecky přewyssugicý.*

Krámský Hřebjček.
1. Matka Hřebjčkowá.
2. Zewnitřnj gegj ssupina.
3. Wnitřnj gádro.
4. Dwa djlowé gádra.

Caryophyllon:
1. Antophylli.
2. Putamen exterius.
3. Interior nucleus.
4. Nuclei partes geminæ.

† Prawj dále Garzias, že Obywatelé Hřebjčky z Stromů zklácegj / a sussj ge za dwa aneb za tři dni / potom teprw schowáwagj / a do giných Zemj rozsýlagj. Listj Hřebjčkowé nemá žádné wůně takowé, gako Kwět / též ani Ratolesti / leč ge drobet usussj: tu dáwagj wůni od sebe / ale welmi chatrnau. Někteřj pissj / že žádná Tráwa okolo Stromu Hřebjčkowého neroste / poněwadž Kořen geho wssecken Safft a wlhkost z Země k sobě toliko táhne. Strom ten z opadalých Hřebjčků wyrostá / z nichž neyprwé býwá malý Křjček / potom w osmi letech Strom / kterýž ostáwá a trwá do sta let. Hřebjčky pak zbjragj od patnáctého dne Měsýce Zářj / až do měsýce Ledna a Unora / a musegj ge Pruty aneb třtinami z Stromu dolů klátiti / podstelice wssudy wůkol Rohožj Palmowých / aby na zem nepadali. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hřebjčky gsau složenj horkého a suchého na třetjm Stupni. Ztenčugj, otwjragj, posylugj a rozrážegj.

Wnitř.

Hřebjčkůw vžjwáme w pokrmjch y w Lékařstwjch. Hřebjčky gedené, aneb v wjně pité / posylugj Srdce, Gater, Žaludka y Hlawy. Pomáhagj k zažitj pokrmůw / nechutenstwj zaháněgj / dáwenj y měkost žiwota aneb Auplawicy zastawugj / a potracenau chut k gjdlu zase nawracugj. Užitečné gsau také proti wsselikým studeným neduhům Mozku / gacýž gsau S. Walentjna aneb Paducý nemoc, Sslak, potracenj paměti, záwrat, Křeč, třesenj, ospánliwost, ztrnutj aneb nečitedlnost audůw. † Kténuž Lektwař takto přistrogiti můžeš: Wezmi wrssků Rozmarýny, Skořice, Muss̃kátowého kwětu y Kůlky a Hřebjčků každého geden Lot / slož to wsse whromadu, a spal w děrawém Hrncy a w Pecy na Prach / kterýž potom wypeř, a přideg k němu drobet Cukru a Syrupu de Stoechade, což gest dosti k složenj Lektwaře. †

C ¶ Hřebjčky ztlučené, a ztjži dwau čtwrtcý w Mléce gedené, rozmnožugj přirozenj.
¶ Hřebjčky gjsti, aneb gjmi kaditi, potřebné gest proti Mornjmu powětřj.
¶ Komuž z aust smrdj: Wezmi kůru od režného chleba, Galgánu a drobet Hřebjčkůw/ smjcheg whromadu, a pj v wjně: Prospěget. ¶ Proti nechutenstwj a dáwenj žaludka/ též y proti Auplawicy z studené přjčiny: Wezmi Topynku vsussenau z chleba/ omoč gi w Malwazý/ posyp ztlučenými Hřebjčky, a sněz.

† Kdož má Ziaudek zastuzený a mdlý/ tak že pokrmů dobře zažjwati nemůže/ ten vdělegj sobě takowý zažiwacý Prássek: Wezmi Prustworce a Galgánu, každého geden Lot/ Skořice, Zázworu a Hřebjčků, každého dwě čtwrtce/ Musskátowého kwětu, Kardamomu a Pepře, každého půl čtwrtce/ ztluc neb zkrágeg na drobno/ přideg tři neb čtyři loty Cukru/ a gez z toho.
¶ Proti kormaucenj Ziaudka gsau také Hřebjčky welmi dobré/ k čemuž y tohoto Prachu požjwati můžeš: Wezmi ztlučené Skořice dwě čtwrtce/ Hřebjčků gednu čtwrtcy/ Musskátowého kwětu geden Scrupulum, Anýžu a Kopru Wlasského, každého gednu Vncy/ Zázworu a Galgánu, každého tři čtwrtce. Ty wssecky kusy ztluc na drobný Prach/ přideg mezy ně tři aneb čtyry Vncy Cukru a gez. Tento Prássek rozhánj wětrnosti Ziaudka/ a dobrý gest proti žřenj w žiwotě. Můžeš sobě k též potřebě y tento Traňk každého času vdělati: Wezmi dobrý Truňk wýborného wjna/ ohřeg ge/ a deg do něho ztlučeného Zázworu gednu čtwrtcy/ ztlučených Hřebjčků půl čtwrtce: a pj teplý, zwlásstě ráno. Ten Traňk zahřjwá Ziaudek/ rozhánj wětry w žiwotě y Colicam.†

* Hřebjčky nowé a čerstwé kladau Moluccani do Octa, a do Soli/ a dokudž gesstě mladistwj gsau, y do Cukru/ a gsau welmi dobré chuti k gjdlu.
¶ W Portugallij pálj wagj z čerstwých Hřebjčků znamenitau Wodu/ kteráž welmi pěkně wonj/ a Srdce mocné posyluge.*

Hřebjčkowý Oleg.

Z Hřebjčků dělá se také aneb dystylluge znamenitý Oleg/ kterýž má wssecky ty ctnosti a mocy/ gako wysoce wznessený a schwálený Balsam/ žeby ho kdo budto wnitř aneb zewnitř těla swého požjwal. † Gest horký a suchý na třetim stupni. Posyluge wssechněch přirozených audůw těla/ wyčisstuge kalnau Melancholickau krew/ sylj Hlawu, Mozek y Srdce/ gest obzwlásstně dobrý proti Záwratu a mdlému zraku/ aby ho ráno tři aneb čtyry krůpěge, s drobtem wjna dobrého wypil. Týmž spůsobem prospěssně slaužj proti studeným neduhům Maternjka y Střew/ a wyhánj Colicam aneb střewnj dnu. Přesto zwlásstně dobrý gest Ziaudku/ posyluge ho a zahřjwá geg/ a wzdrawuge wssecky studené neduhy geho/ vkrocuge žřenj y dáwenj/ gako y Běhawku a židkost Břicha. Zewnitř pak hogj nowé rány/ stawuge přjlissný tok krwe, gako y Gliedwasser. Pod Nosem natřený, aby k němu woněl, odwracý omdléwánj/ a dobře prospjwá mdlému Mozku.†

Zewnitř.

¶ Chcessli mjti dobré a wonné Piwo: Wezmi půl Lotu dobrých ztlučených Hřebjčkůw/ a tolikéž suchých a zkrágených Bobkůw/ zawěs w Pytljčku do Sudu.
¶ Kohož záwrat a omdléwánj napádá/ tomu Hřebjčky s žweykanými pod Nosem natjreg. A k témuž welmi dobrý gest Ocet, s Hřebjčký a Růžj přistrogený.
¶ Auenzoar in Proœmio libri de conseruanda sanitate pjsse: Že toho sám od dawnjch časůw za prawé skusyl a poznal/ že Hřebjčky na drobnjčky a subtýlný Prássek ztlučeni, a w Zymě na wrch Hlawy potraussenj, zažjwagj a strawugj studené wlhkosti a Flusy hlawy. Wssak lépe gest/ aby prwé skropil wrch Hlawy páleným wjnem/ tak aby se Prach na Hlawě držeti mohl/ potom aby Hlawu ssatem obwázal/ pod bradau vzel vdělage.
¶ Gest také welmi dobře proti wsselikým studeným nedostatkům Hlawy/ aby do Lauhu toho, gjmžby Hlawu mýti chtěl, vzljček ztlučených Hřebjčků wložil.
¶ Hřebjčky na čistý a drobný Prássek ztlučené, a do Očj wpusstěné, odgjmagj mrákotu zraku, a obláčky w očjch. * Wssak potřebj s tim rozssaffně a maudře zacházeti/ a giné dobré wody k tomu wzýti.*

¶ Hřebjčků

¶ Hřebjčků vžjwáme také y k Pytljčkům na Břicho a na Žaludek. † K zahřitj studeného Zialudka wezmi Pelyňku a Balsamu, každého geden Lot / Galgánu obogjho, prawého y planého a Hřebjčků, každého dwě čtwrtce / ztluc to wssecko na Prach / a vděleg Pytljček pro Zialudek / kterýžto skropě wodau Lawendulowau, přikládeg na Břicho.

¶ Proti Flusům Hlawy máš tento Prach na Hlawu posypati: Wezmi Ragského dřewa, Agssteinu a Hřebjčků, každého tři Loty / Cžerwené Růže, Majoránky, Musskátowé kůlky, Rozmarýnu, každého dwě čtwrtce / zděleg na Prach a vžjweg. †

¶ Hřebjčky slowau Řzecky y Latině Caryophylli vel Caryophyllum, Arabsky Carunfel, Wlasky Carofano, Sspanyelsky Clauo de è specia, Francausky Cirophles, Německy Neglen.

O Persánu. Kap. XCIIII.

I. Persán. Ptarmica 1.

II. Persán. Ptarmica 2.

Způsob a Mjsto.

Persán gest Bylinka nám známá. Roste na Horách a w mjstech kamenitých / a odtud se přenássj a sadj y w Zahradách. Nenj weliká Zrostlina: má množstwj malých a oblých Ratoljstek a wětwiček / kteréž se odjwagj mnohým, dlauhým, vzkým, k Oljwě podobným Listjm / a při wrchu nesau okrauhlý Kwjtek, téměř gako Rmenowý / chuti perné a wůně prudké / až y keychánj přiwodj: odkudž mu také Řzecky y Latině Ptarmica, id est, Sternutamentaria vel Sternutatoria herba, gakoby Cžesky řekl Keychawičná bylina, řjkagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Persán, dokudž gest zelený a čerstwý, zahřjwá a wysussuge na druhém stupni / ale suchý přicházý až na třetj stupeň. Otwjrá, rozhánj, wywodj, ztenčuge a rozrážj.

Zewnitř.

¶ Kdožby čerstwé kwjtj Persánowé v Nosu držel, aneb suché na Prach ztlučené do Nosu wpustil, Keychánj mu vwodj.

¶ Listj s kwětem ztlučené a přiložené, rozděluge a ztrawuge sraženau Krew.

¶ Tato Bylinka w vstech žweykaná, vkládá bolest Zubůw / a wodnatý slem y Flusy dolů z Hlawy táhne / a od studenokrewnosti gi wyčisstuge.

¶ Per-

C

Persán slowe Rzecky y Latině Ptarmica, † Dodonæo Pyretrum siluestre, to gest Planý aneb Lesnj Pertram. Německy Wilder Bertram/ oder Niesenkraut.†

Gest y giná gesstě Bylina/ kterauž druhá Figůra vkazuge. Tu také mám za Persán, pro Ptarmica, protože také má listj k Oljwě podobné y paupata / kterážto když se k Nosu přičinj, také zbuzugj Keychánj. We Wlasijch Tuscani řjkagj té Bylině Oliuella, a dělagj z nj Chwosstjsstka.

* Prwnj Ptarmica wssudy roste / a wssak někteřj chtěgj o nj pochybowati: Druhé pak, kterauž Autor Oliuellam gmenuge, sám w pochybnosti zanechátwá. Mimo tyto gesstě třetj s pěknými tělnými q stkwělými Kwjtky, wypisuge Carolus Clusius lib. 3. cap. 32. Obseruationum Pannonicarum.*

O Swinském Ořechu. Kap. XCV.

Swinský Ořech. Cyclaminus siue Panis Porcinus.

Cyclaminus macrorrhizos.

D

Způsob.

Swinský ořech má listj gako Břečtan aneb Kopytnijk, okrauhlé a na zemi ležjcý/ na hřbetě, to gest pozpodku, k zemi drobet pobrunátnělé/ swrchu pak a s druhé strany bjlými Fleky skropené. Nese Prautků několik mladistwých, hladkých, holých/ bez listj, čtyř aneb pěti Prstů zdýlj/ na nichž rostau pěknj, Růžowé barwy, brunátnj a libě wonnj Kwjtkowé. Kořen gest okrauhlý a pleskatý aneb rozplesstěný, gako Rzepa Okrauhlice/ kosmatý, zewnitř počernalý/ wnitř pak pobělawý, gako Rzepa/ odkudž mu také Německy Erdrüben vnd Waldrüben, to gest Zemská aneb Lesnj řepa řjkagj. Chuti hořké, kausawé a ostré.

Czas a Mijsto.

* Swinský Ořech některý kwetne z Gara/ ale ginj na wětssjm djle na Podzym. Nacházý se, wssak zřjdka, s Kwětem bjlým/ a některý s welmi dlauhým Kořenem/ a ten Macrorrhizos Rzecky slowe.* Rád roste na Poli mokrém a wlhkém, w chladu a w mjstech stinných a tmawých / pod Trnjm a ginými stromy / také mezy Kamenjm w Lesých hornatých a Dubowých.

Přiro-

Přirozenj/ mocy a včinkowé.

A

¶ Swinſký ořech geſt přirozenj ohniwého; to geſt horkého a ſuchého na třetjm ſtupni: Mocy progjmagjcý/ ztenčugjcý/ rozplýwagjcý/ ſtjragjcý/ čiſtjcý/ žjly otwjragjcý a přitahugjcý/ tak ſylně/ že ſamým mjzkau geho Břicha zewnitř pomázanjm/ Střewa měkčj/ Stolice dělá/ a Plod w žiwotě Matky zabigj. Anobrž/ prawj Dioſcorides/ kdyby žena těhotná toliko přes něg ſſla/ že geſt ſe obáwati/ aby Plodu nepotratila/ a držjwe čaſu neporodila. † Protož nerádi ho wnitř do žiwota vžjwagj. A Panj těhotné wſſeligak ſe ho warowati magj. †

Wnitř.

¶ Kořen Swinſkého ořecha vſuſſený/ na Prach ztlučený/ a dwau aneb třj čtwrtcý zwicý w Medu pitý/ wyhánj ſkrze Stolice lepké ſſlemy/ a zlé wodnaté wlhkoſti/ kteréž gſau w žiwotě. Týmž ſpůſobem s wjnem pitý/ přináſſj ženám gegich čas aneb Menſes. To také činj/ když ſobě z něho ženy čjpek dělagj/ a do žiwota přigjmagj.

¶ Tento Kořen pitý/ zahánj ged y trávennu. Do wjna daný a přigatý/ dělá Cžlowěka opilého. ¶ Kořen ztjžj třj čtwrtcý pitý s wjnem ſladkým/ aneb s řjdkau lehýčkau wodau medowau/ zahánj žlautenicy. † Ale nenj bezpečné počiſſtěnj. † A kdož geg pige/ muſý w pokogi teplém/ newycházege nikam na žádnau zymu ani na wjtr/ do Lůže wlehnauti/ dobře ſe přikryti a wypotiti. Nebo tak žlutý pot z Cžlowěka patrně wyhánj/ kterýž ſe na Ssatech pozná.

¶ Sſtáwa z Swinſkého ořecha ztjžj půl Lotu/ s tak mnohem Růžowého medu/ a přičiněnjm k tomu trochu Muſſkátowé kůlky a Maſtyxu/ přigatá a pitá/ zbuzuge Stolice/ otwjrá zacpánj gater y Slezyny. A tudy ſpomáhá od Wodnotedlnoſti a žlautenice.

Zewnitř.

¶ Když ſe ženě kuporodu pracugjcý Kořen Swinſkého ořecha k noze aneb k ſtehnu přiwáže/ tim ſnáze a lehčegi porod od nj odcházý.

B

¶ Wywinutj audowé/ Podágra/ odznobené nohy/ a wředowé na hlawě wyroſtlj/ vžitečně pařeni býwagj gjchau/ w kteréž Swinſký ořech zwařen byl. ¶ Tento Kořen w ſtarém dřewěnném Olegi wařený a namazaný/ Wředy docela vzdrawuge. * Item/ Kořen vſuſſený a na Prach ztlučený/ dobrý geſt k hogenj shnilých ran y wředůw. *

¶ Kohožby Had aneb Geſſtěrka vſſtknula/ má ſe mu na bolawé mjſto kořen Swinſkého ořecha přiložiti/ a zhogj ſe.

¶ Kořen Swinſkého ořecha wyčiſſtuge a wyhlazuge kůži/ zahánj Neſſtowice Dětinſké y Fleky: hogj rány s Medem ſmjchaný a pomazaný. Když ſe na lewý bok přiložj/ vkládá boleſt Slezyny: odnjmá wſſelikau neſpůſobiloſt/ Fleky a ſſerednoſt twáře/ a bránj oplchawoſti aneb lezenj wlaſůw.

¶ Proti odznobenj Noh wýborné Lékařſtwj: Wydlab kořen Swinſkého ořecha/ naleg do něho dřewěnného Olege/ a wlož do horkého Popela/ přičiň drobet woſku/ aby proſtředně huſtý byl a podobný Maſti/ a tim pomazůg odznobeniny.

¶ Týž Kořen wyčiſtuge Maternjk nad giné Kořenj/ kdyžby ho takto vžjwal: Skrágeg kořen na koſtky/ wlož do ſſátku a deg ženě ať k ſobě přjgme: wywozuge a wytahuge z nj mnoho nečiſtot/ a pomáhá gi ad menſes.

¶ Znamenitě dobré Lékařſtwj/ proti boleſti/ zněnj/ hučenj/ zwoněnj a hluchotě w vſſjch: Wezmi půl Libry kořene Swinſkého ořecha/ oſtruž geg Nožem a ſkrágeg na drobné kauſky: naleg naň trogjho Olege/ totiž Rmenowého/ Růžowého a hořkých Mandlůw/ každého dwanácte Lotůw/ w těch Olegjch zwař Kořen/ až polowice vwře: Potom wytlač tuze/ a proceď ſkrze ſſat. Z toho Olege wpauſſtěg čtyry aneb ſſeſt krůpěgj teplých do nedužiwého vcha/ na noc kdyžby chtěl ſpat gjti. Což Kořene zwařeného po wytlačenj pozůſtalo/ ten teplý přilož na wſſecko vcho/ obwaž dobře aby neodpadlo. Ráno odegmi pryč/ a proplákni aneb promeg vcho dobrým wjnem teplým. Toho Lékařſtwj vžjweg za deſet dnů pořád/ nebo welmi ſylně ſpomáhá.

¶ Giný

¶ Giný též ſkuſſený a giſtý Lék, proti týmž nedoſtatkům vſſj: Wezmi Kořene Swinſkého ořecha očiſſtěného, oſtrauhaného a drobně ſtrágeného, geden lot/ Aquæ vitę oſm Lotů aneb čtwrt Žeydljka/ čtyry gádra Břeſkwowá, a tolikéž Mandlůw hořkých/ ztluc ta Gádra y Mandly/ a ſpolu y s Kořenjm wlož do Aquam vitæ, a nech tak ſtáti a močiti ſe za tři dni pořád: Potom proceď a wytlač ſkrze ſſátek/ a ſchoweg tu wodu ku potřebě: geſt náramně mocná. Kdyžby chtěl ſpat gjti, gednu aneb dwě krůpěge teplé té wodnatoſti, do vcha wpauſſtěg/ a zacpeg Bawlnau. Tak včiň za několiko dnů pořád/ a poznáš ſkutečnau pomoc.

¶ Můžeš y Kořen Swinſkého ořecha wykrogiti/ a Olegem hořkých Mandlůw naplniti/ djru zacpati/ a w horkém Popele pražiti/ potom mjzku a Safft z něho wytlačiti a do vcha wpauſſtěti/ gakož nahoře oznámeno.

¶ Vžjwáme také Swinſkého ořecha y w Kliſterowánj, proti Kolice aneb ſtřewnj dně a žřenj w žiwotě/ kteréž ſe zbuzuge od ſtudeného ſſlemu, aneb od wětrnoſtj: a welmi dobře činj. ¶ Safft kořene Swinſkého ořecha do Pupka aneb pod Pupkem na břicho natřený, obměkčuge na ſtolice: wſſak nemá ſe toho ſkauſſeti na těhotných ženách.

¶ Týž Safft do Noſu aneb chřjpj wtažený, zbuzuge keychánj/ wyčiſſtuge hlawu: ale že geſt náramně přjliš ſylný/ protož geg někteřj Krawſkým aneb Kozým mlékem oprawugj a temperugj. ¶ Týž Safft s Medem ſmjchaný, a na očj přikládaný, ſhánj powlaky s Očj/ a zoſtřuge Zrak. ¶ Komuž Obchod aneb zadnj ſtřewo z těla wycházý/ ſmjcheg a rozděleg tento Safft s Octem/ a natjreg ge/ žene a wkládá ge zaſe do žiwota. Když týmž Safftem dole Střewa Konečnjka, kdež gſau zlaté žjly, potřeš/ otwjrá ge. Strawuge také Wolata, y wſſeliké twrdé Otekliny.

¶ Týž Safft s Medem wrowné wáze ſmjchaný/ pomazowánjm mocně vzdrawuge oſutiny a zgitřenj w vſtech y zpreyſſtěnj gazyka/ a ſtudenokrewnoſt lepkau wywodj. Týmž Lékařſtwjm Zubůw potjrati, boleſt gegich y také dáſnj vkládá. Vzdrawuge také y Keylu ſtřewnj, aneb protrženj w Lůnu/ když ſtřewa do mjſſku Nárokowého ſplynau/ aby gj nárokůw čaſto potjral/ a naběhlé aneb nadute mjſto mazal/ tedy což wen wypadlo, muſý zaſe zpátkem vſtaupiti. Týž Safft zarowen s wodau Czernohláwkowau ſmjchaný, proplakowánjm a kloktánjm dobrý geſt proti Otokům hrdla.

¶ Woda z Kořene wypálená, a do chřjpj wtažená, předíwně Krew z Noſu tekaucý ſtawuge. To též půſobj y toto njže položené Lékařſtwj: Wezmi Safftu Swinſkého ořecha a Gitrocélowé mjzky, gedné gako druhé zarowen/ přideg k nim drobet Kadidla, Aloes a Mirrhy/ omáčeg w tom Bawlnku aneb lněný čjpek/ wſtrč do chřjpj. Potom též Lékařſtwj natři na giný ſſátek/ a zawaž okolo čela/ a welmi ſe brzo Krew zaſtawj.

¶ Swinſký ořech aneb Chléb ſlowe Řzecky y Latině Cyclamen, Cyclaminus, Panis porcinus, Malum terræ, Arathanita Meſues: Arabſky Buthermarien, Wlaſky Cyclamino, Sſpanyelſky Pan de Puerco, Francauſky Pain de pourceau, Německy Schweinbrod oder Sawbrod vnd Erdöpffel.

O Diáblj́ku aneb Geſſtěru.

Kap. XCVI.

Rozdjl a Spůſob.

DJáblj́k aneb Geſſter geſt dwogj: Wětſſj a Menſſj. Wětſſj Diáblj́k liſtj má gako Sſrowjk, wſſak po ſtranách w ſebe zahnuté/ Prut gediný dwau Loket zweyſſj, rowný, hladký/ doſti tluſtý, ſtrakatý/ a zčerna brunátnými ſſljčky ſkropený, gako Had. Kořen weliký, okrauhlý, bjlý/ tenkau kožkau oblečený. * Tohoto Wětſſjho Diáblj́ka ſkuſſenj Simpliciſtæ nechtěgj za wlaſtnj a prawý znáti/ ale držj geg za ſmyſſlenau Figůru. Protož gſem geg tuto položil/ aby ginj ſtudioſi rei Herbariæ přjčinu měli, bedliwěgi ſe po prawdě ptáti/ a gi wyhledáwati.*

❧ Menſſj Diáblјk má také hladký, wyſoký a přjmý prut / čerwenými ſſleky ſkropený gako Had. Liſtј na gedné ſſpičce wůkol oſazené, gako Břečtan / welmi hluboce rozſtřj=žené a rozdělené / tak že gedno každé rozdělenј, obzwláſſtnј dlauhý liſt dělá. Při wrchu prutu z okrauhlé hlawičky aneb pupenu wycházý gakáſy poſſwička, zewnitř zelená, lokte zdýlj, co Kornautek ſſpičatá. Ta když ſe otewře, wyniká z nј gako něgaký Roh barwy brunátné, dlauhý a ſſpičatý / pod nimžto mnoho přináſſj ſwého ſemena, gako hrozny s množſtwјm zrn a gahod / kterėžto poneyprwé, dokudž gſau geſſtě nezralé, býwagј zele=né gako tráwa / potom když vzragј barwy žluté gako Sſaffrán, y Sſarlatowé / chuti kauſawě a perné. Kořen cybulkowatý, okrauhlý, tenjčkau lupinkau obalený / chuti wel=mi oſtré a peprné.

Diáblјk aneb Geſſtěr wětſſј. Dracunculus major.

A

B

Mјſto a čas.

❧ Diáblјk roſte rád wedlé Plotů / w mјſtech tmawých a ſtinných : Odtud čaſem y na zahrady ſe přenáſſј a přeſazuge, pro ſamo podiwenј. Kopagј kořen měſýce Czerwna čaſu žně / a wyperauce čiſtě, zkrágegј na kuſy / a na niti powěſſugј, aby w ſtјnu vſchl / a ſu=chý chowagј k potřebě.

Přirozenј, mocy a včinkowé.

❧ Diáblјk geſt ohniwého přirozenј / to geſt horkého a ſuchého : Mocy žrawé a kau=ſawé / ſtјragјcý, proſtupugјcý (gak Liſt tak y Kořen) otwјragјcý, ztenčugјcý, rozráže=gјcý, wyſſlechtugјcý hrubé a lepké wlhkoſti w pрſech / z nichž záduch býwá. Má také při ſobě gakauſy malau trpkoſt / kterážto že geſt s pernoſtј a hořkoſtј ſpogená, může ſlauti welmi ſylným Lékařſtwјm.

Wnitř.

❧ Semeno půl čtwrtce ztјžј ztlučené, a s bјlým wјnem pité / přináſſј ženám gegich Menſes.

❧ Diáblјkowý kořen wařený, aneb w horkém popele pečený / potom ztlučený, s Me=dem ſmјchaný / a tak gako giná Lektwař přigatý a gedený / dobrý geſt těm, kteřјž těžce dychagј a kaſſlј / a gimž Fluſowé z hlawy do prſů walně padagј. Nebo lékařſtwј toto roz=děluge hrubé a lepké wlhkoſti / aby tјm ſnáze wychrkowánјm wen wywržены býti mohly.

 ❧ Kořen

C ¶ Kořen s wjnem pitý, propravuge a žene moč / a žádost tělesnau zapaluge. * W Engellandu vžjwagj pálené wody z Listj s wodau Dragonu dystyllowgné / s drobtem Dryáku, času Mornjho kupocenj *.

Diáblják Menssj. Dracunculus minor.

Dracunculi minoris nouella folia cum radice.

D

Zewnitř.

¶ Safft z Semena aneb z gahodek Diábljkowých wypresowaný / a s olegem Rmenowým aneb dřewěnným wkropený, polehčuge a vkládá bolenj vssj.

¶ Lněný wetchý ssátek w Safftu omočený a do chřjpj wstrčený / ztrawuge a mořj w nich otoky a narostliny / kterýmž Polypus řjkagj. Pomazánjm také Raka ztrawuge.

¶ Kořen ztlučený a přiložený, aneb na prach zetřený a zaseypaný / vzdrawuge wsseliké zlé nežity a wředy wůkol sebe se rozgjdagjcý. A když se s Medem smjchá, a na Fistule přikládá, léčj ge / zahánj také a stjrá ffleky, lissege a pjhy na twáři, y na wssem těle / aby tjm potjral.

¶ Mjzka z Kořene wytlačená a do očj wpusstěná / mrákotu a bělmo s njch zahánj.

¶ Kdožby sobě rukau swých timto Kořenem pomazal a potřel / netřeba mu se báti Gesstěrů aneb Hadů.

¶ Listj na nowé rány wložené / aneb mjsto těch lněných čjpků tam wložené a wsaukané, vzdrawuge ge / wssak dokudž gest zelené: nebo suché býwá perné a kausawé / a protož se k ranám nehodj / a nemůže gich hogiti.

¶ Seyr do listj Gesstěrowa obalený, nebude hnjti ani červiwěti.

¶ Diáblják aneb Gesstěr slowe Řecky Dracontion, Arabsky Luf, Latině Dracontium, Dracunculus, † Item Serpentaria & Colubrina † Wlasky Dragontea, Sspanyelsky Taragontia, Francausky Serpentine, Německy Drachenwurtz, Schlangenkraut oder Naterwurtz.

O Dragoncellu. Kap. XCVII.

Způsob.

TatoBylina w gazyku Latinském slowe Dragoncellus aneb Dracunculus esculentus, proto že gi s Locykau aneb s giným Salátem gjdagj: Strogjwagj

z nj y

z nj y Ssalsse a omáčky kupečitému / proto že gest chuti welmi perné. Děli prut swůg na A množstwj ratolestj / na nichž stogj listj nerowně gedno od druhého / a gest dlauhé, auzké, sspičaté, subtýlné a hladké. Na wrchu má bjlé stručnaté kwjtky / Kořenem plazy se a rozkládá po zemi, rowně co tráwa. Někteřj se domnjwagj / že Bylina tato neroste tak z wlastnjho swého přirozenj / ale že se wměnjm tak strogj / totižto když Lněné semeno do wydlabané Cybule wložj / a tak gi do země wsadj. Czehož negedni zkusyli / ale chybilo gim: pročež ani gá tomu newěřjm.

Dragoncel. Dracuncellus, Dragoncellus siue Dracunculus esculentus siue hortulanus.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Tato Bylina mocně zahřjwá a wysussuge.

Wnitř.

Dobře prospjwá studenému žaludku / dáwá chut k gjdlu, a rozhánj wětrnosti / posyluge Audůw wnitřnjch / žene moč y Měsýčný kwět ženský. Otwjrá také y zacpánj.

Zewnitř, aneb krom žiwota.

¶ Bylina tato w vstech žweykaná, wytahuge sliny a wodnatý slem gako Pertram / a tak wyčissťuge wlhkau Hlawu.

¶ Listj ztlučené s medem smjchané a pomazowané, smýwá a stjrá modřiny a gjzwy, kteréž od zbitj a Aurazu přjcházegj. *Tarcon, gakž někteřj chtěgj, gest apud Auicennam.

O Diáblјku Wodnjm Kap. XCVIII.

Způsob.

Plinius wyčjtá některá Pokolenj Diáblјkůw / z nichž tento přjtomné třetj gest. Nebo listj podobné má listu Ďrjnowého stromu / ačkoli mnohem wětšj gest / každý list samotný na dlauhé hladké sspičce stogj / kteráž hned wycházý a roste od kořene / a ten gest vzlowatý o mnohých su-

C cých aneb kolinkách rowně gako Trestowý kořen / a někdy lokte zdýlj : na každém suku má mnoho wlássenj/ gjmž se w zemi držj a wáže. Ten kořen žweykaný zdá se poneyprw žádné chuti neměti / ale hned brzo kausse a sstjpe gazyk, neginač než gakoby geg malým trnjčkem pjchal a bodl. Owoce této Byliny gest obdlaužný hroznjk o mnohých zrnkách/ kterážto neyprwe gsau zelená/naposledy býwagj čerwená, gako na Aronu. W těch zrnkách nacházý se drobné, černé a obdlaužné semýnko. Ráda má swau Hospodu při Wodách/ gakž gsem gi sám widěl w Morawě na cestě geda do Wjdně. Kwetne Měsýce Srpna.

Diáblik Wodnj. Dracunculus paluſtris vel aquaticus.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Diáblik wodnj gest přirozenj horkého a suchého : proniká, zpruzuge a rozhánj hrubé a lepké wlhkosti. Giné mocy geho gsau nahoře při Diáblijku y potom při Aronu oznámené a wypsané.

O Aronu aneb Aronowě Bradě

Kaiptola XCIX.

Způsob.

ARon má Listij gako Břečtan, w podobenstwij Srdce, wětssij než Diáblik/ nerozdělený, bjlými ffleky skropený. Prut pjdi zwýssj, zněhož při wrchu wycházý dlauhá posswjčka podobná Zagečjmu vchu : Ta se měsýce Dubna otwjrá/ a tu hned spatřuge se w nj brunátný čjpek, paliččce Moždjřowé podobný/ a ten gest gegj kwět/ pod nimž roste wlássenj. Ten čjpek časem bywá wětssj/ a osazuge se wůkol zelenými zrny, gako hroznjčkem/ kterýžto na podzym býwá pěkný čerwený co Koráli, gako Turecká pssenice. Kořen gest bjlý, dlauhé Cybuli aneb Oljwě podobný/ s mnohým wlássenjčkem a drobným Kořenjčkem/ chuti welmi perné. Čžechowé teto Bylině ginač řjkagj, Twář S. Jana.

Mijsto

A

Mjsto.

¶ Aron roste rád w starých Lesých, Hágjch a w mjstech stjnných.

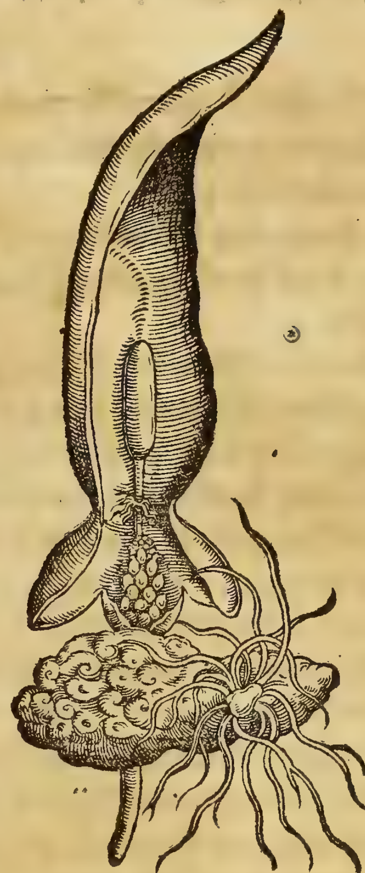
Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Aron gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na druhém stupni / gako Diáblјk. Mocy stjragjcý, ztenčugjcý, otwjragjcý, rozrážegjcý a wywodjcý.

Aron aneb Aronowá Brada. Arum.

Kořen a Kwět Aronowý. Ari radix cum pistillo.

B

Wnitř.

¶ Kořen Aronowý wařený aneb w horkém popele vpečený, potom ztlučený, a s medem aneb s olegem sladkých Mandlůw, gako w Lektwař zadělaný a přigatý, wyprazdňuge prsy od speklého slemu a hrubých wlhkostj / činj zwolné odchrkowánj / a gest gedno z neypředněgssjch lékařstwj proti deychawičnosti, těžkému dychánj a studenému Kássli. K témuž slaužj y Kořen vsussený, na prach ztlučený, mezy mauku smjchaný / a chléb z něho pečený. Nebo takowý chléb mnohým spomohl, kteřjž tim břemenem dussnosti a tjsně Prsůw obtjženi byli. Zachowáwá y proti Gedu.

¶ Kořen w mléce wařený a gedený, odnjmá Kássel.

¶ Někteřj za gistau a prawdiwau wěc to magj / kdožby Aronowý kořen s pokrmy wařil a gedl / že člowěka toho obhaguge proti wsselikému mornjmu nebezpečenstwj. Sstiáwa z Byliny Aronowé wytlačená / a s gednu lžjcy aneb wjce pitá, gedu y mornjmu nakaženj odpjrá / a když k tomu trochu octa přidáš, tedy kořen aneb Sstiáwa ta giž wjce gazyka nepálj / gakož syce samotná činj.

¶ Semeno aneb zrnka Aronowá ztjži dwau čtwrtcý aneb půl lotu v Wjně pitá, kaudj wen ženský tok / lůžko pozůstalé wyháněgj / a Ssestinedělky po porodu y od giných pozůstáwagicých nečistot wyčisstugj.

¶ Woda pálená chtěgj tomu že Průtrže hogj / aby gi každého dne za tři aneb za čtyry loty wypil.

¶ Wyborné Lékařstwj na průtrž na mnohých lidech skussené a zprubowané: Wezmi Hrusstičky, kteráž w Lesých roste (někteřj gj také řjkagj Lesnj Manholt / Waldmangolt) dwě hrsti plné / Aronowého kořene něco wjce nežli za půl Slepičjho wegce / ztrá-

gegtu

C geg tu Bylinu a ztluc kořen/ naleg na ně dwa Máṡy wody/ zwař až do polowice/ potom ſkrze ſſat proceď a znenáhla powytlač. Z tohoto traňku nemocný každého dne ráno y w wečer, kdyžby měl gjti ſpat, dobrý teplý truňk pjti má: A Bylinu po procezenj a wytlačenj pozůſtalau w moždjři ztlaucy/ a w ſpůſobu Flaſtru přiwázati na to mjſto, kdež průtrž wycházý. Ale wſſak Střewo wyſſlé aneb wypadlé, muſý ſe prwé zaſe do žiwota wprawiti. Takowého traňku a Flaſtru vžjwati má za několik dnů pořád/ a w tom čaſu nemnoho ſebau pachtowati a heybati/ nýbrž s wětſſj čáſtky w kůži ležeti a odpočjwati/ a od nemjrnoſti w gjdle y w pitj ſe zdržowati: A takž mu bude ſpomoženo.

Zewnitř.

Safft z Kořene Aronowého s wodau Wlaſkého Kopru ſmjſſený, a do očj wpuſſtěný, též oči gaſné a ſwětlé činj. Týž Safft s medem na oči přiložený, mrákotu gegich zahánj a zrak oſtřj.

Kauřenj z Aronowého kořene, Hady, Geſſtěrky y wſſeligaké gedowaté žjžaly zahánj/ a zaſáhneli ge ta pára aneb dým, tedy ztrnau/ a přewrhau ſe zpátkem, gakoby zcepeněly.

Ženy we Wlaſſjch wypalugj wodu z Aronowého Kořene/ a welikau gj chwálu dáwagj/ žeby twář hladkau a gaſnau dělati, a wráſky dolů ſháněti měla. Někteřj wydawugj ſſťáwu z Kořene, vſuſſugj na ſluncy/ a když gi potřebowati chtěgj, rozpauſſtěgj zaſe s wodau Kokořjkowau aneb Ličidlowau/ tim potom potjragj a vmýwagj twář/ a tak ſobě bjlau, gaſnau a welmi hladkau dělagj. Můžeš ſobě takowé Ličidlo y timto ſpůſobem přiſtrogiti: Wezmi Aronowého kořene, Plewey ſu, Os Sepiæ, každého geden lot/ ſměs a stěř s olegem růžowým/ a tim twáři pomazůg.

Sſtiáwa z Aronowého kořene w čas potřeby dobytku Howězýmu březýmu na rodjcým Audu potřená/ plod wen wytahuge a wywozuge.

Aronowé liſtj s Krawſkým leynem ſmjchané, a teplé přiwázané/ odgjmá boleſti a trápenj Podágry/ aneb dnawé nemocy.

D Zelené liſtj Aronowé přiložené léčj ſtaré ſſkodliwé neduhy, wředy a Fiſtule. Neb ge neyprwé wyčiſſtuge, a wyſuſſuge w nich zbytečnau a přjliſſnau wlhkoſt/ potom ge hogj. To též y Kořen Aronowý půſobj: Nebo když ſe zetře na prach, a w ta mjſta zatrauſý/ wyčiſſtuge a wyprawuge wſſecku nečiſtotu ſtarých Ran/ a pomáhá gim k zhogenj.

Proti mornjm Hlizám a Pryſkýřům ztěžka geſt která hogitedlněgſſj Bylina nad liſtj Aronowé, když ſe na ně přiložj/ budto zelené aneb ſuché. Geſt také to Liſtj w ſkutku a prawdě vžitečné, proti wſſelikým zaſtaralým hniloſtem a zkáze na nohách.

Woda pálená aneb Safft z liſtj wytlačený, wyčiſſtuge wſſecky nečiſtoty ran y Wředůw.

Aronowá bylina y s kořenem w Olegi wařená/ aby na nj teplé nemocný ſeděl, odukilé žjly krwopreyſſtné vzdrawuge.

Liſtj Aronowé do červiwých Seyrů wložené, červiky z nich wen wyhánj/ a zůſtane Seyr dobrý a trwánliwý.

Aronowá zrnka ztlučená, aneb Safft z nich wydáwený/ s Růžowým Olegem rozdělaný/ a do vſſj teplý wpuſſtěný, vžitečný geſt proti bolenj vſſj.

Aron ſlowe Řecky y Latině Aron, Arum, Arabſky Iarus, Wlaſky Aro, Sſpanyelſky Yaro, Francauſky Vid de chien. Německy Aron, Pffaffenpint oder Teutſcher Ingwer.

*Aronowá Brada Menſſj. Arum minus.

Tuto Bylinu Aronowé brady Mathiolus w ſwém Latinſkém Herbáři položil/ a mnozý milownjcy rei Herbariæ doſtali gi à Francifco Calzeolario, Apatékáře w Weroně. Neſe liſtj gako Sagitta Pffeilkraut (o niž dolegi w Knize 4. kap. 87.) geden přjmý prut pjdi zwýſſj/ na wrchu má hrozen plný červených zrn aneb gahod, ſſpičatý. Má množſtwj

množstwj kořenj / gako malých vzliků w hromadu složených / chuti welmi trpké: Roste na ho- A
rách / zahřjwá a wysussuge na čtwrtém stupni / a protož y pálj, ztenčuge, rozhánj a mocně stj-
rá. Někteřj toho Kořene požjwagj aby Jatkáře a Ržitopásky od swých Stolů zahnali / a
kratochwjl sobě s nimi vdělali / dáwagjce gjm geg gjsti w lahodných pokrmjch. Nebo pálj a

Aronowa Brada menssj. Arum minus.

swjrá wnitř w hrdle tak mocně a bez přestánj / že člowěk dobře toho snésti a nic wjce gjsti nemů-
že / leč sobě hrdlo mlékem Krawským wyplákne, aneb mnoho másla nowého gjsti bude.

B

Arisarum.

Malý Aron I. Arisaron latifolium,

Malý Aron II. Arisarum angustifolium.

¶ Gest y giné gesstě Pokolenj Arona / kteréž Dioscorides Arisarum gmenuge: Má listj

 podo-

C podobné Aronu/ ale mnohém menſſj a ſubtylněgſſj: Prut tenký/ neſe při wrchu křiwau Kolbicy aneb vcho, po gedné ſtraně otewřené/ wnitř k ſſarlatowé brunátné barwě nakloněné, z něhož wycházý malý gazýček téměř též barwy. Kořen geſt bjlý, welikoſti ljſkowého ořecha, aneb Oljwky/ mnohým tenkým wláſſenjčkem oſazený/ w chuti daleko perněgſſj nežli Aron. Roſte okolo Města Ržjma.

Dále nacházým y ginau Bylinu/kterauž někteřj též za Ariſarum magj/ta má dlauhé, auzké, hladké, měké liſtj/ na dlauhých ſſpičkách wiſýcý: Kořen také Cybulkowatý, gako y prwněgſſj Ariſarum, mnohým bez počtu tenkým a bjlým wláſſenjčkem obkljčený. W chuti má welmi ſkrownau pernoſt/kterež gá za žádnau prawau pernoſt ſauditi nemohu. * Té Bylině řjkagj/ Ariſarum anguſtifolium, a pjſſe Cluſius že hogně obog; ho w Hyſſpanij roſte.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Což o mocech a včincých Aronowé brady pſáno geſt/ to wſſecko může také, a ſnad nětco wjce, o tomto Ariſarum rozumjno býti.

O Pſoſeru Kapitola C.

Pſoſer. Bonus Henricus.

D

Spůſob.

PSOſer Latině *Bonus Henricus*, Liſtj poněkud podobné má Sſtowjku aneb Aronowé bradě/poněkud Sitroceli, měké a tučné. Wyſtřeluge prautj ſwé měſýce Máge/ na nichž roſte mnoho žlutých, aneb nábrunátných kwjtků/ a potom ſemeno w hromadu ſtražené, gako ſtručnatý ſſpičatý hrozen, když začjná kwýſti. Kořen geſt weliký, dlauhý, a zbledažlutý. Nacházý ſe wſſudy na mjſtech newyprawených/ we Wſech za ploty/ na ſtarých měſtiſſtjch y wedle ceſt.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Pſoſer geſt přirozenj mjrného w horkoſti y w ſtudenoſti/ a přitom y wyſuſſuge. Geſt obecná bylina k hogenj ran.

Giný

A

Giný Psoser/ Psý Lebeda.

Gest y giná gesstě Bylina, kteréž také Psoser aneb *Bonus Henricus*, wůbec Atriplex canina, to gest psý Lebeda, Německy Hundsmelten řjkagj. Ta měla prwé w Cžtyrydcáté a prwnj Kapitole wypsána býti / ale pro to gméno také sem nezle se treffuge. Gest smradlawá Lebedowá Bylina / má listj gako malá Lebeda, kterauž gjdagj (Speysmelte) maučnaté a barwy popelaté/ malé černé semýnko/ sylné a shnilé wůně. Roste na suchých městisstjch wedle zdj a plotůw, kdež psy močj. Wycházý z Země měsýce Máge, gako y giné Lebedy, † Kwetne Cžerwna a Cžerwence † a zase mizý měsýce Srpna.

¶ Tento Psoser gest skussené a gisté lékařstwj proti čtwernohým čerwům w hnilých ranách aby geg přiwěsyl/ a do těch hnilých mjst wetřel/ y musegj wen wypadati / a pro sylnau wůni geho odstaupiti.

¶ Psoser Bylina slowe Latině Bonus Henricus, † Dodonæo Chrysolachanum, id est aureumolus, Vulgo Totabona, Rumex unctuosus, Francausky Toutebonne, Německy Guter oder Stoltzer Henrich, Schmerbel, od tučného listj. †

O Hadjm gazýčku Kap. CI.

Hadj Gazýček. Ophioglosson, siue Lingua serpentina.

B

Mýsto, Cžas a Spůsob.

Hadj Gazýček Bylinka roste na Lukách / neywjce se nacházý měsýce Máge/ ale potom brzo pomigj a wwadá / aniž se wjce spatřuge. Má gediný toliko a tučný list, prstu zdýlj, zespod siroký, při wrchu sspičatý, k Wodnjmu Gitrocéli podobný, nadutý/ z gehožto prostředku aneb spodku wycházý sspička s palíčkau s obau stran zaubkowatau, k Hadjmu gazycku podobnau / odkudž také y toho gména dostala.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Hadj

C

Hadj gazýček ſuſſj/ wſſak bez patrné a weliké horkoſti. Geſt bylinka na rány hogitedlná/ odkudž gi také někteřj Lingula vulneraria řjkagj. Má téměř tauž moc, gako Swalnjk aneb Koſtiwal.

Wnitř.

Hadj gazýček s Přeſlickowau wodau za několiko dnů pořád pitý/ dobrý geſt proti raněnj Prſůw, Plic y Střew: nebo ſwaluge a hogj. Proſpjwá y proti chrkánj krwj/ čerwené nemocy, a bjlému toku ženſkému.

Zewnitř.

Hadj gazýček, gakž oznámeno, geſt wýborná Bylinka na wſſeliké rány nowé y ſtaré/ w brzkém čaſu ge zaſe ſwaluge a hogj. Užitečná geſt také proti wſſelikým horkým a zlým wředům. Item ſtrawuge a rozhánj otoky/ zachowáwá proti pekelnému ohni/ aby gi s ſádlem ſlepičjm ſmjchal a na rány přikládal. Maſt z Hadjho gazýčka takto uděláš: Ztluc Hadj gazýček w Moždjři/ aneb w pánwi rozetři. přideg nowého máſla/ ſnes do ſklepu/ anech tak ſtáti za deſet dnů. Potom wſtaw k ohni až ſe málo rozpuſtj/ proceď a ſchoweg ku potřebě. Můžeš chceſſli přidati woſku/ aby maſt huſtſſj a twrdſſj byla. Tau maſtj wſſeliké oteklíny horké pomazůg/ zwláſſtě ranné.

* Mnoho také užjwagj této Byliny, k hogenj Průtrzůw malých Djtek/ a ſtrogj z nj Oleg proti dotčenému nedoſtatku/ y proti pekelnému ohni welmi užitečný.* Ten pak Oleg takto uděláš: Naklaď Hadjho gazýčka do olege Růžowého/ přideg Terpentýny/ a wyſtaw na Slunce w ſklenicy/ a nech ſtáti za několiko dnů. Geſt wýborný lék k hogenj nowých Ran/ aby w teplém ſſátek ſmoče, na rány přikládal.

Hadj gazýček w wjně čerweném wařený, uzdrawuge čerwené tekaucý aneb ſlzawé oči/ aby ge tim pěkně wymýwal aneb namáčel.

D

† Woda Hadjho gazýčka.

MAge Měſýce má ſe z této Byliny woda páliti/ a přes celý rok ku potřebě chowati. Ta woda za některý čas pitá, hogj wnitřnj raněnj a zgitřenj Prſůw, Plic y Střew. Dobra geſt y těm geſſto krwj chrkagj a na Čzerwenau ſtonj/ pitá cum Syrupo de Roſis ſiccis. Dáwá ſe s užitkem pjti y malým Dětem w kůnku protrženým. In ſumma proſpjwá proti wſſelikým ranám wnitřnjm y zewnitřnjm.†

Hadj Gazýček ſlowe Řzecký Ophiogloſſon, Latině Lingua ſerpentis vel ſerpentina. † alijs Lancea Chriſti, Lucciola, Argentina, Francauſký Langue de ſerpent, † Německý Natterzůnling.

O Kopjčku Králowſkém Kap. CII.

Způſob a Rozdjl.

KOpjčko Králowſké má Liſtj Porrowému podobné, wſſak delſſj a užſſj/ u proſtřed wypuklé, gakoby téměř tryhrané bylo: Prut pěkný, hladký, lokte zwýſſj a někdy wětſſj. Kwětem při wrchu bjlým hwězdnatým oſazený/ z něhož wyroſtagj příokrauhlé a gako tráwa zelené gahůdky, a w těch ležj trýrohé černé ſemýnko zawřené. Kořenj má množſtwj okrauhlého, cybulkowatého, obdlaužného, žaludům podobného/ zewnitř počernalého/ wnitř přjzeleného, wodnatého, chuti perné a horké. * Carolus Cluſius wypiſuge tento Aſphodelum wedlé giných dwau menſſjch/ a dokládá že in Hiſpania ti Kořenowé na Polých weliké ſſkody dělagj/ a že to ſám widěl když z Liſybonu do Sywilie gel/ kterak z Rolj wyhrabali aneb wykopali geden Kořen, kterýž do dwau Set giných poſtrannjch Kořenůw měl/ a wſſecka ta Bylina že téměř půl Centnýře wážila. *

Žlutý Aſphodelus má také množſtwj žlutých Kořenůw poſpolu, ale menſſjch nežli bj-

žli bjlý/ kteřjž se welmi okolo sebe rozkládagj: Listj wžssj, a nese na gednom prutu mnoho A žlutých kwjtků. Semeno ležj w okrauhlých hlawičkách černé a trýrohé, gako na prwnjm/ ale drobet wětssj. Zdá se býti podobný Asphodelo Samicy, apud Plinium. Syc mezy ginými gest také Asphodelus Galeni bulbosus, magjcý gednu bjlau Cybuli a bjlý kwjtek/ pročež geg někteřj ad Ornithogalon přičjtagj/ o němž na giném mjstě praweno bude (w knize 4. kap. 82.)

Kopjčko Králowské bjlé. Asphodelus albus, siue mas.

Kopjčko Králowské žluté. Asphodelus luteus siue fæmina.

B

Czas.

† Kopjčko Králowské kwetne Měsýce Máge a Czerwna.† Kořen kopagj na podzym, aneb z gara/ když se začjná pučiti/ a wysussugj w stjnu.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Kopjčko Králowské gest přirozenj ohniwého, totiž horkého a suchého: Stjrá, rozhánj, ztenčuge, wywodj, rozrážj. † Hesiodus napsal, stultos ignorare, quàm magnum bonum sit in Malua & Asphodelo. †

Wnitř.

Kopjčko Králowské v wjně wařené a pité, dělohu aneb ženský kwět rychle wywodj, moč sylně žene y kámen: Spomáhá proti žlautenicy, počátečné Wodnotedlnosti, Cypperljm aneb Podágře/ a rozmnožuge přirozenj.

Z Kořene pjti gedné čtwrrce ztižj w sladkém wjně/ dobré gest lidem dussným, soptiwým a kasslawým.

Kdožby od Hada vsstknut byl/ ten pj v wjně z tohoto Kořene ztižj půl lotu. Ano y kořenj, kwěty, a listj v wjně zwařené aneb močené přikládeg.

Kwět a semeno Králowského Kopjčka zwicý gedné čtwrtce v Wjně pité, sylně odpjrá gedu Sstjrowému. To lékařstwj také wychwaluge starý Nicander proti každému gedu, v wypsánj swého Dryáku.

Zewnitř.

Okrauhlý kořen w droždj winném wařený a přiložený/ wysussuge a hogj nečisté, hnilé a kysawé wředy/ y nežity okolo sebe daleko se rozgjdagjcý.

S Ge-

C ¶ S Gečnau aneb s Bobowau mukau we Mljſtu wařený a přikládaný, dobrý geſt proti otoku ženſkých Prſůw y nárokůw.

¶ Tento Kořen na popel ſpálený, s medem gako Maſt rozdělaný a pomazowaný na mjſta oplchawá/ naprawuge a zaſe činj wlaſy růſti.

¶ Sſtiáwa z kořene wytlačená/ s wjnem ſladkým s Myrrhau a Sſaffránem wařená/ geſt wyborný lék pro oči/ aby gi do nich wpauſſtěl: nebo z nich wſſelikau mrákotu zahánj. Táž ſſťáwa aneb mjza ſama w ſobě/ aneb s bjlým Kadidlem, Medem, Wjnem a Mirrhau ſmjſſená/ a teplá do vſſj wpuſſtěná/ wyčiſſťuge od Talowu y giných nečiſtot.

¶ Kořen drobně ſkrágený, w olegi wařený a pomazaný, ſpomáhá odznobenjm noh, a ſpáleninám. Týž Oleg dobrý geſt do vſſj wkapaný, proti hluchotě.

¶ Kohož zuby bolegj, wezmi Saffťu z tohoto Kořene/ wpuſť geg teplý do vcha s druhé ſtrany na proti bolawému zubu/ a poznáš polehčenj.

¶ Kořenem bjlé Fleky na těle po lázni potjrati aneb drbati, ſhánj ge. Týž Kořen w Octě wařený a pomazowaný, wyčiſſťuge kůži od praſſiwoſti a ſwrabu.

¶ Kdožby timto Kořenem hlawu oholenau čaſto potjral/ poroſtau mu kadeřawé Wlaſy. ¶ Kořen v wodě wařiti/ a praſſiwau oblezlau kůži howadſkau tim promýwati/ půſobj to, aby gim zaſe chlupy roſtly.

¶ Kauřenj timto Kořenem zahánj Myſſi: Pakli gim djru timto Kořenem zahradjš/ zmořjš ge. ¶ Kopjčko Králowſké Řecky a Latině Aſphodelus, Haſtula regia, Arabſky Cheunce & Bhunte, Wlaſky Aſphodelo & Amphodillo, Sſpanyelſky Gamones, Francauſky Aphrodiles, Německy Affodilwurtz oder Goldwurtz.

*Phalangium.

D

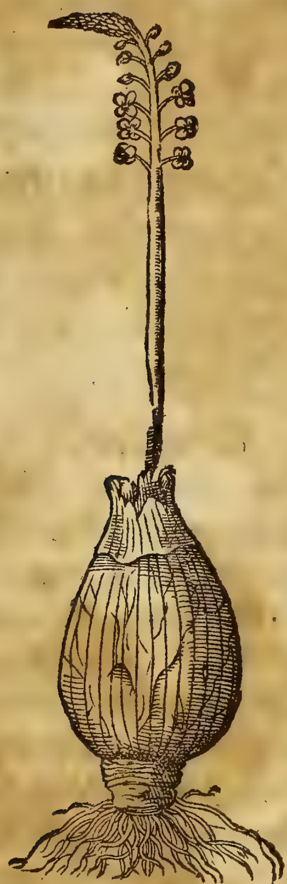
Tuto Bylinu takéchtěl gſem zde připomenauti/ že gi ſám Mathiolus w ſwém Latinſkém Herbáři položil. A poněwadž w žádné giné Kapitole ſtáti nemohla/ aſpoň inter Aſphodelos mjſto ſobě nalezla/ gimž geſt w mnohých přjčinách podobná, a ſnad může býti plané pokolenj gegich. Nacházý ſe pak dwogj/ gedno s mnohými ratoleſtmi a s drobnými kwjtky/ kteréž wýſſe roſte, nežli druhé s wětſſjmi Kwěty/ obogj tak ge neſau gako Aſphodelus albus: A wſſak geſt také mezy nimi rozdjl/ že ten druhý s wětſſjm kwětem méně ratoleſtj má, nežli onen s malým/ někdy také zhola žádných nemjwá. Německy řjkagj mu weis Widerthon/ gakoby

gakoby řekl Bjlá Záře. Má chwálu proti mnohým nemocem a neduhům / y proti každému gedu/ne gedno Sstjrowému a gedowatých Pawauků/gakž Dioscorides & Galenus o swém Phalangium psali/ o čemž gá wſſak nic prawiti nemohu / poněwadž gsem sám nic toho neſkuſyl. Cordus gmenuge Liliaginem.

O Mořské Cybuli, Scilla řečené.

Kap. CIII.

Mořská Cybule. Scilla, Squilla.

Spůsob.

MOřská Cybule podobná gest k naſſj Cybuli / ale mnohem wětſſj a tluſtſſj s mnohým zeſpod wláſſeničkem, kosmatá : Má mnoho pobrunátnělých Sſupinek gedněch na druhé složených. Wyſtřeluge z sebe poneyprw pěkný, dlauhý, oblý a hladký prut / na němž wyrostá, zwláſſtě na Podzym, pěkný zbjla žlutý kwět, s obau stran prutu osazený : Ten když vſychá a opadá / potom teprwa po mnohých dnech wycházý z Cybule ſſiroké a tlusté listj, bez ſſpiček / gako na bjlém Lilium.

B

Czas.

¶ Cybule Mořská kwetne třikrát do Roka / a takowým kwětem swým dáwá náwěſſtj / kdy gest dobrý a přjhodný čas k woránj Rolj. Tato weliká Cybule bez wſſelíké wlahy, na wětru zawěſſená, nebrzo vſchne / ale zůstáwá čerstwá za dlauhý čas. Za neylepſſj se pokládá, kteráž gest o dwau hláwkách, sladká, hořká spolu a perná. * Scilla obyčegně kwetne měsýce Srpna a Zářj / a gakož Theophrastus pjſſe, vkazuge Sedlákům trogj čas Worby. Nebo neyprwé spodnj kwět na prutu wycházý / a ten vkazuge prwnj čas k woránj / potom prostřednj, čas druhý znamená / a poslednj při wrchu a na ſſpicu, k třetj worbě napomjná. Měsýců Rzigna a Listopadu Semeno dozráwá / a když prut vpadne, teprwa wycházý Listj. Kwetne také přes Zymu, tak sama bez země, wſſak w Swětnicy. A protož Malýř měl toliko samu Cybuli s prutem namalowati / a obzwláſſtně potom kterak roste po Kwětu / když z nj Prut preč odpadl.*

C

Místo.

Mořská Cybule w hojnosti weliké roste in Apulia & Sicilia, zwláště při Moři. * Roste také na mnohých místech in Hispania & Portugallia, jakož sám Carolus Clusius lib. 2. cap. 5. Hispanicar. obseruat. wyswědčuje. Takž píše Doktor Rauwolff / že okolo Města Tripoli, tak mnoho jí wssudy roste / že ji wykopáwají / zwláště kdež stojí blízko Zahrad / a na hromady jako Kamení házejí. Clusius týmž způsobem na dotčeném místě wypisuje jiný způsob Pancratium řečený / kterýž při Cybuli Mořské roste, a jest listem y Cybulí wětší nežli Scilla: roste ho mnoho in Hispania, ačkoli z něho žádného kwětu ani Semena nikdý najíti a dostati nemohl. Hyšpánowé tuto Cybuli syrowau drží za welmi prudký a sylný jed, kdožby ji do žiwota přijal / ale zewnitř užíwají jí proti prašiwosti / berauce ten Safft, kterýž z pečené Cybule teče / a tím se mažj a trau. Dioscorides jej strojí jako Scillam, a užíwá týmž způsobem / ačkoli není tak sylná a mocná. Někteří kladau jiné Pancratium / a dysputují ještě o třetím Pokolení řečeném Epimenidia: ale o tom na jiném místě. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mořská Cybule jest welmi ohniwého přirozenj, to jest tak horká a suchá / že y zprysskuje a zpruzuje, žeře, kausse a pálj kůži: Stjrá, otwjrá, hrubé a lepké wlhkosti ztenčuje a proniká / rozděluje, wyčissťuje, wytahuje / a tělo od porussenj zachowáwá. Jest náramně hořká a pernä / a lepké sstáwy plná.

Wnitř.

Mořské Cybule syrowé a zelené neužjwáme k lékařstwj, zwlásstě do žiwota bez sskody / a protož má se k Lékařstwj takto přistrojiti: Smoč přadeno Konopné w wodě / obal w něm dobře Cybuli / potom zawaž mokrau nitj / a wlož do horkého popela, nech ať se tak peče: Pakliby se poneyprwé dosti neupekla a neupražila / obwaž ji znowa jiným přadenem a pec dotud, až bude měkká / potom zkrájej ji na kusy aneb na Grossjky / protáhni je nitj a powěs na wjtr / wssak aby se kus jeden druhého nedotýkal / a tak ji wysuš. Někteřj obyčej mají, Cybuli Mořskau, (wssak zawrhauce z nj prwé zewnitřnj kůru aneb ssupinu) w wodě wařiti: ale wssak prwnj wodu zwařenau slewají z nj / a wařj ještě wjce / až z nj ta prudká hořkost a pernost wyjde / potom ji zawěssují, jakž dřjwe oznámeno, na wjtr / a wysussují w stjnu. Tak připrawené užjwají s Olejem, Wjnem a Octem.

D

Jeden djl pečené Cybule Mořské, osm djlů Soli spolu smjsyti, ztlaucy a snjsti obměkčuje břicho. To též činj semeno ztlučené / a s medem aneb s Fjky jedené.

Mořské Cybule pečené jedna čtwrtce s Medem smjchaná, a jako Lektwař jedená / užitečná jest lidem w prsech sauženým a těsným / kteřjž těžce dychají: Nebo odnjmá zastaralý kássel, z wlhkostj hrubých ljpawých posslý, kteréž rozhánj a ztenčuje / aby člowěk lehčeji odchrkowati, a wen wymjtati mohl. K te potřebě dělá se z nj w Apatékách Lektwař, Loch de Scilla / kteréž wssak warowati se slussj těm, kteřjž mají Střewa zwředowaná.

Mořská Cybule s Pelyňkem a Mastyxem wařená, a Cukrem drobet oslazená, dobrá jest a pohodlná žaludku / zacpaným jatrám y Slezyně. Prospjwá y proti žlautenicy, wodnotedlnosti a žřenj w žiwotě / nawracuje a přiwodj zastawený moč, a Měsýčný ženský kwět.

Mořská Cybule usussená a na prach ztlučená / ztižj jedné čtwrtce s Syrupem z medu a Octa strojeným (kterémuž w Apatékách Oxymel řjkají) pitá, wyhánj husté a speklé sslemy / y černau zapálenau krew, aneb žluč skrze Stolice. A tak welmi dobře spomáhá proti bolenj hlawy, Záwratu, Paducý nemocy a Podágře.

Mořská Cybule přes noc aneb déle w wodě močená, aby z nj Myssi pily / mořj je.

Mořská Cybule s Medem a s Octem přijatá welmi mocně sskrkawky a jiné červy z těla wyhánj.

Znamenitý

A

Znamenitý a wysoce schwálený Ocet z Mořské Cybule / Oxymel Scilliticum řečený.

Wysoce schwálený, wýborný a vžitečný Ocet z Cybule Mořské takto se strogj: Wezmi bjlých Mořských Cybulj (nebo ty, kteréž magj bjlé supiny, gsau neylepssj) wyčisť ge a wymeg dobře / skrágeg na drobné kausky, a prostrkeg na nitku / tak aby se žádný kus gedendruhého nedotýkal / powěs ge na wětru za čtyřidceti dnů pořád, ažby dobře a na mjsto wyschly. Potom ty kausky tak vsussené wlož do Kamenné nádoby aneb džbánu / nalj na ně wýborného bjlého winného Octa / pokaždé na patnácte lotů Cybule, dwě libře aneb dwa žeydljky Octa / zahraď aneb zamaž nádobu sewssech stran dobře / aby žádná wůně ani pára wen páchnauti nemohla. Tu Nádobu s tim opět powěs na horké Slunce přes celé Léto / potom sceď z Cybule ten ocet / a dobře ty kausky wytlač. A tak budeš mjti dobrý a perný Ocet z Mořské Cybule přistrogený / proti mnohým nedostatkům vžitečný / kteréhož onen starý a wysoce wznessený Lékař Řecký Galenus dostatečně wychwáliti nemůže. Nebo takto napsal o něm, lib. 3. de medicamentis paratu facilibus: Kdožby každého dne ráno tohoto Octa lžjcy plnau wypil, aneb vsta nim promýwal / ten bezpečný gest před wsselikau hnilostj, smradu a zgitřenj aust, y otokům a wředům w Hrdle: vsta žaludkowá y trubice dýchawičné gjm se vtwrzugj a čistj / člowěk docházý wolného a lehkého dychánj / hlasyté řeči / gasné twáři / pozorného slucha: dobře zažjwá pokrmy / mjwá swé přirozené Stolice y Moč / žádných zbytkůw w žiwotě nezadržuge / aniž mu se potřebj obáwati gakých wětrnostj, aneb nadýmánj w Břisse / žádného wnitřnjho zacpánj, otoku ani zatwrzenj / žádného řjhánj kyselého ani slaného / mjwá pěknau barwu. Krátce mluwě, Ocet tento gest wýborné, drahé a welmi potřebné y hogitedlné Lékařstwj, k zachowánj Lidského zdrawj / byť pak y něco nečistého wnitř w Kostech se tagilo. Padučý nemoc, dokudž nenj zastaralá, hogj, a do cela zahánj / aby se nikdý zase nenawracowala: Proti zastaralé pak a giž dáwno wkořeněné, tak mnoho prospjwá / že nemocného ani tak často, ani tak těžce napadati nemůže. A to též rozuměti se má o zastaralé y nowotné nemocy dnawé aneb Podagře.

B

¶ Proti těžkému dychánj, w němžby se člowěk téměř vdusyti mohl / nikdý nebylo lepssj lékařstwj nalezeno nad tento ocet z Mořské Cybule / aby ho selžjcy aneb sedwě pozenáhlu požřel. Nebo mocně rozděluge a rozrážj lépawý slem, w němž pljce gako w negakém močidle oplýwagj. To drahé a znamenité lékařstwj neyprwé nalezl onen weliký Mudřec a spytatel wěcý přirozených Pythagoras, kterýž w swých Knihách takowé o něm wyswědčenj dáwá. Kdožby na každý den něco málo z toho Octa pil / že mu prospjwati bude k prodlaužení žiwota geho, a dobré starosti. A Pythagoras sám teprwa w Padesáti letech wěku swého, začal vžjwati toho Lékařstwj / a w dobrém y stálém způsobu zdrawj, žiw byl až do Sta a sedmnácti let / žádných nemocý w tom času nepocýtiw.

¶ Strogj se z této Cybule y Wjno timto způsobem: Naklaď Cybule Mořské připrawené do wjna / a nech tak státi / čim starssj tim lepssj bude. Potom proceď po ssesti Měsýcých, a schoweg ku potřebě / wssak magjcým Zymnicy pjti ho nedáweg. Toto wjno pité dáwá chuť k gjdlu / čistj žaludek / kazý řjhánj / studenohrubost z něho žene y zstřew / Slezynu měkčj: Spomáhá Podágře, Záwratu, bolenj hlawy, Padučý nemocy a oduřiwosti / Wodnotedlnost hogj / zástawu moče noprawuge / Střewnj dnu léčj / wnitřnj zacpánj otwjrá / a summau vžitečné gest toto Wjno, proti wssechněm těm nedostatkům / proti nimž se Octa swrchu wypsaného vžjwá.

Zewnitř.

¶ Mořská Cybule syrowá w Olegi wařená / aneb s bjlau smolau smjchaná a přikládaná / rozpadliny aneb rozsedliny na nohách hogj. W Octě wařená a přiložená, spomáhá těm, kteréž Gesstěrka vsstknula.

¶ Mořská Cybule pečená a přiložená, shánj bradawice wisuté.

C Mořská Cybule mezy Owoce wložená, nedá mu hnjti. Nahoře wypsaný Ocet z Mořské Cybule w vstech držaný, vtwrzuge zlé a wiklawé zuby / a naprawuge zlý a smradlawý Duch.

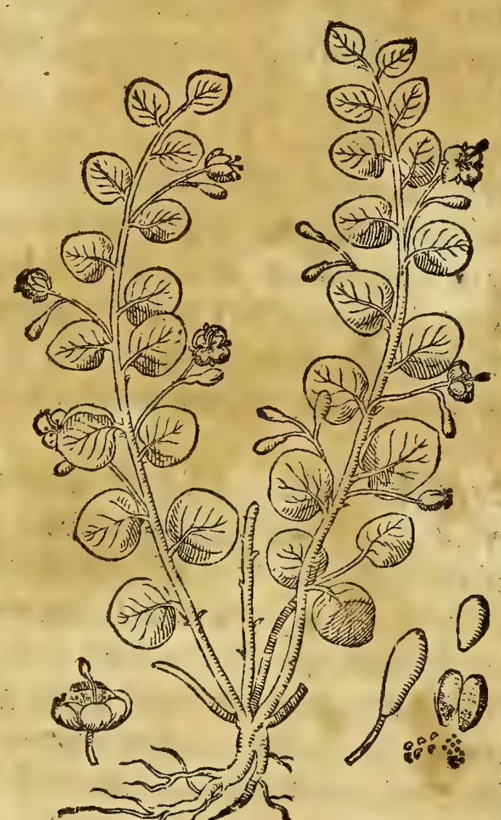
Hlawu Olegem, w němž Cybule Mořská močena byla mazati/ hogj a vzdrawuge tekutau a kysawau prassiwost gegj/ sháni hnidy a otrus aneb lupy.

Cybule Mořská celá spředu nad weřegj, kudyž se do domu wcházý powěssená, dokudž tak wiseti bude, nedopausstj/ aby gaká obluda, očarowánj aneb kauzla tomu domu, y těm kdož w něm bydlegj, sskoditi měla. Tak prawj Dioscorides a Plinius.

Mořská Cybule Řecky y Latině slowe Scilla, Cæpa marina, Varroni Squilla, a tak gj w Apatékách řjkagj. † Scilla marina, Pancration Clusio. † Arabsky Haspel, Aschil, Sspanyelsky Cebolla albatrana, Francausky Charpentaire, Wlasky Scilla, Německy Meerzwibel.

O Kappařjch. Kap. CIIII.

Kappary. Capparis. Plané Kappary. Capparis siluestris, siue Fabaginea.

D

Spůsob.

Kappara gest newelika křowinka bodlawá/ na wětssjm djle rozkládá se wůkol po Zemi/ má trny křiwé a ohnuté, gako Ydice, aneb Ostružina/ Listj podobné Kdulowému, okrauhlé, drsnaté, žilkowaté a mocné: Owoce nese gako Oliwa/ kteréžto když se otewře, wydáwá kwět bjlý kupodobenstwj Růžiček, a libě wonný. Ten když vwadne a opadne, zůstáwá gahůdka obdlauzná gako žalaudek plná čerwených gadýrek/ rowně gako Kamynky w Granátowém gablku. Kořen má zčerna počerwenalý, drewnatý, daleko se okolo sebe rozstjragjcý / kůry též počerwenalé a tuhé.

* Kappary, kteréž gsem gá w Genui a na giném mjstě in Italia růsti wjděl/ magj welmi málo Trnů, a pěkné tělné barwy kwjtj/ z nichž ty malé Kappárky zbjragj. Wětssj pak přinássegj z Alexandrye a z Egypta. A ty rostau na welmi trnowatém a bodlawém Křj, s kwětem bjlým gakž ge Dioscorides wypisuge. Na něterých mjstech otewřené kwětj Kapparowé do octa kladau/ a tak gich w gjdle požjwagj.

Mjsto

A

Mjsto.

Kappary w mnohých Kraginách samy od sebe rostau / w zemi suché, pjskowaté, na starých měſtiſſtjch a w rumjch. Kteréž in Arabia rostau, gakž gjſſe Plinius a Galenus, magj w sobě Ged a gsau ſſkodliwé: kteréž in Africa, kazý dáſně a zuby: kteréž in Apulia, zbuzugj žaludka zkormaucenj a dáwenj. Neylepſſj gsau, kteréž z Italiæ, Kandye a z Cypru přináſſegj / s Octem a Solj do láku zadělané. Kappary chtěgj mjti Zemi horkau / pročež nenj diwu, že ani w Němcých ani v nás w Czechách nerostau: Nebo zymy trpěti a sneſti nemohau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kappary gsau přirozenj horkého a suchého na druhém stupni / podstaty subtýlné / mocy pronikawé a prostupugjcý. Kůra od Kořene geſt hořká, perná a trpká / odkudž rozuměti / že nenj gednostegného ſloženj: nebo hořkostj swau ſtjrá, čiſtj a rozrážj: Pernostj zahřjwá, roztrhuge a audy procházý: Trpkostj aneb kyselostj ſtahuge w hromadu, ſkrčuge a ſhuſſtuge. Anjž lepſſj lékařſtwj nad tento Kořen býti může, Slezyně zacpané aneb zatwrdilé / buď žeby geg kdo w nápogi přigjmal / aneb gakžkoli zewnitř ho vžjwal. Můž geg komuž potřebj, v Wjně sobě wařiti a pjti.

Wnitř.

Kůra od kořene Kapparowého w Medowé wodě wařená a pitá, rozděluge hrubé lépawé wlhkosti / a pudj ge wen ſkrze moč aneb Stolicemi / někdy podlé toho y s krwj. A tak léčj nedůžiwau Slezynu a Kyčelnj boleſt / ztahuge y z hlawy zlé wlhkosti / záſtawy ženſké propravuge, a wen wywodj Menses.

Kappary w Soli a w Octě zadělané, gakéž k nám přináſſegj, nemagj se tak syrowé gjſti: nebo w tom způsobu negsau žaludku přjgemným hoſtem / kormautj geg a zbuzugj žjzeň. Protož magj se prwé v wodě močiti / ažby nabobtěli a sůl se z nich splákla: Potom s Octem, dřewěnným Olegem, a s Řeckým wjnem, gako Salát přiſtrogiti / a s počátku gjdla před ginými krměmi gjſti. Ačpak koli malau potrawu člowěku dáwagj / a sau požiwenj welmi mdlého: wſſak chut k gjdlu zbuzugj / ſſlem a zlé wlhkosti z žaludka wytjragj / zacpánj Gater y Slezyny otwjragj / a čerwy z Břicha wyháněgj.

B

† Pjſſe Dioscorides že semeno Kapparowé, ztjžj dwau čtwrtcý, za čtyřidceti dnů pořád s Wjnem pité / zmenſſuge a ztenčuge Slezynu. †

Zewnitř.

Kůra od kořene s Octem wařená a na lewý Bok pod žebra přiložená / geſt welmi hogitedlný fflaſtr nedůžiwé a mdlé Slezyně. K témuž takowau maſt můžeš vdělati a lewý bok nj mazati: Wezmi prachu z kořene Kapparowého / směs s wodnatostj Pelyňkowau a Wlaského Kopru / přileg wjna, wař spolu / a přidada Olege a wosku včiň Maſt. Táž kůra wařená, a gako Flaſtr přiložená / dobrá geſt na nečiſté a zlé wředy: nebo ge wyčiſſtuge a suſſj. Kapparowé kůry od Kořene s wjnem aneb s Octem wařené / a w vſtech teplé podržané / slaužj proti vkrutnému bolenj zubůw. † Též mocy geſt y sama kůra aneb Kořen čaſto w vſtech překusowaný a žweykaný, táhne z Hlawy welmi mnoho Sſlemů a zlých wlhkosti. † S Octem wařené a potjrané, ſháněgj bjlé ffleky na těle a twrdosti zažjwagj. Kappary slowau Řecky a Latině Capparis vel Cappares, Inturis Gazæ, Arabſky Cappar, Wlaſky Capparo, Sſpanyelſky Alcaparras, Francauſky Capprez, Německy Kappern. *Capparis Silueſtris, ſiue Fabaginea, ſiue Leguminoſa, Arabſky Ardifugi vel Ardifrigl Auicen. Andiriam Rhaſi. w Alepu Morgſaui.*

O Piperátu Kap. CV.

C

Piperát. Lepidium ſiue Piperitis.

Ratoliſtka od Piperátu s Kwětem a Semenem. Lepidij ramulus cum flore & ſemine.

Spůſob.

D PIperát geſt Bylina Zahradnij/ Apatékáři gi gmenugij *Piperitum*. Liſtj gegj podobné geſt liſtj Mátowému aneb Bobkowému, ale wětſſj, hladſſj, delſſj a ſſirſſj/ wůkol zſtřjhané aneb zpilowané / zelenoſti poběławé/ chuti welmi kauſawé, páliwé a perné, gako Pepř/ od něhož y gméno má. Prut má okrauhlý/ dwau loket wyſoký a pewný / na němž při wrchu roſte množſtwj bjlého drobného kwjtj / z něhož když opadne, tiſkne ſe drobné ſemýnko. Kořen bjlý, dlauhý, proſtý a w chuti perný, gako Liſtj.

Mjſto a Czas.

Piperát ſadj ſobě na zahradách kupokrmu/ a dělagj z něho Sſalſſi k omáčkám. Rád roſte/nebo kdež ſe gednau rozſadj, neſnadně geg zaſe wyplemenj. * Sám od ſebe roſte okolo Mompelieru: Množſtwj také nalezl gſem ho v Kaſtellu w Francých. * † Kwetne Měſýce Czerwna a Czerwence.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Piperát horký geſt napoſlednjm a ſuchý na třetjm ſtupni / přirozenj ohniwého: Otwjrá, pálj, přitahuge, rozrážj, ztenčuge a ſtjrá.

Wnitř.

Liſtj Piperátowé ſtrogj ſe s Octem a s Cukrem, ale Kořen s Mlékem/ a gako Sſalſſe mjſto omáčky na Stůl kupečitému ſe dáwá.

Kořen aneb Liſtj s Wjnem wařené a pité, žene zaſtawený moč / wywodj tegný tok ženſký aneb Czmeyru/ zahřjwá žaludek/ rozptyluge a rozhánj wětry w žiwotě / mořj červy w břiſſe/ zwláſſtě Semeno, zwicý půl čtwrtce aneb deſýti zrn gečných pité. Též Semeno ztjžj gedné čtwrtce, dáwá ſe pjti proti vkuſſenj Hadjmu.

Zewnitř.

Liſtj zewnitř vžjwané, ztlučené a přiložené geſt welmi prudké / a ſpryſkuge kůži na Těle.

Piperát

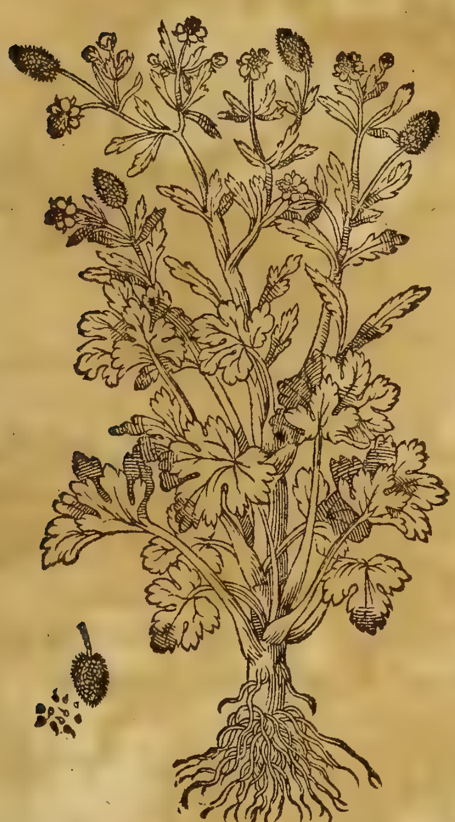
Piperát s tak mnohem Womanowého Kořene zhruba ztlučený, a na bolawau Kyčlu přiložený/ wytahuge wen z gruntu a zhluboka zlé wlhkosti/ a dělá w gedné čtwrti hodině malý měchýř/ a tak rozhánj bolest. A

Piperát zahánj a stjrá wsselike pjhy a ffleky na twáři, y ginde na těle/ a wssak prwé zpruzuge a sstjrá kůži.

Piperát slowe Řecky a Latině Lepidium, Piperitis, Raphanus silvestris, Wlasky Lepidio, Francausky Passeraige, Arabsky Seitaragi, Sspanyelsky Nasitort, Německy Pfefferkraut, Ingwerkraut oder Senffkraut.

O Pryskyřnjku. Kap. CVI.

I. Pryskyřnjk. Ranunculus 1. | II. Pryskyřnjk. Ranunculus 2.

B

Gméno, Rozdjl a Spůsob.

Neżkoli Pryskyřnjk Bylina wlastně gmenuge se ta/ kteráž Latině Flammula slowe/ o njž w Cžtwrtých Knihách w kapitole 8. psáti budeme: wssak poněwadž tito Ranunculi též mocy gsau, gako Flammula, totižto že přiloženjm na tělo zpryskugj a zžjragj/ newědauce gim giného gména Cžeského, Pryskyřnjky ge gmenowati budeme/ dokawadž gich někdo ginác neokřtj.

Pryskyřnjk gest owssem několikerý/ ale obyčegně čtwerý/ a ti wssickni téměř wssudy rostau. Prwnj listem připodobňuge se Koryandru/ kromě že list má ssirssj/ a gakož Plinius napsal, poněkud k Slézu podobný a tučněgssj: Prut bledé zelenosti, tenký, kolketnj/ při wrchu nesaucý listj maljčké a obdlaužné/ kwět drobný a žlutý p:tiljstky osazený, k růžičce podobný: Kořen bjlý, kosmatý, s mnohým drobným, dlauhým přirostlým kořenjčkem/ téměř gako S. Ducha kořenj/ chuti hořké a perné. * Tento prwnj Ranunculus kterýž gsme teď na místo prwnjho Autoris postawili: wewssem se srownáwá s wypsánjm geho/ kromě že newždycky tenký, ale welmi tlustý, prázdný a wssak někdy subtylný prut mjwá/ zwlásstě když w místech tučných roste. Protož gsem geg postawiti chtěl na mjsto onoho / poněwadž ten Mathyolůw, nenjli wssak tento, až posawad gesstě mi k spatřenj nepřissel. *

 Druhý

C ¶ Druhý Ranunculus má listj gako Apich aneb Miřjk / ſyc prutem, kwětem, kterýž wſſak wětſſj neſe, y Kořenem, s prwnjm ſe srownáwá.

III. Pryſkyřnjk. Ranunculus 3.

IIII. Pryſkyřnjk. Ranunculus 4.

¶ Třetj nenj liſtjm nepodobný druhému/toliko že ge má ſſirſſj, chlupaté, poběławé, D a na zemi rozłožené: Prut geho geſt chlupatý, obłý, łoketnj/na němž ſtogj małé obdłaužné liſtjčko/rozdělené a wſſudy wůkoł zſtřjhané: kwět ryſſawý gako Zlato / wětſſj nežli na giných, podobenſtwj Růže. Kořen též barwy a chuti, gako ginj.

V. Pryſkyřnjk. Ranunculus 5. bulboſus.

VI. Pryſkyřnjk. Ranunculus 6.

¶ Cžtwrtý Pryſkyřnjk má liſtj k Cžapjmu nůſku podobný/než huſtſſjho rozdělenj/ a gakýmis černými ſſleky ſkropené: prut tłuſtſſj a okrauhłý/kwět obłý/a Kořen též gako giných pokolenj, koſmatý.

¶ Geſt y

A

¶ Gesty patý gesstě Prysſkyřnjk, kterýž roste we Wlasſſjch, třetjmu téměř podobný. Kořenj má množſtwj/ gjmž ſe daleko okolo ſebe rozkládá: Proſtředny kořen má zeſpod gakaus Kauli, welikoſti Wlaſkého ořecha, chuti welmi oſtré, kauſawé a mocy též zpryſkugjcý. * Takowý nacházý ſe s gednoduchým y s plným kwětem. Kořen, kterýž geſt okrauhlý, pokudž ſe čerſtwý zachowá, welmi pálj/ ale po gednom aneb po dwau Měſycých, potracuge taki vau moc a ſýlu. *

¶ Widěl gſem geſstě y ſſeſté pokolenj Pryſkyřnjka w Czechách: Ten má liſtj zkrágené a zſtřjhané/ kwět Zlaté barwy, ſkůro tak weliký gako Růže/ z něhož ženy wěnce děkagj.

Ranunculus candido flore, ſimplici & pleno.

* O Mnohých giných Ranunculis s kwěty žlutými / Item bjlými, gednoduchými y plnými, kterýchž gſem tuto nětco z ſwé Zahrady wymalowati dal/ ano y s čerwenými plnými kwěty / kteřjž nedáwno a zřjdka z Konſtantynopole přineſſeni gſau/ wiz mezy ginými Carolum Cluſium in Obſeruationib. Hiſpanicis & Pannonicis na několika mjſtech. Item Dodonæum & Lobelium, kterýž gich wjce nežli do Cztrnácti Pokolenj a Kmenů wypſal.*

B

Mjſto.

¶ Wſſickni tito Pryſkyřnjkowé libugj ſobě a rádi roſtau w zemi wlhké a mokré/ ačkoli geden wjce nežli druhý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wſſickni také gſau přirozenj ohniwého/ pernj, horcý a ſuſſi/ pálj, zpryſkugj a měchýře dělagj/ když ge zelené na holau kůži přiložjš: Mocy gſau roztrhugjcý, ſtjragjcý a připalugjcý/ otwjragj také a břicho měkčj.

Wnitř.

¶ Pryſkyřnjk žene ſpodkem wen: nebo když ho pět aneb ſſeſt ljſtků s Řeckým wjnem ſnjš/ vdělagjť několik Stolic/ a břicha polehčj. * Nemnoho ſe ho vž[illegible]wá w lékařſtwj k wnitřnjmu přigjmánj/ lečby kdo ſwémyſlně a naſchwálně lidj o zdrawj ſtrogiti a mořiti chtěl. *

Zewnitř.

¶ Pryſkyřnjkowé liſtj ztlučené a zewnitř přiložené, wyſuſſuge a wyžjrá wráſky nehtůw

C htůw na prstech / Item Bradawice, lissege y giné wyrostliny nespůsobné sháni / a to welmi rychle. ¶ Též listj dobře činj oplchalým / kterýmž wlasy opadali a slezli, † ten neduh Alopecia slowe† na malau chwjlku přiložené. Nebo dlauho nechawati ho nemusýš / syce netoliko zpreysstiloby kůži / ale y přjsskwatuby včinilo.

¶ Zwař Pryskyřnjk a tau gjchau děrawá mjsta dobře promýweg, kteráž weliká zyma wykausala a prožrala, vzdrawuge / a odznobené nohy zase zahřjwá.

¶ Kořen Pryskyřnjkowý vsussený a na prach zetřený, w nos přigatý, mnoho keychánj přiwodj.

¶ Kořen páliwého Pryskyřnjka do děrawého zubu wložený, mořj geg / a dáwá přjčinu, aby wen wypadl, bez weliké bolesti.

¶ Proti nemocy Kyčelnj: Wezmi listj Pryskyřnjkowé / ztluc ge a přilož na Kyčlu, kdež klaubnj nemoc býwá / nech ho na nj okolo pěti aneb sſesti hodin ležeti / ažby se měchýř vdělal: nebo tim spůsobem wytahuge wnitřnj zlé, sſkodliwé a bolest činjcý wlhkosti wen až k kůži. Ten měchýř prostřjhni nůžkami / a wyteče wen ta wodnatost, kteráž bolest činila. Potom po vkrocenj bolesti, pomaž toho mjsta nowým neslaným máslem / aneb wezmi čerstwý Zelný list / ohřeg geg na horké Cyhle, pomaž máslem a přilož: Krotj bolest od pálčiwosti / a w krátkých dnech vzdrawuge.

¶ Týmž spůsobem přikládáme též listj na wrch hlawy / wlasy prwé z nj oholjce / proti Flusům do očj se paussťegjcým / kterýchž syce žádným giným lékařstwjm zastawiti ani odwrátiti nemůžeme. Ano y w Týle proti cyňku na oku. Nebo wlhkosti k očjm tekaucý mocně odwracuge.

¶ Proti nesnesytedlné bolesti zubů, očj, vssj y hlawy, vžjwáme též listj od Pryskyřnjka zewnitř na ruku aneb na rameno vwázaného v přjhbj ruky: a wssak prwé musý tělo býti wyčisstěno a wypurgowáno.

¶ Přikládá se listj Pryskyřnjkowé y na Hlizy mornj, kteréž hluboko w mase sedj / a wen se wyrážeti nemohau.

D ¶ Chodcy, Sstercýři a žebrácy, kteřjž se z lenosti na žebrotu wydali, aby lehce žiwi byli a těžce nedělali / ti magj obyčeg nohy a hnáty tauto bylinau sobě zpruzowati a zpryskowati / aby lidi podwozowali / gakoby zlau nemoc na nohách měli / a ginák žiwiti se nemohli. Ale takowé nemocné mělaby wrchnost Katu k hogenj poručiti.

¶ Pryskyřnjk slowe Řecky Batrachium, Latině Ranunculus, Pes coruinus. † Herba strumea Plinio, proto že wolata hogj, kterýmž Latině Strumæ řjkagj: alijs Herba ulceraria, ranina. † Wlasky Ranunculo & Pie coruino, Sspanyelsky Hierua belida, Francausky Bacins, Německy Hanenfus, Gleißblum.

O Růžičce, ginač Máku Polském.

Kapitola CVII.

Rozdjl a Spůsob.

Růžička aneb Mák Polský gest trogij: Prwnij má listij skůro gako Koryander / toliko že gest menssj a hustssjho rozsstjpenj: prut chlupatý, žlábkowatý a tenký / při wrchu nese pěkný kwět brunátné barwy, tak weliký gako planý Mák, pětiljstky osazený / a magjcý v prostřed malau počernalau hlawičku. Kořen gest weliký gako Oliwa, okrauhlý s mnohým wlássenjm / chuti perné.

¶ Druhá Růžička má wětssj a hlauběgi zstřjhané listj, gako Womėg. Prautjm rowná se prwnjmu / kromě že ge má něco tlustssj, rowné a wnitř prázdné. Nese kwět zbledabrunátný. Kořen má krátký, co Rapunczel, wssak ne bez kosmatého wlássenj / a w chuti perný.

¶ Třetj Růžička odjwá se listjm co Pryskyřnjk / prautj má tenké a oblé / na nichž roste kwět

kwět bjlý welikoſti téměř Růže, každý pěti ljſtky rozdělený a oſazený. Cžaſem ta bělоſt na kwětech býwá s brunátnau barwau ſmjſſená / a zwlaſſtě zeſpod ljſtku při ſſpičce. V nás z gata wěnce z něho dělagj. Kořen také má koſmatý a wlaſatý. A

Růžička I. Anemone 1.

Růžička II. Anemone. 2.

¶ Nacházý ſe y gine geſſtě dwoge pokolenj této Růžičky / gakž geſt tuto wykonterffektowané / s střjhaným liſtjm / gedno z nich neſe brunátné / a druhé žluté aneb zlaté barwy Kwět. B

Růžička III. Anemone 3.

Růžička IIII. Anemone 4.

* Gakéby ty Anemone býti měli, kteréž Mathiolus w ſwém Herbáři wymalowal, whodnauti nemohu. Poněwadž ſyc, kromě třetj v žádného giného Autora ſe nenacházegj. A protož gſem

C gsem některé giné zwlásstnj kmeny / kteřjž se wssak s wypsánjm Mathyolowým srownáwagj, tuto postawiti chtěl: a přes to wjce některé kwěty rozličných barew týchž Růžiček, literami poznamenal. Gako A. gest kwět bjlé barwy: B. modré: C. žluté D. modré s brunátnau smjssené: E. pěkně čerwené. O giných wiz Carolum Clusium, a zwlásstě o gedné welmi pěkné s plným čerwenym kwětem, in obseruationum Hispanicar. lib. 2. cap. 22. et in Appendice při konci obseruation. Pannonicar. lib. 2. cap. 53. 54. *

Anemone 5.

Rozličnj Kwjtkowé Máku Polského. Anemones flores varij.

D

Mjsto a Czas.

Wsseliké tyto Růžičky rostau při wrssjch a na wysokých lukách. Kwetnau pak v prostřed Gara.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Anemone gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého. Moc má stjragjcý, wytahugjcý, průduchy otwjragjcý.

Wnitř.

Bylina y prut s opichaným Gečmenem aneb Ptysanau wařená a gedená, dáwá ženám hognost mléka. To též činj zelená, ztlučená a na Prsy přiložená.

Zewnitř.

Safft z Byliny do nosu wtažený, hlawu od Flegmy wyčisstuge. To též činj prach suchého Kořene.

Kořen w vstech žweykaný / wytahuge z hlawy sslemowitau wlhkost.

Kořen w sladkém wjně wařený a přikládaný, odnjmá horkost očj / a wssecko to, což ztak zatemňuge / wyčisstuge zahnogené nečisté wředy / a nedopausstj se gim rozgjdati.

Listj wařené, aby se gjm myl, vzdrawuge prasslwost y wsselikau nečistotu kůže.

Bawlna w Safftu z listj aneb z Kořene omočená, a na tegné mjsto přiložená / přiwodj ženám obyčegnau gegich nemoc.

Listjm hlawy potjrati, dáwá zrůst giným wlasům na mjsto wypadalých a slezlých.

† Růžička Anemone y s Kořenem na hrdlo zawěssená, a tak čtyřidceti a pět dnů nossená, předziwně w tom čase wssecky Flekty očj zahánj. †

Růžička

A

¶ Růžička aneb Mák Polský Řecky, Latině y Wlasky slowe Anemone * à vento, to gest od wětru/ proto že se kwět geho neotwjrá, leč wjtr wěge/ gakož swědčj Plinius: odkudž gi někteřj Latině Herbam venti, a Německy Windröslein to gest Růžičkau wětrnj gmenugj. Arabsky Iackaik alnahamen, Německy Anemonenröslein.

* Anemone agreſtis.

Růžička planá čerwená. Anemone agreſtis, ſiue Adonis flore Phœniceo.

Růžička planá žlutá. Anemone agreſtis, ſiue Adonis flore luteo.

B

¶ Postawil gsem tuto geště y giné dwě Růžičky/ z nichž gedna pěkné čerwené, druhá zbleda žluté kwěty nese. Rostau na polých, mezy obilým. Hieronymus Tragus dáwá gim gméno Anemonæ agreſtes, to gest Růžičky plané aneb polnj. Někteřj ge magj za Adonidem Virgilij, ginj se domnjwagj že gest Anthemis purpurea, apud Dioſcoridem, očemž nahlédni do Latinského Herbáře Mathioli. Nebo předsewzetj mé nenj obšjrně tuto dysputowati: ale raděgi některá čistá Remedia a lékařstwj poznamenati: gakož také y těchto Kwjtků semena magj w chwálu, že gsau dobrá proti Kamenu.

O Koniklecy. Kap. CVIII.

Spůsob.

Někteřj kladau Koniklec mezy pokolenj * Růžiček aneb Polských Makůw proto že gest též kausawý a peřný. Tato Bylina ponejprw, dokudž gest mladistwá wynásšj listý welmi chlupaté a drobně zstřjhané kteréžto když wyroste, dělj se rowně co Passtrnák lesnj chuti welmi peřné/ pálj, kausse a zprysskuge neméně nežli Pryskyřnjk. Při wrchu prautj má swůg peřný, gwězdnatý, chlupatý, počernale brunátny kwět kterýž má wnitř zlaté žluté wlásseničko gako Růže. Ten potom proměňuge se w okraublau, sſedivau, chlupatau hlawičku, welikosti Wlaského Ořecha, podobnau Strunským sſtětinám w nijž wězy Semeno. Kořen gest weliké pjdi zdýli wyssěptalý a zomykaný, rowně gako černé Pupawy chuti přjsladké a nepeřné gako listý, prautj a Semeno/ neb ti samu tolko peřnj gsau.

Kt

* Pokolenj.

C

* Pokolenj.

Nacházým také Koniklec s pěkným bjlým kwětem, gakýž mi wysoce včený Doktor Ioannes Acholtz z swé zahrady s mnohými ginými pěknými Bylinami odeslal / ale ten nechce se zde osaditi. Žlutý wedlé mého wymalowaný, nacházegj časem w Piemontu okolo Tmýnu.

Koniklec. Pulsatilla, siue Herba venti.

A. Kwět wssecken otewřený.	A. Flos pene apertus.
B. Napoly otewřený gako Zwonček, odkudž y gméno má.	B. Semiapertus vt nolam referat, vnde ipsi nomen.
C. Gesstě neotewřený.	C. Nondum apertus.
D. Semeno.	D. Semen.
E. List když Bylina Semeno nese.	E. Folium iam semina proferentis.

Koniklec žlutý. Pulsatilla lutea.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Koniklec y s prutem swým gest ohniwého přirozenj, to gest horkého a suchého na čtwrtém stupni. Mocně rozrážj, ztenčuge, rozděluge, proniká a prostupuge. Kořen nemnoho wystupuge z mjrného temperamentu a složenj.

Wnitř.

¶ Kořen Koniklecowý welice se wychwaluge proti mornjmu nakaženj / aby z něho na prach ztlučeného, gednoho quentle aneb Vherského Zlatého ztjžj, každého gitra w trunku teplého wjna aneb s Růžowau a Wolowého gazyka lektwařj požjwal. † a potom za dwě aneb tři hodinny se potil. † Aneb zdrobna Kořen zkrágege, aby za několik dnů pořád w dobrém wjně státi nechal / potom z toho wjna každého dne trunk pil. Tak spomáhá y proti gedům a tráwenj / y proti gedowatých žiwočichů vsstknutj a zkausánj. † Dětem se ho dáwati může každého dne drobet s Lektwařj Růžowau aneb Karaffilátowau. †

¶ Woda pálená z listj této Byliny, a ztjžj ssesti lotů pitá / břicho měkčj a dělá Stolice / wyhánj z Člowěka sskodliwé a zlé wlhkosti skrze pot / a tak vžitečně dáwá se proti zymnicy čtwrtodennj, tehdáž, když člowěka napadati počjná / aby se po nj wypotil. * W té příčině Wody této neywjce vžjwagi w Prusých*. Gest také prospěssná y nakaženým w Mor / aby gi s dobrým Dryákem a s Mithrydátem požjwali / a na ni se potili.

Zewnitř

Zewnitř.

Listj přikládá se proti Kyčelnj bolesti/ a nedůžiwých očj tuhému sslusu/ týmž způsobem, gakož prwé o Pryskyřnjku oznámeno. Wyžjragj také wrásky nehtůw na prstech, bradawice, swraby, lissege, ssleky, diwj masso/ a wyčisstugj shnilé rány. To též činj ssťáwa z listj wytlačená: Wssak woda pálená gest lehčegssj / a k wyčisstěnj ran přjgemněgssj a snesytedlněgssj. Gest také vžitečná audům nastuzeným, třesawým, ztrnulým aneb sslakem poraženým/ a to skrze třenj. Summau, kdežkoli potřebj gest sylného zahřitj, toto Lékařstwj gest wyborné. Nebo proniká a welmi zahřjwá.

† Kořen na prach zdělaný, a do chřjpj wtažený zbuzuge Keychánj / a wyčisstuge hlawu y Mozek. †

† Woda z Koniklece. *Pulsatillæ aqua stillatitia.*

Ačkoli této Byliny pro gegi přjliš horkau, páčiwau a spryskugicý moc, nemnoho w Lékařstwjch do wnitřku žiwota vžjwáme: wssak woda z nj per balneum Mariæ dystyllowaná a pálená, gest mnohém lehčegssj, mjrněgssj a hogitedlněgssj / buď žeby gi kdo wnitř aneb zewnitř vžjwal. Neylepssj čas gegiho dystyllowánj gest z gara Měsýce Dubna, když bylina kwět swůg nese/ aby gi s trawau, s kwětem y s kořenem drobně zsekal/ potom secundùm artem pálil a wytáhl/ na Slunci zrektyffikowal a ku potřebě schowal. K čemuby dobrá byla giž gest krátce oznámeno.

Může se také z suchého kořene Koniklecowého dobré zdrawé wjno na podzym přistrogiti, tim spůsobem gako Womankowé wjno. A gest welmi zdrawé a mocné Præseruatiuum, proti nakaženj Mornjmu/ aby ho každé ráno Trunk wypil.

Dělagj z téhož Kořene y Conseruam aneb Lektwař dobrau takto: Berau čerstwý Kořen, ostraužice geg od wlássenj a ssediwé kůry a wymygice, osm lotů. Ten skrágegj na tenké malé grossjky/ a ztlukau dobře w kamenném Moždjři, co neydrobněgi. Potom dadauce k němu ssestnácte lotů Cukru Feynu, opět tlukau obé spolu až bude gako Lektwař / a to schowáwagj do Sklenice ku potřebě. Gest welmi dobré a wzácné præseruatiuum w času Mornjho nakaženj / aby gi ráno na čtjtrobu, gako za půl Kasstanu snědl. †

Koniklec gmenugj Apatekáři Latině Pulsatillam, Herbam venti, † Caudam vulpis, Nolam culinariam., Německy Kucheschel oder Kuchenschel, † * W Sasých a w Marecké zemi gi řjkagj Backsbardt des Samenshalben. *

O Kuřjmoru aneb Ziabjm Střewcy. Kap. CIX.

Pohlawj a Spůsob.

Kuřjmor gest dwogij/ a toliko samým kwětem geden od druhého se dělj. Nebo Kuřjmor Samec má kwět čerwený/ ale Samice modrý: sic wewssech giných kusých spolu se srownáwagj: Nerostau na wýš přes gednu pjď/ ležj na zemi/ na čtwerhráném prautku magj listjčko maličké, gako Majorána/ pár od páru opodál, přiokrauhlé a měké/ Kwitjčko drobné, každé pěti listky gako hwězdička osazené. Když odkwetnau mjwagj okrauhlé Knofflječky gako Koryander, w nichž ležj okrauhlé, drobné a žluté semýnko. Kwetnau přes celé léto na Strnisstjch. Kořen gest tenký a mdlý.

* Nacházý se y giný Kuřjmor, s kwětem žlutým / kterýž na mnoze roste w Rakausých, w Durynském Lese a w Engellandu. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj Kuřjmor gest přirozenj horkého a suchého. Moc magj k sobě přitahowati, wyčisstowati a bolest vkládati.

Wnitř.

Kuřjmor v wodě wařený a pitý, odpjrá wselikým gedowatým ranám a vsstknu-

C tjm Hadů y Geſſtěrek: Wſſak také rány teplým wjnem promýwati muſýš. ¶ Gſau také obě tyto Byliny proti nakaženj mornjmu pomocné/ aby z nich dobrý truňk pil/a na to ſe do teplého lůže položil a potil/wyháněgj tak Ged z těla, ſkrze poros to geſt djrky potowé.

¶ Kdyžby člowěka aneb howado wſtekłý pes zkauſal/ ten rychle má pjti ſſťáwu z této Byliny, aneb wodu pálenau/ a ránu také tim wymýwati. Bude zdráw.

¶ Kuřjmor v wjně wařený a pitý, žene kámen, otwjrá zacpaná Gátra / a pomoc činj proti Wodnotedlnoſti. * Někteřj ho vžjwagj y proti Dětinſkému Božcy. *

Kuřjmor Samec. Anagallis mas.

Kuřimor Samice. Anagallis fœmina.

D

Zewnitř.

¶ Kuřjmor wařený, a gako Flaſtr přiložený, vkládá boleſt, wyčiſſtuge a hogj ſſkaredé rozgjdawé neduhy a wředy/ wytahuge z maſa Lidſkého trnj, třjſky, koſti drobné, y giné wěcy zadřelé/ a to ſám w ſobě činj: ale ſylněgi táhne, když ſe k němu Pryſkyřice Borowé přidá.

¶ Kuřjmor dobrý geſt proti horkým oteklinám/ a když ſe na rány přikládá, bránj gim podcházeti, otěkati, a nedá ſe gim zapáliti.

¶ Safft aneb mjzka w nos wtažená, wytahuge wodnatý ſſlem z hlawy / a čiſtj hlawu. S neylepſſjm medem ſinjſſená, a do temných očj wpuſſtěná, mrákoty gegich rozhánj/ a dělá ge byſtré a gaſné. * K témuž mocná geſt woda z Byliny pálená. *

¶ Kuřjmor Samice s kwětem modrým, žene zaſe ſpátkem zadnj Střewo Konečnjk aneb Obchod wyſſlý, do žiwota. Ale druhý Kuřjmor Samec s kwětem čerweným táhne a wywodj geg wen. Z té přjčiny vžjwagj někteřj Kuřjmoru, k zlatým žjlám Krwopreyſſtným, Hemorrhoides řečeným/ čerweného k otewřenj a wywedenj z nich krwe/ modrého pak k zaſtawenj/ Safftem gich potjragjce.

¶ Safft Kuřjmoru w vſtech držaný, boleſt zubůw krotj. Aneb wpuſť gi ſobě do té chřjpě, s kteréž ſtrany zub nebolj/ a přeſtaneť boleſt.

¶ Kuřjmor aneb Žabj ſtřewce ſlowe Řecky y Latině Anagallis, Sſpanyelſky Muruges, Francauſky Morgelline, Německy Gauchheil oder Kolmarkraut.

O Czertkuſu.

A

O Czertkuſu. Kap. CX.

Czertkus. Morſus Diaboli, ſiue Succiſa.

Spůſob.

B

CZertkus nacházý ſe na ſuchých Lukách, w Luzých, na drahách a w Mýtech: Liſtj má gako menſſj Gitrocél/ wſſak hladſſj, kratſſj, vžſſj/ a po kragjch drobet zſtřjhané/ roſtaucý okolo prutu/ kterýž geſt oblý, dwaulokétnj/ neſe na wrchu kwět brunátný, rumný a whromadu ſtlačený, gako Kawias. * z gehožto pokolenj dobře geden býti může. * Kořen má wláſſnja barwu počernalau, gako S. Ducha kořenj. Neytkuſtſſj djl aneb proſtřednj kořen geſt kuſý, gakoby odkuſnut byl: odkawadž y powěrný lid Obecný dal mu to gméno Czertkus/ gakoby Diábel záwidě lidem tohoto tak vžitečného a zdrawého kořene, w zemi gegobkuſowal/ aby dokonalé mocy ſwé hogitedlné mjti nemohl.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Czertkus geſt horký a ſuchý na druhém ſtupni/ gakž hořkoſt vkazuge, Mocy otwjragjcý, pronikagjcý, zžjragjcý a pot wywodjcý.

Wnitř.

Czertkus Bylina má býti ſkuſſená proti nakaženj mornjmu/ aby gi v wjně wařil a pil/ aneb y zelené liſtj ztluka, zwenka na hljzy přikládal. Podobnau moc má y Kořen gegj. Dotčený Tranň rozrážj také a rozhánj ſraženau krew w těle/ kteráž ſe od vſtrčenj, zbitj aneb pádu ſhromáždila.

Tento Kořen v wjně wařený a pitý, má zwláſſtnj moc a powahu vkládati bolenj Maternjka/ a mořiti w břiſſe čerwy.

Woda z Czertkuſu pálená, dobrá geſt proti wſſelikým nedoſtatkům Prſů, Káſſli, ſyptawoſti, těžkému dychánj aneb duſſnoſti/ kteřjž ſe od huſtých ſſlemů a ſtudených Fluſůw zdwjhagj.

Bylina v wodě wařená, s přidánjm k nj drobet medu, aby gj čaſto vſta proplakowal a kloktal/ dobrá geſt proti wředům, kteřjž zráti nechtěgj.

Prach

C ¶ Prach z Kořene s Bedrnjkem smjchaný a požjwaný, Wodnotedlnost rozptyluge/ průduchy w těle otwjrá/ moč žene/ dussnost s Kásslem odgjmá. Item/ Týž prach v wjně pitý, w němžby Petrželné kořenj zwařeno bylo, ztižj gedné čtwrtce ráno y na noc, zástawu moče mocně proprawuge/ Střewnj dnu krotj/ a Czerwy w břisse mořj.

¶ Přisselliby mor na Owce aneb na giný dobytek, dáweg gim tuto Bylinu gjsti osole/ a nawař gi, naleg do Koryta a napágeg: wsseckа kauzla y čáry od Howad zahánj.

¶ Paducý nemoc o kohožby se pokaussela/ ztluc toto Kořenj s Piwoňkowým kořenem/ dáweg pjti w Ssalwěgowé wodě, za tři Neděle pořád.

† Welmi dobrý a hogitedlný Traňk proti Paducý nemocy: Wezmi Byliny Czertkusowé y s kořenem čisté wyprawené a wymyté, čtyry hrstky plné/ skrágeg drobně, a wlož do Cynowé Konwice/ naleg na to dobrého bjlého wjna pintu/ a zamaž krage Konwice dobře těstem Režným/ postaw tu Konwicy do Kotljka wřelé wody/ a nech ať w nj za čtyry hodiny bez přestánj wře. Potom wychlaď, a proceď Traňk skrze ssátek. Z toho Traňku dáweg nemocnému každé ráno y wečer čtyry aneb pět vncý teplého wypiti. Týž Traňk dobrý gest také proti Mornjmu nakaženj, proti bolenj Maternjka, rozděluge sraženau krew w těle, od vstrčenj, pádu aneb ztlučenj/ a wen gi wywozuge/ týmž spůsobem, gakž nahoře, pitý.

¶ Proti Quartáně aneb Cztwrtodennj Zymnicy: Wezmi Czertkusu Byliny y s Kořenem, Swinského kořene Samce/ Wolowého gazyka byliny s kořenjm wsseho zeleného a čerstwého, wyčisstěného a drobně zkrágeného aneb ztlučeného/ naleg na ně páleného wjna třikráte přepalowaného/ ažby ty Byliny wssecky přikrylo/ nech přes noc státi w Sklenicy dobře zahražené. Ráno wleg to do Sklenné Kolby/ a dystyllug in Balneo Mariæ, a schoweg dobře opatře. Z té wody dáweg nemocnému počtyřikrát pořád, wždycky toho dne, kdyžby naň zymnice přigjti měla/ po každé pět aneb ssest lotů wypiti/ a po Truňku rozkaž mu se položiti: Nechá ho Zymnice.

Woda Czertkusowá.

D NEylepssi čas k dystyllowánj Wody Czertkusowé gest při koncy Měsýce Czerwence/ aby wezma Bylinu y s kořenjm, prautjm a kwětem, a drobně to wsse zsekage/ poznenáhlu in Balneo Mariæ pálil: potom opět k gednomu každému másu, aby gmenowané Byliny sewssj Substancý gegj drobně ztlučené, wzal čtyry vncye/ a přes den a noc w teplém Balneo Mariæ spolu močiti nechal/ naposledy podruhé ztáhl/ gakž o wodě Kawiásowé zpráwa dána. Budeš mjti welmi mocnau wodu proti wssechněm těm neduhům a nemocem, proti kterýmž Byliny vžjwáme.

¶ Proti mornjmu nakaženj znamenitá woda wypaluge se tjmto spůsobem: Wezmi Czertkusu Byliny y s kořenem wyčisstěné, wyprané a drobně skrágené dwě hrstky plné/ Kawiásu, Nátržnjku byliny y s kořenem, Kardobenedyktowé Byliny, wssech čerstwých a wyčisstěných a drobně zkrágených/ gednékaždé plnau hrstku, čerstwých dobrých zrn Galowcowých zdáwených aneb zhruba protlučených čtyry vncý. Smjcheg wssecky ty kusy, a wlož do Sklenice/ naleg na ně dobrého sylného wjna, ažby se byliny y kořenj potopilo/ zahraď Sklenicy dobře/ wystaw na Slunce/ a nech ať se spolu močj za osm dnů: Potom dystyllug powlowným ohnjčkem w Sklenné kolbě per Balneum Mariæ, a schoweg k potřebě dobře opatře. Gest Woda skussená w času mornjho powětřj/ a netoliko chránj člowěka před nakaženjm/ ale by pak y nakažen byl, pomáhá mu/ poněwadž ged od Srdce mocně odhánj/ aby z nj wždycky obden lžjcy gednu plnau pogednau wypil. Pakliby Człowěk od morowého powětřj nakažen byl: Wezmi dotčené wody tři vncý/ dobrého a nesfalssowaného Dryáku aneb Mithridátu, aneb Lektwaře z wegce zlatého geden quentjk/ dobrého Karaffilátowého aneb Měsýčkowého octa geden lot: Ty wssecky wěcy pořádně smjcheg w Traňk pro pocenj/ a deg nemocnému co neydřjwe možné pogednau wypiti/ a při neymenssjm na to za tři hodiny w lůžji rozkaž mu se potiti. Wsseckеn Ged a nakaženj Morowé skrze pot a moč wen se wyžene.†

Zewnitř.

¶ Woda pálená a Safft z této byliny s Witryolem smjchaný, wysussuge a hogj wsseliké Lissege, a zlé tekuté prassiwiny na těle, potjránjm.

† Kořen

† Kořen Cžertkusowý čerstwý ztlučený, a gako Flastr přiložený, zahánj wsseliké modřiny A od sražené a naběhlé krwe/ aneb od bitých ran. Týž Kořen na Koně zawěssený, hogj mrákotu očj, a dáwá gim dobrý zrak.

Proti bolesti hrdla Angina aneb Prým řečené, lékařstwj gisté a skussené: Wezmi wody Cžertkusowé ssest vncý/ Kawiásowé a bjlé Bukwice wody, každé tři vncý, Safftu Stromu Ořechowého Rob Nucum vel Diacryon řečeného, Safftu Morussowého každého tři loty/ Albi Græci naprach ztlučeného geden lot. Smjcheg wsseckо w hromadu / a mjsto Kloktačky pr oplakůg tim hrdlo. †

Cžertkus slowe Latině Morsus Diaboli, Succisa & Præmorsa, Wlasky Morso de Diauolo, Francausky Mors de Diable, Německy Abbiskraut, vnd Teuffelsabbis.

O Břečtanu. Kap. CXI.

Břečtan wětssj. Hedera major vel arborea. Břečtan menssj. Hedera helix.

B

Rozdjl a Spůsob.

Břečtan gest několikerý, ale obyčegně dwogij/ Wětssij a Menssj. Wětssj Břečtan, Latině Hedera arborea, to gest Stromowý, roste w Lesých/ a popjná se na wysoké stromowj, tak tuze/ že ge časem, swým swázanjm dusý a potlačuge. Týmž spůsobem towaryssj se y k starým zdem, a tak sylně se na ně táhne/ že ge někdy božj a s nimi dolů na zem vpadá. Nebo má množstwj kořenj hustého, kosmatého, hebkého, hrbolowatého, tlustého/ netoliko dole zespod/ ale y na swých ratolestech a wětwech/ gjmž zdi a Stromowj obgjmá/ odgjmá gim gegich wláhu a žiwnost/ k sobě pak mocý gi béře a táhne: pročež také nenj Stromům dobrým přjtelem. A kdyby geg pak dole y podřezal/ wssak proto nahoře nevschne/ ale předce zůstáwá a zelená se na kamenjch a stromjch/ žiwj se z gegich wláhy aneb Safftu/ tak že naposledy vschnauti a wyhynauti musegj. Neyprwé tento Břečtan nese listj obdlaužné, gako hrusska/ kterýž potom časem swým trogjrohý býwá, hladký, tlustý, na dlauhé sspičce wisýcý/ chuti sinjssené a negednostegné, perný, hořký a trpký. Kwetne na konec podzymku kwětem mchowatým, barwy zbledažluté aneb medowé / z

něhož w zymě wyrostagj hroznowé aneb gahody, wětssj nežli Ptačj zob / neyprw před wzránjm zelené, a potom měsyce Ledna černé.

¶ Menssj Břečtan Latině Hedera helix gest neplodný / a nikdý nekwetne. Roste na Skalj/ na starých zdech a plotjch/ mezy Rumy, náspy a kamenjm / zřjdka se na stromy wypjná/ ale plazý se po zemi: Rýwj aneb ratolesti má poběławé / listj wždycky trýhrané, bjlými fflječky skropené/ a mnohém menssj než prwnj.

* Nacházý se y giný Břečtan njzký/ kterýž též po zemi toliko se rozkládá / a nahoru se nikdý netáhne a newypjná. *

Czas.

¶ Obogj tento Břečtan wstawičně a každého času se zelená/ a zymy se nic nebogj. Hadj geg sobě zwlásstně libugj/ rádi do něho w zymě lezau / a tam swé djry mjwagj, a hnjzdj se.

Přirozenj, mocy a wčinkowé.

¶ Obogj Břečtan gest přirozenj horkého a suchého: Zahřjwá, sussj, wytahuge, ztenčuge, wtwrzuge a w hromadu táhne. Ale nerwům aneb žilnám gest sskodliwý.

Wnitř.

¶ Kwět Břečtanowý wysussený, na prach ztlučený / a tak mnoho, coby do třj prstů wzýti mohl, w trpkém wjně přigatý/ Czerwenau nemoc wzdrawuge.

¶ Safft aneb mjzka z Listj Břečtanowého s kyselým wjnem za tři dni pořád pitá, spomáhá lidem nedůžiwým na Slezynu. Nacházým y to / že nádoby aneb Korbele z Břečtanowého dřewa aneb kořene kupitj dělagj/ k potřebě a wzdrawenj nedůžiwých na Slezynu.

¶ Břečtanowá zrna suchá a na prach ztlučená, zwicý gednoho quentle aneb čtwrtce w wjně bjlém pitá/ předžiwně kámen z Ledwj wyhánégj: zwlásstě kdyžby prwé w Wjně Petrželné kořenj zwařil.

¶ Kteréž Panj obyčegné swé nemocy aneb toku mjti nemohau/ ty nechť tři zrna Břečtanu wětssjho na prach ztlukau, s wodau Polegowau, přidadauce k tomu drobet Ssaffránu, teplau wypigj / a to ať wčinj každé ráno za několik dnů pořád. Má býti lékařstwj gisté a skussené.

¶ Pět aneb ssest gahod Břečtanowých, kdožby prwé snědl, nežliby wjno pil/ nebrž se pitjm wjna podrazý aneb opige.

* Někteřj berau dřewo Břečtanowé, a dáwagj ge s wžitkem proti Dětinskému Božcy. Jtem wezmi třetj djl gednoho quentle gahod Břečtanowých s wodau Máty Zahradnj aneb ginau podobnau/ gest mocné lékařstwj proti bolenj Žialudka. Na některých mjstech dáwagj ge in Peste, w Mor/ a welmi se po něm potj. *

¶ Zrnka Břečtanowá přjčerwená rozetři, a s teplau wodau pjti dáweg, Sauchotiny wzdrawugj. Wezmi týchž zrn dwadceti, rozetři ge/ a wlož do žegdljku wjna/ a z toho na každý den pj čtwrt žeydljka, wodu zákožnj skrze moč wen wyhánj. Mjzka z kořene s Octem pitá wsstipnutj Pawauků y giných gedowatých žjžal wzdrawuge.

† Někteřj wařj gahody Břečtanowé y Bylinu w Wjně/ aneb zdělawagj na drobný subtylný prássek/ a dáwagj w Wjně pjti proti třesenj zymmičnému. Týmž způsobem užjwaná ženau y Moč. †

Zewnitř.

¶ Z Kwětu Břečtanowého s woskem Flastr wdělaný, a na spálené mjsto přiložený/ brzo wzdrawuge. † Někteřj tlukau gahody a pálj ge na prach / a pomazugj potom s woskem na spáleninu. †

¶ Mladistwé listj s Octem wařené, aneb syrowé s chlebem ztlučené/ a na lewý Bok k Slezyně přiložené/ neduhy gegj wzdrawuge.

¶ Listj w wjně wařené, wyčisstuge wssecky zlé nežity a wředy welmi rychle/ aby ge tim wymýwal, a na ně přikládal. Pára z toho wařenj aneb Tranku pozpodu do Matky pusstěná, aneb aby gi tim pařil/ tok ženský Měsýčný proprawuge. ¶ Safft

¶ Safft z liſtj a gahod s Octem a Růžowým olegem ſmjchaný, a na hlawu přikládaný/ odgjmá zaſtaralé bolenj gegj. Táž mjza s Růžowým Olegem ſmjſſená, a w vſſi puſſtěná/ hniſawoſti a bolenj gegich pomáhá.

¶ Giné lepſſj Lékařſtwj proti bolenj hlawy: Wezmi ſedm liſtů Břečtanowých, a tolikéž gader Břeſkwowých oblaupených/ nech obého trochu w octě a w olegi zewřjti/ a rozetra přilož teplé na čelo a na žjdowiny. Spomůžeť neomylně.

¶ Safft z liſtj aneb gahod do chřjpj wtažený/ zahánj zlý ſmrad a wyčiſſtuge hnilé wředy w Noſe.

¶ Kdožby audy prožehané, aneb otewřené, to geſt na nohách aneb na rukau zdělané djry měl, kteréž Fontanellas gmenugj/ a chtělby ge ſobě otewřené zachowati/ ten přikládeg na ně každéhodne liſt Břečtanowý/ wytahuge wen wlhkoſt/ a nedá ſe žádné giné neřeſti přirazyti. ¶ Některé ženy dělagj z liſtj Břečtanowého Karkulky dětem na praſſiwau hlawu/ aby hnis a hnůg kyſawého ſtrupu wen wytáhly, a neſſtowice wyſuſſily. A tak hogj bezewſſj ſſkody a nebezpečenſtwj.

¶ Zrna Břečtanowá wyzralá a ztlučená, aby Safftem gegich hlawy pomazowal, wlaſy černé dělagj. ¶ Břečtanowá zrna a kůry od Granatowých gablek w Růžowém Olegi zwařené dobré gſau proti bolenj zubůw / aby Nemocný krápěgi toho Olege wpuſtil do vcha s druhé ſtrany, na proti boleſti zubůw. Týž oleg wykořeňuge a wyhlazuge ſſrámy ran a znamenj wředů/ a zaſe ta mjſta k přirozené prwněgſſj barwě přiwozuge. ¶ Táž zrna ſuchá ztlučená, a w ſſátku do Matky wecpaná/ Ženſkau nemoc, plod y lůžko wen wytahugj. ¶ Safft aneb Gummi, kteréž z Břečtanu teče, wſſi a hnidy mořj/ ano y wlaſy ſhánj na wſſech mjſtech, kdež natřjno bude.

¶ Chceſſli zwěděti geſtli Wjno s wodau ſmjſſené (prawj Cato de re Ruſtica) vděleg nádobu z dřewa Břečtanowého, a naleg do nj wjna. Geſtli w něm woda, wyteče wjno wen a woda zůſtane. Nebo dřewo Břečtanowé žádného Wjna trpěti ani držeti nemůže. ¶ Břečtan ſlowe Řzecky κισσός vel κιττός. Arabſky Cuſsus, Latině, Wlaſky a Sſpanyelſky Hedera, Francauſky Lierre, Německy Ephew. † Pro rozdjl Břečtan wětſſj, Řzecky υψὸς κισσός. Latině Hedera major, corymboſa, arborea, aſsurgens: Menſſj Řzecky ἐπίγειος κισσός, Latině Hedera helix.

O Poponcy. Kap. CXII.

Spůſob.

Tento Břečtan, kterémuž wůbec Poponec řjkagj, Latině Hedera terreſtris, proto že ſe po zemi ſwým čtwerhranným prautjm, aneb ſem y tam na různo prowázky popjná a rozkládá/ a nahoru ſe netáhne: Liſtj má s obau ſtran okrauhlé/ k Břečtanowému podobné/ drobet kadeřawé a wůkol zpilowané/ chuti hořké a wůně ſylné: Kwět drobný, barwy brunátné/ z něhož ſemeno žádné newyroſtá. Kwetne z Gara měſýce Dubna, s modrau Fialau. Kořenj má tenké, z hrboljků prautkowých wycházegjcý/ a tak po zemi ſe popjnagjcý.

* Nacházý ſe y giný ſpůſob Poponce, mnohem wětſſj a chlupatěgſſj nežli druhý/ s počerwenalým kwětem/ kterýž ſe ne tak daleko rozproſtjrá okolo ſebe/ a roſte na leſých hornatých, ačkoliw y druhý obecný, také čaſtokrát weliký liſt neſe. *

Mjſto.

¶ Poponec obyčegně rád roſte w Zahradách za ploty, a leckdes za zdmi w mjſtech tmawých a ſtinných.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wſſecka tato Bylina geſt hořká/ a tak ohniwého, to geſt horkého a ſuchého přirozenj. Mocy ſſjragjcý a otwjragjcý.

Wnitř.

¶ Poponec

C Poponec v wjně wařený a pitý, proprawuge a žene moč, y čmeytu aneb Ženský kwět/ mořj čerwy/ a ſkrze pot wyhánj Ged z těla. Pročež y Koňjři aneb Lékaři Koňſſtj mnoho vžjwagj této byliny k hogenj Konj, kteřjž myſſi magj. Dotčený Traňk otwjrá takéž zacpaná gátra y Slezynu/ vzdrawuge Žlautenicy/ a Kyčelnj neduh vkládá/ oſutj auſt y Cžjpka zgitřenj od Rymy hogj.

*Této Byliny prut y s kwětem na prach ztlučený, aneb Traňk z něho vdělaný/ Item woda z něho dyſtyllowaná a wypálená, dobrá geſt na Sauchotiny ſtonjcym / a hnis na Prſech magjcym. Má chwálu také y proti mornjmu nakaženj in Peste, a proti Kamenu Ledwinnému. * †Wyčiſſťuge a proprawuge Prſy, dáwá lehké oddychánj / žene moč y zaſtawené Menses. A páliti ſe má z gara měſyce Mage.†

Poponec wětſſj. Chamæciſsus maior. Poponec menſſj. Chamæciſsus minor.

D

Zewnitř.

Poponec v wjně aneb v wodě wařený, aby gjm hrdlo proplakowal, vzdrawuge wſſeliké raněnj a zgitřenj, z zahnogenj aneb Fluſů poſſlé/ y giné praſſiwiny na těle/ zwláſſtě pak wředy aneb oteklíny w tegných mjſtech Mužůw y Žen/ tolikéž Fiſtule a zaſtaralé tekuté neduhy. Tohoto Poponce na rány vžjwagj Wlaſſtj Bradýři/ zwláſſtě k hogenj raněných Prſů a ſtřew. A k tomu magj ſkuſſený a welmi hogitedlný Traňk, kterýž takto ſtrogj: Wezmi Poponce, kořenj od Mařeny, a obecného Dyptamu, Chlupáčku, Bukwice, Wlaſkého Bedrnjku aneb Krwawého kořenj, Pětiljſtku, Hadjho kořene, Nátržnjku, Gahodnjku, Welblaudowého ſena, čerwené Kapuſty, gednoho gako druhého ztjžj aneb na wáhu. To wſſe ſpolu wař, prwé drobně ſkrágené, w bjlém wjně/ ažby třetj djl vwřel. Potom proceď a oſlaď Medem Růžowým wedlé ljboſti ſwé. Z toho nechť raněný na každý den ráno pige truňk, za několiko dnů pořád.

Zwláſſtnj a wýborné Lékařſtwj proti Fiſtuljm a Střjlům, to geſt, auzkým a hlubokým nežitům: Wezmi Safftu z liſtj Poponcowého čtyry loty/ ztlučeného Grunſſpátu gednu čtwrtcy/ ſmjcheg to ſpolu dobře/ omoč w tom ſſátek, a wſaukeg do Fiſtule aneb do djry. Safft Poponcowý wařiti s medem/ a tjm pomazowati okolo očj/ mrákoty gegich odgjmá. Táž wodnatoſt w vſſi wpuſſtěná hluchotu zahánj / a vſſi od hniſu čiſtj. †Dodonæus pjſſe/ Kdežby tuto Bylinu v wjně wařil/ a tak teplau na vſſi přikládal, aneb páru gegj ſkrze trychtýř do vſſj pauſſtěl/ že geſt dobrá proti hluchotě/ a že zahánj zněnj w vſſjch.†

Popo-

¶ Poponec slowe Rzecky y Latině Chamæcissus, id est Hedera terrestris, Corona terræ, Francausky Lierre terrestre, Německy Gundelráb, oder Erdephew. A

O Celidonij aneb Wlasstowičnjku wětssjm. Kap. CXIII.

Wlasstowičnjk wětssj. Chelidonium majus.

B

Rozdjl a Spůsob.

Celidonya wykládá se na Czesko Nebeský dar / a tak tu Bylinu gmenugj Alchymistæ a Apatékáři. Měla by slauti Chelidonium á Chelidone, hoc est Hirundine, to gest od Wlasstowice: Czehož se přjčina dolegi oznámj. Gest pak dwogj: Gedna wětssj, kteréž také mnozý Wlasstowičnjk a Krwawnjk řjkagj / a druhá menssj, gináč Raupowé kořenj nazwaná. O wětssj Celidonij w Kapitole této psáti budeme.

¶ Ta tedy má prut tenký, oblý, dosti dlauhý a chlupatý / kterýž se na mnoho ratoljstek dělj: Listj poněkud podobné Prystyřnjku / wssak měkčegssj a zeleněgssj / a na druhé straně pomodralé: Kwět pěkný, zlaté barwy gako žlutá Fiola / z něhož naposledy wyrostagj dwa, tři aneb y wjce kustičků aneb Růžků od gedné sspičky / w nichž ležj zawřené semeno, wětssj nežli Mák. Kořen při wrchu gest samotný / ale zespod dělj se, a má množstwj wlassenička žlutého. Wssecka Bylina má w sobě Safft aneb wodnatost wlhkau / chuti perné, kausawé a něco y hořké / wůně těžké a sylné / kterážto, gakž Bylinu ranjš, y hned wen se preysstj a teče.

Czas a Mjsto.

¶ Tato Bylina otwjrá se a vkazuge / když k nám do zemj nassjch Wlasstowice přiletugj, totiž z gara / a zase když od nás odletugj, vwadá a pomjgj. Odkudž také gmeno má w Rzeckém y Latinském gazyku: aneb proto že staré Wlasstowice přinássegj mladým swýmtuto Bylinu k gedenj / aby sobě gj zrak ostřily / gakož pjsse Aristoteles a Plinius, kdyby mladým Wlasstowicým w hnjzdě oči gehlau wypjchal, že ge staré zase timto kořenjm na oči zhogj / aby widěti mohly. Roste wssudy wedlé zdj a Plotůw, w přjkopjch, mezy Rumy,

C Rumy, na starých zdech, a w mjstech stinných. Na Lukách a na horách zřjdka se nacházý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Celidonya wětssj gest ohniwého, totiž horkého a suchého přirozenj na třetjm stupni. Mocy stjragjcý, otwjragjcý, ztenčugjcý, rozrážegjcý a rozpausstěgjcý. †Vžjwáme gi s prospěchem k lékařstwjm wnitřnjm y zewnitřnjm. †

Wnitř.

Celidonye wětssj kořen s semenem Anyzowým w dobrém bjlém Wjně wařený a pitý, ráno y v wečer, otwjrá zacpaná gátra / zahánj žlautenku. Ale musýš také Bylinu tuto do obuwj wložiti/ a holýma nohama na nj choditi / wssak aby každého dne nowau a čerstwau bylinu k tomu wzal.* Dělá se také z Byliny této Extractum, Gatrám člowěka zwlásstně vžitečné. *

Skussené a gisté lékařstwj tomu, kohožby mornj neduh porazyl: Wezmi plnau hrstku očisstěné a zkrágené Celidonye wětssj/ naleg na ni Růžowého octa tak mnoho, aby dwau prstů zwýssj nad Kořenjm spleywal / zwař geg do polowice a proceď skrze ssat. Toho tranku zwařeného wezmi s holemý Kofflječek/ a rozdělage w něm gednu čtwrtcy dobrého Dryáku, teplý wypj/ lehni do lůže/ poť se za tři hodiny: a pot ten teplými rauchami z sebe stjreg.

† Woda Celidonowá. *Aqua Chelidonij stillatitia.*

NEylepssj čas k dystyllowánj té wody gest s počátku Máge měsýce / když Celidonya neywjce kwetne / aby Bylinu, kořenj a kwjtj od prautj otrhal, wyčistil a wymyl / drobně zsekal/ a potom in Balneo Mariæ beze wsseho přjdawku dystyllowal a pálil / na Sluncy zrektyffikowal a ku potřebě schowal. Tato woda hogj Fistule y Raka/ aby gj každé ráno a wečer čtyry aneb pět lotů pil/ a ránu promýwal: otwjrá zacpaná gátra y Slezynu / žlautenku skrze moč wywodj/ y giné nemocy, kteréž z zacpánj gater a Slezyny půwod swůg mjwagj.

D Proti žlautenicy, tato woda negednau gest skussená: Wezmi Celidonye y s kořenjm čtyry libry/ wrssků Gitrocéle dwě libře: Ty Byliny spolu drobně zsekeg/ a wytáhni z nich wodu per Balneum Mariæ, nech státi na Sluncy/ a dáweg nemocnému wždycky ráno y v wečer pokaždé pět lotů pjti. A to čiň za deset dnů pořád/ zhogjt se. †

Zewnitř, aneb krom žiwota.

Wezmi Celidonye když kwetne, ztluc gi a zwař s Medem: potom tu wodu wleg do nádoby měděnné/ a zase k ohni přistaw, ať gednau zewře/ opěňug dobře / protáhni aneb proceď skrze ssat a schoweg. Kdož má mdlý a temný zrak, čerwené a fflusowaté aneb fflekowaté oči/ wpausstěg sobě do kautků očj krápěgičku této wody, a potjreg wjček/ zhogjš ge, a budeš mjti zrak čistý a gasný. Má býti skussená wěc. * To též činj y Safft této Byliny. *

Celidonya má obzwlásstnj moc zrak ostřiti a naprawowati/ a dělá se z nj Lékařstwj rozličným způsobem: Wezmi wodnatost gegj, tehdáž když ktwe / deg gi na Medeničku a postaw na Slunce, ať se speče: To potom přidáwagj k giným lékům pro oči a vžjwagj. Powlaky hrubé na očjch zžjrá/ zrak ostřj/ bělmo a husté mrákoty rozptyluge/ mázdřičky od nepřirozených wlhkostj čistj/ a zřitedlnicy od hustosti wysslechtuge. † Proti těm wssechněm nedostatkům očj Celidonowá woda gest welmi vžitečná a hogitedlná/ aby gi často očj potjral / aneb některau do njch krůpěgi wpausstěl/ kautky očj wymýwal / a ssátky w nj smočené na nedůžiwé oči přikládal. † Někteřj tomu chtěgj/ že tuto Bylinu neyprwé Wlasstowice lidem wznámost vwedly. Nebo že mladé gegich pro swá leyna často w hnjzdách swých o zrak přicházegj a slepnau/ protož gim stará tuto Bylinu do hnjzda přinássj, na oči přikládá/ a tudy zrak zase nawracuge. To lidé spatřiwsse, k témuž gi také vžjwagj. Wssak na toto slussj pozor mjti/ aby samé wodnatosti Celidonowé, do oka nepausstěl/ neb gest welmi kausawá a prudká / a mohlaby oko sežrati: ale máš k nj ženského mléka aneb Růžowé wody přidati. † Sstiáwa z Celidonye wytlačená a do nosu wtažená, wyčisstuge

sstuge hlawu y mozek, od tuhých sslemů/nawracuge potracené woněnj / zahánj hlawnj hřeb Hemicraniam. † A

Sstiáwa z Celidonye wětssj wzdrawuge Fistule aneb střjly, Raka, Wlka y bradawice/aby nj promýwal. Podobnau moc má y suchý prach / aby geg do ran a bolawých mjst zasýpal. Tauž sstáwu wař s močem dětinským / přideg trochu wápna nehasseného, a méně Hutreychu/mjcheg až shustne. Z toho pokrautek naděleg a wysuš/a když toho potřebj rozetra gednu pokrautku na prach, zaseypeg rány. Gest diwné mocy.

Wodau Celidonowau twář vmýwati/shánj pjhy, lissege, nesstowice, trudowatiny y swraby/ ano y Mornj prysskýře: zastawuge Gliedwaßer, Cambium.

Sstiáwu Celidonowau teplau w vstech držeti / vkládá bolenj zubůw.

Bylina s kořenem ztlučená/ s olegem Rmenowým ohřitá a na pupek přiložená / dobrá gest proti žřenj w žiwotě, a bolenj Matky.

Kteráž Panj přjlissně swau nemoc trpj/ nechť listj byliny této zmačká aneb ztluče s wjnem čerwenym, a na Prsy přiložj.

Sstiáwa z listj čerstwého do děrawého zubu wložená, lomj geg, drobj a wen bez bolesti wytahuge. * což mnohem mocněgi kořen ztlučený působj. * Kdyžby tim Safftem často Bradawice potjral, vschnau a odpadnau.

Celidonya wětssj slowe Řzecky Chelidonion μέγα, Arabsky Chelidunium & Memiran, Latině Chelidonium maius, * Item Hirundinaria maior. Někteřj z včených tomu chtěgj že gest Curcuma Serapionis. * † Apatékáři wůbec gmenugj Celidoniam & Esclaram: Alchimistæ Cœlidonum, quasi donum de Cœlo. † Wlasky Celidonia maggiore, Sspanyelsky Celiduentia, Francausky Chelidonie, Esclaire, Vhersky Fechke fin, to gest Hirundinaria herba, Wlasstowičj Bylina: Walassky Krustane: Německy Schölwurtz, oder Schelkraut, Groß Schwalbenkraut.

O Worljčku. Kap. CXIIII.

B

Způsob.

Tento Worljček mnozý Celidonj wětssj gmenugj / protože list má k nj podobný/ po kragjch wůkol rozdělený a zstřjhaný, gako Koryander, plné a husté zelenosti. Prautj mnosstwj wynássj Měsýce Czerwna, tenkého, hladkého, oblého, dlauhého a ratolestného / na němž wyrostá mnoho pěkného kwětu w způsob hwězdy rozloženého / s ohnutými a k prutu nakloněnými čtyřmi ocásky aneb růžky/ téměř gako Swalnjk Králowský. Ti kwjtkowé obyčegně býwagj barwy brunátné / někdy také nacházegj se barwy do konce bjlé, zčerwena modré a žluté. * gednodussj a dwognásobnj / a w gednom každém pokolenj malj y welicý / a někteřj plnj / od pokolu bjlj a od poklu modřj/aneb s ginau některau barwau smjchanj. * Z těch Kwjtků když opadnau, rostau Knofflýčcy, aneb hlawičky s čtyřmi, pěti aneb y wjce sspičkami pospolu, rowně gako na černém Koryandru a Kmjnu / w nichž se nacházý černé dlauhé leskawé semýnko podobné k Blecham. Kořen má bjlý, dlauhý, prstu ztlaussťj, s mnohými postrannjmi kořjnky. Chut celé byliny gest nakloněná k sladkosti.

Mjsto a Czas.

Worljček rád roste na tučných Lukách a w Zahradách. Nacházý se také y w Lesých/na horách wysokých/ někdy y na Skalj a při zdech. † Kwetne Měsýce Czerwna a Czerwence/ ač se časem y na podzym na Lukách y w Zahradách kwět geho nacházý. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni: Mocy otwjragjcý a střjdmě rozdělugjcý.

C

Wnitř.

Worljčkowé semeno gedné čtwrtce ztižj w Trunku Malwazý, přidadauc k tomů drobet Ssaffránu pité/ aby se po něm y hned w kůži čistě wypotil, wyhánj žlautenicy /a otwjrá zacpánj gater y slezyny. Pálená z těž Byliny woda, má tauž moc/ a gest také dobrá proti omdlewánj, a třesenj Srdce/ ano y Gedu aneb trávenj odpjrá.

Komuž překaženo, pj Kořenj y s Semenem, zhogjš se.

* Semena obzwlásstně w Nyderlantu v welikém množstwj vžjwagj/ a mnoho dáwagj malým dětem, k wyhnánj nesstowic a Flekůw. Mnozý berau ráno kořen do aust, a žweykagj na něm dlauho, pro vwarowánj kamene/ což in Hispania welmi gest obyčegné.

Worlsček.
† Nezdárný s zeleným kwětem.
* S kwětem opak obráceným.

Aquilegia.
† Degener, flore viridi.
* Flore inverso.

D

Zewnitř.

Semeno cum aquis appropriatis, vžjwá se proti horkým neduhům a wředům w hrdle.

† Woda Worljčkowa. *Aquilinæ aqua stillatitia.*

Nejlepssj čas k dystyllowánj wody Worljčkowé gest Srpna Měsyce/ aby wssecku bylinu s kwjtjm y s kořenem drobně zsekal/ in Balneo Mariæ powlowným ohnjčkem wypálil, a na Sluncy gakž obyčeg zrektyffikowal. Gest dobrá pro posylněnj gater, proti zacpánj Slezyny/ aby gi ráno y v wečer do čtyř aneb pěti lotů wypil: proti žřenj žiwota/ třesenj Srdce a omdléwánj/ wyčisstuge Prsy/ posyluge Plic, mdlého srdce/ wředy w těle rozděluge, a ged wywodj. Malým dětem proti vstawičnému w žiwotě žřenj může se dáti wodičky z Worljčkowého kwětu selžičku pjti. Hogj rány nowé promýwánjm aneb smočeného ssátku přikládanjm/ zgitřenj a nesstowice w vstech proplakowánjm/ ano y prým a snědek kloktánjm/ a při dětech mokrým ssátkem vst, gazyka y hrdla wytjránjm. †

Některj nowj Herbářnjcy domnjwagj se, že tento Worljček gest Centaurium majus Dioscoridis, a protož mu připisugj wssecky ty wlastnosti a mocy, kteréž Dioscorides Centaurio dáwá/ wssak hrubě se meylj. Nebo kdož tohoto Worljčku vžjwá, nagde to/ že té mocy ani působenj žádného nemá/ kteréž se de Rhapontico wypisugj. Násse pak obecné

Rhaponticum

Rhaponticum giného nic nenj, nežli kořen Centaurium wětſſiho. * Ginj chtěgj, že Aquilegia geſt Pothos apud Theophraſtum, Gaza vertit Deſiderium: někteřj ge přičjtagj ad Florem Iouis apud Athenæum. * A

¶ Worljček ſlowe † Řecky Leontoſtomium, hoc eſt Leonis oſculum, Latině Aquilina, Aquilegia, Aquileia, Columbina, a we Wlaſſich Chelidonia media, Wlaſky Aquileia, Celidonia ſaluatica. Francauſky Ancoiles, Englicky Columbina. Německy Agley vnd Ackeley.

O Celidoně menſſj, aneb o Raupowém kořenj. Kapitola CXV.

Celidonya menſſj, Raupowé kořenj.	Chelidonium minus ſiue Scrofularia minor.

B

Spůſob.

Tato Bylina má liſtij gako Břečtan/ ale okrauhleyſſj, tučněgſſj/ a černými ffleky ſkropený: Prautjčko wycházý hned od kořene, malé, mladiſtwé, měké, čtyř aneb pěti prſtůw zdylj, po zemi ſe rozkládagjcý: při wrchu má kwět žlutý Saffránowé barwy a hwězdnatý. * kterýžto čaſem nacházý ſe plný/ gakéhož geſſtě y nynégſſjho čaſu, wedlé giných cyzých a pěkných Bylin, množſtwj w ſwé dobře ſprawené Zahradě má Adam Keck Apatékář a Materialiſta w Frankffurtě při Meynu. * Kořenj bjlé, hláwkowaté/ z něhož některé býwá obdlauzné, gako zrna gečná/ obyčegně tři aneb čtyři poſpolu wedlé ſebe, s mnohými koſmatinkami.

Czas.

¶ Raupowé kořenj wycházý hned z gara/ a kwetne měſýce Března/ toho čaſu, když k nám Wlaſſtowice přilétagj/ a odtud, gako y wětſſj Celidonya, gméno ſwé má. Nebo Řecky Chelidon, Latině Hirundo, Cžeſky Wlaſſtowice ſlowe. Ale hned brzo zaſe potom wadne a pomigj. Odkudž y Kořenářky Baby řjkagj/ že ſe po S. Filippu a Jakubu wjce nenacházý.

C

Místo.

Bylina tato ráda roste na Mezech polních / ano y na některých wlhkých Lukách, mokřinách / při březých y w Zahradách.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest se pak čemu podiwiti / že Bylina tato roste v nás bez chuti a smaku: gessto Galenus pjsse / že w zemi Řecké tak perná a páliwá roste / až y kůži, kdyby gi na tělo nahé přiložil, zpryskuge a zpruzuge: † a tak že gest horká a suchá na čtwrtém stupni. † Toho rozdjlu nic giného nečinj, nežli samo položenj Kraginy a přjležitost Nebe / kteráž nenj we wssech kautech Swěta a zemjch gednostegná. Nebo mezy nassj zemj a Kraginami Řeckými gest weliký rozdjl. An y Aronowá brada v nás gest welmi perná, až kausse a žeře / w Kragině pak Lybiæ, okolo Města Cyrene, tak sladká roste / že gi lidé w pokrmjch gako giné Řepy požjwagj.

Z tohoto také sstetřiti slussj / že nässe Celidonya mensij, nenacházý se tak mocná, proti studeným nemocem a neduhům / gakož Dioscorides a Galenus o swé psali: Nebo Řecká gest náramně perná a horkého přirozenj / nässe pak nechutná, wjce studená a mokrá, nežli teplá. Pročež nedobře ti dělagj / kteřjž Safft aneb wodnatost této Byliny, do nosu táhnauti welegj / pro wyčisstěnj hlawy, a wywedenj zlých wlhkostj / ano y Klokotadlo z nj dělagj pro wytaženj wlhkostj Prsnjch. Wssak toto gest za prawé skussenó / že tato Bylina má zwlásstnj moc a wlastnost, oduřilé zlaté žjly též y Fjk w zadku hogiti a vzdrawowati, (odkudž také y gméno v Němců obdržela, Feygwurtzkraut) kdyžby čerstwé listj gegj a kořen ztluka přikládal / aneb prásskem ta mjsta zasеypal.

* Kořen dobře ztlučený, a s pečeným sladkým gablkem smjssený, a gako Flastr přiložený, předìwně a do konce w gedné hodině bolest Fjkowau vkládá.

Někteřj močiwagj Kwět této Byliny přes noc v wjně / potom wysussice geg ráno teplý piti dáwagj w kůži proti žlautenicy / wssak aby se po něm nemocný dobře wypotil. Listj také této Byliny w Salátu gedené, dobré gest proti nemocy Scorbutus řečené / gakož pak y bylina gmenuge se odtud, od těch národůw, kteřjž při Moři Oceanu bydlegj.

D

Kořen této Byliny čerstwý zawěssený / zwlásstnj dobré lékařstwj býti má, proti zbytečnému a přjlissnému toku Hæmorrhoidum. *

Celidonya mensij aneb (gakž gi Cžesky někteřj gmenugj) Raupowé kořenj, Nesstowičné kořenj, Krtičnjk mensij, slowe Řecky χελιδόνιον μικρὸν, Arabsky Memiten, Latině Chelidonium minus, Scrofularia minor, a tak y Sspanyelsky. Wlasky Celidonia minore, Francausky Caulons de prestes. Německy Feigwartzenkraut, Meyenkraut, klein Schölkraut, Scherbockskraut, Biberhödlin.

O Prawém Wyssjm auſſku, aneb Zágemném Kořenij. Kap. CXVI.

Spůsob.

Tato Bylina paussitj od gednoho kořene několik prautků, od spodku drobet málo počerwenalých aneb zardělých: Listj na celém prutu stogj zhůru obrácené, wždycky po páru dwě proti sobě / vzké, obdlaužné a sspičaté / a magj wysedlý ostrý hřbýtek: Mezy listjm a prutem gako z podkřidlj wystřelugj se wen maličké a teničké sspičky / na nichž rostau modřj kwjtkowé / kwětu modrého Kuřjmoru w barwě podobnj. Kořen má prstu ztlaustj, s mnohým drobným wlássenjm.

Místo.

Roste rádo na Poljch a w Rolj dobře wyděkané.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Nyssj

A ¶ Myssj aussko sussj na druhém stupni: horkosti žádné citedlné a přjlissné při sobě nemá. † Málo se ho nynj w lékařstwj vžjwá. †

Prawé Myssj aussko. Auricula Muris, Dioscorid.

Zewnitř.

B ¶ Kořen vsussený a na prach ztlučený / hogj zahnogené a tekuté wředy, aneb Fistule očj / aby gjm do kautků očj zasypal.

¶ Egyptsstj tomu wěřili / kdožby Měsýce Srpna Safftem aneb wodnatostj této Byliny očj sobě potřel / že toho roku zraku blýkawého mjti nebude a bolenj očj nepocýtj. † Ale ginj to rozuměgj ne o Myssjm aussku / nýbrž o Ambrožce modré / de Eufrasia cærulea: gakož pak y Safft z nj do očj wprawený, temnost gegich wygasnuge a zostřuge / tak že kdožby ho tim spůsobem každého dne požjwal, bude mjti zrak ostrý a gasný. † Wodnatost této Byliny w vstech držaná / odgjmá Otok dásnj, kterémuž Poged řjkagj.

¶ Myssj Aussko aneb Zágemné Kořenj slowe Řecky μυος ωτίον, Latině Myosotis, Auricula muris. † Auricula muris cærulea, pro rozdjl giného obecného Ausska myssjho s kwětem žlutým / kterémuž Pilosella cærulea, Čzechowé Chlupáček řjkagj: o němž w Kn. 4. kap. 15. Arabsky Meoseays, kteréžto slowo nepochybně z Řeckého Myosotis porussenо gest. † Wlasky Orecchia do topo, Sspanyelsky Oreya de raton herua, Francausky Oredge du ratte, Affrikánsky Labatholabat, Německy das rechte oder blaw Meußöhrlein.

O Weytu. Kap. CXVII.

Rozdjl a Spůsob.

Weyt Bylina gest dwogjj / Zahradnjj a planý. Zahradnjho Weytu vžjwagj Saukenicy aneb Knapi, a Suken y wlny Barwjři / proto že welmi pěkně na modro barwj. Rozkládá swé listj spodnj po zemi, gako Gitrocel / kromě že ge má tučněgssj a zmodračerné: ale giné, kteréž wssecken prut swým rozssjřenjm obklicuge, obdlaužněgssj gest, sspičaté a dole ssiroké / k listj Penjžkowému podobné. Dotčený prut roste dwau loket zwýssj / a někdy y wětssj / při wrchu nese množstwj drobného a žlutého kwjtjčka stručnatého a zhusta

 osazeného /

C osazeného/ z něhož naposledy bývagj dlauhé ssiroké lusstinky/ gako nožničky aneb gazýčky/ a w nich semeno. Kořen prostý, bjlý a newelmi kosmatý. Wssecku Bylinu obyčegně tlukau w samotjžných Mleynjch aneb w Weytmiljch / hnětau w hromadu a dělagj z toho Kuličky/ sussj ge na Sluncy, a potom gich k modré barwě vžjwagj. Weliký Handl a Kupectwj z toho possło.

Planý Weyt gest zahradnjmu podobný/ wssak listj má delssj, téměř gako Locyka: prut tenssj, ratolestný a poněkud ryssawý/ mjssky aneb lusstičky vžssj a w nich semeno. Tohoto Weytu k barwenj nevžjwagj.

Weyt. Isatis.

Planý Weyt. Isatis siluestris.

D

†Czas a Mýsto.

Weyt na mnoha mjstech w Ržjssi a w Němcých roste: Kwetne měsýce Máge a Cžerwna.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zahradnj Weyt gest hořký a trpký/ swjrá a táhne w hromadu: a protož mocně wysussuge/ a wssak nenj tak perný a kausawý, gako planý/ kterýž také mocněgi zahřjwá a sussj nežli zahradnj / ano y wssem hnilostem odpjrá.

Wnitř.

Zahradnj Weyt v wjně wařený má se pjti dáwati nedůžiwým na Slezynu/ ano y zwařená Bylina zewnitř přikládati se má.

Zewnitř.

Zahradnjho Weytu listj přiložené rozhánj wsseliké otoky/ rány nowé y staré hogj/ wředy tekaucý shnilé a okolo sebe se rozgjdagjcý vzdrawuge/ zastawuge krwotok. Též mocy gest y vsussený prach. Planý gest týchž včinkůw.

Z této Byliny dělá se modrá barwa, kteréž Maljři Jndych řjkagj.

* Pseudostruthium. Falessný Hledjk.

Jakož Weytu vžjwagj k barwenj, tak y tato Bylina obzwlásstně k žluté barwě se potřebowati dá / kterauž někteřj Struthium siue Lanariam herbam & Radiculam gmenugj. Němcy

gj. Německy gj Sterckkraut řjkagj: Ale ta se nesrownáwá cum Struthio Theophrasti lib. 6. cap. 3. de historijs Plantarum. Nebo nemá takowého prutu, gako Ferula, a ten také nenj tenký, nýbrž tlustý a twrdý/ a protož ho ani w pokrmu neužjwagj. Listj gest mnohem delssj nežli Stromu Oliwowého/ wůně téměř Basylikowé/ když hrubě ráno aneb hrubě pozdě gest. Ginj gmenugj Theriacariam, za tau přjčinau, že welmi dobrá býti má proti gedu/ a gedowatých žiwočichůw vsstknutj. Ale gá newjm o nj co prawiti/ poněwadž gsem gi nezkusyl/ tolko že trpká chut kořene náwěssti dáwá že zahřjwá, ztenčuge, rozhánj a otwjrá/ ano y moč a pot žene. Dodonæus gmenuge Lutum, od barwy žluté. Tragus z nj dělá Antirrhinum to gest Hledjk/ o němž dolegi w Knize 4. kap. 115.*

Pseudostruthium. Falessný Hledjk.

Weyt Latině y Řzecky slowe Isatis, Wlasky Guado, Sspanyelsky Pastel, Francausky Pastel de laugne doc, † Gallis autore Cæsare in commentarijs Glastum,† Německy Weydt.

O Rozchodnjku aneb Průtržném Kořenj. Kap. CXVIII.

Rozdjl a Spůsob.

Rozchodnjk aneb Průtržné kořenj Latině gmenugj někteřj *Fabam inversam*, ginj crassam vel pinguem Fabam, Crassulam majorem, Illecebram. Kořen této Byliny wypaussti z sebe pět aneb ssest prautkůw, okrauhlých, hladkých, brunátných aneb přjryssawých/ listjm tlustým a tučným k Zahradnj Kuřjnoze podobným odjtých/ kromě že tuto gest wětssj, delssj, ssirssj, a drobet wůkol zaubkowaté/ a na barwě nětco modrosti nebeské. Při wrchu prutu stogj okolky kwětů bjlých a časem y brunátných/ stkwjcých se a třpytjcých gako hwězdy. Kořenj má množstwj bjlého, Cybulkowatého, w hromadu složeného/ a kožkau tenkau protaženého, rowně co Rapunculus, Řzepka/ chuti drobet sladké ale nepřjgemné. Někteřj gmenugj Scrofulariam, to gest Swinský kořen/ od podobenstwj, kteréž s tau Bylinau w Kořenu má.

* Této Byliny gest obzwlásstnj dwoge pokolenj/ gedno s poběławým kwětem, kteréž gest obecněgssj/ a množý ge za Samicy držj: Druhé s pěkným čerweným ssarlatowým Kwětem/ mnohem subtýlněgssj nežli prwnj/ obyčegně prautj nese počerwenalé, na zemi se kladaucý/ a ne

C nahoru přjmě ſe ſtawěgjcý/ a to za Samce pokládagj. Mjmo tato dwě má geſſtě býti gedno s kwětem žlutým, kteréhož gſem gá až poſawad newiděl.*

Rozchodnjk. Fabaria ſiue Craſsula albo flore.

Craſsula flore purpureo.

Mjſto.

D ¶ Rozchodnjk roſte na Winicech, mezy wjnem, mezy kamenjm, w Rumjch a na ſtarých zdech y ſtřechách.

Czas.

¶ Rozchodnjk wyſkakuge z Gara/ kwetne měſýce Máge a Czerwna.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Celá tato Bylina, a obzwláſſtně liſtj gegj geſt ſtudeného a wlhkého přirozenj aneb ſloženj: Kořen k mjrnoſti ſe nachyluge.

Wnitř.

¶ Bylina tato ſlowe w Německém Gazyku Wundtkraut/ a to gméno gegj s ſkutkem ſe ſrownáwá: neb geſt welmi hogitedlná a vžitečná na Rány / aby gi wařil a z nj pil: Pomáhá wſſechněm, kteřjž gſau wnitř w žiwotě raněni, ſraženi a polomeni/ budto w prſech, Plicech, gatrách, w Žaludku, Střewách, Ledwinách, w Měchýři y w Matce. Takowé rány vzdrawuge woda s tauto Bylinau wařená. Aniž geſt která lepſſj Bylina raněným a zgitřeným Střewům w nemocy Czerwené. Safft aneb wodnatoſt z prautj a z liſtj, aneb pálená woda, ma tauž moc.

¶ Kdyby pacholátko Kljn aneb Průtrž mělo/ dáweg mu wody z Byliny této pálené pjti za mnoho dnů pořád/ a ztlučené liſtj gegj zewnitř přikládeg.

Zewnitř.

¶ Bylina ztlučená a přikládaná hogj a ſwaluge wſſeliké rány / a zwláſſtě průtrže w tegnych mjſtech. Mocně také ſtawuge Krew.

¶ Proti Průtrži dětinſkému včiň takto: Wezmi ſſťáwu aneb wodnatoſt této Byliny/ wař gi v wjně, wytlač/ přičiň woſku a Maſtyxu/ a tim fflaſtrůg, kdež potřebj. Můžeš také chceſſli y bjlého Kadidla a Pryſkyřice přidati/ a Maſt z toho vdělati. Od té mocy geho hogitedlné dali mu gméno Czechowé Průtržné kořenj.

¶ Liſtj

A

Listj zmačkané a na čelo přiwázané, zastawuge Krew z nosu tekaucý.

Summau, kdežkoli potřebj gest ochlazenj, swlaženj, bolesti vloženj a oblehčenj/ k tomu Bylina tato aneb Kořenj gest welmi vžitečné a dobré.

* Dělagj také z Safftu Byliny této a Mauky gečné w hromadu smjchané vžitečnau a dobrau Mast, pro vkrocenj a vlewenj bolesti w spálenině/ zwlasstě od Syry aneb prachu Ručničného: Nebo párnosti ohniwé wytahuge.

Rozchodnjk slowe Řecky κοτυληδὼν ἕτερον vel κυμβαλιόν. Item Thelephion, Latině Telephium, Fabaria, Crassula. †Wlasky Faba grassa, Francausky Ioubarbe des vignes, Německy Wundtkraut, Knabenkraut, Bruchwurtz, Fetthenne, vnd Donnerbone.

(*)

Konec Druhé Knihy Herbáře.

(*)

B

Třetj

C

Třetj Kniha Herbáře/ o Bylinách, přirozenj a mocech gegich.

(*)

O Agarykum. Kap. I.

Agaricum.

D

Ačzkoli nahoře w Prwnij Knize w Kapitole dwadcáté druhé, kteráž gest o Dřjnu, o Agarykum a geho skutcých nětco gsme wyprawowali: Nebo wyrostá z kmene toho stromu Dřjnowého: Wssak poněwadž Dioscorides swau třetj Knihu od této wznessené Hauby začjná / a my w swrchu dotčeném mjstě nemnoho gsme o nj psali: Protož chceme gi tuto doložiti, za přjčinau pořádku Dioscoridis: a což gesstě o Agaryku psáti pozůstáwá, krátce oznámiti.

Agaricum roste na Stromě Dřjnowém/ ač někteřj z starých Sskribentůw prawj, žeby se také na Cedrowém stromě nacházeti mělo. Za oněch časůw dodáwáno bylo z kraginy Agaria in Sarmatia ležjcý / odkudž y gméno wzalo. Tolikéž ex Galatia & Cilicia, Nynj se nacházý také in Campania, w Kragině Trydentské/ y na giných mjstech kdež mnoho Dřjnu roste. Odtud ge přinássegj do Benátek/ a potom takměř po wssj Europě rozdáwagj. Ačkoli Agaricum z Dřjnowého stromu wěc wyrostlá gest/ wssak málo se těch stromů nacházý, kteřjžby dotčené Agaricum wydáwali. Nebo v welikém Lese Dřjnowém, gá sám sotwa na desýti Stromjch gsem ge nalezl. Gestiť pak (gakž Plinius a ginj swědčj) w dwogjm spůsobu, Čzerné a bjlé. Čzerného žádný vžitek nenj. Samo bjlé toliko k lé-

ko k lékařstwj se béře. A to býti má lehké, welmi řjdké a djrkowaté, křehké (prawj Mesue) A
když ho člowěk kosstuge neyprwé sladké, a hned z toho hořké/ a trpkost gakausy přináſſegicý. O mocy a ſkutcých geho nahoře geſt dotknuto. Někteřj berau kus z Agarykum k mytj hlawy, mjſto meydla/ žeby Hlawu od Fluſůw a zlých wlhkoſtj chrániti mělo.

† Agaricus & Agaricum ſlowe tak Rzecky y Latiné ab Agaria regione Sarmatiæ, in qua naſcitur, teſte Dioſcoride. Mauritanis Garichum ſiue Garicum, Sſpanyelſky a Wlaſky Agarico, Německy Dannenſchwam, quaſi fungus Pinorum, aut potius Abietum & Laricum, Lerchenſchwam, Francauſky Agaric. †

O Rhabarbarum. Kap. II.

Rhabarbarum:

Gméno a Mjſto kde roſte.

Wýborný a neyznamenitegſſj tento Kořen *Rhabarbarum* takměř wſſudy geſt známý/ pro mnohé a proſpěſſné geho vžjwánj. Neyprwé nalezen byl v Troglodytůw w zemi Mauřeninſké / kterýžto byl národ newlídný a diwoký, w Geſkynjch toliko bydlegjcý/ a Hadjm Masſem ſe žiwjcý/ a řeč gegich byla hrubá a oſtrá. Za kteraužto přjčinau od ſtarých předkůw Barbari, to geſt nezwedenj, nectnoſtnj, traupowſſtj, aneb bréptawj a ſſeplawj nazwáni byli. Odkudž y tento kořen gméno ſwé má. Nebo Rhabarbarum tak mnoho geſt, gakoby řekl Kořen z Barbarſké kraginy. Přináſſj ſe z Jndye a Perſie/ zwláſſtě pak z Kraginy Succuir, kteráž welikomocnému Králi Chanowi Pánu Kattai poddána geſt kdež w takowé hognoſti roſte/ že do wſſech ſtran Swěta rozſýlán býwá. A gakož Perſſtj Kupcy oznamugj, mjſto ſwé má, a neywjce roſte na některých wyſokých Horách ſkalnatých/ z nichž ſe mnoho potůčkůw wypreyſſtuge/ a kdež také rozličných leſůw geſt množſtwj. Země tam čerwená a blatná, od welmi čaſtých deſſtůw y také od těch potůčkůw, kteřjž gi vſtawičně zawlažugj. * Nicolaus Monardes de rebus Indicis lib. 3. pjſſe, že y w západnj Jndij Peru řečené Rhabarbarum roſte. Ale Garzias ab Horto, kterýž za dlauhý čas w Jndij Lékařem byl, prawj w prwnj ſwé Knize kap. 38. že to za giſtau prawdu od Jndnánſkých

B

C ſkých má/ kterak wſſecko to Rhabarbarum, kteréž ſe in Indiam, Perſiam & Europam dodáwá, v těch Národůw w Kragině gegich Chinas nazwané roſte. Nebo z té Kraginy Chinarum, wezau ge ſkrze Tatary do Ormutz a Alepo, odtud potom do Alexandrye a Egypta / až napoſledy do Benátek a do giných zemj. Někteřj tomu chtěgj, že na gednom mjſtě in Tataria Samarcandar také ſpůſob gednoho Rhabarbari růſti má / ale to ſe neſchwaluge / a toliko k purgowánj Howad ho vžjwagj. *

Spůſob.

Rhabarbarum geſt Bylina, kteráž prutem neroſte wyſoko / má hogně liſtj, dwau pjdj dlauhého, a vzkého ſpočátku / wždy čjm dále ſe rozſſjřugjcýho, oblého, a k zemi ſkloněného / gakož malowánj toto vkazuge. Nemá wůkol zpilowaného liſtu / než chlupatý. Ten když wyroſte, býwá zelený: Ale když dozráwá a wadne, žlutý / a na zemi ſe rozkládá / z proſtředku liſtj od zpodku prutu, gakýſy kmen wycházý / kterýž při wrchu neſe kwět podobenſtwj brunátné Fioly / než wětſſj, a poběławé modroſti / wůně ſylné a těžké / až y neliboſt a nechutenſtwj přiwodj. Kořen býwá dwau y třj dlanj zdýlj / a nemá gednoſtegné wždycky tlauſtoſti. Nebo giný geſt tenſſj, giný tlauſtſſj, gako y při giných Bylinách. Ale když neywýš wyroſte, tlauſtý býwá, gako člowěčj ſtehno / a někdy tlauſtſſj: Ten Kořen wſſudy má při ſobě kořenjčko drobné do země ſe rýpagjcý / ſkrze něž bylina žjwnoſt od země přigjmá: zewnitř geſt barwy černé ryſſawoſti / wnitř pak žlutý / plný žjlek čerwených, wodnatoſti žluté a brunátné / kteráž ſwau lepkoſtj k rukám welmi lne, gako pryſkyřice. Když pak kořen wykopagj, rozkragugj geg na kuſy / a rozkládagj pořád na prkno / každý den několikrát ge obracegjce. Nebo kdyby ſe brzo zawěſyl, ta ſſťáwa z něhoby wykapala / a protož za tři aneb čtyři dni zanecháwagj ho na prkně / ažby ſſťáwa wnitř zahuſſtěná wykapati nemohla: a tak kořenj w ſwé mocy zachowáno býwá. Po čtyřech dnech teprwa proſtrkagj ge na nit, a powěſſugj w ſtjnu / wſſak aby wjtr mohl prowjwati / ale Slunce nemá ho docházeti. Tak wyſchne wedwau Měſýcých / a teprw ge Kupcům

D prodáwagj. * Což ſe dotýče wypſánj a wymalowánj Rhabarbari od Mathyola předloženého (kteréž ſe zdá býti wzato ex Paulo Veneto lib. 2.) poněwadž gjnj wzneſſenj Lékaři, kteřjž bedliwj ſtirpium inveſtigatores byli, to w pochybnoſt kladau / čehož gá také na ſwém mjſtě zanecháwám: Protož gakýby kořen zewnitř y wnitř byl, ten s pilnoſtj dal gſem wyreyſowati / y také malau Figůru Mathyolowu literau M. znamenanau, přiložiti / až doſtatečněgſſj o něm ſpráwy, gakž ſe naděgi w brzkém čaſu, doſtaneme.

Czas.

Kopagj kořen hned z Gara / prwé než ſe liſtj počne pučiti. Neb toho čaſu býwá plněgſſj ſwé přirozené wláhy: Ale v njch zyma teprwa měſýce Máge ſe ſkoňáwá. To pak kořenj, kteréž w létě kopáno býwá, když liſtj wyroſtlo, gakožto newzralé, té wodnatoſti Saffránowé při ſobě nemjwá / a nenj tak weliké mocy / gako kteréž ſe čaſně kopá: Poněwadž ſſťáwa geho a moc do prutu, liſtj a kwětu ſe rozeſſla a rozdělila.

Cena.

Obywatelé té Kraginy čerſtwý kořen y s liſtjm welmi lacyno prodáwagj. Nebo plný Koš aneb Káru, dáwagj ho za tak mnoho ſtřjbra / coby v nás mohlo ſtáti za půl Tolaru. A kdyby tak mnoho Kupců z giných zemj k nim na Rhabarbarum negezdilo / nikdy by ho ſami pro vžitek ſwůg nekopali. Neb ho w lékařſtwj nevžjwagj / než tlaukau ge na práſſek, a tim ſwé modly a rytiny podkuřugj.

Wybjránj aneb wolenj.

Falſſuge ſe od Sſeydýřůw Rhabarbarum takto / což Apatékářům znáti náležj / aby prawé od ffaleſſného rozeznati vměli: Berau prawého Rhabarbarum celého množſtwj / a w horké wodě ge močj, za čtyři dni aneb wjce: potom wyňmauce ge a wyſuſſice, zaſe prodáwagj za neylepſſj / odňawſſe mu prwé tim močenjm wſſecku téměř geho moc. Tu pak wodu w njž močili Rhabarbarum, wywařugj při ohni / aneb na Slunce wyſtawugj,

wugj, aby wſſecka wyſchla/ a což huſtého pozůſtane, z toho dělagj pokrautky / a prodáwagj Králům a welikým Panům. Tu ffaleš poznáš takto/ že prawé, nesffalſſowané, neylepſſj a wýborné Rhabarbarum geſt/ kteréž nenj zležele aneb zčerwiwělé/ nýbrž kteréž geſt nowé a čerſtwé/ a čjm čerſtwěgſſj, tjm hořcegſſj/ wáhy těžké/ wůně dobré/ barwy zewnitř počernalé, wnitř zčerwena žluté/ magjcý množſtwj čerwených žilek/ a když ſe žweyká, ſſaffranj. Ta gſau giſtá znamenj dobrého Rhabarbarum, podle nichž ſnadně od ffaleſſného rozeznáno býti může/ zwláſſtě pak, že to sffalſſowané má při ſobě trpkoſt/ barwu počernalau a ſmjſſenau.

* Garzias de horto a gjnj o Indyánſkých wěcech, kteřjž za dlauhý čas ſami tam přjtomnj byli/ a wſſecko s pilnoſtj wyhledali/ toho což o sffalſſowánj a wywařowánj Rhabarbarum pſáno a oznámeno geſt, zcela za prawé nemagj/ a domněnj ſwého doſtatečné přjčiny vkazugj/ gakž to každý ſám čjſti může/ nebo wſſecko tuto wyčjtati, bylaby wěc dlauhá a ſſiroká. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Rhabarbarum ſloženo geſt z wſſech žiwlůw/ a má w ſobě moc a přirozenj gegich/ zwláſſtě z ohně a země. Nebo od ohně geſt horké a ſuché na druhém ſtupni/ otwjrá, rozděluge a pudj. Od země geſt hořké, ſwjragjcý a zacpáwagjcý: ohniwá moc powrchu ſtogj/ zemnatá neyſpůže ſkrytá geſt. Protož když ſe Rhabarbarum w pálené wodě, aneb v wjně močj/ tudy ohniwá gakoſt geho od zemnaté ſe odděluge.

Wnitř.

Rhabarbarum geſt lehké a bezpečné lékařſtwj, mladým y ſtarým lidem, každého čaſu y wěku. Může ſe dáti malým djtkám y těhotným ženám, bezeſſkody a nebezpečenſtwj. Mocněgi djlo ſwé působj/ když k němu trochu Sſpjky Indyánſké aneb Squinanthum, * ale wſſak ne těhotným ženám * aneb Skořice přidáš.

Rhabarbarum dáwá ſe w lékařſtwj rozličným ſpůſobem/ zwláſſtě pak timto trogjm: Neyprwé in Infuſione, to geſt: Béře ſe Rhabarbarum dwau, třj aneb čtyř čtwrtcý ztjžj ſamého/ aneb s přidanau Sſpjkau, Squinantho aneb Skořicý, cožby mohlo býti ztjžj deſýti, dwadcýti, aneb třidcýti zrn gečných/ a to ſe zdrobna zkrágj neb na hrubý prach ztluče/ a zawazuge do čiſtého lněného ſſátku, s přiwěſſenau nitkau. Takowý ſſátek aneb vzljček klade ſe do truňku Kozý Syrowátky přes noc/ aby ſe w ňj za deſet hodin takměř močil: ráno znenáhla ſe ohřjwá/ vzljček ten wytlačuge/ a ta ſyrowátka kupitj dáwá. Národobně takowé Rhabarbarum může ſe v wjně (kdež nenj Zymnice) aneb pálené wodě, gako Sſtěrbákowé, Gitrocelowé, Apichowé aneb Mirjkowé, aneb y w gjſſe zwařených Bylin močiti, k ſewřenj dáti, a čaſto wytlačowati. Tak pozjwané Rhabarbarum geſt znamenité a lehké lékařſtwj, wſſechněm wnitřnjm audům pozitečné. Wyčiſſtuge a poſyluge žaludka, Gater, Slezyny/ wſſeliká zacpánj otwjrá/ lečj wſſecky nedoſtatky od zacpánj pocházegjcý/ gakož gſau žlautenice, bledoſt, Wodnotedlnoſt počátečnj, dlauhé a ſhnilé zymnice: wyhánj ſtolicemi zbytečnau a zapálenau žluč, Choleru aneb horkokrewnoſt/ lépawé ſſlemy, a Flegmu aneb wodnokrewnoſt// čiſtj krew a boleſti vkrocuge.

Druhý ſpůſob geſt in Subſtantia, to geſt: Rhabarbarum tluče ſe na prach/ a pige s některáu wodau pálenau, s Kozý Syrowátkau, s gjchau Bylinnau, aneb s polewkau od Maſſa. Ale w tom ſpůſobu méně ſe ho vžjwá/ nežli močeného a wytlačeného. Také w tomto ſpůſobu přigaté Rhabarbarum, wjce poſyluge/ a obáwáli ſe kdo otekliny, baule aneb wředu w žaludku, aneb na Gatrách/ má každého dne ztlučeného Rhabarbarum ztjžj půl čtwrtce na půl lotu Řeckého wjna poſypati, a na čtitrobu gjſti.

Třetj ſpůſob geſt, že ſe Rhabarbarum ſuſſj aneb pražj na vhlj/ a tak geſt vžitečné proti wſſelikým Fluſům aneb tokům a plynutj žiwota/ zwláſſtě proti Czerwené nemocy. Kteřjž takowým neduhem ſtjženi gſau, ti mohau každého dne s quentjk pečeného Rhabarbarum žweykati a pozjrati.

A poněwadž ſe tuto o nemocy Czerwené připomjná/ vkáži gedno giſté a ſkuſſené lékařſtwj, gjmž ſem mnohým lidem, o gegichž zdrawj pochybowáno bylo ſpomohl: Wezmi dwa

C mi dwa quentjky Rhabarbarum, kůry od žlutých Mirobalánů geden quentjk: to obé drobně zkrágeg, wsuš aneb wpraž: přideg k nim semena Gitrocelowého, Ssťowjkowého a Ssťerbákowého/ z těch každého za geden quentjk / Růže čerwené gednu hrstku / naleg na ně čisté wody, w njžby prwé několikrát ohniwá ocel whassená byla / zwař do polowice a proceď / rozpusť w té gjsse geden quentjk Philonij Persici, a deg pjti na noc, když má nemocný spat gjti.

Dáwá se wpražené Rhabarbarum y proti přílissnému toku ženskému / když nesmjrně odcházý a sstawiti se nechce. Ty a takowé ženy každého dne kausek wpraženého aneb wsussenébo Rhabarbarum za třetj djl quentjku, gjdati mohau.

Rhabarbarum pečené aneb wsussené dáwá se těm, kteřjž krwj odchrkugj / a z wysoka wpadli. Toho Rhabarbarum magj přigjti gednu čtwrtcy, samotně aneb s trochem Mumie y s Weytem, w trunku kyselého wjna.

Proti červům w břisse: Deg djtěti geden scrupulum, to gest třetj djl čtwrtce ztlučeného Rhabarbarum wypiti / aneb gakýmžkoli ginym spůsobem do něho můžeš ge wpraviti: mořj a wyhánj červy welmi rychle.

Každého dne ráno kausek Rhabarbarum a Mastyxu s Cukrem smjchati a žžweykati, dáwá wolné dychánj / otwjrá zacpánj hlawy / posyluge mozku y smyslůw / zahřjwá žaludek / a slaužj k zachowánj dobrého zdrawj: tak prawj Nououillanus.

* Dělá se z Rhabarbarum y zwlásstnj a vžitečné extractum, simplex & compositum, kteréhož w mnohých nemocech, a zwlásstě proti wodnotedlnosti, s prospěchem vžjwagj.*

Zewnitř.

Kdožby měl audy zmačkané aneb ztlučené / wezmi Mumie tak mnoho, cožby wážilo za dwě zrna Gečná / a Rhabarbarum půl quentjku / smjcheg s dobrým wjnem / přistaw k malému ohni, aby zewřelo / tim neduhu pomazug / welmi spomáhá a krew sraženau rozhánj.

D Trwati a chowati se může Rhabarbarum za tři neb čtyři léta, y déle bez porussenj / kdyžby ho do medu nakladl / aneb w Prosu, aneb w Kameykowém a w Chmeljkowém semenu chowal / aneb woskem a Terpentýnau oblil.

O Pseudorhabarbarum aneb Mnjsském Rhabarbarum nahoře gest oznámeno / w druhé Knize Kapitole. 36.

Rhabarbarum to gméno wewssech gazycých zachowáwá.

O Reupontykum aneb Zeměžluči wětssj. Kap. III.

Gméno a Mjsto.

Reupontykum, kteréž nynj k nám přinássegj, nenij prawé Rhaponticum, o němž stařj Mistřj psali / ale gest kořen Zeměžluči weliké Dioscoridi Centaurium maius řečený / kterýž na mjstě prawého Rhaponticum od Lékařůw se vžjwá / proto že gest gednostegného spůsobu y mocy. Prawé Rhaponticum toliko w Pontu roste / k Rhabarbarum tak welmi podobné / že mnozý žádného rozdjlu mezy nimi poznati nemohli / ale gednu a tauž bylinu býti prawili. Ale nenj tak: Nýbrž mezy Rhaponticum a Rhabarbarum tento gest rozdjl / že Rhaponticum gest lehčegssj / nenj hořké / neměkčj břicha / ale wjce twrdj. Poněwadž pak prawé Rhaponticum welmi řjdko k nám se dodáwá (* ač nynj w Benátkách dobrého a čerstwého dostáwati můžeme) o obecném Rhapontyku, kteréž z hory Garganu Apulské, k nám přinássegj, w této Kapitole mluwiti budeme. * Roste také in monte Baldo v Werony, též y w Saffogské zemi, zwlásstě na Hoře Sanesio, kdež někteřj rozdjlowé w Listj se nacházegj.

Spůsob.

Spůsob.

¶ Obecné a domnělé Rhaponticum (gakž powědjno) gest kořen Zeměžluči weliké Centaurij maioris, má list gako Wlaský ořech obdlaužný/ zelený gako Zelj/ wůkol zstřjhaný aneb zaubkowatý. Prut má dwau y třj loktůw zdýlj, okrauhlý/ s mnohými ratolestmi, od kořene wycházegjcými: Při wrchu nese hlawičky gako planý Ssaffrán/ než wětssj a delssj. Kwět z těch hlawiček wycházý modrý, podobný obecnému Bodláku: Semeno planému Ssaffránu podobné, w gakémsy wlněnjčku obwinuté. Kořen pruhowatý, gako prowaz zatočilý/ tlustý, twrdý, těžký, třj y čtyř pjdj zdýlj/ plný wodnatosti krwawé/ sladký, perný a trpký. Roste rádo na wysokých Horách/ miluge zemi tučnau, Auhor, y také Lesy. * Druhý rozdjl aneb pokolenj s celým listjm nezstřjhaným, klade Carolus Clusius in obseruationibus Hispanicis & Rombertus Dodonæus, kdež wypsánj y wymalowánj geho se nagde. *

Zeměžluč wětssj. Centaurium maius, vulgò Rhaponticum.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kořen dwogj chut na sobě pronássj/ neb gest sladkoperný a swjragjcý. Protož také má při sobě dwogj odporné přirozenj. Pro sladkau pernost gest horký / otwjrá, ženskau nemoc přiwodj, a plod mrtwý wytahuge. Pro swjránj pak aneb w hromadu stahowánj gest zemnatý, studený, zacpáwá, sstawuge krew, a rány swaluge.

Wnitř.

¶ Kořen Zeměžluči wětssj, ztjžj půl lotu ztlučený a pitý/ spomáhá těm, gessto z wysoka vpadli a strazyli se. Gest také vžitečný proti křeči, bočnjmu klánj aneb žebrnj Hljze / zastaralému Kássli/ těžkému dychánj/ chrkánj krwj/ Item proti Sauchotinám z gater, Žlautenicy a wodnotedlnosti. Dáwá se s wjnem pjti, kdež nenj Zymnice: pakli Zymnice přistaupj, musý se vžjwati s některau pálenau wodau. * Sstiáwa z něho wytlačená a přistrogená, poněwadž kořen brzo wadne a kazý se, k těm wssem giž oznámeným nedostatkům gest vžitečná. *

¶ Týž Kořen žřenj a bolest Matky zaháni/ pudj y ženský měsýčný fflus a plod, když ženy z něho pigj/ aneb w spůsobu čjpku kamž náležj, sobě wkládagj.

C

* Proti nedůžiwým Gatrám a Slezyně, když nohy otékagj, we Wlaſſých takowého Konffektu vžjwagj: Berau půl libry dobrého kořene Zeměžluči Rhapontici, na prach ztlučeného/ Medu leytrowaného oſm vncý/ potom k tomu wytlačugj ſſťáwu z Cytronowého Gablka/ a opět tak mnoho gako prwé medu přidáwagj/ naposledy po dwau dnech to wařj/ a deſet quentljků Piworňkowého ſemena přiměſſugj/ a tak w lektwař zadělawagj/ z kteréž dwa loty vžjwagj ráno wždycky obden. *

Zewnitř.

Tento kořen tak welikau má moc rány ſtahowati a hogiti, prawj Dioſcorides, že kdyby geg ſpolu s Maſſem na kuſy ztrágeným w hrncy wařil/ tedy ty kuſy Maſſa zaſe whromadu ſſhne, ſpogj a ſgednotj.

Kořen Zeměžluči wětſſj, welmi dobře léčj ſtaré wlhké neduhy a zlé wředy/ aby ge prachem z něho vdělaným zaſeypal/ aneb vwaře gako fflaſtr přikládal. * Dělá ſe z něho y Flaſtr, kterýž pro Matku dobrý geſt přikládati. *

Proti boleſtem wnitřnjm wſſeho těla od paty nohy až do wrchu hlawy: Wezmi Olege Růžowého oſm lotů/ Rhapontici geden lot/ přideg málo Woſku/ a přikládeg na mjſto, kdež tě bolj.

† Zeměžluč wětſſj ſlowe Latině Centaurium majus, in Officinis Centaurea, Rhaponticum: ab alijs Turcicum, Maronium, Neſsium, Pelegronia, Limnites, Hemerotes, Polybidion, Vnefira & Pelethronia, Sanguis Herculis, Arabſky Kanturion Kibir. †

O Zeměžluči menſſj. Kap. IIII.

Centaurium minus, Fel terræ, Febrifuga.

D

Centaurium minus luteo flore, perfoliatum.

Spůſob.

Zeměžluč menſſj, geſt bylina k Dobrémyſli a k Zwonečku S. Jana podobná. Prut má pjdi zwyſſj, a někdy wyšſſj / hranatý, křowatý, a při wrchu kwět čerwený a nábrunátný/ z něhož býwagj malé luſſtiny gako Pſſeničná zrna. Liſt gako Rauta obdlaužný a drobný. Kořen geſt hořký, křiwý, malý, dre-

wnatý

wnatý a newžitečný. Bylina také welice gest hořká / protož gi také Fel terræ, to gest Zeměžluč gmenugj. * Welmi se zhusta nacházý na mnohých mjstech / zwláště okolo Augsspurku, s pěkným bjlým Kwětem : Item in Hispania a w Mompelieru w Frankreychu a okolo Bistoia, y ginde w Engellandu, s žlutým kwětem a okrauhlým prorostilým listem. *

Mjsto a Czas.

Roste na Lukách a na Winicých / y na Wrssjch. Trhá se měsýce Czerwna, když kwetne.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zeměžluč menssj zahřjwá / whromadu sstahuge a wysussuge. Hořká gest náramně / pročež gi mnozý Žlučj zemskau gmenugj. Přirozenj ohniwého na druhém stupni. Má také při sobě gakausy trpkost / a z toho moc Rány zawjrati, gak Bylina tak y Mjzka gegj.

Wnitř.

Zeměžluč menssj v wodě aneb v wjně wařená a pitá, wywozuge skrze stolice Choleru a lipawé wlhkosti. Podobně činj y čtwrtce ztlučeného z nj Prássku, s Gečnau wodau wypitá. A tak prospjwá proti třetjho dne Zymnicy / gakož gi někteřj odtud Febrifugam, to gest Pudizymnicy gmenugj. Táž gjcha dobrá gest proti Kyčelnj bolesti / aby gi w Klistýru vžjwal. Nebo krotj bolesti. * Obzwlásstně té Byliny mnoho vžjwagj při těch / kteřjž Ssľakem menssjm Paralysi, & Epilepsia a podobnými Nemocemi obtjženi gsau. Nebo mocně do Střew dolů táhne. *

Zeměžluči menssj Ssťáwa samotně pitá, gest prospěssná proti wssem nedostatkům Suchých žil aneb žilen / gakož gsau Polowičný ssľak, ochromenj, třesenj, nečitedlnost a Křeč / otwjrá zacpánj Gater / twrdost Slezyny obměkčuge / netoliko pitá, ale y zewnitř přiložená. Gest Bylina welmi dobrá na Rány.

Zewnitř.

Bylina Zeměžluči menssj ztlučená a přiwázaná, aneb w Ssťáwě gegj ssátky omáčené, a do Ran wložené, swalugj a hogj Rány / tolikéž y staré Wředy wyčisstugj.

Listj menssj Zeměžluči wařené / aby tjm Kůži wymýwal / sháni wsselike Nesstowice, Vhry, Pjhy a Fleky. Ženy ge wařj s Lauhem k mytj Hlawy : nebo diwně po něm wlasy belegj. Ssťáwa dobrá gest w Lekařstwj na Oči / když se s Medem smjchá / a do Očj wkapáwá aneb zapaussti / ostrý zrak činj / powlaku a mrákotu z nich shánj.

Bawlna aneb Lněnička w té Ssťáwě omočená, a w Matku wložená, wywozuge ženskau nemoc y Plod.

Zeměžluči menssj mjzka do Vssj wkapaná, mořj Czerwy : na Hlawu pomazaná, vzdrawuge kysawau Prassiwinu.

Tato Bylina tak rozličnau má moc / že y Galenus (gakž někteřj chtěgj) zwlásstnj Knihu o nj psal a Papiæ připsal. Někteřj Bylinu y s Kwětem tlukau / Ssťáwu z nj wytahugj / w Sklenicy za několik dnů na Slunce wystawugj / často gi mjchagjce, až se shustne a wyschne / potom z nj dělagj Pokrautky malé / a proti wssechněm swrchu dotčeným nedostatkům gich vžjwagj.

† Z menssj Zeměžluči pálj se woda, toho času když Kwět nese / a dobrá gest proti wssechněm nahoře oznámeným nedostatkům / ač nenj tak sylná gako Safft gegj aneb decoctum, to gest wařený Traňk : Té wody může se dáwati tři aneb čtyry lžičky malým Dětem proti Sskrkawkám. Gest také vžitečná pjti pro otewřenj zacpaných gater, gako y slezyny a Maternjka. †

Zeměžluč menssj slowe Řecky κενταύριον τὸ μικρόν, Latině Centaurium minus, Fel terræ, Febrifuga, Multiradix : Německy Klein Tausentgulden, Feberkraut, Biberkraut vnd Erdgalle : Wlasky Centaurio minore, Hetrusssky Biondella, Francausky Fiel de terre.

O Hořcy aneb Encyáně.

Kapitola V.

Hořec. Gentiana.

Gentiana Cærulea major.

Spůſob.

PRwnj Liſtj Hořce, kteréž ſe blјž země při Kořenu pučj, geſt podobné Gitrocelowému/ než wětſſj, tluſtſſj, a třmi žilkami počerwenalými na dýl rozdělené. Giné liſtj vproſtřed Prutu, zwláſſtě pak při wrchu, má menſſj, a wůkol trochu zpilowané. Prut oblý, hladký, ſukowatý, wnitř prázdný, Prſtu ztlauſſtj, a dwau Loket zwýſſj: Kwět žlutý/ neyprwé w Luſſtinkách zawřený/ potom když ſe wen dokonce wytiſkne, otwjragj ſe/ a když opadnau, mјſto nich wyſkytagj malé Lupinky/ w nichž Semýnko drobné, tenké, ſſiroké, lehké, gako Plewa * (kteréž zřjdka aneb nikdý newycházý) * ſe zawjrá. Kořen dlauhý, půl ruky ztlauſſtj y někdy tluſtſſj, hladký/ zewnitř barwy zemnaté, wnitř žluté/ wůně ſylné, chuti hořké. Tuto Bylinu (gakž Včitelé Stařj wypiſugj) neyprw nalezl Král Slowanſký Gentius řečený/ od něhož také gméno Latinſké má, Gentiana.

* Hořec geſt čtweréhο ſpůſobu/ kterýchž nenj potřebj wſſech tuto wyčјtati. Nahlédni in Carolum Cluſium & Matthiam Lobelium: potom w Latinſkých Herbářjch, podlé potřeby, o nich prawено bude. Gediný, welmi pěkný, tuto gſem přiložil/ kteréhož množſtwj w Sſweycařjch nacházegj/ a Geſnerus geg wypiſuge. Obywatelé řјkagj mu po Německu Bitzwurtz aneb Bitterwurtz, to geſt Hořký kořen/ a proti vſſtknutj od gedowatých Žiwočichů mnoho vžјwagj. Neſe Kwět brunátný aneb modrý, gako Zwonečky: Kořen má dlauhý/ čaſtokrát ztlauſſtj ruky Człowěčj, žlutý a hořký. Carolus Cluſius takowý nalezl w Vhřјch, w Sſteyermarku, y w Rakauſých/ a podlé giných pilně geg wyſſetřil.*

Mјſto.

Hořec roſte na Horách, w mјſtech západnјch a mokrých. W Rzјſſi y w Králowſtwj Czeſkém na Horách Krkonoſſkých geſt obecný. * W Zahradách těžce přes druhý Rok trwá/ kdež y kwetne/ ale potom rád hyne a na mizynu přicházý.*

Czas.

A

Czas.

¶ Kopagj geg měsýce Srpna a Zářj na schodu Měsýce/ a wysusſugj w Stjnu.

Přirozenj/ mocy a včinkowé.

¶ Hořec gest přirozenj ohniwého/ horký na třetjm/ a suchý na druhém stupni: Mocy stjragjcý/ ztencugjcý/ wyčisstugjcý/ otwjragjcý/ y také drobet swjragjcý.

Wnitř. Kořene.

¶ Hořec vsusſený/ na Prach ztlučený/ a ztižj dwau čtwrtcý s Rautau a Pepřem v wjně pitý/ spomáhá proti gedowatému vsstknutj a raněnj od Hadůw: A Serapio swědčj/ že lepsſjho Lékařstwj proti gedowatému od wztekleho Psa vkausnutj nepoznal/ nad Hořec. Dryáčnjcy také swůg Dryák obzwlásstně strogj z Hořce/ Bobků/ a některých giných Kořenů/ kteréž s Medem směsſugj.

¶ Hořec na Prach ztlučený/ a ztižj gedné čtwrtce pitý/ proti každodennj a čtwrttodennj Zymnicy gest prospěsſný/ y proti těžkému dychánj a dusſnosti. Týž Prach může se y s Medem smjchati/ a gako Lektwař požjwati. Nebo pomáhá k odchrkowánj/ a welmi wyčisstuge Prsy/ od hrubých/ lſpawých sſlemů a nečistot.

¶ Hořec wařený a pitý/ neb Prach z něho s wjnem přigatý/ otwjrá wsſeliká zacpánj Gater y Slezyny/ vkrocuge žřenj w Břisse/ morj Czerwy/ wyčisstuge Ledwj/ žene Moč/ y nemoc Ženskau. † Wssak těhotné Panj magj se ho warowati. †

¶ Lidem na Gátra aneb na Žaludek nestatečným/ tak že pokrmů zachowati nemohau/ Prach z Hořce s wjnem pjti dáwati se má: To spomáhá. Ale o wjnu rozuměg/ když Zymnice žádné ani horkosti nenj. Nebo syce musylby Hořec ten dáwati s wodau Sstěrbákowau aneb Citrocélowau. Dobrý zažiwacý Prásſek/ pro ty kteřjž mdlý a zastuzený žaludek magj: Wezmi ostrauhané a očisstěné Lékořice/ Zázworu/ Prustworce/ Hořce/ každého geden Lot/ Anýzu/ Wlaského Kopru/ Koryandru/ každého půl Lotu/ Hřebjčků gednu čtwrtcy: Ty wsſecky kusy drobně skrágeg a ztluc/ whromadu smjcheg a gez. Kdož chce/ může k nim y půl Lotu Pepře přidati.

B

¶ Proti tlačenj a dusſenj w žaludku/ berau někteřj drobty z bjlého Chleba/ a mezy ty několik kusůw Hořce krágegj/ na to polegj Octem/ nechagj tak trochu postáti/ a když chtěgj spát gjti/ wypigegj to: Prawj/ že bolenj žaludka odgjmá.

¶ Cžjpek z kořene suchého Hořce vdělaný/ a do žiwota wprawený/ Ženský kwět wywodj/ též y Plod mrtwý/ a pogjmá s sebau secundinam/ to gest Lůžko po porodu pozůstalé. ¶ Dáwá se Hořec dobytku/ když syptj aneb kasſle.

¶ Kdožby měl Audy zmožděné/ wezmi Prásſku z Hořce aneb sſťáwy/ přičiň mezy něg dřewěného Olege/ pomazug a budeš zdráw.

* Z tohoto Kořene strogj se w Apatékách Extractum/ aneb wytažená moc/ w spůsobu hustosti Medu/ a to zwlásstě dobré gest proti gedu: Gakož geden weliký Pán w Polednj kragině každodenně toho ráno/ aneb mjsto něho decoctum z téhož kořene/ vžjwati za obyčeg má.*

¶ Proti wsſelikým Flekům na twáři y ginde na těle: Wezmi Hořce cožť se zdá/ wlož geg do wody/ a nech w nj státi za tři dni: potom wař dobře/ až zhustne gako Med/ a schoweg do Cýnowé nádoby/ a maž tim posſkwrny na Twáři.

¶ Řezanice dobrá Lidem kasſlawým/ zádusſiwým/ wodnotedlným: Wezmi Hořec/ Lékořicy/ Woman/ Cycwár/ Zázwor/ zkrágeg/ gez na noc/ a Piwem zapigeg. Item: Zádusſiwý wař w Ptysaně Hořec a pj: Aneb Prach z Hořce s Lékořicý smjchaný wjnem zapigeg.

Sſtiáwy.

¶ Gedna čtwrtce wytlačené sſťáwy aneb mjzky z kořene Hořcowého/ pokudž gesstě čerstwý aneb zelený gest/ pitá/ bolenj w Bocých vkládá/ a dobře prospjwá těm/ kteřjž z wysoka vpadli/ aneb wnitř se strazyli a protrhli. Nebo rozhánj a wen wywozuge ssedlau Krew/ ano y sylně žene Menses. Takowý pak Safft aneb sſťáwu takto dělagj: Kořen čerstwý aneb zelený tlukau/ a za pět dnů w čerstwé wodě močj/ potom spolu do-

 bře zwa-

C bře zwařj/ až se woda ssadj a Kořen se vkáže. Když tak powystydne, skrze čistý ssátek procezugj a wytlačugj/ a znowa tu wodu wařj / až jhustne gako Med / a w Nádobě polewané aneb kamenné chowagj a opatrugj. * Medicus Horatius Augerius, welmi chwálj tuto Sstáwu w dlauhých třetjho dne Zymnicech / aby gi ztjžj půl druhé čtwrtce s gjchau Slepičj do wnitřka přigjmal. *

Wody.

Z Hořce wypalugj také w Lázni Marye wodu/ Kořen zdrobna zkrágegjce, když se Psý dnowé skonáwagj. Ta woda pitá, welmi prospjwá w dlauhých Zymnicech. Nebo wnitřnj zacpánj mocně otwjrá, aby se gj často myl / pudj wen y Cžerwy, a mořj ge w Břisse. Woda Hořcowá, aneb z Hořce pálená, ráno na čtitrobu po několiko dnů pořád po každé ztjžj třj Lotů pitá, protahuge a prodlužuge Cžlowěku žiwota geho. Neb odgjmá a strawuge wsselké sslemy a nečistoty w Žaludku.

Když se k wodě Hořcowé přičinj dobrého na Prach ztlučeného Prustworce půl čtwrtce/ a Cukru gedna čtwrtce/ to aby třikrát aneb čtyřikrát pil, dáwá chut k gjdlu.

Hořcowá woda pitá, moč a ženskau nemoc propravuge.

Kdyžby Mužj Menstruum dodáno bylo/ má wodu z Hořce pálenau pjti / ta mu spomůže. Tato woda odpjrá také y giným Gedům / a dobrá gest proti mornjmu nedu hu: Protož kořen Hořcowý netoliko do obecného Dryáku Běhaunůw Dryácnjkůw, ale y do prawého Dryáku Andromachi berau.

Zewnitř.

Hořec gest na Rány dobrý Kořen. Hogiči ran dělagj z něho Cžjpky a knůtky/ gjmižby bodené rány rozssjřili.

Swrchu dotčená sstáwa vzdrawuge wsselké hluboké zmotané rány, wesměs sečené/ aby ge tau pomazowal a wyčisstowal.

D Tak vhassuge, skrze ssátek na Oči přiložená, pálčiwau horkost. Někteřj kořen močj za pět dnů a wařj/ potom wytlačjce opět, wařj s Medem až do hustosti/ a na oči přikládagj. Prospjwá také proti wsselké nečistotě w Kůži/ gako gsau Pjhy, Vhry, Fleky/ kteréž y na Twáři shánj, potjránjm aneb promýwánjm. Item/ do vssj wkapaná, Cžerwy a Sskwory w nich mořj.

Kdožby měl Audy zmožděné/ wezmi Prássku z Hořce aneb sstáwy/ přideg mezy ni dřewěnného Olege/ potjreg swrchu, a budeš zdráw.

Hořec slowe Řzecky y Latině Gentiana, † à Gentio rege Illyriorum, qui in bello primus eius vires reperit. Dioscor. Plin. Alij, inquit Apuleius, Aloen Gallicam, alij Narcen, alij Chironium, alij Cyminalem vocant. † Francausky Gentienne, Německy Encian, oder Bitterwurtz.

O Hořcy menssjm, aneb Prostřeleném Kořenj. Kap. VI.

Gména, Spůsob a Mjsto.

Prostřelené aneb Střjlowé kořenj nemnoho se dělj spůsobem a mocý od Wětssjho Hořce / za kterauž to přjčinau slussně Menssj Hořec slowe. Roste na Rolých a w mjstech neprawenych/ na mezech a wedlé cest. Prut má oblý, nemnoho gedné pjdi wyšssj / od spodku do wrchu saučky rozdělený / a při každém saučku dwa lýstky naproti sobě postawené, tučné, tlusté a obdlaužné/ bylině Saponariæ (Seyffenkraut) podobné. Při wrchu Prutu wyrostá ssest aneb sedm modrých Kwětů / gako dlauzý prázdnj Zwonečkowé, z zelených Lusstin wysslj/ podobně co na bjlé Bukwicy. Když ti měsýce Srpna (něbo Cžerwence kwetne) sprchagj/ nacházý se zlaté barwy malé semýnko, w dlauhých Pytlicých/ nic gináč

A

nic gináč, než gako při žluté Diwizně. Kořen má oblý, na mnohých mjſtech s obogj ſtrany Křjžem probodený / odkudž y Latině ſlowe Cruciata: Německy Creutzwurtz, Sperenſtich: Cžeſky pak Proſtřelené aneb Střjlowé kořenj. Geſt pak welmi hořký tento Kořen / a takměř hořčegſſj, nežli Hořec ſwrchu wypſaný. * W Zahradách nerád trwá / gako y giné Leſnj aneb Plané zroſtliny. *

Gentiana minor, ſiue Cruciata.

Gentiana minima.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❡ Hořec menſſj, aneb Střjlowé kořenj, geſt přirozenj horkého a ſuchého: Což hořká chut geho vkazuge.

Wnitř.

❡ Hořec menſſj ſuchý na Prach ztlučený, a s dobrým wjnem pitý, rozděluge a rozhánj Ged: Welmi ſe wychwaluge proti Mornjmu neduhu a nakaženj. Kdožby ſe před nim chtěl opatrowati a obhagowati / ten každé ráno wypj takowý trunk / wezma Práſſku geho půl quentjku. Ale kdožby giž tauž Nemocý poražen byl / tomu ſe muſý celý quentjk dáti. ❡ Bylina s Kořenem wařená a pitá, wyčiſſtuge Prſy / a wyhánj ſſlemowité wlhkoſti / kteréž ſe tu ſhromáždily. Též mocy geſt y woda pálená pitá. *Welmi také proſpjwá Wodnotedlným / aby Kořen přes noc v wjně močili / a z toho vſtawičně pili.*

❡ Paſtuchowé malým Hořcem mnoho ſe zaneprazdňugj. Nebo gakž ſe která Swině zwrže a vmře / ſekagj tuto Bylinu s Kořenem / a dáwagj Swinjm gjſti / aby ge proti Moru, a té ráně gegich na ně přicházegjcý, hogili.

Zewnitř.

❡ Kořen ztlučený a na Břicho přiložený, Cžerwy mořj.

❡ Proſtřelené kořenj geſt znamenitá Bylina na Rány / kterauž y wſſeliké Průtrže a aurazy hogiti můžeme. Ale muſý ſe Bylina y s Kořenem v wjně wařiti / a rány aneb aurazowé tim Trankem promýwati / y Práſſkem drobně ztlučeným zaſeypati. Nebo welmi mocně vzdrawuge / odkudž y gména Německého doſtala, Heil alle ſchaden: to geſt Hog wſſech ran. Táž moc nacházý ſe y w pálené wodě. A ſumınau za to magj / že tento Kořen wſſecku tu moc má / kteráž ſe Hořcy připiſuge. Protož Staré ženy dobře prawj: Modelgeer, iſt aller Wurtzelehr.

C

Gentiana minima.

NAcházý ſe geſſtě y giné pokolenj aneb rozdjl, liſtu y Prutu mnohem menſſjho, tenſſjho a ſubtýlněgſſjho nad předeſſlé/ poněkud ſe k brunátnoſti nakloňuge: ale kwět má wětſſj a zmodra brunátný. Wſſecka Bylina po zemi ſe wleče/ Kořen má tenký, dlauhý, gako Keychawka/ chuti welmi hořké. Roſte na mjſtech newydělaných. W mocy ſrownáwá ſe s Proſtřeleným kořenjm. * Cordus gmenuge Pneumonanthen, ginj Violam Calathianam. Geſt Bylina na Rány dobrá.

Skutkowé.

Takowauž moc téměř má a přirozenj/ kterauž giné Gentianæ. Než vžjwagj obzwláſſtně kořene drobně ztlučeného, a na Břicho přiloženého, k wyhnánj ſſirokých Czerwůw. Strumas exulceratas hogj tento Prach z kořene, zaſeypánjm: s Medem ſmjſſený a pomazowaný, Flekj y giné Kůže zſſereděnj ſtjrá.*

Welmi drobný a pěkný Bawořſký Hořec. Gentianellæ elegantiſs. Bauariæ.

D

HOgj tento malý Hořec s welice kráſnými modrými Kwjtky, někdy y s brunátnými a bjlými, nacházý ſe wſſudy w Bawořjch na lukách a při Potocých/ a mezy nimi ten wětſſj y na Podzym obyčegně kwetne. Kořjnky magj welmi hořké, ſubtýlné a drobné/ kteřjž ſe ginde nevgjmagj/ lečby docela wſſecko kořenjčko wykopal.

O Podražcy. Kapitola VII.

Rozdjl, pohlawj, ſpůſob a mjſto.

POdražec geſt dwogij: Dlauhý aneb Samec/ a Okrauhlý aneb Samice. Dlauhý Podražec má liſtj gako Břečtan aneb Pſoſer polnj, drobet okrauhlé: Prautj lokte zwýſſj, hebké, ač nahoru přjmě ſtogj a pruhowaté. Kwitj onde y onde na Prautj roſte, zbleda žluté a dlauhé gako ſſpičatý Klobauček/ wůně ſylné/ kteréžto když odkwetne, býwá Hruſſce podobné. Kořen geſt pjdi zdýlj, čaſtokrát y delſſj/ a na některých mjſtech, zwláſſtě we

Wlaſſjch, prſtu ztlauſſtj: U nás w Czechách má kořenj drobné a hořké. Roſte na Poljch y na Zahradách.

A

Podražec dlauhý. Ariſtolochia longa.

Podražec obecný. Ariſtolochia Clematitis.

* Obecný dlauhý Podražec, kterýž ſe tuto wypiſuge, mnozý včenj Medici magj za Ariſtolochiam Clematitim, id eſt Sarmentitiam, veterum: ginj geg gmenugj Saracenicam, gehož také y giné pokolenj klade C. Cluſius, kteréž in Hiſpania roſte. Prawý pak dlauhý Podražec, gakýž tuto wedlé giných wymalowán geſt, roſte neywjce in Sicilia. W naſſich Zahradách nechce zymy trpěti/ protož geg muſegj w Sklepjch chow[illegible] [illegible] [illegible]auhlý gſau neymocněgſſj/ a dobře k nám začerſtwa přineſſeni býti mohau.*

B

Okrauhlý Podražec plazý ſe prowázky ſwými pozemi/ Kwět má gako dlauhý/ ano y liſtj téměř takowé, kromě že menſſj a okrauhlegſſj: Kořen oblý, twrdý, koſmatý/ zewnitř zemſké barwy/ wnitř co Sſafrán žlutý a hořký. Tento okrauhlý Podražec mým wědomjm neroſte w Němcých ani w Czechách: *Ale giž těchto čaſů w mnohých zahradách ſe nacházý/ a rád trwá přes zymu [illegible] Poli/ gakož pak y mně ho doſti mnoho roſte každého Roku/ a přinášſj owſſem zralé Semeno/ ale kteréž ſe nerado vgjmá.* Ta pak Bylina, kterauž prwé za prawý okrauhlý Podražec drželi a vžjwali, nenj žádný Podražec/ ale geſt z pokolenj a kmene Polnj Rutky/ o njž ſe w Cžtwrtých Knihách w Kap. 104. wypiſowati bude. A protož bedliwj Apatekáři magj Okrauhlý Podražec ze Wlach ſobě dáti přináſſeti/ aneb od Normberſkých Kupcůw, kteřj cum Simplicibus z Benátek do Rjſſe handlugj, kupowati a bráti. Nebo v welikém množſtwj roſte we Wlaſſjch/ zwláſſtě pak, a ten neylepſſj, nacházý ſe in Apulia, na hoře Garganus řečené/ *ano y na Paduanſkých horách/ kteréž montes Euganeos gmenugj.*

Czas.

Obogj Podražec kopá ſe čaſu žnj/ a může ſe bez poruſſenj chowati za pět Let.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogjho Podražce kořene w Lékařſtwj mnoho vžjwáme. Geſt hořký a drobet perný, horký a ſuchý na počátku třetjho ſtupně. Wſſak okrauhlý geſt podſtaty ſubtylněgſſj, pronikawěgſſj a kewſſemu mocněgſſj/ zwláſſtě když hrubé a ſyrowé wlhkoſti ztenčiti, a zacpánj od nich poſſlé otewřjti chceme. Dlauhý nenj tak pronikawé a proſtupugjcý mocy/

C cý mocy/ſtjrá, zahřjwá a rozděluge, méně nežli okrauhlý. Protož kdež potřebj geſt ſtřjdmě ſtjrati/ gako při zgitřenj a pařenj Matky/ tu dlauhého Podražce vžjwáme.

Podražec okrauhlý. Ariſtolochia rotunda:

a. Kwět rozkrogený. a. Flos diſſectus.
b. Celý Kwět. b. Flos integer.
c. Semeno. c. Semen.
d. Mjſſek ſemena. d. Vtriculus ſeminis.
* Mladiſtwý kořen. * Radix pullulans.

Piſtolochia.

D

Wnitř.

Kořen obogjho Podražce ztjžj gedné čtwrtce s wjnem pitý, dobrý geſt proti gedu a nakaženj Mornjmu. A protož berau geg do Dryáku. Vzdrawuge také y Hadj vſſtknutj/ kdyžby geg na to mjſto přikládal.

Tjž Kořenowé s Myrrhau a s Pepřem wařenj, a w teplém wjně pitj, přináſſegj Ženám gegich Kwět a Menſes, wyháněgj wen mrtwý Plod, Secundinam, y wſſecky nečiſtoty, kteréž w Matce gſau. A wprawdě měla by gednakaždá Sſeſtinedělka při neymenſſjm z tohoto Kořene pjti/ aby ſwým wyčiſſtěnjm tim giſtſſj býti mohla. Cžjpek z Kořene vdělaný, a gakž býti má požjwaný, to též půſobj.

Dále proſpjwagj tito Kořenowé lidem deychawičným, ſoptiwým, duſſným/ magjcým zanečiſſtěné, zacpané a těžké Prſy, nemoc paducý, Křeč a pjchánj aneb klánj w bocých/ aby ge v wodě zwařil a z toho pil/ neb s Hořcem a s Jablečnjkem w medu přigjmal.

Meſue napſal/ že obogj Podražec má gednoſtegnau moc purgowati a pořiſſtowati: a geſt prawda/ když ſe z něho Práſſku třj čtwrtcý ztjžj wypige/ že ponauká žiwota k Stolicým/ žene ſſlem wen/ y také, gakž někteřj prawj, Choleru.

Kořen Okrauhlého Podražce Rybám welmi geſt přjgemný a wzácný. Nebo když geg ztlučený s Wápnem do wody vwržeš/ y hned k němu Ryby chwátagj/ s předjwnau žádoſtj a chtiwoſtj gedj/ ale newelmi dobře gim k duhu přicházý. Nebo po tom pokrmu leknau/ a gako napoly vmrlé břichem zhůru plowagj/ gakož ſwědčj Plinius, dokládage že to ſám widěl.

* Geden včený Medicus, Práſſek okrauhlého Podražce w měkém wegcy čaſtokráte s welikým proſpěchem dáwal, proti bolenj Zialudka/ a zwláſſtě oris ventriculi. Týž kořen geſt také mocný in Cliſteribus Apoplecticorum & Epilepticorum, Sſlakem poražených a Paducý nemocý obtjžených.*

Woda

Woda z čerstwých Kořenů wypálená/ s vžitkem se pigjwá časů Mornjho, in peste, proti kláni w Bocých.

Zewnitř.

Kořenj Podražcowé, dokudž gest čerstwé a gesstě zelené, zmačkané a přiložené, wytahuge wen z Rány, trny, třjsky, sspy, zdrobené a zlámané kosti/ y giné wěcy zadřelé a vwjzlé. Wjno z Podražce wařeného, wyčisstuge a léčj wsseckу shnilé y nowé Rány/ děrawé a kysawé nohy/ y giné wsseliké aurazy a wředy, zwlásstě w tegných mjstech/ aby ge tim wjnem často promýwal/ a Prásskem z suchého kořene zaseypal.

Lékaři Koňsstj a Kowáři znagj a vmégj dobře vžjwati kořene Podražcowého, proti Sadmu, to gest proti zdáwenj aneb odnětenj Konj od sedla/ že gim Prásskem toho Kořene rány zaseypagj: a gest welmi dobrý.

Wjno z Podražce s málem Medu smjchané, a tak teplé do vssj wpusstěné, vzdrawuge Otoky a wředy gegich/ y bolesti vkládá. Ano y woda z Podražce okrauhlého wařená, a do vssj wpusstěná, dobrá gest proti sskworu a Czerwu w nich.

Kdožby Zuby timto Kořenem wytjral/ wyčistj ge a wybjlj. Podražec na Prach ztlučený, a s Octem smjchaný, dobrý gest proti Prassiwině/ aby se gjm vmýwal. Podražec s kořenem Slézu wysokého, Gitrocélem a Medem smjssený, a teplý přiložený, vkrocuge bolest Podágry.

Welmi dobrý a skussený Flastr, na Rány a nečisté Wředy: Wezmi listj aneb kořene Podražcowého/ vsuš ge a ztluc na Prach. Potom ten Prach, Terpentýnu a lněný Oleg smjcheg spolu na Rendljčku nad skrowným ohnjčkem z vhlj/a vděleg mast/aby přjliš ani hustá ani řjdká nebyla/ a schoweg ku potřebě. Přikládeg na rány a Nesstowice.

Podražec slowe Rzecky y Latině Aristolochia, † quòd sit optima puerperis, non grauidis, quòd remoratos menses, hærentes secundinas, & reliquias omnes à partu expellat: † Arabsky Zariund siue Masmora, Wlasky Aristologia, Sspanyelsky Astronomia, Francausky Foterrle, Německy Osterlucey, od Rzeckého a Latinského gména Aristolochia, Holwurtz.

* Pistolochia.

Pistolochia nenj giným Podražcům bylinau a trawau nepodobná/ wssak mdlegssjho a menssjho listu, Kwětu y Owotce/ má množstwj tenkého dlauhého Kořenj: pročež gi Plinius Polyrrhizon nazwal. Roste okolo města Neapoli we Wlassjch/ gakož Bart. Marantha swědčj lib. 1. cap. 4. Nacházý se také, gakož pjsse Clusius, in Hispania & Gallia Narbonensi, kdež Oljwowé stromowi roste/ aneb gyc kdež kamenito gest: Kořen pěkně wonj/ a gest zwlásstě mocný wedlé okrauhlého Podražce, Plod z žiwota, když toho potřebj, wywésti. Plinius geg wychwaluge/ a prawj býti dobrý těm, kteřjž vpadli/ aneb gyc něco w žiwotě zlámali a srazyli/ aby nemocnému Kořen v wodě pjti dáwal. Gyce také mocný gest proti těm neduhům/ proti kterýmž obyčegně giných Podražcůw vžjwáme. *

O Lékořicy aneb Sladkém Kořenu. Kap. VIII.

Způsob.

Lekořice gest Strůmek o mnohých Prutech aneb Ratolestech dwaulokétnjch/ na nichž stogj Listj wždycky gedno proti druhému, gako na Mastyxowém stromu aneb Lentyssku, aneb na Cyzrně/ zčernazelené, obdlaužné, tlusté, tučné/ a když se ho dotkneš, k prstům přilépagjcý. Kwět nese zčerwenabrunátný, podobný Hyacinthu/ kterýžto když opadne, wynikagj po něm maličké, chlupaté, krátké Lustičky/ w nichž se krygj dwě aneb tři Zrna, poněkud Ssocowicy podobná. Kořen rozkládá se sem y tam/ a dáwá od sebe množstwj

Nn dlauhého

C dlauhého Kéwj/ zewnitř geſt barwy dřewěnné/ wnitř žlutý gako Puſſpanowé dřewo/ wodnatý a mjzowatý/ chuti poněkud trpké, a wſſak ſladké a libé.

Lékořice. Glycyrrhiza Dioſcoridis. | Obecná Lékořice. Glycyrrhiza vulgaris ſiue Liquiritia.

* Této obecné Lékořice wypſánj treffuge ſe ad Radicem Scythicam, gakž gi Theophraſtus & Plinius gmenugj/ protože in Scythia w hognoſti roſte/ & ad paludem Mæotidem: o čemž y Augerius Busbequius in ſuo Itinerario Turcico pjſſe/ že toho Kořene na břehu weliké řeky Halys celé Háge aneb Leſy plné nalezl/ a poněwadž geſt mnohem ſladſſj y mocněgſſj, nežli druhá ſemine Echinato, kterauž Dioſcorides wypſal/ a tohoto čaſu téměř wſſudy w zahradách ſe nacházý/ protož při nj také zůſtáwáme. Gmenuge ſe také Adipſos, protože Scythæ gedauce kořen gegj, za několik dnů (gedenácte y dwanácte) žjzeň trpěti mohau.*

D

Mjſto.

Kdež ſe Lékořice gednau wſadj/ tu ſe welmi brzo rozplodj a rozmůže/ a s těžkoſtj dá ſe wypleniti. Roſte na mnoha mjſtech we Wlaſſjch v weliké hognoſti/ zwláſſtě pak in Apulia na hoře Gargano, kdež také z Kořene gegjho Safft aneb ſſťáwu wypreſugj, wyſuſſugj/ a nadělagjce Pilulj aneb Kůlek, tak ſpeklau k nám přináſſegj. Lékořice také množſtwj roſte w Němcých okolo měſta Pamberka za Normberkem: Někteřj také y w Cžechách na ſwých Zahradách gi magj. * In Gallia Narbonenſi roſte na mnoha mjſtech ſama od ſebe/ zwláſſtě v měſta Latara, oněmž y Plinius zmjnku činj/ a ležj gednu mjli od Mompelieru*

Cžas.

Kopá ſe Kořen a ſhromažduge toho čaſu, když těch ſedm Hwězdiček Pleiades & Vergiliæ, a Cžeſky Kuřátka řečených, zapádagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Lékořice geſt přirozenj mjrného, totiž horkého a wlhkého na prwnjm ſtupni. A protož přirozenj Lidſkému geſt welmi přjgemná a podobná. Stjrá, čiſtj, ſwlažuge/ měkčj a wnitřnj oſtroſti wyhlazuge.

Wnitř.

Kořen Lékořice žweykaný, aneb Safft gegj w vſtech držaný, ažby ſe ſám rozplynul a pomalu dolů do hrdla ſklauzl, haſý žjzeň/ krotj hlad/ dobře proſpjwá Gatrám, horkému žaludku/ odnjmá záhu/ wyčiſſťuge Prſy a Pljce/ pomáhá k wolnému odchrkowánj/ obwlažuge ſuchotu a drſnatoſt hrdla y Trubic dýchawičných aneb Chřtánu/ obměkčuge

měkčuge Otoky a wředy. A protož vžitečně dáwá se proti Syptawosti, suchému kássli, těžkému dychánj, Sauchotinám, Žebrnj hljze a klánj w bocých. A

¶ Safft aneb mjzku Lékořicowau takto strogiti máš: Wezmi Lékořice čerstwé aneb zelené/ zmačkeg aneb ztluc gi dobře/ zwař v wodě: potom w Létě wystaw tu wodu na Slunce/ aneb w zymě na teplá Kamna/ aby wyschla a zhustla. Potom wlož do nádobky polewané/ a schoweg kupotřebě, proti giž oznámenym neduhům. *

¶ Kořen Lékořicowý v wodě aneb w sladkém wjně wařený a pitý, vžitečný gest proti wssechněm swrchu dotčeným nedostatkům zdrawj/ obzwlásstně pak dobrý gest raněnj aneb ossutinám Měchýře/ hogj wsseliké neduhy Ledwin/ též y pálčiwé a ostré močenj. Lékořice w Kozým mléce wařená, gest proti giž gmenowané Řezawce neylepssj.

¶ Giné dobré Lékařstwj proti kapawému wody pausstěnj: Wař Lékořicy s Řeckým wjnem, a s semenem Wrabjho symě v wjně aneb v wodě/ a pj z toho. Tim průduchowé a trubice moče se obměkčj a otewrau.

¶ Item/ Tento podepsaný Traňk dobrý gest k vžjwánj proti sslemům a nečistotám/ gesto se okolo Prsů a Plic založily: Wezmi dewět Fjků/ Lékořice dwa Loty/ Řeckého wjna, Anýzu, Wlaského kopru, každého geden Lot/ Hysopu půl hrsti. Ty wssecky kusy ztluc zhruba/ a zwař we třech Žeydljcých wody/ ažby třetj djl vwřel. Potom proceď a Cukrem oslaď. Z toho Traňku teplého Nemocný každého dne ráno má wypiti mjrnau Sklenicy. † Giný Prsnj traňk / kterýž také ostrý Kássel vkládá / Žaludek wyčisstuge/ žjzeň hasý/ a Prsy od sslemů wyprawuge: Wezmi nowých Fjků dwa Loty/ Jujub a Sebesten, každých geden Lot / Řeckého wjna geden Lot / Lékořice půl Lotu/ Gableční-ku bjlého, Anýzu a Wlaského kopru, každého půl Lotu / zwař ty kusy wedwau Pintách prosté Gečné wody/ ažby třetj djl vwřel. Z toho Nemocnému dáweg pjti dobrý Truňk ráno a v wečer. ¶ Pakli chceš prostau wodu Gečnau mjti pro vhassenj žjzné/ wezmi plnau hrst Gečmene, Řeckého wjna dwa Loty/ Lékořice geden lot/ Anýzu a Kopru Wlaského, každého dwě čtwrtce/ naleg na ně dwě Pinte wody / a zwař až třetj djl vwře.†

¶ Znamenité, prawdiwé a gisté Lékařstwj, obhagugjcý a opatrugjcý/ aby se žádný Kámen ani w Ledwj ani w Měchýři nerodil a nerostl: Wezmi kořene Lékořicowého wyčisstěného, Slézu mensslho y wětssjho, každého dewět čtwrtcý/ Wrabjho semena, Nyssputowých pecyček, každého geden Lot / zkrágeg a ztluc ty wssecky kusy/ naleg na ně dwě Libře aneb dwa Žeydljky wody Lomikamenowé aneb Mágowého traňku/ zwař spolu až do vwřenj polowice/ proceď, a dáweg z té gjchy Nemocnému pjti ráno dobrý truňk/ a to čiň dwakrát do Týhodne. B

* Lékořice w dobrém sladkém wjně po několiko dnů močená/ potom sstáwa z nj dobře wytlačená/ a s pěkným bjlým Cukrem až do hustosti safftu zwařená/ gest welmi dobré Lékařstwj nedůžiwým Lidem na Plýce/ a podobnými nemocmi obtjženým. Item, Dragacantha a Lékořicowý Safft cum Sapa rozdělati, gako weliké Pilule/ a nechati aby se to w vstech rozpustilo/ dobré gest proti Kássli. Kořen Lékořicowý dáwá také welmi pěkné Extractum cum spiritu vini, & sine illo præparatum, kteréhož w mnohých Nemocech Plic a Ledwin prospěssně vžjwati můžeme.*

Zewnitř.

¶ Lékořice suchá a drobně gako maučný Prach ztlučená/ aby tim Prásskem do slzawých a tekutých očj zaseypal, stawuge Flus/ a hogj zwředowánj očj. Gest také týž Prach dobrý/ aby gjm Nesstowice a wředy w vstech zaseypal. Napomáhá y k zhogenj Ran/ ano y Přjmět léčj.

* Prach z Lékořice s drobtem bjlé mauky smjssený, a w sslátku na Erysipelata aneb čerwené Otoky přiložený, weliké polehčenj bolesti děla.*

¶ Lékořice gmenuge se tak Czesky od Řeckého slowa Glykyrrhiza, což tak mnoho gest gako Sladký kořen, Dulcis radix: w Apatekách Liquiritia, Arabsky Sus, Wlasky Regolitia, Sspanyelsky Regaliza, Francausky Reclisse, Polsky Lakrycia, Německy Süßholtz oder Lechkritz.

C

O Karlině aneb Pupawě bjlé.

Kapitola IX.

Pupawa bilá / aneb malá.	Chamæleon albus, ſiue Carlina.

D

Gméno a Spůſob.

Dupawu černau gmenugj Apatékáři Carlinam. Nebo někteřj powěrnj o tom bagj/ že toho čaſu, když Cýſař Karel Weliký kralowal, a mnoho Křeſtianſkých bogůw wedl, powſtal přeukrutný a hrozný Mor w geho Wogſku/ od něhož množſtwj Tiſýc lidu padlo. Nad čjmž Cýſař dobrý ljtoſt mage, modlil ſe Pánu Bohu / a obdržel to, že mu ſe Angel weſnách ukázal / kterýž wyſtřelil z Kuſſe ſſjp, a napomenul Cýſaře / aby ſobě pilně znamenal/ kam a na kterau Bylinu ten Sſjp vpadne: nebo tau Bylinau a tim Kořenjm, že Wogſku ſwému od Mornjho nakaženj ſpomocy bude mocy: Což že ſe y ſtalo. Toho my zanechagjce při ſwé wáze, k wypſánj přiſtaupjme.

Bylina tato neſe liſtj, gako Zahradnj Kardus/ ale chlupatěgſſj, bodlawěgſſj a ſſpičatěgſſj/ nemagjcý žádného Prutu/ ale na drnu země ſe rozkládagjcý. Hned nad Kořenem vproſtřed Liſtj při zemi, má oſtrau a bodlawau Hlawu kwětnau / kteráž kwetne zbrunátna čerweně / potom zbělj, zpeyřnatj, rozljtá ſe / a zůſtáwá ſemeno planému Sſafránu podobné. Ta hláwka ſtogj wždycky otewřená, když geſt audnj a nebe gaſné/ proti tomu pak zawjrá ſe, když geſt mračno a k deſſti ſe ſtrogj. Kořen zewnitř geſt něco počerwenalý/ wnitř bjlý, ſylně wonný a ſladký / na některých mjſtech roztržený a gako raněný/ odkudž ſobě Baby wymyſlily, že geg Angel Páně z Kuſſe ſwé Sſjpem ranil.

* Cluſius wypiſuge také Malau planau Carlinam, kteráž roſte in Hiſpania, o čemž wiz geho Obſeruationes Hiſpanicas lib. 2. cap. 8o. Bellonius a ginj nedáwagj tomu mjſta/ aby Chamæleon albus měl býti tato Carlina, poněwadž Howad nemořj / o čemž Dioſcorides & Theophraſtus pſali/ a že prawý Chamæleon albus, toliko na Oſtrowě Krétě od něho nalezen geſt/ a má za to, že ſtěžkem ginde na giném mjſtě nalezen býti může. Ale o tom y o giném na ſwém mjſtě přjležitégi mluweno bude. *

Mjſto.

A

Mjsto.

Pupawa bjlá ráda roste při wrssjch, kdež woráno nenj / a na wysokých rowinách. W mastné zemi mjwá tlustý Kořen / w suché tenký.

Czas.

Kořen Pupawý bjlé kopagj z Gara / dřjwe nežli se počne pučiti / a listj z sebe tlačiti / a sussj geg w stjnu.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Pupawa bjlá gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni. Rozhánj wětrnosti, a zacpánj otwjrá.

Wnitř.

Kořen Pupawý bjlé vsussený, na Prach ztlučený, a ztjžj gedné čtwrtce s wjnem pitý, wyhánj siroké Czerwy aneb Sstrkawky z břicha / otwjrá zacpánj gater y zpuchnutj Slezyny / Wodnotedlným lidem otoku vmenssuge a vgjmá / zahánj Žlautenicy / zwlásstě když by kořen s Gablečnjkem zwařil a pil. Moč sylně proprawuge / Kámen láme a drobj / wsseliké gedowatosti odpjrá / a zwlásstě Mornjmu nakaženj. A Dioscorides napsal / že se tohoto Kořene vžjwati může na mjstě Dryáku s wjnem / proti vstknutj gedowatých žjžal, kterež Ged při sobě magj.

Kořen bjlé Pupawy ostrauhaný, wywozuge wen nemoc ženskau, to gest Menses, ano y Secundinam, to gest Lože po porodu pozůstalé wytahuge.

Kořen s gečným Sladem aneb tlučj, s wodau a s Olegem smjchaný, mořj Psy, Swině, Krtice y myssi. * Gakož Theophrastus de suo Chamæleonte napsal. Ale po nassi Pupawě bjlé, býwagj Swině sylněgssj. Hieronymus Tragus o malé Pupawě / o čemž čti v něho wjce. Tu wnitřnj masytost Kwětu očisstěnau, od ssupinowaté byliny a wlny, w njž gest Semeno, obyčeg magj we Wlassjch do Cukru aneb Medu zadělawati / a gest welmi chutná gjsti. Ginj obecnj Lidé vžjwagj také y Syrowé / ale tak kdožby gi přjliš mnoho gedl, dělá mu w žiwotě žřenj a záwrat w Hlawě.*

B

Zewnitř.

Tento Kořen w Octě wařený, aby se gjm vmýwal, zahánj swrab, Prassiwost, strupy, lissege y Fleky. Wpausstěnj té gjchy dobré gest proti bolenj Zubů.

Starý Lékař Theophrastus napsal: Kdož chce zwěděti / zdali Nemocný z Lože powstane a bude žiw, čili vmře / zwař tento Kořen, a meg nim Nemocného wždycky ráno za tři dni pořád. Sneseli tu Lázeň / dobrá čáka gest, že nevmře. * Tohoť gá též při swé wáze a wjře zanechawám: wsak proto dobrý Lékař má giná a gistssj w takowé přjčině znamenj / po nichž se sprawiti může.*

Někteřj bodlawau hlawu Kwětu bjlé Pupawy zawěssugj nad Stolem / domnjwágjce se, když na nj hleděti budau, že Sstkawky a Záhy mjti nebudau. * Sed hic opus est forti imaginatione.*

Pupawa bjlá slowe Řecky χαμαιλέων λευκός: Arabsky Chemeleon leute, gménem z Řeckého porussenym: † Latině Chamæleon albus, Carduus suarius, quòd sues in polenta exhibitus, perimat, Cardopacium & Carlina, quasi Carolina: † Wlasky Carlina & Chameleone bianco, Sspanyelsky Cardo pinto, Francausky Carline: Německy Kleine oder Weisse Eberwurtz.

O Pupawě černé. Kap. X.

Spůsob.

Pupawa černá má listj chlupaté a bodlawé gako zahradnj Kardus aneb Zlatohlawek / wssak menssj, tenssj, subtýlněgssj a něco počerwenalé / ačkoli wedle položenj a powahy země barwu swau měnj: nebo někde býwá ze-

C lené/ ginde poběľawé/ opět na ginem mjstě pomodralé, někdy také čerwené. A snad ta gest přjčina / že Chamæleon také Carduus varius od rozličných barew, slowe. Nebo y Chamæleon Zwjřátko malé gako Gesstěrka rozličné barwy na sobě má. Prut nese gedné pjdi zwýssj/ Prstu ztlaussti, počerwenalý/ při wrchu má w okolku trnowaté a rozličných barew Kwitj, gako Hyacinthus. Kořen tlustý, černý, tučný/ někdy roztrhaný a wyssteptaný/ wnitř žlutý/ w chuti perný a kaussawý.

Pupawa černá aneb weliká. Chamæleon niger.

Carlina caulescens, quondam Chamæleon niger.

D

* Barthol. Marantha in sua Methodo simplicium lib.2.cap.7. pjsse: Že této Bylině in Apulia řjkagj Carduncello, a mně gi také, když gsem byl w Neapoli, wedlé giných Bylin dodal/ od něhož gi před tím y Mathiolus dostal. Bellonius pjsse/ že dotčený Chamæleon niger v weliké hognosti roste na Ostrowě Lemnu / a nese tak pěkné a krásné modré Kwjtky, gako Nebeské barwy/ že y Chrpowý kwět proti němu nezdá se býti prawě modrý. Item / že roste také na Poljch apud Abydum, a při řekách Hellesponti, y okolo města Heracleæ in Thracia. Před časy za tuto Welikau a černau Pupawu drželi Carlinam, když w Skaupek aneb w Prut wyrostla / gakož se to někdy stáwá/ že dosti wysoko wyrostá: Syce Kwitj má druhé Menssj, kterauž gsme w předessle Kapitole wypsali, wewssem podobné. *

Mjsto.

Pupawa černá neroste nikdež w Čzechách ani w Němcých, pokudž mně gest wědomé / ano we Wlassjch porjdku se nacházý. In Apulia & Calabria roste gakásy Bylina, gakž tuto wymalowaná / a srownáwá se s wypsánjm Pupawy černé apud Dioscoridem. Roste na Poljch, w mjstech suchých, y také při Moři.

Čzas.

Kopagj kořen Pupawy černé z Gara/ když se listj wen pučiti začjná.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen gest přirozenj ohniwého, totiž horkého a suchého, perný/ a moc má stjrati, páliti a wyčisstowati.

Zewnitř.

Poněwadž tento kořen Pupawy černé má w sobě cosy sskodliwého aneb smrtedlného/ gakož Galenus a ginj znamenitj Včitelé swědčj/ protož se gi w Lékařstwj do wnitř-

ka ne-

ka newžjwá/ než toliko zewnitř: Aby ztluka ten Kořen, Bobkowého Olege, Swinſkého aneb Slepičjho ſadla, a trochu Wytriolum k němu přidal. Bude z toho Maſt dobrá proti Praſſiwině, Liſſegům, Flekům/ y ginym podobným ſwrabům a nečiſtotám/ kterež wyčiſſtěnj potřebugj. ¶ Pupawa černá w Octě wařená, a ta gjcha teplá na zlém Zubě držaná, vkládá boleſt geho. Aneb, ztluka Kořen, ſmjcheg s tak mnohem Pepře a Woſku w hromadu/ a přikládeg na zlý Zub. ¶ Tento Kořen na ſſpicy wſtrčený, rozhřitý, a na Zub děrawý čaſto kladený/ lomj geg a drobj. Dáwá ſe y do těch Lékařſtwj/ gichž k zpryſkowánj a zpruzenj kůže potřebugeme. Ztlučený na Prach a přiložený, hogj wředy a wlky okolo ſebe ſe rozgjdagjcý a welmi ſſkodliwé.

¶ Pupawa černá ſlowe Ržecky χαμαιλέων μέλας, Arabſky Chemæleon melancos, Latině Chamæleon niger, Wlaſky Cameleone nero, Sſpanyelſky Cardo pinto, Francauſky Chardonette, Německy Schwartz Eberwurtz.

O Sſtětkách. Kap. XI.

Sſtětka zahradnj. Dipſacus, Labrum Veneris, Carduus Fullonum.

Sſtětka planá. 1. Kwět. 2. Bodlácy na Hlawě/ pod nimiž ſe kryge ſemeno. * Czerwjk. 3. Liſtj ſpodnj/ nebo ſwrchnj gê podobné zahradnj Sſtětce. Prut má vřezaný býti/ neb newycházý z kořene bezliſtj

Dipſacus ſilueſtris. 1. Flores. 2. Spinæ ſub quibus deliteſcunt ſemina. *Vermiculus. 3. Folia inferiora, cætera caulem ambiunt, ut in præcedente Dipſaco. Et caulis hic præciſus pingitur, nam non ſine folijs exit è radice.

Rozdjl a Spůſob.

Sſtietka geſt neyznáměgſſj Knapům a Walchářům/ kteřjž gi Sukna čeſſj. Geſt pak dwogj: Gedna obyčegně ſege ſe na Zahradách/ a proto ſlowe Zahradnj/ geſt zroſtlina pěkná na pohleděnj/ má Prut dlauhý, bodlawý, člowěka zwyſſj, na články aneb ſaučky rozdělený: Z každého článku wypauſſtj dwa dlauhé Liſty proti ſobě oſazené, nahoru obrácené/a

C ně/a w sebe ohnuté, gako negaké Lodičky aneb Koreytka/ w nichžto po dessti aneb po rosse wstawičně woda stáwá/ a dosti dlauho se zachowáwá: o čemž wědauce Ptácy, častokráte k Bylině té přiletagj/ a pigjce tu wodu, žjzeň vhassugj. A za tau přjčinau Řekowé dali Sstětce gméno Diplacus, to gest Žjzniwá/ a Latinjcy Labrum Veneris. Hřbet listj pospodu gest trnowatý. Při wrchu na Slaupku stogj chlupaté, obdlaužné hláwky/ s bodlawými a dolů sehnutými háčky/ mezy nimiž tlačj se wen malý bjlý Kwět/ gehožto domkowé podobnj gsau domkům Wčel. Po kwětu nacházý se w týchž domcých semeno, něco menssj nežli Wlaského Kopru, chuti hořké. Ty hláwky přjležitého času, zwlásstě měsýce Března a Dubna, když se napoly rozřežj a otewrau, nacházegj se w bjlém střžni gegich malj bjlj Cžerwjkowé/ a wssak ne wždycky. Rybáři těch Cžerwjků na vdice potřebugj/ neb ge Ryby welmi rády gedj.

Druhá Sstětka gest planá/ a ta roste sama od sebe za Ploty, mezy Ploty, wedlé Cesty, mezy Rumem, y ginde na wlhkých mjstech: gest wewssem rowná Sstětce zahradnj/ kromě že listj má vžssj a trnowatěgssj: Kwět tělné aneb začerwena brunátné barwy/ také háčkůw nemá polowicy tak ostrých, gakož gsau na Zahradnj.

II. Planá Sstětka. Virga pastoris.

D

Gest y giné gesstě pokolenj Sstětky plané/ kteréž wewssech swých částkách a kusech, totiž w Prutu, listu y hláwkách mnohem roste menssj a mdlegssj/ nežli prwnj. Prut nenj pruhowatý/ ani tak trnowatý: Hláwky nebýwagj wětssj Mussátowé kůlky, aneb Lésskowého ořecha/ a gsau osazeny tenkým wlássenjm/ gakoby zelenj Hedwábnj třápcowé byli. * Kwetne bjlým Kwětem/ a časem y brunátným. * Tato Bylina propriè Latině slowe Virga pastoris. * Ačkoli Serapion Polygonum tak gmenuge. Virga pastoris roste ráda w Nydrlantu/ ano y w Duryncých na Pahrbcých a w Přjkopjch wlhkých. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen Sstětky Zahradnj gest přirozenj suchého na druhém stupni/ a má moc stjragjcý a wyčisstugjcý. † W Lékařstwjch wnitřnjch nemá žádného vžitku. †

Zewnitř.

Kořen v wjně wařený, potom ztlučený, na Fistule, rozsedliny a wředy přiložený, hogj ge/ zwlásstě okolo zadku. Takowé Lékařstwj přes celý Rok chowati se může, w nádobce mosazné, k oznámené potřebě. Stařj tjmto Lékařstwjm y Bradawice sháněli.

Listj

Listj w Octě wařené, s Bjlkem od Wegce smjchané, a na Břicho přiložené, twrdj a zastawuge tok Břicha y Stolice. A

Woda z listj dystyllowaná, dobrá gest proti zgitřenj vst/ aby gj často promýwal.

Woda, kteráž se na listj Sstětkowém nacházý, dobrá gest proti Czerwenému toku slzý z Očj/ aby ge promýwal. Vzdrawuge také shánj wssecky žluté a modré Fleky mezy očima/ aby se gj vmýwal. Ženy gi dobře vměgj vžjwati.

Czerwjkowé, kteřjž se w střžni aneb w mozku hláwek této Sstětky nacházegj, slaužj proti Zymnicy čtwrtodennj/ aby ge obalil, a na hrdle a na ruce zawěssené nosyl/ gakož napsal Dioscorides. Dotčenj Czerwjkowé s Fiolowým aneb Růžowým olegem ztlučenj a přiloženj/ gsau náramně dobřj proti vkrutné a weliké bolesti Czerwa prstnjho.

Sstětka Zahradnj slowe Řecky y Latině Dipsacus, id est sitibundus: Labrum Veneris à carinato foliorum habitu: Carduus Veneris & Fullonum: *Quibusdam Spina Selenitis Theophrasti, & Galedragon Xenocratis apud Plinium.* Arabsky Dibsacos, Wlasky Cardo di panni & Dissaco, Sspanyelsky Cardencha & Cardo pentendor, Francausky Chardon à Carder: Englicky Tassel: Německy Kartendistel, Bubenstreel vnd Weberkarten.

O Bjlém Trnu. Kap. XII.

Bjlý Trn. Spina alba.

B

Spůsob.

Bjlý Trn list má gako Pupawa bjlá/ než vžssj a bělegssj/ chlupatý a welmi bodlawý/ Prut dwaulokētnj, Palce ztlaussťj y tlustssj, pobělawý a wnitř prázdný/ při wrchu bodlawau hlawičku, Mořskému gežku podobnau/ wssak menssj a delssj. Z těch Hlawiček wycházý Kwjtj wlasaté/ rowně gako při giných bodlácých, brunátné, lskawé: Semeno w hláwkách gako planého Ssaffránu, ale okrauhlegssj. Kořen tlustssj než Palec, bjlý, dwau pjdj zdýlj.

Mjsto a Czas.

Bjlý Trn roste na Horách a w Lesých. Kořen kopá se na Podzym, při času Wjna zbjránj.

Přiro-

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj ſucheho / a pro ſwau trpkoſt ſtahuge drobet whromadu.

Wnitř.

Kořen vſuſſený, ztlučený, a za půldruhé čtwrtce ztižj w kyſelém wjně pitý / dobrý geſt těm, kteřjž krwj chrkagj a kaſſlj / a těm, geſſto přjliſſnau židkoſt Žaludka a břicha trpj / nic zachowati, což ſnědj a wypigj, nemohau / a čaſto na Stolicy choditi muſegj. Žene také y moč a Kámen.

Tento kořen Arabes gmenugj Bedeguard, wcházý a běře ſe do Syrupu, kterýž ſe dělá z Ržepjčku / a Latině ſlowe Syrupus de Eupatorio. Nemagjli Apatekáři tohoto Kořene, protože w Čzechách neroſte, magj mjſto něho bráti Kořen planého Galgánu.

Semeno geſt mocy proſtupugjcý a horkého přirozenj. A protož dobré geſt pjti Dětem proti Křeči / vzdrawuge také y Hadj vſſtknutj.

Zewnitř.

Kořen čerſtwý přiložený, aneb Prach z něho zaſeypaný, hogj rány a wředy.

Kořen w Lauhu wařený, a Hlawa tim mytá, zdržuge wlaſy z Hlawy lezaucý / a brání oplchawoſti. Můžeš geg y s Ladanem a Brotanem wařiti.

Proti rozſedlinám a rozpadlinám na nohách y na rukách, y w mjſtech tegných / též y proti wředům okolo zadku, znamenité Lékařſtwj: Ztluc kořen Bjlého Trnu na čiſtý a drobný Práſſek / přideg k němu drobet Grünſſpatu, Item Gelenjho aneb Kozlowého loge / ſinjcheg a rozděleg wſſecko ſpolu nad mjrným ohnjčkem / a připraw z toho Maſt.

Prawj někteřj: Kdožby Semeno Bjlého trnu na ruce přiwázané s ſebau noſyl / že ſe nemá báti, aby mu co Hadj aneb giné gedowaté žjžaly vſſkoditi mohly.

II. Domněký bjlý Trn, s bjlým Kwětem. II. Spina alba, albis floribus.

D

II. Domněký bjlý Trn, s modrým Kwětem. II. Spina alba, cæruleis floribus.

Někteřj pro Spina alba vkazugj Trn wſſecken naſkrze poběławý / tluſtý a pruhowatý Prut magjcý. Neſe při wrchu okrauhlé Trnowé hławky / nápodobně gakoby Pawaučinami byly potažené. Kořen geho geſt bjlý, Palce ztlauſſtj, chuti drobet přjtrpké. Nacházý ſe na Horách, Pahrbcých y na Poljch. Té Byliny wymalowánj také gſem tuto položil / ale wprawdě a w ſkutku nenj prawý Trn bjlý / ačkoli ho w potřebě mjſto Bjlého trnu vžjwati můžeme.

* Toto pokolenj Trnu gest dwogj (nebo Rembertus Dodonæus pokládá gich wjce/ kteréž gá pro krátkost wypustjm) z nichžto neyobyčegněgšj v nás wýšše roste/ a list nese ssiršj a při wrchu w gežkowé hláwce Kwjtky bjlé: Druhý má list drobet vžšj, a pěkné pomodralé kwjtky w swých hláwkách/ a nenj tak obyčegný. Němcy po spůsobu geho řjkagj mu Bisenknöpff. Tragus má geg pro Chamæleonte vero: ginj gako Fuchsius a Cordus, domnjwali se, že gest Crocodilium, ale že o tom pochybowali/ nazwali geg Sphærocephalum. Dodonæus gmenuge Spinam peregrinam. Gesnerus Ehinopum & Carduum echinatum. Aloysius chce, že gest Rutrum siue Ritro Theophrasti. Syce obyčegně řjkagj mu, Wlaský aneb Ržjmský Trn/ Welsche oder Römische Distel.*

Trn Bjlý slowe Ržecky ἄκανθα λευκή Arabský Bedeguart, Latině Acanthium, Spina alba, Wlasky Spina bianca, Francausky e Spine blanche, Německy Weisse Bergdistel.

O Bodlácých aneb Kardjch.

Kapitola XIII.

I. Kardus zahradnj bodlawý. I. Scolymus siue Carduus seu Cinara aculeata.

II. Kardus zahradnj. II. Scolymus non aculeatus.

Rozdjl a Spůsob.

KArdowé aneb Bodlácy w několikerém spůsobu se nacházegj: nebo ginj gsau Zahradnj/ a ginj Planj. Zahradnj we Wlasských gsau dwogj: Wlasšj gim řjkagj Cardoni, Carrioffi, Archichiochi. Geden z nich gest bodlawý a ostrý/ druhý nic.

Prwnj tedy, kterýž gest prawý Carduus aculeatus, Německy Strobildorn, má weliké zbledazelené bodlawé listj, dwau Loket zdýlj/ po zemi wůkol rozložené/ a s obogj strany zstřjhané a zkrágené. Prostředkem toho listj gde okrauhlý a pruhowatý Prut gako hůl: Při wrchu nese pěkné, weliké, welmi bodlawé brunátné aneb Fialowé barwy Hláwky, k vpodobenstwj Borowých ssissek/ w nichžto ležj bjlé aneb ssediwé semeno w měkké Bawlnce/ gako planého Ssaffránu semeno. Kořen gest mocný, dwau Palců ztlaussťj, a dwau pjdj zdýlj/ chuti libé, přjgemné a přjsladké. Ten někteřj gjdagj wařený/

C wařený/ ginj syrowý s Pepřem a Solj, gako Ředkew: A také geho massytost doleg= ssj pod hláwkau Kardowau gedj Wlassj a Sspanyelowé/ ano giž y Cžechowé gjdati se ho naučili/ a to w Létě dřjwe nežli dotčené Hláwky rozkwetnau a zatwrdnau. *Item/ když w zymě w Sklepjch zmladnau a změknau.*

Druhý Kardus Zahradnj, nenj nepodobný prwnjmu/ kromě že gest tupý, a žádného trnj ani bodlačj nemá: Wjce ho vžjwagj nežli prwnjho/ tak že Wlassj žádné téměř Wečeře bez těch Kardůw nedáwagj/ neb ge mohau mjti přes celau Zymu/ když ge w Létě, dokudž gsau gesstě mladistwj, do země aneb do Pjsku zakopagj: neb gim tak zůstáwagj bjlj, mladistwj a měkcý/ a tak gjdagj celau Bylinu s Pepřem a Solj.

* Plinius pjsse/ že před časy takowé Kardy také s Octem a Medem zadělawali/ a přidáwali k tomu Laseris radicem a Kmjnu/ proto aby ge přes celý Rok mjti mohli. Musý gim zemi dobře wyhnogiti/ a porostau tim wětssj.*

Mjsto.

* Carolus Clusius vkazuge in suis Obseruationibus Hispanicis, že Scolymus Dioscoridis v welikém množstwj sám od sebe roste na tučných Polich in Portugallia, zwlásstě při řece Ana, kteréž nynj Guadi-ana řjkagj/ y na giných mjstech Kraginy Bœticæ. Ale Theophrasti Scolymus gest giná bodlawá Bylina s Kwětem žlutým/ kteráž circa Salmanticam & in tota Castilia welmi obyčegná gest: ginj gi gmenugj Eryngium Vegetij. In Hispania gedj gi syrowau/ aneb s Massem wařenau Bylinu y s Kořenem/ dokudž gest mladistwá a měká: Mlékem pak gegjm giná Mléka podsyřugj. Také ffalssugj žlutým Kwětem gegjm Ssaffrán/ ačkoli ten welmi dobrý a w hognosti tam se sadj a roste.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tito Kardowé zahradnj, gsau přirozenj horkého a suchého na druhém stupni.

Wnitř.

D Kořen v wjně wařený a pitý, zahánj prk aneb smrad pod paždjm y wsseho Těla. Tauž moc má ztlučený a přiložený, aneb pomazaný.

Tento také Traňk wyhánj mnoho smradlawého moče/ rowně gako Hromowé kořenj: Protož také dobře prospjwá proti zacpánj Gater a Ledwin/ proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy.

Kořen a massytost z hláwek Kardowých s Pepřem, Solj a Galgánem gedená, auget facultatem generandi, & viam semini aperit.

* Galenus lib. 1. de Aliment. facult. chce tomu/ že tito Kardowé zahradnj mnoho Melancholické krwe dělagj. Aprotož nemáme gich přilissně w gjdle požjwati: Lepssj také gsau s Koryandrem wařenj/ nežli syrowj. Langius in suis Epistolis dokazuge toho/ že gsau dobré Lékařstwj contra Gonorrhæam Veneream. Pěkné mladistwé Prautky aneb Skaupky, gimž Cardi řjkagj, zadělawagj do Medu/ a gest to vžitečné Lékařstwj proti Plicnjmu.*

Kardus zahradnj slowe Řecky σκόλυμος, Arabsky Raxos, Latině Carduus siue Cinara. Wlaská gména gsau napřed položená. Sspanyelsky Cardo de comer, Francausky Artichault & Charciophe, Německy Strobildorn, Welschdistel vnd Artischoß.

Planý Kardus, Krasowlásek. Scolymus siluestris.

Gest y giné gesstě Plané pokolenj *Scolymi* aneb *Cardui*, kteréž gsem zde w Cžechách spatřil/ gakž tuto Kontraffaktura geho vkazuge. Njzko roste/ listj má bodlawé/ Prautek dwau pjdj zwyssj/ barwy ztemna brunátné/ a wonj poněkud gako Wjno. Hláwky, kteréž nahoře stogj, gsau plné Semena/ a bjlého chmeyřjčka. Ženy geg kladau do Lauhu/ a mygj nim Hlawy/ dělá wlasy pěkné, krásné a swětlé/ a od toho slowe Krasowlásek. Ginj mu řjkagj Hnidák/ protože wssi a hnidy mořj.

Ginj Kardowé aneb Bodlácy planj gsau welicý: Geden talolestný/ listu ssirokého a welmi bodlawý: Druhý o gednom toliko Prutu a wysoký. Při wrchu nesau hláwky kwětu brunátného, s ostrými kly.

Přiroze=

Přirozenj a vžitkowé.

A

Planj Kardowé horcj na druhém stupni. Kořenj v wjně wařené a pité, hognost moče přiwodj/ wlhkosti čistj/ smrad podpažnj y wsseho Těla odgjmá. Gsau také y proti Wodnotedlnosti vžitečnj/ a též téměř mocy, gako Zahradnj.

Planý Kardus, Krasowlásek. Scolymus siluestris.

† Krasowlásek slowe Řzecky a Latině Heracantha, Scolymus siluestris, Conara siluestris: Německy Drewdistel vnd Schönhärle. †

B

O Kardu Benedyktu, aneb Wlastém Přjmětnjku. Kap. XIIII.

Spůsob.

Geď máme slawnau a wznessenau Bylinu/ kteréž řjkagj Carduus Benedictus, to gest požehnaný Cardus aneb Bodlák/ pro geho weliké a hogitedlné mocy a vžitky. Gest wssudy y v nás w Čzechách dobře známý/ nebo množý segj sobě geg na Zahradách. Bylina gest wsseckа bodlawá, chlupatá a tučná. Prautj gegj podobné Mléči ostrému aneb hladkému/ po zemi se rozkládá/ protože gest mdlé a měké. Ti Prautkowé wystrkugj z sebe okrauhlé a bawlnkowaté hláwky/ kteréžto zbledažlutě kwetnau. Po kwětu nacházý se w zawřených hláwkách dlauhé a přjžluté Semeno, w bjlém wlássenjčku aneb Bawlnce obalené. Kořen dosti dlauhý, mladistwý a mizowatý. Wsseckа Bylina gest přewelmi hořká. † Kwetne měsýce Čzerwna a Čzerwence. †

* Mjsto.

Na Ostrowě Lemnu, pjsse Bellonius, že Kardu Benedyktu na Polich a na rowinách samo od sebe nemalo roste/ kdež mu řjkagj Garderacantha.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Kardus, poněwadž gest welmi hořký/ protož také musý býti přirozenj horkého a suchého: mocy stjragjcý, ztenčugjcý, wywodjcý a otwjragjcý. Gest Bylina welmi prospěssná a zkussená proti Mornjmu nakaženj a Gedu/ wsseligakým spůsobem wnitř y zewnitř vžjwaná.

C

Wnitř.

Kardus požehnaný, na Prach ztlučený a čtwrtce ztižj přigatý v wjně, obhaguge a bezpečna činj Cžlowěka před Mornjm nakaženjm, y od něho pomáhá/ odpjrá Gedu/ ſtrawuge a wywodj z Žaludka Phlegmata, mořj čerwy/ wyprazdňuge Prſy/ hogj zwředowané Pljce/ wyčiſſtuge Krew. Dobrý geſt Lidem přepadagjcým ſe/ krotj žřenj w žiwotě/ zbuzuge pocenj/ ſpomáhá proti Zymnicem z poruſſených a hnilých wěcý w Žaludku/ y proti čtwrtodennj Zymnicy/ proti klánj w bocých Pleureſis řečenému/ y wſſechněm wnitřnjm otokům a wředům. To též činj wjno aneb woda, w njžby tento Kardus zwařen byl. Item/ Semeno, Safft aneb ſſťáwa y pálená woda. Komužby hořkoſt geho přjliš protiwná a odporná byla/ ten může ſobě z něho Pillulj nadělati a ty přigjmati.

Carduus Benedictus.

Atractylis.

D

Přjmětnjk Wlaſký w gjdle a w pitj vžjwaný, pomáhá proti záwratu/ proti té těžké a weliké boleſti w čele/ když ſe zdá, gakoby hřeby do Hlawy a do očj bil/ kteréž někteřj Hřeb hlawnj řjkagj/ dáwá dobrau paměť/ a potracený ſluch nawracuge.

Woda z Kardu Benedyktu welmi požitečná geſt proti klánj bočnjmu. A to bylo ſkuſſené Lutherowo Lékařſtwj.

* Woda z Kardu Benedyktu podruhé w Sklenných Inſtrumentjch s pilnoſtj wypálená a dyſtyllowaná/ geſt zwláſſtnj dobrý Lék těm: kteřjž nedobře ſlyſſj/ aby gi teplau do vſſj wpauſſtěli. Vžitečně také a s proſpěchem vžjwáme této Byliny w Lékařſtwjch, proti Franſké nemocy/ a protož y Extractum gegj nemálo k tomu geſt nápomocné. † Týž Extrakt s wjnem aneb wodau Polnj rutky přigatý, žene wen pot y Ged. † Sſťáwa aneb Safft gako Syrup přiſtrogený/ geſt welmi proſpěſſný netoliko in peſte, čaſu Mornjho/ ale také w giných nedoſtatcých a neduzých Ziakudka y Gater. Item/ y w žřenj žiwota.

Safft z celé Byliny wytlačený, a zahuſſtěný inſpiſſatus, geſt zwláſſtně dobrý ad menſes ciendos. *

Proti třeſawé Zymnicy včiň takto: Wezmi ſſťáwy z této Byliny čtwrt Žeydljka/ Cukru dwa Loty/ ſměs ſpolu a deg wypiti/ dwě hodině dřjwe nežli Nemocného Paroxiſmus Zymnice napadne.

Proti mornjmu nakaženj: Přigmi Prachu této Byliny, coby do ſſkořjpky Wlaſkého ořecha wgjti mohlo: wſſak nemuſýš dáti čtyrmecýtma hodinám progjti.

¶ Proti Hljze a Pryſkyři: Wezmi ſſťáwy této s dobrý Trunk/ Dryáku půl Lotu/ Ambry deſet zrn/ deg wypiti hned gakž ſe wywrže/ a poť ſe tři aneb čtyry hodiny. Někteřj k tomu přidáwagj Myrrhy gednu čtwrtcy/ a nezle činj.

¶ Táž mjzka aneb woda pálená s Piwoňkowým kwětem, Božec Dětinſký zahánj. † Strogj ſe y wjno KardoBenedyktowé tim ſpůſobem, gako Pelyňkowé/ a geſt vžitečné pjti proti wſſechněm těm nedoſtatkům / proti nimž wody pálené vžjwáme / gako proti Moru, Gedu, bolenj Hlawy, záwratu, nečiſtotě krwe / a ginym: wyhánj Pot, menſes y moč/ odnjmá kłánj w bocých, y Zymnicy z poruſſenj Žialudka poſſlau. †

Zewnitř.

¶ Kardus Benedyktus ztlučený a přiložený, hogj mornj Pryſkyře/ wſſeliká vſſtknutj a vkauſnutj od Sſtjrů a Hadů/ vhaſſuge y ſpáleninu od ohně.

¶ Proti Raku y ginym hnilým nečiſtým neduhům/ newjm by lepſſj mohlo býti Lékařſtwj, nad KardoBenedyktowau bylinu, ſſťáwu a pálenau wodu. A prawj, že tim někteřj welicý neduhowé zhogeni gſau/ gako gedna Žena/ kterěžto Rak Prſy až do Žebr a Koſtj wyžral/ a té geſt ſpomoženo / když ſobě ge wodau KardoBenedyktowau promýwala/ a potom na to Práſſkem zaſeypala.

¶ Pařenj a Lázeň kupocenj může ſe také z těž Byliny přiſtrogiti, k wyhnánj Kamene a Menſes. ¶ KardoBenedyktowá woda aneb Safft do očj wpuſſtěný, čerwenoſt a ſwrab gegich odgjmá. † Ten Safft dělá ſe tak gako Pelyňkowý. †

¶ Bawlnka z kwětu KardoBenedyktowého na Rány přikládaná, hogj bez boleſti a trápenj. ¶ Bylina žweykaná, naprawuge ſmradlawý duch w vſtech.

¶ Arnoldus de Noua villa, cap. 44. Practicæ, toto o KarduBenedyktu napſal: že widěl gednoho Člowěka / kterémuž děrawj wředowé maſſo až do koſtj wyžrali / a on wſſecken ſwůg Statek na ſebe wynaložil / a wſſak žádné platnoſti nepoznal/ až napoſledy takto mu ſpomoženo: Liſtj zelené této Byliny ztlaukl, a s dobrým wjnem wařil / potom rozpuſſtěného Swinſkého ſádla k tomu přidal / a opět zaſe k ohni přiſtawil/ aby zewřelo. Napoſledy přimjſyl k tomu bjlé mauky/ a tak dlauho ſſpatulj aneb Kopyſtkau mjchal/ až ſe z toho Flaſtr vdělal. Ten teplý po dwakráte za den na boleſt ſwau přikládal a zhogil ſe. ¶ Bawlnka z kwětu KarduBenedyktowého, w njž ſemeno ležj, geſt welmi vžitečná a ſkuſſená k hogenj Ran / aby gi do nich wkládal.

¶ Z Liſtu Byliny této Sſalſſe přiſtrogená, s přimjſſenjm k nj ſladkého wjna / a na oteklé Lůno aneb nároky přiložená/ rychle otoky gegich ſplaſkuge.

¶ Kardus požehnaný aneb Přjmětnjk Wlaſký, ſlowe Latině Carduus Benedictus, * vel Sanctus, Sſpanyelſky Cardo ſancte, Wlaſky Carduncillo, Francauſky Chardon benoiſt ou beneiſt,* Německy Cordobenedikt oder Geſegneter diſtel.

* Atractylis.

Mnozý včenj Medici chtěgj tomu / že Carduus Benedictus geſt altera ſpecies Atractylidis, o čemž nenj tuto potřebj mnoho dyſputowati: ale poněwadž druhá Atractylis s žlutým Kwětem nemálo ſe s nim ſrownáwá / chtěl gſem gi tuto položiti / a obzwláſſtnj zmjnku o nj včiniti / že netak křiwě a nerowně, gakž gi někteřj malowali, nýbrž doſti přjmě a rowně nahoru roſte / gakož pak ſám gá Bylinu tu w Zahradě ſwé mám: kterážto, gakož y Stařj ſwědčj, netoliko s žlutým ale y s brunátným kwětem ſe nacházý. Liſtjčko pak, kteréž při wrchu na Prautj okolo Kwětowé hláwky ſtogj, dokudž geſſtě mladiſtwé geſt, dáwá Safft čerwený gako Krew / má ſylnau wůni: Semeno gegj dlauho před Podzymkem nedozráwá/ geſt barwy počernalé/ gakož gi Theophraſtus wypiſuge. Roſte ſama od ſebe in Gallia Narbonenſi, ale neywjce in Creta a giných okolnjch Oſtrowjch/ kdež gi až po dnes corruptè Atractylida gmenugj.

Mocy a včinkowé.

¶ Galenus pjſſe/ že Bylina tato ſuſſj, a powlowně rozděluge. Kwět, Semeno y Liſtj, gakož prawj Dioſcorides, ſpomáhagj těm, kteréž Sſtjrowé vſſtkli/ aby ge s Pepřem a wjnem

C pili. Za starodáwna ženy obyčeg měly, Prutu aneb Slaupku této byliny vžjwati mjsto Přeslic a Wřeten/ což se gesstě y za nassjch těchto časůw mezy Řeky vžjwá, gakož Bellonius pjsse.

Atractylis & Syluestris cnicus, Fusus agrestis & Colus rustica, Recentioribus Cartamus siluestris řečená, slowe Řecky Atractylis & Cnicos agria, Theophrasto φόνος, za přjčinau wůně, a krwawé sstáwy/ kterauž gsem sám při této Bylině wyssetřil.*

O Kardu Marye, ginák Ostropsy.

Kapitola XV.

Ostropes. Carduus lacteus siue Mariæ.

D

Spůsob.

Kardus tento slowe Czesky Ostropes/ Listj má welmi weliké, téměř gako weliký Lupen/ tučné a wůkol po kragjch wykrogené, ostrými kly aneb trny opatřené/ a wssudy bjlými fflječky gako Mlékem skropené: Prut dwaulokétnj aneb třjlokétnj, časem také Człowěka zwýssj/ oblý, naskrze plný bodláčků, ratolestný/ kteréžto postrannj ratolesti wssecky spolu nesau ostré, pjchawé, okrauhlé a gako Růže čerwené hláwky/ se wssech stran wůkol welmi dlauhými a sspičatými Trny osazené/ w nichž ležj dlauhé hladké Semeno, w bjlém wlássenj aneb chmeyřjčku skryté/ kteréž se po dozránj rozlétá. To Semeno podobné gest Semenu planého Ssaffránu/ wssak drobet menssj a chuti sladssj. Kořen mocný/ w zemi hluboce wězýcý, a hořký.

Mjsto a Czas.

Nacházý se obyčegně na Zahradách / a obnowuge se každého Roku z semene swého, kteréž wypadá. Ale we Wlassjch wssudy sám od sebe roste. Kwetne měsýce Czerwna a Czerwence. † W zymě wyhyná. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen gest horkého a suchého přirozenj: Ztenčuge, stjrá, otwjrá a rozrážj. † Ale Semeno gest zahřjwagjcý/ podstaty subtýlné a pronikawé. †

Wnitř.

A

Wnitř.

¶ Kořen v wodě wařený a pitý, otwjrá zacpánj wnitřnjch Audůw / a tak spomáhá proti Wodnotedlnosti a Zlautenicy / žene zastawený Moč, Ženský měsýčný Kwět / Ledwiny od Pjsku y Kamene wyčisstuge / ano y bolesti Kyčelnj odnjmá.

¶ Kterýmž Panjm aneb Chůwám kogným Mléko w Prsech se ztratilo a zmizelo / ty magj tento kořen s Wlaským koprem a dlauhým Pepřem w rowné wáze a tjzi sinjchati gako Trisenet aneb omáčku / a s ginými pokrmy gjsti po několiko dnů pořád / bude gim spomoženo / tak že Mléka zase nabudau.

¶ Woda z listj Byliny této pálená, a w dobrém Truňku, to gest sečtwrt Žeydljka pitá / přinássj dobrau pomoc proti kłánj a pichánj w Bocých. Wssak lepssj k tomu bude / gestliže k nj přidáš půl čtwrtce Semene ztlučeného. To Lékařstwj gest také dobré proti Mornjmu nakaženj: nebo cožkoli w těle gedowatého gest, musý wstaupiti a wygjti. † Pálj se pak woda tato / dokudž Bylina gesstě mladistwá gest. †

Zewnitř.

¶ Kořen w Octě wařený a w vstech držaný, bolenj Zubů oblehčuge a vkládá.
† Kořen na wředy a otoky přiložený, k sežránj ge přiwodj. †

¶ Ostropes slowe Řecky ἄκανθα λευκή, Latině Carduus lacteus, vel Carduus Mariæ siue Marianus, Spina alba, Bedegarim: * Někteřj chtěgj / že gest Acanthus Theophrasti. Gini berau geg pro Sili bo. Francausky Chardon de nostre Dame. * Německy Mariendistel, Frawendistel, Vehedistel, Weiswegdistel vnd Stechkraut.

O Akanthu aneb Wlaském Nedwědjm Paznechtu. Kap. XVI.

B

Způsob.

Akanth listj má počernalé, tučné a lehké / ssirssj a delssj nežli Locyka / hluboce zstřjhané, gako Bjlá Horčice: Prut dwaulokretnj, Prstu ztlaustj, hladký, při wrchu malým ljstkem pořádně osazený / mezy nimiž wycházegj malé bodlawé ssessélinky / a z těch bjlý Kwět / kterýžto když opadne / zůstáwá semeno obdlaužné a žluté, welikosti Wlaského Hráchu. Kořen gest barwy čerwené, dlauhý, chlupatý, lepký a klegowatý. Za starého wěku welikau chwálu měl / a sýwali geg sobě na Zahradách wedle Stezek, mjsto Plotůw. Někteřj z Němců domnjwagj se / že tento Akanth nic giného nenj, nežli Sphondylium, to gest Nedwědj Paznecht / o němž dolegi w 74. Kap. psáti budeme: ale netrefugi na prawé dwéře. Nebo Sphondylium tak hrubě podobné gest Akanthu / gako Dub Hrussce.

* Tato celá Bylina má lepký Safft aneb mjzu / z njž někteřj strogj Gummi / kteréž nenj Tragacantho nepodobné. Okolo města Bononye we Wlassých nacházý se bodlawé pokolenj tohoto Akanthu, samo od sebe rostaucý / a to se nežle srownáwá cum Acantho siluestri, kterýž také na mnoha mjstech při Moři roste. *

Mjsto a Czas.

¶ Akanth roste na Zahradách, w mjstech kamenitých a wlhkých. † Kwetne měsýce Czerwna a Czerwence. † * Okolo Mompelieru, kdež gsau Oljwowé zahrady, roste sam od sebe. A tam geg Apatékáři do Klistýrů vžjwagj a berau. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Akanthowé listj gest mocy mjrně rozdělugjcý a strawugjcý. Kořen pak má podstatu subtylněgssj / odkudž rozuměti, že zahřjwá a sussj, rozrážj a prostupuge.

Wnitř.

¶ Kořen v wodě wařený a pitý, žene Moč / zastawuge Stolice / a Břicho twrdj.

C Welmi dobrý gest y Sauchotiny magicým a pokomeným Lidem/ aby geg s ginými pokrmy wařili/ a zwláſſtě s Gečmenem. * Tato Bylina, kdež ſe doſtati může, obzwláſſtně vžitečná geſt k obměkčugicým Kliſtýrům. *

Zewnitř.

¶ Kořen ztlučený aneb zwařený, a gako Flaſtr přiložený, vzdrawuge Audy wywinuté a ſpáleninu. Toto Lékařſtwj může ſe také y na Podágru přikládati.

¶ Liſtj s mukau neb Tlučj gečnau wařené/ aby potom tu wodu z něho ſlil/ a ſwinſkého Sádla k Bylině a mauce přidal/ takowý Flaſtr přiložený, obměkčuge a k ſezránj přiwodj Otekliny a Hljzy.

Akanth. Acanthus:

Akanth. Acanthium.

D

Acanthium.

Nacházý ſe geſſtě y giná Bylina/ kterež také tuto Figůru dáwáme. Dioſcorides gi Acanthium gmenuge/ Cžeſky též Akanth ſlowe/ geſt podobná k bjlému Trnu: Liſtj má bodlawé, a gako bawlnkau Pawaučinowatau obeſtřené aneb potažené/ kterauž z něho dolů zbjragj/ a předau rowně gako ginau Bawlnu aneb Hedwábj/ y Raucha z nj dělagj. ¶ Kořen y liſtj Byliny této wařené a pité, dobrý geſt Traňk proti Křeči/ kterýž hrdlo w ſebe a Hlawu zpátkem natahuge.

¶ Akanth ſlowe Ržecky y Latině Acanthus & Acantha. * Item Pæderos & Melamphyllos Galeni.* Wlaſky Acantho vel Branca urſina, † quòd eius folia cum anterioribus urſorum pedibus ſimilitudinem habent.† Sſpanyelſky Yerua giguante, Německy Welſch Berenklaw.

O Gehlicy. Kap. XVII.

Gméno.

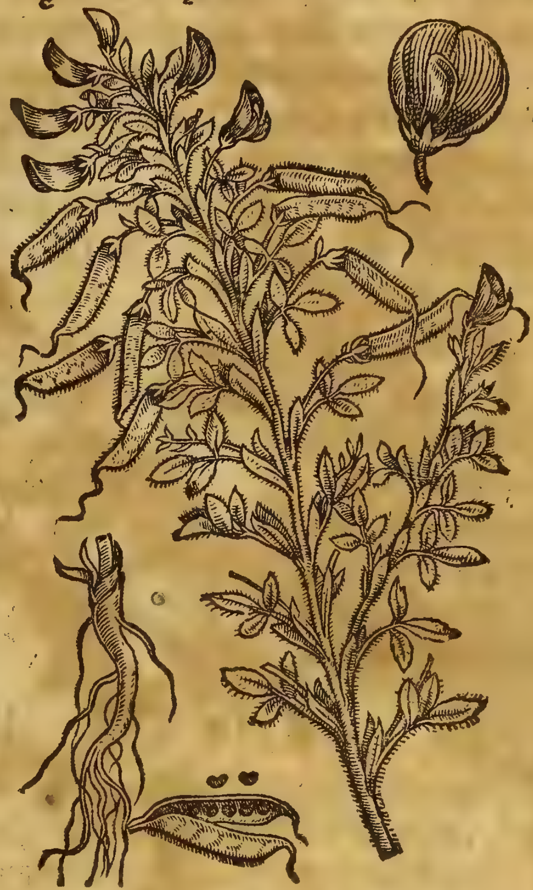
Gehlice ſlowe po Německu Hawhechel/ protože ſe tak hluboko do země wkořeňuge/ že gi kopánjm wypleniti muſý/ a k tomu že mezy Liſtjm má trny Gehlám wochličným podobné. Latině gi řjkagj Reſtabouis, a Německy Ochſenbrech/ protože Kořenj gegi tuze ſe Pluhu držj/ aniž ſnadně od něho wypraweno býti může/ a negednau Woly aneb Koně při

ně při worbě zastawuge a obmesskáwá. Pročež gi Sedlácy nerádi na swých Poljch widj/ neb gim negednau dělá protimyslnost a těžkost/ když ge w Nohy bode a pjchá/ gakož pak Woráči obyčegně bosy chodj. Reytháři dali gi gméno Stallkraut: nebo dělá Koňům mnoho močenj/ když gi waří a Koňům pjti dáwagj. A

Gehlice. Ononis, Anonis, Restabouis.

Žlutá Gehlice. Ononis lutea.

Spůsob. B

Gehlice má Ratolesti oblé a trnowaté, okrauhlým a ztemnazeleným listem osazené / gako téměř Weronyka aneb Dětel. Kwět gegi Faseolům aneb černému Hráchu gest tak welmi podobný / že sotwa geden od druhého rozděliti se může: některý kwetne ztělnačerwenĕ, giný bjle, měsýce Cžerwna. Z toho Kwětu když opadne, býwagj malé Lustičky, gako Ssocowičné / w nichž se nacházý ssiroké semeno, gako w malé Wykwi. Kořen twrdý a lepký, sem y tam rozložitý. Kamž se tato Gehlice gednau dostane/ zřjdka se dá wypleniti a wyhubiti/ a to pro dlauhé kořenj, kteréž sem y tam w zemi rozpauštj/ kupřekážce a vgmě zrostu Obilj na Poljch a pjce na Lukách / k obmesskánj Pluhůw, Ženců w y Sekáčůw. * Nacházý se y giné pokolenj této Byliny w Slezých bez Gehlic aneb Ostenců w/ gakož ge wypisuge C.Clusius in suis Obseruat. Pannonicis lib.1. cap.14.*

Cžas a Mjsto.

Gehlice roste w zemi lepké a dobré/ zwlásstě mezy Obiljm na Poljch a na Lukách, y wedlé Cest. Wycházý z Gara s mladistwými a přjčerwenalými Ratoljstkami/ kteréž nemjwagj tehdáž gesstě těch Gehlic a ostenců w bodlawých / až teprw časů žnj: A protož Stařj tuto Bylinu, dokudž tak mladistwá byla, do Láku kladli/ a přes celý Rok k gjdlu chowali. Kwetne měsýce Cžerwna.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen zahřjwá a susij téměř až na třetj stupeň: Ztenčuge, stjrá a rozrážj/ zwlásstě pak Kůra geho: nebo Kosstál prostřednj nemá w Lékařstwj žádného vžitku.

Wnitř.

Kůra od kořene Gehlice v wjně wařená a pitá, žene Moč/ rozdrobuge mocně a mělj y wypuzuge Kámen/ což gest na mnohých zkusseno. Sháněj také tegné Fjkowé bradawice, a vzdrawuge.

C Dotčené wjno otwjrá také zacpánj Gater y Slezyny/ a tak dobré geſt proti Zlautenicy a otoku, aneb nadutj Břicha od Wodnotedlnoſti.

Z nowého čerſtwého Kořene pálj ſe znamenitá woda proti Kamenu / y proti záſtawě moče / a zacpánj Ledwin y Měchýře / od huſtých a lepkých wlhkoſtj : Wezmi kor čerſtwých z kořene Byliny teto, čtyry Libry/ zkrágeg aneb zſekeg drobně/ a moč wedwau Pintách aneb w oſini Librách Malwazý, za ſedm dnj pořád/ potom dyſtyllug in Balneo Mariæ. Z té wody dáweg Nemocnému pjti dobrý trunk, to geſt půl Žeydljka pogednau/ žene Kámen y zaſtawený moč ſewſſj ſýlau a mocý.

* Mathiolus pjſſe w ſwém Latinſkém Herbáři/ že znal gednoho Cžlowěka/ kterýž za několik Měſýců Prachu z tohoto Kořene požjwal/ a tim Lékařſtwjm à Ramice carnoſo ſobě pomohl/ když ginj Medici žádné giné rady proti tomu newěděli/ nežli aby ho řezati dali.*

Zewnitř.

Kořen v wodě a w Octě ſpolu wařený a w vſtech držaný, vkrocuge a vkládá boleſt Zubůw.

Gehlice ſlowe Řzecky y Latině Anonis, † à non juuando, quòd nullam utilitatem præbeat: † Ononis † quòd aſinos ad illam ſe ſcabientes juuet: † Reſta vel Arreſta bouis † quòd in opere arantes boues ſiſtat: † Remora aratri † quòd altis & duris radicibus in agris aratrum remoretur: † Acutella † quòd ſuis ſpinis ingredientium pedes pungat: † Wlaſky Anonide, Bonaga, Bulimaca: Sſpanyelſky Gatilhos, & Detiene bulley: Francauſky Bugranes vel Burgundes & Areſte beuf: Německy Hawhechel, Stallkraut vnd Ochſenbrech.

* Gehlice žlutá. Anonis lutea.

Tato hrubě podobná geſt druhé, wſſak drobet tučněgſſj/ newonj tak ſylně, a má žlutý kwět: Roſte okolo Benonge we Wlaſſjch & in Gallia Narbonenſi, Item in Hiſpania & Portugallia, gakž to ſám C. Cluſius w těch mjſtech wyſſetřil. Obyčeg má kwyſti měſýce Cžerwna a Cžerwence. D Někteřj chtěgj / že geſt Natrix Plinij: ale poněwadž Kořen toliko wytrženy, apud iſtum Autorem, Kozlem ſmrdj, a necelá Bylina/ nemůžeme o tom nic giſtého zawřjti.*

O Tragakanthu. Kap. XVIII.

Spůſob.

Traganth geſt Trnj/ z něhož ſe Gummi preyſſtj, též Traganth řečené/ a k mnohým wěcem w Lékařſtwj vžitečné. Má Pazauſſky njzké a mocné, pozemi ſſiroce rozložené/ na nichž geſt množſtwj drobneho, tenkého a vzkého liſtjčka/ wždycky po dwau proti ſobě wycházegjcýho/ a pod nim Trn bjlý a mocný. Kořen roſte až wen nad zemi, ſſiroký a drewnatý/ když ſe natne aneb nakrogj, teče z něho Sſtáwa aneb Safft / kterýž potom ſhuſtne a ſtwrdne gako Gummi. To Gummi neylepſſj geſt čiſté, ſwětlé, hladké, drobné a ſladké.

Mjſto.

Traganth roſte in Achaia, Creta & Peloponneſo. * Bart. Maranta ſwědčj lib. 2. cap. 9. Meth. cog. ſimpl. že ſe nacházý in monte Polino in Brutijs, we Wlaſſjch. Má také růſti in monte Gargano, aneb na hůře S. Michala in Apulia. Ginj prawj/ že ſe w Frankreychu okolo Maſſilie nacházý. Petrus Bellonius lib. 1. Singularium pjſſe/ že ho nikdež gin de, kromě na wyſokých horách Oſtrowa Kréty, nenalezl. Tomuto Traganthu nenj nepodobné Poterium aneb Tragacantha II. Cluſij, kterýž in Hiſpania roſte.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Traganth geſt téměř takowéž mocy / gako Gummi Arabicum, totiž ſleptagjcý/ ſtjrá a wyſuſſuge / kauſawoſt a čpawoſt wlhkoſtj zemdluge.

A

Wnitř.

¶ Traganth s Medem smjchaný, a gako Lektwař pod gazykem držaný, a pozne=náhlu do hrdla požjraný, saužené a zacpané Prsy proprawuge a wyčissťuge / spomáhá proti zastaralému Kásslí, drsnatosti a ostrosti hrdla, Trubic y požeradla, syptěnj, chřa=pawosti / y proti Flusům do hrdla sstupugjcým a Kássel přiwodjcým. Dělagj z něho y Syrečky w Apatékách, k témuž welmi užitečné.

Traganth. Tragacantha.

B

¶ Traganth gedné čtwrtce ztjžj, s drobtem páleného Rohu Gelenjho, w sladkém wjně aneb w gjsse, w njž Lékořice zwařená, pitý / slaužj proti ukrutné bolesti Ledwin a Měchýře. ¶ Traganth usussený aneb pozpražený, na Prach ztlučený, s wodau Nátržnjkowau aneb s wjnem Kdulowým pitý / aneb y w Klistýru gakž náležj přigatý / zastawuge plynutj žiwota y Czerwenau nemoc.

¶ Toto Lékařstwj dobré gest proti suchému Kásslí, z horkosti a wyprahlosti Prsý / a proti chrkánj Krwj: Wař w Gečné wodě Traganth, Lékořicy, Gummi Arabské a Fj=ky: To pj s Syrupem Fiolowým. K témuž naděleg sobě těchto Pillulj: Wezmi Mák bjlý, Mandly, Sskrob, Lékořicy, Gummi Arabicum, ztluc a rozpusť to wssecko lepkostj Traganthowau, w Růžowé wodě rozmočenau / protáhna gi prwé skrze ssátek / a naděleg Pillulj. Ty drž pod gazykem / a když se rozpustj, pomalu požjreg.

¶ Proti bolenj Ledwin a zwředowánj gich y Měchýře: Wezmi Traganth / rozpusť geg w Kozým mléce, s Ptysanau a s Lékořicowau mjzkau / přidada Rohu Gelenjho pá=leného a několikrát wypraného / a pj. Můžeš geg také s bjlým Mákem w Ptysaně wařiti, a pjti. Dobré gest oboge Lékařstwj / y když gsau žjly ztrhané, raněné aneb otewřené / buďto w Prsech, Plicech, aneb w Ledwj a Měchýři.

† Dělagj také w Apatékách z Traganthu Lektwař / a gmenugj Diatragacanthum, kte=ráž gest dwogj: Gedna slowe Diatragacanthum calidum, druhá Diatragacanthum frigidum: Obogj dobrá gest proti nedostatkům Plic a Prsý / též y proti Kásslí. †

Zewnitř.

¶ Traganthu užjwáme k Lékům na Oči: Rozpusstěný s Mlékem, a do Očj wka=paný, ostré a čpawé Flusy k nim tekaucý zemdluge a odhánj: Oči pak sylj a utwrzuge. Slzy mnohem wjce nežli Sarcocolla zastawuge.

¶ Traganth

C Traganth slowe Řecky, Latině y Wlasky Tragacantha, Hirci spina: Arabsky Chitira, Sspanyelsky Alquetira, Francausky, zwlásstě okolo Massylie, Barbe renard & Ram ebone, † hoc est Surculus hircinus: † Německy Dragant oder Bocksdorn. † Gummi Latinè Tragacanthæ lacryma, in Officinis Gummi Dragacanthi. †

O Máčce, aneb Mužské wjře.

Kapitola XIX.

Máčka Horni. Eryngium vulgare.

Máčka Mořská. Eryngium marinum.

D

Rozdjl a Spůsob.

Máčka aneb Mužská wjra gest dwogj: Gedna Hornj / roste na Horách, na suchých obcech, podlé cest a mezý / má Listj ssiroké, kadeřawé, hluboce wystřjhané / po kragjch wssudy wůkol ostré a bodlawé / kteréž dáwagj do Soli aneb do Láku / dokudž gsau gesstě mladj a měkcý / a gjdagj gako giné Zeliny. Ale když wssecka Bylina gest dokonalá / mjwá Prut aneb slaupek oblý, Lokte zwýssj / s mnohými wětwičkami / kteréžto wssecky zwlásstnj swé ostré hlawičky nesau / welmi bodlawými kly aneb ostenky, w spůsobu a podobenstwj Hwězdy wůkol obklјčené. A ty někdy býwagj zelené / časem bjlé a někdy modré. Nese y Semeno swé bodlawé, téměř gako zelj Sspinákowé / kteréž se na Podzym zbjrá. Kořen má prostý, rowný, dlauhý / Palce ztlaustj a časem tlusstssj / zewnitř černý, wnitř bjlý / wůně dosti dobré a chutné / gako y wssecka Bylina.

Druhá Máčka gest Mořská / a roste v weliké hognosti na břehu Moře Benáckého: Listj má wyššj nežli ona prwnj / drobet přjmodré, a wůkol též pichawé. Má také y wětssj Hlawičky / delssj a měkčegssj Kořen / a vžitečněgssj do Cukru aneb do Medu klásti, nežli prwnj. Ten Kořen wykopáwá se z Gara / když se Listj wen pučj a růsti počjná / kterýž wyčistjce, na dýl rozkragugj / a wywrhauce wen prostřednj kosstál, samu toliko kůru kořene w stjnu sussj a kupotřebě chowagj. † Potom gi wařj a gako Prustworec strogj. Dobrý gest gjsti nedůžiwým na Gatra / vkládá žřenj / žene moč y Kwět ženský / odwracý dussnost y těžké dychánj / zemdluge přigatý Ged / prospjwá studenému Zialudku / a zahřjwá membra genitalia. †

* Eryngium

A

* Eringium planum.

Jest y ginných wjce rozličných pokolenij této Byliny/ gakož pak Eryngium planum Mathiolus w swém Latinském Herbáři wypisuge/ že we Wlassich na mnoha mjstech hauffné roste/ wssak žádného obssjrněgssjho wypsánj geho nepokládá. Ale Petrus Pena prawj/ že gest Bylina welmi pěkná/ kterážto gednomu každému Milownjku Rei herbariæ a spytateli Bylin, netoliko za prácy geho státi, ale y ponuknauti ho může/ aby čjm dále wjce známosti Bylinek wyhledáwal. Gakož také prawda gest z přjčiny/ že se stkwj téměř gako Nebe/ daleko wyšssj a weselegssj barwy, nežli obecné/ kteréž se na Horách nacházý. Kořen má weliký gako Woman/ syc barwau a wůnj obecnému Eryngio podobný. Slaupek přjmé nahoru roste, zwýssj dwau Loket/ na němž stogj newelikė hwězdnaté listjčko, s měkým trnjčkem: Kteréž pak z Kořene roste/ to se poněkud listu Czjpkowé byliny aneb Trachelio, Swlačcy připodobňuge/ wssak gest mocněgssj a twrdssj/ hlawičky má téměř gako na Sstětce, zewnitř modré. Gesnerus ge gmenuge Edeldistel. Roste také na Horách okolo města Genffu. Druhý spůsob Eryngij poznamenal Carolus Clusius in Obseruationib. Pannonicis, že ho mnoho při Dunagi na Lukách wedlé Asparagůw roste. Ale in obseruationib. Hispanicis opět giné wypsal/ kteréž Eryngium pumilum nazýwá. Mezy ginými roste gedno obecnému nehrubě nepodobné/ wssak s menssjm Listjm: když se zmocnj, býwá naskrze Nebeské barwy. Nacházý se ho množstwj na horách Soffoiských, a okolo Genffu. Gedno pokolenj toliko roste na Hoře Auerno Apennini, kdež mu Obywatelé řjkagj Spina S. Francisci: Hláwku má obdlauznau a daleko wětssj, nežli gest na giných.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Máčka gest přirozenj mjrně horkého/ podstaty subtýlné/ ale sylněgi wysussuge: Mocy otwjragjcý, rozdělugjcý, wywodjcý a rozpausstěgjcý.

Wnitř.

¶ Kořen v wjně aneb Medowé wodě wařený a pitý, ženám zástawu prowrawuge/ a moč wyhánj: žřenj žiwota pokogj/ powětrnosti rozhánj/ zacpánj Gater y Plic otwjrá/ pomáhá proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy/ gedu y vkussenj gedowatému odpjrá. Gest vžitečný k mnohým wěcem, s semenem planého Passtrnáku zwicý gednoho quentjku přigatý. Zwlásstnj moc má proti Kamenu Ledwinnému a wětrnostem w Měchýři. Nebo Aetius pjsse o gednom/ kterýž vstawičně tohoto kořene požjwal/ a tudy Kamene pozbyl, tak že mu pominul/ gessto prwé wždycky s wodau kamenjčko od něho wycházelo.

C

Tento Kořen s Mělim Dubowým wařený, ſpomáhá těm, kteřjž Paducý aneb S. Walentjna nemoc a Křeč w krku mjwagj.

Zadělawagj také Kořen této Byliny do Cukru aneb do Medu/ proti wſſechněm ſwrchugmenowaným nedoſtatkům a neduhům.

Kwět Máčkowý do wjna wložený a pitý, žábu w hrdle Dětem y Božec hogj.

Sſtáwa aneb wodnatoſt kořene pitá, záſtawy otwjrá/ žřenj a nadýmánj w Žaludku vkládá. Semeno zetřené, a s Medem na noc přigaté, dobré geſt proti hnutj a vduſſenj Maternjka.

Z mladiſtwého liſtj Máčkowého měſýce Máge páljwagj také wodu/ kterážto pitá, geſt znamenitě dobrá proti Francauſkým neſſtowicem/ a předjwně čiſtj krew od té nedůžiwoſti. Spomáhá y proti každodennj a čtwrtodennj Zymnicy/ což geſt na mnohých w ſkutku a wprawdě ſkuſſeno. † Dotčená woda otwjrá zacpánj Gater y Slezyny/ ſpomáhá proti Zlautenicy/ propravwuge moč y ženſký kwět/ a vžitečná geſt těm, kteřjž s Ledwinným Kamenem zápaſý.†

Zewnitř.

Kdožby Kořen této Byliny zawěſyl aneb přiložil/ zahánj otoky a baule, kteréž Panos gmenugj. A pjſſe Plinius, že Kořen na hrdle noſſený, zahánj bjlé Fleky y bělmo s očj.

Kořen ztlučený a přiložený, wytahuge z maſſa Trny a třjſky. Smjchaný s naſoleným ſádlem a přiložený, bránj maſſu aby od Koſtj neodewſtáwalo.

* Kořen dobře ztlučený, w čerweném wjně drobet zwařený, dobrý geſt přikládati ženám/ kteréž Plodu do prawého čaſu neneſau/ gakžkoli proti tomu do žiwota přigatý a pitý, wen Plod žene. Což geden ſtarý Medicus we Wlaſſjch wyſſetřil.*

Kwět wložený na Hljzu bedrnj, trhánj w nj ſpokoguge.

Máčka aneb Mužſká wjra ſlowe Latině y Řecky Eryngium, † q. ἐρύγγιον, id eſt ru-

D

ctum, quòd capræ quæ morſu ſurculum Eryngij præciderint vel deglutierint, cunctum gregem ponè ſequentem q. ſtupore attonitum ſiſtunt, donec Eryngium ructu ejecerint. Officinis corrupto vocabulo Iringus. † Plinio Centum capita, quòd plurima capita habeat: † alijs Aſter Atticus, Inguinalis. † Wlaſky Iringo, Sſpanyelſky Cardo corredor, Francauſky Panicaut, Německy Manſtrew, Brachendiſtel, Radendiſtel, Wallendiſtel, Kraußdiſtel.

O Akanthu, Poterion řečeném.

Kapitola XX.

Spůſob.

TAto Bylina *Poterion* geſt Keř weliký tenkau kůrau potažený/ má množſtwj dlauhých, měkých, ohebných, tenkých, oblých a bodlawých Ratoleſtj/ Traganthu aneb Kozýmu trnu tak welmi podobných/ gakoby geden s nim a týž byl: obzwláſſtně pak neywyšſſj geho wětwičky potažené gſau ſubtýlnau Bawlnkau/ kteráž ſe na Traganthu nenacházý. Na těch giſtých wětwičkách ſtogj s obogj ſtrany maljčké, obdlaužné, poběławé liſtjčko/ w gedné dalekoſti a mjře od ſebe poſtawené. Neſe kwět drobný, bjlé barwy/ a k tomu malé, perné a ſylně wonné ſemýnko. Kořen gegj dwau aneb třj Loket z dýlj, žilowatý, mocný/ a když geg bljzko od země vřežeš/ teče z něho ſſtáwa, gako Gummi. Roſte také na Pahrbcých a mjſtech wlhkých. W Němcých ani we Wlaſſjch, pokudž mně wědomé, nikdež ſe nenacházý. Ale tuto přjtomnau Bylinu, gakž tuto wymalowaná ſtogj, poſlal mi z Konſtantynopole daleko wzneſſený a wzácný Pan Augerius Busbeck, Geho Mil: Cýſ: v Cýſaře Tureckého Poſel.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Poterium má moc wyſuſſugjcý, a whromadu ſtahugjcý.

Wnitř.

Wnitř.

A

¶ Gummi, kteréž se z Kořene Byliny této preyšštj a teče, spomáhá na Sauchotiny stonjcým / w nichž Pljce hnigj.

Poterium.

Zewnitř.

¶ Kořen ztlučený a přiložený, swaluge a hogj Rány / w nichž Nerwowé a suché žjly raněny aneb zřezány gsau. Gjcha, w njž Bylina tato zwařená, také vžitečná gest proti neduhům Nerwů a suchých žil.

B

† Tato Bylina slowe Rzecky y Latině Poterion, quia potrix herba paludosum riguúmq; solum amat: Neuras, quòd neruis amica sit: Plinio Phrynium.†

O Fjku Indyánském. Kap. XXI.

Způsob.

Indyánský Fjk gest Zrostlina z neydiwněgšsjch gedna / a gakž se mně widj, gest apud Theophrastum Opuntia: nebo když z nj geden toliko List odegmeš, a půl ho do země wstrčjš / hned se vgme / dostane Kořenůw / a wystrkuge wen List geden po druhém, nahoře y po obau stranách, tak sylně / že z něho Strom wyrostá wšecken z takowého listj / kteréž gest tlustšsj nežli Palec / gakž tuto wymalówaný stogj. Z listj geho wyniká wen dlauhé, sspičaté a bjlé trnjčko / obyčegně dwé aneb tré pospolu. Roste w zemi Indiæ, kteráž ležj k západu Slunce / a přinášsj množstwj Owoce, podobného Fjku obecnému / wšak tlustšsjho, a magjcýho na wrchu čepičku aneb stinky gako Nyšspule / barwy zbrunátna zelené. Wnitřnj massytost gest plná teničkých gadýrek, gako Fjk / a plná čerwené sštáwy, gako zralé Morušše / kterážto netoliko barwj ruce / ale y Moč dělá tak předžiwně čerwený / gakoby Krew byla / tak že ti, kdož o tom wědomosti neměli, a poneyprwé ty Fjky gedli, zhrozyli se toho / a za giné neměli, nežli že gim Krew s wodau zewšseho Těla wcházý / čemuž se také Obywatelé smáli. Slyšsjm, že gi nynj magj we Wlaššjch na některých mjstech / kdež také owoce nese / gako gmenowitě w Králowstwj Neapolitanském y w Frankreychu / ale gá gsem až posawad Owoce gegjho newiděl. Když gsem bydlel w Göritzy /

spatřil

C spatřil gsem owssem tuto Zrostlinu, gednoho Cžlowěka zwýssj wyrostlau / ale žádného Owoce nésti nechtěla. Kteréžto Owoce, gestli gakého vžitku w Lékařstwj, nikdež o tom v Starých nenacházým.

Fjk Indyánský.	Ficus Indica siue Opuntia.
A. Sama Zrostlina.	A. Ipsa planta.
B. Kwět.	B. Flos.
C. Owoce.	C. Fructus.
D. List.	D. Folium.

D

* W měste Neapolis w gednom Klássteře za Castello nouo, widěl gsem gá tuto Zrostlinu půldruhého Cžlowěka zwýssj wyrostlau / měla twrdý a drewnatý Slaupek aneb Prut. Wyzráwá na nj owssem Owoce / ale nenj chutné a libé k gjdlu. Listj brzo se wkořenj / a wždycky wydáwá z sebe giné / gakož gsem ge sám w Zahradě swé měl / ale nerádi wytrwagj přes zymu / nýbrž welmi snadně wyhnigj.*

¶ Indyánský Fjk slowe Latině Ficus Indica, *aliqui addunt epitheton, spinosa. Někteřj za to magj / že gest Opuntia Theophrasti & Plinij. Bellonius gmenuge Anapallum, apud Arrianum habetur pro Tala, lib. 8. In Peru, Hispaniola, a na giných mjstech w Indij, slowe Tune & Tunas.*

† Indyánský strom Fjkowý. Ficus Indica Theophrasti.

Pjsse *Clusius*, že tento Strom wysoko nahoru roste / a má toliko gedinný hlawnj Kmen aneb Pařez welmi tlustý / kterýžto se wssech stran maljčké wětwičky gako wlásky wen wypaussti / téměř co Kokotice, Cuscuta, barwy pěkné a zlaté dokudž mladistwé gsau. Ty wětwičky wždycky pod se rostau / a když k zemi přigdau, vgjmagi se / a rostau w nowý Pařez / kterýž také swým časem tlustý býwá / a potom z něho zase giné tenké wětwičky wyrostagj / a ty také wetknauce se do země, týmž spůsobem w tlusté kmeny přicházegj / z nichž opět giné nowé wynikagj / a tak dále wždycky geden Kmen z druhého wycházý / že gich nelze počjsti: A gakž dokládá Clusius, z gednoho Kmene tak mnoho giných kmenů aneb Propagines, že negednau celau mjli Wlaskau zaměstknagj / a welikau prácy Cžlowěk mjti musý / aby prwnj Pařez aneb Kmen, na němž ginj wssickni wisý a přirostlj gsau, nagjti mohl: a prawj / že prwnj Peň tak tlustý býwá / že ho ani tři Mužj rukama swýma obgjti nemohau. Ale wssak netoliko spodněgssj Ratolesti na témž Stromě takowé wětwičky od sebe paussťegj a

dáwagj/

dáwagj / nýbrž také y giné, kteréž nad těmi rostau / tak že gediný Strom častokráte weliký a hustý Les vdělá. Pročež Obywatelé obyčeg magj mladistwěgssj kmenowj téhož Stromu w Létě osekáwati / aby tim wolněgi pod Strom giti / a tam w stjnu seděti, a před welikým horkem vkryti se mohli: nebo ty Ratolesti tak hustě rostau / že gich Slunce nigakž prorazyti a proniknauti nemůže. Dále pjsse Clusius, kterak tomu wyrozuměl / že někdy do Tisýce lidu pod gednjm Stromem w stjnu se skrýwá / a žeby se gich do Třj tisýc wolně směstknati mohlo.

Listj tohoto Stromu má býti podobné listu Kdulowému / powrchu zelené, pospodu bjlé / a drobet bawlnowaté aneb chlupaté / kupotrawě Slonům welmi přigemné. Owotce gest gako malý Fjk / barwy wnitř y zewnitř gako Krew čerwené / plné zrnek, gako obecný Fjk / chuti sladké a libé / wssak netak gako obecný / a roste mezy listjm na tenkých stopkách. Tento strom na Ostrowě Goa, a w okolnjch mjstech se nacházý. Někteřj magj to domněnj / žeby to ten Fjk býti měl / pod nimž se prwnj Rodičowé Adam a Ewa w Rági po pádu před Bohem skryli / a pro zakrytj hanby Wěnjků sobě z něho nadělali. †

O Aloe. Kap. XXII.

Aloe.

Aloe bodlawé. Aloe America siue spinosa.

Spůsob.

Aloe, kteréhož w Apatékách vžjwagj, gest bezewssj pochybnosti prawé Aloe: neb gest Safft aneb Mjzka z gedné Byliny wytlačená / na Sluncy vsussená a speklá. Roste ho mnoho in Asia & Arabia. *Nynj wssak ueywjce se toho Safftu ex India přinássj.* Sadj geg sobě y we Wlasských na Zahradách, w záhrobcých y trůčkách za Okny / zwlásstě w Řjmě a w Neapolis, wjce pro rozkoš a diwadlo, nežli pro vžitek. Listj má tučné / půldruhé pjdi zwýssi, a dwau Prstů ztlaussti / sspičaté, drobet málo přiokrauhlé / zpátkem nahnuté / a s obau stran málo některými, krátkými, řjdkými a tupými bodláčky aneb zaubky opatřené: Prut gest dwau dlanj wysoký / hladký, obly / vprostřed rdjcý se a počerwenalý / nebez postrannjch Ratoljstek / na nichž wůkol stogj kwět barwy tělné, gako kwět Granátowý / dolů k zemi skloněný. Semeno nese, gako Králowské Kopjčko. Nemá nežli gediný

C Kořen/a ten wězý w zemi gako něgaký Kůl. Wssecka Bylina sylně wonj/ a gest náramně hořká. Když se w Kragináck studených sadj/ nigakž se newgjmá/ neb gest zymy netrpěliwá/ ale wadne a wsýchá w krátkém čase: wssak když gi zelenau a čerstwau w Komoře aneb w Swětnicy powěsýš/ můžeť trwati bez porussenj za dwě Létě/ rowně gako Cybule mořská; Scilla.

* Mjsto a Czas.

Roste také mnoho Aloe na Ostrowjch v Frankreychu, Stœchades řečených / kdež mu Sempervivum marinum řjkagj/ a ztlučené kladau na Rány a wsseligaké aurazy.

W městě Pisa we Wlassjch, widěl gsem Aloe na gedné Altáně w Ostrokwáſku žluté kwjtí/ ano y Kwěty některé gsem s sebau wzal. Ginj pjssj/ že gsau ge s bjlým Kwětem wiđěli na Nowých Ostrowjch. Swědčj také někteřj/ že powěssené netoliko za několik Let zachowáno byti může/ ale že y kwetne.

W nassjch Kraginách před Zymau měsýce Listopadu, aneb také circa Brumam má se z Ostrokwáſku wysaditi/ a může se tam zase s počátku Gara wsaditi. Ale před měsýcem Czerwnem nemusýš ho na wjtr neb pod čjré Nebe wystawowati/a tak bude mocy zachowáno byti/ když ho nechtěgj wždycky zawěssowati: zwlásstě pak déssť bylině této gest welmi odporný.*

Wybjránj Aloes.

Z listj Byliny této presuge se a wytlačuge Safft aneb Mjza, a wysussuge/a dwoge k nám býwá přinássina. Prwnj gest Pjsčitá, nečistá a počernalá / Apatekáři gi gmenugj Aloe Caballinum, snad protože gi k Lékařstwjm Koňským vžjwagj. A toť nic giného nenj/nežli Kal aneb Kwasnice neyčistssjho Aloes. Druhé Aloe, Succocitrinum řečené, gest počerwenalé aneb barwy Gater / a toť se pokládá za neylepssj / má býti wonné, čisté, swětlé/ dobře hořké, křehké/a kteréž se snadně dá zetřjti a rozpustiti. Czerné a twrdé nenj dobré. Někteřj Aloe ffalssugj přidánjm Gummi Arabského aneb Acatiæ, to gest

D mjzky Trnkowé. Ale to zffalssowané Aloe nenj tak hořké/ ani tak sylně newonj gako čisté/ nesnadné k zdrobenj/ ani se mezy Prsty na drobný Prássek změliti a zetřjti nedá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Aloe gest přirozenj hořkého a suchého na druhém stupni. Stahuge také drobet whromadu, zhusstuge, vtwrzuge a swjrá.

Wnitř.

Aloe měkčj a otwjrá Břicho/ pobjzý na Stolicy/ čistj Krew od pěnokrewnosti a Slemu / wyčisstuge a posyluge Žaludka / a když se s giným Purgugjcým aneb počisstugjcým Lékařstwjm smjchá, obhaguge Žaludek/ aby od Purgacy vražen nebyl. Prospjwá dobře zastuzeným a nestatečným Gatrám / a rozhánj Žlautenicy. Gest geden Principálnj a hlawnj kus w Apatekách / a do mnohých wěcý wcházý. Kdožby ho chtěl samého vžjwati/ poněwadž gest náramně hořké/ může z něho maličkých Pillulek nadělati/ a těch gednu aneb půldruhé čtwrtce požjti. Pakliby se dokonale a dobře wypurgowati chtěl/ přigmi gich ztjžj třj čtwrtcý. * Někteřj méně gich berau brzo před gjdlem/ a wjce w nich působj, nežliby gich syc wjce přigali.*

Aloe s Mastyxem smjchané a přigaté, dobré gest proti wychrkowánj krwj z aust y z hrdla. Gedna čtwrtce Aloes, a polowice toho Mastyxu s sſťáwau Pelyňkowau smjssená / a dwakrát do Týhodne vžjwaná / dobrá gest Lidem wodnotelným, zwlásstě s počátku té Nemocy.

Kdožby Aloe každého dne skrowně požjwal a přigjmal/ opatruge ho před mnohými připadnými těžkými neduhy. A protož w Apatekách strogj ty malé a welmi schwálené Pillulky z Aloe, Myrrhy a Saffránu/ kteréž Pestilentiales gmenugj: nebo obhagugj Člowěka před mornjm nakaženjm a porussenjm / a posylugj wssech smyslů. Podobně strogj také y giné malé Pillulky / kteréž Aloephanginas, po Czesku Hlawnj gmenugj/ a těch welmi mnoho y s vžitkem požjwagj. Slaužj Žaludku y Hlawě/ odnjmagj sslem y nečistotu/

čiſtotu/ a dělagj gednu aneb dwě lehké ſtolice. Bezpečně ſe gich vžjwati může, bezewſſeho ſtrachu, zwicý gedné čtwrtce w truňku teplého Piwa. Kdožby ſobě chtěl Hlawu wyčiſtiti/ přjgmi ge dwě hodině po ſkrowné wečeři/ kdyžby chtěl ſpat gjti. Pakliby chtěl Žaludek wyprázdniti a wyčiſtiti/ požři ge hodinu před wečerj. Někteřj berau Peſtilentiales Pillulj půl čtwrtce/ Aloephanginas neb Hlawnjch tolikéž/ a ty oboge nezle ſpolu ſtogj. A

Kdož trpj tok Krwe z zadnjch zlatých žil/ aneb že na zadku horký otok magj/ ti nemagj Aloe přigjmati/ ale zdržeti ſe od něho.

Kteréž Ženy záſtawu magj/ těm dobré geſt každé ráno z těchto Pillulj tři požřjti: Wezmi neylepſſjho Aloe geden Lot/ a vděleg z něho Třidceti Pillulj/ rozdělage Safftem aneb ſſťáwau Polegowau.

Proti bolenj Žaludka, a pro zachowánj od giných Nemocý, toto Lékařſtwj ſobě včiň: Wezmi Aloe půl Lotu/ Medu Růžowého ſſeſt Lotů/ wody tři Žeydljky: zwař to wſſe až do polowice/ proceď, a pj ráno každý den čtyry Loty.

Tyto také Pillule wýborné gſau/ Hlawu čiſtj y audy ſmyſlů, oči, vſſi y Žaludek, ſwým obměkčowánjm: Wyháněgj zagiſté horkokrewnoſt y ſtudenokrewnoſt nepřirozenau a poruſſenau/ Mozku, Nerwů aneb žilen, Zraku y ſluchu poſylugj/ zněnj a ſſučenj w Hlawě, horkoſt, čerwenoſt Očj y ſwrablawoſt w nich, odgjmagj a zapuzugj. Složenj gegich takowé geſt: Wezmi Aloe Růžowého geden Lot/ Mirobalanů požlutlých tři čtwrtce/ Rhabarbarum půldruhé čtwrtce/ Scammonij půl quentjku/ Maſtyxu a Spjky každého zwicý čtyř zrn Gečných/ Caſsiæ fiſtulæ geden Lot/ Thamarindů půl Lotu: To wſſecko ſpolu ſměs s wodnatoſtj Růžowau/ a naděleg Pillulj proſtřednjch/ a po patnácti přigjmeg. Gſau welmi k giž dotčeným potřebám vžitečné. Aloe pak Růžowé takto ſe ſtrogj: Wezmi Růži čerſtwau/ zſekeg gi ſpolu s Aloe/ naděleg kauſkůw a wyſuš. To ſlowe Aloe roſatum. Z takowého Aloe roſatum ptoti Mornjmu nakaženj, tyto Pillulky wýborné gſau: Wezmi Aloe roſatum půl Lotu/ Myrrhy půldruhé čtwrtce/ Maſtyxu půl čtwrtce/ Šaffránu trochu: rozpuſť w Borákowé wodě/ a naděleg Pillulek. Čaſté gich vžjwánj zachowáwá od Mornjho nakaženj, od hljz y od Pryſkýřů/ wſſech Praſſiwin, ſwrabů y liſſegů/ dáwá tělu pěknau barwu/ a žlutoſt s zelenoſtj zahánj. B

Proti bolenj Hlawy, mdlobě očj, naplněné Reumě, gečenj w Hlawě, duſſnoſti s káſſlem, lámanj w koſtech y proti Záwratu, včiň takto: Wezmi Aloe gednu čtwrtcy/ Kubeb, Muſſkátowé kůlky, Zázworu, každého čtwrtcy/ ſměs ſpolu a přigjmeg na noc s wodau Majoránowau aneb Lawendulowau, nechage wečeře/ a to dwakrát aneb třikrát w Teyden. * Extractum Aloes gmenugj někteřj Hořký Balſam Ziaľudka/ kterýž geſt welmi vžitečný Ziaľudku wlhkému a proti žrenj geho. Lidem ſuchým Melancholickým, a zwláſſtě hrubě ſtarým, nenj dobře dáwati Aloe/ lečby dobře, wedlé rady včeného a zkuſſeného Lékaře, oprawené bylo.*

Zewnitř.

Prach z Aloe do nowých Ran zatruſſowaný, whromadu ge ſwaluge/ hogj a maſſem wyplňuge/ že téměř potom znamenj gjzwy, ani ſſrámu znáti nebude.

Aloe obzwláſſtně dobré geſt proti Otokům a wředům Lůna/ čepičku odtrženau při Dětech zaſe ſwaluge a hogj.

Aloe zaſeypané na Fjkowau bradawicy, kteráž Krwj teče, krotj gi.

Aloe s Medem ſmjchané a pomazowané, ſhánj a odgjmá zſynaloſti a modřiny od zbitj, znamenj krwawá y ſwrab.

Aloe s Octem a Růžowau wodau ſmjſſené a přiložené, krotj boleſt Hlawy.

Aloe wyprané v wodě Růžowé aneb Kopru Wlaſkého, a okolo Očj potjrané, odnjmá a odwracý Flus gegich/ a zoſtřuge zrak.

Aloe s wjnem temperowané, a zewnitř vžjwané, bránj oplchawoſti aneb lezenj wlaſů. Aloe s wjnem aneb s Medem ſmjchané, a teplé do auſt přigaté/ vzdrawuge wſſeliké wředowiny, hniliny a zahnogenj Auſt.

C ¶ Aloe s Medem, s žlučj Wolowau a s Octem spolu smjchané/ a w způsob Flaštru zaděłané/ aby geg teplý na Pupek přikládal, wyhánj Cžerwy z Břicha.

¶ Proti wessfám w obočjch a w tegných mjstech, gisté a zkussené Lékařstwj: Rozpust Aloe succocitrinum w Růžowé wodě/ a omoče w něm ssátek, mjst těch potjreg.

¶ In summa, Aloe dobré a užitečné gest proti wsselikým sskodliwým Fistuljm a žratým neduhům y wředům/ zwlásstě pak w Austech a w tegných mjstech.

¶ Děłá se z Aloe y Collyrium, to gest Lék očj, proti gegich čerwenosti s horkostj a swrabem, proti kalné powlace y slzám, takto: Wezmi Cukrkandu půl Lotu / Aloe prawého geden Lot/ zetři to obé na Kameni dobře/ přjčiň Korálů což dwě zrna Gečná wážita/ wlož to wssecko do těchto wod spolu smjchaných: Wjna bjlého lžjcy/ Růžowé wody tři lžjce/ Wlaského kopru, Ambrožkowé, každé pět lžic. Tyto wssecky wody s wjnem smjchage, wleg do Sklenice/ a Prach swrchupsaný wsyp do nich/ wystaw na Slunce, a hýbeg často/ a když potřeba, paussteg po Pýrku do Očj/ ráno, o Poledni, y na noc. Než musýš se přitom warowati/ aby horkých wěcý neužjwal/ a nápoge sylného nepil.

¶ Prach z Aloe s wodau Rdesnowau smjchaný, a w ucho wpusstěný, Cžerwy a sskwory w nich morj. Týž s Medem smjssený a přigatý, wyhánj Sskrkawky z Břicha.

¶ Prachem Aloe, rány, wředy, přjmětky zaseypati, hogj ge. Týž Prach s krwj Drakowau a Myrrhau spolu smjchaný, a tim rány hnilé zaseypané, hogj ge/ a masso hnilé strawuge. Prach Aloe tečenj krwe z žil zlatých, y odkawadžkoli ginde, zaseypánjm zastawuge.

¶ Komuž okolo Zubů masso odewstalo s otokem/ y odtud se krew paussti/ zubj wiklj/ dásně gitřj, y giná mjsta w austech / duch také smrdutý z aust pachne: Neyprwé paussteg pod gazykem/ potom wezmi Aloe geden Lot/ Myrrhy půl Lotu / Kadidla bjlého dwě čtwrtce/ Alaunu gednu čtwrtcy/ Wjna čerweného půl žeydljka/ Růžowé a Gitrocelowé wody půl žeydljka: wleg na to/ k uhlj přistaw / přideg Medu půl lžičky / mjcheg spolu, až se rozpustj/ a wssecko dobře whromadu stělj. Tim teplým ráno několikrát usta promýweg/ a na noc též.

D ¶ Aloe morj také wessky, kterež swrab mezy Prsty a na dlani dělagj, takto přistrogené: Wezmi Octa/ zwař w něm Koňský sséowjk/ přideg k němu Aloe, a tim potjreg. Můžeš také y maljčko Soli k tomu přiložiti.

¶ Aloe Řecky, Latině y Wlasky slowe Aloe, *Semperuiuum marinum, Sedum amarum Columellæ, *Arabsky Saber, Hisspansky Hierua babosa, & Azeuar, Francausky Perroquet.

*Aloe bodlawé. Aloe America siue spinosa.

Toto druhé Aloe před nemnohými Lety z nowých západnjch Ostrowůw k nám přinesseno/ a gest mnohem bodlawěgssj a modřegssj nežli prwnj/ y snáze zůstáwá w zemi, gakž gsem toho sám negednau zkusyl, nežli ono obecné/ wssak nechce mnoho zaléwáno býti. Množstwj nowých Kmenů wyrostá z starého Kořene / gakož na wymalowánj spatřiti se může / kteřjžto nebudauli w prawý čas pryč odňati / ugjmagj starému Kořenu geho potrawu/ tak že musý zahynauti. Wlastnj geho wypsánj, a gaký ho Jndyánsstj Obywatelé magj užitek, wiz apud C. Clusium in obseruationib. Hispanicis lib. 2. cap. 67.

¶ Andreas Cæsalpinus Professor medicinæ w městě Pisa (u něhož gsem před Lety třimecýtma, když gesstě tehdáž byl Proffesorem Simplicium, neyprwé Bylinu tuto widěl) pjsse w Knize swé de Plantis lib. 10. cap. 32. Že toho času, když ty swé Knihy hotowil, gednomu Panu Tornabonio řečenému, w geho rozkossné Zahradě tato Bylina s nemalým podiwenjm kwetla / a že Prut z prostředka té Byliny, s malým a nemnohým listjm, z nj wynikl / kterýžto přjmě a rowně w málo kolikas dnech gedenácti Loket zwýssj wyrostl. Při wrchu měl množstwj gako wětwiček, co ssiroká Vmbella, na nichž stálo Kwjtj gednoho Prstu zwýssj/ zewnitř pozelenalé, wnitř pak bledé/ a ten každý Kwět měl ssest Ljstků: ale žádného Owotce neuesla. Na zymu ten Prut, gako in Ferula, zase usechl. W městě Valentia in Hispania, řjkagi té Bylině Fil y agulla, to gest Filum & acus, Nit a Gehla/ protože sspjce aneb trnj geg'ho mjsto Gehly, wnitřnjho pak wlássenička mjsto nitj, užjwati se může/ tak že z nj y Plátno dělagj/ což také na djle wedlé

le wedlé Figůry wymalowáno se spatřuge. Indiani gmenugi Magney aneb Metl, a někteřj Sspanyeli, pro gegi bodláky, Cardon. Okolo Mexico mnoho gi roste. Kořen, dřjwe nežli se wen wypučj, wykopáwagj/ a zbjragj z něho sstáwu sladkau gako Med/ a k mnohým wěcem vžitečnau/ gakž to wsse Clusius bedliwě wypisuge. Listj na vhlj pečené, a z něho Safft do nowých Ran aneb giných wředůw wložený, brzo ge hogj. Item/ Safft z mladistwé Byliny a Kořene s Pelynkem smjchaný, přiložený, vzdrawuge vstjpnutj Gesstěrcj. Item/ Kauřenj a páry z této Byliny vžjwagj proti Franské nemocy/ kteráž weliký pot zbuzuge a wywodj.

Aloe America florens.

TAto Figůrka, gak *Aloe Ameriacum*, obyčegně kwetne, a geden wysoký Staupek mjwá také y we Wlassjch, gest mi z Florencyj à Iosepho de Casabona Magni Ducis Hetruriæ Simplicista odeslána/ má býti proportionaliter wyměřená, wedlé welikosti Kwětů/ kteřjž toliko sami wyreysowáni byli. Tato Figůra, pokudž mně wědomé gest, až posawad gesstě nikdý w žádném Herbáři widjna nebyla. *

Dřewo Aloes. Lignum Aloes, Agallochum.

ALoe přiwedlo mi ku paměti Dřewo Aloes/ kteréhož také w Apatékách k mnohým wěcem vžjwagj. To pak Dřewo nenj od toho Aloe, o němž nynj prawено: ale gest Strom/ kterýž roste in India, Arabia, a na Ostrowě Taprobana, odkudž do Lusytanye a do Hisspanye, a potom k nám se dodáwá. Gest v weliké wážnosti a ceně, y tam kdež roste. V nás ho gedna Libra za dwanácte, za dwadceti, y za třidceti Tolarů býwá: wssak musý býti wyborné/ kteréž se pořjdku nacházý. Samým mezy Prsty potřenjm welmi libau wůni wydáwá/ též když ge na vhlj wložjš. Někteřj pjssj/ že toho Stromu žádný nikdá newiděl/ protože w zemském Rági roste/ a odtud odlomené Ratolesti po wodách z Ráge tekaucých, do Babylona že se snássegj/ a giného mnoho přitom bagj. Wssak to giste gest/ že Řeka weliká Ganges in India, do njž mnoho giných wod teče, Dřewo toto dolů přinássj. Nebo když se Řeky, kdež Dřewo toto roste, rozwodnj/ to y giné Dřjwj, gakž býwá w powodně, berau/ a do Řeky Ganges nesau. Czehož máme ten důwod/ že do Benátek toliko malé kausky toho Dřewa, a giž některdy wysstěrbené, od wody porussené a napoly zpráchniwělé, přinássegj. Protož nenj diwu/ že my tak dobrého a wonného, gakž se o něm wypisuge, dostati nemůžeme. Neylepssj

C geſt černé, měňawé/ ſwé wlaſtnj wodnatoſti plné/ těžké, celiſtwé, tluſté/ kterěž nenj poběława, a nerádo hořj. † Zapálené wlhkoſt z ſebe wydáwá/ a do wody vwržené netone. †

Přirozenj a vžitkowé Dřewa Aloes.

Přirozenj geſt horkého a ſuhého na druhém ſtupni. Má při ſobě trpkoſt s malau hořkoſtj.

Wnitř.

Dřewo Aloes na Prach ztlučené a s wjnem přigaté, dobré geſt proti mdlobě Srdce a geho třeſenj: Mozk ſtudený zahřjwá/ a rozumu poſyluge.

Dřewo Aloes wařené v wjně s Galgánem a pité, činj dobré zažjwánj / poſyluge Žaludka/ a w něm wſſecky ſtudené wlhkoſti y wewſſem Těle wyſuſſuge.

Proti Srdečné nemocy a pominutj s ſmyſlem: Wezmi dřewa Aloes, Hřebjčků, Koſti z ſrdce Gelenjho, gednoho gako druhého / ſměs s Cukrem a požjweg. Ty též tři kuſy gmenowané rozpuſť dřewěnným Olegem/ pomaž Kohautowi hlawy / a bude celau noc bez přeſtánj zpjwati.

Zewnitř.

Dřewa Aloes dým w Nos wpuſſtěný, poſyluge Mozku. Dřewo Aloes w Auſtech rozkuſowati/ aneb vſta gjm proplakowati / odgjmá těžký ſmrad auſt / a dáwá dobrý a wonný duch. Práſſkem toho Dřewa tělo poſypati, zahánj pot.

Dřewo Aloes přidáwá ſe mezy ſrdečné Léky, y mezy wonné Kadidlo.

Dřewo Aloes někteřj také gmenugj Ragſké dřewo/ Německy Paradeiß holtz/ pro přjčinu nahoře oznámenau. Latině Lignum Aloes: Řecky Agallochum & Xyloaloës: Arabſky Haud, Agalugin.

O Pelynku. Kap. XXIII.

D

Pelyněk Obecný. Abſinthium.

Pelyněk Hornj. Abſinthium montanum.

Rozdjl a Spůſob.

Pelyněk geſt wzneſſená a ſlawná Bylina/ v Starých předkůw mnoho a wyſoce wážená/ kteřjž gi také při Službách Božjch a wjtězných Slawnoſtech aneb Tryumffjch vžjwali. Geſt rozličného pokolenj/ wſſak obzwláſſtně dwogj, totiž Obecný Pelyněk a Pontſký.

Obecný

Obecný Pelyněk gest wssechněm známý, chuti náramně hořké / má mnoho witwiček a Ratoljstek, Listj ssediwé, na několikero rozdělené, téměř gako Czernobyl / Kwět žlutý / okrauhlé a strukňaté Semeno, gako malé hroznjčky / Kořen gest kosinatý, pewný a drewnatý. A

Pontský Pelyněk. Absinthium Ponticum.

Pontský Pelyněk, kterémuž Czechowé Ssedjwek řjkagj, Prautjm, Listjm, Kwětem a wssj swau podstatau mnohem menssj gest, nežli Obecný. Wůni má libau a kořennau / gessto obecný gest wůně přjliš těžké, přjkré a nelibé. K tomu wedle hořkosti má tegnau w sobě trpkč[illegible] whromadu stahugjcý / a protož vžitečný gest Gatrám. A toho když geg mjti mohau, ne obecného, w Lékařstwjch Apatékaři vžjwati magj. B

Roste gesstě y giné pokolenj Pelyňku na břehu Mořském / a ten slowe Pelyněk Mořský. List má menssj, nežli Obecný Pelyněk, zwlásstě na Prutech / rozdělenj delssjho, barwy ssediwé a chuti hořké. Od gednoho Kořene pausstj množstwj Prautků tenkých, oblých a poběławých / ti na wrchu nesau strukňaté neb hroznowaté, žluté a hořké semeno / mnohem menssj, nežli gest giných Pelyňků. Kořenj má mnoho tenkého, a w zemi nehlubokého. Wssecka Bylina gest wůně sylné a těžké / trpkostj swau drobet whromadu stahuge.

Pelyněk Absinthium Santonicum řečený, toliko samým gménem nám gest známý / ačkoli někteřj to drobné Semýnko, kteréž Apatékaři Sanctum Swaté, ginák Sskrkawičné, Německy Wurmkraut aneb Wurmsame, gmenugj, a Dětem malým proti sskrkawkám dáwagj, za semeno Absinthij Santonici držj / čemuž ani gá negsem naodpor.

*

Rozličných a rozdjlných spůsobů y gmén Absinthij gest tak mnoho / že tuto pro dlauhost dostatečně wypravwena a předložena býti nemohau / a protož odložjme té wěcy do giné Knihy. Toliko chtěl gsem na tomto mjstě krátce oznámiti / že mnozý a včenj Lidé, mezy nimiž gest můg starý Præceptor, Victor Trincauella, w tom gsau domněnj / že násse Absinthium, Ponticum & Romanum, ničjmž giným od sebe se nedělj / nežli že gedno lepssj, pěknégssj a mocnégssj roste na gednom mjstě, nežli na druhém. Gakož pak y Hornj Pelyněk, kterýž se na wysokých Horách nacházý, mnohem gest subtylnégssj, menssj a wonnégssj, nežli Obecný / kterýž ledakdes roste. Takž pjsse Bellonius lib. 1. cap. 76. že Lékaři a Medici w Konstantynopoli, žádného giného Pelyňku, kromě tohoto, nevžjwagj. Ale Galenus napsal / že Pelyněk Pontský mnohem menssj gest, nežli Obecný / quamvis Rondelesius folijs majoribus legat. Kterýž

Mathiolus

C Mathiolus a ginj Ponticum aneb Romanum gmenugj / roste sám od sebe ledakdes w Cžechách, w Rakauských okolo Wjdně a w Vhřjch.: Ginj, gako Clusius, gmenugj geg Tenuifolium, a wypisuge in suis obseruationibus Pannonicis lib.3. cap.34. w dwogjm rozdjlu. Takowý do Zahrad přesazený, welmi se rozmnožuge/ a daleko okolo sebe sahá. Takž nacházýme některé rozdjly y Pelyňků Mořského. Nebo přes to pokolenj, kteréž tuto wypsáno, nacházý se gedno s sirokým listem, nahoře rozděleným / a gest dosti dobré, libé a přjgemné wůně. Slowe Absinthium latifolium & Patauinum, odkudž mi také neyprwé s ginými Bylinami odeslano bylo.

Pelyněk Mořský. Absinthium marinum.

A.Coma Absinthij marini. B.Folia eius superiora. C.Inferiora. D.E.Differentia. F.G.H.pro Absinthio marino missa.

Druhé gmenuge Clusius Absinthium Misnense, a to nenj nepodobné Seriphio Narbonensi & Hispanico. A mně také gedno malé, kteréž týž Clusius nazýwá Pumilum, z Tyrolských Hor odeslano, welmi subtylné a pěkné / ale nerado zůstáwá na Zahradách. Sice wypisuge y dwě giná Absinthia, kterýchž před nim žádný w těchto Zemjch newyssetřil/ z nichž gednomu gméno dáwá Absinthium Austriacum tenuifolium s drobným Listem, podobné Pelyňku mořskému w Nydrlantu/ kterýž gest náramně hořký. Druhý nacházý se téměř toliko na neywyšssjch Horách Rakauských a Styrských / a nemnohým gest známý: Má při wrchu množstwj Kwětu bjlého pospolu/ a Listj geho připodobňuge se listu Matečnjkowému/ což se z wymalowánj téhož Clusij spatřiti může. Toho gako y ginýchmnožstwj wybraných Zrostlin, dostal gsem od wysoceučeného P. Doktora Aichholtze, přednjho Lékaře a Proffessora w Wjdni/ a od Pana Karla Klusya podruhé/ kterýžto ač gsem wždycky w mjstech stinných, gakž to Hornj Byliny mjti chtěgj, sadil / wssak mi nikdý k užitku nepřissel. Obywatelé dotčených mjst řjkagj tomu Pelyňku, Vnser Frawen Weißrauch.

Mathiolus w swém Latinském Herbáři, a ginj, wypisugj geden zhola zwlásstnj způsob Pelyňku/ a gmenugj geg Absinthium Seriphium Ægyptiacum, o něgž se s nim zdělil Iacobus Antonius Cortusus. A někteřj smeysslegj/ že z tohoto Pelyňku zbjrá se Semýnko Swaté Semensanctum, o čemž on wssak nic negistj a netwrdj. Má listjčko poběławé a welmi subtylné, wisýcý na dlauhé sspičce gedno proti druhému/ gako in Trichomane, na wlasu ženském/ což se widj z wymalowánj. Gest sice y giné pokolenj pěkné, Seriphium wůbec řečené / a sadj se w Zahradách, podobné téměř Pelyňku Pontskému/ toliko že gest wewssem tlustssj a chlupatěgssj/

těgſſj / barwy bělegſſj, y také wůně ſylněgſſj. Ale wſſak y ten přjgemněgſſj a mnohem liběgſſj býwá / když ſe bedliwě opatruge, aby nezplaněl. Při wrchu na ſwých Ratoljſtkách neſe zčerwena žlutý kwět. A

Abſinthij Santonici ſpecies.
A. Abſinthium Ægyptium.
† Magnitudo foliorum.
* Santonicum quorundam.

Abſinthium Seriphium vulgò.

B

Naposledy, co ſe Semena Swatého, Semen ſanctum dotýče / kteréž Francauzowé Barbotinam, Nyderlenderowé Semen Zedoariæ, Wlaſſj Semenzinam, Němcy Wurmſame, Cžechowé Sſkrkawičné ſemeno gmenugj / ačkoli také někteřj Byliny této Figůru ſtawěgj: wſſak gá za neylepſſj držjm tu / kterauž Leonhart Rauwolff w ſwém Cžtwrtém djlu Itinerarij Orientalis, při koncy Knihy wymalowati dal / a takowau Bylinu, gakož pjſſe w Třetjm djlu a w Kap. 22. mezy ginými nalezl okolo Bethléma w zemi Swaté / kteráž tam ſyc onde y onde na mnoze roſte. Má liſtjčko drobné, barwy ſſediwé, naſſemu Pelyňku drobet podobné / Prautkůw množſtwj tenkých, drobného požlutkého Semýnka plných / a geſt wůně nelibé / chuti welmi hořké, s gakauſy ſlanau pernoſtj / pročež y za Scheha Arabum držáno býti může. Tato Bylina w horkých Kraginách čaſem wycházý / a wjce Semena než Liſtj přináſſj. A tutoť pilně znamenati ſluſſj / že toto Semeno, gakož cum Rhabarbaro & alijs appropriatis Dětem, kteréž Sſkrkawky trápj, užitečné a proſpěſſné geſt / tak zaſe ginym, kteréž žádných Sſkrkawek nemagj, dáwané, wjce gim ſſkodj, nežli proſpjwá. Mathias Lobelius ſwědčj / že Abſinthium Xantonicum vulgare, w Frankreychu v těch Národů, kteřjž Xantones ſlowau roſtlé, nenj welmi nepodobné obecnému Seriphio, wſſak že má liſtj delſſj a zeleněgſſj / a wůni ſylnau.

Gſau geſſtě y giná Abſinthia, gako Abſinthium arboreſcens, inodorum, dulce, to geſt Pelyněk w ſtrůmek roſtaucý / newonný, ſladký a ginj / o nichž na giném přjhodněgſſjm mjſtě praweno bude. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Wſſickni Pelyňkowé gſau hořcý, trpcý, a nětco whromadu ſtahugjcý: Zahřjwagj, čiſtj a poſylugj. Obecný klade ſe býti horký a ſuchý na druhém ſtupni.

Wnitř.

Pelyňkowá bylina aneb Kwět v wodě wařený, aneb Práſſek do wjna wſypaný a pitý, welmi dobře proſpjwá Žaludku / poſyluge zažjwánj / zahřjwá žiwot / vkládá bo-

leſti/

C lesti/zachowáwá krew od porussenj a čistj gi/ horké wlhkosti y žluč žene z žiwota stolicemi, a z žil skrze moč. A Theophrastus pjsse/ kterak Pelyněk, kterýž w Pontu roste, gest dobrá potrawa aneb pjce Dobytku/ a dokládá přitom/ kterýž dobytek Pelyňkem pasen aneb krmen býwá/ že se w něm žluč tratj a mjzý. Odkudž rozuměti/ že Pelyněk ztrawuge žluč/ a gedna hořkost druhau zahánj.

¶ Pelyňkowý kwět s Kmjnem Wlaským aneb Ržjmským v wjně wařený, a teplý pitý, rozhánj wětrnosti a žřenj w žiwotě/ wyhánj Czerwy/ otwjrá zacpánj/ rozhánj a rozděluge Žlautenku/ proprawuge a wywodj Ženskau nemoc/ odpjrá studenému Gedu/ gakož gsau Bljn, Bolehlaw, a k těm podobné Byliny. Kdožby smrtedlné a gedowaté Hauby gedl, tomu spomocy se může/ aby Pelyněk w Octě wařený pil. Proti záduchu z gedenj Hub, přjgmi čtwrtcy Pelyňku s wjnem, aneb s Prásskem Třewdawowým.

¶ Pelyněk na lačný žiwot aneb na čtitrobu přigatý, bránj Opilstwj.

¶ Kwětu Pontského Pelyňku sám negednau gsem skusyl/ a moc geho wskutku shledal/ y mnohým Wodnotedlným tim spomohl/ o nichž ginj byli giž pochybowali/ takto se pak strogj: Wezmi kwětu a rozkwetlých wrssků Pontského Pelyňku aneb Ssediwku, gednu Libru/ ztluc geg w kamenném Moždjři/ potom přiměs k němu dobrého Cukru tři Libry/ opět znowa gedno s druhým dobře ztluc/ a schoweg do Sklenice, aneb do Nádoby polewané. Z toho Kwětu tak strogeného aneb Lektwaře, dáweg každého dne kupřigetj za geden Lot/ a to na lačný žiwot, tři hodiny před gjdlem.

¶ Kdožby od dáwnjho čas[illegible] na[illegible]denau Zymnicy nemocen byl/ ten má za časté a mnoho pjti Safft aneb stáwu z Pelyňku/ buď tak samau aneb s Cukrem smjchanau: a zdráw bude. Chcessli to Lékařstwj mocněgssj a sylněgssj mjti: Wezmi sylného Octa winného deset Lotů/ půl Lotu zeleného listj Pelyňkowého/ Soli třetj djl gedné čtwrtce: Ty wssecky kusy smjcheg dobře whromadu a teplé wypj/ hodinu aneb dwě dřjwe, nežliby tě Zymnice napadla/ včiň to po několikrát. Mnohým gest tak spomoženo. Aneb můžeš y tohoto následugjcýho Lékařstwj vžjwati/ neb gest také dobré: Wezmi dobré wody

D Pelyňkowé geden Žeydljk/ Růžowé wody půl Žeydljka/ Musskátowé kůlky gednu čtwrtcy/ Račjch očj aneb Žernůwků půl druhé čtwrtce: a budeš mjti se tři Truňky aneb s troge přigetj. Někteřj mjchagj Pelyněk s Solj/ a gedj na čtitrobu toho dne, kdyžby ge Zymnice napadnauti měla/ berau na sebe těžké dřewo aneb Klápet/ a s tim se procházegj a probjhagj/ a přes celý ten den nic negedj. Tu giž máš čtwero dobré Lékařstwj proti třesawé Zymnicy: wssak prwé nežby kterého z nich vžjwal/ musýš tělo wypurgowati a wyčistiti. ¶ Kdož má w Žaludku něco shnilého a pokaženého/ tak že mu od toho duch z aust smrdj/ wař Pelyněk a kůru Cytronowau v wjně/ a pj: Spomáhá.

¶ Pelyněk v wjně wařený a pitý, dobrý gest proti zdwiženj Matky a odtud posslé dussnosti: když takowý neduh na Ženy přicházý/ tedy padagj na zem, omdléwagj a smysly potracugj: Czasto se to přiházý y dorostlým a dospělým Děwečkám a Ženám/ kteréž dlauho bez Mužůw býwagj. ¶ Komuž plawenj na Moři těžkost činj/ a nechutenstwj Žaludka přinássj/ ten pj z Pelyňku, zwlásstě Ssedjwku/ a bude se lépe mjti.

¶ Owčácy, Pastuchowé a dobřj Ssaffáři Sedlsstj, dáwagj Owcým y Dobytku howězýmu, vsussené a protlučené kwjtj Pelyňkowé s Solj/ proti rozličným wnitřnjm nedostatkům gegich a Nemocem.

¶ Prassiwost z horkowlhkosti neb zslanowlhkosti posslau, y swrab z drobného osutj, a Lissege tento Syrup hogj, z žil wen táhne a močem wyhánj: Wezmi Pelyněk, Rutku Polnj, Kokoticy, Kawiás zelený, wrssky planého Chmele, Zlatý traňk, Rozynky, Sstěrbák, Gelenj gazyk, Wolowý gazyk: wař v wodě a pj. Sama také wodnatost Pelyňkowá smjssená s wodnatostj Rutky polnj. a Syrowátkau wařená, vžitečná gest: Czasem Pillulj z Rutky polnj vžjweg.

¶ Mjzka z Ssedjwku pitá, ačkoli horkokrewnost a moč táhne/ wssak sskodj Hlawě y Žaludku, zwlásstě nowá. Bylina Žaludku gest vžitečná.

¶ Mořský Pelyněk gest Žaludku odporný/ a činj mu těžkost: ale kdyby geg s Reyžj wařil a gedl, přediwně Czerwy w Břisse mořj/ a žiwot měkčj.

Pelyň-

Pelynkowé wjno. *Vinum Absinthiacum, siue Absinthites.*

A

NA Podzym při Zbjrce wjna, strogj se dobré Pelyňkowé wjno/ aby Pelyněk k hroznům přiložil/ a s nimi spolu presowal a tlačil/ a tak potom w Sudu obého spolu kysati nechal. Wssak ne Obecného Pelyňku/ ale Sedjwku k tomu vžjwati máš. Takowé wjno proti mnohým nedostatkům gest vžitečné/ zwlásstě dobře činj žaludku/ což Bratřj z mokré čtwrti dobře znagj. Nebo ti když se na noc zpigj, hned ráno k wjnu Pelyňkowému vtočisstě swé magj/ aby to wečeregssj přeplněnj a Opilstwj potlačilo/ a žaludek zase naprawilo. * Kdož sobě chce Wjno Pelyňkowé vdělati/ aby netak welmi hořké chuti bylo/a tak sylně Hlawy neuráželo/protáhni prwé Pelyněk skrze wřelau wodu gednau aneb dwakrát/ a potratj swau sylnau wůni. *

¶ Wjno Pelyňkowé dobré gest in declinatione febrium continuarum, to gest, když někdo od wnitřnj tagemné Zymnice, počjná zase zdráw býti/ ten může wjno Pelyňkowé pjti/ kteréž mu posylj žaludka/ a přinese chut k gjdlu. Wssak wěděti máme/ že wjno Pelyňkowé, y giná wsseckа Kořenná wjna, lepssj gsau a zdrawěgssj pjti ráno a při Obědě/ nežli za wečeřj.

¶ Wjno Pelyňkowé žaludku y Gater posyluge/ wyhánj Moč/ zažitj spomáhá/ žlautenicy vzdrawuge/Ledwj wyčisstuge/nechutenstwj zahánj/powětrnosti hrubé a zastaralé rozhánj a rozptyluge/ Czerwy w Břisse mořj/ a Czmeyru wywodj.

† Giný obyčegný způsob strogenj Pelyňkowého wjna: Wezmi Pelyňku dobře suchého s Bylinau, Prautjm y Kwětem/ zkrágeg geg/ wssak prwé do Saudku, wněmž chceš wjno zadělati, naklaď dobrau wrstwu třjsstek Gesenowých aneb Ljskowých/ a na to druhau wrstwu zkrágeného Pelyňku: Potom opět wrstwu třjsstek a zase Pelyňku/ tak dlauho, až Saudek bude plný. Naposledy zabedni geg/ a naleg do něho dobrého Mstu až do wrchu/ nech ať spolu odkysse, a schoweg kupotřebě. Toho Pelyňku nech tak w Saudku přes celau Zymu ležeti/ a když z něho wjna vtočjš, hned zase giným doljweg. Když přigde Garo, ztoč to Wjno/ zawrz Pelyněk y třjsstky/ wymeg pěkně a wyčisť saudek/ a nech ať powysákne: Potom zase wyžichrůg a zamoč geg prawým dobrým páleným wjnem/ zabedni a naplň týmž Pelyňkowým wjnem/ a přileg k němu giného dobrého wjna, ať gest Saudek plný/ zasspuntůg ať k němu žádný wjtr nemůže/ a pi z něho přes celý Rok. Takť zůstane dobré, wonné a chutné Wjno, až do poslednjho trunku. Někteřj nechámagj w něm Pelyňku přes Léto/ ale netrwá gim dlauho: nebo gakž horka přigdau, začjná Pelyněk hnjti/ odkudž se Wjno porussj a zkazý/ že bude nechutné, plihé, wláčkowité/ a z toho y tělu Lidskému nepřjgemné a sskodliwé.

B

¶ Třetj způsob strogenj wjna Pelyňkowého wýborného, zwlásstě na spěch, gest tento: Wezmi wrssků Pelyňkowých y s kwětem/ naplň gjmi holeman Octowau Sklenicy přes polowicy/ tak aby gi čtwrtý djl prázdný zůstal: naleg naň dobrého wjna páleného a Malwazý každého zarowen, azby Sklenice plná byla/ zacpeg a zahraď dobře/ a nech státi za čtyři dni. Takť wjno pálené a Malwazý wytáhne wsseckу moc z Pelyňku/ proceď potom wjno to skrze čistý ssat/ a schoweg kupotřebě w Sklenicy dobře zahražené. Když tedy chceš mjti dobré wjno Pelyňkowé/ wezmi té Jnfusy lžičku, a naleg do plného Koflljku wjna/ a máš y hned znamenité, mocné a wýborné Pelyňkowé wjno. Tim způsobem y z giných Bylin a Kořenj můžeš na rychlo dobré a mocné Wjno přistrogiti/ w rozmanitých nemocech a neduzých Lidem nemocným welmi vžitečné a pohodlné.

¶ Pelyňkowé wjno pjti, dobré gest Lidem studeným a fflusowatým/ zwlásstě w Zymě, z Gara a na Podzym. Lidé zdrawj, kteřjž na sobě žádného neduhu necýtj/ k tomu w gjdle a pitj střjdmě se chowagj/ a žádného nezažitj aneb syrowosti Zialudka ráno nečigj/ ti se od Wjna Pelyňkowého zdržeti magj: neb gest gim sskodliwé/ poněwadž wsseckа horká Kořenná wjna, z zdrawých Lidj nemocné dělagj. Těm wssak zdrawé gest wjno Pelyňkowé/ a zachowáwá ge při dobrém zdrawj/ kteřjž hrubých nezážiwných a twrdých Pokrmů vžjwagj/ aneb mnoho Owotce gedj. †

C

* Pelynkowá woda, Oleg a Sůl.

WOda in Instrumento vaporario dobře wypálená, zachowáwá chut y moty Byliny/ gakž toho y Monardus dokazuge / a geſt dobrá k vžjwánj. Mnohem mocněgſſi geſt dyſtyllowaný Oleg / a dobře ſlaužj mdlému Zialudku / kdožby ho některau krůpěgi v Wjně aneb w giſſe něgaké přigal. Sůl bedliwě přiſtrogená, geſt netoliko Zialudku welmi vžitečná/ ale obzwláſſtně mocná in Peſte čaſu Mornjho/ pro præſeruatione putredinis, pro zachowáwánj od nakaženj. *

† Pelyňkowá woda dyſtyllowaná aneb wypálená, do čtyř aneb pěti Lotů pitá, poſyluge a zahřjwá mdlý a zaſtuzený Zialudek/ vkládá žřenj Břicha/ wyhánj Cžerwy/ rozhánj a wywodj Zkautenicy / nedá ſe zmocniti počátečné wodnotedlnoſti / odgjmá zlau a vmrlčj barwu z těla/ dáwá wonný duch/ ſtawuge Sſtkawku/ propráwuge záſtawu ženſkau / zahánj Melancholiam y těžké ſny/ k čiſtotě napomáhá těm, kteřjž gi čaſto pigj/ geſt welmi vžitečná bledým Pannám zlau barwu, aneb bledau nemoc magjcým/ aby gi čaſto pily. †

Zewnitř.

Pelyněk w páleném wjně přes noc močený / to Wjno geſt náramně dobré proti Sſtrkawkám aneb Cžerwům w Břiſſe/ aby ſſátek w něm omáčel/ a Dětem na Pupek teplý přikládal / ano y důlku pod hrdlem a pod Noſem potjral.

Kohož Hlawa bolj od ſſlemowitých Fluſůw: Wezmi Pelyňku/ wař geg v wodě/ a zmáčkeg w nj dobře/ a wlože na ſſat, obwaž gjm Hlawu netuze/ vkládá ſtřjly w hlawě, a dáwá pokogné ſpánj. Přidáſſli Medu k tomu Flaſtru a drobet Salnýtru, a teplý okolo hrdla obwážes, dobrý bude proti wředu wnitřnjmu hrdla/ kterýž Angina ſlowe.

Pelyněk w ſladkém wjně wařený, a gako Flaſtr na čelo y na oči přiwázaný, odgjmá vkrutnau boleſt Očj. Pelyněk s Fjky, Salpetrem a Kaukolowau mukau

D ſmjchaný a přiložený/ ſpomáhá proti Wodnotedlnoſti, a neduhu Slezyny twrdé.

Experimentum Varignanæ proti boleſti Klaubnj aneb Podágře: Wezmi ſtarau Slepicy / wycpeg aneb naděg gi plnau Pelyňkem / a wař gi v wodě. W té giſſe potom omáčeg ſſat / a přikládeg na boleſt aneb na neduh: Aneb, ztluc y maſſo té Slepice/ a w ſpůſobu Flaſtru přikládeg.

Pelyněk do Almar a Truhel, w nichž Sſaty choděcý chowagj, wložený / zachowáwá ge před Moly a poruſſenjm: Wěc geſt ſkuſſená. Kauřenj Pelyňkem zahánj Komáry. † Tak y kdožby Koſſile a ſſaty Ložnj wodau, w njž Pelyněk zwařen, ſmočil aneb ſkropil/ nebogj ſe Wſſj, hnjd, Blech, a giných nečiſtot. †

Když do Jnkauſtu aneb Cžernidla přilegeš wody, w njž Pelyněk wařen aneb močen byl/ nebudau toho Papjru a Pjſma hreyzti a wrtati Myſſi, Moli ani Cžerwi. Tauž moc má y Safft Pelyňkowý. Tauž Pelyňkowau wodau meyti Poſtele a Lože, zahánj Stěnice, Cimices. Pára z gjchy aneb z Polewky, w kterež Pelyněk zwařen, do vſſj wpuſſtěná / dobrá geſt když z nich hnůg aneb Tálow teče. Ale když tu páru ſkrze Trychtýřjk obrátjš na Zub bolawý, vkrocuge boleſt geho.

Pelyněk v wjně aneb Octě wařený, a Flaſtr z něho vdělaný a přiložený, odgjmá dáwenj a bolenj Žaludka. K témuž také welmi proſpěſſný geſt Oleg Pelyňkowý, na Žaludek pomazaný/ když ſe na to ſſátek teplý přiložj.

Pelyněk s Octem ſmjſſený, aby gjm vſta wymýwal a wyplakowal/ nawracuge vſtům wonný duch, a odhánj ſmrad.

Pelyněk ztlučený, a Safft geho s Medem ſmjſſený, a na Oči potjraný, naprawuge temný a mdlý zrak / ano y powlaky s Očj ſhánj.

Pelyňkowá mjza do vſſj wkapaná, mořj w nich Cžerwy.

Safft Pelyňkowý a Cžernobýlowý s Myrrhau a s Medem ſmjſſený, a čjpek z toho vdělaný, a w ſſátku kdež náležj wprawený, propráwuge a wywodj wlhkoſti Ženſké/ kterež ſe na čas zaſtawily a zacpaly.

Pelyněk geſt dobrý na zmačkané a zhmožděné audy/ aby přidada k němu Medu, trochu málo dobrého wjna a ztlučeného Kmjnu, tak teplý gako Flaſtr přikládal.

¶ Pelyněk na Prach ſpálený, s Růžowau Lektwařj ſmjſſený / kdyžby gjm po Lázni wlaſy mazal, a to čaſto činil / dáwá gim barwu černau. Týž Popel aby gjm ſlatů poſýpal / zapuzuge Mole. * Těm kteřjž gſau protrženi, Herniosis, přikládá ſe na ta mjſta Pelyněk / budto tak ſuchý, aneb v wjně čerweném wařený, w Pytljčku a teplý. *

¶ Proti záſſkrtu / wezmi wodnatoſt Pelyňkowau / přideg Sanýtru a medu, a přilož. ¶ Pelyněk, a zwláſſtě Sſedjwek, ſamau wůnj aneb podloženjm pod Hlawu, přiwodj Sen.

† Pelyněk ztlučený a na Hlawu přiložený, w krátkém čaſe vzdrawuge Praſſiwoſt a ſtrupy na Hlawě. Kdož má Hlawu fflusowatau / nos na nj vſtawičně Pelyněk: nedá Fluſům dolů padati / nýbrž ge ztrawuge.

¶ Safftem Pelyňkowým w hrdle kloktánj, pozdwihuge ſpadlého čjpka.

¶ Pelyněk do plátěnného Pytljčka wložený, v Wjně aneb v wodě zhřitý, mezy dwěma Prkénky aneb Taljři wytlačený, a tak teplý na Zialudek přiložený, odgjmá boleſt geho. W Malwazý aneb w Sſpanyelſkém wjně wařený, a w maljčkém Pytljčku tak teplý na Břicho přiložený, ſlaužj proti plynutj Břicha a Běhawce / zahánj žřenj a trhánj w žiwotě. Wařený s dřewěným Olegem / aby gjm Břicho namazal / pomáhá neſtatečnému a mdlému Zialudku / a ſtudeným a nedůžiwým Gatrám. To též činj w témž Olegi ſmažený / a w ſpůſobu Flaſtru na Břicho přiložený. ¶ Pelyňkowé liſtj do obuwj wložené, aby na něm holýma Nohama chodil, přináſſj chut / a potracený Appetýt k gjdlu nawracuge. Wſſak muſýš každého dne nowé a čerſtwé Liſtj do obuwj dáwati. Geſt zwláſſtnj, tegný a ſkuſſený kus.

¶ Pelyněk zhruba ztlučený, s Wápnem aneb s Merkem ſmjſſený / aby tim Zdi obmjtal a dynchowal / ano y wſſecky djry w Stodolách aneb Objlnicech zadělal a zacpal / bránj aby žádné Myſſi obecné ani Německé w nich ſe hnjzditi nemohly. Pelyněk w ſlané wodě wařený / a w pokogjch a Komorách pokropený / mořj a zahánj Blechy. To též činj Pelyněk w Komorách a pokogjch poſtlaný. ¶ Kdožby Pelyněk v wodě zwařil / a tau wodau malé Děti za tři aneb za čtyři Měſýce pořád každého wečera myl / těm Dětem wſſi, hnjdy a Blechy, nikdý ſſkoditi nebudau. O tom ſwědčj Arnoldus Nouavillanus.

¶ Pelyněk zahánj Wčely: a protož nenj dobře Pelyněk rozplozowati a ſaditi w těch Zahradách / w nichž Wčely chowati chceme. ¶ Pelyněk na řežawé vhlj wložiti / a w pokogi kaditi / oprawuge poruſſené a zkažené Mornj powětřj. Pročež dobře dělagj / kteřjž Dobytek a Owce, w čas Howadjho moru, ráno y v wečer w Chléwjch Pelyňkem zakuřugj.

¶ Pelyněk geſt znamenité a wzneſſené zewnitřnj Præſeruatiuum, to geſt Obrana proti Mornjmu nakaženj / kdožby geg při ſobě noſyl / a vſtawičně k němu woněl. A protož ti, kteřjž do nakažených domů aneb k Nemocným chodj, neb gich hljdagj, vſtawičně magj w vſtech držeti drobet Pelyňku / a čerſtwé wrſſky aneb Prautky geho do Noſu wſtrčiti. Nebo mnoho lidj w čas Moru tudy geſt zachowáno / kteřjž od Morowého powětřj ani od nemocných nakaženi nebyli. †

¶ Pelyněk ſlowe Ržecky y Latině Abſinthium, † Apſinthium, Bathypicron, Barypicron, Herba fortis, † Arabſky Aſsinthium, Wlaſky Aſſenzo & Aſſentio, Sſpanyelſky Aſſentios, Aloſna † ſicut Latinè à quibuſdam Aloina, ab Aloe propter amaritudinem: † Francauſky Aluyne, Abſince † & Forte, od ſylné hořké wůně: Egyptſky Somi: Polſky Piolin: Německy Wermut, von wermender krafft / oder das er den luſt vnd Fleiſchliche begierde vertreibe / oder ja allen vnmuth hinweg treibe / quaſi Weronmuth. †

O Brotanu a Cypřiſſi. Kap. XXIIII.

Pohlawj a Spůſob.

BRotan geſt dwogj: Samec a Samice. Samec, kterémuž my také Dřewinka a Božj dřewce řjkáme, pauſſtj od gednoho kořene několiko Prutůw aneb Ratoleſtj drewnatých. Liſt má drobný, hluboce rozdělený aneb zſtřjhaný / barwy ſſediwé aneb Popelaté, ſkůro gako Wlaſký

C Kopr/než kratſſj, hogněgſſj, huſtſſj/ wůně ſylné a chuti hořké, gako Pelyněk. Na wſſj Bylině od ſpodku až nahoru † blízko Měſýce Srpna † ſtogj hogně Kwětu / to geſt malých, okrauhlých a žlutých Knoffljčků: Kořenj hluboko pauſſtj do země. Roſte při wrſſjch y na Zahradách. * Geſſtě y giný Brotan ſadj w Zahradách/ kterémuž Weliký Brotan řjkagj. Někteřj pro geho wůni gmenugj geg Camphoratam. Roſte welmi rád / a ſám ſe rozplozuge, také od vlomených Ratoljſtek a wětwiček.*

Brotan. Abrotanum mas.

Cypřiš. Abrotanum fœmina.

D

Samice roſte křowatě, w ſpůſobu malého Stromku. Má množſtwj Ratoleſtj, oſazených liſtjčkem drobným, obdlauzným, poběławým a okrauhlým. Při wrchu neſe Kwět žlutý, gako Wrátyč: Kořen welmi koſmatý. Wſſecka Bylina geſt wůně ſylné a libé. Někteřj tuto Bylinu nazýwagj Latině Cupreſſum pumilam, to geſt Njzkým a malým Cypřiſſem/ pro rozdjl Cypřiſſowého ſtromu / k němuž ſe poněkud připodobňuge/ gakož pak v nás w Čzechách obecně Cypřiš ſlowe. Sadj geg a chowagj téměř wſſudy w Zahradách, w Kbeljcých, Sſkopcých, Hrncých a ſtřepjch/ a wigj z něho Wěnce.

* Carolus Cluſius wypiſuge geſſtě giné dwoge pokolenj in ſuis obſeruationibus Hiſpanicis lib. 1. cap. 59. kteréž v měſta Salamantica nalezl. Obywatelé gim řjkagj, Tomillo canino, hoc eſt Thymus caninus, a vžjwagj decoctum geho. Obecný Brotan Samice, kterýž Cypřiš Zahradnj ſlowe, roſte ſám od ſebe na Poljch okolo měſta Nimes, kudyž k Mompelieru gedeme.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj Brotan geſt ohniwého přirozenj / to geſt horký a ſuchý na třetjm ſtupni: Mocy rozdáwagjcý, rozrážegjcý a otwjragjcý.

Wnitř.

Brotanowé wrſſky, ſpolu s kwětem v Wjně, dobrém Piwě aneb v wodě wařené, aby z toho pil/ geſt wýborné Lékařſtwj proti dýchawičnoſti a duſſnoſti / y proti wſſelikým ſtudeným neduhům Prſů, Plic, Ledwin, Matky a Měchýře: Odpjrá gedowatoſti/ Čzerwy w žiwotě mořj/ a kauřenjm Hady zahánj.

Proti Zlautenicy giſté a zkuſſené Lékařſtwj: Wezmi Brotanu dwě hrſtky/ žlutého kwětu z bjlého Lilium půl hrſti/ naleg na ně tři Libry aneb tři Žeydljky bjlého wjna/ zwař ažby třetina vwřela/ a zůſtanau dwá Žeydljcy. Z toho dáweg pjti za ſſeſt dnů pořád wždycky ráno dobrý trunk teplý. Bro-

❧ Brotan na Prássek ztlučený, a s drobtem málo Myrrhy pitý, propprawuge a množj ženám gegich nemoc. A

* Semeno od Brotanu Samce ztlučené / a w teplé wodě do žiwota přigaté / gest dobré těm, kteřjž těsné Prsy magj / a wody paussteti nemohau / ano y ženám k upprawenj gegich nemocy. Item / kteřjž Kyčelnj bolestj, Sciatica, obtjženi gsau. W wjně wařené a pité, slaužj proti Gedu. Woda z Byliny dystyllowaná, zwlásstně dobrá gest proti wětrnostem Měchýře, a zastawenj moče.

❧ Semeno Cypřissowé, kterýž tuto Abrotanum fœmina slowe, dobře slaužj přigaté proti Sskrkawkám a Czerwům w Břisse / kteřjž od něho mrau. *

† Brotanowé listj ztlučené, a Safft z něho wytlačený / aby z něho dwa aneb tři Loty pil / ochraňuge a obhaguge Cžlowěka před Sslakem.

❧ Brotan s Petrželným kořenem a Cukrem v wjně, Piwě aneb wodě wařený / a procezená z něho gicha ráno a v wečer po každé tři aneb čtyři Vncy teplá pitá / lomj kámen w Ledwinách a wywodj wen. Rozhánj také týmž spůsobem vžjwaná, y wětrnosti a zacpánj moče.

❧ Pjsse Galenus, že Brotan do wnitřka vžjwaný, welmi sskodj Žaludku: aprotož warowati se ho slussj těm, kteřjž magj nestatečný Žaludek / aby ho nikdy, bez přimjssenj giných kusůw, nepřigjmali. †

Zewnitř.

❧ Brotan rozhánj a rozděluge husté a lepké wlhkosti / aprotož dobrý gest proti wsselikým Oteklinám. ❧ Bylina na Prach spálená, a s Skočcem aneb Řetkwowým Olegem smjchaná / ten Prach dobrý gest proti oplchawosti a lezenj wlasů: nybrž kdožby tím Sanj zewnitř pomazal / porostau mu rychle Fausy na Bradě.

❧ Brotan s Olegem a Solj spolu ztlučený / na Puls Noh y rukau přiložený / a po Páteři teple pomazaný / spomáhá proti Zymnicy.

❧ Když žena po porodu nenj dobře wyčisstěná / a wssak sylných wěcý nesmj požjwati / gest toto welmi dobré a zdrawé Lékařstwj, kteréž mnohým spomohlo: Zwař Brotan v wodě / a posaď se do té wody zwařené, až do Pupka / Bylinau spředu y szadu se oblož / ano y Hlawu sſatem přikreg a obwaž / aby té sylné wůně necýtila. B

❧ Proti otoku Očj, wař Brotan s Kdulemi / potom přičiň k tomu Psseničného chleba / směs spolu a přilož.

* Hlawa Brotanem wařeným mytá, spomáhá proti zněnj w vssých / proti Záwratu y giným studeným Flusům aneb párám. Dělá také z ryssawých wlasů drobet černé. Ztlučený a s Gečnau tlučj wařený a přiložený, twrdé baule a náſedliny rozhánj. Pára aneb dym Brotanowý, ano y postlánj Hady zahánj. * † Aprotož kdež se Brotan sadj / žádný tam Had nepůgde. Kdožby Brotan w dřewěnném Olegi wařil, a tím se mazal / tomu žádný Had, ani giný gedowatý Žiwočich neublížj.

❧ Brotan mezy Ssaty wložený do Truhly, zachowáwá ge před Moly a Czerwy / aby gim neusskodili. Pod peřinu do Lože wložený zahánj Blechy a Sténice. To též činj w Octě Mořské Cybule zwařený / aby gim Pokog a Komoru pokropil / aneb nohy v Postele natřel.

❧ Proti sraženému Mléku w Prsech ženských / wař Brotan v wodě / a to Kořenj tak teplé přilož na Prsy / a spomůže. ❧ Brotan w Pytljčku do Sudu wjna zawěssený / dělá to wjno wonné a chutné: wssak nemusý mnoho Byliny býti.

❧ Z Brotanu pálj se woda měsýce Czerwna in Balneo Mariæ, a gest welmi dobrá dychawičným Lidem / aby wezmauce gi půl Pinty, rozpustili w nj osm Lotů Cukrkandu / a pili dwakráte za den pěti aneb ssesti Lotů ztjži. Wyprawuge a wyčissťuge Prsy / rozděluge tuhý a lepký Slem Plicnj / zahánj Kássel / čistj Ledwiny y Maternjk / vkládá a krotj wsselikau bolest w žiwotě / a žene moč.

❧ Dělagj z wrssků aneb kwitků Brotanowých Lektwař, rowně gako z Pelynku a Czernobýle. Gest dobrá k wyhnánj Czerwů a Sskrkawek z žiwota / dáwá se z nj gisti od půl Lotu až do půl druhého Lotu / wedlé spůsobu wěku Cžlowěka. Tato Lektwař gest Dětem přigemnégssj / nežli hořké semýnko, Wurmkraut řečené. †

C

Brotan slowe Rzecky y Latině Abrotonum: Arabsky Catsum, Wlasky a Sspanyelsky Abrotano, Francausky Auronne: † Polsky Božedřewko: Vhersky Obruta Seproruta, hoc est Ruta scoparia, & Isten Faya, hoc est lignum DEI. † Německy Stabwurtz, Gertwurtz, Garthaber, Schoßwurtz. † Cypřis Latině Abrotonum fœmina, Cupressus hortulana, Francausky du Cypress, Sspanyelsky Yerua Lombriguera, Polsky Cypris: Německy Cypreß, Garten Cypreß, vnd Stabwurtz weiblein. †

O Weronyce. Kap. XXV.

Weronyka Samec. Veronica mas.

Weronyka Samice, Veronica fœmina. aneb Rozrazyl.

D

Pohlawj a Spůsob.

Weronyka gest dwogj: Samec a Samice. Samec po zemi se rozkládá / s swým tenkým pozardělym a trochu chlupatým Prautjm. Listj má obdlaužné, počernalé, přjchlupaté / a wůkol tenjčce zpilowané a zstřjhané: Kwět při wrchu drobný, přjbrunátné mléčné barwy: Ten když pomine, welmi drobné Semýnko nacházý se w malých Tasstičkách aneb přjhradkách zawřené: Kořen newelitký, a měkký / wssak kosmatý.

Samice též po zemi se rozkládá / Prautj má tenké a chlupaté / Listj zeleněgssj, hladssj a měkčegssj, nežli Samec / okrauhlé téměř gako na Penjžku, a nezpilowané. Kwět barwy brunátné, s žlutau smjssené. Z toho když opadne a sprchne, wyrostagj malé Lusstičky aneb Tasstičky okrauhlé / a ty nesau Semeno. Kořen takowý gako Samce. Baby mu řjkagj Rozrazyl.

* Carolus Clusius in obseruationib. Pannonicis, lib. 2. cap. 53. wypisuge Weronyku / kteréž w Vhřjch, w Rakauských a w Steyrmarku nalezl rozličná pěkná pokolenj / o nichž a každé obzwlásstně tuto psáti bylo by prodlaužené.*

Czas a Mjsto.

Oboge Weronyka kwetne měsýce Czerwna / a toho času kopána býti má. Roste w mjstech wyprahlých a newyprawených. * Weliká Veronica gest neylepssj / kteráž při kořenj Dubowých stromů roste / a měsýce Czerwence s kwětem zbjrána býti má. *

Přiroze-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

A

¶ Obogj Weronyka gest přirozenj ohniwého, hořká a trpká / stahuge whromadu: z čehož snadně rozuměti / že gest horká a suchá. Samec kewšsem wěcem mocněgšsj gest a sylněgšsj, nežli Samice.

Wnitř.

¶ Weronyka má slawné gméno Německé Erenpreiß / a skušsně hodná gest, aby ode wšsech Lidj chwálena a wysoce wážena byla / pro swé weliké mocy a bohaté ctnosti. Nebo s těžkem nad nj lepšsj a hogitedlněgšsj Bylina býti může / proti vraženým aneb raněným Plicem a Prsům / proti Kášsli, těžkému dychánj, Flusům, talowitým Wředům a Sauchotinám. Může se z nj přistrogiti Traňk y Lektwař. Pastýři magj to za zwlášstnj skušsenau wěc / že tuto bylinu Weronyku na Prach ztlučenau, a s Solj smjchanau, Howadům proti kašslánj dáwagj.

¶ Weronyka v wjně močená, a w Kotle wřelé wody (in balneo Mariæ) dystyllowaná, gest znamenité zkušsené Lékařstwj proti wšseliké mu Gedu a Mornjmu nakaženj / aby wedwau aneb wetřech Lotjch té wody drobet Dryáku † půl Quentle † smjchage, rozpustil / a wypige w Lůži se přikryl / a pokogně ležel: Tak musý ged od Srdce odstaupiti / a skrze pot wen wygjti. ¶ Bylina v wjně wařená a pitá, to též činj / a gest zwlášstnj dobrý Lék proti naběhlé aneb oteklé Slezyně / kteráž se tímto Kořenjm splaskuge a zmenšsuge / kdožby gi za několiko dnůw pořád přigjmal a pil.

¶ Woda Weronykowá po několiko dnůw pořád pitá, coby po každé mohlo býti za čtwrt Žeydljka, zahánj Záwrat / dáwá dobrau paměť / rozděluge lipawé a klegowaté wlhkosti a Slemy / zahřjwá Žaludek / † a tiskne z něho wšsecky zlé wlhkosti / † otwjrá zacpánj Gater, Plic y Slezyny / čistj Krew, Ledwj, Matku y Měchýř / wyhánj pot / nedopaušstj se Gedu zmocniti / Zlautenku, Kámen y giné wšseliké nečistoty w žiwotě pomalu nashromážděné, wen wypuzuge.

B

¶ Wody Weronykowé dwa Loty ráno na čtitrobu pité / a Hubička w nj omočená, a w gablku Pjžmowém aneb wonném nošsená / aby k nj často woněl / gest welmi dobré a mocné Præseruatiuum, proti Mornjmu nakaženj a powětřj / aby gj také ruce, Hlawu, čelo y židowiny natjral. Nadto wjce prospěšsná gest, y proti wšseliký m newonným a smradlawým wěcem: Ženy těhotné wýborně a bezpečně gi požjwati mohau. Když koho Mornj nemoc napadne / deg náležitě paušstěti Krew žilau / potom wezmi Prášsku z této Byliny půldruhé čtwrtce / a smjchage setřmi Loty pálené wody Weronykowé, wypj teplý / a wypoť se na to: Budeš zdráw.

¶ Proti nowým Ranám sečeným y bodeným, pj wodu Weronykowau dwakráte za den, po každé do čtyř Lotů / tedy Ranau wypotj se gako něgaký dřewěnný Oleg. Ráno také y na noc promýweg sobě tauž wodau Ránu / a smoče w nj šsátek lněný, swrchu přikládeg. Hogj welmi dobře wšseliké rány, neduhy, vrazy, aneb zpruzenj w tegných a stydkých mjstech.

¶ Proti Kamenu předi wné a skušsené Lékařstwj: Wypal wodu z Weronyky / a wleg tu poneyprw dystyllowanau wodu zase do Kolby na pozůstalé Kwasnice / a wypaluj podruhé / bude té chuti gako Lauh / můžeš k nj drobet Cukru přidati a pjti. Také y obecný Barwjřský lauh wyhánj Kámen, kdožby geg pil / gakož Varignana swědčj.
* Též y Safft z Weronyky dobrý gest proti Pjsku a zacpánj Ledwin.*

† Může také dobré Weronykowé wjno přistrogeno býti / rowně tak gako Pelyňkowé. To wjno pjti magj ti, kteřjž gsau w Prsech a na Plicech nestatečnj / neb gim welmi dobře činj. Otwjrá také Gatra, Slezynu y zacpanau Matku / a má wšsecky ty wlastnosti a mocy / gako woda z též Byliny pálená. †

Zewnitř.

¶ Weronyka gest také prawá Rannj bylina / pohodlná nowým y starým ranám a vrazům, gakž powědjno. Item / proti každé Prašsiwosti a nečistotě kůže / gakož gsau

C Pjhy, Fleky / a cožk tomu podobného. Někteřj do wody aneb ſſtáwy Weronykowé přidáwagj drobet Witryolu aneb Alaunu.

Weronykowá bylina s Octem ztlučená aneb zwařená / a za několik dnů na twrdau Slezynu přikládaná / rozhánj a vmenſſuge twrdoſt gegj.

Weronyka na rány, vſſtipnutj Pawauků, aneb na vkauſnutj gedowatých žiwočichůw přiložená aneb wkropená, natřená a mytá / vzdrawuge a hogj, aby nezatěkali.

Někteřj pjſſj / že Králi Franſkému, Slonowinau aneb Malomocenſtwjm obtjženému, geden Myſliwec geho toliko tauto Bylinau zaſe k očiſſtěnj a zdrawj pomohl.

* Safft z Weronyky s Medem ſmjchaný, hogj zaſtaralé wředy a rány. Někteřj Hogiči ran magj Weronyku ſamicy Veronicam fœminam, za Lékařſtwj proti Raku a zlým Wředům / aby budto gi přikládal, aneb z nj pil.*

Weronyka ſlowe Latině Veronica mas, * Veronica fœmina.* Někteřj chtěgj / že wjce geſt z pokolenj Elatine. † Německy Erenpreiß oder Grundtheil / wegen ſeiner groſſen krafft / die es an ſich hat allerley Wunden vnd Geſchwär zuheilen. Někde gi také Czechowé řjkagj Tržnjk / aneb Přjtržné kořenj.

O Hyſſopu. Kap. XXVI.

Hyſſop. Hyſſopus.

D

Způſob.

Hyſſop geſt obecná, drewnatá Zahradnj bylina / má množſtwj Ratoleſtj aneb wětwiček, půldruhého ſtřewjce zdýlj / od ſpodku až nahoru pěkným zeleným, obdlaužným, tuhým liſtjčkem oſazených, podobným k Saturegi / wůně libé, chuti perné a drobet hořké. Neſe na Prutu mnoho kwětu klaſowitého, barwy modré. Kořen geſt dlauhý a twrdý gako dřewo. * Bylina tato geſtli toliko Hyſſopus Arabum, a netaké Græcorum Folio origani, o čemž mnozý pochybugj, necháwáme toho na ſwém mjſtě / a nynj toliko chceme mluwiti o známém Hyſſopu / kterýž obyčegně w Zahradách ſadj / ano y ſám od ſebe roſte / z nichžto netoliko modré, ale někteřj čerwené Kwjtky, někteřj y bjlé magj. In Adverſarijs klade ſe Hyſſop / kterýž w Engellandu na Zahradách y také na Horách růſti má / gehožto liſtj a Prautj po gedné ſtraně geſt bjlé gako Snjh.

Mjſto.

Mjsto.

¶ Hyssop horni, kterýž sám od sebe roste, gest netoliko obecný v Werony we Wlassjch a na giných mjstech / ale y w Německých na Horách, okolo zámku Streitbergu / gakož gsem geg w těch mjstech sám několikráte nalezl.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Hyssop gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na třetjm stupni. Mocy pronikawé a prostupugjcý / otwjrá, rozrážj, ztenčuge a stjrá.

Wnitř.

¶ Hyssop s Fjky, Rautau a Medem v wodě wařený a pitý / rozděluge tuhý, spekký a lipawý nečistý Flus w Plicech / činj wolné wymjtánj / wyprazdňuge a naprawuge Prsy / pokogj Kássel y deychawičnost.

¶ Hyssop s wjnem wařený, s přidánjm k němu semene Wlaského kopru a pitý, odnjmá bolest Žaludka y Střew / spomáhá proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy / žene moč y Kwět ženský / zahánj třesenj zymničné / a dáwá Tělu přirozenau dobrau horkost.

¶ Hyssop s Medem smjchaný, a gako Lektwař do žiwota přigatý, mořj Cžerwy.

¶ Hyssop cum Oxymelite, tak řečeným w Apatékách, pitý / purguge a wyhánj stolicemi tuhý lepký slem, a hrubau wodnokrewnost. S čerstwými Fjky gedený, obměkčuge Břicho k Stolicým. Nenjli nowých Fjků před rukama, wezmi suché / a namoče ge w Polewce z massa, požjweg gakž dotčeno. ¶ Hyssop w pokrmjch a nápogi požjwaný, dáwá Člowěku pěknau barwu / a posyluge zraku.

¶ Kdož se rád chce dáwiti / ten wař sobě Hyssop a Ržeřichu, s Octem a s Medem / pjto wlažné / a potom wstrč sobě do hrdla Pyro smočené w dřewěnném Olegi / a zdáwjš se.

¶ Proti Paducý nemocy wýborné Pillule: Wezmi Hyssopu, Bobrowého stroge, Gablečnjku, každého půl čtwrtce / Piwoňkowého kořene půl Lotu / Cžertowa howna, Asa fœtida řečeného, třetj djl čtwrtce / neb geden scrupulum: Wssecko to ztluc na Prach / vděleg z toho s mjzau Hyssopowau čtrnácte Pillulj: Z těch dáweg Nemocnému požjti dwě každého dne v wečer / kdyžby spat gjti chtěl.

* Hyssop wařený s kořenem Piwoňkowým a podobnými kusy, gest welmi vžitečný Epilepticis, to gest Paducý aneb S. Walentjna nemoc magjcým. Když pak této Byliny dobře mnoho proti takowé Nemocy samé wařiti budeš / a po několik dnů pořád Nemocnému dáwati / netoliko setře a rozdělj Flegmu / ale y wyžene gi wen skrze Stolice.

¶ Hyssop s Ssalwěgj wařený a pitý, dobrý gest těm, kteřjž žalugj / že těžce a twrdě zdwjhali / a tudy se namohli a polomili.*

¶ Columella chwálj Hyssop, proti zastaralému kássli Dobytka.

¶ Zwař Hyssop, Ssalwěg, Rautu, Woman, Lékořicy / a medem osladě pj. Vzdrawuge studenau Reumu / čistj Prsy / a oprawuge řeč.

¶ Dobrý gest Hyssop proti nedostatku Mozku a žilen / netoliko že ge wyčissťuge / ale také že ge vtwrzuge / a hodj se Lidem starým dussným / a w Prsech mnoho hrubých a flegowatých wlhkostj magjcým. Rozhánj otoky / chut k gjdlu dáwá / moč y Cžmeyru wywodj / třesenj zymničné zapuzuge / zrak ostřj. Wařený w Mléce aneb w Ptysaně, gest nápog s Cukrem vžitečný proti Sauchotinám.

¶ Wařiti Hyssop s Medowým Octem, a z toho požjwati ráno y na noc gednu lžjcy, k zažitj napomáhá.

† Woda z Hyssopu wypaluge se in Balneo Mariæ, toho časů když kwetne / a seká se k tomu spolu Prautj, listj y Kwět. Tato woda vžitečněgi se vžjwá proti nahoře dotčeným neduhům Prsů a Plic / nežli woda aneb Traňk z Byliny wařený / mocněgi rozděluge hrubé wlhkosti a slemy / a wjce pomáhá k wymjtánj. Vžjwáme gi také y k zahřitj studeného Zialudka / k otewřenj zacpané Matky, a naprawenj Ženské zástawy.

¶ Strogj se také wjno Hyssopowé, rowně tak gako Pelyňkowé / a gest obzwlásstně dobré Lidem starým / nebo zahřjwá w Cžlowěku wssecky wnitřnj Audy / a ztrawuge hrubé a zlé wlhkosti /

C wlhkosti/ zwlásstě ty,kteréž se okolo Prsů složily. A tak nezle prospjwá proti Kásslí,dusnosti a těžkému oddychánj. Geſt wjno to zdrawé y Lidem wodnotedlnym a S. Walentjna nemoc magicým. Kladau také bylinu Hyssopowau y s Kwitjm do Sklenice/ a nalewagi na nj starého Olege dřewěného / a tak dělagi Oleg Hyssopowý, rowně gako Rmenowý. Tim Olegem mazati se magj lidé,o kteréž se Sslak pokaussj/nebo zahřjwá studené Audy a suché žjly. †

Zewnitř.

Hysop w wodě wařený a obložený, ztrawuge ssedlau a staženau Krew.

Hysop s Wlaským kmjnem, s Medem a Solj ztlučený a přiložený, Ged wytahuge z Ran vsstknutých od Hadůw.

Hysop w Olegi wařený a pomazaný,zahánj Wssi, y swrab na Hlawě.

Hysop s Fjky wařený/ aby tau gjchau vsta proplakowal/ dobrý gest proti žábě a Otokům hrdla. S Octem wařený, aby geg w vstech teplý držel/ vkládá vkrutnau bolest Zubůw. Hysop s Fjky a Sanýtrem gako Flastr přiložený, dobrý gest proti zatwrdilosti a nedůžiwosti Slezyny/ a slaužj také Wodnotedlným.

Chcesslí wjno wláčkowité naprawiti: Wezmi Konew téhož wjna/wsyp do něho Hysopu ztlučeného/smjcheg dobře spolu a wleg do sudu/ a bude po něm zase wjno chutné.

Kteráž Panj má nečistau Matku, pak se od zpodku Hysopem/ a bezesskody se wyčistj. Hysop na řežawé vhlj vwržený/ aby ten dým aneb kauřenj skrze Trychtýř do vssj wpausstěl/ zahánj wětry, zněnj a hučenj w vssjch.

Oleg,w němž listj a kwět Hysopowý w sklenicy a na Slunцy močen/dobrý gest, aby gjm zastuzené Audy a suché žjly potjral a mazal/ kteréž Sslak znemocnil a zemdlil.

Hysop w horké wodě namočený, a na oči přiložený,mjsta čerwená na nich odgjmá. Pytljček plný Hysopu teplý na Hlawu přiložený, studenau Reumu zahánj.

* Hysop také s vžitkem dáwán býwá do Klistýrů/ kterýchž proti žřenj w Břisse aneb proti Střewnj dně vžjwáme.*

D Hysop slowe Řecky y Latině Hyſſopus vel Hyſſopum: Arabsky Cyfe & Iuba: Wlasky, Sspanyelsky a Francausky Hysopo, Německy Ysop, Jspen oder Kloster Jsop.

O Přespolnj Bylině, Stoechas řečené. Kap. XXVII.

Mjsto.

Stoechas gest Bylina přespolnj/ a přinássj se k nám do Rzjsse y do Czech suchá. Roste w Frankreychu na Ostrowjch proti městu Malsiliæ, kterjž od hognosti té Byliny Stoechades slowau. Item in Arabia, odkudž s giným Kořenjm do Alexandrye, a potom k nám se dodáwá. Nacházý se y na některých Horách Wlaských/ * gako na hoře S. Iuliani, nedaleko města Pisa.* A wssak neylepssj a neywzácněgssj gest Arabská.

* V nás netoliko z nowého a čerstwého, ale y z starého a suchého semene wycházý/ wssak zřjdka kwět a semeno nese: aprotož nemálo gsem se podiwil pilnosti Vrozeného a Statečného P. Girjho Rittefelna, dědičného Marssalka w Hesých, milownjka studij Herbarij, a mého y giných w tom Patrona a Fedrownjka/ že gest tuto Bylinu w rozkossné Zahradě swé w Hesých,k zralému semenu přiwedl. *

Spůsob.

Stoechas gest podobná k Lawenduli/ má mnoho drewnatých Ratoljstek a wětwiček/Listjčko obdlaužné, tlusté, ssediwé aneb popelaté. Při wrchu na Prutu nese klasowité kolby aneb hláwky, gako Wlaský Thymus: Ty kolbice složeny gsau w hromadu z množstwj drobného a modrého, někdy také y bjlého (gakož mi pak od takowého semeno ze Wlach posláno) kwitjčka. Kořen gest drewnatý. Wssecka Bylina hořká/a poněkud w hromadu stahugjcý.

* Cordus

* Cordus a giný Lawenduli nassj a Spicam, chtěgj k této Bylině přičjsti / o čemž nynj není času se hádati. Carolus Clusius gesstě giné pěkné pokolenj této Byliny nalezl in Portugallia, na neywyšssjm mjstě Hory Calpe. Gest mnohem subtýlnégssj / a má welmi malučké, autlé, zpilowané lijstičko. Obywatelé gi gmenugj Alichrin Francos, to gest Rosmarinum Gallicam, Francauzký Rozmaryn.*

Stoechas.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Stoechas Bylina gest slozenj horkého a suchého.

Wnitř.

Welmi wonná bylina Stoechas s Kwětem wařená a pitá, rozděluge, otwjrá wsseliká zacpánj / wyčisstuge a posyluge wssech wnitřnjch Audů y celého Těla: žene moč y ženský kwět: odpjrá Gedu / a spomáhá proti wsselikým Nemocem, od studených wlhkostj posslým / gakéž gsau Sslak, Paducý nemoc, Ospánliwost, ztrnutj aneb necitedlnost Audůw y třesenj: Mozk, nerwy aneb žilny, y wssecky smyslůw nástroge, wyčisstuge a vtwrzuge. Gest také náramně dobrá proti nedostatkům Prsů a Plic / gako Hysop. Může gedna Bylina za druhau brána býti.

Proti Paducý nemocy dáwá se s Prachem Squilly aneb Cybule mořské, ztižj desýti zrn Gečných / aneb s Octem Squillowým aneb s Octowým syrupem. Wssak lidé horkého Cholerického přirozenj, a magjcý žaludek plný pěnokrewnosti, nemagj této Byliny požjwati. Neb gim nenj zdrawá / přiwodj těžkost, nechutenstwj, žjzeň / a rozhorčuge Tělo.

Zewnitř.

Stoechas Bylina, y Kwět woněnjm k němu, přikládanjm, Hlawy mytjm, posyluge mdlého a záwratiwého Mozku w Hlawě.

Na některých mjstech podkuřugj tauto bylinau Ssestinedělky, gako ginými wonnými Bylinami a Kořenjm.

Tato Bylina Řecky y Latině slowe Stoechas & Stichas, Arabsky Astochodos, Wlasky Stechade, Sspanyelsky Cantuesso, Francauzky Stechados, Německy Stechaskraut. † Giná gest Stoechas Citrina, Plesniwec Cžeský / o kterémž se wypisowati bude w Knize 4. Kap. 58. †

O dobré-

C

O Dobrémyſli. Kap. XXVIII.

Prawá Dobrámyſl I. Origanum Heracleoticum.

Prawá Dobrámyſl II. Origanum Onyte.

Pokolenj a Spůſob.

D

Dobrámyſl obecná, kteráž v nás w Czechách roſte, nenj prawé Starých Origanum: ale wedlé mého zdánj Plané/ a tak w mocech ſwých mdlegſſj. Prawé pak Origanum aneb Dobrámyſl geſt dwoge: Gedno ſlowe Heracleoticum, a druhé Onyte. Heracleoticum má liſtj gako Hyſſop/ wſſak kratſſj a ſſirſſj: Prut půldruhého Lokte zwýſſj, a čaſem wyšſſj, s mnohými poſtranách Ratoljſtkami/ kteréž při wrchu neſau okolky nezcela okrauhlé/ ale rozmanitě rozdělené, s kwjtky přibrunátnými/ ſemeno nehuſté, ale řjdké. Onyte má liſt bělegſſj a k Hyſſopu podobněgſſj. Při wrchu neſe kwět klaſowitý, k Majoráně podobný.

* W Mompelieru magj w Zahradách gedno pokolenj Dobrémyſli/ kteráž geſt wewſſech mocněgſſj a wětſſj: Liſt má gako náſledugjcý Plané aneb Obecné Origanum, též y takowý chlupatý a zčerwena brunátný Prut: Kwět rowně tak klaſowitý, gako Onyte, ale w geden okolek w hromadu ſložený a ſtiſknutý/ Barwy pěkné brunátné. Wſſecka Bylina libě wonj. *

Domácý a obecná náſſe Dobrámyſl geſt Plané Origanum aneb Pſeudoriganum: Liſty má ſſirſſj nežli Majorána, wždycky dwa proti ſobě oſazené/ z gegichžto ſaučků wyroſtagj ginj malj Liſtkowé/ někdy čtyřj, a čaſem ſſeſt. Prut geſt čtwerhraný, chlupatý, počerwenalý. Kwět podobný téměř Majoránowému/ z brunátna čerwený, w rozdělených okolcých. Některá kwetne y tělnau aneb zcela bjlau barwau. Kořen mdlý, rozkládagjcý ſe na wrchu po drnu. Bylina wonj owſſem, ale netak ſylně, gako prwnj dwě/ chuti geſt přjperné a přjtrpké w hromadu ſtahugjcý. Některj gj Czeſky řjkagj Czerwená Lebeda.

Mjſto a Czas.

Prwnj dwě Dobrémyſli roſtau na Oſtrowě Kréta v weliké hognoſti/ a odtud přináſſegj k nám, Kwět y Semeno, wonné a perné. Domácý náſſe Dobrámyſl roſte wſſudy na Poljch, w mjſtech neworaných y wedlé ceſt. * Zwláſſtě na Horách: Heracleoticum geſt také k nám přineſſeno/ a kdyby ſe málo pilněgi přikrýwalo/ zůſtalo by w Zahradách přes Zymu.* † Kwetnau měſýce Czerwence.†

Při-

A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Dobrámysl gest přirozenj horkého a suchého na třetjm stupni: Mocy té, rozpausstěti, srážeti, rozdělowati, rozrážeti, ztenčowati, zhluboka přitahowati.

Origanum Monspeliense:
2. Folium aversa parte spectandum.
3. Folium adversa superficie videndum.
4. Flos. 5. Semen.

Dobrámysl Domácý. Origanum siluestre siue vulgare.

B

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Wjno, w němž Dobrámysl zwařená, pité, odpor činj wsselikému Gedu/ kterýž od vsstknutj aneb vbodenj gedowatých Žiwočichůw přicházý.

¶ Dobrámysl s Fjky gedená, dobrá gest proti Křeči a Wodnotedlnosti.

¶ Dobrámysl vsussená, na drobný Prach ztlučená a s picým Medem přigatá, žene wen stolicemi černau Melancholickau wlhkost a krew/ a nawracuge zase Ženy ku pořádné gegich nemocy. ¶ Dobrámysl s Medem smjchaná, a gako w Lektwař zadělaná, wyčisstuge a proprawuge Trubice Plicnj/ a vkládá Kássel.

¶ Kwět Dobrémysli Domácý vsussený, a s Gitrocélowým semenem w čerweném kyselém wjně pitý, zastawuge žiwot w Cžerwené nemocy.

¶ Skussené Lékařstwj proti wsselikému plynutj Břicha/ gakéž to koli býti může: Wezmi listj Dobrémysli/ vsuš ge a ztluc na Prach/ ten Prássek smjcheg s žlautkem wagečným/ vděleg z toho těsto aneb Koláček/ vpec geg na horké Cyhle, a gez.

¶ Prach Dobrémysli s Medem a Zázworem smjchaný, a ráno v wjně požjwaný, zádussiwým a kasslawým Lidem spomáhá. V wjně wařený a pitý, Žaludek y Střewa zahřjwá/ a wětrnosti zžjrá.

¶ Komuž w pokrmjch dodáno Bolehlawu, Opium, Kočičjho střjbra, y giných gedowatých wěcý/ ten proti tomu Dobrémysli w Octě medowém požjweg.

¶ Dobrámysl s Kopytnjkem wařená a pitá, Oteklost wodnotedlnau ztenčuge/ a Prassiwost odgjmá.

† Dobrámysl s bylinau Kawiasowau, kořenem Womanowým, Wlasským koprem a Lekořicý zwařená a pitá, rozděluge hrubé wlhkosti w Prsech/ proprawuge a napomáhá k wymjtánj/ zwlásstě když k tomu Tranku přidáš Fiolowého kořene.

C ¶ Ženy, kteréž nedostatek trpj w Mléku, magj na lačný žiwot Dobraumysl gjsti/ a tak se gim rozmnožj Mléko / a gest vžitečné Dětem. ¶ Dobrémysli, poněwadž z přirozenj swého Gátra otwjrá, požjwati mohau Icterici, to gest kteřjž Žlautenicy magj.

¶ Woda z Dobrémysli, zsekagjc bylinu y Prautj, tehdáž když kwetne, in Balneo Mariæ, páliti se má. Ta ráno a v večer pitá, dobrá gest Lidem dýchawičným/ kteřjž krátký duch magj/ nedůžiwým na Pljce, vstawičně kassljcým a těžné Prsy magjcým/ nebo propratwuge a k wyhmjtánj napomáhá. To též děla y wjno s tauž bylinau, tim způsobem gako Pelynikowé přistrogené.

Zewnitř.

¶ Dobrámysl wařená, aby se tau wodau w Lázni myl, zahánj swrab, Prasliwost y Žlutau nemoc. ¶ Safft Dobrémysli z čerstwé a zelené Byliny wydáwený, dobrý gest proti oteklým Mandlům a čjpku w hrdle: Item, proti zgitřenj w vstech. S Medem smjssený, a teplý do vssj wpuštěný, krotj a vkládá bolest gegich.

¶ Kdež se Dobraumyslj posypá / odtud Hadi vtecy musegj.

¶ Dobrámysl s Gečnau tlučj aneb mukau wařená, až do hustosti Flastrowé / ten Flastr přikládaný, rozhánj wsseliké Otoky.

¶ Dobrámysl v Wjně wařená, a z nj pára teplá skrze Trychtýřjk do vssj přigatá, rozhánj zněnj a zwučenj gegich. Dotčené wjno spolu y s tau Bylinau přiložené, rozděluge a rozrážj sraženau a sedlau Krew. ¶ Dobrámysl vsussená, s Salpetrem a Medem smjchaná, dělá bjlé Zuby/ aby ge tim wytjral.

¶ Dobrámysl s Fjky smjssená, a teplá přiložená, vkládá bolenj aneb klánj w bocých.

¶ Kdož má welikau žádost a chut na Stolicy/ a wssak násylným tlačenjm nemůže se wykliditi / wezmi Prássek Dobrémysli / posyp gjm zadnjho střewa Konečnjku / obměkčj se w žiwotě/ a bude mjti Stolice.

¶ Dobrámysl v Wjně wařená/ aby k nj Olege dřewěnného přimjsyl / na ssátek potáhl/ * a pozpodu kdež náležj přiložil/ * odnjmá twrdost Matky / wyčisstuge gi/ a přiwozuge k gegj pořádnosti. D

¶ Z listj a kwětu Obecné a domácý Dobrémysli, strogjwá se vžitečné pařenj w Lázni aneb Wannách/ když studené a zbytečné wlhkosti wysussowati a ztrawowati chceme. Takowé seděnj v Wanně, a obloženj se Dobraumyslj, moč žene / Matku zahřjwá a obměkčuge/ průchodisstě rozssjřuge, a braukánj wyhánj.

¶ Komuž zadnj střewo wycházý / zaseypeg ge Prachem Dobrémysli / a přilož na to list Diwiznowý / a zhogjt se. ¶ Dobrámysl wařená v wjně/ aby to Wjno w vstech držel/ wlhkosti dásnj y okolo Zubů, w nemocy Franské wytahuge.

* Dobrámysl a Syra na Prach ztlučená a spolu smjchaná / kamž tim koli Prachem zaseypati budeš, wyhánj Mrawence.*

¶ Dobrámysl Řecky y Latině slowe Origanum, † quòd montibus gaudeat, vel quòd visum illustret & acuat: & differentiæ gratiâ, Origanum Heracleoticum sive Heraclium, ab Herculea Ponti ciuitate, quòd illic probatissimum nasceretur: Origanum Onitis, quòd ab asinis comedatur: & Origanum siluestre siue vulgare. † Arabsky Fandenigi, Wlasky Origano, Sspanyelsky Oreganos, Francausky Origanle, Marioleine bastarde: Německy Dosten, Wolgemuth / quasi dicas animi bonitatem & lætitiam; odkudž také y v Čzechů gména dostala/ Kostentz vnd Bergmüntz.

O Kozý Dobrémysli. Kap. XXIX.

Způsob.

Tato Bylina roste v weliké hognosti w Foriaulu, na wrssjch kamenitých a starých Zdech/ gakož gsem sám widěl w městě Austia řečeném, osm Wlaských mil od Vtyny ležjcým. Má tenké Metličky s malým obdlaužným listjčkem,

liſtjčkem, w ſpůſobu Hwězd oſazeným/ wždycky gednu ſſichtu po druhé, chuti nápodobné Polegi. Neſe na Prautj Kwjtičko drobné, barwy tělné. Kořen geſt malý, rozdělený, koſmatý/ chuti též gako liſt. * Toto Tragoriganum Autoris, nechť zůſtáwá při ſwé wáze / poněwadž ge tak y gini wyſſetřili. Wſſak Carolus Cluſius wypiſuge druhé Tragoriganum, w Hyſſpanij na mnoha miſtech roſtaucý / kteréž prwé giným neznámé bylo.* A

Kozý Dobrámyſl. Tragoriganum.

B

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Tragoriganum ſrownáwá ſe w mocech s ginými Dobrými myſlemi : † A protož což o nich w Kapitole předeſſlé pſáno/ to též o této Bylině rozuměti ſe má. †

¶ Tato Bylina ſlowe Řecky y Latině Tragoriganum, † quaſi hircinum Origanum, quòd pabulo gratum ſit hircis, ut Onitis aſinis, potius quàm quòd hircum fœteat.† Francauſky Groſſe Mariolaine baſtarde. Německy Tragedoſten oder Bocksdoſten.

O Polegi. Kap. XXX.

Spůſob.

POleg geſt Bylina křowatá/ rozkládagjcý ſe po zemi ſem y tam, gako Mateřjdauſſka : Prautjčko má drobné, měké, gedné Pjdi zdylj/ Liſtj Majoránowému podobné/ a wſſak drobet wětſſj : Kwět ſtogj okolo Prautj až nahoru, obyčegně bjlé tělné barwy / ač ſe čaſem y zcela bjlý nacházý. Kořen tenký a koſmatý.

* Plinius wypiſuge Samce s bjlým Kwětem / gakož pak takowý na mnohých miſtech we Wlaſſjch, zwláſſtě okolo Piemontu, roſte / když ſe od Riuolio k Turynu gede. Přesto nacházýme geſſtě gednu Bylinu / kteréž w Mompelieru, kdež gi mnoho roſte, ale zřjdka na giných miſtech, Pulegium Ceruinum, Poleg Gelenj řjkagj/ má drobné autké liſtjčko, gako Saturege / Kwět barwy brunátné/ Kořen plazy ſe powrchu, gako při Gratiole. Wůně geho geſt liběgſſj, nežli obecného/ a také y mocnégſſj. A protož ho Apatékáři w Mompelieru miſto obecného vžjwagj. V nás w Zahradách ſazený, welmi ſe rychle rozplozuge / a daleko wůkol ſebe ſe rozkládá.*

C

Mjsto a Czas.

¶ Poleg roste rád na mokrých a wyprawených mjstech. Žádná Zrostlina nenj, kteráž by se raděgi vgjmala/ gako Poleg: nebo kdež se gednau dostane, tu zůstáwá/ wěssj se a rozkládá sem y tam/ a potahuge sebau wssecko Pole. Když giné Byliny horkem schnau, začjná Poleg kwjsti/ gakžkoli sucho gest. Anobrž tak rád roste/ že y na Wěnce vwitý, nic méně předce roste. Když kwe, má se s Kwětem pořezati a sussiti.

Poleg. Pulegium.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssecka Bylina gest wonná, chuti perné a přjhořké/ horká a suchá na třetjm stupni. Mocy rozpausstěgjcý, otwjragjcý, rozdělugjcý, wywodjcý a zažjwagjcý. Stařj Lékaři psali/ že Poleg, Konská máta, Dobrámysl, Třewdawa, Marulka y s gich rozdjly, gsau téměř gednostegné mocy.

Wnitř.

¶ Poleg v Wjně wařený, žene Moč y Ledwinný kámen/ otwjrá wsseliká zacpánj/ a tak spomáhá proti Žlautenicy a Wodnotedlnosti/ y proti každým studeným nedostatkům Hlawy a suchých žil aneb žilen. Gest y těm zdrawý/ kteřjž od gedowatých Žiwočichůw aneb Zeměplazůw vsstknuti gsau.

¶ Poleg s Medem a s Aloe pitý, wyčisstuge Pljce/ a odnjmá Křeč: wywodj z Prsý wssecky zlé wlhkosti. Dobrý gest dussným a deychawičným.

¶ Poleg s wodau a Octem wařený a přigatý, zastawuge a krotj nechutenstwj, bolenj a žřenj Žaludka. Wyhánj také Stolicemi černau a Melancholickau krew.

¶ Kdožby wody nezdrawé pjti musyl, wlož do nich Poleg/ aneb nasyp tam Polegowého Prássku: pomáhá, že gi bezesskody pjti mocy budeš.

¶ Když Owce kwraucý Poleg gedj/ začjnagj běčeti.

¶ Žena kteráž swého Kwětu nemá/ hleď se řádně a střjdmě w gjdle y w pitj chowati/ aby sama přjčiny k zástawě geho nedala. Pakliby wždy od nj gjti nechtěl/ vžjweg Prássku z Bobřů, Bedrnjkowého kořene a Musskátowého kwětu/ wezmauc gednoho tak mnoho gako druhého/ a to s wodau Polegowau teplau do sedmi lžic plných, ráno dokudž w lůži gesstě ležj. ¶ Ženy proti zástawě swého Kwětu mohau každého dne ráno zdole poznamenaných Pillulj po třech požjrati/ a budau po nich zdrawé: Wezmi neylepssjho Aloe geden Lot/ a vděleg z něho třidceti Pillulj s sstáwau Polegowau. ¶ Po-

¶ Poleg nenj dobrý gjſti Ženám těhotným: nebo ſyc před čaſem Djtě porodıtiby muſyly. A ¶ Poleg dobrý geſt Ženám, kteréž od Bab zameſſkány bývagj/ tak že Secundinam, to geſt Dělohu aneb Lůžko dlauho w ſobě zadržugj/ a tudy mnohé Sſeſtinedělky zmrhány bývagj. Protož Baby magj mjti pozor na Ženy rodjcý/ aby po porodu Lůžko nedlauho w žiwotě zůſtáwalo. Magj tedy dáwati gim Poleg w bjlém wjně wařený/ přičinjce k němu trochu Sſaffránu/ kterýžto y hned Lůžko wyhánj.

* S. Jeronym pjſſe/ že Národowé in India v wětſſj wážnoſti a ceně magj Poleg, nežli Pepř. Kterakby ſe pak Poleg přiſtrogiti měl, aby purgowal/ o tom čjſti můžeš Braſſauolam de purgantibus. Gakož pak y gedna čtwrtce Polege w teplém Medu přigatá, wyhánj černau Melancholickau krew.*

Zewnitř.

¶ Poleg ztlučený a s Octem v Noſu držaný, aby wůně geho do chřjpj ſſla/ pozdwihuge zaſe těch, kteřjž w emdlobách aneb w otrapách ležj.

¶ Poleg na Prach ztlučený, zachowáwá Zuby zdrawé, čerſtwé a čiſtotné/ aby ge tim Práſſkem wytjral/ ano y boleſt Zubůw léčj.

¶ Ženy kteréž magj Maternjk z mjſta hnutý, wětrnoſtmi obtjžený aneb zatwrzený/ ty mohau ſobě dělati Lázeň pro Ledwj z Polege/ w nj ſeděti a tau Bylinau ſe pařiti.

¶ Woda y ſſtáwa Polegowá dobře proſpjwá temným očjm/ zahánj ſwrab y kauſánj w nich. Poleg rozžweykaný, a na ljce přiložený, otok Očj rozhánj.

¶ Poleg zmačkaný, a na Podagrické audy přiwázaný, a na nich, ažby ſe zarděli a zčerwenali zanechaný, vkládá gegich trápenj, y boleſt vkrocuge.

¶ Poleg s Gečnau mukau ztlučený, a na ſpáleninu přiložený, vhaſſuge gi.

¶ Když ſe Poleg s Solj přikládá/ dobře činj nedůžiwým na Slezynu.

¶ Poleg v wodě wařený, aby tau wodau Audy myl, zaſtawuge ſwrab gegich.

¶ Poleg s Octem a Solj ztlučený, dobrý geſt proti Křeči/ aby ſe gjm teplým potjral. Tak dobrý geſt také proti vſſtknutj Sſtjrůw a Pawaukůw.

¶ Wěnec z Polege vdělaný, a na Hlawě noſſený, odhánj Záwrat. B

¶ Ku Polegi woněti zdráwo geſt těm, kteřjž ſtudený a wlhký Mozk magj.

¶ Poleg ztlučený a přiložený, welmi vžitečný geſt proti boleſti Kyčel.

¶ Poleg s Mukau gečnau a s wodau ſmjſſený a přiložený, Otekliny ſplaſkuge/ a boleſti gegich vkládá. * Chtěgj tomu/ že Poleg má ſwé gméno odtud w gazyku Latinſkém/ že když geg ſuchý zapálj/ aneb ſyc gjm kauřj a kadj/ Blechy z toho mjſta zahánj. *

¶ Poleg ſlowe Řzecky γλήχων, βλήχον & βληχρόν, † quòd guſtatum à pecore capriſq; balatum concitat, vel etiam, quòd pulmonibus pituitam craſſam farctámq; extundat. † Latině Pulegium, † & Puleium extrita g litera, Ciceroni, quòd flos recentis incenſus pulices necat odore, Plinius. † Arabſky Alnegem, Alnam: Wlaſky Pulegio, Sſpanyelſky Poleio, Francauſky Pulege & Pouliot, Německy Poley.

O Dyptamu Kretſkém aneb Třewdawě. Kapitola XXXI.

Rozdjl a ſpůſob.

Prawý wzneſſený Dyptam neb Třewdawa neroſte w Němcých ani w Czechách/ ale na Oſtrowě Creta, odkudž ſe do Benátek a potom y k nám dodáwá. Od gednoho Kořene wypauſſtj několik twrdých, oblých a mladiſtwých Prautkůw/ na nichž ſtogj okrauhlé Liſtj, wždycky dwé proti ſobě oſazených/ mnohem wětſſj a tluſtſſj, nežli na Polegi. Na wrchu neſe ſwůg brunátný, ſſupinkowatý Kwět/ téměř kupodobenſtwj Chmele. Ačkoli Dioſcorides gináč pjſſe/ o čemž čti má Latinſká Commentaria. Kořenj má množſtwj ſem y tam rozděleného. Wſſecka Bylina wůni od ſebe dáwá/ téměř gako Poleg.

 * Wycházý

C * Wycházý owſſem z ſemene / ale chce welikému opatrowánj / aby přes Zymu newyhynul. Kterýž mi ze Wlach odeſlán byl / rozplodil ſe owſſem a wyroſtl, ano y hrubě kwetl / ale že na Podzym na množſtwj kuſůw a ſadeb rozdělen nebyl, k Garu wyhynul.*

Krétſký Dyptam. Dictamnus Cretenſis. | Domněký Krétſký Dyptam. Pſeudodictamnus Cretenſis.

D ¶ Geſt y giná geſſtě Bylina, domněký Krétſký Dyptam řečená, Latině Pſeudodictamnus Cretenſis, gehož také Figůru tuto klademe.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Dyptam geſt přirozenj horkého a ſuchého na třetjm ſtupni/ otwjrá, ztenčuge a žene. Což o Polegi praweno bylo/ to mnohem wjce o Dyptamu rozuměti ſe má : neb geſt wewſſem pronikawěgſſj a mocněgſſj.

Wnitř.

¶ Dyptam Krétſký v wjně wařený a pitý, nedáwá Gedu žádného mjſta ani placu: Rány také gedowaté kupodiwu hogj. A geſt moc této Byliny tak ſylná/ že y wůnj ſwau Hady a wſſeliké giné Žjžaly a Žiwočichy gedowaté zapuzuge, y také mořj/ kdyžby ſe gich dotekl. In ſumma, geſt wýborný prawý Dryák.

¶ Dyptam wařený a gjcha ta ſpolu y s Práſſkem pitá, wyhánj netoliko ženſký kwět/ ale y Dělohu a mrtwý Plod z žiwota Matky. To též činj, když Ženy z něho čjpek dělagj, a dáwagj kdež náležj/ aneb Prach na žiwé vhlj wſypjce, tim dymem pozpodu ſe podkuřugj. Nynj dotčený Traňk otwjrá wſſeliká zacpánj/ žene Moč y Kámen.

¶ Rozpráwěgj, že na Oſtrowě Creta Kamſykowé aneb Diwoké Kozy, poſtřeleny gſauce od Myſliwců, tuto Bylinu gjdagj/ a tak z nich ſſipky, střely a ſſpice wypádagj.

¶ Dyptam s Řžepjčkem v wjně wařený, přidadauc Medu aneb Cukru, kapánj moče a Řžezawku odgjmá.

Zewnitř.

¶ Bylina Dyptamowá přiložená, wytahuge wen Trny, třjſky, oſtny a ſſpjce z Noh y ze wſſeho těla/ když ty koli w něm wězegj.

¶ Dyptam ztlučený a gako Flaſtr na Slezynu přiložený, ztenčuge gi a zmenſſuge.

¶ Sſťáwa Dyptamowá do ran wpuſſtěná, těch kteréž od gedowatých zbranj aneb diwoké Zwěři přiſſly, bezeſſkody ge vzdrawuge. Táž wodnatoſt s Gečnau mukau ſmjchaná, wředy a Fleky na těle wyčiſſtuge / a tak Pjhy, Vhry y giné zſſeředěnj na Twáři ſhánj a ſtjrá.

¶ Dyptam

¶ Dyptam slowe Ržecky y Latině Dictamnus, † & Dictamus, vel Dictamnum & Dictamum, à Dictæa parte montis Idæ Cretensis. Item Pulegium siluestre: † Arabsky Alnegem, Wlasky Dittamo, Sspanyelsky Dittamo real, Francausky Diptam, Německy Dictam.

O Dyptamu Obecném aneb Třewdawě bjlé. Kapit. XXXII.

Třewdawa bjlá. Dictamnus albus.

Způsob.

Obecný Dyptam gmenuge se od některých Dictamnus albus, to gest Dyptam aneb Třewdawa bjlá / protože Kořen má bjlý. Roste v nás w hognosti, zweyssj dwau Loket / a gest Bylina vsslechtilá a krásná. Listj gegj tak podobné gest Gesenowému / že gi někteřj Malým aneb njzkým Gesenem nazýwagj. Listjčko na Kwětu gest welmi pěkné / barwy tělné aneb brunátnosti poběławé / s Růžowými žilkami, gako na obecném Slézu, a wonné. Po kwětu wycházegj hranaté, zawřené Lusky / a w nich Semýnko černé, gako vhel. Kořen má gedné pjdi dlauhý / maléo Prstu ztlausstj / na několikero rozdělený / a w něm wnitř twrdý kosstál aneb střžeň, smrdutý co Kozel, a chuti hořké.

Pokolenj a Mjsto.

¶ Tato Bylina roste na wysokých Horách, na Stránjch a Skalách, w mjstech kamenitých a wyprahlých. * Na mnoha mjstech také y w Němcých / zwlásstě pak v weliké hognosti w Vhřjch a w Rakausých / gakož swědčj Carolus Clusius in suis obseruationib. Pannonicis lib. 1. cap. 15. kdež také dokládá / že gi dwoge pokolenj nalezł: Gedno wyšssj, s wětssjmi wrssky Kwětu / barwy něco sytěgssj a plněgssj, nežli giné / a Listem temněgssjm a počernalegssjm. Druhé gest nižssj, a má méně Kwětu / kterýž gest gako y listj něco swětlegssj. Někteřj prawj / že se nacházý Třewdawa s kwětem docela bjlým. *

Czas.

¶ Kořene Třewdawy bjlé toliko w Lékařstwj vžjwáme / kterýž hned z Gara kopati se má / dřjw nežli w Prautj wyroste / aneb zase na Podzym. Kwetne Czerwna měsýce.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen Třewdawy bjlé geſt přirozenj ohniwého, to geſt horkého a ſuchého na třetjm ſtupni. Mocý ſwau ztencuge, otwjrá, wytahuge, ſſjrá a gedowatoſtem odpjrá. A protož vžitečně ſe přidáwá do těch Lékůw/ kteřjž ſe proti nakaženému mornjmu powětřj, proti Gedu y wſſelikému gedowatému vkauſnutj a vſſtknutj, ſtrogjwagj.

Wnitř.

Tento Kořen ztjžj gedné čtwrtce pitý, mořj Czerwy/ wſſeliká zacpánj otwjrá/ boleſti břicha krotj/ ſtudené Matce welmi dobře proſpjwá/ žene Kámen, nemoc ženſkau, Lůžko y mrtwý Plod. Magj ſobě také ženy čjpky pro Matku z něho dělati a podſtrkowati/ aneb od zpodku ſe gjm podkuřowati. Strogj ſe také z Kořene tohoto wýborný Traňk pro Rány. Někteřj tento Kořen wařj s dřewem Francauzowým, cum ligno Guajaco, a s welikau platnoſtj zdrawj dáwagj pjti proti Francauſké nemocy/ za ſſeſt Neděl pořád každého dne, gakž obyčeg geſt.

Dyptam dobrý geſt proti Padučý nemocy, a wſſelikým nedoſtatkům mozku/ kteřjž od přjčin ſtuzených neb od wodnokrewnoſti, půwod ſwůg magj/ ano y k giným mnohým wěcem geſt vžitečný. * Zwláſſtě Semeno/ a Lektwař z Kwětu geho.

Vžjwáme y wody z kwětu Dyptamowého pálené k mnohým wěcem. Někteřj gi chwálj w čaſu Mornj rány/ ginj proti bolenj Hlawy, z Komplexy ſtudené pocházegjcýmu/ a do Noſu gi táhnauti welegj. Na některých mjſtech gi vžjwagj proti ſtudeným wlhkoſtem a Fluſům očj.

W Řjmě prodáwagj wodu Třewdawy bjlé Ženám/ aby ſobě gj twář pěknau a hladkau dělaly a ſe ljčily: nebo také y Kořen Pjhy a Fleky z twáři ſháněti má. Safft aneb Mjza z Kořene vzdrawuge a hogj Rány. *

Proti Gedu a zlému powětřj: Wař Třewdawu s Podražcem a s Balſſamem/ a dáweg pjti. Můžeš ſobě y toto Lékařſtwj připrawiti/ a vžjwati ho kewſſemu, gako Dryáku: Wezmi Třewdawy, Podražce okrauhlého, Hořce, Dubowých ſſiſſek, gednoho gako druhého/ vděleg Prach, a bude černý. Ten Prach wař v wjně, a požjweg.

D

Proti Padučý nemocy: Wezmi Třewdawy, Bobrowého ſtroge gednoſtegně a zaroweň/ ſměs s mjzkau Rautowau/ a wpuſť do chřjpj, aneb deg pjti.

Ztluc Třewdawu s Zlatohláwkem, s Podražcem dlauhým a ſádlem Zagečjm: To wytahuge ſtřely, Koſti drobné y třjſky/ a cožby w těle vwjzlo. Můžeš z toho y maſt vdělati/ přidada Sagapenu a Woſku.

O Sſalwěgi. Kap. XXXIII.

Rozdjl a Spůſob.

Sſalwěg geſt dwogj: Wětſſj a Menſſj: Obogj tak známá/ že téměř žádné Zahrádky aneb Záhrobečku nenj/ na němžby ſe Sſalwěg nenacházela. Wětſſj aneb ſſiroká Sſalwěg tak ſlowe/ protože má weliký a ſſiroký Liſt. Geſt ſtrůmek aneb křjček ratoleſtný/ Prautjčka má množſtwj čtwerhraného a přjſſediwého: Liſtj obdlaužné, tluſté, chlupaté, zwraſkalé/ gako raucho wlněné oſmeykané, a ktomu otřelé/ zběla ſſediwé, ſylně a libě woňné: Kwět při wrchu Prautj barwy brunátné, s bjlau proměnné/ *neb někdy do konce bjlé* gako Polnj aneb Planá Sſalwěg/ nakřiwený gako Orlicý klikatý Nos. Když Kwjtj opadne, přináſſegj w Pytličcých aneb přjhradkách černé, přiokrauhlé a lſkawé ſemeno. Kořen drewnatý a koſmatý. * Weliká Sſalwěg nacházý ſe na Winicých in Gaſconia w Langedocku a Piemontu: Potom do Zahrad přeſazená, roſte ſpanilegſſj a pěknégſſj.*

Menſſj Sſalwěg podobná geſt prwnj/ wſſak Liſtj gegj geſt vžſſj a menſſj/ ano y wůně mdlegſſj. Slowe také Sſpičatá Sſalwěg (Spitzſalbey) aneb Křjžowá a vſſatá Sſalwěg (Kreutzſalbey) za přjčinau těch dwau auſſek, kteráž ſe při ſtopce aneb na koncy

Liſtu

Liſtu zawěſſugj/ a podobenſtwj Křjže na ſobě vkazugj/ čehož ſe při Wětſſj Sſalwěgi neſpatřuge. Starý Theophrastus gmenuge gi Sphacelos. W Frankreychu a na některých mjſtech země Wlaſké tato Sſalwěg roſte ſama od ſebe w hognoſti/ zwláſſtě w zemi kamenité a nedělané/ tak že gi v weliké Snopky wážj, ſuſſj, a Pecy gjmi wypalugj. * Tato Sſalwěg kwetne v nás měſýce Cžerwna a Cžerwence/ a čaſem také dobře pozděgi.* Může ſe ſýti y ſaditi/ a ráda roſte na Slůnci.

A

Sſalwěg Weliká, aneb ſſiroká. Saluia major.

Sſalwěg Menſſj, aneb Sſpičatá. Saluia minor.

† Sſalwěg Krétſká, s Gablečky. † Saluia Cretica baccifera.

B

Nemáš Sſalwěge ſaditi bez Rauty/ a to pro Hady, kteřjž ſe rádi k Sſalwěgi táhnau/ hryzau gi a okuſugj/ vtjkagj pak před Rautau. Také Sſalwěge nemáš hnogem hnogiti a zaſeypati/ ale ſtarau zemj a hlinau, aneb Popelem od lauhu/ a takť poroſte bůgněgi. * Neylépe gi Měſýce Března přeſazowati. Mizaldus Memorabil. fol. 1. pjſſe/ že Sſalwěg, kteráž má liſtj na koncy aneb ſſpičce vwadlé a vſchlé/ a naſkrze zdá ſe, gakoby zhynauti chtěla/ ta že za ſſkodliwau a za nezdrawau držána a gmjna býti má.

Na Oſtrowě Kréta y ginde w zemi Řecké, nacházý ſe pěkná, wonná a ſpanilá Sſalwěg/ něco ſſediwěgſſj, nežli náſſe/ kterážto neſe okrauhlé Hlawičky/ gako malé Galleſowé kůlky, libě woniné/ kteréž Obywatelé těch Kragin s Chlebem pro poſylněnj gedj/ gichž gſem y gá doſti drahný počet doſtal.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obogj tato Sſalwěg zahřjwá, ſuſſj, a ſkrowně ſwjrá. † Geſt horká na prwnjm, a ſuchá na druhém ſtupni: wſſak Sſpičatá mocněgſſj geſt, nežli ſſiroká. †

Wnitř.

Sſalwěg geſt welmi wzácná a k mnohým wěcem vžitečná Bylina/ ſlaužj Lékařům, Kuchařům, Sklepům/ Lidem chudým y Bohatým.

Liſtj Sſalwěgowé v wodě aneb v wjně wařené a pité, odnjmá Gedu moc geho/ žene moč. Geſt wýborné Lékařſtwj lidem deychawičným, na Pljce nedůžiwým/ kteřjž vſtawičně kaſſlj/ a gimž ſtudenj Fluſowé z Hlawy do Prſů padagj/ kteréž k ſezránj přiwodj tento Traňk a ſpůſobuge k wymjtánj. Boleſt a klánj w bocých vkládá. Slaužj zacpaným

C nym Gatrám, y wſſelikým ſtudeným neduhům Mozku a giných Audůw / gacýž gſau Sſlak wětſſj y menſſj, Třeſenj, Křeč, S. Walentjna nemoc a Oſpánliwoſt: netoliko aby geg pil / ale také aby gjm Audy nedůžiwé třel. Proti těm wſſechněm nedoſtatkům geſt také mnoho nápomocné wjno Sſalwěgowé. Item, Cukr aneb Lektwař z kwjtj Sſalwěgoweho přiſtrogená a gedená. † Dělá ſe rowně tak, gako Karaffilátowá: Poſyluge y mdlého Žialudka / a wſſecky zlé wlhkoſti w něm ztrawuge: ſpomáhá proti ſtudenému a neſtatečnému Mozku/ a zwláſſtě proti záwratu Hlawy. †

Sſalwěg s Lawendulj, Rautau, Piwoňkau, Majoránau a Bukwicý wařená a pitá, dobrá geſt proti wſſechněm nedoſtatkům Hlawy od wodnokrewnoſti poſſlým/ poſyluge Nerwůw aneb žilen, ſwazůw, muſſkulůw / zbytečné mokroſti a wlhkoſti w nich wyſuſſuge/ Lidem Podagryckým aneb Dnawým, Padučý nemocý obtjženym, Sſlaku, Mrtwicy, Křeči, vkřiwenym vſtům, třeſawým audům, Rukám, Nohám, Hlawě, boleſtem hřbetnjm, Pakoſtnicým, lámanjm, přewelice ſpomáhá. Po kterémžto Traňku máš y tohoto vžjwati: Ztluc Sſalwěg zelenau s Bobkem, s Řžeřichau a s Bobrowým ſtrogem/ a tim potjreg Audůw nedůžiwých, Rukau y Noh.

Sſalwěg s Pelyňkem wařená a pitá, Czerweny tok Břicha zaſtawuge. † To též činj Liſtj gegj gedené / že ſtawuge Krwawé ſtolice. †

Wſſeligacý pokrmowé s Sſalwěgj ſuchau prwé ztlučenau, rowně gako s giným Kořenjm ſtrogiti ſe mohau / gſau libj a chutnj, ano y k zdrawj ſlaužj.

Kdožby ráno na čtitrobu tři ljſtky Menſſj aneb ſſpičaté Sſalwěge s Solj ſnědl/ tomu nebrzo Ged vſſkodj/ ani zlé powětřj toho dne.

Aetius pjſſe: Kterábyžena čtwrtého dne po ſwém očiſſtěnj, půl Libry aneb půl Žeydljka ſſťáwy Sſalwěgowé s drobtem málo ſoli wypila/ a potom y hned na to Manžela ſwého obgala/ že bezewſſj pochybnoſti počne. A přitom wyprawuge Hiſtorij: Kterak w Kragině Egyptſké na gednom Oſtrowě Copto řečeném, wětſſj djl Lidj na ránu morowau pomřelo/ a welmi málo žiwých zůſtalo. Tu Ženy předgmenowanau ſſťáwu

D pily/ a z toho náramně plodné včiněny gſauce, mnoho Djtek zaſe rodily.

Proti Sauchotinám dělagj tyto Pillule: Wezmi Sſpjky Jndycké, Zázworu, každého půl Lotu/ Semene Sſalwěgoweho zetřeného dwa Loty/ dlauhého Pepře půl třetjho Lotu/ s wodnatoſtj aneb ſafftem Sſalwěgowým naděleg Pillulj/ a na noc gednu čtwrtcy z nich přigjmeg/ a na to wypj Truňk čiſté wody.

† Proti Záwratu Hlawy: Wezmi Sſalwěge tři hrſti plné / Piwoňkowých zrn dwa Loty/ Anyžu a Wlaſkého kopru každého dwě čtwrtce/ Bukwice bjlé a Rozmarynu každé půl hrſti/ Lékořice dwě čtwrtce: Ty wſſecky kuſy wař v wjně/ a z toho pj. Můžeš také drobet y Caſtoreum, to geſt Bobrowého ſtroge přidati. Fernelius.

Z Sſalwěge páli ſe woda per Balneum Mariæ, wſſak muſýš prwé Bylinu drobně zſekati a wodau ſkropiti. Ta woda zdrawá geſt pjti lidem od Sſlaku poraženým, a ruce třeſawé magjcým. Geſt dobrá y proti omdléwánj/ aby gi židowiny, pod noſem y žily pulſownj natjral.

Wjno Sſalwěgowé.

Množý také ſtrogjwagj ſobě wjno Sſalwěgowé, tim ſpůſobem gako Pelyňkowé. Můžeš také Sſalwěg do Pytljčku zaſſiti/ a do Wjna powěſyti. To welmi poſyluge a zahřjwá ſtudenau mdlau Hlawu y Mozk / a dobré geſt proti gegich wſſem nedoſtatkům / gako proti Sſlaku, Záwratu, třeſenj a ztrnutj Audůw/ proti Křeči a Oſpánliwoſti. Mohau ge s vžitkém pjti y ti, genž krátký duch a Pljce nezdrawé magj/ a vſtawičné kaſſlj. Zahřjwá Žialudek/ poſyluge Srdce/ a otwjrá zacpánj Gater. Wſſak Ženy těhotné Wjna tohoto pjti nemagj. †

Zewnitř.

Sſalwěg wařená, a tau wodau Hlawa mytá, dělá černé wlaſy/ a zahánj hnjdy.

Sſalwěg dobrá geſt na wſſeliké Rány a gedowatá vſſtknutj/ zaſtawuge Krew/ a wyčiſſťuge hnilé ſſeredné wředy/ aby Liſtj ztlaukl a přiložil.

* Woda z Sſalwěge wypálená/ aby gi čaſto vſta proplakowal a wymýwal / vtwrzuge Zuby, a poſyluge Hlawy.

Liſtjm

¶ Liſtjm Sſalwěgowým čerſtwým Zuby a dáſně wytjrati/ zdržuge a zachowáwá ge pewné, mocné a čiſtotné. ¶ Liſtj a ratoljſtky Sſalwěgowé wařené/ aby tim teplým Lůno pařil/ aneb páru z té gjchy k Lůnu zapauſſtěl/ ſpomáhá proti těžkému wody pauſſtěnj/ laudj moč wen/ a pokogj boleſt, y ſwrab w těch mjſtech odgjmá.

† Sſalwěg w vſtech žweykaná, oprawuge ſmradlawý duch.

¶ Komuž Czjpek ſpadl aneb otekl: Wezmi Sſalwěge, Horčičného ſemena a zrn Peprowých, každého tři čtwrtce/ wař ty wěcy v wodě/ ažby deſet aneb gedenácte Vncij pozůſtalo/ přideg gednu Vncý Růžowého medu/ vžjweg gako wody kuproplakowánj.

¶ Kterémuž by člowěku gazyk ſe obtjžil/ tak žeby dobře mluwiti nemohl/ ten wezmi Sſalwěge, Hyſſopu, Marulky polnj, gedné gako druhé/ zwař v wodě/ a Traňk ten teplý w vſtech drž. ¶ Sſalwěg zewnitř přiložená/ žene mrtwý Plod z žiwota Matky, prawj Plinius; Když ſe ženy ſuchau Sſalwěgj na vhlj gi wložjce, od zpodku podkuřugj/ ſſtawuge gim nemjrný tok gegich/ gakž dowodj Aetius.†

¶ Sſalwěg ſlowe Řzecky ἐλελίσφακον, Arabſky Aeliffacos, Latině Saluia, † quòd homines ſaluos & incolumes ſeruet. A pro rozdjl, Saluia major: Saluia minor, auriculata, acuta, vel nobilis: † Wlaſky a Sſpanyelſky Saluia & Salua, Francauſky Saulges, Německy Salbey. † O Sſalwěgi Polnj budeme mjti Kapitolu 100. Knihy 3. †

O Mátě. Kap. XXXIIII.

Máta ſſpičatá. Menta acuta.

Srdečnj Máta. Mentæ alia ſpecies.

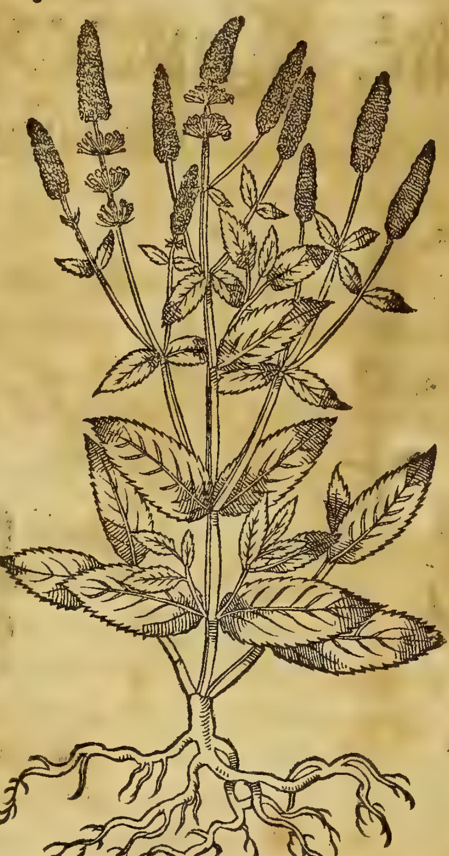
Rozdjl a Spůſob.

Máta Zahradnj geſt dwogj/ třetj Planá. Prwnj Máta zahradnj neſe Prut čtwerhraný, chlupatý, a Lokte wyſoký: Liſt okrauhlý, měký, wůkol trochu zſtřjhaný, drobet zwraſkalý aneb přjkadeřawý, zelený a wždycky wonný. Při wrchu na Prautj kwět klaſowitý, zbledabrunátný: Kořenj má množſtwj po Drnu ſe rozkládagjcýho, gako Peyř. Kdež ſe gednau ſadj, tu zůſtáwá za mnohá Léta/ a rozplozuge ſe ſama od ſebe. Německy té Mátě řjkagj Deyment. ¶ Druhá Máta zahradnj má kratſſj a ryſſawěgſſj aneb čerweněgſſj Prut/ Liſt wětſſj a ſſpičatěgſſj/ a k tomu Kwět čerwený. Slowe po Německu Rote Müntz/ Czerwená Máta. * Obogj

C * Obogj této Máty noſtri Autoris, neměl gſem toho čaſu před rukama / abych ge tim wlaſtněgi wymalowati dal: Poněwadž geſt welmi mylné, a weliké pilnoſti y v wáženj potřebuge, pokolenj Máty, kteráž ſobě gſau téměř podobná, a ſnadně cum Siſymbrijs ſmjchána býti mohau, wlaſtně rozděliti. Sám také Autor náš položil w ſwém Herbáři dwě Figůry, k ſobě welmi podobné / kterěžto obě Liſt magj obdlaužný a ſſpičatý / kdež proti tomu v wypſánj prwnj Mátě liſt okrauhlý přiwlaſtňuge. A protož nezdálo mi ſe býti treffné / abych ty též Figůry z předeſſlého wytlačeného Herbáře ſem kláſti měl / zwláſſtě když ſe s wypſánjm neſrownáwagj. Mně ſe tak widj / že prwnj tak geſt wypſaná, kteráž njže Siſymbrium & Menta criſpa gmenowána bude / kdež ſe také Figůra ſpatřiti může / tak že opáčenj gegjho nenj potřebj. Sſpičatá pak Máta, kteráž tak od Liſtu ſſpičatého ſlowe, geſt z mé Zahrady wlaſtně wymalowána. Wedlé njž gſem také y ginau pěknau Bylinu položil Mentæ cardiacæ, gakž gi wůbec gmenugj / to geſt Srdečnému kořenj aneb Srdečné Mátě podobnau / toliko že má liſt kratſſj: ginák také neſe při wrchu Kwjtek pěkný a brunátný / wſſak neklaſowitý, ale okolo Prutu roſtaucý / a welmi libě wonj. Mjmo tyto nacházegj ſe geſſtě mnohé pěkné Máty zahradnj y Plané / o nichž můžeš čjſti in obſeruationibus Pannonicis Cluſij & Dodonæum w geho Herbáři: nebo wſſecko ſem pro krátkoſt wneſſeno býti nemůže.*

Planá Máta. Mentaſtrum.

D

Planá Máta, ginj Koňſkau Mátu gmenugj, a Latině ſlowe Mentaſtrum, ſama od ſebe roſte w mjſtech mokrých, při Potocých a Studýnkách. Má Prut y Liſtj mnohem wětſſj, nežli Máta Zahradnj / geſt barwy ſſediwé aneb popelaté a wůně ſylněgſſj. † Máty obyčegně kwetnau měſýce Srpna. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Máta geſt přirozenj horkého a ſuchého † na počátku třetjho ſtupně: † Mocy ſwjragjcý a vtwrzugjcý / chuti drobet hořké a přeſedawé.

Wnitř.

Wodnatoſt aneb Safft z Máty s Octem ſmjchaný a pitý, dáwenj krwj y nechutenſtwj žaludka zaſtawuge / a okrauhlé Czerwy aneb Sſtrkawky w Břiſſe mořj.

Máta v wjně pitá, zproſſtuge ženy těhotné gegich břemena / když těžce k porodu pracugj. Kořenj Maty ſuché y čerſtwé, dobré geſt a vžitečné žaludku / neb ho poſyluge / zažjwánj napomáhá / zaſtawuge ſſtkawku a nechutenſtwj z Cholery pocházegjcý /

gicý / zwláſſtě Sſalſſe aneb omáčka z Máty připrawená / zbuzuge žádoſt tělesnau, a A
vtwrzuge wſſecky Audy. Wůně Máty poſyluge Mozku y paměti / činj dobrau myſl a dáwá chut k gjdlu.

¶ Liſtj Mátowé s Mlékem pité, nedá ſe Mléku w žiwotě a w Žaludku ſrazyti. A no y též liſtj do Hrnce ſladkého Mléka wložené, nedopauſſtj ſe mu ſrazyti ani ſhuſtnauti.

¶ Planá Máta v wjně aneb v wodě wařená a pitá, Sſeſtinedělky po porodu wyčiſſtuge. Týž Traňk vzdrawuge duſſnoſt / a vkládá žřenj w Břiſſe.

¶ Safft aneb wodnatoſt Plané máty pitá, neb na nároky pomazaná / pomáhá těm, kteřjž magj Gonorrhæam, nočnj poſſkwrny odgjmá / Žlautenicy rozhánj a vzdrawuge.

Zewnitř.

¶ Máta ſuchá, na Prach ztlučená, a s Kwaſem ſpolu stemperowaná a zadělaná / na ſſátek w ſpůſobu Flaſtru roztažená / a na důlek ſrdečný nad Pupkem přiložená / tracenj a dáwenj Žaludka zaſtawuge a vkládá. Chceſſli tokо Lékařſtwj geſſtě ſylněgſſj mjti / tak aby y hned dáwenj zaſtawilo: Wezmi Sſťáwu aneb Safft z Máty wytlačený / a tak mnoho Octa / ſmjcheg to obé s ſylným kwaſem / a vdělage těſto, přikládeg na Žaludek.

¶ Máta s Gečnau mukau a Wjnem wařená, ažby huſtá byla gako Flaſtr, a přikládaná / rozptyluge hljzy, otoky a wředy. † Přiložená gako Cataplaſma teple pod Pupkem, ztrawuge zlé wlhkoſti w Měchýři y w Střewách. †

* Safft z Máty do chřjpj čaſto dáwaný, dělá aby Krew z Noſu tekla. *

¶ Máta s Solj ztlučená, a na vkauſnutj wzteklého Pſa přiložená, hogj bezeſſkody a ſtaroſti. Proti vſſtknutj Hada: Wezmi Rauty, Cybule, Máty, zarowěň / zetři s Solj a přilož na Ránu.

¶ Safft z Máty s wodau medowau aneb Medowinau ſmjſſený, a do vſſj wkapaný, bolenj gegich vkládá. Týž s ſtrdj ſmjchaný, pomazánjm obočj, mrákotu očj odgjmá.

† Kdož má Rýmu aneb ozhřiwku od ſtudenoſti / deg liſtj Mátowého do Pytljčka / a wlož přes noc na wrch Hlawy / odegme Flus a vdělá Hlawu lehkau.

¶ Máta v wodě a w Octě wařená, a gako Flaſtr na Měchýř přiložená / pomáhá těm, B
geſſto wody držeti nemohau. †

¶ Máta oſtrý a drſnatý gazyk wyſſlechťuge a wyhlazuge, aby geg třel.

¶ Máta wařená, aneb Bylina do Lauhu wložená / aby tím čaſto Dětem hlawu myl / vzdrawuge kyſawý ſtrup a Praſſiwoſt hlawy welmi diwně.

¶ Mátu w Octě zwařenau w vſtech držeti, boleſt Zubůw vkrocuge.

¶ Wodnatoſtj mátowau ráno zuby proplakowati a meyti, hnis z dáſnj wytahuge / a čerwy wnich mořj. Tauž wodnatoſtj pomazati zlatých žjlek, krwe preyſſtěnj zaſtawuge

¶ Kauřenj Planau Mátau, zahánj Hady y giné gedowaté Žjžaly.

¶ Safft do vſſj wpuſſtěný, Czerwy w nich mořj.

¶ Máta wařená, w té wodě ſſátek omočený a na čelo přiložený, krotj a vkládá boleſt Hlawy / * kteráž od ſtudené přjčiny pocházý. *

¶ Týmž ſpůſobem na twrdé, a od přjliſſné hognoſti naběhlé Prſy, když Ženy malé Děti oſtawugj, přiložená / rozhánj ſražené Mléko / Prſy obměkčuge / rozpauſſtj a vzdrawuge. * To též a lépe činj woda z Máty dyſtyllowaná / kteréž také na Praſſiwau Dětinſkau hlawu s proſpěchem vžjwati můžeme. *

¶ Máta planá, ſtřewnj dnu z nadýmánj wětrnoſtj, a z ſtudenowlhkoſti poſſlau, krotj / záſtawu ženſkau otwjrá / kuporodu napomáhá / a Maternjk wyčiſſťuge obkládanjm.

¶ Liſtjm též Máty twáře potjrati, Pjhy y giné poſſkwrny ſtjrá / aby tak přes noc nechal / a ráno wodau Kokořjkowau aneb Bobowau ſe vmyl.

† Kdož chce wodu z Máty páliti / má wſſecku Bylinu zſekati / a tak in Balneo Mariæ dyſtyllowati. Ta woda v wečer a ráno pitá, zahřjwá Zialudek / otwjrá zacpánj Gater / dobrá geſt proti Žlautenicy / a proprawuge Kwět ženſký: Zaſtawuge také dáwenj a řidké plynutj Zialudka. †

Sſ ¶ Máta

C ¶ Máta slowe Řecky ἡδύοσμος, Arabsky Nahanaha, Latině Menta, Wlasky Menta, Sspanyelsky Hierua buena, Francausky Mente, Německy Müntz. † Máta sspičatá Latině Menta acuta, acuminata, Romana : Německy Spitzmüntz, Balsammüntz oder Garten Balsam. Planá Máta, Mentastrum, Menta equina, Menta caballina : Německy Roßmüntz, oder Roß Balsam vnd Wilder Balsam. †

O Balssamu aneb kadeřawé Mátě.

Kap. XXXV.

Balssam Zahradnj. Sisymbrium domesticum, Balsamita.

Balssam Planý. Sisymbrium siluestre. Menta aquatica.

D

Rozdjl a Spůsob.

Sisymbrium aneb Balssam gest dwogj : Zahradnj a Planý. Zahradnj gest wůbec každému známý / obyčegně roste na Zahradách / někteřj geg Latině gmenugj Balsamitam, a ginj od Listu kadeřawého Mentam crispam, to gest Mátau kadeřawau. Listj má kratssj nežli Máta zahradnj, wssak ssirssj / wůkol naskrze kadeřawé / a na pohleděnj welmi pěkné / wždycky dwa ljstkowe proti sobě stogj. Prut má téměř dwau pjdj zdýlj, čtwerhraný a brunátný: Při wrchu tiskne se z něho kwět klasowitý, a brunátný / gako na čerwené Mátě. Kořenů má mnoho po Drnu se rozkládagjcých. Němcy mu řjkagj Krauser Balsam.

¶ Planý Balssam roste na mjstech wlhkých a w zemi mokré. Prut má gednostegný, gako Balssam zahradnj / List nětco ssirssj, wůkol zpilowaný. Kwět nese brunátný / wnitř s gakýmisy poběławými žilkami. Němcy mu řjkagj Bachmüntz oder Fischmüntz. Obogj tento Balssam pěkně wonj / ale Zahradnj sylněgi.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Obogj tento Balssam zahradnj a Planý zahřjwá a sussj / swjrá a vtwrzuge / otwjrá a ztenčuge.

Wnitř.

¶ Balssam zahradnj aneb Planý w bjlém wjně wařený, a dobrý Trunk z něho přigatý, propprawuge průduchy / a odnjmá kapánj moče / rozhánj wětrnosti w žiwotě / a čerwy w břisse mořj. Přimjsyssli k tomu Tranku drobet málo Prássku / bude tim sylněgssj.

¶ Liſtj na Prach ztlučené, s čerweným trpkým wjnem, aneb s Safftem z kyſelých gablek Granátowých aneb Kdulowým pité/ zaſtawuge Běhawku, židkoſt, dáwenj a nechutenſtwj Žaludka. A tot děla Bylina tato netoliko pitá/ ale y zewnitř na Žaludek přiložená/ aneb žeby k nj Člowěk woněl. A

Zewnitř.

¶ Liſtj čerſtwé Balſſamu zahradnjho rozetřené a v Noſu držané, poſyluge mozku, y žiwotnjch duchů/ a wýbornau ſylnau wůnj ſwau zahánj omdléwánj.

¶ Proti nadýmánj Matky: Wezmi Balſſamu zahradnjho a Řjmbaby/ zhřeg to obé na horké Cyhle, ſmočené dobrým bjlým wjnem/ a ty Byliny teplé přiwaž k Lůnu.

¶ Balſſam zahradnj ſamý s Malwazým na Cyhle zhřitý, dobrý geſt proti mdlobě a bolenj Žaludka/ aby geg teplý přikládal.

¶ Znamenitý Lék proti boleſtem a žřenj po porodu/ kteréž Sſeſtinedělky na Maternjku a w žiwotě ſnáſſeti muſegj: Wezmi Balſſamu zahradnjho, Řjmbaby, Kmenowého kwětu, Dne a nocy, každého zarowen: Zkrágeg ty byliny wſſecky zdrobna/ wraz na ně několik nowých wagec/ přileg k tomu Liliowého olege/ to wſſe vpec na Rendljku při mjrném ohni z vhlj, až z toho Koláč a gako Swjtek bude. Ten potom teplý přikládeg na Pupek.

¶ Balſſam, Pelyněk, Benedykt bjlý a Koryandr v wjně a w Octě wařiti, tím horkým Topenicy politi, Skořicý potrauſyti, na Žaludek přikládati: Item, w témž malau Topeničku omočiti, a k nj woněti/ dáwá chut a omdléwati nedopauſſtj.

¶ Balſſam ſwým obkládanjm Dnu krotj / Mléko ſtažené w Prſech ženſkých rozpauſſtj. ¶ Planý Balſſam v wodě wařiti, a kůži od chozenj aneb weliké práce a djla odtlačenau a odewſtalau tím mýti, rychle hogj.

¶ In ſumma, Cožkoli prwé o Zahradnj Mátě pſáno bylo/ to též o Balſſamu Zahradnjm y Planém rozuměti ſe má.

I. Řeřicha Potočnj. 1. Naſturtium aquaticum.

II. Potočnj Řeřicha. 2. Naſturtium aquaticum. B

Řeřicha Potočnj. Naſturtium aquaticum.

Některj také Řeřichu Potočnj kladau mezy pokolenj Siſymbrij aneb Balſſamu/ a ta geſt dwogj: Prwnj, Prut má daupnatý, as gednoho Lokte zwýſſj a křehký: Liſtj, když poneyprwé wycházý, okrauhlé/ potom rozkrogené a wyſſtěrbené, ga-

C ko na Plané Bjlé Hořcicy. Kwetne welmi dobrým bjlým Kwjtkem / za nimž wycházegj malé kusticky, plné welmi drobného žlutého Semýnka/ gako na Bjlé Horčicy. Kořen gest téměř očistěný, bjlý, kosmatý co na wlasy aneb Hedwábj. Neywjce se w Potocých a pramenných studýnkách na wodě spleywagjcý nacházý. W Apatekách slowe Senacio:

¶ Druhá Potočnj Ržeřicha má Prut y Listj menssj. Při wrchu také nese drobné poběławé Kwitjcko. Roste negedno při Potocých a Studýnkách / ale y w Zahradách/ někdy také wedlé cest. Chuti gest perné, wssak netak hrubě, gako prwnj. † Obege kwetne měsýce Čzerwence a Srpna. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Tyto dwě Bylinky, pokudž gesstě gsau zelené a wlhké, zahřjwagj a wysussugj na druhém stupni: suché pak na třetjm. Dělagj z nj také Ssalssi neb omáčku/ a ku Pečitému gi vžjwagj/ dokudž gest čerstwá. † Obecný lid se domnjwá/ že tim horký žaludek ochladj. †

Wnitř.

¶ Potočnj Ržeřicha wařená a pitá, wyhánj a pudj moč/ *gako y na Lůno přiložená: * Wssak těhotné Panj nemagj této Ržeřichy požjwati/ protože přjliš hrubě žene.

* Tato Bylina gest také z počtu těch, kterýchž Lékaři proti wnitřnjm zacpánjm a neduhům Gater a Slezyny welmi prospěssně vžjwagj: A protož netoliko Wodnotedlným gest hrubě vžitečná / ale mnoho wjce těm, kteřjž morbo Scorbuto, nemocý w Sasých a w Půlnočnjch kraginách welmi obyčegnau, obtjženi gsau/ aby z nj po několiko dnů pořád pili. *

† Potočnj Ržeřicha gako Salát gedená, žene Pjsek y moč: Dobrá gest nedůžiwým na twrdau Slezynu/ ano y těm, kteřjž magj Ziakudek zastuzený. †

Zewnitř.

D ¶ Bylinu tuto ztlaucy, a přes celau noc na nj ležeti/ shánj nesstowice, Fleky, drsnatost a nespůsobnost kůže/ a wssak ráno musýš gi zase smeyti. † Dobrá gest proti opálenj od Slunce †

¶ Potočnj Ržeřicha obogj přiložená, dobrá gest proti wsselikým Žiwočichům/ kteřjž žahadlem pjchagj a bodau/ gakož gsau Wosowé, Srssňowé a podobnj.

¶ Chcesli někomu pomocy, aby bděl a nespal/ deg mu do nosu Sstáwy aneb sasstu s Octem smjssené ho. ¶ Ržeřicha Potočnj s Ržetkwj a Petrželným kořenem w teplém wjně přikládá se nad Lůnem, pro wyhnánj Moče.

¶ Mjzka též Ržeřichy s Octem smjssená, častým Hlawy obkládanjm, zastaralau bolest gegj vkládá. Táž Mjzka shánj Pjhy s twáři / aby se gj na noc potjral / než ráno máš se zase wodau Sskrkawičného hráchu vmyti.

¶ Ačkoli pod gménem Ržeckým y Latinským Sisymbrio, zawjragj se byliny, Balssam zahradnj y Planý, a Ržeřicha potočnj: wssak magj také y giná swá gména. Balssam Zahradnj slowe Latině, což y nahoře dotknuto, Balsamita, Menta crispa: Německy Kraus Balsam. Planý Balssam Latině Menta aquatica, Německy Bachmüntz oder Fischmüntz. Potočnj Ržeřicha Ržecky Cardamine, † à Cardamo, quasi Nasturtiaria. Latině Sisymbrium aquaticum & Cardamine, Sion & Nasturtium aquaticum. † Německy Brunnenkreß oder Bachbungen, Wlasky Crescione, Sspanyelsky Rabacas, Francausky Cresson & Laberle.

* Cochlearia. Löffelkraut.

Tato Bylina má Listj brčálowé zelenosti, na Sspičkách wissých/ a okrauhle složené, gako Lžjce: † Odkudž y gména Latinského a Německého dostala. † Kwět na Prautj bjlý/ Semeno w kustickách drobné, pobrunátnělé. Ráda roste při Moři w Nyderlantu, y ginde w mjstech mokrých. Může také y do Zahrad na mjsta wlhká přenessená býti. Kwetne obyčegně Máge měsýce/ wssak teprwa druhého Roku po swém setj.

Mocy.

A

Mocy.

¶ Wlastnost a moc této Byliny gest téměř takowá, gako Potočnj Rzeřichy / k njž gi také někteřj přičjtagj: Obzwlásstnj moc má proti nemocy Schorbuk aneb Scorbutus řečené / aby Safftu s ginými aneb na giný spůsob vžjwal / gako w Lektwaři in Conserua, aneb k tomu podobné / gakož pak to w skutku na mnohých Nemocných ab Andrea Bachero, Brunsswického Knjžete žiwotnjho Lékaře, skusseno.

Cochlearia.

Lauer.

B

Bachbungen. Lauer.

Auž moc cum Cochlearia a Potočnj Rzeřichau, má y tato bylinka / ačkoli wewssem giného spůsobu gest. Nebo roste w Potůčcých, dwogjho pokolenj: Prwnj dwau pjdj zwýssj / s Prutem tlustým, hladkým, měkým / při wrchu na množstwj Ratolistek rozděleným / na nichž se stawěgj Kwjtkowé barwy brunátné, o čtyřech aneb pěti ljstkách / a z těch potom býwagj ssiroké Tasstičky, s drobným Semýnkem. Ljst na Prutu gest obdlaužný a tučný, drobet zpikowaný. Ale na druhém pokolenj okrauhlý / a to neroste přjmé nahoru / a nese pěkný modrý Kwjtek. Gjdagj tuto Bylinu z Sara w Salátu / a welikau gi chwálu dáwagj proti Sskorbutu. Pročež w městech Pomořských welmi gest obyčegná / a tam gi vžjwagj w Pokrmjch, gako Rzeřichy Potočnj. Item, proti Psotnicy / když zyma a třesenj napadá / tato Bylina w Mozdjři ztlučená / a na Panwi hřitá / a tak teplá, gakžby snésti mohl, na židowiny s obogj strany přiložená, y na Pulsy rukau přiwázaná, od mnohých za mocné Lékařstwj se pokládá. V wjně a wodě wařená přikládá se na Růži y giné horké otoky. Welmi platně také odpjrá Kamenu w Ledwjch, aby gi v wodě zwařil / a w Pytljčku tom, kterýžby octem na rozpálenau Cyhlu aneb Kámen litým podkauřen byl, přikládal. Tato Bylina s Olegem wařená, a těm daná, kteřjž Cžerwenau nemocy trženi gsau, od některých se wywychwaluge / že hryzenj w žiwotě krotj / a raněná Střewa vzdrawuge. Množý této Byliny vžjwagj k vzdrawenj Prassiwin Koňských / a k zahnánj otokůw.

¶ Tato Bylina gmenuge se od některých Latině Anagallis aquatica, * †Berula, Sium aquaticum, Lauer: Francausky Lauer, Německy Bachbungen, Wasserbungen oder Pffunden. †

C

O Mátě Rzecké. Kap. XXXVI.

Máta Rzecká. Menta Græca ſiue Saracenica.

D

Spůſob.

TEto bylině Wlaſſj zwláſſtě *Tuſcani* řjkagj Rzjmſká Sſalwěg/ ginj Matky Božj Máta: Roſte takměř wewſſech Zahradách/ aprotož známá geſt wůbec. Hned brzo z Gara wyſtřeluge wen ſwé liſtj, podobné k Bukwicy/ po kragjch wůkol drobně zſtřjhané, barwy zžlutazelené. Prut má oblý, drewnatý a někdy dwaulokétnj. Při wrchu neſe žluté hláwky aneb Kwět gako Wrátyč, bezewſſech Paprſlečkůw. Kořenů má množſtwj, po Drnu ſe rozkládagjcých.

* Mjſto.

Tato Máta nacházý ſe ſama od ſebe/ roſtaucý w Leſých Sſweycarſkých, na Polých maſtných a tučných/ nedaleko měſtečka Lengkirch řečeného.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wſſecka Bylina geſt hořká a wůně ſylné: z čehož ſnadně znáti/ že geſt přirozenj ohniwého/ mocy zahřjwagjcý, wyſuſſugjcý, ſtjragjcý a ztenčugjcý/ gako y giné wſſecky hořké Byliny. Má také w ſobě gakauſy trpkoſt, whromadu ſwjragjcý. Aprotož může ſe dobře vžjwati, gako Zahradnj Balſſam a giné Máty/ proti židkoſti Žaludka a dáwenj. Wodnatoſt aneb Sſťáwa gegj pitá, mořj Sſkrkawky/ otwjrá průchodiſſtě/ rozhánj powětrnoſti/ ſſlechtj ſtřewa/ wywodj moč/ a nedoſtatky Maternjka vzdrawuge. Dáwá ſe w nápogi y proti Wodnotedlnoſti: nebo Gátra zaſtuzená zahřjwá/ zacpánj žil otwjrá/ gedowatoſtem odpjrá. Ano y na zemi potrauſſená aneb poſtlaná, Hady zahánj.

Tuto Mátu v wjně wařiti, to wjno ſcediti a protlačiti, zaſe w Olegi wařiti, ažby wſſecko wjno wywřelo/ přidati Woſku a vdělati maſt: Vžjweg gi když chceš twrdoſti a hljzy rozpauſſtěti. * Geſt Bylina tato dobrá a vžitečná na wſſeliké Rány.*

Máta Rzecká ſlowe Latině Menta Græca ſiue Saracenica. * Někteřj gmenugj Mentam Corymbiferam, ginj Coſtum hortorum ſiue hortenſem, Caſsiani Baſſæ. * † Saluia Romana, Herba D. Mariæ, quibuſdam Laſſulaca, Francauſký Coq.† Německy Vnſer Frawen Müntz.

O Ma-

A

O Marulce. Kap. XXXVII.

Marulka Polnj. Calamentum vulgare, vera Nepeta.

Marulka Hornj. Calamentum montanum.

Gména, Rozdjl a Způsob.

B

MArulka gest trogj: Prwnij roste na newyprawených Polijch, wedlé cest. Tu Apatekáři gmenugj Calamentum & veram Nepetam, odkudž y w gazyku Wlaském slowe Nipetella: Německy Wilder Poley oder Kornmüntze. Prut má hranatý, chlupatý, gednoho Lokte wysoký. List drobet chlupatý, přiokrauhlý a wůkol po kragjch zstřjhaný / Kwět přjbrunátný, wůkol Prut obklicugjcý / od prostředku až k samému wrchu, gako na Polegi: Kořenj innožstwj. Zde w Czechách neroste, pokudž mně wědomé / ale mnoho gi ze Wlach přináſſegj. Wſſak někteřj giž také na Zahradách swých sobě gi rozſazugj a rozplozugj.

¶ Druhá Marulka roste na Horách / a od toho slowe Hornj / Německy Bergmüntz oder Steinmüntz. Gest chuti perněgſſj, nežli prwnj / a Prutu drobněgſſjho y tenſſjho. List má Bazalikowý / wždy geden proti druhému oſazený. Ani té w Czechách gesstě gſem newiděl.

¶ Třetj Marulka nacházý se wedlé Potokůw a Rzek / a odtud slowe Wodnj, Německy Waſſernept oder Müntz. Podobná gest k Mátě Koňské / krom že List má menſſj / Kwět gako prwnj dwě / wſſak bleděgſſj a netak brunátný. A těk w Czechách při Potocých hogně roste. Wſſecky tyto Marulky zbjrati se magj, když kwtau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wſſecky Marulky gſau podstaty subtylné, chuti perné a trochu přjhořké / a tak přirozenj horkého a suchého téměř na třetjm stupni. Ztenčugj, pronikagj, rozrážegj, wywodj a otwjragj.

Wnitř.

¶ Marulka wařená a pitá, opatruge Człowěka a ohražuge před každým Gedem. Welice spomáhá proti Křeči, Oſpánliwoſti, Padučý nemocy, těžkému duchu, Zlautenicy a Wodnotedlnoſti / kteréž se od zacpánj hrubého a lépawého ſſlemu pozdwihugj. Pro-

ſpjwá proti wſſem ſtudeným, ſſlemowitým a zwětrnoſtj poſſlým neduhům wſſech audů/ a to wnitřně y zewnitřně. ¶ Marulka wywodj Kwět ženſký y Moč, netoliko pitá/ ale také když ſobě z nj Wannu aneb pátnu pro Ledwj vděláš.

¶ Pjti z Marulky, a Bylinau s teplým Olegem hřbet mazati, gednu hodinu dřjwe nežliby tě Zymnicy napadla, zahánj Zymničné třeſenj.

Marulka Wodnj. Calamentum aquaticum.

D

¶ Calaminta s Medem a Solj přigatá, mořj Czerwy w žiwotě.

¶ Calaminta geſt dobrá gjſti Lidem malomocným/ aby ſe na to ſýrowátky napili.

¶ Liſtj Marulkowé vſuſſené, na Prach ztlučené a w Medu pité, přinášj pot/ a wyſuſſuge tělo. ¶ Marulka dobře proſpjwá zraku a oſtřj geg/ gakžkoli vžjwaná.

¶ Kohož žaludek tlačj a tiſkne/ aneb od nadýmánj bolj/ ten ztluc ſobě Marulku/ a gez ten Prach s ginými Pokrmy: Bezpochybně ſpomůže.

¶ Marulka bolenj Hlawy vkládá/ zacpánj Gater y Matky od ſtudenoſti otwjrá.

Zewnitř.

¶ Liſtj Marulkowé ztlučené aneb zetřené a přiložené/ vžitečně geſt těm, kteřjž od Hadůw a giných gedowatých žiwočichůw vraženi gſau. Kauřenj aneb y poſtlánj týmž Liſtjm, zahánj Hady.

¶ Liſtj v wjně wařené, aneb ſyrowé ztlučené a přiložené, wyběluge a wyſſlechtuge ſſrámy po ranách y pjhy na Těle/ a nawracuge předeſſlau barwu.

¶ Šafft aneb wodnatoſt z liſtj w vſſi wpuſſtěná, mořj w nich Czerwy: do chřjpj wtažená, zaſtawuge tok krwe z Noſu.

† Woda Marulkowá.

W Měsýce Czerwna a Czerwence, když kwetne, má ſe tato Bylina zbjrati/ a we wſſj podſtatě ſwé zkrágeti aneb zſekati/ a in Balneo Mariæ wypalowati. Tato Woda pitá, geſt zdrawá proti wſſechněm nahoře dotčeným wnitřnjm neduhům: Otwjrá Pr ſnj aneb duſſné trubice/ rozděluge každau ſſkodliwau, ſſlemowitau wlhkoſt w Pr ſých/ a tak ſpomáhá nedůžiwým na Pljce/ a těm, kteřjž plné Pr ſy magj/ vſtawičně kaſſlj, a mnoho wymjtagj. Dobrá geſt nemocným na Zlautenku a Slezynu/ kterauž to zatwrdlau obměkčuge: Ztrawuge wſſecky hrubé a ſtudené wlhkoſti/ kteréž ſe w Pr ſech a w Žaludku zdržugj. Mohau gi vžjwati y ženy/ w nichž ſe Menses gegich zaſtawili/ wſſak s dobrau radau a rozſſaffně.

Oleg

A

Oleg Marulkowý.

Dělá ſe z Marulky y Oleg s ſtarým Olegem dřewěnným / gako Rmenowý aneb Pelynňkowý. Vžjwati ſe ho může proti zaſtuzenému žaludku a Matce / pro gegich zahřiti. Kdož plný geſt okolo Prſůw / ten wař ſobě neyprw Bylinu w Lauhu / a teplau přilož na Prſy / potom maž ſe timto Olegem. Ženy, kteréž welikau boleſt magj w Hřbetě, pro záſtawu ſwé Nemocy / ty mohau wzýti Rmenowého Olege, a Marulkowého Olege / ſmjchati ſpolu, a s Octem maſt z toho vdělagjce, tau ſe dobře po Hřbetě mazati.†

O Kocurnjku. Kap. XXXVIII.

Kocurnjk. Cattaria.

B

Způſob.

Kocurnjk ſlowe od toho / že geg ſobě Kocauřj a Kočky libugij / a ſwau rozkoš s nim mjwagj. Geſt známý a wſſechněm obecný. Liſtj neſe podobné Meliſſe aneb Kopřiwě / než menſſj a bělegſſj. Ratoleſti pauſſtj z proſtřed Prut, čtwerhrané a zbjlaſſediwé: Při wrchu kwět má okrauhlý a poběławý / Kořen na několikero rozdělený a koſinatý. Wſſecka Bylina geſt wůně ſylné, až y Hławu vrážj / chuti prudké a kauſawé y dobře hořké. Roſte w mjſtech newyprawených, na měſtiſſtjch, w rumjch, podlé ceſt, zwłaſſtě w zemi mokré. Trhagj Kocurnjk když kwetne, a ſuſſj w ſtjnu / pilně opatřjce, aby k němu Kočky nemohły.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Kocurnjk geſt přirozenj ohniwého na třetjm ſtupni / welmi zahřjwá a wyſuſſuge: Mocý ſwau ztenčuge, rozrážj, pronjká, otwjrá, wywodj a wypocuge. Summau, geſt téměř též mocy gako Marulka / a kdežby ſe této nedoſtáwało, může na mjſtě gegjm Kocurnjk brán a vžjwán býti / zwłáſſtě kdež geſt potřebj mocně zahřjwati a wyſuſſowati.

Wnitř.

¶ Kocurnjk obzwłáſſtně dobrý geſt proti wſſechněm nedoſtatkům Hławy / proti Záwratu, Oſpánliwoſti, ztrnutj a Sjłaku / též y duſſným: Gátra y Ledwj otwjrá / průduchy gegich wyčiſſtuge / Zbitiny, modřiny, žlautenku y mjſta zſynałá naprawuge.

O wjně pitý, ſtraženau Krew rozpauſſtj/ gedowatoſti potem žene/ a s Fjky wařený, Prſy od lepkých wlhkoſtj wyčiſſtuge. Žřenj Žaludka a baukánj, y také wſſecky ſtudené nedoſtatky Maternjka vkládá a vzdrawuge/ Děloҕu wywodj, a Matku mocně zahřjwá/ Ženy plodné činj. Wodnatoſt s Medem pitá, zbytečnoſti wnitřnj potem wyháнj, průduchy otwjragjc.

Zewnitř.

Safft aneb wodnatoſt Kocurnjkowá do noſu wpuſſtěná, hlawu čiſtj a zrak oſtřj. Kocurnjk hogj dnu Swazowau, Flaſtrowánjm: nebo wlhkoſti z hluboka wytahuge, a wypocuge. Kocurnjk ſlowe Latině Cattaria, Mentha felina, quibuſdam Nepeta, † Herba catti: Wlaſky Gattaria ſiue herba gatta, Francauſky Herbe au chat, Německy Katzenmüntz oder Katzennept. †

O Thymu aneb Wlaſké Mateřjdauſſce. Kap. XXXIX.

Thymus, Wlaſká Mateřjdauſſka. Thymus.

D

Spůſob.

THymus aneb Thymián, v wſſech znamenitý wzneſſený a mocý welikých, geſt Bylina maljčká, křowatá/ Liſtu má množſtwj drobného, ſubtýlného a vzkého/ při wrchu Hlawičky obdlaužné, ſſupinkowaté/ plné Kwětu malého pěkného, wonného, brunátného aneb tělného. Semena patrného Bylina tato newynáſſj/ nebo teprwa roſte z těch hlawiček wyklácených a wytřelých/ aneb z Kwětu ſuchého na zemi roztrauſſeného. Kořen má drewnatý, a k Lékařſtwj nevžitečný. * Dioſcorides zmjnku činj Thymi durioris lib. 4. když o Epithymu piſſe. O tom ſmeyſſlegj někteřj/ že ten geſt, kteréhož množſtwj w Zahradách naſſich máme/ a neſe bjlý aneb brunátné barwy Kwět/ a ſlowe Německy Thym oder Demut. Mathiolus w náſledugjcý Kapitole, gakž mohu rozuměti, vdělal z něho druhé pokolenj Byliny Satureiæ. *

Mjſto.

Neylepſſj Thymus roſte na Oſtrowě Creta, ano y we Wlaſſjch a w Hiſſpanij. Nedáwno také do Německ a do Ržjſſe, gako cyzý a přeſpolnj hoſt ſe přibral. Libuge ſobě mjſta netučná, wýſlunná a ſkalnatá.

* Giný

* Giný pěkný Thymum, kterémuž oni gazykem swým Sathar řjkagj, nalezl v města Tripoli D. Rauwolff/ gest Bylina welmi wonná, gako drahé kořenj/ nese pěkné, brunátné ktwaucý hlawičky/ auzké a obdlaužné lističko/ kteréhož Obywatelé domácý na cestě mnoho vžjwagj w cele y na Prášek ztlučeného, samého y s ginými Pokrmy/ zwlásstě když Ziakudek nedobře zažjwá.* A

Czas.

¶ Thymus pozdě kwetne/ totiž okolo toho času, když gest Slunce neywýšše/ a den w Létě neydelšj/ aneb okolo S. Jana Křtitele.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wšsecka Bylina sylně wonj/ a mnohem liběgi, nežli obecná Mateřjdaušška/ chuti hořké. Přirozenj gest horkého a suchého na třetjm stupni. Mocý swau otwjrá, ztenčuge a rozrážj/ wůnj posyluge. Pěnokrewným se nehodj/ než lidem starým a seslým gt vžitečný.

Wnitř.

¶ Thymián s drobtem Soli a Octa pitý, wyhánj z Těla hrubokrewnost a wodnokrewnost, y giné lépawé slemy, skrze Stolice. ¶ Gjcha, w kteréž Thymián zwařen, pitá/ dobrá gest těm, kteřjž těžce dychagj/ a dušnj gsau okolo Prsůw. Wyhánj také Czerwy z Břicha/ Moč, kwět ženský, Plod y Lůžko po porodu/ sraženau krew a ged. Otwjrá zacpánj/ zahřjwá a posyluge wšsech zastuzených wnitřnjch Audůw.

¶ Thymián s Medem smjchaný, a gako Lektwař poznenáhlu požřený, wyčisstuge Prsy/ a pomáhá k wymjtánj a wychrkowánj hustého a speklého wozhru Plicnjho.

¶ Wšsickni ti, kteřjž mdlý zrak magj, a nedobře přiwidj/ mohau Thymiánu vstawičně w pokrmjch požjwati/ neb gim welmi dobře prospjwá. To též činiti magj, kteřjž s nemocý S. Walentjna zápasy: A když padnau, má se gim Thymián v Nosu třjti/ tak zase k sobě přigdau. ¶ Thymián na Prach ztlučený, s Solj smjchaný a w pokrmjch požjwaný, dáwá chut a Appetyt k gjdlu.

¶ Strogjwagj se také z Thymiánu welmi libé Konserwy a Ssalsse.

¶ Thymián dáwá se w Prássku, ztjžj gednoho Lotu s medowým octem, proti dně. Nebo pěnokrewnost y giné wlhkosti wen wyhánj: Item, proti nedostatkům Měchýře/ a když se břicho od wětrnostj nadýmá: Item, proti bolenj Ledwj, Slabin, Bokůw y Prsý. B

¶ Dobrý gest Thymus těm, kteřjž se smyslem pominau/ strasliwj gsau, ospánliwj, ztrnutj/ kteřjž pamět tratj/ Padučý nemoc, Sslak y Záwrat trpj. Takowým magj se ho dáti tři čtwrtce s Oxymellem/ a to ráno na lačný žiwot. To též přigjmati tři hodiny před wečeřj, dobré gest proti bljkawosti Očj/ a proti otoku Lůna.

¶ Pillule z Thymu takto vděleg: Wezmi geden Lot prachu Thymowého/ Prachu Rudy aneb boli Armeni připraweného, Lazury wyčisstěného, každého gednu čtwrtcy/ Agaricum půl čtwrtce/ Elleboru černého gednu čtwrtcy/ Ossládyče půl čtwrtce/ Soli krusscowé a Zázworu po půl quentjku: Naděleg Pillulj s gjchau Rozynkowau/ a přigjmeg z nich gednu čtwrtcy na noc. Ty Pillule hogj čtwrtodennj Zymnicy/ y giné wssecky nemocy, z hrubých wlhkostj posslé/ gako Záwrat, Padučý nemoc, lekánj, zblázněnj, Hlawy bolenj, třesenj srdce, omdléwánj, zacpánj Slezynné y Ledwinné, klánj w bocých, Malomocenstwj, posskwrny na Těle, Fleky černé y zwředowánj.

¶ Lidem skrčeným a starým, w gegichž Těle panugj hrubé wlhkosti, mússýš samého Thymu w Prássku dáti za tři čtwrtce. ¶ Lektwař z Prachu Thymowého a z kořene Fiolowého s Medem přistrogená, čistj Prsy a záduch odgjmá.

† Wjno Thymowé.

Kdož mnoho Thymu mjti může/ vděleg sobě s nim Wjno wssim tim způsobem, gako Pelynkowé: To wjno má znamenitau moc wssecky wnitřnj audy zahřjwati a syliti/ zacpánj otwjrati, a žiwotnj duchy očerstwowati. Dobré gest Lidem omdléwagicým, nestatečným, smutným a zkormauceným/ spomáhá záwratem Hlawy obtjženým/ vstawičným bolenjm hlawy ztrápeným/ Sslakem poraženým, a hrubě třesawým. Rozděluge hrubý slem w Prsech/

a připrawuge k snadnému wymjtánj / zahánj bolest Zialudka, střewnj dnu/a wen žene ssleml. Welmi gest pohodlné a zdrawé těm, kteřjž studený Zialudek magj / a Pokrmů dobře zažjwati nemohau. In summa, vžitečné gest proti wssechněm nahoře oznámeným wnitřnjm neduhům Maternjka y Měchýře ꝛc. †

Zewnitř.

Saſſt z Thymiánu s Octem zaděłaný a s ssátkem přiłožený, shánj modřiny od zbitj/ rozděluge sraženau krew a Bradawice stjrá.

Thymián s Octem ztlučený a přiłožený, strawuge a rozpausstj otoky/ kteřjž z studených Flusůw nabjhagj.

Thymián s wjnem a gečným sladem wařený a přikládaný, odgjmá bolenj Kyčel/ a sskodliwé wlhkosti wen wytahuge.

Thymián mocně rozptyluge a rozhánj nadýmánj a wětry w žiwotě, s Medem a s Octem smjssený, a teplý na Břicho vwázaný. Ten Flastr dobrý gest také přikládati na otekłé a naběhłé Lůno.

* W Hisspanij obyčeg magj Sudy žichrowati a wymýwati tau wodau / w njž Thymus zwařen/ do nichž potom naléwagj wjna/ aneb nasolené Oljwky kladau. *

Thymián aneb Wlaská Mateřj dausska slowe Řecky y Latině Thymus & Thymum. Arabsky Hasce, Wlasky Thymo, Sspanyelsky Tomilho sallero, Francausky Thym vel Mariolaine de Angleterre. Německy Römischer oder Welscher Quendell, Thymiankraut, Thym oder Thymell. †

O Saturegi. Kap. XL.

Spůsob a Rozdjl.

D Saturege Bylina gest dobře známá, křowatá/ roste na Zahradách. Ratoljstek má množstwj obłých, drewnatých, počerwenałých: Listj poněkud Thymu podobné/ ale delssj, obtlausstněgssj, ostřegssj a zelené co Brčál. Z prostřed listj wynikagj malj Klásskowé, listjčkem osazenj/ z nichž wyskakuge drobné Kwitjčko, bledé brunátnosti. Kořen gest twrdý gako dřewo, kosmatý/ ale žádného w Lékařstwj vžitku ani platnosti nenese.

Nacházý se gesstě y giná Saturege, k Thymu naskrze podobná/ krom že wewssech částkách swých gest drobněgssj/ a hławiček také newynássj gako Thymus/ než má gakýsy Klásek/ w němž stogj Kwět přjbrunátný. Tuto Saturegi mnozý w Praze na swých Zahradách magj. † Kwetne přes Léto. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Oboge napřed dotčená Saturege pěkně wonj gako Thymus/ wssak druhá gest wůně chutněgssj a chuti liběgssj, nežli prwnj. Obě gsau ohniwého přirozenj, totiž horkého a suchého na třetjm stupni. Chuti horké a kausawé.

Wnitř.

Saturege welmi gest přjhodná a pohodlná k gjdlu/ gakož pak obecnj Lidé Masso y Ryby sobě gj kořenj. Dáwá pokrmům libau a chutnau ostrost/ skrze niž Appetyt a chut k gjdlu zbuzuge/ zažjwánj w žaludku posyluge/ odgjmá nechutenstwj a osskliwost/ ponauká bugnosti těla. Pročež mnozý se domnjwagj/ že Satureia od chlipných Pohanských Satyrůw gméno wzala.

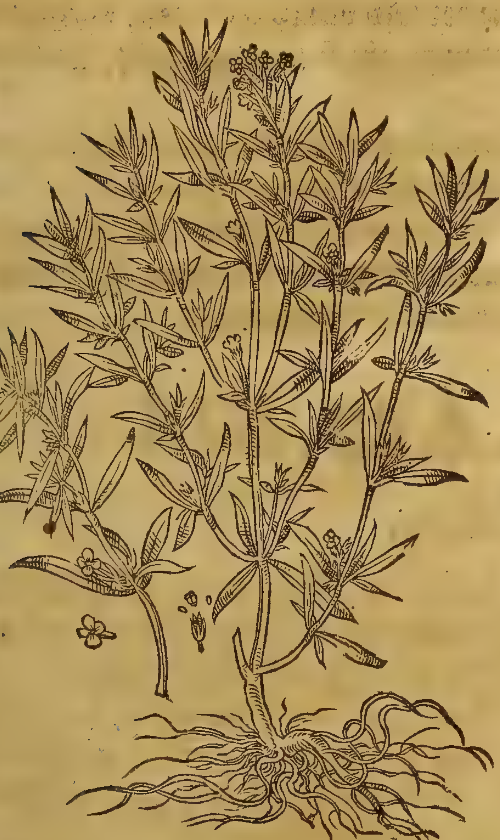
Skussené Lékařstwj těm ženám/ při nichž se nemoc gegich zpožduge: Ty magj sobě Saturegi w Malwazý wařiti/ a z toho Traňku každého dne ráno pjti/ a tak záse k náležitému a porádnému času swému přigdau/ a dobře se wyčistj. Wssak dřjwe nežliby takowého Lékařstwj požjwaly, magj Purgacý neb počisstěnj přigjti/ skrze kteréžby sslem Stolicemi wen wyweden byl. Týž Traňk gest také welmi dobrý proti tlačenj žaludka y Matky/ kteréž z nadýmánj pocházý.

Su-

¶ Suchau Saturegi zasekáwagj do Klobás/ a tak býwagj chutněgssj y zdrawěgssj k gedenj. Wařj gi y s Hráchem a wsselikým ginym wařenjm/ protože gim odgjmá nadýmánj/ aby wětrnostj w žiwotě neplodila. ¶ Bylina v wodě Wolowého gazyka wařená a pitá, k pomocy přispjwá těm, kteřjž wemdloby vpadagj.

¶ Skussené Lékařstwj proti nastydlým, ztrnulým a sslakem poraženým audům: Zwař Saturegi s Medowau wodau/ a dáweg gi Nemocnému každodenně pjti, mjsto giného nápoge. Wodu pak Medowau takto přistrogjs: Wezmi čtyry Libry aneb Žeydljky wody/ půl Žeydljka Medu/ wař to spolu, ažby třetj djl vwřel/ a opěňůg dobře. W takowé Medowé wodě mohau se wsseliké Byliny wařiti/ gakož widěti v Starých, kteřjž gi Mulsam gmenowali.

I. Saturege. 1.Satureia.

II. Saturege. 2.Satureia.

¶ In summa: Saturege otwjrá zanečisstěné cesty Audů wnitřnjch/ probořuge zástawy/ wyčisstuge Matku od zlých wodnatých a bjlých wlhkostj/ wypuzuge Plod mrtwý y s Ložem geho/ čistj Prsy wychrkowánjm nečistot/ ostřj zemdlený zrak od mokrosti studené. A wsseckо to včiniti může, což Thymus/ pročež také mjsto něho může se bráti.

¶ Saturege v wjně wařená, nadýmánj, žřenj, hryzenj w Břisse vkládá/ Žaludka posyluge/ nechutenstwj zahánj a zrak ostřj. † Lidé Flegmatyčtj a studenj magj Saturege mnoho požjwati/ neb ge opatruge a chránj před Sslakem. †

Zewnitř.

¶ Saturege s Kwětem v wjně wařená/ a teplá na krk, kdež se Hlawa s Páteřem spoguge, přiložená/ neb y Hlawa nj obložená/ a některá krůpěge toho Traňku do vssj wpusstěná/ probuzuge ty Lidi, kteřjž w hlubokém snu aneb dřjmotě gako v wytrženj ležj. Gest wěc skussená. * Gest dobrá y těm, kteřjž welikau bolest Hlawy z studených přjčin trpj. *

¶ Safft aneb Mjza z Saturege teplá do vssj wkropená, odnjmá bolest gegich.

¶ Saturege ztlučená, a s wodau w Komoře pokropená, mořj Blechy.

¶ Kohožby Wos vsstjpl, přilož Saturegi s wodau, s Octem a s gečnau mukau.

† Saturege s bjlau mukau na Kyčlu přiložená, Dnu swazowau hogj. †

¶ Saturegi ztlaucy, a Lůno ženské tim obkládati, záduchu od nečistot w Matce pozůstalých possлau, léčj. K témuž: Wezmi wodnatost Saturegowau a Rogownjkowau, směs spolu/ a omoče w tom Bawlnu, otoč okolo Křenu/ posypeg Ambrau, a wlož kdež náležj/ vkládá Matku.

C

† Woda Saturegowá. Wjno Saturegowé.

SAturege má se zbjrati, když kwetne. Tehdáž máš gi drobně zsekati a wypáliti in Balneo Mariæ. Ta woda dobrá gest proti wssechněm nahoře dotčeným neduhům / aby gi pil. Prospjwá těm, kteřjž dlauhau nemocý Hlawnj obtjženi gsau, aby gi pili / a ssátek w nj omočený na Hlawu přikládali. Kteréž Lidi zřenj žiwota aneb Colica trápj / tak že od nj ochrnuli a Paralytici včiněni gsau / ti často wodu tuto pjti magj: Nebo rozhánj wětrnosti / a rozděluge hrubé a studené wlhkosti / kteréž se w Nerwjch aneb Žilnách skožily / a transitum spirituum animalium zastawugj a zacpáwagj. Nahoře oznámeno / že tato Bylina proprawuge Menses, k témuž slaužj y woda: ale wssak těhotné Panj gak Byliny této, tak y wody z nj pálené, wystřjhati se magj. ¶ Z Saturege strogj se y Wjno při času Zbjrky wjna / rowně gako z Pelyňku / a může vžjwáno býti proti wssechněm oznámeným nedostatkům. Obzwlásstně pak zdrawé gest pjti Starým lidem / kterýmž přirozené horkosti vcházý / a rozličné cruditates aneb zlé wlhkosti w nich se skládagj: ty Wjno toto ztrawuge, aby se nerozmáhaly / a wětssjm Nemocem přjčiny nedáwaly. †

¶ Saturege slowe Řecky Thymbra, Latině též Thymbra, Cunila, Satureia, † à saturando, quòd edulijs frequenter indatur & incoquatur, vel à Satyris, quòd Venerem stimulet: Arabsky Sahater: Wlasky Thimbra, Coniella, Sauoreggia, Peuerella: Sspanyelsky Segurelha: Francausky Sauoreige, Sariette: Německy Saturey, Sedeney, Joseple, Künel, Gartenhysop, Kalbsysop, Zwibelhysop, Hünerfüll vnd Sergenkraut. †

O Materj dausstce. Kap. XLI.

D

Spůsob a Pokolenj.

MAterj dausska slowe Latině Serpillum à serpendo, od plazenj / protože se rozkládá a plazý po zemi / s mnohým tenkým, oblým a hebkým Prautjčkem / na němž gest Listjčko obdlaužné, menssj nežli Polegowé. Při kteréhožto Listjčka začátcých aneb člancých wycházegj gjnj Prautkowé malj s obogj strany, s drobným listjčkem. Při wrchu na Prautj wyskakuge Kwjtek brunátný, magjcý přimjssené sobě částky bjlé, * častokráte bjlý gako Snjh * co okrauhlá kaule. Kořenj má rozdělené a wlássenčkowaté. Wssecka Bylina pěkně wonj / a gest chuti kausawé. * O Materj dausstce, de Serpillo, gsau znamenité disputationes, k gjnému času a mjstu náležegjcý. Nacházý se pak gedna / kterážto do Zahrady přesazená, mnohem wětssj roste, nežli druhá. Proměňuge se také někdy Saturege druhá aneb Thymus vulgaris w malické Serpillum, gakož gsem to sám w Zahradě swé wysetřil. Carolus Clusius wypisuge gesstě giné tři, in suis Obseruationibus Pannonicis lib.3. cap. 55. kteréž se wssudy w Rakausých nacházegj / a nazýwá ge Serpilla Pannonica.*

Mjsto a Czas.

¶ Obecná Materj dausska na Skalách, Pahrbcých, wrssjch, na suchých Poljch a Aulehlech y na Lukách téměř wssudy roste. Kwetne od měsýce Mage přes celé Léto / a tehdáž se má trhati a sussiti w chladu.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Materj dausska zahřjwá a sussj až k třetjmu stupni. Mocý swau otwjrá, proniká, rozrážj a žene.

Wnitř.

¶ Materj dausska v wjně wařená a pitá, ženám pořádný gegich čas a očisstěnj nawracuge / dwéře Maternjka otwjrá / žene moč y Ledwinný kámen: Předivně vkládá zřenj Břicha / hogj wnitřnj raněnj a Průtrže / otwjrá Gátra, Pljce y Slezynu. A gest y Wodnotedlným požitečná.

¶ Materj

¶ Mateřjdaușșka s Octem a Medem wařená a pitá / pomáhá těm, kteřjž Krwj chrkagj. Saft gegj do půl Lotu s tak mnohem Octa přigatý, to též činj. * Takž y zewnitř přikládá se na ta mjsta / k nimž se sražená Krew shromáždila. *

¶ Mateřjdaușșka w pokrmjch a nápogjch požjwaná / může progjti za Dryák proti wșselikým Gedům Zeměplazůw a Hadůw. A když se gj kaufj / kamž se koli ten dým dostane / tu žádný gedowatý Žiwočich neostane. Pročež Staři (gakož čteme apud Virgilium) dáwali Žencům gjsti Mateřjdaușșku, s ginými pokrmy / aby proti takowým gedowatým Žiwočichům opatřeni a bezpečni býti mohli.

I. Mateřj daușșka. Serpillum 1. II. Mateřj daușșka. Serpillum 2.

¶ Mateřjdaușșka s Lékořicý neb s medem, s Anýzem a wjnem wařená / wyčișțuge Prsy od drsnatého kășle / bolestné kapánj moče neb studenau řezawku vkrocuge a vkládá.

¶ Mateřjdaușșka zelená a čerstwá giž také nynj powolána gest do Kuchyně k masu y k Rybám / rowně gako Petržel. Nebo Žaludka k zažjwánj pokrmů posyluge.

¶ Kwět Mateřjdaușșky s Semenem wařený a pitý, řezawé kapánj moče oprawuge / Kámen rozměluge / omdléwánj zastawuge / dáwenj s nechutenstwjm odgjmá / Gátra, Ledwj a Otekliny gegich hogj.

Zewnitř.

* Když Mateřjdaușșky za șest aneb za sedm dnů v wjně ležeti necháš / vdělá se z něho dobrý Ocet. * ¶ Wůně Mateřjdaușșky dobře dělá Mozku / a posyluge ho.

¶ Mateřjdaușșka w Octě močená, potom wařená, s Růžowým Olegem smjchaná a na čelo přiložená, odnjmá vkrutnau a wzteklau bolest Hlawy od pálčiwosti / kteráž slowe Phrenitis.

¶ Giné mocy a včinkowé Mateřjdaușșky, gsau gako Dobrémysli a Polege.

† Dioscorides pjșe / že Mateřjdaușșka a Saturege magj gednostegnau moc. A protož což o Saturegi w předeșșlé Kapitole psáno / to y o Mateřjdaușșce rozuměti se má: nebo gedna za druhau brána býti může. A gakož z Saturege tak y z Mateřjdaușșky může se woda páliti y wjno strogiti / proti swrchuoznámeným neduhům. †

¶ Mateřjdaușșka Řecky y Latině Herpillum, Serpillum: Item Cunilago, Arabsky Hemen, Wlașky Serpillo, Ňșpanyelsky Serpollio, Francauzsky Serpoulet, Německy Quendel, † Künlein, Hünerköl, Kostentz vnd Hünerserb. †

C

O Majoráně. Kap. XLII.

Majorána. Amaracus, Sampſuchum, Majorana.

Majorána menſſj. Majorana tenuifolia.

Spůſob.

D

Majorána geſt vſſlechtilého a ſpaniléího ſloženj. Sadij gi ſobě w Kořenných zahrádkách w pěkných Kbeljcych/ netak pro gjdlo a pokrm gako pro rozkoš, k dělánj Wěncůw a Kytek / a gſau na ni laſkawy Panny y Panj, Mladency y Starcy. Neb geſt Bylinka wonná, rozkoſſná/ má množſtwj Ratoljſtek. Liſtjčko přiokrauhlé, tluſté, přjſſediwé a chlupaté. Kwetne zelenými ſſupinkowatými Paupaty/ z nichž kwět wycházý drobný a bjlý. Když ten opadne, zůſtáwá po něm welmi drobné ryſſawé ſemýnko. Kořen twrdý gako dřewo.

Sazenij.

Majoránku ſegj y ſadj. Chce mjti ſtjn a ſtarý hnůg/ a k tomu muſý gi čaſto zaléwati.

Czas.

Majoránka geſt prawá Letnj Bylinka / nemůže ſněſti žádného mrazu/ a protož muſý gi na zymu odſtawiti / a w Sklepě aneb wginém teplém mjſtě chowati. Kwetne přes celé téměř Léto. *Nacházý ſe wſſak gedno pokolenj Majorány/ kteráž přes zymu na Zahradě oſtáwá/ když gi dobře přikrygj / čehož gſem ſám ſkuſyl. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wſſecka Bylinka pěkně a libě wonj/ chuti geſt drobet hořké, s powlownau a libau oſtroſtj. Geſt horká a ſuchá na třetjm ſtupni/ podſtaty ſubtylné. Mocý ſwau rozděluge, ztenčuge a otwjrá.

Wnitř.

Majoránkowá bylina w bjlém wjně wařená a pitá, dobrá geſt proti začjnagjcý ſe wodnotedlnoſti/ proti těžkému wody pauſſtěnj, a žřenj w žiwotě/ žene Flus ženſký/ rozhánj wětrnoſti Matky. A ženy owſſem magj ſobě z nj Wannu aneb párnu pro Ledwj dělati.

Z Majorány pjti, aneb Hlawu megti, geſt znamenité Lékařſtwj/ proti wſſelikým ſtudeným a wlhkým ſſlemowitým nedoſtatkům mozku a nerwů aneb žilen/ gacýž gſau,

Paducý

Padućý nemoc, Pakostnice, Sslak, Ospánliwost, Křeč, Nečitedlnost / zastaralé a dlauhé bolenj Hlawy. Majorána prospjwá proti těžkému dychánj / y proti wsselikým zacpánjm wnitřnjch Audůw. Wařená v wjně a pitá, Žaludek zahřjwá / a k chuti y k zažjwánj Pokrmů naprawuge / zsynalosti od sraženj Krwe rozptyluge. A

Prach z Majorány ztižj gedné čtwrtce s Wjnem sladkým aneb s Medem wypitý, přidada Gelenjho rohu, Sskrkawky mořj.

Wařiti Majoránu a pjti, Žlautenicy a wodnotedlnost vzdrawuge. Bjlý tok ženský posylněnjm swým wysussuge / hřbetnjch bolestj polehčuge / žřenj w střewách zahánj.

† Majorána s Rozmarynau, Bjlau Bukwicy, Melissau a Ssalwěgi v wjně wařená / dobrá gest proti studené bolesti Hlawy / aby gi po každé dobrý Trunk wypil. Můžeš také Majoránu s giným Kořenjm aneb y samu do wjna dobrého wložiti, a z toho pjti / welmi dobrý nápog gest těm, kteřjž zastuzenau Hlawu magj / a kteréž Sslak aneb Křeč trápj / gakož pak dobře a s vžitkem vžjwána býti může, proti wssechněm giným nedostatkům Hlawy a Mozku / kteřjž z přjčin studených pocházegj. †

Zewnitř.

Majorána gest wýborná Bylinka k mytj Hlawy v wjně wařená, aneb do Lauhu wložená / a tim způsobem prospjwá proti wsselikým nedostatkům Hlawy a Mozku, z přjčin studených půwod swůg beraucým. Přidáwagj se k nj a welmi dobře treffugj ztlučené Hřebjčky / aby ge do lněného Pytljčka zawázal / a w tom Lauhu zawěsyl. Nebo Auenzoar in procemio libri de conseruantibus sanitatem, to gest o wěcech, kteréž zdrawj Człowěka zachowáwagj, welikau chwálu dáwá Hřebjčkům / proti wssechněm studeným neduhům Hlawy / a prawj při tom, že to skrze dáwnj a wlastnj zkussenj wyhledal a nalezl / že Hřebjčky na drobný a subtylný Prássek ztlučenj, a na wrch Hlawy potraussenj, w zymě když Człowěk spat gjti chce, ztrawugj a zažjwagj sslem a wodnatost Mozku, Flussy y wozhřiwku. Czehož potwrzuge y Rabi Moyses in suis Aphorismis part.22.

Majorána na Prach ztlučená, a do Nosu wpusstěná, zbuzuge keychánj / rozděluge wozhřiwku / wyčisstuge a zahřjwá Hlawu. Též mocy gest y Safft gegj. B

Safft aneb woda Majoránowá s Peprem a Bobrowým strogem smjchaná, a Pýrkem w nj omočeným do chřjpj wstrčená / probuzuge ležjcý w těžké dřjmotě aneb snu, Lethargicos, a ty, kteřjž w těžké Padućý nemocy ležj. Též Lékařstwj na gazyk potřené / nawracuge zase Lidem potracenau řeč. Proti poraženj gazyka sslakem: Zwař Majoránu s Peltramem, s dlauhým Pepřem aneb Kosatcem a s Dobraumyslj / a tim vsta často proplakůg. Czjpek z Majorány w Lněném ssátku sformowaný a w Matku wložený s přiwázanau nitj, přinássj Ženám gegich Menses.

Majorána s Octem a Solj smjssená, dobrá gest vsstknutým od Sstjra.

Majorána s dobrým Wjnem bjlým wařená, ažby shustla gako Flastr, a přiložená, bolest Žaludka vkrocuge / wywinuté Audy zase naprawuge, s vloženjm a odgetjm bolestj / Krew sraženau a za kůži zalitau rozhánj / též y Otoky studené, modřiny a zsynalosti vzdrawuge / a Slezynu oteklau splaskuge. Kwět ano y Bylina do Pytljčka wložená, a na Žaludek teplá přikládaná, odnjmá bolest geho.

Majorána do dřewěnného Olege vwržená, w Sklenicy na Sluncy wytažená, teplým pomazowánjm obměkčuge Nerwy a suché žjly / ano y zatwrdlau Matku.

Majoránowá mjzka teplá do vssj wkapaná, odnjmá zněnj a hučenj gegich / a posyluge Sluchu. † To též činj y pára z Majorány v Wjně wařené do vssj wpusstěná: wssak máš také y Bylinu teplau proti vchu držeti. †

Woda, w njž Majorána zwařená, gest welmi dobrá / aby se w nj Baňky při pausstěnj krwe wyplakowaly a promýwaly: obhaguge člowěka proti zlým přjpadnostem / gakž se to často přihážý, skrze nečistotné pusstadlo aneb Baňky. * Safft aneb sstáwa na ty Audy, w nichž Krew sražena gest, teplá přiložená, rozděluge a rozhánj. *

Majorána s Medem a Gečnau mukau smjchaná, otoky Očj y twrdosti, pomazowánjm swým rozhánj.

C

† Fernelius welice Majoránu wychwaluge k myti Hlawy, aby gi do Lauhu nakladl/ aneb w wodě a wjně wařil/ a tim Hlawu myl: wssak musyš k nj y gingch wjce Bylin přiwzyti/ gako Rozmarynu, Rmenu, Ssalwěge, Lawendule, Wlaského Kopru a těm podobných.

Kdož má zastuzenau a mdlau Hlawu: Wezmi Majorány, Rozmarynu, Czerwených Růžj, Kwětu Stechasowého, Lawendule, Rmenu a Sspikanardu, každého geden djl/ přideg k nim Musskátowého kwětu a Hřebjčků, též každého geden djl: Ty wssecky kusy spolu ztluc na drobný Prach/ zawaž do Bawlny / a podssi gi Cendelinem aneb Taffatem/ a udělag sobě z toho Cucullum aneb Karkulku/ a nos ustawičně na Hlawě.

Kdož má zastuzený a mdlý Žialudek, a nedobře zažjwati může: Wař Majoránu s Pelynňkem w wjně / a ty Byliny teplé na Žialudek přikládeg, několikráte za den: Bude mu spomoženo. Czerstwá Majorána platně užjwaná býwá při malých Djtkách/ hned gakž se z žiwota Matky narodj / když se gim djrky w nosyčku zacpagj / odkudž tak těžce dychagj, gakoby se zadusyti chtěly/ aby tehdáž čerstwau Majoránu rozetřel/ a těm Djtkám před djrkami Nosu gi držel.

Majoránowá woda, Wjno, Lektwař a Oleg.

Dokudž gest Majorána gesstě čerstwá/ má se z nj woda in Balneo Mariæ spilnostj wypáliti. Ta woda náramně dobrá gest proti wssechněm studeným nedostatkům Hlawy a Mozku/ proti Paducý nemocy, Sslaku, třesenj rukau / proti Křeči a záwratu Hlawy/ aby gi ráno a w wečer pil. Utwrzuge a posyluge Nerwů a suchých žil / žene Moč y Pjsek. Užitečná gest y Ženám, proti zacpánj Matky a zástawě času Měsýčného: nebo zahřjwá Matku, posyluge a kupořádnosti naprawuge. Rozděluge a rozhánj wssecky hrubé a lepké wlhkosti w Těle / a zdrawá gest y Lidem w Prsech zanečisstěným a plným/ kteřjž těžce oddychagj. Zewnitř woda tato na Hlawu a na židowiny potřená/ aneb w nj ssátek omočený a na Hlawu přiložený/ odnjmá bolenj hlawy z studenosti posslé: Na gazyk potřená řeč potracenau nawracuge.

D

Dělá se z Majorány y Wjno, gako z Pelyňku: Gest také welmi dobré a prospěssné, proti wssechněm giž dotčeným wnitřnjm neduhům / zahřjwá wssecky wnitřnj audy / zwlássstě Hlawu, Mozek a Žilny: Matku pak netoliko zahřjwá / ale y posyluge a zmocňuge. Tak slaužj proti studené bolesti Hlawy/ proti Záwratu/ proti Sslaku a giným swrchu oznámeným nemocem/ utwrzuge smysly/ a nawracuge potracenau pamět. Otwjrá zacpanau Matku/ žene moč/ a stawuge počjnagicý se wodnotedlnost/ zdrawé gest pjti y zastuzený Žialudek magjcým.

Lektwař z listj Majorány tak gako z Kwětu Karaffilátowého s Cukrem přistrogená, též gest welmi dobrá proti týmž studeným neduhům Mozku/ posyluge ho/ gako y zastuzeného Žialudka a mdlého Srdce. Užitečná gest y Sslakowitým lidem. Otwjrá zacpánj Gater y wssech wnitřnjch Audů/ ano y těm dobře činj, kteřjž gsau obtjženi studenými Flusy a wlhkostmi Hlawy. Oleg z listjčka Majoránowého, tim spůsobem gako Rmenowý udělaný, dobrý gest/ aby gjm ustalé a unawené Audy mazal/ ano y nastuzené Nerwy. O kohož se Sslak pokaussj/ maž se tim Olegem w Lázni. Hogj také y nakřiwenj aust, Tortura oris řečené/ a wpusstěný do ussj, odwracý a zahánj zněnj gegich: Odpjrá Gedu Sstjrowému. Nacházý se w Apatékách Oleum Sampsuchinum, y z giných wjce Bylin a kusůw složený / proti týmž neduhům užitečný. †

Majorána slowe Řzecky Sampsychon & Amaracos: Latině Majorana, Amaracus, Sampsuchum: Arabsky Morsangius, Wlasky a Sspanyelsky Majorana, Francausky Marone & Mariolaine. † Německy Majoran, Maseran oder Maseron, Meylen vnd Meyron. †

Majorána Mensský. Majorana tenui folia.

Gest y giné gesstě pokolenj Majorány, wewssech částkách swých mensský, nežli nahoře wypsaná/ a wssak wůně sylněgssj. Někteřj se domnjwagj/ že gest apud Dioscoridem & Galenum, Marum: ale my hned w následugjcý Kapitole položjme ginau Bylinu/ kteráž se s Histořij a wypsánjm prawého Marum lépe srownáwá. Tato pak malá Majoránka, wssecky ty mocy do sebe má/ kteréž se obecné Majoráně přiwlastňugj.

O By=

A

O Bylině Marum řečené.

Kapitola XLIII.

Marum.

Spůsob a Mjsto.

B

TAto Bylinka nemnohým gest známá. Wysoce včený Iacobus Antonius Corthusus odeslal mu gi z Padue. Listj má tenké zbjlássediwé, menssj nežli Majorána/ zespod ssiroké, nawrchu sspičaté/ wůně welmi libé, a chuti perné. Nese tenké, drewnaté Ratolistky a zswětla brunátný kwět. Roste in Asia & Ægypto, odkudž gi také gmenowaný Iacobus Corthusus neyprwé dostal. * O gménu této Byliny rozličná gsau a negednostegná domněnj/ o čemž na giném přjhodněgssjm mjstě mluwiti budeme. Tohoto gednoho pominauti gsem nemohl připomenauti/ že toto Mathyolowo pěkné Marum z horkých zemj, zwlásstě ex Syria přinessené, dobře z pokolenj Majorány byti může / gakož pak y slowa ta Marum a Majorána, negsau daleká od sebe. Ginj smeysslegj / že ta dobře wonná Bylina, kterauž rádi w Frankreychu rozsazugj a obyčegně Mastick gmenugj, gest prawé Marum : ale Dodonæus má ge za Clinopodium. Přinássj se pak ex Syria y gedna Bylina pod týmž gménem / kteráž, gakož gi Dioscorides wypisuge, nenj nepodobná Serpillo recto : wssak Prautj gegj ležj na zemi/ Listj rowná se Majoránowému/ welmi libě a sylně wonj. A tuť někteřj včenj Lidé za Sampsuchum držj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Marum gest téhož přirozenj a mocy gako Majorána/ a protož vžjwati se dá proti wsselikým nedostatkům Hlawy, mozku, Žilen y Natky/ z přjčin studených pocházegjcým, rowně gako Majorána/ aby gi v Wjně wařil a pil. Zahřjwá Žaludek/ otwjrá zacpánj Gater/ a tak spomáhá proti Wodnotedlnosti a Žlautenicy. Žene mocy Ženský měsýčný kwět/ a nedá se Gedu w těle zmocňowati. † Může se z nj y Woda k týmž potřebám páliti / Oleg y Conserua přistrogiti.†

C

Zewnitř.

Marum přikládané bránj Wředům/aby se dále okolo sebe nerozgjdali. Přiměššu-ge se také a přidáwá s vžitkem do Mastj / kteréž k zahřjwánj strogj.

† Tato bylina wewsšech gazycých zachowáwá gméno Latinské Marum. Lobelius Tragoriganum gmenuge: Němcy Amberkraut. †

O Bylině Baccharis řečené.

Kapitola XLIIII.

Způsob.

Této Byliny také Stařj mnoho vžjwali/ a neywjce k Wencům: ale nynégšsjch časů zřjdka se nacházý a spatřuge/ tak že někteřj Asarum, to gest Kopytnjk, pro Bacchari, berau/ ale ne bez omylu. Nedáwno Bylina tato we Wlassjch okolo města Řjma se nalézala.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Kořen této Byliny v wodě wařený a pitý, dobrý gest Lidem polomeným, namoženým a sraženým/ kteřjž těžce oddychagj, dáwno kasslj, a s bolestj wodu paussťegj/ proprawuge y zastawené Menses.

Zewnitř.

Kořen čerstwý zawěssený, ženě wen těžký porod. Czjpek z něho vdělaný, a kdež náležj wprawený, wytahuge Plod. Gest dobrý a prospěssný Sseſtinedělkám/aby w té wodě seděly, w njž Kořen tento zwařen byl.

D

O Komonicy. Kap. XLV.

Způsob a Rozdjl.

Prawý Melilotus neroste zde w Czechách/a nenij diwu. Nebo ani we Wlassjch neroste/ než w gediném toliko mjstě in Campania, okolo Neapolis se nacházý. A protož w nedostatku gegjm, Lékaři a Apatekáři brali, a gesstě w Němcých y w Czechách berau ginau bylinu, Lotum Vrbanam, to gest nássi obecnau Komonicy / gakož pak gest téměř gednostegné mocy s onau prawau Komonicý / a wypsal gi Dioscorides lib. 4. Dáwáme pak tuto wymalowánj obogj té Byliny, to gest prawého y ffalessného Melilotum, aby na potomnj čas známé bylo Lékařům y Apatekářům/ gaká gest twářnost prawé Komonice/a gaký rozdjl od této nassj Obecné, kterauž se Stařj zaneprazdňowali. Za starého pak wěku semeno toliko Komonicowé, a ne kwět, k Lékařstwj w vžjwánj bylo/a nileli z něho Mauku/gako my nynj z semena Lněného aneb z Řeckého sena Mauku děláme/a gi vžjwáme.

Prawý Melilotus roste w Keř y hned od Kořene, zwýšsj gednoho Lokte/ Ratolistky má drobné/při wrchu tři lijstky spogené, gako Dětel, wůkol drobet zstřjhané: Kwět malý, barwy žluté/ Semeno w Lusstičkách drobné, přjryssawé, wonné, k Lékařstwj vžitečné. Kořen drewnatý, a k Lékařstwj newžitečný.

Nás pak aneb ffalessný Melilotus roste dwau, třj loktů, a někdy y člowěka zwýšsj. Nacházý se wssudy na Poljch, na Zahradách, y při Plotjch/ a přes celé téměř Léto kwetne žlutě, a někdy bjle/ Kwětem klasowitým, pucowatým, pěkným a wonným. List má Dětelowý. Latině secundum Dioscoridem slowe Lotus Vrbana, kterýž gi proti rozličným nedostatkům Očj wysoce wychwaluge.

* Mnozý chtěgj/ že nássе Komonice může za prawý Melilotum gmjna a držána býti. Protož Medici Bononienses žluté Komonice, gakož obyčegně se gmenuge, w nedostatku oné druhé

drUhé vžjwagj. We Wlaſſjch gmenugj náſſi Komonicy Trifolium caballinum, † Koňſký dětel/ protože gi Konj rádi gjdagj. † Autor náš tomu chce/ že geſt Lotus Vrbana, ačkoli to gméno mnohem lépe ſe přiwlaſtňuge Plané Komonicy, Siebengezeit řečené/ gakž potom prawenO bude. * A

Komonice Wlaſká. Melilotus, Sertula Campana.

Komonice Czeſká, aneb wětſſj obecná. Melilotus vulgaris. Lotus urbana.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Komonice geſt horkého přirozenj na prwnjm ſtupni/ nemnoho wyſtupuge z mjrného ſloženj, gako Rmen. Protož welmi lehce rozpauſſtj, zažjwá, změkčuge, k ſezránj přiwozuge/ boleſti wſſeligaké krotj a vkládá.

Wnitř.

¶ Komonice v wjně wařená, Medem neb Cukrem oſlazená a pitá, změkčuge a rozhánj wſſeliké wnitřnj Otoky a wředy/ a krotj boleſti w žiwotě/ platně také proſpjwá oteklé a zatwrzené Matce. † Wjce ſe této Byliny zewnitř, nežli wnitř vžjwá. †.

Zewnitř.

¶ Komonice téměř kewſſelikým zewnitřnjm boleſtem vžjwagj, gako kwětu Rmenowého/ proti roznjceným a horkým Očjm/ aby gi ztluka, přikládal/ aneb Lněnými ſſátky w pálené wodě gegj omáčenými, obkládal. ¶ Sſtáwa z kwětu naſſj Czeſké Komonice wytlačená, proſpjwá temným Očjm/ a rozhánj bělmo. Teplá do vſſj wkapaná, krotj boleſt gegich. To též činj, když ſe k nj ſladkého Wjna přidá.

¶ Komonice w ſladkém Wjně wařená, přidada k nj mauky z Lněného ſemene aneb z Rzeckého Sena, a Mákowých hlawjček/ dáwá znamenité pařenj aneb přikládanj na oteklau Matku, na ſtřewo Konečnjk, na Lůno/ a kdež gacý pálčiwj otokowé w ſkrytých mjſtech powſtáwagj. Někteřj přiměſſugj mezy to Žlautek wagečný, a dřewěnný Oleg.

¶ Komonice s kůlkami Galleſowými a s Křidau v Wjně wařená a pomazowaná, tekutý kyſawý ſtrup Hlawy vzdrawuge.

¶ S wjnem wařená, a na Žaludek přiložená, boleſt geho vkládá.

¶ Komonice s octem a s olegem Růžowým ſmjſſená a přiložená, boleſt hlawy krotj

¶ Bylina aneb Zelina v wodě wařená, s Růžowým Olegem ſmjchaná a přiložená, hogj Raka.

C

* Z naſſi Cžeſké Komonice pálj wodu / kteráž ſama od ſebe nic zwláſſtně newonj / ale k giným wonným wodám a Lékařſtwjm přidaná, wůně libégſſi gim přidáwá. *

Komonice ſlowe Řzecky y Latině Melilotus. Item Sertula regia & Sertula Campana, protože in Campania roſte / a Wěnce z nj dělagj: Arabſky Alchilelmelich, Wlaſky Meliloto. * W Řzjmě až po dnes gmenugj Sertulam. In Marſia, Maloto. Okolo Noly, Coronella. * Sſpanyelſky Corona de rei: Německy Steinklee, † Honigklee, Vnſer Frawen ſchuchlein. †

Komonice planá aneb Bjlá. Lotus ſilueſtris.

D

KOmonice planá Prut má hranatý, poběławý, dwaulokeťnij/ mnohými poſtrannjmi Ratoljſtkami oſazený. Liſtjm připodobňuge ſe téměř Dětelí Laučnjmu/ při wrchu neſe bjlý Kwět aneb Hláwky/ w nichž ležj Semeno/ chuti, wůně y mocy s Řzeckým ſenem gednoſtegné/ toliko že geſt mnohem menſſj. Kořen bjlý, na ſſjř rozložený a koſmatý, chuti kořenné. Roſte na Lukách/ kwetne měſýce Cžerwna.

* Za gakau přjčinau Autor náš ginau Planau Kominicy a Lotum ſilueſtrem gmenuge, kterážby měla na Lukách růſti, nerozumjm. Němcy gi řjkagj Siebengezeit/ protože okolo ſedmé hodiny lépe wonj. Ginj ſkuſſenj Simpliciſtæ, náſſi Komonicy gmenugj Lotum odoratam aneb Satiuam. Když prſſj, mjwá lepſſi wůni/ kteráž y w ſuché Bylině welmi dlauho ſe zdržuge a trwá. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Komonice Planá zahřjwá, ſuſſj, ſtjrá a wyčiſſťuge. Geſt také dobrá ſama od ſebe y s Slézowým ſemenem ztlučená, a v wjně ſladkém pitá, proti boleſti Měchýře, prawj Dioſcorides.

Zewnitř.

Semeno Komonice plané s Medem ſmjchané a pomazowané, wyčiſſťuge a wyhlazuge Twář/ ſhánj Pjhy, Vhry, Fleky, a giné ſſerediny obličege.

Někteřj celau Bylinu Komonice plané zawěſſugj w Domě/ protože gim o powětřj prognoſtykuge. Nebo když mračno má naſtati/ tak ſe welice wůně té Byliny rozmáhá/ že gi každý w Domě tom, kdež geſt zawěſſená, cýtiti muſý. To také činj Bylina s modrým kwětem, Německy též Siebengezeit řečená / někteřj gi Latině Lotum Vrbanam gmenugj. Ale gá gi zanechámám pod planau Komonicý, ſub Loto ſilueſtri. Nebo ačkoli ſe w Zahradách ſſtěpuge/ wſſak geſt cyzý hoſt/ a každého roku z ſemena ſwého obnowowati ſe muſý.

* Liſtj a Kwět naſſi Komonice Plané močjwagj w Olegi/ a přikládagj na Rány: tolikéž y na twrdé, studené, Oteklinӯ & Tophos, y na Dětinſké Průtrže, Euterocelas & Bubonocelas řečené. Suchá Bylina klade ſe mezy ſſaty pro Mole/ kteřjž wůně gegj trpěti nemohau.* A

Lotus peculiaris.

TOto geſt zwláſſtnj pěkné pokolenj Loti aneb Komonice. Luſky má aneb Siliquas, gako Ornithopodium, Ptačj nůžka aneb Polygala, toliko že negſau rozdělené. Neſe pěkné, drobné, žluté Kwitjčko/ a roſte na mnoha mjſtech také y w Ržjſſi. B

O Rautě. Kap. XLVI.

Rozdjl a Spůſob.

RAuta geſt dwogj: Domácý aneb Zahradnj/ a Leſnj neb Polnj. Domácý Rauta známá geſt wſſechněm/ Leſnj by zde w Czechách roſtla, newjm: ale we Wlaſſjch gj hognoſt. ¶ Domácý Rauta geſt křjček, welmi ſylné wůně, vſtawičně ſe zelenagjcý. Množſtwj liſtj má drobného, obdlaužného, obtlauſſtnjho / z vzka wždy ſe rozſſiřugjcýho/ tak že téměř geſt okrauhle, barwy ſſediwé/ to geſt, wjce modré, nežli zelené. Kwět při wrchu žlutý, gako kráſná Hwězdička, aneb Zwonček S. Jana/ z něhož Hlawičky aneb Luſtičky wyroſtagj čtweroſſpičné y pětiſſpičné/ a w nich Semeno drobné černé. Prut y Kořen drewnatý/ wnitř žlutý, gako Puſſpanowé dřewo, a rozdělený.

¶ Leſnj aneb Polnj Rauta; kteráž wlaſtně Hornj ſlowe, protože na Horách toliko roſte, ničjmž ſe od Domácý nedělj/ leč ſamau vzkoſtj a drobnoſtj liſtj/ kteréž také geſt chuti hořčegſſj y perněgſſj, wůně hrubſſj a neliběgſſj. * A tak ſylné/ že ſkrze trognáſobnj Rukawice pronjká / a když ſe po nj kdo Rukama na Twáři tře aneb drbe/ dělá horkoſt a roznjcenj.*

¶ Rautowá bylina aneb ſtrůmek několik Let trwá/ až někdy y w Strom wyroſtá/ o čemž Ioſephus w ſwých Knihách o Wálce Židowſké, lib.7.cap.25. wypiſuge, takto řka: Byla w Domě aneb we Dwoře Králowſkém Rauta znamenité welikoſti/ aniž který Fjk tak weliký a tluſtý byl. Prawili wůbec/ žeby od čaſu Herodeſowa trwala,/ a že mohla geſſtě déle trwati/ kdyby od Židůw wyťata nebyla. * O tom což Ioſephus pjſſe/ ſwědčj tgké Hiſtoriographus Ioannes Zonaras lib.1. a nic nenj k wjře nepodobného / gakž ſe

někteřj

C někteřj domnjwagj. Nebo y gá widěl gſem Rauty/ kteréž nad Cžlowěka wyšſſj byly/ a tak ſe rozſazowaly a opatrowaly/ ačkoli peň aneb kmen nebyl tluſtý. Rauta mnohem ſpanilegſſj bude/ když ſe wodau drobet oſolenau čaſto zaléwá/ gako y Horčice, Eruca. Žě Rauta při Fjkowém Stromu ſazená wonněgſſj býwá, nežli giná / o tom pjſſe Plutarchus in Sympoſiacis. Wyroſtá také Rauta ſnadně z wětwiček ſwých do země wſazených. A býwá, zwláſſtě Leſnj, na některých mjſtech, tak prudká/ že když geden Zahradnjk w Sſotſké zemi přes celý den Rautu obřezowal/ Ruce y Twář mu ſe zarděla a zprudila. Protož nenj pochybné/ že Hadowé tu nezůſtáwagj, kdež mnoho Rauty roſte. *

† Rauta má ſwé diwné přirozenj/ když ſe gj rukau dotkne, aneb k nj blj̈zko přiſtaupj žena, kteráž trpj ſwau přirozenau nemoc / y hned zahyne a vſchne. Netrpj také, aby ſe gi železem dotýkal: nebo také ráda wadne. Syc může ſe za několik Let zymě a mrazu obrániti / aby gi na zymu Popelem zaſypal: někteřj gi Slamau přikrýwagj. †

Domácý aneb Zahradnj Rauta. Ruta hortenſis.

Leſnj Rauta. Ruta ſilueſtris.

D

Mjſto.

Rauty wſſudy w Zahradách hognoſt ſázegj / wſſak roſte * y ſama od ſebe * na ſuchých a wýſlunných mjſtech/ ani mokra ani hnoge nelibuge/ a zaſeypánj Popelem od Lauhu welmi dobře gi činj. Obyčegně Rautu a Sſalwěg ſpolu ſázegj/ za přjčinau, že Žáby zemſké rády ſe hnjzdj mezy Sſalwěgj: pročež domnjwagj ſe Lidé/ že přiſazenau Rautau takowé gedowaté Žjžaly preč zaženau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Domácý Rauta geſt horká a ſuchá na třetjm, ale Hornj na čtwrtém ſtupni / gakož pak tato geſt tak ohniwého přirozenj / že y ſpryſkuge přiloženjm. Suſſj, ztenčuge, proſtupuge, roztrhuge, rozpauſſtj, otwjrá, wywodj, a powětrnoſti mocně rozptyluge. Geſt horká a kauſawá/ ale netak přjliš, aby ſe gjſti nemohla.

Wnitř.

Rauta geſt wyborná Bylina, takměř proti wſſelikým Gedům/ odkudž poſſlo y to Přjſlowj a Werš: Saluia cum Ruta faciunt tibi pocula tuta. To geſt: Sſalwěg a Rautu s dobrým Wjnem pjti/ Nedadjt žádnému Gedu ſſkoditi.

Rauta

Rauta s Fjky a Wlaſkými ořechy gedená, odpjrá Gedům y Mornjmu nakaženj/ geſt wýborná obrana aneb Præſeruatiuum, kdožby ho ráno vžjwal. Strogj ſe takto: Wezmi Rautowého liſtj dwa Loty/ Fjků půl Lotu/ Galowcowých zrn půldruhého Lotu/ Wlaſkých ořechů gader geden Lot/ Octa Růžowého, Karaffilatowého aneb winného, čtyry Loty: Ztluc wſſecko ſpolu/ a ráno požjweg, prwé nežli na wjtr wen wygdeš, po každé ſelžjcy plnau/ žádnáť Gedowatina neuſſkodj/ gakož Dioſcorides a Plinius lib. 24. cap. 8. ſwědčj: Že Pompejus nalezl Knjžku aneb poznamenánj, wlaſtnj rukau Krále Mithridatis, w njž dotčená Recepta napſána byla: † Wezmi dwadceti liſtků Rautowých, obkaupených Gáder zedwau Wlaſkých ořechůw/ Soli gakž mnoho třmi Prſty wzýti můžeš/ a dwa bjlé Fjky. Ztluc ty Kuſy ſpolu w Moždjři/ a gez na čtitrobu. Toho dne žádný Ged tobě neobljžj. Neméně dobré Præſeruatiuum geſt/ aby ráno na čtitrobu Rautu, s drobtem Solj, aneb s Slaným máſlem, na kuſu Chleba gedl. †

Kolčawa s Hadem při kowenj Myſſj, magjc ſe potýkati, neyprwé gj Rautu/ aby před Gedem bezpečná byla. Mnozý také Rautau y zlé Duchy z Lidj wyháněgj.

Rautowé liſtj gedené aneb pité, geſt dobré proti ſſkodliwým Hubám a gedowatým Muchomurkám. Spomáhá y těm/ kteřjž od Sſtjrů, Pawauků, Wčel, Woſů a Srſſňů, od wzteklých Pſů a Hadů, vſſtknuti aneb zkauſáni gſau.

Rautowé liſtj ſamé, neb s ſemenem w dobrém bjlém wjně, ažby ho vwřel třetj djl, wařené, procezené, a teplé pité/ gedowaté páry od Srdce odhánj/ Trubice Plic, ſſlemem lipawým zaneſſené, a ſtudeným Fluſem ztjžené, proprawuge/ Káſſel krotj/ čjnj duch lehký/ zahánj bolenj Kyčle/ a zymomřiwoſt w Zymnicech, hodinu před třeſenjm vžjwané. Dále Rauta žene Moč, přirozenj ženſké, Lůžko y Plod mrtwý/ wyčiſſtuge Matku po porodu/ proſpjwá y proti ſtudené Wodnotedlnoſti. † Wezmi Rauty a Sſalwěge každé zarowen/ ztluc a gez s Solj/ vžitečné geſt proti bolenj Ziakudka, z ſyrowých a nezážiwných pokrmů poſſlému. † Rauta vžitečná geſt proti wſſechněm ſtudeným neduhům mozku/ zwláſſtě pak proti Paducý nemocy/ buď žeby gi kdo gedl, pil, aneb k nj woněl. A k tomu mocněgſſj geſt Leſnj neb Polnj Rauta/ gakž dowodj Trallianus, prawě/ že geſt Hlawnj Lékařſtwj proti tomu neduhu. Rauta s ſemenem Kopru Czeſkého v wjně wařená a pitá, krotj kláni w bocých/ a žřenj w žiwotě, kteréž z wětrnoſtj powſtáwá. Wařj ſe y Rauta s dřewěnným Olegem/ a dáwá pozpodu w Kliſtýru do žiwota/ proti giž oznámenému žřenj w ſtřewách. Wrſſkůw Rautowých do wjna naklaſti, a wjno to pjti/ wětrnoſti w břiſſe zžjrá/ a dnu ſtřewnj vkládá. Některé Ženy ſuſſj Rautowé liſtj/ a trau ge w Pánwi na drobný Práſſek: Takowý Práſſek zelený dáwagj gjſti s Mlékem aneb s Kaſſj Dětem/ kteréž w žiwotě žřenj magj/ a z toho vſtawičně plačj.

Proti Kamenu můžeš liſtj w páleném wjně přes noc močiti/ a ráno z toho pjti.

† Komuž těžce z hrdla ſmrdj/ protože w něm Gátra hnigj: Wezmi Rauty a Sſalwěge, gedné gako druhé/ oděleg z nich drobný Práſſek/ a z toho každé ráno gez za gednu čtwrtcy aneb zlatj Dukátu: Zaſe Gatra ſe w něm občerſtwj a vzdrawj. Liſtj Rautowého hrſtka přes noc w Sklenicce plné wjna páleného močená/ a to Wino ráno pité/ láme Kamen Ledwinný/ a wywodj wen. † Rauta s dřewěnným Olegem wařená, a do wnitřka přigatá, wſſecky červy wen wywozuge. Rauta vſtawičně w pokrmjch požjwaná, Břicho twrdj/ wětrnoſti rozhánj/ přirozenj w Człowěku ztrawuge/ a k čiſtotě mu napomáhá.

Piwoňkowý Prach s wodnatoſtj Rautowau pitý, hogj Paducý nemoc/ poſyluge zraku/ Pakoſtnicy y boleſti přjhbj, třeſenj a vkřiwenj vſt, s Bobrowým ſtrogem, a s Lawendulj dáwati pjti, též y obkládati, vzdrawuge.

Semeno Rautowé vpražené, dáwá ſe w nápogi za ſedm dnů pořád, proti nedrženj Moče. † Rauta na Prach ztlučená, a toho Prachu půl čtwrtce ztižj na noc kdyžby měl ſpat gjti v wjně pitá/ dobrá gt těm, kteréž Blažeg wnocy podcházý/ a že wody držeti nemohau. †

Rautowé liſtj čerſtwé žweykané a gedené, tlačj dolů a mocně ſhánj ſmrad od Czeſnku y Cybule. Liſtj Rautowé Solj poſypané aneb zadělané a gedené, zrak oſtřj. Protož ho ſtařj Malěři vſtawičně w gjdle a w pjtj vžjwali.

C * Rauty samotné, y s giným sylným Lékařstwim smjssené, těhotné Ženy magj se warowati/ a žádnau měrau newžjwati: Nebo sskodj Plodu, žene a mořj geg. *

¶ W Rautowé sstáwě dobrý Dryák rozdělaný, a w mornj ránu do žiwota přigatý, gest zwlásstně dobré Præseruatiuum, gakož pak toho času Rauty rozličným způsobem Lidé vžjwagj. Strogj se y z Rauty sylný Oleg per destillationem, kterýž náležitě vžjwaný, chwály weliké hodný gest. Týž y předdotčená sstáwa, cum Oxymelle Scillitico, gest přednj Lékařstwj proti dětinskému Božcy aneb Psotnjku.

Zewnitř.

¶ Rautowé listj s winným Octem zetřené, a pod Nosem držané, wůnj swau omdléwagjcých posyluge. ¶ Čerstwá Rauta do Koljbky Dětinské se wssech stran obložená, obhaguge Děti před Božcem: * A mnohem wjce/ aby gi na horkau Cyhlu wlože, swrchu Octem polil/ * † a tu páru Dětem aneb y wyrostlým Lidem do Nosu wpausstěl. Někteřj dáwagj Rautu do Podussky / na njžby Djtě hlawičkau leželo. Což gim wprawdě dobře prospjwá/ gakž gsem toho sám negednau zkusyl. †

¶ Proti studené Zymnicy, Quartana řečené: Wezmi starého Olege dřewěnného, dobrého wjna bjlého, každého Libru aneb Žegdljk/ Rautowého listj hrstku plnau / Čerwůw desstowých aneb Hljstůw zemských půl Libry: To wsseckno spolu wař / až shustne gako Oleg. Tim Olegem teplým maž nemocnému Páteř / hodinu předtim, nežliby na něho zyma přissla / na to nechť w teplém Ložj ležj / ažby ten wsseckn čas Zymnice přessel a pominul. ¶ Rautowé listj mezy dwěma kameny roztlaucy, s Medem a s Solj smjchati a přikládati, wsseliká vstknutj a zkausánj gedowatá vzdrawuge.

¶ Kdožby se sstáwau z Rauty potřel/ bezpečný bude před gedowatými žiwočichy/ aby mu nic vsskoditi nemohli. ¶ Rautowé listj vsussené, a na vhlj wložené, Hady y giné gedowaté žiwočichy preč odhánj. ¶ Rauta ztlučená, s Růžowým octem na čelo přiwázaná, bolenj hlawy polehčuge. ¶ Wodnatost Rautowá w Granátowé kůře aneb ssupině zhřitá, a do vssj wprawená, pjchánj a bolest gegich vkládá.

D ¶ Rautowau mjzkau Očj okolo kautků potjrati, zrak zlepssuge / aby swětlý a gasný byl. † Woda z Rautowého listj, y s mladistwými Ratolistkami a wrssky vprostřed Máge měsýce in Balneo Mariæ podwakrát wypálená, a každého dne do třj aneb čtyř Lotů pitá/ welmi mocně posyluge zraku, y duchů widědlných / tak že s těžkem podobné gj Lékařstwj k oswjcenj a wygasněnj zraku nalezeno býti může. A swědčj někteřj/ že vžjwánj té wody Rautowé tak dobře zrak zostřuge / že Člowěk w bjledni Hwězdy na Nebi tak patrně widěti může, gako w nocy. †

¶ Sstáwa Rautowá s winným Octem smjssená, aby omoče wnj Pýro, těm, kteřjž w hlubokem Snu ležj, do Nosu wstrčil/ zase ge z toho probuzuge a občerstwuge.

¶ Wodnatost Rautowá s Octem, s Růžowým Olegem a Pleweysem smjssená/ pomazowánjm Wředy rozgjdawé, y Hlawu kysawau vzdrawuge.

¶ Rauta s Medem ztlučená, a zespod mezy zadkem a Lůnem přiložená/ gest dobrá Ženám, gimž se Matka baufj a zdwihá / a tudy k záduchu a k omdléwánj přjčinu dáwá. Takowý Flastr přikládanjm vmenssuge y bolesti Audůw.

¶ Rauta s Fjky v wjně wařená do hustosti Flastrowé, a Wodnotedlným na oteklé Břicho přiložená, činj to/ aby se Oteklina podala a ssadila.

¶ Listj z čerstwé Rauty, a čistá mauka Gečná spolu protlučená, a gako Flastr na bolawé Oči přiložená, odnjmá bolest/ a nedopausstj, aby se zrak zatemňowal.

¶ Rauta s Wjnem, Kamencem, Sanýtrem a s Medem smjssená/ pomazowánjm wsseliké possktwrny na Těle stjrá/ ano y Bradawice, Lissege shánj/ a tekutý wřed na Hlawě vzdrawuge. ¶ Kdožby sobě Nohy aneb giný Aud odznobil/ wař Listj Rautowé w dřewěnném Olegi, a přilož/ zahřegeš zase, což zyma vrazyla.

¶ Rauta s Wepřowým sádlem a Howězým logem smjchaná, a po Lázni namazaná, wsselikau Prassiwinu y strup hogj. ¶ Semeno Rautowé ztlučené, s Woskem rozdělané a přiložené, zlámané audy zase swaluge a gednotj.

¶ Kořen Rautowý na Prach zdělaný, s Medem smjchaný, sstrawuge zalitau Krew/ y každé Flecky na Těle.

¶ Kdož

Kdož nemůže močiti/ wař sobě Rautu w dřewěnném Olegi/ a teplau na Měchýř přikládeg. Proti Cžerwům w Stromjch: Pepř/ Bobek a Rautu s wjnem fmjcheg/ prowrteg Nebozezem Strom pod se/ až do Gádra/ wleg tam tu misfenicy/ a zaraz klinem z Hlohowého dřewa. * Rautowý Oleg s Mastyxowým Olegem smíssený/ zewnitřnjch klaubůw po Podágře welmi posyluge. Tělo mrtwé do Rauty obalené/ za dlauhý čas neporussené zůstáwá.* Wařiti Rautu s Chmelem a Pelyňkem/ a tím Komory poljwati/ Blechy mořj. Pjssj Včitelé Staři/ kdožby wodnatostj Rautowau/ Kůřátek a Holaubat malých pokropil/ † aneb Rauty w Kurnjku a w Holubincy nawěssel/ † že Kočky/ Kuny ani Kolčawy gim sskoditi nebudau.

Rozetři Rautu/ a wlož do chřjpj/ tok Krwe z Nosu zastawuge. † To též dělá Kořen Rautowý/ aby geg na hrdlo po nahém Těle zawěsyl. Item/ Popel z Kořene a Kwětu Rautowého pálený/ a do Nosu wprawený/ a vstawičné k Rautě woněnj/ aneb ztlučený Prach Pjskem do chřjpj wdmeychnutý. Item/ Rauta w sylném Octě wařená/ a Pýro w té procezené gisse omočené/ a do Nosu wložené. Ti/ kteřjž swůg přirozený cit aneb woněnj potratili/ magj vstawičně k Rautě woněti/ a bude gim lépe. †

Rauta slowe Řecky πήγανον/ Arabsky Sadeb/ Latině a Wlasky Ruta/ Sspanyelsky Arruda/ Francausky Rue/ † Syrsky Harmala/ Egyptsky Epnubu/ Affrikánsky Curma/ Vhersky Zegesrutha/ † Německy Rauten/ Weinrauten.

O přespolnj Plané aneb Lesnj Rautě.

Lesnj Rauta/ Turecká. Ruta siluestris siue Harmala.

Kozý Rauta. Galega siue Ruta Capraria.

Přespolnj Turecká Rauta. *Ruta altera siluestris cognomine Harmala.*

Tato druhá Lesnj aneb Planá Rauta/ Harmala řečená/ v nás gest řjdký Host/ až posawad we Wlasých ani ginde gsem gi newiděl. Gulielmus Quatelbenus/ Geho Mil: Cysařské Legáta v Tureckého Dworu žiwotnj Lékař/ z Konstantynopole mi gi odeslal. Gest Keř newelký/ z gehožto Kořene množstwj ratolestj wycházý/ Listj má delsj a subtylněgssj/ nežli nasse Rauta/ a těžké wůně: Při wrchu Kwět bjlý/ kterýž následugj Lusinky aneb hlawičky/ málo něco wětssj nežli domácý Rauty/ s ostrými a subtylnými ljstky/ gako Wlásky/ potažené/ w nichž se zdržuge trygrané počerwenalé Semeno/ chuti hořké. Toho semena w Lékařstwj potřebugj/ na Podzym dozráwá.

 * Těchto

C * Těchto kaſůw y v nás w Zahradách ſe nacházý/ale na zymu dobře muſý opatřena býti. Cluſius piſſe/že gi hognoſt roſte také in Caſtilia noua: kdež gi netoliko w Létě,ale také in Octobri, s Kwětem a s Semenem nalezl. Bellonius lib.2. Obſeruationum cap.21. oznamuge/ že gi množſtwj roſte na Pjſčitých mjſtech in Ægypto,okolo Alexandrye/a že Arabowé,Egyptſſti y Turcy mnoho gi vžjwagj/obzwláſſtnj tu magjce powěru/že ſe dýmem gegjm Obludy zapuzugj: pročež takměř wſſecky Krámy tauto Bylinau a Semenem naplněné magj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Předdotčené Semeno geſt ſubtýlné podſtaty/ horké a ſuché na třetjm Stupni: pročež y hrubé wlhkoſti rozděluge/ přiwodj moč/ ſpomáhá Melancholickým,těžká kolácenj na myſli magjcým. Proti Paducý nemocy,kteráž S. Walentjna ſlowe,nikdý lepſſj Lékařſtwj wynalezeno nenj,nad toto Semeno: aby patnácte zrn wčiſté wodě propláknul/ a zaſe na ně čtwrt Žeydljka aneb oſm Lotů čiſté wody nalil/ w Moždjři ztlaukl/ a ſkrze ſſat procedil. Takowau procezenau wodu ſmjcheg s Medem obwařeným, ztiži ſſeſti Lotů/a Seſamowým Olegem ztiži čtyř Lotů/a ráno na čtitrobu dobrý Trunk z nj vděleg: zbuzuge dáwenj/ a proſpjwá proti oznámenému neduhu.

Zewnitř.

Swrchu oznámené ſemeno na Prach ztlučené/ s Medem, Wjnem, Slepičj žlučj,Šafránem a s ſſťáwau Wlaſkého kopru ſmjchané/ a w ſpůſob Maſti zadělané/ aby tau Maſtj wjček očj pomazowal/ z temných gaſné činj.

Kozý Rauta. *Ruta Capraria, ſiue Galega.*

Tato Rauta má Prut ratoleſtný,půldruhého lokte zwýſſj/Liſtj obdlaužné a pomodralé, wždycky deſet aneb gedenácte na gednom Prautku aneb wětwičce s obogj ſtrany: Při wrchu vkazugj ſe měſýce Čzerwence bledj, tělnj Kwjtkowé/ kterýchž náſledugj Luſſtinky/ w nichž Semeno ſe kryge. Roſte podlé wod, a mokrých ſtruh. Má množſtwj bjlých Kořjnků. * Roſte wſudy při ſtránjch ceſt in Italia. * † Přeſazuge ſe y do Zahrad pro ſwé vžitky/ a trwá za tři Léta/ čtwrtého roku hyne Kořen ſpolu y Bylina. † D

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Kozý Rauta geſt gedno z wýborných Lékařſtwj,proti Mornjmu neduhu. Nebgſem toho ſám ſkuſyl/ že mnozý w Mor od nakaženj zachowáni byli/ když tuto Bylinu gedli/ aneb ſſťáwu z nj pili. A kdyby někdo giž na tento neduh ſe rozſtonal/ rychle tato Bylina w Octě má ſe mu wařiti/ a z toho Štelničku plnau vliti, půl Quentjku dobrého Dryáku, a tak mnoho Boli Armeni, to geſt hljny Armenſké, rozpuſtiti/ teplé wypiti/ a w teplých ſſatech na pocenj ſe wydati. Skrze toto Lékařſtwj mnozý zaſe powſtali/ a zdrawj nabyli. Kozý Rauty bylina geſt také proſpěſſná, proti mornj Zymnicy/ když ſe ſmrtedlné pjhy (Peſtechiæ řečené) wymjtagj. Může ſe s kořenem Nátržnjkowým v wodě Kardu Benedyktu wařiti/ přidadauc trochu Boli Armeni k tomu/ Nemocnému podati, aby pil/ a na to ſe wypotil. Kozý Rauta odpjrá wſſeliké Gedowatině/a kohožby gedowatý žiwočich vkauſl/ nedá Gedu k Srdcy přiſtupowati/ aby Sſťáwu s Wjnem pil/ a Bylinu ztlučenau zewnitř na Ránu přiložil.

Bylina pak tato giž dotčené mocy proti Gedu, nemá od žádné žiwelnj complexi, qualitate aneb z přirozenj/ ale z celé podſtaty ſwé a tegné powahy/ à tota proprietate ſiue ſubſtantia ſua. Nebo z chuti poznáwá ſe přirozenj. Ale při této Bylině nemůže ſe žádné čitedlné chuti poznati. Někteřj wychwalugj tuto bylinu Kozý Rauty, proti dětinſkému Božcy/ gegjžto ſſťáwy lžjce plná pogednau Djtěti pjti daná, rychle ſpomáhá. Podobně tato ſſťáwa a Semeno y Čzerwy mořj. Acby pak Děti nechtěli aneb nemohli takowé ſſťáwy aneb mjzky pjti/ může ſe Bylina ta na Pánwicy s lněným aneb hořkých Mandlů Olegem zwařiti/ a w ſpůſobu Flaſtru teplá na Břicho přiložiti.

* Dryáčnjcy a Zubitrhowé in Italia, když od gedowatých Geſſtěrek Viperæ řečených,raněni býwagj/ čaſtokráte wjce na tuto Bylinu, nežli na ſwůg wlaſtnj Dryák ſpoléhagj. Pálj z nj y wodu welmi dobrau a mocnau.

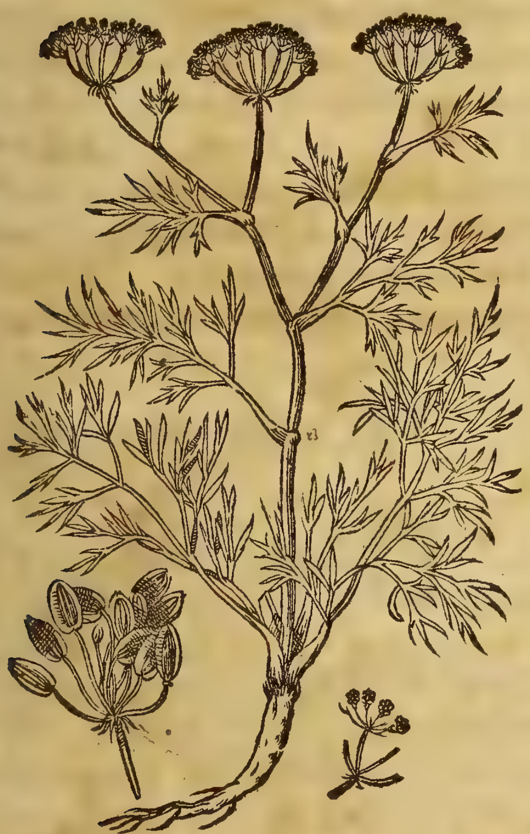
We Wlaſſjch

¶ We Wlasſſich na mnoha mjstech k Dobytkům často gi vžjwagj. Nebo gakž Dobytče od něgakého Gedu oteče / y hned mu něco z této Sſtáwy do hrdla wlewagj / ano y zewnitř na gedowatá raněnj přikládagj. Vžjwagj této Byliny na mnoha mjstech y w Salátu. A

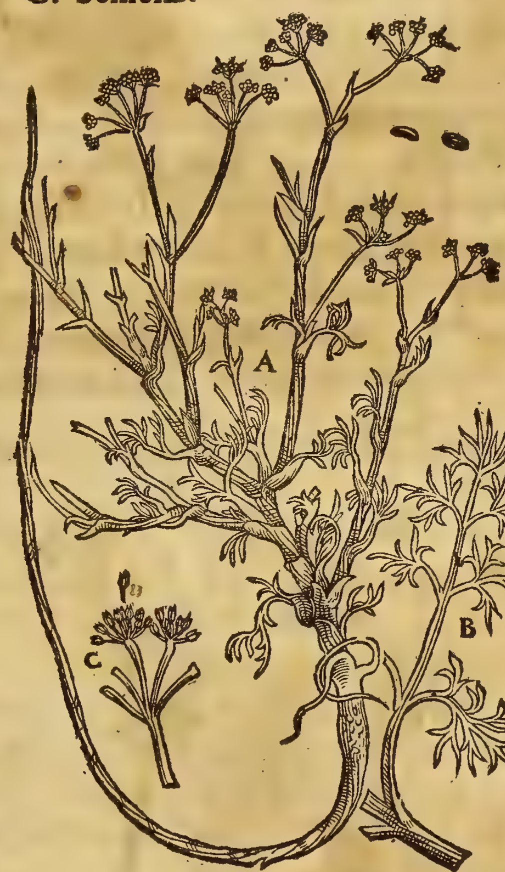
¶ Galega aneb Gralega má mnoho gmén. Neb gi nazýwagj Rutam Caprariam, Capraginem & Herbam siue Rutam Gallicam. Tuscani gmenugj Lauanese. Fracastorius tomu chce/že gest Starých Onobrychis, ale to gesſtě na odporu zůstáwá. * † Německy slowe Geyßrauth vnd Fleckenkraut/to gest Pettichiaria vel Pestichiaria: protože gi k zahnánj morních a smrtedlných Fleků aneb pjh vžjwagj. †

O Seseli aneb Lomikamenu Wlaském. Kap. XLVII.

Obecný Sesel. Seseli Massiliense, Siler montanum.

Seseli Massiliense quorundam, vulgò Fæniculum tortuosum.
A. Planta adulta.
B. Folia junioris plantæ.
C. Semen.

B

Mjsto.

Seseli w Czechách neroste/ lečby se naschwal sýlo: ale w hognosti in Apulia, na hůře Gargano, a na giných horách Wlaských/ a odtad se k nám, cum alijs simplicibus, přinásſj. W Frankreychu okolo Massiliæ, gest ho také hognost/ a odtad mu Starj Seseli Massiliense řjkali. † V nás když se rozplodj w Zahradách, trwá za několik Let bez vrazu/ nebo zymu kraginy nasſj dobře trpěti může / a k tomu w každé zemi se vgme. †

Spůsob.

¶ Listj nese gako Wlaský kopr, než tlustſj/a Prut mocněgſſj a pewněgſſj/ okolek má gako Kopr zahradnj/ w němž ležj Semeno obdlaužné, hranaté/ chuti kausawé, gako Zázwor. Kořen dlauhý a libě wonný. * Rozličnj gsau smyslowé o Seseli, a geho rozdjlich aneb pokolených/ gako y o giných wsſech Bylinách Ferulaceis aneb Vmbelliferis, až s těžkostj Człowěk z nich se wyplesti, a na něčem gistém se vstanowiti může. Protož tuto obſſjrných

C ssirných Disputacý zanecháme / a Autora w swé wážnosti zůstawjme / gakžkoli ani z Figúry w této Knize položených rozdjlů Seselj, ani z wypsánj ex Dioscoride přeloženého, nětčemu srozuměti se nemůže. Wssak dwoge Seseli Massiliensia gsme wymalowali: Prwnj, kteréž se in Apulia nacházý / a wůbec Sermontanum gmenugj / Semeno má delssj a ssirssj, nežli Wlaský Kopr, sylné wůně / syce s swrchu položeným wypsánjm Autorowým se srownáwá. Druhé roste při Moři na mjstech Pjsčitých, s bjlými křiwými Prautky / mnohými ratolestmi, a tlustým Wlaského Kopru listjm: Kwět nese bjlý / z něhož množstwj Semena bjlého pruhowatého býwá / kratssjho nežli gest Wlaského Kopru, perného a wonného: Kořen hluboce w zemi wězý, bjlý, dobré wůně. Někteřj mu řjkagj Fœniculum tortuosum, siue Marinum.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semena y Kořene w Lékařstwj vžjwáme / oboge to gest horkého a suchého přirozenj na třetjm stupni: Mocy ztenčugjcý a otwjragjcý. † Bylina w horkosti a suchosti newykračuge z druhého stupně.†

Wnitř.

Semeno aneb Kořen wařený a pitý, řezawku y giné překážky Moče odnjmá: dáwá se proti dussnosti / proti záduchu od Maternjka / proti Padúcý nemocy / wywodj Dělohu y mrtwý Plod, gakžkoli vžjwaný / budto wnitř aneb w nápogi / aneb zewnitř, skrze pařenj a přikládanj. Dotčený Tranek aneb Semeno na Prach ztlučené, s Medem do Lektwaře zadělané, a do wnitřka přigaté, zprossťuge člowěka od zastaralého Kássle. Toto Semeno s wjnem pité, krotj žřenj w žiwotě. To též Semeno dáwagj Kozám Březým, y ginému Dobytku a Skotu, pjti / aby lehce rodily.

Sesel slowe Ržecky y Latině Seseli, siue Siler montanum, Saxifragia montana: Arabsky Sisalios, Wlasky Seseli, Silermontano, Francausky Sermontain: † Německy Sesel, Seselkraut, Welsch Steinbrech, Zirmet, Rosskümmel ꝛc. In Creta vel Candia, Platyciminon, a odtud Polsky, Kmjn weliký / a Olessnjk.†
D

Mauřenjnský Sesel. Seseli Æthiopicum verum.

Seseli Æthiopicum vulgare.

Mauřenjnský Sesel má list Břečtanu podobný / toliko že gest menssj / a teměř tak dlauhý, gako list Růže z Gerycha, Matrisyluæ vel Periclymeni. Tento křjček gest černý, s Prautjm dlauhým na dwa Lokty / na němž rostau

wětwičky

wětwičky, pjdi zdýlj a někdy y delssj. Nese okolky gako Zahradnj Kopr/ w nichž ležj tuhé, černé, hořké a perné Semeno/ wůně sylněgssj, nežli Massylienský Sesel. A

* Autor w swém Latinském Herbáři nic obssjrněgi o něm nenapsal. Toto pak wypsánj wzato gest ex Dioscoride, a dobře se srownáwá s krásnau Bylinau / kteráž in horto Patauino roste / a má twrdé Listj gako Břečtan, podobné téměř Růži z Gericha / a tu gsem také nahoře wymalowal / podlé druhého obecného Seseli Mauřeninského. Někteřj gi Libanotidem Theophrasti gmenugj. W některých Apatékách vžjwagj Kořene gegiho pod gménem Gentianæ albæ, to gest Bjlého Hořce / wssak s welikým omylem a bludem. Obecně se gmenuge Německy, Weisse Hirschwurtz, Bjlý Gelenj kořen/ nynj za nasseho wěku nenj hrubě neznámá. Proti Kolice a řezenj w žiwotě welikau gi chwálu dáwagj.*

Rzecký Sesel. Seseli Pelopennense.

Rzecký Sesel, kterýž w kragině Pelopenenské roste, list má gako Bolehlaw/ než ssjrssj a tlustssj. Prut wětssj, nežli Massylienský Sesel. Nese ssiroké korunky / a w nich Semeno hořké a wůně sylné. ¶ Obogj nahoře oznámený Sesel téhož přirozenj a mocy gest/ gakož o Massylienském oznámeno. B

O Panáce a některých Gummi.

Kap. XLVIII.

Spůsob a Mjsto.

Nežkoli Panax aneb Panace w Czechách ani w Němcých neroste. Ale poněwadž nám wydáwá Safft aneb Gummi, řečené Opopanax, kteréhož w Apatékách k mnohým Lékařstwjm potřebugj, newidělo mi se ho tuto mlčenjm pominauti.

¶ Panax gest Bylina magjcý listj ostré a drsnaté, na zemi ležjcý, zelené gako tráwa/ Figůrau, welikostj Fikowému listu podobné/ w okolku swém na pátero rozdělené. Prut gako Ferula, Bylina tak řečená, wysoký, dlauhý, wnitř prázdný / a bjlau Bawlnkau obalený: Listj na něm, daleko menssj/ než kteréž gest při zemi. Okolek nese při wrchu ssiroký / Kwět žlutý / Semeno wonné a perné. Kořenj z gednoho počátku

C má množſtwj bjlého/kůry ſmradlawé, tluſté, a chuti hořké. Roſte v měſta Cyrene w kragině Libyæ, a w Macedonij/ odkawadž Gummi aneb Pryſkyřice geho ſpeklá k nám ſe přináſſj/ kterauž takto zbjragj: Neyprwé dobře odkopagj Kořen wſſudy wůkol, při čaſu prwnjho pučenj/ a naſtelj liſtj: Potom natnau geg a ranj/ aneb wylege ſe z něho wodnatoſt na to liſtj podeſtlané/ kterážto když wětrem vſchne, a ſpeče ſe gako giné Gummi/ poſwrchu býwá žluté, Sſaffránowé barwy/ a teprw gi zbjragj. Týmž ſpůſobem zbjragj gi také z Prutu/ nakrogjce aneb nařežjce geg toho čaſu, když Slunce geſt na znamenj Raka/ aneb wežni. Ten pak kořen Panacis za neylepſſj býti pokládagj/ kterýž nenj zwraſkalý/ nýbrž huſtý, plný, bjlý, ſuchý, nezčerwiwělý/ gako wůně kořenné/ chuti oſtré a perné. † Semeno neylepſſj geſt z proſtřednjho Prutu/ z giných poſtrannjch ratoleſtj býwá mdlegſſj. †

Panax Heracleum.

Panax Aſclepium.

D

* Tato Bylina, kterauž teď Autor poſtawil, na mnohých mjſtech roſte in Italia y ginde/ zůſtáwá y přes Zymu w naſſich Zahradách/ ſama ſe brzo oſýwá/ a wewſſech čáſtkách ſwých obecnému Spondylio, Nedwědjmu Paznochtu ſe připodobňuge. Ale hned žádné Sſtáwy z ſebe newydáwá/ kterážby Opoponax ſlauti mohla. Druhé pokolenj přináſſegj ex Sicilia, kteréž, kromě že neneſe žlutého, než bjlý Kwět, s wypſánjm Dioſcoridis lépe ſe ſrownáwá/ nežli prwnégſſj: Ač někteřj pjſſj/ že gſau gi y s žlutým Kwětem widěli. Ta dáwá owſſem z ſebe Sſtáwu aneb Gummi/ ale nemnoho.

Giné pokolenj aneb rozdjl Panacis, přigmjm Aſclepium, Autor w Latinſké ſwé Knize maluge: wſſak nic wjce o něm nepjſſe/ toliko to, že ge nedáwno widěl. Ale gá podlé Autorowy Figůry, gehožto Semeno literau A. znamenáno geſt, giná dwě ſemena B. C. kteráž mi za Panax Aſclepium poſlána byla, ale wſazená newyſſla, tuto gſem přiložil/ a to dolegſſj, kteréž má literu C. zdá ſe býti z toho Kmene a pokolenj, kteréž Petrus Pena wypiſuge/ že ge téměř bylině Feruli podobné ſpatřil: wſſak že bylo mnohem menſſj/ a neměl podoby Semene Wlaſkého Kopru/ nýbrž že bylo ſſiroké, gako Ferula. Syce liſtem, Prautjm a Kořenem, s Zahradnjm Koprem ſe ſtreffowalo/ a od Walleranda Inſulana, Apatekáře w Lionu, z Iſtrie přineſſeno bylo. Dioſcorides a Galenus pjſſj/ že Semeno geho a Kwět s Medem ſmjchané, proti zlým wředům a Neſſtowicem rozgidawým ſpomáhá/ kdyžby ſe na ně ſwrchu přikládalo. *

Wolenij

Wolenij aneb wybjránij Gummi Opopanacis.

A

Neylepssj Ssťáwa aneb Gummi byliny Panacis, gest chuti welmi hořké / wůně sylné / wnitř bjlé aneb zbledažluté / zewnitř požlautlé, gako Ssafrán / hladké, a tučné. Snadně se dá rozetřjti aneb rozpustiti / když na ně horké wody aneb Octa naleges. Ale černé a měké nenj dobré ani vžitečné.

Opopanax ffalssowán bywá skrze Gummi Ammoniacum a Wosk. Ale ta ffales pozná se a pronese tudy / že prawý a nesffalssowaný Opopanax w horké wodě mezy Prsty třený, rozpausstj se / a bywá mléčné barwy.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Opopanax gest ohniwého přirozenj na třetjm stupni / zahřjwá, obměkčuge, rozpausstj, přitahuge, ztenčuge / a hrubé wlhkosti wen wyhánj.

Wnitř.

Opopanax ztjžj gedné čtwrtce v wjně aneb w medowině pitý / proti zymničnému třesenj, proti Křeči, a protrženj w žiwotě spomáhá. Dáwá se y proti bočnjmu klánj, kássli, dýchawičnosti, žřenj / kapánj moče a Řezawce / aurazu a osutině Měchýře: wyhánj Čzmeyru a Lůže pozůstalé / y Ženský kwět wywozuge: Může se y s měkým Wegcem přigjti / aneb vdělage z něho Pillule, ty požjrati. Ty Pillule kássel z studenosti hogj / y bolest Hlawy a Nemoc paducý / zrak ostřj / Sskrkawky mořj.

Zewnitř.

Opopanax w Medowině rozpusstěný, a gako Flastr přiložený / nadýmánj, otok y twrdosti Maternjka vkládá a obměkčuge. Dnu w Nohách a w přjhbjch swým fflastrowánjm hogj / Pryskýře protrhuge / a Wředy staré čistj. Slezynné twrdosti spomáhá, w Octě wařený a pitý / y také obkládaný. Do sstěrbiwých Zubůw wložený, bolest gegich odgjmá. Pomazowánjm kautků a wjček Očj, zrak ostřj.

Dělá se z něho a z Smoly fflastr vžitečný / proti vkussenj wzteklých Howad.

B

Kauřenj z Opopanaxu do hrdla wpusstěné, zdwjhá čjpek na stranu vkřiwený / a oteklý k opadenj přiwozuge. Ale musýš také zewnitř hrdlo mázati, teplau mastj Dyaltowau. † Tato Bylina slowe Řecky y Latině Panax, Panaces & Panaces Heracleum siue Herculeum, ab Hercule, kterýž gi neyprwé nalezl / gakož pjsse Plinius. Arabsky Fanasi & Fanax, Wlasky Panace Heracleo, Sspanyelsky Panaque, Německy Panarkraut, Panarwurtz vnd Heylwurtz. Gummi aneb Safft z kořene a Prutu Byliny této Řecky y Latině Opopanax, Opopanacum, Gummi, lachryma & succus Panacis. †

Ammoniacum. Gummi Armoniak.

Ponewadž pak y giná Gummi, gako gmenowitě Ammoniacum, Galbanum, a Sagapenum Gummata, také z těch Bylin, kteréž Ferulacea gmenugj, rowně gako Opopanax se preysstj, k nám z dalekých Kragin přinássegj / a k rozličným Lékům w Apatékách potřebugj / a wssak od přespolnjch Kupcůw častokráte ffalssowána bywagj: Z té přjčiny widělo mi se gegich také mocy a vžitky tuto wypsati. Nebo netoliko gednomu každému obzwlásstně, ale y Apatékářům znáti a wěděti znamenitě potřebné a vžitečné bude / aby prawé od ffalessných rozeznati, y také od Materyalistůw kupowati vměli.

Ammoniacum tedy gest Gummi byliny Ferulowé / kteráž roste w Affrice okolo města Cyrene Libyæ. † Item okolo Chrámu Pohanské modly Iouis Ammonis, odkudž y gméno má: Wssak Bylina, z njž ta Pryskyřice teče, gakož za času Dioscoridis, tak y nám nynj gest neznámá / a slowe Řecky Agasyllis & Heliustrum, Ferula Ammoniacifera: Arabsky Altharthut. † Neylepssj gest dobře barewné, swětlé, celistwé, čisté / bez dřjwj, smetj y kamenj / k bjlému Kadidlu podobné / w drobných hrudkách, husté, wůně gako Bobrowý strog / a chuti hořké.

Přiro-

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Ammoniacum gest přirozenj horkého na třetjm, a suchého na druhém stupni. Zto-ho má mocy obměkčugjcý / rozplýwagjcý twrdosti dnawé w swazých y w přjhbjch: w obměkčowánj neywětssj chwálu má.

Wnitř.

¶ Ammoniacum pité, obměkčuge průduchy na Stolicy/ táhne Plod wen z žiwota Matky/ krotj bolest Kyčelnj a Podágru / slaužj také proti Paducý nemocy.

¶ Ammoniacum s Medem smjchané / aby tu Lektwař pod Gazykem drže, pozne-náhlu požjral / aneb Prach s Gečnau wodau pil / aneb y s měkým Wegcem do wnitřka přigal / prospjwá dobře těm, při nichž se mnoho wlhkostj w Prsých shromažduge a při-chytá/ z čehož duch krátký a obtjžený pocházý. Žene y krwawý moč.

¶ Ammoniacum wýborné gest proti starému kássli/ proti dussnosti a Paducý ne-mocy/ a může se přigjmati w Medu aneb w hustosti Gečné, na Sýtku wytažené. Sta-rým, kasslawým, dussným, dáweg na noc dwa aneb tři kausky Ammoniacum zapjgeti s Cycwárem, aneb ráno s Medem.

¶ Pillule z Ammoniacum vdělané, dobré gsau proti wředu w Prsech/ a proti tako-witému chrkánj/ aby z nich ssest aneb sedm v Wegcy přigjmal.

Zewnitř.

¶ Ammoniacum wyčisstuge modřiny a sstrámy očj/ a ljce ostré wyhlazuge.

¶ Ammoniacum s octem přiložené, měkčj twrdost slezyny y gater. S medem aneb Smůlau smjssené a přiložené, obměkčuge a zžjrá twrdé baule/ kteréž se w přjhbjch rodj.

¶ Chcessli aťby zlý Zub wypadl bez bolesti: Wezmi Ammoniacum, směs s wod-natostj Bljnowau / a kterýž chceš Zub aťby wypadl, toho tim pomaž / a wywaljť se bez bolesti. ¶ Item, Ammoniacum smjssené s mjzkau Pelyňkowau/ Czerwy w bři-sse mořj. Můžeš také samé Ammoniacum w Octě rozpustiti / a tim Břicha pomazati/ též včinj. * Gest také zwlásstnj Lékařstwj proti Kyčelnj bolesti. *

D

¶ Mast k změkčenj twrdosti Slezynné takto vděleg: Wezmi Ammoniacum a Gal-banum, gednoho gako druhého / coť se koli zdá, aneb což potřebj / nech w Octě státi přes noc/ ráno rozpusť s Octem/ a wyňma z Octa, přideg Pelyňku, kořene Kostowého a dře-wěnného Olege, podlé náležitosti/ vděleg Mast/ a namazug bok lewý, kdež Slezyna ležj.

† Toto Gummi slowe Řzecky y Latině Ammoniacum, & Ammoniacum thymiama, protože gjm Staři kadjwali a kauřjwali. Obecnj Lékaři a Apatékáři gmenugj Armoniacum corrupto vocabulo: Arabsky Vsach: Německy Armoniack. †

Galbanum.

GAlbanum gest také sstáwa aneb Gummi byliny, Latině Ferula řečené / roste in Syria. † Ta Bylina Řzecky y Latině slowe Metopion & Ferula Syriaca. Symplicistæ gmenugj Ferulam Galbaniferam: Němcy Galbenkraut, oder Syrisch Ferulkraut. Před nemnohý-mi Lety neznámá byla w Německých y w Europě / ale nynj bedliwj Medici a Apatékáři sadj gi sobě na Zahradách. Listj má menssj nežli Swinský aneb Koňský kopr (Hippomarathrum, Peucedanum, Gelenj kořen) Kořen popelatý, Prstu ztlaustj / plný sstáwy Pryskyřičné. Nese kwět swůg w Korunce aneb w Kolku gako Wlasský kopr neb Ferulowá bylina/ Semeno má dlauhé ssiroké a lehké, gako Angelika/ wůně přjgemné a libé gako wsseckа Bylina y kořen. †

¶ Neylepssj Galbanum gest Kadidlu podobné, zrnaté, čisté, tučné, nesmetliwé/ awssak něco má při sobě z Semena swého a Byliny/ wůně těžké, a kteréž nenj přjliš wlhké ani přjliš suché aneb wyprahlé. Falssuge se Bobowau mukau a Pryskyřicý/ a tohoť gest potřebj pilně sstřiti. Když ge chtěgj wyprati a wyčistiti/ wlegj na ně horké wody / tedy se rozpausstj / a což nečistého, to wsse powrchu splýwá / což preč snjmagj: Aneb zawá-zané do čistého ssátku tenkého, zawěssugj do Hrnce dobře obmazaného / wssak aby se dna nedotýkalo/ a ten wstawugj do wřelé wody / tedy což dobrého, to se od horkosti rozpu-stj/ a do Hrnce wykapáwá / nečistota pak a smeti w ssatku zůstáwagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Galbanum gest přirozenj horkého na třetjm, a mokrého na prwnjm stupni/ odkudž zahřjwá, obměkčuge, k sezránj přiwozuge/ rozděluge, wywodj, rozpaustj a wytahuge.

Wnitř.

Galbanum w měkém Wegcy, aneb w Oplatku prwé v wjně smočeném, obalené/ a do hrdla požřené/ dobré gest proti zastaralému Kássli/ proti dussnosti, Průtrži a Křeči. Můžeš z Galbanum y Pillule vdělati/ a proti dussnosti vžjwati/ gako tři zrna Hrachowá. To y Sskrkawky morj. S wjnem a Myrrhau pité, odpjrá Gedům/ † a zwlásstě Toxico, gjmž Střely napaussteg j. † Mrtwý plod z žiwota Matky wyhánj/ Maternjk čistj/ a z wysoka vpadlým spomáhá.

Zewnitř.

Když někdo od Padučy nemocy, aneb Žena od pohnutj a wystupugjcý zhůru Matky, se zwrže, gakoby omdlela/ wezmi Galbanum, zapal ge, a podkuř gim chřjpj/ probudjť se. Dělagj také w Apatékách z Galbanum Flastr/ ten roztahugj na kůži aneb na zamiš/ a teplý na Pupek přikládagj. Dolů tiskne wystupugjcý Matku/ a na gegj prawé mjsto zase vwodj: wssak ten Flastr má mjti vprostřed djru/ kterážto práwě na Pupek přigjti má. Dým aneb kauřenj z zapáleného Galbanum rozplassuge Hady/ a kterýž se Člowěk týmž Galbanum pomaže/ toho Had newsstkne a neranj.

Galbanum na vhlj řežawé vwržené/ aby sobě páru wycházegjcý skrze Trychtyřjk na bolawý Zub zapaustěl, vkrocuge bolest.

Galbanum také dobré gest, sstěrbiwý Zub gjm wyplniti, k vkrocenj bolesti.

Kteréžby Ženě Matka wen wypadla, aneb z mjsta swého se pohnula: Wezmi Galbanum samé, aneb s nim y Ammoniacum, włož na vhlj/ a podkuř Maternjka.

Proti twrdosti Slezyny: Wlož Galbanum za tři dny do Octa/ potom přistaw k ohni ať zewře/ sceď a přideg k tomu dřewěného Olege/ mjcheg sspatulj/ a vdělegz toho Flastr na Slezynu. Galbanum ztlučené, do Pytljčka prstu ztlaustj a zdýlj zassité, a s přiwázanau nitkau požjwané gakž náležj, Kwět ženský zase nawracuge.

Galbanum s Sanytrem a s Octem smjssené/ potjránjm Pjhy, Fleky a lissege stjrá.

Galbanum dobré gest přikládati proti bolenj Boků, y proti Nežitům. * Močené w prudkém Octě/ a na mozoly Callos řečené, aneb na twrdosti Noh přiložené/ vzdrawuge ge.*

† Galban slowe Řzecky χαλβάνη, & Stagonitis: Latině Galbanum vel Galbanus, Lachryma Metopij, & Syriacæ ferulæ: Arabsky Barzad: Wlasky a Sspanyelsky Galbano: Francausky du Galbanon: Čzesky a Polsky, Galban: Německy Galbensafft. †

Sagapenum.

SAgapenum gest též Gummi neb sstáwa z Ferulowé byliny/ kteráž roste in Media, a odtud k nám se přinássj. † Ta Bylina gest nám podnes, gakož y Dioscoridi byla, neznámá. Galenus gi gmenuge Sagapenum, gjnj Ferulam Medicam & Sagapeniferam. † Neylepssj gest čisté swětlé/ zewnitř čerwenežluté, wnitř bjlé/ chuti perné a hořké/ wůně welmi sylně, gako Čzertowo howno.

* Někteřj včenj Medici tu Bylinu, kterauž Autor náš w Prwnj Knize za Pseudocostum položil, magj za gedno pokolenj Ferulæ, kteráž Sagapenum přinássj. Nebo z Prautj gegjho někdy Sstáwa wen se preyssti/ od Sagapenum nemnoho rozdjlná. Tato Bylina y w nassjch Zahradách trwá/ a z Kořene zase každého Roku wycházy a wyrostá. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sagapenum gest přirozenj ohniwého na třetjm stupni: Mocý swau pronikå, prostupuge, wytahuge, změkčuge a stjrá.

Wnitř.

Sagapenum w tom způsobu, gakž o Galbanum oznámeno (wssak Mastyxu přičině) přigaté/ dobré gest proti bolestem Prsů a Boků, zastaralému těžkému Kássli/ wy-

C čiſſtuge a wyprazdňuge hrubé a lepké Flegmatycké wlhkoſti z Prſů, z Plic y z Gater. Slaužj proti Wodnotedlnoſti, Nedůžiwoſti Slezyny, Průtržům, Křeči, Paducý nemocy/ naſtuzenj a ztrnutj Audů/ zymě a třeſenj zymničnému: žene potřeby Ženſké, Plod, Děłohu secundinam, krotj bolenj a nadýmánj Matky/ odpjrá gedowatému wſſtknutj od žiwočichůw/ zahánj žřenj w žiwotě, kteréž z ſtudenoſti aneb z wětrnoſti pocházý.

Zewnitř.

Sagapenum s Octem ſmjſſené, a k Noſu podané, probuzuge Ženy/ kteréž z pohnutj Matky padly, gakoby omdlely.

Z Sagapenum dělá ſe Lék na Oči proti gegich powlace, zamračenj a počátku Katarakty, to geſt wody ſſtupugjcý k zřjtedlnicy: Wezmi Sagapenum, moč ge v wodnatoſti Rautowé a žluči Ptakůw Drawých. To potom ſmjcheg s Collirium, a wpauſſteg do Očj: rozhánj mrákotu/ a wodě ſſtupowati bránj.

Item, k témuž: Wezmi Sagapenum čtwrtcy/ rozpuſť s wodnatoſtj Celidonowau, s Cukrem a s Mlékem ženſkým/ a do Očj wpauſſtěg. Aneb, vděleg z toho Flaſtr/ a na Oči přikládeg: zrno Gečné na wjčku s Octem ſmjſſené a přiložené, vzdrawuge.

Boleſti w článcých a w přjhbjch mocně vkládá/ a wlhkoſti lepké, boleſt vwodjcý, přikládanjm z kořene wen wytahuge/ byť y w kyčlách byly/ aneb kdežkoli ginde, a gakkoli hluboko. † Toto Gummi ſlowe Řecky y Latině Sagapenum, Lachryma vel ſuccus Sagapeni. W Apatékách Serapinum, Wlaſky a Sſpanyelſky Serapino, Německy Serapinſafft oder Gummi. †

Euforbium.

EVforbium geſt Gummi z gednoho ſtromu Libyckého in India, Euforbia řečeného/ kterýž má twárnoſt a podobenſtwj Ferulowé byliny. Roſte na hůře Atlas aneb Tuolo, podlé Maurytaniæ. A takto Gummi to zbjragj: Wezmau kůži Owčj dobře wyprawenau a wyčiſſtěnau/ podložj gi pod Strom/ a daleko odſtaupjce, železnými Háky oſtrými y ginými náſtrogi ten Strom trhagj, bodau a řežj/ a hned teče z něho wodnatoſt aneb Gummi na tu kůži podeſtřenau/ mjmo to, což ſe ho po každé ráně různo rozſtřjká. Neſmějj pak bljzko přiſtaupiti, pro oſtroſt a prudkoſt welikau toho Gummi/ aneb té wodnatoſti wyteklé: Nebo nakazylaby Člowěka až k ſmrti: nechávagj gi na ſluncy tak vſchnauti/ a teprw zbjragj/ a to ſlowe Euforbium.

Geſt pak dwoge Euforbium: Gedno welikoſti Wlčjho Hráchu/ ſtkwjcý ſe gako Sarcocolla. Druhé na Kozjch ſpekle, k ſklu podobné/ má ſe bráti ſwětlé a pálčiwé. Falſſuge ſe Sarkokollau a Klegem/ a neſnadno ſe to zfalſſowánj poznati může: Nebo gakž neyméně Gazyk ſe ho dotkne, znamenitě a dlauho pálj a kauſſe/ gako giné Euforbium. Neyprwé nalezeno Euforbium, za čaſu Krále Juby Libyckého.

* Pro welikau geho pálčiwoſt nemá ſe ho w plném Roce vžjwati: † nebo prwnjho Roku, gakož prawj Fernelius, gedowaté geſt. † Dodonæus wypiſuge a maluge netco Bylinu/ kteráž za Euforbium některým w Niderlantu wyſſka/ s dlauhým, tluſtým a bodlawým liſtjm: ale y ginau druhau/ kteráž nedaleko odſtupuge à Telephio Starých/ a proti té weliké horkoſti a pálčiwoſti Euforbij gi vžjwagj. Arabſſtj až do dneſſka gmenugj Alfarbyn. Má ſe wybjrati ſwětlé. Ginj mácegj Euforbium w ſladkém Mandlowém Olegi/ a dělagj z něho Těſto, kteréž w Pecy pekau/ nebo tak býwá mnohem lehčegſſj. W dobrotě ſwé zůſtáwá za čtyry Léta y déle/ potom mizý. Ale aby tak dlauho dobré zachowáno býti mohlo/ klade ſe do čerſtwého Proſa aneb do Sſocowice.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Euforbium geſt ohniwého přirozenj na čtwrtém ſtupni. A tak geſt neyſylněgſſj a neypálčiwěgſſj nadewſſecka giná Gummata, chuti hořké a kauſawé přjliš: Mocy pálčiwé, promkagjcý, odjragjcý a čiſtjcý.

Wnitř.

Wnitř, aneb w žiwotě.

A

Euforbium nemá se do Těla vžjwati bez weliké a zwláštnj přjčiny: wytahuge mocně Phlegmata, to gest lepkostudenost a hrubowlhkost z drobůw y z přibbj a swazůw. W tom nenj mu žádná wěc podobná / Nerwy čistj / a mokrost zbytečnau z nich wywozuge a sussj. Někteřj wysoce chwalj Euforbium, proti Mornjmu neduhu / a mjchagj ge s Mastyxem, Ssaffránem a s Medem, gako w Lektwař / a Nemocnému do žiwota dáwagj / prawjce, že nad giné prospjwá. * Ale neslussj na to přjliš spoléhati / ani bez rady a rozssaffnosti vžjwati. Nebo nenj wprawdě s čjm žertowati.*

Dělagj w Apatekách Pillule de Euforbio, k giž dotčeným nemocem vžitečné.

Zewnitř.

Euforbium náramně prudj a otwjrá Baule y Wředy.

Euforbium s dřewěnným Olegem smjssené / aby gjm wodnotedlné audy pomazowal / dobře gim spomáhá. Euforbium do Nosu wtažené, keychánj přiwodj / a z Hlawy mnoho zlých wlhkostj wywozuge. Euforbium cum Oleo de Spica smjssené, pomazowánjm wrchu Hlawy, wředowatinu zahánj. Oleg z Euforbium distyllowaný, w předgmenowaných potřebách k vžjwánj gest mjrněgssj a přjgemněgssj.

Euforbium w Olegi žluté Fioly rozpusstěné, nemocy žilen zahánj / gako Dnu, sen hluboký, zdřeweněnj, vkřiwenj aust, Křeč, třesenj, Pakostnicy / hrowadlné hrbole z studenosti rozpaussj: Posskwrny bjlé y černé na Těle stjrá / dnu hrbolnj ztenčuge. W Apatekách takowý Oleg strogj.

Czertowo Howno. Asa fœtida.

Asa fœtida sstáwa, kterauž w Apatekách sychau magj, gest horká a suchá na poslednjm aneb na čtwrtém stupni: Mocy rozdělugjcý, pronikagjcý a sstrawugjcý.

B

* Chce tomu Don Garzias de Horto lib. 1. Aromat. hist. cap. 3. Že Asa fœtida gest apud Auicennam & Serapionem Alticht, & Græcorum Laserpitium. Oznamuge také / že gest y gesstě v welikém vžjwánj v Indyanských, netoliko w Lékařstwj / ale y w potrawě aneb w gjdle / a že v nich nemá žádné takowé zlé wůně a chuti. W těch mjstech pak obzwlásstně gi vžjwagj k nawrácenj chuti k gjdlu / a kuposylněnj Zialudka. *

Czechowé gi od gegjho welikého a odporného smradu Czertowo howno řjkagj / † gako y Apatékaři Stercus vel merda Dæmonis, Němcy Teuffelsdreck: † a neylepssj gest gasné, počerwenalé gako Myrrha, a smrduté.

Wnitř.

Proti Padučý nemocy a Ssłagku dobrý Prach: Wezmi třetj djl čtwrtce, scrupulum unum Czertowa howna, Asæ fætidæ, to gest tak mnoho gako ztižj dwadcýti zrn gečných / a dwa Skrupule zrn Pepře / Horčičného semena gednu čtwrtcy: Z toho wsseho vděleg Prach / a wtýmdni na čtitrobu po dwakráte ho požjweg, s wodau Lawendulowau: Nebudeš se potřebj brzo zase též Nemocy obáwati. A to se státi má za prwnj čtwrti Měsýce. Item, proti Padučý nemocy wýborné Pillule: Wezmi Izopu, Bobrowého stroge, Jablečnjku, každeho půl čtwrtce / Piwoňkowého kořene půl Lotu / Czertowa howna třetj djl čtwrtce: Wssecko to ztluc na Prach / vděleg s mjzkau Hysopowau čtrnácte Pillulj, Z kterýchžto Nemocný každého dne dwě požřjti má v wečer / kdyžby spat gjti chtěl. Pillule ex Asa fætida, s Fiolowým Syrupem v wečer přigaté, čistj Prsy / a činj lehké dýchánj / když pomáhagj k odchrkowánj a wymjtánj nečistoty Plemowité / kteráž se w Žaludku a w Prsých zdržuge.

Asa fætida v wjně wařená a procezená, s Medem aneb s Cukrem smjchaná, gest dobrá proti každodennj Zymnicy. Pitá s Pepřem v wjně, Křeč a Pakostnicy hogj. Přigatá s měkým Wegcem, zahánj Kássel / a Pljce zwředowané hogj.

Czertowo howno dáwagj Sedlácy Krawám a dobytku.

C

Zewnitř.

¶ Asa fœtida s Kozkowým kogem smjchaná, a to w Octě wařené, a w spůsobu Flastru přikládané, vkládá klaubnj nemoc/ lámanj w Musskuljch y w kostech.

¶ Asa fœtida s Pepřem a s Octem smjssená/ aby tim slzawých aneb tekutých Očj pomazowal, wssak aby se owssem nic do Oka nedostalo, bezewssj pochybnosti spomáhá.

¶ Polypum, to gest zarostlinu aneb wřed w Nose wykořeňuge/ aby gi s Octem smjchal: Aneb smjsyti s Krumsspátem/ a s tim zelenym, gako se na Zwonu nalézá, vdělati čjpek/ a do Nosu wstrčiti. ¶ Asa fœtida w vstech držaná, sliny nad obyčeg zbuzuge.

† Asa fœtida na hrdle zawěssená a nossená, má býti gistý Lék proti bolesti Hrdla čjpku/ a proti prýmu, Argina. ¶ Zěny kuporodu těžce pracugjcý, magj k Czertowu hownu woněti/ to gim porod oblehčj. †

¶ Kdyžby Asam fœtidam do Kachle wložil, tu kdež zatopeno gest w Kamnách, pro weliký smrad žádný w Swětnicy zůstati nebude mocy.

¶ Cžjpek vdělaný z Czertowa howna, z Galbanu, aneb z Ammoniacum a z Sagapenum, Olegem pomazaný, a w mjsto náležité wstrčený, zástawu otwjrá/ Plod mrtwý y Lože geho wytahuge. Gest také znamenitě zdrawé ženám zádussiwým od Matky.

Benzoi Gummi. Asa dulcis.

BEnzoi gest znamenitě wonné Gummi ex Iudæa, slowe Asa dulcis, pro rozdjl Asæ fœtidæ. Nebo někteřj gsau w tom domněnj/ že toto Gummi také původ swůg má z Byliny Laserpitio: ale nenj tak. Neylepssj gest, kterež libě wonj/ zewnitř barwau k čerwenosti se nakloňuge, wnitř bjlé/ a když se rozlomj prohljdawé/ rozpkýwá se v wodě s ssalwěgj. ¶ Zwlásstnj moc a vžjwánj geho gest k wonným Trocysskům, wonnému

D

Gablku, a k Swjčkám wonným. Dělá se z tohoto Gummi Oleg, řečený Oleum Benzoinum, kteréhož toliko Králowé a Páni w těch mjstech, odkudž pocházý, požjwagj/ při obětowánj Modlám.

* O tom ssjřegi a wjce čjsti můžeš, obzwlásstně apud Garziam de Horto lib. 1. Aromatum historiæ cap. 5. kdež pjsse/ že Benzoi roste in Samatra & Sian, a ne in Armenia, Syria, Africa aneb Cyrene/ a slowe Cominham. Nássi nazýwagj Amygdaloides, a to gest neylepssj. Nebo y giná se nacházegj/ kteráž nečistěgssj a černěgssj býwagj. Má pak za to/ že Gummi toto Starým Řekům y Arabům bylo neznámé/ gakžkoli ginj, gako Andreas Cæsalpinus de Plantis lib. 2. cap. 29. Stacten z něho dělagj.

¶ Strom, na němž se toto Gummi nacházý, gest wysoký a weliký / Ljst menssj, nežli na Limaunowém stromu/ po gedné straně poběławý. Nesnadný gest přjstup k těm mjstům, kdež roste/ leč s welikým wogskem lidu/ pro ljtá Zwjřata, Tigres řečená. *

Drakowá Krew. Sanguis Draconis.

DRakowá krew gest Pryskyřice gednoho Stromu zámořského w zemi Perské/ a gest čerwená, gako giná Krew/ aneb gako Cynobř. Užjwagj gi také w Apatékách do rozličného Lékařstwj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Gest přirozenj studeného a suchého na druhém stupni: Chuti trpké. Protož má moc wssecky toky krwawé zastawowati/ zwředowánj a raněnj wnitřnj, y rány giné hogj, swaluge, a otékati nedopausstj: Sečné nowé Rány zaceluge: Tok ženský z přjlissnosti Krwe zastawuge. ¶ S Olegem Růžowým smjsyti, a tim Žaludek namazati/ a Topenicy politau kyselým Octem na to wložiti/ Žaludku posylněnj y chut dáwá/ dáwenj a nechutenstwj odgjmá. ¶ Prach z Drakowé krwe do Nosu wsypati, Krew hned zastawuge. Item/ týž Prach s Bjlkem wagečným a s Růžowau wodau smjssený, na Zidowiny a na čelo přiložený, též Krwe tečenj zastawuge.

¶ Prach

¶ Prach k zastawenj krwe, tento wyborný gest: Wezmi Bolum Armenum, Kůlek Dubowých, Krwe Drakowé, Růže, Kadidla, Mastyxu, Kůry zrnatého Gablka, Aloe, chlupůw Zagečjch drobně zstřjhaných: vdělegž z toho zewssého Prach/ a žjly, z njž Krew teče, Prstem potlač/ až se krwj hustau protrženina zacpá/ potom přilož na to tento Prach s Bjlkem wagečným/ a přiwaž newelmi tuze/ a neodgjmeg za několik dnj.

¶ Proti plwánj krwawému: Wezmi Prach krwe Drakowé, Gummi Arabicum, směs s lepkostj Dragakantowau, w Růžowé wodě/ a nadělegž Pillulj: Když potřeba, drž ge pod gazykem/ a požjreg. ¶ Též Pillule dobré gsau proti Czerwené nemocy. Můžeš také Drakowé krwe vžjwati w Prachu s Přeslickowau wodau/ aneb Gitrocelowau, proti Czerwené nemocy/ a to w nápogi, aneb w Klisteru.

¶ Czjpek vdělaný z Krwe Drakowé, s wodnatostj Truskawcowau aneb Kokosskowau, zastawuge Krwotok ženský.

Sarcocolla.

Sarcocolla gest Pryskyřice aneb Gummi gednoho Stromu w Perské zemi/ podobná k Prachu bjlého Kadidla.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sarcocolla gest horká a suchá na prwnjm stupni: Chuti hořké. Moc swau swými skutky pronássj. Rány swaluge a stjrá. Galenus prawj/ že sussj bez kausawosti/ a gest mocy sleptagjcý: Protož množý proti powlace na Očjch, welmi prospěssně gi vžjwagj/ a takto gi můžeš přistrogiti: Wezmi Sarkokollu/ wlož do Růžowé wody/ nech na Sluncy ať wyschne/ a opět giné wody na ni naleg/ a wysuš na Slunci/ tak po několikrát opětuge. Potom když chceš toho vžjwati/ wezmi kausek geden té Sarkokolly, tak připrawené/ rozpusť gi Růžowau wodau, aneb Celidonowau, aneb Swětljkowau/ a pausstěg do Očj/ to posskwrny y powlaky zžjrá/ Oči čistj a sylj. Proti slzawým očjm: Wezmi Sarkokolly, bjlého Cukru, rowný djl/ rozetra s Bjlkem wagečným, přilož na obočj.

O Slunečném Kwětu.

Kap. XLIX.

Spůsob a Rozdjl.

Nětkteřj se domnjwagj/ že tato Bylina, kteráž od blyskawého Kwětu, a že se přes celý den s Sluncem obracý, slowe Německy Sonnenblume, Latině Flos solis, po Czesku Slunečný kwět/ gest apud Dioscoridem, Panax Chironium: ale, podlé mého zdánj, nedobře hádagj. Nebo Slunečný kwět má obdlaužné a přjsspičaté listj, gako Dobrámysl aneb Hysop: Kwetne gako Pětiljstek/ toliko že Kwět má wětssj. Má také wjce Ratolestj drewnatých. Tolikéž y Kořen gest drewnatý, počerwenalý/ a chuti w hromadu sťahugjcý. Nic se tedy spůsob Listj ani chuť Kořene ad Panax Chironium netreffuge/ gehožto listj gest okrauhlé, gako Majoránowé/ Kořen chuti ostré aneb perné. Poněwadž gsme pak přissli až k Slunečnému kwětu, mocy geho dále wyprawowati budeme.

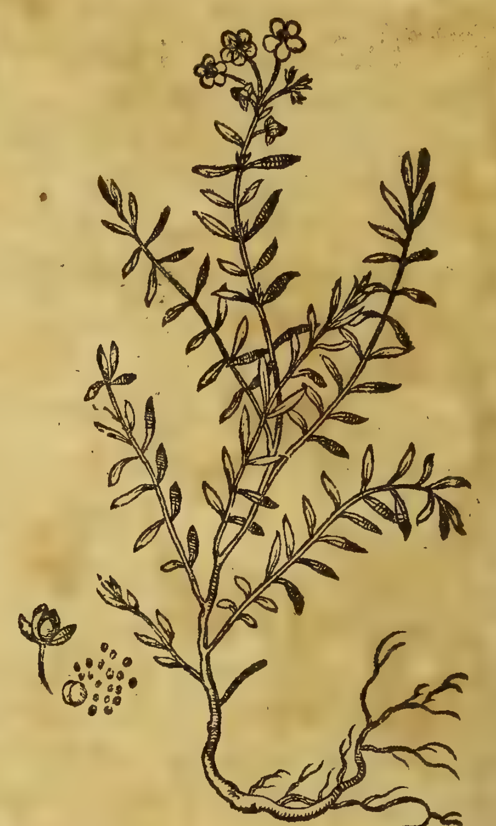
* O této Bylině gesstě množý gsau důmyslowé / kterýchž tuto sprawowati nemjnjme. Nebo někteřj Ostrutium aneb Imperatoriam, ginj Centaurium minus s žlutým Kwětem, za Panax Chironium, & Theophrasti herbam Doriam, držj a magj. Této pak Byliny tuto wymalowané, gsau množý rozdjlowé aneb pokolenj, malé y weliké / z nichž některé y bjlý Kwět nesau. Syce Hieronymus Tragus gmenuge gi Heiden Isop, to gest Pohanský Izop / ginj děkagi z nj Wundkraut, Bylinu na Rány/ a nazýwagj Consolidam auream, Swaljk zlatý. Item, od Německého gména Helianthemum Plinij. Carolus Clusius klade gi mezy Cistos,

C a gmenuge Ciſtum humilem fœminam, kteréžto zwláſſtnj některé rozdjly a pokolenj w Hyſſpanij nalezl / gakž oznamuge lib. 1. Obſeruationum Hiſpanic. cap. 35.*

Slunečný kwět. Pſeudo-Panax Chironium, ſiue flos ſolis latioribus folijs.

Slunečný kwět. Menſſj. Panax Chironium anguſtioribus folijs.

D

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Kdož tedy wlaſtně ſauditi bude Slunečný kwět/ položj geg mezy pokolenj Symphytorum aneb Conſolidarū, to geſt těch Bylin, kteréž whromadu ſwalugj neb ſſtahugj. Nebo ſkuſſenj to ſſebau přináſſj/ že ſe Rány w hromadu ſcházegj a ſwalugj / když ſe na ně Slunečný kwět přikládá / ſſtawuge y Krew: Proſpjwá dále y proti ſpadlému čjpku w hrdle/ a oſutinám w vſtech, y w tegných mjſtech/ aby w čerweném wjně zwaře Bylinu, a příčině drobet kamence, vſta proplakowal/ a Wředy wymýwal. Krátce mluwě, ſlaužj proti wſſechněm kyſawým neduhům/ a těm, kteřjž ſe s krwj wylewagj, gakžkoli vžjwaná / podobně gako ginj Swalnjkowé, Conſolidæ.

Slunečný Kwět ſlowe Latině Flos Solis, PſeudoPanax Chironium: Německy Sonnenblum.

* Flos Solis Peruuianus. Slunečný kwět Indyánſký weliký.

Přžed několika Lety tuto Bylinu z Ameryky a Peru, kdež ſama od ſebe roſte, k nám přineſli / a giž téměř wſſudy w Zahradách y za Okny v nás obyčegná geſt/ tak že ſkuro žádného zwláſſtnjho wypſánj nepotřebuge. Liſtj má ſſiroké a weliké/ Prut čaſtokráte ruky ztlauſſtj/ roſte welmi wyſoko (pročež gi někteřj Plantam maximam nazwali) w Hyſſpanij do čtyř a dwadcýti Pidj zwýſſj / a nemnoho nižſſj v nás. Při wrchu Kwět má podobný Kwětu zlatému/ weliký gako drahně ſſiroký Birnt aneb weliký Talýř/ kterýž množſtwj bjlého aneb černého Semena přináſſj/ Planému Sſaffránu doſti podobného / toliko že wětſſj geſt / a zeſpod ſſpičatěgſſj. † Kwetne w Létě a doſti pozdě. † Léta Páně 1584. měli gſme zde Kwět/ kterýž drobného zralého ſemena 2362. zrnek wyneſl.

Nacházý ſe y gedno pokolenj, gakž tu to wymalowáno / kteréž neſe mnoho wětwiček a Kwětů /gakož in Italia gediné čtyrmecytma Kwětů mělo / v nás pak deſet. To čaſtokráte přicházý tak ſamo od ſebe/ ale y ſkrze vměnj ſnadně ſprawiti ſe může.

Geſt

Geſt y malý ſpůſob této Byliny / kteráž gednoho aneb dwau Loktů nepřewyſſuge / a mnohem čaſněgi dozráwá. Němcy také gi gmenugj Sonnenblume, podlé Figůry / a že ſe též po Slunecy obracý. A

Slunečný Kwět Jndyánſký Weliký. Flos Solis Peruuianus.

Chryſanthemum Peruuianum, ſiue flos ſolis prolifer.

Přirozenj, mocy a účinkowé: Wnitř. B

Berau tenké a mladiſtwé ſpičky od mladiſtwého liſtj / a drobet gich powařjce, potom ge s Solj a s Olegem přiſtrogené, gjdagj. Ale Kwět dřjwe nežli ſe otewře, a téměř Artyſſokům podobný geſt, týmž ſpůſobem wařj / a má y tu moc mjti, gako giné Artyſſoky. Semeno, gakž gſem toho ſám čaſtokráte ſkuſyl, geſt libé a chutné gjſti / ale naposledy má gakauſy oſtroſt. Někteřj za to magj / že podobně gako Planý Šſaffrán purguge / čehož gſem gá nepoznal / ginj také mohau toho ſkuſyti. Na Oſtrowě Virginia, gehož wypſánj nedáwno několika gazyky w Frankffurtě wytiſſtěno, z Semena této Byliny mauku melj / a chleb pekau.

Zewnitř.

Podobné ſe widj býti / že tato Zroſtlina geſt Bylina na Rány, gakž Němcy gmenugj Wundkraut, z mnohých přjčin. Uproſtřed Kwětu nacházý ſe gakáſy lipawá ſſťáwa / kteráž wonj, gako Terpentýna. Gednoho čaſu na Prutu gegjm ryſſawé Gummi gſem nalezl / kteréhož, gakž mi geden znamenitý Pán powěděl, w Hyſſpanij na Rány vžjwagj.

Geſt ſe také čemu podiwiti / když ſe Prautek této Byliny na několikero rozlomj / aby toliko zewnitřnj Kůra w cele zůſtala / a zaſe w hromadu ſwázána byla / tedy welmi brzo zaſe ſe ſpogj a w hromadu ſroſte / a gako na přelomené koſti w Noze, Callum vdělá.

Slunečný kwět Jndyánſký gmenugj Latině Florem Solis Peruuianum, Chryſanthemon Peruuianum, Solem Indianum, Plantam maximam, Coronam Solis: Německy Sonnenblum, Sonnenkron.*

O Anýzu. Kap. L.

ANýž při prwnjm ſwém pučenj liſtj má téměř gako mladiſtwý Libeček zſtřjhané. Ale potom trogjm řadem ſe dělj / dwa ljſtky z každé ſtrany wydáwage, a třetj wětſſj, wůkol zpilowané a wonné. Giné pak Liſtj, kteréž po

C čaſu na Prutu wyroſtá, menſſj geſt/ okrauhlegſſj, poběławé a wonné/ y wjce má rozdělenj. Prut wydáwá w Létě (měſýce Cžerwence) prázdný, okrauhlý, pruhowatý a ratoleſtný/ s mnohými pěknými bjlými Kwjtky korunkowými/ podobnými Wlaſkému kopru. Semeno poběławé, wonné/ chuti ſpolu ſladké, perné, a drobet přjhořké/ k mnohým wěcem vžitečné.

Anýz. Aniſum.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Geſt přirozenj ohniwého, to geſt horkého a ſuchého, na třetjm ſtupni/ odkudž otwjrá, rozděluge, wywodj, a powětrnoſti rozptyluge.

Wnitř.

¶ Anýz v wjně aneb wodě wařený a pitý, ano y zewnitř w teplém Pytljčku přikládaný, ztahuge dolů a tiſkne wſſeliká nadýmánj Břicha/ vkládá boleſt a hryzenj/ zahánj ſſkawku/ dáwá pomoc k zažjwánj/ a zhůru do Hlawy dobrau wůni z ſebe wypauſſtj. Geſt také vžitečný proti wſſelikým nedoſtatkům ſſlemowitým, w Plicech, Gatrách, y w Matce. Proſpjwá dýchawičným a wodnotedlným/ žene Moč. Summau otwjrá, zahřjwá, a poſyluge wſſech wnitřnjch audůw. Protož Pythagoras ne bez přjčiny toto Semýnko chwálil/ a wyſoce ho ſobě wážil. Kdož wjce o něm wěděti žádá/ nahlédni in Plinium do Knihy 20. Kap. 17. kterýžto pjſſe mezy giným: že Miſtr Dalion Anýz ztlučený s Koprem zahradnjm dáwal Ženám kuporodu pracugjcým.

¶ Apatekáři Anýzowé ſemeno Cukrem potahugj/ gako y Wlaſkého kopru, Kmjnu, Koriandru/ a giných podobných. Ten Konſſekt dobrý geſt těm/ kterýmž z Baſſty hazý, to geſt že ſmrdutý duch magj/ a dobře ſpáti nemohau.

¶ Anýz otwjrá průduchy w Mužjch k ſemenu přirozenému aneb Chamu/ ale w Ženách kogných k Mléku. Zwláſſtě kdyžby geg piły s Polewkau Kapuſtowau, a drobtem dlauhého Pepře. ¶ Kteréž Děti ſtřewnj Pſotnjk magj/ těm geſt Anýz také welmi dobrý/ a někteřj tak o něm wypiſugj/ aby Semeno geho toliko w rukau držel/ že Dětinſký pſotnjk a Božec zdržuge. ¶ Anýz ſuſſený, a wnitř přigatý, zaſtawuge Stolice, Cžerwenau nemoc y bjlý Flus ženſký. ¶ Pekáwagj y chléb s Anýzem protlučeným/ a geſt welmi vžitečný těm, kteřjž mdlý Žaludek magj/ a w němž ſe čaſtokráte wětrnoſti zbuzugj.

* Anýz

* Anýž vhaſſuge žjzeň/ protož Wodnotedlným má ſe ho mnoho dáwati.

Z Anýžowého ſemena/ dobře močeného a připrogeného w dobrém lahodném wjně pálj ſe mocná woda/ kteráž geſt dobrá proti pokaženému a hnilému Maſſu okolo dáſnj/ těžkému gazyku/ ſmradlawému duchu/ a obzwláſſtně neſtatečnému Zialudku. Tak podobně k mnohým neduhům y Olege z něho ſtrogeného vžjwágj. *

Dobrý Traňk pro wywedenj moče y potu/ a pro wyčiſſtěnj Maternjka: Wezmi Petržel/ Ržjmbabu/ Saturegi/ Mařenu/ Anýž/ wař v wjně/ a pj teplé vſtawičně. A při tom těchto Pillulj čaſem požjweg: Wezmi Aloe žlutého geden Lot/ Agaricum půl Lotu/ Turbjtu dwě čtwrtce/ Diagridium geden quentjk/ Maſtyxu/ Zázworu/ Sſpjky/ Skořice/ wſſeho toho půl quentjku/ ſpolu ſměs/ a přideg k tomu wſſemu Mithrydátu/ naděleg proſtřednjch Pillulj/ a přigmi gich na noc třinácte aneb patnácte/ a ſwrchu pſaným Traňkem zapjgeg. Kdož má těžkoſt w Ledwj od Kamene/ aneb zacpánj od hrubých ſſlemů: Wezmi Anýž/ Lékořicy/ ſemeno Melaunowé a Kameyky/ protluc a wſyp do wjna/ a to wjno pj: Zřetedlně zwláſſtnj ſwau mocý kal s Pjſkem žene/ ſkrze moč hogný/ vkládá boleſti a polehčuge.

Zewnitř.

Kauřenj z Anýžowého ſemena/ ſkrze Trychtýřjk do noſu přigaté/ bolenj hlawy krotj.

Anýž do Pytljčka zaſſitý/ aby k němu woněl/ zahánj těžká nočnj zdánj a ſny.

Bylina y ſemeno Mole z Sſatůw wyháněgj.

Geſtližeby komu co do Oka vpadlo/ ztluc bylinu Anýžowau aneb ſemeno s drobtem wjna/ a přilož gako Flaſtr teplé na Oko/ wytáhne to wen. Toto Lékařſtwj také dobré geſt přikládati na gedowaté zkauſánj od diwokých Zwjřat/ neb o Ged wen táhne/ a Ránu vzdrawuge. Anýžowé ſemeno na Prach ztlučené/ a s teplým Olegem Růžowým ſkrze Sýtko protlačené/ geſt znamenité Lékařſtwj proti raněným bolawým vſſjm/ aby ſe teplé přikládalo. Anýž dobrý geſt těm/ gimž ſe twář odme a oteče/ a že bolenj Hlawy trpj a Záwrat/ aby ge s Majoránkau v Wjně wařili/ a páru z něho do Noſu pauſſtěli. † Anyžowé Semeno y Kořen v wjně wařený/ aby dým aneb páru z něho do Noſu wpauſſtěl/ nawracuge zaſe potracené woněnj a čich. †

Anýž ſlowe Ržecky y Latině Aniſum & Aneſum: Arabſky Aneiſum/ Wlaſky Aniſo/ Sſpanyelſky Metahalua & Yerua dulce: Francauſky/ Německy/ Polſky a Vherſky/ Anýž.

O Kmjnu Laučnjm. Kap. LI.

Spůſob.

Kmjn Laučnj k Leſnjmu Paſſtrnáku geſt podobný. Prautj od gednoho Kořene několik wypauſſtj/ čtwerhraných/ prázdných/ vzlowatých/ dwaulokethjch. Okolky aneb Korunky neſe s Kwětem bjlým/ a w nich potom množſtwj ſemena drobneho/ hranatého a delſſjho/ nežli Anýž. Každého Roku ſám ſe oſýwá. Kořen má dlauhý/ drobet hořký a perný. Semena neywjce w Apatékách a w Kuchynjch vžjwáme.

* Sedláci newždycky gſau tomu rádi/ že na Lukách gegich mnoho Kmjnu býwá. Nebo Swině diwoké/ což gſem ſám widěl/ Kořen ten rády gedj/ a protož když zwyknau/ lauku rygj/ a tak ſſkodu welikau činj. *

Přirozenj/ mocy a včinkowé.

Kmjn Laučnj geſt horký a ſuchý na třetjm ſtupni: Mocý ſwau ztenčuge/ otwjrá/ wywodj/ rozpauſſtj a rozrážj.

Wnitř.

Kmjn Laučnj geſt Žaludku dobrý/ a dělá to při něm/ aby pokrmy lehýčce wařil a zažjwal/ rozhánj nadýmánj a wětry w Střewách/ přiwodj libý a woňný duch/ žene moč/ a vžjwati ſe může wnitř y zewnitř/ gako Anýž.

 Ko-

C

Kořen Laučnjho Kmjnu w Kuchyni strogený gako Mrkew, gest dobrý a zdra-
wý Pokrm k zahřitj Žaludka a hnánj Moče. *Kmjn cum semine Erucæ často vžjwaný,
posyluge Mozku / a rozděluge sſkodliwé wlhkosti. A tak obhaguge proti Sſlaku.*

Kdož má w Střewách baukánj a krčenj mnoho / požjweg Prachu z Kmjnu lauč-
njho na Topeničce po stole.

Kmjn Laučnj. Carum, vulgò Carui.

D

Zewnitř.

Pytljček Kmjnem Laučnjm naplněný, a teplý na Břicho přiložený, rozhánj wětr-
nosti a nadýmánj po Purgacý / aneb y w Kolice, to gest w žřenj žiwotnjm.

Proti Střewnj dně, žřenj a klánj, a wſſechněm bolestem z wětrnosti poſſlým / y
proti Wodnotedlnosti z nadýmánj: Wezmi Kmjnu, Owsa, Prosa, Kmjnu černého, kaž-
dého cožť se zdá / wsyp do nowého Hrnce / na vhlj postaw, ať se zhřege / potom pokrop wj-
nem / a pozpraž toho / wsyp do Pytljčku / a teplý na Břicho přikládeg / dobrý gest.

* Kmjn zhruba ztlučený, wjnem teplým w Pytljčku skropený, a zewnitř přiložený / neto-
liko vſſim bolawým z studenosti dobře činj / ale y bolenj Zubůw.*

Laučnj Kmjn slowe Řzecky κάρον, Arabsky Carua, Latině Carum, *apud Pli-
nium Careum,* Wlasky Caro, Sſpanyelsky Alcarauea, Francausky Carui, Německy
Wisenkümmel, Mattkümmel.

O Kopru Zahradnjm. Kap. LII.

Způsob.

KOpr Zahradnj k Wlaskému Kopru téměř gest podobný / a ča-
stokrát od mnohých nemůže rozeznán býti / leč samau chutj aneb wůnj.
Prautj nese půldruhého Lokte zwýſſj / okrauhlé, ratolestné a vzlowaté:
Listjčko drobné, vzké, njti ſſiroké podobné. Při wrchu pěkný žlutý Kwět /
gako něgaké Korunky. Semeno ſſiroké, malému ljstku podobné. Ko-
řen drewnatý / nepřjliš dlauhý, ani přjliš kosmatý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kopr Zahradnj gest horký na druhém stupni zvplna / a suchý na koncy prwnjho
stupně. Mocý swau zacpánj otwjrá.

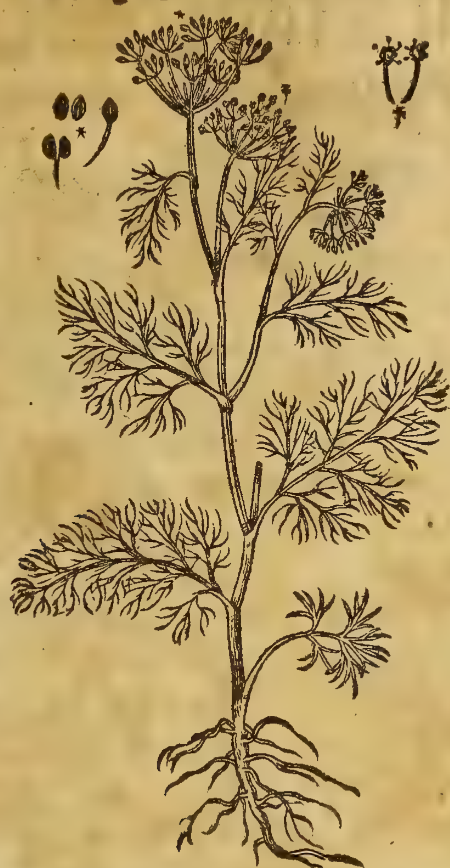
Wnitř.

A

Wnitř.

¶ Rauta s Koprem Zahradnjm v Wjně wařená a pitá, krotj bolenj Bokůw a žřenj Břicha/ kteréž od wětrů pocházý. Wařj se y Rauta w dřewěnném Olegi/ a Klistýrem do žiwota se dáwá, proti giž dotčenému Střew žřenj.

Kopr Zahradnj. Anethum.

B

¶ Kopr Zahradnj wýborný gest ženám/ kteréž Děti při Prsech magj. Nebo Mléka gim přispořuge/ a mohau k tomu vžjwati Byliny, y semena, y Kwětu, y wrsſků s Ptysanau/ aneb s Wjnem/ aneb s prostau wodau/ prwé zwařjc a potom pigjc: Podlé toho wětrnosti rozhánj w žiwotě/ Moč y ženskau nemoc wywodj/ posyluge Žaludka, a zhůru se pohybowánj, aneb sſkawku krotj. *Zwláſſtě v wjně s Pelynkem a Růžj wařený.*

¶ Kopr Zahradnj vstawičně požjwaný, vkrocuge žádost přirozené milosti.

Zewnitř.

¶ Parná Lázeň z Kopru vdělaná, dobře čjnj proti bolestem Matky.

¶ Koprowé semeno Bylina y s Prautjm na Popel spálená, na Prássek ztlučená a posypaná, wysussuge a hogj rozsedliny w zadku, Condylomata řečené.

¶ Kopr Zahradnj w Olegi dřewěnném wařený, a teplý přikládaný, krotj bolesti/ k sezránj a k strávenj přiwodj hrubé Otoky. ¶ Kopr Zahradnj pálený, dobrý gest proti wlhkým otokům/ zwlásstě w tegných mjstech. ¶ Koprowé a Kopřiwowé semeno w rowné wáze na Prach zdělané, a s Medem smjssené/ aby z toho Flastr vdělal/ a na Fjkowé nesstowice přiložil, rychle ge vzdrawuge.

* Když Dětem Pupek wycházý a wen se tiskne/ Oleg z Kopru zahradnjho s Terpentýnau, & cum Styrace, má se na něg přikládati.*

¶ Proti swrabu na Očjch: Wezmi sstáwu Wlasského kopru a Oleg dřewěnný w nádobě Cýnowé/ postaw na Slunce za Sto a patnácte dnů/ to potom pausstěg do Očj. Přidássli k tomu Aloepaticum wypraného/ budeš mjti wýborné Lékařstwj pro Oči. Item/ Wodnatost Koprowá s medem od mladých Wčel smjssená, a do Očj wpusstěná/ posilosti, mrákoty, pokalenj, Fleky čerwené a počátek Katarakty hogj. Můžeš také wodnatost geho smjsyti s wodau Celidonowau. Kdož semena tohoto Kopru po Stole často požjwá/ bude mjti Zrak ostrý.

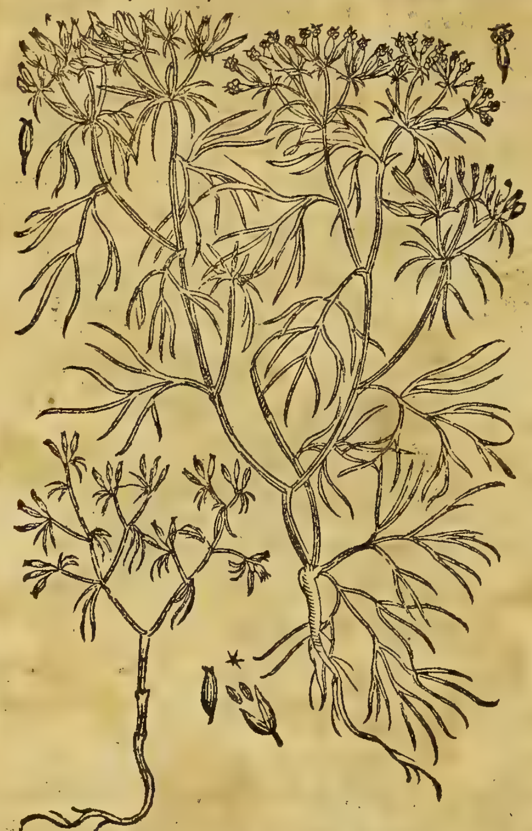
¶ Kopr

C

Kopr Zahradnj ſlowe Rřecky a Latině Anethum, Arabſky Xebet, Wlaſky Anetho, Sſpanyelſky Eneldo, Francauſky Anet, † Egyptſky Arach, Affrikanſky Scyrria, Wakaǒſky Polpum, Vherſky Kapor, Polſky Swoyſky Kopr, Německy Dill, Dillkraut vnd Hochkraut. †

O Kmjnu Krámſkém. Kap. LIII.

Krámſký Kmjn. Cuminum ſatiuum.

D

Spůſob.

Obecný Krámſký aneb Rzjmſký Kmjn, roſte o gedjném Prutu ratoleſtném wyſoko zhůru, s tenkými ſubtylnými ljſtky Kopru Wlaſkému podobnými. Má wrſſky aneb okolky/ a w nich množſtwj Semena, gako Wlaſký Kopr/ wſſak menſſjho.

* Tento Kmjn geſtli prawé Cuminum ſatiuum Starých Včitelů, o tom někteřj pochybugj / poněwadž ani tak libé chuti nemá / ani ſe w Kuchynjch tak obecně nevžjwá/ gakž ſe o něm pjſſe, a oni ſe domnjwali. Aprotož téměř geg magj za Cuminum ſylueſtre. Poněwadž pak na mnoha mjſtech také y w Chlebě obecně ho požjwagj, gako w Polſſtě a w Pruſých/ že Obywatelům těm přjgemný geſt/ a wſſak ſám od ſebe neroſte, gako Laučnj Kmjn/ nechcy na tomto mjſtě o něm ſſiroce ſe hádati/ ale na přjležitěgſſj mjſto odkožjm.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kmjn tento zahřjwá, zředuge aneb ztenčuge, rozděluge, otwjrá a wywodj/ powětrnoſti a nadýmánj rozptyluge/ k ſezránj přiwozuge.

Wnitř.

Kmjn w Olegi wařený, a ſkrze Kliſtýr do Těla wlitý, dobrý geſt proti žřenj a nadýmánj žiwota.

Kmjn ztlaucy, s ſladkým wjnem pjti, ſlaužj proti kapawému a pálčiwému moči.

Kmjn a Fjky s wjnem wařené a pité, vkládagj Káſſel/ a wyprazdňugj Prſy.

Kmjn s Octem v wodě wařený a pitý, zahánj dýchawičnoſt.

Kmjn dobrý geſt s Chlebem pečený, a do Seyrů daný. Nebo pomáhá k zažjwánj a rozhánj wětrnoſti.

*Dělá

* Dělá se z něho w Apatékách Confectio Diacyminum, dobré Lékařstwj proti bolenj w žiwotě / když to od wětrnosti a nadýmánj pocházý. *

† Krámský Kmjn na Prach ztlučený, a gednoho Quentle ztjžj s dobrým Wjnem smjchaný a ráno na čtitrobu pitý, gest skussený Lék proti bolenj Žaludka / a spomáhá y hned.

Proti Kássli dobrá Lektwař: Wezmi dobrého Kmjnu Krámského ztlučeného geden Lot / nowého Panenského aneb bjlého Medu opěněného, nowého nesoleného Másla, každého ssest Lotů / smjcheg spolu w Lektwař / a přjgmi z nj pokaždé plnau lžjcku / nech ať se w vstech poznenáhlu rozpustj / a tak gi pomalu do hrdla požjreg: Dobře spomáhá. Tohoto Lékařstwj mohau y malé Djtky w Kolébce bezpečně požjwati / aby gim pokaždé něco malička polizati dal. Wssak kdož Kmjnu Krámského k Lékařstwj vžjwati chce / má geg sobě prwé náležitě připrawiti / totiž aby geg od sspiček a Prachu dobře wyčistil / potom do kamenné aneb polewané nádoby dal / a dobrého sylného Octa winného na něg nalil / za čtyrmecýtma hodin přikrytého státi nechal / pak Ocet zase z něho slil / Kmjn na Misu hliněnnau aneb plechowau rozložil / a poznenáhlu při vhljj aneb na Kamnách w Swětnicy vsussil / a ku potřebě Lékařstwj schowal. †

Zewnitř.

Kmjn w vstech žweykaný, aby rukama tu páru do Očj hnal aneb obracel, swětlé a čisté ge činj. Proti čerwenosti Očj: Pec Chléb s Kmjnem protlučeným / a ten Chléb na dwé rozkrog, y hned gakž geg z Pecy wyňmeš / a drž teplý před Očima. A potom ssátkem lehky setři wlhkost aneb páru s Očj.

Proti nestatečnému Žaludku / kterýž se vstawičně dáwj: Wezmi kůru z celého Chleba / pospi gi ztlučeným Kmjnem / a přilož teplau na Žaludek. Může se y Topýnka vsussená wzýti / a w dobrem winném Octě smočiti / potom ztlučeným Kmjnem a Hřebjčky posypati / a teplá na Žaludek přiložiti.

Komuž se w těle Krew stazyla od bitj aneb od pádu, aneb gakýmkoli giným způsobem: Wezmi Prássku Kmjnowého / smjcheg geg s Woskem v Ohně / a přilož na vraz / od toho Krew stažená se rozplyne a rozegde. Wař Kmjn v wjně / přilož teplý na Pupek / odgjmá řezawku, y giné nedostatky Měchýře.

Kmjn ztlaucy, s Octem wařiti, k tomu woněti, sstawuge tok Krwe z Nosu.

Kmjn s Řeckým wjnem, mukau Bobowau, Olegem a Woskem smjchaný, na Flastr vdělaný a přikládaný, vzdrawuge pálčiwé Otoky w Lůnu. Gest také dobrý w nemocech Ženských / když od nich mnoho zbytečnostj gde / a stawiti se nechtěgj.

Kdožby často a mnoho Kmjnu tohoto požjwal, bude bledý. Dáwá se proti Žlautenicy a proti páliwosti moče w sladkém Wjně. Kmjn s Fjky a s Gablečnjkem wařený, Kássel z studenosti hogj / a Reumu z též přjčiny posslau wypařuge.

Kmjn s Semenem Mirjkowým wařený a pitý, Moč žene / zástawy progjmá / bolesti Měchýře krotj / Kámen, Pjsek y Krew staženau, chuchly, lepkosti Měchýřowé žene s Močem wen. * Mauka Bobowá s timto Kmjnem smjssená, prospěssně se přikládá na bolest Testium. Potřebugi ho také y Koňům / když ge Nohy bolegj. Mnozý zawěssugj Kmjn do Dymnjků Holubjch. Neb se po wůni geho táhnau a letj. *

† Aby Holubi pryč neodlétěli / dáweg gim Kmjn Řjmský s Sfocowicý, w Medu aneb medowé wodě močený gjsti. A byť pak wyletěli, nawrátj se zase. Někteřj gim dáwagj zobati samý toliko Krámský Kmjn nemočený / prwé než wyletj. †

Bylliby kdo ztlučen, ažby se oddul aneb otekl / budto od pádu aneb zbitj / aneb žeby Muž ženu zepral / gakž se to v některých treffuge / tak žeby se po takowém zbitj aneb ztlučenj Krew ssedla / wezmi Prachu z tohoto Kmjnu / směs s Woskem na ohni tichém / a přikládeg gako Flastr. To staženau Krew rozpausstj / a Modřiny y ssynalosti shánj.

† Krámský Kmjn v wodě wařený, aby tau wodau w Pokogi aneb w Komoře polil, zahánj Blechy. †

Kmjn Krámský slowe Řecky κύμινον, Arabsky Camum, Latině Cuminum, Cyminum Romanum, Wlasky Cumino, Sspanyelsky Comino, Francausky Comin, Německy Kümmel, Römischkümmel, Pfefferkümmel.

* Cumi-

* Cuminum ſilueſtre.

Cuminum ſilueſtre.

Cuminum ſilueſtre alterum.

D AUtor tuto wypiſuge Conſolidam regalem, w ſwém Latinſkém Herbáři/ o němž w tomto Německém Herbáři lib.4.cap.14. wyprawuge. Ruellius a gynj raděgi to magj za Cuminum ſilueſtre à Dioſcoride wypſané. Nebo dwogj ſpůſob geho klade: Prwnj s malými oſtrými Knofflicky aneb Hláwkami / a nacházý ſe v nás w některých Zahradách. Ale in Galloprouincia ſama od ſebe roſte, okolo Aquas ſextias. Druhé, s dlauhými Růžky / w nichž ſemeno, gako černý Kmjn, ſe zdržuge. O tom gſau rozličná domněnj: Autor, gakž oznámeno, držj ge za Conſolidam Regalem, to geſt za Swalnjk Králowſký. Monachi, kteřjž in Meſuem pſali, tomu chtěgj / že geſt Nigella Citrina. Valerius Cordus gmenuge Hornkümmel / a domnjwá ſe, že geſt Nigella Cornuta vel ſilueſtris. Gini Bylinu tuto drži za onu, kterauž gſme podlé prwnj wymalowali / a C. Cluſius gi Hypecoon gmenuge. Roſte in Hiſpania ſama od ſebe / a s prwnj take in Galloprouincia. Geſt malá, kráſná Bylinka / s mnohými Růžky, takměř gako Scorpioides, než mnohem tlustſſjmi z několika článků ſloženými / w nichž ležj bledé Semeno. Kwět má žlutý / a liſt zmodrazelený, gako Rauta. Geſſtě giný ſpůſob geho wypiſuge P. Pena, kterýž při druhém roſte / s liſtjm menſſjm a wýſſjm / gako na Seſeli Malsilienſe, kteréž při kořenu roſte / a to geſt poběławé. Prautj téměř nemá liſtu / na němž Luſky hrubé roſtau / a w nich ſemeno požlautlé, gako Kozýrauty.*

† Leſnj aneb Růžkowatý Kmjn ſlowe Řecky κύμινον ἄγριον, Latině Cyminum agreſte, erraticum, ſiluaticum ſiue ſilueſtre, Cyminum ſiliquoſum & corniculatum: Wlaſſky Cimino ſaluatico: Německy Wilderkümmel / a w Saſých Haberkümmel, Cyminum auenarium, to geſt Owesný kmjn, Hornkümmel.†

O Koryandru. Kap. LIIII.

Spůſob.

KOryandr aneb Koliandr má Prautek drobný, půldruhého Lokte zwýſſj / s mnohými Ratoleſtmi. Když neyprwé z ſemene wycházý, při zpodku má liſtj Netjku podobné, kterýž Adianthum Latině ſlowe. Ale kteréž potom

kom wyš při Prutu wycházý/ gest delſſjho rozdělenj/ podobně Polnj Rutce. Sylně woněj/ anobrž gako Stěnice ſmrdj. Při wrchu neſe Kwět poběławý. Semeno okrauhlé/ pruhowaté/ lehké wnitř/ gako prázdné/ a když wyſchne/ libě wonné/ a k mnohým wěcem w Lékařſtwj potřebné. † Kořen bjlý a drewnatý/ w Lékařſtwj rowně gako Anyžowý/ nepotřebný. † A

Koryandr aneb Koliandr. Coriandrum.

A. Weyſtřelek z Semene. — A. Ex ſemine nouella planta.
B. W Prut zroſtlý wýſtřelek/ potracuge ſpodnj liſtj. — B. Caulescens folia inferiora amittit.
Y. Kwjtkowé v wnitřnoſti Korunky. — Y. Interiores floſculi.
O. Zewnitř w okolku. — O. Exteriores, umbellam coronantes.
† Zelené Semeno. — † Semen viride.
o Suché Semeno. — o Semen aridum.
* Zrno rozkrogené. — * Granum diſſectum.

B

† Mjſto a Cžas.

Koryandr roſte we Wlaſſjch na některých mjſtech ſám od ſebe: ale v nás w Zahradách geg magj/ a každého Roku z Semena obnowugj. Okolo Sſtroſpurku množſtwj ho ſegj/ a žiwnoſt z něho magj. Staré ſemeno k ſetj geſt neylepſſj/ a čjm ſtarſſj/ tim lepſſj: wſſak proto nemá býti zležełé/ ſpleſniwělé a zčerwiwělé. Libuge zemi tučnau a wlhkau/ a k Slunцy ležjcý: Nebo lepſſj a mocněgſſj roſte na Slunj/ nežli w ſtjnu. Má ſe na Podzym a z Gara ſýti/ wſſak lépe ſe podařj w teplých Kragjnách/ ſatý měſýce Cžerwence/ w mjrných & temperatis Srpna/ w chładných/ Zářj. Wycházý pětmecýtmého dne/ a někdy pozděgi/ zwláſſtě když z Semena nowého. Chceli kdo aby mu dřjwe wyſſel/ muſý mu před některým dnem zemi dobře wyhnogiti/ a Semeno v wodě močiti. K čemuž neylepſſj geſt hnůg Owčj a Kozý. †

Přirozenj/ mocy a včinkowé.

Koryandr dobře ſuchý zahřjwá na prwnjm/ a ſuſſj na druhém ſtupni/ s ſkrownau gakauſy trpkoſtj a mocý w hromadu ſtahugjcý/ kterauž Žaludka y Hławy poſyluge/ když by ho po gjdle vžjwał.

Wnitř.

Koryandr nemá ſe do žiwota přigjmati/ leč prwé náležitě zkorrygowán a připrawen bude/ to geſt/ aby geg wyčiſtě od ſſpiček a Prachu/ přes den a noc w dobrém wjně aneb

C nřk aneb ljtém Octě močil, a zaſe wyſuſſyl / * aneb žeby ſyc dobře ſtarý byl.* Potom můžeš geg ocukrowati/ a po gjdle spůl lžjce gjſti. Tak poſyluge paměti y Žaludka / dáwá čiſtý wonný duch / odgjmá párnoſti z Žaludka do Hlawy wyſtupugjcý / mořj Cžerwy w žiwotě/ a přirozenj rozmáhá. Vſſi od zwučenj, Oči od poſſloſti, Dáſně od Reumy, Zuby od boleſti, Hrdlo od Žáby zachowáwá. Chut k gjdlu zbuzuge/ k zažitj pomáhá/ pokrm zdržuge/ Sſtrkawkám ploditi ſe bránj/ wſſem gedowatoſtem odpjrá/ od wnitřnjch hliz zachowáwá/ wlhkoſtem zbytečným k přjhbjm do članků wcházeti bránj / tluſtnauti nedopauſſtj / a Záwrat z párnoſtj horkých odgjmá. Ale bez té přjprawy ſyrowý, a na mnoze gedený, naplňuge, obtěžuge ano y třeſſtj a bláznj Hlawu/ ſmyſly wnitřnj wſſecky zamračuge a zaſtěňuge/ gakoby ſe Cžlowěk ožral.

Xenocrates pjſſe/ když žena, magjcý nemoc ſwůg přjliſſnau, za den gediné Zrnko Koryandrowé w nápogi wypige/ že ſe gj Flus za geden den zaſtawj. A když dwě zrnka přjgme, za dwa dni/ a tak dále. * Geſtli to tak / ſkuſſenj vkáže. Byliny Koryandrowé dokonce w gjdle ani w Lékařſtwj nevžjwáme / pro hanebný ſmrad gegj, kterýž w ſobě má. Nebo welmi hlawu vrážj.* Protož ſe čemu podiwiti, což někteřj pjſſj, že in Hiſpania této byliny wařené y ſyrowé w pokrmjch, a zwláſſtě w Polewkách, bez wſſeliké ſſkody požjwagj.

Wypaluge ſe z Koryandru y Oleg/ z něhož Cukrowé Koláčky dělagj/ a k obraně proti Podágře gich vžjwagj: protože Fluſy a wlhkoſti wyſuſſugj.

Zewnitř.

Bylina Koryandrowá s Bobowau, aneb Wykwowau mukau a s Růžowým Olegem ztlučená, dáwá Flaſtr wýborný/ pálčiwé nedoſtatky a Otoky, Pryſkýře, Wole, hrowadliny léčiti na wſſelikých mjſtech/ obzwláſſtně pak na tegných a ſkrytých audech.

Koryandrowé ſemeno s octem protlučené, Maſſo, aby ge tim natřel aneb w něm močil, přes celé Léto bez ewſſeho poruſſenj a zkázy zachowáwá, od ſmradu a hnikoſti / a nedopauſſtj, aby ſe w něm Cžerwi zaroditi měli.

D † Chceſſli dobré a chutné Maſſo vzené mjti: Wezmi ſemena Koryandrowého a zrn Galowcowých, obogjho dobrý djl/ podlé toho gakž mnoho aneb málo Maſſa naſoliti chceš / protluc ge zhruba/ potom naſol gednu wrſtwu teplau ſolj/ a wezma hrſt toho Prachu, poſyp gjm: Opět ginau wrſtwu naſolenau, poſyp týmž Prachem/ a tak dále: nech tak w Soli maſſa wyležeti geho čas/ napoſledy powěs do komjna/ a budeš mjti dobré a chutné maſſo vzené k gjdlu.†

Komuž Rána hrubě krwawj, giſté ſkuſſené Lékařſtwj: Vſuš Koryandr na Pánwi/ a poſýpeg na Ránu, prwé geg na Prach ztluka.

Mjzka Koryandrowá s Pleweyſem, s Pěnau ſtřjbrnau, s Octem a s Olegem, na zardělá a oteklá mjſta přiložená, vkládá ge a ſplaſkuge.

Koryandr ſlowe Řžecky κοριον, κορίαννον, Arabſky Kusbor, Latině Coriandrum, Coliandrum, Coriannum: Wlaſky Coriandro, a w Řjmě Petaptima, Sſpanyelſky Culantro, Německy Coriander, † Coliander, Wantzendill, to geſt Anethum cimicum, vel cimicarium, Anýž Stěničný/ protože Bylina ſmrdj gako Stěnice. †

O Apichu, Petrželi, Miřjku a Libečku. Kap. LV.

Rozdjl aneb Pokolenj.

Apich aneb Miřjk, Latině Apium, má několik rozdjlůw. Ale my trogjho w Lékařſtwj vžjwáme: Prwnj geſt Zahradnj/ druhý bahniwý aneb wodnj / a třetj Weliký, kterémuž ginač obyčegně Libček řjkáme.

Způſob.

Zahradnj Apich geſt ten, kterýž wůbec Petržel ſlowe/ aniž kdo geſt, aby ho neznal. Má Prut loketnj a wyšſſj/ okrauhlý, žlabkowatý, prázdný, pruhowatý a ratoleſtný.

Na

Na postrannjch Ratolisstkách stogj listj na tré rozdělené, a trochu kadeřawé, wůkol drobně zstřjhané. Korunkowý kwět gest bjlý, okolkem wycházegjcý / a drobněgssj, než který giný zewssech Bylin / z něhož wyrostá Semeno, menssj nežli Anýzowé. Kořen má gediný Pjdi zdýlj, poběławý a libě wonný / wnitř Kosstál twrdý a drewnatý. Bylina trwá za dwě Létě / a vstawičně se zelená. Sege se z Gara † měsýce Dubna a spočátku Mágé / ano y w Létě okolo S°. Wawřince a Bartoloměge / a teprwa Cžtyřidcátého a někdy y padesátého dne po swém setj wycházý.† Prwé než gi segj, Semeno w Moždjři protlaukagj / aneb gináč zopichagj. Chtěgj tomu, že bude kadeřawěgssj a krásněgssj. A

Petržel.
o Spodnj listj kadeřawé Petržele.
O Též Petrżele wyšsj listj.
† Prostřednj.

Apium hortense, siue Petroselinum vulgare.
o Folia infima Petroselini crispi.
O Superiora eiusdem folia.
† Intermedia.

B

¶ Chcesli mjti ssirokolistnau Petržel: Wezmi semena gegiho, co třemi Prsty wzýti můžeš / zawaž ge do ssátku řjdkého / a nadělage vzljčkůw, omáčeg w hnogi čerstwém / a tak ságeg. Item / zaděleg semena do Kozých leyn a tak ságeg / znamenitě bůgně poroste. † To se též stáwá, aby Kořen okopal / Plewami osypal / a potom zaljwal.† Spjssegj pak z starého, nežli z nowého Semena wycházý. † A býwá pěkněgssj y wětssj. †

¶ Apich Bahniwý aneb Wodnj gest ten / kteréhož wssickni wůbec w Apatekách vžjwagj / a gmenugj Apium. Rád roste w zemi mokré: Pakli geg sobě kdo na Zahradách sege / musý geg wždycky zaléwati / gináč neporoste. List y Prut má wětssj, nežli Petržel / wůni sylněgssj / ale chut netak libau.

¶ Weliký pak Apich, kterýž Hipposelinum & Leuisticum, Německy Liebstöckel, Cžesky Libček gmenugj, mezy wssemi ginými Apichy gest neywětssj: Ten y hned od Kořene ratolesti weliké wypausstj / a na nich Listj dwakrát y třikrát wětssj, nežli obecný Apich bahniwý. Prautj má třiloketnj, a častokrát wyšssj / sukowaté, prázdné a pruhowaté. Weliké Korunky aneb okolky geho bjle kwetnau. Semeno také wětssj nad giné. Bylina gest sylné a těžké wůně, až y Hlawu vrážj. Semeno pak dosti libau wůni má.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssickni tito Apichowé gsau horcý, a sussj téměř na třetjm stupni. Protož zten-

C čugj, rozdělugj, otwjragj y wywodj/ powětrnosti rozháněgj/ lepkosti prostupugj/ hnisy a shniliny stjragj, w Ranách, hlizách y wředjch. † Petržele netoliko w Pokrmjch, ale y w Lékařstwj vžjwáme. Bylina přes Zymu y přes celý Rok nacházý se zelená w Zahradách. Kořen k Lékařstwj z Gara kopati se má / a prwnjho Roku býwá neysylněgssj. Semeno měsýce Srpna dozráwá / a tehdáž se zbjrá k Lékařstwj y k setj.†

Apich Obecný aneb Miřjk.	Apium paluſtre, Paludapium.	Apich Weliký aneb Libček.	Hippoſelinum vulgò Leuiſticum.

D

Wnitř.

Wssickni Apichowé ženau Moč, Kámen a ženské přirozenj: otwjragj wnitřnj zacpánj/ a tak slaužj proti Žlautenicy, Wodnotedlnosti/ a rozháněgj wětry. Ale wodnj Apich mocněgi to působj/ nežli Zahradnj: Neb gest chuti ostřegssj a pálčiwěgssj. Také semeno wětssj má moc, nežli Kořen.

Varignana pjsse: Že gednomu Cžlowěku náramně Krew tekla z Nosu/ až mu se hrdlem do Žaludka pustila, a tam se srazyla / odkudž mu y Břicho oteklo: Tomu když dáwal Apichowau sstáwu, s Medem smjssenau, zaſe mu bylo spomoženo.

Petrželný kořen y bylina gsau zwlásstě dobřj a vžitečnj wewssech Pokrmjch. Nebo dolů ztlačugj a tisknau nadýmánj Žaludka / a spomáhagj proti giž oznameným nedostatkům. Petržel w Hrachowé Polewce aneb gjssce wařená a pitá, gest dobré a domácý Lékařstwj proti Kamenu. Kterémuž se může y Petržel s Lékořicý wařiti a přigjmati. Nebo Petržel lomj a wyhánj Kámen: Lékořice pak průduchy Moče lehýčce otwjrá/ a bolestj polehčuge. Wař Petržel, Ržjmbabu, Saturegi, Anýz w starém Piwě a pj/ Matku čistj a plodistwau činj.

Semeno s Kwětem rozetřjti, a v wjně dáti wypiti, dobré gest proti Kamenu.

Proti zastawenj Moče a ženské nemocy, od zacpánj wlhkostj studených a lepkých/ wař Kopytnjk, Angelský traňk, Kosatec čerwený, Tužebnjk, Apichowé aneb Miřjkowé semeno, Wlaského Kopru, Ameos v wodě a pj.

Komuž se Moč zastawj, aneb s těžkostj a s řezánjm od něho gde: Wezmi kořenj Apichowého hrst/ kořenj Petrželného hrst / též kořenj Wlaského Kopru, Anýzu, Krámského Kmjnu: to wssecko protluc/ nalj žegdljk Octa/ a nech tak státi za dwa dni. Potom naleg na to wody Pintu/ wjna bjlého půl Pinty/ wař až třetina vwře/ když vstydne proceď, a přideg Medu gednu lžjcy/ zamjcheg a dáweg pjti dwakrát za den. Týž Traňk dobrý gest bledým, Žlautenićným a Wodnotedlným.

Se-

¶ Semeno Miřjkowé s wodau Ržetkwowau pité, mocně z Człowěka moč žene/ A Kámen komj, w Měchyři y w Ledwinách.

¶ Přjlissné vžjwánj Miřjku, vwodj Paducý nemoc a Záwrat. † Gakož pak y Petrželé wystřjhati se magj, aby gi negedli/ kdož gsau k té Nemocy nakloněni. Item/ ženy těhotné, aby Dětj Psotnjku aneb Božcy poddaných nerodily: Chůwy kogné a Ssestinedělky, protože strawuge a vmenssuge w nich Mléko/ a Děti nemocy té docházegj.†

Zewnitř.

¶ Kdož má zacpaný Měchýř, že wody pustiti nemůže: Wezmi kořen a listj Apichowé/ ztluc a zwař ge v wjně hustě, gako na Flastr/ ten přilož teplý na Lůno.

¶ Kterým Ženám po porodu aneb po ostawenj Djtěte Prsy stwrdnau/ magj Apich bahniwý, ginák Miřjk, ztlaucy/ a na Prsy přikládati: nebo sražené Mléko rozpaustj/ a Oteklinu vkládá. ¶ Někteřj pjssj/ že zelená Petržel s Žemličkau měkau ztlučená, a na horké oteklé Oči přiložená, otok ten rozhánj/ a pálčiwost odgjmá. Tak vžjwaná, že y dobrá gest proti Czerwené nemocy/ aneb proti Pekelnému ohni/ a na horký Žaludek přiložená, že bolest vkrocuge/ a oheň vhassuge/ a to že častokrát w skutku tak shledáno gt.

† Někteřj zagisto držj/ že kořen Petrželný na hrdlo a na holau kůži zawěssený, zahánj bolenj Zubůw. Nenjli při tom žádné Superstitý, může toho Léku aneb Amuletum, kdož chce, zkusyti. ¶ Chcessli wláčku z wjna wytáhnauti/ vwrz do Sudu Petržele zelené y s Semenem/ a brzo ge včistj. Zelená Petržel do Rybnjka aneb do Haltyře vwržená/ mdlé a leklé Ryby zase očerstwuge.

Woda Petrželná.

PEtržel má se dystyllowati in balneo Mariæ z Gara/ dokudž gesstě kořen mocný gest/ aby geg y s Bylinau drobně zsekal/ a poznenáhlu wodu wypálil/ a potom za některý čas na Slunecy státi nechal. Ta woda ráno a v wečer pokaždé čtyř aneb pěti Lotů ztižj pitá, otwjrá zacpánj Gater a wyčisstuge ge/ rozděluge zawřené wětrnosti w žiwotě/ posyluge zažjwánj/ wyčisstuge Prsy od wsselikés nečistoty a sslemu/ otwjrá zacpánj Ledwin, průchodů a Měchyře/ B wytjrá ge/ žene Moč y Kámen Ledwinný. Zewnitř wodau Petrželnau Czelo a židowiny potjrati, aneb omočený w nj ssátek teplý na Czelo přiložiti, polehčuge bolenj hlawy/ a vwodj sen.

¶ Když se malé Děti nesstowicemi aneb Fleky osypagj/ a ty z nich se wyrážeti nechtěgj: Wezmi wody Petrželné a Wlaského Kopru, gedné gako druhé/ smjcheg ge whromadu/ a lněný ssat w nich omoče, powyždmi drobet, ať z něho neteče a nekape/ obal do něho Djtě, gakž teplý snésti může: potom ge přikreg, ať ležj w teple a nestydne. Tak se Nesstowice a Fleky wen wytáhnau. †

Přespolnj Libček. Ligusticum verum.

TAk někteřj mohau Obecný Libček, kterýž Leuisticum nazýwagj, Ligusticum gmenowati: Poněwadž tyto dwě Byliny w ničemž se spolu nestressugj. A nahoře gsme powěděli/ že Hipposelinum gest Obecný Libček. Coby pak bylo Ligusticum Dioscoridis, tuto nynj porozumjš: Ligusticum gest Bylina/ kteréž množstwj roste in Italia w Kragině Liguriæ (odkudž y to gméno má) na horách Apennynských, wedlé Alpes, obyčegně w stjnu a při wodách. Prut má vzký, saučky Kopru Zahradnjmu podobný/ listjm Wlaské Kominicy/ toliko že gest subtylněgssj a wůně sylněgssj.

* Wlaský Libček. Ligusticum Italicum.

POdlé wrchnjho Ligusticum klade Autor y tuto Zrostlinu/ wssak bez wypsánj a ta sama od sebe roste in Liguria, s střjhaným a přjsspičatým listjm/ kterýchž obyčegně na gedné stopce pět stáwá/ a z té zase giné tři wyrostagj. Swrchu má pobělawé okolky/ z nichž pobrunátnělé semeno roste: Kořen zewnitř Lwowé barwy, wnitř bjlé/ powrchu množstwj wlássenička se spatřuge/ kteréž po vschlých a porussených z listj žilkách zůstáwá. Na některých mjstech to za prawé Ligusticum držj. Protož se gemu přirozenj a skutkowé téhož připisugj.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Kořenowé y semena magj gednu moc/kterauž zahřjwagj/ zažjwánj posylugj/ pohodlnj a vžitečnj gsau proti bolestem wnitřnjch Audůw/ proti Otokům a nadýmánj aneb nadutinám, zwláště žaludka/ proti Hadowému a gedowatých žiwočichůw vštknutj a zkausánj.

Přespolnj Libček Dioscoridis. Ligusticum verum.

Wlaský Libček. Ligusticum Italicum.
A. Z přirozené Byliny wymalowaný. A. Effigies ex ipsa herba effícta.
B. Figůra Autorowa. B. Icon, quã autor exhibet.
C. Semeno. C. Semen.

D

Kořen a Semeno pité, mocně pudj Moč y ženský kwět.

Obywatelé w Kragině Liguriæ vžjwagj Kořene a Semena w swých pokrmjch a wařenjch, mjsto Pepře.

Apich slowe Řecky σέλινον, Arabsky Charfs, Latině Apium, Wlasky Apio, Španyelsky Perexil, Francausky Persil, Německy Eppich.

Petržel † Latině Apium Selinum, hortense, satiuum & domesticum, Petroselinum, Petrosilium & Persilium. Wlasky Petroselino, Španyelsky Iulinert, a Portugalsky Salsa, Francausky Dupersil.† Německy Petersilg, Petrsilien vnd Gärteneppich.

Libček † Latině y Řecky Ligusticum & Libysticum, vulgò Leuisticum, Wlasky Ligustico, Španyelsky Liuistico, Polsky Potočnjk, † Německy Liebstöckl vnd Ligurierkraut.

O Smyrně aneb Petrželi Macedonské. Kapitola LVI.

Způsob.

Smyrna gest bylina/ gegjhožto semena Apatékáři pro Petroselino Macedonico, to gest za Petržel Macedonskau vžjwagj/ a Olusatrum také gmenugj. Nebo tak pjsse Galenus lib. 2. de alimét. Prawé Smyrnium gmenugj w Řjmě Olusatrum. Neroste w Čzechách/ lečby gi sobě kdo obzwláštně nasyl/ gakož gi některj magj na swých Zahradách. Prut má mladistwěgssj,

mladistwěgšj, nežli Mirjk/s množstwjm odnožj. Listj má šjřšj, tučněgšj, k zemi nahnuté, mocné, celistwé/ wůně kořenné, s gakausy libau pernostj/ a barwy žluté zelenostj. Okolek má při wrchu Prautj, s kwětem bjlým hogným/ z něhož wyrostá Semeno černé, obdlaužné, tlusté, wonné/ chuti kořenné a kausawé. Kořen samotný, wonný, perný, wodnatý a měký/ zewnitř počernalý/ ale massytostí wnitř přjzelené a poběławé. A

Domněłá Petržel Alexandrinská. Olusatrum siue Smyrnium.

Smyrnium Creticum. *

B

* Někteřj chtěgj, že gi Theophrastus a Plinius také Hipposelinum gmenugj. Z kořene a někdy také y z Prutu wytéká Sstáwa, wonná gako Myrrha. W Frankreychu, pjsse Quinqueranus, žeby při některých wlhkých a stinných Studýnkách, Člowěka zwýšsj růsti měła. W těch mjstech mnoho gi vžjwagj, Kořene y Wýstřelků w Salátu. Když se nasege, teprwá druhého aneb třetjho Roku semeno zase wydáwá.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Smyrna aneb Petržel gest přirozenj horkého a suchého, na třetjm Stupni. Protož ztenčuge, rozrážj, otwjrá, wywodj a pronikå/ zástawy nečistot, y wnitřnj zacpánj Gater, Slezyny, Ledwj progjmá/ nadýmánj od powětrnosti rozptyluge/ žřenj a swjránj w střewách kazý/ Kámen s wodau žene/ Měchýř oprawuge/ Czmeyru wywodj.

Wnitř.

Kořen Alexandrynské Petržele v wjně wařený a pitý, žene Moč, Kámen y kwět Ženský: Spomáhá y proti vstknutj Hadowému. Přidáššli k tomuto Traňku Medu, prospjwá proti Kássli, saužení w Prsých, a těžkému dýchánj.

Semeno pité, dobré gest proti nedostatkům Slezyny, Ledwin y Měchýře/ Czmeyru y Lože wyhánj. Dáwá se prospěšně v wjně proti bolenj w Kyčlách. Nadutj Žaludka splaskuge/ Pot přiwodj/ a řjhánj zbuzuge.

Dáwá se obzwłásstně y Wodnotedlným, ztižj gedné čtwrtce/ a proti třesenj Zymničnému v wjně/ ale musý se po něm Nemocný wypotiti.

Též semeno dobré gest proti wnitřnjm nedostatkům okolo Srdce/ a klade se do Lěků srdečných. Jtem/ pité s Medem, dělá zrak gasný/ a bolenj Sklabin vkládá.

* Za těchto nassich časů, gako y prwé za starodáwna, o čemž také Dioscorides oznamuge, Kořene syrowého y wařeného w gjdle vžjwagj/ a gest dosti libý, přjgemný a chutný.*

 Smyrnium

C ¶ Smyrnium ſlowe/ že, gakž prwé dotknuto, ſſťáwa Myrře podobná z něho teče. σμύρνιον, ἱπποσέλινον. Petroſelinum Macedonicum quorundam vel Alexandrinum, Oluſatrum: Weliký Apich, Wlaſky Macerone, Sſpanyelſky Perexil Macedonico, Francauſky Alexandre.* † Německy Groß Eppich, Smyrnenkraut oder Myrrhenkraut.†

Smyrnium Creticum ſiue Candiacum.

Wzáſpolnj *Smyrnium* z Oſtrowa Krèty, gakž přjtomné malowánj vkazuge, neſe v ſpodku při zemi takowé téměř liſtj/ gako ſwrchu dotčené Smyrnium, domnělá Petržel Alexandrynſká: a wſſak neroſtau tak blјzko poſpolu/ gſau tluſtſſj, w okolku zpilowanj/ a z druhé ſtrany v ſtopky wyſtřjženi. Ale giné liſtj, wýſſe ſtogjcý, mnohem gináče geſt sfformowané. Nebo Prautkowé wſſech wětwiček ſkrze žebýrkowaté zhůru zdwižené liſtj, gakoby ſkrze ně protaženi byli, gdau/ tím ſpůſobem, gako na Bylině Pupkowé Durchwachs Německy, a Latině Perfoliata. To ſwrchu oznámené liſtj geſt okrauhlé, tuhé/ na pohleděnj kráſné/ w okolku nenj zpilowané: Prut má tuhý, doſti tluſtý, pruhowatý/ a kdež ſe ſkrze liſt proſtřeluge, vzlowatý aneb ſaučkowatý. Z těch ſaučků aneb článků giné Ratolјſtky wycházegj/ s dlauhými metličkami aneb ſſpičkami. Při wrchu těch wětwiček vkazugj ſe okolkowé aneb Korunky, téměř gako na Wlaſkém Kopru, s bјlými Kwјtky/ kteřјž neſau zžlutačerné ſemeno/ okrauhlé, wſſak ſwrchu ſſpičaté/ a zewſſech ſtran hranaté/ chuti perné a drobet hořké. Kořen geſt wodnatý, wonný/ chuti perné, s gakauſy hořkoſtј. Kůra zewnitř černá/ wnitř bјlá aneb ſſediwá. W přirozenj a mocy ſwé ſpředdotčeným Smyrnium ſe ſrownáwá/ a wſſak znamenitěgſſj a mocněgſſj geſt. * Toto Smyrnium Creticum má býti z druhého pokolenj Smyrnij apud Dioſcoridem & Plinium, kteréhož hognoſt roſte na hoře Amano in Cilicia, a k nám z Krèty ſe přináſſj. Magj ge v nás w některých Zahradách/ a z Semene wypadaného aneb wſatého každého Roku wycházý.*

D Prawá Petržel Alexandrynſká. Petroſelinum Macedonicum verum.

Prawá Petržel Alexandrynſká má liſtj gako obecný Mјrјk/ nežli menſſj a kadeřawěgſſj. Prut tluſtý, hranatý, ratoleſtný, s okolky bјlými/ w nichž ſe nachazy hořké Semeno, wonněgſſj nežli Ammi. Kořen dlauhý a bјlý, gako obecné Petržele/ a wſſak chuti perněgſſj a hořčegſſj. Latině gi řјkagj Petroſelinum Macedonicum, protože neylepſſj na některých Horách in Macedonia roſte/ ačkoliw gi také w Epyru nacházegj/

cházegj / kterážto Kragina s Macedonij se steyká / gakž Galenus swědčj. Semeno gegj dáwagj do Dryáku, a do giných Lékařstwj / kteráž proti Gedům obyčegně strogjwagj. A

¶ Tuto Bylinu, kteréž wyreysowánj předstawugeme, Ioannes Iacobus Cortusius, zwlásstnj milownjk rei herbariæ & Simplicium, z Padue mi odeslal, z swé Zahrady / do kteréž rozličné znamenité Přespolnj byliny wnesl / s zwlásstnj pilnostj, opatrowánjm a nákladem ty sege, sázý a chowá / w kterežto přjčině pochwálenj gest hodný.

* Tato Bylina v nás chce pilnému opatrowánj / a přes Zymu w Sklepě chowánj / poněwadž Zymy netrpj / a zřjdka wynássj Semeno / někdy teprwa po třech aneb po čtyřech Letech. Někteřj sem počjtagj Pimpinellam, o kteréž ginde praweno bude. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Této Petržele z Alexandrye wlastnost gest, gako giných Apichů a Miřjků.

O Wssedobru. Kap. LVII.

Wssedobr. Imperatoria, Ostrutium vulgò.

Hornj Wssedobr. Imperatoria Alpina.

B

Způsob.

WSsedobr gest pěkná zelená Bylina: Na každém Prutu stogj třj Ljstkowé / z nichž každý na tré gest rozdělený / wůkol drobně zpilowaný, chlupatý a drsnatý, na sspicce zlábkowaté. Prut má dlauhý, dwaukoletnj, okrauhlý, vzlowatý, přjbrunátný, ostrý / při wrchu okolek s mnohými Kwjtky bjlými, drobnými / z něhož bywá Semeno ssiroké, sseré, perné a wonné. Kořen sem y tam rozložený / prstu ztlaustj, a někdy tlusstssj / swraskalý, twrdý / zewnitř černý, a wnitř přjzelený / libě a sylně wonný / nehluboko sedjcý / wydáwagjcý zsebe lepkau sstáwu / chuti perné a kausawé, trochu přjhořké a wonné.

† Sedláčy geg sobě sadj pro Dobytek / a rád roste w zemi černé a w mjstech stinných. Segj geg měsýce Prosynce, gako Angeliku / a přesazugj měsýce Máge, zdálj střewjce sazenicy gednu od druhé. Kwete měsýce Cžerwence. Semeno dozráwá měsýce Zářj / a tehdáž se zbjrati má. Kořen z Gara k Lékařstwj kopati se má / neb tehdáž gest neylepssj, a plný Safftu. †

* Někteřj chtěgj / že planý Wssedobr měl by v nás býti Girsing, to gest Planá wodnj Angelika. W Nyderlantu gmenugj geg Gerardtskraut / ginj Podagrariam, protože se s pro-

C ſpěchem proti Podágře vžjwá/ y také proti Kyčelnj nemocy. Skrze wſſecky Zahrady ſe protuluge/ a mnoho práce Zahradnjkům zawaluge/ protož také doſti geſt známý.

Nacházý ſe y giné pokolenj na Sſweycarſkých Horách, wſſelikterak menſſj/ tam mu řjkagj Wildeſtrentz oder Bergſtrentz, quaſi Aſtrantia Alpina vel ſilueſtris, aneb protože Planému ginák Leſnjmu pokolenj, kteréž wſudy Zahradnjkům weliké zaneprázdněnj dělá, a Strenzel ſlowe, téměř podobné ſe býti zdá. Někteřj gmenugj Aſtrantiam marem, ſnad protože geſt mocněgſſj, nežli druhý, kterýž w Zahradách ſadj: Gakož pak wſſecky Hornj byliny za takowé býti ſaudj.*

Přirozenj, mocy včinkowé.

Wſſedobr geſt horký a ſuchý až do třetjho ſtupně. Mocý ſwau otwjrá, rozrážj, rozděluge, ſtjrá a wywodj/ nadýmánj žaludka y Střew rozhánj.

Wnitř.

Kořen Wſſedobru, též y Semeno, Bylina a Njzka, geſt welmi vžitečná a dobrá proti wſſeliké gedowatoſti/ zwláſſtě pak w čaſu Mornjm, proti zlému powětřj, má ſe vžjwati: * Někteřj geg Angelikowému kořenu rownagj/ aneb y předſtawugj. * Rozděluge a ſtrawuge hrubé, lipawé, ſtudené Kluſy a wlhkoſti w těle/ proſpjwá kaſſljcým od ſtudené přjčiny. Rozptyluge také ſſlemowitau nečiſtotu w Plicech/ a pomáhá k odchrkowánj. Vſtům dobrau wůni dáwá/ wſſech ſmyſlů poſyluge. W Medowé břečce přigatý, ſtřewa měkčj/ a ſtudenowlhkoſti wyhánj.

Wſſedobr bylina aneb y Kořen v wjně wařený a pitý/ dobrý geſt proti Sſlaku, Padučý nemocy, ſkrčenj Audůw, Křeči, ſpánliwoſti/ y wſſelikým ſtudeným neduhům Nerwůw: žene netoliko Moč a Ledwinný kámen/ ale y přirozený ženſký kwět, Plod mrtwý y Lůžko. Polehčuge boleſtj z ſtudenoſti Klaubnj a Střew/ otwjrá zacpánj/ wyhánj Pot, Wodnotedlnoſt y žlautenicy. Summau zahřjwá wſſecky Audy zaſtuzené.

D Wſſedobrowého Práſſku půl lžjce s bjlým teplým Wjnem pitá, hodinu prwé, nežliby čtwrtodennj Zymnice napadla, když ſe to několikráte včinj/ půſobj, že den po dni tratiti ſe bude.

Zewnitř.

Wſſedobr vzdrawuge wſſecka zewnitřnj žiwočichů gedowatá vſſtknutj/ aby ſe přikládal, aneb ſſťáwa geho do Ran wpauſſtěla, aneb Práſſkem zaſeypala. Nebo mocý ſwau kauſſe, wyčiſſťuge a hogj zahnilé a zagitřené rány/ Mléko sſedlé a ſražené rozpauſſtj, gako y sſedlau Krew. Wařený s Octem a s wodau a přiložený, polehčuge dnawé boleſti aneb Podágry. Kořen žweykaný, mocně z Hlawy nečiſtoty, ſſlemy aneb wodnokrewnoſt táhne. Do Collirium wložený, Oči oprawuge, a mázdry sžjrá.
* Sſťáwa z Wſſedobru a z Slézu tak tenká aneb inſpiſſata zahuſſtěná, proſpěſſně ſe přikládá na wyroſtliny, Steatomata řečené. *

† Kořen Wſſedobru drobně zkrágený a v Wjně wařený, vkládá bolenj Zubů/ aby tu gichu z něho teplau w vſtech držel. Safft z Wſſedobru do prázdného aneb děrawého Zubu wložený, to též čjnj. Chceſſli Catarrhum, Klus hlawy a Wozhřjwku zahnati a wyſuſſiti: Wezmi Wſſedobr ſuchý/ zkrágeg drobně/ vwrz na vhlj řežawé/ a ten dým aneb páru přigjmeg do Noſu: Spomůžeť. †

Wſſedobr Latině ſlowe Imperatoria, Oſteritium, Oſtrutium, Magiſtrantia, † quæ nomina videntur à Struthio Dioſcoridis eſſe corrupta. † Wlaſſky Imperatoria, Francauſky Otruche, & Imperatoire: Německy Meiſterwurtz, Keiſerwurtz, Magiſtrantz.

O Kopru Wlaſſkém. Kap. LVIII.

Spůſob.

KOpr Wlaſſký známý geſt wſſechněm, k Zahradnijmu Kopru podobný. Prut má okrauhlý, vzlowatý, třikotetnj/ a wnitř dřeň bjlý: Liſtj wlaſaté a hogné. Při wrchu neſe Korunku aneb okolek, s žlutými Kwjtky/

z nichž

z nichž Semeno wycházý obdlaužněgšj, nežli Anýzowé / perné, přjsladké, a wůně libé. Kořen dlauhý, w zemi hluboký / wonný, perný, a přjhořký.

* Kopr Wlaský nacházýme Zahradnj y Planý: A onen po několika Letech obyčeg má zplaněti. Tento Staři gmenugj také Hippomarathrum, od welikosti geho / k němuž y náš přičten býti může. Druhý pak, kterýž sladké pěkné semeno má, a odtud Fæniculum dulce slowe, a z Wlaské země, zwlášstě pak od Bononiæ, hognost se ho k nám přinášj, může snad Zahradnj býti. Ale v nás satý, nedlauho w swém přirozenj a způsobu zůstáwá / nýbrž, čehož gsem častokráte sám skusyl, naposledy nasšemu zase podobný býwá.

Tento Kopr Hadowé Lidem w známost vwedli / a vžitek geho vkázali. Nebo požjwánjm tohoto Kopru, kůži swau starau z sebe swláčegj / a zrak swůg každého Roku sobě wyčisťugj. Což spatřiwsse Lidé maudřj, wzali odtad a naučili se / že y Lidem ku posylněnj zraku temného, welice spomáhati může. Plinius lib. 20. cap. 23.

Kopr. Fæniculum.
* Kopr Wlaský. * Fæniculum Italicum.

Czas.

Sege se Kopr na Zahradách z Gara / a hodj se negedno do Apatéky, ale y do Kuchyně. Wytlačugj z něho y Mjzku / a wysussenau na Sluncy ku potřebě chowagj.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Přirozenj gest horkého na třetjm stupni / a suchého na prwnjm. Semena y Kořene w Lékařstwj potřebugeme.

Wnitř.

Wlaský Kopr gedený, posyluge Žaludka / napomáhá k zažjwánj pokrmůw / rozhánj wětrnosti / kogným Ženám mléka přispořuge / rozděluge wssecky lepké Flegmatycké wlhkosti / y zraku dobře spomáhá.

Někteřj gedj Wlaský Kopr po gjdle na zawjrku / a dobře dělagj. Neb gim zrak ostřj / Žaludka posyluge / k dobrému zažjwánj napomáhá / a wětrnosti rozhánj. We Wlasjch wrssky aneb wýstřelky mladistwé strogj s Octem a s Solj / a tak gedj. Potahuge se y Cukrem Wlaského Kopru Semeno.

Wlaský Kopr v wjně wařený a pitý, dobrý gest proti wssechněm nedostatkům Ledwin a Měchýře / rozdrobuge Ledwinný Kámen / spomáhá těžce močjcým. Ženám wyčisťuge nemoc gegich / vštknutj Hadjmu odpjrá. Dobrý gest zacpané a zatwrdlé

Slezyně

C Slezyně y Gatrám. † Kořen dobrý gest proti Zlautenicy a Wodnotedlnoſti. † Rozpauſſtj
a rozhánj sſedlau Krew w žiwotě/ kteráž pocházý od pádu, vrazu aneb zbitj.
Semeno Wlaſké° kopru zetřené, s teplým Mlékem rozdělané, a Dětem malým
a Pryſů geſſtě požjwagjcým pjti dané, vžitečné geſt proti duſſnoſti a těžkému dýchánj.

† Kopr do Cukru zadělaný, aneb Cukrem potažený.

Fœniculum ſaccharatum.

Chudj Lidé požjwagj Kopru Wlaſkého, tak gakž roſte / ale Bohatj dáwagj ſobě geg Cu-
krem potáhnauti/ aby tim ſladſſj a chutněgſſj byl. Ten Konffekt welikau chwálu má pro
temné Oči: nebo zraku mdlého předjwně poſyluge / dobře proſpjwá těm, kteřjž magj Hlawu
Fluſy obtjženau / twrdj pamět / dobrý geſt proti Záwratu / aby geg dobře a dlauho w vſtech
žweykal. Kogným Panjm přiſpořuge Mléka / otwjrá zacpánj Pryſů a Plic/ zahánj Káſſel/
rozmnožuge přirozenj/ vkládá bolenj Ledwin y Slabiny/ zaſtawuge těhotných Žen nechuten-
ſtwj y dáwenj/ odpjrá zlému powětřj y každému nakaženj gedowatému/ činj vſta wonná/ a za-
hánj ſmrdutý duch: Vkládá záhu a zewřenj Ziaľudka/ odnjmá chřapawoſt y oſtroſt chřtánu,
a opatruge před Sſlakem. Kdožby každého dne v wečer, mage ſpat gjti, takowý Kopr s Cu-
krem gjdal/ též y ráno když wſtane na čtitrobu, coby mohlo býti splnau lžjcy / ten nikdý nedo-
ſtatku na zraku ſwém trpěti nebude. Týž Cukr aneb Konffekt zdrawý geſt těhotným ženám:
nebo poſyluge Plodu w žiwotě Matky / odhánj nepřirozenau a zlau horkoſt Ziaľudka / ſpo-
máhá proti ſuchému Káſſli/ zmocňuge a zachowáwá přirozenau horkoſt w Cžlowěku/ poſy-
luge žiwotnjch duchůw. Pročež Stařj a wěkem ſeſſlj Lidé, magj ſobě ten Konffekt obzwlá-
ſſtně poručený mjti/ a nemohauli ho pro nedoſtatek Zubů ſami žweykati/ nechť geg ſobě dadj na
čiſtý Práſſek ztlaucy/ a každé ráno y wečer toho Práſſku ſelžičku s kuſem aneb ſkywau chleba
w dobrém bjlém Wjnem omočeného, ſnjſti. Welmi gim dobře proſpěge / a při dobrém zdrawj
ge zachowá. Pálj ſe z Kopru Wlaſkého y welmi hogitedlná a zdrawá woda/ a to
D měſýce Cžerwna/ a beře ſe k tomu Bylina s wrſſky a s kwětem, a drobně zſekaná, dyſtylluge ſe
in Balneo Mariæ, a rectiffikuge na Sluncy. Ta Woda ztižj čtyř aneb pěti Lotů ráno y v we-
čer pitá, wyčiſſtuge Plice y Pryſy/ vproſtraňuge okolo Srdce/ dáwá zwučný hlas/ vkládá pál-
čiwoſt Ziaľudka, a odnjmá záhu/ otwjrá zacpánj Gater, Slezyny, Ledwin y Měchýře / žene
wen Pjſek, Kámen y ſſlem/ z něhož ſe ty Nemocy rodj. Rozhánj také Zlautenicy/ krotj bole-
nj Ziaľudka/ dáwá Chůwám kogným mnoho Mléka/ propráwuge Kwět aneb měſýčné wyči-
ſſtěnj ženſké / a nechutenſtwj Ziaľudka vkládá.

Může ſe y Wjno s Wlaſkým Koprem přiſtrogiti na Podzym/ a geſt také welmi zdra-
wé pjti pro poſylněnj a zoſtřenj zraku/ a pro zachowánj geho w dobrém zdrawj. Ano y proti
wſſechněm neduhům nahoře dotčeným, geſt znamenité Lékařſtwj. †

Zewnitř.

Sſtáwa z Byliny a Prautj wydáwená, geſt zdrawá ſlzawým a tekutým Očjm,
ráno y v wečer do nich wpuſſtěná / ſhánj a odgjmá bělmo, kteréž ſe nedáwno založilo.
Táž ſſtáwa do vſſj wpuſſtěná, mořj w nich Cžerwy a ſſkwory. Takto ſe pak wydawu-
ge aneb wytlačuge: Wezmi kořen, bylinu, kwět, aneb nedozralé ſemeno / ztluc wſſecko
dobře a wytlač/ Sſtáwu tu wytlačenau wyſuš na Sluncy, a ſchoweg: geſt znamenité
Lékařſtwj temným Očjm/ s wodau Wlaſkého kopru, aneb s wjnem rozdělaná, a do očj
wpuſſtěná. Geſt také vžitečný Kopr k mdlému zraku/ aby geg ráno na čtitro-
bu žweykal / a rukama tu wůni aneb páru z něho k Očjm wrážel aneb obrácel / a potom
tim žweykaným Koprem wſſek Očj potjral. Giſté ſkuſſenj proti tmawým
Očjm/ gehož gſem y ſám vžjwal/ a w ſkutku prawé poznal: Wezmi ſuchého Sokolowé-
ho truſu čtwrtcy / ſemene Wlaſkého Kopru půl čtwrtce/ obé to ſubtylně a dobře ſpolu
ſmjchage, ztluc. Z té mjſſenice každého gjtra něgakau čſtku do kautků očj ſobě zaſýpeg.
Kořen ztlučený, s Medem ſmjſſený a přiložený, ſpomáhá těm, kteřjž od wzte-
klých Pſů zkauſáni gſau. Geſt také vžitečné / aby tu tu Ránu prwé Octem aneb Mo-
čem wymyl.

Proti

Proti zwředowitým Prsům: Wezmi Wlaſkého Kopru kořen/ zwař geg dobře v wodě aneb v wjně, ažby změkl/ potom teplý aneb wlažný na Prſy přikládeg: Budau zdrawé. Chceſſli červené, zſynalé Neſſtowice aneb Vhry, z loſſtické twáře ſehnati/ kteréž ſe poněkud podobj k Malomocenſtwj: Wezmi Wlaſkého Kopru, a ztluc geg drobně/ potom wezmi Sádla ſtarého/ ſmjcheg dobře whromadu/ pomazug pomaku Twáře/ a bude čiſtá. Mezy wſſemi Bylinami a kořeny, Wčelám žádný Kwět nenj tak přjgemný/ gako Wlaſkého Kopru: A když ſe ta Bylina ztluče/ a Auly Wčelj ſe tím potrau/ tedy Wčely ſobě tu libugj, a rády zůſtáwagj. * Libé a mocné Lékařſtwj geſt y toto: Berau čerſtwý, tluſtý, Wlaſkého kopru Prut/ a ten wyprázdňugj a naplňugj ztlučeným Cukrkandem a zacpáwagj/ z kteréhož potom wybjhá ſſťáwa/ a tau Očj potjragj.*

Wlaſký Kopr ſlowe Řecky a Latině Marathrum, Fœniculum, † vulgò Feniculum,† Arabſky Raiemgi, Wlaſky Finocchio, Sſpanyelſky Hinoio, Francauſky Fenoil, † Vherſky Comenij, Polſky Włoſký Kopr,† Německy Fenchel, od Latinſkého ſlowa Fœniculum, † Řjmſký aneb Sladký kopr, Fæniculum dulce, Romanum & Florentinum.†

O Ammi. Kap. LIX.

Spůſob.

Ammi verum.

Ammi má okrauhlý a zelený Prut/ s mnohými drobnými Ratolj ſtkami a wětwičkami. Liſtj geho geſt dlauhé a wůkol zſtřjhané/ k liſtu Cžerného Kmjnu podobné. Při wrchu neſe malé hwězdnaté bjlé Kwjtky/ kteřjž ſe ſpolečně ſſirokému Klobauku připodobňugj/ z těch býwá drobné Semýnko, poněkud perné a poněkud hořké. Kořen geſt bjlý/ a má množſtwj drobného wláſſenjčka. Sama od ſebe tato Bylina w Německých ani w Cžechách neroſte. Ale ſytá w Zahradách aneb ſazená, ráda wycházý/ a ſama ſe také wypadlým ſemenem ſwým oſýwá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ammi geſt horké a ſuché na třetjm ſtupni zplna.

Wnitř.

Semýnko protlučené, a ztjžj téměř půl Quentjku s teplým wjnem pité, geſt dobré Lékařſtwj proti žřenj w žiwotě/ kteréž od Matky pocházý. Též Semeno tak vžjwané, odpjrá přigatému Gedu/ žene Moč, y ženſkau přirozenau Nemoc. S Anýzem v wjně přigaté, Kámen žene/ Gátra, Žaludek y žjly gaternj zahřjwá a oprawuge/ Wodnotedlnoſt zahánj/ w Střewách žřenj a nadýmánj odgjmá/ Sſkrkawky wen pudj a mořj/ nechutenſtwj odgjmá/ chrkánjm od nečiſtot Prſy wyčiſſťuge.

Zewnitř.

Semýnko protlučené, a s Medem na Flaſtr vdělané/ vzdrawuge a ſhánj Modřiny, Pjhy, a giné Fleky na kůži.

Týmž ſemenem kauřiti poſpodu do žiwota wpauſſtěti, wyčiſſťuge nečiſtau matku.

Z ſuchého kořenj a Prutu může ſe ſtrogiti vžitečné pařenj, proti Kamenu a Ledwinným neduhům. Semeno s Cžeſenkem ztlučené, a na Ránu od vkuſſenj gedowatého přiložené, wſſecku gedowatoſt odnjmá, a Ránu hogj.

Ammi ſlowe Řecky y Latině Ammi, w Apatékách Ameos, Arabſky Nanochach: Wlaſky, Sſpanyelſky, Francauſky Ammi: Německy Ammey.

C

O Deyworcy, ginák Oleſſnjku. Ka. LX.

Deyworec aneb Oleſſnjk. Daucus.

Daucus Creticus.

Spůſob a Mjſto.

D NEžkoli Dioſcorides troge pokolenj Dauci wypiſuge: wſſak my toliko prwnj gſme tuto wymalowali / kteréž we Wlaſſjch obyčegné geſt. Liſtj má Koprowé / než menſſj a vžſſj. Prut loketnj, s Korunkami aneb okolky gako Koriander, z bjlých kwětůw / kteréž náſleduge ſemeno, wětſſj než planý Paſſtrnák, wonné a perné. Kořen ſamotný, proſtý, pjdi zdélj / prſtu ztlauſſtj, počernalý / chuti perné, kauſawé / wonj gako Paſſtrnák. Roſte rád mezy Kamenjm a na Slůni / y také w Leſých. Někteřj pod tim gménem Daucus, znamenagj bylinu Vogelneſt, to geſt Paſſtrnák Leſnj / kterémuž Cžeſky Cžapj hnjzdo řjkáme: ginj opět Beerwůrtz, † to geſt Meum aneb Kopřnjk / o němž w prwnj Knjze w Kap. 3. praweno. † Ale toho my tak při tom zanecháwáme.

* Poněwadž de Daucis geſſtě mnohé gſau hádky / muſýme gich na giné mjſto odložiti. Neb ſe netreffuge / abychom tuto Cžtenáře tim měli obtěžowati. W naſſich Apatékách magj obdlauzné Semeno, chuti perné / kteréž gmenugj Semen Dauci Cretici. Bylinu, kteráž takowé Semeno wynáſſj, tuto gſme wymalowali / aby rozdjl gegj od druhé Autorowy tim patrněgſſj byl. Roſte na Horách in Sabaudia, a Semeno gegj nedělj ſe od ſemena Deyworce Kretſkého / toliko že takowé pernoſti nemá / pročež také nenj tak mocné. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Deyworec zahřjwá, ztenčuge, rozrážj, pronjká, otwjrá, žene a wywodj.

Wnitř.

Semeno Oleſſnjkowé wařené a pité / žene moč, Kámen, Ženſké přirozené zbytečnoſti, Plod, Cžmeyru y Lože / žřenj w žiwotě, nadýmánj, a zaſtaralý Káſſel vkládá. Odpjrá Gedu Pawaukowému.

Kořen wařený a gedený, přirozenj poſyluge / a Muže ſtudené zahřjwá.

Proti ſtráwenj od Ryb, nechutenſtwj, nezažitoſti, těžkoſti w Žaludku a nadýmánj: Wezmi Oleſſnjk, Angeličku, Pruſtworec / vděleg z toho trého řezanicy / a na noc Wjnem zapigeg.

Zewnitř.

Zewnitř. A

¶ Bylina y s Kořenem ztlučená aneb zmožděná, a teplá přiložená/ rozhánj wſſeliké Baule a Otoky, kdež ſe koli wyſkytugj a wyſtřelugj/ třjſky y giné wwjzlé wěcy z Ran bodených aneb ſečených wytahuge.

¶ Deyworec aneb Oleſſnjk ſlowe Ržecky a Latině Daucus vel Daucum & Daucium. Maurytánſky aneb Arabſky Ducu, Wlaſky a Sſpanyelſky Dauco, Francauſky Carote ſauuages, Německy Ein geſchlecht der Wilden Peſtnachen oder Möhrenkümmel.

O Peltramu. Kap. LXI.

Pertram. Pyrethrum.

Pyrethrum alterum.

B

Spůſob.

Pertram aneb Peltram liſtj má hogné a vzké, tenké, zelené, drobně zſtřjhané, téměř gako Rmen/ drobet tlauſtſſj, nežli Wlaſký Kopr. Prut prázdný, tučný, neſe při wrchu hwězdnatý kwět, gako Rmen/ aneb Bellis major, to geſt Matečnjk wětſſj, než tlauſtſſj/ wnitř gakýmſy žlutým aneb zlatým Gablječkem wyplněný/ a wůkol zewſſech ſtran bjlým Liſtjčkem oſazený. † Z něhož býwá Semeno/ kteréž měſýce Cžerwence dozráwá/ kteréž potom rozſazugj/ gakžkoli ſamo ſe ſege/ když ho nechagj wyprſſeti. † Kořen geſt Pjdi zdýlj, poběławý, koſmatý/ a w gazyk kauſawý.

* Tento přjtomný Peltram ſám od ſebe w Cžechách y ginde roſte/ a gakžkoli s wypſánjm Dioſcoridis w Kwětu ſe neſrownáwá/ lečby Text oprawen byl: wſſak kořen welmi geſt vžitečný proti bolenj Zubůw/ a zwláſſtě Oleg z něho vdělaný. Někteřj wypiſugj giné pokolenj/ kteréž w mjſtech wodnatých růſti má/ s Kořenem černým a ratoleſtným, Meo, to geſt Koprnjku podobným, wonným, hořkým/ kterýž Gazyk ne y hned kauſſe a páli/ než když ſe drobet požweyká. Liſtj podobné geſt Plané Mrkwi aneb Deyworcy/ wſſak menſſj. Prautj má hładké a rowné/ na němž ſtogj tři aneb čtyry Korunky, s čerwenými Kwjtky. Semýnko okrauhlé a tleſkaté, gako Sſocowice/ počernalé a w gazyk pálčiwé. Obywatelé w audolj Ghiana řečeném, kteřjž při řeče Clanis in Hetruria bydlegj, řjkagj té Bylině Imperatoria, a dáwagj geden Quentjk Ko-

C tjk Kořene gegjho s Malwazým proti Kolice a žřenj wnitřnjmu, s nemalau platnoſtj: neb wětrnoſti rozhánj/a moč žene. To ſe s Figûrau ſrownáwá/ kterauž Autor in latinis Cómentarijs pod gménem Pyrethri veri předſtawuge / ale ſám na tom mjſtě w pochybnoſt ge vwozuge. Nebo předně prawj: Ze Bylinu, kterauž tuto předſtawugem, nebez práce gſme doſtali. Potom hned dokládá: Gſau také mnozý Spytatelé bylin / kteřjž nowé Pyrethrum vkazugj/ geſſto wſſudy na Lukách a mjſtech newzdělaných roſte / a Liſtj má, gako Domácý, aneb žlutá Mrkew. Kořen gegj, ačkoli nehned w pernoſti ſe pronáſſj/wſſak brzo potom, když ſe lépe žweyká, Gazyk pálj a kauſſe. Ale takowá oſtroſt aneb pernoſt (geſtliže mne chut nemeylj) s prawau chutj Peltramowau ſrownati ſe nemůže. Tak na tom mjſtě Autor o Peltramu. Protož gſme Figûru geho tuto položili/ a Semeno přimalowali/ kteréž mi za prawé Peltramowé ſemeno odeſláno bylo: geſt počernalé, s gakýmſy bjlým okolkem. Takž Studioſi rei herbariæ lépe mohau prawdy náſledowati, aneb wyhledáwati. Kořen pak, kterýž my obyčegně w Apatékách máme, přicházý k nám ex Oriente, od Wýchodu. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Peltram geſt horký a ſuchý na třetjm ſtupni. Ztenčuge, rozrážj, pronjká, kůži prudj, Měchyře dělá, a Pot wyhánj.

Wnitř.

¶ Kořen Peltramowý, aneb ſemeno v wjně wařené a s holemý Koſſljček pité, ſtahuge whromadu ſtudený Flegmatycký ſſlem/a ſkrze ſtolice a moč wen geg wywozuge.

† Tento Traňk s Cukrem temperowaný a oſlazený, geſt vžitečný Lék ſtudeným a zacpaným Prſům/od ſtudených, lepkých a zlých ſſlemů a Fluſů: neb ge rozpauſſtj, a k wymjtánj naſtroguge/ zahřjwá a ſylj Prſy/a geſt wýborné Lékařſtwj proti duſſnoſti a těžkému deychánj. †

D

Zewnitř.

¶ Peltram geſt pálčiwý Kořen, ſlinu wytahugjcý / kteréhož proti Boleſtem Zubů vžjwáme / budto žweykaného w vſtech, aneb w Octě wařeného/ tak aby tu gjchu teplau w vſtech držel: lepké a ſtudené Fluſy, aneb wodnokrewnoſt, kteráž ſe mezy Zuby založila, mocně wen táhne/ ano y Hlawu a mozk od dotčené wodnatoſti wyčiſſtuge.

¶ Peltramowý kořen w Olegi wařený aneb močený, kdyžby ſe gjm pomazowal, zbuzuge a wywodj Pot / zahánj třeſenj Zymničné: zwláſſtě pak aby wſſecken Páteř a ſpodek Noh, hodinu předtim, nežby Zymnice napadla, teple mazal. To též mazánj znamenitě dobré geſt proti ſtudeným a ochromeným Audům. Pakoſtnicy rozhánj/ a Nerwy občerſtwuge: Třeſenj a ſkrčenj audů odgjmá / čitedlnoſt a hybawoſt nawracuge/ Wodnotedlnoſti wypařuge.

¶ Peltram ztlučený, w páleném wjně močený, a na Gazyk poražený potjraný, poztracenau řeč zaſe nawracuge.

† Peltram na Hrdlo zawěſſený, a na Těle nahém noſſený/ aby též k němu čaſto woněl/ dobrau pomoc dáwá Dětem proti Pſotnjku aneb Božcy/ano y ſtarſſjm Lidem proti Padućý nemocy. Æmilius Macer: Suſpenſum collo pueris prodeſſe caducis Dicitur, & ſolo ſuccurrere fertur odore. ¶ Wlož Peltram do Wjna dobrého, a wyſtaw na Slunce / budeš mjti wýborný a ſylný Ocet. ¶ Chceſſli aby Piwo nezkyſelelo / ale dobré a chutné zůſtalo: Skrágeg drobně dwa aneb tři loty kořene Peltramowého/ a přideg k němu s dobrau hrſt byliny Zeměžluči, též drobně ſkrágené / a to obé w čiſtém lněném Pytljčku zawěš do Piwa. †

¶ Peltram ſlowe Řecky y Latině Pyrethrum, † Pyrinum, Pyrithes, Artimonium: Simpliciſtis Herba ſaliuaris, Pes Alexandrinus & Dentaria, protože ho na wětſſjm djle proti Zubům vžjwáme. † Arabſky Macharcaraha, Wlaſky Pirethro, Sſpanyelſky Pelitre, Francauſky Pyrethre: Německy Bertram, Zanwurtz vnd Speichelwurtz.

O přespol

A

O Přespolnjm Rosmarýnu Dioscoridi Libanotis, siue Rosmarinus prima. Kap. LXII.

Přespolnj Rosmarýn. Rosmarinus prima, Libanotis.

B

Spůsob.

Tato Bylina má Listj gako Wlasky Kopr / než tlustssj a ssirssj / rozkládagjcý se po zemi wůkol, na pohleděnj gako kolečko / wůně libé. Prut loketnj y wyšssj, s mnohými postrannjmi ratoljstkami / kteréž nesau weliké bjlé Korunky / a w nich mnoho Semena bjlého, okrauhlého a hranatého / chuti kausawé a Prystyřičné. Když se w vstech žweyká, pálj gazyk. Kořen weliký, tlustý, bjlý, wonný gako Kadidlo / odkudž y Bylina gména dostala. Nebo Libanos slowe w Řzeckém gazyku Kadidlo, Weyrauch / a Němcy gi nazwali Weyrauchswurtz / gakoby řekl, Kadidlowý kořen. Roste na Horách a w pustých Lesých. Někteřj (gako Cordus) chtěgj / že Libanotis vera gest Angelica siluestris, ale gá s nimi držeti nemohu. * Tato Přespolnj Bylina w nassich Zahradách sytá aneb sazená, teprwa w druhém aneb třetjm Roce kwetne / ale Semeno zřjdka dozráwá / a wjce nežli gedno pokolenj aneb rozdjlowé se gi nacházegj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Semeno (prawj Dioscorides) má moc sylně zahřjwati a wysussowati.

Wnitř.

¶ Suchý kořen s Wjnem pitý, dobrý gest proti žřenj w žiwotě / a kohožby Had vsstknul, přigjti má tento Traňk / tak mu Ged sskoditi nebude. Týž Traňk žene y moč / a ženský kwět zase w prawau pořádnost vwozuge. ¶ Semeno prospjwá proti Paducý nemocy, a zastaralým nedostatkům Prsů. S Pepřem v wjně pité, žlautenicy rozhánj.

Zewnitř.

¶ Tento Rosmarýn přespolnj ztlučený, a w spůsobu Flastru přiložený, zbytečný a přjlissný Flus krewnj z zlatých žil sstawuge / krotj bolest a oteklinu w zadku y w Fjku / obměkčuge a k dozránj přiwodj Otoky, Apostemata, Hljzy a Prystyře / když sami od sebe zráti nechtěgj.

 ¶ Kořen

C Kořen suchý na čistý Prach ztlučený, a s Medem smjssený, wředy wyčisstuge.

Sstáwa z Kořene aneb z Byliny wytlačená, s Medem smjssená a pomazaná, spomáhá zraku Očj.

* Libanotis, Rosmarinum, Rzecky λιβανωτίς, Libanotis Cachryfera. Semeno κάχρυς. Německy Bylina, Weyrauchswurtz oder Frembd Rosmarin. *

O Rosmarýnu obecném aneb Wěnečném. Kap. LXIII.

Rosmarýn obecný aneb Wěnečný. Rosmarinus coronaria.

D

Spůsob.

Rosmarýn gest drewnatý Strůmek aneb křjček / s mnohými malými ratolestmi / kteréž magj Kůru poběławau: Listj plno na sobě tlustého, dlauhého a vzkého, gako Lawendule / zespod bjlého, powrchu zeleného a pruhowatého / kteréž wonj dobře a sylně, gako Kadidlo / protož y Rzekowé gmenugj geg Libanotis. Chut má smjssenau, pernau, hořkau a trpkau. Kwjtj mezy Listem wycházý z bjłamodré / a potom z něho Semeno drobné a černé. Kořen drewnatý / a sſiroce po drnu se rozkládagjcý.

* Rosmarýn gistého času na mładém Gałowcy sstěpowaný, což gsem sám wiđěł, přes zymu w Poli tim stálegi trwá / a gá gsem gich několik w Zahradě Knjžecý w Assenburku spatřił / kteřjž po zymě pěknj zelenj w Poli zůstali. *

Mjsto.

Rosmarýn rád roste na Slůni / to gest na mjstech, na něž mnoho Slunce swjtj. W Frankreychu in Delphinatu tak weliký Rosmarýn se nacházý / a wtakowém množstwj / že dřewa geho y kupaliwu potřebugj / Lautny, Stoly y gině potřeby z něho dělagj. We Własjch gako y v nás w Cžechách, sadj geg sobě obzwlásstně do Kbeljků y na Zahradách, pro okrasu a rozkoš / dělagj z něho Wěnce / a odtud slowe Rosmarinus coronaria, to gest Rosmarýn Wěnečný.

Cžas.

Rosmarýn dwakrát do Roku kwetne / z Gara a na Podzym.

Přjro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni: Rozděluge, ztenčuge wssecky hrubé wlhkosti, wnitřně y zewnitřně.

Wnitř.

Rosmarýn netoliko do Fraucymeru přináležj k Wěncům / ale y do Kuchyně, do Sklepů y do Apatéky. Nebo wsselicý pokrmowé a nápogowé s Rosmarýnem strogeni lìbj a chutnj gsau / a proti mnohým neduhům prospěssnj.

Rosmarýn v wjně aneb wodě wařený / a ráno, prwé nežby sebau člowěk pohnul, pitý / potom po několika hodinách, aby na lačný žiwot do Lázně ssel, a z sucha se potil / rozhánj a vzdrawuge Žlautenicy. Dotčený Traňk wyhánj mnoho zbytečnostj z Člowěka / dusý Ged / zacpanau Slezynu y Gátra otwjrá / a w gegich mdlobě gich posyluge. Nebo netoliko zahřjwá, ztenčuge a zacpánj otwjrá / ale také trpkostj swau vtwrzuge.

Rosmarýn posyluge mozku y wssech smyslů / prospjwá proti wssechněm studeným Flusům a nedostatkům Mozku y audů / gakož gest Paducý nemoc, hluboké spánj, Sslak, ochromenj, třesenj, a necitedlnost aneb mrtwost Audů.

Rosmarýn bránj bjlému Flusu ženskému / aby Ženy z něho pily / aneb se gim pařily / aneb w párné Lázni se myly. Rosmarýn vsussený, na Prach ztlučený a s Topenicý chleba gedený, aneb Prássek s Malwazým pitý / dobrý gest mdlému, řjdkému a studenému Žaludku / kterýž pokrmůw zachowati nemůže.

Rosmarýn s Rautau v wjně wařený, přičině málo něco Pepře, a pitý / gest dobrý proti Padučý nemocy, Epilepsia řečené.

Z Rosmarýnowého kwětu dělagj w Apatékách Lektwař, Conserua Rosmarini řečenau / Kwět a Cukr spolu w kamenném Moždjři ztlukauce: Má předgmenowanau moc / a obzwlásstně dobrá gest proti omdléwánj / a platně spomáhá proti studeným nedostatkům Srdce a Prsý. Přidáwá se Kwjtj y do Léků proti mornjmu powětřj.

Komuž z vst smrdj, aneb že má bledau twář / ten každého dne ráno gjdeg Rosmarýnowý kwět / a mladistwé geho lìstjčko s Chlebem a drobtem Soli: lépe se mjti budeš.

* Woda pálená z Rosmarýnu, dobrá gest proti Dětinskému Božcy / aby gi Truňček ráno pjti dal / prospjwá Žaludku a Srdcy. Ale Oleg z něho strogený, gest libé wůně / a proti wssechněm swrchu dotčeným Nemocem welmi vžitečný.*

Zewnitř.

Rosmarýn pálený, aby dým aneb páru geho do hrdla a do chřjpj zapausstěl, dobrý gest proti kássli a Flusům hlawy.

Čzasu Mornjho dům Rosmarýnem wykuřowati, zlé powětřj zahánj.

Z Rosmarýnowého dřewjčka dělagj vžitečná Paradla aneb sspičky kupáranj zubů: Z téhož dřjwj pálj také y Vhlj / kteréhož Malj̃ři k reysowánj potřebugj. To Vhlj do hedbáwného ssátku zawázati, a Zuby gjm wytjrati, dělá ge čerstwé / a mořj Čzerwy.

Může se Rosmarýn y s Octem a s kyselým Wjnem wařiti, a tim vsta proplakowati / prospjwá Zubům y dásnjm. Woda z Rosmarýnu wařeného, wyčisstuge a vzdrawuge hnilé rány a wředy, promýwánjm / a Prásskem gich zasejpánjm.

Rosmarýn do Lauhu wložený, dobrý gest k mytj Hlawy.

Gjchau w kterežby Rosmarýn byl wařený, audowé těla prospěssně se pařj.

* Pálenau wodau Teyla židowiny teple třjti / prospjwá těm, kteřjž nestatečnau Hlawu a Záwrat magj. Skaužj y proti smradlawému hnilému duchu / a Zuby vtwrzuge.

Oleg gest prospěssný audům ochromeným aneb zatwrdlým / tolikéž k obraně proti sslaku / pomazuge se gim do Týle.*

Rosmarýn Planý. Rogownjk.

Ponewadž pák střůmek ten, kterýž v nás w Čzechách w hognosti roste, známý gest mnohým, a slowe Rogownjk, weliké podobenstwj nese Rosmarýnu /

 newiděl o/

C newiděło mi ſe ho ſluſſně mlčenjm pominauti. Latině může ſlauti Roſmarinus ſiluestris, to geſt Roſmarýn Planý. Roſte w mjſtech mokrých, gednoho Lokte zwýſſj/ *a w welikých Leſých mnohem wyšſſj.* Prautjčko má tenké, drewnaté, křehké a počerwenalé. Liſtj rowně gako Roſmarýn, powrchu zelené a zeſpod čerwené/ malými praužkami, s obau ſtran gako ſkropené/ wiſýcý na ſſpičce čerwené. Při wrchu wiſý hroznjkowé okrauhlj a ryſſawj/ potom Kwitj přjžluté wycházý: Kořen má mdlý. Kwět y liſtj wonj gako Cytronowá Gablka. Chuti kořenne a trpké.

Rogownjk. Roſmarinus ſiluestris.

Roſmarýn Planý menſſj. Roſmarinus ſiluestris minor.

D

* Roſmarýn Planý Menſſj roſte w Pruſých na temeniſſtných a bahnitých mjſtech, prwnégſſimu téměř podobný. Kwět geho geſt zbleda ryſſawý/ nemá tak ſylné wůně, gako Wětſſj/ a někdy hned nižádné.*

Ženám geſt wýborný/ gakž gim známé geſt. Kladau tak Planý Roſmarýn aneb Rogownjk mezy ſſaty, pro zachowánj gich od Molůw. A může ſe ho wſſudy vžjwati/ podlé mého zdánj, gako Roſmarýnu/ kromě w gjdle.

Roſmarýn Obecný ſlowe Řzecky y Latině Libanotis, ſiue Roſmarinus coronaria, Arabſky Zlkialgeber, Wlaſky Roſmarino coronario, Sſpanyelſky Romero, Francauſky a Czeſky Roſmarýn aneb Rozmarýna.

O Nedwědjm Paznehtu. Kap. LXIIII.

Spůſob.

Uto bylinu Němečtij Spiſowatelé Herbářů gmenugij Brancam Vrſinam, po Německu Beerenklaw. Ale geſt prawé Sphondylium Dioſcoridis. Prut má gako Wlaſky Kopr/ půldruhého Lokte zwýſſj, prázdný a tučný/ při wrchu wycházegj Ratoljſtky, kteréž neſau okolek weliký, bjlého Kwětu plný. Semeno dwognáſobnj aneb duplowané/ wždycky dwě zrnka ſpolu ſſazená, gako dwa Taljřkowé/ ſſiroké gako Sſocowice/ wonj těžce, a ſmrdj gako Stěnice. Liſtj pět od gedné ſſpičky s obau ſtran wiſý rozřezaných/ gako na Gaworu a Wſſedobru. Ta pak Sſpička někdy býwá prſtu ztlauſtj/ brunátnými žilkami protažená. Kořen má dlauhý, bjlý gako Řzetkew/ wonný a přjpekný.

Mjſto.

❡ Nedwědj Paznehtrád roſte na wlhkých auhořjch a na Lukách.

Přirozenj/ mocy a včinkowé.

❡ Geſt přirozenj horkého a ſuchého na druhém ſtupni: Mocý ſwau zahřjwá, ſuſſj/ pronijká/otwjrá/a k dozránj pomáhá.

Nedwědj Paznehr. Sphondylium, vulgo Branca urſina.

Wnitř/ aneb w žiwotě.

❡ Semeno pité/ Wodnokrewnoſt ſkrze Stolice wen z Cžlowěka žene.

❡ Tato Bylina y s Kořenem v Wjně aneb v wodě wařená a pitá/ geſt dobrá nedůžiwým na Gátra/ rozhánj a vzdrawuge Zkautenicy. Spomáhá y duſſným a deychawičným/na Paducý nemoc ſtonjcým/ aneb Ženám z hnutj Maternjka na zem padagjcým/ gakoby omdlelý. * Poláci a ginj podobnj Národowé/této Byliny w pokrmjch mnoho vžjwagj/zwláſſtě w Polewkách. Na některých tam mjſtech/a w Litwě/z liſtj a Semena v wodě zwařeného/s přidánjm kwaſu aneb droždj/ſtrogj nápog/kteréhož chudj mjſto Piwa vžjwagj.*

Zewnitř.

❡ Semeno na vhlj vwržené/ aby kauřenj z něho do chřjpj obracel/ probuzuge z těžkého a hlubokého ſna. To též činj Semeno s dřewěnným Olegem wařené/ aby tim teplým Hlawy pomazowal. ❡ Předoznámené Semeno s Rautau ſmjſſené/ protlučené a přiložené/vzdrawuge wředy otewřené/ kteřjž ſe ſſiroce rozgjdagj.

❡ Mjzka z čerſtwého Kwětu wytlačená/a teplá wpuſſtěná do vſſj hniſawých/ wyčiſſtuge ge od zwředowánj a talowu. Item/ tauž Mjzkau hlawy pomazowati/ wlaſy kadeřawé činj: wſſak táž Mjzka pilně ſe má přikryti/neb k nj rády Mauchy letj. Nedwědj Paznehr s Olegem ſmjſyti/ dobré geſt proti zblázněnj a bolenj Hlawy/ aby tim hlawu ſmáčel. Kořen oſtrauhati/a do Fiſtule wložiti/twrdoſt mozolowatau wyžjrá.

❡ Maſt dobrá na Audy ſkljčené a chromé: Wezmi Nedwědjho Paznehtu oſm lotů/Chwogky/Ssalwěge/Slézu/Majorány/Roſmarýnu/Polege/Cžernobýle/ Pelyňku/Božjho dřewce/každého dwě hrſti/ Hřebjčků ſſeſt Lotů/ Skořice půl Lotu / Kmjnu Laučnjho dwa Loty/Galgánu tři Loty/ Kadidla/Maſtyxu/každého půl třetjho Lotu: Woſku půl oſma Lotu/wjna dobrého tři Žeydljky/Sádla Wepřowého Libru: Wſſe to

C spoku smě s/ a na tichem vhlj wař/ až wsseckо wjno wywře/ potom vděleg Mast podlé vměnj/ a maž tau mastj audy ſkljčené/ a rozpuſtjť se zaſe. * Této Byliny tyké k oběkčenj Střew čaſto a mnoho w Kliſtýřjch vžjwagj.*

Nedwědj Paznehť ſlowe Řecky y Latině Sphondylium vel Spondylium, vulgò Branca urſina, † & Branca urſina Germanica, ad differétiam Acanthi, quē aliqui etiā Brancam urſinam vocant:† Vherſky Meduetalp, Německy Deutſcher Beerenklaw, Beerentatz.

O Feruljch. Kap. LXV.

Ferula ſiue Narthex.

D

Spůſob a Rozdjl.

Tato bylina, kterauž Řekowé Narthex, Latinſcý Ferulam gmenugj, a Němcy Gertenkraut, w Němcých ani w Czechách nenj welmi známá/ ale roſte w horkých Kraginách. In Apulia takowá ſe gi hognoſt nacházý/ že gi gako giné dřjwj pálj. Má weliký ſukowatý a prázdný Prut/ podobný obecné Třtině, a wſſak tlusſſj/ a když vſchne, welmi lehký. Z toho Prutu wyroſtagj giné wětwičky, s obau ſtran sſpořádané až nahoru/ a liſtjm Koprowým oděné. Při wrchu vkazugi ſe welicý ſtručnatj okolkowé, žlutě kwetaucý/ z nichž býwá počernalé Semeno, podobné Zahradnjmu aneb Wlaſſkému Kopru/ wſſak něco wětſſj. Přes celý Rok zůſtáwá tato Bylina. Z Gara když ſe wen wyſtřeluge, wynáſſj gakés očko aneb dřeň/ podobný twrdému žlautku wagečnému. Ten ſnjmagj/ a obalený mokrým Papjrem aneb ſſátkem w horkém Popeli pekau/ a poſýpagjc ſolj a Pepřem, gedj. Geſt chutný pokrm/ žádoſt přirozenau mocně wzbuzuge. Kořen má ſamotný, ſproſtný, a w zemi hluboce ſedjcý.

* Ferulæ gſau dwogjho kmene aneb pokolenj: Gedna geſt Samec/ kterýž wyſoko roſte. Prauti geho za oněch čaſů mjſto metek w Sſkolách vžjwali k treſtánj a mrſkánj Djtek/ odkudž wzato přjſlowj: Eſſe ſub ferula, to geſt Býti pod kázni. Protož Adamus Lonicerus ſlušně Bylinu tuto Německy Gertenkraut, gakoby řekl Metličná bylina, gmenuge. Druhé pokolenj, kteréž y v nás w Zahradách trwá, geſt nižſſj a menſſj, Samice ſlowe Theophraſto Ferulago.*

Přiro-

A

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Této Byliny Ferulæ, Oſlowé w potrawě rádi a s proſpěchem vžjwagj/ ale ginému Dobytku, gako ſmrtedlný Ged ſſkodj. Semeno Ferulowé zahřjwá a ztenčuge.

Wnitř.

¶ Napřed oznámené oko aneb Dřeň vžitečný geſt proti chrkánj Krwj / dáwenj a plynutj žiwota. V wjně pité, Hadowému gedu odpjrá.

¶ Prautjčko aneb weyſtřelky mladiſtwé wařj gako Sſpinák/ nezle žaludku ſlaužj/ ale kdyby gich mnoho gedl, zbuzugj bolenj Hlawy.

Zewnitř.

¶ Oko aneb Dřeň do chřjpj wložiti, Krew z nich tekaucý zaſtawuge.

¶ Semeno s Olegem ſmjſſené, aby tim Páteře teple pomazowal, pot wen wyhánj. Sſťáwa do Očj wkapaná, gaſné a čiſté ge činj.

* Ferula major ſlowe Řzecky νάρθηξ, Wlaſky Ferola, Sſpanyelſky Canaheia, Německy Gertenkraut. Ferula minor, Ferulago, ναρθηκῆα.* † Ferulkraut, Steckenkraut. †

O Gelenjm kořenu. Kap. LXVI.

Gelenj Kořen. I. Peucedanum. Srnj Kořen. II. Peucedanum siue Ceruaria.

B

Spůſob a Mjſto.

Gelenij kořen Prut má tenký, drobný / Kopru Wlaſkému podobný / Liſtj množſtwj při Kořenu, hned od země whromadu ſtiſknuté, gako nějaká kſſtjce / též k liſtu Wlaſkého kopru podobné/ kwjtj w okolku žluté. Semeno obdlaužné/ Kořen tluſtý, ſſťáwnatý/ zewnitř černý a ſmrdutý. Roſte na wyſokých Horách a na mjſtech wýſlunných.

* Přináſſegj také y giný ſpůſob Gelenjho kořene aneb Peucedani, z Sycilie/ kterýž Ferulagini nenj hrubě nepodobný. *

¶ Mjzky a Kořene této Byliny toliko w Lékařſtwj vžjwáme. Mjzku wytlačugj z Kořene a z mladiſtwého Prautj/ a wyſuſſugj na Kamnách neb w ſtjnu na mjſtě teplém: Nebo kdyby gi na Slunce wyſtawil, zmizý. Když kořen kopagj aneb w Moždjři tlukau/

C kau/ musegj sobě chřjpě pod Nosem Olegem Růžowým pomazati/ sýce pára aneb wůně geho bolenj Hlawy a Záwrat přináššj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mjzka gest horčegššjho a suššjho přirozenj, nežli Kořen suchý / a sylněgi rozděluge a roztrhuge.

Wnitř.

Mjzka s Wegcem do wnitřka přigatá, gest zwláštně dobré Lékařstwj proti Kášli a dussnosti. Vkládá žřenj/ a nadýmánj w žiwotě rozhánj/ obměkčuge žiwot/ ztenčuge Slezynu/ otwjrá Matku/ a Těhotným ženám kuporodu spomáhá: zahánj bolest Měchýře, Ledwin y Křeč. Kořen tauž moc má / ale (gakž powědjno) nenj tak sylný: Musýš geg v wodě wařiti, a ten Traňk z něho pjti. Má se bráti čerstwý, nespráchniwělý, pewný a wonný.

Zewnitř.

Mjzka s Octem a Růžowým Olegem smjchaná, a na Hlawu přiložená aneb pomazaná, prospjwá proti wssechněm studeným nedostatkům suchých žil aneb žilen, a mozku/ gako proti těžké ospánliwosti, z kteréž Nemocnj probuzeni býti nemohau / proti Záwratu, Padučý nemocy, zastaralému bolenj Hlawy, Křeči/ proti Sslaku, Pakostnicy w Kyčlách a skrčenj. Wůnj gegj občerstwugj se a zase k sobě přicházegj ženy, kteréž omdléwagj od zadussenj materjka nahoru wystupugjcýho/ *zweykagjce y kořen wwstech* zakauřenjm Hady zahánj. Wpausstj se do vssj s Olegem Růžowým proti gegich bolenj. Item, do sstěrbiwých Zubůw wpusstěná, bolest gegich vkládá. Vžitečná gest y Dětem/ kterýmž Pupek wen wycházý.

Kořen vsussený a na Prach ztlučený, zaseypánjm nečisté a zastaralé wředy wyčisstuge a zawaluge/ třjsky a kosti rychle wen wytahuge/ Masem wyplňuge a hogj. Přidáwá se do Flastrůw a giných Lékůw/ kterýchž vžjwáme k zahřetj Těla y Audůw.

D Kořen suchý ztlučený, a s olegem Kopru zahradnjho smjssený, aby gjm teple Páteře pomazowal, pot wen wyhánj.

Gelenj kořen slowe Řecký y Latině Peucedanum †Bonus genius vel Bonus dæmon, Herba stataria, sulphurata, Fœniculum porcinum, Cauda porcina & Herba muris sulphurata:† Arabský Harbatum, Wlasky Peucedano: †Finachio porcino, Sspanyelský Heruatum, Francauský Peucedame: Německy Haarstrang, Saufenchel, Schweffelwurtz, Himmeldill, hoc est Anethum cœleste, vnd Haarstarck.†

Peucedanum alterum, siue Ceruaria. Srnj Kořen.

Gest pak gesstě y giné Peucedanum, kterémuž Czechowé Srnj kořen řjkagj/ a ten roste na wysokých Horách skalnatých, a na Pustinách. Kořen má dlauhý, tlustý/ zewnitř počernalý, wnitř požlutlý aneb bjlý, perný a kausawý/ s skrownau hořkostj a wonný. Při hlawě Kořene má gakésy wlasy dlauhé, nahoru gako kssjtce stogjcý. Okolek nese gako Passtrnák bjlý / a w něm Semeno ssiroké a wonné. Prut má wysoký, na půldruhého Lokte, okrauhlý a ostrý. Zelina gest rozdělená, gako obecná Petržel/ toliko že listj a Prautj gest mnohem ssirssj, tlustssj a delssj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přirozenj gest horkého a suchého na druhém stupni: Mocý swau stjrá, pronjká, rozpausstj/ rány narosstuge/ wředy čistj/ hnisy stjrá/ masem naplňuge y swaluge/ zwlásstě kdyžby ge Prachem z kořene zaseypal. Kořen v wjně wařiti, Kássel a dussnotu vzdrawuge/ Prsy a Pljce z hrubowlhkosti čistj a wysslechtuge/ Slezynu oprawuge a ztenčuge/ bolest Ledwin, Měchýře, Žaludka, střew y Matky žřenj vkládá. Item, Kořen fflastrowánjm kosti a třjsky s Zlatohláwkem ztlučený, wytahuge/ rány čistj a stahuge.

† Srnj kořen slowe Řecký y Latině Elaphobolcum, Ceruiocellus, Ceruaria, Pastinaca ceruina, Olus ceruinum, Pabulum cerui. Wlasky Pastinaca domestica, Sspanyelský Canahoria blanqua: Německy Hirschwurtz, Hirtzaug oder Hirtzkraut.†

O Knj-

O Kmjnu černém. Kap. LXVII.

Kmjn Czerný Zahradnj. Nigella satiua.

I. Kmjn Czerný Planý. I. Melanthium siluestre.

Rozdjl a Spůsob.

Czerný Kmjn gest dwogj: Zahradnj a Planý. Zahradnj má drobné Prautjčko/ někdy wyšſſj než dwau pjdj, s mnohými drobnými ratoljſtkami. Liſtj menſſj než Přjmětné kořenj aneb Polnj Rutka/ ale drobněgſſj a vžſſj. Kwitj při wrchu zſwětla modré a hwězdnaté. * Nacházý se ho nynj množſtwj w Zahradách/ s gednoduchým, proſtým, plným, poběla- ným Kwětem/ gehož Semeno geſt wonněgſſj, nežli obecného.* Z toho Kwjtj wycházegj hlawičky gako Makowičky, ſkrowné, obdlaužné/ ſſeſti aneb ſedmi gakýmiſy mázdřičkami rozdělené/ z nichž každá při wrchu má ſſpičku maličkau, gako něgaký Růžek. W gedné každé té přjhradce geſt Semeno/ někdy černé a někdy žluté/ kauſawé, wonné, a přjhořké. † W Zahradách s pilnoſtj ſe ſaditi muſý/ a libuge zemi dobře wyděłanau a maſtnau.†

¶ Planý geſt dwogj/ a obogj dělj ſe od Zahradnjho. Neyprwé/ liſtj má drobněgſſj, gako Zahradnj Kopr. Potom w hlawičkách ſe neſrownáwagj. Nebo geden Hlawičky má wětſſj, a ſſpiček wjce/ k tomu Semeno něco hrubſſj/ ale netak wonné a ſſpičaté. Druhý neſe Hlawičky delſſj, na patero rozdělené/ gakž z tohoto wymalowánj každý poznati může. Syce obogj tento planý Kmjn Prut y kwitj má gednoſtegné s Zahradnjm.

* Prwnj Figůru Autoris planau, wſſak pěkněgſſjho ſpůſobu s námodrými Kwěty, a s mnohým drobným obdlaužným liſtjčkem, na některých mjſtech gmenugj Nigellam Damaſcenam. A zdá ſe/ že gi Autor držel za Iſopyrum, poněwadž liſtj má téměř gako Anýz/ když s počátku wycházý/ ſyce potom w giných wěcech ſe neſrownáwá.*

¶ Geſt mjmo tyto Kmjny černé geſſtě y giný/ kterýž Pſeudomelanthium ſlowe, to geſt Faleſſný Kmjn černý/ Německy mu řjkagj Raden oder Kornáglen/ ale my geg gmenugeme Kaukol. Roſte ſám od ſebe mezy Obiljm. Liſt má dlauhý, chlupatý/ Steblo dlauhé/ Kwět brunátný/ Hlawičku chlupatau, dlauhau a bradatau/ Semeno oſtré a černé, gako Czerný Kmjn. Wſſecka Bylina y Semeno gegj geſt wětſſj, než černý Kmjn, kromě že newonj/ chuti hořké a chlupatá.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssecky tyto Byliny, kteréž Kmjn černý slowau, gsau přirozenj horkého a suchého na třetjm stupni: Mocý swau ztenčugj, rozdělugj, otwjragj a stjragj. † Semena w Lékařstwj na wětssjm djle vžjwáme. Kořen a Bylina žádného vžitku nemagj.†

II. Kmjn Cžerný a Planý. II. Melanthium siluestre.

Kaukol. Pseudomelanthium.

D

Wnitř.

Cžerný Kmjn v wjně wařený, a za několik dnů pořád pitý, Cžmeyru aneb zástawu ženskau a moč prowrawuge / Chůwám kogným Mléka přispořuge a přidáwá / dusslnost odgjmá / wětrnosti w žiwotě shromážděné rozhánj / wsselikému gedu od Žiwočichůw odpjrá. Awssak Semena vžjwati se má ne zeleného, ale suchého/ a to ne na mnoze. Nebo syce Těku sskodj.

* Toto Semeno má také zwlásstnj moc a powahu, proti zkausánj od wzteklého Psa.

Wytlačuge se z něho y Oleg černý, wssak čistý a pěkný / z kteréhož několik krůpěgj do wnitřka přigjti, welmi vžitečné gest proti twrdé a oteklé Slezyně / ano y zewnitř gjm se pomazowati můžeš. Kaukolowé semeno vpražené a protlučené, dáwal Octauius Horatius do wnitřka proti Zlautenicy.*

Zewnitř.

Semeno s Olegem modrého Lilium aneb Kosatcowým protlučené, na čelo pomazané, krotj bolenj Hlawy. Do chřjpj wpusstěné, počjnagjcý bělmo aneb nowé powlaky rozhánj. S octem smjssené, Pjhy a giné Fleky stjrá/ strawuge Otoky y wsseliké twrdosti.

Kuřjrit nožjčkem wůkol nařež aneb roztrhni / a Semenem černého Koriandru, ginák Kmjnu, prwé w starém wjně močeným, oblož / wytáhne gi wen.

Dotčené Semeno v wodě a w Octě wařené a w vstech držané, bolest Zubů vkládá. Když se Laučowé dřewo s tim swařj, býwá Lékařstwj sylněgssj. Sstrkawky z žiwota wyhánj též s Octem wařené/ a na Pupek přikládané.

Semeno z tlaucy, do hedbáwného vzljčku zawázati, a k němu woněti, wozhřiwku vzdrawuge. Zakauřenjm Hady, Mauchy, Komáry zahánj a mořj.

Flastr z Kaukolowé mauky, s Pelyňkowau sstáwau s Octem a Wolowau žlučj smjssené vdělaný, Cžerwy w břisse mořj. † Gest welmi dobré Lékařstwj malým Dětem. Někteřj k tomu Semenu berau polowicy tolik na Prach ztlučeného Aloepaticum, žluči

Wolowé/

Wokowé / a dělagj z toho Flastr s Medem / a přikládagj na Břicho. Gest na mladých y starých zkuſſeno. † A

* Semeno vpražené a ztlučené, s Medem smjchané, do žiwota pospodu wložené, aneb zewnitř na Lůno přiložené, nemoc ženskau wywodj / a Lože wen wytahuge.

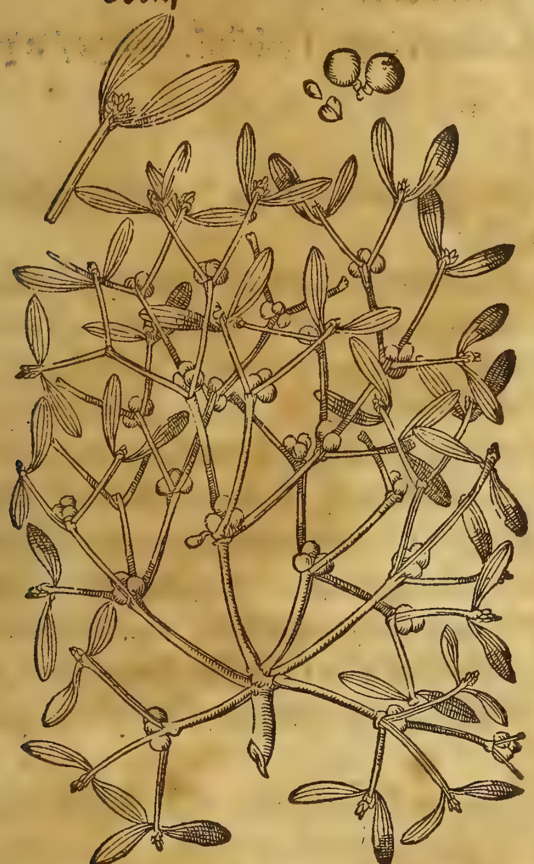
¶ Bylina tato a Kořen kopaný, když gest neysylněgſſj, a geſſtě w Prautj newyrostla, od mnohých se vžjwá proti zastawenj toku Krwe z Nosu y od ginud / aby gi drahný swazček aneb hrstku w ruce drželi / ažby se dobře zahřila.*

¶ Cžerný Kmjn slowe Řecky a Latině Melanthium, Nigella, † Melaspermũ, Gith, Salus andria, Cyminum nigrum: † Arabsky Xamin, Wlasky Melanthio, Sspanyelsky Neguillia, Francausky Pourelle, Polsky Cžurnucha, Německy Schwartzer Koriander, † oder Kumich. Nardenkraut vnd samen / od wůně libé Nardu Indyánskému podobné. †

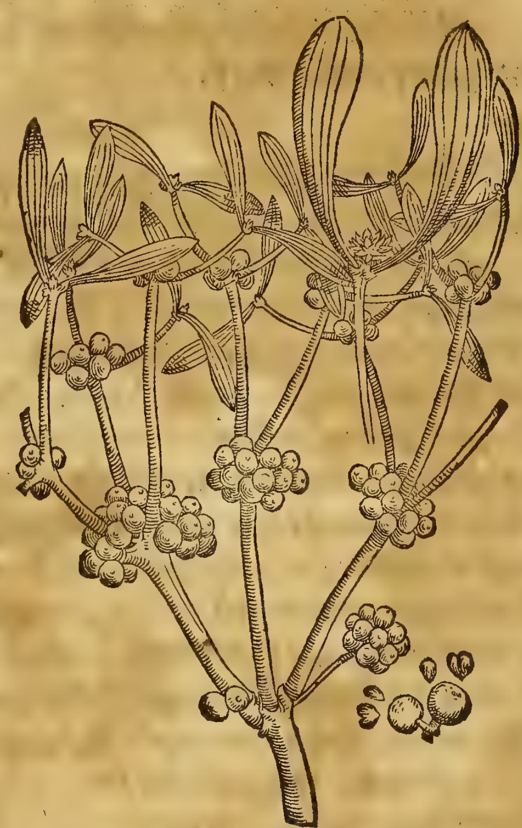
* Kaukol Latině Pseudomelanthium, Githago, Nigellastrum: Wlasky Gittone, Francausky Nielle, a Kwět Micancalum, Německy Raden, Kornrosen, Kornnäglein.*

O Mělj. Kap. LXVIII.

Mělj. Viscum.

Viscum polycoccon.

B

Spůsob a Mjsto.

Mělj wůbec dobře gest známé. Nemá na zemi žádného sjdla wlastnjho / a by ge kdo saditi chtěl, neporoste. Ale zdržuge se gako pohostinu na Stromjch / zwláště pak rádo roste na Dubu, na Břjze, na Gabloni, na Borowicy, na Hruſſce, a na Kaſſtanu / a gest gako Strůmek rozložitý, ratolestný a vſſlechtilý: Ratolјstky geho gsau hebké, tuhé, a sem y tam w hromadu zmotané. Listjm a barwau Puſſpanu se připodobňuge. Na Žaludowém stromě aneb Dubu w Zymě list swůg potracuge: Na giných pak Stromjch vstawičně se zelená. Na Podzym nese Gahodky bјlé, gako Hrách / wnitř bјlým tuhým lepem wyplněné / a každá ta Gahodka má w sobě swé černé zrnko aneb Semýnko. Ty Gahodky gjdagj Ptácy / kteřjž se na Stromjch hnjzdj / gako Drozdi a Hrdličky ꝛc. Z gegichžto trusu plného toho semena wyrostá zase na stromjch nowé Mělj. Odkudž pěkně starý Poëta Plautus propowěděl: Turdus exitium sibi cacat, to gest, Drozd sám sobě zahynutj swé

 trausý.

C trauſý. A Plinius napſal/ že Mělj nigakž neroſte, leč prwé ſemeno geho w žaludku Ptačjm, zwláſſtě Drozdů a Hrdliček vzrage, zažito bude a wen wygde.

* Slawný Philoſophus Iulius Cæſar Scaliger, in ſuis exercitationibus contra Cardanum 168. tomu chce/ že Mělj nikoli nemůže růſti z Ptačjho truſu/ protože ge čaſtokráte neywýſſe a na wrchnjm ſſpicu ſtromowých Ratoleſtj nacházegi/ kdežto žádn Ptácy ſedati nemohau. Oznamuge také, což někteřj pjſſi/ že w Paleſtyně nacházegi ſe ſtromowé Oljwowj/ kteřjž Mělj neſau s čerwenými Gahodami/ a když toho mnoho býwá, že ten Strom těžce Owotce wydáwá/ gakož pak y v nás Stromowé takowj nerodnj býwagj. Cordus pjſſe/ že ſe Mělj y na winném křowj, ač zřjdka, nalézá. W Sſweycařjch zwláſſtnj ſpůſob Mělj magj/ s mnohými Gahodami poſpo[illegible]u, gako hroznowatými/ kteréž také, poněwadž geſt neobyčegné, tuto wymalowati gſme dali.*

Z těch Gahodek dělagj Ptačj Lep, tjmto ſpůſobem: Dokudž gſau geſſtě zelené a čerſtwé, zbjragj ge/ ſuſſj a protlukugj/ potom za dwanácte dnů v wodě močj/ ažby ſe zkazyly a ſhnily. Opět ge znowa protlukugj, a v wodě wypjragj/ až wſſecky Sſupiny aneb ſſeſſelinky z nich ſegdau: Což pozůſtáwá/ to geſt giž Lep. Neylepſſj geſt z Dubowého Mělj/ někteřj v wodě močj a tlukau také y kůry od Mělj.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Mělj (to geſt nynj wypſaný Lep) zahřjwá, obměkčuge, k ſobě přitahuge/ a geſt wjce perný, nežli hořký.

Wnitř.

* Dubowé Mělj k mnohým wěcem geſt dobré/ zwláſſtě pak ty prwnj Ratoleſti geho dobře ſlaužj in fluxu muliebri, a vraženým Ledwjnám.*

Někteřj berau Dubowé Mělj, kteréž ſe země nedotýká/ a wytáhnauce z něho Lep, wařj geg s Rautau v wodě/ a dáwagj pjti za čtyřidceti dnů pořád. Ale nemocný muſý ſe w gjdle a pitj mjrně a ſtřjdmě chowati a potiti/ neginač, než gakoby w dřewě ležel. Má býti ſkuſſená pomoc proti Padúcý nemocy/ což nenj k wjře nepodobné: Poněwadž to Mělj tak geſt wzneſſené a ſchwálené/ že ge ſtařj Pohané gmenowali Omnia ſanantem, to geſt Zdrawj aneb Lékařſtwj wſſech neduhůw. A netoliko Mělj toto Dubowé, ale y Strom, na němž roſte, za Swatý držeti/ gakž o tom ſſiroce Plinius wyprawuge. Ano y podnes Páteře z něho dělagj/ a někteřj do Střjbra wſázeti ge dáwagj/ a malým Dětem na hrdle mezy ginými Troſſty zawěſſugj/ nýbrž y ſami w ſwých Prſtenjch zadělané noſý/ magjce za to, že Padúcý nemocy odpjrá/ a zahánj wſſecky ty těžkoſti, kteréž na Lidi z kauzel a čárůw přicházegj. Ginj tomu wěřj/ když ſe w potrawě aneb pjcy Dobytku Mělj dáwá/ že po něm tyge a tučněgſſj býwá.

* Gahodek ſamých w ſobě do žiwota nevžjwagj/ protože Tělu ſſkodj. Ale z dřewa Mělj Dubowého mnoho vžitečných Lékařſtwj ſtrogj proti Fluſům, Dětinſkému Božcy/ a těm podobným nemocem: Nebo o zawěſſenj w těch nedoſtatcých wětſſj djl včených Lékařů málo držj. Na některých mjſtech platně ho vžjwagj, ztjžj gednoho Quentjku w Práſſku v wodě Gečné aneb giné/ proti pjchánj a klánj w Bocých.*

Prach z kůry Dubowého Mělj s žennym wjnem ſmjſyti a wypiti, ráno na čtitrobu a v wečer, wſſeliké klánj w žiwotě vkládá: Zapuzuge wſſednj, druhau y třetj Zymnicy, Žlautenicy, běhawku, tráwenj wſſeligaké, Záwrat, ſauchotiny, řezenj w žiwotě. Kdož má Cžerwy w břiſſe aneb w žaludku/ požjweg toho Prachu wewſſech krmjch y nápogj: pominau.
Proti ſražené Krwi w žiwotě od vrazu: Wař Dubowé Mělj v wjně/ potom wezmi Wegce natwrdo wařené/ a wyňma z něho žlautek/ rozetři geg w tom wjně/ a wypj teplé na lačný žiwot.

Chtěgj tomu také/ že Hruſſkowé Mělj k ſnadnému početj a porodu pomáhá: a kteráž žena, gſaucy těhotná, Mělj toho požjwá/ že Djtě ſwé zachowáwá od Božce. Sedláci Owcým dáwagj Mělj Gedlowé/ aby nepotratily plodu: k témuž dobře geſt y ženám/ aby toho Prachu w Dubowé wodě požjwaly.

Zewnitř.

¶ Mélj s Pryſkyřicý a Woſkem w rowné wáze ſmjſſené a přiložené / obměkčuge, k ſezránj přiwodj / a sſtrawuge záwſſnice y giné wſſeligaké Otekliny a hljzy / s Kadidlem bjlým ſmjſſené, a na ſtaré rozgjdawé wředy přiložené, hogj ge.

¶ Mélj aneb y Lep s nehaſſeným Wápnem ztlučený, a tak na Slezynu Flaſtr vdělaný, vſkrowňuge a zmenſſuge gi. ¶ Toto předoznámené Lékařſtwj s winnými Kwaſnicemi stemperowané a přiložené, hrubé a oſtré Nehty na Prſtech wyhlazuge.

¶ Flaſtr z Mélj a ſſťáwy Ržebřjčkowé vdělaný a přiložený, geſt dobrý proti Průtržům malých Djtek. ¶ Skuſſeno geſt/ že Mélj v wodě wařené, aby ſe do něho žena poſadila, vkládá boleſt Matky. * Dělagj také mocný Flaſtr z Mélj / kterýž takow a hnůg ſylně wen táhne. Ten wypiſuge Scribonius Largus, a nazýwá Emplaſtrum è Viſco, o němž do toho Autora nahlédnauti můžeš. *

¶ In ſumma. Mélj táhne a ſtrawuge wſſeliké ſubtýlné y hrubé wlhkoſti.

¶ Mélj Hlohowé a Gabloňowé dáwagj v wjně proti zblázněnj / a kladau do Kolébky/ aby zlj duchowé a přjſtrachowé Dětj nemámili/ a ſtraſſliwé ſny a widěnj zaháněli.

¶ Narſſtalěřj prawj: Kdož ceſtau na Koni gede/ a má při ſobě Mélj Dubowé/ že mu ſe Kůň geho neochwátj. ¶ Mélj ſlowe Ržecky ἰξός, Arabſky Dabach, Latině Viſcum, Wlaſky Viſchio & Pania, Sſpanyelſky Viſco, Německy Miſtel oder Miſpel.

O Swizeli. Kap. LXIX.

Swizel. Aparine.

B

SWizel má mnoho malých, tenkých, čtwerhranných, oſtrých Prautkůw/ okolo nichž ſewſſech ſtran kolem ſtogj tencý dlauzý ljſtkowe, na pohleděnj gako Hwězdy/ wždycky gedna Hwězda od druhé na dýl zarowen při ſaučku, gakož na Mařeně ſe ſpatřuge. Z těch ſaučků aneb vzljčků wycházegj gakéſy ſſpičky, s bjlými Kwjtky / kteřjžto gakž opadnau, Semeno ſe wyjkrytá, ſſediwé, okrauhlé, nahnuté, a wproſtředku důlkowaté aneb drobet wydlabané/ sfformowané gako Pupček. Bylina, Prut y ſemeno geſt docela oſtré, přichytá a držj ſe ſſatůw, gako ginj Ržepjkowé. Kořen geſt tenký a nevžitečný.

Mjſto, kde roſte.

¶ Swizel roſte mezy lnem/ gemuž také nemalau ſſkodu dělá/ když geg k zemi táhne. Podobně činj y giným vrodám na Zahradách/ a geſt zwláſſtnj nepřjtel Zahradnjků. Sy- ce roſte také ledakdes podlé ceſt, Plotůw a Hrázý, y na Poljch. † Kwetne přes celé Lé- to/ a wynáſſj Semeno. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Swizel přirozenj geſt horkého a ſuchého ſtřjdmě / mocy ſtjragjcý a pronikagjcý: wyčiſſtuge což geſt nečiſtého.

Wnitř.

¶ Sſťáwa z Byliny, z Prutu y z Semena wytlačená a s wjnem pitá, odpjrá Gedu Hadjmu a Geſſtěrčjmu. ¶ Woda pálená pitá za den dwakrát aneb třikrát po- každé do třj lžic plných, Stolice zaſtawuge, a Žlautenicy wyčiſſtuge.

Zewnitř.

¶ Sſťáwa Swizelowá do vſſj wkapaná, boleſt w nich vkrocuge a vkládá.
¶ Bylina sſádlem protlučená a ſmjchaná, rozhánj a ſtrawuge wyroſtliny a wolata
* Což geſſtě k tomu lepſſj geſt / aby Kwaſnice aneb kal z Octa mezy to přidal. *
¶ Liſtj na Rány přiložené, Krew ſtawuge. ¶ Někdy za ſtarodáwna Sſa- ffáři a Paſtýři, Swizele mjſto Cedidla vžjwali / k ſnjmánj wlaſů z Mléka.
¶ Swizel ſlowe Latině y Wlaſſky Aparine, Aſprella & Speronella. * Item apud Plinium, Lappago, Aſperugo: a Řecky φιλάνθρωπος, † id eſt hominis amans, quòd caulium foliorúmq; aſperitate prætereuntium veſtes apprehendat, perinde acſi comitatis & humanitatis gratia retinere vellet: † φιλάδελφος, † ὀμφαλόκαρπος, ab umbilici ſimilitudine, quam ſemen eius in medio cauum refert. † Sſpanyelſky Preſera, Francauſky Grateron, Německy Kleberkraut oder Kleekraut.

D

O Mařené. Kap. LXX.

Rozdjl a Spůſob.

Mařena geſt dwogj: Zahradnj a Planá. Zahradnj w Czechách ſama od ſebe neroſte / lečby gi kdo ſobě ſadil, aneb na Rolj naſýl. Planá pak ſama od ſebe ledakdes roſte.

¶ Zahradnj po zemi ſe rozkládá / s Prautjm čtwerhraným, oſtrým aneb chlupatým / podobným Swizeli: wſſak mnohem tluſtſſjm, twrd- ſſjm, oſtřegſſjm a mocněgſſjm. Liſtj zelené třikrát y čtyřikrát wětſſj má, nežli Swizel/ kteréž týmž ſpůſobem, gako Swizel, hwězdnatě z ſwých článků wycházý / a okrauhle ſe rozkládá. * Kwjtek drobný a nábledý. * Semeno okrauhlé / spočátku zelené, potom červené / napoſledy, když na mjſto dozrá, černé. Kořen tenký, dlauhý, červený / nehlu- boko w zemi ſedjcý / ale powrchu ſe rozkládagjcý / Saukenjkům k barwenj Wlny na čer- weno vžitečný. * W Slézku okolo Wratiſlawě hrubě tuto Bylinu rozplozugj / a každého ro- ku mnoho Peněz za ni tržj: též y we Wlaſſjch okolo Rawenny. Libuge a chce mjti zemi tučnau. *

¶ Planá Mařena geſt oné Zahradnj aneb domácý Seſtra / neb ſe gj připodobňuge / krom že nenj tak oſtrá / a Prautj má delſſj / k tomu Kořen tenký a koſmatý. Ale Zahrad- nj Mařena kewſſem wěcem geſt vžitečněgſſj.

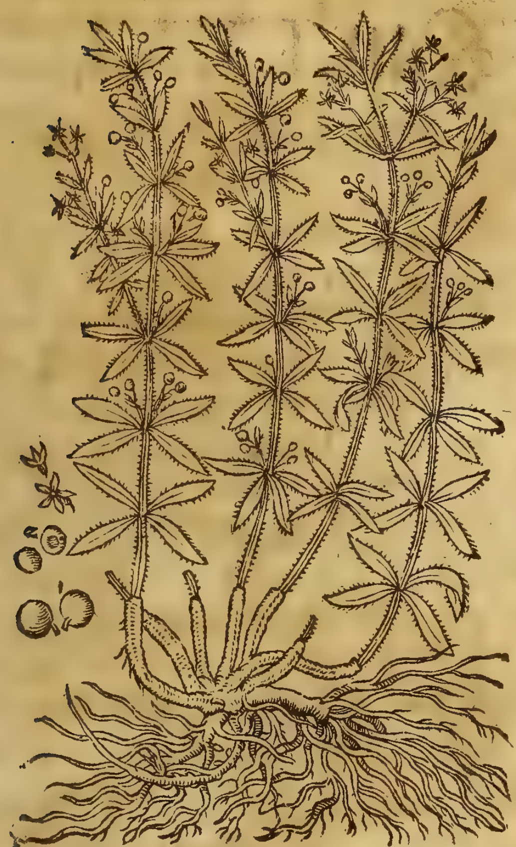
* Nacházý ſe giný ſpůſob aneb pokolenj této Byliny / kteráž in Hiſpania & Gallia Nar- bonenſi roſte / a Cluſius y ginj dáwagj gi gméno Rubia marina. O tom můžeš pohleděti do gmenowaného Autora Obſerua. Hiſp. lib. 2. cap. 84. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj geſt horkého na druhém, a ſuchého na třetjm ſtupni. Chuti trpké a hořké. Kořene a Semena toliko k Lékařſtwj vžjwáme.

* Remb. Dodonæus mnohými důwody prowesti vsyluge / že Mařena nenj mocy pudjcý aneb wyhánégicý / nýbrž wjce swjragicý aneb whromadu stahugicý. Protož w židkosti Břicha a plynutj žiwota y podobných připadnostech vžjwati se má. Kdož chce, může o tom w Herbáři geho čjsti. Neb wssecko sem přiwozowati neslussj.*

Domácý Mařena. Rubia domestica.
1. Gahody. 1. Bacca.
2. Semeno. 2. Semen.

Planá Mařena. Rubia siluestris.

Wnitř, aneb w žiwotě.

¶ Sstáwa z Kořene pitá, dobrá gest těm, kteřjž od gedowatých Žiwočichůw raněni gsau. Podobně činj y Bylina aneb Listj v wjně wařené a pité.

¶ Kořen Mařenowý v wodě Medowé wařený a přigatý / otwjrá a wyčisstuge Gátra, Slezynu, Ledwiny y Matku / brání začjnagjcy Wodnotedlnosti. Gest také wýborné Lékařstwj proti Žlautenicy / Moč náramně žene / a tak sylně, až časem y s Krwj odcházý / Ženskau nemoc propra wuge / kteráž se poněkud zastawila, též y Plod / mořj čerwy w Břisse / Dnu klaubnj a audy sslakem poražené vzdrawuge.

¶ Cožkoli k močenj napomáhá / k tomu drobet tohoto Kořene aneb Byliny přidati se může / a bude Lék tim sylněgssj.

¶ Semeno s Medem a s Octem wařené a pité, Slezynu ztenčuge.

¶ Wyborný Prach proti wnitřnj zalité Krwi od pádu aneb ztlučenj: Wezmi tohoto kořene Mařenowého geden djl / Rhabarbarum dwa djly / Mumiæ půl djlu: ztluc na Prach a směs. Z toho Prachu přig ni gednu čtwrtcy, s teplým trunkem wjna.

¶ Z tohoto kořene w Apatekách strogi čerwenau mast, Vnguentum rubrum potabile řečenau / ta též prospjwá proti giž oznámenému neduhu / aby gi v wjně rozpustil a pil.

¶ Přidáwá se kořen y do těch Tranků / kteřjž se pjti dáwagj proti wnitřnjmu raněnj.

* Pisse Ioannes Langius wznessený Medicus, že trank z Mařeny wařený zlau a ssereddnau barwu Žlautenice preč odgjmá. *

Zewnitř.

¶ Czjpky Maternj z kořene vdělanj, táhnau wen ženský kwět, Lůžko y mrtwý plod.

¶ Bylina y kořen s Octem ztlučená a přiložená, vzdrawuge a mrtwj wsseliké rozgjdawé Fleky a possk wrny na kůži, Pjhy, strupy y Lissege.

¶ Wsseckа bylina s Octem wařená, barwj wlasy / aby ge po myti Hlawy potjral.

C Listj a Prautj hodj se Kuchařkám k wytjránj Cýnowého nádobj/ kdež se Přeslicky nedostáwá. * Woda z Mařeny pálená, aby k nj přidal drobet Alaunu a Medu, gest zwlásstě dobrá proti zlému oteklému hrdlu. *

Mařena slowe Řzecky ἐρυθρόδανον, Arabsky Pane, w Apatékách † Rubia tinctoria, infectoria, Vena tinctoria: Rubia tinctorum. Wlasky Rubbia, Sspanyelsky Ruuia, Francausky Garance, Německy Rôte oder Ferberrôte, Ferberwurtz. †

O Lasstowičnjku. Kap. LXXI.

Lasstowičnjk. Vincetoxicum, Hirundinaria.

Hirundinaria vel Asclepias nigro flore.

D

Spůsob a Rozdjl.

Lasstowičnjk má množstwj zelených, okrauhlých, žilowatých a tuhých Prutů / na nichž stogj Listj, po dwau spolu naproti sobě osazené/ geden pár podál od druhého / podobné takměř Břečtanowému / a wssak delssj a sspičatěgssj, mocné a hladké. Při wrchu těch Prutů wyrostá drobné bjlé Kwjtjčko/ z něhož potom wycházegj sspičaté, zelené Lusticky/ prstu zdylj a obte, wnitř bjlau Bawlnkau wyplněné/ a w nich Semeno ssiroké, gako Horčowé. Ty pak Lusticky, když dozragj, zpukagj se a otwjragj / magjce podobu Lasstowice letjcý/ a Bawlnka ta preč zaletuge. Kořenj má množstwj drobného, huňatého, dlauhého, poběláwého/ chuti přjsladké, a drobet perné/ kteréhož samého w Lékařstwj vžjwáme.

* Nacházy se giný spůsob Lasstowičnjka, s množstwjm Prautj/ wyšssjho nežli onen obecný/ kterýž se také okolo giných Zrostlin blizkých otočuge/ a častokrát do ssesti Loket na wýš wyrostá. Kwjtek má malický a počernalý/ Listj pak Lusticky a kořen s předesským se srownáwagj. Někteřj se o to hádagj/ gakož y Autor w swém Latinském Herbáři/ že Lasstowičnjk nenj Asclepias Starých/ snad bez zwlásstnj přjčiny. O čemž na giném mjstě přjhodněgi bude prawено. *

Mjsto a Czas.

Lasstowičnjk roste na pustých Horách, w Lesých, w mjstech suchých, Pjsčitých a wyprahlých. † Kwetne měsýce Srpna. †

Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořenj této byliny střjdmě zahřjwá, a málo sussj: rozděluge, otwjrá a rozpausstj.

Wnitř.

Lasstowičnjk gest wýborná Bylina / a Kořen geho odpjrá Gedům, wssj mocý a swau podstatau/ protož y Latinjcy gmenugj geg Vnicetoxicum, to gest nad Gedem wjtězýcý. Může se tedy bezpečně proti Mornjmu neduhu pjti s Wjnem / aby se na to potil. Dáwá se také w nápogi proti zkausánj wzteklého Psa, za čtyřidceti dnů pořád / ztižj půl čtwrtce s wodau KardoBenedyktowau. Prach v Wjně pitý, mornj powětřj zahánj/ ano y ty, kteřjž gsau giž nakaženi, vzdrawuge / kdožby hned téhož dne z něho půl Lotu w Malwazý přigal / přidada wodnatosti Werbénowé čtyry Loty / než musý se potom Tranku dobře wypotiti.

Lasstowičnjk v Wjně wařený a pitý, žřenj w žiwotě vkládá / Gedu bránj, aby se k Srdcy nebral / kdožby od gedowatého žiwočicha zkausán aneb vstknut byl.

Proti omdléwánj a třesenj Srdce: Wezmi quentjk Lasstowičnjku na Prach ztlučeného / a půl quentjku Gader aneb Semena Cytronowých gablek / smjcheg s wodau Wolowého gazyka aneb Melissowau, a pj.

Kořenj zetřjti s Piwoňkowým semenem a s Peltramem a přigjti, Paducý nemoc vzdrawuge. Též Kořenj s Třewdawau pité, Sskrkawky wyhánj a mořj.

Půl Libry kořene Lasstowičnjkowého přes noc wetřech Žeydljcých bjlého Wjna močiti/ potom přes třetj djl zwařiti/ a každého dne ráno w Lůži teplý Trunk z toho vděkati/ na to se wypotiti: předjwně odhánj Wodnotedlnost / tak že obzwlásstně zespod noh se wyrážj/ a gest wěc wprawdě skussená.

Lasstowičnjkowý kořen welmi dobrý gest Ženám, k proprawenj gegich nemocy/ kteráž se poněkud byla zastawila. * Semeno platně w Lékařstwj vžjwagj / kteréž proti Kamenu gest dobré.*

Zewnitř.

Kwět a listj vsussené, na Prach ztlučené, a do starých ran aneb wředů kysawých zaseypané, hogj a vzdrawuge. Listj ztlaucy a přikládati, prospjwá proti wsselikým zlým otokům a wředům Matky / y zpuchlým Prsům.

Párna z Byliny a Kořene přistrogená, aby w nj Žena seděla, bolest Matky zahánj/ obměkčuge, a zástawu k toku přiwozuge.

Lasstowičnjk slowe Řecky y Latině Asclepias, †ab Aesculapio antiquo medicinæ autore: Vincetoxicum, quòd illi insignis adversus venena vis insit: Hirundinaria, à siliquis, quas producit, quæ dehiscentes plumosum semen ostendunt, atq; adeò hirundinis effigiem referunt: † Německy Schwalbenwurtz.

O Klinopadu. Kap. LXXII.

Spůsob a Mjsto.

Tenko Křjček roste na Horách skalnatých, dwau pjdj zweyssj / Prut má drewnatý, čtwerhraný a ostrý. Listj podobné téměř Mateřj dausse / wssak sirssj a drobet chlupaté. Kwjtj přibrunátné nese rozdjlné okolo Prutu osazené / týmž způsobem, gako Gablečnjk / k podobenstwj Nohy od Lože / odkudž y Řekowé dali mu gméno Clinopodium, kteréž tak mnoho znamená / gakoby řekl, Noha od Lože / Bettfuß oder Bettstelle Německy. Kořen má tenký a kosinatý.

Přiroze-

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zahřjwá a sussj tento Klinopad/ ano y ztenčuge.

Wnitř.

Bylina tato wařená, aby z nj gjchu pil, vzdrawuge Průtrže: dáwá se y proti kapánj moče, vkaussenj Pawauků a vsstknutj od Hadůw/ Cžmeyru y Plod wyhánj/ Bradawice s těla shánj, pitá po několiko dnů. To též y sstáwa působj: Břicho zatwrzuge. Wařj se v wodě, gestližeby přjtomná byla Zymnice/ pakli nic, v wjně.

I. Klinopad. I. Clinopodium.

II. Klinopad. II. Clinopodium.

D

Také y toto gest o této Bylině na mnohých skusseno: Že wětwičky gegj w bjlém wjně wařené a pité, Lidj possetilé a zblázněné Melancholicos naprawugj a vzdrawugj.

Zewnitř.

Sstáwau Klinopadu Bradawice potjrati, a to často dělati, přiwozuge k tomu/ že swým časem dolů odpadagj. Ale musyš ge prwé Nožjčkem drobet podřezati.

† Klinopad slowe Řzecky Clinopodion, Latině Clinopodium, quasi Lectipes. Slowe také Cleonicium, Zopyron, quibusdam Ocimoides, teste Plinio, † Německy Wirbeldost.

O Teukrium aneb Ožance wětssj.

Kap. LXXIII.

Způsob, Mjsto a Cžas.

Teukrium má List okrauhlý, kadeřawý a zpilowaný/ též y při wrchu Kwět klasowitý a modrý/ nápodobně gako Ožanka menssj. Roste pjdi zwýssj. Kořen má z množstwj drobného, tenkého, bjlého a drewnatého wlássenička whromadu složený. Semeno drobné w gakýchsy Mjsskách zawřené. Wssecka bylina, gako Ožanka menssj, gest hořká. Roste na Polijch, Lukách, a na mezech. † Kwetne w Létě. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Teukrium zahřjwá na druhém, a sussj na třetjm stupni. Odkudž ztenčuge, rozráži a wywodj.

Wnitř.

Wnitř.

¶ Teukrium s Wjnem aneb s wodau wařené, procezené, Medem aneb Cukrem osłazené, a pité/ wyčisstuge sslemowité Prsy a Pljce/ hrubé a lepké wlhkosti wen wywodj/a zwředowánj gegich vzdrawuge/ krotj Kássel: o čemž dobře wědj Pastuchowé/ kteřjž tuto Bylinu s Solj howězýmu Dobytku proti Kássli dáwagj. Týž Traňk mocně Slezynu zmenssuge/ a wady gegj naprawuge/ otwjrá průchodisstě a zacpánj Gater/ žene moč/ łomj Kámen/ a ženské toky k během přirozenému přiwozuge. Maternjk wyčisstuge/ a Žlautenicy hogj.

Ožanka wětssj. Teucrium.

¶ Teukrium v wjně močiti, a w Łázni Mariæ wypáliti: Ta woda dobrá gest proti morným zymnicem/ aby gi ssest Łotů s wyborným Dryákem, aneb s Mithridatem aneb s Myrrhau, s Aloe a Ssaffránem přigjmal/ a po nj w Łůži se wypocowal. Též mocy gest sama Bylina, v wjně wařená a pitá.

Zewnitř.

¶ Tato Bylina s Octem a s Fjky ztłučená, a gako Flastr přiłožená, obměkčuge a ztenčuge Slezynu. S samým toliko Octem smjssená a přiłožená, gest těm vžitečná/ kteřjž od gedowatých Žiwočichůw raněni gsau.

¶ Podobně hogj y otewřené hnisawé nečisté neduhy aneb Wředy / a pakliby Ocet zdál se býti přjliš ostrý a prudký, můžeš k tomu wzýti Medu aneb Fjku.

¶ Ožanka wětssj słowe Řzecky a Latině Teucrium, vel Teucris à Teucro inventore: Francauzsky Grosse germandree, Německy Groß Bathengel/ † id est grãdis Chamædrys. †

O Ožance menssj. Kap. LXXIIII.

Způsob a Mjsto.

Ožanka menssj roste pjdi zwýssj, libě wonj: Łistj má drobné, po dwau wždycky naproti sobě osazené, zpilowané/ Dubowému listu téměř podobné, drobet twrdé a přjchłupaté: Kwět přjbrunátný * a časem pobělawý * drobný, po Prutu nahoru mezy Łistjm. Semeno též malé, w mjsskách aneb Tasstičkách zawřené.

C zawřené. Kořen málo má ſſťáwy/na množſtwj koſmatinek rozdělený. Roſte a nacházý ſe w mjſtech newydělaných, wyprahlých a kamenitých. Trhagj gi když kwetne a ſemeno neſe / a wyſuſſjce chowagj.

Ožanka menſſj, Chamædrys mas, Samec, Serratula.

Ožanka menſſj, Chamædrys fæmina. Samice.

D Nacházý ſe giné pokolenj Chamædreos aneb Ožanky, ſnad nemnohým známé/ gegjžto Liſtj také připodobňuge ſe Dubowému/ a s předdotčenau Menſſj Ožankau hrubě ſe srownáwá/ toliko že Liſtj má hlauběgi zſtřjhané aneb rozdělené, huſtě poſpolu ſtogjcý/ barwy počernalé, a wůně doſti libé. Prautj gegj geſt čtwerhrané, drewnaté, na dwě pjdi wyſoké / s mnohými poſtrannými Ratoleſtmi a wětwičkami. Z proſtředku Prutů počátečně ſtogj brunátný Kwět mezy Liſtjm/obſahugjcý ten Prut, geden řad nahoru po druhém / wſſjm tim ſpůſobem, gako na předoznámené Ožance menſſj. Kořen má bjlý/ na mnohé čáſtky rozdělený. Wſſecka tato Bylina na pohleděnj geſt kráſná, libě wonj po Pryſkyřicy/ chut má hořkau. Někteřj gi za prwnj * aneb druhau, s njž ſe wjce srownáwá* Chamæpytim Dioſcoridis rozuměti chtěgj. Ale meylj ſe: protože wſſecko liſtj této Byliny podobné geſt Dubowému. A protož lépe ſe treffuge ad Chamædryn, to geſt k Ožance menſſj/ nežli ad Chamæpytim, to geſt k Rwě. Roſte na mjſtech ſuchých.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bylina tato geſt chuti náramně hořké / horká a ſuchá na třetjm Stupni: Mocý ſwau ztenčuge, ſtjrá, otwjrá/zacpánj wnitřnj proprawuge.

Wnitř.

Ožanka menſſj v wodě aneb wjně wařená a pitá, ged od Srdce odhánj. Znamenitě dobrá geſt těm, kteřjž kaſſlj / zatwrdlau a oteklau Slezynu magj / těžce močj/ a nedáwno w Wodnotedlnoſt vpadli: Ženám gegich nemoc nawracuge/zacpánj wnitřnjch Audůw otwjrá a proprawuge / hrubé a lepké wlhkoſti ztenčuge a rozděluge. Semeno ztjžj gedné čtwrtce pité, pěnokrewnoſt močem wyhánj. Týž Traňk vžitečný geſt proti Zymnicy třetjho dne/ * aby za tři dni pořád za gedinu čtwrtcy z něho přigjmal. *

Bylina tato přes noc v Wjně močená a pitá, Sſkrkawky mořj.

Geden quentjk Práſſku Ožanky menſſj, ráno na čtitrobu s winným Octem aneb s Malwazým pitý, obhaguge Člowěka proti Mornjmu nakaženj: Geſt ſkuſſené a giſté Lékařſtwj.

Skuſſený

¶ Skuſſený Lék proti ſražené Krwi w Prſých / kteráž ſe od bitj aneb otewřenj Žil A
sběhla: Wezmi Ožanku menſſj / moč gi za několik hodin v wodě Kawiáſowé a w bjlém
wjně, s tauž wodau ſmjſſeným / potom wytlač tu Sſtáwu / a pj gi teplau: Předjwně ſpo-
máhá. ¶ Někteřj welikau chwálu dáwagj Ožance menſſj, proti Podágře aneb
dnawé nemocy / aby gi w bjlém wjně wařil / a ráno tři hodiny před gjdlem dobrý Truňk
teplý toho Traňku pil, za ſſedeſáte dnů pořád. Wſſak muſý prwé Tělo wyčiſſtěno a wy-
purgowáno býti / a Nemocný kyſelých a ſlaných Pokrmůw ſe warowati. Toto Lékař-
ſtwj Genuenſſtj Cýſaři Karlowi Pátému poſlali / a giſtili to, že gſau ho při mnohých na
Klauby a dnu nedůžiwých Oſobách ſkuſyli / a prawdiwé ſeznali / kteřjž potom za mnohá
Léta Podágry wjce necýtili. Veſalius in libro de decocto Chinæ.

* Chamædrys na Prach ztlučená, aby gi Quentjk do wnitřka přigal, w čtwrtodennjch
Zymnicech, když prwé Tělo wyčiſſtěno bylo, mnohým ſpomohla.*

Zewnitř.

¶ Ožanka menſſj v wodě wařená, gakžby teplau ſněſti mohl / aby ſe do nj poſadil, a
Pytljčky z nj vdělal / k Lůnu y k Ledwj přikládal / otwjrá a obměkčuge zawřené a zatwr-
zené průduchy Maternjka. ¶ Geſt také Ožanka proſpěſſná a hogitedlná proti
wſſelikým nowým y ſtarým a kyſawým wředům a neduhům / s Octem, Wjnem, Me-
dem, Olegem, aneb Prachu ſamého vžjwage / gakž kdy potřeba toho vkazuge.

¶ Wodnatoſt Ožankowá w Oči wpuſſtěná, mrákotu gegich rozhánj. Do vſſj wka-
paná, Czerwy w nich mořj / a od takowitoſti wyčiſſtuge.

¶ Proti bolenj zlatých žil w zadku giſté Lékařſtwj, kteréž rychle ſpomáhá: Wezmi
Ožanku menſſj / zwař gi w dřewěnném Olegi / a potjreg toho nedoſtatku.

¶ Ožanka ſlowe Ržecky y Latině Chamædrys, † Chamærops, Linodrys, Trixago, †
Serratula, Quercula minor: Wlaſky Querciuola, Sſpanyelſky Chamedreos, Francau-
ſky Germandree: Německy Gamanderle, Klein Bathengel, † Erdweirauch vnd Vergiß B
mein nicht. †

O Planém aneb Wodnjm Czeſenku. Kap. LXXV.

Způſob.

Planý aneb Wodnj Czeſnek liſt má gako menſſj Ožanka, než
wětſſj / k tomu přjchlupatý, a w okolku ſwém netak hluboce zſtřjhaný /
ſmrdj Czeſenkem: protož geg Němcy také Lackenknoblauch gmenugj / a
geſt chuti hořké a trpké, w hromadu ſtahugjcý. Prut má čtwerhraný,
přjčerwený a chlupatý: Kwět počerwenalý / kterýž vproſtřed Prautj
mezy Liſtjm wycházý. Kořenj drobné, a na různo rozložené.

Mjſto a Czas.

¶ Roſte rád w mjſtech wlhkých / zwláſſtě při Horách. Trhá ſe když kwetne / a w ſtj-
nu ſe wyſuſſuge. Neylepſſj geſt, kterýž z Kréty k nám přináſſegj. Wſſak proto ani toho,
kterýž w giných Kraginách roſte, tupiti nemáme. Okolo Prahy ſe nenacházý / než
v Nymburka, v Králowé Hradce, a ginde w Czechách na lukách mokrých, w hognoſti
roſte. † Kwetne měſýce Czerwna a Czerwence. †

* Augerius Busbequius pjſſe w ſwé Knize ceſty Turecké / kterauž wykonal, když od Ge:
Mil. Cýſařſké do Konſtantynopole wyſlán byl / že této Byliny množſtwj roſte okolo Hadria-
nopoli: a když gi wařil / a přidal k nj Terram ſigillatam & Diaſcordium, že mnohým Lidem
od Mornjho nakaženj ſpomohl. Gakož pak y za naſſich čaſůw mnohá dobrá Lékařſtwj proti
tomu neduhu z nj ſe ſtrogj.*

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Planý Cžesnek zahřjwá, wysussuge, wyčisstuge / hnilosti a porussenj w tělých nedopausstj: Gakož Galenus swědčj/ že po negaké porážce a bitwě Těla zbitých Lidj, kteráž na této Bylině za několik dnů ležela, zwlásstě po té straně, kdež se Byliny dotýkala, netak se porussila a zkazyla, gako giná. Odkawadž wzato, a za gistau wěc položeno/ že Bylina tato wsselikému porussenj a gedowatostem odpjrá.

Planý Cžesnek. Scordium.

D

Wnitř.

¶ Planý Cžesnek gest hlawnj, a geden zwlásstnj přednj kus / kteréhož w Moru a w morowých Zymnicech obyčegně vžjwáme/ a wcházý také y do wýborného Dryáku.

¶ Bylina vsussená, na Prach ztlučená, a ztjži gednoho quentjku s wjnem pitá, opatruge a obhaguge Cžlowěka proti Mornjmu nakaženj, y wsseligaké gedowatině / mořj Cžerwy/ žene moč/ zástawy ženské proprawuge a nawracuge/ zacpánj Gater y Slezyny otwjrá. Gest prospěssná Lidem, od pádu aneb aurazu sraženým.

¶ Planý Cžesnek s Medowinau pitý, vzdrawuge Cžerwenau nemoc, vraženj žaludka y kapawý moč. Wyčisstuge y Prsy od tuhých a hrubých sslemů.

¶ S Medem smjchaný, aby z něho Lektwař vdělal, gest náramně dobrý proti zastaralému Kássli/ Pljce od porussenj a shnilosti obhaguge.

Zewnitř.

¶ Bylina planého Cžesenku zelená ztlučená a přiložená, aneb Prach geg zasýpaný/ wyčisstuge a hogj staré rány, a nečisté tekuté kysawé wředy/ ano y masso wyrostlé zžjrá. Dnu klaubnj, s Octem wařená a přikládaná, vkládá.

¶ Mast z Prachu s Woskem a s Olegem vdělati a pomazowati, wnitřnj roznjcenj Audůw a osrdj (Hypochondriorum) občerstwuge.

¶ Proti bolenj Hlawy: Wař kwitj Planého Cžesenku, aneb samo listj v wodě/ přidada nětco y Myrtwého listu/ a tim Hlawu obkládeg.

¶ Planý Cžesnek slowe Řecky, Arabsky y Latině Scordium, † Trixago palustris, Plinio Scordotis, ab allio, quod Græci Scordon vocant: † Wlassky a Sspanyelsky Scordio, Francausky Chamara, Německy Wasserbathenig, Lackenknoblauch.

O Cžesen-

O Czesenkowé Bylině. Kap. LXXVI.

A

Czesenkowá Bylina. Alliaris.

Spůsob, Mjsto a Czas.

Czesenkowá bylina také od toho slowe / že má wůni y chut Czesenkowau, rowně gako Scordium. Roste na Zahradách, na rozcestjch mezy Ploty, na zdech a mezech polnjch. Listj má poneyprw drobet okrauhlé / potom když zcela wyroste, k Melisse podobné / než trochu hladssj, a netak swraskalé / při sspičce ssirssj, a wůkol zpilowaněgssj. Prut dwauloketnj, okrauhlý, tenký a mladistwý. Kwetne na skonánj Gara aneb měsýce Máge, kráсným Kwětem bjlým / po němž následuge drobné černé Semýnko, w malých Lusstičkách okrauhlých, gako Horčice. Kořen dlauhý, kterýž také má Czesenkowau chut y smrad.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Zahřjwá, sussj, ztenčuge, rozděluge a otwjrá / ale netak sylně, gako Czesnek. Semeno mocněgi zahřjwá / a zewnitř neywjce ho vžjwáme.

Wnitř.

¶ Z Czesenkowé byliny strogjwagj dobrau Omáčku kupečitému s Octem, Solj a Zázworem: hrubé wlhkosti ztenčuge, a lepké roztrhuge. Slaužj k klistýrowánj proti střewnj dně. Má téměř gednostegnau moc, gako Řeřicha a Horčice / kromě že gest powlowněgssj, a k gjdlu přjgemněgssj. * Kteřjž magj krátký duch a gsau Asthmatici, těm welmi dobře slaužj tato Bylina w Olegi a wodě wařená / aby z nj ten Traňk aneb gjchu pili. *

Zewnitř.

¶ Z semena protlučeného s Octem Flastr vdělaný, a ženám gako mrtwým zemdloby na zem vpadlým přiložený, zhůru wyzdwiženau Matku dolů stahuge a ge probuzuge / že zase samy k sobě přicházegj. ¶ To též Semeno do lněného Pytljčku mohau zassiti / kterýžby byl prstu zdýlj y ssjřj / a kdež náležj, do žiwota dáti.

¶ Wodnatost Czesenkowé byliny w Nos wpusstěná, aneb Semeno na Prach rozetřené a do nosu wdmechnuté, keychánj přiwodj / od Paducý nemocy poražené, a w těžkém snu gako wytržené a spánliwé, probuzuge. Táž wodnatost skrze Klistýr do žiwota wpusstěná, Dnu klaubnj vzdrawuge.

 * Ostá-

A * Sstáwa a Prach z této Byliny gest prospěssný proti zlým neduhům a wředům/ kdež se Raka obáwati. Někteřj této Byliny vžjwali za Scordium, ale omylné.*

Czesenkowá bylina slowe Latině Alliaris † vel Alliaria, quibusdam Pes asini: † Německy Knoblochkraut, Leuchl vnd Salßkraut.

O Růži S. Marye. Kap. LXXVII.

Růže S. Marye. Lychnis coronaria.

Spůsob.

B TVto bylinu Stařj Lychnim Coronariam gmenowali/ protože Kwjtj gegjho na Wěnce, a listj, kteréž má chlupaté, na knoty do Lamp vžjwali. Ačkoli pak wlastně a gruntowně wěděti se nemůže/ kteráby prawá a wlastnj Lychnis v Starých byla/ neb se nikdež nenacházý wypsánj Listj a Prautj gegjho/ snad protože těch časůw wůbec dobře známá a tak obyčegna byla/ že wypsánj žádného nepotřebowala: wssak zde v nás w Czechách roste obyčegně na Zahradách gedna Bylina/ kterauž gá za prawau Lychnim držjm. Nebo má brunátné Růžičky aneb Kwěty, tak gako bjlá Fiola/ k tomu Listj dlauhé, gako Měsýček/ a wssak přjssediwé, chlupaté a wlasaté. Prut též chlupatý, koletnj/ z něhož wycházý mnoho Ratoljstek/ nesaucých při wrchu bawlněné, obdlaužné a pruhowaté hláwky aneb kuličky/ z nichž se wystřelugj krásnj, vsslechtilj Kwětowé/ ale newonnj. Semeno nese okrauhlé, drobné, přjžluté/ w swých nádobkách k Bazalikowému podobné, než menssj.

Že pak Bylinu tuto na Lychnim coronoriam táhnu, mám toho gesstě wětssj tento důwod: Poněwadž listj gegj tak chlupaté a bawlněné gest/ že z něho welmi lehce knoty do Lamp dělati se mohau/ odkudž gi y Řecké gméno dáno Lychnis. Nebo Lychnus slowe knot aneb Lampa/ k čemuž předkowé této Byliny vžjwali/ dokudž gesstě Bawlny neměli a neznali. A podnes také Ženy násse z těchto Kwětů obyčeg magj Wěnce dělati.

* Tyto Růžičky nacházegj se s bjlými, čerwenými a tělnými Kwěty/ mezy nimiž poslednj drobet woněgj. W Nyderlantu a w Englické zemi mjwagj také y plné Kwěty.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno této Byliny gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni.

Wnitř.

Semeno pité v wjně aneb v wodě ztjžj půl lotu, pěnokrewnost stolicemi wyhánj. Obzwlásstně spomáhá těm, kteřjž od Sstjrů vsstknuti gsau. Nebo k tomu tak mocná gest tato Bylina (gakž Dioscorides swědčj) že samým na ně přiloženjm aneb dotknutjm, Sstjrowé y hned trnau, a moc swau tratj.

Zewnitř.

A

Zewnitř.

❡ Lifstj čerstwé přiložené, aneb suché zasey pané, nowé Rány swaluge/a staré wředy vzdrawuge. † Růže S. Marye slowe Latině Lychnis coronaria, protože má swětlý, pěknj a čerwený Kwět / z něhož Wěnce dělagj: Item, Rosa dominarum, Rosa Mariana, Rosula cœlestis. Od některých Mosanthos. Wlasky a Sspanyelsky Lychnide coronaria. Francausky Oeillets Dieu. Nyderlantsky Christus ocaher, id est Oculus Christi. Německy Margenröszlein, Frawenröszlein, Himmelröszlein, Růžička Nebeská. †

O Lilium bjlém. Kap. LXXVIII.

Lilium Bjlé. Lilium album.

B

Způsob.

Lilium Bjlé zřjdka wjce mijwá přes geden Prut: a ten dwau Loket zwýssj/hladký, okrauhlý a tučný. Lifstj dlauhé, hladké, tučné/gako Mořská Cybule aneb Wstawáč, zelené. Kwět bjlý, krásný, weliký/gako nětaké Korbeljčky: z těch obyčegně každý mijwá ssest ljstků/zewnitř žlabkowitě zahnutých, okolkem společně osazených / ti v spodku gsau vzcý / a čjm dale odtud ssirssj/tak že se každé Lilium Zwonečku připodobňuge. Zewnitřnj částka na listj wssudy wůkol gest spátkem odhnutá / vprostřed Kwětu stogj gakásy Pýrka žlutá, gako nětaké gazeyčky/kteráž ginau wůni zsebe wydáwagj, nežli Kwět/a snadně opadagj. Kořen gest Cybulkowatý, z mnohých částek whromadu složený/ z nichž každá na pohleděnj gest gako tučný, tlustý a tuhý Netřesk.

* Nacházý se y giné pokolenj Lilium/ kteréž má drobněgssj a delssj list/ ale množstwj Kwětůw/ tak že gich někdy do ssedesáti spatřjno bylo. Kořen časem tak hrubý/žeby geg sotwa oběma hrstmi obgjti mohl. To pokolenj neyprwé z Konstantynopole do Wjdně se dostalo / pod gménem Sultan Zambach, o němž dále čjsti můžeš C. Clusium in obseruat. Pan. lib. 2. cap. 4.*

Mjsto a Czas.

❡ Lilium libuge sobě zemi wyhnogenau w mjstech mjrných, chladných a stinných. Kwetne okolo S. Wjta/ a vstawičně se zelená y w Zymě.

C

Sazenij.

¶ Někde mjwagj y Lilium brunátné/ a takto ge ſobě ſtrogj: Měſýce Czerwence potrhagjce paličky Liliowé po odkwetnutj, zawěſſugj ge do Komjna, ažby dobře vſchly. Potom wyčiſtjce ty hlawičky, močj w kwaſnicých čerweného wjna, měſýce Března, aby barwu na ſebe wzaly/ a nadělagjce Krechtůw, ſadj ge/ a kwaſnicemi čerweného wjna zaléwagj/ tak bude růſti Lilium brunátné barwy/ gakož Plinius o tom wypiſuge.

* Zwláſſtnj powaha Lilium geſt/ že y Semeno na Prautj Liliowém, od Kořene odřezaném, dozráwá. Někteřj pjſſj/ že Lilium roſte, když ſe Prautj drobně zkrágj a ſadj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kwět Liliowý geſt ſmjſſeného přirozenj. Nebo podſtata geho geſt nadjle drobná a ſubtylná/ nadjle hrubá a zemnatá/ nadjle také wodnatá a mjrná. Liſtj a Kořen ſuſſj na prwnjm ſtupni/ a wyčiſſtuge a wyſſlechtuge: wſſak Kořen wjce než Liſtj.

Wnitř.

¶ Kwětu bjlého Lilium y Kořene zřjdka do žiwota vžjwáme/ kromě pálené wody/ kterauž někteřj chwálj a dáwagj těm Lidem, kteřjž řeč potratili/ aneb ſyce w mdlobu vpadli. Ginj prawj/ že bjlého Lilium woda pitá, dobrá geſt proti zapálenj Gater/ a že otwjrá Wodnotedlnoſt/ žene Plod bezeſſkody/ a boleſti vkrocuge.

¶ Woda Liliowá pálená, ſnadný porod činj. K témuž Prach tento geſt ſkuſſený: Wezmi pýrek aneb gazyčků žlutých z Lilium půldruhé čtwrtce/ Koſti Gednorožcowé půl čtwrtce/ Koſti Slonowé geden ſcrupulum, Sſaffránu gednu čtwrtcy/ Semena Worličkowého půl čtwrtce, s dobrým wýważkem/ Skořice wýborné půl čtwrtce/ Boraxu čtwrtcy/ Cukru bjlého tři Loty: Vděleg z toho wſſeho Prach/ a když žena k uporodu těžce pracuge/ deg gi z něho gednu čtwrtcy s wodau Liliowau/ a welmi brzo y ſnadně porodj. Někteřj dělagj Prach z Semena Liliowého, z Melj Hruſſkowého, z Akſſteinu bjlého, Sſaffránu, Skořice, Myrrhy, Třewdawy, Saturege/ a ráno y na noc dáwagj coby na Groš wzýti mohl, v wjně wypiti. Ale prwnj Prach geſt ſylněgſſj a ſkuſſeněgſſj.

D

¶ Semeno v wjně pité, ſpomáhá proti vſſtknutj Hadowému.

¶ Proti žlautenicy giſté a ſkuſſené Lékařſtwj: Wezmi Brotanu dwě hrſti/ žlutého Kwětu z bjlého Lilium půl hrſti: Naleg na to tři Libry aneb Žeydljky wjna bjlého/ zwař ažby třetina vwřela/ a zůſtanauť dwě Libře. Z toho dáweg pjti Nemocnému za ſſeſt dnů pořád, wždycky ráno dobrý Truňk teplý.

Zewnitř.

¶ Neylepſſj wěc z těchto Kwětů aneb z Lilium geſt Oleg. Nebo zahřjwá ſtudené Audy y Nerwy/ obměkčuge wſſeliké twrdoſti a ſwaly w člancých y přjhbjch/ y krotj boleſt. Tak proſpjwá proti Křeči, ochromenj, ſkrčenj, Podágře a Otokům.

¶ Baby, kteréž při ženách rodjcých býwagj, magj s ſebau k upotřebě mjwati a požjwati Olege z bjlého Lilium. Geſt také dobrý Sſeſtinedělkám proti bolenj Břicha po porodu teplý/ aby wněm Kaudel ſmočil/ a dole na břicho aneb na ſwaz z zadu přiložil.

¶ Toho Olege také w Kliſtýřjch vžjwáme k obměkčenj twrdých Stolic/ a polehčenj žřenj w Břiſſe. ¶ To Lilium, kteréž w Olegi k ednu padá, geſt znamenitě dobré proti horkým Otokům/ kteréž ſplaſkuge s vkládanjm boleſti.

¶ Kořen bjlého Lilium vſuſſený, aneb w Popele vpečený, s Růžowým Olegem protlučený a přiložený na Spáleninu, welmi geſt proſpěſſný a pomáhá/ aby na ſpáleném mjſtě zaſe nowé wlaſy roſtly.

¶ Pjſſe Galenus, že některého čaſu mjzku z liſtj Liliowého ſmjſyl s Octem a s medem/ wzaw mjzky pětkrát wjce, než Octa a Medu/ a wýborný Lék vdělal k ewſſem wěcem, kteréž wyſuſſenj potřebugj, bez čpěnj a kauſawoſti/ gakož gſau Rány weliké a maſné/ zwláſſtě na Hlawě/ wředy wlhké, plzké a ſtarodáwnj, neſnadné k zhogenj.

¶ Kořen bjlého Lilium wařený, ztlučený, a s Slepjčjm ſádlem aneb dřewěnným Olegem ſmjſſený a přiložený/ rychle měkčj a k ſezránj přiwodj Otekliny.

Tento kořen aneb Cybule s Medem ztlučená a přiložená, vzdrawuge raněné suché žilny aneb Nerwy, a wywinuté audy. S Octem na Flastr zwařený, wysussuge staré kysawé wředy / a wede ge k vzdrawenj. Někteřj wařj Kořen bjlého Lilium w Kozý syrowátce / a vžjwagj ho proti twrdým a oteklým Prsům, hrbolům y swalům. Týž Kořen bjlého Lilium v wjně wařený, a za třj dni vstawičně na Kuřjřit přikládaný, zahánj gi. Listj, dokudž gest zelené, vhassuge Pekelný oheň S. Antonjna / y černé aneb zlé Nesstowice / a hogj bolawé vstknutj od Hadůw y Stjrůw. Wůně z bjlého Lilium, welmi dobře slaužj Mozku.

* Liliowý kořen wařený s Máslem a s Slepičjm sádlem, a mauka z lněného semena, gest dobré Lékařstwj contra Hæmorrhoides, kteréž netekau / a wssak welikau bolest činj.*

Lilium slowe Řzecky κρίνον, Arabsky Susen, Latině Lilium, † Rosa Iunonis, quòd ex lacte eius Lilium creuisse finxerunt Poëtæ: † Wlasky Giglio, Sspanyelsky Azucena & Lirio blanco, Francausky Lisblanc, Německy Lilien, Weisse Lilgen oder Gilgen.

O Zlatohláwku. Kap. LXXIX.

Zlatohláwek. Martagum.

Spůsob.

Zlatohláwek kořen má cybulkowatý, gako Lilium / ale žlutý a gako pozlacený / a gest z menssjch lupinek složený. Z Gara Prut oblý a lehký wen se tiskne / gako při Lilium, dwaukoketnj. Listj na něm z vzljčků aneb článků swých hwězdnatým spůsobem wycházý / gedna Hwězda od druhé wrownosti wzdálená. Při wrchu Prutu wynikagj pěknj tělné barwy kwjtkowé / *někdy skůro doceka bjlj* w tom spůsobu gako Lilium / než mnohem menssj. Ti Kwjtkowé mnohými brunátnými Flječky drobně gsau skropeni. Listj wůkol ohnuté, obyčegně ssest na každém Lilium / a tolikéž v každého ssest brunátných čjpkůw aneb pýrek čerwených, libé wůně. Někteřj za to magj / že tato Bylina gest v Poetůw Hyacinthus, ale meylj se: Přjčiny toho w swém Latinském Herbáři gsem vkázal. Alchymistowé tuto Bylinu magj v weliké wážnosti / prawjce, žeby měla moc Kowy proměňowati / z čehož nechť sami odpowjdagj.

A

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Geſt horkého přirozenj / a též mocy, gako Lilium / zwláſſtě Kořen: měkčj, rozpauſſtj, ſtjrá, a wen wywodj.

Wnitř.

¶ Kteřjž dokonce wody pauſſtěti nemohau, magj Zlatohláwek v wjně wařiti a pjti/ aneb také Kořen s wjnem a s Olegem ſmažiti/ a w ſpůſobu Flaſtru na Lůno aneb na Měchýř Nářočnj přikládati. ¶ Tento giž oznámený Traňk ſpomáhá y těm Ženám/ kteréž podlé náležitoſti čaſu ſwého mjwati nemohau.

Zewnitř.

¶ Zlatohláwek s Slepičjm ſádlem, a lněným Semenem ztlučený a přiložený, krotj boleſt Zlatých žil odeřilých. ¶ S Wepřowým ſádlem, aneb s mozkem z Wołowých koſtj a hnátů ſmjſſený a teplý přiložený, obměkčuge a k ſezránj přiwozuge, aneb rozhánj wſſeliké twrdé otekliny a baule. ¶ Jtem, Kořen s Růžowým Olegem a Reyžowau mukau ſmjſſený, a w ſpůſobu Flaſtru přikládaný, boleſt a oteklost Prſů ženſkých po porodu vkládá. ¶ Jtem, wařiti Kořen v wodě s Blénowým liſtjm, přidati Bobowé mauky a Růže ſuché, potom Olege Růžowého a Rmenowého, vdělati gako Flaſtr, dobrý geſt proti otoku Nářokůw. ¶ Jtem, Kořen ztlučený s Medem, ſpáleniny hogj/ Nerwy raněné ſwaluge/ boleſti článkownj krotj/ poſſkwrny těla ſtjrá/ zwláſſtě na twáři ženſké: Rány nečiſté, ſhnilé, ſmrduté, s ſemenem Kopřiwowým, s Octem a s Medem ſmjſſený, léčj/ Hljzy twrdé otwjrá/ a vwjzlé wěcy w těle, s Fiolowým kořenem ſmjſſený, wen wytahuge.

¶ Zlatohláwek ſlowe Latině Martagum & Lilium ſilueſtre, Německy Goldwurtz.

B

O Lilium Zlatém. Kap. LXXX.

Spůſob a Rozdjl.

LIlium zlatého v nás w Czechách čaſu zně, hogně wſſudy na Poljch mezy Obiljm, mezy křowjm, na wrſſjch y w audoljch roſte/ a zlatau barwau ſe ſtkwj. Kořen má též gako Lilium, bjlý, cybulkowatý, ale přjžlutý/ Liſtj vžſſjho než Lilium, plno po wſſem Prutu/ barwy Porrowé aneb zčernazelené. Kwjtj wynáſſj wewſſem k bjlému Lilium podobné/ ale barwy docela ohniwé / tak že ſe zdaleka vkazuge, gako řežawý vhel.

* Tohoto roku Slowutný P. Girj Volkamer zde w Normberce, zwláſſtnj milownjk rei herbariæ, měl na ſwé Zahradě geden kmen Zlatého Lilium/ gehožto Prut do oſmdeſáti kwětů Liliowých neſl/ což gſem očima ſwýma, wedlé mnohých giných, s podiwenjm ſpatřil.*

¶ Geſt geſſtě mjmo toto Lilium giné/ gehož také Figůru dáwáme, Prautjm y liſtjm kuprwnjmu docela podobné/ než Kwjtjm a Kořenem ſe dělj. Nebo Kořen * kterýž býwá welmi weliký * má mnoho ſpolu ſpogených hláwek a ſſupinek, aneb kružalek drobněgſſjch, barwy Medowé/ a pod nimi dlauhé drobné kořenjčko. Kwět má zlatý aneb gako Cynobř červený, dlauhého rozſtřjženj/ a ten okolo zewnitř k Prutu welmi mjſtrně ſwinutý / gakoby něgaký pěkný vzel aneb Knofljk byl / tak předivně přirozenj y w Bylinách ſwé miſtrowſtwj prowozuge.

* K Zlatohláwku a Martagon přikládagj někteřj včenj Herbářů Spiſowatelé wſſecka zlatá Lilium/ kteráž Autor Hemerocallidas gmenuge. Ale ginj chtégj / že ſe lépe treffugj ad Lilium ſilueſtre a Martagon. D. Dodonæus prawj/ že geſt Hyacinthus Poëtarum a Coſmoſandalos Pauſaniæ, o čemž wjce dyſputowati nenj potřebj. Druhá Hemerocallis Autoris, neyprwé z Konſtantynopole byla přineſſená / neſe čaſtokrát in Iunio mnoho kráſných Kwětůw na gednom Prutu. Syce ſlowe Lilium rubrum ſive miniatum Chalcedonicum, po Turecku Zufiniare, Wlaſſky Corona di Re, ačkoli pod týmž gménem Marocali k nám odtad poſláno bylo. *

Při-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kořen téhož gest přirozenj a mocy, gako Lilium bjlé/ a cožkoli o bjlém Lilium bylo oznámeno / to se též o tomto Kořenu rozuměti má. Protož dobrý gest proti spálenjnám. Nebo welmi mjrně zředuge / a přitom také odrážj.

Lilium zlaté. Hemerocallis.

II. Lilium Zlaté. II. Hemorocallis.

¶ Kořen pitý s Medem, aneb w spůsobu čjpku do žiwota wprawený, Maternjk wyčisstuge. ¶ Listj zetřjti a přiložiti, oteklost Prsů ženských po porodu vkládá/ a bolenj Očj oblehčuge. W giném wewssem s Lilium se srownáwá.

O Lilium Konwallium.

Kapitola LXXXI.

Spůsob.

Lilium Konwallium gest známé wssechněm / a měsýce Máge na Trh od Sedlek z Hor a z audolj do Města se přinássj. Nebo tak gest welmi libé wůně/ že ge každý rád w swém domě mjti chce. Wycházý neyprwé z země Dubna měsýce/ a wypausstj mladé Pazaussky / kteréž potom rozdělugj se na dwé / a čínj dwa listj obdlauzná / popředu nahnutá, a swinutá na tenické sspičce wisýcý, swětlé zelenosti/ ssiroké gako Gitrocél/ ale tenssj a hladssj. Prautky tryhrané, půldruhé pjdi zwýssj pausstj/ a okolo Kwjtků poběławých, drobných, pět aneb ssest / gako něgaké Cymbálky, zpilowaných gako Pila / na nitkách wysýcých. W každém tom Zwonečku aneb Cymbálku gest gakýsy brunátný neb zlatý Fljček. Welmi libě wonj a chut má hořkau. Když to kwjtj w Létě vwadne a opadne/ wyrostagj z něho Gahodky čerwené, gako Korál. Kořen má tenký, kosmatý, nehluboký a necybulkowatý.

* W Tyrolských horách nacházý se giné pokolenj / kteréž wewssem wětssj gest/ a wonněgssj, nežli toto přednégssj. Item, w Nyderlantu y ginde opět giné/ kteréž pěkné tělné Kwěty nese/ a těch mi neyprwé vdělil P. Fridrich Sebitz, Knjžecý Medicus w Břehu, weliký milownjk rei Herbariæ.*

Misto

C

Mijſto a Czas.

¶ Lilium Konwallium rádo roſte w mijſtech wlhkých, zwláſſtě w Leſých / a měſýce Máge ſe wyſkytuge a vkazuge / odtud Německy Mayenblumen ſlowe.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kwjtj toliko w Lékařſtwj vžjwáme / a to geſt horké a ſuché / gakž hořkoſt vkazuge. Geſt v mnohých w welikém vžjwánj: nebo wůnj ſwau má moc poſylowati ſrdce y mozku.

Konwallium. Lilium Conuallium.

D

Wnitř.

¶ Lilium Konwallium, dokudž geſt čerſtwé, a dokonalau ſwau wůnj má, dáwá ſe do Octa dobrého winného aneb z Malwazý w Sklenicy / a wté zahražené za okno ſe wyſtawuge / aby ge Slunce zahřjwalo. Geſt znamenitě dobrý ten Ocet, proti Záwratu a omdléwánj. ¶ Chceſſli to Lékařſtwj lepſſj mjti: Wezmi dobrého Wjna aneb Malwazý / nakład do něho Kwjtj tohoto / a tak mnoho Lawendulowého a Roſmarýnowého Kwětu / k tomu drobet Skořice, Hřebjčků a Muſſkátowého kwětu / zacpeg to wſſe dobře w Sklenicy / wyſtaw na Slunce / a nech ſtáti za několik dnů / wſſak někdy zamjcheg: Potom wleg to ſpolu do Sklenné Kolby / a tu poſtaw do Kotla plného wody horké a wřelé / a tak přepal několikrát gedno po druhém. Geſt znamenitá woda proti omdléwánj, ſſlaku, Paducý nemocy: Potracenau řeč zaſe nawracuge / Srdce y Mozku poſyluge / gedowatinu wen wyhánj / buďto že ſe pige aneb potjrá. Tu wodu pro gegj weliké mocy wůbec Zlatau gmenugj. Tauž wodau Židowiny a wſſecku Hlawu meyti, boleſt Hlawy vkládá / Mozk ſylj / Reumu ſuſſj. ¶ Někteřj wjno ſtrogj s těmito Kwjtky, při zbjrce wjna / přiměſſugjce ſuché Kwjtky mezy hrozny winné na Czeřen.

* Zaděláwagj Kwět y do Cukru / tak w mnohých nemocech Hlawy proſpěſſný geſt / a purguge Hlawu y žiwot. ¶ Ginj podobným ſpůſobem w týchž přjčinách z těch čerwených gahodek Lektwař s Cukrem ſtrogj.

Zewnitř.

¶ Z Lilium Konwallium ſſťáwa geſt wýborná na Oči / neb ge čiſtj a gaſné čjnj.

* Práſſek z kořene do Noſu wtažený, wywodj wen wlhkoſt / a činj lehké keychánj.

¶ Někteřj Sklenicy timto Kwitjm naplněnau, a dobře zacpanau, ſtawěgj do kopce Mrawencowého za několik dnů / potom té wody, kteráž ſe w Sklenicy nashromáždila, vžjwagj proti boleſtem Podágry, a podobným neduhům. *

¶ Lilium

¶ Lilium Konwallium tak y Latině slowe/ *Fuchsius gmenuge Ephemerum non lethale, † Wlaſky Mugethi, Německy Mayenblumen oder Zaucken. * Aloysius Anguillara, někdy in re herbaria můg Præceptor w Padue, tomu chce / žeby mělo býti Theophrasti πόθος. Apud Athenæum lib.15. wykládá wysoce včený Iacobus Dalechampius Medicus Lugdunensis, Oenanthen.*

O Gablečnjku. Kap. LXXXII.

Gablečnjk bjlý. Marrubium album.

Gablečnjk černý. Marrubiastrum, Ballote.

Spůsob a Mjsto.

Gablečnjk gest Bylina loketnj, poběławá, chlupatá / Prautj má čtwerhrané a chlupaté / a na něm Listj obtlaustné, přiokrauhlé, wůkol zstřjhané/ chlupaté, swraſkalé, barwy zſſediwa bjlé / kadeřawé, wonné, chuti hořké. Kwjtj poběławé w bodlawých domečkách, wůkol Prut obſahugjcý / gako Přeslen wřeteno, řad geden nad druhým. Když kwět opadá/ nachazý se Semeno oblé a drſnaté. Kořen ſamotný, ale koſmatý. Roſte rád na mjſtech newyděłaných podlé zdj, ceſt a Plotůw, mezy Kamenjm a Rumem. † Kwetne obyčegně měſýce Cžerwence.† * Clusius lib.3. cap.44. obſeruat. Pannonic. wypiſuge gjný Gablečnjk / kteréhož se w Rakauſých hognoſt nacházý / s njmž w ſpůſobu ſrowná wá ſe Marrubium Creticum, gakož mi y z Semena wyſſlo / a wſſak geſt bělegſſj a chlupategſſj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Geſt přirozenj horkého na druhém, a ſuchého na třetjm Stupni: Otwjrá, wytahuge, ſtjrá a rozděluge.

Wnitř.

¶ Gablečnjkowé liſtj v wodě aneb v Wjně wařené, když k němu přidáš wyſſumowaného Medu aneb Cukru, a pité/ obměkčuge a wyprazdňuge nečiſtotu z Plic y z Prſů. A tak ſpomáhá proti Káſſli / proti deychawičnoſti, nadýmawému klánj w Bocých/ přidáſſli k tomu kořene Fiołowého aneb Koſatcowého ſuchého, bude Traňk tjm ſylnegſſj.

¶ Týž Traňk wařený, a do wnitřka přigatý / otwjrá zacpaná Gátra, Slezynu y Matku/ mořj Cžerwy w Břiſſe: Spomáhá ženám w těžkém porodu/ a když nemjwagj po porodu náležitého ſwého očiſſtěnj, potřeby gegich y Lůžko wyhánj. Pakliby kdo Ged snědl/

C sniedl/ aneb ſyce od gedowaté žjžaly raněn byl/ může též dotčený Traňk pjti: Paklig ſau Ledwiny a Měchýř raněný, ſſkodj gim Gablečnjk: a wſſak oprawiti ſe může, přidánjm k němu Lékořice a Řeckého wjna. Tauž moc má y Sſťáwa z liſtj.

Suché liſtj ztlučené, s Medem w Lektwař zadělané, dobře činj Prſům y Plicem/ aby gi nechal w vſtech rozplynauti ſe / a poznenáhlu gi do hrdla požjral.

Znamenitý Traňk proti Zlautenicy, od zacpánj wnitřnjho půwod ſwůg magjcý: Wezmi Gablečnjku s bjlým kwětem čtyry Loty/ kořene Wolowého gazyka, též Womanu a Řžepjčku, každého ztjžj půl Quentjku / Rhabarbarum zhruba ſkrágeného, gednu čtwrtcy/ Ragſkého dřewa půldruhé čtwrtce: Naleg na to dobrého wjna bjlého (paklí geſt Zymnice, wezmi čiſté wody) tři Libry aneb Žeydljky / nech až třetina vwře/ proceď ſkrze čiſtý ſſátek tenký, nic newytlačuge. Tento Traňk choweg w polewaném přikrytém Hrncy w Sklepě / a každé ráno wezmi z něho s dobrý Koſſljček za deſet dnů pořád/ přičiň k němu půl Lotu přednjho Cukru/ a wypj teplý čtyry hodiny před gjdlem.

* Nápodobně proti Zlautenicy proſpěſſné gſau Pillule, z Sſťáwy ſtrogené. *

Zewnitř.

Gablečnjk vžitečný geſt k mytj a pařenj ſe Flegmatyckým ženám / kteréž čaſto na Páteř, na Nohy a na Boky žalugj. Liſtj s Medem přiložené, wyčiſſtuge wředy ſtaré, zlé a nečiſté/ a nedopauſſtj ſe gim dále rozgjdati. Přikládanjm krotj bolenj w bocých. Liſtj ſpolu s Semenem a Slepičjm ſádlem ſmjſſené a přiložené, Wole a twrdoſti ženſkých Prſů rozpauſſtj a ſtrawuge. Proti otoku audu rodného/ ztluc Gablečnjk/ a s Medem přilož. Pjhy ſtjrá, s Octem ſmjſſený a pomazaný.

Woda s Gablečnjkem wařená/ vzdrawuge wſſeliké zlé ſtrupy, wředy, lupy, liſſege, y giné nečiſtoty kůže. Lauh, w němžby Gablečnjk byl zwařen, geſt vžitečný praſſiwým a okydlým Hlawám. Prach z Gablečnjku vzdrawuge Fjk w zadku.

Wodnatoſt Gablečnjkowá s Myrrhau ſmjſſená, čerwy w vſſjch morj. Táž wodnatoſt wyſuſſená, a s Medem rozetřená, přidada čáſtku wjna, powlaku s Očj ſhánj/ zrak nawracuge/ a keychánj zbuzuge.

D

Gablečnjk černý. Ballote. Marrubiaſtrum.

Čzerný Gablečnjk Prut neſe čtwerhraný, černý, chlupatý/ wycházý gich několik od gednoho Kořene. Liſtj má gako prwnj prawý Gablečnjk / než wětſſj, zſtřjhaněgſſj / drobet okrauhlé, k tomu chlupaté/ černé, porůznu od ſebe poſtawené, a ſmrduté. Kwět brunátný wůkol Prut obſahuge, co Kolečko.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Moc tohoto Gablečnjka geſt proti vkuſſenj Pſů wzteklých/ aby liſtj zelené ztluka, s Solj ſmjchal/ a na Ránu přikládal. Když ſe pak w horkém Popeli vſuſſj, a potom s Medem ſtělj/ vzdrawuge nečiſté wředy a Fjk fflaſtrowánjm.

Gablečnjk ſlowe Řecky y Latině Praſium, Marrubium: Wlaſky Marrobio, Sſpanyelſky Marroio, Francauſky Marrubin, Německy Weiß Andorn, Gottsvergeß.

* Čzerný Gablečnjk ſlowe Ballote, Marrubiaſtrum, Marrubium nigrum, Praſium fætidum: Řecky πράσιον μέλαν & βαλλωτή. Wlaſky Marrobio baſtardo, Sſpanyelſky Marrouio negro, Francauſky Marrubin noir, Marrubin puant: Německy Schwartzer Andorn. *

O Meliſſe aneb Medunce.

Kap. LXXXIII.

Způſob.

Meliſſa z rozeſtřeného a rozděleného Kořene wyroſtá: Prautj má množſtwj loketnjho, někdy y wyſſſjho. Liſt k Čzernému Gablečnjku podobný/ wſſak wětſſj, delſſj, a netak chlupatý, ſwraſkalý a wonný. Kwět okolo Prautj neſe

tj nese Medowé barwy, zbledažluté / a Semjčko w Mossnjčkách počernalé, gako Worljček, než menssj. Gest přjgemná bylina Wčeličkám / kteréž z Kwětu gegjho sstáwu medowau wytahugj. Odkudž se také w Ržeckém gazyku Melissophyllon, to gest Wčelnj list, a Meliphyllon, to gest Medowý list, Latině Apiastrum gmenuge. Jtem Citrago, protože wssecka Bylina libě wonj, gako Cytronowé gablko. † Sadj gi w Zahradách / kwetne měsýce Cžerwence. † A

* Melissa gest dwogj: Domácý a Planá. A podobné gest / že Galenus toliko Planau znal / poněwadž gi sobě lehce wážj / a prawj, že gi neužjwagj / kdež gest Gablečnjku dostatek. A poněwadž newždycky a ne na každém mjstě, mjwá tu libau wůni Cytronowých kůrek (kterauž wssudy in Italia y sycegindé zachowáwá) nýbrž gako Stěnice smrdj / a planého spůsobu býti se vkazuge: Někteřj, gako Fuchsius, ginau mjsto nj brali / kterauž Lamio přičjtagj / o čemž tuto dosti oznámeno. V Augsspurku nacházý se welmi libé wůně spůsob / kterauž gmenugj Citrariam, a dělagj z nj Lektwař, Conseruam, proti Záwratu. *

Melissa, Medunka. Melissophyllon, Melissa, Apiastrum.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Melissa gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnj Stupni: Mocy otwjragjcý a wywodjcý / posylugjcý Srdce y Mozku. Obzwlásstnj také moc gegj gest obweselowati mysl / vtwrzowati Žaludek studený a wlhký / pomáhati k zažjwánj. Jtem, Starosti, péče, zámutky, lekánj a strassenj nočnj z hrubokrewnosti a od toho nespánj, a diwná kolácenj z Melancholie a z připálené Flegmy, odgjmá a preč zapuzuge. Protož Srdce obweseluge / žiwotnj mocy vtwrzuge / swau wůnj, trpkostj, pronikawostj, *c*. B

Wnitř.

Melissa má znamenitau dobrau moc / kterauž to Srdce posyluge a občerstwuge / zwlásstě když času nočnjho sauženo býwá, baurj se a odpočjwati překážj. Krew černau a spálenau čistj / zkormaucenj mysli a zámutek Melancholický odwracuge / studenému a wlhkému Žaludku, a téměř giným wssechněm wnitřnjm audům, dobře slaužj.

Melissa w bjlém Wjně wařená, a za několiko dnů pořád pitá, předgmenowané skutky též působj / y Prsy wyprazdňuge / odnjmá deychawičnost / Srdce a Mozku posyluge / odpjrá Paducý nemocy / a gedowatému Zwjřat vsstknutj.

Kdožby gedowaté Hauby gedl a se stráwil / má z této Byliny pjti / bude zdráw.

Z listj gegjho může se Lektwař přistrogiti, k vpožjwánj Lidem dussným a dýchawičným / kteřjž gináče dychati nemohau, leč se wyzdwihnau a powstanau.

Pjssj někteřj / že vžjwánj této Byliny, ostřj smysly a dobré lehké Sny přinássj.

Melissa drobně zsekaná, přes noc w dobrém bjlém wjně aneb w Malwazý močená, a potom skrze sklenný Hemelin wypálená, dáwá znamenitau wodu. Nebo patrně krotj žřenj w Matce / po každé do třj aneb do čtyř lžic plných pitá / zahánj také y těžkost tlačenj Žaludka / zatmělé Oči čistj / a má w sobě wssecky swrchu oznámené mocy.

* Dělagj z nj také welmi libý Extrakt / kterýž w skrowném vžjwánj s Polewkau z Massa, aneb ginau podobnau, k předgmenowaným nedostatkům welmi gest vžitečný / zwlásstě w přirozenjch studených. W Frankrenchu z mladistwých wrssků této byliny Ssestinedělkám obyčegné Torty strogjwagj, s Wegcy a Růžowau wodau rozdělané. * † Někteřj y z Kwjtj Melissowého dělagj Ocet, tak gako z kwětu Karaffilatowé. Ten proti mdlobě srdce welmi gest pożitečný / aby w něm Hubičku omočil a k nj woněl / aneb smočené w něm lněné ssátky na srdce a Pulsownj žjly přikládal / ano y pod Nosem natjral. †

G

Zewnitř.

Woda, wkterežby Melissa wařená byla, w vstech teplá držaná, krotj bolest zubů.

Cžerstwé listj Melissowé rozetřené, a na wjčka očj přiložené, bolesti očj polehčuge.

Gest také do Klistýrůw dobrá, w nemocy čerwené. A w té potřebě můžeš wzýti Melissy a Diwizny/ a v wjně čerwenem trpkém a w Octě wařiti/ potom Pytljček vdělati/ a na zadek často přikládati: dobře spomáhá. Melissa a kwět Rmenowý do lněného Pytljčku wložený, v wodě aneb wjně wařený, mezy dwěma Taljři wytlačený, a tak teplý na zbauřenau Matku přiložený, vkrocuge bauřenj a zdwihánj gegj/ a nawracuge k gegjmu prawému mjstu. Pročež gi někteřj y Maternj aneb Matečnj bylina řjkagj.

Párna aneb potowá Lázeň z Melissy, přinásſj Menses, aneb Ženſkau nemoc.

Flastr z listj čerstwé Melissy a z Soli vdělaný a přiložený, wole narostlá rozhánj/ wředy a rány wyčisstuge/ a bolesti w přjhbjch spokoguge.

Když Aule aneb Wčelnjky natřeš bylinau Melissowau / nezaletj od něho Wčely pryč, ani ho neopustj. Kohožby Wčela vsstjpla, přilož tuto Bylinu/ odgjmá bolest.

Sſťáwa z listj do Očj wkapaná, zlepſſuge zrak. Melissowá woda do kalného wjna wlitá, zase ge swětlé a čisté dělá. Masso tau wodau skropené, dosti za dlauhý čas čerstwé a bezpečné proti Muchám a truskům zůstáwá.

Melissa slowe Řecky μελισσόφυλλον, * μελίφυλλον, & μελίτεια. A podnes Řekowé w swé pokažené řeči μελισσοβότανον gi gmenugj: Latině Melissa, Plinio Melittis: Sſyce Apiastrum od toho / že gi sobě Wčely welmi libugj. Odkudž y Cžeſſy slowe Melissa, Meduňka, Rogownjk, Dubrawnjk, Wčelnjk, Matečnjk. Item Citrago. Ačkoli Plinius tato dwě gména dělj / poněwadž Apiastrum gest pokolenj gedno ex Ranunculis, a gedowaté. Wlaſſy Cedronella, †Citronella, Meludella,† Naranzata, Maladella, Allegracuore.* Francausky Melisse, Arabsky Bederangie, Sſpanyelsky Torongil, Yerua Cidreira: † Německy Melissen oder Melissenkraut, Hönigblum, Jmenblat, Biensauge vnd Mutterkraut. †

D

* O přespolnjch a cyzých Meduňkách.

Melissa Molucca.

Turecká Melissa/ * s modrým a † Bjlým kwětem.

Melissa Moldauica siue Turcica. florib. * Ceruleis & † albis.

Molucca.

TVto Bylinu pro gegj libau wůni někteřj gmenugj Přespolnj Melissu / ačkoli ginj Cardiacam nazýwagj: Z těch gedna gest pichawěgſſj a bodlawěgſſj, nežli druhá/ pročež se y

těmi gmény dělj, Molucca læuis & spinosa. Wſſak nemagj toho gména, gakž tomu někteřj chtě- A
gj, od Oſtrowůw Moluccis, poněwadž neyprwé z Syrie k nám gſau přineſſeny / gakož ſwědčj D. Rauwolff w ſwé Knize Itinerarij, že gi okolo Tripoli hognoſt nalezl / kteráž nebyla welmi pichawá / a woněla gako dobrý wyzralý Melaun. Má geden Prut y wjce loketnjch / s mnohými liſty w okolku zſtřjhanými a oděnými, gako giné Meduňky / Kwjtj wůkol wyroſtá z ſſiro kých a okrauhlých přjhradek, gako Klobauček sfformowaných / a to geſt poběławé, drobet menſſj nežli na mrtwých aneb hluchých Kopřiwách.

Skutek.

¶ Chwálu má proti Gedu / a Sſťáwu gegj někteřj držj za mocné Lékařſtwj, proti Ranám na Hlawě.

Melissa Moldauica ſive Turcica.

Tato přeſpolnj Meliſſa ſlowe Moldauica, protože z těch mjſt neyprwé k nám geſt přineſſená. Má užſſj a delſſj y drobet zſtřjhaněgſſj liſtj / Kwět wětſſj, brunátný aneb zſwětla modrý / ačkoli gſem gi cele s bjlým Kwětem mezy giné přeſpolnj Byliny do Zahrady wneſl. Semeno gegj geſt obdlaužné a černé.

Moc.

¶ Tato Bylina w mocy od Meliſſy ſe nedělj / a zwláſſtě wonné gegj Semeno za ſylné a mocné magj.

Melissa Fuchſij.

B

Tuto Bylinu, kteréž ſe na ſtinných Pahrbcých w zemi Franſké a Sſwábſké množſtwj nacházý, Wyſoce včený D. Fuchſius má také a držj za gedno pokolenj Meliſſy / a žeby za prawau vžjwána býti měla: ale ginj wjce chtěgj / aby ad Lamias přiſazena byla.*

O Stachyſu, ginák Klaſu.

Kap. LXXXIIII.

Spůſob a Mjſto.

Tuto Bylinu gmenugj Němcy také Feldandorn, to geſt Polnj Gablečnjk / a nenj k Gablečnjku bjlému nepodobná / ale liſt má delſſj a hogněgſſj / wſſecken chlupatý, přiſſediwý a wonný / k Sſalwěgowému liſtu podobný /

C wſſak trochu ſſirſſj. Ratoljſtek od gednoho Kořene několik wypauſſtj čtwerhranych, bělegſſjch a delſſjch, než na Gablečnjku. Roſte na wrſſjch, pahrbcých, mezy Chamradjm/ a na mjſtech něwyděkanych. Kwět neſe bledé čerwenoſti/ a ten wůkol při článku aneb ſaučku Prut obſtjrá, řad po řadu nahoru. Ale kteryž geſt na wrchu Prutu, ten geſt klaſowitý: A mám za to/ že od toho Kwětu klaſowitého Stachys Rżecky ſlowe/ a Cžeſky wykládá ſe Klas. Kořen má ztlauſſtj malјku a koſmatý.

Klas wonný. Stachys.

Giný Klas. Stachys alia.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Stachys aneb Klas geſt chuti perné a hořké/ odkudž znáti můžeme, že geſt hořkého a ſuchého přirozenj. Zahřjwá, ſuſſj, ſtjrá, ſylj a otwjrá.

Wnitř.

Liſtj tohoto Klaſu wařené a pité, moč zaſtawený proprawuge/ Ledwiny od Pjſku y od Kamene wyčiſſtuge/ Ženám gegich nemoc přiwodj, y Lůžko wen wypuzuge. Ale Ženy těhotné magj ſe tohoto Kořene wyſtřjhati. Spomáhá také poraženým, ſſkrčeným, zdřewenělým, ſpánliwým/ pitá, y také zewnitř pařenjm přikládaná/ Zlautenicy vzdrawuge. Prach v wjně přigatý, Cžerwy w břiſſe mořj. Syce wſſecky ty mocy má, gako ginj Gablečnjkowé. Tento Klas ſlowe Rżecky, Latině y Cžeſky také Stachys, Wlaſſky Saluia montana, Francauſky Sauge molle, Německy Riechender Andorn, to geſt Gablečnjk wonný.

* Stachys alia.

Nic žkoli *Autor* w ſwém Latinſkém Herbáři negmenuge gako my Stachyn, než Pſeudoſtachyn, to geſt ffaleſſný Klas: wſſak ginj mnozý držj tento Klas za prawý Stachyn, a druhý s požlautlými Kwjtky a poběławým měkým Liſtem za něg magj/ a zdá ſe býti podobné/ že Andreas Ceſalpinus lib. 11. cap. 16. nazýwá gi Herbam albam, kterauž nalezl v S. Serualle in Piceno, kterauž někteřj chwálj ad coagulationem Mercurij. Lobelius má geſſtě menſſj pokolenj/ kteréž ſe po zemi plazý/ a gmenuge Stachyn Luſitanicam.

O Gelenijm

O Gelenjm Gazyku aneb Psaném tranku. Kap. LXXXV.

Gelenj Gazyk, aneb Psaný trank. Phyllitis, vulgò Scolopēdria, Lingua ceruina.

Hemionitis.

Způsob.

Gelenj Gazyk aneb Psany Trank, listů několik spolu hned od Kořene wypausstj, dlauhých, zhůru stogjcých, pewných, zelených, formy Gazyku / popředu hladkých, ale pozadu magjcých na sobě napřjč mnoho strychůw požlautlých / gako negakých Czerwjkůw. Od čehož Psaný trank slowe / Gelenj pak Gazyk, od podobenstwj. Kosstál aneb Hřbet listowý má tlustý a pewný: Kořen kosmatý, černý, whromadu stisknutý a wlasatý. Nenese ani Prutu, ani Kwětu, ani Semene / ač někteřj tomu chtěgj / že Semýnko negaké býwá w těch strceysscých zakryté. * Nacházegj také pěkný Trank Psaný / kterýž list při wrchu má wsseckcn zstřjhaný a rozdělený / o němž pjsse C. Clusius lib. 2. obseruat. Hispanic. cap. 98.*

Mjsto.

Roste w Audoljch, w Lesých, w Skalách / a mezy Kamenjm, w Geskynjch, w Studnicých / a častokrát okolo Potokůw při wlhkých zdech / w mjstech chladných a stinných. † Zelená se přes celý Rok, gako Osládyč.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wsseckа Bylina wonj gako Kapradj, a gest trpká / přirozenj studeného a suchého na prwnj stupni. Mocý swau zředuge, sussj, a ochlazuge.

Wnitř.

Psaný trank aneb Gelenj gazyk má tegnau wlastnost / skrze kterauž oteklau Slezynu a twrdost gegj zmenssuge, ztenčuge, a zase naprawuge, w Octě wařený a pitý.

Gelenj Gazyk přes noc v wjně močený, a ráno pitý / gest welmi vžitečný, netoliko Spleneticis, to gest, nedůžiwau Slezynu magjcým: ale strawuge také wsseliké zlé wlhkosti w Człowěku.

C

Listj prawé Scolopendriæ, to gest Psaného Tranku, v wjně wařené a pité, zapuzuge řezawku a žlautenicy/ vkládá sstawku a řjhánj žaludka/ Kámen drobj.

Psaný Trank s čerweným trpkým wjnem pitý, stawuge Auplawicy y Cžerwenau nemoc. Týž v wjně wařený a pitý, vsstknutj Hadowé hogj/ a žřenj w žiwotě odnjmá. Ten Trank může se y nemocnému Dobytku do Hrdla wljti.

Proti twrdosti a otoku Slezyny, dobré a zkussené Lékařstwj: Wezmi Psaného Tranku bylinu/ a spal listj gegj na Prach/ a ten sljweg neb rozděleg pálenau wodau z Psaného Tranku/ tim způsobem, gakož Lauh dělagj. Toho Lauhu wezmi dwanácte lžic plných, Syrupi de radicibus, Oxymellis simplicis, obogjho ssest lžic plných/ smjcheg spolu, a pj ráno teplý za několik dnů pořád.

Ocet, w němžby se listj Scolopendriæ, to gest Psaného Tranku zwařilo, pjti za čtyřidceti dnů pořád wždycky ráno/ má hogitedlnau moc, twrdau a oteklau Slezynu měkčiti a zmenssowati. K tomu tluče se y listj / a s wjnem zadělané přikládá zewnitř na lewý bok a na Slezynu. Prach zlaté barwy, kterýž se pozadu listj prawého Psaného Tranku přidržj, ztižj gedné čtwrtce, přidada k němu o polowicy wjce bjlého Agsteynu, s Citrocelowau wodau pitý / gest welmi dobrý těm, kterýmž přirozené semeno bez wůle gegich wcházý. * Kteřjž od Kamene trápenj magj / Psaný Trank v wodě aneb v wjně wařený, aby pili, má se gim dáwati. Woda z něho s pilnostj pálená, také mocná gest/ když koho Zialudek bolj.*

Zewnitř.

Woda, w kteréž Psaný Trank zwařen, prospjwá proti oslablému aneb spadlému Cžjpku/ proti dásnjm krwawým/ aby tim vsta proplakowal.

Psaný Trank vzdrawuge wsselike nečisté kazy a wředy, skrze wymýwánj.

Proti žřenj Žaludka a Gater: Wezmi Kaudel/ omoč gi v wodě pálené Gelenjho Gazyka/ a posypage Prachem z též Byliny, přilož na Žaludek a na Gátra.

D

Psaný Trank slowe Řecky a Latině Phyllitis, vulgò Scolopendria, & Lingua Ceruina: Wlasky Philite, Sspanyelsky Lengoa Ceruina, Francausky Lang de cerf, Německy Hirschzung. * Radiolum gmenuge Apuleius. *

Hemionitis.

Bylina Hemionitis Dioscoridi řečená, we Wlasstjch nikdež neroste, pokudž mně wědomé/ než toliko w Řjmě na některých starých a wlhkých zřjceninách a Rumisstjch/ wedlé toho welikého Amphiteatrum. Odkudž mi gi Pan Aloysius Anguillarius, Spráwce weliké Zahrady Lékařské w Padui, tak gakž teď wymalowaná, odeslal. Listj má podobné Psanému Tranku/ protož někteřj Hemionitim, Psaný Trank aneb Gelenj gazyk wykládali/ ale neprawě. Nebo ačkoli Hemionitis s Gelenjm Gazykem w způsobu a fformě welmi se srownáwá: wssak List gegj gest mnohem kratssj / dole při stopce ssiroký a rozstřjžený / při wrchu sspičatý, gako střela / po hřbetě s obogj strany žlutými wysedlými sstreyssky zmalowaný / v prostřed mezy takowými sstreyssky wycházý tlusté žebýrko, gako na Gelenjm gazyku / magjcý welmi mnoho tenkých Kořjnků, gako wlásků. Chuti gest whromadu sstahugjcý a drobet hořké. Mocy (gakž Dioscorides prawj) když se s Octem wařj a pige / že po něm zatwrdlá a oteklá Slezyna musý splasknauti a zmenssiti se.

O Děteljch. Kap. LXXXVI.

Rozdjl a Způsob.

Jetel gest trogj, podlé Latinského rozdělenj: Prwnj slowe Asffaltký aneb Klegowatý, Trifolium Asphaltite, Bituminosum, Německy Hartzklee/ od wůně toho Klege Asffalt řečeného. Druhý Laučnj aneb obecný/ a ten neymenssj. Třetj pak od Listj sspičatého, Dlauhosspičný nazwaný.

Prwnj

¶ Prwnj Dětel nežli wyspěge a Prut wypustj, sspičky gako Sytj wynássj / a na každé z nich tři ljstky přiokrauhlé, magjcý spočátku wůni Rautowau / potom když wyspjwagj, wonj gako Smůla aneb Pryskyřice / a mezy Prsty rozetřenj, wydáwagj gakausy ljpawau a Pryskyřičnau sstáwu / kterážto až k Prstům lne. Prautjčko wynássj tenké, černé a syťowé / a na něm listj dlauhé, sspičaté / gakýmisy Puňktjčky znamenané aneb skropené. Kwět při wrchu má brunátný / Semeno k Ssafránu planému podobné, wssak menssj / Kořen dlauhý, tenký a hluboký. Roste na wrssjch, na Roljch, a w zemi newyprawené.

Dětel Asffaltský. Trifolium Asphaltite vel Bituminosum.

* Hognost toho Dětele roste y okolo města Luca, a wewssj Tusskané: in Apulia řjkagj mu Amarella, na Ostrowě Ilua, kdež se hauffně nacházý, od mocy swé proti gedu slowe Dictamus.*

¶ Druhý Dětel gest Laučnj, Trifolium Pratense, Německy Wiesenklee, mjsto swé a obydlj má na Lukách. Z Kořene swého kosmatého wystřeluge okrauhlé, syťowé, Prautky kolenčnj, s postrannjmi Ratoljstkami / na nichž stogj Listj po třech spolu, měkké, okrauhlé / s ffleky poběławými, a někdy brunátnými. Při wrchu Prutu wycházý Kwět krásný, zswětla brunátný, okrauhlý, a w hromadu stisknutý / welmi Stechasowému kwětu podobný. Měsýce Czerwence, když Kwět vwadá, nacházý se na něm okrauhlé Semeno, w stisknutých Domečkách zawřené.

¶ Třetj Dětel dlauhosspičný Trifolium Pratense, Spicklee Německy. Ten gest giným podobný / toliko že má listj dlauhé a sspičaté / a wynássj bjlý Kwět.

* Nacházegj se gesstě ginj rozličnj krásnj způsobowé Dětelůw Laučnjch / a obzwlásstně gedno pokolenj okolo Neapoli, s welmi pěknými krwawě čerwenými Kwěty / kteréhož gsem sám w dotčeném mjstě hognost nalezl.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Prwnj Dětel Klegowatý horcý a suchý, gako Klj aneb Pryskyřice / k njž se wůnj swau připodobňuge.

Wnitř.

¶ Listj a semeno v wjně pité, prospjwá proti bočnjmu klánj aneb Hlýze / těžkému močenj / Paducý nemocy / počátečné Wodnotedlnosti a nedvhům Matky: Ženám nemoc gegich přirozenau nawracuge. Semena tři čtwrtce, a Listj geden Lot se dáwá.

* Wysoce včený a zkussený Medicus D. Ioannes Pontanus dobré paměti, decoctum aneb zwařenau tuto Bylinu za zwlásstnj Lékařstwj pokládal a měl, proti dětinskému Božcy.*

A ¶ Tři lijstky Dětelowé gedené, třetjho dne Zymnicy zahánėgj / ale čtyři lijstky přigaté, wyswobozugj od Zymnice čtwrtodennj Quartana: tak Dioscorides prawj.

Přirozenj, mocy a včinkowé, Laučnjho a dlauhosspičného Dětele.

¶ Laučnj a dlauhosspičný Dětel nenj horkého, ale studeného a suchého přirozenj / má moc obměkčowati. * Pročež ho za často w Klistýřjch vžjwagj. *

Laučnj Dětel. I. Trifolium pratense.

Sspičatý Dětel. II. Trifolium pratense.

B

Wnitř.

¶ Kwět spolu s semenem w medowé wodě budto v wjně wařený a pitý, aneb skrze Klistýr do žiwota wlitý, obměkčuge tuhý a twrdý sslem w Střewách / raněnj a žřenj w nich léčj. ¶ Telatům a mladým Gehňatům Dětel gest vžitečná pjce a Pastwa.

¶ Wčeličky w kwětu Dětelowém hledagj Medu / rowně gako w Mateřjdaussce.

¶ Někteřj prawj / že Dětel s Kwětem brunátným gedený aneb pitý, ženský tok stawuge. Ale druhý s bjlým Kwětem, že geg wywozuge.

¶ Proti Sauchotinám těm, gessto Krwj chrkagj / wař bjlý Mák, Lékořicy, Dětel, Truskawec, Fjky v wodě / a s pjcým Medem požjweg. ¶ Proti Dusnotě / wař Dětel, Jsop, Woman, Gablečnjk, Anýz, Silermontanum, a pj několikrát přes den.

¶ Proti Kássli suchému / wař Kwět s hlawičkami w Ptysaně / a dáweg pjti s Medem bjlým.

Zewnitř.

¶ Proti Křeči w hřbetě: Wezmi Dětel s dlauhým listem, Bukwicy bjlau, každého hrst / wař v wjně, a přikládeg na Hřbet, na schodu Měsýce.

¶ Kwět spolu s Semenem v wodě aneb w Olegi wařený a přikládaný, k sezránj pomáhá / a změkčuge twrdé mozoly, hrbole a wředy.

Dětel Kyselý, Zagečj. Trifolium acetosum.

Tento Dětel Německy slowe Sauerklee, Buchampffer, Guckauchklee, Buchklee, Gauchbrot, Hasenklee, Hasenampffer. W Apatekách také Alleluia.

¶ Tato Bylinka wydáwá kyselau wodnatost: Neywjce roste w mjstech stinných a tmawých. Kořen má ssupinowatý, brunátné čerwenosti a přjryssawý / z něhož se wystřeluge množstwj malého, tenkého, njzkého, subtylného Prautjčka / a na každém Prautku

Prautku přiwrchu stogj tři lijstky/neyprw když wen wycházegj, sau wůkol zpátkem ohnu= tj a wohromadu swinutj / potom když se zotwjragj, bywagj krásnj zelenj, měkcý, nesůcý sformu Srdce. Wedlé těch listj tlačj se wen poběławj a zwonečkowj Kwjtkowé/geden každý zwlásstě na wlastnj swé sspičce, wssickni žilkami malými brunátnými podtaženi. Když ti opadnau, následugj malé, sspičaté Hlawičky, žlutého Semena plné.

Dětel Kyselý, Zagečj. Trifolium acetosum.
1. S žlutými Kwjtky. 1. Floribus luteis.
2. S bjlými, obecný. 2. Lacteis floribus, vulgatius.

* Tohoto Dětele nacházý se gedno pokolenj we Wlassjch obecné / a ted podlé druhého wy= malowané s žlutými Kwjtky/ kterýž, gako listjčko, menssj gsau, nežli obecného. Ten pak nese malé kusstičky, gako obecného vzljčkowé/ z nichž semeno, když dozragj, samo od sebe wyskakuge. Což také bywá, gakžby se ho dotekl / a zdá se táž Lusstinka aneb Hlawička byti celá a prázdná/ za kteraužto přjčinau někteřj domnjwali se/ žeby žádného Semena nerodil a nenesl.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Gest přirozenj studeného a suchého na prwnjm stupni.

Wnitř.

¶ Dětel Kyselý gedený aneb pitý, žjzeň hasý/ a páliwost Žaludka, aneb Záhu, vkládá/ Gátra roznjcená ochlazuge/ občerstwuge a posyluge Srdce. Woda pálená dáwá se vžitečně proti pálčiwé wnitřnj Zymnicy. Též mocy gest mjzka wytlačená, a s Cukrem přigatá: a Summau má wssecky ty mocy, gako Sstowjk.

* Této Bylinky obzwlásstně rádi vžjwagj w pálčiwých mornjch Zymnicech, několikerým spůsobem. Neb se z nj přistrogiti Sstáwa aneb Syrup, woda pálená, Item Conserua aneb Lektwař, podobně gako Růžowá, a w Zymnicech welmi platně vžjwati může.*

Zewnitř.

¶ Sstáwa aneb listj zmačkané, na horké otoky přikládané, odhánj a ochlazuge hor= kost/ s polehčenjm bolesti. Tato Bylina žweykaná, aneb Sstáwa gegj w vstech drža= ná, dobrá gest malým Dětem proti Nestowicem w vstech, pogedům / y starým Lidem proti zwředowánj vst a hrdla. Přidášli k tomu drobet Alaunu, tim sylněgssj Lékařstwj bude. W takowé potřebě můžeš y toto Lékařstwj přistrogiti: Wař w Ptysaně Ssto= wjk Zagečj, Gitrocel, Kořen Koňského Sstowjku, Swalnjk menssj, Řebřjček, Zanykl menssj,

C menſſj, Lékořicy: Proceď/a přilož Mirrhy, bjlého Kadidla, Medu Růžowého/ mjcheg v ohně, až ſe rozpuſtj/a tim vſta wymýweg. Můžeš také to wſſecko mjſto Ptyſany wčerwenem wjně ſylném wařiti/a teplým wymeywati/to také y Zuby ſtwrzuge.

* Tauto Bylinau někteřj sháněgi a wytjragj Fleky z ſſatůw. Protož gi také po Německu Málerkraut gmenugj. Pálj ſe z nj woda dobrá s řepjčkem, k wymýwánj a wyčiſſtowánj ran.*

Dětel ſlowe Řecky τρίφυλλον. * ὀξυτρίφυλλον, μηνυανθές, ἀσφάλτιον, κνίκιον. Nicandro. τριπέτηλον. Auicennæ Tarifilon.* Latině Trifolium, Wlaſky Trifoglio, Sſpanyelſky Treuol, Německy Klee. * Dětel Kyſelý aneb Zagečj geſt Oxys Plinij. Wlaſky Luiula, wůbec Acetoſella: Francauſky Pain de Cocu.*

O Gatrnjku Trogiliſtém.

Kap. LXXXVII.

Gatrnjk Trogiliſtý — Trinitas, ſeu nobilis Epatica.

Spůſob.

Uto Bylinu také Latině gmenugj Trifolium magnum, Trifoliū aureum. Má mnoho chlupatých Prutů / Liſt welikoſti Kopytnjka/ale každý z nich trogiſſpičný, tučný, dlauhý a chlupatý, na ſſpičce wiſýcý / kterýž po ſpodu geſt přjbrunátný / a po wrchu bjle ſkropený, gako Swinſký Ořech. Měſýce Mage neſe na gednom každém Prautku bjlau zſwětlamodrau Fiolu aneb Kwět, hwězdnatým ſpůſobem/ a třpytj ſe gako Hwězda / vproſtřed má gako při Růži gakýſy chuchljček chlupatý/z kteréhož ſe potom vdělá chlupatý vzljček/zdržugjcý w ſobě obdlaužné, modré Semeno, gako Worličkowé. Kořenj má množſtwj tenkého, přjčerweného. Mnozý gi Epaticam, to geſt Gatrnjk nazýwagj/ proto (gakž prawj) že Gatrám welice ſpomáhá. Ale geſt geſſtě giný Gatrnjk/o němž dole na ſwém mjſtě wypiſowati budeme. Protož pro rozdjl onoho Gatrnjku, tento Gatrnjk Trogiliſtý gſme nazwali. Roſte mezy Křowjm w Leſých/ w mjſtech ſtinných a tmawých. * Nacházý ſe tato Bylina také s pěkným počerwenalým Kwětem/a někdy docela s bjlým/gakž obogj této, zwláſſtě w Rakauſých, mnoho roſte / ale něco pozděgi kwetnau, nežli onen obecný s modrým Kwětem. We Wlaſſich mjſtem y s plnými Kwěty geg mjwagj.*

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Gatrnjk geſt horkého přirozenj na prwnjm, a ſuchého na třetjm Stupni. *Dodonæus a ginj chtěgj/že wjce chladj, nežli zahřjwá.*

Wnitř.

Spanilá bylina Gatrnjk v wjně wařená a pitá, otwjrá zacpaná Gátra/pudj wen moč y Pjſek/ wyčiſſťuge Ledwiny y Měchýř: Geſt welmi hogitedlná w raněnj Prſůw, Střew, y giných wſſelikých vrazůw/neb ge zawaluge a hogj. To také půſobj woda z něho pálená. Gatrnjk trogiliſtý na Prach ztlučený, aby toho ſelžicy plnau s trunkem Wjna kyſelého pil, mladým Pacholátkům protrhlým Průtrže vzdrawuge a lécj. Ale muſý za mnoho dnůw při tom Tranku zůſtati / * gakož Baptiſta Sardus piſſe.*

Zewnitř.

Tato Bylina a woda gegj ſlaužj proti wſſelikým pálčiwým Otokům, s polehčenjm a vložením boleſtj/vzdrawuge Rány y wředy. Liſtj v Wjně wařiti, a vſta tim wjnem proplakowati, oſutiny auſt a oteklost Čjpku y Mandlůw ſplaſkuge.

Gatrnjk Trogiliſtý ſlowe Latině Trifolium nobile, aureum, magnum, Hepatica nobilis, Trinitas, Německy Edel oder Gülden Leberkraut, Gülden Klee.

O Polium. Kap. LXXXVIII.

Polium Hornj. Polium montanum. Teuthrion.

Polnj Polium. Polium Campeſtre.

Rozdjl a Spůſob.

Polium geſt dwoge: Gedno roſte na Horách/a ſlowe Hornj. Druhé roſte na Poljch/a ſlowe Polnj. ¶ Hornj, Polium montanum aneb Teuthrion geſt Bylina poběławá/Liſtu obdłaużného, wůkol zpiłowaného/ ten ſtogj na Prutu od ſpodku až do wrchu / rozdjlně geden od druhého/a mnoho drobné° ljſtička wyroſtá mezy tim wětſſjm. Má množſtwj drewnatého Prautj / neſaucýho přiwrchu hławičky aneb Kwěty rozkwětłé, gako Thymus bjłé. Kořen ſamotný, s přiroſtłými koſinatinkami. Wſſecka Bylina geſt wonná a perná. ¶ Druhé Polium Polnj, Polium Campeſtre, gmenugj na některých mjſtech po Německu Wild Roſmaryn, to geſt Planý Roſmarýn, má mnoho liſtj vzkého, k Roſmarýnu podobného / než menſſjho, pozpodu bjłého a pewného. Prautj, kteréž po zemi rozkłádá, tenké, okrauhłé, poběławé/ při wrchu hławičky s bjłým Kwitjm, Hornjmu podobné. Kořen téhož ſpůſobu / ale wůně a mocy mdlegſſj. Někteřj mu řjkagj Iua Moſchata, to geſt Jwa Pjžmowá/protože trochu Pižmem zapáchá. Oboge to Polium geſt chuti hořké, a trochu perné. Trhagj ge, když kwe.

* O giných mnohých Polijs čjſti můžeš Carolum Cluſium in obſeruationibus Hiſpanicis lib.1.cap.65. Item in Pannon.lib.3. cap.56. Též in Herbario Lobelij. Tyto Bylinky magj tu właſtnoſt, gako y giné mnohé / že welmi brzo z ſubtýlných wětwiček a tenkých Prautků, do země dobře wſazených, zgjmagj ſe a wkořeňugj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Oboge Polium geſt přirozenj horkého na druhém, a ſuchého na třetjm Stupni. Mocý ſwau otwjrá, rozděluge, ztenčuge a ſtjrá.

Wnitř.

¶ Polium v wodě aneb wjně wařené a pité, dobré geſt proti Wodnotedlnoſti a Žłautenicy. Nebo zacpánj wnitřnjch audůw naprawuge. Wywodj kwět ženſký, Cžmeyru, Lůžko y Płod mrtwý. Obměkčuge zatwrzené Břicho. A když ſe s Octem wařj, dobře

prospjwá

C prospjwá Slezyně. Cžasto vžjwáme ho w Lékařstwjch, Gedům odpjragjcých. Ale žaludku nechutenstwj zbuzuge/ † a k boleni Hlawy příčinu dáwá. †

Zewnitř.

Tato Bylina hogj Rány / a Wředům rozgjdati se bránj / aby ge sobě wymýwal, aneb Prachem z nj zaseypal. Kauřenj z této Byliny, zahánj Hady. A protož přidáwá se do Dryáku, y do giných Lékůw welikých. Přiwazuge se na čelo, proti čerwené powlace na Očjch / a to hned wnowě a za čerstwa wykopaná / a nenj nad ni lepssj Byliny proti témuž neduhu.

† Polium Hornj slowe Latině Polium montanum, Polnj Polium silueſtre vel Campeſtre: Německy Berg Poliun, Feld Polium, Wilger Rosmaryn: Řzecky πόλιον. Teudrion: Wlasky a Francausky Polio montano, Sspanyelsky Yerua uſſa. †

O Koňském Kopytu welikém.

Kap. LXXXIX.

Koňské Kopyto Weliké. Tuſsilago major, Petaſites vulgo dicta.

Petaſites flore albo.

D

Mjsto a Způsob.

Oto Koňské Kopyto roste na Lukách mokrých / zwlásstě podlé strug/ gako y giné téhož kmene Byliny / o nichž w následugjcý Kapitole oznamowati budeme. Wycházý z země měsýce Března. Prut má brunátný, obtlausstný, tučný, prázdný, pjdi zwýssj/ malým a obdlaužným listjčkem obkljčený. Při wrchu Kwět klasowitý/ bledé brunátnosti, gako negaká Kaule/aneb krásný hrozen w Kwětu, swinutý okolo Prutu obalený/ kterýž spolu s Prutem brzo wwadá a zpeyřnatj/ žádného Semena nezanecháwage. Téhož času wycházý z země listj okrauhlé, ssediwé/ zwlásstě při spodku aneb po hřbetě/ kteréž, nežli na mjsto wyrostá, a wyzráwá/ k obecnému Koňskému Kopytu se připodobňuge. Potom tak welice wyrostá a se rozssiřuge/ že daleko wětssj býwá, nežli hořký Lupen. Ten každý list má swau wlastnj, brunátnau, bjlau Bawlnkau obalenau, a prázdnau sspičku/ na kteréž se

vsazuge,

vkazuge / gako nějaký ſſiroký Klobauk na holi. Kořen býwá dlauhý, a welmi bůgný / někdy gako ruka tlustý / wnitř bjlý, a sám w sobě djrkowatý / sylné dobré wůně, hořký / a kdež se gednau wsadj, nesnadně se dá wykořeniti a wypleniti / tak se welmi w zemi rozkládá a wine. Mnozý domnjwagj se býti tuto Bylinu Petasitem, Cžesky Dewěsyl / ale mylj se. Nebo Petasites sspičku nese Lokte zweyssj, tlustau gako Palec / a na nj list welmi weliký / kterýž ne gako gině listj po straně sspičky se držj / ale gako hřib prostředkem na nj sedj / gesſto se toho nic při tomto Koňském Kopytu nenacházý. Nebo tento list zewnitřně k sspičce gest přiwěsſený / gako Koňské kopyto. Protož tato Bylina nemůže práwě slauti Petasites, než gest Tussilago major, aneb raděgi maxima, to gest neywětssj Koňské Kopyto. * Ačkoli Autor a ginj včenj Medici, tuto Bylinu raděgi magj a držj za weliké Koňské Kopyto: wsſak Dodonæus některými důwody vkazuge / že dobře za Petasiten bráti se může. Z toho pokolenj gedno roste okolo hornjho města w Misſni, kudy se do Jochmstalu gede, při některých Potocých, s poběławým kwětem / kterýž mnohem rychlegi wen wycházý, nežli obecný / a listj geho gest mnohem mensſj. Giný způsob M. Ioachimus Iungerman, pilný a bedliwý spitatel Bylin, nedaleko od Elbingu w Prusých, v weliké hognosti při struhách Potočnjch, Garnjho času rostaucý nalezl / s Kwěty zbledažlutými / sice v welikosti a způsobu, gako předesſté obecné Koňské Kopyto. Listj gesſtě bylo náležité welikosti swé nedostalo / a wsſak podlé Kwětu spatřiti a z tlustosti rozuměti se mohlo / že swým časem tak hrubé roste / gako to, kteréž od Autora wypsáno. Kořen tak hluboce w Pjsku seděl / že geg těžce wykopati mohli.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Koňské kopyto bezewsſj pochybnosti gest horkého a suchého přirozenj / gakož hořkost geho vkazuge.

Wnitř.

Na mnohých zkusſeno gest / že kořen Koňského Kopyta vžitečný gest proti Mornjmu neduhu a Zymnicem mornjm / kdyžby kdo Prásſku z něho ztjžj půl Lotu w dobrém bjlém wjně wypil / do Lože se položil / a přikryge se, potil. Nebo gedowatinu mocně žene, skrze pot. Wychwaluge se také welice proti žřenj a záduchu od Matky / aby ho způsobem giž oznámeným w pitj vžjwal. Některj Konjři dáwagj tento kořen Koňům, a Pastuchowé dobytkům, proti Cžerwům a dýchawičnosti. * Týž Prach z kořene vžitečně se dáwá Dětem proti Cžerwům / Item proti zacpánj moče a Matky. Na některých mjstech platně vžjwagj Compositum, w čas mornjho nakaženj / kteréž se z něho strogj / a gmenugj Diapetasitin.* Giné mocy má / gako Obecné Koňské Kopyto.

Toto Koňské Kopyto neywětssj slowe Německy Pestilentzwurtz / Latině Tussilago major, Petasites vulgò dicta.

O Obecném Koňském Kopytu.

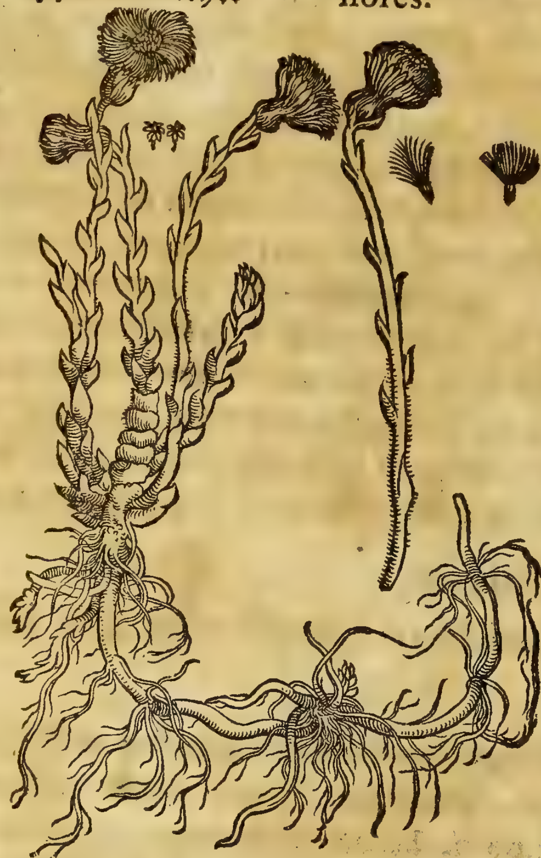
Kapitola XC.

Způsob.

TOto Koňské Kopyto gmenugj Němcy také Brandlattich, a Roßhuff. Nebo list má podobný Kopytu Koňskému / odkawadž se y Cžesky gmenuge, pozpodu poběławý aneb ssediwý / powrchu zelený / wokolku nerowný a hranatý. Měsýce Března wydáwá swé chlupaté Pruty, pjdi zwýssj, přisſediwé / na kterýchž stogj plnj žlutj Kwětowé, bezewsſeho listj. Ale ti Kwětowé y s Pruty tak gsau netrwánliwj a pominutedlnj / že, když se listj wen pučj, giž Prautj s Kwětem pominulo / a nikdý Prut, Kwět a Listj spolu se nenacházegj. Listj pak zůstáwá přes celé Léto. Protož mnozý se domnjwali (kteřjž Bylinu toliko po Listu znagj) že ani Prutu ani Kwětu nenese: Což wsſak nenj prawda. Tato Bylina také má Kořen bjlý, kosmatý: Roste ráda a libuge mjsta wlhká, při wodách.

¶ Gest gesstě y giné pokolenj Koňského Kopyta/ List má wětssj než Cžerný Topol/ a připodobňuge se téměř kuředesslému Koňskému Kopytu/ kromě že w okolku nenj tak hrubě hranatý/ a pozpodku k zemi přjlissně se neběłj. Prut má Lokte zwýssj/ s mnohými postrannými wětwičkami/ kteréž při wrchu nesau Kwět zlaté barwy, aneb Růžičky. Kořen bjlý, a ten na několikero rozdělený. Kwetne Měsýce Máge a Cžerwna.

Kwět Koňského Kopyta Obecného. Tussilaginis flores.

Koňské Kopyto Obecné. Tussilago vulgaris, Farfara, Vngula caballina.

D

* Druhé Koňské Kopyto Mathyolowo sice Němcy gmenugj Dotterblumen, Groß wasser, Schmaltzblumen. Dodonæus a ginj nazýwagj Caltham paluſtrem, a nechtěgj tomu mjsta dáti/ aby Tussilago byla. To se také nacházý s krásnými plnými Kwěty/ kteréž gsem gá w zemi Bawořské a okolo Salcpurku neyprwé w Zahradách, w nichž na wlhkých mjstech rádo trwá, widěl/ a potom do swé Zahrady sadil/ a tam mu (newjm proč) řjkagj Ruckerzu.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Koňského Kopyta listj, dokudž gesstě zelené a čerstwé gest, studj a wysussuge. Ale když vwadne a vschne/ tedy nabýwá gakésy ostrosti: aprotož gest horčegssjho přirozenj.

Wnitř.

¶ Koňské Kopyto vžitečné gest proti wsselikým neduhům Prsů/ gesto od hrubých, flegowatých wlhkostj pocházegj/ gakož gsau Dussnost, Soptiwost a Kássel: Může se y Listj zwařiti/ a gicha z něho pjti/ aneb prach w sladkém wjně přigjti/ aneb y Listj na řezawé vhlj vwrcy (gakž Dioscorides pjsse) aby dým geho Trychtýřem do vst sobě paussťěl.

* Lid obecný v nás suchého a na Prach ztlučeného listj druhého Koňského Kopyta Autorowa vžjwá w Polewce/ aneb w plné lžjcy wjna, ráno gesstě w Lůži/ a na to se potj/ k zahnánj sseredné barwy w Zlautenicy/ kteráž se potem obyčegně wypuzuge.*

Zewnitř.

¶ Listj, pokudž gest zelené, protlučené a přiložené, wsselikau horkost vhassuge/ a Růži aneb Pekelný oheň vzdrawuge. ¶ Woda z Byliny Koňského Kopyta pálená, gest zkussená wěc proti pálčiwým neduhům/ gakéž ženy w tegných mjstech mjwagj: magj se tau wodau meyti/ a smočenými sſátky wnitř obkládati/ budau zbaweny té horkosti. Dobrá gest také proti pálčiwým Fjkům w zadku.

¶ Při

¶ Při kořenu Obecného Koňſkého Kopyta, roſte bjlá Bawlnka / kteráž ſebraná, A
wyčiſſtěná, do ſſátku obalená, a w Lauhu, w němžby ſe prwé nětco Sanýtru ſtklauko,
zwařená, a napoſledy na Sluncy wyſuſſená, geſt zewſſech neylepſſj traud do Křeſadla/
kuprwnjmu vdeřenj hned vchytá Giſkru.

II. Koňſké Kopyto. II. Tuſsilago vulgaris.

¶ Koňſké Kopyto ſlowe Řzecky βύχιον, Latině Tuſsilago, Farfara, Vngula caballi- B
na: Wlaſky Farfara, Sſpanyelſky Vnha de Aſino, Francauſky Pas de aſne, Německy
Hufflattich.

O Czernobyli. Kap. XCI.

Gména a Spůſob.

NJekteřj ſe domnjwagj/ že Czernobyl proto ſlowe Německy
Beyfuß/ když ſe w obuwj pod nohy wložj/ že Lidi wandrownj a poceſtné
proti vſtánj obhaguge / gakož y Plinius to též ſwědčj / kdož chce, může to-
mu wěřiti. Slowe také S. Johannis Gürtel/ Pás S. Jana / protože
Lidé powěrnj v wečer před S. Janem tau bylinau ſe opaſugj/ Wěnce z nj
na Hlawach noſý/ proti Obludám, Kauzlům, neſſtěſtjm a nemocem toho Roku.

¶ Czernobyl wſſudy roſte křowatě, gako Pelyněk. Než liſtj má wětſſj a tučněgſſj/
powrchu zelené, zeſpod poběláwé/ welmi zkrágené a rozdělené / gako něgaké Ručičky na
pohleděnj. Prautj má dlauhé, dwaulokətnj, drewnaté, okrauhlé, pruhowaté, počerwena-
lé aneb zbjlazelené. Neſe množſtwj ſubtýlného, ſkrowného, whromadu ſtlačeného aneb
hroznowatého, zbjlažlutého Kwětu/ z něhož ſe wyſtřeluge Semeno drobné a okrauhlé.
Kořen má drewnatý, Prſtu ztlauſſtj / s drobným Kořenjčkem. Wſſecka Bylina geſt
wonná. Protož mnozý pro ſamu gegj wůni, Koláče s nj pekau.

* O giných pokolenjch Czernobyle můžeš nahlédnauti in Carolum Cluſium in obſerua-
tionibus Hiſpanicis lib.1.cap.58. & in obſeruationib. Auſtriacis, lib.3.cap.31. A o tamezy vče-
nými gſau rozličné diſputationes aneb Hádky/ kteréž ginám přináležegj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Geſt přirozenj horkého na druhém, a ſuchého na prwnjm ſtupni dokonále. Mocý
ſwau otwjrá, wywodj, ztenčuge, rozděluge, a roznáſſj. Geſt také ſubtýlné pronikawé
podſtaty.

Wnitř.

¶ Czernobyl, zwláſſtě Czerweny, v wjně wařený a pitý, otwjrá zawřenau Matku/ pomáhá ženám k gegich nemocy/ proſpjwá y wčas porodu/ zahřjwá audy přirozené/ Plod mrtwý wyhánj y Cžmeyru/ dáwá wolný Moč. Dobrý geſt proti Kamenu/ a odpjrá ſtudenému Gedu Opium. ¶ Kwět Czernobylowý ſuchý, hodj ſe netoliko k Lékařſtwj/ ale y do Kuchyně, k nadiwánj Huſý a ſtrogenj giných pokrmůw.
¶ Někteřj ſtrogj proſpěſſně Czernobylowé wjno na Podzym/ nechawagj aby ſe Mſtem tak odkyſalo/ k ženſkým ſwrchu dotčeným nedoſtatkům a potřebám.

Czernobyl. Artemiſia.

D

* Hippocrates pjſſe/ že mezy wſſemi Lékařſtwjmi lepſſjho nenj Secundinam wen wyhnati/ nad Sſtáwu z Czernobyle s teplým wjnem pitau. Ale ta Sſtáwa nemá ſe než toliko w té ſamé potřebě dáwati/ a ne, gakž ſe někteřj domnjwagj, k upomocy porodu/ gakžkoliw má moc wen geg hnáti. A wſſak poněwadž geſt náramně hořký, welmi ſnadně může ſſkoditi/ a tak zemdliti, žeby tudy Plod vmřel. Gakž o tom také Iacobus Holerius Medicus in ſuis Annotationibus in Aphoriſmos, pilně a potřebně napomenul.*
¶ Czernobyl třený s Fjkem, a pitý s wjnem, zahřjwá Žaludek. S wjnem požjwaný, dobrý geſt proti zacpánj Slezyny a Gater/ z přjliſſné ſtudenoſti.

Zewnitř.

¶ Gakož Czernobyl pitý wſſeliké neřeſti Matky rozděluge a wywodj: tak y zewnitř to půſobj/ když ſe gjm ženy od zpodku zhůru v Wanně pařj.
¶ Kdož nemůže wody puſtiti/ tomu ſe může Czernobyl w bjlém wjně wařiti/ a na Lůno teplý přiložiti: Bude zdráw. ¶ Sſtáwa Czernobylowá s Myrrhau ſmjſſená, a w lněném ſſátku do Matky wprawená, mnoho z nj wlhkoſtj zlých wen wytahuge.
¶ Ženám po porodu proti boleſti okolo Pupka: Wezmi Czernobyl a Peltram Zahradnj/ ohřege to, teplým přikládeg na Lůno: K tomu také wař v wjně Podražec, Anýz, Kopytnjk/ a pj. ¶ Proti Žlautenicy: Wezmi Czernobyl, Gelenj gazyk, každého hrſt/ wař a oſladě Cukrem, požjweg. Ty pak Byliny pozůſtalé po vwařenj přikládeg na Slezynu zpuchlau/ a opadne. ¶ Czernobyl s Kmenem, Řžepjčkem, w bjlém wjně wařený/ a tim ſtudené, chromé žjly a klauby pařené, wzbuzuge a zaſe ge naprawuge. ¶ Také kdožby ſe w chůzy vchwátil/ deg ſobě z Czernobyle přiſtrogiti Lázeň k mytj Noh/ vſtánj z Noh odgjmá.

¶ Czerno-

¶ Czernobyl slowe Rzecky, Latině y Wlasky Artemisia, † ab Artemisia Mausoli regis conjuge, quæ multos morbos hac herba curauit: Olus regium, Herba regia, Mater herbarum: Arabsky Belegensif, Molusar.† Sspanyelsky Artemes & Boza, Francausky Armoise, Německy Beyfuß, S. Johansgürtel, to gest S. Jana Pas, Himelker. Polsky Bilitza, Vhersky Feckete Iren.†

O Hroznowé Bylině. Kap. XCII.

Hroznowá Bylina. Botrys.

Spůsob, Czas a Mjsto.

Tato Bylina roste s mnohými wětwičkami, gako nětaký křjček/ gest žlutě zelená. List má, gako Dub, wyssteptaný, lepký a smolný/ wůně těžké a prudké/ wssak proto dosti libé. Kwjtků množstwj žlutých okolo celého Prautj/ a neywjc při wrchu/ z něhož se dělá mnoho drobného semena/ kteréž tak hustě pospolu wisý, gako nětaký hrozen. Dozráwá měsýce Srpna a Zářj. Kořen gest malý/ na několik Křjčků rozložitý. Roste w zemi wyprahlé, y při Potocých/ a máme gi také w Czechách na mnohých mjstech.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Hroznowá bylina gest ohniwého přirozenj/ zahřjwá a sussj/ proniká, rozrážj, wyčisstuge a otwjrá. Obyčegně skláwá se do Truhel mezy ssaty. Neb gim dáwá dobrau wůni/ a zachowáwá ge od Molů a kazů.

Wnitř.

¶ Hroznowá bylina má hogitedlnau powahu, proti wsseliký̌m nedostatkům Prsů a Plic/ kteřjž z studených Flusůw a wlhkostj pocházegj/ gacýž gsau dussnost, soptiwost a zastaralý Kássel. Ta Bylina může tak sama, aneb s Lékořicý wařena býti/ a za několik dnů pořád se pjti. ¶ Táž Bylina vsussená, na Prach ztlučená, s Medem w Lektwař zadělaná a gedená, gest welmi dobrá zwředowilým Pljcem. Gá gsem tim Lékařstwjm mnohé zhogil/ kteřjž talowem a hnisem odchrkowali.

Zewnitř.

¶ Hroznowá bylina na horké Cyhle ohřitá, dobrým wjnem aneb Malwazým skropená, a teplá na dolegssj břicho přiložená, přinássj nemalau pomoc proti bolestem Matky.

C Může ſe to Lékařſtwj geſſtě ſylněgſſj přiſtrogiti takto: Wezmi Hroznowé byliny, Ržjmbaby, Kmenu, zarowen̄ na wahu každého. Ty wſſecky kuſy zkrágeg aneb ztluc / a w Liliowém Olegi vſmaž / přideg k nim tři aneb čtyry wegce nowé Slepičj ztlučené / a tak na Rendljku okrauhlý Koláč vpec / a ten teplý na Pupek přilož: Nad giné ſpomáhá: Zwláſſtě Ženám po porodu, když žřenj magj. Hroznowá bylina * někteřj, gakž Cordus pjſſe, Artemiſia Turcica, to geſt Cžernobyl Turecky řjkagj, ſlowe Řzecky a Latině Botrys,† Vna herba, Herba botri, Quercula peregrina ſiue Turcica,† Wlaſſky Botry & Patientia, Item Liſne: * Francauſky Migraine, Německy Traubenkraut, Türckiſch Beyfus.

O Hroznowé Bylině menſſj aneb Stozrnjčku. Kap. XCIII.

Hroznowá bylina menſſj, Stozrnjčko. Ambroſia.

Ambroſia falſo dicta.

D

Spůſob.

TAto Bylinka geſt njzká a křowatá, na tři pjdi dlauhá. Okolo Ratoljſtek má mnoho liſtj Rautowého: a těch Ratoljſtek geſt množſtwj zewſſech ſtran plných drobného Semýnka, w hromadu ſtiſknutého gako Hrozen. Nikdý nekwetne. Wydáwá wůni libau a winnau. Kořen má tenký, zdýlj půldruhé nohy, aneb dwau pjdj. Roſte w ſuchých pjſčitých a wyprahlých mjſtech.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Bylina tato whromadu sſtahuge, ſwjrá, a zpatkem odrážj wlhkoſti / kteréž k němu kterému audu tekau. Protož okolo Rány přiložená, nedopauſſtjgi podcházeti.

* Wnitř.

Wody Stozrnjčkowé welmi čaſto vžjwáme, když ſe někdo od těžkého zdwjhánj namůže. *

Zewnitř.

Hroznowá bylina menſſj protlučená, a na rány přiložená, od zapálenj ge zachowáwá. Wařená, aby gjchau vſta proplakowal / dobrá geſt, komuž čjpek ſpadl / a proti wſſelikým otokům, záſſkrtu a wředům hrdla. Dáwá ſe y do Kliſtýrů proti Cžerwené nemocy.

Sſťáwa z liſtj wytlačená, wychwaluge ſe na ſlzawé aneb tekuté Oči. Ženy z této Byliny mohau ſobě Wannu aneb pařenj ſtrogiti, proti nemjrnému toku Matky.

Hroznowá bylina Menſſj aneb Stozrnjčko ſlowe Rzecky a Latině Ambroſia, protože kdož gi čaſto w gjdle požjwagj, dlauhowěcý býwagj. † Artemiſia botrys vel botroides, Geſnero Herba vinoſa. † Německy Klein Traubenkraut, a někde Tauſentkorn. A

* O Faleſſném Stozrnjčku. Ambroſia alia falſò ſic dicta.

Nozý gſau důmyſlowé a hadky de *Ambroſia*, tak že téměř každý ſwau zwláſſtnj mjti chce. Někteřj gmenugj Ambroſiam, aneb Ambroſianam, Bylinku lokte zwýſſj, s Liſtjm takměř Cžernobylowým / Semeno neſe mezy malými trnky. Ale kteřjž wůně této Byliny nelibugj, táhnau gi ad Conizam, kterauž Hippocrates 2. lib. de Mulierib. wypiſuge / žeby měla podobenſtwj na pohleděnj kadeřowého Apium, a roſtla při Mořj a na mjſtech pjſčitých / wůně welmi protiwné a nelibé. Ty někteřj takto ſpolečné ſnyluгj ſrownati / že Dioſcorides Ambroſiam, kterauž y Apium ruſticam nazýwá, wypſal / a dobrau wůni gi přiwlaſtnil, když geſt ſuchá / gakož y Koryander libě wonj, když ſe vſuſſj. Plinij Ambroſia roſte toliko na Mořj / a k Cžernobylu ſe přičjtá. Ale kterauž Mathiolus w ſwé Latinſké Knize maluge, doſtaw gi à Cortuſo, z Figůry nemůže ſe dobře poznati. Ginym něco takowého ex Italia pro Ambroſia prima Matthioli bylo poſláno / ale nic giného nebylo / než Planá Rzeřicha, Wilder Kreſsig. A to dobře býti mohlo / že Autor ſuché doſtal / a otrhati gi dal / když giž dobře ſtará byla / a s mnohými Ratoljſtkami plnými Semena ſe rozložila / gakož pak takowá Ratoljſtka ſwrchu při Bylině y s ſwým Semenem geſt položená. Gakž pak koli geſt, wětſſj počet na tom ſe ſnáſſj / že ſwrchu dotčená od některých Coniza Hippocratis gmenowaná, prawá geſt Ambroſia, gegižto wlaſtnj Figůra potom w giné práce a Knize wyſtawena a vkázana býti má. Ano Dodonæus také y Lobelius doſti dobře gi wykonterfektowali / kdež ſe ſpatřiti může / abychom tuto nerozſſiřowali. *

O Cžapjnůſku. Kap. XCIIII. B

I. Cžapjnůſek. I. Geranium.

II. Cžapjnůſek. II. Geranium.

Rozdjl a Spůſob.

Cžapjnůſek má to gméno od ſpůſobu a fformy / že Hlawičku má s dlauhým nůſkem / podobným k Cžapjmu aneb Geřabjmu noſu. W Apatékách mu řjkagj Roſtrum Ciconiæ. Nacházý ſe pak w rozdjlu ſſeſterý.

C

Prwnj má liſt menſſj nežli Bolehlaw / a méně rozdělený, na zemi ležjcý / kterýž když dozrage, býwá čerwený. Prut krátký, okrauhlý, chlupatý a čerwený. Při wrchu kwět brunátný / malý gako Kuřjmor / z něhož hlawičky s gakýmiſy nůſky dlauhými ſſpičatými wyroſtagj. Kořen bjlý, dlauhý, oblý, a gako Řzepka ſladký. Roſte neywjce mezy hrudjm, w růmjch okolo Plotů, mezy Kamenjm, a ledakdes ginde, na Zahradách, mezy zeljm. Apatékaři gmenugj Acum paſtoris, a někteřj od wůně geho Acum muſcatam. Němcy Storckenſchnabel.

Na druhém Czapjnůſku každý Liſt hlawnj wiſý na dlauhé a chlupaté ſſpičce / a geſt na giných pět Ljſtkůw menſſjch rozdělený, gako Petržel aneb Pětiljſtek: ale toto liſtj rozdělené w ſwém okolku geſt wjce zpilowané a přjchlupaté. Prut má tenký a Bawlnkau obalený, pjdi zwýſſj / k tomu Kwět čerwený, Pryſylowé brunátnoſti / wětſſj nežli prwnj / z něhož gakéſy malé kuſtičky chlupaté, a gako Sſawlička ſſpičaté, wyroſtagj / a w nich Semeno. Kořen pjdi zdýlj / ale tenký. Roſte w zemi ſuché. Němcy mu řjkagj Ruprechtskraut.

III. Czapjnůſek. III. Geranium.

IIII. Czapjnůſek. IIII. Geranium.

D

Třetj Czapjnůſek liſt má Slézowý, než mnohem menſſj / zawěſſený na tenké, okrauhlé, a počerwenalé ſſpičce. Prautj drobné, okrauhlé a krátké. Kwět čerwený / z něhož gako z prwnjho, Nůſkowé Czapjm podobnj wyroſtagj. Kořen k druhému téměř zcela podobný. Roſte na Zahradách podlé ſtezek / a w zemj neplodné. Německy ſlowe Taubenfus oder Schartenkraut. † Latině Pes columbinus, vel Geranium columbinum, Polſky Golubia noga, Vherſky Golya horoen, hoc eſt Ciconiæ unguis. †

Cztwrtý Czapjnůſek roſte zde w Czechách v weliké hognoſti na Lukách. Liſt má wětſſj nad giné / a gako Pryſkyřnjk na oſmero rozdělený, na zemi ležjcý a wiſýcý na dlauhé a pewné ſſpičce. Prautj geho geſt tučné a vzlowaté. Při wrchu Kwět wětſſj nad giné, a gako Růžičky, barwy blankytné. Ten když ſpadne, zůſtawuge po ſobě hlawičky s Nůſkem Czapjm / ale wětſſj a vſſlechtilegſſj, než ginj. Má také Kořen wětſſj nad giné / delſſj, tluſtſſj, a mocněgſſj, koſmatý, počerwenalý, a wnitř koſſtál twrdý. Německy ſlowe Gottesgenad.

Pátý Czapjnůſek, kterýž roſte w Dalmacý, liſt má gako Anemone, aneb Polſký Mák / než delſſj, rozſtřjžený, a na ſſeſtero rozdělený. Prut z kořene wycházý rowný,

tenký,

tenký, vzlowatý/ z něhož se Listj wen tlačj/ a Kwět ssarlatowý spůsobu Růže/ gakož při A Kaukoli widjme/ z něhož od spodku Růžky wycházegj, neb Nůšky malé, twárnosti Nowého Měsýce. Kořen okrauhlý, Cybulkowatý / wětšj než Ořech Lijskowý, temné čerwenosti a sladký. Roste w zemi newyprawené.

V. Czapjnůsek. V. Geranium.

VI. Czapjnůsek. VI. Geranium.

B

Sſestý z Werony Franciscus Calzolarius nedáwno mi poslal/ gakož wymalowánj geho přjtomné vkazuge.

Geraniũ saxatile. Czapjnůsek Hornj.

Tuto pěknau Bylinu wypisuge Wysoce včený Medicus a skussený Simplicista, Ioannes Thalius dobré paměti, in sua Harcynia Saxonothuringica, kteréž se množstwj nacházý w njzkých Skaljch okolo zámku Honssteinu, při Hartzu. Item, na hůře v města Ilffeldu, kteráž Hertzberg slowe/ y na giných mjstech. Má listj podobné Geranio secundo, wssak hladssj a čerweněgssj, na dlauhých čerwených sspičkách / Kwjtky pěkné ssarlatowé barwy / Semeno drobné a žluté / Kořen subtylný. Sadj se a hogně rozplozuge sama w Zahradách swým Semenem, kteréž z nj wyprchá.

* Gsau gesstě rozličná pokolenj Czapjnusků / o nichž se tuto newyprawuge/ gako Geranium Muscatũ, woni Pižmem / zwlásstě ráno a v wečer. Mohloby se k prwnjmu Autoris strany spůsobu přičjsti: Geranium Creticum, s náramně dlauhými a welikými Nůsky. Item, Hæmatodes, sanguinarium, a giná wjce/ kteráž neyprwé Carolus Clusius wygewil, in obseruationib. Pannon. lib. 3. cap. 2. *

Přirozenj, mocy a včinkowé, prwnjho a poslednjho Czapjnůsku.

Prwnj a poslednj sstrawugj a rozdělugj/ poněwadž gsau chuti sladké.

C

Liſtj aneb kořen v wjně wařený, aneb Praſſek geho toliko do wjna wſypaný a pi-
tý: rozhánj nadýmánj Matky / a gakkoli zemdlené, zaſe občerſtwuge. Dáwá ſe proti
Sauchotinám. Mjzka z kořene w vſſj wpuſſtěná, bolenj gegich vkládá.
Kořen žene Moč a Ledwinný Kámen / a poſlednj zwláſſtně k tomu geſt ſkuſſený.
Semeno ztižj gednoho Lotu s Pepřem a s Myrrhau w nápogi přigaté, Křeč,
kterýž zpátkem Hlawu táhne, vzdrawuge.

Giných čtyř pokolenij.

Giných Czapjnuſkůw liſtj a kořenowé whromadu ſtahugj. Přirozenj ſtudeného
na prwnjm, a ſuchého na druhém Stupni / gſau náramně dobřj na wſſeliké Rány a oto-
ky, wnitřně do Těla y zewnitřně vžjwanj. Mnozý kladau ge do Trankůw proti Fiſtu-
ljm a wnitřnjm ranám. Obzwláſſtnj má chwálu druhý Czapjnůſek proti ohni
S. Antonjna / aby liſtj geho zmačkal a přikládal. Tolikéž proti zwředowánj vſt, Prſý
a Lůna / aby budto Prach do nich zaſeypal aneb zmačkané liſtj přikládal. Tracenj w Zym-
nicech zaſtawugj / Czerwenau nemoc hogj. Proti Třetjdennj Zymnicy tento
Trank geſt wýborný: Wezmi Czapjnůſek y s kořenjm, Benedykt bjlý, Sſkowjk, Sſtět-
ku planau / wař v wodě a pj. Czapjnůſek ſlowe Řzecky y Latině Geranion,
Roſtrum Ciconiæ: Wlaſky Geranio, Sſpanyelſky Pico de Cinguentia, Francauſky
Roſtro de Cicongie, Německy Storckenſchnabel.

Gnaphalium. Kap. XCV.

D

Gnaphalium.

Impia Plinij, ſiue Centuncularis. Rohrkraut.

Spůſob.

Dioſcorides tuto Bylinu takto wypiſuge: Gnaphalium, Latině
Tomentum, má drobné, měkké liſtj / kteréhož někteřj vžjwagj mjſto Sau-
kenných odſtřjžkůw aneb Flokůw / a Polſſtáře gjmi naplňugj. Liſtj dobré
geſt pjti s trpkým wjnem, proti Czerwené nemocy.

Welmi krátké wypſánj / tak že téměř nemožné wěděti / coby wlaſtně Gnaphalium
bylo. A wſſak Wyſoce včený Ioannes Iacobus Cortuſus z Padue poſlal mi gednu Byli-
nu, pod tim gménem Gnaphalium, kteréžto poněwadž měla bjlé, měkké a docela wlněné
liſtj / dal gſem gi tuto wyreyſowati. Roſte při a w Potůčcých wyſchlých a w mjſtech pj-
ſčitých. † Kwetné měſýce Máge, Czerwna a Czerwence. †

Někteřj

¶ Někteřj berau a pokládagj za prawé Gnaphalium, a gmenugj Německy Rhurkraut, Latině Centunculum aneb Centuncularem: y tu gsem dal wymalowati. Nacházý se na Roljch a Lukách pjskowatých. Prut má wssecken popelatý/ Corymbi geho aneb hláwkowatý Kwět gest zssediwa žlutý/ po dozránj sprchá a opadá, gako ginj peyřnatj a letawj Kwětowé. Někteřj této Bylině řjkagj Rheinblumen. Ale wedlé zdánj a rozumu mého gest Impia Plinij. Nebo kdož posaudj wlastně wypsánj Plinij, nagde to/ že se wlastněgi ad Impiam, nežli ad Gnaphalium treffuge.

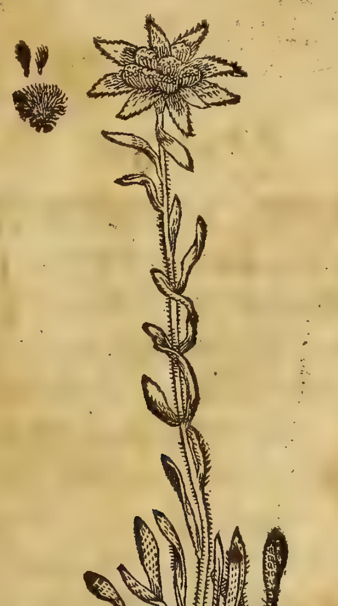
* Prwnjho Gnaphalium, kteréž gest Bylina wssecka bjlá, s žlutými Knofflјčky, welmi mnoho nalezl gsem v města Ostia, blјzko Řjma / a okolo Puteolos, v Moře. Hogně ho také roste w Frankreychu, okolo Narbony. Druhé Obecné, Němcům Rhurkraut řečené, někteřj chtěgj / že gest herba Impia apud Plinium, a mnozý ho platně vžjwagj in Dysenteria. Gyce také gi gmenugj Filaginem, a w dwogjm spůsobu se nacházý: gedna má naskrze menssj a tenssj listj / a gedno od druhé naskrze podál osazené.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ O Gnaphalium swrchu gest dotčeno. Ale Rhurkraut znamenitě prospjwá proti wředu aneb oteklině hrdla, Angina řečené/ aby z listj sstáwu wytlače, s wjnem a Mlékem smjchal / a tim vsta proplakowal. Plinius gesstě wjce prawj: Kdožby toliko Bylinu tuto žweykal, že proti giž oznamenému nedostatku sebau bude bezpečen.

* Dodonæus pjsse/ že Woda z této Byliny pálená, proti Raku na Prsech welmi dobrá gest/ aby smáčege w nj ssátek, každodenně přikládal/ že se tudy překážka včinj Raku/ aby se zagitřowati nemohl. K témuž někteřj vžjwagj s prospěchem listj Kopytnjkowého/ w dotčené wodě prwé močeného.*

* Giné *Gnaphalium, Leontopodium, Pes Leonis,* Lwowá noha řečené.

Tuto bylinu *Autor* w Latinském Herbáři za *Leontopodium* postawil/ gakžkoli ginj držj gi wjce za Gnaphalium Alpinum, ginj také ad Pilosellas přikládagj/ a gakož Carolus Clusius oznamuge, lib.3. obseruat. Pannon. cap.18. w hognosti roste na horách Rakauských. Na Ssweycarských horách slowe, gakž Simlerus in Comment: de Alpibus oznamuge, Wullblumen. Widj mu se, gakoby whromadu stahowala a hogila / gako giná Pilosella, to gest Chlupáček.*

O Zem-

C

O Zemſkém Kaſſtánu a Tužebnjku.

Kap. XCVI.

1. Oenanthe Autoris. 1. Autoris Oenanthe.
2. Mladiſtwý kořen zemſkého Kaſſtanu. 2. Bulbocaſtani radix nouella.
3. Téhož kořen ſtarſſj. 3. Eiuſdē vetuſtior radix.
4. Kwět a Semeno. 4. Floſculi & ſemen.

Tužebnjk. Filipendula.

D

Spůſob.

WSſickni téměř nowj Herbářůw Spiſowatelé gmenugj a wyſtawugj za Oenanthe takowau Bylinu / kterauž Cžeſky Tužebnjk, Německy Roter Steinbrech, a w Apatekách Filipendulam gmenugj. Ale gá k nim přiſtaupiti nemohu. Nebo Dioſcoridis Oenanthe má Prut tluſtý, pjdi zwýſſi / Liſtem ſe připodobňuge Paſſtrnáku: Kwět má bjlý / gehož ſemeno podobné geſt Lebedowému: Kořen tluſtý, s mnohými oblými přiroſtlými Kořjnky, gako vzljky a okrauhlými / a roſte w zemi kamenité. Když ſe tedy wypſánj toto ad Filipendulam, to geſt k Tužebnjku přirowná / gináče ſe nagde. Nebo Tužebnjk nemá liſtu Paſſtrnákowého / ale kadeřawý a pohromadě wiſýcý / a lépe ſe rymuge k Wlaſkému Bedrnjku / kterémuž Cžechowé Krwawé kořenj řjkagj. Také Prut geho nenj pjdi zwýſſj / než Loketnj, a někdy wyšſſj. Ani Semeno s Lebedowým ſe neſrownáwá. Nemá také žádných hrubých Kořenů, s okrauhlými vzljky aneb hlawičkami / ale na mnoho čáſtek rozdělené, s přiroſtlým wláſſeničkem / na němž wiſý dlauzý ſſpičatj Kořjnkowé, gako malj Žalaudkowé, k Oljwkám aneb k Ořjſſkům podobnj. Kůra zewnitřnj kořene geſt temně červená / dřeň wnitř poběławý. Nad to wýš, Tužebnjk roſte neywjce na Lukách / a ne na Skálj. Z těchto zewſſech předložených znamenj doſti patrné geſt / že Filipendula a Oenanthe žádné ſpolečnoſti nemagj. Bylina pak, gakož wyreyſowánj předſtawené vkazuge, mnohem wjce rymuge ſe ad Oenanthen, za kterauž y gá mám gi / až něco lepſſjho od giného vkázáno bude.

* Oenanthe wyznamenáwá v Řzekůw winný kwět / † Gaza wyložil Vitiflorā, † kteréžto gméno pro libau wůni Kwětu nežle Filipendulæ dáno. Gakož pak někteřj pjſſj / že mnohem liběgi nežli v nás, w Langedocku & in Gaſconia, y Kořen woněti má. Roſte také mezy Skáljm a

lim a w místech suchých v nás w Rzjssi, nemnoho wyšssj gedné pjdi / kdež se mezy kamenitými Horami nacházý / gakžkoli na Lukách bugněgi roste. Kořen dobře skauti může hrubý / poněwadž se ssiroce a daleko okolo sebe rozkládá. Ale kterauž Autor klade / bezpochyby gjného nic nenj / nežli gakž se obecně Bunium aneb Bulbocastanum Tralliani nazýwá / Německy Erdkesten aneb Schäfferßnüs / gakoby řekl, Zemský Kasstan, aneb Pastusssi ořech: protože geg Pastuchowé na Poljch obyčegně gidagj. Kořen má chut takměř Kasstanowau / wssak něco trpčegssj. Kwjtek nese bjlý s wrcholjkem aneb okolkem / z něhož pocházý semeno, gako Kmjn / než menssj. Roste a libuge sobě Pole mastná a stinná.*

Oenanthe alia.

Oenanthe IIII.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Oenanthowé semeno, listj y Prautj v wodě medowé neb v wjně pité, lůžko wyhánj. Kořen s wjnem přigatý, dobrý gest proti wětrnostem Moče / aneb kapawému wody paussténj. Tužebnjk gest horkého přirozenj na prwnjm, a suchého na druhém stupni. Moc má otwjragjcý / Kámen lomj a wen žene (odkudž Německy Steinbrech slowe) zástawu Moče proprawuge / řezánj a kapánj geho bolestné krotj / a může se přigjti w bjlém wjně ztjžj půl Lotu. Kořen ztlučený, a s Medem do Lektwaře zadělaný, aby tu Lektwař wezma pod gazyk, slinu do sebe bral a požjral, Kássel brzo vkládá / a wolný duch w Prsech činj. Proti Paducý nemocy Prachu geho vžjweg w gjdle / aneb za čtyřidceti dnů požjweg cum Oxymelle Scyllitico, a s wodau Bzowého kwětu. Prach, gakož někteřj tomu chtěgj, wýborný gest proti Žlautenicy od zacpánj Gater. Item, Prach geho dáwá se do Tranku pro vzdrawenj Fistulj, a ran wnitřnjch, Prsnjch y Střewnjch. Tužebnjk wařiti v wjně, přidati Růžowého medu a Kamence, zgitřenj aust y hrdla vzdrawuge.

Tužebnjk slowe Německy Roter Steinbrech.

* Giný dwogj spůsob Oenanthæ. Oenanthæ aliæ.

Mathiolus w Latinském Herbaři gesstě wjce pokolenj Oenanthæ klade / ale žádného dokonále newypisuge / toliko to prawj: Že w kořenu a okolku cum Filipendula s Tužebnjkem se srownáwagj: ale nedal gich proto wymalowati / žeby prawé Oenanthæ byly. Nybrž nemage gesstě žádného gména, raděgi tuto, nežli ginde, ge položil. Přednj má list téměř gako Petržel / a nawrchu bjlau Vmbellam aneb Korunku / sama od sebe roste okolo Mompelieru

 w audoljch

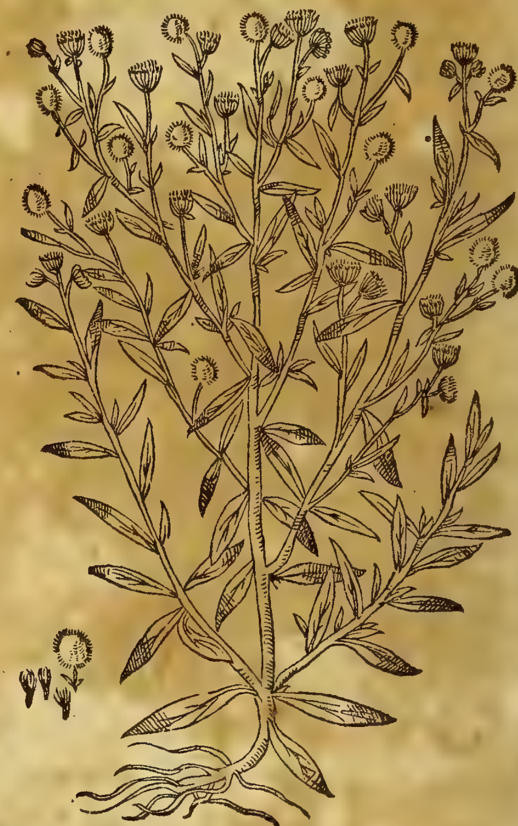
C w audolich y w Leſých. Druhá roſte w Miſſni, a ginde w bahnitých mjſtech / z počátku wſſe-cka s proſtym plazýcým ſe kořenem. Ale když ſe ſadj do ſuché země, wſſecken ſe měnj / a nabýwá okrauhlého aneb oblého Kořjnku, gako Rzepka / a ſſiroce ſe rozkládá okolo ſebe / a kdež ſe z něho malá wětwička do země zakopá a přikryge / také y hned rychle ſe kořenj, a bjlé Korunky wynáſſj. Sycē P. Pena geſſtě giné wypiſuge / gako gedno s bjlým whromadu ſtiſknutým, Kápi podobným Kwětem / potom druhé s gedowatými Kořjnky / kteřjž zbělažluté Mléko magj. O nichž tam čjſti můžeš.*

O Zlatém tranku. Kap. XCVII.

Zlatý Trank wětſſj. Conyza major.

Zlatý Trank menſſj. Conyza minor.

D

Rozdjl a Spůſob.

Zlatý Trank geſt trogj: Geden wětſſj, kterýž ſlowe Samec, Conyza major ſeu mas. Menſſj aneb Samice, Conyza minor ſeu fæmina. Třetj proſtřednj, Conyza media.

Zlatý Trank wětſſj Prut má dwaulokettnj, ratoleſtný, pewný. Liſtj podobné Oliwowému / než wětſſj, chlupaté a tučné. Neſe Kwět přjryſſawý a žlutý, klaſowitý / kterýž potom zpeyřnatj, wůně ſylné a libé. Kořen drewnatý a w Lékařſtwj nevžitečný.

Zlatý Trank menſſj liſtj má tenſſj a vžſſj / Prut též kratſſj a ſubtýlněgſſj / Kwět žlutý, gako něgaké Kuličky wycházý / kterýž potom také zpeyřnatj a preč zalétá.

Třetj Zlatý Trank proſtřednj, Prut má tluſtſſj a měkčegſſj než druhý / w liſtj držj proſtředek mezy prwnjm a druhým / a k Mátě poněkud ſe připodobňuge. Kwět při wrchu žlutý aneb zlatý, gako Rmen / welmi ſylné wůně / a wſſak přjgemné a libé.

* Mnozý a rozličnj Zlatj Trankowé onde y onde v Autorůw ſe nacházegj. Majorem Conyzam Matthioli ginj gmenugj Baccharin, a kladau ginau Conyzam majorem, kterážby měla libě woněti / a w dotknutj welmi tučná býti. Tu wypiſuge P. Pena, prawě / že in Hetruria, a w Benátkách při Moři y okolo Mompelieru, na Polich y ginde roſte. Zdá ſe býti ta / kterauž C. Cluſius in Hiſp: ſtirp: hiſt: lib. 2. cap. 47. (kdež wjce Zlatých Tranků Conyzæ nagdeš) wypiſuge / a D. Rauvolfius in ſuo Itinerario 1. parte cap. 1. připomjná. V nás giná menſſj roſte na Sylnicých okolo Weſnic, w mjſtech wlhkých / gegjžto Figůra in Lobelio & Dodo-

& Dodonæo spatřiti se může. Menšši Trank Zlatý Autoris ginj gmenugj Pestifugam, má A
dosti libau wůni/ w některých Zahradách v nás se nacházý/ a sama se osýwá swým pehřnatým Semýnkem. O giných Conyzis čjsti můžeš C. Clusium in stirpibus Pan: lib. 3. cap. 28.

¶ My gsme gednu wjce tuto přiložili/ kteráž gesstě od žádného wypsána nenj/ má list wyšši nežli ta druhá menšši/ Prut ryssawý, a kwět žlutý/ gako Conyza III. roste na wlhkých lukách.*

Zlatý Trank prostřednj. Conyza III.

Conyza IIII.

B

Mjsto.

¶ Prwnj dwa Trankowé zlatj obyčegně rostau w zemi wyprahlé a newydělané. Ale třetj swé obydlj má w mokrých aneb wlhkých mjstech.

Czas.

¶ Kwetnau Měsýce Srpna / a toho času magj se trhati.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Swrchu oznámenj třj Zlatj Trankowé gsau ohniwého přirozenj / zahřjwagj a suššj. Mocy pronikagjcý, otwjragjcý, wywodjcý. Nebo chuti gsau kausawé a hořké.

Wnitř.

¶ Zlatý trank wařený v wjně, a teplý pitý, Cžmeytu a Plod mrtwý y Lůžko wen wyhánj/ zástawu Moče prorawuge / Řezawku krotj / Žlautenicy rozhánj / zacpaná Gátra prorawuge a otwjrá / Wodnotedlnosti wkořeniti se nedopausstj / žřenj Břicha vkládá/ Slezynu oprawuge. ¶ Tato Bylina s Octem wařená, a do wnitřku daná, probuzuge ty, kteréž Paducý nemoc na zem porazyla. ¶ Zlatý Trank prostřednj na Prach ztlučený, ztjžj gednoho Quentjku w čerweném kyselým wjně pitý, vzdrawuge Cžerwenau nemoc.

Zewnitř.

¶ Bylina Zlatého Tranku aneb dým gegj zahánj Hady, Blechy, Komáry / y giné neřesti podobné / za kteraužto přjčinau také Německy slowe Flöhekraut aneb Muckenkraut / a Latině Pulicaria, to gest Blessnjk.

¶ Zlatý Trank čerstwý protlučený, a w spůsobu Flastru přiložený, wytahuge z ran Hadj ged/ wyčisstuge a vzdrawuge wsselikě Rány a prowaleniny.

¶ Zlatý Trank, zwlásstě menššj, na čelo přiwázaný, bolenj Hlawy vkrocuge.

 ¶ Když

C Když ženy tuto Bylinu zwařj, a v Wanně se wnj mygj / wyčisstuge gegich nemoc, Menstruum řečenau / a mnoho zlých Materyj od nich wywodj.

Zlatý Trank osutj a Fransskau nemoc wen žene / y wsselike otráwenj / a tudy žjly čistj / takto geg můžeš wařiti: Wezmi Zlatý Trank, Rutky polnj, Pelynku, Kokotice, wrsskůw Chmelowých y s kwětem / Czakanky, Anýzu, Wlasského kopru, Fjkůw, Hrozynek, Gelenjho gazyka, Wysokeho tranku, kořenj Wolowého gazyka: Wař v wodě aneb w Kozý Syrowátce / a pj za některý teyden / a wsseckо se wen na tělo wyrazý. Potom tuto Mast sobě vděleg: Wezmi Olege Bobkowého čtyři Loty / Petroleon dwa Loty / Plewеysu, bjlého Kadidla, Glétu, Bobkowého Prachu, Wolowa páleného, každého geden Lot / Kaffru gednu čtwrtcy / ten vtři na Kameni, s Wolowém a s Glétem / Rtuti w Octě winném w sklenicy vmořené, čtyři Loty / Sádla Wepřowého dwa Loty / a vděleg Mast / gjž budeš mazati Ruce y Nohy / po té straně, kteráž k Tělu patřj / a to na noc a ráno, ať pige Trank swrchu strogený. A když se wlhkosti počnau hýbati, a nahoru do aust gjti / tehdáž deg Purgacý z Pillulj de Fumo terræ, aneb z Lektwaře, kteráž slowe Hamech, aneb z Tranku z Sene vwařeného. A tak weliký djl těch wlhkostj stáhne se dolů / a nevčinj tak weliké sskody w vstech. Gest pak proto dobré / aby před mázanjm timto sobě aust promazowal: Wezmi Ocet a Růžowau wodu, Medu Růžowého, páleného wjna maljčko / wař spolu až se zhustne / potom omáčege w tom Pero, pomazug aust y dásnj. Nebo wstaupiloliby wždy proto nětco wlhkostj, zwředowánj a zpreyssténj bránj. Potom vsta timto budeš wymýwati: Wezmi Sstowjk Zagečj, Gitrocel, kořenj Konského sstowjku, Swalnjk menssj, Ržebřjček, Zanykl menssj, Lékořicy / wař w Ptysaně aneb w čerweném wjně / a procedě, wlož Myrrhy, bjlého Kadidla, Medu Růžowého / wstaw k Ohni, až se rozpustj / a tim teplým wymýweg: to vsta wyčisstuge / smrad odgjmá / Zuby twrdj / a byloliby gaké zwředowánj, hogj. K témuž wezmi Zanykl, Podlesstku, Rautu, Hrusstičku, Ržebřjček / wař v wjně čerweném / proceď, a přideg Medu Růžowého a Octa winného, dwě lžjce / směs spolu, a vsta tim proplakug. Aneb wezmi Ptysany / rozpusť w nj Med Růžowý / přideg wody Růžowé a kausek Kamence / powař toho spolu / a tim sobě vsta wymýweg / to gest také welmi dobré.

D Oleg, w němžby se Zlatý trank na Sluncy močil, třesenj Zymničné odgjmá / aby gjm hodinu prwé, nežby přisslo, Páteře pomazowal.

Zlatý trank slowe Ržecky, Latině y Wlasky Conyza, Cunilago, Pulicaria: Sspanyelsky Atradegua: Německy Dürwurtz, Hundsaug vnd Flohkraut.

O Fiolách. Kap. XCVIII.

Rozdjl a Způsob.

FIola, o kteréž tuto pjsseme, gmenuge se apud Dioscoridem Leucoion, (ale nenj Leucoion Theophrasti, o němž potom praweno bude) Arabowé a Apatékáři gmenugj Arabským gménem, Cheyri.

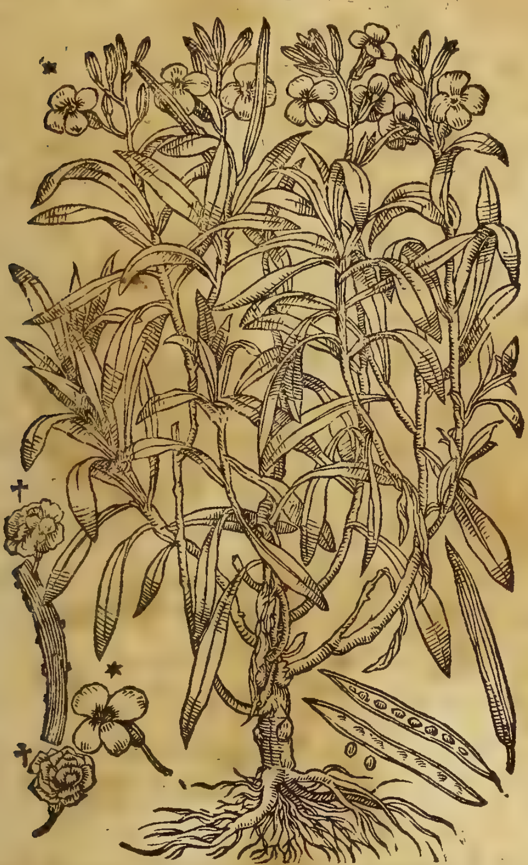
Gest pak Fiola trogj: žlutá, Bjlá a Brunátná aneb čerwená. Dioscorides klade y modrau. Ale ta v nás w Czechách ani w Němcých až posawad nenj známá. Giné w Zahradách sadj a segj / pro gegich krásu, vsslechtilost a libau wůni. Nebo wonj podobně gako Karaffilát. Gest Bylinka křowatá, s mnohými Ratoljstkami. List má dlauhý, přjssediwý měký, gako Diwizna / ale mnohem menssj a vžssj. Kwjtky čtweroljsté / na některých žluté, na giných bjlé aneb zčerwenabrunátné. Semeno ležj w dlauhých a tenkých Lustičkách zawřené, přjryssawé. Kořenj nesedj hluboko w zemi / než toliko powrchu země. Bjlá Fiola nad giné gest wonněgssj / ač wssecky zdaleka liběgi wonj, než z bljzka. Kwetnau hned spočátku Gara / a trwagj téměř až do Zymy / ano y w zymě w Sklepjch kwetnau. * Nacházý se y žluta Fiola s plnými Kwěty, welmi wonná: Podobně sstěpugj y ginau s plnými kwěty čerwenými w Nyderlantu,

okolo

okolo Walency na hoře Henniga / a gest hrubá, dobré wůně / a welmi krásná / odkadž se y ginam dodáwá / ale přes zymu nerada trwá. Semena také, gako y žluté, žádného nenese / nýbrž z mladistwých Ratolistek saditi a sstěpowati se musegi. ¶ Gest y giné pokolenj Fioly / kteréž nese pěkné zelené husté listj / a wonné bjlé Kwitky. Nacházegi se y planá Leucoia, wssudy na horách Německých / y giná, kteráž při Moři rostau / o nichž na giném mjstě wypisowati budeme.*

Fiola žlutá. Leucoion luteum, Cheyri Arabum.

Bjlá, Cžerwená, Brunátná Fiola. Leucoium album, rubrum & Purpureum.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wssecky tyto Fioly gsau ohniwého přirozenj / zahřjwagj a susj / wyčisstugj, střagj, prostupugj a pronikagj / a neywjce kwjtj, zwlásstě suché. Žlutých neywjce w Lékařstwjch vžjwáme.

Wnitř.

¶ Kwět žluté Fioly vsussený, wařený a pitý, žene secundinam, to gest Lůžko y Plod mrtwý z žiwota Matky. Těhotné ženy nemagj z toho kwětu pjti, leč při porodu / tehdáž Plod wen táhne, a Matku wyčisstuge. * Woda pálená z žluté Fioly, gest dobrá ku polehčenj pracowitého a těžkého porodu / a wssak s opatrnostj má se vžjwati / gako y giná Lékařstwj. Nebo syce wjce sskodj, nežli prospjwá.*

Zewnitř.

¶ Žlutá Fiola vsussená, wařená, a do Wanny wlitá, aby se w nj myl, wyhánj Moč y Ženskau nemoc. ¶ Z téhož Kwětu s Woskem Flastr dělagj a přikládagj / kterýž léčj rozsedlé střewo w zadku. S Medem smjssený, dobrý gest proti wředům a oteklinám aust. ¶ Semeno Fioly žluté ztjžj půl Lotu v wjně pité, aneb w sssátku do Matky wprawené, přinássj ženám gegich nemoc / a Lůžku wen pomáhá.

¶ Kořen s Octem ztlučený a přiložený, Slezynu ztenčuge / a dna klaubnj w nohách hogj. ¶ Sstáwa zewssech předgmenowaných Fiol do Očj w pusstěná, čistj ge / rozhánj a sstrawuge w nich wssecky Fleky.

¶ Kwět žluté Fioly klade se do dřewěnného Olege w Sklenicy / a wystawuge na Slunce. Ten dobrý gest proti wsselikým neduhům a bolestem Matky y klaubůw, z studených přjčin posslým. Nebo rozpausstj rozhánj, a bolesti krotj / zwlásstě žilen a klaubů.

¶ Giné Fioly tauž moc magj / a wssak netak sylnau, gako žlutá.

 * Leucoion

C

⁎ Leucoium marinum alterum. Mořſká Fiola.

TOto geſt druhé Leucoium marinum aneb mořſká Fiola/ kterauž pro Luſky gegj wnichž geſt Semeno, gako na giných Fiolách, z nichž každý při wrchu na koncy křjžek má, ſtarý Præceptor můg Aloyſius Anguillara præfectus horti Patauini, obyčegně Tripolium vel Crucigerum gmenowal. Roſte in Sicilia, inter ſcopulos Scyllam & Charybdin.

Leucoium marinum alterum.
Mořſká Fiola.

Leucoium marinum D. Rauvolffij ſiue Heſperis Syriaca.

D

Giné libě wonné Fioky/ kterauž Wyſoce včený D. Leonhardus Rauwolff, nynégſſjho čaſu zřjzený Medicus w Lincy fol. 74. dobře wypſal, nenj potřebj tuto obſſjrně wypiſowati. Roſte ſama od ſebe okolo Tripoli in Syria, a má welmi libau a chutnau wůni.⁎

† Lektwař Fiolowá. *Conſerua Violarum.*

FIolowau Lektwař takto ſtrogj: Wezmi modré a wonné Fioky, hned gakž ſe wyſkytne/ otrheg z nj modré ljſtky/ a když máš půl Libry kwětu, přiwezmi Cukru gednu Libru/ prot[illegible]uc aneb zſekeg ſpolu welmi drobně, gako na Kaſſi/ potom wlož do Sklenice/ kterauž powrchu dobře zacpeg/ a wyſtaw na Slunce. Tato Lektwař malým djtkám bezpečně dáwati ſe může/ když welikau horkoſt magj. Neb gi polehčuge/ a žiwot měký neb otewřený zdržuge/ ſrdce a mozku poſyluge/ a má chwálu proti Paducý nemocy y Božcy dětinſkému. Stařj lidé magj z nj vžjwati geden Lot aneb dwa/ žjzeň haſý a klánj w Prſých vkládá/ Břicho měkčj/ žluč wyhánj/ horkoſt z Cholerycké wlhkoſti poſſlau vhaſſuge.

Syrup Fiolowý. *Syrupus Violarum.*

HIeronymus Bok, Camerarius & Fallopius in tractatu de medicamentis purgãtib. ſimpl. cap. 40. dobrý a vžitečný Syrup Fiolowý domácý wypiſugj/ kterýž ſe podobně ſtrogj gako Karaffilátowý. A pjſſe Fallopius o dotčeném Syrupu/ že ſe ho může vžjwati od čtyř Lotů až do deſýti, k obměkčenj žjwota. S vžitkem také dáwá ſe malým Djtkám/ když ſe ſylnégſſjch Lékařſtwj oſtycháme/ zwláſſtě magjcým horkoſt, žjzeň, a zatwrzeným/ buďto ſamotný, aneb s Fiolowau wodau, a ginau chladjcý ſmjſſený. Proti weliké horkoſti můžeš wzýti Gečnau aneb čerſtwau ſtudničnau wodu/ a rozdělagjc w nj aneb ſmjchagjc dobrý djl tohoto Syrupu, malým Djtkám pjti dáti/ Srdce y Gátra chladj. Kdyžby ſe malé Djtky až do chřapawoſti vplakaly: Wezmi kauſek Lékořice oſtrauhané, prſtu zdýlj/ powrchu rozděl aneb rozkrog gi na několikero/ potom omáčeg w ſyrupu Fiolowém/ a dáweg Dětem k wyt[illegible]howánj aneb k wyſſetj/ to

tj/ to gim zase trubicy drsnatau wyhladj. Podobně kdyžby Děti klánj w bocých měly / dobře A
gest wzýti wody Kawiášowé a Fiolowé, každé do čtyř Lotů/ Syrupu Fiolowého tři Loty/ to
spolu přelijwánjm smjchati/a Dětem pjti dáwati. Takowý Traňk rozssjřuge Prsy/boleſt kro⸗
tj / a k odchrkowánj aneb wymjtánj spomáhá. Můžeš také drobet Syrupu z Lékořice při⸗
dati. A to wsse gim dobře činj / když ge k tomu Olegem Liliowým namažeš.

Dělagj w Apatékách gesstě giný Syrup složený, Syrupum violarum compoſitum,
kteréhož také, gako prwněgssjho, staři Lidé vžjwati mohau/ k vkrocenj a zahuſstěnj subtylných,
ostrých, Cholerických Flusůw / kteřjž se z Hlawy do Prsů spausstěgj / aby zahuſstěni snáze a
wolněgi od přirozenj skrze Kássel wywrženi býti mohli. Obadwa giž gmenowanj Syrupowé
welmi se dobře hodj proti bočnjmu klánj, drsnatosti hrdla aneb trubice/ proti Kássli od subtýl⸗
ných ostrých Materyj posslému. Kdyžby potřeba byla in pleuritide, to gest w bočnjm klánj
Sen vwesti, a bolesti polehčiti: Wezmi Fiolowého Syrupu, Syrupi Capilli Veneris, každého
dwa Loty / Syrupi de Glycyrriza, de Papauere, každého geden Lot / a s wodau Leknowau
smjchage, na noc přigjmeg. Tak ho vžjweg y k giným wnitřnjm audům/gako Zialudku, srdcy,
Gatrám, a Hlawě / s podobným giným Lékařstwjm, kteréž k těm audům přináležj.

Julep Fiolowý. *Julapium Violarum.*

Poněwadž mnozý nic do Těla přigjmati nemohau / od Sswestek, Ržeckého wjna, Se⸗
besten, zwlásstě kdež se Lékořice a giné Byliny wařj/gako y giné hustě Syrupy: a wssak
w pálčiwých Zymnicech roznjcená Krew, hořjcý a rozpálenj audowé, Zialudek, Srdce, Plj⸗
ce, y ginj ochlazenj a vhassenj potřebugj / mjsto onoho temného, černého a nelibého Syrupu
swětlý Julep přistrogiti se může/ pro možněgssj Lidi takto: Wezmi Fiolowé wody geden žey⸗
dljk/ bjlého Cukru půl Libry, aneb nětco méně / to spolu wař při skrowném vhljčku / a bjlkem
wyčisť, až do náležitého zahusstěnj. Pitý zymnice Cholerycké krotj / Prsům zwolnost dáwá/
Kássel zahánj/ žjzeň hasý/ a welmi dobře činj w klánj bočnjm, in pleuritide. Ale na rychlo a
pro obecný Lid takto se vdělati může: Wezmi wody čisté, čerstwé studičné geden žeydljk/ přideg B
k nj ssest aneb osm Lotů Syrupu Fiolowého / a to spolu dobře smjcheg / z toho Nemocný pjti
má dobrý truňk, nalege do čisté swětlé Sklenice: Žjzeň a horkost předjwně hasý/pálčiwé žlu⸗
či polehčuge/ Krew ochlazuge/ y giné wsseliké rozpálené audy / w pálčiwých a prudkých Zym⸗
nicech platně a s prospěchem vžjwati se může.

Woda Fiolowá. *Aqua Violarum.*

Wypálugj z Fioly wodu / gako z giných Bylin a Kwětů. Ale že Fioly, a tak y wody z nj
pálené, weliký nedostatek býwá: protož může se bráti Gečná woda/ w kteréžby zwaře⸗
no bylo Fiolowé listj, Sléz zagečj a Cukrkand.

Oleg Fiolowý. *Oleum Violarum.*

Wezmi modrau wonnau Fiolu, když počjná kwjsti, gakž mnoho mjti chceš/ wlož do Ná⸗
doby poléwané / naleg Olege dřewěného, až se potopj / a wystaw na Slunce za deset
dnů/aneb na giné teplé mjsto. Opět wstaw do giné zwlásstnj nádoby aneb Kotla/ aby w horké
wodě wřela / potom dobře wytlač: podruhé zase do toho wytlačeného Olege wlož nowých
čerstwých Fiolowých kwětů / a za deset dnů na Slunce wystaw / zwař a wytlač gako prwé/
tak včiň potřetj/a Oleg wytlačený ku potřebě schoweg: wssak částku suché Fioly do něho vwrz.
Takowý Oleg gest chladněgssj, nežli Růžowý. Protož we wsselikých pálčiwých nedostatcých
dobře vžjwati se může.

Ocet Fiolowý. *Acetum Violaceum.*

Wezmi wonné Fioly drobet vsussené, gakž mnoho chceš / wlož do Sklenice / naleg na nj
dobrého wjna, aneb winného Octa/ wystaw na Slunce za Měsýc/ potom sceď to wj⸗
no aneb Ocet z Fioly/ a k vžjwánj schoweg. Kteřjž takowý Ocet chtěgj mjti lepssj / dáwagj
nowau Fiolu zase podruhé y potřetj do téhož Octa. Dáwá znamenité posylněnj Srdcy / a
dobrý gest proti třesenj a klánj Srdce, od horkosti posslému, tjmto způsobem vžjwaný: Wezmi
wody Fiolowé, Sstowjkowé, Borákowé a Růžowé, gedné každé čtyři Loty / Spec. diamar-

 gar.

C gar. frig. půl čtwrtce/Spec: diagemmæ, Prássku z Slonowé kosti strauhané, každého třetj djl Quentjku/celého Ssaffránu ztiži dwau zrn Gečných/Fiolowého Octa a Růžowého, gedno- ho každého půl Lotu: Wssecky ty kusy whromadu smés/a omáčege ssátky lněné častokráte, ga- ko Epithemata na Srdce přikládeg. †

* Leucoion Řzecky λευκοιον, to slowo náležj wsselikė Fiole / gakžkoli toliko bjlá Fiola tak se gmenuge. Žluté obyčegně řjkagj Arabským gménem Keyri, Latině Viola lutea, Wlasky Viola bianca, Gialla, Rossa, &c. Francausky žlutá Girof flees iaulnés, Sspanyelsky Viole- tas blanquas, Violetas amarilhas: Německy Gelb Negelveiln/ Weis, rot, braun veil.*

O Wstawáčjch. Kap. XCIX.

I. Wstawáč. Orchis I. aut Testiculi I. genus.

II. Wstawáč. Testiculi II. genus.

D

Rozdjl a Spůsob.

Njekteřj za to magj / že Testiculi & Satyriones v Starých byla gedna a táž Bylina / ale to nenj prawda. Nebo tyto dwě Bylinky ačkoli w mocy a včincých magj něgaké společenstwj / wssak w spůsobu a fformě se nesrownáwagj. Kořen zagisté in Testiculis gest obdlaužný gakýsy mo- zol whromadu složený / powrchu plný a celistwý / pospodu měký a roz- sedlý. Ale kořen Satyrionis wypisuge Dioscorides býti okrauhlý, gako Cybuli/ welikosti Gablka/ zewnitř žlutý, gako Zlato/ wnitř bjlý, gako Wagečný bjlek/ chuti sladké a libé k gedenj. Takowj Satyriones nerostau ani w Němcých, ani we Wlassjch / než toliko in Græcia, a w giných mjstech horkých. My pak nynj de Testiculis, to gest o Wstawáčjch, wypisowati budeme.

Wstawáč gest několikerý, Listjm y Kwětem se dělicý/ gakož z wymalowánj těch- to každý poznati bude mocy. Prwnj Wstawáč gest dwogj: Totižto Samec a Sa- mice. Samec list má dlauhý, tučný a hladký / Prut okrauhlý, a též hladký. Kwět při wrchu brunátný chocholatý, klasowitý. Samice takowéž má listj, prut y kwět/ než mensjj.

Druhý Wstawáč dělj se též na dwé: Geden kterýž gá za Samce mám/ List má Liliowý, než mensjj a kratssj. Kwět při wrchu též klasowitý, poběláwé brunátnosti, a wonný. Druhý, kterýž Samicy gmenugj, Kwět má proměnný od rozličných barew/ Formy gako Lilium, ale malý.

Třetj

Třetj Wſtawáč geſt též dwogj: Prwnj liſt má Liliowému welmi podobný, než vžſſj/a ſkropený gakýmiſy Fleky čerwenými. Prut oblý, hladký, tučný/a na něm Kwět, gako y ginj. Druhý nemnoho ſe od tohoto dělj/ než liſt má ſſirſſj, pruhowatý gako Gitrocel, a zhůru obrácený. Kwět poběláwý a wonný. A

III. Wſtawáč. III. Teſticulus.

* Wſtawáč s Kwětem bjlým. * Teſticulus Leucanthemus.
† Zwláſſtnj bjlý kwět. † Peculiaris flos cãdidus.

B

Cžtwrtý Wſtawáč ſlowe Králowſký, Baſilicon aneb Regium Satyrion, kteréžto gméno nepřjležitě a omylně mu ſe dáwá. Ten také dělj ſe na dwé: Geden geſt wětſſj/a ten liſtj má ſſirſſj než Cžeſnek, černými Fleky ſkropené/ Prut okrauhlý a hladký. Kwět bělebrunátný a klaſowitý, wůně libé. Kořen rozdělený, a sobogj ſtrany rozſſtjpený / na pohleděnj gako dwě Cžlowěčj dlaně wedle ſebe/ odkudž mnozý Palmam Chriſti tuto Bylinu gmenugj. My Cžechowé obzwláſſtně řjkáme gj Pětiprſtice. Druhý tento Wſtawáč aneb Pětiprſtice geſt menſſj. Liſt má gako Sſaffrán. Prut třtinowý, hladký, pjdnj/ Kwět při wrchu brunátný, gako Kwět miloſti/ než barwy temněgſſj. Dokudž geſt čerſtwý welmi libě wonj. Ale toho my w Cžechách nemáme. Tento čtwrtý Wſtawáč Němcy obzwláſſtně gmenugj Creutzblumen.

* Z tohoto pokolenj mnoho ſe gich nacházý w zemi Sſwegcarſké / gegichžto Kwitj ſuſſj k zaſtawenj Cžerwené nemocy Dyſenteriam, aginých plynutj Břicha, ſkrze wnitřnj přigjmánj. Kráwy rády gſau na těch Lukách / na nichž takowé Kwitj roſte. Protož w těch mjſtech gmenugj ge Kůhbrendlin/ aneb ſproſta Brendlin, za přjčinau černé barwy.

Mimo giž oznamená gſau geſſtě giná pokolenj/ gakož welmi mnoho rozdjlných Cornelius Gemma Medicus w Nyderlantu nalezl/ gichž bylo přes čtyřidceti/a Lobelius wſwém Herbáři ge maluge. A Carolus Cluſius lib.2. cap.26. obſeruat. Pannon. také některá zwláſſtnj, kteráž w Vhřjch a Rakauſých wyſſetřil, wypiſuge. Slowe také Wſtawáč giným gménem Cžeſkým Zežhulka, Mudatka.*

Mjſto.

Roſtau wſſickni tito Wſtawáčowé na Lukách, w Leſých y na wrſſjch / zwláſſtě w mjſtech wyprahlých/ někdy také y na Winicých. † Kwetnau měſýce Cžerwence.†

Přirozenj, mocy a včinkowé, třj prwnjch pokolenj.

Tito Wſtawáčowé gſau horkého a wlhkého přirozenj/ gakož chut gegich ſladká vkazuge.

Wnitř.

C

Wnitř.

Spodnj, měkké a swraſkalé Kořeny wſſech naſkrze Wſtawáčů, dokudž gſau mjzowatj a ſladcý, měliby neſtatečnj Mužj w dobrém wjně aneb Nalwazý pjti. Můžeš týž Kořen w Kaudel mokrau obwinauti/ a w teplém Popele vpecy/ potom bjlým Pepřem poſypati a gjſti: Takowé gjdlo auget facultatem generandi. Zaſe pak druhý Kořen, kterýž geſt plný, tuhý aneb twrdý, nenj k tomu tak ſpůſobný/ nýbrž když vwadne a vſchne, zemdluge a krotj těleſnau žádoſt.

IIII. Wſtawáč. IIII. Teſticulus, Creutzblumen. Palma Chriſti.

Pětiprſtice. Palma Chriſti minor. Brendlin.

D

Tjž kořenowé, dokudž gſau geſſtě čerſtwj, znamenitě proſpjwagj wyſchlým a wyprahlým Lidem od ſauchotin/ aby gich w pokrmjch požjwali a gedli/ zwláſſtě ztlučených s Indyánſkými ořechy a Wlaſkými Pimpernuſli/ a přes noc w dobrém mléce močených poſypjc ge drobtem dlauhého Pepře a Cukru. Nebo tak znamenitě dobře tělo oprawugj a tučné činj. Pakli k tomu geſſtě přidáš Zázworu, Hřebjčkůw, Galgánu/ a z toho Konffekt aneb Lektwař vděláš/ wyborný bude Lék ženám neplodným/ aby z nj čaſto požjwaly/ a potom y k domacýmu zřjzenému Lékařſtwj ſe ſpůſobowaly: Budau plodné.

Wſtawáč na Prach ztlučený, a s čerweným wjnem pitý, Fluſy ſſtawuge. Někteřj prawj/ že proti Padućý nemocy nenj lepſſjho Lékařſtwj, nad ſſťáwu této byliny pitau.

Zewnitř.

Wſtawáč v wjně wařený, přičině k němu Medu, dáwá proſpěſſné Lékařſtwj proti bolenj auſt/ y wſſelikému oſutj hrdla.

Kořen zmačkaný a přiložený gako Flaſtr, rozhánj pálčiwé otoky/ wyčiſſťuge a hogj kyſawé wředy, y wſſelikau ſpáleninu/ ſſtawuge také y Krew.

Přirozenj, mocy a včinkowé Pětiprſtice.

Pětiprſtice geſt horká a ſuchá na druhém Stupni: Zahřjwá, ztenčuge/ hrubé wlhkoſti z těla wyhánj/ twář wyſſlechťuge.

Wnitř.

Proti čtwrtodennj Zymnicy, Quartana řečené, kořen Pětiprſtice ſtrauhati, a s teplým wjnem přigjti/ když ſe kdo obáwá, žeby ſe na něm třeſenj nawrátiti mělo: y bude nemocnému

mocněmu lépe. O tom swědčj Nicolaus Florentinus a prawj/ že timto samým Trankem gednomu Cžlowěku, řečenému Baliotus, od Cžtwrtodennj zymnice spomohl.

Swrchu oznámený Prássek s sstáwau a wodau Wolowého gazyka, gest náramně dobrý zblázněným a wzteklým Lidem. Semeno vsussené, na Prach zetřené, a za mnoho dnů pořád ráno w teplém wjně pité, hogj Paducý nemoc. Kdož tauto nemocý obtjženi gsau/ k každodennjmu swému pitj do Piwa, aneb wjna, tento Kořen dáwati, a w něm přes noc močiti magj. * Někteřj toho Prássku vžjwagj proti Wodnotedlnosti. Že pak někteřj z těchto Bylin požlautlý Kořen magj/ protož mnozý tak smeysslegj/ žeby ge Auicenna Digitos Citrinos gmenowati měl/ a ti že dobřj gsau, tuhý studený sslem rozdělowati, a Nerwůw posylowati. Ginj tomu chtěgj/ že tento spůsob Wstawáče nemá oddělowán býti à Testiculo Serapia Dioscoridis, a žeby k mnohým wěcem byl vžitečný, o něm wypisugj. Græci recentiores nazýwagj tuto Bylinu Satyrion Basilicon. *

Zewnitř.

Kořen ztlučený a pomazaný, poněkud Wrásky sháný/ a kůži wyhlazuge. Gest znamenitě dobrý proti Dnawé nemocy w Nohách, Podagra řečené/ aby geg přikládal. Prawj také/ kdožby tento Kořen na hrdle zawěssený nosyl/ že sebau bezpečen bude proti otráwenj/ y wsselikým Babským ssermům a kauzlům.

Wstawáč slowe Řzecky ὄρχις, Arabsky Chasi alkeb, Latině Testiculus, Wlasky Testicolo di Cane, Sspanyelsky Coyon de Perro, Francausky Couillon de Chien, Německy Stendelwurtz.

O Ssalwěgi Polnj. Kap. C.

Ssalwěg Polnj Zahradnj. Horminum satiuum vel hortense.

Ssalwěg Polnj Planá. Orminum siluestre, Gallitricum.

Rozdjl a Spůsob.

Ssalwěg Polnj gest dwogj: Gedna na Zahradách roste/ druhá na Poli. Ta kteráž roste na Zahradách, list má k Gablečnjku podobný/ než trochu wětssj a drobet ostřegssj. Prut má čtwerhraný a polaukotný. Kwět na Prutu mezy Listjm wycházý brunátný, geden řad po druhém. Ten když spadne, ostáwagj gakésy Lusstičky/ a w nich Semeno černé a obdlaužné, nakloněné dolů k Kořenu. * Domácý

C *Domácý Orminum ſamo od ſebe roſte whognoſti na některých mjſtech, nedaleko od měſta Senis in Italia, gakož gſem ge tam ſám nalezl. *

¶ Sſalwěg Polnj, kteráž w Apatékách Centrum Galli, Gallitricum, aneb od podobenſtwj liſtu Saluia ſilueſtris ſlowe, Prut má oſtrý, chlupatý, čtwerhraný, dwaupjdnj a pruhowatý: Kwět brunátný/ kaljſſky k zemi ohnuté / a w nich Semeno okrauhlé, barwy ſnědé. *V Halle w Sſwábjch celé lauky s bjlými Kwěty ſe nácházegj. *

II. Planá Sſalwěg. Matriſaluia, Sclarea.

D

¶ Geſt y giná Bylina, kterauž někteřj Matriſaluiam, Sclaream, ginj Herbam S. Ioannis gmenugj / ta může ſlauti Sſalwěg Polnj wonná. Nebo mjmo to, že kuprwnj Sſalwěgi Polnj geſt podobná, má také libau wůni, zwláſſtě ſuchá. Liſt má gako Sſalwěg Polnj, kteráž na Zahradách roſte / než wětſſj, ſſirſſj, přjoſtrý, a na zemi ležjcý. Prut má také tluſtſſj, než Sſalwěg Polnj/ k tomu chlupatý pewný, čtwerhraný/ půldruhololoketnj, a někdy wětſſj. Z něhož práwě vproſtřed množſtwj Ratoljſtek wycházý / a na nich Kwět klaſowitý, bledé brunátnoſti, wonný. Semeno w přjhradkách černé a bleſkawé. Kořenj má množſtwj počernalého, nehlubokého.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Obogj Sſalwěg Polnj, domácý y Planá, proſtředně zahřjwá a ſuſſj/ pronjká, rozděluge a ſtjrá.

Wnitř.

¶ Sſalwěge Polnj, kteráž na Zahradách roſte, Semeno, v wjně pité, wilnau žádoſt těla wzbuzuge: Druhá wonná geſt k tomu mocněgſſj.

¶ Sſalwěg Polnj vžitečná geſt proti ſtudeným Zymnicem/ aby několik ljſtků za některý den pořád ráno požjwal. A chtěgj tomu/ kdož má třetjdennj Zymnicy, aby tři ljſtky, kdož čtwrtodennj čtyři, každého dne ráno ſnjd[illegible]/ že tudy Zymnicy zapudj.

¶ Wjno za Mſtu s kwětem Sſalwěge Polnj wykyſalé, má chut y wůni gako Muſſkatel. A geſt náramně dobré ſtudenému Žaludku/ rozděluge a zžjrá ſſlemy. Dobře činj a ſlaužj ženám ſtudeným, neplodným, a bjlým Fluſem obtjženým. * Ale na mnoze vžjwaná, Hlawě vſſkodj. *

Zewnitř.

¶ Prach z této Sſalwěge do Noſu daný, zbuzuge keychánj/ Wozhřiwku zahánj/ a mozek wyčiſſtuge. ¶ Sſalwěg Polnj v wodě wařená, a z toho teplá pára od ſpodku přigjmaná, mocně nemoc ženſkau y Lůžko wyhánj.

¶ Wod-

¶ Wodnatost této Ssalwěge Plané, possktwrny a powlaky s Očj stjrá/ a zrak čistj/ A aby gi do Očj wpausstěl. Protož Wlassky semeno této wonné Ssalwěge do Očj kladau proti powlace/ a neodgjmagj, až wssecka powlaka dolů segde: ostáwá pak to Semeno w Očjch bezewssj těžkosti y sskody.

¶ Listj Ssalwěge této v wjně wařené a přikládané, Otoky strawuge/ třjsky y giné vwjzlé wěcy z těla wen wytahuge: a též mocy gest y semeno rozetřené wspůsobu Flastru.

¶ Listj s Octem aneb s Medem na žlázy přiložené, a též y na Něžity, prwé než se gegich wrch zběře, rozháňj ge/ a wssecku prudkost y pálčiwost vkládá.

* Bylina tato Plané Ssalwěge na Másle smažená / aby z nj Mast vdělal/ gest zwlásstně dobrá Ženám tým, kterýmž Matka wzhůru wystupuge / aby se tau teple mazaly. *

¶ Polnj Ssalwěg slowe Řecky y Latině Orminum siue Horminum, Gallitricum, Gallitrichum, Sclarea, Oruala, Matrisylua, Centrum galli, † Wlasky Horminio saluatico, Francausky Oruale: † Německy Scharlach vnd Scharley.

O Leknu aneb Stuljku. Kap. CI.

Lekno aneb Stuljk bjlý. Nymphæa alba:

Lekno žluté. Nymphæa lutea.

B

Rozdjl a Způsob.

Lekno aneb Stuljk trogj w Czechách se nacházý. Prwnj roste obyčegně na Rybnjcých, w Gezeřjch, bahnisstjch a Wodách stogatých. † Kwetne měsýce Cžerwna. † Listj má weliké, siroké, tlusté, hladké a okrauhlé/ při sspičce wykrogené, kupodobenstwj Srdce / powrchu zelené, pospodu brunátné, a na wodě zpleywagjcý. Kwět nese bjlý / gako pěkně bjlé a plné Lilium/ s třidcýti, wjce aneb méně ljstky: z nichžto geden každý má podobenstwj Palce, aneb tučných ljstkůw Netřeskowých. W každém tom Kwětu wnitř nacházegj se pěkná žlutá Pýrka, bezewssj wůně/ kterážto když dolů spadagj / wycházegj po nich gakésy hlawičky, k Makowým podobné / w nichž býwá Semeno okrauhlé, wětssj než Proso. Kořen má bjlý / černými Fleky skropený, gakoby očka byla / tlustý gako ruka/ dwaulokétnj, a někdy delssj.

¶ Druhé Lekno prwnjmu gest wewssem podobné/ než Kořen má bělegssj a ostřegssj/ k tomu kwět žlutý, blyskawý/ gako Růže se rozkládagjcý/ ginačegssjho způsobu než prwnj.

C Třetj Lekno může slauti Malé/ roste v nás w Cžechách též na Rybnjcých, týmž spůsobem/ a též twářnosti, gako giná Lekna/ kromě že List má drobet menssj. Kwjtek nese bjlý, měký, a welmi křehký/ hlawičky drobné, gako na Kappařjch/ Semenem wnitř naplněné, gako Mák. * Tito Sstuljkowé a Morsus ranæ Dodonæi, magjli býti gedna a táž Bylina, rozeznati nemohu pro Kořen/ kterýž se hned docela nesrownáwá: Než ginau Bylinu tuto předstawugi/ kteráž ginýmt Sstuljkům gest podobná/ než menssj, a nese list okrauhlý/ roste w Ssweycařjch, při Potocých/ zwlásstě okolo Schwamdingu.*

Lekno Menssj. Nymphæa III. parua. Nymphæa parua alia.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen a Semeno sussj a sussj patrně na druhém stupni. Ale kwjtj chladj a wlhčj.

Wnitř.

Kořen aneb sýmě Leknowé w čerweném wjně wařené a pité/ gest vžitečné těm, kteřjž magj plynutj žiwota/ a mnoho na Stolice chodj. Kořen z bjlého Lekna wařený a pitý, vkrocuge w Cžlowěku bůgnost těla. To též činj Semeno.

Proti čerwenému a bjlému Flusu ženskému: Vsuš a ztluc Kořen y semeno Leknowé/ kteréž žlutě kwetne/ wezma každého geden quentjk, Akssteynu půl quentjku: to wsse směs a wypj w čerweném kyselém wjně za několik dnů pořád ráno teplé/ kupodiwu platné gest. Kwět, gakž powědjno, chladj a wlhčj/ protož se ho vžjwá pro Sen, a proti pálčiwým Zymnicem. Z Kwjtj Leknowého wypaluge se woda/ kteráž to pitá, vwodj Sen/ a horkost proti přirozenj hasý. Gest náramně platná we wssech pálčiwých Zymnicech/ zwlásstě pak těm, kteřjž na Těle hynau a chřadnau.

Prospěssná gest y proti pálčiwému wředu aneb klánj w bocých/ suchému kassli, weliké žjzni, zapálenj Gater a Slezyny: Proti těm wssechněm neduhům tato wýborná woda, gakž potřeba kdy káže, Nemocným dáwati se může.

† Kdožby, pro welikau z horkosti bolest Hlawy, spáti nemohl/ ten wezmi wody Leknowé/ smjcheg gi s Syrupem Makowým/ a vděleg na noc dobrý Trunk.†

Z Kwjtj Leknowého strogj se s Cukrem Lektwař/ kterýž w Apatékách řjkagj Conserua Nenupharis. Nebo Arabowé bylině této Nenuphar řjkagj. Má podobnau moc gako y woda/ a vžitečná gest proti wsselikým bolestem/ kteréž půwod swůg magj od přenokrewnosti aneb Cholery/ zwlásstě proti bolenj Hlawy: vwodj Sen/ a nečisté Sny, z bůgnosti těla pocházegjcý, zapuzuge.

Zewnitř.

A

Zewnitř.

¶ Kořen aneb ſemeno v wodě wařené a potjrané, pjhy a Fleky z těla ſtjrá. S ſmokau ſmjchané, pomazowánjm Hlawy, zbraňuge wlaſům dolů z hlawy lezti.

¶ Kořen Leknowý čerſtwý ztlučený, a na rány přiložený, Krew zaſtawuge. Vſuſſený, a na odhnjťenjny od obuwj poſypaný, vzdrawuge: tolikéž y tekutý ſtrup Hlawy.

¶ Kořen obogjho Lekna w Lauhu močený, dáwá dlauhý zrůſt wlaſům / což y Pannám dobře známé geſt: Pročež gi Německy gmenugi Haarwurtz.

¶ Proti wſſelikým pálčiwým Neſſtowicem dobré geſt lněné ſſátky v wodě Leknowé omáčeti / a wlažné přikládati. Může ſe y Kaudel w též wodě máčeti / a tak přikládati. Nebo což prwé o pálčiwých wnitřnjch nedoſtatcých těla powědjno / má také o zewnitřnjch rozumjno býti / gako proti nedoſtatkům Hlawy, Gater, Srdce, Slezyny / y proti wſſelikým pálčiwým Neſſtowicem.

Oleg Leknowý. *Oleum Nenupharinum.*

Z Kwětu Leknoweho, ginák Sſtuljkowého, ſtrogj ſe Oleg timto ſpůſobem: Wezmi Kwětu tohoto gednu Libru / dřewěnného Olege čtyry Libry / deg obé do Sklenice / a wyſtaw na Slunce za několik dnů pořád.

¶ Z kwětu Leknowého žlutého Oleg přiſtrogený / zwláſſtně dobrý geſt pro Srdce, od weliké horkoſti zemdlené a neſtatečné / aby ſe gjm zewnitř pomazowalo.

¶ Oleg z kwětu Leknowého bjlého / aby gjm Židowin a pod Noſem pomazal / aneb ſſatek w něm omoče, Hlawu zawázal / ſpokoguge Člowěka, a vwodj mu Sen.

Maſt Leknowá. *Unguentum Nenupharinum.*

Mnozý z Lekna ſtrogj ſobě Maſt / kterauž welice wychwalugj, netoliko proti boleſtem a těžkoſtem Srdce / ale y proti prudkým a pálčiwým Zymnicým / kdež ſrdce znamenitě vmdlené a vnawené býwá / takto ſe ſtrogj: Wezmi Olege z žlutého Lekna, ſſeſt Lotůw / Kwjtj z žlutého Lekna vſuſſeného a na Prach zetřeného, půl Lotu / Zandalu čerweného, Korálůw čerwených, ſemena Sſťowjkowého, každého geden Skrupul, aneb třetj djl quentle / Perel, Dřewa Aloes, kůſtky z Gelenjho ſrdce, každého půl Skrupule, to geſt ſſeſtý djl quentle / Kaffru ztjžj pěti zrn Gečných: Ztluc to wſſe na Prach. Potom wezmi bjlého nevžjwaného Woſku, v wodě pálené téhož Kwjtj wypraného, což doſti bude / rozpuſť geg na Rendljčku aneb Tegljku nad mjrným ohničkem z vhlj / a podlé vměnj Apatekářſkého vděleg Maſt / a ſchoweg k ſwrchu dotčeným nedoſtatkům: Totiž pomazug zewnitř Srdce. Spomáhá proti každé boleſti a mdlobě geho.

B

¶ Lekno aneb Sſtuljk ſlowe také Čzeſky Leknjn a Wodnj Růže / Řzecky, Latině y Wlaſky Nymphæa, Arabſky Nenuphar, Sſpanyelſky Higos del rio, Francauſky Blanc de eau: Německy Seeblumen, Waſſermahen, Haarwurtz, Haarſtrang, Waſſerlilgen.

O Ceteraku. Kap. CII.

Mjſto a Spůſob.

Tato Bylina geſt prawé Scolopendrium & Aſplenum, kteréž Apatekáři Ceterach gmenugj. Neroſte w Čzechách / než přináſſj ſe k nám od ginad / a vžjwagj ho Lékaři proti rozličným neduhům. Roſte pak w Horách, mezy welikým Kamenjm / w děrách Skalnjch a rozſedlinách / we Zdech / bez Prutu, bez Kwětu a Semena. Liſt má dlauhý / winutý gako Had, a sformowaný gako půl Měſýce / rozdělený co Oſládyč / ſwrchu zelený, zeſpod nážlutý, gako Zlato ſe ſtkwjcý / a k tomu drobet chlupatý. Kořenj má množſtwj tenkého, mdlého, počernalého.

* Nacházý ſe geſſtě giná Bylina / kterauž někteřj gmenugj Aſplenon ramoſum, poněwadž Liſt má téměř podobný Ceteraku aneb Aſpleno, ale mnohem menſſj / a na mnohé giné liſtjčko rozdělený / kteréž s gedné ſtrany také mnoho drobného Prachu neſe. Prautj má z brunátnačerwené /

C na červená/gako in Trichomane, na Netjku/když ſe vſuſſj, wſſecko whromadu ſe ſwaluge/ že ſtrana zelená ſpatřjna býti nemůže/ ale wnitř ſe zawře. Roſte w Leſých puſtých ſkalnatých / a w ſtarých zdech, gako Adiancum. Bartholomæus Marantha chce gi mjti za prawau Lonchitin, o čemž in Epiſtolis Mathioli obſſjrněgi čjſti můžeš. *

Ceterak. Aſplenum, Scolopendrium verum, Ceterach.

Lonchitis M[a]ranthæ:

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wſſecka Bylina geſt chuti trpké / wſſak má také w ſobě čáſtky pronikawé a proſtupugjcý.

Wnitř.

Ocet, wněmžby toto liſtj Scolopendrij zwařeno bylo pitý za čtyřidceti dnů pořád wždycky ráno, má hogitedlnau moc twrdau a oteklau Slezynu měkčiti a zmenſſowati. K tomu tluče ſe liſtj/ a s wjnem zadělané, přikládá ſe zewnitř na lewý Bok/a na ſlezynu.

Proti twrdoſti a otoku Slezyny ſkuſſené Lékařſtwj : Wezmi Pſaného tranku, aneb Ceteraku, zelinu / a ſpal liſtj na Prach / a ten ſljweg aneb rozděleg pálenau wodau z Pſaného tranku, ginač Gelenjho gazyka/tim ſpůſobem, gakož ſe Lauh dělá. Toho Lauhu wezmi dwanácte lžic plných/ Syrupi de radicibus, Oxymellis ſimplicis, obogjho ſſeſt lžic: Smjcheg ſpolu / a pj ráno teplý za několik dnů pořád.

Liſtj v Wjně wařené a pité, zapuzuge Řezawku a kapánj Moče y Zlautenicy/ Sſkawku krotj, a Kámen lomj. Dotčený trank geſt také vžitečný proti wſſelikým Melancholickým neduhům, čtwrtodennj Zymnicy a Francauzům.

Prach ten žlutý, kterýž ſe držj ſpodku aneb hřbetu liſtj, ztižj gedné čtwrtce s bjlým Akſſteynem v wodě Kuřjnohy aneb Gitrocélowe pitý, tok přirozenj Gonorrhæam zaſtawuge. * Tato Bylina s Cyzrnowau gjchau přigatá, Kwět ženſký žene / a Slezyně dobře činj. Měchýři také welmi p[r]atně proſpjwá / aby gi s ſpálenými Sſtjry aneb Cicadis vžjwal: nebo tudy Ledwiny y Měchýř ſe wyčiſſtugj. Můžeš přidati ztlučených gader Daktylowých a bjlého Akſſteynu/ a to s wjnem přigjmati.*

Ceterak ſlowe Řecký y Latině Scolopendrion, Aſplenon, Officinis Ceterach: * Lékaři w Bononij w Latinſkém wydaném Diſpenſatorio Medico, chtěgj tomu/že má ſlauti Digiti Citrini.* Arabſky Scolofendrion, Wlaſſky Aſpleno, & Herba indorata, Sſpanyelſky Doradilha, Francauſky Ceterach, Německy Milzkraut.

A

Lonchitis aſpera:

Lonchitis aſpera I.

Lonchitis aſpera II.

Bylinu tuto, kterauž Dioſcorides Lonchitin aſperam gmenuge, D. Lucas Ghinus Piſis mi odeſlal. Má liſtj bez Prutu, Kwětu y Semena, gako Oſládyč aneb Ceterak / k němuž ſe y poněkud připodobňuge. Awſſak něco B wyſſſj geſt, nežli Ceterak. Liſtj s obogj ſtrany na několikero geſt rozdělené / a ta rozdělenj proti ſobě nerowně poſtawená ſtogj / a gſau drſnatá a wſſudy téměř oſtrá / odkudž y Bylina Latinſkého gména doſtala. Kořen má na mnoho drobných počernalých kořjnkůw rozdělený / gako Gelenj gazyk, aneb Pſaný trank. We Wlaſſjch nacházý ſe w mjſtech wlhkých, ač pořjdku. Roſteli také w Němcých, o tom geſſtě wědomoſti nemám. Welice dobrá geſt na Rány / neb ſe gim nedá zapalowati. S Octem pitá, kupodiwu Slezynu zmenſſuge. Kdož o této Bylině wjce wěděti žádá / čti Mathyolowy Epiſſtoly Latinſké ad Bartholomæum Marantham.

* W dwogim pak ſpůſobu Bylina tato ſe nacházý: Prwnj Autor teď wypiſuge / druhau pak Hieronymus Bock / a gmenuge gi Aſplenon Leſnj. Ta má Liſt pjdi zdýlj / mnohem proſtřiženěgſſj, nežli Oſládyč / s gedné ſtrany pěkný zelený a hladký / z druhé žilowatý a oſtrý: Kořen černý a koſmatý. Roſte w Přjkopjch a wlhkých ſtinných mjſtech. Syce gmenuge ſe také Německy Groß Miltzkraut vnd Krafftfaren. *

O Wrat ſe zaſe. Kap. CIII.

Gméno a Spůſob.

Wrat ſe zaſe bylinu Alchymiſtowé gmenugj Německy Monkraut vulgò Lunaria minor: Roſte w welikých Leſých a Horách. Prut má ſamotný, tenký, okrauhlý, pewný / a liſt též ſamotný / s obau ſtran na ſedm čáſtek rozdělený / každá ta čáſtka ſe vkazuge gako dwa polowičnj Měſýcowé, naproti ſobě poſtawenj. Kwitj při wrchu neſe, gako Sſtowjk / a potom Semeno drobné, čerwené, okrauhlé / gako hrozen ſpolu ſe držjcý. Kořen má koſmatý. Nacházý ſe toliko měſýce Czerwence.

*Lunaria

C * Lunaria giná, také tuto wymalowaná a přiložená, kteráž gest wětšj a wjce Ratolistek má nežli prwnějšj obecná, nacházý se w Englické zemi na mjstech wlhkých a tmawých. Gest y giná w horách Slézských / kterauž Fridericus Sebicius, žiwotnj Lékař Knjžete Břežského, wyhledal/a Clusio y mně také odeslal. Ale gako Hornj zrostlina w Zahradách nechce se osaditi a růsti. *

Wrat̃ se zase. Lunaria Botryitis.

Lunaria rara.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wrat̃ se zase gest studeného a suchého přirozenj / gakž se to z chuti poznati může.

Wnitř.

Wrat̃ se zase Bylina na Prášek ztlučená, a ztjžj gedné čtwrtce s čerweným trpkým wjnem, aneb s gjškau zwařeného Swalnjku wětšjho pitá / dobrá gest těm, kteřjž wnitř aneb zewnitř polomeni gsau/ a zwlášť Pacholátkům, w kůnku protrženým aneb Klinek magjcým. Takowj magj toto Lékařstwj za čtyřidceti dnů pořád pjti/ a nemnoho sebau pachtowati. Týž Trank slaužj také proti dáwenj s krwj, plynutj žiwota, čerwené nemocy, bjlému Flusu ženskému, & contra Gonorrhæam.

Zewnitř.

Bylina tato gest znamenitě dobrá na Rány a otewřené neduhy aneb prowalenjny / začerstwa zmačkaná a přiložená, aneb suchá na Prach ztlučená a zaseypaná / wyčisstuge, swaluge a kupodiwu hogj. W sstáwě gegj čerstwé mohau se také ssátky omáčeti a přikládati. Wrat̃ se zase, podlé mého zdánj, gest dwogj, totiž Wětšj a Menšj. Nebo kteráž w Cžechách roste, gest mnohem menšj, nežli ta kteráž se we Wlasjch nacházý. Sycе srownáwagj se w Prutu, w listu, y Semenu. A protož gsem obě pod gednau Figůrau zawřel. Wrat̃ se zase slowe Latině Lunaria minor, siue Botryitis, za přjčinau drobného whromadu stjsknutého a hroznowého semene. Německy Monrautten.

Giné pokolenj Lunariæ. Sferra Cauallo.

Wlassj této Bylině řjkagj *Sferra Cauallo*, z té přjčiny/ že Konj když na pastwu gdau, gakž se častokrát přiházý, wstaupjce na tuto Bylinu, y hned Podkowy odmjtagj: očemž swědčj ti, kteřjž diwnau moc této Byliny wypisugj. * Někteřj tomu chtěgj/ že wjce od Formy a Figůry semena, nežli od té dotčené mocy, gména toho dostala/ žeby Podkowy odtrhowati měla / čehož zkussenj nedokazuge. *

Aniž

Aniž se to má dokonce za nepodobnau wěc k wjře držeti. Nebo Plinius lib.10.cap.18.pjsse/ když Pastewcy hnjzdo Dattelowo klinem zatepau/ tedy že týž Dattel přinássj Bylinu/ a držj gi nad Klinem/ a hned ten Klin pustj a wypadne. Srownáwá se cum Plinio také Trebius, znamenitý starý Včitel. A

Giné pokolenj Lunariæ, Sferra Cauallo řečené.

B

Roste pak Sferra Cauallo na Horách. List má gako Hedysarum securidaca, a stogj na dlauhé sspičce s obau stran/ nawrchu ssiroký/ zespod sspičatý/ na pohleděnj gako Srdýčko malé. Prautj gest hranaté, s mnohými wůkol Ratoljstkami. Kwětu až posawad sem newiděl. Má také mnoho lusků w sebe nakřiwených aneb podse nahnutých/ a okrauhlými rozsedlinkami rozdělených. Zewnitř při okolku těch okrauhlých rozsedlinek nacházý se drobné bjlé Semýnko, rohowaté gako Měsýc. Pročež gi Alchymistowé držj za pokolenj Lunariæ, a chtěgj skrze nj Střjbro dělati. Kořen gest tenký, čtyř prstů zdýlj, na dwě rozdělený/ s přjwěssenými kosmatinkami aneb wlássenickem drobným. Gá gi gmenugj Securidacam montanam, poněwadž k nj téměř podobná gest.

Lusky na Prach ztlučené a přigaté, magj žaludku dobře prospjwati. Nebo gsau chuti hořké, a whromadu stahugjcý.

O Rmenu aneb Heřmánku.

Kapitola CIIII.

Způsob, Mjsto a Rozdjl.

Rmen ginač Heřmánek, známý wssechněm a welmi obyčegný, Prautj má ratolestné, Lokte zwýssj/ mnohým listjčkem osazené drobným gako wlásky. Kwět při wrchu hwězdnatý, gako Rzjmbaba/ vprostřed hlawky aneb Gabljčka, a okolo listjčko bjlé/ tak že se zdagi mjti twářnost Slunce. Kořenj tenké a nehluboko wězýcý w zemi. Tento Rmen tak welmi gest podobný k onomu/ kterýž pro rozdjl tohoto wonneho, smrduty Rmen slowe, Cotula fœtida, Německy Hundsdillen/ že na pohleděnj geden od druhého nigakž rozeznán býti nemůže/ leč samau wůnj. Nebo tento prawý Rmen lbě wonj: Onen gest smrdutý, kausawý a pálčiwý/ tak že když geg na Tělo přiložj, zpryskuge. A když se někomu tressj

C mu treffj na Poli potřebu sobě vdělati/ a tímto smrdutým Rmenem zachuli vtřjti, welmi brzo cýtjwá těžké a nesnesytedlné pálenj a kausánj. Figůry geho neklademe/ protože se ničjmž nedělj/ než samau wůnj od Rmenu wonného. Rosste Rmen na Polých, obyčegně mezy Obiljm, na Zahradách, y ginde w zemi wyděláne.

Rmen. Chamæmelum siue Camomilla.

Plný Rmen. Chamæmelum flore pleno.

D

* Nacházýme Rmen trogj: Prwnj obecný / kterýž w nedostatku wonněgssjho nemá se zamjtati. Druhý gmenugj Wlasský aneb Ržjmský Rmen/ gest subtylněgssj byliny y kwětu, nežli prwnj/ kterýž tuto gest wymalowaný. W hognosti roste okolo Tibur, nedaleko od Ržjma/ zwlásstě in Villa Adriani, wůně gest liběgssj nad obecný. Item w Frankreychu okolo Troys, tolikéž y w Englické zemi. Z tohoto Rmenowého kwětu a sstáwy s bjlým wjnem strogjwagj mocný Syrup na některých mjstech/ welmi vžitečný Lidem, na Zlautenicy, Wodnotedlnost, a zatpanau Slezynu stonjcým. Třetj Rmen gest s pěknými plnými Kwěty/ tak že nic toho žlutého wnitř se nespatřuge. Ten mi neyprwé poslal geden přednj Pán z Nyderlantu / kterýž zwlásstnj wybraná simplicia sobě sprawil, gsa welikým milownjkem rei Herbariæ, Ioh. Brancion dobré paměti / a ten na mnoha mjstech v nás gjž w Zahradách magj. Můg zwlásstnj Pan a Přítel D. Ioan. Mathesius, nynj přigatý Medicus a Lékař w Gdánsku, gednoho času nenadále geg nalezl v města Orliensu w Frankreychu. Psý aneb smrdutý Rmen nacházý se v Kurfirsstské sskoly Pfforten w Turingu/ s bledě požlautlým Kwětem/ sice obecnému zcela podobný / Ratolestmi po zemi rozložennými ležjcý / gakž w tom Kragi y giné Byliny od M. Joachima Jungermana gsau wyhledány.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Rmen aneb Heřmánek zahřjwá a sussj na prwnjm stupni. Složenj gest vsslechtilého. Mocý swau ztenčuge, rozhánj, zřeďuge, rozpaussti, zslabuge, měkčj, bolesti vkládá. Pronikawostj swau k Růži se připodobňuge/ horkostj pak nemnoho přes mjrnost wystupuge/ tak že w horkosti dřewěnnemu Olegi přirownati se může/ a protož gest nám Domácý, obyčegný/ a lidskému přirozenj welmi přjgemný a pohodlný.

Wnitř.

¶ Rmenowý kwět aneb Bylina v wjně wařená a pitá, ženské nečistoty wywodj/ žene moč y Kámen/ a s močem y kaly/ strawuge nadýmánj a wětrnosti/ zahřjwá studený Žaludek/ krotj wnitřnj bolesti Žaludka, Střew, Ledwin, Měchýře y Matky / vkládá y

wnitřnj

wnitřnj otoky/otwjrá Gátra y Slezynu/wyčisstuge Žlautenicy/rozděluge a hogj zwře- A
dowánj Plic/zahánj deychawičnost/a wyprazdňuge Prsy. Takowauž moc má y pálená
woda z kwětu Rmenowého. ¶ Proti bolesti w Žaludku složené, když gest
naděge že se může rozpustiti: Wezmi wody Rmenowé geden lot/Ssterbákowé tolikéž/
Wjna ženného gednu čtwrtcy: A to dáweg pjti každého dne ráno na lačný žiwot.

¶ Kwět w wodě a Medu wařený, gest dobrý těm, kteřjž Padučý nemoc magj/aby
z něho pili/ rychle zase powstáwagj/ a za některý čas bezpečni sebau býwagj.

¶ Gisté experimentum proti wnitřnjm bolestem/kteréž z nadýmánj a wětrnostj po-
cházegj: Spal kůtek od Swinské nohy, až zbělj/ztluc geg na Prach/a přigmi toho Pra-
chu za geden quentjk w trunku bjlého wjna/ w němžby prwé Rmen zwařen byl. Nepo-
chybně spomůže. ¶ Rmen s Polewkau z Massa wařený a tak pitý, gest wý-
borné domácý Lékařstwj proti žřenj střewnjmu, Colica řečenému.

¶ Pjssj někteřj/že Rmenowý kwět na Prach ztlučený, s Medem w Lektwař zadě-
laný, a každého dne podwakrát, tři hodiny před gjdlem, wždycky splnau lžjcy pozne-
náhlu požjwaný, wole a nádory vzdrawuge.

* Mělo by se listj a Kwět gednokaždé obzwlásstně zbjrati/a poněwadž se rychle kazý, Me-
dicus w Padue Franciscus Frisimelica měl obyčeg s wjnem in Pastillos ge zadělawati/a když
toho potřebj bylo, k otewřenj Gater, a propraweni moče, užjwati. S Polewkau z Massa
wařenj, gsau dobřj w prodlaužených Zymnicech/ v welikých bolestech Žaludka. Obzwlásstně
pak takowým spůsobem Ssestinedělkám prospjwagj/když hryzenj po porodu cýtj.*

¶ Wařiti Rmen s kwětem a pjti/ Zymnice, při nichž nenj otoku na audech wnitř-
njch, rozpausstj a rozhánj/ a neywjce ty, kteréž býwagj z pěnokrewnosti/ a z zacpánj prů-
duchů těla. Z té přjčiny od Mudrcůw Egyptských, Sluncy oddán byl Rmen/ a gmjn
za Lékařstwj wssech Zymnic: ale gistotně vzdrawuge ty, kteréž gsau giž zažité. Giným
wssechněm také platně spomáhá/ kteréž z Melancholie a z Flegmy aneb z oteklosti wnitř-
njch audů pocházegj/ zwlásstě když ty Zymnice prwé Traňky náležitými gsau zažité a B
wyprawené. Protož y proti bolesti bokůw a Slabin Rmen wýborný gest.

Zewnitř.

¶ Kwět Rmenowý gest welmi obyčegné Lékařstwj proti bolenj břicha, Matky,
Ledwj, Ledwin, Měchýře, Kamene. A mezy wssemi Bylinami, kterýchž s prospěchem
w mytj a pařenj proti Kamenu vžjwáme, Rmenowé kwitj gest Principálnj a hlawnj.

¶ Slaužj y proti bolesti Křeče a Žlautenicy: Polehčuge, obměkčuge/ vkládá bole-
sti/ digerit sine attractione prawj Galenus, to gest, nic wjce nepřitahuge k neduhu/ ale což
se tu na tom mjstě sskodliwých wlhkostj nashromáždilo/ ty poznenáhlu rozhánj.

¶ Neylepssj pak spůsob vžjwánj Rmenu proti giž oznámeným nedostatkům, gest ten-
to dwogj. Prwnj: Zwař Rmen a Sléz v wjně aneb v wodě/ wleg tu gjchu do suchého
howězyho Měchýře skrze Trychtýřjk/ až se do polowice naplnj/zawaž swrchu djru pro-
wázkem aneb nitj/ a přilož ten Měchýř teplý na místo bolawé. Můžeš k té gjsse y Rme-
nowého Olege přimjsyti. Druhý spůsob: Wezmi Rmenowý kwět aneb listj a lněné
Semeno/ naplň tim lněný Pytljček/ a ten prossi, ať se ty Materye w hromadu neswalj.
Toho Pytljčku takto vžjweg: Neyprwé, kaž sobě přistrogiti wřelau wodu w hrncy aneb
w Kotle/ potom od ohně wzýti/ ten Pytljček tam wložiti/ a w té horké wodě nechati tak
dlauho/ coby dwakrát Otče náš řjkati mohl: potom nechť se zase wen wytáhne/ a me-
zy dwěma dřewěnnými Taléři dobře wytlačj/ a tak horký, gakžby obdržeti mohl, se
wssech stran obložj, pokudž se bolest táhne/ a přilož naň ssat, na čtwero složený. Když
pak powychladne/máš geg zase w prwněgssj wodě ohřjti, wytlačiti a přiložiti. A to y do
třetice včiniti můžeš, zwlásstě ráno, na lačný Žaludek/ a v wečer, když se bolesti chtěgj
rozmáhati, a nemocného trápiti. Gest také vžitečné a potřebné/aby prwé mjsto bolawé
Olegem Rmenowým teplým pomazal/ a potom ten Pytljček přikládal.

¶ Rmen wařený s wodau a bjlými otrubami, přičiň k tomu Swinského Sádla,
aby z toho Flastr byl: Ten Flastr na horké wředy aneb otoky přiložený, změkčuge a kro-
tj bolesti/ a Talow z nich wen wytahuge. ¶ Gisté

Giſté ſkuſſenj proti wſſelikým twrdým otokům/gacýž ti koli býti mohau: Wezmi odſtružin aneb drtin Koželužſkých / gimž oni Mrtew řjkagj / zwař ge s Rmenowým kwětem v wodě/ ažby ſe z toho Flaſtr vdělal/ ten přikládeg teplý.

Mytj hlawy Lauhem, do něhožby Heřmánkowého kwětu wložil/ poſyluge Mozku / a ztrawuge zlé wlhkoſti / kteréž ſe tam od ſtudenoſti ſložily.

Rmen wařený v wjně aneb v wodě, proplakowánjm vſt, wſſeliké wředy w nich vzdrawuge. Kwět Rmenowý kůži lidſkau wyhlazuge a změkčuge / kdožby ho w Lázni mytjm požjwal.

Rmen také vzdrawuge ſtaré rány a neduhy aneb kazy, ztlučený a přikládaný.

Znamenité Lékařſtwj proti krwawým Očjm, a bolenj gich: Wezmi wodnatoſti aneb ſſťáwy Rmenowé geden djl/ pálené wody Rmenowé dwa djly/ Mléka ženſkého tři djly/ Bjlek od wegce prwé dobře ztlučený: wſſecko to ſpolu ſměs/ a w tom ſſátky ſmáčege, na Oči čaſto přikládeg: znamenitě boleſt krotj.

Kwět Rmenowý y liſtj ztlaucy w Moždjři/ přidati dřewěnného Olege/ a nadělati Pokrautek: Ty Pokrautky když w témž Olegi rozpuſtjš/ a wſſecko tělo Člowěka, Zymnicy magjcýho, od wrchu hlawy až do Paty nohy namažeš/ a poručjš, aby přikryge ſe w Loži, dobře ſe wypotil/ to každau Zymnicy vzdrawuge. Tak o tom geden Egyptſký Nicaſſus napſal. * Rmenowý kwět v wodě wařený / a na Hæmorrhoides cæcas, kteréž welikau boleſt dělagj, přiložený / předjwně gi krotj / a čaſtokrát ſpomohl tu, kdež giná Lékařſtwj w malé platnoſti byla. *

Oleg Rmenowý. *Oleum Chamomelinum.*

Z Kwětu Rmenowého dělá ſe také Oleg, k mnohým potřebám vžitečný/ twrdoſti obměkčowati/ otekliny zmenſſowati/ boleſti vkrocowati. Vžjwáme ho y do Kliſtýrů/ ſpolu s wodau kwětu Rmenowého wařeného / tak pokogj a léčj wnitřnj boleſti střew, Matky, Ledwin y Měchýře. Obzwláſſtně dobře proſpjwá proti Křeči. Nebo což nataženého geſt, popauſſtj a oſlabuge/ a což zatwrzeného, zaſe obměkčuge / a wſſe, což zacpaného a huſtého, ztenčuge a otwjrá: Moč wyčiſſtuge / žřenj a nadýmánj w Břiſſe zahánj/ Žlautenicy léčj / Gatrnj nemocy ſpomáhá.

D

Když malé Děti vſtawičně plačj, pro žřenj w žiwotě / gakž to obyčegně býwá / s těžkoſtj lepſſj nad toto Lékařſtwj býti může / aby wzal kus mázdry aneb bránice od Skopowého žaludka/ a tu drobně zkrágel/ potom w Olegi Rmenowém na Rendljku, na ſkrowném vhljčku poznenáhlu ſmažil / a tak teplau Djtěti na Břjſſko přiložil.

Rmenowý Oleg s páleným wjnem ſmjſſený / a na ty Audy přiložený, w nichž ſe dnawý neduh hluboce ſložil, přikryge powrchu teplým ſſatem, rychle ſpomáhá.

† Oleg Rmenowý přednj mjſto a chwálu má po Růžowém / nebo chladj powlowně, a zahřjwá též mjrně/ aprotož vžitečně potřebowán býti může w ſtudených y w horkých neduzých: wſſak kteřjž negſau přjliš horcý. Pro kteréžto geho mocy a rozličné vžitky Ioan. Vigonius nazwal geg Oleum benedictum. Takto geg ſtrogj: Wezmi nowého kwětu Rmenowého dobrý djl/ nech ho ſchnauti w ſtjnu za čtyrmecytma hodin / naplň gjm Sklenicy Cukrowau / a naleg naň dobrého ſladkého Olege, což doſti geſt: Zatáhni Sklenicy řjdkým ſſatem lněným/ aby nic do nj vpadnauti nemohlo / awſſak aby Oleg průduch mjti mohl: nech ſtáti na Sluncy za čtyřidceti dnů pořád/ potom wytlač kwět a proceď Oleg/ a teprwa dobře zahraděw Sklenicy, ku potřebě ſchoweg. Nebo kdyby ten Oleg spočátku, když ſe ſtrogj, hrubě zahradil a zacpal/ a na Slunce wyſtawil/ tak žeby wen páchnauti nemohl/ newoněl by, ale ſmrděl: Aprotož nemá tak gako Oleg z giných Kwětů a Bylin zacpaný na Slunce wyſtawowán býti. †

* Vměly a ſkuſſenj Apatékaři a Chymici z Rmenowých kwětů pěkný modrý Oleg wypalugj / kterýž proti mnohým wnitřnjm nedoſtatkům, zwláſſtě pak proti žřenj w Břiſſe, vžjwaný/ aby puſtil několik krápěgj do teplé Polewky/ welmi ſylný geſt a mocný. *

Přirozenj, mocy a včinkowé Rmenu ſmrdutého.

Smrdutý Rmen, Latině Cotula fœtida řečený, geſt welmi proſpěſſný k mytj noh proti záduchu ženſkému aneb zbauřené Matce/ kteráž ſebau ſem y tam s gedné ſtrany na druhau zmjtá.

Bylina

¶ Bylina tato ztlučená a přiložená, wlhkosti wen z těla táhne/ a měchyře na kůži děl á/ může se gj vžjwati w Kyčelnj dně/ a w neduhu Ospalosti.

* Lobelius a ginj domnjwagj se / že tento Rmen gest radĕgi Parthenium, nežli následugjcý Matricaria. Gakž pak koli gest/ protoť ho neslussj zamjtati/ zwlásstnj chwálu má, když se Wodnotedlným pjti dáwá. W Mompelieru Lékaři berau geg do těch Lékařstwj / kteráž zapálenau Melancholickau a slanau wlhkost purgowati a wyčisstowati magj/ a obyčegně Sstáwa s teplau Polewkau aneb gjchau smjchaná, drobet purguge a wyprazdňuge/ ale wjce, když se z nj Syrup vdělá.*

¶ Rmen aneb Heřmánek slowe Řecky ἀνθέμις, Latině Chamæmelum, Chamomilla, † Rotula solis, Discus solis, & Herba superba. † Arabsky Debonigi, Wlasky Camomilla, Sspanyelsky Manzanilla, Francausky Camemina, † Affrykánsky Altertiphe, Egyptsky Thaboris, Srbsky Amalusta, Polsky Romyen, † Německy Chamillen, Hermlein, Magdblum, Laugenblum.

O Řjmbabě. Kap. CV.

Řjmbaba. Matricaria, Parthenium.

Spůsob a Mjsto.

Řjmbaba listj má gako Pelyněk: wssak ne tak weliké a ne tak ssediwé a bjlé / ale menssj, zelenĕgssj a nážluté / wůně welmi sylné a chuti hořké. Prutů několik od kořene wypausstj okrauhlých, pewných, kolenatých/ na nichž při wrchu stogj Kwět hwězdnatý/ wprostředku s žlutým Gabljčkem, wůkol bjlým listjčkem osazeným, gako Rmen. Kořen má kosmatý a nehluboký w zemi. Roste na Zahradách wedlé zdj, Plotůw a hrázý.

* Pokolenj gegj gedno D. Thomas Pennæus z Engellandu mi odeslal/ kteréž w Zahradě welmi se rozplozuge: gest něco subtýlnĕgssj, nežli obecná / zwlásstě pak wůně mnohem libĕgssj / ačkoli v nás naposledy w obecnau se proměňuge. Clusius in obseruat: Pannon: lib. 3. cap. 36. & 37. ginau dwogj zwlásstnj Řjmbabu wypisuge/ z nichž gednu gmenuge Partheniū Alpinum, Obywatelé gi řjkagj Unser Frawen Schwartzrauch. Druhá má plné Kwěty/ gako na plném kwětu Rmenowém. Ta mi též z Engellandu neyprwé přinessena/ kdež se množstwj

ſtwj Bylin s plnými Kwěty nacházý. Kwetne v nás přes wſſecko Léto / a oſtáwá přes Zymu w Zahradách bezeſſkody. Geſt mi také y Semeno z Engellandu poſláno / z něhož tato Bylinka s pěknými bjlými plnými Kwěty wyroſtla. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ržjmbaba geſt přirozenj horkého na třetjm, a ſuchého na druhém ſtupni. Zahřjwá, otwjrá, ſtjrá, rozhánj, ztenčuge a rozpauſſtj.

Wnitř.

Ržjmbaba obzwláſſtně ſlaužj proti wſſelikým nedoſtatkům Matky/ kteřjž od ſtudenoſti ſſlemů a wětrnoſti pocházegj. Protož když na ženu náhle připadne něgaká těžkoſt aneb klánj a otok Matky/ wař Ržjmbabu s Podražcem, s Bobkem a Bobrowým ſtrogem w ſtarém Piwě aneb wjně, a pj: znamenitě polehčuge.

Ržjmbabu wařiti w Piwě s Gelenj hubkau, Petrželj a Anýzem, a pjti w Nemocy, Matku čiſtj/ a k uplodu ſpůſobnau činj.

Ržjmbaba s Kwětem Muſſkátowým pitá, potem Ged z těla wypuzuge. W nakaženj Mornjm, zapjgeg Dryák Ržjmbabau / a wypocug ſe. Kdožby také trawenjm o rozum připrawen byl/ wař Ržjmbabu w ſtarém Piwě, a pj.

Ržjmbaba vſuſſená, a Prach z nj s Octem a ſolj přigatý, obměkčuge žiwot/ nápodobně gako Epithymus: wyhánj Choleru a Flegmu, to geſt pěnokrewnoſt a wodnokrewnoſt/ Czerwy mořj. To též půſobj y Sſtáwa z byliny pitá. Týž Prach z tižj půldruhé čtwrtce v wjně pitý, proti Kamenu welice ſpomáhá.

Ržjmbaba doſſla weliké chwály při howězým Dobytku. Nebo ženy a Paſtuchowé dáwagj z nj Práſſek dobytku s Solj k gedenj/ zahánj dýchawičnoſt, ſoptiwoſt, nadýmánj, a wyčiſſtuge. Proti boleſti Matky z ſtudenoſti poſſlé: Wezmi Bobrowého ſtroge geden quentjk/ Ržjmbaby hrſtku/ obé to zwař v wjně bjlém a pj/ patrně ſpomáhá.

Zewnitř.

Když ſe ženy v wodě mygj / w kteréž prwé Ržjmbaba zwařená / aneb tim trankem ſe pařj/ twrdoſti a otoky Matky změkčuge/ zahřjwá ge/ tok kwětu ženſkého wywodj/ a boleſti krotj. Též Kořenj proti wſſelikým boleſtem Matky, na horké Cyhle bjlým wjnem ſkropené, může ſe ohřjwati/ a tak teplé na ſpodnj Břicho přikládati.

Proti boleſtem a žřenj w žiwotě Sſeſtinedělky po porodu, znamenitý Koláč: Wezmi Ržjmbaby, Máty zahradnj, Rmenowého kwětu, Dne a nocy, gednoho gako druhého, cožť ſe widj / naleg na to Liliowého Olege do Rendljku / a zhřeg na ſkrownem vhelném ohnjčku/ k tomu potom přideg ztlučená wegce/ a vpec Koláč / kterýž přilož teplý na Pupek / ſkutečně ſpomáhá / netoliko proti boleſtem po porodu / ale y proti nadýmánj w ſtřewách. Ržjmbaba y s kwětem ſwým také proſpjwá, w ſpůſobu Flaſtru přiložená, proti Růži na noze a pálčiwým otokům.

* Matricaria w Octě wařená, powoněnjm nemálo Matku krotj. Komuž čjpek w hrdle ſpadl/ přilož Matricariam na wrch hlawy / kteráž také proti bolenj Hlawy z ſtudených Fluſů, podobným ſpůſobem proſpěſſně vžjwána býti může.

Ržjmbaba ſlowe Ržecky παρθένιον, Arabſky Achuen, Latině Matricaria, † Matronaria, Parthenium, † Wlaſky Matricaria, Amarella & Amareggiola, Francauſky Matricaire: Německy Mutterkraut, Metter oder Metram, Matronkraut, Magdblum. Vhřj gmenugj Albam benedictam.

O Wrátyči. Kap. CVI.

Spůſob a Mjſto.

WRátyč obyčegně Prautj má zbrunátnačerwené, dwau loketnjj/ s mnohými proſtrannými Ratolj ſtkami / na nichž roſte liſtj zſtřjhané, takměř gako Kapradj/ wůně ſylné chuti hořké. Při wrchu neſe množſtwj žlutého Kwjtj, ne-

tj, ne=

tj, nehwězdnatého/ než podobného hlawičce aneb vzljčku. Kořen má kosmatý/ a hlubo- A ko y ssiroko geg paussti a w zemi rozkládá. Roste ráda na Polých, na Zahradách/ mezy krechty/ na wrssjch pustých/ na mezech Laučnjch: Odkudž mu Němcy ržkagj Reinfaren.

* Nacházý se také gedno pěkné Tanacetum, kteréž gmenugj Crispum & Anglicum, libě- gi wonj, nežli náſſe/ a rádo na Zahradách trwá. Clusius také giné dwoge wypisuge, nemagjcý žádné wůně/ lib.3. cap.33. obseruat. Pannon. z nichžto druhé y v nás wssudy nalézagj. Kwět má drobet wětssj, nežli Rzjmbaba.*

Wrátyč. Tanacetum.

B

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Wrátyč gest horkého a suchého přirozenj na prwnjm stupni. Mocý swau stjrá, otwjrá, rozpaussti/ a wewssem též gest mocy gako Rzjmbaba: A protož y wssecky ty, kteréž onano Nemocy, zwlásstně Matečnj, vzdrawiti může.

Wnitř.

Wrátyčowý kwět zwlásstnj dobrau moc má proti červům/ v wjně aneb w Mléce, aneb y w Medu do wnitřka požjwaný. Neb ge mocně wen z těla wyhánj.

* Této Byliny vžjwagj k vkrocenj bolesti wnitřně w Traňcých/ a zewnitřně přikládanjm. Gest vžitečná proti wětrnostem kapawého moče y proti Kamenu/ a dáwagj Sſtáwy z něho do dwau Quentjků aneb čtwrtcý, s Gitrocélowau wodau, w Zymnicých / gakož y D. Ioannes Crato z Krafftheymu, Geho Mil. Cýsařské někdy žiwotnj Lékař, můg milý Præceptor, wswé Knize de Peste, o Moru wydané, gako Euporiston chwálj / že tato Bylina w řjdkém Piwě a Octě má se wařiti/ a w nakaženj dobrý trunk pjti/ napomoc kupocenj.*

Zewnitř.

Tato Bylina s Olegem dřewěnným ztlučená, a na oteklé Nohy a bolawé suché žily přiložená, polehčuge a vkrocuge takowých bolestj. Tauž moc má syce Wrátyč, gako Rzjmbaba / zwlásstě proti bolesti Matky a Střew.

Proti očarowané milosti: Včinkem zlým bylo liby komu, aneb některé Děwečce y Ženě vděláno/ žeby horliwau milostj nepokog wznikl/ vmeg se Wrátyčj/ zbudeš toho y hned. Ženy w swé nemocy aby sobě Wrátyčj s Mateřj dausskau Nohy myli/ to gim welmi prospjwá/ a k plodnosti pomáhá. Wrátyč slowe Latině Tanacetum, Athanasia, † Herba immortalis, aliis Herba Mariæ, † Wlasky Daneto, Vhersky Watadich, Německy Rheynfarn vnd Wurmkraut.

C

O Wolowcy, ginák Kwětcy.

Kapitola CVII.

Wołowec, s zla-tým kwětem. Buphhtalmus aureo flore.

Wołowec, s brunát-ným kwětem. Purpureo flore.

D

Spůsob.

Wolowec, ginák Kwětec, roste v nás w Czechách hogně na Polých y na Lukách / a na mjstech suchých, neworaných y na mezech. Prutůw několik od kořene wypaussti tenkých a měkých / a na nich listjčko malé, gako Kopr / wssak netak zelené / rozdjlně po pořádku postawené. Kwitj má při wrchu zlaté barwy / wětssj nežli Rmen, gako Wołowé oko / odkawadž Wołowec, a ginác od welikosti kwětu Kwětec slowe: wůně gest dosti libé. Kořenj má množstwj / kteréž sem y tam w zemi rozkládá.

* Pod toto gméno některé rozdjlné Byliny se pogjmagj / gako Cotula à Fuchsio, & Helleborine flore luteo, à Dodonæo, y ginýcb wjce od ginýcb / o nichž na swém mjstě bude oznámeno. Buphthalmum vulgare w hognosti v nás roste wssudy / a pjsse Clusius, že mu Charwáti řjkagj Serpentis herba, Hadj bylina / † snad od ffcormy listu / kterýž má Hadjmu gazyku podobný: † a Obywatelé tuto Bylinu ztłučenau na Rány přikládagj.

Giný pěkný spůsob někdy w Genffu přednj Aduocat geden na swé Zahradě měl / s brunátným Prautjm, a krásnými žlutými kwěty / gegichžto listjčko zewnitř gako in Pyrethro pěkné brunátné červenosti bylo / gehož gsem též Katolistku wymalowati dal.

W Herbáři Lobelij zmjnka se činj Buphthalmi tenuifolij Narbonensis, to má růsti in Narbona s hwězdnatými žlutými Kwěty / gako giného Buphthalmi, a s listjm Cotulæ non fœtidæ, to gest obecného Rmenu / ale gest něco sſediwěgssj. Prut zwýssj býwá gednoho střewjce.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého na druhém, a suchého na prwnjm stupni. A tak poněwadž gest mocněgssj nežli Rmen / mocněgi může wssecky zpuchliny rozháněti a rozpausstěti / zřeďowati, y twrdosti obměkčowati.

Wnitř.

Prach z kwitj v wjně wařený a po Lázni pitý, žlautenicy zákožnj wyhánj / a přirozenau

rozenau barwu Člowěku zase nawracuge. Dáwá se prospěssně y proti zacpánj Gater a Ledwin/ tak že Kámen y Moč wen wyhánj/ též y Ženskau nemoc přiwodj. A

† Kwětec w pokrmich y ginác vžjwaný, za dlauhý čas Člowěka obhaguge před nebezpečným a záduſſiwým wředem hrdla, kterémuž Angina, Čzeſky Prým řjkagi.

Zewnitř.

¶ Kwitj protlaucy, a s rozpuſſtěným Woſkem stěliti, potom na baule aneb mozoly přikládati, rozhánj ge. Prach z Kwitj, s Bobowau mukau, s Kmjnem laučnjm a s Medem ſmjſyti, dobré geſt Lékařſtwj proti zbitině a zſynaloſti/ aby ſe teplé přikládalo. Nebo rozpauſſtj a wen wytahuge. ¶ Wolowec ſlowe Řzecky a Latině Buphtalmos, Oculis Bouis vel vaccæ, Wlaſky Occhio de bue, †Affrikánſky Narat, Vherſky Okerzöm: † Německy Rindsaugen, Küdillen, Streichblum.

O Mateřnjku a Sedmikráſe.

Kapitola CVIII.

Weliký Mateřnjk. Bellis major.

Proſtřednj Mateřnjk. Bellis media.

B

Rozdjl, Spůſob a Mjſto.

Mateřnjk geſt trogj: Weliký, Proſtřednj a Malý / kterýž obyčegně na Zahradách roſte / druzý dwá na Poljch a na Lukách roſtau.

¶ Weliký Mateřnjk má liſtj tluſté, spočátku vzké, k koncy ſſiroké a okrauhlé/ wůkol zpilowané, a na zemi okolo kořene ležjcý. Giné liſtj na Prutu ſtogjcý, geſt obdlaužné/ téměř gako na Přjmětném kořenj. Prautků několik od gednoho Kořene pauſſtj/ loketnjch y delſſjch, okrauhlých a mocných. Kwět při wrchu neſe dwakrát wětſſj, nežli Rmen aneb Řžjmbaba / wůkol hlawičky žluté, magjcý okolo ſebe liſtjčko bjlé / a kwetne přes celé Léto / někdy y na Podzym. Kořenj má množſtwj tenkého, koſmatého, gako Wrátyč.

¶ Druhý Mateřnjk, kterýž gmenugeme Proſtřednj, obyčegně roſte na Lukách. Liſt má menſſj, nežli prwnj / a netak wůkol zpilowaný, nahoru od země ſe táhnaucý. Prautek tenký, hebký, okrauhlý, pjdi zwýſſj y wjce. Kořen tenký, wſſak též koſmatý / Kwitj zewnitř žluté, pěkným bjlým liſtjčkem oſazené/ menſſj než na prwnjm.

 ¶ Malý

C

Malý Matečnjk, kterýž na Zahradách roste, takowéž listj nese gako druhý / než trochu delssj/a netak wůkol zstřjhané,měké,na zemi rozložené. Tomu my řjkáme Sedmikráſa. Prautjčko subtylné, hebké, okrauhlé, a drobet chlupaté, pjdi zwýssj / při wrchu Kwitjčko téměř přes celý Rok nese / ale neywjce z Gara.

Menssj Matečnjk. Bellis minor. Sedmikráſa.

II. Menssj Matečnjk. II. Bellis minor. Sedmikráſa.

D

Této Sedmikráſy mnozý gsau rozdjlowé/ pro rozličnost barwy Kwětu gegjho/ w němž rozkoš swau Mladice mjwagj/ Wěnce z něho dělagj/a někdy y Stoly gjm posýpagj,pro ozdobu a obweselenj Hostj. Z těch Kwětůw někteřj gsau gako Krew červenj a plnj, někteřj neplnj/. ginj zase gako snjh bjlj a plnj/ a z těch ginj neplnj,s žlutými očky. Opět někteřj gsau červenj, a spolu bjle skropenj, plnj y neplnj/ někteřj wnitř bjlj,zewnitř červenj a plnj/na pohleděnj gako červená Záře/někteřj křjčkowé z červena bjle plnj.

Když na gednom mjstě,a tom wlhkém,dlauho zůstáwagj, že se nepřesazugj/ tedy Kwětowé se měnj/ a býwagj welmi subtylnj a tencý. Zase,když brzo Kwětu neotrháš/ tedy bjlj Kwětowé plnj,giné wedlé sebe Kwěty wystrkugj, z prwněgssjch hláwek / tak že čtyři aneb pět Kwjtků z gednoho Kwětu hlawnjho wen wyrostá. Tuto Bylinu někteřj gmenugj Primulam Veris, to gest gakoby řekl, Prwnička aneb Prwotinky Garnj.

* Těchto Matečnjkůw mnozý spůsobowé se nacházegj / obzwlásstně pak geden plný tělné barwy,z Nyderlantu přinessený/kterýž,když se dobře opatruge,častokráte do dwau Set y wjce ljstků mjwá. Gá sám také některého času nenadále v nás treffil gsem na weliký Matečnjk/ gegž syce po Německu Gensblumen gmenugj / kterýž sám od sebe mezy trawau rostl.

Giný gesstě gest přespolnj spůsob, s okrauhlým Kwětem/ barwy pěkné modré/ w spůsobu hláwky aneb vzljčku / množstwj ho roste w Frankreychu y w Rakauských / obyčegně geg gmenugj Globulariam. Clusius klade geg mezy Kawiasy,inter Scabiosas.*

Přirozenj, moc y a včinkowé.

Matečnjkowé zahřjwagj a sussj mjrně.

Wnitř.

Matečnjk,a zwlásstě Menssj (to gest Sedmikráſa) v wodě wařený a pitý,wnitřnj rány vzdrawuge. Matečnjk, dokudž gest mladistwý,s Solj, s Octem a dřewěným Olegem gako Salát gedený, k stolicým pomáhá. Může se listj geho w Polewce z Masſa wařiti a pjti/ obměkčuge také twrdý žiwot.

* Sstáwa

* Sstáwa wytažená, zwlásstě z prostředniho a menssjho Matečnjku. Item pálená aneb dystyllowaná woda, dobrá gest na Rány a Průtrže. * A

Zewnitř.

¶ Listj zelené z Matečnjku moc má hogiti každé zapálené aneb horké rány, přikládanjm / * zwlásstě pak Hlawy. * ¶ Cžerstwá bylina zmačkaná, a na oteklé Nároky přiložená, zahánj a odpjrá horkosti / s oblewenjm a vkrocenjm bolestj.

¶ Některj z Byliny a kwětu Matečnjkowého strogj párnau Lázeň / přidáwagj k tomu Chebdj aneb Řžepjček: má býti dobrá chromé audy občerstwiti, a zase naprawiti.

¶ Matečnjk menssj gest prawá Bylina na Rány / vzdrawuge wsselike Nesstowice / y zlámanau aneb proraženau Lebku hlawy. * Těchto Bylin vžjwáme do Mastj a do Flastrů / zwlásstě proti welikým bolestem audůw a w Podágře / kteráž z horkosti a suchosti půwod swůg má / a přidáwáme k nim neslaného Másla / a protlučeného listj Slézowého. Item, proti rozpálenj střew a Zymnicým, potřebugeme týchž Bylin w Klistýrowánj. *

¶ Matečnjk slowe Latině Bellis, †Bellium & Flos bellius, alijs Herba arthritica, protože by měla býti zkussené Lékařstwj proti Klaubnj nemocy / gakož Tragus swědčj. † Consolida, Primula veris pratensis: Wlasky Margarite, Fiori de prima veri gentili: Francausky Pasquettes & Marguerittes: Německy Maßlieben, † Osterblumen, Magdlieben. †

O Piwonce aneb Piwonkowé Růži. Kap. CIX.

Piwoňka Samec. Pæonia mas.

Piwoňka Samice. Pæonia fæmina.

B

Rozdjl a Spůsob.

NEczkoli Piwoňka dwogjho gest Pohlawj, gakož Dioscorides swědčj / totiž Samec a Samice: wssak Samec w Němcých y w Cžechách gest cyzý host a neznámý. Samice wssudy gest obyčegná. Listj od gedné sspičky mnoho wypausstj / poněkud podobné kořenj S. Ducha / kterežto když neyprw z země wycházý, býwá zčerwena brunátné / ale potom čjm dále zelené / a naposledy popelaté. Prut má dwaupjdnj aneb půldruhého střewjce zwýssj / a někdy mnohem wyssj / s mnohými postrannými Ratolestmi. Při wrchu

C wycházegj pěkné okrauhlé hláwky/ kteréžto otewrauce se, pěkné čerwené Růže z sebe wydáwagj: wssak wětssj nežli obecné Růže/ a wnitř welmi žlutým wlássenjčkem krásně ozdobené. Když pak z těch Růžj listjčko dolů opadne a sprchne/ y hned wyrostagj gakésy Lusky tlusté, chlupaté a měké, gako Mandlowé, wždy dwa aneb třj wedlé sebe/ kteřjžto gakž se otewrau, spatřugj se w nich pěkná čerwená Zrna, w welikosti Hráchu: wssak obdlaužná aneb oblá, Granátowým zrnům dosti podobná. Takowá zrna, když na mjsto vzragj, giné barwy nabýwagj/ totiž zewnitř býwagj černá, ale wnitř gádro bjlé/ chuti přjsladké, wůně nehrubě libé. Kořen má zewnitř počernalý, wnitř bjlý, peychawičný, wůně těžké, massytý/ vzly gakýmisy welikými, gako žaludy rozdělený/ gakož se takowý při Kopjčku Králowském aneb při Tužebnjku spatřuge.

* Nynj těchto časů giž w mnohých Zahradách Samce magj/ gehožto listj wjce s Ořechowým, nežli s Piwoňkau Samicý se srownáwá/ ano y Semeno gest okrauhlegssj, nežli w druhé/ k tomu kořenj gest celé, drahně tlusté, a poněkud wůně dobré/ zewnitř počerwenalé, wnitř bjlé. ¶ Této Byliny y ginj mnozý rozdjlowé se nacházegj/ a zwlásstě giž v nás wůbec rozplodil se a rozmohl z neykrásněgssjch Křjčků geden/ s wysokými, čerwenými, plnými Kwěty/ z nichžto geden, gak gsem ge sám rozčjtal, do pěti Set listků malých y welikých měl: Aprotož slussně mohlby tim Ržeckým gménem Agalophotis, lucidè splendens, kteréž Apuleius tomuto Kwětu mezy ginými přiwlastňuge, poctěn býti. Tento Keř, wedlé mého zdánj, neyprwé do Antorffu z Hyspanie byl přinessen/ a za patnácte Dukátů byl prodán: Nynj pak, poněwadž se welmi rozplodil/ wssecky téměř Zahrady spráwné gjm gsau naplněné. Welmi zřjdka Semeno nese/ protože wssecka moc a sýla w Kwět gde/ ač gsem některého času dwě zrnka na gednom křj nalezl. Někteřj prawj/ žeby se y bjlá Piwoňka plná nacházela/ kteréž gsem gá wssak až posawad widěti nemohl/ gakžkoli gsem téměř wssecky neypředněgssj Germaniæ Zahrady ohledal. Syce mezy Samicemi nacházy se gedna/ kteráž zvplna pěkná bjlá gest, neobyčegná/ a toliko w Zahradě P. Pawla Delingera, Materyalisty w Normberce, se spatřuge. Druhá gest owssem také poběláwá/ ale naposledy býwá drobet tělná. Gakož y giná se nacházy/ kteráž má listj weliké/ a též tělné barwy kwěty/ gesstě gednau wětssj, nežli na druhých.

¶ Dále gest také gedna/ kteráž list má gako onano plná, nad giné wjce rozdělený/ Kwět krásný barwy gako Cynobře/ tu gmenugj Byzantinam, odkudž neyprwé semeno k nám se dostalo. Gesstě giná gest s listem twrdým, skrownými, ztemnazeleným/ neroste wysoko: Kwět má mnohem wětssj/ nežli ten, kterýž na obyčegné Piwoňce býwá/ a temně brunátný.

¶ Někteřj pjssj/ že Pæonia z Semena newycházy/ ale gináče gá gsem shledal/ poněwadž nynj oznámená, y ta bjlá Piwoňka z Semena mi se vgala a wyrostla/ gakžkoli obyčegně teprwa w druhém Roce wen se wyskytá a wycházý. Nic méně y od malých odřezaných Kořjnků a odnožj welmi ráda se vgjmá a roste.*

Mjsto.

¶ Roste na wysokých horách/ zwlásstě w mjstech kamenitých. Samice w Německých zemjch na mnohých Zahradách se sadj a rozplozuge. † Kwetne měsýce Máge. †

* Obogj Piwoňka, Samec y Samice, roste na wysokých horách w Saffoysku & Narbona in Veganio. Item, w Horách v Comum, kudyž se do Ssweycarské země gede/ na Hoře monte Generoso řečené/ kdež se y giné mnohé pěkné Byliny nacházegj. Bellonius pjsse/ že bjlá Piwoňka in Creta na hůře Ida roste/ a nynj od Ržekůw gmenuge se Psiphodile.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Piwoňka whromadu stahuge, a gest drobet sladká/ a když se za chwjlku w vstech podržj/ pocyťuge a nacházý se při nj též gakásy kausawost přjhořká. Z toho saudjm/ že musý býti mjrného zahřjwánj, subtylné podstaty, a suchého přirozenj. Mocy rozplýwagjcý, otwjragjcý, ztenčugjcý, pronikagjcý a stjragjcý.

Wnitř.

¶ Kořen Piwoňkowý vsussený, ztlučený, a tak mnoho gako za Mandl s wjnem daný a pitý/ Nemoc ženskau snadně, zwlásstě po porodu, přiwesti může. Týmž spůsobem pitý, krotj bolest Břicha/ wyčisstuge Žlautenicy/ polehčuge bolestj Ledwin y Měchýře/

chyře / zacpánj Gater a Ledwin otwjrá: protoť tomu pak stawuge y Stolice, a Břicho A twrdj, v wjně trpkém pitý. ¶ Woda Piwoňkowá z kwětu a kořene pálená, posyluge Srdce / a malým Dětem proti Božcy a Psotnjku welice prospjwá.

¶ Deset aneb dwanácte zrn čerwené Piwoňky w trpkém čerweném wjně wařených a pitých, prospjwagj proti přjlissnému toku ženskému / když přestati nechce.

¶ Když se Dětem w gjdle aneb w nápogi zrna Piwoňkowá dáwagj / nedopausstěgj, aby w nich Kámen růsti měl.

¶ Patnácte zrn Piwoňky čerwené ztlaucy, a w Medu aneb v wjně wypiti, gest náramně prospěssné proti nočnj Můře, to gest proti takowému neduhu, kterýž Člowěka wespanj dusý a tlačj / tak že ani mluwiti, ani hnauti se nemůže.

¶ Lékaři nyněgssj obyčegně Semena a kořene Piwoňkowého vžjwagj do těla, proti Padučý nemocy a Božcy. V Starých owssem se toho nenacházý / aby se proti té těžké nemocy Piwoňka wnitř do žiwota přigjmati měla / ale oni zewnitř toliko gi vžjwali. Gakož Galenus pjsse, o gednom Pacholjku, kterýž tuto Nemoc měl: a dokawadž kořen Piwoňkowý na hrdle nosyl / bezpečen byl proti Padučý těžkosti / ale gakž na něm Kořen newisel, y hned w týž neduh zase vpadl. Že tedy za nassjch časů ten Kořen nemá též mocy, odtud pocházý ten nedostatek / gakž se některým widj / že prawého Samce Piwoňky mjti nemůžeme. Nadto Kořen týž při zwlásstnj Konstellacý aneb položenj Nebes kopán býti má / totižto když Slunce gest na znamenj Lwa / a k tomu w den a hodinu Slunečnj / a když gest Měsýc na schodu. Ale gakžkoli, nic méně gistá wěc gest / když se těch zrn wezme třidceti a oblaupj, na Prach zetře a v Wjně pjti dá / že se Člowěku potracená řeč nawrátj, a Gedu odpor včinj.

¶ Slyssel gsem také od gedné hodnowěrné a skussené Osoby / když se půl Lotu Bobrowého stroge, a tři hrstky Piwoňky w gedné Pintě, to gest wečtyrech Librách bjlého wjna zwařj / a gakž se Djtě na Swět narodj / y hned w tom wjně wssecko se zmyge / že bude před Božcem aneb Padučý nemocý bezpečno. A ten kus má býti skussený na sedmi B Dětech gedné Matky / z nichžto prwnjch dwě Božec až k smrti ztrápil a přetrhl / gimž toto Lékařstwj děláno nebylo. Potom Matka na giných pěti téhož Lékařstwj skusyla / a těm Božec nikdý nepřekážel, tak že odrostli.

† Proti Božcy malých Djtek: Wezmi kořene a semena Piwoňkowého, každého půl Quentle / Seseli, Anýzu a bjlého Kmjnu, každého půl Quentle / Dubowého Mélj geden Quentjk: Ty kusy wssecky zděleg na drobný Prássek / smjcheg s Cukrem, a dáweg Dětem ztjžj gednoho Quentle s Mlékem. Pakli Božec djtě napadá za přjčinau Sskrkawek / gakž se často přiházý / wezmi Kořene a zrn Piwoňkowých po dwau quentljch / Wurmkrautu dwa quentle / neylepssjho Rhabarbarum dwa Sskrupule / Bjlého Cukru dwě Vncý: vděleg z toho subtylný Prássek / a dáweg z něho Djtěti gednau aneb dwakrát do Týhodne na lžjcy budto s mlékem, aneb s Kassj / zwlásstě když Měsýc scházý. †

¶ Piwoňkowá zrna ztjžj gedné čtwrtce ztlučená, a s wjnem pitá, probuzugj ty ženy / kteréž z nestatečnosti a bolenj Matky časem na zem padagj / a gako mrtwé ležj.

* Ačkoli Stařj, gako Autor, toho nepsali / žeby tak dobře wnitř gako zewnitř, tento Kořen a zrna proti Božcy dobrá býti měla: wssak dáwnj skussenj vkazuge / že netoliko ty oba kusy, ale y sstáwa a woda z Kwětu k tomu gest prospěssná. Nebo wznessený Medicus Franciscus Frisimelica také oznamuge / že z Zrn s pilnostj od zewnitřnj kůrky wyčisstěných s Cukrem aneb s Medem Lekwař dělagj / kteráž gest dobré Præseruatiuum a obrana proti giž dotčenému neduhu. Gest také obyčeg s Wissňowau wodau a té podobnau, Mléko z nich wytahowati / a s ginými potřebnými kusy smjchati / to proti zděssenj a Božcy prospěssné gest. D. Frisimelica má obyčeg Kořen od Samce z Gara wykopáwati / Luna decrescente.* † In summa, Piwoňka má to slowo a chwálu / že wssi swau podstatau, proti Božcy aneb Padučý nemocy dobrá a vžitečná gest. †

Zewnitř.

¶ Některé ženy strkagj zrna † aneb y kořen† na Nit aneb hedwábnau Ssňůrku, místo Korálůw a giných Páterůw / a zawěssugj Dětem na hrdlo / pro zahnánj Božce aneb

Paducý nemocy. A protož Lidé ti, na něž Paducý nemoc přicházý, měliby vſtawičně k kořenu Piwoňkowému woněti / přidadauce k němu drobet Bobrowé ſtroge a Rauty.

Geſt také dobré, Piwoňku w Kolébce aneb w Lůži mjti, a na nj léhati, proti Paducnicy / Děti obhaguge proti leknutj a děſſenj / kteréž na ně obyčegně w nocy připadá. * Gakož o tom Stařj pjſſj.* Piwoňka Sſeſtinedělce pod Hlawu, gako y pod Děti do Kolébky wložená, přjſtrachy nočnj, vřknutj Djtěte, Kauzla, Diábelſké včinky zahánj a w nic obracý / duchy nečiſté zapuzuge / a zlé trápenj odgjmá.

Liſtj Piwoňkowé pod Djtě naſtlané, wůnj a ſuchoſtj ſwau mozk ſylj / zlé wodnatoſti Božcowé, y gedowatoſt Paducý nemocy wyſuſſuge. † Někteřj y to giſtj / kdožby kořen Piwoňkowý pod gazykem držel / že mu Krew z Noſu tekaucý zaſtawj. †

* Že kořen Piwoňky Samce na hrdlo nahé powěſſený, mocný byl / ſwědčj o tom y Fernelius de abditis rerum cauſis lib. 2. cap. 16. & Iohannes Coſtæus, nynějſſjho čaſu Profeſſor w Bononij, de natura ſtirpium, fol. 82. *

Piwoňka ſlowe Řzecky a Latině Pæonia, * Theophraſti interpres Gaza vertit Caſtam & Dulciſiolam.* Arabſky Feonia, Wlaſky Peonia, Sſpanyelſky Rola del monte, Roſa Albardiera, Francauſky Penoeſne, Německy Peonien, * Gichtroſen, Bingenroſen, Pfingſtroſen, Königblumen.*

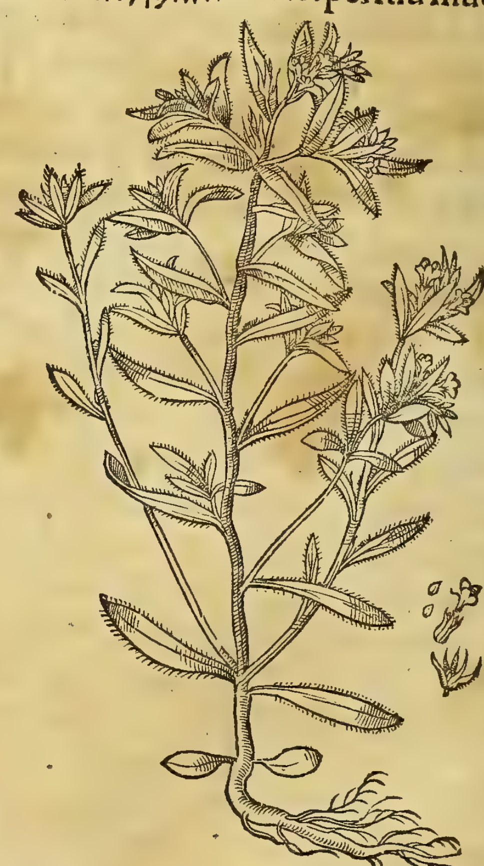
O Kamegce, ginák Wrabjm Semenu. Kap. CX.

Wrabj ſýmě menſſj. Lithoſpermum.

D

Plané Wrabj ſýmě. Lithoſpermũ ſilueſtre.

Spůſob, Rozdjl a Mjſto.

Kamegka, ginák Wrabj ſýmě, geſt dwogj: Gedno wětſſj / druhé menſſj. Wětſſj roſte na mjſtech ſuchých, pjſčitých, newydělaných. Prautjčko má tenké, okrauhlé, pewné a oſtré / půldruhého Lokte zdýlj, po zemi ſe rozkládagjcý / na němž ſtogj liſtjčko, s obogj ſtrany ſſpičaté, gako na Oljwě / než menſſj a oſtřegſſj / a při každém liſtu wyroſtá pěkné, okrauhlé a kamenité Semeno bjlé, gako Perla / welikoſti Wlčjho hrachu. Kořenj má tenké, a mnoho / tak že někdy y Prautjčko, kteréž na zemi ležj, obzwláſſtnj kořjnky ſwé do země wpauſſtj / rowně gako Chlupáček / a tak ſe vgjmá.

Wrabj

¶ Wrabj Sýmě Menssj, listj má podobné Wětssjmu/ než nětco drobněgssj, ostré a počernalé. To se po zemi nerozkládá/ ale nahoru gako nějaký Strůmek roste, s mnohými po stranách Ratolestkami. Na wrchu Prautj wyrostá Semeno, též při Listu bjlé, obdlaužné, pěkné, a lskawé gako Perla, *odkudž y w Nyderlandu řjkagj mu Perlekraut, spůsobu a welikosti Prosa/ a od toho podobenstwj Latině Milium Solis slowe/ ač nedobře. Nebo podlé wyswědčenj Serapiona, ne Milium Solis, ale Milium Soler, od hory Soler řečené, na njž w hognosti roste, slauti má/ gináč se gmenuge Lithospermum.

* Menssj Milium Solis, kteréž gest obyčegněgssj, dali gsme tuto wymalowati. To nese při wrssku malé bjlé Kwjtky, mezy listjm wyrostagjcý/ a spočátku bljzko wedle sebe stogj: ale potom když počjná Semeno růsti/ dělj se na dlauhé wětwičky podál na různo. Ale kteréž Autor Wětssj Lithospermum wymalowal, nemohu poznati/ lečby to bylo, kteréž Dodonæus wypisuge, s modrými Kwjtky/ gessto s Figůrau postawenau hned dokonce se nesrownáwá. My gsme gesstě gedno přiložili à Fuchsio & Trago wypsané/ kteréž má také bjlé Kwjtky, Semeno černé, a Kořen ryssawý/ roste na Polých.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Semeno Kamegkowé, kteréhož w Lékařstwjch vžjwáme, gest horké a suché/ přirozenj ohniwého na třetjm stupni. Mocý swau otwjrá s pronikawostj.

Wnitř.

¶ Sýmě Wrabj na Prássek ztlučené, a ztižj gedné čtwrtce w bjlém wjně pité, mocně Kámen rozdrobuge a lomj/ wyčisstuge od nečistot Ledwiny/ žene y Moč/ a tak Ržezawku a kapánj odgjmá. Gest také znamenité a drahé Lékařstwj Ženám, w těžkostech porodu postaweným/ a stjžně k němu pracugjcým. Skrze to mnohým gsem spomohl/ kteréž w několika dnech poroditi nemohly. Předdotčený Traňk wyhánj y Lůžko.

¶ Prach proti Kamenu: Anýz, Wlaský kopr, Kamegky, gádra Melaunowá, Petržel, Semeno Ptačjho hnjzda, Lékořice, Semeno Janossjtowé. Ten Prach w bjlém wjně přigjmeg. ¶ Kdožby Gonorrhæam měl, wezmi čtwrtcy tohoto Semene, k tomu Ceteraku a bjlého Aksteynu, každého půl quentjku/ ztlucty kusy na Prach/ a pj s sstáwau aneb s wodau Gitrocelowau.

¶ Skussené Lékařstwj proti každodennj Zymnicy: Wezmi gednu čtwrtcy na Prach ztlučeného semene Kamegkowého/ deg pjti s truňkem wjna, když nemocného zyma napadá/ a to včiň po několikrát, wždycky před napadánjm Zymnice/ tedy musý přestati/ gakž Varignana swědčj. * Může se y Kořen s Masjem wařiti, gako Petrželný kořen/ tedy wssecko to působiti bude, což o Semenu psáno gest.*

Zewnitř.

¶ Můžeš y bylinu s Slézem a Kmenem v wodě wařiti/ a wtom se mýti, pro vkrocenj bolesti od Kamene, a wywedenj Moče.

¶ Sýmě Wrabj aneb Kamegka slowe Ržecky a Latině Lithospermum, Milium solis, Lachryma Iob, Georginium: Arabsky Kulb, Wlasky Lithospermo & Milium Solis, Francausky Gremil, Německy Meerhirschen, Steinsamen.

O Konopi. Kap. CXI.

Pokolenj a Spůsob.

Konopě gest Zrostlina wssechněm známá, po wssech kraginách: nebo z nj dělagj sylné Prowazy a tlusté Plátno, pro Lidj chudé/ y na Pytlowinu. Přátelstwj držj se Lnem/ krom že tento gest subtylněgssj, a gako rodu wyššjho/ ona pak hrubssj, a rodu Sedlského. Gest dwogjho pokolenj: Gedna slowe Samec, druhá Samice.

¶ Samec se ssiroce ratolestj/ a roste zhůru w spůsob holemého strůmku/ tak že z pařjzku geho dobré vhlj páljwagj/ kteréhož na Prach Ručničný potřebugj/ zwlásstě k gednoručným

C dnoručným Ručnicým: Má zagiſté takowý předni chwálu. A tato Konopě v nás ſlo-we Hlawatá. ¶ Samice netak ſe ratoleſtj, gako Samec / než Semena neneſe. * Kwetne hauffně drobnými zbledazelenými a ſtručnatými Kwjtky / kteřjž bez vžitku opadagj a mizegj / roſte z Samcowého ſemene / Němcy gi řjkagj Fimmel. * V nás w Čzechách ſlo-we Poſkonná / a z té toliko Kaudel kupředjwu dělagj. Prut y Ratolj ſtky má drobněgſſj.

¶ Obogj toto pokolenj má Prut prázdný, rowný / liſtj gako Geſen, než menſſj a vžſſj / maljčko wůkol, gako Srp zſtřjhané / pět aneb ſſeſt gich wiſý v gedné ſſpičky, na pohleděnj gako Prſty na ruce roztažené. Samec má liſtj wětſſj a černěgſſj. Kořen geſt koſmatý a ſamotný. Obogj tak ſylně wonj / až y Hlawu až do boleſti vrážj. Semeno Konopné ſlowe Semenec / a wymlacuge ſe z Samce / geſt okrauhlé, weliké gako Koryandr, hlad-ké / ſſupinka na něm ſwrchu popelaté barwy / wnitř maſſytoſt bjlá, ſladká a tučná. V nás mnozý ho vžjwagj k gjdlu. Nebo y Polewku z něho dělagj, kteráž ſlowe Semenečná / gakž Kuchařkám naſſjm dobře známé geſt. Ale kdyby mnozý ex Dioſcoride to znali / že přirozenj a wykal w Člowěku duſý a vmrtwuge / a ex Galeno, že Žaludku y Hlawě zna-menitě ſſkodj / zlé wlhkoſti plodj / k něčemu ginému raděgi, nežli k gjdlu by ho vžjwali. Protož také welice w tom blaudj Ženy / kteréž Dětem na Božec a Padučy nemoc ſtonj-cým, wařj Semenec a pjti dáwagj. Žena, kteráž má Djtě při Prſu, takéby Semence po-žjwati neměla. Nebo Mléko wyſuſſuge a ſtrawuge, zwláſſtě w Ženách ſuchých.

Konopě. Cannabis.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Zahřjwá a ſuſſj na druhém ſtupni: Mocy ztenčugjcý. * Ač někteřj z včených tomu chtěgj / že wjce chladj, než zahřjwá.*

Wnitř.

¶ Semenec w Mléce wařený, a teplý pitý, krotj a zahánj ſuchý ſyptawý káſſel.

¶ Semenec činj Slepice noſné / gakž gſem to ſám w ſkutku poznal / že když ſe to Se-meno Slepicým gjſti dáwá, mnoho Wagec wydáwagj / a neſau y v proſtřed Zymy / kteréhožto čaſu ſyce, pro Zymu, nenj obyčege aby neſti měly.

¶ Proti žřenj w žiwotě: Wezmi Semene Konopného, gakž mnoho chceš / obmeg z něho Prach wodau / naleg na ně dobrého wjna bjlého / a wař až ſe bude Semenec puka-ti: Potom deg z něho Mléko vdělati / z kteréhož wezmi dobrý teplý trunk / y vkrotiť ſe žřenj a bolenj. Wſſak muſýš tak netoliko gednau, ale podruhé y potřetj včiniti.

¶ Konopě

¶ Konopě wařiti, a Dobytek tim napágeti, Chwistačku gegich vzdrawuge/ nebo má moc stažowati a twrditi. A

Zewnitř.

¶ Sstáwa z zeleného Semence wytlačená, a do vssi wpusstěná, bolest w nich vkládá/ a mořj Czerwy. ¶ Rybáři wařj v wodě Konopě/ a tu wodu legj na hnůg, kdež gsau Hljsstowé/ a tak wen Czerwy wyluzugj/ že gich kopati nenj potřebj. Protož k wjře podobné gest/ že Sstáwa aneb mjzka z čerstwých Konopj čerwy w vssjch mořj. Mohlaby se takowá gjcha y Koňům do hrdla ljti, proti Czerwům w Břisse.

¶ Zenám, od zbauřené Matky k zemi padlým, magj se Konopě zapálené v Nosu držeti/ brzo po nich zase powstanau. ¶ Kořen od Konopj v wodě wařený a přiložený, obměkčuge skrčené članky/ Otoky ztenčuge/ Podágru w přihbjch lehčj.

¶ Na spáleninu čerwstwé Konopě dobré gsau/ ale musý často geden List po druhém přikládati/ a nedati aby vsýchal. Protož vžitečněgi gest ztlaucy listj/ aneb čerstwý kořen w Mozdjři/ přidati k němu Másla, a tim pomazowati.

¶ Kdožby měl mnoho wlhkostj w vssjch/ a ty by mu vstawičně wen tekly/ nechť sobě wpausstj do nich Oleg Semenečný: bude zase zdráw.

¶ Proti Rzezawce: Wezmi dwa aneb tři wjssky Konopj/ zwař w polowicy wjna a w polowicy wody/ a pausstěg páru tak horkau k Lůnu, gakž snésti můžeš/ a pusť potom wodu od sebe. * Oleg Semenečný dobrý gest k změkčenj twrdých studených Otoků/ kteréž Scirrhos gmenugj.* ¶ Konopě slowe Rzecky y Latině Cannabis, vulgo Canapus, Arabsky Scehedenigi, Wlasky Canape, Sspanyelsky Canhamo, Francausky Chanure, Německy Hanff. * Samicy gmenugj Fimmel/ a na některých mjstech, Beßnitz.*

O Angelském Tranku. Kap. CXII.

B

Angelský Trank. Alisma.

Způsob.

Angelský Trank w hognosti v nás w Czechách roste/ zwlásste na mjstech mokrých. Má listj k Gitrocéli, kterýž ginač Beranj gazyk slowe, podobné/ než vžssj, měkčegssj/ a klade ge na zemi porůznu. Prautek tenký, gednoloketnj, ne bez wětwiček/ a při wrchu wypausstj hláwky, kwětu požlutlého, gako Kwětec. Kořenj gest kosmaté, tenké, wonné a kausawé. † Kwetne měsýce Czerwna. † * Tuto

C * Tuto Bylinu Clusius in suis obseruationib. Pannonicis, lib. 3. cap. 37. ad Doronicum quartum počjtá. Roste ho také hognost v nás w Lesých/ a slowe S. Johannes kraut, S. Jana kořenj. Nebo okolo toho času z powěry Lidé před domy swé ge wywěssugj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina, a zwlásstě Kořen, zahřjwá na třetjm stupni/ a zředuge skrowným whromadu stahowánjm. Moc má přitahowati, rozdělowati, otwjrati, stjrati hnisy a zlé mokrosti z ran y z hliz.

Wnitř.

Kořen z tjžj gedné aneb dwau čtwrtcy v wjně pitý/ spomáhá těm, kteřjž od zemské žáby vsstknuti gsau/ aneb studený ged Opium přigali. Kořen samotný, aneb s ták mnohem Passtrnákowého aneb Ptačjho hnjzda semene v wjně pitý, gest dobrý proti žřenj w žiwotě aneb střewnjmu hryzenj, auplawicy a čerwené. Slaužj y proti nedostatkům Matky. Bylina zastawuge Stolice/ Kwět ženský pudj/ Lože wen wyhánj/ a Otoku polehčuge, ffastrowánjm. Angelský traňk protkaucy, do wjna wložiti, a to wjno ráno pjti, zachowáwá člowěka od gedowatého nakaženj/ y od wsseligakých kauzlů.

* V nás mnoho vžjwagj této Byliny k Dobytkům/ dáwagjce z nj Prach, když gjsti nemůže. W Sswcycařjch tuto Bylinu gmenugj Mutterwurtz, & Plantaginem Alpinam, to gest Hornj Gitrocél. Dodonæus nazýwá Chrysanthemon latifolium, a Waldblumen.*

Tato Bylina slowe apud Dioscoridem Alisma, † alijs Domasonium, Chrysanthemum latifolium, Plantago alpina. † Německy Engelkraut, † Frawenkraut, Mutterwurtz, Lucianskraut, Waldblum. †

O Bylině Scurzonera. Kap. CXIII.

D

Scurzonera.

Tato Bylina nedáwno w Hisspanij w známost přissla a na slowo wzata gest. Mnohým lidem spomohla, kteřjž od Hadů vsstknuti byli/ odkudž y gména dostala. Nebo Scurzo aneb Escorzo, slowe w Sspanyelské řeči Had. Potom y to wyhledáno/ že také proti giným Gedům a Mornjmu neduhu pomocná gest. A summau tak gest rozhlássená/ že y Cysaři Ferdynandowi Geho Mil: z Hisspanie byla přinessená. Přihodilo se pak Léta M.D.LXII. že Geho Mil: Cysařská na Mysliwosti býti ráčil/ osm mil od Prahy, blízko Poděbrad:

Poděbrad: Tu geden Geho Mil: žiwotnj Lékař, Rhibera řečený, Sſpanyel, Bylinu tuto na Horách, zwláſſtě w mjſtech wlhkých, w tak weliké hognoſti nalezl/ že gi mohli s Faſunk nabrati. Liſtj má pjdi zdýlj rozkládagjcý ſe na zemi, každý na gedné dlauhé ſſpicce/ kteráž hned od Kořene wycházý/ a někteřj z těch ljſtkůw po ſtraně gſau drobet w ſebe nahnutj. Weyſſka prutu táhne ſe až do půldruhé pjdi/ a ten geſt okrauhlý, vzly aneb články rozdělený. Bljzko těch článků wyſtřelugj ſe wen gjnj ljſtkowé, menſſj a kratſſj nežli prwněgſſj. Při wrchu neſe plné kwěty, co Kozýbrádka/ nebo té Bylině welmi geſt podobná. Když dotčený Kwět ſprchne, býwá z něho hrubá wlaſatá hláwka/ a to wláſſeničko pod ſebau má Semeno, gako Kozýbrádka. Kořen geſt prſtu ztlauſſtj, na dýl okrauhlý/ pjdi zdýlj, čaſem y delſſj/ takměř proſtý, ſamotný a bez wláſſenička/ zewnitř počernalý, wnitř bjlý, ſubtýlný, ſnadně ſe láme/ wydáwá z ſebe tuhau mléčnau ſſťáwu/ chuti ſladké a libé. Kwetne čaſně w Létě. Kwět tratj měſýce Cžerwence. * Byliny této, kteráž Tragopogo aneb Kozýbrádce geſt podobná, s proſtým y plným Kwětem, rowně gako y Sſpanyelſké, hognoſt ſe nacházý w Němcých/ zwláſſtě okolo Jngolſtatu, w zemi Bawořſké/ gakžkoli liſtj gegj nenj tak rozložité, gako Sſpanyelſké. Cluſius paterý rozdjl gegj wypiſuge in ſuis obſeruationib. Pannonicis lib.4. cap.1. *

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Sſťáwa z této Byliny pitá, geſt znamenité a ſkuſſené Lékařſtwj proti gedowatému vſſtknutj Hadjmu/ gakž oznámeno. Odpjrá y giným Gedům, a wſſelikým Morowým nemocem. * Někteřj pjſſj/ že w Hiſſpanij této Byliny ſſťáwa tak ſylná býti má/ když ſe gj Hada, Scorzo řečeného, dotkne/ že y hned zdřewenj: ale když ſe mu do vſt wſtrčj/ že y hned zcepénj. Wody z nj pálené vžjwagj w morowých zlobiwých Zymnicech. Nebo k upocenj přiwodj: Item, k upoſylněnj Srdce a proti záwratu. Zaděláwagj y Kořen do Cukru/ a vžjwagj za několik dnů pořád ſpolu s wodau/ k otewřenj Gater a Slezyny.

Zewnitř.

Wypálená woda s ginými přikládá ſe na Srdce, w mdlobě potracenj ſýly. Sſťáwa do Očj wpuſſtěná, zraku poſyluge.*

O Zwonečku Cžerweném. Kap. CXIIII.

Spůſob.

ZWonček čerwený, ginač S. bylina. Prut má okrauhlý, drewnatý, zbrunátna čerwený/ lokte zwýſſj a ratoleſtný. Liſtj téměř gako Kuřjmor/ pruhowaté, a drobně co gehlau naſkrze zbodené/ ale nepozná těch djrek, leč proti Sluncy/ a odtud ſlowe Latině Perforata. Kwět při wrchu ſtogjcý, geſt žlutý/ magjcý vproſtřed gakéſy wláſſeničko, gako Růže/ kterýžto Kwět, když mezy prſty rozetřeš, gakauſy maſtnoſt Pryſkyřičnau a krwawau z ſebe wydáwá. Když Kwět dolů ſprchne/ náſledugj gacýſy ſſpičatj Měchýřkowé, k ſſpičce okrauhlj, twářnoſti Gečného zrna/ w nichž ſe nacházý Semeno drobné, neyprwé čerwené, potom černé, maſtné, chlupaté/ chuti gako Pryſkyřice.

Mjſto.

Zwonček čerwený roſte wſſudy na Lukách a w mjſtech twrdých nezworaných, y na mezech Polj. † Kwetne měſýce Cžerwence. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina geſt horkého a ſuchého přirozenj na třetjm ſtupni/ a ſubtýlné pronikawé podſtaty. Mocý ſwau ztenčuge, otwjrá, rozpauſſtj, ſlepuge a zaſtawuge. Wſſecky záſtawy a zbytečnoſti Ledwin, Měchýře y Matky otwjrá a wen wyřeťuge: A to wſſe Bylina čjnj.

Wnitř.

Zwonček čerwený s Kwětem a s Semenem wařený v wjně, a pitý, gedowatinu wen wyhánj/ žene y moč a ženſké wlhkoſti/ odnjmá y Zymnicy třetjho a čtwrtého dne.

C ¶ Sýmě čerweného Zwonečku wařené a pité, zatwrzuge žiwot / a welmi dobré gest proti Kamenu w Měchýři. ¶ Zwonečku čerweného sýmě wařené, a za čtyřidceti dnů pořád přigjmané, Swalowitau dnu aneb kyčelnj bolest vzdrawuge.

¶ Semeno protlučené, s Gitrocélowau ſſťáwau aneb wodau pité, proti chrkánj Krwj spomáhá. ¶ Wodu Zwonečku čerweného s vžitkem pjti dáwagj proti Sſlaku y proti Padučý nemocy. ¶ Woda z čerweného Zwonečku s wjnem čerweným pitá, wſſeliké přjliſſné stolice zdržuge a sſtawuge, přikládanjm ſſatu w tom smočeného na Břicho. ¶ Woda Zwonečku čerweného vzdráwuge wſſeliké nebezpečné rány, wnitřně y zewnitřně / budto bodené aneb sečené, ráno a v wečer pitá / aby y promýwal, y ſſátky obkládal. * W Polſſtě obyčeg magj / těm, kteřjž sobě welikau tjžj vſſkodili / tento Kwět s teplým Piwem, Máslem a Solj do wnitřka dáwati.

¶ Z této Byliny, gako y z giných dělagj y Sůl / kteráž Pleureticis gest znamenité Lékařstwj. ¶ Sſťáwu z této Byliny wytlačenau s Rzepičkem, wléwagj Koňům do hrdla, proti Czerwům.*

Zwoníček čerwený. Hypericum perforata. Fuga Dæmonum. — Hartew Německý. Ascyron.

D

Zewnitř.

¶ Listj s Semenem ztlučené a přiložené, vzdrawuge spáleninu.

¶ Kdož má běhawku a plynutj žiwota / deg sobě přistrogiti Lázeň k Nohám, z této byliny Czerweného zwonečku / zwaře gi v wodě / a meg w nj Nohy. Neb zatwrzuge a zastawuge wſſeliké Břicha toky. ¶ Listj vsuſſené a na Prach ztlučené, a do zastaralých prowalenin a wředů zaseypané, pomáhá gim k vzdrawenj.

¶ Třjti audy bylinau Zwonečku čerweného, dwakrát za den před gjdlem, dobré gest proti třesenj. ¶ Někteřj při sobě nosý bylinu Zwonečku čerweného, proti nočnjm Obludám / a kauřenjm geho w domjch zaháněgj zlé duchy. Protož gi Fuga Dæmonum gmenugj. Ženy tim okuřugj Sſestinedělky / z kterěžto přjčiny na některých mjstech slowe Vnser Frawen wurtzel / gakoby řekl, Matky Božj kořenj.

Zwonečkowý Oleg. *Oleum Hyperici.*

Kwět z čerweného Zwonečku má znamenitau moc Rány hogiti / z něhož se y Oleg takto strogj: Wlož do Sklenice čerstwý Kwět / naleg na něg dřewěnného Olege / zahraď dobře powrchu / a wystaw na Slunce / nech tak státi za několik dnů: potom sceď

ten

ten Oleg z něho / a Kwět dobře wytlač / a zase giného čerstwého Kwětu do téhož Olege A
přilož / opět wystaw na Slunce, a též wytlač: potřetj wezmi nowého Kwětu k temuž / a to včiň několikrát pořád. Naposledy pak ty Měchyřjky aneb Ssesselinky s Semenem ztluc / a také ge wlož do téhož Olege / a budeš mjti Oleg pěkné čerwené barwy. Welmi hogj raněné suché žjly / a gest vžitečný proti wsselikým neduhům / zwlásstě rukau, noh a přihbj. Tento Oleg také spomáhá proti nemocy Cžerwené / aby teplým Břicha pomazowal / krotj bolesti a zastawuge Běhawku.

¶ Proti giž dotčené nemocy Cžerwené, toto gest wýborné skussenj: Wezmi kus Mázdry, Žaludku aneb Bránice Skopowé / skrágeg a vsmaž w Olegi čerweného Zwonečku / přilož teplý na Břicho / polehčuge bolestj, a sstawuge sračku.

* Mnohem mocněgssj bude tento Oleg / když Myrrhy, Aloe, Mastyxu a Terpentýny k němu přidáš. ¶ We Wlassjch magj obyčeg, Dětem kteréž w žiwotě žřenj magj, tento Oleg na Pupek přikládati / za kteraužto přjčinau mnozý tuto Bylinu Herbam umbilicarem gmenugj. Některého času geden Cžlowěk nebezpečný neduh skrze ni zhogil / když giná Lékařstwj platná býti nechtěla. *

Kunradskraut. Androſemon.

Coris.

B

¶ Cžerwený Zwonček slowe ginač Cžesky, Kwjtj Panny Marye / Řecky a Latině Hypericum, Perforata, Fuga Dæmonum: Arabsky Reiofricon, Wlasky Hiperico, & Perforata, & Herba Roſſa: Sspanyelsky Coraioncillo, Francausky Mille per tuis, Německy S. Johannskraut.

Aſcyron & Androſemon.

Tyto dwě byliny přináležegj s čerweným Zwonečkem do gednoho a téhož Cechu / wssak proto gest mezy nimi rodzdjl. Aſcyron, Německy Harthew, gest wětssj, nežli bylina Zwonečku čerweného, a křowatěgssj / Prautj a ratolesti má wětssj, počerwenalé: Listj tenké, sstreyssky na dýl protažené / Kwět žlutý, gako zlautek. Semeno drobné a počerwenalé / wůně gako Pryskyřice / a když se mezy prsty rozetře, barwj se od něho prsty / gakoby ge Krwj namazal. Kořen poběláwý, kosmatý a nehluboký.

¶ Androſemon, Německy Cunrad oder Cunradskraut, gest Bylina křowatá, s vzkými čerwenými Ratolijstkami. Listj má delssj a sspičatěgssj, nežli Aſcyron, wždycky spolu dwa po páru / a mezy každým párem wyrostá giné malé listjčko, gako y na Aſcyron.

 A když

C A když ſe též Liſtj ztluče, wydáwá z ſebe ſſtáwu, gako čerwené wjno. Při wrchu Prutu na mnoho Ratoleſtj ſe rozkládá, w ſpůſobu křidel/ okolo nichž drobnj žlutj Kwjtkowé roſtau. Semeno w Luſſtinkách ležj zawřené, Máku černému podobné. Wrſſkowé byliny této wydáwagj z ſebe wůni, gako Pryſkyřice. A obědwě Byliny giž oznámené, roſtau na mjſtech wlhkých. * Wlaſſi gmenugj gednu Bylinu Scilianam, & Chirurgi Matrisſyluam, kterauž Dodonæus Androſemum nazýwá: Francauzowé gi řjkagj Toute Sane, to geſt Tota ſana, Wſſecka zdrawá/ protože geſt znamenitá Bylina na rány. O njž nahlédni in Dodonæum, Lobelium, a giné, kteřjž gi obſſirněgi wypiſugj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semena kteréhokoli z těch dwau Bylinek ztjžj půl lotu pogednau w teplém trunku Medu ráno wypiti, wyhánj zbytečnau žluč Stolicemi wen z těla: Slaužj proti kyčelnj bolesti/ ale muſylby toho Trunku za mnoho dnů vžjwati. Bylina protlučená, a gako Flaſtr přiložená, ſpáleninu hogj/ a ſſkody od ſpáleniny ſtawuge, y krew w ranách.

Coris.

Tato Bylinka Dioſcordi Coris řečená, geſt křowatá. Prautj má zhůru wyzdwižené, drewnaté, okrauhlé, vzlowaté a počerwenalé/ gedné pjdi wyſoké aneb y drobet wyšſſj/ ſewſſech ſtran, a zwláſſtě při vzljch, dlauhými ljſtky oſazené, gako Wřes/ kromě že gſau vžſſj. Při wrchu neſe Kwět žlutý, gako Zwonček čerwený/ kterýž náſleduge drobné černé Semýnko, w malých Luſſtinkách zawřené. Kořen má tuhý, drahně dlauhý/ barwy z černa čerwené. Roſte na ſuchých, newydělaných aneb nezworaných mjſtech. Lucas Ghinus odeſlal mi gi z Piſis, mám za to, že řjdkým geſt známá/ a poznamenánj tohoto dobře hodná/ poněwadž ſe s wypſánjm Dioſcoridis tak čiſtě ſtreſſuge. Semeno této Byliny v wjně pité, pudj moč a ženſké

D obyčegné Fluſy. Odpjrá Gedu z vſſtknutj Pawauka/ zahánj dnu kyčelnj, Křeč, a ſtrnutj hrdla, gjmž ſe hrdlo zpátkem obracý. Též oznámené Semeno s Pepřem po Páteři teple třené, dobré geſt těm, kteřjž ſtudenau Zymnicý ſtjženi gſau.

O Ywě, aneb Polnjm Cypřiſſi.

Kapitola CXV.

Spůſob.

Ywa, kterauž Apatékaři také Iuam gmenugj, geſt bylina po zemi ſe rozkládagjcý. Liſtj má obdlaužné, vzké, k Roſmarýnu podobné/ než menſſj, bělegſſj, chlupatěgſſj, měkčegſſj/ poběławé a huſté, okolo wſſeho Prautjčka tenkého a hebkého. Wonj gako Borowice, k njž ſe také poněkud připodobňuge/ a odtad také Řzecky Chamæpitys, to geſt, Malá aneb njzká Borowička ſlowe. Wynáſſj drobný, ſubtýlný a zlatěžlutý Kwět mezy liſtjm, téměř po wſſem Prutu. Kořen geſt gedné pjdi dlauhý/ plný drobných koſmatinek. Semýnko w mjſſcých ſſeré. * Ginj mnohé rozdjly této Byliny wypiſugj/ kteréžby dlauho bylo wyčjtati. Pominauti gſem pak toliko nemohl připomenauti/ že zwláſſtnj kráſný ſpůſob Ywy Cluſius w Rakauſých nalezl/ a od žádného ſyce wypſaný nenj/ než od něho lib. 3. obſeruationum Pannonicarum cap. 57. kterauž také Chamæpityn Auſtriacam gmenuge/ kdež wjce o nj čjſti můžeš. My gſme podlé obecné N° I. poznamenané geſſtě gednu N° II. přimalowali/ kteráž geſt kráſná a ſubtýlná Bylinka, zoplna žlutým wláſſenjčkem oděna. Kwětu gſem až poſawad geſſtě nedoſtal/ ale mám za to, že geſt gako giný.

Geſſtě y gedna ſe nacházý, prwnégſſim téměř liſtem podobná/ wſſak delſſj, a na tři čáſtky rozdělená/ nad pjd wýſſe wyroſtá. Při wrchu neſe Kwět, na pět ljſtkůw rozdělený/ podobné téměř gako Wolowého gazyka Kwět/ barwy z brunátna čerwené/ v proſtřed má welmi dlauhé wláſſenjčko. Kořen má drewnatý a křiwolaký/ kterýž ſe při wrchu na několik ratoljſtek dělj.

Wſſecka

Wssecka Bylina dobře wonj/ a gest drobet přihořká. Roste okolo Castelneuf w Frankreichu/ w kamenitých hornatých mjstech.* A

Mjsto.

Roste w zemi kypré, pjsčité a nedělané.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bylina tato gest chuti aneb ssmaku wjce hořkého, nežli ostrého/ horká na druhém, a suchá na třetjm stupni. Mocý swau ztenčuge, rozděluge, střrá/ a wyčisstuge wnitřnj audy, wjce nežli ge zahřjwati může.

Ywa. Chamæpitys siue Iua.

Chamæpityos species.

B

Wnitř.

Listj rozetřené, a v wjně za sedm dnů pité, Žlautenicy hogj. Též činj, kdyžby z nj gednu čtwrtcy s Terpentýnau každý den přigjmal. Za čtyřidceti dnů pak s Medem pitá, vzdrawuge zastaralau Kyčelnj bolest.

Item, dáwá se w nápogi proti nedůžiwosti Gater/ proti těžkosti Moče, a zacpánj Ledwin/ žene moč/ Ženy nawracuge k gegich nemocy přirozené, týmž spůsobem vžjwaná.

Dotčený Traňk wýborný gest proti gedowaté Bylině Aconitum, to gest proti Womegi. To Lékařstwj w kragině Pontu gest welmi obyčegné, gako Dryák/ kdež dotčené Aconitum, a giné Byliny gedowaté w hognosti rostau.

Ywa bylina slaužj proti wsselikým studeným nedostatkům Mozku, Nerwů aneb žilen, přihbj, swazů y klaubůw/ gacýž gsau Ssľak, Paducý nemoc, Podágra/ aby Prach z též byliny s Syrupem Oxymel řečeným pil.

Lektwař dobrá proti giž oznámeným neduhům, a zwlásstě proti Ssľaku: Wezmi kwětu Ywowého dwa Loty/ Ssalwěgowého listu, Kalmusu, každého Lot/ smjcheg wsse dobře spolu. Z toho nemocný ráno a v wečer, mage gjti na odpočinutj, nechť tak mnoho přigme, gako za Wlasský ořech.

Proti Ssľaku aneb Mrtwicy znamenité a zkussené Pillule: Wezmi Ywy, čerwené a bjlé Bukwice, kwětu Stæchas, každého gednu čtwrtcy/ Turbitu půldruhé čtwrtce/ Agaryku půl Lotu/ Koloquintidy aneb Ragského Gablka, půl čtwrtce/ Zázworu, Salis Gemę, každého ztjži třinácti gečných zrn/ Rhabarbarum půldruhé čtwrtce/ Sspiky Jndycké ztjži sedmi zrn gečných/ Prachu Hieræ simplicis geden lot/ Diagridu gednu čtwrtcy:

C Ty wssecky kusy spolu ztluc na Prach w Moždjři / a smjcheg s sstáwau též byliny Rwowé w Truplјk / a když potřeba káže, vděleg z každé čtwrtce dewět Pillulj : z kterýchžto Nemocný každého dne na noc, kdyžby se vložiti měl, tři wzýti má/ pozná brzkau pomoc/ gakož gsem toho sám skusyl.

¶ Prach z Rwy ztjži gedné čtwrtce s Fjky přigatý, břicho měkčj/ a s Medem, s Terpentynau, a spůl sskrupulem Sskammonů přigatý, sylně purguge.

¶ Tato Bylina wařená a pitá, rozpausstj a rozhánj ssedlau krew w těle/ že se tratj.

¶ S Octem wařená, a do wnitřku přigatá, spomáhá těm Ženám / kteréž mrtwé djtě w sobě magj. ¶ Kdožby oněměl bud w Sslaku aneb w giné přjčině / wař Rwu s Lawendulj a Ssalwěgj/ a dáweg pjti.

Zewnitř.

¶ Listj s Medem smjssené, a w spůsobu Flastru přikládané, hogj a w hromadu swaluge Rány / a wředům rozgjdati se bránj. ¶ Listj začerstwa protlaucy a přikládati/ lehčj a obměkčuge twrdé Prsy/ a rozhánj sražené Mleko.

¶ Listj s Medem smjchané, a w ssátku do žiwota wstrčené, wyčisstuge Matku.

¶ Sstáwau z listj žiwot mazati, pocenj zbuzuge. ¶ Item, Toto otoky splasstuge: Wař Rwu s Kmenem/ a w tom Haubu omáčege, klad na Otoky.

¶ W Střewjcých kdož na Rwě chodj/ zachowáwá ho od Dnawé nemocy aneb Podágry. Nohy gj meyti s Chebdjm a s Citrocélem, posyluge žil, swazůw y přihbj.

¶ Pytljček plný Rwy klásti na čelo teplý/ Reumu sussj, a Mozku posyluge.

¶ Kohožby Sslak porazyl: Ohol neyprwé Hlawu/ potom wezmi Rwu/ skrop gi wjnem dobře/ a tim teplým Hlawu oblož / a Czepicy teplau na to wstaw. Potom wezmi Peltramu, Zázworu, Angelského tranku / včiň z toho Prach / a pausstěg mu w Nos, aby keychal/ a bude mu spomocý Božj spomoženo.

¶ Rwa aneb Polnj Cypřiš slowe Řecky a Latině Chamæpitys, Iua, †Aiuga, Abiga, Iua arthritica & arthetica, Herba apoplectica, Cucurbitalis,† Arabsky Hamefitheos,
D Wlasky Chamepitio & Iua, Sspanyelsky Pinillho, Francausky Iue muscate,
Německy Je lenger je lieber, Erdtpin, Erdkiffer,
Schlagkreutlein.

Konec Třetj Knihy Herbáře.

Cztwrtá Kniha/ o wypſánj Bylin, přirozenj, mocy a včinkůw gegich.

(:)

O Betonyce aneb Bukwicy Czerwené. Kapitola I.

† Bukwice brunátná
* a bjlá.

† Betonica purpurea
* & alba.

B

Spůſob a Rozdjl.

BVkwice Latině ſlowe Betonica ſiue Vetonica, à Vetonibus, tak gmenowaných národů Hiſſpanſkých/ kteřjž gi poneyprwé nalezli. Prut wypauſſtj od kořene ſubtýlný, čtwerhraný, chlupatý a loketnj: Liſtj má dlauhé, ſſiroké / poněkud liſtu Dubowému podobné, ſwraſkalé/ wſſudy wůkol zſtřjhané a zaubkowaté, gako Pilka (odkudž gi někteřj Serratulam nazýwagj) a dobře wonné. Liſt dolegſſj, kterýž bljže Kořene roſte, geſt wětſſj nežli hořegſſj. Při wrchu Prutu wynáſſj brunátný klaſowitý Kwět: Po němž náſleduge dlauhé, hranaté černé ſemeno/ w djrkowatých klaſých. Kořen geſt ſubtýlný a koſmatý, gako S. Ducha aneb černé Kořenj. * Bukwice s kwětem brunátným aneb čerweným nacházy ſe dwogj/ z nich gedna wětſſj geſt nežli druhá.*

¶ Bukwice bjlá geſt Herba Paralyſis, o njž dolegi w Kapitole XCIX.

* Geſſtě y giné pokolenj Bukwice geſt s poběławým kwětem / na njž také liſtj geſt zſwětla zelené. Takowá roſte w Rakauſých gakž Cluſius piſſe/ y také w Němcých na některých mjſtech/ což Cordus & Tragus wyſſetřili/ gakžkoli tuto Autor Herbam Paralyſis gi gmenowati chce.*

Mjſto a Czas.

¶ Czerwená Bukwice geſt wſſudy obecná. Roſte na Lukách, w Leſých, na Horách, mezy Křowjm, na rozceſtjch a ceſtách. Kwetne měſýce Czerwna, a neywjce Czerwence.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Bukwice gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni: Mocy ztenčugicý, rozdělugicý a štjragicý/ gakož horkost a přjpernost gegj vkazuge. Gest w ctnostech a mocech swých Bylina tak welice wznessená a schwálená/ že také Antonius Musa, žiwotnj Lékař slawného Ržjmského Cýsaře Augusta, celau Knihu o nj sepsal. Odkawadž y Přjslowj mezy Wlachy possło/ když koho hrubě schwáliti chtěgj, že ržkagj: Tu hai piu virtu, ahe non hala Betonica: To gest, Ty wjce máš ctnostj, nežli Bukwice. Ale my toliko přednj a zwlásstnj Punkty a včinky této slowutné Byliny wypisowati budeme.

Wnitř.

¶ Bukwice červená Bylina y s kwětem v wodě aneb Medu picým, a nensli přjtomné žádné horkosti Zymničné, v wjně wařená/ a za některý čas pitá, ráno y v wečer, wždycky s dobrý teplý trunk: Aneb Kwět gegj w Cukru zadělaný a gedený: Aneb gakož se strogj Lektwaře, Syrupy, Traňky, Prachy y giná podobná Lékařstwj: wsseckoto vžitečné a prospěssné gest, proti mnohým wnitřnjm neduhům/ Pljce a Prsy wyčisstuge od nečistých sslemůw a hnisu/ a tak slaužj proti Kássli, těžkému duchu, deychawičnosti a Sauchotinám: Žaludka nestatečného a mdlého posyluge/ Zymnice z porussenj a hnilosti w žaludku pocházegicý vzdrawuge: Otwjrá zacpánj Gater y Slezyny/ potracenj přirozené barwy naprawuge/ Žlautenicy y Wodnotedlnost zaháni. Též y proti wsselikým studeným nedostatkům Mozku a Nerwů spomáhá/ gacýž gsau Paducý nemoc/ zblázněnj aneb pominutj smyslem/ Kyčelnj neduh, Křeč, Podágra/ y giné bolesti a chromoty audůw. Kámen Ledwinný lomj/ Moč y Ženský tok žene/ bránj wystupowánj zhůru Matky/ Krew sraženau od pádu a vrazu rozrážj a rozhánj.

¶ Cžerstwé aneb zelené listj Bukwicowé gedené, posyluge zraku.

¶ Tři quentle aneb čtwrtce Byliny aneb Listj Bukwice přigjti v wjně/ vžitečné gest těm, kteřjž gsau v kussenj aneb vstknuti od Hadůw a Gesstěrek. A Dioscorides prawj dále/ že Traňk tento, odpjrá také wsselikému přigatému Gedu/ kdožby geg pil budto předtim aneb potom. ¶ Bukwice zwicý gednoho Lotu w Medu pitá, obměkčuge na stolicy.

¶ Po Snjdanj aneb po gjdle na zawjrku, Bukwice gako za gedno zrno Bobu s Topýnkau z chleba vsussenau, požjwati/ posyluge wařenj a zažiwenj pokrmů w Žaludku/ zahánj sskawku, ržhánj, krkánj y záhu. ¶ Bukwice s červeným kyselým wjnem aneb s Kozým mlékem pitá/ pomáhá těm, kteřjž Krwj odchrkugj a odpljwagj.

* Dwě čtwrtce na Prach zdělaného kořene w Medu aneb in aqua mulsa do žiwota přigaté, wyháněgj z Žialudka per Ventrem, wssecky sslemowité zlé a sskodné wlhkosti.*

¶ Bukwice dáwá se ztižj gedné čtwrtce proti záduchu od Matky.

¶ Toto Lékařstwj Hlawu wyčisstuge: Wař Bukwicy, Angeličku, Rmen, Horčicy a Pepř w Octě/ a to teplé drž ráno v vstech/ a zase wen wypljweg. To též vžitečné gest y proti Paducý nemocy/ zwlásstě pro počisstěnj Hlawy.

¶ Wař Bukwicy a Brotan v wodě a pj/ ged od Srdce odhánj: To též Dobytku dáwati pjti, zachowáwá ge od wzteklosti.

¶ Kdožby sobě pádem z wysoka vsskodil a obrazyl se/ aneb žeby naň nětco vpadlo a zdáwilo geg/ wař Bukwicy, Cžakanku, Ržebřjček, Gitrocél w Piwě a pj. Bukwice v wjně pitá, též z wysoka vpadlým a protrženým spomáhá.

¶ Bukwice s Králowským traňkem a s Petrželj wařená a pitá, rozhánj Otoky a hogj Wodnotedlnost.

¶ Bukwice pitá, žřenj střewnj vkládá/ zwlásstě kteréž nenj od syrowých wlhkostj.

¶ Bukwice w Lektwaři po dewět dnů pitá, zastawuge Kássel.

¶ Bukwice ztižj půl Lotu, přidada k nj čtwrtcy Gitrocéle, w Medowé břečce pitá, každodennj Zymnicy wyhánj/ a přigjmati se má tehdáž, když na tě přicházeti má. Též činj y proti Zymnicy třetjho dne/ aby gi s Polegem přigjmal. Ale ztižj třj čtwrtcý v wodě teplé přigatá, Cžtwrtodennj zymnicy vzdrawuge. Ztižj půl Lotu w Medowině pitá, brzký porod činj/ a bolenj Maternjka od nastuzenj vkládá.

D

¶ Kdožby

A

¶ Kdožby djwe Bukwicy přigjmal, nežli wjno pil, bránj opilstwj.

† Pisse Ægineta lib. 7. de re medica: Kdožby kořen na Prach zdělal/ a s Medowinau přigal/ že zbuzuge dáwenj/ a žene wrchem wen, což se koli w Zialudku zdržuge. †

Zewnitř.

¶ Listj Bukwice čerwené s wjnem ztlučené aneb wařené, a teplé přiložené, dobré gest proti zmačkaným a zmožděným audům/ hogj rány, gedowatá zkaussánj/ krotj Podágru y giné bolesti Klaubůw. ¶ Kdož má Hlawu obraženau aneb ztlučenau/ wezmi Prássku z čerwené Bukwice/ a pospi gjm kůže ztlučené/ rozhánj ssedlau a ssraženau Krew/ ano y kůstky odlomené wen wytahuge.

¶ Bukwice zelená ztlučená, a na Ránu hlawnj přiložená, welmi rychle hogj. Nemássli zelené, wezmi suchau a namoče přilož/ potom tim wjnem ráno promýweg. To také kosti zlámané a zdřjzhané mocý swau wytahuge. Protož Rannj Lékaři kladau gi do mastj a do Flastrů/ gichž na Rány hlawnj, a proti zraněnj plén mozkowých, totiž Hospodáře, a neywjc twrdé Mateře vžjwagj.

¶ Welmi dobrý a hogitedlný Flastr na Rány hlawy a proražené Lebky, kteréhož gsem častokráte sám skusyl, a vžitečný poznal, vděleg takto: Wezmi Ženského mléka, Terebinthy Gedlowé a smůly Borowé, tučné swětlé a bjlé, každé ssest Lotů: rozpust to wsseckо na Rendljku při skrowném vhlj/ přideg k tomu suchého listj Bukwicowého na Prach ztlučeného ssest Lotů/ smjcheg wssecko dobře gedno s druhým a stěl/ naděleg Kůlek aneb kaušků v welikosti Wlasského ořecha/ poleg ge Ženským mlékem/ a moč w něm za celý Teyden: wssak každého dne wezmi gednu obzwlásstně/ a mezy rukama gi protlačug a shnětug s tim Mlékem/ a zase wlož do Mléka. Po těch osmi dnech schoweg ty Kůlky do polewaného Hrnce aneb do dřewěnné pussky/ a kdyžby gi vžjwati chtěl, wleg málo trochu Terpentýny Gedlowé do rány/ potom wyplň gi tauto kaulkau aneb mastj. Naposledy roztáhni aneb rozmaž tuto mast na lněný ssátek/ a přilož swrchu na ránu.

B

¶ Komužby Oči obrazyli aneb ztlaukli/ ztluc listj Bukwice čerwené/ a přilož na oči gako Flastr: Budeť lépe. ¶ Pára z Bukwice skrze Trychtýř do vssj wpusstěná, vkládá bolest gegich. To též činj sasst s Růžowým Olegem smjchaný, a do vssj wkapaný.

¶ Gjž dotčeným sasstem Prsů potjrati, dobré gest proti dýchawičnosti. ¶ Lněné ssátky v wodě Bukwicowé omáčeti, a na hlawu přikládati pokogj a vkládá bolenj hlawy.

¶ Listj Bukwicowé w polowicy Wjna a w polowicy Octa wařené přes třetj djl, gest dobré k wyplakowánj aust, proti zkaženým, čerwiwým a bolawým Zubům.

¶ Kořen v wodě wařený, aby w té gjsse čistau haubu omočil, a na očjch držel, vkrocuge bolenj gegich. Též činj ztlučené a zmačkané listj, na čelo a židowiny vwázané.

¶ Listj s drobtem Soli ztlučené, a do djrek Nosu wstrčené, stawuge krew.

¶ Bukwice wsselikému vkussenj gedowatému na Ránu wložená, spomáhá. Též na mjsto vkussenj Psa wzteklého, čistj to mjsto od Gedu. * Woda z Bukwice dystylowaná, a w ssátku přiložená, pokogj a vkládá weliké bolenj Hlawy a Očj.*

† Woda Bukwicowá.

Mjesýce Máge a Čzerwna má se Bukwice čerwená trhati/ a in Balneo Mariæ woda z nj wypalowati. Vžitečná gest proti wssechněm giž oznámeným nedostatkům/ posylnuge hlawy a Mozku/ proprawuge Prsy/ dobrá gest stonicým na Plice a Žlautenicy/ neb otwjrá zacpánj Gater y Slezyny: Vtwrzuge y mdlau Matku/ a wyčisstuge Ledwiny od Kamene: Dobrá gest, aby gj nowé Rány hlawy často wymýwal. Proti týmž wssechněm neduhům, dobrý gest y Syrup z Bukwice w Apatékách strogený/ y Conserua aneb Lektwař z kwitj y wjno, týmž spůsobem gako Pelyňkowé připrawené.†

¶ Bukwice čerwená slowe Řzecky κέστρον † & ψυχότροφον, protože ráda w mjstech chladných roste/ † Arabsky Castara, Latině Cestrum, Betonica, Vetonica, Serratula & Herba sacra. Wlasky Betonica, Sspanyelsky Bretonica, Francausky Betoine, Německy Betonien.

C

O Selenjm Tranku, ginák Srpku.

Kapitola II.

Srpek. Serratula tinctoria.

D

Mjsto a Způsob.

Selenj trank roste w Lesých y na některých Lukách. Prut má brunátný, tenký a ratolestný: Listj zespod blýže kořene delšj a šjrsšj/ wýš pak drobněgšj a vžšj / wšudy wůkol zpilowané a zaubkowaté, gako Srp a bodlawý/ odkudž mu y Cžechowé Srpek gméno dali. Při wrchu gedněkaždé Ratolesti, nese tři a někdy čtyry hlawičky s kwětem brunátným. Saukenjcy a Knapi potřebugj této Byliny, k barwenj suken: pročež gi někteřj Latině gmenugj Herbam Fullonum.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Srpek gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni. Moc má swalugjcý, čistjcý rány a wyšlechťugjcý. Gest bylina y kořen dobrý na Rány. † Kořen k Lékařstwj kopati se má z Gara/gakž se listj wypučj: neb toho času býwá neymocněgšj/a wůně welmi libé a wonné, gako Karaffilátowý/ zwláště ten, kterýž na Horách roste.†

Wnitř.

Bylina v wjně wařená a pitá/ dobře prospjwá těm, kteřjž z wysoka vpadli a ztlaukli se aneb strazyli/ aby gi w Piwě † aneb v wjně každé ráno y wečer, do čtyř Dncý procezenau a teplau † přigjmali. Nebo rozrážj straženau Krew/ † a hogj cožgest wnitř raněného. To též čjnj kořen na Prach ztlučený/a zwicý gednoho quentle pogednau s wjnem rozdělaný a wypitý.

Srpku Byliny y Kořene s prospěchem vžjwati můžeme y proti Průtrži/aby se Trank vwařil, aneb Prášek kořene swrchu psaným způsobem v wjně pil. Hogj Průtrže při mladých y starých Lidech.†

Zewnitř.

Srpek w čerweném wjně wařený/ aby gjm rány promýwal/ wyčišťuge, swaluge a hogj ge/a nedá se gjm hnogiti ani kazyti. Vkrocuge bolesti w zadku/kteréž býwagj od žil zlatých odwřiwých. Flastr z Byliny této vdělaný a přiložený, rozhánj a splaskuge Otoky/ hogj Průtrže, a krotj dnawé bolesti.

¶ Gelenj trank aneb Srpek slowe Latině Serratula tinctoria, † pro rozdjl od Bukwi- A ce čerwené/ kterauž také někteřj Seratulam gmenugj. Ginym Iacea aromatica, seu Caryophyllata. Wlasky Serratula: Německy Schartenkraut vnd Ferber scharten/ dieweil die Tuchfferber dieses kraut zum fferben gebrauchen. †

O Hadjm Kořenu. Kap. III.

Hadj kořen. Serpentaria, Bistorta, Colubrina.

Hadj kořen malý. Colubrina. minor.

B

Mjsto, Spůsob a Rozdjl.

HAdj kořen w Czechách welmi zhusta roste / zwlásstě na horách Korkonosských/ kterěž zemi Czeskau od Slězka dělj/ odkudž take Labe swůg počátek má. Této Byliny listj, když se neyprwé wen pučj, býwá sspičaté/ Formy a podobenstwj gazýčka, s čerwenau barwau smjssené/ potom když wyrostagj dlauhé a ssiroké, gako na Koňském Sstowjku/ wssak wůkol kaderawěgssj ohnuté/ s gedné strany, totiž powrchu ztemnazelené a hladké/ s druhé totiž pohřbetě aneb zespod pomodralé. Stogj na wětssjm djle blјž kořene: nebo Prut, kterýž gest oblý, tenký, loketnj, má na sobě Listj málo welmi drobného sspičatého a gazeyčkowatého. Při wrchu Prutu vkazugj se pěknj hlawatj klásskowé, s mnohým drobným Kwětem tělné aneb bledě brunátné barwy wedlé sebe w hromadu stiskputj/ z něhož wycházý semeno, k Sstowjkowému podobné. Kořen gest weliký zatočilý / w hromadu swinutý a spletený gako Had / odkudž y gméno má/ kosinatý, zewnitř počernalý, wnitř pak čerwený/ chuti plané a trpké, † gako žaludy. Kwetne měsýce Mage a Czerwna. †

* Nacházý se gesstě giný spůsob malý tohoto Kořene Hadjho/ w spůsobu owssem Welikému podobný. Listjčko má wůkol maličkými krůpičkami ozdobené/ gakoby welmi subtýlně bylo zpilowané/ a to býwá častokráte tak malé/ že sotwa nehet na ruce přikryti může/ wssak proto, gakž na kterém mjstě roste, wětssj se nacházý. A snad gest ta Bylina/ kterauž Carolus Clusius in historia stirpium Pannonicar. lib. 3. cap. 14. wypsal. A P. Pena prawj/ že časem žádného wlássenička na Kořenu nemjwá. Roste na wysokých Horách, studených Lukách / a na trawných Pahrbcých. *

Přiroze-

C

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Hadj kořen gest studeného a suchého přirozenj/ gakž toho chut geho dowodj. Mocy swjragjcý a ztenčugjcý.

Wnitř.

¶ Hadj kořen má zwláštnj dobrau powahu a moc/ kterauž gedu a mornjmu nakaženj odpjrá. Nebo kdožby od Hadů aneb giných nečistých a gedowatých Žiwočichů raněn aneb mornjm neduhem nakažen byl/ ten má gednu čtwrtcy Prássku z tohoto kořene w čistém bjlém wjně wypiti/ do teplých Peřin se položiti, a potiti se: Tak gedowatina ta musý potom wen wypáchnauti. Podobnau moc má y ta gjcha aneb Traňk/ w němžby se prwé Kořen tento zwařil. Může se pak k tomu Traňku y gedna čtwrtce Dryáku aneb Mithrydátu přidati/ bude Lékařstwj tim sylněgssj.

¶ Hadj kořen wařený aneb w horkém Popele pečený, potom ztlučený, s Medem smjchaný a tak w způsobu Lektwaře vžjwaný/ gest welmi vžitečný těm, kteřjž gsau deychawičnj a kasslj/ a gimž Flusowé z Hlawy do Prsů walně padagj. Nebo Lékařstwj toto rozděluge hrubé a lipawé wlhkosti/ aby se lehčegi wychrkowati a wen wymjtati mohly.

¶ Hadj kořen na Prach ztlučený, a s Růžowau Lektwařj přigatý, welmi mocně zastawuge chrkánj a plwánj Krwj, nemoc Czerwenau, y giné toky žiwota. Spomáhá ženám, od nichž se přjlissně Menses gegich legj. Týž Prach může se y s Kdylowau sstáwau pjti, k též potřebě. ¶ Tento giž dotčený Prach s pálenau wodau smjchaný a pitý, rozděluge a rozpausstj sraženau a whromadu sběhlau krew w těle, od pádu aneb od zbitj/ a vzdrawuge wnitřnj zlámanj y vrazy. ¶ Týž Prach zwicý půl quentjku, přidada k němu tak mnoho Akssteynu, s měkým wegcem po několiko dnů pořád přigjmaný/ obhaguge a chránj těhotné Panj/ aby dřjwe času neporodily. ¶ Komuž žluč zhůru wystupuge, z njž se žaludek welmi dáwj/ ten smjcheg sobě Prássek Hadjho kořene s bjlkem od wegce/ vpec na horké rozpálené Cyhle aneb w Kachljku, a gez/ budeš zdráw.

¶ Wezmi Hadjho a Nátržnjkowého kořene, každého půl Lotu/ Skořice, Galganu,

D

Hřebjčků, gednoho každého půl quentjku: Ztluc ty wssecky kusy na drobný Prach/ a zwař s dobrým wjnem/ potom sceď to wjno/ a přideg do něho tak scezeného půl quentjku Kaffru. Pj z toho ráno několik dnů pořád teplý/ zastawuge krwawý Flus ženám y Mužům, gakýž ten koli gest.

¶ Hadj kořen v wjně čerweném s Benedyktem wařený a pitý, tráwenj z studenosti posslé vkládá. Můžeš tim Traňkem y Topenicy politi/ a na žaludek teplau přiložiti: dáwenj z horkosti a z mdloby žaludka, zastawuge.

¶ Hadj kořen s Swalnjkem wětssjm aneb s Czernohláwkem wařený a pitý, přidada k tomu půl Lotu Prachu Hadjho kořene/ dobrý gest vpadlým z wysoka, aneb gakkoli ztlučeným a zbitým. Nebo Krew ssedlau rozpausstj/ a wnitřnj zlámanj a roztrhánj vzdrawuge. * Geden Quentjk tohoto Kořene na Prach ztlučený gest zwláštnj Lékařstwj contra Gonorrhæam, aby geg každého dne přigjmal w Ocelowané wodě: wssak prwé musý Tělo náležitě wyčisstěno býti. *

Zewnitř.

¶ Hadj kořen w Czerweném wjně aneb w Octě wařený, a w způsobu Flastru na Ledwj a na Lůno přiložený, stawuge a hogj wsseliké toky a Flusy Matky/ a Plod a před časem z žiwota wygjti nedopausstj. To též činj y Safft z něho.

¶ Prach Kořene Hadjho do ran zasýpaný, hogj ge a sstawuge Krew.

¶ Woda z Hadjho kořene y z Byliny pálená, hogj wsseliká gedowatá vsstknutj Pawauků a Sstjrů/ aby gj rány promýwal.

¶ Proti Raku na hřbetě, proti twrdému wředu, aneb wyrostlému masu w chřjpjch/ y giným zastaralým protiwným, kysawým, rozgjdawým wředům a neduhům/ woda z byliny Hadjho kořene pálená, a z Kořene Prach, welikau chwálu má/ aby tau wodau mjsta nedůžiwá promýwal/ a tim Prásskem zaseypal.

¶ Hadj kořen, Peltram a spálený Kamenec w rowné wáze na Prach zetřený, a s Medem smjchaný, gest znamenitý lék, proti sstěrbiwým, prázdným, děrawým zubům/

v welikosti

w welikosti Hrachowého zrna do nich wložený: Wytahuge wen Flusy / a bolest gegich pokogj a vkládá. ¶ Prach z kořene wssecky toky Krwe, budto střewnj, ženské, z ran, z Nosu, a giné s Bjlkem od wegce a s Gummi Arabicum smjchaný zastawuge / aby gjm mjsta náležitá obkládal. ¶ Hadj kořen suchostj swau Rány swaluge / Krew zastawuge / hnilosti wysussuge / wředům se rozgjdati bránj.

† Safft Hadjho kořene s Medem smjssený a do vssj wložený, odnjmá zněnj gegich. A komuž hrubě z Zubů krew teče / wezmi toho Safftu do aust / a drž geg na tom Zubu. Týž Safft s Octem smjchati, ssátek w něm omočiti a okolo hrdla obložiti, zastawuge přjlissné tečenj krwe z Nosu. ¶ Woda z Hadjho Kořene pálená, proti wssechněm těm neduhům hogitedlná gest, gako Bylina, Prach y Safft wnitř y zewnitř vžjwaná. †

¶ Hadj kořen slowe Latině Bistorta, † quòd radice sit serpentis jacentis modo in se contracta & intorta † Serpentaria, Colubrina. † Bardana major, Lappa minor, Rumex acuta. Někteřj geg magj za Limonium Dioscoridis. Francausky Bistorte, Německy Naterwurtz oder Schlangenwurtz. †

O Wrbině. Kap. IIII.

Wrbina brunátná. Lysimachia purpurea. Wrbina žlutá. Lysimachia lutea.

B

Gméno, Spůsob a Rozdjl.

Wrbina od toho slowe / že listj má Wrbowému listu podobné / odkudž gi někteřj Salicariam Latině gmenugj / Řekowé Lysimachiam, ab inventore Lysimacho. Má čtwerhraný počerwenalý Prut, dwau loket zwyssj: Z članků aneb saučků geho wyrostá listj Wrbowému podobné / wssak zeleněgssj a tenssj. Z prostředka těch listůw wynikagj také malé a střowné ratolistky / a na těch listjčko mnohem menssj nežli na Prutu. Kořenj má množstwj mělce w zemi sedjcýho: Kwět při wrchu klasowitý, brunátný a kosmatý.

¶ Gest y giná gesstě Wrbina, také à Dioscoride wypsaná / gegižto wýš gest gednoho Lokte / a nese Kwět zlaté barwy. * Žlutá Wrbina gest dwogj / gedna nese wssecky Kwěty na wrchu / druhá pak mezy listem. De Lysimachia purpurea mnoho dysputuge Dodonęus, aniž gi chce mjti za prawau / o čemž na giném mjstě. *

C

Mjsto a Czas.

Roste ráda mezy Wrbjm/ w mjstech mokrých, wlhkých a w Močidlách. Kwetne měsýce Czerwna a Czerwence.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj studeného/ chuti trpké a přesedawé/ mocy swjragjcý a whromadu stahugjcý. Zastawuge krew, budto wnitř aneb zewnitř vžjwaná.

Wnitř.

Sstáwa aneb Safft z listj Wrbinowého wydáwený a pitý, zastawuge plwánj Krwj a Czerwenau nemoc. To též čini také y listj w trpkém wjně wařené a přigaté. Může se dotčený Safft aneb traňk a wjno y w Klistýru dáti/ proti wsselikým tokům břicha.

Zewnitř.

Bylina ztlučená a na Lůno přiložená, aneb Bawlnka w safftu omočená a w lněném ssátku w mjsto náležité wprawená, zastawuge ženám gegich přjlissné Menses.

Bylina do Nosu aneb na Ránu wložená, zacpáwá tečenj Krwe. Wrbina na vhlj wložená a zapálená, sylnau wůni aneb dým zsebe wydáwá/ gjmž Hady zahánj. Do kteréhož se pokoge ten dým dostane/ w tom žádná Maucha ani Komár neostane.

Nacházý se y giný spůsob Lysimachiæ, kteráž nese Kwět modrý. Té s prospěchem vžjwáme proti Prýmu w hrdle/ napálýce z nj wody, kterauž by se hrdlo proplakowalo. Žlutá Lysimachia gest také w mnohém vžjwánj, proti zlému zwředowánj hrdla.

† Proti toku Krwe z Nosu: Wezmi Bolum Armenum, Safftu z Wrbiny a Octa/ z těch kusů vděleg gako Flastr/ a přilož na čelo. Aneb, smjcheg ten Safft s sylným Octem / omoč w něm ssátek a oblož okolo hrdla. Ano y samotný tento Safft do Nosu wtažený aneb wložený, zastawuge Krew.†

D

Wrbina slowe Ržecky, Latině y Wlasky Lysimachia, à Lysimacho Rege inventore, gakž spočátku oznámeno: † vel à dirimenda pugna, quòd jumentis discordantibus jugo imposita asperitatem cohibeat, ut ait Plinius. Alijs Salicaria, Filius ante patrem. Sspanyelsky Lisimacho, Francausky Pelleboße, id est Pestifuga: Německy Weiderich. †

O Truskawcy. Kap. V.

Mjsto, Rozdjl a Spůsob.

TRuskawec roste wzemi newydělané a suché/ na Krchowjch wedlé cest y ledakdes ginde. † Kwetne w Létě. † Gest pak dwogj, Wětssj a Menssj. Wětssj Truskawec wyrostá každého Roku z dlauhého, bjlého a kosmatého kořene/ s mnohými mladistwými drobnými Prautky aneb ratoljstkami/ na nichž sotwa prstu zssjřj vzljčky aneb články geden od druhého, a na každém z nich stogj dwá auzcý Ljstkowé proti sobě, kupodobenstwj Wlaského Thymu aneb Saturege/ a mezy nimi bjlý aneb tělné barwy Kwjtek / z něhož býwá trýhrané Semýnko, gako Sstowjku. Tato Bylina roste tak daleko, a po zemi gako tráwa se rozkládá/ že z nj weliké břemeno tráwy nawázati může.

Menssj Truskawec gest Wětssjmu wewsech částkách swých, kromě welikosti, podobný a rowný. Gest plný drobného Semýnka, menssjho nelži Mák / pročež geg také Wlassj Millegranum, to gest Tisýc zrn, od té hognosti Semena gmenugj. Zamotáwá se a zapletá po zemi / že někdy y Člowěk přes něg vpadne.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Truskawec gest přirozenj studeného a suchého na druhém stupni. Chuti trpké/ a tak mocy skrčugjcý, stahugjcý a swraskugjcý.

Wnitř.

A

Wnitř.

¶ Truſkawec w Cžerwenem wjně wařený a pitý, aneb woda z něho wypálená, s Semenem geho na Prach ztlučeným přigatá, zawjrá wſſeliké Toky břicha, krkánj, plwánj Krwj, y přjliſſnau ženſkau nemoc: vhaſſuge wſſecky wnitřnj Cholerycké horkoſti Žaludka, Gater, Měchýře, Ledwin, y giných Audůw/ také y zewřenj Krwe ochlazuge a haſý. Geſt Bylina ſchwálená a proſpěſſná proti každému wnitřnjmu raněnj, aurazům a podobným neduhům.

Truſkawec wětſſj. Polygonum majus, ſiue Mas, Corrigiola, Centumnodia.

Truſkawec menſſj. Polygonum minimum.

B

¶ V wjně pitý, gedowatoſti wen z žiwota wyhánj/ Zymnice hogj, aby geg hodinu prwe, nežliby Paroxiſmus aneb třeſenj přiſſlo, teplý přigjmal. To též dělá y ſſťáwa.

¶ Woda Truſkawcowá pálená s ſemenem zwjcý gedné čtwrtce pitá, wyhánj wſſeliký Ged, Kámen y Pjſek: Slaužj y proti kapawému močenj. † Ale můžeš k němu také přidati Slézu, Lékořice a Petržele / a Traňk z toho vdělati. † Též y proti Cžerwům aneb Sſkrkawkám Lidj mladých y ſtarých.

Zewnitř.

¶ Sſťáwa Truſkawcowá zaſtawuge ženſkau nemoc/ aby w nj ſſátek aneb Bawlnu omáčel/ a do Lůna wkládal. Do vſſj wpuſſtěná, odgjmá talowitý Flus a hnis/ Fiſtule hogj, zaſtřikowánjm do nich.

¶ Tento Safft aneb pálená woda, geſt Pryncipalnj a hlawnj kus k vhaſſenj wſſechněch wnitřnjch y zewnitřnjch horkoſtj/ kterýmž Růže a Pekelný oheň řjkagj/ aby omoče ſſátek, na ně přikládal a pil gi/ bránj aby ſe nic zlého nepřirazylo k horkým ranám y giným aurazům a ſſkodám/ zwláſſtě pak w mjſtech tegných a ſtydkých, mužůw y žen. † Wſſak proto ſſetřiti potřebj/ aby horkoſti w nepřjležitý čas neodrážel/ ſyčby wice ſſkody nežli proſpěchu přineſti mohla. †

¶ Týž Safft aneb woda do Noſu wtažená, zaſtawuge Krew z něho tekaucý. Dobrá geſt y proti zkaženému a ſhnilému maſſu okolo zubů/ aby gi pilně promýwal.

¶ Liſtj ztlučené a přiložené, haſý wſſelikau horkoſt, a hogj Rány.

¶ Skuſſené Lékařſtwj proti dáwenj, Běhawce, Cžerwené nemocy/ kteréž mnohým ſpomohlo: Wezmi dwě hrſti plné Truſkawce/ wař geg w půldruhé Libře aneb Žeydljku winného Octa / proceď a omáčeg w něm na dwé přeložené ſſátky / a přikládeg ſpředu na Žaludek a Pupek, a ozadu na Páteř.

C

¶ Proti Otoku Prsů ženských: Ztluc Truſkawec s Slepičjm ſádlem a přikládeg. To také y bolenj w vſſjch léčj.

† Woda Truſkawcowá.

Prawj Galenus, že tato Bylina geſt z přednjch kuſůw geden, proti wſſelikým zapálenjm a horkoſtem/ pročež y Woda z nj wypálená že welikau chwálu má proti každé wnitřnj y zewnitřnj horkoſti/ kdež gen ta ſkaumati ſe může/ budto při Gatrách, Žialudku, Matce, Hlawě, Ledwinách, Měchyři aneb giných Audech. Má wſſecku tu wlaſtnoſt gako Safft aneb ſſťáwa gegj: nebo pitá čtyř aneb pěti Lotů ztjžj, zaſtawuge Tok břicha. Kdožby přjliš ſylné pocžiſſtěnj přigal, a žeby od něho zemdlen byl/ napj ſe této wody, a ſſtawj ſe mu Stolice. Tato woda má také moc ſylně hnáti Kámen, Pjſek y Moč/ wyčiſſtuge Ledwiny y Měchyř. Proti tomu, kdyžby gi ženy pily od nichž přjliſſně Menſes gdau, záſtawu při nich půſobj. O zewnitřnjch vžitcých té wody giž napřed oznámeno. †

¶ Truſkawec ſlowe Ržecky y Latině Polygonum, Corrigiola, Centumnodia, Sanguinaria, Seminalis: Arabſky Baſialrahagi, Wlaſky Poligono & Corregiola, Sſpanyelſky Corriola, Francauſky Corregiole, Německy Weggraß, Wegtrit, Denngraß vñ Blutkraut.

Truſkawec Samice. Polygonum vel Sanguinalis fœmina.

Polygonon marinum, * Cocciferum, Uva marina.

D

Truſkawec Samice. Polygonum fœmina.

Tuto Bylinu gmenuge Dioſcorides Polygonon thely, id eſt fœminam. Geſt maličký a ſkrowný Křjček/ o gediném proſtém Prautku, gako drobné Třtj/ s mnohými ſaučky aneb članky, gako djrkami na Pjſſťalce/ z nichž roſte wůkol liſtjčko Gedlowému liſtu podobné. Kořen gegj nemá žádného vžitku w Lékařſtwj. Syce Bylina má tauž moc, kterauž whromadu ſtahuge a chladj/ a proſpjwá proti nahoře dotčeným neduhům, gako Truſkawec obecný.

* Truſkawec Mořſký. Polygonon marinum & Cocciferum.

Cžtwrté Polygonum geſt zroſtlina Mořſká/ ma liſtj tlustſſj a mocněgſſj, nežli Truſkawec obecný/ Kwjtj počerwenalé, wſſudy ſſupinkau bjlau, blížſſtjcý ſe, gako ſtřjbro, ozdobené: pročež také geſt welmi vtěſſená a pěkná Bylinka. Mnoho ſe gi nacházý na břehu moře Adryatſkého/ Item okolo Narbony/ na giných pak mjſtech nenj obyčegná. Podlé té wymalowáno

geſt

geſt Cocciferum Polonicum, kteréž ſe podobné býti zdá Menſſjmu Truſkawcy Polygono minori (dem Knawel oder Knaubel) Hieronymi Tragi. W Polſſté magj z něho obzwlaſſtnj vžitek / pro Gahody, kteréž na něm roſtau / a dáwagj od ſebe pěknau čerwenau Charmazýnowau barwu / kteréž také měſýce Czerwna y na Truſkawcy neymenſſjm Polygono minimo, aneb Herniaria & Millegrana (dem Harnkraut) roſtau / když geſt Slunce na Raku / odkudž ſe také Herba cancri gmenuge.*

O Kokořjku aneb Ličidlu.

Kapitola VI.

Kokořjk wětſſj. Polygonatum majus.

Kokořjk menſſj. Polygonatum minus.

Spůſob a Rozdjl.

Kokořjk aneb Ličidlo, ačkoli čaſem na Poljch a na Lukách ſe nacházý / wſſak neywjce roſte na horách a na wrſſjch. Prut má oblý, hladký, loketnj a někdy wyšſſj / Liſtj okolo něho sobau ſtran pěkné, zelené, pruhowaté, Bobkowému podobné / kromě že geſt ſſirſſj a hladſſj / kterýchž ſtogj gedno po druhém čaſem deſet neb dwanácte na gednom každém Prutu / a to geſt chuti trpké, whromadu ſtahugjcý gako Kdaule, aneb Granátowá gablka. Mezy liſtjm roſte pěkné kwjtj, barwy bjlé s zelenau ſmjſſené / w ſpůſobu podobenſtwj malých Cybulek / a toho na počet wždycky býwá wjce než liſtu / poněwadž z gednoho každého kautka liſtu dwa, tři aneb rojce kwjtků wycházý. Potom když odkwetnau, býwagj z nich zrnka okrauhlá, welikoſti Hrachowého zrna / ſprwu zelená, potom pak černá. Kořen nehluboko w zemi ſedj / než pod drnem ſe rozkládá, bjlý, měkký, dlauhý, vzlowatý, palce ztlauſſtj, pewný, a ſmrduty. † Kwetne měſýce Máge.†

* Této Byliny některá pokolenj ſe nacházegj, s welmi auzkým, proſtředním a doſti ſſirokým liſtem / gakož z nich čtyry mjmo tyto obecné wypſal C. Cluſius obſeruat. Pannon. lib. 2. cap. 31. mezy nimiž třetj Autorowi naſſemu pro Lauro Alexandrina, nedobře odeſlána byla / gakož ſamo wypſánj doſtatečně vkazuge.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kokořjk geſt ſmjſſeného přirozenj / ſtahuge poněkud whromadu / a geſt také poněkud hořký, kauſawý, trpký / a k tomu welmi nechutný.

Wnitř.

Kořen gedený, stawuge bílý Flus ženský/ a gakž někteřj prawj, Tělu podpal dáwá. Protož geg w některých Apatékách Cukrem potahugj/ aby chutněgšj byl kupřigetj.

Někteřj pjšj/ že dwanácte aneb ssestnátte černých gahodek Kokořjku snědených, purgugj wrchem y spodkem.

Listj zelené v wjně wařené, neb vsussené a na Prach ztlučené zwicý gednoho quentle pokaždé přigaté, žene Slem a nečisté wlhkosti z žiwota Stolicemi.

* Woda z kořene Kokořjkowého pálená a pitá, rozhánj sraženau Krew/ žene Pjsek y Menses, hogj také wnitřnj zwředowánj w Těle. Zadělawá se týž Kořen y do Cukru pro ženy/ kteréž nemoc Krwotoku bjlého, fluxus albi, trpj.*

Zewnitř.

Ženy obyčeg magj Kořenem této Byliny pjhy a Fleky pod očima y ginde na Těle potjrati/ prawj že od toho scházegj/ a toho důwod magj ex Dioscoride. Pálj také y wodu z téhož Kořene/ a wylićugj sobě nj Twář.

Zelené listj Kokořjkowé w vstech žweykané, keychánj působj/ a táhne Flus z hlawy.

Kořen ztlučený, a na modřiny krwj zalité přiložený, w krátkých dnech ge rozhánj a wyssechkuge. Tauž moc má y woda pálená/ aby wnj šátek omáčel/ a teplý přikládal.

* Mast vdělaná z čerstwého Kokořjku s Sádlem a drobtem Ssaffránu přistrogená, dobrá gest proti twrdým baulem morbi Gallici, a těm podobným studeným otokům/ k rozehnánj gich.* Kokořjk aneb Ličidlo Ržecky y Latině slowe Polygonatum, vulgo & Officinis Sigillum Salomonis: Wlasky a Sspanyelsky Frassinella & Ginochetto, Francausky Cenjiculiere, Německy Weiswurtz oder Salomonssegel.

D

O Barwjnku aneb Zymostráži.

Kapitola VII.

Gména, Rozdjl a Způsob.

Barwjnek aneb Zymostráž gest dwogj: Prwnj gest Clematis daphnoides à foliorum Lauri figura, vulgo Vinca pervinca, † quòd humi serpat, & in modum funiculi porrecta vicina quæq; vinciat. † Německy Singrün oder Ingrün, že se vstawičně zelená / vnd Beerwinck. Wlasky Prouenca, Sspanyelsky Peruinqua, Francausky Peruenche. Roste w zemi mastné/ a táhne se po zemi sem y tam/ Prowázky aneb Réwjčko má drobné, vzlowaté, tlusté gako Sytj, njzké a hebké/ Lįst na nich s obau stran, wždy pár po páru, podobný listu Bobkowého stromu/ než daleko menšj, zeleněgšj a k tomu pewný a mocný. Měsýce Března mezy listjm wynássj Kwět krásný zmodrabrunátný/ na pohleděnj téměř gako Borákowý/ každý čtyřmi aneb pěti lįstky osazený/ na dlauhé sspičce wisýcý/ wssak wůně žádné nemagjcý. Kořenj mnoho má tenkého, powrchu země se rozkládagjcýho: Bylina wždycky zůstáwá zelená: pročež z nj y Wěnce w zymě dělagj. We Wlasých některé ženy vmrlým mladým lidem a Pannám Wěnce z této byliny dáwagj/ odkudž také Německy slowe Todtenkraut. A pjsse Hieronymus Tragus, že widěl Hlawu vmrlčj wykopanau/ na njž byl Wěnec z této Byliny w ničemž neporussený.

* Této Byliny nacházý se několikero pokolenj: nebo některé nesau Kwět brunátný, modrý y bjlý: giné také mjwagj Kwět plný. Giná gest, kteráž gesstě gednau tak weliké Lįstj a též modrý Kwět mjwá / z nichž poslednj mám à C. Clusio, kterýž gi lib. II. cap. 32. obseruat. Pannonicar. wypisuge.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Barwjnek gest přirozenj studeného a suchého / a tak mocy trpké, swjragjcý a skrčugjcý.

Wnitř.

A

Wnitř.

¶ Barwjnek na Prach ztlučený a s wjnem trpkým přigatý, zastawuge plynutj Břicha, Auplawicy, Nemoc čerwenau, y krwj chrkánj. ¶ Listj s Octem přigaté, dobré gest proti wsstknutj gedowatých Hadů / kteřjž Aspides slowau.

Barwjnek. Clematis daphnoides, Vinca pervinca.

Barwjnek s plným kwětem. Clematis sive Pervinca flore pleno.

B

Zewnitř.

¶ Barwjnek s mlékem aneb Růžowým Olegem smjchaný, a čjpek z toho sformowaný a w lněném ssátku w mjsto náležité wprawený, wkládá bolesti Maternjka.

¶ Táž Bylina w vstech držaná a žweykaná, krotj bolenj zubů: na gedowatá vkussenj wsseligakých Žiwočichůw přiwázaná, vzdrawuge.

¶ Kterýmž Ženám nemoc gegich přjlissně od nich se lege / ty mohau sobě tuto zelenau Bylinu na obě noze přiwázati a nosyti: Pomáhá gim, a bránj potracenj Plodu.

¶ Komuž hrubě Krew z Nosu teče / vwaž sobě tuto Bylinu čerstwau a protlučenau na wrch aneb na Pautec Hlawy / a oblož okolo hrdla / zastawjť Krew.

¶ Kdožby měl wjno zdwjžené a kalné / wlož do něho tuto Bylinu / zahraď Sud / a bude mjti w krátkém čase wjno pěkné, swětlé a čisté. Lépe bude, aby wjno prwé do giného Sudu přetočil. Gest zkussená wěc.

Wysoce včený Ioan. Costæus de natura stirpium pjsse fol: 82. že to sám negednau widěl / kdož listj Barwjnkowého dlauho wvstech držel / že mu od toho samého krew z nosu técy přestala.

Barwjnek II. Clematis altera Dioscoridis.

DRuhý Barwjnek (Německy Leinen oder Waldräben) děljse od prwnjho twárnostj y mocy. Nebo prwnj, gakž powědjno, gest složenj studeného, suchého a whromadu stahugjcýho: ale tento druhý gest tak horkého a ostrého přirozenj / že také přiložený kůži zpryskuge a prudj. Od kořene paussti Rýwy aneb Prowázky dlauhé, hebké, počerwenalé / kteřjž se na Ploty, Stromy a tyčky zhůru pnau a ručičkami wážj, rowně gako Chmel a Zwonček. Na gedné stopce má několik listů obdlaužných, sirokých / gednjm aneb neywjce dwogjm wystřjženjm rozdělených. Kwět nese Fialowé brunátnosti, každý čtyřmi lijstky osazený / z něhož wyskakuge Semeno chuti perné, páliwé a kausawé. Kořen také gest perný, blijže Prutu tlustý / potom na množstwj tenkého wlássenička rozdělený.

C

Barwjnek III. Clematis tertia.

TRžetj Barwjnek roste rád w suchých Přjkopjch, wedlé Plotů a zdj/ gest téměř gi=nym podobný / toliko že Listj po kragjch wystřjhaného a rozděleného nemá. Nese také menssj Kwět/ a ten bjlý, wonný, whromadu stjsknutý a stručnatý / a Myrtowému Kwětu tak hrubě podobný/ že mezy obogj žádný téměř rozdjl poznán býti nemůže. Po opadenj a sprchnutj toho Kwětu spatřugj se ssediwé wlasy / kteřjž se naposledy wětrem rozletugj/ a tak zůstáwá Semýnko pospolu whromadu se držjcý, trýhrané/ a na gazyku welmi perné. *. Tato Bylina, kterauž teď Autor Clematidem tertiam gmenuge, slowe ginác Viorna & Vitis alba v Wlachůw. Někteřj chtěgj/ že gest Athragena Theophrasti.*

Barwjnek II. Clematis altera Dioscoridis.

Barwjnek III. Clematis tertia.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé Druhého y Třetjho Barwjnku: Wnitř.

¶ Semeno na Prach ztlučené, a zwicý třetjho djlu Quentle aneb čtwrtce w tučné Polewce s massa aneb wodě Medowé pité, žene Stolicemi wen Flegmatycký slem y Choleru aneb žluč, to gest Wodnokrewnost y pěnokrewnost.

Zewnitř.

¶ Listj ztlučené a přiložené, prudj a zpryskuge kůži/ a wytahuge wen zlé a pokažené Nehty na Prstech. † Pročež se y mezy medicamenta caustica počjtá/ a slowe Latině Clematis urens. Roste w Hisspanij a we Wlassjch wedlé Plotů/a libuge sobě mjsta wýslunná. †

O Plamýnku, ginác Pryskýřnjku.

Kapitola VIII.

Rozdjl a Spůsob.

PLamýnek aneb Pryskýřnjk, kterýž w Apatékách gmenugj Flammulam Iouis, Německy Brennwurtz oder Blaaterzug, gest Bylina k třetjmu Barwjnku, listjm, Prautjm, Kwětem y ginými částkami zhola podobná / anjž gest mezy nimi giný rozdjl, kromě tohoto / že Plamýnek sám od sebe nahoru roste/a nepne se na Stromowj: Má také wjce Prautků, dwau=

ků dwaukoketnjch a počerwenalých/ a k tomu gest na gazyku y na holé kůži mnohem perněgssj a páliwěgssj. Z této Byliny negednau pálil gsem wodu w Sklenné Kolbě in Balneo Mariæ, to gest wstawil gsem Kolbu do wřelé wody. Ta woda pálena má téměř tauž pernost, gako Bylina. † Obyčegně sadj se w Zahradách/ a kwetne Srpna měsýce. †

* Dodonæus a Lobelius gesstě ginau Flammulam kladau/ kteráž nese bjlý Kwjtek a drobné Semýnko/ wssak neroste sama přjmě nahoru/ ale pne se a táhne na Stromy. Z té Byliny pálj se woda, tak horká gako pálené wjno. † Ale neužjwá se gi, zwlásstě do žiwota. Paklibý gi kdo wždy w studených nemocech užjwati chtěl/ má gi smjchati s ginými wodami/ aby wnitřnjch audů neurazyl. Wnitřnj ssupinka přiložená na Carpum, to gest na Ruku v samé pěsti aneb dlani, tu kdež se obyčegně Pulsownj žjly ohledugj, wytahuge Měchýře/ a mnohým pomáhá proti bolenj Zubůw. Užjwá se gi též y w zlých mornjch Zymnicech.*

Plamýnek aneb Pryskyřnjk. Flammula Iouis.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❧ Plamýnek gest přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na posledním aneb na čtwrtém stupni: protož přiložený na tělo, gako oheň pálj a zpryskuge.

Wnitř.

❧ Někteřj z této Byliny dělagj Pillule/ a dáwagj přigjmati proti Zymnicy čtwrtodennj, hodinu předtim nežli Paroxismus, to gest třesenj a zyma napadne/ a welegj se Nemocnému po nich w Lůži wypotiti.

Zewnitř.

❧ Listj Plamýnkowé zmačkané, a na holau kůži přiložené, prudj gi a Měchýře na wrch wytahuge. ❧ Ginj chwálj Oleg Plamýnkowý, proti dlauhé nemocy w Kyčlách y w Klaubjch/ proti těžkému a kapawému močenj, Kamenu Ledwinnému/ aby se gjm teplým mazal/ aneb w Klistýru do žiwota geg přigal. Ten Oleg takto se strogj: Strágeg aneb zsekeg listj Plamýnkowé na drobné kausky/ wlož do Sklenice Růžowého Olege/ zahrad na wrchu dobře/ wystaw na slunce přes celé Léto/ a když potřebj vžjweg.

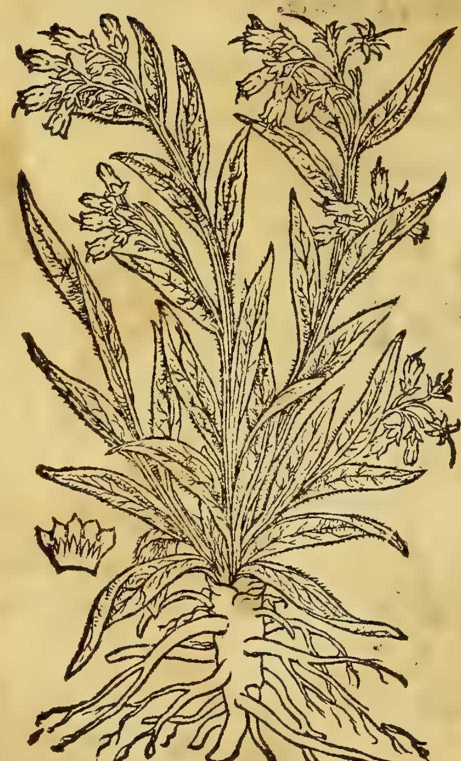
❧ Kdož má twrdý Wřed na swém Těle, kterýž nechce zráti ani se zahnogiti/ wezmi Plamýnek, ztluc geg, přidada k němu drobet Olege a přilož. Přiwede geg k měkosti a k sezránj/ ano y zprudj geg.

❧ Plamýnek

C Plamyňek slowe Latině Flammula Iouis, † quòd cuti affricta non secus ac flamma urat, že přiložená na kůži neginač pálj, než gako plamen.† Wlasky Flammola, Francausky Espece de Liseron, Ssspanyelsky Vitalba recta, Německy Brennwurtz, Blaatterzug. † Lobelius & Pena Clematidem alteram urentem appellant. †

O Swalnjku wětssjm, aneb Kostiwalu. Kapitola IX.

Kostiwal. Symphytum majus. Consolida major.

Symphytum tuberosum.

D

Gméno a Spůsob.

SWalnjk Wětssj, slowe také Německy Schwartzwurtz vnd Schmerwurtz/ protože Kořen geho powrchu a zewnitř černý gest, gako vhel/ wnitř dokonce bjlý, lépawý a tučný, gako Máslo/ k tomu tlustý, celistwý, ratolestný a w zemi dwau loket dlauhý. Prut má loketnj a někdy wyšssj/ tlustý, hranatý a po kragjch s wyrostlými Linyemi vkřiwený/ wnitř prázdný gako Mléč/ dlauhým listjm oditý, gako Wolowý gazyk/ kteréž gest chuti wewssem podobné Boráčkowému listu: wssak Listj země bližssj, gest ssirssj a delssj/ giné pak wýš od země, okolo Prutu menssj a vžssj. Prautj y Listj gest chlupaté a wlasaté/ a když se ho dotkneš, swrabj kůži. Nese okrauhlé prázdné Zwonečky, gako Bjlá Bukwice/ některé zbledabjlé a žluté/ giné brunátné a zswětlamodré: Semeno w zelených lustičkách, leskawé gako Diwiznowé aneb Boráčkowé.

Mjsto a Czas.

Roste obyčegně na Lukách, Trawných Zahradách, mokrých Auhořjch a na březých při wodách. † Kwetne přes celé Léto/ ale Kořen kopati se má na Podzym.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Swalnjk wětssj gest přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni: Mocy sylně slepugjcý a swalugjcý. Dioscorides pjsse/ kdyby s tímto Swalnjkem masso w gednom Hrncy wařil/ že z mnoha kusů vdělá geden. Ginj poznamenali: Kdyby tento Kořen ztlaukl/ a přes noc v wodě ho ležeti nechal/ že se od něho woda zsedne.

* Tato

* Tato Bylina, když se gednau do Zahrady dostane/ netak snadně dá se z nj wypléniti/ dokudž od nj neymenssj Kořinek pozůstáwá: Tak ráda zase wyrostá. Chtěgi tomu někteřj/ že Swalnjk s brunátným kwětem gest mocněgssj, nežli druhý s kwětem zbledabjlým. *

A

Wnitř.

Kořen Swalnjkowý očisstěný v Wjně, zwlásstě čerweném aneb v wodě Gečné Ptysané, wařený a pitý/ vžitečný gest těm, kteřjž Krwj odchrkugj/ aneb w těle od pádu stražení a polomeni gsau. Nebo vzdrawuge wsselikė wnitřnj rány, zgitřenj, zwředowánj, aurazy a zlámanj, y střewnj Průtrže/ zastawuge Cžerwenau nemoc y ženský tok. * Item močenj Krwj. *

Swalnjk s Medem aneb s Břečkau medowau pitý, wyčissťuge Prsy a Pljce od nečistot, hnisu a Takowu/ a proti Sauchotinám spomáhá. Někteřj wodu pálj z tohoto Kořene/ a vžjwagj proti témuž neduhu/ a tak gest zwlásstně dobrá Phthisicis.

Cžerstwý kořen Swalnjkowý w vstech žweykaný, zahánj žjzeň.

Dělá se z něho y welmi dobrý Safft aneb Syrup s Cukrem aneb s Medem/ kterýž wypsal Fernelius, nedůžiwým na Pljce, Phthisicis, Sauchotiny magjcým a Krwj chrkagjcým welmi vžitečný. † Dělá se gako Womanowý kořen. †

Zewnitř.

Flastr z Kořene aneb z listj Swalnjkowého vdělaný, a na nowé Rány přiložený, whromadu ge swaluge a hogj.

Tento Kořen s Přjmětným kořenjm ztlučený, a gako Flastr přiložený, netoliko vhassuge horkost/ ale hogj také wssecky ztlučené a zhmožděné audy.

Ženy, kteréž přjlissný tok swůg trpj, magj tento Kořen, bolum Armenů, to gest Rudu aneb hljnu Armenskau, a Krewnj kámen spolu ztlaucy a smjsyti/ a Flastr z toho vdělagjce, na Ledwj a na Lůno přikládati/ ano y z kořene Swalnjkowé° pjti. Nabudau zase zdrawj.

Barwjři k zastawenj Krwe y tohoto dobře požjwagj: Magj wždycky nahotowě kořen Swalnjku wětssjho/ a w čas potřeby Prássek z něho s teplau wodau mjchagj a s Kaudelj/ a tak na rány přikládagj: Připěká se, brzo stwrdne a čistě zacpáwá.

B

Kdož má Gonorrhæam, aneb že Takowem močj/ wypeř po gedenáctekrát nowé nesolené Máslo v wodě Swalnjkowé/ a tím sobě Ledwj a Křjže pomazůg.

We Wlassjch ten obyčeg magj/ že listj Swalnjku wětssjho Letnjm časem v wečer do domů wnássegj/ a kladau okolo Peřin aneb vstlánj na Posteli, geden podlé druhého: když tedy Stěnice w nocy nahoru lezau/ zůstáwagj na tom wlasatém a chlupatém listj/ ráno ge zamjtagj preč. Wáznau na též listj y Blechy. In summa, wssickni Lékařj Ran, magj sobě Swalnjk rozplozowati/ a mnoho sobě ho wážiti/ neb gest vžitečný a hogitedlný na wsselike rány, Průtrže y Aurazy a sskody.

Proti Průtrži tato Mast gest wyborná: Wezmi wssecky tři Swalnjky, Nátržnjk, Křtičné kořenj, Přesličku, Husýnůžku, Tužebnjk, Dubowé Mělj, Bublinky Dubowé, Podražec, Kamenec, Růži, Gahodnjk, Beranj gazyk, Gitrocel, Koňský Sstowjk, Pětilisstek: Wař to wssecko v wjně kyselém a sceď. Potom wezmi Olege dřewěného, Sádla Kozlowého, Wepřowého, Nedwědjho, Gezewčjho, Wosku, Pryskyřice čisté, smůly/ wstaw zase k ohni a wař, vstawičně mjchage/ až wssecko wjno wywře. Potom odstaw od ohně, a wždy mjcheg až prochladne: a tehdy wsypeg tento Prach/ Gummi Arabicum, Tragacanthum, Bolum Armenum, Kadidla bjlého, Mastyru, Myrrhy, Krwe Drakowé, Hljsstůw na Prach zetřených. Mjcheg spolu wssecko/ a budeš mjti Mast wybornau proti Průtrži/ kteráž Střewa nahoru zase wtiskuge/ wssak musýš Mjčkem a Pasem přitahowati/ a tento Traňk nemocnému pjti dáwati: Wezmi Zběhowý traňk, Zlatý traňk, Cžernohláwek, Benedykt bjlý, Starček, Gitrocel/ wař w Piwě a dáweg pjti: než Nemocný ať gest w pokogi/ a sebau nehýbá. Můžeš také týchž Bylin, kteréž do Masti wcházegj, do Pytljka naklasti/ a wařiti w trpkém wjně/ a teplý na Průtrž přikládati/ Pasem přitahowati/ a pjti Traňk giž dotčený ráno y před wečeřj. Item: Můžeš též Masti wyborně vžjwati proti zlámanj Kostj/ ale w vwazowánj pil-

nost

C noſt a vmělоſt býti muſý/ aby neyprwé Koſti zlámané dobře ſprawil/ a potom nepřjliš tuze ani ſlabě vwázal, a do Dlažiček dal. Týmž ſpůſobem můžeš také hogiti Zbitiny, Aurazy, wywinutj/ ſprawě neyprwé do Klaubůw a potom mazati.

* Kořen Swalnjkowý s Bjlkem od wegce přiložený, zaſtawuge přjliſſný a zbytečný tok žil krwoprcyſſtných Hæmorrhoidum, a welikau horkoſt týchž mjſt ochlazuge.*

Swalnjk žlutý, vzlowatý. Symphytum tuberoſum.

TEto Byliny welikau hognoſt gednoho čaſu po Swatém Duſſe nalezl gſem w Zahradách wedlé Plotů okolo Salcpurku/ kdež ſama od ſebe roſte: Má Kwět žlutý, menſſj nežli gi- nj Swalnjkowé/ y Liſt také mnohem drobněgſſj/ a welmi ſe okolo ſebe rozwlačuge. Kořen geſt bjlý, welmi vzlowatý/ gakž ſe tu namalowaný ſpatřuge. Tauž Bylinu y Cluſius lib. 4. obſeruat. Pannonicar. cap. 8. poznamenal. W přirozenj a w mocy nemá býti mnoho nepodobná prwnjmu Swalnjku/ kromě že geſt něco mdlegſſj a měkčegſſj.*

Swalnjk wětſſj aneb Koſtiwal, že Koſti zlámané ſwaluge, ſlowe Řecky a Latině Symphytum majus, ſiue album, Conſolida major, † Inula ruſtica, Confirma & Conſerua major, † Solidago. Wlaſky Conſolida maggiore, Sſpanyelſky Suelda majore, Francauſky Oreille d'aſne: Německy Wallwurtz, Schwartzwurtz, Schmeerwurtz vnd Beinweil.

O Swalnjku menſſjm, aneb Czernohláwku. Kapitola X.

Czernohláwek. Conſolida minor, ſiue Prunella.

D

Spůſob a Gméno.

CZernohláwek ſlowe Německy Braunellen/ od obecného Latinſkého ſlowjčka Prunella, aneb ſnad od ſwé wlaſtnoſti a mocy/ poněwadž ho proti horkoſti aneb zapálenj gazyka, řečené Prým vžjwagj/ aneb také y protože brunátný Kwět neſe. Řjkagj mu také Gottheyl, pro geho hogitedlnau moc/ neb geſt welmi dobré kořenj na Rány. Prut má čtwerhraný, tučný, chlupatý/ pjdi zwýſſj a někdy wyšſſj. Liſt podobný Balſamu aneb Mátě, plné a ſyté zelenoſti a drobet ſwraſkalý: Při wrchu na Prutu a ratolj ſtkách Kwět klaſowitý, gako Stoechas, některý bjlý a některý brunátný. Kořen ratoleſtný a koſmatý, gako Gitrocel.

* Tato

* Tato Bylina wypsána gest w Knjžce de Dynamidijs, kterauž mnozý Galeno, wšak bez gruntu, přičjtagj.*

Mjsto a Czas.

¶ Czernohláwek roste na Lukách, na wrssjch a w Lesých. Kwetne hned z Gara přes celé Léto, až do Podzymku.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj gest horkého a suchého/ gakž se z chuti geho poznáwá: neb gest lépawý a trochu přjhořký. Sussj, wšak bez horkosti, a stjrá.

Wnitř.

¶ Czernohláwek v wjně neb wodě wařený a pitý, rozhánj sraženau a ssedlau krew/ vkládá horké bolesti/ a hogj wsseliké obraženiny a raněnj na těle, gakéžkoli býti může wnitř y zewnitř. Též činj y Safft a woda z něho pálená/ zwlásstě dobrá gest proti wnitřnjmu zwředowánj. * Mladistwého listjčka s vžitkem w Salátu vžjwati se může.*

¶ W Medowé břečce wařený a pitý, Pljce od krwawého wychrkowánj wyčisstuge/ a kdožby se pádem obrazyl, hogj/ obraženiny bokůw a těžkosti oprawuge. Pjti geg w Průtrži, y zewnitř přikládati, dobré gest.

Zewnitř.

¶ Woda Czernohláwkowá gest nynj welmi obyčegná proti Prýmu w hrdle/ a welmi dobře slaužj proti raněnj a zwředowánj Aust y hrdla / aby gj proplakowal a promýwal/ přidada do nj drobet Růžowého Olege. Rowně tauž moc má y Kwjtj a Bylina v wjně aneb Medowé wodě wařená / aneb Safft z byliny wydáwený.

¶ Zewnitřnj rány, budto staré aneb nowé, mohau tauto wodau wymýwány a wyčisstowány býti. ¶ Czernohláwková sstáwa s Octem a Růžowým Olegem smjchaná, na čelo a na židowiny přiložená, krotj a vkládá bolenj hlawy.

* Bylina s Kawiasem a ginými podobnými, mezy dwěma Kameny protlučená a přiložená, k sezránj a otewřenj přiwodj Carbunculos, Pryskyře/ a hogj Rány.*

¶ Czernohláwek slowe Latině Prunella, Consolida minor. †Wlasky Morella, Herba mora, Pronella. Francausky Herbe aucharpentier. Německy Braunnelen, Gottheyl vnd S. Antonijkraut.†

O Swalnjku prostřednjm, aneb Zběhowém tranku. Kapitola XI.

Způsob a Gména.

Swalnjk prostřednj, ginák Drábský a Zběhowý trank, slussněgi měl by slauti Prunella, to gest Czernohláwek/ protože má listj brunátné, ssirssj a měkčegssj, nežli nynj wypsaný Czernohláwek / po stranách wůkol zstřjhané/ a pozpodu pobrunátnělé, gako Swinský ořech. Prut pjdi zwýssj, mladistwý chlupatý a prázdný. Kwět modrý/ a ten gednak při wrchu klasowitý, gako Czernohláwkowý/ gednak mezy listjm wyrostagjcý. Kořen pobělawý, kosmatý, a nehluboko w zemi sedjcý. * Na mnoha mjstech v nás, zwlásstě w Sswábjch okolo města Dillingu, nacházý se weliký a krásný na temenissitných Lukách, s bjlým docela Kwětem/ a mjwá y listj mladistwěgssj a bělegssj, nežli ginj obecnj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Tato Bylina, gako y giné wssecky Consolidæ, má moc wnitřnj y zewnitřnj rány čistiti a hogiti. Gest také s Czernohláwkowým safftem dobrá proti hnilinám, Prýmu a horkosti w vstěch, y na gazyku. * Rozděluge a rozhánj sraženau Krew/ dobrá gest proti Zlautenicy, a zacpánj Gater y Slezyny/ ano y wnitřnj raněnj Střew vzdrawuge/ moč žene. Safft gegi často se klade do zahnogených a okolo sebe se rozžjragjcých wředů a ran / též y ztlučená Bylina na ně se s vžitkem přikládá.*

Tento Traňk dobrý gest Lidem raněným, wnitř zwředowilým, hlizawým, moženým, padlým, sraženým, ztrhaným, zlámaným w hřbetě, potřelým od kamene aneb dřewa: Wezmi Swalnjk aneb Drábský traňk, Angelský traňk, Cžernohláwek, Nátržnjk, Ržebřjček, Benedykt bjlý, Chlapinu menssj, Starček, Gabloňku, Podražec, Zanykl, Ssedjwek, Přjmětnjk wětssj, Gitrocel, Wrátyč, Hrusstičku, Gelenj traňk: wař w wodě a pj. Týmž rány nowé wymýweg / a zhogjš se bezewssech mastj.

Kdožby se vřezal aneb vťal, wytlače Krew, přilož na Ránu list Zběhowý/ obłož okolo/ wýborné gest.

Zběhowý traňk/ Drábský traňk. Consolida media.

Swalnjk prostředni, aneb Drábský a Zběhowý traňk, slowe Latině Consolida media, † Solidago, item Solidago vel Consolida Saracenica.† Aloysius tomu chce/ že gest Arthetica Pandectarij, kteréž Francauzowé gináč Bugula vel Buglum řjkagj: Item Laurentina, & apud Senenses Morandula. Wlasky Morandola, Francausky Herbe au charpentier, Německy Guldengünsel.

O Swalnjku skalnjm. Kap. XII.

Spůsob.

Swalnjk skalnj roste w zemi kamenité / má mnozstwj subtjlných, autlých a tenkých Ratolestek, listj, a drobných modrých Kwjtkůw/ rowně gako přespolnj aneb Wlaský Thym: dáwá od sebe wůni dobrau a chuti gest sladké. Když se žweyká, táhne k sobě Phlegmata, to gest Slusy aneb sliny w vstech. Kořen gest dlauhý, počerwenalý, a prstu ztlaussťj.

* Carolus Clusius domnjwá se/ že Corys Monspeliensium, kterauž wypisuge in obseruationib. Hispan. lib. 2. cap. 94. poněkud se srownáwá cum Symphyto Petræo Mathioli. Aloysius pak toto Symphytum Petræum Autoris držj za gedno pokolenj Saturege. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Swalnjk Skalnj w Medowině wařený, a traňk ten pitý, wytjrá a wyčisstuge Pljce y Prsy.

Týž

A

¶ Týž Swalnjk w kyſelém wjně aneb v wodě, w njž Kowáři rozpálené železo vhaſſugj, wařený a pitý / ſpomáhá proti wychrkowánj Krwj, Cžerwené nemocy, Ženſkému přjliſſnému čerwenému toku, wnitřnjm protrženjm, zlámanjm aneb raněnjm.

Zewnitř.

¶ Swalnjk ſkalnj zžweykaný, vhaſſuge žjzeň / ohlazuge oſtré požeradlo hrdla / nowé rány w hromadu ſwaluge a Průtrže hogj, w ſpůſobu Flaſtru přikládanjm.

Swalnjk ſkalnj. Symphytum petræum.

B

¶ Swalnjk ſkalnj ſlowe Řecky y Latině Symphytum petræum, Conſolida petræa, Alun Plinij.

O Nedwědjm auſſku. Kap. XIII.

Spůſob.

Tato Bylina geſt znamenitě dobrá na Rány / a ſluſſně ſe položiti může mezy Swalnjky, inter Conſolidas. Roſte v weliké hognoſti okolo měſta Gretzu / a té okolnj kragině w Korytánech, na wyſokých ſkalnatých Horách. Liſtj má tučné a tluſté, welikoſti proſtřednjho Gitrocele / wůkol po kragjch welmi ſubtylně a diwně ſſfaldowané, barwy zbjla žluté. Neſe gediný oblý a tučný Prut, pjdi zwýſſj / na něm3 wyroſtá množſtwj kwitjčka, podobného žluté a wonné Bukwicy. Kořenj má mnoho koſmatého, gako Keychawka.

* Ačkoli Autor náš gmenuge tuto bylinu Nedwědjm auſſkem (Bårſanickel po Německu) wſſak wlaſtněgi mohla by ſlauti Horný Bukwice, Berg ſchlüſſelblumen / k njž ſe welmi dobře připodobňuge. Nacházy ſe w negednom rozdjle welmi pěkná / o Kwětu žlutém, brunátném, modrém, čerweném, poběławém, dokonce bjlém, a barwy ſkropené / gakož ge Carolus Cluſius lib. 2. obſeruation. Pannonicar. cap. 46. obſſjrně wypiſuge. Geſt Bylinka kráſná a v3itečná / a na wětſſjm djle ráda roſte w Zahradách na mjſtech ſtinných.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj této Byliny geſt ſtudené a ſuché / ſtahuge w hromadu a zacpáwá. Welikau chwálu má proti wſſelikým Rannám, zlámanjm aneb protrženjm, krwe tečenjm / y giným přjliſſným tokům / gacýž ti koli býti mohau / a gakby gi kdo koli vžjwal / budto wnitř aneb zewnitř. † Ale že gi v nás nemáme / protož gi také nevžjwáme. †

* Myſliwey

C * Myslivcy na wysokých Horách vžjwagi Kořene byliny této, gako y Doronici, proti záwratu Hlawy: Protož gi také Německy Schwindelkraut a Krafftkraut gmenugi. D. Gesnerus w Knihách swých de Lunarijs, pjsse: Že Nedwědj aussko s Kwětem žlutým, kteréž také mezy ginými wssemi neyliběgi wonj, do Wjna wložené / dáwá mu zwlásstnj dobrau a chutnau wůni. Item, že dobré gest proti bolesti zubů/aby ge wustech dobře rozkausal/zwlásstě když ta bolest z přjčiny studených Flusůw pocházý: Pročež také vžitečné gest studené Hlawě a suchým žilám aneb Nerwům. Wydáwený aneb wytlačený Safft dáwá se do shnilých Ran a Nežitůw/ kterýž také rozsedlau a zpukanau kůži od zymy a mrazu welmi brzo hegj.*

Nedwědj aussko. Auricula ursi, Saniculæ species.

D

Tato Bylinka slowe Latině Auricula ursi, *Sanicula Alpina, à sanandis vulneribus: Arthritica alpina, Gesnero Lunaria Arthritica, Paralysis alpina, propter peculiarem vim, ad affectum arthriticum, quem amolitur.* Wlassky Sanichil, protože gest z kmene Zanykle/o němž dolegi w Kap.44. Německy Bärsanickel. W Rakauských gi řjkagj Wolschmeckende schlüsselblümlein/ w Sswey carých Flüeblumlein.

O Swalnjku Králowském, aneb Rytjřské Ostruze. Kap XIIII.

Způsob a Rozdjl.

SWalnjk Králowský, kterýž gináč Calcar equitis, to gest Rytjřská ostruha slowe, roste neywjce na Polých mezy Obilým / a kwetne měsýce Cžerwna téměř až do Podzymku. Prut má samotný, lokte zwýssj/ mnohými tenkými ratolystkami, a Lístečkem dlauhým, tenkým a zstřjhaným, Cžernému Kmjnu podobným, osazený: Kwjtečko pěkné, milostné, brunátné gako Fiola / z něhož pozadu gakýsy Růžek aneb sspičatý ocásek wycházý, podobný ostruze, počerwenalý a prázdný: odkudž y Německy slowe Rittersporn. Když Kwět opadá, býwagj z něho welmi drobné růžkowaté lusstičky / w nichž se nacházegj dwě aneb tři maljčká zrnka černá a okrauhlá, †drobet wětšj nežli Mák/† chuti, když se w vstech žweykagj, Hrachowé aneb Wlčjho hrachu. * Byliny této wjce rozdjlů a pokolenj se nacházý: nebo Kwjtj gegj gest brunátné, bjlé, modré, telné/mezy nimiž negednau widěl gsem y s plnými kwěty.

mi kwěty. Nacházý se y giný spůsob s wysokými Pruty / ale autlegssjm, delssjm a ssirssjm li- A
stjm: nese pěkné, weliké, modré, brunátné, tělné aneb bjlé Kwjtj / a toho množstwj pospolu na gednom Prutu / z nichž gedenkaždý má wnitř černé Fljčky, gako Litery A. I. Syce také nacházegj se Swalnjkowé Králowsstj / s mnohým, drobným kadeřawým listjčkem / a obracegj ostružku, kteráž častokrát mnohem delssj gest nežli giných, upřjmo nad sebe / ale gest toliko porussená Bylina aneb kaz / a scházý bez semena, rowně gako Poskonná Konopě. D. Rauwolff pisse w prwnjm djlu Cesty swé do zemj Wýchodnjch / že mezy ginými pěknými Bylinami okolo Marsilie, též y tři mjle od Nimmes in Pontegrad, nalezl giné pokolenj Swalnjku Králowské, s žlutým wonným Kwětem / gakéž w zemjch nassjch gesstě nikdý wjdáno nebylo.*

Swalnjk Králowský. Consolida regalis.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé:

Wnitř.

¶ Hogiči Ran vžjwagj této Byliny do Traňků, kteréž raněným pjti dáwagj: nebo swaluge a hogj / odkudž gi také Consolidam gmenugj.

¶ Bylina tato na Prach ztlučená, a s swau dystyllowanau wodau pitá, pomáhá těm, kteřjž pálčiwost Žaludka aneb žáhu magj / vhassuge nepřirozenau horkost / nechutenstwj od žluči aneb Cholery a dáwenj vkládá / vzdrawuge Kássel, kapánj a páliwost moče / nadto y Gedu odpjrá. * Někteřj to za prawé skusyli / že Semeno této Byliny wsselik á plynutj Břicha zastawuge / neginák než gako Semeno Gitrocélowé. Bylina v wjně wařená a pitá, wyhánj z žiwota Czerwy.*

† Někteřj kladau Kwjtj tohoto Swalnjku do wjna a pigj ge / pro posylněnj zatemnělého a mdlého zraku. K zachowánj zraku a oswjcenj Očj, welmi dobrý a skussený Prássek vděleg takto: Wezmi kwětu Swalnjku Králowského dwa Loty / Celidonye wětssj a Bukwice bjlé kwětu, Polege, Werbeny, Rauty, Libečku, Wlaského Kopru semena, Czapjhonůsku, Dobré mysli, Ambrožky, každého geden Lot: Wssecky ty kusy smjcheg / ztluc na Prach a proseg skrze wlásenné Sýtko / opatř a schoweg k upotřebě. Z toho přigimeg každého wečera asy hodinu po wečeři za geden Quentjk, s Wjnem aneb s Topynkau chleba. Aby pak tim přigemněgssj byl k upřigetj, můžeš k němu přidati Cukru, cožť se ljbj.†

Zewnitř.

¶ Safft aneb sstáwa z celé Byliny, vzdrawuge nowé Rány. Kwět ztlučený, s Růžowau wodau smjchaný, aby tim Očj potýral, vkládá horkost a odnjmá čerwenost Očj.

 ¶ Kdož-

C Kdožby na Kwět této Byliny každého dne hleděl, posyluge mu zraku: A protož někteřj zawěssugj snopček aneb Kytku tohoto kwjtj, kterýžto y suché přelibau barwu swau zachowáwá, w swých Pokogjch/ aby ge vstawičně před očima měli. † A chtěgj tomu/ že kdožby gednau toliko za den na ten Kwět pohleděl/ že toho dne sskody na zraku newezme. †

* Semeno aneb wytlačený Safft z této Byliny, wyhánj Cžerwy / kteřjž se obyčegně w starých zlých wředjch a ranách zarozugj. *

† Proti Křeči kladau někteřj Kwět byliny této do Lůže, a pod vstlánj / a chtěgj tomu, že gest gisté obhágenj před Křečem. Ginj obáwagjce se Křeče, kladau týž Kwět do Punčoch a Střewjcůw/ a prawj, že gim pomáhá. Ginj opět kladau tento Kwět do Olege / a strogj tak gako Růžowý Oleg/ a mažj gjm audy, kteréž Křeč napadá.

Woda Swalnjku Králowského. *Aqua stillatitia Consolidæ Regalis.*

NEylepssj čas k dystyllowánj wody z této Byliny, gest spočátku měsýce Cžerwna/ aby Bylinu y s Kwětem drobně zsekal / a in Balneo Mariæ poznenáhlu dystyllowal a wytáhl/ potom gako y giné wody na Slunce wystawil. Tato Woda dobrau pomoc činj, proti řzenj a dně střewnj/ kdožby gi ráno a v wečer, aneb kdyžbykoli potřeba byla, čtyry aneb pět Lotů wypil. Malým Djtkám gest welmi zdrawá proti bolenj, řzenj a trhánj w žiwůtku / aby gim gi pokaždé plnau lžjčku dal, aneb s Kassj smjchal. Táž woda nahoře dotčeným způsobem pitá, hogj Kássel starých y mladých Lidj / ano y malých Djtek. Když Děti močiti nemohau/ dáweg gim tuto wodu pjti. †

Swalnjk Králowský aneb Stračka slowe Latině Consolida Regalis, † siue Regia, protože gest weliké mocy k hogenj Ran: Herba vel Flos diuæ Otiliæ, Flos regius, Calcar equitis vel equestre, Flos equestris, Pes alaudæ, Corydalopodium, Cornueta vel Cornuta Ruellio, Cuminum siluestre alterum Dioscoridi. † Wlasky Sproni de Caualiere, Cimino saluatico. Francausky Pied à Louette. † Vherský Sarkas. Německy Ritterspornn, S. Otilienkraut oder Blum, vnd Lerchenklaw. †

D

O Chlupáčku. Kap. XV.

Způsob a Mjsto.

CHlupáček bylina vstawičně ležj na zemi rozprostřená/ barwy zbjla ssediwé, welmi chlupatá a wlasatá. Prautjčko má tenké, oblé, hebké, podobné Prowázkům, po drnu se rozkládagjcý / a kteréž ležjc na zemi, zase na některých mjstech se wkořeňuge/ do země se vgjmá/ a giné Prautky z sebe wypausstj. Kwět nese zlaté barwy plný, welikosti menssjho Matečnjku/ z něhož když opadne, býwá ssediwé peyřnaté semeno/ kteréž se rozprcháwá. Kořenj má množstwj tenkého, w zemi zmotaného a zpleteného. Roste w zemi sypké a suché/ a zwlásstě na wrssjch. Když se Bylina nařeže, wydáwá z sebe hořké Mléko.

* Ačkoli tohoto Chlupáčku gest wjce gesstě pokolenj/ wssak gá tuto podlé Menssjho od Autora wypsaného, položil gsem toliko Wětssj / kterýž druhému způsobu téměř podobný gest / a roste na trawnatých pahrbcých, wedlé maličkých Potůčků. O giných příležitěgi swým mjstem gednati se bude. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hořké mléko gest za důwod/ že tento Chlupáček gest přirozenj horkého a suchého.

Wnitř.

Chlupáček v wjně aneb wodě wařený, s Cukrem přistrogený a pitý / dobrý gest těm, kteřjž magj zacpaná Gátra / a nakloněni gsau k Wodnotedlnosti. Slaužj y Lidem na Zlautenicy stonjcým, týmž způsobem vžjwaný / aby z něho na každý den dwa trunky vdělali, ráno a v wečer. Ač pak koli tyto dotčené mocy má Chlupáček / wssak proto dosti patrně škrcuge a vtwrzuge. Protož rozssaffnj a pilnj Pastýři aneb Owčácy magjce toho gisté zkussenj, bedliwý pozor na to magj / aby swých Owcý nehnali na ta Past-

wisstě

A

wſſtě a mjſta/ kdež této Byliny mnoho roſte. Nebo když gi Owce gedj/ tak náramně ſe po nj w žiwotě zatwrzugj/ že od toho čaſtokráte vmjragj. Odkudž ſe y Lékaři tomu naučili a toho ſkuſyli/ že tento Chlupáček zaſtawuge Cholerycké dáwenj/ Cžerwenau nemoc/ plynutj břicha/ přjlſſné Menſes, a že y rány a wſſeliká zlámanj vzdrawuge.

¶ Giſté a ſkuſſené Lékařſtwj proti Průtrži Dětinſkému: Wykopeg kořen Chlupáčkowý a Bylinu Máge měſýce, a vſuš. Potom zdělage na Práſſek, dáweg malým protrženým Dětem w Pápě aneb w Koſſi giſti: Spomůže. † Týž Prach může ſe w též potřebě y ſtarým a wyroſtlým Lidem dáwati, w nápogi a pokrmu. †

* W Nyderlantu na některých mjſtech dělagi z Saſſtu Byliny této Syrupum, a vžjwagj ho proti těžkému Káſſli a Sauchotinám.* † Když Kůň má mdlý zrak, a žeby oſlepnauti chtěl/ nakrágeg drobně Chlupáčku/ a dáweg mu w Obroku giſti. †

Chlupáček wětſſj. Piloſella major. Chlupáček menſſj. Piloſella minor.

B

Zewnitř.

¶ Chlupáček dobrý geſt na Rány zewnitř na těle/ nedá ſe gim gitřiti a hnogiti, na ně přiložený. * Zwláſſtě Saſſt/ kterýž také proti zateklým aneb zagitřeným Prſům geſt welmi vžitečný.* ¶ Chlupáček w vſtech držaný, odgjmá otok a zgitřenj Zubů.

¶ Tento Saſſt s Celidonij wětſſj a s medem ſmjchaný, dobrý geſt aby geg na temné a mdlé Oči přikládal.

¶ Chlupáček s Wlnau w čerweném Wjně aneb Octě wařený, a na zadnj Obchod z žiwota wycházegjcý přiložený, pomáhá mu zaſe zpátkem na mjſto geho.

¶ Chlupáček a Poponec ztlučený, a do vſſj wložený, dobrý geſt proti bolenj Zubů.

* Náſledugjcý Lékařſtwj welmi dobré geſt vžjwati na ſtaré rány a rozgjdawé wředy noh: Wezmi pálené wody Chlupáčkowé gednu Libru, Růžowého medu, Glétu, Myrrhy, každého čtyry Loty. Wyſtaw na Slunce za tři dni/ a potom požjweg.*

† Kdyby Kůň při kowánj zaboden byl/ wytáhni hřebjk, a dáweg Koni Chlupáček drobně zkrágený s Obrokem giſti/ a za tři dni nech ho w Marſſtali ſtáti/ zhogj ſe, by pak y rána zahnogená byla/ a on welice kulhal. Giſté experimentum, kteréž gſem negednau s welikým podiwenjm widěl y zprůbowal.† ¶ Chlupáček ſlowe Latině Piloſella, † à copioſis pilis, Auricula muris lutea Dioſcoridi, quòd folia habeat auriculam murinam referentia.† Wlaſſky Auricula di topo & Peloſina. Francauſſky Oreile de rat. Sſpanyelſſky Orega de raton. Německy Meusöhrlein vnd Nagelkraut / dieweil es die vernágelte Pferd hailet vnd geſund machet. †

C

O Kawiaſu, aneb Hliznj Bylině.

Kapitola XVI.

Kawias wětſſj. Scabioſa major.

Kawias menſſj. Scabioſa minor.

D

Gméno, Pokolenj a Spůſob.

Hliznj bylina aneb Kawias, Latině Scabioſa, to geſt Praſſiwá, gméno má od wlaſtnj mocy ſwé: protože gi proti Hljzám w Traňku vžjwagj / a proti Praſſiwině Maſt z nj dělagj. Geſt pak dwogj, to geſt Wětſſj a Menſſj. ¶ Wětſſj Kawias, gakž z země wyleze, neſe liſtj obdlaužné a ſſpičaté / rowně gako obecný Wolowý gazyk: A to nenj nikdež zſtřjhané, ale mizý / po němž wycházý giné welmi hluboce zſtřjhané/ gako na Welikém Kozljku, wſſak chlupaté. W Létě Prut neſe oblý, pruhowatý, přjſſediwý, Lokte wyšſſj: Liſtj na Prutu menſſj má, nežli dole při Kořenu / a wjce zſtřjhané. Ten Prut při wrchu dělj ſe na giné Ratolјſtky/ na nichž ſtogj okrauhlé, ſſupinkowaté a ſſpičaté hlawičky, gako na Modráku aneb Chrpě/ z nichž wyſkakuge Kwět, podobný Chrpowému/ ale barwy Pryzylowé aneb pobrunátnělé / a potom wycházý ſemýnko drobné, černé a přjperné. Kořen má prſtu ztlauſſtj, a někdy tluſtſſj/ dlauhý, proſtý, bez mnohého wláſſenj/ chuti přjſladké, gako Paſſtrnák. Roſte mezy Obiljm na Poljch newyprawených/ a neywjce w zemi hlinowaté.

¶ Menſſj Kawias, kterýž také geſt obyčegněgſſj, liſtj má při kořenu wjce, ale menſſjho/ na zemi rozloženého, poběláwého, chlupatého/ a netak hrubě zſtřjhaného, gako Kawias wětſſj: ačkoli giné liſtj na Prutu geſt welmi drobného rozſtřjženj. Prut od Kořene pauſſtj tenký, rowný, okrauhlý/ wſſudy po dwau Ratoljſtkách magjcý, rowně gako druhý. Při wrchu těch Ratoljſtek neſe Kwět modrý, a někdy bledý / kterýžto když čaſem ſwým odkwetne a ſpadne, zůſtawuge po ſobě zelené Paličky, okrauhlých oček plné/ barwy takowé, gako na Páwowém peřj wjdáme / tak pěkné od přirozenj, že ſe čemu podiwiti. W těch Paličkách zawjrá ſe Semýnko menſſj, nežli prwnjho Kawiaſu / ano také y Kořen geſt menſſj. Roſte na Poljch, na Rolj, na Wrſſjch, na Lukách y na Aulehlech. Chuti geſt hořké.

* Kdožby wſſecka pokolenj Kawiaſů, kteráž ſe onde y onde nacházegj, tuto wyčjtati a wypiſowati chtěl/ poněwadž ſe gich nemalý počet ſhledati může/ muſylby s nimi mnoho Papjru

y čaſu

y času ſtráwiti. Ale že daleko lépe geſt o Mocech a včincých této znamenité wzneſſené a vžitečné Byliny, kteréž djka Bohu, doſti w zemjch naſſjch máme, nežli o mnohých rozdjljch & Speciebus w tomto Herbáři pſáti a mluwiti / radēgi toto poſlednēgſſj před ſebe wezmeme: Za tim může každý nahlédnauti in C. Clusium lib. 2. Hispanic. obseruationum cap. 40. & lib. 3. Obseruation. Pannonicar. cap. 3. Item Lobelium fol. 29.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kawias geſt horkého a ſuchého přirozenj na druhém ſtupni. Mocý ſwau ſtjrá nečiſtoty Těla, a Rány ſwaluge. * Woda z Byliny této w ſklenných Inſtrumentjch aneb Nádobách ſpilnoſtj dyſtyllowaná, geſt dobrá proti mnohým nemocem / zwláſſtě w čas Moru / kdyžby gi wjce nežli gednau z též Byliny wypalowal. Strogj ſe z Kawiaſu y Syrupus, kteréhož rowně týmž ſpůſobem, gako Syrupu, de Carduo benedicto vžjwagj.*

Wnitř.

Kawiaſowá bylina v wodě, a nenjli žádné Zymnice přjtomné, v Wjně wařená a pitá / dobrá geſt proti pýchánj a klánj w bocých / wyprazdňuge nečiſtoty z Prſů a Plic. Geſt také welmi proſpěſſná proti Praſſiwoſti a ſwrabu, za několik dnů pořád pitá / aby wedlé toho ſſťáwau této byliny Praſſiwinu zewnitř potjral / aneb wodau zwařenau pařil. Timto Lékařſtwjm zhogil gſem gednoho Malomocného. K témuž wař Kawias s Rutkau Polnj, Wolowý gazyk, Wrſſky Chmelowé, a pj.

Wody Kawiaſowé dáwagj pjti nemocnému ſečtyři aneb pět lžiček plných, proti wředu w Prſech, Hljze, klánj w bocých / proti Káſſli, Czerwům y mornjm Zymnicem.

Kdožby Morowým neduhem nakažen a poražen byl / ten má rychle (wſſak pauſſtěnj krwe z žjly neopauſſtěge / pokudžby powaha nemocného potřebowala) Dryáku za gednu čtwrtcy w teplém truňku wody Kawiaſowé přigjti / a na to ſe potiti. Má také y Bylinu mezy dwěma kameny ztlaucy / a na mornj Hljzu aneb Pryſkyř přiložiti: odgjmá Gedu moc geho a mořj geg, čaſtokráte we třech hodinách. Takowý Flaſtr může ſe y na gedowatá zkauſánj a vſſtknutj přikládati.

Geden quentjk Práſſku naſtrauhaného z diwoké Swině zubu, w teplém truňku wody Kawiaſowé ráno pitý / za několiko dnů pořád / geſt zkuſſený Lék proti žebrnj hljze, kteráž ſlowe Pleuresis. Proti takowým Hljzám žebrnjm, gako y hrdelnjm, Plicnjm, Gatrnjm a žaludkowým, někteřj tento Traňk ſtrogj: Berau Kawiaſu ſuchého hrſt / Lékořice na drobné kauſky ztrágené dwa Loty / Fjků dwanácte / Semene Wlaſkého kopru dwa Loty / Anyżu tolikéž / Kořene Fiolowého geden Lot: To wſſecko močj v wodě přes noc / potom wařj, až třetina vwře / a oſladjce Cukrem aneb medem Růžowým, ráno a na noc truňk teplý pigj. Zragj po něm hljzy wnitřnj / a čaſtým wychrkowánjm ſe wyčiſſťugj.

Kwět Kawiaſowý s Cukrem zadělaný, a potom gako Lektwař gedený a požjwaný, wyčiſſťuge Prſy, a vkládá Káſſel.

† Kawiaſowá woda. *Scabiosæ aqua ſtillatitia.*

Woda Kawiaſowá těchto čaſů, pro ſwé mnohé vžitky a mocy, netoliko Apatékářům ale y wſſechněm téměř Hoſpodářům geſt obnčegná / pálj ſe takto: Wezmi Kawiaſu, když geſt dokonále vzralý, Byliny, Kwětu y Kořene / ſſekeg drobně a dyſtyllug powlowně in Balneo Mariæ. Potom wezmi k gednomu každému Máſu wyſuſſené Byliny, ſewſſj podſtatau gegj, čtyry Vncý zhruba protlučené / nech toho in Balneo Mariæ dobře zamazaného, čtyrmecýtma hodin močiti ſe a dygerowati / a pak opět podruhé wypal powlowným ohněm / wyſtaw za některý čas na Slunce / a dobře zahradě, ſchoweg k upotřebě. Tato woda geſt welmi vžitečná a zdrawá proti Káſſli / wředu Prſnjmu / Hljzám wnitřnjm / klánj bočnjmu: wyčiſſťuge Prſy a Pljce od každého nečiſtého ſſlemu takowu a hniſu / aby gi dwakráte za den pokaždé za čtyry aneb pět Lotů wypil. Táž woda ſama w ſobě pitá, geſt welmi vžitečná proti každé zewnitřnj nečiſtotě kůže / gakož gſau ſwrab, Oſutiny, Praſſiwoſt a ſtrupy: nebo wyčiſſťuge a wyſſlechťuge Krew od každé nečiſtoty. Geſt pjti zdrawá těm, kteřjž gſau nakloněni k Malomocenſtwj a zlé Franſké nemocy / aby gi vſtawičně požjwali. Geſt dobrá y proti Mornjmu nakaženj / aby z nj

C aby z nj Traňk pro potenj s Dryákem, Mithridatem a zlatým Wegcem připrawil. Proti nebezpečnému otoku hrdla, Prým řečenému (Angina) dobře geſt tau wodau hrdlo kloktánjm propkakowati. Wezmi wody Kawiaſowé dwanácte Vncý, a wjna páleného dwě Vncý/ ſmjcheg obé ſpolu/ a klokteg teplým wždycky wečtyřech hodinách gednau. †

Summau woda Kawiaſowá geſt wſſech těch mocý, gako ſám Kawias/ zwláſſtě proti wſſechněm nedoſtatkům Prſů.

* Za čtyřidceti dnů pořád pjti z této Byliny, dokonále uzdrawuge ſſeredné liſſege/ byť pak y od Franſké nemocy pocházeli/ což také Kořen působj na Prach ztlučený/ aby ho za geden Quentjk na každý den s Kozý Syrowátkau požjwal.*

Zewnitř.

Tato Bylina obzwláſſtně užitečná a dobrá geſt proti wſſeliké Praſſiwoſti/ aby Liſtj gegj a Kwět ztlaukl, a tim těla potjral/ aneb párnu ſobě z toho udělal.

Kawias bylina do Lauhu wložená, aby tim Hlawu myl, mořj hnjdy na Hlawě/ a dělá čiſtotné wlaſy. Safft aneb ſſťáwa Kawiaſowá a Bobkowý Oleg, s Syrau na Prach ztlučenau a Silbergletem ſmjſſená w ſpůſob maſti, aby gj kůži mazal, wykořeňuge a ſhánj Pjhy, Fleky, Uhry a Liſſege. * To též činj ſafft s Borraſem a Kaffrem ſmjchaný.*

Proti praſſiwé a oſuté Hlawě: Wezmi wodnatoſt Kawiaſowau, Gitrocelowau a Koňſkého Sſťowjku/ wař s Olegem dřewěnným/ a přidada Woſku, což náležj, uděleg Maſt: Tau Maſtj maž Hlawu oſutau, zhogjť ſe, a wlaſy čiſtě poroſtau. Item: Wezmi wodnatoſt Kawiaſowau, Syru, Glét, Plewey s, Oleg dřewěnný, a Woſku což doſti/ uděleg Maſt a maž ſe nj. Drobet páleného Kamence a Kadidla, obogj to ztlučené a w Kawiaſowé wodě rozpuſſtěné/ geſt náramně dobré, aby gjm djry w tegných mjſtech zaſtřikowal a wymýwal.

* Wytlačený Safft z Kawiaſu wytahuge wen z těla železka od Sſjpů/ a geſt dobrý na mornj Pryſkýře čaſto přikládati. Praſſiwau aneb kyſawau Hlawu dobře geſt meyti wodau

D aneb Lauhem, w němž Kawias zwařen/ ačkoli y Safft k témuž také mocný geſt. *

Summau, o mocech a užitcých Kawiaſu, položjm tuto, což Pandectarius ſwědčj/ že Papež Vrbanus těmito Werſſi newelmi dobrými, dobře napſal:

> Vrbanus per ſe, neſcit precium Scabioſæ,
> Nam purgat pectus, quod comprimit ægra ſenectus,
> Purgat pulmonem, lateris ſimul & regionem,
> Rumpit apoſtema, & lenit virtute probata:
> Emplaſtrúmq; foris necat anthracem tribus horis.

To geſt:

> Vrban newj ceny Kawiaſu
> Požjwage ho každého čaſu,
> Lidj ſtarých Prſy čiſtj/
> Plice lehčj, boky ſſlechtj/
> Hlízy wnitřnj roztrhuge/
> W tranku pitý uzdrawuge/
> Na Pryſkýř když geg přiložjš/
> W třech hodinách geg umořjš.

† Kawias ſlowe Řzecky, gakž ſe někteřj domnjwagj, Pſóra apud Aetium, Latině Scabioſa, vel à ſcabro habitu, vel quòd Scabiei medeatur. Item Herba apoſtematica. Wlaſky a Sſpanyelſky Scabioſa, Francauſky Scabienſe, Uherſky Sepreu fiu, Polſky Driakachi. Německy Scabioſen, Scabioſenkraut, Apoſtemenkraut, Paſtemenkraut vnd Grindtkraut. †

O Lilium leſnjm aneb Růži z Gericha. Kapitola XVII.

Gméno a Spůſob.

TAto Bylina Německy Waldwinde oder Zeunling řečená, geſt apud Dioſcoridem Periclymenos, vulgò Matriſilua, na kterýchžto gménjch my přeſtáwáme. Ginj také gmenugj Caprifolium, Lilium inter ſpinas, Volucrum majus, Geisblat, Waldlilgen, Specklilgen/ těch my při ſwé wáze zanechagjce, k wypſánj přiſtaupjme.

staupjme. Gest pak křowinka s mnohými dlauhými Prautky aneb Metličkami/ kteréž se winau sem y tam, rowně gako Chmel/ s obau stran gsau osazené listjm/ pogedné straně zeleným, podruhé bledým, gako na Wrbě/ a poněkud podobné gest laubj Břečtanowému. Při wrchu spatřuge se pěkný z swětla brunátný a libě wonný Kwět/ prwé nežli se otewře okrauhlý, a nehrubě Bobkowému kwětu nepodobný. Gedenkaždý kwět sám od sebe, když se otewře, gest rozdělený/ a pozadu semotam nahnutý, gako sspičatá Ostruha. Z těch Kwětů býwagj potom hroznjčkowé, neyprwé zelenj/ a když vzragj, čerwenj. Kořen gest drewnatý, wnitř bjlý/ zakládá se hluboko w zemi. Obyčegně se nacházý w hustém Křowj a Ljstj/ zawěssuge se na neybližssj Strůmky/ a po nich se nahoru pne a táhne. Přesazuge se y do Zahrad pro rozkoš.

* Rozličná pokolenj této Růže aneb Periclymeni wypisuge C. Clusius lib.1. Hispanicar. obseruation. cap.25. & lib.1. obseruat. Pannonic. cap.23. *

Periclymenon, vulgò Matrisilua.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Lesnj Lilium gest přirozenj horkého a suchého/ což se poznati může, z perné a ostré chuti geho/ a zwlásstě listj.

Wnitř.

Gahody Lesnjho Lilium giž dozralé, sebrané a w stjnu vsussené, ztjžj gedné čtwrtce za čtyřidceti dnů pořád v wjně pité, zmenssugj a ztrawugj Slezynu. Týž Trank slaužj y proti dýchawičnosti, těžkému duchu a Sstkawce: Wyhánj sylně moč/ tak že někdy po něm y krew z Člowěka gde/ a pomáhá kuporodu. Takowauž moc má y Ljstj/ a kdožby z něho pil za třidceti a sedm dnů pořád (prawj Dioscorides) přiwodj neplodnost.

* Wysoce včený Rondeletius dystyllowal wodu z této Byliny/ a dáwal gi pjti kupomocy snadněgssjho porodu, s semenem Lawendulowým.*

Zewnitř.

Listj w dřewěnném Olegi wařené, aby gim Páteř pozadu mazal, zahřjwá wsseckо tělo/ a prospěssně slaužj proti třesenj Zymnice.

Z listj aneb z Sasstu dělagj Hogiči ran dobrau a hogitedlnau Mast na rány hlawy a Lebu hlawnjho. Gest také dobrá tato Bylina proti Otokům a wředům.

* Dodonæus

C

* Dodonæus ſwědčj / že ne bez bludu wařené aneb y pálené wody z této Byliny a Kwětu gegiho někteřj vžjwagj, proti zlému a zapálenému hrdlu/ gakoby ochlazowala/ poněwadž tomu naodpor děla. Wſſak předce w Saſké zemi, kdež gi mnoho ſamé od ſebe roſte, wůbec vžjwagj wody z kwjtj gegiho k bolawým hrdlům/ když ti Fluſowé z wlhkoſti ſtudené půwod ſwůg magj.

Tato Bylina mjmo ſwrchu oznámená gména, ſlowe w Nornberce Roſen von Jericho/ w Mjſſni Je lenger, je lieber. Latinè Matriſilua, vel ſiluæ mater. Ržecky Periclymenon, quòd circumvoluendo ad ſe vicinas arbores aut frutices vocet. Wlaſſky Vinciboſco, quòd vicinas plantas vinciat. Francauſky Cheure fueille. Sſpanyelſky Madreſelua.*

O Kotwicy, aneb Wodnjm ořechu.

Kapitola XVIII.

I. Wodnj ořech. Kotwice.	I. Tribulus aquaticus.
2. Owoce.	2. Fructus.
3. Liſtj.	3. Folia.
4. Stopka.	4. Peticuli.
5. Kwět.	5. Flores.

Kotwice zemſká. Tribulus terreſtris.

D

Spůſob a Mjſto.

Kotwice aneb Wodnj ořech roſte w Rybnjcých, w Struhách, w močidlách a w Gezeřjch mořſkých: Liſtj má ſſiroké, přiokrauhlé, tluſté/ s mnohými žilami, pozpodku aneb na hřbetě ſkropené/ wůkol po kragjch mělce zſtřjhané / na dlauhých a tluſtých ſſpičkách wiſýcý: Prut při wrchu tluſtſſj, nežli dole při zemi: Kořen dlauhý, podobný klaſu a koſmaty. Owoce neſe černé, welikoſti Kaſſtanu/ trogirohé aneb trogiſſpičné, gako Kotwice/ odkudž y gméno Cžeſké má. Zewnitřnj kůru na ſobě má twrdau, tenkau a černau/ wnitř maſſytoſt bjlau, chuti téměř Kaſſtanowé/ pro kteraužto přjčinu někteřj mu Wodnj kaſſtan řjkagj/ a gedj geg mjſto Kaſſtanů/ zwláſſtě lidé chudj/ ano y Sedlácy, w nedoſtatku Obilj a w hladu, wařj tyto Wodnj ořechy a ſuſſj/ na Prach zdělawagj/ a pekau z nich Chleby, gako z giných Kaſſtanů. * Menſſj ſpůſob Kotwice, s obdlaužným a zkrágeným aneb zſtřjhaným liſtjm w Rakauſých roſtaucý, wypiſuge Carolus Cluſius lib. 4. obſeruat. Pannon. cap. 24.*

Kotwice Zemská. *Tribulus terrestris.*

Dioscorides zmjnku činj y o giném Tribulum aneb Trnu, kterýž na zemi roste na pustých městištjch a zbořeninách/ ano y wedle tekutých wod a při Moři. Má dlauhé, tenké, oblé ratolistky, po zemi se rozkládagjcý: Listj podobné Ssocowicy/ kromě že ho wjce stogj na sspičce s obogj strany/ a že gest menssj. Owotce aneb ořjssek pěti twrdými, sspičatými ostny osazený/ a w prostředku wysedlá aneb wywýssená hlawička. Kořen tenký, kosmatý a drobet twrdý. * Ten, gakož se mně zdá, neroste w Němcých/ ale wjce na suchých pjsčitých mjstech okolo Mompelieru w Frankreichu/ a okolo Města Werony we Wlassých. Theophrastus wypisuge y giné pokolenj, nám gesstě neznámé. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kotwice Wodnj gest přirozenj wlhkého/ ale Zemská suchého: obogj chladj a zahussťuge. Pročež také vžjwána býti může, proti otokům horkým.

Wnitř.

Massytost Wodnj y Zemské Kotwice, w bjlém Wjně pitá, dobrá gest proti Kamenu a gedu Hadjmu/ kterémuž moc geho odgjmá.

Dioscorides pjsse, že Thraces Koňům swým zelenau Bylinu aneb trávu od Wodnjho Ořecha w pjcy dáwali/ sami pak pro sebe z sladké massytosti geho, chleby kupokrmu dělali.

Zewnitř.

Listj Kotwice Wodnj splaskuge otoky a vkládá bolesti. S Medowinau wařené, aby sobě tim vsta proplakowal a hrdlo kloktal, vzdrawuge zwředowánj w vstech, okolo čjpka y dásnj a hnjloty. Mjzka gest dobrý lék pro Oči.

Kotwice Wodnj slowe Řzecky † τρίβολος. Latině Tribulus aquaticus, siue aquatilis et Lacustris. Officinis Tribulus marinus. † Wlasky Tribolo aquatico. Sspanyelsky Abroyos et Abrollios. Francausky Saligotz, Chardon aquatic. Německy Wassernusse, Weihernusse, Stachelnusse, Seenusse, Spitznusse vnd Wasser Kastanyen. † Kotwice Zemská Řzecky Tribulus Chersæus, Latině Tribulus terrestris. Arabsky Hasach. Německy Burtzeldorn.

O Lomikamenjch, aneb Kamenjcých. Kap. XIX.

Způsob.

Lomikameni Byliny od toho slowau/ že Kámen lomj a wywodj/ a gest takowých Bylin množstwj: nebo každá téměř kragina, má swé zwlasstnj Lomikameny/ a v nás také w Čzechách gest gich několik/ z nichž některj, ač pod ginými gmény, giž wypsánj gsau/ ginj gesstě wypisowati se budau. Nebo y Nátržnjk, y Netjk, y Bedrnjk, y Wrabj sýmě aneb Kamenyca/ y Mořské Wissně aneb Mochyně Alkekengi a mnohé giné byliny mezy Lomikameny se počjtagj. My w této Kapitole o dwau toliko psáti budeme: o gednom nám w Čzechách známém Lomikamenu bjlém, kterémuž wůbec Mágowý traňk řjkáme/ a o druhém, kterýž Čzechowé wlastně Lomikamenem, ginj Wlaským gmenugj.

Lomikamen tedy bjlý aneb Mágowý traňk roste a nacházý se z Gara na skonánj měsýce Máge, odkudž y to gméno má, w zemi suché, wyprahlé, pjsčité a kamenité aneb skalnj: Listj, kteréž se obyčegně na zemi rozprostjrá, má okrauhlé, drobet málo wůkol zstřjhané, gako Poponec/ wssak tučněgssj a hladssj. Z prostřed kmenu wyrostá prut obloký, rowný, tenký, chlupatý, lokte zwýssj, malíčko ratolistek postrannjch magjcý/ kteréžto při wrchu nesau Fioly aneb kwjtky bjlé, ffory wěnečného Karaffilátu/ ale mnohem menssj. * Wssak nechátwagi po sobě dwaurohého lusstiku/ w němž gest semeno gako prach zawřené/

C wřené/ale zdá ſe býti neplodné. * Kořen má tenký, na několik drobných Kořjnků rozdělený a mezy nimi zrnka okrauhlá / barwy tělné gako ſemeno Koryandrowé, chuti hořké. A tak mnozý za Semeno této byliny magj: nebo když ſe přeſazugj, wyroſtá z gednoho každého zrnka zwláſſtnj kořen y bylina.

Lomikámen bjlý. Saxifraga alba.

Lomikamen Wlaſký. Saxifraga altera.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Mágowý Trank geſt horký a ſuchý na třetjm ſtupni: Zahřjwá, ztenčuge, otwjrá, ſtjrá a wyhánj.

Wnitř.

Lomikámen bjlý s ſwým kořenem w bjlém Wjně wařený a pitý, wyčiſſtuge Ledwiny a měchýř / proprawuge Moč a wyhánj wen Kámen: A to půſobj mocně nad giné wſſecky Byliny. Podobnau moc w ſobě má y Semeno (to geſt ta čerwená aneb tělná zrnka při kořenu) na prach ztlučené / a ztjžj půl lotu w trunku Wjna aneb Cyzrnowé poléwky teplé pité. K tomu geſt také proſpěſſné a dobré, po přigatém Tranku do teplé Wanny wſednauti / do njžby ſe v wodě Sléz, Heřmánek, Owesná ſláma, Czernobýl a giné podobné byliny zwařily. Ale to ſe ſtáti muſý ne hned po gjdle, dokudž geſſtě pokrm w žaludku zůſtáwá / ani také kdež geſt Zymnice přjtomná: nemuſý také dlauho w té Wanně teplé trwati / nebo zemdluge. Nic méně w témž mytj může ſe někdy twář aneb ruce čerſtwau Růžowau wodau aneb Malwazým očerſtwowati.

Mágowý trank ſewſſj podſtatau ſwau v proſtřed měſýce Máge pálený, geſt liběgſſj a přjgemněgſſj pjti proti dotčeným neduhům / aby ho pokaždé za čtyry loty, aneb čtyry lžičky plné přigjmal. Prach Mágowého tranku gedený s měkým wegcem, odnjmá wětrnoſti moče a ſtudenau řezawku hogj.

Lomikámen Wlaſký. *Saxifraga altera.*

Geſt y druhý geſſtě Lomikámen wlaſtně tak řečený / protože kámen w Ledwjch láme / a roſte w děrách a rozſedlinách vzkých welikého a twrdého Skalj / gakoby gě ſám mocý ſwau roztrhowal: A ten ſe wjce k wypsánj Dioſcoridis treſſuge / gakož gſem to w mých Latinſkých Commentarijs vkázal. Liſt má podobný Kopru zahradnjmu, aneb Wlaſkému, gako y prut / kromě že geſt drobněgſſj a menſſj: při wrchu neſe wrcholjk aneb Korunku / w njž ležj Semeno. Kořen rozdělený, chutj y wůnj k planému Paſſtrnáku podobný / wſſak perněgſſj.

Přiroze-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

¶ Tento Lomikámen Wlaſký má wſſecky ty mocy, gako Mágowý traňk/ obzwláſſtně pak ſlaužj proti Žlautenicy a počátečné Wodnotedlnoſti: Ženſkau záſtawu proprawuge/ zaſtaralé bolenj Hlawy od ſtudenoſti hogj/ buď žeby kdo w traňku kořene aneb w Prachu ztižj půl lotu požjwal.

Zewnitř.

¶ Safft aneb mjzka z liſtj do očj wpuſſtěná, odgjmá bjlé Fleky/ powlaky a mrákoty ſhánj/ a to wſſe dělá mocněgi nežli mjzka Wlaſkého Kopru.

* Saxifraga I.

Saxifraga II.

B

MAthiolus w ſwém Latinſkém Herbáři prawj/ že poneyprwé za *Dioſcoridis* Saxifragam, kterážmá mjti liſtj gako Epithymus, menſſj Kokotice, nahoře wypſanau bylinu držel/ kteréž gméno dal Wlaſký Lomikámen/ poněwadž tak dlauhé liſtj má gako wlaſy/ a mnohém tenſſj nežli Wlaſký kopr. Ale že w některých ſtarých Knihách pro Epithymo, nacházý ſe Thymo napſáno, chtěgj někteřj ginau Saxifragam mjti/ a Dodonæus táhne ſem obecné Serpillum Mateřjdauſſku/ proto že hláwky a liſtky má gako Thymus, a nacházý ſe také čaſto w mjſtech kamenitých / a k tomu žene moč y kámen/ což wſſecko Dioſcorides ſwé Saxifragæ připſal. Gini magj giné domněnj. In ſua Epitome Plantaruum maluge Autor náš dwě pěkné zroſtlinky/ gednu s drobným ſubtylným ſſediwým liſtjčkem, a kwitjčkem brunátné barwy, nglezl gſem růſti na kamenj in Monte Iuliano okolo Měſta Piſa. Druhá ſrownáwá ſe wewſſem s Bylinau Satureia durior gmenowanau/ ale obyčegně mjwá kwět bjlý/ a ſnadby ſe y s brunátným kwětem nagjti mohla. Ráda roſte w mjſtech kamenitých w tom ſpůſobu, gakýž tuto pod gménem Saxifragæ II. wymalowán. Obogj této Bylinky mocy a včinkowé gſau, moč proprawowati, pjſek a kámen wen hnáti.

Saxifraga magna. Lomikámen weliký.

TAto Bylina ſlowe Saxifraga magna, Lomikámen weliký za přjčinau weliké mocy ſwé proti Kamenu/ ſyce Bylinka tato nenj ſama w ſobě weliká/ neſe drobné zbleda žluté kwitičko/ z něhož potom bywagj okrauhlé luſtičky s mnohem drobného ſemyňka. Roſte také w rozſedlinách a rozpuklinách Skalnjch/ odkawadž gj nemožné wynjti/ leč mocnými železnými Inſtrumenty Skálu rozlomjš.*

C

Saxifraga magna. Lomikámen weliký.

Lomikámen slowe Latině Saxifraga, siue Saxifragia, Empetrum alijs. Wlasky Sassifragia. Německy Steinbrech.

D

O Limonce aneb čerweném Behen.

Kapitola XX.

Spůsob a Rozdjl.

Prawau a neomylnau Limonku, mám zato že řjdcý znagj / a podlé mého zdánj nenj nic giného nežli ta Bylina, gegjhožto Kořene w Apatékách za Been rubrum vžjwagj: nebo wedlé wypsánj Dioscoridis, má listj delssj a vžssj nežli Manholt / gichžto wjce nežli deset od gednoho kořene wycházý. K tomu nese prut tenký, a na něm množstwj semena čerweného. Kořen má počerwenalý, na několikero rozdělený, chuti trpké a w hromadu swjragjcý. Roste na Lukách mokrých, a w močidlách. Toto wypsánj wewssem srownáwá se cum Dioscoride, aniž gest giná bylina / kterážby mu tak blizká byla. Pročež tak zawjrám / že Limonka gest práwě ta Bylina, kteraužApatékáři nepráwě Been rubrum gmenugj. Nebo prawé Been rubrum (gakž o tom Arabsstj Lékaři gednomyslně pjssj) přinássj kořen podobný menssjmu Passtrnáku, křiwý, zatočilý, wonný / a když se w vstech rozžweyká, ssemowitý. Roste toliko w Armenij. Gak se pak Been čerwený Apatékářský, k nynj po loženému wypsánj nic nerymuge, každý rozumný poznati může. A protož Apatékáři welmi blaudj w tom / když kořenj této Limonky prawé za Been čerwené do srdečných lékařstwj kladau a vžjwagj. Lépe včinj, když mjsto Been rubri Nátržnjkowého aneb Hadjho Kořene wezmau.

* Autor wymalowal y druhau Bylinu / a nazýwá gi Behen album, kterauž také přikládá kuprowé Limonce gako y ginj / kteřjž wssak gi magj za Been rubrum Officinarum. Listj má gako Manholt / a nese množstwj obdlaužného, počerwenalého Semena. Kwjtkowé gsau pobrunátnělj, prut tenký a mrsstný / kořen něco čerweny, rowně gako při Sstiowjku Lapatho acuto, chuti w hromadu stahugjcý. *

Gsau někteřj gessto dáwagj to gméno Limonium Hrusstičce / ale přiokrauhlé malé listj,

kélistj/a kwět poběławý na prutu hrussticky podobný Konwalliowému rostaucý/ nedo- A
paussti toho, aby Hrusstička Limonkau aneb z gegiho pokolenj býti měla.

Limonka aneb domnělé červené Been. Limonium, Been rubrum Officinarum.

Domnělé bjlé Been. Been album, Limonium.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno Limonkowé drobně ztlučené, a zwjcý půl lotu v Wjně pité, dobré gest proti nemocy Czerwené, běhawce, přjlissnému toku Ženskému a chrkánj aneb plwanj Krwj. Tauž moc má y Kořen.

† Limonka slowe Rzecky y Latině Limonium, quòd in paluſtribus pratis naſcatur, quaſi Pratenſem herbam dicas. Plinius Betam ſilueſtrem nominari tradit. Behen rubrum Officinis. Německy Vermeinter roter Been, Waldmangolt. †

O Hrusstičce. Kap. XXI.

Gméno, Spůsob a Mjsto.

Hrusstička slowe Německy Wintergrün/ proto že se přes celau zymu vstawičně zelená. Roste na Horách w hustých lesých aneb hágich, w mjstech stinných/ ne na Lukách mokrých a bahniwých. Listj má tuhé, pewné a syté zelenosti gako Hrusska, ale mensſj/ odkudž y gména Latinského a Czeského dostala. Každý Kmen nese pět aneb sſest, časem také wjce listu/ mezy nimiž wyrostagj subtýlnj a oblj prautkowé, nahoru gedné pjdi zwýssj/ magjcý na sobě kwjtky bjlé gako snjh/ a wonné rowně co Konwallium, pěti listky w podobenstwj hwězdy osazené/ a magjcý w prostředku nitky gakésy tenické, gako Růže. Kořen gest poběławý, sem y tam se rozkládagjcý: † Kwetne měsýce Máge. †

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Tato Hrusstička gest přirozenj suchého a w hromadu stahugjcýho: hořkost má od ohně a trpkost od Země. Welikau chwálu má w hogenj nowých Ran / čehož skussenj potwrzuge. Protož gi Hogiči ran a Bradýři mnoho sobě wážj.

C

Wnitř.

Chirurgi z této Byliny dělagj hogitedlný Traňk na rány, wařjce gi w bjlém Wjně. Někteřj berau k nj Husýnůžku, Barwjnek, Zanykl, Rzepjček, Penjžek winutý, Nátržnjk, Benedyktowý kořen a Myssj aussko menssj: Gsau wssecko byliny dobré na rány.

* Týmž spůsobem berau Hrusstičku, Zanykl, Swalnjk, Rzebřjček, Wysoký traňk, každého hrstku plnau a wařj v Wjně, kteréž nenj přjliš sylné. Takowý Traňk třikrát za den přigatý, wyčisstuge rány/ a brzo ge hogj. Někteřj tomu chtěgj, že skrze rány zase wen z těla wytéká. *

Woda z Hrusstičky pálená, gest liběgssj a chutněgssj kupřigjmánj proti wnitřnjm ranám. * Tato Bylina s drobtem Swalnjkowého kořene v wodě wařená, dobře prospjwá oteklým aneb naběhlým Ledwinám.

Hrusstička pitá w piwě lámanj y klánj vkládá.

Hrusstička. Pyrola.

D

Zewnitř.

Bylina zelená ztlučená a přiložená wsselikě rány a auražy hogj. Může se tato Bylina y vsussiti, a prachem z nj zasýpati/ děrawá mjsta wysussuge, kteráž Fistule gmenugj, y staré kysawé wředy.

Hrusstička Bylina y s kořenem ztlučená, aby k nj přidal Saffttu Zanyklowého a Husynůžky/ Item Olege dřewěného/ to wssecko spolu zwařené, a na mast zdělané, může se na tři djly rozděliti/ a gednomu každému djlu zwlásstnj barwa geho dáti. K prwnjmu wezmi Grunsspátu a Podražce na prach ztlučeného / smjcheg s předdotčenau mastj/ a bude zelená. Tauto mastj wsseliké masso shnilé a zkažené z gruntu můžeš wykořeniti. K druhému wezmi Plewey su a Račjch očj na prach ztlučených, a bude mast z cela bjlá/ kterauž můžeš wssecky kysawé wředy poznenáhlu wysussowati, wyčisstowati a léčiti. K třetj wezmi Bolum Armenum, & Sanguinem Draconis, bude mast čerwená / kterauž horké neduhy obmazowati mocy budeš/ zachowáwá rány od horkosti/ a nedopausstj, aby se k nim co horssjho přiwrhlo.

Hrusstička sama pitjm a vwazowánjm Průtrž zestwrzuge. A takto můžeš vdělati: Naklad Hrusstičky do pytljčka, wař gi v wodě aneb w čerweném wjně trpkém/ přilož na Průtrž a pasem přitáhni. To děleg za gedenácte dnů/ a poruč ať nemocný nemnoho sebau hýbá/ owssem ať sebau nepachtuge a neskáče.

Hrusstička

¶ Hrussticka slowe Ržecky y Latině Pyrola † a pyri folio, Beta siluestris. † Německy A Wintergrün, * Holtzmangolt, Waldmangolt vnd Waldköl. *

O Zagečj noze. Kap. XXII.

Zagečj noha. Lagopus.

B

Způsob.

Zagečj noha roste ledakdes mezy obilijm a osenijm. Prut má tenký, oblý, chlupatý: Listj obecnemu laučnjmu Děteli blizké / kromě že menssj. Nese obdlaužné, rumné, mchowaté, wlněničkowaté a měké palicky, z gara / kteréžto když vzragj, mjwagj swé drobné okrauhlé Semýnko gako Proso. Kořen malý a drewnatý. * Nacházý se gesstě dwoge pokolenj wětssj / z nichž gedno nese pěkné čerwené kwjtky / a někteřj ge pro Medica magj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Zagečj noha wysussuge, swjrá, ztenčuge a swaluge.

Wnitř.

¶ Listj, palicky wlasaté aneb Semeno Zagečj nohy na prach zetřené / a w čerweném trpkém wjně aneb Granatowém Safftu pité, gest welmi dobré k zastawenj přilissné měkosti a židkosti břicha, Cžerwené nemocy a plwánj krwawému. Těm pak, s nimiž zymnice zápasý / má se wařiti v wodě a pjti dáwati.

¶ Zagečj noha a Sléz w rowné wáze wzatý, spolu smjchaný a wařený, spomáhá proti pálčiwému a kapawému wody paussténj.

Zewnitř.

¶ Komužby třjslo oteklo, má na ně tuto Bylinu přiwazowati / pomine otok a žlázy třjslnj se rozegdau. ¶ Zagečj nohy palicky wlasaté na prach spálené, dobré gsau proti prýssténj krwe z žil zlatých y ran, aby gjm zaseypal.

¶ Někteřj w Cžerwené nemocy, a giných tocých žiwota, zachuli sobě tauto Bylinau vtjragj / zwlásstě pak těmi wlasatými palickami / domnjwagjce se že gi sobě tjm vtjránjm zastawj.

 ¶ † Zagečj noha

C

† Zagecý noha slowe Řzecky y Latině Lagopus, Lagopodium, Pes leporis, ab hirsuta spica leporino pedi haud absimili. Alijs Leporis cuminum, & Trifolium humile: Hippocrati Lagopyron, quasi Leporinum triticum, quòd inter segetes triticeas nascatur. Francauzsky Pied de Lieure. Německy Katzenklee, Hasenfuß vnd Hasenklee. †

O Benedyktu Kap. XXIII.

Benedykt. Caryophyllata. Herba Benedicti.

Wodnj Benedykt. Caryophyllata aquatica.

D

Spůsob.

Benedykt Bylina mnohým známá, Řzecky slowe Caryophyllata, to gest Hřebjčkowá Bylina/ proto že kořen geg suchý y čerstwý, dáwá od sebe libau Hřebjčkowau wůni. Prut má oblý, půldruhého lokte zwýssi sukowatý auzký a chlupatý/ listjm ztemna zeleným osazený, nápodobně poněkud gako Řzepjček/ a ti třj obyčegně na gedné dlauhé sspičce wisegj, wssudy wůkol skrágenj, † a hluboce rozdělenj. † Spodnj listj gest drobet okrauhlegssj, a wětssj nežli swrchnj. Geden každý sauček na prutu gest dwěma aneb třmi malými zstřjhanými ljstky osazený. Při wrchu rostau pěknj žlutj kwjtkowé, gako na Pětilistku aneb Nátržnjku. Když ti opadnau zůstáwagj po nich okrauhlé, wlasaté a brunátné hlawičky, welikosti Lýskoweho ořecha/ a w těch ležj Semeno. Kořen zdá se býti gako okausaný/ wnitř čerwený, zewnitř má množstwj wlássenička ryssawého/ wonj gako Hřebjček/ † zwlásstě měsýce Března kopaný, dobře očisstěný a w stjnu na wětru vsussený † a čim gest studeněgssj, tim býwá wonněgssj a mocněgssj. Wypausstj každého roku nowé prautj wedlé starého, kterýž w Zymě zahynul.

* Někteřj Caryophyllatam berau za Geum, kteréž Plinius wypsal, že má kořen černý a wonný/ a že dobrý gest proti bolesti Prsů a klánj w bocých/ a že syrowé wlhkosti rozhánj. To wsse powědjno býti může o nassem Benedyktu/ ale kterak gest z tak chatrného wýpsánj co gistého zawřjti?* Gest pak množstwj rozdjlů této Byliny/ z nichž tuto prwnj wymalowán od nás, kterýž Autor náš wypsal. Druhý Benedykt wodnj, kterýž se prwnjmu poněkud připodobňuge listem/ ale kořen okolo sebe rozkládá/ nic newonj/ a nese zswětla brunátný aneb tělné barwy

kwět/

z něhož bývá semeno, kteréž se potom rozletuge. Takowý se nacházý také s pěkným a plným A kwětem/ gakž při Figuře vkázáno. Roste také in Alpibus, na sněžných Wlaských Horách welmi pěkný Benedykt, chlupatěgssj nežli obecný, s krásným welikým žlutým kwětem/ z něhož bývá wlasaté semeno. Kořen wonj téměř gako Hřebjček/ a téhož také mnoho roste w Cžechách na Horách, z nichž řeka Labe teče. Naposledy k těmto přiložil Autor y Bylinku Cortusam, daw gi to gméno a D. Cortuso, od něhož gi dostal. Ale Carolus Clusius nazýwá gi Saniculam montanam alteram, lib. 3. cap. 6. Pannonicarum stirpium: Listj má okrauhlé, welmi drobně wůkol zpilowané, chuti ostré/ z něhož wyrostá prautek při wrchu některými kwjtky ozdobený/ kteřjž obyčegně býwagj barwy zčerwena brunátné/ ačkoli Autor prawj že y gině barwy se nacházegj. Kořen gest černý a kosmatý. Chtěgj tomu, že gest bylina welmi hogitedlná, gako Nedwědj Aussko horní a Sanicula.*

Benedykt Hornj. Caryophyllata alpina.

Cortusa.

Mjsto.

Benedykt roste wedlé mezý a plotů, Rolj a zahrad/ obzwlásstně pak na mjstech stinných. † Wssak také pro geho weliké vžitky, mnozý sadj geg sobě do Zahrad. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina gest přirozen, horkého a suchého na druhém stupni: Rozděluge wlhkosti/ a gako Nardus, syl, a vtwrzuge wnitřnj y zewnitřnj Audy.

Wnitř.

Obecné vžjwánj tohoto kořene gest/ že geg z gara do Wjna kladau/ aneb na prach ztlučený w lněném pytljčku do sudu zawěssugj. To wjno čisté, přjgemné a libé chuti y wůně nabýwá/ dobře slaužj zdrawj/ posyluge hlawy y mozku/ občerstwuge srdce/ prospjwá žaludku studenému a slemy zanečisstěnému/ naprawuge zažjwánj/ zacpaná gátra otwjrá, y žřenj w břisse vkládá. Týmž způsobem zawěssugj týž Kořen y do piwa/ dáwá mu dobrau chut y wůni/ a nedá mu zoctěti. Wssak piwo musý prwé býti dobře vwařené/ syc mu malau platnost přinese. Někteřj gesstě přidáwagj Ržepjček, Dobraumysl, Galowec, Bobek, Prustworec/ a zawážjce do ssátku zawěssugj do Sudu a zahražugj: dělá Piwo wonné a chutné.

Benedy-

C Benedyktowý kořen v wjně wařený, a tak teplý pitý, má také ty nahoře dotčené mocy/ a geſt zwláſſtnj ſkuſſené lékařſtwj proti mrtwicy a ſſlaku / aby geg ráno a v wečer teplý přigjmal: nebo welmi mocně wyſuſſuge/ a ſtrawuge ſſlemy, kteřjž ſe nerwů aneb ſuchých žil přidržegj.

Tento Kořen vſuſſený, na prach ztlučený a v wjně pitý, odpjrá gedu/ hogj také a vzdrawuge wnitřnj aurazy a rány / y rozgjdawé wředy.

† Kořen Benedyktowý w vſtech žweykaný, zahánj newonný duch a zlý ſmrad auſt.

Zieny a zwláſſtě kogné chůwy, kteréž welikau boleſt a zapálenj prſů cýtj/ magj ſobě Benedyktowý kořen do wjna aneb piwa kláſti, a z toho pjti/ poznagj polehčenj. Takowé pitj obweſeluge také ſrdce člowěka. Kořen ráno na čtitrobu w vſtech žweykaný a potom do žiwota požřený poſyluge ſrdce / a zachowáwá člowěka před každau gedowatoſtj a nakaženjm mornjm. Někteřj přigjmagj drobet práſſku téhož Kořene v wjně. †

Zewnitř.

Kořen v noſu držaný, aby k němu woněl, poſyluge žiwotnjch duchů/ a w mdlobu vpadlé zaſe očerſtwuge a křjſý. † poſyluge přitom Mozku y Srdce. †

Někteřj oſtruhugj a očiſſtugj ten Kořen od prſti, ſuſſj geg a pokropugj Octem / a kladau tak do Almar a do Truhel mezy ſſaty/ aby netoliko pěkně woněly / ale y od molů bezpečné zachowány byly.

Benedyktowý kořen v Wjně aneb wodě wařený, promýwánjm a gako Flaſtru přikládanjm wſſeliké rány wyčiſſtuge a léčj / Fiſtule, Raka y přirozená na kůži znamenj, a wředy těžké k zhogenj vzdrawuge. Může ſe y práſſek z něho do děrawých ran zatruſſowati a zaſeypati.

Pára z Kořene v wjně wařeného, poſpodu do žiwota přigatá, aneb Kořen tak teplý na Lůno přiložený, přináſſj Ženám gegich čas.

Benedykt wnitř y zewnitř požjwaný, Průtrži ſpomáhá.

D Benedykt a bylina Den a Noc řečená, w gednoſtegné wáze wzatá/ w deſſťowé wodě wařená, a ſpředu y zzadu na Břicho přiložená/ odnjmá žřenj w žiwotě y w ſtřewách.

† Kdyžby ſe Wjno zdwjhlo aneb přetrhlo/ tak žeby wſſecku chut ſwau potratilo / powěs do něho Kořen Benedyktowý/ a nawrátj ſe zaſe k ſwé chuti a barwě. Chceſſli wjno ſylněgſſj a kořenatěgſſj vdělati, nežli geſt ſamo od přirozenj / wezmi Benedyktowého kořene dwa loty / Galganu, Bjlého Zázworu, Hřebjčků, Muſſkátowé kůlky y kwětu, každého geden quentjk: Ty kuſy drobničce zkrágeg / a powěs do půl Fudru dobrého Mſtu / budeš z něho mjti welmi ſylné wjno / a dobré gako Malwazý. Takowé wjno geſt welmi dobré a vžitečné pjti lidem ſtarym/ a těm kteřjž gſau ſtudené Komplexy aneb přirozenj/ ale ſſkodj lidem mladým a horkým. †

Benedykt ſlowe Řzecky y Latině Caryophyllata, † Lagophthalmus, Oculus Leporis, Zagečj oko, Sanamunda, Herba benedicta, à diuina efficacia. Wlaſſky Garofonata, Francauſky Herbe benoite et Salmonde. Německy Benedyktenwurtz oder kraut, Sanamundkraut, Nardenwurtz, Garffelkraut oder wurtz, Haſenaug Heyl aller welt vnd Garioffilat. †

O Dewaterém oděnj Matky Božj.

Kapitola XXIIII.

Spůſob.

Dewatero oděnj ſlowe Latině Gladiolus, Německy Schwertel, proto že liſtj má k Mečjku a k druhému Koſatcy planému kterýž w prwnj Knize y Kapitole w pořádku třetj wypſán geſt, podobné / nahoru přjmě ſtogjcy, pewné a mnohými žilkami aneb nitkami protažené. Prut neſe loket zwýſſj, při wrchu ohnutý/ rowně gako na Koſatcy, wſſak tenſſj. Kwět na něm brunatný, pořádně geden po druhém ſazený, obdlaužný a pokragjch rozdělený rowně gako

wně gako Lilium/ z něhož wyskakuge okrauhlé, czerwené semeno. Kořen má cybulkowa- A
tý, o dwau hlawičkách/ z nichž gedna ležj na druhé. Lupinek aneb kožek magj na soběně-
kolik, gjmiž se odjwagj/ a býwá gich obyčegně dewět, gako wlásſenjm w hromadu ssaze-
ných, co na Ssafſtánu/ odkudž také slowe Cžesky Dewatero oděnj. Zespod také má
kosmatinky, gako Cžesnek aneb Cybule.

Dewatero oděnj modré. Gladiolus Segetalis.

Gladiolus Indicus, vel Canna Indica.

B

Mjsto a Cžas.

¶ Roste mezy Obiljm, y na giných vrodných mjstech/ časem také někdy na Lukách a neywjce w mjstech stinných a wlhkých. † Kwetne měsýce Mâge. † Kořen kopati se má předežněmi a sussiti w stjnu.

* Před časy gmenowali Gladiolum Indicum, kterýž Clusius in stirp. Hispan. lib. 2. ca. 24. Cannam Indicam nazýwá. Ta Bylina wycházý prwnjho Roku z swého Semena/ ale chce pilnému chowánj a opatrowánj přes Zymu. Tu kdež přetrwá a přečká, nese pěkné čerwené Kwěty/ obecnému Gladiolo něco, wssak nemnoho, podobné / gichž při wrchu na Prutu mnoho pospolu stogj/ z nichž také býwá okrauhlé Semeno, tak weliké gako, aneb y wětssj, nežli zrna Piwoňkowá/ než mnohem twrdssj. Listj drobet podobné listu Musæ, spředu sspičaté. Kořen vzlowatý, gako na Třtině/ gakož to Clusius na gmenowaném mjstě zřetedlně wypsal/ kdež také y Figůra té Byliny spatřiti se může.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Dewatera oděnj Kořen aneb Cybulky zahřjwagj, wysussugj, wytahugj a rozděllugj: wssak wrchnj hlawička kewssemu gest mocněgssj, nežli spodnj.

Wnitř.

¶ Dioscorides prawj/ že wrchnj hlawička této Byliny v wjně pitá, auget facultatem generandi: Spodnj pak proti tomu, že tu žádost skrocuge. ¶ Wrchnj Kořen v wodě wařený a pitý, dobrý gest malým Dětem, Průtrž w šunku magjcým.

† Kdožby měl welikau bolest w Měchýři/ a nemohl by wody pustiti / wezmi ssupiny aneb kožky od Kořene / ztluc ge na Prach, a pj s wjnem aneb s wodau. Též proti bolenj Slezyny má se tento Prássek, w drobtu wjna piti dáwati / zažene gi. †

Zewnitř.

C

Zewnitř.

Swrchnj Cybulka s bjlým Kadidlem a wjnem w Flastr zaďělaná a přiložená/ wytahuge wen střely, trny, třjsky, y giné wěcy w těle vwjzlé. Smukau Kaukolowau a břečkau Medowau wařená a přiložená, rozhánj otoky a žlázy w Třislech.

Czjpek z téhož Kořene vdělaný, a w mjsto náležité wprawený, přiwodj Ženám gegich obyčegné Menses. † Týž Kořen dobrý gest proti vsstknutj Hadjmu. †

Dewatero oděnj slowe Rzecky ξίφιον, Arabsky Kasiflon, Latině Gladiolus, † Ensis, siue Ensiculus, Gladiolus segetalis. Item Gladiolus victorialis fœmina & Victorialis rotunda. † Wlasky Gladiolo, Francausky Gleitel: Německy Schwertel vnd runde Siegwurtz.

O Ssparganu. Kap. XXV.

Sspargan. Sparganion. Carex.

D

Způsob a Mjsto.

Sspargan roste na Rybnjcých, w struhách a w mjstech bahnitých. Listj má gako nynj wypsané Dewatero oděnj/ ale delssj a vžssj, ostré/ a w prostředku hranatý hřbýtek magjcý. Prut hladký, oblý, půl druhého Lokte/ při wrchu nesaucý okrauhlau, zelenau hlawičku aneb gežkowau kolbičku, wětssj než Lýskowý ořech/ wssudy wůkol gako negakými raubjky nabitau, podobenstwj Palcátu. Kořenj drobné, powrchu na dně se plazýcý a rozkládagjcý, s mnohým wlássenjm, barwy počernalé.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sspargan owé kořenj zahřjwagj a ztenčugj/ † gakož y po chuti znáti. Málo gich nynj w lécých vžjwagj/ protože Byliny na wětssjm djle neznagj. †

Wnitř.

Kořen aneb semeno Sspargan owé na Prach ztlučené a v wjně pité, ztiži gedné čtwrtce/ pomáhá proti vsstknutj aneb vkussenj gedowatých žiwočichůw.

Zewnitř.

Dotčený kořen s Bobky, Gakowcem a Sspikanardem w bjlém wjně zwařený gako Flastr, a teplý na oteklé Nohy spočátku Wodnotedlnosti přiložený, welmi prospjwá.

Sspargano-

A ¶ Ssparganowý kořen s Galowcem a Octem wařený, a Trank ten w vstech na bolawém Zubu držaný, vkládá vkrutnau bolest Zubůw. Přidássli k němu Růže a Kamence/ dobrý bude proti zwředowánj Aust.

¶ Sspargan slowe Ržecky y Latině Sparganium, † Xiphidium & Bolus. Alijs Butomus Theophrasti, & Gladiolus paluſtris. † Arabský Scharferamon, Wlaský Sparganio, Německy Großriedt vnd Jgelsknospen.

O Stěničnjku. Kap. XXVI.

Stěničnjk. Spatula fœtida, Xyris.

Spůsob.

STěničnjk slowe Německy Wandtleuskraut/ protože welmi hrubě smrdj/ aneb že Stěnice zahánj. Rad roste we Wlassjch sám od sebe wedlé Plotů/ a na mjstech stinných, y při Rybnjcých. † Kwetne měsýce Czerwence a Srpna. † Listj geho téměř podobné gest Kosatcowému/ tak že geden od druhého sotwa rozeznán býti může: wssak na této Bylině gest drobet ssirssj a zeleněgssj/ má také wjce žilek/ a když se mezy Prsty rozetře, hrozně smrdj, rowně gako Stěnice. Mezy listjm wyrostá Prut tlustý, hladký bez suků, Lokte zwýssj: Nese Kwět barwy brunátné/ z něhož když opadne, wycházegj trýhrané lusstičky, dwau aneb třj prstů zdýlj a palce ztlaussti/ w nichž ležj pěkné, okrauhlé čerwené semeno/ weliké gako Hrách/ chuti perné a kausawé, gako y Kořen/ kterýž gest dlauhý, při wrchu poněkud oblý/ z něhož také množstwj drobného Kořenjčka pocházý.

B

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Tato Bylina gest horká a suchá na třetjm stupni/ zwlásstě Semeno a Kořen/ gakož perná chut na wědomj dáwá.

Wnitř.

¶ Kořen na Prach ztlučený, a ztjžj gednoho quentle v wjně pitý, dobře slaužj proti Křeči, Průtrži, Kyčelnj dně, wětrnostem moče a plynutj břicha. ¶ Semeno zwicý půl quentle s Wjnem přigaté, welmi sylně moč žene. S Octem pité, zmenssuge a ztenčuge Slezynu.

C

Zewnitř.

Safft z této Byliny wytlačený, s Medem smjchaný a natjraný, ſtjrá mocně a wyčiſſtuge/ zahánj Praſſiwoſt y ſmrad. † Dodonæus pjſſe/ kdyžby Safftem byliny této Stěny a Poſtele pomazal/ že ſe ztratj Stěnice/ od nichž y Bylina gméno má. †

Kořene Stěničnjkowého geden djl, Krunſſpatu Flos æris řečeného třetj djl, Rhapontyku pátý djl/ ty kuſy ztlaucy/ s Medem rozdělati aneb ſtěliti/ dáwá welmi dobrý Flaſtr/ wytahugjcý wſſecky boleſti, ſſpjce, třjſky, ſſipky/ y zalomená železa z ran ſečených y bodených. Tato Bylina ſlowe Rżecky y Latině Xyris, Spatula fœtida, † Theophraſto Iris ſilueſtris: Arabſky Caſoras. † Francauſky Glayeul puant. Německy Wandtleuskraut/ protože Stěnice mořj.

O Boráku aneb obecném Wolowém Gazyku. Kapitola XXVII.

Borák. Borago.

Wolowý gazyk. Bugloſſum.

D

Spůſob.

Nežkoli Borák a obecný Wolowý gazyk gſau dwě rozdjlné Byliny/ wſſak poněwadž téměř gednoſtegnau moc a přirozenj magj/ chcy ge obě w gedné Kapitole zawřjti a wypſati.

Borák roſte wſſudy téměř na Zahradách/ Liſt má ſſiroký, obdlaužný, oſtrý, bodlawý a ſwraſkalý: Prut loketnj a někdy wyšſſj/ k tomu tučný, wnitř prázdný/ drobným bodlawým trnjčkem oſazený/ při wrchu na množſtwj ratoljſtek rozdělený/ a na nich Kwět pěkný, modré Nebeſké barwy o pětiljſtkách: ač ſe některý nacházý bjlý gako Snjh/ ginj tělné barwy a bledj. Tak přirozenj y w rozličnoſti barew rozkoš ſwau vkazuge. Když Kwět opadá, roſtau z něho černá gádra, dwě aneb tři poſpolu/ kteráž také wen wypadagj/ a vſtawičně ſama ſe ſadj/ budto z Gara, w Létě aneb na Podzym/ tak že kdež ſe Borák gednau rozplodj, neſnadně ho odtud wybudeš. A může Semeno geho w zemi před zymau dobře zůſtati bezeſſkody/ geſtliže ho Myſſi neztráwj, kteréž ſe welmi po něm táhnau, pro geho lahodnau chut. Kořen geſt hladký, bjlý, oblý, Palce ztlauſſtj, pjdi zdýlj/ chuti ſladké a ſſlemowitý.

Obecný

A

Obecný Wolowý gazyk Ljstj má delssj nežli Borák, též ostré, chlupaté a bodla- wé. Prut téměř dwau loket zwýssj, oblý, pjchawý / a na něm množstwj přjmých Ratolj- stek / nesaucých daleko drobněgssj Kwjtj, nežli Borák / weselé brunátný a časem bjlý / z ně- hož wyrostá Semeno černé. Kořen Borákowému podobný / w žweykánj a rozkausnu- tj sslemowitý a sladký.

Wolowý gazyk,		Buglossum.
s kwětem černým	A.	A. Flore nigro
Brunátným	B.	B. Purpureo
a Bjlým.	C.	C. & albo.

Wolowý gazyk Cirsium.
Wlastý.

B

Gest pak mjmo tento y giný geště Wolowý gazyk, tomuto zcela podobný / kro- mě že Kwjtj má temné a téměř černé brunátnosti / gehož Figůru také gsme tuto postawili. Kwjtj Borákowé a Wolowého gazyka, zwlásstě modré, gest tak subtylné a autlé / že do Wjna wložené wssecko býwá čerwené gako Ssarlat, od ostrosti Wjna / což se také s kůro wssechněm modrým Kwětům, gako Fiole a Czakance, přihájzý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Borák a Wolowý gazyk magj wewssech wěcech společnost / obá gsau horcý a wlhcy na prwnjm stupni: pročež také, což se tuto koli o Boráku mluwiti a psáti bude / to y o Wolowém gazyku rozuměti se má.

Wnitř.

Rozkossný Borákowý kwět může se w pokrmjch y w nápogi požjwati: nebo po- syluge Srdce y Mozku / probuzuge lidj smutné, truchlé, lekawé a Melancholické, k roz- weselenj mysli a ochotnosti / a Krew od hrubých wlhkostj wyčisstuge.

Borákowý kwět tlukau s Cukrem w Kamennem Możdjři / a dáwagi do Skle- nice. Takowý strogený Cukr aneb Conserua a Lektwař welmi prospěssná gest wewsse- likých mdlobách / zwlásstě w horkých Zymnicech: Srdce welmi posyluge. K témuž slaužj y pálená woda z Boráku aneb z Wolowého gazyka.

Bylina, Kořen y Semeno, každé samo w sobě aneb spolu wssecko v wjně wařené a pité, nedá Gedu k srdcy přistupowati / a čistj Krew.

Semeno ztlučené a s wjnem pité, nawracuge Ženám potracené Mléko.

Borákowý keř, kterýž nese tři Pruty aneb Ratolesti, má býti dobrý proti Zym- nicy třetjho dne / aby Kořen a Semeno v wjně wařil a pil. Kterýž pak Keř má čtyry

 Ratolesti /

C Ratoleſti/má býti zdrawý proti Zymnicy čtwrtodennj/ w těž mjře a ſpůſobu, gakž nynj vkázano, ſtrogený a požjwaný. Wſſak proti týmž Zymnicem můžeme y Cukru aneb Lektwaře z kwětj Borákowého vžjwati.

¶ Bylina wařená a gedená, dobrá geſt nedůžiwým Gatrám.

¶ Proti omdléwánj, ſrdce třeſenj y metánj, wař wſſecku bylinu v wjně aneb v wodě/a procedě pj: Zátmutek y wſſeligaká myſli kolácenj, ano y Zymnice třetjdennj a čtwrtodennj zahánj. Item: Wlož do wjna Kwjtj/ Sſaffránu několik Pýrek/ kwětu Muſſkátowého nemnoho/nech tak ſtáti: Z toho wjna kdož požjwá, welmi mu ſrdce občerſtwuge. Nechceſſli ho pjti, pauſſtěg ſamu wůni geho do Noſu/ y to znamenitě ſpomáhá.

¶ Wodnatoſt Wolowé° gazyka s wodnatoſtj Borákowau ſmjſſená, zwláſſtnj mocý ſwau krew čiſtj/ wyhánj gedowatoſt poruſſugjcý Srdce/ a od nakaženj ge zachowáwá.

¶ Proti náchylným k zblázněnj a třečkowánj tento Traňk dobrý geſt: Wezmi Wolowý gazyk, Meliſſu, Piwoňku, wrſſky Chmelowé, Rozynky a Lékořicy/ wař to v wodě/a wſyp na to kwětu Borákowého dwě hrſtky/a gednu hrſt kwětu Wolowého gazyka/ přikreg Hrnec dobře/ a nech ſtáti až wyſtydne/ potom procedě pj. Wýborný geſt ſmutným, lekawým z hruboſti krwe/ zemdlených od weliké a dlauhé nemocy poſyluge/ a omdléwánj zahánj. Cžaſu mornjho Srdce, krew y duchy geho, od nakaženj zachowáwá.

† Kterýž Cžlowěk má weliké třeſenj Srdce, pocházegjcý z horkoſti/ ten wař ſobě Borák a Wolowý gazyk, Bylinu y s Kwětem v wodě/a pj z toho. Geſtli pak třeſenj od ſtudené přjčiny/ wař dotčené Byliny a Kwjtj v wjně. ¶ Kdož býwá čaſto w žiwotě zatwrzen/ deg ſobě Borák, Sſpinák, a planau Bazaliku (Mercurialem) w tučné Poléwce z Maſſa wařiti/ Mandlowým olegem aneb nowým Máſlem omaſtiti/ a gjdeg gi před ginými Pokrmy: Takowá krmička žiwot otewřený zachowáwá. †

Zewnitř.

¶ Bylina Borákowá na Popel ſpálená, a s Medem temperowaná a ſmjchaná, dáwá welmi hogitedlnau wodu proti Prýmu, z gitřenj hrdla, gazyka y dáſnj/ aby gj čaſto vſta promýwal. D ¶ Kdož geſt od Hada, aneb giné nečiſté a gedowaté Žjžaly vſſtknut aneb vkauſnut/ ten pj Safft aneb wodu z Wolowého gazyka/ wymýweg ránu aneb vſſtknutj/ a přikládeg na to Liſtj. Vzdrawuge bezeſſkody.

¶ Lněné ſſátky v wodě Borákowé omáčeti/ a na červené horké oči přikládati, vkládá bolenj gegich/ a haſý welikau horkoſt.

¶ Bylinu, Kořen y Semeno ſpolu, aneb cožz toho trého mjti můžeš, ztluc/ v wjně wař/ a teplé přikládeg/ polehčuge boleſtj Ledwj a Kyčel.

¶ Borákowý Kořen s dřewěnným Olegem a Gečnau mukau wařený gako Flaſtr, a teplý přikládaný/ vhaſſuge Pekelný, ſtudený oheň.

† Borákowá Bylina y s Prutem wařená, a na Hlawu přiložená/ dobrá geſt těm, kteřjž magj Hlawu od welikého horka zapálenau a wyſchlau. K témuž dobrá geſt y woda Borákowá/ aby ſſátek w nj omáčege, na hlawu aneb na Zidowiny přikládal.

¶ Kdož má welikau horkoſt w Prſech/ wezmi Borákowé a Wolowého gazyka wody/ přičiň k nim drobet Růžowé wody a Octa/ omoč w tom ſſátek, a klaď na Prſy.

¶ Když člowěk od Pſotnice vnawen a zemdlen býwá: Wezmi wody Borákowé, Růžowé a Sſtowjkowé gedné gako druhé zaroweň/ přideg do nich něco Karaffilátowého octa a drobet Sſaffránu/ w těch kuſých omáčeg hubičku aneb lněný ſſátek/ a vſtawičně na Srdce přikládeg. †

¶ Borák a Wolowý gazyk ſlowe Řjecky y Latině Borago, † Bugloſſum, Corago, Lingua bubula, Lingua bouis, † Wlaſky Boragine, Sſpanyelſky Borraia. Francauſky Borrache, Bugloſe. † Německy Borrage, Burretſch oder Borres/ Ochſenzung, protože liſt má gazyku Wolowému aneb Howězýmu podobný. †

Wolowý gazyk Wlaſký. *Cirſium.*

Wolowý gazyk Wlaſký, má liſtj gako obecný Wolowý gazyk/ wſſak delſſj, a na koncých bodlawé/ a ſyce wſſudy drobet chlupaté a poběláwé. Dřjwe nežli Bylina w Prut wyroſtá, dotčené liſtj ležj na zemi rozproſtřené, gako Růže: potom když

Prut

Prut wynikne, beře listj s sebau/a odjwá se gjm. Ten Prut gest subtylný, trýhraný, dwau Loket wysoký/ nese okrauhlau chlupatau hlawičku/ na njž wisý zmodrabrunátny Kwět whromadu shrnutý/ a ten se časem swým rozlétá. Dioscorides prawj/ že Kořen této Byliny polehčuge bolestj Křečnjch žil/ když se přiwazuge na to mjsto, kdež gest bolest. A

† Cirsium Græcè quòd κίρσους, hoc est varices sanet, Romanis Spina mollis. †

O Wolowém gazyku Czerweném.

Kapitola XXVIII.

I. Wolowý gazyk čerwený. Anchusa I. siue Onoclea, Buglossa rubea.

II. Wolowý gazyk čerwený. Anchusa altera, siue Alcibiadion.

B

Rozdjl, Spůsob a Mjsto.

Wolowý gazyk čerwený tak se gmenuge, od stáwy aneb Safftu kořene swého. Gest pak trogj: Prwnj slowe apud Dioscoridem Onoclea, wůbec Buglossa rubea. Listj má gako Wolowý gazyk obecný / wssak ostřegssj, chlupatěgssj, delssj, zeleněgssj/a dřjwe nežli Prut z Byliny wyrostá, wssudy na zemi rozložené, welmi drobné trnjčko magjcý. Prut nese loketnj, ostrý/ plný malických subtylných ostenečků/ a při wrchu na několik Ratoljstek rozdělených / na nichž stogj kwět zbrunátna čerwený, gako na Wolowém gazyku planém/ z něhož wycházý a roste Semeno. Někdy také nacházý se Kwět geho bjlý. Kořen gest prstu ztlaustj/ a času znj dáwá od sebe tak čerwenau mjzu / že když geg mezy prsty rozmačkáš, barwj ruce gako Krew. Roste w zemi tučné/ a neywjce na mjstech newydělaných, a po brázdách Rolj.

¶ Druhý, Alcibidion řečený, přirownáwá se kuprwnjmu / kromě že má listj a Prut menssj. Kwetne též Kwětem zbrunátna čerweným.

¶ Třetj nenj prwnjm dwěma nepodobný, wssak wjce má listj užssjho / ano y semeno geho zbrunátna čerwené menssj gest.

* Nacházý se y čtwrtý spůsob s Kwětem poběláwým, netoliko w Rakauských / ale také okolo měst Wormusu a Meincu při Reynu, v welikém množstwj. O tom domnjwá se Dodonæus, že gest Pseudoanchusa Plinij lib. 22. cap. 20.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen této Byliny, kteréhož neywjce w Lékařstwj vžjwagj, gest studeného a suchého přirozenj: mocy swjragjcý a skrčugjcý/ chuti přjhořké/ gjž má moc ztenčowati, a stjrati pěnokrewné wlhkosti, y tělo stwrzowati. Listj gest w mocy mdlegšj nežli Kořen/ wšak též sušj a swjrá. Zase druhé pokolenj proti prwnjmu, a třetj proti druhému gest horcegšj/ a tak wjce zahřjwá.

III. Wokowý gazyk. Anchusa III.

Giné pokolenj Wolowého gazyka čerweného. Onosma.

D

Wnitř.

Kořen v wjně wařený a pitý, dobrý gest proti Žlautenicy/ proti neduhům Ledwin a Slezyny. Pakli gest při tom Zymnice, má se přigjmati s Medowau Břečkau.

Listj s wjnem pité, zatwrzuge Stolice. Listj a Kořenj, zwlásstě Wolowého gazyka čerweného druhého a třetjho gedené aneb pité, prospjwá proti vsstknutj Hadůw a gedowatých Žiwočichůw. A prawj Dioscorides: Kdožby listj aneb Kořen té Byliny zžweykal/ a tim potom Hadu do hrdla wplinul/ že Had musý zcepeněti.

* Na některých mjstech w Německých obyčeg magj neslané Másło s timto Kořenem a sdrobtem wjna tak dlauho wařiti/ až čerwené barwy nabude/ a gmenugj Cžerwené másło/ kteréž potom dáwagj piti w teplém Piwě/ netoliko těm, gessto z wysoka vpadli/ ale y Dětem, aby se na nich tim dřjwe Nesstowice a Fleky wyrazyli.*

Zewnitř.

Mast z tohoto Kořene s dřewěnným Olegem a Woskem vdělaná, gest znamenitě zdráwá na Spáleninu a na staré rány. S Olegem přiložená, vkládá Pekelný oheň. S Octem smjchaná, zahánj Fleky na kůži y Prasswost.

Kořen, zwlásstě dokudž čerstwý a čerwený gest, w spůsob čjpku přistrogený, a od žen vžjwaný, táhne k sobě a wywodj Plod y kůžko z žiwota.

Barwjři suken a Knapi vžjwagj také Kořene tohoto, k barwenj Sukna pěknau čerwenau barwau. Též y Malјři k barwenj dřjwj a Wosku. Ano y ženy wědj a znagj dobře/ gak tohoto Kořene k ličidlu a barwenj swých twářj vžjwati magj.

† Cžerwený Wolowý gazyk slowe Řecky y Latině Anchusa, Onoclea, Buglossa rubea, Officinis Alcamiæ radices. Sspanyelsky Soagem. Wlassky Anchusa. Francausky Orchanetta. Německy Rote Ochsenzung. †

Giné pokolenj Cžerweného Wolowého gazyka. Onosma.

ONosma gest z pokolenj Wolowého gazyka čerweného, má množstwj listj chlupatého a měkkého / gako malý čerwený Wolowý gazyk / čtyř na přič položených prstů zdýlj, gednoho prstu zšjřj / ležj na zemi wůkol rozprostřený. Nenese žádného Prutu aneb Slaupku, žádného Kwětu ani Semena. Kořen gest dlauhý, tenký / dáwá z sebe čerwený krwawý Safft. Roste v welikém množstwj okolo Göritze a Friaulu / na wrssjch a temných mjstech. † Onosma Græcis & Latinis, Galeno Osmas, vel Phlomitis, vel Ononis. †

O Wolowém gazyku Planém.

Kapitola XXIX.

Wolowý gazyk Planý. Echium.

Giný s bjlým Kwětem. Echium flore albo.

Způsob a Mjsto.

WOlowý gazyk planý má listj dlauhé, wlasaté, ostré, bodlawé a ostenowaté / podobné nahoře wypsanému čerwenému Wolowému gazyku / wssak menssj. Z gednoho kořene wypausstj několik prutů okrauhlých, chlupatých a bodlawých / na nichž stogj s obau stran listj, gako dwe křidel / wždy čjm wýš od země, tim menssj a kratssj. Na tom celém Prutu nese ratě wedlé listj, Kwět zčerwena brunátný / drobet s modrau barwau smjssený / kterýžto když vwadne, zůstawuge po sobě Semeno počerwenalé / podobenstwj Hadj aneb Gesstěrčj hlawičky. Kořen nenj prstu ztlausstj, počernalý a rozdělený na několikero. Roste na Poljch, na mezech, na stránjch a podlé cest / w zemi newydělané a bůgné / tak gako y předesslá Bylina.

¶ Starý Lékař Nicander gmenuge tuto Bylinu také Alcibion. Nebo když Alcibius gednu chwjli spě na půdě od Gesstěrky w koleno vsstknut byl / probudiw se zesna, wzal tuto Bylinu, a žweykal gi w vstech / Safft aneb mjzku gegi požjral / to pak Listj rozžweykané na ránu přikládal / a tim samým od Gedu se zprostil a zhogil. Z té přjčiny tak tomu někteřj chtěgj / že w gazyku Řeckém Bylině této dáno gméno Echium, netolikože Semeno gegi podobné gest Hadj hlawičce / ale také že moc má hogitedlnau, gjž Hadjmu y Gesstěrčjmu gedu odpjrá.

Přirozenj, mocy a včinkowé: Wnitř.

Kořen Wolowého gazyka planého v wjně wařený a pitý / vžitečně spomáhá netoliko těm, kterýmž od Hadůw vsskozeno/ale také tau měrau vžjwaný, opatruge a ochraňuge Člowěka/ aby se mu nic zlého a protiwného od Hadů přihoditi nemohlo. Tauž a podobnau moc má y Listj a Semeno.

Wolowý gazyk planý vkládá bolenj Ledwj. S wjnem aneb syc w něgaké gjsse aneb Poléwce přigatý, přiwodj ženám a Chůwám kogným mnoho Mléka.

Wolowý gazyk Planý slowe Řecky a Latině Echium, †Alcibiadium & Alcibion, Apuleio Serpētina & Viperina, Herbarijs Buglossum siluestre, † Wlasky Buglossa saluatica. Sspanyelsky Yella della bivera. Francausky Buglose sauuage. Německy Wild ochsenzung.

O Psým gazyku. Kap. XXX.

Psý gazyk. Cynoglossum.

D

Rozdjl a Způsob.

Psý gazyk Bylina gest dwogj: Prwnj listem rowná se Gitroceli/ kromě že tento gest trochu vžssj, delssj, gakausy bjlau a subtýlnau bawlnkau obalený/ sspicem nahoru obrácený, rowně gako Psý gazyk. Nenese ani Prutu, ani Semena, ani Kwětu. Kořen má bjlý a plný wodnatosti aneb Saffttu.

Druhý Psý gazyk, kterehož Apatékáři vžjwagj, List má wětssj a delssj než Gitrocel/ přjssediwý a žilowatý: Prut na půldruhého Lokte wysoký, listj plný/ při wrchu na několik Ratolestj rozdělený/ kterež nesau Kwět brunátný, Wolowému gazyku podobný. Semeno po kwětu nacházý se gako malého Řzepjku/ mjstrně a welmi diwně složené, gako Pupček. Kořen rozdělený a wodnatosti plný. Obyčegně roste za Domi a Ploty/ w kamenj, hrudj a rumu/ w zemi newyděkané a pjsčité.

* Položil tuto Autor náš dwoge pokolenj Psýho gazyka / gedno s Prutem a druhé bez Prutu/ kteréžto wprawdě a w skutku oboge toliko gedno gest / kromě že Bylina tato častokrát za dwě aneb za tři Léta w Sklaupek neroste / gakž to mnozý wyssetřili / zwlásstě pak Bart. Maranta lib. 2. meth. cognoscendorum simplicium.

Kromě

¶ Kromě těch nacházegi se gesstě y giná pokolenj Psých gazyků, menssj nežli obecný / z nichž geden Cretica slowe: A opět giné welmi weliké, obecnému podobné, s pomodralým Kwětem. O němž na giném mjstě mluweno bude.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Psý gazyk gest studeného a suchého přirozenj na druhém Stupni.

Wnitř.

¶ Kořen vsussený a na Prach ztlučený, w čerweném wjně pitý, vzdrawuge nemoc Czerwenau. Slaužj dobře y těm, kteřjž Gonorrhæam trpj. Item / proti Flusům hlawy a ozhřiwce. ¶ Listj Psýho gazyka dáwagj pjti v wjně, pro obměkčenj břicha.

Zewnitř.

¶ Kořen Psýho gazyka gest dobrý Lék na Rány / a může se s prospěchem vžjwati y k zastawenj Flusů a toku Krwe: Vzdrawuge wsselike aurazy a Rány / zwlásstě pak zlé wředy aneb zgitřenj Aust, pocházegjcý od Franské nemocy. Item, Fjk w zadku a giné Nesstowice / aby dotčený Kořen zwařil / a nedostatek tjm promýwal y Prásskem geho zaseypal. To též činj y mjzka a woda pálená z něho.

¶ Týž Kořen těstem obalený, a tak spolu w horkém Popele znenáhla zpražený a pečený, potom z toho těsta zase oblaupený, a Kořen ten na měko vpečený, a zadkem do žiwota wprawený, zahánj a odgjmá pálčiwost a bolest Fjkowau / spomáhá k vzdrawenj. A to má býti za tegný a zkussený Lék.

¶ Bylina Psýho gazyka ztlučená, a s sádlem Wepřowým starým w Pánwi vsmažená / welmi dobře prospěssná gest na Rány, od vkausnutj wzteklého Psa a spáleninám. Dotčenau mastj oplchawau aneb oblezlau hlawu mazati, dáwá nowý zrůst wlasům.

¶ Czerstwé a zelené listj zmačkané, a na horké Otoky a podesslosti Ran přiložené, welmi dobře ge vkládá a splaskuge.

¶ Z Sstáwy Psýho gazyka může se také přistrogiti wýborná Mast, tjmto způsobem: Wezmi sstáwy z Byliny, Medu Růžowého, každého wrowně a gednostegné wáze / zwař to obé spolu powlowně, ažby se na djle ta Sstáwa ztráwila a wywřela / potom slož s Terpentýnau w gedno tělo aneb těsto. Tau Mastj maž staré neduhy, zlé nesstowice, Prassiwiny, Střjky, Fistule. Gest welmi dobrá a hogitedlná.

¶ Listjm Psýho gazyka hrdlo obwázati, Prým zahánj y wsselikau drsnatost gazyka: K témuž dobré gest, aby gjm gazyka potjral.

† Kořen wařený a w vstech držaný, vzdrawuge zwředowánj aust. Summau, Kořen tento vžjwati se může s prospěchem na wsselike Rány / neb ge skutečně hogj.†

¶ Psý gazyk slowe Latině y Řecky Cynoglossum, † & Lingua canina. Officinis Cynoglossa & Lingua canis. Wlassky Cynoglossa. Francausky Langue dechien. Německy Hundtszunge.

O Plané Bazalice. Kap. XXXI.

Způsob.

Bazalika planá podobná gest listjm Bazalice zahradnj aneb sstěpné / kteréž má žilowaté, tučné, a drobet přjchlupaté. Prut má loket zwýssj, chlupatý, hranatý, s mnohými Ratolestmi / kteréž při wrchu nesau Kwět bjlý a někdy zčerwena brunátný / z něhož wycházegj gacýs Kalisskowé, rowně gako při Blinu / s tenkým hrdlem a ssirokým břichem, gako Džbanek, swrchu zaubkowatým / w nichž ležj černé semýnko (když vzrage) k černému Koryandru aneb Kmjnu podobné. Kořen nenj k žádnému vžitku.

Mjsto.

¶ Tato Bylina w hognosti roste na Lukách, mezy Obiljm / wedlé Plotůw, y na Polých / na mezech y na kragjch.

* Ginj

* Ginj Bylinu tuto gmenugj Lychnidem siluestrem, a wypisugj čtwero gegj pokolenj: Mezy ginými pak gedno gest, kteréž se wssudy nacházý / a toliko w nocy pěkné tělné bjlé barwy kwěty † o pěti ljstkách † nese/ a welmi libě wonné/ wedne pak zase dokonce a zcela se zawjrá/ tak že se zdá, gakoby zahynula a vwadla / ano y barwa geho bývá bledá. Calyx aneb Kalissek, z něhož Kwět wyrostá, nenj tak nadutý, gako na giných / sice gest gim podobný / ale welmi lépawý/ tak že y Mauchy a Komáři na něm wáznau: † Odkudž také y Latině Viscaria satiua & Muscaria, Německy Zamleimkraut slowe. † Trwá toliko za dwě Létě/ potom se obnowuge zase a omlazuge z Semena: gessto proti tomu giná pokolenj za množstwj Let zůstáwagj/ aniž také roste tak wysoko, gako giné. Mohlaby dobře gméno Hesperidis, z wlastnosti a powahy swé obdržeti. Dále widěl gsem w Kurfirstské Zahradě w Heydelberce, gedno welmi pěkné pokolenj s dosti hrubým plným Kwětem bjlým / ano y Lobelius takowauž Bylinu s kwětem rozynowé barwy wyssetřil/ wedlé giné druhé téhož Kmene/ kteráž nese Kwět zelený/ a častokráte dwa Kwěty geden z druhého rostaucý: sice ta Bylina w giných kusých nenj obecné Bazalice nepodobná. Kdož wjce těchto Bylin žádostiw spatřiti a poznati / nagde ge apud Clusium in stirp. Hispan. historia, lib.2.cap.28. & stirp. Pannon. lib.2.cap.42.*

Planá Bazalika. Ocymastrum siue Ocymoides.

Ocymastrum flore pleno & simplici rubeo.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno Bazaliky plané gest mocy pronikawé a prostupugjcý: Sussj také bez kausawosti.

Vžitk.

Dotčené Semeno v wjně wařené, a ztjžj půl lotu pité, gest dobré proti vsstknutj Gesstěrčjmu y giných gedowatých Zeměplazůw.

S Medem, Wjnem, Pepřem a Myrrhau přigaté, spomáhá proti dnawé nemocy Kyčelnj. Přidáwá se y do Lékůw proti gedům strogených y proti neduhům/ kteřjž srdce a mozk Cžlowěka ssužugj. Plinius pjsse / že tato planá Bazalika, má wssecky ty mocy / kteréž se Bazalice zahradnj aneb sstěpné připisugj.

Bazalika planá slowe Latině y Řecky Ocymoides, Ocymastrum, quasi siluestre Ocymum. Wlasky Basilico saluatico. Sspanyelsky Albahaqua montesina. Francausky Basilic sauuage. Německy Wilde Basilien, Wiederstos.

Ocymoides fruticoſum.

Ocymoides noctiflorum.

Ta to planá Bazalika má liſtj gako Myrtus, blyſkawé, zelené, s pěknými čerwenými Kwěty / kteřjž také někdy, wſſak drobet tělné barwy, docela plnj ſe nacházegj / gakož takowá Bylina (wſſak proto w Zymě dobře opatřena býti muſý) geſſtě w Zahradě mé ſpatřiti ſe může. Slowe také Lychnis ſilueſtris.

Druhé Ocymoidis aneb Lychnidis kwět obyčegně w Létě toliko w nocy wonj / na Podzym pak aneb na Zymu nemjwá žádné wůně. Syce obecnému nenj nepodobný.

O Peyru, Peyřj aneb Tráwě.

Kap. XXXII.

Rozdjl a Spůſob.

Peyřj, ginač Tráwa, geſt rozličná / ale tato kterauž nynj wypiſugeme, neſe Ratoljſtky vzlowaté, po zemi ſe rozkládagjcý gako Truſkawec: Liſtj má obdlaužné, ſſpičaté, twrdé, a poněkud k Třtině připodobněné / na němž ſe Dobytek rád paſe. Stéblo neſe tenké, rowné, s rozložitými klaſy / wnichž roſte Semýnko drobné. Kořen ſe dlauze po zemi táhne / geſt poběławý, twrdý, vzlowatý / kterýž we Wlaſſjch z země wykopáwagj / a wymygjce od prſti, Koňům a Dobytku howězýmu, mjſto Sena a giné pjce gjſti dáwagj / zwláſſtě kdež málo magj Sena a Owſa. Rádi geg gedj a tluſtnau po něm.

Geſt y giné pokolenj Tráwy / z gegjhožto Semena w Němcých y w Čzechách dobrau a chutnau Kaſſi dělagj / a Němcy gi Himmelthaw, Čzechowé Roſa řjkagj. Liſtj má mnohem menſſj a vžſſj, nežli ſwrchu wypſaný Peyr / Stéblo dwaupjdnj, tenké a vzlowaté, při wrchu na několiko Klaſů rozdělené / w nichž ležj Semeno menſſj nežli Proſo aneb Pohanka / zewnitř žluté, wnitř bjlé / chuti Reyžowé. W Němcých y w Čzechách gi ſegj na Poljch, gako giné Obilj a wařenj / a oprchagj w Stupách.

* Roſte na mnoha mjſtech y ſama od ſebe / gakož pak doſti mnoho ſe gi nacházý / zwláſſtě okolo Dunckelſpiele na Lukách za Mlýnem, Witzelmůhl řečeným / zdálj gedné mile od měſta.*

Přirozenj.

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen Tráwy gest prostředně studený a suchý/ podstaty a mocy subtylné, pronikawé/ chuti drobet kausawé. Ale Bylina gest studená na prwnjm stupni: W suchu pak a mokru mjrnost držj/ gako y semeno Rosy.

Wnitř.

Traňk, w němž kořen Peyru aneb Tráwy zwařený, pitý / dobrý gest proti střewnjmu řezenj, zacpánj moče / Kámen w Měchýři rozměluge/ zwředowánj Měchýře hogj/ Czerwy w břiſſe morj/ zwláſſtě kdyžby geg s kořenem Nátržnjkowým wařil. Týž traňk dáwagj Nemocným pjti w tagemných mornjch Zymnicech/ když ſe Peſtichiæ, to geſt ſmrtedlné pjhy wywrháwagj.

Peyr aneb Tráwa. Gramen.

Rosa. Gramen Mannæ.

D

Zewnitř.

Kořen ztlučený, a gako Flaſtr přiložený, wředy a Rány hogj.

Tráwa ſlowe Řecky ἄγρωςις, † ab agris qui Græcis ἀγροὶ nominantur. † Arabſky Vagem. Latině Gramen, † quòd geniculatis internodijs mirificè ſerpat, à gradiendo, vel à gignendi facultate, ſiquidem crebrò ab ijs nouas ſpargit radices. † Wlaſky Gramina. Sſpanyelſky Gramentia. Francauſky Dent de chien. † Egyptſky Anuphi. Affrikanſky Iebal. Vherſky Porye. Walaſſky Citiata aneb Cotiata. Německy Graß oder Rechgras. Polſky Perzeſt.

Rosa ſlowe Latině Gramen mannæ, Mannæ cœleſtis eſculentum, Cereale, Capriola, Herba capriola & ſanguinella: poſlednjmi třmi y Wlaſſi gi gmenugj. Slowanſky a Srbſky Pes cornicis, Wranj noha. Německy Manngras oder Himmelthaw. †

✶ Giná pokolenj Tráwy. Graminis aliæ ſpecies.

Kdož má miloſt a žádoſt mnoho pokolenj Tráwy opatřiti/ nagde ge apud Lobelium hned při začátku geho Herbáře. Magj také y ginj Autores zwláſſtnj některé Tráwy / kteréžto wſſecky ſem, gako do gedné Kupy, ſneſti nenj potřebj. Nic méně chtěl gſem tuto geſſtě dwoge pokolenj přiložiti. Gedno, kteréž Fuchſius držj a má pro Gramine Dioſcoridis, geſt pěkná Bylinka / má několik tenkých vzlowatých Prautků / kteřjžto ſami od ſebe přjmo nahoru nemohau růſti / ale muſegi ſe na křowj, w němž rádo roſte, držeti. Na Prutu ſtogj wždycky dwa liſty proti ſobě / gſau auzcý, obdlauzný, drobet twrdj/ Tráwě wrchnj téměř podobnj, wſſak kratſſj. Při wrchu neſe mnoho bjlých ſněžné barwy kwjtků/ z nichž

kú/ z nichž býwagj okrauhlé, obdlaužné hlawičky/ w nichž zawřené gest drobné semýnko. Kořenjčko gest welmi subtylné a drobné/ rozkládá se okolo sebe, gako Peyřowý kořen. Někteřj gi Německy řjkagj Augentrostgras/ w Pařjži gi magj pro Holosteo Æginetæ, in Italia pro Chamecisso Oribasij. Této Trawy nacházý se gedno pokolenj mnohem subtýlněgšj/ neže menšj Kwjtky gako Hwězdičky/ wnitř čerwenými nitkami welmi pěkně ozdobené: A opět giné na trawných ladách rostaucý s listem chlupatým/ ale s Kwětem šjřsjm a rozkošněgšjm/ kterýž Lobelius Caryophyllum Holosteum gmenuge/ a dáwá mu chwálu proti třesenj Srdce, †(odkudž y Cardiagrostis slowe, Německy Hertzrößleingras)† obtjženj Hlawy, Božcy a chromoté Audůw. Těchto nahoře wypsaných Traw někteřj pro Euphrasia, mjsto Ambrožky vžjwagj/ zwláště proti horkosti Očj, ginj gim mocy Peyru aneb Trawy připisugj. † Simplicistæ gmenugj tuto Trawu Gramen Leucanthemum, floridum, virgineum & Euphrasiam gramineam. Německy Augentrostgras, Blumengras vnd Jungfrawengras/ protože Panny a Děwečky Wěnce sobě z té Trawy a Kwjtj gegjho dělagj.†

Gramen leucanthemum.

Gramen aculeatum.

¶ Druhá tuto wymalowaná Tráwa gest Bylina nemnoho obyčegná, s auzkým a ššpičatým trawným listem/ Prautj má tenké, s mnohými článečky/ na nich rostau okrauhlé, chlupaté hláwky/ z mnohého Semene whromadu sšazené/ kterézto dřjwe nežli vzráwá, odité býwá a zawřené w giném bodlawém listj/ že se zdá býti téměř gako Wodnj ořech aneb Kotwice. Tuto Bylinu položil gsem w tomto mjstě/ protože y Autorowi našemu známá byla. *

O Bylině Sideritis Heraclia řečené.

Kapitola XXXIII.

Gméno.

Cato Bylina slowe Německy Gliedkraut, gakoby řekl Klaubnj bylina, bezewšj pochybnosti od toho/ že gi k raněným Klaubům neywjce vžjwagj. Řecky a Latině Sideritis † quasi Ferruminatrix † pro tauž přjčinu: nebo Sideros wyznamenáwá železo/ odkudž gest Sideritis, gakoby řekl, Bylina vžitečná a dobrá na Klauby železem sečené aneb raněné.

C

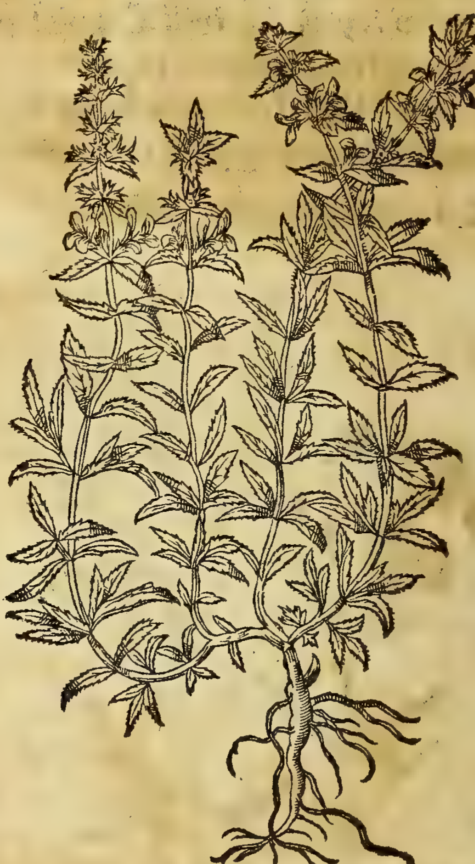
Rozdjl a Spůſob.

❧ Dioſcorides wypiſuge těchto Bylin troge pokolenj. Prwnj ſlowe Sideritis Heraclea, má liſtj od ſpodu až k wrchu gako na ſſichty rozſazené, wždycky dwa proti ſobě/ chlupaté gako na Gablečnjku/ a rozdělené gako liſtj Dubowé. Prut geg; roſte čtwerhraný, loketnj a čaſtokráte delſſj. Mezy liſtjm ſtogj Kwjtkowé gako okrauhlé hlawičky, Pawaučině podobné, co na Gablečnjku/ w nichž ležj černé Semeno. Nacházý ſe w mjſtech kamenitých.

I. Sideritis, ſiue Heraclia.

II. Alia Sideritis.

D

❧ Druhá Sideritis roſte s tenkými Ratoljſtkami, dwau loket na wýš. Liſtj gegj wiſý na dlauhých ſſpičkách, Kapradj poněkud podobné/ s obau ſtran plné a zpilowané. Semeno neſe w okrauhlých ſſpičatých hláwkách/ drobet okrauhlegſſj a twrdſſj, nežli geſt ſemeno Manholtowé.

❧ Třetj Sideritis roſte na Poljch newyprawených a na Winicých, s mnohým liſtem/ kteréž y hned z Kořene wyroſtá, gako liſtj Koryandrowé/ a rozkládá ſe po zemi: Giné liſtj ſtogj na Prutu pjdi zwýſſj, hladké, měké a zbjla čerwené. Kwět brunátný, malý, hořký a ſſlemowitý.

❧ Dále geſt y čtwrtá Sideritis, kterauž gſem nalezl w Rakauſých okolo Wjdně/ a geſt k oku welmi pěkná. Má čtwerhraný ratoleſtný Slaupek, lokte zwýſſj/ na němž ſtogj liſtj ſkůro Ssalwěgi podobné/ poběláwé gako na Gablečnjku/ wůkol zpilowané/ chuti doſti přjgemné a libé. Neſe kwět ſwůg také na Prutu mezy liſtjm, ku podobenſtwj Přeſlenu.

* Bylo by tuto potřebj/ abychom o těchto Bylinách od ſamého Mathyola lepſſj ſpráwu měli: nebo mně z nich geſſtě žádná do rukau ſe nedoſtala, kromě prwnj/ kteráž geſt apud Tragum, Marrubium aquaticum, a roſte obyčegně w mjſtech mokrých a wlhkých: Pročež y ſám Mathiolus má gi w podezřenj/ a ſtawj na mjſtě gegjm ginau Bylinu/ kteráž geſt v wypſánj geho čtwrtá/ prawě, že gi w Rakauſých okolo Wjdně růſti nalezl. Ale in obſeruationibus Pannonicis Cluſij, kterýž nepochybně wſſecky Byliny té Kraginy a země wyhledal a wyſſetřil, žádná ſe nenacházý k této podobná/ kterážby ſe cum Marrubio Pannonico lib. 3. cap. 44. neſrownáwala. Domnjwá ſe owſſem Petrus Pena, že geſt mjſto nj wymalowal Bylinu, kterauž někteřj Cannabim fœminam gmenugj/ & ad Galiopſin přičjtagj/ ale y ta roſte na wlhkých mjſtech/ a nenj w ničemž wzneſſená Bylina. Gá pak dal gſem tuto položiti Sideritim vulgarem, poněwadž ſchwálená geſt pro ſwau moc/ ſlowe wůbec Německy Zeiskraut/ má geden

má geden chlupatý Prut, s několika postrannjmi Ratolistkami / Listj dlauhé, swraskalé a sspi- A čaté, drobet zpilowané / Kwět běležlutý, při wrchu na Prutu geden wedlé druhého osazený / Semýnko počernalé: a roste na mjstech newzdělaných, skalnatých. Užjwagi gi na Rány s zwlásstnjm prospěchem / ano y chwálu gi dáwagi proti Průtrži Lůna / proti bjlému Tóku ženskému / a téměř gedenkaždý o něgakém zwlásstnjm užitku gegim wypprawuge. C.Clusius wypisuge dwoge pěkné pokolenj in stirp. Pannon. lib.3. cap 48 kteréž se tam spatřiti mohau.

Dále, co se druhé Sideritidis dotýče / zdá se owssem drobet podobná býti, gakož gest od Autora wymalowaná, té Bylině, kterauž někteřj Rutam caninã, Psý Rautau gmenugi / wssak se newewssem s nj srownáwá. Aloysius Anguillara klade Pimpinellam sanguisorbam pro Sideritide secunda, a oznamuge w swých Wlasských opinionibus, že gi gesstě y podnes na Ostrowě Krétě tak gmenugj. Dodonæus také skůro tomu chce / že gest Sanguisorba, to gest Krwawé kořenj mensſj / poněwadž Listj má téměř gako Trichomanes, Wlas ženský / gakož o tom sſjroce čjsti může, kdož chce, Pempt. lib.4. cap.21.

Třetj Sideritis s Koryandrowým listem gest mi zhola neznámá. Hogněgsſj spráwy o těchto wssech Bylinách, do giné Knihy odkládám. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Sideritis sſjrá, w hromadu stahuge a ochlazuge.

Zewnitř.

Listj Byliny této zelené ztlučené a přikládané, zahoguge Rány / a zpátkem odhá- nj horké Otoky a Baule.

Třetj Sideritis gest tak mocná / že Krew w nowých ranách, gakž gi gen přilož š, y hned zastawuge. † To též činj Prássek z Byliny, zasey paný do Ran. Tarentinus apud Cæsarem Constantinum lib.13. cap.9. de agricultura, prawj: Kdožby měl při sobě Bylinu Sideritidem, že se může Ostjrů žiwých dotýkati / a nic mu neusskodj.

Listj byliny této otrhané, s Weprowým sádlem ztlučené, a gako Flastr stemperowané, B rozděluge a zahánj záussnice aneb otoky za ussima, Parotidas řečené / aby na ně přikládal.

Sideritis slowe gináč Latině y Řecky Sideritis Heraclia, Parmirum Pythagoræ, Sanguis vel genitura Titani, Vertumnũ, Solastrum, Cristagallinacea Apuleio & Exupera patricalis. Arabsky Sidrichis, Egyptsky Sendionor, Affrikánsky Vdedonim, Německy Glidkraut.

O Wysokém Tranku. Kap. XXXIIII.

Spůsob.

Wysoký Trank, kterýž někteřj Latině Solidaginem Saracenicam, to gest Swalnjk Turecký, gmenugi / má Listj hladké gako Oljwa, než del- ssj a sſjrssj / zwlásstě to, kteréž stogj při zemi bljž Kořene / wůkol drobně a subtylně zpilowané aneb zsekané. Prut zbrunátna čerwený, dwau Loket zwyssj / při wrchu nese kwět klasowitý a žlutý / kterýžto když vzrá, zpeyř- natj a sprchne. † Roste obyčegně w Lesých / a kwetne měsýce Srpna. †

Někteřj Herbářnjcy vkazugi gesstě y ginau Solidaginem Saracenicam, kteráž listjm y prautjm podobná gest nynj dotčenému Wysokému tranku / ale kwět gegi žlutý srownáwá se s přjmětným kořenjm aneb s Kwětem S. Jakuba. Ale gestli tato Bylina prawá Solidago Saracenica, nemohu wlastně powěděti, aniž chcy gistiti. Wssak to dobře wjm / že nássě Virga aurea wssecky ty mocy a včinky má / kteréž se de Solidagine Saracenica wy- prawugi. Čzechowé této Bylině Hadj trank řjkagi.

* Což se dotýče prwnjho Wysokého tranku / w nepřjtomnosti mé Maljř, gakož se y při giných mnohých stalo, Bylinu y Listj welmi churawé wymalowal / wssak in Lobelio lépe a wlastněgi gest wyreysowaná / kdež gi každý nagiti může. W tom se toliko dělj od giných / že má listj malé zpilowané / aneb mnohem subtýlněgssj / a sotwa očima spatřiti možné zaubky. Druhý gest od Autora Knihy této wypsaný. Nacházegi se pak Byliny této rozličná pokole-

C nj, malá y weliká/ a mezy ginými gedna ſlowe Herba Dorea † siue aurea, † roſte w hognoſti in Prouincia, a na miſtech wodnatých, okolo Narbony. Prautj má welmi dlauhé/ na nichž ſtogj Kwět žlutý/ kterýž ſe in pappos w Chmeyřj rozletá: Liſtj geſt weliké, obdlauzné a ſſpičaté, zřjdka zpilowané/ Kořen wonj téměř gako planá Angelika/ a chwálu má gako y ginj, že geſt welmi dobrý na rány/ pročež gi mnozý Panax Pharnaceum, a ginj Chironium gmenugj.*

Wyſoký Traňk. Virga aurea, alias Solidago Saracenica.

Ginj Wyſoký Traňk. Virga aurea alia.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obědwě tyto Byliny gſau gednoſtegného přirozenj/ totiž horkého a ſuchého na druhém ſtupni: Mocy otwjragjcý, ztenčugjcý a rozpauſſtěgjcý. Proſpěſſně gich vžjwagj na Rány/ budto do maſtj aneb do Rannjch traňkůw: nebo ſwalugj rány wnitřnjm y zewnitřnjm vžjwánjm.

Wnitř.

Arnoldus de Noua villa wyſoce wychwaluge tuto Bylinu/ totižto že welmi ſylně Moč žene/ Kámen láme, drobj a wywodj/ aby gi w bjlém wjně wařil a pil.

W čerweném wjně trpkém wařená a přigatá, zaſtawuge wſſeliké plynutj břicha/ a hogj každé wnitřnj Aurazy a rány. Traňk dobrý raněným a protrhlým: Wař Wyſoký traňk s Zanyklem a s obogj Chlapinau v wodě a pj. Týž traňk dobrý geſt otráweným, oteklým/ a když maſſo padá a ſmrdj.

Hadjmu pak traňku mjmo tyto giž dotčené vžitky y toto zwláſſtně ſe připiſuge: Kámen w Měchyři lomiti/ ſſlemy, kaly y chuchly z něho hnáti/ Moč zaſtawený z něho proprawowati/ Matku ſtudenau k plodu ſpůſobowati/ dnu ſtřewnj s nadýmánjm vkládati/ Wodnotedlným oteklým s duſſnotau a s obtjžnoſtj bokůw, ſpomáhati. Summau k wſſemu tomu ſe hodj, k čemuž Zanykl.

Proti wnitřnjmu zwředowánj Gater, Maternjka y wſſeho žiwota: Moč Hadj traňk v wjně/ dyſtyllug a to wjno pj. To také žřenj a nadýmánj wnitřnj vkládá.

Zewnitř.

Wyſoký traňk hogj wſſeliké rány a zwředowánj. A protož když geg zelený ztlučeš a přiložjš, dělá neyprwé Maſſo/ a potom w hromadu ſwaluge.

Vſuſſený, na Prach zetřený, do ran nowých y ſtarých ano y do Fiſtulj zaſeypaný, čiſtj ge/ a napomáhá k rychlému zhogenj.

Gjcha

¶ Gicha, w kterež Wysoký y Hadj trank zwařen, aneb sama toliko z něho pálená woda / hogj a vzdrawuge každé zwředowánj aneb oteklinu Aust, y zpuchnutj Gazýčka aneb čjpku w hrdle/ aby gj wymýwal a w hrdle kloktal.

¶ Kdožby tuto Bylinu na Prach zdělanau Octem polil/ a zase wyschnauti nechal/ bude mnohem sylněgšj a mocněgšj k hogenj starých ran y Aurazůw.

¶ Wař Wysoký trank s Řeckým senem, s Poponcem a Slézem v wodě / a to často na Ránu podešlau a oteklau přikládeg. Můžeš také y Mast z toho vdělati/ a k témuž vžjwati. ¶ Woda z Hadjho tranku pálená, gest též mocy y k Ranám / aby gi rány y wšeligaké zemnutj a sedřenj, zwlášťě okolo Lůna, wymýwal/ a šátky w nj namočenými obkládal. ¶ Wysoký trank slowe Latině Virga aurea, Solidago † vel Consolida Saracenica, à conjungendis siue claudendis vulnerum labris, quod consolidare Chirurgi barbari dicunt. Dicitur & Herba fortis: quibusdam est Leucophragis Plinij. Francauský Consolide & Consolide Sarrazine. Německy Gulden oder Heydnisch wundkraut. †

O Ostružině. Kap. XXXV.

Ostružina. Rubus.

Rozdjl, Spůsob a Mjsto.

Ostružina, wšechněm známá, gest dwogj: Gedna wětšj / druhá menšj. Obogj gednostegná/ kromě že gedna gest wětšj a chlupatěgšj. Rostau wšudy mezy křowjm a porostlinami, wedlé cesty a wmjstech pustých/ hned zase paušťj se pod sebe do země/ wkořeňugj se zase/ a tak se samy zahušťugj. Prautj pak gest zewšech stran twrdými a bodlawými trny opatřeno/ a zawěšuge se rádo na šaty těch, kteřjž mjmo ně gdau. Z těch Ratolestj wycházegj též bodlawé špičky/ a na každé z nich wisý tři ljstky, rowně gako na Gahodnjku/ s gedné strany bjlé a s druhé černé. Kwět má poneyprwé počerwenalý/ potom bjlý, pěti ljstky osazený/ kterýžto když opadne, gde za nim Owoce každému známé / wewšem podobné Morušjm, sprwu zelené, naposledy černé/ a Šaftu čerweného plné.

† Czas.

¶ Kwetnau při počátku Léta, aneb měsýce Máge. Gahody pak gegich aneb Ostružiny při koncy žnj dozráwagj. †

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Ostrůžina gest přirozenj studeného a suchého / mocy swjragjcý. Gest pak rozdjl mezy stránkami aneb částkami Ostružiny. Nebo listj, zwlásstě kteréž poneyprw wyrostá, má podstatu zemnatau a wodnatau/ aprotož chladj a drobet málo whromadu stahuge a swjrá. Gahody, pokudž gsau gesstě nezralé a trpké, welice sussj, studj a swjragj: Ale zralé a sladké dostáwagj mjrné horkosti/ gakžkoli předce sstahugj. Kwět též mocy gest, gako zralé Gahody/ Kořen sstahuge a swjrá.

Wnitř.

¶ Wssickni ti, gessto pokrmu zachowati nemohau, ale vstawičně se dáwj, magj owoce této Byliny, to gest Ostružiny gjsti/ ano y zelené listj gegj ztlaucy/ a w způsobu Flastru zewnitř na čtitrobu přikládati. Nemůželi se těchto Gahod dostati / mohau wzati býti mladistwj wýstřelkowé aneb Listj, wařiti v wodě a nemocným dáwati.

¶ Listj suché a wrssky Ostružinné v wjně aneb v wodě wařené, a z toho traňk pitý, krotj a mocně sstawuge Cžerwenau běhawku/ též y Ženský sflus, když se přjlissně wyléwá. Tauž moc a včinky má y Kwět, Prach z nezralých Gahod aneb z Listj. Item wytlačený safft z mladistwých wrssků/ kterýž někteřj na Sluncy wysussugj/ proti giž dotčeným neduhům. ¶ Wsseckern Kwět y Owoce v wjně wařené a pité, gest wznessené Lékařstwj těm, kteřjž gsau vsstknuti a raněni od gedowatých Žjžal, Hadů a Sstjrů.

¶ Kořen v wjně wařený, aneb w Prássku přigatý, rozměluge a rozdrobuge Ledwinný kámen. ¶ Pálená woda z Ostružin pitá v wečer a ráno, po každé dwau Lotů ztjžj, dobrá gest malým Djtkám proti Kamenu a Pjsku.

* Kořen Ostružiny wařený, a po několiko dnů pořád pitý, gest dobrý w dlauho trwagjcých a zastaralých Catarrhis a Flusých hlawy. *

† Dodonæus pjsse/ že Ostružiny zralé gsau přjgemný a zdrawý pokrm Žialudku: nebo drobet whromadu stahugj: Ale Galenus dokládá/ Kdožby gich přjliš mnoho gedl, že obtěžugj Hlawu a dělagj nemocnau. Dále prawj/ že Kořen gest drobet tenssj a subtýlněgssj aneb pronikawěgssj podstaty/ a s prospěchem vžjwán býti může proti Kamenu. Gakož y Plinius swědčj/ že gest skussená pomoc/ a že Moč wen žene. Wssak máš kořen v wjně wařiti a z něho pjti.

D

¶ Kwětu Ostružinowého platně také vžjwáme proti wychrkowánj Krwj/ aby geg w čerweném wjně wařil a z něho pil. †

Zewnitř.

* Z Kwětu Ostružinowého na některých mjstech we Wlassjch dystyllugj a wypalugj wodu/ kteráž gest náramně vžitečná proti bolenj Očj. *

¶ Listj a nowj wýstřelkowe Ostružiny v wjně † až do třetjho djlu† zwařeni/ aby tim traňkem teplým vsta promýwal/ čistj a hogj wsselikᚠw vstech porussenj a shnilosti/ y také vtwrzugj wiklawé Zuby. Aby gjm kloktal, hogj otoky w hrdle. Slaužj dobře Barwjřům / aby gjm často promýwali tekuté Prassiwiny a wředy na Hlawě, na Twáři y na tegných mjstech. Tauž a podobnau moc má y wytlačený Safft z listj/ a zase na Sluncy wysussený/ ažby lepký byl a Medu podobný. Item, y pálená woda.

¶ Proti Prassiwině, mažž se w Lázni po těle Sstáwau Ostružinowau / a zase nabudeš kůže pěkné.

¶ Listj Ostružinowé w Lauhu wařené, dělá černé wlasy.

¶ Též listj vsussené, na Prach ztlučené, gest vžitečné proti wředům Dobytčjm/ aby ge zaseypal.

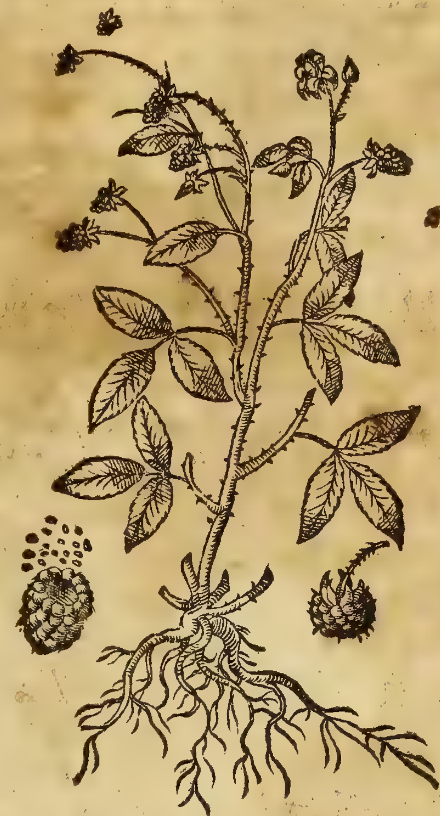
† Pelyněk a listj Ostružinowé v wjně a drobtu Octa zwařené, a na Žialudek přiložené, dobré gest proti plynutj žiwota a čerwené Nemocy. †

¶ Ostružina slowe Řecky βάτος, Latině Rubus, † Rubus aruensis, Rubus magnus & Sentis. † Arabsky Buleich. Wlasky Rouo. Sspanyelsky Carza. Francausky Ronce † à runcatione, quæ dumorum tantum est. Německy Brombeer, Bremen. † Polsky Jezyny. Cžechowé gjm také černé Nedwědice řjkagj. †

O Mali-

O Malinách. Kap. XXXVI.

Malina. Rubus Idæus.

Spůſob.

B

MAliny v nás w Czechách w hognoſti roſtau netoliko w Leſých/ ale y na Zahradách/ a množý ge ſobě ſadj. Strůmek Malinowý geſt mnohem měkčegſſj a autlegſſj, nežli obecné Oſtružiny/ a nenj tak bodlawý/ nýbrž čaſem y bez bodláků ſe nacházý. Liſtj má ſſjrſſj a měkčegſſj/ Prautjčko oblé, Kwět bjlý/ po němž roſte Owoce aneb Gahody čerwené/ a nadjle také drobet gako powěławé, gakoby Roſau ſkropeny byly, Oſtružinám podobné/ wſſak drobněgſſj, prázdné a bez pecyček/ chuti ſladké, gako zemſké Gahody/ wſſak netak libé. Ty Gahody Nedwědi welmi rádi gedj: protož když zralé gſau/ neywjce tehdáž lécegj na Nedwědy a chytagj ge/ odkudž gim někteřj Nedwědice řjkagj. † Kwetnau měſýce Máge a Czerwna/ zragj Czerwence.†

* Geſt také y giné malé pokolenj, nemagjcý žádných bodláčků a trnků/ Liſtj téměř gako na Malině/ při wrchu na Prutu kwět, ſkůro gako předeſſlé Oſtružiny/ z něhož býwagj třj aneb čtyry čerwené Gahody poſpołu/ a čaſem toliko gedna/ wětſſj nežli na Obecné/ chuti dobré a nákyſłé/ Kořen daleko ſe około ſebe rozkłádá. Ten Rubum wypiſugj Geſnerus & Cluſius, a gmenugj Rubum ſaxatilem alpinum, Německy Steinbeer. Hogně ho roſte w Rakauſých, na horách Slézſkých, w Sſweycařjch y gjnde. Maliny nacházý ſe také pěkné pokolenj, s bjlými a chutnými Gahodami: Celý křjček geſt wjce zzelenapoběławý, nežli Obecný/ a welmi ſe rozpłozuge w Zahradách/ a geſt hoden toho, pro ſwau libau wůni a přjgemnau chut.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Maliny wſſecku tu moc magj, gako Oſtružiny/ wſſak netak ſylnau. Chładj, ztenčugj a ſwjragj, gako onyno/ ač něco mdlegi.

Wnitř.

¶ Pálená woda z gahod Malinowých geſt w nemocech horkých netoliko vžitečná/ ale také přjgemná a libá Nemocným/ pro pěknau Fiołowau wůni/ a má ſe s pilnoſtj chowati. * Z Saffttu Malinowého ſtrogj ſe welmi dobrý a zdrawý Syrup/ kterýžto nátamně poſyluge Srdce/ gakož y wonná woda z Malin dyſtyllowaná, tauž moc má. Chwálj gj wyſoce Geſnerus in ſuis Epiſtolis.*

Zewnitř.

Malinowé listj tak zelené ztlučené, a na horká gátra y žaludek přikládané, odhánj horkost. To též činj y pálená woda/a gest moc gegj předivně a dostatečně zkussená/když by gi na pálčiwá a horká mjsta přikládal, skrze ssátky na dwé složené a wnj omáčené. Též Lékařstwj s wjnem a Olegem smjchané, a na vsstknutj Hadj přiložené, odpjrá Gedu.

Kwět Malinowý zdrobna ztlučený, s Medem rozdělaný a přikládaný, dobrý gest proti pálčiwým otokům Očj/zahánj Růži y S. Antonjna Pekelný oheň.

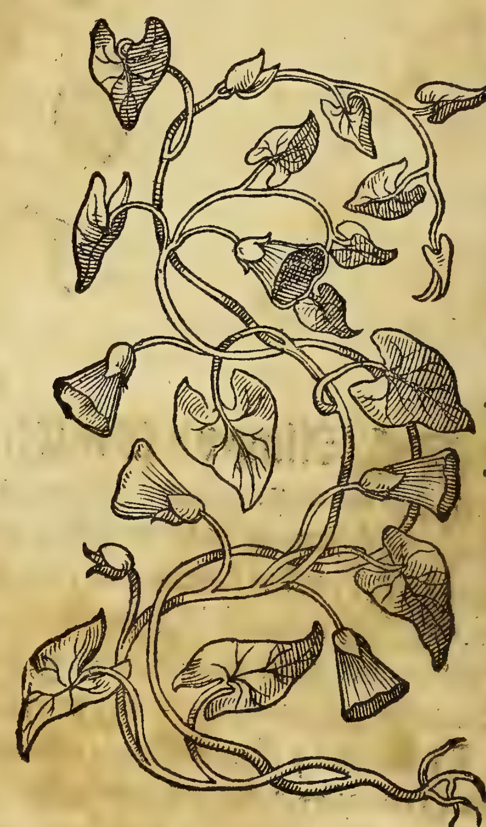
Malina slowe Latině Rubus Idæus, † quòd in monte Ida copiosus proveniat. Francausky Framboises, quasi Fragaria lignea aut siluosa. Wlasky Ampomele. Německy Hindtbeere, Himbere vnd Horbeere.

O Swlačcy menssjm. Kap. XXXVII.

Swlačec menssj. Helxine cissampelos, Volubilis minor.

Swlačec wětssj. Volubilis siue Convolvulus major.

Spůsob.

Swlačec menssj, kterýž Volubilem minorem gmenugj, roste na hrázých v Plotů, na Winicých y na Polých mezy osenjm. Listj nese podobné Břečtanowému/ drobné, tenké, sformowané téměř gako Střela. Ratolistky aneb Rywowj má drobné, oblé, ručičkowaté gako prowázky/ gimiž se táhne a otočuge okolo wsseho, čehož dosýcy může/ vtiskuge a vdussuge giné Byliny/ aniž se dá snadně wyplemeniti/protože bjlj a tencý Kořjnkowé geho welmi hluboko podse pronikagj/ a lehýcce se vgjmagj/ a wždycky nowé wrssky wen wystřelugj gako Chmel. Má Kwět bjlý a poněkud y tělné barwy/ a ten gest prázdný, gako Zwonček/ kterýžto když opadne, nacházý se černé Semýnko w hlawičkách aneb okrauhlých misskách zawřené. Někteřj také Bylině této Bjlý Zwonček řjkagj.

* Roste také Wětssj Swlačec v Plotů a w Hágich, s mnohem wětssjm a sněžně bjlým Zwonečkem. Na mnoha mistech magj obyčeg tuto Bylinu y za Okny saditi/ protože se welmi pěkně nahoru wésti dá/a roste welmi hustě whromadu/ a zdá se co negaky zelený Koberec. Kořen y Bylina dáwá z sebe Safft bjlý gako Mléko/ wůně a chuti odporné, gakoby z pokolenj byla Plané Scammoniæ. Sycе nacházý se gesstě Čžerný Swlačec w Hráchu a mezy Lusky/ kteréž

kteréž také dussý a vmrtwuge / pročež se Tragus domnjwá, že gest Orobanche, gmenuge také A Cussum secundum Serapionis, Dodoneus Helxinen cissampelon, Obecný lid Vogelzung.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Swlačec gest přirozenj horkého / zahřjwá, ztenčuge a rozděluge / gakož se z hořké chuti geho, a z dole položených včinkůw porozuměti může.

Wnitř.

Safft z Listj Swlačcowého wypresowaný a pitý, břicho měkčj / a pěnokrewnost Stolicemi wyhánj. Semene obyčegně vžjwáme proti wětrnostem a kapánj moče aneb Řezawce / aby ho dwanácte aneb ssestnácte zrnek ztluka, w bjlém wjně přigal. K témuž slaužj y woda z zwonečkůw Swlačcowých pálená, ráno y v wečer pitá.

† Swlačec s Womanem, Fiolowým kořenem, Osládycý a s ženským wlasem požjwaný, wyčisťuge Prsy od hrubých wlhkostj a ssl[illegible]mu.†

Zewnitř.

Safft aneb mjzka z listj Swlačcowého s winným Octem a gečnau maukau zwařená gako na Flastr, a teplá přiložená, dně Kyčelnj spomáhá. S Octem a Solj smjchaná, dobrá gest proti Prasslíwosti / aby se gj často potjral.

S Octem a Růžowým olegem smjssená a rozdělaná, aby lněný ssátek w nj omáčege na čelo a žjdowiny přiwazowal, welmi dobře bolenj Hlawy vkládá.

Woda pálená z Zwonečků Swlačcowých, gest znamenité Lekařstwj na čerwené a horkostj roznjcené Oči / aby gi do nich wkrápěl a na ně přikládal.

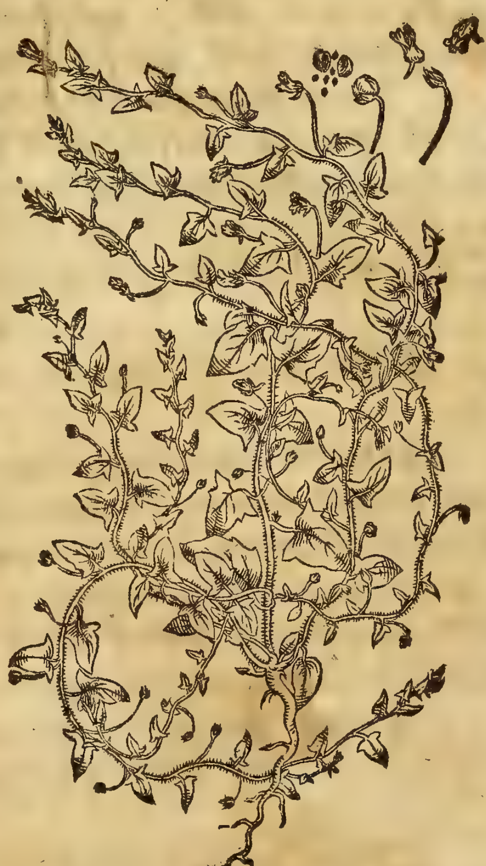
Byliny vžjwagj k mytj aneb pařenj v Wanně / proti kapawému těžkému wody paussťenj, a dějcýmu Kamenu. Safft z byliny s Bjlé horčice bylinau smjchaný, aby gjm potjral / dělá kůži giné podobnau a rownau. Kdožby se vrazyl, od násylného gjtj / ztluc kwět Swlačcowý / a pomazug tim Safftem mjsta vraženého, a zhogjš se.

Swlačec menssj slowe Řecky y Latině Helxine cissampelos, Smilax leuis, Con- B uoluolus vel Volubilis minor, Campanella. Arabsky Acsin. Wlasky Viluochio minore. Sspanyelsky Yerua campana. † Německy Winde oder Zaunglocken, Windenkraut vnd Baumwinde. † Swlačec wětssj Volubilis major, Polsky Powog.

Elatine.

Tohoto prawého Elatine, gakéž toto wymalowánj vkazuge, nikdý gsem prwé newiděl / ale teprw teď nedáwno dostalo mi se z Padue, à Iacobo Antonio Cortuso. Roste stručnatě a hustě w hromadu / má pět aneb ssest vzkých Ratolistek: Ty wycházegj z gedno-ho kořene pjdi zdýl, plné listj podobného swrchu wypsanému Swlačcy wětssjmu / kromě že gest menssj a drobet okrauhlegssj / chuti trpké a w hromadu stahugjcý. Kořen gest malý a tenký. Nacházý se na Poljch mezy žitem a w zemi wyděkané. Ssjcha aneb Traňk, w němž tato Bylina zwařená gest pitý, zastawuge Čzerwenau nemoc. Bylina za zelena ztlučená a přiložená, vhassuge a odgjmá horkost čela y Očj / a zastawuge tok gegich.

Elatine.

O Penjzku

C

O Penjžku winutém. Kap. XXXVIII.

Penjžek winutý. Numularia, Centummorbia.

Gméno, Spůſob, Cžas a Mjſto.

D PEnjžek winutý, to geſt Hirudinaria, ſlowe také Centummorbia, za přjčinau ſwých mnohých a hogitedlných mocý: Jtem Numularia, protože Liſtj geho (kteréž ſe s obogj ſtrany tenkého Slaupku od zpodku až do wrchu oſazuge) okrauhlé geſt gako Penjz / a k tomu tučné, tluſté a žilkowaté. Xjkagj mu y Serpentaria minor, protože ſe mezy ginými Bylinami rozkládá, a wine gako ſkrytý Had: Zawěſſuge ſe wſſudy na dně ſwým drobným wláſſeníčkem: aneb že, gakož někteřj pjſſj, Hadi rány ſwé tauto Bylinau hogj. Měſýce Máge neſe drobný, žlutý a hwězdnatý Kwjtek, gako Pryſkyřnjk. Zelená ſe přes celý Rok. Kořen malý a tenký wycházý od Prutu. Roſte rád na mokrých Lukách, trávných Zahradách/mezy Krechty, na mezech a ſtinných trávnatých Leſých. † Cžechowé mu Penjžek řjkagj / pro rozdjl onoho Penjžku, Thlaſpi, kterýž také má Měchýřjčky okrauhlé a tleſkaté gako Penjz, a w nich Semeno / ale neplazý ſe po zemi / nýbrž roſte rowně nahoru. O němž w Knize 2. Kap. 81. prawено. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Penjžek winutý ſuſſj a ſwjrá. To ſe z chuti geho poznáwá.

Wnitř.

¶ Penjžek winutý geſt welmi wzneſſená Bylina na Rány. V wjně wařená a pitá, aneb Práſſek z nj v wjně přigatý / dobrý geſt těm, kteřjž na Cžerwenau nemoc ſtonj. Zaſtawuge Běhawku, chrkánj Krwj, a přjliſſný tok ženſký. Slaužj také welmi proſpěſſně k ewſſelikým wnitřnjm ranám a wředům / zwláſſtě pak Plicnjm. A protož magj rádi a čaſto vžjwati této Byliny, kteřjž Plice raněné magj / a k Sauchotinám nakloněni gſau. Chwálu má Penjžek tento winutý y proti Průtržům.

* Tuto Bylinu někteřj za welmi dobrau držj proti Scorbutum, Scharbock aneb Stomacacen, aby gi v wjně wařil, pil a hrdlo wyplakowal. *

Zewnitř.

¶ Zewnitřnj Rány magj ſe wjnem, w němž tato Bylina wařena, wymýwati a wyčiſſťowati/

čiſſťowati/ potom liſtj na rány přikládati/ aneb Práſſek do nich zatruſſowati: Brzo hogj, gakž ſkuſſenj dowodj. A

¶ Hadi raněni hogj ſe tauto Bylinau/ což některj Paſtuchowé očitě wyſſetřili a nalezli.

¶ Penjžek winutý ſlowe Latině Numularia, † à foliorum circinnata rotunditate, nummi ſpeciem referente, quibuſdam Numorbis Plinij. † Centummorbia † vel Centimorbia, à mirifica vi & facultate. Hirudinaria, quòd paſsim terræ hirudinis inſtar affixa ſit, & Serpentaria. Francauſky Monnoyere, & Herbe à cent maladies. † Německy Egelkraut, Pfennigkraut. Polſky Peněžnjk.

O Střjbrnjku, aneb Huſým Meydlu.

Kapitola XXXIX.

Střjbrnjk aneb Huſý Meydlo. Anſerina, Potentilla.

B

Spůſob.

Huſý meydlo aneb Střjbrnjk ſlowe Německy Genſerich, od Huſý/ kterež tuto Bylinu rády gedj. Roſte w mokřinách podlé Potučků a wod/ kdež ſe rády Huſy paſau. Ležj vſtawičně na zemi, s ſwým pernatým a rozděleným liſtjm, podobným k Ržepjčku/ kromě že ge má chlupatěgſſj/ powrchu zelené, po hřbetě popelaté, aneb bjlé gako ſtřjbro (odkudž y Střjbrnjk ſlowe) k dotknutj měké, a chuti trpké. Prautjčko neſe mladiſtwé/ po zemi ſe plazýcý gako Myſſj vſſko menſſj aneb Chlupáček/ na němž ſtogj žlutý Kwět, gako téměř na Pětiljſtku/ gedenkaždý na zwláſſtnj ſſpičce wiſýcý. Kořen koſmatý, pjdj zdélj/ zewnitř čerwený, wnitř bjlý/ chuti trpké. Tato Bylina nikdý ſe nenacházý ſamotná: nebo welmi ſe rozplozuge a rozſſiřuge/ tak že čaſem geden Kmen gegj, do dwadcýti giných zſebe wydáwá/ a kdež počne růſti, weliké mjſto a Plac ſama obſahuge a zaměſtknáwá.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Střjbrnjk geſt přirozenj ſuchého/ mocy ſwjragjcý a ztenčugjcý, gako Ržebřjček.

Wnitř.

¶ Střjbrnjk v wjně wařený a pitý, zaſtawuge plynutj Břicha, nemoc Czerwenau, wſſeliký Krwotok, ano y bjlý Flus ženſký/ zwláſſtě s čerwenými Koraly a s Slonowau koſtj přigatý.

¶ Prach

C ¶ Prach Střjbrnjkowý s wodau pálenau přigatý, bolenj hřbetu oblehčuge. V wjně Střjbrnjk wařený a pitý, Střewnj dnu vkládá.

¶ Střjbrnjk s Pelyňkem vžjwaný, mořj Cžerwy, a rozhánj žřenj w žiwotě.

Zewnitř.

¶ Někteřj prawj/ že Střjbrnjk zastawuge měkost Břicha y Stolice/ aby gjm zadek vtjral/ aneb Bylinu do obuwj włožil, a na nj chodil.

¶ Střjbrnjk v wodě wařený, a ten Traňk teplý w vstech držaný, vkrocuge a vkládá bolest Zubů/ zwředowánj aust y oslabenj dásnj proplakowánjm. Cžjpek whrdle spadlý zase wyzdwihuge (přidáššli málo Kamence a Licyum) a Flusům k němu padati bránj.

¶ Bylina zmačkaná a přiložená, polehčuge bolenj Klaubůw y Kyčel. †Gest wyborný Lék skljčeným a skrčeným audům kuposylněnj.†

¶ Woda Střjbrnjkowá gest vžitečná čerweným očjm/ aby wnj ššátek omáčel a přikládal/ zahánj Fleky/ stawuge Flusy y bolesti. ¶ Šafft z listj wytlačený/ aby w něm ššátek omáčel, a na čelo přikládal/ zastawuge Krew z Nosu tekaucý.

* Woda z této Byliny dystyllowaná / obyčegná gest w Engellandu, k shánění Flekůw a pjh z twáře. Jtem opáleniny aneb šmáhy od Slunce.*

† Střjbrnjk bylina s Solj a Růžowým Octem ztlučená/ a potom gako Flastr tak chladná zespod noh a na dlaně rukau přiwázaná/ welmi mocně táhne horkost z Hlawy y zewššeho Těla: A gest zkuššený Lék w horkých bolestech Hlawy/ též y w pálčiwých Zymnicech.

¶ Střjbrnjk do obuwj włožený, aby na něm chodil, dobrý gest proti Zlautenicy.

¶ Střjbrnjk w polowicy wjna a polowicy wody wařený, krotj při malých Dětech žřenj a trhánj w žiwotě, od zelenosti pocházegjcý/ aby gim Bylinu teplau na břjšško přikládal. Gest welmi pěkné a platné Experimentum. ¶ Střjbrnjková woda gest zwlásstně dobrá pro Oči čerwené, wlhké a slzawé: nebo wysuššuge w nich Flusy/ a předivně zrak temný oswěcuge/ vkládá pjchánj a střjlenj w Očjch/ aby gi za den několikrát dwě aneb tři krápěge do nich D wpauštěl/ a lněný ššátek wnj omáčege, wlažný na Oči přikládal.†

¶ Střjbrnjk aneb Husý meydlo slowe †Řecky Chenoboscum, hoc est, Pabubulum anserinum, Pastus anserinus, Hercularis & Anserina, protože se na nj Husy rády pasau: Item, Argentaria & Argentina, od Listj kteréž se blyštj gako střjbro: Potentilla, od welikých mocý: Agrimonia siluestris & Tanacetum siluestre, protože listj má podobné Řepjčku aneb Wrátyčj. Wlasky Potentilla & Becco di Occa. Francausky Agrimonie sauuage & Argentine. Německy Genserich oder Genskraut, vnd Sylberkraut.† Polsky Srebrnik, Złotnjk.

O Řepjčku, ginák Starečku.

Kapitola XL.

Způsob a Mjsto.

Řepjček aneb Starček Řecky Eupatorium, od Apatékářůw Agrimonia řečený, gest Bylina wůbec známá. Prut má prostý, drewnatý, oblý, tenký, wlasatý a chlupatý: Listj od gedné sspičky několik wypausstj / wždycky dwě proti sobě osazených/ pět y wjce párů gedněch po druhých/ tolikož e na koncy tři Listy spolu stogj. Mezy každým párem aneb osazenjm na sspičce roste s obogj strany giné malé lističko. To listj wsseckо, weliké y malé, gest chlupaté, wlasaté, počernalé, zpilowané wůkol gako Srp aneb gako list Konopný. Vprostřed Prutu až nahoru vkazuge se klasowitý žlutý Kwjtek, gako na Pětilistku/ kterýžto když opadne, zůstáwá po něm malý chlupatý ostrý Řepjček pod se nakřiwený/ a ten chytá se ššatů, y čehož se dotkne / odkudž y gméno Cžeské má / a toť gest Semeno. Kořen gest drewnatý, začernačerwený/ chuti sylné a drobet hořké. Roste wssudy rád mezy Chrastinami, w mjstech stinných, newydělaných/ na nizkých a kamenitých wrssjch/ okolo Plotů y wedlé cest. † Kwetne téměř přes celé Léto/ a tehdáž spolu s Kwětem y Semenem trhati se má/ a kupotřebě w stjnu vsussiti.† * Řepjčku

* Rżepjčku nacházý ſe we Wlaſſých, zwláſſtě okolo Caprarola, y také w Frankreychu. A zwláſſtnj gedno pokolenj/ welmi pěkné wonj/ ale nerádo v nás w zahradách naſſých obwykne.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Rżepjček geſt přirozenj horkého na prwnjm, a ſuchého na druhém ſtupni/ podſtaty ſubtylné a pronikawé. Mocý ſwau ztenčuge, rozrážj, wytjrá/ bez patrného a přjliſſného rozhorčenj. Stahuge také drobet whromadu a ſtjrá/ neb má při ſobě trpkoſt. Geſt bylina Gatrám zdrawá/ otwjrá ge a poſyluge gich.

Rżepjček aneb Starček. Agrimonia, Eupatorium Græcorum.

B

Wnitř.

Rżepjček geſt wzneſſená Bylina proti zacpánj Gater, v wjně aneb v wodě wařená/ a Nemocným dáwaná. Ten Traňk geſt ſkuſſené Experimentum, y proti ſtudenému kapánj moče. Pálená woda z Rżepjčku pitá, vkládá Káſſel/ rozděluge ſpeklý Flus/ rozhánj Žlautenicy/ dobře činj dlauho ſtonjcým na Zymnicy/ a mořj Cžerwy w břiſſe.

* Traňk z Kořene s pilnoſtj vwařený, zdá ſe býti gako pěkné žluté wjno/ a geſt doſti chutný/ dobře poſyluge Gater/ a otwjrá zacpánj gegich: pročež také y w Apatékách Safft z něho w Trociſſky sfformowaný, chowagj.*

Rżepjček y ſemeno geho v wjně pité, ſpomáhá proti Cžerwené nemocy/ a vſſtknuté od Hadů vzdrawuge. Přidáwá ſe y do Traňků Rannjch. Liſtj s Wlaſſkým koprem a Sſalwěgj w bjlém wjně za třidceti dnů pořád močiti a pjti, zrak oſtřj.

Chceſſli ať Piwo dlauho trwá: Smaž s Chmelem Rżepjček, Benedykt bjlý, Rżebřjček, Dobraumyſl: Aneb protluc ſpolu Rżepjček, Benedykt a Bobek/ zawěs do Piwa. To zachowáwá ge od poruſſenj/ dobrau chut dáwá a k zažitj pomáhá.

Zewnitř.

Liſtj Rżepjčkowé s ſtarým Wepřowým ſádlem přiložené, hogj ty Rány, kteréž ſe neſnadně hogiti dadj.

Kdožby ſobě Aud který wywinul: Wezmi Rżepjčku zeleného aneb ſuchého/ přideg k němu bjlých Otrubů/ a wař w čerweném wjně až do huſtoſti Kaſſe: potom tím teplým Klauby aneb aud wywinutý obkládeg. Někteřj tyto kuſy ſmažj w Octě a Máſle proti témuž neduhu/ a geſt ſkuſſené Experimentum.

Woda pálená z Rżepjčku, dobrá geſt proti Pogedu w vſtech/ vzdrawuge y giné neduhy a zwředowánj auſt/ aby gj vſta wyplakowal a wymýwal.

C Kdož od mnohé a daleké chůze vstal/ meg sobě nohy s Ržepjčkem/ a bude se lépe mjti.

Ržepjček a Womanowý kořen w gednom Kotle wařený/ aby w té wodě ráno y v wečer odznobené audy, a od studena zděkané djry, vmýwal/ vzdrawuge a hogj wkrátkých dnech. Ržepjček v wjně wařiti/ a tím Traňkem rány sečené y bodené wymýwati/ potom ztlaucy s Gitrocélem a tím obkládati/ hogj se dokawadž gsau nowé. Staré rány musýš prwé wyhnogiti.

Mast na wsseligaké rány sečené y bodené, y také y na obraženj, wýborná: Wezmi Ržepjček, Ržebřjček, Zanykl, Husýnůžku, Gitrocél, Zběhowý traňk, Cžernohláwek, Wrátyč, Ržecké seno, Bukwicy čerwenau, Beranj gazyk, Hrusstičku, Cžapj nos, wrssky od Chebdj s kwjtjm, Chlapinu obogj: Wař to wsseckо v wjně, proceď a wytlač. A což wytlačjš, to wař znowa s Olegem dřewěnným/ přideg Wosku, Pryskyřice, Sádla slepičjho a Kačičjho/ a mjcheg. Naposledy odstawě, kdyžby dobře prochladlo/ wsyp bjlé Kadidlo, Myrrhu, Mastyx/ mjcheg vstawičně až se shustne: A budeš mjti dobrau hogitedlnau Mast.

Ržepjček má tuto zwlásstnj moc/ že wložený pod hlawnj Podussku, dřjmotu na člowěka vwodj. †To též činj kořen Ržepjčkowý za zelena zkˇkučený/ a gako Flastr na hlawu přiložený. Ržepjčkowá bylina na hrdle nossená, dobrá býti má proti pálčiwosti žaludka kteréž obyčegně Záha řjkagj. W ruce držaná ažby se zahřila/ zastawuge Krwe tečenj z Nosu.

Ržepjček aneb Staréček slowe Ržecky a Latině Eupatorium ab Eupatore rege, primo inventore, Hepatorium & Hepatitis, quòd hepati medeatur, Plinio Eupatoria. Item Marmorella, Concordia, Arcella, Abscella, Lappa inversa, že Ržepjky pod se obracý. Lékaři gako y Wlassi gmenugj Agrimoniam & Agrimonium. Arabsky Cafal, Cafil seu Gafel. Sspanyelsky Agramonia. Francausky Aigremoine, & Eupatorie. Polsky Badzřecz a Badzecz. Německy Odermenig, Bruchwurtz vnd Leberkletten.†

D

O Traňku S. Kunygundy.

Kapitola XLI.

Spůsob a Mjsto.

Kunygundin Traňk roste obyčegně w mokřinách a w mjstech wlhkých/ zwlásstě pak na mokrých mezech, blízko od wody. † Když se do Zahrad přesazuge, trwá dosti dlauho a dosti pěkně roste/ wssak přitom chce častému zaléwánj/ a tak může zůstati přes třetj Rok.† Nacházý se někdy třj Loket zwýssj/ Bylina na oko krásná a wonná. Prut má gediný, okrauhlý, dlauhý, vzlowatý, ratolestný, pewný, počerwenalý a chlupatý: na němž wyrostá listj dlauhé rozdělené téměř gako na Konopjch, wssak wětssj/ possediwělé, chlupaté/ wůně dobré a chuti hořké. Při wrchu † měsýce Cžerwence † nese weliké Korunky aneb Chomáčky/ z mnohého drobného tělné barwy aneb pobrunátnělého Kwitjčka whromadu složené/ kteréžto po vzránj obtácý se w létawé Chmeyřjčko/ a wjtr ge rozssaukáwá. Kořen kosmatý, na několikero se rozkládá/ žádneho vžitku nenese w Lékařstwj. Starý Herbář gmenuge tuto Bylinu Králowský traňk.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

S. Kunygundy traňk Bylina gest hořká a suchá na druhém stupni/ aneb giště vprostřed třetjho/ čehož chut gegj welmi hořká patrně dokazuge. Mocý swau proniká, čistj, stjrá, rozrážj a zachowáwá od porussenj/ naprawuge zacpánj/ wnitřnj audy wyčisstuge/ a hrubé y lepké wlhkosti w žilách nashromážděné ztenčuge a rozrážj.

Wnitř.

Bylina tato v wodě aneb wjně wařená a pitá, otwjrá zacpaná Gátra, Slezynu y giné audy/ vzdrawuge zlau barwu, Žlautenicy y Wodnotedlnost/ dáwnj Zymnicy, kteráž má půwod od ssmemowitých lepkých wlhkostj a zacpánj. Přináššj ženám nemoc gegich/ žene moč/ naprawuge Prsy a Pljce.

Sasst

Safft z čerstwého Listj wytlačený a pitý, mořj Czerwy w žiwotě. A

Kunygundy tranň s Polnj Rutkau wařený a pitý, čistj Krew zákožnj / odgjmá swrab y Prassiwost. Dáwá se tato Bylina y Dobytku howězýmu když kassle/ ano y Koňům deychawičným a soptiwým. Myslíwcy to giž wyssetřili / že Geleni postřeleni aneb raněni, Bylinu tuto gedj / a požjwánjm gj se hogj. * Někteřj na zemi držj tuto Bylinu za zwlásstnj Lékařstwj na Rány / aby z nj raněný pigel. Gesnerus pjsse in suis Epistolis, že netoliko purguge a počisstuge / ale y dáwenj zbuzuge.*

Kunygundy tranň. Eupatorium Auicennæ, seu vulgare.

B

Zewnitř.

Kunygundy tranň mocný gest také Rány a aurazy hogiti.

Kauřenj z této Byliny suché, zahánj wsselike žjžaly gedowaté.

Safft z listj, s Octem a Solj smjchaný / aby se gjm po Lázni mazal aneb třel / uzdrawuge swrab y Prassiwinu. Kwět přikoženjm swým hogj rány y wředy.

† Bylina tato v wjně aneb wodě wařená, hogj ussknutj Hadů y giných gedowatých žiwočichů / aby tim Trankem několikrát za den Ránu wymýwal / a ztlučenau Bylinu mjsto Flastru přikládal / a kdyžby vschla, zase obnowowal.†

S. Kunygundy tranň slowe Latině Eupatorium Auicennæ seu vulgare, Herba Kunigundis, Cannabina, apud Baptistam Sardum Terzola. † Itě Origanum aquaticum, Trifolium ceruinum, Consolida ceruina, Eupatorium adulterinum. Arabský Gafet. Sspanělský Guafete, od slowa Arabského. Wlasky Eupatorio vulgare. Francausky Eupatoire bastard. Německy Hirtzklee, Wasserdost, Kunigundtranck, Albkraut, vnd Hirtzwundkraut.†

O Gatrnjku přespolnjm. Kap. XLII.

Způsob.

Ažposawad wypsali gsme dwě Gatrnj byliny, totižto Rzepjček aneb Starček a S. Kunygundy tranň. Gest pak y třetj Gatrnj bylina, Eupatorium Mesuæ nazwaná / wspůsobu předesslým dwěma nepodobná: nebo wypausstj z Kořene několik Prutů, tenkých, na půldruhého střewjce dlauhých, oblých / poněkud chlupatých a drewnatých. Na těch stogj obdlaužné,

A dlauzné chlupaté, zpilowané listj/ Zeměžluči nehrubě nepodobných. Na wrchu Prautj má swé Chomáče aneb Kwěty/ barwy y Formy gako Stœchas Citrinum, Plesniwec. Tuscani we Wlassich, v nichž v weliké hognosti na Poljch roste, gmenugj Herbam Iuliam. † Kwetne téměř přes celé Léto. Roste ráda na mjstech wýslunných. W Němcých ani w Cžechách sama od sebe neroste/ leč sazená w kořenných Zahradách. †

Gatrnjk Přespolnj. Ageratum Græcorum, Eupatorium Mesues.

Gatrnjk Přespolnj menssj. Ageratum minus.

B

* Gsau negedni včenj Medici, a mezy nimi Dodonæus & Cesalpinus, w tom domněnj/ že Eupatorium Græcorum & Arabum gest gedna Bylina/ totižto Agrimonia, Řepjček aneb Starček/ očemž na giném mjstě praweno býti má: Nebo takowé dlauhé disputationes a půtky o gménich Bylin sem nepřináležegj/ gako y to, z kterých přjčin dotčenj Medici Bylinu tuto, k Řecké Mátě, kterauž sye Mentham Saracenicam gmenugeme, přičjtagj. Že pak Bylina tato gest Ageratum, také o tom někteřj pochybowati chtěgj/ ale my gi na ten čas při tom gménu zanecháme. Přesazená do Zahrad, gest mnohem ginačegssj/ a má wjce kadeřawé listj: Nacházy se také gedna s pěkným bjlým Kwětem. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Eupatorium Mesuæ gest přirozenj horkého na prwnjm, a suchého na druhém stupni/ chuti welmi hořké.

Wnitř.

Eupatorium ztenčuge, rozděluge, stjrá, wyčisstuge/ nedá hnjti/ otwjrá zacpánj/ hogj wsseliké nemocy, kteréž z zacpánj pocházegj/ odhánj staré dlauhotrwalé Zymnice/ posyluge Žaludka, Gater y giných wnitřnjch Audůw.

Bylina v wodě wařená, a gjchy té dobrý truňk pitý, poznenáhlu skrze Stolice wywozuge sslem a žluč. To též činj Prach, ztjžj dwau aneb trj čtwrtcy přigatý.

Když Bylina kwetne, má se dystyllowati. Takowá woda pitá, žene moč.

Kwět aneb hořegssj wrssky a wýstřelky této Byliny w sladkém wjně přes noc močené, aby to wjno pil, mořj čerwy w břisse. We Wlassjch Matky dáwagj Dětem swým takowé wjno pjti proti Sskrkawkám/ dwě aneb tři hodiny před gjdlem.

† Semeno této Byliny týmž způsobem gako Wurmkraut djtkám dáwané, též Sskrkawky w Břisse mořj a wyhánj. †

Zewnitř.

A

Zewnitř.

¶ Nahoře dotčenau pálenau wodau twář wmýwati a potjrati, wyčisstuge kůži od starých pjh a Flekůw. † Pálj se pak woda měsýce Czerwence in Balneo Mariæ, a berau k tomu Bylinu s Prautjm y s Kwětem / a sekagj drobně. †

* Tato Bylina w wjně wařená s drobtem Rosmarynu a kořene Peltramowého, gest welmi mocné Lékařstwj proti bolenj Zubů / kteréž od studených Flusů pocházý.*

O Pětiprstku aneb Pětilistku.

Kapitola XLIII.

Pětilistek. Pentaphyllon. Quinquefolium.

Pětiprstek s bjlým listem. Pentaphyllon album.

B

Rozdjl, Způsob a Mjsto.

Pětiprstek aneb Pětilistek gest obyčegně trogj: Prwnj neyobyčegněgssj, a kteréhož neyčastěgi vžjwáme, roste při Potocých na mjstech mokrých a wlhkých a mezy Krechty. Prut má okrauhlý, tenký, pjdi zwýssj / Kwět na něm zlaté barwy, blýskawý gako malé hwězdičky / z něhož wyrostá Semeno. Z toho Prutu wycházegj dlauhé sspičky / a na každé z nich pět ljstků pospolu, obdlaužných, k Mátě podobných, wůkol zpilowaných / a žilowatých rowně gako na Rzepjčku. Kořen gest počerwenalý, dlauhý a kosmatý, gako Czerné kořenj / chuti trpké a whromadu stahugjcý.

¶ Druhý Pětilistek podobný gest prwnjmu / kromě že má list menssj / ano y we wssech částkách swých gest drobněgssj. Roste w mjstech suchých, a po drnu se rozkládá. Prwnj y druhé pokolenj w gedné Figuře gsme zawřeli.

¶ Třetj Pětilistek má listj ssediwé aneb Popelaté a chlupaté gako Střjbrnjk / Kwět bjlý / Kořen přjtryssawý a trpký. Roste w mjstech wyprahlých a kamenitých.

* Tato Autoris wypsánj s Figůrami geho (kterýchž gsme my zanechali) se nesrownáwagj / aniž se to rymuge, dwě Byliny mezy sebau rozdjlné, gakž vkázáno, w gednu Formu a Figůru míchati. A protož gá chcy tuto zřetedlněgssj wypsánj položiti. Prwnj a neyobyčegněgssj Pětilistek roste na suchých mjstech / kdež dlauho tráwa wygiti nemůže / rozkládá se a plazy s dlauhými

C s dlauhými prowázky okolo sebe, gako Stříbrnjk/ gemuž také téměř podobný gest/ kromě že toliko pět lijstků, zřjdka pak ssest aneb sedm na gedné sspičce nese. Welmi rád se plichtj aneb mjsy mezy Gahody/ kteréž se do Zahrad přesazugj/ gakožto zwlásstnj gegich kaz a zhauba.

Druhý nenj prwnjmu w ničemž podobný. Roste na suchých mezech/ a má Prut přjmý nahoru pjdi zwýssj/ na němž se vkazugj žlutj Kwjtkowé, gako malické Hwězdičky. Listj má subtýlné a welmi zstřjhané, po druhé straně bjlé/ pročež také Pentaphyllon album, Pětilistek bjlý slauti může/ ne žeby Kwět bjlý nesl/ gakož w prwněgssjm Herbáři swém Autor dal mu ten Tytul. Kořen při obogjm tomto Pětiljstku gest dosti hrubý, dlauhý/ s mnohým wlássenjm, barwy počerwenalé/ chuti trpké a whromadu swjragjcý, gako Nátržnjk.

Pětiljstek s Kwětem bjlým. Quinquefolium flore albo.

Pětiljstek čerwený. Quinquefolium paluſtre.

D

Třetj Pětiljstek má pěkné střjbrné barwy listj na rubý straně/ bjlý Kwět gako zemské Gahody. Roste w Lesých.

Přiložili gsme k těmto třem y čtwrtý, Quinquefolium paluſtre řečený. Toho v nás yginde roste welmi mnoho w mjstech wodnatých / a časem býwá dosti hrubý / pročež geg tuto Malijř dosti hubený wymalowal/ rozprostjrá se okolo sebe/ a má Kwět ztemnabrunátný/ kterýž naposledy nese Owoce, gako zemské Gahody/ ale chuti trpké. Někteřj tomu chtěgj, že gest Fragiferum Plinij, ale pátý Pětiljstek, kterýž wypsal Carolus Clusius, lépe se k němu sformuge. Mnoho giných pěkných Pětiljstků, kterýchž sice žádný newyssetřil, wypsal Clusius lib. 3. Obſeruationum Pannonicarum cap. 5. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssickni Pětiljstkowé gsau složenj suchého a mocy swjragjcý/ ale Kořen mnohem gest mocněgssj, než Listj.

Wnitř.

Wodnatost aneb Safft z Kořene mladistwého a čerstwého wytlačená a pitá, spomáhá proti nedostatkům Plic a Gater/ a mocně odpjrá Gedu.

Kořen v wjně wařený, ažby třetj djl vwřel, a pitý, vzdrawuge Žlautenicy. Týž Kořen v wodě wařený aneb w kyselém wjně a přigatý, zastawuge nemoc Czerwenau/ wsseliký tok Krwe y plynutj Břicha.

Listj Pětiljstku w Medu aneb wodnatém a lehkém wjně wařené, s drobtem Pepře, odhánj třesenj Zymničné: tak aby proti čtwrtodennj Zymnicy natrhal listj zečtyř Ratolistek / proti Třetjdennj zetřj/ a proti každodennj z gedné / gakož Dioſcorides včj.

* Ginj pak dosti málo držj o takowém ssetřenj a wybjránj listj.

Wysoce

Wysoceučený D. Thomas Erastus, lumen Philosophorum Germaniæ, wařjwal tuto Bylinu/ a gako Lignum Guajacum s prospěchem vžjwal proti Psotnjku aneb Bozcy/ gako y wody pálené aneb dystyllowané. A

Dělá se z kořene Byliny této Extractum aneb dystyllowaný Safft/ kterýž gest welmi mocený proti Nemocy čerwené, a podobným tokům. Woda z tohoto Safftu s wjnem wypálená, zlé wředy a Rány dobře wyčisstuge.*

Listj přes den a přes noc v wjně močené a pité, hogj Padúcý nemoc.

Mjzka z listj wytlačená, a ztjžj ssesti Lotů pitá, welmi brzo Zlautenicy hogj. Ginj proti Zlautenicy dělagj Pillule z této Mjzky s Gečnau mukau / a za dewět dnů každého dne ráno čtyry požjti dáwagj. † Kdožby chtěl aby mu Kozy mnoho Mléka dogily/ dáweg gim po několiko dnů pořád čerstwý Pětilystek gjsti/ dřjwe nežby gim pjti dal/ a dadj welmi mnoho Mléka. †

Zewnitř.

Kořen v wodě wařený, ažby třetj djl vwřel/ aby ten Traňk teplý w vstech držel, polehčuge a vkládá bolenj Zubů. Tauž wodau vsta proplakowati a kloktati, hogj zwředowánj a hnilost Aust/ ano y drsnatost trubic aneb raněnj hrdla wyssleďuge. Item, když w vstech hnige/ zetři Pětilistek na Prach a směs s Cukrem / a maž tim kdež hnige / a wyčistj hnis / potom wymeg vsta wodau s Medem Růžowým smjchanau.

Týž Kořen w Octě wařený a přikládaný, wředy rozgidawé a Krtice rozptyluge/ Oheň Pekelný hasý/ Hljzy a nežity vzdrawuge/ Baule, zpuchliny a twrdé otoky rozhánj/ Prassiwost hogj. Listj s Medem a Solj smjssené a přiložené, hogj rány, Fistule, y giné hnilé a tekuté neduhy na těle. Komuž z Očj teče aneb že má temný zrak: Wezmi Pětilistku plnau hrst / wlož geg do čistého bjlého Wjna w nádobě aneb Medenicy mosazné/ a kdyžby chtěl spat gjti, potjreg tim wjnem okolo očj: Spomůžeť.

Pálená woda z Pětilistku dobrá gest proti třesenj Audů a Rukau/ aby gj často potjral/ a samých od sebe vschnauti nechal. B

Czelo tauto wodau potjrati, aneb ssátky w nj omočené na ně přikládati, zastawuge tečenj Krwe z nosu. Někteřj Pětilistek kladau do obuwj pod bosé nohy / a chodj tak na něm/ prawjce, že pomáhá proti Zymnicy. * Kořene w Octě dobře zwařeného, vžjwagj na otewřené rány Raka.*

† Pětilistek bylina ztlučená a Safft z nj wydáwený / a některá krůpěge asy po čtyřikrát za den do čerwených krwawých Očj wkapaná/ rozděluge a rozhánj wnich tu čerwenost y krew.

Pětilistek každého dne dobře w vstech zweykaný, zachowáwá Zuby aby nikdý nebolely. Též činj Kořen / aby geg v wjně wařil/ a každé ráno tim wjnem vsta proplakowal a Zuby wymýwal. Woda z Pětilistku pálj se měsýce Máge/ aby wzal Bylinu s kořenem y s Kwětem, wssecko spolu drobně zsekal/ a powlowně in Balneo Mariæ dystyllowal. Gest proti wssechněm swrchudotčeným nedostatkům vžitečná. †

Pětilistek slowe Řecky y Latině Pentaphyllon, Pentadactylus, Quinquefolium, † vel Quinquefolia, Pempedula, Vnguis vel ala Ibidis.† Wlasky Cinquefolio, Sspanyelsky Cinco enrama. Francausky Quintefueille. † Arabsky Nithafilun. Egyptsky Orphitesbocen. Walasský Propedula & Drocila. Vhersky Kozœt leuelo fiu. Německy Fünfffinger kraut vnd Fünffblat.† Polsky Zabj noga.

O Zanyklu. Kap. XLIIII.

Spůsob, Mjsto a Czas.

Diapensia, od některých nigra Sanicula, to gest černý Zanykl řečená, wycházý s mnohým listem/ z nichž každý wisý na gedné brunátné sspičce / rozdělený na patero aneb ssestero rozstřjženj, rowně co Kuřjnoha / a wssudy wůkol zpilowaný. Roste w Lesých, w Audoljch a w Příkopjch/

C neywjce w mjstech mokrých/ kdež také přes celau Zymu zelený zůstáwá. Ale wſſak z Gara obnowuge ſe a omlazuge Liſtj/ a býwá pěkně zelené a hladké: Prautj od kořene pauſſtj tenké, okrauhlé, na půldruhé pjdi wyſoké aneb y wyšſſj/ na nichž při wrchu roſte Kwjtek ſtručnatý drobný a bjlý / huſtě poſpolu a na dlauhých ſſpičkách w kolo oſazený. Ten když ſpadá, býwagj z něho hlawičky aneb Paličky zelené, k Gahodám zemſkým podobné/ wſſak daleko menſſj / kterėžto když vzragj, wáznau na ſſatech gako Ržepjcy. Kořen zewnitř počernalý, na několik drobných kořjnků rozdělený.

Zanykl. Sanicula. Diapenſia.

Horni Zanykl. Sanicula alpina.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❧ Zanykl ſuſſj a ſwjrá: má téměř tauž moc, gako Nátržnjk/ o němž hned w náſledugjcý Kapitole pſáti budeme.

Wnitř.

❧ Zanykl geſt wzneſſená a mocná Bylina k hogenj wſſelikých Ran/ odkudž y Latinſkého gména doſtala Sanicula à ſanando. Kořen a Liſtj w Medowé břečce wařené a pité, Pljce zwředowané a raněné vzdrawuge/ trubice Prſnj wyčiſſtuge/ a cožkoli geſt wžiwotě raněného aneb zlámaného, to Zanykl zhogiti může: v Wjně aneb w Safftu z čerſtwého liſtj wytlačeném wařený a přigatý/ zaſtawuge chrkánj Krwj y wſſeliké Krwotoky při Mužjch y Ženách.

* Mnozý také zkuſyli toho/ že tato Bylina někco y žiwot otwjrá / a Zialudek y Střewa od ſſlemowitých wlhkoſtj wyčiſſtuge/ kdyžby toho Prachu s Medem a Lékořicowým ſafftem v wjně dal/ aneb v wodě a Medu bylinu wařil. *

❧ Wař Zanykl y s Kořenjm, a dáweg po čtyřidceti dnů pjti / Průtrž hogj. Summau/ Zanykl dobrý geſt raněným, protrhlým, namoženým, ſraženým, ztlučeným/ a kteřjž od vpadu nemohau pitj a pokrmů w Žaludku zdržeti. Sražené wěcy w těle y krew rozpauſſtj. Protož ſe přidáwá do Traňků rannjch/ a mnozý prawj, kdyby s nim Maſſo na kuſy roztrágené w Hrncy wařil/ žeby ſe whromadu a w geden kus ſwařilo.

Zewnitř.

❧ Zanykl bylina za zelena ztlučená aneb wařená a přiložená, ſplaſkuge a vkládá otoky při Lidech y Howadech/ ſwaluge nowé rány whromadu/ hogj děrawé, tekuté wředy, hniloſti Auſt y zwředowánj hrdla/ aby gi wařil a vſta nj proplakowal.

❧ Proti

Proti wsseligakým Průtržům můžeš Zanykl wzýti/ a s ginými wěcmi, gako Flastr přikládati/ tak gakož o Swalnjku praweno. A

Proti Franské nemocy w mázanj, když se w Austech zgitřj: Wezmi Zanykl, Hrušťičku, Rzebřjček, Gitrocel/ wař to v wjně a proceď/ potom přideg k tomu procezenému tranku, Růžowého medu a winného Octa dwě lžjce / směs spolu a tim sobě vsta wymýweg, a drž chwjli w vstech/ potom wen wypliň: vsta wyčisstuge. Giné Lékařstwj k témuž: Wezmi Ptysany/ přideg Medu, Růžowé wody a Alaunu nemnoho/ powař trochu a tim vsta wyplakug.

† Zanykl na Prach ztlučený, stawuge Krew z nosu tekaucý/ aby geg do chřjpj wprawil. Týž Prach stawuge y Krew z ran tekaucý/ aby gjm do nowých Ran zaseypal.

Proti spadlému čjpku wař Zanykl bylinu w dobrém wjně / a procedě, wyplakug sobě začasto hrdlo teplým Trankem: Spomůžeť. Když se Kůň od Sedla odhnete / zaseypeg mu Ránu Zanyklem na Prach ztlučeným/ brzo mu vschne a zahogj se.

Pálj se woda z Zanykle Byliny s Kořenem y sewssj gegj podstatau, měsýce Cžerwna, když gest zralá a Kwět swůg nese, in Balneo Mariæ. Gest welmi na Rány vžitečná/ buď žeby gj kdo wnitř aneb zewnitř požjwal. †

Zanykl slowe Rzecky Diapensia, Latinè Sanicula † & Sanaria à sanando. Item, Sanicula quinquefolia, Consolida quinquefolia & Ferraria minor. Wlasky Sanicola. Francausky Sanicle. Vhersky Sanicor. Německy Sanickel vnd Sennickel. † Polsky Cžerné zelj aneb Cžerné kořenj.

* Sanicula Alpina. Hornj Zanykl.

Ento Zanykl gest pěkná Bylina/ a od mnohých, w těch mjstech, kdež roste, gako na Horách Sswecarských, Vherských a giných, k hogenj Ran welice schwálená/ pročež gj také gméno Saniculæ dáno. Nese okrauhlé, tučné listj/ téměř gako Saxifraga alba, Lomikámen bjlý/ wssak wětssj. Na Prautj swrchu roste několik Ratolistek, s pěkným drobným bjlým Kwjtkem, Pětilistky složeným/ a malíčkými, subtylnými čerwenými krápěgemi ozdobeným / z něhož přicházý drobné prassné Semýnko, w dwérohých kusstinkách zawřené. Když se do Zahrad přesazuge, ráda w nich trwá/ a gest hodna toho pro swau krásu/ aby w Zahradách opatrowána byla. Carolus Clusius obssjrně gi wypisuge lib. 3. cap. 5. stirp. Pannonicar. a w ssesté Kapitole též Knihy, giné pokolenj, kteréž nahoře w Kap. 23. Cortusa gmenowáno bylo. Ginác gmenugj tuto Bylinu Saxifragam Sabaudicam siue Guttatam, we Wlassjch Vmbilicum Veneris Septentrionalium. * B

† Pastýři w těch Horách, kdež roste, gi řjkagj swaté Trogice Zwonček, Campanula S. Trinitatis, někteřj Campanula vulneraria, Německy Wundglöcklein vnd Heilglöcklein. †

O Nátržnjku aneb Trzeném Kořenj. Kapitola XLV.

Mjsto a Spůsob.

Nátržnjk aneb Trzené kořenj rádo roste na Brázdách a w Lesých/ zwlásstě pak w hágjch Březowých/ kdež gest země nadjle wyprahlá a pjsčitá. Podobný gest Pětilistku/ kromě že listj má menssj, na patero aneb sedmero rozdělené/ po kragi wůkol malými zaubky gako Srp zpilowané/ newisýcý na dlauhé sspičce, gako na Pětilistku/ ale přidržegjcý se Prutu aneb Ratolistky wůkol, gedno osazenj nad druhým. Prautků několik od gednoho Kořene wycházý, tenkých, počerwenalých, pjdi zwýssj/ a ti Kwět nesau zbledažlutý aneb medowé barwy, gako Pětilistek / tak žeby dobře mezy pokolenj Pětilistků počten a položen býti mohl. Kořen gest vzlowatý, gako Wlaský ořech weliký/ počerwenalý, s mnohým drobným wlássenickem/ rowně gako při malém Baldryánu aneb Kozljku.

* Pokol-

C

* Pokolenj.

Na Tyrolských Horách, zwlásstě okolo Pilersec, kdež mnoho Bylin dobrých roste, nalezl gsem gedno pokolenj Nátržnjku/ mnohem wětssj nežli gest Obecný/ gehožto Kořen gest welmi weliký a čerwený, gako Krew/ pročež také na některých mjstech, gako y w Ssweycařjch Rotwurtz, Cžerwený kořen slowe. Má mnohem liběgssj wůni nežli Obecný/ a protož slussně mjsto něho brán býti může. Někteřj chtěgj, že slowe Tormentilla, protože Tormina, to gest vkrutnau bolest a trápenj Zubů zahánj. *

Nátržnjk.	Tormentilla.
T Obecný, s menssjm nežli ginj kořenem.	T Vulgaris, minore quàm reliquæ, radice.
O Mladý kořen, kterýž časem při giném w Zahradě sazeném roste.	O Adnata radicula pusilla, cum veterem in hortum transtulissem.
* Wětssj horni Nátržnjk.	* Major mõtana Tormẽtilla.
† Giný s dlauhým Kořenem z Sſweycar.	† Peculiare genus radice prę longa ex Heluetia.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Nátržnjkowý kořen gest přirozenj suchého na třetjm stupni/ wssak bez patrné a zgewné horkosti.

Wnitř.

Nátržnjk gest drahý a hogitedlný kořen, proti wsselikému Gedu, morowému nakaženj, Cžerwům w břisse, wnitřnjm y zewnitřnjm raněnjm, nemocy Cžerwené y wsselikým Flusům a plynutj aneb měkosti žiwota. Může rozličným spůsobem přigjmán býti/ gako w sstáwě aneb Safftu z čerstwého kořene a zelené Byliny wytlačeném. Pakli nemůžeš mjti zeleného kořene, ztluc geg suchý/ a přigmi po každé ztižj gedné čtwrtce aneb zlatého v wjně. Aneb wař hrstku plnau Byliny y Kořene v wjně/ a pj ten Traňk teplý. Rozuměgž pak o Wjně, když žádné Zymničné horkosti nenj/ nebo syce bylaliby Zymnice přjtomná, musylby geg v wodě wařiti/ aneb s pálenau wodau Nátržnjkowau aneb sstowjkowau pjti. Obecná Regule. Což se koli a gakékoli Lékařstwj strogiti aneb skládati má proti Gedu a mornj ráně/ nikdý Nátržnjk w zapomenutj nemá přicházeti: neb gest geden z hlawnjch kusůw proti těm nakaženjm.

Bylina aneb Kořen vsussený, na Prach zdělaný a w Gitrocelowém safftu aneb wodě pitý, zahánj kápawé řezánj moče.

Týž

¶ Týž Prach s Bjlkem wagečným ſmjchaný a ſpolu zadělaný/ ažby z něho těſto bylo/ a w hliněnné nádobě, aneb na horké Cyhle w Koláček wpražený a wpečený/ geſt welmi zdrawý giſti těm, kteřjž oběma koncy, to geſt wrchnjm y ſpodkem, zmjtagj.

¶ Giný Koláček proti wſſelikým Tokům: Wezmi Práſſku Nátržnjkowého/ třetj djl toho ztlučené Muſſkátowé kůlky/ Žlautek od wegce a mauky Owesné, cožby doſti bylo/ ſmjcheg to ſpolu dobře/ wpec na železné Lžjcy aneb na Kotljčku poznenáhlu při whlj/ Koláček ten čaſto obracege. Z těch Nemocný každého dne geden ſnjſti má.

¶ Proti chrkánj a plwánj Krwj: Smjcheg Prach Nátržnjkowý s Lektwařj aneb Cukrem Růžowým a hlinau Armenſkau/ a gez čaſto.

¶ Dotčený Práſſek w pečeném na měko wegcy přigatý za několik dnů pořád, zachowáwá od nečaſného porodu/ a brání potracenj Plodu. Přidáſſli k tomu Polnj Sſalwěge, bude Lékařſtwj tim ſylněgſſj.

* Z této Byliny y Kořene ſpolu kopaného od patnáctého dne Srpna až do měſyce Zářj, a drobně zſekaného, v wjně přes noc močeného, wypaluge ſe mjrným ohnjčkem, welmi mocná a vžitečná woda proti mnohým giž dotčeným neduhům. *

† Kořen Nátržnjkowý čerſtwý aneb ſuchý do wjna wložený, aby z něho pil/ poſyluge ſrdce y wſſechněch wnitřnjch Audůw.

¶ Kořen Nátržnjkowý na Prach ztlučený, a ráno na čtitrobu tak mnoho gako za Ljſkowý ořech w trunečku wjna w Zymě, w Létě pak w Octě aneb w Sſtowjkowé wodě přigatý, zachowáwá Cžlowěka/ aby mu toho dne nakaženj Mornj ſſkoditi nemohlo.

¶ K témuž dobrý Práſſek: Wezmi Natržnjku dwa Loty/ wnitřnjch Cytronowých gader, ſemena Kardubenedyktu, každého geden Lot: Ztluc ty kuſy na drrbný Práſſek/ ſchoweg w Krabičce/ z toho wezmi každé ráno na čtitrobu za Ljſkowý ořech s Wjnem aneb s Octem: A budeš toho dne bezpečen. Paklibý kdo giž byl nakažen/ wezmi téhož Práſſku geden Quentjk/ a též geden Quentjk dobrého Drnáku/ rozpuſt we čtyřech Lotech aneb půl čtwrti Zeydljka wody Nátržnjkowé/ a dwau lotech Octa Karaffilátowého, aneb ſyc Octa winného ſylného/ wypj to teplé/ a poť ſe na to tři hodiny: Budeš zdráw. Geſt ſkuſſené a giſté Lékařſtwj.

¶ Kdož má Tertianam, to geſt Zymnicy třetjho dne, ſkrágeg Nátržnjkowau bylinu y Kořen/ wlož do wjna aneb nápoge, a pj z toho: nebude tě Zymnice dlauho trápiti.

¶ Proti ſtřewnjmu žřenj aneb Pſotnjku w Břiſſe malých Djtek, geſt tento Kořen welmi vžitečný/ aby z něho Práſſek vdělal na tento ſpůſob: Wezmi ſuchého a oſtrauhaného kořene Nátržnjkowého, Rohu Gelenjho ſpáleného, Cycwáru, každého půl Lotu/ Kůſtky z Gelenjho ſrdce, třených Perel, každého po gednom Quentli/ přiſtrogené koſti z hlawy Cžlowěka zdrawého půl Quentle/ bjlého Cukrkandu tři Loty. Wſſecky tyto kuſy zděleg na drobný ſubtylný Práſſek/ a ſmjcheg s ztlučeným Cukrkandem/ a přideg k nim geſſtě pět Tabulek bitého zlata Feingoltu. Smjchage wſſecko dobře whromadu/ ſchoweg do pěkné Krabičky. A když potřebj, dáweg z toho Práſſku djtěti, cožby mohl na ſſpic aneb konček nože wzýti v wodě Benedyktowé. A to čiň wždycky we dwau hodinách gednau/ ažby poznal, že Djtěti lépe geſt. †

Zewnitř.

¶ Nátržnjk geſt také wzneſſené Kořenj na Rány/ nebo čiſtj a hogj wſſecky hniſawé Rány, tekuté neduhy a wředy/ aby ge v wjně, w Octě aneb wodě wařil/ bolawá mjſta gjm promýwal/ a Práſſkem z něho zaſeypal.

¶ Dotčený Práſſek ſtawuge Krew z Noſu y z Ran/ aby gjm zaſeypal.

¶ Mytj noh s Nátržnjkem přiſtrogené, sſtawuge tok žiwota aneb Břicha. Wanna z téhož připrawená aby ſe w nj Ženy myly, nemoc a Krwotok gegich zaſtawuge/ † ano y tok Zlatých žil. †

¶ Safft aneb woda z Nátržnjku, s Tucyj na Prach ztlučenau rozpuſſtěná a ſmjchaná, dobrá geſt ſlzawým Očjm/ aby gi do nich wpauſſtěl. Tucyj pak muſýš prwé čaſto Růžowau wodau vhaſyti a wypláknauti.

¶ Bylina y Kořen obě ſpolu ztlučené a přiložene, rozptylugj a zahánějj Wolata, twrdoſti, otoky a sſedlau aneb ſraženau Krew.

¶ In ſumma, Nátržnjk wſſecky ty mocy má, gako Pětiljſtek.

* Nátržnjkowý

C * Nátržnjkowý kořen spolu s Kwětem počerwenalých Kopřiw, páljse na Prach w Pecy/ wssak aby se nepřipálil: Ten Prach do Ran zasenpaný, welmi mocné stawuge přjlissné Krwe tečenj. *

† Kdožby trpěl nedostatek na zraku / tak žeby nedobře widěl / awssak mělby Oči pěkné a gasné: Wař sobě Nátržnjk v wjně/ a klaď na Oči gako Flastr/ a když vschne obnow zase/ a to děleg po dewět dnů pořád: budeš mjti zdrawý zrak.

Kořen Nátržnjkowý w vstech držaný, a Bylina y s Kořenem ztlučená, a na čelo gako Flastr přiložená, zastawuge tečenj Krwe z Nosu.

Týž kořen v wodě wařený, a Trank ten procezený teplý w vstech držaný/ aby gjm vsta často proplakowal a wymýwal/ vtwrzuge wiklawé Zuby/ a zahánj smrad gegich.

Proti Zymnicy: Wezmi Nátržnjk, a wlož pod Nemocného, aby na něm spal / a deg mu geg y do Obuwj, ať na něm chodj.

Neylepssj čas kupálenj wody Nátržnjkowé gest měsýce Máge / aby wzal Bylinu, Kořen y Kwět wsseckو spolu, drobně zsekal, a potom in Balneo Mariæ powlowně wytáhl. Tato woda má welikau chwálu ode wssech Lékařů proti wsselikému Gedu. Nebo wyhánj z těla netoliko každau gedowatost / ale y wssecky zlé gedowaté wlhkosti a hnilosti / z nichž se snadně nakaženj zroditi může/ posyluge Srdce / stawuge a wysussuge Flusy hlawy / zmocňuge Prsy a Pljce/ hogj wssecka wnitřnj zgitřenj a raněnj / zachowáwá od Sauchotin/ zastawuge měkost Břicha/ aby gi wždycky ráno a v wečer pokaždé séčtyři aneb s pět Lotů wypil / a do wjna přilewal. Zdrawá gest y slzawým a tekutým Očjm/aby do nich dwě aneb třj krůpěge wpausstěl/ a lněný sátek w nj omáčege, na Oči přikládal / wysussuge wlhkosti gegich. Mohau časem y Panj těhotné truněk té wody wypiti aneb do wjna sobě přilewati: nebo posyluge plodu w žiwotě Matky / a bránj potracenj.

Nátržnjk aneb Tržene kořenj, slowe Řecky Heptaphyllon, Latině Septifolium à septeno foliorum numero, Sedmilisstek, Tormentilla, Consolida rubra, Betularia, protože mezy Březowjm roste, Herba tremola & Arilaria. Wlasky Tormentilla & Settifoglio herba. Sspanělsky Setten rama. Francausky Tormentille. Německy Tormentill, Hertzwurtz, D Blutwurtz, Rotwurtz, Rotheilwurtz, Rhurwurtz vnd Birckwurtz. †

O Gahodnjku. Kap. XLVI.

Způsob, Čzas a Mjsto.

JAhodnjk wssechněm dobře známý gest/ po swých pěkných a libě chutných Gahodách. Nemá žádného slaupku / ale množstwj dlauhého Prautjčka, gako Prowázků z Kořene wycházegjcých/ gjmiž se rozkládá po zemi / z nichž potom nowé kmenowjčko wyrostá. Sspičky má chlupaté/ a na každé nic wjce nežli tři ljstky/ po kragjch wůkol zpilowané gako na Pětiljstku / po té straně k zemi barwy popelaté a žilkowaté. Když se neyprwé wypausstěgj, gsau whromadu sfaldowané gako Dětel/ a wssecky zwrasklé. Kwetne obyčegně měsýce Dubna / a potom přes Léto až do Podzymku: Ale Owotce aneb Gahody toliko w Létě okolo času S. Wjta nese. Kwjtkowé geho gsau pěkné bjlé hwězdnaté růžičky, podobné kwětu Ostružinnému/ magjcý w prostředku Pýrka žlutá, gako Růže. Když těch pět postrannjch ljstků opadne, býwagj z těch prostřednjch žlutých Pýrek pěkné čerwené Gahody / wnitř drobného semýnka plné / wůně libé a chuti sladké. Kořen zewnitř ztemna počerwenalý, wlasatý a kosmatý/ wnitř bjlý/ chuti gako Nátržnjkowý neb Pětiljstkowý kořen. Roste sám od sebe na suchých lukách a trawinách/ na mezech, w chrastinách, porostlinách y Zahradách/ ale neyraděgi w Lesých a Meytech, kdež před dwěma aneb třmi Léty Les wypálen. Sám se rozplozuge pausstěge od sebe sem y tam Prautjčko/ od něhož z gakýchsy vzljčků wycházegj Kořjnkowé/ a z těch potom nowé Bylinky gahodnj wyrostagj.

* Rozdjl

A

* Rozdjl a pokolenj.

Nacházegi se Gahody welmi pěkné, weliké, čerwené/ požlutké y wſſecky bjlé/ okrauhlé y obdlauzné/ ljběgſſj wůně a lepſſj chuti, nežli Obecné. Gyt gedno pokolenj gest mnohém wětſſjch a okrauhlegſſjch, nežli gſau giné/ barwy dokonce bledé aneb télné/ chuti libé. Německy gim wůbec řjkagj Bröſling: Pozdě zragj/ pročež y Fraga serotina ſlauti mohau/ wſſak migegj s giný-mi Gahodami: ačkoli čaſem y ty welmi pozdě nalezeny býwagj/ gako Léta Páně M.D.LXIII. a Léta LXXXV. mnoho gich před rukama bylo, Zářj aneb y Ržigna měſýce. Tragus gedno pokolenj geſſtě wypiſuge/ kterémuž okolo Sſpeyru Haarbeer od chlupatého liſtj řjkagj. Nebo Bylina těchto Gahod mnohem geſt wlaſatěgſſj a chlupatěgſſj / a po obau ſtranách popelaté barwy: Owoce nenj zcela čerwené/ ale půl čerweného a půl bjlého/ chuti welmi libé a ſladké. Roſte na ſuchých, trawnatých mezech a w Hágjch. Nacházegi ſe y na Sſweycarſkých horách welmi drobné Gahody/ kteréžto netak dobře ſſmakugj, gako obecné/ a čaſtokrát měſýce Ržigna geſſtě zralé nebýwagj: Gahody gſau také čerwené a chlupatěgſſj/ tak že Gadýrka bljže ſebe ſtogj/ a prawj, že takowé Kwět magj požlautlý.*

Gahodnjk. Fragaria.
*Gahodnjk horni. * Fragaria montana.

Gahody bjlé. Fraga alba.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gahody gſau přirozenj ſtudeného a ſuchého/ mocy ſwjragjcý. Vžitečné lidem magjcým žaludek y Ledwiny přjliš horké: nebo znamenitě obwlažugj a žjzeň haſý.

Wnitř.

Gahodnjk wařený a pitý, zaſtawuge Běhawku y ženſký kwět.

Gahody gedené vhaſſugj žjzeň/ a dobře ſlaužj horkému a Choleticktému žaludku. Bohatj dáwagj ſobě Gahody, propláknauce ge prwé w čiſté wodě, wjnem dobrým politi a Cukrem poſypati / a tak ge gjdagj/ negſau zlé. † Wſſak giſti ſe magj před giným gjdlem/ když Ziaľudek prázdný geſt: nebo ten pokrm nezůſtáwá dlauho w Ziaľudku/ propra-wuge Stolice/ a žene moč. Paklibý ge po giných pokrmjch gedl/ gakož mnozý obyčeg magj dáwati ge po Stole/ tedy ſe w Ziaľudku brzo poruſſj/ a ſnadně zbuzugj Zymnicy. Ale wſſak lidé ſtařj Fluſowatj a ſtudenj, a kteřjž neſtatečný k zažjwánj a ſtudený Ziaľudek magj, a nakloněni gſau k Zymnicy, ženj w žiwotě a dně ſtřewnj, nemagj Gahod gjdati. Paklibý ſe od nich wždy nemohli zdržeti / nechť ge dobře prwé propláknauce, wjnem Sſpanyelſkým aneb Malwazým polegj, a tak gedj.†

Gahody

C ¶ Gahody také ſe do Kuchyně doſtaly: nebo Kuchaři dělagj z nich dobrau krmičku aneb Kaſſi, Lidem nemocným a horkým pro ochlazenj † a poſylněnj ſrdce. † Gakáž geſt koli wnitřnj horkoſt w těle, ta Gahodami a pálenau z nich wodau, vhaſſena býti může.

¶ Táž woda obměkčuge a propraw uge Prſy/ rozděluge horkau Žlautenicy/ a dělá čerſtwau Krew. Dobrá geſt proti Praſſiwině, a čerwenoſti Očj/ kteráž ſwau přjčinu od zahřjté aneb zapálené Krwe béře.

* Safft ſwym čaſem wytlačuge ſe z Gahod/ dlauho trwá / a čjm ſtarſſj, tim ſylněgſſj býwá. Toho vžjwáme proti záſtawě a zacpánj Moče/ a zewnitř na čerwené Oči a Neſſtowice, Růži mezy Očima, a horké otoky hrdla. Též pálj ſe z Gahod woda, kteráž čiſtj Krew/ dobře proſpjwá horkým Gatrám/ a ſlaužj proti Žlautenicy a Pjſku. Dále dělá ſe y z Kořene Extractum welmi čerwené/ a geſt náramně zdrawé a vžitečné Gatrám. Někteřj také za to magj/ že Kořen Gahodnjka wzatý, a w rukau dobře zahřjtý, ſtawuge weliké krwawenj Noſu.*

Zewnitř.

¶ Gahodnjk ztlučený a přiložený, hogj Rány.

¶ Bylina wařená, a ta gjcha w vſtech držaná, vtwrzuge dáſně/ poſyluge wiklawých Zubů/ hogj zwředowánj a zahnogenj Auſt/ a zahánj zlý ſmradlawý duch.

¶ Safft z Liſtj vzdrawuge wſſeliké wředy/ zwláſſtě pak na twáři/ aby ſe gjm vmýwal. A protož Safftu toho čaſto vžjwati, potřebj těm / kteřjž trudowaté a Loſſtičké twáře magj. K témuž ſlaužj y wjno a woda pálená z Gahod.

¶ Zlé a wředowité Nohy magj wymýwány a wyčiſſťowány býti wodau Gahodowau/ aby w nj ſſátek ſmáčel a přikládal.

¶ Někteřj ſtrogj wodu pro Oči z Gahod, berauce k nj Sůl a dyſtyllugjce. Aneb nechávagj w Moſazné nádobě za teyden w Sklepě ſtáti/ vdělá ſe z nj zelená woda, k ſehnánj Fleků s Očj welmi vžitečná.

¶ Proti Žábě w hrdle: Wezmi wody Gahodowé, Gitrocelowé, každé po půl Žeydljku / Růžowého medu čtyry loty / Diamoron dwa loty/ Albi græci tři ſſiſſky / Granátowého gablka čtwrtcy: To wſſecko ſpolu ſměs / přideg málo Octa / a děleg ſobě čaſto kloktačku.

D † Gahodnjk w ruce držeti/ zaſtawuge Krew z Noſu tekaucy. To též činj Bylina do chřjpj wprawená / aneb w ſpůſobu Flaſtru na čelo přiložená. ¶ Gahodnjk v wodě wařený, a Wanna z něho připrawená/ láme Kámen w Ledwj a mocně wywodj wen. Pročež ſluſſně Bylina tato vžjwati ſe má, a mjchati s ginými Bylinami k mytj proti Kamenu.

¶ Woda z Gahodnjka neylépe ſe pálj vproſtřed měſýce Dubna / aby wzal Bylinu s kořenjm y s Kwitjm/ wyčiſtil, drobně zſekal, a powlowným ohníčkem in Balneo Mariæ wytáhl. Otwjrá zacpaná Gátra y Slezynu/ zahánj Žlautenicy/ wyčiſſťuge Ledwiny, průduchy moče y Měchýř. Drobj Ledwinný kámen a Pjſek wywodj/ aby gi každé ráno a wečer ztižj čtyř aneb pěti Lotů pil/ a do wjna také ſobě přilewal.

¶ Woda z Gahod pálj ſe, když gſau Gahody zralé, též in Balneo Mariæ, aby gi potom na Slunecy wyſtawil. Mdlé ſrdce od horkoſti ochlazuge a občerſtwuge/ haſý žjzeň/ chladj rozhorčená Gátra/ proſpjwá w pálčiwých Zymnicech/ vhaſſuge wſſelikau wnitřnj horkoſt / wyčiſſťuge nečiſtau zapálenau Krew / činj proſtranné Prſy, wolné dychánj / chladj horké Plýce/ žene Moč y Pjſek/ a geſt zwláſſtnj dobré Lékařſtwj Malomocným / a kteřjž čerwené Oči magj od horké aneb zapálené krwe/ aby gi každé ráno a wečer čtyři aneb pět Lotů wypili/ ano y do Wjna ſwého přilewali.

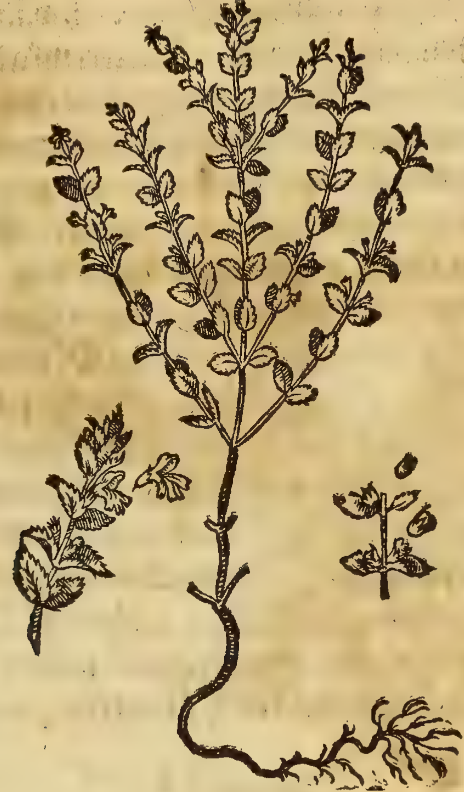
¶ Gahodnjk ſlowe Řecky τρίφυλλον μορογενής, Latině Trifolium fragiferum, Fragaria, Herba fragæ Apuleio, Fragula Manlio. Wlaſſky Fragaria & Fragolaria. Francauſky Herba portauit Freciſes. Německy Erdbeerkraut. Gahody Řecky ſlowau κόμαρος, Latině Comarus, Fraga Plinio & Virgilio, Mora terreſtria & Fructus terræ Seruio. Herbarijs Fragum & Fraga. Wlaſſky Fraga. Sſpanyelſky Muranganos. Francauſky Fraiſes. Vherſky Epory. Německy Erdbeern. †

A

O Ambrožce, ginák Swětljku.

Kapitola XLVII.

Ambrožka, Swětljk. Euphragia.

B

Spůsob.

Ambrožka, ginák Swětljk, od toho slowe/ že zrak ostřj a oswěcuge: Bylinka gest malá, stručnatá a drobná, pjdi zwyšsj/ Prautjčko aneb Ratoljstky má brunátné, drobným hustým, kadeřawým wůkol zpilowaným listjčkem osazené/ chuti trpké swjragjcý, a trochu hořké. Kwět nese maljčký trogj barwy, totiž Bjlý, zbledabrunátný, potom při koncy Léta, když se trhá a zbjrá, mjwá v prostřed kwjtků Gablečka žlutá. Roste na Lukách. Kořen gest malý.

* Pokolenj.

¶ Ambrožky pěkné a wětšj pokolenj nalezł gsem téměř doteka s žlutým Kwětem v Markrabského městečka Baiersdorff w Francých. Roste také w Rakauských y ginde.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Ambrožka gest přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni/ gakž z mocy a včinkůw gegich rozuměti se může.

Wnitř.

¶ Ambrožka gest zwlásstnj a Princypálnj Lékařstwj na mdlé, nedůžiwé a negasné Oči/ gakžby gi Cžlowěk koli požjwal. Neyprwé w gjdle/ a tu může někdo čerstwau Bylinu gjsti/ aneb suchau a na Prach ztlučenau do pokrmů zaseypati. Potom w Lékařstwj, když se Bylina zelená ztluče a na Oči přikládá/ aneb když se Safft z nj wytlačený do Očj wpausstj. Ale mnohem lépe gest, aby se z nj woda wypálila/ neb ta gest proti dotčeným neduhům Očj měkčegšj a lıběgšj.

¶ Strogj se y Ambrožkowé wjno při času Zbjrky na Podzym, takto: Kladau Ambrožku bylinu do Mstu/ a nechawagj ažby s nj týž Mest wykysal a čist byl. Tomu wjnu wysoce skussený Lékař Arnoldus de noua villa welikau chwálu dáwá, proti mrákotě Očj/ a pjsse o některých, že za dlauhý čas nic newiděli/ a když toto Wjno asy za geden Rok pili, že zase zraku swého nabyli. Dále prawj o starých Lidech/ kteřjž z vstawičného požjwánj a kaž-

C ... a každodenniho pitj giž dotčeného Wina, zdrawé Oči a zrak gasný sobě zachowali / a žádných Sklenných očj ani Bryllj nepotřebowali. Ginj zase / kteřjž bez pomocy těch Sklenných očj Pjsma čjsti nemohli / a za některý čas wjna toho požjwali / že potom Bryle zawrhli / a každé Pjsmo dobře čjsti mohli. O tom swědčj Arnoldus, a gá také k němu w tom přistupugi. Neb gsem to w skutku za prawé shledal.

* Wjno Ambrožkowé, kteréž Arnoldus tak wysoce chwálj, zdrawé gest toliko starým Lidem / aneb těm, kteřjž gsau Komplexý studené. Někteřj mladj a horcý Lidé užjwali ho proti zlým Očjm, s swau welikau sskodau. Protož mnozý wjce chwálj Prássek z Ambrožky / aby ho s Werbenau, Wlasským koprem a s ginými hlawnjmi bylinami vstawičné požjwal.* Můžeš toho Prássku s měkým wegcem užjwati / aneb s wjnem geg pjti / ostřj zrak a nawracuge.

W též potřebě můžeš y tohoto Prachu požjwati: Wezmi kůlek Mussátowých, Kubeb, Swětljku, Zázworu, Skořice, každého geden Lot / Kopru Wlaského dwa Loty / Seseli, Anýzu, po půl Lotu: Požjweg s Wjnem a s Topeničkau. Wssak střež se wsselikého přeplňowánj, zwlásstě wečernjho / a budeš na Oči zdráw.

Proti párnostem horkým užjweg tohoto Prachu po stole: Wezmi Koryandru w octě močeného, Paupat Růžowých, Swětljku, Nátržnjku, Skořice a Cukru / udělej Prach a po Stole omoče Topeničku w wjně Ambrožkowém, aneb giném, nemássli Ambrožkowého, přileg k němu wody Ambrožkowé / a gakž powědjno, požjweg.

† Proti záwratu Hlawy a Mozku: Wezmi Ambrožky dwě Vncý / Kwětu Musskátowého geden Lot / ztluc drobně / a pokaždé přigjmeg z toho půl Quentle aneb dwa Skrupule: wssak dobře gest / aby drjwe tělo y hlawu wypurgowal / nežliby Prássek tento přigjmal.†

Ambrožka také dobře čínj těm / kteřjž Klautenicy magj / aby gi sobě w wjně wařili, a teplau pili.

Zewnitř.

D Kdož má Oči čerwené, horké a slzawé: Neyprwé přigjmeg Pillulj z Aloe / o němž nahoře w Knize 3. Kap. 22. psáno. Potom těmito wodami Oči sobě promýweg: Wezmi wody Růžowé, Gahodnjkowé, Werbenowé, Diwiznowé, Swětljkowé / sleg ge whromadu / a kausek Kaffru do nich wlož / w té wodě smáčeg sstátky, a Oči promýweg. W té přjčině Krew z hlawnj žjly paussteti, dobře prospjwá. Ale warůg se odewssech wěcý horkých a perných.

Kdož má Nesstowice na Očjch: Wezmi Bjlek od nowého wegce / rozwrť geg a směs s wodami swrchupsanými / a smáčege sstátky, přikládeg na Oči y na Židowiny / aneb kus Gablka siroký omoč w té wodě a přilož. Bylaliby suchost weliká w Očjch / wezmi wodu Swětljkowau / wsyp do nj Cukru a paussteg do Očj.

Proti mdlému zraku, od studených wlhkostj w Hlawě shromažděných / přijmi neyprw Pillulj zlatých / potom meg hlawu Lauhem udělaným z Ssalwěge, Rozmarýnku a Majorány / a Oči těmito wodami promýweg: Wezmi wody Ambrožkowé, Kopru Wlaského, Celidonowé a Rautowé / sleg ge spolu. Oči čistj a oteklost obočj ztenčugj.

Ambrožka aneb Swětljk slowe †Řecky εὐφροσύνη, quòd oculos juuet & delectet,† Latině Euphrasia & Euphragia vulgò Eufragia. Item Ophthalmica, Herba ocularis.† Wlasky Euphragia. Francausky Euphraise. Německy Augentrost / že gest potěssenj zraku.†

O Wyssjm Kaukoli, aneb Gečmenu.

Kapitola XLVIII.

Způsob.

TAto Bylina má listj gako Gečmen / wssak kratssj a užssj. Paussti několik Stýbel, pjdi zdýlj a někdy delssjch, tenkých a sauckowatých. Klas podobný má Pssenične Sněti aneb Kaukoli. Roste na Poljch wedlé cest, na Krchowjch † y na Střechách.†

Přiro-

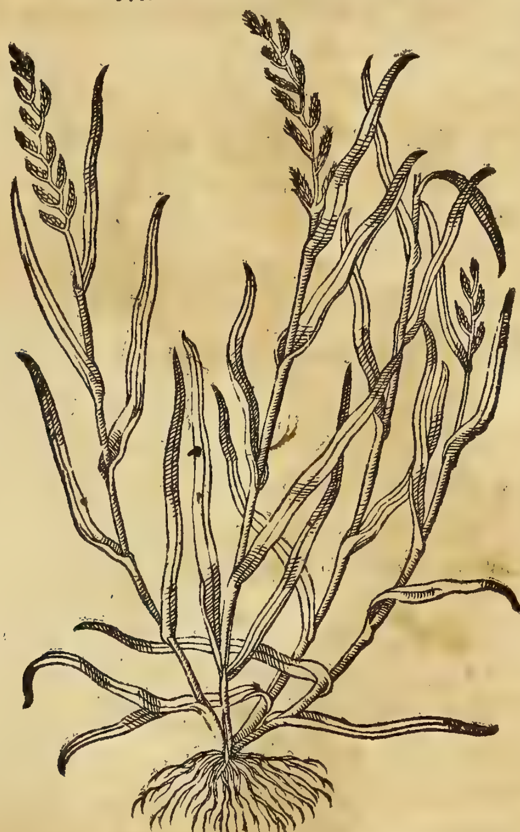
† Přirozenj, mocy a včinkowé.

Myssj Gečmen gest přirozenj suchého, studeného a swjragjcyho.†

Wnitř.

Tato Bylina aneb Klas y s semenem na Prach zetřený, s trpkým wjnem pitý, zastawuge wsselikau židkost a plynutj Břicha/ Czerwenau nemoc y wssecky Toky střewnj/ Menses, přilissné močenj & Gonorrhæam. Může se Bylina y vsussiti, na Prach ztlaucy, a s pečeným na twrdo wegcem gjsti.

Myssj Kaukol. Phœnix.

B

Některj prawj, že tento Myssj gečmen w čerweném sukně na hrdlo zawěssený, mocně zastawuge krew z Nosu y od ginud tekaucý/ ano y chrkánj krwj přetrhuge. Dioscorid. lib. 4. de materia Medica cap. 35.

Myssj Kaukol aneb Gečmen slowe Řzecky y Latině Phœnix, † Anchilops, Phœnicopterum, Plinio Phœnicea herba. Item Hordeum murinum, sterile, Lolium murinum, rubrum, siluestre, Frumentum tectorum.† Wlasky Gioglio saluatico & Fenice. † Sspanyelsky Alacerde muro. Francausky Yuraie sauuage. Egyptsky Aphnore, Aphnu. Německy Taubkorn, Meuskorn, Meusgerst: W Sasých a w Mjssni Furschaber.

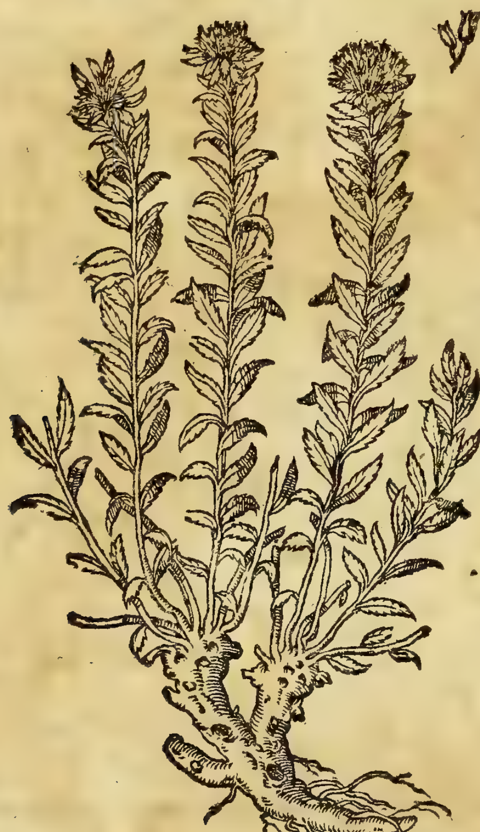
O Růžowém Kořenu. Kap. XLIX.

Způsob.

Kořen Růžowý gest Bylina nekaždému známá. Nacházý se w hognosti na horách Korytanských a Sstyrských/ ano y w Czechách na horách Krkonošských. Prautj nese okrauhlé/ a gakž se poněkud zdá, prázdné, Lokte zwýssj/ wssudy wůkol listjm osazené. To listj gest obdlaužné, zspičaté, tučné/ a tlusté gako na Kuřjnoze aneb Netřesku, a wůkol drobně zsekané. Při wrchu nese Wrcholjk aneb Korunku zelenau, gako Chwogka Cypřissowá, Tithymalus Cyparissias, ale ten když odkwetne a dozrá, býwá počerwenalý. Kořen má nerowný, hlizowatý, tlustý, domnělemu Kostu, kterýž z hory Gargano přinássegj, podobný/ Kůry hladké a blyskawé. Ten dokudž gest čerstwý, býwá zewnitř pobrunatnělý, wnitř bjlý: Když pak vschne, býwá wnitř počerwenalý/ zewnitř ssupinowatý. Když se mezy Prsty roztjrá, dáwá od sebe welmi dobrau a libau wůni Růžowau/ odkudž také

C Rzeckého, Czeského y Německého gména dostal. Dále Kořen tento gest mezy wssemi Kořeny neytrwalegssj a neygemněgssj. Nebo když geg wykopáš/ a nechowáš ho w místě přjliš suchém, aby práwě wyprahl/ po několika Měsýcých můžeš geg zase do země wsaditi/ vgme se a znowa poroste. Rád roste na neywyšssjch Horách a Skalách/ kdež sotwa tak mnoho země okolo sebe má/ aby se zdržeti mohl. * Zůstáwá rád w mjstech stinných na Zahradách/ ač gsem gá žádného Semena od něho nagjti nemohl. Ale w Engelandu, gakž mi spráwu dal Wysocevčený P. Thomas Pennæus, na wysokých Horách hognost Semena přinássj.*

Růžowý kořen. Radix Rhodia.

D

Přirozenj, moc y a včinkowé.

Kořen tento má při sobě smjssené Qualitates. Nadjle gest horký, wlhký/ nětco také suchý a studený/ gakž to wůně a chut Růžowá pronássj. Má částky pronikawé, prostupugjcý a moc rozhánėgjcý. W horku pokládá se býti na druhém stupni. * Když tento Kořen starý a dobře suchý býwá/ gest w spůsobu y w chuti Přespolnjmu kořenu Chine tak podobný/ že na něm y mnoho Kussenj Materialistæ zmeyleni býwagj. A protož nenj podobné/ aby tak horký býti měl, gakž geg Galenus dělá.*

Zewnitř.

Kořen Růžowý má chwálu proti bolenj Hlawy, z přjčin horkých aneb studených. Nebo pocházýli bolest z horkosti, tlukau Kořen/ rozdělawagj s wodau Růžowau/ potjragj na čelo a židowiny/ aneb omáčegjce wněm lněné ssátky, přikládagj. Pakli gest nemoc z studenosti/ tlukau Kořen s wodau Majoránowau/ a vžjwagj týmž spůsobem.

Woněti k Růžowému kořenu, posyluge Mozku.

Kořen Růžowý slowe Rzecký ῥοδιὰ ῥίζα, Latině Radix rosea siue Rhodia, à rosis, quarum odorem spirat. Německy Rosenwurtz.

O Přeslitce. Kap. L.

Rozdjl a Spůsob.

Přzeslička gest dwogj, totiž Wětssj a Menssj. Wětssj hned na Gaře wyskakuge z země/ a vkazuge swé wýstřelky aneb Kolbičky mladistwé, obdlauzné, žlábkowaté/ Rzase Wlaského ořecha podobné/ z nichž potom wyrostá

rostá Prautjčko vzlowaté, počerwenalé, tuhé/s rozdělenými kolinky aneb članky, w gedné mjře gedny od druhých/ z těch wypaustj se mnoho subtylného, tenkého a twrdého listjčka/gako nėgaké gehličky aneb sstětinky. Wyrostá dosti wysoko a zawěssuge se na neybližssj Koly a tyčky/aneb y na podlegssj sebe zrostliny a Strůmky. Kořen má drewnatý a twrdý. Roste na Lukách při Potocých, w Přjkopjch mokrých a mezy Krechty. A

I. Přeslička.	I. Cauda equina, Equisetum.
A. Přeslička weliká.	A. Equisetum magnum.
B. Přeslička menssj.	B. Equisetum minus.
C. Prwnj wýstřelkowé w nichž se kwět kryge.	C. Prima germina in quibus flos conditur.
D. Semeno.	D. Semen.
E. Kwět.	E. Flos.

II. Přeslička. Equisetum II.

B

Menssj Přeslička má Prautek tenký, ostrý, pruhowatý, vzlowatý, loketnj y delssj/ okolo něho listjčko drobné, tenké, zelené, gedno osazenj wedlé druhého. To listj delssj gest, tužssj a ostřegssj nežli prwnj/a k tomu malými vzljčky aneb članečky rozdělené/pročež takéhodj se Saustružnjkům / aby gjm swé nádoby pulerowali a wyhlazowali. Vžjwagj ho y Kuchařky a Děwky k třenj a mytj Kuchynského nádobj/zwlásstě Cýnowého, Mosazné°, a z giných kowů litého/pro kteraužto přjčinu Němcy řjkagj mu Kantenkraut/ gakoby řekl, Konewnj bylina. Obyčegně roste na Lukách pjsčitých a hubených / y na některých mokrých pjsčitých Polijch, zwlásstě mezy Owsem.

Gest y giných wjce pokolenj Přeslički/z nichžto gedna teď při třetj Figuře zřetedlně wymalowaná gest. Awssak wssecky tyto Přeslički, gakžkoli rozdjlné, w mocech a včincých se srownáwagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Přeslička gest studeného přirozenj na prwnjm, a suchého na druhém stupni: mocy trpké, swjragjcý s hořkostj. Protož mocně a bez kausawosti wysussuge/ a neywětssj rány přiloženjm swým swaluge / by pak y Nerui, to gest žjlny přeťaty byly.

Wnitř.

Přeslička v wodě aneb v wjně wařená, aneb ssťáwa, aneb y woda pálená z též Byliny požjwaná, zastawuge wsselíké toky a plynutj Břicha / gakáž tu býti mohau a býwagj, skrze dáwenj, Stolice, přjlissné Menses a skrze Moč. Obzwlásstně pak hogj raněné a

C zgitřené Ledwiny y Měchýř / vkládá bolest řezawky aneb kapawého močenj / spomáhá proti Kamenu / a prospjwá y proti wnitřnjmu namoženj a protrženj. Kdyžby se k nynj gmenowaným nemocem Zymnice přirazyla / tedy Přeslička má se v wodě wařiti / a Nemocnému dáwati. Pakli nenj žádné Zymnice / lépe gi bude wařiti v wjně.

Bylina spolu y s Kořenem dobrá gest těm, kteřjž těžce kasslj / a plnj gsau aneb zacpanj w Prsých / a z toho y dussnj.

III. Přeslička. Equisetum III.

D

Zewnitř.

Wytlačený Safft z Přesličky, do Nosu wložený a natřený, sstawuge tekaucý Krew z Nosu. † To též y Prássek z Byliny působj.†

Bylina ztlučená a s swým Safftem přikládaná, stawj Krew z Ran tekaucý / swaluge a hogj rány w krátkých dnech / byť se pak y Suchých žil dotýkaly. Můžeš také Bylinu ztlaucy / a tim Prachem rány zatrussowati.

Lněné ssátky v wodě z Přesličky pálené smáčeti a wlažně přikládati / vzdrawuge oheň S. Antonjna Erysipelas řečený, čerwené a zarděl é Nesstowičky / odpjrá horkosti a pálčiwosti zadnjho střewa Konečnjku, Auplawicy a Běhawce / odgjmá Otoky w tegných mjstech.

† Woda z Přesličky může se každého času přes celý Rok páliti in Balneo Mariæ, aneb což gest lépe, skrze wodu in Vesica: wssak neylepssj čas dystyllowánj gegjho gest na konec Měsýce Mage, aneb měsýce Czerwna. Dobrá gest woda tato těm, kteřjž Krwj odchrkugj / hogj raněná Střewa / otwjrá zacpánj Ledwin / poprawuge Moč / zahánj Rzezawku / pudj Pjsek y Ledwinný kámen / vkládá bolenj Ledwin y Měchýře / zastawuge přjlissný tok nemocy ženské / vzdrawuge raněná Gátra / a gest summau proti wssechněm tokům Krwe y měkosti a plynutj Břicha vžitečná / aby gi každé ráno y wečer, čtyry aneb pět Lotů pogednau wypil / aneb y do nápoge swého přilé wal.†

Přeslička slowe Rzecky y Latině Hippuris, Equisetum, Equiselis, Cauda equina. Arabsky Daneb'alchail. Wlassky Coda di cauallo. Sspanyelsky Coda de mula. Francausky Queue de cheual. † Egyptsky Pherphra. Polsky Pyzaslka. Německy Schaffthew, Rosschwantz, Katzenschwantz, Katzenwedel, Kantenkraut, Taubenrock etc. †

Ssarlato-

O Sſarlatowých aneb čerwených Gahodkách. Kapitola LI.

Sſarkatowé gahody. Coccum infectorium. Granum tinctorium.

Ilex coccigera:
1. Ramus cum fructu.
A. Flos. B. Coccum.

Gména a Spůſob.

Sſarlatowé Gahody od toho ſlowau/ že z nich tu pěknau, dra-
hau Sſarkatowau barwu dělagj/ Latině Coccum infectorium, Granum
tinctorium, Arabſký Kermes, odkudž nepochybně poſſlo ſlowjčko Kar-
mazýn. Geſt Křowina ſtručnatá a huſtá, co něgaký malý Strůmek/
oſazená mnohým liſtem tkuſtým, obdlaužným, wůkol pichawým, gako
liſtj na bodlawé Palmě/ wſſak mnohem menſſjm. Neſe Gahodky čerwené, v welikoſti
zrn Pepřowých, aneb málo wětſſj, wnitř prázdné. Roſtau netoliko in Cilicia, gakož pra-
wj Dioſcorides, ale y w Polſſtě a w Czechách. Ano y gá ſám v Poděbrad w Cyſařſké
Oboře, oſm mil od Prahy, nalezl gſem tyto Sſarkatowé gahody na některém Dubj/
kteréž z Kmene wen wyroſtly. Neylepſſj přináſſegj z Hiſſpanye, Gallicye, Armenye,
Cylicie a Azye.

* Muſým y gá tuto připomenauti/ že netoliko na tomto Strůmku nacházegj ſe tyto
Sſarkatowé gahody/ ale že téměř gednakaždá země má ſwé zwláſſtnj Byliny/ z nichž takowé
Gahody mjti může. Neywjce pak w Polſſtě gich magj: A předně nacházegj ſe w čtwerém
rozdjlu. Dioſcorides, Galenus a ginj pjſſj/ že geſt malý Strůmček, na němž tyto Gahody
roſtau, v welikoſti Sſocowice/ z kterýchžto krátkých ſlow nic zwláſſtnjho rozuměti ſe nemůže.
Dále prawj, že ſe na Dubj nacházegj/ což ſe w Czechách y w Polſſtě prawě nacházý. Geſt
tedy to druhé pokolenj malý a njzký Dub aneb Swjda/ kteraužproto Cocciferam gmenugj/
a geſt obyčegná w Frankreychu, Narboně a Hiſſpanii/ gegižto Gahody Theophraſtus a Pli-
nius gmenugj Scolecium, gakož ſe domnjwagj/ a může ſe gim ſnadničce ſkrze některá kropenj
překazyti/ aby z nich žádnj Czerwjkowé neroſtli. Ti pak kterak roſtau, wybjránj a ſtrogenj bý-
wagj, pjſſe Pauſanias, kdož chce může ſobě tam přečjſti.

¶ A poněwadž

C ¶ A poněwadž Petrus Quinqueranus w ſwé Latinſké Knize de Laudibus Prouinciæ in Gallia, Zroſtlinu tuto neylépe wypſal/ widěko mi ſe, abych zde ſlowa geho přeložená položil. In Prouincia (dj) nacházý ſe množſtwj takowých Gahod/ zwláſſtě pak v weliké hognoſti při meſtě Arelate, na tom mjſtě, kteréž od ſtarodáwna Campum lapideum gmenugj/ a ty Coccum aneb Granum nazýwagj, ſyc Vermilionem. Geſtli pak Coccos infectoria Dioſcoridis, čili Chermes Arabum, nechť o tom ginj dyſputugj a ſaudj. Roſte na gednom pokolenj Ilicis, Swjdowém/ kteréž geſt malé a zůſtáwá gako giný Keř/ geſſto druhé pokolenj gako ſtrom nahoru wyroſtá. Takowé nacházý ſe w rowinách na Poljch/ ale kteréž ſe drobet maljčko nahoru wypjná/ a gſau při něm malé ſuché poroſtliny. Neyprwé vproſtřed Gara podeſſti, wyroſtá coſy na tom Strůmku/ což oni Piſi matrem gmenugj: nebo z toho potom wycházegj giné Gahody/ a býwá gich obyčegně na gednom Strůmku pět. Ty pak při začátku Léta, když geſt horko, býwagj plné malićkých Czerwjčků/ kteřjž ſe ſotwa ſpatřiti mohau, a ſkáčj nahoru. Gſau poběláwj a lezau nahoru/ a když přigdau k očkům Ratoleſtj, zůſtáwagj tu až budau tak welicý gako Proſné zrnko. Potom wždy wětſſj roſtau/ a býwagj barwy popelaté/ a giž negſau podobnj Czerwům/ ale gako Hrách. Když vzragj, zbjragj ge/ nebo giž zaſe býwagj plnj barwy Czerwjkowé/ tak že když ge neſau, čaſtokráte ztrhá aneb zpuká ſe na nich tenká zewnitřnj kožka. Takowých Czerwjků libru za Korunu prodáwagj: Gahod pak, pokudž geſſtě něco těch Czerwjků magj, kupuge ſe čtwrt Libry za Korunu. Ti Czerwjkowé nehýbagj ſebau prwé leč na Sukno a na Slunce položeni budau/ tu teprwa zahřegjce ſe, lezau odtud/ ale vſtawičně přitom někdo ſtogj/ a sháni ge w hromadu do proſtřed toho Sukna/ tak dlauho až y zemrau. Toho čaſu a za tři dni potom, wonj tak pěkně a libě gako Pižmo, Ambra a Cytronowý kwět. Kteráž ſe pak gadýrka tim ſpůſobem neſtrogj/ ale celá zůſtáwagj/ z těch býwá také mnoho malých Czerwjků/ ale ti zalétagj pryč. Gednoho Roku z toho mjſta Campo lapideo v Arelate, a z těch Karmazynowých gahodek, přiſſlo duchodůw do gedenácti Tiſyc Korun. To tak napſal Quinqueranus de Cocco, kterýž w Frankreychu roſte. Nebo ačkoli y we Wlaſſjch mnoho týchž Stromů ſe nacházý/ wſſak ti zřjdka neſau Gahodky. Proti tomu pak D množſtwj gich zbjragj in Hiſpania, a gakož pjſſe Cluſius lib. 1. Hiſp. ſtirp. cap. 6. rowně týmž ſpůſobem s nimi zacházegj. Též y na Oſtrowě Creta, o čemž Bellonius ſwědčj.

¶ Chtěgj někteřj/ že geſſtě y giné prawé Chermeſinum ſlowe/ kteréž ne na Stromich, ale pod zemj na Kořenj některých bylin wyroſtá/ gako na Kořenu Bedrnjkowém, Koňſkého Kopyta, Dne a nocy a Myſſjho auſſka/ gakož gſem gá ſám wedle giných Studyoſů Medicinæ y okolo Lipſka w mjſtech Pjſčitých něco toho při Myſſjm auſſku nalezl/ což potom w mjſtě zawřeném, kamž wjtr žádný dogjti nemohl, w Czerwjky ſe proměnilo. Odkudž ſmeyſſljm, že nenj Semeno ani excrementum Bylin/ ale gako negaká wagečka čerwjků/ kteřjžto Máge měſyce ſpatřugj ſe tak maličcý/ že ſotwa k zrnu Proſnému přirownáni býti mohau: potom hned druhého Měſyce, kterýž od těch Chermeſynowých gahod † gimž Czerwec řjkagj † Polácy Czerwen gmenugj, býwagj gako Sſocowice. Potom obywatelé zbjragj ge po zemi, bez eſſkody a vblјženj těch Bylin. Býwagj poneyprw barwy brunátné/ ale když gich necháš ležeti na mjſtě duſſném/ proměňugj ſe w Czerwjky čerwené gako krew. Pakli ge močiti budeš w Octě winném aneb Piwném, nemohau žiwj zůſtati/ a budau pěkněgſſj y k barwenj vžitečněgſſj. Když pak ty čerwené Gahodky pod zemj ležicý zůſtáwagj/ poſt Solſtitium æſtiuum býwagj z nich také krwawj Czerwjkowé/ a potom, gakž řjkagj, Swatého Jana čerwjkowé, kteřjž w nocy ſwjtj. De Polygono Coccifero, kterýž také w Polſſtě roſte, nahoře geſt w Kap. 5. Knihy této připomenuto. Syce nacházý ſe in Vmbria & Tuſcana bylinka Bedrnjku podobná/ tam gj Strella, quaſi Sorbaſtrella, řjkagj/ při njž také množſtwj takowých Gahodek roſte. Neywjce pak nacházý ſe tohoto pokolenj Cocci w Polſſtě při řece Wiſli, a okolo Poznánj/ z něhož Obywatelé nemalé zyſky mjwagj. Přes to wſſecko přiwážegj y z země Peru do Hiſſpanye, k tomu podobné Zrno v weliké hognoſti. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Sſarlatowé gahody magj přirozenj whromadu ſtahugjcý a ſwjragjcý/ gſau hořké a ſuché/ wſſak bez kauſawoſti a pernoſti.

Wnitř.

A

Wnitř.

¶ Tyto Gahody (gakž powěděno) swjragj a stauž j proti wssechněm tekutým nedů-hům žiwota, † Gater y Hlawy † gacyž ti býti mohau / gakžby gich koli požjwal. Zwlásstě pak magj znamenitau dobrau powahu a moc proti přjlissným Menses mulierum, proti potracenj před časem / a k zachowánj plodu w žiwotě Matky. Nebo widěl gsem někteté těhotné ženy / kteréž negednau potratily / když pak Gahod těchto vžjwaly, sstiastně Plod swůg do vloženého času dochowaly / a potom y bezesskody na Swět porodily. Má se Prachu z nich bráti gedna čtwrtce / Kadidla * aneb raděgi Mastyxu * půl čtwrtce / a to gisstě w wegcy na měko vpečeném ráno, po čtwrtém Měsýcy každého Týhodne / aneb we dwau Neděljch gednau. † Dodonæus prawj / že Gahody tyto počteny býti mohau inter medicamenta cardiaca, kteráž Srdce posylugj. Pročež také dělá se z nich compositio Alchermes, kterauž za zwlásstnj posylněnj Srdce držj. †

Zewnitř.

¶ Ssarlatowými gahodami s Octem vžitečně a prospěssně mázany býwagj Rány a přetaté žilny aneb Suché žily / † aby ge ztluka s Octem aneb Medowau břečkau smjchal / a gako Flastr na Rány přikládal. Barwjři suken gich vžjwagj. †

* Ssarlatowé gahody Coccus infectoria, tinctoria, vel Coccum infectorium, Plinio Cusculű, aneb gakž někteřj čtau Quisquilium. Řecky κόκκος βαφική. Arabsky Chermes & Chesmes, odkudž Karmazyn aneb Chermesin. Wlasky Grana di tintori. Francausky Vermillon & Grauo escarlate. Sspanyelsky Grana paratannir & Grana di tintoretes. Polsky Ssarlatné aneb Czerwcowé gahody a Czerwec, odkudž gména Czeská měsýců Czerwen a Czerwenec. Německy Scharlachbeer. *

O Bedrnjku. Kap. LII.

B

Rozdjl a Způsob.

Bedrnjk gest dwogj / Wětssj a Menssj. Wětssj nese pět aneb ssest ljsstků na gedné sspičce s obogj strany, gako na domácým Pasternáku / drobet přiokrauhlých a wůkol zkrágených, a rozdělených gako Krwawé kořenj. Prut má prázdný, sukowatý, půldruhého lokte zwýssj a někdy wětssj / na němž při wrchu stogj pěkný bjlý okolek s Kwětem. Kořen gest bjlý a dlauhý, obecné Petrželi podobný / chuti perné, a wůně poněkud Kozlowé. Roste na Lukách, na Horách, na wrssjch pjsčitých a wýslunných.

¶ Menssj Bedrnjk gest wětssjmu wewssem podobný / kromě že listj a okolek Kwětu má menssj / Prautj také drobněgssj, tenssj a nižssj. Roste w mjstech pjsčitých na Horách a mezy Skaljm. Kořen má dlauhý / kterýž paustj hluboko do rozsedlin Skalnjch / odkudž geg někteřj nazwali Saxifragiam hircinam, Lomikámen kozlowý / poněwadž wjce Kozlem zapáchá nežli prwnj / gest také chuti perněgssj a pálčiwěgssj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Obogj Bedrnjk gest bezewssj pochybnosti horkého a suchého přirozenj na třetjm stupni / gakž perná chut geho vkazuge: Mocy ztenčugjcý, rozplýwagjcý, frazylosti studené, pronikagjcý a přitahugjcý. A menssj Bedrnjk gest w těch mocech sylněgssj, nežli wětssj. Vžjwáme w Lékařstwj Semena y Kořene.

Wnitř.

¶ Máme tuto wýbornau a vžitečnau Bylinu, proti mnohým nedostatkům. Nebo w gakémkoli způsobu Kořen, Bylina aneb Semeno Bedrnjkowé požjwati se může / zwaříc v wjně, aneb do wjna Prásseк wsypjc a tak pigjc, aneb w Lektwaři přig magjc / gest vžitečný a zkussený Lék proti mnohým Gedům / proti bolestnému z wětrnostj nadýmánj žaludka, w Střewách y w Maternjku. Item, proti Kamenu w Ledwj y w Měchýři / přiwodj y Ženskau nemoc / a krátce hodj se kewssemu tomu, což se skrze moc wyhnati má.

¶ Kořen

C Kořen Bedrnjkowý náramně dobře pomáhá w čaſu Morni rány: nebo odpjrá zlému a nakaženému powětřj/ a opatruge Cžlowěka aby ſe nenakazyl/ kdyžby geg toliko w vſtech držel, předtim močený w Octě.

Pilnj a dobřj Apatekáři potahugj ſemeno Bedrnjkowé též y Kořen geho Cukrem/ rowně gako Wlaſký Kopr a Anýz. Pálená woda Bedrnjkowá geſt týchž mocý/ aby gi za několik dnů pořád, po každé tři aneb čtyry lžjce plné wypil.

Gattinaria & Pandectarius kladau a chwálj toto ſkuſſené Lékařſtwj proti Sauchotinám: Wezmi Bedrnjku drobně ztlučeného/ a s Růžowým Cukrem vdělegz z něho Lektwař/ a z té dáweg Nemocnému každého dne ráno ſnjſti za půl Lotu/ a zapiti oſmi Loty aneb čtwrti Zeydljkem wody Bedrnjkowé. Wſſak ta Lektwař y woda nemuſý býti ſtarſſj gednoho Roku.

Bedrnjk wětſſj. Pimpinella major.

Bedrnjk menſſj. Pimpinella minor.

D

Ženy, kteréž ſe dlauho s ſwým čaſem meſſkagj, měly by každého dne po dwakrát, totiž ráno, a kdyžby chtěly ſpat gjti, dobrý Trunk as čtwrt Zeydljka wody Bedrnjkowé, dadauce do nj drobet Sſafránu a Cukru, vdělati. Přiwodj gim Menſes.

Bobrowý ſtrog w Bedrnjkowé wodě wařený, a pitý, krotj Spaſmum, to geſt Křeč/ kterýž Audy whromadu ſtahuge.

* Wzneſſený Philoſophus & Medicus Fracaſtorius lib. 3. de morbis contagioſis, welmi chwálj Syrup z Bedrnjku ſtrogený, w zlých Zymnicech cum petechijs, a chce tomu, že ad Oenanthe přičten býti může/ pročež geg také Oenanthillam gmenuge.*

Bedrnjkowý kořen na Prach ztlučený, dáwá ſe pjti w teplém Piwě, Wjně aneb wodě/ a dobrý geſt těm, kteřjž těžce vpadli a vrazyli ſe.

W Frankreychu mnoho držj o Bedrnjku, a prawj/ kdož z té Byliny vſtawičně něčeho vžjwá/ že mu vkauſnutj wzteklého Pſa nic vſſkoditi nemůže.

Starým, duſſným a kaſſlawým na noc Bedrnjk žřezati, s Womanem a Zázworem ſnjſyti a gjſti, Wodnotedlným a oteklým z ſtudenoſti pomáhá. Syc kdož gſau horkého přirozenj, nemagj Bedrnjku požjwati: nebo Gátra, Ledwj y Krew zapaluge.

† Kdož nemůže dobře zažjwati, a má Žiaudek zaſtuzený/ ten wezmi dwa Loty Bedrnjkowého kořene a geden Lot Pepře / vdělegz z obogjho drobný Práſſek / a pj z něho ráno na čtitrobu ztiží gedné čtwrtce, rozdělage s wjnem: K zažjwánj pokrmů welmi napomáhá. Můžeš téhož Práſſku w též potřebě y wewſſech pokrmjch požjwati. †

Zewnitř.

Zewnitř.

Bedrnjk ztlučený, Safft z něho wytlačený, a twář gjm mytá, zhánj pihy a Flekу/ † aby gjm často potjral/a samých od sebe vschnauti nechal. † Netoliko pak dělá gasnau a swětlau twář/ ale také když se do Ran wlege, čistj a stjrá ge. Takowauž moc má y ztlučená Bylina, na Rány vwázaná.

Někteřj pjšj/ kdyby Cžlowěk w Leb hlawy raněn byl/ aby mu Bedrnjkowého safftu do Rány nalil/ že gi rychle zhogj/ čehož gest na Kohautu zkussено, takto: Probodli Kohautu hlawu na wrchu / wšak ne naskrze až do Mozku / potom nakapali do té Rány safftu Bedrnjkowého třikrát aneb čtyřikrát / a brzo se zase zhogil.

Pálená woda Bedrnjkowá do Očj wpuštěná, oprawuge zrak.

Druhý Bedrnjk má předиwnau moc Mléko rozmnožowati: neb když geg Chůwy kogné toliko za ňadry nosý, aby se Těla dotýkal / w ssesti hodinách, tak mnoho gim Mléka přinássj/ že Bylinu odwrcy musegj.

* Safft aneb Sstáwa Bedrnjkowá s Růžowým Olegem a drobtem wjna dobře wařená, gest dobré Lékařstwj proti Křeči/ aby gjm Audy skrčené mazal. *

† Kořen Bedrnjkowý w vstech dobře zžwejkaný, zahánj bolenj Zubů/ a wytahuge hrubý sslem a nečisté Flusy wen. Týž Kořen zkrágený, a v wjně wařený, procezený a teplý, coby snesti mohl, w vstech držaný, y častokrát zase obnowený, má tauž moc.

Cžerstwý Bedrnjk bylina ztlučená, a gako Flastr na Pupek přiložená, pomáhá těhotným ženám k snadnému porodu / a wywodj Lůžko.

Pálj se woda Bedrnjkowá in Balneo Mariæ, měsýce Cžerwna / když neywjce kwetne. Ráno a v wečer pogednau ztjžj čtyř aneb pěti Lotů pitá, wywodj Pjsek y Kámen / žene Moč / wyčissťuge Ledwiny, průduchy moče y Měchýř, od sslemů a nečistot / z nichž se obyčegně Kámen rodj: Zahřjwá zastuzenau Matku / vkládá bolest gegj / a přinássj ženám gegich Menses: Zahánj bolest Ledwj/ gest zdrawá proti klánj bočnjmu/ čistj Krew/ proprawuge Prsy/ odgjmá každau těžkost Srdce/ rozhánj a rozrážj wětrnosti a nadýmánj w žiwotě / prospjwá proti Gedu. Každé ráno z wiecy dwau Lotů pitá, ohražuge Cžlowěka toho dne před nakaženjm morným/ a posyluge Srdce. Kdožby se tauto wodau často vmýwal/ bude miti Twář pěknau gasnau a hladkau/ ruce bjlé a měké: Do Očj po krápěgi zapuštěná, ano y kdyby nj Očj promýwal, ostřj zrak. † B

Bedrnjk slowe w Apatékách Pimpinella, vel Pimpinella saxifraga. Někteřj gmenugj Pampinulam, Bipennulam, †Petrafindulam. Arabsky Halimach & Nefeblach. Wlasky Pimpinella & Petroselino saluatico. Francausky Pimpinelle. Vhersky Chaba Irc. Polsky Bedrženecz. Německy Bibernell, Bibinell, Steinpeterlein, vnd Bockspeterlein. Stařj tuto Bylinu gmenowali Petroselinum, neb gest prawá Skalnj Petržel. Simplicistæ řjkagj Tragoselinum, Petroselinum hircinum, Pimpinella hircina, od sylné wůně, a pro rozdjl Krwawého kořenj / kterémuž také Pimpinella řjkagj. †

O Wlaském Bedrnjku, aneb Krwawém kořenj. Kapitola LIII.

Gméno.

Krwawé aneb raděgi Krewné kořenj slowe od toho/ že znamenitě mocně Krew zastawuge. Latinjcy gi řjkagj Sanguisorba, gakoby řekl Střebikrew / pro tauž přjčinu. Wlasky Bedrnjk gmenugj / proto že mu Wlassj Pimpinella řjkagj. Německy také Kölblskraut/ že na wrchu Prautj rostau brunátné hlawičky.

Rozdjl, Spůsob, Mjsto a Cžas.

Krwawé kořenj gest dwogj: Gedno má několik tenkých, okrauhlých, brunátných Prautků, chlupatých a žlábkowatých: Listj ostré, obdlaužné, kadeřawé a wůkol zstřjhané:

hané: na Prutech při wrchu roſtau okrauhlé, brunátné Kaſſtanowé barwy hláwky/ plné djrek aneb přjhradek, gako na Růži, aneb Aulȷch wčelnȷch. Ty ſe otwjragj/ a wycházegj z nich malj zelenj Kwjtkowé/ magjcý vproſtřed wláſſenjčko žluté. Kořen geſt obtwrdný, přjryſſawý a trpký. Roſte neywjce w zemi ſuché, newydělané, ſypké, na ſkůni, podlé ſtežek a na Aulehlech. Kwetne měſýce Cžerwna.

Druhé Krwawé kořenj geſt prwnjmu wewſſem podobné/ krom že má Liſt menſſj a Prautj wětſſj. Roſte na Lukách mezy Trawau a Peyřjm/ ale nekaždému geſt známé.

I. Krwawé kořenj/ Wlaſký Bedrnjk. Pimpinella, Sanguiſorba major.

II. Krwawé kořenj menſſj. Pimpinella, Sanguiſorba minor.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tyto Byliny, poněwadž gſau chuti ſwjragjcý a trpké, a drobet ſſlemowité, wyſuſſugj tedy mocý ſwau/ vtwrzugj, Rány ſwalugj/ a Krew mocně zaſtawugj.

Wnitř.

Tak že někteřj tomu chtěgj/ Kdyby někdo toliko w ruce Bylinu tuto noſyl/ že mu Krew ſtawj. To geſt ſkuſſené a prawé/ že Byliny tyto obědwě přjliſſný tok Krwe mulierum nadewſſecka giná Lékařſtwj zaſtawugj.

Liſtj v wjně aneb v wodě wařené a pité, zaſtawuge Cžerwenau nemoc, Auplawicy a giné židkoſti Břicha, welmi mocně.

Druhé, to geſt menſſj Krwawé kořenj, Wlaſſi gjdagj w Salátu, dokudž geſt mladiſtwé/ Sſpanyelowé také w Létě kladau ge ſobě do wjna při Stole/ kteréž z něho obzwláſſtnj libé a dobré chuti nabýwá. † Takowé wjno zdrawé geſt těm, kterýmž Fluſowé z Hlawy do Prſů a na Pljce padagj/ bránj Sauchotinám/ a děká z Lidj ſmutných weſelé. †

Zewnitř.

Liſtj zelené ztlučené a přiložené, vzdrawuge Rány, Fiſtule y Raka. To též půſobj Liſtj ſuché, na Prach zdělané a do Ran zaſeypané. Summau gſau wýborně dobré a vžitečné Byliny k hogenj Ran.

† Kořen do Chřjpj wprawený, aneb Bylina na čelo přiwázaná, mocně zaſtawuge Krwotok noſu. Též půſobj Kořen/ aby geg w ruce držel, ažby ſe zahřil. Na Prach ztlučený, a do krwawých ran zatruſſowaný, ſtawuge Krew/ ſwaluge a hogj Rány.

W Polſſté a giných Půlnočnjch kraginách, nacházegj při této Bylině okrauhlé zrnko přiroſtlé/ wůně ſylné, chuti kyſelé, barwy ztemnabrunátné. Barwjři gich vžjwagj k barwenj

Hedwábj

Hedwábj na pěknau Karmazynowau ssarlatowau barwu. Aprotož gi draho prodáwagj / a A wážj se téměř za polowicy Zlata. W nassjch zemjch takowá zrnka při této Bylině se nenacházegj. O tom něco dotknuto málo wýš w Kap. 51. †

¶ Krewné kořenj aneb Bedrnjk Wlaský slowe Latině Sanguisorba, † Sorbastrella, Sorbaria, Sorbus pumila, Barbula Christi, Pimpinella sanguinaria, & Pimpinella Italica, protože gi Medici Wlasstj mjsto Bedrnjku vžjwagj. Giných téměř wssechněch gmén dostalo od listj Wosskerussowého / k němuž se připodobňuge. Wlasky Pimpinella, Solbastrella. Francausky Sanguisorbe & Pimpinelle. Německy Herrgottesbärtlein, Welsch Pimpernell, Sperbenkraut, Blutkraut, Kölbeskraut ꝛc. †

O Sýtj. Kap. LIIII.

Sýtj. Iuncus.

II. Sýtj kwětné. Iuncus floridus.

B

Rozdjl a Způsob.

Sýtj Hospodu sobě libuge w Přjkopjch wodnijch, w Gezerách / w mjstech mokrých a bahnitých. Z gedné hlawy aneb Kmene wypaussťj několik Prutů, okrauhlých, hladkých a sspičatých / wnitř bjlým dřeněm wyplněných / nemagjcých žádného listj / toliko zespod při kořenu obwinuti gsau kolika s Posswičkami, gako Třtina. Nahoře nedaleko od wrchu nesau ryssawé semeno w způsobu hroznů, k Indyanským gahlám podobné. Kořen má rozdělený na několikero, kosmatý, tenký / a wssak tuhý a pewně w zemi wězýcý. Nacházý se Sýtj wětssj y menssj / ale poněwadž se twářnostj spolu srownáwagj / zawřeli gsme ge wsseckа pod gednau Figůrau.

¶ W Czechách nalezl gsem gedno Sýtj wedlé řeky Wltawy / a snad y ginde w mjstech wodnatých a mokrých takowéž nalezeno býti může. To má množstwj dlauhého, auzkého a sspičatého listj / kteréž hned od Kořene nahoru wypausstj. Vprostřed mezy tim listjm stogj Prautj okrauhlé a hladké / a na něm při wrchu pěknj okolkowé / s krásným, wssechtilým brunátným Kwětem / třmi přiokrauhlými lįstky rozděleným.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wsseckа Sýtj složena gsau z částek zemnatých, newelmi studených / odkudž magj trpkost. Magj také částky wodnaté a střjdmě horké / tak že dolegssj audy mohau wyčisstowati / a pomalu do Hlawy chladné páry paussťeti.

C

Wnitř.

Semeno Sýtj vpražené, potom v wjně s wodau smjssenem pité, zastawuge Auplawicy y Stolice/ a nemjrný čerwený Flus ženský/ žene Moč. Kdožby ho mnoho přigal, neslaužj k dobrému Hlawě. Též semeno ztižj gedné čtwrtce w nápogi přigaté, přiwodj Sen. Prach z něho dobrý gest chrkagjcým Krwj/ a proti žídkosti Žaludka. Bjlý tok ženský přetrhuge / když geg s Bjlým Aksteynem a prachem Slonowým w měkém wegcy přigjmagj/ a potracenj Plodu bránj. Týž Prach, přidada trochu Pepře, Cžjpek w hrdle wysussuge.

Zewnitř.

Possiwičky, kteréž wedlé Kořenu rostau, gsau vžitečné a dobré, aby ge gako Flastr přikládal, proti vsstknutj aneb vpichnutj Pawauků.

Z listj aneb Stýbel Sýtj obyčegně pletau Rybářské wrsse, wsseliké Nossny, Kossky Rohože y giné wěcy. Ale z neydrobněgssjch Stýbel dělagj někteřj Letnj Klobauky pro stjn/ a posswagj ge Taffatem aneb Cendeljnem. Chudj lidé přikrýwagj Sýtjm swé Chalaupky mjsto dossků Slaměnných, rowně gako y Třtinami a ginym Rákosým. Mladj lidé obyčeg magj na lehkém Sýtj plowati/ dokudž se tomu Uměnj nenaučj: ačkoli k té potřebě lépe gest wzýti dwa Měchýře howězý/ vwázati ge na Prowaz/ wložiti pod paždj aneb na Prsy, a tak na wodu lehnauti/ nedadj se Cžlowěku potopiti: neb nadutj Měchýřowé netonau pod wodu/ nýbrž wždycky nad wodau zůstáwagj. Na některých mjstech ženy Seyry mladé na takowém Sýtj wysussugj.

Bjlý Stržeň z Sýtj aneb Rákosý wyňatý, dáwá dobré a čisté knůtky do Lamp. Kladau geg y do Fistulj/ když auzké djrky rozssjřiti chtěgj.

Týž Dřeň aneb Stržeň když do wjna s wodau smjchaného wložjš, táhne k sobě wodu/ a rozděluge wjno od wody.

Sýtj slowe Řecky σχοῖνος, Latině Schœnus, Scirpus, Iuncus, Iuncus paluſtris & aquaticus, pro rozdjl wonného Sýtj/ kteréž slowe Iuncus odoratus. Arabsky Dis. Wlassky Giunco. Sspanyelsky Iunco. Francausky Ionc. Vhersky Zithio. Německy Bise vnd Bintzen oder Schmelen. * Sýtj kwětné Iuncum floridum, gjnj Scirpum gmenugj/ ginj Cypirum, ſiue Iuncum Cyperinum floridũ. Dodonæus prawj, že nenj Iuncus, než Gladiolus aquaticus ſiue paluſtris, Wodnj mečjk. Německy Bintzenschwertel vnd Cyperschwertel.*

D

O Palickách. Kap. LV.

Spůsob.

Palicky rostau na Rybnjcých, w Gezeřjch, w struhách a w slogatých wodách. Magj dlauhé třikoketnj listj, podobenstwj Mečjku, gako Planý Galgan / wssak vzké a sspičaté. Prut gegich hladký bez suků/ wnitř celistwý a neprázdný, Cžlowěka zwýssj. Při wrchu na Prautj rostau měsýce Cžerwence a Srpna zbrunátnačerné okrauhlé Hlawičky aneb Palicky, Palce ztlaussti/ někdy také y tlussti. pjdi zdylj/ kteréžto naposledy obracegj se w Chmeyřj a ssediwau wlnku/ a pryč se rozprchagj. Kořen gest wsseckem sukowatý, s mnohými članky †rowně gako Prustworec aneb Kalmus† wnitř bjlý a djrkowatý, chuti sladké/ wytkačuge z članku každého roku nowá očka/ z nichž giné mečjkowé listj wyrostá. * Samice žádného Owoce, to gest Palicek, nenese/ gakž tomu chce Theophraſtus, kterýž gi Phleum gmenuge/ a protož lepssj má býti kupletenj Rohožj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Palicky magj přirozenj prostřednj a mjrné mezy horkem a studenem / a drobet y stjragj. W Lékařstwj do wnitřka gich neužjwáme.

Zewnitř.

Někteřj Chmeyřj Palickowé, mjsto giného Peřj, do Podussek a do Polsstářů dáwagj/

wagj: † Zwláſſtě měſýce Srpna / když zčernagj a počjnagj prýč letěti. † Než potřebj geſt A každému ſſetřiti / aby mu ſe to Chmeyřj aneb ta letawá wlnka do vſſj nedoſtala / ginatby po něm ohlechl.

¶ Palicky s ſtarým ſádlem Swinſkým wypraným ſmjſſené a přikládané / gſau dobré a ſkuſſené Lékařſtwj, k vhaſſenj a zhogenj ſpáleniny od ohně.

¶ Dlauhého Nečjkowé Palickowého liſtj vžjwagj Bednáři k ſkládánj aneb ſtawenj Sudů mezy deſſtky a kednům, aby netekli. † Ano y k ſſiffům / aby do nich woda nemohla. †

Palicky. Typhæ.

B

¶ Wodnatoſt Palickowého kořenj, bjlé Fleky wykořeňuge. Proti nimž tato Maſt wýborná geſt: Wezmi Saffta aneb wodnatoſti Palickowé, Pryſkyřnjku, Ocaunu, Kamence páleného, s Octem a ſtarým ſádlem / vděleg maſt a tim ſe maž.

¶ Palickowé kořenj wýborně zlamané koſti ſwaluge.

¶ Palicky ſlowau Řecky y Latině Typhæ, in ſing. Typha † vel Tipha, Typha paluſtris, aquatica, lacuſtris, Sceptrum morionis. Ouid. Scirpus Faſtor. 6. ubi Storeas ſeu Mattas ſcirpeas vocat, Rohože. † * Wlaſſky Mazza ſorda, protože Chmeyřj gegich, přigdeli do vcha, Člowěka hluchého dělá: in Hetruria Schianza: někteřj tomu řjkagj / že geſt Vlua apud Virgilium. Francauſky Maſſes.* † Sſpanyelſky Behordo vel Iunco Amacoro cado. Vherſky Baka, Haporya. Německy Ließkolben, Narrenkolben, Seekolben, Moßkolben, Weyerkolben, Lieſſen, Knoſpen vnd Pappenſtiel. †

O Gatrnjku. Kap. LVI.

Spůſob, Mjſto a Čzas.

Gatrnjk roſte na mjſtech ſtudených, wlhkých, ſtinných a při ſtudýnkách / na Skalách, na nichž ſe držj tučným a dlauhým liſtjm / kterýžto při kořenu geſt auzké / potom ſe dále rozſſiruge, trogjm aneb čtwerým rozdělenjm aneb rozſſtjpenjm. Na hřbetě aneb zeſpod má neſčjſlné množſtwj kořenjčka welmi drobného a tenkého / gjmž ſe držj Skalj a připná k němu, rowně co Břečtan. Mezy liſtjm od Kořene pauſſtj tučné, krátké a tenjčké ſſpičky a gako nitky / z nichž každá neſe na ſobě pěkný Kwjtek, kupodobenſtwj maličké Hwězdičky. † Kwetne měſýce Máge. †

 Přirozenj,

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gatrnjk gest přirozenj k studenosti a suchosti nakloněné: má také y moc stjragjcý.

Wnitř.

Bylina wařená, a po několiko dnů pořád pitá, aneb Prach z nj přigatý, dobrý gest proti Zlautenicy: nebo vzdrawuge wsseliké horké nemocy, a zacpánj Gater / odkudž y Epatica, to gest Gatrnjk aneb Gatrnj bylina slowe.

Někteřj Prach z této Byliny, gedné čtwrtce ztižj w měkém wegcy aneb s Netřeskowau mjzkau aneb s Kozým mlékem gjsti dáwagj, contra Gonorrhæam.

Gatrnjk. Lichen, Epatica.

D

* Pálj se y woda z Gatrnjku, proti Zlautenicy welmi vžitečná / kdyžby gi w Kozý syrowátce wařil/ a za některý čas dobře pil: welmi lehýčce purguge zapálené a husté wlhkosti / a protož y těm dobře slaužj / kteřjž na sobě zlý swrab a wředy wůkol se rozgjdagjcý magj: wssak musylby sobě každodenně ten Traňk nowý připrawowati.* † Tato woda zdrawá gest Gatrám/ nebo vhassuge každau nepřirozenau horkost gegich/ otwjrá zacpánj: Může se vžjwati y proti horké Zymnicy/ zwlásstě té, kteráž od Gater půwod swůg má.†

Zewnitř.

Gatrnjk ztlučený a na Rány přiložený, zastawuge Krew/a hasý wsselikau nepřirozenau horkost. Týmž způsobem ztlučený a potjraný, vzdrawuge Lissege / odkudž y w gazyku Řzeckém a Latinském Lichen, to gest Lisseg slowe.

S medem smjchaný a pomazaný shánj žlutau barwu Člowěka, pozůstáwagjcý po Zlautenicy. W wjně wařený a w vstech držaný, zastawuge Flusy hlawy do hrdla a do Aust sylně a walně padagjcý.

Gatrnjk slowe Řzecky a Latině Lichen, † Lichen petræus, saxatilis. Item Epatica, tak geg Apatékáři gmenugj, Epatica saxatilis.† Arabsky Azez. Wlasky Lichene. Sspanyelsky Figadella. Francausky Percorau. Německy Leberkraut oder Steinleberkraut, Brunnenleberkraut, Steinfflechten vnd Mooßfflechten.

O Plicnjku. Kap. LVII.

Způsob.

Plicnjk, od podobenstwj a mocy swé tak gmenowaný, roste na mchowatých Pařezých aneb stromjch Dubowých, Bukowých a giných / též na Skalj co Gatrnjk a w temných Lesých. List má měký, ssiroký, swraskalý,

whromadu

whromadu stisknutý / daleko geden od druhého zstřjhaný, s mnohými doljčky / powrchu pěkný zelený, zespod bjlý žlutau barwau promjssený / gako Gátra mnohými Fljčky skropený. * Tato Bylina gest také z pokolenj swrchuwypsaného Lichenis, Gatrnjka / a wýborně k němu připogena býti může.*

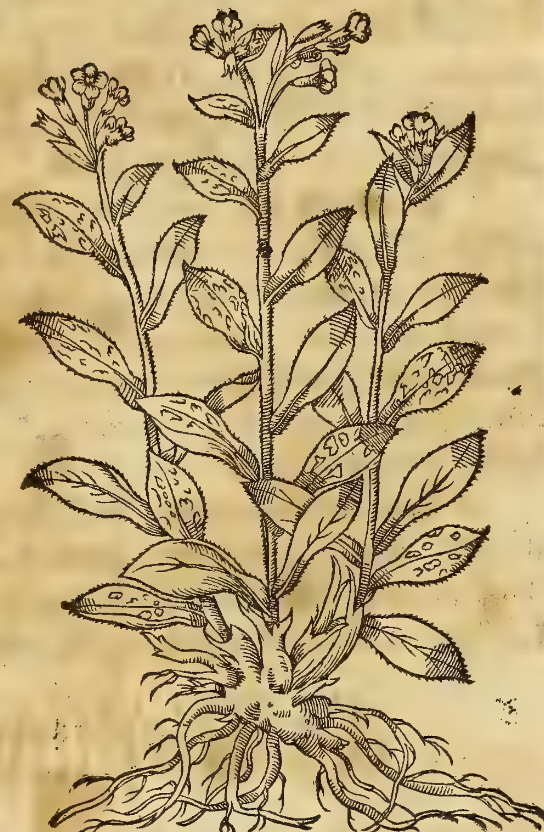
I. Plicnjk. I. Pulmonaria.

2.3. Giné dwoge pokolenj.

4. Cyprian Hößlin, roste we Mchu aneb mezy obecným Plicnjkem / na starých stromjch gako Nohawičky.

II. Plicnjk. Pulmonaria 2.

† Přirozenj, mocy a včinkowé.

Plicnjk gest trochu horkého a suchého přirozenj / ač geg někteřj za studený pokládati chtěgj. †

Wnitř.

Plicnjk vsussený, na Prach ztlučený a přigatý, zwředowánj Plic wýborně hogj. Gest také dobrý pitý v wjně / proti chrkánj a wymjtánj Krwj, dáwnjmu plynutj Krwe / a nemjrnému toku ženskému. * Proti Kássli tjsni w Prsech a Sauchotinám.*

Pastuchowé a Owčácy vžjwagj Plicnjku byliny aneb kořene na Prach zdělaného, smjchagjce s Solj / a dáwagj to Lékařstwj dobytku proti deychawičnosti a Kássli. Welmi gim spomáhá. * Chwálu má Plicnjk y proti Nemocy čerwené / a když se Člowěk po sylné Purgacy dáwj / aneb přjliš mnoho Stolic má.*

Proti dussnosti toto Lékařstwj strogj: Berau tento Plicnjk, Tragakant, Rudu aneb hljnu Arménskau, a Krwawý kámen Hæmatites, z toho zewsseho dělagj Prach a dáwagj. Ginj dáwagj Plicnjk s sstáwau Lékořicowau, s Hysopem, s Womanowým kořenem, w Medowém octě prostém aneb Scyllowém / a to dwakrát aneb třikrát za den.

Prach k témuž wýborný: Wezmi Plicnjk, Kosatec, Lékořicy, Kopru wlaského a Anýzu Cukrem potaženého, trochu Zázworu / ztluc to spolu / poseypeg na krmě a vžjweg. Item giný Prach proti dussnosti: Wezmi Plicnjk suchý, Anýz, Pljce Lissčj přistrogené, Kopr wlaský, Lékořicy, Womanowý kořen, Zázwor, každého rowný djl / ztluc každé zwlásstě na Prach / a prosege směs whromadu. Potom wezmi Cukru tak mnoho, co ten wsseck en Prach wážj, a směs spolu. Toho Prachu vžjweg ráno y na noc: neb odgjmá dussnotu / a wssecky zacpalosti Plicnj y Gaternj proprawuge / Kássel a drapawost Trubic hogj.

Zewnitř.

Prássek z Plicnjku do nowých Ran zasýpaný, whromadu ge swaluge / a welmi rychle hogj.

C

Plicnjk zmačkaný a přiložený, vžitečný gest proti nowým a rostaucým Baulem aneb žlázám. Ale těm, kterež se giž dokonále wyrazyly, gest sskodliwý.

Plicnjk slowe Latině Pulmonaria,† & Pulmonaris. Wlasky Pulmonaria. Francausky Herbe auxpoulmons.† Německy Lungenkraut.

Druhý Plicnjk. Pulmonaria altera.

Jest y giná gesstě Bylina/ kterauž také gmenugij *Pulmonariam*, to gest Plicnjkem/ ale hrubě se od prwnjho dělj. Roste w mjstech stinných mezy Chrastjm a porostlinami. List má ostrý a chlupatý, obecnému Wolowému gazyku podobný/ wssak ssirssj, a bjlými Fleky skropený. S počátku Gara roste w Pruty na půl druhé pjdi wysoké/ a ti při wrchu nesau brunátné Kwjtky, rowně gako obecný Psý gazyk. Kořen má samotný a kosmatý.

* Tento Plicnjk slowe na některých mjstech Modrá Bukwice (Blaw Schlüssel blumen) a Gelenj Manholt (Hirschmangolt) protože gi rádi Geleni gedj. Nacházý se y s pěkným bjlým kwětem: a takowých troge pokolenj, kterážto sýc negsau obyčegná, wypisuge Carolus Clusius in suis obseruationib. Pannonicis lib. 4. cap. 9. Nacházegi se obyčegně na gednom Prutu počerwenalj a pomodralj Kwjtkowé, spolu rostaucý. Dodonæus gmenuge Symphitum maculosum, Cordus siluestre.* † Ginj Pulmonariam maculosam, & putant esse Pulmonariam marem Plinij.†

Tuto Bylinu mnozý hrubě wychwalugj / žeby měla hogiti zwředowánj a zgitřenj Prsů. Gá sám kosstowal gsem gi a skusyl, proti wychrkowánj Krwj / a poznal gsem hrubě prospěssnau. Dal gsem gi wařiti v wodě / a přistrogiti aneb osladiti Růžowým Cukrem/ a wždycky ráno Nemocnému w gisse pjti.

O Plesniwcy. Kap. LVIII.

D

Gména.

Plesniwec a Kwět milosti (Reinblumen vnd Sametblumen, o posledněgssjm w hned následugjcý kapitole) nikdy se nezstará ani newadne/ gako giné Kwitj/ odkudž mu někteřj gméno Řecké Amarant dali. Plesniwec aneb žlutý Kwět milosti, Amarantum citrinum: Kwět milosti brunátný, Amarantum purpureum. Chtěgj tomu také/ že Plesniwec gest Helichrysum Dioscoridis, poněwadž on sám a po něm Galenus tak geg gmenuge/ kteréhožto domněnj gá na ten čas při swé wáze zanechbáwám/ a s Apatekáři Plesniwec Stœchas citrinum gmenowati budu. Němcy mu řjkagj Reinblumen / protože okolo Reyna mezy městy Wormusem a Sspeyrem v weliké hognosti roste. Ginj Mottenblumen protože Moli a červi těm Ssatům nesskodj/ mezy něž se toho Kwětu naklade. Mnozý opět řjkagj mu Jüngling, Mládenček, protože Kwět geho newadne.

Spůsob, Czas a Mjsto.

Plesniwec má tenké, okrauhlé Prautj a Ratoljstky / obdlaužné a auzké listj, gako Hysop/ barwy poběláwé aneb popelaté, a chlupaté/ chuti hořké. Každý Prautek nese při wrchu Kwět zlaté barwy, okrauhlý, kulatý/ a to měsýce Czerwna a Czerwence. Ten Kwět když se otewře nese podobenstwj Slunce, a nikdý newadne/ ale může wždycky při swé barwě zachowán býti/ tak že y vprostřed zymy Wěnce z suchého dělati mohau, rowně gako z Kwětu milosti/ pročež také Armarantum citrinum, to gest Kwět milosti žlutý slowe. Wůně gest přigemné a libé/ chuti drobet hořké. Kořen tenký, černý a nedlauhý. Neroste než w zemi pusté, suché, pjsčité a sypké.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Plesniwec gest bezewssj pochybnosti přirozenj horkého a suchého / což se z wůně a chuti geho sauditi může. Má také při sobě gakausy trpkost.

Wnitř.

Wnitř.

¶ Plesniwec v Wjně wařený a pitý, wyhánj Sskrkawky a Czerwy z žiwota / což y skussenj dostatečně vkazuge / poněwadž y Moli z Truhel a Ssatů, y hnjdy z wlasů před tim Kwětem vcházeti musegj.

¶ Týž Traňk prospěssný gest také proti rozličným zacpánjm, Gater, Slezyny, Ledwin a Měchyře. A tak vžjwán býti může proti Žlautenicy a bledosti / proti zástawě moče / pro wyčisstěnj moče a wyhnánj Kamene: † ale wssak Žaludku gest odporný. †

Plesniwec. Stœchas citrina.
* Giný z Kréty mi odeslaný. * Ex Creta missa.

Stœchas citrina præstantior.

¶ Wařiti Plesniwec zelený, proti wssechněm studeným neduhům Mozku spomáhá / gako studenému Flusu, zastaralému bolenj Hlawy, Padučý nemocy, audům poraženým, strčeným a ztrnulým / budto w nápogi s bjlým wjnem / aneb w Prachu s Růžowým medem aneb s Oxymellem přigatý.

Zewnitř.

¶ Plesniwec, gakž powědjno, do Truhel mezy ssaty wložený, chránj ge před Moli a Czerwy. ¶ Kwitj w Lauhu wařené, aby tim Hlawu myl, zahánj hnjdy a Mole z wlasů, y lupy z Hlawy. ¶ Přidáwá se Kwitj y kupařenj pro obměkčenj twrdého a oteklého Maternjka. † Plesniwec slowe Latině a Ržecky Stœchas citrina, Chrysocome, Amaranthus Galeni, Tinearia, Aureola. Wlasky a Francausky Sticados citrina. †

* Stœchas citrina exotica præstantior.

Nacházý se *in Italia*, a w teplých Kraginách, pěkné wonné pokolenj Stœchados citrinæ, má množstwj drobného listjčka / a při wrchu malého Kwitjčka mnoho pospolu / z něhož wyrostá ostré bawlnkowaté Semeno / kteréž se naposledy rozlétá a nerádo se vgjmá. Wssak Bylinu můžeme skrze Ratolistky aneb wětwičky, rowně gako Rosmarynku aneb Cypriš, whognosti přesazowati a sstěpowati / ano y pěkně wésti hustě whromadu, gako malý strůmek. Skaupek gegj bude wssecken drewnatý, gako y na ginych podobných zrostlinách. A této opět giné Plané pokolenj nacházý se okolo Nemaus a Mompelieru, barwy docela ssediwé / roste gednoho střewjce zwýssi / ale nemá žádné wůně / kořjnek malijčký / a ráda roste při starých zdech. Kwět má ginym podobný y Semeno / kteréžto wssak rádo se vgjmá / neb se z něho každého Roku zase saditi a rozplozowati musý. Někteřj gmenugi Chrysocomas. *

C

O Kwětu milosti. Kap. LIX.

Kwět milosti. Amarantus purpureus:

Pſſtroſowé Pýro. Amarantus criſtatus.

Spůſob, Mjſto a Cžas.

D Kwět miloſti ſlowe Německy Sammetblumen, od toho/ že kwět má pěkný ztemnabrunátný a tenký, gako Axamjt / kterýžto ačby vſechl / wſſak barwy ſwé netratj/ ale zůſtáwá wždycky pěkný, rozkoſſný a čerſtwý, gako y ſwrchu dotčený Pleſniwec. A protož ſadj geg ſobě a chowagi rády Panny a Panj na ſwých kořenných Zahrádkách, w Kbelicých a hrncých/ a za Okna geg wyſtawugj. Potom w zymě, když wſſecko giné kwitj pomine, ſmočjce geg drobet v wodě, dělagj z něho Wěnce. Obnowuge ſe a rozplozuge každého Roku z ſwého Semena. Měſýce Cžerwence Bylina tato wypauſſtj ſwé tluſté, okrauhlé, tučné, čerwené Pruty/ poſtrannjmi Ratoljſtkami aneb wětwičkami nahoře oſazené/ měkým a pěkným Kwětem odité, téměř gako Obecné Pſý wjno. Při wrchu Prautj roſtau měſýce Srpna, a trwagj až do Podzymku, ztemnabrunátnj a w hromadu ſtiſknutj Kwjtkowé gako klaſowé/ a ti neſau ſwé černé, hladké a leſknaté Semeno, w maljčkých přjhrádkách zawřené. Kořen geſt bjlý, rozdělený/ nehluboko ſedj w zemi/ chuti ſwjragicý a trpké. A gakžkoli wſſecka tato bylina pěkná geſt a libá na pohleděnj/ wſſak proto žádné wůně nemá.

* Kwětu miloſti mnohá pěkná pokolenj ſe nacházegi / gakž na djle tuto při Figůrách vkázáno. Nebo znamenaný literau A. vkazuge Kwět miloſti menſſj, s liſtem ſubtylným/ ale twrdſſim Kwětem/ kterýž ſe welmi lſkne. B. Geſt wětſſj s liſtem ſſirſſim/ má Kwět tenſſj a měkčegſſj/ ale netak ſwětlý a wyſoké barwy, gako prwnégſſj. C. Geſt obzwláſſtnj giné pokolenj / gehožto Kwět roſte gako Hřeben kohautj/ aneb Pſſtroſowé peřj: a wětſſj ſpůſob geho znamenán geſt Křjžkem †. Ten netak mnoho ſemena neſe, gako prwnégſſj bywá/ a nacházý ſe čaſem Prutu dwau prſtu tluſtého, a Kwětu welmi ſſirokého/ ale ten wjce geſt pokažená Bylina. Nebo Semeno geho, kteréhož doſti málo, ačkoli zaſe takowé ſſiroké Prautj neſe/ wſſak to ne wždycky bywá takowé/ ale poruſſuge ſe a proměňuge zaſe w obecný ſpůſob. Sem přiložen býti může Bljt Vherſký, Blitum Vngaricum, kterýž gſme w Knize druhé a w Kap. 37. wypſali. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kwět miloſti geſt ſloženj ſtudeného a ſuchého. † Wjce pro rozkoš a kráſu nežli pro vžitek ſe rozſazuge. †

Wnitř.

A

Wnitř.

¶ Kwět této Byliny wařený a pitý, měkost žaludka, běhawku, Czerwenau nemoc, Krwj chrkánj, a přjlissný tok ženský zastawuge / zwlásstě kdyžby se žjla některá na Plicech aneb w Prsech protrhla. * Gest dobrý y proti krwawému močenj. *

Zewnitř.

¶ Bylina tato v Wjně wařená, aby se nj od spodku pařil / zastawuge Flus střewa Obchodu aneb Konečnjka. Tak vžjwaná, pomoc činj y těm / kterýmž se často na Stolice chce / a wssak se wyklíditi nemohau. ¶ Kořen ztlučený, s Mágowým máslem smjchaný, a Mast z něho vdělaná, welmi dobrá gest proti horkosti / aby gj mazal.

¶ Proti Flusowaté hlawě horké, vžitečný gest Lék z Kwětu milosti, z Růže a z Přesličky / aby toho požjwal wnitř y zewnitř.

¶ Kwět milosti slowe Latině Amarantus purpureus, Flos amoris, † quasi vox Græca Amarantus composita sit ex latino Amor & Græca anthos, hoc est Flos, cum non marcescentem significet. † Wlasky Fior velluto. Francausky Passe velours. Německy Sammetblumen, Tausentschön, Floramor. &c.

O Zlatém kwětu. Cap. LX.

Zlatý kwět. Chrysanthemum.

Zlatý kwět menssj. Chrysanthemum minus.

B

Způsob a Mjsto.

Tato bylina slowe apud Dioscoridem Chrysanthemum, od swého krásného a blýskawého kwětu. Někteřj malugj mjsto tohoto Chrysanthemi Pryskyřnjk s zlatým Kwětem (Schmaltzblume) o němž nahoře w Knize 2. a w Kap. 106. o Pryskyřnjku w pořádku třetjm praweno: ale hrubě se meylj. Gest tedy Chrysanthemum wprawdě Bylina křowatá, mladistwá: Prut má hladký / Listj rozmanitě rozdělené, gako Czernobýl: Kwět žluté aneb zlaté barwy, stkwjcý se téměř gako Měsýček / odkudž y gméno Cžeské a Německé má / že slowe Zlatý kwět, Goldblume. Kořen pjdi zdýlj / na mnohé kosmatinky rozdělený: Na gazyk wložený gest hořký (*ale mnohem wjce semeno / gakžkoli Bylina sama w sobě žádné hořkosti nemá*) a drobet whromadu swjragjcý. Roste na Poljch, na Lukách / wedlé

wedle zdj Městských y cest. Okolo města Sena množstwj gi nacházegj/ a tam gi Sedlácy gjdagj, rowně gako gjné Zelj aneb Manholt.

* Tato bylina roste časem welmi wysoko/ a mjwá pěkný, weliký žlutý Kwět/ gehožto kragnj lístečko častokrát napoly bjlé bywá. Někdy zůstáwá malá a njzká/ a mjwá listj auzké/ gakož obogj na Figúrách poznati se může. Carolus Clusius in obseruat. Pannon. lib. 3. cap. 40. wypisuge tři horní Zlaté kwěty aneb Chrysanthema, gessté neobyčegné. Dodonæus chce sem přiložiti Alima autoris, a nazýwá ge Chrysanthemum latifolium. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❧ Tato Bylina gest složenj horkého a suchého. † Málo se gi w Lékařstwj vžjwá. †

Wnitř.

❧ Zlatý kwět wařený, a po Lázni, w njžby geden dobrau chwjli byl, † za několiko dnů pořád, † pitý, wyčisstuge žlautenicy / † nawracuge prwnj přirozenau barwu / † a wen žene Kámen. Bylaliby při tom Zymnice, musylby geg w wodě wařiti.

Zewnitř.

❧ Kwět této Byliny s nowým Woskem, gakž ten od Medu oddělen, smjchaný a flastr z toho vdělaný a přiložený, strawuge a rozhánj wsseligaké Otoky.

❧ Zlatý kwět slowe Řecky y Latině Chrysanthemum, † Garuleum, Caltha. Někteřj za to magj, wssak omylně, že gest Wolowec aneb Kwětec Buphthalmus Dioscoridis, o němž nahoře w Knize 3. Kap. 107. † Wlasky Chrysanthemo. Německy Goldblum.

Slunečný Zlatý kwět. Helichrysum.

Helichryson Dioscoridis.

Helichrysum Italicum.

HElichrysum apud Dioscoridem řečené, má poběławé, zelené, rowné, pewné Prautj / mocným listjm w gedné mjře zdálj od sebe osazené / kterežto Listj ponětud připodobňuge se k listj Brotanowému. Nawrchu nese hlawičky kwětu zlaté barwy / gako okolky w hromadu shrnuté a stisknuté. Kořen gest tenký. Roste w zemi pusté a w desstowých potůčcých.

* Clusius pjsse in hist. stirp. Hispanicar. lib. 2. že z této byliny Chwossťisstě dělagj. P. Pena & Lobelius prawj in Aduersarijs, že roste okolo Niceæ, při Tyrrhenském moři, v Genffu, in Liguria, in Gallo provincia, w suchých Audolých a newydělaných Paussťech: A že gest welmi dobrá

mi dobrá

mi dobrá proti Zipperlim aneb Podágře, proti zlým Wředům: nebo žene zaſe zpátkem Fluſy/ kteřjž ſe náſylně k bolawým mjſtům přirážegj/ proprawuge moč/ a wyhánj wen Pjſek/ a že téměř má ty wlaſtnoſti a mocy, gako Rzebřjček.* A

¶ We Wlaſſjch magj geſſtě giné Helichryſum, na liſtu y ſtručnatém kwětu ſubtylněgſſj a menſſj: wſſak liſtjčko geho neſtogj na Prutech tak ſſichtowané a zpořádané, gako na druhém/ ale wycházý hned od Kořene/ a zdá ſe býti gako malé Pſſtroſowé peřj. Ačkoli y na Prutech má některé liſtjčko/ wſſak to ſamotné geſt, a welmi ho málo.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Této Byliny liſtj ſpolu y s Kwětem v wjně pité, dobré geſt proti vſſtknutj a raněnj Hadjmu/ proti kyčelnj dně, Rzezawce aneb kapawému močenj a Průtrži/ žene obyčegný Flus ženſký/ a ztrawuge ſraženau aneb podeſſlau krew w Břiſſe y w Měchyři.

¶ Dotčená bylina ztižj gedné čtwrtce, v wjně s wodau ſmjchaném na lačný žiwot pitá, zaſtawuge Fluſy/ kteřjž walně z Hlawy dolů ſpadagj.

Zewnitř.

¶ Bylina tato mezy Sſaty włožená, bránj gich Molům gjſti.

† Helichryſum ſlowe Rzecky Heliochryſon. Simpliciſtæ Latině gmenugj Elicriſium, & Amarantum Galeni. Wlaſky Elicriſo. Arabſky Elicriſi. Sſpanyelſky Scoba Hemionda. Německy Sonnen Goldblum. †

O Karaffilátu Indyanſkém.

Kapitola LXI.

Rozdjl a Spůſob.

Indyanſký Karaffilát může dobře mezy pokolenj Zlatého kwětu Chryſanthemi položen býti/ poněwadž ſe Liſtjm od něho nehrubě dělj/ a též neſe pěkné žluté zlaté barwy Karaffilátky aneb Kwjtky/ z té přjčiny wezmeme gi nynj před ſebe, a wypiſowati budeme. B

¶ Indyanſký Karaffilát roſte křowatě a huſtě/ Prut má rowný, pruhowatý přjryſſawý, téměř dwau Loket zwýſſj/ s mnohými Ratoljſtkami a wětwičkami/ na němž ſtogj množſtwj Liſtj tenkého, s obau ſtran zpilowaného, Wrátyči podobného/ to likò že wětſſj geſt, a wjce wyſtřjhané a rozdělené. Nacházý ſe ho troge pokolenj, ſamým tolikò Kwětem, a ničjmž giným, od ſebe ſe děljcý.

¶ Prwnj geſt neywětſſj a neywyžſſj/ neſe Kwěty weliké, někdy gako Pěſt/ pěkné a hladké, gako žlutý Karmazyn aneb Axamjt/ z neſčjſlného množſtwj Liſtků ſložené a wyplněné/ ſtručnatěgſſj, plněgſſj a dokonalegſſj, nežli Růže.

¶ Druhý neſe Kwět menſſj, o dwogjm aneb trogjm ljſtku oſazený/ ten má v proſtřed kwětná tenká Pýrka, gako Růže. Kwět geho geſt od giných rozdjlný/ z žluté barwy trochu k brunátnoſti ſe ſchylugjcý/ a k tomu pěkný a hladký též gako Axamjt.

¶ Třetj geſt zewſſech neymenſſj, ničjmž od druhého ſe neděljcý/ kromě že neroſte tak wyſoko/ a neſe také menſſj Kwět proſtý, gednoduchým liſtjčkem tolikò oſazený.

¶ Wſſecky tyto giž dotčené Růže aneb Kwětowé, roſtau z obdlaužných Pupenů/ kteřjž gſau wſſudy wůkol pěti aneb ſſeſti hřbýtky wywýſſeni a hranatj/ ſtogj na dlauhých a tenkých ſſpičkách: † Barwy zčernačerwené, gako pěkný Axamjt, a to sprwu/ ale po některém dni býwagj zbledažlutj/ zwlaſſtě z té ſtrany k zemi.† Po vwadnutj aneb opadnutj Kwětu, nacházý ſe dlauhé, černé ſemeno/ wſſecko ſtiſknuté w týchž Pupenjch, podobné ſemenu Womanowému. Kořen geſt krátký, množſtwj wláſſenička a koſmatinek magjcý, nehluboký w zemi. Netrwá přes Zymu/ a nemůže ſtudena a mrazů ſneſti/ muſý ſe každého Roku ſýti, aneb z ſemena rozſazowati. Nedáwno ſe do Němec a k nám do Czech doſtal/ předtim byl zhola neznámý. Na kwětu nic nenj wzácněgſſjho a pěkněgſſjho, gako barwa: neb nemá žádné wůně/ tolikò ſama bylina ſylně a nelibě wonj/ a chuti geſt drobet přjhořké.

C

* Gſau weliccý Kwětowé / kteřjž žádné zlé wůně nemagj / proti tomu pak wětſſj djl menſſjch Kwětů náramně těžce ſmrdj. Tato Bylina, s ginými cyzými kořenjm, neyprwé do naſſjch zemj přineſſena toho čaſu / když Cýſař Karel V. ponejprwé Tunyzu dobyl / a prawj onj, že w Affrice wſſudy ſama od ſebe roſte. *

I. Indyanſký Karaffilát.	I. Caryophylli Indici.	II. Karaffilát Indyanſký menſſj.	II. Caryophylli Indici minores.

D

† Czas a mjſto.

Neywětſſj tento Karaffilát Indyánſký začjná kwýſti při koncy měſýce Czerwna/a trwá až do Podzymku. Když geg vtrhneš a do wody ſtawjš/může za tři y za čtyry Měſýce čerſtwý a pěkný při ſwé barwě do Zymy zachowán býti. Kdyby tak ſſeredně neſmrděl / přemáhalby a přewyſſowal ſwau kráſau wſſecky giné Kwěty. Roſte rád w zemi wlhké a tučné: Pakli Semeno do giné země wſadjš/ muſýš ge pilně zaljwati/ chceſſli aťby wyroſtlo. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ačkoli o tomto Indyanſkém Karaffilátu žádného zwláſſtnjho ſkuſſenj nemám/ wſſak, pokudž z wůně a chuti Byliny ſauditi mohu, mám za to / že geſt přirozenj horkého a ſuchého/mocý ſwauſtjragjcý, otwjragjcý a wywodjcý. Může také w mocy a včincých blјzkým přjtelem býti Zlatého kwětu aneb Wrátyče/a proti týmž neduhům ſe vžjwati.

*Dodonæus pjſſe/že tato Bylina welmi chladj aneb ſtudj/a gako Bolehlaw, Cicuta, hrubě obtěžuge Hlawu, a Mozek vrážj. Pročež někteřj ad Lycoperſium Galeni přičjtagj/ a přiwozuge Hiſtorij/kterak gednomu Djtěti, kteréž Kwětu tohoto koſſtowalo, welmi twrdě huba naběhla. Item, že Kočky a Myſſi od této Byliny mřely. A tudy gi za gedowatau držj. *

† Někteřj prawj/že Bylina tato, kdožby gi při ſobě noſyl, Malomocenſtwj dělá/a ſmrad gegj že Srdce wemi zemdluge a nedůžiwé činj/ aprotož radj, aby ſe gi w čaſu Mornjho nakaženj každý warowal. †

Indyanſký Karaffilát ſlowe Latině Caryophyllus Indicus, †Flos Tunetanus vel Africanus. Řecky Lycoperſium. Wlaſſky Garofano Indiano & Fiore Indiano. Francauſky Ocilletur d' Inde, in Africa Pedua. Německy Indyaniſche Neglein, Indyaniſchblum, Tunysblum. †

A

O Werbéně. Kap. LXII.

Werbéna. Verbena.

Rozdjl a Pohlawj.

Werbéna ſlowe Německy Eiſenkraut oder Eiſenhardt/ protože B
gj železo twrdj a kalj. Někteřj tuto bylinu dwogj dělagj/ totižto Samce
a Samicy, na čemž nemnoho záležj/ gakož gſem toho přjčinu in meis Lati-
nis Commentarijs ex Plinio vkázal: poněwadž nenj mezy nimi žádného
rozdjlu giného/ kromě toliko že Samec přjmě a rowně nahoru roſte/ a z
toho ſlowe Verbena recta: Samice pak ſkloňuge a ſhýbá ſwé ratoleſti drobet pod ſebe/
odkudž gj Verbena ſupina řjkagj/ a wjce má liſtj nežli Samec. Syce w ſpůſobu y w mo-
cech ſe ſrownáwagj/ gakož pak negedni z včených lidj obogj tuto Bylinu za gednu bez roz
djlu drželi a měli/ čehož Plinius dowodj.

* Verbena recta má býti náſſe obecná Werbéna: a Supina druhá, kterauž Carolus Cluſi-
us in ſuis obſeruation. Hiſpanicis lib. 2. cap. 45. wypſal. Marantha pak nechce tomu, aby
náſſe obecná Werbéna měla býti Verbenaca Dioſcoridis: ale že geſt Herba ſacra, protože ſe
nikdý na nj liſtj poběławé nenacházý. A neroſte také s gednim proſtým prutem aneb kořenem/
což činj čaſtokráte Verbenaca Dioſcoridis. Nad to magj dwogj moc, gakžkoli gim Plinius ge-
dinau připſal/ ale wypſánj geho geſt welmi pochybné a negiſté/ a neſrownáwá ſe cum Dioſco
ride. A protož prawj nahoře dotčený Marantha in lib. 2. Meth. cognoſc. ſimplic. že geſt po
mnohém wyhledáwanj prawau Verbenacam napoſledy in Apulia prope Bitontum nalezł/
w gedné gámě aneb Rokli, w njž ſe woda deſſtowá ſhromážďiła, v weliké hognoſti. Měła liſtj
poběławé a drobet chłupaté, a menſſj gako y kwět také, nežli Herba ſacra, ſyce w ſpůſobu podo-
bná gj była/ wětwičky aneb ratolj ſtky čtwerhrané, na zemi ležjcý gako in Tribulo terreſtri, z
nichžto žádná přjmo nahoru neroſtła/ pročež také ſluſſně Verbenaca ſupina nazwána býti
mohła. *

Spůſob.

Werbéna roſte lokte zwýſſj, a čaſem wýſſegi/ Prautj má čtwerhrané, pruhowaté
aneb žłábkowaté/ liſtj rozkrogené aneb rozſſtjpené, Dubowému liſtu nepodobné, wſſak
menſſj a vžſſj/ wůkol wyſſtěptané a po gedné ſtraně ſyté zelenoſti, po druhé poběławé a přj-
ſſediwé.

C ſſediwé. † Každý ljſtek má téměř podobenſtwj Kohautjho Hřebenu, odkudž gj někteřj Criſta gallinacea řjkagj. † Při wrchu neſe kwětu množſtwj drobného, barwy tělné aneb přjbrunátné, o pěti ljſtkách rowně gako Kláſky w hromadu oſazeného. Kořen dlauhý, tenký a koſmatý. † Nezle wonj, pokudž geſt zelená, chuti hořké. †

Mjſto.

Nacházý ſe wſſudy we Wſech, za zdmi a ploty, na Krchowjch, podlé ceſt a w mokrých přjkopjch aneb Struhách/ nepotřebuge žádného ſazenj/ ſama ſe ſege.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wſſecka Bylina geſt welmi hořká/ protož muſý býti ſloženj horkého a ſuchého: Mocy ſtjragjcý, ztenčugjcý, otwjragjcý a rozrážegjcý.

Wnitř.

Safft z Byliny ztiži oſmi lotů přigatý, w němžby gedna čtwrtce dobrého Dryáku aneb Mithrydátu rozpuſſtěna byla, a pitý, dobře ſpomáhá proti gedowatoſti a nakaženj mornjᵘ: Ale nemocný má ſe po něm potiti. To geſt na mnohých lidech zprubowáno.

Liſtj aneb Kořen v wjně pitý, též odpjrá gedu/ zwláſſtě kdyžby někdo od Hada aneb giného gedowatého žiwočicha vſſtknut a raněn byl/ tomu hleď klaſti liſtj na Ránu.

Liſtj Werbénowé ztiži gedné čtwrtce, s Kadidlem a dobrým bjlým Wjnem, za čtyřidceti dnů pořád na čtitrobu pité, vzdrawuge žlautenicy.

Skuſſené Lékařſtwj záſtawu moče propraw iti: Wař liſtj Werbénowé w bjlém wjně a pj z toho/ žene wodu welmi tuze, též y Kámen. V wodě wařené a pité proſpjwá těm kteřjž na padućý nemoc ſtonj, aneb nedáwno nečiſtým malomocenſtwjm poraženi gſau.

Dioſcorides prawj, že proti Zymnicy třetjho dne wařj a dáwagj za ſedm dnj pořád každé ráno, přidadauce něco Cukru aneb Růžowého medu, pjti Nemocnému Werbé-D nu, na třetjm od země vzljčku aneb koljnku vtrženau: Proti Cžtwrtodennj pak Zymnicy na čtwrtém. * Ale nemnoho na tom počtu záležj.

Chwálu má Werbéna y proti zacpánj Gater a Slezyny: A protož prach z liſtj s mnohým vžitkem přigjmán býwá proti Wodnotedlnoſtj. *

Cžaſu Mornjho každý den wezmi w vſta ratolj ſtku Werbénowau, a žweykánjm požjweg/ zachowáwá od nakaženj.

Werbéna pitá, zahánj zlé včinky/ z nichž teſknoſt a zblázněnj pocházý.

Liſtj Werbénowé pité, prſy a pljce wyčiſſtuge/ a tak duſſným ſpomáhá: pité s medem picým, wyhánj kámen. A též mocy geſt prach, když k němu přidáš prachu Ržebříčkowého a Bukwicowého, w nápogi přigatý.

† Werbéna geſt přjgemný pokrm Králjčkům a Holubům, odkudž také y gména Periſtereum & Columbina doſtala.

Pálj ſe y woda z Werbény in Balneo Mariæ, a to w Létě když neylépe kwetne. Otwjrá zacpánj gater y Slezyny/ wywodj žlautenicy / proſpjwá nedůžiwým na pljce a Sauchotiny/ hogj wſſecka wnitřnj raněnj plic/ proprawuge ledwiny, průduchy moče y měchýř/ žene pjſek y Kámen: Zahánj bledau ſmrtedlnau barwu/ třetjho y čtwrtého dne Zymnicy/ wnitřnj bolenj a řenj w žiwotě vkládá/ ſlaužj proti krwawému močenj/ aby gi každého rána y wečera, čtyry aneb pět lotů wypil/ a pokaždé do Wjna ſobě přiléwal.

Kdožby ſe domnjwal, žeby něco gedowatého ſnědl aneb wypil/ wezmi tři Vncý wody Werbénowé, a rozpuſť w nj gednu čtwrtcy dobrého Alexandrynſkého Dryáku, aneb Mythrydátu/ a wypj: nebude mu ged nic ſſkoditi.

Woda Werbénowá dělá Chůwám a ženám kogným mnoho mléka/ aby gi ráno a v wečer pogednau čtyry aneb pět lotu wypily. †

Zewnitř.

Werbéna v wodě wařená, aneb tak zelená ztlučená a přiložená, vkládá horké otoky/ wyčiſſtuge a ſtjrá nečiſté wředy a rány.

Wſſecka

A

¶ Wſſecka bylina v Wjně wařená, vzdrawuge hnilosti Auſt, a zwředowánj w hr-
dle, kteréž ſe okolo ſebe rozgjdá. Někteřj prawj (pjſſe Dioſcorides) kdožby tu Dým aneb
pokog, w němž lidé hodugj, gedj a pigj, pokropil wodau, w njž Werbéna močena, že dě-
lá hoſti weſelé. Wěř tomu kdož chceš. † Wſſak to geſt w prawdě ſkuſſeno / že Hoſté býwa-
gj weſeli a dobré myſli / když ſe gim dáwá pjti dobré, budto bjlé aneb čerwené Wjno: bez něhož
Werbéna nic neſpomůže / by pak pokoge netoliko wodau gegj pokropil, ale y zmyl / a tak mnoho
nalil, žeby ſe w nj kaupati mohli. † Stařj owſſem mnoho kauzel a čárů s Bylinau tauto
prowozowali, gakž to widěti apud Plinium, a z toho gi Herbam ſacram gmenowali: A
mnozý gi podnes geſſtě vžjwagj, k diwným wěcem a pobonkům. Někteřj dělagj wěnce z
liſtj Werbenowého / a ſtawěgj na hlawu proti bolenj hlawy. Ale wſſak lépeby vdělali,
kdyby několik Břeſkwowých gader, aneb dwanácte hořkých Mandlů oblaupjce v wodě
Werbénowé zetřeli / a w tom mléku ſſátky lněné ſmáčegjce, na čelo a oboge žjdowiny při-
kládali a wázali / gakž nahoře připomenuto, w Knize 1. kapit. 81.

* Byliny s octem ztlučené vžjwagj také proti Studenému ohni. *

† Schwálená Maſt z Werbény proti Podágře. Wezmi čerſtwé a otrhané Werbény iiij.
hrſtky / ztluc w Moždjři až na kaſſi / ſmicheg s žegdljkem, aneb s xvj. vncymi nowého Máſla
Mágowého / poſtaw do ſklepu, aby w přjhodné nádobě dobře ſe močilo / potom wylož na Ko-
tljk / přiſtaw k vhlj, aby poznenáhlu wřelo, ažby ſſťáwa ſe ztráwila / proceď a wytlač ſylně ſkrze
lněný ſſat / a ſchoweg ku potřebě. Tuto Maſt gmenugj Medici, Vnguentum Iouis. †

¶ Werbéna roztlučená a na oči přiložená, krwawé oči vzdrawuge. Item wezmi
wodu Werbénowau, ſměš s bjlkem wagečným / přilož na oči: Otoky, mrákoty, y krew
ſraženau w nich hogj. Můžeš také w tom kus bjlého chleba ſmáčeti a přikládati.

¶ Werbéna s Gitrocelem zetřená, přidada málo ſoli, a na zavſſnice přiložená, roz-
hánj ge. Pakli gſau giž vzralé, přilož ten lék bez Soli. Hogj také y přjměty / s Sádlem
ſmjſſená odznobeninu: s Wjnem, hřeby vwizlé z nohy wytahuge.

† Werbéna w ruce držaná, aby na nj vſtawičně hleděl, zaſtawuge tok krwe z Noſu. Šafft
gegj do vſſj wkapaný, zahánj bolenj gegich. ¶ Kořen Werbénowý v wjně wařený / a trank
ten procezený a teplý w vſtech držaný, odgjmá neſneſytedlnau boleſt zubů. Ginj wařj kořen w
dobrém winném octě / a vžjwagj týmž ſpůſobem. ¶ Kdožby Werbénu při ſobě noſyl, aneb
w nocy pod poduſſku wložil a na nj ſpal / odgjmá a zahánj wilnau žádoſt těla.

B

¶ Werbéna ztlučená a přiložená, aneb s wjnem wařená / geſt náramně dobré polehčenj
boleſtj Podágry / dnawé a Kyčelnj nemocy, aby to teplé přikládal.

¶ Když Werbénu do Holubince wložjš, rádi ſe w nj držeti budau Holubi / ano y cyzý k nj
ſe ſletj: neb ſobě welmi Bylinu tuto libugj.

¶ Woda Werbénowá pálená dobrá geſt pro očj ſſkuſſowatých wyſuſſenj / temných a mra-
čných oſwjcenj / aby gj v wečer oči promýwal / a čiſtý lněný ſſátek w nj omoče na Oči přikládal.
Hogj také wſſeliké hniloſti a zwředowánj hrdla / aby gi vſta wyplakowal a wymýwal. †

¶ Werbéna ſlowe Řzecky ἱερὰ βοτάνη. id eſt Sacra herba, & περιστερεὼν, ꝙ columbæ in ea
libenter verſentur. † Latině Verbena, quaſi herbena, vel quòd eá verrendis Iouis aris vte-
rentur, Verbenaca, Herba ſagminalis, Columbaris, Columbaria ſeu Columbina, Ferraria
à ferri duritia, Criſta Gallinacea. Arabſky Beneran, Ypenſtereon. Wlaſky Berbena, Ver-
mina cola, w Benátkách Herba de ſant Zoanne, Bylina S. Jana. Sſpanyelſky Verbe-
na, Francauſky Veruaine, Egyptſky Pompſempte. Polſky Kożisko, Vherſky Zapara fiu.
Německy Eiſenkraut, Einſerich, Eiſenhart vnd Taubenkraut. †

O Hyacinthu. Kap. LXIII.

Mjſto, Rozdjl, Spůſob a Čzas.

Hyacynth roſte obyčegně na Poljch mezy Oſenjm ano y w Leſých.
Liſtem podobný geſt k Čzeſenku / a kořenem k malé Cybuli. Prut má pjdi zwý-
ſſj, a někdy delſſj a wětſſj / zelený gako tráwa, tenký, proſtý a hladký. Kwetne

C toho času gako modrá Fiola, při koncy měsýce Března, aneb spočátku měsýce Dubna (odkudž y Mertzblum Německy slowe) ačkoli w chladných kraginách pozděgi nežli w teplých. Od prostředka prutu až nahoru k wrchu má kwět kusstinowatý brunátný/ kterýžto když vzrá, klonj se k zemi/ a tak zůstáwá až vwadne. Semeno má w malých misskách gako Kaukol. Na některých mjstech řjkagj této Bylině Swinská Cybule, Sewzwibeln.

Hyacinth, Březnowý kwět. Hyacinthus.

Hyacinthus Tripolitanus.

D

I. Syzý Hyacinth. 1. Hyacinthus Orientalis.

II. Přespolnj Hyacinth. 2. Hyacinthus Orientalis.

*O tomto Hyacinthu gesstě dyspntugj někteřj, zdali gest prawý/ o čemž gá nynj mlčeti chcy. Tento pak, kterýž gsem tuto položil, gest mi z zwlásstnjho přátelstwj, wedlé giných pěkných bylin k wymalowánj propůgčen od D. Rauwolffa/ kterýž ge na swé wýchodnj cestě shledal/ a wypsal/

psal w prwnj Knize putowánj swého w kapitole 9. Kwetne měsyce Dubna/ má dlauhé a welmi auzké lijstečko nasseho Phalangium, a při wrchu čtyři pěkné patrné kwitky / a na nich lijstečko barwau a welikosti třem rownym na malém modrém Lilium aneb Kosatcy welmi podobné. Kořen barwy čerwené, okrauhlý gako Tulibán aneb Narcyssus. Známý gest obywatelům w Tripoli, pod gménem Ayur.*

To gest prawý Hyacinthus apud Dioscoridem, ale ne ten o němž Poetæ rozprawěgj a bagj/ že má dwě litery zekrwe Ajacis.

Gsau gesstě y ginj Hyacinthowé/ totižto modrý a bjlý, Wětssj a Menssj/ kteréž takéněkteřj za prawé Hyacinthy magj. Dále poslán mi gest y giný cyzý Hyacinth à Iacobo Antonio Cortuso z Padue/ gakož Figůra tuto postawená vkazuge/ kteréhož on z wýchodnjch zemj dostal.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen studj a sussj/ ale studenost w něm přemáhá. Semeno pak wytjrá a skrčuge. Protož vžitečné gest s wjnem proti žlautenicy. Přidáwá se y do leků proti gedům/ a má chwálu y proti Mornjm zymnicem. Kořen pitý břicho twrdj a moč žene/ y žrenj w břicho vkládá. Hyacinth slowe Řzecky y Latině Hyacinthus. Wlasky Cipolle canine, Hyacintho. Sspanyelsky Mayos flores. Francausky Iacinthe, Německy Hyacinth vnd Mertzblume.

O Máku Zahradnjm. Kap. LXIV.

Mák Zahradnj. Papauer hortense.

Mák plného kwětu. Papauer pleno flore.

Mjsto a Rozdjl.

Mák gest wůbec známý / a sege se na Polijch y na Zahradách. Gest pak čtwerý, samau toliko barwau kwětu a Semena mezy sebau rozdjlný/ syce kořenem, trawau prautjm y Mlékem wssickni se srownáwagj. Prwnj kwetne bjlým kwětem gako Snjh/ a má y Semeno bjlé. Druhý má kwět barwy ztělna brunátné aneb čerwené a semeno černé. Třetjho Máku kwět gest bjlý, blýže Makowiček čerwenými sslekty skropený, Semeno zbledažluté aneb přiryssawé. Cztwrtý nese kwět k makowičkám bjlý, brunátnými ssljčky skropený/ Semeno ssediwé barwy.

 *Množstwj

C * Množſtwj giných rozdjlů Máku onde y onde Autores wyſſetřili a wypſali / tak že nám tuto nenj potřebj o nich obſſjrně wyprawowati. Mezy giným pak geſt zwláſſtě gedno pěkné pokolenj Máku bjlého/ kterýž okolo Benátek a nedaleko od Moře w Hollandu ſegj. Neſe weliké Makowice, gako holemé Granátowé gablko/ plné pěkného, ſladkého, bjlého ſemena / z něhož ſladký oleg presſugj a tlačj/ a dáwagj proti Sauchotinám. Prautj roſte třj aneb čtyř loktů na wýš/ na němž ſtogj pěknj, welicý gako Snjh bjlj kwětowé, na wětſſjm djle o čtyřech liſtkách, kteřjž čaſem býwagj celi/ čaſem po kragjch rozdělenj/ gacýž ſe y na giném máku, gakéž ten koli barwy geſt, ſpatřugj. Neb ſe nacházý také pěkný čerwený ohniwé barwy, aneb wſſecken tělný, aneb bjlý v proſtřed kwětu/ zewnitř wůkol čerwený, aneb y giných wjce barew, kteréžby wſſecky dlauho bylo wyčjtati. Nynj za naſſjch čaſů na wětſſjm djle w Zahradách zewſſech neypěkněgſſj zobecněl/ s kráſnými welikými, plnými kwěty rozličných barew/ kteřjžto čaſem z celého liſtj w hromadu ſloženj, a wnitř okolo makowice rozkoſſně zkadeřawělj býwagj / někdy mjwagj liſtj na drobné wláſſenjčko drobně rozſtřjhané aneb roztrhané a welmi diwně zmotané/ že na ně mjlo hleděti. Semena w Makowičkách geſt mnohém méně a menſſj nežli w neplném máku : nebo to weliké množſtwj liſtj na Kwětu odgjmá Semenu moc. Tento Mák neſegeli ſe w prawý čas, proměňuge ſe zaſe w proſtý a gednoduchý Mák. Odkudby pak to tak pěkné a kráſné pokolenj Máku pogjti mělo, geſt mi new

ědomé : wſſak doſti podobné geſt/ že ſe to ſnad w mjſtě a zemi dobré a tučné od přirozenj ſtalo/ gakož ſe toho y při giných wjce Bylinách treffuge. *

Spůſob.

Bylina aneb tráwa na každém Máku geſt wlaſatá, chlupatá, zſtřjhaná, doſti ſſiroká a dlauhá, popelatě zelená, chuti hořké/ Liſtj roſte bez ſſpiček na prutu, kterýž geſt prſtu ztlauſſtj, oblý a chlupatý. Kwět neſau pěkný, weliký / barwy, gakž nahoře dotčeno. Když ten opadne zůſtáwá Semeno w Makowičkách zawřené/ chuti drobet ſladké a olegowaté. † Kwetnau téměř v proſtřed Léta. †

Přirozenj, mocy a včinkowé.

D Semena wſſech Máků ſtudj na čtwrtém aneb poslednjm ſtupni : Bjlý geſt powlowněgſſj a bezpečněgſſj vžjwati, nežli černý.

Wnitř.

Semeno Makowé přiwodj Sen/ aby ho wedlé ljboſti požjwal. Někteřj wařj ſemeno Makowé w Kaſſi aneb w mléce, pro malé djtky/ když gſau nepokogné a ſpáti nemohau. † Wſſak nepřjliš mnoho ſe dáti má/ neb ſyc obtěžuge Hlawu a přiwodj boleſt gegj. †

Dělagj z Makowiček také y Lektwař welmi vžitečnau a dobrau proti oſtrému aneb ſuchému káſſli/ a proti ſlaným Fluſům dolů z hlawy na pljce a do Prſů padagjcým. Slaužj také proti wſſelikému plynutj a židkoſti břicha/ proti chrkánj krwj / a přjliſſnému toku ženſkému. Muſýš pak Makowičky v wodě wařiti, ažby polowice vwřela/ potom proceditι, a pěkného přepuſſtěného medu aneb Cukru do toho dáti a znowa zwařiti/ ažby doſti zhuſtla gako Lektwař. Takowá Lektwař ſlowe w Apatékách Diacodium vel Diapaper. Strogj w Apatékách y Syrup z Máku, Syrupus de Papauere řečený : vžitečný a dobrý geſt proti wſſechněm nynj dotčeným nedoſtatkům / zwláſſtě pak vžjwagj ho pro ſpánj/ přigjmagjce ho v wečer dwě plné ſtolnj lžjce. † Kdož nemůže ſpáti/ wezmi wody Locykowé a Leknowé každé diwě vncye / Makowého ſyrupu půl druhé vncye a ſmjcheg w Trunk/ a wypj když máš gjti ſpat. †

Cžerný Mák geſt ſylněgſſj nežli bjlý/ když ſe ztluče a v wjně pige/ zaſtawuge každodennj plynutj aneb běženj žiwota, tok krwe, y giné Flaſy ženſké/ a ſen vwodj.

Neyſylněgſſj wěc z ſemene Makowého geſt wyſuſſený Safft Opium řečený/ kterak ſe ten z Máku zbjrati a ſtrogiti má, wypiſuge Dioſcorides. Ráno když roſa ſpadne, Makowičky zelené zeſpod powrchu toliko drobet ranj/ a Safft aneb mleko, kteréž z něho teče, do něgaké nádoby zbjragj/ a wyſuſſjce ge w ſtjnu, Syrečků z něho nadělagj. Nazeytřj ſe nawrátjce, což ſe geſſtě z té raněné Makowičky wypreyſſtilo, zbjragj a wyſuſſugj : Než když ty makowičky nařezugj, zpátkem poſtupugj, aby ſebau mléka toho, kteréž ſe wen

preyſſtj

A

preyſſtj, neſt, rali, ani o ně nezawadili. Některj Makowičky zelené y liſtj tlukau/ a mjzku
z nich wytlačugjce wyſuſſugj a pokrautky z toho dělagj/ ale to nenj tak mocné gako prwnj
Opium. Nebezpečno s nim zacházeti/ aniž ſe má do žiwota dáwati/ leč v weliké a welmi
nuzné potřebě/ gako w vſtawičném bděnj a neſpánj/ w nepřemožené neſneſytedlné boleſti/
a w horkých Fluſých, když žádné lékařſtwj giné ſpomocy nemůže. Tehdáž může ſe Opium
vžjwati/ wſſak s welikým vwážením a přidánjm aneb oprawau/ gakžby včený a rozum-
ný Lékař nařjdil. Ginač žádný nerozumný a neznagjcý přjčin ani čaſu, nemá Opium dá-
wati. Nebo nerozumně do žiwota přigaté, mrtwj w člowěku přirozenau horkoſt/ odgj-
má mu čitedlnoſt audů/ až y ſpjcýho vmořuge, a o hrdlo připrawuge. † Na oči pomazané
zrak zemdluge, a oči zakaluge: do vſſj wložené, hluchotu přináſſj.†

Geſt také y toto potřebj znáti/ že náš Německý a Czeſký Mák neſtudj tak welice/
ani té ſpánliwoſti hluché † a nepřemožené, kterauž Řzekowé Lethargum, Latinjcy Soporem
gmenugj † nepřiwodj, což Starj o ſwém Máku pſali: A toho bezpochyby nenj giná přjči-
na/ nežli rozdjl Kraginy a powětřj, aneb ſtudenoſt zemj naſſjch/ proti oněm horkým kragi-
nám. Nebo my z naſſeho domácýho Máku děláme k gjdlu polewky/ pečeme koláče/ ano
y olegem z něho mjſto máſla, zwláſſtě čaſu poſtnjho, pokrmy maſtjme/ a gjme bezewſſj
ſſkody. †Simeon Sethi prawj, že Mák w pokrmjch těžce ſe zažjwá/ a dáwá tělu ſſkrownau po-
trawu.† A protož dotčené Opium, neſtrogj ſe z naſſeho domácýho Máku/ ale přináſſjno
býwá z cyzých zemj/ a neywjce z Kraginy Thebais řečené/ odkudž y Opium Thebaicum
ſe gmenuge.

*Opium zbjrá ſe z černého Máku/ když ſe drobet Makowičky ranj, tedy teče z nich Safft,
kterýž potom zhuſtne. Když ſe pak ty Makowičky a někto také liſtj tuze wytlačj, býwá z toho
Meconium.† kteréžto má býti mnohem ſſkodliwěgſſj nežli Opium.† A geſt ſe čemu podiwiti/
že w horkých kraginách, zwláſſtě Turcy, když chtěgj vdatnj a ſrdnatj býti, nemalo ho gjſti oby-
čeg magj/ cožby naſſjm Lidem nemožné včiniti bylo. Tak mnoho může zwýklost.*

B

Proti ſuchoſti prſů/ wař Fjky, Mandly, Mák bjlý, Lékořicy w Ptyſaně, a pj: prſy
obměkčuge, a Kaſſel ſuchý hogj/ zwředowánj plic, ledwin, y moče horkoſt proměňuge.

Proti Klánj w bocých a chrkánj krwj: Wezmi Mák bjlý, Dragakant, Gummi
Arabicum, wař w Ptyſaně/ a dáweg pjti těm, kteřjž wnitř hljzu magj.

Dělá ſe z bjlého Máku, z Melaunowých ſemen s Ptyſanau mléko aneb kaſſe/ pro-
ti pálčiwým zymnicem, a pro vwedenj ſna. Přidáſſli k tomu kewſſemu Mandlowého
mléka a Cukru/ budeš mjti vžitečný pokrm y lékařſtwj, proti hljze bočnj/ proti páliwoſti
moče, & contra Gonorrhæam.

Proti Sauchotinám a zwředowánj plic, prach tento čaſtokráte geſt zkuſſený:
Wezmi Máku bjlého půl druhého lotu/ ſemena Sſtěrbákowého, Sſťowjkowého, kaž-
dého půl druhé čtwrtce/ Gader Melaunowých, Tykwowých, Okůrkowých wylaupe-
ných, každých geden lot/ Gader Kdulowých půl lotu/ Gummi Arabſkého, Dragakantu,
Sſkrobu každého gednu čtwrtcy/ Mjzky Lékořicowé půl lotu, Plic Liſſčjch půl druhé
čtwrtce, Hlíny Armenſké wýchodnj pět ſſkrupulů/ Cukru tažené° tolik co wſſecken prach
wážj: Vděleg ze wſſeho prach, prwé wſſeho málo trochu pozpraže. Dáwá ſe zwicý půl
lotu s Syrupem Jujubowým, aneb s něgakau polewkau. Na noc můžeš dáti s ſyrupem
Makowým a Jujubowým a s wodau Koňſkého kopyta. Geſt zagiſté lékařſtwj zname-
nité.

Zewnitř.

Wſſech Máků ſemeno, gako y Bylina aneb wydáwený Safft, a woda z něho pá-
lená, geſt vžitečná a dobrá lidem nepokogným a neſmyſlným, kteřjž ſpáti nemohau/ aby
gim w ſpůſobu fflaſtru na čelo a na židowiny přiwazowal.

Lněný čjpek w Makowé byliny Safftu omočený, a do chřjpj wprawený, přináſſj
Sen. Od Žen vžjwaný zaſtawuge tok/ odnjmá boleſt a dáwá odpočinutj. Týž Safft
dobrý geſt a zdrawý horkým očjm/ s pečeným žlautkem wagečným ſmjchaný a přikla-
daný. Woda s Makowičkami wařená, tauž má moc/ a tak vžjwaná aneb přikládaná
haſý také čerwený otok aneb ſtudený oheň. Do vſſj s Mandlowým olegem wkapaná,
vkládá boleſt gegich/ * od weliké horkoſti poſſlau.*

Woda

C

Woda z Byliny, kwětu a Makowiček pálená, má též swrchu dotčené mocy. Obzwlasstně pak slaužj proti čerwenym Flekům aneb modrým vhrům na twáři / aby se gj dwakrát za den vmýwal. Spomáhá také, když se Cžlowěk od Slunce opálj / aby sstátky w nj omoče přikládal, aneb potjral.

Listj y s Makowičkami v wodě wařené, mytjm noh y rukau na noc, sen přiwodj. Pro vwedenj Sna: Zetři Mák bjlý a směs s bjlkem od wegce a s ženským mlékem / a na čelo y na židowiny přilož. Listjm hlawu obložiti, bolest y horkost hlawy odgjmá. Makowičky prázdné, s gečnau mukau zetřené a přiložené, pekelný oheň vhassugj.

Proti vswadlosti těla, gakáž býwá při zymnicech: Ztluc mák bjlý, a směs s olegem Fiolowým / a tim páteře pomazug.

† Někteřj obyčeg magj čerstwé semeno Makowé ztlaucy / a přidadauce Ssaffránu a ženského mléka, tim Podágry horké potjrati. †

Mák Zahradnj slowe Řecky Μήκων ἥμερος. Arabsky Thaxtax, Latině Papauer hortense, siue satiuum. Wlasky Papauero domestico. Sspanyelsky Dormedira. Francausky Pauotplane. Německy Magsamen, Oellmagen, Oellsamen, Mähe.

O Máku Wlčjm. Kap. LXV.

Mák Wlčj. Papauer erraticum, rubeum, fluidum.

D

Spůsob.

Wlčj Mák slowe Německy Klapperrosen / protože děti s kwětem geho swé kratochwile mjwagj, a z listj dělagj Lupačky na rukau y na čele. Řjkagj mu y Hirnschal, Kornrosen, Feldmagsamen, Grindtmagen. Gest známý wssechněm: Roste na poljch, téměř mezy každým obiljm / a někdy w takowé hognosti, že se wssecko pole od něho čerwená / gakoby ge čerwenau růžj powlekl: neb má kwět čerwený. Nacházý se od měsýce Máge až do podzymku. Prautj má y ratolesti tenké, okrauhlé, rowné, wssecky chlupaté a wlasaté, kokte zwýssj. List bjlé Horčicy zahradnj podobný, hluboce wysstjpený / wssak delssj, chlupategssj a drsnategssj. Pupen na prutu gest wedwau chlupatých ssediwých kožkách zawřený. Když

ný. Když kwět wen se pučiti chce, rozpadagj se ty dwě ssediwé a chlupaté kožky a otwjragj/ a tak wynjká wen pěkný čerwený kwět aneb Růže. Listj na kwětu opadá/ a tehdáž se vkazuge a wycházý gakásy obdlauzná Makowička, wssudy wůkol černým peyřjčkem aneb wlássenjm osazená. W té Makowičce býwá Semeno, barwy drobet přjryssawé a chuti přjhořké. Kořen gest prstu ztlaussti, bjlý a někdy žlutý/ s mnohým postrannjm kořenjčkem a hořký. * Wlčj mák, rowně gako gjné Byliny nacházý se časem, ač zřjdka s kwětem plným/ gakýž někdy nenadále C. Clusius na gednom poli nalezl. Gjnj pjssj, že gsau geg y s bjlým kwětem wjděli.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wlčj Mák gest složenj a přirozenj studeného, gako y gjnj Makowé.

Wnitř.

Pět aneb ssest Makowiček s gegich Semenem v wjně wařených až přes polowicy, a ten traňk pitý, dáwá přjčinu, aby člowěk dobře spal. Ssátek w tom omočený, a tak okolo hlawy vwázaný, gesstě mocněgi sen přinássj.

Semeno ztlučené a w medowé břečce pité, dobré gest pro obměkčenj a otewřenj zatwrzených Stolic. To též činj, kdyby s nim Koláč vpekl a gedl.

Woda pálená z Wlčjho máku ochlazuge wsseckỳ wnitřnj horkosti/ a může se bez strachu w horkých zymnicech pjti. Nebo takowá woda ochlazuge gátra/ vkládá bolest/ přinássj Sen/ vhassuge horkost w hrdle/ zahánj prým, pitá/ a vsta gj proplakowaná, aneb kloktánjm wymýwaná.

Někteřj tomuto kwětu welikau chwálu dáwagj proti klánj aneb hljze Bočnj, kteráž slowe Pleuresis, a má býti gisté zkussené lékařstwj/ aby kwět vsussil, na prach zetřel, a s Fiolowau wodau nemocnému pjti dal. Gjnj berau půl lotu Kwětu/ zawazugj do ssátku aneb pytljčku/ zawěssugj do půl Libry wody Kawiásowé/ a nechávagj při ohni, ažby do polowice vwřelo. Ten traňk dáwagj ráno wypiti pogednau/ a to činj za tři dni pořád: prawjce že gsau to Lékařstwj na mnoha nemocných prawdiwé shledali. O čemž wiz ad dit. Pandect. cap. 6. Listj v wjně wařené a pité, aneb zewnitř přiložené zastawuge nemoc Ženskau. We Wlassjch Sedláci berau mladistwé drobné listj Wlčjho máku/ wařj ge s máslem a Seyrem/ a gedj gako gjné zelj. Pjsse y Theophrastus, že ho Řekowé též w gjdle a pokrmjch požjwali.

* W Zemi Syrské řjkagj mu Obywatelé Scuck, dělagj z něho Cukr aneb Lektwař, gakož se z Růžj dělá/ a vžjwagj proti Kásslj/ gakž to D. Rauwolff wyssetřil. Kdyžby gi pak proti klánj bočnjmu dáti chtěl/ gakž vkazuge Autor ex Pandectario, musý to s bedliwým vwážením a w prawý čas včiniti/ nebo syc mohlby ty Materye dobře k wywrácenj zastawiti.*

Zewnitř.

Listj s makowičkami ztlučené a přiložené, hasý wsselikau horkost. V wodě wařené, aby w tom ssátky omáčel, a na hlawu přikládal, přinássj Sen. Táž woda přikládaná, vhassuge čerwený horký Otok. Gazyk tau wodau wymýwati, aneb gj kloktati, zahánj Prým. Woda s Konopným přadenem na gátra přiložená, stawj krew z Nosu tekaucý. Vkládá též a splaskuge otoky w tegných mjstech, aby gj wymýwal. Na žjdowiny potřená a na čelo přiwázaná, pokogj wztěkánj lidj nesmyslných a bláznjwých. Krotj bolenj Očj, od horkosti pocházegjcý. A což se tuto o wodě wařené mluwj/ to se také o wodě pálené rozuměti má. Safft z Růžj Wlčjho Máku s Syrau a s Sanýtrem smjchaný, hogj prassiwost/ stjrá a shánj wsseliké Fleky nečisté z těla.

* Někteřj Kořen w prawý čas kopaný, magj za zwlásstnj lék pro zastawenj krwe/ aby geg třebas toliko w ruce držel.*

Wlčj Mák slowe Řecky μήκων ῥοιάς, Latině Papauer erraticum, fluidum, rubeum. Wlasky Papauero saluatico & Rosolaccio. Sspanyelsky Amapollina. Francausky Pauot sauuage, Coquelicot. Německá gména spočátku Kapitoly gsau položena.

O Planém

C

O Planém Máku růžkowatém.

Kapitola. LXVI.

Mák růžkowatý. Papauer corniculatum.

D

Spůſob.

MAk Růžkowatý ma liſtij popelaté, chlupaté, tučné, po kragjch wůkol hluboce zſtřjhané: Prut loketnj, oblý, chlupatý/kwět někdy žlutý, čaſem také čerwený/ z něhož když opadá, wyroſtagj růžky aneb luſky obdlaužné, nakřiwené, gako na Rzeckém Senu / na koncy třmi malými ſſpičkami oſazéné. W těch růžkách ležj kožka/w njž ſe nacházý welmi drobné a černé ſemýnko. Kořen geſt tluſtý, černý, a nehluboko ſe do země pauſſtj.

Mjſto.

Žlutý Růžkowatý Mák (gakož Dioſcorides ſwědčj) roſte na puſtých a planých mjſtech, ležjcých při Moři. † Kwetne měſýce Cžerwna.† W Němcých ſe ho nemnoho nacházý/ muſý geg ſobě w zahradách ſaditi a ſýti. Cžerwený widěl gſem welmi zhuſta růſti na Morawě/na ceſtě, kterauž ſe gede z Cžech do Wjdně.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Že Mák tento geſt horký a ſuchý, můžeme tomu z chuti a mocy geho rozuměti: Moc má rozrážegicý a ſtjragjcý. *Liſtj, Kwět y Safft nemá ſe do žiwota dáwati/neb geſt člowěku náramně ſſkodliwý a zhola gedowatý.*

Wnitř.

Kořen planého Máku růžkowatého v wodě wařený, ažby polowice vwřela / ta woda wařená pitá, ſlaužj proti dnawé boleſti Kyčelnj / a proti neduhu plic: Spomáhá y těm, gimž huſtý, hrubý a pjſkowatý moč welikau těžkoſt činj.

Semeno w medu pité, powlowně purguge, a břicho měkčj.

Zewnitř.

Liſtj a Kwět dobrý geſt proti zlým a nečiſtým wředům/nebo ſtjragj a ztrawugj ſhnilé a nečiſté Maſſo.

Též liſtj

¶ Též listj s Olegem smjchané a potjrané snjmá pryč strupy, kteřjž na wředjch rostů. A
¶ Dotčený Flastr kdožby howadu a dobytku, když powlaku magi, na oči wložil, wyčistj gim oči/ a dá zrak gasný: wšak prostředně toho léku vžjwati slušj/ aby přjlišně nezpreyštilo. ¶ Mák růžkowatý slowe Řecky μήκων κερατῖτις, Arabsky Almacharū. Latině Papauer cornutum siue corniculatum. Wlasky Papauero cornuto. Sspanyelsky Dormidera marina. Francausky Pauot cornu. Německy Wilder gehörneter Magsamen oder Oelmagen.

O Řjmském Slézu. Kap. LXVII.

Řjmský Slez. Alcea Veneta, Hypecoum Mathioli.

B

Spůsob.

Tato Bylina, kteréž gsme z Německé gméno Cžeské Slez Řjmský dali, slowe Dioscoridi Hypecoum. Roste na poljch/ listj má Rautowé, než mnohem wětšj/ gichž obyčegně trý na gedné sspičce wisý/ gest wůkol zstřjhané, drobet chlupaté a poběławé. Prut loketnj, chlupatý, a mnohými wětwičkami po stranách osazený/ ty gsau též chlupaté, ostré, hebké a nahnuté. Nese kwět zbledažlutý, gako Bljn/ wšak v korbeljčků z nichž wyniká, drobet brunátný. V prostřed kwětu vkazuge se pěkný zlaté barwy pupenec. Po kwětu zůstáwagj okrauhlá, sspičatá, chlupatá paupata, tenkau kožkau přikrytá/ magjcý na wrchu malau pokljčku aneb klobauček, gako hwězdičku. W těch paupatech ležj černé chlupaté semeno zaobalené.

* Bylinu tuto gini gmenugj Alceam Venetam vel peregrinam, Solisequam: a za to magj že se cum Hypecoo Dioscoridis mnohém lépe srownáwá giná, kterauž Autor w swémLatinském Herbáři Cuminum silueſtre alterum gmenuge. A toto nynj dotčené Hypecoon gest přirozenj studeného/ kdež proti tomu Autoris drobet zahřjwá.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Řjmský Slez gest přirozenj studeného takměř na třetjm stupni: Má gednostegnau moc gako Mák.

O Bljnu. Kap. LXVIII.

Spůsob, Rozdjl a Mjsto.

Bljn slowe Německy Bilsenkraut, Schlaffkraut, Sewbonen, Dollkraut, Rindswurtzel, Zigeunerkraut. Roste na mjstech newydělaných, wedlé

 cest a

C cest a mezý polnjch. Má ſſiroké, dlauhé, žilowaté, tučné, wykrágené, chlupaté a temně popelaté liſtj / tučný okrauhlý bawlnkau obalený prut / od proſtředku wypauſſtěgjcý několik poſtrannjch ratoljſtek / na nichž ſtogj zbleda žlutý aneb mrtwé barwy cymbálkowé aneb korbeljčkowé pořád až nahoru / wſſak toliko po gedné ſtraně. Semeno, kteréž w nich zrage, geſt téhož ſpůſobu gako Mák / wſſak ſſediwěgſſj a zemſké barwy. Liſtj při wrchu na prutu býwá vžſſj, menſſj a ſſpičatěgſſj. Kořen geſt bjlý, pjdi zdýlj, wodnatý a w zemi hluboký. Wſſecka Bylina náramně ſylně a těžce wonj a myſl vrážj.

Bljn. Hyoſcyamus, vulgò Iuſquiamus.

Bljn bjlý. Hyoſcyamus albus.

D

Zahradnj bjlý Bljn geſt obecnému ſkůro podobný / než liſtj má drobet okrauhlegſſj, bawlnowatěgſſj, měkčegſſj, tučněgſſj / a netak huſtě w hromadu ſtažené. Kwětem také připodobňuge ſe prwnjmu / wſſak tento geſt bleděgſſj a čaſem wſſecken bjlý. Nemá také tak mnoho Cymbálků aneb zwonečků, gako prwnj / a také tito zwonečkowé gſau měkčegſſj / a neſau Semeno bjlé.

* Tohoto Bljnu množſtwj roſte w Frankreichu, okolo měſta Auraicum y dále až k Řžece Rhodanu / ſyce na giných mjſtech w zahradách geg ſadj / a zřjdka přetrwá geden rok. D. Rauwolff vkazuge in ſuo Itinerario fol. 118. že okolo Měſta Alepo in Syria dwoge pokolenj Bljnu nalezl / gedno s čerweným aneb brunátným kwětem / a druhé s bjlým kwětem.*

Dále pak třetj Bljn roſte půl druhého lokte na wýš / má prut okrauhlý, drobnau bawlnkau potažený / mnoho poſtrannjch wětwiček / k tomu tučné bledé liſtj, wůně těžké. Nenj také ani tak wyſtřjhané, gako na ſwrchnjm dwogjm / wſſak proto má krage wůkol drobet nerowné. Kwetne žlutě, gako prwnj Bljn / z kwětu zroſtagj okrauhlé hlawičky, plné zčerna žlutého ſemena. Kořen geho geſt bjlý, pjdi zdýlj, prſtu ztlauſſtj. Sadj geg nynj na Zahradách, gako cyzýho hoſtě.

* Někteřj o tom pochybugj, zdaliby tuto Bylinu za Bljn dokonce držeti měli / poněwadž ſemeno gegj drobet geſt perné / a žádná ſe při něm moc weliké ſtudenoſti neſeznáwá. Ale ginj to magj z zkuſſenj / že Saft této Byliny aneb liſtj zetřené wſſi a blechy zahánj / čehož na pſých čaſtokráte zkuſyli / nebo welmi rychle z nich ſpadgli. Dělagj z této Byliny Oleg welmi hogitedlný / ten zwláſſtě nowé rány rychle hogj / gakž to v nás negednau zprubowáno: pročež mu y někteřj gméno Hyoſcyami vulnerarij, to geſt Ránnjho Bljnu dali.*

Přirozenj,

A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Blјn wewſſech ſwých čáſtkách geſt ſloženj welmi ſtudeného na třetjm, a ſuchého na druhém ſtupni.

III. Blјn. 3. Hyoſcyamus.

Petum, ſiue Hyoſcyamus Peruuianus Dodonæi.

Wnitř.

B

Blјn bylina, kwět y ſemeno, nemagj wnitř do žiwota přigjmány býti/ neb gſau netoliko lidem, ale y howadům ſſkodliwé a ſmrtedlné. To poznati můžeme na Rybách v wodě: Nebo když Běhauni Swětſſtj, Blјnowé ſemeno, a gádra, kteréž w Apatekách gmenugj Coculas Elephantis, do wody vwrhau/ třeſſtj ſe po nich Ryby/ házegj ſebau nahoru/ a napoſledy břichem zhůru zplynau/ tak že ge rukama lapati mohau. Slepice do ků z řádu padagj, když ge ſemenem Blјnowým podkauřj / a zobjli ſemeno, vmjragj po něm. Takž y lidi dělá oſpánliwé a ztřeſſtěné, když ho mnoho gedj. Widěl gſem Sedlſké děti, kteříž ſe toho Semena nagedli/ že byli tak ztřeſſtěnj, poſſetilj a neſmyſlnj / až ſe rodičowé gegich, newědauce toho prawé příčiny, domnjwali / že gſau od zlého ducha poſedlj. Odtudž mu Sedláci Wlaſſtj řjkagj Diſturbio. Swjně diwoké, když tu Bylinu gedj, přicházý na ně Křeč a ſkrčenj Audůw. Ale přirozenj ge lékařſtwj naučilo, že y hned do wody běžj, hledagj Raků a gedj ge/ a tudy ſobě zaſe k zdrawj pomáhagj.

Domnjwalliby ſe kdo, že gedl Blјn aneb ſemeno geho, ten pj y hned Kozý mléko, Med, Borowé ſſiſſky, aneb Tykwowé Semeno w ſladkém wjně. Nenjli toho nic naſnadu a před rukama/ mjſto toho wezmi ſemena Kopřiwowého, Řeřichowého, Horčičného aneb Řetkwowého/ Cybulného, Czeſenkowého, kteréž mjti můžeš/ a pj ge s Wjnem. Tudyť bude ſpomoženo, aby neſſkodilo.

Druhý Blјn s bjlým ſemenem geſt mdlegſſj/ a netak nebezpečný přigjmati, gako prwnj a třetj.

Liſtj Blјnowé wařené v wjně a pité, ſtudené zymnice zahánj. K témuž y Semeno dobré geſt. Zwláſſtě pak dobré geſt kaſſlawým, Reumu horkau magjcým, ſlzawým očjm, Ženſkému Fluſu, krwj chrkagjcým/ a můžeš ho z tjži gednoho Scrupule s Mákem bjlým w picým medu požjwati. Aneb těchto pillulj ſobě nadělati: Wezmi Mandlů, Lékořice, Sſkrobu, Gummi Arabſkého, ſemena Blјnowého, Máku bjlého / ztluc na prach/ a s Syrupem Fiolowým naděleg pillulj, gako Hrách/ přigmi z nich tři na noc / a chceſſli Piwem zapj.

Zewnitř.

Blјn, Kwěty ſemeno ſlaužj pro ſpánj a pro vkrocenj boleſtj/ wſſak s zdrawým vwážením a dobrau radau vžjwati ho ſluſſj.

Safft z Byliny wytlačený, Sſáteček w něm omočený, a na horké, bolawé a ſlzawé oči přiložený, haſý horkoſt/zaſtawuge Flus a krotj boleſt.

Safft aneb Oleg z Semena do vſſj wprawený, odnjmá pichánj y boleſt. Kdyžby Safftem aneb Olegem pomazal na tom mjſtě, kdež gſau wlaſy oholeny, nedá na tom mjſtě žádným wjce wlaſům růſti.

* Dryáčnjcy magj geden Oleg, gakž oni geg gmenugj z Blјnu vdělaný / gjmž čaſtokráte a brzo zewnitř vkládagj weliké boleſti a trápenj Audů: ale potřebj ho s dobrým rozumem a ne bez rozdjlu, gakž oni obyčeg magj, vžjwati. Takto ſe pak ſtrogj: Měſýce Cžerwence a Srpna tlukau celau Bylinu, a kladau do nádoby/kteráž má množſtwj děr. Pod tu podſtawugj nádobu ginau/do njž ten Safft teče/necháwagj toho putrefieri, až Safft wſſecken wen wyteče/ kterýž potom Olegem nazýwagj.*

Liſtj tak zelené přiložené, ſplaſkuge, ztlačuge a odhánj zpátkem wſſeliké otoky.

Liſtj Blјnowé s Maukau ztlučené, krotj a zahánj boleſt Audůw, též y horkau Podágru/aby ge přikládal. Woda k mytj noh aneb pařenj z Blјnu připrawené, přináſſj Sen. Oleg s octem ſmjchaný, a na Cželo a židowiny potřený, to též půſobj.

Liſtj ztlučené a přiložené, zaſtawuge krew y přjliſſný tok nemocy ženſké.

Kořen Blјnowý w Octě wařený, dobrý geſt a zdrawý bolawým zubům/aby geg teplý w vſtech držel.

Zardělali by ſe noha, aneb giný Aud/a byliby Otok s horkoſtj/ omáčeg ſſátky w wodě Blјnowé a přikládeg. To též boleſt vſſj z horkoſti vkládá.

Blјn s gečnau maukau ſmjſſený a přiložený, Otok očj, noh y giných Audů ſplaſkuge/boleſt klaubnj, otok nároků, y Prſů ženſkých po porodu vkládá.

D Proti ſlzawým očjm od horkoſti: Wezmi Olege Růžowého, a Blјnowého/prachu bjlého kadidla, Aloe/ſmjes ſpolu, a tim židowiny obkládeg.

Blјn ſlowe Řecky a Latině Hyoſcyamus, Apollinaris, Faba ſuilla, Dens caballinus & Altercum, vulgò Iuſquiamus. †Symphoniaca, Palladia, Herba canicularis.† Arabſky Bengi. Wlaſky Inſquiamo. Sſpanyelſky Veleoho, Francauſky Inſquiame. Německá gména prwé gſau položena.

* Tabák. Tabacum ſiue Petum.

TAto cyzý Bylina giž nynj v nás w Zahradách geſt welmi obyčegná/ a před nedáwnými léty neyprwé z Frankreichu k nám ſe doſtala. Geſt pak dwogj/ gedna s wětſſjm a tluſtſſjm, druhá s menſſjm a ſſpičatým liſtem. Lobelius přidáwá y třetj welmi malau/kteréž gſem geſſtě newiděl. Roſte Bylina tato v nás dobře půl druhého člowěka zwýſſj, prwnjho roku/ačkoli může také za některé léto přes zymu chowána býti: má na wrchu tělné barwy a někdy také pěkný čerwený kwět/Semeno hauffně ležj w hláwkách/a dozráwá v nás měſýce Srpna a Zářj/ ſamo wen wypadá a rozſýwá ſe. A geſt ſe giſtě čemu podiwiti/že tak malé Semýnko tak dlauho přes wſſecku ſtudenau zymu na wrchu země wytrwati může. Kořen geſt hrubý a drewnatý, s mnohými kořjnky poſtraně, poběláwý a drobet přjžlutý / chuti horké: Pročež někteřj za to magj/že ſe w mocy a včincých Rhabarbarum rowná: Dodonæus ſmeyſſlj, že Tabacum geſt z pokolenj Blјnowého/a má ſwé důwody/ ačkoli někteřj ginj zaprawé mu w tom nedáwagj/ poněwadž množſtwj včinků a mocý má/kteréž od ſtudenoſti nepocházegj. Nechť geſt gakžkoli/ wždyť bylina tato, má w ſobě mnoho diwných powah a wlaſtnoſtj / kteréžby tuto wyčjtati dlauho bylo/ a může kdož chce nahlédnauti co o nj Nicolaus Monardes (kterýž chce tomu, že geſt horká a ſuchá na druhém ſtupni (což wſſak o ſuché, a ne o zelené bylině rozumjno býti má) de reb. Indicis fol. 14. & Carolus Cluſius napſali. Krátce pak o nj mluwě, geſt Bylina znamenitě vžitečná wnitř y zewnitř na Rány.

Mjſto.

A

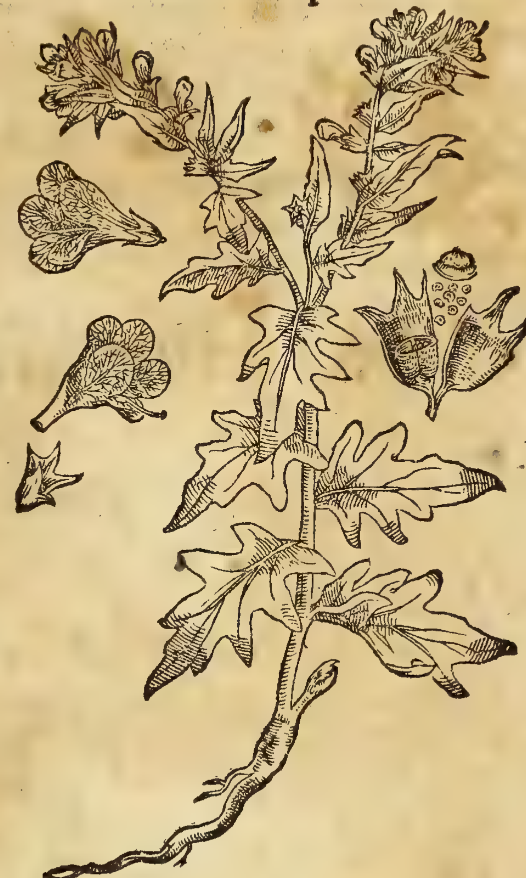
Mjſto.

Tato Bylina neyprwé z Ameryky aneb z nowého Swěta do Frankreichu/odtud k nám přineſſena byla: obzwláſſtně gi mnoho roſte na gednom Oſtrowě, kteryž gako y Bylina Tabaco ſlowe. Libuge ſobě mjſta wlhká a ſtinná při zdech a plancých, kdežby před zymau a mrazy bezpečná býti mohla.

* Bljn Syrſký. Hyoſcyamus Syriacus.

Bljn zwláſſtnj. Hyoſcyamus. peculiaris.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Dodonæus pjſſe, že geſt přirozenj ſtudeného/a že moc má zpátkem odháněti. Lobelius po-
kládá gi horkau a ſuchau na druhém grádu dokonále. Když ſe žweyká, pálj drobet w gazyk/ a
tak má chut pernau a pálčiwau. †

Wnitř.

Safft aneb ſſťáwa této Byliny gako Syrup přiſtrogená dobrá geſt proti zaſtaralému
Káſſli/proti tjſni Prſů/a podobným nemocem, kteréž od ſtudených, ſſlemowitých wlhkoſtj po-
cházegj. Tohoto Safftu dáwá ſe dětem, wſſak nemnoho, proti Sſkrkawkám a červům. A
mé zdánj geſt, aby ſe s opatrnoſtj a s rozumem, a wſſak ne na mnoze tento Safft do žiwota dá-
wal/nebo také y ſylné lidi purguge/gakož Dodonæus gednu Hiſtorij o tom připomjná. W Hy-
ſſpanij dáwagj pjti tento Safft těm, kteřjž Božcem a Wodnotedlnoſtj obtjženi gſau.

Zewnitř.

Tato Bylina zewnitř vžjwaná má předivné mocy: Nebo tepkau budto ſamau, aneb
w Olegi z Pomorančjch ſtrogeném vſmaženau přikládagj na hlawu, y na žaludek bolawý od
ſtudených Fluſů: wſſak přitom y tu wlaſtnoſt má, že na lidi ſen vwodj a oſpalé činj. Přiklá-
dá ſe y na žiwot proti červům, proti Kamenu, boleſtem Maternjka a Podágry. Item na li-
ſſege, nowé y ſtaré wředy, rány, Pryſkýře a Raka: pročež y wodu z nj pálj, k wyčiſſťowánj těch
neduhůw. Proti boleſti zubů z přjčiny ſtudené, wymýwagj zuby neyprwé ſſťáwau/potom na-
dělagjce z této Byliny pillulj, kladau na zub bolawý. Item Woda z Tabáku dyſtyllowaná
geſt zdrawá proti bolenj zubů a hnilošti gegich.

Indyanſſtj obywatelé podkuřugj ſe liſtjm této Byliny/a tim dymem přigjmagjce geg w ſe-
be, občerſtwugj ſe vſtawſſe po welikých a těžkých pracech. Z toho neyprwé býwagj trochu weſeli/
potom lehýčce zeſnau. A protož new ſſickni a zwláſſtě zahálčiwj a nedělnj lidé/vžjwati ho magj:

 Neb gſem

Neb gſem to ſám widěl/že gim wjce ſſkodil nežli proſpěl. Dělagj také z Tabáku některé znamenité a hogitedlné maſti na Rány/ktréžto zwláſſtně dobré gſau k hogenj Raka/Item Oleg yginého mnoho. ¶ Indyanowé řjkagj této Bylině Petun a Peciell, Latinjcy Tabacum od Oſtrowa na němž roſte: Item Herba ſancta, Sanaſancta, Nicotiana, †Petum Cluſij, Hyoſcyamus Peruuianus Dodonæi †Wlaſky Torna bona ab autore, kterýž gi neyprwé do Wlach přineſl: W Rzjmě ſlowe Herba Sant Croce. Německy Indyaniſch wundtkraut oder Indyaniſch Beinwelle.

¶ Tento prwnj přeſpolnj a cyzý Bljn, neyprwé od wyſoce včeného a ſkuſſeného D. Bernhardo Paludano, nařjzeného Lékaře w Amſterodamu, z Syrye k nám přineſſen geſt, pod gménem Beze aneb Benze, kterýž Carolus Cluſius in obſer. Pannonic. lib. 3. cap. 22. wypiſuge. Má drobet počerwenalé kwjtj. Druhý nenj tomuto hrubě nepodobný/a wyroſtl mi z poběławého aneb popelatého ſtarého ſemena/gehožto kwět také ſpočátku zbledažlutý ſe vkazuge/potom drobet pobrunátnělý a menſſj/wſſak w počtu wětſſjm nežli na druhém/gakož pak y liſtj tohoto mnohém wětſſj geſt.*

O Chmeljku ginák Bleſſnjku.

Kapitola. LXIX.

Chmeljk, Bleſſnjk. Pſillium.

Rozdjl a Spůſob.

CHmeljk ſlowe také Německy Flochſamenkraut, Latině Pulicaria to geſt Bleſſnjk/ protože ſemeno geho podobné geſt Bleſſe/aneb také, že Bylina čerſtwá w Komoře poſtlaná Blechy zahánj, gakož ſwědčj Dioſcorides. Geſt pak dwogj.

¶ Prwnj Chmeljk má liſt dlauhý, ſſediwý a chlupatý, téměř gako Bylina Wranj noha řečená, wſſak delſſj/ne tak růžkowatý, ani tak rozložitý. Ratoljſtek aneb metliček má množſtwj, pjdi zdýlj, oblých, tenkých a huſtě liſtjm oſazených. Wjce ſe po zemi rozkláda, nežli nahoru roſte. Při wrchu prautků neſe paličky klaſowité obdlauzné, kteréžto žlutě kwetnau. Když vzragj, nacházý ſe w nich drobné, černé a ſwětlé, k Bleſſe, gakž oznámeno, wewſſem podobné ſemýnko. Kořen geſt proſtý, poběławý a welmi koſinatý.

¶ Druhý

A

Druhý Chmeljk má daleko wjce Rýwj aneb wětwiček, listu husstssjho a w hromadu zmotaného, také ssediwého a chlupatěh, owssak delssjho a tenssjho, nežli prwnj. Nese wjce palíček, ale drobet mensssjch/ sice w ginem spůsobu y w Semenu prwnjmu podobných. Kořen swůg dělj na množstwj kořenjčka drobné, s wlássenjčkem ssediwým achlupatým.

* Toto dwoge pokolenj Chmeljka při gedné Figůře znamenáno gest literami A. B. a wymalowáno. A. zůstáwá přes zymu/ a má trwánliwý pewný kořen. B. musý každého roku z Semena swého wyrostati.*

Mjsto a Czas.

Chmeljk neroste sám od sebe w Kžjssi/ ale musegj geg w Zahradách saditi. Kdež se pak gednau rozsadj/ giž potom každého roku sám se rozsýwá/ a nesnadno wyplenen býti může. †Libuge zemi twrdau a newzdělanau/ někdy také na poljch y na Winicých se nacházý.† Kwetne přes celé Léto. Semeno na Podzym dozráwá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno Chmeljkowé, kterehož se neywjce w Lékařstwj vžjwati má, gest přirozenj studeného na druhém stupni. W suchu pak a mokru, gakož prawj Galenus, mjrný prostředek držj. Než zhusstuge a náležitě změkčuge.

Wnitř.

Chmeljkowé semeno na pánwi vpražené, potom ztlučené, a za některý čas w Růžowé wodě močené, procezené a pité, krotj a lečj obražená raněná střewa. Tak požjwané zastawuge wssecka horká Cholerycká plynutj a židkosti břicha, nemoc čerwenau y Auplawicy/ zwlásstě nemjrné počisstěnj a Stolice/ když se strhnau po sylných, prudkých a pálciwých purgacých, gako od Scammonium a podobných.

* Mesues ne nadarmo wystřáhá, abychom wnitřnj částky Semena Chmeljkowého do žiwota nemnoho požjwali/ neb gest pálciwé a člowěku sskodliwé/ o čemž na giném mjstě wjce praweno bude. Sslem pak aneb Muccilago, zewnitřnj částka Semena, může beze sskody vžjwána býti.* Wezmi Semeno Chmeljkowé/ naleg na ně studené wody/ a mjcheg lopatkau tak dlauho, až woda zsslemowatj. Potom proceď/ a přidada Syrupu Fiolowého deg wypiti/ welmi lehýcce žiwot a břicho měkčj.

B

Zewnitř.

Chmeljkowé semeno s Růžowým Olegem, wodau aneb octem zmačkané a přiložené, dobře prospjwá proti horké Podágře/ proti bolenj hlawy, a giným horkým otokům těla/ zwlásstě pak proti Pekelnému ohni.

S Octem ztlučené a smjchané, a na klinek aneb průtrž malých djtek, ano y na pupek když ten nabjhá aneb wen wycházý, přikládané/ hogj ge a žene zase zpátkem do žiwota/ ale wssak předce potřebj nemocného pasem opatřiti.

S Swinským sádlem ztlučené, wyčisstuge rány.

Semeno Chmeljkowé ztlučené, a w Růžowé wodě přes noc močené, dáwá od sebe hladkau sslemowatost. Tau dobře gest suchý wyprahlý gazyk mazati/ kterýž od horkosti a prýmu raněný a gako wypálený gest/ welmi dobře spomáhá/ w pálciwých zymnicech žjzeň hasý/ drsnatost w hrdle a w trubicých y na gazyku wyssléchtuge. Tento lék y těm dobře slaužj, kteřjž welikau a horkau bolest hlawy magj/ aby omoče w něm lněné sláky na čelo ge vwazowali.

* Sslemowatost aneb Muccilago Psillij, s Růžowým aneb Fiolowým Olegem, an oy s drobtem gummi Tragacanthæ smjssená, přikládá se na bolest žil hřbetnjch.*

Semeno w Růžowé wodě s Bjlkem od wegce lopatkau tak dlauho mjchati, až sslemowatost wygde, wýborný gest lék tomu, kdož má bodenj w očjch/ aby krůpičku té wody do očj wpausstěl.

Bylina y s Kořenjm wařená a přiložená, Chyssťku vzdrawuge.

† Chmeljk ztlučený, a s Bjlkem od wegce, drobtem octa a Růžowé wody stemperowaný gako Flastr, a na čelo přiložený, zastawuge krew z nosu tekaucý.

C

Kaffr nemůže lépe w swé podstatě a mocy zachowán býti / gako aby geg w Chmelikowém semenu chowal. †

Chmeljk aneb Blesснjk slowe Rzecky y Latině Psyllium siue Psillium, Pulicaria; Herba pulicaris. Arabsky Bazona chatona. Wlasky Psillio. Sspanyelsky Zargatona. Francausky Herbe a puces & Herbe des pulces. † Affrykánsky Valgugum. Německy Psyllien oder Psylkienkraut, Flöchsamenkraut vnd Welschflöchkraut zum vnterscheid der Dürwurtz oder Conyzæ, die von Teutschen auch Flöchkraut genant wirdt. †

O Psým Wjnu. Kap. LXX.

Psý Wjno. Solanum hortense.

D

Spůsob, Mjsto a Czas.

Obecné Psý Wjno nacházý se na Zahradách, podle hrázý, zdj a plotůw/ w mjstech stinných a w zemi kopané. Pučj se a wycházý z země Letnjho času při koncy měsýce Czerwna. Roste w Keř s mnohými ratolestmi a pazaussky, zwýssj gednoho lokte. Listj má zčernazelené, hladké, měké, obdlaužné, sstáwnaté, Bazalice aneb plané Lebedě podobné. Kwjtek nese hwězdnatý, bledě bjlý, stručnatý, wnitř žlutý gako Jwa. Když kwět opadne, gdau za nim ty okrauhlé gahodky, v welikosti zrn galowcowých, w nichž se kryge drobné Semýnko. Gahody negsau wssecko gednostegné barwy: nebo některé býwagj přjzelené, giné černé a giné žluté. Kořen bjlý, prostý a kosmatý. Když na Bylinu y Owoce tuhý mráz a zyma připadne/ musý sewssj swau podstatau wyhynauti. Stařj vžjwali této Byliny w pokrmjch, gako giného zelj aneb waření.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Psý Wjno gest přirozenj studeného a suchého na druhém stupni/ mocy ochkazugjcý a swjragjcý: mjrnost držj w suchu a mokru.

Wnitř.

Psýho Wjna nevžjwáme do žiwota pro geho studené složenj. Pálená woda dwauletá aneb třjletá, může se w horkých wnitřnjch nemocech mjrně dáwati, rowně gako woda Leknowá. * Wody dobře přistrogené vžjwáme proti horkému žaludku/ Item proti weliké páliwosti moče aneb Rzezawce.*

Zewnitř.

Zewnitř.

¶ Zelené listj Psýho wjna zkrágené, a v weliké horké bolesti na hlawu přiložené, vkládá horkost y bolest. Tak prospěssné gest y na rozhorčené a rozpálené vssi, oči, prsy, žaludek, gátra, ledwiny, měchýř a tegné Audy. Dobré gest proti horké dnawé nemocy aneb Podágře, y každým otokům giným/ kteřjž z horkých přjčin nabjhagj.

¶ Safft aneb woda z Psýho wjna pálená má tauž moc a též včinky / vhassuge wsselikau horkost y pálčiwé wředy. Zastawuge y ženám tok gegich/ aby sobě Bawlnku w té wodě omáčely/a w malém lněném pytljčku přikládaly.

¶ Komuž ostrý Flus do očj padá, smjcheg Safft aneb wodu z Psýho wjna s bjlkem wagečným, a přikládeg.

¶ K hogenj horkých, otewřených a kysawých aneb tekutých wředů, může se tento Safft s Pleweysem, Silberglétem a Růžowým medem aneb Olegem mjchati/ a znamenitá hogitedlná mast z toho wsseho vdělati.

¶ Bylina s Solj ztlučená, smjssená a přiložená, dobrá gest proti otokům za vssima, aneb záwssnicým.

¶ Psý wjno slowe Řzecky στρύχνος κηπαῖος. Arabsky Hameb. Latině Solanum vel Solatrum hortense, †Vua lupina, Vua vulpis, Morella, Vesicatoria, †Wlasky Solatro, Sspanyelsky Yerua mora. Francausky Morelle. Německy Nachtschatten vnd Sewkraut.

O Wissnjch Mořských; aneb Zidowských. Kapitola LXXI.

Způsob, Mjsto y Czas.

Wissně Mořské aneb Zidowské w hognosti v nás w Czechách rostau, na zahradách, y w mjstech stinných y na Winicých / odkadž sotwa a těžce wyhnány býti mohau/ když se gednau wkořenj. Měsýce Dubna se pučj a paussťegj mladistwé wýstřelky/ z nichž wyrostá prautj lokte zdýlj, a klonj se k zemi. Listj gest obecnému Psýmu wjnu něco podobné / wssak ssirssj a mocněgssj. Kwět také má bjlý, než wětssj/ z něhož rostau prázdnj, zelenj a sewssech stran zawřenj měchyřjkowé aneb pytljčkowé, gako Wlasky ořech welicý/a časem wětssj/ osmi pruhami aneb žlábky na dýl přetaženi/w nichžto dole na dně ležj přirostlá okrauhlá čerwená gahoda/wsseho podobenstwj gako bjlá wissně/ wssak hladssj a pěkněgssj/ chuti horké/plná drobného a plného semýnka. Kořen má bjlý, swými kosmatinkami sem y tam se w zemi rozkládagjcý. Kwetne přesewssecko léto/ ale Owoce teprwa nese měsýce Srpna a Zářj.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř:

¶ Listj od Wissně mořské studj a swjrá/gako nynj wypsané Psý wjno. Ale owoce, to gest čerwené gahody magj moc wyháněgjcý / a berau ge Apatekáři do mnohých lékařstwj/kteráž pro gátra, ledwiny a měchýř skládagj a strogj. Nebo kdožby těchto gahod, aneb wissnj za několik dnů pořád požjwal a gedl, aneb pálenau z nich wodu pil, pokaždé tři aneb čtyry lžjce plné, vzdrawugj žlautenicy/ ženau moč y kámen/spomáhagj proti páliwému močenj/a wyčissťugj wssecky wnitřnj wředy.

¶ W Apatekách dělagj z těchto gahod drobné kulaté pillulky Trociscos de Alkakengi řečené. Ty pillule wodau Truskawcowau aneb s kozým mlékem rozpusstěné, rozdělané a přigaté/dobře čjnj těm, kteřjž magj zahnogený Měchýř a hnisem močj.

¶ Někteřj obyčeg magj/že ty čerwené Mořské Wissně, s hrozny wjna presugj a do Wjna kladau/a nechááwagj tak spolu s wjnem kysati. Býwá z nich znamenité wjno/ kteréhož vžjwati magj ti, gimž pjsek a kámen těžkost dělá: Nebo wytjrá a wyčissťuge ledwiny y měchýř předewně/aby ho wždycky ráno teplého dobrý trunk vdělal a wypil.

¶ Wissně

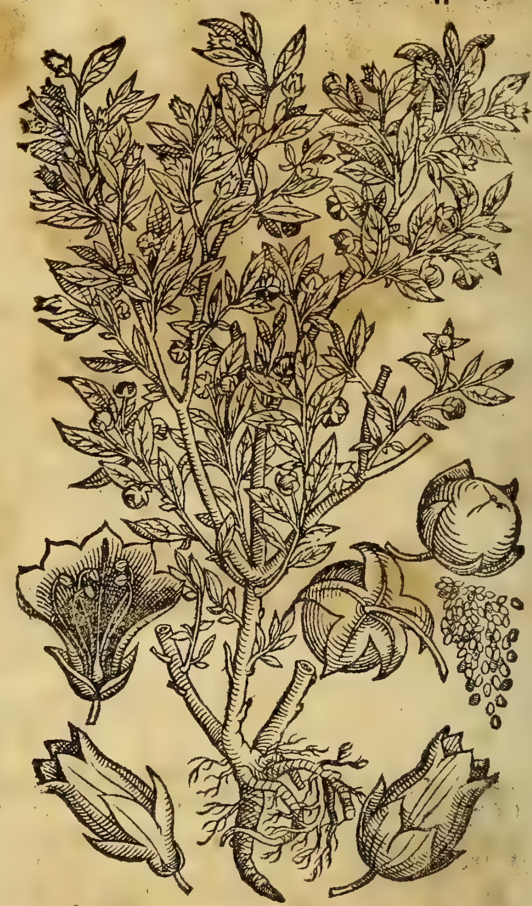
C ¶ Wiſſně mořſké páliwoſt moče aneb Ržezawku vkládagj/ kdožby Mizky gegich s bjlým Mákem aneb s g;chau Slézowau, aneb s Ptyſanau mléko vdělage požjwal.

¶ Kdožby oſm aneb dewět mořſkých wiſſnj v wjně rozetřel, procedil a wypiti dal/ y hned záſtawu moče proprawugj/kaly kamene s močem wen ženau, z Ledwin y z Měchýře.

Wiſſně Mořſké. Solanum Halicacabum, Alkekengi.

Solanum Indicum. Indyanſké Mořſké Wiſſně.

D

Zewnitř.

¶ Safft z těchto wiſſnj, aneb woda pálená s wjnem ſladkým ſmjchaná, dobrá geſt zahnogeným a kalowitým očjm/ aby gi do nich wpauſſtěl.

¶ Kořen geſt welmi hadům odporný. Nebo gakžby ſe gjm kterého hada dotkl, y hned ztrne a zmrtwj. A protož dobrý geſt proti vſſtknutj a raněnj hadjmu/ aby geg zetřel/a s Olegem na Ránu přiložil.

¶ Mořſké wiſſně ſlowau Ržecky ϛρύχνοϛ ἁλικάκαβος. Arabſky Alkekengi. Latině Solanum Halicacabum, Veſicaria, Alkekengi. Wlaſky Halicacabo. Sſpanyelſky Bexiga de perro. Francauſky Baguenaudes & Alquequenges. Německy Bobrellen, Schlutten, Judenkirſchen, Jüdenhüttlen, Judendäcklen vnd Roten Nachtſchatten, Czerwené Pſý wjno.

¶ Tuto cyzý a až poſawad neznámau bylinu, neyprwé darowal mi přednj Simpliciſta, a bedliwý wyhledawatel rozličných přeſpolnjch a cyzokragných zroſtlin Ioſephus Caſabonius, na ten čas v welikého Knjžete Florentſkého bydljcý/ kterauž gſem také ſe wſſemi čáſtkami gegjmi doſtatečně wymalowati dal. Liſtj má gako Solanum Halicacabum, mořſká wiſſně, wſſak drobet zſtřjhané/ prut prſtu ztlauſſtj a čaſtokrát třj loket zwýſſj, hranatý a ſukowatý, s mnohými ratoljſtkami/ Kwět Mořſkým Wiſſnjm podobný/ než rozdělenēgſſj, magjcý wnitř zſwětla žluté ſſpičky/a wnitř počernalé aneb brunátné ſſljčky. Měchýřjkowé aneb luſcy gſau takowj gacýž na giných/ ale zůſtáwagj wždycky zelenj/ aneb když proti Sluncy ſtogj, a že dokonále vzragj, býwagj drobet pobrunátněgj. Gahody w těch měſſcých gſau také zelené barwy/ a wyroſtagj tak weliké, že y luſky ſwé na dwé roztrhugj. Ty gakož y celá Bylina nemagj žádné zwláſſtnj chuti/ toliko že při ſſpičce na njž wiſegj, magj w ſobě ſſťáwu aneb Safft, gakýž ſe in pomo de oro nacházý. Takowé gahody gſauli k gjdlu aneb k lékařſtwj vžitečné, geſſtě mi nenj wědomé. Bylina roſte ráda každého roku z ſwého ſemena.

O Lilku

A

O Lilku wětſſjm. Kap. LXXII.

Lilek wětſſj.

Solanum majus, Herba bella donna.

B

Spůſob, Mjſto a Cžas.

Lilek wětſſj roſte w Leſých a na horách. Geſt keř magjcý mnoho ratoleſtj gako Strůmek / dwau aneb třj loket zwýſſj. Prut mjwá čaſem přičerwenalý, barwy gako Kaſſtanowé, Liſtj k Pſýmu wjnu podobné, než wětſſj a temněgſſj. Měſýce Máge a Cžerwna mjwá dlauhé kwjtj gako zwonečky, barwy bledé brunátnoſti / a vproſtřed pýrka tenká. Když ti zwonečkowé vwadnau a opadnau, wycházegj po nich okrauhlé aneb kulaté a zelené gahody aneb wiſſně / gednakaždá z nich na wlaſtnj ſwé ſſpičce aneb ſtopce wiſýcý. Ty když Měſýce Srpna vzragj, býwagj černé a hladké / až ſe blyſſtj / a weliké gako zrno winné, aneb gako černé Agſſteinowé páteře, plné wnitř brunátné wodnatoſti, a drobného ſemena aneb gadýrek / chuti ſladké ale nechutné a nepřjgemné. Kořen geſt weliký a někdy gako ruka tluſtý, dlauhý, bjlý a ſſtiáwnatý / rozpauſſtj ſe ſem y tam w zemi. Tato Bylina trwá přes celý rok / a zgara znowa ſe pučj a obnowuge, gako y giné.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Lilek wětſſj rowná ſe w mocy a přirozenj Lilku bláznowému aneb ztřeſſtěnému, Solano manico ſeu furioſo, o němž Dioſcorides wypiſuge / ale podobenſtwjm a twářnoſtj daleko ſe geden od druhého dělj. Kdožby gahody aneb zrna tohoto Lilku gedl / tak toho člowěka zblázni a ztřeſſtj, gakoby od ďábla poſedlý byl / aneb giſtě w těžký a hluboký ſen ho vwodj. A gá ſám toho gſem powědom, že některé děti, nagedſſe ſe těchto gahod, gako mjſto wjna, zemřely. Neb gſau welmi pěkné a rozkoſſné na pohleděnj / tak že nepowědomého člowěka ſnadně k tomu ſwábiti a popuditi mohau, aby ge gedl. Pročež gim w Benátkách Herba bella donna, to geſt pěkná Panj řjkagj. Latině ſlowau Solanum majus. Německy Groſſe oder dolle Nachtſchatten. * Mnozý tomu chtěgj, žeby měla býti Mandragora Theophraſti, k njž ſe také nezle treffuge.*

¶ Komužby ſe treffilo, žeby tyto gahody gedl, má y hned břečku medowau pjti a dáwiti ſe, aby ge zaſe wywrátil / a to poněkolikráte včiniti. Někteřj z Lilku wětſſjho pálj

wodu/

Cwodu/ a dáwagj pjti proti wnitřnjmu roznjcenj: wſſak poněwadž geſt welmi nebezpečná wěc/ zwláſſtě, kdyby gj wjce než náležj, přigal/ lépe gi do wnitřka a do žiwota nepřigjmati, zwláſſť lidu obecnému, rozličných přjpadnoſtj a mjry w tom neznagjcýmu. Zewnitř můžeme gi užjwati, proti wſſelikým horkoſtem a zardělostem/ y proti pekelnjmu ohni/ ſſátky w nj ſmáčegjce a přikládagjce. Přikládá ſe y na hlawu proti horkoſti a zblázněnj. Též mocy geſt mjzka z Liſtj y z kořene. Item liſtj roztlaucy a přiložiti, otok očj vkládá. Summau, kdež geſt koli potřebj zhuſſťowati a ochlazowati, tu Lilku užjwati můžeme/ ale wſſak nedlauho.

I. Lilek oſpalý. Solanum ſomnificum 1.

II. Lilek oſpalý. Solanum ſomnificum 2.

D

Lilek oſpalý. Solanum ſomnificum.

Solanum ſomnificum † ſiue ſomniferum & dormitorium † Dioſcoridi řečené/ geſt Bylina s mnohými ratoleſtmi, kteréž ſe neſnadně dadj ohnauti, drewnatými / mnohým tučným liſtem, podobným liſtj Kdulowému, oſazenými. Kwět ſtogj okolo prutu, gedno oſazenj nad druhým / barwy počerwenalé. Owoce geho gſau gahody žluté w mjſſkách zawřené. Kořen dlauhý, pewný, někdy gako ruka tluſtý, kůrau počerwenalau obalený. Roſte při Moři a na mjſtech kamenitých. † Pročež také Solatrum marinum ſlowe, quòd in rupibus non longè à mari inveniatur, že ſe na Skalj nedaleko od moře nacházý. †

* Tohoto Lilku, gakož wyhledal C. Cluſius lib. 2. cap. 58. Hiſpanicar. ſtirp. množſtwj roſte in Hiſpania, při Měſtě Malaca, kdež ſe y měſýce Vnora nacházý s kwětem y ſemenem / a trwá za několik let. Ale v nás muſegj geg každého roku znowa ſýti / a wſſak s těžkoſtj přináſſj Semeno. Hiſpani geg gmenugj Ornale, Plinius Halicacabum & Morion. *

Geſt y druhé geſſtě pokolenj Solani ſomnifici, oſpalého Lilku/ gehožto Figůru také tuto dáwáme. Má liſtj užſſj a welmi žilkowaté/ čtwerhraný prut / zbjlamodrý kwět w podobenſtwj náprſtku, wiſýcý na dlauhých ſſpičkách. Z těch kwětů býwagj černé, aneb ztemnabrunátné gahody/ magjcý wnitř množſtwj gadýrek aneb zrnek, gako giná pokolenj Solani. Ty gahody gſau zelenau ſſeſſelinkau aneb kuſſtinkau napoly přikryté/ kterážto kuſſtinka zewnitř zſtřjhaná geſt, a zkarbowaná gako Korunka. Kořen má weliký, hrbolowatý, bílý. Roſte w hognoſti okolo měſta Göritze nahoře Saluatri řečené mezy kamenjm. Kwetne měſýce Máge/ a měſýce Cžerwna owoce přináſſj.

* Toto druhé Solanum ſomniferum wypiſuge obzwláſſtně Ioh. Vierus Knjžete Klewſkého žiwotnj Lékař, w Knjžce ſwé o některých neznámých Nemocech/ a prawj, že in Ditmarſia &

sia & Vestphalia, zwlásstě okolo Zámku Tekelaburg toho Hrabstwj roste. Obywatelé mu řjkagj Walckenbaum/a dáwagj bylinu tu proti nowým nemocem Varen oder Kadden řečeným, w piwě pjti/a nedadj Nemocnému za celých čtyřmecytma hodin vsnauti / dělá mistrná Symptomata, a gest welmi nebezpečné lékařstwj/ a hodj se pro lidi sylného přirozenj/a gakž Vierus dobře prawj, na zlého psa potřebj gest pewného knytle. Georgius Buchananus w swé Sstotské Historij lib. 7. fol. 72. pjsse, že tato Bylina w Sstotlandu na mnoze roste / a že Sstotowé gednoho času Safftu této byliny do wjna a piwa ano y do chleba přimjsyli/a to nepřátelům swým Dánům do leženj poslali/kteřjžto z newědomj gedauce to a pijce w hluboký sen a nesmyslnost vpadli/a tak s Knjžetem swým Swenonem od Sstotů přemoženi a wyhnáni byli.*

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Kůra od Kořene ztižj gedné čtwrtce s wjnem pitá, gest welmi mocná k vwedenj sna/powlowněgssj nežli Opium, tak prawj Dioscorides. Owoce aneb gahody násylně moč ženau. Gadýrek dwanácte dáwá se proti Wodnotedlnosti/ale kdožby gich wjce přigal, vdělagj ho nesmyslného a bez rozumu.

Zewnitř.

Wjno, w němž Lilek ospalý zwařen, w vstech držané polehčuge a vkládá weliké trápenj a bolenj zubůw.

O Gablku bodlawém. Kap. LXXIII.

Spůsob.

Bodlawé Gablko gest také gedna z cyzých Bylin/z wýchodnjch zemj neyprwé k nám přinessená/nynj rozsazuge se na některých zahradách wjce pro rozkoš nežli pro vžitek: neb gest pěkná a weselá na pohleděnj/zwlásstě když kwetne a Owoce nese. Roste lokte na wýš/má prut y ratolesti postrannj tlusté, oblé a mocné/Listj popelaté zelenosti, měké a tučné/ kupodobenstwj listu Lebedowého aneb Psýho wjna. Na prutu a wětwičkách nese dlauhé, zelené, pruhowaté hláwky aneb Korunky/z nichž se wyskytagj dlauzý bjlj, pruhowatj k zwonečkům podobnj kwětowé, téměř gako bjlé Lilium / wůně libé: Vkazugj se w psý dni/a otewřenj stogj toliko ráno/o polednách a když Slunce swjtj zawjragj se. Když ten kwět opadne, přicházegj za nim zelená chlupatá gablička welikosti Wlasského Ořecha v prostřed gako brázdečkami potažená/plná hladkého semýnka gako na Mandragoře. Kořen má hrubě kosmatý. Tato Bylina hyne od zymy/a musý každého roku znowa sytá býti. Někteřj Sskrybenti domnjwagj se býti Nucem Metellam Arabum, a podlé mého zdá nj nezle dělagj: nebo kdož gi s wypsánjm Serapionis & Auicennæ srowná, w skutku a w prawdě tak nagde.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Tato gablka gsau přirozenj studeného na čtwrtém stupni. Kdožby gich půl čtwrtce přigal, zbuzugj dáwenj/a zkormautj člowěka, gakoby ožralý byl. Pakliby gich za půl lotu do žiwota přigal, mořj člowěka. Komužby se trefilo, žeby gich mnoho gedl/ ten y hned pj teplé máslo/ a k tomu ruce y nohy drž w teplé wodě/a pachtug sebau čistě, aby se dáwiti mohl. Spomáhá také Truňk Pelyňkowého Wjna/aby w něm půl čtwrtce Sanýtru rozpustil a smjchal. Item dobrý Dryák/ Bolus Armenus s sladkým Mandlowým Olegem pitý. Máš také y k Rautě, Bobrowému strogi, prwé w sylném octě močenému woněti/ano y bjlé Keychawky do nosu zasýpati. †Dodonæus pjsse/že y wůně těch Gablek hlawě sskodj a obtěžuge gi.†

Tato chlupatá aneb bodlawá Gablka slowau Latině Stramonia. *Pomum spinosum, Nux Metella, Hyoscyamus de Peru Valerio Cordo, Hippomanes Anguillaræ.* Wlasky Pomo spinoso, Paracocoli. Francausky Pome epineuse. Německy Rauchöpffel, Stechöpffel.

Stechapffel. †Někteřj gmenugj Solanum manicum, ztřeſſtěný Lilek. Vide Lobelium in aduerſarijs fol. 103. Rzecky Parococcalon ſiue Baryococcalon, id eſt, nux grauans, ſiue torporem & ſomnum inducens. †

Bodlawé Gablko. Stramonia.

Gežkowá palice. Stramoniæ alterum genus.

D

★Tatula. Stramonia altera.

Giné pokolenj Stramoniæ před kolikas málo lety přiſſlo nám k známoſti / roſte mnohem ſylněgſſj a wětſſj nežli prwnj / tak že w Pamberku půlſedma ſtřewjce zwyſſj w gedné Zahradě wyroſtlo / a w okolků ſwém mělo Střewjců čtyry a třidceti. Widěl gſem gi y wyſſj nežli člowěka, ale ſpodnj ratoleſti gegj byly okleſſtěny, pročež ſnad tim wjce a bugněgi na wýš roſtla. Liſtj má wětſſj nežli Stramonia, kwět drobet menſſj / ſyce w giném podobná geſt oné. Owoce geſt obdlaužné a welmi bodlawé gako Gežek, na djly čtyři rozdělené / wnitř ſpatřuge ſe welmi miſtrný rozdjl na čtyry Křižalky gako rozkrogený / ſemenem černým wyplněné / kteréžto drjwe nežli vzrage, tak pěkné, ſwětlé a bjlé geſt gako Perlička. Z toho ſemena každého roku Bylina ſe obnowuge a znowa roſte / nebo y hned na podzym hyne, gako y giné Letnj zroſtliny. Wſſecka Bylina náramně těžce ſmrdj / a nenj pochybné, že w mocy a včincých gedowatých nemnoº druhé Stramoniæ oddá. Kdož wjce o nj wěděti žádá, čti Chriſtophorum à Coſta, kterýž gi, gakož pak k nj podobná geſt, Daturam gmenuge. Němcy po ſpůſobu a Figůře nazwali gi Igelskolben, Gežkowá palička. Nacházy ſe y w Cžechách na mnohých Zahradách.*

O Gablkách nezdrawých, a Gablkách milosti aneb Zlatých. Kapitola LXXIIII.

Spůſob.

Gablka nezdrawá ſlowau Německy Melanzan, Latině Mala inſana & Amoris poma, a gſau také přeſpolnj hoſt w Ržjſſi. Sadj ge ſobě někteřj na zahradách a w Kbeljcých pro rozkoš / ale žádné zymy a nadto mrazu trpěti nemohau. A protož když geſt Léto chladné a podzymek ſtudený, zřjdka dozráwagj aneb zhola nic. Tato zroſtlina má toliko gedíný prut lokte zwýſſj. Neſe weliké, dlauhé a ſſiroké liſtj, ſkůro gako nahoře wypſané Bodlawé gablko

wé gablko Stramonia, ale chlupaté a wůkol po kragjch nětco málo sfkaldowané. Prut gest barwau drobet nachyluge k čerwené brunátnosti / gest okrauhlý, pewný, chlupatý gako listj. Kwjtj vkazuge se w otewřených kalisskách, hwězdnaté / wssak negednostegné barwy / nebo někteté gest bjlé pěkné, čerwené aneb brunátné. Když kwět pomine, nese kupodzymku pěkná, dlauhá, hladká, bjlebrunátná gablička / w nichž gest množstwj drobného, žlutého a bjlého semýnka / a tomu některj Indyanský Pepř řjkagj. Kořen gest rozmanitě rozdělený a krátký. † Kwetnau měsýce Srpna a Zářj. Giž také w Čzechách na Zahradách ge magj.† * Těchto gablek nacházý se gedno pokolenj welmi bodlawé a pjchawé na listu y na prutu / kwět má wětssj nežli giná. Petrus Bellonius lib. 2. Singularium vkazuge / že w Egyptě na Polých pjscitých rostau / a owoce třikráte wětssj nesau nežli v nás. Přičjtá ge ad Malinathallam Theophrasti, ačkoli ne wewssem s nim se sgednáwá.*

Gablka nezdrawá. Poma insana.

Gablka zlatá. Poma aurea.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

We Wlasjch mnoho těchto Gablek rozsazugj / rostau také dřjwe nežli w Němcých. Gjdagj ge a strogj tjmto způsobem: Wařj neyprwé gablka v wodě / potom ge oblupugj, na kusy zkrágegj, potrussugj mukau a smažj w Olegi aneb w másle horkém / naposledy posypagj Pepřem a solj. Nenj nechutný pokrm / gakžkoli tělu zlau potrawu dáwá, gakož pjsse Auicenna: a protož také magj to gméno Latinské, gakž dřjwe powěděno, Mala insana, to gest nezdrawá gablka. Nebo často gedená rozmnožugj zlé Cholerycké wlhkosti / plodj wětrnosti a nadýmánj / dělagj bolest hlawy, těžkau mysl a zacpánj. Wlassj se domnjwagj, že dotčený pokrm excitat ad Venerem, snad proto že mnoho wětrnostj dělá.

Zewnitř.

Melanzana na dýl rozkrágená / a ty Křižalky na čelo vwázané, vkládagj horkau bolest hlawy. Týmž způsobem odgjmagj horkost y na giných mjstech těla.

Tato ztřesstěná gablka Melanzana vel Mala insana slowau po Wlassku Melongena & Petranciani. Francausky Pommes d'amours & Virangenes. Arabsky Melongene & Tumatle. Německy Melantzen Melantzenäpffel, Dollöpffel, id est Poma furoris.

Zlatá Gablka. Poma aurea.

Tato gablka také na některých mjstech slowau Amoris poma, to gest Gablka milosti / a známá gsau téměř na wssech zahradách / pročež nemnohého wypsánj potřebugj.

C Owoce této Byliny, gakž ted vkázáno, gest okrauhlé a ssiroké, čerwené, zlatěžluté aneb brunátné/a někdy welmi weliké. Wyrostá každého roku z semena swého. Bylina wůni má sylnau a nelibau/ protož gi někteřj ad Lycopersicam táhnau. Ginj že Safft gegj dobrý gest pro oči a proti nedostatkům gegich, Glaucium gmenugj. Item zato magj, že y proti nemocy čerwené a giným horkým tokům a Flusům mjsto Glaucium brána býti může/ †a wssak zewnitř toliko vžjwána. Ale y w tom rozssafnosti potřebj / nebo welikauby sskodu welmi brzo vdělati mohla.†

Přirozenj, mocy a včinkowé.

†Safft owoce tohoto gest welmi studeného přirozenj/a protož nemá se do wnitřka požjwati.

Wnitř.

¶ We Wlassjch někteřj obyčeg magj tato gablka gjsti s Pepřem, Olegem a Octem wařená/ale nenj zdrawý pokrm, a welmi chatrné požjwenj člowěku dáwá.

Zewnitř.

¶ Tato Gablka w olegi wařená, aneb na Sluncy dobře macerowaná/dobrá gsau aby gjmi horkau prassiwinu mazal. ¶ Zlaté gablko slowe Latině Pomum aureum vel amoris, Wlasky Pomi de oro, Francausky Pomme de amors.

O Mandragoře. Kap. LXXV.

Mandragora Samec. Mandragora mas.

Mandragora Samice. Mandragora fœmina.

D

Dryáčnjcy a Ssejdýři, kteřjž s hrubými Krámy po Swětě gezdj, prodáwagj geden Kořen, ku podobenstwj Muže aneb ženy sformowaný/a namlauwagj lidi, kterak ho těžce dostáwagj / že geg musegj pod Ssibenicý s welikým strachem a nebezpečenstwjm žiwota wykopáwati/ psa černého za prowaz k tomu kořenu přiwázati / sami sobě vssi Smolau aneb woskem zacpati/aby kwjlenj a křiku téhož Kořene neslysseli: nebo gakžby geg vslysseli, žeby y hned tu na mjstě zemřeli a hrdla nechali. Co gest to medle giného, nežli což o Kapradj řjkagj / že kdož Semeno geho chce mjti, musý směly býti, a Čerta se zmocniti: Takowým bláznowstwjm a obludami slussj lidi ssáliti a mámiti/quia vulgus vult decipi. A k tomu gá ted gsem, wolá na Rynku Dryáčnjk/abych to dělal. Protož řemeslně sobě to wymy-

to wymyſlili a Kořen takowý draho prodáwagj, připiſugjce mu diwné mocy/ gakoby li- A
dem, zwláſſtě očarowaným a okauzleným, ſſtěſtj dáwal/neplodné ženy plodné činil/aby
toho mužjčka každau Sobotu wjnem a wodau zmyly / do čiſté rauchy obaliky, a w teg-
noſti chowaly. Ale wěděti má dobrotiwý Cžtenář/ že takowý Kořen Mandragory a-
neb Mužjček geſt pauhá báſeň a kleweta / k oſſkrabánj proſtých lidj o penjze naſtrogená.
Nebo ti Šſeydýři ſami geg tak kupodobenſtwj muže aneb ženy ſſormugj, a wykragugj z
kořenj Poſedowého aneb Koſatcowého/a to tehdáž, dokudž geſt mladiſtwé a čerſtwé.
Kdež wlaſy mjti chtěgj, tu wložj zrno gečné aneb Proſné / potom zahrabj kořen tak wy-
krágený do pjſku/a nechagj tam až ſe zrna zegmau, a wláſſenjčko zſebe wydadj/což ſe oby
čegně ſtáwá we třech Neděljch. Napoſledy zaſe geg wykopagjce obřežj/a to wláſſenjčko
přiroſtlé oſtrým nožem oſtraužj / a tak ſubtýlně geg sſformugj / aby ſe zdál mjti wlaſy,
a chlupy na hlawě, na bradě y dole/a tudy hlaupé lidi oklamáwagj. To ſſibalſtwo ozná-
mil mi ſám geden Dryáčnjk w Rzjmě/když gſem ho na Franſkau nemoc hogil/ukázal mi
některé z těch řezaných Kořenůw a powěděl/ že čaſem Bohatým lidem geden za třidceti
Dukátů prodáwal. Ač pakkoli nahoře dotčené Ceremonye a powěry/ kterěžby měly za-
chowáwány býti při wykopáwanj toho kořene, wypſal poněkud dáwno Flauius Ioſephus
w knjze 7. de bello Iudaico, w kapitole 25. wſſak tam nepjſſe o kořenu Mandragory/ale o
ginėm Kořenu, gménem Baaras, kterýž nám geſt neznámý. Coby pak byla Mandragora,
teď dále porozumjš.

Pokolenj aneb Pohlawj a Spůſob.

¶ Mandragora geſt Bylina, gegjžto kořen poněkud podobný geſt člowěku / wſſak
w dolegſſj půle pod pupkem, a zwláſſtě w nohách/ gakož Figůra ukazuge. Pročež také
ſtarý Philoſophus Pythagoras, nazwal ten kořen Antropomorphon, to geſt člowěku po-
dobný/ale wſſak w ſpůſobu ſwém nic ſe nepřipodobňuge nahoře wypſanému kořenu Mu-
žjčkowému / o němž Dryáčnjcy mnoho wywoláwagj a blenugj. Dioſcorides pokládá
Mandragoru býti dwogj, Samce a Samicy.

¶ Samec má liſtj weliké a ſſiroké gako Manholt, bjlé, hladké, mnohými žilkami B
protažené a na zemi rozložené. Prutu nemá žádného/ale kwět neſe na ſſpičkách/ kterýžto
když opadne, wyroſtagj wedlé liſtj gablečka doſti hrubá, barwy Šſaffránowé / wůně
ſylné, a wnitř ſemeno magjcý. Paſtewcy někdy ge gjdagj/a w hluboký ſen upadagj. Ko-
řen tluſtý někdy gako ruka, koſmatý a w proſtředku gako na dwě noze rozdělený.

¶ Samice má liſt menſſj, užſſj, černěgſſj, žilowatěgſſj/ a též na zemi rozložený gako
Samec/wůně těžké, ſylné a nelibé. Má také y Kwět menſſj/a gablečka ſotwa tak weliká
gako Woſſkeruſſe/wůně doſti přjgemné/wnitř plná ſemena, rowně gako zrna w hruſſkách
Kořeny má weliké dwa aneb tři weſpolek zatočené a ſpletené / zewnitř počernalé, wnitř
bjlé/kůrau tluſtau gako y Samec potažené. Prutu také žádného neneſe.

* Samice má liſtj menſſj a temněgſſj, nežli Samec / kterýchž tuto Maljř dobře newyrey-
ſowal/ale téměř na obau gednoſtegné namalowal. Kwět geſt zmodraſwětle brunátný, aneb
blankytný/ Owoce obdlaužné, zbledažluté a libě wonné/gakož to wſſecko C. Cluſius obſeruat.
Hiſpan. lib. 2. cap. 57. doſtatečně wypſal/dokládage přitom, kterak in Hiſpania ultra Gades,
kudyž ſe k Městu Siuiliæ gede, okolo Xeres de la Frontiera, ano y mezy Calpon & Malaca,
zralé Owoce měſyce Unora neſe. *

Mjſto.

¶ Obogj Mandragora, Samec y Samice roſte, na mnohých mjſtech in Italia, zwlá-
ſſtě pak in Apulia na hoře Gargano. Odtud do naſſjch Apatek přináſſegj gablečka y Kůru
kořene gegjho. Mnozý také kupodiwu ſadj gi ſobě na zahradách / gakož ſem pak ſám wi-
děl obě na zahradách, y w Trůčkách za okny, w Neapolis, w Rzjmě a w Benátkách.

Přirozenj, mocy a učinkowé.

¶ Obě Mandragory gſau přirozenj ſtudeného na třetjm ſtupni. Owoce geſt dro-
bet wlhčegſſj nežli kořen. Kůra od kořene geſt neymocněgſſj, ſtudj a ſuſſj. Střžeň aneb
Koſſtiál proſtřednj geſt mdlý a neužitečný.

Wnitř.

¶ Dokudž kořen gesstě zelený a čerstwý gest, tlukau geg/ a wytlačugj z něho Safft/ toho w nádobě hliněnné nechávagj státi na Sluncy, až zhustne. Zbjragj také Safft y z Gabljček/ ale ten nenj tak mocný, gako onen z Kořene. Toho Safftu kdožby zwicý třetjho djlu gednoho Quentle aneb čtwrtce w medu, aneb w Medowé břečce přigal a wypil/ žene skrze Stolice aneb tracenjm lépawý tuhý sslem, a černau zapálenau přenokrewnost aneb žluč, gako keychawka. Pakliby kdo wjce, nežli nynj oznámeno, toho Safftu wypil/ vmořj ho. ¶ Kůra, kteráž se od Kořene oblupuge, má se na wětru powěsyti a vsussiti, aby nesplesniwěla. Někteřj tu Kůru wařj v wjně, až třetina vwře/ potom procezugj ten Traňk/ a dáwagj s malý Koffljček pjti těm, kteřjž spáti nemohau, pro welikau bolest a trápenj/ a kohožby chtěli řezati aneb propalowati na některém mjstě, aby bolesti necýtil. *Ale potřebj k tomu weliké bedliwosti a zwlásstnj rozssaffnosti.*

¶ Gestližeby kdo mnoho Traňku toho ztřesstěného přigal a pil, tak žeby přjliš dlauho spáti chtěl/ tomu se má prudkým a sylným octem na hlawu kropiti/ a ztlučený Pepř, Horčice, aneb což giného keychánj činj, k nosu a chřjpjm přičjněti/ aby přjlissně nespal.

Zewnitř.

¶ Nahoře dotčený Safft z Mandragory mjchagj také do těch Lékůw, kteréž proti sszawým Očjm a bolenjm gegich strogj. ¶ Listj čerstwé a zelené zmačkané aneb ztlučené, s gečnau maukau smjssené a přiložené, vkládá hořkost očj. Též listj rozhánj a hogj wsse ligaké otoky, twrdé hljzy, baule a wolata / aby ge za pět aneb ssest dnů tim pěkně třel. Shánj také týmž způsobem wsseckny posskwrny, zsynalosti a gjzwy.

¶ Kořen w octě ztlučený, aneb s octem zetřený a přiložený, hasý pekelný oheň. S Medem a s Olegem smjchaný a pomazaný, slaužj proti vsstknutj a raněnj Hadjmu. V wodě wařený a přikládaný, ztrawuge otoky a wolata. S Gečnau maukau rozdělaný a přiložený, polehčuge bolesti dnawé na rukách, nohách y giných swazých. Prawj také, že Kořen tento změkčuge Slonowau kost/ aby gi s nim ssest hodin pořád wařil/ tak že gi potom wewssecky sformy wprawiti, a cožkoli chceš z nj vdělati můžeš. D

¶ Gablka Mandragorowá, kdyžby k nim toliko woněl, dřjmotu a Sen hluboký vwodj. Takowauž moc má y Safft aneb mjzka gegich/ tak že y ti, kteřjž gi wytlačugj z gablek, přjlissnau wůnj oněmegj. A protož nenj bezpečné mnoho gich vžjwati: nebo netoliko sskodj, ale y vsmrcugj. ¶ W horkých zymnicech wyprazugjcých/ a mozk párnostmi wysussugjcých: Wezmi prach kůry Kořene Mandragory/ směs geg s mlékem ženským a s bjlkem Wagečným/ a oblož tim čelo y židowiny.

¶ Tato Bylina, gak Cžesky, tak Latině, Wlasky y Francausky slowe Mandragora. Arabsky Iabora. Sspanyelsky Mandracola. *Řzecky Anthropomorphos.* † Antimalon quibusdam & Circæa, quòd radix videatur ad amatoria conducere. †

O Womégi. Kap. LXXVI.

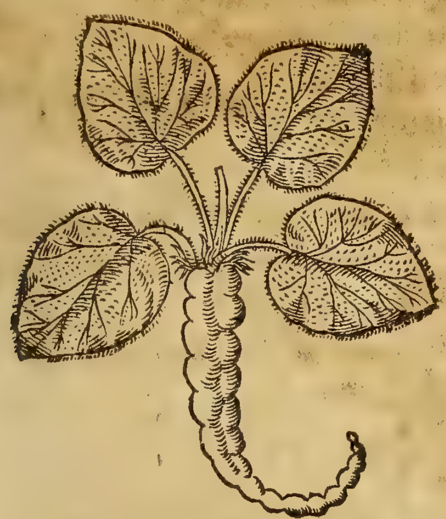
Rozdjl a Spůsob.

Womég slowe Řzecky y Latině *Aconitum*, a gest čtwerý. Prwnj Womég slowe Řzecky Aconitum Pardalianches. Nowj Sskrybenti diwnau prácy měli s tim gménem/ a sem y tam rozličně ge natahowali/ a wssak Byliny nikdý práwě dobře nepoznali. Gá pak ať bez chlauby mluwjm, neyprwé gsem gi nalezl nedaleko od Tryentu na hoře Vallis Ananiæ. A aby mne žádný w podezřenj nebral/ gakobych s klamem a básnj wůkol ssel, Bylinu tu mnohým slawným a včeným mužům před oči gsem představil a do rukau dal / kteřjž mi toho budau swědkowé. Přednjch toliko gména tuto položjm/ kteřjžto wssickni gsau Geho milosti Cýsařské a Králowské žiwotnj Doktořj/ gako gmenowitě D. Iulius Alexandrinus z Tryentu, Ioannes Lauræus Flandrus, Ioannes Crato z Wratislawě/ D. Ribera z Hyssspanye/

A

Hyspanye/ Franciscus Parthenus z Roborátu, Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus. Na ty včené muže se odwoláwám/ kteřjžto wssickni Bylinu tuto očitě spatřili, w rukách swých měli, wsseck a znamenj s wymalowánjm snásseli/ a gednomyslně wyznali, že gest wěrná prawda. Gest také gesstě před rukama y Maljř gménem Volfgangus Meyerpeck z Freibergu/ kterýž gi tak gakž tuto wymalowaná stogj z žiwé a přirozené Byliny konterffektowal a reysowal. Toho tedy na swém mjstě nechagjce, k wypsánj přistaupjme.

I. Womeg. I. Aconitum Pardalianches.

II. Womeg Wlčj. Aconitum Lycoctonum vulgo Luparia.

B

III. Womeg. Aconitum 3.

IIII. Womeg. Aconitum 4.

¶ Aconitum Pardalianches roste na wysokých holých horách/ wssak na mjstech stinných, mezy skaljm/ a w sstěrbinách kamenitých: Má tři aneb čtyry listy/ podobné Swinskému

C ſkému ořechu aneb Tykwicy ſtř. kawe/kromě že gſau menſſj / a k tomu drobet chlupaté, aneb wlaſaté: Prut, kterýž gſem gá odpadlý widěl, p di zwýſſj, též drobet chlupatý: Kořen doſti dlauhý a tluſtý, nakřiwený a sfformowaný gako Sſtjrowý ocas / a k tomu b,lý a blýſkawý gako Alabaſtr.

Druhý Woměg má liſt, k Gawotu podobné / wſſak delſſj, černěgſſj, a wůkol po kragjch rozděleněgſſj. Prut geſt téměř na dwa lokty wyſoký/při wrchu neſe kwět, gako zbledažluté ſſpičaté aneb chocholaté klobaučky/z něhož wyroſtá černé hranaté Semýnko w rozdjlných luſtičkách zawřené. Ty luſky připodobňugj ſe k luſſtinám Worljčkowým ale menſſj gſau. Kořen geſt černý, a na množſtwj wláſſenjčka rozdělený.

Třetj Woměg má prut tluſtý, tučný a pruhowatý/na dwa lokty wyſoký a čaſem wyšſſj. Liſtj ſſiroké a mnohém wětſſj/huſtſſjho a hlubſſjho rozdělenj, nežli ginj Woměgowé/na hřbetě aneb zeſpod poběławý/na ſſiroké žlábkowaté ſſpičce wiſýcý. Prut při wrchu na několik ratoljſtek ſe rozkládá, kwětě brunátným oſazených/rowně gako na Swalnjku Králowſkém, wſſak drobet wětſſjm. Ten potom neſe Semeno w okrauhlých luſtičkách. Kořenj gako y druhý má množſtwj, rowně co Elleborus niger, Swatého Ducha aneb Cžerné kořenj.

Woměg Zymnj. Aconitum hyemale.

D

Cžtwrtý Woměg Liſt má téměř gako Ranunculus, Pryſkyřnjk/ wſſak daleko wětſſj, bjlými Fleky ſkropený, chlupatý a na pohleděnj hrozný a ſſeredný/prut oblý/kwět při wrchu barwy žluté a weliký gako Růže. Kořen k druhému a třetjmu podobný, toliko že černěgſſj.

*Ačkoli o prwnjm a neobyčegném Woměgi Autoris, rozličné Diſputationes mezy včenými lidmi proſſly/ a negedni geg za pochybný a ſmyſſlený pokládagj/a prawdu mluwě, gá od ſwé oſoby po mnohém a pilném wyhledáwanj nikdež gſem ho nagiti nemohl: wſſak poněwadž Autor Swědky hodnowěrné, kteřjž geg s nim widěli, gmenuge/chtěl gſem geg také předce tuto položiti. O němž potom na giném přjležitěgſſjm mjſtě prawěno býti má.

Geſſtě wjce Woměgů wypiſuge Autor w ſwém Herbáři Latinſkém, kterýchž mu dodal Calceolarius předni Apatékář Veronæ ad Campanam auream, od něhož ge y ginj magj/pročež nám také newiděło ſe ani těch wynechati. Předně pak poſtawili gſme tuto Aconitum hyemale ſiue hibernum, Woměg Zymnj. Bylinka geſt malj čká/ a má pěkné zelené a gako kolečka wykraužené liſtj na wyſokých ſſpičkách: Kwět žlutý gako Pryſkyřnjk/kwetne w zymě/Semeno má gako Cžerné kořenj/ Kořnek vzlowatý/ kterýžto w Lékařſtwj s rozſſaffnoſtj daný, purguge/ale nedobře a mnoho vžjwaný welice ſſkodj.

Sſeſtý

A Šestý Woměg nese žlutý kwět ku podobenstwj Kápě, gako obecný Woměg/ wssak listj má wjce rozdělené a bjlými Flječky skropené.

Aconitum VI.

Aconitum VII.

B Sedmý Woměg má kwět brunátný též Formy/ a podobný gest tomu, kterýž Carolus Clusius in Pannonicis stirpibus lib. 3. cap. 1. Aconitum Lycoctonum flore nutante gmenuge / toliko že s nim Kořen newewssem se srownáwá.

Aconitum VIII.

Aconitum IX.

Osmý Woměg má kwět počerwenalý, kterýž také podse wisý. Též y dewátý, gehož kwět gest žlutý/ a k tomu podobný gakoby z pokolenj Antoræ byl/ za přičinau hrubě zstřjhaného a zkrágeného listj/ kromě že gest přjliš hrubý. Wjce pokolenj a spůsobů Womĕgů můžeš hledati apud Carolum Clusium, na giž swrchu dotčeném mjstě. *

Přirozenj,

Přirozenj, mocy a včinkowé: Prwnjho Womége Aconiti Pardalianches.

¶ Dioſcorides pjſſe/ že Sſtjrowé dřewenégj, blednau a mrtwégj/ když ſe gich Kořenem této byliny dotkneš: proti tomu dotkneſſli ſe gich Elleborem bjlým aneb Keychawkau/ že zaſe občerſtwégj, a ku prwněgſſj mocy přicházegj. Skuſſenj to za prawé činj, dj Plinius lib. 27. cap. 2. že když člowěk raněn aneb vſſtknut geſt od Sſtjra/ a dá ſe mu z této Byliny aneb z Kořene gegjho w teplém wjně pjti/ zachowán býwá při ſwém žiwotu / a wyháñj z něho ged. Pakliby geg krom raněnj Sſtjrowého, a žeby gedu žádného přjtomného nebylo, člowěku do žiwota přigjti dal, vſmrcuge ho. A dokládá pěkně Plinius: Eá eſt naturá, vt hominem occidat, niſi invenerit, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur, veluti pari intus veneno. Sola hæc pugna eſt, cum venenum in viſceribus reperit: mirúmq; exitialia per ſe ambo cum ſint, duo venena in homine commoriuntur, vt homo ſuperſit. ¶ Tento Womég mořj také Swině, Wlky a giná howada / zwláſſtě pak Panthery aneb Ryſy/ odkudž také w Řeckém a Latinſkém gazyku Pardalianches à Pardis gména doſáhl.

Ginych třj Womégůw.

¶ Ginj třj Womégowé Aconita gſau také Byliny gedowaté/ a nemagj žádným způſobem do žiwota přigjmány býti/ nebo vſmrcugj a zabigj člowěka. Mnozý ſuſſj a tlukau kořen na prach/ gjmž poſeypagj ſyrowého maſſa/ a rozhazugj po Leſých. To maſſo když Wlcy, Liſſky a pſy gedj, muſegj od něho mřjti. Pročež mu Řecky a Latině řjkagj Aconitum lycoctonum, cynoctonum, vulgò Luparia, to geſt Wlčjmor aneb Pſýmor / Wolffs vnd Hundsgifft. Syce žádné howado těch Bylin gjſti nebude, když ſe na poli paſe. Wlaſſi ge gmenugj Aconitum per amazzar lupi a cani. Sſpanyelowé Yerua matta louo, Francauzowé La tore à fleurs iannes. Německy Wolffswurtz.

D Tora maior & minor.

Tora maior.

Tora minor.

¶ Nahoře s počátku této Kapitoly powěděl gſem / že gſau mnohá nedorozuměnj a rozličnj omylkowé mezy včenými de Aconito Pardalianches, o prwnjm Sſtjrowém Womégi: Nebo někteřj vkazugj Bylinu gednu, kteréž také tuto Figůru dáwáme/ ale poněwadž ſe

wadž se nic s wypsánjm Dioscoridis nerymuge (nebo nemá nežli toliko geden list / a ten se A ani s zemským Ořechem ani s Tykwicý střjkawau nesrownáwá / nenj chlupatý / a k tomu kořen nic se nepodobá k Ostjru / ani se neblyſſtj gako Alabastr) protož nemůže také býti Aconitum. * Nacházý se pak dwoge pokolenj této Byliny / obě častokráte wjce mjwagj listj nežli geden / z nichžto wětſſj negednau nese listj tak weliké, gako Tykwice střjkawá. Kořen má pěkný bjlý, dokudž gest čerstwý. Gesnerus držj tu Bylinu pro Aconito Pardalianches, gakž o tom w Knjžce geho obzwláſſtnj čteme.*

Wranj oko. Herba Paris.

¶ Tato Bylinka roste w hustých, stinných a wlhkých lesých / též y na některých pahrbcých při Hágich. Nese toliko gediný prautek hladký, okrauhlý, gedné pidi zdýlj / v prostřed něhož stogj čtyřj pěknj zelenj listkowé, křjžem w spůsobu hwězdy proti sobě osazenj, podobnj listu Swjdowému. Při wrchu prautku nese opět maličké a obdlaužné listjčko / a prostřed něho gahodu zčernabrunátnau, okrauhlau tak gako winné zrno welikau / kteréž Čzechowé Wranj oko řjkagj / w njž gest množstwj drobného bjlého semýnka, gako w Moſkých wiſſnjch. Kořen má tenký, bledý a na mnohé wláſſenjčko rozdělený. †Kwetne měsýce Dubna / a dozráwá měsýce Mage.†

¶ Bylinu tuto mnozý magj za Aconitum Pardalianches, ale neméně gsau na omylu, nežli onino prwnj / gestliže wlastně wypsánj Dioscoridis wážiti chceme. Také gahoda tato nenj tak gedowatá, gakž se oni domnjwagj. Wjm o tom, a sám gsem to° zkusyl / že některým lidem / kteřjž skrze Kauzla a čáry o B rozum připraweni, a napoly zbláznění byli, těmito gahodami zase ku předeſſlému zdrawj spomoženo bylo / když gádra aneb semeno z nich vsuſſené a ztlučené, každého dne ráno ztjži gedné čtwrtce w teplém wjně pili / a tak se za tři Neděle pořád chowali.

* Z Wranjch ok strogj se také Oleg proti weliké bolesti Fikowé w zadku a Hemorrhoidů vžitečný / aby geg teplý ſſátkem často přikládal. Obyčegně také tyto Gahody a listj s prospěchem přikládagj na mornj Hljzy a Pryskýře.*

¶ Wranj oko slowe Latině † Aconitum salutare. † Herba Paris, Vua versa siue lupina, Francauský Raisin de Renard. Německy Einbeer, Wolffsbeer. † Lobellio & Penæ Solanum tetraphyllum, quòd herba sit quaternis folijs, Gesnero Solanum monococcon, Cordo Aconitum monococcon, Trago Aster non Atticus. †

O Ssalomunku. Kap. LXXVII.

Spůsob.

Žádná Bylina nenj tak gedowatá, gako tento Ssalomunek / Latině Napellus nazwaný. Listj geho wisý na dlauhých tenkých ſſpičkách na hřbetě aneb pospodu poběláwé. Každý hlawnj list má na giných ſſest listků postrannjch rozdělený, a ti také gsau zstřjhanj: Prut gest na dwa loktty wysoký, počerwenalý, pruhowatý, křehký a k zlámanj snadný. Kwět stogj při wrchu otewřený, barwy modré / a každý spatřuge se prázdný, neginác než gako Lebka aneb Vmrlčj hlawa. Když ten kwět opadne, wyrostagj z gedné ſſpičky třj malječký Růžkowé aneb Trubičky / a w těch Semýnko drobné a černé. Kořen má okrauhlý a chocholatý / s mnohými drobnými kosmatinkami po obau stranách, spletenými a smřežowanými wespolek gako Sýr, barwy černé.

Přirozenj,

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest Bylina, páliwosti wrchnj a suchosti neywyšssj. Wssickni lidé, ano y howada wystřjhati se gi magj/ a žádným spůsobem gi neužjwati/ ani wnitř do žiwota, ani zewnitř: neb gest náramně gedowatá a zhola smrtedlná/ gakož čteme o některých Kupcých w Antorffu, kteřjž kořen gegj w Salátu gedli, a wssickni od toho zemřeli. Gest pak ten Ged tak mocný a sylný/ že mu žádné lékařstwj odepřjti, ani ho přemocy nemůže/ aneb giště zřjdka, když se y hned a rychle spočátku předegde/ dřjwe nežliby se ged w těle pohnul a zmocnil. Chcy tuto gednu Historij připomenauti/ a oznámiti, což sem sám w Praze widěl Léta Páně M. D. LXI. pro tu přjčinu toliko/ kdyby komu ta Bylina k rukám přissla/ aby se gi wěděl a vměl warowati.

Ssalomunek. Napellus.

D

Neygasněgssj Arcyknjže Rakauské Ferdynand, můg neymilostiwěgssj Pán, měl toho času znamenitý a mocný prach proti každému gedu na mnohých osobách zkussený/ zwlásstě pak na gednom zločincy, kterýž na Smrt byl ortelowán. Tomu dáno bylo neyprwé Arsenicum, (gest wěc gedowatá do žiwota přigatá) třásl se předíwně/ otekl po twáři/ a tak sobě počjnal, gakoby měl S. Walentjna nemoc. A w tom dali mu swrchu dotčeného prachu/ po němž wydáwil z sebe ged/ a tak při žiwotě zachowán/ ano y z pokuty, a zaslaužilého na hrdle trestánj, swobodný propusstěn.

Potom když Gehomilost Cýsař Ferdynand ráčil býti dworem w Praze téhož Roku/ widělo se některým, aby toho prachu skusyli y proti Ssalomunku/ poněwadž ta Bylina, gakž powědjno, nadewssecky giné gest neygedowatěgssj. A tak dali naschwál přinesti Napellum z Cžeských hor, kteréž slowau Krkonosse, děljcý Králowstwj Cžeské od Knjžetstwj Slezského/ kdež se Řeka Labe počjná, dwě mjle od městečka řečeného Hohenelb, Wyšssj Labe: neb tam roste ta Arcygedowatá bylina v welikém množstwj. Toho Kořene wzali ztjžj gedné čtwrtce, ztlaukli na prach/ a s Růžowým cukrem aneb Lektwařj smjchali. Což potom Biřic w přjtomnosti Cýsařských y Arcyknjžecých Doktorů a giných slowutných lidj, dal přigjti gednomu mladému a sylnému Jonáku/ kterýž pro krádež hrdla odsauzen byl/ a gako nazeytřj prowazem trestán býti měl. Dán mu pak byl na ten spůsob/ gestližeby ged s pomocý gmenowaného prachu wystál a přemohl/ aby pokuty zaslaužilé prázden byl. Ten vbohý člowěk přigal ten ged ochotně a rád/ chtěge

raděgi

A

radĕgi (kdyby wždy k tomu přigjti mĕlo) vmřjti na mjſtĕ pokognĕm, mezy malým po-
čtem lidj poctiwých/ nežli zgewnĕ předewſſjm lidem obĕſſen býti. A k tomu nadĕgi mĕl/
že mu ſe tak zdařj gako prwnjmu, kterýž před tim Arſenicum přigal. Když tedy ten ged
ſnĕdl, ſedĕl na půldruhé hodiny w teplé Swĕtnicy/ a nic obzwláſſtnĕ toho gedu necýtil.
A protož domnjwali ſe Doktořj/ že ſnad Czeſký Napellus nenj tak gedowatý a ſylný/ ga-
ko ten, o nĕmž Stařj pſali/ ponĕwadž zemĕ Czeſká nenj w tak horkém položenj, gako gi-
né cyzý kraginy. Potom wážili y to, ponĕwadž bylina giž byla w Slaupek wyroſtla,
Liſtj, kwĕt y Semeno wyneſla/ že ſnad tudy Kořenu gegjmu nemálo Safftu aneb mo-
cy vbylo a vſſlo/ z té přjčiny widĕlo ſe gim za dobré, aby Kwĕtu a Liſtj obého ſpolu, půl
čtwrtce ztlaukli/ a tomu nebohému hřiſſnjku mjmo ono prwnĕgſſj opĕt w Růžowé Lek-
waři ſnjſti dali. To gakž ſe ſtalo, necýtil geſſtĕ wedwau hodinách žádné těžkoſti ani ſſko-
dy. Po těch dwau hodinách ztěžowal ſobĕ/ že po wſſem tĕle vſtáwá/ že mu na Srdcy
těžko a mdlo/ wſſak proto čiſtĕ mluwil, a s dobrým rozumem/ a ohlédal ſe tuze ſem y tam
Nĕkteřj mu ſe dotýkali čela a žil pulſownjch/ a na čele owſſem cýtili ſtudený pot/ žjly pak
počjnaly ſpĕſſnĕ bjti. Když ſe tedy tim ſpůſobem doſtatečnĕ ged w mocy ſwé proneſl/ da-
li mu y hned prach ten proti gedu v wjnĕ wypiti. Gakž geg wypil, wywrátil hroznĕ oči/
zakal vſta y zuby/ vkřiwil krku (což bezpochyby z toho pocházelo/ že ſe ged s Lékařſtwjm,
gako dwa nepřátelé proti ſobĕ bogugjcý, potýkal) ſedĕl na Sſpalku / a bylby ſe tehdáž
zpátkem znak na zem zwrátil/ kdyby ho byl Biřic nedržel. Mezy tim kropili mu na twář
a mezy oči winným Octem/ a rwali ho za wlaſy/ tak že brzo k ſobĕ zaſe přiſſel, a vnečiſtil
ſe. Potom položili ho na Slámu/ tu žalowal, kterak ho zyma napadá/ potom ſe dáwil,
a wywrátil z ſebe množſtwj ſmrduté nečiſtoty a wodnatoſti barwy žluté a zbledačerné/
a powĕdĕl že ſe má lépe. Ale nedlauho potom obrátil ſe na druhau ſtranu, gakoby ſpáti
chtĕl, geſſto mu zapowĕdjno bylo aby neſpal/ vmřel tak tjſſe bezewſſj giné přjpadnoſti a
pohnutj/ neginač než gakoby vſnul. Twář na nĕm zčernala co Olowo.

B

¶ Z této Hyſtorye dobře ſauditi můžeme/ že nenj Fabule ani žert/ což Auicenna a gi-
nj Arabſſtj včitelé o Napellu pſali/ prawjce o nĕm, že geſt welmi mocný ſmrtedlný Ged/
kterýž ſe téměř žádným Lékařſtwjm zahnati nedá. A byť ſe pak y to ſtáti mohlo/ žeby ged
potlačen a Człowĕk při hrdle zachowán byl/ wſſak proto pokudž žiw geſt, předeſſlého a
dokonalého zdrawj zaſe nenabude/ ale zůſtane předce ponĕkud poſſetilý a ztřeſſtĕný / a
muſý ſe obáwati vſtawičnĕ Sſlaku, aneb Sauchotin. A protož potřebj geſt každému
pilnĕ ſe té byliny ſtřjcy, aby ſe gi nĕkdy z newĕdomj a z neopatrnoſti nenagedl: † zwláſſtĕ
kteřjž gi na zahradách ſwých magj, náležj gim toho ſſetřiti / aby ſe nĕkdy k ginému wařenj ne-
přimjſyla. † ¶ Pakliby ſe gi wždy nĕkomu budto newĕdomĕ, aneb náſtrogem nĕčjm
ſnjſti aneb wypiti doſtalo, nemá proto býti opuſſtĕn/ ale koſſtowati ſe může ted podepſa-
ných lékařſtwj/ zdaliby mu ſpomoženo býti mohlo / deg mu rychle půl lotu ſemena Rže-
pného ztlučeného w wlažné wodĕ ſmjchaného wypiti/ nebo ten Traňk zbuzuge dáwenj.
Potom nechť vdĕlá dobrý ſylný Truňk Krawſkého mléka s dobrým bjlým wjnem ſmj-
ſſeného a ohřitého. Třetj ať wezme Ambry, Pjžma, každého geden ſcrupulum, Terræ ſi-
gillatæ, Kořene od Kapparů, každého geden quentl. To wſſe ſpolu ztlučené ať w truňku
dobrého ſylného wjna wypige/ a w teple ſe chowá. Také wĕdĕti ſluſſj/ že Dryák ani Mi-
thrydát proti tomu gedu nic nepůſobj.

¶ Nĕkteřj pjſſj/ že půl lotu drahého kamene Sſmaragdu na prach ztlučeného v wj-
nĕ wypitého, přemahá ged Napellů a wyhánj. Ginj pjſſj / že neylepſſj a neygiſtſſj pomoc
contra Napellum geſt Zemſká aneb polnj myš/ kteráž kořen Napellů w zemi obhryzuge
a gj. Takowau myš gá gſem widĕl a chytil, na wyſokých horách in valle Ananiæ, neda-
leko od Tryentu. Ale nekaždý kdož gi hledá, nagde gi a chytj: neb k tomu potřebj mnoho
práce, pilnoſti a bedliwoſti. A protož nic ſe tomu nediwjm, což geden včený Medicus o
nĕgakém Knjžeti napſal/ kterýžto chtĕge Lékařſtwj proti Napellu a wſſechnĕm Gedům
přiſtrogiti, hledal té myſſi s welikým vſyljm za dlauhý čas/ ale nemoha gi doſtati, wzal
mjſto nj nĕkteré weliké mauchy, kteréž ſpatřil an na té bylinĕ ſedaly/ a z nj potrawu ſwau
braly.

C braky. Těch tedy much wzal čtyrmecytma, Terræ sigillatæ, Bobků, Mithrydátu, každého dwa loty. Ty wſſecky kuſy ſpolu s medem a s Olegem zadělal gako w Lektwař/ a tau Lektwařj diwy činil w hogenj, netoliko proti Napellu/ ale y proti wſſelikým giným Gedům. Sſalomunek ſlowe Latině, y w giných gazycých Napellus, † à figura Napi in radice apparentis. Francauſky Chapperon ſiue Coqueluchon de moine. Německy Blaw Eiſenhütle, Kappenblumen id eſt flos rapaceus, Narrenkappen vnd Münchskappen†.

O Bolehlawu. Kap. LXXVIII.

Bolehlaw. Cicuta.

D

Spůſob.

Bolehlaw má prut s mnohými vzly neb članky, tluſtý, bez mála ſedmi ſtřewjců aneb třj loket zdýlj, ſkůro gako Wlaſký Kopr, wnitř prázdný. Liſtj podobné Třebuli aneb Kerbljku, černé zelenoſti, ſtinkowaté/ mnohým wykrogenjm rozdělené/ wůně ſylné a ſmrduté. Při wrchu neſe wrcholjk ſſiroký na poſtrannjch ratoljſtkách, a kwět co korunowaný gako Anýz. Nenj také Semeno Anýzu nepodobné/ než bělegſſj a ſmrduté. Kořen dlauhý, proſtý k Paſſtrnáku podobný/ také nepěkně wonj.

Czas a mjſto.

Bolehlaw kwetne okolo měſýce Czerwence. Roſte wſſudy rád, zwláſſtě na mjſtech newyprawených, za ploty, w chladných, ſtinných, w rumjch, a ſtarých zbořených zdech mezy nevžitečnými Bylinami. * Před čaſy, ne bez welikého omylu a bludu Semeno Cicutæ, aneb Bolehlawu brali pro Harmola.*

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Bolehlaw w ſwém přirozenj nad mjru welice ſtudj/ a protož geſt welmi ſſkodliwá ano y ſmrtedlná bylina, když ſe do žiwota přigjmá. Sluſſně Tyranſkého gména od Němců doſtala/ že ſlowe Wutterich. Nebo Athenyenſſtj na onen čas wyborného a ſwatého Mudrce ſwého Socratem, Safftem Cicutæ aneb Bolehlawu, otráwili a vmořili/ gakož Plato ſwědčj. A gá ſám toho gſem powědom, že někteřj Kořen tohoto Bolehlawu za

wu za Passtrnák gedsse, ginj owssem zemřeli, ginj gako ožralj rozumu pozbyli / chtěgjce wždy na wysoká mjsta létati a lézti. Dále skussenj tomu za prawé dáwá / že když se Husy Bolehlawu nagedj, bláznj po něm a třeckugj. Gednoho času přihodilo se / že někteřj Oslowé nagedsse se Bolehlawu, tak welmi po něm ztrnuli a gako zdřeweněli / že ge Sedláky za vmrlé měli. A protož chtěgjce s nich aspoň kůži snjti a k swému vžitku obrátiti, počali ge držeti. A když toho djla swého téměř polowicy wykonali / probudili se ti Oslowé z hlubokého sna a obžili / a zděsywsse sedláky, giným dostismjchu natropili. Protož žádným spůsobem Bolehlaw do žiwota nemá přigjmán býti. Pakliby se ho wždy někdo z nerozumu a z newědomj nagedl, gakož se časem přiházý / tomu člowěku dobrým trunkem sylného a starého wjna, wssak aby w něm čtwrtcy Hořce na prach ztlučeného smjchal, spomoženo býti může.

Zewnitř.

Bolehlawu zewnitřka vžjwati můžeme k ochlazenj wssechněch horkých, a pálčiwých neduhůw / gako proti pekelnému ohni / zapálenj a zarděloſti audů a těm podobným, kteřjž syce žádným giným lékařſtwjm vložiti se nedadj.

Sſátek w Sasſtu aneb wodě Bolehlawowé omočený a přiložený, nedá ženſkým prſům hrubě růſti / kazý a mořj chůwám mléko gegich. *Ale nemůže se bez nebezpečenſtwj vžjwati / poněwadž přjliš welice studj.*

In summa, cožkoli od horkoſti původ ſwůg má / to Bylina tato, Sasft gegj y woda zpátkem odrážeti, boleſti vkládati, a ſen přiweſti může.

Bolehlaw ſlowe Řzecky κώνειον à circumvertendo, quòd vertiginem et imaginem earum rerum, quæ aſpiciuntur, tanquam circumagantur, ac tenebras inducat ijs, qui eam biberunt.† Arabſky Sucuran, Latině a Wlaſky Cicuta. Sſpanyelſky Ceguda. Francauſky Cinque. Německy Schierling, †Wurtzerling, Wütterich / quaſi Tyrannus, quòd hominem interficiat, ſi intra corpus ſumatur.†

O Tiſu. Kap. LXXIX.

Spůſob a Mjſto.

Tis roſte na Horách a na Skalách, kdež Gedlj a Smrkowj roſte / gakož pak liſtem geſt gim poněkud podobný / wſſak Strom nenj tak wyſoký / vſtawičně ſe zelená / ale ne tak welmi gako Gedle a Smrk. Pryſkyřice žádné z ſebe newydáwá / než proti tomu neſe gahodky čerwené a winné, wětſſj nežli Hrách.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Tento ſtrom geſt gedowatý: pročež geg také Dioſcorides ne mezy giným Stromy w Knjze prwnj / ale w Knjze čtwrté mezy Bylinami gedowatými wypſal. Odkudž y Gedy Taxica, gjmiž ſtřely a ſſjpy napauſſtěgj, a nynj Toxica gmenowali. Když ſe paſtuchowé a Leſácy těch čerwených gahod Tiſowých nagedj, w pálčiwau zymnicy a w Czerwenau nemoc vpadagj. W Arkadij a w Frankreichu w kragině Narbona řečené, prawj Strom tento tak býti gedowatý / že y ti, kteřjžby pod njm ſpali / aneb toliko pod ſtjnem geho odpočjwali, nemocnj býwagj, a čaſem y vmjragj. Což ſe obzwláſſtně ſtáwá, když Strom kwetne. Dobytek, kterýžby z liſtj Tiſowého gedl, břicho mu od nich otěká / a muſý zcepeněti. Ptácy, kteřjžby z gahod geho zobali, černj býwagj.

* W Engellandu děti gjdagj Tiſowé Gahody / ano y ginj lidé čaſtokrát pod týmž Stromem ſwé handle a gednánj mjwagj / gako y w Nyderlantu: a protož tam ſtjn geho nemuſý tak ſſkodliwý býti, gakož o něm Stařj pſali. Prach z toho ſtromu má tak býti gedowatý / že kdežby njm potrauſyl, nerado na tom mjſtě co poroſte. Před čaſy někteřj nevměli a nezkuſſenj Apatékáři, s obzwláſſtnj ſſkodau lidſkau vžjwali kůry tohoto ſtromu, mjſto kůry Tamaryſſkowé.*

Bylliby kdo oklamán / a žeby z toho Stromu něco gedl aneb pil, ten brzo a nemeſſkage pj dobré ſtaré wjno, a toho nemálo / prawj Nicander in Alexipharmacis. Také y tomu

C kéy tomu chtěgj/že Strom tento ſſkoditi nebude/kdyžby do něho železný hřeb wrazyl.

Zewnitř.

¶ Dřewo Tiſowé geſt barwy počerwenalé, mnohými žiłkami protažené/ twrdé, pewné a dlauho trwánliwé. Theophraſtus pjſſe/že z dřewa toho dělány býti mohau wſſe ligaté Truhlice, ſſkřjně y giné wěcy: zwláſſtě pak dobré geſt na dřewce, Lučiſſtě a ſtřely/ odkudž y gméno Německé má.

Tis. Taxus.

D

¶ Když ſe tjm dřewem pálj a kauřj, mrau po něm myſſi/ ſyce w lékařſtwj žádného vžitku neneſe. ¶ Tis ſlowe Řzecky σμιλαξ et μίλος. Latině Taxus. Wlaſky Taſso & Naſso. Sſpanyelſky Texo. Francauſky If. Německy Eibenbaum.

O Pſý Kapuſtě a Bobkowé růži.

Kapitola LXXX.

Spůſob.

Nežkoli tyto dwě Byliny ſebe rozdjlné gſau/ wſſak mi ſe widělo pro krátkoſt do gedné Kapitoly ge položiti/ nic méně chcy gednu každau obzwláſſtně wypſati. ¶ Pſý Kapuſta ſlowe apud Dioſcoridē Apocynū, Cynocrambe, Braſsica canina Latině: geſt zroſtlina přeſpolnj a zámořſká/ kteréž gſem gá z země Syrſké doſtal, gakž tuto wymalowaná ſtogj. Keř gegj má dlauhé Řewjčko, tažné a ohebné gako haužew/kteréž ſe neſnadně dá zlámati. Liſtem připodobňuge ſe Břečtanu, kromě že tuto geſt měkčegſſj a ſſpičatěgſſj/a dáwá od ſebe žlutau mjzu a těžkau wůni. Neſe drobné, twrdé, černé Semeno, w dlauhých ſſpičatých a chlupatých luſcých zawřené.

* Této Byliny množſtwj roſte okolo měſta Tripoli in Syria, též y na Oſtrowě Creta, kdež gi nyněgſſjho čaſu Placchi gmenugj. A zkuſſenj toho potwrzuge, že po nj Pſy mrau: proti čemuž někteřj chtěgj, kdyby pſům Laſſtowičnjku giſti dal/že gim nic ſſkoditi nebude.

¶ Nacházý ſe geſſtě y giné pokolenj této Byliny/kteréž welmi wyſoko roſte, a na bljzké ſebe ſtromy ſe zawěſſuge a táhne: pakli z nich žádného doſýcy nemůže, muſý ležeti na zemi. Spodnj liſtj

dnj listj gest zasspičatěné / wrchnj pak zpředu tupé: Nese množstwj kwjtků pospolu barwy zčer- A
načerwené / z nichž potom wycházegj dlauhé lusky aneb růžkowě, wždy dwa a dwa spolu / a w
těch ležj Semeno chlupaté wětssj nežli prwněgssj. Listj y wssecka Bylina plná gest trpkého mlé-
ka. Autor náš gmenuge gi Apocynum repens.* Německy slowe Hundskôl.

Psý Kapusta. Apocynum.

Apocynum repens.

Růže Bobkowá. Nerion, Rhododendron. B

¶ Růže Bobkowá, Německy Olander oder Un-
holdenkraut, po Řecku Nerion, Rhododendron,
Rhododaphne, Latině Laurus rosea, Lorberrosen. Ro
ste obyčegně při Moři / ačkoli se y na březých giných
gezer a wod nacházý. Gest Bylina k oku welmi utě-
ssená a pěkná. Roste wysoko, gako něgaký strůmek /
má listj auzké gako Bobkowý Strom / a nese kwjtky
brunátné * častokrát y bjlé, * gako Růže. † odkudž y
gméno má. Owoce gegj dlauhé gako Mandlowé pe-
cky, sformowané co roh / kteréžto když se otewře gē
plné wlny. Kořen dlauhý, drewnatý, chuti slané.

*Olander roste také sám od sebe, okolo města Tripo-
li in Syria, a tam mu Obywatelé řjkagj Defle. Gsau
také Strůmkowé tito obyčegnj při wodách na Ostrowě
Candia aneb Creta. Anobrž nacházegj se také na někte-
rých mjstech w Frankreichu / Item okolo města Genua,
a w Hetrurij u Liburnu.* † Wlasky slowe Oleandro.
Sspanyelsky Adelfa, Francausky Rosage Orosagine†

Přirozenj, mocy a učinkowé.

† Oleander gest přirozenj teplého na počátku třetjho
stupně / a suchého na druhém stupni. †

Wnitř.

¶ Listj Psý Kapusty s Máslem ztlučené, a těsto z něho udělané / aby ge Lisskám,
Psům a Wlkům gisti dal, y hned gim wywracý plece a stehna / tak že od toho zcepeněti
musegj. ¶ Oleander gest také bylina gedowatá a sskodliwá, kdožby gi do těla užj-
wal / ne-

wak/nebo lidj y howada mořj. Kdyžby menſſj Dobytek, gako Owce a Kozy toliko tu wodu pil, w njžby liſtj byliny této močeno bylo/ vmře po nj prawj Dioſcorides.

¶ Oleander Bylina s wjnem pitá, pomáhá lidem od gedowatých žžal aneb zwjřat vſſtknutým/ a tak geden ged druhý wyhánj/ což nahoře y o Womegi Pardalianches aneb Oſtjrowém připomenuto. Syce ſmrtedlná geſt člowěku/ nenagdeli w žiwotě geho žádneho gedu/ s nimžby ſe potýkala. A kdožby gi tak dáwati chtěl, lépe geſt, aby mezy ni Rautowého liſtj přimjſyl/ gakož ſám Dioſcorides ſwědčj.

* Zewnitř.

¶ Auicenna vžjwá Safftu Byliny této proti praſſiwoſti a oſtroſti kůže/ z njž také Meſues Maſt ſtrogiti včil. ¶ W Hyſſpanij Myſliwcy obyčeg magj Safftem byliny této potjrati a mazati Sſjpy a ſtřeky, když diwokau Zwěř ſtřjleti chtěgj.

¶ Palladius piſſe/ kdyby tau Bylinau djry myſſjm polnjm zacpal/ že ztepeněti muſegj. *

O Wſſeligakých Hubách.

Kapitola LXXXI.

Hauby. Fungi, Boleti.

Smrže. Tubera.

Pokolenj, Rozdjl a Spůſob.

WSſecky Hauby negſau ani Byliny, ani Kořenj/ ani kwět, ani Semeno/ ale toliko ſama pauhá zbytečnj wlhkoſt země, Stromů, ſhnilého dřjwj a giných poruſſených wěcý/ protož také newelmi dlauho trwagj/ ale wſedmi dnech ſe y rodj y zaſe hynau a mjgegj. Nebo wedlé přjſlowj/ Což brzo roſte, to brzo zahyne: Quòd citò fit, citò perit. Neywjce pak a neyſpjſſe Hauby z země wyroſtagj a wynikagj, když má hřmjti a prſſeti. Odkudž Iuuenalis napſal: Et facient lautas optata tonitrua cœnas.

¶ Pokolenj Hub mnohé geſt: Některé wyroſtagj z země a na zemi, giné na kamenj, mnohé na ſtromjch, giné opět na ſhnilém dřjwj, na hnogi/ ano y na ſtarých doſſkowých ſtřechách. Těch opět, kteréž roſtau z Země, mnozý gſau rozdjlowé/ ale my ſummowně a krátce na dwé ge rozděljme/ a neyprwé o těch ſpráwu včinjme, kteréž lidé gjdagj/ potom o druhých, kteréž ſe k gjdlu nehodj a gſau ſſkodliwé. Nic méně oboge a wſſecky gednjm obyčegným gménem Hauby ſlowau.

Hauby,

A

Hauby, kteréž Lidé gjdagj.

¶ Těch tedy Hub, kteréž lidé gjsti mohau a gedj, desatero pokolenj se nacházý. Prwnj gsau Smrže wssudy v nás známé / w njchž sobě rozkossnj lidé obzwlásstnj rozkoš a chautku zakládagj. Wařj ge s máslem a s kořenjm / wssak prwé wymočené v wodě / a pekau na Sspičkách, pepřem tlučenym potraussýce. Rostau na tučných lukách, okolo polj a rolj a na mezech. Trwagj měsýce Mage / giného času přes celý rok nebýwagj wjdány. Barwy gsau ssediwé, w spůsobu a fformě okrauhlé co klobauček / a plné djrek gako wčelnj domečky.

¶ Gest y giné gesstě pokolenj Smržůw we Wlassjch obecné / kteréž zemské Smrže (Erdmorcheln) gmenugj, pro rozdjl mořských Hub. Dioscorides ge nazýwá Hydna, Latinjcy Tubera, Wlassj gazykem swým Tarcofla, Francauzowé Trufla. Gsau okrauhlé gako gablka, černé aneb zemské barwy, kožj přikryté / kteráž gest nerowná, nehladká / a má mnoho sstěrbin aneb zpukánj. Takowé gsau dwogj / některé z nich magj massytost bjlau, giné černau / a wssak oboge gsau shnilé a nepřjgemné k gjdlu. Nacházý se y třetj pokolenj / ale to nenj tak dobré ani tak chutné / také ani tak weliké, gako předessle dwoge / má po čerwenalau, hladkau kůži / zčerna modrau a klowatau massytost. Wssecky Smrže rádý rostau w zemi suché a pjsčité bez žilek y kořenů. Z gara ge wykopáwagj z země / a Sedlácy magj swá gistá znamenj, po nichž poznáwagj, w kterých mjstech rostau. Žádného w Lékařstwj vžitku nenesau / než toliko pekau ge w horkém popeli / posýpagj solj a Pepřem / a gedj gako giné Smrže / a nenj nechutný a nepřjgemný pokrm. Někteřj také gedj Syrowé s Solj. * Plinius poznamenal diwnau Historij / kterak geden Řjmský Prætor in Hispania Lartius Licinius gménem, některého času chtěge ty Smrže gjsti / kausl do mince Denarius řečené, w té Haubě skryté: odkudž rozuměti / že se země w hromadu srostá / a odtud že takowé Smrže pocházegj. Takowých se mnoho we Wlassjch a w Vhřjch nacházý.*

B

¶ Třetj pokolenj Hub gmenugj Hřiby (Německy Herrnplitz) gsau po wrchu brunátné, pospodu drobet žluté / ty musý neyprwé Kuchař oblaupiti nežli k gjdlu strogiti / potom ge zkrágj aneb zseká, a připrawuge s másslem a s kořenjm.

¶ Cžtwrté gsau Ryzce, (Reiſſen) hauby njzké / po wrchu počerwenalé, zespod ffaldowané. Ty pekáwagj, solj aneb Pepřem poseypagj a gedj.

¶ Páté gsau hořké, Pfifferling oder Pfefferling: kterýmž proto tak řjkagj, že gsau chuti pálčiwé a Pepři podobné. Pekau ge na vhlj, gako Ryzce.

¶ Ssesté pokolenj Hub k gjdlu přjgemných gsau Heyderling vnd Treuschling / proto tak nazwané, že obyčegně na Obcech a na Pastwisstjch Dobytčjch rostau. Nacházegj se měsýce Cžerwna / když prssj. Gsau okrauhlé a ssiroké gako Biryt / zespod brunátné, na wrchu bledé.

¶ Sedmé gsau Kozácy, Capreolini, Německy Rheling oder Hendelschwämm, rostau w mokrých lesých / barwy kssawé a žluté. Ty neyprwé močj a potom wařj s másslem a s kořenjm. Těch gesstě giné pokolenj se nacházý / a roste také w mokrých lesých, wedlé shnilého dřjwj / gsau stinkowaté a podobné ssediwému Mchu, welmi mizowaté / přirozenj studeného, a zlé k zažjwánj.

¶ Osmé gsau brunátné gako Heyderling weliké / magj w sobě wlhkost aneb mjzu sladkau gako mléko / rostau také w Lesých. Ty Německy gmenugj Brötlinge, a gedj ge syrowé.

¶ Dewáté gsau Hauby Dubowé Eychschwämm vnd Hasenöhrlen a nacházegj se měsýce Srpna při kořenj Dubowých stromů / gsau weliké, wssecky ssediwé a bledé, podobné k wařenému okružj Telecýmu. Strogj se gako giné Hauby. A těm snad my řjkáme Kotrče.

¶ Desáté Hauby nacházegj se w hágjch a porostlinách wypálených, podobné gsau Heyderlingům / ale bledegssj. Wyrostagj z země okolo S. Jakuba / a slowau Německy Rotling, Rot Schwämm vnd Angstschwamm.

† Herbář Cžeský wyčjtá tyto Hauby / kteréž negsau sskodliwé a gjsti se mohau: Hřiby, Smrže, Posádky, Sspičky, Holaubky, Podborowjky, Kozáky, Hořké a Ryzce. †

* W Králowstwj Neapolitánském nacházý se kamenj / kteréž wysoceučený Medicus & Chirurgus,

rurgus, Gabriel Fallopius, ad Lyncorium přičjtá/a to přes celý Rok vstawičně Hauby z sebe wydáwá, dobré k gjdlu/ kteréž také y moč ženau/ gakož pak y ten Kámen sám w sobě, na němž ty hauby rostau. To kamenj kladau do Sklepů, přikrýwagj ge drobtem dobré země/a swlažugj čerstwau wodau/ tož gim we čtyřech aneb w pěti dnech Hauby rostau. *

Hauby, kteréž se do Kuchyně nehodj.

Mjmo Hauby až posawad wypsané, rostau také giné rozličné hauby/ kteréžto kdoby chtěl aneb mohl wssecky wygmenowati aneb wypsati: Gakož gsau gedowaté hauby Muchomurky, Fliegenschwamme, čerwené/ bjlými ffleky gako nesstowicemi skropené/ po nichž Mauchy (když se gim z nich nástraha přistrogj) gakž gich okusý, mřjti musegj/ gako též y giná howada. Item/ Rostau y giné weliké žluté Hauby, pod stromowým Borowým. Dobytek býwá gich žádostiw/ ale nedůžiwj po nich. A ty snad Cžechowé Podborownjky gmenugj. Dále nacházegj se Hauby wssecky okrauhlé a poběláwé/ Německy Bubenffist aneb Fofiž řečené/ rostau na Obcech a trawných poljch gako weliký kožený Mjč, častokráte welikosti hlawy. Ty když vschnau trhagj se/ a dáwagj od sebe žlutý prach. Wokatice. Gsau wjce hauby, kteréž rostau na kořenjch stromowých aneb na Kamenjch. O Haubě Apatékářské, kteréž oni cum Dioscoride Agaricum řjkagj/ giž prwé gsme psali w Knjze 1. kap. 22. a w Knjze 3. kap. 1.

Magj w Apatékách gesstě gednu Haubu/ kterauž Latině gmenugj Fungum Ceruinum vel Boletum Cerui, Německy Hirschwamm, Cžesky Gelenj hubka/ Laneyš aneb Lanýž. Roste w Lesých, kdež mnoho Gelenů býwá/ a počátek swůg má od Gelenů/ wězý pod zemj/ a snadby Hauby té žádný nagjti nemohl, kdyby gi sami Gelenj nepronesli a newygewili. Neb to Sedlácy a Myslіwcy wyssetřili/ že některých zwlásstnjch časůw roku, Geleni přednjma nohama zemi kopagj a hrabj/ a na tom mjstě nacházý se ta Hauba/ gest okrauhlá, nerowná/ zewnitř počerwenalá, wnitř bjlá, wůně těžké/ zwlásstě dokudž gest čerstwá/ kterauž to wůni Gelenj ceytjce, na tom mjstě kopagj a hrabj. Od Myslіwců aneb Sedláků dostáwá se Apatékářům/ kteřjž gi na několiko kusů krágegj, na nit nastrkugj, zawěssugj, w stjnu wysussugj a ku potřebě schowáwagj. Někteřj prawj, že se ta bylina časem nacházý in forma genitalium cerui.

Dále/ poněwadž tuto s Hubami se obјráme, náležité gest abychom také Mořské aneb Lazebnj Hauby do Cechu gegich přigali. Rostau na Skalj, aneb na kamenitých Březých při Moři.† a negsau nic giného, nežli excrementum Moře: Slowau Latině Spongiæ marinæ. Německy Meerschwamm oder Badtschwam. †

* Kdož wjce wěděti chce o Hubách rozličných, a kterak ge Stařj gmenowali, aneb gesstě we Wlassjch gmenugj/ čti Andream Cæsalpinum de plantis lib. 16. ad finem. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Discorides lib. 4. cap. 71. zawjrá krátkými slowy a prawj: Wssecky Hauby aneb Fungi, gsau aneb dobré gjsti, aneb sskodliwé a smrtedlné. Gakoby řjcy chtěl: Hauby w Lékařstwj žádného vžitku nemagj/ protože obyčegně žádného požiwenj ani potrawy nedáwagj/ než toliko nadýmagj a zastuzugj tělo/ a množstwj nečistých lépawých sslemů a wlhkostj dělagj; nebezpečno s nimi se mnoho objrati. A protož pilně se opatrowati magjti, kdož vstawičně Hauby rádi gjdagj, aby se někdy gjmi nezadusyli a nezadchli/ gakož Galenus lib. 2. de alimentis o gednom připomjná. Odkudž y ten Werš se zrodil: Boleti lethi causa fuere mei. In summa, Y ty neylepssj hauby, negsauli dobře vwařené, aneb vsmažené, a s kořenjm přistrogené, gsau nebezpečné gjsti/ někdy y sskodliwé/ že se od nich člowěk zadusyti může. Wiz Paulum Aeginetam lib. 5. cap. 55. Gakžkoli we Wlassjch a w giných kraginách horkých přjhodněgssj k gjdlu býwagj, nežli w Němcých a w zemjch půlnočnjch. Křen s Hubami wařený aneb smažený odgjmá gim zlau a sskodliwau powahu gegich/ a dělá z nich welmi přjgemný a chutný pokrm. We Wlassjch magj obyčeg strogiti Hauby s Cžesenkem a s Pepřem. Mohau se také wařiti s planými aneb pečenými hrussk ami a tak nebudau sskodliwé.

Kdožby

¶ Kdožby gedowaté aneb nedobře připrawené Hauby gedl, tak žeby se po nich zad- A
chnauti chtěl, aneb žrenj w žiwotě sobě vhonil/ má se y hned zdáwiti/a Oxymel, pakli to-
ho mjti nemůže, Ržetkwowé semeno w wlažné wodě s octem spolu smjchané přigjti. A
po dáwenj, má pjti dobré Pelyňkowé wjno/aneb Pelyněk v wjně zwařený. Dobré gest
také, aby pil Horčicy, Angeličkowý kořen, aneb Libček na prach ztlučený v wjně. Může
také v wjně přigjti Agaricum ztjžj gednoho quentle.

Zewnitř.

¶ Hauby Bzowé, to gest kteréž na Bzu rostau vhaſſugj a dolů tiſknau wſſelikau hor-
kost y otok / aby se prwé w Růžowé wodě aneb v wjně močily a přikládaly.
¶ Suché okrauhlé Hauby, Bubenffist Německy řečené, s swau mukau a prachem
dobře slaužj proti starým tekutým wředům a ranám: nebo po nich schnau a způsobugj se
k zhogenj. Barwjři obyčegně kladau kausek té hauby na žjlu po vpuſſtěnj krwe/ neb se po
nj krew sadj w žjle. ¶ Czerwené hauby Muchomurky mohau se w mléce Muchám
zawařiti, a předstawowati, aby po nich mřely: wſſak potřebj to opatrowati /.aby gich žá-
dné giné howado ani děti včastny nebyly.
¶ Giných Hub Stromowých, kteréž na Buku, na Ořechu a giných ſſtěpjch rostau
a vsychagj vžjwáme k řemeslným ohňům, protože gednau zapálené a rozswjcené, dlauho
oheň držj a nebrzo hasnau. A protož některj vmegj dotčené Hauby dobře strogiti/ aby ry-
chle a pogednau oheň chopily a galy: Wařj ge w lauhu, nechagj wyschnauti/potom tlu-
kau ge až změknau/a wařj znowa w Sanytrowé wodě/a tak bywagj k chopenj ohně wel
mi spůsobné a gemné. Negedni žiwnosti sobě hledagj z takowých hub a traudů.
¶ O Gelenj Hubce stařj nic nepsali/ wſſak moc má přirozenj rozmnožowati / aby z
prachu gegjho přigal půl lotu, přimjse k němu quentjk dlauhého Pepře. Ten traňk roz-
množuge ženám y mléko w prsých. Od spodku tau hubau kauřenj, vkrocuge matku w ge-
gjm zhůru wystupowánj a bauřenj. Dále prawj/že tato hauba v wjně pitá odpjrá gedu/
zwláſſtě gedowatých howad. Že pak gest přirozenj horkého/ dokazuge těžká a odporná B
wůně gegj. ¶ Klade se býti zwláſſtě zelená, přirozenj horkého na druhém a mokrého
na prwnjm stupni. Mocý swau otwjrá, ſſlechtj, ženské záſtawy naprawuge/ při poro-
du bolesti lehčj/a snadný porod činj. Někteřj natjragj nj pupku ženě těhotné, a brzo poro-
dj. Prach Gelenj hubky v Wjně pitý, pocenj zbuzuge. Chceſſli gjti do lázně, přjgmi
geg prwé/a budeš se tim lépe potiti. Item/zwláſſtnj mocý swau ged z těla wyhánj. W
mor gest vžitečná/neb nakaženj potem wyhánj/a zachowáwá od poruſſeného powětřj.
Prach sobě z nj takto můžeš připrawiti: Wezmi hubku Gelenj, Podražec obogj, Hadj
kořen, Angelský traňk: vděleg prach, a v wjně ráno přigjmeg. Kdožby giž nakažený byl
má se po něm do ſſatů položiti a wypotiti.
¶ Lazebnj aneb mořská hauba má také moc suſſiti, a Flusy zhuſſťowati a stawowati.
A protož přikládá se dobře suchá na staré wlhké wředy / aby se z nich wlhkost a talow do
nj táhl a tekl. ¶ Kterýmž se Panjm Matka pohybuge gako z mjsta gednoho na dru-
hé, aneb od gedné strany na druhau, ty magj sobě Lazebnj haubu w dobrém, prudkém
winném Octě močenau, teplau přikládati. Gest zkuſſený lék. Chceſſli Psy, aneb weliké
Německé myſſi zmořiti: Wezmi haubu Lazebnj, skrágeg gi na holemé kausky, vsmaž ge
na másle/a deg z nich některý psu sežrati, aneb naklad gich tu, kdež se myſſi německé hnjzdj.
Takž hauba ta nedá se w žiwotě zažiti/nýbrž zewře nahoru a zacpá žjly/z čehož následo-
wati bude Smrt. ¶ Hauby slowau Ržecky μύκητες. Arabsky Haťhar, Latině Fun-
gi, Boleti. Wlasky Fonghi, Sſpanyelsky Hongos, Francausky Potirons. * Smržům řj-
kagj někteřj Spongiolæ, Wlaſſj Prignole. *

O Zemském Ořechu. Kap. LXXXII.

Spůsob.

ZEmský Ořech Rzecky a Latině Orinthogalum, má tenký subtýlný
prautek, na půl druhé p,di wysoký / se třmi aneb čtyrmi postrannjmi ratoljstka-
mi/na

C mi/ na nichž rostau kwjtkowé zewnitř zelenj / ale wnitř když se otewrau, mléčné barwy / Formy a spůsobu Lilium/wšak mnohem menšj / z nichž potom bywagj twrdj a hranatj pupenowé. Roste na polých a mezy Obilým. Kořen gest gako Cybule okrauhlý / wůně y chuti dosti libé a přjgemné. Sedláci a děti ge gjdagj/zwláště w drahotu a hlad: nebo kořen může se dlauho chowati gako Cybule. Sic nemá vžitku w Lékařstwj žádného.

Zemský Ořech. Ornithogalum.

D

Nacházegj se mjmo toto y giná wjce Ornithogala, gako Arabicum vel majus Dodonæi, z něhož Autor náš Narcissum vdělal. Item Ornithogalum Narbonense, kteréž wysoko roste/ a prut nese gako Asphodelus, pročež mu y Asphodelus bulbosus řjkagj, y giná podobná/ zwláště kteráž Clusius sám toliko wypsal, a před njm žádný giny, in Obseruat. Pannonicarū lib. 2. cap. 13. Neb toho obecného Ornithogalum, kteréž Wlaššj Lac gallinæ gmenugj, roste welmi mnoho a pěkného na Polých okolo města Drážďan.

O Ocunu. Kap. LXXXIII.

Spůsob.

Ocun gest Latině *Colchicum*, a gméno to má od mjsta *Colchide*. Slowe také Ephemerum lethale, vulgò Bulbus agrestis. Apatékáři vžjwagj Kořene pro Hermodactylo, a dělagj z něho pillule de Hermodactylis řečené/ y giná počisstugjcý a purgugjcý lékařstwj / a dáwagj ge Lidem dnawým, Podagricis, ne bez welikého bludu a záhuby nemocných. Nebo Ocun do žiwota přigatý gest sskodliwý a gedowatý. Kwetne pozdě na podzym, na posekaných aneb pohnogených lukách, zwláště při wrssjch. A kwět geho zwěstuge zymu / wycházý wen měsýce Zářj, bez byliny aneb listj tak nahý z okrauhlé Cybulky / a ten kwět geho některý gest bjlý gako mléko/některý pěkné tělné barwy/obyčegně každý mjwá šest lisstků/ a wnitř žlutá pýrka, aneb červjčky gako giné Lilium/sice w spůsobu rowný kwětu Ssafránowému/kromě že se od něho w barwě, wůni a chuti dělj. W zymě vzráwá cybulkowatý kořen/ a ten zewnitř potažený gest černau aneb hřebjčkowé barwy ssupinau, wnitř wssecken bjlý, měký a mléčnatý. Ten kořen na podzym, když se kwět vkazuge, býwá chuti

wá chuti sladké / ale z gara tratj tu sladkost, a býwá hořký. Toho času dobýwá se také A Bylina wen, gako Konwallium aneb listj Liliowé. Mezy listjm wyniká wen dlauhé owoce starým, černým zymnjm oděwem odité, a to gest staré wwadlé prautj. W wnitřku toho listj vkazugj se dlauzý, chocholatj bjlj Měchýřjkowé, wždycky dwa aneb třj wedlé sebe, plnj okrauhlého semena / kterěžto když vzrage, (což se měsýce Cžerwence stáwá) gest brunátné, téměř gako Řzetkwowé semeno. Tak předіwně roste Bylina tato z Gara / Owoce aneb Semeno w létě, na podzym nahý kwět, w zymě dozráwá Kořen / a nowá oka wypausstj wen každého roku.

Ocun.

Ocun aneb Launj Matečnjk. Colchicum siue Ephemerũ lethale cum flore.
A. s mnohým bjlým kwětem. A. Polyanthon candido flore.
B. Kwět obecný tělné barwy. B. Flos purpurascens vulgaris.
C. Kwět zwlásstnj tělné barwy. C. Flos peculiaris.

I. Ocun kterýž z gara kwetne. I. Flos Colchici vernus.
II. Listj Ocunowo. II. Herba Colchici et
III. Semeno. III. Semen.

B

* Gest také podiwenj hodné / že Kořen Byliny této (gakož swědčj Costæus de natura stirpium fol. 379.) z Gara gest wssecken hořký / na podzym pak sladký: nebo množstwj nezralých wlhkostj, kterýchž w zymě docházý, zwařeno w něm býwá přes léto / a tudy na podzym sladkosti dostáwá. Týž Autor fol. 150. oznamuge, y to také neobyčegné býti při této Bylině / že časem mjmo swůg obyčegný kwět, kterýž na podzym wynássj, gesstě giný pozelenalý na gaře z sebe wypausstj. Kterěžto zrostliny gedny pokolenj s mnohým pěkným bjlým kwětem, gehož častokrát welmi mnoho gednoho po druhém wyrostá, gmenugj Colchicum Anglicum. Gest y giných gesstě wjce pokolenj pěkných / o nich Carolus Clusius & Lobelius psali. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

¶ Kořen Ocunowý gedený zardussuge a vmořuge člowěka, rowně gako gedowaté hauby, prawj Dioscorides. A dokládá že Bylinu tuto za tau přjčinau toliko wypsal / aby se gi lidé wystřjhali / a kořene gegjho newědomě mjsto Bulbenwurtzel, Ephemeri non lethalis nepožjwali: nebo někteřj mohli by k tomu snadno ponuknuti býti geho sladkostj. Kdožby se pak strávil, Ocun geda / ten vžjweg týchž lékařstwj, kteráž proti gedowatým Hubám wypsána gsau. Dobré gest proti tomu y Krawské mléko pjti.

¶ Latinská

C ¶ Latinſká gména Ocunowá ſpočátku gſau oznámená. Arabſky ſlowe Surugen, Wlaſky Colchico, Francauſky Mort au chion. Německy Wiſerzeitloſen, Vchtblumen.

Hermodactylus verus.

¶ Nahoře gſme toho dotkli/ kterak někteřj Apatekáři Ocunu pro Hermodactylo omylně a ffaleſſně vžjwagj. Coby tedy byl prawý Hermodactylus, ted nynj tomu porozumjš. Vrozený a wyſoce včený P. Augerius z Buſbeku/ kterýž w Konſtantynopoli při Portě, aneb dwoře Tureckém poſelſtwj Geho M. C. Pána naſſeho wěrně řjdil/ a nynj tohoto 1562. roku měſýce Ržjgna, zaſe domů k Geho milosti Cýſařſké ſe nawrátil/ on tedy přineſl sſebau a darowal mi prawý Hermodactylum s ginými některými pěknými Bylinami. A že pak Bylinu tuto/ gakž přjtomně wymalowaná geſt, za prawý a neomylný Hermodactylum držjm a mám/ k tomu mne wedau neywjce dwě přjčiny. Prwnj že tuto Bylinu w Konſtantynopoli a wſſudy w okolnjch mjſtech naſkrze Hermodactylum gmenugj. Druhá/ že kořenj gegj rozdělené, rozložené a sfformowané geſt, gako prſty na ruce Člowěka/ a ktomu ſpatřuge ſe na každém kořenu aneb prſtu, na koncy aneb při wrchu gako nehet, kupodobenſtwj Nehtu lidſkého. Nebo Hermodactylus geſt ſlowo Řzecké/ a wyznamenáwá Latině Digitum, to geſt prſt Hermetis. Tak wykládá y Auicenna a dobře.

Hermodactylus verus Mathioli.

D

Pſeudohermodactylus.

¶ Bylina tato má liſtj dlauhé a auzké, na dwě pjdi wyſoké a ſnad y wyšſſj / podobné liſtj Oſſleychówému aneb Králowſkému Kopjčku/ kromě toho že geſt mnohem vžſſj a zeleněgſſj. Liſt pak, kterýž dole bljž kořene ſtogj, geſt mnohem kratſſj nežli ginj. Kořeny má čtyři wycházegjcý od gednoho počátku/ a ti neſau podobenſtwj prſtů / barwy zbleda čerwené aneb tělné / nehtowé gſau bjlj. Tjž kořenowé při wrchu, kdež na dně aneb drnu země ležj, a neyprwé ſe liſtj wen wyſtřeluge, magj teničké a ſubtylné koſmatinky gako wláſky, kterýchžto ſyc nikdež na Kořenu ſe neſpatřuge. Z proſtředku byliny wyſtupuge prut/ Kwětu gſem newiděl/ než toliko obdlauhný zelený Pupen, ku podobenſtwj hruſſky/ a téměř gako Pupen Ocunowý. A odtud ten welmi ſſkodliwý blud půwod ſwůg wzal / že gſau Ocunu za Hermodactylum wewſſj Europě vžjwali/ geſſto Ocun geſt gedowatý/ a nebylby diw aby ti nebozý Podagrici, gimž ſe takowé Lékařſtwj a pillule vſtawičně předſtawugj a dáwagj, dokonce ochroměli.

¶ Paulus Aegineta wypiſuge moc a včinky Hermodactyli, a prawj: Kořen Hermodactyli

dactyli na prach ztlučený a pitý, aneb sám Kořen sprosta wařený/ a ten Trank z něho pitý, mocně purguge, zwlásstě Podagricos. Ale dokládá přitom/ že Lékařstwj toto děla žaludku tlačenj a těžkost.

*Ačkoli Autor teď k tomu wede/ že Ocun náš nemá za Hermodactylum držán býti, protože gest gedowatý / a wypisuge proti tomu giný Hermodactylum, kterýž mu z Konstantynopole přinessen: wssak mnozý gsau včenj a skussenj Medici w tom smyslu / že náš Hermodactylus Officinarum, kterýž se k nám ex Syria přinássj, a poněkud se s nassjm Ocunem srownáwá, dobře vžjwán býti může. Gakož pak zkussenj každodennj vkazuge/ že w Nemocech Podagrických a podobných dobře činil/ a zdá se býti gako Hermodactylus Officinarum, kterýž gest drobet okrauhlý/ zewnitř y wnitř pěkný, bjlý a prawý. Ale nássé Colchicum že gest sskodliwé a smrtedlné/ v Starých Hermodactylus spurius, siue niger aut rubeus, kteréhož nižádným spůsobem do žiwota dáwati, ani přigjmati neslussj. Hermodactylů pak Constantinopolitanum nasseho Autora, wysoce včený Vlyses Aldobrandus professor Bononiensis, drží pro Lonchiti prima, Dodonæus a gjnj gmenugj raděgi Iridem tuberosam, gegjžto mocy gesstě negsau známé/ poněwadž se gi welmi málo nacházý. D. Rauwolff wypisuge zwlásstnj Colchicum aneb Hermodactylum fol. 121. sui Itinerarij, gehožto Figůra giným časem na swětlo dána bude. Roste gi množstwj okolo města Halepo in Syria.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Hermodactylus přespolnj, kterýž se z cyzých zemj přiwážj, a obyčegný gest w Apatékách, dáwá zwlásstně dobré Lékařstwj proti bolesti Klaubnj a Podágře/ aby geg ztlaukl, a s teplým Mlékem přikládal.

Pseudohermodactylus. Dens Caninus.

Tuto Bylinu gmenuge Autor w swém Latinském Herbáři Pseudohermodactylum, gest zrostlina pěkná / wynássj dwa aneb zřjdka tři Listy podobné téměř Liliowému / mnohými brunátnými makulemi skropené: Kwět roste na hladkém zswětlabrunátném prutu, zbledačerwený s brunátnými pýrkami, a bjlau pruhau v prostřed ozdobený. Listjčko na kwětu, když Slunce horké swjtj, nahoru se vtrhuge/ když pak opadne, wyrostá z něho tryhraný Pupenec plný Semena žlutého. Kořenj gest obdlaužné, dole tlustssj nežli nahoře/ gichžto častokrát několik pohromadě se nacházý / gakož na Figůře widěti. Této byliny množstwj roste w Steiermarku/ kdež gi Apatékáři Dentali, Sedláci po Německu Schoßwurtz řjkagj. W zemi Sossoyské, we Wlassjch a w Frankreichu také se nacházý/ ale s kwětem bjlým. Dokudž nekwetne, gediný toliko list wynássj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

W Steiermarku obyčeg magj prach z Kořene této Byliny do Kasse dětem zasypati proti Sskrkawkám. Vžjwá se ho také y proti žřenj w žiwotě s welikým prospěchem/ gakož toho wysoce včený D. Thomas Haustein, Arcyknjžete Karla etc. přednj žiwotnj Lékař skusyl / a za tau přjčinau ten Kořen Carolo Clusio, (od něhož y gá gsem ho dostal) odsýlal. Dáwá se také y Dětem v wodě wařený proti Božcy.*

Ephemerum non lethale.

Ephemerum non lethale, kterež někteřj Siluestrem Iridem gmenugj, gakož swědčj Dioscorides, připodobňuge se Listjm a prautjm k Lilium / kromě že ge má wyssj a menssj, nese bjlý kwět, podlé včenj Dioscoridis, aneb modrý, gakož napsal Plinius. Ten kwět gest chuti hořké. Semeno má měké, kořen dlauhý, prstu ztlaussťj, wonný, a na gazyku w hromadu stahugjcý. Roste w Lesých, pod Dubowým stromowjm/ a w mjstech stinných. Někteřj z včených domnjwagj se Ephemerum non lethale býti Mágowý kwět, kteremuž Latině Lilium conuallium řjkagj. To zdánj gegich mně se nelibj/ proto že s wypsánjm ostáti nemůže: poněwadž Listj na Konwallium nenj menssj ani wyssj, nybrž časem ssirssj než listj Liliowé / k tomu ani w spůsobu a fformě se nesrownáwá. Nebo ani w prutu zhola nic se nestřesfuge. Prautjčko Konwalliowé gest tenké gako niti/ a k tomu kwět ten má Kořen pro-

C ken prostý, hranatý, tenký, bílý, semotam rozprostřený, nedlauhý, neprstu ztlaussti, newonný ani w hromadu stahugjcý. Přesto wssecko nenacházým nikdež v starých Scribentůw/ aby Ephemerum wonné kwitj nésti mělo/ kdež naodpor tomu Konwallium nad mjru pěkně wonj: čehož by w prawdě Dioscorides, Plinius & Galenus gakožto přednjho znamenj a neyznamenitěgssjho kusu při Bylině, nigakž nezamlčeli: obzwlásstně Galenus, kterýž ten obyčeg má že mocy Bylin a přirozenj neb složenj gegich neywjce z wůně a chuti wypisuge. Proti tomu Ephemerů, gakéž tuto wymalowáno gest, nalezl gsem nahoře Ananiæ, nedaleko od Trientu / a to se wewssech částkách srownáwá s wypsánjm Dioscoridis.

* Poněwadž Autor sám swého Ephemerum gakéby bylo newypsal/ a Bylina k geho Figůře podobná až posawad k rukám mým nepřissla, nechtěl gsem té Figůry sem položiti / ažbychom o nj něco gistého zwěděli. Dodonæus se domnjwá/ kdyby prut gegj něco podobněgssj byl k Liliowé prutu, žeby se k nj Dens caninus dobře treffowati mohl: o čemž nechť ginj ortelugj. *

Kořen této Byliny vkládá bolest zubů/ aby trankem aneb gjchau z něho wařenau vsta proplakowal. Listj v wjně wařené a w spůsobu Flastru přiložené, rozhánj otoky a hljzy, Apostemata, kteréžse gesstě nezahnogily a nezagitřily.

O Dni a Noci, aneb Sklennj Bylině. Kapitola LXXXIIII.

Den a Noc, Sklennj Bylina. Helxine siue Parietaria.

D

Gména a Spůsob.

Tato Bylina Den a Noc gmenuge se Latině Parietalis aneb Muralis herba & Helxine, protože ráda podlé zdj, Stěn a plotů roste. Item Vitraria, to gest Sklennj bylina/ protože se nj Sklenice a skla welmi pěkně wytjragj a wyčisstugj. Ginj nazýwagj Perdicium, neb gi rády Koroptwy gedj a na nj se pasau. Prut má tenký gednoho lokte zwýssi, počerwenalý, aneb brunátný/ Listj gako Mercurialis aneb planá Bazalika/ wssak wůkol nezpilowaný, wlasatý a chlupatý. Kwjtky welmi drobné a zčerwenabrunátné / v každého listu geden. Semeno černé a welmi maljčké, s malými chlupatými ostrými domečky / kterýž se gako Ržepjk Ssatů držj, ohražené. Kořen gest počerwenalý a kosmatý. Přiro-

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Den a Noc stjrá, wyčisstuge, střcuge aneb stahuge w hromadu schladnau wlhkostj.

Wnitř.

Bylina wařená a pitá, pokogj a vkládá zastaralý a dáwnj kássel. To též činj woda z Byliny pálená/ ano y prach s medem smjssený a přigatý. A protož Stařj tlaukáwali tuto Bylinu/ a dobytku howězýmu aneb skotu, proti kássli a dýchawičnosti gjsti dáwali. *Safft z této Byliny ztižj okolo třj vncý aneb ssesti lotů pitý, wyhánj zadržalý a zastawený moč: A k té potřebě gako y k wyhnánj pjsku z Ledwin, dělá se z Byliny této dobrý Syrup.*

Zewnitř.

Den a Noc bylina zmačkaná a přiložená vzdrawuge pekelný Oheň, Spáleninu y wsselijké horké otoky a wředy. Safft z též byliny s Plewejsem smjssený dáwá znamenitau mast proti týmž neduhům. Hogj wssecky rozgjdawé wředy, Flekы, Pjhy, Lissege/ kdyžby ge namazowal. Dotčený Safft aneb wodnatost s Kozlowým logem rozdělaná a přiložená, polehčuge bolestj Podágry.

Dělá se z též Sstiáwy y woda pro kloktánj a wyplakowánj aust, přiwezmauc k nj medu, proti horkým otokům Mandlů a žláz w hrdle.

Sstiáwa s Růžowým olegem smjchaná a do vssj pusstěná, oteklau bolest w nich vkládá. Skussený a gistý Lék k rychlému zhogenj Ran tento gest/ aby listj Dne a Nocy vsussil, na prach zetřel, a do ran zasejpal, za několiko dnů pořád. Swaluge rány w hromadu/ a nedopausstj aby rána podessla, aneb gaká horkost a zapálenj se k nj přirazylo.

A poněwadž také Bylina tato stjrá/ může se y těm dáwati, kteréž kámen trápj/ a že lehce a snadně močiti nemohau. W té potřebě dobré gest/ aby k nj něco přidal, což kámen a moč hnáti může/ gakož gsau Petržel, Ržetkew, Křen, Řeřicha a podobné byliny. Ty kusy můžeš wařiti v wjně/ a teplé na Měchýř aneb na Lůno pod pupek přikládati/ mocně zástawu moče proprawugj a Řezawku hogj.

Parietaria s octem dobře ztlučená, a teplá na Enterocelas přiložená, gest skussené lékařstwj.

Této Byliny gména gsau nahoře položena. Wlasky slowe Parietaria. Sspanyelsky Yerua del muro. Francausky Paritoire. Německy Tag vnd Nacht, S. Peterskraut, Glaskraut.

O Kuřimoru, aneb Kuřistřewcy.

Kapitola LXXXV.

Spůsob a Gména.

Tato Bylina slowe Cžesky Kuřimor, aneb Kuřistřewce/ a gest rozdjlná od oné, kterauž gsme w Knize druhé a Kapitole 109. wypsali/ a Latině slowe Anagallis. Nebo onano prut má čtwerhraný, modrý a čerwený. Tato pak má prut okrauhlý, tučný, křehký, půl druhé dlani zwýssj. List někdy mjwá wětssj, tučněgssj a mladistwěgssj: kwět bjlý, drobný mezy listjm s obau stran prutu/ z něhož gakésy malé hlawičky wycházegj/ a w nich Semeno welmi malé a žluté. Kořenjčko drobné, tenké a kosmaté. A w prawdě, kdožby drobné listjčko, kteréž se na Bylině Dne a Nocy spatřuge, k listj této Byliny přirownal/ tak gest hrubě gedno druhému podobné/ že sotwa dobře rozeznáno býti může. Nacházý se přes celý Rok téměř na wssech kořenných zahradách/ na Winicých a w mastných dědinách. Německy slowe Hůnerdarm, Hůnerbiß, Vogelkraut, Gånßkraut/ proto že gi Slepice y Ptácy rádi gedj/ a gest gim welmi vžitečná/ když gsau nedůžiwj a nezdrawj. My poněwadž giného Cžeského gména gegjho nemáme, pro rozdjl oné/ můžeme gi Kuřimorem bjlým, od kwětu bjlého/ onu pak Kuřimorem čerweným a modrým gmenowati.

Gest wjce gesstě pokolenj této Byliny/ z nichžto Wětssj a Menssj gest tuto wymalowáno/ o nichž wssech bylo by tuto obdlauzné psáti.

Přiroze

Přirozenj, mocy a včinkowé.

❧ Kuřimor gest přirozenj studeného a wlhkého / a wssak swjrá drobet w hromadu. Wssecka Bylina, když gi rozetřes, gako Tykwe wonj.

Kuřistřewce wětssj. Alsine species major.

Kuřistřewce menssj. Alsine minor, Morsus gallinæ.

D

Wnitř.

❧ Listj w polèwce massa wařené a gako giné zelj gedené, gest zdrawý pokrm těm, kteřjž na těle hynau/ a od dlauhé nemocy ztrápeni gsauce opadagj a schnau.

❧ Woda pálená z této Byliny může se dáwati malým dětem, proti welikým horkostem: nebo welmi lehýčce ochlazuge.

* Tato woda dystyllowaná, dáwá se stonsyým na sauchotinnau zymnicy, Hecticis. Item Dětem welikau horkostj rozpáleným/a při nichž se Božce obáwati.*

Zewnitř.

❧ Bylina, Safft y woda mohau brány býti na wsseckẏ horké čerwené Rány a otoky / aby ge wymýwal, natjral a přikládal. * W Olegi smažená, přikládá se Dětem na žiwůtek, pro vložen) vkrutné bolesti.*

❧ Kuřimor aneb Kuřistřewce, slowe Řzecky y Latině Alsine, Morsus gallinæ. Wlasky Centone. * Pauarina, Centocchi & Gallinella. * Francausky Mauron. Německy vt supra.

O Rzjase Wodnj, aneb Okřehkách.

Kapitola LXXXVI.

Spůsob.

Rzasa aneb okřehky nic giného negsau nežli Wodnj mech/ aneb tučnost a tuk stogatých wod. Plowagj wždycky powrchu, bez kořene/ a ustawičně se zelenagj. Zwlásstnj pokrm gest Husý, Kačat y také Slepic/ když ge Rzessetem z wody wytáhnau, s Pssenićnými otrubami smjchagj a Slepicým gjsti dáwagj. A gsau tyto Okřehky počátek a Semeno giných By-

ných Bylin wodnjch: nebo gakž brzo Okřehky z tiché a stogaté wody w močidlách a stru- A
hách skrze Powodeň a wětšj wodu do tekutých a žiwých potokůw se dostanau / y hned
kdež se gen břehu držeti mohau, rozssjřugi se a zgjmagj / paussteгj pod se drobné bělé wlá-
ssenickom sto kořene / gimž se na březých potoků zawěssugj / z nichž potom časem swým ro-
stau giné potočnj Byliny, k Ržeřisse potočnj nehtubě nepodobné. Listjčko magj okrauhlé,
malé, na gakés tenické nitce wisýcý.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Ržasa wodnj gest přirozenj studeného a wlhkého na druhém stupni.

Wnitř.

¶ Kterýžby člowěk w žiwotě a wnitř zapálen byl, gako času Mornjho, a w zymni-cech / tomu má se dáwati pjti pálená woda z Ržasy wodnj, třikráte za den, pokaždé s ho-lemau sklenicku plnau. Gest welmi vžitečná.

Ržasa Wodnj aneb Okřehky. Lens palustris.

Giné pokolenj Ržasy wodnj. Lens palustris II.

B

Zewnitř.

¶ Dotčená woda z Ržasy dobrá také gest zapáleným gatrám / aby w nj Konopné přadeno aneb Lněný ssátek smáček / a wlažný aneb teplý na prawý Bok přikládal.

¶ Okřehky vžitečně prospjwagi proti wssechněm horkým a pálčiwým neduhům / proti pekelnému ohni, y dnawé nemocy horké. Summau cožkoli nahoře o Psým wjnu obecném psáno gest / to se též y o těchto zelených Okřehkách wodnjch rozuměti může.

¶ Ržasa přikládanjm swým, dětinský průtrž hogj. Čerstwá a na čelo přiložená, bolest hlawy z horkosti oblehčuge. Woda z Ržasy přikládá se y proti čerwenosti očj a otoku wjček gegich. Item proti otoku prsů ženských a Nátoku mužských.

¶ Ržasa wodnj aneb Okřehky slowau Latině Lens palustris, Lenticularis, Muscus palustris. Arabsky Tahaleb. Wlassky Lente de gli paludi. Sspanyelsky Lenteya gellagoa. Francausky Lentille de marais. Německy Meerlinsen, Waßerlinsen.

Druhé pokolenj Ržasy wodnj.

Lens palustris II.

¶ Gest y druhé gesstě pokolenj Ržasy wodnj / kteréž má čtyry lýstky křjžem proti sobě osazené / drobet přiokrauhlé a na dlauhé stopce wisýcý. Semeno haussně nese w spůsobu a welikosti Ssocowice / ale netak tleskaté, a k tomu temné, tuhé a twrdé. Tu Bylinu odeslal mi z Padue, welice skussený Iacobus Cortusus.

C

O Hadjm gazyku. Kap. LXXXVII.

Hadj gazyk menssj. Sagitta parua.

Hadj gazyk wětssj. Sagittalis major.

Rozdjl a Spůsob.

D

TUto Bylinu gmenuge Plinius Sagittam, Němcy Pfeilkraut/ proto že list má k Střele podobný. Roste w močidlách a wodách/a gest dwogj, Menssj a Wětssj.

Menssj má listj zespod o dwau, a na wrchu o gednom sspicu sfformowané, gako tréssspičatý ssjp aneb střela. Sspičky na nichž listj stogj sau trýhrané, dwau loket zdýlj a časem delssj / gakž woda, w kteréž Bylina tato roste, hluboká aneb mělká gest/ k tomu sspičky ty wnitř gsau gako hauba měké. Prut newystupuge wýsse nad listj/gest rowný, pěkný, hladký a prázdný gako sspičky. Při wrchu nese postrannj ratolјstky/a na těch bjlé kwjtky/ gedenkaždý ze třj tenkých ljstků složený. Sspičky na nichž ti kwjtkowé stogj gsau proti sobě osazeny / mezy těmi sspičkami wyskakugj wen okrauhlé brunátné kuličky, welikosti Liskowého ořecha/w nichž ležj tenké semýnko. Kořenj má množstwj rozděleného, kosmatého a bjlého, gako wodnj Gitrocel.

Druhý Hadj gazyk podobný gest prwnjmu / kromě že gest wewssech kusých swých wětssj/zwlásstě w listj, kteréž také nenj tak sspičaté/ale tupěgssj nežli na prwnjm. Tyto obě Byliny v welikém množstwj nalezl gsem w Čžechách, nedaleko městečka Chlumce/ též y ginde na břehu Řžeky Wltawy. Gsau w složenj swém studené a wlhké, gako Gitrocel wodnj / s nimž se také w mocy a včincých zagedno srownáwagj.

* In libr. de Dinamidijs, kteráž se omylně Galeno připisuge, čteme/že tato Bylina dobrá gest ženám, kteréž rády Děti roditi chtěgj / aby z nj pily a w nj se myly. Někteřj gi nazýwagj Barbam siluanam. *

† Tato Bylina slowe Latině Sagitta, Sagittalis, & Lingua Serpentis. Německy Pfeilkraut. Giný gest Hadj gazýček / o němž w Knize druhé, kapitole 101.

(*)

A

O Netřesku, a Tučném mužjku.

Kapitola LXXXVIII.

Netřesk wětšj. Sedum siue Sempervivum majus. Barba Iouis.

Netřesk menšj. Tučný mužjk. Sedum siue Sempervivum minus. Crassula.

B

Gména, Rozdjl a Spůsob.

NEtřesk gmenugj Němcy Hauswurcz vnd Donderbar/ proto že se lidé domnjwagj, kdež ta Bylina na domě roste / že tu žádné powětřj nesskodj/ ani hrom nebige. Latině slowe Sedum & Semperviuum, proto že wždycky w létě y w zymě zelený zůstáwá/ a žádné powětřj mu nevbližu-ge. Netřesk gest trogj/ gakož Dioscorides napsal/ Wětšj, Menšj a Ney-menšj.

Prwnj Netřesk wětšj, Latině Sedum vel Semperviuum majus, Barba Iouis, roste na zdech a na domjch/ každý kmen s swým tučným, tlustým, mjzkowatým a sspičatým listjm/ gest ztručnaté, w hromadu stisknuté a twrdě ssazené/ na pohleděnj gako plná aneb duplowaná hwězda. Prwnj tučné listj gest wůkol k zemi nahnuté. Měsýce Czerwence wyrostagj z těch ssutrowaných hwězdnatých Kmenů aneb Sstočků zčerwenabrunátnj, chlupatj, prázdnj Slaupkowé, p di zwýssj / a ti nawrchu nesau swé brunátné kwitky wedlé sebe osazené / a ten každý kwjtek sám od sebe připodobňuge se otewřenému lněnému kwětu/ a mizý na Podzym bezewsseho Semena. Listj pak bez vgmy zůstáwá přes zymu zelené. Kořenjčko maljčké má, kteréž se y suchých zdj a střech drží a roste / ač snad wjce od wětru, nežli od země požiwenj swé béře. Roste (gakž powědjno) na střechách, na zdech: Item na horách a mezy kamenjm.

* Toto Autora nasseho a giných Semperviuum majus aneb Netřesk wětšj/ podlé domněnj starého Preceptora mého Aloysij Anguillaræ & Caroli Clusij nic nenj giného, nežli Vmbilicus Veneris secundus. Ale Semperviuum majus Dioscoridis gest to/ kteréž Autor náš dolegi Semperviuum arborescens gmenuge / a roste obyčegně w zemi Řecké a na Ostrowjch gegich/ ano y w Portugallij na starých zdech, s skrownym kořenjm/ wjce se rozsazuge a rozplozuge odnožemi a wětwičkami/ nebo Semeno se nevgjmá a newycházý. Na Ostrowě Chio řjkagj mu Amarandos, a w Korffu Anastasia.*

Dru-

C ¶ Druhý Netřeſk geſt menſſj/ Czechowé mu ginač řjkagj Tučný mužjk/ Latině ſlo-
we Sedum vel Sempervivum minus, Vermicularis & Craſsula minor. Roſte též na zdech
a na ſtarých Střechách/ ano y na některých pjſčitých horkých rolých a paſtwinách/ mezy
rumy a w chladu. Vſtawičně ſe zelená, rowně gako prwnj. Prautj od gednoho kořene
pauſſtj množſtwj okrauhlého, počerwenalého/ a okolo něho liſtjčko tučné, oblé, gako ně-
gake Czerwjky, aneb zrno Pſſeničné, než trochu delſſj, mizowaté a ſſpičaté. Neywýš na-
hoře má wrcholjk s kwětem zeleným a zbledažlutým, drobným a hwězdnatým. Na ně-
kterých také nacházý ſe ten kwět bjlý. Kořen malý má a drobný.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Weliký y malý Netřeſk, obadwa gſau přirozenj ſtudeného na třetjm ſtupni, a ſu-
chého na prwnjm. Magj také nětco při ſobě trpkoſti.

Netřeſk neymenſſj. Tučný mužjk menſſj. Vermicularis, Sempervivum minimum.

Netřeſk ſtromownj. Sempervivum arboreſcens.

D

Wnitř.

¶ W horkém toku a plynutj břicha, můžeme wodu Netřeſkowau dáwati pjti, ſetři
aneb čtyry lžjce plné/ ginače nic. ¶ Sſtiáwa aneb Wodnatoſt Netřeſkowá s wjnem
přigatá, Czerwy aneb Sſkrkawky z břicha wyhánj.

Zewnitř.

¶ Obogj tento Netřeſk dobrý geſt k vhaſſenj pekelného ohně/ horkoſt a otok očj vklá-
dá/ ſpáleninu, dnawau nemoc a wředy okolo ſebe ſe rozgjdagicý hogj/ aby budto ſamé li-
ſtj aneb s gečnau mukau přikládal. Týmž ſpůſobem Safft aneb pálená woda vhaſſuge
wſſecka roznjcenj a horkoſti na wſſem těle/ kdyžby w nj Sſátky omáčel, a na rozpálená
mjſta přikládal. ¶ Dělagj také znamenitau maſt z Netřeſkowého Safftu a wody
Pſýho wjna, wařenau s hlawičkami Netřeſkowými w Swinſkém ſádle a protaženau.
Dobrá geſt na wſſecky horké otoky a pálčiwé neduhy.

¶ Když ſemena prwé Safftem aneb wodnatoſtj Netřeſkowau pokropjš, aneb w
nj ge močiti budeš/ nebudau zelj ani Kapuſty hauſenky gjſti.

¶ Netřeſk bolenj vſſj a otekloſt gegich vkládá/ odkudž někteřj Netřeſk vſſnj bylinau
nazwali: Wodnatoſt geho neſſtowice na očjch hogj. S Lněným ſemenem aneb s Ferme
žj ſmjſſená a přiložená, boleſt zlatých žil vkládá. To y boleſt zubů vkrocuge/ zwláſſtě při-
dáſſli k

A

dáſſli k tomu wodnatoſti pſýho wjna, Krawſkého mléka dwognáſob wjce, Růžowého olege čtwrtý djl/ a ſſátky w tom omáčege, na ljce kdež tě zuby bolegj, přikládati budeš. Summau na wſſecky horké otoky spočátku kláſti Netřeſk vžitečné geſt: nebo horkoſt a ohniwoſt gegich odrážj a kazý. Ale kdyžby boleſti aneb otoku počátek pominul / giž wjce Byliny této nepřikládeg, nebby vſſkodil. Na mornj hljzy též Netřeſku nepřikládeg/ nebby ged zpátkem k Srdcy odháněl.

Netřeſk neymenſſj. Semperviuum minimum.

Prwnj dwě pokolenj Netřeſku giž wypſaná, gſau (gakž oznámeno) přirozenj ſtudeného: ale toto třetj, gakož Dioſcorides ſwědčj, geſt ſloženj horkého, oſtrého a kauſawého. Roſte na kamenj a na zdech aneb hrázých zahradnjch. Nemnoho ſe dělj od menſſjho Tučného mužjka / toliko že prautj menſſj a ſubtýlněgſſj geſt, a wjce má menſſjch lýſtků ſe wſſech ſtran huſtě a ſtručnatě w hromadu oſazených. Neſe také žluté hwězdnaté kwjtky. Tato Bylina zahřjwá/ kůži zpruzuge, a zžjrá gi. † Pročež gi také Němcy Maurpfeffer, id eſt murinũ piper, žednj Pepř řjkagj, propter acrē exulcerantémq; facultatem. † chuti geſt perné až gazyk brnj. Když Sasſt gegj s máſlem ſmjcháš a natřeš, hanj otoky a wolata.

Latinſká y Německá gména Netřeſku nahoře gſau oznámená. † Řzecky ſlowe ἀείζωον. odkudž gméno Latinſké Semperviuum vděláno, quòd perpetuò tam æſtate quam hyeme vireat, nec ullis frigoribus, aut cœli injuria, quantumvis frigida, emoriatur. Weliký Netřeſk gmenugj Arabowé Beiahalalon, ſeu Haialhalez. † Wlaſſj Semperviuo maggiore. Francauzowé Grande Ioubarbe. Menſſj Netřeſk ſlowe Wlaſky Semperviuo minore, & Pycnola, à folio tereti pineo. Francauſky Petite Iouberbe. † Řzecky ἀείζωον μικρόν, quibusdam τριθαλές, quòd ter in anno floreat, Apuleio Erithales, Plinio Eriſithales. Německy Kleinhauß wurtz vnd Kleindonderbart. †

B

Giné pokolenj Netřeſku, Semperviuum arboreſcens. Netřeſk neywětſſj.

Tento Netřeſk w ſtrom nahoru wyroſtá, gakž wymalowánj a Konterfekt geho vkazuge/ pročež také ſluſſně ſlauti může Latině Semperviuum maximum, to geſt Netřeſk ze wſſech neywětſſj. Wyſoceučený Iacobus Cortuſus odeſlal mi geg z Padue/ ſám pak doſtal ho z Korcyry Oſtrowa moře Jonſkého.

* Tento Konterfekt dal gſem wyreyſowati, z Byliny čerſtwé a zelené/ kteráž Knjžeti Wylémowi Landtgrabj w Heſſých, Pánu mému miloſtiwému ze Wlach do geho kráſné Zahrady kterauž má Caſſellis, odeſlána byla/ ačkoli Maljř přjliš málau gi vdělal. C. Cluſius geſſtě některá wjce genera Netřeſku wypiſuge lib. 3 obſeruat. Pannonic. cap. 6.

Cepœa.

Tato Bylina ſlowe apud Dioſcoridem Cepæa, podobná geſt malému Netřeſku / aneb gakož Dioſcorides pjſſe, Kuřjnoze/ toliko že liſtj má drobet černěgſſj nežli Kuřjnoha. Kořen má tenký. Liſtj gegj pité v wjně dobré geſt proti wětrnoſtem moče / a proti ſwrabu aneb zgitřenj Měchýře/ zwláſſtě kdož by ge pil w giſſe w nižby Kořen Hromowého kořenj zwařen byl. * Této Byliny množſtwj roſte okolo Kaſtellu Monſelice, a wſſudy na Horách v měſt Paduæ a Bononyæ we Wlaſſjch.

Cepœa.

O Cymbálku.

C

O Cymbálku. Kap. LXXXIX.

Cymbálek wětſſj. Vmbilicus Veneris major.

Cymbálek menſſj. Cotyledon II. Vmbilicus Veneris minor.

Gména, Rozdjl a Spůſob.

D TAto Bylina ſlowe Německy Nabelkraut/ Rzecky *Cotyledon*, Latině Acetabulum & Vmbilicus Veneris. Czeſky mohlaby ſe gmenowati Pupkowá Bylina: wſſak rozdjlná od giné, kterauž málo dolegi w Kapitole 101. wypiſowati budeme. Dioſcorides dwogj wypiſuge. Prwnj geſt wětſſj, Cotyledon majus, Vmbilicus Veneris major, Cymbalion, & Acetabulum maius řečená. Něměcky gros Nabelkraut. Roſte s mnohým okrauhlým, prázdným, do wnitřku nahnutým liſtjm/ ku podobenſtwj Miſky aneb pokljčky, aneb gako pupek člowěčj, sfformowaná. Prautj neſe tenké, okrauhlé, brunátným kwjtičkem wukol oſazené. Kořen podobný geſt Oljwě/ wſſak s gakýmſy wláſſeničkem přiſazeným. Mjſto gegj geſt na ſtarých zbořených zdech, a mezy rumy. We Wlaſſjch in Hetruria geſt téměř wſſudy obecná/ kdež gj řjkagj Copercöiuole, proto že ſe poklječce připodobňuge.

Druhé pokolenj Pupku geſt menſſj/ Latině Cotyledon minus, Vmbilicus minor, Acetabulum & Cymbalion minus. Má množſtwj tučného ſſirokého liſtjčka, sfformowaného gako gazýček/ kteréž ſe okolo kořene huſtě a těſně ſpolu oſazuge/ gako na welikém Netřeſku, a chuti geſt sſtahugjcý aneb trpké. Prut má gediný, tenký/ z proſtředku okolku toho liſtj wycházegjcý. Kwitjčko a ſemeno neſe drobné, gako Aſcyron. Kořen má dlauhý, tenký, s mnohým wůkol rozloženým wláſſeničkem. Nacházý ſe na ſkalách. * A wſſak někteřj mjſto něho berau náš domácý Netřeſk, gakož prwé oznámeno. * Kterakž tedy někteřj této Bylině/ kterauž Apatékáři Fabariam aneb Craſſulam majorem gmenugj, gméno Vmbilici Veneris přiwlaſtňowati ſmégj/ poněwadž ſe ani s prwnjm, ani s druhým pokolenjm hned nic neſrownáwá.

Přirozenj, moc y a včinkowé.

Galenus prawj, že tato Bylina geſt ſmjſſeného přirozenj/ totiž wlhkého a drobet ſtudeného, y trochu w hromadu sſtahugjcýho/ s čáſtky také hořká. Chladj, zpátkem žene, wy-

ne, wyčiſſtuge a rozhánj. Vžjwá ſe proti roznjceninám, pálčiwym otokům, růži na noze / A
a proti horkému roznjcenému žaludku, ſkrze přikládanj w ſpůſobu fflaſtru.
¶ Liſtj s kořenem zweykané a gedené, žene moč a drobj kámen / s medem vžjwané
wodnotedlnoſt zahánj. Druhé pokolenj má též mocy a ſkutky, gako Netřeſk.
† Tato Bylina ſlowe Wlaſky Ombilico di Venere, Francauſky Eſcuelles. Sſpanyelſky Capadella. †

* Cymbalaria. Zwieſſiniec po Polſku.

B

¶ Tato ſubtylná bylinka ze zdj wyroſtá / a wiſý dolů s mnohým welmi tenkým ſubtylným
prautjčkem / na němž geſt liſtjčko podobné Břečtanowému / nětco tučněgſſi na dlauhých ſto-
pkách, kwitjčko malé, drobet žluté a zbjlamodré / připjná a přichytá ſe s ſwými křiwými háčky.

Miſto.

¶ Roſte w hognoſti we Wlaſſich / zwláſſtě w Padue na ſtarých zdech. V nás z Semena
wycházy.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Chladj a wlhčj / a wſſak y drobet whromadu sſtahuge.

Wnitř.

¶ Má takměř podobné mocy, gako předeſſlá Bylina Pupek. Někteřj gi dáwagj ženám
proti bjlému fluſu, s octem a olegem k gedenj gako Salát. In Vnguento Populeo w nedoſta-
tku druhého Pupku, tato Bylina miſto něho dobře vžjwati ſe může.*

O Kopřiwách. Kap. XC.

Rozdjl a Spůſob.

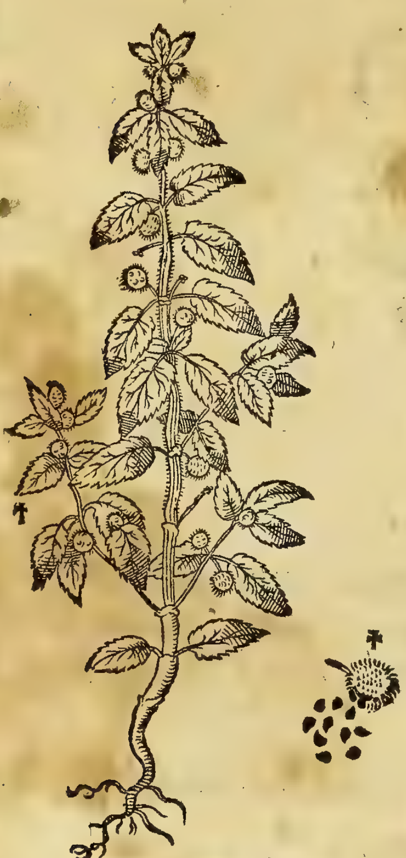
KOpřiwy tak gſau obyčegné / že y potmě a w nocy dotknutjm
poznati a vcýtiti ſe mohau / protož nenj potřebj, obſſjrnymi ſlowy gich wy-
piſowati. Gſau pak obzwláſſtně trogjho pokolenj. Prwnj Kopřiwa, kte-
ráž geſt neyznamenitěgſſj a neypětněgſſj, a ſlowe Řjmſká / ta w Čzechách
ſama od ſebe neroſte, než muſý gi ſýti. Prut má oblý chlupatý a prázdný /
Liſtjm pálčiwým a welmi zſtřjhaným, oſtrým oſazený / mezy nim koſmatý kwět, sčáſtky
červené

C čerwené barwy, a sčástky zbledažluté/ po něm wycházegj gakésy hlawičky okrauhlé, ostré a páliwé/ a w nich Semeno hladké zawřené/ chuti spočátku sladké, potom perněgssj a kausawěgssj, nežli Pepř. Tato Kopřiwa každého roku z Semena, kteréž lněnému gest podobné, musý se na zahradách sýti a obnowowati. Kořen má krátký s kosmatinkami.

Druhá gest obecná páliwá Kopřiwa, Latině Vrtica maior, Listem kuprwnj podobná/ toliko že nenj tak hrubě zstřjhaná. Prut má hranatý, ostrý, huňatý a prázdný. Kwět roste mezy listjm na prautjčku mchowatý a klasowitý, gako Mercurialis Samice/ a z něho Semeno drobné.

Třetj Kopřiwa Německy Heyternessel, tak řečená pro welikau swau pálčiwost: nebo ačkoli prut a listj má menssj, nežli předessle dwě/ wssak také znamenitě pálj/ a gest mezy ginými neypálčiwěgssj. Latině gi gmenugj Vrticam minorem vel silueſtrem, Cžesky Žahawka slowe. Druhé a třetj pokolenj roste za ploty/ při starých zdech a giných newyděkaných mjstech.

Wlasská Kopřiwa. Vrtica Romana.

Obecná páliwá Kopřiwa wětssj. Vrtica 2. siue maior.

D

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Kopřiwy gsau subtýlné podstaty/ přirozenj ohniwého, to gest horkého a suchého na třetjm stupni. Mocy přitahugjcý, rozpaussťegjcý, rozhánegjcý, ztenčugjcý twrdé otekliny a nesstowice/ y giné kteréž pocházegj od Flegmy. Auicenna prawj/ že gest horká na počátku třetjho stupně/ a suchá na druhém.

Wnitř.

Kopřiwowá woda pálená, aneb wrssky toliko w wodě wařené a teplé pité, pokládagj se za gisté zkussenj proti kláni bočnjmu, Pleuresis řečenému. Nebo tomu chtěgj, že k wychrkowánj welmi napomáhá. Wyčisťuge a wyssIechťuge wsseliké rány wnitřnj y zewnitřnj. Kopřiwowý kwět vsussený, a prach z něho ztjžj gedné čtwrtce, s trunkem bjlého teplého wjna přigatý, naprawuge zacpánj Moče.

Listj Kopřiwowé w wjně wařené a pité, twrdý žiwot oměkčuge/ wětrnosti rozhánj/ žřenj vkládá (když nenj z zatwrzenj) moč žene/ ledwj wyčisťuge. Ale Kopřiwowé Semeno w těch nynj oznámených potřebách gest mocněgssj.

S sladkým wjnem wařené, aneb s medem w Lektwař zadělané, aneb z wětssjch pálčiwých Kopřiw kořenj w wjně a medu wařené a vžjwané/ nenj matné lékařstwj a pomoc proti

moc proti ſtudenému káſſli a dýchawičnoſti. Nebo trubice plicnj wyčiſſtuge/prſy rozſſi- A
ťuge/žebrnj hljzy rozhánj/a neduhy čjpku vzdrawuge/y mnohé giné nemocy, kteréž z kle-
gowatých wlhkoſtj pocházegj.
* Wezmi Kořenů z Kopřiw drahný počet/obmeg a wyčiſt ge dobře/s drobtem Sſaffránu
protluc dobře/a přičině wjna wytlač z nich ſſťáwu/ z kteréž několik lžic plných do wnitřka při-
gmi za několik dnů pořád/ a po nich ſe dobře wypoť: geſt mocné lékařſtwj w prodlaužené žlau-
tenicy. ¶ Woda pálená z malých Ziáhawek, ſtawuge kwět ženſký.
¶ Wzneſſený Lékař w Frankreichu Honoratus Caſtellanus, proti obraně pjſku a Kame-
ne, z Gara až do měſyce Máge, dáwá malé wýſtřelky Kopřiwowé wařiti a pjti. *

Ziáhawka. Vrtica III. ſiue minor.

Hluchá Kopřiwa. Galiopſis ſiue Vrtica mortua.

B

Zewnitř.

¶ Kopřiwy ztlučené s ſolj, a w ſpůſobu Flaſtru na hniſawé neduhy přiložené, ga-
kož geſt Rak, Wlk, wyčiſſtuge a hogj ge. Takowý Flaſtr také wſſeliké mozoly, baule, a
ſtudené otoky rozhánj/budto w rozkrocých, na Slezyně aneb za vſſima.
¶ Proti wſſelikým otewřeným, rozgjdawým zlým a hniſawým neřeſtem, ſkuſſené
lékařſtwj. Wezmi wrchnj wýſtřelky z Kopřiw, pokudž kwět a Semeno neſau/ a podlé
nich y bylinu Laſſtowičnjka, každého zaroweň: Ty Byliny zdrobna ſkrágeg, a w nowém
neſlaném máſle na ſkrowném ohnjčku vhelném ſmaž ge/ potom ſkrze ſſat wytlač/ y půg-
de z toho gakáſy zelená tučnoſt/kterauž to bolawých mjſt pomazůg.
¶ Proti weliké a neſneſytedlné boleſti Podágry, někteřj na páteři a po rukách kopři-
wami dáwagj ſe mrſkati/ domnjwagjce ſe, že gedna boleſt druhau preč zažene. Tak y
Barwjřj naſtuzené audy, kteréž ſſlak porazyl a trápil, ſſwihagj. Ale tohoby gá nedo-
puſtil/lečby prwé tělo bylo wyčiſſtěno.
¶ Kdožby poražen gſa Sſlakem, Padučý nemocý, zdwjženjm Matky, aneb giným
podobným neduhem gako mrtwý ležel/a chtělby w giſtotě wěděti, geſtli žiw čili mrtew:
wezmi žáhawé Kopřiwy/ přilož mu ge na rameno, na hnát, aneb na twář/ a nech gich za
chwjli ležeti/budeli ſe kůže rdjti a pupency naſkočj/tedy člowěk ten geſſtě má w ſobě ducha
žiwota. ¶ Proti třetjho dne Zymnicy: Wezmi liſtj od welikých Kopřiw pálčiwých
ztluc ge, a přičiň ſoli k tomu/ to přiwaž na Pulſownj žjly obau rukau: Ale muſýš prwé
tělo wypurgowati ¶ Njzka z Kopřiw do noſu wpuſſtěná, wywozuge krew.

C * Proti tomu wysoce včený Lékař Frisimelica dáwal Kopřiwu do Nosu samau, aneb s drobtem Sazy od Pecy, k zastawenj krwe. *

Horkost a Pupence od Kopřiw hogj Růžowá woda s bjlkem wagečným zklektaná a potjraná/ Jtem Oleg Růžowý a Oljwowý.

* Z Kopřiw, Olege, a drobtu Soli dělá se Mast k mazánj Audůw, aby se nenastudili/ aneb neodznobily. Někteřj přidáwagj gesstě staré Husy Sádlo. *

† Kopřiwa slowe Řecky ακαλήφη. Latině Vrtica, Wlasky Ortica, Sspanyelsky Ortiga, Francausky Ortie. Německy Nessel. Řjmská Kopřiwa Vrtica Romana, Italica & hortulana. Wětssj Kopřiwa obecná Vrtica mas & Vrtica major. Menssj aneb Žáhawka Vrtica minor. Lesnj Kopřiwa Vrtica Herculea. †

Hluchá aneb mrtwá Kopřiwa.

Galiopsis siue Vrtica mortua.

Hluché Kopřiwy připodobňugj se Prautjm y Listem Kopřiwám pálčiwým a prawým/ a wssak nepálj. Nazýwagj ge také Německy Binsaug. A gsau mnozý gegich rozdjlowé podlé kwětů. Nebo při některých gsau žlutj / při některých bjlj/ zase při giných brunátnj. Sem přináležj Bylina, Dioscoridi Galiopsis řečená. Nebo kteřjž tuto Galiopsim na Swinský kořen táhnau, ti nekráčegj prawau cestau/ gakž to do statečně vkazugi w mých Latinských Commentarijs. Nebo w prawdě Galiopsis nic giného nenj, než pokolenj z Hluchých Kopřiw: Roste wedlé plotůw, w rumjch wedlé starých zdj, na cestách, a w mjstech stinných. Listj na dýl magj na sobě gakésy drobné skropenj, gakoby mlékem zlité byli / odkawadž mám zato že Řecky Galiopsis slowe. Nebo Gala w Řeckém gazyku znamená Mléko. Prut má čtwerhraný a počerwenalý / a na něm mezy listjm wůkol kwitj bjlé brunátnosti, k Mnisské kápi podobné. Wssecka tato Bylina gest wůně těžké a smrduté.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Skussenj toho potwrzuge, když se hluché Kopřiwy s modrým kwětem v wodě wařj a z nich pige/ že každau čerwenau nemoc zastawugj.

Zewnitř.

Ginj magj tu powěru, když hluché Kopřiwy do střewic wložj/ že se tok žiwota zastawj. Skussená wěc o smrdutých Kopřiwách, kteréž w starých Dwořjch a za ploty rostau/ když se to kořenj zelené ztluče, a spolu s sstáwau w spůsobu fflastru na prst, kdež čerw žiwý gest přiložj/ w krátkém času musý čerw vmřjti.

Dioscorides prawj o Hluché Kopřiwě/ že listj, sstáwa, prautj a semeno gegj wsseliké otoky vzdrawuge/ twrdé baule a záwssnice strawuge/ aby gi s octem smjsyl a ztlaukl a dwakrát za den wlažnau přikládal. Můžeš předdotčené semeno listj y prautj wařiti / a tjm dáti otoky pařiti. Pjsse dále / že listj ztlučené a s solj přiložené, hnisawé a rozgjdawé wředy y Raka hogj.

Prach z Hluché Kopřiwy dobrý gest na Sadmo Koňské / a gest též mocy gako Podražec dlauhý. Kopřiwy hluché kořen do lauhu wložený, wlasy žluté dělá.

† Hluchá aneb mrtwá Kopřiwa slowe Latině Vrtica mortua, iners, Vrtica labeo, Vrtica fœtida. Řecky Galeopsis & Galiopsis. Německy Taubenessel, Todnessl, Binsaug vnd Stinkendnessel. †

O Srdečnjku. Kap. XCI.

Spůsob a Mjsto.

Srdečnjk proto slowe/ že proti třesenj a pjchánj Srdce/ a proti Dětinskému neduhu klánj Srdce, prospěssně se ho vžjwá. Gest bylina známá wsse chněm, s prautjm dlauhým, čtwerhranym, vzlowatým a černym / Listj geho

welikým

welikým Kopřiwám nenj nepodobné, černé a hlauběgi zstřjhané/ po páru rowné wyjjsti gedno od druhého. Kwět má bledě brunátnosti/ kterýž okolo prutu okrauhle, rowně gako na Gablečnjku stogj. Kořen žlutý, aneb bledě čerwený, křiwý a kosmatý. Roste takměř wssudy wedlé Plotůw, starých zdj a stezek. Neywjce kwetne Měsýce Czerwence.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Srdečnjk gest horký na druhém stupni, a suchý na třetjm/ gakož to chut geho hořká vkazuge.

Srdečnjk. Cardiaca.

B

Wnitř.

Srdečnjk gest znamenitě dobrý proti třesenj a klánj Srdce, y proti Křeči a ochromenj na audech/ když se s wjnem wařj a za několik dnů pořád pige, aneb teplý přikládá. Nebo rozděluge a strawuge hrubé wlhkosti. Slaužj také y proti Paducý nemocy / žene moč, a ženám přirozenj gegich nawracuge.

Srdečnjk slowe Latině Cardiaca, Francausky Agripaume. Německy Hertzgespan oder Hertzgesperr. Polsky Gesia stopa.

O Swinském kořenu. Kap. XCII.

Spůsob, Pohlawj a Mjsto.

Swinský Kořen Latině *Scrophularia maior*, proto se nazýwá / že ho k Swinjm vžjwagj/ když gsau nedůžiwé, aneb červy w ranách magj. Roste w mjstech stinných, za Ploty wedlé struh, starých zdj a potokůw / Listjm a prautjm s Kopřiwami se téměř srownáwá / wssak listj gest poněkud hladssj, wůně sylněgssj, zwlásstě kdyžby geg třel. Prautj nese swé kwěty při wrchu, gako brunátné, prázdné, Hlemegždowé domky. Ten když spadne/ zůstáwagj po nich gakési okrauhlé sspičaté hlawičky, Semena plné. Kořen má bjlý, weliký, vzlowatý a hrbowatý/ gakoby ořechůw Ljskowých na něg nasázel, a massytý.

Nacházý se w dwogjm pohlawj. Samec gest černěgssj a menssj/ roste někdy y na mjstech suchých: Samice bělegssj a tučněgssj, roste toliko na wlhkých wodnatých mjstech / a častokráte nemá žádných vzlůw aneb hrbolůw při Kořenu.

C

Swinský Kořen. Scrophularia maior.

Swinský kořen Samice. Scrophularia fæmina.

Tento Přespolnij kořen Swinský nemá žá- dných hrbol,kű gako obecný / a gest pěknegšj ho a ztepilegšjho listu y kwětu : Ginj ho newypisugj / lečby snad byl Galiopsis Anguillaræ: Sám se od Semena ob nowuge a rozplozuge.

Scrophularia peregrina. Swinský kořen Přespolnj.

D

Přirozenij,mocy a včinkowé.

Woda z Swinského kořene pálená,a tau čerwená kosstičká twář mytá, zahánj čerwenost y při těch, kteřjž teměř za Malomocné gmjni býwagj.

Proti wšelikému strupu a prašiwině, strogj se zna menitá a skussená Mast takto : Měsýce Máge wezmi Swinského kořene Bylinu, y s kořenjm čistě wymytau a očistěnau: potom ztluc gi a mjzku wytlač. Tu mjzku do roka choweg w vzké sklenicy dobře zacpané,a bude- šli z nj chtjti Mast vdělati/wezmi té wytlačené mjzky, wosku a dřewěnného Olege gednoho každého rowným djlem na wáhu: To wše spolu při skrowném ohni ať ze- wře/a vdělá se z toho Mast. Tauto Mastj welicý nedu howé, kteřjž se takměř malomocenstwj rownali, zhoge- ni gsau. Woda pálená z Swinského kořene, léčj a zahánj Fikowau bradawicy/ a gest skussená wěc.

* Okolo Normberka gmenugj tuto Bylinu Knodenkraut / a mjzky z nj mnoho vžjwagj preti zlým neduhům aneb otewřeninám, a zatékagjcýmu Raku.

S Mandlowým Olegem aneb Sesamino oleo, když geg mjti můžeš, s Husým sádlem, přičině trochu swinského, dobrý gest proti bolenj Zlatých žil.

Někteřj tomu chtěgj/ že odtud má Latinské gméno Scrophularia, žeby byl prospěšný na Wolata. Protož také kořen na hrdlo se zawěšuge. Ale gábych wjce o tom držel/kdyby se misto pilněgi gim potjralo. A to může se přistrogiti tjmto spůsobem: Wzýti kořen od země geg wyči- stě a s no-

ſté, a s nowým máſlem dobře geg tlaucy/ wlože do hrnce a přikryge, do wlhkého mjſta aneb do ſklepu za patnácte dnů poſtawiti a ſtáti nechati/ potom rozpuſtiti to zas na powlowném ohni a procediti/ a ſchowati kupotřebě. Nebo na wolata, naroſtliny, žlázy aneb Swinky/ též y na ty žjly odukilé geſt wýborný Lék. ¶ Liſtj z Samice wytlačeného, aby tu ſſťáwu s medem ſmjchal a zwařil, vžjwagj na zlé ſmradlawé kazy aneb boleniny. *

¶ Mjzkau z Kořene kdožby čaſto bradawic potjral, ſežene ge.

* Swinſký kořen Samec ſlowe Latině Scrophularia maior, † à curandis ſtrumis, Ficaria, Millemorbia. † Caſtrangula, Německy Schwartzer Nachtſchatten. Samice Betonica aquatica, Weiſſer Nachtſchatten. * Wlaſky Scrophularia. Francauſky Grande Scrophulaire. Německy Braunwurtz oder Knodeukraut, Feigwartzenkraut, Sauwurtz. W Cžechách někteřj této Bylině řjkagj Krtičnjk a Hliznj kořen. Polſky ſlowe Trudownjk.

O Syryſſtiowé Bylině. Kap. XCIII.

Syryſſkowá Bylina. Galium.

Spůſob a Mjſto.

Syryſſkowá Bylina od toho ſlowe/ že rowně gako po Syryſſti Mléko ſe ſſedá a ſſýřj/ tak y po této Bylině. Roſte na Aulehljch, w mjſtech wyprahlých, na lukách, wedlé plotůw a ceſt. Prautj má tenké, oblé, ſýtowaté/ okolo něhož roſte vzké, ſſpičaté, zčernazelené liſtj/ okolkem wůkol oſazené, od ſpodku až do wrchu/ geden řad od druhého w rowné dalekoſti/ gako při Swizeli. Wynáſſj mnoho pohromadě malého, žlutého a někdy bjlého, huſtého, klaſowitého a ſtručnatého kwitjčka/ wůně ſylné a libé. Kořen geſt welmi koſmatý, ſem y tam do země ſe rozkládá/ gako Gramen geniculatum, Dobytčj Tráwa, kteraužto Němcy Queckengraß gmenugj.

Přirozenj, moci a včinkowé.

¶ Geſt ſuchého přirozenj a přjperná.

Wnitř.

¶ Kořen w ſladkém wjně wařený a pitý, žádoſt těleſnau probuzuge.

C

Zewnitř.

Kwjtj Syryſſkowé Byliny protlaucy a přikládati, haſý ſpáleninu/ a hogj což od ohně porussseno. Do noſu wecpati, prwé zmačkanau, krew wen ſe wylewagjcý přetrhuge. Stawuge y krew, kteráž z giných mjſt wytéká.

Z Syryſſkowé Byliny Lázeň nohám vdělaná, wywozuge z nich vſtánj. Někteřj ſtrogj z nj Flaſtr, a přidáwagj bjlého nepotřebowaného woſku a Olege Růžowého/ a na vſtalé Audy přikládagj. Takž y kořen do Růžowého olege wložený, a na Slunce wyſtawený w létě ažby zbělel/ ten oleg vſtalé a vnawené Audy očerſtwuge.

Ženy wařj bylinu Syryſſkowau v wodě, a malé Djtky w nj mygj/ kteréž hubenſtwjm a drobnau oſtrau praſſiwinau obtjženy ſau: pokládá ſe za zwláſſtnj zkuſſený kus.

Syryſſkowá Bylina ſlowe Wlaſky Galio. Sſpanyelſky Coaia leche Yerua. Frantzauſky Petit Muguet. Německy Walſtro, Megerkraut, vnſer Frauen weg oder Bettſtro vnd Liebkraut. Řecky a Latině Galion ſiue Gallion, proto že ſadj mléko, aby z něho Sey r byl. Vherſky Zent Iuan veraga, hoc eſt Flos S.Ioannis, Kwět S. Jana. Polſky Přitulia.

O Starečku, aneb Přjmětném kořenj.

Kapitola XCIIII.

Přjmětné kořenj menſſj. Senecio minor.

Kwět S. Jakuba, Přjmětné kořenj wětſſj. Iacobęa, ſiue Senecio maior, Flos S. Iacobi.

D

Spůſob, Mjſto a Cžas.

Přjmětné Kořenj geſt nijzký křjček, pjdi zwýſſij/ roſte wſſudy w Cybulných a zelných zahradách, na ſtarých zdech, mezy kamenjm, w zemi wyprahlé, a na ſtřechách. Přes celý rok téměř zelené ſe ſpatřuge/ gakž tomu y Stařj ſwědectwj wydáwagj. Liſtj neſe ſewſſech ſtran wůkol kř, žem zſtřjhané, gako bjlá Horčice/ wyſſeptané, počernalé, hořké/ kteréž prwé než prut wydá, na zemi ležj. Prut wynáſſj půldruhého lokte zwýſſj/ okrauhlý, prázdný a ſſťáwnatý, pobrunátnělý/ při wrchu zewnitř mnohými liſtky, drobnými a zſtřjhanými oděný. Na wrchu tohoto křjčku roſte kwět žlutý vzlowatý, gako Wolowec, než menſſj/ kterýž potom brzo proměňuge ſe w ſſediwé, chmeyřowaté Semýnko a

preč za-

preč zalétá. Ale zaſe znowa ſe obnowuge / a vſtawičně z Semena, tak že což dnes geſt ſſediwého, ráno zaſe obnowj ſe a občerſtwj / zwláſſtě spočátku gara / a tak přes celé léto až do té ſtudené zymy. Neywjce kwetne měſýce Čžerwence a Srpna.

* Rozdjl.

¶ Okolo Moře Ržjmſkého, circa Oſtiam, naſſel gſem giný ſpůſob Přjmětného kořenj / geſt mnohém wětſſjho a tučněgſſjho liſtu y kwětu nežli obecný. O tom ſwědčj Dodonæus y ginj.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přjmětné kořenj má ſmjſſené ſloženj a Complexy. Nebo chladj a ſtrawuge mjrně

Wnitř.

¶ Bylina tato v wodě wařená, a gjcha ta s Mſtem pitá, bolenj pálčiwé Cholerycké žaludka zahánj / prawj Dioſcorides.

D. Ioannes Crato z Kraffthcymu / někdy G. M. C. žiwotnj Lékař ꝛc. wychwaluge tuto Bylinu, aby z nj pil w čas mornjho nebezpečenſtwj / o čemž obſſjrněgi w geho wydaném ſpiſu De peſte, čjſti můžeš. ¶ Wařj ſe táž Bylina v wodě, a v Wjně proti bolenj Zialudka / kteréž z pěnokrewnoſti poſſlo.

Zewnitř.

¶ Přjmětné kořenj s Kadidkem na prach ztlučeným ſmjſſené a přiložené, otewřené horké neduhy vzdrawuge. ¶ Flaſtr z této Byliny zelené a čerſtwé vdělaný a přikládaný, krotj wſſeliké páliwé boleſti, a otok rozhánj / buď na prſých, aneb klaubich, w tegných mjſtech / aneb kdežkoli páliwj otokowé powſtáwagj. Někteřj tuto bylinu tlukau s Octem proti oznámeným neduhům.

¶ Woda pálená má ſwrchu dotčenau moc proti wſſem pálčiwým nedoſtatkům.

Wody z něho pálené, aneb byliny dobře protlučené s drobtem Kadidka, vžjwagj na horké otoky, a mocné boleſti preč zahánj.

¶ Této Byliny kteréby ženy vžjwaly, gako Salátu, bjlau nemoc gegich zaſtawuge.

¶ Přjmětné kořenj ſlowe Rzecky ἠριγέρων, ſeu ἠριγέρων. Latině Senecio, Senecium.† Erigerum, Alijs herba cana, proto že kwitj geho z gara býwá ſſediwé, gako wlaſy lidſké. † Wlaſky Cardoncello, a w Padui Verzolo. Francauſky Buonvaron. Německy Creutzwurtz, Grindwurtz, Baldgreiß. Čžeſky ginač ſlowe Starček a Křjžowé kořenj. Polſky Přjmětowé zelj.

Kwět S. Jakuba. Senecio maior, ſiue Flos S. Iacobi.

¶ Tato Bylina též má rozdělené a zſtřjhané liſtj / wětſſj nežli na Přjmětném kořenj. W prwnjm roce newypauſſtj žádného prutu / nýbrž zčernazelené liſtj, po zemi rozložené. W druhém roce wycházegj dlauzý, brunátnj prutowé, gako z Čžerſtele, gako Sitrocel. W druhém roce wycházegj dlauzý, brunátnj prutowé, gako z Čžer nobyle / mnohými poſtrannjmi ratoliſtkami oſazenj / na nichž ſe vkazugj mnozý žlutj, hwězdnatj kwjtkowé, podobně gako Rmenowj / kteřjž po ſwém dozránj, obracegj ſe w ſſediwé huňaté aneb chmeyřowaté Semeno, opadagjcý, a preč zalétagjcý gako na Přjmětném kořenj. Kwetne okolo S. Jakuba / a odtad má ſwé gméno. Kořen má krátký a koſmatý. Roſte w zemi newyděláné, na zdech a na ſuchých mezech.

* Této Byliny také mnozý rozdjlowé ſe nacházegj / z nichž někteřj toliko při Moři, někteřj na wyſokých Horách roſtau / a mnozý k nim přičjtati chtěgj také Cinerariam, to geſt / Aſchenkraut, gakoby řekl Popelnau Bylinu / pro liſtj, kteréž má popelaté barwy.*

¶ Přirozenj této Byliny geſt gako Přjmětného Kořenj / za kterauzto přjčinau pro ſpůſob a moc gegj Senecionem maiorem, to geſt, Přjmětné kořenj wětſſj gſem ginazwal. Někteřj Barwjřj vžjwagj této Byliny na rány, a ſtaré neduhy aneb kazy / ſyce má týž ſpůſob a wlaſtnoſt docela gako Přjmětné kořenj. † Poláty této Bylině řjkagj Lomignat, a Kwět S. Jakuba. †

C

O Mchu Mořſkém. Kap. XCV.

Mořſký aneb Korálowý Mech. Muſcus marinus 1. ſiue Corallina.

Mořſký mech II. Muſcus marinus 2.

D

Rozdjl a Spůſob.

Uto Bylinu Apatékáři a Dryáčnijcy gmenugij *Corallinam.* Roſte na Moři, na Skalách a w Rokl,ch/ kteréž ſe z obražènj wody obwlažugj. Nacházý ſe y w ſſkořepinách Hlemeyždowých a žab;ch miſkách. Někteřj prawj, žeby roſtla na wětwičkách Korálowých/ odkudž y gméno má. Dokawadž tato Bylina zelená a čerſtwá geſt, na pohleděnj geſt ſubtylná malá Bylinka/ ale když vſchne, má podobu obecného Mchu Stromowého/ chuti geſt ſlané. Neylepſſj geſt drobet počerwenalý.

* Nacházý ſe gich pak wjce než geden rozdjlůw/ gakož gſme gich teď ſedm wymalowaných předſtawili. Prwnj Autor wypiſuge. Druhá geſt malá ratoljſtka, barwy gako Syra, z mnohých co článkůw ſložená. Třetj roſte na bjlém ostrém a pjſkowatém kamenj (in tophis) barwy také gako Syra. Cžtwrtá roſte na počerwenalém kamenj. Pátá w žabinkách/ gako y ſſeſtá. Sedmá geſt pěkná bjlá, aneb trochu zmodrazelená/ nacházý ſe y ryſſawá. Nacházegj ſe y giné geſſtě, kteréžby bylo dlauho tuto wyprawowati. A wſſak wſſecky roſtau huſtě w hromadu. Nebo tuto Maljřſká nedbánliwoſt ſe pronáſſj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Mech Mořſký znamenitě ſpomáhá, proti hl;ſtům žiwotnjm aneb Sſkrkawkám/ gakž toho mnohé ſkuſſenj potwrzuge. Nebo když ſe práſſek z něho s wjnem, mlékem, aneb s Kaſſj dětem do žiwota dá/ wyhánj wſſecky čerwy, což gich koli w žiwotě geſt ſkrze ſtolice, bezewſſj těžkoſti. A gá ſám očitě gſem to ſpatřil/ že od gednoho d;těte, ſkrze toto lékařſtwj, do ſedmdeſáti čerwů wyſſlo. Dětem, kteřjž čtyř let geſſtě nedoſſly, dáwá ſe půl čtwrtce, aneb půl quentjku/ ale giným giž ſtarſſjm může ſe dáti celá čtwrtce. A muſý ten Mech nebyti ſtarý, ani zležely/ a k tomu tehdáž ſe má z něho prach dělati, kdyžby ho požjwati chtěl/ a ten nepř;liš ſubtylný, ale hrubſſj/ aby tím déle w žaludku a w ſtřewách zůſtáwal. † Někteřj vžjwagj toho prachu/ a přidáwagj k němu drobet Rhabarbarum, aby tím

rychlegi

A

rychlegi čerwi wyhnáni byli / a dobře činj. Ginj přiměssugj k němu maličko Diagridij, podlé powahy a přjležitosti osob. †

Zewnitř.

¶ O Mocy této Byliny proti čerwům starj, gako Dioscorides & Galenus nic newěděli. Nebo giného nic o nj nepjssj, než toliko že w hromadu tiskne / a proti horkosti, pálčiwým otokům a Podágře, kteráž ochlazenj a odháněnj potřebuge, že dobrá gest.

Muscus marinus alter. Mech mořský druhý.

¶ Gest y giný gesstě Mech, kterýž Plinius wypisuge / má docela giný spůsob, nežli swrchu oznámený / gakž malowánj patrně vkazuge. Dostáwá listj gako Locyka / kteréž gest společně sebrané / wycházý z gednoho kořene bez prautj. Roste na Skalách Mořských / a w sskořjpkách Rybjch, k njmž země přilnula. Gá té zrostliny z Padue dostal sem od wznesseného Jakuba Cortusa. Má podobnau moc gako předesslý, proti horkým otokům. * Tento druhý Mořský mech obyčegně také slowe Lactuca marina, a téměř to wsse působj, což Gatrnjk a Plicnjk prwé wypsanj / toliko že pro slanost swau wjce strawuge a rozděluge. Protož obzwlásstně dobrý gest / aby se na horké otoky a Podagry, kteréž z pěnokrewnosti pocházegj, přikládal.

O Mořské zrostlině Androsace.

Androsace.

Androsace altera.

B

TAto gest malá zrostlinka / roste na pruhowatých sskořjpkách, s malými hladkými blyskawými stopkami / na nichž stogj malá pawýzka, sformowaná gako pupek / protož za časté Vmbilicus marinus se nazýwá / a pod wodau se zelená / ale když vschne, gest pobělawá. Zastawuge plynutj břicha / ale pudj moč. Ginj cos giného o nj pjssj / což k náležitému mjstu odkládáme. † Androsace giným Vmbilicus marinus, slowe Německy Mansharnisz. Polácy gi řjkagj Rzasa skalná.

Druhá Androsace.

¶ Autor w swém Latinském Herbáři pisse / že tato Bylina z Syrye gest přinessená / kdež na Moři roste / a někteřj gi za Androsacen magj. Ale poněwadž při wrchu listj má, domnjwá se, že se nic k nj nerymuge. V nás sama se osýwá, kdež gednau do Zahrady přicházý / a častokráte dwau pjdi zwýssj roste. Nese pobělawé kwjtky / a po njch w malých hláwkách brunátné Semýnko. * † Polsky slow: Pochybek. †

O Rdestu

c

O Rdeſtu Wodnjm, Rzecky *Potamogeton.* Kapitola XCVI.

Potamogeton.

Spůſob.

D

JAk Latině tak y Rzecky tato Bylina Potamogeton ſe gmenuge. Roſte w ſtogatých wodách a w doljch. Prautj má dlauhé, okrauhlé a rowné/ a na něm mnoho liſtj, gako Gitrocel/ aneb docela gako liſtj, kteréž w Apatékách Folium Indi gmenugj. To předoznámené liſtj, ſpleywá drobet powrchu na wodě. Měſýce Czerwence, wynáſſj tělné klaſowité kwěty, gako weliký Gitrocel/ po ſprchnutj gich měnj ſe w malé okrauhlé hlawičky/ w nichž ležj twrdé Semeno zawřené. * D. Dodonæus geſſtě ginau takowau Bylinu dal wyreyſowati, w ſwém welikém Herbáři pemptad. 4. lib. 5. cap. 3. má mnoho okrauhlých prutů/ ſſiroké, obdlaužné přiſſpičaté liſtj/ mnohem menſſj nežli gſau na obecném. Wynáſſj mnoho bjlého kwětu mezy liſtjm/ z něhož býwá ſſiroké Semeno, gako na plané Wykwi. Roſte pod wodami, kteréž negſau hluboké/ že ſwrſſek toliko drobet wen hledj. Hognoſt ſe ho nacházý od Dordrachtu, až do Bredy w Hollandu. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Potamogeton geſt ſtudeného a ſuchého přirozenj/ gakž to chut vkazuge.

Wnitř.

¶ Tato Bylina vſuſſená, v Wjně wařená a pitá, zaſtawuge plynutj břicha a vzdrawuge Czerwenau nemoc.

Zewnitř.

¶ Item ſmažená s Octem a dřewěnným Olegem, a drobet teplá přiložená, krotj horkoſt a boleſt Podágry. Aneb liſtj na horké, ſhnilé a tekuté wředy přiložené, odnjmá horkoſt/ wyſuſſuge Fluſy, a neduh ten vzdrawuge. Nebo geſt ſtudeného zacpáwagjcýho přirozenj. *Potamogeton gmenugj také Latině Fontalem & Spicatam, Rzecky ποταμογειτον quòd vicina aquis naſcatur, & σαχυίτης. Francauſky Eſpic de caue. Sſpanyelſky Eſpicada & Vezina de Rios. * Německy Samkraut, Polſky Rdeſt Wodnj.

O Rzebřjčku.

A

O Rzebřjčku. Kap. XCVII.

Spůsob a Mjsto.

Rzebřjček. Millefolium maius. Stratiotes millefolia.

Rzebřjček gest Bylina známá. Roste wssudy w zemi wyprahlé / tézy na lukách, wedlé cest, a na Krchowjch. Pokudž gest mladistwá listj po zemi rozkládá / někdy geden samotný, mnohými bez počtu a subtýlnými rozsekinkami rozdělené / a sslapá se po něm nohama mezy ginau trawinau. Ale když w prautj wcházý / to býwá okrauhlé, prázdné, půldruhého lokte zwýssj / nahoředotčeným listjm oděné, až do koruny / gedenkaždý list na gedné stopce, připodobňuge se křjdlům mladých Ptáčkůw. Při wrchu dělj se to prautj na množstwj ratolístek / na nichž stogj ty koruny aneb kwětowé, na některých bjlj / na giných tělnj aneb zlaté barwy, hustě w chomáčku. Wypadlé Semeno má podobu Kmenowého semena. Kořen má černý, kosmatý, huňatý, twrdý / sem y tam w zemi rozpusstěný.

* Přespolnj ten krásný Rzebřjček s subtýlněgssjmi lístky nežli ge obyčegný má, a libými žlutými kwěty / kterýž Carolus Clusius Stratiotes luteum nazýwá / a w Hysspanij y w Frankreichu geg nalezl, roste také nedaleko od Augsspurku při řece Lechu / gakžkoli ne w hognosti. *

B

II. Rzebřjček. 2. Millefolium.

III. Rzebřjček. 3. Millefolium.

¶ Gest y giné gesstě dwogj pokolenj Rzebřjčku, nemnoho od prwnjho se děljcý / gakž Figůra aneb wymalowánj patrně vkazuge. Někteřj y Achilleam na prwnj, aneb wětssj Rzebřjček tábnau.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Rzebřjček sťahuge w hromadu a sussj / gakož pak y listj geho, gest přjhořké a welmi trpké. Wnitř y

C

Wnitř y Zewnitř.

Rzebřjčku k wnitřnjm y zewnitřným Ranám s prospěchem vžjwáme/ buď tak samotného, aneb s ginými Bylinami v Wjně wařeného a w Traňku pitého: vzdrawuge wsseliké rány a staženiny/ wyhánj ssedlau krew/ odgjmá ženám tok Matky/ kterýž za dlauhý čas při nich trwal: a summau gest znamenitá Bylina na rány/ pročež gi Barwjři vstawičně potřebugj. *Sstiáwa Rzebřjčkowá s Gitrocélowau, aneb Swalnjkowau wodau smjssená a přigatá, prospěssně vžjwá se w Czerwené nemocy, když gest čas sstawenj /a proti odchrkowánj krwj.*

Prach z listj w nos pusstěný, zastawuge krew. Listj čerstwé rozžweykané, bolest zubůw vkládá. Též mocy gest y kořen/ aby geg na bolawém zubu držel/ předivwně wssecku bolest vkrocuge a odgjmá.

Proti močenj krwj: Wezmi prachu Rzebřjčkowého dwa loty/ Hljny Armenské čtwrtcy/ Krawského mléka čtwrt žegdljka/ směs spolu a dáweg pjti potři dni pořád.

† Znamenitá a draze wážená *Aqua vitæ*, aneb Zlatá Woda z Rzebřjčku strogj se takto:

WEzmi Rzebřjčku Byliny a kwětu čtyry vncý/ kořene Wlasu ženského, Ssalwěge polnj, Máčky aneb Wjry mužské, Wlasského kopru, Petrželného, Hromowého kořenj, Ssterbákowého, gednohokaždého tři vncý: Skrágeg ty kusy drobně/ a protluc zhruba/ wlož ge wssecky do Sklenné Kolby/ naleg na ně dobrého wjna páleného/ coby dwau prstů nad kořenj býti mohlo: potom dystylkug powlowně a znenáhla in Balneo Mariæ. Podruhé wezmi Rzjmského kmjnu tři vncý, a Skořice tolikéž/ Zázworu bjlého dwě vncý, a zrn Pepřowých tak mnoho/ Hřebjčků tři loty/ Kwětu Sspikanardowého a Lawendulowého, Máty hornj, každého dwa loty: Ztluc oznámené kusy na obhraubný prach, wlož do giž prwé wypálené wody/ a dále naleg nato třidceti dwě vncý neylepssjho čerweného Wjna/ nech ať se spolu dobře močj za osm dnů/ potom dystyllug podruhé. To wykonage, wezmi dále Galgánu, Kubeb, Libečkowa semena, každého dwa loty/ Skořice, Hřebjčků, Indyanské Sspjky, Mussikátowého kwětu, Lékořice, dlauhého Pepře, každého po gednom lotu. Ty wssecky kusy ztluc opět zhruba/ a deg do předesslé dystyllacý/ moč ge opět za osm dnů/ a dystylkug potřetj gako prwé. Naposledy wezmi Alexandrynského Pjžma a prawé nezfalssowané Ambry/ každého dwanácte zrn/ zawaž to obé do čerweného Cendeljnu/ a powěs do té Aqua vitæ, a bude prawá.

D

Tato drahá Zlatá woda, aby gj do Sklenicky, aneb do Koflljčku wjna po každé dwě krůpěge dal, posyluge studeného Mozku/ děla dobrau paměť/ a gest obzwlásstně vžitečná a dobrá letitým a starým Lidem. Mladj pak lidé podetřidceti let, ti wždycky přes čtwrty den magj této wody ráno na čitrobu ztjži gednoho Dukátu wypiti/ pro posylněnj Hlawy, Mozku a paměti. Starý a letitý člowěk, kterýžby této wody za gjdlem, gakož oznámeno, a každého dne ráno na čitrobu čtyři krůpěge wekzjcy dobrého wjna požjwal/ ten žiw bude do času od Boha sobě vloženého/ a ochránj se od wsseligakých nemocý, až do swé poslednj starosti. Ostřj rozum w Cžlowěku/ zahánj Melancholiam a smutek/ zmocňuge přirozenau horkost w těle/ občerstwuge duchy žiwotnj/ a opatruge ho před Sslakem a Mrtwicý. Dobrá gest y proti gedowatému nakaženj/ a zlým smrdutým mlhám/ aby gj djrky nosu a žjdowiny potjral/ a k hubičce w nj omočené woněl. Twář tauž wodau smáčená, býwá pěkná a krásná.

Zewnitř vžjwaná tato Woda hogj hnilosti austnj/ otoky dásnj y hrdla/ aby gj čysto vsta proplakowal a wymýwal/ aneb dobře w hrdle kloktal. Vzdrawuge y wsseligaká raněnj a aurazy tegných Audůw při mužjch y ženách/ aby gj často promýwal/ a lněné ssátky w nj smáčené na nedůžiwá mjsta přikládal. †

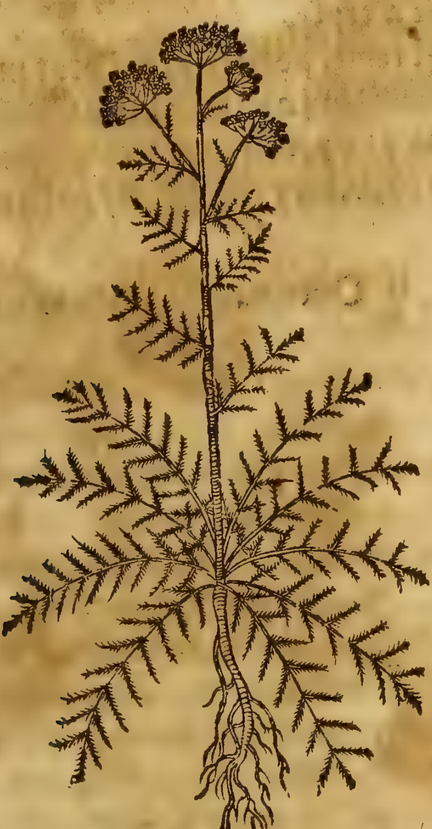
Rzebřjček slowe Rzecky a Latině Stratiotes, Chiliophillus, hoc est millefolia, vulgò Millefolium † terrestre, Supercilium Veneris. Arabsky Hamil & Hamilil. † Wlassky Millefoglio, Sspanyelsky Milloyas Yerua. Francausky Millefueille. † Polsky Krwawnjk. Vhersky Egher ffark, hoc est Muris cauda, Myssj ocas. † Německy Garbe, Schaffgarb, Schaffripp, Owčj žebro, Tausentblat, Gerbel.

Myriophyllon.

Myriophyllon. Fenchelgarb.

Ačkoliw mezy těmito dwěma slowy, Millefolium & Myriophyllon, giného žádného rozdjlu nenj, než toliko že prwnj gest Latinské a druhé Rzecké/ wssak Dioscorides zwlásstnj Kapitolu klade pod gménem Stratiotes millefolia, a opět ginau zwlásstnj de Myriophyllo, kteréž také Millefolium gmenuge/ a gsau sobě rozdjlné Byliny.

I. Rzebřjček wodnj. 1. Myriophyllon. Millefolium aquaticum.

II. Rzebřjček. 2. Myriophyllon.

Stratioten millefoliam, nynj gsme wypsali/ giž dále přistaupjme ad Myriophyllũ, a to podlé naučenj Dioscoridis: gest gediný subtylny prautek/ má také toliko gediný kořen. Prut barwy gest rozličné, neywjce počerwenalý / s mnohými a subtylnými ljstky, gako Wlaský Kopr. Roste w laužjch.

Dostal gsem gesstě giného Myriophyllum, od Lukásse Chino de Pisis: To má také listj gako Wlaský Kopr/ dole okolo kořene se rozssiřugjcý. Prut gest gediný a okrauhlý a při wrchu na něm stog trochu lisť/ kteréž gest mnohem menssj nežli dolegssj. Nad těmi předdotčenými listy vkazugj se malé wrssky aneb korunky. Kořen ač gest samotný, wssak s kosmatinkami. Mjsto swé má ne na wlhkých, ale na wýslunných mjstech.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Rzebřjček čerstwý, aneb suchý s octem smjchaný, a w způsobu Flastru přiložený bránj / aby se rány nezapálily, ani neotékaly.

Kteřjž vpadli, aneb dolů shozeni gsau, dobré gest aby geg s Solj a s wodau pili.

O Diwizně. Kap. XCVIII.

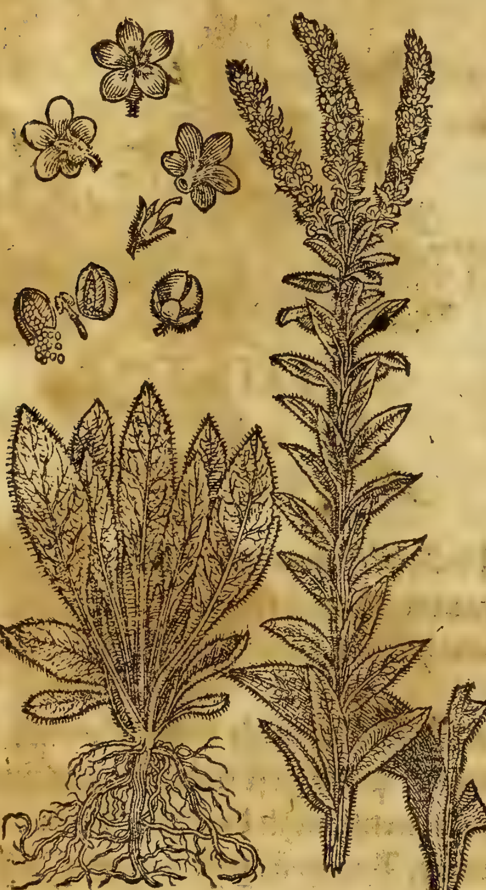
Rozdjl, Pokolenj a Spůsob.

Diwizna gest rozličná/ a wssak dwogi obzwlásstně, Bjlá a Czerná. Bjlá zase dwogj / totiž Samec a Samice.

Bjlá Diwizna Samice listj má hogné, siroké, obdlaužné, gako Woman/ než měkčegssj, na zemi ležjcý, poběláwé, zzelenapopelaté a chlupaté. Prut samotný, dwaulokétnj, tlustý, wůkol listjm odjný, kteréž čjm wýsse na prutu

C na prutu stogí, gedno na druhém / tím gest menssí a wyšssí. Nad tím listjm wyskytá a vkazuge se zlaté barwy wonný kwět/kterýž prut klasowitě až do wrchu wssudy wůkol obklíčuge/každý ten kwět sformowaný gako malá růžička, a na pět lístkůw rozdělený. Ten když spadne, wycházegí po něm hlawičky okrauhlé, chlupaté, plné semena drobného. Mnozý gmenugí tuto Bylinu Swjcnem/proto, že listí kteréž má při zemi podobenstwí Swjcnu, a prut s kwětem podobenstwí Swjčky, zdagí se mjti. Odkudž y Latině slowe Candela Regia, aneb Candelaria, a Německy Kertzenkraut, Königskertze, Brennkraut, Himmelbrandt, Vnholdenkraut, Feldtkertz. Kořen gest dosti dlauhý, twrdý, rowný, drewnatý, a prstu ztlaussti/ barwy počernalé, chuti kyselé a trpké.

Samec tomu nahoře oznámenému wypsání gest téměř podobný/ než prut má tenssí a listí wyšssí, k Ssalwěgi podobné, ostré. Ratolestí množstwí a na nich listí pořídku/kwíti při wrchu bledé žlutosti/wssak menssí nežli na Samicy: v prostřed mjstečko brunátné, a to mu vsslechtilosti přidáwá. Kořen na několikero rozdělený, též twrdý počernalý a trpký.

I. Diwizna. 1. Verbascum.

II. Diwizna. 2. Verbascum.

Cerná Diwizna připodobňuge se bílé / toliko že má zčernazelené a ssirssí listí.

Gsau y giné dwě Diwizny plané, Listem Ssalwěgi podobné, drahně wysoké/nesau zlaté žlutosti kwět/a gsau sobě wespolek podobné/toliko že gedna způsobu gest wětssího, nežli druhá. Dioscorides gesstě o giné zmjnku činí, kterauž Verbascum Lychnitem nazýwá/listí má tlusté, chlupaté, tučné: Staří gi k Lampám vžíwali.

* Mnohá giná pokolení Diwizen v nás, y w cyzých Kraginách se nacházegí / a mezy giným, na tuto následugícý pozor mjti slussí. Carolus Clusius in obseruat. Hispanic. lib. 2. cap. 48. wypisuge Phlomidem Lychnitem s žlutým kwětem / podobným téměř tomu, gakýž gest in Lamio na hluchých Kopřiwách/kterauž in Hispania, Portugallia, a w Frankreichu nalezl. Kastylianowé gi gmenugí Candilera. Ale okolo Granáty slowe Menchera. Druhau D. Rauwolff okolo města Alepo wyhledal/gest krásná a subtylná/ kteréž mi tak suché k wymalowání s giným pěknými Bylinami, laskawě propůgčil a odeslal.

Naposledy gedna se nacházýs listem, gako Papauer corniculatum, Mák růžkowatý/ sice kwětem y Semenem připodobňuge se k Diwizně černé. Ta gesstě letos z Semena mi wyssla/ pročež gsem y Figůru gegí teď přiložil. *

Misto.

A

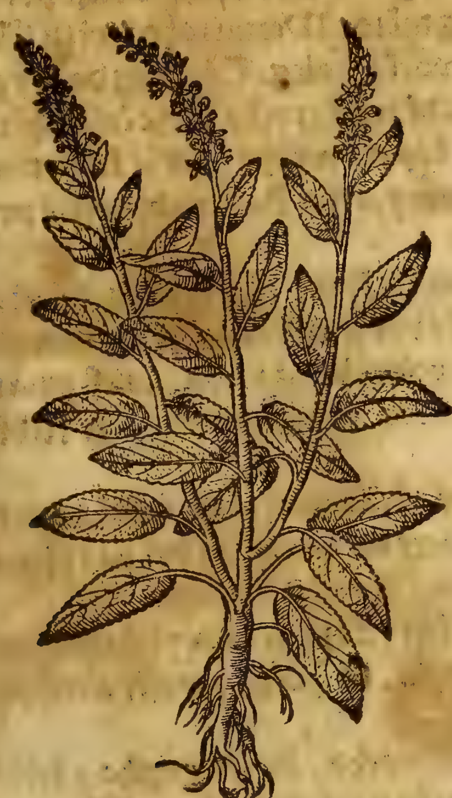
Mjsto.

¶ Wssecky Diwizny onde y onde rostau, na newydělaných pjsečných Rolých a polých / na cestách, po mezech y za ploty.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Listj a kwět Diwiznowý gsau studeného a suchého přirozenj, na druhém stupni / a wssak nepatrně horcj. Moc magj střjdmě rozdělugjcy. Kořen poněwadž gest chuti trpké, w hromadu stahuge a swjrá.

III. Diwizna. 3. Verbascum.

IIII. Diwizna. 4. Verbascum.

B

Wnitř.

¶ Diwiznowý kořen w čerweném Wjně wařený, aneb woda z něho pálená pitá, dobře prospjwá straženým lidem/aneb kterjž w žiwotě od pádu a bitj, nětco w sobě ztrhali, aneb se namohli. Jtem na pljce nedůžiwým, kasslawým, a wsselikým wnitřnjm pálčiwým bolestem y wředům dobře spomáhá. Jtem zastawuge plynutj žiwota. Byla li by pak při tom zymnice/ mjsto wjna musylo by se wody wzýti. Vkládá y žřenj w žiwotě, vzdrawugjcy w dewjti dnech/ že nic wjce z toho neduhu nepozůstane.

¶ Proti oteklým a krwawým zlatým žilám Hæmorrhoides řečeným, gisté vměnj; Wezmi kořen Diwiznowý, obmeg a wyčisť geg/ a na kamnách znenáhla wysuš, aby ho nespálil a moc z něho newyčichla: potom ztluc na prach/ a toho prachu wezmi půl lotu, k tomu žlautek wagečný, mauky Pssenične též půl lotu: Wssecky ty kusy zaděleg dobrým dřewěnným Olegem/ a na Rendljčku vpec koláček/ kterýžto gez ráno na čtitrobu. Tak děleg za dewět dnů pořád. Wiz Matheum de Gradi, kterýž to gmenuge swé zwlásstnj Secretum.

¶ Mengus Fauentinus pjsse/ že gest některým Quartanarijs, to gest, za dlauhý čas na čtwrtodennj Zymnicy stonjcým spomohl, samau toliko sstáwau z weliké Diwizny / když gi w teplém trunku pjti dal, hodinu předtim, než zyma přissla.

¶ Podobné lékařstwj skussené připomjná Arnoldus Nouavillanus, a swědčj/ že tim y sám sobě, y giným mnohým Quartanam, Cžtwrtého dne zymnicy zahnal. Ale wzal sstáwu z Kořene Diwiznowého, prwé nežli w Keř wyrostla / a té půl lotu s trunkem Malwazý wypil, práwě w tu hodinu, když Zymnice přicházela / a to tak počtyřikrát včinil; wždycky w napadánj zymnice.

¶ Diwizna prospjwá Dobytku, když kassle, v wodě wařená, a gjcha ta do těla wlitá.

Hollecius pjsse / že sstiáwa Diwiznowá gest dobré præseruatiuum w čas mornj rány.

C

Zewnitř.

Diwizna aneb kwět toliko v wodě zwařený, gest zwlásstnj geden kus proti wsseli- kým horkým otokům očj, Konečnjka střewnjho, wssech giných tegných mjst aneb audůw, y horké Podagry/ teplým obkládanjm, aneb nad nj se posazenjm a přikládanjm.

Woda z Diwizny pálená, a w oči wpusstěná, hogj slzawé oči. Gest dobrá y proti čerwené Aupkawicy, proti pekelnému ohni, a wsseligaké spálenině/ když na dwé složený ssá- tek w nj omočjš a obkládáš. Hogj také každau horkau, tekutau a kausawau prasslwost.

Kwět Diwizny weliké s čerweným Wjnem dystyllowaný, a ta woda ssátkem ob- kládaná, gest wěc zkussená proti dnawé nemocy a Podagře. Nebo rychle bolest pokogj.

Z týchž kwětůw Diwiznowých strogj se y Oleg takto: Wezmi toho kwětu skleni- čku plnau/ zahraď gi dobře, wystaw na horké Slunce/ vdělá se oleg. Ten Oleg dobrý gest proti Podagře/ wlasům dáwá pěknau barwu žlutau, a dlauhý zrost/ skrze česánj hřebe- nem aneb sstětkau. Když Koni hřeb do žiwého kopyta wrazý, tak že kulhati mu- sý/ wezmi wětssj Diwiznu/ protluc gi mezy dwěma kameny, a tjm Koni nabj/ wssak prwé hřeb wen wytáhni/ kupodiwu spomáhá.

Wodnatost z kwitj y z listj, pomazowánjm bradawice shánj. Též mocy gest y prach z kořene. Dioscorides pjsse, kdožby chtěl přes celý rok ssjsky bez porussenj chowati/ že ge musý do weliké Diwizny skládati, gednu wrstwu podruhé/ až se koš, aneb giná ná- doba naplnj. * S. Basilius pjsse w swé Knjze Hexaemeron řečené, Homilia 9. že Nedwě- di raněnj, tauto Bylinau zase se hogj. *

Proti bolesti zubůw: Wezmi kořen Diwiznowý, zkrágeg drobně/ wlož do octa, ať se w něm přes noc močj/ potom powař trochu, a ten ocet beř w vsta/ a drž na té straně kdež tě bolj, a wen wypljweg/ a to čiň několikrát/ vkrotjť se wssecka bolest.

Uwjzlé wěcy w těle, gako ssjpy, hřebjky, dřjwj, třjsky, kosti, wen wytahuge tjmto způsobem: Wezmi Galbanu, Terebintýny, Olege, Wosku, to spolu rozpust/ a wsyp do toho prachu z kořene Diwiznowého/ a tjm fflastrůg.

D

Proti wycházenj střewa: Wezmi semena Diwiznowého, kwětu gegjho a kwětu Kmenowého/ včiň z toho prach/ a s Pryskyřicý Dřjnowau vděleg Flastr a přikládeg.

Semeno zetřené, v Wjně wařené, a na wywinutý klaub přiložené, zas geg w mj- sto geho wkládá/ bolest y otok odgjmá.

Listj s octem na wole přiložené, zahánj ge. Woda z kwjtj wypálená, přidada k nj málo Kaffru, twář Losstičkau hogj/ kdyžby se gj často vmýwal. Táž woda dobrá gest proti čerwenému otoku, proti spálenině, proti lissegi, a giným na těle posskwrnám a zsse- reděnjm. Diwizna slowe Řecky φλόμος. Latině Verbascum, Candela Regis, Can- delaria, Lanaria, Tapsus Barbatus. Wlasky Barbasco. Francausky Bauillon. Německy Wüllkraut, Königskertze. Polsky Dziewánná.

Diwizna Czerwjkowá. Verbasculum, Blattaria.

Gest y giná gesstě Bylina/ kteráž také Diwiznau slauti, a w počet giných Diwizen pogata býti může. Německy slowe Schabenkraut, a Latině Blattaria, Czesky Czerwjko- wá, proto/ že když gi na zem powržeš/ hned na sebe malé čerwjky přigjmá, a k sobě ge tá- hne. Wlastněby slauti měla Diwizna menssj. Plinius gi tak gmenuge Blattariam. Syce ani Dioscorides ani Galenus o nj nepřipomjnagj. Gá gi mám za Diwiznu. Neb gest Diwi- zně podobná/ toliko že listu nemá tak bjlého a chlupatého/ ale zelený, a wůkol sewssech stran zstřjhaný. Má také mnoho prutůw a při wrchu gegich až nahoru nese žluté kwěty, wůnj a wspůsobu podobné weliké Diwizně. Když ti kwětowé vwadnau, následugj gakésy paličky hladké asspičaté, gako na lnu/ a w nich zawjrá se semeno. Panny dáwagj ty paličky pozlacowati/ a na wěnce gich vžjwagj. Odkudž y giným gmenem Německy slowe Gold- knöpffle. Kořen má twrdý, drewnatý, a na několikero rozdělený. Roste při cestách a na Winicých, na mezech/ někdy y při potocých. W mocy s ginými Diwiznami se srownáwá.

A

Diwizna černá črwjkowá. Blattaria. Verbasculum.

Verbasculum aliud folio Papaueris cornuti.

*Pokolenj.

Ty Diwizny, magj se přičjsti ad Verbascum nigrum, to gest k Diwizně černé. Kteráž má žlutý kwět, gest wssudy obecná. Druhá s brunátným kwětem, roste okolo Labe v nás w Cžechách: gako y třetj s pěknými bjlými kwěty, ze Wlach nedáwno k nám přinessená.*

B

O Bukwicy bjlé. Kap. XCIX.

Gména, Rozdjl a Spůsob.

Bukwice bijlá, tato Bylina slowe od podobenstwij / kteréž má
w swraskalosti listu y w ssirokosti s Bukwicý Czerwenau/ o njž w těchto
čtwrtých Knihách w prwnj kapitole mluweno. Mnozý gi řjkagj Dna-
wá Bylina. Ale měliby raděgi Sslakownj aneb Mrtwičná řjkati. Ne-
bo Paralysis negsau dna, než Sslak menssj, aneb Mrtwice/ a Paralytici ne
Dnau zlamanj, ale Sslakem, aneb po Cžesku Mrtwicý poraženj, magj se wykládati.
Protož také tuto Bylinu Bukwicý bjlau, aneb Sslakownj a Mrtwičnau nazýwati bu-
deme. Němcy syce gi řjkagj Himmelschlüssel, S. Peters Schlüssel, vulgò herba Paralysis,
Arthritica. Někteřj gi dáwagj gméno Primula veris, protože při zawřenj Zymy hned br-
zo wycházý/ a přjtomné Gato konečně oznamuge. Toho času také zbjrati se má. Nebo
welmi brzo zase pomigj. Někteřj wykládagj Betonicam albam, to gest, Bukwicy bjlau /
pro listj poběławé, kteréž se k Bukwicowému připodobňuge/ aneb pro kwět, kterýž bjlý
aneb zbledažlutý gest. Ginj opět kladau gi mezy Verbascula, to gest, mezy Diwizny men
ssj. Ale zanechagjce toho, přistaupjme k wypisowánj.

Bukwice bjlá gest dwogj: Prwnj roste na suchých lukách, a na trávných Zahra-
dách/ ležj po zemi rozložená s poběławým a swraskałým, aneb kadeřawým listjm. Z pro
středku wýstřeluge zhůru okrauhlý a hladký prautek, aneb stopku, gednopjdnj a popeła-
tau. Při wrchu gednohokaždého prautku wisý kwitj žluté w chomáčku k zemi skloněné, wy
cházegjcý z bjlého prázdného pytljčku /gináč než gako z małého Cymbálku, aneb z klj-
čowé trubice/ někdy kwětů do gedenácti, wjce aneb méně na gednom prautku. Když ten

 kwět

C kwět sprchne, wyrostagj malé hlawičky makowičné/ drobným, černým semenem naplněné. Kořen má bjlý a kosmatý, gako Citrocelowý. Druhau Bukwicy bjlau, nacházegj obyčegně na horách a w Lesých. Podobná gest prwnj/ toliko že má ssjrssj listj. Kwětowé gegj gsau docela zbledažlutj, a skůro poběławj/ * aneb někdy zcela bjlj. * Obědwě ty Bukwice nemagj žádné zwlásstnj wůně. Slussně pak gedna Samcem, a druhá Samicý nazwána byti může.

I. Bukwice bjlá. 1. Herba Paralysis, aliàs Primula Veris.

II. Bukwice bjlá. 2. Herba Paralysis.

D

*Nad tyto wypsané dwě Bukwice bjlé, giné welmi rozmanité se nacházegj/ že se dobře wypisowati, mnohém méně wymalowati nemohau. Neypěknègssj gest weliká, žlutá, plná: Druhá zbledažlutá, též plná/ a častokrát čtyřikrát wětssj nežli obecná. Possky neyprwé z Engellandu/ než potřebugj pilného opatrowánj, sice zplanégj a osamotj/ někdy pak zase se naplnj. Třetj pokolenj gest také žluté, plné/ gakoby dwa kwjtky w hromadu spogil. Neplných, než gako gednoduchých a prostých kwětů hognost se nacházý na wlhkých Lukách w Tyrolu, w Bawořjch, w Rakauských, y ginde, pěkných brunátné barwy/ někdy télné, a libé wonné/ a ty gsau dwogjho způsobu, malé a hrubé/ mezy nimiž gsau y docela bjlé: Těžce w zahradách trwagj/ leč w stinných a wlhkých mjstech.

Potom gest giné pokolenj, obyčegné w Ssweycarjch/ z gednoho kořene, a na gednom welikém chomáči, aneb wýstřelku množstwj bledých Kwětůw wynássegjcý / z nichž každý má swůg nizký prautek, aneb stopku. A ti z gara pod sněhem kwetnau/ a potom zase na Podzym až do zymy. Gest welmi malé to pokolenj / kwjtky má žluté gako žlautek wagečný. Naposledy gest gedno maličké pokolenj, s zelenými kadeřawými kwjtky / kteréž se w Engellandu nacházý. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bukwice bjlé gsau přirozenj horkého a suchého na druhém stůpni. Mocy rozpausstěgjcý, ztenčugjcý a prostupugjcý. Zwlásstnj moc tuto při sobě magj / aby Nerwy a wýchody gegich, y což se z Nerwů a z žilen skládá, gako Musskule přjhodně posylňowaly.

Wnitř.

Bukwice bjlé k žádnému lékařstwj wjce se newžjwá, gako k dnawé nemocy. W gakémžkoli způsobu se potřebuge, vkládá bolest, gakáž a kdežkoli ta gest w těle. Může se v

Wjně

Wjně wařiti a pjti. Item Bylina ztlaucy a přikládati. Neylépe gest kwětů do žiwota A vžjwati. ¶ Letkwař z bjlé Bukwice kwětůw ſtrogená, y woda z nich pálená, gest dobrá proti Sſlaku/a wýborné poſylněnj ſrdce.

* Drobného liſtjčka, gakž wen wyroſtá, rádi w Salátu vžjwagj.

¶ Kořen wařený, dáwá ſe proti kamenu w Ledwjch a w Měchýři.

¶ Wytlačená ſſtiáwa z liſtj teplá dáwati ſe má těm, kteřjž w žiwotě něco protrhli / aneb audy ſobě wywinuli.

¶ Někteřj z Byliny celé y s kwětem, wytlačenau ſſťáwu, a s drobtem Cukru ſmjchanau, přes celý Měſýc dáwagj pjti, každodenně tři loty aneb wjce, těm kteřjž Božcem ztjženi gſau.*

Zewnitř.

¶ Bukwice bjlé kwět y liſtj ſtlačugj a wyžjragj otok/protož znamenitě vžitečné gſau proti boleſtem článků a klaubů, gakž prwé oznámeno.

¶ Ženy z ſamých kwětů Bukwice otrhaných, dáwagj wodu páliti k Ličidlu, prwé wjnem gich pokropjc. * mocněgſſj by byla, kdyby ſe k tomu kořen bjlého Dyptamu přidal.* Tau wodau vmýwagj ſobě ráno twář, w naděgi/že wſſecky ſſleky, pjhy, wráſky a giné ne čiſtoty ſkrze každodennj vžjwánj zmizegj. Ta woda bude ſylněgſſj, když ſe k nj přidá Li maunowé ſſtiáwy. ¶ Wezmi kwitj Bukwicowého/naklad ho do pytljčka/potom wezmi cyhlu horkau/poleg gi Wjnem/wlož na nj ſſat/a na to pytljček, ať ſe zahřege. Ten teplý přilož na čelo. To Reumu ſuſſj, boleſt hlawy krotj, a zraku poſyluge.

¶ Woda z Bukwice do noſu wpuſſtěná, Mozk ſylj a zrak oſtřj.

¶ Kwitj přikládá ſe také na vſſtknutj ſſtjrůw, Pawaukůw a Srſſňůw. Nebo ſna dno oteklinу rozhánj. Ano y wſſecka Bylina y s kořenjm protlučená, a na rány přiložená, hogj ge. ¶ Woda z Bukwice bjlé pálená w omdlewánj welice ſpomáhá. Nebo zna menitě Srdce poſyluge/boleſt hlawy krotj/aby ſſátky w nj ſmáčege, na čelo přikládal.

¶ Bukwice bjlá Latině* Primula Veris,† proto že hned brzo z gara wycházý a kwetne.† Ně B kteřj chtěgj že geſt φλομίδιο Dioſcoridis, což Fuchſius Verbaſculum přeložil. Ginj gi kladau ad Dodecantheon Plinij, gako Anguillara. Wůbec gmenugj Claues S. Petri.* Wlaſky ſko we Brache di cuculo, & Fior di prima Vera. Francauſky Prime vere. Německy Schlüſſel blumen, Himmelſchlüſſel, S. Petersſchlüſſel. † Handſchuchblumen. Herba paralyſis ſiue arthritica, Dnawá, aneb mrtwičnj Bylina/proto že má welikau moc proti Dnům a Mrtwi cy. Německy Gichtkraut. Polſky Paraližowe ziele, aneb Pjrwoſnka.† Čzechowé ginač gi řjkagj Kropáček, Podleſſtka.

O Maurenince. Kap. C.

Spůſob.

Tato Bylina Latině ſlowe AEthiopis, Řzecky φλομώτις. Německy Morenkraut/ Čzeſky gmenowati ſe může Maureninka. Liſtem připodo bňuge ſe Diwizně, kterýž má neſmjrně chlupatý a huňatý / při kořenu we ſpolek huſtě ſložený. Prut má čtwerhraný, tluſtý, chlupatý, gako weli ký Lupen/při wrchu s mnohými ratoljſtkami. Semeno zawřené w luſſti nách, pár wedlé páru pořádně, v welikoſti Wlčjho hrachu. Kořen koſmatý, a hluboce rozpuſſtěný, chuti tučné / když ſwadne býwá černý a gako roh twrdý. * Ačkoli tato Bylina odtud gméno ſwé má/že ráda in Æthiopia, to geſt w Maureninſké zemi roſte / wſſak y w naſſjch zahradách dobře trwá/w prwnjm roce ſemena neneſe/geſt welmi chlupatá/protož w Mompelieru Cotonaria gi řjkagj. W hognoſti roſte w zemi Řzecké, & in Illyria, odkudž ney prwé k nám geſt přineſſena.*

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

¶ Kořen wařený a pitý ſpomáhá těm, kteřjž tatowem odchrkugj. Spomáhá y proti klaubnj nemocy, pichánj w Bocých a drſnatoſti hrdla.

Mauřeninka. Aethiopis.

Zewnitř.

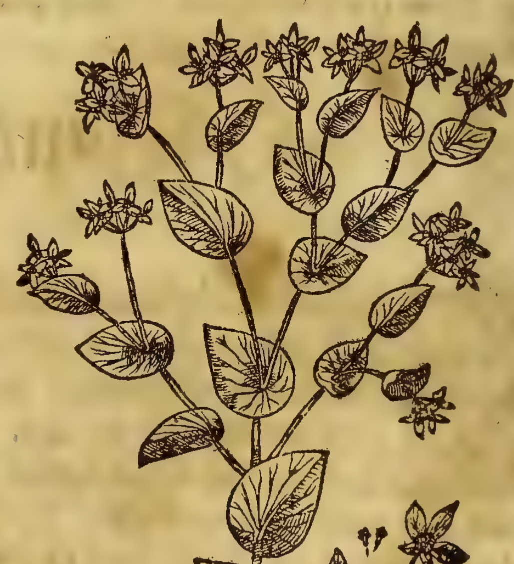
¶ Czaroděgnjcy tak welikau moc Bylině této přiwlaſtnili/ že ſe domnjwali do potoku vwrženau geg wyſuſſowati/ a k zámku přiſtrčenau, zawřený otwjrati. *Ale takowé powěrné a bláznjwé poboňky kteréž Plinius z ginýchčaſtokráte přednáſſj, ſluſſně zawrcy máme.*

D

O Pupkowé Bylině. Kap. CI.

Spůſob a Mjſto.

Pupkowá Bylina. Perfoliata.

PVpkowá bylina proto ſlowe, že ſe gi vžjwá proti ſtrženj Pupka, aneb Průtrži w třjſljch. Ti kteřjž Kameny a Průtrže řežj, na zahradách gi ſobě ſegj aſadj. Němcy řjkagj Durchwachs, coby řekl Proroſtlá, že prut proſtředkem liſtj proroſtá. A na některých mjſtech Stöpsloch, to geſt Zacpeg djru. Ač y ſama od ſebe roſte na roljch, mezy gečmenem a Sſpaltau/ *zwláſſtě w Kragině Turyňſké.* Jtem na Lukách, po mezých, a neyprwé tůſti počjná měſýce Máge/ Czerwna a Czerwence kwetne. Prut má okrauhlý, tenký, brunátný s mnohými poſtrannjmi ratoljſtkami gako malý ſtručnatý ſtrůmek/ kterýžto prut y s ratoljſtkami ſkrze proſtředek liſtj proroſtá a procházý, gakoby geg naſkrze protáhl. Liſtj nenj okrauhlé, než drobet přjſſpičaté/ tučné, žilowaté gako Gitrocél/ Hrachowému liſtu nepodobné/ wſſak ſubtylněgſſj a hladſſj. Kwitj při wrchu wſſech ratoleſtj, z gakýchſy hlawiček wycházý, žluté, třpytjcý ſe gako hwězdy a wonné/ podobně gako na Koloworatcy ginač Chwogce. Semeno geſt zſſediwačerné, ſwětlé, wětſſj nežli Chmelkowé. Kořen proſtý, bjlý a koſmatý.

Přiroze-

A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Pupkowá Bylina gest ſuchého a horkého přirozenj/ což ſe poznati může z chuti horčke a trpké. Mocy ſtjragjcý.

Wnitř.

¶ Pupkowé Byliny vžjwagj proti wnitřnjm Průtržům a ranám/ aby Semeno v wjně zwařil, aneb na prach ztlaukl a pil.

Zewnitř.

¶ Kterýmž djtkám pupek daleko wen wycházý/ těm přiwaž na něg Pupkowau Bylinu s Semenem/ y hned ſe do žiwota nawrátj.

¶ Jtem rány ſwaluge/ Wole a Nádory rozpauſſtj a hogj, fflaſtrowánjm ſwým. Přikládá ſe také na wſſeliká roznjcenj.

¶ Pupkowé Byliny liſtj za zelena ztlučené, na fflaſtr zadělané, s woſkem od mladých wčel Propolis řečeným a přikládané, hogj Průtrže dětinſké.

Pupkowá Bylina horní. Perfoliata montana.

Pupkowá Bylina kadeřawá. Perfoliata criſpa.

B

* Horní Pupkowá bylina má mnohem delſſj liſtj, nežli obecná/ s plněgſſjmi kwěty, gakž malowánj patrně vkazuge. Tato Bylina každého roku z kořene zaſe ſe wyſkytá/ kterýžto kořen geſt perný, a chuti kořenné aneb Aromatycké. Gmenuge ſe také Inglunenſis, a od Geſnera, gakž má Latinſká Paralipomena obſſjrněgi vkazugj, ſe wypiſuge. Roſte někdy z obecného Semena, plná kwětu a liſtj/ a geſt ſterilis, gako Cannalis fœmina.*

¶ Latině ſlowe Perfoliata. Německy Durchwachs, Bruchwurtz, Stopsloch. †Polſky Pupownjk, aneb Obřežj ſwiat.†

O Lupenu wětſſjm. Kap. CII.

Způſob.

Lopen wětſſj geſt známý wſſem. Liſt neſe welmi ſſiroký, dlauhý, zčernazelený, po té ſtraně k zemi popelatý. Prut okrauhlý, bjlý, s brunátnoſtj červenau ſmjſſený/ má mnoho poſtrannjch ratoleſtj/ na njchž roſtau welicý Ržepjkowé, s mnohými vkřiwenými háčky/ gjmiž ſe Ssatůw přichytagj. Ti Ržepjkowé spočátku gſau zelenj/ potom když ſe zotwjragj, wy-

C gj, wydáwagj kwět pěkný swětlebrunátný, wlasatý/ kterýž když spadne, wykostá po něm Semeno dlauhé, barwy popelaté a bradaté, gako Kardowé. Kořen má samotný, dlauhý, zewnitř černý, wnitř bjlý, mladistwý, chuti hořké. Roste na pustých mjstech/ zwlásstě pak na Zahradách, w přjkopjch a podlé cest/ a slowe také Ržepjk wětssj. Gsau rozličnj, ale wssickni gednostegného přirozenj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Listj welikého Lupenu w hromadu swjrá, sussj a strawuge. Kořenj gest pronikawé, perné a přjsladké.

Lupen wětssj. Personata, Lappa maior, Bardana.

D

Wnitř.

Kořen wětssjho Lupene ztjži gednoho quentjku s Pineemi aneb gadýrkami zámořské Borowice ztlučený a pitý, gest znamenité lékařstwj těm kteřjž krwj, hnisem a takowem odchrkugj a nečistotu wymjtagj. * Protož Owčáci tento kořen zdrobna skrágený, obyčeg magj mjchati mezy pjcy, a vžitečně dáwati Owcým kassljcým/ a na pljce nedůžiwým. *

Někteřj dáwagj Semeno zralé, prwé na prach ztlučené, proti kamenu. *Gest mocné lékařstwj. Prwnj mladistwé wýstřelky tohoto Lupene we Wlassjch wařj/ a gako Asparagum, aneb Hromowé kořenj mjsto Salátu gedj.

Kořen wařený a pitý, mocně pot wen wywodj.

Zadělátwá se také gako ginj kořenowé, k upožjwánj proti kamenu a pkynutj žiwota.

Item w popele wařený s gadýrkami wlaské Borowice Pinee řečenými/ a s Hysopem aneb podobnau sstáwau do lektwaře zadělaný, welmi prsy wyčisstuge od zbytečných wlhkostj.*

Zewnitř.

Zelené listj wětssjho Lupenu letnjho času k starým ranám aneb prowaleninám gest vžitečné na přikládanj. Předgmenowané listj přiložené, dobře prospjwá wywinutým audům, aneb kdyby se někdo namohl.

Listj protlučené, s solj smjchané a přiložené, welmi prospjwá těm/ kteřjž od hadůw wzteklých psů, a giných gedowatých žiwočichůw zkausáni gsau.

Podobnau moc má y kořen / kterýž protlučený, přidada málo Soli, a Wjnem skropě, wsseligaké zpuchliny žaludka, potem skrze průduchy a djrky kožnj y ginác, tegně a nepatrně, mocně wywodj a wyčisstuge.

Týž kořen protlučený, a na Wole přiložený, rozhánj ge/ ale musýš s Sádlem geg smjchati, aneb listj geho sádlem pomažjc na to přiložiti.

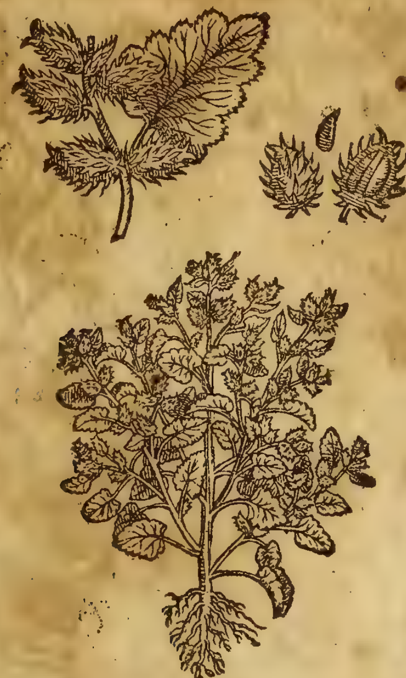
Listj ztlučené, s bjlkem wagečným smjchané a přiložené, spáleninu vzdrawuge.

Lupen

Lupen aneb Rzepjk wětssj slowe Rzecky ἄρκτιον. Latině Personata, Lappa maior, & Bardana. Wlasky Lappoia maggiore. Sspanyelsky Bardana. Francausky Gletteron. Německy Grosse Kletten. Polsky Rzepa Swinj.

O Lupenu mensſſjm. Kap. CIII.

Lupen mensſj. Xanthium, Lappa minor.

Způsob a Mjsto.

Lupen mensſj prut má loketnij, tučný, hranatý, twrdý, mnohými fflječky skropený. Listj gako Lebeda měkké, popelaté, wůkol zſtřjhané, wůně Rzeřichowé: Owoce, kteréž gmenugj Rzepjky, nese gako Olj-wa okrauhlé, obdlaužné, bodlawé co Gežek, pospolu gako hrozen wisý-cý/ kteréž pro swau bodlawost ssatůw se přichytá. Kořen má čerwený a kosmatý, pjdi zdýlj. Roste rád na starých dwořjch, za ploty, obzwláſſtně pak na ladách/ kteréž od Pastuchůw trusem pohnogeny býwagj. Někteřj Spytatelé přirozenj a Staré Baby při těchto Rzepjcých swé zwláſſtnj skuſſenj magj/ když na podzym dozragj a se zotwjragj / nagdauli w každém dwě zrna gečná zawřená, tedy že aurodné dobré léto znamená. Pakli nagdau dwě sspičatá zrnka Owesná, proti tomu naodpor držj/ že w budaucým létě drahotau wſſeligakého obilj hrozý. *Ale o takowém wyſſetřowánj ginj málo wěřj.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Lupen mensſj gest horký a suchý.

Wnitř.

Kořen mensſjho Lupene na prach ztlučený, s Rhabarbarum smjſſený, a s wjnem do wnitřka přigatý, wſſeliké nezdrawj w těle odgjmá / z něhožby malomocenstwj w těle pogjti mohlo. Kdyžby člowěk wemdlobu vpadl a nemluwil/ potjreg mu pysků ſſťáwau Lupenowau/ aneb wleg mu drobet té ſſťáwy do aust, proberě se/ a zaſe brzo k sobě přjgde. Gest wěc skuſſená.

Zewnitř.

Rzepjcy, prwé než docela vzragj, sebranj protlučenj a w nádobě hliněnné aneb w hrncy schowanj, když na ně wlažné wody wlegeš/ a wlasů potjrati aneb hlawu mýti budeš/ dělagj wlasy pěkné žluté. Někteřj k té potřebě berau Wjno.

Lupen mensſj ztlučený a přikládaný, spuchliny strawuge. * zwláſſtě pak Wolata.*

Lupen mensſj slowe Rzecky Xanthium, Lappa minor. Francausky Gratteron tenant aux robes. Wlasky Lappola minore. Německy Kleine Kletten, Bettlersleuß, Bubenleuß, Igelskletten.

C

O Rutce Polnj. Kap. CIIII.

Rutka Polnj. Fumaria. Fumus terræ.

II. Polnj Rutka. 2. Fumaria, Aristolochia rotunda vulgaris, Capnos Plinij.

Spůsob a Mjsto.

D Rutka polnij známá gest wssem. Bylinka gest mladistwá/prauti má hranaté, tučné, měké, křehké a žlabkowaté/ z nichž hogné ratolistky wyrostagj/drobným tenkým a měkým listjčkem oděné gako Koryandr/ wssak barwy popelaté. Při wrchu kwět nese brunátný/ a někdy bjlý, drobný, w hromadu tuze stisknutý/na pohleděnj gako hroznjček: po něm wyrostagj gakesy hlawičky zelené/a w nich semeno okrauhlé, gako na obecném Koryandru. Kořen samotný, sspičatý, krátký, rowný a s kosmatinkami. Tato Bylina posečená, slzý a pláče/gako winné Réwj, Března Měsýce. Roste v prostřed Gara, zwlásstě měsýce Máge, na poljch zelných, gečných/na Zahradách, na Winicých, mezy ploty, Lnem y na giných tučných a wydělaných mjstech.

* Polnj Rutka netoliko s brunátným, aneb ssarlatowým kwětem/ale y s bjlým se nacházý. Syce roste subtylně gedno pokolenj s pěkným bjlým kwětem, a poběławým listjm na starých zdech/gakž gsem někdy nedaleko od Salernu we Wlassjch množstwj w hauffjch takowé widěl. Item w Frankreichu okolo Narbony a Mompelieru. Mjmo to, gest giné subtylné pokolenj/ gehož polowice na zemi ležj/ a druhá polowice zhůru stogj/ při wrchu na prutjch gsau pěknj, ssarlatowj aneb brunátnj klasowé, Spicæ, aneb množstwj kwjtků gako na negakém klasu: Gest Bylina hořká. V nás častokráte sama se zase osýwá.

C. Clusius lib. 2. cap. 46. oznamuge/ že w Hyspanij wssudy po roljch a cestách, též y w Frankreichu v Arelatu hognost gi nalezl. Y w Nydrlandu a w Englické zemi gesstě giné pokolenj, s kwjtky zbledabjlými a listky subtylnými, kteréž gest obecné/ a sspičatými listky plazý a stele se wůkol po zemi/a swými ručičkami Capreolis wssudy se wine. Semeno má černé, a třpytjcý se aneb lskawé, w malých zelených kussinkách/kteréž když dozrage wyprchá/ a tak se osýwá/že potom těžce, gakož každého roku skusugi, z Zahrady wypleniti se může. To pokolenj twé bylo mi poslano pod gménem Clematidis minimæ Plinij. Nebo při sobě gak ausypáčiwau moc vkazuge. Lobelius gmenuge Fumariam albam latifoliam, a ginj Split album. *

Přiroze-

A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Polnj Rutka gest horkého a suchého přirozenj na druhém stupni/ gakož se z chuti snadně poznáwá/ kteráž gest perná a horká. Má také při sobě gakausy trpkost, gjž vtwrzuge.

Wnitř.

Polnj Rutka v wodě wařená a pitá, wyhánj žluč skrze moč/ otwjrá zacpánj gater y Slezyny/ vzdrawuge žlautenicy/ a snjmá prašiwiny y wšeliké nečistoty kůže.

Měsýce Máge k wyčistěnj krwe, wytlačuge se šťáwa z polnj Rutky a Wolowého gazyka/ k njž se přidáwá dwognásobně wjce Syrowátky Kozý/ pige se tepký trunk ráno za několik dnůw pořád. Otwjrá wnitřnj zacpánj/ spálenau žluč a Melancholij rozděluge/ a pudj stolicemi, močem/ y giné zlé podezřelé wlhkosti w krwi. Ty předoznámené byliny mohau se také wařiti s Kozý Syrowátkau/ aby ta gjcha ráno se pigela. Takowá swrchudotčená mjzka přes celý rok chowati se může/ aby gi z čerstwé byliny wytlače, nechal gednau zewřjti/ potom skrze šátek procedil/ w sklenicy na Slunce wystawil/ a naň drobet olege swrchu přilil, a dobře zahradil. * Páři se z nj y woda/ kteráž kupecenj welmi slaužj, s Mithrydátem požjwaná. Item dělagj z nj y Lektwař, Ditem tžitčnau/ y Syrupy a Pillulas.*

Mjzka z tiž čtyř kotů s půl žegdljkem Kozý Syrowátky pitá, břicho dosti dobře lehčj. Osladjšli gi cukrem, chutněgšj kupřiget, bude. Krew čistj zhrubowlhkosti/ a wyhánj pěnokrewnost y wlhkosti připálené. Moc gegj netoliko k gatrám, ale y k žilám docházý. Protož proti Franské nemocy, Slonowině prašiwosti, swrabu, Lišegowatosti, rozpadlinám mezy prsty/ y proti giným těm podobným osutjm a na těle zšeředěnjm, Rutka polnj znamenitě vžitečná gest. Item vzdrawuge wšecky nemocy wnitřnj/ kteréž od zacpánj průduchů wnitřnjch pocházegj. Nebo y žlautenicy, y Wodnotedlnosti, y Slezyně vžitečně spomáhá/ a wšecky audy wnitřnj vtwrzuge a posyluge.

B

Trank proti gižd otčeným nedostatkům wýborný, takto sobě přistrogiš: Wezmi polnj Rutku, Pelyněk, Kokoticy, wršky Chmelowé, Gelenj gazyk, Kamias, Mirobalany žluté, Sštěrbák, Fiolu, Rozynky/ wař v wodě, a procedě vžjweg ráno.

Zewnitř.

Sštiáwa Rutky polnj gest trochu perná/ protož zrak ostřj, a oči gasné činj/ slzy wen wywodj/ a kupláči přiwodj gako dým/ odkudž y gména Latinského dostala Fumus & Fumaria. Dotčená šťáwa s Gummjm smjšená a potjraná, zbraňuge aby na wjčkách dwogitj růžkowé newyrostali.

* Sštiáwa z této Byliny a Koňského Sštiowjku s drobtem soli a medem smjšená, zahánj prašiwinu y wšelikau nečistotu těla/ a wšak tělo prwé musý býti dobře wyčištěno.*

Giné pokolenj Polnj Rutky. Fumaria altera.

Aristolochia rotunda falsò dicta.

Gest pak giná polnj Rutka, Plinio & Aetio Capnis Chelidonia, siue Hirundinaria řečená, od toho/ že z gara hned s Raupowým kořenjm wyrostá, teldáž když Lašťowice přilétagj. Našše Baby gi řjkagj Podražec okrauhlý, ale nedobře/ gakož y dosti za dlauhý čas mjsto Podražce vžjwána byla/ o čemž nahoře w třetj Knjze Kap. 7. oznámeno. Gest Bylina křehká a mladistwá, že sotwa se dá dotýkati/ listj má tenaučké pobilawé, k Koryandru podobné. Prut mladistwý, mdlý, loketnj/ na němž se vkazugj kwětowé bledé brunátnosti, aneb barwy bjlé, gako na polnj Rutce týmž způsobem, nežli wětšj/ z nichž newyrostagj hlawičky gako při prwnj/ než lusticky malé a měké/ a w nich semeno gako Ssocowice. Kořen má okrauhlý vzlowatý, prázdný/ zewnitř černý, a wnitř žlutý/ chuti hořké Pelyňkowé. Z toho mnozý domnjwagi se býti Podražec okrauhlý/ a y gesstě někteřj to držj, a w tom bludu stogj. Roste wšudy na Poljch, wedlé plotůw a cest. W mocy srownáwá se s Polnj Rutkau.

* Z těch nacházý se gedno pokolenj w Frankreichu a w zemi Soffenské y w Němcých/ kteréž má menšj kořen, a ten prázdný. Lobelius nazýwá ge Fabaceam. Nacházý se časem y s přizelen, w

C zeleným kwětem. Kořen gest welmi hořký. Semeno dáwá se do žiwota Dětem pokoměným.

Poněwadž tato Bylina welmi mocná gest nalezená, proti čerwům aneb ſſkrkawkám/ a zlým wředům starým y prowaleninám / podobně gako Aristolochia rotunda, místo ní až posawad bez bludu se užjwala / a nemá se zamjtati. Nebo gest dobrá proti starým oteklinám Mandlů y hrdla/ a proti oteklým zlatým žilám, Hæmorrhoides řečeným, přikládanjm s mastj Topolowau. Podražec ten slowe Radix caua, & Fumaria bulbosa apud Plinium, Capnis Chelidonia, kteréžto gméno y obecné naſſj Rutce dáti se může. W Řecké zemi gmenugj do dneſſka κορυδάλιον, Německy Holwurtz. *

Corydalis siue Split.

A. cum semine. B. cum flore.

s Semenem. s Kwětem.

Tato přespolnj Polnj Rutka namnoze roste in Illyria a w Slowanské zemi, kteráž Sclauonia slowe/ a odtud Herba Sclauonica. Někteřj chtěgj, že gest Corydalis Galeni, ačkoliw žádného wypsánj nemáme. Nazýwá se y Fumaria lutea montana. Roste we Wlaſſjch a w Frankreichu. Listj má subtylněgſſj nežli menſſj Podražec/ kwět žlutý, někdy ale zřjdka bjlý, podobně gako na Podražcy, než menſſj / tolikéž y kuſſtinky, w nichž se také Semeno zawjrá / protož někteřj gj táhnau na Chelidonium Capnites Aetij.

Skutkowé.

Tuto Bylinu chwálj proti žřenj/ ačkoli Fumaria obecná k tomu také dobrá gest.

Kořen gegj hořký u Wjně wařený, užjwá se w nedostatcých hlawy, Nerwůw/ gako w třesenj, bolenj a sklječenj audůw.*

O Kozým Děteli. Kap. CV.

Spůsob.

Prawý tento Kozý Dětel Latině Cytisus, gest křjček welikosti Myrtowého strůmku/ gakož Galenus také swědčj. Na každém prutu má tři listy gako Dětel, zſſediwabjlé/ a u prostřed po hřbetě wyſazené. Ti mezy prsty rozetřenj, wydáwagj wůni gako Rauta/ zweykanj w ustech chut dáwagj gako Cyzrna. Nese kwět zlaté barwy/ z něhož býwagj křiwé lusky, magjcý w sobě Semeno.

* O Kozli.

* O Rozličných Cytisis, o nichž Autores rei herbariæ pjssj, mnoho plných listů psáti by se A mohlo. Neb o nich welmi rozliční gsau důmyslowé. Ale by toby to w místě tomto dlauho. Než tim obzwlásstně pohleděti můžeš in Carolum Clusium lib 1. obseruat. Hispanic. cap. 44. & lib. 1. obseruat. Pannonic. cap. 10. Kterýž pak Cytisum Autor tuto předstawuge/ten mi od dobré paměti Bartholomæo Marantha, pro Cytiso Galeni dán byl s oznámenjm mjsta/gakž Galenus lib. 5. Meth. med. cap. 12. o něm oznamuge/že roste obzwlásstně v Tabia, nedaleko à Surrento & monte Vesuuio. Roste drahně wysoce, gako malý Strůmek/když se sadj, a z zelených ratolistek aneb odnožj rád se vgjmá. Na zymu v nás musý se schowati, aneb dobře přikryti.*

Kozý Dětel. Cytisus.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zelené listj Kozýho dětele gest studené/ale když vschne, má mjrnau horkost gako Slez.

Wnitř.

Kozý Dětel v wjně wařený a pitý, propra wuge moč / dáwá hognost mléka chůwámy dobytku, a zwlásstě Kozám. * Toto mléko chwálj Galenus, w mjstě swrchuoznámeném/že nedůžiwým na Sauchotiny dobré gest. Dobytek po něm welmi tlusté a tyge. Wčeličky také na něm zwlásstnj rozkoš swau mjwagj.*

Zewnitř.

Listj a Semeno protlučené a přiložené, wsselikė ototy vkládá.

† Kozý tento Dětel slowe Řzecky κυτισος. Latině Cytisus. Německy Geißklee.†

O Myrře Bylině. Kap. CVI.

Spůsob.

Myrrha Bylina gest wonná / Listem wssak menssjm Bolehlawu zcela podobná. Prut nese prázdný, s mnohými hybytky, aneb pruhami na dýl protaženými. Při wrchu má wrcholjk, aneb kwěty bjlé/po nich Semeno sspičaté, krámskému Kmjnu podobné/wůně libé. Kořen dlauhý, okrauhlý, měký, sladký a chutný gako Mrkwowý. Roste sama od sebe na suchých lukách, a w trawných zahradách. * Tato Bylina nacházý se také skrownå a subtylná/kteráž w zemi Soffoyské w hognosti roste.*

 Přiroze

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Myrrha zahřjwá na druhém stupni, a susſ na prwnjm/ podstaty gest ſubtylné/ mocy ztenčugjcý, otwjragjcý, rozrážegjcý a wětrnoſti rozháněgjcý.

Myrrha Bylina. Myrrhis.

D

Wnitř.

Kořen v wjně pitý, gedowatá pawauků vſſtknutj vzdrawuge/ ſſeſtinedělky po porodu wyčiſſtuge/ Lůžko pozůſtalé wyhánj / a k náležitému pořádnému čaſu ženám pomáhá. S Medem wařený, a do žiwota požjwaný, ſpomáhá wyſchlým a wyprahlým/ wyčiſſtuge prſy a trubice plicnj od wſſelikých tuhých a lépawých ſſlemů.

Týž kořen v wjně wařený, a dwakrát y třikrát za den pitý, zachowáwá člowěka od nakaženj mornjho. * Kořen y Zelina obyčegně ſe také wařj k gjdlu/ a gest welmi proſpěſſná, y moč proprawuge. Dělá ſe z nj také libý a vžitečný extract, kterýž contra pestem, proti Moru mocný geſt, též y proti dětinſkému Božcy.* Proti třeſenj Srdce: Wezmi kořen této Myrrhy, Korálůw, Perel, ſemena Cytronoweho, Sſaffránu málo, vdělegz toho prach, a dáweg w Malwazý. Přidáwá ſe také do lékařſtwj, proti ſtudeným nemocem Mozku a žilen. Protož ſpomáhá hlawy bolenj, Paducý nemocy. ſpánliwoſti, Mrtwicý poraženým, třeſenj, ztrnutj a vkřiwenj auſt.

Zewnitř.

Kořen za tři dni v wodě močeny, aneb wodnatoſt z kořene wytlačená, mytjm aneb přikládanjm, wředy na hlawě y na twáři vzdrawuge.

Myrrha Bylina ſlowe Řzecky a Latině Myrrhis, †Myrrha Cicutaria, quod Cicutæ ſimilima ſit, Plinio Smyrnizuſa.† * Wlaſky Finocchiella. Německy Welſcher oder Wilder Körffel, Myrrhenkörffel.*

O Angelice. Kap. CVII.

Pokolenj a Způſob.

Mame teď gednu z Bylin wzneſſených / kterážto pro ſwau moc proti Gedu, a obzwláſſtně proti mornjmu neduhu, nenj penězy zaplacená / gakž toho mnohé ſkuſſenj potwrzuge. Ta pak Angelika geſt dwoge: Wětſſj a Menſſj.

Wětſſj

Wětssj Angelika prut má dwauloketnj y tř,loketnj, a nětdy y wětssj gako Libček / A
k tomu tlustý pruhowatý, sukowatý gako sylná třtina / a wnitř prázdný / kterýž druhé-
ho roku wypaussti listj rozdělené, a wůkol powrchu zstřjhané, gako wrchnj listj na Pazne-
htu Nedwědjm / než subtylněgssj, měkčegssj a wonné, zelené / někdy gich pět y ssest od gedné
sspičky s obau stran wyrostá, krom poslednjho. Z toho prutu ratolesti wycházegj / a na
nich při wrchu gacýsy měchýřcy nadutj, subtýlnj / z nichžto potom wrcholcy wyrostagj,
rowně gako na Kopru Wlaském: ti nesau žluté kwjtky / a potom Semeno, k Nedwědi-
mu Paznehtu (Bylině tak řečené) podobné / než drobněgssj a wonné. Kořen má tlustý a
dlauhý, s mnohými postrannjmi kořjnky a kosmatinkami, rozložený na několikero / libě
wonný, perný a drobet hořký. Lid obecný této Angelice řjká Janoklika, mage řjcy An-
gelika.

Wětssj Angelika. Angelica maior.

Menssj Angelička, aneb planá. Angelica minor siue siluestris.

Angelička pak, kteráž Latině slowe Menssj / a wůbec odewssech též Angelička slo-
we, gest wewssem podobná prwnj / krom že listj má menssj prut nižssj, kořen menssj / než pro-
ti tomu gest mocněgssj twrdssj a celistwěgssj. Při wrchu, kdež prut y listj z něho wychá-
zý, když geg rozřežeš, wydáwá gakausy wodnatost čerwenau a welmi pernau / z čehož
znáti, že tato gest horčegssj a sussj než prwnj.

Mjsto kde rostau.

Obědwě tyto Angeliky rostau na wysokých horách, w těch mjstech, kdež Slunce
docházeti může, gako na Krkonossi / kdež gsem obogj sám také kopal. Roste y podlé Po-
tokůw Angelika druhá k wětssj welmi podobná / a téměř nic se od nj nedělicy / kromě že od
přjlissné wlhkosti nenj tak wonná ani perná. * Angelika také w hognosti roste w Nor-
wegij, Islandu / Item w Pomeranij, w Sswcycařjch y w giných mjstech. Kořen někdy na-
cházegj, kterýž tři libry wážj / a má se kopati prwé než Bylina Semeno nese. Neb potom ko-
řen wysychá: Což se obyčegně we třech letech stáwá. Neylepssj Semeno gest, kteréž drobet Pi-
žmem zawonjwá. W Rakauských a ginde nacházý se gesstě wětssj Angelika / ta má welikau Vm-
bellam, aneb Korunku, poněkud bledé barwy / kořen bjlý a newonný gako prwněgssj. Někteřj
gi gmenugj Archangelicam, hognost gi býti má w Norwegij. *

Přirozenj, mocy a účinkowé.

Wssecky Angeliky gsau ohniwého složenj na třetjm stupni. Moc gegich gest zten-

 čowati

C čowati, rozháněti, a wonnost swau rozpauštěti w hlawě wodnatosti, a tekuté činiti. Ale čjm gest pernĕgšj kořen, tjm wjce za mocnĕgšj držána býti má / gakož gsme o malé Angelicce, kteráž na Horách roste, dotkli.

Wnitř.

¶ Zwlásstnj moc Angeliky gest, wyháněti ged, krew rozdělowati, a tělo zahřjwati.

¶ Angelika w Moru znamenitě člowěka obhaguge proti nakaženj / aby kořen w vstech drže zweykal, kdyžby wen z domu wygiti měl. Nápodobnĕ spomáhá také / aby Kořen ten w dobrem Winném octě přes noc močil / ráno do aust wzal, a trochu se napil a k tomu y woněl: obhaguge člowěka před zlým powětřjm a nakaženjm morowým mocně.

¶ Kohožby mornj neduh napadl a nakažen byl / ten y hned wezmi Angeliky půl čtwrtce na prássek ztlučené, s gednjm quentjkem dryáku smjsseného, s trunkem teplým wody Kardu Benedyktu / a lehna do lože přikreg se dobře, nic nato negeda ani nepige / při neymenssjm do třj hodin / tedy počneš se potiti, a budeš s pomocý Božj od toho neduhu wyswobozen. Kdyžby pak před rukama ani Dryáku, ani wody Kardu Benedyktu nebylo / tedy celý quentjk, aneb čtwrtcy Angeliky, s trunkem dobrého winného octa teplého wypigeš / a budeť podobným způsobem spomoženo.

¶ Woda z Angeliky pálená aneb wařená, aneb z kořene prássek s Wjnem pitý, odnjmá Dnu střewnj, aneb řenj w Břisse, z studené přjčiny poslé.

¶ Vžitečná gest proti zastaralému Kássli a kapánj moče: ženám k gegich času spomáhá / plod y lůžko žene / rozděluge wsseliké wnitřnj slemy, nadýmánj a ssedlau krew / a nedopausstj gedowatosti, aby k Srdcy přistaupila.

¶ Proti nechutenstwj, tracenj, zlému pokrmů zažjwánj, kássli a dussnotě: Wezmi Angeliky, Zázworu, Prustworce, Bobkůw, Cycwáru a Třewdawy / vděleg z toho řezanicy / a na noc z nj, což do třj prstů wzýti budeš mocy, přigjmeg / a zapigeg wjnem aneb piwem. * Z Semena a z Kořene dělagj znamenitý Olég a extractum, proti mnohým studeným neduhům prospěssný / y w čas Mornj rány. *

D

Zewnitř.

¶ Sstiáwa aneb woda z Angeliky do děrawých zubů wpusstěná, sslusy gegich sstawuge. Do vssj wkapaná, podobnau moc má. Do očj wpusstěná, naprawuge zrak / a strawuge narostlé mázdřičky aneb kožky / * a wssak s ginými wodami pro Oči smjssená. *

¶ Angelika s Smolau smjchaná, dáwá hogitedlný sslastr na rány / kteréž od wzteklých psů pocházegj. ¶ Sstiáwa, woda a prach gest vžitečné lékařstwj na staré hluboké rány, a děrawé boleniny Fistulæ řečené / aby do nich wpausstěl a zasseypal / wyčisstuge ge, a nowým masem wyplňuge. ¶ Woda na nedůžiwau a chromau Kyčlu y giné Podagrycké audy přikládaná, odgjmá bolest / a rozhánj sebranau lepkau wlhkost / * kteráž z studenosti pocházý. * Takowau moc má y Semeno a Kořen.

¶ Kdož má hlawu Reumy plnau, a nosem mu negde / rozřež zelený kořen / a tau žlutau lepkostj na kořenu wyprýsstěnau, pomaž chřjpj a dásnj. To Mozk čistj, a hlawy bolest krotj / průduchy w mozku otwjrá / a gest y proti sslaku aneb mrtwicy a dně welmi dobré.

¶ Jtem kdožby mluwiti nemohl, gsa padučý nemocý poražen: Wezmi Angeliky, Olessnjku, Peltramu, Kmjnu černého, Pepře, Rauty, Bobrowého stroge neyméně / protluc trochu / a naklaď do pytljčků malých, gako palec / zassj ge, a ty pytljčky w vstech drž a obraceg, sljny wen vstawičně wymjtage.

* Mnozý tomu chtěgj, žeby Angelika měla býti z pokolenj Laserpitij aneb Silphij, a oznamuge Dodonæus, že gest gemu sstáwa Laser řečená, à Cortuso poslána byla / kteráž té sstáwě gessto z Kořene Angeliky se preyssti, podobná byla. *

¶ Angelika tim slowem gmenuge se Latině Cžesky y Wlasky. †Ginými slowy Radix S. Spiritus, & Panaces Angelicum, Německy Angelick, Heyligengeistwurtz, Brustwurtz vnd Engelwurtz, pro mnohé mocy a vžitky swé / gakoby gi sám Duch S. aneb Angelé Božj pokolenj Lidskému w známost vwedli a vkázali. † Francausky Angelique.

O Hwězdowé

A

O Hwězdowé Bylině. Kap. CVIII.

I. Hwězdowá Bylina. I. Aster Atticus, Bubonium, Inguinalis.

Menssj Bylina Hwězdowá. † Chlupatá Bublinka obyčegně na nj wyrostagjcý. Aster Atticus minor. † Hirsuta vesicula quæ adnasci solet.

B

Způsob, Czas a Mjsto.

Hwězdowá Bylina řečená Rzecky a Latině Aster Atticus, Bubonium & Inguinalis: Wypausstj někdy dwa y wjce prautj / a někdy toliko geden, rowný, pewný, drewnatý a temné žlutosti. Při wrchu se ratolestj / a kwět nese třpytjcý se gako Hwězdy / odkudž y gméno má. Takowý kwět sformowaný gest k podobenstwj hlawek Kmenowých / magjcý wnitř gakésy žluté gablko aneb bublinku, wssudy se wssech stran brunátnými lístky osázěný. Listj na prutu nese obdlaužné / k wrchu sspičaté gako Oliwa / než menssj, ostré, z temna zelené, chlupaté, chuti přjhořké. Ale kteréž prut obklíčuge menssj gest, než kteréž při zemi. Kořen má na mnohé částky rozdělený / poněkud wonný gako Hřebjčky. Kwetne na podzym, a po kwětu wyrostá Semeno chmeyřowaté / kteréž snadno Wětrem sprchá. Roste na welikých pustých wrssjch / na Lukách y w Audoljch, po sečenj Luk.

¶ Gest y giná gesstě Bylina / kterauž někteřj berau pro Astere Attico, čemuž se neprotiwjm. Nese zlaté barwy kwěty / wůkol zpilowané, gako Kmenowj kwětowé / dlauhými lístky sspičatými wssudy wůkol osazené / w způsobu Hwězdy, gako pjchawé hlawičky na Máčce. A na prutu má listj obdlaužné, chlupaté, ostré / ale gednoho se nedostáwá / že nenj osazené na způsob hwězdy podlé wypsánj Dioscoridis. Tuto Bylinu poslal mi z Wratislawě Ioannes Crato, geho milosti Cýsařské žiwotnj Lékař.

* Nacházegi se mnozý a rozličnj způsobowé této Byliny Hwězdowé, á Hieronymo Trago Schartenblumen nazwané / gakož gsme gednu gesstě menssj, kteráž na Krkonossských Horách obyčegně roste, s brunátnými, wnitř žlutými kwěty, wymalowati dali. Item giný způsob s žlutými kwěty / kteréž ginj ad Conyzas přičjtagi. Podobných wjce gest apud Clusium in obser. Pannonicis lib 3. cap. 29.*

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Hwězdowá Bylina chladj gako Růže/wſſak nepř,liš. Item ſtrawuge a wyſuſſu-ge/ o čemž hořkoſt gegj ſwědčj.

II. Hwězdowá Bylina. Aſter Atticus. | Giná Hwězdowá Bylina s žlutým kwětem. Alius Aſter flore luteo.

D

Wnitř.

¶ Kwět v wodě wařený a pitý, vžitečný geſt proti oteklému hrdlu, aneb záſſkrtu, Angina řečenému/ a Dětinſký Božec zahánj.

¶ Dáwá ſe pjti Bylina y Kořen, proti vkuſſenj gedowatému.

Zewnitř.

¶ Hwězdowá Bylina, dobrá geſt w ſpůſobu ſſlaſtru přiložená, proti neſmjrné hořkoſti žaludka/ proti roznjcenému otoku očj a klůna/ y proti wycházenj wen z zadku Konečnjka: Prawj, že tato Bylina y boleſti w klůnu vkrocuge/ když ſe toliko na to mjſto přiwáže

O Huſýnůžce. Kap. CIX.

Spůſob.

HVſýnůžka liſt neſe okrauhlý, ſſiroký, w hromadu sſſaldowaný, vůkol zſekaný a rozdělený, wſſak nehluboce/ k huſý noze zpátkem obrácené podobný/ po zpodku bledý, powrchu zelený/ wiſý na dlauhé chlupaté ſſpičce wyſſle hned z kořene/ a býwá oſmi aneb dewjtihraný. Ale wycházý také z kořene giné prautjčko, tenké, okrauhlé, chlupaté/ půldruhého lokte zwýſſi/ menſſjm liſtjčkem až do wrchu oſazené. Kwět neſe měſýce Máge welmi ſkrowný, zzelenažlutý, w twářnoſti hwězdičky/ a odtud také ſlowe Stellaria, kterěžto měſýce Czerwence měnj ſe w ſemýnko welmi drobné/ že ſe ſotwa poznati může, podobné Makowému/ po žlautlé w zelených domcých aneb přjhradkách zawřené. Kořen má twrdý a tluſtý, gako prſt, s drobným kořenjčkem a drewnatý/ zewnitř černý a ryſſawý, wnitř žlutý/ chuti drobet trpké a oſtré. Roſte w Leſých y při hágjch, na Horách y na Lukách, Mezech. * Hornj, aneb Střjbrná Huſýnůžka

nůžka má rozdělené listj, gakoby gich sedm malých pospolu bylo / s gedné strany poběľawé, stkwj A cý, aneb tesknaucý se gako Střjbro, odkudž y gména dostala. Kwět gegi s obecnau se srownáwá kromě že gest menssj. Roste w Tyrolu, na Sswcycarských a giných Horách: Ráda trwá / a zůstáwá w Zahradách. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Gest přirozenj studeného a suchého. Nebo chut má trpkau a swjragjcý. Ale že také drobet gest hořká, wjce wysussuge nežli chladj. * Hornj, aneb Střjbrná Husýnůžka w mocy giným gest podobná / kromě že mocněgi w hromadu sstahuge. *

Husýnůžka. Alchimilla, Pes Leonis, Stellaria.

Střjbrná Husýnůžka. Alchimilla argentina.

A B

Wnitř.

¶ Mezy giné Byliny wlastnj na rány přináležj y Husýnůžka: Nebo swaluge a hogj netoliko rány / ale hasý a odhánj také horkost od aurazůw / budto že gsau otewřenj aneb zawřenj, wnitřnj aneb zewnitřnj. A což w těle gest strženého, to wssecko vzdrawuge.

¶ Husýnůžka gest skussená proti Padućý nemocy / aby z nj wytaženau mjzku ráno na čtitrobu teplau pil, za několik dnů pořád.

* Pitj z té Střjbrné, aneb hornj Husýnůžky, sstawuge wsseliký tok krwe / y přjlissný čas ženský. * ¶ Prach z Husýnůžky s swau wodau pálenau, aneb s gjchau přigatý / Průtrž Dětinský hogj.

Zewnitř.

¶ Husýnůžka Bylina y kořen na rány se vžjwá, netoliko w trančých / ale y w prachu na sslastry a Masti, rowně gako Zanykl.

¶ Prsy oslablé a odwislé sfužuge a stwrzuge / zwlásstě přidássli Přeslicky, Růže, Hypocystu / a spolu zwaře v wodě prosté, aneb Husýnůžky, w tom sstátky smáčeti, a na Prsy přikládati budeš. ¶ Bylina čerstwá na oteklinу y na rány přiložená, otok sgánj a bolest vkrocuge / a též gest mocy y woda gegj.

¶ Husýnůžka slowe Latině Alchimilla, Pes Leonis, Planta Leonis & Brancha Leonis, Stellaria. Wlasky Pie di Leone. Francausky Pie de Lyon. Německy Synnaw oder Löwen fuß, Löwentappen, Unser Frawen Mantel. Polsky Przjwrot.

O Isopyru.

C

O Jsopyru. Kap. CX.

Spůsob.

Tato Bylina Rzecky y Latině *Isopyrum* řečená, má list gako Anýz / zwlásstě pak prwé nežli w prut wyrostá. Při wrchu nabýwá bodlawých vzlů, plných Semena/ chuti gako černý Koryandr.

Poněwadž Figůra Autoris k Jsopyru přiložená, giného nic neni/ nežli spůsob siluestris Nigellæ, a k starobylému wypsánj se nerymuge / widělo se nám příležité gi wypustiti. Dodonæus domnjwá se/ žeby mělo býti nässe Trifolium paluſtre, což se dosti strefuge, když text apud Dioſcoridem, na ten spůsob gakž on chce, naprawen býti může. O tom geho smyslu čjsti můžeš in ſtirpium Hiſtoria, pemp. 4. lib. 4. cap. 25.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Dotčené Semeno s medowau wodau pité, prospjwá proti nestatečnosti prssů, a proti kásſli. Spomáhá také na Gátra nedůžiwým/ a těm kteřjž krwj odchrkugj.

O Fiole. Kap. CXI.

Spůsob, Mjsto a Rozdjl.

Fiola dobře známá gest y Dětem, libě wonná a modrá/ kteráž Března Měsýce wen se wyskytuge/ a Panny z nj wěnce a kytky dělagj. Roste w Sstěpnicých, w mjstech stinných, podlé zdj a Plotůw/ též y na Wrssjch. Listj nese sſiroké, okrauhlé, téměř gako Břečtan / wsſak subtylněgssj a menssj, po zemi ležjcý. Prautj žádného nenese/ než sámy sspičky tenké, dlani zwýssj/ a každá z nich nese kwjtek brunátný a wonný, obyčegně o pěti lijstkách. Prostředek pod tim listjčkem, wynássj prázdný klobauček/ wnitř žlutými ssljčky skropený. Z těch kwětů býwagj potom okrauhlé, a gako tráwa zelené kusſtinky aneb hlawičky, v welikosti Cyzrny/ plné semena, podobného Prosu. Kořen gest dlauhý, tenký, s drobnými kořenjčkem. Roste netoliko z semena/ ale y rozplozuge a rozsazuge se sama od sebe. Nebo Kořen z sebe wypausſtj kmen/ z něhož potom giné kořenjčko se vgjmá/ tak že z gednoho kmene býwá do desýti, aneb do dwanácti giných křjčků Fiolowých, od gedinéh o kmene posſlých/ a wsadě toliko některý křjček, ten mnoho giných rozplodj, rowně gako Gahodnjk a Chlupáček. Gest také Fiola bjlého kwětu, modré wewssem podobná: ale býwá, aneb zhola newonná, aneb smradlawá / poněwadž obyčegně w studeněgssjch a tmawěgssjch mjstech roste. Neylepssj Fioly gsau ty, kteréž brzo z gara měsýce Března wyskakugj a kwetnau/ dřjwe nežby horké Slunce moc gegich wysussilo/ aneb od přjlissné wlhkého powětřj se zatopily a mokrostj pokazyly.

Za těchto nassjch časů máme pěknau a welmi wonnau sstěpnau Fiolu, s plnými kwěty, modrau bjlau y tělnau / kteráž častokrát y na Podzym zase podruhé wykwětá. Ale když se gi dopausſtj mnoho semena nésti, a na přjhodná mjsta teplá se nepřesazuge / tudjž zase zplanj a obracý se w prostau a planau Fiolu. Coſtæus pjsſe in ſuis commentarijs ſuper Meſuen, že w Konstantynopoli nacházý se pokolenj Fioly, tak plné a weliké, gako malá Pižmowá růže/ wůně welmi libé/ gegjžto dwa kwětowé spočátku gjdla snědenj, laxugj a měkčj břicho. Sjce na Horách y ginde nacházý se drobná Fiola/ kteráž má hned docela žluté kwjtky / ale nic newonj. Planá Fiola aneb psý Fiola, Viola canina, Německy Hundtsviolen řečená, ledakdes wůbec roste/ k njž se poněkud připodobňuge Viola arboreſcens, od Autora nasſeho tak nazwaná w Latinských geho Knihách / kterážby wlastněgi slauti mohla Surrecta, poněwadž zhůru roste. W hognosti roste v Města Werony nahůře Baldus gmenowané, s dlauhým sspičatým listjm, a bledé barwy přimodralými kwjtky, beze wssj wůně. W zahradách sſtěpowaná, z wypadlého semena sama se welice osýwá.

Přiroze-

A

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Listj modré Fioly, též y kwět, obé to dokudž gest čerstwé, chladj na prwnjm stupni/ a wlažj na druhém. Ale když wwadnau a vschnau, méně studj a mokřj.

Fiola modrá. Viola Martia, purpurea.

Viola fruticosa.

Wnitř.

B

¶ Z Modré Fioly strogj se Julep, Syrup, Conserua, aneb Lektwař, Oleg y Ocet. A to wsse vžitečné gest k Zymnicem wnitřnjm proti horkosti a mdlobě.

¶ Wyborný a welmi vžitečný domácý Syrup Fiolowý pro lidi chudé a potřebné. Nabeř modré Březnowé Fioly, pokawadž gesstě neylépe kwetne a dobře wonj/ wlož gi do cýnowé Konwice/ naleg na ni horké wody/ zawři a zacpeg konew dobře/ a nech tak státi za ssest aneb za osm hodin: potom wytlač Fiolu/ a wodu scezenau zase ohřeg, až bude horká: Tu wodu wleg zase na ginau čerstwau Fiolu gako spočátku/ a tak včiň po třikrát aneb po čtyřikrát s čerstwau Fiolau. Potom wezmi tu procezenau wodu/ a přideg k nj neylepssjho bjlého Cukru Feinu, méně aneb wjce, gakž wody mnoho bude: Přistaw k mjrnému ohni z vhlj/ nech ať Cukr s wodau Fiolowau poznenáhlu wře, až shustne, gako pěkný a přepusstěný Med: Giž pak dosti mjti bude. Když wystydne, schoweg k potřebě do sklenné nádoby, swrchu vzké a dobře zacpané. Tim způsobem mohau se y ginj Syrupowé wařiti z Růže, z rozličného kwjtj a z čerstwých Bylin.

¶ W Apatekách strogj se Syrupowé z sstáw wytlačených z Bylin s Cukrem, aneb s Medem zwařených. Ale Julepowé dělagj se z wod pálených a z Cukru.

¶ Fiolowý Syrup sedwě aneb setři lžjce přigatý, pálčiwau horkost prudkých Zymnic vhassuge a wyprážené audy swlažuge. Pomáhá k upokogi a snu/ žiwot obměkčuge a otwjrá/ prsy lehčj, a drsnatost gegich y chřápawost trubic hrdelnjch wyssléchtuge. Obzwlásstně prospjwá dětem proti suchému kássli: Neb gest přjgemný a libý/ obměkčuge horký otok posyluge srdce, vkládá bočnj klánj a hljzu/ a Summau gest hlawnj mocné lékařstwj proti wsselikým horkým neduhům. Lektwař Fiolowá též mocy gest gako Syrup.

¶ Někteřj Fiolowý Syrup, aneb Julep přelijwánjm mjchagj s studničnau wodau, a dáwagj spolu pjti proti žjzni/ kteréžto smjssenj ač nemocným gest přjgemné/ wssak lepssj k tomu gest woda prwé zwařená, a zase w Sklepě ochlazená. Nad tu gesstě lepssj gest woda Gečná. * S.niečo do gedného quentjku s teplau slepičj polewkau přigaté, purguge.* ¶ To z lu-

C To žluté w kwětu, s Korály Dětem do žiwota dané, s wodau Studničnau zwářené, gest dobré proti Božcy a žábě w Hrdle.

Zewnitř.

Fiolowý Oleg, Fiolowá woda, aneb Ocet Fiolowý, wssecko to vkládá welikau horkost hlawy/ když se tjm potjrá a přikládá, ssátky w tom smáčege: a tak se hodj y kupřikládanj na horká gátra. Ssťáwa z Byliny Fiolowé wytlačená, wsseliké wysedlé otoky, z horkosti posslé vkládá. Woda gest vžitečná proti bolestem Očj z horkosti/ aby ssátky w nj omáčené přikládal. Znamenité lékařstwj proti pálčiwosti moče: Wezmi Fiolowého Olege/ wetři teplý do pupku/ a budeš zdráw. Nebo od Pupku gde gedna žjla až k spodku měchýře/ kteráž při lidech wyrostlých k žádnému vžitku nenj/ toliko dokudž děťátko w žiwotě Matky se zdržuge, že moč od Děťátka z Měchýře po té žjle k Pupku wen se wylewá. Fiola po růži mezy ginými kwěty gest neyobyčegněgssj w Lékařstwj a w Apatékách.

Suchá Fiola horkowlhkost z těla pudj, žlautenicy rozptyluge, wnitřnj a žebrnj hljzy kazý, žjzeň krotj, bolest hlawnj z horkosti, očj suchost vmenssuge/ též Sen dáwá, prsy wyprahlé od horkosti oprawuge/ a chrkánj snadněgssj přiwodj: a k tomu tento tranck můžeš sobě přistrogiti: Wař Fjky, Mák bjlý, Kawias, Fiolu, Gečmen a pj s Cukrem/ horkost ledwj, pálčiwost moče a zwředowánj hogj.

Pálj se také y woda z kwitj Fiolowého/ a té můž každý požjwati proti zymničné mornj pálčiwosti/ pro ochlazenj gater, pro wyčisstěnj Matky/ proti zbytj rozumu proti zwředowánj prsů, proti kláujsrdečnému, proti sskrkawkám a žrenj břicha, proti schnutj/proti bolenj hlawy, aby gj sobě Hlawu smáčel/proti Fjku w zadku, aby též často ssátky smáčege přikládal.

Modrá Fiola slowe Řecky/ πόρφυρος. Arabsky Seneffige. Latině Viola purpurea, aneb sprosta Viola. Wlasky Viola mammola Sspanyelsky Violetta. Francausky Violette de mars. Německy Die braune oder blawe veiel. Polsky Fiolky.

D

O Bylině Trogicy aneb Trognjku.

Kapitola CXII.

Rozdjl a Spůsob.

Trogjce Bylina aneb Trognjk, tak řečená, od trogij rozdjlné barwy, kteráž se na gegjm kwětu spatřuge, gest dwogj: Gedna sstěpná/ druhá Polnj. Sstěpná sege se w zahradach pro wěnce. Prautjčko má trýhrané, pruhowaté, vzlowaté a wnitř prázdné. Listj nese sprwu okrauhlé/ potom z té okrauhlosti wyrostá na dyl/ okolek má zstřjhaný/ sspičku na kteréž wisý dosti obdlaužnau/ a kdež wycházý sspička při gednékaždé stogj giné drobné lístjčko. Z vzlůw také aneb článkůw wyrostagj giné sspičky dlauhé, nahé a tenké/ na nichž se wyskytagj krásnj kwětowé z mnohých zwlásstě pak z trogjch barew složenj. Každý kwět mj pět ljstkůw/ dwa wrchnj obyčegně gsau brunátnj, gako Fiola/ ginj dwa w prostředku bjlj, a pátý zespod žlutý. Někteřj z těch kwětůw magj dwa lístky modré Nebeské barwy, wedlé těch brunátných, černými sstreyssky podtažené/ ale v prostřed toho celého kwětu takowj sstreysskowé w žlutých hwězdičkách gsau neypatrněgssj. Třetj nacházegj se y třj modřj ljstkowé mezy těmi dwěma brunátnými postaweni. Mezy těmi wssemi vprostřed spatřuge se hwězdička. Ti kwjtkowé gsau zagisté krásnj na pohleděnj/ ale newonnj. Když sprchnau, tedy bylina tato nabýwá swého žlutého semena, w hlawičkách zawřeného/ a když to dozrage, ty hláwky se otwjragj/ a tu se vkazuge drobné semýnko zlaté barwy wedlé sebe osazené. Kořene nemá dlauhého/ než proti tomu gest kosmatý, s mnohým wlássenjčkem drobným. Polnj Trogice sama od sebe roste na poljch/ k Zahradnj gest téměř we wssech částkách podobná, než listu a kwětu menssjho, a barwy netak krásné/

nybrž

nýbrž žluté a modré/ a někdy žluté a bjlé. Obogj pak Sstěpná y Polnj wyskytuge se z Gara při počátku měsýce Máge, po brunátné Fiole/ a přes celé léto kwetne. A

* Gest se čemu podiwiti / že tak weliký rozdjl gest w těchto kwětjch. Nebo ačkoli obyčegně trogj barwu mjwagj / wšak ty barwy gsau smjchané / že geden kwět wždycky ginačegšj se vkazuge, nežli druhý. Častokrát nacházý se zcela bjlý, žlutý aneb brunátný. Nad ty gest geden spůsob mnohem wětšj/ kterýž na Sweycarských Horách roste, s welikým žlutým kwětem/ a wšak všlechtikau brunátnosti zpruhowaným/ libé wonj. Na podzym ti kwětowé častokrát býwagj docela žlutj. Toho druh gest gesstě giná Bylina, s welikými libě wonnými, brunátnými kwěty/ kteréž gsem neyprwé dostal z Knjžecý znamenité Zahrady in Stucardia. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj této Byliny mjrné gest, k horkosti a suchosti nakloněné. Wjce gi do těla, nežli zewnitř potřebugj.

Trogice bylina. Iacea, Viola Trinitatis.

Trogice Polnj. Iacea siluestris.

Wnitř.

¶ Kdož gest plný w prsech a těžce oddychá / ten wař tuto Bylinu w Medowé wodě, aneb w sladkém Wjně/ a pj z nj ráno/ bude se mjti lépe. Nebo traňk tento wyčisstuge prsy od lepkého šlemu a talowu. Spomáhá y malým djtkám/ kteréž Božec mjwagj/ odkudž gi někteřj Psotnjkowau Bylinau, Němcy Freyßam, oder Freyßamkraut, gmenugj. Nedáwno skrze mnohé skussenj to wyhledáno/ že woda pálená z kwětů Trogice, sylně pot žene.

* Woda pálená z Byliny, prautj a kwětu, dáwá se těm, kteřjž Francau nemoc magj, za dewět dnů aneb déle/ aby se po nj potili. *

¶ Wařiti Bylinu a dětem dáwati, žřenj břicha vkládá a rozžjcenj krotj.

Zewnitř.

¶ Trogice Bylina vsussená, na prach zdělaná, s medem smjssená a pomazowaná, prassiwost a swrab vzdrawuge. Do Ran zasypaná, čistj ge a lečj.

¶ Trogice bylina aneb Trognjk, slowe Latině Viola Iacea, Herba siue Viola Trinitatis. * Item Viola flammea, Tricolor. *Herba clauellata. Wlasky Iacea. Francausky Pensees. Německy Freisamkraut, oder Dreyfaltikeitblumen, Siebenfarbenblumen.

C

Zwonečkowý kwět. Viola Mariana, Medium.

Dioſcorides w gedné Kapitole wypiſuge Bylinu Medium, w tom textu geſt w gedné literře pochybeno/ ſnad nedbánliwoſtj těch, kteřjž wypiſowali. Nebo mjſto ſlowjčka ἴριδι, má býti σέριδι, gakž tomu ſwědectwj wydáwá ſtarý včitel Oribaſius, kterýž bezpochyby měl prawý Exemplář. A toho geſt tento ſmyſl. Ta Bylina Medium, připodobňuge ſe liſtjm Seridi, to geſt zahradnj Cžakance aneb Ořtěrbáku. Má gediný prut dwauloketnj/ a na něm weliké, okrauhlé a brunátné kwěty. Semeno podobné geſt ſemenu planého Ssaffránu/ než geſt menſſj. Kořen má pjdi zdýlj/ chuti trpké. Roſte w zemi ſuché a kamenité. K tomuto wypſánj welmi ſe rymuge Bylina/ kterauž někteřj Violam Marianam nazýwagj.

D. Rauwolff pjſſe w ſwé Knjze Itinerarij fol. 284. žeby na hoře Libano, prawé Medium nagjti měl, od Rhaſe Mindium nazwané/ tomuto obecnému Medium kteréž D. Dodonæus Violam Marianam, & Rapum ſilueſtre Dioſcoridis gmenuge, nenepodobné / tolikože liſtj geſt rozdělenégſſj, nežli na Cžakance. Ale kwět ſe ſſjřegi otwjrá/ magjcý liſtjčko dlauhé, ſubtylné a vzké gichž w okrauhloſti Cyrkle až do oſmi býwá, ſſiroce rozložených. Kořen má welikau trpkoſt.

Zwonečkowý kwět. ViolaMarianna, Medium.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kořen geſt přirozenj ſtudeného a ſuchého. Ale ſemeno horkého a ſuchého. Kořen na prach ztlučený, s medem ſmjchaný na ſpůſob lektwaře a přigatý, přjliſſný tok ženſký zaſtawuge. Ale ſemeno v wjně pité, týž wen wywodj.

D

Náſſi domácý čaſu Poſtnjho w Engellandu gjdagj, kdež gi hognoſt roſte/ a w Nyderlandu kořen z gara w Salátu, gako náſſe Řjepky / k njmž ſe také doſti připodobňuge.

(*)

O Zubowé Bylině. Kap. CXIII.

Spůſob a Rozdjl.

Zubowá Bylina Latině Dentaria, roſte na Horách. Liſtij má podobné Pětiljſtku než wětſſj. Prut ſubtylný a kořen bjlý/ kterýžto kořen z mnohých vzljčkůw předíwně geſt w hromadu ſložený/ a ti když ſe rozdělj a rozložj, barwau y ſpůſobem podobnj ſe býti zdagj lidſkým zubům/ odkudž y gméno Bylině dáno. *Nacházý ſe wjce rozdjlůw této Zubowé Byliny/ z nichž geden w Mjſſni, a ginde na Horách obecně roſte/ gmenugj geg Bulboſum aneb Bacciferum, poněwadž na prutu při koncy liſtj drobná černá zrnka, gako negaké gahodky neſe. W Rakauſých ſlowe Grimwurtz. Nebo ſtrogj z něho trank/ a dětem proti žřenj w břjſſku pjti dáwagj: O němž pohleděti můžeš in Carolum Cluſium lib. 3. cap. 7.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Zubowá Bylina má welikau moc průtrže hogiti / aby ſe na prach ztlaukla, a za půl lotu s gjſſkau zwařeného Swalnjku ráno pila, za čtyřidceti dnů pořád. Zewnitř táž Bylina na průtrž má ſe klaſti/ a paſem dobře opatřiti.

Dotčený trank ſlaužj také proti wnitřnjm ranám/ a wſſelikému nedoſtatku, kterýž přjliš tekutý geſt.

*Dentaria

A

* Dentaria altera.

¶ Tato gest diwná Bylina / hned brzo z Gara wen se wyskytá, skrze tučný prut geden dobré pydi zwýšsj / a na němž gsau tělnj kwětowé, někdy zbledažlutj / poněkud chlupatj, gako při Orobančé / Semeno malé w lusstinkách. Po měsýcy Mági y hned Bylina tato wadne / a žádného listj nemá / protož gi Cordus Aneblatum gmenuge. Kořen má poběławý / gako z ssupin w hromadu složený / chuti w hromadu stahugjcý, a drobet hořké.

Zubowá Bylina. Dentaria. — Ssupinowatý kořen. Radix squammata. 2. Dentaria.

B

Wnitř.

¶ Z této Byliny a kořene v nás na mnoze woda se wypaluge proti Flussům mladých y starých lidj. Item proti Božcy malých Djtek welmi mnoho se gi vžjwá.

¶ Dentatia maior slowe Německy Freisamkraut, Anblat, Schupffenwurtz, Blumenkraut: w Rakauských S. Georgwurtzel. Latině ginác Radix squammata, Crocodilia, Aneblatum, ἄφυλλον. * Polsky Babj zub.

O Cžjpkowé bylině Kap. CXIV.

Spůsob.

Cžjpkowá Bylina, Dioscoridi Hippoglossum, vulgò Bislingua & Vuularia, nese listj gako Gehlice Wlaská / krom že toto gest daleko wětssj, tužssj, žilowatěgssj a sspičatěgssj. Wždycky dwa a dwa proti sobě postaweni stogj / a na každém z nich w prostředku wyskytá se maličký lístek / gako něgaký gazýček, aneb Cžjpek / odkawadž y gméno má / ytaké od včinku / totiž že gazýčku spadlému a oslabléму spomáhá. Od půwodu toho malého lístku wyrostagj zrna / kteráž neyprwé býwagj zelená, potom čerwená, gako na Gehlicy Wlaské / a každé wisý na swé sspičce. Prut nese okrauhlý, pruhowatý, zelený, hebký, k Kokořjku podobný. Kořen takměř wewssem srownáwá se cum Rusco, to gest s kořenem Wlaské Gehlice. Roste w Lesých horních, zwlásstě w mjstech mokrých.

* Tuto Bylinu několikráte gsem sobě w mjsta příhodná na Zahradě sadil / ale wždycky,

 gako y

C gako y předdotčená Dentaria, druhého aneb třetjho roku mi wyhynula/ a mjſta na wyſokých a nedělaných Horách hledala.

Mjſto.

Roſte w Rakauſých, Frankrenchu, a okolo Genewy, y ginde. Bellonius pjſſe/ že okolo Hory Athon v weliké hognoſti ſe nacházý. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Geſt Přirozenj ohniwého na prwnjm ſtupni.

Cžjpkowá Bylina. Hyppogloſſum, Biſlingua.

D

Wnitř.

Nowj Herbářůw ſpiſowatelé Cžjpkowé Bylině mnohém wjce mocý připiſugj/ nežli ſtařj poznamenali: že liſtj aneb kořen na prach ztlučený, a s Wjnem aneb s Polewkau pitý, za znamenitý ſkuſſený kus geſt proti záduchu Matky/ když ta nahoru wyſtupuge, a k omdlewánj přjčinu dáwá. Nadto že dětinſké Průtrže hogj (když ſe mázdra, aneb plſt Teřichowá, w njž gſau obalená ſtřewa protrhne aneb oſlabne/ a tak do mjſſku nárokowého ſpkynau) aby gim čtwrtcy kořene toho na prach ztlučeného, s gjſſkau Swalnjkowau zwařeného za několik dnů pořád ráno pjti dáwal: Ale býwá to při nich (gakž oni prawj) že w prwnjch dnech, a po prwnjm, druhém, y třetjm přigetj, Průtrž tak welice ſe bauřj a heybá/ gakoby ſtřewa chtěla wen wypadnauti. A protož muſý ſe to mjſto dobře paſem a Flaſtry vtwrzugjcými opatřiti. * Proti Kamenu a wětrnoſtem moče vžjwagj z této Byliny tranku s mnohau platnoſtj. *

Zewnitř.

Vžjwagj této Byliny, aneb kořene také proti ſpadlému w hrdle Cžjpku/ aby ſe v wodě k proplakowánj a kloktánj auſt potřebowala/ od kteréžto zwláſſtnj mocy ſwé Latině Vuularia, a Cžeſky Cžjpkowá Bylina nazwána.

Wěnec z Byliny vwitý a na hlawě noſſený, boleſt hlawy oblehčuge.

Cžjpkowá Bylina ginač Liſtnatec, * Latině Hippogloſſum, a některým Laurus Alexandrina, Bonifacia, Vuularia. Německy Zapfenkraut, w Rakauſých Auffenblat. * Wlaſky a Francauſky Biſlingua. * Sſpanyelſky Lingua de Cauallo. *

A

O Hledjku, ginák Vmrlčij hlawičce.

Kapitola CXV.

I. Hledjk. 1. Antirrhinon.

II. Hledjk. 2. Antirrhinon.

B

Rozdjl a Způſob.

Hledjk aneb Vmrlčij hlawička, Německy Orant oder Sterck-
kraut, Brackenhaupt, Kalbsnaſe, Hundtskopff, nic gineho nenj než Antir-
rhinon, aneb Anarrhinon Dioſcoridis. Tak ſe gmenuge po ſpůſobu. Nebo
vzljkowé w nichž geſt ſemeno, gſau podobnj Telecý hlawě / magj ſpůſob
očj, auſt y noſu. Geſt pak Hledjk čtwerý: Prwnj weliký / bylinka křowa-
tá, rotoleſtná / liſtu huſtého, počernalého, obdlaužného, proſtého, tluſtého, přjchlupaté-
ho, a wůkol nic nezſtřjhaného. Prautkůw má několik ratoleſtných / ale proſtřednj z nich
geſt neymocněgſſj / tak že neſe podobenſtwj Strůmku. Kwětů na každé wětwičce při wr-
chu několik řadem wynáſſj, bledé brunátnoſti / a ti připodobňugj ſe kwětu Byliny, kterauž
Němcy gmenugj Fingerhutt, † to geſt Náprſtek, Latině ſlowe Digitalis & Nola ſilueſtris. †
Ti pak kwětowé negſau otewřenj, nýbrž zawřenj. Po nich když ſpadnau zůſtáwagj gaké-
ſy hlawičky v welikoſti Bobowého zrna, k vmrlčjm hlawám Telecým podobné / w nichž
býwá ſemýnko drobné. Kořenj má množſtwj prſtu ztlauſſtj s koſmatinkami.

Hledjk druhý geſt prwnjmu podobný / liſtem, kwěty, y hlawičkami / než liſtu vzſſj-
ho / a ten při wrchu wětwiček w ſpůſob Hwězdy ſe rozkládá. Kwitj má zbjlažluté.

Třetj Hledjk a čtwrtý proti giž oznámeným dwěma, geſt wewſſech čáſtkách ſwých
neymenſſj a neyředſſj / gakž Figůry vkazugj. Neſe zbledabrunátné ſemeno y hlawičky.
Prwnj dwá Hledjkowé na Zahradách, ginj na Poljch mezy Owſem ſe nacházegj. Kwe-
tnau Měſýce Máge, y potom.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Pjſſe Dioſcorides, že této Byliny žádného vžitku w lékařſtwj nenj. Ale Galenus
prawj / že geſt takowé mocy, gako Hwězdowá Bylina, ač něco mdlegſſj. Syce Dioſco-
rides dokládá / že Orant aneb Hledjk dobrý geſt proti čárům a kauzlům / aby geg při ſobě
noſyl. Toť gſem gá widěl na zámku gednoho Pána / že Pes na řetěze, kterýž vſtawičně

 ſſtěkáwal /

C ſſtěkáwal, kdykoli neznámé lidi wjdal/ za celý teyden nikdý nezaſſtěkal / a když ſe domnjwali, žeby ſkrze lidi zlé byl očarowán, kterjžby něco zlého w tom Zamku prowesti vmjnili/ tedy Bylinu tuto do té pſý peleſſe vwrhli/ a hned zaſe Pes ſſtěkati počal. Druhé prawj Dioſcorides, kdožby ſe tauto Bylinau s Liliowým Olegem pomazowal / že bude pěkněgſſj a kráſněgſſj.

III. Hledjk. 3. Antirrhinon. IIII. Hledjk. 4. Antirrhinon.

D Ženy tuto Bylinu ſuchau aneb čerſtwau v wodě s kamencem wařj / a tak Plátna a Náčelnjky pěkně žlutě tim barwj. Protož gi gmenugj po Německu Sterckraut.

Hled k ſlowe Řzecky ἀντιῤῥινόν, Wlaſky Antirrino. Sſpanyelſky Cabezza de ternera. Francauſky Oel de chat. Německy Sterckraut, Orant/ giná gména ſpočátku gſau oznámená. * Leo herba apud Columellam. *

O Wlaſu ženſkém. Kap. CXVI.

Spůſob.

Wlas ženſký proto ſlowe/ že huſté a kráſné dělá Wlaſy, když ſe w ſauhu vžjwá. W Řzeckém a Latinſkém gazyku Adiantum, proto že liſtj do wody vwržené žádné wlhkoſti k ſobě nepřigjmá. W Apatekách mu řjkagj Capillus Veneris. Ta Bylina w Čzechách neroſte/ než ze Wlach a z Frankreichu k nám ſe přináſſj: Prautjčko má welmi drobné a křehké, zčernamornatné a blýſkawé. Liſtj malé, tenké a přiokrauhlé, fformy Koryandru/ dokawadž geſt mladiſtwá a geſſtě w prut newkračuge, wůkol zſtřjhané a poběláwé. Kwětu ani ſemena neneſe. Kořenj má malické, a w lékařſtwj neužitečné. W létě ſe zelená/ a wſſak zymnjho čaſu docela newadne. Roſte w Geſkynjch a mezy ſkaljm, kdež woda teče, y w rozſedlinách. * Prawý Wlas ženſký Adiantum verum, přináſſegi z Frankreichu/ kdež okolo Mompelieru roſte/ a do Lionu ſe dodawá. Pročež Lugdunenſe adiantum ſe gmenuge. W Piemontu také ſe nacházý / ale ſyce nemnoho ginde. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tento Wlas ženſký geſt ſuchého přirozenj/ w horkoſti pak a ſtudenoſti mjrnoſt držj. Mocý ſwau otwjrá, ſuſſj, ztenčuge, rozhánj a vtwrzuge.

Wnitř.

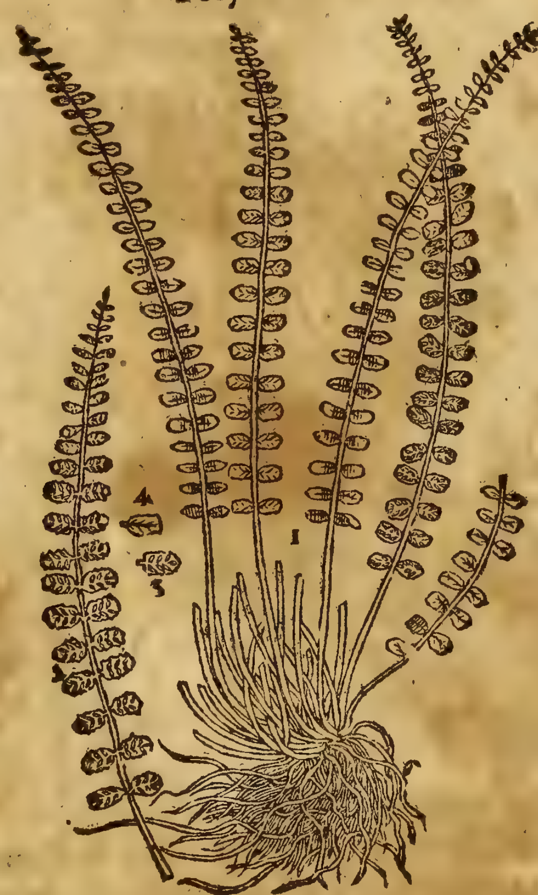
Wnitř.

Wlas ženſký Bylina wařená a pitá, ſpomáhá proti těžkému duchu a dýchawično-
ſti/ a proti žlautenicy y Slezyny neſtatečnoſti. Wyhánj wen moč, drob, kámen, a ply-
nutj Břicha ſtawuge.
Geſt dobrý těm, kteřjž od gedowatých žiwočichůw gſau raněni/ aby geg s wjnem
pili. Kwět ženſký wywodj, y lůžko po porodu wyhánj/ ſtawuge odchrkowánj s krwj.

Wlas ženſký. Adiantum. Capillus Veneris.

Netjk. Trichomanes, vulgò Polytrichum.

B

Zewnitř.

Wlas ženſký do lauhu daný, aby tim hlawu myl, shánj lupy / a dáwá zaſe zrůſt
wlaſům. Proti oplchawoſti: Wezmi tuto Bylinu, Ladanu, Olege Mirtowé-
ho, s wjnem natjreg ſobě hlawu/ a wodau z Byliny čaſto vmýweg: bránj oplchawoſti/ a
wlaſům zrůſt dáwá/ y lupy ſhánj. Item na wole tato Bylina přiložená, rozhánj ge.
Bylina čerſtwá přiložená, geſt dobrá těm/ kteřjž od gedowatých žiwočichůw v-
ſſtknuti gſau. Ženſký Wlas ſlowe Latině gakž oznámeno Adiantum, Capillus
Veneris, Capillus terræ. Wlaſky Capel Venere, Sſpanyelſky Culantrillo de pozzo. Fran-
cauſky Capilli Veneris. Německy Frauenhaar, Venushaar. Polſky Wláſky Panny Marie.

Netjk. Trichomanes.

Netjk, Trichomanes, vulgò Polytrichum, Německy Abthon, Widertodt W:derthon,
Steinfarlen, Steinfeder, Rote Maurrauten, také do pokolenj tohoto Ženſkého wlaſu při-
náležj. Pročež gi někteřj gmenugj Capillarem & Adiantum rubrum. Item Herbam ca-
pillarem, Barbam Herculis, Herbam crinitam. Wyroſtá z ſtarých zdj na tmawých a wl-
hkých mjſtech, na piſčitých ſkalách, w Leſých y při ſtudýnkách. V nás w Čzechách hognoſt
této Byliny máme. Geſt křjček plný, takměř pjdi zwýſſi. Prautjčko má Kaſſtanowé bar-
wy, drobné gako ſſtětinky/ a gednokaždé sobogj ſtrany malým okrauhlým liſtjčkem až
do wrchu oſazené, gako Kapradj, než drobněgſſj: A to liſtj s gedné ſtrany po ſpodu k zemi
mnohými zerzawými, aneb zbrunátnažlutými ffljčky geſt ſkropeno. Ani kwětu ani Se-
mena newynáſſj. Kořen má černý, z mnohých koſmatinek w hromadu ſložený. Spo-
čátku Podzymku má ſe trhati.

Přirozenj,

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Tato Bylina w mocy ſwé Ženſkému Wlaſu nic napřed neoddá. Ledwj otwjrá, Kámen s močem žene, zacpánj žluče y gater proprawuge, žlautenicy roztrhuge, chrkánj krwe zawjrá, wlaſy množj, čárům babſkým a vřknutj odpjrá s Dewaternjkem ſmjſſená.

★ Paronychia.

Paronychia 1. Ruta muraria.

Paronychia 2.

D

Tyto dwě Bylinky Autor w Latinſkém Herbáři ſwém gmenuge Paronychias. Prwnj z nich geſt náſſe Mauerrauten Ruta muraria, to geſt Obecná zednj Rutka/ kterauž někteřj Adiantum album gmenugj/ ginj Saluiam vitæ. A gakžkoli cum Dioſcoridis Paronychia ſe neſrownáwá/ wſſak tomu chce Autor, že může Paronychia geho ſkauti/ poněwadž po nemocy tak nazwaná geſt/ komuž nehty ſe gjtřj dobře ſpomáhá/ gakž ſkuſſenj toho potwrzuge. † odkudž y Německy ſlowe Fingernägelkraut, Nehtowá Bylina. † K tomu geſt také dobré a zwláſſtnj lékařſtwj Kámen wen puditi a hnáti. Syce gi vžjwáme y k těm nemocem k njmž ſe Adiantum album, aneb ženſký Wlas bjlý béře. Někteřj gmenugj po Německu Meichelkraut, proto že ſe vžjwá proti Zymnicy, kteráž Meichler ſlowe.

Druhá Paronychia Autoris od některých přičjtá ſe ad Polygonum, k Truſkawcy/ kterémuž řjkagj Německy Knawel, o němž Hieronymus Tragus pjſſe/ ale neroſte tak gako tento w polých Rzepných/ nýbrž při Moři, chuti ſlané/ na wýš pjdi nepřewyſſuge/ wynáſſj rozličné drobné bjlé kwjtky/ má chwálu že wyhánj Kámen. *

O Lnu Matky Božj. Kap. CXVII.

Spůſob.

TAto Bylina malé Chwogce tak geſt podobná/ že ſotwa gedna od druhé rozeznána býti může/ wſſak rozdjl geſt w tom/ že tato žádného mléka w ſobě nemá, gako Chwogka. Odkudž tento ſtarý Werš vdělán/ Eſula lacteſcit, ſine lacte Linaria creſcit. Chwogka ſwé mléko mjwá/ bez něhož Len Matky Božj býwá. Prut wynáſſj rowný, počernalý, tenký, ſuchý, loket zwyſſj y wjce. Liſtj okolo něho hogné, huſtě poſpolu, od ſpodku až do wrchu, obdlaužné.

obdlaužné, ke Lnu podobné, než menssj a vžssj/ poneyprw začernazelené/ potom přjryssawé. A
Kwět se vkazuge gasně žlutý, gako na Swalnjku Králowském wyformowaný / w pro-
středku toho kwětu spatřugj se práwě žlutj sstreyssKowé aneb pýrka a nitěnj, bezewssj wů-
ně/ kteráž se potom obracegj w okrauhlé vzljčky/ w nichž se zdržuge ssiroké černé semeno,
k Hořcowému podobné. Kořen má prostý/ z něhož giných kořjnků množstwj pocházý,
w zemi sem y tam se rozkládagjcých/ protož kdež se gednau vgme, nebrzo odtud wyhyne.
Roste w zemi hůgné, a po Mezech/ někdy také na starých zdech, w Zahradách, při Plo-
tjch. Přes celé Léto, y k Podzymku kwetne.

* Tato Bylinka w rozličném spůsobu se nacházý, s žlutými, brunátnými, tělnými kwěty /
z nichž některé v nás w Zahradách osazené gsau. O tom čti Carolum Clusium lib. 2. obser.
Hispanic. cap. 31. & lib. 2. obseruationum Pannonicarum cap. 37. *

Len Matky Božj. Osyris, Linaria.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Len Matky Božj zahřjwá a sussj. Nebo gest hořký, a tak přirozenj ohniwého.
Mocý swau ztenčuge, otwjrá a swjrá.

Wnitř.

Len Matky Božj zwařený a pitý, odnjmá wsseliká zacpánj Gater y Slezyny/ ná-
sylně wodu žene/ pročež y Německy Harnkraut, Latině Herba urinalis, gakoby řekl scawá
Bylina se gmenuge: přitom y na stolice ponauká. Protož může se těm lidem dáwati, kte-
řjž Žlautenicý, aneb Wodnotedlnostj obtjženi gsau.

* Wody z něho pálené, vžjwagj proti Wodnotedlnosti a zástawě Moče. *

Syrup proti Žlautenicy: Wezmi wodnatost tohoto Lnu, přewařenau a proceze-
nau/ wař gi s Cukrem až do hustosti, gakž náležj na Syrup/ a pj z něho ráno y na noc, tak
mnoho coby do půl wagečné sskořjpky wgjti mohlo. Potom dobré gest aby se Zymostrá-
žem ginač Ssissworcem v Wanně myl. A tak segde z tebe žlutost.

Též proti Žlautenicy/ dáweg wodnatost tohoto Lnu s prachem z Hljsstůw, aneb
zetři gich několik a deg wypiti. Než prwé musýš žiwot obměkčiti/ a gatrnj zacpánj traň-
ky náležitými propravwiti/ a toto obměkčenj w této příčině gest obzwlásstnj. Wezmi hu-
sý legno, protlač skrze ssátek/ a s wodnatostj Kokořjkowau dáweg pjti ráno s Cukrem.
To měkčj, a žlutost wen žene.

Zewnitř.

C

Zewnitř.

Woda z této Byliny aneb ſſťáwa wyčiſſťuge wſſeliké neduhy a kazy/gako Raka, wředy ſſeredné, y děrawé prowaleniny Fistulæ řečené, přikládanjm a promýwánjm.

Předoznámený Safft ſhánj Fleky, liſſege, a giné poſſkwrny na twáři y také po těle/hodj ſe do Fraucymeru. Woda z této Byliny boleſt očj a čerwenoſt gegich odgjmá. Prach z Kwitj ſmjſſený s prachem kwětu S. Jana, močj Raka/zlé neſſtowice léčj y Pryſkýř. Len Matky Božj ſlowe Řzecky a Latině Osyris, & herba Vrinalis Linaria, tak y Wlaſky a Sſpanyelſky. Francauſky Linaire. Německy Leinkraut, Flachskraut, unſer Frauen Flachs, Wilderflachs, Kröttenflachs, Nabelkraut und Harnkraut.

O Elleboru černém, ginác S. Ducha kořenj. Kapitola CXVIII.

I. Ellebor černý. 1. Helleborus niger.

II. Ellebor černý. 2. Helleborus.

D

Rozdjl a Spůſob.

Ellebor černý, ginác Czerné kořenj, Jtem S. Ducha kořenj a Czemeřice černá geſt dwogj/a geſt mezy obogjm rozdjl w liſtu, w kwětu y w kořenj. Nebo prwnj má dewět liſtů na gedné ſſpičce/a ty obdlaužné, úzké, wůkol zpilowané, počernalé, a wdotknutj drobet přjoſtré. Sſpice pak geſt dlauhá, oſtrá, žlábkowitá. Bylina wynáſſj ſylný prut/a kwět gako Růže, pěti bjlými aneb zžlutazelenými ljſtky rozdělený. Z proſtředku geho pět y wjce luſtečkůw wycházý tleſkatých, na koncy ſſpičatých/a w nich Semeno obdlaužné a černé. Kořenj má hogné, černé, a w hromadu zmotané, z Cybulkowaté hlawičky wycházegjcý/ wůně ſylné, téměř gako Bez/ chuti hořké, perné a nechutné.

Druhý Ellebor má tuhé liſtj, gako Bylina Lwowá ſtopa, Latině Leontopetalum řečená/kterýchžto ſtogj ſedm na gedné dlauhé a okrauhlé ſſpičce/ a gſau wůkol zpilowanj/ neypoſledněgſſj pak z těch ſedmi na obogj ſtraně na gedné ſſpičce poſpolu ſe držj: ale ginj třj v proſtřed ſtogj ſwobodnj/to geſt, gedenkaždý na ſwé zwláſſtnj ſſpičce zůſtáwagj. Prut má okrauhlý, hladký, pewný, téměř lokte zdýlj. Kwět wyſkytá ſe na dlauhé, okrauhlé a hladké ſſpičce, w ſpůſobu Růže, bledé brunátnoſti. Z proſtředku geho wycházegj ga-

zegj gakésy kusticky w hromadu stisknuté, osm gich podlé sebe, mezy bjlým wlássenjčkem / w nichž se zdržuge obdlaužné semeno. Má nesčjslné množstwj kořenj, gako prwnj / než čer-něgssj a tlusstssj / chuti hořké a perné, nepřjgemné, y wůně nelibé / že welmi snadno žaludek zdwihagj. *De Helleboro nigro, aneb o Elleboru černém, pro odporné geho wypsá-nj o Starých a nowých Skrybentů, gsau někteřj rozdjlnj a odpornj smyslowé / kteréž ozna-mowati byloby dlauho. Ale widj se podobné / že některá slowa, kteráž wjce k bjlému Elleboru náležegj / gako Flos racemosus, caput Cæpæ simile apud Dioscoridem, k černému Elleboru gsau postawená / což ač tak gest, mohlby ten Ellebor s tělnými kwěty za prawý dobře gmjn a dr-žán býti. Toho hognost roste y w Germanij / gako w Rakauských, Steiermarku, Tyrolu, Sswevcarjch, a w giných mjstech / odkudž y dostáwati se může. Kwět na Wlasském gest mnohem tělněgssj. Bellonius pisse / že w Řjecké kragině na Macedonské hoře Olympo, Helleborum nigrum, s pěknými čerwenými kwěty widěl kwýsti / a gá podobně od gednoho dobrého Přjtele gsem wyrozuměl / žeby na horách in Istria, nedaleko od Justynopole takowý růsti měl.

Leuskraut. Consiligo Columellæ.

Kwět a Semeno geho. Flos & semen Consoliginis.

Giné pokolenj plané aneb polnj, s přjzelenými kwjtky, gest také dwogj / Mensssj a Wět-ssj / kteřjž negednostegně kwetnau, gak w Zymě y také z Gara. Gegichžto kořenj časně kopané nemá se zamjtati / a zkussenj to vkazuge, že častokráte dosti operuge. Někteřj chtěgj, že gest Consiligo Plinij. Třetj Ellebor Leuskraut Německy řečený, wssudy na Horách v nás roste / welmi časně kwetne / má mnoho wěssjho a zčernazelenějssjho listj nežli předessli, dewět na gedné sspičce / odkudž geg na Enneaphyllum Plinij táhnau. Nenj bezpečný přigjmati do žiwo-ta, poněwadž gest gedowatý / Wlky a Lissky gim trávjwagj a lapagj. O němž čjsti můžeš apud Hieronymum Tragum, kterýž geg Consiliginem Columellæ gmenuge / w 1. Knjze kap. 83. několik Historij. Tato planá pokolenj někteřj gmenugj Helleborastros.

Lékaři Florentsstj w swé Knjze in Dispensatorio, tomu chtěgj / že černý Ellebor vžjwa-ti se má ten, kterýž z Ostrowa Krétý, giž nynj Candia řečeného přinássegj. Dodonæus chwálj Astrantiam nigram, aneb černý horni Sanykl / někteřj Saniculam Samicy gmenugj, za pra-wý Ellebor Dioscoridis. Přiwozuge mnoho důwodů / kteřjž w geho Herbáři čjsti se mohau Pempt. 3. lib. 3. cap. 29.

Mjsto a Czas.

Prwnj Ellebor černý má swé mjsto na Horách a pahrbcých. Druhý roste na ro-

winách, a

C winách, a w mijstech nedělaných a pustých / wedlé tekutých wod a potokůw. A tohoto druhého weliká hognost se nacházý w hořegssich Rakauských, okolo města Styru, čtyři mjle od Line/ odkudž mi kwetlý do Prahy byl přinessený. Kwetne z gara až do Dubna měsýce, byť se pak y pod sněhem vkrýwal. A takowý gest prawý Ellebor/ kterýž Apatékáři magj sobě dáti nosyti a kupowati.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Ellebor černý gest ohniwého přirozenj / zahřjwagjcý a wysussugjcý na třetjm stupni. Moc má diwnau wytjragjcý nečistoty. Kořen brán býti má mladistwý, plný a černý/nemagjcý w sobě kosstálu welikého, perný a pálčiwý.

Wnitř.

W Apatékách Kořene toliko vžjwagj w stjnu sussenébo / ale wnitřnj a prostřednj střžeň aneb dřeň z něho preč zamjtagj.

Ellebor černý žene wen stolicemi zlé wlhkosti/a zwlásstnj moc sobě danau má wyčissťowati žluč aneb horkau krew a tuhý slem / mozek a nerwy wssecky, y audy smyslůw wnitřnjch y zewnitřnjch, a nemocy gjch wsseligaké léčj/gako bolest vssj, hlawy, zblázněnj, wzteklost, záwrat, Paducý nemoc, tesknost a pláč bez hodné přjčiny / Dnu, mrákoty očj, klaubnj dna, otoky gegich a krtice rozhánj / a gest zwlásstnj gako Dryák proti Malomocenstwj, y wsseligaké prassiwosti a Franské nemocy / proti Raku a Wlkům rozgjdawým/ černost y wsseliké zssereděnj na těle wyčissťuge / Slezynu oprawuge / Zymnice čtwrtodennj rozptyluge/ zwlásstě kdožby tohoto prachu požjwal: Wezmi Sene gednu čtwrtcy/Mirobolánůw Indyckých quentjk/ Cžerného kořenj připraweného půl quentjku/ Sskamonij coby deset zrn gečných wážilo: vdělegz toho wsseho prach/ a přigmi z něho zwicý třj penez bjlých, s Mandlowau gjchau aneb Slepičj, ssest hodin aneb deset předtim nežtě napadne/ a pj také Syrup, kterýž gest w Kapitole o Diwizně položen.

Item timto Trankem čtwrtodennj Zymnicy častokrát gsme vzdrawili: Wezmi D gednu čtwrtcy Cžerného kořenj / Sene půl lotu / Agarykum a Rhabarbarum, každého půl čtwrtce. To wssecko moč v wjně aneb gisse Senowé, a ráno přigmi. Než musýš prwé tranků náležitých požjwati/ gako toho, o němž gsme w kapitole o Diwizně mluwili, aneb tomu podobného/ gakž přirozenj nemocného a potřeba vkazuge.

Připrawuge se pak toto Cžerné kořenj, k bezpečněgssjmu do těla vžjwánj, takto: Wezmi Mirobalánůw Cytronowých, Gebulowých a Indyckých, Sjřowjku, Ssediwku, Sskwinantum: Protluc Mirobalány, a giné wěcy skrágeg / wař v wjně až třetina vwře, přidada k tomu hrst růže, hrst kwitj Wolowého gazyka, a hrst Lékořice / odstaw od ohně, a nech až prostydne. Potom wezmi kořenj Elleboru černého do giného hrnce / sleg na ně wssecko to, cožs prwé wařil/nech tak přes noc. Ráno wyňmi ge zas a vsuš na Ržessetě/a když vschnau, opět ge zas w též wodě moč/a znowa wysussug gakž powědjno/ a tak poněkolikrát včiň. Než prwnj můžeš w giném wjně wařiti/a kořenj močiti. A ten spůsob zachowáwali a zachowáwagj gesstě něktefj w přistrogowánj geho/o němž y w starém Herbáři položeno gest. Ginj pak takto ge sobě přistrogugj: Berau octowý Med aneb Wjno sladké/a močj ge 24. hodin, aneb y giné přjhodné wlhkosti / procedjc, s půl sklenicky plné ráno teple do žiwota přigjmagj.

Ginj wydlabáwagj Ržetkew, a nakladau do nj tohoto kořenj/zahradj zase, a tak 24. hodin státi necháwagj / potom wyňmau wen. Ta Ržetkew přigjmá do sebe wsseckn moc Cžerného kořenj/ a požjwaná chwistačku přiwodj.

Může se také močiti w Slepičj gisse, aneb w poléwce z Masa, aneb v Wjně, celý den, aneb gakž Mesue včj osm hodin/ a tu poléwku pjti.

Gest pak potřebj znáti a wěděti gistau mjru w přigjmánj geho. Mesue welj ho dáti čtwrtcy. Ale my nemáme ho w tom následowati. Neb gest gest přjliš mnoho. Nynj obyčegně nedáwáme z něho přes dwa sskrupule / wssak w tom slussj sstetřiti přirozenj gednoho každého. Nebo někomu přidati, někomu vgjti, gest potřebj. A wssak přes geden quentjk k gednomu přigetj nemá se wjce bráti/aby tudy člowěku vblj́ženo nebylo.

Toho

Toho kořenj tak připraweného w nápogi takto budeš požjwati: Wezmi ho dwa loty/protluc trochu, zawaž do vzljčku/a nalegnato Wjna sladkého žegdljk/ nech tak stá ti w teple den a noc/ ráno napj se toho wjna dobrý trunk, a budeš mjti obměkčenj.

Někteřj strogj sobě z něho Wjno, a chowagj kupotřebě přes celý Rok, timto způsobem: Berau Elleboru černého gednu libru, Růže suché gednu čtwrtcy, kořenj Benedyktu čerweného deset lotů, Zázworu zkrágeného ssest lotůw: To wssecko kladau do pytljčka/ a wezmauce Wjna hned od Presu XXX. žegdljků do negaké nádoby/wložj do nj ten to pytljček/ a zahradjce nechagj, aby se w něm močil přes celý Měsýc. Potom takowého Wjna vžjwagj, když potřeba k obměkčenj žiwota, y k ginym potřebám.

Cžerné kořenj mezy Wjnem sazené dáwá wjnu přirozenau moc purgowati tělo.

Zewnitř.

Z kořenj tohoto Cžerného čjpek vdělaný, a w lůno ženské wložený, nemoc gegich přiwodj, y lůžko pozůstalé wytahuge/ a wssak s opatrnostj vžjwáno býti má.

Ellebor černý do zastaralých neduhů a do bolných wředowých děr w způsobu prachu wseypaný, kupodiwu ge wyčissťuge.

Ellebor černý na prach ztlučený, s octem smjchaný, a gako Flastr přiložený, wsse liké zlé wředowatiny aneb prassiwosti, ssleky, lissege y osutiny mořj a vzdrawuge.

Tim způsobem také prospjwá, k wyzránj, wykausánj a strávenj porussenéhо aneb Diwjho massa. Cžerný Ellebor mořj také y Wssi na hlawě.

Skussené lékařstwj proti hluchotě: Wezmi na prach ztlučeného černého Elleboru ztjžj gednoho zrna gečného/wpusť do nedůžiwého vcha/ wleg tam trochu olege z hořkých Mandlů/zacpeg bawlnau, a to čiň ráno za několik dnů pořád. Ale musý žiwot prwé wyčisstěn a wypurgowán býti.

Wogácy také Cžerného kořenj vžjwagj proti hljzám, s welikau platnostj/ kdož ge toliko snéstí a strpěti může. Nebo kdež hljza gest, na pjď odtud kljsstěmi natahugj a rozdjragj kůži, a rozpálenau sspicý gi propichugj/potom berau to Cžerné kořenj čerstwým máslem pomazané/ a do té djry ge wecpáwagj, na mjsto té sspjce wytažené/ prawj že gedowatinu mocně wen wytahuge. Gestližeby pak hljza byla pod paždjm, tedy se to tak dělá na ramenau: Pakli se wystřelj w rozkrocých aneb w třjslech/tedy dělá se djra swrchu na stehně. *Nynj časůw těchto nassich z černého Elleboru strogj w Apatékách extractum: kteréž když gest dobře připrawené, w některých nemocech, obzwlásstně w Božcy, sslaku, Francauzých a těžké Melancholij gest vžitečné.*

Cžerný Ellebor slowe Latině Elleborus niger, Veratrum nigrum. Arabsky Cherbachen. Wlasky Elleboro nero. Sspanyelsky Ver de gambre negro. Francausky Elleboro noir. Německy Schwartz Nieswurtz, Christwurtz.

Ellebor Cžesky. Pseudoelleborus.

Gest pak mjmo giž dotčené Cžerné kořenj gesstě y giné / kteréž v nás w Cžechách roste/ a za prawý Ellebor od mnohých se béře/a to Baby nosý, a neywjc prodáwagj. Ale poněwadž od prawého znamenitě se dělj/ budeme geg Pseudoelleborum, to gest ffalessný Ellebor, aneb Cžeský Ellebor, aneb Cžerné kořenj domácý gmenowati. Roste na wýš dwau pjdj/ prautky má tenké a měké/ a na nich trávu aneb listj drobné, wlasaté, téměř gako Brotan, aneb Kopr wlasky. Kwět žlutý aneb zlatý, obssjrný, swětlý gako Wolowec aneb Kwětec, wssak drobet wětssj/z něhož wycházegj obdlaužné hlawky na pohleděnj gako Ostružinowé gahody. Kořenj má také černé, gako prwnj Ellebor/ wssak ne tak mnohé a tenssj. Kwetne měsýce Dubna a Máge. Domnjwagj se mnozý, že gest též mocy, gako prwnj Ellebor: Ale meylj se/ gakož samo skussenj nám to vkazuge. Protož onoho radégi, a ne tohoto, když potřeba káže, na potomnj čas, vžjwati magj. A kteřjž ho doma nemagj, z Benátek aneb z Sstyrska, mohau geg dáti sobě přiwezti.

*Toto ffalessné kořenj černé roste také na mnoha mjstech w Germanij/zwlásstě okolo Jeny w zemi Thurynské. Item okolo Wjdně w Rakauských/ kdež ge Baby Kořenářky na Trh nosý, a za

C nosý/a za Ellebor černý prodáwagj. Ale nemagj ho za něg, gakž často se děge, Apatekáři vžjwati/poněwadž prawý mjti mohau. Dodonæus nazýwá ge Buphthalmon Dioscoridis, gijnj Helleborum Ferulaceum Theophrasti, Pseudohelleborum, Helleborinen. Polácy gmenugj Gorzikwiat.

Jakesſné kořenj Cžerné. Pseudoelleborus.

Mocy.

D ¶ Dodonæus swědčj/ že tento kořen na mnoze in decocta purgatoria dáwaný, hned nic nepůsobil. Zewnitř někteřj geg chwálj w přikládanj, k obměkčowánj twrdých otoků, kteřížby potom Scyrhosi býti mohli. *

O Bjlém Elleboru, aneb o Keychawce.

Kapitola CXIX.

Spůsob.

BJlý Ellebor, gináč Keychawka aneb Cžemeřice bjlá, má gedinný prut loketnj, někdy y wyšſſj/ okrauhlý, wnitř prázdný/ zewnitř ſſupinek na sobě má několik/ kteréž když Bylina vsychá samy se laupj a spadagj. Listj připodobňuge se k Gitroceli, aneb Hořcy/ než že nenj tak dlauhé, a po brunátnělým hřbetem aneb pruhami gest potažené. Mezy listjm a nahoře při wrchu prutu s obogj strany vkazugj se stručnatj, klasowitj, zbledažlutj, aneb temné čerwenosti kwětowé, gako hwězdičky/ z nichž býwagj potom gakési lusticky, a w nich semeno. Kořen má palce ztlauſſtj, y tlustſſj/ zewnitř počernalý, ale wnitř bjlý, a řjdký gako hauba/ s mnohými bjlými, tenkými wůkol kosmatinkami/ chuti perné a pálčiwé/ tak že když se w vstech rozkuſſuge, rowně gako Peltram sliny množj. Rád roste w chladných Lesých a na horách. Kořenářky nosý geg z wysokých hor Alpes řečených/ a prawj, že se nacházý y w Cžerném lese Schwartzwaldu, gmenugjce geg Stampanienwurtzel/ proto že gest celý a nic nenaražený/ a tak geg prodáwagj, a lidi namlauwagj/ aby tento kořen v wjně přes noc močili, procedili, a ráno pili/ že prospjwá k wyčiſſtěnj wſſelikých zlých wlhkostj. Syce prodáwagj Kramáři tento prach ztlučený, a do skrowných pytljčků zaſſitý/ a řjkagj mu Keychawka, Nieswurtz. Kopá se we žně. Nebo toho času kořenj geho neymocněgſſj

mocněgssj gest. Neylepssj kořen gest bjlý, křehký, massytý, bez welikého kosstálu, newelmi pálčiwý, a nepřjliš wywodjcý sliny. Nebo sye takowý zardussuge. A

* Bjlý Ellebor wssudy na Horách y w Germanij se nacházý/ má zbleda poběkawé kwěty. Druhý pozelenalé/ a třetj temněbrunátné.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Bjlý Ellebor zahřjwá a sussj na třetjm stupni. Mocý swau ztenčuge, rozrážj, otwjrá, stjrá nečistoty na těle.

Ellebor bjlý. Helleborus albus.

Helleborine.

B

Wnitř.

¶ Reychawka oběma koncy žene, dáwenjm, y stolicemi, wrchem y spodkem/ ale wjce weywratkem/ wymjtá rozličné wlhkosti, s gakýmsy násylim. A w skutku gest samo w sobě prudké lékařstwj/ kteréž bez přidánj giných kusůw, tu prudkost a násylnau moc mu odgjmagjcých, nikoli přigjmáno býti nemá. A protož se nikdež apud Galenum, nenacházý/ aby tento kořen měl do těla dáwati/ toliko wčj, gakby se zewnitř vžjwati mohl/ proti lissegům, prassiwinám, a wsselikým nečistotám na těle zewnitř se vkazugjcým. Pakliby wždy do žiwota vžjwán býti měl, musý se to s opatrnostj včiniti/ a toliko proti welikým těžkým nemocem/ gakež gsau, Paducý nemoc, Božec, Záwrat, zblázněnj, Wodnotedlnost, Klaubnj dna, Křeč, Slonowina, Malomocenstwj/ a ginj těm podobnj neduhowé. ¶ Tjmto pak způsobem strogiti se může: Neyprwé, Reychawku za čtyřmecýtma hodin moč v Wjně, aneb w Syrupu Oxymel w Apatéce řečeném/ potom zase gi wysuš na prach ztluc, a ztiž gediné půl čtwrtce w trunku teplého wjna ráno wypiti deg.

¶ Týž kořen může se za dwa dni do Wjna wložiti/ aneb w poléwce z massa přes den močiti/ potom proceditj, a nemocnému skrowný trunk z toho dáti. Tlučená Skořice nezleby při tom stála. Ale tento kořen Reychawky nemá se dáwati žádnému Starcy, djtěti, ženě, ani rozkossnému a autlému Člowěku.

¶ Někteřj takto té Reychawky vžjwagj: Vdělagj w Řjetkwi djru, wstrčj do wnitřka ten kořen/ zacpagj a ponechagj tam den a noc/ potom zase wen geg wytahugj. Tak ta Řjetkew pobjzý na stolicy/ nebo moc z Reychawky do sebe wtáhla.

¶ Za nasseho času řjdcý Ellebóru bjlého do lékařstwj potřebugj/ proto že gest náramně sylný a nebezpečný/ zwlásstě prach z kořene/ a gest daleko prudčegssj a horssj, nežli

C Ellebor. Ale gá sem z něho častokrát gednu čtwrtcy proti zblázněnj a teskności, w nápogi w němž močen byl s znamenitým prospěchem, a bezewssj těžkosti nemocného dáwal/ a to gakžtakž w těchto kraginách studených býti mohlo / kdež pro studenost gegich tento Ellebor nemá takowé mocy prudké a vkrutné, gako onen/ kterýž w horkých kraginách roste/ o němž starj wypisowali. Takowý nápog, do kteréhož přidáwám Cycwáru půl sskrupule, a zrn Piwoňkowých deset, mocné dáwenj zbuzuge, a rozličné wlhkosti, zwlásstě černé wywodj.

Zewnitř.

¶ Keychawka do nosu wtažená zbuzuge keychánj/ čistj hlawu a wodnokrewnost z nj táhne. ¶ Gakby se měl čjpek pro stolice z Keychawky dělati, nahoře w prwnj Knize a kapitole o Kosátcy gest oznámeno.

¶ Keychawka w Octě zwařená, a potom w vstech podržaná, odnjmá bolest zubůw.

¶ Vžjwagj také kořene bjlého Elleboru proti wředům, strupům a zastaralým nedubům/ k wyčisstowánj a wysslechtowánj gich.

¶ Kořen na lůno ženám přiložený, nemoc gegich přiwodj/ než činj pálčiwost kteraúž odegmeš, pomaže Máslem neslaným.

¶ Bjlý Ellebor aneb Keychawka na prach ztlučená, a s Pssenićnau maukau smjchaná, mořj Myssi, Krty, Plchy, Hranostage.

¶ Keychawka w mléce wařená, a Muchám předstawená, kteréžkoli z nj gjsti budau, wssecky otekau a rozpukagj se.

¶ Keychawka w kauhu wařená/ aby tim hlawu myl, mořj Wssi a hnidy we wlasých. Též mocy gest y Mast z nj vdělaná.

¶ Chcessli Holuby rukama chytati/ wař Keychawku s Pssenicý, až se Pssenice zpuká/ a deg to Holubům aneb Kačkám gjsti: Snadně ge rukama zlapáš.

* Z tohoto kořene mnozy w Hispanij a we Wlassjch strogj Ged/ gjmž Myslywcy natjragj Střely / gjmiž Zwěř postřelugj, a y hned po něm vmjrá. Ale gest se čemu podiwiti/ že dobře vpečený a strogený bezesskody může se do těla vžjwati. Y toto gest diwné/ že Kdule zwlásstnj antipathiam, to gest, odpornau moc magj. Nebo kdež tolliko wonné Kdule dlauho při něm ležj/ tedy ten ged patrně skrze ně se zemdluge. Ano y Howada tak raněná, když mohau Kdulj dogiti, skrze ně od smrti zachowána býwagj. Což y Stařj také wyssetřili / a mezy ginými Athenæus lib. 3. o tom oznamuge. Protož také gakž nahoře dotčeno, proti wsselikė gedowatině, Kdulowé sstáwy w Mornjm neduhu wysoce sobě wážj.

D

¶ Kausek z suchého tohoto kořene w dobrém Wině páleném dobře močený, a těm kteřjž Veterno, to gest, těžkým a hlubokým snem obtjženi gsau, po wyčisstěnj těla do nosu wecpaný, ze Sna ge probuzuge.

Helleborine.

¶ Poněwadž tato Bylina s bjlým Elleborem má gakésy podobenstwj, nazýwagj gi Helleborinem, ač gsem toho neskusyl, aby také w mocy gi rowná byla/ v nás w hognosti roste. Kwět a listj v welikosti magj rozdjl/ Item z strany barwy kwitj pozelenalé, poběläwé, tělné, y počerwenalé se nacházy / zwlásstě w Rakauských a w Vhřjch / o čemž C. Clusius in obseruat. Pannonic. lib. 2. cap. 33. obssjrně wyprawuge. *

¶ Keychawka slowe Latině Elleborus albus, Veratrum album. Arabsky Cherbachem abaid. Wlasky Elleboro bianco. Sspanyelsky Yerue de balleste, *& Verdegambre blanco. * Francausky Elleboro blanc. Německy Weise Nieswurtz.

Dwogiljstek. Ophris.

¶ Tuto Bylinu proto teď klademe, že listj má práwě gako bjlý Ellebor, wssak nic wjce nežli dwa/ mezy nimiž wystřeluge se půldruhé pjdi wysoký prut/ kterýž hned od prostředku až do wrchu nese zzelenažluté kwěty/ *někdy bjlé. *ti gsau gako ptáčkowé otewřenj, s swými wyplazenými gazýčky. Kořen má tenký, némnoho wlássenička, dobré wůně. Mjzka z této Byliny wlasy na černo barwj. Syce tato Bylina hogj rány, otoky a Průtrže. * Aby Plinij Ophris byla, zagisto se wěděti nemůže/ poněwadž wypsánj krátké gest a zatmělé.

zatmělé. Někteři gi řjkagj Bifolium & Pseudorchis. †Czechowé Dwogilistek proto že dwa tolikо listy mjwá/ gako y Němcy Zwenblatt. K němuž y giná Bylina gest wewšsem podobná/ kromě že se setřmi ljstky nacházý, a slowe Ophris trifolia, Czesky Trogilistek.† A

Dwogilistek. Ophris, siue Bifolium.

Gednolistek. Vnifolium.

*Gednolistek. Vnifolium. Einblat: B

Poněwadž tuto Dwogilistek gest položen, slušně y Gednolistek má se mu za towaryšse přidati/ tolikо pro gméno/ne aby sobě rowni byly. Nebo tento zcela giného gest spůsobu/ kořenjm swým kostrbatým sem y tam se rozkládá/ gediný tolikо list nese prwé nežli kwetne/ potom na prutu druhého dostáwá. Na wrchu nese malé bjlé, hwězdnaté kwjtky měsýce Máge/ z nichž potom býwagj čerwené gahodky. Rád roste w mjstech stinných. Gaké gméno měl v starých, gewisté wědomé nenj. Autor geg nazýwá Gramen Parnassi, ale Dodonæus počjtá geg ad Lilium conuallium, při němž také rád roste, a oznamuge/ že kořen na prach ztlučený, ztjži gedné čtwrtce, s wodau a Wjnem smjchaný, proti morným hlizám do žiwota se dáwá.*

O Malé Bylině Sesamoides řečené. Kapitola CXX.

Spůsob.

Tato Bylina, apud Dioscoridem Sesamoides paruum řečená, má pruty pjdi zwyšší: Listj podobné Wranjnoze / než menšší, ostřegšší a chlupategšší. Při wrchu prutu dostáwá kwětů hláwkowých, barwy brunátné/ ale v prostřed poběláwé. Semeno podobné Sesamo, barwy čerwené/ chuti hořké. Kořen gest vzký. Roste na smetišstjch, aneb newydělanych mjstech. †Kwetne měsýce Máge a Czerwna.† Tuto Bylinu Iacobus Cortusus wysoce včený, a Bylin dobře powědomý lékař, gehož často w této Knize připomjnáme, z Padue mi odeslal. * Toto wypsánj ku přjtomné Bylině zcela se netreffuge. Nebo nad loket wýšše roste/ listj má wětšší než Wraujnoha/ kwět pěkný modrý/ ale v prostřed počernalý. Semeno cum Sesamo se nesrowináwá/ má chut sladkau, gako y kořen / pročež Myšši zemské welmi se k nj táhnau, a gj škodj. Gest pěkná zrostlina/ gakož gi také s plnými kwěty sám w swé Zahradě

C Zahradě mám/muſy ſe před zymau w ſklepě chowati. Na některých mjſtech in Italia, a w Frankreichu okolo Narbony, ſama od ſebe roſte. Dodonæus chce gi ad Chondrillam přičjtati/ poněwadž má gediný kwět, Čzakance nenepodobný/ a Bylina z ſebe mléko wydáwá, gako Chondrilla*

Malá bylina Seſamoides. Seſamoides paruum.	Malá Seſamoides s plnými kwěty. Seſamoides paruũ flore completiore.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

D Semeno malého tohoto Seſamoidis do půldruhého lotu s Medowinau, aneb medowau wodičkau pité, žene a purguge žluč a fflegmatycké wlhkoſti.

Zewnitř.

Dotčené Semeno s wodau ſmjchané, a gako fflaſtr přikládané, zapuzuge baule a otoky. † Této Bylině Polácy řjkagi Szurydlo, Němcy Kleine Chriſtwurtz. †

O Škočcy Wětſſjm. Kap. CXXI.

Spůſob.

Škočec wětſſij má množſtwij Německých gmén. Nebo ſlowe Römiſcher oder Türkiſcher hanff, Creutzbaum, Wunderbaum, Zeckenkörner od podobného Semena/ Jtem Mollenkraut. Latinſká a giná gména dole poſtawjme. Neroſte ſám od ſebe v nás w Čzechách/ leč geg ſobě kdo wſadj. Baby a Zahradnjcy řjkagj mu Dryák/ a ſadj geg ſobě wjce pro okraſu zahrady, nežli pro vžitek. Když neyprwé z ſemena wyroſtá nad zemi, dwa toliko lijſtky okrauhlá, welikoſti Čzeſkého groſſe wynaſſj. Potom giné liſtj za nim gde, rozdělené w ſpůſob hwězdy, něco wětſſj nežli prwnj, čerwené. Z proſtřed toho liſtj wycházý prut okrauhlý, prázdný, třtinowatý, tenký, člowěka wyšſſj/ barwy brunátné a drobet poběláwé aneb bledé, gakoby mukau ſkropen byl/ welikým černým liſtjm ozdobený. Každý hlawnj liſt wiſý na hladké, okrauhlé a obdýlné ſſpičce/ rozdělený, některý na ſedm, některý na oſm aneb dewět liſtůw/ kteřjž w okolku ſwém gſau zſtřjhanj. Když deſſťowé powětřj naſtáwá, to liſtj nahoru ſe zdwihá, a deſſť zachytá/ že čaſem po třech dnech woda na něm ſe nacházý.

A

nacházý. Nahoře prut ſe ratoleſtj, s ſwými ſaučky a vzljky/a na každém wrſſku té ratole-
ſti roſte hroznatý okolek, aneb korunka, delſſj než pjd / wynáſſegjcý dwogj kwět, žlutý a
červený. Prwnj aneb ſpodnj geſt žluté barwy. Dřjwe nežli ſe otwjrá, má okrauhlé ſſpi-
čaté vzljčky aneb hláwky/ kteréžto když odkwetnau, bez owotce dolů ſpadagj. Druhý
kwět na nich geſt červený, gako Sſaffránowý kwět/po nich náſledugj trýhraná, obdlau
žná, wlaſatá zrna/gakoby něgakými měkými a ſubtylnými bodláčky byla oſazená/ barwy
zzelenabjlé. Když ta dozráwagj, otwjragj ſe, a Semeno ſſediwé, hladké wen wyprchá /
a držj w ſobě gakauſy maſtnoſt/z njž Egyptſſtj dělagj Oleg do lamp. Kořen má pjdi zdý
lj/na několikero rozdělený, a nehluboko ſedjcý. Tento ſtrůmek ſtudena nenáwidj/ protož
zymy přetrwati nemůže/a každého roku z Semena muſý ſe obnowowati měſýce Dubna.

Skočec wětſſj. Ricinus, vulgò Cataputia minor.

B

* Nicolaus Monardes de Simplicibus ex nouo Orbe delatis folio 8. pjſſe o gednom ole-
gi z Skočce wětſſjho, proti mnohým nemocem vžitečném/ kterýž z gednoho zwláſſtnjho pokole-
nj Skočce, in India roſtaucýho, dělán býwá. Owoce aneb zrna oni gmenugi Curcas, a na tom
mjſtě oznamuge Interpres C. Cluſius, že geg widěl/ a že wětſſj geſt nežli náš/ a že zewnitřnj ſu-
ſſtina, w njž ſemeno ležj, nenj oſtrá než hladká. Semeno geſt černé, ſyce naſſemu nenepodobné.
Prawj, že y půl zrnýčka wrchem y ſpodkem ſylně purguge. Dále také oznamuge na témž mj-
ſtě/ že w Hiſſpanij, na některých mjſtech nedaleko od Moře, Skočce nalezl / kteřjž do čtwrtého
roku trwagj, a třj mužů zwýſſj roſtau. Gakož y Bellonius lib. 1. obſeruat. cap. 18. pjſſe/ že ta-
ké ſám takowé weliké Skočce widěl. Tohoto roku gedno cyzý pokolenj mi wyſſlo/ a Semeno
aneb zrna wyneſlo, wětſſj nežli obyčegná gſau/ barwy ſwětlegſſj. Widj ſe gakoby byl Syriacus,
Skočec Syrſký/ o němž také D. Rauwolff wypiſuge/ žeby v měſta Tripoli w hognoſti roſtl/
až pro něg wolně gezditi nemohau. Item, Coſtæus in Meſuem oznamuge / že Syriaci dwě a-
neb tři zrnka přigatá, doſti purgugj/ a protož tak ſmeyſſlj/ že apud Dioſcoridem mjſto třidcy-
ti zrn, což geſt přjliš mnoho, tři zrna čjſti ſe magj. Benedictus Arias Montanus in ſuis comm.
in Ionam za to držj, že geſt to ta zroſtlina/ z njž ſobě Jonáš ſtjn a chládek ſtrogil. *

Přirozenij, mocy a včinkowé.

¶ Skočec geſt přirozenj ohniwého, horký a ſuchý na druhém, aneb neywýš na tře
tjm Stupni. Semena neywětſſj geſt vžitek w lékařſtwj / ač y liſtj nenj také bez ſwého
vžitku.

C

Wnitř.

Třidceti zrn Skočce wětſſjho z ſſupin wylaupených, zetřených a wypitých/ ženau cholleru, žluč, ſtudenowlhkoſt y wodu/ a wſſecky ty wlhkoſti, kteréž do klaubůw a přjhbj tekau, ſtolicemi y dáwenjm. Ale geſt nelibá a welmi obtjžná takowá purgacý. Nebo žaludek wſſecken, y tělo náramně zkormucuge. Vžitečněgi geſt zdrawj lidſkému/ bezpečněgſſjch a lehčegſſjch purgacý vžjwati, nežli těch vkrutných.

Zewnitř.

Oleg z Skočce, Oleum Ricinum řečený, geſt ſubtylné Komplexy/ a z přirozenj horčegſſj nežli Dřewěný oleg/ protož ſe dobře hodj na kůži zſſeredněnau, proti liſſegům/ aby ſe gjm mazal, aneb zrna protlučená, w ſpůſobu fflaſtru přikládal.

Liſtj Skočce wětſſjho rozetřené, a na oteklinu očj rozpálených, y na Prſy naběhlé přiložené, odgjmá otok gegich y boleſt. S Octem ſmjchané, čerwenau běhawku léčj.

* Krtům z přirozenj geſt odporný/ tak že kdež tato bylina geſt oſazena, Krtice tam nepůgdau.*

Skočec Wětſſj ſlowe Řecky κικι, πενταδάκτυλος, κροτόν. Latině Ricinus, Catapucia major. Apatekáři Arabſkým gménem také geg gmenugj Cheua.* Albemeſuch, Granũ Regium Meſue, vulgò Palma Chriſti.* Wlaſky Giraſole. Sſpanyelſky Figheira del Inferno. Francauſky Palme de Chriſt. Německá gména gſau nahoře položena. Polácy mu řjkagj Kleſzczowina, a Konopě Wloſká a Skoček welký.

O Skočcy Menſſjm. Kap. CXXII.

Spůſob.

Skočec menſſj Cżeſky ſlowe Německy Springkerner/ proto že Semeno dozralé, ſamo od ſebe wen wyſkakuge. Gmenuge ſe také Springwurtz, Springkraut. Item Treibkraut vnd Scheiskraut/ proto že na ſtolice pobjzý a žene. Prut ſamotný wynáſſj brunátný, loketnj, prſtu ztlauſſtj/ wnitř prázdný, dlauhým a tluſtým liſtjm oděný, k Mandlowému podobným/ než vzſſjm, měkčegſſjm, s gedné ſtrany bělegſſjm/ a w proſtředku bjlým žebýrkem protaženým. A ten při wrchu dělj ſe na mnoho ratoleſtj a wětwiček / kdež liſtj geſt mnohem menſſj nežli ſpodněgſſj, Břečtanowému liſtu poněkud podobné/ a při wětwičkách důlkowaté. Mezy tim liſtjm neſe ſwé owoce / a toť gſau zelenj ořjſſkowé, w trogjhraném gakémſy lůžku, na tři přjhradky rozděleném / a w každém tom po gednom ſemýnku k Semency podobném. Gakž ti Ořjſſkowé vſchnau, wyſkakugj wen s hřmotem aneb s třeſknutjm od Slunečné horkoſti. Zrna oblaupená, gſau bjlá, tučná a ſladká/ ale napoſledy pálj gako Aron. Kořen má malý, drewnatý, ſamotný a rowný/ k lékařſtwj nevžitečný. Wſſecka Bylina geſt plná wodnatoſti mléčné. Roſte rád w mjſtech pjſčitých/ wſſak nedělaných a w Zahradách.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Skočec Menſſj geſt přirozenj horkého na třetjm ſtupni, a mokrého na prwnjm / a geſt prudčegſſj nežli wětſſj Skočec.

Zewnitř.

Zrna Skočce menſſjho w počtu deſýti aneb dwanácti ztlučená, a s Wjnem wypitá, ženau wrchem y ſpodkem, to geſt, chwiſtačkau y dáwenjm/ wyháněgj ſtudenowlhkoſt y horkowlhkoſt a wodu. Wodnatoſt mlečnatá má podobnau moc/ ale geſt ſſkodliwěgſſj nežli zrna. Liſtj může ſe w Polewce ſlepičj, aneb z Maſſa wařiti a pjti/ má gednoſtegnau moc žiwot zhůru y dolů pohybowati.

Mnozý liſtj, dokudž geſt mléčnaté, wařj s Zeljm, gedj a potom běhagj. Ale co ſe nynj tuto pjſſe y prwé, nehodj ſe autlým a rozkoſſným lidem/ než těm ſylným a hrubým/ kteřjž by Oſſtip za pět bjlých w břiſſe zažiti mohli.

Někteřj zrna wylaupená trau w pánwicy / potom zhřegjce ſkrz ſſátek wytlačugj Oleg/ a ten dáwagj proti každodennj Zymnicy.

Ginák:

A

¶ Gináč: Wezmi čtwrtcy zrn Skočcowých / protluka ge wlož do wjna / nech tak státi přes noc / přideg k tomu Zázworu, a ráno vděleg trunk / a zagez několika Hřebjčky / a na žaludek přilož topenicy s Hřebjčky, aneb Balsam a Pelyněk. Item též Wjno dobré gest požjwati s Medowým octem / to wlhkosti wodnaté a zymničné rozhánj.

¶ Item: Wezmi deset aneb dwanácte zrn Skočcowých / oblup ge a protluc / přigmi w měkém wegcy / čistě se potom wydáwjš. A to gest dobré proti trávenj, Wendussce a Fěrtaussku. Nebo wssecek takowýGed dáwenjm, a wlastnj (proti takowému trávenj) mocý wyhánj / gakž odemne častokráte zkusseno. ¶ Odnjmá se prudkost a sskodliwost zrn Skočcowých, přidánjm Anýzu a Kopru Wlaského. Item Mastyxu s Hřebjčky a Galganem. Protož tak bezpečněgi, kdož chce, bude gich mocy požjwati.

Skočec Mensſj. Lathyris, Cataputia minor.

B

Zewnitř.

¶ Sstáwy Skočce mensſjho wjce zewnitř, nežli wnitř vžjwáme / k wyžjránj, pálenj, a wyhlazenj zlých bradawic / zbytečného Wogenského masa, lissegůw, Pjh, Vhrůw, flekůw / y gjných podobných neřestj. ¶ Mléko Skočcowé s olegem smjchané a natjrané, shánj wlasy, kdež gich mjti nechceme. A wssak w twáři očj ssetřiti náležj.

¶ Skočec mensſj slowe Řecky a Latině Lathyris, Cataputia minor. Arabsky Mendana. Wlasky Cacapuzza, vel Cataputia minore. Sspanyelsky Tartago. Francausky Espurge. Německy swrchu položeno. Polsky Skoček malý.

O Kolowratcy ginák Chwogce.

Kapitola CXXIII.

Rozdjl a Spůsob.

Kolowratec w Řeckém a Latinském gazyku Tithymalus & Lactaria: za nassich časůw, což gich koli rozdjlných gest, z patekáři gmenugj ge Esulas. Ale my toliko neypředněgssj pokolenj wlastnjmi gměny gegich tuto wypisowati budeme. ¶ Prwnj Kolowratec, kterýž Latině slowe Helioscopius, to gest Solisequus, Polsky Romanek obrotný, Německy

cky Sonnenwendend, proto že hláwky geho s Sluncem se obracegj. Item Hundtsmilch. C Roste wssudy podlé zdj, mezy rumy, a w mjstech pustých. List má gako Kuřjnoha / než okrauhlegssj a tenssj. Po dwau, po třech y po čtyřech ratolestkách od kořene wypaussti, pjdi zwýssj / okrauhlých, tenkých, tučných, počerwenalých a mlécnatých. Wrch má okrauhlý gako okolek: Kwět žlutý a mchowatý / z něhož zrna okrauhlá, welikosti Koryandru wyrostagj / a w nich Semeno drobné a pálčiwé. Kořen bjlý, rowný s kosmatinkami.

Kolowratec. Chwogka. Tithymallus Helioscopius.

II. Cypřissowý Kolowratec. Tithymallus Ciparissias, vulgò Esula minor.

D

III. Kolowratec. 3. Tithymallus Characias.

IIII. Kolowratec. 4. Tithymallus Myrsinites

Druhý Kolowratec, kterýž slowe Ciparissias, to gest Cypřissowý, w Apatekách Esula minor, to gest Kolowratec aneb Chwogka menssj. Prut má pjdnj / okrauhlý, drewnatý,

wnatý, počerwenalý, ostrý / a na něm ratolesti husté, plné listj počernalého, vzkého, obdlaužného, k Borowičným gehlicým, aneb k nizkému Cyprissi podobného / odkawadž y to gméno wzal. Okolek nese listnatý, otewřený a počerwenalý / a w něm Semeno dro= bné. Kořenů má několik poběławých: Gest též gako y prwnj, Bylina mléčnatá. Obyčegně roste na pjsčitých mjstech, w Hágjch wlhkých a w Audolich.

Třetj Kolowratec Characias řečený pruty má lokte zwýssj, někdy y wyssj / čerwené, listj Oliwowému podobné / než vzssj a delssj. Při wrchu dělj se na množstwj ratolj= stek w způsobu Cykle aneb okolku osazených / s sirokými, prázdnými vzljčky, Wanničce malé podobnými, semena prázdnými. Kořen má tlustý a drewnatý. Celá Bylina gest plná mléčnosti. Roste na ostrých, hornatých mjstech. Této Byliny neyprwé dostal sem á Medico Luca Ghino.

Cžtwrtý gmenuge se Tithymallus Myrsinites, od listu, kterýž se Myrtowému při= podobňuge / než gest wětssj, pewněgssj, sspičatěgssj a bodlawěgssj. Prautj půldruhé pjdi na wýš wyrostá. Owoce nese rok po roce, kaušawé, Ořech (Nuš) řečené / pročež mu ta= ké w Latinské řeči Caryites, totiž Kolowratec Ořechowý řjkagj.

V. Kolowratec aneb Chwogka. 5. Tithymallus Paralius.

VI. Kolowratec aneb Chwogka. 6. Tythymallus dendroides.

Pátý Tithymallus Paralius, gest pjdi zwýssj / o pěti aneb ssesti zbledačerwených prautcých, s vzkým obdlaužným listjm, téměř gako na Lnu. Semeno nese rozličné bar= wy, rowně gako Wykew, w okrauhlých vzljčcých / kwetne bjle. Prautj y listj gest mlé= čnaté. Takowého Kolowratce w zemi Wlasské, in Hetruria, množstwj gsem wiđěl, na Hoře Argentario řečené / též y okolo Města Aquilegia.

Ssestý Tithymallus dendroides, Latině Arborea, to gest Stromowý, od weli= kosti swé tak řečený. (Polsky Románowo zelj.) siroce se rozkládá, s mnohými stručna= tými ratolestmi, gako něgaký strůmek / s prautjm zbledačerwenym, plným mléčnosti. List má tenssj nežli gest Myrtowý. Semeno gako w třetjm pokolenj. Takowý Kolo= wratec neyprwé gsem nalezl w Králowstwj Neapolitánském, okolo města Tarracina ře= čeného, mezy starými rumy. Potom gsem geg také wiđěl na břehu Moře Benátského, nedaleko od Studnice Timano řečené, na cestě k městu Triestu.

Nacházegj se y ginj gesstě Kolowratcowé aneb Chwogky / kteréžto Byliny wsse= cky mlé=

C čky mléčnaté gsau/a gegichž gména gsau nám neznámá. Také gsme gesstě geden tuto přikozili, sedmý w pořádku/ gakž malowánj geho vkazuge.

Přirozenj,mocy a včinkowé.

Wssickni Kolowratcowé gsau horcý na poslednjm aneb na čtwrtém stupni/a welmi wysussugj,prudj a pálj,obzwlásstně pak mléko. Mocy prostupugjcý, ohniwé,prudké, rozrážegjcý, ztenčugjcý, rozwazugjcý, sussjcý, otwjragjcý.

VII. Kolowratec. Tithymalli alia Species,
Tithymallus minor.

D

Wnitř.

Chwogka aneb Kolowratec zřjdka vžjwán býti má. Nebo činj nepokog w těle/ welmi násylně k stolicým žene,a zbuzuge y dáwenj: Hodj se pro Sedláky a sylné chlapy/ a wssak s rozssaffnostj,a w tomto spůsobu: Zewnitřnj kůra od kořene má se močiti za čtyř mecýtma hodin w Mléce,aneb w octě/potom zase wysussiti, na prach ztlaucy/a ztižj půl čtwrtce s Medowinau aneb s Wjnem w truňku dáti. Wytahuge a wynássj wsseliké sskodliwé wodnatosti,sslem y Choleru aneb žluč.

Listj má tauž a takowauž moc, potom y Semeno. Ale mléko gest neysylněgssj.

Zewnitř.

Vžitek wssech Kolowratcůw gest Wlasy,strupy a Bradawice sháněti. Nebo wyčisstugj a mocně wyžjragj. Mast proti prassiwé a kysawé hlawě,znamenitě dobrá a zkussená: Wezmi Kolowratce s listjm y s kořenjm na prach ztlučeného/ Olege Růžowého a Wosku což dosti gest/ vdělegz toho mast k mazánj/a schoweg k upotřebě.

Kořen Chwogky w octě wařený,a w vstech držaný,bolest zubůw,kteráž od zčerwiwenj pocházý,vkládá.

Kolowratec slowe Arabsky Ethula. Řecká a Latinská gména swrchu gsau oznámená. Wlasky Tithimalo. Sspanyelsky Leche tresna. Francausky Herba a laict. Německy Wolffsmilch, proto že w sobě má Safft bjlý gako mléko. Polsky Sosnka.

* Za nassich časůw mnohém wjce Kolowratců aneb Chwogek gest nalezeno,nežli stařj wypsali/ čjmž tuto se zaneprazdňowati bylo by obssjrné/ ale w potřebě čjsti se může C. Clusius, in obser. Hispan. lib. 2. cap. 24. kdež obzwlásstně Tithymallus latifolius se wypisuge. Item Dodonæus pemt. 3. lib. 2. cap. 12.

O Chwogce

A

O Chwogce wětſſj. Pityuſa, Eſula maior.

Teuffelsmilch.

Chwogka wětſſj. Pitiuſa alias Eſula maior.

Alypum.

B

Chwogka wětſſj wůbec ſlowe tato Bylina/ a geſt z počtu aneb kmene gi-
ných Kolowratcůw a Chwogek / o nichž teď mluweno. Ale že tato ginačegſſj-
ho geſt ſpůſobu od oněch prwnjch, Dioſcorides zwláſſtnj Kapitolu gj oddal/ čehož my
na ſwém mjſtě zanecháwáme : nebo ani w Cžeſſtině gménem ſe od oněch nedělj / krom že
ſlowe Chwogka wětſſj/ gako y Latině Eſula maior. Geſt pak Bylina huſtá a křowatá lo-
kte zwýſſj, čaſem y wyšſſj/ s mnohými w hromadu ſtiſknutými, malými ſſpičatými ljſt-
ky/ kwětu brunátného, w ſpůſob wrcholjku ſe rozkládagjcýho/ Semeno má ſſiroké, podo-
bné k Ržaſe aneb Sſocowicy. Kořen tluſtý, bjlý/ kůru tluſtau a mlěčnatau/ kterauž při-
náſſegjce z Hory Gargano w Apuleij, za Turbjt prodáwagj.
* Dodonæus pjſſe/ žeby okolo měſt Schaffhauſen a Baſylee růſti měla. Item w Slézſſtě
na některých mjſtech. Ti zle dělagj, kteřjž kořene gegiho za Turbith vžjwagj. *

Což o mocy giných Kolowratcůw aneb Chwogek oznámeno geſt/ to ſe též o této
Chwogce wětſſj rozuměti má.

* Alypum. Polſky Mořſká cwiklá.

Takowé Alypum roku tohoto z Semena mi wyſſlo/ gakéž teď literau A. poznamená-
no. Spočátku roſte tučné a tluſté/ ale na podzym čjm déle wjce ſe ztenčuge, gako ſkrowná me-
tlička/ liſtj ſpodnj opadá/ wrchnj pak zůſtáwá : když ſe ſſtará, geſt welmi ſubtylný křjček s čer-
wenými prautky, gakž geg Autor maluge/ literau M. znamenaný. Liſtjčko má vzké a přiſſpi-
čaté/ wſſecka Bylina geſt mlěčnatá. Sč[illegible]me tedy mezy Kolowratcy aneb Chwogkami mjſto
ſwé mjti může. Mnozý tomu chtěgj/ že náš Turbith od tohoto Alypo půwod ſwůg má/ ale
my bez obſſjrné hádky toho tak při tom zůſtawugeme.*
† Někteřj této Bylině řjkagj Herba terribilis, pro gegj ſylnau purgugjcý moc. †

Pſý mléko Menſſj, Dioſcoridi Peplus vel Peplum, má drobné liſtj Rautowé/ wſſak
ſſirſſj/ roſte pjdi zwýſſj, s pruty okrauhlými, mlěčnatými. Pod liſtjm geſt malé, okrau-
hlé, bjlé Semýnko, menſſj nežli Makowé / w mocy s Kolowratcy aneb s Chwogka-

 mi ſe

C mi se srownáwá. * Peplum gmenugj také Esulam rotundam, Vineale Reuelium, Poláci y Mlečžjk žarý. W hognosti roste na Winicých.

Pſý mléko Menſſj. Peplis. | Okrauhlý Kolowratec. Peplus.

Peplis.

D ¶ Tato Bylinka gest ſkrowná z přespolnjho Kolowratce aneb Chwogky/ s malými liſtky na zemi ležjcými, počerwenalými/ pod nimiž gest drobné ſemýnko w hláwkách. Ráda roste w mjstech pjſčitých při Moři. Gmenuge ſe y Peplium, Mléčný ſporyš Polſky. Sice giným Tithymallis nenj nenepodobná/ než že Semeno má mnohem hořčegſſj. *

O Bylině Gratiola řečené. Kap. CXXIV.

Spůsob.

Bylina Gratiola nazwaná, roste na wlhkých Lukách a w Hágjch. Prut má čtwerhraný, půl druhé pjdi zwýſſj. Liſtj poněkud Hyſopu podobné/ než ſſirſſj, měkčegſſj, a drobet zpilowané, po páru proti ſobě wždycky oſazené / mezy nimiž ſe wyſkytagj malj bjlj aneb tělnj Kwjtkowé. Kořen welmi koſmatý, bjlý a tenký.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

¶ Wſſecka Bylina gest welmi hořká / a tak horkého a ſuchého přirozenj. Má také wlaſtnoſt purgowati. Nebo když ſe z nj čerſtwých aneb ſuchých liſtů do deſýti požjwá, wyháněgj ſtolicemi ſſlem y žluč. A gest to y na Konjch zprubowáno/ když gſau na paſtwě a tuto Bylinu gedj, tedy chwiſtagj/ a budauli zanedbáni, chúrawěgj a hubeněgj. Protož obywatelé w Fryaulu, v nichž gi mnoho roſte, gmenugj tu Bylinu Stanca Caualla, a Poláci gi řjkagj Konitrud. Sedláci také liſtj to přigjmagj s oplatky, a tim ſe purgugj.

* W některých Sſpitálých Wlaſkých z liſtj této Byliny dělagj Lektwař, podobně gako růžowau, pro chudé lidi/ kteráž bilem & pituitam purguge/ a wſſak kdežby nebyla přjtomná prudká něgaká Zymnice. * ¶ Tato Bylina wařená, gest zwláſſtě dobrá Wodnotedlným gako y gegj Extractů. Přigjmá ſe také in Euacuationibus, proti dlauhým třetjhodnj zymnicem, a kyčelnj dně. Ale pro hořkoſt nemuſý gi mnoho vžjwati.

Zewnitř.

Zewnitř.

¶ Listj za zelena zmačkané a přiložené, aneb suché na prach zdělané a zasaypané, rány wzdrawuge. Sstiáwa z listj snjmá nesstowice a Fleky/ a kůži hladkau dělá. To též působj y woda z nj pálená.

Gratiola. Konitrud.

¶ Gjcha z Byliny wařené skrze Klistér do žiwota wehnaná, spomáhá proti Kyčelnj nemocy a hryzenj w Břisse: Mořj také y čerwy. B

† ¶ Gratiola slowe také ginač Latině Gratia Dei, Cordus gmenuge Limnesion & Centaurides, Anguillara Papauer spumeum Dioscoridis. †

O Scammonij. Kap. CXXV.

Způsob.

SCammonia od gednoho kořene wypausstj mnoho tuhých, hebkých ratolistek, do třj loket zwýssj, s listjm Břečťanowému aneb Swlačcowému podobným/ než měkčegssjm a trýhraným, nápodobně gako Střela. Kwět nese bjlý, okrauhlý a prázdný, sfformowaný gako Korbeljček/ zespod wzký, swrchu ssirssj/ wůně těžké. Kořen má dlauhý a tlustý gako Ruka/ k tomu bjlý, a těžké wůně/ sstáwy plný. Takowá sstáwa zbjrá se od kořene, wysussuge a Scammonium slowe. Kupcy gi přinássegi z Alexandrye, z Egypta a z Syrie do Benátek/ ta gest počernalá. Apatekáři slinau z vst gi prubugi. Nebo když se tauž slinau zwlhčj, dá se hned třjti, a bude bjlá. Ale Dioscorides prawj/ že nenj dosti na tom znamenj. Nebo že od sliny zbělj, může se y za tau přjčinau díti/ že bjlau sstáwau z Kolowratce gest ssfalssowaná. A protož welj y na giná znamenj pozor mjti/ totiž že gest wáhy lehké, barwy gako wolowý kleg/ podstaty swětlé, neplné, než djrkowaté gako hauba/ newelmi na gazyku pálj. Nebo to znamenj gest Kolowratce. Že pak násse obecné Scammonium s Kolowratcem býwá smjchané, z toho znáti můžeme/ že když se ho ztjžj desýti aneb patnácti zrn gečných do těla dá/ činj w něm bauři, a nesmjrně purguge: gessto Dioscorides onoho swého, to gest, prawého Scammonium za celý quentjk do žiwota dáwal. Bylinu, gakáž tuto wymalowána gest

C ná gest, w Neapoli v gednoho Apatekáře gsem widěl/ kterýž prawil, že w Apulegü na hoře Gargano byla nalezena/ & cum Dioscoridis descriptione zcela se srownáwá.

Scammonia.

Scammonia Monspeliensis.

* Tato purgugjcý Bylina skrze Semeno y do nasstich Zahrad giž také wnessena gest / w nichž častokráte, když se w zymě do tepla wynássj, až do třetjho roku trwá/ ale neráda wyzralé D Semeno přinássj. Co se dotýče sstáwy, nenj diwu, že ffalessnau k nám přinássegj/ poněwadž ti Barbarsstj Národowé pro swůg zysk, kořen s listjm krágegj/ a sstiáwu z něho mocý wytlačugj, aby gen mnoho gi prodali/ gessto prawá sstiáwa toliko z kořene drobet onde y onde nakrogeného, sama od sebe wen wytěkati by měla/ kterauž to do malých misek, což gsem sám widěl, zbjragj. A kdyby toho tak nečinili/ kterakby tak mnoho Scămoniæ k nám dodáwati mohli. Že pak někdy z gednoho kusu weliká Dosis bez obtjžen j purguge/ a zase malá Dosis aneb přigetj prudce a mnoho, toho příčina gest tato/ že nerowně a negednostegně s Kolowratcem, ginač s Chwogkau aneb ginými wěcmi smjchaná a sffalssowaná gest. Ale gakby pěkně leitrowaná a wyčisstěná býti měla, Apatekářům včeným a spráwným to dobře wědomé gest. Kořen z nj tak strogen býti může/ že se od Turbitu nesnadně rozezná.

Scammonium podlé Kolowratce sazené, býwá mnohém ostřegssj / tak že y gedowatau moc w sebe přigjmá. Někteřj nowý ten kořen purgugjcý Mechoacam, Scammonium Americanum gmenugj. † Poláci mu řjkagj Sočznicze a Zámořský Powoy. †

Scammonia Monspelliensis.

Tato se tak gmenuge w Mompelieru. Nebo někteřj sstáwy z nj vžjwagj za prawau Scămonij, a Massylienses s tau a s drobtem Colophoniæ ffalssugj Scammonium tak, že sotwa za ně poznáno býti může. Nese bjlé kwitky, gako Apocynum, Hundtskől, my řjcy můžeme Psý Kapusta/ nebo y listem se k nj připodobňuge. Ačkoli toto newždycky okrauhlé a ssiroké, nýbrž někdy vzké a dlauhé nacházegj. Kořen má sotwa gako maljk, rozdělený, sem y tam se rozkládagjcý/ mlékuatosti plný, gako y celá Bylina. Když se kořen na drobné kaussky rozkrágený do země sázý, radégi z něho Bylina nežli z Semena wycházý. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Scammonium sylně žiwot purguge/ wyhánj sslem, Choleru, Melancholij a zlé wlhkosti. Gest hlawnj kus w Apatekách potřebný, k mnohým počisstugjcým Lektwařjm konffektům a pillulým. Samé do žiwota přigjmati nenj bezpečno: Ale Apatekáři ge oprawugi,

wugj, ſtrogj a pekau s Kdulemi a s těſtem/ a to gmenugj Diagridium, kterýmž ſe giná počiſſťugj zmocňugj a zaoſtřugj. ¶ Lidem rozkoſſným a autlým, kteřjž nemohau aneb nechtěgj lékařſtwj přigjmati/ a wſſak žádoſtiwi gſau počiſſtěnj/ těm může ſe dati Diagridium, s Růžowau Lektwařj, ztjžj ſſeſti, ſedmi, až do deſýti zrn gečných. Někteřj ge pekau s oplatky aneb s Pernjkem. Mohau ſe y koláčky z něho přiſtrogiti s Skořicý, s Hřebjčky, Zázworem, Cukrem, a s Růžowau wodau.

* Ale s těmito purgugjcymi lékařſtwjmi ſkuſſj opatrně zacházeti. *

¶ Armenſſtj prowrtáwagj djry do Sſweſtkowých ſſtěpů/ dáwagj do nich Scamoneam, zaſe tu djru hljnau obmazugj, a nechagj tak růſti. Takowé Sſweſtky dělagj ſtolice/ a welmi člowěka proſkakugj.

O Wlčjm Lýku Wětſſjm.

Kapitola CXXVI.

Wlčj Lýko wětſſj. Daphnoides vulgare.

Chamædaphne.

Spůſob.

Wlčj Lýko wětſſj geſt křjček aneb ſtrůmek půldruhého lokte zwýſſj, s mnohými ratoleſtmi a wětwičkami, gako řemen hebkými. Kůru má welmi lepkau/ a na ratoleſtech doceła tuhau. Liſtj, kteréž od proſtředku wzhůru na ratoleſtech ſtogj, připodobňuge ſe Bobkowému/ kromě že geſt daleko měkčegſſj, tenſſj, lépawé, a nedá ſe ſnadně trhati/ k tomu tak welmi kauſawé a pálčiwé/ že když ho koſtugeš, zdá ſe gakoby w vſtech hořelo. Kwitj má bledé brunátnoſti, doſti wonné, w ſpůſobu hroznu/ z něhož býwagj gahodky, neyprw čerwené/ a když na mjſto dozragj, černé. Kořen geſt drewnatý a dlauhý / kterýž w lékařſtwj žádného mjſta nemá. Roſte rádo na Horách.

* Tato Bylina gmenuge ſe Latině Laureola, a we Wlaſſjch Oliuella & Oriola, roſte s čerwenými gahodkami, a ſſirokým liſtjm, na některých hornatých mjſtech apud Lacum Lemanum, Genfferſee, Genffſké gezero řečeném/ též y při Reynu. Poněwadž tuto wymalowati ſe nemohlo/ a zdá ſe býti z pokolenj Autoris Chamædaphne: my na to mjſto obecné naſſe Daphnoides s čerwenými gahodkami dali gſme wymalowati. Což gmenuge Dodonæus Chamæleam Germani-

C Germanicam, a domnjwá se že se může Cneoro albo Theophrasti přičjsti. W nassjch Apatékách řjkagjmu také Mezereon, a w nedostatku prawé Chamælææ, za ně beze sskody vžjwati se a tak preparowati aneb strogiti může.

Chamædaphne.

¶ Aloysius Anguillara, pilný simplicista, nikdý zagisto wěděti nemohl, gakáby tato zrostlina byla/ protož y my toho přitom zůstawugeme. O Autorowé giný podlé ljbosti swé sauditi mohau.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wlčj Lýko wětssj gest ohniwého přirozenj / welice zahřjwá a sussj / ostré a kausawé.. Mocy ztenčugjcý, rozrážegjcý a chwistačku přiwodjcý.

Wnitř.

¶ Gediný ljstek Wlčjho Lýka wětssjho, čerstwý aneb suchý sněděný, hustý a spekký sslem stolicemj wypuzuge/ Wodnotedlnost wyhánj, dáwenj zbuzuge, y nemoc Ženskau přiwozuge. ¶ Patnácte zrn Wlčjho Lýka wětssjho do wnitřka přigatých, znamenitě purgugj.

Zewnitř.

¶ Ljst do nosu wložený, keychánj přiwodj / a s Řzeckým Wjnem w vstech žweykaný, táhne slinu a fflegmu z hlawy.

¶ Zelené listj zmačkané, a na Kyčlu bolawau přiložené, táhne zlé wlhkosti z hluboka do kůže/ až se zardj a měchýři naběhnau: Pryskýři pak aneb měchýři, ti magj se nůžkami prostřihnauti/ a poteče wen wodnatost/ potom se několikrát pomaže nowým a neslaným Máslem/ krotj bolest a odgjmá horkost.

¶ Wlčj Lýko slowe Řzecky a Latině Daphnoides, Laureola. Německy Scheislorbern, Kellershals.

D O Wlčjm Lýku Menssjm.

Kapitola CXXVII.

Spůsob a Mjsto.

Wlčij Lýko menssj, kteréž slowe Thymelæa, též roste w spůsob strůmku. Prautj wynássj množstwj pěkného, tenkého, dwauloketnjho. Ljstj k Olijwě podobné/ než menssj, delssj, vžssj, gako Len / tučné, hebké a klegowate, když se rozkusuge. Kwět má bjlý, aneb tělný, fformy Lilium, než menssj/ potom Owoce mjwá okrauhlé gahodky Myrtowým podobne/ spočátku zelené, potom čerwené/ a wnitř zrnka gako Pepř okrauhlá, hořká, kausawá, w hrdle pálčiwá. Někteřj horným Pepřem geg nazýwagj/ a Stařj mu řjkali Coccognidium, a nynj Mezereon. Roste na wysokých horách lesnjch.

Kteréž tuto gest wymalowané, to we Wlassjch okolo měst Pisa, Řjma a Neapolis dobře gest známé/ a častokráte drahně wysoce roste, na půldruhého lokte. Kořen má weliký, gako drahná Řzetkew/ kůru hrubau, kteráž nemá vžjwána býti: Nebo w málo hodinách vsmrcuge. Owoce aneb gahodky gegj slowau propriè Coccum Gnidium, ačkoli náššj Apatékáři gméno toto nassemu obecnému Lýku Wlčjmu také dáwagj/ odkudž Autorowi nassemu přjčina se dala aby tuto zrostlinu na Německo Kellershals gmenowal.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Wlčj Lýko menssj gest ohniwého přirozenj na třetjm stupni. Mocý swau zpruzuge kůži, zwředuge, žžjrá, rozpaussti, a gest gako Ged/ a též gako giné prudké wěcy pod statným audům, z nichžto mocy žiwelnj pocházegj, znamenitě sskodj.

Wnitř.

¶ Swrchu dotčená obogj Bylina gest nebezpečná do žiwota přigjmati/ pro přjlissné a prudké purgowánj, kteréž přiwozuge. Owssem každý má se střjcy těch běhaunůw Dryáčnických

A

čnických, kteřjž gich vžjwagj bezewſſeho rozwáženj/ a takowé ſylné purgacý lidem dáwagj, až mnohým dna wyrážegj/ že ſe k ſtarému hauffu odbjrati muſegj. Protož nemá ſe lehce a žertowně, bez weliké potřeby a rozſſaffnoſti přigimati.

¶ Dwadcýti zrny owoce z Wlčjho Lýka menſſjho, ſtařj Wodnotedlnoſt zaſtaralau hogili/ gakož y Dioſcorides ſwědčj. Wſſak rozuměg o wnitřnjch zrnách/ kteráž gſau w gahůdkách/ a ta muſegj ſe prwé Cukrem, gako Konffekty potáhnauti, aby hrdla nepálila. Ale před timto lékařſtwjm těhotné ženy y wſſickni, kteřjž mdlé žaludky magj, wyſtřjhati a warowati ſe magj.

Wlčj Lýko menſſj. Thymelæa.

Chamælæa.

B

Zewnitř.

¶ Liſtj vſuſſené, na prach ztlučené, a s medem w maſt zadělané, hogj a wyčiſſtuge zaſtaralé wředy a neduhy. ¶ Liſtj s octem a s medem ſmjchati, aneb w ſamém octě, a tjm potjrati, praſſiwiny, pjhy, fflekỳ černé y bjlé ſhánj.

¶ Pálj ſe také y woda z Wlčjho Lýka/ kteráž dobrá geſt proti fflekům a poſſkwrnám na twáři/ aby ſe gj vmýwal, komuž potřebj.

¶ Lýko Wlčj menſſj ſlowe Řecky a Latině Thymelæa, Coccognidium, Granũ Gnidium. Polſky Wlčj Pepř wětſſj. Německy Kellershals oder Zeiland.

Chamælæa. Seidelbaſt. Wlčj Pepř menſſj Polſky.

¶ Chamælæa tak Dioſcoridi řečená, geſt njzký ſtrůmek Oljwowý. Roſte w mokrých a tmawých leſých. Geſt křjček plný ratoleſtj, pjdi zwýſſj, čaſem y wyšſſj/ liſtem k Oljwě ſe připodobňuge/ než že ge má tenſſj, k tomu hořké, kauſawé, a na gazyku pálčiwé/ prudj hrdlo y požeradlo. *De Mesereo apud Mesuem coby v Řekůw bylo, neſnadně ſe wygádřiti může/ poněwadž on pjſſe, že dáwá mléko/ čehož ſe in Chamælæa, ani in Thymelæa ani na naſſem Daphnoide nenacházý. Chamælæa roſte in Italia & Gallia, a ſlowe Tricoccos, protože wždycky tři zrnka poſpolu má. Nacházý ſe y giné pokolenj s liſtem měkčegſſjm a popelatým, a brunátnými kwětý. Semeno má gednotwárné/ hognoſt roſte ho in Sicilia, odkudž ſe y Sicula Chamælæa gmenuge. Gá gſem gi také v měſta Neapolis nalezl. Ale nemá býti tak bezpečná w vžjwánj, gako Tricoccos.*

C

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř:

Tato Bylina Chamælæa s Wlčjm Lýkem menssjm se srownáwá w způsobu a mocy: A někteřj berau y gmenugj gednu za druhau / wssak Chamelæa gest prudčegssj a nebezpečněgssj. Pročež také má vkrutná gména, gako Rapiens vitam, Faciens viduas, to gest Wrah aneb Mordýř lidský. Arabsstj a Apatékáři, gedno s druhým pletau / oboge bez rozdjlu gmenugj Mezereon. Ale to gméno wlastně náležj Chamælææ.

O Bylině Apios, to gest Hrusska řečené. Kapitola CXXVIII.

Apios.

Fjk Zemský. Pseudoapios.

D

Způsob.

Bylina ta, kterauž Dioscorides Apios gmenuge / nenij Erdfeigen, aneb Erdmandel, to gest po Cžesku, zemský Fjk aneb Mandl / gakž někteřj Bylináři wykládagj. Ale gest giná zrostlina, podlé včenj Dioscoridis & Theophrasti w Germanij cyzý a neznámá. Roste toliko w horkých kraginách, totiž in Creta, Cypro & Apuleia. Gá této Byliny z Apuleje dostal gsem / z njž také reysowánj toto gest wzato. Má toliko gediný kořen sfformowaný gako Hrusska / odkudž y se gmenuge. Nebo w Řeckém gazyku Apios wyznamenáwá hrussku. Ten kořen zewnitř má kůru černau / ale wnitř bjlau, a massytost wlhkau.

Přirozenij, mocy a včinkowé. Wnitř.

Wrchnj částka kořene do wnitřka přigatá, žene a purguge fflegmatycké wlhkosti / a žlvč zhůru dáwenjm. Ale spodnj částka pudj žlutowlhkost y studenowlhkost spodkem stolicemi. Celý kořen purguge oběma koncy, zhůru y dolů. Takž y sstáwa, kteráž se takto zbjrá: Kořen tlukau, a do Medenice wodau naplněné kladau / spolu dobře mjchagj / a sstáwu po wrchu spleywagjcý zbjragj a sussj. Giž oznámená sstáwa wodnotedlným dáwati se může.

Fjk, aneb Oříssek Zemský. Pseudoapios.

Poněwadž gsme prawé Apios wyswětlili / giž domnělé Apios, aneb Pseudoapios před sebe

před sebe wezmeme, a ge též ohledáme. Slowe Německy Erdfeigen, Erdmandeln. Item A
Erdnüssen vnd Erckeln. Gest rozdjlného způsobu od Apios: Má několiko prutů, wyšssjch
nad loket/ a na nich wlássenicko, kterýmž se k zemi připjná a rozkládá, gako Wykew/ k njž
se y poněkud připodobňuge/ nebo y takowé listj má obdlauzné a drobet přjostré. Měsýce
Cžerwna kwět nese krásný růžowé barwy, libé wůně/ na pohleděnj téměř, gako kwět hra-
chowý aneb Faseoli. Po kwětu wyrostagj lusstičky/ w nichž ležj malé Semýnko. Kořenj
má dlauhé/ na nichž wyrostagj hrbole, podobné Fjkům aneb malým hrusskám, tři aneb
čtyři pospolu/ zewnitř barwy černé aneb Zemské/ a wnitř massytosti bjlé. Což některé
oklamalo/ že Bylinu tuto prawé Apios Dioscoridis gmenowali/ s kterauž se wssak ani w
způsobu ani w mocy (gakž oznámeno) nesrownáwá. Nebo tohoto kořene by kdo gedl gak-
by mnoho chtěl/ ačby zbudil gakésy nechutenstwj/ wssak nepudj ho na stolicy. Pročež ge
y Pastuchowé a gjnj na polých gjdagj. * Tito wonnj kwětowé na některých místech
se zbjragj a dystyllugj/ a za Růžowau wodu wydáwagj/ s njž se nežle v wůni srownáwá. Když
se tito zemssti Fjkowé, kteréž Chamæbalanos & Terræ glandes také gmenugj, nezwařj/ gsau ně-
co nezáživnějssj nežli Rzepa/ wssak proto tak mnoho potrawy dáwagj, gako Pastinaca, Pa-
strnák.*

O Listj Séne. Kap. CXXIX.

Séna. Sena vulgaris.

Sena Alexandrina.

B

Spůsob.

Acžkoli Séne w Cžechách neroste, lečby ge kdo sobě sýl/ a gesstě a-
ni tak pro studenost nassjch kragin, trwati nebude: Wssak poněwadž gest
gest známé a obyčegné wssechněm/ netoliko Lékařům, ale y lidu obecnému
a dodáwá se ho zewssech kragin/ neylepssjho pak z Egypta od Alexandrye,
a z Syrie hognóst/ newidělo mi se slussné mlčenjm ho pominauti: zwlásstě
proto, že gest lékařstwj lehké, domácý, a znamenitě prospěssné.

¶ Gest pak Séna listj Lékořicowého/ gichžto osm od gedné sspičky wycházý po čty-
řech na každé straně, rowně geden list proti druhému/ tlustý, tučný, chuti Bobowé. Prut
má loketnj/ ratolistky měké a hebké. Kwitj žluté gako Kapusta/ a na něm gakésy žilky
brunátné. Po nich potom wycházegi gacýsy křiwě ohnutj tlesskatj měchýřikowé aneb lu-
stičky

C ſtičky kupodobenſtwj půl měſýce/ w nichž ſe zdržuge ſemýnko příčerné a twrdé, k winným gadýrkám zceka podobné/ tak že w prwnjm pohledění gedno od druhého těžce rozeznati ſe může. Wſſak toto Sénowé geſt tleſkatěgſſj a ſſirſſj. A ty luſtičky wiſegj na tenické ſſpič ce/ a když dozragj, malým wětrem ſnadno ſprchagj. Kořenj má tenké a mdlé. Geſt Bylina gakž powědjno, zymy netrpeliwá, gako y Tykwicowé a Melaunowé pokolenj / protož má ſe ſýti měſýce Máge/ a nepřetrwá přes podzymek. Pakli gi kdo prwé nežli měſýce Máge ſege (gakž gſem toho zkuſyl) ſtudeno gi welmi brzo zarazý.

* Rozdjl.

* Neyprwé Séna geſt dwogj/ gednu gmenugj Orientalem, aneb Alexandrinam, to geſt Wýchodnj aneb Egyptſkau/ druhau pak Wlaſkau: mezy nimiž přednj má obdlaužné liſtj téměř gako Myrtus, a luſky aneb měchýřky obtkauſtné/ Semeno bělegſſj než druhá. Ta nedělá takowého žřenj w žiwotě, gako Wlaſká. A geſt opět dwogjho ſpůſobu. Prwnj ſlowe Mechina, že pocházý od měſta Mechy/ a ta geſt neylepſſj/ má liſt obdlaužný, vzký, přiſſpičatý a obtlauſtný/ barwy přizelené, s žlutoſtj ſmjchané. Druhau nazýwagj od mjſta kdež roſte Saerto, a ta geſt lacynégſſj/ prwnégſſj w dobrotě rownati ſe nemůže/ a wſſak lepſſj geſt nežli ta, kteráž ſe we Wlaſſjch nacházý/ gegjžto liſtj geſt ſſirſſj, okrauhlegſſj/ Semeno počernaté. Když ſe w Receptách ſproſta pjſſe Sena, bez přjdawku/ tedy luſtičky y liſtj ſpolu ſe berau: Ale když ſtogj Sena purgata, wyčiſſténá Séna/ tedy béře ſe liſtj, a luſtičky od ſſpiček pilně otrhané. Syce když ſe klade s přiſſadau foliorum, aneb folliculorum, tedy ſe berau liſtečko aneb luſſtinky ſamé.

Ale geſt otázka/ zdali liſtj či luſtičky mocněgi purgugj? Poněwadž Meſue a ginj wjce luſtičky chwálj než liſtj / za naſſjch pak čaſůw v wětſſjm vžjwánj geſt liſtj? Na to odpowjdám: Kdybychom takowé luſſtinky mjti mohli, gakéž Meſue mjwal/ totiž dokonalé, dobře wyzralé, ztemnazelené, plné drobného welikého Semena/ kteréž geſt drobet hořkého a ſſtahugjcyho přirozenj/ gakéž býwá při zbjránj, prwé než zceka dozrá, aneb luſſtinky wyſychagj a nechutnoſti na býwagj/ a ſamy od ſebe opadagj: tedybychom také my, čemuž y Braſſauolus chce, takowých lépe nežli liſtj k purgowánj, gakž ſtařj včili, geſſtě vžjwati mohli. Ale poněwadž takowé luſtičky w

D prawý čas otrhané zřjdka ſe k nám doſtáwagj: a také gich tak mnoho mjti nemůžeme gako liſtj kteréž y déle dobré zůſtáwá/ nebez přjčiny liſtj wjce a bezpečněgi vžjwáme, než luſtičkůw. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Geſt přirozenj horkého na druhém a ſuchého na prwnjm ſtupni. Toliko ſe do žiwota k purgowánj béře. Předně luſtičky s Semenem/ potom ſamo liſtj. A wyčiſſtuge mocý ſwau přjhodně tělo odewſſech wlhkoſtj.

Wnitř.

Mezy giným purgugjcým lékařſtwjm, kteréž geſt bezpečné, bezewſſj ſſkody a pro ſpěſſně purguge, má také ſwé mjſto a chwálu Séne, a geſt welmi obyčegné. Nebo infuſio aneb decoctio z Séne ſtrogená a pitá, žene wen ſſlem/ ſſkodliwé wodnatoſti aneb wlhkoſti/ ſpálenau žluč a Melancholij / a krew wyčiſſtuge. Bezpečně dáti ſe může wſſechněm lidem, gakéhokoli wěku, ſtarým, dětem, y těhotným ženám, gakož ſkuſſenj ſwědčj/ a Starý včitel Actuarius prawj krátce, že purguge bezewſſj ſſkody. A pakli ſe kdy trefſj, žeby těžkoſt a žřenj činilo, zwláſſtě ženám těhotným / ne tak ſſkodliwoſti Sénowé ſe to přičjtá/ gako wlhkoſtem těm hrubým, kteréž ſe Střew přjdržj/ a gdauce wen mocý Sénowau, takowau těžkoſt přináſſegj/ když ſe týž ſſlem hýbe, nadýmá, a ſtřewa roztahuge y rozdjrá. A wſſak ſnadně tomu w ceſtu wkročiti ſe může, přidánjm k Séne Zázworu, Wlaſkého Koprů a giného kořenj.

Séne mocněgſſj geſt, když ſe močj, nežli když ſe wařj. Nebo wařenj dlauhého néſti nemůže. A w močenj žádné mocy mu nevbýwá / kteráž ſyce při wařenj párau ščáſtky wypáchá. Timto pak ſpůſobem infuſio aneb močenj neylépe přiſtrogjš: Wezmi liſtj Sénowého (odwrhá hrubé prautjčko a giné z něho neřeſſtj) dwa loty/ wypeř ge čiſté/ přideg k němu Zázworu aneb Skořice drobně ſſkrágené gednu čtwrtcy/ kwětu Borákowého půl lotu/ Winſſtjře bjlého půl druhé čtwrtce/ Soli rudnj kopané aneb Kruſſce dwa ſſkrupule. To

ke. To wssecko smes spolu/ a deg do džbánečku aneb do cýnowé nádobky zahrdlené/ a na leg na to wřelé wody aneb Syrowátky Kozý tři čtwrti žegdljka/ zahraď a obmaž Konew swrchu dobře těstem z bjlé mauky a bjlku wagečného strogeným/ přilep na to slátek, aby žádná pára wen wycházeti nemohla. Takowau konew wstaw w mjsto teplé, a do podussek teplých/ nech tak přes noc státi. Tak se žádná moc z kořenj newykaurj/ nýbrž wtáhne se do horké wody. Ráno proceď a wytlač/ vleg z toho drahný trunček do desýti aneb dwanácti lotů/ wypj teplý, newycházeg z domu/ a posť se po něm za pět hodin. Chcešli přjgemněgssj a chutněgssj mjti, přideg Cukru, aneb Syrupu Růžowého.

Decoctionem aneb Traňk wařený z Séne takto strogiti můžeš: Wezmi dwa loty listj Séne/ Zázworu dwě čtwrtce drobně skrágeného/ dwanácte Hřebjčků/ půl lotu semena Wlasského Kopru/ a tolikéž Anýzu. To wsse spolu směš do polewaného hrnce/ wař poznenáhlu w wodě aneb Wjně/ nalege na ně žegdljk, aneb půldruhého. A když třetj djl vwře proceď skrze slátek do menssj nádoby/ přideg Cukru, wjce aneb méně, podlé libosti/ a deg nemocnému dobrý trunček teplý ráno/ ať se po něm za čtyři aneb za pět hodin postj. Můžeš y drobet protlučeného Rhabarbarum do něho přidati/ a tak mocněgi purgowati bude. Dělá se také prach w Apatékách z Séne, a gest obyčegný/ kteréhož k wsselikým nedostatkům, každý bezpečně, gako y traňku může vžjwati/ dáwá se ho z tižj gedné čtwrtce, wjce aneb méně, s gjssau Slepičj kupřigetj do žiwota/ a lehce purguge.

Wyčisstuge pak Séne Mozk, Srdce, Gátra, Slezynu, a wssecky smysly těla/ zacpánj wnitřnjch audůw otwjrá/ Prasslivost, swrab, lissege, Zymnice čtwrtodennj, a giné Nemocy zastaralé hogj/ tesknosti, zámutky, nespánj, zbytj rozumu zapuzuge/ člowěka w mladosti zachowáwá/ zámutky bez přjčiny odnjmá, a weselost mysli přinássj. Mrtwicy menssj, Paducý nemoc, bolenj hlawy zahánj/ Franskau nemoc vzdrawuge/ gakož častokrát samým traňkem Sénowým, přidaw Agaryku a Rhabarbarum, s gjchau Gwajakowého dřewa/ takowým gsem we čtyřidcýti dnech spomáhal, bezewsseho pocenj/ kterež sye býti musý, když se dřewo pige.

Wjno Sénowé w čas zbjrky Wjna vděláš sobě takto: Do mladého wjna hned po wytlačenj naklaď Séne, do negaké nádoby obzwlásstnj, tim způsobem gakož swrchu o Czerném kořenj powědjno, aby spolu odkysalo/ a budeš mjti Wjno Sénowé, pro obměkčenj žiwota welmi vžitečné.

Zewnitř.

Listj Séne s Kmenem do lauhu nakladené, a s tim wařené k mytj hlawy, Mozku y nerwůw posyluge/ zrak také y sluch opprawuge. † Séne wewssech gazycých to gménao zachowáwá. Latině slowe Sena. Wlasky a Francausky Sene. Německy Senet.†

Owčj Ssocowice. Colutea.

Němcy tento Strůmek gmenugj Schafflinsen gakoby řekl Owčj Ssocowice. Nebo Stařj Owce gjmi krmili/ gakož Theophrastus swědčj. Gest Strůmek wyššj člowěka, podobný Genistæ, pněm y dřewem/ na němž stogj listj na každé sspičce obyčegně ssest párů/ a na wrchu sspičky geden lstek/ zcela podobnj gsau Sénowému listj/ wssak drobet měkčegssj. Nese také žluté kwitj, gako Séne/ z něhož wycházegj kusky palce ztlaussťj a zdýlj, v wrchu přjsspičaté/ neyprwé gsau zzelenabrunátnj, ale když na mjsto wyzragj, bělegj/ k tomu gsau docela nadutj, tak že tuze prasskagj, když se mezy rukama prudce tlačj. W těch kusskách nacházý se malé, twrdé, okrauhlé semeno, způsobu gako Ssocowice/ chuti hořké. Někteřj nowj Skribenti, směgj swrchu dotčené Séne za Coluteam wydáwati a wykládati/ nemalý w tom gest omyl. Nebo Colutea gest strom, kterýž mnoho let trwá, w chuti hořký. Proti tomu Séne gest Bylina, kteráž za některý Měsýc sotwa trwá/ brzo wadne a mizj. Protož každého roku měsýce Máge z Semena musý se zase obnowowati/ a nemá žádné hořkosti. Zase Colutea má nadulé lusky aneb měchýřjky/ wnitř s skrowným okrauhlým Semenem, gako Ssocowice. Proti tomu, lusky na Séne sau křiwj a ohnutj, gako polowičný rohatý Měsýc, bezewsseho nadutj. Semeno magj, gako w zrnjch hroznowých Winných.

C *Tento křjček roste sám od sebe w hognosti na Ostrowě Lipara, a w Mompelieru w Frankreichu, y ginde/ rád trwá w Zahradách/ a častokráte gako Strom tlustý býwá. Braslauolas de medicamentis purgantibus chce tomu kdyby Colutea v wětšj wáze a Dosi dána byla, než listj Sénes, žeby také měla purgowati.*

Colutea. Owčj Ssocowice. Colutea Scorpioides.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

D Mnozý Mužj včenj smeyšlegj/ že Colutea a Séne gednostegnau moc magj: ale bogjm se, že se s předoznámeným bludem potkáwagj/ kdež Séne a Colutea za gednu wěc a pokolenj se berau. A wšak poněwadž pňem y dřewem Genistæ se připodobňuge, negsem proti tomu, aby neměla purgowati/ a snad netoliko spodkem, ale y wrchem skrze dáwenj/ gakož Genista to obyčegně dělá/ a takby se také y od Séne dělila. Nebo Séne (gakož Actuarius a zkušenj swědčj) dáwá powlownau lehkau purgacý, bez nechutenstwj a dáwenj. *Colutea Řecky κολυτέα. Francausky Baguenandier. Německy Schaffslinsen, Welschlinsen.

Colutea Scorpioides.

Tato zrostlina, poněkud Cytisis gest podobná. Kwět má gako Colutea, aneb Genista, po němž býwagj obdlauzné kustičky, gako in Scorpioide. Roste w Frankreichu v Narbony. Item w Rakausých. Kterauž a giných wjce wypisuge C. Clusius lib. 1. obser. Pan. cap. 11.

O Kapradj. Kap. CXXX.

Spůsob a Pokolenj.

Kapradj roste wšudy w tmawých, stinných, wlhkých, pjščitých gruntech a audoljch/ toliké y na mezech a pjščitých skalách/ neyraděgi w Lesých. A gest dwogj, podlé včenj Dioscoridis & Plinij, Samec a Samice. Samec na hřbetě gest swětlegšj zelenosti nežli spředu/ nemá ani kwětu ani Semena. Listj stogj na dlauhé hřbetowé zhůru obrácené stopce sobogj strany gako křjdla něgaká/ a nerowně gedno proti druhému postawené, wůkol zpilowané/ když wyspěge, býwá lokte zwýšj. Měsýce Mage postraně k zemi mnohými okrauhlý-

okrauhlými malými ſſljčky býwá ſkropené. Kterěžto ſkropenj aneb ryſſawé chmeyřjčko A
gakž dozráwá, dolu prſſj gako mauka aneb prach. Kořen má ſpolu ſpeklý, chlupatý, do
ſebe wtiſknutý gako drn, aneb gako kořen Wolowého gazyka/ ſwrchu počernalý, s ma-
lým kořenjčkem, po wrchu země ſe rozkládagjcý/ a geſt tak bůgný a gemný, že kdež ſe za-
ſadj, nebrzo wyhyne. Ač wedwau letech mohlby zahynauti/ kdyby mu ratoleſti čaſto po-
ſekáwal/ aneb kdyby mladiſtwé pazauſſky geho kygem dolů ſrážel. Nebo mjzka ta, kteráž
z njch na kořen teče, kazý geg a mořj. ¶ Samice liſtem Samcy geſt podobná. Dělj ſe
tim, že má mnoho wětwiček. K tomu ſtogj liſtj wýſſe a dále od ſlaupku, nežli na Samcy.
Kořen má čerwený, drobet s černoſtj ſmjſſený/ a čáſtka kořene geſt gako Krew čerwená.
¶ Stařj prawj/ že Kapradj žádného Semena neneſe. Wſſak bedliwěgſſj ſpytatelé
wěcý přirozených na odpor tomu ſe ſtawěgj/ prawjce žeby Semeno mělo zeſpod na liſtj/
ale tak drobné, že ſotwa poznati ſe může. Zbjragj ge podložjce pod Kapradj papjr, aneb
liſt Diwiznowý při koncy měſýce Czerwna/ potom drobné Semýnko, Makowému po-
dobné, na wrchu nacházegj. Někteřj ſmeyſſlegj/ že to ryſſawé chmeyřjčko maučnaté na
liſtu Semeno geſt/ mnoho ſſeydýřſtwj tim prowozugj.

Kapradj Samec. Filix mas.

Kapradj Samice. Filix fæmina.

B

* Na liſtj Kapradj Samice, zwláſſtě na mladiſtwém křjčku, nacházý ſe gakáſy lanugo, a-
neb wlnná Materya/ kteráž ſwým čaſem opadá a wycházý/ čehož Cæſalpinus ſám ſkuſyl/ a
o tom wypiſuge lib. 16. cap. 2. O tom Semenu z Kapradj piſſe Hieronymus Tragus, ale gá
ſmeyſſljm/ že čaſtokráte tim ſe lidé oklamáwagj. A gſau mnozý/ že na tom hunatém liſtj, kte-
réž podeſtláwagj, nalezli železné barwy zrnka, gakž ge tak gmenugj/ ale nic giného negſau, než
ty zmodračerné ſſupinky/ w nichž wlnka ta praſſná přjryſſawá ſe zawjrá aneb přikrytá geſt,
prwé než liſtj wyſpjwá. Takowá zrnka ſprchagj okolo S. Jana, to geſt v proſtřed léta / a zů-
ſtáwá na liſtu wlnka. Gakéž tedy koli poborky a ſſeydýřſtwj ſkrze ně ſe prowozuge, timto aneb
giným ſpůſobem, to geſt s hřjchem. Syce nacházegj rozličná Kapradj/ z nichž některá ſau ma-
lá, některá weliká/ obzwláſſtně Latifolia Cordi & Tragi. Dodonæi Paluſtris mezy nimi geſt
neypěknégſſj. Ginj nazýwagj ge také Oſmundam, ginj Kapradj wětſſj/ gakož ſnad y Theo-
phraſtus tak ge gmenuge. Má liſtj pěkné, weliké, hladké/ kwět při wrchu neſe gako Kozýbrád-
ka/ než že geſt zčernačerwený, praſſný/ ale ſemene žádného neneſe. Takowého gá nalezl gſem
welikau hognoſt, nedaleko od Kurſſirſſtowa Myſliweckého domu Sitzinrode řečeného w Mi-
ſſenſké zemi v Rybnjka Léta 1584. Petrus Pena & Lobelius in aduerſarijs gmenugj ge Fili-
cem Re-

C cem Regiam, a prawj/ že hognoſt ho w Frankreichu při Potirs, Item w Engellandu a Nyderlandu roſte. Kořene vžjwagj proti zacpané Slezyně a žřenj/ ale zewnitř k Průtržům a ſtarym neduhům aneb kažům.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kořenj obogjho Kapradj geſt hořké a trpké, drobet ſwjragjcý/ protož horčj a ſuſſj.

Wnitř.

¶ Liſtj mladiſtwé, gako giné zelj aneb Locyka gedené, měkčj břicho.

¶ Dioſcorides prawj/ že kořen z Kapradj Samce na prach ztlučený, a do půl lotu v wodě Medowé, aneb břečce pitý, ſſkrkawky mořj a wen wyhánj. Ale když ſe k němu přidá Scammonium a černého Elleboru do dwau ſſkrupulů, že to lékařſtwj bude ſylněgſſj. Ti pak kteřž dotčeného lékařſtwj požjwati chtěgj, magj prwé Cžeſnek gjſti.

¶ Kořen od Kapradj v wjně wařený, a za několik dnů pitý, Slezynu nemocnau naprawuge. ¶ Když Kůň vpadne/ a wěděti ſe nemůže coby mu bylo, a gakyby neduh měl/ polož mu pod gazyk kus kořene z Kapradj/ a počne y hned močiti a kliditi oběma koncy a powſtane zhůru. Geſt ſkuſſená wěc.

¶ Kořen Kapradj Samice Ženám daný, neplodné ge činj/ z těhotných plod wyhánj/ a kterežby ženy gſaucy těhotné přes ně ſſly, potracugj.

Zewnitř.

¶ Stařj pjſſj/ že mezy Kapradjm a Třtinau geſt tegné gakéſy nepřátelſtwj/ kdež gedno roſte, druhé tu trwati nemůže/ kdež mnoho Třtj roſte, tu Kapradj žádného mjſta nemá. Proti tomu kdež ſe Kapradj oſadilo, tu Třtj nebude. A Plinius lib. 24. cap. 11. ſwědčj/ že kořen z Kapradj protlučený a w ſpůſobu Flaſtru přiložený, vwjzlau třtinu z těla aneb z rány wen wytahuge. Proti tomu zaſe ztlučený Kořen Třtinowý to též že činj/ když by koho Kapradj zranilo a w těle vwjzlo/ že ty třjſſtičky aneb bodláčky přiloženjm Třtinowého kořene wen ſe wytahugj. Opět někteřj tomu chtěgj/ kdyby Kapradj při S. Wjtě wytrhal když Slunce wcházý na Raka, že zas neporoſte/ aneb aby ge Třtinau porážel, aneb opět Třtinu k Radlicy přiwáže, tak ge wyworáwal.

D

¶ Skuſſené lékařſtwj proti ſpálenj od ohně, opařenj od horké wody, Olege aneb giné wěcy: Wezmi kořen z Kapradj protlučený/ wytáhni z něho ſſťáwu/ byliby pak přjſuchý, wezmi Růžowé aneb proſté Studničné wody/ protři to ſpolu, a wydáť ſſlemowitau huſtau ſſťáwu/ kteráž penězy nenj zaplacená proti ſpálenině. Nebo když žádná giná wěc nechce ſpomáhati a vhaſyti/ toto lékařſtwj giž dotčené k tomu geſt neylepſſj/ až ſe tomu člowěk podiwiti muſý.

¶ Skuſſené lékařſtwj proti zaſtaralým neduhům, gakž gſem to ſám w ſkutku ſhledal: Wezmi kořene z Kapradj ſhrſt/ wyčiſť ge dobře a zkrágeg na drobné kauſky: Potom naleg na ně půl pinty dobrého Wjna bjlého/ wař ažby polowice vwřela. Tim Wjnem promýweg nedoſtatek/ a potom práſſkem zaſýpeg, z toho kořene ſuſſeného vdělaným. Brzo a ſtále pomáhá.

* Kořen z Kapradj do Wina wložený, bránj aby ne tak lehce zkyſelelo.†

¶ Kapradj ſlowe Řžecky πτερις, θηλυπτερίς. Arabſky Sarax, Latině Filix. Wlaſky Felce. Sſpanyelſky Helecho Yerua. Francauſky Feugiere maſe. Německy Farn, oder Farnkraut.

Kapradj Dubowé. Dryopteris, Filix querna, Oſmunda.

¶ Dubowé Kapradjčko roſte na pařezých ſtarého mchowatého Dubj. Nacházegj ge také na kamenjch a Skalách/ čaſem y na mokrých mjſtech. Předeſſlému Kapradj geſt podobné/ toliko že drobněgi zſtřjhané. Kořenj má w hromadu ztočilé/ k tomu chlupaté/ chuti trpké, w hromadu ſtahugjcý, a k ſladkoſti nakloněné.

* Poněwadž toto ſkrowné Kapradjčko Polypodio, aneb Oſládyči geſt podobné/ Apatékáři někteřj za Oſládyč ho vžjwali. Ale poněwadž kořen geſt ſſkodliwý/ neſladký, než trpký/ magj ſe ho

gi se ho střjcy a warowati. Listj má subtýlněgssj a poběławěgssj / ne tak chłupaté gako Osládyč.* A

Kapradjčko Dubowé. Filicula, siue Dryopteris, Filix querna, Osmunda.

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Dubowé Kapradj gest lékařstwj, kterýmž własy sháněgj a wykořeňugj / aby Bylinu y s kořenem ztłuka, w spůsobu Flastru přiłožił / a tak dłauho nechał, ažby se na tom mjstě pot wyrazył / potom pot ten obmył, a zase nowý fflastr přiłožił. B

O Osládyči. Kap. CXXXI.

Spůsob.

Osládyč listj nese téměř pjdi zdýlj / a někdy wětssij. Roste w skalách, na starém Dubj a ratolestech geho / y také na pařezých gińých Stromůw. Item na starých zdech mezy mchem. To listj gest k Kapradowému podobné / rozdělené s obogj strany sspičky, nerowně proti sobě stogjcý / wnitř wssudy hładké / ale na hřbetě má gakésy Fleky zčerwenažluté, wypuklé aneb wysazené a chłupaté, hogněgi nežli Kapradj / gakoby něčjm skropeno było. Kořen má nehłuboký, a na ssýř w zemi sedjcý, křiwý, hrbolowatý a zatočiłý, s mnohým włásseničkem / zewnitř zčerwenačerný, wnitř pak zelené barwy / chuti sładké s skrownau aneb tegnau trpkostj / přinássj žałudku neljbost a nechutenstwj / když se ho mnoho zweyká. Ani prautj ani kwětu nemá. Zelená se Osládyč přes celau zymu / a netratj listu, dokawadž z gara giného newydá / kteréž když wyroste, teprwa prwněgssj zeschne a spadá. Má se trhati a kopati na schodu Měsýce.

* Někteřj pokládagj wjce rozdjłůw / ale ničjmž giným se neděljcých / než že, gakž mjsto gest kdež rostau, gini gsau wětssj aneb menssj / a ginj vžssj aneb ssirssj. Ale nensylněgssj z těch býti prawj / kteréž Polypodium quercinum nazýwagj / ne to, kteréž podlé Stromů Dubowých, ale kteréž w starých Dubjch roste.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Osládyč gest smjssené, sładké a ostré chuti / protož přirozenj geho gest drobet sussiti a zahřjwati.

Wnitř.

C

Wnitř.

Oſládyč geſt kořen počiſſtugicý, s Slepicý aneb s Manholtem aneb s Slézem wařený/ a gjcha z něho teplá na čtitrobu pitá, wyhánj wſſelikau Choleru y ſſlem ſtolicemi. Též půſobj vſuſſený, na prach ztlučený / a ztiżj gedné čtwrtce s Medowinau přigatý. Může ſe ten kořen y v wodě močiti/ a potom ſſťáwa wydáwiti, kteráž také purguge.

Když Swině mrau, má ſe gim w potrawě gegich Oſládyč předkládati/ kterýž ge purguge a opatruge proti Morowému gegich neduhu.

Oſládyč. Polypodium, Filicula.

D

Proti Střewnj dně: Wezmi Oſládyče, Kmjnu krámſkého, kmjnu laučnjho, Kopru Wlaſkého, Anyzu, Semena planého Ssaffránu a Zázworu, gednoho gako druhého/ zřež drobně/ ſemeno drobet protluc/ a wař w giſſe ſtarého Kohauta a dáweg pjti/ geſt znamenitě vžitečné lékařſtwj. Trocyſſků z Oſládyče kupočiſſtěnj takto naděláš. Wezmi Oſládyč, ztluc gi dobře/ a wař w Medowé břečce až polowice vwře/ potom wytlače dobře wař opět až do huſtoſti/ přilož k tomu prachu Séne, Epithymu, Zázworu, Anýzu, Kopru Wlaſkého, Mirobalánů černých, Gummi Arabikum/ ſměs ſpolu a poſmáž až shuſtne, a naděleg Trocyſſků/ a dáweg z nich, když potřeba wen hnáti přiṕálené a hrubé wlhkoſti. Dobré gſau také proti čtwrtodennj zymnicy, Slezynným nemocem, zbláznění, teſknoſti, praſſiwoſti a rozpadlinám na rukau/ y mnohým giným nedoſtatkům. Oſládyč ſama žaludku ſſkodj/ protož ſe k nj wždycky přidáwá Anýz, Kopr aneb Zázwor. Woda z Oſládyče pálená a pitá, čtwrtodennj Zymnicy hogj/ kaſſlawým a duſſným ſpomáhá/ zahánj těžké a hrozné ſny.

† Ale wſſak k té wodě má wzata býti Oſládyč, kteráž ſe na Dubj nácházý/ a trhati ſe má mezy Matkami Božjmi/ aby wzal Bylinu y s kořenjm, zſekal a dyſtylkowal. Cžiſtj Melancholickau krew/ a dobrá geſt nakloněným k malomocenſtwj. Kdož těžce oddychá a vſtawičně kaſſle, může gj pjti truňk ráno y wečer s Syrupem Fiolowým aneb Hyſopowým ſmjchage. †

Zewnitř.

Oſládyč s Medem ztlučená a přiložená, wywinutým audům geſt vžitečná. Vzdrawuge také rozſedliny na rukau y na nohách.

Oſládyčowý kořen na prach ztlučený, a do noſu daný, ſtrawuge zbytečné maſſo w chřjpjch wyroſtagjcý/ kterémuž Polypus řjkagj.

Oſládyč

Oſládyč ſlowe Rźecky a Latině Polypodium, Filicula. Arabſky Beſſaigi. Wlaſky Polipodio. Sſpanyelſky Filipodio. Francauſky Polipode. Německy Engelſüß, Süßfarn, Wilde Süßwurtzel, Baumfarn, Tropffenwurtz, od ſtljčkůw požlautlých.

O Merkuryáli aneb plané Bazalice.

Kapitola CXXXII.

Merkuryalis Samice. Mercurialis fæmina.

Merkuryalis Samec. Mercurialis mas.

Pokolenj a Způſob.

Merkuryális geſt dwogj, Samice a Samec. Samice geſt dwau pjdnj, gednoprutná, ratoleſtná / prutu huňatého, s mnohými ſaučky / z nichž liſtj wyroſtá, gako na wětſſj Bazalice, aneb na Dni a Noci / barwy obyčegně zelenožluté, wůkol zſtřjhané. Z těch také ſaučkůw mezy liſtjm wycházegj dlauhé ſſpičky, s kwětem mchowatým, w hromadu ſtiſknutým, gako hroznjk wiſýcým / kterýž obyčegně ſám mizý a hyne / žádného ſemena po ſobě nepozůſtawuge. Kořenj má mdlé, s drobným kořenjčkem hogným.

Samec geſt wewſſem Samicy podobný, toliko že liſtj má poněkud černěgſſj / k tomu wynáſſj ſwé Semeno z aužlabjčka liſtownjho, okrauhlé, oſtré, po dwau zrnkách ſpolu, gako nějaká wagečka.

Mjſto.

Obogj roſte na Zahradách a na Winicých mezy trawau / y na giných kopaných mjſtech. Kdež ſe gednau oſadj, neſnadně ſe dá wykořeniti.

Braſſauolas prawj / kdež na mnoze takowé kořenj na Winicých roſte / že Wjno chut a ſſmak od něho k ſobě přigjmá.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Obědwě Merkuryáles horčj a ſuſſj na prwnjm ſtupni.

Wnitř.

Planá Bazalika wařená a gedená, gako giné wařenj, dobrá geſt pro obměkčenj zatwrzeného žiwota. Nebo lehké ſtolice zbuzuge. S wodau wařená a pitá, purguge a wyhánj ſtolicemi Choleru y Wodnatoſt.

Dioſcorides prawj: že Samice protlučená, a ženám po gegich wyčiſſtěnj kdež náležj daná, ſpomáhá kupočetj Dcery. Proti tomu zaſe Samec tak vžjwaný, kupočetj a po rodu pacholátka. Podobnau také mocmjti má mjzka z těž Byliny s ſladkým Wjnem po wyčiſſtěnj ženſkém pitá / čemuž wěřiti žádný ſe nenutj.

C ¶ Přidáwá se Merkuryális také do Klistéru/ a takto geg sobě přistrogjš: Wezmi gjchy w njžby Merkuryális, Manhost domácý, Sléz a Fiola zwařeni byli, žegdljk: Nemášli pak gjchy, zwař to wšecko v wodě/ a wezmi též geden žegdljk, Olege Fiolowého čtyři loty, Soli čtwrtcy/ wleg do zadku. Takowý klister wyprahlá střewa swlažuge, měkčj a čistj/ bolesti w nich krotj/ a nemocného občerstwuge. Někteřj vžjwagj této Byliny do žiwota wšjm tim spůsobem, gako listj Séne.

* Z Sstiáwy této Byliny, přičiné polowicy Medu proti sstáwě, strogj se neškodné lékařstwj, k obměkčenj a otewřenj žiwota. *

Zewnitř.

¶ Listj této Byliny s Medem do Matky wpustiti, nemoc ženskau přiwozuge, y lože wywozuge po porodu/ a dobré gest se tau Bylinau v Wanně pařiti.

¶ Item mjzka do vssj wpusstěná, sluchu posyluge.

¶ Listj ztlaucy a přiložiti, žene moč a Měchyři dobře činj.

¶ Merkuryálem na pánwičce w bjlém Wjně ohřjti, přilege k tomu olege Rmenowého/ to na lůno přiložiti, řezawé kapánj moče naprawuge.

¶ Zelené listj začerstwa ztlaucy a přikládati, strawugj a rozptylugj mozoly a otoky.

* Ta Bylina w Klisterowánj slussně má vžjwána býti/ když potřebj žiwot obměkčiti.

¶ Někteřj pjšj/ kdožby sstáwau z Merkuryális, wysokého Slézu a Porculacæ aneb Kuřinohy, ruce dobře sobě natřel/ že může třebas rozpusstěné wolowo do rukau vchytiti. *

¶ Skussené lékařstwj proti těžkému porodu: Wezmi kůru od Ržetkwe, plané Bazalíky aneb Merkuryális, každého dwa loty/ Ssafránu ztižj čtyř zrn gečných/ ztlučené Skořice dwa quentjky/ Klássterské Chwogky též ztlučené tři quentjky: Wssecko to smjcheg w Možd jři/ wlož do subtýlného lněného ssátku, a wstrč do lůna: spomáhá bezewssj pochybnosti.

D

* Polnj Merkuryális Samec.	Cynocrambe, vel Mercurialis silue-stris mas.	Polnj Merkuryalis Samice.	Cynocrambe fœmina.	Bazanka Pelský.

Tato Bylina prwnegssj nenij nepodobná/ než že prautkj má wjce a tenssj. Listj pak poněkud wětssj/ kořen kosmatý, bjlý, wůkol na wsse strany rozpusstěný. Wssecka Bylina gest nelibé wůně/ roste ráda w stinných Lesých. Nacházý se y rozdjl tento/ že gako při domácý Bylině Merkuryalis, Samice má hroznowaté ljstky/ ale Samec dwogité kusticky s dwěma zrnky. Syce w mocy s předesslým se srownáwagj. *

¶ Merkuryális slowe Ržecky λινοζωσις, Latině Mercurialis, quia à Mercurio dicitur inventa. Wlasky Mercorella. Sspanyelský Mercureale. Francausky Vignoble. Německy Bingelkraut, Kühewurtz, Merkuryuskraut.

* Phyllon.

* Phyllon.

Wlaſký Merkurialis Phyllum mas & fœmina.
Samec a Samice.

Merkuriáli připodobňuge ſe gedna Bylina/kteráž Merkurialis Wla-
ſký pro ſemeno ſlauti může. Nebo y tak ſe rozděluge/že Samec dwognáſobnj okrauhlé
kuſſtjnky s dwěma zrnky neſe. Samice w hromadu ſtiſknuté mchowaté kwjtky/roſte wýſſe nad
loket, křowaté gako ſkrowný křjček/s liſtjm obdlaužným chlupatým. Roſte na wyſokých, oſt-
rých, kamenitých a ſuchých miſtech při ceſtách. Okolo Mompelieru ſlowe Phyllon.*
† Němcy gi gmenugj Welſch Bingelkraut. Oſpanyelowé Yerua de S. Guiteria. †

B

O Měſýčku. Kap. CXXXIII.

Měſýček. Caltha, Calendula.

Spůſob, Mjſto a Czas.

Měſýček geſt také známý téměř wſſe-
chněm / Bylina gako křjček ratoleſtná.
Prut má loketnj a drewnatý. Liſtj dlau-
hé gako Lychnis, ſpředu drobet přjſſpičaté/ale wjce
geſt okrauhlého než ſſpičatého. Na prautj neyprwé
a před kwětem wycházegj vzljčkowé, gako zelené
lněné hlawičky/ kteréž ſe potom otwjragj/a z nich
wyroſtagj kráſnj žlutj, gako Sſaffrán, hwězdnatj
kwětowé/ wnitř y zewnitř libé, wſſak ſylné wůně.
Ten kwět když opadá, náſledugj okrauhlé potom
hlawičky/a to geſt geho ſemeno. Nebo když ſe roz-
dělj, gednokaždé ſemeno geſt w ſobě ohnuté, gako
Cykl, aneb ocas Sſtjrowý. Kořen má proſtý, bj-
lý, na několikero rozdělený. Kwetne měſýce Má-
ge/a w tom kwětu vſtawně až do twrdé Zymy tr-
wá. Wſſudy téměř na zahradách geg ſegj a opatru
gj. Nebo kdež roſte, tu ſe také ſám od ſebe oſýwá.
* Měſyčkůw geſt několikery ſpůſob: nebo nacháze-
gi ſe welmi welicý a plnj / že podlé nich ginj menſſj kwj-
tkowé, mnozý na dlauhých ſſpičkách wen wyroſtagj /
čaſtokráte do oſmi, aneb dewjti / a giný zaſe geſt wnitř čerwený / a k tomu mnoho giných podo-
bných.

C bných. Obyčegný sám od sebe roste w Frankreichu okolo Mompelieru/a we Wlaské zemi na mnoha mjstech in Tuscana.*

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Gest horkého a suchého přirozenj. Mocy otwjragjcý, rozdělugjcý, wywodjcý / a wjce zewnitř nežli wnitř vžitečný.

Wnitř.

* Této Byliny a listj rádi vžjwagj w Salátu. Item proti tijsni, žlautenicy, a klánj srdce / obzwlásstně mladé ženy, kteréž swé nemocy mjwati nemohau. Dáwá chut k gjdlu.

Wody z Měsýčku pálené vžjwagj proti mornjmu neduhu. K tomu Alexander Benedictus přidáwá čtyři loty Ssafránu a prawj/že welice pot wywodj.* Item mjzka Měsýčkowá ztjžj dwau lotůw pitá, přidada k nj čtwrtcy hljsstůw přistrogených, žlautenicy hogj. Někteřj prawj, že vžjwánj této Byliny zrak ostřj.

Sstjrowá Bylina. Scorpioides.

D

Zewnitř.

Toto pak gisté gest/že woda z čerstwé Byliny pálená, čerwenost očj zahánj/ kdož by gi do očj sobě pausstěl, aneb sslátky w nj smáčege, na oči přikládal, ráno y na noc.

Kwět a Bylina suchá rozpálená, aby ten dým, aneb pára od spodku se přigjmala / mocně lůžko wen wywodj. Gest wěc skussená. Prach Byliny w Bawlnu obwinutý, a k zubům přičiněný, vkrutnau bolest gegich spokoguge. Též činj prach z kwitj do sstěrbiwého zubu nakladený/ nebo čerwa w něm vmořuge.

Kuřjřit swým obkládánjm shlazuge. Wodnatost z Byliny na Bradawice přiložená, shánj ge. Proti Vhřiwé twáři, zsynalé čerwenosti a swrablawosti, toto lékařstwj gest dobré: Wezmi wodnatosti Měsýčkowé a Gitrocélowé, Olege Růžowého, Gelenjho loge a Kozelčjho, Dragakantu, Gummi Arabského, Bolum Armenum, Sskrobu: zetři to spolu, vděleg Mast, a maž sobě nj twář.

Měsýček slowe Latině Caltha, Calthula, à calatho, qui quasillus Latinis, poculum & calix est, cuiusmodi ostentant calendulæ florum pocula flaua. Calendula, quòd singulis ferè mensium calendis floreat. † Solis sponsa, Chrysanthemon, Caltha Poetica. † Wlasky Fior rancio, à floris colore, & Fior de ogni mese. Francausky Soussy, id est Solisequium, quòd sub vesperam flos contrahatur. Německy Ringelblumen, von dem virglechten samen, ab intorto & in circulum acto semine, vnd Goltblumen. Polsky Nogietek. Sstj-

Sſtjrowá aneb Raupowá Bylina. Scorpioides.

Stjrowá Bylina, Dioſcoridi Scorpioides řečená, proto že Semeno geg podobné
geſt ocaſu Sſtjrowému. A geſt malá Bylinka/mnoho prutůw od kořene wyſtře-
luge/ na nichž wždycky poſpolu ſtog třj l.ſtkowé, geden řad podlé druhého doſti opodál
od ſebe. Na wrchu neſe luſky/na nichž gſau mnozý ſpeklj vzlowé, křiwj, na pohleděnj ga-
ko Sſtjrowý ocas. Kořen má tenký, bjlý a rozložený. Toto gméno Scorpioides někte-
řj táhnau na Měſýček ſwrchu wypſaný/nemůže to býti, gakož gſem mnoho přjčin w La-
tinſké ſwé knize oznámil. †Roſte na ſuchých wrſſjch a w mjſtech pjſčitých. Kwetne w Létě.†
¶ Tato Bylina geſt horká a ſuchá. Protlučená a přiložená rychle Sſtjrowé vſſtknu-
tj vzdrawuge. *Aloyſius Anguillara tuto Bylinu táhne ad Telephium. In Italia ſlowe Her-
ba de amor, a mnoho poboňkůw aneb powěr s nj prowozugj.* Německy Raupenkraut.

O Slunečné Bylině aneb Otočnjku.

Kapitola CXXXIIII.

Otočnjk wětſſj. Heliotropium maius.

Otočnjk menſſj. Heliotropium minus.

Rozdjl a Spůſob.

DIOſcorides tuto Bylinu gmenuge Heliotropium, Solſequium,
to geſt po Německu Sonnenwende, odkudž y Czechowé gmenugj Slunečnau
aneb Otočnjk / proto že liſtj gegj běhu Slunce náſleduge / a po něm ſe
obracý a otočuge. Item Scorpiuron, caudam Scorpionis, to geſt ocas Sſtjrowý
od ffigůry kwětu. W podobné přjčině obecnj Bylináři nazýwagj
Herbam cancri, Německy Krebsblumen/ že má podobenſtwj klepet Račjch/ aneb že proti
Rakowému ſtrupu vžitečná geſt. Gmenuge ſe také Verrucaria, Německy Wartzenkraut,
Bradawičnjk Czeſky ſe wyložiti může/proto že Bradawice ſhánj. †gakož gj y Poláčy Brodawnjk,
aneb Brodawecz řjkagj.† ¶ Geſt pak dwogj, Wětſſj a Menſſj. Wětſſj má
liſt gako Bazalika/ než hrubſſj, chlupatěgſſj a bělegſſj, po Sluncy ſe obracugjcý. Z kořene
tři aneb čtyři, čaſtokráte y wjce prutůw wycházý, s mnohými ſaučky aneb članečky.
Na wrchu těch prutůw, vkazuge ſe mnoho bjlých, aneb zbledažlutých kwjtkůw, na dwě
ratoljſtky

C ratolistky rozdělených/ kteréž se proti sobě ohýbagj, tim spůsobem gako ocas Sstjrowý, aneb Racj klepeta. Z těch kwětů sobogj strany bývagj malé, zelené a chlupaté hlawičky aneb vzljčkowé/ w nichž Semeno se zdržuge a zawjrá. Kořen má tenký a nevžitečný. Roste na poljch, Pahrbcých, y na Winicých. Gá gsem gi také widěl w městě Göritzu na některých placých a Dwořjch. Prwé se wen newyskytá, než w Letě.

* Libuge sobě a ráda roste w nassjch Zahradách/ w nichž se také sama osýwá, a těžce se dá zase wypleniti a wykořeniti.*

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Této Byliny hrstka v wodě zwařená, a gjcha z nj pitá, purguge a žene stolicemi fflegmatycké wlhkosti y žluč. S Wjnem pitá y také přiložená, vsstknutj Sstjrowé vzdrawuge. Prawj, že čtyři zrnka Semene, hodinu před napadenjm čtwrtodennj zymnice v Wjně wypitá, zaháněgj tu Zymnicy. Ale tři zrnka w tom spůsobu požjwaná, třetjho dne Zymnicy odgjmagj. * Snad na počtu tak mnoho nezáležj. Obzwlásstnj má chwálu proti Wolatům, Bradawicým, a zlým rozgjdawým wředům.*

Zewnitř.

Listj prospjwá vžjwané proti Podagryckým aneb wywinutým audům.

Bylina přiwěssená bránj početj/ a neplodnost vwozuge. Listj protlučené, a w lněném ssátku ženám do lůna dané, obecné Flusy a plod wen táhne.

Sstáwa z listu wytlačená, proti Raku gest vžitečná/ y giným wředům rozgjdawým. Tato Bylina Mrawencům tak welmi gest odporná/ že na Kopec gegich přiložená, aby průduchy w něm zacpala/ tedy Mrawency tam musegj zemřjti.

Někteřj také pjssj/ kdyby wětwičkau této Byliny okolo djry, kdež se Sstjr zdržuge, kolo vdělal: že ten Sstjr nikoli wen newygde/ ale musý tam vmřjti.

Semeno s Solj smjchané a přiložené, Bradawice zahánj.

Otočnjk menssj. Heliotropium minus.

Otočnjk menssj roste w močidlách, a podlé stogatých wod. Listj má gako předesslý, toliko že okrauhlegssj. Semeno nese wisuté, okrauhlé gako dlauhá bradawice.

D Bylina aneb Semeno s Sanytrem, Isopem a Ržeřichau v wodě wařené a pité, červy wen z žiwota pudj. S Solj smjchané a w spůsobu fflastru přiložené, Bradawice shánj. * Gmenuge se také Heliotropium tricoccum Plinij, Otočnjk třjzrný/ proto že mjwá tři zrnka pospolu w gedné lusstině. Roste w hognosti okolo Alepu. Item we Wlassjch, a w Frankreichu Narbonensis se nazýwá/ kdež in Septembri Sedláci takowé gahodky walně zbjragj a prodáwagj, na djle Barwjřům/ kteřjž z nich pěknau brunátnau barwu Tornesol, gako Bylina řečenau wytahugj, a ssátky w nj barwj/ kteréž w Apatékách prodáwagj, k barwenj Wjna na čerweno, aneb giných wěcý: na djle také Bradýřům a ran hogičům/ kteřjž gich vžjwagj proti Bradawicým a giným wěcem. W nassjch Zahradách ač dobře wycházý/ ale k Semenu nepřicházý.*

O Hořké Sladké Bylině.

Kapitola CXXXV.

Spůsob.

Tuto Bylinu gmenugij Němcy Hinschkraut/ proto že Pastuchowé a ženy Dobytku wětssjmu aneb Howězýmu gi zawěssugj, proti nemocy, kteréž w gazyku swém Hinsch řjkagj. Některým slowe Je lenger je lieber/ proto že kůra od Réwy do vst wzatá, posprwu hořkne a gest nechutná/ ale čim wjce se žweyká, tim wjce potom z té hořkosti sladne. † W některých Kragjch Czechowé gi řjkagj Sladká wrbka a Potměchut. † Gest Bylina wysoká, rýwowatá/ kteráž po křowj a po plotjch se otočuge a opletá, rowně gako Posed a Chmel.

Ráda

Ráda roste wedlé wod/a časem se obracý w dlauhau drewnatau rýwu, barwy zsſediwa A černé. Kořen má kosmatý, s mnohým wláſſeničkem. Wýſtřelkowé gegj ohebnj vſtawičně se zelenagj, sobau ſtran zčernazeleným liſtjm oditj / tim spůsobem téměř, gako obecné Psý wjno / k tomu někteřj liſtkowé doſtáwagj dwau auſſek aneb ſſpiček, gako malá vſſatá, aneb ſſpičatá Ssalwěg. W létě wyſkytagj se brunátnj kwjtkowé *nacházegj se y bjlj,* na téřjwě, do desýti aneb dwanácti poſpolu na gedné ſſpičce. Každý kwjtek má pět ſſpičatých ſpátkem ohnutých liſtkůw/a w proſtředku žluté gako zlato wláſſeničko. Gakž kwět opadne, následugj obdlaužné gahodky / ſprwu zelené, potom w sezránj pěkné čerwené a ſſťáwy plné, gako gahody Psýho wjna/ale chuti nelibé. *Autor w Herbáři swém Latinském gmenuge gi Vitis siluestris, kterěžto gméno mnozý ginj ad Bryoniam nigram táhnau/ a za to magi, že přjtomná Bylina geſt Salicaſtrum Plinij, Wůbec Dulcamara. Dodonæus rádby gi k druhému Cyclamino Dioſcoridis přirownal.*

Sladká Horká. Amara dulcis.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Geſt přirozenj horkého a suchého na třetjm ſtupni. Mocy ſſjragjcý, otwjragjcý a rozdělugjcý.

Wnitř.

Wezmi Sladké horké Byliny dřewa na koſtky zkrágeného, ztjžj gedné libry/ Wjna bjlého čtyři žegdljky/obmaž hlinau aneb těſtem, w nowém polewaném hrncy, vděla ge dirku swrchu na poklicce/a při vhlj poznenáhlu wař až třetj djl vwře. Z toho Wjna každé ráno pj dobrý truňk teplý w lůžj / polež po něm za hodinu / lehce purguge zaſtaralau žlautenicy ſkrze ſtolice a moč: Geſt také dobré proti zymnicým, z wěcý w žaludku porušených a ſhnilých/ odkudž žlautenice obyčegně přicházý.

Zewnitř.

Sſtiáwa z této Byliny, potjránjm ſhánj ſſkwrny z twáře y z těla.

Bylina protlučená s Solj a s Octem, zahánj Swrab a praſſiwinu Lidem y Howadům.

Sladká horká slowe Latině Dulciamara, siue Amara dulcis. †Řecky γλυκύπικρον et γλυκυπικρίς. Quidam Solanum ligneum vel lignoſum vocant.† Německy Hinſchkraut. Polsky Psynky čerwené aneb wodné.

O Koloquin-

c

O Koloqwintydě, aneb Ragském gablku. Kapitola CXXXVI.

Koloqwintyda. Colocynthis.

Spůsob.

D Koloqwintyda gest Tykwice Zámořská / plazý se a rozkládá po zemi, prowázky okrauhlými a chlupatými. Listj má na dlauhých sspičkach zcela chlupaté, ssediwé, wůkol na několikero rozdělené, téměř gako Angurya. Kwětowé wyskytagj se času letnjho, zbledažlutj a newelmi welicý. Owoce pozdě nese, když se giž podzymek dokonáwá / a to gsau Tykwice okrauhlé, gako skrowný mjč / sprwu zelené, potom pak žluté, gako Cytron / wnitř měkké a djrkowaté gako hauba, mnohými zrnkami osazené / chuti znamenitě hořké. W Germanij sama od sebe neroste / ale musý gi sýti a sstěpowati / ačy tak newelmi roste, aniž owoce wynásseti může. Nebo chce mjti Kraginu a zemi horkau.

* D. Rauwolff pjsse / že gi hognost nalezl v weliké Rzeky Euphrates ad Bagadet, kdež gesstě zachowala staré gméno Arabské Hadhal, odtud do Alepu a na giná mjsta se přiwážj. Od Perssanů gmenuge se Cucurbita deserti. V nás wycházegj / ale nedozráwagj. Nacházegj we liké y malé, y giných spůsobůw / kteréž v nás zragj gsau okrauhlé, a poněkud obdlaužné gako Hrussky. Mesue dělj ge na Samce a Samicy / a prawj že Samec gest chlupatý, těžký, twrdý, počernalý, a nemá vžjwán býti, než Samice / kteráž aby lehká, bjlá, hladká a dobře wyzralá byla. Gak gest pak hořká a sskodliwá / to vkazuge Historia pjsem Swatých w 4. Knize Král. kap. 4. když Synowé Prorokůw v welikém hladu a drahotě Gablek těchto Koloqwintydowých aneb Ragských wařených kosstowawsse, wolali a křičeli na Elizea, Mors in olla, vir Dei, Smrt w hrncy, muži Božj. Ale gakž on mauky mezy ně přisypal, wssecka ta hořkost zmizela. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gest přirozenj horkého a suchého na třetjm stupni: Mocy ztenčugjcý, rozpausstěgjcý, pronikagjcý, stjragjcý / a welmi sylně purgugjcý.

Wnitř.

Ragské gablko (kteréž y zámořská Tykwice slowe) a zwlásstě massytost z něho,

přjlissně

přijlissně a násylně činj stolice/sskodj žaludku: Dryáčnjcy lidem ge za počisstěnj strogj/ mo- čj a wařj to gablko v Wjně, a nemocným lidem pjti dáwagj/ a tak z některých y dussi wy- háněgj. To vměnj znagj takměř wssickni Zidé/ bylo by slussné, aby se takowým Mistrům řemeslo zápowědělo/ aneb k tomu přidržáni byli/ aby takowé lékařstwj sami na sobě ney- prwé zprubowali. A kdyžby předgmenowané lékařstwj za nesskodné poznali (čehož tak snadně a lehce powědjti mocy nebudau) potomby mohli y ginym téhož vměnj vděliti.

A ačkoli Ragské gablko welmi sylné a prudké lékařstwj gest/ wssak dobřj Apatéká- ři tak s nim zacházeti a strogiti ge mohau, když potřeba káže/ gakž včený lékař předpisuge a nařizuge. Vžjwá se w dlauhých nemocech k wytaženj a wyčisstěnj tuhého spekkého sle- mu, z hluboka aneb z dalekých mjst/ gako w zastaralém bolenj hlawy, těžkém duchu a dý- chawičnosti, wodnotedlnosti, Podágře, slaku, Kyčelnj dně, a wsseliké suchých žil nedůži- wosti. Nebéře se z něho přes půl sskrupule, to gest ssestý djl gednoho quentjku/ přidáwá se ztlučené Skořice, Zázworu a Mastyxu/ gednoho každého z těch ztižj pěti zrn gečných. Z čehož mohau se pillule dělati a přigjmati.

Od Ragského gablka wnitřnj massytost bez semene w Klistéru se vžjwá a dáwá těm, kteřjž kyčelnj nemoc trpj, ochroměli, a žřenj w žiwotě od slemu a studenosti magj.

Zewnitř.

Ragské gablko s octem smjchané, bezpochybnosti vzdrawuge prassiwau kůži pro- mýwánjm gj. * Koloqwintyda w octě wařená, aby tau gichau vsta proplákowal a gurglowal, krotj bolest zubůw/ gakož Mesue včj. *

Oleg z Ragského gablka. *Oleum Colocynthidis.*

Gablko Ragské wnitř wydlabané, z něho tuk wyňatý, na mjsto geho zase Dře- wěnný oleg wlitý / po wrchu zas zacpané a zadělané / a w horkém popele vpečené / po- tom wypressowané: Takowý Oleg potjránjm wlasy na černo barwj / a nedá gim dolů prsseti, ani za dlauhý čas ssediwěti. Týž Oleg teplý do vssj wkwapaný, odnjmá B zněnj w vssjch/ mořj y čerwy w břisse/ když se teplý do pupkowé djrky wtjrá.

Koloqwintyda aneb Ragské gablko a Tykwice Zámořská slowe Řecky κολοκυνθίς. Latině Colocynthis, † quasi Cucurbitula, quòd fructus eius cum fructu Cucurbitæ satiuæ collatus, longè minor est: † vulgò Coloquintis, Sicyonia, Cucurbita silueſtris. † Quibusdam Fel terræ, Arabibus Plantarum mors, quòd herbas alia sibi vicinas veneni modo interficiat, vt vicina illi terra adusta videatur. † Arabsky Chandel. Wlasky a Sspanyelsky Coloquintida. Francausky a Německy Coloquite. Polsky Zámořské gablko aneb baňka.

O Tykwicy plané aneb Střjkawé.

Kapitola CXXXVII.

Spůsob, Cžas a Mjsto.

Tykwice planá, kteráž wůbec Střjkawá slowe, toliko Tykwice- mi a kořenem od sstěpné se dělj. Nebo tyto Tykwice gsau welmi maličké / a kořen wětssj, nežli oné kterauž w zahradách sadj. Prowázky po zemi sſi- roce rozkládá ostré, bodlawé, dwaulokétnj, tlusté gako maljk. Lистj má k ginym Tykwjm podobné/ než nepěkné, hrubssj, ostřegssj, chlupategssj / ze- spod poběláwé, magjcý na sobě mnoho čárek aneb žilek/ a wisýcý na dlauhých, tlustých a drsnatých sspičkách. Kwitj nese téměř přes celé léto zbledažluté, gako zahradnj Tykew w spůsobu hwězdy. Z prostředka geho gakési tři widličky žluté wycházegj. Za kwětem stogj okrauhlá, obdlaužná palička aneb hláwka / kteráž po kwětu pomalu roste a rozssi- řuge se, až bude gako žalud aneb wětssj. Dozráwá měsýce Srpna / a gest to takowé O- woce ostré, bodlawé, zbledazelené, wnitř sſťáwy plné. Semeno má w sobě hladké, tle- skaté, přjbrunátné. Wytáhnessli sspičku z těch Tykwj, a málo gich potlačjš/ tedy puknau a mokrost

C a mokrost z sebe y s Semenem wystřiknau, gakoby Kučnicy wystřelil/ odkudž gi Czecho wé gméno Střjkawé dali. Kořen gest bjlý, gako ruka weliký, ratolestný a sstáwy plný. Rostau w Rumjch a w pjsčité zemi. W Czechách nerostau, leč gich kdo sobě nasadj/ a sau gemné/ tak že gednau wsazené, samy se potom rozplozugj.

* Tykwice tato planá wssudy roste w horkých Kraginách/ zwlásstě množstwj gsem gi nalezl okolo Bononye we Wlassjch. Kořen přes zymu w sklepě chowaný, druhého roku zase se wyrážj a wyrostá. *

Tykwice Střjkawá aneb planá. Cucumis silueſtris, aſininus.

D

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Tyto Tykwice gsau náramně horké / při nichž žádná giná chut se nenacházý: z té přjčiny musegj býti horkého a suchého přirozenj. Moc magj prwotnj hnáti z těla studenowlhkost/ potom horkowlhkost. Otwjragj, ztenčugj, změkčugj a stjragj.

Wnitř.

Sstiáwa z kořene Tykwice ztjžj do půl sskrupule neywýš prigatá, žene wen skrze stolice žluč a spekle lépawé wlhkosti/ obzwlásstně dobře prospjwá wodnotedlným: a prawj Dioscorides, že žaludku nic nevblјžuge. * a wssak chce míti sylný žaludek / potřebj při nj rozssaffnosti a opatrnosti. *

Zewnitř.

Sstiáwa z listj do vssj wpusstěná, sluchu posyluge. Kořen protlučený, s sladem gečným smjchaný a přiložený, strawuge wsseliké zpuchliny a otoky / kteřjž z studených fflusů pocházegj.

Wařený s octem a přikládaný Podágru, aneb dnu Klaubnj rozhánj. Item wařený s octem, a w vstech držaný, bolest zubů vkládá.

Gjcha gest vžitečná do Klisteru těm, kteřjž Kyčelnj dnu magj.

Kořen střjkawé Tykwice vsussený, na prach ztlučený, a s medem pomazaný, lisſege, nečistoty těla, pjhy, ffleky, swraby, ffrámy černé, y giné na těle gakéžkoli posskwrny čistj, stjrá a wyssľechtuge. Znamenité skussenj proti zastaralé bolesti hlawy / zwlásstě když ta z fflemů a z studenosti původ swůg má: Wezmi kořen Střjkawé Tykwice, Pelyněk každého zarowen na wáhu/ zwař spolu w Dřewěnném Olegi a wodě, až do hustosti fflastrowé/ to teplé přilož, zahánj střjly, a krotj bolest. * To častokráte skrze skussenj prawdiwé gest nalezeno. *

Wodnatost

A

Wodnatost z Tykwice Střjkawé wytlačená a wysussená. Elaterium.

Stjáwa aneb wodnatost z Gablek střjkawé Tykwice, Elaterium řečená, z třj půl quentjku vžjwaná, wyhánj sylně Choleru a speklé wlhkosti spodkem y wrchem / ženám obyčegný gich tok nawracuge / s mlékem temperowaná a do nosu wložená, léčj žlautenicy / takowým vžjwánjm y bolenj hlawy odnjmá.

Acby kdo měl otok w hrdle z zapálené krwe posslý, řečený Angina, ten zewnitř mazati se má mjzkau wytaženau z Tykwice střjkawé, smjchanau s medem a starým olegem. Nebo wysussuge a odnjmá wnitřnj otoky. Prawj, kdožby kořene Winného kmene Elaterium, to gest sstáwau Střjkawé Tykwice gablek potřel, aneb se dotekl / že ptacy nebudau gjsti žádných hroznů / kteřjž na něm porostau.

Z této sstáwy také nemá se wjce přes půl sskrupule,* ano častokráte na třech zrnách gečných dosti a přjliš býwá,* k gednomu vžjwánj do těla přigjmati. Nebo kdyby tuto wáhu přestaupil, přinássj sskodu. W swé mocy za deset let trwati může.

Wýborná lektwař proti Wodnotedlnosti často skussená: W psý dni wezmi sstáwy z owoce Tykwice plané / wystaw gi na slunce w něgaké nádobě, aby wyschla / spleywagjcý wlhkost aneb wodnatost sleg wždycky dolů poznenáhlu, až docela wyschne a se vsussj. Té sstáwy tak wysussené wezmi gednu čtwrtcy, Bdellij též gednu čtwrtcy, Mastyxu půl čtwrtce, Salis gemmæ dwa sskrupule. Ty wssecky kusy w homadu stel / a když budeš chtjti vžjwati, naděleg z toho pillulj w welikosti Bobowého zrna / a deg nemocnému na noc, kdyžby měl gjti na odpočinutj. Vhlédáš diw, gaké wodnatosti wyžene. * Ale to s welikau rozssaffnostj činěno býti má.*

Poněwadž pak to Elaterium gest netoliko samo od sebe prudké a nebezpečné purgugjcý lékařstwj / ale y častokráte nepilně se strogj aneb y ffalssuge: za nassich časůw včenj Lékaři zřjdka aneb nikdý ho nevžjwagj / když giné bezpečněgssj prostředky mjti mohau. W Benátkách w některých Apatékách pillule z něho dělagj / a s welikau sskodau gich požjwagj. Ale když se ta sstáwa strogj s Kdulowau sstáwau, tedy méně žaludku sskodj / a nestřjká od nj, nýbrž zůstáwá proti pljsni opatřená / gakož toho bedliwý Apatékář geden w Benátkách Ioannes Pomellus ad Bucentaurum častokráte skusyl.

B

Zewnitř.

Kořen ztlučený a s medem w mast zadělaný, Pjhy sháni. Item wařený w Olegi Růžowém, posyluge oslablých a mdlých kolen.

Střjkawá Tykwice Řecky σίκυσ ἄγριος. † Latině Cucumer siue Cucumis silueſtris, aſininus, anguinus, vel Cucumer erraticus. † Wlasky Cocomero Saluatico. Sspanyelsky Cogumbrillo a margo. Francausky Cocombre ſauuage. † Englicky Noli me tangere. † * Německy wilder Cucumer, Eselscucumer, Springendt Hundtskürbs. * Polsky Nedwědj, Ptačj aneb Lesnj Ogorek, to gest Okůrka.

O Wssiwcy aneb Wssiwé Bylině.

Kapitola CXXXVIII.

Způsob a Mjsto.

Wssiwec má rowné, měké a zčernazelené prauty. Listy připodobňuge se listu planého winného Réwj / na sedm, ssest, časem y méně částek zstřjhaného. Kwět roste na zwlásstnjch sspičkách / a gest krásný Nebeské barwy modré, každý na ssest rozdjlných ljstků rozdělený. Po sprchnutj toho kwětu následugj zelenj domkowé aneb schránky, w nichž ležj trýhrané zčernabrunátné semeno zawřené / wnitř bjlé, chuti ostré. Kořen má prostý a dřewnatý. Roste in Apulia, Calabria, Dalmatia, a w Forialu v moře. Sadj a sege se y w Germanůj na některých zahradách. *Semeno gako y od Pæoniæ, dlauho newycházý.*

C

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wssiwá Bylina gest horkého a suchého přirozenj takměř až do čtwrtého stupně. Neb gest chuti perné a gazyk páljcý.

Wnitř.

Pět zrn Wssiwé Byliny s medem wypitých, hrubé a spekké wlhkosti dáwenjm wen wyháněgj. Ale po přigetj takowého lékařstwj, vžjwagjcý musý sem y tam se procházeti / hrdlo medem vstawičně proplakowati. Nebo syce welmi pálj / gakož prawj Dioscorides. * Za těchto nassich časůw, poněwadž toto lékařstwj gest nebezpečné / o čemž y Plinius swědčj a častokráte y vdussuge / včenj Lékaři do žiwota ho nevžjwagj. *

Wssiwec. Staphis agria.

D

Zewnitř.

Wssiwá Bylina w vstech držaná, mnoho wlhkostj z hlawy táhne. Wssiwec aneb kořen geho, y semeno w octě zwařené a teplé w vstech držané, odnjmá bolest zubůw. Kořen na prach ztlučený, a s medem smjchaný, vzdrawuge wředy a shniliny w vstech.

Bylina, Semeno, aneb Kořen Wssiwé byliny ztlučený / a s olegem w mast zaděkaný, zahánj a mořj wssi, hnjdy / vzdrawuge swrab y prassiwinu. Mohau se předgmenowané wěcy y wařiti, aby se tjm myl. Wssiwá Bylina w octě wařená, aby tau gjchau ssaty pokropowal, wyhánj z nich Wssi.

Wssiwá Bylina, Wssiwec aneb Myssj Pepř slowe Řzecky a Latině Scaphis agria, Herba pedicularis, Pituitaria. Arabsky Alberas. Wlassky Staphusaria. Sspanyelsky Fabaraz. Francausky Estaphis agrie. Německy Stephanskörner, Leüskraut, Speichelkraut, Bismüntz, Meus Pfefer. Polsky Gnidoš.

O Thapsij. Kap. CXXXIX.

Spůsob a Mjsto.

Thapsia tak se gmenuge od Ostrowa Thapso. Dioscorides wypisuge tuto zrostlinu býti do cela z přirozenj Ferulowého / o kterežto Feruli nahoře prawено bylo w 65. kap. Knjhy třetj. Ale pruty má subtylněgssj / listj gako Wlasský Kopr, swrchu

swrchu okolek gako zahradnj Kopr/ na gedněkaždé ratolisstce žlutý kwět/ semeno ssiroké gako Ferula, než něco menssj. Kořen zewnitř černý, wnitř bjlý, dlauhý, ostrý, s kůrau gakausy tlustau/ za kteraužto přjčinau některj Běhauni podwodnj tento kořen za Turbit prodáwagj. Nebo gsau welmi k sobě podobnj. Thapsia w hognosti roste in Apulia, na hoře Gargano, odkudž kůry z kořene k nám přinássegj. Sstěpuge se také we Wlassjch na některých zahradách. *Ačkoli z Země Wlaské a z Frankreichu veram Thapsiam dostáwati můžeme: wssak častokráte misto nj Tithymalli dendroidis kořenj se prodáwá / Thapsia pak za Turbith. Hognost gi také gest in Gasconia, kdež slowe Turbit Gallicum: gakož gi podnessnj den in Sicilia & Apulia tak gmenugj. Widj se tedy prawdě podobné býti/ že náš Turbit obecný nic giného nenj, než kořen od Thapsiæ, y také Turbit Mesue. Mohau ho také y k purgowánj rozssaffnj lékaři užjwati. Giný Turbit / kterýž od Wýchodu přinássegj, až posawad nic gistého nenj, coby za zrostlinu býti měl/ ačkoli Kupcy, kteřjž geg odtud přinássegj, oznamugj, že má listj gako Myrtus/ protož domněnj gest, což y Monardus smeysslj / že gest kořen Tithymalli Myrsinitis.*

Thapsia. Thapsia.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Kůra a kořen od Thapsiæ, má přirozenj purgugjcý a wen wyhánégjcý, prawj Dioscorides: gest ostrá a pálčiwá. Sstiáwa z tohoto kořene Thapsiæ s Medowau wodau pitá, wen wywozuge horkowlhkost wrchem y spodkem. Což také působj kořen ztižj čtyř halijřů s čtyřmi quentjky Kopru zahradnjho, do wnitřka přigatý. Ale wodnatosti aneb sstáwy kteráž se wytlačuge má se dáwati ztižj třj halijřů. Takowá purgacý dobrá gest těžce dýchawičným, dlauhé klánj w bocých trpjcým, a nesnadně odchrkugicým.

Kořen a sstáwa magj moc wytahugjcý/ welmi prospjwagj, když chceme zacpané Audy otwjrati.

Zewnitř.

Kořen a semeno, oboge pomáhá k zrostu Wlasů. Kořen zarowen s kadidlem a woskem smjchaný a pomazaný, modřiny zaháni/ ale přes dwě hodiny déle nemá na kůži zůstáwati/ než musýš geg potom slanau wodau obmyti. Toto lékařstwj y tomu Tyranskému Cýsaři Neronowi dobře činilo / když častokráte w neznámém způsobu po swém lotrowstwj chodil/ a w tom vbit a ztlučen byl/ tedy potom mastj tauto modřiny vkrýwal a hogil, gakož Plinius pjsse.

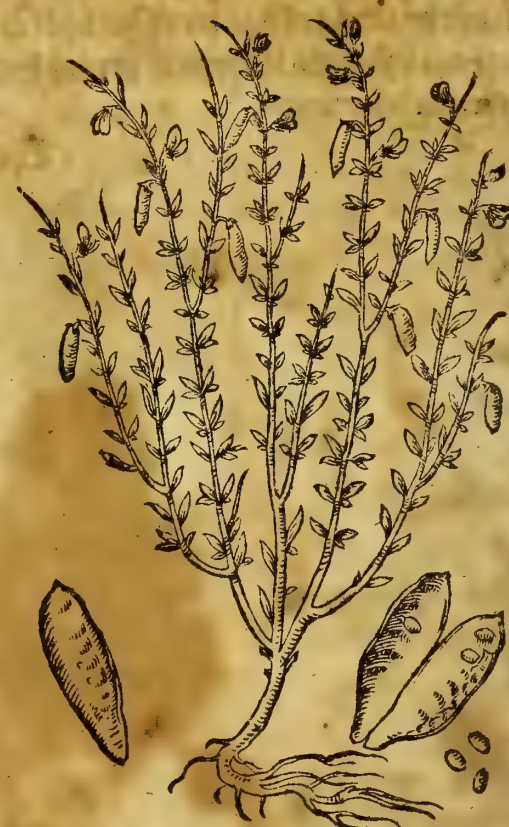
 Ko-

C ¶ Kořen z Thapsiæ s medem smijssený, zahánij ffleky na twáři/ wyčisſtuge makomocenstwij/ s Syrau rozhánij mozoly a wřijdky. Gest mocný pomazowánijm proti zastaralým neduhům boků w, plic, noh y přijhbij w Audech. Spomáhá y proti nedostatku præputij, když ten ne z obřijzky, ale z přirozenij pocházý. Nebo w tom mijstě wzbuzuge otok/ kterýž se pomazuge a změkčuge tučnými wěcmi/ z toᵒ se kůže rozssiřuge/ a tak až přes konček wytahuge. † Thapsia Polsky slowe Loczidlo, Německy Schnattenkraut.†

O Bylině Spartum řečené. Kap. CXL.

Spartium. Janoffit. Genista.

D

Spůsob.

Spartium aneb Spartum apud Dioscoridem, gest Bylina z pokolenij Janoffitowého/ roste s dlauhými metlami bez listij/ a ty gsau rowné, tuhé, k zlámanij nesnadné/ kterýmiž se také winné Réwij wwazuge. Nese kwět žlutý co zlato podobně gako žlutá Fiola/ z něhož wycházegij chlupaté obdlaužné kussstinky/ a w nich semeno zawřené, Ssocowičnému podobné. W hognosti roste in Hispania, Africa, kdež se z něho dělagij prowazy k Ssiffům. Chudij lidé z této Byliny také pletené střewice sobě dělagij. Vžijwagij ho tolikéž mijsto Konopij k přádlu, w teplé wodě ge prwé smočijce. *Některé pěkné spůsoby Sspanyelského Spartum wypsané a wymalowané, widěti může kdož chce in obseruat. Hispan. Caroli Clusij lib 1. cap. 48.*

Přirozenij, mocy a včinkowé. Wnitř.

¶ Semeno a kwět Byliny Spartum řečené, gakož Dioscorides & Galenus swědčij, z tij z pěti halijřů s wodau medowau do wnitřka přigaté, wrchem purguge gako Keychawka: wssak bez nebezpečenstwij semeno samé spodkem purguge.

¶ Wrssky v wodě močené, ztlučené a wytlačené, dobré gsau proti kyčelnij bolesti/ a otoku hrdla Angina, aby téhož Safftu s kofflijček na čtitrobu wypil. Někteřij ge močij w slané wodě/ a w Klijstéru vžijwagij proti kyčelnijmu neduhu.

* Spartum vel Spartium slowe Řecky σπαρτον & σπαρτιον. Sspanyelsky Retama. Německy Pfrimmen. Polsky Witeczky.*

Janoffijt.

A

Janoſſjt. Geniſta.

¶ Janoſſjt geſt křjček čloweka zwýſſi, s gakýmſy křiwým pařjzkem / na němž kůra
zewnitř geſt požlautlá, wnitř počernalá, k tomu mocná a tuhá/ dělagj z něho dobré Lu=
čiſſtě na kuſſe. Z pařezu wycházý mnoho metel aneb prutůw, tenkých, rownych, zelených,
měkých, tuhých, ohebných bez ſuků, na wrchu bodlawých, a wnitř bjlým ſtržněm naplně=
ných. Těmi metlami aneb prautky powazugj winné Réwy/ dělagj z nich y gine prowa=
zy. Wſſecka zroſtlina chuti geſt hořké. Neſe mnoho žlutých gako zlato kwětůw / z nichž
býwagj okrauhlé, dlauhé luſſtinky / w nichž ſemeno geſt zawřené, Wykwi nenepodobné.
To Semeno zewnitř geſt černé, wnitř žluté. Roſte na pahrbcých wýſlunných. Wewla=
ſſjch a w Knjžetſtwj Florentſkém Janoſſjtu hognoſt weliká ſe nacházý. Kwětne měſýce
Máge a Czerwna/ čaſtokráte wſſecko pole aneb pahrbek Janoſſjtem býwá potažen, libě
na pohleděnj pro žlutý kwět geho. *To též na mnohých mjſtech w Germanij ſpatřiti ſe mů=
že. *Kwět tento wčeličky ſobě libugj, gakož Plinius pjſſe / protož y okolo Aulů wčelných
geg kladau. Prautj v wodě močj/a potom gako Konopě trau/z něhož Prowaznjcy pro=
wazy předau a dělagj. Hodj ſe y na hrubé plátno k pytlům. *Nacházegi ſe y ginj mno=
zý ſpůſobowé této zroſtliny/o nichž nahlédni in Dodonæum pemptad. 6. lib. 2. cap. 1. & 2.

Geniſta ſagittalis Pannonica.

Geniſta Tranſalpina ſiue Hiſpanica.

B

Rzepa Janoſſjtowá. Rapum Geniſtæ.

¶ Podlé Janoſſjtu obyčegně roſte geden ſpůſob Orobanchæ, řečený wůbec Rapum Ge=
niſtæ, a Carolus Cluſius nazýwá geg Orobanchen maiorem, a prawj in ſuis obſer. Panno.
lib. 2. cap. 28. že ho w Vhřjch a w Rakauſých mnoho nalezl. Ale od giných gſem porozuměl /
že ſe také y na ſuchých mjſtech, kdež žádný Janoſſjt neroſte, nacházý. Takowá Rzepa na prach
ztlučená a s teplým Wjnem pitá, má býti ſkuſſené lékařſtwj proti žřenj. Byliny wařené podo=
bným ſpůſobem s Wjnem vžjwagj proti bolenj ledwj od Kamene. Sſtiáwa z nj vzdrawuge
čerſtwé rány a ſtaré wředy aneb neduhy.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Semeno domácýho naſſeho Janoſſjtu nápodobně purguge gako Spartum, když
ſe přigjmá w nápogi, ztjžj půldruhé čtwrtce s wodau medowau na čtitrobu. A protož

těchto

C těchto časůw zhusta se gi vžjwá proti Podágře. Nebo stolicemi mocně wyhánj hrubé a spekklé wlhkosti/ kteréž přjčinau býwagj Podágry. Semeno také y moč žene, a kámen drobj w Ledwjch y w měchýři.

Prautj s listjm w octě za několik dnů močené a ztlučené, wydáwá sstáwu / kteráž do třj Lotů pitá, znamenitě dobře prospjwá proti bolesti Kyčelnj.

* Strogj se z Janofffitu y Lektwař/ kteráž propravuge moč, a Ledwinný kámen drobj. Gest dobrá y proti oteklé Slezyně, Scyaticæ a Podágře. Dělagj z něho také Lauh gako Klarét/ Wodnotedlným welmi prospěssný, aby z něho pili. *

Zewnitř.

Semeno strawuge Wolata y wsselike otoky. Janofffit s Sádlem protlučený, vzdrawuge bolenj kolen. * Wytlačená sstáwa z Janofffitu s Olegem Horčičným smjchaná, gest giſté lékařstwj proti Wssjm, častým pomazowánjm/ zwlásstě když se máko drobet syrowé Rtuti k tomu přičinj.

Prwnjho tohoto spůsobu Janofffitu hognost se nacházý w Vhřjch a Rakauských/ gakož pjsse C. Clusius in obseruat. Pannon. a Malýř geg dobře wyreysowal / tak že obssjrněgssjho wypsánj nepotřebuge.

Druhau zrostlinu někteřj mjti chtěgj za Spartium, ačkoli cum Genista také se dobře srownáwá. Roste wysoko, a býwá tlustá co Strůmek / může se za mnoho let zachowati / wssak aby gi w Zymě dobře w Sklepě aneb giném přjhodném mjstě opatřil. Dá se snadně z semena rozploditi/ kwět před wýchodem Slunce libě wonj/ ale gakž to na ně za něgterau hodinu switj, potracuge kwět swau wůni.

Mocy wnitř.

Tento kwět a Semeno w lékařstwj, obzwlásstně ad vomitum ciendum, mnohém mocněgssj gest nežli obecná Genista. *

† Janofffit slowe Latině Genesta vel Genista. Řecky σπάρτιον. Wlasky a Sspanyelsky Genestra. Německy Genst oder Geuster. Polsky Lubiesnka wloská, Janowiec aneb Kručzynka. †

D

O Narcyssku aneb Narcyssowé růžjčce. Kap. CXLI.

Rozdjl a Spůsob.

Někteřj za to magj, žeby swrchu wypsaný Ocun Colchicum, Wisenzeitlosen, o němž gsme w kapitole 82. psali, měl býti Narcissus Theophrasti, a na podzym geg gmenugj Colchicum, Německy Zeitlosen. Měsýce pak Vnora aneb z Gara Narcissi florem, Německy Hornungsblum, gakoby řekl Vnorowý kwět. Ginj zase die weise Hornungsblum, (kteréž gest prawé Leucoium Theophrasti) wykládagj Narcissum. Syce ani Staří ani Nowj Skribenti w spisých swých nesrownáwagj se de Narcissis, a gedenkaždý chce mjti swé Narcissos. Toho my na ten čas zanechagjce, popatřme na Dioscoridis Narcissum, kterýž tak to wypisuge: Narcissus má listj gako Ossleych/ než tenssj, menssj a vžssj. Prut prázdný bez listj, nad pjď wyšssj, s bjlými kwěty/ kteřjž v prostřed magj žluté pupeny. Gsau také někteřj Narcyssowé s brunátnými kwěty. Kořen má okrauhlý gako Cybule, wnitř bjlý. Semeno černé, dlauhé, w tlesstkách obdlaužných zawřené. Narcyssus neylepssj roste na wysokých horách, libě wonj. Ginj magj těžkau wůni, gako Czesnek. My gsme teď troge Narcissos wystawili, gakž reysowánj vkazuge: wssickni nesau bjlé kwěty / ačkoli někdy y žlutj a brunátnj se nacházegj.

* O welmi mnohých Narcissis měl by se tuto psáti/ kdyby čas a Knihy této spůsob k tomu slaužil. Ale nynj přestaneme na těch Autorowých / z nichž prwnj giž gest wypsaný. Druhý tomu podobný/ ale wjce má kwětů, wnitř krásně naplněných/ v nás nerád trwá: Třetj, tak od

Autora nazwaný, gest wjce z Hyacynthowého pokolenj/ nese zbledabrunátné, a někdy po[...]
tle kwěty, libě wonné/ na pohleděnj newelmi krásné: w Turcých mu řjkagi Muscari & Dipcadi.

I. Narcyssowá růžička. 1. Narcissus.

II. Narcyssowá růžička. 2. Narcissus flore pleno odoratus.

III. Narcyssowá růžička. Narcissus Muscari.

Žlutý kwět Unorowý, Jozeffowa hůl. Narcissus IIII.

B

¶ Cžtwrtý roste w Lesých a na Horách/ má kwět žlutý, a okolo něho ssest lístků zbledažlu
tých/ kteřížto na onom w lesých rostaucým, gsau docela žlutj. Nacházegi geg s dwěma, aneb
y s třmi kwěty/ gakýž y gá sám w Zahradě swé mám. A wssak časem proměňugi se zase w pro-
sté gednoduché kwěty/ ale zůstáwagi wždycky wětssj a kadeřawěgssj/ magi také ssirssj sspičky než
li obecnj. Listj gest kratssj w kwětu/ ale když semeno roste bywá delssj. Takowé semeno gest černé
a trochu ssiroké začerstwa/ ale když se sstará, gest dokonce okrauhlé a menssj. ¶ Pátý

C Páty Narcissum Autorůw Dodonæus drží za Ornithogalon maius, giní gmenugí Lilium Alexandrinum, kteréž w našſich studenych kraginách nechce obwyknauti / má pěkné kwěty sněžnobílé, wnitř s černými hławičkami.

5. Narcissus.

6. Narcissus, Tulipa.

Ssestý sice gmenugí Tulipam, ten gest nám známý a obyčegný, rozličných barew se nachází/ o němž nahlédni in C. Clusium in ſtirp. Hiſpan. & Pannonic. obſeruat.

D Schnetropfen. Narcissus 7. Leucoion Theophrasti Triphyllon.

Weis Hornungsblumen, Sommer thürlin. 8. Narcissus, Leucoion Theoph. Hexaphyllon.

Sedmý a Osmý nazýwagí Německy Weishornungsblumen, Sommerthierlin, Schnetropfen,

tropfen Violam albam Theophrasti. Menšj kwetne brzo malými kwjtky/ kteréž magj tři tolliko lijstky/ wětšj pozděgi/ neywětšj s mnohými kwěty na gedné šspičce neyposléze. Ale coby ošmý byl' in latina Epitome Plantarum, aneb tuto dewátý, gá newjm/ gestliže nenj Tulipa Bononiensis, kteráž časem tři aneb wjce kwětů z gednoho kořene wynášj. O těch owšech, a giných gesstě mnohých, může kdož chce, do giných Autorů, a obzwlásstně in Dodonæum, C. Clusium & Lobelium, w častogmenowaných Knjhách pohleděti. *

Narcissus 9. Tulipa Bononiensis.
A. Bulbi facies antequam floruerit.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Narcyssowé gsau horkého a suchého přirozenj/ chuti hořké.

Wnitř.

Stařj zřjdka Narcyssůw do žiwota vžjwali/ než když komu chtěli k dáwenj pomocy/ tedy Narcyssowé kořenj s pokrmy dáwali wařiti a gjsti, aneb g chu tu pjti/ to dáwenj wzbuzuge.

Zewnitř.

Kořen ztlučený, a s medem smjchaný, spáleninu hogj a wywinuté audy/ též y Podagrické bolesti.

Kořen Narcyssowý čerstwý strágený aneb ztlučený, a tak s wlastnj sstáwau teplý přiložený, vzdrawuge sečené Nerwy.

Kořen s Kopřiwowým semenem a s octem smjchaný a přiložený, lissege, fleky, pjhy, a giné nečistí z kůže, y z twáři stjrá a shánj.

Obměkčuge též wsseckы twrdé otoky, baule a mozoly/ aby geg ztlaukl, a s mukau Wykwowau aneb Bobowau stělil a přiložil. Tak vžjwaný táhne třjsky, sspky, trny a podobné wěcy z ran.

† Narcyssek slowe Řzecky Νάρκισσος. Latině Narcissus. Arabsky Narces siue Nargies. Wlasky a Sspanyelsky Narcisso. Francausky Narcisses & lammetes. Německy Narcissenröszlein, Vchtblumen, Hornungsblumen vnd Zeitlosen. †

O Posedu. Kap. CXLII.

Spůsob, Mjsto a Czas.

Posed z Gara wypaussti od kořene několik mladistwých a chlupatých kmenůw: Ti potom zprowázčegj/ a tak gimi křowj a plotů se držj/ a okolo nich, kdež může se opletá a obtočuge. Lijstj má winné/ než menšj, hranaté, ostré a drsnaté. Kwět drobný, bledý / z něhož zrna okrauhlá w spůsobu hroznů wyrostagj, welikosti zrn Psýho wjna / a býwagj neyprwé zelená/ potom w sezránj práwě čerwená. Gadýrko w každém zrnu gest lepké a sslemowité, přiokrauhlé a maličko sspičaté. A to gest geho Sýmě. Kořen má náramně weliký, někdy lokte zdýlj y delšj/ tlustý gako noha/ zewnitř popelatý, wnitř bjlý, gako Řzepa wodnice/ při koncy dělj se na dwa aneb na tři kořjnky/ wodnatost w sobě má lepkau/ wůně gest těžké a nelibé/ chuti hořké a přjperné s malau trpkostj. Roste rád podlé plotů/ a gich se přjdržj, gakož powědjno. Kwetne přes celé léto až do podzymku / a začjná brzo kwýsti při koncy měsýce Máge. Kopá se kořen z gara, když kmen wypaussti.

*Bryonia nigra aneb Posed černý, má černé gahodky/ a kořen wnitř gest požlautlý/ zewnitř wjce černěgšj než bělegšj/ hognost se honacházý w Sasých Missensku, y na giných mjstech. Moc má lehčegšj, nežli bjlý.

Někteřj w tom domněnj byli / žeby přespolnj kořen ten Mechoaca

C Mechoaca řečený byk z pokolenj tohoto Poſedu / ale kterýmž z Semene wyſſel, gſa trochu počernalý, téměř gako in Cucumere aſinino, y hned poznali/ že geſt weliký rozdjl. Ginj gmenugi geg Scammonium Americanum, čaſtokrát purguge, do quentjku přigatý bez těžkoſti / někdy pak nic/ přjčina toho, že geſt aneb ſtarý, aneb cum Bryonia sffalſſowaný. *

Poſed. Vitis alba, Bryonia.

Cžený Poſed. Vitis nigra.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Mladiſtwj wýſtřelkowé poněkud gſau hořcý / a drobet oſtřj aneb pernj, s ſkrownym ſwjránjm. Kořen dobře zahřjwá a wyſuſſuge. Mocy geſt ſtjragjcý, ſſlechtjcý, rozwazugjcý twrdoſti Slezynné.

Wnitř.

¶ Některj Dryáčnicy a Sſibalj z tohoto kořene wyřezugj člowěčj Obraz/ prodáwa gj za Mandragoru/ gakož nahoře v wypſánj gegjm oznámeno. Ginj týmž kořenem Lidj až na neywyšſj purgugj.

¶ Mladiſtwj wýſtřelkowé od Poſedu z gara wzatj/ a tim ſpůſobem gako mladiſtwé Hromowé kořenj ſtrogeni a gedeni, bezewſſj ſſkody žiwot měkčj, y moč ženau. Ale Garnjho čaſu z kořene ſtiáwa wydáwená, a s medem pitá, ſpeklý ſſlem wyhánj.

¶ Kteřjž Paducý nemocý, Záwratem, ſſlakem menſſjm y wětſſjm, a ginými hlawnjmi neduhy obtjženi ſau/ mohau čaſtokráte w roce z tohoto kořene ztižj gednoho quentjku s traňky požjwati. ¶ Kohožby Had vſſtknul, může podobným ſpůſobem tohoto kořene požjwati. Ženy těhotné magj ſe warowati tohoto kořene/ nebo gim geſt ſſkodliwý.

¶ Za třidceti dnů tento kořen ztižj půl čtwrtce s octem pitý, Slezynu ztenčuge. Ale muſý ſe týž kořen také s Fjky ztlaucy, a zewnitř přikládati.

¶ Poſedowá lektwař tenká a židká z kořene s Medem vdělaná/ geſt proſpěſſná těm, kteřjž w Prſech plnj gſau/ a od káſſle aneb dýchawičnoſti vduſytiby ſe chtěli. Spomáhá y těm, kteřjž w žiwotě ztlučeni, polomeni aneb vraženi gſau.

¶ Poſed geſt welmi vžitečný ženám, kteréž od zdwjžené aneb od zbauřené Matky padagj, gakoby omdlely a v wytrženj byly. Znal gſem gednu ženu / kteráž za několik let pořád timto neduhem obtjžená byla/ čaſtokrát mnoho dnůw pořád ſe zwracela. Té ženě potom rada dána byla / aby dwa loty Poſedu w bjlém Wjně zwařila / a na noc, kdyžby měla gjti ſpat teplý pila/ a tak každého tehodne gednau činila/ a ſkrze to dlauhé a těžké nemocy ſwé dokonce pozbyla/ že ſe nikdý wjce na ni nenawrátila.

A

Zewnitř.

❧ Listj, Owoce a kořen Posedowý gsau ostřj/protož slaužj proti wsselikým prassiwi winám, nečistým ranám y wředům. Nebo takowé gegich nečistoty a hnisawé neduhy wy čistugj, wyžjragj a wysussugj. ❧ Listj Posedowé s wjnem potjrané, hogj na dobytku howězým prassiwost/kteráž na krku býwá. Týmž spůsobem přikládati se může na audy wywinuté/ zase k naprawenj přigdau.

❧ Kořen s olegem wařený, temperowaný a přikládaný, w zadku Fistule hogj/hlízy zralé protrhuge/zwlásstě pak přjměti v nehtůw/kosti zlámané swaluge.

❧ Kořen ztlučený s maukau wlčjho Hráchu, a s Rzeckým senem, potjránjm tělo po wrchu čistj/ stjrá ffleky/ posskwrny černé y sstrámy shlazuge. Přidáwá se také do Flastrů hnogjcých. ❧ Kořen Posedowý přiložený, trjsky zalomené, kůstky, y ztracená železa z ran sečených a bodených wen pogjmá. ❧ Cžjpek z kořene Posedowého vdělaný, a kdež náležj wložený, mrtwý plod a lůžko předjwně wytahuge.

❧ Někteřj dělagj z tohoto kořene řjdkau mast, na audy zastuzené a ochromené / berauce k tomu Dřewěnný oleg a Swinské sádlo.

❧ Wezmi kořen Posedowý weliký, wydlabeg geg/nalj do něho olege Dřewěného/ a zakuť do horkého popela ať se vpeče / potom ten oleg schoweg kupotřebě: Dobrý gest proti ztlučenj a zsynalostem/ sstrámy wředů y ran wysslechtuge.

❧ Item chtěgj tomu také někteřj/že kořen nossený, zlé včinky wssecky zahánj a rozptyluge. ❧ Posed slowe Rzecky ἄμπελος λευκή, βρυωνία λευκή. Latině Bryonia alba, vulgò Vitis alba, † & Viticella, non quòd vitis sit, sed quod ei similis† Arabsky Fesire. Wlasky Vita bianca. Sspanyelsky Norcablanca, Auorca. Francausky Coleuure. Německy Stickwurtz, Hundtskürbs, Scheiswurtz, Raswurtz, Römische Ruben, Zaunruben, Wilder Zitwar vnd Teuffelskirschen. Polsky Przestup.

Posed Cžerný: Vitis nigra.

B

❧ Tuto zrostlinu gmenugeme, Cžerný Posed / protože sám Dioscorides gi nazýwá Bryoniam nigram. Má listj Břečtanu podobné gako Podražec, než vžssj. Prautj aneb Réwj dlauhé s wlásseničkem, gako předesslý Posed/gjmž se k neyblišsjm stromům wjže a připjná. Gahody pospolu wisý gako hrozen, v welikosti hráchu/ posprwu zelené/ potom když dozragj čerwené/dawagjcý sstáwu čerwenau. Roste ho mnoho we Wlassjch, w lesých a hágjch/gakž tuto gest wymalowaný/čistě se rymuge k wypsánj Dioscoridis, toliko že Dioscorides o černých gahodách zmjnku činj/ ale na tom gá se nic nezastawugi. Nebo přirozenj proměňuge někdy barwu na některých Bylinách/ což patrné gest na Psým wjnu/kteréž má netoliko černé gahody/ale časem y žluté aneb čerwené. Podobně se treffugey na Winných hroznjch, Wissnjch, Morussjch, Fjcých, Swestkách, Gablkách/ a giných mnohých owocých/ a to častokráte na gednom mjstě: cožby tedy nemohlo se to též státi w dalekých cyzých kraginách/kdež giné powětřj a země gest. A protož nenj diwu, že tento Posed we Wlassjch nese čerwené gahody / v Rzeků w pak černé. Nebo Rzecká země gest horčegssjho a sussjho položenj, nežli kragina Wlaská.

* Posed nasseho Autora, Dodonæus a ginj mnozý chtěgj že gest Vitis silueſtris, aneb Tamus. Nebo žádných nemá Capreolos, to gest ručiček, gako Bryonia nigra ge má.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

❧ We Wlassjch berau mladistwé wýstřelky/a ty wařj, pokropugj solj, Olegem a octem, a gedj gako Salát/ o němž y Dioscorides zmjnku činj. Nenj nelibý a nezdrawý pokrm. Nebo žene přirozenj ženské a moč/wyčisťuge ledwj/ Slezynu oteklau splasťuge. Gsau také dobřj proti Záwratu, Paducý nemocy / a studeným ochromeným audům. Kořen má tauž moc gako swrchu dotčený Posed/ ale netak sylnau.

Zewnitř.

❧ Listj Posedowé s Wjnem potjrané hogj na dobytku howězým prassiwost / kteráž na krku býwá. Může se tim spůsobem y na wywinuté audy přikládati.

C

O Momordyce. Kap. CXLIII.

Momordyka. Balſamina, Momordica, Viticella.

Momordyka Samice. Balſamina fœmina.

D

Gména a Spůſob.

Tato pěkná zroſtlina Latině Viticella, Balſamina, Momordica. A geſt ſtrůmek s prowázky dlauhými a tenkými, ſem y tam ſe rozkládagj=cými. Liſtj má Poſedowé, než menſſj/ a wůkol hlauběgi zſtřjhané. Wedlé nich ručičky tenké/ gimiž ſe držj a wáže, kdež může. Protož hned spočátku muſý ſe mu pomáhati/ a metliček aneb prautkůw Březowých k němu naſtr=kati/ gichž ſe přichytagj a k nim přiwazugj ty ručičky/ a tak proti baurliwým wětrům be=zeſſkody zůſtáwagj. Kwět má gako Tykew, zbledažlutý, než menſſj/ některý neſe owoce/ některý nic, gako na Tykwjch. To owoce geſt chocholaté, přjſſpičaté, twářnoſti wegce/ na němž ſe nacházegj wyſedlj wzljčkowé aneb bublinky, rowně gako na liſtj plané Sſweſt=ky/ barwy ſprwu zelené/ potom když na mjſto dozrá (což býwá na podzym měſýce Sr=pna a Zářj) červené/ a gakž ſe ho dotkne rozlaupj ſe, až ſe wnitř widěti může Semeno ga=ko křew červené. Kořenj má drobné. Neroſte v nás w Czechách/ leč gi ſobě kdo naſadj.

Ta Semena muſegj hned brzo z gára ſázeti do dobré maſtné země/ na mjſto, kdežby Sſlun=ce obrážeti ſe mohlo/ a muſý ge čaſto zaléwati wodau, w njž Slepice a maſa wypjragj/ a tak owoce wyzrá.

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

Prach z liſtj, coby ho na lžjcy wzýti mohl, s gjchau Gitrocélowau aneb Přeſlič=kowau přigatý, zwředowaná ſtřewa vzdrawuge/ ano také y ſtřewnj dnu vkládá / a to geſt čaſtokráte ſkuſſeno. *Tato Bylina zauplna geſt na rány dobrá, wnitř y zewnitř vžjwaná. Někteřj gi v Wjně wařj, a pjti z nj dáwagj proti žřenj/ Item proti boleſtem po poro=du/ y těm kteřjž něco w žiwotě ſobě potrhali.

Prach za několik dnůw dáwá ſe proti Průtrži/ a zewnitř průtrž maže ſe Olegem. Item týž prach s teplau gjchau pitý, ſſtawuge krew.*

Zewnitř.

Liſtj na nowé rány přikládané, w hromadu ge ſwaluge a lečj.

Z Momor=

A

¶ Z Momordykowých gablek ſtrogj ſe Oleg tjmto ſpůſobem: Močj owoce w Agreſtowém Olegi/ potom na Slunce wyſtawugj/ naposledy do hnoge aneb do země zakopáwagj, tak dlauho až tam ſhnige. Ten Oleg uzdrawuge wſſeliké rány, krotj boleſti/ a nedopauſſtj, aby ſe gaké zapálenj, aneb co horſſjho k ráně přiwrcy mělo. Spomáhá dětem w kůmu protrhlým, pomazowánjm čaſtým. A tato Bylina y oleg geſt tak hogitedlný w ranách/ že mnozý rozpráwěti ſmegj/ kdyby čerwenému Koni ucho uřezal, že ſe to může zaſe bjlému Koni přiheſſtowati a přihogiti: proti tomu bjlé ucho uřezané, čerwenému Koni přiſaditi/ tak že oběma mocý tohoto Olege zaſe přiroſtau.

¶ Gablka Momordykowá w Olegi Mandlowém ſladkém, aneb w olegi Lněném močená/ proſpjwagj proti oteklinám Matky, Prſůw, y proti boleſti zlatých žil/ uzdrawugj y wſſelikau ſpáleninu. ¶ Když ſe má ſtrogiti oleg, proti raněným Nerwům/ tedy k Gablkům Balſaminowým aneb Momordykowým, máš přiwzýti Olege Zwonečkowého aneb Terpentýnowého. * Momordyku gmenugj také Latině Charantiam, Pomum mirabile, Pomum Hieroſolymitanum. Wlaſky Charatia. Francauſky Nerueille. * Německy Balſamapfel. * Polſky Žjdowſké gahody.

Momordyka Samice. Balſamina altera.

¶ Geſt geſſtě giný ſpůſob Momordyky, ginačegſſj nežli prwnj. Má prut welmi tluſtý, půldruhého lokte zwýſſj/ tučný, ſſtáwnatý, zzelena brunátný/ z něhož wycházý množſtwj tluſtých ratoleſtj, liſtem odjtých/ kteréž ſe Wrbowému připodobňuge/ toliko že geſt wůkol zſtřjhané. Kwět neſe weliký, brunátný, ocaſatý/ z něhož wyroſtagj gablka, poněkud prwnégſſjm Momordykowým podobná/ okrauhlá, obdlaužná, chlupatá, ſprwu zelená/ a když zragj žlutá/ když pak docela wyzragj, ſama od ſebe ſe pukagj a otwjragj. Semeno magj takměř gako Sſocowice. Kořenj množſtwj tluſtého a tuhého. Sſtěpuge ſe w Zahradách, gako přeſpolnj zroſtlina. O té prawj, že s předeſſlau geſt gednoſtegné mocy: Ale gá ſem toho neſkuſyl.

B

O Réwj Winném. Kap. CXLIV.

Rozdjl.

Mnozý gſau rozdjlowé Wjna aneb Réwij winného/ podlé rozličného ſpůſobu a přirozenj kragin, w nichž Wjno roſte. Mocněgſſj a ſylněgſſj roſte na Horách wýſlunných k wýchodu a ku Polednj, nežli na rowinách aneb w Západčj. W Řjſſi za neylepſſj Wjna pokládagj Reynſká, Elſacká, Wirtenberſká, Franſká a Rakauſká. Starý učitel Theophraſtus prawj o gednom Winném kmenu, že Wjno bez liſtj neſl lib. 2. cap. 4.

Spůſob.

¶ Spůſob a Forma Winného kmene wůbec známá geſt. Nebo z Kořene wyroſtá kmen/ kterýž ſe na několik ratolíſtek aneb prutůw dělj. Kůru má ſewſſech ſtran rozſedlau a zpukanau/ ručičkami aneb widličkami ſwými tyčj ſe přichytá a držj. Na prautj neſe liſtj ſſiroké, wůkol zſtřjhané aneb zpilowané. Kwět má poněkud huňatý aneb wlnatý/ okolo wſſeho owoce obcházý. Hroznowé z mnohých gahodek w hromadu gſau ſpogeni na ſtopkách/ barwy černé, brunátné, aneb čerwené, neywjce zelené/ každé zrno obyčegně wnitř má ſwá gadýrka.

Czas.

¶ Kwetne obyčegně když neydelſſj den, to geſt okolo S. Jana. Ale na Podzym wynáſſj zralé hrozny.

Rozplozowánj.

¶ Gak Réwj roſte a rozplozuge ſe to známé geſt. A wſſak každá kragina w tom má ſwůg zwláſſtnj obyčeg/ tak že nic giſtého o tom pſáti nemůžeme. Než kdož o zroſtu wjna mnoho wěděti chce, mezy ginými čti Columellam, Palladium & Varronem. Proti Raupům a čer-

C pům a čerwjkům/ aby Wjnu (gakž ſe přihážý) ſſkoditi nemohli: Wezmi Raupů, Hauſenek aneb těch čerwjků/zetři ge na bruſu/a nato nabrus koſýř, kterýmž chceš z gara řezati. Aneb wezmi ty čerwjky/deg ge do Olege, aby ſe w něm vtopili a ſhnili. Tim Olegem pomaž koſýře prwé, nežli gjm budeš řezati. Item ſetřiti máš, aby Kapuſty ani zelj mezy wjno neſadil. Nebo ty dwě zroſtliny přirozenau mezy ſebau magj nenáwiſt/tak že kdyby Kapuſta mezy wjnem ſazena byla, welikauby ſſkodu a zhaubu Wjnu včinila. Což poznawſſe ſtařj včitelé Lékařſſtj, zwláſſtnj lék proti opilſtwj Kapuſtu býti položili.

Réwj Winné. Vitis Vinifera.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Přirozenj wſſech wěcý, kteréž při Winném Réwj gſau, z ſkutkůw geho poznáno býti může/ kteréž ted pořádně wyprawowati budeme.

Winného Réwj.

¶ Ručičky na winném Réwj protlučené, a ta ſſťáwa pitá, ſſtawuge Auplawicy/ čerwenau nemoc a plwánj krwe hogj. ¶ Woda kteráž po řezbě, když les pláče, každého roku z gara teče pitá, kámen komj a wyhánj. †Latinjcy té wodě řjkagj Aqua vitis & Lachrima vitis.† Táž woda do temných očj wpuſſtěná, zakládagjcý ſe bělmo ſhánj a zrak oſtřj. Item dobrá geſt proti liſſegům, ſwrabům, vhrowatoſti a ſſlekům na twáři, aby ſe gj člowěk vmýwal/ než muſý prwé twáře Sanytrem aneb Salpetrem potřjti.

¶ Popel z odřezaného Réwj winného a Babek geſt † přirozenj pálčiwého a kauſawého † vžitečný hogičům ran / wſſeliké zlé wředy w zadku ſtřewa hogiti a wyčiſſťowati. Geſt také dobrý s Růžowým olegem, s Rautau a s octem ſmjchaný proti wywinutým audům. ¶ Z Winného Réwj dělagj dobrý lauh proti ſſluſowaté hlawě. Z Popela Winného Réwj lauh ſtrogený, aby gjm tělo myl, dělá čiſtau hladkau kůži/ ſnjmá z nj praſſiwinu y wřjdky/a zachowáwá člowěka od zlého ſtrupu.

Wyrážj ſe na ſtarých kmenjch Winných ſſťáwa, gako Gummi/kterážto s Wjnem pitá, kámen drobj a wen žene.

Winného Liſtj.

¶ Sſťiáwa a woda z liſtj Rýwowého pitá, dobře proſpjwá těm, kteřjž krwj odmjtagj. Geſt též vžitečná proti neřádné chuti těhotných Panj/kteréž Latině Pica řjkagj.

¶ Liſtj winné, ručičky y Réwj, dokudž geſt mladiſtwé, protlučené a přikládané / v-

krutné bolenj hlawy od horkosti vkládagj. Item wsselikau horkost a roznjcenj hlawy, očj y žaludka ochlazugj. A může se y samé listj, aneb s gečnau mukau smjchané přikládati.

Nezralých Hroznůw.

¶ Hroznowé, dokudž gsau gesstě twrdj a nedozralj, chladj a susij. Wůbec gmenugj Agrest. Posylugj žaludka/ stawugj plynutj břicha/ a Cholerycau horkost vhassugj. Kteřjž na páčliwau zymnicy stonj, těm se krmě s Agrestem strogiti mohau. Nebo ochlazugj a posylugj žaludka/ dáwagj chut k gjdlu. Nahlédni in Auenzoarem cap. de apostemate Stomachi. ¶ Takowauž moc má y sstáwa z nezralého Wjna wytlačená/ kteráž se timto spůsobem strogj: Wezmi hrozny nezralé/ wylož ge na Slunce za tři aneb za čtyři dni/ nech ať zawadnau/ potom wydaw z nich wjno, a kupotřebě schoweg/ dobře přikryge a zacpage. Tato sstáwa aneb Wjno prawj Dioscorides, že y proti mornj nemocy gest vžitečné/ a slowe Latině Omphacium.

¶ Chutná krmě z Agrestu a Wagec: Rozhřeg máslo na Rendljku/ wlož některé zrno Agrestu/ a potom wraz na to wegce.

Zralých Hroznůw.

¶ Hroznowé zralj a sladcý, gsau přirozenj horkého a suchého na prwnjm stupni. Za čerstwa na mnoze gedenj, nadýmagj žaludek/ a plynutj žiwota přiwozugj/ a wssak bjlj sylněgi, nežli čerwenj aneb černj. Kdyžby ge pak zwěssel, ažby drobet zawadli, vžitečnj gsau žaludku/ dáwagj chut k gjdlu, a nestatečných posylugj. Ssupiny aneb Kominy a gadýrka magj se odmjtati w gedenj/ neb gsau těžkého zažitj.

¶ Obecnau Reguli o wseligakém Owocy dáwá Simeon Sethi, a prawj: Wsseliké owoce, kteráž magj tenkau kožku aneb ssupinku, gako Wjno w hroznjch, Wissně, Sswestky, Břeskwe y giná podobná, před ginými pokrmy gjsti se magj/ aby brzo prossla, a břicha nenadýmala. Ale nynj lidé wsse na opak a nedobře činj.

Gadýrek z zrn Winných.

¶ Takowá gadýrka gsau suchého a zacpáwagjcýho přirozenj. Wezmi gadýrka z Winných zrn, vsuš ge/ ztluc drobně a přilož † s kyselým Wjnem aneb s wodau Gitrocélowau † proti čerwené nemocy, Auplawicy, běhawce, kormaucenj a dáwenj žaludka.

Mstu.

¶ Chcessli čistý Mest pjti, kterýžby sye kalný byl: Postaw cýnowau konew s Mstem do horké wody, tak dlauho coby mohl Otče náš zřjkati: potom zase wychlaď, tedy kwasnice na dně se vsadj. † Sladký Mest gest sskodliwý pjti / nadýmá žiwot y Střewa/ dělá mnoho wětrů/ těžce se zažjwá/ dáwá hrubau hustau krew. A wssak neproskočjli brzo člowěka, býwá mnohem sskodliwěgssi. Wssak Mest z kyselých hroznů wjce sskody přinássj/ tjže se zažjwá/ dělá hrubé a syrowé wlhkosti/ žřenj w žiwotě, a časem y běhawku a čerwenau.†

† Wařeného Wjna.

¶ Wařené Wjno slowe Řecky ἕψημα. Latině Mustum coctum, to gest Mest wařený: A gest dwogj, ač málo od sebe rozdjlný: Gednomu řjkagj Sapa vel Syræum, když Wjna až do třetjho djlu vwře/ odkudž také Mustum ad tertias decoctum slowe. Druhému Defrutum & Carenum, Item Mustum ad dimidias coctum, když Mstu až do polowice vwře/ a ten nebýwá tak hustý. Kdož chce takowé wjno wařené dobré mjti/ musý Mest z neylepssjch Hroznů wzýti/ a to býwá mocněgssj a sylněgssj, nežli z hroznů obecných a lehkých. Takowé wjno má moc zahřjwati/ ale ne tak hrubě gako Wjno samo: gest mnohem hustssj/ ne tak brzo se rozcházý po těle/ a nespěssně od člowěka wycházý skrze wodu/ a wssak lehce obměkčuge žiwot na stolicy: dáwá těłu dobré požiwenj/ ale pro swau hustau podstatu dlauho se messká w žaludku/ gatrám a slezyně nehrubě prospjwá. S vžitkem dáwá se vstawičně kassljcým, a těžce oddychagjcým / nebo præparuge syrowé sslemy a wlhkosti / kteréž se w prsech a okolo plic zakořily / a spůsobně činj k wychrkowánj a wymjtánj. Galenus pjsse lib. 3. de med. secundùm loca, že toho Wjna s prospěchem vžjwati můžeme, proti bolenj vssj. †

C

Wjna.

Plinius prawj, že Wjno gest krew Země. Nic lepssjho nenj kuposylněnj přirozenj; gako dobré přirozené Wjno/ kteréž gest podstaty subtylné a čisté, barwy pěkné, wůně a chuti libé. Přitom ani přjliš staré,ani přjliš mladé/a kteréž w zdrawém powětřj zrostlo. Takowé Wjno střjdmě pité, zbuzuge chut k gjdlu / naprawuge zažjwánj/ snadně se do wssech audůw roznássj a proměňuge/dáwá dobrau barwu/zahánj zámutek srdce/a summau wssech přirozených mocý posyluge.

Obecné gest Přjslowj: Wegce gedné hodiny, Chléb gednoho dne, Wjno gednoho roku stářj, magj swůg neylepssj čas. Ale Dioscorides prawj: Wjno má býti v prostřed swého wěku/ a že neylepssj gest na pitj, když gest sedmileté. Tuto se musý gedněkaždé kragině něco posslokowati a propustiti. Wjna welmi stará, subtylná, bjlá, propra- wugj moc/ale hlawu y žjly Nerwowé obtěžugj.

Wsseliké opogenj gest sskodliwé/zwlásstě když to vstawičně trwá. Nebo tudy su- ché žjly gináč Nerwowé welmi slabnau a mdlegj / a zbytečný trunk gest počátek náhlé, nenadálé a prudké nemocy. Ale Wjno mjrně vžjwané, přinássj tělu vžitek, gakž nahoře dotknuto. Obecný lid řjká, že Czerwené wjno twrdj a zacpáwá/ale mussý sto mu dobře rozuměti. Nebo žádné Wjno čerwené, když gest čisté, subtylné a chutné, netwr dj ani nezacpáwá. Gest owssem prawda/že ne tak rychle procházý a pronjká, gako bjlé / kteréž také w rowné gest Substancý aneb podstatě a dobrotě. Proti tomu každé Wjno zacpáwá a twrdj/kteréž gest husté a kyselé, buď ono bjlé aneb čerwené/ač wjce čerwené.

Chcessli Wjno sylné lehčegssj vdělati, deg topenicy z chleba do konwice Wjna/ te- dy ten chléb částku té sýly do sebe wtáhne/a potom Wjno nemůže se tak sylně zhůru wzná- sseti. Wiz Auicennam Can. 3. doct. 2. cap. 8.

Chcessli aby se Wjno kalné w Sudu včistilo/wezmi geden aneb dwa nowé nepo- léwané hrnce/ztluc ge a sskořjpky vwrz do sudu/tedy přitáhnau k sobě kwasnice, a Wjno se včistj. To též činj bjlé oblátkowj ztlučené a do sudu vwržené.

D

Aby Wjno w Sudu nezkyselelo, kladau někteřj kus Slanin sspuntem do něho, a dobře zacpáwagj: † odtud Wjno zůstáwá sladké/ale býwá sskodliwé a zlé.†

Kdožby měl žaludek nestatečný, a z studenosti zle zažjwagjcý, deg sobě ráno dobrý trunk wjna ohřjti/ wsyp do něho ztlučeného Pepře gednu čtwrtcy, a wypj.

Bjlé Wjno s drobtem Ssafránu smjchané, a teplé přikládané, lehčj bolest Po- dágry/ kteráž z studené přjčiny pocházý.

Wezmi žjlu Gelena, w času řwánj zabitého/vsuš gi a ztluc na prach/k tomu wezmi půl lotu a geden quentjk černého Pepře/smjcheg w hromadu w trunku Malwazý/a po- žjweg ráno za několik dnů pořád. Tim se kdož gest studený zase naprawj.

Proti studenému nedůžjwému žaludku vstawičně se bauřjcýmu: Wezmi topynku z chleba sussenau / omoč gi w Malwazý / pospi ztlučenými Hřebjčky / a teplau přilož na žaludek.

Páleného Wjna.

† Z dobrého sylného Wjna pálj se liquor arte chymica, kterýž slowe Aqua vitæ, aneb Spi- ritus vini, a nic giného nenj, nežli ipsa esentia siue anima Vini, to gest sama moc a podstata wjna/ poněwadž to což po wytaženj toho Spiritus pozůstáwá, nemá giné chuti nežli gako woda a k ničemuž se nehodj. To pálené Wjno gest welmi horké a suché / tenké a subtylné podstaty / čistssj a subtylnėgssj býwá, čjmž se častěgi dystylluge a přepaluge. K mnohým wěcem gest vžiteč né/ rozmnožuge a zachowáwá přirozenau horkost w člowěku / chránj mocy těla / nawracuge potracenau sýlu / posyluge žiwotnjch duchů: Zdržuge Člowěka při dlauhém zdrawj/ dáwá dobrý smysl a rozum/ twrdj paměť a ostřj zrak: Zahřjwá studený a mdlý žaludek/rozhánj wě trnosti w žaludku y w střewách/a tak dobré gest proti střewnjmu řezenj / a pomoc činj žaludku aby dobře pokrmy zažjwal. A wsak wystřjhati se ho magj wssickni ti, kdož gsau přirozenj hor- kého/gako Sanguinei & Cholerici, a kteřjž na nemocy horké stonáwagj. Gest y gatrám sskod- liwé/ a na mnoze pité vrážj Nerwy aneb žjlny.

Kdož má žaludek nestatečný a zastuzený/ wezmi Cukru, Galgánu, Zázworu, dlauhé- ho Pepře,

ho Pepře, Muſſkátowého kwětu, Skořice a Kalmuſu/ wſſecky ty kuſy na drobno ſkrágené A
wlož do Sklenice/ naleg na ně dobrého páleného Wjna/ a wypi z toho plnau lžjčku malau každé ráno. Zwláſſtě pak w Zymě vžjwati toho můžeš.

¶ Kdož nemá žádné chuti ani appetytu k gjdlu / wezmi páleného Wjna, a wlož do něho
wrſſky Pelyňkowé/ a gez z toho po čtyři aneb pět dnů ráno plnau lžjčku/ nabudeš zaſe chuti k
gjdlu. Wſſak pokudž ten nedoſtatek geſt z ſtudeného ſſlemu, a ne od žluči. †

¶ Pelyňek a Galowcowá zrna přes noc do páleného Wjna wlož / a ráno omoč w
něm kauſek chleba vſuſſeného a gez. To wyſuſſuge a zžjrá ſſlemowité wlhkoſti w žaludku.

¶ Pálené Wjno pité, geſt také vžitečné proti Řezawce.

¶ Kdožby mnoho Wjna páleného wypil, tak žeby ſe w něm zapálilo / deg mu rychle
Kozýho mléka pjti/ k tomu omoč ſtarau plſt w teplé wodě, a přilož mu na žaludek.

¶ Pálené Wjno s medem ſmjchané, a dětem teplé do pupku wetřené, mořj ſſkrkawky / přidáſſli k tomu žluči Wolowé, bude ſylněgſſj. ¶ Pelyněk přes noc do páleného Wjna wložený, wjno to geſt znamenitě dobré proti červům w Břiſſe / aby w něm
ſſátek omoče, dětem teplý na pupek přiložil/ a důlku pod hrdlem y pod noſem pomazal.

Winného Octa.

¶ Ocet ſtudj a ſwjrá, prawj Dioſcorides: Žaludku dobrý geſt a proſpěſſný/ dáwá
chut k gjdlu/ odgjmá nechutenſtwj/ ſſtawuge plynutj břicha y krew, kdež ſe ta koli wy-
rážj/ aby geg člowěk pil, aneb zewnitř přikládal.

¶ Ocet přiložený, proſpjwá proti rozgjdawým otokům/ proti S. Antonina, aneb
Pekelnému ohni/ proti ſtrupu, praſſiwině, liſſegům y zateklým prſům.

¶ Ocet s medem ſmjchaný, modřiny ſhánj.

¶ Ocet teplý pitý, geſt vžitečný těm, kteřjž dýchati nemohau / leč zhůru hlawy po-
zdwihnau, aby gako ſedjce leželi.

¶ Djtkám, kteréž od ſſkrkawek trápenj a žrenj mjwagj, může ſe někdy málo něco octa
do auſt wpauſſtěti/ nebo rozhánj a mořj červy w žiwotě. Přidáſſli trochu páleného rohu B
Gelenjho do téhož octa, a tak djtěti dáš/ nadto giž nebude takměř proſpěſſněgſſjho lékařſtwj. ¶ Auenzoar tomu chce, aby w čas mornjho nebezpečenſtwj ocet na Cyhly
rozpálené lil/ a tim dům aneb pokog wykuřowal.

¶ Komuž přjliš krew noſem teče/ omoč hubu aneb lněný ſſátek w Octě z červeného
wjna/ a ſtudeným oblož lůno/ zaſtawj ſe tok krwe.

¶ K neſtatečnému žaludku, kterýž žádné chuti k gjdlu nemá: Wezmi geden žegdljk
dobrého Wjna čerweného/ půl žegdljka octa winného/ Maſtyxu geden lot: Zwař to wſſe
ſpolu/ potom omáčeg w tom nowau haubu / a mezy dwěma dřewěnnými taléři wytlače, teplau na žaludek přikládeg/ wſſak na čtitrobu.

¶ Proti wſſelikému přjliſſnému toku, zwláſſtě pak proti plynutj žiwota, giſté ſkauſſenj: Wař Raky w octě winném/ potom ztluc ſſkořjpky aneb ſſupiny rakowé na prach. Toho prachu deg ráno a na noc geden quentjk s teplým truňkem wody Gitrocélowé, aneb
čerweného Wjna/ ač zymnice nenj přjtomná. ¶ Chceſſli wlaſů kdežkoli pozbyti, wezmi malé myſſky, ſpal ge na prach/ a z toho prachu aneb popela a z octa vdělеg lauh / pomazug tim mjſta prwé oholeného: A takť Wlaſowé aneb docela neporoſtau, aneb ſkrowně a neſpěſſně. ¶ Chceſſli ſobě přihotowiti, aby w čas potřeby kdykoli Ocet ſobě vdělati mohl: Wezmi vſuſſenau topenicy z chleba/ wlož gi do octa/ a wyňma gi zaſe
vſuš/ a to poněkolikráte včiň. Když potom ten chléb do wody, do piwa aneb Wjna vwržeš, y hned z octj. ¶ Giný ſpůſob rychlý k ſtrogenj octa: Wezmi pecyčky aneb
gadýrka z Wjna, po wytlačenj w Liſu/ zetři ge s prudkým octem Winným/ powyſuš za
ſe, a opět s Octem zetři/ zaſe wyſuš/ a tak čaſto vděleg. Potom ſchoweg ta gadýrka tak
přiſtrogená. Neb gakž ge do wody, do piwa aneb Wjna wložjš/ vdělá ſe dobrý Ocet.

¶ O Růžowém, Liliowém y giných octjch, nahoře pſáno geſt pod bylin gegich tytuli.

† Winných Kwaſnic.

¶ Kwaſnice aneb Drožđj winné, Latině Fex vini, Sanies vini, Craſsamen & Craſsamentum vini,

C tum vini, má také swůg vžitek w Lékařstwj, y krom lékařstwj. Pálj z něho Wjno wssudy obyčegné a známé/ téhož přirozenj, mocy a wlastnosti s prwnjm, o němž málo wýš prawieno/ kromě že nenj tak subtylné a sylné, gako Spiritus vini.

Kwasnice winné a Kamenec aneb Alaun, to obé w rownosti spolu smjchané a přiložené, dobré gest proti Raku. Proti Křeči, kterýž z raněnj přicházý, wezmi Kwasnice winné/ a přideg do nich drobet ztlučeného Alaunu: Má býti dobrý lék.

Winstjře.

Winstjř gest také z pokolenj winných Kwasnic/ kteréž se Sudu přjdržj a ztwrdnau. Ržecky mu řjkagi τρύξ, Latině Tartarum, Lapis vini. Wlasky Feccia. Sspanyelsky Rasura de vino. Německy Weinstein. Paulus AEgineta pjsse/ že Winstjř hrubě wysussuge/ a něco také rozděluge s mocý w hromadu sstahugjcý. Prospěssně ho vžjwagj proti wlhkým neduhům těla. Dodonæus swědčj/ že Winstjř dobrý gest Wodnotedlným/ zwlásstě Leucophlegmaticis, aby prach z něho ráno na čtitrobu přigjmali. Nebo ztrawuge a wysussuge wodnaté wlhkosti/ wywodj ge skrze moč/ a žene takowé Materye skrze stolicemi wen.

Zewnitř gako Cataplasma přiložený na žaludek, zastawuge dáwenj, tracenj a běhawku geho. Proti sseredným a nečistým zubům: Wezmi Winstjře půl lotu/ ztluc geg na drobný prach/ proseg skrze husté sýtko/ potom geg wymeg w dobrém wjně/ a wytjreg tim zuby každého dne gednau. Naposledy proplakug zuby wodau, kterážby nebyla přjliš studená. †

O Ržeckém wjně, Rozynkách a Cybébjch.

Ržecké wjno a Rozynky Latině Vuæ passæ aneb Passulæ řečené, z neylepssjch hroznůw dělagj/ gakby se strogiti měly wypisuge Columella lib. 13. cap. 16. Dwogjho způsobu k nám přinássegj, menssj a wětssj. Z toho pokolenj gsau také Cybeby, kteréžto způsobem y chutj welikým Rozynkám se připodobňugj/ a wssak gsau wětssj. Neb se z pěkných welikých hroznůw strogj. Ržecké wjno a Cybéby magj mjrnau horkost / dáwagj dobrau potrawu/ posylugj žaludka y gater/ otwjragj zacpánj/ a krew dobrau dělagj.

D Ržecké wjno posypané Pepřem, a w vstech zweykané, sstahuge wlhkosti z hlawy.

Kdožby na každý den ráno a v wečer, před gjdlem lačný Ržeckého Wjna gedl, otewře a obměkčj mu žiwot/ a k Stolicým pomůže. S těžkostj se nagde lepssj a přjhodněgssj lékařstwj pro lidi Cholerycké horkého přirozenj/ kteřjž častokráte w žiwotě zatwrzeni býwagj. Ržecké wjno s Wjnem wařené a pité, zahánj kássel / gest také prospěssné proti oteklinám plic, ale wssak bylaliby při tom zymnice, nemá se Wjna žádného vžjwati. † Z Ržeckého wjna dělagj také dobrau Lektwař timto způsobem: Wezmi kořene Piwoňkowého geden lot/ Suchého Hysopu, Melissy, Gelenjho gazyka, každého půl hrstky: Zwař ty kusy wssecky spolu w desstowé wodě/ wytlač tuze a proceď. Potom deg do té gjchy aneb tranku gednu libru přebraného, wypraného a dobře zetřeného Wjna Ržeckého/ zwař opět a proceď skrze lněný ssat, aneb wlásenné cedjdko/ přideg k tomu gednu libru bjlého Cukru/ a wař až bude husté gako Lektwař. Tato Lektwař gest náramně dobrá k rozssjřenj Prsů, ku polehčenj ostrého kássle/ a wymjtánj nečistot. Vžitečně prospjwá y obtjženým paducý nemocý, když těžce oddychagj/ a to za přjčinau Piwoňkowého kořene. W Apatékách řjkagi té Lektwaři Loch passularum. † Winné Kéwj slowe Ržecky ἄμπελος οἰνόφορος. Arabsky Harin. Latině Vitis vinifera. Wlasky Vite domestica. Francausky Vigne. Německy Weinstok.

† Cybéby Latině Vuæ Zibebæ, Vuæ Damascenæ, Vuæ passæ Damascenæ, Zibebæ, Passulæ Damascenæ. Německy Zibeben, Damascener trauben, Damascenisch Rosin/ proto že se k nám od Damassku přinássegj. Rozynky přiwážegj z Ostrowa Cypru, Hyspanye a Prowincye/ a tyto poslednj gsau neylepssj, a nad giné mocněgssj. Slowau Latině Vuæ passæ majores, Vuæ Masilioticæ, w Apatékách Pasulæ maiores. Německy Große Rosin vnd Meertraublein, Marsilien traublein. Ržecké Wjno gest neymenssj/ a nemá žádných gadýrek. Ržecky slowau Apyreni, Latině Vuæ pasæ Corinthiacæ, Vuæ pasæ Ciliciæ, Pasulæ Corinthiacæ, Passulæ Ciliciæ, Pasulæ Cheseminæ, id est sine nucleis. W Apatékách Pasulæ minores. Arabsky Chesmes. Německy Kleine Rosinlein, Weinbeerlein. †

A

O Chmeli. Kap. CXLV.

Chmel. Lupulus mas.

Chmel bez hláwek. Lupulus fœmina.

Pokolenj a Spůſob.

B

CHMel v nás w Czechách † ano y w giných chladných Kragi-
nách zwlášſtě kdež wjno neroſte † geſt známý wſſechněm/neb ho ku piwu po
třebugj: a geſt dwogj/Sſtěpný a planý. Sſtěpný ſe ſadj , opatruge a k
tyčjm přiwazuge. Wypauſſtj † Měſýce Března † neyprwé mladiſtwé wý-
střelky/zcela okrauhlé/zbrunátnačerwené/bez liſtu. Ti gakž člowěka zwý
ſſj wyroſtau , hned prowázky geho docela chlupatěgj / wſſudy ſe z wſſech ſtran drobnými
bodláčky oſazeni. Liſtj též má chlupaté/zčernazelené/obyčegně každý na tré y wjce na pa-
tero rozdělené/podobné liſtj Oſtružinowému. Na prowázcých vkazugi ſe † měſýce Czer-
wence † ſtručnatj/w hromadu ſtiſknutj zbjlažlutj kwětowé/podobnj winnému/ale doko-
nalegſſj a plněgſſj. Z těch oznámených kwětů roſtau měkcý/plnj a lehcý pytljčkowé/mezy
nimiž ležj brunátné a okrauhlé Semeno ſkryté/kteréž potom po čaſu býwá černé a hoř-
ké. Czeſagj Chmel měſýce Srpna aneb při počátku Podzymku. *Na Chmeli geſt ſe tomu
podiwiti/že kterýž kwetne/ žádného Semena neneſe. Proti tomu/kterýž ſemeno wydáwá/ žá-
dného kwětu nemjwá. ❧ Planý Chmel/ledakdes mezy chamradjm , wedlé Plo-
tůw/zdj/přjkopůw , a kdež toliko čeho ſe chytiti může/roſte / a to ſám od ſebe bez lidſkého
opatrowánj/a nedělj ſe geden od druhého twářnoſtj , krom že ſſtěpný wewſſem geſt wětſſj.

Přirozenij/ mocy a včinkowé.

❧ Poněwadž Chmel geſt welmi hořký/a wůně ſylné/ muſý také býti welmi horkého
a ſuchého přirozenj na druhém ſtupni/tolikéž y kořen horké geſt powahy. Mocy ztenčugj-
cý/otwjragjcý/ſtjragjcý , a krew od připálených wlhkoſtj wyčiſſtugjcý. Wrſſky Chme-
lowé/gichž s octem gako Salátu požjwáme/wjce wlhkoſti při ſobě magj/a netak přjliſſně
horcj a ſuſſj/a gſau za pokrm y za lékařſtwj / protož neypřjhodněgi magj ſe požjwati před
giným gjdlem. Nebo krew čiſtj/břicho měkčj a zacpaloſti otwjragj.

Wnitř.

❧ Hláwky Chmelowé gſau Sladownické kořenj. Neywětſſj vžitek Chmele geſt ten/
že ho k

C že ho k wařenj piwa vžjwagj / a může býti gako Sůl piwa: wſſak když ho přjliš mnoho berau, býwá piwo hořké a obtěžuge hlawu. Někteřj Pekaři bez tohoto owoce také býti nemohau, k sprawenj sobě kwasu. Nebo Chmel welmi mocně nadýmá/ a těsto činj kypré, djrkowaté aneb okaté. ¶ Z Gata lidé rozkoſſnj z mladiſtwých wýſtřelkůw Chmelowých dáwagj sobě ſtrogiti ſalát/ a magj geg za pokrm vžitečný k otewřenj zacpaných gater. ¶ Sſtiáwa z Chmele ſyrowá do žiwota přigatá, mocně žene ſkrze ſtolice. Ale když ſe zwařj, mdlegi to půſobj/ než proti tomu znamenitě ſlaužj w zacpánj wſſelikých audůw wnitřnjch / žene wen z těla obogj žluč, krew čiſtj, a močenj přiwozuge.

¶ Kořen odnjmá wſſeliká zacpánj, zwláſſtě Gater a Slezyny.

¶ Wařiti wrſſky Chmelowé w Kozý ſyrowátce/ Rutku polnj, Borák, Wolowý gazyk, Pelyněk, Čzakanku, a pjti: Takowý nápog krew čiſtj od horkokrewnoſti/ a ſpůſobuge tělo kupěknoſti/ pjhy, ffleky, ſwrab těla, žlutoſt geho, zelenoſt, horkoſt krwe, Malomocenſtwj, Franſkau nemoc, liſſege, čerwenoſt twáři s zlau zſynaloſtj zahánj.

¶ Item tento dolegſſj traňk Gátra oprawuge a čiſtj/ průduchy gegich otwjrá/ žlautenicy, wodnotedlnoſt ſuchau, klánj bočnj, zwláſſtě prawého boku zapuzuge/ horkoſt gater, y wſſeliké roznjcenj wnitřnj krwe a žil odgjmá. Wezmi wrſſky Chmelowé, Králowſký traňk, Sſtěrbák, Růži, Kokoticy, Gatrnjk, Rozynky/ wař v wodě a pj několikrát za den. ¶ Proti zymnicy třetjho y čtwrtého dne, wař wrſſky Chmelowé, s Gitrocelem v wodě a požjweg. ¶ Hláwky Chmelowé s geho Semenem gſau wětſſj horkoſti/ y ſylněgſſj k zachowánj wſſeliké wěcy od potuſſenj.

¶ Ryby, maſſo, ptáky vdjſſli, Chmelem a Kopřiwami podkuřug / to od čerwůw zachowáwá. ¶ Semeno ztjži gedné čtwrtce pité, ſſkrkawky w břiſſe mořj/ Čzmeyru wywodj y moč. Též činj y kwitj v Wjně wařené a pité.

Zewnitř.

¶ Swrchudotčená ſſťáwa do vſſj wpuſſtěná, zachowáwá ge od wſſelikého potuſſenj a hniliny/ a ſmrad w nich zahánj. D ¶ Pára přiſtrogená z Chmelowého kwětu dobře proſpjwá Matce twrdě zawřené, y těm geſſto pracně močj / ano y těm, kteřjž kámen w Měchýři cýtj, když magj wodu pauſſtěti.

¶ Kwitj Chmelowé dobré geſt, aby w něm v Wanně ſeděly ženy, proti zpuchloſti a twrdoſti lůna/ y také když těžce wodu pauſſtěgj.

¶ Komuž nohy ſmrdj, timto prachem zaſeypeg: Wezmi tu žlutoſt z hláwek Chmelowých, Alaunu, Dubowých bublinek/ vdělej z toho prach/ a tim mezy prſty zaſeypeg/ a do obuwj naklaď mchu, aneb liſtj Dubowého. Ten prach také čerwy w ranách mořj.

¶ Chmel ſlowe Řecky βρύον. Latině Lupus ſalictarius, Lupulus. Wlaſky Lupulo. Francauſky Houblon. Sſpanyelſky Hambrecillos. Německy Hopffen. Polſky Chmiel.

O Swlačcy Bodlawém.

Kapitola CXLVI.

Spůſob.

Tato Bylina ſlowe Řecky Smilax trachea, Latině Smilax aſpera, Německy Stechende winde. W zemi Wlaſké in Hetruria, kdež w hognoſti roſte, Hedera ſpinoſa & Rubus ceruinus, to geſt Břečtan trnowatý a Oſtružina gelenj ſe gmenuge. Pročež y my gmenowati gi můžeme Swlačec aneb Břečtan bodlawý aneb pjchawý. Neb geſt zroſtlina zhůru ſe pnaucy, magjcy welmi dlauhé, twrdé a bodlawé Řewj/ a množſtwj ručiček, gjmiž ſe okolo ſtromů od ſpodku až do wrchu točj a pne. Liſtjm ſe připodobňuge wětſſjmu Břečtanu/ kromě že ge má menſſj, nehranaté, chlupaté, twrdé a ſſpičaté, na gedné wlhké ſſpičce a ſtopce. Měſyce Máge wynáſſj bjlé a wonné kwitj, z něhož býwagj gahody / ty poſpolu wiſý w ſpůſobu hroznůw/ když zragj ſau čerwené/ a napoſledy počernalé: gednakaždá gahoda má dwě zrnka / a w wětſſjch čaſem tři ſe nachá-

se nacházegj / w neymenssjch někdy toliko gediné. Ta zrnka zewnitř gsau černá a welmi A
twrdá. Na koncy toho Réwj neywětssj hroznowé wisegj. Kořen gest twrdý a tlustý.
Sýdlo swé má w mjstech nedělaných.†Máge měsýce kwetne/ale owoce na podzym zrage.†
* Dwogiho pak spůsobu se nacházý tento bodlawý Swlačec/ geden nese čerwené gahody
w sezránj/ a druhý černé.* ¶ Někteřj lidé včenj domnjwagj se/ žeby to přespolnj ko-
řenj, kteréž z Indye přináššegj, a Sallas aneb Sarsas Perilias gmenugj, nic giného býti nemě-
lo, nežli kořen těchto bodlawých Swlačcůw. Czemuž wssak ginj odpjragj/ chtěgjce tomu
že Salsa Perilia gest zwlásstnj bylina/ kteráž tomuto Swlačcy bodlawému welmi gest po-
dobná/ odkudž snad ten omyl přicházý, že se Swlačcem bodlawým býti pokládá. Této
nesnáze gá newjm kterak spokogiti/ poněwadž o té Sarse Perilij, gakožto přespolnj Bylině,
žádné gisté wědomosti nemám.

Swlačec bodlawý. Smilax aspera.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

† Gahodky této Byliny gsau poněkud chuti kausawé/ a tak přirozenj drobet horkého. †

Wnitř.

¶ Listj a owoce bodlawého Swlačce před gjdlem a po gjdle pité, gest dobré lékař-
stwj proti Gedu. ¶ Prawj, kdyby prach z tohoto owoce a listj strogený, dán byl
w nápogi wnowě narozenému djtěti/ že mu potom žádný Ged sskoditi mocy nebude.
Protož se tato Bylina vžjwati může k wsselikým lékařstwjm, kteráž se proti Gedům děla-
gj. Sstiáwa z gahodek wytlačená, gest také mocná proti gedowatině.

Zewnitř.

¶ Wěnec z listj vwitý, a na hlawě nossený, odnjmá bolest hlawy. † A dokládá Plinius,
žek tomu listj nabrati musý w lichém počtu, gináče žeby nic platno nebylo.†
† Tento drsnatý aneb ostrý Swlačec Gaza gmenuge Hederam Ciliciam. Ginj Volubi-
lem aculeatam vel pungentem. Wlassj Rouo ceruino. Francauzowé Liset piquant. Polssky
Powoy kolaucý. Němcy také Scharffwinde. †

† O Kořenu Sarsæ parillæ.

Spůsob a Mjsto.

PONěwadž Autor náš Mathiolus w Kapitole této o Bylině Smilacis asperæ, zmjnku
včinil o Kořenu Sarsæ parillæ, aneb gakž on gi gmenuge Salsę pariliæ, ale gakožto te-
hdáž no-

C

hdáž nowého a sobě neznámého newypsal/ widělo se nám tuto z giných Herbářů Latinských a Německých geg wypsati/ zwláſſtě že giž nyní gest w hrubé známosti/ a w častém od lidj vžjwánj. Gest tedy Sarſa aneb Zarza parilla, aneb Salſa perilia, gakož swědčj Garcias ab Horto, byli na magjcý množstwj kořenj, na dwa lokty a wjce dlauhého/ a w zemi tak hluboko wězýcýho, že se s těžkostj wykopati může: To kořenj gest tenké, drewnaté/ a téměř obecnému Oſládyči podobné. Ratolesti má sukowaté a drewnaté, kteréž se dadj brzo wysuſſiti. Dokládá Garcias, že newj, takéli kwět a owoce gaké neſe. Kořenj má se bráti a vžjwati drobet počernalé a čerstwé, nežčerwiwělé/ ani to kteréžby se snadně lámalo/ ale tuhé, tažné a poněkud těžké: nebo to z kteréhož práſſj, když se rozlomj, nenj vžitečné. Nacházý se w nowém Swětě in America, in India ſiue Hiſpania noua, a odtud se k nám dodáwá.

Salſa ſiue Zarza parilla.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Toto Kořenj gest podstaty subtylné, horké a suché. Nemá při sobě žádné chuti ani ostrosti/ kterážby w ſſmaku poznána býti mohla.

Wnitř.

¶ Tohoto Kořenj proti mnohým neduhům vžjwagj/ zwláſſtě proti Francauzům/ proti Podágře a klaubnj dně/ proti Flusům y giným nedostatkům hlawy/ proti otokům a mnohým wjce nemocem, z studenosti a z Flegmatyckých wlhkostj půwod swůg beraucým. Wſſak nemá se vžjwati w prudkých a náhlých nemocech, ani w horkých zymnicech. Dobré gest y mdlým a nestatečným gatrám/ zmenſſuge Slezynu/ a odhánj počátečné malomocenstwj.

¶ Rozličným spůsobem strogeno býwá toto Kořenj/ ale neyobyčegněgſſj téměř gest tento: Wezmi čtyři loty kořenj Sarſæ parillæ, wyper ge a wyčisť dobře/ ſkrágeg na drobné kausky/ deg do nowého polewaného hrnce/ naleg na ně ſſest liber wody (Libra gest téměř Pražský žeydlík/ a držj dwanácte vncý, to gest čtyřmecýtma lotů) nech ať se tak močj za čtyřmecýtma hodin/ zahraď hrnec dobře obwýſſnau pokljčkau, aby žádná pára wen neſſla: potom přistaw geg k mjrnému ohni z vhlj/ nech ať powlowně wře, ažby z toho dwa žeydljky vwřeli: prostuď zase a procedě ten Traňk schoweg k vžjwánj. Kdyžby pak toho Traňku proti nahoředotčeným nemocem, vžjwati chtěl/ musý se nemocný prwé dobře wypurgowati/ w teplém pokogi se chowati a wětru se wystřjhati. Potom má ráno w kůži, aneb w potnj wanně sedě deset vncý toho Traňku přigjti/ dobře

ti/dobře se přikryti a za dwě hodině potiti, gakž náležj, s otjránjm potu. Pakliby nemohl poge=dnau tak mnoho wypiti/ může wedlé přjležitosti méně přigjti: wšsak nepožene tak sylně potu, když ho menšsj Dolin přjgme. Po wykonaném pocenj, může požjwati Rozynků, Rzeckého wj=na, Mandlů, a giných lehkých zážiwných pokrmů/a wšsak málo gjsti/ a w pokrmjch střjdmě a střjdmě se chowati má. Pitj geho má býti tato wařená woda: Wezmi šest Quentjků kořene Sarsæ parillæ, wař ge gakž prwé dotčeno w dobře přikrytém a zahraženém hrncy, při powlow=ném ohni w pěti librách wody, tak dlauho, až s geden žeydljk vwře/potom proceď ten traňk/wy=chlaď, a nechť pige mjsto giného nápoge aneb wjna. Kdyžby toho Traňku pro pocenj za některý čas, to gest as za teyden požjwal/ má znowa lehké počisstěnj přigjti/a po něm se zase potiti, tak dlauho až zdráw bude. Z téhož kořenj dělá se y giný gesstě traňk s ginými kusy tjmto spů=sobem: Wezmi kořene Sarsę parillæ dwě vncý aneb čtyři loty/Francauzowého dřewa čtyry vn=cý/Oljwek aneb Sliw Jujubowých w počtu osmnácte/čtyrmecytma Sswestek od peček wyčj=sstěných/Borákowého kwětu geden lot/Fiolowého kwětu geden lot/a drobet zrn gečných: Ty kusy wšsecky wař we čtyřech neb w půlpáté libře wody/ažby do třj aneb do půl třetj libry vwře=lo/potom proceď to/a k desýti vncým wody přiměs gednu vncý Syrupu Fiolowého. Tento traňk také se pjti dáwá pro pocenj, rowně gako málo wýšse dotčený. Praktykanti gmenugj geg Syrupem, pro rozdjl Traňku aneb wody kupitj/kteráž se tak sylná neważj.

Kořen tento přespolnj, gako y Bylina slowe Latině Sarsa vel Zarza parilla, Salsa pa=rilla siue perilia. A to gméno gj dáno pro weliké podobenstwj, kteréž má cum Zarza parilla Hi=spanica, id est Smilace aspera, quasi dicas Rubum viticulam. Nam Hispanis Parra dicitur vitis, Parilla viticula & Zarza rubus. Alij Spinosam vitem ajunt significare. Vocatur & Smilax Peruuiana. Německy Salsenparillenwurtz.†

O Kokoticy. Kap. CXLVII.

Spůsob.

Kokotice okolo giných Bylin a křowij se otočuge a opletá/ gako nĕgaké přadeno. W zemi žádného nemá kořene/než z podkřjdlj giných By=lin wyrostá/a tak se daleko po giných Bylinách táhne/ až někdy y giné By=liny swým okolo nich obtočowánjm vdussuge/aneb wláhu gegich wlastnj wytahuge, vsussuge a vmrtwuge. Listj žádného nemá/než gakésy vzljky za owoce okraulé, plné semena, gako Mák wlčj. Nitky aneb wlássenicko má někdy bjlé/ně=kdy čerwené, v welikosti struny na Hausljch.

Bjlá obyčegně roste na některých suchých lukách/tu se rozkládá přes trawu, gako něgaká pawaučina / tak že tráwa nemůže nahoru wolně růsti. Cžerwené hognost se na=cházýwá, mezy Lnem/ též na plotjch, stromjch, křowjch a, giných zrostlinách/na nichž wj=sý a tak hustě se opletá, žeby někdo pod nim wstjnu seděti mohl. Stromowj a křowj časem k zemi přitahuge. * Neylepssj Cuscuta nacházý se in Genista. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Kokotice má při sobě gakausy hořkost. Protož gest horká na prwnjm, a suchá na dru=hém stupni. Mocy stjragjcý, otwjragjcý a wywodjcý s gakausy trpkostj, gijž vtwrzuge.

Wnitř.

Kokotice v Wjně wařená a pitá, otwjrá zacpaná gátra y Slezynu/wyčissťuge žj=ly odspeklé a lépawé wlhkosti. Slaužj y proti žlautenicy/nebo žene wen žluč močem y sto=licemi/zwlásstě když se k nj přidá Pelyňku.

Dáwá se také dětem proti gegich zymnicem: Než přjlissné gegj vžjwánj, žaludek ztěžuge. Odnjmá se gj ta sskodliwost přidánjm Anyžu.

Zymnice třetjho dne y čtwrtého, z připálených wlhkostj/rozptyluge zástawy mo=če / ženské nemocy probjrá/žaludka y gater posyluge. Jtem mocý swau pěnokrewnost stolicemi wyhánj/ a mocněgi to čjnj s Pelyňkem smjchaná.

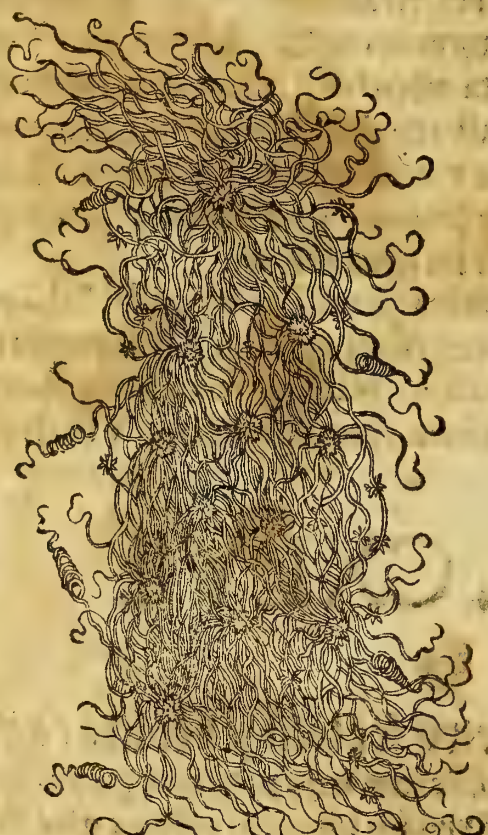
 Jtem

C ¶ Item dobrá gest proti wssechněm neduhům, z připálených wlhkostj pocházegjcým: Protož se hodj y proti Franské nemocy a wsseliké prassiwosti.

¶ Syrup k čisstěnj krwe, y k swrchnjm nedostatkům vžitečný: Wezmi kořenj Czakankowého, Borákowého, Kokoticy, Pelyněk, Rutku polnj, Růži, wrssky Chmelowé, Chlapinu menssj, Gelenj gazyk, Borák, Ženský wlas, každého hrst/ wař w Syrowátce aneb v wodě/ a pj každé ráno trunk teplý.

¶ Kokotice slowe Řecky a Latině Cassytha, Cassutha, vulgò Cuscuta, Podagra lini. Wlasky Cuscuta. Francausky Couche micy. Německy Filtzkraut, Flachsseiden, Flachsdottern, Range. Polsky Kánia Przedzá.

Kokotice. Cassutha, Cuscuta,

Epithymum.

D

Epithymum.

¶ Gest také Epithymum z Kokoticowého pokolenj/ tak žeby dobře menssj Kokoticý slauti mohlo/ proto že má drobněgssj swé prowázky, nitky aneb wlássenicko. Ale slowe Latině Epithymum od toho, že na Thýmu bylině wonné roste. W přirozenj a w mocech od Kokotice se nedělj/ ano ge wětssj a sylněgssj má/ poněwadž s wonným Thýmem (o němž na hoře w 39. kap. oznámeno) gest spřjzněná. * Roste pak Epithymum na twrdssjm Thýmu/ kterýž my také máme, a Thým gmenugeme. Ale má se trhati a zbjrati, dokudž gest čerstwý a celý. Neb když se zastará a téměř zprachniwj, málo má giž w sobě mocy. Vžjwá se ho začasté k změkčenj a wyčisstěnj krwe Melancholické. Nacházegj geg y na giných bylinách, gako na Rosmarýně, Saturegi a giných.*

¶ Dáwá se pak obzwlásstně toto Epithymum proti tesknosti/ proti bolenj hlawy/ proti Záwratu, padučý nemocy, Melancholij a proti ostrachům: Item proti třesenj srdce/ proti omdléwánj, a proti wssem nemocem geho z Melancholie pocházegjcým. Czasté vžjwánj Epithymu, znamenitě spomáhá proti Raku a Slonowině. † Tato Bylina slowe Polsky Kánianka wlosská. †

O Smrdutém stromu. Kap. CXLVIII.

Rozdjl a Spůsob.

Nežkoli Starij o gedinném toliko Stromu Smrdutém zmjnku čintj/ wssak we Wlasských dwogj se nacházý. Prwnj aneb weliký Smrdutý strom w hognosti

hognosti roste in Apulia & Campania, na cestě mezy Městy Terracina & Fundum. *Item w Frankreichu a w Hyssspanij.* Strom gest drahné wysokosti/nese listj obdlaužné, sspičaté, zelené a měké/po třech na gednékaždé sspičce gako Ďetel. Kwěty má žluté gako zlato/kterěž dolů wisý co dlauhá paupata / z nichž býwagj lusky podobně gako na Wlčjm hráchu. W těch ležj brunátné Semeno, podoby Faseolůw, welikosti Bobu. Celý ten strom má sylnau smradlawau wůni. Druhý strom aneb menssj nacházý se okolo Města Trientu, zwlásstě w horách vdolj Ananiæ, y na giných mjstech země Wlaské. Okolo Trientu řjkagj mu Eghelo. Kwetne měsýce Máge a Cžerwna, na Horách weselého wzezřenj.

A

I. Smrdutý Strom. Anagyris.

II. Smrdutý Strom. 2. Anagyris.

B

Nebo má také žluté kwěty gako zlato, podobně gako prwněgssj/ale paupata má delssj. Následugj potom lusstičky, gako na Janosssitu/w nichž se zawjrá semeno weliké co Wykwowé, obdlaužné gako Fazeolůw, barwy počernalé. Když někdy Sedlácy aneb Pastýři z nerozumu a neswědomosti toto owoce gedj/tak se po něm welice dáwj, až časem y s krwj odchrkugj. Kmen aneb dřewo gest welmi twrdé/zewnitř požlautlé / wnitř pak při gádru černé, gako dřewo Francauzowé Guaiacum řečené. Tak gest twrdé a pewné / až ostřj aneb sspjce brausseených želez ohybuge a tupj. A poněwadž to dřewo tak pewné gest, dělagj z něho mocné slaupy a kolj na Winice / y pewná lučisstě na Kusse. Někteřj Nowj Sskrybenti domnjwagj se že tento strom apud Plinium slowe Laburnus: Ale to býti nemůže/gakož gsme w Latinské nassj Knjze, dostatečné přjčiny toho vkázali. Tento strom také má po třech lístech spolu na gedné sspičce, gako prwnj.

Ačkoli Autor dwogj strom tento býti pokládá / wssak v Starých gediný toliko se nacházý/gehož listj smrdj. Ale druhý nemá žádné zlé wůně/v nás také na Zahradách přes zymu rád trwá/a od některých, gako Colutea, Wlaská Ssocowice se gmenuge pro Semeno. Někteřj mjti geg chtěgj za Laburnum Plinij. Wewlasssjch mu řjkagj Eghelo & Auornello, Cžastokráte pro twrdost swého dřewa za Ebenum ge prodáwagj/z něhož pěkná ffutra aneb pauzdra na Hřebeny dělagj.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Wnitř.

Přirozenj tohoto Smrdutého stromu, gest zahřjwati a rozdělowati. Geden quentjk listj v Wjně sladkém pitý, pudj kwět ženský y mrtwý plod / dussnost y hlawy bolenj krotj. Semeno gedené, dáwenj zbuzuge.

C

Zewnitř.

Listj Smrdutého stromu protlučené a přiložené, otoky vkládá.

Dotčené listj přiwěssuge se ženám rodjcým/ale hned po porodu brzo preč zase má se snjmati a odkládati. Smrdutý strom slowe Ržecky a Latině Anagyris & Anagyros. Wlasky Anagyri, Eghelo. Francausky Bois puant. Německy Baumbonen vnd Stinckendbaum. Polsky Kámienny Bób, Tyczná wyká, Palnjk ogrodny.

O Bzu. Kap. CXLIX.

Bez. Sambucus domestica.

Bez Horní. Sambucus montana.

D

Spůsob.

Bez gest střůmek magjcý okrauhlé a popelaté ratolesti/ wnitř prázdné, a bjlým dřeněm wyplněné. Listů na ratolestech zatowěň na dyl od sebe postawených, obyčegně pět/někdy sedm aneb osm pospolu/gako na Wlasſkém ořechu aneb Gesenu/než menssjch a zstřjhaných, měkčegssjch, wyssjch, zelenegssjch a smrdutých. Při wrchu ratolestj nese wrcholjky krásné, bjlé/ a wnich kwět drobný a wonný. Po sprchnutj toho kwětu zůstáwagj drobné, černé neb brunátné gahodky gako hroznjcy, chuti winnokyselé, nelibé. Kwetne před S. Janem. Gahodky nese Srpna měsýce. Roste rád w mjstech stinných a w rumisstjch/též y podlé wod. Žáčkowé a děti z sſtáwy těch gahodek, přičinjc drobet kamence, zmodračerwenau barwu sobě dělagj, gako y z dřewa Střjkačky a pukačky.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Bez přirozenj gest horkého a suchého na druhém stupni. Odtud moc wycházý přitahugjcý a studenokrewnost wyhánegjcý a obměkčugjcý/průduchy otwjragjcý / gakž z skutkůw to sauditi se může.

Wnitř.

Bez do žiwota přigatý, má welikau wyhánegjcý moc. Nebo Bzowý kořen v wjně wařený a pitý, mocně wen žene Wodnotedlnost. Prostřednj kůra gest neysylněgssj. Protož musý se s nj rozssaffně zacházeti a požjwati.

Mladistwj

¶ Mladiſtwj wýſtřelkowé aneb liſtjčko z gara otrhané, a giž oznámeným ſpůſobem vžjwané, nenj tak ſylné / a geſt lidem mdlegſſjm přjhodněgſſj. A

¶ Z týchž mladiſtwých ljſtkůw může ſe y práſſek ſtrogiti, a s tepkau z maſſa polewkau dáwati, vžitečný geſt k otewřenj zawřeného a zatwrzeného žiwota. Tauž moc má y woda pálená z proſtřednjch zelených kor. * Sſtiáwa z gahodek Bzowých s dobrau gjchau Slepicj, w kteréžby mnoho Petruželného kořene wařeno bylo wytlačená, proſpjwá Lidem wodnotedlným. Woda z kwětu dyſtyllowaná, dobrá geſt proti bolenj Ledwj. *

¶ Proti Wodnotedlnoſti: Wezmi kůru proſtřednj Bzowau y s kwětem / wlož do Wjna dobrého / nech tak ſtáti za tegden, a každý den hýbeg. Potom to Wjno ſceď / a do ſcezeného wlož hrſt růže, Pruſtworce a Zázworu do ſſátku zawázaného, každého půl lotu / wař to wſſecko ſpolu až polowice vwře / potom wyňma vzljček ten, wytlač dobře / wlož do Medu, a wař až Wjno wywře. Ten med dáweg Wodnotedlným, oteklým, a zymnicy každodenně magjcym. ¶ Kořenj s Kmjnem wařiti v wjně a pjti dobré geſt proti trápenj a zymnicy každodennj. Někteřj ſtrogj dobrý Ocet z kwětu Bzowého.

† Lektwař Bzowá takto ſe děla: Wezmi kwětu Bzowého dobře zralého, otrheg geg od ſſpiček / a nech ho vwadnauti mezy dwěma čiſtýma ſſátky / zſekeg aneb ztluc geg drobně. K gedné libře kwětu wezmi půl třetj libry Cukru / poſtaw na Slunce a hýbeg čaſto. Tato Lektwař otwjrá zacpaná gátra / rozhánj wětrnoſti a nadýmánj břicha / a bránj počátečné Wodnotedlnoſti. *

Zewnitř.

¶ Sſtiáwá aneb wodnatoſt z gahodek pomazowánjm děla wlaſy černé.

¶ Liſtj Bzowé mladiſtwé, s gečnau mukau ſmjchané, přjliſſnau horkoſt vkládá / ſpálenjnu a vkuſſenj pſa wzteklého hogj / wředy, z nichžby ſe Fiſtule dělati chtěly, ſwaluge.

¶ Item liſtj s logem Howězým aneb Kozlowým ſmjchané a přiložené, dnu w nohách lečj. ¶ Item wrſſky mladiſtwé Bzowé, s kořenjm Gitrocelowým a s ſtarým Sádlem ſmjchané / tim pomazowati dnawých bolеſtj, přilože na to liſt zelený, welmi brzo ge oblehčuge. ¶ Prach z liſtj Bzowého w nos wpuſſtěný, krew zaſtawuge. ¶ Item liſtj s kwětem ohřjti, na Kolena a na oteklinu teplé přikládati, wytahuge otok a boleſti krotj. B

¶ Proti lámanj kdežkoli w přjbbjch, w koſtech, w prſech, w páteři, w hřbetě y w bocých: Wezmi olege Bzowého, Bobkowého, každého čtyři loty / přičiň k nim Bobrowého ſtroge půl lotu / páleného Wjna maljčko / směs ſpolu, a tim ſe namazug / přilože na to wlnu, aneb kůži Beránkowau.

¶ Toto geſt dětem dobré: Wezmi Bzowého liſtu a Slézowého, ztluc s huſým ſádlem a poſmaž trochu / tim břicho obkládeg / oměkčuge a Božec wen žene.

¶ Wodnatoſt z gahodek wytlačená a wyčiſſtěná, a s medem až do huſtoſti wařená, tak aby gako Julep byla, dobrá geſt do vſſj wpauſſtěti, proti gegich boleſti.

¶ Pálj ſe z kwitj Bzowého woda, dobrá proti bolenj hlawy od horkoſti pocházegjcýmu, budto wnitřnj aneb Sluneční / aby ſmáčege w nj ſſátky na čelo přikládal: Item aby ſe gj vmýwal, proti obhořenj od Slunce.

¶ Bez domácý ſlowe Řecky ἀκτῆ. Arabſky Iafacti. Latině Sambucus, vel vt alij ſcribunt Sabucus. Wlaſky Sambuco. Sſpanyelſky Sabugo & Caninero. Francauſky Sereau & Suyer. Německy Holunder à cauitate, Item Holder vnd Holderbaum. Polſky Bes.

Bez Hornj. Sambucus montana. Waldholunder.

¶ W leſých tmawých a wlhkých, kdež diwoká zwěř bywá, nacházý ſe Bez leſnj aneb hornj, obecnému Bzu wewſſem podobný / toliko že kwětu neneſe w okolku, gako giný Bez než w hromadu ſtiſknutý, co na winném réwj / a raněgi ſe wyſkytuge, totižto měſýce Dubna / barwy zbledažluté / gedenkaždý gako malá hwězdička / z něhož potom Srpna měſýce býwagj čerwenj hroznjkowé miſſtrné a nelibé chuti. Takowý Bez leſnj má tauž moc, gako obecné Pſý wjno. * Hornj Bez s čerwenými gahodkami v nás w leſých w hognoſti roſte / a w Zaltzu k Cžeſkým pomeznjm horám někdy s bjlými gahodkami geg nacházegj / kteréž gſau ſtudeného přirozenj / vwozugj oſpánliwoſt / a kdyby gich kdo mnoho gedl, gſau ſſkodliwé.

C dliwé. Geleni obyčegně magj, po mladiſtwých wýſtřelcých aneb wrſſcých tohoto Bzu welmi ſe táhnauti/† odkudž y Latině Sambucus ceruina ſlowe. †

Bzowá Hubice. Fungus Sambuci.

¶ Tyto hubice gmenugj také Auriculam Iudæ, kteréž kladau do wody, aby w nj naběhly a nabobtěly/ gſau dobré proti oteklému hrdlu/ proti nedůžiwým Očjm, a podobným nedoſtatkům. Geden znamenitý Medicus tyto hubice na prach ztlučené proti Wodnotedlnoſti do žiwota dáwal. * ¶ Bzowé hubičky, kteréž při kořenu roſtau, ſmáčeti w Růžowé aneb Bzowé wodě a na čelo přikládati, bolenj hlawy od horkoſti vkládagj. To též na otoky čerwené, kdež gſau koli přikládati, zahánj ge.

Kalina. Sambucus roſea vel aquatica.

Chebdj. Ebulus.

D

* Kalina. Sambucus aquatica ſiue paluſtris, Thraupalus Theophraſto. Schneeballen, Schwelcken.

¶ Sem přináležj geſſtě geden ſpůſob Bzu, s ſſirokým liſtjm co Gawor. Roſte w miſtech wodnatých, a geſt dwogj / Samec má pěkný okrauhlý kulatý kwět, z mnohých gako ſnjh bjlých kwjtkůw w hromadu ſložený/ kteréž Zahradnjcy Němečtj gmenugj Schneeballen/ gako by řekl, Sněhowý aneb Sněžný mjč/ prſſj dolů bez vžitku. Samice též bjle kwetne, gako Bez/ ale neyposlednějſſj kwjtkowé gſau gako wěnec, okolo wětſſj mnohokrát nežli wnitřnj / ale žádných gahodek neneſau: Než ti menſſj, kteřjž wnitř roſtau, čerwené gahodky neſau/ w nichž ſſiroké gadýrko ležj, gako ſrdýčko sfformowané, barwy čerwené. A ty gedené nechut a dáwenj zbuzugj. Sedláčy gim ſlowo dali, žeby také ſpodkem purgowati měly / ale to lékařſtwj pro něby mohlo býti/ pro žaludky mdlé ſe nehodj. Polnj Slepice zymnjho čaſu zwláſſtnj k nim chut a liboſt magj. *

Chebdj. Ebulus.

¶ Liſtj Bzowé, kwět, owoce y wůně, tak welmi tomuto Chebdj geſt podobné / že y Stařj Bez a Chebdj za gednu zroſtlinu a gedno pokolenj ſtromu počjtali. A wſſak Chebdj geſt nižſſj a menſſj/ wjce k Bylině než k ſtrůmku podobné. Prut má čtwerhraný, křehký, ſukowatý, pruhowatý/ s obogj ſtrany dlauhým zčerna zeleným liſtjm oſazený/ kteréž Bzowému wewſſem podobné geſt/ gichž někdy ſſeſt, ſedm y wjce na gedné ſſpičce na proti ſobě ſtogj, ſmrdutých a wůkol zpilowaných. Wrcholjk y gahodky má též gako Bez.

Kořen

¶ Kořen dlauhý, prſtu ztlauſſtj a vzlowatý. Roſte podlé ceſt, na Rrchowjch, me- A
zy kamenjm, rumem a w mjſtech puſtých. † Kwetne měſýce Czerwna. † Geſt horkého a ſu-
chého přirozenj na druhém ſtupni, gako y Bez. Zwlaſſtnj geho moc geſt, wodnatoſt z tě-
la y ſtudenokrewnoſt hnáti, hogněgi nežli Bez.

Wnitř.

¶ Mladé wýſtřelky z gara wařené, a w pokrmu požjwané, obměkčugj břicho na ſto
licy. ¶ Ty též mladiſtwé wýſtřelky aneb liſtj z Chebdj s wjnem wařiti / medem
aneb Cukrem oſladiti, aby z toho pil několik dnů pořád ráno / kaſſel ſtudený hogj / prſy od
hrubých a klegowatých wlhkoſtj wyčiſſtuge.
¶ Chebdj w kořenu geſt mocněgſſj než w liſtj, wodnotedlným má ſe dáwati v wjně
zwařené, aby to Wjno pili / a geſt ſkuſſené lékařſtwj. Aneb wezmi kořenj Chebdowé / wař
ge v wjně s kwětem a Zázworem, a pj ráno: Spomáhá proti wodnotedlnoſti a dně w no
hách y rukau / lámanj w přjhbjch / ſkuſſená wěc. Jtem proti Wodnotedlnoſti ſuché giſté lé-
kařſtwj: Wezmi wody z kořenj Chebdowého čtyři loty / Bzowé oſm lotů / ſměs ſpolu a
pj za třidceti dnů pořád.

Zewnitř.

¶ Woda z Chebdj pálená dobrá geſt k wyplakowánj hrdla oteklého a zwředilého.
Nebyloliby té před rukama, zwařiti liſtj v wodě, podobnau moc má. Wezmeli ſe k tomu
Peltramu, hodj ſe y k ſpadlému čjpku w hrdle. ¶ Wodnatoſt z kořene hogj záſſkrt /
aby w nj ſſátky ſmáčege hrdlo obkládal a obwazowal. ¶ Podkuřowánj z kořene
a Byliny Chebdj ſtrogené od ſpodku, dobře činj twrdé oteklé Matce.
¶ Liſtj z Chebdj přiložené, vmenſſuge boleſti Podágry. Též liſtj s kwitjm do O-
buwj naklaſti a na tom choditi, dnu w nohách zahánj y otok / žjly twrdj.
¶ Proti dnawé nemocy lékařſtwj wýborné: Wezmi liſtj s kwitjm / naklad ho do
džbánu / přikreg něgakým plechem děrawým aneb taljřkem / wſtaw na to zaſe giný džbán
dnem nahoru / obmaž těſtem wůkol, aby ſe tak obadwa džbány držeti mohli / wſtaw do B
pecy po wytopenj / aby ten do něhož geſt Chebdj nakladeno nahoře ſtál / a nech tak ſtáti.
Potom wyjmi wen / a nagdeš w druhém džbánu wodnatoſt ſſtaupenau. Tu ſchoweg
k potřebě. Geſt wýborná proti dně, aby nj mjſt bolawých potjral.
¶ Liſtj z Chebdj v wodě přes noc močené aneb wařené, aby tjm zdi a podlahy w ko-
morách polýwal, zahánj komáry a blechy. * Před tauto Bylinau y Myſſi vtjkagi. *
¶ Chebdj ſlowe Řecky χαμαιάκτη. id eſt humilis Sambucus, alijs Helion. Latině Ebu
lus vel Ebulum. Arabſky Kameactis. Wlaſky Ebulo. Sſpanyelſky Sabugo. Francauſky
Yeble. Německy Attich vnd Nidererholder. Polſky Chebd.

O Behlicy Wlaſké. Kap. CL.

Spůſob.

BEhlice Wlaſká geſt Bylina w ſpůſob malého Strůmku, lokte
zwýſſj a wjce, vſtawičně ſe zelenagjcý. Liſtj wůkol má gako černé gahody,
gimž Wranj oka wůbec řjkagj / než twrdſſj, zeleněgſſj, a na koncy bodlawé
ſſpičaté gako nějaký malý kopjčka (?) — ſſorniy kopjčka. Kořen má vzlowatý / kterýž s ſwými koſmatinkami aneb
pazauſſky po zemi ſſiroce ſe rozkládá, gako Peyř aneb tráwa / z něhož wý-
cházegj mladiſtwj wýſtřelkowé aneb wrſſkowé, gako z Hromowého kořenj. Wypauſſtj
také mnoho okrauhlých, ratoleſtných, pruhowatých a žilowatých prutůw, k zlámanj ne-
ſnadných / a wnitř magjcých ſtržeň bjlý. Swým čaſem mezy těmi pruty a liſtjm nabý-
wá gahodek pěkných čerwených gako Korály / kteréž wnitř magj twrdé Semeno, gako
pecka, poběláwé, twrdé / ale ſnadno ſe na dwé rozlaupiti dá. Hognoſt této zroſtliny na-
cházý ſe we Wlaſſjch, na mjſtech newyděláných wedlé ſylnic. W Germanij geſt řjdká / a
ačkoli gi ſſtěpugj / wſſak ſemene žádného neneſe. W Benátkách y ginde in Italia, z tohoto

C křjčku dělagj chwoſſtiſſťka k metenj/ wěſſj gi také k Maſſu. Nebo myſſi malé y Německé preč odhánj/ odkudž y Německé gméno má Meűsdorn, gakoby řekl Myſſjtrn.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Gehlice Wlaſká zahřjwá, ſuſſj, ztenčuge, rozděluge, otwjrá, ſtjrá a wywodj. Nynj w Apatékách kořene toliko vžjwagj. Stařj liſtj, gahodek y ſemena w lékařſtwj požjwali.

Gehlice Wlaſká. Ruſcus vulgò Bruſcus.

D

Wnitk.

Gehlice Wlaſké kořen v wjně wařený a pitý, otwjrá zacpánj Ledwin y měchýře / žene pjſek, kámen y ſſlem a hrubé wlhkoſti / a tak napomáhá k močenj / zwláſſtě když geſt woda přiliš huſtá, hrubá a ſmradlawá/ wyčiſſtuge y žlautenicy/ pomáhá k pořádnému wyčiſſtěnj ženſkému. Též mocy gſau wýſtřelkowé gegj mladiſtwj, liſtj y gahodky. Takowé mladiſtwé wýſtřelky gjdagi, gako Salát Hromowého kořenj, w horkém popele pečené/ obaljce ge do ſſátku aneb do papjru mokrého/ aby ſe gich popel nechytil.

Gehlice Wlaſká ſlowe Řecky ὀξυμυρσίνη, id eſt acuta Myrtus, et μυρτάκανθα. Latině Ruſcus vel Ruſcum, vulgò Officinis Bruſcus. Wlaſky Ruſco, † & Pongitopi, quòd arcendis muribus à ſalſa carne appenſa circumligetur. † Sſpanyelſky Iusbarba. Francauſky Bruſc. Německy Meűsdorn vnd Brüſch.

O Babj gahodě aneb Cžjpku. Kap. CLI.

Spůſob.

Cžjpek Bylina neſe liſtj gako Gehlice Wlaſká / než wětſſj a pruhowaté, ſtogjcý na prutu bez ſſpiček. Mezy liſtjm a prutem wynáſſj na dlauhé ſſpičce aneb ſtopce čerwené gahody, welikoſti Hrachu. Ratoleſti má pjdi zwýſſj y wyžſſj, hebké. Kořen tluſtý, bjlý, vzlowatý a welmi koſmatý, gako Gehlice Wlaſká / než wětſſj, měkčegſſj a wonněgſſj. Roſte na na welicých Horách. Kupcy a kteřjž přes ſwět pracugj, z Vher do Němec a do Cžech gi přináſſegj, a do zahrad ſadj. Někteřj ſe domnjwagj, že tento Cžjpek a Cžjpkowá Bylina o njž napřed w kap. 114. gedna a tážby měla býti/ ale meylj ſe, poněwadž mezy těmi dwěma Byli-

ma Bylinami geſt patrný rozdjl. Nebo Cžjpek tento neſe ſwé gahody aneb owoce na ſſpič A
ce wedlé liſtu. Ale Cžjpkowá Bylina má ſwé owoce na liſtu. Dioſcorides také o gedné
každé w kapitole obzwláſſtnj pjſſe. * Wětſſj djl powědomých Lékařů in materia Her-
baria zato magj/že Laurus Alexandrina & Hippogloſſum, za gedno genus rozuměti a počjta
ti ſe magj: o čemž nahoře prawено. Přjtomná tato Bylina w hognoſti roſte w Rakauſých a
na giných mjſtech/ráda také y w naſſich Zahradách trwá/a bezpochyby geſt z pokolenj Koko-
řjka, ginák Ličidla/o němž kdož chce, obſſjrněgi čjſti může in C.Cluſio lib. 2. obſer. Pan. cap. 32.*

Cžjpek. Laurus Alexandrina.

B

Přirozenij, mocy a včinkowé.

Kořen této Byliny na prach ztlučený, aby z něho do čtyř, pěti, aneb ſſeſti quentjků v Wjně pil, ſpomáhá těžkému porodu, kapánj moče / nemoc ženſkau přiwodj, a lůžko po porodu wyhánj. Bylina wařená a pitá, oteklému oſlablému aneb ſpadlému čjpku dobře čjnj a ſpomáhá/gako y ta ſwrchu wypſaná Cžjpkowá Bylina/protož aby ſe od této dělila, netak mocý gako gménem, Cžjpkem gſme gi nazwali / poněwadž také Latině Vuularia ſlowe.

Zewnitř.

Bylina y kořen na prach ztlučený, wyſuſſuge wředy ſſeredné a kyſawé zaſeypánjm / zwláſſtě kteřjž ſe w hrdle okolo Cžjpku zakládagj.

Cžjpek tento ſlowe Latině Laurus Alexandrina, Idæa, Vuularia, Bonifacia, Lingua pagana. Německy Zapfenkraut, Hauckblat, Auffenblat, Keelkraut. Polſky Bábja jágodá.

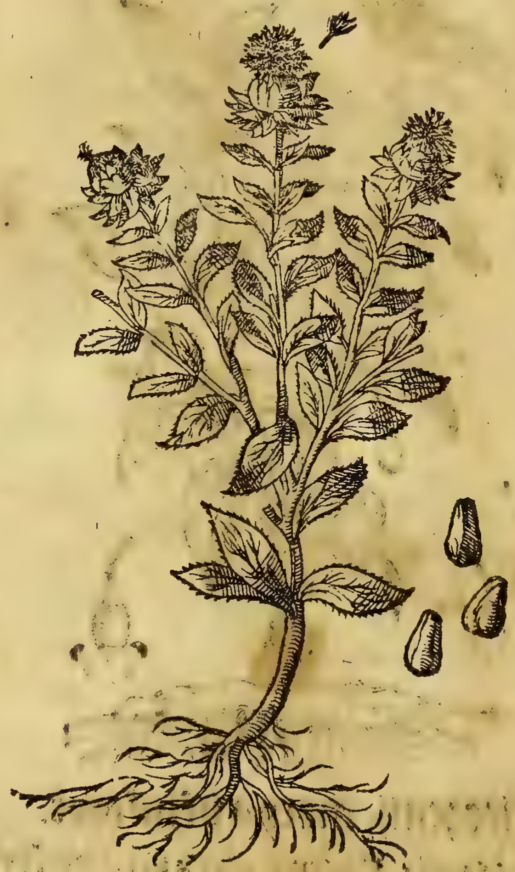
O Sſaffránu Planém. Kap. CLII.

Spůſob.

Saffrán planý ſege ſe na Zahradách: Prut má ſamotný, na wýš dwaulokетnj, oblý, rowný, pruhowatý, twrdý a drewnatý/při wrchu ratoleſtj ſe na několikero. Liſtj má nemnoho/a to obdlaužné, tluſté, twrdé, hladké, žilowaté, zelené / na koncy y wůkol oſtenečky mdlými oſazené/ ſſpiček žádných nemagjcý, než ſamo z prutu wycházegjcý. Cžjm wýſſe na prutu a na ratoleſtech ſtogj, tim menſſj geſt. Na koncy ratoleſtj hláwky má bodlawé a cho-

C wé a chochokaté/ okolo nichž zewnitř w okolku gest malé listjčko, na pohledění gako hwězda. Ty a takowé hláwky když se na kwět otwjragj, a to na podzym, wynássegj pěkné žluté, plné, husté a wonné kwěty, podobně gako prawý Ssaffrán. A gestliže se časně týž kwět nezbjrá/ potom zchmeyřowatj a zalétá. Semeno gest bjlé, hranaté, twrdau a hladkau ssupinkau přikryté/ fformy gako zrno gečné, než trochu wětssj/ wnitř bjlau, tučnau a sladkau massytostj naplněné. Kořen obdlaužný, tenký, kosmatý a neužitečný. Segj geg na zahradách y na poljch. * Za nassjch časůw nacházý se spůsob Carthami s bjlými kwěty/ a potom giný s modrými/ ale ti w Germanij gesstě gsau neobyčegnj a neznámj. *

Planý Ssaffrán. Cnicus, Carthamus, Crocus Sarracenicus.

D

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Semeno gest přirozenj horkého a suchého na druhém stupni. Mocý swau otwjrá, stjrá, rozděluge, wětrnosti rozptyluge/ žaludek kormautj/ studenokrewnost a wodu z těl Wodnotedlných wen žene.

Wnitř.

Někteřj chudj lidé užjwagj w pokrmjch suchého kwětu planého Ssaffránu, mjsto prawého Ssaffránu/ a nezle dělagj. Nebo žlutě barwj pokrmy/ a na stolicy pomáhá.

Semeno planého Ssaffránu obměkčuge břicho/ a wyhánj lépawý sslem skrze stolice. Ale má se to Semeno ztlaucy, a s polewkau od Slepice aneb od kuřete smjchati/ a tak sstáwu toliko aneb gjchu skrze ssat protáhnauti a protlačiti/ potom teplé přigjti. Nic méně žaludku vblizuge. Protož může se k němu něco Skořice, Zázworu, Musskátowého kwětu a Anýzu pro odnětj nechutenstwj přidati. Dotčené Semeno Papaussküm gest zob welmi přjgemný/ a wssak gich nepurguge gako lidj.

Planého Ssaffránu Semeno wykaupené, s Cukrem smjchané, do aust wzaté, a poznenáhlu požjrané, prsy zasslemowané a zanečisstěné propráwuge/ pljce čistj/ hlas ostřj a plodnost rozmnožuge. * Semeno nasseho Ssaffránu nenj tak mocné w purgowánj gako to, kteréž z Alexandrye přinássegj/ protož častokráte v weliké wáze málo působj. Ale proti tomu Compositiones Diacarthami, zwlásstě proti wodnotedlnosti, dobře strogené, gsau užitečné a dobré. *

Zewnitř.

Ssaffránu planého Barewnjcy užjwagj k barwenj Suken. Podobně y ženy k plátnům a

tnům a k ſſkrobenj. Kramáři také někteřj genž w kořenj handlugj, prawý Sſaffrán tim-
to planým ſfalſſugj/když geg přidáwagj a přiměſſugj.

Planý Sſaffrán ſlowe Řzecky κνίκος & κνῆκος, à mordendo & pungendo, eſt enî ſpi-
noſus carduus. Latině Cnicus & Cnecus, Carthamus à purgando, Crocus Sarracenicus.
Arabſky Carthani. Wlaſſky Saffarano Sarracineſco. Sſpanyelſky Alacor. Francauſky
Saffran Baſtard.. Německy Wilder Saffran. Polſky Krokos.

O Powazce aneb Lnicy. Kap. CLIII.

Powazka. Myagrum aliquib.

Myagri duæ ſpecies.

Spůſob.

NJEkteřj tuto Powazku magij a vžjwagij za Seſamum, ale ne-
nj to dobře, gakž nahoře w druhé Knjze 12. Kap. oznámeno geſt. Lépegi
ſtogj pod tim gménem Myagrum. (o němž Dioſcorides w kap. 112. Knj-
hy čtwrté) nežli pod Seſamum. Roſte mezy Lnem/k němuž ſe připodobňu-
ge liſtjm, prutem y hláwkau. Protož ſe y nazýwá Pſeudolinum. Liſtj s
předu má ſſpičaté, a ʒzadu ſſiroké/ Semeno zbjlažluté, chut ſladkau/ přjgemný geſt zob
Pěnkawám a Cžjžkům.

* Tyto Powazky mnohé ſe nacházegj/mezy nimiž geſt gedna ſubtýlného ſpůſobu, Turec-
ká Powazka nazwaná/a geſſtě giná welmi malá s okrauhlými hláwkami/a giné těm podobné.
Wſſecky gſau téměř gednoſtegného přirozenj. *

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Maſtnoſt aneb oleg obměkčuge gako Lněný oleg / kůži dělá hladkau a měkau.
Staří gjm dřewěné ſſakule pomazowali. Wjce o této Bylině nic nenacházým.

† Řzecky y Latině ſlowe Myagron, quaſi muſcipula ſiue muſcaria, quòd inſidentes ſiue
prætervolantes muſcas glutine ſuo implicet: & Melampyrum, vulgò Tri-
ticum vaccinum ſiue bouinum, & Vaccaria, Kühkraut. Německy
ſlowe Leindotter oder Flachsdotter. Polſky Lnica.

(*)

C

O Lwowé stopě. Kap. CLIV.

Lwowá stopa.	Leontopetalon.
* Lusstiny přezralé.	* Folliculi nimia maturitate corrupti.
† Bylinka z Semene wysslá.	† E semine nata plantula.

D

Spůsob.

LWowá stopa Rzecky a Latině *Leontopetalon*, Německy Lowen tapp. Roste pjdi zwýssi y někdy wýš/ a nahoře se ratolestj. Nese dwě aneb tři Semýnka w lusstince, weliká gako Cyzrno. Kwět má zbrunátna čerwený, gako Růžička aneb mák Polský. Listj ssiroké, rozdělené, Kapustowé. Kořen černý, okrauhlý gako Rzepa, s mnohými hrboly a vzly. Roste mezy osenjm na Rolجch. *Autor w swé Latinské Knize / též y D. Rauwolff in suo Itinerario w prwnjm djlu kap. 9. pjsse/ že in Hetruria & Apulia, weliká hognost této Byliny gako y na giných mjstech we Wlassjch sama od sebe na rolجch, a mezy obiljm růsti má/ a že okolo Halepo, kdež slowe Aslab, nalezl gi s kořenem brunátným a okrauhlým/ kteréhož vžjwagj drobně protlučeného, k wypleněnj Molů z ssatů. Kwět má žlutý/ brzo zaranj kwetne, prwé než se zyma gesstě skonáwá/ po němž býwagj okrauhlj Mechýřjkowé, w nichž se dwě aneb tři a z wětssj částky toliko gediné Semýnko nacházy / a to gest okrauhlé a twrdé, nesnadně se dá otewřjti / a wssak v mne y giných wzesslo, gakž tu vkázáno/ ale mjmo dwa prwnj listky dále růsti nechtělo/ až na podzym zahynulo. Když se kwět pone yprwé wyskytuge, má drobet giný spůsob/ a gest stručnatý, plný a hustý s žlutými kwjtky, krásný na pohleděnj/ gakož potom w giné Knize swé, malowánj z té samé Byliny / kteréž mi D. Rauwolff wedlé giných pěkných zrostlin vdělil, vkázati chcy.*

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Kořen v Wjně pitý, vsstknutj hadj vzdrawuge/ a y hned bolest zahánj. Vžjwá se také y w Klisterowánj proti Kyčelnj bolesti. Tato Bylina slowe Polsky Swiniá Rzepa. Německy Seuwurtz.

A

O Gedhogi aneb dobrém Mnjſſku.

Kapitola CLV.

Gedhog. Anthora ſiue Antithora.

Kořen z Gedhoge. Anthoræ radices.

Spůſob.

B

LAtině a Rzecky ſlowe Bylina tato Anthora ſiue Antithora. (gakž
někteř pjſſj) proto že wedlé Byliny gedowaté Napellum Sſalomunku roſte.
Přináſſegj gi z hor kraginy Liguriæ & Lombardiæ. Geſt Bylina wzneſſená pro
ti wſſelikému Gedu. Protož mu Němcy gméno Gifftheil přiwlaſtnili / to geſt po Cžeſku
Gedhog. Prut má geden půldruhé pjdi, a někdy y lokte zwýſſj / ten geſt okrauhlý pewný /
na němž ſtogj mnoho rozdělených ſubtýlných liſtůw, wždycky řad nad řadem. Při wr-
chu neſe mnoho modrých kwětů, gako Napellus, a wſſak menſſjch. Kořeny má dwa pl-
né, okrauhlé a obdlauzné, weliké gako Oljwy / někdy y wětſſj, podobně gako Nardus hor
nj / a ti gſau zewnitř počernalj, wnitř bjlj. Tuto Bylinu gá gſem wždycky měl za prawau
Zedoariam aneb Cycwár / o němž Auicenna a Arabowé pjſſj. Nebo Auicenna zgewně
klade / že prawá Zedoaria roſte circa Napellum, a že Kořen gegj Podražcy okrauhlému
podobný geſt. Nebo obecný Cycwár nenj prawý / čehož gá obſſjrně w Latinſkých Epi-
ſſtolách ſwých dowozugi. Pokudžby pak Anthora tato nebyla prawá Zedoaria, tedy gi-
ného nic býti nemůže, nežli Napellus Moyſi, o němž Auicenna prawj / že roſte wedlé Na-
pellum, a že Gedu Napelli, to geſt Sſalomunka geſt odporný / gakož y gá ſmeyſſljm / že
Zedoaria Auicennæ & Napellus Moyſi gedna wěc geſt. * Této Byliny s modrým
kwětem geſſtě gſem gá newiděl / ale kterauž w ſwé Zahradě mám, neſe zbledažlutý kwět gako
Womég. A newždycky má dwa kořeny poſpolu, ani gednoſtegného ſpůſobu / ale někdy geden
okrauhlý, někdy také tři / zwláſſtě dokudž geſt mladiſtwý / někdy dlauhé vzlowaté, aneb gako
Sſtjr y ginác zfformowané / gakž gſem tuto některé z nich ſpůſoby wymalowati dal. *

Přirozenj, mocy a včinkowé. Wnitř.

¶ Gedhog nad každým Gedem wjtězý, zwláſſtě proti Sſalomunkowi. Spomá-
há y proti wſſelikému vſſtknutj gedowatému, zwláſſtě pak od Hadů.

¶ Obhaguge y proti Mornjmu neduhu / zahánj žřenj žiwota, třeſenj Srdce a om-
dléwánj.

C dléwánj. Dále prospěssný gest také znamenitě proti Czerwům w břisse/ aby prach ten z kořene dětem w Mléce aneb v Wjně piti dáwal.

† Gedhog gmenugj Poláci Mnjssek dobrý/ protože wyhánj ged Skakomunka kterémuž oni Mnjssek zlý řjkagj/ kterýž člowěka do sedmé hodiny vmořuge. Latinjcy mjmo nahoře oznámená gména Aconitum salutiferum, Zedoariam. Arabowé Gieduar. Wlassi Anthollé. Němcy Heylgifft vnd Gifftheil. Anthora dicta quasi Antithora, quòd Thoræ id est Napello adversetur, & eius sit alexipharmacum. †

O Srdečném Semenu. Kap. CLVI.

Srdečné Semeno. Halicacabum repens, Vesicaria peregrina, Cardispermon.

D

Spůsob.

Tuto Bylinu nazýwáme Cardispermon, aneb Cardiacam repentem, ginj Halicacabum repens. Gest přespolnj zrostlina/ wssak wewssj Europě téměř dosti známá. Táhne se zhůru, a přip:ná k stromům neybližssjm swými ručičkami. Protož gi vžjwagj y pro stjn/ propletagj gi do železných mřežj v oken, do kautůw a do sstaňkuw zahradnjch. Listj gegj gest dole ssiroké/ nahoře qbdlaužné, wůkol zstřjhané gako Pryskyřnjk. Rewj má tuhé, hranaté, s subtýlnými ratoljstkami, bledými aneb zbjlažlutými kwěty. Ty kwěty následugj trýhrané nadute lussiny aneb pytljčkowé, wnichž ležj černé okrauhlé Semýnko, menssj než Hrách. A to v prostřed gest s formowané, gakoby člowěčj srdce do něho bylo wtisknuté/ čjmž přirozenj snad nás chce napomenauti, že toto Semeno k srdcy má přirozenau wlastnost a hogitedlnau moc/ podobně gako Polnj aneb planý Wolowý gazyk, Echium řečený, ma Semeno, kteréž podobné gest Hadj hlawičce/ a to Semeno proti gedu Hadjmu welmi pomáhá/ gakož w kap. 29 této Knjhy oznámeno.

Srdečné Semeno žádné zymy trpěti nemůže/ protož w Germanij zřjdka práwě wyzráwá, lečby Léto horké a Podzýmek měký nastal.

Polsky Sercá ſkrycie.

O Křiwatcy.

A

O Křiwatcy. Kap. CLVII.

Křiwatec. Bulbus Majalis.

Spůsob, Mjsto a Cžas.

KRziwatec Bylinka, mám za to, gest nám koliko Czechům známá a obyčegná. Nebo aby kdo giný prwé budto Latině aneb Německy o nj psal, nenacházým. W starém Herbáři Czeském gest dosti pilně wypsaná: protož widělo mi se slussné, abych gi tuto také aspoň při koncy tohoto nasseho Herbáře při ložil, a mlčenjm nepomjgel. Gest tedy Křiwatec Bylinka malá / roste na Lukách aneb při Lesých. Z gara wypaussti prautek prstu zwýssj, zelený, posmahlý, tenký gako Ssafrán aneb wětssj. Kořjnek má gako wlas / a okolo kořjnka zespod pod hláwkau tři zrnýčka, nětco náčerwenalá / kteráž to když se zragj, tedy pozčernagj. Spůsob toho prautku gest tento / že ležj na zemi přes celau noc / při wýchodu pak Slunce zdwihá se od země / až o Poledni vpřjmo nahoru stogj. Po Poledni začjná se pomalu zase pokládati, až do západu Slunce / a tuť giž zcela na zemi se položj / a tak trwá přes celau noc, až do wýchodu Slunce / kdež opět týmž spůsobem se zdwihá, gakož powědjno. A ten obyčeg každého dne zachowáwá. Mohlaby slauti Slunečná Bylina / poněwadž se samým Sluncem řjdj a sprawuge / a snad od něho moc y wlastnost béře a přigjmá / kterauž to Božcy dětinskému a nemocy Paducý spomáhá. O Poledni neylépe gi hledati / protože tehdáž práwě zhůru stogj. Kopati se má Měsýce Máge, okolo S. Filippa a Jakuba: nebo potom brzo pomigj.

B

Přirozenj, mocy a včinkowé.

¶ Pokudž z chuti geho poznáno býti může, gest přirozenj horkého a mjrného.

Wnitř.

¶ Proti Božcy dětinskému: Wezmi zrnýček Křiwatcowých, ztluc ge na prach / a s mlékem mateřiným paussteg djtěti w vsta / někdy po něm djtě proskočj zeleně žluté a bjle / a hned Božec přestane.

¶ Týž prach Křiwatcowý přigatý, Paducý nemocy spomáhá: Bylaliby pak ta nemoc weliká starému Człowěku / wezmi tři zrnýčka Křiwatce / rozetři ge a deg w piwě wypiti. Prawj že po něm neyprwé zčerná gako hlawně / a tak lehne téměř za hodinu. Potom bude zase prohěljwati / a wyskočj z něho psota zelená gako žluč / aniž se kdy wjce nemoc

C nemoc takowá nawrátj. Mně se při tom widj, že se mohau wjce nežli tři zrnýčka/ a raděgi w Lawendulowé wodě nežli w piwě přigjti. Giné mocy a vžitky této Byliny na ten čas negsau nám wědomé a známé.

O Rose Slunečné. Kap. CLVIII.

Ros Solis siue Rorella. Rosa Slunečná.

D

Slunečná Bylina aneb Rosa, gakž gi wypisuge *Dodonæus* gest malјčká a njzká zrostlinka, nemnoho listj má na malých sspičkách, drobného zdlauha okrauhlého, chlupatého a čerweného/ kteréž také gest drobet žlábkowaté kupodobenstwj malé lžičky, aneb té kterauž vssi páragj/ na němž se každého času drobet wlhkosti aneb wody nacházý/ také y tehdáž, když gest Slunce neyhorčegssj. Mezy listjm wynikagj malj slaupkowé, na tři aneb čtyři prsty dlauzý, počerwenalj, na wrchu ohnutj/ na nichž roste kwitјčko bjlé. Kořenj má tenké wlássenјčko.

Mjsto a Czas.

Roste Bylinka tato na mjstech wlhkých, pјsčitých, wýslunných a swětlých. Kwetne měsýce Máge a Czerwna. Zbjrati a trhati se má, když gest neywětssj horko a sucho.

Přirozenj, mocy a včinkowé.

Swědčj Dodonæus, že bylinka tato gest přirozenj ostrého, prudkého a pálčiwého/ horká a suchá na čtwrtém stupni. Chuti perné, stahugјcý/ drobet nákyslé a trpké wysussugјcý.

Wnitř.

Poněwadž se na této Bylince y w neyhorčegssj čas wlhkost nacházý, domnjwali se někteřj/ žeby za obzwláſstnj lékařstwj býti měla lidem magјcým Sauchotiny Phthisicis: ale Dodonæus tomu odpjrá/ a prawj že takowým wjce sskodj nežli k zdrawj slaužj/ a to za přjčinau pálčiwé horkosti, kterauž při sobě má. Pročežby ani do žiwota přigјmána býti neměla. Rosa z listj a z kwjtků sebraná, gest barwy ryssawé aneb zlaté/ a dáwá se lidem na Sauchotiny stonјcým, dýchawičným, kasslјcým, aneb gakýmkoli giným neduhem Plic obtјženým.

Zewnitř.

Listj této Bylinky s drobtem Soli ztlučené a přiložené, měchýře kdežkoli ti gsau na kůži protrhuge: a protož se inter Caustica počjtá.

Slu-

¶ Slunečná roſa ſlowe Latině Rorida, Rorella, Ros ſolis, Solaria & Salſirora. Ně- A
mecky Sonnendaw, oder Sondaw vnd Sindaw. Niderlantſky Leopichkrůyt.

De viribus herbæ Rorellæ, ex Ioanne Iſaco
Holando quædam deſumpta.

Když gſme Herbář tento giž téměř dokonati měli, poſláno nám z
Krumlowa odedwora Geho milosti Wyſoce Vrozeného Pána, Pana Petra
Woka z Rožmberka, Wládaře domu Rožmberſkého, welikého a předního tého
to času milowníka y ſſedrowníka rei Herbariæ w Čzechách, wypſánj této Roſyčky aneb
Bylinky Slunečné / z Latinſkého ſpiſu Ioannis Iſaci Holandi w gazyk Čzeſký přeložené.
W němžto poněwadž předjwné mocy gegj obſſjrněgi ſe wyprawugj / a Bylinka tato na
mnoze w Čzechách a zwláſſtě okolo Třeboně a Sudoměřic na gruntech téhož Geho milo
ſti Pána ſe nacházý / widělo ſe nám za dobré a ſlušné / abychom tuto při zawjrce Herbáře
něco krátce odtud wyberauce o nj položili / a k lepſſj známoſti gegj Čzechům naſſjm gakůž
takauž pomoc včinili. ¶ Ros ſolis geſt Bylina Slunečná, na njž ſlunce wjce nežli
na kterau ginau bylinu od Boha ſtwořenau Paprſlky a Influencye ſwé, rowně co na zlato
w žilách země, wypauſſtj a wylewá. Znali to ſtařj Filozoffowé a nalezli / že gako Slunce
wſſecky Planety a hwězdy, což gich koli na obloze nebeſké, předčj / a wětſſj moc ſobě danau
má wléwánj činiti, nežli která giná wěc od Boha ſtwořená: tak y Bylina tato wſſecky gi-
né Byliny mocý ſwau přewyſſuge. A toť geſt přirozenj gegj / že čjm horčegſſj a ſuſſſj geſt
země / a čaſu letnjho Slunce pálčiwěgſſj / tjm tato Bylina geſt mokřegſſj. Plno na nj Ro-
ſy bywá / tak že někdy na gednom prautku wjce nežli na tiſýc krápěgj wiſý. S kus toho ſám
vděř hebkau lopatkau na Bylinu, podſtawě prwé miſku ſklennau ſſirokau / aby na ni krá-
pěge ſpadnauti mohly / a naplnjš nádobku tau předjwnau roſau. A geſtli welmi horké
Slunce / tedy Bylina w krátkém čaſe, gako w půl hodině, bude wjce roſy mjti nežli prwé. C
Aby do dwadcýtikrát tu roſu ſrážel, wždycky zaſe plná roſy bude. Geſt pak welmi diwné B
odkud takowá wlhkoſt pocházý / a kde ſe gj w tak krátkém čaſu takowá hognoſt béře. Ne
bo čjm wjce horké Slunce giné byliny ſuſſj / tjm bylina tato geſt mokřegſſj, gakoby gi wo-
dau polil. Z čehož ſauditi můžeme / že má něgaké diwné mocy / a že muſý w ſobě mjti něco
zwláſſtnjho a ſkrytého. ¶ Wodau aneb Roſau z této Byliny do Sklenice ſhro-
mážděnau mohau ſe wſſeliké nemocy očj hogiti / budte ony z padánj Fluſů z hlawy do očj, a-
neb z horkoſti gakékoli. Táž woda hogj wſſecky nedoſtatky ſrdce, y klánj aneb pjchánj ge-
ho / žaludek a gátra zapálená ochlazuge / wſſecky boleſti hlawy z horkoſti pocházegjcý kro
tj / ano y ſſantowánj odgjmá / Raka vmořuge též y wlka / proti vkuſſenj gedowatých žiwo
čichů welmi proſpjwá / a proti wſſeligakým gedům pjti vžitečná / až y proti hljze ſpomáhá.
¶ Barwu na ſobě má Slunečnau / to geſt z temna čerwenau a žlutými Paprſlky roz-
dělenau / Figůra gegj podobná geſt hwězdě, a proportio gegj gako Planéty nebeſké, magj-
cý ſedm ratoleſtj na koncy ſſirokých, chlupatých a welmi ſubtylných: Zewnitř horká a
wlhká / wnitř ſtudená a ſuchá. Lewá ſtrana Byliny geſt ſtudená a wlhká / prawá pak hor-
ká a ſuchá. Složenj má mjrné gako Zlato: pročež žiwlowé gegj gedni od druhých odděle
ni býti nemohau, gako při giných bylinách / toliko od kwaſnic ſwých a nečiſtoty wyčiſſtěna
býti může. Překážj také žiwlů rozdělenj fixio to geſt vtwrzenj: nebo ſpolu oheň s wětrem
wyſtupuge per Balneum, Země pak od Kwaſnic odděliti ſe může / a kwaſnice od ohně a
wětru / ač nemnoho má kwaſnic.
¶ Mocy pak gegj Stařj Filozoffowé zatagili pro předjwné ſkutky gegj / gedni dru-
hé přjſahami a klátbami zawazugjce / aby tegných a předjwných ſkutků gegich žádnému
nezgewowali. Arnoldus Novavillanus powěděl / že diwné geſt, kterak ten člowěk vmřj-
ti může, kterýžby gi každého dne trochu, y w hruboſti gegj požjwal. Takowau moc má /
kdyby gi vwrhl do Sklenice, w njžby Wjno s gedem ſmjſſené bylo / y hned Sklenice ſe
rozſkočj. Pakliby giná nádoba twrdá, gako kamenná aneb Alabaſtrowá gedem nakaže
na byla, y hned Wjno w nj klokočkem zwjrati bude / gakoby pod Koſſljkem neyſylněgſſj
oheň byl / a Wjno wſſecko wyběhne, tak že nic tam nezůſtane.

 ¶ Také

C ❧ Také kdožby tuto Bylinku v sebe měl, a mezy swé nepřátely se dostal/ tomu nebudau mocy nic vſſkoditi/ ale naodpor hotowi budau mu wſſickni ſlaužiti. Byliby kdo okauzlen a překážku měl, buď na ſwém těle, aneb w řemeſle a žiwnoſti/ gako při wařenj Piwa aneb pečenj chleba, a gakýmkoli ſpůſobem/ nechť gen Bylinu tuto při ſobě noſý, předewſſemi čáry a kauzly bezpečen bude. Též kdyby ženě těhotné ku Porodu pracugjcý na břicho přiwázaná byla, hned porodj/ a kdyby pak y mrtwý plod byl, gakž ſe to ſtáwá, tedy wywodj/ což mnohokráte giž ſkuſſeno.

❧ Kdož Bylinu tuto v ſebe noſý, aneb každého dne málo něco gi požře/ dokudž to činiti bude, nebogj ſe Božce ani omdlenj. Byllby také kdo y Sſlakem poražen/ a vſtaby měl zkřiwená, tak žeby mluwiti nemohl/ wlož tuto bylinu do ſſátku a wytlače z nj mjzku deg nemocnému wypiti/ na mjſto vzdrawen bude. A to též čaſtokráte ſkuſſeno.

❧ Nadto kdyby někdo byl od Diábla poſedlý, zawěs mu na hrdlo tuto Bylinu/ gak dlauho gi noſyti bude/ tak dlauho gako Beránek tichý a pokogný bude. Nebo Diáblu moc geho ſe odgjmá. Kdož newěřjš zkus, a prawdu ſhledáš.

❧ Komužby krew z noſu tekla, a zaſtawena býti nemohla/ deg mu Bylinu tuto do Auſt/ a hned mu krew tecy přeſtane.

❧ Kdožby ceſtau gda welmi vſtal, napj ſe v wjně mjzky wytlačené z této byliny/ a hned wſſecka vſtaloſt pomine/ gakoby nebyl na ceſtě. Též rozuměg o vſtánj po negakém djle/ bude gakoby nedělal. Tak náramně nerwů, muſſkulůw a ſummau wſſeho přirozenj poſyluge. Rány, aby gi v Wjně aneb w piwě požjwal, w deſýti dnech zahoguge/ wſſak máš také týmž nápogem ránu wymýwati/ a omoče w něm kus čiſtého kmentu na ránu přiwazowati. Boleſt zubů ſamým přiloženjm též Byliny rychle bývá vkrocena. Což wſſe negednau ſkuſſeno. ❧ Napoſledy wypiſuge týž Holandus a vkazuge/ kterakby z též Roſy Slunečné Quinta eſſentia ſkrze dyſtyllowánj wywedena a wytažena býti měla/

D kteréžto mocy k wjře nepodobné připiſuge, k hogenj neduhůw a nemocý zhogitedlných y nezhogitedlných welmi w krzkém čaſu/ ſamu ſmrt přirozenau Bohem vloženau wyminic. Anobrž y toho doložiti ſměl/ Kdožby té Quintam eſsentiã Rorellæ každého dne ſtjžj gednoho ſſkrupule vžjwal/ žeby s pomocý Božj bezewſſech boleſtj, w tom ſpůſobu gakoby wěku ſwého třidcetilet měl, až do dne Saudného žiw býti mohl.

Konec Cztwrté Knjhy Herbáře.

Krátká

A

Krátká Zpráwa o rozličném Dystyllowánj aneb pálenj Wod.

Stařij Včitelé Lékařſſtij, neměli w vžijwánij Wod pálených / kteréž nynj wſſudy wſſem známé a obyčegné gſau/ než toliko wařili Byliny / a tu gjchu aneb ken Traňk nemocným dáwali: Nebo toho čaſu takowé Miſtrowſtwj pálenj wod geſſtě nebylo nalezeno. Chtěgj tomu někteřij/že má ſwůg půwod od Alchymiſtůw, aneb raděgi od Filozoffůw a zpytatelůw přirozených wěcý. Oni zagiſté widauce, co ſe w tomto Swětě mocý Slunečné horkoſti děge a půſobj/ totižto že páry wlhké a wodnaté z země wen ſe wytahugj/ a nahoru do kraginy ſtudené, kteráž ſlowe med. a aeri Regio, wynáſſegj/a tak w Oblak a mlhu ſe obracegj/ a potom rozpuſtjce ſe, dolů w ſpůſobu Deſſtě, Sněhu a Krup padagj. Týž ſpůſob zachowáwá ſe y při Těljch lidſkých / totiž že ſkrze přirozenau y nepřirozenau horkoſt, wlhkoſti a páry wſtupugj do Mozku/ gehožto ſtudenoſtj ſe shuſſťugj a ſrážegj/ a potom gſauce rozpuſſtěné, dolů tekau. Takowé pak páry, neywjce wznáſſegj ſe od horkoſtj dolegſſjch audůw/ gako od žaludka, Gater, Srdce/ ač také weliký djl přitahuge ſe gich od hlawy horké, bud od přirozenj, bud ginač zewnitřnjm něgakým ſpůſobem / gako když kdo na Sluncy aneb po Měſýcy s odkrytau hlawau chodj/ obogjm tim ſpůſobem nashromáždugj ſe wlhkoſti w mozku/ kteréž potom ſwými průduchy wen tekau/gako někdy noſem, odkudž Wozhřiwka pocházý/ a někdy padá ten tok do prſů na Plýce, a přiwodj Káſſel/ někdy do hřbetnice, a přináſſj Mrtwicy menſſj. ꝛc.

¶ Takowý hle ſpůſob přirozeného běhu wyſſetřiwſſe Mužj včenj, vgali za to/že týmž ſpůſobem wlhkoſti z gedné každé Byliny, aneb z gakékoli giné wěcy, proſtředkem horkoſti wytaženy býti mohau. ¶ Geſt tedy Dyſtyllowánj, wytaženj a oddělenj přirozených wlhkoſtj z gedné každé wěcy / a to mocý ohně aneb giné horkoſti, totiž Slunečné a hnogné: Nebo od těch třj horkoſtj, dyſtyllowánj ſe wykonáwá / a to w nádobách rozličných / Hliněných, Sklenných, Cynowých a měděnných. To pak dyſtyllowánj, kteréž ſe od horkoſti ohně půſobj, má ſwé rozdjly: Nebo někdy oheň pod Kotlinkau aneb pod kolbau ſe dělá/ gehožto horkoſtj páry nahoru wſtupugj, a potom wen tekau. Někdy ten Oheň dělá ſe ſwrchu okolo nádoby /aby ta wlhkoſt dolů do ſpodnj nádoby, ſkrze djry aneb ſſátek sſtupowala. Někdy opět proſtředkem horkého pjſku aneb popela, wſtawjce do něho Kolbu, aneb proſtředkem wody horké: Kterémužto dyſtyllowánj, Balneum Mariæ řjkáme. Někdy opět wſtawugj Kolbu s Alembjkem do pecy horké, po wypečenj chleba/ a tau powlownau horkoſtj, též wlhkoſt ſe wen wytahuge. Gſau pak geſſtě y ginj ſpůſobowé ſtrogenj ohně, w rozličných Pýckách a pálenj Wod rozličných/ale ti Alchymiſtům wjce náležegj: Protož o nich nebudu tuto wjce wypiſowati/neboby bylo dlauho.

¶ Od horkoſti Slunečné, též pálj ſe woda z kwitj wonného/ kteráž znamenitě wonná býwá, ale kalná: Nakladau do ſklenice Kwitj wonného / a obrátjc hrdlem dolů, poſtawj gi do druhé ſklenice, wůkol zahradjce a obmažjce, aby pára ani wůně wen gjti nemohla. Tu ſklenicy poſtawj na Slunce / a sſtupowati bude woda dolů huſtá a kalná/ takowéž barwy gako kwět, z něhož sſtupuge, a znamenitě wonná, gakž powědjno.

¶ Od horkoſti hnogné, též dyſtyllowánj ſe wykonáwá, zakopagjce do hnoge Koňſkého nádobu/a nechagjce neyméně tak ſtáti čtyři Neděle. Někteřj pro wětſſj horkoſt a pařenj hnoge/ proſeypagj geg Wápnem nehaſſeným / a tim ſpůſobem také wody y giné wěcy wen ſe wytahugj. ¶ Nynj neyobyčegněgſſj pálenj geſt w Kotljch, gichž y Winopali vžjwagj. Ale neylepſſj geſt pálenj, kteréž ſlowe w Lázni Marye: Nebo takowé dáwá wodu též chuti y wůně, gako ſama bylina z nj geſt wytlačená/a toho geſt ta přjčina/že ta Lázeň wlhkoſti ſwau čáſtky ſubtylněgſſj držj a zachowáwá / geſſto ſyc při giném pálenj, kteréž býwá od ſamého ohně, ſe rozptylugj. Protož také takowý téměř rozdjl býwá, me-

B

C wá, mezy wodami w Lázni Matye a w Kotljch pálenými/ gako mezy Wjnem a wodau. K tomu také nemjwagj žádného ssetedného ssmaku, od připálenj aneb od dymu/ gako giné wody, kteréž se w Kotljch dřjwjm aneb vhljm pálj/ a skrze to netoliko nelibé a nechutné ale y nezdrawé býwagj. A toho gest gistá průba na wodě Pelyňkowé/ ta zagisté když se w Alembjku Olowěnném pálj/ řjdko kdy bývá hořká, gako sama Bylina/ než sladká/ kterážto sladkost ne od Byliny, gjž nemá, ale od Olowa přicházý. Nebo když se takowý Alembjk párami zahřege, vdělá se z něho Pleweys drobný/ od něhož potom woda sladne gakož máme toho gistau průbu při takowých wodách/ že když se vsadj, mjwagj na dně bjlau gakausy sslemowatost/ a to neywjce býwá při těch wodách, kteréž se z nowých Alembjkůw Olowěnných pálj. Z starých gessto giž prwé několikrát skrze ně páleno bylo, ne tak toho se poznáwá/ proto že častým pálenjm, takowý Alembjk gako sskralaupem se popjná a obaluge/ pro kterýž ta plewneysowatost dolů scházeti nemůže. Nemá se pak tomu žádný diwiti/ že od té páry Bylinné, zwlássstě horkých bylin, w Olowěnném Alembjku, takowá plewneysowatost se dělá: Nebo známé gest, a y Dioscorides o tom wypisuge/ že Plewneys se dělá z plechůw Olowěnných, nad párau Octowau zawěssených/ a potom na Ljsu aneb na negaké rosstjky, z třtin vdělané rozkladených. Protož takowých Olowěnných Alembjkůw, neylépe gest zanechati.

Wody kteréž se w Kotljch pocynowaných pálj, ty daleko lepssj gsau než Alembjky Olowěnné/ proto že w nich Byliny wrauce v wodě, nemohau se připáliti/ když toliko nepřeženeš/ ale powlowně Ohněm mjrným tu prácy konáš/ ssaty mokrými w studené wodě klobauk aneb Alembjk často smáčege/ aby duchowé a páry wolněgi scházeti mohly. A takowý spůsob pálenj wod, nynj gest v wssech obyčegný: Ale nadewssecky giné spůsoby pálenj wod, předek držj ten kterýž se skrze Balneum Mariæ wykonáwá.

D Poněwadž pak wssecko toto o pálenj wod rozličných, wjce vkázánjm gednim a očitým spatřenjm, nežli gakau ssirokau řečj, poznati se může/ položjme wymalowánj rozličných Pýcek a nádob/ podlé nichž kdo bude mjti k tomu chut, bude mocy na tu fformu Pýcky, Kolby, Alembjky a giné nádobj k tomu potřebné, dáti přistrogiti. Než prwé něco o Mocech takowých wod pálených položjme.

Znáti slussj/ že Wody pálené týchž gsau mocý a skutkůw, gako gegich Byliny/ ale mnohem mdlegssjch/ proto že při pálenj nemalo se z podstaty bytečné gegich potracuge, a párau wycházý. Což znagjce někteřj Lékaři, raděgi Byliny wařj/ a té gjchy z nich mjsto wod pálených vžjwagj: Nebo takowé gjchy aneb Trancy, gakž y wůně y chut gich vkazuge, daleko mocněgssj a sylněgssj gsau, nežli wody pálené. Ale že nemocným negsau tak chutné, gako Wody/ z té přjčiny mnozý, aby y nemocným w tom se propůgčili, Wod pálených vžjwagj/ a nemocnj raděgi ge pigj/ proto že býwagj čisté, a chutněgssj w přigetj, nežli gjchy Bylinné: Ale musegj pilně a bedliwě (gakž swrchu powěděno) páleny a strogeny býti. Takowé zagisté býwagj znamenitě prospěssné/ a mohau y před některými gjchami bylinnými předek držeti/ zwlássstě w horkých a welmi pálčiwých zymnicech, pro ochlazenj a zahnánj žjzně. Julep chutněgssj a liběgssj z pálených wod býwá, nežli z gjchy Bylinné/ přidada k němu Wjna, aneb wodnatosti z Granátowých gablek, Limaunowé aneb Citronowé, gakž kdo chce/ a neylépe k takowé potřebě wymysliti může.

Též také wody pálené swůg vžitek magj zewnitř, pro ochlazenj Srdce, Gater, Hlawy, Očj/ aby z nich wodičky a Očjléky strogil/ gakž toho potřeba vkazuge.

Item, Wody pálené magj také swau chwálu, že wůnj swau libau občerstwugj tělo/ zwlássstě Růžowá, Majoránowá, Lawendulowá/ a giné těm podobné.

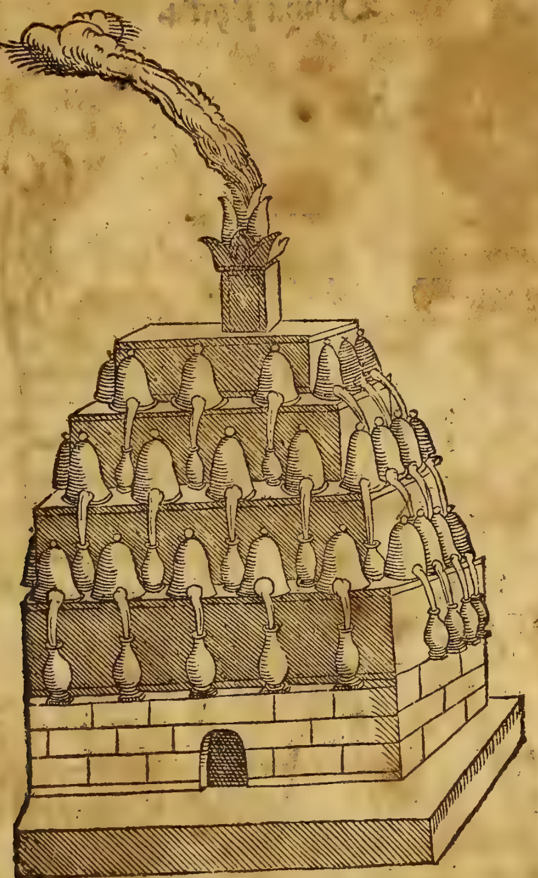
Item, mnohé z těch wod pálených, zwlássstnj moc magj, barwu pěknau twáři dáwati/ a gi wysslechtowati. Pročež y ženy Ličidla sobě z nich strogjwagj/ a k tomu neypřjhodněgssj gsau tyto: Kokořjkowá, Posedowá, Tykwic střjkawých, Aronowá, z Bobowého kwětu až Lipowého/ ale neylepssj gest z těch ze wssech ta woda, kteráž se z sstáwy Limaunowé pálj/ w njž se sskořjpčičky gakýchsy Mořských Hlemeyžďůw bjlé, a maličké gako Hrachowé zrno, prwé několik dnj močjwagj/ a teprw skrze *Balneum Mariæ* pálj. Takowá woda twář mladistwau a krásnau činj, a wrásky wyhlazuge. Czehož tuto nechtěl gsem zatagiti/ abych y ženskému pohlawj, kteréž neywjce toho potřebuge, w tom poslaužil.

Gest tedy pálenj wod znamenitě potřebné a vžitečné/ a v wssech Národůw wssudy (pro giž dotčené potřeby) obyčegné.

Forma

Forma a Spůſob Pýcek a Nádob k pálenj Wod.

Prwnj Pýcka.

Poněwadž tato prwnj Pýcka, gako y po nj náſledugjcý druhá, doſti pilně a na oko geſt wymalowaná / nepotřebuge obſſjrného wypiſowánj. Prwnj tuto Pýcku gmenugj Latinjcy Campanas roſtratas, proto že Alembjcy sfformowáni gſau gako Zwonowé B noſatj. Němcy gim řjkagj Roſenhüte. Obyčegně dělawali ge cýnowé / kterýchžto wſſak nynj žádný wjce neužjwá / leč ten, kdož zaumyſla, což lepſſjho geſt, potupowati chce. Hrnčjři ge giž dělagj z hljny, wnitř polewané gako giné hrnce. Pod gednjm každým Alembjkem aneb Klobaukem, ſtogj Kolba Měděnná, aneb hliněnná / do njž ſe kladau Byliny čerſtwé drobně zſekané / aneb v wodě, čaſem také y v Wjně macerowané a močené. Na tu Kolbu ſtawj ſe ten noſatý hemeljn, aneb Alembjk na wrchu / abyſe což neytjſněgi ſpolu ſcházeli a ſpogowali. Napoſledy podſtawugj ſe po ſtraně Sklenice, do nichž ti noſowé wcházegj / a woda kape. Dole gſau dwjřky aneb djra k topenj a přikládánj ohně.

Druhá Pýcka.

Tento ſpůſob pálenj aneb dyſtyllowánj wod geſt neyobecněgſſj. Nebo ſylně a ſpěſſně žene. W Apatékách mu řjkagj Veſica. W pýjčce ſtogj okrauhlý měděnný Kotel zadělaný / do něhož Byliny drobně zſekané kladau. Apatekáři na čerſtwé Byliny zſekané legj wodu pálenau od prwněgſſjho roku pozůſtalau. Nebo kdyby neměly wjce wlhkoſti, od ſylného a neſmjrného horka ſnadně by ſe připálily. Pakli nemagj žádných ſtarých wod, berau proſtau wodu Studničnau / ale nedělagj dobře. Bylo by lépe, aby z čerſtwých bylin ſſťáwu wytlačili, aneb ge v wodě zwařili / a ten Saft aneb gjchu do Kotla dáwali. Může ſe tak y na giné Byliny čerſtwé přilewati / a bude woda pálená tim ſylněgſſj. Nad Kotlem Měděnný helm aneb Alembjk ſtogj, wnitř pocýnowaný, s dlauhým noſem aneb Trubau. Ten gde dolů ſkrze nádobu dřewěnnau, aneb Sud plný wody ſtudené / až k Sklenicy k chytánj wody podſtawené. Ta woda w Sudu ſtudj, aby Spiritus a páry newypáchly / alebrž ſe ſhuſtly a w wodu obracely. Dole v Pýcky gſau dwjřce k dělánj ohně. Na wrchu pýcky po ſtranách gſau dwě dymowé trubice aneb Copauchowé zamazanj. Týmž ſpůſobem obyčegně pálj ſe y Wjno ženné z piwa aneb z Kwaſnic winných. Geſt také užitečné a potřebné ſſat na dwé aneb na tré ſložený, ano y kus ffiltzu aneb plſtky v

C wodě ſmáčeti/ a na helm aneb Klobauk ſwrchu přikládati, k ochlazowánj zhůru wyſtupugjcých pár a duchůw/ aby ſe tim dřjwe v wodu zbjrali a obraceli.

Druhá Pýcka.

Třetj Pýcka.

D ¶ Tato Pýcka geſt lepſſj, nežli dwě předeſſlé. Latině ſlowe Balneum Mariæ. W této Pýcce ſtogj měděnný Kotljk zadělaný/ do něhož ſtawěgj ſklennau aneb Cýnowau Kolbu/ do Kolby dáwagj čerſtwé zſekane byliny, kwěty aneb což dyſtyllowati chtěgj. A pod Kolbu, to geſt na dno kotla, podkládagj železný kruh ſlamau obtočený/ kterýžby Kolbu ſtále a nepohnutedlně zdržowal. Potom poſtawugj na kotel y na Kolbu přikrywadlo a neb wjko/ kteréžto má v proſtřed okrauhlé, weliké, prázdné mjſto a djru/ do njž ſe Kolba práwě treffuge/ a po ſtranách háčky železné/ gjmiž ſe to wjko zapjná a zawjrá. Na Kolbu ſtawěgj ſklenný Hemeljn, Alembjk, aneb Klobauk/ ſpogenj aneb ſcházenj gich w hromadu obwazuge ſe dobře ſſátkem namazaným Kleiſtrum, z bjlku wagečného a z mauky vdělanym/ kterýžto potom od horkoſti ſe připěká tak tuze/ že žádná pára po ſtraně vcházeti nemůže. Pod nos Hemeljnowý ſtawěgj Sklenicy přigjmagjcý/ a w tom mjſtě kdež do nj wcházý, opět může ſe ſſátkem pokleiſtrowaným to ſpogenj oblepiti/ aneb proſtým ſſátkem mokrým obwázati. Na wjku widjš djru s dřewěnným čepem/ tau děrau přilewagj wody do Kotla ſkrze trychtýř/ kdyžby wřela a vbylo gj, tedy otwjragj tu djru/ a vwřelau wodu ginau teplau doplňugj. Při této Pýcce dole widjš y giné čtyry djry/ z nichž neywětſſj aneb neywyšſſj zdržuge železa aneb železný Roſſt, na něgž vhlj kladau/ a ſkrze ten Roſſt popel dolů padá na ohniſſtko, k němuž ty tři gine djry gdau/ aby popel ſkrze ně wen mohl wybjrán býti. Na wrchu této Pýcky po ſtraně gſau dwě trubice/ ſkrze než ſe dým wen kaUřj a wycházý/ a v nich magj býti dwa Copauchowé z hljny vdělanj s rukowětj k zacpáwanj a otwjránj/ aby ſe oheň ani nerozmáhal ani nevmenſſowal.

¶ Tato fforma Pýcky gakž powědjno geſt neylepſſj/ neb ſe w nj poznenáhlu Woda wypaluge/ poněwadž horkoſt wody, w njž Kolba ſtogj, nenj tak prudká a ſylná, gako w předoznámených dwau pýckách/ w nichž od horkoſti pálčiwé neyſubtylněgſſj páry a Spiritus nadjle ſe tratj a mizegj/ a wody čaſtokráte ſe připalugj a nechutné býwagj. Tuto také nemá ſe pomjgeti lněného ſſátku aneb Filce, kterýž ſe na hemeljn přikládá/ o němž při druhé bylo oznamowáno.

¶ Někte-

Někteřj vžjwagj cýnowých Kolb aneb Hemel nů, protože gsau stálegssj. Ale w A
prawdě mnohem vžitečněgi a lépe gest bráti sklenné Kolby a ssetrně s nimi zacházeti. Ne
bo woda kteraž se w cýnowých Kolbách a hemeljnjch wypaluge, béře poněkud moc, neči-
stotu, a cyzý ssmak z toho kowu / což se při Pelynkowé wodě spatřiti může: když se ta w
Cýnowých nádobách dystylluge, nemá chuti hořké po bylině ale sladne / čehož nenj giná
přjčina, nežli že se chut od kowu proměňuge. A to se stáwá netoliko při wodě Pelynkowé/
ale y při giných wodách / kteréž se z Bylin přirozenj horkého a chuti perné aneb ostré dy-
styllugj / že téměř žádného patrného znamenj a čitedlnosti té chuti perné a kausawé s sebau
nepřinássegj. Wytahugj také při tom y nečistotu z toho kowu / což z toho poznati může-
me / když ty wody wytažené za některý čas stogj / že se pod nimi na dně gakás nečistá bylá
materya sadj. Nebo ty palčiwé a ostré páry na djle po stranách cýnu se přichytagj a při-
držegj / a časem swým w subtylné mrwičky a krusty se měnj, gako Pleweys / odkudž wody
Bylin y hořkých a horkých býwagj sladké a nečisté. Že se pak po stranách cýn w Plewеys
obracý, žádný se tomu nediw. Nebo Plewеys nic giného nenj (gakož Dioscorides včj)
nežli kůrka a částka Olowa / když se to dymem prudkého Octa ecuge a rozpaussti.

Třetj Pycka.

B

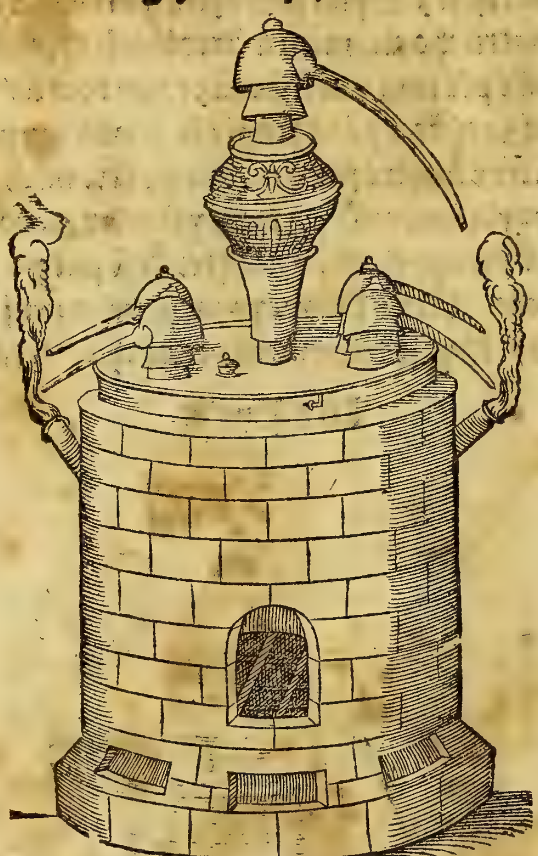
Proti tomu když se Byliny w sklenných nádobách dystyllugj, nic se toho což swrchu ozná-
meno neděge / wody čistotně se wypalugj / a chut y wsseckú moc přirozenau swých Bylin
zachowáwagj. Pakliby giných Kolb nebylo před rukama než cýnowé / wždy aspoň heme-
ljn má býti sklenný. Nebo na Hemeljnu wjce záležj nežli na Kolbě.

Cztwrtá Pýcka.

Z wypsánj třetj Pýcky, můžeme y čtwrté porozuměti, což se čtyř Alembjků dotý-
če, kteřjž v wodě w kotle stogj. Kolby ty mohau Sklenné býti aneb Cýnowé / wssak he-
meljni toliko sklennj. Gednakaždá Kolba na wjku má swau djru, co neyrowněgi wykrau
ženau / a dno v Kotla musý okrauhlé býti / aby na na něm Kolby státi mohly, na wěncých
slaměnných, aneb železných kruzých. Neywyšsj pak aneb prostředni Kolba má swůg
zwlásstnj spůsob / kterýž Latině gmenugj Balneuum super vaporibus, to gest Lázeň nad
párami. Nebo Kolba nestogj v wodě / ale wisý nad párau wlažnau horké wody. A By-
liny, kwětowé y giné Materie tím spůsobem lehyčkým teplem z nenáhla se dystyllugj / což
ač negde spěssně, gako w předesslých fformách / wssak ty Wody gsau neyznamenitěgssj a
 neylepssj.

C neylepssj. Poněwadž se tu nic nemůže ani připáliti, ani wypáchnauti aneb zmizeti. Kolba gest z mědi aneb cýnu vdělaná, a do giné Cýnowé nádoby wsazená/ gakož malowánj přjtomné vkazuge. Ta nádoba na wrchu má ssiroké břicho, w němž Kolba stogj / dole pak má traubu / kterauž se co neytěsněgi skrze djru w přikywadle do Kotla wstawuge/ tak že ta dotčená trauba nad wodau stogj/ a toliko páry z wřelé wody w sebe přigjmá.

Cžtwrtá Pýcka.

D

Táž nádoba při Kolbě swrchu, a při traubě dole, kdež se w hromadu spogugj, gsau dobře zamazané a zalutowané/ tak aby žádná pára a dým wen vcházeti nemohl. Ani se může táž kolba z té swé nádoby wynjmati/ než tak vstawičně spolu zůstáwagj. Neb gsau tak spogené a zadělané, gakoby geden byli Jnstrument/ toliko Sklenný hemeljn může se dolů snjmati/ když se Byliny aneb giné Materye do Kolby dáwati magj.

Pátá Pýcka.

¶ Toto Balneum také gest welmi čisté a pěkné. Stogj Kolba cýnowá w Kotle / a na nj klobauk pánwičkau wůkol obkljčený a k nj připogený, tak že se odděliti nemohau/ do té pánwice z swrchnj nádoby, kteráž do kamenného slaupu wsazena gest, studená woda vstawičně teče po cýwce/ gakž kohautek obrátjš/ a to proto, aby ten Klobauk aneb Alembjk, okolo něhož ta woda oplýwá, wždycky ochlazowala/ a tim snáze páry do něho wystupugjcý, w wodu se obraceti, a po swé trubicy dolů sstupowati mohly. Když pak ta woda w pánwicy okolo Alembjku horkostj geho se zahřege/ y hned má se čjpkem swým dolegssjm wytočiti/ a giná studená wrchnj trubicý zase napustiti. Nechceli kdo té práce wytočowánj a napaussténj wody mjti / může Kohautků w obau čepjch pootewřiti / aby se tak mnoho wrchnj trubicý wody studené napaussťělo/ gakby mnoho spodnj horké wytékalo. Ale wssak na to pozor mjti musýš/ aby wrchnj nádoba aneb Kotel w slaupě prázdný nezůstáwal/ ale bylaliby potřeba studenau wodau se doljwal.

Gest y giná gessťě nádoba aneb Kotljk s trubicý a s čjpkem po straně w slaupě wsazená/ z njž se woda horká do Kotla napaussťj když wywře/ aby Kotel vstawičně plný byl/ a dystyllowánj se nepřetrhowalo. Ta pak woda w té nádobě po straně wsazené týmž ohněm se zahřjwá, gjmž Kotel/ a aby horkost ohně do wrchnj nádoby, w njž gest a býti má studená woda gjti nemohla, pro tu přjčinu gest djra aneb Copauch po straně pod wrchnj nádobau vdělaný/ kterýž dým a horkost wen wywodj/ k tomu také Slaup ten (kromě té djry, w njž

ry, w njž Kotljk aneb nádoba ſtogj) ſewſſech ſtran wſſudy wyzděný a wyſſutrowaný, až A
do ſpodnj nádoby aneb Kotljku. Gakož to wſſecko mnohem lépe z tohoto wymalowánj
gedenkaždý poznati, a tomu gruntowněgi porozuměti bude mocy / nežli z mnohé řeči a
obſſjrného wypſánj.

Pátá Pycka.

B

Sſeſtá Pýcka.

¶ Takowé Pýcky vžjwagj Benátčané a Neapolitánſſtj, kteřjž hognoſt magj ſklen-
ných Alembjků. W té pýcce přes den a přes noc wjce nežli Sto žegdljků wody napáliti ſe
může. Pýcka geſt okrauhlá, gakož wymalowánj toto vkazůge/ podobná k naſſjm oby-
čegným Kamnám/a má wůkol množſtwj Kolb hliněnných polévaných/takowé fformy
a podobenſtwj gako ſklenice, do nichž nemocnj obyčegně wodu ſtawěgj / a na každé z nich
poſtawěgj Alembjk ſklenný/ a přiwazugj k makowičce naſchwál k tomu přiſtrogené Re
cipient, to geſt ginau Sklenicy, do njž woda teče. Wypaluge ſe pak a zahřjwá táž Pýcka
tim wſſjm ſpůſobem, gako náſſe Kamna / wſſak když ſe w nj hrubě topj, nekladau tehdáž
Bylin a kwitj/proto aby ſe přjliſſnau horkoſtj nepřipálily. Než když prwnj horkoſt trochu
gako powychladne / tu hned chutně wſſickni, kteřjž k tomu djlu nařjzeni gſau, zahradjce
wſſudy dobře pec, Byliny a kwitj zſekané nakládagj / Alembjky Sklenné ſtawěgj / a tak
hognoſt Wod wypalugj : A ty daleko lepſſj gſau, nežli giné kteréž ſe w Olowěnných aneb
Cýnowých Kolbách a Alembjcých dyſtyllugj.

Nektera obecněgſſj a ſnadněgſſj pálenj a Dy-
ſtyllowánj Wod pro lidi chudé.

¶ Horkoſtj Slunečnau také ſe woda pálj z kwitj wonného/kteráž též náramně won
ná býwá, wſſak kalná/a to timto ſpůſobem : Nakladau do Sklenice kwitj wonného, a o-
brátjce hrdlem dolů, poſtawj gi do druhé Sklenice/ zahradjce wůkol a obmažjce, aby pá
ra ani wůně wen gjti nemohla. Tu Sklenicy poſtawj na Slunce, a ſtupowati bude do-
lů woda huſtá a kalná, takowéž barwy gaké geſt Kwět z něhož ſtupuge / a znamenitě
wonná gakž powědjno, budto z Růže, Fioly, z Hřebjčků, aneb z kwětu Zwonečkowého,
z Rmenu, Lawendule, Majoránky a giných těm podobných.

¶ Giný lehký a ſnadný ſpůſob, bezewſſeho nákladu a to w rychloſti pýcku ſobě vdě-
lati : Wezmi hrnec weliký dobře polévaný (Staré ženy berau Možděř/ ale hrnec k to-
mu geſt

C mu gest lepssj / nebo woda poněkud do sebe přigjmá wlastnost a moc z kowu) přes takowy hrnec přetáhni mocný bjlý lněný ssátek / a po kragjch wůkol hrnce prowázky dobře obwaž. Na to plátno nakład Růže, Fioly a giného kwitj aneb zsekané Byliny, což náležj a dosti gest / potom na též Kwitj aneb Byliny swrchu přilož čistý a mocný papjr / na ten wstaw Pánew s řežawým vhljm / wssak podlože kednu něco popela. Aneb wezmi k tomu Medenicy mosaznau, kteráž by práwě ten hrnec až k wrchu obsáhla a zawřela / aneb obwaž ssňůrau, ať se gedno s druhým zauplna streffuge. Tak kwitj to od horkosti dolů skrze ssat do hrnce wodu wydá. Hrnec pak ten w studené wodě státi má takměř až po krage. Nebo sy ceby se neylepssj moc wypálené wody, od horkosti z plamene pocházegjcý wykauřila a wyčichla.

Ssestá Pýcka.

D

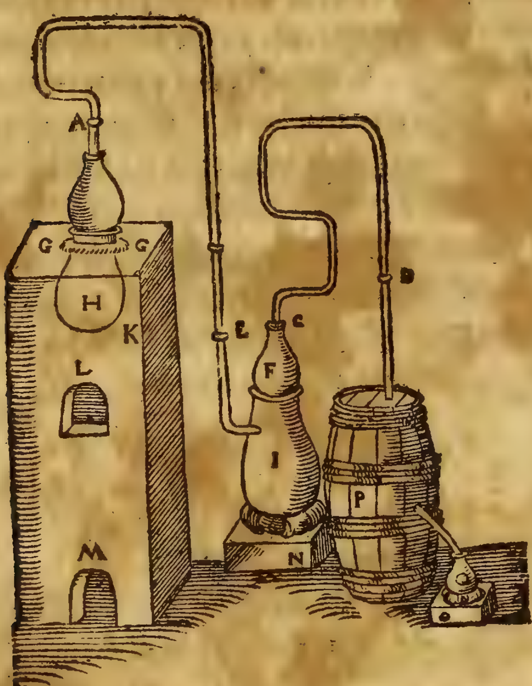
* Subtýlná Forma a Spůsob Dystyllowánj, z Lékařské Knjžky Wysoce včeného P. D. Jana Wayern, Knjžete Klewského Lékaře wypsaná.

Chceli kdo mjti pěknau a subtýlnau Formu, skrze nižby mohl Spiritus a neysubtylnegssj moc aneb y Oleg z Krámského wonného kořenj, aneb y Spiritum vini, to gest podstatu Wjna a giných podobných wěcý mistrowsky wytahowati / ačkoli to y giným Instrumenty wykonati se může / wssak tomu a těm, kteřjž toho žádost magj, k libosti, widělo mi se na zawjrku této knjhy gesstě tuto přiložiti. ❧ Neyprwé vděleg skrownau čtyrhranau Pýcku / a do nj malý Kotljk s plechowau trubicý aneb Instrumentem, gakž malowánj vkazuge. Potom Kotljk ten do Pýcky wstaw / kteráž mjti musý w každém kautě rohu průdussné djrky, skrzeněžby dým wen wycházeti mohl. To wykonage, naplň ten kotljk až do polowice studničnau wodau / a wlož do něho ty Materye, kteréž dystyllowati chceš zdrobna protlučené, postawě swrchu Klobauk s geho trubicemi, gakž Mustr a Forma vkazuge / a obwáže spogenj pewně Wolowým měchýřem aby nic wen nepáchlo. Sprawě to, neyprwé lehký oheň vděleg / a potom práce té pilen buď.

❧ A. B. C. D. Spogenj trubic. E. F. Klobauk. G. G. kdež Klobauk do kotljka wcházý, těstem obmazaný. H. I. Kotljk. K. Pýcka. L. djra pro oheň. M. djra pro popel. N. O. Stolice. P. Sud. Q. Sklenice aneb Recipient. Sud w prostředku musý mjti djru, aby geg trauba prossla / když geg progde, tedy djru tu Woskem, ssatem aneb čjm neylépe býti může, zaděleg a zacpeg / a plný wody naleg. ❧ Můžeš tak y Spiritum vini, aneb neysubtylnegssj moc z Wjna wytáhnauti giným spůsobem / gako z dobrého a prawého Wjna páleného, několi-

několikrát přetaženého aneb prohnaného in Balneo Mariæ, tak dlauho ažby na průbu Spiritus A vini na Lžjcy zapálený do cela wyhořel/ a žádné wlhkosti po sobě nepozůstawil. Ale obecný lid na odpor tomu činj. Nebo když chce pálené wjno pjti, neyprwé ge zapálj / a tak wypálj z něho Spiritum, kterýž sobě pokládá za Syru aneb nečistotu páleného Wjna/ ostatek potom dopigj / což giného nic nenj, než nečistá wlhkost/ kterauž sobě prwé Cukrem a ginau přjsadau ponětůd k libosti připrawil.*

Tyto Trauby gsau plechowé bjlé pocýnowané.

B

Regule.

¶ Neylepšj wypalowánj děge se in Balneo, gakož při třetj a čtwrté Pýcce dotknuto/ zwlásstě bylin těch aneb kwětů, kteřjž gsau přirozenj horkého a suchého, a libé wonj. Ale Byliny přirozenj studeného aneb wlhkého, mohau se w giných obyčegných Pýckách dystyllowati.

O Rektyfikowánj pálených Wod.

¶ Když se giž wody wypálj, musýš ge rektyfikowati a naprawowati, ačby spálenjnau zapáchaly, aneb Flegmatyckau zbytečnost w sobě měly/ gakož gi obyčegně wssecky wlhké a ochlazugjcý byliny mjwagj/ aneb ty kteréž prwé wodau byly skropeny/ a tak se chowaly w čerstwosti/ a za několik dnů w sklepě wlhkém ležely, aneb w času wlhkém trhány byly/ odkudž fflegmatycké wodnatosti dostáwagj. Takowé naprawenj může se konati skrze horkost Slunečnau/ totiž aby wodu pálenau dal do Sklenice/ dwa djly gi naplně, dobře wrch zacpal a kůžj obwázal/ třetj djl té Sklenice wstawil do pjsku w něgaké nádobě k Sluncy, po čtyřidceti dnů a wjce. Když se ten pjsek od Slunce zahřege / budau se wody skrze Slunce a horkostj pjsku rektyfikowati a wyčisťowati od zbytečné fflegmatycké a hrubé wlhkosti swé/ kterauž potom odděljš a scedjš, a do giné nádoby přelegeš. Tak budau trwánliwěgšj w swé celosti, dobrotě a hodnosti. Wystawugj se také Wody bez pjsku na Slunce w slaměnných wossitkách.

O Chowánj pálených Wod.

¶ Wody naprawené a Rektyfikowané magj dobře opatrowány býti/ a chowati se w mjrně chladném mjstě w létě/ w zymě pak w sklepě, aby nezmrzly/ z čehož se zase kazý a k žádné platnosti potom nebýwagj. A když stogj w teplé Swětnicy ryssawěgj, měknau, zapáchagj, kalj se a zlehčugj. Protož má se gim přjležité mjsto mjtně obrati/ aby nebylo ani přjliš studené, ani horké, ani wlhké.

¶ Wssecky

C ¶ Wssecky wody přirozenj a složenj studeného a wlhkého, po roce magi se přec wyléwati. Ale wody horkého a suchého přirozenj, mohau do dwau y do třj let, wssak nic déle, w swé mocy zůstáwati. Ač magjli které z nich dobrau wůni swau, můžeš gich déle vžjwati/ gakýchž množstwj gest, Polegowá, Majoránowá, Sspikanardowá, Lawendulowá a těm podobné.

O Vžjwánj pálených Wod.

¶ Wody pálené magj tu wlastnost a moc/ kterauž samy Byliny, Kwětowé aneb giné gegich Materye, z nichž gsau dystyllowány. Ačkoli když se Byliny wařj, g[i]cha ta gegich a Traňk mocněgssj býwá, nežli woda z nich pálená/ gakž gegich chut y wůně vkazuge: Wssak wody pálené přjgemněgssj a liběgssj gsau k vžjwánj do žiwota/ gichy pak obyčegně býwagj hořké a odporné. Gest pak wod pálených rozličný vžitek. Některé pigj pro ochlazenj, zwlásstě w pálčiwých Zymnicech/ y sice když léto gest horké proti žjzni/ gakéž gsau Sstowjkowá, Ssterbákowá, Czakankowá y giné podobné/ buď tak samé aneb s Julepem a ginými sstáwami a Saffty smjssené. Giné wody pigj proti rozličným Nemocem: Některé zewnitř přikládagj skrze dwogité sssátky lněné aneb Kaudel w nich omáčenau na čelo, na židowiny, na žaludek, na Gátra, pálčiwé wředy a neduhy/ ꝛc. Některé opět slaužj očjm wkwapowánjm/ giné twář wyčisstugj a wysslechtugj/ gakž to po různu w Knjze této dostatečně oznámeno. Apatékáři neywjce gich vžjwagj k mjssenj s Syrupy/ a když Pillule stělowati magj.

D

Registrum

Registrum Cżeſkých gmen wſſech Stromů a Bylin w tomto Herbáři obſažených. Počet Latinſký vkazuge co na kterém liſtu, Litery a.b.c.d. hledáno a nalezeno býti má.

Dwogilj.

L.

Ocun

Prýni

Skočec

Register der Deutschen namen aller Baums und Kreüter, so in diesem Buch begrieffen.

Die zal bedeut das blat/ der Buchstab die seiten des Blats.

J.

K.

T.

V.

 Vogel.

(*)

LATINARVM, GRAECARVM ET OFFICINIS HODIE VSITATARVM NOMENCLATIONVM INDEX. NVMERVS FOLIVM, Litera faciem folij designat.

A.

B.

C.

D.

N.

Narciſsi

Porrum

Sacra

Sidium

T.

V.

Vlna

(*)

INDEX GRAECARVM APPELLATIONVM ET VOCVM, QVAE IN HOC OPERE EXPRESSE PONVNTVR. NVMERVS FOLIVM,

litera faciem folij designat.

(*)

Plures nomenclationes Græcorum in Latino Indice, sub suis quasque literis Lector inueniet.

Registrum Bylin w ięzyku Arabſkém.

Fanuſi

Registrum Bylin w gazyku Wlaſſkém.

Caualo

Registrum Bylin w gazyku Hispanském.

Racz de

Registrum Bylin w gazyku Francauském.

Ocilletur

Registrum

Registrum Bylin w giných neznámých a cyzých gazycých / o nichž se w Herbáři tomto zmjnka děge.

Pala

(*)

Pppp Regiſtrum

Registrum aneb Summowni poznamenánj wſſech neduhůw a nemocý / kterěž na Lidi a čaſem y na Howada přicházegj / wnitřnjch y zewnitřnjch / k tomu y Lékařſtwj k zhogenj gich / s některými ginými kuſy k Hoſpodářſtwj nalezitými: tak že geden každý na rychlo, což mu potřebj, ſnadně nagjti / a z mnohých wěcý což mu ſe ljbj, wybrati ſobě může. Počet vkazuge na Liſt / Litery a.b.c.d. na ſtránku liſtu.

(+)

I.

Tato Lékařſtwj vžitečná, zdrawj celého těla a žiwota Lidſkého zachowáwagj.

II.

Proti zewnitřnjm neduhům a Nemocem hlawy, Kůže a Wlaſů.

1. Kyſawau, praſſiwau a lupinowatau Hlawu hogj.

2. Wſſi, Mole a hnjdy s hlawy sháněgj.

3. Wlaſy s hlawy dolů sháněgj.

4. Lezenj wlaſů bránj.

Swinſký

III.

Proti wnitřnijm neduhům a nedoſtatkům Hlawy aneb Mozku.

Zewnitř.

3. Hlawu a Mozk skrze Keychánj wyčisſtugj.

4. Hlawu a Mozk skrze odplíwánj wyčisſtugj.

W Vstech žweykané tyto wěcy.

5. Hlawy a Mozku posylugj. Wnitř.

Na wrchu Hlawy.

Mytjm Hlawy.

Wůnj.

6. Flusy Hlawy odnjmagj a Mozk wysussugj.

Wnitř.

Dragakanth

IIII.

Lékařſtwj proti ſtudeným neduhům Mozku / gacýž gſau Záwrat, Sſlak, Mrtwice, Paducý nemoc, Vſpánliwoſt. ꝛc.

Wnitř.

Poleg

Registrum.

Sagapenum

Safft

2. Czerwené a brunátné Vhry z koſſtické twáři snjmati mohau.

3. Pjhy od Slunce.

4. Nežity a wřjdky na twáři hogj.

5. Oſtrau a drſnatau kůži na twáři wyhlazugj.

6. K Lјčenj twáři ženſké tyto wěcy napomáhagj.

7. Wráſky na twáři a na čele zahánegj.

VI.

Lékařſtwj Očjm potřebná.

1. Zrak člowěka zlepſſugj, wygaſſugj a oſtřj.

Wnitř.

Zewnitř.

Polſký

Pusspan

8. Prým Gazyka hogj.

9. Potracenau řeč zase nawracugj.

10. Žábu w Hrdle aneb pod Gazykem.

11. Hniliny a osutiny w Vstech hogj.

Chléb,

W Vstech držeti.

VIII.

Lékařstwj náležitá k Vssjm.

1. Sluchu posylugj a potracený zase nawracugj.

2. Hučenj a zněnj w Vssjch odgjmá.

3. Bolenj Vssj vkrocuge.

4. Vssi wředowité a takowité hogj.

 Nedwedj

Lektwař

Registrum.

Plesska

5. Proti neduhům Plic, wředu a Talowu, odkudž suchá nemoc Phthisis, aneb Sauchotiny pocházegj.

Wnitř.

Lékařstwj užitečná a prospěssná Srdcy.

1. Srdce posylugj tyto wěcy.

Wnitř.

2. Proti třesenj aneb třepetánj Srdce od žluči do žaludka se wylewagjcý pocházegjcýmu, prospjwagj.

3. Proti omdlewánj a mdlobě.

XII.

Lékařstwj pro žebra Prsůw a Boky.

1. Proti Můře, kteráž w nocy dussý.

2. Proti wředu aneb kłánj Bočnjmu kterež Pleuresis slowe.

3. Proti kłánj a pichánj w Bocých od nadýmánj a wětrů wnitřnjch.

XIII.

Lékařstwj na Prsy aneb Cecky Ženské.

1. K zachowánj małých Prsůw.

2. Potracené mléko Matkám a chůwám zase nawracugj a rozhogňugj.

Zewnitř.

3. Sražené Mléko w Prſých rozpauſtj.

4. Proti naběhlým Prſům po oſtawenj Djtek.

5. Mléko w Prſých sſtawiti.

6. Twrdé Prſy obměkčugj.

7. Otok Prſů zaháněgj.

8. Zpukánj a rozſedliny Prſů hogj.

9. Zwředowilé Prſy vzdrawuge.

10. Zpukané Bradawice v Prſů hogj.

XIIII.

Lékařſtwj proti nemocem Břicha a neyprwé Žaludka.

1. Žjzeň haſý.

O Žjzni na Zymnicy ſtonjcých, hledeg pod Tytulem o Zymnicých.

2. Appetyt a chut k gjdlu zbuzugj.

Saturege

Zewnitř.

7. Žřenj, hryzenj a kaušánj Žaludka vklá- dagj. Wnitř.

Pálčiwau přnokrewnost Žaludka vklá- dagj. Wnitř.

8. Nechutenstwj a dáwenj Žaludka zastawugj.

Wnitř.

Zewnitř.

9. Proti bolenj Žaludka dobrá Lékařstwj.

Wnitř.

Kopřiwowé

6. Plynutj

6. Plynutj žiwota, Běhawku, Auplawicy a Cžerwenau nemoc ſtawugj.

Wnitř.

Přeſlička

Klisterowánjm.

Zewnitř.

9. Bolenj Břicha od Matky, hledeg mezy Audy rodjcými.

10. Žřenj aneb Psotnjk dětinský střewnj vkládagj. Wnitř.

Zewnitř.

11. Czerwy aneb Sskrkawky w břisse wyhánegj a mořj. Wnitř.

Ořechy

12. O Průtrži, hledeg mezy Audy rodjcými.

XVII.

Lékařſtwj proti Neduhům Střewa zadnjho, Konečnjk řečeného.

1. Proti tomu, když ſe čaſto na ſtolicy chce, a wſſak nic wytlačiti nemůže, Tenaſmus Latině ten neduh ſlowe.

Zewnitř.

XVIII.

Lékařstwj proti neduhům Boků pod žebrami, Latině *Hypochondria* slowau. A Neyprwé

Prawého Boku a Gater.

1. Rozpálená a horká Gátra hogj.

Wnitř.

2. Nedů-

Zewnitř.

6. Počátečnj Wodnotedlnoſt vzdrawugj.

Wnitř.

Wlaſký

7. Otok břicha vkládagj.

8. Oteklé nohy.

XIX.

Lékařſtwj proti Neduhům lewého Boku a Slezyny.

1. Zacpanau a oteklau Slezynu otwjragj a ztenčugj. Wnitř.

Wřes

Regula.

Lékařſtwj proti zacpánj Gater připomenutá, mohau také na wětſſjm djle, proti zacpánj Slezyny vžjwána býti.

XX.

Lékařſtwj proti nedoſtatkům Ledwj. Ledwin a Měchýře.

1. Zacpánj Ledwj proprawugj. Wnitř.

Wjce nagdeš mezy Lékařſtwjmi, kteráž Moč ženau.

Zewnitř.

2. Proti bolenj Lewj aneb Bedr od Matky

hledeg pod Tytulem Audů roditedlných.

3. Proti horkým Ledwinám, hledeg pod

Tytulem horkých Gater.

4. Proti wředům Ledwin, hledeg pod

Tytulem o Měchýři.

5. Moč aneb wodu z Cžlowěka ženau tato Lékařſtwj. Wnitř.

Registrum.

Přeſlička

Poponec

Zewnitř.

14. Když Kámen do trubice přigde a moč zacpáwá. Zewnitř.

Regula.

Cožkoli k močenj a obecnému kwětu Ženſké mu aneb k u Porodu napomáhá a geg žene, to též drobj a wyhánj kámen. Zaſe proti tomu, cožkoli kámen drobj a wen pudj, to též proprawuge a žene y Moč, kwět Ženſký a plod.

15. Aby Kámen Człowěka wjce nikdý ne napadal a netrápil. Wnitř.

XXI.

Proti neduhům Rodjcých audů, při Pohlawj Mužſkém.

1. Proti Průtrži lůna Mužſkého. Wnitř.

Liſtnatec

XXII.

Při Pohlawj Zienſkém.

Kořen

Zewnitř.

Regula.

Nahoře napowěd,no,že ta lékařstwj,kteráž Moč a Kámen wen pudj,ženau také a wywodj Flussy ženské Menstrua,porod y lůžko.

13. Nem,rný a přilissný tok ženský zastawugj. Wnitř.

Regula.

To připomjnám Cžtenáři, což nahoře oznámeno, že kteréžkoli Lékařſtwj ženau Moč, Kámen a Měſýčný kwět, ta též pomáhagj wen plodu, a wypuzugj Secundinam, lůžko.

XXIII.

Lékařſtwj proti Neduhům zewnitřnjch Audůw: a předně Rukau a Noh.

2. Oſtré

Experi-

5. Proti Podágře z horkosti. Zewnitř.

6. Před Podágrau Cžlowěka obhagugj.

Wnitř.

XXV. Lékařstwj proti neduhům, kteřjž se na Kůži aneb pod kožj wynjtagj.

1. Proti Swrabu, strupu a prasſiwině.

Wnitř.

Zewnitř.

Mařena

Diwizna

Wwww

Dwogilí

XXVI.

Lékařstwj proti wsseligakým Zymnicem.

1. Proti

3. Proti Hljzám a Pryſkýřům mornjm.

4. Proti oſeypánj Dětinſkému, aby ſe neſſto wice brzo wen wyrazyly.

XXVIII.

Lékařſtwj proti Zymnicým přeſtáwagjcým a zaſe ſe nawracugjcým.

1. Zymu a třeſenj wſſech Zymnic předgjti můžeš těmito Lékařſtwjmi. Wnitř

Zewnitř.

2. Přeſtáwagjcý Zymnicy wůbec hogj tyto wěcy. Wnitř.

Zewnitř.

3. Obzwláſſtnj lékařſtwj proti každodennj Zymnicy. Wnitř.

4. Proti Zymnicy třetjho dne, *Tertiana* řečené. Wnitř.

5. Proti Zymnicy čtwrtodennj, *Quartana* řečené. Wnitř.

6. Pot ženau tyto wěcy.

XXIX.

Proti wsseligakým přjpadnostem,

které od zewnitřnjch vrazů a sskod přicházegj.

1. Proti rozličným Gedům.

Které wěcy Gedům wůbec odpjragj.

Marum

2. Proti Morowému gedowatému nakaženj, hledeg mezy Zymnicemi.

3. Gedowaté byliny aneb owoce lidem y žiwočichům smrtedlné, a lékařstwj gim odporná.

4. Proti gedu a Otráwenj.

5. Proti wsstknutj gedowatých Zwjřat.

6. Proti Gedowatému wsstknutj Hadjmu. Wnitř.

11. Proti žahadlu Sršňů a Wčel.

12. Aby tě žádná Wčela neuštipla.

13. Proti zkaušánj od Koně.

14. Proti zhryzenj od Cžlowěka.

XXX.

Lékařstwj proti aurazům wšelikým od pádu, ustřčenj, bitj, sekánj a bodenj.

1. Proti odchrkowánj krwj od pádu.

Wnitř.

2. Proti sſedlé a ſražené krwi w těle.

Wnitř

Zewnitř.

2. Proti wnitřnjmu raněnj, ſraženj a gjným urazům. Wnitř.

Poſed

13. Proti ranám od Zaranj gedem napusstěných.

14. Proti čerwům w Ranách.

15. Glidwasser obstawugj.

16. Bodené rány vzké rozssiřugj.

17. Trny, Třjsky a zalomená železa wen z těla wytahugj.

Wochlice,

XXXI.

Lékařſtwj proti aurazům od giných přjčin zewnitřnjch, gako od Ohně, od Zymy a chůze.

1. Kdožby ſe od ohně ſpálil, těmito léky hogiti ſe může.

2. Proti odznobenj noh od weliké Zymy a Mrazu, tyto wěcy dobré gſau.

3. Proti odhnětenj noh od Obuwj.

 4. Vſtánj

XXXII.

Některj kuſowé a vměnj k Hoſpodářſtwj vžitečná/a předně o tom což k Gjdlu náležj.

1. Syrowé Maſſo.

2. Wařené Maſſo.

3. Saláty, Sſalſſe a omáčky.

4. Kořeněnj.

5. Ginj Pokrmowé.

6. O Mléku.

7. O Seyřjch.

8. Ocet w rychloſti vdělati.

XXXIII.

Což k Nápogi náležj.

1. O Wodě.

2. Piwo a Wjno wonné a chutné přiſtrogiti, a ſſmak mu odgjti.

3. Wjno wláčkowité oprawiti.

4. Kalné Wjno včiſtiti.

7. Průba, geſtli Wjno s wodau ſmjſſeno.

8. Meſt dlauho ſladký zachowati 172.c

9. O Kořenných Wjnjch nagdeš w náſledugjcým Regiſtrum pod tytulem Wjn.

XXXIIII.

I. Wſſelikē nečiſté žjžaly zaháněgj.

2. Komáry a Mauchy.

3. Blechy.

Registrum.

XXXV.

Někteřj domácý kusowé potřebnj.

XXXVI.

O Wěcech Zahradnjch.

XXXVII.

Lékařstwj proti Neduhům Howadským.

1. Koňům.

2. Dobytku Howězýmu.

3. Swinjm.

4. Owcým.

5. Psům a Wlkům.

6. Slepicým.

7. Holubům a Ptakům.

8. Wčely zachowati.

9. O Rybách.

XXXVIII.

Praktyka o Počasých a Powětřj.

(*)

Giné Registrum w němž poznamenány gsau wsselike Wody, Sstáwy aneb Saffti, Olegowé, Wjna, Octowé, Syrupowé, Julepowé, Lektwaře, Konffekty a Cukrowé, Extracta, Soli, Pilule, Masti a Flastrowé: O nichž se w Knjze Herbáře tohoto gakby z rozličných Bylin strogeni, a k čemu vžjwáni býti měli, po různu wypisuge.

1. Wody z Bylin pálené.

2. Sstáwy aneb Saffti z některých Bylin.

Safft

3. Olegowé ſtrogenj aneb wypálenj z Bylin.

4. Wjna některá kořenná.

5. Octowé rozličnj.

Registrum Bylin w gazyku Latinském, Czeském a Polském.

K Dobrotiwému Cztenáři.

Poněwadž gazyk Polský blížssj gest nasseho Czeského, nežli který giný/a w Herbáři tomto, wssechněch téměř gazykůw Křestianům známěgssjch gména Bylin na swých mjstech položena gsau, kromě Polského/proto že Herbář gegich časně dosažen býti nemohl: widělo mi se aspoň tuto při koncy obzwlásstnj Registrum k giným přidati/z něhožby Czechowé gakž takž porozuměti mohli, kterak Bratřj gegich Polácy w řeči swé některé Byliny gmenugj, a w čem se od nich dělj/a z toho y mnohá gména přirozeného gazyku swého popprawiti/ano y ne gedny Bylinky wlastněgi z gazyku Polského, nežli z giných od swého rozdjlněgssjch, okřtiti. Zdáli se komu y tato práce má daremnj býti, nechť užiwe smyslu a rozumu swého: dosti mám na tom, když mně neužitečná nebyla/a gakož nepochybugi, Milownjkům *Rei herbariæ* ljbiti se bude. *B. V.*

Danyel Adam.

A.

Alypum

Carduus vulgaris, Obecný bodlák: podgorzal.
Carota, Cžerwená řepa: Marchew czerwona.
Carpinus, Grab, Grabina.
Carthamus, Planý Sſaffrán, Krokos.
Carum, Caruí, Lauční kmín: Kmin polny.
Caryophyllata hortensis, Benedykt.
Caryophyllata montana, Kuklík.
Ocymum Caryophyllatum, Bazalika hřebíčkowá: Drobna bázylika.
Caryophylli aromatici, Hřebíčky kramſké: Gwoźdźiki kramne.
Caryophylli Indici majores & minores, Gwoźdźiki Indyſkie.
Caryophylli ſilueſtres: Planý Karaffilát: Polne gwoźdźiki.
Caſsia ſolutiua, Kaſsia Fiſtula: Strącze powidlne.
Caſsia odorifera, Skořice: Cinamon.
Caſtanea, Kaſſtany.
Caſtanea equina, Kaſſtany Turecké.
Cataputia major & minor, Skočec: Skoczek wielki y mały.
Caucalis, planá petržel: Pietroſzník.
Cauda equina, Přeſlička: Przeſlka.
Cauda leonis, Býkowá bylina: Gniazdoſz.
Caulis, Kapuſta.
Cedrus Lycia, Koſodřewiná.
Cedrus major, Cedrowé dřewo.
Cedrus Phœnicia, Jalowiec czerwony.
Celidonia, Laſſtowičj hnjzdo: Sándáliná, Zlotník, Jáſkolcze gniazdo.
Centaurium, Zeměžluč: Centurzia.
Centauriũ majus, Rhaponticum, Gesſiennec, Wolſſa gorycżká, od řeky Wolſſe v kteréž roſte.
Cepa, Cybule: Cebulá.
Cepæa, Planá kuřinoha: Kozipárſk.
Ceraſa, Třeſſně: Trzeſnia.
Ceraſia humilis, Chamæceraſus Nízká wiſſně aneb Třeſſně: Trzeſnka poziemna.
Ceraſia racemoſa, Třeſſně hroznatá: Trześnia gromiſtá.
Ceraſa alba & nigra, Wiśnie białe a cżarne.
Cerriſuber, Ilex, Swjda: Wiezożołd.
Boletus cerui, Gelenj hubka: Jelenia gębka, Jelenj iagka.
Ceruiocelum, Elaphoboſcum, Srnj ko ren: Láńia broń.
Ceterach, Ceterák: Stonogowiec.
Chamæcipariſsus, Zahradnj Cypřiš: Cypřiš ogrodny.
Cupreſsus, Cypriſowe drzewo.
Chamædaphne, Wlčj lýko: Wilcze lyko mnieyſze.
Chamædrys, Ožanka menſſj: Ptaſze oczka.
Chamædrys altera, Zywiczka wielka.
Chamælæa, Wilczy pierz.
Chamæleon albus, Pupawa bjlá: Dźiewiśil biały.
Chamæleon niger, 1. Pupawa černá: Oſt cżarny, Rzepká záięcża.
Chamæleon niger 2. Dźiewiśil cżarny.

Chamæmilla, Rmen: Rumienek wonny.
Chamæpeuce, Bágno.
Chamæpytis 1. Rwa: Iwinka.
Chamæpytis 2. Ožanka aneb wlaſtnegi Zywiczka mnieyſza.
Chamædreos falſum, Wielká ožanka aneb Kloſna.
Characias Tithymalus, Kolowratec: Roman wielki.
Chelidonia, vide Celidonia.
Chelidonium minus, Kaupowé koření: Myſze iagká, Pſzonká.
Chelidonium paluſtre, Wolowé oko: Kmieć.
Chondrilla, Kozý cecek: Kożimlecz.
Chryſanthemum, Zlatý kwět: Bylica żołta.
Chryſocome, Amaranthus purpureus, Brunát, Szarlat.
Cibebæ Officinarum: Rozynki małe.
Paſsulæ, Cybeben, Rozynki wielke.
Cicer, Cyzrna: Cieciorka.
Cichorea, Čakanka: Podrożnik ogrodny.
Cichorea ſilueſtris, Czákanka polnj: Podrożnik polny.
Cichorium Conſtantinopolitanum, Podrożnik Turecki.
Cicuta, Bolehlaw: Swinia weſz.
Cicuta minor, Vitium Petroſelini, Weſzka ogrodna mezy pietruſzkau poſpolicie roście.
Cinamomum, Skořice: Cinamon.
Cirſium, Wolowý gázyk wlaſtý: Oſtrożeń.
Ciſsampelos, Břečtan: Kurdwan.
Ciſtus fœmina, Ciſtowá růže: Pczelny byt.
Ciſtus mas, Pczelná roža, Wčelnj růže.
Cidonia mala, Kdaule: Pigwy.
Citripomum, Cytrowé gablko.
Ciclaminus rotunda, Swinſký ořech: Gdulá ziemna.
Clematis 1. Barwjnek: Barwnick.
Clematis 2. Motli, Powog.
Clematis 3. Mieśięczkowy Powoy.
Clinopodium, Klinopad: Storzeſz Storžyſzek.
Clinopodium quorundam, Czyścica czarna.
Clymenum, Chobotna wyka.
Cneorum, Przeslęgwa.
Cnidium grauum, Kolowratec: Wilczi pierz mnieyſzy.
Coccus infectorius, Szárlatne iagody.
Colchicum Orientale, Ocun: Rozśiad.
Colchicum vulgare, Zimowit.
Coloquintida, Kagſké gablko: Banka, iáblko zamorſkie.
Colubrina biſtorta, Hadj koren: Wężownik czerwony.
Colimbades, Oliwky.
Conſolida major, Swalnjk: Koſztiwal.
Conſolida minor, Cžernohlawek: Glowienka czerwona.

Conſolida rubea, Glowienka modra.
Conyza major & media, Zlatý trank: Slachtáwa wietſza y mnieyſza.
Conyza minor, Bleſſnjk: Zolty pleſznik, Spiwrzod.
Cotula fætida, Smrduty rmen: Pśi rumien.
Corallina, Korálowý mech: Gliſtne ziele, Korallowe gniazdo.
Coralloides, Sanicula alba, Swietlec mały y wielky.
Coriandrum, Koliandr: Kolendra.
Coris, Zwonček: Dźiorawiec, Dzwonki.
Cornus, Drjnky: Szpácze śliwki, Swidośliwki.
Cortuſa, Zarzyczká.
Coſtus, Páſternák wloſki, Dźiegiel Indyſky aneb Zamorſki.
Cretamus, Bábia dupá od ſmradu.
Crithmus 1. Herba S. Petri, Bábia ſol.
Crithmus 2. Fœniculum marinum, Kopr morſki.
Crithmus 4. Rowniatky.
Crocus, Sſaffrán: Száffran.
Cubebæ, Kubeby.
Cucumer aſininus, Niedźwiedzy ogorek.
Cucumer ſilueſtris, Ptáſzy, leśny ogorek.
Cucumer hortenſis, Okurka: Ogorek.
Cucumer longus, Ogorek dlugi.
Cucurbita, Tykew: Bánia.
Cucurbita Indica, Bágno.
Cuminum ſatiuum, Kmjn kramſký: Kmjn kramny.
Cuminum ſilueſtre primum et 2. Chłopaczki.
Cuminum ſilueſtre 3. Oſtroſzki polne.
Cuminum ſilueſtre 4. Krečiſſek.
Curcuma, Scorpioides, Paciorzyczka.
Cuſcuta, Kokotice: Kánia przędzá.
Cyanus maior & minor, Chrpa, Modrák: Bławát, Modrzeniec, Modrag.
Cymbalaria, Cymbálek: Zwieśiniec.
Cynocrambe, Pſý kapuſta: Bázanka.
Cynogloſsa, Pſý gazyk: Pśi iezyk.
Cynogloſsum vulgare, Zywokoſt.
Cypariſsias tithymalus, Chwogka menſſj: Soſnká mnieyſza.
Cyperus, Planý Galgán: Oſtrzyſz wodny Indyſki, Cyprowe korzenie.
Cytiſus frutex, Kozý detel: Szczodrzeniec.

D.

Dactyli idæi, Kamen piornowy.
Dactyli, Daktyle: Datelki palmowe.
Daphnoides, Wilcze lyko wielke.
Daucaria, Vuularia, Klobucziki.
Daucus Creticus, Ptačj hnjzdo: Ptáſze gniazdo.
Daucus 1. Kmjn leśny.
Daucus 2. Smlod biały.
Dendroides tithymalus, Romanowe ziele wielke.

Dens

Registrum.

Melones

Perforata, Cžerweny zwonček: Dzwonki, Dziorawiec.
Periclymenum, Matrisilua, Lesnj Lilium: Wonny Powoy, Przewierčień.
Persea prunus, Perské ſlowy.
Persicus, Persica malus, Brzeſkew, Broſkew: Brzoſkwinia.
Persicaria, Rdesno: Rdest bjlý y cžarny. Cžarny oſobliwie ſlowe Hydropiper, Wodnj pepř.
Pes columbinus, Holubj noha, Cžapjnā ſek: Zorawie noski.
Pes leonis, Huſý meydlo: Przywrot.
Pes milui, Kanjá noga.
Petasites, Tussilago maior, Konſké kopyto: Lipieſznik.
Petroselinum, Petržel: Piotruſzka.
Petroselinum Macedonicum, Petržel Macedonſká: Opich włoski.
Peucedanum, Gelenj kořen: Gorzyſz wielki.
Phalangium, Kopřiwo Kralowſké plané: Paięczygon.
Phalaris, Kanárowé ſemýnko: Myſzy ber.
Phalganion, Koſátky.
Phaseoli, Wlaſký hrach: Fazoly.
Phellodrys, Zaludowý ſtrom: Wiezozolo.
Phillyrea, Tremcha: Trzemcha cžerwona.
Phænix, Myſſj kaukol: Wyczyniec.
Phu magnum, Kozljk: Kozlek włoski.
Phu medium, Kozlek wielki.
Phu minimum, Kozlek mały.
Phyllitis, Pſaný tráwé: Gelenj jazyk.
Phyteuma, Zerwa.
Picea, Smrk: Smierk.
Piceaster, Soſna, Chwog: Soſnia.
Pilosella, Myſſj vſſko: Niedoſpiałek.
Pimpinella, Bedrnjk: Biedrzeniec.
Pinaster maritima, Soſnia pomorſka.
Pineæ, Borowé ſſiſſky: Limbowe orzeſzki.
Pinus domestica, Borowice zahradnj a domácý, Limba: Limba drzewo nieco Soſnie podobné.
Pinus maritima, Borowice pomorſká: Szczotolinba.
Piper, Pepř: Pieprz.
Piper Æthiopicum, Egyptſký pepř: Pieprz ſtrocżyſty.
Piper botryites, Pepř w hroznjch: Pieprz groniſty.
Piper Indicum, Pepř dlauhý, Indyanſký aneb Turecký: Pieprz Indiyſki.
Piperitis, Piperát: Pieprzyczka abo Włoska rzeżucha.
Pistacia, Klokočky, Wlaſké oříſſky: Klokoczyna włoska.
Pisū maius, Hrách bohatý: Wielgroch, Wielogroch.
Pisum minus, Hrách obecný: Groch ſwoyſk.
Pitiusa, Chwogka: Soſnka wietſza.
Plantago aquatica, Fistula pastoris, Gitrocel wodnj: Wodna babka.
Plantago hortensis vel maior, Gitrocel wětſſj: Babka.
Plantago longa siue minor, Gitrocel menſſj: Języczki polne.
Platanus, Gawor: Jawor wodny abo włoski, že do Wlach neyprwé přineſſen: Wodoklon, že ſobě při wodách libuge.
Pecilias, Bonus Henricus: Pſoſer: Mańczywec.
Polenta, Sládo: Tłucz gecna.
Polium maius, Polium: Swiozynka, ſiwe glowki.
Polium minus, Lawanda.
Polygonatum, Kokořjk aneb Lícidlo: Krowka.
Polygonum mas, Truſkawec wětſſj: Sporzyſz.
Polygonum fæmina, Truſkawec ſamice: Płonnik rolny.
Polygonum minus, Tiſýc zrnek: Żable gronka.
Polypodium majus, Oſladyc: Paproтka wietſza.
Polypodiū minus, Paprotka mnieyſza.
Polytrichon, Netjk: Łomikamień, Skalna rzaſka.
Poma, Jabłka.
Poma Adami, Cytriny Rayſkie, Pomorancżie wielkie.
Populus alba, Topol bjlý: Topola biała.
Populus nigra, Topol černý: Topola płodna, že rodj pupence y zrnka k lékařſtwj.
Populus Lybica, Horni Topol: Oſika.
Porrum commune & siluestre, Porr: Luk domowy a polny.
Porrum capitatum, Porr hláwkowatý: płodžiſſek głowáty, porgłowáty.
Portulaca domestica, Kurinoha: Kurzanoga abo Tluſtoſz.
Potamogeton, Rdest wodny.
Potentilla, Stříbrnjk: Złotnik, Srebrnik.
Poterium, Zylenicc.
Præmorsa, Cžertkus: S. piotra ziele abo Łyśina.
Primula veris, Bukwice bjlá: Pirwoſnka, Ziele paráliżowe.
Propolis, Skráyny woſk, Pierzga.
Pruna cerea, Sſpendljky: Sliwy białe.
Pruna damascena, Sedmihradſké ſſweſtky, Sliwy Węgierskie, Karlátky.
Prunus sebestena, Hedwábné ſſweſtky: Jedwábne ſliwky.
Psillium, Bleſſnjk: Pśilen.
Ptarmica prima, Perſan, Keychawicnjk Kichawiec.
Ptarmica 2. Pierſſeň, že z něho brzo kwět ſprchá.
Pulegium, Poleg: Poley.
Pulegium Cretense, Dyptam cžarny, abo Kretinſky poley.
Pulicaria, vide Psillium.
Pulmonaria 1. Plicnjk: Poroſt ſemny, Wątrebne ziele, Granicżnik.
Pulmonaria 2. Majowa nuodunka.
Pyrus, Hruſſkowý ſtrom: Gruſzka.
Pyretrum vulgare, Peltram: Zabne ziele, Zebownik ſwoyſki.
Pyrola, Hruſſtička: Gruſzticzka.

Q.

Quercus, Dub: Dąb.
Quinquefolium, Pětiliſtek, Pětipršťek: Pięcirnik biały.
Quinquefolium luteum, Pięcirnik żołty.
Quinquefolium pcluſtre, Żabia noga.

R.

Ranunculus candidus maior et minor Pryſkyřnjk: Kozia drzeć.
Ranunculus comatus, Konikle: Saſanki ráne.
Ranunculus pratensis, Jaskier.
Ranunculus palustris, Mitjk: Mierzik.
Ranunculus rotundus, Jaskier okrągły.
Raphanus major, Ředkew, Rzodkiew.
Raphanus rusticanus, Křen: Chrzan.
Rapum, vide Napus.
Rapum longum, Řepa dlauhá: Rzepa dluga.
Rapum rotundum, Okrauhlice: Rzepa maldrzykowata.
Rapum siluestre, erraticum, Řepa bljdná.
Rapunculus, Planá řepka: Polny kolnik.
Resina, Pryſkyřice, gummi: Żywica.
Rhamnus primus, Bodlák: Strzelij glog, Strzeliglożina.
Rhamnus 2. Bedźieniec.
Rhamnus 3. Hakowiec.
Rhodia radix, Růžowý kořen: Rożnik, Rożyniec.
Rhabarbarum, Rum Turecke.
Rhaponticū, Zeměſluč wětſſj: Wolſzcy goryczka, Rum Moſkewſkie.
Rhus, Sumach, Garbarſkie ziele.
Ribes, S. Jana Wjno: Porzeczki.
Ricinus, Skočec wětſſj: Aleſzczowina, Konopie włoska.
Ropertina, Geranium 5. Ziebienoſki.
Rorella, Ros Solis, Roſyčka ſlunečná: Rośiczka.
Rosa Alexandrina, Růže Damaſſkowá: Roża Alexandryiyńſka, Damaſceńſka, abo Pżmowa.
Rosa incarnata, Růže tělná: Roża cielista.
Rosa vulgaris, Růže domácý: Roża.
Rosacea bacca, Sſipky růžowé: Rożane jagody.
Rosmarinus coronaria, Wěnečný Roſmaryn: Rozmaryn.
Rostrum porcinum, Caput monachi, Pleſſka: Mlecz świni, Piſk świni, Zabikwiat.
Rubia tinctorum, Mařena, Reyt: Marzana wietſza, abo Reta.
Rubus major, Oſtružina: Oſtrężyny leśne y polne.
Rubus Idæus, Malina: Maliny.
Rumex, Sſtiowjk zahradnj: Szczaw siany abo ogrodny.
Ruta capraria, Galega, Kozy rauta: Rudewka.
Ruta hortensis, Rauta zahradnj: Rauta.
Ruta siluestris, Armola, Rauta planá: Hognopoſſka.

S.

Sabina fructifera et sterilis, Sabina, Kláſſterſká

Konec Jndexu.

Errata, to gest Mcylky, kteréž se při tlačenj zběhly, takto wpřjmný Čžtenář naprawj.

Na listu 3. A. řádku 25. působj wolné, čti wonné dycháni.

Na listu 35. na straně wypusstěna litera B.

Na listu 39. D. že každého roku: čti že přes celý rok sladké hřiby rc.

Na listu 44. po straně mjsto C. má státi A. a pod nj na řádku pátém, mjsto protižlutenicy čti proti kapawému močenj. A dolegj mjsto D. postaw literu B.

Na listu 47. C. w Tytuli kapitoly XLI. čti O Lesnj gehlicy aneb bodlawé Palmě.

Na listu 56. spředu magj státi litery A. B.

Na listu 57. pod literau B. na řádku 12. mjsto wyper a rownu, čti wypeř a rownau.

Na druhé straně listu 71. magj státi litery C. D. Též na druhé straně listu 75.

Na listu 79. pod literau A. na řádku 18. mjsto wolné, čtj wonné dychánj.

Na listu 83. pod literau D. na řádku 15. mjsto to° na žaludek, čti na pupek přiložený.

Na listu 86. pod literau B. w tytuli kapitoly 85. čti o Drjnu a Drinkách.

Na straně přednj listu 139. pod literau B. wypusstěn tento celý Paragraff. Zelj s starým máslem smjchané, rozdělané a přiložené, welmi dobré gest proti kyčelnj Dně.

Na listu 141. pod samau literau D. mjsto tytule Wnitř, má státi Zewnitř.

Na listu 151. počet gest zmylen, tak že položeno 451.

Na listu 178. pod literau C. na řádku sslestém mjsto *Casspicum* čti *Capsicum*.

Na listu 180. a řádku 11. pod literau B. mjsto dobrý proti sauchotinám, čti proti Záwratu.

Na listu 182. řádku prwnjm nad samau literau D. *Syrupum Garyopyhllatum*, čti *Garyophyllatum*.

A hned na druhém listu mjsto počtu 783. polož 183.

Na druhé straně listu 198. wypusstěny postrannj litery C D.

Na listu 200. w signatuře spodnj mjsto Kk ij. položeno Kij.

Na témž listu pod literau D. řádku 4. Pryskyřice Smrkowé.

Na listu 201. Signatura dolegssj má býti Kk iij.

Na listu 211. pod literau C. řádku 17. stogj dáwá wolné, čti wonné dychánj.

Na listu 235. pod literau C. o Soli Pelyňkowé přideg toto: * Zewnitř welmi dobře slaužj Audům člowěka ochrnulým, *membris resolutis*, aby gi w obyčegném olegi Pelyňkowém rozpustil/a tjm Audy nedůžiwé mazal a potjral. Tim způsobem gedna wzácná a wznessená osoba zhogena gt.*

Na druhé straně listu 244. pod literu C. po hwězdičce, přideg tento Paragraff. Dělagi y Oleg z kwětu Dyptamowého/kterýžto přikládaný vkrocuge bolesti Podágry/zwlásstě té, kteráž půwod swůg má a pocházý z Flusů studených.

Na listu 248. pod literau C. mjsto obeený čti Obecný. A na třetjm po něm řádku, mjsto Rzkřicha, Ržeřicha.

Na listu 265. pod literau C. řádku dewátém, *pro Argina*, čti *Angina*.

Na listu 268. na kragi přednj strany gsau postaweny litery C D. a magj státi A B.

Na listu 273. pod literau B. řádku 17. Wlasské Kominicy: Má býti Komonicy.

Na listu 280. wypusstěny postrannj litery A B.

Na listu 292. straně zadněgssj mjsto pokragnjch liter C D. položeny A B. gako y na listu 298. týž omyl se přihodil.

Na listu 300. pod literau C. řádku 10. mjsto Wilger, čti Wilder Rosmaryn: A za *Teudrion*, čti *Teuthrion*.

Na listu 314. po druhé straně pod literau D. řádku 14. kdež stogj, Sskawku krotj, přideg řjhánj žaludka/a kámen lomj.

Na listu 322. pod literau B. řádku 19. položeno Lekwař, má býti Lektwař.

Na listu 325. spočátku kapitoly 114. Zwonček čerwený/ginač S. Jana bylina.

Na listu 332. pod literau C. w řádku 14. mjsto *Seminalis*, čti *Sanguinalis*.

Na listu 333. s druhé strany, pod literau C. w třetjm řádku za sseſtnatte čti sseſtnácte.

Na listu 337. pod literau A. w řádku 20. kdež stogj Růžowého olege, má býti Medu.

Na listu 359. pod literau D. řádku 11. Cžechowé mu Penjžek, přideg winutý řjkagj.

Na listu 360. při samé literé *D. Pabubulum*, *lege Pabulum*.

Na druhé straně listu 362. mjsto liter C. D. postaweny omylem A. B.

Na listu 395. hned spočátku, opak obrácena gest Figůrka *Aconiti septimi*.

Na listu 401. pod literau B. řádku předposledniim *Orinthogalum* má býti *Ornithogalum*.

Na listu 403. nad Figůrau Dni a Nocy, kdež stogj Sklenná, polož Sklenična bylina. A hned na listu 404. wypusstěna na kragi litera B.

Na listu 416. pod literau B. při samém koncy *Hollecius, pro Hollerius*.

Na listu 420. na kragi *pro litera C. B.* to též na listu 427.

Na listu 428. pod literau B. na řádku 4. *Dentatia pro Dentaria*.

Na listu 433. pod literau D. w gednom řádku čtwrtém od konce dwakrát zbytečně položeno gest. A na druhé straně při literé *B. Scyrhosi*, má býti *Scyrrhosi*.

Na listu 436. nad Figůrau Skocce wětssjho mjsto *Cataputia minor*, má býti *major*.

Na témž listu s druhé strany pod literau D. mjsto tytule Zewnitř, má býti Wnitř.

TIto gsau přednégssj Omylowé, kteřjž se, pokudž gsem gá znamenati
mohl, zběhli při wytisstěn, tohoto Herbáře. Nepochybugi pak, že bedliwý Cžtenář
wjce gich nagjti může: gakož wždycky dwa wjce widj, nežli geden: ale snad ti nebudau tak
sskodliwj, pro něžby se na mne Cžtenář dobrotiwý hněwati měl: Zwlásstě pak w Regi-
střjch tak rozdjlných, mnohých a hognych/ w nichž gest welmi snadně se přehlédnauti. Pro
čež také y snáze mi nedostatky mé odpustj/ y sám, cožby tak pochybeno bylo, sobě naprawj.
Obecné Přjslowj gest, že spěssné djlo řjdko býwá dokonalé. W této pak Knjze netoliko po-
spjssiti nám bylo potřebj/ ale téměř y kwapiti gsme musyli: proto že mi gistý čas a termin
vložen byl/ w němž gsem Formy Bylin tomu, kdož mi gich propůgčil, nawrátiti měl/ adé-
le se tim odkládati nemohlo. Dáli to milý Bůh, aby gesstě budto za žiwobytj mého, o čemž
pochybugi, aneb po mně Herbář tento k obnowenj přissel/ budau y tito omylowé k nápra-
wě přiwedeni/ y Bylinky gesstě některé, gichž w Herbáři tomto ani w giných nenj, a wssak
zde w Cžechách w hognosti se nacházegj, přidány. A to wsse k cti a sláwě Pána Boha těch
wěcý stwořitele/ a k upohodlj zdrawj lidského/ y ku poctiwosti národu nasseho Cžeského.

Coby pak na Figůrách některých Bylin oprawiti potřebj bylo, to sám Pan *D. Camerarius* poznamenal w tento rozum. Na Kalmusu aneb Prustworcy, má býti listj při wrchu drobet sspičatégssj. Baldryan aneb Kozljk wětssj něco wýšssj a přjmégssj namalowán býti měl. Kwjtkowé na obecném Jasmjnu mjwagj obyčegně pět ljstků. Na welikém stromě Cedrowém owoce má přes sebe obrácené státi. In Chamæceraso wypustil Formschneider drobné zstřjhanj listj. Na Chlebě S. Jana obyčegně se nacházý dwoge aneb troge owoce, aneb y wjce pospolu wisycý. Na planém Fjku Sycomoro num. 2. swrchnj listj nemá tak sspičaté býti, gako na Fjku obecném. Sesamum gesstě w žádném Herbáři práwě wymalowaného gsem nenalezl: spodnj listj geho má na tré býti rozděleno, welmi zstřjhané: Kwjtkowé gsau téměř gako na Hledjku prwnjm, kterýž Němcy Fingerhut gmenugj. Kwět na Bawlně měl bedliwěgi wymalowán býti. Na Myssjm aussku listj gest přjliš auzké a sspičaté. Na druhém Kmjnu černém planém lusstičky w nichž se zawjrá semýnko, měly býti drobet menssj a trochu křiwégssj, gako Beranj rohy. Canna Indica má lusky obdlaužné, gakýchž gsem syce nikdý newiděl: ale magj býti okrauhlé a chlupaté, téměř gako na Skoccy wětssjm. Na obogj Stramoniæ kwětowé nemagj wjce mjti nežli pět ljstků: zwlásstě pak na druhé, kterež palice Gežkowá řjkagj/ mělo wjce kwětu y owoce namalowáno býti/ alistj toliko kdež se wětwičky dělj, a ne tak nepořádně: Kmen také aneb prut nemá mjti žádných bodláčků. Na Skoccy welikém Maljř při Reysowánj přehljdl a pozapomněl genicula, to gest članečky aneb kolinka namalowati ꝛc.

Danyel Adam.

AdM.

AD M. DANIELEM ADAMVM á VELESLAVVINA, HERBARIVM OPVS MATHIOLI á D. IOACH. CAMERARIO LOCVPLETATVM, in lingua Boemica edentem.

INgenij poßunt si nunquam arescere fructus,
Donec ab humano semine vita fluit:
Si non terrarum atq; hominum jura antè peribunt,
Quàm pereat scriptum in Codice juris opus:
Si, donec nostrum exercet vis morbida corpus,
Herbarum et Medici nobilis vsus erit:
Si literarum artes, Morum & cultura vigebit,
Donec erunt Musæ, chartáq; donec erit:
Si nullum eripiet Fatum divina IEHOVÆ
Verba, suum donec pascet in Orbe gregem:
Nulla tuos ætas abolebit, ADAME, labores,
Quos vigilans Copi dexteritate subis.
Alma Themis, sacra Pieris, et Medicina biformis,
(Tám bene quêis mentem, quám bene corpus alis)
Debebunt famam meritá tibi laude perennem:
Nec minus et studiis Patria victa tuis,
Grata tuum repetet post vltima funera nomen,
Sera tuo precium cum dabit ingenio.
Et veró vt taceant illa omnia scripta, Minervâ
Nata tuâ atq; tuis publica facta typis:
Ipsum hoc, HERBARVM quod amæno enascitur HORTO,
Quo melius nullum CZECHIA vidit opus,
Quod luci socio nunc das adjutus HVBERO,
Æternùm mundo te supereße dabit.
Macte igitur virtute tuâ, procede tuatim
Vlterius, vulgi tutus ab invidiâ:
Si vivi nequeunt animi marcescere flores,
Nec tua in hoc HORTO fama perire potest.

M. Geor. Carolides á Carlsperga P. L. scrib. 12. Septemb. An. 1596.

Wytlačeno w Starém městě Pražském / v M. Danyele Adama z Weleslawjna / nákladem geho a Wáclawa Trewtlara z Krosswic.

(*)

Léta Páně

M. D. XCVI.

Měsýce Rzijgna.